DOMINI
LVD. MERCATI,
MEDICI A CVBICVLO
PHILIPPI II. ET III. HISPANIARVM
INDIARVMQVE REGVM POTENTISSIMORVM, ATQVE EORVNDEM PROTOMEDICI, ET in Vallesoletana Academia primariæ Cathedræ Professoris emeriti,

OPERVM TOMVS III.

IN QVO LIBRI QVATVOR,

De Internorum Morborum Curatione; itemque

LIBRI QVATVOR,

De Mulierum Affectionibus, continentur:

NVNC PRIMVM VARIIS ADDITIONIBVS locupletati, summa diligentia reuisi, summariis lateralibus, Indicibusq; necessariis mirum quantum locupletati, & in lucem editi;

OMNIA STVDIO ET CVRA

ZACHARIÆ PALTHENII PHIL. D.

Cum Priuilegio Sacræ Cæsar. Maiestatis.

Sel.

FRANCOFVRTI

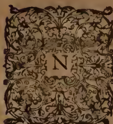
Typis Hartmanni Palthenij. Sumptibus Hæredum D. Zachariæ Palthenij.

ANNO M. D. CXX.

ILLVSTRI AC GENEROSO HEROI, ET DOMINO, DOMINO IOANNI HENRICO, DOMINO NATO IN REIFFENBERG, S. CÆS. MAIEST. Consiliario ac Cubiculario intimo, Suo Mecœnati & Augusto.

NIHIL præclarius, nihil præstantius, nihil homini omnino laudabilius esse, quam de hominum genere quoquo possimus modo bene mereri, eamque cognitionem quam a natura habemus, nostra quoque opera arctius adstringere, clarius est, quã vt multa demonstratione egeat. Id ego accuratius mecum ruminans, a primis ætatis meę incunabilis operam dedi, omnibusq; neruis eo tetendi, sudaui ac alsi, vt quantum vires humanæ ferre possent, Reipublic. tum politicæ, tum literariæ inseruirem. Idq; tum puluere obsitos auctores relegendo, & ab interitu, cui proximi erant, reuocando, tum vltramarinos & exoticos apportari curando, limando, ac poliendo. Quamuis autem me ad doctrinæ fastigium supremum non peruenisse (nec enim mei tam amans, ne dicam, amens sum) facile intelligam, viam tamen Medicinam affectantibus non iniucundam, non salebrosam, non spernendam, me monstrare voluisse profiteri audeo. Est enim aliquid prodire tenus, si non datur vltra. Et in magnis sæpe voluisse sat est. Inter alia itaque, quæ hactenus non exiguo sumtu, pluribus vero laboribus, publici iuris feci volumina, cum & hocce prælo destinassem, illud quin Illust. Generos. T. dicarem, dedicarem ac inscriberem, imperare mihi non potui. Illud enim meretur singularis tua Virtus & Humanitas, tum in bonos omnes studium. Poscit innatum secretioris naturæ studium, quo animus vester Generosus, curis publicis semotis, in theatrum naturę exspatians excitatur. Efflagitat amor communis patriæ, quo me Ill. Gen. Tuæ obstrictum esse scio, vt etsi me neque ingenii, neq;

(?) 2 doctri-

doctrinæ abundantia parem esse illi sciam, dem tamen operam omnem, vt quoad fieri possit, memoriæ posteritatis per me commendetur. Nam si magnorum virorum virtutibus id suo quodam iure deberi omnes fatentur, vt eædem æternitatis monumentis consecrentur, prædicenturque a doctis omnibus, ne, vt Horatii verbis vtar, Paulum sepultæ distet inertiæ celata virtus, cui magis obsecro, idipsum deberi censendum est, quam tibi, cuius & virtus, & probitas, & integritas, & prudentia (generis splendorē ac cetera perantiquæ familiæ tuæ ornamenta vt taceā) te inuictissimo Romanorum Imperatori Diuo Rudolpho II. arctissime coniunxit ac colligauit, & non ita pridem inter Milites Imperialis Castri Fridbergensis Generosos, Strenuos, & Nobilissimos, locum tibi promeruit. Quæ cum ita sint, hocce Volumen Medicum, De internis corporis humani affectib. curandis, Ill. Gener. T dicare volui. Quod vt sereno, ac, quo solet, hilari vultu accipiat, & aduersus momos & calumniatores, si qui erunt, protegat, nec non me, meosque fratres, M. Adamum & Cratonem Palthenios, Iurisprudentię practicę deditos, benigna gratia complecti, & pro suo in literatos fauore promouere velit, qua possum animi submissione rogo. Hisce Illustris Baro, cum Generosa tua Coniuge, & Generoso filio, longum vale. Dabam Francofurti in meo Paltheniano suburbano, Calend. Ian. 1608.

Illust. Gener. Vestræ

Cliens

ZACHARIAS PALTHENIVS D.

PHILIPPO SECVNDO, HISPANIARVM INDIARVMQVE REGI POtentissimo, LVDOVICVS MERCATVS Medicus a cubiculo Felicitatem.

Noscit quidem scrutator cordium Deus, noscunt etiam, qui mecum quotidie versantur, Rex potentissime, postquam domum mihi charam, & bona quæ ad senectutis solatium & filiorum educationem acquisieram, dimisi, nil amplius animum mentemq; meam occupasse, quàm salutis tuæ impensam curam summamq; diligentiam, nec non & Reipublicæ vtilitatem, mei & meorum aliquando oblitus. Semper enim inhumanum auaritiæ genus, aut rustico timor plenum iudicaui, labores, studia & lucubrationes subticere & celare, quæ multis existimassem profutura: maxime cum singulari tua clementia & liberalitate, mihi, inter seruos constituto, futurus sis patronus & protector. Nam quæ alia potentia, quæ insuper magnitudo, quale subsidium, nostris fortunis haberi potest sublimius, quàm Maiestatem tuam nostrum esse præsidium? Licet enim antiquitas Alexandrum ob res mirabiliter gestas, magnum appellauerit, & Mercurium Ægyptiorum regem, ob sacerdotium, sapientiam & regni gubernationē ter magnum; in te vno simul omnia excellentiori modo adeo effulgent, vt diuina quadam prouidentia regnorum gubernacula tibi commissa fuisse, iure optimo arbitremur. Quippe sacerdotium quis vnquam maiori condecorauit honore? quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ religionem tutandam, ac propagandam, maiori diligentia vsquam studuit? Quo iustissimo ac pio animo concilium Tridentinum, diu inceptum, sanctè, ac religiosè terminari curasti? atque non solum regna tibi subdita, eius & sanctorum Patrum sanctiones, humiliter custodire studes, verum & apud exteras nationes pace & armis incredibili diligentia ac sumtibus præcaues, ne hæretica prauitate fœdentur. Testes coactæ sunt Gallia, Anglia & Flandorum non paucæ prouinciæ, quarum & aliarum regionum, qui catholicæ & orthodoxæ fidei cultores esse cupiunt, ad

te vnicum subsidium, tanquam exules confugiunt, habitaturi in collegiis quæ per vniuersam Hispaniam, huic ministerio & hospitio, maximis sumptibus & magno catholicæ religionis prouentu construere iussisti. A quibus & vbique terrarum dispersas sanctorum reliquias colligens, honore, custodia & cultu (vt valet humana potentia) venerans & venerari curas, tanquam totius Christianæ Reipublicæ singularis protector. Superest adhuc tanquam fidissimum tuæ pietatis testimonium, magnificum illud sumtuosumq; & multis rationibus admirandum sancti Laurentii opus, in quo veluti summa quadam complexus es potestatem, sapientiam, maiestatem, liberalitatem, ornamentum, artem, religionem & ardentissimum in Deum amorem, quibus regum, regnorumque omnium ædificia ac sumtus, longissimis interuallis superasti. Quod si te regem considero excellentia quadam in te vno eminere constat in regendis hominibus auctoritatem, in audiendis populorum querimoniis facilitatem, attentionem & summam æquitatem, iustitiæ item ac pacis custodiam, in bello fortitudinem, constantiam & magnanimitatem. Sed quis non admiretur sapientiam tuam & in rebus deliberandis prudentiam? quippe in disciplina militari consiliis quasi architectonicus & bellorum magister, adæquatissimũ præstas: in pacis & Reipublicæ publica administratione sic omnia piis iustisque legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirifice colant, venerentur & obseruent. In priuatis vero negotiis & de quauis re deliberatione ita consilium iudiciumq; in rebus dubiis & arduis præstas, vt summa spe & certa exspectatione, te præsente salutem nobis conseruatã ac restitutam, & auxilium præsens tanquam à numine aliquo diuinitus nobis ostensum, summumq; præsidium nostris fortunis constitutum esse arbitremur. Quibus omnibus fretus, quanquam magnum & summe arduum prouinciæ munus esse videam, veterũ medendi præceptiones pleniore doctrina pluribusque obseruationibus illustrare atq; locupletare, iudiciorum tamẽ seueritate minime deterritus, quidquid periculi est subire, honestum gloriosumq; esse duxi; Medicinam etenim (Dei munere & beneuolentia hominibus concessam ad eorum vtilitatem salutemque tutandam) adeo nostris temporibus mancam & quasi nuper incoatam conspiceremus, nisi ætatis dierumque numerus multa nouiter produxisset, sine quibus artis absolutio non esset perfecta: quapropter ingenui animi esse iudicaui, si non summam quæ desideratur perfectionem, adumbratione quadam maiorem exprimere, & ob id, hoc meorum laborum tertio volumine, quidquid diuturna meditatione longoque medendi vsu quotidie obseruatur, id in commune bonum ingenuo liberalique animo scribere. Quid etiam de quaque re in praxi controuersi sentiendum putarem libere pronuncio. Sic multorum lites diluo, dubia stabilire studeo, obscura illustrare, abdita patefacere, noua quum

pluri-

plurima & hactenus non comprehensa passim adiicio. Ad hac rationibus & testimoniis frequenter vtor, rem omnem ita temperans, vt neque lectorem verborum profusione onerarem, neq; breuitate nimium concisa suspenderem. Et cum mihi notissimum sit, Rex Potentissime & Catholicissime, te adhuc grauissimis occupationibus detentum leuiora non aspernari, summa quippe natus humanitate suauissimisque moribus neminem vnquam acerba animaduersione & seueritate videris prosequutus, sed tua clementia & animi lenitate sic omnium animos ad te allicis, vt mihi minimo seruorum tuorum ansam præstiteris, hoc leue munus laborum meorum Maiestati tuæ tutandum offerre, & nomini tuo Potentissimo Catholicissimoq; dicare. Oro vt qua soles humanitate ac fauore prosequaris: quod mihi magnæ gloriæ apud posteritatem fore spero. Et omnipotentem regnorum conditorem ac Regem Regum, qui tam multis, tamq; illustribus argumentis te sibi carissimum declarauit, precor atque imploro, vt tua consilia atque facta, præclaris cœpta auspiciis, ad sui nominis laudem, & Reipublicæ salutem dirigat, te insuper regno, & regnum tibi custodiat, & populis tibi subditis tutam tranquillitatem & pacem tribuat, & nominis tui memoriam consecret immortalitati.

PETRI

PETRI IORDANIS IN MEDICA FACVLTATE LICENTIATI, ET SANCTÆ INQVISITIONIS VALLESOLETANÆ Medici, in Auctoris Opus

PRÆFATIO.

CVM ob ſubiecti dignitatem (vt Philoſophus inſinuat) quæuis ars ſeu ſcientia ſit alia præſtantior, eminentem inter omnes locum ſibi vendicare Medicinam inficiabitur nemo. Subiicitur enim ei humanum corpus, à Deo animæ gratia peculiari quadam ratione generatum. Nam mens, eodem aſſerente Philoſopho, formarum pręſtantiſſima cum eſſet, ita conformationem ſtructiſſimam & pulcerrimam erat illius organum adepturum. Sed cum humana conditio (ob primum illud contagium) tot ægritudinibus obnoxia, tot ſubiecta ſit caſibus, adeoque imbecillis euaſerit, vt à quauis vel leui aura labefactetur, ſitq; corporis & animi (vt ſenſit Plato) tantus conſenſus, vt inuicem ſuas affectiones ſecum communicent, Medicina, tanquam demiſſa cœlitus, tantæ iacturæ tunc primum adfuit toti homini impenſe proficua & neceſſaria. Hæc hominis, ſi quid obſtet, inquirit ortus, & iam in lucem editum à laceſſentibus tuetur ac munit, imminentes auertit morbos, & contriſtantes arcet & propulſat, temperies corporis qualitateſque perpendit, ſtructuram rimatur, partium connexionem intuetur & callet: vt ad ſummi opificis cognitionem ducat veluti manu, & ad tanti auctoris præſtantiam miris laudibus extollendam, deliria & reliquos animi furores coercet ac tollit, ne in quo illi præcipue indulſit natura, deficiat & in quo eum maxime voluit à reliquis animantibus ſeparare. Quin & caligines & halitus ipſam animæ ſedem obſcurantes diſſipat, vt veram ſapientiam, & rerum omnium integram cognitionem aſſequi rectius poſſit. Vnde Democritus vir, Hippocratis iudicio, ſapiens ac beatus & qui nunquam deſipuiſſe Ciceroni viſus eſt, cunctis hominibus, & ex his ſapientibus maxime, Medicinam nimis ex vſu fore aſſeuerauit: quod oppreſſa mens morbo nihil agitare ratione, nihil cogitatione conſequi poſſit: in noctibus Atticis (vt refert Cœlius) extat Carneadem ſcripturum contra Zenonem elleboro corporis ſuperiora purgaſſe, vt tractis ex animi domiciliis humoribus ſuperuacuis, mens aptior & purior ad quælibet redderetur: multa ſunt alia quæ corporibus præſtat humanis, & ob quæ late vagatur & fuſe, quibus ſuperſedere rectius duxi; non eſt animus cuncta perſequi, nec eximias ipſius dotes encomiis extollere. Res enim per ſe notas vereq; præclaras, ſatis eſt vel nudas oculis oſtendiſſe. Sed ad illud cuius gratia hæc diximus, noſtra conuertatur oratio: Si Medicina, tam eſt admirabilis, tam vtilis, tam neceſſaria (vt neminem latere arbitror) his, qui de ea ſunt tantum bene meriti, quippe tantam in eius ſtudio operam curamq; poſuerunt, quæ erit honoris amplitudo, quæ dignitas exhibenda? Priſcis illis temporibus, quibus præmia pro meritis reddebantur, ad Deorum ritum Medicos fuiſſe cultos teſtantur hiſtoriæ, Iſidem videlicet, Oſirim, Apollinem & Æſculapium, alioſque permultos, quos recenſere eſſet longum. Quod fecit antiquitas non probo, affectum ſane ac iudicium laudo, quippe quæ recte ſenſerit & declararit, doctos fidoſque Medicos permagnis fore honoribus excipiendos. Illa enim tempeſtate, quo propius aberat ab ortu (vt ait Cicero) hoc melius homines quæ erant vera cernebant. Rex magnus Artaxerxes, his frui qui conſilio præſtant, beatum iudicans, quid fecit reliqui, vt Hippocrate, viro artis Medicæ gloria ſatis celebri, ipſe, regnumque ſuum potiretur? auri quantum vellet, & reliquos ſumptus abunde ſuggerebat Perſarum purpuratis æqualem fore pollicitus, pluraque ſi poſcerentur daturus, repulſam tulit. Græci autem ob regem ab illo contemtum, & ab Illyrico in

Græ-

Græciam venientem fugatam pestem, Conrum posteris, vt Athenis pubescerent, quemadmodum Atheniensium liberis, concesserunt, & magnis ipsum publice mysteriis, vt Herculem Iouis filium, initiarunt. Ocularissimus ex Græcis, & cæcus ille, qui satis superq; perpendit, quæ esset cuiusque natura, qui status, & quæ deberet esse conditio, & si alias perspicue, iam hæc, vt credo, depinxerat. dum Machaonem, Peonem, Chironem & Podalirium, non hominibus solum, sed Diis etiam ipsius subuenientes facit. cupiens tantus Philosophus, sub tali integumento, atq; inuolucro præstantiæ Medici veram picturam ostendere. Hic erat honos, hæc laus, quam priscos illos accepimus Medicis, vt vitæ tutoribus præstitisse. Si ætas ergo nostra aliquod eminentium Medicorum ingeniis efflorescit, qui laudari satis digne non possunt, per quos res inæstimabilis vita, ac bona valetudo seruatur, quibus par rei pretium (vt ait Seneca) referri non potest, per quos Medicina tantum assequuta est incrementum, cur non eos humeris extollemus? cur non magnis acclamationibus prosequemur? An, vitio malignitatis humanæ, vetera semper in laude, præsentia in fastidio erunt? honorque viuentium & gloria quasi satietate languescet? an eorum iudiciis statur, qui omnia asserunt antiquos illos scriptores perfecisse, nihil intactum reliquisse eaque posteros cura & solicitudine liberasse? neq; enim Aristotelem ab scribendo deterruit amplitudo Platonis, neque ipse Aristoteles, admirabili quadam scientia & copia, ceterorum studia perstrinxit nec Hippocrates & Galenus eorum, qui postea scripserunt, ingenia hebetarunt. Permultos nostra hæc sortita est ætas, qui eam artem, aut scientiam, quam sunt professi, summopere illustrarunt. Talis est nostro hoc seculo LVDOVICVS MERCATVS vir acri ingenio, doctrina eximia, incredibili perspicacia & coniectura, ad quem tanquam ad mercaturam bonarum artium, sibi qui bene consulunt proficiscantur. Nihil est quod discere quisquam velit, quod ille docere non possit, aliquid abditum quærentibus ille thesaurus est: de communi & peculiari præsidiorum artis Medicæ indicatione primum scripsit, reliquis omnibus iaciens fundamenta, vbi omnes indicationes ab origine caussisq; primis sic repetit, discernit, expendit, vt ad veram curandi methodum non sit, quod quisquam optare velit. aut possit: tradidit etiam de fœminarum affectibus, opus plane perdoctum, perutile, & summe desideratum, in quo ingenium atque laborem eo vsque produxit, vt si quoduis eorum non perpetuo intenderet, sed parumper remitteret, re, proculdubio, careremus tam omni ex parte perfecta: de febrium essentia, differentiis, caussis, dignotione & curatione sex edidit libros, quos non solum ad vnguem est persequutus, sed multa quæ inuenta & excogitata fuere nunquam, cum maximo laborantium commodo, in lucem protulit: de pulsus arte & harmonia quid attinet dicere? quid de febri epidemica & maligna, quæ antea cum tot millium hominum interitu, effrænata grassabatur; Præterea hoc tertio suorum operum volumine iterum typo mandauit quatuor libros de fœminarum morbis, mille additionibus locupletatos. Etiam de curandis quibuslibet internis morbis, hunc librum in manus dedit, quem multis abhinc annis, non vigiliis, non laboribus parcens, excolebat: vbi multa nunquam animaduersa conspicies, multa antea non satis enucleata: remediorum patebit selectorum campus, & totum sic rite concinneque dispositum, vt facile morborum essentiam inuenias, facile medelam pares. An animum his rebus fortassis solum appul[illegible] quis legendis lectionibus accuratior, aut crebrior; quod prouentus discipulorum satis osten[illegible] quis vt ille visendis ægrotis aut deseruit, aut sufficit? quis nost[illegible]ni idem curæ, idem labori [illegible]net: in quo tam est assiduus, vt illo refici reparari que videatur. Cuncti salutem habent in eo repositam, & ille, non sine suæ dispendio, laborat vt prosit cunctis. Ad illum præsentes, tanquam ad asylum, confugere, absentes accersere, reliqui autem in morbis inueteratis ad illius conspectum, quasi ad salutem, sanitatemque, prorepere. Iam quanta sermonibus eius fides? quanta modestia? quam minima mentis elatio? ad hæc, quam parcus in victu? quam modicus in cultu? vt imaginem quandam priscæ frug[illegible]tati[illegible] præ oculis habeamus. Sed quid singula consector ac colligo, quasi aut oratione complecti, aut memoria consequi possim. cum satius fuerit integra illibataque legentium animis reseruari, quàm carptim breuiterque perstringi, quia fere sequitur, vt illa de quibus taceas, intra se quis formet, animoque disponens, tanta quanta sint mente percipiat. Se[illegible]ne[illegible]eo ausus sum subire prouinciam, quod ad moderationem & modestiam au[illegible]bmittenda erat Oratio, & magis perpendendum, quid aures eius pati possent, quam quid virtutibus deberetur: & quando is est animus, nec libet vltra progredi, vno illo ero contentus, quod satis nouerim, illum magis me in sui laud[i]bus parcum, quam vel moderatum velle. Si arbor ex fructu cognoscitur (vt generis humani Seruator exem-

plurimos

plo nos docuit) quæ tua sit probitas, aliis quas insitas animi dotes, contemplari cuilibet erit facile, referre nemini. Sex vtriusque sexus liberos suscepisti ex pari adeo virtute coniuge, vt dubitare quis cogatur à quo virtus in alterum deriuetur: sed consultius fuerit tibi adscribere, qui ita imbuens, instituens: nam vxori sufficit obsequii gloria. Ex filiis natu maior Iesu societate lætatur, huic secundus Carmeli domo cœli idea, in qua nudis pedibus inceditur. Totidem filiæ à teneris annis solitudinem sunt amplexæ. Sed quid mirum? non est enim arduum, neq; difficile ex vna religionis domo, qualis est tua, in aliam transmigrare. In reliquis autem idem tenor vitæ, cunctis idem propositum, eadem religio, pietas eadem: te imitari student, te subsequi: omnes habent mores eosdem, quia tuos habent. Sis ergo felix, vitaque fruaris quàm longæua, vt nouos (si qui restant) Medicinæ partus edas, tot crees illius alumnos, ægroti in te habeant lethalibus morbis tutelam, sani tantum virtutis exemplum. Ad hæc autem sæpius euoluenda volumina, Lectorem hortari superuacaneum duxi, & quæ antea diuulgata sunt, & quæ nunc recenter excusa, satis erunt per se, vel vtilitate, vel necessitate commendata mortalibus.

SVM-

SVMMA CAPITVM LIBRORVM DE CVRATIONE MORBORVM internorum.

LIBRI PRIMI

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI

LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER PRIMVS, DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

CAPVT I.

De capitis dolore, & eius differentiis.

A NIHIL profecto in humanis affectionib. frequentius Medicis accidere scimus, quàm capitis dolores & affectiones, tanta varietate & immanitate insignitas, vt vix comprehendi, nedum curari possint. Est tamen caput ex situs & peculiaris naturæ conditione iis doloribus non solum obnoxium, sed & summopere tentatum: qua ratione fit, vt præ frequentia pauci ad Medicum confugiant: eo maxime, quod experiantur, Medicos nullam aut leuissimam in eo malo adinuenisse medicinam, quæ euidenter proficua sit. (Capitis dolores frequentissimi.) Quod profecto ob id accidisse arbitror, quia caussas & differentias, varietatemque patientium particularum non exactè expenderint, vt Auicenna & ipso antiquiores scrutari fuerunt. Quare diligenter studebo, partes quæ in capite afficiuntur, apertius distinguere, dolorisque differentias monstrare, & cuiusq; peculiares caussas, vt facilè cuiq; debitam curandi rationem scribere possis.

Constat itaque, capitis dolorem nil aliud esse, (Capitis dolor quid.) quam deprauationem tactus in partibus capitis propter vnitatis solutionẽ: quem quoq; constat B multis nominibus ab auctoribus insigniri: Auicenna enim *sodam*: (Sinonyma. Cephalæa & cephalalgia quid differant.) Rasius *cephaleam* vocat, Alexander *cephalalgiam*. Ceterum in Galeni, & Pauli, ac Aëtii doctrina, cephalæam eum capitis dolorẽ esse scriptum reperimus, qui diuturnus, & ægre curabilis existit; cephalalgiam verò, eum qui nuper incepit, & facilè soluitur, & aliquando omnẽ capitis dolorem. Ex differentia quoq; partiũ capitis, non minores prisci auctores adinuenerunt doloris differentias: nam cum altera tantum eius pars afficitur, *hemicranea* nuncupatur; quæ si inueterata fuerit, ad cephalæam; si verò recens ad cephalalgiam referenda est. (Differentiæ dolorum capitis.) Appellant etiã *monopagiam* vnius partis capitis dolorem, quem alii *clauum* appellarunt. Item alius dolor dicitur *carebaria*, quæ est capitis grauitas cũ somno, vt ebriis frequenter contingit. Quibus doloribus *galea* accedit, q̃ est vniuersi capitis cõpressiuus dolor: adest & *crotaphos* dolor, qui aliquod temporũ vehementer cruciat, *vt placet Aureliano 1. Chron. passio.* Neq; credendũ est, has omnes doloris differẽtias C forte & inutiliter artẽ nostram inuenisse, siquidẽ iuxta cuiusq; naturam & conditionem, prudentia artificis auxilia medica variare tenetur.

CAPVT II.

De partibus, quæ in capite dolere possunt.

CVM inter theoremata, & methodos curationis primũ sortiatur locum partis affectæ notitia, (*cum debitam cuiusq; auxilii materiam, & locum, per quem adhiberi poßit, præscribat: quid enim profuerit, humectandum, refrigerantumve esse, nosse, ni exactè quis sciat, qua peculiari ratione id teneatur seligere; cùm quæuis pars pro sui conditione & natura, id sibi iure optimo adscribat.*) Ob id sanè primũ, quarũ partium ratione caput dolere possit, expendendum est, distinguendũq; signis euidentibus. (Partes quæ in capite dolere possunt variæ.) Licet. n. caput omne, omnesq; eius partes lædi possint: dolere tñ non omnibus, sed quibusdam contingit: sic enim *carnosa cutis*, quæ capillis vestita est, dolorem quendã persentiscit, grauiorem tamen, quæ subiacet membrana, cranium ambiens, ob id *pericranium* appellata: ab his eo am *duplex membrana*, cerebrum ambiens, non leuibus doloribus cruciatur. D
I.
Item certo quodã modo *cerebrum ipsum* dolorem ẽt degustat, licet ex Rasio, & Gal. *lib. 1. de caus. sympt.* constet, cerebrum animalibus tributũ esse, non vt sensus sit instrumentum, sed vt sensuũ instrumentis vim sentiendi impertiatur: cum hoc tamen, sensu non omnino carere monstrant vulnera capitis, in quibus cerebrum disco opertum frigiditatem ambientis persenOt, & ab eadẽ molestatur, licet doloris conditio leuissima sit. II. III. IV.
Vltimo tamen neruea quæuis substantia ab eo exorta dolorem infert, eo quidem maiorem aut minorem, quo potior, aut aliis permixta fuerit, siue vasa sanguinis aut spiritus sint, (*quæ certo quodam modo dolorem inferunt*) siue membrana. V.
(Dolor capitis duplex, per essentiam & per consensum.) Atqui licet hę partes sint, quarum ratione caput dolet, cum hoc tamen statuendum est, non semper vno & eodẽ modo ipsum dolere, sed aliquando caussa doloris in ipso capite existente (quam *doloris fontem* Medici appellant, *per essentiam*, aut per primogeneam capitis affectionem) aliquando verò caussa aliunde vigente caput consentire, & dolere: E quem *dolorem per consensum* appellarunt Antiqui, *vt latius paulò inferius sum monstraturus.*

CAPVT III.

De caussis, quibus caput dolere potest

LICET partes, quas in capite dolere posse, varias esse statuerimus, cum hoc tamen ab eisdem & similibus caussis affici est euidentissimum. Quippe fit dolor, Vel ab *Intemperie* intensa, Vel à *Continui solutione*, siue pars carnea sit, A 2
(Dolor ab intemperie quotuplex.) siue membranacea, aut neruea. Proficiscitur quidem ab Intemperie, vel Simplici, vel Composita; Sine materia, aut Cum ipsa: illa quidem vel in Toto cerebro, vel in Arteriis, Membranis, Neruosisque corporibus. (Dolor à soluta vnitate quot ex causis fiat.) At Soluta vnitas fit ab acri humore erodente, putri, bilioso, salso, & ab his, quæ similiares partes,

vtcunq; erodunt, incidunt, distendunt, vehementerque calefaciunt, aut refrigerant, vel humectant cum repletione, aut siccant cum corrugatione. Tandem continuum soluitur à vulnere, casu, contusione, punctura, maligna qualitate, *vt in Lue venerea*, carie, *distensione*. Distensio verò fero-fit à copia humorum, vel flatuum humorum quidem, vel omniũ aut plurium, vel cuiusvis. Fit

Doloris capitis occasiones externæ.

ēt obstructione, cum videlicet angustias meatuũ capitis intercipit humor crassus & viscidus, aut spiritus vehementer vaporosus in vasis, in suturis

B ossium, aut inter membranas capitis turgens existit. Occasiones aũt dolendi nõ leues existunt neq; paucę, nã adest & æstus, perfrictio capitis, & lotio, quæ plerumq; fœminis hoc malum accersunt, refrigeratio, ebrietas, casus, ictus, victus, immodica Venus, vapor aliquis ab intermissa adscensus, vel ab alia re in caput, fumus, aut grauis odor, & vltimo adstricta iuxta iugulũ vestis, quæ sanguinem ad caput regurgitare cogat. Sunt &

Doloris capitis differentias quæ caussæ efficiant.

aliæ caussæ, quæ non doloris, sed differentiarum eius effectrices existunt, vt granatim, *plenitudo, maximè humorum crassorũ*, pungentis, *humorũ acrimonia, membranam dilacerans*; pulsatilis, *spiritus turgens*; tensiui, *flatuosa substantia, aut plenitudo, quæ partem cauam replet*: antiqui doloris, *caussa frigida, aut impotentia partis*: continui, *perstantia caussæ*; periodici, *consensus ab alia parte demandatus, aut noua caussæ congestio*; vnius vel plurium partium capitis, *extensio materiæ ad plures, vel congregatio eiusdem in vna*; vehementis aut debilis, *natura partis affecta, si nerui ea sit, vel caussa impensè calida, aut frigida, quæ omnino partem corrumpere sit nata, vt contingit in cephalæa Gallica*. Quas sane caussas diligenter considerare opor-

C te, nam longè plures in se complectuntur, quæ huic affectioni proficuæ futuræ existunt.

Capvt IV.

De signis partis affectæ & caussæ lædentis.

NOn sat est, caussas doloris & dolẽtes partes numerasse, ni quis diligenti animo eas nitatur dignoscere ac distinguere: quapropter cordatus medicus tenetur, si rectè curaturus est, omnium cognitionẽ exsequi. Dignoscere quidẽ potest, & caussas, & affectas sedes ex quatuor potissimum: nimirũ ex relatione eorum, quæ præcesserunt, ex cognitione laborantiũ particularum, ac ex accidentib. quæcunq; ꝓpria sunt: ex loco dolente, &

Doloris capitis externi signa & sedes ex quib. cognoscantur.

ex doloris qualitate. Externas itaq; occasiones venaberis, facta diligenti interrogatione, *an laborans insolatũ, ebrietatẽ, perfrictionem, ictũ, vel quamuis aliã passus fuerit*. Verùm si nihil horũ pcesserit, coniectandũ erit, vel intemperiẽ esse naturalem, aut morbo contractã, nudamq; vel cũ materia. Circa q̃ considerabis iterũ quãtitatem humorũ vel vaporum, ac rursus qualitatẽ & peculiarem conditionẽ: præterea malã formationẽ, aut obstructio-

D nẽ. Sic.n. dolores à sanguine ortos monstrat, ve-

1. à sanguine.

narũ turgor, rubor faciei, & oculorũ, & vita p̃habita gignendo sanguini apta, *vt latius inferius leges*: verũ ex hac caussa dolor, plerũq; in frõte viget: &

2. à pituita.

cõ pulsu si arteriis sanguis cõmunicetur: A pituita, in occipite cũ grauitate & frigoris sensu, remissus & pseuerans cũ sensuũ hebetudine, mentis pi-

3. à bile.

gritia, ac longiori somno & faciei albo colore: A bile, in dextro latere, dolor erit erodẽs ac perforãs plerũq;, & membranas feriens, monstrãs oriri à tenui biliosoq; sanguine, vel ab spiritu redundãte, qui turgentes ac distẽtas reddit arterias, factus vehemẽtissimus ac pulsans: cuius ferè generis est dolor omnis, qui statis horis, quotidie siue, in febre, siue secus, recurrit: est ẽt acutus, mordicatiuus, pruriginosus, & vlcerosus sine grauitate: adest & pũctio nanũ, vigilia intẽsa cũ insumniorũ rixa: color faciei citrinus cũ siti intensa. A me- 4. à melancholia.

lancholia verò dolores plerũq; in sinistro latere elucẽt, nisi dũ corp⁹ vniuersum melancholia scatet; dolor est remissus, sed ptinax cũ liuido faciei colore. Flatus ẽt partium tensionẽ efficit, q̃ quo- 5. à flatibus.

que mollitur humorum mitiorũ copia, qui inter caluariã & pericraneũ, aut inter caluariã, crassãq; meningẽ sese insinuãt: hoc quidẽ fit vel ab omnibus humoribus, vel à quibusdã, vel ab eorũ quouis: quorum omniũ, & ẽt intemperaturarum simpliciũ inferius specialiora, & peculiaria signa reperies. Pręterea dignosces extimã cutẽ dolere vel 6.

tactu solo, ad cuius compressionẽ dolor exacer- E

batur, aut ex pilorum cõmotione, vel excisione, idq; maximè, si circa tẽporum musculos, dolores & pulsationes cõpareant, & arteriæ, aut venæ retro aures intumuerint, aut rubrę sint: quibus ẽt tota capitis cutis adeo riget, vt vel leuiter tangi minimè admittat. Quod ẽt disces ex caussarũ no- 7.

titia, ꝓdit n. externus is dolor ab externis caussis, vt ab insolatu, exercitio, igne, sordibusve, aut calidiorib. tegumentis: dimitto ictũ & pcussionem. Si tñ cum p̃dicto dolore palpebrarũ quoq; dolor adiungatur, credibile est *pericraneum* etiam affici: palpebrę n. intus p̃dicta tunica vestiuntur, sicut & oculi adnata appellata tunica, ab eodẽ pericraneo suscepta: quos ẽt dolere, ipso dolente, consentaneum est: præterq̃ quod si ita accidat punctorius necessario succrescet dolor: nã talis est membranarũ conditio. Ceterũ si cũ hoc, ꝙ externus caput 9.

dolere constet, pulsus quoq; in ipso compareat, certũ est, arterias vt plurimũ affici, sicut venas, cũ dolor apparet grauatiuus, & ipsæ tument, ac rubore & tensione turgent, aut saltẽ (*si nolis cõcedere, ipsas sensu esse præditas*) intra se doloris caussam con- F

tinere. Verũ si ex his signis nullum p̃fuerit, sed ca-

Doloris capitis interni signa & sedes ex quib. cognoscantur.

put dolore crucietur, isq; ad oculorũ radices peruenerit existimandũ est, internas membranas cerebrũ vestientes affici: quippe hæ, oculorum neruos appellatos *opticos* ambiunt, & ob id dolitare quoq; earum radices necessũ est: maximè si punctorius & ꝓfundus adfuerit dolor. At si pulsatorius, aut grauis sit, p̃dictarum membranarũ venas aut arterias affici magis existimabis. Sed quia neruea aliqua substãtia, ex his, q̃ à cerebro oriuntur, nõ raro doloris h. cruciari assolet, ex quirendum ẽt est, qua via id dignoscas: ꝙ profecto disces, quia aliqua ex his partibus, q̃ sensum aut motum ab eo neruo excipiunt, simul dolore coafficitur. Sic ꝓfectò quibusdã aures dolẽt, aliis lingua, plerisq; vsq; ad humeros & thoracem dolor extenditur, consortio neruosæ substantiæ, quę à cerebro do-

lente oritur. Cerebrum enim ipsum dum dolet, G grauitatis sensum præ se fert. sed id promte disces ex somno, si frigida fuerit caussa, aut ex immodica vigilia, si calida. Sed hæc omnia clarius disces si expenderis partium naturam, quod secundo loco proposuimus, & situm, ac doloris modum. Sic etenim neruosorum corporum magis aderit punctorius dolor, arteriarum pulsatorius, stupidior in venis, & cerebri substantia, in periostio su-

A stio superficialis, altus in meningibus, intra calvariā ac radices oculorum extensus, in plenitudine autē gravis: in acri humore & vapore rodens: sed vapor distendit magis, humor verò magis mordicat. Ubi distensio adest citra rosionem, spiritus flatuosi vel humoris non rodentis copiam indicat. Distensio cum pulsu membranarum inflammationem sequitur: cum gravitate copiam membranis conceptam & inhærentem, sine gravitate & pulsatione, copiam crudi flatus. Qualiter verò nosse oporteat dolores per consensum, mox leges.

Caput V.

De capitis dolore per consensum.

Præoccupatis sane partibus vni vel pluribus, aut omnibus dolores succrescere possunt, vnoè duobus modis: per *Primogeneam* nimirum *affectionem*, caussa in ipso cerebro existente, vel per *consensum* à membro alio affecto. Quod sane fit transmisso in cerebrum humore, vel vapore, aut B ex cognatione partiū, quam cū multis caput obtinere certum est, aut propter similitudine (*similia enim facillimè inter se compatiuntur*) aut vltimo propter continuitatem, velut cum nervi aliqua pars dolet, mirum non est, si cerebrum, à quo oritur, quoque doleat: quam sane doloris rationem *condolentiam* Medici appellant.

Capitis dolores per essentiam curationē magis: per consensum verò mitigationē solum exposcunt.

Conducit proculdubio nō parum ad curationē hæc cōsideratio, nam dolores, qui per primogeneam capitis affectionem oriuntur, plerumq; vt morbi considerātur: quo fit, vt raro eorum mitigationi innitendū sit, nisi plurimū vrgeant, quod ad se curationē omnino vertant, nam semper primogenei affectus ablationē studēdum est moliri: at affectus qui per consensum fiunt, solā præterquirunt in capite mitigandi providentiam, curationem verò, si ea non profuerit, non capiti, sed mandanti membro administrare oportet.

Signa doloris per consensum.

Pari verò caput per cōsensum, eo facile disces, quod nulla doloris euidens caussa in capite ap- C pareat, vt *æstus, frigus, fumus, odor aut ictus*, quæ solēt caput primario afficere. Item quia is, qui per cōsensum fit, plerūq; intermittit, aut cedit, aut crescit, altero, à quo prodit, crescente, vel subsidente, licet aliquando post febrium accessiones, etiā per aliquod tempus præsit dolor, quātumuis per consensum sit. Preterea constabit per consensum esse, quod semper illi adiūgatur alicuius alterius membri læsio, à quo consensus in caput proficiscatur, velut ex ventriculo, aut vtero affectis (*quod frequentius accidit*) oriri conspicimus, licet ex iecore, & aliis partibus etiā malum subonatur. Quod si prædictorum signorum aliquod non adsit, & in ceteris homo sanus appareat, credibile est, caput primario affectu laborare, idq; maximè, si affectio vetustior facta sit, & capitis ipsius actiones oblędātur, sentiamusq; in ipso peculiare aliquod intemperamentum, aut in sensibus incommodum, *vt latius suo loco dicturi sumus*.

Patitur igitur caput per consensum à toto cor- D pore, velut in febribus & plenitudinibus, aut totius corporis vitiis conspicimus: idq; vno è duobus modis, aut vtroq; simul: minante nimirum natura crisin, vt accidit in fluxionibus sanguinis narium, & in vomitibus, vel ex venoso genere succo efferuescente, & capite susceptante calidos acresq; vapores, vel humores eiusdem conditionis. Quare prouidendum est protinus huic malo, ne in maius commigret: sed prius expendisse oportet, dolores, qui ex crisi prodeunt, nullam admittere, nec exposcere curationem, nisi fortè ex commotione ventriculi ad vomitum proficiscantur.

Eo enim tempore oxyrhodino capiti adhibito præcauendum est, quo minus caput aliquid susceptet: quod instante fluxu sanguinis per nares adhibendum non est, neque alio diversionis genere vtendum. Verum si vomitus aut quæuis alia corporis motio crisis ratione nō fiat, toti corpori prouidendum est, vel curato eius affectu, iuxta propriam naturam, vel plenitudine deposita, aut cacochimia expurgata.

Præsidium.

Inter partes, quæ plurib. rationibus capiti annexa, & consentiens est, ventriculus proculdubio E exhibit: primo quia facilè ab eo elatos vapores ipsum susceptare scimus, quibus mille modis pati certū est. Itē propter nimiā continuitatē, quā habēt hæc duo membra, ob neruos sextæ coniugationis, quorū ratione sola condolentia & continuitate, citra materiæ accessum mouentur.

Si consensu ventriculi caput doleat.

Dignosces ventriculum dolori consentire, *ex nausea, vomitu, cibi fastidio, dolore, anxietate, oris eius tremore*, maxime si cibus præcesserit multus, isque crudus adhuc sit, vel prava qualitate affectus. Id etiā disces ex *oris amarore*, aut *sapore deterrimo*, qui cessant, sicut & dolor, ab assumto cibo per aliquod tempus, maximè si per vomitū, eius quod ventriculū infestat, aliquid excernatur.

Signa.

Ceterū flauam bilem esse disces, eamq; reiectam, iecore in ventriculum, ex siti, oris amarore, anxietate inflatione, calore & appetentia deiecta: sicut pituitam ex nausea, ex somno cū dolore, & ad actiones pigritia, ventris fluctuatione, deterrima coctione, & acido insipido, aut mucillaginoso oris sapore.

Caussæ.

Huic affectioni primus medeberis, ne in aliā gra- F uiorem commigret, vno è duobus modis: Primo per ea, quæ dolorē lenire habent, si dolor vrgentior fuerit: sin aliter, minime, sed per ea, quæ caussam demūt, & consensum delidunt, cui vsui materiam à ventriculo primus educere oportet: quæ si cum nauseatiua satietate coniuncta fuerit, ventriculumq; adhuc infestauerit, nullo alio auxilio citius educitur, quàm vomitib. ex decocto *seminis raphani, & fœniculi, cum modico oxymelite*. At si laborans difficulter vomuerit, non erit abs re, modicū olei adiicere: quā curationē seruabis in his omnibus, quibus in cauitate ventriculi, pituita vel flaua bilis abundauerit. Hoc vno seruato, quòd in satietate nauseatiua sat est vomere, aut ventrē *oleo absynthite, nardino, aut de rapha inungere*: vel si cibus iam descenderit ad ventrē, clystere ipsum educere, cui adiicere oportet succi *fiilæ* ℥ iiij. *& hierapicræ* ℥ j. Verum in humoribus, qui ventrem infestant, & aliunde in ipsum profluunt, non licet prius vomitibus vti, quam vel totum corpus, vel ipsum ventrem expurganti pharmaco euacues.

Capitis dolori ex consensu ventriculi quibus subvenimus.

Quo facto, ventriculi quoq; regionē inunges, & G bilem (si hanc redundare compertū sit) expurgabis expressione ℈ iiij. *rhabarbari in aqua cichorii*, cū ℥ iij. *syrupi solutiui ex rosis nostri*. Quod etiam facies ℥ iij. *mannæ, vel* ℥ j. *cassiæ fistulæ cum modico rhabarbaro, vel infuso* ℈ iij. *rhabarbari in sero lactis*: postea verò si quid flauæ bilis adhuc fluctuauerit, vomitibus educes. Verùm si flauam bilem crassiorem cōpertum sit, infarctā esse tunicis ventriculi, vomitibus A 4

ne moueto, sed rem paulatinis purgationibus agere oportet, *pilulis de hiera simplici Galeni, de aloe, de rhabarbaro.* Sed quod magis ex vsu futurum arbitror, est, singulis diebus, aut tertio quoq; masticandam *rhabarbari electi* ʒ ß. præbere: quẽ vsum etiam præstat *dilutum absynthii amari.* Si tamen pituita abundauerit, ante vomitum purgabis ʒ j. *agarici, vel* ʒ iij. *diaphœnicon, aut* iij. *electarii indi maioris*: quem etiam vsum præstant *pilulæ mastychinæ, de agarico, de sagapeno, & de therebyntina, cum modico puluere diarhodonis.* Quod si pituita infarcta fuerit adhęrentiq; ventriculi tunicis, vtendũ est ante purgationẽ *melle rosaceo, aut oxymelite*, quæ ipsam incidant, & à ventriculo separent: post verò *pilulis mastichinis, aut de therebynthina, & rhabarbaro*, frequenter vtendum est, vel aliis quæ conficiuntur ex pari portione *agarici, mastychis, aloes & rhabarbari*, quas esse magni momenti arbitror, si quis

B poodere ʒ j. septimo quoq; die sumat. Verum siue flaua & crassa bilis, siue pituita exusta (quæ diuturnũ efficiant affectum) infarcta fuerit, vtor non mediocri euentu per aliqua interualla, bis nimirum, aut ter in mense pilulis, quæ hac lege fiant. ℞ ʒ vj. *passularum mundatarum* ʒ iij. *liquiritiæ rasæ* ʒ ij. ß. *foliorũ fumi terræ, borraginis, betonicæ & cichorii & absynthii, ana* ʒ j. fiat decoctum in aqua *borraginis aut fumariæ vel absynthii & facta colatura*, adde *vini albi modicum* (cuius ℥ iiij. *cum pari portione syrupi solutiui rosarum Persicarum* non inutilem efficies purgationem. Huius autem decocti *sumito* ℥ viij. & in eis macerato, cum modico vino *rhabarbari* ʒ j. ß. *spicænardi* ℈ j. & facta colatura adde *pulueris hieræ Gal.* ℥ j. sæpè agitando, donec puluetes totum eum humorem absorpserint, & addito syrupo rosarum solutiuo, redigito in formã massę pilularũ, quas multis capitis affectionib. ex his, quæ consensu inferiorũ viscerum succrescunt, ex vsu fuisse comperimus. In omnibus tamen caussis clysteribus solicitanda est aluus, mitioribus in

C flaua bile, & acrioribus in pituita.

Capitis dolori ex consensu prosunt pilulæ auctoris mirabiles.

Huic caussarum doloris generi facile reduces eum, qui ab ebrietate prodit: quippe tunc ventriculo crapula & vino grauato caput cõsentit. Quo fit, vt cum ex vita & victu ante habitis, constet ex ebrietate caput dolere, coniectandum sit, an prę sit adhuc vinum in ipso ventriculo, aut secus, sed solũ crassi & caliginosi halitus persistent adhuc in ipso capite: si primum, vomitu ventrẽ inanire oportet, idq; ex tepida cum modico aceto. Quo facto ebrietateq; sedata, si adhuc dolor perstet, (*nã tunc magis elucet*) curãdum est omni arte caput refrigerare his, quæ modice repellant, *vt oleo rosarum cum aceto, aut ophantino, cum nenupharino, & aceto rosaceo.* Quod si adhuc perstiterit dolor, caput ablues *decocto brassicæ tepido, vel prædictis oleis addes modicum chamæmelini*, ac vltimo superpones capiti *brassicæ folia*, quę & ibidẽ posita, & decocta cum lenticula & aceto, comestaq;, mirum in modum medentur doloribus ex ebrietate concitatis. In reliquis verò somnum & quietem, ac victus parsi-

D moniam, aquæ potum instituere oportebit.

Capitis dolor ex ebrietate.

Quod si iecur malo caussam præstiterit (quod dignosces ex eius caliditate, præsertim manuum, ac pedum, ex dextri hypochondrii grauitate & squalore, ex rubra vrina, & ex oris amarore & siti) per se vel flauam bilẽ in ventriculum regerendo, maximè cum venter dolet per interualla & in dextro hypochondio murmur & dolor adsunt: tunc quidem initium curationis à sanguinis detractione auspicaberis, si plenitudo subsit à vena lateris dextri, sin aliter ex iecoraria. Quod si hæc sufficere nõ videantur, sed adhuc caput doliter, necessum est conicere aliquid sanguinis caput iã adscendisse, quem ex communi vel cephalica vena minuere & deriuare necessum est. Quo facto curabis sanguinem à feruore vindicare *sero lactis, & frigidis apozematis, & inunctionibus*: & eandẽ flaua bile expurgata modo nuper dicto, partem hepaticis disponere oportet. Iecur enim temperabis *rosaceo, succo lactucæ, cucurbitæ, vel plantaginis* sæpius loto, vel *vnguento santalorum cum pulueribus rosarũ, vel coralli*, superposito filtro serico madido *aqua rosarum*, vel *modico sero.* Quod si adhuc perstiterit malum, caput aqua tepida temperabis, vel de-

Si iecoris consensu fiat.

Cura.

E

cocto violarum & rosarum.

Verum si ab splene malum oriatur (*quod cognosces ex sinistri lateris dolore, tumore, tensione, flatu*: item quia in capite persentitur flatus & dolor, cum tẽsione, mœrore & aliis etiam melancholicis accidentibus, quod frequentius, quam à iecore accidere scimus; certum est, vel humorum transmissione fieri, vel flatu & vapore ab eo mẽbro in caput irruentibus: rarò enim in iis membris condolentia cõtingit, sed vitium ab vno in aliud membrum commigrat per venas & arterias: in iecore quidẽ per venã cauã, & in splene verò per arteriã magnam; quarum propagines & trunci per iugulum bipartiuntur intus & extra, numerosa sobole à postica parte in anticam, facta ramorum diuisione, & productione. Quo fit, vt maiori ex parte ii dolores sinistram aut anticam capitis partem, potius affligant, quàm posticam (*quod in vtero contrario modo accidit*) nam præter adductam à

Si splenis consensu fiat.

F

me superius rationem in parte antica capitis, paruculi suturis inseruntur, & vasa arteriæ præsertim: ac materia omnis eo peruenit facilius suturarum ratione, quæ rariores ea parte sunt, cranĩũ tenuissimum & fistulosum, ac tenuium vasorum maior copia. Quo fit, vt cum alio migrare humor seu vapor non possit, quia illuc desinunt vasa, ea parte dolor frequentius concitetur, quàm in parte postica. Neq; ob id existimandum est, si iecur affectum sit, dextram partem, & si splen, sinistram potissimum dolere: quippe prædicta ratione id fieri non potest, fit tamen ob consortium venarum eiusdem lateris, etiamsi à diuersis tunicis originem ducant. Itaq; si ab splene malum oriatur, purgandum copiosius est: sanguis tamen parcius mittendus. Sat etenim est ex saluatella sinistræ manus, vel ex basilica eiusdem lateris sanguinem fundere, ac si laborans hæmorrhoidas obtinuerit, ab ipsis per hirudines sanguinem demes. Purgabis enim sic affectos, vt capite *De melancholia* abunde scriptum reperies: interim tamen scito ipsis prodesse *confectionẽ Hamech simplicem*, dissolutam sero lactis: vel purgabis syrupo *ex infusionibus rosarum pondere* ℥ uj. *cum infusione* ℥ iiij. *foliorum se-*

Cura.

G

næ. Porriges etiam *prunorum damascenorum numero quinque, sipriis saccharo, & infusione* ℥ v. *senæ confecerii.* Verùm si affectionem noueris inueteratã esse, & aliis remediis non cedere, modo morbi Gallici suspicio sit, modo secus, tuto vti licebit ij. aut iij. g̅. *stibii*, optime præparati, dummodo labo-

A 5

rans febriens, aut imbecillus non exsistat. Quod si bene successisse comperies, iterato eodẽ præsidio vteris, adaucta vel minuta quantitate, pro laborantium

laborantes, in illis iram tolerare vi non sit. Splenis nuper prouidentis iis, quæ capite *De splene indurato* scripta reperies.

Si vteri consensu fiat.

Nullum profecto membrum sua vi doa promptius in caput egerit, quàm vterus, nam & per eò dolentiã ob continuitatem neruosæ substantiæ, & spinalis medullæ, ac per vaporum transmissionem, & per venas etiam & arterias, quibus maximè vterus capiti communicat, consensum fieri certum est. Disces tamen, dolorem ab ea parte proficisci, quod maximè posterior capitis pars dolore prematur, ob peculiarem ipsius partis & vteri societatẽ, per venas & arterias, sed maximè ob spinalem medullam vtrisq; partibus communem. Sed caussam potius regerendã arbitramur in vapores illuc ab vtero adscendentes per vias
B corporis communes, & ob humores per venas in caput irruẽtes: quod potissimum accidit iis, quibus menses, vel puerperium defecerunt, sed maxime ex eorum & seminis corruptione. Cum hoc tamen scimus in plerisq; fœminarum, & maximè in virginibus capit iuxta tempora cum pulsu dolere: quod proculdubio ꝓdit ex mel.... aut vteri obstructionibus. Quorum omnium prouidentiam latissime scripsimus *libro nostr. de fœmin. affect. cap. de varietate doloru capitis ab vtero*.

Superest tamen nunc docere, si dolor vrgeat plus, quàm caussa ipsa, siue per consensum, siue essentialiter operetur, eãdem fere mitigandi rationem communem esse omnibus, etiamsi dum per essentiam caput laborat, satius sit anodyna ẽt adhibere, quæ aduersus caussã pugnare possint.

Capitis dolor à quacunque caussa oriatur, tripliciter potest mitigari.

Verùm habito solum doloris respectu, mitigandi ratio triplex insurgit: Vna per pharmaca, quæ verè anodyna dicuntur: Alia per ea, quæ quodãmodo aduersus caussæ inclementiam pugnant: Tertia verò & vltima per Narcotica appellata
C auxilia. Primum enim anodynorũ genus partem leuire, mollem & æquabilem reddere habet, ac dulciſeosu quem mouet, omnem molestiam cõpescit, & partes humiditate propria ne diuellantur efficit.

Anodynorũ primum genus.

Huius generis sunt *oleum dulce*, sed mediocris ætatis, *chamæmelinum, de semine lini, amygdalarum dulcium, lumbricorũ, sambuccinũ, butyrum, vitella ouorum, lac muliebre, axungia gallinæ, anseru, & cuniculi: decoctum, aut althea, maluarum, lilii, & seminis lini, cum rosaceo aut violaceo, & lacte*. Prodest & in forma solida, id q recipit *succi maluarum* ℥ j. *ptisana hordeaceæ colata* ℥ j. ß. *olei rosacei* ℥ ij. *ceræ* ʒ ij. fiat vnguentum. Quæ sane omnia omnibus doloribus, & à quacunq; caussa ortis, & in quibusq; corporibus, etiam plenis, proficua esse scimus, quorum maiorem rationem reperies *lib. 2. nost. de præsid. indic. c. de anodynis*.

Secundum genus.

Secundi autem generis anodyna sunt, quæ præter id, q partem leniant, & mulcebrem reddãt, aduersus caussam nonnihil pugnare habent: cuius naturæ sunt calida omnia in doloribus, qui à frigida caussa ortum ducunt, & frigida in iis, qui à calida, quorum loco nuper cita-
D to & sequentibus capitibus vberem copiam scripsimus.

Tertium genus.

Tertii generis anodyna, vt quę stupefacientia sint, & sensu orbantia, administrare nõ oportet, nisi dura ex doloribus, aut vigiliæ vehementia, aliquod grauius malum pertimescimus.

Narcotica quo ordine adhibenda.

Quo tempore hæc duo considerãda sunt: primum à leuioribus esse incipiendũ, iis scilicet quę amica frigiditate somnum conciliant, veluti est *lac omne*, maximè *aqua rosacea admixtũ*, vel *vnguentum rosaceum naribus & temporibus adhibitum*. Prodest *aqua tepida*, vel *decocto lactuca caput* abluere, maximè si addideris *papaueris capita*, aut *violarum flores*, vel *maluarum folia, nymphea, solani, aut mandragora*, cum *oleo nenupharino*, vel *papaueris*, cũ modico *chamæmelino*: prodest & inunctio nuper dictis partibus facta ex *oleo papaueris*, aut *rosaceo*, maximè *vnguento populeone* admixto: cui si necessitas vrget, addes *opii lacte mulieris liquati* ℈ iij. quo frõtem illinies, dummodo paulò post, salię somno incepto, auferas. Iuuat, & prædictum vnguentum olfacere, dummodo ab hoc præsidio caueas pueros & frigidiores fœminas. Secundum præ- E
ceptum est, quod mox à narcoticorum adhibitione, pars vino vel aqua calida abluatur, donec calorem vi narcoticorum exstinctum, reduxisse comperias. Intrinsecus vero Philonii ʒ ß. porrigere poteris: conciliat enim somnum, quòd in vigiliis intensissimis & grauioribus symptomatis maximi momenti esse solet.

Narcoticorum adhibitionem recipiat partis ablutio.

CAPVT VI.

De dolore capitis per essentiam.

Capitis doloris per essentiã caussę duplices.

DOLET pari quoq; ratione caput per essentiam, seu primogeneam affectionem, multis modis: quippe vel à caussis, quæ extrinsecus ipsi occursant, molestatur, vel ab his, quę intus latẽt, impense afficitur: Illæ sane sunt velut *insolatus, ignis, ebrietas* (quæ licet externa non sit, inter manifestas recenseri meretur) *plaga, ictus, casus*, & reliqua, quæ ipsum lædere nata sunt; quarum curationem paulò inferius referam, si prius dixero, F
quales sint internæ caussæ, & quam vnaquæque expostulet curandi curationem.

Capitis doloris per essentiam internæ caussę quæ.

Lædit, doletq; cogit caput intemperamentũ quoduis, siue frigidum, siue calidum, humidum, aut siccum, siue ex his cõpositum existat. Constat etiam, caput dolere ex affluxo alicuius humoris ad caput ipsum: quem sane mouet, vel vniuersum corpus eo abundans, illucq; tanquam ad imbecillum membrum transmittens, vel in ipso capite genito, vel excremento aliquo præter naturã aggregato, vel facto ex conspurcato alimento ab ipso capite male affecto. Læditur nõ minus per essentiã à flatuosa aliqua substantia, non quæ aliunde transmissa caput imbecille reddat, sed q̃ ob impotentiã eiusdem, in eodem genita sitque sane acerbissimos, molestos & diuturnos solet concitare dolores. Verùm cũ constet apud Auctores, quatuor esse intemperamenta, quibus caput dolere potest, quatuor etiã humorum affluxus, qui illis respondent, sanguinis nimirum, pi- G
tuitæ, & vtriusq; bilis, oportuit ob id cuiusq; seorsum meminisse, ad duo tñ capita omnia reducendo: quorũ prius humorum, & intemperamentorum calidorum naturam & curationem complectetur: alterum verò frigidorum.

CAPVT VII.

De dolore capitis ex sanguine, aut bile, vel intemperamento calido. A 6

Capitis doloris ex sanguine, bile, vel intemperamento calido caussæ.

IVVENIBVS ac fœminis, hisq; maxime, quibus menses deficiunt, vel vita adest epulis & otio dedita, sanguinem abundare, cognoscibile est, maxime si alicui eorum suppressa fuerit consueta sanguinis profusio, vel mutilatum aliquod membrum, quibus certum est, sanguinem

quoq; per corpus præter naturam diuagari, quod plerunque est febris præludium & caussa. Qui sane dum ex causa aliqua, vel externa, vt *insolatio*, *vinipotio*, aut *intempestiuum exercitium*: vel interna, *vt animi perturbatio*, feruidus fuerit, facilè caput irruit, & maximos dolores concitat, præsertim si ob aliquam occasionem imbecillum steterit.

Signa huius caussæ.

Quod facile ex hac caussa fieri dignosces, ex *capitis lassitudine grauante cum tensione, ex pulsuum caliditate vehementi, (licet non mordaci) circa tempora, & ex venis iuxta oculorum adnatam, satis eminentibus ac tumidis*: quibus accedit *faciei rubor, & calor, pulsus magnus, vrina rubra, ægri natura, ætas anteacta, victus ratio, anni tempus, locus, somnus longior, & leuamen à frigidis, nec non augmentum à calidis*. Quod etiam B potissimum dignosces, si adsit febris ex continentium genere, aut earum quę sanguinis putridi naturam referunt, quippe dolores ex sanguine, aut bile raro citra febrem accidere comperimus, nisi caussa externa accedat, quæ prædictos humores moueat, aut suppressa sit consueta eorũ euacuatio. Bilem quidem dominari, & dolorem, ac calorem ab ea proficisci cognosces, quia dolor est *acutior, pu[illegible]s, erodens citra grauitatem cum ingenti capitis ardore*: quibus accedit *oris amaritudo, pallor faciei, pulsus velox, vigilia, vrina rufa, intensa, aut crocea, & aliquando alba ac tenuis*, quæ adscensum bilis ad caput designat. Quibus accedit etiam, *ætas, regio, anni tempus, & propria laborantis constitutio*, quę ad biliosam naturam omnino vergunt: præcedũt velut caussæ, *inedia, ira, labor, vigilia, alimenta calida, & sicca, pituitosorum & sanguinis largior euacuatio, & febris continua, aut intermittens de genere tertianarum*. Quæ sane omnia communia signa existũt C omni intemperamento calido, aut sicco, vel calido & sicco simul, licet quod citra materiam est, potius calorem aut siccitatem attestetur, quam præ se ferat grauitatis aut abundantiæ vestigium aliquod.

Præsagium

Caute quidem & prudenter ac non leui diligentia his doloribus prouidendum est, vt qui, si cum febre fiant, præludium existant futuræ phrenitidis, vel surditatis, aut visionis deprauatæ: si tamen citra febrem fiant & vehementer affligant, distensiones neruorum, inflammationes oculorum, vel eorum prominentiam ac subuersionem, vel cæcitatem, iterò animi torporem, læthargum, aut comitialem affectum prænunciant, idque maximè dum remedijs non cedit affectio, ni forte aqua, vel pus per nares, palatum, aut os effluxerint.

Curandi ratio.

In curatione autem, anteq̃ manus auxiliares adhibeam, lectores monitos velim, præter euacuantia præsidia, communia esse reliqua, quæ *topica* appellantur, doloribus omnibus, qui ex intemperamento calido ꝓdeunt, siue cum materia calida sit, siue citra ipsam: nam refrigerare & hu- D mectare, calori & siccitati solis, vel cũ sanguine, aut bile conuenire certum est. Quapropter, quæ dixero præsidia particularia ad sanguinis & bilis calorem & siccitatem compescendam, ad nudas intemperantias proficua etiam esse credendum est.

Victus ratio.

Si quis igitur sanguine abundante capitis dolorem patiatur, primitus victum sibi paret parcum, frigidum, & paucissimi nutrimenti, vt ciborum parsimonia plenitudo delitescat, & frigiditate restinguatur sanguinis feruor. Quo factum fuit, vt tantopere (*non solum sanguine redundante, sed quouis modo capite excalefacto*) Galen. 2. loc. vetuerit vini vsum ex Apollonii sententia: item solis excessum, aut loca calida: & balnea calidiora, excandescentia, clamores, animi perturbationes, & mentis concitationes motus, nec nõ repletionem, maximè calidorum. Quo fit, vt cibaria frigidiora esse oporteat, (*vt mox diximus.*) Cuius naturæ sunt *lactucæ, scariolæ, cucurbita, melones, pullorum carnes, & iuscorum, ptysana etiam, amylum, & hisimilia*. Bibant aquam hordei cum *saccharo*, & tãto frigidiora exquirant alimẽta, quãto E affectio magis ad bilis naturã accesserit: licet in ea copiosior cibus, quam in sanguinea ex vsu sit, in vtraq; tamẽ vinum ex toto auferendũ est. Solem etiam, ac vociferationem, laboriosa exercitia, animi perturbationem, & reliqua, quę sanguinem mouere nata sunt, vitare oportet.

Capitis dolori à sanguine aut bile orto quomodo primùm secta vena: & quę prius, quæ postea secari debeat.

Sanguinem igitur redundantem (*si ciborũ parsimonia non satis fuit*) protinus esse mittendum cõsulit caussæ conditio: qui si solum in capite sit, à cephalica sanguinem demes, maximè si dolor fixus sit: nam perseuerante malo, vena frontis, aut ea, quæ post aures est, aperienda venit, *vt ex 5. aph. 68. ex Gale. docetur*. Ac licet vacuationis alicuius sanguinolentæ suppressio præcesserit, primitus plenitudinem demere oportet sanguine misso, (*sunt dum plenitudo citra suppressionem adest*) ex communi vena: postea verò antiquam vacuationem reuocabis, siue per hæmorrhoides, siue per vterum, aut fluxum sanguinis narium id fieri oporteat. Verùm si à toto corpore abundantia in caput conscendat, axillaris, seu interna vena, primũ tundẽda est, & maximè si doloris caussa & peren- F nis fons sit in hepate, aut liene: nam tunc prodest ad euacuationem caussæ antecedentis, & ad generationem prohibendam. Vltimò tandẽ ab his venis sanguinem detrahes, quæ proximæ capiti sunt: nam prima sanguinis detractione, plenitudinem demimus: secundò antiquã & consuetam vacuationẽ reuocamus, aut per ꝓximas & communes eius partis venas, q̃ superest deriuamus: tertio verò & vltima, quod in capite adhuc residuum est, conterimus. Cui sane operi efficiendo, ex vsu est, ventrem prius ab excrementis exonerare clysteribus, quæ vim habeant emolliendi & repurgandi. Postea verò si dolor adhuc perstet, cucurbitulis cum scarificatione, aut citra ipsam, reliquias conterere oportet. Quo facto, pensitandũ est, si forte bilis caussam dolori præstiterit; nam eo tempore parcius mittendus est sanguis, & vberius refrigerandum: eoque magis quo sincerior, & sola apparuerit. Verùm siue sanguini G admixta fuerit, vel ab eo degenerauerit, aut ex iecoris ardore genita sit, tunc sane & euacuandi & mitescendi feruoris gratia, ex basilica dextri lateris (*moderatius tamen*) sanguinem demes, vel ex saluatella eiusdem manus; quippe hæc, & copiam euacuat, & iecoris & sanguinis feruorẽ refrigerando restinguit. Ceterum si adhuc in capite vigere sanguinis biliosi copiam certum sit, ex cephalica tutius eo tempore arbitror fore, sanguinem detrahere, parcius tamẽ, quam è reliquis venis, ne forsan laborans in furorem aut insaniã A 7 agatur, bile effræniori facta, nisi affectio in capitis externa parte fuerit: nam tunc audacius sanguinem licebit detrahere. Quibus sane factis, & in biliosis doloribus, & in his, qui ex sanguine prodeunt,

A prodeunt, dum vacuationibus per venam scissam affectio non cedit, credibile est, plurimum sanguinis in bilem commigrasse, vel cum ipso redundare: tunc quidem (*vtcunq; fiat*) compescere & præparare oportet, *serapijs, apozematis, & frigidioribus poculis*, quo facilius medicamēto purgāti postmodū cedant. Primo tamen clysteribus, quæ prætet id, q aliquid expurgent, & ad inferiores partes euocent, ventrē quoq; & viscera refrigerent, rem aggrediens. Huius naturæ est, quod conficitur ex *decocto hordei, maluarum, violarum, rosarum, & capitū papaueris*, cui facta colatura, addes *sacchari rubei, & olei rosarum, & violarum ana* ℥ j & ß. benefacit etiam *pulpa cassiæ fistulæ* ℥ ß, præstat quoq; ex *sero lactis, saccharo, & amygdalarum dulcium oleo parare aliud*: sicut id, quod efficitur ex lacte *quatuor seminum frigidorū cum mucilagine psylij, & aqua hordei*: quod summopere arbitror profuturum in eo dolore, qui proficiscitur à sola bile. Serapia etiam porriges *granato-*
B *rū, agresta, acetosa, portulaca, cichorij, vel acetosum simpl.* Item *aquam hordei, borraginis, acetosa, portulaca, cichorij, violarum, & cucurbita*, ex quibus & aqua pluuiali, aut fontana, niue refrigeratis, gustui grauem, & malo proficuum parabis potum: maxime si solis aquis admiscueris *syrupi rosarum aut violarum modicum*: quibus laborans vtatur longè à pastu, & noctu post primum somnū. His factis, bile redūdāte, non semel purgandum est, sed facta purgatione vna moderata, deinceps paulatim, & per interualla, prout iecur ipsam produxerit, vel sanguis in eam commeauerit, expurgabis, & reuellere ad infernam aluum curabis. Quod facies primum *cassia cum rhabarbaro, syrupo solutiuo cum expressione rhabarbari: manna cum eodem rhabarbaro, aut aqua lactis*, quod magis probo in biliosis. Præstant & ℥ iij. *syrupi violarum ex infusionibus, cum expressione* ℈ iiij. *rhabarbari*: quod si adustum aliquid fuerit, porrigito
C laboranti ℥ j. *confectionis Hamech. simpl. aut catholici*, ac superbibat ℥ iiij. *aqua lactis, aut hordei, vel portulaca*. Quo semel facto, quia vel iecur indies flauam bilem gignit, vel ex sanguine feruido producitur, necessariū etiā erit, per vices & interualla eius copiam minuere exhibito prædictorū medicamentorū aliquo, cæterum in minore quantitate, quā tum sat sit, vt laborans bis, terve aluum exoneret. In quo sanè opere cauēdum est ab his pilulis, quæ bilem ex capite purgant, & maximè dum ex adscēsa fit bile à iecore aut alia parte: nā tolerabilius est dum in capite gignitur, quia semper pariter fiunt crassi etiā succi alioqui mirū non est, si laborans dolore nō curato, in furorem aut aliud malū procidat. At si pensenseris humoré satis esse purgarū, vel mox à prima purgatione, vel facta sufficiēti detractione sanguinis, ad topica seu particularia auxilia te conferes, & capiti prouidebis auxiliis, quæ calorem compescant, & caput refrigerent: hoc vno animaduerso, quod eadem non proficua sunt capiti solùm per simplex intemperamētum laborāti, ac dum affluxu calidi humoris afficitur, dummodo sufficiēs vacuatio humoris fluentis præcesserit, Gal. enim. consulit, vnamquamq; causam prius esse abscindendam, deinde ad simplex intemperamentum deueniendum. Parum enim interest, quatenus ad topica auxilia attinet, intemperantia sola sit, an præcesserit humoris affluxus, nisi quod in nudo intemperamento, tantum alterantia auxilia adhibenda sunt (*nec nocebit aliquādo repellentia admiscere*) vt in intemperamento,

Capiti dolenti eadem topica adhibenda, præmissa euacuatione, siue a nuda intemperie calida, siue à cum humoris affluxu oriatur.

quod prodit ex affluxu, à repellentibus incoandū est, ne quid amplius caput recipiat: Itaque primo hæc auxilia adhibenda sunt, sed cum aliqua adstrictione, quantum videlicet sat sit, id repellendum, quod mox à principio opus est, deinceps vim modice digerendi, per ea tandem, quæ moderatè calefaciāt, aut forsan sat erit, quod attemperent: vltimum tamen, quod roborent. Sic enim E primitus sanguine misso, & capite abraso, suturæ eius coronali, *vt iubet Gal. 2. phar. loc.* actu frigida, & in biliosa causa & nuda distēperie, niue refrigerata adhibere oportet *oxyrrhodina*: cuius census est *oleum rosaceum cum quarta aceti parte* (non quod dolorem sentiat; nam potius irritat, sed quod penetrationem moliatur aliorum, quę sibi admixta sunt) cū modica aqua rosacea: nec minoris momēti est *oleum cytoniorum cum mucilagine psyllii*: præstat etiam *oleum omphacinum, vel ex foliis oliua viticibus, & contusis paratum cum neuupharino, & prædictis aceto & aqua hordei, maluarum, ac violarum*: quibus primo caput irrigabis, & mox eis linteū madidum superpones. Prodest quoq; ipsum caput madefacere *decocto rosarum, violarum, florum salicis, & capitum papaueris, & foliorum lactucæ cum aceto*. Conciliabis etiam somnum, si fronti adhibueris *mucilaginem psyllii cum albumine oui, & modico puluere* F *coriandri præparati*. Verum si æstus adhuc exercet, vel affecto bili particeps extiterit, [illegible] *violaceū de neuuphare, & florum nymphea aut papaueris prædictis adde*. item *succum lactuca, plantaginis, solatri cum mucilaginibus psyllii*: item *lac seminum frigidorum omniū*. Quibus etiam addere oportet, aut per se adhibere *succum plantaginis, centinodia, sempervivua, polygoni granatorum acidorum, portulaca, vmbilici Veneris, rosarum, capreolorum vitis omphacini, mespili, cucurbita, & cucumeris*: quibus etiā adde *vnguentum populeum*, quod visum fuerit, vt fiat linimentum, quibus tempora & nasum inunges: Emplastrū etiā ex foliis *lactuca, oleo rosaceo, & farina hordei*, mirum in modū prodesse scimus, vbi reliqua non profuerunt, maximè addito *oleo papaueris*. Cerata quoq; cōficies, quale est illud Gal. ad fracturas, quod diu subigatur cū *succo portulaca*. Prodest etiā linimentum, q. r. *mucilaginis seminis psyllii, althea, & cytoniorū, extracta aqua plantaginis* ℥. ij. agitentur cum *modico aceto*: & si his modicum *cera* addideris, aut *vngueats refrigerantis Gal.* plurimum prodesse cōperies. Prodest & vnguentum, q. r. *olei rosacei, omphacini* ℥. iij. *coriandri, rubearum rosarum, myrtylorum, coralli. ana* ʒ. j. *cera albæ q. s. aceti parum*, fiat vnguētum. Aliud etiam parabis ex succis, q. r. *summitatum vitis, plantaginis, & solatri ana* ℥. j. *olei rosarum omphacini, vel neuupharini* ℥. iij. coquantur ad succorum consumtionem, G & adde *cera albæ q. s. seminis oxyberis, seminis coriandri & ratybtaaa* ʒ. j. *myrtylorum* ʒ. iij. *aceti parum* misce, & fiat vnguentum. Quibus factis, maxime si calori siccitas adiuncta sit, caput abluere oportet *decocto foliorum lactuca, capitum papaueris, rosarum, violarum, florum nenupharis, meliloti, & ramentorum cucurbita*. Prodest & ablutio ex sola *aqua hordei, & oleo violarum, aut ex lacte caprillo*, vel si ingens fuerit necessitas, ex *aqua lactis cum oleo amygdalarum dulcium, & violarum*. Confert & decoctum *seminis cytoniorum, psylii, lactuca & portulaca, cum violis & oleo rosarum, & modico aceto*. Quod si somnum conciliare simul, & dolorem lenire volueris, decoctum parabis, q. r. *capitum papaueris, & seminis althea ana* ℥. ij. *seminis lactuca, & cucurbita ana* ℥. ß.

Capiti dolenti a calida intemperie mire prodest emplastrum ex foliis lactucæ, oleo rosaceo, & farina hordei.

A *seminis hyosciami* ℥.j. coquantur, & vtere: eo vsu etiam est caput vngere *oleo hyosciami*. His autem, quos veremur plurimum refrigerare, vt in pueris, fœminis, & imbecillibus, ex vsu est id, q. r. *olei rosacei, & chamæmelini ana* ℥.j. *aceti* ℥.ß. *mucilaginis, seminis citoniorum, psyllii & althea ana* ʒ.j. At si citra stuporē refrigerare placuerit, ex *chymolea terra, vel ex ea, qua in officinis, vbi acuuntur enses, residet, cum lacte muliebri, & albumine oui* emplastrum conficies. Reficiunt item vires, & partem simul roborant odoramenta, quæ ex *rosis, violis, nymphea, salicis foliis, capitib. & floribus papaueris*, & huiusmodi odoramenta spirant: ex quibus etiam pasillum conficere poteris cum seminibus *cucurbita, portulaca, acetosa, papaueris albi, santali, & camphora*, super caput etiam inspergès *pulueres rosarum, nymphea, violarum, papaueris, mandragora, seminis lactuca, santalorū, caphura, & similium*: vel sacculum ex eis conficies, q. r.
B *coriandrorum* ʒ.ij. *florum nymphea* ʒ.iij. *violarum, rosarum ana* ʒ.ij. *seminis lactuca, & papaueris ana* ʒ.j. *coralli rubei* ʒ.j.ß. *santalorum rubeorum* ℈.ij. fiat puluis. Præstat & caput inungere hoc linimento, q recipit (maximè vbi vrget vigilia) *olei rosarum, & myrthi ana* ℥.ij. *aqua plantaginis, & violarum ana* ℥.iiij. *aceti rosati* ℥.ß. *vnguenti populeonis* ʒ.ij. *vnguenti refrigerantis Gal.* ℥.j. dissoluãtur omnia, & parti linteis mollissimis a[illegible]beantur. Calorem & ebrietatem arcent ferr[illegible] capiti admota, aut coronæ modo cū *violis, meliloto, & rosis intertexta*. Prodest & coriandrum cum *rosis* linteo exceptum, & *aceto* incoctū.

Ebrietatem quæ arceãt.

Vigiliæ quæ extistant.

Iuuant *brassica folia capiti admota, aut nymphea folia*. Quod si vigilia plurimum vrgeat, vt non raro assolet, tunc ad ea, q̃ præter id, q refrigerēt, somnū quoq; concilient, confugiendum est, incipientes ab spongiæ fotu hoc modo parato: excipe *foliorū & florum nymphea, violarum, granorum hordei viridū, foliorum salicis, lenticula, portulaca, lactuca, solani, vmbilici Veneris ana* m.j. *foliorum hyosciami* m.ß. coquā-
C tur secundū arté, & colaturæ lib. adde *succi lactuca* ℥.ij. Ante tamen potui porrigere poteris, *aqua dulcis balneum vel lactis, vel olei amygdalarum dulcium, aut lactis quatuor semi. fr.* m. Quod si hęc & prędictę inunctiones non profuerint, porrige per os id, q. r. *decoctionis lactuca & portulaca modice expressa* ℥ iiij. *syrupi papa.* ℥.j. *detur per tres horas à cæna*. Poteritque etiam ad *philonii* vsum peruenire. Verū si hæc omnia prodesse non videãtur, arbitrari oportet, aliquid iam biliosi, vel sanguinei humoris in capite firmatū esse, q nec retrocessu, nec repercussu separari à parte potuit: quare id per eandē partem conterere oportet, aut euacuare, vel per proxima deriuare: sic deriuamus ab ipsa parte, à quacunq; proxima sanguine misso, vel pharmacis resoluētibus parti adhibitis, aut aliis vacuationū generibus, cuius naturæ sunt, *cucurbitula brachiis, scapulis vel occipitio* (nisi laborans facile paralysi capiatur, aut suspect⁹ sit) *adhibita*, nec nō & misso sanguinis ex cephalica: ac si proprius accedere placuerit, ex venulis *nasi*, ictis scalpēdo, & *folio arundinis*, aut fe-

Capitis dolori ex bile aut sanguineo humore in capite firmato quibus resistatur medicamentis.

D stuca, vel herbis quibusdam aculearis, vel asperis: item frontis, vel quæ post aures est inscindes, vel hirudines capitis, aut narium extremitati, post aures, & venis, q̃ in caluaria eminent, adhibebis. Præstat quoq; id beneficiū vena ea, q̃ sub lingua est: atq; licet arterias secare post aures à plerisque scriptum sit, ob chirurgorum in secando imperitiam, & quia difficulter coalescunt, raro mihi arrisit, consulo tamen eius auxilii loco, venas, quæ sunt in temporibus, & fronte ferro candenti secare, dum per easdem affectio capiti communis efficitur; aut eodé ferro prædicta arterias vrere, quo fluxionis timor minor sit: nō tamen desunt, qui, vt fluat sanguis spirituosus, scindut, sed graue est; sufficit enim decursum spirituosi sanguinis interdicere. Cui vsui eligenda est, *vt ex Gal. colligimus 6. de sanit. tuen. & 3. meth.* quæ magis emicat, calet ac rubet, & vbi dolor acerbior est. Sed vidēdum an per internos arteriarum ductus malum succrescat, tunc enim externas secare inutile est, *vt Gal. aduertit 3. de loc. affect. c.* 8. quo tempore fasciā repellētibus, & his, q̃ refrigerant & adstringunt, collo alligare oportebit, quo angustior fiat trāsitus ad superiora, q vaporibus etiam calidis repri- E
mendis comprimendisq; proficuū existit. Quibus factis, & antea, & interim dum fiunt, eas, quę supersunt in corpore & capite, reliquias, quę non in vasis, sed in carne, aut tunicis inhærent, resoluentibus conterere opus erit. Quapropter ex vsu esse solet, corpus balneis aquæ dulcis mandare, vel caput ipsum: quod si adhuc amplius discutere volueris, decoctum parabis, *chamameli, meliloti, & coriandri praparati*: quo facto frigidis odoramētis, & adspersionibus super faciem, & lectum veteris, maximè ex *aqua rosacea cum aceto*, aut *aqua frigidissima*, vel *inspersis floribus, & foliis frigidis*, tandem ipsum omni ingenio roborabis, vtens prius conserua *lactuca*, conserua *symphiti, diacorallo, manus Christi, diatragacantho, diamargaritone frigido*: Prodest & *diacodion simplex & compositum, philonium, pilula de cynoglossa, trochisci de succino, hordei viridis succus, electarium trium santalorū, & conserua omnes cordiales*.

CAPVT VIII. F

De capitis dolore ex frigiditate, aut humoribus crassis & frigidis.

DICTVM est, capitis dolores diuisos esse in recenter nouiterq; factos, & in inueteratos, aut diuturnos, hos quidem appellatos *cephalicos*, illos vero *cephalalgicos*: in qua diuisione sciendum est, Cephalæam, seu dolorem capitis antiquum, plerumq; proficisci à frigido intemperamento, & caussis eiusdem naturæ. Id enim est, quod dixerat Hipp. 6. vulgar. *In Cranone morbi antiqui frigidi, noui verò calidi*: quo fit, vt iuxta optimam rationē complectamur cephalæam sub classe frigidorum dolorum. Sed habent antiqui & frigidi dolores id proprium, quod præter diuturnitaté, qua protrahūtur, acerbissimi admodum sunt, & per graues acerbationes repetunt: quod fieri arbitror, quia sensim & paulatim congregata caussa frigida in prædictam magnitudinem prorumpāt. Sed placet in hoc capite huius doloris meminisse, qui à frigida caussa cum materia, vel citra ipsam, originem trahit, siue *cephalæam*, siue *cephalalgiam* constituant. Frigidi igitur intemperamenti occasio multis caput dolere assolet, adeo, vt tanta sit doloris varietas, q neq; discerni facile, neq; subinde curari, aut prodesse auxilia, quæ alioqui profi- G
cua esse possint. Nam licet caput in omnibus frigidis caussis hoc habeat commune, dum dolet, vt constrictione & alteratione subita doleat, habet tamen hoc peculiare, vt id solum contingat, dum à nuda distemperie dolet. At dū ex humorum affluxu dolor concitatur, non lenē susceperat in propria doloris ratione differentiā ex humoris substãtia, quæ vel tenuis nimium est, ac fluida vel viscida,

Capitis antiqui dolores plerumq; sunt à caussa frigida.

Acerbissimi sunt & quare per graues repetant exacerbationes.

A viscida, & adhęrens aut crassa & terrestris ac melancholica: in quo profecto non leue in curatione reperies dissidium, aut vt rectius loquar cõfusionem. Nascitur præterea eadem difficultas, & iudicio nostro grauior, ex loco generationis, & permansionis prædictorum humorum: quippe aliquando totum corpus pituita & melancholia ita abũdat, vt malum etiã id caput ex se sortiatur: namq; à ventre crudos, caliginosósque vapores colligit, & in aquam vertit: item ab vniuerso corpore, aut aliqua eius parte, quæ alimentum sibi commissum in excrementũ crassum, pituitosum ac densum conuertat. Ex quibus item caussis prodit flatuosam substantiam ex debilitate partis, ob dictam impotentiam excitari. Quę sane omnia, si quis in frigidis dolorib. curandis expenderit, mirum non est, si feliciorem possit polliceri euentũ, quàm qui ea ignorat. Habet is pituitæ & frigidi intemperamenti doloris apparatus, causas communes & varias: nimirum victũ frigidum & humidum, vitam otiosam, satietatem assiduam, vẽtris cruditatem, aut intempestiuum exercitium.

Capitis doloris à pituita & frigido intemperamento ob. orta caussæ.

B Habet etiam tanquam caussam immodicam sanguinis aut bilis euacuationem, largiorẽ potum, aut partis alicuius principis impotentiam: quod etiam solet efficere, nebulosum & pluuiosum tẽpus. Quo fit, vt sic affecti his temporibus grauius se habeant: cuius census est frequens inanitio, & aquæ vsus, anni tempus, & regio frigida. Cum affectus de se, cum dolor adest, monstratore non indigeat, caussam solum cognoscere opus est: q̃ dignosces ex dolore grauatiuo & tensiuo cum totius corporis grauitate, ex magna etiam in somnum propensione: quibus accedit pigritia in actionibus, facies alba, œdematosa, & nimis tactu frigida, sed maxime circa tempora: adsunt etiam sic affectis, os, nares, & oculi tumentes, sitis nulla, pulsus paruus & mollis, vrina cruda & crassa, temperamentum pituitosum, & eius naturæ, ætas, anni tempus, & cœli constitutio.

Caussarum signa.

C Verum cum frequentius ex frigida caussa, siue melancholia sit, siue pituita, huiusmodi dolores prodeant, expendendum primo est, quale principiũ caussæ obtinuerint, vt ab eo facto exordio, curatio ex voto succedat. Primo, si ex victu, vitæ instituto, aut alia caussa ex his, quas retulimus, pituita in corpore copiosa generetur, ea consideratione facta, triplex erit medendi ratio: *Vna*, quę causam præcauendo auferat: *Secunda*, quæ pituitæ iam genitæ copiam demat: *Tertia*, quæ capiti prouideat, siue in ipso causa sit, siue aliunde fluat. Circa primum caussas pituitæ generatrices auferre oportet, vt si victus sit suapte natura pituitam generans, in sicciorem mutet & calidiorem: qualis est *auium, præcipue montanarũ, aut cuiusq; carnis assæ vsus*: vel si elixatis vti placuerit, *condimentis & aromatis calidis decoquendas esse* censeo. Sic & *vsus passularum*, & *amygdalarum, cum reliquis, quæ vim habet calefaciendi*, præstat, & potus ex *vino modico, diluto aqua cinnamomi, anisi, radicis chinæ aut sparta, parellæ, vel sassafrasa Indica*, qui sane potus omnibus caussis frigidis proficuus existat, maxime si hydromelitis aliquid admiscueris. Denique hanc occa-

Doloris capitis curatio ex prauo victu.

D sionem demes mutatione alimentorum in ea, q̃ contraria sunt: Ob id, si vita otiosa causa fuerit, facta leui purgatione, exercitium imperabis, & quantitatem alimenti demes, quippe in pituitosis humoribus, maximè his corporibus, quæ de-

Ex otiosa vita.

sidem vitam habent, nullum præstantius adiuuantes præsidium, quàm ieiunum corpus exercitiis committere: quæ sanè paulo laboriosa esse oportet: leuia enim potius corpus impinguant. Verũ si immodicus somnus malum præstiterit, vigilias solito largiores imperabis, sic & potus parum rogiani: at si larga biliosorum & sanguinis excretio pituitæ caussa fuerit, roborare vniuersi corporis vires oportet, & calidis vti alimentis. Postmodũ pituitæ generatæ prouidentia docet, quauis caussa oriatur, ipsam protinus esse purgandam, si regionis mutatio in hoc malo summopere necessaria non profuerit.

Ex immodico somno.

Huic vsui, cum humor sit ex propria natura crassus, frigidus, aut tenax, qui difficulter medicamentis cedit, præparari antea desiderat, his, quæ extenuent, incidant, & extergant: cuius naturæ est *mel rosaceum, & syrupus capillorum Veneris statim ab initio cum aquis maiorana, & melissæ.* At si maiores vires humorem exposcere constet, vteris *syrupo glycyrrhizæ, de hyssopo*, & *oxymelite cum aqua fœniculi, aut verbena*. Quod si efficacius parare volueris, præbe *syrupum stœchados, detracto croto, oxymel simplex, aut compositum, cum quinque aut duabus radicibus*, addito pro grauioribus modico *oxymelitis scyllitici*. Conterũ. & *syrupi de prasio, & de achoro cum aqua melissæ, maioranæ, feminis* (maximè in fœminis, quæ obstructionem patiuntur) vel *hyssopi, cinnamomi, aut radicis chinæ, vel verbenæ*; nam digerit pituitam, vtcunq; vratur. Quod si pituita fuerit salsa, addere oportebit aliquid *syrupi borraginis, portulacæ, aut violarũ*.

Pituitã generatã qua præparent.

E

Quibus præparatam vtcunq; materiam modice purgare studebis hoc medicamento, q.r. *foliorum senæ* ʒ.iij. *coquantur in* ℥.vj. *aquæ lupulorum, & graminis, & facta colatura*, adde *agarici trochiscati* ʒ.j. *syrupi solutiui rosarũ Persicarum* ℥.ij. Prosunt & *boli ex catholico, & confectione Hamech simplici ana* ʒ.vj. valet & electarium *diaphœnicon pondere* ʒ.iij. *cum* ℥.ij. *syrupi solutiui rosarum*. Prosunt & pilulæ ex *hiera Gal. & de alaycret ana* ℈.ij.

Quæ expurgent.

F

Purgata iam vtcunq; pituita, quam necessum est in toto, aut partibus capiti proximis abundare coniectandum est, *an aliquo modo liceat in his doloribus sanguinem mittere?* In qua re sciendum est, eo tempore prædicto auxilio opus esse, quo suppressa vacuatio aliqua apparet, maximè ex sanguine pituitoso: quo tempore parce mittendus est, sicut copiose, dum sanguis copiosus abundat: verum si melancholici sanguinis affectio particeps fuerit, ex vsu erit sanguinem ex hęmorrhoidibus fundere, sicut in fœminis plerunque ex venis tali: Coniectabile enim est, ipsam pituitam obstructiones effecturam, adeo vt improspere menses fluant. *Præterea* quacunque caussa dolor excitetur, si vehementia vrgeat, duabus de caussis vena tundenda venit: vna, quod vix dolor tantus esse queat, sine materiæ calidæ accessu: altera vero, quia verendum est, ne cerebrũ inflammetur, aut spiritus plus iusto, aut inflammentur aut resoluantur. At si caussa frigida sit, prædictam doloris exacerbationem expostulãs, amplum fieri venæ vulnus desiderat, quo exspirare etiam aliquid ex crassa materia possit. G

Sanguinis missio an debeat in capitis dolori à pituita oborto, & vnde, & qua mensura.

Deinceps vero crassos & frigidos humores iterũ incidere & cõterere opus erit; nã humoris natura, & cõditio non patitur simul & affatim expurgari. Cui vsui fomes ℥.iiij. decocti, q.r. *quinq; radicũ aperientium ana* ℥.j. *verbenæ, maioranæ, radicis ireos, & acori ana* ʒ.ij. *cartami* ʒ.vj. *foliorum hyssopi, maiorana,*

Crassi & frigidi humores quibus incidantur.

A *rane, calamenti, buglossæ, borraginis ana m. ß. seminis carui, anisi, fœniculi ana* ʒ. ij. *glizyrrhizæ* ʒ. j. ß. coquantur *addito modico aceto*, & facta colatura, adde alicuius ex prædictis *syrupi* ℥. ij. & vtere: ac si laborans fuerit calidioris naturæ, vel febre correptus, adde *syrupum boraginis, rosarum, vel cichoreæ*. Quo facto

Quibus expurgentur.

per interualla ad expurgantia pharmaca, quæ nuper retulimus, te conferes, inter quæ maioris momenti sunt *pilulæ de agarico, de sarcocolla, sine quib. cochiæ, aut fœtidæ*, sed primas tenent *pilulæ Arabicæ*. Prodesse enim mirum in modum scimus eas, quæ recipiunt *rhabarbari electi, aloes optimi, agarici trochiscati, myrrhæ ana* ℥ iij. *croci* ʒ. j. *santalorum citrinorum, rosarum rub. myrobalanorum, chebulorum ana* ʒ. ß. *cariophyllorum* ℈. ij. puluerizentur omnia subtilissime, deinde aspergantur *succo rosarum puro*, & permittantur exsiccari, & eodem modo fiat septies: postea cum *melle rosaceo* fiant pilulæ; quarum sumet ʒ. ß. *aut vnam, bis, aut ter in mense*.

Vomitus quando in capitis ex pituita ortis dolorib. ex vsu sit.

Quod si hæc quidem prodesse adhuc non videantur, nõ est plurimũ innitendum pharmacis, quæ expurgandi vim habeãt, sed semel aut bis in hebdomada prius euomere, quod præsidiũ summopere est laudandum, maxime cum ex ventriculi
B cruditatib. aut præcedente crapula dolores proficiscuntur, vel cum vẽter ita est imbecillus, quod ea occasione plurimũ pituitæ congregat, corporiq; & capiti præstat: quo tẽpore *pilulis mastychinis* purgabis frequenter, aut *rhabarbaro mastychato*, tertio quoq; die sumto, *pondere* ℈. j. *aut* ʒ. ß. Verum si vniuersum corpus pituitosum sit natura vel morbo,

Sudores quando ex vsu.

præmissis, quæ hucusq; diximus, corpus sudoribus committendũ est: eo maxime si compertũ fuerit, affectionem esse morbi Gallici participẽ, ex *ligno guaiaco, & sparta parella*, sin aliter *sulphureis balneis* vtendum est, quæ discutiant materiam, & attenuatam facile reddant.

Stybii vsus quando capitis dolori antiquo confert.

Solent tamen huiusce mali incremẽta eo peruenire, vt necessariũ sit vsq; ad experimentũ procedere: dixerat n. Celsus: *Vbi ratio non præstat, temeritas adiuuat*. Sunt n. auxilia quædam, quæ temeraria primo accessu, & difficilia videtur, verum si quis prudens eis vtatur, salubria & tuta proculdubio
C faciet. Huius cẽsus est *stybium præparatum*, quo nõ sine miraculo multi passim vtuntur, licet aliquãdo vtentibus id accidat, quod refert Celsus, de empiricis præsidiis loquens: *Non, quod contingat sanescant, qui eo vtuntur, sed quod sæpe fallat eorũ salus*. Stybium n. vehemẽtissimum est medicamentum, & læthale ex proprio genere, cuius ego libenter in antiquis & vehementissimis capitis doloribus, & qui aliis præsidiis cedere nequeũt, adhiberem g̃. iij. & in fœminis g̃. ij. & prout res ex voto succederet, vel adderem, vel demerẽ à præscripta quantitate, exhiberemq; cum *quarta vna sacchari rosarũ prædictum puluerem*, vel cum *vino*, aut *iure pulli*. Verũ in fœminis & in corporibus, quæ robusta non sunt, si necessitas nos eo medicamento vti cogat, iiij. aut v. g̃. linteo inuoluta per noctẽ in vinũ macerari permittendum est; manè vero vinum laborãti porrigere oportet, facta mediocri expressione.

Caput vno è quatuor modis repleri potest & quomodo singulis sub veniendum.

At si caput doleat, quod in ipso caussa sit, & caussæ principium, longe aliter rem considerare oportebit, & viam curationis instituere. Nam primo compertũ est, caput repleri posse vno è quatuor modis; *Nimirum*, quod calidum & humidum existat præter naturam, & ob id susceptãdis excre-
D mentis aut vaporibus idoneum: atq; eadem ratione ineptum eisdem discutiendis atq; conterendis: quo fit, vt repleri necessario contingat. *Secundo*, quod affectum sit aliquo intemperamento fixo atq; permanenti, ita vt ex alimẽto proprio excrementa vel succos generet intemperamẽto respondentes: sic enim frigidum & siccum caput pauca crassa ac sicca gignit excrementa, sicut frigidum & humidũ pituitosa, quibus caput & repleri & affici necessum est. *Tertio* insuper cõtingit caput repleri, defectu proprii & innati caloris: quo necessum est crudum aut diminute confectũ superesse succum ex alimento sibi præstito, ac ex consequenti crudis his succis repleri & abundare E atq; affici. *Quarto* vero & vltimo, id accidere non raro conspicimus, vitio facultatis secernẽtis, quæ propria & natura excrementa pellere nequit, vel propria & peculiari impotentia, vel defectu, ob coarctationem, vel obstructionem viarum. Quibus suppositis, considerandum est, non esse vno & eodem modo cum omnibus his caussis agendum. Nam calidũ & humidum caput, præmissa eius, quod susceptauit leui purgatione, refrigerari & exsiccari diligenter desiderat, quo refrigerio minus susceprat, & magis discutit, & siccitate, & si quid superest, ebibitur, exsiccaturq; simul: sed à quo caput susceptet, videndum est prius. At dum ex aliquo intemperamento abundantia prodit, deinde à primo est efficacioribus pharmacis, maxime si contraria intemperamento constẽt qualitate: postea vero temperandum caput est, vt postulauerit intemperiei conditio. Verum si proprii & innati caloris defectu caput repleri contigerit, leuius adhuc facta vacuatione ipsum roborabis, non calidis vtcunq;, neq; frigidis aut temperatis, sed iis tantum, quæ simillima sunt calori natiuo illius hominis, antequam in morbum incidisset. F
Vltimo quidem si defectu & impotentia excernentis facultatis malum oriatur, frequentius quod congregatur euacuare studebis, non solum iis, quæ per ventrem purgant, sed aliis, quę *caputpurgia* appellata ipsum proprius euacuãt. Qualiter autem hæc omnia exsequi tenearis, & quibus medicamentis, dicam, si prius in memoriam reuocauero, quod si caput doleat in se habens dolendi principium, nimirum imbecillitatem, quæ parum exonerare ab excrementis valeat, expultrice languida exsistente, aut copiosa generet, vel flatus à diminuto calore: tunc curandum est in prima caussa audacius vacuare, sicut in secunda liberalius roborare, & modice vacuare. Quippe vbi impotentia ob intemperamentum mali caussa est, facultas ea ratione facta lãguidior vacuationibus, plura congregat, quo fit, vt caput ob id ab excrementis immune reddere oporteat medicamẽtis, quæ pituitam & crassos humores à capite euacuent, ea lege, quam adduximus *lib. nostro 2. de rect. præsid. vsu*. Verum ne quid in hac parte desit, expendendum est, hoc munus præstare inter alia medicamenta, *pilulas Arabicas*, & eas, quę conficiuntur ex *aloe, agarico, turpetho, & rhabarbaro partibus æqualib.*

Pilulæ variæ pituitam euacuantes.

G Cuius efficaciæ conficiuntur aliæ ex *decocto ligni guaiaci, aut spartæ parellæ, addita aloes* ʒ. j. *pro* ℥. x. *decocti*, quę simul bulliant, donec spissitudinem nanciscantur aptam pilulis efformãdis, quarum ʒ. j. singulis noctibus porriges. Conficiuntur & aliæ non minus vtiles, q. r. *pulueris hieræ Gal. rhabarbari optimi, & agarici trochiscati, & myrobalanorum cheb. & citrinorum mastichis ana* ʒ. j. *florum stœchados* ʒ. iij.

pulueris

A pulueris foliorum senæ ʒ.ij.ß. epithymi ʒ.j. formentur cũ melle rosaceo, quarum quantitas sit ad ʒ.ij. Alias item conficere poteris, quæ recipiunt agarici trochiscati ʒ.ij. iuniperi ʒ.j.ß. salis gemmæ, & zinziberis ana ℈.j. infundantur omnia in vino albo, & facta leui ebullitione, & forti expressione, adde pulueris hieræ diacolocynthidos ʒ.ij. pulueris hieræ picræ ʒ.j. malaxentur cum vino prædictæ expressionis, & fiat massa, cuius ℈.ij. porrigere poteris. Prodest etiam syrupus purgatiuus ex ligno guaiaco, & radice chinæ confectus hac lege, decoctionis ligni, & radicis consummatæ lb.ij. agarici trochiscati ℥.j. rhabarbari optimi ʒ.vj. foliorum senæ ℥.j.& ß. florum stœchados & maioranæ ana ℥.ß. verbenæ m.j. flores, & herbæ bulliant in decocto, & facta colatura, adde, quantum sit satis sacchari aut mellis, & antea quam ex toto fiat syrupus, coniice agaricum, rhabarbarum, & folia senæ in ligatura. cuius medicamenti ℥.ij. vel iij. porriges.

Syrupus 1.

Alter etiam conficitur ad putredinem inhibendam, delendasq; obstructiones, qui recipit radicis graminis, petroselini, asparagi ana ℥.ß. seminis anisi & fœniculi ana ʒ.j. betonicæ, stœchados ana p.ij. florum cor-B dialium p.j. passularum mundatarum ℥.ß. liquiritiæ ʒ.ij. polypodii quercini ℥.ß. agarici trochiscati ℥.j.ß. foliorũ senæ mundatorum, & in fine decoctionis positorum ℥.ij. fiat decoctio in aqua purissima ad lb.j. in colatura dissolue sacchari albissimi q.s. vt fiat syrupus mediocriter coctus, cuius bis in hebdomada, aut semel sumat laborans ℥.ß. cum ℥.ij. hydromellitis, aut decocti ligni sancti. vel radicis chinæ. Quod si vehementiorẽ efficere libuerit, addes ℥.j. foliorum senæ, & turpeti ℥.ß.

2. aduersus putredinem & obstructiones.

Verum si ne hæc quidem prodesse videantur, credibile est, caput contraxisse eam intemperiẽ, quæ nata sit quotidiana excrementorum generatione caput efficere: quare necesse erit, præsidia ea adhibere, quæ ipsum ab exsputeitia eorum excrementorum liberent, vt est omne caput purgiorum genus, quo vti nõ datur, nisi in his doloribus, aut capitis affectibus, qui ex crassis & frigidis succis C ortum habent: nam qui ex bile, tenuibusq; succis fiunt, cum repellentibus & discussoriis auxiliis facilime cedant, his maioribus opus non habẽt. Sic enim primo gargarismatis pituitã per os duces, quale est id, quod recipit saluiæ, thymi, maioranæ, & hyssopi ana m.ß. coquantur ad tertias & facta colatura, accipe lb.j. cui adde oxymellitis simplicis ℥.ij. oxymellitis scillitici ℥.j. & vtere. Prodest decoctũ ligni guaiaci cum cinnamomo, & caryophyllis, addito melle rosaceo, & modico aceto. Iuuat etiam idem decoctum cum vino ex maiorana, pulegio, aniso cum oxymellite, & syrupo de stœchade. quibus vteris nõ solum caussa capitis curandi, sed præcauendi pituitæ fluxum ad thoracem, aut alias partes. Eundem quoq; vsum præstant errhina appellata medicamenta, quę commoto sternutamento vel citra id caput purgant, quale est, quod recipit, nigellã torrefactam, cum succo maioranæ, in nares, cum penna dum laborans ieiunus est, immissum, quippe id tempus sternutationi idoneum existit. Prodest D etiã immissus succus sambuci, aut betonicæ, vel eorũ decoctum, item succus maioranæ, vel decoctum eius, betæ, & anagallidis, adiecto pipere, castoreo, euphorbio, Galliæ muscatæ: ex quibus cum ligno aloe, ambra, & moscho trochisci fieri possunt. Sed aliud vtilius parabis, q.r. rosmarini, maioranæ, matricariæ ana p.ß. glycyrrhizæ ʒ.ij. passularũ sine acinis ℥.ß. mellis ℥.j. zinziberis, & pyrethri ana ℈.j. in aqua sufficienti fiat decoctum ad dimidias. Prætereà conficies aliud, q.r. olei de spica ℥.j. elaterii ʒ.j. moschi g.ij. illinantur nares interius: item ad id succo maioranæ vteris. Conficies item aliud, q.r. decocti maioranæ, betæ, anagallidis, cucumeris agrestis cum modico melle. fiat decoctũ, cui adde Galliæ muscatæ g.vj. & ex medicamentis, quæ valentius mouent sternutamentum, addere potens momentum: sunt hæc piper, euphorbium, elaterium, pyrethrum, & elleborus: sed hæc raro adhiberi consulo, nisi, dum affectio grande minatur periculum aut laborans sensu careat, interim tamen doloribus capitis satis est succus maioranæ, betæ, aut anagallidis, vel hydromeleł cũ pulueribus spicæ, aut Galliæ muscatæ: quæ omnia in narem immissa, aut inspiratione attracta, facile pituitã ex capite ducũt. E Reliquias quoque humoris in capite relictas incredibili efficacia euacuant auxilia masticatoria vocata, velut est, q.r. mastyches ʒ.ij. piperis ʒ.ß. radices capparorũ ʒ.j. cũ aceto scillitico formetur pilulæ ij. quarũ vnã ore teneat masticãdo laborans, exspuatq; quoad os defluxerit: Bene facit et, q.r. staphisagriæ pulueriza ʒ.ij. condisi g.xij. excipiantur melle & fiant trochisci: aliud etiã paratur, q.r. pyrethri, staphisagriæ ana ℈.ij. liquiritiæ ʒ.j. mastyches ʒ.j. fiant pilulæ. Præstat & pyrethri radix masticata: item mastyches g.ij. quæ si quis ore frequenter agitet maximã mouetur à capite purgationẽ. Idẽ beneficiũ præstat bolus ex cera, & mastyche confectus, vel ex ficu arida, & mastyche: itẽ agaricus instar ciceris ore masticatus. Sed longe vtilius est anibarum ore ante cibũ sæpius masticatum, idq; maxime, vbi caput imbecille fuerit. Præstat idem beneficium conditum ex acoro, aut pastillus ex aromatico rosaceo, & ladano, vel qui fit ex agarico, cinnamomo, ambaro & maiorana.

Reliquias pituitæ quæ euacuent.

F Prosunt quoq; dentifricia confecta ex sale, & aliquo ex nuper dictis medicamẽtis panno lineo exceptis, & vino, aut hydromelite madefactis. Sed in vsu horum medicamentorum, quæ per os & nares à capite purgant, expendendum est, dentifricia & masticatoria, ex vsu non esse, his, qui in ore, faucibus aut pulmone, vlcus, aut inflammationẽ obtinuerint, tunc enim errhina cõmodiora sunt: sed hæc nocent his, quibus oculi male se habent, quo tempore gargarismata proficua sunt.

Dentifricia & masticatoria quibus ex vsu.

Quibus factis ea medicamenta sunt capiti admouenda, quæ præter id, ꝙ pituitam discutiant, & per insensibilem halitum expurgent, caput etiã roborent, cuius naturæ varia reperiuntur apud Auctores. Quippe caput suffumigare multis modis proficuũ existit, maximè si fiat styrace, aut alio ex nuper dictis pastillis, quos ad masticandũ vtiles esse diximus: interim tñ ex vsu est, q.r. seminis melanthii, succini ana ℥.j. styracis calamitæ, belzuini ana ℈.j. macis, caryophyllorũ, nucis muschatæ ana g.viij. terantur in puluerẽ crassum, & fiat suffitus. Prosunt & trochisci ex pari põdere myrrhæ & mastyches, si dissoluãtur aqua rosacea & fiant pastilli: loco tamẽ suffumigiorũ pomũ odoratũ cõficere oportebit, q.r. cinnamomi, caryophyllorum, nucis muscatæ, ligni aloes, pulueris maioranæ ana ʒ.ij. Galliæ muscatæ ʒ.ß. seminis angelicæ ʒ.j. moschi, ambræ ana g.iij. fiat puluis, & addito ladano cum modico oleo iasminorum aut naphæ, fiat pomum, ꝙ ẽt suffumigium vtilissimũ fore arbitror. Pręstãt quoq; eũdẽ vsum (si suauissimè & sine multa frictione ac semel aut bis in hebdomada id feceris) lauacra & inũctiones ex oleis nup dictis, & decocto verbenæ, corticũ capparis, maioranæ & rasuræ guaiaci

Caput quæ roborent.

Suffumigia.

Pomum odoratum.

Lauacra & inunctiones.

A *guaiaci*, & aliis, quæ superius retulimus. Item alio vteris, q.r. *rosarū* p.ſ. *saluiæ, foliorū myrthi, maiorana, chamæmeli sing* ℥.ij.ſ. *agarici* ℥.ij. *bulliant in lixiuio*. Eiusdé sunt efficaciæ fotus, qui fiunt *ex decocto iuniperi, baccarū lauri, & cineris sarmentorū cū modico vino aut aqua vitæ*. Sed in his affectionib. plus præstat, caput frequétius roborare, q̃ pertinaciter vacuationib. inniti, ob id recẽsere oportet, q̃ capiti apposita ipsum euacuando roborant: cuius naturæ est, q.r. *radicis cucumeris syluestris, fol. absynthii ana* m. j. bulliant in hydreleo ad tertias, quo caput inunges, & ex fæce pistata cataplasma cõficies. Prodest & inunctio ex *oleo amygdalarū*, vbi ferbuerint *serpillum, lauri folia, mastyx, spica. mentha, maiorana, thymum, pulegium, nux muscata, caryophyllus aut cinnamomum*: quibus dum fit ebullitio, adde *vini rubei parum*. Conficies etiam oleum arte chymica extractum, q recipit *therebinthinæ* ℔.j. *mastiches, cinnamomi, nucis muscata ana* ℥.j. *caryophyllorum, zedoariæ, galanga, ladani ana* ℥.j.ſ. *succi ebuli, succi cucumeris asinini ana* ℥.j. *chamameli, & liliorum ana* ℔.ſ. *vini ru-*
B *bei* ℔.j.ſ. *serpilli viridis* m.j. puluerizentur puluerizanda, & proiecta in alembicum igni apponatur, & oleo inde extracto abrasum caput illiniatur. Præstat etiam eundem vsum id oleum, q recipit *radices cucumeris asinini concissas minutim, absinthii comam in hydreleo incoquet, & hydreleo inunges, ac materiã emplastri modo parti appones*. Præstat Fauentioi vnguentum, q recipit *succi anthemidis* ℥.iiij. *succi rosarum* ℥.ij. *succi rutæ, & bryoniæ ana* ℥.j.ſ. *succi radicum altheæ* ℥.ij. *alabastri purissimi in puluerem redacti* ℥.iij. *alabastrum per diem & noctem infundatur in oleo, & cũ cera alba fiat vnguentum*. In graui autem dolore, mitigandi, & curandi gratia, recipe huius vnguenti ℥.ſ. *opii*, g̃.ij. misce, & illini tempora & partem dolentem: quod etiam præstat vnguentum *aragon Agrippa vel martiaton, vel mithridatium vetus, adiecto modico vitriolo Romano vsto; quantitas sit* ℈.j *pro* ℥.viij.
C *cuiusuis vnguentorum*. Prodest ceratum *de euphorbio, vel emplastrum de gratia Dei, vel de radice cucumeris agrestis*. Prodest roborandi, & discutiendi gratia, puluis *capillorum Veneris* spaisus supra caput: aut alter, qui recipit *salis minutim incisi, & milii torrefacti, duplam portionem, vtriusq; quantum sit satis*: vel sic confice *baccarum lauri* ℥.iiij *pulueris ligni aloes* ℥.ij *foliorum betonicæ, verbenæ florum stœchados ana* ℥.j. *& ſ.* fiat sacculus, qui aceto feruenti fumigatus in vsum dirigatur. Pileum quoq; cõficies ex puluere, qui recipit *betonicæ, sambuci, melissa ana* ℥.j. *coriãdri preparati* ℥.ſ. *florum anethos & stœchados, chamameli, meliloti, rosmarini, maioranæ, corticum citri, granorũ alchermes, caryophyllorum, & radicum cyperi ana* ℥.j. Conficies alium, q.r. *pulueris betonicæ, rosmarini, radicis capparis, & florum ac seminis maioranæ, & stœchados ana* ℥.ij. *pulueris rosarum, cocci infectorum ana* ℥.j. *& ſ. diambra, & diamusci* ℈.j. misce. Alium conficies, q.r. *pulueris nucis muscatæ, macis, seminis angelicæ ana* ℥.j. *cinnamomi* ℈.ij. *cocci infectorum, & coriandri preparati ana* ℥.iiij *ligni guaiaci* ℥.ij. *santhalorum, citrinorum* ℥.j. *diamusci* ℥.ſ. Sin vero flatus abundẽt, tempora illinies, & desuper linteum aquæ naphæ madentem pones. Quod si minus oleurem velis
D conficere puluerem, & resoluentem magis sic facito. Recipe *cranii hominis* ℔.j. *cornu cerui* ℥.iij. *coralli rubei, macis, cinnamomi, costi ana* ℥.iij. vrantur omnia simul, in vase fictili crudo, hoc est, nouo, in furno, donec redigi possint in puluerẽ, & vtere. In quorum præsidiorum vsu, probo magis singulis diebus aliquem ex dictis pulueribus super caput pilis abrasis inspergere, quam pileum conficere: nam præterquam, quod virtus medicamentorum nõ ita fit capiti communis, ex sorditie pilei non raro caput dolere assolet. Coctionem etiam & discussionem iuuabis, si laboranti porrexeris *theriacam mythridatii, auream Alexandrinã*, vel *electarium diamoschum dulce*, aut *pliris cũ moscho, aut diambram*; ex quibus pondere ℥.j. fiant boli, quorum mane sumat laborãs ℈.ij. bis, aut ter in hebdomada. Prodest & cõserua *acori, enulæ, aut stœchados*, quibus admiscebis prædictos pulueres, vel aliquid *diamusci diarrhodonis, aromatici rosati, diagalangæ, aut electarii de gemmis*: ex quibus & *conserua violarum*, aut *borraginis* conditum conficies maxime vtile. Quod si humiditatem cum frigiditate E
præualere cognoueris, p̃dictis auxiliis addes aromata, & q̃ vim habent exsiccandi, vt *moschus, ambra, lignum aloes, nux muscata, zedoaria, cinnamomum castoreũ, cortex citri, zingiber cyperus, & prouisi & paonia*, & pleraque alia, quæ *c. de catharro* reperies.

Verum quia frequenti euentu comperimus huiusmodi cephalicos dolores, & maximè hæmicranicos, periodicos esse ac reuersiuos, ob id studendum est, caussam periodicationis nosse & ipsam peculiari diligentia infirmare & illidere. Dolor igitur, qui per vices & interualla repetit, siue ordinarè siue secus subsequatur, triplicẽ sortitur caussam: Vnam quidem prodeuntem à consensu alicuius partis primario affectæ, siue communio fiat per spiritum, siue flatum ab ea transmissum in caput, (*quod ex doloris vehementia, repetitu insulto, & cita solutione nosces*) siue per humorem, qui diutius durat; siue per colligantiam (*quod nosces ex cõdolentia partium quæ in medio sunt*) siue quouis alio modo. Secundam constituit externa caussa, quæ capiti imbecillo accedens, acerbissimos dolores exagitat, velut *vociferatio, lucis splendor repente perceptus, solis æstus, fumus*, & aliud genus exsi- F
flunt. Tertiam verò & vltimam gignit humoris prauitas in capite congestio, ob deprauatum, & habitudie totius capitis, aut alicuius partis eius intemperamentum natum talem succum gignere: à quo vel flatus ex leui occasione excitantur, vel copia aut vitio partem distendens, aut exulcerãs dolores vel ingentes vel diutinos fabrefacit. Quapropter iuxta has occasiones cuique prouidendum erit: nam si dolor erit per consensum, prouidendum est primo mãdenti membro, postea capiti. Qua in re dum affectus iam in capite firmatus conspicitur, sciendum est, fontanellam aperiendam esse infra membrum mandens, & alteram in brachio. Verùm si ex caussa externa dolor prodierit, ipsam fugere oportebit, & omni arte caput (*vt dictum est*) roborare ac firmare: nam in solo ipsius robore ac reductione ad antiquum temperamentum, idq; sensim & paulatim, sita est omnis eius caussæ prouidentia. Ceterum si hæc G
prodesse non possunt, coniectabis, caput contraxisse iam in eo affectu habitum, & esse factum intemperamentum, præsertim frigidum, ac ipsum propagare noua quotidie excrementum generatione. Quod sane ita esse, multis rationibus est arbitrandum: tum quia non conficit proprium alimentum, etiam quia excremẽta, tam propria, quam aliunde transmissa, non facile expellat, ac discutiat: tum vltimo, quod facile admittat vapores & materiam quamuis aliunde trãsmissam.

Nosces

Fotus.

Caput euacuando quæ roborent.

Periodicationis dolorum capitis quæ caussæ & qualiter subueniendum.

13. A Nosces tamen, flatus esse calidos, aut spiritum arteriarum, signis nuper adductis: at frigidos esse caliginosos & crassos, quod sæpe afferant capiti grauitatem, (*non vt humores in vna parte, aut cum sensuum oblæsione*) protensam tamen ad oculorum radices: præterquam quod dolor extenditur vsq; ad aures cum quodam sibilo, qui incipit circa primas colli vertebras, qui à calido agitatus & attenuatus nondum discutitur, sed extenditur. Flatibus igitur prætermissis, si aliunde prodeant, quia tunc ad curationē consensui debitā pertinēt, considerare oporter occasionem incidendi in prædictam doloris exacerbationem: nam maioris sæpe solet esse momenti, siquidem aliquando prodit à sanguine vaporoso & feruenti, hepatis aut venarum vitio, nonnunquam à spiritibus vitalibus, calidis & igneis superius raptum habentibus. Quas sane occasiones sanguine misso infirmabis potius, quàm d ceptus doloris natura & capitis impotētia, aliis, quę calore aut adstrictione prodesse scribuntur. Quare studendum est, si vitium firma-
B tum fuerit, vel emunctorium efficere, per quod natura quotidie excernat, quod singulis diebus congregat; vel ipsam reddere robustiorem, reddito temperamento ad antiquum statum, & præpeditis occasionibus. In quo sane opere nullum aliud auxilium præstantius, & efficacius reperies, quàm caput ferro candenti inurere, qua parte dolor viget magis, cauens tamen capitis suturas. Sat enim erit, si in ipsa sutura dolor fuerit, prope ipsam inurere: nam arbitramur, id auxilium ea vsu esse his, quib. dolor adest citra morbosum corporis apparatum, & in extima capitis parte. Verum si cognitum fuerit, materiam protensam esse in toto capite, confugiendum est, tanquam ad præstantissimum præsidium, ad setonem in occipitio affixum, idque maxime in pueris, vel in brachio in adultis: qua parte commodius est fontanellam altero aut vtroque brachio aperire, siue intus, siue extra caput doluerit. Verum si his omnibus factis, adhuc iterum leui causa laborans in dolorem per assuetas periodos incidat, huc linimento vteris. q. r. *terræ sigillatæ, boli Armeniæ ana*
C ℥.j *hypocistidos, acatiæ ana* ʒ.j. *albuminum ouorum conquassatorum* n.iij. *aceti* ℥.ij. misce, & vtere in calidiori capitis intemperie. Item conijce, an affectio per venas frontis, & temporum communis fiat capiti, & ei parti appone, quantū venam ipsam capiat, emplastri confecti ex *tecamaca*, (frigido existente intemperamento) aut *caranna*, vel eius, quod cōficitur hac lege: excipe *olei maiorana, & ireos*, q. s. *puluerum ligni aloes, caryophyllorum, spica, Galliæ muscata, styracis ana* ʒ.ß. malaxentur cum *ladano, mastyche, & gummi*, sed prius *mastychem, ladanum*, & *styracem* dissolue in prædictis oleis, ac postmodū pulueres adice, vt fiat emplastrum, addēs *castorei* ℈.ij. *puluerum galangæ, ac seminum maioranæ, & angelicæ ana* q. s. vt fiat emplastrum. Prodest et *a mithridato* cum prædictis pulueribus, & *oleo belzoino*, & *styracis*, factum emplastrum. Quibus factis, & interim dum fiunt, caput imbecillum diligenter roborare studebis, his nimirū, quæ & faciles ac optimi sint nutrimenti cibariis, & aliis, quæ intemperiem corri-
D gant; tertio iis, quæ modice adstringant, ac vltimo iis, quæ *aromaticam* habeant *vim*, & cerebro grata existant: nam plerunq; prædicta impotentia originem ducit ex habituali humiditate & frigiditate: quapropter necessum est, roborantibus calidis & siccis vti: cuius efficaciæ est electarium, q. r. *nucis muscatæ, macis, cubebarum, rosarum, calami aromatici, amomi, ana* ʒ.j. *musci, ambræ, croci, caryophyllorum ana* ℈.ij. *margaritarum, hyacinthorum, serici combusti, vel inusti ana* ʒ.ß. *maioranæ, seminis basiliconis, corticis citri ana* ʒ.j.ß. *santalorum omnium spodij ana* ʒ.ij. *camphoræ* ℈.j. *sacchari albi* ℔.ij. *aquæ rosarum, & maioranæ ana* ℥.iij. fiat electarium, cuius laborans sumat ante cibum ʒ.j. *aut* ʒ.j.ß. Prosunt & *vinum aromatis conditum*, & puluerum prædictarum sparsio supra caput: item odoramenta naribus grata, sed non vehementis odoris. Item *ambarum* masticare summopere caput roborare scimus, nec non & ipsum vino bis in mense abluere; maximè, si in eo incoquantur *lignum Guaiacum, flores stæchados, lignum aloes*, & reliqua id genus. Sed animaduertisse opor- E
ter, hæc omnia præsidia hæmicranicis doloribus quoque præstatuta, si parti eius dolenti tantum adhibeantur. At si affectio morbi Gallici soboles fuerit, per sudationem, & alia auxilia, quæ morbo Gallico proficua sunt, rem agere oportebit: quorum maximam copiam adduximus *libr. eiusdem affectionis.* Hemicranicis doloribus quæ prosint. Dolori Gallico quæ.

Capvt IX.

De vertigine.

Est vertigo (*quæ nil aliud est, quàm primarum sensationum deprauatio, cum motus imbecillitate, propter inordinatum spirituum animalium motum: quo fit, vt in hac affectione nobis caput, & ea, quæ cernuntur, circumagi videantur*) Græcis *dynos* appellata, cui sane affectioni cum tenebricosa quædam visus obfuscatio accesserit, *scotomia*, seu *tenebricosa vertigo*, ab omnibus nuncupatur, quam Paulus *ingentem vertiginem* appellat. Quo fit, vt iuxta optimam rationem Galen. 4. *acut.* discrimen posuerit inter *dynos* & *scotodynos*, id est, inter vertiginem & tenebricosam vertiginem, *scotomiam* à Barbaris appellatam. Quippe dynos seu vertigo ea tantum affectio censenda est, in qua omnia, quæ sese oculis offerunt, & caput ipsum, ac totum subinde corpus videntur circumuolui: ea tamen, in qua præter id, quod omnia in gyrum videntur moueri, visus etiam ita obtenebratur, vt laborans tenebris obduci referat, *scotodynos*, seu *scotomia* affectio vocatur: quibus etiam Auctores non contemnendi, tertiam superaddunt, ea scilicet, in qua laborantes cōcidunt, & prolabuntur, ni protinus subueniatur. Denique vertigo vno tantum constat symptomate, inspectorum, & capitis falsa circumuolutionis imagine: tenebricosa vero vertigo duobus; præcedenti nimirum, & visus obfuscatione: tertium vero symptoma ex prædictis & deprauato motu constituitur, quo laborantes concidunt. Dissident eæ affectiones à plerisque earum, quibus assimilantur, multis numeris: nam vertiginem (*licet multi arbitrentur esse epilepsiæ speciem*) constat ab ea differre, quia in epilepsia sensus omnes oblæduntur; quod in vertigine longe aliter cōtingit. Alii censent, tenebricosam vertiginē idē symptoma esse, ac est *suffusio* à Latinis dicta, cum plurimum inter se dissideant. Nam licet in vtraq; spectra quædā ante oculos volitare videantur, suffusio tamen solum est oculorum, aut neruorum opticorum affectio: at vero in vertigine, cerebri & spirituum eius oblæsio. Præterea neq; credendum

Vertigo quid. F Vertigo & tenebricosa vertigo quid differant. Vertiginis species tres. Vertigo quid differat ab epilepsia. G

est, aliquid cum epilepsia commune obtinere, licet laborantes in ea aliquando concidant: siquidem in ea spirituum vitio laborantes procidunt, in epilepsia vero neruorum, & musculorum.

14 A

Vertiginis tres species quid inter se differant.

Has sane tres vertiginis species ex neotericis maior pars arbitratur differre, solum maioris, aut minoris ratione, cum in omnibus conspiciantur omnia in gyrum conuolui: nihilominus tamen longa magis & aliter inter se differunt, (*vt mox probabo*) si prius dixero, affectionem hanc nomen sumpsisse à symptomate tam eadem vulgatissimo. Quapropter, vt magis elucescat propositum dogma, expendisse oportet, *ad quas partes propriæ referenda sint hæc symptomata: item, cuius potentia vitia exsistant, vniusne an plurium? & à quo morbo vel caussa originem trahant, & quibus modis medelam suscipere possint.*

Circa primum, iuxta optimam rationem constat, Galen. dixisse, *distinctas esse vertiginem simpliciter dictam, & tenebricosam vertiginem*. Atqui vt constet non solum nomine; aut maioris vel minoris ratione differre, expendendum est: primo dissidere ratione particulæ affectæ: censemus enim, eam esse potentissimam morborum, & symptomatum differentiam, quæ ex partis affectæ diuer-

Differ. I.

B sitate suboritur. Sic enim in vertigine anterior cerebri vētriculus, qua parte ferunt imaginandi pōtentiam præesse, primario afficitur: aliquando vero trahens in consensum oculos, vt in phrenitide probabit ex medico delirante: plerunque vero per consensum, vt euidenti ratione, aut vt rectius loquar, demōstratione probari potest. Quippe vertigo duobus fit modis: *Vno* oculis expertis, dum res externæ apparent circulariter motæ, falso tamen, quia spiritus recta nequeunt oculos adire. *Secundo*, quia multi ex his, qui vertiginē patiuntur, clausis etiam omnino oculis, idē symptoma perpetiūtur, haud secus, quā in apertis, ob falsam motionem, quam spiritus interni potentiis repræsentant, ita, vt vere constet, fat esse prædictam cerebri partem in hoc affectu læsam existere. Quod si velis necessario visorios spiritus in neruis opticis existentes, varie etiam moueri, non renuam: cum hoc tamen in tenebricosa vertigine, licet necessum sit, cerebrum quoque oblædi, & ad oculos spiritus varie moueri, nihilominus tamen tenebrositatis visus ratio non ad cerebrum, sed ad o-

Vertigo duobus modis fit.

C culos ipsos (*translata ad neruos opticos materia*) referenda est: quos caliginoso spiritu obductos, vel eorum spiritus prædicta caligine obfuscatos esse comperimus, ita, vt euidenter constet, vertiginem principium sortiri à cerebro primitus: maximè in iis, quibus interiorem genus intemperatum est, feruido & spirituoso sanguine, aut flatu plenum: & tenebrositatem ab oculorum oblæsione, cum aliud sit & longe diuersum, spiritus varie & inordinate moueri, & longe aliud caligine obscurari. Illud enim vertiginem, hoc vero tenebricosam vertiginem efficit. Præterea ii, qui ea vertigine concidunt, præterquam quod partes nuper dictas læsas habent, necessum quoque est, læsam obtinere posticā cerebri partem, aut spiritus, qui in ea morantur, per consensum affici ab spiritibus motis in anterioribus cerebri ventriculis. Qui sane dum mouentur, cogunt reliquos moueri, & inordinate gradum, concentumque motus animalis efficere: quo fit, vt concidant sic affecti, cum non

Vertiginosi qui concidunt, iā anteriorē quā posticā partem cerebri læsam habent.

D possint recte & ordinate se mouere. In quo sane affectu nemo dubitauit, aliam partem à prædictis (*nimirum posticam*) affectam esse, ac ex consequenti prædictos affectus loco dissidere. Quod vero facultate quoque disiungantur, manifestum est: nam vertiginem fieri læsa imaginatiua potentia, dubitauit nullus; aliquando tamen cum læsione oculorum, & sæpius citra ipsam, vt facile probari diximus in his, qui vertiginem patiuntur, & oculos habent clausos: cum hoc tamen credendum est, imaginationem lædi per consensum ea falsa spirituum visoriorū repræsentatione, quæ insensibilis communis perceptione aberrat, quamuis in propriis sensibilibus non decipiatur, quia res propriis coloribus discernit: cæterum situm, distantiam, & quantitatem nequit, vt sunt percipere, sed falso moueri repræsentant, vt ipsi spiritus mouentur. In qua re in memoriam reuocare oportet, quod *in de phrenitide* dictum est, nimirum, imaginatiuam potētiam, licet in toto cerebro resideat, præesse tamen & operari in anteriori cerebri parte, non quidem in ventriculo eiusdem partis, sed in molli & laxa cerebri substantia spiritibus plena, quorū adminiculo sua exsequitur munia, non quidem ope spirituum, qui in ventre sunt: nā præter id, quod sensoriis externis deseruiūt, vt visui & auditui, solum externarum rerum speciebus admiscentur, & veluti primo suscipiunt, vt spiritus animales in cerebro recōditi, vbi viget imaginatrix, vlterius recipiant & iudicent: & cū spiritus illi in cauitate reconditi aliqua occasione vel caussa circumaguntur & mouentur, necesse est, quod species rerum externarum sibi adiunctas imaginatiuæ referant se quoque mouentes, licet re vera quiescant: ob id oculis & imaginatrici falso imponunt se mouere, vel caput aut vniuersum corpus circumuolui. *Secundo* prætermittendum est, longe aliud esse, imaginatiuam decipi spiritibus cauitatum cerebri praue motis, & aliud vitiari & corrumpi, ita vt eius iudicium & actus proprius circa rerum species peruertatur, vt in phrenitide, mania & melancholia contingit, eo, quod coniunctum ipsius potentiæ instrumētum seu organum (*nimirum anterior cerebri substantia cum spiritu ibidē inmerso*) vitietur, & quodāmodo corrumpatur. Quippe hac ratione læsa imaginatrix, necessario læditur ratio, vt in melancholia & phrenitide latius probatum est; & nequit aliter fieri, siquidem intellectus operatio efficitur per conuersionem ad

Vertigo cuius potentiæ vitium sit, vniusne an plurium.

B

F phantasmata. quæ si praua, erronea, & vitiata, ac corrupta à phantasia prodierint, ratiocinitū quoque & discursum vitiari necessum erit. Atqui cum ratio in vertigine nō lædatur, siquidem optime discurrit ratiocinaturque homo, longe verius atque tādem erit, imaginatricem potentiam non lædi per propriam & essentialem corruptionem & vitium, bene tamen concedendum est, lædi per consensum, hoc est, per deceptionem à variatis spiritibus intra cauitates cerebri existentibus, quibus circulariter motis, falso videntur res externæ moueri; quia falsus imaginatrici motus à sensu visus (*etiam ab eisdem spiritibus decepto*) defertur: sit tamen eius iudicium nullo pacto peruertitur, quin iudicet sensus falsitatem, præsertim ratione integra manente, *vt dictum est*: & hac lege statuere oportet, imaginatricem lædi, nimirum, potentia hac decepta potius, quàm corrupta. Quo fit, vt si vapores

aliqui

G aliqui extranei & excrementitii per hos spiritus ferantur, spiritibus ipsis sine agitatione remanentibus, vt in spurijs suffusionibus contingit, tunc profecto praua quædam obiecta (*non vera, vt parietes & ligna aut terra*) vt culices & festucæ, per aërem aut externa obiecta moueri cernimus. Ratio est, quia spiritus (*qui species rerum suscipiunt*) quieti manent, & sic res externæ quietæ quoque, vt re vera sunt, apparent: ac repræsentantur extra imaguncula illa emouentia, vt vapores situs motum habent. Præterea visus obtenebrationem, omnibus est in confesso, nulli alteri potentiæ pertinere, quàm visiuæ: quo fit, vt dum ambo hæc symptomata iunguntur, complicatus sit affectus, nó simplex, constans quidem ex læsione vtriusq; potentiæ, imaginatiuæ nimirum, & visiuæ. Item, dum laborantes in hoc affectu procidunt, certum est, motiuá quoq; potentiam pati, ac per consequens affectum esse adhuc magis compositum, ex visiua, imaginatiua, & motiua potentia læsis. Quibus rationibus credendum est, hos affectus longe inter se differre, siquidem potentiæ, ad quas pertinent, inter se distinctæ sint, & seorsim vnumquemque fieri posse, licet ex omnibus aut plerisq; symptoma vnum frequentius contexatur.

Diff. II.

Vertigo à quo morbo vel causa oriatur.

Constat etiam dissidere ratione morbi, à quo oriuntur, quod facile probari potest. Siquidem vniuersa morbi ratio, dú oculi obtenebratione obscurantur, pertinet ad obstructionem factam à vapore crasso in neruis opticis & oculis immorante.

B At in vertigine prauum obseruari situm, & deprauare insuper moueri spiritus, præterquam, quod intemperamentum etiam anterioris cerebri ventriculi, nec non obstructioné, quæ nata sit spiritus praue ad motum disponete, præesse compertimus: posterior tamen cerebri pars per consensum afficitur: & sic euidenti ratione constat, morbo etiam inter se dissidere, & aliquando alterú morbum & alterius partis, reliquorum esse causam.

Diff. III.

Dubium I.

Dubitabit etiam aliquis iuxta huius symptomatis naturam, *quanam ratione, si ob spirituum motum deprauatur a sensus visus obladitur & phantasia, cum spiritibus quoque alij sensus indigeant, cur etiam cateri sensus in hoc affectu non obladantur, vt visus: siquidem necessum erat, læsionem quoque ad omnia sensoria peruenire, vt spiritus?* Cui dubitationi dicimus, id duabus rationibus euenire. *Prima*, quia cum potissima occasio huius symptomatis sita sit in spirituum læsione, & nullus reliquorum sensuum indigeat spiritu ipso recta sese mouente ad sensoria, vt visus,

Solutio.

C (*nam in reliquis, vtcunque moueantur spiritus, fiet sensatio*) ob id læsa imaginatione ob spiritus improbe se mouentes, nullum sensorium præter visum oblædi etiat necessum. *Secunda*, quia motus ille fictitius, qui in rebus externis apparere videtur, nullum alium sensum p... terat commodius decipere, quàm visum, cuius foret obiectum, si re vera extitisset: & ob id solum hoc sensorium lædi erat necessum. Ac licet ab obiectis fictitiis aliorú sensuum decipiatur etiam imaginatiua potentia, eorum affectio vertigo censenda non est, nisi dum oculi oblæduntur. Quippe, qui hanc dubitationem mouent, decipiuntur quidem, arbitrantes, vel imaginatiuam potentiam esse sensum communem, quo læso, omnes sint sensus oblædi oporter, vel saltem eam, dum læsa est, vniuæ posse omnes simul. Hi enim ignorant, imaginatiuam lædi ex quouis sensorio læso, reliquis manentibus superstitibus, & si ipsa primo lædatur, vni aut alteri posse suum vitium præstare, iuxta dolu... conceptum, non omnibus, licet plures etiam ... sse possit, non tamen omnes, vt sensus commu...s, D qui reliquorum est fongo.

Vertiginosi quare existiment caput circumuolui.

Dubitatione insuper dignum est *cum actio sensus non fiat, nisi species propriij obiecti ad potentiam deueniant, quas fieri possit, quod aliquis erret, asserens, proprium caput circumuolui, si ipsum intueri sit impossibile, sicut ab eo species recipere?* Cui dicimus, in hoc affectu nó apparere caput moueri, sed vniuersum corpus, ad cuius motum imaginantur, rapiri quoque circumuolui: præter quam quod spiritus intro moti cogunt potentiam fal... imaginari, quæ sensus nó percipit, quoniam sensus ipse quoque decipitur.

In Vertiginequis mor bus reperiatur.

De morbo autem, à quo hi affectus proficiscuntur, non satis constat inter doctores: nam Hippocrat. 3. *aphoris.* ex frigida causa plerunque prodire scribit, reducens ad similem ætatem & hybernum tempus huiusmodi mala. Galenus tamen ad calidum reducit morbum, *vt 3. de loc. affect.* aperte colligitur. Paulus vero cum Hippocrat. ad frigidu... Rasis ad vtrumque. Verum, si quis rem ex propriis principiis venari studuerit, reperiet vniuer- E sam mali naturam ad frigidum aliquando, & alias ad calidum intemperamentum reducendam fore: sed non quouis modo ad quodcunque, sed ad id tantum intemperamentum, quod ita connaturale factú & habituale sit, vt contracto semel morbosu apparatu, adeo languidum reddat caput, vt ipsum facile à q... is causa pati efficiat: quo fit, vt concurrente aliqua, quæ spiritus commoueat, ipsosq; praue di... onat, protinus prædicta symptomata sunc efficiat. Præterea non facile nosce, qualem affectum caput contineat, vt in hoc symptomatate dilabat ... ho... o, ni exacte quis penitet, & noscat immediata... sym... to... natis affe... um. In qua re arbitramur, ... m affectum esse obstructionem, cui qua ... tonc ta vus spiritcuom, caim... busq; magni ... s Scatterius, flatus, vapores caliginosi, frigidiq; humores b... fiunt, *vt Hipp. refert:* vel calidi, vt Galen. Qui sane non efficiunt damnú in cerebro, vt in ... ... sensactio... ibus, & reliquis eius naturæ, eo, q... d quieti sint & permanentes, sed quia mon... ... ur: ad quorum subinde motum, spiritus mouen... ... t g... prædictaq; symptomata efficere. Qu... pe agitatio illa causa est formalis & essentialis vertigi... s, cum nihil aliud sit, quàm F prædicti ... nordinatusq; spirituum motus, in anterioribus cerebri ventriculis. Quo fit, vt ab eadem caussa nunc mota, nunc quieta, varia succe... sant symptomata: sic profecto symptomatis huius immediatior caussa est spirituum circumuolutio, cui proxima est obstructio, quæ etiam prodit à prædict... s spiritibus praue motis: morbosum vero ca... tus intemperamentum, siue calidum sit, siue frigidum, dum imbecillitatem parit, ... omnia antecedit, ita, vt nulli prædictarum caussarum resistere possit cerebrum præ imbecillitate. Sic etenim duplex consideratur affectus in ipso capite, vnus per essentiam, alter vero per consensum, caussa mouens & exagitans spiritus, vel in ipso capite genita, vel à ventre, vtero, iecore vel aliunde demandata: quæ sane prædictam obstructionem à petui rsione spirituum factam, nata est mouere, siue flatus sit, siue caliginosus &

Vertigo immediate sequitur obstructio... siue à frigida siue calida caussa fiat.

nebulosus spiritus, siue humor aliquis, cui capitis imbecillitas resistere nequeat.

G Causas habet vertiginosum symptoma duplices. Quædam enim intemperamentum seu affectum, quem in capite præesse diximus, pariunt: Quædam vero symptomata ipsa mouent, quatum per consensum prædictum symptoma plures mouent. Cæterum, vt prædictæ causæ aliquid agere possint, necessum est, caput imbecillum esse aliqua ex prædictis intemperantiis. Intemperant enim caput ad frigiditatem *frequens crapula, frigidorum ciborum esus, potus frigidi immoderantia, iter per*

Vertiginosi symptomatis quæ causæ.

16 A *frigida & niuosa loca, præsertim si diu fiat, aut hyberne, noctium frigus sub dio perceptum vel intempestiuo mox ab igne discessu*, vltimo *frequens medicamentorum caput purgantium vsus, maxime eorum, quæ bilem purgant: vel si copiosius sanguinem miserit, aut immoderate Venere vtatur laborans:* prætereà *frequens ciborum in ventre cruditas.* Caput tamen ad calorem intemperant contrariæ omnino causæ, quæ quidem non solum id malum possint auferre, verum & caput ipsum imbecille reddere, ita, vt facile vel materiam aliunde suscepiet, vel ipsummet generet, quod grauius est, & frequentioris accessionis causa existit. Quam sane imbecillitatem & eius efficientem causam vel intemperamentum auferre prius oportet, si quis velit radicitus huic malo mederi: frustra enim causas mouentes præcauebis, si morbosus apparatus in capite adhuc præsit. Verum, quæ hunc affectum (*hoc est, vertiginosum symptoma*) mouent causæ, variæ sunt: nam Quædam obstructionem & spirituum deprauatum motum efficiunt: Quædam remotiores cum sint, prædictas causas mouent, vt in affectum prorumpant: qua-

B les sunt *humores valide & subito agitati, vapores crassi & caliginosi, inordinate se mouentes: etiam omnium calida seu vlla que intemperies, siue arteriarum sit, siue cerebri, inflammans etiam spiritum ab æstu & incalescente sanguine.* Quo fit, vt à quauis interna siue externa causa adeo exacerbentur, vt protinus cerebri actionem interturbent & corrumpant. Quod profecto potissime fit à causa calida humores extenuante & in feruorem agente: aut à frigida, quæ neque externa sit, neque nimis intensa, si interna fuerit: quippe illa ventres & humores coercet, & firmat potius, quam commoueat: hæc vero, sicut illa, summam impotentiam parit, quæ flatus mouere nequit: media autem inter has intemperies vapores multos, & caliginosos gignit, qui diuturnam & incessibilem vertiginem efficiunt. Causa etiam est meatuum densitas, qua vapores interclosi obstruunt, vt velut in fornace per ventriculos cerebri vagantes spiritus dimoueant, velut in crisibus imperfectis contingere scimus. Item causa est vaporum ad caput transmissio è ventriculo per inediam, aut cruditatem, vel ciborum corru-

C ptionem, aut eorum, vel humorum aggregationem, vel feruorem in iecore, aut in toto corporis ambitu, vel in quauis eius parte.

Cæterum causæ externæ quæ has omnes mouent, & in accessionem deferunt laborantes, sunt *animi subitus & violentus motus, [illegible] æstus, ignis approximatio, adspectus etiam rerum circulariter se mouentium, exercitium in [illegible] pessimum, [illegible] iniectus ac subitus lucis adspectus, vt conualescentibus [illegible] imbecillibus accidere solet. Dolor etiam acerrimus, vigili[illegible], aut percussio capitis, tonitrum, vel sonitus excedens, [illegible] crapula, & denique omnia,* *quæ vel spiritus vel humores in capite contentos subito in feruorem moueant, vel flatus aliunde in ipsum transuehant.* Verum vt quis harum causarum harmoniam & modum in hoc symptomate excitando exacte expendat, sciat natiuam imbecillitatem & morbosum capitis intemperamentum causis tàm internis, quàm externis facile cedere & consentire, dum ipsi accedunt: adeo, vt non possit spiritus continere, aut recta distribuere, vt pareat, & secundum naturam assuescit. At humores & caligo nisi habitua (*siue in capite geniti sint, & morbum efficiant per essentiam, siue aliunde transmissi, morbum per consensum contineant*) moti aliqua causa interna, aut externa ex prædictis, mouent spiritus, tàm motiuos, quàm sentientes (*si diuersi sint*) sed visus maxime, eosque tenebris obfuscant, & caligine obducunt, ac circulariter moueri cogunt, vt ipsi moueantur. Quo D fit, vt ex motu deprauato spirituum interius facto, quæ extra cernuntur, ita vertiginose moueri videantur: & ex caligine, quam vapor in ipsos imprimit, tenebrosus superstit visus. Ex quo etiam motu prodit, si vltra pergat, spiritus motui seruientes perperam moueri, & laborantes amittere motus firmitudinem, & gradum concentum, ita vt plurimi eorum procidant, & statim dilabantur.

Disputatione dignum indicaui circa prædictas causas, qui fiat, *quod externa causa in gyrum sese mouens, hoc symptoma commitet, cum necessum sit, omne symptoma immediate à morbo proficisci?* Cuius dubii occasione duo ea pendentia sese offerunt: *Primum* sane est, quod ex symptomatis quædam potius causam, quàm morbum insequuntur, vt *in ictero*, cuius calor vitiosus humorem potius biliosum, quam obstructionem sequitur. *Secundum* est, quod causæ illæ externæ affectum primo in cerebro efficiunt, nimirum obstructionem ex inordinato spirituum motu, quam potentissimam huius mali causam arbitramur. Dubium. Enodatio. E

Prætereà adhuc sciscitabitur aliquis, *qui fieri possit, quod motis intro spiritibus ad motum corporis, in his, qui circulariter se mouent, corpore quiescente adhuc vertigine homo corripiatur?* Item quæritur, *cur spiritibus intro motis, ad motum inordinatum corporis res externæ se mouentes appareant?* Etiam quæritur, *quare res externæ circulariter motæ, extra caput vertiginem moueant?* Primæ autem ex his dubitationibus dicimus, quod cum humorum & spirituum natura instabilis & fluxa sit, concepto semel motu, quiescere protinus nequeunt, & sic motus durat sua sponte adhuc quiescente corpore. Quod probatur exemplo in his exterioribus habito, nam mota phyala aqua plena, postea vero quiescente, etiam aquam diu moueri comperimus. Et secundo dubio respondemus: constat, motis spiritibus corpus veluti in gyrum & res externas apparenter moueri, quia talem patiuntur sensationem motu spiritus ac res externa mota, quod non recta (*vt par est, vt obiectum in loco videatur,*) prodeant. Quippe certum est, quod dum aliqua proportio (*qualis inter res visas & potentiam requiritur*) dependet à duobus, quouis deficiente aut euerso, proportio delitescit & viciatur. Sed requiritur ad visionem certa obiectorum adiacentia, ex loco distantia, & reliqua: hæc tamen ex obiecto & potentia; ergo quouis deficiente aut euerso, necessum est, res ipsas apparere permutatas. Nam moto sensu vel sensato, necessum est, mutari proportionem & opera-

Dubium I. Dubium II. Dubiū III. Enodatio I. F Enodat. II.

Enodat III. operationes vnius ad alterum. Sic enim vt tertio dubio subsit solutio, dicimus, quod eo fit, quia cum oculus vndique ad motum aeris externae circulariter se mouentis moueatur, fit, vt etiam oculorum G spiritus eo motu agitentur, & vertiginose cernant: quod contingit in re caetera, sed moto medio, siue aër sit, siue aqua, vt in nummo in eam proiecto conspicitur, qui sane mutari ad varia loca videtur, ob variam vndarum aquae mutationem. Sic etenim multi credunt, eos fieri vertiginosos, qui vehementer circulariter se mouent, quia dimouent variè aërem medium, per quem species visibiles à re demandatae, variè quoque ad oculum perueniunt, & ob id vertiginem efficiunt.

17 A Vertiginis quae signa. Signa autem, quibus affectus hic monstratur, facillima sunt: quippe laborantes omnia vident circumuolui, si sola vertigine corripiantur. Verum, si affectio oculos etiam oblaedat, accedet insuper tenebrositas: sicut dum motiui spiritus etiam oblaeduntur, titubatio, inconstantia, & graduum claudicatio, subitusque casus accedunt.

Vertiginis per primogeneam passionem signa. Esse autem hanc affectionē per primogeneam passionem in cerebro dignosces, *vt Gal. scribit 3. de loc. affect.* ex aurium tinnitu, capitis dolore & grauitate, sensus alicuius, vel plurium oblaesione, & etiam quia cum flatus in capite gignuntur, adest arteriarum pulsus manifestior, & in odoratu sensibilis laesio. Item, quia affectus primarius raro aut nunquam à symptomate absoluitur, vel saltem remanet in cerebro promptitudo quaedam ad passionem suscipiendam adeo apta, vt facilè à quauis causa in vertiginem laborans procidat.

B Sanguinis abundantis signa. Verum, quia non sat est nouisse, caput primario affectu laborare, ni exactè constet, quo humore abundet, aut quae distemperie in eo vigeat, ob id haec specialius distinxisse oportebit. Sanguinē igitur abundare docent faciei rubor, & dulcis oris sapor, venarum tensio, & extuberantia, capitis grauitas, somni longiores, frequens pulsatio circa tempora, splendores circa oculos, pandiculationes, & vrina crassa, ac rubra, & aliquando tenuis & clara atque perspicua, quae sanguinem illum in caput confugisse monstrant. Item insomnia, quae sanguinem attestantur, ea spectra rubentia, dummodo nulla perturbationis criticae excusatio possit auferri.

Bilis. Bilem autem flauam monstrant molestus capitis sensus, vigilia citra capitis grauitatem, color flauus, obiecta visa citrini coloris, praecedens plerunque nausea, oris amaritudo, vrina tenuis & subflaua, pulsus celeritas & durities: quae omnia visuntur, vbi hepar feruidum est, & in ventrem bilem reiecerit.

Pituitae. At pituitam monstrant albus faciei color & tumor, capitis grauitas, sensuum stupor, somnus longior, in ore quandoq; insipiditas, quandoque vero salsugo, sputatio multa, vrina alba & cruda, ac vertigo diuturna, cum pulsu tardo C & raro.

Melancholiae. Melancholiam vero attestantur faciei color obscurus, timor, prauae cogitationes, eructationes acidae, & vrina tenuis ac pellucida.

Vertiginis per consensum signa. Quod si per consensum fiat, id facilè disces ex signis & peculiaribus symptomatis eius partis, à qua consensus demandatur. Vt si à toto corpore, quia cum à somno laborantes excitantur, vehementius corripiuntur: si tenuis sit vrina & pauca, aluus dura, color totius cutis humori redundanti similis, corpus torpet, & citra manifestam causam lassitudine premitur. Verum, si ventriculi vitio id fiat, deiecta appetentia, nausea, dolor & morsus ipsius, prauorum ciborum appetitus, aut canina appetentia, vel cibi fastidium, cruditates & flatus aderunt, & à cibo leuamen, ac postmodum in cibi distributione, (*maxime si laborans intempestiue moueatur, aut ira concitetur vehementi*) iterum vertigo sedit. Si vero ex vtero prodeat, praecedit vteri praefocatio, dolor, inflatio, ructus, mensium suppressio, diminutio, vel ordinis perturbatio, aut vitium. Quod si affectio ex iecore vel splene D prodeat, peculiaria cuiusque membri symptomata id facile monstrabunt. Sic profecto, si affectio sit per essentiam in capite, caeterum accessio succrescat ex occasione ab alio membro petita, difficile quidem cognitu est; tamen id disces, quia sic affecti frequenter concidunt in vertiginem, & à varia caussis, tamen interualla habent omnino sanitatis statui simillima: quia capitis morbosa imbecillitas, nequit externis caussis resistere; tamen sua sponte nihil gignit, quod accessionem natum sit mouere, sed patitur quauis externa occasione.

Praesagium. Quippe adeo graue malum est vertigo, vt vel epilepsiam, vel apoplexiam plerumque minetur; maxime, si alicuius membri stupor praecedat, at si diu duret, capitis potentias perdit. Verum, si loco eius dolor capiti succescat, signum est, ipsam affectionem in eum dolorem commigrasse, quod leuius malum est: nonnunquam vero similiter est praeludium, aut ipsam accersit.

E Curandi ratio duplex. Curandi autem ratio in huiusmodi affectu duplex est: Vna, quae ipsi debetur, dum per Consensum fit; Altera vero, dum per Primogeneam affectionem in capite oritur. Nam qui hoc malo premitur, vel ex vehementia caussae laeditur, vel eam dispositionem nactus est, quod leui de caussa in accessionem procidat: habet enim praesentem internā caussam, seu morbosam apparatum, adeo, vt nihil [illegible], quàm quod ab extrinseco, aut ab intrinseco moueatur. Vtcunque tamen sit, duplex erit rursus medendi ratio: Vna, quae accessioni debetur, quae communis est vtrisq; morborum sorti, ei nimirum, qui per essentiam, dum in accessione est, & ei accessioni, quae fit per consensum: Altera vero, quae morbo, antequam in accessionem degeneret, ex vsu est. Cum autem is affectus per consensum oritur, nosse prius oportet, à qua parte consensus demandetur, & tunc, si necessitas non viget, ab eo affectu curationis principium auspicari oportet; sin aliter, occasioni prouidendum est. Vertigo per consensum qualiter & quibus curetur. F Quod si affectum curare velis, id quidem facies iuxta naturam partis affectae, & affectionis, quam patitur: nam aliam praescribit sibi curationem affectum iecur, aliam ventriculus, aliam vniuersum corpus; & sic de reliquis eius particulis subaudies. Sed inter has, quae peculiarem in artifice requirit diligentiam, ventriculus proculdubio est, vtpote à quo plerunq; vertiginosus affectus principium sortitur. Vertiginem sedandi ratio communis triplex. Mox vero expendendum est, quod siue vertiginosus affectus per cōsensum fiat, siue primario, quatenus ad accessionis curationem attinet, praeuia totius corporis aut partis transmittentis prouidentia, vna communisq; est sedandi vertiginem ratio: quam in triplici esse differentia, scimus: nam *Vna* halitus caput irruentes longissimè distrahit: *Secunda* impedit, ne caput adscendant: *Tertia* verò,

si quid in ipso receptum est, vel ibidem genitum, vt in ea vertigine, quæ fit per essentiam, discurit per insensibilem halitum. Circa primam, dum laborans vertigine premitur, quo facilius halitus G distrahantur, frictionibus vtendum est, cucurbitulis, & vinculis, iuxta brachia & femora, necnon & pedū ablutionibus. At si affectus ex vteri consensu fiat, prius hæc omnia à cruribus, & femoribus affigenda sunt, postea vero brachiis. Verum, si consensus ex ventriculo prodeat, quod sæpius

Halitus ex ventriculo, & quibus modis distrahantur.

accidit, impedienda halitum adscensum triplici modo: Primo, adhibito clystere, mox ab accessionis principio, q. r. *hiera picræ* ℥. vj. *aut catholici* ℥. j. Quod si ex ventriculi cruditatibus per infernam aluum, affectio non quieuerit, & accessio duodecim horarum spatium transgrediatur, leui medicamento inferna aluus turbanda est (*cauere enim sic affectos à*
18 A *vomitu oportet, si caput per essentiam patiatur: nam Rasis, & Mesues solum vomitu iuuari eos referunt, qui ob ventriculi vitium patiuntur*) manna, cassia, aut serapio ex nouem infusionibus. Sed in ventriculi cruditatibus peculiare existit præsidium *hiera simpl. Gal.* vsus, vel *pilularū forma*, vel cum modico cas-

Halitus quibus impediantur, ne caput adscendant.

siæ admixta. Cæterum, si nec his affectio quieuerit, præcauendum est, ne halitus caput irruant, exhibito medicamento, cuius potentia sit, aut adscendentem halitum compescere, aut in ventriculo immorantem discutere. Primi vsus sunt *syrupus rosarum, granatorum, de rosis siccis, de acetositate citri, myrtillorum, cum aqua plantaginis, & capitum rosarum*. Quod si nidorosa cruditas, ac biliosi, & mordaces humores huius affectus causæ fuerint, peculiari quadam efficacia halitus extinguit frigidæ potus, præterquam quod vias coarctat: pari lege ea adhibenda sunt medicamenta, aut alimēta, quæ lenientia sint, & mucilaginem habeant substantiam, quale est *amylum, farina hordei, lactuca, por-*
B *tulaca, & ferrata aqua*. Prodest mirum in modum vsus decocti, q. r. *radicis cichorij* ℥. j. *absynthij, agrimonia, betonicæ ana* m. j. ß. *aqua* ℔. j. bulliant ad cōsumptionem tertiæ partis, & facta colatura, accipe ℥. iij. ß. *adde syrupi cichorij compositi* ℥. j. ß. *oxymelitis simpl.* ℥. ij. *aut scyllitici* ℥. j. *syrupi fumariæ* ℥. j. porrige tertio quoq; die. Pari ratione prosunt in hac causa, & pituita etiam nimis infarcta, pilulæ, quas scripsimus *cap. de dolore capitis per consensum à ventriculo*, ex descriptione vestra.

Verum, si ex crudis humoribus, aut acidis affectio suboriatur, à leui purgatione ex *therebynthina cum cassia, vel māna, cum succo rosarum, aut nuper dictis pilulis*: sed maxime cum *hiera & diaphænicon*: quod magis probo, quam cum *agarico*, si venter nauseabundus sit; sin minus, cum eo ventrem inungere oportet calidis & roborantibus medicamentis, & sumēdum præbere electarium *diarrhodon*, vel *aro-*

Flatus ventriculi quæ discutiant.

maticum rosatum. Cæterum ad discutiendos flatus in ventriculo sæpius porrigenda est feruentissima aqua, quæ præterquam quod humorū malitiam
C retundit, coctioni etiam plurimū prodest, & ventriculum mirè abluit, ac ad vacuationem non parum iuuat, & actuali calore, quem secum fert, flatus, antequā caput [illegible], mirum in modum discutit. Quod si hæc non satis sit, vti oportet *anyso, dauco, cinnamomo, aut cariun decocto cum chamæmelo, caryophyllis, cumino, & aliis calidioribus*. Quē quoque vsum præstant, syrupus *de mentha, de corticibus citri, mel rosaceum, diacyminum etiam ac dianysum, diagalanga, cum pluribus corticum citri*, & alii, qui eō similem vim sortiantur: item *theriaca, aut mythridaticum modicum*. Præstat insuper conditum. q. r. *conserua florum cordialium, myrobalanorum, chebulorum, & emblicorum, zingiberis conditi ana partes æquales*: & omnibus contritis, cum syrupo *de corticibus citri*, fiat conditum. Quibus factis, si adhuc malum redierit, ad vlteriorem purgationem licet peruenire, ex *hiera Gal.* aut *pilulis mastychinis*. His sane omnibus ex vlo etiam [illegible] potum instituere *a radicis Chinæ decocto*, aut ex *ludicæ asfasfrasæ*, vel ad sulphurea balnea, aut ad indatio .es confugere.
D

Vertigo ex vbertate sanguinis qualiter curetur.

Quod si ex sanguinis vbertate in capite, vel in toto corpore ob arteriarum & venarum feruorem accessio suboriatur, dioque durauerit, & frigidioribus non quieuerit auxiliis, tunc profecto verendum non est sanguinem mittere (*licet Paulus & alij id vetuerint, forsan in frigida caussa id intelligentes, aut in capitis imbecillitate*) parce tamen, & quantum satis sit, vt, quod plurimum est, imminuatur, vel feruidam quodammodo refrigescat. Quippe grauius est epilepsiam, aut apoplexiam ex perstante accessione succrescere, quam in eadem, dictis cōditionibus, eo, quod auctores id non condemnauerint, aut metuerint, irrationali timore, præsidium. (*si prudenter fiat*) proficuum differre. In quo etiam ancipiti & graui casu, Mesuea auream aperire, aut post ipsas scarificare iubet, vel hirudinea naribus affigere, aut humeris cucurbitas & collo, aut vltimo hæmorrhoides fluentes efficere. Verum, si nec hæc quidem omnia prodesse videantur, tunc profectò curandi methodus docet, pellere à capite, quod in ipso receptum est, & adhuc moratur. E
Primo itaque post prædictam vacuationem, *oleo & aceto rosaceo* admiscerem *olei chamæmeli parum*, & quo corpus purius ab excrementis fuerit, & affectio quodammodo inclinauerit, eo magis remitterem *rosacei* admixtionem, adderemque ex calidioribus aliquid. Cæterum frigidiore existente sanguine, vel copiosiori pituita, quæ vehementer calefaciunt, & digerunt, sunt adhibenda, tum per inunctiones ex *oleo anethino, rutaceo, & de castoreo*: tum per capitis ablutionem ex decocto *chamæmeli, anethi, rutæ, florum. stœchados*, & similium. Ex quibus etiam capiti tegumentum, aut cucufam (*vt aiunt*) parare poteris, quæ capiti affixa eandem gratiam præstet. Neque minoris est momenti, quod aliquis astantium mastico fœniculi semine, vehementer inspiret in oculos laborantis: discutit enim flatus spirituum varie mouentia. Quibus si adhuc affectio non quieuerit, vehementioribus aluus inferior turbanda est, quæ sane iuxta ideam & naturam humoris peccantis eligenda sunt: tum per enemata acriora: tum vero per pilulas *mastychinas, alephanginas, & de agarico*. Sed præ-
F stat sæpius ventrem purgare pilulis ex *hiera simpl. Gal. cum agarico confectis*, aut ex *therebynthina & rhabarbaro*: & tandem omni arte laborantem ab accessione reuocabis, & diligenter studebis, quo vel nunquam, vel rardius redeat.

Vertigo per essentiam quibus medicamentis & qualiter curetur.

At si vel accessio, his adhuc diligenter & prudēter factis diu durauerit, vel frequenter reuertatur, credendum est, morbosum apparatū, & essentialē capitis affectū, omne medici consilium, & omnē diligentiam ad se vertere, & euocare. In qua sane re omni arte curandū est, nosse illius morbosi apparatus, causam, nec non & essentialem affectum:

sed

sed illam arbitramur reducendam forte ad capitis imbecillitatem, ortam quidem ex nudo intemperamento, aut ex eo & affluxu similis materiæ ibi-
G dem genitæ, vel aliunde transmissæ. Verum quia raro intemperamentum à materia absoluitur, ob id distinguere oportet, quę ab excessu & intemperie, ad calidum, aut ad frigidum prodeunt: nam hæc vel facultatem vitiant concoctricem, ita vt ex alimento sibi commisso excrementum progignat, cuius excessu caput ocyssime in vertiginem procidit, vel etiam expellentem cerebri potentiam lædit, ita vt excrementa, quæ à coctione supersunt, pellere ex capite nequeat: quibus redundantibus, facile prædicta affectio suboritur. Cum hoc tamen frequentius nobis contingit, videre caput affici, eo quod plus, quam par sit, susceperit,
19 A quia versus caliditatem & humiditatem intemperatum exsistit. Nam cum hac intemperie afficitur facile ob contractam impotentiam, & ob situs etiam commoditatem cucurbitæ modo, quidquid vaporosum, & excrementitium est, cum vias & foramina habeat præ caliditate patentiora, susceptat. Accedit autem his occasionibus alia ex eadem imbecillitate orta, nimirum, flatuosa substantia in eodem capite genita, ac ex diminuto, & viciato calore eleuata, & non discussa, quæ cum abundet, mirum non est, si spiritus animales, sicut & reliqua excrementa commoueat in gyrum ratione commoditatis loci. Quæ omnia si quis diligenter examinet, facile reperiet, quorum difficultatis obtineat præsentis affectus curatio: quippe licet caput imbecille sit in omnibus his causis, non ob id vnam expostulat medendi rationem,

Curandi ratio triplex.

B Dum enim Concoctrix facultas languida exsistit, triplex insurgit medendi ratio: *Prima* quæ ducet vniuersum corpus ab excrementis & humoribus redundantibus immune reddere, quo purgantibus liberalior subsit locus, vt caput à crudis excrementis facilius expurgetur; impossibile enim est robur capiti addere, neque intemperamentum corrigere, ni prius vagantia excrementa eduxeris: sed exsequendum est huiusmodi opus lente, paulatim & leniter. *Secundo* ducet intemperiem corrigere, contrariorum prudenti vsu: & postrema partem roborare iis auxiliis, quæ *cap. de dolore capitis*, abunde diximus. Vtrumque tamen caute est agendum, nam imbecillum caput, neque minimum, citra damnum scit pati errorem. Contraria prorsus methodo vtendum est, dum facultas expellens improbe, aut diminute proprio munere vtitur: tunc enim purgandum est frequentius, & roborandum minus acrardius: nam quæ roborant, quodammodo comprimunt in ipso capite excrementa, ob idque caput laxare & lauare tepida, ac emollire decoctis herbarũ remollientium, ex vsu semper fuit. Deniq; tertio vel quarto quoq; die, aut per rarius interuallum, pilulam vnam, aut duas porriges, quæ recipiunt *therebynthinæ abietis* ℥.ß *aloes* ʒ.iij *agarici* ʒ.j ß. vel *alias quæ conficiuntur ex hiera, mastyche, & agarico*. Sed interim

Victus & viuendi ratio.

C dum hæc fiunt, & reliqua quę mox scripturus sum, viuendi ratio, & victus institui debent, iuxta virium & affectus indigentiam, ex paucis, simplicissimis & facillimæ substantiæ edulis, ac omnino flatu exsortibus: cuius naturæ sunt teneræ & iuuenculæ aues, cum potu ex *radicis chinæ decocto, vel sparta parella, aut aromate aliquo: cum Veneris abstinentia, somno citra diurnum, quiete post cibum, habitatione sereno aeri exposita, & ab insolatu, & frigore præmunita; & vltimo vita ab animi perturbationibus immuni*. Qua sane viuendi ratione instituta, corpus alio modo purgabis, factis nimirum bolis *ex catholico, & diaphenico cum pulueribus hieræ simplicis, & saccharo*. Cum

Curandi ratio I.

D sine pharmaco, & aliis, quæ lenientius purgant, exhibendis, corpus & humorem præparabis *melle rosaceo, oxymelite, & syrupo stœchados*, cum decocto, quod recipit *seminum peoniæ scorticatorum, coriandrorum præparatorum ana* ℥. ß. *saluiæ, betonicæ, cichorii integri, epithymi ana* m. j. *liquiritiæ rasæ* ʒ. iij. *florum rorismarini* p. j. coquantur secundum artem, & prædictis syrupis adde huius decocti, ℥. iij. A quo tertium pilulas porrigere oportebit, quæ recipiunt *pilularum cochiarum*, ʒ. j. *fœtidarum* ℈. j. *trochiscorum alabandal* g. iij. fiant cum oxymelite pilulæ septę. In quo casu non erit abs re, dum caput excrementis scatet simul cum sanguine, & ob id graue pondus persentit, ipsum ex cephalica mittere: vel quod magis probo ex *hæmorrhoidibus*. Postea vero munus expellentis facultatis languidæ adimplere opus erit, vel ipsam excitando *gargarismatis, apophlegmatismis, errhinis, & dentifriciis, ac omnium caput purgatorũ genere*. Expurgari insuper caput potest insensibili euacuatione, & conspicua. hoc quidem per auxilia nuper dicta exsequendum venit: illud vero per fomenta, lotiones, balnea, sudores, frictiones, pulueres & alia id genus.

Curandi ratio II.

E Ad secundam igitur deueniendo, postquam absoluta fuerit corporis purgatio, *vt dictum est*, non videtur abs re cucurbitam cum scarificatione brachiis, aut scapulis affigere, aliquando vero vertici, maxime si flatus causam præbuerit: quo facto, mane priusquam è cubiculo egrediatur laborans, expurgare caput oportet, *narium emunctione, exspuitione frequenti ex palato extracta*: postea tamen pectinis attritu, & linteo, vel spongia sicca caput ita fricetur, vt leniter incalescat: tunc gargarizandum est *decocto saluiæ, radicis capparorum, nucis muscatæ, rosarum, addito oxymelite, aliquando simplici, alias scyllitico*: per nares etiam saltem alternis diebus pituitam attrahere oportebit, eo quod recipit *decocti radicis ireos, maioranæ & saluiæ* ℥. vj. *mellis rosati*, ℥. j. *aquæ vitæ* ℥. ß. attrahatur tepidum naribus. A quo altera, aut tertia quoq; die masticatorium porriges, quod recipit *radicis pyretri* ʒ. ß, *nucis muscatæ* ʒ. ij. *radicis capparorum* ʒ. j. *mastyches* ℥. j. cum cera fiant trochisci masticandi. Neque plurimum errhinis innitendum, sæpius enim vehe-
F mentius, quam par est, cerebrũ & spiritus mouent: quibus factis, ad ea, quæ insensibiliter caput purgant, veniendum est: cuius naturæ est lotio ex *lixiuio sarmentorum cum thure, ligno aloes, & saluia* vel cum decocto, quod recipit *serpilli florũ chamæmeli, maioranæ, rosarum, & rosmarini ana* m. ß. *agarici ligati* ʒ. iij. *baccarum lauri, radicis iridis, & asari ana* ℥. ß. fiat secundum artem, & cum spongia vtere. Possunt etiã fieri pilei ex prædictis, cum pulueribus *thuris, stœchados, maioranæ, coriandrorum, nucis muscatæ, granorum iuniperi, caryophyllorum, ligni aloes, & rosarum, ac similium*. In aurem quoque infondere prodest, aut guttulas aliquot *olei laurini, amygdalarum amararum, costini, iasminorum, caryophyllorum*. Præstat & caput inungere oleo vbi ferbuerint *squillæ, rutæ, serpillũ, & satureia*. Vltimo tamen reliquias cõteres, eo

quod recipit *succi absynthii, succi marrubii, succi stœchados ana* ℥.ij. *mastychis, rhabarbari, camedreos, & camepyteos ana* ℥.iij. *hyssopi* ℥.j. *agarici ad pondus omniũ*, puluerizentur omnia subtilissime, & excipiantur *melle cocto*: cuius porrige ʒ.ij. *vel* iij. est enim mirabilis efficaciæ in conterendis, & expurgandis crassis humoribus. Cuius loco vti poteris *theriaca, mythridato*, & aliis similibus, quorum capite *de epilepsia* copiam reperies: Prodest aliquando caput

G iuxta syncipit longe à suturis inurere.

Curandi ratio III.

Postea vero caput roborabis, causa exsistente frigida, eo quod recipit *saluiæ* ʒ.ij *florum lauendulæ, hyssopi, menthæ ana* ʒ.ß. *caryophyllorum, nucis muscatæ, cinnamomi, zingiberis, granorum paradisi, cedoariæ, & galangæ ana* ℈.j. *calami aromatici* ʒ.ß. *paoniæ* ʒ.j. fiat puluis cuius mane, aut nocte, porrige ʒ.j.

20 A Calido igitur exsistente capite, suscipienteque per arteriosum & venosum genus, copiosum vel malignum humorem, sedata accessione; medendi ratio consulit tribus præsidiorum generibus vtendum esse. Primo quidem cum & materiam, & occasionem mali præstat calida intemperies: cui vsui sanguinem protinus mittere expediet, gratia quidem præseruationis (& curationis etiam si corporis præfuerit plenitudo) ex talo primo, vt consuluerat Gal. *lib. de sang. mi. c.* 1. mox ex communi vena, quæ totum corpus respiciat, ea sanguinis copia extracta, quæ sat sit plenitudini & sanguinis feruori: postea vero sequenti aut altero die interposito, ex cephalica sanguinem detrahes, quorum neutrum facies, ante quam ventrem solueris. Quod si vlterius caput feruere, æstuareq; adhuc constiterit, non erit abs re cucurbitas brachiis, & scapulis, aut occipitio affigere, aut si nimis intumuerint, scarificare. Quia in re proficuum arbitror fore, ab hæmorrhoidibus per hirudines sanguinẽ fundere: quo facto, corpus & caput refrigerare tentabis, ea lege quam adduximus, capite de do-

Sanguinis missio quãdo habeat locum.

B lore capitis ex causa calida. Verum si coniectabile sit, ex feruore biliosum aliquid superesse, *rhabarbari infuso aut sena, cum syrupo ex infusionibus violarum vteris*: necnon & cassia fistula, aut manna cum sero lactis. A quibus progrediendum est ad ea auxilia, quæ vim habent caput roborandi: cuius naturæ est puluis, qui recipit, *coriandri præparati* ʒ.ß. *rasuræ eboris* ℈.j. *ligni aloes* ℈.j. *cum succo rosarum* fiat massa, & cum modico saccharo pilularum forma, noctu dum laborans it dormitum, sumat ʒ.j. Miro etiam modo caput roborat puluis ex *vermiculo faciente sericum exsiccato, & in puluerem redacto*, qui postea sparsus per vniuersum caput, mirabi quadam efficacia ipsum roborat, & firmat. Cuius etiam census est alter, qui recipit *chamameli & florum stœchados ana* m.ß. *rosarum* p.ij. *coralli* ʒ iij. *pulueris coriandri præparati* ʒ.iij *galliæ muscatæ* ʒ.j. *ex quibus factum pilentum plurimum prodesse constat*. Alium item huic vlui sufficies, si calor minor sit, quam fluxus copia, quod recipit *ligni aloes* ʒ.j. *macis* ʒ.j. *& ß. origani, & spicæ ana* ℈.j. *rosarum rubearum, corallorum, santalo-*

Caput quæ roborent.

C *rum rubeorum ana* ʒ j. puluerizentur omnia, & supra caput inspergantur: ferunt etiam ex Rufi sententia ʒ.j. *& ß. radicis vitis albæ* potui datam summopere prodesse.

Quod si neque sanguinem mittere ex venis maioribus, aut ab ea, quæ in carpo manus est, vel ex hæmorrhoidibus, aut cucurbitulis, quidquam profuit, maxime si ea iterum atq; iterum tentaueris, & purgationibus, tum maioribus, tum paulatinis vsus fueris, confugiendum sine dubio eo tempore est ad sudationem ex *decocto gu. iaci sparta parella, vel radicis chinæ*, maxime si morbi Gallici suspicio aliqua fuerit. At si ne hæc quidem prodesse videantur, veniendum esse consulit vrgentia ratio ad duo auxiliorum genera; quorum primum vias intercludit, per quas à toto corpore, aut ab aliqua eius parte ad cerebrum aliquid transmittitur: continet enim celebratam illam arteriarum retro aures sectionem, quam prisci illi auctores tanti semper fecerunt. Quod præsidium, præterquam quod suspectum est, sterilitatis (*si Hipp. credendum sit*) auctor exsistit: quippe arterias vtcunq; soluere, periculo non vacat. Præterquam quod

Arteriarum post aures sectio o sterilitatem adfert.

D etiam si scindantur, aut tuto vri possint, non ob id credendum est, vias omnes, per quas caput suscepit, protinus claudi, cum sæpius per interna vasa malum caput adscendat, quæ nec vstione, nec sectione, secanda sunt: quapropter temerarium est, dubium & suspectum præsidium tentare, dum periculosius exsistit malo præexistenti. Verum in grauioribus malis, & quæ aliis auxiliis cessura non sunt, à perito chirurgo frontis & temporum venas potius auderem vrere. Ceterum si id tentare non audeas ad secundum auxiliorũ genus te conferes, quod docet si venæ in capite plurimum turgeant, capitis plenitudinem deponere, venis quæ sub lingua sunt scissis, & sanguine ab eis profuso. Non desunt qui consulant, ferro candenti caput aliquibus locis vrere, quod sane minus suspectum videtur, maxime dum res in desperationem venerit: cuius sane loco adinuenit ars nostra aliud non minoris momenti & tutioris conditionis, nimirum in occipite fontanellam aperire, vel eidem

Vertiginosis quando scindi debeat vena sub lingua, & quando fontanella aperiri in occipite.

E parti setonem affigere. Quod præsidium licet proficuum huic malo exsistat, eis tantum ex vsu est, quos vertigo deiicit, & in accessione prosternit: nam cum certum sit, posterioribus cerebri ventriculis affectionem communicari, verendum est, ne laborans in epilepsiam, apoplexiam, aut saltem paralysim commigret: & ob id ea parte aperto setone, aut fontanella, longe magis prodesse creditur. At cum affectio solum in vertiginosa circumuolutione, aut visus tenebrosa offuscatione consistit, (*signum profecto læsionis anteriorum cerebri partium*) longe vtilius existimo, fontanellam brachiis aperire, aut eisdem partibus setones affigere. Verum si forte acciderit, quod ex vteri consortio, vel renum, aut suppressis hæmorrhoidibus, vel quauis alia vacuatione, vel vlcere, aut fistula maioribus, (*quod non raro contingit*) supprimantur: item dum tumor aliquis inferiorum partium delitescit, procul dubio necessum fore arbitror, vel antiquam reuocare fluxionem, vel loco eius, fontanellam in cruribus aperire, per quam natura transmittat, quod per dictos affectus assueuerat F expellere.

Caput X.

De Incubo.

EST quidem incubus ea affectio, in qua laborantes inter dormiendum, graue aliquod sibi incumbere arbitrantur, vel ab aliquo ita opprimi & vexari, vt voce ac respiratione deperdita, veluti suffocari videantur, ac vires etiam adeo labefactari & corpore premi, vt licet aliquod graue periculum

Incubus quæ sit affectio.

oculum (*quod falso imaginantur*) fugere conentur, minime posse existiment, etiamsi ipsis appareat prope esse refugium. Quapropter à Græcis *ephialtes* appellatur, & Latinis ab incumbendo, & premendo *incubus*; Arabice vero *annidalam* dicitur, seu *albedalani*, vel *algeatum*: quam etiam affectio-

Synonyma.

G nem appellat Auicenna *strangulatorem*: Auerroës autem *baliauum*: vulgares tamen nonnulli *dæmonem*, alii *puerorum interfectorem*, aut *grandinem* nuncupatunt. Præterea constat nomine incubi, varia etiam posse intelligi apud auctores: sic Themison. 2. Epist. libr. *pnigaliona* vocauit, quod ægrotantes suffocet. Plinius autem *noctu aut faunorum ludibria* nominauit. Excogitabat autem antiquitas syluanos esse dæmones hominum oppressores, de quibus vulgo profertur, *desuper in aere super dormientem incumbere, & ab aeris immutationem quam efficiunt suffocationem quodammodo & angorem inducere*:

Incubi nomine quæ veniant.

21 A lice latius scriptum reperies apud Soranum *lib. causarum*. Præterea constat apud Beatum Augustinum 15. *de ciuitate Dei*, & Beatum Thomam 1 *parte* dæmones etiam reperiri, quos *incubos & succubos* vocant. Vltimo vero nomine incubi affectum quendam corporeum in cerebro exsistentem, subaudire oportet, qui præludium ea sistit melancholiæ, insaniæ, aut apoplexiæ; qui nil aliud est, quàm prauum insomnium cum noxa respirationis, propter vaporem crassum posterioris cerebri meatus obstruentem.

Incubus quid.

Quænam pars in ipso affectu efficiatur, & à quo morbo prodeat, quale etiam symptomata, & cuios facultatis exsistat vitium, non satis compertum est. Quippe multi censent, neruorum musculorumq; passionem esse, decepti torpore, quo frequenter sic affecti corripiuntur: sed credibile est in hoc affectu primo caput laborare, idq; quoad eius ventriculos: qua ratione cõstat affici velut pars instrumentalis: sic enim sequitur tantum morbos organicarum partium eos maxime, qui ex obstructione fiunt, semiobturatis foraminibus,

quæ pars in incubo afficiatur, & a quo morbo prodeat.

B per quæ sensus & motus disseminantur. Quo fit, vt constet, non esse nudum ventriculorum cerebri intemperamentum, vt multi sunt arbitrati, siquidem subito aufertur, sed humoris crassi, vel vaporis caliginosi aliquid adiunctum habens, qui obstructio efficitur. Sic enim prædictũ morbum sequuntur tria symptomata grandioris momenti: nam primò imaginationem lædi constat, cum sic affecti arbitrentur (*& quod grauius est, sæpe id credunt*) se aliquo incumbente premi, aut in se irruente vexari; quod fugere cum nitantur, minime valent. Quippe dum imagines cerebro adsertatæ quietæ sunt & tranquillæ nec fluctuant, nec immoderate agitantur, somnia distincta digestaque & verosimilia contingunt.

qualia habeat symptomata, & cuius facultatis vitium sit.

C Quod si perturbatio aliqua vel corpori, vel spiritibus contingerit, insomnia fiunt præter naturã, in quibus rerum effigies vehementius agitatæ apparent: non quales vere sunt, sed inordinatæ & monstrosæ: & licet falsa hæc vitatur imaginatio, non tamen credendum est, hoc vitium in deprauatam imaginatricem esse referendum: inter dormiendum enim, licet falsas imagines concipiat homo, non tamen imaginatiuam deprauatam esse coniectandum est, siquidem incubus nil aliud est, quàm prauum insomniũ cum noxa respirationis. Item motus efficiuntur sic affecti torpidos, quod ipsi & sensus fere omnes oblædantur, idq; maxime in partibus à cerebro remotis, quia ad eas difficilius virtus demandatur, quo cerebrũ certo modo obstrui constat. Item sequitur difficilius respiratio, quæ forsan symptomatum potissima exsistit causa: partim quidem quod vis motiua non integre descendat ad musculos thoracis, & membra respirationi seruientia; partim quod ipsa respirationis organa diminute tempore somni moueantur: partim insuper, quod thorax sit membrum primo affectum, à quo caput per consensum afficitur: (*nam arbitrari citra capitis vitium, sola thoracis* D *læsione id posse fieri, alienum à ratione iudico, cum sic affecti sæpe in apoplexiam, aut epilepsiam procidant, malo per essentiam facto*) quod indicat pondus thoracem opprimens, & difficilis eius motus inchoata actione, ex fumis nimirum & flatibus, qui tũnc excitantur, pulmonem & septum transuersum prementibus: haud secus, quam si quis humorum crassiorum copiam in vasis thoracis obtineat, noctu collecto intus calore agitantur humores & rariores fiunt, quo & respiratio difficilis redditur, & imaginandi quoq; potentia vitium contrahit per consensum; haud secus, quàm in hypochondriaca melancholia. Sed coniectabile est, ex quauis læsione, siue in neruis, quæ torpidum efficiat sensum, siue in musculis quæ motum impediat, siue in respiratione quæ suffocationem minetur, semper imaginationem lædi, & præ mali timore fingere mille monstra, quæ post somnum discusso obstruente vapore, & apertis meatibus, subito euanescunt, ac forsan laborãtem excitant: neq; displicet eorum sententia, qui tenent, incubum, & terribilia insomnia etiam proficisci à ventriculi & cordis læsionibus, illud quidem in his, qui lumbricos habent, & hoc in melancholicis. Pari etiam ratione prodit capite sanguine pleno, minanteq; epilepsiam, aut alium grauiorem affectum, *vt ex Galen. constat 4. aphorism.* E *comment. 69*. fieri in corporibus plenis, vbi aliquid humoris in caput irruit, effectuum prædictarum affectionum aliquam.

Sed dissidet hæc affectio ab insomniis, quod insomnia citra aliquod vitium corporis, quod morbum efficiat, aut minetur, monstris & imaginibus plena sunt: at vero in incubo, nusquam hæc accidentia finguntur, neq; in eo imaginatiua potentia læditur, quin aliquis affectus in corpore præexsistat. Dissidet etiam læsio imaginatiuæ potentiæ in hoc malo à vertigine, quod in ipsa ãtebus exterius frequẽter laborantes in accessionem procidant, in incubo vero ab interno solum affectu. Ob id enim constat, vertiginosos non pati inter dormiendum, sed solum in vigilia, qui autem patiuntur Incubum, è conuerso: quia necessum est calorem naturalem somno vegetiorem factum, in crassos, viscidosq; humores agere, & halitus caliginosos ab eis eleuare: quo fit, vt diu dissipatis aliquibus, ad pensum dispendii spirituum, huiusmodi vitia non accidant. Ex quibus constat morbum esse obstructionem, & symptoma esse noxam functionum animalium interiorum, & exteriorum fere omnium, & in deprauata etiam imaginatricis potentiæ actione consistere, eo modo ac dictum est, cum diminutione sensus & motus.

Incubus in quo differat ab insomniis.

à vertigine.

Causa autem huius affectus tripla necessario exsistit, iuxta tria grauissima accidentia, quæ ortu ex hoc malo comperimus. *Prima* sane est, quando

Incubum quæ causæ excitent.

halitus

I. halitus quidam caliginosus & densus irruit cerebrum, orta ex infimis corporis sedibus à crassis, crudis, frigidisque humoribus, aut crassa bile, vel melancholico sanguine, qui sane thoracē lædunt, & dum caput replent prædicto vapore seu halitu, torporem inducunt, semiobstructis spirituum viis, & imaginandi quoq; potentiam lædunt: ex quibus prodeunt torpores in motu & sensu, ac in G imaginatiua potentia cogitationes deliræ. Prodit insuper ex hac causa non raro epilepsia, quippe quæ plerumque ex flatu, aut humore in ipso attenuato originem trahit. Sunt vero, qui non possint intelligere, *qua ratione nebulosa substantia spirituum transitum interdicere possit.* Qui, obsecro, animaduertant, haud secus rem se habere in cerebro à prædictis causis, ac se habet solis radius à 22 A nubiloso, vel nebuloso aëre, qui licet solis radios omnino interdicere non possit, potest tamen lucem & splendorem turbare, ac impedire. Quod profecto si eodem modo in neruis accidat, mirū non est, si improbe quoq; sunt munus exsequantur.

Dubium. Item dubitabit fortan aliquis, *quanam ratione epilepsia non succrescat ex accessu prædictorum flatuum ad caput?* Cui dicendum est, eos nec mordere cerebri substantiam, nec adeo ipsum obstruere, ac necessum est, vt epilepsia succrescat, nisi affectio admodum creuerit, aut diu durauerit.

Incubus cur fiat primo somni accessu. Fit autem hoc symptoma primo somni accessu, quia naturalis calor non plurimum valens, sufficiens est hos flatus eleuare, discutere autem minime, nisi adueniente altera somni parte, quæ caloris naturalis vlteriori actione inceptum opus perficiat, & prædictos halitus discutiat.

II. *Secunda* autem causa est crassus etiam & nebulosus vapor, non tamen aliunde transmissus, vt in præcedenti, sed ab eodem capite ex alimento improbe confecto, aut humo- B ribus ibidem immorantibus exortus: quem sæpe inter dormiendum, leuiter operante capitis calore eleuari scimus, & eandem turbationem inferre. Est quidem affectio ex hac causa prodiens, apoplexiæ & paralysis præsaga: nam arguit humorem in capite redundantem iam iam casurum in foramen illud, quo obstructo, prædicta mala succrescunt.

III. *Tertia* vero & vltima causa, paucis tamen nota, plenitudo est multorum & crassorum humorum exsistentium intra venas, præcipue thoracis & partium vicinarum, earum maxime, quæ respirationi subseruiunt: aliquando vero fit à paucis, sed crassis easdem partes, & eas, quæ prope cerebrum sunt, obsidentibus.

Pressura respirationis in incubo vnde. Quos equidem cum subagit mouetq; calor inter dormiendum maiorem infert duplici ratione in respiratione pressuram, *Prima* propter nouum morbum in prædictis partibus, quo fit, vt cum non possint instrumenta hæc respirationi libere inseruire, suffocatio vere subsequatur. *Secunda*, quia coniectabile est, non dilatari tantum dicta instrumenta inter dormiendum, prædicto modo affecta, ac tempore vigiliæ: C cuius dilatationis defectu, & ob primam etiam causam, periculum suffocationis imminet, quod apprehendens imaginatiua potentia, errans, ob vapores etiam illuc d[illegible] nes, imaginatur suffocationem illam esse ob incumbente aliquo grauante atq; premente ca[illegible] secus, quo fit, vt prædictum symptoma [illegible] b[illegible] tiam.

Incubi per essentiam signa. Distinguitur autem, *an ab hac, aut ab illa causa prodeat affectus, nam symptoma seipsum ostendit*) certissimis quibusdam signis. Quippe si per primogeneam capitis affectionem fiat, expergefacti laborantes, licet respirare difficulter desinant, & velocius se posse mouere cognoscant, nihilominus tamen per aliquod temporis interuallum, imaginandi potentia non redit ad pristinum statum, quia causa mali in capite, aut eius venulis, & vicinis sedibus immoratur, & cum iusto fit crassior, difficulter dissoluitur.

Incubi per consensum signa. *Præterea*, si per consensum ab halitibus adscendentibus fiat affectio, expergefacti laborantes protinus resipiscunt; argu- D mentum quidem, causam tenuissime esse substantiæ, vel nullam in cerebro obtinuisse fixionem. At à thorace affecto fieri monstratur, quia expergefacti laborantes, licet mente constent, diu tamen difficulter respirant, quasi à citatiori cursu excitati: argumentum profecto, mali principium esse in respirationis instrumentis.

Curandi ratio quadruplex. Curandi vero ratio quatruplici consideratione contenta, magna diligentia exsequenda venit, ante videlicet quam in grauius malum commigret affectio.

1. Victus. *Prima* quidem victum instituit, & vitæ parsimoniam, cum affectio ex crassorum humorum redundantia plerumque oriatur. Cauere insuper oportet victum, qui flatibus efficiendis idoneus sit. à vino abstineant, aut quam tenuissimo vtantur: interdiu non dormiant, & noctu longe à cœna, & mane leni ac longiusculo vtantur exercitio; & somnus item non sit corpore supino, nam qui ex thorace laborat, ocyus hac occasione suffocatur.

E 2. Sanguinis missio. *Secunda* vacuādi modos præscribit, habita prius consideratione, an sanguinem mittere liceat. Cui operi exsequendo diligentiter considerabis, an sanguis quodammodo abundet, vel humor abundans sanguini admixtus exsistat: tūc enim, & maxime si suppressa fuerit aliqua sanguinis consueta vacuatio, si neque ætas, neq; vires, aut quidquam aliud vetuerit, prudenter oportebit sanguinem mittere, parce quidem & per longissima interualla. Verum si ex suppressa aliqua sanguinis vacuatione affectio suboriatur, tunc enim vel ipsam ad consuetum locum reuocabis, vel à parte proxima ei, per quam sanguis fluere assueuerat, liberalius sanguinem mittes: vt si ex vtero aut ex hemorrhoidibus, ex talo; vel si diu suppressus sanguis sit, ex iecoraria vel splenetica vena. At si ex omnibus fluxio præfuerit, tunc ex brachio, sicut dum plenitudo grandior ex suppressione apparuerit. Item cucurbitis vteris, si per nares fluere assueuerat; ac si grandior fuerit affectio, ex eisdem naribus, aut vena frontis sanguinem mittes.

F 3. Purgatio. *Tertia* vero docet corporis & capitis crassos viscidosq; humores, aut melancholicos præparare, & per commodam regionem educere: quod sane facies iuxta ideam humoris, quem redū[illegible] re cognoueris, adhibitis *serapiis, apozematis, pilulis*, & aliis purgantibus pharmacis, quæ capite *de melancholia* adducemus. Sed prouidendum est parti continenti, nam si venter mali causa fuerit, non erit abs re, à vomitu principium curationis auspicari, sin aliter, à peculiari purgatione. Purgant autem specialius in hoc affectu capu *pilulæ Arabicæ, cum pulueribus foliorum senæ & oxymelite squillitico, præmissa purgatione ventriculi:* Item, *therebynthina abiete cum rhabarbaro, & pulueribus foliorum senæ, aut syrupus de pomis sine croco, cum infusione* ℥. iij *foliorum senæ aut* ij.

epithymi. Quam suam curationē (*modo in capite malum firmatum sit, modo ab aliquo inferiori membro præstetur*) potius per epicrasim & repetitas vices institues, quam per confertas & subitas vacuationes: vt paulatim præparatis peccantibus succis, citra G virium dispendium (*ne ob id & humorum magnam agitationem*) in grauius malum affectio degeneret.

Discutere reliquias & roborare caput.

Quartum vero & vltimum curationis membrum docet, si quid in capite reliquum est, discutere, & ipsum roborare, exhilarareq; ipsius spiritus, ac apertiores reddere meatus. Quod profecto facies, præmissis acribus clysteribus, quę recipiant *succi mercurialis & ficla* ℥.iiij. *hiera picra, aut diaphenicum* ʒ.vj. *vel hiera logodii* ʒ.iij. si affectio grauior sit.

Vaporum adscensum quid prohibeat.

13 A A quibus vaporum adscensus compescere oportebit, cui vsui porriges ʒ.ij. *carnis cytoniorum saccharo conditorum, siue adoramentis*: quo facto & corpore purgato, sumat laborans *theriacæ veteris* ℈.ij *conserua buglossa* ʒ.ij. ac superbibat, si materia pituitosa, aut melancholica fuerit. *syrupi stœchados & borraginis ana* ℥.ß. *oxymelitis s.* ℥.j *aqua stillatitia, betonica, absynthii, & bursæ pastoris ana* ℥.j. *seminis vel radicis paeoniæ & nucis muscatæ ana* g.viij. quod quidem facies ea lege tertio vel quarto quoque die. Item semel in mense purgabis aliquo ex prędictis pharmacis, vel prunis damascenis infusione *foliorum senæ* conditis.

B Diebus tamen intermediis sumat laborans *conserua acori* ʒ.j. *cum prædictis aquis*. Vsui quoque est ʒ.j. *electarii diamusci dulcis in tabellas confecti*, dum laborans it dormitum. Discutier quoque flatus puluis, qui recipit *anysi* ʒ.ij. *aromatici rosati* ʒ.j. *cinnamomi* ℈.ij. *sacchari* ʒ.j. *sumat à pastu cochleare vnū.*

Flatus quæ discutiant.

Caput quoque adspergatur puluere, qui recipit *corticis citri* ʒ.iij. *caryophyllorum* ʒ.ij. *ciperi* ʒ.j *cocci infectorum* ℈.iiij. *coriandri præparati* ʒ.ij. & ß. *sampsuci, betonicæ ana* ℈.j. *stœchados* ℈.ij. *rosarum rubearum* ʒ.ij. fiat puluis, quo etiam vti potest cum æquali pondere sacchari mox à cœna. Sed pręstat maxime eadem hora *potus aquæ feruentissimæ*.

Epithema cordiale.

Verum quia sic affecti vel corde contremiscunt, vel timidiores sunt, prouidendum etiam cordi est epithemate aut sacculis quę recipiant: *pulueris corticum citri, galangæ, ciperi, occimi, & seminis angelicæ ana* ʒ.ij. *florum anthos, stœchados, & buglossæ ana* ʒ.iij. *pulueris diamargaritoni frigidi* ʒ.ij. fiat sacculus. Dum vero affectus in capite viget, topicis prædictis frequentius vti oportebit, parcius tamen, & per interualla purgare: at si ex consensu totius corporis virium suboriatur, vberius purgandum est. Ceterum si affectio ex læso thorace prodeat, eandem curandi legem adseruabis, quam capite de difficili respiratione scriptam latius reperies: verum capiti prędi- C cta auxilia adhibebis. Ferunt tamen non contemnendi auctores, omnibus causis huius mali proficuum esse *corallum collo appensum*, aut *radicem peoniæ*, vel *pyritem lapidem*.

Capvt XI.

De Phrenitide & eius speciebus, ac de cerebri sphacelo.

Phrenitidis tres differentiæ.

Tractaturo mihi phrenitidis naturam & præsidia, tria sese offerunt discutienda, iuxta tres eiusdem mali differentias. Nimirum phrenitidem proprie vocatam, *pseudophrenitidem, & paraphrenitidem*, atq; ob id multa, quæ his omnibus sunt communia, primo scribam, postea vero, quæ cuique illarum propria existunt, docebo.

Phrenitis quid.

Phrenitis igitur nil aliud est, quam desipientia seu delirium cum acuta febre ex capite principaliter affecto, maxime per inflammationem membranarum eius. Itaq; communi significato, ille affectus est, in quo mens vtcunque sit, læsa videtur, *vt constat ex Galen. lib. 1. prorr. comment. 4.* nam cum D phrenitis ἀπὸ φρενὸς hoc est, *mente*, dicatur, ob id communi vocis acceptione, quæuis mentis oblæsio phrenitis nuncupatur. Sic enim Gal. *lib. de comate. cap. 4. prope fin.* ea Hipp. mente phrenitidem multis deliramenti nominibus insigniuit, dicens: *Quandoq; delirabat, quandoq; amens fuit intermisso spiritu locutus est, desipuit, non fuit apud se, insaniuit, insania tenebatur, non intelligebat, & obloquebatur:* quæ omnia in his, quorum læsa mens est, contingunt. Quæ sane nomina licet omnia delirium significēt, cum hoc tamen delirii quantitatem etiam per ea Hipp. voluisse monstrare docuit Gal. *6 popu. par. 6. comm. 19.* vbi hæc eadem nomina quantitatem desipientiæ declarare scribit.

Læsionis mentis diuersa nomina vnde.

Verum cum à multis corporis affectibus mentis actiones euerti contingat, ob id primo studuerunt prisci illi medicinę parentes, iuxta corporis diuersum morbū, nomen quoque diuersum huic mentis alienationi imponere. Sed profecto tot læsionum mentis nomina scripta reperiuntur: *melancholia* nimirū, *mania, lycanthropia, amentia, & phrenitis*: quæ quidem licet certo quodam modo læsæ mentis actioni conueniant, dissident profecto nō parum morbo, à quo mentis ipsius actio perturbatur. Communi tamen di- E uisione vniuersa actionis ipsius læsio (*quippe mens ipsa vt quæ incorruptibilis sit, & nulli adstricta organo, vitiari nō potest, sed solum eius actus iuxta phantasmatum, ad quæ conuertitur, vitia*) in duplicem dissecta est affectum: quorum alter citra febrem est, sub se comprehendens *melancholicos & maniacos affectus*: alter vero *Delirium*, & mentis alienationem cum febre, quod sub se continet *phrenitidis* omnem speciem.

Phrenitidis tres differentiæ.

Hanc sane triplicem sortiri differentiam omnibus viris doctis compertum est: quippe *phrenitis* quam delirium cum febre diximus Gale. appellare, vna est *pseudophrenitis* dicta, id est delirium perpetuum cum febre, cerebro tamen nequaquam primo affecto, sed solum lege consortii; idq; non à quauis parte, sed solum dum ab ipso septo transuerso inflammato cōsensus suboritur: cuius cum cerebro tanta est per neruos communio, vt ipso affecto, protinus caput perpetua passione afficiatur, idq; cum febre ob cordis viciniam, *vt latius sum secunda huius capitis parte monstraturus*.

1. Pseudophrenitis.

2. Paraphrenitis.

3. Delirium perpetuum.

Alterа phrenitis est F delirium etiam cum febre, sed non perpetuum, quam potius *paraphrenitidem* dixeris, laborantibus, vt aiunt, ad dilucida interualla deuenientibus, quod per consensum etiam suboriatur. Tertia vero & vltima huius mali sors est, perpetuum delirium cum febre, capite tamen primario affectu laborante. Quare iuxta optimam rationem arbitror Auic. fecisse, qui huic affectioni duplex imposuit nomen, Vnum commune, quod Arabica lingua scribitur *carabitum*, id est mētis alienatio, cuius significato cōplexus est id, quod Gal. nomine phrenitidis stricta significatione accepto vocabulo: alterum vero *sirsem*, quod apud Persas, quorum nomen est, inflammationem significat etiam in cerebro, vel in eius mēbranis. itaq; primo nomine id, quod

id, quod nos paraphrenitidem nuncupamus, insigniuit: secundo vero veram phrenitidem.

G Verum quia frequenter accidat ex negligentia in delirio per consensum habita, velut in plerisq; febribus contingit, verã phrenitidem, malũ alioqui grauissimũ & fere incurabile suboriri, placuit primo loco de paraphrenitide sermonẽ instituere, vt non solum hoc vno capite cõstet phrenitidis vera curatio, verum & præcautio, cũ imminet. Frequenti etenim experimẽto confirmatũ est, plures eorũ, qui moriũtur ex acutis & malignis febribus, aut internis inflãmationibus, potius ex phrenitide, aut alio graui capitis affectu (*in quẽ prædicta febris commigrat*) mori, q̃ ex vi & efficacia primi mali. Sic enim qui febrientes cõmoriuntur, quo tempore delirantes apparent, tremuli fiunt, conuulsi, aut somno graui oppressi, mutata vaporosa febris materia, & nonnunquam ipsa in aliquẽ ex prædictis

24 A affectibus. Est igitur paraphrenitis delirium non perpetuum cum febre. Ad cuius integrã notitiam expendendum est, vtcunq; in caput irruant halitus calidi & mordaces ex vi febris exorti, qui ob tenuitatem propriam neq; obstructionem, neque spirituum commotionẽ efficere possint, cerebro solum calefacto, turbationem menti inducunt.

Cæterum dubitabit aliquis, & merito, *qui fieri possit, vt cum halitus caput adscendunt, nonnunquam somnum, sæpe capitis dolorem, aliquando vertiginem, quandoq; incubum, & sæpe delirium inferant, cum halitus sit idem, & pars affecta eadem?* Cui dubitationi dicendum est, hoc discrimen nasci ex eo omnibi genere, quod halitus in caput inferunt, neque non, & ex parte, quæ læditur. Quippe halitus adscendentes, aut capitis tunicas & velamina soluunt tensione, aut excisione, ex copia vel ãcrimonia caloris facta: quo tempore mirandum non est, si dolorem inferant, vel cerebri substantiæ, & medullæ foramina, per quæ spiritus visorii in oculos permeant, p ędi-

B cti halitus inordinate obstruant: quo fit, vt intra cerebrum spiritus interturbent, & vertigo necessario subsequatur: sicut dum obstructio ab eisdem fit in parte postica cerebri, & imaginãdi quoq; potentia læditur, incubus prodit, torpidis ab obstructione factis motus instrumentis: quo etiam modo somnus efficitur fere. Verum dum his halitubus cerebri substantia distemperatur, spiritusque aliquo etiam modo alterantur, vt facultatũ principum actiones euertant, nullum dubiũm est, deliramenta & mentis alienationem prodire. Qua propter ratione arbitror dictum esse Gale. 3. *de loc. affect.* dupliciter posse lędi cerebrum: vno modo vt pars est instrumentalis, velut in prędictis affectionibus oblædi dictum est: alio vero vt simplex, ex intemperamento, quo tanquã immediato instrumento potẽtiæ illius partis læduntur: à quo læsionis modo deliramenta prodeunt. Quod sane aliis nominibus insinuauerat, dicens *læsionem quæ accidit cerebro, vt instrumentum est, pertinere ad corpus, quia*

C *ob eam læduntur sensus externi, & motus primario & euidentius: eam vero quæ ad ipsum pertinet, vt simplex pars est, pertinere ad animam, hoc est, iuxta mentem Gal. ad temperamentum, & vt alii interpretantur, ad interiores animæ potentias.* Et ob id ab huiusmodi cerebri intemperatura, saltem fiente, tanquam à morbo, licet totum suum esse habeat in fieri in cerebro, & in facto esse in partibus mandantibus, prædicta deliramenta prodire est credendum.

Habet autem naturam prædicta affectio sitam in lęsione essentiali aliarum corporis partium, aut totius, suscepto earum vitio in cerebro. Quo fit, vt in accessionum incrementis, & in augmento malignarum, ardentium, & malignarũ febrium, putridis, & exustis fuliginib. caput irruentibus, plerumque elucescat, cũ à causa dependeat, quæ fixionẽ aut permanentiam non habeat in ipso, sed prælu- dium sit veræ phrenitidis. Nam exustę & acres fuligines, cũ hoc quod tales sint, calidæ quoq; existunt, & vaporosę, caput calefaciẽdo dilatant, imbecillitantq; vel inducta vigilia si pręualeat calor, vel nimio somno, si vaporosa conditio, & tandem disponunt, vt facile si quid humoris, vel redunda- D ret in toto corpore, vel contineatur in cerebri substantia simul cum vaporibus per vasa transmissum, aut ibidem in præternaturalem fuerit mutatum, in prædictũ, aut grauiorem affectum prorumpat. Cæterum dum solus halitus caput irruit, cum tenuis sit substantię, vt dictũ est, facile discutitur & euanescit, & sic primus delirium subsidet extincto febris & humorum feruore, donec iterum denuo sufficiens halitus caput penetradat, & idem deliramentum concitet. Neq; enim credendum est, quãuis halitus portionẽ id malum posse efficere, sed requirit certã in copia & natiua dispositione: qua ratione, licet semper aut frequenter aliquid eorũ caput infestet, saltem in continuis febribus, nõ ob id semper, sed per interualla mentem turbat.

Causas habet hoc delirii genus flammeam in corde aut in quauis corporis parte caliditatem, quæ capitis potentias eo modo quem diximus turbet. Sic tanquam peculiarẽ habet (*vt dictum est*) febrium omnium præcipue biliosarum, summum accessionis vigorem, & continuatum augmentum. Pari ratione fit ab inflãmationibus, quæ vel E nimio dolore affligunt, aut incompescibilem vigiliam inducunt, vel calore ingẽti excandescunt, aut suppurantur: demque in omni calorifico affectu, in quo flãmea fit in corde & pulmone caliditas, dummodo augmentum & decrementum atque interualla suscepit, proculdubio prædictus affectus reperitur: & in his insuper, qui adeo imbecille habent caput, vt quantumuis febricula sit leuis, protinus in deliramentum procidunt, quos citius in maius malum casuros certum est, ni diligentia præueniatur. Deniq; proficiscitur à febre, sicut phrenitis vera febrem producit.

Ficta quadam simulatione plerũq; delirantium student, & Medicos & assistentes decipere: nam plerunq; multa loquuntur & agunt, quæ in se cõsiderata à ratione aliena non videntur. Verum si quis occasionem, personam, modum, & reliqua id genus consideret, proculdubio reperiet figmentum esse: nam multa sunt quæ neque fœminarum honestati, aut virorum auctoritati, vel cuiuis occasioni conuenire videntur: idq; hac ratione iudicabis delirii esse pręludium, maxime si præcesserit vigilia cõtinua & intensa, somnus turbulentus, in quo ægri exsiliunt, & somniorum imaginibus interdum detinentur & loquuntur, ac similiter obliuiscuntur eorũ, quæ dicunt, & cum respondent, ferociores ac iracundi apparent, vltra innatam & genuinam modestiam. Sic enim dixerat H p *ocul audacia d ira.* Occipitio præterea frequenter condolescunt, signum certe halitus adscendentis per vasa, quæ in posticam cerebri partem inseruntur.

Item

Item paraphrenetici subito delirant, & prima interdum die, phrenetici, vel quarta die, *vt Aetius aduertit.* Denique si quis diligenter laborantes intueatur facile discet, dum aliquod ex prædictis signis præfuerit, longis interuallis distare à propria natura, consuetudine, & conditione, signum certe occultæ perturbationis potentiatum. Quibus cognitis vereri oportet, ne pristinum delirium subsequatur, quod si accesserit & permanserit, citra intermissionem, phrenitis proculdubio iudicanda erit, maxime si vrina & alia excrementa decoloratiora

C apparuerint, sicut paraphrenitis, si per interualla repetierit, nullo ex prædictis signis elucescente.

Paraphrenitidem curandi ratio triplex.

Tribus omnino viis præcauenda venit prædicta affectio: *Vna*, quæ halitus generationem, quo possibile fuerit, impediat: *Secunda*, quæ præcaueat eorum adscensum ad caput: *Tertia*, quæ prouideat, quo minus caput ipsos suscepiet, aut à susceptis lædatur. Primam sane assequeris his præsidiis, quæ vim habent exstinguendi feruorem & excalefactio-

25 A nem humorum, qualia sunt *frigida, audaque medicamenta aut alimenta:* velut est frigidæ potus, qui crescente febre exhibitus cum *sacharo rosaceo* maximi est momenti. Huius census sunt *serapia & apozemata*, quæ recipiunt aquam per mortarium lapideum percolatam, aut stillatitiam *cichorii, borraginis, buglossæ, scorzonera, acetosa & decoctionis hordei*, quibus addere oportet ℥.j. *aut ij. pro duabus aquæ libris, syrupi rosarum, aut violarum, acetosæ granatorum, vel de succo limonum.* Quos sane potus, vel ex aqua fluuiali aut fontana factos, niue aliter refrigeratos, maxime si æstiuum tempus poposcerit, porrigere liberaliter poteris.

I. per refrigerantia & feruorem extinguentia

B Sic exterius quoque aerem temperabis, frigidis adspergimibus ex *aqua & aceto*, vel ex *aqua rosacea*, puteali admixta. Item dum morbus non est malignus, sed solum intensione peccans, corpore satis euacuato, cordi epithemata affiges: ab eo enim & pulmone, in quibus feruor & incendium magis vigent, huiusmodi halitus caput adscendunt; quapropter ipsi adhibere oportet epithemata, confecta ex prædictis *aquis cordialibus, cum modico aceto rosaceo & succo pomorum dulcium, ac pulueribus diamargariton frigidi, vel electarii de gemmis, filtro serico excepta, aut mollissimo linteo, & cordi adhibita.* Curandum tamen est, ne diu nitamur apozematum exhibitioni vel epithematum vsui, ne cor plus iusto refrigeretur, aut retrocedant vstilagines febrium, sed per interualla & vices eis vteris. Cauendum insuper in vtroque auxiliorum genere ab his, quæ vehementer adstringunt, idque maxime in internis inflammationibus, nisi dum adscensus ad caput maius facessit negotium: quo tempore admiscenda sunt, quæ incidendi vim obtineant, tum vt protinus permeent frigida, tum vero ne inhibeatur omnino cutaneus effluxus.

C In quo sane opere non minoris est momenti vlterius sanguinem mittere: namque non solum, vbi sufficienter missus non est, verum vbi vehementiæ febris satisfactum esse iam videtur. Nam si vires adhuc constiterint, gratia præcauendi imminens periculum, iterum mittendus sanguis est. Qua occasione vel ex saluatella, si æstuosus videatur laborans, aut ex cephalica, si capite nimis grauatus, sanguinem mittes. Vlterius tamen ad inferas sedes quod in caput fertur distrahes, clysmatis quæ purgandi vim obtineant iniectis, quibus adiicere vel

Sanguinis missio.

electarii succi rosarum ℥.iiij. *vel catholici* ℥.j. libere poteris, vt si quid excrementosum in primis venis & in intestinis abundet, leui negotio educas, quo minus ab eo halitus cacoctici eleuari possint.

Verum si speras ex cacochimiæ vbertate maius futurum esse malum, & copiosius vapores caput adscendere, siue delirium per accessionum incrementa succrescat, cum morbus est interpolatus, siue continuus exstiterit, exacerbationes tamen habens, tunc quidem maximi momenti arbitror, leui aliquo pharmaco expurganti vti, cuius census D est *cassia fistula, manna, vel syrupus ex infusione rosarum.* Quibus non renuo, vigente maiori malo, *dilutum rhabarbari aut foliorum sena* adiicere, quo minor facta materia minus euaporet, & protinus febris compescatur. Verum si delirium fuerit continuum, & nullo modo quieuerit, ego quidem non auderem expurganti vti pharmaco: quippe credibile est eo tempore, ob ingens incendium, materiam rariorem fieri, & citatius moueri, quo fit, vt pharmaco agitata ocyus in cerebrum quo tendit, irruat. Quod velim intelligi, ni tanta sit biliosi humoris copia, quod maius minetur malum hac ratione turgens facta, quam dum mouetur, si minor fiat. At si purgare formidaueris, sanguinis missione, vel frigidis & compescentibus feruorem, contentus eris.

Purgatio.

Secunda curandi ratio, si halituum generatio- E nem ex toto interdicere fuerit impossibile aut perdifficile, his perficietur auxiliis, quæ motum materiæ ad caput impediant. Quod sane opus dupliciter facies: nam vel id quod caput irruit, iamiam prope ipsum est, aut à toto vel à parte aliqua affecta proficiscitur, vt illucear: hoc vero ad ij distantissimas partes reuellere frictionibus frequentissimis, vinculis dolorificis, cucurbitulis femoribus adhibitis, aut suris affixis, & nonnunquam scarificatis, maxime dum plenitudo satis deposita non est, & vires non patiuntur vlteriorem sanguinis detractionem. Id quoque beneficium præstabis crurum lauacris, ni timueris macularum in morbis malignis retrocessum, quo tempore id præsidium parabis in conclaui calido & temporibus æstiuis, aut maculis iam euanescentibus. licet lauacra aliquando plus ipsas maculas euocent; est enim hoc præstantissimum auxilium, tum quia calorem euocat ad infimas & extimas partes, tum vero quia calore & laxitate partium per easdem, quod attraxerat discutit. At cum iam iam halitus caput aggredi constiterit, brachia ligabis, ablues, & fricabis, ac eisdem & scapulis cucurbitas cum scarificatione affiges, & clysmatis etiam nuper adductis vteris. Verum inter ea, quæ prædictos halitus ma- F gis distrahunt, proculdubio est cucurbitarum vsus per dorsum è regione cordis, & maxime dum scarificantur: quippe tunc & reuellunt, & ventilant; & mille alia beneficia præstant, quod à parte primo affecta vstilagines ad cutim euocent.

II. Ratio per motum materiæ impedientia.

NOTA.

Tertia autem curandi ratio vs tantum auxiliis constat, quæ topica vocantur: quæ sane tunc locum obtinent, cum duæ prædictæ indicationes præcesserint, & his constant medicamentis, quæ præter id quod à capite (*si quid contentum in eius venis est*) pellant, refrigerent quoque & ipsum temperatius reddant, (*ne amplius suscipiet*) aut ocyssime repulsa liberent. Primum sane faciem & collum mollibus linteis madefacies, ligabisque aqua

III. Ratio, per topica.

rosacea madidis, vel addito modico aceto, aut ex aqua frigida cum eodem aceto rosaceo vel lacte muliebri. Sed capio mox adhibebis lac, potissimum muliebre, solum, aut cum aqua rosacea, vel
G aquam hordei cum succo limonum. Quod tamen communius est, *oxyrrhodinum* appellatur ex *oleo rosaceo & quarta aceti parte* confectum, cui si addideris aquæ rosaceæ modicum, vtilius facies. Ad accendam tamen vigiliam, addere oportet prædictis *succi lactucæ modicum*: quibus si affectio non quieuerit, scito breuiter in phrenitidem commigraturam fore.

De pseudo phrenitide. Studui hanc paraphrenitidis speciem, quæ septo transuerso inflammato accidit, à prædicta paraphrenitide seiungere, quod perpetuum obtineat delirium, & à vera phrenitide, quod per consensum fiat, & quia diuersissimis longe signis ab vtraq; dissideat, & diuersissimam curationem expostulet.
30 A Fit autem pseudophrenitis (*sic eam placuit appellare*) ex inflammatione septi transuersi, quam duplicē posse esse experimento & ratione constāt:

Pseudophrenitis ex quibus fiat, & qua nam e iur natura.

Vnam quidem ex fluxili aut tenui pituita vel sanguine aquoso: Reliquam vero, ex bilioso & mordaci. Sic illa diuturna exsistit, citra febrem & delirium aut dolorem (*nisi in suppurationem agatur humor*) hæc vero acutissima, cum ardentissima febre, delirio & difficilima respiratione. Illa enim quę ex frigido fit succo, quia necessitatem plurimum non auget, respirationem & pulsum non adeo mutat, *vt 4. de præsagatione ex pul. Gal. insinuat*, sequitur tamen hanc tumor & hypochondriorum tensio, ob musculorum tensionem. Cum autem pituita hæc tenuis temporis tractu crassescit, succrescit dolor item & difficultas respirandi, ac pulsus diuties cum maiore hypochondriorum tensione, sine tumore manifesto: quod si febris aliquando accedat, signum est suppurationis, & mox delirii insuccrescit: quod si febris non subsequatur,
B laborans tabe contabescit & moritur. Verum si ex bilioso fiat recrementto, cum protinus ea parte concinius putrescat, sequitur facile febris intensissima item delirium perpetuum. Idque non alia ratione, licet plures Medici afferant diuersum, quam per consensum & communionē, quam cerebrum per varias neruorū propagines habet cum ipso. Quo fit, vt septo inflammato, delirium sit perpetuum, potius quam quotiis alio membro principe inflammato, quia septo inflammato cōmunicatur phlogosis & incendium per continuitatem nerui à septo in cerebrum: quo fit, vt tamdiu duret delirium, quamdiu septi inflammatio. At in reliquorum viscerum inflammationibus non ita, quia fit consensus per euaporationem solum, non per hanc & colligantiam, vt in septo: Item quia septo præstitit natura neruos perpetuo se mouentes inter dormiendum videlicet, vt & in vigilia, quia effecturus erat perpetuo naturalem respirationem: & qua ratione semper mouetur, eadem semper cerebrum à quo perpetuo recipit,
C perpetuò patitur: quæ ratio me coegit pseudophrenitidem appellare, hoc est, spuriam phrenitidem, quia cerebrum modo dicto fere per essentiam: ex pleura vero, iecore & reliquis visceribus minime: quia delirium in his fit per transmissionem, quę adeo continua non est, sicut communio quæ fit per neruos.

Septū trans- uersum ma- Habet enim septum magnam cum præcipuis membris colligantiam & communionem: cum corde quidem ob arteriam magnam, quo fit, vt febris ardentior sit: cum cerebro per neruos, cum iecore per venam cauam. Sequitur etiam in his antequam delirent, respiratio parua & frequens, *vt docuit Galen. 5 de locis. cap. 3.* Adest & hypochondriorum tensio citra euidentem tumorem, *vt constat etiam 1. pop par 3. comm.* 18. ex quo *vt refert 4. de præsa. ex pul.* mox sequitur delirium cum inæquali respiratione, modo parua ob dolorem ac tensionem, modo rara ob delirium. Adest & circa hypochondria pulsus, *vt docuerat Hipp. 1 prog 31. & pop. 1. part. 3. comm.* 18. dixit enim, *si pulsus insit in hypochondriis, maniam aut perturbationem significat*

gnam cum præcipuis membris colligantiam habet.

D Qua parte expendendum est, pulsum in hypochondriis, vt duo dixit significare, ita potius à duabus causis proficisci: quippe aliquando prodit à septi transuersi inflammatione, & tunc maniam, hoc est, grande delirium (*non veram maniam, quæ sine febre est*) quale solet maniacis accidere, succrescit: nonnunquam vero perturbationem ostendit solum, vt in melancholicis affectionibus comperimus, & tunc prodit ab arteriæ, quæ iuxta dorsum est, pulsatione, vt in plerisque fœminarum, quæ hypochondriacis affectionibus premuntur, non raro comperimus: nec non & in viris: nam ob id dixit Hipp. si pulsus insit in hypochondriis maniam (*hoc est grande delirium*) aut perturbationem, hoc est, peruersionem imaginatricis in aliqua re: non quidem dixit maniam, & perturbationem; sed alterum iuxta causæ diuersitatem & naturam, *vt etiam lib. de sem morb. proprio cap. de arteriæ pulsatione*, exposuimus.

Pulsus in hypochondriis à duab: causis.

E Fieri autem ex hac parte delirium, & huiusmodi accidentia cognosces, quia nullū apparet in capite aut facie signum caloris, neq; stillat sanguis è naribus, vt in vera phrenitide. Item in hoc affectu febris primo exoritur, & postmodum delirium: at in vera phrenitide & febris, & delirium pariter fere hominem apprehendunt, licet Aetius quarto die delirium fieri referat, quod est sensibiliter eo die apparere, etiamsi fere simul ingrauant: & hoc est quod Gal. scripsit *lib. de loc. affect.* nimirum delirium ex septo inflammato parum à continuo distare, hoc est, quod alterum vna cum febre, & reliquū paulo post incipiat. Præterea habet tanquam peculiare, & proprium hæc affectio tensa hypochondria, dura, ac si mens libera stetisset, dolēna, maxime iuxta medium thoracē. Sed potissimum cognoscitur ex respirationis differentiis: nam dictum est à Gal. mille in locis, sic affectos breuispiros esse, hoc est, habere freqoentem respirationem, iuxta Hipp. decretum *primo prognosticorum* dicentis: *Spiritus frequens dolorem significat aut inflammationem in partibus, quæ supra septū transuersum sunt*, eum ex propria natura quæ delirant respirationem habeant raram, vt idem Hipp. eadem parte scripserat, dicens. *Magna vero & ex longo interuallo delirium indicat*: nam sic respirare eius est, qui neque quando desistere ab actione oporteat, nouit;
F neque rursus quando incipere: at vero paruam & frequentem efficere respirationem eorum est, qui inflāmata habent instrumenta respirationi seruientia, ita vt non audeant præ dolore distendere, & præ inflammatione cogantur frequenter respirare, signum quidem prædictæ inflammationis.

Pseudophrenitidis signa

Forsan dubitabit aliquis & nō citra rationē, qui *fiat*

Dubium.

fiat, quod sic affecti delirantes paruam & frequentem (eo quod præ dolore non audeant plurimum distendere respirationis instrumenta, sed frequenter ob id cogantur ea mouere) efficiant respirationem, cum delirantes omnino dolorem non sentiant, quo possint se à maioribus motibus retrahere, aut paruam efficere respirationem. Itaque aut concedendum est *omnino non delirare*, aut si G delirant, *breuissimos non esse.* Cui dubitationi dicimus, sic affectos omnino delirare & nullum sentire dolorem, licet dolendi causam obtineant, cum hoc tamen non posse magnam & ex longis interuallis edere respirationem, qualem phrenetici habent, quod instrumenta ob inflammationem & maximum impedimentum (*etiamsi id natura efficere conetur*) distendi nequeant: quo fit, vt necessario, licet delirent, parua fiat respiratio, & ea ratione, ac ob incendium, frequens. Habet tamen hoc specialius, vt inæqualitatem maximam obseruet, ob varias delirantium apprehensiones, quæ tamen licet paruitatem mutare nequeant, quia inobedientia instrumentorum id renuit, cum hoc

Solutio.

27 A tamen in ea paruitate comperimus inæqualitatem non leuem, sed longe maiorem inter raritatem & crebritatem: quippe aliquando creberrimam efficiunt respirationem, nonnunquam vero raram: magnam tamen nunquam. Huius autem affectionis curationem *cap. de pleuritide* latius scriptam reperies.

Phrenitis exquisita quæ & cuius sit naturæ.

Phrenitidem perpetuum esse delirium (*quia causam in cerebro fixam sortitur*) cum febre (*quod inflammatio fit*) nemo dubitauit, licet aliquando in principiis inflammationis resipere laborantes videantur, *vt refert Hipp. lib. popul. parte 3. com. vltimo,* in historia illius qui in Dealcis horto habitabat, Quæ sane causa maximæ eruditionis viros coegit asserere, perpetuum delirium non esse de essentia B phrenitidis. Verum etiamsi id aliquando accidat, arbitrandum est fieri, quod nondum firmatum sit malum, & quod confluxit, dissipauerit natura maiori ex parte, & redeunte iterum fluxione, malum & delirium pressius firmetur. Cui sane intermissioni, quæ certe possibilis est, Medicus non subinde plurimum fidere debet, credens inflammationem non esse: nam sæpe, si præsidia id non vetuerunt, periculosius & grauius reuertetur. Quam etenim inflammationem multa sibi ad notitiam & curationem prærequirere certum est: tiam primo scire oportet, *quæ pars cerebri in ea afficiatur:* secundo, *quis affectus præter naturam sit:* tertio, *à quo humore & causis oriatur.* quarto, *quibus signis innotescat,* & vltimo, *qua ratione curari debeat:* sed quia veræ & maxime propriæ differentiæ huius affectus, à loco affecto, à forma, & ab effectrice causa desumendæ sunt, ab affectæ partis cognitione incipiendum esse duxi, licet non desint, qui à symptomate, à quo nomen sumit affectio, id etiam debere fieri statuant: quorum sententiam sequi mihi hac in parte non displicebit.

C Circa primum varie sensisse auctores, & varium quoque fuisse Gal. euidenter cor que eorum scripta euoluenti constabit. Quippe Rasius *primo conti.* piam meningem solum in hoc affectu pati, euidenter insinuauit. Item Serapionis decreto cõstat duræ tantum meningis esse affectionem. cuius etiam sententiæ fuit Zoar. Verum Auic. *prima 3. tract. 3. cap. 1.* inquit *Carabitus est apostema calidum in velamine cerebri subtili ac grosso absque corpore eius* cuius decreto constat vtriusque membranæ esse affectionem, quæ cerebri substantiam non pertingit. At Galen. *lib. 4. de præsag. ex puls. cap. 8. & 9.* cerebrum in phrenitide posse inflammari & eius membranas fatetur: de cerebro autem quod maius infert dubium, sic refert: *Cerebri quidem substantia omnes potest pati inflammationis species, excepto scirrho,* quod dictum idem auctor interpretator *primo pror.* dicens, *phrenitidem esse irrigationem cerebri ex immodica bile.* Quæ omnia si diligenter expendas, reperies proculdubio contraria, aut saltem diuersa easi-st re. Ego autem arbitror, cerebri substantiam irrigari posse biliosis & tenuibus humoribus, qui postea inflammari, succensi ac putrescentes, febrem excitant & delirium, ob loci affecti condi- D tionem. Cum hoc tamen contingit, & Galen. ex Hipp. refert, frequentius phrenitidem ea membranarum inflammatione fieri, & maxime tenuis, *vt docet Galen. 4. de causis puls.* qua in parte licet ex sola meninge fieri asserat, arbitrandum est, id esse dictum, quia cerebrum nequit ex propria natura inflammari, quin tenuis membrana simul oblædatur, & ob id tertior in eius membranæ vitium prædictum accideos. Asserimus tamen, cerebri substantiam aptiorem esse ad lethargum efficiendum: de dura vero membrana sentiendum est frequentius posse inflammari, *vt Barbari asserunt.* & deliriũ efficere, non mox à principio, vt si tenuis inflammetur, tamen à causis externis, vt in capitis vulneribus frequentissime conspicimus, sicut tenuem membranam potissimum ex internis: & sic auctorum decreta stabunt quodammodo ve- E ra. Nam cerebrum irrigari & inflammari ea ratione ac delirium efficere à flaua bile, nemo est qui ambigat: sed quia laxioris est substantiæ, & prædicti humores tenues, rarius id continget, quanto frequentius pituita irrigari, quæ crassior est, & lethargum effectura. Membranæ autem frequentius afficiunt phrenitidem, sed interior à causis internis, & exterior ab externis frequentius afficitur: vtcunque tamen sit, in phrenitide principem animæ sedem, puta cerebrum læsum esse opus est.

In Phrenitide exquisita quæ pars cerebri afficiatur.

Phrenitis frequentius fit ab inflammatione membranarum, quam cerebri.

Affectus tamen natura & conditio non ita constat, neque ex auctorum mente & decretis aliquid firmum ac stabile colligi potest: nam licet apertum sit & commune cerebri esse inflammationem, non tamen satis constat, qua via cerebrum inflammari possit. Verum ne dirimendis controuersiis plus temporis, quam scribendi institutum postulat, conteras, asserendum est, phrenitidem omnem, cerebri inflammationem *in qua tria morborum genera necessario reperiuntur, nimi-* F *rum præter naturam tumor, qui partis vitiet figuram, & calida intemperies ob humorum succensionem aut putredinem, & vltimo soluta vnitas)* reuera non esse. Nam si quis rem hanc diligentius pensitet, reperiet proculdubio non semper hæc omnia in phrenitide adesse. Quod sane dogma vt exacte teneas, scito, si Galen. decretis, Pauli, & Aëtii standum sit, nomine inflammationis hac in parte (*præter eam diuisionem, quæ dissecat inflammationem in siccam, hoc est, in intensionem, & in humidam, quæ tumorem durum & dolentem designat, huius hic meminimus*) tria esse intelligenda, omnia quidem phrenitidem, & phreneticum etiam deliramentum inducentia. Primum irrigationem cerebri à bilioso humore,

Phrenitis exquisita quis affectus præter naturam sit.

Inflammationis cerebri nomine tria intelligenda.

vt ex Hipp. *adduximus primo pror. & 1. pop.* nam phrenitidis causas scribēs, inquit: *A flaua bile fit, cerebrum & eius membranas occupante.* Quo tempore efficitur

I. quidam modus phrenitidis hecticæ, cuius meminerat Gal. 1. *in 1. prorre. com.* 33. dicens: *Phrenitide ex*

G *bilioso succo genita, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipsius nondum toti cerebri corpori permista, tumultuosæ fiunt desipientiæ: procedente vero tempore, simile quidpiam contrahitur lanis, quæ ab his qui infectores vocantur tincturam accipiunt:* talis igitur cerebri veluti tinctura, desipientiam hecticam,

II. *vt latius inferius probabo.* Secundum, efferuescentiam & succensionem, aut transitum humorum, qui sunt in venulis membranarum cerebri ante integram inflammationis constitutionem, & sic constat quoddam fieri phreneticon, citra id, quod præcedat grauis dolor, qualem inflammationis principium inferre solet, ante, inquam, quam laborans conspicue delirare incipiat. Quod sane fit, quia sola adest humorum copia, & transitus cum leui efferuescentia, citra id, quod humores

28 A efficiant morbum in soluta vnitate. Cuius (*dum adhuc humores in venis præsunt, ac in via existunt ad spatia non naturalia & veram inflammationem*) meminerat Galen. 1. *popu. part. 2. comment.* 3. sub nomine delirii vigoris febrium. Quippe statuens ea bile fieri ardentem febrem, dum in venis putrescit interiorum viscerum partis, at phrenitidem si in spatia carnis cerebri, aut membranarum decidat, inquit: *Verum prius quam inhærescat profluens venas in his sitas, non phrenitides: ceterum quæ in vigoribus sunt febrium deliria efficit.* Ex quo loco nunc licet colligere esse spuriam phrenitidem, quæ tamen non haberet perpetuum delirium, vt ex humore transeunte per dictas venas fieri est necessarium, neque veram phrenitidem, sed pseudophrenitidem, *vt quæ absque* [illegible] *inflammatione* licet nuncupare: quia tamen delirium non est ita vehemens, & cum tremoribus ac in phrenitide vera, appellat iure optimo simile delirium et, quod fit in febrium vigoribus,

B & hac ratione cum phrenitide veniet annumerandus huiusmodi affectus.

III. *Tertium* vero & vltimum, veram arbitror esse inflammationem, quæ in spatiis sit & porositatibus partium, vbi ad eas ex venis cadens humor tumoremque efficit præter naturam atque abscessum, & prædictis morbos, ad quos nunc optimo hunc affectum reduces. Ex quibus omnibus, licet vera phrenitis fiat, quatenus continuum est delirium cum febre, & affectio per essentiam in capite, eam tamen ex tribus memoratis, exquisitiorem iudicamus phrenitidem, quæ ea vera inflammatione membranæ suborititur: cui proculdubio & pathognomonica signa, & verum in hoc affectu præsagium proprius conuenit. Quod si hanc membranarum inflammationem solam velis veram phrenitidem (*vt vulgo fertur*) appellare, non recusabo: quamuis nonnulli auctores non contemnendi, solam cerebri substantiæ inflammationem arbitrentur exquisitiorem: dummodo intelligas cerebri substantiam posse (*vt dictum est*) certo modo inflammari, & longe grauiorem affectum

Phrenitis ex vera inflammatione membranæ orta, exquisitior est aliis.

C gignere, quā sit vera & exquisita phrenitis. Quippe tanta est huius affectus vehementia cum hominem apprehendit, quod intra quartam diem sæpe mortem accersat. Hunc profecto cerebri inflammationem censeo esse, quam Hipp. designauit [illegible] *apho.* 51. dicens. *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus dieb. pereunt, si vero hos euaserint, sani fiunt.* Huius etiam morbi meminerat idem Hipp. 3. *de morbis sub nomine sideratione, seu sphaceli cerebri*, nec non & *eiusdem operis lib.* Item inflammationis cerebri meminit quoq; Paul. & Aetius, Oribas. & Auic. qui omnes diuersum constituunt a phrenitide caput, quod reuera multis modis inter se dissideant. Nam licet cōsimiles videantur, affectionis & loci affecti similitudine: dissident tamen, quod phrenitis plerumq; membranis accidat: hæc vero affectus, non nisi cerebri substantiæ, neq; non in superficie irrigationis astat, vt sæpe phrenitis etiam efficitur, sed in penitiorib. & abditis eius partibus & ventriculis. quo fit, vt etiam symptomatis ratione, longissimis interuallis dissideant. Nam in

Phrenitis quid differat a cerebri sphacelo.

phrenitide communiter adest delirium, verum, licet D sensus lædantur, non tamen deperduntur: in hac vero cerebri inflammatione, ita sensus omnes deprehenduntur, quod nullum appareat delirii genus, sed ante integram huius mali maturationem, laborantem apprehendit ingens capitis dolor, vniuersæ spinæ per dorsum communicatus, à quo statim omnes sensus, tam interni quam externi deprehenduntur, solo manente motu, qui adeo validus in plerisq; subest, vt vix vno loco se continere possint. Nam sic affecti mox exiliunt tentantes omnem inordinatum motum manibus, cruribus; ac vniuerso corpore, quibus seipsos & adstantes veluti concutientes perdunt: capillos & barbam euellunt, ac vel ore carnem dilacerāt, quod Paulus per anxietatem expoluerat. Cum hoc tamen procedente morbo, ob partis principis corruptioné, corpus languescit, adeo vt nullū videatur superesse sensus vestigium, etiamsi vehementer lædas, febre tamen vigente validissima. Quę sane omnia E arbitrandum est, proficisci, quod inflāmatio substantiam corporisque cerebri intrinsecus occupet, cuius ratione omnium cerebri actionum orbari videntur, præterquam in parte neruosa, ad quam adeunt spiritus animales. Verum cum hoc sentire nequeunt, quia mens ægrotat. Sed quia interius supra modum affliguntur maximo illo incendio, irritatur quam maxime natura, & motus illos vehementissimos molitur, quod nerui spiritu non priuentur, Atq; hęc est huius morbi natura & conditio, orta quidē ex copioso & feruido ac bilioso sanguine in substantiam cerebri prolapso, cum febre tamen, qua differt ab illo inflammatio cerebri affectu, cuius meminit Galen. 2. *aphoris.* 42. constituens secundam causam apoplexiæ, *vt proprio cap. reperies.* Differt insuper à phrenitide, ea nimirum, quæ fit per cerebri irrigationem, quia in ea non penetrat ad intima humor, vt in sphacelo. Ante tamen quam differentias ea ca[illegible]ducta ratione sequar, eas quæ à symptomate sumuntur, enodare fas est, siquidem adeo principales causa stant, quod nomen huic affectioni imponere visum sit. Cuius ratione ni cito præueniatur, in verā F corruptionem & sphacelum cerebrum contingat, ac si euadat, vacuationibus conuenientibus, maxime à venis nasi sæpius factis, mirum non est, si sui & aliorum immemor superstes laborans, aut mente cōmotus vel tardus. Huius affectionis meminisse hac in parte placuit, vt quæ raro accedat, & ob id longe minus [illegible] gnoscatur, ac distinguatur [illegible] phrenitid[illegible] cui [illegible] quo modo similis videatur, sed reuera (*vt* [illegible]) mille modis dissident,

neq

Phrenitis verum tres species, & an ex trium potentiarum animæ læsione procedant.

n[illegible] similem admittunt curationem. [illegible] ma autem, à quo nomen sumsit phrenitis, [illegible] nere est depravata mentis act[illegible] num, maxime re[illegible] tum cerebri & [illegible] rum. E[illegible] qua sane læsionis sorte (*ob Gal. quem perperam intellexerunt*) multi arbitrantur tres esse phrenitidis [illegible] cie, dissidentes penes trium animæ potentiarum cerebri læsionem.

G Quippe vnam censent nasci ex phantasiæ vitio, aliam cogitatiua læsa, tertiam vero ex vtriusq; iactura, cum ex memoriæ vitio phrenitis non fiat, licet in eis etiam oblædatur. Et nituntur suam positionem firmare, eo quod hæ potentiæ non solum reuera inter se differant, sed & loco etiam affectо: nam anteriorem cerebri partem phantasiæ, posteriorem memoriæ, & mediam cogitatiuæ tribuunt. In qua sane re, cum difficile sit credatu sede esse distinctas, licet mihi compertum sit, non esse confusas, distinctionem tamen localem assignare, perdifficile arbitror. Quapropter censendum est cum beato

29 A Augustino *libro de anima & spiritu*, & Alexandro Aphro. *in institutione de anima*, & cũ Themistio *lib. de memoria*, vnicam tantum sentientis & cognoscentis animæ potestatem esse, quo modo sensus communis, modo phantasiæ, modo memoriæ, facultatis nomen pro functionis varietate sortitur, quam sentientis animæ esse itam seu virtutem, vnam esse, sed diuersis facultatibus præditam, primus omnium cognouit Hippocr. *lib. 1. de officio Medici*. Nam loquens de his animæ potentiis, quibus cognoscimus, generatim duarum solum potentiarum meminit, sensus videl. & mentis. Attamen, quamuis anima sentiens vnicam generalem virtutem & potentiam sortita sit, in speciales potentias & facultates, penes proprias functiones dissecatur. Verum quoniam operationes non a solis facultatibus, sed simul cum suis organis fiant, efficitur, quod licet vna generali facultate conueniant, cum hoc tamen penes diuersas functiones, diuersis organis exsequutas, distin-

B guantur. Cum enim phantasia sit vis discretiua, quæ rerum omnium imagines, à sensibus foris secus allatas, ante se positas contemplatur & discernat, & memoria sit susceptiua discursuum & imaginum, & earum sit etiam reseruatrix, necessum est diuersa so[illegible] organa, quibus operentur, ad quorum læsionem comparantur. Quibus omnibus superior est intellectus, nullo pacto organicus existens, neque eo indigens, sed solum per conuersionem ad phantasmata agens. Phantasiæ tamen & memoriæ muneribus duæ reperiuntur in cerebro apt[illegible] organorum sortes, (*præter eius ventres, spirituum contentores*) nempe ipsius mollis substantia seu parenchyma, & rursus spiritus per ipsam immersi & disseminati, quippe venæ & arteriæ nutritionæ potius facultatis, quam imaginatricis aut memoriæ ministerium implent. Sic profecto, cum imaginatrix rerum sensibilium species discernat & varia spectra producat, videtur in actione potius consistere, sicut memoria magis in passione, quæ rerum & imaginum su-

C sceptiua & reseruatiua est. Quo fit, vt imaginatrix organum requirat actioni magis paratum, veluti spiritus est, & memoria corpus & substantiam cerebri, quæ passioni & receptioni, atque reseruationi aptior existit. Quippe spiritus & calor, cuius est mouere & agere, potissimum agendi vim habent, sicut cerebrum, in quo magis & intimius recipiuntur rerum imagines, vt diu & tutius quietæ & adseruatæ maneant, ad memoriam conducit. Quæ sane organa non ita facultatibus separatim inseruiunt, quod a sibi ipsis proprios vsus etiam non mutuentur: siquidem neque cerebri substantia sine spiritibus, neque spiritus sine cerebri substantia, in qua, ceu in peculiari subiecto, adseruantur, vtilitatem aliquam facultatibus afferre possint, quamuis in vniuerso cerebri corpore, tum substantia tum spiritus reperiatur. Quo D fit, vt hæ duæ facultates per vniuersum cerebri corpus sint disseminatæ, nihilominus tamen, cerebri pars posterior, cum magis densa sit, & subinde minus spirituosa, licet spiritibus etiam opus habeat, anterior magis rara, laxior, porosaque, & subinde maiori spirituum copia affluens, fit, vt quemadmodum Medici tum Arabes, tum Græci statuerunt, memoria in posteriori cerebri parte euidentius operetur commoditate illius partis, licet in toto resideat: imaginatrix vero in anteriori, iuxta cerebri ventriculos, ob eandem commoditatem & instrumenti aptitudinem: quia in ventriculis spiritus etiam vberior est copia; quamobrem statuendum est, omnes in toto cerebro esse, separatim tamen, hinc est, vigere earum actus, & operari certis quibusdam locis, *vt dictum est*. Quo fit, vt ea parte læsa, lædatur primo & euidentius potentia, quæ ibidem operatur, vt constat ex distinctione læsionis prædictarum potentiarum. Nam licet cerebrum sit earum sedes, cum hoc tamen quælibet peculiarem habet in ipso temperamentum & organi differentiam, qua velut instrumento proprio, perfectius operatur, licet ipsa toti cerebro innitatur. Quod sane intelligendum est E de his potentiis, quæ organo vtuntur corporeo: nam ratio seu mens nullo indiget neque vtitur, quia incorruptibilis est, & separata substantia, agens per conuersionem ad phantasmata. Sic dum cerebrum inflammatur, non omnes protinus læduntur, quia etiam si totum cerebrum incalescat, non omnes vna intemperantiæ sorte oblæduntur, quod diuerso modo oporteat vnicam partem intemperari, vt phantasia euertatur ab intemperantia apta ad extimatiuæ actus læsionem: & rursus memoriam non quoduis intemperamentum lædit; sed certum nimirum contrarium ei, quo quænis harum potentiarum operatur: & cum vna intemperies nequeat omnibus contrariari, neq; omnes vno temperamento vti, sed determinata determinato, eo fit, non posse omnes lædi ab vna cerebri intemperie, nisi vera sit inflammatio, quæ structuram etiam euertat. *Præterea* licet hoc certum sit, non ob id constat fieri diuersas vnius mali species, eo quod varia subsequantur deliramenta: alioqui vnius etiam febris, quod diuersa subortantur symptomata, variæ quoq; aderunt species. Est quidē F verum in vno eodemque morbo, diuersarum potentiarum fieri symptomata, ceterum illa non constituūt diuersas illius morbi species, sed varias morbificæ causę, aut morbi ipsius vires. Quo fit vt symptomata harum potentiarum potius constituant gradus vnius morbi, quam diuersas species: quippe phantasia, vel halitibus solum adscendentibus cerebrum perturbatur, quod sensus falso immutentur & facile phantasiam euertant: ratio est, quia in se lędi non potest, nisi ex cerebri aliquo

intemperamento, quod ipsa phantasmata vitiet, quo falsum de rebus efficere assensum cogitur. Sed de memoria aliter est sentiendum, nimirum à grauioribus causis lædi, vt probat eius læsio, quæ semper in declinatione magnorum morborum succrescit, ob causas præter naturam diu operantes: quapropter huiusmodi delitia non species, sed gradus phrenitidis constituere nata sunt.

G

Dubium

At si quis dixerit, à causa, quæ memoriá aut rationis actum lædit, necessario phantasiam lædi, & ob id non posse distingui, *vt Galenus [illegible] de caus. symptom. & 4. de locis affect. statuit.* respondendum est, non omne intemperamentum, quamuis potentiam posse lædere, sed determinatum, determinatam & certam, vt in [illegible] laborantibus, in quibus vera fit inflammatio, in [illegible] celsum commigratura, aut multa bilis cerebrum irrigat, vt omnis cerebri temperies, & omnis eius structura euertatur, sic in vera phrenitide comperimus, in qua omne delirii genus apparet, licet confuse. Quapropter (*vt mea mens tenet*) arbitror, phrenitidis species ex modo inflammationis potissimum venandas fore: quas sane tres esse diximus, vt quæ variam curandi rationem ex propria natura & ex humoris peccantis conditione præscribant: non quidé ex diuersa delirii specie, quæ specificam curationis differentiam non præstat, nisi ad summú, quoad magis & minus: ni dicere velimus, quod ea ratione qua Galenus sumit nomen symptomatis pro morbo, eadem etiam Neoterici (*etsi lucubrosius*) decepti Gal. diuisione, secuerunt morbum ad diuisionem symptomatis. Sed falluntur profecto, siquidem vera morbi ratio in inflammatione sita est, quæ nullas per deliramenta partium diuisiones. Et ob id iure optimo, phrenitidem potius penes substantiam dissecare possemus, [illegible] per accidens, cum hoc tamen, quia nomen sum[illegible] ab [illegible] deon, per ipsum diffinire licet.

Solutio. Phrenitidis species ex inflammatione venandæ

30 A

Phrenitis quid

Sic phrenitis nil aliud est, quam delirium perpetuum [illegible] febre acuta, propter tumorem calidum [illegible], aut membr[illegible] tumentis. Sed per verbum, *ad delirium*, subaudire oportet principem cerebri functionem deprauatam, cuius nomine intelligimus phantasiam & rationem solum, non seorsum vnamquamq; per se, vt Galen. statuit, sed vtramq; simul: quippe solam rationem vitiari posse non censeo, *vt exemplis a Gal positis constat.* Illud tamen in hac re sta[illegible] est, quod ratio sola, citra imaginatricis vitium oblædi non possit, neq; phantasia citra rationis vitium. Nec probat contra hanc veritatem Gal[illegible] auctoritas, qui delirium Theophili, ex læ[illegible] ratione fuisse explicuerit, quantumuis media cerebri pars inflammetur: quia non minus læditur phantasia, quam si anterior ventriculus inflammetur, vt in illo, qui propriis nominibus vasa nuncupabat, & tandem per fenestras proiiciebat. Quo tempore rationem per accidens deprauari est arbitrandum, vt in Theophilo, qui discurrebat, quatenus circa praua phantasmata versabatur, & ea quæ falsa erant, tanquam vera iudicabat: quod in melancholia affectis pari ratione comperimus, siquidem arbitrantur, & credunt imaginationes, [illegible] timore & tristitia plenas, veras esse. Cuius do[illegible] in ægritu[illegible] (licet *Gal. aduersari videatur*) expendendum est *vt Galen. sententia, perperam forsan intellecta, verior maneat,* mentem humanam ad hoc, vt operetur, corp[illegible] non [illegible] quod [illegible] Arist. 2. *de ani*[illegible] dixit *[illegible] impar eminens [illegible] intellectum habeat, difficile est imagi*[illegible] incedit, vel [illegible] corpore ipsa per se [illegible] sam [illegible] excurrere possit. Ceterum quia ad hoc, vt operetur, eget aliquo existente in corpore, nempe imaginatiua subministrante sibi phantasmata: ob id ipsa, quoad propriam operationem considerata, aliquam corporis partem (*non sedem, quia [illegible] des corporibus debetur*) vel [illegible] locum, in quo proprias functiones edat, iure optimo excipiat. Quo fit, vt cum imaginatio [illegible] cerebri [illegible] indigeat, sit [illegible] capite, ideo Arist. 30 *parte problem. problemate [illegible]. & 18. parte, problem. 1. & 7. pol. 15* statuit intellectum in capite locari quodammodo: nimirum quia in capite, per mediam imaginatiuam propria munia exsequitur. Quibus suppositis, constat, quod læsa imaginatiua ceu proprio rationis organo, necesse est, vt per viam causæ instrumentariæ intellectio quoq; offendatur: & econtra ex læsione ratiocinatricis, per viam signi, imaginatiuam fuisse læsam statuendum est: dummodo intelligamus, imaginationem per se lædi, suo modo: ratiocinium vero per accidens, hoc est læsa imaginatione. Læditur etiam ratiocinandi ministerium vitio memoriæ, quia cum discursus & ratiocinatio per compositionem & diuisionem fiat, & hi actus citra memoratricis facultatis ministerium fieri nequeant, hinc fit, vt læsa memoria ratiocinandi quoq; munus oblædatur: eo magis, quo ipsius memoriæ lapsus fuerit maior: siquidem læsis his duabus potentiis, quibus intellectus opus habet, necessum est, eius actum seu ratiocinium vitiari quoque. Quo fit, vt statuendum sit, vtcunque in ratione vitium appareat, ab imaginatrice vel memoria læsa semper primo prouenire, non autem per se. Neque obstet Gal. auctoritas, qui Theophilum Medicum delirasse vitio imaginatricis, ratione illæsa, & lanificum ratione vitiata, cum integritate imaginatricis affirmat, nam si quis rem diligentius consideret, & Galen. ipsum attentius legat, reperiet, neque Theophilum phreneticum, sed melancholicum fuisse vitio imaginatricis. Primo, Theophilum phreneticum non fuisse constat ex Galen. *lib. de differ. sympt.* qui solum dixit simpliciter delirasse, cum specificasset phreneticum fuisse eum, qui vasa per fenestras proiiciebat. Et confirmatur ex 4. *de locis affect.* vbi phreneticorú delitia recensens, Theophili non meminerit, quia non fuit phreneticus, sed melancholicus, vt aperte ex eodem Galen. 8 in 6. *popu*. 15. quo loco Theophili malum referens, aperte ait melanch[illegible] fuisse. Neq; est [illegible] nostram sententiam Gal. dictum *lib. de diff. sympt.* de lanifico, in quo [illegible] rationem fuisse læsam videtur testari, siquidem *quarto de locis affect.* de eodem verba faciens, dixit, *non esse seruatam imaginatricem, sed sensitiuam notitiam, & vt ego arbitror memoriam*: nam vasa suis nominibus nuncupare, memoriæ potius actus est; & ea proiicere, imaginatricis errantis, cum vitio rationis iudicantis bonum esse, pueriium proiicere. Quod si in lanifico imaginatio læsa non erat, quod vasa nominabat, ergo neque in Theophilo, quod familiares cognosceret, & tibicines suis nominibus appellaret. Quibus videtur superesse

D

Ratiocinandi ministerium quibus lædatur.

E

F

C

B

esse probatum, rationem non lædi per se, neque imaginatricem sine vitio rationis.

Phrenetici quare non sentientes validiores, quam contra, edant motus?

Superest etiam dubitandum in symptomatis phreneticorum, *quanam ratione vis sensitiua interior lædatur, & tactus aliquando penitus delitescat, adeo, vt dolorem nō sentiant, motiua vero permaneat, & ad tempus intendatur, quinimo, quo sic affecti vehementius delirant, eo fortiores edunt motus actiones.* Cui dubio re-
G spondent multæ rationes: prima, quod cerebrum cum sit principium sensus & motus, sensui præstat patiendo & motui agendo: in phrenitide vero calor, qui augetur, præstat & iuuat actus motus, ineptiusque reddit cerebrum ad sentiendum. Sed commodior videtur alia, quæ monstrat, motum exsequi naturam in postica cerebri parte, & sensus omnes in reliquo cerebro, in quo constat phrenitidem residere, ac ex consequenti necessum esse, sensus omnes primo oblædi, deinde motum. Præterea calidicas reddit neruos omnes fecciores, & ex consequenti potentiores ad motum, ineptiores tamen ad sensum. Sed alia ratio mihi proprior videtur, nimirum, quod causa validioris motus sit sensuum, præcipue tactus (*nam alij plerunque perspicaciores euadunt*) diminutio: quippe sic affecti, nullam molestiam, nullumque do-
31 A lorem sentiunt, & cum vires motiuæ eo maiores sint, & ad laborandum promptiores, quo sensus minime defatigantur, ob id, quo intensius delirant, minus fatigantur, quantumuis vehementiores edant motus.

Memoratiua an ea læsione lædi possit, qua reliquæ potentiæ in phrenitide læduntur.

Sed de memoratrice potentia non leue succrescit dubium: *An videlicet ea læsione possit lædi, qua reliquæ potentiæ in phrenitide læduntur?* Ansam præbuit huic dubitationi Galen. qui nullum protulit læsionis eius verbum in explicatione phrenitidis, cum euidentissimum sit, ipsam in quauis phrenitide læsam quoque apparere. Quod sane euentu quotidiano conspicimus, siquidem postulata matula, meiere obliuiscuntur, aut linguam si semel Medico monstrauerint, recondere: sed etiam respirare præ obliuione plerunque desinant, adeo vt magnam, & ex longis interuallis respirationem efficiant, quod est inseparabile delirii indicium.
B Censeo tamen, in hac re consulto Gal. memoriæ læsionem a phreneticis deliriis ablegasse, & solum meminisse phantasiæ & rationis, aut vtriusq;, primo, quia in phrenitide memoria non deprauatur, sed imminuitur, adeo, vt necessum sit ad mictum & respirationem eos monere. Præterea cum memoriam potius in passione quam actione consistere rationabile sit, (*siquidem eius munus solum est phantasmata & ratiocinia recipere & conseruare*) imaginatricem & rationem praue agere posse constat, hanc vero solum diminui, aut nihil recipere vel conseruare: nam si prauas imagines vel ratiocinia seruauerit, id vitium in phantasiam & rationem, non in memoriam debet regeri, licet reminiscentiam nonnihil aberrare & corrumpi posse, non raro visum sit, referens vnum pro alio, *vt cap. de læsa memoria latius explicaturi sumus.* Et ob id sta-

Phrenetici non habent memoriam vitiatam, sed imminutam.

tuendum est in phrenitide memoriam non vitiari, vt rationem vel phantasiam, sed imminui: idque non propria morbi ratione, qui in caliditate nimia situs est, & nequibit efficere symptomata, quæ proprie frigidos sequuntur affectus, vt de læ-
C sa memoria constabit: sed imminuitur in phrenitide memoria, quia ob varias, diuersas & multiplices imagines [illegible] propriis muneribus au[illegible] atur. Cū hoc tamen læsione propter [illegible] phrenitide pote[illegible] ne si gelidiatis humoris, *vt dictum est, nisi mista sit materiæ frigida aliqua portio*: sed dum pe[illegible] accen[illegible] pars inflammatur, ob viarum c[illegible] arctat[illegible] onem & obstructionem, ac membranarum læsionem qu[illegible] fit; vt diminute quoque agere coga[illegible]ur, à c[illegible]pia humorum ea parte conten[illegible], vt sæpe in vulneribus capitis contigisse vid[illegible] ob [illegible] fracturam, & compressionem [illegible] osse facto, quod in osse anteriorem cerebri partem con[illegible]nente, etiam conspicimus ab imaginatiua læsa [illegible] ratione cæteræ compatiuntur. Quo fit, vt cer[illegible] memoria non lædatur, nisi ex accidenti in phrenitide, non tamen deprauetur, ac si per essentiam
D læderetur. Quod constat, quia ii, quibus per consensum imminuitur, recordantur postea eorum, quæ delirando egerint: secus res se habet de reliquis, quibus obliuio diu durat, & præteritorum nihil recordamur.

Phrenitis exquisita à quo humore & caussis oritur.

Caussas in hoc morbi genere licet varias constituere, vt cognita, quæ propius affectum gignit, a[illegible] illius curationem instituamus: sic ab exter[illegible]is & eis, quas procatarcticas [illegible]uncupant, aliq[illegible] phrenitide[illegible] fieri [illegible] conspi[illegible]: [illegible] valida capitis *percussio, ictus* [illegible] *casus*, dum [illegible] membranas cerebri [illegible] ambientes [illegible] læduntur, siue id cum vulnere sit, siue secus: item *ira, feruor, ebrietas, biliosorum excrementorum retentio, medicamentum calefaciens & calidum ingestum, maxime corpore pleno. ... & frictiones, exercitium, & insolatus, eadem plenitudine, aut cacochymia existentibus.* Caussæ vero internæ sunt omnes, quæ motum humorum & efferuescentiam efficere natæ sunt, siue febris, siue quiuis alius affectus sit. Solet enim phrenitis vel inci-
E piens, nullo alio morbo neque febre præcedentibus succrescere, quæ febrem habet vt accedens, vel febrem malignam, aut quamuis aliam exurentem [illegible] mam sequi, cuius materia in cerebrum migrans, phrenitidem concitat. At materialis caussa [illegible] que fiat, *cuius maior prouidentia habenda e[illegible]* ca existit, iuxta omnium decretum [illegible] lem, alii sanguinem, nonnulli adustos humores caussam huic malo præstare proferunt. In qua fatere scimus, vtrunque posse accidere: nam sanguinē cum flaua bile ita misceri in eo affectu constat, vt Paulus ex solo sanguine fieri fateatur. Item aliquando ex bile pallida, vel ex tenuiore sanguinis parte oriri contingit: in quibus omn[illegible] minora subsunt deliria, & cum risu, quod prædicti humores aut naturales sint, vel parum [illegible] dissideant, aut admixtam habeant serosam, pi[illegible]tosam, ac humidam substantiam. Idem prodit phrenitis à flaua bile, quę vel cerebrum irrigat, vel membranas inflāmatione afficit, quod sane malum prædictis fit deterius & acrius, ob vstionem, quæ omnium grauiorem efficit phrenitidem. In
F qua re non est credendum, ex ea assatione talem fieri, quæ ipsam in atram deducat: quippe hæc maniam potius quām phrenitidem efficere nata est. Verum, si accidat in ardentissimis febribus, flauam bilem aduri in cerebro, ferina & atrocissima succrescunt deliria, quæ multi arbitrantur ex atra bile proficisci. Cæterum re vera, cum flaua bilis præ nimia adustione, iam in atram commu-

grauit, impossibile est phrenitidem efficere: quippe hæc neque putrefieri potest, neq; febrem accendere, vt constat ea cancri generatione, quem ferunt, ex atra bile fieri, & ob id recte dictum est antiquis, ex atra bile maniam fieri: conceditur tamen, dum bilis exuritur & generatur atra, posse phrenitidem fieri, minime tamen dum in atram versa est. Ex quo euidens superest phrenitidis differentia ratione causæ, quandam nimirum esse legitimam ex flaua bile velamina cerebri inflammante, quandam vero spuriam, quæ vel ex aliis fit humoribus, calidis tamen, aut calidis admistus, vel per cerebri fit irrigationem.

G Signa sunt ea omnia, quæ in paraphrenitide adesse retulimus: cæterum antequam ea, quæ ab auctoribus tanquam peculiaria afferuntur, scribam, studui distinguere maximis & facilimis signis, quando per irrigationem, quando vero per efferuescentiam, aut per verum abscessum phrenitis fiat. Quippe efferuescentiam monstrat stilla sanguinis narium, mox incipiente delirio apparens, sicut postea iudicium, maxime, si cum conferentia fiat, & copiosior sit profusio. Sic & feruoris causa, quæ præcessit aut adest. At irrigationem monstrat præcedens vertigo, aut insomniorum varietas, & tandem delirium cum propensione ad somnum, ac peculiari imaginatiuæ læsione. Sic profecto veram phrenitidem mostrat præcedens

Phrenitis exquisita quib. signis innotescat

A 32 & ingens dolor, qui distento cerebro, membranarum distensionem indicat, aut si in membranis sit malum, earum disruptionem, & dilacerationem, quod solet esse abscessus præludium. *Præterea* id monstratur, quod plerunq; in hac phrenitidis specie omnium potētiarum fere actus oblædūtur; nam cum sanitati homo restituitur, memoriam esse adhuc læsam facile monstratur. *Præterea* has species distingues proprius ex pulsu, quàm ex quouis alio signo: nam quæ sola efferuescentia fit, pulsum habet magnum, celerem, & frequentem, vt quæ in vsu consistat adaucto, instrumentis non plurimum reluctantibus quę vero in irrigatione cerebri sita est, magnum etiam habet pulsum, neque mollem, neque durum, non tamen æque celerem, neque crebrum, sed vndosum, cum dolore obtuso & oculorum prominentia & citrinitate. Item, mordicationem à tenui & mordaci succo, vel à consimili vapore, seu vstilagine monstrat pulsus paruus, durus, celer, & cebeberrimus, & conuulsiuus in fine, qui membranarum inflammatarum soboles fit, vt

B paulo inferius referam. Quod si materia sparsa per cerebri substantiam sit, desipientia à Galen. hectica appellata 1. *pror.* 13. succrescit, quam dignosces, quia æger quietus iacet, nec solum non tumultuose exclamet ea siliatque, vt antea, sed neque prorsus loquatur aut figuram decubitus permutet, adeo, vt dormitantis specimen præbeat, si dimittatur: cum hoc tamen manus lente dimouet, quasi quidquam contrectans, vel inuenire cupiens, quæ facit clausis palpebris, ac si quis alloquitur ipsum, mox aperit & continuo claudit velut dormiturus. Habet insuper pulsum languidum, angustum, & exiguum. quidam horum summissa voce loquuntur, & manus tremulas habent, quæ omnia virtute summopere languere, & phrenitidem hecticam factam iam esse, maxime, si pulsui oculorum prominentiam, quæ primo ma-

li accessu succre[illegible] squalidi apparent. Verum [illegible] fam de [illegible], præter signa ad[illegible]uc[illegible] *de dolore capitis*, delirium erit cum risu, imaginata & visa [illegible]runtur rubra, febris vniformior, pulsus maior & C plenior, lingua primo rubra, & procedente morbo nigra, oculi tamen rubri & lippa pleni apparent. Sic bile redundante delirium cum rixa & contentione, vigilia intensior, oculi & facies citrino colore [illegible], mo[illegible] nig[illegible]dine & asperitate [illegible] num adeunt [illegible] ad superiora cum febre ardentissima & acri. Cæterum, si magis exuratur bilis, deliria erunt ferina; ipsique desinantes percussores & inquieti cū pulsibus durioribus, paruis, & celerioribus. Pari ratione, si materia mixta sit, deliria quoque & prædicta signa mixta erunt. At phrenitis, quæ ex mēbranarum fit abscessu, pulsum habet paruum, durissimum, celerem, & creberrimum, conuulsiuum in fine, ob membranarum inflammationem, & trementem in principio, ob membranarum mordicationem ab acri socco, præludium quidem futuræ phrenitidis, vt paulo inferius referam.

His habitus, est in genere tanquam pathognomonicum & inseparabile signum *mentis aberratio, turbulentia, & facultatum interiorum erroneus actus*: cæterum non subito & afflatim, vt in paraphrenitide, sed sensim & paulatim, quod solet esse certū inflammationis præludium. Verum, si his signis compertum fuerit, aliquid iam inflammationis esse in cerebro, deinceps inquirendum est, *sitne id verum, & a quo humore, & in principio ne sit, an in augmēto, & quod ex eo affectu prædi[illegible]ere luceat.* In prima incipiente cerebri inflammatione per irrigationem aut secus, necessum est primitus vigiliam adesse, eamque continuam, quod in paraphrenitide non accidit. nam perstans & vigens causa, quæ iam in cerebro immoratur, animales potentias ad operandum perpetuo irritat, & sic conspicimus p[illegible] æ nimio calore mentem nutari, & nugari (*quod Hippocrat. refert*) & laborantes præter consuetudinem loquaces esse.

D

Phrenitidis veræ signa pathognomonica.

Vrina autem apparens, aut delitescens, id quoque ostendere habet: quippe delitescit, & omnino supprimitur, signum alioqui ingentis læsionis facultatum interiorum, eo, quod laborantes neq; pondus, neque acrimoniam vrinæ persentiunt, quo fit, vt non cogantur excernere obliuiosi facti. Verum, si quando apparuerit, habet hoc inter alia signa, quòd & futuram & instantem, & præsentem monstrare possit phrenitidem. Futuram quidem ex circulari spuma desuper natante, quæ flatus vbertatem commonstrat, quos subinde caput ituros arbitrandum est, a aliquando secum humores delaturos phrenitidis auctores: quod quidem ex propria natura licet indicare non habeat, prædicta tamen coniectura venari possumus, & eo, quod simul ac seorsim apparea turbulenta & confusa, ac nonnunquam remissius colorata: ex quo iam conicere oportet, non longe futuram phrenitidem. At vrina alba & perspicua præsentem iam phrenitidem monstrat, quippe ea apparentē, euidens fit argumentum, humores vrinam tingere solitos caput iam ascendisse, ac cerebrum vel irrigare vel inflammare. E

F

Ex pulsu etiā phrenitis haud difficulter cognosci-

scitur: quippe parui sunt omnes, duri & frequentes, tanquam membranarum inflammatarum, quos esse magnos, est impossibile, nisi cerebri substantia affecta sit, vt antea diximus.

Verum cùm inflammatio iam iam in augmentum tendit, succrescit protinus ferocitas, audacia, & in omnibus rebus temeritas, ingentis læsionis potentiarum euidens signum. In quibus etiam respiratio crescente malo, magna & rara fit: rara quidem ea obliuione, *vt ex Hippocrate constat 1. prognost.* 27. quippe hæc eius est, qui neque quando desistere ab actione oporteat, nouit, neque rursus, quando incipere: magna autem efficitur ob id & ob ventilationis indigentiam. Sed iam humore ex toto commigrante in cerebrum, excrementa vel omnino supprimuntur, quia facultas
G distracta vanis imaginibus est, vel quia flaua bilis confugit in cerebrum, & non irritat potentias naturales ad nocui expulsionem: quod si excrementum aliquod apparuerit albicans, est, quia alio migrarunt humores. Sunt præterea sic affecti parum bibentes, *vt ex Hippocrate constat 1. prorrh. & 6. popu.* non quidem quod siti careant, & potu non indigeant, sed quod non appetant, quia non sentiunt. Lucem etiam effugiunt, nequeunte natura propter imbecillitatem ferre splendorem: sponte autem (*morbo exsistente in statu*) oculi lachrymantur & squalidi fiunt ob viciniam exurentis inflammationis: ipsorum venæ sanguine apparent turgentes, & rubent ob communionem membrana-
33 A rum cerebri, & ob id lachrymæ inuoluntariè fluunt: tum etiam ob acrimoniam, ac ob facultatis languorem, quæ nequit continere humores sibi commissos. Multis vero succrescit toto morbi discursu pedum & manuum tremor: qui sanè, si laboranti, qui non delirat, accidat, futuræ phrenitidis signum existit: si vero deliranti eueniat, certū est, inflammationem adeo insignem extensamq; esse, quod neruosam substantiam attingat, quod multi arbitrantur esse phrenitidis (*vt aiunt*) signū: ego autem censeo, nullam esse phrenitidem, quæ firmata non sit: ni velimus distinctionem constituere inter inflammationem membranarum, quā firmatam censemus, & eam, quæ ex irrigato cerebro suboritur, quæ non firmata censeri potest.
B Tandē omnibus phreneticis accidit obliuio tam stupida, vt neque sui neque suorum recordentur: inter quos multi postulata matula meiere obliuiscuntur: alii festucas carpunt & euellunt pilos, ac mille alia monstra fingunt gestientes manibus, pedibus, & toto vultu. Multis stilla sanguinis è naribus prosilit, quæ si copiosior fuerit, præludium salutis exsistit, sin aliter, maioris mali. Inter quæ signa alia non pauca numerare potuissem, ni existimassem plus iusto tractationem protrahere, multa enim in ægris reperiuntur, quæ potius consideratione singulorum corporum, quàm scriptura constabunt.

Phrenitidis præsagia. Adeo est praue & lethalis conditionis phreneticus affectus fere omnis, vt opus non sit prolixa oratione monstrare eius sæuitiam & perniciem: solum mihi est in animo lectores monere, ne hecticam phrenitidem, ob fucatam mansuetudinem contemnant: quippe solet longe grauius & certius accersere periculum. Appellamus enim Phrenitis hectica quæ. hecticam phrenitidem, more Galen. *libr. 1. prorrh. comment.* 33. eam, in qua desipientiæ sunt vniformes, blandæ, obscuræ, tremulæ, & contrectabiles, ita, vt fere desipere laborantes non videan-
tur. Talis enim phrenitidis conditio, causa & na- C
tura fixa est, stabilis ac radicata tincturæ modo bile flaua cerebrum tingente & irrigante, & ob id maioris periculi. Obscuram quidem phrenitidem appellauit loco citato Galen. quod paucis manifesta sit, & subinde nō præuisa deterior efficiatur. Sic dum laborans inuoluntarie vrinam reddit, malum etiam haberi debet, sicut prolabi ad pedes, & continuo delirare aut multum, *vt 3. popu.* 3. 73. sic deterior est phrenitis, quæ cerebrum occupat, ea, quæ velamina. Item cum virium maxima iactura, aut cum comate adiuncta, cum excrementorum albo colore, cum oculi tortura, vel sudore circa caput, cum partium extremarum frigore, tumore, liuore, aut conuulsione, vel biliosis & minutis vomitibus.

Curādi vero ratio in hoc affectu, siue incipiendo procedat, siue febribus malignis aut exurentibus succrescat, quatruplex existit: *Prima* sane humorem paratum fluere ad partem affectam respicit: *Secunda*, humorem fluentem: *Tertia*, humorem iam fluxum in partem ipsam, aut in venis partis affectæ contentum: *Quarta* vero & vltima accidentibus docet subuenire, quæ aliquando maius facessunt negotium, quàm ipsa affectio. Phrenitis exquisita qua ratione curari debeat. D

Circa primam igitur curandi rationē, quæ duplici integratur vacuationum genere, sanguinis nimirum missione & expurgatione, grande nobis se offert negotium (si prius de vero victus institutionem parcam, tenuis substantiæ & refrigerantis conditionis debere esse, qualis *pullorum caro & ius* est: item potus frigidæ aquæ, non tamē coriandro decoctæ, *vt placuit Auicen. & aliis*, quippe mentem ex propria conditione commouere habet, *vt placuit Dioscoridi libr. 1. cap. 66.*) nam in vtroque auxilio exequendo, variæ reperiuntur difficultates, & variis modis in cuiusque vsu Medicus, quantumuis prudens sit, & mente exercitatus, hæsitabundus existit. Phrenitidis curandi ratio I.

De sanguinis igitur missione, quæ primo sese E
offert, dubitatur, an fieri debeat, & quandō, &
qua ex parte. Circa primum, multi sunt, qui verentur in phrenitide sanguinem mittere, quod affectus mere sit biliosus, & statutum sit, biliosam & quamuis aliam cacochymiam purgatione solum demendam fore. Verum si rem diligentius expendamus, constabit proculdubio, cunctandū non esse sanguinem mittere, etsi morbus à flaua bile suboriatur: quippe credendum est, hanc solam raro cerebrum adscendere, nisi cum sanguine per venas cōmixtā, licet aliquando ab eo amiatione secernatur, vi naturæ potentis pellere & separare ipsam à sanguinis consortio, tanquam id, quod inutile existit. Quod aliquando efficit natura errans, transmittensque in cerebrum, aut cum sanguis in corruptelam commigrauit, & in febrium statu in phrenitidem fit commeatus: quo tempore alia via incedendum est. At in incipientem via id auxilium tentare oportebit, nam cū affectus grauis sit, & cito laborantem interempturus, ea præsidia ex propria natura postulat, quæ F
pari celeritate auxilium præstent: huius profecto naturæ est sanguinis detractio potius quā expurgantis medicamentum. Quibus etiam accedit, quod cum huiusmodi tumores præter naturam, Phrenetici si vere an sanguis mitti debeat. Affirmatur in phrenitide ea flaua bile.

aut

aut defluxus ad caput, per vasa fiant, citius quod influit per incisionem vasorum, quam ea purgatione extrahetur: insuper, quia sanguinis missio euacuatio est eius naturæ, quæ ex æquo omnes humores educit. Ex quibus iam cõstare arbitror, sanguinem esse mittendum, eumq; copiosius, quo magis affectus sanguinis fuerit particeps, vel corpus plenius & morbus incipiens, ac non ab alio affectu exortus: quippe phrenitidem fieri vno è duobus modis certum est, aliquando à seipsa incipiens, nonnunquam vero ex alio morbo prodiens. Sic dum incipiens est, audacter, copiose, & bis eadem die sanguinem detrahes, tardare enim diaetam Hippocrat. in talibus, malum est. Quod intelliges, siue actus fiat per irrigationem, siue per

Quando & qua quantitate mitti debeat.

G abscessum, siue per efferuescentiam: quippe hæc differentia nihil in sanguine mittendo euariat, licet in refrigerationis aut repulsionis indicatione modum instituat, nam refrigerandum est audacius in efferuescentia, repellendum in abscessu cum aliqua resolutione, & fere resoluendum in irrigatione cum modico attemperamento. Verum quo ad locum sanguinis detractionis, consensu vnanimi doctissimorum virorum constat, primam detractionem ex communi vena, quæ & plenitudinem deponat, & reuulsionem quodammodo moliatur, efficiendam esse, nisi affectus suboriatur ex menstruorum, puerperii, vel hæ-

Ex quo loco sanguis mitti debeat.

13 A morrhoidum suppressione: tunc enim ex talo semel aut bis sanguinem detrahes: reuulsionem enim commodius ad originem fluxionum molieris, quam ad aliam partem, *vt consuluerat Galenus 3. artis med.* Quo tempore, si hæc prodesse non videantur, maxime, si femoribus cucurbitulas cum scarificatione affixeris, aut crura ablueris, dubitandum non est, ex cephalica sanguinem esse mittendum, quia rationi consonum videtur, aliquid iam in capite esse receptum, quod per proximas venas euacuari desiderat. Quod sane præceptum subaudiendum est, cum etiam hæmorrhoides suppressæ fuerint, aut euanuerint varices: quas si sanguine misso ex talo non reuocaueris, teneris iterum eas excitare sanguine per hirudines extracto, aut quouis alio modo. Itaque secta ea vena, quæ & plenitudinem demat, & impetum reuellat *maxime ad originem, alioqui periculum est, ne citatiorem reddas ad affectam partem humoris impetum;* aut suppressam euacuationem reuoces, eadem die, si expedit, cephalicam tundes, & pro viribus sanguinem extrahes, aut iterato sequenti die facies, do-

B nec alia indicatio ex quatuor adductis subsequatur. Idque maxime efficere studebis, si eam constiterit esse cerebri inflammationem, quam grauiorem esse diximus: nam, vt periculosior est & acutior, ita vehementer & breuiter agentia expostulat auxilia. Quapropter, sicut in ea purgandum non est, mox à principio detrahes: in quo opere nõ plurimum laborabis, sed si expedit eadem die ab vniuersali euacuatione mox ad eam, quę ex cerebro sanguinem alliciat, deueniendum est, sic ex venis nasi, maximè internis, per hirudines aut quouis alio instrumento, bis & ter sanguinem demes, itaq; longe copiosius fines, quàm in quauis alia phrenitidis specie. Quo facto, & interim, dũ per cucurbitas, aut quouis alio modo humorem diuertis, aut deriuare studes, hirudinibus post aures affixis, caput attemperabis, non *oxyrrhodino,*

sed lotionibus ex decocto *maluarum lactucæ solatri, semperuiui, violarum, portulacæ, & acetosæ, cum modico aceto rosaceo.* Prosunt etiam emplastra ex eisdem herbis tepidis capiti apposita, quæ dum incaluerint, mutanda sunt: à quibus *aqua dulci* & temperata caput frequenter ablues: & postmodum decocto *chamæmeli, althea, & fœnugræci, ac meliloti.* G

Postea vero sternutatoriis vteris, caucos purgantia medicamẽta, quod nullius sint vsus in re adeo celeri motus & desperata, vt in qua cerebri substantia sphacelari creditur: Atq; hæc de peculiari hac phrenitidis specie sufficiant.

Verum si phrenitis ex alio morbo prodeat, maturiori opus est consilio in extrahendo sanguine: nam considerare eo tempore oportet, an corpus ex ratione morbi præcedentis euacuatum sit satis, necne: quod si primum sit, non videtur audacius sanguinem esse mittendum. Quippe credendum est, deiectas quodammodo fore ex morbo præcedenti vires, & ob id illis aliquid esse condonandum: verum si vires constiterint, longe audacius sanguinem detrahes, quàm incipiente phrenitide, idque duplici ratione, & phrenitidis nimirum incipientis, & præcedentis, aut forsan adhuc vigentis morbi. Verum, si sanguis quodammodo missus fuerit, & vires non admodum validæ, cre- D dẽdum est, phrenitidem potius fieri ex mutatione morbi in ipsam, quàm ex nimia plenitudine: qua in re sanguinem extrahes, sed parcius, quod neque vires, neque plenitudo aliud expostulent. Cæterum, vt id opus minori sanguinis dispendio magis prosit, ea vena, cui è directo caput respondeat, fieri debet. Et ob id in his, qui ex ardenti febre aut maligna phrenetici fiunt, cephalicam in carpo manus aut prope humerum tundimus, idque bis aut semel, prout viresiolerate visum sit, aut postulauerit affectus vigentia.

Sanguis in phrenitide ex alio morbo, qua copia & qua parte mitti debeat.

Scire tamẽ mox à sanguinis detractione oportet, qua lege purgandum sit in hoc affectu: namque graue est & mille dubitationibus plenũ, certam & determinatam occasionem huic præsidio in eo inuenire. Est enim in hac re Medicorũ schola in duas classes dissecta, quarum vna tenet *purgãdum non esse, nisi inclinante phrenitide.* Quorum ratio est *quia cum potissima huius mali caussa sit motus agitatio, & efferuescentia humorum ad caput, exacerbantur & mouentur ocyus, & in caput citius irruunt medicamento purgante commoti. Nam hæc est medicamentorum purgantium conditio, saltem eorum, quæ eligendo purgant: quæ enim humidiora exsistunt, mouent quidẽ humores, euacuant tamen quam paucissimum, ita vt maius sequatur ex motu damnum, quàm ex vacuatione commoditas.* Quibus rationibus multi decepti omnino se abstinent ab expurgantium medicamentorum vsu, non sine magno laborantium incõmodo. Altera vero Medicorum classis contrariam omnino tenerat sententiam, adeo, vt nullum reperias laborantem hoc malo affectum, cui prorsus expurgans non porrigant. Fulciunt hunc sectæ auctores suam opinionem validis rationibus: nam asserunt, *potissimam huius mali causam stare in bilis, siue flaua, siue cuiusuis naturæ sit, redundantia, & ob id vel nullo vel pauco sanguine misso, tanquam in mera cacochymia medicamento vtuntur purgante.* Quod si arguas *instantiã materiam humorem esse crudum, minimeq; e medicum cato-cessurum*, respondent, *vicatum corum non esse ab inflammata parte quam detrahere,*

Phrenetici an purgãdi, & qualiter.

E F

trahere, sed antecedentem materiam, vt aiunt, educere, & simul ad contrariam partem reuellere. Quorũ profecto dogma vanũ omnino non est, maxime cum sibi persuasum habeant, plus commodi naturam suscepturam ex euacuatiuue nocui, quàm ea humorum turbatione damnum. Quibus addunt quartam, quæ meo iudicio efficacior existit: nimirum *humorem phrenitidem efficientem, turgentis naturam & conditionem sortiri: qua ratione, cum in morbis quibuslibet incipientibus, si materia turgeat, nullo alterius rei habito respectu, necessum sit expurganti medicamento vti, eadem prorsus & in phrenitide: siquidẽ turgere nihil aliud est, quam naturam errabundis motibus huc inde humorem agitare, quem ob id nitimur ante cõctionem purganti medicamento educere, ne in caput membrum adeo principi prolabatur.*

G Mihi autem & plerisque nostri temporis Medicis neutra harum opinionum, vt iacet, placuit: quippe alienum videtur ab omni ratione, omnes aut nullum ex his, qui hoc morbo afficiuntur, purgare. Ero ob id media incedendum esse via, sum arbitratus, præhabita tamen hac distinctione: nimirum, si affectus adeo in cerebro firmatus sit, vt maiorem humorum copiam confluxisse illuc cõstet, frustra & erroneum iudico, expurganti medicamento, siue leni siue eligenti vti. Verum dum

Phrenetici quando purgare oporteat, quãdo non.

35 A affectus in principio aut in augmento est, considerare tunc oportet, an adhuc supersit copia, aut vitiosi alicuius succi exuberantia, quæ demenda necessario sit: tunc quidem vtroque auxilio rem ages, eo nimirum, quod distrahat, & eo, quod etiam citra maximam turbationem aliquid educat; maximè, si laborans leuiter delirauerit, nam si intensius, nequaquam.

Cæterum, cum laborans delirat, & tantum futuræ aut imminẽtis phrenitidis signa adsunt, tunc profecto necessum est, siue cocta, siue cruda materia sit, protinus expurganti medicamento vti, maximè, si cacochymiam dominari cognoueris. Verum si eo tempore multum sanguinis cacochymiæ esse admistum cognitum fuerit, ipso extracto, sat erit blandioribus vti pharmacis, ita, vt quo plus sanguinis extraxeris, eo minus (*licet seligenti*

B *medicamenta*) expurges, ne grandioribus euacuationibus & paucis diebus factis, naturam plurimum subuertas. Sic enim vigente plurimum cacochymia, quo minus sanguinis extrahere datur, eo longe audacius purganti innitendum est pharmaco. At vero in delirio per consensum ab humorum efferuescentia extra vasa, verendum est, si sanguinis missio id non interdicat, ne prorsus vera fiat phrenitis. tempore tamen quietis & longe dissito à febris vigore, non displicebit aliquod ex lenioribus porrigere pharmacum, quale est illud, quod rhabarbari dilutum recipit. Si tamen phrenitidem incipere nobis cognitũ sit, idq; fieri ex motu & efferuescentia humorũ, verendum est, ne expurgantibus intensius efferuescant, & maior fiat in caput eorum adscensus: præterquam, quod cum laborans medicamenti molestiam non sentiat, quia mente est captus, naturam non habebimus adminiculantem ad vacuationem, & irrita fiet medicamenti assumptio. Quapropter vel sanguinis detractionibus, vel aliis præsidiis, quæ

C inferius referam, impetum alio transferes. Verum, si delirium fiat ob sanguinis feruorem in capitis venulis, vereri omnino oportet expurgantis vsum, sicut dum iam in capite abscessus factus est. Quod si non ex efferuescentia (*quod plerumque solet prope statum contingere, in quo tempore vereri & vitare omnino purgationes oportet*) sed ea flauæ bilis vbertate inflammatio principium sortiatur, minime subuenies sanguine misso, neque distractionibus, sed eo tempore prorsus purgandum est rhabarbaro, aut eo medicamento, quod bilem educat. Quippe his purgationibus præmissis, lenioribus refrigerantibus, & his, quę intensam humorum caliditatem compescant, vti satis est. Quibus sufficere assolet *manna succa aut infuso rosarum liquata, cassia fistula, syrupus ex 9. infusionibus, addita rhabarbari infusi & expressi ʒ.j. & ß.* quod si corpus robustum fuerit, *ex electuario rosarum Mesue ʒ.ij. aut i.j. in aqua borraginis, vel sero lactis cum modico syrupo violarum dissolues.* Itaque prope statum aut in nimia humorum efferuescentia, vel laborante plurimum mente capto, in hoc affectu purgan-

Purgatio.

D dum non est, sed aliis auxiliis inflammationem cohibere curandum.

Secundum curationis præceptum vetsatur. nõ circa humorum quantitatem, sed potissimum circa eorum motum & adscensum ad caput, quo vertendum esse consulit medendi ratio, mora à quantitate deposita. Cui sane præcepto referẽda sunt omnia auxilia, quæ reuellendi, aut distrahendi humores ad distantes partes & ad contrarias, vim & efficaciam obtinẽt. Cuius naturæ sunt frictiones partium inferiorum, & dolorificæ ligaturæ, quæ tantum doloris inferant, quantum sat sit, vt naturam ab incepto motu retrahere, & alium denuo aggredi cogant. Præstant & lotiones crurum his, quæ quodam modo attemperent ferventem calorem, & partim etiam ad distantia loca euocẽt humores: quales sunt, quæ conficiuntur ex rosis, violis & chamæmelo ac foliis canarum. Cucurbi-

Phrenitidẽ curandi ratio II. humorum motum & adscensum impediens.

E tulis etiam id munus exsequeris, quod earum efficacia sit ab alto & à distantissimis corporis partibus attrahere: quod si plenitudinis adhuc & imbecillitatis subsint signa, eas scarificabis. Neq; innitendum plurimum distractioni est: quippe cõiectandum erit, morbum firmatum iam esse in cerebro, vt derivatione potius quàm distractione opus sit: & ob id scapulis, humeris, & superius brachiorum partibus affigendas esse magis probo. At si affectio ex suppressa vacuatione fuerit orta, maxime si ex puerperio aut sanguine menstruo sit, suras scarificare, & copiosum sanguinem fundere, profuisse non raro fuit mihi compertum. Inhibebis etiam fluxionis impetum ligato collo fascia madida aqua frigida, aut aqua rosacea & aceto. Sunt quoque, quibus nõ displiceat dorsum inungere aqua & aceto, aut vnguento rosaceo loto sæpius in aceto, restinguunt enim hac lege venarum feruorem, & arteriarum calorem compescunt, maxime earum, quæ sunt prope dorsum, à quibus frequẽtius cerebrum damnum suscepitat.

F Tertium præceptum docet, non sat esse, plenitudinem & cacochymiam deposuisse, neque humoris impetum lęnasse, sed præter hæc omnia necessum esse, si quid in capite receptũ est, quod inflammationem aut irrigationem moliatur, ipsum à cerebro pellere: nam hæc est vera huius affectus curandi ratio. Perficies tamen prædictũ opus tribus modis: cui vsui expendendum primo est,

Phrenitidẽ verã curandi ratio III. humores receptos à cerebro pelleat.

mo est, humoris euntis in caput aliquid adhuc immutari in venis, per quas defertur iuxta caput, & aliquid etiam iam in ipsum confluxisse, vbi vel abscessum, vel irrigationem molitur. Quapropter duo exsequenda sese offerunt: Vnum quidem deriuare per proximas sedes, quod adhoc in venis immoratur, quo aptior securiorque subsit repulsioni aut discussioni locus. Quippe hac ratione censeo millies improspere hæc auxilia adhiberi: nam dum vasa illa plenitudine premuntur, neque repulsui cedunt, neque resolutioni: quamobrem ex cephalica primo aut cucurbitulis eadem parte affixis sanguinem fundes. Quod vero

G iam in capite contentum est, ab ipso euocabis: primo transmissa materia, quæ ibidem est ad aliam partem: secundo extracta sensibiliter aut insensibiliter. Transmittitur quidem ad aliam partem duobus modis: nam vel trahitur, *vt nuper dictum est*, & deriuatur cucurbitis, vinculis, lauacris, aut omni alio dolorifico auxilio, brachiis & scapulis præstitis, nec non prope ceruicem: vel rursus pellitur vi & efficacia repellentium medicamentorum. Sunt autem ea in varia differentia, prout affectus grauior aut mitior fuerit. sic primo mali accessu *oxyrrhodinum* adhibebis con-

A 36 fectum ex *oleo rosaceo & quarta aceti parte*, quod si biliosissima sit materia, *violaceo olei* modicum addes, & *succi acetositatis citri loco aceti* ℥. j. ß. & pari pensu sanguine redundante excepto *violaceo*. Cui, si plurimum æstuauerit caput, adiicere oportet *succi cucurbitæ, lactucæ, sempervivæ* ad minus quintam aut sextam partem. Verum in hac re cauendum est ab his, quæ impense refrigerant & repellunt, quippe, quæ nunc iam ex phrenitide lethargum accersant. Quapropter consultum est, hortuto ea di auxilia actu calida adhibere: quod factum fuisse arbitror, ob id, & vt citius permeent ad intima, & ne cutis extima obturetur, præpediaturque fuliginum expulsio: Gal. autem a. *de compo. phar. lo.* hyeme calida aut tepida, & æstate frigida censuit esse adhibenda: Expendendum quoque est, aliquando mitiora repellentia ex vsu fore, ea nimirum, quæ attemperandi solum vires habent. Qua ratione auctorum nô pauci lacte vtuntur *aqua ro-*

B *sacea* aut solum frigida admixta: nam sæpe temperatum in caput nocuum à repellere potens efficitur. Aufertur autê à capite materia vno è duobus modis. Primo sanguine misso ab eis partibus, quæ materiam contentam in cerebro facile educant (*nam difficulter per dictam repercussionem commeatus fit ad venas*) hic profecto post vniuersalem vacuationem, reuulsionem & [illegible] pulsionem, sanguinem detrahes, primo affixa occipitio grandi cucurbita & scarificata: quod si id prodesse nô videatur, sæpe ex vsu fuit sanguinem mittere ex vena frontis vel nasi, ac si probe non fluxerit, hirudinem parti scissæ adhibebis, quæ suctu è profundis partibus sanguinem alliciat. Id è magni sæpius momenti fuit, ex venulis intra nasum: nam qua ratione iudicatoriè per easdem solet natura phrenitidem finire, eadem & ars poterit. Sunt etiam, qui consulant, venas sub lingua tundere, quod fieri posse perdifficile arbitror in his, qui mente non constant. Verum, si hæc non prosint, non est plurimum innitendû deriuationi aut repulsui à capite, sed trans-

C acto morbi impetu, curandum est vltimo, quæ in capite contenta sunt, resoluere, & per insensibilem halitum vacuare. Quod sane opus caute & prudenter facito, ne ex intempestiuo resoluentium vsu, maior subinde calor & intensior efferuescentia concitetur.

Si enim postquam mox à principio morbi, & interim dum sanguis mittitur, aut secus, vel purgatione vtimur, repellentia auxilia adhibita fuerint, citra alterius qualitatis admistionem (*nisi piperitæ aliqua portio admista fuerit, quæ somnolentum concitet delirium, nam tunc chamameli modicum admiscebis*) morbo tamen eunte in augmentum, resoluentium aliquid adiicies, velut est decoctum *chamameli. aut oleum eius, ita, vt* ℥. iij. *olei rosacei, quartam chamameli, aut decocti eius addes*, tantumque deinceps augere teneris resoluentia, quantum morbus augeatur: quod si necessitas repellendi iam non instet, quod nihil denuo fluere constet, curandum est, omni arte prorsus resoluere: quippe hoc malum nullam admittit suppurationem. Erunt autem resoluentia huic vsui proficua in duplici differentia: Quædam enim nostro calori simillima exsistunt: Quædam vero paulo efficaciora. Sed modestius resoluentibus primo occursu vteris, ne parte humoris tenuiori resoluta, crassa difficilius discutiatur, & amens superstit laborans. Quapropter satis erit spongia actu calida, madefacta *oleo liliorum, chamamelino, aut decocto maluarum, meliloti, fœnugraci, & chamameli*. Præstat tamen, antequam mere resoluentibus vtaris, hoc præsidium capiti adhibere, quod recipit *capitum papauerum numer.* ij. *seminis lactucæ pugi.* ß. *corticis radicis mandragoræ* ʒ. j. *florum cordialium ana* p. ß. *chamameli* p. j. *caryophyllorum nu.* vj. contundantur, & fiat puluis, quem mittes in arietis pulmonem, vel in corpus pulli gallinæ, vel columbæ & capiti appones. Quod facies, non vt simul reuellas & digeras, (*quippe raro eodem pharmaco id consequeris, cum omnino contraria sint opera*,) sed vt somnum inducentia penitius & commodius immittas, vt diaphoreticorum admixta. Quinimo arbitror, potius ad inuicem se iuuare discutientia & repellen-

E tia, non tamê immixtione opere, sed eo, quod repellentium adminiculo discutientia intro pelluntur, & discutientium ope repellentia magis permeant ad intima, quod solum vi sua non possent: & ob id fortasse à Galeno & veteribus dictum est, *in principio, vbi facilius est repellere, his esse vtendum, crescente vero affectu, vbi ad penitiora loca confluxerit humor, admiscenda esse discutientia: non quidem vt discutiant, sed vt repellentia deurbant ad intima*. Præterea, quæ nostro calori simillima sunt, securius resoluunt, velut *arietis pulmones*, qui feruentes capiti appositi donec refrigerentur, miro modo prodesse solent: præstat item *vituli, suis, arietis vel capreoli omentum*. Quod si pulmones aut omentum ad manum haberi non possint eo numero & ea diligêtia, quod eis frequenter vtaris, incoquere ea *oleum prædictum*, vel *aqua & chamamelo*, ac reliquis herbis calidis oportet, & modicum *aceti* immiscere, & capiti calentia linteo molli inuoluta apponere. Verum si neque hæc omnia prodesse potuerint, ad ea, quæ maiorem calorem obtinent, confugiendum est: qui sane calor non vtcunque exquiri debet, sed cum hoc, quod maior sit prædicto, naturali simillimus

F existat. Sic *pulli columbarum per dorsum scissi*, abiectis interaneis, capiti appositi, hunc vsum præstant: cuius naturæ est *pullus gallinaceus*, & maiorem

insi-

Resoluentia quatenus in phrenitide vsurpanda, & quæ.

insuper calorem præstat *catulus nuper natus*. Quod si his omnibus adhuc vno aut altero die tentatis, nil commodi consequaris, consultissimum fore arbitror, summo capiti cucurbitas affigere, quibus per suturas aliquid expiret, euoceturq; ad cutem: ac si rubor compareat & tumor, subtus cucurbitam ipsam scarificabis, quo auxilio mirum non est, si consequaris, quod reliquis omnibus non valuisti: maxime si mox vtaris lauacris aquæ dulcis calidæ, vbi ferbuerit aliquid ex discutientibus memoratis. Hoc tamen diligenter & prudenter obseruabis, ne in ea phrenitide id fiat, quæ ex febre maligna, aut quauis alia ardenti degenerauerit, sed solum vbi ipsa incipiendo processerit: ac si quando in febribus id tentaue-

G ris, (*quod tutum non fore semper arbitror*) id facito, multis euacuationibus corporis prius factis, ita vt nulla sit plenitudinis, aut vitiosi succi redundantia in corpore & infimis corporis partibus: sed solum vbi constiterit in capite vniuersam materiam collectam fuisse. *Præterea* caput abluere oportet decocto *chamameli, florum stœchados, & capitum papaueris*. Tandem, hæc omnia iterato facies, donec constet delitamenta mitiora esse, & pulsum molliorem: quo tempore coniectandum est, affectum quodammodo iam declinare.

A 37

Phrenitidis accidentia qualiter mitiganda & leuanda.

Verùm quia in hoc malo frequenter accidentia maius facessunt negotium, & morbum longe intensiorem reddunt, studendum quidẽ est ipsa mitigare & lenire. nam præter dicta mala, quæ operantur, vires quoq; prosternere nata sunt; adeo vt curato primo malo, sæpe ob defectum virtutis laborantes intereant. Sed inter omnia maioris est efficaciæ vigilia, item vrinæ & alui suppressio non sunt parui momenti, quas mitigare magna diligentia curandum est.

IV.

Vigiliæ phreneticorum quomodo subueniendum sit.

Vigilia verò inter accidentia, quæ huic morbo succrescunt, maximum facessit negotium, siue hunc affectum sequatur, siue ipsum antecedat: sæpe enim ipsa sufficiens est, humores ad caput accersere, ac phrenitidem concitare, præsertim in malignis & ardentissimis febribus. Vtcunq; tamen sit, duobus modis succrescit: vno ex humore mordeore & irritante potentias ad perpetuo operandum, quo fit, vt vigilent: alio verò à calore seu vapore cerebrum exsiccante & mordente: quippe cum exsiccet, liberas & expeditas reddit spirituum vias ad sensoria tendentes; quo fit, vt

B ea etiam ratione vigilent, quia non est vapor, neque humor, qui easdem obturet impediatq; spirituum transitum ad sensoria, vt oriari possint. Cum vero ex humore ante phrenitidem, aut in ipsa, vel post viget, vnum habet proprium & peculiare in præsidiis, quæ expostulat, quod ea plerumq; ex vsu etiam sint, quæ phrenitidi ipsi sunt proficua. Sic oxyrrhodinis, quæ diximus, addere oportet *oleum de papauere, aut nenupharis, vel oleum, in quo incoxerit semperuiuũ, vel cicuta aut mandragora modicum*. Item cum vigiliæ ratio in maximo calore & ingenti siccitate consistit, stillatitias aquas, aut decoctum ex prædictis, vel *lactuca, portulaca, cucurbita, papaueris* & aliorum huius naturæ efficere oportet, & prædictis admiscere, aut ex eisdem & oleis cum modica cera vnguentum conficere: quibus, si necessitas plurimum vrgeat, addes *opii grana duo*, & tempora & frontem illinies: quod sane antea efficere tentabis *oleo rosarum, de semine cucurbita, vnguento rosacco, ex cucurbita, aut populeone*. Præstat etiam mirum in modum nares & fron-

C tem illinire vnguẽto, quod conficitur ex *vnguento rosacco, mucagine psyllii, & oleo violarum*. Sed fidissimo experimento cõperimus, multis ex hac causa vigilantibus profuisse inunctionem capitis *ex frigido oleo violacco, superposito oxyrrhodino*. Quæ sane omnia conuulsiuis motibus ab eadem causa prodeuntibus, mirum in modum profuisse constat, sicut si ex plenitudine oriantur vel resoluentia, vel aliter euacuantia, vt in vera curatione morbi nuper retulimus.

Idem beneficiũ præstabit capitis ablutio prædictis aquis: sed potius enematis refrigerantibus, interim dum hæc fiunt, vteris, vt mox referam.

Somnum quæ conciliant.

Somnum etiam conciliant *syrupus violarum, portulaca, & de papauere cum multa aqua portulaca vel hordei, lacte amygdalarum dulcium, aut decocto lactuca vel cucurbita*. Quod si hæc non prosint, ad ℈.j. vel ʒ.ß.

D *philonii Persici aut Romani* confugiendum est, quem dissolues *syrupo violaceo & aqua portulaca*: sæpe etiã somnum conciliat modicum *cassia fistula* lambitiui ante cœnam porrigere, at desuper bibere, & postea ipsum ad vigilandum cogere: quæ enim vetita sunt, frequentius appetuntur. Præstant iuscula, in quibus capita papaueris sicca & cucurbita viridis incoxerint: sed miro modo somnum conciliant crurum lauacra ex *decocto rosarum, violarum, lactuca, & lenticula palustris*. Maximi etiam est momenti, somni tempore porrigere id, quod recipit *emulsionem* ℥.j. *aut ij. seminis papaueris in aqua nenupharis extractam, syrupi papaueris* ℥.j *confectionis de hyacintho* ℈.j. Iuuat etiam sonitus aquarum currentium & susurrus aut cantus leuis [illegible] harmonia & modulatione. Præstat & collum circundare fascia *aqua frigidissima & aceto madida*, parum ante horam somni apposita: & frigidam etiam aquam superbibere aut apozema aliquod: cui adiicies *syrupi rosarum aut violarum, vel de papauere modicum*. Clysmata quoq; non minus somnum

E conciliant, maxime si receperint decoctum *cucurbita, lactuca, capitum papaueris, hordei & maluarum, cum oleo violarum & rosarum & sacchar o albo citra alterius rei admistionem*: quæ sane cum viscera attemperent teporem etiam capiti cõmunicant, aut saltem quod ipsum petit, minus acre & mordax efficiunt: quod etiam præstat *lac quatuor seminum frigidorum maiorum, cum decocto florum & foliorum violarum viridium, & verrucaria herba*.

Phreneticis si vrina supprimatur, aut alui excremẽta, quid agendũ.

Inter alia accidentia, quæ huic affectibus succrescunt, frequenter conspicimus vrinam & alui excrementa ex toto cohiberi, cum omnino, qui hoc affectu laborant, sensu orbentur. Ex quo prodit, vt præ distensione partes his muneribus dicatæ inflammentur, tendantur & in tumorem eleuentur, & quod morbus efficere non valuit, symptoma consequatur. Sic enim vrinam euoca-

F bis his, quæ emolliendi vel calefaciendi ac modice partes laxandi vires obtineant: cuius naturæ est *vnctio ex oleo amygdalarum dulcium, sesamino lumbricorum & scorpionum*. Proinde & fomenta, quæ parantur ex *decocto seminis lini, fœnugræci, maluarum, althea & meliloti*: quod sane vesica aut spongia exceptum, & è regione vesicæ appositum magni est momenti. Hos etiam frequenter ad meiendum excitabis: ac si nihil ex his profuerit, *bacillula petroselini, iunco viridi aut chatetere* vrinam educere tentabis.

tabis. Aluum deinde excitabis enematis & suppositoriis, quæ acriora sint, qualia sunt, quæ conficiuntur ex *hiera logodii & sale gemmeo*: quod si efficacius efficere velis, addes *pulpa colocynthidis modicum*: cui usui scripta repeties non pauca libro nostro *de fœmi. morb. cap. de fœtu mortuo.*

Capvt XII.

De Lethargo & reliquis soporosis affectionibus.

G VT vigilia, ita profecto & somnus duplex existit: naturalis nimirum, quãdo natiuus calor labore fessus, exsolutus & exiccatus indiget humido vtili, cuius ratione in viscera conuertitur: Præter naturam vero, in quo ob immodicam humiditatem idem calor natiuus non potest foras progredi, vt in omni somnolenta affectione comperimus. Itaq; cum somnus naturalis actio sit, & animali non parum vtilis ac necessaria, ob id distinguendum mihi est primo, qualis somnus ex naturæ instituto prodeat, qualis vero secus, vt hunc tueri & euocare studeamus, illum verò propellere.

Somnus duplex. Naturalis & præter naturam.

Constat igitur ex dictis, somnum esse naturæ actionem, passionem vero, cum non naturaliter succrescit. Qualis vero naturæ & conditionis sit hæc actio, non satis constat, nec vnam de hac re auctores proferunt sententiam: quod tamen verius arbitror, est, somnum esse potentiarum cerebri vinculum, vt communi fere omnium constat consensu. Cum hoc tamen intelligendũ non est, omnium cerebri potentiarum vinculum esse. Quippe solum re vera constat, sensuum externorum omnium & quietem esse: nam reliquæ potentiæ interiores, & motus, qui voluntatis imperio subditus est, dum somnus naturalis exsistit, fere immunes a vinculo manent. Hinc profecto fit in insomniis homines moueri, loqui, respirare, & alios actus motiuæ potentiæ exsequi; quantumuis orbari videantur sensibus reliquis: vt de se retulerat Galenus *libro de motu musculorum*, qui cum dormiens iter egisset, nondum recordatus fuit, donec à lapide offensus excitaretur. Ratio quidem huius euentus est, quia tunc vniuersa cogitatiuæ vis ad motum conuersa est, & etiã in somno sola cerebri anterior pars obstruitur, non postica, & cum in hac vigeat motiua potentia, & in illa sentientes omnes, fit profecto, vt sensibus orbetur dorminens non motu, quia interiores facultates quodammodo sopitæ iacent, vt neque discernere, neq; imaginari quidquam perfecte possint, leuéq; vim habeat in has facultates phantasmatum repræsentatio: quo fit, vt nulla insomnia sequantur. Cæterũ, dum causæ somni vel mediocres sint vel leues, imaginatrix facultas libera manet ex parte, & ex rebus, quas vigilans gessit, senserit, aut cogitauerit, spectra plurima sibi cõponit, quæ, ceu vera sint, dormiens intuetur, & vi discretrice affusa, & proinde non reluctante, eis fidem adhibet, nesciens se dormire: secus res se habet in leui somno, vbi etiamsi phantasia amplius libera sit, & memoria atq; ratio operentur, eis rebus fidem non adhibet homo, quia cognoscit se non dormire: quo fit, vt hæc insomnia non dicantur, neq; is somnus, quia minimum à vigilia distat. Quamobrem, sicut in somno naturali non omnes potentiæ orantur ex toto, ita non semper

Somnus quid.

A 38

Homines cur in somnis loquantur, & respirent

B

dormiens orbatur motu aut aliis internis. At cum causa naturalis terminata est, & vapor consumtus, expergiscitur, vi superiori conuersa valideq; agente, eximit obstructionem, & soluuntur sensus, ac excitatur animal. Appellatur tamen naturalis somnus actio, non quod fiat a potentia peculiari, sed quod à causa fiat secundum naturam, & in vsum salubrem ac necessarium ex moderata nimirum vaporosaq; substantia, qua coarctatis ad sensoria viis, somnus conciliatur naturalis: item, ex retrocessu caloris & spiritus ad viscera, tum propter alimentum, tum propter diurnum ipsorum dispendium: Qui etiam subortur à modica frigiditate, qualis noctu succrescit. Verùm vbi vtraq; causa naturæ modum excedit, siue impense frigida, siue copiosius humida, somni prodeunt præter naturæ modum, & tunc pati animal dicimus. Passio item naturæ efficitur eo tempore somnus, & præter naturam redditur, cum antecerterit tempus consuetum, & intempestiue dormiunt laborantes, aut diutius quam par sit (*præterquam in pueris & senibus*) aut difficulter expergiscuntur, vel expergefacti iterum profunde dormiunt. Ex quibus varietatibus plures soporosæ affectiones accedunt, quæ licet vno accidentis modo conueniant, materia tamen ac vehementia & loco affecto in ipso capite dissident. Quapropter mihi multa sese offerunt primo expendenda, vt clarior euadat difficilis hæc tractatio.

Somnus naturalis quare appelletur actio.

C

Somnus naturalis quare appelletur actio

D

Somnus præter naturalis cur passio dicatur.

In primis quod Græci Medici *coma*, *carus*, & *cataphoram* vocant, Arabes *subeth* nomine comprehendunt. Est & *catoche* siue *catalepsis*, quam Neoterici & Latini *detentionem* seu *congelationem* appellant. Est & *lethargus*, in quo somnus profundus exsistit, sed cũ cerebri inflammatione, alioqui non differret à reliquis. Quas omnes hoc vno capite complecti placuit, vt quę (*licet inter se non leuem differentiam sortiantur*) vnam eandemq; curandi methodum expostulent, & medicam materiam parum diuersam.

Somni præter naturam seu soporosarum affectionum differentiæ. Soporosæ affectiones duplices

Prius tamen monendus mihi lector est; soporosas affectiones in duplici esse differentia: nam Quædam veluti præludia existunt maioris profundiorisq; somni, & aliquando hæ eadem per se non parum periculi & molestiæ laborantibus adferunt: hanc sane affectionem, quæ vere maiorum est preludium, Gal. *lib. de comate, cap. 2. & lib. 1. prorr. com. 1.* Cataphoram vocabat, sed Hipp. vocabulo vtens, *coma* inscripsit, nihil aliud volentes per hæc verba significare, quam propensionem seu delationem in somnum: ita vt qui sic affecti sunt, *vt Gal. placuit 3. pop. part. 1. com. 7.* nequeant vigilantium munia obire, sed si ea aggrediantur, mox coacti sua sponte iterum dormiunt: eos etiam aliquando in lethargum commigrat. Sed cuiusq; seorsum meminisse oportebit.

E

Cataphora idem quod coma.

Est igitur coma in genere dormiendi desiderium præter naturam; aut lenta delatio siue inclinatio in somnum, vel, *vt alii diffiniunt*, vigilans somnus, seu impotẽtia vigilandi, aut laboriosa vigilia. Huius affectionis peculiaris conditio est, raro esse per se morbum, sed semper succrescere aliis cerebri, vel aliarum partium affectionibus quod magni fore arbitror momenti ad veram & genuinam curationem instituendam. Cum profecto mali duplex est species: nam eorum qui in somnũ propensi sunt, quidam licet clausas habeant palpebras, dormire tamen nequeunt, quod symptoma

Coma quid.

Coma duplex.

Coma vigil.

proma *vigil coma* alii vocant, & Paulus *lib.3.cap.6.* catochon nuncupauit. Quæ Pauli verba à quibusdam praue intellecta, in hæsitationem plures duxerunt, nescientes distinguere hanc affectionem ab eo carocho, cuius meminerat *c.10.eiusdem lib.* Quidam vero ex his mox dormiunt, sed non profunde, licet diu, affectio quidem finitima lethargo, & ob id dictum symptoma *coma soporiferum* nuncuparunt. In quo sane affectu, vt ambiguitatem multorum Hip. & Galeni locorum diluamus, statuendum est, vt vere coma fiat, laborantes non dormire profunde, sed delatione sortiti in profundum somnum, ad eum cerebri facultates incitatæ, non tamen profundo somno correptæ ob materiæ conditionem, quæ acredinis & caloris est particeps: quo fit, vt anxii & inquieti existant, ac nonnunquam inter dormiendum delirent. Itaq; cum vna eademq; causa sopire, & delirare semper efficiat, impossibile est, ingentem desipientiam aut grauem soporem inducere: vt constet eorum error, qui coma *profundum somnum* nuncuparunt, neq; adhuc soporiferum, ni velis comatis nomine sopores omnes intelligere. Quo fit, vt merito dubitauerit Hippo. *1. prorr.* vtrum comatosi & per initia vigilantes vere phrenetici sint: nam licet vigilijs simul læderentur ac multarum partium dolore, vbi eos non aperte desipere, sed potius dormire meminit, merito propter vtrumq; an *phreneticos* ipsos appellet, ignorat: vbi constat, somni non esse proprium, quinimo alienū delirium, vere tale ex deprauatione facultarum existēs: quod in multos retorqueri potest, qui lethargicis propriū esse hac lege delirare statuunt: cum re vera licet aliquo modo id accidat non somni neq; proprii symptomatis ratione, quinimo in diminutis memoria & imaginatrice non deprauatis consistit, vt latius mox constabit in lethargi signis. Quibus sane omnib. comatis sortibus commune est, quod laborantes nequeant oculos eleuare, sed mox grauati dormire cupiant: vtcunq; tamē sit, vtrumq; symptoma est debilis seu infirmæ imaginatiuæ passio, *vt Gal. placuit lib. de diff. sympt. cap.3.* & sic in vtroq; laborantes loquuntur & delirant, quod in aliis soporosis non reperies. Sed relictis signis & caussis somnolenti comatis, quippe quæ finitima sunt his, quæ in lethargo reperiuntur, præterquam, quod dormientes delirant, & expergefacti resipiunt, de vigili expendendum est, sic affectos comate grauari, vigiles esse, versutos & phreneticis nonnunquam persimiles, quos si tengeris, magis delirant, ac mox oculos eleuant, & tangentem torue adspiciunt, & in somnum iterum delabuntur, varijs imaginibus cogitationibusq; somno intercepto, ita vt vigilare cogantur, vt sic affecti *agrypnocomatosi* quasi *vigiles dormientes* dicantur, quia somni desiderio inani tenentur. Cum hoc tamen subito se mouent & desipienter loquuntur, exsiliunt instar spasmi: quem quidem affectum medium inter phrenitidem & lethargum, Gal. *lib. de puls. ad Tyr. cap.11. & 3. popul. part.3. com.39.* arbitratus est. Exsistit etiam alia vigilis comatis species, quæ nomen generis obtinet, in qua laborantes delirant inter dormiendum, & si excitaueris aut loquaris, adspiciunt incontinenter, & magis egrediuntur à se, & malum facere tentant.

Coma soporiferum.

Coma vt vere fiat, quæ requiratur.

G

A 39

Coma est debilis seu infirmæ imaginatiuæ passio.

B

Vigil comatis natura fit.

Comatis vigilis alia species.

Itaque soporosi comatis ortus ex vna trium causarum prodit: prima ex multa pituita in cerebro collecta: secunda ex frigiditate sola: tertia vero ex resolutione spirituum. Sunt & aliæ tres causæ vigilis comatis: vna quidem imbecillitas virtutis ab exstinctione caloris natiui, vt iam inde perfrigeretur cerebrum, quæ *impotentia vigilandi* nuncupatur, & morti exsistit proxima: nam sic affecti præ infirmitate palpebras attollere nequeunt, resoluta animali potentia: quo fit, vt morti proximi cōmissis palpebris, dormientium instar, iaceant cum pulsu paruo & languido. *Secunda* vero ex varia humorum miscela aut natura prodit: nimirum à sanguine copioso cū bile, vel ab excalefacta & acri pituita, aut ex bile pituitæ admixta, vel ex vaporibus eiusdem naturæ. Sic profecto in ebrietate, accessionum incrementis, aut morborum augmento facile laborantes dormire comperimus: cum videlicet calor febrilis sursum quæ cruda sunt, in cerebrū rapit, aut vbicunq; sint, agitans & in feruorem ducens euaporat, quo calore vigilare cogat, & humiditate in somnum incliner. Ex quibus humorum aut vaporum miscelis constat proculdubio *Tertia* causa, in qua laborantes aliquando plus iusto dormiunt, & nonnunquam intensius vigilant, prout magis vna causa cerebrum irruit vno tempore, & altera alio. Quæ omnia si quis exacte pensitauerit, reperiet vigil coma duobus modis fieri, licet ex contrariorum varia miscela statutum sit succrescere, vno quidē per consensum ab halitibus calidis & humidis vtcunq; sit: nam cum vapor sua sponte humidus exsistit, si aliqua occasione incalescat, aut etiam sua natura calidus sit, facile caput occupans, qua parte imaginatiua potentia viget, in somnum laborantem ducit, atq; calore vigiliam concitat: quod pari ratione contingere scimus, dum halitus diuersæ naturæ eundem locum conscendunt. *Secundo* idem constat fieri per essentiam, capite contrariis humoribus irrigato, aut ex solo sanguine, vt multi autumant. Verum quia misceri hos humores tribus modis contingit, sic prædictam affectionem tripliciter quoq; fieri est arbitrandum: nam dum bilis immixtione præualet, vere fit *coma vigil*, in quo laborantes longe magis delirant, & licet clausas habeant palpebras, minus dormiunt. Dum vero pituita prædominatur, dormiunt quidem pressius, sed delirāt minus, ac expergefacti minus vociferantur & desipiūt, sed citius quàm primi in somnum dilabuntur. Verum dum vtraq; causa in æquilibrio est, exquisitius exsistit *coma vigil*: & hāc affectionem nonnulli ex Medicis arbitrati sunt esse *typhomaniam*, nos autem censemus eius esse præludium & primam speciem. Quippe tripliciter eam fieri, verius, quam vulgatius creditur, arbitrandum est: nimirum dum cerebrum prædicta humorum miscela irrigatur: item dum cerebri tunicæ inflammantur flaua bile, & cerebrum pariter pituita irrigatur: vltimo vero, & quod proprius typhomaniam gignit, est dum cerebri substantia aut tunicæ ipsæ miscela prædictorum humorum inflammantur: nam Gal. diffiniens hunc affectum, medium statuit esse inter phrenitidem & lethargum, qui inflammationes sunt, ex quibus simul iunctis typhomaniam sequi est arbitrandum, haud secus, quam statuitur esse œdema erysipelatodes, aut erysipelatem œdēmato-

Comatis vtriusq; causæ tres.

C

D

Coma vigil duob. modis fit.

E

Typhomaniæ prima species.

Typhomania trib. modis fit.

F des. Galen. enim 1. *prorr.* phrenitidem comatosam euenire refert, & affectus etiam comatosos phreneticos appellat. Quapropter cum dixit idem auctor, *coma vigil ex mistella pari vtriusq; humoris esse typhomaniam*, arbitrandum est, locutum fuisse de typhomania quoad modum symptomatis ex delirio & somno constituta: nam dum veram eius rationem exquirit, statuit medium esse affectum inter phrenitidem & lethargum. Itaque ex his constabit differre vigil coma & omnes eius species à typhomaniæ speciebus, quod in comate sat est humores cerebrum irrigare, in typhomania, quæ vere est affectio inter phrenitidem & lethargum, non id sufficit, necessum enim est cerebrum aut membranas mixto hoc humore inflammari, vt vere constituatur typhomania. Atq; hæ sunt causæ & differentiæ comatis, cuius non parua habenda est prouidentia, siue aliis succrescat

Coma vigil & eius species quid differant a typhomania & eius speciebus. Coma quæ sequantur.

G morbis, siue incipiēdo procedat: maiorum enim malorum solet esse præludium. Quippe à comate sine vigiliis, quod vel profundum est, vt caro, vel saltem somniculosum, licet phrenitis non prodeat, succrescit quidem lethargus: si vero initio vigilia sit, cui accedat ceruicis, capitis & lumborum atq; hypochondriorum dolor, ij in phrenitidem incurrunt, tantoquidem celerius, quanto plura fuerint reliquorum signorum phrenitidis. Verum si cum comate vigilia adsit, ambigua res est: nam modo sic affecti phrenetici fiunt, modo sine ipsa morbum transigunt, modo ipsis lethargus succrescit, modo neutrum: quapropter aliis signis innitendum est magis, vt prædictio certior euadat.

A 40 Coma soporiferum, seu profundus somnus idem fere est, quod Carus, licet aliquo modo euarient, quia in hoc omnium sensuum videtur omnimoda ablatio, in illo vero secus. Est igitur Carus praualis imaginatricis facultatis, sensum motuumq; omnium, excepta respiratione adimens, propter anterioris cerebri partis angustiam, vitium quidem ad cerebri corpus & ventres simul attinens, vt in apoplexia & epilepsia contingere scripserat Gal. 4. *de locis aff. c.* 2. in sopore tamē ventres magis quam corpus, vt in epilepsia. Quo fit, vt somnus sequatur profundus, oculis perpetuo clausis, & omnis sensus atq; motionis priuatio: nam licet aliquo modo puncti sentire videantur, id potius signum vitæ videtur, cum nihil respon-

Coma soporiferum idē quod Carus. Carus quid.

B dere possint. Quam sane affectionem tribus modis vsurpari apud auctores comperio: vno quidem pro somno difficili, qui sequitur diuturnas vigilias, qui criticus dici solet & vtilis vt causa & vt signum, qualis apparet in pueris & ægris quibusdam post intensam vigiliam, *vt aduertit Gal.* 2. *prorr. comment.* 29. Secundo modo dicitur profundus somnus, cerebro oppresso ex vtilis humidi copia, vt in ebrietate contingit, qui neq; absolute bonus neq; malus dici potest, nisi sub distinctione, vt refert Hippocrates 5. *aphoris.* 5. dicens: *Si ebrius quis repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut qua hora crapula soluitur, vocem recuperet.* Tertius vero continet verum carum, qui proprie talis dicitur, nimium somnus profundus, è quo ægri tametsi pungantur, excitari non possunt, cum sensus & motus priuatione, rationis & memoriæ læsione à copia materiæ frigidæ aut crassæ & lentæ sine putredine, quæ

Carus tribus modis vsurpatur apud auctores.

anteriorem cerebri partem occupat, aut à compressione ventriculorum cerebri vel musculorum temporalium ab ictu, vt in caluariæ fractura, in qua dura membrana cum medio ventriculo opprimitur, item à multo vapore prauo, aut insigni refrigeratione ex narcoticorum vsu ortus, manente sola respiratione libera.

C Placuit in definitione cari causas etiam complecti, vt magis constet eius natura & conditio. Verum quæ pars cerebri in eo afficiatur, differendum adhuc superest. In qua dubitatione omnes fatentur, vt re vera euidentius est, anteriorem eius partem magis affici, deinde cum plena hum[...]e sit, oculos reddit clausos, ac nihil respōdere permittit, quantumuis clamoribus excitetur homo, ob humoris copiam palpebras & linguæ musculos occupantem. Quod autē posteriores lædantur ventres ac reliquæ potentiæ infirmentur, licet Hippocrat. verba *lib. de coacis præ. parte* 1. commonstrent, non subinde constat, quonāmodo id fiat. *Affectiones*, inquit Hippocrates, *soporosæ fatuitatem inducentes stuporis detentionem inducentes*, &c. Quibus constat per soporem siue carum fatuos ipsos ægros atq; stupore affectos reddi: ac ex consequenti æstimatiuam læsam obtinere simul cum imaginatiua & memoria, ac insuper ob stuporem, motiuam ex quo inferunt cum Gal. 2. *de caus. sympto.* Medici omnes, cerebri partes simul lædi

In Caro quæ pars cerebri afficiatur.

D vniuersas, licet quæ anterior est longe magis. Verùm si quis rem diligentius penitus, reperiet [...] opus esse causæ efficaciam & p[...] [...] cerebri ventres & partes attinge[...], [...] tentias lædat: nam si id necessario oporteret, neque respirationem sic affecti obtinuissent immunem. Quo ab apoplecticis dissident, neq; leuiter ab hoc affectu excitarentur. Quo indubio statuendum est, quod cum læsio in hoc affectus immodica est, aut vt rectius loquar, ablata, tunc quidem vt omnes oblædantur, cunctam domiciliorum omnium attingere opus nō est, vt in lethargo comperimus, in quo multi Medicorum arbitrati sunt, esse inflammationem in puppi cerebri, quæ vsq; ad eius anteriorem partem pertingit, vt

E constat ex somno, imaginatricis læsione, & memoriæ iactura, quia læsio nō fit à frigiditate adeo intensa, quæ ex toto omnes potentias auferre sit nata: sed omnes imminuit à longe minore intensione & copia causæ, quam reperiatur in caro, licet modus affectionis deterior sit & periculosior quàm in ipso caro, quia constat ex inflammatione, aut humoris vbertate, quæ vniuersum cerebrum irrigat. At in caro licet vigeat magis causa in anteriori cerebri parte (*& ob id etiam a lethargo differat, qui in postica viget magis*) omnes tamen potentias oblædit, quia imaginatiuam ex toto aufert: (sicut lethargus memoriam magis) quæ sane adeo potens causa est, vt alteram animæ potentiam velut ex toto auferat, reliquas quoq; plurimum lædere euidentissimum est, vt Gal. refert 4. *de locis affect. c.* 2. dicens: *Quod si aliquando tota anterior cerebri pars afficiatur, supremum ei ventrem consentire necessum est, atq; mentis quoq; actiones vitiari: proinde qui ita affectus est, neq; sensus, neq; motus munere fungitur, spirandi tamē facultas haud quaquam læditur, vocaturq; hic affectus caros.* Itaq; reliquarum potentiarum actionem arbitrandum est in hoc affectu potius coactam, ratione defectus imaginatricis & totalis

Caro affectiu omnes alias potentias læsas habeant. Lethargus & carus quid differant.

totalis eius vitij, quàm quod cerebri partes essen-
F tialiter lædantur. Nam euidentissimum est, imaginatiua ex toto ablata, nullam potentiam posse sua munia exsequi, & ob id otiantes videntur etiam auferri, licet certum sit potius defectu ministrantis imaginatiuæ lædi, quàm re vera. Ex quo etiam constat longe præstantior differentia inter lethargum, in quo omnes & earum sedes læduntur, & carum, in quo solum anterior pars, licet reliquæ potentiæ videantur lædi. Item constat euidentior ratio, quare respiratio in caro non læditur, in lethargo plurimum. Quibus quoq; euidentissimum est, periculosiorem esse lethargum, in quo essentialiter omnes cerebri partes oblæduntur, licet potentiæ non ex toto auferantur, *vt mox sum monstraturus*, quàm in caro, in quo potentiæ reliquæ per consensum ab imaginatiua ablata oblæduntur. Et ob id credendum est fieri, quod carotici aliquādo breuissimo tempore excitati redeant ad naturalem statum, lethargici

Caroticos non intellexit Gal. illæsam habere respirationem absolute, sed respectu apoplexiæ.

G vero rarius. Quibus etiam constare arbitror, qua lege intelligendum sit illud difficile Galeni verbum loco nuper citato, capite nimirū 2. *lib. quarti de locis*, in cari essentia enodanda, vbi statuit, quod quia anterior cerebri pars vniuersa læditur, ob id laborantes omnino sensu & motu priuantur, salua manente respiratione: cum difficile sit credere, non concidere carum cum apoplexia. In qua re statuendum est, Galenum esse intelligendum de his sensibus, qui in anteriori cerebri parte magis vigent, si quidem ibidem causa mali vehementius infixa est, non de tactu, quem leuem fortiri comperimus, quia minor facultatis actio ei sufficiens est quàm motui, quo ob id omnino orbari videntur. Præterea arbitrandum est, Ga-
A 41 lenum non dixisse illæsam esse respirationem absolute, sed respectu apoplexiæ: nam ob id dictum est à Medicis omnibus, respirationem seruari secundum naturam, quia in apoplexia adeo difficilis est, vt suffocatione periclitentur laborantes, quod essentialis sit cerebri ea parte læsio, in caro verò secus: & ob id caro affecti non moriuntur vitio respirationis, quia alterius potentiæ consensu solum oblæditur, nōn primario vt in apoplexia postica cerebri parte affecta.

Catochi nomine quæ veniant.

Catochi nomine multa subintelligunt auctores: nam per similitudinem a perstantia & firmitudine cephalæam ægre solubilem, & eodem modo se habentem catochum appellauit Hippo. *lib. 5. de concis pre. text. 13. & 1*. Præterea per catochum ex veteribus Asclepiades *catalepsin* intellexit (*quod nos idem esse mox probaturi sumus*) Diocles
B verò & Hippo. *aphoniam* intellexerunt. Philippus & Archigenes *exsolutionem*. Ceterum communior sententia est, catochum seu catalepsin nihil aliud esse, quam detentionem seu congelationem, in qua laborantes veluti congelati, rigidi, & tensi, eadem figura, qua deprehenduntur, apparent & permanent: & ob id scriptum est lib. finitionum: *Catochus est, cum sensu priuatur animal, corpusq; omnē velut gelu obrigescit*. Est insuper in catocho adspectus, qualis intuentium & aliquid volentium, ad mansuetudinem potius, quam ad audaciam pertinens: oculis enim sunt apertis & fixis ac intuentibus. In quo sanè affectu constat cerebrum esse oblæsum, magis versus partes ipsius posteriores, *vt placuit Galen. lib. de differentiis symptom. cap. 3. &*

Catochos seu catalepsis quid & cuius naturæ.

affectum esse symptoma noxæ functionum animalium principum omnium, sed maxime imaginatiuæ, seruata tamen respiratione. In cuius affectus enodatione, primo cum Galen. *4. de caus. symptom. cap. 16. & lib. ad Tyro. cap. 8.* statuendum est, catochum idem esse cum catalepsi, vt antea dixeram.

C Præterea causam & immediatum huius symptomatis vitium nunc sese offert explicandum: in quo tanquam occasionem eius humorum motus arbitramur: nam aliquando ex delirio in ipsum fit cōmeatus, nonnunquam ex febrib. malignis, non raro ex cephalæa veternosa, sæpe ex ebrietate, ex insulatu aut caussis, quæ crassum sanguinem ad cerebrum, aut ad ipsum agitare sunt aptæ. At causæ, quæ morbosum præstant apparatum, citra controuersiā sunt crassa, frigidissima, ac siccissima pituita: sic enim Galenus *2. aph. commen. 3.* frigidam ac siccā cerebri intemperiem ex frigidiori sicciorique materia ortam esse testatur: nam certum est plerumque fieri per obstructionem, & ob id subito, quia sic subito soluitur. Cui etiam consentit Aetius, qui ex atro humore fieri est arbitratus. Quod etiam confirmauerat Galen. *de locis aff. cap. 5.* vbi demonstrat, epilepsiam non posse fieri à nudo intemperamento sicut neque apoplexiam, vt etiam probat *cap. 7. eiusdem libri*, quia subito fit & soluitur, quàmuis *2. aphor. comment. 3.* contrarium videatur posse probari.
D Quippe eo loco non intelligit Galenus per refrigerationē vnà cum siccitate iunctam, nudam intemperiem, sicuti neq; per frigiditatem humiditati admixtam, solam intemperiēm, sed nititur per ea verba declarare, qualis naturæ sit materia, quæ malum generat. Accedit insuper vltima causa, quæ à reliquis diuersissima est natura & lędendi modo: nam ex multis auctorum constat, catochi causam sanguinis cōcretionem esse in magnis venis posterioris cerebri partis, siue calor influens, vel propter copiam sanguinis, aut obstructionem vasorum interceptus sit, siue ad extinctionem agatur. Quæ sane catochi natura, causa & modo agendi à communi diuersissima est: nam in vero catocho, posterior cerebri pars ex omniū consensu, longe magis afficitur, idque ab humo-
E re frigido & sicco: quo fit, vt rigidum subsistit corpus prædicta causa affectum: quod exorta à cerebro, eo humore rigeant etiam, & veluti dura ac densa efficiantur. At in hac vltima catochi causa, non ventrem postremum à pituita crassa & sicca, sed ex sanguine melancholico & crassiori eas venas oppleri, quæ ab occipitio rectà procedunt ad sinciput: maxime si sanguis ibidem concrescat, intercipiatq; aditum.

Catochi que causæ.

Sed in catalepsi dubitandum est, *an à frigida & sicca intemperie fieri citra humorum affluxū possit*, cum id ex Galeno videatur posse colligi. Multi quidem interpretantur, & ex Aetii dogmate eliciunt, per frigidum & siccum intemperamentum, melancholicum succum cerebrum opplentem, intelligendum fore: & sic referunt Aëtium voluisse, cum dixit, *ex sanguine fieri catochum siue catalepsin*, nimirum ex sanguine melancholico. Verum id multis rationibus videtur veritati aduersum: nam & melancholicos frequentius in eum affectum casuros fore certum fuisset, & rursus ex nullo intemperamento longe minus constat fieri posse,

Catalepsis an a frigida & sicca intemperie citra humorum affluxum fieri possit: Catochos vnde fiat.

cum (*vt dictum est*) subitò soluatur & fiat. In qua re F statuendum est, potius ab oppletione venarum & arteriarum, quæ per cerebri meninges disseminantur, fieri, aut ab humore frigido & sicco, subito affatimque replente prædicta vasa, potius quam ab intemperie nuda. Cui generationis modo reducitur sanguinis vbertas in prædictis vasculis, vt Aetius statuit: & hanc catochi speciem *illegitimam* arbitramur, eo quod obstructio potius fiat in vasis prædictis, quàm in cerebri cauitate postica, *vt dictum est*. Quod sane distinxisse ad curationem oportebit: nam in his copiosius sanguinem fundes, in aliis vero, quæ lente fiunt & paulatim, non ita. Deniq; ex hac sanguinis copia aut siccitate ligni instar, rigidi super sunt ægri, & eodem statu, quo deprehensi fuerunt sine sensu ac motu.

Catochos illegitima.

Est præter has alia non minoris momenti caussa, nimium lumbricorũ vbertas, quorum, dum viuunt & mouentur, efferuescentia & determinus vapor in catochum inexpugnabilem laborantes ducit.

G

Catochus affectus soporosus, plurimos habet gradus.

Præterea, catochus generaliter sumpta acceptione vocabuli, inter soporosos affectus numeratur, plurimosq; gradus intensionis ac remissionis sortitur: nam initio loquelam non adimit omnino, neq; principum facultatum actionem, postea vero ingrauescente malo omnia abolentur: sed antequã laborantes in hunc statum conscendant, contremiscunt, sicut alii ingemiscunt, & nonnulli iussi, vt linguam exerant vtcunque intelligentes, id conantur efficere: alii memoria tenent, quæ audiunt, audiunt tamen obtuse, præsentes agnoscunt, sed neque loqui possunt, neq; corpus mouent. Aliis autem sic malum increuit, vt Galeni discipulo accidit, quod immoti rigidique instar ligni iaceant. Quibus fit, vt caussæ

A 42

Catochos periculosior lethargo.

seueritate & potentiarum læsione constet lethargo esse periculosiorem, licet paulo sub vigilis comatis specie & natura catochum complectatur, sed non verum catochum, quippe tantum certa quædam comatis species ea parte explicatur: nam de vero catocho [illegible] iuxta communem omnium mentem abunde disseruit. Dimitto hac in parte, Aetium in natura, signis & caussis huius affectus, longe diuersum fuisse à Galeni mente: arbitror enim per catochum alium potius intellexisse affectum, diuersum à catocho Galeni, quem febre carere statuit, cum contrarium posset colligi ex Aetio.

Lethargi nomine quæ veniant.

Lethargus igitur, vt refert Cælius Aurelianus, varie ab antiquioribus vsurpabatur: sed eis acceptionibus breuitatis caussa prætermissis, duobus B modis proprius statuendum est accipi: (*licet Hipp. 6. pop. part. 5. tex. 32. expresse lethargum nominet omnem soporosam affectionem.*) Vno quidem communi nomine, pro symptomate, hoc est, pro somno profundo, quo tempore idem est, quod carus, & citra essentiale vitium in capite aliquando fieri potest: sæpe quidem per consensum, & tunc diffinitur per inexpugnabilem dormiendi necessitatem: nam lethargus affectio cerebri est, à celeri & repentina obliuione, nomen habens, quia, vt nonnulli referunt, est de [illegible] expers, sopori & celeri obliuioni coniunctum. Quo fit, vt multi existimauerint, omnem somnum lethargum dici debere, licet à frigido fiat succo & non putrescente, vt in caussarum enodatione mox leges. Interdum vero lethargus pro morbo est vsurpatus (*cuius symptoma est profundus somnus & stupida obliuio*) cum tumore frigido posterioris cerebri partis, *vt ex Gal. refert Cardanus 7. aphor. commen. 59.* quippe inquit, *apostema est in puppi cerebri, vbi memoria læditur, à quo etiam symptomate Arabes suam mutuarunt definitionem.* Itaque lethargus sopor est præter naturam, continuus, cum febre lenta, à pituita putrescente, quæ locum, in quo princeps animæ pars residet humectat & diluit, innuens non posticam solum partem, sed omnes occupare. Ex quo etiam prodit C esse segnitiem seu ignauiam & exsolutionem totius corporis, cum infirmitate facultatis animalis, à perfrigerato & madefacto aut resoluto neruorum principio: qua finitione designatur symptoma & particula patiens. Nomen habet hæc affectio ab obliuione & captura seu inertia, vel (*vt Aurelianus statuit*) ab otio, quia in ea ægri stupidi iacent cum sopore, obliuione, & inertia, ob deficientem vel infirmum imaginatricis motum: & sic lethargus multiplex colligitur apud Archigenem & Posidonium: nam aliquando nascitur vitio hypochondriorum: nonnunquam primum inuadit: item non raro morbum alium sequitur, vt phrenitidem lethali mutatione, & sæpe in morbis habet incrementa cum febre, quia cerebrum madescit fusis & liquatis frigidis, crassis & motui ineptis humoribus: nonnunquam succrescit ante febris incrementum contracto ad interiora sanguine, vt in malignis viscerum inflammationibus. D

Lethargus quid.

Lethargus vnde dictus.

Lethargus multiplex.

Præter dictos modos, quibus lethargum fieri scimus, statuendum est eius caussam frigidam admodum existere, vt in caro, sed necessum est, eam esse putrescentem, licet non desint, qui teneant, non opus esse putrefieri, quia videbatur potius subsecuturum vigil coma, quam lethargum. In qua dubitatione expendisse oportet, quod licet Galenus nullibi, præterquam 13. *methodi*, dixerit fieri ex putrida pituita: nam vbique refert ex frigidissima, cum hoc tamen statuendum est, quod interim, quod pituita non putrescit, lethargus non est sed carus, & tunc lethargum fieri, cum febris excitatur. Nam cum Gal. 4. *de præsag. ex pul. & 3. pop. part. 3. commen. 45.* statuerit, ex pituita dupliciter fieri lethargum, cum febre, aut citra ipsam loquutus est de lethargo, prout symptoma designat, hoc est, somnum profundum non prout morbum dum citra febrem posse fieri statuit: nam verum lethargum, per febrem definiri certum est, vt altera diuisionis pars ostendit. Et sic ob adductam rationem lethargus quatenus ad symptoma attinet, mediæ est naturæ inter coma vigil & carum: nam in lethargo laborantes profundius dormiunt, quàm in comate vigili, leuius vero quàm in caro, quia loquuntur E & delirant, tantum inquam, quantum materia calidior est, materia cari, minus vero quàm coma, quia acrior est in eo materia: at in lethargo tantum somnus efficitur profundior, quantum densior eleuatur ex putredine vapor, quia aptior est ad somnum conciliandum, quàm putredinis calor ad vigiliam inducendam: præterquam quod febre, & ea ex ratione eiusdem affectus

Lethargi ex quibus oriantur caussis.

Lethargus non est, si pituita non putrescit, sed tunc cum febris excitatur.

orta

orta ab vtrisque dissidet, quia de genere est inflammationum, quæ in cerebro succrescere possunt. Quo significato, est affectio phrenitidi quodammodo contraria, humore, ex quo fit & loco, quia lethargus magis in cerebri substantia efficitur, quod nequeant membranarum venulæ F crassiim humorem, à quo lethargus concitatur, ita facile suscipere. Sitne lethargus vera inflammatio, an solum cerebri irrigatio non leue dubium est, ex vtraque enim parte multæ exstant rationes, & auctorum cōtrariæ sententiæ. Quippe Auicen. apostema frigidum nuncupasse constat: & Galen. 7. *aphorism.* abscessum in principe parte cerebri ex materia pituitosa ortum: item affectionem phrenitidi contrariam secundum speciem, & multi etiam alii ex auctoribus idem profitentur. Verum exstat sententia Galen. 7. *aphorism. 73. & 4. de caus. pul. 13. 1. prædict. 1. compendio de pul. 3. aphoris. 30. & 3. de locis aff.* quibus locis semper lethargum diffinit per irrigationem cerebri à pituita, & per læsionem cerebri, vt pars similaris est. Sed his auctoritatibus prætermissis, statuendum est, semper fieri in cerebri substantia ex humorum frigidorum irrigatione: quem sane humorem, vno è duobus modis scimus lethargum excitare, nimirum, pituita collectionem, seu aliquo modo tumorem intra cerebri G substantiam efficiente: non quidem tumorem durum & verum abscessum, qui cauitates cerebri comprimat (*læderentur quippe eo tempore sensus & motus*) sed pituita in maioribus porositatibus collecta, vt totum cerebrum quodammodo tumefiat, haud secus quam spongia aqua imbuta. Quo fit, vt solum hac lege intelligendi veniant auctores statuentes apostema esse, non quod abscessus sit, & cerebrum lædatur vt pars instrumentalis triplici morborum genere licet quodammodo crescere videatur cerebrum, sed vt simplex; cum humorum succensione, aut eadem pituita totum A cerebrum irrigare; dummodo ibidem putrescat, quod essentiale est in hac affectione. Qua etiam parte expendisse oportet, aliquando, quinimo non raro, bilem esse potissimam lethargi caussam, quatenus vehiculum ad cerebrum efficitur eius pituitæ, quæ effectura est lethargum, vt ex Gal. habetur 1. *pror. com. 1.* dicēte: *Nonnunquam & in horum alterum, res ita deflexit, vt vel bilis vel pituita superior sit, æger que reddatur aut phreneticus, aut lethargus*: arbitror tamen eo tempore non fieri legitimum lethargum, sed alterius affectionis participem. Fit itaque hic morbus læso cerebro, quatenus pars simplex est & instrumentalis simul, *vt superius dictum est*. Exstat præter id non mediocris momenti differentia in generatione huius affectus: quippe aliquando incipiendo procedit citra alterius morbi præexistentiam: nonnunquam vero febribus malignis succrescit, vel cuiusalteri morbo, in quo pituita, quæ densata B præfuerat, vi caussæ alicuius liquetur soluaturque & materia huius mali efficiatur. Quo fit, vt ex caro fiat sæpe lethargus, & non è contra, quia crassa illa cari materia tenuata & putrefieri incipiente, migret in affectum periculosiorem, licet somni profunditas sit minor. Verum, quia caussarum materialium notitia nulla alia necessaria existit, hæc dixisse sit satis, cum de symptomatum huius affectus & reliquorum, qui men-

Lethargus sitne vera inflammatio an solum cerebri irrigatio.

A 43 Bilis quatenus lethargi caussa.

tem turbant varietate & natura diligentius philosophari oporteat. Quippe, licet pituita in cerebro præter naturam contenta, caussa somnolentarum affectionum in genere sit, nihilominus tamen, vt locum euariat in ipso, ita & symptomata diuersa esse oportet. Nam si ipsum cerebrum lædat, quatenus pars simplex est, & cum hoc ad anteriorem eius partem vitium attingat, somni proculdubio concitabit eas differentias, quas hucusq; memorauimus in soporosis affectionibus: verum si mediam eius partem vel postremam, stoliditatem quidem, vel amentiam gignit, licet hæc in somnolentis etiam reperiantur, & dum memoria læditur. Cæterum vt lethargus C fiat, necessum est lædi potius cerebri substantiam, quam menynges, idque iuxta eius porositates, ac temperiem, vt placuit Hippoc. & Galen. qui repleri cerebrum frigidis succis, per lethargum statuunt: quod profecto non licet de ventriculis intelligere, vt multi perperam nituntur monstrare, quantumuis dictum sit, postremam cerebri partem in eo affectu lædi magis, nam de porosa substantiæ parte subaudire oportet, non de ventre. Quippe ea est somni naturalis differentia à lethargo, inter alias, quas à principio huius capitis adduximus, quod ille maxime in anterioribus cerebri partibus viget, lethargus vero maxime in postica, licet ad anticam sese extendat: item ille solum fit collectis animalis viribus, lethargus autem prohibitis, coercitis & infirmatis, & ob id ille à caussis secundum naturam, hic vero à morbo: item ille reficit potentias, interim tum actus cohiber, hic autem minuit, & actus simul vitiat. Quale autem animalium actionum D vitium ex somnolenta hac affectione succrescat, disces facile si conieceris, potentias cerebri omnes simul vel singulas lædi posse, vt dictum est, idque vel diminute, vel ex toto ablate, aut corrupte; vt latius in enodatione signorū leges. Sed omnes simul diminutæ lethargum efficiunt, quod ad curationem distinxisse, non parum refert. Cæterum ex memoratis rationis viribus nuper adductis, prima illa defectu imaginatricis fit, secunda æstimatiuæ, & tertia memoriæ, quod instrumenta desint ad ratiocinandum idonea. Quippe plures obliuiosi efficiuntur, postica cerebri parte læsa, stolidi ob nuper adductam rationem. Quæ sane symptomata euariari aliquando comperimus, ac dissidere ab his, quæ ex sanguine in eisdem locis exsistente, contingit suboriri. Quippe is in primo ventre abundans, leuem somnum (*nisi præ nimia copia, cerebri substantia comprimatur, aut ventres obturentur. nam tunc grauiorem concitat, vt colligitur ex Galen. lib. 1. prorr.*) solum habet efficere: verum si alias cerebri partes obsideat, deliria cum risu & hilaritate concitat simul cum leui somno. At bilis vbicumque sit in cerebro, delirium cum feritate & iracundia ac ingenti vigilia concitat: melancholia vero, in priori E parte vigiliam, in media delirium cum timore & mæstitia, in postrema autem catochum seu catalepsin, ob impensam siccitatem qua pollet, & interdum memoriæ iacturam, ob innatam frigiditatem. Verum si prædicti humores cauitates potius cerebri obstruant, quam substantiam intemperent, tunc quidem affectiones fiunt à prædictis longe diuersæ: qualis naturæ est apoplexia,

Lethargus vt fiat, lædi potius oportet cerebri substantiam, quam menynges.

Somnus naturalis à lethargo quid differat.

Lethargicorum varia symptomata.

epilepsia, incubus, & vertigo, *vt cap. sequenti latius sum monstraturus.*

Quibus præmissis, antequam lethargi signa aggrediar, conferentiam, differentiamq; harum soporosarum affectionum ad inuicem constituere oportebit, vt subsit clarior cuiusq; harum conditio & natura. Nam hæc etiam signorum munere prædictas affectiones ostendent. Sed in primis sciendum est, potentias cerebri interiores, quas *rectrices* medici appellant, vno è duobus modis affici posse. *Primo*, dum singulæ per se seorsum læduntur: *secundo*, dum plures aut omnes simul: Vtcumq; tamen sit, siue omnes siue vna lædatur, id illis accidit vno è tribus modis, nimirum *diminutæ*, aut *corruptæ*, vel omnino *ablatæ*. Ita profecto, cum omnes simul vitiantur, mistum quoddam delirii genus proficiscitur: dum vero ex toto auferuntur, apoplexiam sequi omnibus est compertum, vel carum, carochum aut catalepsim. At dum omnes simul imminuuntur, sed memoria potissimum, proculdubio lethargus, coma seu cataphora proficiscuntur. Sic cum ratiocinatrix, (*vt Gal. statuit libr. de symptom. differen. cap. 3.*) omnino deperditur, *anoa* siue *amentia* dicitur: cum vero hæc eadem imminuitur, *morosis* siue *fatuitas* nominatur, cum autem vitiatur, propter *delirium* vocatur: & fere pari ratione cum imaginatrix offenditur, easdem læsiones perpendimus: sed magis elucet eius omnimoda ablatio in caro & catalepsi, cum vero imminuitur, in lethargo, & cum vitiatur, in phrenitide. Et quamuis non desint, qui ad memoriæ vitia non pertinere delirium referant, experimento fidissimo comperimus, duobus modis ex huius potentiæ læsione deliriũ proficisci: vno dũ diminuitur, & defectu specierum discurrere seu ratiocinari homo non potest: alio vero, cum praue ministrat rerum adseruatas species, & sic ratio praue etiam discurrit, & mansuetum quoddam delirii genus prodit, *vt paulo inferius latius sum probaturus.* Itaque, ex his læsionum fontibus, has soporosarum affectionum differentias facile erit distinguere & nosse. Quas etiam affectiones, sicut & alias, quas mox referam, longissime ab apoplexia differre facile cõstabit: nam parum aut nihil habent respirationem mutatam, apoplexia vero plurimum. Item innotescunt prædictæ affectiones & dissident ab epilepsia, quod soporosi laborantes, citra motum, velut mortui iaceant: epileptici vero variis, inordinatis & vehemẽtissimis motibus, hinc inde agitantur, licet in omnibus potentiæ interiores diminutæ aut ablatæ videantur. Præterea differunt inter se soporosi affectus, & innotescit in cerebro affecta pars, quia in lethargo plerumq; capitis posterior pars euidentius læditur, licet anteriores etiã collædantur, vt stupida admodum obliuio ostendit, & potentiarum anterioris partis diminutio: at in caro, pars anterior magis quoad ventres, licet substantia etiam intemperetur, atque posterioris etiam ventris, vt monstrat immobilitas, non tamen cauitates ventriculorum solũm, sed etiam substantia, alioqui epilepsia fieret. Differunt insuper, quia licet vterq; affectus à frigiditate fiat, carum nuda intemperies progignere potest, lethargum vero nequaquam: item carus fit aliquando per consensum, lethargus minime, quia inflammatio cerebri est. *Præterea* materia quoque differunt, cuius differentiam facile cognoscere possimus: nam licet in vtroque affectu, frigidus, crassus, viscidusq; humor causam præstet, tamen in caro neq; humor putridus est, neq; febris succrescit affectionis ipsius ratione; ob id profundior est in eo somnus quã in lethargo, in quo ratione caloris facilius excitatur laborans, quã in caro: quo fit, vt caros facilius aliis affectionibus succrescat, quibus veluti symptoma exsistit, vt vehementib. febriũ accessionibus, cerebri compressioni, fracto nimirum cranio & lumbricis quoq; atq; medicamentis calidis laxantibus assumtis. In lethargo vero, putrescit in cerebro humor, & ob id perpetuo febris accedit: Carus autem dissidet à catalepsi, quia in ea si Gal. credendum est, laborantes nonnihil loquuntur, in reliquis autem omnibus silent, præterquam, quod rigore & tensione ob humoris siccitatem, catalepsi à reliquis dissident: insuper ij aliquando oculos habent clausos, & frequentius apertos, reliqui vero semper habent clausos. Sic profecto, qui caro sunt correpti ab omnibus profunditate somni dissident, nam mortui effigiem æmulari videntur, & non sine magno labore excitantur, ita vt minime vera sit expergefactio illa, sed solum veluti quoddam vitæ signum exsistat. At qui catocho seu catalepsi laborant, licet lethargicorũm signa quoq; habeant, præ se tamen ferunt alia, quæ peculiarius sui speciem referunt, vt est supinus decubitus, colli distensio; vt optime Aurelian. aduertit; genarum rubor; febris & vocis defectus, palpebrarũ adapertio; & infixa atq; immobilis intentio luminum, tanquam quidquam intento intuitu adspicere cupientium. Sequitur etiam lacrymatio, tanquam sentientium atq; dolentium, saltus quoq; adest, & palpitatio latenter commouens musculos, maxime eos, qui buccas agunt: mouent aliquando supercilia, digitos, ac manus, adest & singultus creber, & sonans ventris inflatio, potissimũ circa stomachum, dẽtium stridor, oris apertio cum saliuarũ fluore, & si ante oculos quid moueas, immobiles obtinent Aetii decreto, licet aliquando, vt Auerrhous refert, mouere & quasi loqui videãtur ac suspirare, cum motu labiorum: atem perpuncti sentiunt, & odoramentis videntur delectari. Pulsus habẽt lethargicis persimiles; non tamen adeo debiles & molles, neq; inæquales. Verum cum res morti proxima est, in his & aliis soporosis affectionibus, feruor plurimos cal… otescit in cute, spiritus difficilis, mentum quoq; pectori affigitur, musculorum qui buccas agunt motus tanquam ridentium: sudor igneus apparet, & in vultu varii colores, & maculæ rotundæ, atq; in gutture stridor.

Signis autem (*præter dicta*) qui… prædictæ affectiones monstrentur opus non est, si quidem omnibus sic affectis somnus grau… perpetuo adest. Verum signis indigemus, quæ vel futurum præmonstrent, vel præsentem ab aliis sui census distinguant. Futuram somni profunditatẽ monstrant obliuio omnium rerum stupida, & ad respirationem & ad reliquos corporis motus tarditas: propensio item tenacissima in somnum, à quo nihil leuatur laborans, & cum hoc interrogatus si quid doleat, nihil respondet: adest & taciturnitas, insolita mœstitia, oscitatio iugis, & crurũ extensio, tanquam non expergiscentis, & ple-

Margin notes (left): F — Potentiæ cerebri interiores quot modis affici possint. — 6 — Delirium ex læsione memoriæ duobus modis fit. — G — Soporosæ affectiones quid ab apoplexia differant. — A 44 — Quid ab epilepsia. — Quid inter se. Lethargus & carus quid differant. — B

Margin notes (right): Carus & catalepsis quid differant. — C — D — Soporosæ affectiones quib. signis innotescãt. — E

plerumq; adeo sic affecti redduntur stupidi, vt si quid petierint aut loquantur, mox præ obliuione in medio subsistant & taceant, aut submissa voce loquantur. Facies præterea tumida & splendida apparet, ob pituitæ copiam caput iam adscendētem, sudor circa caput ipsum & ceruicem, ob eandem rationē emergit, lingua alba & multa saliua plena, & ea ratione ad loquelam tarda: vrina alba & veluti iumētorum excernitur, vel cum saliuosa spuma supernatante, quæ humorū crassitiem & turbationem ostēdit: pulsus altus, mollis, debilis, intermittens magis quàm intercurrēs: dicrotus aliquādo, si inflammatio cerebri membranas attingat, vndosus tamen semper, maxime si sopor iam accedat cum lenta quadam febre.

F Pulsum tamen arbitramur magnum fore, quia facultas nō æque languet, ac in peripneumonia, magnum etiam vsum adauctum, non æque celerem & crebrum, quia satis est magnitudo, mollem ob humorem peccantem, non quidem, vt multi censent, ob mollitiem partis affectæ, siquidem eam dum flaua bilis inflammat, fiunt pulsus duri: ex quo constat non nisi ex humore pituitoso mollitiem prodire, inter currens efficitur minusquam intermittens, quia maior est facultatis impotentia, quæ ob id intermittit, quamuis sit vsus adauctus adeo vt intercurrentes efficiat. Adest insuper sic affectis aluus soluta ob pituitæ copiam, nonnunquam vero adstricta, propter obstructionem pituitæ, & eius inundationem, quæ sensum hebetat.

Lethargo vero affecti vtrum perpetuō patiantur delirium.

Prodit ex præfatis signis non leue dubium circa lethargi inconstantiam, & obliuionem, ac mentis turbationem, *reperiatur ne in vero lethargo perpetuum delirium, aut secus*, non omnino conuenit inter omnes auctores: Rei tamen veritas est, impossibile esse, laborantem vero lethargo mente

G constare, si quis partis officium & læsionis magnitudinem diligenter examinet, vt variæ auctorum sententiæ insinuare videntur. Nam cum verum sit, in lethargo omnino fere memoriam aboleri, & imminui ratiocinatricem & imaginatiuam, hinc profecto fit, quod mente constare non possint. Cuius dubij occasione statuendum est, primo cerebri substantiam in hoc affectu lædi, ac insuper eius cauitates, non ventres, sed quæ porositates vocantur. *Secundo* præmittendum est, ratiocinatricem per morbos viciari, ac delirium

A 45 Delirium duobus modis fit.

fieri duobus modis: vno quidem ratiocinandi: aut imaginandi potentia corruptos edente actus, quod medici verum appellant delirium, cui simile prodit aliud ex memorandi potentia, prauo ordine & modo suppeditante ratiocinatrici reseruatas species, prodiens à composita intemperie, ex humore frigido & putrido calore contracta: alio vero modo, memoria abolita, vel plurimum diminuta, maxime infirmis existentibus ratiocinandi & imaginandi potentiis, quod magni est momenti ad ratiocinationis errorem: nam si vel omnino omnes defecissent, aut pariter imminuerentur, vel saluæ superfuissent, vtiq; nullum esset in ratione vitium, attineretq; symproma ad amentiam potius. At in lethargo, in quo ob defectum memoriæ, cum ratio parum infirma est, studens discursum efficere, ob defectum materiæ, specierum nimirum in memoria seruatarum, praue discurrit laborans, ac mente vacillat, aut si placet, delirat vna ex his delirij sororibus: nam alia, & quæ vera est delirij natura nequit, B quantumuis essentiam lethargi sitam esse multi medicorum statuant in pituitæ intra cerebrū incalescentia, aut putredine: siquidem maioris momenti & efficaciæ est, pituitæ lentor, & innata frigiditas ad immobilitatem potentiarū, quàm sit calor ille lentus, ac paruus ad corruptionem & erroneum actum, vt verum fiat delirium. Quippe, si admodū creuerit putredinosus feruor, iam tunc mixta fiet affectio ac typhomania finitima. Quibus suppositis, sic diluenda controuersia est, nimirum, impossibile esse laborantem vero lethargo, mente constare, si quis partis affectæ proprium officium & læsionis magnitudinem (*vt dictum est*) diligenter examinet. Quod profecto variis in locis Galenus insinuauerat: maxime vbi phrenitidem & lethargum contrarias esse affectiones statuit, cæterum eiusdem partis: maxime *3. de locis affect. cap. 5. & lib. 1. 3. method. cap.* 21. & Hipp. *lib. 2. de morbis*, & alii etiam auctores idem testantur. Constat igitur ex cōtrarietate diuersum sym- C ptomatum, ex eadem læsione eiusdem partis, earundem quoq; facultatum læsio. Quo fit, vt necessario delirent & errent ratio & imaginandi potentia: nō quidem ratione propriæ corruptionis (*quia causa mali calida sufficienter non est, aut proprium exsistit has potentias euertere & vitiare, non minuere, vt frigida quæ lethargum creat*) quod necessum erat, ad veram delirij rationem (*vt ex adducta diuisione delirij, facile probatum superest*) sed per consensum & defectu specierum memoriæ, quibus reliquæ potentiæ opus habent, ad proferendum rectum de rebus discursum. In quare, habeatur vt vera conclusio, lethargo affectos, ex necessitate naturæ mali, non constare mēte, cum hoc tamen non delirare vero delirij genere, in quo principes potentiæ ex propria læsione & calida causa orta, corruptas edunt actiones, sed imminutæ memoriæ consensu: In quo statuendum est lethargum D differre ab stultitia, vbi ratiocinandi potentia aut oblæsa est, aut plurimum diminuta: & pari ratione ab amentia, vbi omnino memoria destituuntur laborantes. At vbi omnes prædicto ordine imminuuntur, vt in lethargo, hac ratione delirant homines. Sit ne sufficiens memoriæ amissio, ad huiusmodi delirium efficiēdum, cum memoria solum circa res præteritas versetur, siquidem de præsentibus & futuris potest homo elicere iudicium, latius disputatum reperies, *cap. de perdita memoria.*

Lethargus à stultitia differt & ab amentia.

Vlterius sciscitandum est, *sit ne delirium hoc pathognomonicū lethargi signum.* Cuius doctrinæ gratia præmittendum est, in lethargo necessario adesse delirium, sicut in phrenitide, aliquando stupidam obliuionem, vtrumque tamen diuersa ratione & modo, vt affectiones inter se etiam dissident. Nam in phrenitide obliuio succrescit, non tantum memoriæ vitio, quantū ob vehementem imaginum & specierum euersionē & distractionem adeo pressam, vt obliuiscantur laborantes meiere, postulata matula. In lethargo autem de- E lirant homines non quidem primario ratiocinatricis vitio, sed quia illi diminute referuntur rerū simulacra & species, & ob illum calorem ex putredine contractum, qui licet insufficiens sit, ratiocinatricem primo euertere, euertit tamen species

Delirium vtrum pathognomonicū sit lethargi signū.

species ratiocinatrici præstitas, quo adeo praue discurrit homo, vt pustulata matula, bibere aliquãdo conetur, ac si vas potui aptum fuisset. Atqui cum hæc omnia ex intemperie illius partis, tanquam ex primo morbo proficiscantur, si putridæ pituitæ calor verum delirium effecisset ratione læsa, vt phrenitidis æstus vigiliam vtriq; & potentiarum conturbationem efficeret in lethargo, non somnum: verum cum id non possit, quia calor in eo affectu non est ita efficax, quod humoris humiditatem & lentorem superare possit, fit quod vigilia nõ succrescat, nec rursus reliquarum potentiarum contentionem & actum, ac ex consequenti, nec delirium, quia insufficiens est, ad mentis perturbationem, impediente etiã specierum eius mobilitatem pituitæ crassitie & lentore: euertit tamẽ eas quas memoria præstat. F Cõsulto prætereo in hac disputatione varias & expressissimas tum Hippoc. tum Gal. & reliquorum insignium virorum sententias, quibus apertissime constat, *vere lethargo affectos necessario delirare*, tum quia in rebus, quæ rationem habent in promptu, frustra semper sum arbitratus auctorum sententiis plurimum inniti, cum eorum varietas potius opinionem, quam scientiam generet, tum vero, quia nullus eorum expressit delirii modũ ad differentiam, qua delirium hoc efficitur pathognomonicum lethargi signum. Distingues tamen ipsum à phrenitide & eius delirio, (*non quidem solum vt res se habet in pleuritide, quia nullum habet solum pathognomonicum signum, sed quinq; illa simul iuncta, pathognomonica exsistunt, siquidem quodlibet eorum alicui alteri affectioni pathogomonicum efficitur*) sed præter id, quod febris, delirium & sopor simul iuncta, lethargum commonstrant solum per se delirium id valent ostendere: idque non tantum ex rixa & contentione, qua carent lethargo affecti, G verum ex modo euertendi ratiociniũ, iuxta Gal. tradita exempla de Iatrifieo, & de laborante, qui iubebat tibicines expelli: quo delirii modo seiungit læsam rationem à læsione imaginatricis. Sic profecto in lethargo, præter delirii mansuetudinem, varia deliramenta confundi, & omnem rationis & imaginationis modum euerti comperimus, cum obliuione & somno. Quo manifestum efficitur rationem, vitio potius memoriæ, quod est huius affectionis proprissimum, quam ipsius aut imaginatricis lædi: quo veluti digito signamus lethargum ipsum, ac à delirio phrenitiA 46 dis seiungimus, nisi dum adeo crescit phreneticus affectus, quod omnes potentiæ oblædantur, sed id deliriũ iam succrescit in statu aut fine phrenitidis, hoc vero in principio lethargi. Quo fit, vt cum auctores hæc non scripserint, mihi non placeat delirium à ratione lethargi seiungere, nec illi concedere delirium, quale in phrenitide reperitur, siquidem tantum distat lethargi delirium à phrenitidis delirio, quantum humor huius, ab illius humore, & quantum lethargi calor, à calore phrenitidis feruentissimo, & rursus quãtum pars affecta, quæ in lethargo præcipue est postica, sicut in phrenitide media, aut antica. Quibus rationibus persuasus censeo delirare homines in vtroque affectu, cæterum diuersa delirii sorte, quæ sufficiens sit suum proprium & peculiare designare affectum, tanquam pathognomonicum signum.

Delirium lethargicorum quod a phreneticorum delirio differat.

Triplex profecto in lethargi curatione insurgit medendi ratio & via: quarum vna solum est B proficua præludiis lethargi, quo eius generatio inhibeatur: alia quidem ei lethargo, qui ex alio morbo procedit: tertia vero ei, qui incipiendus fit. Nam licet in soporiferis affectionib. vna subsit fere medendi ratio, tamen nonnihil mutari ratione alicuius singularis intelligendum est. Sic profecto curandi ratio in comate & præludio lethargi, præmissa victus ratione exsiccante, & quæ in primis qualitatibus mediocritatẽ habeat, tam in potu quam in reliquis, duplicem præstat considerationem: Vnam quæ huic malo prouidet, cum symptoma est pituitosæ vel continuæ alicuius febris, quæ maligna sit vel mixti humoris: alteram vero, quæ primario caput apprehendens, postmodum febrem toti corpori impartitur. Vtriusq; enim seorsum meminisse oportet, si prius dixero, cari maximam habendam esse prouideotiam in his febribus, quæ per accessiones repetũt, & longe magis in continuis, *vt Hippo. lib. de morbis, & alii etiam præstantissimi viri testantur*, quod etiam intelligendum esse velim de comate, quantumuis primo accessu videatur parui momenti, dummodo id in continuis intelligatur, in quibus in- C dies crescit, ad morbi vsque augmentum sopor: nam comatosæ affectiones in interpolatis, non æque sunt graues & periculosæ, quod ad remissionem aut intermissionem deueniat laborans. Quippe sicut paraphrenitis in biliosis sanguineisq; morbis phrenitidis solet esse præludium, ita prorsus carus in interpolatis & continuis, atq; coma in continuis ipsis. Cari enim materiam vtrisq; nisi à natura valida discutiatur aut coquatur, facta solum à calore attenuatione, facile succenditur, & somnus fit grauior, aut commigrat affectio in lethargum, qui longe est caro periculosior. Quapropter statuendum est, carum rarius in continuis succrescere, sed cum accidit, grauius malum portendere quàm coma in vtrisq; licet frequentius accidat continuis, sicut interpolatis carus; quia in his forsan aliquid accessionis tempore excidit in cerebrũ cũ crassiori halitu, quod difficilius discutitur: quod in continuis nõ est verendũ, quia intra vasa maiora aut mediocria putrescunt humores. Itaq; cũ febri alicui malignæ vel alterius conditionis, comatosus sopor accesserit, duplex insurgit cõsideratio: febris vna, quæ causæ vicem habet: & incipientis mali altera: illa quidem, vt quæ principiũ alterius exsistit, aliqua ex parte cõtraria alteri expostulans præsidia: hæc vero quatenus ad symptoma attinet, his quæ ex- D pergefaciunt opus habet: quatenus vero ad morbum, principii inflammationum aut fluentiũ humorum more curatur. Sed habent ambo affectus vnam communem & generalem indicationem, omnium materiæ seu humoris peccantis euacuationem, & omnino eisdem præsidiis factã. Quippe incipiente aut imminente somno à febris humore vel vapore concitato, sanguinem protinus demes, si sufficienter ratione febris præexsistentis missus non fuerit: & febris residuo ac symptomati prouidebis. Quod si iam febris occasione ipsum sufficienter extraxeris, iterum venam tundere, nihil febri & eius humoribus nocebit, si vires constiterint: incipientem enim fluxionem aut tumorem præter naturam inhibebis. Verum

Lethargum curandi ratio triplex.

Coma & præludiũ lethargi qualiter curetur, aut inhibeatur.

Coma febri malignæ accedens quam requirat curationem

Sanguinis missio

rum id facies ex vena, quæ in carpo manus est, vt quæ è directo caput euacuare per sibi proximas E venas habeat: si tamen vires id non permittere videantur, cucurbitulis scarificatis id facies. At si somnus profundior iam apparuerit, ex vena nasi aut frontis sanguinem demes, & si sufficiens copia non fluat ex ea parte, aut fluxa non profuerit, vel ante huiusmodi scissionem, si visum fuerit, grandem cucurbitam occipitio affiges, & crebris scarificationibus factis, iterum affixa cucurbita sanguinem extrahes. Sed mox à principio & interim dum hæc fiunt capiti prouidendum est *oxyrrhodino*, cui adijcies plus *aceti*, nimirũ tertiam partem, & admiscebis *oleum chamæmelinum*, cuius quantitatem adaugebis, imminuta quantitate *olei rosacei*, quo magis somnus profundior factus fuerit, & ad statum peruenerit affectio, vel aceto acerrimo ferue facies *chamæmeli flores*, & *oleo rosaceo* acetum admiscebis, quod valentius discutit.

Purgatio. Verùm si vel id factum sit, vel non profit, vtrique affectui prouidebis, diligenter exhibito purganti pharmaco, quod pituitosos & crudos ac F putridos humores protinus educat: nam dum firmatum in capite malum nõ est, purgare seligenti pharmaco tanquam in turgentibus necessum existit. Quod si id fieri nõ possit, aut factũ nõ suffecerit, non erit abs re tertio quoq; die aliquod expurgans medicamentũ cum syrupis admiscere, quod prohibeat humorum ad caput maiorem adscensum: huius naturæ sunt *senæ folia*, vel *agarici modicum*, aut expressio *seminis chartami*, aut aliud his simile. Interim tamen dum hæc fiunt, ad clysteria, suppositoria, topica auxilia, & reliqua cõfugiendum esse consulit rei vrgentia. Insuper tamen ligatu i., frictionibus, siccis cucurbitulis, & maxime in ipsa somni vehementia & statu vti oportebit, quibus quod ad caput irruit pellatur distrahaturq;. Ac si quid receptum iam in capite apparuerit, supra prædictam oleorum inunctionem,

Puluis. puluerem sparges resolutioni idoneum, qui recipiat *coriandri præparati* ʒ.iij. *chamæmeli, stœchados, betonicæ, melissæ, ana* ʒ.ß. *piperis longi* g.vj. *caryophyllorum, spicæ, macis ana* ℈.j. & si laborans robustus fuerit, *euphorbij* ʒ.ß. quo vteris, dum pituita citra collectionem apostematosam cerebrum inundauerit, maximè cum constiterit oxyrrhodinum nihil profecisse. Cui vt ex vsu fiat, admiscere opus erit G *vel olei seu squillitici vel liliorum aut seminis rutæ* ʒ.ij. in reliquis vero febri prouidebis, vel eisdem fomentum parabis sæpius *philtro* aut *spongia* exceptum & capiti adhibitum, ac si non profuerit ad maiora auxilia deueniendum erit, vt mox audies.

A 47 Lethargus ex alio morbo ortus qualiter curetur. Verum si lethargus ex alio affectu inceperit, duplex insurgit consideratio, vna dum per viam iudicij seu decubitus humorum præexistentem morbum gignentium fit, febre quæ præfuerat remissiori facta, tunc quidẽ nulla est in curatione aut quàm leuissima habẽda totius corporis prouidentia, neq; per sanguinis detractionem nec per expurgans medicamentum, sed solum capiti prouidendum tanquam membro recipienti, cui ea auxilia adhibebis, quæ mox referam: si prius dixero reliquam consideratione esse, dum morbi præexistentis materiæ aliquam portionem mittit in cerebrum natura errans, parte in reliquis vasis manente, cui similis casus est, dum lethargus incipiendo procedit, in quibus pars materiæ illuc transmittitur, pars vero remanet in toto. Quo tempore coniectandum est, in morboso hoc apparatu (*siue morbum efficiat, siue secus*) motum, qualitatem & quantitatem. *Primò* quidem B motum, quem vno è tribus modis exsequitur natura, cum in affectionibus errat: primo velut fit in principijs accessionum eorum morborum, qui commigraturi sunt in lethargum, in quibus materia pituitosa tenui sanguini admixta, à vasis maioribus ad minora mittitur, futuræ accessionis causa, in quibus forsan aliquid excurrit in cerebrum, quo vel somnus fit grauis, vel principium si increscat sortiatur lethargus. *Secundò* fit per febris incrementa capitis pituita liquata, quæ primo somnum allicit, ac postmodum putrefacta lethargum, vt non raro contingere scimus in internis & malignis inflammationibus, & æstuantibus ac male morigeratis febribus. *Tertiò* vero mouetur pituita in cerebrum in febribus & alijs biliosis affectionibus, à bile efferuescente ac deferente eandem in cerebrum ipsum. Quos sane motus non vno modo compesces, sed quemque pro natura & conditione propria: nam dum in principijs accessionum fit, purgare protinus studebis phlegmagogo medicamento, aut cholagogo, si bilem illuc ducere pituitam compertum fuerit, ea lege quam mox statuam. Verum si ex calore liquante malum oriri comperias, mox caput præmunire studebis, & ab eo quod desitum aderat, modo supradicto deriuare. Cæterùm si C ex deferente bile fiat, bilem curandum est purgare non pituitam, quantumuis ab ea somnus prodeat: sic enim motum præpedies, & qualitati atq; quantitati deinceps expeditius prouidebis. His habitis, simul quantitatem demes & alio transferes, humores ac ipsorum qualitatem frænabis, nunc vno vtens, nunc alio auxilij genere.

Deinceps vero considerabis, sit ne quantitas Hæmorrhois quantitas qualiter tollenda. homoris, quæ peccat, simplex in viscere aliquo, ibidemq; ad caput fluens, aut simul cum sanguine admixta: nam pro ratione huius aut illius, principium curationis à sanguinis detractione, aut ab expurganti medicamẽto auspicaberis. Sic profecto, si constiterit cum sanguine illuc migrare, aut suppressam fuisse aliquam sanguinis vacuationem, vel cerebrum iam inflammari ac febrem crescere, siue incipiendo fiat lethargus, siue secus, mox à sanguinis detractione ex media, si plenitudo subsit, sin aliter, aut secundo ex humerali, vt *Gal placuit libr. de sanguinis miss cap.* 16. incipiendum est, protinusque porgatione vtendum D (*si affectio firmata non sit*) quo morbosus apparatus in caput non migret. *Præterea* omni diuersionis genere studendum est, humorem à capite, quisquis is sit, repellere *oxyrrhodino* & omni distractionis genere, *vt antea dictum est*: præterquam quod oxyrrhodino addes decoctum aut oleum *calidarum herbarũ cum maiori aceti portione*. Cauendum tamen est, ne somnus sit in potentia vigilãdi, nã his auxilijs longe deteriorẽ facies. Verum si his factis somnus adhuc perstet, expergefacere omni arte laborantem oportet, *per aceti acerrimi calidi olfactum cum spongia vel pulegio, nuce muscata vel caryophyllis, pyrethro aut euphorbio, cepa vel allio fernefacti*. Item euulsis è pedum digitis vehementer pilis,

pilis, vt acri dolore excitato facultas vigeat; plantas etiam sale & aceto calidis perfricabis, & cucurbitas ceruici & suris, femoribus & scapulis cũ E multa flamma affiges. Neq; licet plus aut plures earum scarificare, nisi redundantis sanguinis signum apparuerit: quippe tenuior & calidior imminuetur sanguis, crassiori & frigidiori relicto.

Clysma. Interim tamen dum hæc adhibentur, acribus clysmatis aluus citanda est, quæ virtutem habeãt à capite trahendi, velut est quod recipit *diaphenicon, electuarium Indum, de succo rosarum quantitate* ℥. *iiij. aut quinque, adiectis* ℥. *ij. salis cum oleo rutaceo, chamameli, vel anethi*, adiectis aliis, quæ caput respiciunt, vt vapore petente caput deuehatur facile vis medicamentorum trahẽtium ad eam partem.

Glandes. Irritanda insuper aluus est glandibus confectis, solito grandioribus, & crassioribus, nimirum, quæ semipalmi magnitudinem æquent: quæ sane cõficiuntur ex *hiera logodii quantitate triũ drachmarum, addito aut superspar so sale, vel colocynthidis pulpa, & filo appensa prosunt*. Quibus perfricare anum oportet, vt lacessita & irritata obtusa potentia facilius excitetur, & rursus ratione doloris materia ad infimas sedes reuellatur: nam in le- F thargicis potius his & similibus materia alio trãsferenda est, quàm sanguinolentis distractionibus.

Verùm si robustum fuerit corpus, & pituitosum humorem redundare compertum sit, expediet aliquando vni expurganti medicamẽto, potius gratia eius quod in corpore redundat, quàm eius quod caput iam obsedit. Cæterum, quia materiæ frigiditas adeo tenacem efficit affectum, sicut & copia periculosum, ob id omni arte curandum est materiæ inclementiam frænare, ipsamq; syrupis & potibus modice calefacere & extenuare, vt *melle rosaceo, syrupo stæchados, oxymelite simplici, vel de duabus radicibus aut quinque, cum decocto apii, fœniculi, capillorum veneris, anysi, cinnamomi, & aliis calidioribus*, ni febris vehementia vetuerit. Cui vsui syrupum conficies, qui recipit *radicis graminis, pe-* G *troselini, & asparagi ana* ℨ. *ij. capil. Ven. m. j. hyssopi, melissæ, betonicæ ana m.* ß. *anysi & fœniculi ana* ℨ. *j. seminis apii & petroselini ana* ℨ. *ij. florum chamameli & stœchados ana* p. j. fiat decoctio, & in libris septem eius dissolue mellis *rosacei* . iiij. *sacchari* q. s. fiat syrupus. Cui tertio quoq; die adiicies decoctũ *trium drachmarum foliorum senæ*, à cuius exhibitione suppositorium acrius porriges, quo excitata natura felicius expurget, quod medicamentum mouerit: nam hac lege non paucos restitutos vidimus.

Materiæ incidens & attenuans quibus fieri solet Syrupus pectoralis vtilissimus.

His enim præparatis materia & corpore, ad auxilia, quæ quantitatem humoris respiciunt, deueniendum esse consulit rei ratio. Ante tamẽ quàm purgantia medicamenta instituas, considera; sit ne adscensus humorum ad caput potius ex bile deferente pituitam, quàm ex vbertate pituitæ ipsius: nam si primum, quantumuis affectio pituitosa videatur, cholagogis medicamentis pur- A 48 gabis, quo minus bilis abundet, ac ea ratione minus pituitam ad cerebrũm ducat: quod plerũq; nobis vsu venit in febribus continuis & biliosis. Verùm si pituitam prædominari compertum sit, quemadmodum in plerisq; febribus spuriis, & in lethargo incipiente, tunc quidem phlegmagogis rem ages. Sic si affectio apostematosa non sit, aut iam inclinans, sanguine missu vel pituita vberius in corpore vagante, medicamento vtetis confecto ex *agarico & hiera*, si febris vigentia non vetuerit, vel infusum porriges ʒ. j. & . *agarici*: in quo dissolues *diaphenici* ℨ. *iij. vel pilularum aggregatiuarum & cochiarum ana* . ß. & cum sic affecti deuorare pilulas non possint, eas dissolues *aqua fœniculi, petroselini, asparragi, hyssopi, vel melissa*, & in his qui graui somno premuntur, addere poteris *syrupi rosarum* . ß. *cum castorei* g. xij. refert Oribasius ex Rufo Ephesio nullum aliud esse lethargo correptis æque vtile & efficax medicamentum ad pur- B gandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac *scamoneum cum castoreo* exhibitum: nam licet statutum sit bilẽ purgare, refert tamen idem auctor etiam pituitàm expurgare, maxime vt dictum est, bile admixta: porriges tamen vel lene dilutum g. iij. *aut* iiij. *cum castorei* ℈. j. *syrupo solutiuo rosarum Persicarum admixto*. Quod si laborans medicamentum sumere renuerit, quod obliuiosus existat, suppositoriis & clysteribus rem ages.

His enim vacuato vniuerso corpore, ad vacuationem capitis veniendum est, quod opus prudenter aggrediendum esse cõsulit rei difficultas: quippe protinus à principio vtendum nõ est his, quæ caput purgant, (*neq; dum febris viget aut præest, si ipsam sequatur lethargus: nam solum in incipiente a seipso & dum inclinat propicua sunt, aut cum lethargus per vltam decubitu originem traxit*,) nam sternutamentis, gargarismatis, & quouis alio caput purgantium genere plus ad ipsum trahes, quàm ab eo detrahere possis: prætetquam quod gargarismata & masticatoria nullũ possunt præstare beneficium, C quod laborans omnino mente nó constet. Sternutamentis vero, si affectio apostematosa non sit, irrigationibus, & linimentis vn solùm conceditur (*dummodo laborans epilepticus non sit*) quod hæc plerunq, accessionẽ accersant: prætetquam quod ante ipsorum administrationẽ corpus inanire oportet, & si affectio apostematosa sit caput ipsum. Cuius iudicationis gratia, virib. constantibus, ex vena, quæ est in carpo manus, vel ab hæmorrhoidibus (*quod maximi vsus esse experimentum monstrat quotidianum*) vel ex vena nasi, ac si prebe non fluxerit hirudinem scissioni adhibebis, quæ suctu sanguinem demat, vel cucurbitulam occipitio cum multa flamma adhibebis & scarificabis, curans ne nimia sanguis profusione cerebrum refrigeretur, cum hac lege sæpius in profundiorem somnum labuẽtium plures pro- D labantur. Quo casu ex vsu erit cucurbitas summitati capitis affigere, eandemq; partem calorificis præsidiis perfricare. quod si in tumorem & ruborem eleuari pars videatur, tunc quidem cucurbitam scarificabis, & iterum eandem partem vel fricabis, vel ablues calorificis lauacris: quod facito si affectio ex febre maligna non prodierit, aut iam sufficienter corpore euacuato, adeo vt constet solum caput vitium suscepisse, nihilq; in corpore manere, aut in partibus capiti vicinis, quod vi cucurbitarum in caput deferatur: quippe si ea prudentia hoc præsidio vsus fueris non parum beneficii afferes.

Caput purgã quando in lethargicis locum habeant.

Lethargicis quando prosit cucurbitas summitati eius prius affigere & quando eas scarificare.

Quod si affectio ex imbibitione pituitæ in partibus capitis præfuerit (*prater vniuersalia auxilia*) eis quæ parti adhibentur, addere oportet *vtriusq; piperis* aliquid, *sinapis*, *castorei*, & *euphorbii modicum*: neq; non ex eisdem madida pennam in nares immit-

Lethargus ex imbibitione pituitæ qualiter curetur.

immittenda est, donec sternutamentum excitetur. Quod si mitioribus vti velis, vt á principio efficere oportet, *pulegium, thymum, origanum, hyssopum, calaminthem, stœchadem, calamum aromaticum*, & alia id genus aceto incocta, naribus ita admouebis, vt calidus vapor ad cerebrum perueniat.
E Item, nares inunges linimento, quod recipit *olei irini* ℥.j. *aceti squillitici* ℥.ß. *castorei* ʒ.j. *succi radicum fœniculi* ℥ ij. *nucis muscata* ʒ.ß. Eundem quoque vsum præstat, quod recipit *olei irini & nardini ana* ℥.ß. *medulla squilla trita cum aceto squillitico* ʒ ij. *castorei & euphorbij ana* ǥ. ij. fiat linimentum. Præstat item eundem vsum *vnguentum martiaton, & arragon, cum oleo rutaceo*. Neq; minoris momenti sunt, si eisdē caput illinias, & superspargas puluerem, qui recipit *satureiam, caryophyllos, cortices citri, rutam, & thymum*: quibus addes ʒ.j. *pilul. sarcoticum Nicolai*. Præstat etiam eundem vsum, & somnum mirum in modum arcet, halitus acerrimi aceti per infundibulum in nares immissus. Dentifricia quoque á capite pituitam non minus trahunt, quæ conficies ex aliquo puluere ex nuper dictis, quibus linteo inuolutis dentes fricare oportet. His peractis, iterum tentabis materiam in capite contentam per insensibilem halitum resoluere medicamentis sæpiùs dictis, & aliis, quæ
F mox referam, dummodo lege sancitum sit, resolutionem non esse indistinctè aggrediendam in quouis somno profundo: sed priùs distinguendum est, an somnus ex frigiditate cerebri proficiscatur, vel ex apostematosa affectione: nam licet idem sit symptoma, cùm diuersa sit affectionis ratio, diuersæ quoq; conditionis præsidia esse oportet. Nam in tumore præter naturam cauere oportet acria & vehementer discutientia: quippe in hoc casu neq; dropacismis, neq; sinapismo, aut alio ex fortioribus discutientibus vtendum est. Sed ea tantùm præstabis, quæ natiuum partis calorem adaugere sint nata: cuius naturæ est *oleum chamameli, & decoctum eius, maiorana, vel roris marini, arietis etiam pulmones recenter extracti, vel columbarum pulli, aut catulus per dorsum scissi*, & alia, quæ calorem naturalem æmulentur: nam quæ acriorem sortiuntur naturam, maiorem efficiunt inflammationem, & maiora mala.

Lethargus ex frigiditate cerebri qualiter curetur.

Verùm si soporosa affectio ex eis fit, quæ ex frigiditate cerebri proficiscuntur, audaciùs oportet, quæ auctores scribunt, adhibere. Cui vsui caput primo abradere oportet, & linteis quibusdā
G modicé asperis fricare, & mox inungere *oleo chamamelino, anethino, rutaceo, roris marini, de castoreo, & de euphorbio*. Interim tamen caput abluere oportet decocto *chamameli, anethi, maiorana, stœchados, pulegij, thymi, ruta*, additis etiam, si necessitas postulauerit, *castoreo aut euphorbio*: tandem fouebis ex vino & oleo *chamameli*, vbi incoxeris *serpillum, satureiam, pulegium, & origanum, addito modico aceto*. Quo facto, caput inunges *oleo de squilla, de gagate, de piperibus, de maiorana, aut de rore marino*, præsertim si eis addideris *theriaca magna*, aut *mithrydatij* modicum.
49 A Valet etiam & *oleum rosaceum cum modico castoreo*, maximè si caput nimium æstuauerit. Vteris etiam præsidio Pauli, capite proprio in historia cuiusdā mulieris scripto, maximè si tempus hybernū fuerit, ac desuper apposueris ceratum, quod recipit *olei laur.* ℥.iiij. *cera tantundem*, liquefiant in duplici vase, fortiterq; agitentur, cum *succo ruta*, & adde *castorei pulueris* ʒ.j. Quod si id præstare visum non sit, sinapismum conficies, quod recipit *euphorbij, castorei, & piperis nigri, an.* ʒ.j. *assafœtida, ammoniaci, an.* ʒ.ij. *cineris capillor.* ʒ.j. & ß. *seminis ruta* ʒ.j. *olei liliorum, & laurini, an.* ℥.iij. *cera, q.s.* & fiat vnguētum. Sinapismus.

Licet hæc & longé grauiora á veteribus Medicis, Asclepiade nimirum, Themisone, & Heraclide scripta reperiantur, ego tamen consilio Aureliani persuasus, summopere lethargicis esse aduersa arbitror. Inquit enim *lib. 2. acutarū passionum, c.* 9. loquens de sinapismis antiquorum: *Hæc peccantes ex epilepticorum curatione atq; præfocationis matricis transferenda iussit: cùm constet etiam, in ipsis adhiberi non oportere sinapim, etiamsi chronicas passiones quadam corporis nouatione excludat, acutas autem vel celerem irritans acribus in magnitudinem tollit: omnis enim acrimonia tumoribus incongrua: nam aliquo temporis spatio æger omnis tanquam adustus igne excitabitur, sed rursum grauius opprimitur*: Et paulò inferiùs de sinapi aduersus antiquos verba faciens, inquit: *Adducit ad summas materiam, sunt inflata atq; in ruborem deducta eius appositione partes demonstrant, vamq; adductam tendo togit, & viarum perficit densitatem: deinde odore penetrando membranas inurit, & tanquam acre collyrium oculorum membranas inflammat.* Quapropter persuasum mihi habeo, prædicta pharmaca tantum lethargo esse aduersa, quantum proficua caro & reliquis, quæ calore aut inflammatione careant. Sinapismus lethargicis summopere aduersus. B

Præterea, si malum vigeat, loco prædictorū dropacismis vteris, quæ postquam semel capiti adhæserint, violentia quadam sunt extrahenda, vt euocato calore, & commota etiam pituita, facile per insensibilem halitum euanescat. Verùm si pituitæ vbertas atq; frigiditas sinapismis vti coëgerint, ipsa subiges ex aqua, *vt vult Oribasius*, non ex aceto, *vt Archigenes*: cui etiam vsui vtile est Aureliani medicamentum ex *caprillo stercore*, maximè si scyllæ liquorem aut acetum admiscueris, cum *vrtica & euphorbio*. Item, aliud mitius parabis, quod recipit *nucis muscata, macis, galanga, an* ʒ.ij *florum stœchados, rosarum, roris marini. an.* ℥.j.ß. *corticū citri* ℈.j. *squinanti. spica celtica, ana* ℈.ß. fiat puluis tenuissimus. Sed conficies aliud, quod recipit *piperis, sinapi, & euphorbij. ana* ʒ.j. *misce, & cum mellis anacardino caput illine*. Verùm quia mellis anacardi in plerisq; frigidarum affectionum maximus est vsus, placuit hac in parte modū scribere, quo ipsum possis cōficere: Anacardos septem diebus in aceto macerabis priús contritos, & coq; donec tertia pars absumatur, ac refrigerare sinito, & quod supernatat oleosum mel, est anacardinum. Albucasis autem in aqua macerat contritos anacardos. Dropacismus. Medicamentum Aureliani. C Mel anacardinum qualiter conficiatur.

D His præmissis, quæ, Deo fauente, sufficere videntur, prouidendum est, symptomatis omnibus, quæ non minus solent facessere negotium, quàm morbus ipse. Quippe in aliquibus adeo aluus supprimitur, necnon & vrina, vt mortem afferre plerunq; videantur; quapropter ad auxilia, quæ *in vltima parte huius capitis* huic muneri vtilia esse diximus, confugiendum est. Lethargi symptomatis quibus prouidea tur.

Tam est sæua huius affectus natura, vt sæpe laborantes, quæ possumus, & quæ non possumus, efflagitent, & ob id, licet aliquibus nouum præsidij genus videatur in hoc morbo fontanellā aut setonem occipiti affigere, rationi consonum, & affectioni proficuum mihi visum fuit. Quin te arbitror, eis soporosis affectionibus ex vsu esse, Fontanella quibus soporosis affectibus prosint.

quæ vel diuturnæ sunt, vel per interualla repetunt: nam certum est, eas esse vel epilepsiæ vel apoplexiæ præludium. Quapropter in catu & catalepsi curationis & præseruationis gratia, vtile futurum arbitror, brachiis fontanellam aut setonem affigere. In lethargo verò, quod inflammatio sit cerebri & breuior affectio, minimè posse beneficium præstare, certum est, sicut neque in his
E comatosis affectionibus, quæ febrem habent comitem, vel per consensum fiunt.

Aqua instillatitia lethargicis proficua. Prodesse etiam omnibus affectionibus soporosis certum est, vsum theriacæ & mithridati, sed maximè instillatitiam aquam, quæ ex theriaca, mithridato, confectione alchermes cum succo fœniculi & radicum eius, rutæ, & pæoniæ, extrahitur: cuius cochlearia duo manè summoperè ventre ieiuno profuisse comperimus: cuius etiam efficaciæ est mel scylliticum, cuius compositionem reperies *capite de Epilepsia.*

Capvt XIII.

De apoplexia in genere, ac de ea, quæ fit ex sanguine citra obstructionem.

Apoplexia eu ut naturæ. Est quidem apoplexia grauissimus morbus, qui primò caput obsidet, & pronus ac subito sensu & motu vniuersum priuat corpus, quod earitus spiritus animalis á cerebro prohibeatur, &
F vitalis aditus á corde ad cerebrum præpediatur.
Synonyma. Appellāt Latini *attonitum*, & Gal. *lib. de totius morb. temp.* attonitam concidentiam seu *catapiosin* appellauit: necnon & *sideratum morbum*, maxima profectò cum consideratione: nam hoc affectu correptos, omnibus est conspicuum, velnti percussos fulmine apparere: attonitus verò dicitur, quasi citra tonum reddens laborantes, cùm tota salutis ratio ster in tono, commēsuratione & harmonia corporis & actionum eius.
est affectus grauissimus. Est proculdubio grauissimus affectus: nam primò & citra medium aliquod vniuersales animales potentias, motiuas nimirum & sentientes ex toto perdit: quo á soporiferis affectionibus, & maximè á lethargo differre videtur, vtpote in quo omnes diminuuntur: nam in apoplexia omnimodo abolentur. Præterea iam est grauis, & periculo plenus, vt mox reliquas corporis potentias in consensum alliciat, & vitalem defectu ventilationis: verùm antequam naturalem vitiet, interficit animal; adeo est truculenta & sæua eius natura.

G Sed dubitare hac in parte oportebit, *an apoplexia omnis sit subitus virium omnium animalium casus?*
Apoplexia omnis an sit subitus virium animalium casus. quia Hipp. *2. de morb. & 3. eiusdem part. 3.* contrarium statuisse visus est, dicens: *Qui sic ac siderati dicuntur, cùm cerebrum multa immunditia vitiosorum humorum repletum fuerit, anterior capitis pars primo dolorem ipsis infert, & suspicere non possunt, aliqui ambobus oculis, aliqui altero: & si quis vpsis tenet, & desipiunt, & tempora saliunt, & febris tenuis habet, & corporis impotentiam.* Quibus verbis euidenter constat, non subitò fieri.
A 50 Præterea *primo prædictionum 2. sect. 50.* hæc refert verba in confirmatione dictæ sententiæ: *Subitaneas apoplexias si febris mediocris soluta, & diuturna supernenerit, perniciosa;* vbi diserte aliquam apoplexiam non subitam, expresse docet. Altera verò ex parte extat Galeni mens, *2. aphoris. 42. & 3. & 4. de locis. & 2. de caus. sympt.* vbi semper subitò apoplexiam fieri est arbitratus. Cui dubitationi dicendum est, legitimam apoplexiam, & quæ vera cerebri obstructione fit, necessario subito succrescere: nam hæc
Apoplexia legitima quæ. est ratio & lex morborum, qui ab obstructione pendent: verùm quia sunt alij succi, qui potius copia, quàm crassitie & obstructione hunc affectum excitant, ob id iure optimo statuendum est, sic genitam apoplexiam spuriam & illegitimā
Apoplexia spuria quæ. esse, & hac ratione lentè fieri, sicut dum ex alio morbo fit commextus in apoplexiam, vt ex consuetis suppressis vacuationibus plerunq; accidere scimus, præmissis illis accidentibus, quæ ab Hippoc. *locis citatis* numerantur. Cum hoc tamen statuendum est, non omnem spuriam apoplexiam lentè fieri; quinimo constat, plures ex spuriis celeriores & breuiores esse legitima, vt facile comperimus in his, qui ex compressione spirituum aut cerebri, vel ex venarum interceptione commoriuntur, *vt paulo latiùs sum probaturus.* B

Præterea vt hæc, & quę dictum sumus, pateant, necessum est scire, pertinere hanc affectionem ad cerebri substantiam & cauitates: quo fit, vt vtraque potentia, sentiens nimirum & mouens, simul oblædatur: sentiens quidem ratione compressionis & læsionis substantiæ cerebri: mouens vero vitio instrumenti, hoc est, læsione cauitatis meatuum cerebri. Ex quo sequitur, apoplexiam esse
Apoplexia quid. subitam & omnimodam priuationem sensus & motus, propter exquisitam in cerebri ventriculis & porositatibus angustiam: &, vt inquit Aurelianus, est oppressio sæpé sine febribus repentina, & quæ paulo post sensibus priuat, semper celerrima, & nunquam tarda esse probatur. Importat quidem verbum illud, *repentina*, duo, nimirum, af- C
fectionem ab obstructione cerebri subortam, & eam esse omnimodam, adeo vt actioni alicuius potentiarum nullus subsit locus, siquidē id monstrat subito fieri, & á multis etiā & crassis humoribus: nam subito obstruere nequeunt tenues & pauci. Ex quibus euidenter constat, morbum esse obstructionem, vel compressionem cerebri, symptoma quidē ablationē facultatum animalium.

Caussam vero legitimæ apoplexiæ tantùm esse humores crassos & viscidos, ex Gal. constat *3. de locis affect. & lib. 2. de caus. sympt.* quod probat, quia
Apoplexia legitima quas habeat causas. subito fit, & soluitur: licet aliqui arbitrentur (*cuius farina est Cardanus*) potius ex atra bile fieri, quàm ex pituita, deceptus forsan sententia Hipp. *6. aph. 54.* qua parte hæc refert verba; *In morbis melancholicis ad hæc periculosi decubitus, apoplexiam corporis, vel conuulsionem, vel furorem, vel cæcitatem significat.* Ex quo loco arbitratus est, quæ diximus, & innitens leuibus quibusdam rationibus, tenet, apoplexiam ex atra bile oriri. Quibus omissis, Hipp. D
eius sententiæ experimenta consentiunt, neque hunc, neque illum humorem absolutè caussam statuit, sed omnem crassiorem succum, quisquis is sit; nam licet *lib. de flatib.* scribat, *flatus intercipientes vasa id quoq; posse efficere, vel venum commouentes materiam prædictam ad cerebrum, aut venum ipsum replens,* non de legitima loqui, est arbitrandum. Quapropter vt apoplexiam duplicem constituimus, spuriam nimirum & legitimam, ita profectò duplicē
Apoplexia legitima & illegitima ex quibus consistens. caussarum fortē consignare est necessum; si priùs dixero, constare legitimam apoplexiam ex vera cerebri substantiæ, & cauitatum obstructione, & frigidu etiam intemperamento, maximé

cum

tum humorum crassorum præsentia: illegitimam verò ex compressione cerebri, aut spirituum vitalium, vel ea animalium ingenti resolutione, extinctione, congelatione, aut suffocatione, vel oppressione, & vltimo ex vitalium prohibitione, quo minùs caput adscendant, & sicut illa semper fit á crassis succis, ita hæc aliquandu á multis & vitio
E sis, quantumuis tenues sint. Quapropter mirandum nõ est, si ex scriptoribus aliquem comperiamus asserentem á tenuibus fieri apoplexiam, & non subitò, siquidem id de spuria intelligendum venit. Sic profectò prætermissis auctorum varietatibus, censeo apoplexiam legitimam & exquisitam proficisci ea quouis crasso humore, siue pituita sit, siue melancholia, vt Hipp. fatetur *loco citato, & 7. de coacis prænotionib.* sed illud per transmutationem alterius melancholici affectus fieri, aut potius catochum ea parte intellexisse; necnon & *lib. de flatibus, vt antea retulimus.* Siquidem in vera apoplexia tria tantùm requiruntur, nimirum obstructio & compressio cerebri & meatuum eius: secundum, quod subitò fiat: tertium verò, quod fiat á crassis & densis humoribus. Quibus sic statutis, cùm plerunq; caput pituita abũdet potius, quàm aliis humoribus, credendum est ab ea frequẽtius fieri potius, quám á quouis alio. Spuriam verò apoplexiam constat frequenti experimento fieri posse vno é duobus modis: primo quidem attritis, compressis & suffocans spiritibus totius
F corporis, quemadmodũ videre est in athletarum corporibus, quæ, *vt refert Gal. 1. aphori. 3* subitò cõmoriuntur, compressis á nimia totius venosi generis plenitudine spiritibus vitalibus & animalibus: coarctantur enim arteriæ & nerui, atq; comprimuntur vicinia venarum, donec suffocatione periclitetur homo. Prǽterea fit nonnunquam pr̨ę sanguinis crassitie, aut congelatione, vel plenitudine, quæ obstruat iugulares venas, aut potius venam cauam, *vt explicat Gal. comment. eiusdem lib. 27.* vt intelligendum venit Hipp. *lib. 4. de ratione victus*, de venarum interceptione loquens. Cui etiam caussæ reduci potest flatus venas intercipiens, & vnum, *vt lib. de flatib. docuerat Hipp.* namq; aufertur prædictis occasionibus influxus spirituum á corde in cerebrum. Quam sanè interceptionẽ etiam senibus accidere scimus alia occasione, nimirum, quod á cerebro in dicta vasa influat pituitosus, sed tenuis humor, qui eadem obstruat, vt refert Hipp. *lib. de locis, aqua & aëre.* dicens: *Senioribus destillationes accidunt subitò interimẽtes á cerebro* De san-
G guine itaq; multo & crassiori dubium non est id posse efficere, quoties carotidas & arterias intercipit, quæ contexunt cerebri plexum, *vt c. de syncope scriptum reperies.* Sed apoplexiam hanc statuendum est, similem esse frigidæ syncopi, *vt constat 4. acut.* & multi catalepsio nuncupatum: calor enim innatus cum spiritu prædicta plenitudine suffocatur, quia difflari nõ potest: nam cùm supra modum impletæ fuerint, premi virtutem, grauarię; est necesse, ac sequi extinctionis caloris natiui periculum, & propter multitudinem atq; copiam,
A 51 suffocationem similem ei, qua verè apoplectici periclitãtur, & ob id vera apoplexia censenda nõ est. In quo á syncope frigida maximè differt: præterquam quod pulsus priuatione diffident; nam in syncope vel paruus est, aut nullus, in apoplexia verò plenus & magnus: quod in illa dissipentur spiritus, aut ad cor trahantur: in hac vero per naturales ductus intro, foras, aut contra ferri non possunt, vt ante. Quo fit, vt torpeant, & refrigerẽtur, sanguisq; cõcrescat, sicut in mortuo corpore, non á vehementi frigore, aut siccitate, *vt in catalepsi*, sed suffocato calore, & intercepto spiritu, quo liquidus erat, ac fluxilis. Ob eamq; causam quamplurimis horum accidit faciei rubor ob sanguinis copiam, quæ illic mansit, sed plerumq; pallor, spiritibus illuc non ascendentibus ob interceptionẽ venarum, oculorum immobilitas & veluti quidã functionum torpor, læso neruorum principio, manuum porrectiones, aut stridores dentium.

Quod si Galen. legeris, *2. de placitis*, negantem,
B carotidum & iugularium venarum sectione, cõpressione, aut obstructione apoplexiam fieri, intellige statim, quod accidere oportebat, si iuxta Peripateticorum dogma, animalis vis á corde per arterias cerebro & corpori influeret: nam licet intercipiantur, nõ tamen subito moritur homo, aut priuatur mox omni actione, sed post resolutionẽ eorum spirituum, qui præfuerant in cerebro. Itaque fit hæc affectio suffocatis in toto corpore spiritibus ob ingentem plenitudinem, & eo quod sanguis crassus figitur in his venis, & coalescit totus immotus, viam spiritibus obstruens, vnde *interceptio* dicta est, quod multi guttam in eos cadere dixerũt. Fit etiam ex compressione arteriarum cerebri (*quo é unda huius affectionis caussa efficitur*) & eius substantiæ, (*quo vterq; spiritus suffocatur*) idq; ab ingenti frigiditate vel ab aliate contundente caput, vt videre est in vulneribus ipsius. A sanguine etiam multo & pituitoso, vel calidissimo ascendente per iugulares & apoplecticas, aut quasuis alias venas ad cerebrum: qui replena venula mẽ-
C branarum cerebri, facile spiritus vitalia extinguit, & ii super cerebrum comprimit, donec sensu priuetur animal, & motu quoque, coarctatis etiam ventriculis cerebri, vt in inflammationis affectionibus aut tumoribus præter naturam cerebri non raro accidit. Huius autem apoplexiæ speciei meminit Hipp. *4. acutorum. vt comment. 23. & 27.* explicuit Galen. nec non & *lib. de sanguinis miss.* dicens: *Nam hoc pacto apoplexia proueniunt, multo nimirum sanguine in principium animantis confertim irruente;* Nam sanguis abundantior in validis exercitationibus cerebrum adiens & occupans (*vt statuit aphor. 20.*) nõ per obstructionem ventriculorum, vt reliqui succi apoplexiam efficientes, sed propter eorundem constipationem & constrictionẽ, cuius ratione vis animalis ad inferas partes diffluere impeditur. Qua profectò ratione censeo Gal. dixisse *2. aphor 42.* duplici de caussa fieri apoplexiam, oppletis nimirum ventriculis cerebri humore frigido aut crasso (*vt vulgariter omnes ferè apoplexia, & ea, quæ legitimè sunt, fiunt*) aut ob aliquã
D dispositionem inflammationi similem, quæ in cerebro constituta sit. Sed dubitabit forsan quispiã, *quænam intersit differentia inter prædictam apoplexiam, & cerebri inflammationem, quam ex abundantiore sanguine in cerebro, cap. de phrenitide, diximus fieri.* Verùm ne quis existimet idem esse, expendat, sanguinem in cerebri inflammatione á venis excidere, & in cerebri substantiam sese insinuare, ibidemq; præ ingenti calore adeo inflammari, quod in gangrænam facile cõmigret: at in apoplexia in venis adeo copiosum cõtineri, quod præ nimia venarum tur-

Apoplexia legitima fit ex quouis crasso humore.

Apoplexia spuria fit vno é duobus modis.

Apoplexia spuria quid a syncopa frigida differat.

Dubium.

Solutio.

turgentia, cerebri ventres adeo presse coarctentur, quòd spiritibus nullus sit ad sensoria & motus instrumenta liber aditus. Et ob id arbitrandum est, Gal. non dixisse inflammationem efficere, sed affectum inflammationi persimilem ob calorem copiosioris sanguinis, non quidé ob materiæ putredinem, quo fit, vt sic affecti febre non corripiantur, quemadmodū hi, quibus cerebrum inflammatur: & ob id apoplexiam à vera cerebri E inflammatione fieri, nunquam visum est, sed tantùm ab affectu hoc inflammationi persimili, qui nil aliud est, quàm maxima venarum & vasorum à sanguine calidiori repletio. Differt autem hæc apoplexiæ ratio ab ea, quam ex venarum interceptione proficisci statuerant antea Hipp. & Gal. quod solis cerebri vasis oppletis fiat ea, quam nunc exponimus: illa verò, vt Gal. explicat *lib. de caus. morb. c. 3.* vbi intercipiuntur, quæ sunt in animali arteriæ aut soporales. Harum tamen affectionum, quas nomine spuriæ apoplexiæ, aut ei persimili, comprehēdimus, plures compertum est fieri à tenuibus succis & corruptis humoribus (*dummodo bilis non sit*) vel à vini substantia crudiori illuc delata, dum in cerebri cauitates non procidant, nam tūc legitima fiet apoplexia, si succus crassus sit: sin alter, epilepsia, aut alter affectus his similis. Itaque cōstat ex dictis, legitimam apoplexiam ab humore crasso, obstructione, & subitò debere fieri: illegitimam verò, licet subitò & aliquando celeriùs F interimat, fieri cōperimus à prædictis causis, quæ multis dissident interuallis, & aliquando leniè, & aliis affectionibus præeuntibus, illegitimā effecere sunt natæ, non tamen obstruendo cauitatem cerebri crassis succis, sed compressa substantia aut coarctatis cauitatibus, vel intercisis, aut aliter læsis spiritibus. q̄ ratio me coēgit eam numerare inter syncopis species, sicut inter apoplexias, quod subito priuet sensu & motu, ac ocyssimè interimat.

Apoplexiæ spuriæ quid differant.

Apoplexia legitima & spuria quid differant.

Præterea, quæ hucusq; diximus, expendisse oportet, verbum illud diffinitionis (*omnimoda priuatio sensus & motus*) non enim videtur excludere respirationem, siquidem adinuicem se habent respirare & viuere. Atqui si verum est animal ex toto respiratione priuari, sicut aliarum potentiarum actionibus, frustra sanè videretur curationem instituere: superest igitur respirationis aliquid. Quod si motus nullum in reliquis membris appareat vestigium, coniectandum est, certas quasdam fibras à quinta coniugatione neruorum ortas naturam huic ministerio adseruasse incolumes, præcauens animalis interitum. Præterquā quod eum G omnino respiratione homo non priuetur, pusilla vis, quæ à cerebro deriuatur, (*siquidem cerebri meatus & substantia eius porositates non sunt adeo coarctata, neq; spiritus adeo extincti, quod aliquid eorum permeare non possit:*) licet cæteris membris mouendis non sufficiat, satis quidem est respirationi efficiendæ: cui etiam secundùm naturam satis est quiuis facultatis influxus, & ob id omnino respiratione nō A 52 priuatur apoplecticus. Cuius rei gratia asserimus, sagacissimam naturam tantùm respirationi prouidere: quod si casu aliquo cūctis aliis actionibus priuetur, hanc tantùm vsque ad vltimum instans viribus & posse conatur seruare: haud secus quā in dormientibus, in quibus licet omnino videantur orbari, solam tamen fabrefacit respirationem: quam etiam in apoplecticis adseruat præsagationis & curationis gratia: quippe tantum mali præsagare licet in apoplexia, quantum respiratio fuerit viciata, & pro eiusdem vitio, maiora aut minora auxilia sunt adhibēda, iuxta quatuor differentias difficilis respirationis, quibus quatuor apoplexiæ differentię distinguuntur, dissidentes quidem periculo & curationis diligentia. *Prima* differentia est, cùm ad sensum ex toto aufertur respiratio, quæ sanè licet ex toto nō sit concisa, sensui tamen ita est occulta, vt iam ex toto animantis interitum mineiur: & hæc efficit illam apoplexię speciem, quam Hipp. *fortem* appellauit, ac censuit, minimè posse solui. Hanc ergo non censeo in a- B poplexia posse dari, nisi velut mortis præludium: quinimo certius arbitror mortis signum. Quippe hac sola ratione apoplexia differt à syncope frigida, & vteri strangulatione, quod in apoplexia, deficiente respiratione, protinus intereat animal, quia vitium est essentiale cerebri: at in aliis adhuc remanet vita ex arteriarum motu: qualiter autem id sit intelligendum, mox audies. *Insecunda* respiratio fit cum maxima difficultate, in qua laborans vix potest thoracem dilatare: quam etiam includendam censent auctores nomine fortis apoplexiæ. *Tertia* vero est, quæ apparet quidem, cæterum inęqualis & varia, & hanc tanquam mediam constituunt inter fortem & debilem apoplexiam. *Vltima* quidem ea existit, in qua respiratio parua quidem apparet, & quæ vsui caloris satisfacere nequit: cæterum æqualis, & hæc est, quæ lenem apoplexiam omnino designat.

Apoplexiæ quatuor differentiæ vnde sumptæ.

S igna vero, quæ in huiusmodi affectu considerãda sese offerunt, sunt proculdubio in quadruplici differentia: Nam quædam futurum seu imminens malum prænunciant: quædam vero præsens monstrant, & ab aliis sibi similibus distinguere docent, neq; non & spuriam apoplexiam à legitima: quædam rursus, viuensne, an mortuus sit homo, venantur: & vltimo alia differentias apoplexię monstrare & distinguere inter se valent. Neq; frustra quidem est, huius affectionis tot signa exquirere, siquidem & ad cognitionem & ad curationem proficua semper comperiuntur, & non minoris momēti in hoc graui affectu ad certius præsagium proferendum. Primi quidem generis sunt, quæ Aurelianus refert, dicens: *Indigestio frequens, maximè vini crassi, vsus lauacri frequentior aut intempestiuus, vel dum sit, dum esse extrinsecus: vsus etiam Veneris frequens*, potissimum in senibus, conciduntur quippe in his præ caloris & spirituum defectu cerebri membranæ. Item, *vulneratio pia meningis*, & in pueris ob aliquam occasionem *vehemens saltus membrana cerebri*, quæ, dum mouetur, vicinis ossibus se impingit. Quibusdam vero ante morbi D accessum, præcedunt *grauedo vel dolor capitis insolitus, aut vertigo vel aurium tinnitus, aut infirma ad assuetos labores efficacia, vultus mæstitia, palpitatio membrorum, & maxime labiorum tremula loquutio, & veluti minus expressa aut interrupta: obliuio etiam mox dictorum, vultus tumor, & egestionum difficultas, ac nonnunquam loquela & sensuum leuis priuatio, à qua mox laborantes redeunt.* Affectum quidem præsentem spuriam esse apoplexiam monstrat, & ab humoribus corruptis fieri, non repentinus casus, ac diuturnior, & protracta mors: verùm quæ spuria est, ob spirituum suffocationem, cunctis aliis breuior & perniciosior existit, cùm vitalē facultatē protinus in con-

Apoplexia quib. signis innotescat.

Signa futuræ apoplexiæ.

Signa præsentis.

in consensum trahat: nam quæ legitima est, non vitam vt hæc, sed vitales actiones protinus demit. At spuria, quæ ex manifesto ictu aut casu oritur, notissima est, & diutius probabitur. Sed vtcunq; sit, præsentem affectum monstrat *vocis amputatio, mentis & actionum omnium oppressio ex repentino casu, immobilitas totius corporis, quibusdam suspensio palpebrarum, atq; oris aperti distantia, articulorum etiam gelidus torpor, & parua ac difficilis respiratio*: quo solo signo sic affecti a catalepticis & soporosis affectionibus dissidét. Color insuper his efflorescit *plumbeus, lacryma inuoluntaria, thoracis stridor, & superiorum partium sudores frigidi erumpunt, maximè in deterius labentibus, sicut dum in melius malam habiturum est, partes incalescant, & quodammodo moueri ac scatire incipiunt*.

E

Signa mortem aut vitam monstrantia. Tertij generis sunt ea signa, quæ respirationem esse vitiatam aut omnino suppressam monstrant, veluti est speculum ori appositum, quod si halitus fœdauerit, laborantem viuere coniectandum erit. Eandem certitudinem præstat carminatæ lanæ aut gosipij frustum iuxta os & nares applicitum, cuius pilos si moueri conspexeris, viuere hominem coniicito: eiusdem efficaciæ est vas aliquod aqua plenum supra ventrem positũ, cuius aqua si moueatur, vitæ præstat probationem.

Vitæ probatio quibus fiat. Verùm licet viuere nullo horũ signorum constet, non tamen ob id protinus vita orbatum esse hominem est proferẽdum, aut sepeliendum committere mox licet, sed differre oportet,

F donec vel pars aliqua liuescat, aut feruore æstuet aliquantulum corpus: sæpe enim ex præcipite deliberatione, viuos sepultos fuisse aliquos strenuos viros proditum est, & non multis ab hinc diebus conspeximus.

Respiratio quot modis aboleri possit. In qua re vt certior de respiratione subsit coniectura, sciendum est, respirationẽ posse vno è duobus modis aboleri in apoplexia, syncopi, & venarum interceptione: Primo quidem subitò & confertim, & mox à principio mali vniuersam aboleri, vt in hystericis fœminis contingit: Secundo vero sensim & paulatim in crescendo mali sæuitiam, & ex cõsequenti respirationem pari gradu vitiari, imminuiq; sensim & paulatim, donec natura omnino deuicta, respiratio & pulsus pariter euanescant. Sic profectò in subita vtriusque euanescentia, vt in hystericis contingit, spectare oportet, donec pars liuear aliqua, aut fœtore corpus æstuet, quia facile in vtramque actionem pulsus nimirum & respirationis laborãtes redeunt, quo fit, vt eos protinus sepelire non liceat. At in aliis, quibus sensim & paulatim vt af-

G fectio crescit, ita pulsus & respiratio imminuuntur, credibile non est, vitam adhuc superstitẽ esse, quia superante morbo potentias, actione priuantur ob integram & completam corruptionem: quod censeo fore magni momenti ad rectum de morte aut vita indi·ium eliciendum, in subitaneis & improuisis mortibus. Signa quidem quarti generis sunt, quæ cerebrum esse affectum per primogeneam affectionẽ ostendit, veluti est *pallor & plumbea albedo totius faciei, oculorum lacryma, spuma per os*

53 A *excreta, aut saltem tenuis quædam saliua*, & vltima aliorum signorum priuatio: nam si ex adscensu pituitosi sanguinis per iugulares venas ad cerebrũ fiat, ex earum tumore & tensione id facile disces, sicuti ex oculorum prominẽtia & venulis tubeis, vel per totum caput eminentibus: ita ex dissolutione spirituum, aut ex subita suffocatione, ex repentino casu citra respirationis vestigium facile disces, sicut ea faciei consumptione.

Præsagium. Ex nulla alia re certius ad salutem aut mortem in apoplexia desumi poterit præsagium, quám ex maiori minoreve respirãdi difficultate, quod hæc sola magnitudinem caussæ sequatur. Nam si laboranti omnino intercipiatur respiratio, ita vt ad sensum thorax videatur non moueri, quasi de repente strangulatur æger, & *apoplexia* dicitur *acutissima*, in qua Medici frustra vitæ prædictis probationibus vtuntur: hoc autem tantúm in apnœa vteri aut syncope frigida fieri debet, in quibus calor cordis ita refrigeratur, vt sola arteriarum motio sine respiratione vitam tueatur. Quocirca li-

B

cet in signorum tractatione hanc vitæ probationem adduxerim, vt aliorum auctorum placitum sequerer potius, quám quod in apoplexia existimem necessariam esse, est arbitrandum: nam si æger adhuc viuit, & non respirat, aut apoplecticus non est, vel syncopi coniungitur, cum hoc tamen eam fortiorem apoplexiam reliquis appellarunt Medici, in qua respiratio aboletur: sed tunc iam nõ superest vita, vt in syncope, sed mortis est præludium. Præterea mortem portendit sudor circa frontem & ceruicem, qui potius ex impenso labore ad respirationem moliendam, quàm ex alia caussa suboritur. Item, apoplexias repentè succrescentes soluit febris, quæ vel lenta nõ est, vel diuturna: nam talis erat, quæ Numenio superuenit, & cum hoc mortuus est, 2. *prorr.* 50 Ratio huius salutaris præsidij est, quod calor febris superueniens iuuet, aut quia intemperiem maximè frigidam emendat, aut quia flatus discutit, vel quia frigidos humores calefacit, crassos attenuat, & lentos separat ac fundit, & absumit, aut quia omnia simul

C

efficit, vt in apoplexia ex pituitæ repentino affluxu: quia tamen nihil horum lenta febris præstare potest, nihil iuuat. Ex quibus constat, febrem non quamuis neque cuiuis apoplexiæ prodesse posse, nisi maior sit mediocri, *vt 2. de morbis dixerat Hippoc.* quam statuit septimanos sanare, ac etiam forti apoplexia correptos; Nam quod ars nequit, natura sæpè valet efficere. Est adeo perniciosa huius affectus conditio, vt quem semel apprehenderit, vel omnino perdat, vel graui aliquo affectu mancum reddat, sicenim plerumque, si res ex voto naturæ cessura est, in hemiplexiam commigrat, sin aliter & frequenter in mortem.

Apoplexiam curandi ratio duplex. Quibus exactè penitatis, (*ac nobis in cognitione & præsagatione turpiter hallucinari contingat.*) audaciùs medendi canonem instituemus. Quę quidem futura est duplex: Vna, quæ caussam illidat, & prima, quæ symptoma, quod vrgentius sit, quám citissimé auferat. Sic profectò huius primæ ratione

1.

non licet protinus ad magna auxilia deuenire, sed aliis leuioribus accessionem compescere &

D

infirmare: nam vbi leuis obstructio est, aut concreti humores, vbi flatus aut crassus caliginosusq; halitus caussam præstat, vbi vitalis spiritus vapore intercipitur, satius est primo accessu hominem agitare, concutere, aut duriusculè fricare, vel dolorificis vinculis vti, vt concreti humores fundantur, ac spiritus animales exitum habeant, & vitales aditum, & ad excitandam etiam naturæ vim, commouendamq; materiam ab obstructa parte. Cui vsui prodest frictio ex *oleo* calente, & maxime earum partium, quæ magis refrixerint: prodest &

plantarum pedum pruritus: ac si laborans vetustior sit, inanitus, flatuosus, & ventre ieiuno, *aqua vitæ* modicum cum *aure masticam* in nares iniicito. Prodest etiam vellicatio barbæ & pubis cum synapi vulgari: sal ori etiam iniectus, quibus laborans facilius excitetur.

II. Verùm in reliqua medendi ratione, quę causam auferre tenetur, primo cōsiderabis, qualis ipsa præfuerit, quæ apoplexiam excitauerit, & qualis etiam immanitas atq; sæui-

E tia eiusdem affectus. Sic enim dum prodit ex spirituum suffocatione præ nimia totius corporis abundantia, aut eo, quod iugularibus plenis spiritus vitales in cerebrum non transeunt, vel quod arteriæ capitis comprimūtur, & ob id spiritus suffocētur, si vitæ subsit vestigium, mox sanguinem mittere oportebit, prudenter tamen: nam si compressam habeant respirationem laborantes, signū quidem est periclitari pręcopia: quapropter vena

Sanguinis missio in apop. caute adhibenda.

scissa cauté (*hoc est, ne fiat laborante iam posito in maximo discrimine*) sanguinem extrahes: quod si probè id tulerit, iterato amplius extrahes, iuxta Hippoc. decretum, 1 *aph* 3. Cæterum prudēter id opus aggrederis; nam aliud est, sanguinem mittere ante accessionem, vt intelligēdus venit Hipp. aliud quidē laborante iam accessione correpto. Verùm si ex pulsibus conieceris primam sanguinis detractionem non tolerasse, sat erit extractus sanguis, ne Medico mortis crimen imponatur: at si, vt sæpè solet, huiusmodi laborantes interitui subito

F aut proximo obnoxij steterint, cucurbitulis, frictionibus, ligaturis, & omni diuersionum genere atq; prognosticis totum negotium committes.

Cæterùm si ob pituitosum sanguinem aut copiosum per iugulares venas in caput adscendentem, compresso cerebro, ac suffocatis spiritibus arteriarum & ventriculorū ipsius, apoplexia suboriatur, promtius remedium est, sanguinem mittere, vt in præcedenti causa. Verùm ex qua parte,

Sanguis ex qua parte in apoplecticis mitti debeat.

non satis inter auctores conuenit: nam ex Auic. constat, á malleolis esse fundendum, quod multi Neotericorū omnino tanquam inutile damnant, arbitrantes, ex brachiis latius esse ob mali vrgentiam & viciniam partis affectæ: ex antiquioribus tamen multi á venis nasi aut frontis. Pauci verò audent, rustico quodam timore perterriti iugulares venas scindere, tum ob timorem suffocationis ex ligatura, tum propter fluxum difficulter compescibilem: Verùm has secare vigente periculo, maximè ex consensu alterius viri docti, tutum est,

G si scissio paruissima sit, & nulla facta ligatura, quod venæ conspicuæ sint, & ea non indigeant: nam promptiùs per has venas sese exonerat caput, quā per quasuis alias. Quod si earum scissio non profit, ad cephalicam confugiendum est, & bis die sanguinem fundes, si vires permiserint, ac deuenies mox ad venas frontis aut nasi. Item, cucurbitis vtêtis cum scarificatione, aut secus, & omni diuersionis genere: cauens, ne repellentia adhibeas, quia venæ interiores maxima turgent plenitudine, quam longè pressiorem & fixam effi-

A 54 cies. Præstat etiam fomentis vti laxantibus, aut modicè discutientibus cum laxitate: quod ministerium præstare solet *aqua dulcis balneum moderatè calidum*, quo partes laxantur, & sanguis faciliùs resoluitur, aut extrahitur, quod consuluerat Hipp. *3. acut* 59 *& 1 pop part.* 3. in his, quibus minus, quàm par est, sanguis è naribus fluxerit. Poteris etiam

A sanguinis missione quando in apoplexia abstinendum, quando non.

decoctum conficere ex *maluis, violis, fœnugræco, althea, & similibus*: atque in hac caussa hæc sufficere videntur. Cauendum tamen est á sanguinis missione, si ex frigore spiritus extincti, aut dissipati, quouis alio modo exsistant; nam lōgè magis peribunt dissipabunturque, quàm affectionis subsit præsidium: cuius cōtrarium accidit, cùm ex compressione aut suffocatione spiritus in cerebro pereunt: quod sané obseruasse, magni est momenti in curatione, alioqui mirum non est, si salutari auxilio ęgrum citiùs perdas. Verùm si huiusmodi affectio ex suppressione mēsium, hæmorrhoidum, aut alicuius sanguinolentæ euacuationis prodeat, eandem protinus euocare oportet. Quo solúm casu arbitror intelligendum fore Auic *loco citato*, B quo in apoplexia statuit sanguinem esse mittendum ex talo: licet ex Neotericis plures consilio antiquorū ex poplitibus sanguinem mittere consulant: quod iussum esse arbitror, donec vel suppressa fluxio redeat, vel eius defectus suppleatur, imminuaturq; á capite vbertas ea ratione facta.

Verùm si quid iam in capite receptum, pituitosum, crassum, aut crudum fuerit, nulli dubium est, quin triplici via procedendum sit in curatione, si priùs consideres, *an vigente in cerebro aut toto corpore pituitoso vel crasso quouis succo possibile sit aut vtile sanguinem mittere?* In qua sanè re, vt quę vel hominem liberet, vel protinus interimat, vt Celsus statuit, te gerito, vt Aurelianus consulit, qui maxima priùs facta distinctione, id opus aggrediendum aut prætermittendum esse consulit. Quippe monet sanguinem esse mittendum, antequam humores præ frigore concreti liquescant, & funC dantur: nam si antea sanguinem miseris, nulli dubium est, crassiores & frigidiores fieri, & malum longè lethalius. Et iubet fundendos esse *oleis, syrupis, frictionibus, & omni calorifico irrigatio*: nam si ante id opus sanguinem fuderis, non fluent. Quod sanè præceptum mihi non displicet, dummodo affectio ab externo frigore principiū sortiatur: quo solo casu calorifica & fundentia pręmittēda sunt, aut vbi vniuersim, quod fluxurum erat, iam fluxit. Quippe cúm natura ex apoplexia hemiplexiam melioris gratia sæpé moliatur, tenuata fluxibilioriq; reddita pituita, quo faciliùs discedat, seséq; separet, ac diducatur á foramine ad nerueas partes: sic ars id quoque efficere poterit, vbi nihil fluxurum ad cerebri cauitatem sperauerit: nam si quid superest (*quod ex venarum turgore, rubore, & tumore caui, faciei, & capitis, disces: nam in quibus nihil superest fluxurum, ferè in omnibus partibus tutis collapsa apparet*) satiùs est sanguinem primò mittere, licet parcios, aut per vices; & postmodum, quod superest, tenuare, fundere, & per insensibilem halitū digerere: nam pręcdicta tenuatio mille præstat beneficia, tum ad discussionem moliendam, tum D vt medicamentis purgantibus faciliùs cedat humor, tum verò vt sanguine misso promptiùs fiat ad vasa recessus, si præmissa inanitione fieri possit. At si iam prædicta occasio præterierit, vt tutò venæ scissione vtaris, differre oportet, donec modicum inclinare affectionem comperiamus, ac corpus non ita rigidum existere, vel faciem iam rubram apparuerit, vel saltem non plumbei coloris; nam signum est, humoris fusionem & calefactionē cœpisse iam naturā. Tunc insuper considerabis, an omnia Venus, vel qd aliud vires infirmaue-

mauerit, (*potest quidē esse repletio humorum, quæ sanguinē fundi expostulet, & spirituū inanitio, quæ id prohibeat*) quod si id non vetuerit, ventre clysmate acriori præmunito, venam cephalicam tundes, parumq; sanguinis fluere sines. ac si plus extraxisse sit opus, partite & per vices facito, interim dum accessiore mittitur: quod dignosces ea liberaliori respiratione & vehementi ac magno pulsu. Quod si malum adhuc perstet, viresque etiam constent, alteram cephalicam vulnerato, si solius sit cerebri af-
E fectio: at si vires affectæ fuerint, cucurbitas cum scarificatione affiges: Aretei tamen & aliorum antiquorum consilio, maximè propè iugulares venas & sub mento, vel si corpus obesum fuerit, plutibus ceruicis, scapularum, & brachiorū partibus hirudines appones, idque maximè si venæ conspicuæ non sint: idque iterato facies. Quibus factis laborantem agitato & concutito ac violenter fricato: nam sæpe obstructio à paucissima firma teria aut crassis vaporibus, quibus hæc solent sufficere.

Vacuatio & præparatio humorum quando in apoplexia locum habeat.

Verùm si fors id non tulerit, tunc quidem ad primam indicationem veniendum esse consulit casus vrgentia, quæ sanè docet corpus euacuare, & ad particularia auxilia commodè suscepianda præparare ac disponere. Id sanè fit his, quæ corpus ab errante pituita expurgent: primo enematis quę cōficiuntur ex decocto *saluia, stæchados & chamameli*, cui adde *agarici* & expressionis eius ʒ ij. *medullæ carthami* ʒ iij. *centaurea minoris* m. ß. *colocynthidos* ʒ
F j. & ß. bulliant in prædicto decocto, & facta colatura adde *hiera logodij* ʒ ß. *mellis rosacei* ℥ iij. *olei ruta* ʒ ij. *salis communis* ʒ ij. *misce*: etsi ob sensus hebetudinē nihil excernat laborās, vtendum est suppositorio, quod recipit *hiera diacolocynthidos* ʒ j *castorei, seminis carui, & ruta ana* ℈ ij *salis gemmæ* ℈ j cum melle fiat suppositorium filo appensum. Quo facto, eadem die ad purgantia pharmaca deuenies, quæ cum solida deuorare nequeat laborans, liquore aliquo dissoluta infundes, & licet nonnullis displiceat in hoc affectu purgandi vsus, rationes tamen sunt nullius momēti, & vrgentia mali ac necessitas magna. Sic ad superuacuam materiam educendā, & ad eam etiam quæ obstructionem molitur deueniendum, si verū est (*vt revera est*) caput posse medicamentis aluum ducentibus purgari, maximè cum prædictus affectus apostemosus nō sit, & humor iam extra vasa positus, quem sanguinis detractione minuere est impossibile. Primò purgabis catapotiis ex *agarico, de assaieret, aggregatiuis, cochiis,*

Caput apoplecticum quibus purgetur.

G *fetidis, & de sarcocolla*: quibus admiscere oportet, *pilularum de euphorbio aliquid, vel modicum euphorbii, aut castorei* Quippe elleborum addere, cum vomitum cieat ad caputq; euocet, non placet. Ex quib. sanè medicamentis ad ʒ j. & ß. aut ij. vsq; porriges, dissoluesq; *in aqua vita, aut in liquore rosarum* ex infusionibus, & per infundibulum in ventriculum laborantis immittes. Quæ sane curandi ratio, prima vel saltem secunda die exsequenda venit citra vlteriorem pręparationem, cum casus vrgentia eam non admittat.

55 A Verùm si res ex voto succedat, aut secus, nisi in præcipitium laborantem ire expēdas, ad vlteriorem purgationem corpus & humorem præparabis. Primum sanè facies inunctionibus per totum corpus factis, maximè iuxta dorsum & ceruicem, *oleo calido chamamelino, anethino, liliorum, rutaceo, & similibus*, cum vehementi frictione, quę & pituitam extenuet & vniuersum corpus ad calorē moueat. Interim tamen ventri & visceribus prouidebis *oleo de spica cum pulueribus cyperi, cinnamomi, macis & caryophyllorum*. Secundum quidē ex sequeris serapiis, quæ vtcunq; humorē præparent & eius halitus ad caput ascendētes. Cuius naturæ est *melrosaceum, syrupus stæchados, mentha, & de corticibus citri cum oxymellite simplici aut scyllitico, vel aqua stillatitia ex scylla*: cuius etiam efficaciæ est *mel scylliticū cum aqua vita, cuius meminimus c. praced.* Si tamen his factis, aliqua salutis subsit spes, quod venaberis ea faciliori respiratione, vel ex leui aliquo sensu ant motu, tūc quidem studendum est iterum corpus purgare liquata præd. *pillularum* ʒ j. *in aqua vita*, & facta co- B
latura laboranti singulis diebus vel tertio quoq; die præstita. Interim tamen auxilia præstare poteris, quæ simul materiā præparant, discutiunt, purgant, & calorē augent ac tuentur: sic profectò mane aut propè somnum laboranti porriges, postquā aliquandiu quieuerit ab aliis auxiliis, id quod recipit *hiera simplicis* ʒ j. & ß. *vel hiera diacolocynthidos*, ʒ ß. *theriaca veteris vel smaragdorum*, ʒ ß. *dissolue in aqua vita & calendula ana* ℥ j. Prosunt quoq; *hiera Pachy, aut trochisci ex ea facti*, quam adducit Scribonius Largus multos Romæ ab hoc affectu reuocasse. Item *hiera logodij*, maximè si melancholici succi aliquid præsit. Neq; minoris momenti est medicamentum quod *ex conserua iridis, calami aromatici, acori ana* ʒ iij. *conserua saluia* ℥ j. diu agitentur in mortario cum *aqua vita aut mellis sophi:* ℥ ij. & facta forti expressione potui detur. Eiusdē vsus est id, quod recipit *seminis ruta, sambali citrini, nucis muscata ana* ℈ ij. ponantur in *manica Hipp. & colentur quater cum* C
aqua vita aut calendula ana ℥ j & ß. & fiat potio. Cuius & pretiosioris est efficaciæ aqua instillata è *nucibus muscatis, auribus, palato & naribus indita*: quo pręsidio sic affectos posse reuocari, Deo auspice censeo. Valet etiam post purgationē id quod recipit, *pulueris diamusci & diambra ana* ℈ j. *castorei* g̃ vj. *aquarum chelidonia saluia & ruta, ana* ℥ j & ß. facta colatura fiat potio.

Verùm si factis purgationibus, quæ sufficere videbantur, res nō cedat, coniectandum est humorem solidioris esse substantiæ, exposcereq; efficaciora pharmaca, cuius sensus est id quod recipit *agarici* ʒ j. *pulpa colocynthidis* g̃ ij. *electuarij indi maioris* ʒ iij. dissoluantur in aqua vitę & facta forti expressione fiat potio. Quod si per epicrasim purgare ēt velis, porrige id quod recipit *pilularum fœtidarum & cochiarum ana* ℈ j. *trochiscorum de alandabal* g̃ iij. macerētur in aqua vitæ & mellisæ, & facta expressione potandam præbe. Quod si velis magis discute- D
re & calefacere quā expurgare, eo vtere quod recipit, *castorei* g̃ iij. *trochiscorum de alandabal* g̃ iij. *oxymellitis scyllitici* ℥ j. *aqua chelidonia maioris & vita ana* ℥ j. fiat colatura. Sed tamen in his omnibus exhibendis, vt res ex voto cedat, corpus prius vel sanguine misso vel expurgāti medicamento vacuasse oportebit.

Caputpurgia quando & quæ apoplecticis adhibenda.

His autem præmissis, mox deueniendum est ad secundum auxilii genus, quod per propria capitis emunctoria docet cerebrum expurgare: hæc autem sunt *caputpurgia* appellata, quibus cautè vtendū esse consulit affectus natura: nam si sternutatoria à principio adhibeas, plus lædes materia attenuata & commota ad affectam partem, quam

possit à postica cerebri parte ad anticam euocari. Quapropter potius eo præsidio vtendum esse censeo, post corporis & capitis euacuationem ad reliquias conterendas, quam ad caput primo euacuandum. Qualia autem hæc debeant esse, capite de *lethargo* reperies. Quibus addere oportet euaporationes, quas magis semper probaui quam suffumigia: ea autem sunt ea rata, ex *scylla, castoreo,*
E *& euphorbio* aceto seruefactis: cuius vaporem naribus trahat laborans. Mouet etiam sternutamentum succus *anagallidis vtriusq;, caparum, brassica, ficla, aut enula, ireos, marrubij radicis. & nigella, & vltimo cucumeris agrestis, cum pulueribus piperis, castorei, ellebori & euphorbij.* Ex quibus cum *melle rosaceo, hydromellite, oxymell. simp. vel scyllitico,* mille medicamentorũ sternutamentũ mouentium formas effingere poteris.

Calfacientia & exsiccantia medicamenta quando apoplecticis adhibenda.

Tertia & vltima curandi ratio his perficitur auxiliis, quæ vim habent calfaciendi & exsiccandi caput ipsum: quibus non raro accidit medicis incautis, vt grauior & pressior fiat affectio: nam cum caloris sit fundere & attenuare, facilè id malum sequitur, nisi prudenter eis vtaris. Quapropter illa adhibere oportet capite & corpore satis purgato, & primò à leuioribus facto initio, exempe ab *oleo laurino, de lateribus, rutaceo, de castoreo. & de piperibus cum modico aceto: vel cum cera facto molli vnguento.* Excitat quidem apopleticum, & mire materiam discutit oleum *de vitriolo*: quod si paratum
F non sit, dissoluantur ʒ ij. *vitrioli in* ℥ j *olei de spica, de costo, aut de castoreo, aut de scylla*, hoc modo. Excipe *scyllæ scissæ in rotulas* ℥ ij. *castorei*, ℥ ß. *vitrioli* ʒ iij. fiat decoctio *in olei costini & vini ana* ℔ ß. *ad consumptionem vini*: & facta colatura vsui serua. Præstat & potio quæ recipit *castorei* ℈ j *mastiches, seminis rutæ, santhali citrini, ancis muscata ana* ℈ ß *& cum aqua vitæ & lauendulæ ana* ℥ ij. *ponantur in manica Hippocr. & colentur quater, inde* ℥ ij *infundantur per gulam.* Omnibus autem prodesse competimus aquam stillatitiam ex *nucibus muscatis*, maximè si instillatio fiat cũ aqua vitæ. Non minoris momẽti à plerisq; scriptorũ habetur illud præsidium quod recipit *scyllæ contusæ* ℥ j *mellis rosacei* ℥ iiij. *conseruæ iridis, calami aromatici. acori ana* ℥ j. *conseruæ saluiæ* ℥ ij. *theriacæ ve-*
G *teris* ℥ j. *& ß. aquæ vitæ* ℥ vj. instillentur in duplici vase & liquoris stillatitii præbe ℥ j. Iuuat etiam interim dum caput purgatur vtimur, caput abradere & inungere *oleis calidis*, in quibus feruerint *pulegium serpillum, & semen maioranæ*, aut vnguatur caput oleo *de lauendula. aut de been*, in quo ineoxerint *caryophyllum, nux muscata, muscus odoratus, semen rutæ, & reliqua huius census.* Præstat etiam synapismis vti, quæ recipiant *olei anacardi* ℥ iij. *picis nigra* ℔ ß. liquefiant in duplici vase, deinde adde *pyrethri, piperis albi ana* ℥ ij. extende super pannum & capiti affigendum cura. Quem etiam vsum præstat aliud quod recipit *ficus pingues liniter coctos*, deinde cum
56 A duplo seminis synapis contunde, & ad formam emplastri adhibe. Valenter quoq; ad extimas partes trahit digeritque materiam emplastrum, quod recipit *oxicrocei vel emplastri de Vigo* ℥ iij agitentur fortiter cum *oleo laurino*, & adde *synapis, pyrethri, piperis, staphisagriæ & euphorbii ana* ℥ ß. Ex quibus etiam pulueribus cum ficubus & puluere *sulphuris, nucis muscatæ anacardi, seminis vrticæ & fimo columbino* emplastrum non minoris momenti parabis. Quem quoque vsum præstat caput abluere, aut spongia vel philtro fouere decocto *saluiæ, rorismarini, rutæ stœchados, maioranæ, pyrethri, & similium cum aqua vitæ aut vino.* Sed cauendum est in hoc affectu à theriacæ, vel mithridati nimio vsu, nam periculum est, ne pressius somnum concilient.

Caput XIV.

De Paralysi.

Paralysis idem quod parosis.

Paralysis seu *parosis* idem est apud Græcos, ac inter eosdem *hemiplexia* aut *paraplexia*, & apud Latinos *resolutio*. Est quidem affectio apoplexiæ finitima, & in multis similima, in aliis quidẽ dispar. B

Paralysis & apoplexia quid differant, & in quibus conueniant.

Sic profectò quemadmodum apoplexia vniuersum corpus sensu & motu orbatur, ita prorsus in quauis resolutionis specie, modo vnius sit membri, modo plurium, aut medietatis corporis, pari lege sensus & motus abolentur. Itaq; quemadmodum in apoplexia nerui vel patiuntur, vel cõpatiuntur, ita & in quauis resolutionis specie. Dissident tamẽ, quia in apoplexia semper oblæduntur sensus & motus simul, in paralysi verò alterũ eorum lædi potest, reliquo manente illæso. Iiẽ in apoplexia nerui oblæduntur per consensum ab obstructo cerebro: quod licet in paralysi quoque accidat, vt in hemiplexia, sæpius tamen nerui ipsi vitio proprio afficiuntur. *Secundò* etiam dissident, quia in apoplexia oblæduntur sensus interni & externi simul, in paralysi verò solum tactus & motus, licet aliquando in perniciosa paralysi etiam interiorum potentiarũ eluceat affectus. Erit itaq; paralysis seu resolutio, sensus & motus priuatio, C non quidem vniuersalis, sed partis alicuius, vnius aut plurium, seruatis tamen vt plurimum internis sensoriis.

Paralysis quid.

Stupor quid.

In stupore verò seu torpore, qui pars est vel prælodium huius mali, vel *vt Galeno placet*, leuis quædam paralysis, motu leuiter læso, sensus nõ amittitur, sed debilitatur, cum nil aliud sit, quam difficultas quædã sentiendi, siue tactus diminutus propter tractotiæ facultatis imbecillitatẽ. Cuius etiam naturæ tremor est, nimirũ motus voluntarius imminutus propter facultatis imbecillitatẽ.

Tremor quid.

Paralysis duobus modis fit.

Sed stuporem duobus modis contingere scimus: vno cum laborans obscurè & obtusè sentit, alter verò cum diminutè etiam, & cum hoc perperam sentit: sicut cum stupent brachia aut crura ex incõmodo situ, videtur veluti formicæ per id mẽbrũ decurrere. At in paralysi exquisita vtroq; priuatur pars ægra, seruatis vt dictũ est, internis sensoriis, quod vitium non sit in cerebro, sed in ner- D uis ab eo vel ab spinali medulla exortis. His habitis constituendum est, paralysin nil aliud esse quã tactum vel motum voluntarium ablatum, ꝓpter spiritum animalem ad organa prædictarum functionum non influentem.

Paralysis quid.

Paralysis duplex exquisita & spuria.

Quam duplicem arbitramur esse, *Exquisitam* vnam, & reliquam illegitimam & spuriam: illa quidem est, in qua nerui sensum & motum simul amiserunt: hæc verò in qua motu incolumi sensus aboletur, aut è contra, & finitima est legitimæ: nam paralysis propriè potiùs est motus, quam tact⁹ affectio.

Paralysis à cõuulsione diuersa esse.

Est igitur symptoma conuulsioni omnino contrarium: quod in hac partes in latitudinẽ agantur, in paralysi verò in longitudinem, quia & causa & morbus, sicut symptoma, diuersa admodũ exsistant. Neq; nos turbare debet Pauli locus, quo statuit resolutas partes vel conuelli vel laxari, idq; vel à repletione vel ab inanitione fieri. Cui etiam subscribere videtur Aëtius *lib. 6. c. 3.* caninam conuulsionem mandibula-

bolatum musculorum resolutionem appellans. Nam vt licentiosius videtur loqui, vel generalius vtitur nomine resolutionis pro omni motus priuatione, siue sit per conuulsionem, siue per para-
E lysin: quoniam si quis eorum affectuum naturam exactè inuestigare studeat, reperiet neq; paralysin, & prędictam conuulsionem eundem posse esse affectum, neq; vnam eandemque eorum causam, neque eundem efficiendi modum, neq; conuulsionem paralysi superuenire posse, item neq; resolutionem particulis contractis accidere, nisi eam pro arctiori neruorum positu describas, idque non eorum longitudini, sed latitudini referendum erit: nisi cum ex luxatis fractisve spinæ nonnullis vertebris aut ossibus aliis, aut deinde eisdem neruis diuisis, paralysis suboriatur: tunc quidem pręcipuè nonnulla in latitudinem membro una subsequitur coarctatio. Cuius doctrinæ gratia, non omnino contemnenda est Cælii Aureliani sententia, hoc eodem capite, qua parte duplicem magni momenti constituit resolutionis differentiam: *nam vna* (inquit) *fit conductione* (vt
F verbo eius vtar) *altera vero extensione. Conductione fieri paralysin veteres illi Empirici arbitrabantur, cum membrum contrahitur in his, in quibus neruus transuersis omnino præcisis, post vulnus cicatrice dura & magna obductum, membrum resoluitur, & sic contrahitur, vt non extendi possit. Fit quidem extensione, cum laxatis neruis membrum sensu ac motu priuatum, flaccidum, languidum, extensum protenditur aut trahitur*: & subdit idem auctor, *Crus paralysi vitiatum conductione fieri breuius, extensione vero longius, vt luxationem factam quidem putent.* Præterea idem auctor non longe à capitis principio, per paralysin ex conductione

Paralysis quomodo fiat conductione, quid sit, & quotuplex.

parti pensu intelligit amissum membri sensum ac motum alimenti defectu, hoc est, per atrophiam, quo malo iam plures affectos vidimus: nam cum ad sensum & motum pars requiratur calore, & optima carnis & alimenti copia prædita, & hæc omnia in atrophia deficiunt, ex nerui corrugatione & prolapsione, proculdubio sensu ac motu priuari contingit. Quam tamen diuisionem præter id, quod vtilem censeam, arbitror tamen sapere quodammodo eorum opinionem, qui morbos
G omnes adstrictos aut laxos statuebant. Sed nos clarioris doctrinæ gratia, hunc affectum diuidimus, in paralysin per Propriam partis læsæ passionem, & in paralysin per Consensum: nam iuxta hanc diuisionem arbitramur longissimis interuallis dissidere.

Ex quo constabit symptoma in hoc malo esse de genere abolitarum actionum sensibilium exteriorum, sed maxime motiuarum, in vna aut pluribus corporis particulis. Prodit tamen prædictũ
57 A symptoma à morbo, neruis, aut spinali medullæ proprio: qui sane vnus non est, cum plerumque ad intemperamentum prædictarum partium reduci possit, nonnunquam ad coarctationem neruorum, & eiusdem spinalis medullæ: frequenter tamen ad obstructionis certum quendam modum in neruis & medulla spinali (*vt paulò inferius latius sum monstraturus*) & aliquando ad neruum scissum.

His affectionibus addere oportet stuporem & tremorem: quippe hic motus est diminutus (*quãuis à Gal. considerante vniuersum modũ motus, compositũ ex impotentia facultatis & grauitate mẽbri, motus præter naturam appellatus fuerat*) quia vt paralysis ab ablata fit facultate, hic verò à diminuta, quæ pondus corporis aut membri sibi consuetum & commissum, vt solet, non mouet, sed minutum & intercisum efficit motum. At stupor diminuta quoque sensatio est: sed de tremore hæc satis sint, q̃ plura dicturus sim *c. de cordis tremore & palpitatione, & c. de conuulsione.* Quibus præmissis, vt constet qualis sit in paralysi morbi natura, sciendum est, idẽ omnino accidere præd. partibus, dum hoc affectu premuntur, ac aëri quem habitamus & respiramus, à nebula vel crassa aliqua substãtia, quę Solis beneficio animalia in aëre degentia omnino priuent. Certum quidem est, licet sol à nebula vel nubib⁹ aliquid non patiatur, nos tamen hac occasione eius lumine & calore priuari. Sic omnino partea nostri corporis, dum neruus aliquis caliginoso aliquo spiritu aut crasso humore imbuitur, beneficio animalis potẽtiæ destituuntur, & sic particulæ sensu & motu orbantur. Et simili ratione, cum nerui origo, vbi fertur aliquod esse foraminis vestigiũ, obstruitur, tunc illustratione priuatur haud secus quã dum neruus ipse à re aliqua adhærente comprimitur, vel ex toto discinditur. Itaq; non vna est vt diximus in hoc affectu morbi ratio, sed ad quatuor necessario reducenda venit, nimirum ad obstructionem, ad intemperamẽtum simplex, aut cum affluxu materiæ, ad compressionem nerui, & ad eius scissionem. Obstructionem autem in solo nerui principio, qua parte per forationem in-

Tremor quid.

Stupor qd. B

Paralysis qualis morbus.

C signitur, fieri est arbitrandum: & ob id hæc paralysis condino & fors verè per cõsensum appellatur, *vt Gal. statuit l. 1. de loc affect.* qui separato præsidio à digitis dorsoq; adhibens, labor antẽ sanitati restituit. Alter verò morbus solis neruis & ea parte eorum adest, qua & paralysis. Quod sanè contingit aut quia à vasis frigido humore inundantibus refrigerãtur nerui, & spiritu influenti destituuntur, aut quia in ipsis neruis viget mali causa, nã aliquãdo neruus obtenebratur caliginoso halitu, nonnunquã laxior & mollior efficitur humore ibidẽ imbibito, ita vt neq; neruus motui sit aptus, quia id opus siccitate exsequitur, neq; rursus illustratio libere fieri possit. Nonnunq̃ verò ex toto scinditur neruus, quo fit, vt vel illustratio ob cõtinui separationem eius nescat, neq; si eam possit continere, cogere neruus partem possit, adhuc sanitate restituta, quia ob cicatricem conductionem patitur & paralysin, sic ab Aureliano ex hac causa appellatam: & ob id paralysi affectas partes extensas comperimus, immobiles & conductas aut stabi-

Paralysis nõ vna eademq; que ratio.

D les. Præterea fit ex compressione, vel nerui vel cerebri: Oritur quippe hæc resolutionis sors secto aut rupto neruorum principio, incoato sphacelismo cerebri, aut intercepto facultatis commeatu & coarctatis neruis, qui ad inferiores partes veniunt, à sante, sanguine effuso, osse depresso, vel tumore aliquo. Quod etiam malum fieri potest in quouis nerui corpore aut exortu, vt in luxationibus vertebrarum dorsi comperimus, vbi etiam plures alii morbi reperiuntur. Quæ sanè omnium morborum genera, aut in parte consistunt resoluta, aut in toto nerui processu, aut in eius parte aliqua, aut in origine solum, aut in ipso cerebro, aut in medullæ principio. Ex quibus iam constare arbitror, qualis affectio sit paralysis, quasque sortiatur differentias. Quibus tamen modis

modis hæc affectio fiat, nunc perdiscendum est: E nam sicut obstructione in substantia & cauitatibus cerebri, qua parte spiritus ad neruos deferuntur, apoplexiam propriè dictam fieri dictũ est: sic in principio dorsalis vniuersalem partium subiectarum paralysin succrescere, aut in alterutro foramine vel alterutra parte hemiplexiã dextri aut sinistri lateris.

In paralysi curatiuis particulæ, cui parti in spina præsidia adhibēda sint.

Verùm quia frequentius hæc affectio extremis, intimis, ac extimis corporis partibus, per consensum potius, quam essentialiter accidit, & quia vera curandi ratio consulit mandanti membro primò esse subueniēdum, ob id profectò statui priùs discernere, cui parti in spina præsidia adhibēda sint, in curatiuis particulæ paralysi: sic vt licet à cerebro omnis sensus & motus oriatur, non quidē omnib. particulis à quouis neruo, sed singulis à certo & determinato, & qui peculiari in loco originē sortitur. Constat enim aliquando dimidium corpus oblædi, dextrum nimirum, vel sinistrum, linea ipsum per medium quasi diuidente: nonnunquam crura ambo resoluta sunt, nunc vnum, sic & brachia: aliquando faciei partium aliqua, vt maxillarum musculi, nunc lingua sola afficitur, aut oculorum alter, nunc quidē sensus auditus periit, vel F olfactus. Fit etiam aliquando vt motus pereat illæso sensu, nonnunquam è contra euenit, sæpe tamē vterq; vna perit. Quæ sanè mala cum aliquando ex vitiis partis ipsius quæ sensu & motu caret prodeant, vt in vehementi frigore aut gangræna conspicimus: aliquando verò ex consensu originis: ob id à quo loco quæuis prædictarum partium hoc fruatur beneficio, expendendum duxi. Sic profectò siue in neruo ipso, siue in eius exortu morbosa sit affectio, pars quæ ab eodem gubernatur, sensu & motu orbatur protinus. Sic cum respiratio superstes euadit, ceteris particulis affectis aut aliqua earum, signum est à collo infra & in ipso affectum esse: nam dum initium spinalis medullæ occupat obstructio, solę capitis partes & sentire & moueri possunt: est enim hæc acutissima paralysis, vt quæ respirationem etiam oblædat. Cum verò laborātes voce orbantur, vocales neruos affici constat, eosq; qui per quartam vertebrã, sicut in defectu G respirationis, eosq; ab aliis ceruicis & spinæ partibus prodeunt. Si tamen oculi resolutionem patiantur, eos qui à secunda coniugatione è caluaria emergunt affici est certũ: sicut dum palpebræ collabuntur, eos qui à tertia per foramen ossis orbitæ transeunt. Sic labra resoluta attestantur latũ musculum pati, contextum quidem è ramis primarũ vertebrarum & tertiæ coniugationis: lingua verò quę balbutit, in his qui ab apoplexia emergunt & aliis qui hoc affectu corripiuntur, læsos esse neruos 58 A à tertia & septima coniugatione in ipsam perreptantes. At resoluta omnino manu, neruosa principio ceruicis vel quintę vertebrę resolui est compertum: in quo sane affectu aliquando in quibusdam brachij partibus sensus quidē adseruatur ob neruos septimæ aut octauæ vertebræ, sed cum hi læduntur, thorax etiam eo afficitur. Sic in resolutione parui digiti & media parte annularis afficitur neruus in cauitate cubiti, licet à ceruice principiũ etiam sortiatur: in aliis verò tribus, ceteris illæsis, vulnerata est spinalis medulla. Crura verò cum resoluuntur aut pedes in vertebris lumborũ & iuxta inguina affectionem esse monstrant. Pari quoque pensu in vesica, ano & pudēdo, resolutio certum quoddam habet mali principium iuxta prædictas partes: sic dum descēdit rectum intestinũ, musculos suspendentes male esse affectos constat, quos esse in ipsius lateribus ex dissectione comperimus. Verùm si alui excrementa retineri non possunt, sphincter resolui apparet: in resolutione verò musculi vesicæ, & cum pudendum erigi non potest, nerui ab osse sacro vesicæ inserti ac pudendo procul dubio afficiuntur.

Spinalis medulla vna est non bifida.

B Quibus suppositis statuendum est, spinalē medullam vnam esse & non bifidam (*vt statuerat Anic.*) à summa vertebra vsq; ad infimam (*quippe in hoc munere est quasi cerebri vicaria, & cerebrum vnũ factum, in cerebellum degenerat iuxta spinam*) (& à cerebro susceptate facultatē, quam per exortus neruorum singulis partibus impartitur. Cum hoc tamen nō se habet in hoc opere promiscue, sed dextra eius pars neruis in dextram partem distributis mandat, & sinistra in sinistram (*quo autem modo id fiat, paulo inferiùs leges*) quo facilè erit cuiq; colligere, dum affecta est aliqua corporis pars, reliqua illæsa, quã habeat peculiarem causam & originem. Nam semp affectus siue sit obstructio, siue compressio, siue incisio aut intemperamētum simplex cum humore, primum in vno cōsistit loco, ab eo autem infra reliquæ partes eius consensu læduntur. Erit igitur C vel integra paralysis, aut stuporia, vel torpor, aut stupor, prout in quauis prædict. partium spirituum trãsitus omnino aut ex parte interceptus, compressus, aut obstructus fuerit.

Paralysis quænã causæ sint.

Qui huius mali causas inuestigare studuerit, ea pendat in duo genera eas omnes posse facilè reduci: nimirum in facultatum virium, vel in læsionem instrumentorum motui & sensui seruientiũ: facultatis enim vitio fit paralysis, cum ipsamet deficit aut infirma est in ipso principio & fonte: quia adeo existit languida & pusilla, vt reliquis partibus vim suam & efficaciam impartiri nequeat, vt euidenter comperimus in grauissimis & diuturnis morbis, dum inclinãt. Interdum etiam ipsa facultas aliquo afflicta incommodo, colligit se & retractis spiritib⁹, orbatas sensu & motu reddit partes, vt quando ex casu insigni cerebrũ commotũ est, vt statuerat Gal. 7. *aph.* 58. At refertur causa in instrumentorum, cum vitium aliquod in medulla spinæ, aut in neruo, vel proprio ipsius vel alterius cōsensu, contractũ est, quo omnino aut aliquo modo intercipitur transitus spirituum: viciantur verò instrumenta obstructione, intēperie, compressione, & diuisione. Quo fit vt causæ paralyseos, sint D eæ omnes, quæ obstruere vel obumbrare possunt partium illud neruorum foramē, aut nerui ipsius substantiam crassiorum humorum copia, siue pituita sit, siue admixta ea sistat melācholia, vel à tuberculo aut quouis alio tumore caput nerui obturante, si id accidat. Ex intemperamento prodit, quia densior fit nerui substãtia, vt ab impensa frigiditate neruũ condēsante, vel à pituitoso succo, sed fluxili, aut forsan bili permixto, quo facilius in nerui substantiã sese inserat pituitosus humor. Itē prodita nebuloso seu caliginoso halitu eandem nerui substantiam obtenebrante atq; densante, vt aperte videtur ex Hipp. constare, *lib. de flatibus*, dicente: *Quod verò stupor, attonitus, vel sideratio à flatibus fiat, hoc est vapore, deinceps demonstrabo*: cum ergo flatus multi frigidi penetrent ac inflent carnes,

partes

partes corporis, stupidæ insensibiles fiunt: & siquidem plurimi flatus per vniuersum corpus discurrant, totus homo sideratur, si verò per partem, partem illam siderant & percutiunt, atq; vbi abierint flatus, cessat & morbus: quamdiu autem permanserint, cõsistit.
E Quæ vitia plerumq; ebriis aut crapulis deditis hominibus accidisse cõperimus, quos correptos aliqua prædictarũ affectione, leuiter & citra aliquod auxiliũ sanitati restitutos vidimus. Quæ sane mala solent neruo accidere, non solum à frigore, vt dictum est, ob externum aërẽ, sed à frigidis medicamentis, & alimẽtis ẽt crassioribus & frigidioribus, ita vt præ nimia copia prædictorum, vasa vicina neruos afficiant. Compressionem autem efficit externa causa, vt si à duriori aliquo corpore aut instrumẽto prematur exterius neruus, aut si laqueis & vinculis aut totum membrum, vel neruus, cum detegitur, intercipiatur & adstringatur: quod etiam contingere scimus, dum interna aliqua particula scirrho aut inflammatione corripitur, quæ in tumorem elata viciniũ membrum comprimat. Idẽ etiam contingit ex luxatione vertebrarum vel cuiusuis articuli à sua sede excidentis, osse occupante spatium nerui, comprimenteque ipsum.
F Quæ verò sint causæ, quæ neruum diuidere possint, omnibus in conspicuo est. Fit etiam paralysis ex mutatione alterius affectus in neruum ipsum, vt in colicis doloribus ac ingentibus intestinorum cruciatibus. Quod sanè nõ est arbitrandum fieri, quod pituita ab intestinis illuc migrare possit, vt plerisq; auctorum arbitrantur, sed solum huiusmodi mutatio fit in eo dolore, qui prodit ex defluente pituita ad intestina per venosum genus. Quippe eo tempore facilis erit commeatus à venis in nerueam substantiam, *vt latius à spuatum reperies capite de dolore colico.* Denique vt summa quadam complectar prędictas causas, existimãdum est, eam posse hunc affectum excitare, quæ vtcunq; neruos obstruere, cõtundere, cõprimere, emollire, atq; intemperare potest: sic profectò ictus, casus, contusio, somnus in loco palustri & humido, vel in spelunca aut in domo recenter gypso polita, & vbi lunæ radius infigatur: itẽ exercitium à cibo, vel somnus aliquantulum morosus. At continentem causam arbitramur esse humorem aut crassum sanguinem, vel nimis diluũ, vt vias spirituum intercipiat, vel ex humiditate exstinguat, aut neruos molliendo dissoluat, quod rarius accidit, nisi dum copiosius exsistit, sicut &
G caliginosus halitus. Nec arbitrandum est, melancholicum succum id malum non posse efficere: quippe aliquando ex eo ortum duxisse visum est, vt ostendit intensa & insolita vigilia, præsertim cum in cerebro malum principium habet: siqui-
59 A dem certissimum est, à pituitoso aut seroso succo potius somnum induci, quam vigiliam: quod sane ad curationem nouisse magni est momenti, *vt Trallianus ad a ertu c. proprio.* Pari censu æstimanda est luxatio vertebræ aut membri alicuius dislocatio: ceterum luxatio ad latera futura est, nam si intro aut extra prosiliat vertebra, nõ quidem priuat sensu aut motu partes infra luxationem.

Paralysis differentiæ quib. signis noscãtur. Signis autem non affectum, sed affectus differẽtias & causas venari hac in parte instituo: quippe affectio notissima est, vtpote, in qua seruatis potentiis interioribus, tactus & motus pereunt. Sic enim primo distingues, sitne affectus per consensum, an per primogeneam membri affectionem. Hoc autem ostendit membri ipsius passi extranea causa, quæ in ipsum membrũ suam vim impressit: Præterquã quod peculiaris in ipso & conspicuus apparet defluxus, calore, tumore, ac mollitie manifestus, quo tẽpore pulsus est paruus, tardus, rarus, debilis & mollis, cum vrina cruda, alba & crassa, aut alba & perspicua. Quod si nullo horũ exsistente, & membro sano apparente, mouere se aut B
sentire nequiuerit, tunc quidem aliunde sibi illatum fuisse malũ conijcito: quo sane cognito, specialius ad causæ cognitionẽ deuenies, studens primo nosse, an vitium consistat in partis intemperamento (*quod præter id quod ad essentiale partis vitiũ pertinet, magni est momenti ad curationem nouisse*) idq; ostendit membrum ipsum tactu frigidum, & quauis leui frigiditate offensum: q ẽt attestant externæ causę, vt externum frigus, quod pręcessit, frigida medicamenta, & vsus frigidiorum ciborũ. Quã quoq; notitiam præstant humores corpus inundantes, maximè pituitosi & crudi, pręsertim in cerebro exsistẽtes ac delabentes ad mẽbra cum tremore, aut torpore, & cõspicua frigiditate. Obstructionem verò huic malo causam pstare, ostendunt subitus euentus post insolatum, vini potionẽ, aut febrem paruã, maximè pituitosam aut per defluxũ factã: in qua causa sicut in compressione neruosarum partium pulsus parũ à sanis immutantur, aut febriles differentias pręse ferunt. Cui accedit pri- C
uatio signorũ reliquarũ causarũ, quæ compressionem aut coarctationem in neruo, medulla aut cerebro natæ sunt efficere, sicut neq; plaga, ictus tumor aut luxatio: nam cum ab his vel à solutione continui prouenit, euidentior causa est, quã quod signis opus habeat. Caliginosum enim & crassum halitũ causam esse monstrat non omnimoda motus & sensus priuatio.

Periculosissimus plerumq; est, aut saltem ex eo laborantes non curantur, vel tardissimè, is affect⁹ in senibus, vtpote, in quibus frigidæ affectiones nunquam maturantur, vt de raucedine & de grauedine dixerat Hipp. Præsagium. Sed omni ætati periculosa exsistit ea paralysis, quæ vel potentias interiores lædit simul cum membro resoluto, vel saltem respirationẽ vitiat. Item grauissima est & diuturna, quę ex luxatione fit, ni citò pręueniatur, ante quidem quã vel tumor fiat, aut humor durior in cauitate ossium factus coalescat, & connaturalis fiat. Sic salubrem eam paralysin iudicamus, quæ neq; respirationem, neq; potentias interiores vitiat, & etiam in qua resoluta membra non admodum extenuantur, significat quidem calorem non penitus (*ob quietem & immobilitatem membri, vt refert Hipp. 6 pop. & 2. de fractur.*) exstinctum esse, sed adhuc adeo vigere, vt concoquat & assimilet: sic & D
salubris censenda est, cui præsidia aliquid prodesse conspicimus.

Paralysis quomodo fieri possit ab humore melancholico aut bilioso. Sed antequam auxiliares manus huic affectioni adhibeam, enodare studui difficilia quædam, quę in huius essentia, causis & curatione sese solẽt offerre. Plerisq; dubitatum est *an à melancholia vel bile paralysin fieri contingat, cum illa sicciores, bilis verò calidiores reddat neruos ipsos: im vt siccandi ac mordendi conuulsionemque efficiendi vires habeat potius, quam resolutionem.* Cum hoc tamen censemus, melancholiam humori pituitoso aliquando admisceri, & longe grauiorem paralysin efficere ob humoris

duri-

duritiem & renitentiam: sic de flaua bile sentiendum est, quæ causam huic malo præstare pôt, non quidē materialem, sed motiuam, & quę humores pituitosos fundendo in neruos deuehat. Itaq; quo
E melancholia remoratur pituitæ sub ingressum in nerui substantiam, ita etiam difficiliorem parit eiusdem resolutionem, & ad natiuum statū regressum: & pari ratione, quo bilis citatiorem reddit ad motum pituitam, ita faciliorem eius discussionem molitur.

an fieri possit absq; intēperamento carnis.

Secundò dubitatur, *an resolutionis causa esse possit carnis intemperamentum, ita vt ineptitudo eius caussa sit, cur membrum non probè sentiat, vt voluit Auic.* Quod verò id non sufficiat ad vitium sensus, argumento est febrilis calor, qui plurimum carnem intemperat: idem probant hydropicorum membra, quæ plurimum algent, vt ea ratione non possint sentire: cum hoc tamē in neutro apparet sensus & motus læsio. In qua re censemus nerui solum intemperamento id posse accidere, dum vias coarctare potens fuerit: nam licet ea vicinia causarum frigidarum torpor subsequatur (*vt antea dictum est*) potius id fieri arbitror ea compressione aut coarcta-
F tione figuram & vias vitiante, quam ea intemperiē neruis præstita.

Sēsu deperdito vtrum motus seruari possit & ècontra.

Tertiò dubitatur, *vtrum deperdito sensu, motus seruari possit, aut ècōtra, licet nō videatur par ratio.* In qua re posthabitis aliorum sententiis, distinguendum est, an dubitatio intelligenda sit de sensu & motu per eundē neruum ināmissis, nam dum fit per diuersos, nulli dubium est aperte posse fieri. Verū vt intelligatur qua lege hæc diuersitas fiat in eodem neruo, expendendum est, per diuersam temperaturam perfici motum in neruis, ac in eisdē sensus perficitur: sensus enim humidioribus fit neruis, motus autem siccioribus. Quo fit, vt dum neruus redditur humidior, ineptior fiat ad motum quam ad sensum: dum verò siccior euadit, ineptior ad sensum quam ad motum. Ex quo constat, quod licet neuter excessus alteram actionem iuuare possit, in neruis similibus actionem non admodum sensibiliter lædit, in dissimilibus verò contrariam actionem omnino perdit. Quo etiam fit, vt possit
G deperdi sensus mutata temperie nerui qua perficitur, manente ea quæ ad motum necessaria est, licet intensior fiat, nam à similibus minor fit lapsus, quam à contrariis.

quare vnam corporis medietatem occupet, altera illæsa manente.

Dubitatur quartò, *quanam ratione tàm religiosè caueat natura alteram corporis partē, altera exsistente læsa.* Cuius enodationem facilè disces, si expenderis in homine ac reliquis animantibus, plantis etiam, & maxime earum seminibus, singulas partes ita medio densari & obcalescere, vt commeatus & commigratio nulla subsit: quod in perineo eminentia
60 A extans facilè indicat. Sed dubitandi ratio est, cur in dorsali cauitate, quoniam vna est eius diuisio, non reperiatur quæ in ventriculis cerebri reperitur: id quod Gal. 8. *de vsu partium* exactissime disseruit, dubitās quanam ratione alterius lateris resolutio accidat, cum spinæ medulla vna sit, & nullo septo partita: nam de ceteris partibus, quæ vel binæ sunt, aut velamine disiunctæ, vt *nares, oculi, aures, testes*, & eiusdem farinæ partes, mirandū non est: de spinali tamen medulla nō est ita facilè credere, maximè cum Auic. arbitretur ipsam septo vt cerebrum diuidi: & cum id sensui per dissectionē lacuisset, & euidenter etiam constet, cerebrum antequā in medullam desinat, vnum fieri corpus *cerebellum* appellatum, omni diuisione carens, dubium obscurius apparet. Qua ratione à prædicta sententia desistendum esse sum arbitratus, cum Hipp. 6. *pop. p.* 1. qui statuerat, cum abscessus fiant semper per rectū, ita vt affecta dextra cerebri parte in dextram materiam decumbat, & sinistra in
sinistram: ita prorsus statuēdum esse in apoplexia, B
cum causa mali in alterum latus medullaris spinæ magis inclinat, potius ipsum perdere, quia nerui p eam partem exorti obstruuntur, lęduntuŕq;: ceteris qui è contraria oriuntur illæsis: sicut contingit dum humor adeo est copiosus, quod omnē spinę cauitatem impleat, partes vtriusq; lateris resolui. Siquidem arbitrandū est, per vasa, quæ sunt in menyngibus ipsam medullatē substantiam ambientibus, defluxum fieri. Nam credibile est, humorem proiectum à vasis potius obstruere neruos ab eo latere exorientes ꝙ nullum sit impedimentum, quam alterius, quod vt id fiat necessum est, humores omnem medullæ substātiam peruadere: quod sanè non contingit, nisi dum copiosus est humorum defluxus.

Paralysis cui laterum frequentius accidat.

Docet quinta dubitatio, *cui laterum frequentiùs resolutio accidat.* Neq; desunt qui leuioribus rationibus moti, dextrum frequentiùs resolui asserant, quod calidus sit & magis trahat, & quod sinistrū plenum cum exsistat, ob sui conditionem & defectū caloris, necessario à se nitatur pellere, & cum non habeat vnde nisi in dextrū, ob idipsum fre-
quentiùs exolui statuunt. Veritas tamen rei est, C
dextrū robusti⁹ esse natura & caloris naturalis copia, & ea ratione faciliùs à se pellere, si quid illi molestum fuerit & sinistrū ob natiuam imbecillitatē & defectum caloris faciliùs recipere, & ob id frequentiùs affici. Rationes verò contrariæ non egēt dilutione, quia leues sunt.

Paralysis dextrane an sinistra deterior.

Vltima dubitatio est, *vtra resolutio deterior sit, dextrane an sinistra?* Cui sine argumentis dicimus, sinistram minùs periculosam, quia proportionalis est sinistro lateri, vtpote frigidiori: quam etiam arbitramur esse diuturniorem ob lateris frigus & natiuam imbecillitatem, dextram verò breuiorem & periculosiorem.

Paralysin curandi ratio quot habeat partes.

. Curandi verò ratio & via tot habet necessario partes, quot causas huiusmodi affectionem obtinere compertū fuit: quamobrē indicatione sumta
ab vnaquaq; earū, curationē aggredi studebo. Sic D
profectò si cognitū fuerit, simplex intemperamētū causam huic malo attulisse, certū est, contrariis omnino rem agendam fore, ita prorsus, dum frigida viget intemperantia, eaq; ab externa causa cōcitata, purgato leuiter corpore (*ne calorificis, si quis humor abundat, licet mali causa non sit, liquatione maiori ad partem, maior fiat decubitus*) stuphis, balneis, calidis, inunctionibus, cucurbitis, & deniq; irrigationibus ex *oleo laurino* vel quouis alio calido rem ages. Item his confert *oleum è lateribus & aqua vita, & ex costo cum aqua sulphurea*: maximè si corpus vniuersum linteo vino calidissimo madido inuoluas, diuq; eum tuearis calorem externis cooperimentis aut pellibus arietinis recenter excoriatis. Verùm si ex spirituum resolutione, vt in languidis corporibus aut ex facultate animali essentialiter læsa ob aliquem cerebri affectū paralysis oriatur, his quę caput roborēt, spiritus reficiant, & cerebri substan-

substantiam ad natiuum temperamentum moueant, vtendum potius, quàm resolutione aut vacuatione, vel quouis alio ex paralyticis auxiliis.

E Præterea dum ex luxatione vertebræ aut alterius articuli membrum aliquod resoluitur, perdiscere primo oportet, an ad interna corporis & eius cauitatem luxatio sit? quippe hæc raro aut nunquam curationem admittit, eamque solum auulsione cutis supra luxatam vertebram & picatis medicamentis, quæ postea dum euelluntur, secum efferant luxatam vertebram. Cum hoc tamen existimandum est, non fieri omnino paralyticum corpus, dum intro vergit vertebra, & longe minus, dum extra prosilit: sed in eius curatione præcauere omni diligentia inflammationem oportet, sanguine protinus misso, & oleis acauxilus anodynis, & quæ modice repellant, qualia passim apud chirurgos extant, & nos latius *l. 2. de vict. præsid. vs.* adduximus. Sedata tamen inflammatione reductioni luxati ossis incumbendū est, & tandē corroborātē *Vigonis* aut alio simili vteris.

F Quod si ex ictu aut casu, vel alia plaga resolutio proficiscatur: eadem est in vniuersalib. vtendum methodo; quippe sanguis primo mittendus est, iuxta laborantis vires, & casus vel ictus magnitudinem, idq; audacter, licet parcius quàm si percussio citra resolutionem fuisset. Quo facto, fluxio quæ paralysin molitur, inhibenda est his, quæ modice adstringant & leuiter calfaciant, vt *oleo cyperino, stœchados, nunc cupressi, & myrthino cum modico rosaceo additis ex eisdem rebus pulueribus, tum rosis & caryophillis.* Verum si his inflammationem inhibere nō possis, iterum sanguinem detrahes, & anodynis vteris, vt *lacte cum rosaceo, vel solo rosaceo aut cum modico vino, vel chamæmelino oleo cū axungia gallina*: ac si aliter fieri non possit & suppuratio partis læsæ vrgeat, parti resoluti adhibebis, quæ mox diximus: parti vero inflāmatæ emplastrum ex *maluis, farina tritici, & pulueribus rosarum, cum butyro recenti vaccino*, ita vt quàm citissime inflammatio supputentur, vt subsit reliquæ curationi locus.

Si tamen ex crisi, vt in febribus malignis, & quæ copiosum habent humorem, aut in apoplexia, quæ melioris gratia in particularem resolu-
G tionem commigrare assolet, affectus suboriatur, primum eius impetum exspectare oportet, & naturam permittere operari, minimeq; fluxionem eo tempore cohibere: cum Hip. dictum sit *2. primi pop.* abscessus iuuandos esse: & licet iuuare non sit opus, longe minus est naturę impetus inhibendus: quod perperam consuluerat Auic. & Marth. de Gradi: nam per huiusmodi defluxionem sese natura à maiori malo tuetur. qualiter vero curationem aggredi oporteat, mox audies. Nam eadem est cum ea, quæ requiritur in reliquis fluxionibus excepto repellentium vsu.

A 61 Verùm si ab impetuoso & subito fluxu, nerui originē obstruente, aut sese in nerui substantiam insinuante, eodemq; vel à capite vel à toto in aliquod membrum irruēte resolutio prodeat, considerandum primo est, ipsum præpedire repellētibus, perdifficile esse & timoris plenum, sed satius fore fluxionem auxiliis finire, ne adeo foriose in membrum irruat. In quo casu à clysmate vehementi, qui vires habeat leuioris purgationis, vel à pharmaco leui incipiendum est: tandem vti oportet vacuationibus, quæ humorem minuant,

Paralysis duobus modis laborantē inuadit.

vel sanguine misso, si vires & humorum [illegible] permiserint. Quibus autē conditionibus id [illegible] debeat, iam audies, si prius dixero paralysin duobus modis laborantem inuadere: vno quidem subito & inopinato casu, quod obstructione media he [illegible] est arbitrandum: alio vero paulatim & sensim [illegible] cum per imbibitionē fluxilis pituitæ in neruea[illegible] substantiam fit. Inter quas hæc est in curatione differentia, quod illa mox expostulat sanguinis detractionem aut expurgationem iuxta ideam causæ, idq; si expedit eam die [illegible] lenta, aut venæ sectionem non admittit, [illegible] parcissi- B mam. Quorum auxiliorum vsum & rationem aggrediar, à vitæ & victus institutione sumpto initio.

Sic profecto, siue hoc, siue illo modo corpus resolutio apprehēdat, primis dieb. victum quàm parcissimū porrigere oportet, & mox procedente affectu sensim adaugere, vt vires eius diuturnitati sufficiant. Semper tamen adhibēda sunt in principio, quæ leuiter incidant, attenuent, & detergant, postea vero calfaciant exiccentq; dummodo leuiter corpus prius purgaueris. Itaq; quidem sic affectis porrige primo accessu *mel rosaceum* in prima mensa, & *hepar gallinæ*, aut *oua sor*[illegible], secūda vel tertia die: postea vero assas [illegible] vel lixas *cinnamomo, caryophyllis aut muscata*: easq; eliges ex montanis, vel ex domesti[illegible], quæ m[illegible] aut furfure nutriantur. In prima men[illegible] teris, vel *amygdalis* tostis: in [illegible] *anniso tosto vel sacharo condito*, aut *dragea* [illegible] *citra, vel ligno aloe confecta.* [illegible] pini *licet multi cōmendent* [illegible] guia, & ob id caput grauantia. Potu[illegible], C ex decima aquæ portione aut paulo [illegible]: aqua autē sit decocta cephali[illegible] medicamentis, vt *melissa, stœchade, saluia, maiorana, caryophyllis vel sparta parella china, aut ligno Guaiaco*, si plurimum necessitas vrgeat: quod si aceti aut aliquid acetosi miscueris non erit abs re, maxime si crassam materiam subesse compereris. Sed præstat non parum *oxymelitis* modicum cum decocto *Guaiaci, radicis chinæ, vel sparta parella* admiscere, aut ex præd. decocto *hydromel* conficere: sed maioris momenti est vasa potus apta sulphure interius linire, ibidemq; diu potum [illegible] immorari, quo virtutem sulphuris consequatur. Denique omni arte attenuandum, calefac[illegible]ndum & exiccandum est, non solum in quibusuis cibis & p[illegible]ibus, sed in pane ipso, quem oportet ess[illegible] his [illegible]m confectumq; cum *aniso aut melanthio.* [illegible] laborans degat in parte sicca & modice calida, vel eam suffumigiis, quæ caput non repleant, [illegible]. Abstineat præterea laborans à vino, [illegible] vel in declinatione, vel virtutis, aut ventri[illegible], idq; sit tenue, *oligophoron* appellatum, [illegible] D tamen aliqua ex prædictis aquis. Itē à potu [illegible], & à somno maxime meridiano cauendum esse consulit affectus natura, quod materiam intro agat, & cerebrum humoribus oppleat: nocturnos tamen non excedat quinq; aut sex horas: solum habitet laborans lucidum, aut ad regionem calidam & siccam confugiat, caueatq; [illegible] omnia animi pathemata, & omni arte cruditatem studeat subterfugere.

Vitæ ratione sic instituta, primo Medici accessu considerandū est, triplicem esse in hoc affectu

Victus ratio.

Potus.

Sanguinis detractio.

Sanguinis detractio.

curandi legem: Vnam quæ vagantẽ corporis humorem auferat: Alteram quæ quod obstrutũ aut imbibitum est, & in neruis affectis continetur, insensibiliter discutiat aut extergat: Tertiam vero & vltimam quæ robur membro affecto conciliare doceat. Circa primã igitur, ante omnia auxilium clysmate vtẽdum est, quod cruda recrementa auferat, vt sanguinis detractioni si opus fuerit, locus sublit, aut leui quodam pharmaco, maxime si à crapula affectum prouenisse cõperiamus:

Clysma.

E clysteria autem sint, quæ capite præcedenti adduximus. Protinus autem considerabis, liceat ne primo sanguinẽ mittere, an prius vti expurganti medicamento: cuius rei occasione expendẽdum est, an membrum resolutum imbibitione, an obstructione resoluatur, vel nimia crudi sanguinis vbertate. Nam vbi muccidum est, & humore imbibito infirmum nullo sanguine misso, corpus purgabis, & membrum affectum exsiccatione ad antiquum statũ reduces. Verum si obstructione afficiatur, sanguinem quidem mittes, sed parcius, quantum videlicet impetũ humorũ alio auertas, & vt purgationi ac topicis auxiliis sit locus. At si venosum genus sanguine crudo abundet, liberalius sanguinem detrahes & audacius purgabis, & longe minus partem affectam medicamentis irritabis. Verum si omnino pituitosus sit affectus, & corpus crudius ac sine febre, abstinendum est

F à sanguinis detractione, nisi corpus fuerit admodum iuuenile, aut fœmineum, cui menstrua defecerit, vel tempus fuerit veri proximum, aut corpus robustum, & cui vacuatio aliqua sanguinolenta suppressa sit. Vnum tamen hoc memoria tenendum est præceptum (*etiam si causa id expostulet*) ne sanguinis plurimum extrahas & cõfertim: satius n. est, vacuationes partiri *nisi in pertussu, & in his, qui ab alto ceciderunt, aut quibus hæmorrhoides suppressæ sint* quam Rasis consilium exsequi, qui ad tres vsq; libras iubet sanguinẽ fundere, ad amotionem causæ coniunctæ: maior profecto sequeretur refrigeratio, & maior oblæsio. Itaq; prout mali causa magis minusve accesserit ad sanguinis naturam & copiam, eo audacius, prudentius tamen licebit copiam sanguinis demere: item prout sobrie vixerit: nã qui sobrius fuit, & in hunc prolapsus est affectum, sanguinis detractionẽ & expurgationem expostulat, sed parcius ac primo secta

G ex cephalica, vt cum minori sanguinis dispendio, plus ex affecto loco extrahatur. Religiosi n. homines cum hoc affectu corripiuntur, potius ex defectu resolutionis excrementorum, & ex praua coctione ob vigiliam & reliquum vitæ institutum, sanguine crudo abundant, quàm alimenti crudi copia & ingluuie: & ob id primo, sed caute sanguis est mittendus, saltem vt purgationi humoris crudi subsit locus.

Purgatio.

Quo facto, protinus vel sequenti die vniuersum corpus phlegmagogis medicamentis purgare oportet: primo si affectio ex his sit, quæ paulatim ingruunt, medicamentum adhibebis leue, quale est *hiera Galeni cum agarico ana* [illegible] *j addito castorei* g iij. Verum si ex his sit, quæ subito & affatim fiunt, vel præmissa fuerit præd. purgatio, tunc ad maiora medicamenta cito deuenire conceditur.

A 62 Huius naturæ est *turpetum agaricum in maiori dosi pilula de agarico, Inda alephangina, assaieret, fœtida & cochia*. Mirabilem etiam præstant vsum aliæ, quæ recipiunt *agarici trochiscati* ℥. ij. *turpeti* ʒ. j. *salis gemmæ, zingiberis ana* ℈. j. *diacolocynthidos* ʒ. j. fiat massa cuius ʒ. j. porrigi potest. Præstat & in robustioribus medicamentum quod recipit *hiera diacolocynthidos* ʒ. j. *mastiches, bdellii, ana* g. xij. *nucis muscatæ* g. viij. *cum syrupo* ex 9. infusionibus fiant boli. In forma autem potabili porriges aliquod ex præd. pharmacis dissolutum in decocto *polypodii, seminis apii & anysi, saluiæ & maioranæ, vel addito electuario Indo cum syrupo ex infusionibus*. Purgato his quæ diximus mediocriter corpore, ac præpedito mali augmẽto, lentius deinceps progrediendum est præparata iterum materia ad vlteriorem euacuationem *melle rosaceo, oxymelite, syrupo de prasio, de hyssopo, de mentha, de stœchade, cum decocto melissæ, addito modico syrupi de scylla & aquis matricaria, radicis chinæ, sparta parilla & aliis huius census*, quæ corpus & humorem præparent ad maiorem purgationem. Post quam

B tamen plures alias moliri oportet bis semelve in hebdoma exhibito medicamento, quod virtutem habeat paulatim expurgandi: cuius naturæ est *diacharthamum, agaricus, hiera simplex Gal. cum agarico, vel infusio foliorum senæ cum modico oxymelitis f.* Sed vtiliores sunt huic vsui pilulæ cochiæ Rhasis, quæ recipiunt *hiera picra* [illegible] ij. *interioris colocynthidis* ℈. j. *diagridii* g. vj. *turpethi, stœchados, ana* ʒ ß. *cum succo fœniculi fiant pilulæ*, quarum bis in hebdomada vnam porriges 15. granorum. Quod si minus agere velis, aliquam ex vulgaribus adhibebis, veluti est *alephangina arabica, vel ea qua conficitur ex hiera Galeni, & agarico ana* ℥. j. *turpethi* ℈. j. cuius porrigere poteris ʒ. ß. *aut* ℈. ij.

Vomitio.

His factis, vniuersum etiam corpus (*excepta paralysi linguæ*) per vomitum purgabis, nam cum diuturnior redditur hæc affectio, coniectabile est, ventriculum illi fomentum præstare: ob idq; ipsum per vomitum expurgare oportebit: Quapropter semel in hebdomada, facta prius *rhodomelle* præparatione, aqua tepida exhibita ipsum

C cogere ad vomitum necessum erit.

Topica.

Interim tamen diu hæc adhibemus, secundam indicationem exsequi oportet, quæ docet discutere per insensilẽ halitum id, quod adhuc in parte affecta continetur. In quo opere exsequendo considerare iterum oportet, an ex obstructione dorsi paralysis oriatur, vel solũ per irrigationem neruiui fiat: nam si illud primum sit, frustra parti resolutæ auxilia adhibemus: quippe satius foret dorso, vtpote parti primũ affectæ. Huius autẽ naturæ sunt auxilia, quæ calida existunt & tenuium partium: ob idq; *oleo calenti*, sed tẽperie non ita calida principio partes resolutę fouendę sunt, *vt chamæmelino, anethino iasminorũ, de lilio de nucib. maioranæ, roris marini, raphani, ricini. laurino, vel de vulpe. de hyperico, de styrace, de galbano, de costo, de cucumere asinino, de sinapi, de pipere, de euphorbio, de pyrethro, & aliis*

D *eiusdem naturæ*: quib. a leuiori facto exordio, cum flocco lanæ pars fouenda est, vt excitato calore vis naturæ quoq; elucescat, materiæq; cruditas & durities vincantur *non tamen reuso membrum, quod per consensum patitur, talibus ex his fouere: nam defectu motus consueti, sæpe membri alimentum nat crudescit & abundat, vt discussione & coctione etiã indigeat, alioqui fiet etiam affectio in membro per essentiam* neq; erit abs re antea partem abluere aqua vitæ, aut vino feruefacto herbis & seminibus nuper dictis. Quod si velis munctionem [illegible] ℞ *olei iasminorum*

rum lib. j. aquæ saluiæ, aut succi eius, vel vini in quo iuam coxerit ℥. iij. castorei aut piperis, aut galbani ℥. j. decoctio ad aquæ, vini, aut succi consumtionem, postea facta vehemēti expressione, oleo vtere. Præstat etiam antiquissimū oleum, vel in quo scylla incocta sit. Aliud item conficies, quod recipit therebynthinæ lib. ij. laterum recentium oleo de iasmino extinctorum, mastychis, & styracis ana ℥. j. belzoini lib. ß. fiat instillatio in alembico vitreo & fluent tres liquores, quorum tertius est preciosissimus. Valet & oleum balsami, vel stillatioum aliud, quod recipit thuris, mastychis ana ℥. ij. ligni aloes ℥. j. caryophyllorum, galangæ, cinnamomi, zedoariæ, nucis muscatæ, cubebarum, ana ʒ. iij. myrrhæ, aloes, ladani, sarcacolæ, castorei, ana ℥. ß. baccarum lauri, nucleorum pim. ana ʒ.
E vj. ireos, aristolochiæ rotūdæ, dictamni, consolidæ maioris ana ℥. ij. succi herbæ paralysis ℥. v. therebynthinæ abietis ℥. iiij. radicis valerianæ, angelicæ, acori, asari, cyperi, calami aromatici ana ʒ. ij. florum lauendulæ ℥. iij. nucis vnguentariæ lib. ß. contundantur omnia, quo melius misceri possint, ponanturq; in alembico, & instillabit primo aqua, deinde oleosum quid, tādem velut mel, & omnia sunt probatissimi vsus. Est & aliud vnguentum quod recipit vnguenti de bdellio ℥. iij. liquefiat in duplici vase cum oleo de therebynthina & de scylla ana ℥. iij. & vtere.

Item ex assata vulpe aut decocta, plena tamen betonica, saluia, calendula, iua artetica, primula veris, & rore marino, pinguedo eliciatur, quę per se aut aliis vnguentis admixta, maximi est momenti. Benefacit etiam vnguentum quod recipit olei vulpini & laurini ana ℥. ij. ß. pinguedinis vrsi ℥. j. sagapeni, opoponacis ana ʒ. ij. vnguenti marciati ℥. j. ceræ q. s. vt fiat vn-
F guentum. Eiusdem naturæ est idem vnguentū marciaton & Agrippæ cum aqua vitæ & succo saluiæ. Curabis tamen vt ab omni inunctione ne pellib. vulpinis aut agni pars iuxta ignem inuoluatur. Pellis autem sic suffumigata aut adspersa puluerib. thuris, mastychis, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, seminis angelicæ, nucis muscatæ, cyperi & saluiæ.

Sed experimento multorum probatum est, resolutis partibus prodesse id præsidium, quod recipit vini rubri lib. j. olei lumbricorum lib. ij. aquæ vitæ ℥. ij. tornenterum spongiosi ℥. iij. pulueris chamameli ℥. j. salis ℥. ß. mastychis ʒ. vj. bulliant omnia in duplici
Ex vase ad vini cōsumtionē: pręstat autem ad robur & firmitudinem conciliandam, maxime dum morbus inclinare cœperit.

Cuius consimilem vsum præstat aliud, quod hac lege fit: Ciconia implumis, sed viua, tamdiu coquatur, dum carnes ab ossib. recedant, in mortario teratur, rursus in oleo coquito, coctam sacculo fortiter colato, & adiecta scobe, adde ceræ
G colophoniæ, sepi, olei laurini lib ij. olei mastychini, medullæ cerui, adipis vrsini ana lib. j. galbani, therebynthinæ ana ℥. iiij. misce omnia & vtere.

Idem beneficium præstat oleum de cato hac eadem lege confectum, vt de ciconia dictum est. Valet & vnguentum, quod recipit radicis acori ℥. j. radicis ireos ℥. iij. chamepiteos, primulæ veris, saluiæ, stœchados ana m. j. olei laurini & de lilio ana lib. j. vini optimi lib. . ß. coquātur simul ad vini consumtionem; & postquam efferbuerint adde cardamomi, calami aromatici, castorei, bdellii, ana ʒ. j. facta forti expressione, adde ceræ & mellis modicum.

A 63 Verū si actio vltra progrediatur, & quæ hucusq; diximus parum prodesse videantur, vngenda tota spina est, sed maxime ea pars, à qua neruos resolutæ partis oriri compertum sit. Primò quidem leuioribus, vt oleo chamameli, liliorum, irino, laurino, de angelica, balsamo, de vulpe, de cato, de therebynthina, de belzoino, de scylla, de castoreo, vel oleo dulci vetustissimo, addito modico ambra grisia, vel admixtis aliquando pinguedinibus cati, vulpis, taxi, leonis, viperarum & serpentum, aut medullis cum aqua vitæ lotis, admixto succo chamameli, saluia, ruta, angelica, & similium.

Quod si hæc prodesse quidem non videantur, ad efficaciora præsidia deueniendum esse consulit rei ratio, quemadmodum est illud à Gainerio, cap. de paralysi scriptum, quod refert ab Heremita alchimista acceptum: censeo tamē robustis corporibus fore proficuum. Sed optimum existimatur id, quod recipit olei nucis Indicæ ℥. j. de piperibus, & de therebynthina, ana ℥. j. & ß. succi saluiæ & ru- B
tæ, ana ℥. j. castorei ʒ. ij. piperis longi & pyrethri, ana ʒ. ß. sagapeni, opopanacis, bdellii, ana ʒ. j. pinguedinis taxi ʒ. vj. pinguedinis viperæ, ʒ. j. & ß. fiat vnguentum.

Sed inter alia auxilia mire prodesse fertur oleum de sulphure, de thymo, de ligno Guaiaco cum scylla, aut solum. Item aqua stillatitia, quæ incredibilis est efficaciæ in materiæ resolutione & caloris euocatione, recipit asa fœtida, ammoniaci, bdellii, euphorbii, castorei, cardamomi, ana ʒ. ij. belzoini, gummi elemni, therebynthinæ & mastychis ana ℥. ß. baccarum lauri, pyrethri, cubebarum, nucis muscatæ, trium piperum ana ʒ. j. carnis scyllæ, & radicis narcissi ana ℥. ij. radicis cucumeris agrestis ℥. ß. chamepiteos, saluiæ, florū & foliorum roris marini, & trifolii ana p. ß. omnia in vino per noctem temperentur & instillentur in alembico vitreo: cuius stillationis secunda pars efficacior exsistit. Cui consimilis alia paratur, quæ recipit florum thymi, aut summitatum eius, lauendulæ, stœchados, nucis muscatæ contusæ, caryophyllorum, macis, ciperi, galangæ, piperis longi, & nigri ana ʒ. j. zedoariæ, spicanardi, calami aromatici, costi, & cinnamomi, ana ʒ. ß. salis C
communis leuiter torrefacti lib. ß. misceantur vino albo & vrina pueri & instillentur: est enim mirabilis efficaciæ, etiam ad vngendam spinam, roborat enim & discutit.

Quod si ne his quidem pars calorem vitamq; suscipere videatur, ipsum cucurbitis paruis & plurimis euocabis, quod multis vetustissimorum empiricorum, vt Aurel. refert; visum est, & obseruatum adeo religiose, vt & parti affectæ & origini neruorum profuisse, sit compertum. Sic quidem vbi mētum paralysi vitiatum est, cucurbitæ temporibus affigendæ erunt, aut vaccarum musculis, vel sub aurium laminis. Manibus tamen vitiatis, affigendæ sunt humeris aut eorū summitatibus, & musculis, vel cubitorum nodis. Item cruribus vitiatis, femorum articulis affiges, qua vertebrarum ductus in caput ossis femoris inseritur, coxendicis etiam acetabulo: & sic eodem ordine alias partes refert, sicut gratia reuocationis spirituum animalium, dorso per spinā. Verū in præd. D
audacius licebit vti hoc præsidio, quam in aliis: in omnibus tamen caloris euocandi gratia, cui vsui parum immorari cucurbitulas oportet, ne attractus spiritus & calor resoluatur: quarum loco frictionibus linteo asperiori factis vti oporteblt: aut manu inuncta, aut madida oleo rutaceo, vel de angelica aut aqua vitæ.

Cucurbitæ.

Frictiones.

Quo facto statuendum est, hac lege vtendum esse

Topica quo ordine in paralysi adhibenda. esse his topicis auxiliis: primo quidē à frictione, à cucurbitis, & oleis incipiendum, postea à linimentis, tandem ab vnguentis, & superposita pelle vulpina suffumigata: deinde vero emplastra molliora adhibenda sunt, tandem quæ discutiūt, vt *acopa*: postremo roborantia & metasincritica, in omnibus tamen cauendo, ne pars exulceretur.

Verum quia deueniēd ad balnea & vniuersales sudationes tutum non est, quin prius, quantum mali sæuitia permiserit, maior pars supernacui E humoris conteratur, ob id interim, dum hæc omnia adhibentur, præparare humorem & corpus oportebit *serapijs & frequentioribus purgationibus*, quarum paulo antea latius meminimus. Serapia.

Quo facto, sequenti die conseruis huic vsui proficuis vteris, qualis naturæ est *saluia, stœchados, genzianæ, enula, acori, ireos, & zingiber conditum, ac nux muscata, dosi* ʒ. ß.

Puluis. Pulueribus quoq; non parua inest vis iuuandi resolutos: cuius census est *diacimenoa, diaayson, rosata nouella, diambra, diamuscus*. in parua tamē quantitate, ne caput feriant. Prodest & ille, qui recipit *pulueris inuolucrorum testium castorei & priapi ceruis*, qui fiant per vstionem in vase fictili, & exstinguantur *vino albo* ℥. ß. *cinnamomi, galangæ, caryophyllorum an*. ʒ. j. *sacchari albissimi* ℥. iiij. misce, & præbe ʒ. j. *cum modico vino albo diluto aqua saluia*, cui si addideris puluerem *diambra, aut diamasci*, commodius facies.

Caput purgia. Gargarismata. Conteres etiam humorum reliquias omni caput purgiorum genere, gargarismatis præsertim & masticatoriis: Conficies autem gargarismata hac lege. Recipe *passularum sine granis* p. j. *ficuum n.* F x. *summitatum thymi, seminis cartami aut vrticæ* ℥. j. *turpeti, staphisagriæ ana* ℥. ß. decoquantur in *hydromelite* & colaturæ adde *syrupi stœchados vel mellis scyllitici pro lib.* ℥. j. & ß. Item conficies aliud quod recipit *prædictæ decoctionis lib. ij. mellis rosacei* ℥. iij *oxymelitis scyllitici* ℥. j. Quibus sane vteris sequenti die ab expurganti pharmaco & ventre ieiuno: quod facies quatuor aut quinq; dierum spatio, sineśq; pituitam per os defluere, & aliquando gargarismatis addes *theriacæ magnæ* ʒ. ß. Prosunt etiam oris collutiones ex *synapi & hydromelite scyllitico cum decocto saluiæ, pulegij, calaminthæ costi, zingiberis, & galangæ*.

Masticatoria. Masticatoria etiam non parum prodesse comperimus, ea maxime, quæ recipiunt medicamenta vim habentia trahendi à capite, *vt pyrethrum, staphisagriam*, & reliqua huius naturæ: sed alia his mitiora haud secus proficua, parantur ex *mastyche, nuce muscata, sale, zingibere, radice acori, cyperi, &* G *angelica*. quibus si addas *theriacæ vel aureæ alexandrinæ* modicum, miræ est efficaciæ.

His factis, si adhuc membrum resolutum videatur crudum & muccidum, ipsum lauacro excitabis & calefacies. Primo quidem decocto *ma-* Lauacrū. *iorana, saluiæ, origani, calamenti, calendulæ, sarmentorum vitis, pulegij, serpilli, stœchados, radicum ireos, betonicæ, ebuli, foliorum & baccarum lauri & iuniperi*: ex quibus aliquod eligere poteris, ac decoctū conficere *aqua, vino, vel aqua vitæ*. Cui simile aliud efficies, quod recipit *cineris canarum & ossium seruis ana l. j. cineris cupressi, lauri, myrthi, & rorismarini lib. ij. aquæ fluuialis* q. s. decoquantur leuiter, & adde *salis cōmunis & fæcis vini ana lib. ß.* Quod si videatur plus iusto esse lixiuium efficax, temperare ipsum aqua potens, & mox spongia aut linteis suffumigatis partem exsiccabis. Quod si intius exsiccare & roborare partem volueris, eo oportet vti lauacro, quod recipit *radicis cyperi, galangæ, calami aromatici* ℥. iij. *ligni Guaiaci rasi* p. ij. *saluiæ, calaminthæ, abrotani, foliorum cupressi, & rorismarini, ana* m. j. *florum stœchados, roris marini, & saluiæ ana* p. j. fiat decoctio in aqua, & adde *aquæ vitæ* ℥. iij. postea quiescat per tres horas, & cibo vtatur mediocri.

Quod si balnea naturalia haberi possunt, longe sunt cæteris præsidiis pretiosiora, & maxime, quæ sulphurea sunt: ad quæ procul dubio, aliis prius tentatis, est confugiendum, tanquam ad peculiare huius mali præsidium. Verum si ea haberi nō possint, aut laborans illuc præ impotentia, loci distantia, aut paupertate adire non potuerit, sudationibus ex *ligni Guaiaci sparta parella, aut radicis chinæ decocto* vtendum esse consulo (*ma-* B *xime si morbus in vetustatem deuenerit*) sed aquā huic vsui proficuam sic parato. Accipe *ligni Guaiaci lib. j. corticis eiusdem* ℥. iiij. *asphalti* ℥. ij. macerentur in *lib. xij. aquæ* per noctem, & fiat coctio ad tertias: cui adde *mellis communis lib. ij.* clarificentur addendo *vini albi lib. j. belzoini & cinnamomi ana* ʒ. j. & laboranti summo mane præbe ℥. iiij. Si tamen laborans imbecillior natura aut morbo sit, ex radice *chinæ* sudationem instituet, facto decocto ℥. j. *eius, & sparta parella* ℥. ij. *in lib. xij. aquæ*, & facta eadem consumtione, additoq; modico *melle, anyso & cinnamomo*. Balnea & sudationes.

Hæc profecto huic affectioni sufficere videbantur, ni ratio, natura & conditio affectæ particulæ aliquid peculiarius postulasset, cuius ignoratione Medicos in maximam hæsitationem, & laborantes in graue damnum prolapsos non raro conspeximus. Quapropter in calce huius capitis C studui breuiori compendio recensere, quæ peculiarem conditionem habent, vt cuiq; parti hoc morbo affectæ prodesse possint.

Sic procul dubio in linguæ resolutione, præmissis vniuersalibus purgationibus, & aliis, quæ hucusq; dicta sunt, ad ea auxilia, quæ partem respiciant peculiarius, veniendum est. Quippe huic affectioni prodest sanguinis detractio ex venis, quę sub lingua sunt: hac lege, quod si altera tantū linguæ pars resoluta sit (*vt his accidit, quib. hoc malū euenit vitio neruorū linguam mouentium: nam quib. tota lingua resoluitur, plerumq; ex cerebro mutuatum habent damnum*) ex sana sanguis mittatur: si vero tota lingua, ex quauis eius vena, siue dextri, siue sinistri lateris. Quod facies aliis tētatis præsidiis, & signis copiosi sanguinis, maxime circa partem affectam apparentibus, & in his qui balbi nō sunt à natura: quippe hi multa abundant humiditate, cui proficua sanguinis detractio non est. Prodest & gran- D dis cucurbita cū scarificatione occipitio affixa, in quē quoq; vsum sub mento posita maximæ esse vtilitatis, multis visum fuit. Aliis cursus earū loco astitit magis vesicatoriū medicamentum ceruici appositum, quo à vesicis penicillo ruptis aqua fluat, medicamentum autē conficiebant ex cantharide, abiectis capitibus & alis. Quibus factis vtendum est oris collutionib. mollioribus, quas hac lege parabis. Recipe *nucis muscatæ* ʒ. j. *cum succo saluiæ, formētur pilulæ lupinis persimiles*, quarū vnā ore semper habeat laborans. Idē præstant *folia saluiæ*, *itē pilula ex nigella cum sale*, pari ratione *succus ex foliis angelicæ* Linguæ resolutio quibus curetur.

angelica scissus extractus, aut radix eius commanducata: item & ficus cum *salma* pistatus, aut *saluia cum mastyche*: quod si efficacius efficere velis, *castorei* modicum addes, vel *caryophyllorum, nucis muscata, salis communis* momentum, maxime si cum cera ex eisdem orbiculos confeceris, quorum vnus ore teneatur. Item frequenter colluatur os *mu[...] aut aqua oliuarum cum sale*, vel vtatur gargarismate aliquo ex præd. rebus facto, aut ex *aceto, melle & sinapi* cum decoctione *saluia*, superaddito modico *oxymelite scyllitico, cum thymi, nepeta, vel hyssopi* decocto: item colluatur os *theriaca aut mithridato*. Vngantur præterea maxillarũ latera & pars

E posterior ceruicis, aut retro aures, aliquo ex prædictis vnguentis, aut eo quod recipit *olei costini, de euphorbio, & de angelica, de castoreo ana* ℥.j. *sagapeni, opopanacis, castorei ana* ʒ. j. *cera rubra vel viridis*, quod sufficiat, vt fiat linimentum.

Oesophagi resolutio quibus curetur.

Neq; desunt inter Neotericos, qui in resolutione laringis & œsophagi prodesse referãt nuper dicta auxilia, quæ nuper in resolutione linguæ proficua esse diximus. Sed cum non sit ita facile nosse, quando œsophagus resoluatur, vt illi adhibeantur nuper adducta auxilia, ob id expendendum est, tunc maxime hoc malo laborare, cum cibaria laborantes deuorare possunt, quæ crassæ sunt consistentiæ, liquida vero nequeunt. Cuius rei causa est, quod cum pars superior œsophagi in sese contrahi oporteat ad cibum deuorandum, cum ipse crassus est & corpulentior, leuiori motu descendit, quam cum liquidus exsistit, quod leuiter expellenti facile cedit, & maiori

F opus habet compressiõne, qua resolutum œsophagum carere certum est.

Vesica resoluta qualiter curetur.

Vesica tamen resoluta peculiare inter vrinæ affectiones paulo inferius obtinebit caput, sicut & penis resolutio, cuius meminimus *lib. 3. de fœminarum affectionib. cap. de virorum sterilitate*. Cum hoc tamen, ne huic capiti aliquid deesse videatur, expendẽdum est, vesicam resolutam per externam eius regionẽ præsidia susceptare, sed potissimum iniectionibus per syringam factis ex *oleo liliorum, de costo laurino, de nucibus*, & inclinante affectu, admixtis etiam quæ vim aliquam adstringendi habent cum calore, veluti est *oleum nardinum & de absynthio*. Iniectiones autem parantur ex decocto *enula, ireos, saluia, herba paralysis, artemisia, & lauri, cum oleo antiquo, & de angelica*. Sed quia sæpe his & similibus inutiliter solet exulcerari vesica, placuerunt mihi semper magis auxilia extrinsecus adhibita, cuius naturæ est inunctio ex *oleo antiquo, de angelica, de ligno Guaiaco, de pipere, & similibus, addito*

G *castoreo*. Sed maioris momenti esse arbitror emplastra, quæ vim habeant resoluendi, confecta ex pulueribus & oleis supradictis, ac ex aliis gummi speciebus, quas sæpe memorauimus: cuius efficaciæ etiam creditur esse *cucurbit*[...] renibus adhibita.

Penis resoluta quibus curetur.

Penis autem resoluitur variis de caussis: nam cum præter modum vi & manu extenditur, aut ob natationem, refrigerationem, vel equitationem nimiam, iuxta cuiusq; etiam cõtrarietatem,

A 65 facile est eius resolutioni subuenire. Verùm cum ex defluxu alicuius humoris ad musculos, quibus extenditur, resolutio fit, præcipua curandi ratio est per generalia auxilia citra sanguinis missionẽ. Cui affectioni experimento didicimus profuisse sudationes ex *ligno Guaiaco*, & vnguenta, quæ vim habent calfaciendi & resoluẽdi, sicut inclinante affectu, ea quæ efficaciã habent gignendi flatus, quorum latius meminimus *cap. citato*. Sed in vniuersum cauendum est in hoc affectu ab his, quæ nimis digerunt & calfaciunt: quippe hæc semen imminuunt, & flatus discutiunt, quæ ad penis erectionem plurimum conducunt. Quamobrem omnia roborantibus sunt admiscenda, velut est id quod recipit *olei veteris vel nucum* ℥. j. *olei pinearum & auellanarum* ℥. j. & ß. *zibeti* ʒ. ij. *renum & caudæ stincorum & cineris priapi tauri & cerui, ana* ʒ. ß. *seminis cepa & eruca* ʒ. j. & ß. *cera modicum*, vt fiat vnguentum, quo renes, latera & inguina vsq; ad podicem vngantur. Fouendæ etiam partes hæ sunt eo quod recipit *olei mastiches*, ℥. ij. *sanguinis draconis, & mastiches, ana* ʒ. ij. *aluminis* ʒ. j. *cera* q. s. Prius ta- B
mẽ partes vino calido, aut aqua vitæ fouebis: vel si affectio inueterata sit, vteris lixiuio, quod recipit *cineris inuolucrum, testium castorei aut priapi tauri* ℥. ij. fiat lixiuium, in quo decoquendæ sunt *nuces cupressi*. Præstat ore sumere *theriacam*, aut confectionem quæ recipit *pinearum infusarum melle aut auellanarum & phisticorum ana* ℥. ij. *medulla seminis fraxini* ℥. ß. *seminis eruca, zingiberis, & bulbi ana* ʒ. j. *medulla seminis pæonia* ʒ. j. & ß. *cinnamomi* ℈. ij. *cum melle despumato* fiat confectio in forma solida.

Intestinũ resolutũ rectum quibus curetur.

In resolutione vero recti intestini, præter generalia auxilia, fomẽtis vteris: insessionib. & suffumigiis, quæ fiant ex herbis & vnguentis sæpius repetitis. Hoc tamẽ habet peculiare hæc affectio, quod beneficium suscepter ex *cucurbita ossi sacro* adhibita: quę omnia ano etiam resoluto proficua esse comperimus, dummodo in vtraq; affectione ossi sacro adhibeantur emplastra, quæ ex *pice, the-* C
rebynthina, ladano, sanguine draconis, hypocystide, & aliis quæ vim habeant adstringendi & roborandi partem conficiantur.

Paralysis ex colico dolore quibus curetur.

At dum paralysis ex colico dolore prodit, curationem institues, non sanguine misso, sed frequentibus clysmatis & purgatione: nam qua ratione materia migrauit à collo & intestinis ad musculos, & neruеam substantiam, eadem prorsus curandum est, eam ad consuetum emunctorium euocare. Præterquam, quod còlici dolores solum qui à pituita confluente à venis ad intestina fiunt, sunt qui in paralysin commutantur: non qui ex crudis succis in eisdem partibus genitis, licet ex auctoribus non desint, qui id quoq; asserant.

Præter quæ omnia auxilia, quædam alia non minoris momenti reperiuntur, quæ sane omnibus partibus resolutis proficua sunt: velut exsistunt ea, quę dorso adhibentur, qua parte neruus disseminatur in resolutum membrum: cuius naturæ fuit illud, quod Gal. semouit è digitis eius, qui è curru ceciderat, & colli vertebris adhibuit non sine magna adstantium admiratione & la- D
borantis vtilitate. Eius etiam conditionis exsistunt pleraq; ex his, quæ parti resolutæ adhibere posse diximus, quæ iterum repetere non placet: & vstiones etiam vertebræ eius, per quam neruus in resolutam partem perreptat, quibus antiqui loco resoluentis auxilii vtebãtur: sed id tanquam vltimum præsidium haberi debet, tentatis prius dropacismis & aliis resoluentibus auxiliis.

Caput XV.

De Conuulsione.

GRauissima est hæc affectio, & quæ mille laborantes perdit, aliosq; mancos & omnino muniis vitæ proficuis inutiles efficit. & plures etiam Medicos in hæsitationem & angustias agit (*vt quæ illis sit periculosa, bis tamen obscura & abditas obtinens causas, difficilia q; ad distinctionem & cognitionem signa*) & ob id paulo diligentius eam expendere studui, vt euidentior sic appareat medendi ratio.

E Est itaq; conuulsio, vt Gal. *placuit 6. aphor. 39.* passio quædam inuoluntaria ad similem dispositionem venientibus partibus neruosis et, quam etiam in motibus voluntariis assumunt: quippe retractio quædam est neruorum ad suam originem. Nam in eum situm neruos musculosq; conuulsio hæc ducit, in quem, facultate motiua pro imperio voluntatis agente, ducerentur: itaq; solum hæc affectio à motibus secundum naturę legé factis dissidet, quod hi ex imperio voluntatis: illi verò à solo fiant morbo facultate nequaquam operante, sed patiente, quia est voluntarius motus impeditus propter violétam musculorũ contractionem, & ob id dicitur actio læsa: non quidem vt multi arbitrantur, irritata, quinimo vincta, impedita, & ligata quominus possit, etiamsi velit, membrum mouere. Nam vt in conuulsione consideramus duos modos, vnum, quem *motum conuulsiuum* nuncupamus, & reliquum *veram conuulsionem*; ita prorsus symptoma duplex, & duplex

Conuulsio quid.

Quid differat à motibus naturalibus.

Conuulsionis symptoma duplex.

F facultatis motiuæ vitium succedit. Alterum est ipsius facultatis deprauatus & conuulsiuus motus, proprius epilepsiæ ab irritaméto productus: reliquum verò ab eadem animali facultate prodiens, quod etiamsi possit & vellet, quia non deest facultas vt in paralysi, mébrum mouere non audeat, neq; tentet dolorem timens: qua ratione veram constituit conuulsionem, sicut in motu conuulsiuo, etiamsi velit quiescere nequeat. Ex quo prodit in vtroq; facultatem lædi, corruptam edens actionem, eo modo quo dictum est, nimirum in conuulsione vinctã & impeditam, in conuulsiuo motu vitiatam. Deniq; vera conuulsio ea est, quæ non est interrupta motibus & accessionibus, sed firma iam & cum distensione, in qua contracti seruantur musculi ab infarcto humore, in ipsorum villis aut neruis: quo, vt dictum est, ab epilepticis motibus differre comperimus, quia in illo facultas licet integra sit & velit, nequit membrum mouere, quod vi morbi contrahatur: in hac verò, nequit ipsum firmare, quod vi causæ facultas prauæ operetur.

G Fuit autem huic affectioni nomé inditum duplici ratione: tum ex symptomate, hoc est, ex retractione, quæ in membro fit, & ob id Græci appellarunt *spasmum*. Cuius vocis significatũ variè vsurpatur apud Græcæ linguæ peritiores, quippe spasmos propriè neruorum distensionem interpretantur, maxime Cels. *lib. 2. c. 1.* cæterum spasma diruptionem in fibris neruaceis & mébranaceis, quæ extensione fere dirumpuntur, appellarunt: nam citra vulnus extensio continuitatem dissoluit: quem affectum propriè *conuulsionem* nuncupamus, sicut *diuulsionem* reliquum, quantumuis multi Neotericorum contrarium asserant: nam

Conuulsio vnde sic dicta. Spasmus & spasma quid differant.

licet spàsma neruosarum partium discóntinuatio sit citra vulnus, cum hoc tamé id in vera conuulsione accidere scimus, vt cóstat ex dolorum vehementia. Quo fit, vt iure optimo Gal. cóuulsionẽ, per solutioné continui diffiniert: at spasmus, propriè quidé diuulsio est, & sic à plerisq; vsurpatur pro neruorũ distensione: spasma verò seu neruosarum fibrarũ tensiua solutio, conuulsio vera est, ad fibras musculorũ & tendonum neruaceas attinens. Sed hæc aliis, qui in Græcis literis peritiores sunt, curiosius expendenda relinquo: satis est scire conuulsioné significare quandã continui solutionem citra vulnerationé in præd. partibus: per quem quidé solutionis modum, Gal. *2. meth.* ipsam diffiniuit: quam profecto ex vi in membra illata, fieri erat necessum, quæ n. conuelluntur, extendi & rumpi procul dubio videntur. Quo fit vt Latini auctores iure optimo conuulsione nominauerint, q solutionem continui adesse necessum: quia mébra non solum eo vsq; protenduñt in conuulsione, quo secundum naturã voluntas mouere solet, sed multo violentius & distantius, si locus fuisset. Atqui licet locus non sit quo amplius moueatur, semper tamé habet extensa motus instrumenta: quo fit vt diuelli capita musculorum & tendines oporteat, & cruciatus, vigilias, ac acerbissimos dolores inferre. At si aliquando membrũ citra dolorem conuelli accidat, id crede factum, quia non vltra terminum naturalé conuellitur, vel quod senium & paulatim tranquilla cóuulsio, aut quod tendines & ligaméta scyrrhosa facta sint & dura, & ob id sensus expertia.

B

Ex his enim quæ definitio & nomen huius affectus important, in dubitationem vertere oportet, *quæ sit pars quæ primo & per se in conuulsione afficiatur: & rursus in partibus neruosis accidant conuulsio, tremor & resolutio. quæ passiones sunt motricis facultatis, quæ sit inter ipsas differentia, siquidem vnius partis & potentiæ læsiones existunt.* Circa primũ quidem certe constat, eas partes in conuulsione lædi, qui mouendi ministerium natura præstitit: Atqui cum hę variæ sint sortis & naturæ, nondum satis apertum est, cui harum primo & per se conuulsio genuina & peculiaris sit affectio. Quippe turpe est, quod auctores fere omnes statuunt, nimirum conuulsionem ad cerebrum, spinalem medullam, ad neruos ad neruram substantiam, ad fibras musculorum, & nonnunquam ad tendines attinere: quibus subscribit Gal. *1. de vsu par.* enumerans ordiné partium motu arbitrario se mouentium; primum constituit cerebrum, mox neruum, tertio musculum, & deinde tendiné. Quod Auer. *2. collig. c. 28.* placuisse non videtur: quia ea tantũ præstare motum possunt quæ se mouere queunt, & cum cerebrum & neruus nullum habeant de se motum, videbantur excludéda, quæ solum corpora, quæ mouent vt musculus & tendo, sunt annumeranda, non quidem quæ facultatem ministrant aut deferũt: præsertim cum in doctrina eiusdemmet Gal. contrarium constet: nam *lib. de mot. musc.* primum motus instrumentũ musculum efficit, nonnunquam neruũ, sæpe vero, vt *lib. art. med.* tédinem, nulla facta cerebri aut spinæ mentione. Verum si quis rem diligentius expendat, reperiet Gal. appellasse primum motus instrumentũ musculum, non quidem immediatũ sed cómune, & neruum vt delatorem, non vt instrumentum: haud secus

C

Conuulsio cuius nam partis sit propria affectio.

D

quam dicimus oculū esse vidēdi instrumentū, & humorem crystallinum pari ratione, hunc tamen immediatum & præcipuū: sic in musculis & neruis tendo immediatum est & præcipuum motus instrumentum: Modo ad pensum, cum n. cōstet, immobilitatem defectumve motus & paralysim ad neruos referendam esse, videbatur ad eosdem posse reduci primo vitiatam motus actionē, hoc est conuulsionē. Quod ostendunt plurimæ partes, quæ neruosæ sunt substantiæ, citra vllam musculi compositionem, vt ostendunt ventriculi tunica, vterus, & intestina, quib. conuelli (*vt in singulis constat*) non raro contingit: Ergo *ad neruea[m] substantiam & non ad musculosam videtur conuulsio pertinere.* Ex altera vero parte euidēter ex Gal. *de mot. musc.* colligitur, motus ea sequutionem musculis tantum esse peculiare & proprium munus. Præterea *I art. med.* scribit, *partem principē motus effectricem in musculo ligamentum esse.* Quæ omnia si exacte conferantur, diuersa ratione vt dictum est, motui subseruiūt, neruus nimirum, vt facultatis delator, musculus vt vniuersum instrumentū, tendo vero vt præcipua in instrumento particula, cui immediate actio tribuenda est, & ob id conuulsionem asserimus primo tendini propriam esse, secundario musculis, remotius verò & solum per quandā similitudinem neruis: sic enim vteri aut ventriculi motum, non conuulsionem, sed per metaphoram & similitudinem, eo quod extendantur & contrahantur vt musculi, dicuntur conuelli: quem sane motum potius *motū conuulsiuum* quam *conuulsionem* dixeris. Quinimo hac sola ratione constabit, ad neruum non posse conuenire conuulsionē, quia pars neruea, quod musculis careat, nō vere conuellitur, sed motum solum patiatur conuulsiuum. Itaq; solum tendo & fibræ musculorum, quæ motum à neruis recipiūt conuelli verè & propriè possunt, & ob id partes cōuulsæ maximo dolore cruciantur, quia neruos illæsus est, & sensum ac motū parti præstat. Cum hoc tamen ille motus qui fit, non prodit à facultate, sed à solo morbo æmulante motum voluntarium. Nam qua ratione natura contrahit musculi ventrem, & tendinē, ea ratione retrahit capita & partes ossis, in quas inseritur: ita prorsus ventres musculi membri conuulsi in latū extensionem nanciscuntur à causa morbi ducti, eundē modum motus efficiunt: quia pari ratione membrum ad originem & principium insertionis musculi, per que mouetur, deducit. In qua re expendendū est (*vt alteri dubitationi respondeamus*) vt clarius hæc doctrina constet, quod licet tremor, cōuulsio & paralysis motus sint vitia & symptomata, nihilominus tamen dissident peculiari quadā ratione, nimirū quia in tremore facultas & instrumenta illi inseruientia læsa sunt: in paralysi sola facultas læditur per se, aut in neruo, qui delationis ministerio seruit, reliquis motus instrumentis illæsis manentibus. At in conuulsione facultas & neruus, vt delatorium est instrumentum, citra vitium existunt, sentit n. particula & optime moueretur, quatenus ad facultatē attinet: At vero instrumenta motui seruientia, vt musculus & tendo, affecta sunt adeo, vt si animal velit motū efficere, nō audeat præ dolore, licet pati facultatem hac ratione dicēdum sit, quod mouere mēbrum sibi cōnulsum non possit: nil verò patitur in actu

E — *in margin beside "gulis constat" line*

F — *in margin beside "lum patiatur" line*

Tremor, conuulsio & paralysis quò differant.

G — *in margin beside "cultas læditur" line*

retractionis, sed in priuatione extensionis: coacta enim & vincta est ad motum efficiendum, verens ne motu dolor superexcrescat, etiamsi in contractione illa cōuulsiua nihil ipsa operetur, vt aperte innuerat Gal. 2. *de caus. symp.* assimilans cōuulsionem paralysi, quod in vtraq; vincta & coercita sit natura, ac otians præter naturā & voluntatem: sed in conuulsione otiatur, quantumuis secundum naturam præsit in parte conuulsa: at in paralysi otiatur quidem membrum, sed non eadem ratione, sed quia ad eū nō peruenit facultas propter obstructionem, vel quia licet perueniat, afficitur & obruitur, obscuratur, & præpeditur humore vel vapore, vt dictum est. Quo sane fit, vt constet motum deprauatum in conuulsione, hac potissimum ratione ab omnibus aliis deprauatis motibus, qui fiunt in instrumentis voluntati seruientibus, differre: nam motus qui fit à solo morbo citra facultatis adminiculū, à solo instrumento perperam affecto, hoc est, soluto ob distensionem aut dilatationem partiū musculi plus iusto factam, ab aliqua causa ibidem inclusa, prodit. Quod sane malum musculus patitur, non solum ob eius carnem humore plenam, sed aliquando ob venas arteriasve nimis distētas, neruosq; ipsos aut tendonem humore nimio distendēte tensos: cæterum præsente facultate in neruis, quo differt à paralysi, non tamen operante, quo distinguitur à tremore. Quibus sic consideratis constabit, neruum posse quidem conuelli & contorqueri, ac in latum extendi, ita vt vitiet musculum aut tendonem, *vt statuerat Gal. lib. 2. de rig. cap. 2.* Cæterum passio retractionis membri ad originem, solius est musculi, *vt docuerat lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.* nam si solum spectemus motus organum, ad solum musculum referenda est conuulsio: si verò causam mali, etiam nerui possunt in latum extendi, *vt dictum est*, quo tempore succrescit ea affectio, quam Hipp. & Medici alii appellant *distensionem.* Quippe ob id censeo dictum esse ab Hipp. *7. aph. 13. ab æstibus fortibus conuulsio, aut distensio neruorum, malum:* quo fit, vt ex his locis constet differentia inter conuulsionem & distensionem neruorum, ne quis existimet, pro eodem ab auctoribus vsurpari, *vt antea dictum est.* Cum hoc tamen dignum disputatione esse sum arbitratus, *quibus modis & qua ratione neruus conuelli possit, hoc est in latum extendi, citra paralyseos generationem.* In qua re statuendum est, nerui tunicas, quibus à cerebro vestitur, adeo quouis succo repleri posse, vt in puncturis neruorum conspicimus, vt protinus & faciliter in latum extendantur citra paralysin, & contrahatur subinde membrum ea ratione. In qua hac conuulsione necessum est, sensum & motum superstites manere in membro, quod esset impossibile, si nerui substantia impleretur (*nam in hoc sita est omnis huius rei differentia*) tamen cum hoc retractio membri à tendone fit & musculo in latum extenso ratione nerui ipsum tendentis. Præterea licet aliquo modo conuelli partem conspiciamus ratione repletionis aut inanitionis substantiæ nerui, non ob id arbitrandum est, esse veram conuulsionem. In qua re considerare oportet, quod dum nerui substantia aliquo succo maduerit, non potest vlla ratione conuulsionem excitare, dum per vniuersum sit neruum: quia cum conuulsio, vt quæ dolorosa affectio sit,

A 67 — *in margin beside "te innuerat" line*

B — *in margin beside "aut tendonem" line*

Conuulsio & distensio neruorū differunt.

C

Neruus quibus modis conuelli possit citra generationem paralyseos.

D — *in margin beside "rare oportet" line*

modis hæc affectio fiat, nunc perdiscendum est: E nam sicut obstructione in substantia & cauitatibus cerebri, qua parte spiritus ad neruos deferuntur, apoplexiam propriè dictam fieri dictũ est: sic in principio dorsalis vniuersalem partium subiectarum paralysin succrescere, aut in alterutro foramine vel alterutra parte hemiplexiã dextri aut sinistri lateris.

In paralysi curasuis particulæ, cui parti in spina præsidia adhibenda sint.

Verùm quia frequentius hæc affectio extremis, intimis, ac extimis corporis partibus, per consensum potius, quam essentialiter accidit, & quia vera curandi ratio consulit mandanti membro primò esse subueniẽdum, ob id profectò statuit priùs disserere, cui parti in spina præsidia adhibẽda sint, in cuiusuis particulæ paralysi: sic vt licet à cerebro omnis sensus & motus oriatur, non quidẽ omnib. particulis à quouis neruo, sed singulis à certo & determinato, & qui peculiari in loco originẽ sortitur. Constat enim aliquando dimidium corpus oblædi, dextrum nimirum, vel sinistrum, linea ipsum per medium quasi diuidente: nonnunquam crura ambo resoluta sunt, nunc vnum, sic & brachia: aliquando faciei partium aliqua, vt maxillarum musculi, nunc lingua sola afficitur, aut oculorum alter, nunc quidẽ sensus auditus periit, vel F olfactus. Fit etiam aliquando vt motus pereat illæso sensu, nonnunquam ècontra euenit, sæpe tamẽ vterq; vna perit. Quæ sanè mala cum aliquando ea vitiis partis ipsius quæ sensu & motu caret prodeant, vt in vehementi frigore aut gangræna conspicimus: aliquando verò ex consensu originis: ob id à quo loco quæuis prædictarum partium hoc fruatur beneficio, expendendum duxi. Sic profectò siue in neruo ipso, siue in eius exortu morbosa sit affectio, pars quæ ab eodem gubernatur, sensu & motu orbatur protinus. Sic cum respiratio superstes euadit, ceteris particulis affectis aut aliqua earum, signum est à collo infra & in ipsa affectum esse: nam dum initium spinalis medullæ occupat obstructio, solæ capitis partes & sentire & moueri possunt: est enim hæc acutissima paralysis, vt quæ respirationem etiam oblædat. Cum verò laborãtes voce orbantur, vocales neruos affici constat, eosq; oriri per quartam vertebrã, sicut in defectu G respirationis, eos q ab aliis ceruicis & spinæ partibus prodeunt. Si tamen oculi resolutionem patiantur, eos qui à secunda coniugatione è caluaria emergunt affici est certũ: sicut dum palpebræ collabuntur, eos qui à tertia per foramen ossis orbitæ transeunt. Sic labra resoluta attestantur latũ musculum pati, contextum quidem è ramis primarũ vertebrarum & tertiæ coniugationis: lingua verò quæ balbutit, in his qui ab apuplexia emergunt & aliis qui hoc affectu corripiũtur, læsus esse neruos

58 A à tertia & septima coniugatione in ipsam perreptantes. At resoluta omnino manu, neruos a principio ceruicis vel quintæ vertebræ resolui est compertum: in quo sane affectu aliquando in quibusdam brachij partibus sensus quidẽ adseruatur ob neruos septimæ aut octauæ vertebræ, sed cum hi lædũtur, thorax etiam coafficitur. Sic in resolutione parui digiti & media parte annularis afficitur neruus in cauitate cubiti, licet à ceruice principiũ etiam sortiatur: in aliis verò tribus, ceteris illæsis, vulnerata est spinalis medulla. Crura verò cum resoluuntur aut pedes in vertebris lumborũ & iuxta inguina affectionem esse monstrant. Pari quoque pensu in vesica, ano & pudẽdo, resolutio certum quoddam habet mali principium iuxta prædictas partes: sic dum descẽdit rectum intestinũ, musculos suspendentes male esse affectos constat, quos esse in ipsius lateribus ea dissectione comperim⁹. Verùm si alui excrementa retineri non possunt, sphincter resolui apparet: in resolutione verò musculi vesicæ, & cum pudendum erigi non potest, nerui ab osse sacro vesicæ inserti ac pudendo procul dubio afficiuntur.

Quibus suppositis statuendum est, spinalẽ me- B dullam vnam esse & non bifidam (*vt statuerat Auic.*) à summa vertebra vsq; ad infimam (*quippe in hoc munere est quasi cerebri vicaria, & cerebrum vnũ factum, vt cerebellum degenerat iuxta spinam*) (& à cerebro susceptate facultatẽ, quam per eā ortus neruorum singulis partibus impartitur. Cum hoc tamen nõ se habet in hoc opere ꝓmiscue, sed dextra ei⁹ pars neruis in dextram partem distributis mandat, & sinistra in sinistram (*quo autem modo id fiat, paulo inferiùs leges*) quo facilè erit cuiq; colligere, dum affecta est aliqua corporis pars, reliqua illæsa, quã habeat peculiarem causam & originem. Nam semp affectus siue sit obstructio, siue compressio, siue incisio aut intemperamẽtum simplex cum humore, primum in vno cõsistit loco, ab eo autem infra reliquæ partes eius consensu læduntur. Erit igitur vel integra paralysis, aut spuria, vel torpor, aut stupor, prout in quauis prædict. partium spirituum trãsitus omnino aut ex parte intercisus, compressus, aut obstructus fuerit. C

Spinalis medulla vna est non bifida.

Paralysis quarnã causæ sint.

Qui huius mali causas inuestigare studuerit, ea pendat in duo genera eas omnes posse facilè reduci: nimirum in facultatum vitium, vel in læsionem instrumentorum motui & sensui seruientiũ: facultatis enim vitio fit paralysis, cum ipsamet deficit aut infirma est in ipso principio & fonte: quia adeo existit languida & pusilla, vt reliquis partibus vim suam & efficaciam impartiri nequeat, vt euidenter comperimus in grauissimis & diuturnis morbis, dum inclinãt. Interdum etiam ipsa facultas aliquo afflicta incommodo, colligit se & retractis spiritib⁹, orbatas sensu & motu reddit partes, vt quando ex casu insigni cerebrũ commotũ est, vt statuerat Gal. 7. *aph.* 58. At referetur causa in instrumentum, cum vitium aliquod in medulla spinæ, aut in neruo, vel proprio ipsius vel alterius cõsensu, contractũ est, quo omnino aut aliquo modo intercipitur transitus spirituum: vitiantur verò instrumenta obstructione, intẽperie, compressione, & diuisione. Quo fit vt causæ paralyseos, sint eæ omnes, quæ obstruere vel obumbrare possunt paruum illud neruorum foramẽ, aut nerui ipsius substantiam crassiorum humorum copia, siue pituita sit, siue admixta existat melãcholia, vel à tuberculo aut quouis alio tumore caput nerui obturante, si id accidat. Ex intemperamento prodit, quia densior fit nerui substãtia, vt ab impensa frigiditate neruũ condẽsante, vel à pituitoso succo, sed fluxili, aut forsan bili permixto, quo facilius in nerui substantiã sese inserat pituitosus humor. Itẽ prodita nebuloso seu caliginoso halitu eandem nerui substantiam obtenebrante atq; densante, vt aperte videtur ex Hipp, constare, *lib. de flatibus*, dicente: *Quod verò stupor, attonitus, vel sideratio à flatibus fiat, hoc est vapore, deinceps demonstrabo*: cum ergo flatus multi frigidi penetrent ac inflent carnes, D

partes

partes corporis, stupidæ insensibiles fiunt: & siquidem plurimi flatus per vniuersum corpus discurrant, totus homo sideratur, si verò per partem, partem illam siderant & percutiunt, atq; vbi abierint flatus, cessat & morbus: quamdiu autem
E permanserint, cōsistit. Quæ vitia plerumq; ebriis aut crapulis deditis hominibus accidisse cōperimus, quos correptos aliqua prædictarū affectione, leuiter & citra aliquod auxiliū sanitati restitutos vidimus. Quæ sane mala solent neruo accidere, non solum à frigore, vt dictum est, ob externum aērē, sed à frigidis medicamentis, & alimētis ēt crassioribus & frigidioribus, ita vt præ nimia copia prædictorum, vasa vicina neruos afficiant. Compressionem autem efficit externa causa, vt si à duriori aliquo corpora aut instrumēto premat ut exterius neruus, aut si laqueis & vinculis aut totum membrum, vel neruus, cum detegitur, intercipiatur & adstringatur: quod etiam contingere scimus, dum interna aliqua particula scirrho aut inflammatione corripitur, quæ in tumorem elata vicinū membrum comprimat. Idē etiam contingit ex luxatione vertebrarum vel cuiusuis articuli à sua sede excidentis, osse occupante spatium nerui, comprimenteque ipsum. Quæ verò sint causæ, quæ
F neruum diuidere possint, omnibus in conspicuo est. Fit etiam paralysis ex mutatione alterius affectus in neruum ipsum, vt in colicis doloribus acingentibus intestinorum cruciatibus. Quod sanè nō est arbitrandum fieri, quod pituita ab intestinis illuc migrare possit, vt pleriq; auctorum arbitrantur, sed solum huiusmodi mutatio fit in eo dolore, qui prodit ex defluente pituita ad intestina per venosum genus. Quippe eo tempore facilis erit commeatus à venis in nerueam substantiam, *vt latius disputatum reperies capite de dolore colico.* Denique vt summa quadam complectar prædictas causas, existimandum est, eam posse hunc affectum excitare, quæ vtcunq; neruos obstruere, cōtundere, cōprimere, emollire, atq; intemperare potest: sic profectò ictus, casus, contusio, somnus in loco palustri & humido, vel in spelunca aut in domu recenter gypso polita, & vbi lunæ radius insigatur: itē exercitium à cibo, vel somnus aliquantulum motosus. At continentem causam arbitramur esse humorem aut crassum sanguinem, vel nimis dilutū, vt vias spirituum intercipiat, vel ex humiditate extinguat, aut neruos mollieodo dissoluat, quod rarius accidit, nisi dum copiosius existit, sicut &
G caliginosus halitus. Nec arbitrandum est, melancholicum succum id malum non posse efficere: quippe aliquando ex eo ortum duxisse visum est, vt ostendit intensa & insulita vigilia, præsertim cum in cerebro malum principium habet: siqui-
59 A dem certissimum est, à pituitoso aut seroso succo potius somnum induci, quam vigiliam: quod sane ad curationem nouisse magni est momenti, *vt Trallianus aduertit c. proprio.* Pari censu æstimanda est luxatio vertebræ aut membri alicuius dislocatio: ceterum luxatio ad latera futura est, nam si intro aut extra prosiliat vertebra, nō quidem priuat sensu aut motu partes infra luxationem.

Paralysis differentiæ quib. signis noscãtur. Signis autem non affectum, sed affectus differentias & causas venari hac in parte instituo: quippe affectio notissima est, vtpote, in qua seruatis potentiis interioribus, tactus & motus pereunt. Sic enim primo distingues, sitne affectus per consensum, an per primogeneam membri affectionem. Hoc autem ostendit membri ipsius passi extranea causa, quæ in ipsum membrū suam vim impressit: Præterquā quod peculiaris in ipso & conspicuus apparet defluxus, calore, tumore, ac mollitie manifestus, quo tēpore pulsus est paruus, tardus, rarus, debilis & mollis, cum vrina cruda, alba & crassa, aut alba & perspicua. Quod si nullo horū exsi- B
stente, & membro sano apparente, mouere se aut sentire nequiuerit, tunc quidem aliunde sibi illatum fuisse malū conijcito: quo sane cognito, specialius ad causæ cognitionē deuenies, studens primo nosse, an vitium consistat in partis intemperamento (*quod præter id quod ad essentiale partis vitiū pertinet, magni est momenti ad curationem nouisse*) idq; ostendit membrum ipsum tactu frigidum, & quauis leui frigiditate offensum: quod ēt attestant externæ causę, vt externum frigus, quod præcessit, frigida medicamenta, & vsus frigidiorum ciborū. Quā quoq; notitiam præstant humores corpus inundantes, maximè pituitosi & crudi, præsertim in cerebro exsistētes ac delabentes ad mēbra cum tremore, aut torpore, & cōspicua frigiditate. Obstructionem verò huic malo causam pstare, ostendunt subitus euentus post insulatum, vini potionē, aut febrem paruā, maximè pituitosam aut per defluxū factā: in qua causa sicut in compressione neruosarum partium pulsus parū à sanis immutantur, aut febriles differentias præ se ferunt. Cui accedit pri- C
uatio signorū reliquarū causarū, quæ compressionem aut coarctationem in neruo, medulla aut cerebro natæ sunt efficere, sicut neq; plaga, ictus tumor aut luxatio: nam cum ab his vel à solutione continui prouenit, euidentior causa est, quā quod signis opus habeat. Caliginosum enim & crassum halitū causam esse monstrat non omnimoda motus & sensus priuatio.

Periculosissimus plerumq; est, aut saltem ex eo laborantes non curantur, vel tardissimè, is affect⁹ in senibus, vtpote, in quibus frigidæ affectiones nunquam maturantur, vt de raucedine & de grauedine dixerat Hipp. Sed omni ætati periculosa existit ea paralysis, quæ vel potentias interiores lædit simul cum membro resoluto, vel saltem respirationē vitiat. Item grauissima est & diuturna, quę ex luxatione fit, ni citò pręueniatur, ante quidem quā vel tumor fiat, aut humor durior in cauitate ossium factus coalescat, & connaturalis fiat. Sic salubrem eam paralysin iudicamus, quæ neq; respirationem, neq; potentias interiores vitiat, & etiam in qua resoluta membra non admodum extenuantur, significat quidem calorem non plurimum (*ob quietem & immobilitatem membri, vt refert Hipp. 6 pop. & 2. de fractur.*) extinctum esse, sed adhuc adeo vigere, vt concoquat & assimilet: sic & salubris censenda est, cui præsidia aliquid prodesse conspicimus. Præsagium. D

Sed antequam auxiliares manus huic affectioni adhibeam, enodare studui difficilia quædam, quę in huius essentia, causis & curatione sese solēt offerre. Plerisq; dubitatum est *an à melancholia vel bile paralysin fieri contingat, cum illa siccetur, bilis verò calidiores reddat neruos ipsos: imo vt siccandi ac mordendi conuulsionemque efficiendi vires habeat potius, quam resolutionem.* Cum hoc tamen censemus, melancholiam humori pituitoso aliquando admisceri, & longe grauiorem paralysin efficere ob humoris duri- Paralysis quomodo fieri possit ab humore melancholico aut bilioso.

duritiem & renitentiam: sic de flaua bile sentiendum est, quæ causam huic malo præstare pôt, non quidẽ materialem, sed motiuam, & quę humores pituitosos fundendo in neruos deuehat. Itaq; quo
E melancholia remoratur pituitæ sub ingressum in nerui substantiam, ita etiam difficiliorem parit eiusdem resolutionem, & ad natiuum statũ regressum: & pari ratione, quo bilis citatiorem reddit ad motum pituitam, ita faciliorem eius discussionem molitur.

An fieri possit absq; intemperamento carnis.

Secundò dubitatur, *an resolutionis causa esse possit carnis intemperamentum, ita vt ineptitudo eius caussa sit, cur membrum non probè sentiat, vt voluit Auic.* Quod verò id non sufficiat ad vitium sensus, argumento est febrilis calor, qui plurimum carnem intemperat: idem probant hydropicorum membra, quæ plurimum algent, vt ea ratione non possint sentire: cum hoc tamẽ in neutro apparet sensus & motus læsio. In qua re censemus nerui solum intemperamento id posse accidere, dum vias coarctare potens fuerit: nam licet ea vicinia causarum frigidarum torpor subsequatur (*vt antea dictum est*) potius id fieri arbitror ex compressione aut coarcta-
F tione figuram & vias vitiante, quam ea intemperie neruis præstita.

Sẽsu deperdito vtrum motus seruari possit & ècontra.

Tertiò dubitatur, *vtrum deperdito sensu, motus seruari possit, aut ecõtra, licet nõ videatur par ratio.* In qua re posthabitis aliorum sententiis, distinguendum est, an dubitatio intelligenda sit de sensu & motu per eundẽ neruum trãsmissis, nam dum fit per diuersos, nulli dubium est aperte posse fieri. Verũ vt intelligatur qua lege hæc diuersitas fiat in eodem neruo, expendendum est, per diuersam temperaturam perfici motum in neruis, ac in eisdẽ sensus perficitur: sensus enim humidioribus fit neruis, motus autem siccioribus. Quo fit, vt dum neruus redditur humidior, ineptior fiat ad motum quam ad sensum: dum verò siccior euadit, ineptior ad sensum quam ad motum. Ex quo constat, quod licet neuter excessus alteram actionem iuuare possit, in neruis similibus actionem non admodum sensibiliter lædit, in dissimilibus verò contrariam actionem omnino perdit. Quo etiam fit, vt possit
G deperdi sensus mutata temperie nerui qua perficitur, manente ea quæ ad motum necessaria est, licet intensior fiat, nam à similibus minor fit lapsus, quam à contrariis.

Quare vnam corporis medietatem occupet, altera illæsa manente.

Dubitatur quartò, *quanam ratione tàm religiosè caueat natura alteram corporis partẽ, altera existente læsa.* Cuius enodationem facilè disces, si expenderis in homine ac reliquis animantibus, plantis etiam, & maxime earum seminibus, singulas partes ita medio densari & obcalescere, vt commeatus & commigratio nulla subsit: quod in perineo eminentia
60 A extans facilè indicat. Sed dubitandi ratio est, cur in dorsali cauitate, quoniam vna est eius diuisio, non reperiatur quæ in ventriculis cerebri reperitur: id quod Gal. 8. *de vsu partium* exactissime disserut, dubitãs quanam ratione alterius lateris resolutio accidat, cum spinæ medulla vna sit, & nullo septo partita: nam de ceteris partibus, quæ vel binæ sunt, aut velamine disiunctæ, vt *nares*, *oculi*, *aures*, *testes*, & eiusdem farinæ partes, mirandũ non est: de spinali tamen medulla nõ est ita facilè credere, maximè cum Auic. arbitretur ipsam septo vt cerebrum diuidi: & cum id sensui per dissectionẽ latuisset, & euidenter etiam constet, cerebrum antequã in medullam desinat, vnum fieri corpus *cerebellum* appellatum, omni diuisione carens, dubium obscurius apparet. Qua ratione à prædicta sententia desistendum esse sum arbitratus, cum Hipp. 6. *pop. p.* 2. qui statuerat, cum abscessus fiant semper per rectũ, ita vt affecta dextra cerebri parte in dextram materiam decumbat, & sinistra in
sinistram: ita prorsus statuẽdum esse in apoplexia, B
cum causa mali in alterum latus medullaris spinæ magis inclinat, potius ipsum perdere, quia nerui ꝑ eam partem exorti obstruuntur, lęduntur q; : ceteris qui è contraria oriuntur illæsis: sicut contingit dum humor adeo est copiosus, quod omnẽ spinę cauitatem impleat, partes vtriusq; lateris resolui. Siquidem arbitrandũ est, per vasa, quæ sunt in menyngibus ipsam medullarẽ substantiam ambientibus, defluxum fieri. Nam credibile est, humorem proiectum à vasis potius obstruere neruos ab eo latere exorientes ꝙ nullum sit impedimentum, quam alterius, quod vt id fiat necessum est, humores omnem medullæ substãtiam peruadere: quod sanè non contingit, nisi dum copiosus est humorum defluxus.

Paralysis cui laterum frequentius accidat.

Docet quinta dubitatio, cui *laterum frequentiùs resolutio accidat.* Neq; desunt qui leuioribus rationibus moti, dextrum frequentiùs resolui asserant, quod calidus sit & magis trahat, & quod sinistrũ plenum cum existat, ob sui conditionem & defectũ caloris, necessario à se nitatur pellere, & cum non habeat vnde nisi in dextrũ, ob idipsum frequentiùs exolui statuunt. Veritas tamen rei est, C dextrũ robusti⁹ esse natura & caloris naturalis copia, & ea ratione faciliùs à se pellere, si qd illi molestum fuerit & sinistrũ ob natiuam imbecillitatẽ & defectum caloris faciliùs recipere, & ob id frequentiùs affici. Rationes verò contrariæ non egẽt dilutione, quia leues sunt.

Paralysis dextrane an sinistra deterior.

Vltima dubitatio est, *vtra resolutio deterior sit, dextrane an sinistra?* Cui sine argumentis dicimus, sinistram minùs periculosam, quia proportionalis est sinistro lateri, vtpote frigidiori: quam etiam arbitramur esse diuturniorem ob lateris frigus & natiuam imbecillitatem, dextram verò breuiorem & periculosiorem.

Paralysin curandi ratio quot habeat partes.

Curandi verò ratio & via tot habet necessario partes, quot causas huiusmodi affectionem obtinere competiũ fuit: quamobrẽ indicatione sumpta
ab vnaquaq; earũ, curationẽ aggredi studebo. Sic D
profectò si cognitũ fuerit, simplex intemperamẽtũ causam huic malo attulisse, certũ est, contrariis omnino rem agendam fore, ita prorsus, dum frigida viget intemperantia, eaq; ab externa causa cõcitata, purgato leuiter corpore (*ne calorificis, si quis humor abundat, licet mali causa non sit, liquatione maiori ad partem, maior fiat decubitus*) stuphis, balneis, calidis, inunctionibus, cucurbitis, & deniq; irrigationibus ex *oleo laurino* vel quouis alio calido rem ages. Item his confert *oleum e lateribus & aqua vitæ, & ex costo cum aqua sulphurea*: maximẽ si corpus vniuersum linteo vino calidissimo madido inuoluas, diuq; eum tuearis calorem externis cooperimentis aut pellibus arietinis recenter excoriatis. Verùm si ex spirituum resolutione, vt in languidis corporibus aut ex facultate animali essentialiter læsa ob aliquem cerebri affectũ paralysis oriatur, his quę caput roborẽt, spiritus reficiant, & cerebri

substan-

substantiam ad natiuum temperamentum mutent, vtendum potius, quàm resolutione aut vacuatione, vel quouis alio ex paralyticis auxiliis.

E Præterea dum ex luxatione vertebræ aut alterius articuli membrum aliquod resoluitur, perdiscere primo oportet, an ad interna corporis & eius cauitatem luxatio sit? quippe hæc raro aut nunquam curationem admittit, eamque solum auulsione cutis supra luxatam vertebram & picatis medicamentis, quæ postea dum euelluntur, secum efferant luxatam vertebram. Cum hoc tamen existimandum est, non fieri omnino paralyticum corpus, dum intro vergit vertebra, & longe minus, dum extra prosilit: sed in eius curatione præcauere omni diligentia inflammationem oportet, sanguine prominus misso, & oleis ac auxiliis anodynis, & quæ modice repellant, qualia passim apud chirurgos exstant, & nos latius *l. 2. de rect. præsid. vs.* adduximus. Sedata tamen inflammatione reductioni luxati ossis incumbendũ est, & tandẽ corroborãte *Vigonis* aut alio simili vteris.

F Quod si ex ictu aut casu, vel alia plaga resolutio proficiscatur: eadem est in vniuersalib. vtendum methodo; quippe sanguis primo mittendus est, iuxta laborantis vires, & casus vel ictus magnitudinem, idq; audacter, licet parcius quàm si percussio citra resolutionem fuisset. Quo facto, fluxio quæ paralysin molitur, inhibenda est his, quæ modice adstringant & leuiter calfaciant, vt *oleo cyperino, stæchados, nucis cupressi, & myrthino cum modico rosaceo, additis ex eisdem rebus pulueribus, cum rosis & caryophillis.* Verum si his inflammationem inhibere nõ possis, iterum sanguinem detrahes, & anodynis vteris, vt *lacte cum rosaceo, vel solo rosaceo aut cum modico vino, vel chamæmelino oleo cũ axungia gallinæ:* ac si aliter fieri non possit & suppuratio partis læsæ vrgeat, parti resoluti adhibebis, quæ mox diximus: parti vero inflãmatæ emplastrum ex *malua, farina tritici, & pulueribus rosarum, cum butyro recenti vaccino*, ita vt quàm citissime inflammatio suppuretur, vt subsit reliquæ curationi locus.

Si tamen ex crisi, vt in febribus malignis, & quæ copiosum habent humorem, aut in apoplexia, quæ melioris gratia in particularem resolu-

G tionem commigrare assolet, affectus suboriatur, primum eius impetum exspectare oportet, & naturam permittere operari, minimeq; fluxionem eo tempore cohibere: cum Hip. dictum sit *2. primi pop.* abscessus iuuandos esse: & licet iuuare non sit opus, longe minus est naturę impetus inhibẽdus: quod perperam consuluerat Auice. & Matth. de Gradi: nam per huiusmodi defluxionem sese natura à maiori malo tuetur. qua[illegible] vero curationem aggredi oporteat, mox audies. Nam eadem est cum ea, quæ requiritur in reliquis fluxionibus excepto repellentium vsu.

A 61 Verùm si ab impetuoso & subito fluxu, nerui originẽ obstruente, aut sese in nerui substantiam insinuante, eodemq; vel à capite vel à toto in aliquod membrum irruẽte resolutio prodeat, considerandum primo est, ipsum præpedire repellẽtibus, perdifficile esse & timore plenum, sed satius fore fluxionem auxiliis finire, ne adeo furiose in membr[illegible]m irruat. In quo casu à clysmate vehementi, q[illegible]od vires habeat leuioris purgationis, vel a pharmac[illegible] leui incipiendum est: tandem vti oportet vacuationibus, quæ humorem minuant,

Paralysis duobus modis laborantẽ inuadit.

vel sanguine misso, si vires & humorum [illegible] permiserint. Quibus autẽ conditionibus id fieri debeat, iam audies, si prius dixero paralysin duobus modis laborantem inuadere: vno quidem subito & inopinato casu, quod obstructione media fie[illegible] est arbitrandum: alio vero paulatim & sensim, vt cum per imbibitionẽ fluxilis pi[illegible]æ in neruean substantiam fit. Inter quas hæc e[illegible] curatione differentia, quod illa mox expostulat sanguinis detractionem aut expurgationem iuxta ideam causæ, idq; si expedit eam die [illegible] [illegible]lenta, aut venæ sectionem non admitt[illegible] [illegible] parcissi-B mam. Quorum auxiliorum vsum & rationem aggrediar, à vitæ & victus institutione sumto initio.

Sic profecto, siue hoc, siue illo modo corpus resolutio apprehẽdat, primis dieb. victum quàm parcissimũ porrigere oportet, & mox procedente affectu sensim adaugere, vt vires eius diuturnitati sufficiant. Semper tamen adhibẽda sunt in principio, quæ leuiter incidant, attenuent, & detergant, postea vero calfaciant exsiccẽtq; dummodo leuiter corpus prius purgaueris. Itaq; quidem sic affectis porrige primo accessi[illegible] *mel rosaceum* in prima mensa, & *hepar gallinæ*, aut *oua sor[illegible]ilia*, secũda vel tertia die: postea vero [illegible] vel elixas *cinnamomo, caryophyllis aut muscata*. ca[illegible]; eliges ex montanis, vel ex domesti[illegible] [illegible] nutriantur. In p[illegible] men[illegible] *pa[illegible] lu[illegible]* [illegible]eris, vel *amygdalis* tostis: in vl[illegible] [illegible] *cinnamomo, aut aniso tosto vel sacchara condito, aut dragetta* [illegible] *corticibus citri, vel ligno aloe confecta.* [illegible] grana pini, *licet multi cõmendent*, qu[illegible] [illegible]nguia, & ob id caput grauantia. Pot[illegible] [illegible], C ex decima aquæ portione aut paulo pl[illegible]s: aqua autẽ sit decocta cephali[illegible] medicamentis, vt *melissa, stæchade, saluia, maiorana, caryophyllis vel sparta parilla china, aut ligno Guaiaco*, si plurimum necessitas vrgeat: quod si aceti aut aliquid acerosi miscueris non erit abs re, maxime si c[illegible] materiam subesse compereris. Sed præstat non parum *oxymelitis* modicum cum decocto *Guaiaci, radicis chinæ, vel sparta parilla* admiscere, aut ex præd. decocto *hydromel* conficere: sed maioris momenti est vasa potui apta sulphure intenus linire, ibidemq; diu potui [illegible] permiscere immorari, quo virtutem sulphuris consequatur. Denique omni arte attenuandum, calefac[illegible]ndum & exsiccandum est, non solum in quibusuis c[illegible] & p[illegible]ibus, sed in pane ip[illegible]o, quem opo[illegible]t esse bis [illegible] confectumq; cum *aniso aut melanthio*. Item laborans degat in parte sicca & modice calida, vel eam suffumigiis, quæ caput non repleant, t[illegible] [illegible]. Abstineat præterea laborans à vino, [illegible] vel in declinatione, vel virtutis, aut ventricul[illegible], idq; sit tenue, *oligophoron* appell[illegible]m, [illegible] D tamen aliqua ex prædictis aquis. Itẽ à potu [illegible], & à somno maxime meridiano cauendum esse consulit affectus natura, quod materiam inmo[illegible] agat, & cerebrum humoribus oppleat: nocturnus tamen non excedat quinq; aut sex horas: solum habitet laborans lucidum, aut ad regionem calidam & siccam confugiat, caueatq; vitare omnia animi pathemata, & omni arte cruditatem studeat subterfugere.

Victus ratio.

Potus.

Vitæ ratione sic instituta, primo Medici accessu considerandũ est, triplicem esse in hoc affectu

Sanguinis detractio.

Sanguinis detractio. curandi legem: Vnam quæ vagantē corporis humorem auferat: Alteram quæ quod obstruit aut imbibitum est, & in neruis affectis continetur, insensibiliter discutiat aut extergat: Tertiam vero & vltimam quæ robur membro affecto conciliare doceat. Circa primā igitur, ante omnia auxilium clysmate vtēdum est, quod cruda recrementa auferat, vt sanguinis detractioni si opus fuerit,
Clysma. locus subsit, aut leui quodam pharmaco, maxime si a crapula affectum prouenisse cōperiamus:
E clysteria autem sint, quæ capite præcedenti adduximus. Protinus autem considerabis, liceat ne primo sanguinē mittere, an prius vti expurganti medicamento: cuius rei occasione expendēdum est, an membrum resolutum imbibitione, an obstructione resoluatur, vel nimia crudi sanguinis vbertate. Nam vbi mucidum est, & humore imbibitum infirmum nullo sanguine misso, corpus purgabis, & membrum affectum exsiccatione ad antiquum statū reduces. Verum si obstructione afficiatur, sanguinem quidem mittes, sed parcius, quantum videlicet impetū humorū alio auertas, & vt purgationi ac topicis auxiliis sit locus. At si venosum genus sanguine crudo abundet, liberalius sanguinem detrahes & audacius purgabis, & longe minus partem affectam medicamentis irritabis. Verum si omnino pituitosus sit affectus, & corpus crudius ac sine febre, abstinendum est
F à sanguinis detractione, nisi corpus fuerit admodum iuuenile, aut fœmineum, cui menstrua defecere, vel tempus fuerit veri proximum, aut corpus robustum, & cui vacuatio aliqua sanguinolenta suppressā fuit. Vnum tamen hoc memoria tenendum est præceptum (*etiam si causa id expostulet*) ne sanguinis plurimum extrahas & cōfertim: satius n. est, vacuationes partiri *nisi ex percussu, & in his, qui ab alto ceciderunt, aut quibus hæmorrhoides suppressæ fuer.* quam Rasis consilium exsequi, qui ad tres vsq; libras iubet sanguinē fundere, ad amotionem causæ coniunctæ: maior profecto sequeretur refrigeratio, & maior oblæsio. Itaq; prout mali causa magis minusve accesserit ad sanguinis naturam & copiam, eo audacius, prudentius tamen licebit copiam sanguinis demere: item prout sobrie vixerit: nā qui sobrius fuit, & in hunc prolapsus est affectum, sanguinis detractionē & expurgationem expostulat, sed parcius ac primo sa-
G cta ex cephalica, vt cum minori sanguinis dispendio plus ex affecto loco extrahatur. Religiosi n. homines cum hoc affectu corripiuntur, potius ex defectu resolutionis excrementorum, & ex praua coctione ob vigiliam & reliquum vitæ institutum, sanguine crudo abundant, quām alimenti crudi copia & ingluuie: & ob id primo, sed caute sanguis est mittendus, saltem vt purgationi humoris crudi subsit locus.

Purgatio. Quo facto, protinus vel sequenti die vniuersum corpus phlegmagogis medicamentis purgate oportet: primo si affectio ex his sit, quæ paulatim ingruunt, medicamentum adhibebis leue, quale est *biera Galeni cum agarico ana* ʒ.j *addito castorei* g. iij. Verum si ex his sit, quæ subito & affatim fiunt, vel præmissa fuerit præd. purgatio, tunc ad maiora medicamenta tuto deuenire conceditur.
A 62 Huius naturæ est *turpetum. agaricus in maiori dosi pilulæ de agarico, Indæ alephangine, assaieret. fœtida & cochiæ.* Mirabilem etiam præstant vsum aliæ, quę recipiunt *agarici trochiscati* ʒ.ij. *turpeti* ʒ.j. *salis gemmæ, zingiberis ana* ℈.j. *diacolocynthidos* ʒ.j. fiat massa cuius ʒ.j. porrigi potest. Præstat & in robustioribus medicamentum quod recipit *biera diacolocynthidos* ʒ.j. *mastiches, bdellii, ana* g. xij. *nucis muscatæ* g. viij. *cum syrupo* ex 9. infusionibus fiant boli. In forma autem potabili porriges aliquod ex præd. pharmacis dissolutum in decocto *polypodii, seminis apii & anisi, saluiæ & maioranæ, vel addito electuario Indo cum syrupo ex infusionibus.* Purgato his quæ diximus mediocriter corpore, ac præpedito mali augmēto, lentius deinceps progrediendum est præparata iterum materia ad vlteriorem euacuationem *melle rosaceo, oxymelite, syrupo de prassio, de hyssopo, de mentha, de stœchade, cum decocto melissæ, addito modico syrupi de scylla & aquis iuæ arteticæ, radicis chinæ, sparsa parellæ & aliis huius census,* quæ corpus & humorem præparent ad maiorem purgationem. Post quam
B tamen plures alias moliri oportet bis semelve in hebdoma exhibito medicamento, quod virtutem habeat paulatim expurgandi: cuius naturæ est *diachartamum, agaricus, biera simplex Gal. cum agarico, vel infusio foliorum senæ cum modico oxymelitis f.* Sed vtiliores sunt huic vsui pilulæ cochiæ Rhasis, quæ recipiunt *biera picræ* ʒ.ij. *interioris colocynthidis* ℈.j. *diagridii* g. vj. *turpethi, stœchados, ana* ʒ.ß. *cum succo fœniculi fiant pilulæ,* quarum bis in hebdomada vnam porriges 15. granorum. Quod si mitius agere velis, aliquam ex vulgaribus adhibebis, veluti est *alephangina arabica, vel ea quæ conficitur ex biera Galeni, & agarico ana* ʒ.j. *turpethi* ℈.j. cuius porrigere poteris ʒ.ß. *aut* ℈.ij.

Vomitio. His factis, vniuersum etiam corpus (*excepta paralysi linguæ*) per vomitum purgabis, nam cum diuturnior redditur hæc affectio, coniectabile est, ventriculum illi fomentum præstare: ob idq; ipsum per vomitum expurgare oportebit: Quapropter semel in hebdomada, facta prius *rhodomelle* præparatione, aqua tepida exhibita ipsum
C cogere ad vomitum necessum erit.

Topica. Interim tamen diu hæc adhibemus, secundam indicationem exsequi oportet, quæ docet discutere per insensilē halitum id, quod adhuc in parte affecta continetur. In quo opere exsequendo considerare iterum oportet, an ex obstructione dorsi paralysis oriatur, vel solū per irrigationem nerui fiat: nam si illud primum sit, frustra parti resolutæ auxilia adhibemus: quippe satius foret dorso, vtpote parti primo affectæ. Huius autē naturæ sunt auxilia, quæ calida existunt & tenuium partium: ob idq; *oleo calenti,* sed tēperate non ita calida principio partes resoluere fouēdę sunt, *vt chamæmelino, anethino, iasminorū, de lilio de nucib. maioranæ, roris marini, raphani, rutæ, lauri, vel de vulpe, de hyperico, de styrace, de galbano, de costo, de cucumere asinino, de sinapi, de pipere, de euphorbio de pyrethro, & aliis*
D *eiusdem naturæ:* quib. a leuiori facto exordio, cum flocco lanæ pars fouenda est, vt excitato calore vis naturæ quoq; elucescat, materiæq; cruditas & durities vincantur *non tamen renuo membrum, quod per consensum patitur, calidioribus ex his fouere: nam defectu motus consueti, sæpe membri alimentum ita recrudescit & abundat, vt discußione & coctione etiā indigeat, alioqui fiet etiam affectio in membro per essentiam* neq; erit abs re antea partem abluere aqua vitæ, aut vino tepefacto herbis & seminibus nuper di... Quod si velis inunctionem pa... ℞ *olei iasmino-*

rum

rum lib. j. aquæ saluiæ, aut succi eius, vel vini in quo iuam coxerit ℥. iiij. castorei aut piperis, aut galbani ℥. j. decoctio ad aquæ, vini, aut succi consumtionem, postea facta vehementi expressione, oleo vtere. Præstat etiam antiquissimũ oleum, vel in quo scylla incocta sit. Aliud item conficies, quod recipit therebynthinæ lib. ij. laterum recentium oleo de iasmino extinctorum, mastychis, & styracis ana ℥. j. belzoini lib. ß. fiat instillatio in alembico vitreo & fluent tres liquores, quorum tertius est preciosissimus. Valet & oleum balsami, vel stillatitium aliud, quod recipit thuris, mastychis ana ℥. ij. ligni aloes ℥. j. caryophyllorum, galangæ, cinnamomi, zedoariæ, nucis muscatæ, cubebarum, ana ℥ iij. myrrhæ, aloes, ladani, sarcocolæ, castorei, ana. ℥. ß. baccarum lauri, nucleorum pini. ana ℨ. vj. ireos, aristolochiæ rotũdæ, dictamni, consolidæ maioris
E ana ℥. ij. succi herbæ paralysis ℥. v. therebynthinæ abietis ℥. iiij. radicũ valerianæ, angelicæ, acori, asari, cyperi, calami aromatici ana ℨ. ij. florum lauendulæ ℥. iiij. mucis vnguentariæ lib. ß. contundantur omnia, quo melius misceri possint, ponanturq; in alembico, & instillabit primo aqua, deinde oleosum quid, tandem veluti mel, & omnia sunt probatissimi vsus. Est & aliud vnguentum quod recipit vnguenti de bdellio ℥. iij. liquefiat in duplici vase cum oleo de therebynthina & de scylla ana ℥. iij. & vtere.

Item ex assata vulpe aut decocta, plena tamen betonica, saluia, calendula, iua artetica, primula veris, & rore marino, pinguedo eliciatur, quę per se aut aliis vnguentis admixta, maximi est momenti. Benefacit etiam vnguentum quod recipit olei vulpini & laurini ana ℥. ij. ß. pinguedinis vrsi ℥. j. sagapeni, opoponacis ana ℥. ij. vnguenti marciati ℥. j. ceræ q. s. vt fiat vn-
F guentum. Eiusdem naturæ est idem vnguentũ marciaton & Agrippæ cum aqua vitæ & succo saluiæ. Curabis tamen vt ab omni inunctione ne pellib. vulpinis aut agni pars iuxta ignem inuoluatur. Pellis autem sic suffumigata aut adspersa puluerib. thuris, mastychis, caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloes, seminis angelicæ, nucis muscatæ, cyperi & saluiæ.

Sed experimento multorum probatum est, resolutis partibus prodesse id præsidium, quod recipit vini rubri lib. j. olei lumbricorum lib. ij. aquæ vitæ ℥. ij. cornu cerui spongiosi ℥. iij. pulueris chamæmeli ℥. j. salis ℥. ß. mastychis ℨ. vj. bulliant omnia in duplici vase ad vini cõsumtionẽ: pręstat autem ad robur & firmitudinem conciliandam, maxime dum motibus inclinare cœperit.

Cuius consimilem vsum præstat aliud, quod hac lege fit: Ciconia implumis, sed viua, tamdiu coquatur, dum carnes ab ossib. recedant, in mortario teratur, rursus in oleo coquito, coctam sacculo fortiter colato, & adiecta scobe, adde ceræ
G colophoniæ, sepi, olei laurini lib. ij. olei mastychini, medullæ cerui, adipis vrsini ana lib. j. galbani, therebynthinæ ana ℥. iiij. misce omnia & vtere.

Idem beneficium præstat oleum de cato hac eadem lege confectum, vt de ciconia dictum est. Valet & vnguentum, quod recipit radicis acori ℥. j. radicis ireos ℥. iij. chamepiteos, primulæ veris, saluiæ, stœchados ana m. j. olei laurini & de lilio ana lib. j. vini optimi lib. ß. coquãtur simul ad vini consumtionem, & postquam efferbuerint adde cardamomi, calami aromatici, castorei, bdellii, ana ℨ. j. facta forti expressione, adde ceræ & mellis modicum.

A 65 Verũ si actio vltra progrediatur, & quæ hucusq; diximus parum prodesse videantur, vngenda tota spina est, sed maxime ea pars, à qua neruos resolutæ partis oriri compertum sit. Primò quidem leuioribus, vt oleo chamæmeli, liliorum, irino, laurino, de angelica, balsamo, de vulpe, de cato, de therebynthina, de belzoino, de scylla, de castoreo, vel oleo dulci vetustissimo, addito modico ambra grisia, vel admixtis aliquando pinguedinibus cati, vulpis, taxi, leonis, viperarum & serpentum, aut medullis cum aqua vitæ lotis, admixto succo chamæmeli, saluiæ, rutæ, angelicæ, & similium.

Quod si hæc prodesse quidem non videantur, ad efficaciora præsidia deueniendum esse consulit rei ratio, quemadmodum est illud à Gaioerio, cap. de paralysi scriptum, quod refert ab Heremita alchimista acceptum: censeo tamẽ robustis corporibus fore proficuum. Sed optimum existimatur id, quod recipit olei nucis Indicæ ℥. j. de piperibus, & de therebynthina, ana ℥. j. & ß. succi saluiæ & rutæ, ana ℥. j. castorei ℨ. ij. piperis longi & pyrethri, ana ℥. B
ß. sagapeni, opopanacis, bdellii, ana ℨ. j. pinguedinis taxi ℨ. vj. pinguedinis viperæ, ℨ. j. & ß. fiat vnguentum.

Sed inter alia auxilia mire prodesse fertur oleum de sulphure, de thymo, de ligno Guaiaco cum scylla, aut solum. Item aqua stillatitia, quæ incredibilis est efficaciæ in materiæ resolutione & caloris euocatione, recipit asæ fœtidæ, ammoniaci, bdellii, euphorbii, castorei, cardamomi, ana ℨ. ij. belzoini, gummi elemni, therebynthinæ & mastychis ana ℥. ß. baccarum lauri, pyrethri, cubebarum, nucis muscatæ, trium piperum ana ℨ. j. carnis scyllæ, & radicis narcissi ana ℥. ij. radicis cucumeris agrestis ℥. ß. chamepiteos, saluiæ, florũ & foliorum roris marini, & trifolii ana p. ß. omnia in vino per noctem temperentur & instillentur in alembico vitreo: cuius stillationis secunda pars efficacior exsistit. Cui consimilis alia paratur, quæ recipit florum thymi, aut summitatum eius, lauendulæ, stœchados, nucis muscatæ contusæ, caryophyllorum, macis, cyperi, galangæ, piperis longi, & nigri ana ℨ. j. zedoariæ, spicæ nardi, calami aromatici, costi, & cinnamomi, ana ℨ. ß. salis C
communis leuiter torrefacti lib. ß. misceantur vino albo & vrina pueri & instilleotur: est enim mirabilis efficaciæ, etiam ad vngendam spinam; roborat enim & discutit.

Quod si ne his quidem pars calorem vitamq; suscipere videatur, ipsum cucurbitis paruis & plurimis euocabis, quod multis vetustissimorum empiricorum, vt Aurel. refert, visum est, & obseruarum adeo religiose, vt & parti affectæ & origini neruorum profuisse, sit compertum. Sic quidem vbi mẽtum paralysi viciatum est, cucurbitæ temporibus affigendæ erunt, aut vaccarum musculis, vel sub aurium laminis. Manibus tamen vitiatis, affigendæ sunt humeris aut eorũ summitatibus; & musculis, vel cubitorum nodis. Item cruribus vitiatis, femorum articulis affiges, qua vertebrarum ductus in caput ossis femoris inseritur, coxendicis etiam acetabulo: & sic eodem ordine alias partes refert, sicut gratia reuocationis spirituum animalium, dorso per spinã. Verũ in præd. D
audacius licebit vti hoc præsidio, quam in aliis: in omnibus tamen caloris euocandi gratia, cui vsui parum immorari cucurbitulas oportet, ne attractus spiritus & calor resoluatur: quarum loco frictionibus linteo asperiori factis vti oportebit: aut manu nuda inuncta, aut madida oleo rutaceo, vel de angelica aut aqua vitæ.

Cucurbitæ.

Frictiones.

Quo facto statuendum est, hac lege vtendum

Topica quo ordine in partes fi adhibenda. esse his topicis auxilijs: primo quidē à frictione, à cucurbitis, & oleis incipiendum, postea à linimentis, tandem ab vnguentis, & superposita pelle vulpina suffumigata: deinde vero emplastra molliora adhibenda sunt, tandem quæ discutiūt, vt *acopa*: postremo roborantia & metasincritica, in omnibus tamen cauentes, ne pars exulceretur.

Verum quia deuenire ad balnea & vniuersales sudationes tutum non est, quin prius, quantum mali sæuitia permiserit, maior pars superuacui E humoris conteratur, ob id interim, dum hæc omnia adhibentur, præparare humorem & corpus Serapia. oportebit *serapiis & frequentioribus purgationibus*, quarum paulo antea latius meminimus.

Quo facto, sequenti die conseruis huic vsui proficuis vteris, qualis naturæ est *saluia, stœchados, gentianæ, enulæ, acori, ireos, & zinziber conditum, ac nux muscata, dosi* ℥.ß.

Puluis. Pulueribus quoq; non parua inest vis iuuandi resolutos: cuius census est *diacimmon, dianyson, rosata nouella, diambra, diamuscum*: in parua tamē quantitate, ne caput feriant. Prodest & ille, qui recipit *pulueris inuolucrorum testium castorei & priapi cerui*, qui fiant per vstionem in vase fictili, & extinguantur *vino albo* ℥.ß. *cinnamomi, galangæ, caryophyllorum an*. ʒ.j. *sacchari albissimi* ℥.iiij. misce, & præbe ʒ.j. *cum modico vino albo diluto aqua saluiæ*, cui si addideris puluerem *diambra, aut diamusci*, commodius facies.

Caput purgia. Gargarismata. Conteres etiam humorum reliquias omni caput purgiorum genere, gargarismatis præsertim & masticatoriis: Conficies autem gargarismata hac lege. Excipe *passularum sine granis* p.j. *ficuum n.* F x. *summitatum thymi, seminis cartami aut vrticæ* ℥.j. *turpeti, staphisagriæ ana* ℥.ß. decoquantur in *hydromelite* & colaturæ adde *syrupi stœchados vel mellis scyllitici pro lib.* ℥.j. & ß. Item conficies aliud quod recipit *prædictæ decoctionis lib.* ij. *mellis rosacei* ℥. iij *oxymelitis scyllitici* ℥.j. Quibus sane vteris sequenti die ab expurganti pharmaco & ventre ieiuno: quod facies quatuor aut quinq; dierum spatiu, sinesq; pituitam per os defluere, & aliquando gargarismati addes *theriacæ magnæ* ʒ.ß. Prosunt etiam oris collutiones ex *synapi & hydromelite scyllitico cum decocto saluiæ, pulegii, calaminthæ, costi, zingiberis, & galangæ*.

Masticatoria. Masticatoria etiam non parum prodesse comperimus, ea maxime, quæ recipiunt medicamenta vim habentia trahendi à capite, *vt pyrethrum, staphisagriam*, & reliqua huius naturæ: sed alia his mitiora haud secus proficua, parantur ex *mastyche, nuce muscata, sale, zingibere, radice acori, cyperi, &* G *angelicæ*. quibus si addas *theriaca vel aurea alexandrina* modicum, miræ est efficaciæ.

His factis, si adhuc membrum resolutum videatur crudum & muccidum, ipsum lauacro excitabis & calefacies. Primo quidem decocto *ma-* Lauacrū. *iorana, saluia, origani, calamenti, calendula, sarmentorum vitis, pulegii, serpilli, stœchados, radicum ireos, betonicæ, ebuli, foliorum & baccarum lauri & iuniperi*: ex quibus aliquod eligere poteris, ac decoctū conficere *aqua, vino, vel aqua vitæ*. Cui simile aliud efficies, quod recipit *cineris cannarum & ossium serui* A 64 *ana l.j. cineris cupressi, lauri, myrthi, & roris marini lib.* ij. *aquæ fluuialis* q. s. decoquantur leuiter, & adde *salis cōmunis & fæcis vini ana lib.* ß. Quod si videatur plus iusto esse lixiuium efficax, temperare ipsum aqua potens, & mox spongia aut linteis suffumigatis partem exsiccabis. Quod si melius exsiccare & roborare partem volueris, eo oportet vti lauacro, quod recipit *radicis cyperi, galangæ, calami aromatici* ℥.iij. *ligni Guaiaci rasi* p. ij. *saluiæ, calaminthæ, abrotani, foliorum cupressi, & roris marini, ana* m.j. *florum stœchados, roris marini, & saluiæ ana* p.j. fiat decoctio in aqua, & adde *aquæ vitæ* ℥.iij. postea quiescat per tres horas, & cibo vtatur mediocri.

Quod si balnea naturalia haberi possunt, longe sunt cæteris præsidiis pretiosiora, & maxime, quæ sulphurea sunt: ad quæ procul dubio, aliis prius tentatis, est confugiendum, tanquam ad peculiare huius mali præsidium. Verum si ea haberi nō possunt, aut laborans illuc præ impotentia, loci distantia, aut paupertate adire non poterit, sudationibus ex *ligni Guaiaci sparta parella, aut radicis chinæ decocto* vtendum esse censuit (*maxime si morbus in vetustatem deuenerit*) sed aquā huic vsui proficuam sic parato. Accipe *ligni Guaiaci lib.* j. *corticis eiusdem* ℥. iiij. *asphalti* ℥. ij. macerentur *in lib.* xij. aquæ per noctem, & fiat coctio ad tertias: cui adde *mellis communis lib.* ij. clarificentur addendo *vini albi lib.* j. *belzoim & cinnamomi ana* ℥.j. & laboranti summo mane præbe ℥. iiij. Si tamen laborans imbecillior natura aut morbo sit, ex radice *chinæ* sudationem institues, facto decocto ℥.j. *eius, & sparta parellæ* ℥. ij. *in lib.* xij. *aquæ*, & facta eadem consumtione, additoq; modico *melle, anyso & cinnamomo*.

Balnea & sudationes. B

Hæc profecto huic affectioni sufficere videbantur, ni ratio, natura & conditio affectæ particulæ aliquid peculiarius postulasset, cuius ignoratione Medicos in maximam hæsitationem, & laborantes in graue damnum prolapsos non raro conspeximus. Quapropter in calce huius capitis C studui breuiori compendio recensere, quæ peculiarem conditionem habent, vt cuiq; parti hoc morbo affectæ prodesse possint.

Sic procul dubio in linguæ resolutione, præmissis vniuersalibus purgationibus, & aliis, quæ hucusq; dicta sunt, ad ea auxilia, quæ partem respiciant peculiarius, veniendum est. Quippe huic affectiuni prodest sanguinis detractio ex venis, quæ sub lingua sunt: hac lege, quod si altera tantū linguæ pars resoluta sit (*vt his accidit, quib. hoc malū euenit vitio neruorū linguam mouentium: nam quib. tota lingua resoluitur, plerumq; ex cerebro mutuatum habent damnum*) ex sana sanguis mittatur: si vero tota lingua, ex quauis eius vena, siue dextri, siue sinistri lateris. Quod facies aliis tētatis præsidiis, & signis copiosi sanguinis, maxime circa partem affectam apparentibus, & in his qui balbi nō sunt à natura: quippe hi multa abundant humiditate, cui proficua sanguinis detractio non est. Prodest & gran- D dis cucurbita cū scarificatione occipitio affixa, in quē quoq; vsum sub mento posita maximæ esse vtilitatis, multis visum fuit. Aliis rursus earū loco arrisit magis vesicatoriū medicamentum ceruici appositum, quo à vesicis penicillo ruptis aqua fluat, medicamentum autē conficiebant ex cantharide, abiectis capitibus & alis. Quibus factis vtendum est oris collutionib. mollioribus, quas hac lege parabis. Excipe *nucis muscatæ* ʒ.j. *cum succo saluiæ, formētur pilulæ lupinis persimiles*, quarū vnā ore semper habeat laborans. Idē præstant *folia saluiæ, itē pilula ex nigella cum sale*, pari ratione *succum ex foliis*

Linguæ resolutio quibus curetur.

angelica

angelica fcißu extractus, aut radix eius comman-ducata: item & ficus cum *faluia* piſtatus, aut *faluia cum maſtyche*: quod ſi efficacius efficere velis, *caſtorei* modicum addes, vel *caryophyllorum, nucis muſcatæ, ſalis communis* momentum, maxime ſi cum cera ex eiſdem orbiculos confeceris, quorum vnus ore teneatur. Item frequenter colluatur os *muria aut aqua oliuarum cum ſale*, vel vtatur garga-riſmate aliquo ex præd. rebus facto, aut ex *aceto, nigellæ & ſinapi* cum decoctione *faluiæ*, ſuperaddito modico *oxymelite ſcyllitico, cum thymi, nepeta, vel hyſſopi* decocto: item colluatur os *theriaca aut mithri-*
E *dato*. Vngantur præterea maxillarū latera & pars poſterior ceruicis, aut retro aures, aliquo ex prædictis vnguentis, aut eo quod recipit *olei coſtini, de euphorbio, & de angelica, de caſtoreo ana* ℥.j. *ſagapeni, opopanacis, caſtorei ana* ʒ.j. *ceræ rubræ vel viridis*, quod ſufficiat, vt fiat linimentum.

Oeſophagi reſolutio quibus curetur. Neq; deſunt inter Neotericos, qui in reſolutione laryngis & œſophagi prodeſſe referāt nuper dicta auxilia, quæ nuper in reſolutione linguæ proficua eſſe diximus. Sed cum non ſit ita facile noſſe, quando œſophagus reſoluatur, vt illi adhibeantur nuper adducta auxilia, ob id expendendum eſt, tunc maxime hoc malo laborare, cum cibaria laborantes deuorare poſſunt, quæ craſſæ ſunt conſiſtentiæ, liquida vero nequeunt. Cuius rei cauſa eſt, quod cum pars ſuperior œſophagi in ſeſe contrahi oporteat ad cibum deuorandum, cum ipſe craſſus eſt & corpulentior, leuiori motu deſcendit, quam cum liquidus exſiſtit, quod leuiter expellenti facile cedit, & maiori
F opus habet compreſſiōne, qua reſolutum œſophagum carere certum eſt.

Veſica reſoluta qualiter curetur. Veſica tamen reſoluta peculiare inter vrinæ affectiones paulo inferius obtinebit caput, ſicut & penis reſolutio, cuius meminimus *lib. 3. de fœminarum affectionib. cap. de virorum ſterilitate*. Cum hoc tamen, ne huic capiti aliquid deeſſe videatur, expendēdum eſt, veſicam reſolutam per externam eius regionē præſidia ſuſceptare, ſed potiſſimum iniectionibus per ſyringam factis ex *oleo liliorum, de coſto laurino, de nucibus*, & inclinante affectu, admixtis etiam quæ vim aliquam adſtringendi habent cum calore, veluti eſt *oleum nardinum & de abſynthio*. Iniectiones autem parantur ex decocto *enulæ, ireos, ſaluiæ, herbæ paralyſis, artemiſiæ, & lauri, cum oleo antiquo, & de angelica*. Sed quia ſæpe his & ſimilibus inutiliter ſolet exulcerari veſica, placuerunt mihi ſemper magis auxilia extrinſecus adhibita, cuius naturæ eſt inunctio ex *oleo antiquo, de angelica, de ligno Guaiaco, de pipere, & ſimilibus, addito*
G *caſtoreo*. Sed maioris momenti eſſe arbitror emplaſtra, quæ vim habeant reſoluendi, confecta ex pulueribus & oleis ſupradictis, ac ex aliis gummi ſpeciebus, quas ſæpe memorauimus: cuius efficaciæ etiam creditur eſſe *cucurbita* renibus adhibita.

Penis reſoluta quibus curetur. Penis autem reſoluitur variis de cauſſis: nam cum præter modum vi & manu extenditur, aut ob narationem, refrigerationem, vel equitationem nimiam, iuxta cuiuſq; etiam cōtrarietatem,
A 65 facile eſt eius reſolutioni ſubuenire. Verùm cum ex defluxu alicuius humoris ad muſculos, quibus extenditur, reſolutio fit, præcipua curandi ratio eſt per generalia auxilia citra ſanguinis miſſionē. Cui affectioni experimento didicimus profuiſſe ſudationes ex *ligno Guaiaco*, & vnguenta, quæ vim habent calfaciendi & reſoluēdi, ſicut inclinante affectu, ea quæ efficaciā habent gignendi flatus, quorum lauius meminimus *cap. citato*. Sed in vniuerſum cauendum eſt in hoc affectu ab his, quæ nimis digerunt & calfaciunt: quippe hæc ſemen imminuunt, & flatus diſcutiunt, quæ ad penis exerectionem plurimum conducunt. Quamobrem omnia roborantibus ſunt admiſcenda, velut eſt id quod recipit *olei veteris vel nucum* ℥.j. *olei pinea-rum & auellanarum* ℥.j. & ß. *zibeti* ʒ.ij. *renum & caudæ ſtincorum & cineris priapi tauri & cerui, ana* ʒ.ß. *ſeminis erucæ & erucæ* ʒ.j. & ß. *ceræ modicum*, vt fiat vnguentum, quo renes, latera & inguina vſq; ad podicem vngantur. Fouendæ etiam partes hæ ſunt eo quod recipit *olei maſtiches*, ℥.ij. *ſanguinis draconis, & maſtiches, ana* ʒ.ij. *aluminis* ʒ.j. *ceræ* q.ſ. Prius ta-
mē partes vino calido, aut aqua vitæ fouebis: vel ſi affectio inueterata ſit, veteris lixiuio, quod recipit *cineris inuolucrum, teſtium caſtorei aut priapi tauri* ℥.ij. fiat lixiuium, in quo decoquendæ ſunt *nuces cupreßi*. Præſtat ore ſumere *theriacam*, aut confectionem quæ recipit *pinearum infuſarum melle aut auellanarum & phiſticorum ana* ℥. ij. *medullæ ſeminis fraxini* ℥.ß. *ſeminis erucæ, zingiberis, & bulbi ana* ʒ.j. *medullæ ſeminis pæoniæ* ʒ.j. & ß. *cinnamomi* ∂.ij. *cum melle deſpumato* fiat confectio in forma ſolida. B

Inteſtini reſoluti rectum quibus curetur. In reſolutione vero recti inteſtini, præter generalia auxilia, fomētis veteris: inſeſſionib. & ſuffumigus, quæ fiant ex herbis & vnguentis ſæpius repetitis. Hoc tamē habet peculiare hæc affectio, quod beneficium ſuſceptet ex *cucurbita oſſi ſacro* adhibita: quę omnia ano etiam reſoluto proficua eſſe comperimus, dummodo in vtraq; affectione oſſi ſacro adhibeantur emplaſtra, quæ ex *pice, therebynthina, ladano, ſanguine draconis, hypocyſtide*, & aliis quæ vim habeant adſtringendi & roborandi partem conficiantur. C

Paralyſis ex colico dolore quibus curetur. At dum paralyſis ex colico dolore prodit, curationem inſtitues, non ſanguine miſſo, ſed frequentibus clyſmatis & purgatione: nam qua ratione materia migrauit à collo & inteſtinis ad muſculos, & nerueam ſubſtantiam, eadem prorſus curandum eſt, eam ad conſuetum emunctorium euocare. Præterquam, quod còlici dolores ſolum qui à pituita confluente à venis ad inteſtina fiunt, ſunt qui in paralyſin commutantur: non qui ex crudis ſuccis in eiſdem partibus genitis, licet ex auctoribus non deſint, qui id quoq; aſſerant.

Præter quæ omnia auxilia, quædam alia non minoris momenti reperiuntur, quæ ſane omnibus partibus reſolutis proficua ſunt: velut exſiſtunt ea, quę dorſo adhibentur, qua parte neruus diſſeminatur in reſolutum membrum: cuius naturæ fuit illud, quod Gal. ſemouit è digitis eius, qui è curru ceciderat, & colli vertebris adhibuit non ſine magna adſtantium admiratione & laborantis vtilitate. Eius etiam conditionis exſiſtunt pleraq; ex his, quæ parti reſolutæ adhibere poſſe diximus, quæ iterum repetere non placet: D
& vſtiones etiam vertebræ eius, per quam neruus in reſolutam partem perreptat, quibus antiqui loco reſoluentis auxilii vtebātur: ſed id tanquam vltimum præſidium haberi debet, tentatis prius dropaciſmis & aliis reſoluentibus auxiliis.

quam dicimus oculū esse vidēdi instrumentū, & humorem crystallinum pari ratione, hunc tamen immediatum & præcipuū: sic in musculis & neruis tendo immediatum est & præcipuum motus instrumentum: Modo ad pensum, cum o. cōstet, immobilitatem defectumve motus & paralysim ad neruos referendam esse, videbatur ad eosdem posse reduci primo vitiatam motus actionē, hoc est conuulsionē. Quod ostendunt plurimæ partes, quæ neruosæ sunt substantiæ, citra vllam musculi compositionem, vt ostendunt ventriculi tunica, vterus, & intestina, quib. conuelli (*vt in singulis constat*) non raro contingit: Ergo *ad nerueam*

E *substantiam & non ad musculosam videtur conuulsio pertinere*. Ex altera vero parte euidēter ex Gal. *de mot. musc.* colligitur, motus exsequutionem musculis tantum esse peculiare & proprium munus. Præterea *1 art. med.* scribit, *partem principē motus effectricem in musculo ligamentum esse*. Quæ omnia si exacte conferantur, diuersa ratione vt dictum est, motui subseruiūt, neruus nimirum, vt facultatis delator. musculus vt vniuersum instrumentū, tendo vero vt præcipua in instrumento particula, cui immediate actio tribuenda est, & ob id conuulsionem asserimus primo tendini propriam esse, secundario musculis, remotius verò & solum per quandā similitudinem neruis: sic enim vteri aut ventriculi motum, non conuulsionem, sed per metaphoram & similitudinem, eo quod extendantur & contrahantur vt musculi, dicuntur conuelli: quem sane motum potius *motū conuulsiuum* quam *conuulsionem* dixeris. Quinimo hac sola ratione constabit, ad neruum non posse conuenire conuulsionē, quia pars neruea, quod musculis careat, nō vere conuellitur, sed motum so-

F lum patiatur conuulsiuum. Itaq; solum tendo & fibræ musculorum, quæ motum à neruis recipiūt conuelli verè & propriè possunt, & ob id partes cōuulsæ maximo dolore cruciantur, quia neruus illæsus est, & sensum ac motū parti præstat. Cum hoc tamen ille motus qui fit, non prodit à facultate, sed à solo morbo æmulante motum voluntarium. Nam qua ratione natura contrahit musculi ventrem, & tendinē, ea ratione retrahit capita & partes ossis, in quas inseruntur: ita prorsus ventres musculi membri conuulsi in latū extensionem nanciscuntur à causa morbi ducti, eundē modum motus efficiunt: quia pari ratione membrum ad originem & principium insertionis musculi, per que mouetur, deducit. In qua re expendendū est (*vt alteri dubitationi respondeamus*) vt clarius hæc doctrina constet, quod licet tremor, cōuulsio & paralysis motus sint vitia & symptomata, nihilominus tamen dissident peculiari quadā ratione, nimirū quia in tremore facultas & instrumenta illi seruientia læsa sunt: in paralysi sola fa-

Tremor, conuulsio & paralysis quid differant.

G cultas læditur per se, aut in neruo, qui delationis ministerio seruit, reliquis motus instrumentis illæsis manentibus. At in conuulsione facultas & neruus, vt delatorium est instrumentum, citra vitium existunt, sentit n. particula & optime moueretur, quatenus ad facultatē attinet: At vero instrumenta motui seruientia, vt musculus & tendo, affecta sunt adeo, vt si animal velit motū efficere, nō audeat præ dolore, licet pati facultatem hac ratione dicendum sit, quod mouere mēbrum sibi cōmissum non possit: nil verò patitur in actu

retractionis, sed in priuatione extensionis: coacta enim & vincta est ad motum efficiendum, verens ne motu dolor superexcrescat, etiamsi in contractione illa cōuulsiua nihil ipsa operetur, vt aperte innuerat Gal. 2. *de caus. symp.* assimilans cōuulsionem paralysi, quod in vtraq; vincta & coercita sit natura, ac otians præter naturā & voluntatem: sed in conuulsione otiatur, quantumuis secundum naturam præsit in parte conuulsa: at in paralysi otiatur quidem membrum, sed non eadem ratione, sed quia ad eū nō peruenit facultas propter obstructionem, vel quia licet perueniat, afficitur & obruitur, obscuratur, & præpeditur humore vel vapore, vt dictum est. Quo sane fit, vt constet motum deprauatum in conuulsione, hac potissimum ratione ab omnibus aliis deprauatis motibus, qui fiunt in instrumentis voluntati seruientibus, differre: nam motus qui fit à solo morbo citra facultatis adminiculū, à solo instrumento perperam affecto, hoc est, soluto ob distensionem aut dilatationem partiū musculi plus iusto factam, ab aliqua causa ibidem inclusa, prodit, Quod sane malum musculus patitur, non solum ob eius carnem humore plenam, sed aliquando ob venas arteriasve nimis distētas, neruosq; ipsos aut tendonem humore nimio distendēte tensos: B cæterum præsente facultate in neruis, quo differt à paralysi, non tamen operante, quo distinguitur à tremore. Quibus sic consideratis constabit, neruum posse quidem conuelli & contorqueri, ac in latum extendi, ita vt vitiet musculum aut tendonem, *vt statuerat Gal. lib. 2. de rig. cap. 2.* Cæterum passio retractionis membri ad originem, solius est musculi, *vt docuerat lib. 3. de symp. caus. cap. 2.* nam si solum spectemus motus organum, ad solum musculum referenda est conuulsio: si verò causam mali, etiam nerui possunt in latum extendi, *vt dictum est*, quo tempore succrescit ea affectio, quam Hipp. & Medici alii appellant *distensionem*. Quippe ob id censeo dictum esse ab Hipp. *7. aph. 13. ab æstibus fortibus conuulsio, aut distensio neruorum, malum*: quo fit, vt ex his locis constet differentia inter conuulsionem & distensionem neruorum, ne quis existimet, pro eodem ab auctoribus vsurpari, *vt antea dictum est*. Cum hoc tamen dignum disputatione esse sum arbitratus, *quibus modis & qua ratione neruus conuelli possit, hoc est in latum extendi, citra paralyseos generationem*. In qua re statuendum est, nerui tunicas, quibus à cerebro vestiuntur, adeo quouis succo repleri posse, vt in puncturis neruorum conspicimus, vt protinus & faciliter in latum extendantur citra paralysin, & contrahatur subinde membrum ea ratione. In qua sane conuulsione necessum est, sensum & motum superstites manere in membro, quod esset impossibile, si nerui substantia impleretur (*nam in hoc sita est omnis huius rei differentia*) tamen cum hoc retractio membri à tendone fit & musculo in latum extenso ratione nerui ipsum tendentis. Præterea licet aliquo modo conuelli partem conspiciamus ratione repletionis aut inanitionis substantiæ nerui, non ob id arbitrandum est, esse veram conuulsionem. In qua re considerare oportet, quod dum nerui substantia aliquo D succo madet, non potest vlla ratione conuulsionem excitare, dum per vniuersum fit neruum: quia cum conuulsio, vt quæ dolorosa affectio sit,

A 67

Conuulsio & distensio neruorū differunt.

C Nerui quibus modis conuelli possit citra generationem paralysis.

subito & affatim debeat fieri, repugnat naturæ nerui, quæ solida est, & conditioni humoris facturi solutionem continui, & subinde conuulsionem, quia futurus est crassus, quo subito & affatim fiat: nam cum in neruo aliquis humor imbibitur, tenuis necessario & fluxilis futurus est ac lente & sensim madefactionem effecturus, vt citra dolorem fiat, quemadmodum in paralysi. Quo fit, vt cum hac ratione imbibitur, neq; solutionẽ, neq; contractionẽ, neq; conuulsionem vlla lege possit efficere, sed solum paralysin: nam licet aliquo modo continuum soluisset, nullus sequeretur dolor, nullaq; extensio, quia sensu ob id partes priuantur. Quapropter arbitrandum est, quod si quando neruis ipsis aliquis conuulsioni similis affectus (*nam vera conuulsio ipsis nequit accidere, quod musculorum sit propria passio*) succrescat, non intrat nerui substantiam vniuersam, sed solum cauitatem illam, quæ in eius exortu exsistit, quia crassus ac terreus, qualis ille futurus est, nequit vltra permeare, haud secus, quam in catocho contingit, in quo hac ratione rigidum manet, ac veluti con-
E uulsum, & terano affectum vniuersum corpus, ob neruosum genus hac sula ratione affectum: & ob id nõ solum neruea substantia motioni fit inepta ob prædictam tensionem, sed & sensationi ac distributioni motiuæ facultatis: Et hæc est in hac controuersia mea mens, saluo meliori iudicio.

Paralysis, conuulsionis & tremoris secunda differentia. Ex qua quidem doctrina euidenter constabit alia differentia inter paralysin, conuulsionem, & tremorem, cum hi affectus proprii sint instrumẽtis mutui seruientib. & in conuulsione & paralysi membrum quiescere & immobile esse videatur sitne ratio quietis vna & eadem in vtroq; ? Cui dicimus dissidium esse, quod in conuulsione fiat motus, inuita tamen potentia, & quiescat voluntatie, vt dolorem præcaueat: quia licet ad neruos & vniuersum instrumentum mittatur facultas, neq; ipsa mouet, neq; id tentat ob dolorẽ à motu & tensione membri factum, hoc est actio ablata,
F per facultatis inuoluntarium otium: quia licet possit mouere, quod adsit influxus potentiæ, non vult, cauens dolorem qui in motu excitatur: & ob id dicimus colligatam esse: in paralysi verò quiescit membrum, quod facultas non demanderut ad instrumenta motus. Diff. III. Ex quibus etiam prodit alia differentia, nimirum, quod in paralysi læditur neruus, vt instrumentum delatorium facultatis, in conuulsione verò, neruus & cætera motus instrumenta læduntur vt componentia, & vt operationis motiuæ instrumenta, eo quod à solo morbo moueri cogantur contra voluntatis imperiũ, & citra facultatis motiuæ adminiculũ.

Conuulsio quis morb. sit. Quale sit in hoc affectu symptoma, quis morbus, & à quo prodeat, si Gal. attente legas, obscurum variumq; reperies. Nam 2. *de caus. sympt.* conuulsionem inter symptomata annumerat, 6. *aph.* 39. quandoq; inter morbos reponit temperamẽti, aliquando vero inter morbos figuræ: plerunq; tamen *vt* 3. *pop.* non permanentem affectum esse scribit. Verum id dictum esse à Galen. intelligen-
G dum venit ob varios conceptus, quos de conuulsione scribit. Nam primo appellat affectum non permanentem, cum motus est conuulsiuus, potius quam vera conuulsio, vt in epilepsia conspicitur, quæ ex facultatis irritamento, non ex morbo originem trahit. Præterea conuulsionem hoc aut illo modo diffinit, prout nunc in ea vitium figuræ considerat magis vt affectum, à quo læsionem illam prouenire est certum: vel vltimo causam læsionis. Iraq; retractio nerui ad suam originem, symptoma est in genere noxæ functionum animalium motiuarum: quippe vincitur & ligatur animalis potentia, ita vt si mouere membrum A 68
possit, non velit: morbus vero intemperamẽtum cum humore aut citra, vel figuræ vitium, quod membrum retrahi cogit, & quidquid sit, dolorem sibi habet comitem. Quod plerumq; à certo quodã solutionis modo immediate prodit: nam extensio hæc ex humore fit: hæc autem est quodammodo cõtinui solutio, quæ sane, quo maior fuerit, citra veram continui separationem, conuulsionem efficit maiorem, presliorẽmq; retractionem: nam quæ per partium integram separationem fit solutio, conuulsionem non efficit. Conuulsio non est solutio vnitatis. Quo fit, vt nullo modo verum possit esse, quod multi asserunt, nimirum solutam vnitatem morbum esse in conuulsione, cum reuera vt musculus à re aliqua in latum extenditur, ita magis soluitur, & ex vtroq; damno vt sese tueatur natura membrum etiam contrahi permittit, quæ contractio conuulsio est & terminus ac finis extensionis, seu solutionis illius extensiuæ. B

Differentiæ. Quot nam sint huius affectus differentiæ, euidenter iam constabit, si prius dixero ad rationem motus voluntarii prærequiri musculum, secundum electionem se ad sua initia, quæ musculorum capita vocantur contrahentem. Musculus quid. Cæterum hæc contractio in medio fit musculi, & ob tendinem quoq; à quo os vel membrum etiam contrahitur: qua sola ratione censeo dictum esse à Gal. & plerisq; antiquorum, musculum esse præcipuum motus voluntarii instrumentum, nimirum quia potissima huius motus ratio stat in contractione facta in medio musculi. Caput autem eius, qua parte neruus inseritur, & simul cum ligamento coit, ex quibus tendo, in quem musculus desinit, conficitur: tendo itaq; sensu participat, eo quod constet ex neruo, à quo sensum mutuar, & ex ligamento, quod omnino sensu caret. Pari etiam ratione cum ex morbosa causa membrum contrahitur, ad suam quoq; originem vergit: dissidet tamen, quia in conuulsione musculus non contrahit sese in ventre, sed vt Gal. *lib. de motu musc. & lib. de tremore ad fi.* docet, quia à mor- C
bo in quauis musculi substantia exsistente retrahitur præter naturam & sine voluntate, parte ipsa morbo affecta sese contrahente, quia à re aliqua præter modum in latum extenditur. Atqui cum in quouis membro sit duplex tendonis insertio: Vna quæ in partem anticam, & altera in posticam ipsum agat, fit proculdubio duplicem tantũ suboriri conuulsionis (*hoc est retractionis ad suã originẽ*) speciem: vnam quæ motum æmuletur ad anteriorem partem, quam *emprosthotonos* dicunt: & reliquam ad posteriorem partem *opisthotonos* appellatam. Conuulsionis tres species. Verum quia musculis ex vtraq; parte agẽtibus medio & tonico motu membrum rectum continere stareq; coguntur, ob id alter & tertius præter naturam è directo respondet, *tetanus* seu *rigor* appellatus. Cuius sane affectus has solũ tres deprauati motus differentias Gal. annumerasse constat *lib. de diff. sympt. & de tremore & 4. aphor.* 57. quod etiam plerisq; auctorum placuit vt Celso.

Sed

D Sed circa præfatam doctrinā videtur dubitandum, *an subsit præter dictas aliqua alia conuulsionis species?* Et licet apud priscos auctores nulla alia reperta sit, ranooi consooum & experimento frequenti confirmatū est, admirendam quoq; fore eam, quam Fernelius vir magnæ eruditionis adiunxit, *flatulentam* ab ipso appellatam, qua sæpe manuum pedumq; digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur, vel in sese contrahuntur summo dolore, sed eu breui, & qui frictione sola mitescat. Appellatur hæc affectio Hispano sermone (*calambre*) cuius causa est crassus lentusq; vapor in neruorum propagines insiliens, qui illas haud secus atq; citharæ chordas implet atque conuellit: proinde ociosis, vino & crapulis deditis frequenter succrescit cuius naturæ cēseo esse eam, quam Gal. *lib. 2. de sympt. caus. ca. 2.* ab spiritu flatuoso statuit posse fieri. Præter prædictas cōnulsionis species alia mixtæ naturæ reperibilis est, & iam comperta, quæ mixta exsistit ex paralysi, & conuulsione, oimirum quando pars, quæ conuellitur, modo etiam resoluatur, & postea irerū conuellatur.

Conuulsio flatuosa quid.

Calambre.

Conuulsio.

Mixta ex paralysi & conuulsione.

E

1 Dubiū. Dubitatione præterea circa prædictas species dignum existimaui, *an sint aliæ motus differentiæ præter anticam & posticam, in his qui præter naturam fiunt, siquidem in his qui secundum naturā comperiuntur, adest etiam ad dextram ad sinistram, sursum & deorsum, & nonnunquam circulariter?* Cui dubitationi dicendum est verum esse io omnem positionem posse membra conuelli, sed reliquas ad prædictas tres esse necessario reducendas: si quidem motus membri circularis ex omnibus musculis successiue agentibus in plerisq; partium succrescit, & reliqui motus ab eisdem, vario tamen modo incepto motionis principio.

2 Dubiū. Præterea discernendum est, *an rigor ex duplici constet conuulsione:* Circa huius dubii enodationem Auic. arbitratur *1. 3. c. 8.* tetanum conuulsioni opponi, potius quā quod verum sit rex duplici conF uulsione componi: eo quod membrū nullo modo videatur conuelli, neq; voluntate, neq; vi: q; sane videtur perdifficile: nam si conuulsio distat à voluntaria actione sola motus voluntati obtēperantis ratione, dum pars in neutram partē moueri potest voluntarie, cur noo erit credendum ex duplici conuulsione constare, si quidem contractis vtrinq; musculorum vilis, ob id stabilitas sequitur & rigor partis. Quapropter statuendum ex duplici conuulsione constare, quantumuis Auic. contrarium videatur sentire.

3 Dubiū. Vltimo expendendum sese offert, *moueatur ne pars, quæ rigida stat ex morbo, aut ea quæ ex voluntate extensa est?* Quam quidem controuersiam multi sic dirimunt, asserunt enim motus significatum apud Arist. vnum esse vulgarius, pro successiua nimirum acquisitione termini motus: alterū vero rarius, quo etiam Medici & Astrooomi vtuntur, pro passiua quadā limitatione mobilis ab agente, G qua nisi quippiam obstaret, mobile moueretur mutaretq; locum. Sic etenim dicunt, distentum caput in vtramq; partem conuelli, contrahi, moueriq;, quoniam nisi opposita conuulsio obstaret, contraheretur non minus antrorsum, quàm retrorsum: quæ sane interpretatio licet congrua quodammodo videatur, Gal. tamen placita non sapit. Nam cum aiunt, & ex eodem Gal. nituntur probare, extentam manum & hominem stantem moueri, eius mentem non assequi proculdubio videntur, cum *lib. de caus. sympt. 2. & 5. de motu musc.* sæpius referat prædicta omnia quiescere: & longe A magis ab eius sententia videntur discedere, cum fateantur omnia moueri eo significato, quo motus non designat membri actionem, sed passiuam quandam limitationem, cum *lib. de tremore cap. 4.* scribat, *tentionem illam aut contractionem manus actionem manus esse, non vero passionem.* Sed in hac dubitatione expendēdum est Galeni sententiam eo prolatam fuisse, quo vnus exsisteret præsagationi & curationi: nam locis adductis docet dissere, aut saltem non semper idem esse, sed fieri vt pars moueatur otiāte facultate motrice, nempe in casu membri & paralysi: fieri etiam vt pars quiescat facultate motrice valide agente, vt io tetano & aui in aëris vno loco volitante: cum enim repugnet grauitati facultas, vt ipsi resistat, omnib. musculis operari tenetur, alioqui memB brūm sua grauitate concidet. Quod sane dogma præsagationi est profuturum: nam hac lege per decubitum in lecto, actionum aut facultatis impotentiam vel robur indicamus: sic & curationi prodesse constat: nam hac lege Hippoc *lib. de vlceribus*, vlceratas partes quiescere & ab actione cessare præcipit: hoc est, cum situm obtinere, quo nullus musculorum laboret. Ex quibus intelligitur, in dictis casib. membra quiescere quidem, ceterum vim motricem operari, aut à causa præter naturam pati vt in conuulsione, dum vel contrahit vel contractas coontinet partes. Ita enim in distento membro morbosa conuulsio vel cootrahit vel contractos seruat musculos, quamuis ob aduersæ partis conuulsionem membri contractio non sequatur: ita etiam membri quies accipienda est, vt ad sensum intelligatur, licet facultas exiguis motibus vicissim moueat vtrinque.

Quod vero ad causas attinet oon leuem habet hæsitationem, cū prisci illi sapientissimi Hipp. & Galen. & post ipsos reliqui, non satis pro rei dignitate ipsam explicuerint. Prius tamen, quam eorum mentem enodare aggrediar, necessum est mōstrare, Medicos omnes studuisse diuidere conuulsionem (*non iuxta partem affectam, vt de tetano & eius partibus dictum est*) ex modo agendi causarum. Sic enim conuulsionis vnam statuunt speciem, factam per Essentiam & permanentē: aliam vero fientem & per Consensum, vel quam potius appellant *motum conuulsiuum*, velut is est, qui epilepsiam constituit. Quibus aliam dictum est Fernelium addidisse, ex flatu musculis aut neruosis partibus inclusō. Hanc etenim differre à ptima, vera & permanente conuulsione constat, quia inconstans est & leuiter soluitur, vel flatu resoluto, licet symptomata & dolores pari modo gignat. Differt etiam à conuulsiuis motibus, licet ambo à flatu fieri possint, qnod motus conuulsiuus comitem habeat naturæ actionem: at hæc conuulsionis sors solum passionē, vt quæ à morbo fiat, præterquam quod conuulsionem habet permanentem interim dum durat, quod epilepsia non habet. Similiter etiā differunt, quia in conuulsione membrum post motum quiescit cupiēs moueri, in epilepsia vero membrū præter voluntatem mouetur, cupiens tamē quiescere. His habitis, nō erit difficile modū & naturam causarum inuenire,

Conuulsio ex quibus causis oriatur.

Conuulsio duplex. C

Conuulsio duplex.

Conuulsio flatuosa quid differat a conuulsione per essentiam & consensum.

D

inuenire, si prius quid senserint auctores dixerimus. Sic aliquando Hipp. 5. *sect. aph.* duas tantum conuulsionis causas annumerauit, inanitionem nimirum & repletionem (*vel vt alii dicant humiditatem & siccitatem*) nonnunquam vero tres, prædictis addentes conuulsioné per consensum, quam Arabes *spasmum non proportionatam* ad materiá vocant, nos autem *motum conuulsiuum*. Quibus etiam quartá addidit Gal. *in meth.* nimirum conuulsioné ex frigiditate contractam: & vltimo eá quam ex flatuosa substantia fieri diximus. Nec deest Arist. qui 7. *de hist. ani.* c. 12. statuit, pueros maxime omnium conuelli in plenilunijs, eo quod tunc temporis aër humiditate grauidus facile neruos puerorum, alioquin infirmos male afficiat. Præterea numerantur inter externas causas vigiliæ & timor, recurrentibus in timore neruis simul cum spiritibus ad interiora, aut ad originem, quemadmodum in pueris facile comperimus, sicut in his frequens ablutio, alui adstrictio, lac crassius, plo-

Conuulsionis quot causæ.

E ratus, & prauorum ciború frequentior vsus. Hæc sane omnia proposita sunt vt constet, cui prædictarum specierum peculiaris sit dictarum causarum quælibet. In qua quidem re statuendum est, in ea conuulsione, quę fit per propriam musculorum & neruosarum partium passionem, quæ perpetua est & nullo motu interrupta, proficiscente à sola morbifica causa natura nihil agente, triplicem causam esse: vnam quidem repletionem, alteram inanitionem, & tertiam frigiditaté, quam Gal. addidit; non quod alicui dictarú non posset reduci, sed quod peculiaré calorificis auxilijs postulet curationem. Altera rursus conuulsio est per consensum nuncupata: quá potius motum conuulsiuum dixeris quam conuulsionem: prodit quidem hæc non à morbo vt reliquæ tres species, sed ab agente natura pellenteque causam ipsam. Huius autem noscimus duas differentias, iuxta duplicis causæ naturam: vna quidem fit ex morsu

Conuulsionis per essentiá causæ.

Conuulsionis per consensum causæ.

F à re acri & mordaci illato in parté aliquam principem: cuius consensú aut vicinia plures; aut omnes partes compati non raro conspicimus. Sic enim ventriculi acerbissimus dolor plerumq; in conuulsionem ducit crura, pedes & manus, licet ventriculus principium neruorum nó sit. Altera vero prodit à mébro aliquo ex inferioribus, tráslmissa in cerebrum aut neruosum membrum halituosa aliqua substantia acri & mordaci, cuius ratione morbus concitatur, vt hystericis fœminis non raro accidit. Sed quia conuulsio per consensum ad caput de epilepsia pertinere constat, solum hæc in parte eios, quę fit per essentiam, causas in animo est expendere, relegans etiam ad eam partem rationem, quare in capitis vulneribus eadem pars resoluatur, contraria tamen conuulsiuum motum patiatur.

Eius duæ species.

Primi itaq; generis conuulsionum species Aui. diuisit in Materialem, quam humorosam seu ex repletione factam Neoterici nuncupant; & in Immaterialé, quæ ex siccitate seu inanitione aut

Conuulsionis per essentiá 4. species. I. Species.

G euacuatione prouenit: nos autem ex Gal. mente quartam addidimus ex frigiditate ortam, simul cum ea, quam Fernelium addidisse diximus. Ad primam igitur deueniendo quam ex humiditate seu ex repletione fieri dictum est, statuitur eam fieri ex crasso humore neruos, musculum & tendonem in latum tendéte, quo necessum est quoad longitudinem coarctari. Sic n. intelligendus venit Auic. qui refert hunc affectum fieri, cum resoluitur humor apostematis ad dilatádos neruos. Itaq; crassus humor breuiores efficit musculos, quod eosdé repleat & tumescere faciat, haud secus quam funibus & citharæ chordis accidere solet, vbi humore madescunt: causa tamen immediata in conuulsione est, doloris quidé solutio continui, & huius atq; vitiatæ figuræ extensio in latum, & contractio adeo pressa vt membrum versus originem trahatur. At huiusmodi extensionem efficere possunt omnes humores, siue venas, siue arterias, siue porosas partes musculorum, tendonum; aut tunicas neruorum (*ea lege quam diximus*) repleant, dolorosa & tensiua affectione. A 70

Si quis præfatam doctrinam vt iacet solú expendat, forsan iudicabit aliquo modo falsam: siquidem *nulla est maior plenitudo & in pluribus partib. facta, quam ea quæ in athletarum corporibus visitur. sed hac rarius commigrat in conuulsionem*, ergo *repletio non est potissima conuulsionis causa*: & assumptum probatur: *nam adeo magna est in prædictis corporibus, vt & vasa rumpantur, & calor natiuus suffocatione periclitetur præ nimia copia.* Cuius dubitationis gratia statuendum est, plenitudinem posse tria mala inter alia efficere, *primum* dum à venis nihil exsudat aut excurrit in alias partes, sed intra vasa manens, suffocat arteriarum calorem ob nimiam coarctationem: *secundum* quo tempore à venis exsilit aliquid, sed per ora vasorum in inanitates articulorum, aut partium vicinarum excurrit, effecturum articularem affectum: *tertio* vero cum exit quidem, sed ad fibras carneas; aut neruaceas adit, & tunc quidem nullo facto abscessu cóuulsionem efficit. Præterea coniectandum est, causam repletionem conuulsiuam effecturam (*siue sanguis, siue quiuis alius sit succus*) duabus simul iunctis códitionibus id necessario posse efficere, ita vt altera deficiente, quantumuis plenitudo magna sit, conuulsio non sequatur. *Prima* sane est, quod succus fluxurus in partem subito & affatim affluat: nam ea est ratio potissima, qua efficere potest extensionem dolorosam: siquidem dolor passio est subito & affatim ingruens. *Secunda* autem quod inæqualiter confluat, ac repleat membri cauitates: quo fit, vt cum in athletis plenitudo fiat æqualis in omnibus partibus ac sensim; nulla ratione dolorosa sit & conuulsiua.

Conuulsio quare athletis non accidat, quamuis magnam patiantur repletionem.

B

C

De siccitate vero seu inanitione scire oportet, ob eam quoq; neruosa corpora breuiora fieri, vt chordis lyræ ad nimiam siccitatem ductis accidere conspicimus, maxime si Aquiloni flanti aut igni exponantur: sic etenim tenuiæ fiunt & adeo retrahuntur, vt frequétissime rumpi accidat. Prodit autem huiusmodi siccitas à plurimis caussis, quæ vel nimium siccent, vel vltra modum natiuam humiditatem euacuent: sic febres ardentes & ingentes euacuationes, vigiliæ & exercitiú prędictum affectum accersunt, vbi modum naturæ excedunt. Pari pensu medicamenta vehementer purgantia: item impensa frigiditas, vt Gal. *aduertit 12. meth. ad fin. & 4. aphor.* 49. sic etenim ex frigidæ potu plerisq; conuulsiones euenisse conspeximus. Denique ea omnia, quæ neruorum tunicas dila-

II. Species.

dilatant, vt neruus contrahatur, aut tendonum & musculorum substantiam, & corpus vel coarctant, aut dilatant, ita vt breuior reddatur, siue euacuent, siue siccent, conuulsionē efficere proculdubio nata exsistunt: nam pari ratione membrum breuius redditur, cum extenditur in latum, D ac dum nimis angustatur, hoc quidem a defectu prodit, illud vero ex abundantia.

Humidorum priuatio an conuulsionē inducat.

In qua sane re dubitatum etiam est, *an humidorum priuatio conuulsionem inducere possit?* quippe arbitrantur multi ex Neotericis solam positiuā siccitatem natam esse id efficere: tum quia priuationi operatio quæ ex contrariis tantum fit adscribi non potest: tum etiam, quia euacuata humiditate non necessario videbatur sequi partes colligi & angustari: quinimo aliquando meatus ampliores fieri. Sed rei veritas est, quod facta interim humidi inanitione, vicinæ partes protinus conniueant, in seseq; concidant vacuum fugientes: ex qua quidem figura seu contractione conuulsionem sequi necesse est.

Conuulsio cur hecticis laborantib. non accidat.

Videtur etiam perdifficile, *ex siccitate aut humidi euacuatione conuulsionem fieri posse: cum constet in hecticis corporibus maiorem succrescere siccitatem, quam in quouis alio, & cum hoc nulli eorum succrescit conuulsio.* E Item *in diuturnis fluxionibus, tum ventris, tum sanguinis, quæ adeo sint magnæ, vt ad tabitudinem seu marcorem hominem ducant, nunquam conuulsionem succreuisse constat*: ergo *videtur perdifficile prædictam causam illi consignare.* Quibus sane dubitationib. dicendum est, in hac quoq; causa necessum esse conuulsionem fieri, si vacuatio, & siccitas subito & affatim fiant, & inæqualiter: nam harum conditionum defectu in hecticis corporibus nulla fit conuulsio, quia siccitas est æqualis & lente facta: in putridis vero & ardentibus frequenter. Item in diutinis vacuationibus non sequitur, at in cholera morbo non raro, quia in his inæqualiter inanitur corpus, quia subito: & in illis æqualiter, quia lente & sensim fit euacuatio. Argumento sunt animalium pelles, quæ si tensæ & extensæ soli aut igni exponātur, corrugari minime possint, quod æqualiter sol ipsas exsiccet, sin aliter, protinus contrahentur.

Conuulsio quib. signis innotescat.

F Signa quidem, quæ in hoc affectu monstrare aliquid possunt, varia exsistunt: nam quædam affectum ipsum designant, quibus proculdubio opus non habemus, quod affectus facillime specimen sui præbere possit: quædam causarum differentiam & naturam monstrant, nonnulla affectam particulam, & rursus alia futurum euentum in hoc malo docent. Ad secundum igitur signorum genus deuenientes, sciendum est, conuulsionem per cōsensum facile cognosci, quod plerunq; ex interuallis repetat, facileq; dissoluatur, *vt seq. capit. latius dicturi sumus.* In aliis vero neruosarum partium affectionibus nō ita facilis est solutio: ex quibus sanè ea, quæ ex frigiditate prodit, *torpida refrigeratio* ab Hipp. appellata, ex prægressa perfrigeratione facile noscitur, ab aëre niuoso & frigidissimo, aut ex decubitu supra locum frigidum & nimis humidum. Verum eam, quæ ex ariditate prodit, interrogatione etiam eorū, quæ præcesserunt, facile nosces: nam si præcessisse cōpertias laborem, vigiliam, solicitudinem, vel aridam æstuantemq; febrem, qualem phreneticis accidit, coniectabile quidē est, ex ariditate conuulsionem proficisci: sicuti dum insignis & subita præcessit vacuatio, maxime grauissimis accidentibus insignita. Verum si contingat aliquem subito & affatim citra euidentem causam conuelli, G *vt refert Galen. 2. aphori. m. 6.* scito ex plenitudine conuulsionem fieri. Quod quidem duobus modis solet accidere, *vt Gal. visum est lib. de rigore & trem.* namq; aut ex inflammatione principii neruorum, vel spinalis medullæ, aut cuiusuis partis neruosæ, aut vltimo ex succorum prauorū copia circa prædictas partes prodire est coniectandum. Distingues autē an sic fiat ex signis inflammationis: A 71 quod si hæc non adfuerint, rerum specialius inquires, numquid ex plenitudine simpliciter dicta, aut ex ea quæ est vnius tantū succi conuulsio proficiscatur, vt sæpe accidit ex frigidis, & glutinosis humorib. neruosas partes nutrientibus, vt Gal. *placuit 2. aphor. 26.* Plenitudinem autē distingues, cuiusuis sit humoris, signis quæ capite *de dolore capitis* abunde scripsimus. Verū si cum anxietate & grauissimis dolorib. maxime oris ventriculi conuulsio fuerit, scito æruginosam bilem mali causam esse, quam proculdubio reduces ad conuulsionem ex inanitione, licet non ita insanabilis sit, ac ea quæ defectu humoris prodit: sic etiā eam conuulsionē, quæ ex frigore nata est, vt Gal. *aduertit 5. aphor. 17. & 12. meth.* ad repletionem reduces: cogit enim neruosorum corporum substantiam, adeoq; constringit, vt distractioni inepta efficiatur, & propterea repleri cogit, vt idem Gal. *aduertit 6 aphor. 13.* Si tamen corpus siccum excarneque fuerit, exercementisq; carens, frigiditas penetrans exsiccare & exsiccare partes facile potest, B & ob id inde oborta conuulsio ad siccitatem reducenda venit. Signa verò, quibus partem affectam cognoscimus, ad tertium hunc locum distulimus, vt quæ præsagationi plurimum profutura speramus esse. In qua re arbitrandum est, non perpetuo in quauis parte conuulsa eandem esse sedem affectam, cum cerebrum ipsum interdum noxam suscipiat, maxime in epilepsia: nonnunquam spinalis medulla, vt in tetano: interdum vero neruosa musculosaq; substantia alicui motioni peculiari dicata. Quod sane prompte dignosces: nam si vna cum toto corpore faciei quoque musculi conuellantur, coniectabis cerebrū proculdubio esse affectum, *vt Gal. placuit 3. de locis affect.* Quod si prædictæ partes illæsæ sint, reliquo corpore affecto, spinæ initium affici coniectandum est: at si pars alia citra alterius commercium afficiatur, neruum aut musculum illi subseruientem esse affectum constabit. Si vero caput antrorsum conuertatur, & mentum pectori annectatur, duos musculos anteriores caput flectentes laborare est coniectandum: C si tamen in dorsum & scapulas contorqueatur, ex duodecim musculis caput exercentibus in posteriori parte colli, aliqui vel omnes afficiuntur: at cum ceruix erecta & immobilis manet in neutram partem incuruata, vtriq; musculi afficiuntur. In strabismo, hoc est, oculi contorsione, musculi qui ipsum mouent conuelluntur: sic in mandibulæ contorsione temporales musculi, vel nerui à secunda & tertia coniugatione: si vero labra & buccæ contrahātur, & pars ægra sanā ad se trahat, latus musculus ex quo musculi narium, superciliorū & labiorum fiunt, vel nerui à primis vertebris & ramis

tertiæ

teriæ coniugationis procul dubio læditur. Verum si vtraq; pars, dextra similiter & sinistra conuellatur, musculos vtrinq; esse contractos scito: nam maxillares musculi os & labra in latera
D diducunt, ita vt dum conuelluntur ægri, risu apellato sardonico afficiantur.

Præsagiū conuulsionum vtra sit deterior

Verum vtra harū conuulsionum deterior sit, iam audies: primo enim eam faciliorem iudica, quæ per consensum fit, nisi pertinax sit frequenterq; repetat, aut ex causa in cerebro fixa oriatur: grauiorem quidem eam, quæ primario fit affectu, & quæ ad plures corporis partes sese extendit, aut ad vniuersum corpus vel principem aliquam particulam, vt respiratione hoc affectu læsa videre est, vel gula aut ore ventriculi, nisi febris superuenerit, in quo casu spei nonnihil subest. Sed longe vtilius arbitror esse, futuram conuulsionem in febribus præsagire, quod grandioris sit periculi, vt docuerat Hippocr. 5. *aphoris.* 68. dicens, *in acutis febribus spiritus offendens malum.* Præterea insanabilem conuulsionem iudicabis eam, quæ ex luxatione vertebrarum prodierit. In vniuersum tamen sanabilem, aut insanabilem, facilem aut difficilem ex natura conuulsionis, sed maxime ex causis venaberis: quippe conuulsio ex cerebro læso, ex vulnere, ex sanguinis profusione, ex superflua purgatione, ex ebrietate, tan-
E dem ex febre exitialis censenda est. Ex siccitate vero orta vtcunq; sit siccitas, curatu omnino difficilis, plerunq; prorsus insanabilis, maxime si ex febre oriatur, vt *Gal. placuit* 12. *meth. & lib. de rigore.* Si autem conuulsio ex plenitudine fiat, superueniens febre curatur, idq; eadem die aut intra tertium, vt Hipp. refert 4. *aphoris.* 57. *& lib. de locis in homine & 2. aphor.* 26. De conuulsionibus autem aliis morbis succrescentibus, varia reperies in aphorismis & multis aliis in locis Hippocratis: nam epistola ad Demetrium inquit Hipp. *conuulsiones omnib. morbis atra bilis succedentes atram bilem sedant:* quod profecto non est omnino verum, sed in his speciebus melancholiæ quæ delirium inferunt, si tamen illum affectum creet longe perniciosa est in eo conuulsio. Est tamen conuulsio acutus affectus ob accidentium grauitatem, diuturnus vero ob peculiarem naturam & causas. In qua re statuendum est, quod licet ex Hipp. 5. *aphorism.* 6. & Gal. *in comm.* elici possit, tetanum quatuor diebus interimere, experimento tamen fidissimo compertimus vltra hunc terminum posse protrahi, maxime in pueris *præsertim si lumbricorum caussa fuerit* quod non negauerat Aëtius, sicut & senibus hunc affectum succrescere posse. Constat tamen cum hoc ex Gal. 3 *prog. comment.* 36. eis frequentius accidere, inquit enim, de conuulsione hoc loco disputat, *quæ non in parte vna corporis, sed in omni consistit, quæ in pueris prompti sunt & cunt, sed magis [illegible]:* quos etiam *lib.* 1 *epist. part* 2. *com.* 24. [illegible] propter neruosi generis infirmitatem opportunissimos appellauit. Præterea statuendum est, conuulsionem quæ fit à dorso longe [illegible] esse ob spinalem medullam, cuius morbos exitiales arbitratur Plato in Timæo. Sit
G ne pueris lethalior conuulsio, non est omnino ex auctorum sententia [illegible], [illegible] fere omnes opposita scribunt, [illegible]: quippe longe plures pueros compertimus cōuulsionibus interire quàm adultos.

Conuulsio [illegible] [illegible] sedant

Si quis, quæ hucusq; dicta sunt, diligenter examinet, procul dubio reperiet omnino esse impossibile, vel talem perdifficile, vnam scribi curandi viam & rationem conuulsis omnibus proficuam: quare methodo & ratione ostendere oportebit, quæ omnib. & singulis profutura sint. Quod sane vt recte facias, scito, tot esse vniuersalia curationis theoremata, tot etiam peculiaria auxilia, quot & causas & differentias reperiri in hoc malo antea diximus.

Curandi ratio.

A 72 Quod si alicui partes aliquæ, vna aut plures conuellantur, mox à causæ integra notitia, (*vt si constiterit ex perfrigeratione contigisse*) distinguēdum protinus est, sit ne corpus humoribus plenum, febre tamen carens, vel febrem sibi comitem adduxerit simul cum conuulsione & torpida refrigeratione: aut rursus corpus excarne exsistat & vacuum excrementis: quippe hac distinctione minus aberrare continget. Sic dum febris præfuit, aut succrescit ob humorum & prohibiti effluxus abundantiam, sanguis quidem mittendus est, non tamen semper mox ab initio: quippe differre oportet, donec densa cutis aperiatur, ac humores vi & efficacia caloris febrilis liquentur, attenuentur & fundantur, alioqui læsuram sperabis sanguinis detractionem: nam hæc est potissima ratio, propter quam vulgus veteatur in febre [illegible] sanguinem mittere. Cæterum dum plethorico
B accidit corpori, dubitandum non est, a sanguinis detractione esse auspicandum: nam quantumuis refrigeratio præcesserit, cōstat hæc corpora conuelli, quod quotidianus effluxus prohibitus sanguinem fundat, repletionemq; maiorem efficiat, & subinde conuulsionem: pręterquam quod nisi corpus prius vacuaueris, non sine periculo topicis auxilius vteris. Qua propter in hoc casu medio prorsus modo incedendum esse arbitror, nimirum sanguine protinus misso, cæterum parcius: sic dum torpida refrigeratio magis vrget (*in qua Hippocr. omnino interdixit sanguinis detractionem, dicens lib. de coacis præ. sanguinis detractio in perfrigeratione torpida mala est*) etiamsi febris succrescat primo mali accessu caloríficis auxiliis vtendū fore, quibus humores, qui frigore concreti, spiritu & calore extortes, ac ob id veluti immobiles facti, ad antiquum & natiuum statum redeant, vt per venæ sectionem libere possint fluere. Nam hæc est differentia in adhibitione topicorum calidorum corpori pleno circa refrigerationem, quod humores cum sint secundum naturam, funduntur
C [illegible] adhibitis, & fiunt præter naturam tenues, ac [illegible] inde facile ad affectum locum confluunt: at in torpida refrigeratione, dum conuulsionem [illegible], & concreti sunt præter modum & naturam, calida auxilia ipsos liquant ac redigunt ad statum naturalem, non ad tenuitatem fluxilem & præter naturam, quinimo ipsos disponunt vt venæ scissa facilius fluere possint & ob id ante sanguinis detractionem lege & distinctione nuper ad[illegible], præ[illegible] ipsos & densatas frigore partes [illegible] oportebit mollib. frictionibus ex *oleo [illegible], liliorum, iasminorum & naphæ, cum semine angelicæ.* Quod si id prodesse non videatur, præsertim [illegible] & pon. parsimoniam [illegible], transactis [illegible] minus quatuor [illegible], & facta leni [illegible], sanguinem ex basilica lateris dextri [illegible], parce tamen & facto

Conuulsio ex torpida refrigeratione qualiter curanda.

prius

prius diligenti examine, ne humores adhuc congelati sint: ac si fuerint, ante sanguinis detractionē iterum fundantur: quod sane facies dum sæuitia dolorum plurimum non vrget: quo tempore satius est calorificis & anodynis frequentius vn. donec
D profuisse constiterit. Verū si adhuc humores congelatos esse comperiamus, vt pulsus paruitas, extremorum frigiditas, coloris in plumbeum mutatio perbelle monstrant, neque non hirsuta & frigida cutis, & reliquorum corporis membrorum torpida motio, tanquam à graui malo fugiendum est à sanguinis detractione, curandumq; omni arte humores calefacere & fundere, & postea modicum purgare, ac interim dolores lenire *anethino, de althea, œsypo, oleo liliorum, de semine lini & sesamino.* Quod si adhuc hęc omnia non videantur profuisse, ad balnea aquæ dulcis calidæ confugiendū est, & partem conuulsam à balneo vnges *emplastro meliloto, oleo liliorum liquato.* Præstat & *anseris pinguedo* hoc modo pręparata. accipe *catum in minutas partes diuisum, & pone intra anseris ventrem.* item *chamæpityos* m. j. *pinguedinis porci, bdelly. & castorei ana* ℥ ij excipiatur pinguedo dum assatur, & vsui seruetur. Partes item cōuulsas multa lana succida inuolues, aut in pelle cuiusdam animalis nuper mactati. Per os autem porriges *theriacam cum modico vino. vel castorei* ℥.
E ß. *cum oleo amygdalarum dulcium.* Verum si refrigeratum corpus excarne sit, & excrementis vacuum, curandi ratio ea instituenda est, quam in conuulsione ex siccitate dicturi sumus.

Conuulsio ex plenitudine qualiter curetur. Quæ ex plenitudine oritur conuulsio, licet multiformis exsistat, vnam tamen habet communem curandi viam & rationem, euacuationem nimiū. At quia partes diuersimode & à diuersis humorib. repleri facile possunt, ob id vacuandi ratio varia exsistet, iuxta diuersorum humorum ideam. Replentur enim partes ex humore inflammationem efficiente, aut ab eodē tantum distenduntur, citra vllam inflammationem. Habent hę duę repletiones id commune, quod ambæ & ratione sui & ratione doloris sanguinis detractionē expostulent, copiosiorem tamen ea quæ inflammationē parit. Item ambæ victū pręscribunt tenuissimum, cuiusmodi est pullorum caro aut ius pullæ, pyrū assum aut sacharo conditum, vel gallinarum hepara aut
F oua sorbilia. Vinū item ambo renuunt, & puram aquam amant: habitationis locum sibi vendicant calidum, non calidiorem, vt consulit Hipp. *lib. de locis in homine*, statuēs summo mane ignē ab vtraq; parte lecti succendi, & ibidem perpetuū esse. Sed vt quæ cum inflammatione viget conuulsio, aut quæ ex copiosiori fit sanguine, saltem in capite vigente plenitudine, copiosiorem expostulat sanguinis missionem bis terve factam, ac si vires permiserint, donec doloris sæuitia mitescat (licet non confertim & subito, sed per vices & interualla: nā sæpe vt Gal. *refert 2. ad Glauc.* sudores & animi deliquia quæ succrescunt, id interdicunt) ita prorsus, cui adiuncta est crudorum aut crassorum humorum copia, facta prius sufficienti præparatione *hydromelite, ex origano aut stœchade & betonica*, largius purgabis. Purgationem autem institues phlegmagogis medicamentis, ex *agarico* nimirum, *diaphœnico* cum expressione *hartami*, aut *syrupo solutiuo* & addita multa, tandem eis, quæ capite præcedenti ad-
G duximus.

Corpore itaq; pro humoris idea & conditione præparato purgatoq; aut sanguine misso, & interim etiam dum hæc fiunt, ad peculiaria auxilia deueniendum esse consulit dolorū sæuitia, & posteà ad ea, quæ reliquias humorum cōterere nata sunt. Quæ primum autem scopum complent, & quæ mox à principio adhiberi possunt, sunt *oleum dulce ante medium amygdalarū dulcium, seminis lini & dialthea cū muccilag. psylly seminis lini, sytonior. & fœnug. græci.* Sed pretiosius est in inflammatoriis. fiectib *vnguent. resumptiuum cum lacte mulieris*, quibus & lana partem inunges & inuolues, curans vt calor lenis p A
conseruetur, adhibens parti in his, quæ non ita inflammatione vigent, vesicam aliquo ex *prædictis oleis calido semiplenam*, vel sacculum ex *semine lini, fœnugræco, chamæmelo & sale.* Interim tamen articulos linteis calidis modice calefacies, si inflammatio id non vetuerit. Verum si inflammationem iam abiisse comperetis, aut inflammatorius non fuerit affectus, sed ex crassis viscidisq; humoribus ortus, ab his, quæ diximus, ad maiora te conferes. Inter quæ sane auctores non contemnendi, sed maxime in tetano, venam quæ in prima dorsi vertebra eminet in deorsum vsq; ad latum os per summū vertebrarum spinę pertereptat, scindere iubent: quia profecto scissa per deriuationem à collo, quidquid humoris pituitosi musculos conuellit, extrahitur: quod si vel id tuta aliqua causa non audeas, aut ipsa vena non appareat, eo in loco cucurbitas cum scarificatione affiges, sublato tamen omni fluxionis impetu & motu, ac progressu iam morbo purgatoq; corpore: in accessione tamen doloris citra scarificationem adhibere Aurelianus B
consulit. His factis ad efficaciora te conferes auxilia, quale est *oleum lumbricorum cum axungi. chamæaa & oleo terebynthinæ æquis portionibus.* Præstat etiam *balsamum, oleum rutaceum laterinum, vinum petroleum, axungia gallinæ, anatis, leutra, taxonis & huiusmodi*, quibus modicum *aqua vitæ* admiscebis cum pulueribus *castorei, myrrha, aloes, croci, & nucis muscatæ.* Præstat vnguentum *Marciaton* & *Aragon*, *oleum de costo, & de piperibus cum axungia anguillæ*: fouentur etiam conuulsę partes decoctis herbarum discutientium & remollientium, *vt paulo inferius referam.*

Si tamen alia, quæ multis proficua esse videntur, experiri libuerit. accipe *vulpem pinguem pelle detracta, & minutim incisam cum caryophyllis, lauro angelica, radice althea & liliorum ana* ℥ ß. *radicis acori* ℥ ij. *catapuciæ, costi, maiorana & calendula ana* p. j *florum anthos, meliloti & chamæmeli ana* p. j omnia in mortario C
contundantur cum *oleo de vermibus*, & his omnibus altera vulpes repleatur, & optime consuatur assetur q; cum aspersione *aqua vitæ & modico aceto*, & eo quod instillat, vnge affectam partem: Idem quoq; facies si vulpem coxeris, nam pingue quod supernatat, vtilissimum est. Eiusdem beneficii est, partem conuulsam inuoluere pelle cuiusdam animalis nuper excoriati.

Quibus factis, ad balnea confugiendum est, quæ tanquam præstantissimum auxilium multis modis pararunt antiqui. Primum n. conficiunt ex *hydreleo æquis partibus aqua & olei communium*, quod oportet esse temperatius, ne vires laborantis dissoluantur. Quod si adhuc ferre non poterit, solis irrigationibus vtendum est ex decocto *althea, fœnugræci, seminis lini, chamæmeli, rorismarini & similium* à quibus partem inunges *oleo irino cum castoreo* ...

D pet tamen in omnibus præsidiis memoria habendum est, ne confestim multum exsiccemus: nam sæpe hac occasione tendines scyrrhi naturam contraxisse comperimus, & ob id mancum superesse hominem.

NOTA.

Consulit tamē Hipp. in huius aff[illegible] curatione certis quibusdam conditionibus [illegible] aqua superinfundere, idq; maxime i[illegible], quod sane præsidium, quia omnino tu[illegible] non est, iuste prætermitto. lubent etiam ex ve[illegible] & recentioribus Medici non pauci Hipp. dec[illegible] 5. *aph.* [illegible] in hoc affectu febrem excitare, ad minus diariam: quod sane nulli tutum præ[illegible] nunquam visum fuit: quia eam pacare sit [illegible] difficile, & plerumq; suspectum. Præterquam quod si levis excitetur deterior efficitur, vt constat historia filij Numeni, cui apoplexia corrupto levis acc[illegible] febricula, & quia non valuit nisi humorem extundere, ocyus interfecit: magna enim si excitetur, pressius & gravius efficit periculum, ita vt tutius [illegible] nullum sit, nullam excitare.

E Si ex siccitate fiat convulsio, vt quæ summe difficilis sit curationis, si possibile fuerit, inhibenda præcavēdaq; potius est: & ob id in febribus æstuosis, vbi id malum veremur, frigidæ potu, balneis, inunctionibus & aliis huiusmodi, quæ *cap. de causone lib. nostro de febrium curatione* diximus, adhibere oportet.

Convulsio ex siccitate orta qualiter curetur.

Quod si iam hominem apprehenderit, caussa prius consideranda est: quippe in plerisq; ea calore aut colliquantibus febribus [illegible] sint, adeo arida siccitas introducitur, vt subito [illegible] partes convelli cōspiciamus: in aliis verò ex[illegible] vacuatio affatim & subito facta. Atq; licet communem quandam curandi viam & ratio[illegible] siccitas expostulet, nihilominus tamen iuxta cau[illegible] diversitatem & naturam nōnihil cur[illegible] variare oportebit. Nam his, qui ex calore & febre cōvelluntur, licet refici ea postulent, magis tamen ex vsu est balneum dulcis & tepidæ aquæ: aliis verò, qui ex vacuatione, humectatio per alimenta, & ea, qui deperditam substātiam reficiunt cura balneum.

F Si comnibus proficua est ea victus ratio, q̇ humida sit & optimi nutrimenti, vt sorbitiones & contusæ carnes, maxime *pullorum*, *gallinarum*, *hædorum*, *capreolorum*, *ranarum & piscium*: item *prædictarum carnium iura cum oleribus aut ptisana*. Potus sit *hordei aut cinnamomi aqua*, vel cui admixta sit *syrupi violarum portio*: tandem vita omnis velut hecticis instituenda est. Præterea siue ex siccitate, siue ex inanitione prodeat convulsio, leni[illegible] ne corpus tractare erit opus, idq; summo m[illegible]ne, & mox inungere *oleo dulci* vel *amygdalarum dulcium sesamino aut hydreleo*, vel *vnguento resumtiuo*: tandem *lacte mulieris* spinam madefacies, & [illegible] refrigerantibus ob febrem, ac humectantibus ob nervorum siccitatem vteris. Post quæ si vires permiserint, ea lege, quam diximus, balneis vtendum est, vel fomento, quod recipit *aqua hordeacea* lb. ij. *foliorum lactucæ* m. j. *florum violarum* p. j. *olei* [illegible] *amygdalarum dulcium & violarum ana* ℥ j. fi[illegible] dec[illegible] ad consumtionem aquæ: & fiat fomentum [illegible] mixto modico lacte, aut citra ipsum.

G Verum [illegible] iterum atq; tertio [illegible] affectus non qui[illegible] pa[illegible] convulsam iterum madefacies *ol*[illegible] & [illegible]ibus qui fiant ex decocto *malvarum*, [illegible], *althea*, *extremitatum arietum*, *addito o*[illegible] *oliuarum*, [illegible], *sesamino &* *butyro cum modico radicis mandragoræ*, *axungia porcina*, *castorei & vini* penetrationis gratia, ac ne nimis frigida noceant.

A Quod si in scyrrhosam duritiē pars concrescat, vt tensa ligamenta laxentur, ex vsu esse solet *cruor bovum recēter mactati*, donec actualis calor evanescat. Præstat & *pinguedo omnis*, & *omnis mucillaginosa gummosaq; substantia*, ex quibus facile erit v[illegible] medicamentorum formulas effingere [illegible] malo p[illegible]cuas, maxime si cuiuis admisceas *pinguedinis an*[illegible] *le*, *ranæ aut anguis nonnihil*.

Accidit ex vulnere convulsio, vna è tribus rationibus: *Prima* quidem ex immodica sanguinis profusione, cui subveniendum est restinctō ipsius fluore & optimis alimentis: *Secunda* ex nervi aut nervaceæ substantiæ punctura: *Tertia* verò ex eiusdem partis inflammatione. Quamobrē *prætermissa ea, quæ ex nimio fluore prodit, vt quæ consimilē expostulat curationem ei, quæ ex inanitione fit*, duplex erit in hac parte curandi via: prima quidem inflammationi idonea, & secunda puncturæ. Circa primam, tutū profecto mihi in vulnerum curationibus semper visum fuit, peculiari diligentia inflammationem prohibere: nam vbi semel nervosæ partes inflammantur, periculū est, ne ob cerebri consensum delira & convulsiones succrescant.

Convulsio ex vulnere vna è tribus causis accidit, & qualiter curetur.

B Cui vsui præmissis per sanguinis detractionem sufficientibus evacuationibus, neq; non & per exquisitissimam vivendi rationem, tenuissimumq; victum *calente oleo* principia nervorum & germina ac eorum processus fovere oportet: ita vt si affectus sit in brachiis aut manibus, alas, spinam & caput inungas si in crure, spinam & inguina. Vlceris verò eam habebis providentiam, quam 5. & 6. *meth.* Gal. docuit. Quod si his factis adhuc pars inflammetur, maxime si vsus fueris lenientibus & mitigatoriis auxiliis, vlterius sanguinem mittes & partem inunges *oleo lumbricorum*, *rosarum*, [illegible] *lacte*, *aut oxycrato*, longe à parte affecta admoto. Verum si convulsio del[illegible]rium & febris his etiam adhibitis crescant, l[illegible]b[illegible]iansq; in discrimine videatur, extremum quoq; præsidium tentare oportebit, nimirum nervum præscindere: quod si renueris, scito malum gravius & lethale futurum, quippe ex vulneribus convulsio per proprios nervos repit, moxque ad nervorum principium malum pervenit, vt iam in totum corpus affectus fundatur, velut circulo quodam à

C nervis ortus affectio rursus in nervos remeat, quod mutuus sit inter cerebrum & ipsos consensus. In punctura verò idem consilium servare oportet, & medicamenta parti apponere, quæ diximus *Libr. 2. de Præsidiorum recto vsu*: interim tamen vulnus latius reddes, & aperto foramine *oleum de terebynthina* infundes, vel *de euphorbio cum galbano*, & vlcus ad cicatricem tardius perduces quod si hæc non profuerint, nervum & tendonem etiam præscindes.

Licet communi quadam ratione convul[illegible]iones omnes curari posse dictum sit, sunt tamē speciales quædam causæ vel partes convulsæ, quæ peculiaria etiam expostulent medicamenta & medendi providentiam. Sic ex æruginosis vomitibus convulsio (*qua licet ad inanitionem pertineat humoris, illius quoq; vberitate efficitur*) clysmatis & purga[illegible] ex *rhabarbaro cum sero lactis aut syrupo ex infu*[illegible] *larum*, *vel manna aut alio simili* curanda est. [illegible]ium tamen sedabis convulsionem potibus [illegible]

Convulsio ex æruginosis vomitibus.

D *fermentis, vel aqua portulacæ cum succo violarum, aut amygdalarum dulcium lacte, vel expressione seminum frigidorum, aut syrupo ex mucilaginibus*: & tandem his, quæ vel sensum stupefaciunt, vel humoris acrimoniam retundunt & compescunt. Si tamen ex epoto sit veneno, alexipharmacũ veneno aduersum porriges, aut multis cibis & potibus laborantem replebis, vt venenum retundatur minusq; fiat: ante tamen vomitibus ipsum repellere curabis. Atqui si venenum sit à fera vel à venenato aliquo animali eiaculatum, post alexipharmacum protinus cucurbitam cum multa flamma parti demorsæ affigere, vel eam ferro candenti vrere oportebit, vel etiam alexipharmacum ei apponere. Verum si ea luxatione conuulsio prodeat, frustra est auxiliares manus adhibere, antequam luxatum os in propriam sedem reuertatur: sat enim eo tempore erit lenientibus & mitigatoriis auxiliis dolorum sæuitiam frænare.

2. ex epoto veneno.

3. ex luxatione, qualiter curentur.

E Nulli etiam dubium arbitror, quin *canina conuulsio* seu *risus sardonicus* ex conuulsione vtriusq; lateris prodeat: nimirum maxillaribus in latera os & labra ducentibus conuulsione correptis & retractione ad originem, ita vt ægri perpetuo ridere videantur. Qua ratione censeo ab Arist. *3. de part. anim. c. 10.* dictum fuisse, ictu traiectum diaphragma in præliis risum attulisse: licet ipse id referat ad calorem, quem mouet vlcus, quo facta alarum titillatione mens mouetur præter voluntatem, nihilominus tamen cum risus sit sardonicus, & septo sauciato plerique ita ridendo moriantur, causa potius referenda videtur ad diaphragmatis neruos ea tertia & quarta ceruicis vertebra ortos, à quib' ramuli quidam in maxillas & labra inseruntur, vbi qua parte ad diaphragma perueniunt, fuerint cõuulsi, vna quoq; secum ramulos illos musculorũ faciei cõtrahunt, quibus maxillæ & labra hinc inde præter arbitrium agitata risum quendã repræsentant. Sic Hipp. *5. popul.* Tichoni refert in obsidione circa Datum à catapulta percusso in pectus, paulo post superuenisse risum. Semper enim affectio hæc ad musculum auctorem illius motus, qui læsus est, referri debet: & cum ambo musculi conuelluntur, F procul dubio *canina conuulsio* risui persimilis prodit. Verum cum alter musculorum conuellitur, ad sui solum originem buccam agit, ac reliquam, quę sana est, secum etiam rapit, nõ minus oris tortura (*non tamen risum*) efficit, ac dum resoluitur altera faciei pars. Est tamen differentia, quod in resolutione seu paralysi sana pars ægram & resolutam ad se trahit, in conuulsione verò, conuulsa sanam. Quod sane dignosces ea dolore partis, quæ reliquam trahit, si conuulsio sit, sin aliter nullus adest dolor. Præmissa hac affectionis natura statuendũ est, curãdi rationem communem habere cum ceteris conuulsionibus, quatenus ad affectus naturam attinet: verùm cum hæc peculiaris quædam affectæ partis conditio, & venarum, quæ in affectum concidunt, in causa est, cur necessum sit eius affectionis specialius meminisse: quippe quæ certa quædam auxilia expostulet, quæ aliis conuulsionibus profutura non sunt. Quapropter in peculiari curatione obseruandum est præter vniuersalia & communia auxilia, sanguinem esse mittendum ex venis, quæ sub lingua sunt. G Quod sane opus non temere & vtcunq; aggrediendum est, sed si lingua intumuerit, aut humorũ occasione torpida sit. Quo facto, materiam purgationi parabis

Canina cõuulsio, ex quibus oriatur causis.

qualiter curetur.

melicrato ex decocto acori & stœchados, cum cinnamomo & nuce muscata: modo; purgabis *agarico, carthamo, diaphœnico cum syrupo ex infusionibus rosarum, vel pilulis cochiis aut Arabicis*. Ac si res vigentissima sit, purgabis *hiera Pachij descriptione Scribonij* quæ sic conficitur. *Recipe pulpæ colocynthidis* ℥ iiij. *opopanacis & sagapeni ana* ʒ. j. & gr. vij. *marrubij, stœchados, agarici, chamædryos, petroselini, aristolochiæ rotundæ, piperis albi ana* ℈. ij. *cinnamomi, spicæ nardi, myrrhæ, seminis angelicæ, croci ana* ℈ ß. & gr. iiij. opopanax & sagapenum in mortario fundantur cum modico syrupo stœchados, & reliqua in puluerem redacta cum melle, quod sufficiat, fiat electuarium: cuius sume ʒ. j. *castorei* gr. iiij. dissoluantur in *aqua mulsa* & fiat potus. Purgata itaq; materia, ad topica auxilia deuenies, & primo ad id, quod recipit *radicum althææ* ℥ j. *seminis fœnugræci conquassati* ℥ ß. fiat decoctio in oleo conuenienti, & *aqua saluia*, & facta forti expressione, vniuersa ceruix inungatur, deinde cum lana succida partes affectæ & ceruix ipsa muniantur.

Hieræ Pachij confectio.

A

Facta quidem hac inunctione, vteris oris collutionibus, gargarismatis & caputpurgiis, quibus & pars affecta & caput ab humorũ copia expurgantur. Sic palatum illinies eo, quod recipit *nucis muscatæ, pyrethri ana* ʒ. j. *piperis, synapis ana* ʒ. ß. *decoquantur omnia in* ℥. viij. *mulsæ, & vtere*. Masticare etiam radicem *angelicæ* prodesse scribitur, nec non *mastyche* admixta. B Præterea vt materia euacuetur, & luxu rerum aromaticarum accessu caput recreetur, ore teneat laborans *acorum conditum, zinziber conditum, nucem muscatam, aut frustum ambragrisiæ*. Probatur etiam hoc caputpurgium, quod recipit *anagallidis, quæ cæruleum habet florem, panis porcini, nucis muscatæ, cucumeris syluestris, acori & pyrethri ana* ʒ j. conquassata omnia bulliant in *aqua maiorana* ex qua instillentur quinq; aut sex guttæ in nares ægro supino, vel nares intrinsecus madefiant prædicto liquore. Quibus factis, partem affectam & capitis posticam inunges vsq; ad quintam vertebram *oleo sycionio, de scylla, de piperibus, de terebynthino cum bdellio, opopanace & galbano*. Idem beneficium præstat oleum *de enula, crocinum, de ligno sancto, de styrace, lumbricorum, de euphorbio, de castoreo, & axungia humana*. C Huic etiam affectioni proficua est inunctio, quæ conficitur hac lege: *Sumatur anser & abiectis intestinis, postea catulus minutim incisus in eius ventrem immittitur cum ladano, myrrha & thure, & facta sutura assetur*, cuius pinguedo recipiatur in vase aceto pleno, & concreta ibidem pinguedo vsui seruetur: ac in eodem aceto alius anser coquatur, ex cuius pinguedine cum priori admixta vtilissima paratur inunctio.

Vteris etiam, morbo eunte in declinationem, emplastris *meliloto & ceroneo malaxatis oleo rutæ, aut aliquo ex supradictis*. Prodest & sacculus, qui recipit *pulicariæ, herbæ paralyseos, origani, calaminthæ, foliorum lauri & rutæ ana* m. ß. *florum stœchados, saluiæ, sambuci, ana* p. j. *radicis pyrethri* ℥. j. fiat sacculus, qui vino irroratus & calens parti adhibeatur: ex his etiã herbis fieri potest cum *aceto decoctio*, cuius vaporẽ pars affecta suscipiat. Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, cucurbitam secundæ & tertiæ vertebræ affige, modo conuulsio non sit per consensum. Quod si inueteratus fuerit affectus, post aures aut in ceruice consilio Rhasis cauterium affigere oportebit, ferro candenti vel potentiali fa- D ctum, cuius naturæ sunt *dropaces & synapismata*.

Caput XVI.

De epilepsia & quomodo ex sanguine fiat, ac de motu etiam conuulsiuo.

Epilepsia quid sit.

Est epilepsia motus vniuersi corporis conuulsiuus, non tamen perpetuus, cũ mentis ac sensuum oblæsione propter prauam materiam cerebrum irritantem. Dictum namq; est præcedenti capite, conuulsioné inter alias, quas susceptat, differentias, vnã hanc potissimam obtinere: nimirũ quandam fieri in musculo, tendone, ac partibus eorum primario affectis: quandam vero eisdem partibus simul cum cerebro & nervis ab eo, consensu quodam læsis. Cuius sane diuisionis prima
E pars complet caput de *conuulsione*: secũda quidem complectitur omnem *motum conuulsiuum*, in qua forte epilepsia locum habet.

Epilepsia vnde sit dicta.

Epilepsia grauissimus quidẽ corporis affectus, ita profecto dictus, quod detentio sit & superiorum corporis partium oblæsio: quæ affectio ita facile capiti habitũ præstat, quod vel difficulter soluatur, vel in malum grauissimumq́, morbũ prompte degeneret, vt non nisi grauissimis auxiliis curari

Eius varia nomina.

queat. Sortitur præterea nomina, iuxta variam auctorum circa ipsum æstimationem: quidam *puerilem* appellarunt *morbum*, quod frequentius pueri eo corripiantur, vt *Hipp. lib. de locis, aqua & aere, insi-*
1 *nuare videtur*. Verũ si quis diligentius Hipp. ea parte legat, & 3 *aph.* 15. reperiet eo pueris esse familiarem, quia eorũ natura ad conuulsioné prona exsistat. cum constet conuulsioné pueris esse familia-
2 rissimam. Alii *morbum Herculeum* appellarunt, con-
F siderantes eius vehementiam, q̃ tanta est, vt & validissimos quosq; viros, & Herculẽ ipsum deuincere ac superare queat: non quidẽ quod Hercules hoc affectu laborasset, quod Gal. voluit, licet *Arist. auctore* Hercules alter epilepticus fuerit. Plerique etiam Medicorum appellant *morbũ comitialem*, quia frequenter in conuiuiis eo plures homines corri-
3 piebantur. Quod nomen creditur fuisse inditum á Romanis, quibus congregatis per Kalendas Ianuarias ad magistratus eligendos, facile ob conui-
4 uii vbertatem hic morbus præsto erat. Alii rursus *epilepsiam* nominant, sumta vocabuli etymologia à superioris & præstantioris corporis partis lęsione.
5 Vltimo apud plerosq; nominatur *morbus sacer*, quod multis profecto rationibus illi esse inditum arbitror: vna quidem, quia apprehendit cerebrũ, mentis nimirum sedem, quam *sacram Palladis arcem* antiqui appellarunt: secunda quia apud comicos antiquos sacrum dicebatur, quod in sua specie erat maximum: quo significato apud Medicos *os sacrũ* dicitur postremum dorsi, quod maior sit inter omnia eius ossa: tertio verò *morbus sacer* vocatur, quia detestabilis est, sacras enim nominabant res detestabiles antiqui, vt apud Poëtam: *Auri sacra fa-*
G *mes*. Quarto insuper vt nonnulli asserunt sic dicitur, quod *diuinus* videatur *morbus*, hoc est à diis in vindictã & supplicium immissus iuxta illud Hipp. 1. prognost. *Et si quid diuinum in morbis habeatur, illius quoque discere prouidentiam conuenit*: vel vt Areteus refert, *quod humana ope tolli non possit, sed diuina. aut quod dæmone correptus homo videatur*: vt ipse inquit. Vlti-
76 A
6 mo quidem huiusmodi affectum *lunarem morbum* multi noncuparunt, quia interlunio nati obnoxij huic malo existimantur: vel potius quod motu lunæ moueatur & repetat, maxime quidem in his qui concepti sunt fluentibus mensibus, ob impuritaté sanguinis menstrui, qui plerumq; lunæ motum sequitur. Areteus etiam addit *elephantiasim* 7
quandoq; dici, quod nullo remedio superari possit. Verum licet variis insigniatur nominibus, non ob id sequitur diuersam obtinere naturam, sed omnia vnica ratione conuenire. Huius sane affectus vt exacte constet substantia, nosse oportet *quale symptoma in genere sit, á quo cerebri morbo prodeat, quas causas habeat, quibus etiam constet differentiis, & quibus signis queat cognosci queat*: vltimò verò *quanam ratione curetur*, iuxta varietatem specierum, quibus constat.

Epilepsiæ quot species
B

Sed antequam has partes exponendas suscipiam, vt innotescat magis huius affectus natura, quã in conuulsione per cõsensum sitam esse diximus, expendisse oportet, cerebrum in consensum euocare neruosum genus vno è duobus modis: *Primò* cum cerebrum ipsum primario est affectũ, & mox reliquæ neruosæ partes per consensum coafficiuntur. *Secundo* verò cum neruosarum partium aliqua primario affecta cerebrum in consensum trahit, & iterum ab ipso cerebro vniuersum corpus conuellitur aut concutitur. Iuxta quas sane diui- 1. Epilepsia.
siones epilepsia in tres potissimum differẽtias diuiditur: nimirum in epilepsiam, quæ nomen generis obtinet, & est prædicta corporis conuulsio ex sola cerebri læsione orta, quam Medici vocant 2. Analepsia
epilepsiam per essentiam. Sequitur etiam in *Analepsiam*, quæ motus est totius corporis concussiuus cum oblæsione sensus & motus, cerebro tamen à ventriculo compatiente. *Tertia* verò & vltima differentia appellatur à veteribus *Catalepsia*, cum vide- 3 Catalepsia
licet eadem succrescunt symptomata, consensu cuiusuis alterius membri particularis, cruris videlicet manus aut digiti.

C
Motus conuulsiuus.

Est præter dictas epilepsię species motus quidã ipsis persimilis, qui licet *conuulsiuus* vulgariter appelletur à conuulsione & epilepsia (quam *motum* etiam *conuulsiuum* omnes appellant) mille modis dissidet: cuius profecto natura media est inter verum & tremorem & motũ epilepticum. Qui sane motus fit in membris motui voluntario seruientibus, cum quadam concussione & vibratione epilepticis motibus persimili. Est deniq; species quędam tremoris spurij & illegitimi, fit tamen à membri vitio (*quo ab epilepsia dissidet*) item fit à facultate motiua, non tñ voluntati obtemperante, vt exquisitus tremor, qui à. si laborãs velit membrũ quietum habere & firmare nequit, sed vtcunq; ponat, semper tremit, sed fit á facultate motiua languida simul & oppressa, irritata tñ á causa mordẽte & lacessente, vt facile videre est in plerisq; febricitantium febre maligna, quibus membrum aliquod aut lingua tremit: quẽ motũ constat esse medium seu cõpositũ, ex tremore & conuulsione illegitima, *vt latius leges cap. de tremore*. Differt tñ ab epilepsia, quia

D
Motus conuulsiuus quá ab epilepsia differat.

hæc semper fit cum obliuione & interiorũ ac exteriorũ sensuum oblæsione, & motus hic conuulsiuus citra ipsam: quo fit vt longe magis torqueantur laborantes, quod sensu sint libero ad patiendum maxime cũ motus hic dolorosus existit, nã aliquando molestus solũ est, non dolorosus. *Præterea* hic motus differt ab epilepsia, quia in ea spuma per os excernitur, in motu autem conuulsiuo minime. *Itẽ* dissidet, quia in epilepsia cerebrũ patitur, 8

titur, quoad ventrem & substantiam ipsam: in motu verò hoc sola substantia neruosa, siue in eadem, siue paulò infra: quo fit, vt sensus interim nō simul oblędantur, vt in epilepsia. *Praterea* in epilepsia omnes corporis partes aut plures conuelluntur, in hoc verò vel omnes, vel aliquæ, aut vna tantum. *Differt* quoq; is motus à vero & legitimo tremore, quia hic fit à facultate voluntarie membrum mouente & membri grauitate, at motus hic conuulsiuus, quē *spurium tremorem* appellaui, q̄ semper fit à coacta & irritata facultate à re, q̄ membrū grauat, aut mordet simul. Itē dissidet à neruorum distensione, quia hæc est mēbri positio in vna figura, ille verò cōtractionem & extensionē simul molitur.

quid à vero & legitimo tremore.

E Differt prętereà à conuulsione, quia hęc fit solum motu ad originē, ille verò ad varias membri positiones: dissident insuper causa, quia conuulsiuus motus ꝓdit plerumq; ab halitu, aut praua aliqua humoris qualitate cum copia membrū infirmante, conuulsio autem, non nisi à repletione aut inanitione vel frigore. Comperimus n. in rigorib⁹ febrium nonnunq̄ hunc conuulsiuū motū, capite & neruorū origine nequaq̄ lęso: item in malignis febribus non raro, sed maximè in lethalibus capitis vulneribus: nam in partibus, q̄ è directo partis læsæ exsistunt, paralysis plerumq; succrescit, ob deuictā & superatā ea parte à putredine naturā, cuius vitio & fœtore spiritus dissipātur, sed maximè ob deprauatam & malignā saniem. Verū cum ad alterā cerebri aut neruorū partem ꝑdictæ corruptiones & halitus ac vstulagines peruadunt, tunc profectò irritata natura (*non deuicta vt in altero latere*) ab eorū corruptela & prauitate cōnulsiuus hic motus concitatur, natura conante à molesto sese

quid à neruorum distensione. quid à conuulsione.

F tueri, haud secus, q̄ in singultu contingit. Quo fit, vt censendū sit, omnino hunc motum ab eisdē & similibus causis concitari, nimirū à vapore, vstulagine, aut quouis vitioso spiritu, aut à pauca & cōmota materia, tenui verò quo se possit in membri substantiam insinuare, non tamē omnino copiosa, ne vera fiat conuulsio aut paralysis, sed praua vt neruos irritare nata sit, & cum aliquali copia vt vires infirmet. Efficitur a. hic motus continuus aut interpolatus & per accessiones repetēs, prout materiam aut ibidem genitam sortitur, aut aliunde transmissam: intermittit etiam in continuis tēpore somni, non quidē defectu causæ sed sensus obtusione & ocio. Generatur plerumq; hæc materia in cerebro, ac defluit per neruos extra ipsum: aliquando in alia parte, & cerebri caudicem ferit, aut nerui alicuius exortū, quo membrum illud moueri solū comperimus. Verum cum materia adeo est corrupta (*siue ab vtero, siue aliunde prodierit*) quod summopere nostræ naturæ sit aduersa, vehementissimos & atrocissimos, ac epilepsiæ persimiles cō-

Motus conuulsiuus quib. concitetur causis.

G citat motus, quibus laborantes summopere torquētur. Veretur n. ex graui hac & molesta affectione oportet ne in vetustatem cōmigret: solet quidem dum ocyssime non interdicitur materiæ generatio, nonnunquam in immedicabilem tremorem commigrare: quapropter diligenter curabis præcauere ne diuturet: nā dum aliis morbis succrescit, cerebri grandius malum minatur, vt semper in febribus malignis in phrenitidem & lethargum degenerasse visum est.

77 A Dictum superius est epilepsiam mille modis à cōuulsione differre, licet de eius genere sit, namq; conuulsio affectus est stabilis & permanens, quo partes pręter voluntatis imperium ad suam originem flectuntur: epilepsia verò motus est conuulsiuus, non conuulsio, cum non solum ad originē, verū ēt ad omnem situs positionem membra moueri conspiciamus. *Praterea* conuulsio suboritur à solo morbo citra alterius causæ complexum: at epilepsia à natura irritata causis ipsam molestantibus, quas vt à se pellat vniuersum corpus quatit & mouet. *Item* conuulsio fit ab inanitione aut repletione, motus verò epilepticus fit per consensum à cerebro, musculis nihil patientibus. *Praterea* conuulsio fit ab inanitione aut repletione, motus verò conuulsiuus licet ab humoris copia fiat aliquando, nunquam tamen ab inanitione: prætereà, quod peculiarem habet causam, nimirum causæ irritandi & mordendi vires sortiatur: quo factum fuit, vt huiusmodi conuulsionis modum ad ipsam innm nō proportionatum ad materiam auctores reduxerint. Est igitur epilepsia symptoma in genere depravatarum actionum expellentium & motiuarum, quæ inordinatum efficiunt motum citra voluntatis imperium, lacessita solum motrice potentia ex cerebri molestia illata à remordente aut obstruente: quę quidem sensibilitas omnes potentias expultrices & animales secum in consensum trahit & lędit. Quo fit, vt cerebri potentia motiua, dilatatiua nimirum & compressiua vehementius dilatet & comprimat, & à se quatiat atq; pellat, quod sibi adhæret & molestat: quemadmodum in sternutamentis euidenter conspicimus: quippe sternutamentum leuis quædam epilepsia est. Neq; arbitrandum erit profectò, naturalem expultricē tantos tamq; varios edere motus, licet iuuet ad vehementiam motionum: etiā si nō sit à ratione alienum arbitrari primò fieri à virtute naturali expultrice, adiuta tamen à vi dilatante & comprimente cerebrum, lacessita etiam motrice: qua vehementiores fiunt motiones ob membranarum sensum & mordicationem, potius quàm cerebri substantiæ, quam sensu non plurimum pollere cōstat, sine quo hos motus fieri est impossibile, vt latè exposuimus *libr. de famin. affect. c. de epilepsia*.

Epilepsia quid differat a conuulsione.

B

Epilepsia qualesȳmptoma sit.

Epilepsia motus in cerebro vnde.

C

Secundò loco se offert disceptandum, *à quo nam morbo & a qua cerebri parte prædictū symptoma oriatur?* Nam constat omnium consensu, obstructionem esse affectum à quo prodit, eamq; à crassis ac lentis humoribus ortam. Sed cum in hoc affectu duo reperiantur symptomata, oblæsio nimirum mentis & sensuum, ac motus conuulsiuus, proculdubio arbitrādum est, alterum symptoma proficisci ab obstructione, & alterum à solutione continui per mordicationem facta dependere. Certum enim est, obstructionem suapte natura non posse motum efficere deprauatum, sed vel diminutum vel abolitum, vt in apoplexia & paralysi dictum est. Quo fit, vt aliam expediat inquirere causam illius symptomatis: quam nos arbitramur esse acrimoniam, mordacitatem, venenositatem & grauitatem, ac deniq; omnia, quæ lacessere & irritare naturam expellētem nata sunt: ex quo prodit huiusmodi affectum ex consensu fieri ad cerebrum aliunde transmisso, q̄ apoplexię & paralysi degenerauerat natura; quia earum ratio sita erat in obstructione: huius verò quatenus ad deprauatum motum pertinet in quouis vitio naturā lacessente

Epilepsia quem morbum sequatur, & à qua cerebri parte oriatur.

D

Epilepsia & apoplexia quid differant.

& irritante, non quidem in obstructione ut multi & fere omnes sunt arbitrati. Est enim hoc præcipuum inter apoplexiam epilepsiamq; discrimen, quod & inter paralysim tremoremq; esse animaduertimus: in hoc enim tremor epilepsiæ quodammodo similis est, sicut paralysis apoplexiæ. Ergo ut tremoris causa non est obstructio, sed superfluus tantum humor naturæ grauis, & grauitate duntaxat, non etiam obstructione, sicut in paralysi, motum conatusq; naturæ impediens: ita in epilepsia iudicare licet humorem, qui copia aut acrimonia cerebro nocet, non alia ratione epilepsiã motusq; eius deprauatos excitare, quam per molestiam naturæ, non per obstructionem causæ: eoq; fieri, ut inde côcitata facultas animalis in suum principium
E se recipiat, quo tota in eius depulsione postea incumbat mediantibus cerebri dilatatione & compressione vehementioribus. Non est igitur omnis causa obstructio, sed quemadmodum singultum (inquit Gal.) generari aliquando cernimus, sic etiam epilepsiam quandoq; fieri putandum est. His non obstantibus, tanquam certũ arbitrantur, non deesse in hac epilepsia certum quendam obstructionis modum: siquidem adest potentiarum interiorum ac sensuum omnium oblæsio: quod nisi ex grandi & frigida intemperatura (*qua carent epileptici: nam aliter non fierent, aut solueretur illis affectio subito*) aut obstructione fieri est impossibile. Cuius dubitationis gratia asserimus, obstructionẽ posse fieri in cerebro duobus modis. Vno a re obstruente meatus & cauitates cerebri, ut *in apoplexia, paralysi & epilepsia per essentiam*: alio verò citra humoris affluxum ac veram meatuum clausuram, sed solum per cerebri deprauatam configurationem, quam nanciscitur ex deprauatis eiusdem cerebri motibus, quos efficit ut à se pellat molestum: qui-
F bus sane variè configuratur & perdit natiuam figuram, & natiuos etiã meatus adeo vitiat, ut paulominus potentiæ oblædantur, ac dum vere obstruunt cauitatea. Quo fit, ut in ea epilepsia, quæ per consensum ab aura vel flatu caput euntibus concitatur, non omnino reperiuntur laborantes internis sensibus: quinimo aliquando audiunt & vident, ut *hystericis accidit fœminis*. Quo etiam fit, ut hæc epilepsiæ conditio raro migret in melancholiam, apoplexiam & paralysim, ut illa, quæ fit à vera obstructione quam certum est facile commeare in dictos affectus.

Epilepsia per consensum & quæ fit per essentiã quid differant.

Præterea considerandum est in altero symptomate, nimirum mentis & sensus oblæsione, non sat esse humores aut halitus esse acrea & mordaces, quales diximus, sed præterquirere alium interesse morbum, puta leuem quandam obstructionem, ut huiusmodi priuatio sensuum oriatur. Est tamen differentia notatu digna, quod in epilepsia per consensum, eo quod causa crassa non sit, aura enim est & flatus, obstructio vel nulla, vel leuis, vel mo-
G do dicto efficitur, & ob id sensus oblæsio minor, motus autem conuulsiuus maior & vehementior, quod acrior sit halitus aptiorq; ad lacessendam naturam, ineptior verò ad emoliendam obstructionem. In quibus verò epilepsia oritur in cerebro per essentiam, minor fit aliquando motus oblæsio. (*& maior nonnunquam, si acrior fuerit humor qui in cerebro colligitur*) maior verò & pressior sensuum oblæsio: quia ob materiæ crassitiẽ obstructio efficitur maior. Hinc disces, mirandũ non esse, si aliquis auctorũ dixerit, in hoc affectu posteriorẽ cerebri partem necessario lædi, alius verò anteriorẽ, A 78
cum vtraq; pars necessario lædatur: anterior quidem ut constat ex sensuum interiorũ & exteriorũ oblæsione: siue id fiat consensu posterioris læsę & se mouentis, siue per halitum illi communicatum ex crasso humore in postica parte existẽte. At posteriorẽ lædi euidentissimũ est, & id per essentiam, siue á mordẽte aliquo, siue á grauante aut obstruente, quod motus omnium fere corporis partium vehementer oblædantur. Quibus euidenter constat, qualiter intelligenda sit Gal. sententia *lib. 4. de loc. affect.* dum inquit: *Atqui in sopore anterior pars magis, in apoplexia vero & morbo comitiali vtraq; afficitur: in apoplexia per essentiã ambæ: in comitiali posterior per essentiam & anterior consensu posterioris.* Ex qua sane differentia non parua interest periculi ratio: nã periculosiores sunt epilepsiæ, q̃ fiunt per essentiam, licet mansuetiores appareant: quod periculũ sit, ne humoris copia aliquando vis illa expellens succũbat, & nullo facto motu ibidẽ maneat ac in grauiorẽ af-
B fectũ commigret. Quę verò per consensum fiunt, tolerata grauiores, sed securiores existunt: nam, ut dictũ est, illæ subitam mortem minantur, maximè si frequentius repetant, reliquæ verò minime.

Vtra epilepsia periculosior.

Vnanimi omnium auctorum consensu constat, epilepsiæ causas esse crassos, viscidos & lentos humores, qualea pituita & melancholia existunt, idq; maxime in ea, quæ per essentiam fit: item halitum & auram, vel quamuis aliam substantiam, quamuis tenuis existat, dum cerebrũ mordeat, velut illa, quæ Grammaticum illum à Galeno relatum in epilepsiam ducebat, vbi solum vehementer irasceretur aut doceret. Quę sane causę, licet ab omnibus probẽtur de crassis ac melancholicis humoribus, etiam ut Gal. refert, prima fronte verum videatur non tamen ut iacet, subaudiendũ esse censemus: nam si id verum esset, nulla staret differentia inter epilepsiam & apoplexiam atque paralysim: Ratio est, quia hi omnes affectus ab eis- C
dem humoribus prodeũt & ab obstructione eiusdem partis, vnde constaret eiusdem fore naturæ, cum longe inter se dissideant. Neq; obstat quodãmodo differre posse ratione maioris aut minoris obstructionis: nam id differentiã potius aut speciem apoplexiæ constituit quã dissidium inter apoplexiam & epilepsiam: cum constet in ablata aut diminuta actione stare apoplexiam aut paralysim, epilepsiam verò in corrupta. Quod autem ab eadem causa hæ affectiones fieri nequeant, vlterius probatur: *quia epilepsia fieri potest per consensum neruis aut cerebro minime læsis, hoc est, non obtinentibus causam: apoplexia vero & paralysis nunquam: præterquam quod epilepsia subita fit & soluitur, paralysis verò & apoplexia minime.* Ex quibus constat, quod licet hi omnes affectus ab obstructione prodeant, & obstructio à crassis humoribus, nihilominus tamen aliqua in modo obstructionis inest differentia, quæ ipsos affectus tot numeris inter se differre efficiat. Hanc enim arbitramur esse, quod ad generationẽ apoplexię aut paralysis humores conscendunt in propria forma, crassi nimirum & tenaces, cæterùm ad generationem essentialis epilepsiæ (*licet in vtroq; affectu obstructionem efficiant*) spumosiores, leuiores & rariores facti: sicuti spuma per os excreta quotidiano experimento confirmat, á qua protinus cessat affectio, quasi indicans iam excreuisse naturam

Epilepsia à quibus causis oriatur.

Epilepsia num á crassis & melancholicis humoribus oriatur.

Epilepsiæ causa differt á causis apoplexiæ & paralysis.

turam morbi causam. Probat p̃ ædictam veritatē, epilepsiam nunquam aut quam rarissime senibus succrescere, quod eorum cerebrum adeo sit frigidum, vt præ caloris defectu crassum humorē (*quo sæpissime abundant*) ibidem contentum, nusquam attenuari, rarescere, ac in spumeam naturam mutari posse contingat: ob idque frequentius in apoplexiam, paralysim aut tremorem commigrare, quam in epilepsiam. *Præterea* statuendum est, epilepsiam non posse proficisci ab immateriali causa, sicut nuda intemperie, quod subito fiat & soluatur, sed ad minus à materia in flatum versa, *vt refert Arist. in lib. de somno & Auerr. 3. colliget cap. vltimo*: quo etiam differt ab apoplexia, quæ ab ingenti frigore abortia vitiatur, dum hæc instrumentis vitiū infert, aliâs vel memoriam vel rationem lædit, *iuxta illud Gal. 3. de locis affect.* nimirum cerebri intemperies plerumq; vergere in animam, hoc est internas potentias lædere: quod si instrumenti morbū efficit, affectus in corpus migrat, hoc est, fit epilepsia, apoplexia vel resolutio, aut conuulsionis aliqua species.

Eorlepsia non potest fieri à nuda intemperie, & quare.

Apoplexia, epilepsia & paralysis qui differant.

Secundo differūt hi affectus ratione modi caussæ lædentis potentiā: qui in apoplexia & paralysi humores facultatem deuincunt & superāt, ita vt nequeat mouere se, neq; ipsi sese expellere: at in epilepsia tantum irritat & lacessit eandem ad motū expulsionis quem monet. Itaq; tota eius ratio consistit in irritamento facto à malitia vel quantitate humorum conscendentium ad obstructionem efficiendam: quā vt vitet natura, nisi motibus affectā partem dilaceret. Atqui dum præ impotentia aut lassata frequentia accessionum nequit humorem attenuare, ac in spumeam naturam vertere & mouere, aliquādo ex epilepsia fit apoplexia vel paralysis: quo experimento confirmatur differētia generationis & causarū inter hos affectus. Præterea irritatur nō raro facultas in epilepticis à qualitate aliqua deprauata, siue humoris alicui' sit, siue halituosæ vaporosæ ve substantiæ, aut auræ alicuius adscendentis. Quo fit, vt hi qui aerem habent sentiendi potentiam & ingenij perspicuitate pollent, à quauis leui causa incidant in hunc affectū, quia facilius irritatur cerebri substātia, & causam ob id expellere nititur. Sic teretes lumbrici dum ventriculum conscendunt, præter cardialgiā morsū effectam, fumis putridis ad cor & cerebrum transmissis, animi deliquia, anxietatem, mœstitudinem, conuulsiones & epilepsiam concitant. Itaq; causa quæ prædictis modis facultatem lacessit & opprimit est crassus humor (*qualiscunq; fuerit*), in rariorē formam redactus, qualitate maligna affectus, vel qualitas ipsa aliunde per halitum aut auram illuc ascendens, siue à veneno sumpto aut in corpore genito, siue ab vlcere cac[...]ē he, siue [...] alia affectione, vt v[...] edit[...], ex lacte in pueris, vel [...] tibus, siue ex lu[...]gio membri prodeat, vel [...] alibi [...]is, vel *vt Gal. refert* & nos etiam vidimus, ab aura ab aliquo peculiari mēbro [...]

79 A Vtru[...] doctissimorum virorum consensu constat[...] c affectum simillimum esse somno profundo, [...] apoplexiæ, tremori & aliis affectionib', ob id [...] tiae [...] dentium similitud[...]ne, in [...] Cælium Aurelian. id egregie differere, quia dividens epilepsiam in species, hæc scribit verba: *Sed cum passionis species duas esse*

Epilepsiæ duæ species.

probatur: vna, quæ somno similis altissimo videtur: altera, quæ diuerso raptu corpus afficit: harum prima grauior indicatur, siquidem est similis apoplexiæ. Ex quo loco iuxta optimam rationem infertur, epilepsia correptos posse & vehementer concuti & grauius dormire: quinimo cum somno corripiuntur, grauior & periculosior existit affectio, & grauioris mali præludium. Quod si velis. Aute testimonium repetes, proprio capite statuere, esse epilepsiam quā dam absq; spasmo sensato, ne quis existimet solam eam esse epilepsiam, quæ deprauatis motibus insignitur.

Epilepsia absq; spasmo quæ.

B Sed dubitatione dignum arbitror, *si epilepsiæ potissima conditio est, quod in natura sensitiua [...] nobilissimi pel[...] motibus prædictis, quanam ratione epilepsiam tulicabimus eam, quæ sciferem caret*: Cui dubio respondeo coniectandum esse hanc accidentium varietatem à varietate morborū, qui in epilepsia reperiuntur, necessario subortā: & pro morbi dominio in ipso aff. ctu, ita quoq; hoc aut illud accidense lucescere magis. Nam licet vniuersa fere hui' mali ratio in obstructione sita sit: hanc scimus aliquādo potentias lædere sentientes easdem in propriis ventriculis obstruendo, vt in apoplexia: aliquando vero humores obstruentes deterrima etiā qualitate affecti irritant magis potentias ipsas expellentes, partibus ipsius cerebri dilaceratis & irritatis. Quo facto, iuxta optimam rationē est, ob grandem illam obstructionem hebetescere magis sensus, & veluti somno laborantem sopite: ab irritamento verò & cerebri mordicatione moueri intra corporis partes cerebri & spasmum illum (*vt Auic. fert*) non esse sensatum: at dum conspicimus mordicationem esse maiorem, motus oriri vehementes. Namq; vt idem Aurel. scribit de mente Asclepiadis, epilepsia aliquando fit percussu & dimisura membranarum, quæ cerebrum regunt: quo tempore coniectandum est, affectum cerebri reducibilem esse ad solutionem continui, etiamsi prærequiratur obstructionia quidam modus: sensu tamen omnino non priuantur ob substantiæ obstruentis tenuitatem. Itaq; prævalente obstructione obdormiscunt laborantes, & licet interius contremiscant, exterius tamen parum aut nihil apparet: prævalente verò mordicatione & acrimonia, conspicue conuelluntur, & sensibus veluti obdormiscunt.

Epilepsia num ✝ sensu ✝ da, q[...] caret.

G

Sed dubitatione dignum ēt est, *an epilepsia à sanguine aliquo modo posit oriri*? quod pauci Neoterico rum in dubium verterunt: solus enim Hipp. *4. de morb. aut.* & Gal. à quibus Auicenna mutuauit, id expresse t[...]ssus est, vbi quis vino vsus est copioso, vel nimio vsus exercitio, quo sanguis feruorem contrah it, ita vtq; ea ratione ad caput, *vt Gal. ad[...] 3. aph[...]* : [...] vasa repleat: quem nitens natura pellere, consimilem generat motum. Verum si quis rem diligentiùs pensitet, reperiet procul dubio simillimum esse hunc affectum spuriæ apoplexiæ, b intercepcionem vasorum: cæterùm quia nō est adeo grandis compressio aut coarctatio seu spirituum intercisio, vt in prædicta apoplexia, ob id aliqui spiritus permeant, quorum motio, fletionatura motus illos exsequitur, vt expellat, quod offic[...] tionis eaus[...] persentit fore: atque hac leg[...] licet coniicere hanc epilepsiæ sortem ex sanguine posse fieri.

Epilepsia vtrum ex sanguine fieri possit.

D

Licet primo accessu hui' aff. ct' cognitio adeo fr[...]

Epilepsia quibus signis innotescat.

cilis sit, quod signis nô videatur indigere, cum hoc tamen, ne quis facilè decipiatur, ea scribere oportet, quæ vel instantem accessionem indicent, vel causarum differentiam monstrent, & per consensum aut primogeneam affectionem morbum esse pa-

E tefaciât. *Primò* itaq; cum accessio futura est, maximè cerebro primario affecto, sensuum hebetudines, vertigines, tendonum grauitates, venarú colli repletiones & distensiones repentuntur: cùm verò iam instat accessio, oculi caligine obtenebrantur, tardiores reddûtur in omnibus sensibus actiones. Respondent quidem & loquuntur, tardè tamen, & mentis torpore corripiuntur atq; vertigine, grauitate & dolore capitis. Cùm verò vêtriculus causa est, antecedit nausea frequens à cibo, sed frequentiùs ventriculo ieiuno cum oris amarore, & vberior pituitę fit vomitus: paucis assumtis cibum fastidiunt & crudi sunt, flatibus replentur, & præcordia elata habêt. Quod si accessio iamiam institerit, splêdores quidã purpurei aut nigri vel mixti circa oculos versantur & discurrunt, aures sonant, iracûdi fiunt, aut tristes, & ea occasione citius succrescit affectio. Addit etiam Cælius Aurel. *Sequitur quibusdam immobilitas perfecta cum ore demisso, attestante pallore cum aspiratione tarda & pulsu magno atq; alto soporis simili oppressione.* Quã sanè epilepsiæ spe-

F ciem distingues ab apoplexia, respiratione tarda, & à somno profundo, quod ab expergefactione non iterum cupiunt dormire: præterquã quod sic affecti subito inciderunt in accessionem: quod soporificis affectionibus non accidit. At si ea vtero prodeat malum, facile disces ea vêtris inferioris murmurio, ex suppressione aut inprospero fluxu mensium, & aliis, quæ fusius scripta reperies *lib. nostro de fœminarum affect. c. de epilepsia ex vtero*. Sed si ea peculiari aliquo membro aura quædam oritur, id môstrant illius partis symptomata: præterquam quod sic affectis raro spuma per os excernitur, aut quam parcissima: iis verò cum à particula neruosa procul à capite sita incipit consensus, magni pedum aut manuum digiti conuelluntur, vnde & dolor & stupor atq; tremor subsequuntur, & protinus caput affectione corripitur. Quibus profecto fragor oritur & totius corporis confractio accidit, & cum iam malum aduentare persentiscunt adiutores aduocant, quod futuram calamitatem præsagiant. Alios etiam clam & occulte, veluti inuadente fera, pauor corripit, atq; obumbrationis opinio incessit, & mox procidunt. Verùm si ea venenatæ ferę morsu id etiã contingat, interrogatione facilè

G constabit. Aliis verò nihil horum accidit, sed veluti somnolentii incedunt, tristes & timore pleni, quos accessionis loco somnus profundus corripit, quibus aliquando maxilla tremit, nonnunquam brachium, sæpe oscitationes & pandiculationes accidunt citra euidentem conuulsionem, aut saltem cum leui oculorum peruersione, quod fre-

80 A quentius infantibus accidere conspicimus. At cû morbus iamiam incipit, sensibus captus homo iacet, mille conuulsionibus sese distorquens, & interdum maxilla hiatu oris procidit, interdum verò conuulsione dentes contenit, oculi inuersi sunt, palpebrę cum palpitatione frequenter dehiscunt, malæ rubentes palpitant, labra interdum quidem in acutum clauduntur, eorum vox nihil, nisi gemitus & suspirium est ac respiratio suffocatiua. At vbi ad mali remotionem peruenitur, tunc sponte vrinam reddunt, & aluus fluit & genitura excernitur, osq; vehementer humidum habent, & spumam ore profundunt, maximè capite per essentiam affecto.

Præsagium.

Primò disceptandum sese offert, quid sentiendum sit de hoc morbo iuxta ætatis mutationem. Quippe falsò multi & Galen. etiam arbitrantur, *epilepticos non sanari, si ante 25. annum sanitati non restituantur.* Nam revera Hipp. sententia, qua ipsi suam

Epilepsia vtrum sanari possit.

tuentur, non id profert, sed eos, qui ante pubertatem comitiales fiunt, statuit, mutationem mali

B ante 25 annum accipere, & quibus post 25. accidit epilepsia, vsq; ad mortê ipsos comitari, quod malum sit immedicabile defectu caloris. Pro huius dubij enodatione statuendû est, his non obstantibus, nô esse omnino desperandum à salute in his, qui 25 anno non senescunt, neq; adhuc si post 20. morbo corripiantur. Ratio potissima est, quia nô solum exsiccatur cerebrû ab humiditatibus hunc affectum efficientibus vsq; ad id tempus, sed etiã toto vitæ discursu. Namq; sanitatis ratio sita potius est in caloris augmento, quàm in exsiccatione humidi superflui. & quia calor augetur vsq; ad vltimum iuuentutis terminum, ob id, qui ante pubertatem eo morbo corripiuntur, sanitati possunt restitui toto tempore, quo caloris augmentû durat. Cæterum qui post 35. annum, aut saltem post vltimû iuuentutis terminum epileptici fiunt, non ita, quia neq; calor deinceps sensibiliter crescit, & causa grauissima est, quæ tantum calorem superauit, & ob id sic affecti epileptici commoriuntur: licet aliquando exsiccatione media, quæ humidum ebibat, possunt non mori epileptici, vt vulgò C fertur.

Epilepsia quænã periculosior.

Præterea scito omnem epilepsiam acutissimorum morborum more accessiones habere breues & periculo plenas, eoque periculosiores, quo frequentius acciderint, aut longius protrahantur: cû hoc tamen morbus ipse ex diuturnorum sorte existit, adde, vt nisi ante integram iuuentutem, vel menstruis erumpentibus, aut puerperio solutus fuerit, sæpe per vniuersum vitæ spatium plerunq; protogatur. Vtcunq; tamen sit, is affectus, qui per consensum fit, minus periculosus existit, licet aliquando grauissimas molestissimasque habeat accessiones: qui per essentiam in capite præest, minus graues, sed magis periculosas, quod crassior materia principalius membrum obsideat, quę cum graui sopore laborantem opprimit, est enim apoplexiæ aut paralysis præludium. Quod sanè de epilepsia per essentiam subaudiendum est, *vt voluit Gal. lib. 4. de rat. vict. com. 27.* nam quæ per consensum efficitur, nullo modo in epilepsiam aut apoplexi- D am mutari potest, *vt Galen. explicuit 4. de locis, cap. 2.* qua quidem ratione censeo has duas sententias conciliari posse, vel quod raro accidat, (*quæ per essentiam est*) mutari in paralysin, contingit tamê aliquando, *vt Gal. visum est 4. acut. com. 27. & Hipp. etiam lib. de morb. sacr.* Præterea hęc sæuissima morbi conditio inter viros, pueros plerunq; apprehendit, & inter fœminas, eas quæ vterinis molestantur affectionibus.

Epilepsia quibus medicamentis curetur.

Ante tamen quam peculiarem curandi rationem aggrediar, expendisse oportet, quam Hippocrat. & antiqui omnes huic affectioni medendi viam attulerint. Inquit enim *2. aphor. 45. Quicunque iuniores morbo comitiali laborant, mutatione*

maxime

maximè enim & locorum & victus liberantur: cuiet-iam consimilem addoxerat *lib.6 de morbis vulgarib. part.1.* sententia illa: *Infantium epilepsia in iuuenibus etiam.* Quibus sententiis tria esse considerationa euidenter

E constat: *Primum* est, eum, qui hac affectione consenescat, nullum beneficium ab auxiliis susceptate: *Secundo*, recentem affectum sanabilem esse: *Tertio*, iuniores saniati testim: ætatis, regionis, & victus mutatione. Quod verò ætatis mutatio (*ea lege, quam antea statuimus*) id beneficium præstet, maximè aliis præsidiis adiuta, constat ex Hippoc. & Gal. *3 aphor. Plurima enim* (referunt) *affectiones pueriles iudicantur partim in quadraginta diebus, partim in septem mensibus, partim in septem annis, partim ad pubertatem accedentibus. Quæ vero permanserint affectiones pueris, neq; exsolutæ fuerint circa pubertatem, aut fœmellis circa mensium eruptionem, diuturna fieri solent.* Quod generaliùs de omnibus diuturnis affectionibus dixerat Hippocr. *lib.2. de morb.* per hæc verba: *Morbi quidam post septem annos, alii post quatuordecim.* Ratio profectò huius veritatis est, quia cùm prædicti morbi diuturni sicca sint naturæ, tardissimæ sunt solutionis, quo fit, vt necesse fit vò laborans ætatem antea mutet, quàm sanitatem recipiat. Sed huic accedunt tres potissimum ra-

Ætatis mutatio quid præstet in epilepsia pellenda.

F tiones ex ætatis mutatione desumptæ, quippe ætatis mutatio trifariam huic malo prodesse solet: tum ratione circuitus; nam cum ipsa ætatis mutatione sequitur transgressio temporum morbi, quæ, vt dictum est, longissima sunt: tum etiam ratione habitus, qui morbis prolongandis robustior & vegetior ætatis cursu efficitur: tertia verò, non, vt multi asserunt, eò quod Venerea, quod Venus suapte natura potius capitis imbecillitatem afferat, & morbis signatim capitis aduersissima exsistat, sed quia maturiores ætate facti, rectiùs & exquisitiùs viuunt, aut plus habent caloris, quo duritie humorum emolliescat, frænetur que magis, ac exercitiorum robore vegetior fiat. Quibus constat, si hæc beneficia, quæ ex ætatis mutatione sequuntur, prodesse huic malo non possunt, difficilem esse curationem. Verùm ne quis deceptus dubia spe mutationis ætatis, regionis, aut victus, curationis occasionem in posterum differat, diligentiam ætatis ac regionis mutationi adiungere oportet, curationemque per interualla adhibere,

G ne, si fortè ætatis mutatio malo non suffecerit, simul cum ætate prætetita prætereat quoque curandi occasio.

Verùm cùm constiterit, neque in pueritia, neque aduenicnte adolescentia malum cessasse, nó oportet omnium ætatum cursum citra auxilia transigere, ne, cùm eas adhibere velimus, adeo firmatum exsistat malum, quod auxiliis cedere nequeat. Primo itaque si primæ ætatis mutatione nullum subsequatur beneficium, (*quantumuis aliquibus præsidiis vsus fuerit, nam antea mutare aut citra auxiliares manus ætatis mutationem exspectare vanum & absurdum fere arbitror*) confugiendum

A 81

tunc est ad longinquam regionem, vel ad patriam habitationem, vt aperte Hippocrates *prædicto aphoris.* consuluerat, sed specialius *6 popul part. 5.* vbi inquit: *In morbis longis terram mutare commodum est:* & *lib. 1 ae 3. de diæta, & de locis aquis & aere,* inquit: *Temporum varietates potissimæ sunt, quæ naturam nostram permutant, deinde regio, in qua quis nutritur.* Ratio profectò huius dogmatis est, quia cù in morbis

Regionis mutatio quid præstet in epilepsiæ cura.

diuturnis caussa & affectus connaturales facti sint, constat, naturam quoque mutandam fore, vt ad eius mutationem, quæ ipsi connaturalis sunt, etiam mutentur: quo fit, vt tantopere antiquioribus probata fuerit locorum mutatio. Verùm quatenus ad hanc mutationem attinet, credendum est, non satis esse, neq; sufficere, quemuis epilepticum ad quamuis regionem mutare. Quippe mutatio debet fieri vel ad similem laborantis temperiem, aut ad mediam & temperatam, vel ad contrariam morbo aut caussæ, vel ad eam, quæ vim habet conterendi digerendiq; caussam. Sic profectò imbecilles & languidi laborantes, & quibus opus est vires reficere, ad temperatā vel similem regionem suæ temperiei mutandi sunt, quo vires vegetiores factæ, morbum sua sponte infirmare ac deonerare possint. At qui robusto sunt habitu, & validioribus viribus, ad contrariam morbo regionem mittendi sunt, vt victus & regio simul morbum superare possint: verùm qui viribus constant, & morbo non plurimum molestantur, sed solùm diutina eius duratione ob materiæ tenacitatem, ad eam regionem migrare oportet, quæ peculiari temperie nata sit humores tenuare ac insensili vacuatione discutere, quales sunt maritimæ, & quæ montibus pinniferis scatent, vt suapte natura natæ sint id beneficium præstare.

B

& qualiter fieri debeat.

At quia non satis est, hæc omnia secundùm rationem fecisse, vt impotentius hic morbus subsidium recipiat, quinimo neque multa alia, nisi victus (*cui proprium est corporis naturam tueri & mutare*) & vitæ ea mutatio & institutio fiat, quæ præcedenti omnino sit aduersa; ob id inter potissima auxilia huic morbo proficua, iure optimo victus mutationem commendarunt veterum sapientiores. Cuius rei mirabilis extat sententia illa Galeni *lib de attenuante victu, cap.1.* per hæc verba: *Vidi arthriticos, in quibus ossa erant indurata, difficultates inspirandi mutteratas, lienis, & quod maius est, iecoris tumores duros, tum comitiales incipientes sola victus attenuantis ratione obseruata curatos.* Sed quid moror, si certū est, alimenta quàm facilimè nostrum corpus mutare, quo mirum non est, corporum vitia mutari. Sed qualis futura sit victus mutatio, nunc videndum est. In qua sanè re asserimus, non licere indistinctè quemuis victum porrigere, sed temperatum, aut similem, qui vires reficiat, aut cōtrarium, qui morbum propellat, vel attenuātem, qui caussam elidat. Cuius autem eorumque sit quiuis horum, millies superiùs dictū est, & inferiùs etiam leges, cauens potui aut victui admiscere aliquid *coriandrorū*: nam vt Dioscoridi placuit *cap proprio*, caput sui natura petit, ita vt si largiùs sumatur, delirium inducat. Sic nec plurimum probandum est, *semina coriandri, vtcunq; modo preparata* porrigere, quia facilè sicum ad caput ferunt vapores & quosuis halitus: secus res se habet, vbi malum iam in capite viget: exsiccare enim creditur, & robur addere.

Victus ratio quid præstet in pellendis morbis.

C

Victus epilepticorum qualis esse debeat.

D

Sed his missis ad peculiarem curationem deueniendum est, in cuius initio moneri Medicos oportet, vt quàm diligentissime huius morbi primordia intueantur, & caueant, cum his tēporibus faciliùs ex quouis præsidio subsidiū natura suscepte, tunc enim occulta sunt epilepsiæ signa: nam adeo sunt accessiones mites, leues, & similantes alios affectus, q. vel peritissimos Medicos decipiant. Similiter quidē non [illegible] qui sic afficiuntur, vertt-

NOTA & ADVERTE.

vertigini, pedibus vacillantes, ne q; prorsus in terram procidunt, sæpe quasi terrore perciti clamãt, E præsertim pueri, ac prolixiùs & subitò absque occasione plorant, præcipuè cùm inter dormiendũ affectio corripit: multi ex his oscitãt, alij frontem perfricant, alij metuunt, tristantur, & tremunt, & postea nihil horum recordantur. Quæ omnia & pleraque alia diligenter rimari oportet, vt antè, quàm malum firmetur, auxilijs præueniatur.

Puerorum prouidẽtia. Primo etenim loco sese offert puerorum curatio, vt qui frequentiùs hoc malo corripiantur, lactis vitio aut noniter alimenti sumti cruditate, atque ob id ventriculi consensu, nisi affectus tanquam hereditarium onus successione maiorum contrahatur. Quo tempore frustra est puerulum mille auxiliorum sortibus inutiliter torquere, sed necessum est, trãsactis viginti aut triginta diebus, si imbecillus sit puer, in occipitio fontanellam aperire, qua malus ille habitus spiret, efficiaturq; lactis beneficio alter laudabilior. Verùm dum recens est in puerulis affectio, duplicem habet curandi rationem: vnam, quæ accessioni debetur (*sæpe enim ex negligẽtia in accessionibus habita, morbus efficitur essentialis, aut grauior & periculosior, vel in grauiorẽ degenerat*) alterã verò, quæ radicitus morbũ euellit.

Epilepsia pueorum recens quibus curetur. F

Pueri epileptici in accessu qualiter curandi. Sic profectò, quos vexat affectio, ita disponito: Corpus, quod motibus rapitur, loco lucido, vt foras euocetur humor, & mediocriter calido, vt id commodiùs fiat, locato, sublimiori posito capite, ex quo membra, vt natiuus excitetur calor supernè & deorsum, confricari debent: dentes, quos sæpe (*ex conuulsione temporalis musculi, qui primo afficitur solus ob cerebri affinitatem*) constringunt, vnde etiam imminet suffocatio ob suppressionẽ excrementi spumosi, curandum est, vel manibus, vel alia ratione aperire, vt exitum illi præstent. Linguam etiam & palatum illinire oportet *theriaca* vel *mithrydato* dissoluto in *succo rutæ*. Quod si per consensum fuerit affectio, non inconueniet suffumigare puerum *belzoino*: si tamen vomitus excitari possit, breuiorem reddes accessionem, sin autem, *oxymelitis scyllitici* modicum porriges. Verùm G si accessio diu durauerit, non erit abs re occipitio apponere linteum madidum *oleo rutaceo calidissimo*, vel *puluerem semiustata* admixtum *belzoino aut oleo vulpino*: item *theriacam calidiam* quoque vel vino dissolutam: prosunt & *mithrydati* cum *oleo laurino* calidiusculæ inunctiones. Nec minoris momenti est (*& ne iterum redeat accessio*) ceratum ei parti apponere ex *pice*, aut *thecacarna cum theriaca*, *vel pulueribus seminis rutæ*, *aut theriacam ipsam cum pulueribus seminis maioranæ*, *aut belzoinum cum semine o-*

82 A *cymi*, *vel cum puluere caryophyllorum*. Ad quorum pensum alia non pauca effingere poteris: inter quæ non minoris est momenti, occipitium abluere *aqua vitæ stilla*, aut vbi ferbuerit, *semen rutæ vel ambra grisia parum*, *aut caryophyllus*, vel ex discutientibus & roborantibus aliquid. Dimitto hac in parte alia auxilia, quod vel suspectione non careant, vel parui sint momenti.

Pueros epilepticos lactantes curandi ratio duplex. Reuocatis ab accessione puerulis, seu quibuscunque laborantibus, duplicem habet affectus curandi aut præcauendi methodum, cùm duplex quoque principium oboriri constet: nimirum, per Consensum à ventriculo, & per primogeneam affectionem. Præterea cùm à ventriculo oritur malum, duplex rursus insurgit curandi ratio: vna, quæ ventriculo diligenter prouideat, ne ampliùs aut quid generet, aut ad caput transmittat: altera verò, quæ præcaueat, quo minùs caput amplius recipiat, & si quid receptum est, euacuet sensili aut insensili euacuatione. Ventriculo prouidendum est (*modò vitiosum lac sit*, *modò concretum*, *modò pituitosi & crassi humoris ipsum inundent*, *modò quauis* B *alia sit corruptio ex victus in statu*, *aut ex nutricis perperam gubernaam*, *vel ex quauis alia caussa*, *quæ ventriculum male afficiat*) per ea auxilia, quæ vacuandi per infernam aluum potestatem habeant. Nec plurimum innitendum est in his, quæ vomitum mouent (*licet accessionem immanere dictum sit*) nisi admodum puerulos nauseabũdus fuerit, & malum ex corruptione cibi aut lactis oriatur: nam citiùs & faciliùs caput petunt humores aut halitus. Quod si vomendi necessitas vrgeat, & puer ex maioribus sit, & id possit imperatus efficere, præmissa leui purgatione id tutiùs facies: sin aliter, à leui præparatione corpus purgabis: ac si accessiones plurimum vrgeãt, quotidie, maximè cùm huiusmodi corpora lenissima admodum admittant medicamenta, tardare enim in talibus malum est. Sic enim pueris, qui lacte aluntur, sat est ℥ j. *mellis Persici*, *aut syrupi solutiui rosarum*, *vel mannæ electæ* modicum præbere. Quod si primo accessu ℥ ß. *mellis Persici*, *aut prædictis syrupis cum modico mellis scyllitici*, *aut oxymelitis* præstiteris, ex vsu facies, maximè si lac C coagulatũ aut crassam pituitã mali fuisse causam cognoueris. Vacuata igitur materia iuxta quantitatis indigentiam, mox accedendum est ad consumtionem superflui humoris: hac vna habita distinctione, quod si concretum lac mali causa fuerit, medicamentis, quę reliquias conterunt, ea addere oportet, quæ coagulatum lac nata exsistant liquare, veluti sunt *syrupus de absynthio de hyssopo*, *de mentha*, *cum decocto hyssopi*, *origani*, *pæonia*, *stœchados*, *& Aristolochia*. Præstat item *coagulum leporis*, *oxymel simplex*, *vel mel aliud ex scylla*, cuius memineto *parte vltima huius partis*. Mel item passulatum paratum hac Mel passulatum. forma præstabis: *agarici trochiscati* ℥. iij. *infundatur in aqua* ℔ ß. agaricum detrahito, & in eadem infusione passulæ pingues infundãtur, donec turgeat, & turgidæ in noua aqua coquãtur ad extremum, & exprimantur in modica aqua, quæ remansit ex secunda infusione, cum qua iterum ad mellis spissitudinem coquatur, quo vteris in paruulis, & in adultioribus in maiori dosi: ac præstabis etiam *passulas* vel *prunas*, prima *agarici* infusione decoctas. Præstabilius tamen est, dum effectus reuertitur, D *mel* aut *oxymel scylliticum* præbere, maximè si addideris *theriaca*, *smaragdorum*, *mithrydatii*, aut *confectionis de hyacintho modicũ*. vel *theriaca magna*, si somno propensus puer non sit, verendum quidem est, ne propensior fiat. Verùm si ventriculi consensus simul cum mali initio in capite iam suscepto adhuc perstiterit, præmissa secunda purgatione, puerulo bis die porriges *duo cochlearia stillatitiæ aquæ ex theriaca smaragdorum*, *& viperarum ana* ℥. j. *mellis despumati* ℥. iiij. *decoctionis radicis pæoniæ* ℥. ij ß. *succi absynthij* ℥. j. ß. *florum stœchados* ℥. ij. fiat instillatio in duplici vase. Item porriges confectionem ex *theriaca smaragdorum*, *cum pulueribus coralli*, *pæoniæ*, *& vnicornu*, *ac vermiculorum rubi*, *& melle rosaceo*, *cum modico oxymelite*, si lactis coagulati suspicio fuerit.

Quod si humorem pituitosum abundare comperiamus, *mel rosaceum* summo manè porriges cũ

syrupo

E *syrupo* [illegible] *ibus citri, de m* [illegible], aut *de hyssopo* cum aliquo ex prædictis decoctis, & quod vilius est, cum *aqua stillatitia ex cerasis*, aut *in stillatam ex melle & scylla*, vel *ex radicibus pæoniæ viridibus*, vel *ex tilia floribus*, vel instillata etiam *ex theriaca*, *melle rosaceo*, *& radicibus pæoniæ*. Et quod in præseruatione & reliquiarū consumtione experimento fidissimo mihi habeo obseruatum, est *mel decoctum & despumatum*, *cum medi. os sambuco*, *& oleo amygdalarum dulcium*, quo vteris tertio vel quarto quoque die.

Nutrici qualiter prouidea- tur. Interim tamen, dum hæc adhibentur, & alia, quæ mox referam, nutrici prouideodum est, ne, si vitium lactis caussa sit, puerulum medicamentis inutiliter conteramus. Cuius lac mox inspicies, quod si amarum, insipidum, vel alio deterimo sapore vel odore affectum, vel crassa substantia aut fœdo colore insignitum cōspexeris protinus nutricem mutabis, & maxime si ei menstrua succreuerint. Quod si fieri id non possit, aut difficile sit lac ipsi molieri corriges, mutata victus & vitæ institutione, maximè in contrarium vitii, quod in

F lacte cognitum fuerit: purgabisque ipsam, facta præparatione iuxta idæam humoris peccantis, ita vt omni arte cures lac in melius mutare.

Verùm quia sæpe malum eo miseriæ deuenit, vt prædictis auxiliis non cedat, purgare iterū puerос oportebit, ac sollicitanda etiam frequenter aluus est clysteribus ex *mulsa* & *oleo*, & *glandib ex felle porci*, *ex sapone*, *ex pilulis*, *ex granis pini*, & *ex alumine*.

Quod si frequentius velis ventrem excitare, vtere *oleo sesamino*, aut *amygdalarum dulcium cum saccharo* per os sumptu, dum puerulus it dormitum. Prosunt etiam *vermiculi quatuor nascentes in lanuginosis folliculis rubi*: Item ab expurganti medicamento, vti oportet succo, qui exprimitur ex *cepa extractum & plena theriaca & croco in furno decoctis*: neque non & *succo rutæ cum melle*. Præstabit etiam porrigere puluerem *visci quercini*, *coralli præparati*, *cornu cerui*, *cranei humani & sacchari ad pondus omnium*, in his qui adultiores sunt. Verùm in puerulis cum

G *melle* ex prædictis pulueribus linctum efficies, & desuper lac sugere permittes.

Tandem inunges ventrem exterius, primo his, quæ ventrem emolliunt, faciliorem q, reddunt ad purgationem, velut est *emplastrum ex lino & axungia porci*, *aut butyro recenti*, *minutim incisis & pilatis*. Quem quoque vsum præstant *lapathi maioris folia frixa butyro & oleo sesamino*, vel decocta & pistata

83 A cum eodem *butyro & axungia porcina*. Idem etiam ferunt præstare folia *brassicæ* aut *Mercurialis* eodem modo præparata: quod si prædictis addideris *croci* aut *fermenti modicum*, puerulum vtiliter purgabis. Tandem inungere ventrem exterius oportet his, quæ robur ipsi addant, quale est *oleum d. absynthio*, *de spica*, *de mentha*, *a. t bal* [illegible] *vel ol. o de terebynthina cum pulueribus cordialis & diarrhodon*. Inunges etiam ventrem cum *melle & pul* [illegible] *finapis*: quibus, si addi [illegible] aranearum cass[illegible], non parui momenti medicamentum facies. De inceps vero capiti est prouidendum, ne amplius infecentur: cæterum non [illegible] nibus auxiliis, sed primo diuersionibus, & [illegible] odun [illegible] us, quæ vim habeant corroborand [illegible] tendi, *vt paulo inferius legis*, [illegible] *nuper* [illegible] *ad lucitus*.

Epilepsia per essentiā qualiter in Ve [illegible] qui [illegible] quent us a primo morbi insultu pe [illegible] omni diligentia curandum est à capite pe [illegible], quod susceptum habeat:

his tamen auxiliis, quæ per [illegible] halitun pituitam in capite contentam ex [illegible], aut per communes meatus maximè per p[illegible], ex [illegible] ctu eius cum *melle rosaceo* vel *melle scyllitico*, aut *ab melle cum sale vel theriaca*, donec pituita defluat q [illegible] fané digitis ab ore pueri in plorantu extrahenda est. Idemq; faciès appositis capiti, quæ ipsum roborent, discussa materia ipsa, qualia sunt multa, quæ conficiuntur ex *chamæmelo ex anetho*, *coriandro præparato flor. hade. pulegio*, *maiorana hysopo ruta*, *radicepæoniæ grana tiniliorum*, *& fœniculo* [illegible] *in puluerem redacta*: ex quibus confici p[illegible] & cucufæ, acetiam puluetes, qui per ca[illegible] partim iteram præstant efficaciam: Conficiuntur etiam lauacra ex decocto prædictarum rerum.

pueris in capite recepta, pet [illegible] B

Epilepsiæ ex lumbricis ortæ signa. Monendus tamen hac in parte mihi lector est, ne epilepticis accidentibus de [illegible] pi [illegible] ur, cum vidictum est, non minus ex lumb [illegible] s hanc affectione orni constat, quàm ex quauis alia ex prædictis caussis. Quod distingues ex profundiori somno, ex dentium stridore inter dormiendum, ex oculorum hi [illegible] ita vt adstantes videantur intueri, ex C pruritu narium, & continua manuum apprehensione supra ventriculū, ita vt velle dilacerare vestes videantur: quibus autem sic affectis con[vul]siones diutius durāt, quā in vera epilepsia. Quod

Caussa. sane malum plerunq; pueris post lactationis tempus accidere constat, ex immodico & inordinato panis esu. quos dum sic cognoueris affectos, amaris medicamētis purgabis, *absynthio* minutim, *aloë* & *rhabarbaro*, ea quantitate, quam permiserit ætas:

Curatio. sat enim est, puerulis à secūdo ad sextum annum ad ℈ j. ad ʒ. ß. porrigere, dilutam *aqua lupinorum*: Vel clysteria adhibere ex *hydromelite cum aloë*, & tandem alios, quæ *cap. de lumbricis*, scripta reperiex.

Ferrum candens quando locum habeat in puerorū epilepsia. Verùm si affectus neq; vacuationibus præmissis, neq; aliquo ex prædictis auxiliis cedere videatur, protinus multorum & meo etiam iudicio, veniendum est ad eam operationem, quæ ferro candenti occipite fit. Quod tamen auxilium neq; temere & vtcunq; aggredieris, sed hac lege seruata: Si infans hoc hæred tatum onus portauerit, aut maiores natu fratres idem morbus corripuerit, mox exhibito medicamento expurganti, aut si D accessionum frequentia viget, depositotantum ventris onere, protinus fontanellam eadem die occipitio aperire oportet. Verùm si primitus hoc

Fontanella quando. malo pueri fuerint correptus, non temere licet occiput aperire, sed tentandum est, prosinenne auxilia, quæd ximus, quod si nihil profuerint, & accessionum frequentia ac vehementia plurimum vigeat, nō licet eadem auxilia iterum repetere, & frustra occasionem maioris præsidii prætermittere: sæpe quidem vnius diei spatio per essentiam efficitur: quia vitium lactis facile ob lympathiam, quam cum omnibus partibus, vt adæquarum alimentum habet, caput per essentiam afficit: sunt enim efficacissima vitia, quæ ex alimento emergunt. Quapropter mea fontanellā ea in parte excauate oportet, etsi Medicus [illegible] affectū esse per cōsensum a ventricul[o], quibent pueri ratione ætatis in capite morbo [illegible] apparatū, quo proni illi [illegible] in epilepsiam per [illegible] ogeneam [illegible] E fectionē incidant, si etiam vt ratione ni [illegible] bosi [illegible] ius, licet per cōsensum sit aff[ectus], expedit [illegible] fontanellam aperire. Nam postquam in pueris affectus per prim[am] gen[erationem] à affectione [illegible] est,

est, raro auxilia prodesse conspicimus. Quapropter ad efficacissimum hoc præsidium properandum est, nisi præsidia, quæ diximus, profuerint: quod dignosces, quia accessiones fiunt minores & tardiores.

Pueri ablactati, epileptici, qualiter curandi.

Quod si transacto lactationis tempore, adhuc affectus perseueret, aut ad manus Medici accedat is, cui nullum ex prædictis auxiliis adhibitū fuit, vel nullum profuit, alia potius via incedendū est, nimirum vitæ & victus ratione in cōtrarium mutata. Quo tempore considerandum est, an puer boni sit habitus, carnosus, & copiosis vsus cibariis: nam tunc doctissimorum est consilium initium curationis auspicandum esse à sanguinis detractione, idq; si accessionum raritas permiserit, ineunte vere: sin aliter, quouis tempore. Sed con-
F sultius arbitror esse in his priùs aliquo expurganti pharmaco vti: at si copiosior apparuerit sanguinis copia, ex altero aut vtroq; brachio, iuxta virium tenorem, sanguinem demere, vel si ætas venam tundere non permiserit, crura scarificare. Si tamē sanguinem redundare compertum sit, aut saltem puerum esse solidæ corpulentiæ, satius eo tempore est, à quàm distantissimis partibus sanguinem detrahere, ne forsan eo extracto ex vicinis capitis partibus maior ipsi succrescat imbecillitas, & ea occasione accessiones vehementiùs irruant. Quã obrem probarunt ferè omnes auctores, ex talo sanguinem mittere: nam & distantius auertit copiam, & longè minùs labefactat capitis & reliquorum viscerum facultates. Verùm si puerulus hirsutus sit, gracilis, nigrioris coloris, ita vt signa ferè omnia adustos aut melancholicos succos attestentur: vel si fuerit admodum vorax, intempestiui q; exercitiis deditus, fugiendum est eo tempore à sanguinis detractione, & negotium omne purgationibus est committendum. Priùs tamen
G statuendum est, hos & reliquos cauendos esse à vini vsu, moderandosque optima victus ratione, minùs tamen exsiccante, quàm in reliquis pueris.

Quo facto, & sanguine etiam misso ex talo præcautionis gratia, aut ex brachio, cù in accessionū vigentia & sæuitia id postulauerit, tunc ad materiæ præparationem deueniendum esse consulit Fernelius. Quod profectò facies *melle rosaceo, syrupo flor. bidos. de mentha, borragina, & oxymelite*, admixtis aquis & decoctis supradictis, aut *meliurato* ex de-
84 A cocto *angel. ex velpæonia*. Quo facto, si ventriculus mali caussam obtinuerit, bis, terve in mēse, dummodo æstiuum tempus non sit, pilulis ex *hiera Galeni mastychinis, aut ex aloe lota*, vel his, quæ ex *agarico, aloe, & rhab. rbaro*, æquis partibus conficiuntur, vteris. Quibus præmissis, ad ea, quæ reliquias cōterunt, deuenies, & ventri ac capiti ea, quæ mox diximus, appones. Tandem si hæc prodesse non videantur, & malum iam firmatum in capite esse constet, ad fontanellam confugies, quam in adultioribus probo magis in altero brachiorum aperire, quàm in occipitio.

Adultiorum curatio.

Altera autem curandi ratio adultioribus proficua sese iam offert: in qua primo inquirat prudens Medicus, *an affectus ille ex pueritia ortum traxerit, fueritq; inueteratus, an nuper genitus exsistat?* quod si ex nouiter factus sit, tunc inquirere oportet, *an ex aliquo animi pathemate, vel ex immodica Venere prodeat? an verò ex vitio alicuius membri: cuius occasione caput malum suscipiet* & rursus iterum exquirendum est, *an in fieri & per consensum habeat suum esse, an factum iam quid in cerebro obtineat?* nam iuxta has affe-B ctus varietates, variam etiam oportere excogitare medendi rationem.

Epilepsia nouiter facta qualiter curanda.

Qui vero nouiter factus est epilepticus, duplicem habet medendi indicationem: Vnam, quæ caussam & occasionem illidat: alteram vero, quæ caput præcaueat, quo minus malum suscipiet, & in ipso firmetur: sic dum passiones animæ occasionem præstant, distractione & animi tranquillitate ipsum pacare oportet, & exercitiis atque gratis loquelis animum distrahere ab his, quæ ipsum turbat: quibus adiunges Veneris abstinentiam, & si ex occasione prodierit, vberiorem alimentorum copiam: Capiti vero, vt mox referam, prouidebis, corde non minus omni roborantium genere præmunito.

Epilepsia inueterata qualiter curanda.

At vero dum inueteratus exsistit affectus, alia via incedendum est, nimirum per ea auxilia, quæ caput respiciant, quorum mentionem protinus, si priùs dixero, aduersus inueteratā epilepsiam, sed quæ per consensum accessionē accersat duplicem quoq; sese medendi rationem; vnam, quæ cōsen- C sum adimat: alteram, quæ capiti prouideat. Verū cùm membra, à quibus consensus demandari potest, varia sint, ob id cuiusque seorsim meminisse placuit, vt clarior vtiliorq; euaderet tractādi ratio.

Epilepsia ex consensu ventriculi qualiter curanda.

Mille occasionibus ventriculus capiti præstat huic affectioni apparatū, sed tunc maximè, cùm vel ex morsu oris ipsius per neruaceam substātiam cerebrum compatitur, aut biliosis & crassis simul succis abūdat, hisq; aliquo modo vitiatis aut corruptis. Consensus autem, qui per colligantiam neruosarum propaginum fit, magni est momenti atq; difficultatis: Primum, quia si os ventris aliquo acri atque erodenti humore mordetur, solet non raro syncopin lethalem inducere, nonnunquam & prædictum epilepsiæ modum: illud quidem, quia arteriosum genus afficitur magis coagēte simul vitioso calore, quorum occasione spirituum & caloris innati magna pars dissoluitur dissipaturque, quia laborās in syncopin & in mortem decidit, quia cor etiam ex ratione cōpatitur: D hoc vero, quia neruea substantia exceditur, morderurq;, magis & primo, ac id ob prædictam colligantiam cerebrum compatiens concutitur conuelliturque. Disces autem, epilepsiam hac ratione succrescere, quia in sic affectis parum aut nihil oblædūtur sensus interni, neq; externi, quia cùm nihil in cerebrum transmittatur, non est cur sensus oblædi adeo euidenter possint. Habet hæc affectio causas plerunq; acrem aut salsuginosum à capite defluxum per venulas neruosarū propaginum in os ventris deductum, qui succi, vbi consederint in ore ventriculi, mordicationē in eisdem partibus efficiunt, ac ex consequenti prædictum epilepsiæ modum. Cui medeberis per ea auxilia, quæ mitigandi & mulcendi vires habeant: in accessione quidē potu *aqua frigidæ* vel *haustu mucilaginosa substantia*, siue syrupus ex *papauere, violarum aut portulaca*, siue cuiusuis alterius rei, quæ cū similes vires habeat: Ventri vero adhibebis fotū consimiles vires obtinentem: Capiti vero in accessione nihil appones ad extra ipsum, *vt cap. de catarrho dictum est*, prouidebis. At si epilepsia succrescat ex biliosis & pituitosis succis putrefactis vel aliquo modo vitiatis existētibus in ventris ore cur... E

Epilepsiæ ex consensu ventriculi signa.

Caussæ.

Curatio.

insti-

instituens, *vt cap. de cardiacis affectionibus scriptum reperies.* Cæterum si ex eisdem in cauo ventris exsistentibus fiat, longe aliter curationem institues. Quo tempore cum aliqua accedit caussa, quæ hos mouere, exagitare aut vtcunque aliter ab eis halitum in caput deferre possit, mox qui sic affecti sunt accessione corripiuntur. Meminit Galenus huius affectionis *4. de loc. affect. c. 5.* sub historia Grammatici cuiusdam, qui ab ira immodica, aut cum vehementer doceret adeo excandescebat, vt protinus in epilepsiam concideret. Distingues autem ab eo membro affectionem prodire *ex sitis, oris amarore, sibi fastidio, nausea, animi angore,* & eo quod magis famelicos, quam saturos apprehendat: prætetquam quod *ventriculi dolor* excrementorumq; F natura id facile possunt ostendere, maximè cum certum sit, hos plerumq; in accessionem inducere externam causam, quæ prædictos succos exagitare valeat.

Sic mox curationis principium sumes ex clysterium vsu, quibus, si quid excrementitium vitiatumque in corpore supersit, abstergi facilè possit. Sed institues primo eam victus & vitæ rationem, quæ cruditatibus gignendis non sit apta, succosque vel temperatissimos, vel temperatis frigidiores nata sit efficere. Clysteria tamen recipiant decoctum *Aristolochiæ, centaureæ minoris vel calamenthi* ℥ x. *hieræ picræ* ℥ ß. *olei chamæmeli* ℥ iij. *sacchari rubri & mellis rosati* ℥ ij. *succi rosarum* ℥ iij. *salis* ℈ ij. Præstat etiam clysma ex *melicrato decoctionis calamenthi cum oleo communi & succo Mercurialis* conficere. Quo facto, mox ad purgationem deuenies, qua ante omne aliud auxilium vteris ex *manna, syrupo ex infusionibus rosarum, cassia fistula aut infuso rhabarbari vel foliorum senæ cum sero lactis.* Postea verò, vt G plenius purgare possis, humorem præparabis syrupo *borraginis, cum modico oxymelite, aut aqua lactis vel lupulorum:* à quibus pleniorem institues purgationem, vel per epicrasin, primo ex pilulis, quæ recipiunt *hiera Galeni* ℈ j. *agarici trochiscati, & rhabarbari ana* ℈ j. *mastyches, santalorum, cytrinorum, macis, rosarum ana* gr. vj. *cum succo cytri.* fiant pilulæ. Præstant etiam, quæ recipiunt *agarici* ℨ ij. *zingyberis, salis gemmæ, cinnamomi, spicæ vtriusque, cubebarum ana* ℈ ß. *castorei* gr. vj. *aloes non lotæ* ℨ ij. ß. *cum succo menthæ,* fiant pilulæ, quarum singulis diebus vnam capiat laborans, maximè si cognitum fuerit, ventriculum crudis succis abundare simul cum bilioso ali-

85 A quo recremento. Quod si hæc prodesse non videantur, ad vomitum laborantem cogere oportet, ita vt summo mane bis aut semel in hebdomada vomat, donec ventriculum constet immunem ab excrementis superesse. Quo tempore tueri ventriculi puritatem oportebit optima victus & vitæ institutione. At si reliquiarum aliquid superetit, medicamentis, quæ exterius apposita vim habeant resoluendi reliquias & roborandi ventriculum, rem ages: sic ipsum inunges *oleo de absynthio, nardino, de angelica, aut de abiete, vel emplastrum ex eisdem oleis conficies cum pulueribus cinnamomi, caryophyllorum, seminis angelicæ, diarrhodonis & diamoschi.* Quem quoque vsum præstat *theriaca* vel exterius apposita, vel intus sumpta, *mithridatium, electuarium diarrhodon, vel aromaticum rosatum cum aqua absynthij, aut caryophyllorum:* præstat etiam bis aut ter in hebdomada ℨ j. *rhabarbari* masticare, modicumq; vini absynthij bibere.

Est tamen non minoris momenti *iusgalli veteris* factum cum *brassica marina, foliis senæ, polypodio & pas-* B *sulis.*

Quod si per consensum à pede vel crure, vel quouis alio inferiori membro halituosus vapor in caput itinat, à putrilagine aut venenosa aliqua substantia ibidem contenta elatus, quæ licet mole exigua sit, vehementia tamen & efficacia potentissima exsistat: vel rursus eiaculatus ab aliquo venenoso animali, diligenter est præcauendum, ne halitus caput ascendat, studentes ipsum in propria minera & parte conterere, dissipareq; venenum à quo exoritur. Quare si quis demorsus à venenata aliqua fera in hoc malum incidat (*nam certum est, si venenum eiaculatum neruum attigerit, laborantem in epilepsiam casurum ex communicatione nerui cum cerebro: sicut dum arteria percutitur, animi deliquio corripi, quod ocyssime hac via venenum in cor repat: & pa-* C *ri pens'u, dum venam sauciat, protinus tecur afficit*) prætetquam quod caput oxyrrhodinis præmunire oportet; membrum ligare paulo supra partem demorsam erit opus, quo transitus halituum ad caput præpediatur, & tunc cucurbitulis cum multa flamma parti demorsæ affixis, cum scarificatione aut secus, ipsum virus extrahere curabis. Quod si non profint, caustico medicamento partem inures, aut ferro candenti, donec quod venenosum est exstirpasse comperias. Item locum fouebis *theriaca, aut mithridato,* contrita *anagallide* tussa: ac laboranti porriges alexipharmaca, quæ veneno sint adversa.

Epilepsiæ per consensum pedis vel cruris aut veneni externi cura.

Si tamen in aliqua dictarum partium ex vitio corporis aut quauis alia occasione, venenosa aliqua substantia innascatur, cuius halitus, dum copiosior factus est, caput tentet, consimilem certe adhibebis diligentiam, habita prius per expurgantia pharmaca totius corporis prouidentia: nam & partes ligabis, quæ in medio sunt, si fieri possit, & partem venenatam inures, scarificabis, sugesq; cucurbitula venenum. Tandem si neq; his D caput præmuniri sufficere videatur, fontanellam excauabis in medio itineris inter caput & membrum mandans, ea lege, quam adduximus *Lib. nostro de Recto præsidiorum vsu.*

Verum si affectus iam sit per essentiam in capite, aut totum corpus vitiosum factum ipsi cõsentiat, longe alia ratione curationem instituere oportebit. Sic dum ex vitio alimẽti vniuersum corpus afficitur, & subinde caput, primo expendendum est, *an sanguis simul abundet, vel sanguinolenta euacuatio aliqua suppressa sit.* Quippe tunc primo ex basilica aut communi vena, vel ex parte, quæ è directo respondeat suppressioni sanguinis, ipsum fundes, vt si ex vtero sit, varicibus aut hæmorrhoidibos, à talo, vel ab eisdem hæmorrhoidibus & varicibus per hirudines. Quo facto & parcius, quam plenitudo postulauerit, quia affectus natura non patitur copiosam sanguinis detractionem, protinus præmissa humorum præparatione iuxta humorum ideam corpus purgabis: primò E leuioribus pharmacis, & facta sensim mutatione ad vehementiora deueniendum est, donec aliquod medicamentum elleborum recipiens porrigas, aut securius agas, ad *elleborismum* à Matthiolo scriptum, aut ad *hieram diacolocynthidos,* consilio Galeni *1. de compos. phar. loc.* deuenies, vel ad aliam, quæ elleborum probe correctum præparatum re-

Epilepsiæ per essentiam factæ cura.

Clysteres.

cipiat. Nam elleboru vt antiquiores vtebantur, nec in pueris, neq; in senibus, fœminis vel debilibus, aut corpore non probe præmunito, & solum ineunte vere nulla ratione vti licet: quod si aliter vtaris, non sine periculo facies. Tandem si hæc prodesse non comperias, & malum grauius fiat, audacter *ellebori præparati* ℈. iij. vel iiij. *porriges cum modica conserua rosarum*. Postea verò humorum reliquias conterere studebis balneis aquæ dulcis, aut si pituitam redundare cognoueris, addito aliquo medicamentu ex his, quæ & coquere, & resoluere vires habeant, velut est *chamæmelum*, *maiorana*, *& stœchados*: vteris etiam *theriaca* & magnis aliis

Elleboro quando antiqui vsi sunt.

F pharmacis. Vltimò fontanellam in vtroq; crure aperies, & capiti ea præsidia adhibebis, quæ & ipsum roborent, & si quid ibidem moratur, discutiant & conterant: cuius census creditur esse præsidium, quod ore sumptum recipit *theriacæ veteris, mithridatii ana partes æquales*, *enulæ campanæ* ℔ ß. *saluiæ, stœchados, betonicæ ana* ℥ ß. temperentur per noctem in vino, vbi folia maluæ ferbuerint, deinde fiat *aqua stillatitia*, cuius sumat laborans ℥ ß. *aut vnam*: vtitur etiam Aëtius t. 16. *tetra. 2. sermon 2.* pilulis, quibus in robustis corporibus vti non formidarem: Verùm in delicatioribus, vbi plurimũ necessitas fuerit vrgens, consultius esse arbitror vti compositione hac, quæ recipit *ellebori nigri, castorei, scamonii ana* ʒ ij. *opopanacis, tamenis thebaici siue regij, centaurij, nitri, sulphuris viui, abrotani, ammoniaci, seminis rutæ syluestris ana* ʒ j contusa & cribrata excipiantur *mel. aoriganata*, & cum succo *cerasorum dulcium & aqua pæoniæ*, & per vitreum alembicum instilletur, præbeque laboranti quartam vnam, &

G prout successerit, adauge vel minue quantitatem, Prodest & liquor, qui ex scylla exsudauerit, qui *melle* excipiatur, & laboranti *quantitate* ʒ ß. aut vnius porrigatur. Idem valet *mel scyllinum* superius adductum, *mel passulatum*. item syrupus huic vsui proficuus, qui recipit *radicis angelicæ, & scyllæ præparata, enulæ pæoniæ, ireos, ana* ʒ j *polypodij, seminis carthami, passularum mundatarum, glycyrrhizæ rasæ ana* ʒ vj. *betonicæ, hyssopi, thymi, c... camedrios, visci quercini, mellisophili ana m. j. seminis pæoniæ, seseli ana* ʒ ß. *seminis anysi, fœniculi ana* ℥ ij. *florum anthos, genistæ, cardiacæ ana*

86 A p. j. & ß. *saluiæ, maioranæ ana* p. ß. fiat decoctio ad medietatem, & in ℥ ij. *colaturæ adde syrupi de hyssopo, de bysantiis, & oxymel. simpl. ana* ℥. ß. Verùm vt efficacius fiat in fine decoctionis addere oportebit *turpethi* ʒ ß. *foliorum senæ* ℥ ij. *agarici* ʒ iiij. cuius porrigere poteris facta *colatura* ℥ ij. Cæterùm si gratiùs & securiùs, ac etiam puerulis velis efficere præsidium, hæc omnia in alembicum proijcies & instillabis. Poteris etiam huic vsui proficuas effingere tabellas, quæ recipiant *myrrhæ electæ, coralli rubei, rasuræ cornu cerui, & eboris ana* ʒ ß. *seminis pæoniæ, visci quercini, & cranei humani ana* ℈ ij. cum succo aut aqua pœoniæ fiant tabellæ duarum ʒ. quarum laborans mane vnam capiat ieiunus. Efficacissimum est, quod recipit *cranei humani* ʒ j. *seminis pæoniæ & radicis eiusdem ana* ʒ ij. *saluiæ, hyssopi, rutæ siccæ ana* ʒ j. *florum rubi, angelicæ, & borraginis ana* p j. *seminis atriplicis, vngulæ asini* ʒ ij. *rasuræ eboris, cornu cerui, coralli rubei ana* ʒ j. *& ß. diamargariton vtriusque*

Efficacissimum remedium.

B ʒ ij. fiat puluis ex omnibus cum æquali quantitate *sacchari*, aut *conserua cum melle & aceto scyllino*, *& adde theriacæ & mithridatii ana* ʒ j. ß. *cuius porrige* ʒ. ß. *aut* ℈ ij. Aliud conficies pharmacum ex eisdem vel aliquibus, addito *pulueris hyssopi pondere* ʒ ij. pro dositorius compositionis, qui solus puluis cum *melle rosaceo* vel *scyllitico* inueteratos epilepticos curare solet. Conficies etiam aquam mirabilis efficaciæ hac lege: ℞. *hirudines* num. iiij. *rutæ* m. ij. *castorei* ℥ j. *vini albi* ℔. iij instillentur per alembicum & laboranti porrige ʒ ij. Quod si ex his omnibus, quæ memorauimus cum succo aliquo ex prædictis herbis & oxymelite instillationem parare libuerit, mirabile efficies præsidium. Verùm si neque hæc quidem prodesse videantur, ad sudationem ex decocto *ligni guaiaci*, *radicis chinæ* aut *sparta parella* confugiendum est, addita decocto *radice angelicæ* cum *pæoniæ radicis* ʒ j. *hyssopi & stœchados ana* m. j. ex quo etiam addita maiori *hyssopi* copia, serapium conficies cum *sassafras Indica*. Item ex eodem *guaiaco* cum cortice eius hyssopi, & pœoniæ granis, & radice mustum feruefacito, & residere ac fieri vinum desine, leute quidem mirum in modum prodesse scribitur. His præmissis & nihil præstantibus, fronti sanguisu-

Aqua mirabilis efficacia.

Vinum ex guaiaco epilepticis vtile.

C gæ affigendæ sunt & per ambitum etiam capitis, quas prodesse plurimum ferunt non contemnendi auctores: sicut castrationem, quam multi commendant; sed caput decocto *guaiaci* ablues bis aut ter in mense, & cucufam ipsi appones, quæ recipiat *pulueris ciperi, ireos ana* ʒ ij. *seminis seseli & pæoniæ ana* ʒ j. *capillorum Veneris florum anthos & chamæmeli ana* ʒ iij. *macis, cinnamomi ana* ℈. j. Quam etiam aliter parabis, si acceperis *granorum myrthi, grana tinctorum, rosarum, coriandri ana* ʒ. ß *santalorum rubeorum, florum violarum, nymphea capitum papaueris ana* ʒ iij. *florum anthos & stœchados ana* ʒ j.

Cucufa.

Cauendum tamen est in huiusmodi præsidiis ab odoratis, in his qui calido sunt capite, sicut fugere oportet, quæ frigida sunt, in his, qui frigidum habent & stupidum caput. Præstat & puluis capiti inspersus, qui recipit *coralli, rosarum, granorũ myrthi ana* ℥ ß. *seminis lactucæ* ʒ ß. *granorũ tinctorum, santalorum rubeorum ana* ʒ j. *caryophyllorum & ciperi ana* ʒ ß. fiat puluis tenuissimus. Cui similẽ habet vim is, qui ℞ *anysi* ℥ ij. *coriandri & fœniculi ana* ʒ j. *medullæ seminis pæoniæ & cubebarum, coralli vtriusq;, aromatici rosati ana* ʒ ß. *pulueris seminis angelicæ* ℈ j. cuius si addita æquali portione *sacchari* ℈ j. laboranti porrexeris deuotandum, ex vsu facies.

N O T A.

D

Interim tamen dum hæc fiunt, caput vacuare tentandum est omni gargarisinatum & caputpurgiorum genere, *vt paulo ante scriptam præcedenti capite abunde reperies*. Dimitto tamẽ hac in parte multa alia, quæ à proprietate prodesse quamplurimi auctorum scribunt, quia inutilia aut superstitiosa quodammodo esse videntur: satius enim multò est, morbo renuente hæc omnia auxilia, ad fontanellas & setones confugere, tanquam ad vltimũ & probatum præsidium, præsertim ad fontanellam in occipitio huc malo per essentiam & inueterato vlcuscula in circuitu capitis ferro candenti fieri consulant, non sine magno laborantium beneficio. Renuere tamen oportet cycliscis aut terebro craneum perforare, breuioris enim & certioris periculi præsidium est.

Vlcuscula in capitis circuitu epilepticis prosunt.

E

Importunissima illa affectio, quam motum appellamus conuulsiuum, curationem exoptat, (qua-

Motus conuulsiui curatio.

(quatenus ad vniuersalem prouidentiam attinet) conuulsioni ex repletione persimilem. Verùm quia sæpe habet peculiarem aliquam partem, à qua prolabitur humor, duplex insurgit medendi ratio: Vna, quæ succum superabundantem, vbicunq; sit, euacuet & corrigat: reliqua verò, quæ halitum seu humorem ibidem elatum neruosam substantiam ferientem conterat & resoluat. Quapropter iuxta primã indicationem corpore purgato bis aut sæpius, & parte etiã mandante repurgata frequentioribus purgationibus, *vt hoc capite abunde dictum est*, ad balnea naturalia, sulphurea maxime deueniendum est, vel si placet ad sudationes ex *ligno guaiaco* aut *sparta parilla*, si humor crassus frigidus vè fuerit: verùm si tenuis & aquosus, ex decocto *radicis chinæ* sudationes parabis: si tamen caliditatis & tenuitatis fuerit particeps, ex *ma radice*, quas ceteris præferendas arbitror.

F

Quibus factis confugiendum est ad antidota, quę epilepticis esse perspicua scripsimus, qualia sunt, quæ ex *theriaca mithridato, ex cranio humano ex dente apri aut osse de corde cerui, vel cornu ceruino efficiuntur*. Prętereà dorso & parti conuulsæ aut se mouenti, quæ resoluendi vires habeant adhibebis, *vt oleum anethinum, liliaceum, ex theriaca, rutaceum, viperinum*, & quod ex *castoreo* conficitur: tandem fotibus, & aliis huius naturæ vteris, quorum copiam adduximus *c. de conuulsione*.

G

CAPVT XVII.

De Melancholia.

QVi exactè harum affectionum (*quæ insaniæ quædam species sunt*) ex melancholia suborientium, naturam nosse voluerit, & cognitam præcauere aut curare, primò diligenti studio noscat, quænam sint deliramenti species, & quanam ratione vnam ab alia distinguere possit: non quidem solum, quatenus attinet ad læsam actionem & affectionis ipsius locum, sed ad peculiarem cuiusq; naturam & conditionem. Quã sanè in re cõstat auctorum ferè omnium consensu, deliramẽtum omne & omnem mentis alienationem sub triplici genere huius vitii contineri: quippe aut Febrilem calorem sequitur, aut sibi comitem habet, vel vltimo citra vllam febrem viget. Sic etenim febris vno è duobus modis cerebrum lædere apta est: vel solum præstito illi præter naturam calore, qui cõtinuo ratione venis & arteriis succrescit: quo tempore solum vigiliam inducere valet: vel simul cum calore ascendentibus ab humore, qui putrescit, aut incalescit halitibus qui proculdubio ea occasione mentem afficiunt: caliginoso nimis humido ac frigido adscendente vapore, comatosum fieri affectum, antea dictum est, & hac ratione mentem turbare. Verùm cuiuscuis alterius naturæ sit, qui ascendit vapor, si putridus aut nimis acris, vel alter vitiatus existat, & ad intima cerebri irruat (*nam si ad externas, dolorem potius capitis concitabit*) mentem proculdubio turbabit. Delirant enim homines imaginibus quibusdam internis facultatibus sentientibus oblatis: quarum gratia, quæ non sunt, esse putantur. Has autem imagines mouent prædicti humorum vapores, vnusquisq; pro sui natura, sanguis quidem grata prælectat, ac risum subinde mouet: melancholia rerum tristantium imagines mouet: bilis verò flaua aut atra eas, quæ ad iram & furorem laborantẽ concitant.

87 A

Deliramentum triplex.

I. Febris duobus modis cerebrũ lædit.

B

Quæ sane deliramenta eo durant, quousq; febris, cuius feruore & occasione hæc mala concitantur, remiserit: nullumque aliud habent esse, nullam maiorem permanentiam, quam febris feruorem & incrementum: quo cessante protinus omnia cessare, & ad antiquum statum mentem redire certum est.

Secundum etiam deliramenti genus grauioris est naturæ & conditionis: quippe quod ab eo cerebri morbo semper procedit, qui febrem sibi comitem habet: arguit enim non solum calorem aut vaporem cerebrum euertere, sed humoris alicuius substantiam vel cerebrum irrigare cum putredine & phlogosi, aut citra ipsam: vel cerebri ipsius mẽbranas inflammare. Quo fit, vt præter periculum, quod subinde sequitur, symptomata ex mentis ob læsione grauiora sint, & quod deterius est, perpetua, & quæ nullo modo intermittunt.

II.

C

Tertij verò generis deliramentum à præcedentibus dissidere certum est: à primo quidem, quod perseuerẽt, & perpetua sint: à secundo verò, quod febre careant. Sub primo enim genere *paraphrenitides* nuncupatę conueniunt: sub secundo phrenitidis & lethargi omnis differentia, dummodo ab eodem affectu, quo mens turbatur, febris quoq; succrescat: sub tertio verò, deliria omnia citra febrem comprehendi certum est, quæ sanè multiformia sunt. Reperies enim apud Platonẽ in Phædone duplicem furoris speciem: Vnam quidem, quæ mentis fit intentione ex corporis causa vel origine: Alteram verò diuinam siue immissam, & vt refert Cælius Aurelianus vocatam *diuinationem*, & ab antiquioribus *furorem* seu *maniam*: qua parte reiiciet plures alias, quas breuitatis occasione prætereo, reducens eas omnes ad quinque solum: quarum prima est *melancholia*: secunda *furor*: tertia *amor*: quarta *rabies*: & vltima *hydrophobos*, quam Auicen. 1. 3. *tract.* 4. *cap.* 18. appellauit *cutbut*, & Gręci *lycaonem*, id est, *lupinam insaniam*. Dimitto Hippocratis & Ciceronis certos quosdam insaniæ aut furoris modos, quos potius arbitror peculiares hominum passiones seu inclinationes viuendi & agendi negotia modus, ac natiuam conditionem esse, ac eos curabiles potissimum censeo prudentia, & educatione, ac morum directione potius, quàm Medici ope.

III.

Deliramentorum tria genera quid differant.

Furoris quot species

D

Verùm si quis velit methodo & ratione omnes alias mentis alienationes adinuenire & nosse, expendat multis modis rectrices potentias citra febrem aberrare posse: *Primus* enim mitissimus quidam *hebetudinis* modus est, videlicet cum quis non intelligit intelligenda, qui fatuum reddit hominem: *secundus* fit, cum homo videt, quæ re vera non sunt, & vitium pertinet ad imaginatiuam & visiuam potentiam, qui modus appellatur *mentis alienatio*: verùm cum homo nihil noui affert, sed male judicat de his, quæ rectè cognouit, *stultitia* dicitur: quod si in vtroque peccet, si perpetuus sit affectus; *insania* apud Latinos dicitur: cùm verò timor adest & mœstitia, vocatur *melancholia*: verùm si adsit ira & audacia, *furor* seu *mania* dicenda est. At fatuitas, quę primò constituit mentis errorem, si à frigida causa prodeat, duas sui producit species: *Vnam* quidem, qua parum cognoscit, quæ cognoscenda sunt, qua qui afficiuntur homines *rudes* vocantur, & ipsa affectio *stupiditas*: *Alteram* verò, qua cognitis parum rectè ratiocinatur

Mentis alienationes quot.

1.

E

2.

3.

4.

5.

6.

cui proprium nomen est *fatuitas*. Quibus exactè pensatis, facile erit nosse aut distinguere delirij species, quas loco citato refert Plato, ac ex Empedocle & reliquis antiquis Aurelianus: quas sanè docet distinguere ea symptomate, quod deliramentum sequitur.

F

Delirantiū infinitæ imagines.

Infinitæ enim sunt delirātium imagines; omnes tamen reducibiles ad corporis dispositionem, vel ad studium seu animi affectū, quo maximè delectantur aut tristātur vel timent: quo fit, vt ex his, qui delirant, aliqui se numine afflatos existimant, & futura se vaticinari putant: sunt & qui de pecunijs congerendis perpetuò cogitent: alij etiam perditè amant, & nihil aliud, quā amorem cogitant aut loquuntur: multi se Imperatores fingunt: alij Poëtico furore percussi versus semper conantur dicere: multi se venenum sumpsisse arbitrantur: alij ad Venerem procliues turpia & inhonesta loquuntur. Itaq; sic affecti talibus imaginationibus vigilantes afficiuntur, quales nobis somniantibus accidere conspicimus.

Insania brutalis.

Adeo insuper brutali insania nonnulli afficiuntur, vt luporum more noctu per nemora & saltus, ac deserta loca aberrēt.

Rabies.

Inter quas mentis alienationes merito *rabiem* recensuimus, vt inter Arabes fecit Zoarus, & inter nostri temporis Medicos

G

Christophorus à Vega. Est tamen hæc differentia inter verā rabiem & hoc delirij genus, quòd hæc appellata rabies lethalis sua natura nō est: illa verò, quæ verè talis exsistit, certo & citius interimit. Sed in hoc capite solum melancholię meminisse placuit.

Melancholiæ nomine quis affectus veniat.

Melancholiæ nomine enim affectū hac in parte intelligere oportet, qui symptoma cum sit deprauatæ potentiæ imaginatricis, aut particeps certa functio deprauata cum timore, propter materiam opacam spiritus animales vitiantem, quę cerebri

88 A

intemperiem in humori melancholico congenerē sequitur, cuius nomen morbus vsurpat: tantæ est efficaciæ & magnitudinis melancholia, cuius sanè sæuitia & potestas nullo alio verbo aut signo commodius monstrari potuit, quam nomine melancholiæ. Talis enim est eius natura & conditio, vt studens antiquitas huius symptomatis magnitudinem ostendere, prædictum illi præstiterit nomen, *vt ex Gal. euidenter constat li. 2. meth.* quo solo censuit, quid magnum & funestum mōstrari potius, quam ex quouis alio accidenti ex his, quæ grauissima habet.

Melancholicus humor cuius naturæ sit.

Verum qui exactè velit huius mali naturā venari, expendat prius oportet, qualis sit humoris melancholici (à quo tanquam à potissima causa nomen sumit) conditio, vt non solùm morbi naturam noscat, verum & causæ sæuitiam, & accidētium omnium, quæ mira varietate lædunt, naturam, vt adæquata illis possit præstare auxilia.

B

Est enim tam acerrimę & perniciosæ conditionis humor melancholicus (*vtcunq; fiat, siue naturaliter, siue per adustionem*) quod cum ab alijs secernitur, & à natura non coercetur, continetur, & alijs attemperatur, etiam si extra corpus eat, maiori ex parte mortem portendat, nedum cum intra corpus manens solus, efferus ac furens aliquem creat affectum, & eo magis, quo pars affecta principalior exstiterit. Ratio profectò in promtu est, quia talis conditionis humor generari, aut generatus vinari minime alicubi potest, nisi in jecore ob caloris magnitudinem & venarum angustiam, aut in liene ob easdem causas, calore præter naturam ibidem crescente, aut in cordis finibus, vel, *vt rectius loquar*, iuxta ipsos ob incendium magnum: à quibus autem membris, si valida sunt, succretum fit prædicti humoris, sin aliter ocyssime moritur homo, nisi ea ea, quę in liene generatur, *quartana* succrescat *febris*, & ea ea, quę in iecore, *elephantiasis*, *carcinoma* & *febres mali mora*, ob caloris jecoris & sanguinis corruptionem: ex ea autem, quæ in corde aut iuxta ipsum exuritur, à quauis causa sit, *mentis pertarbatio* & *furor*, ob sanguinis admixti lenitatem & feruorem citra putredinem.

C

Curationi adiungitur, quòd talis humor naturæ ope nusquam expellitur, neq; coquitur: quia oportet in eo, quòd coquitur, partem esse calori & naturæ nostræ familiarē: quæ cum nulla sit in secreta melancholia, neque coquitur, neque salubriter excernitur, ac multò grauius & periculosius detinetur. Cùm igitur humor iam mutilis è corpore prostiterit, constetque naturæ actione non propelli, sed ferè vi propria, vt venena & vermes moueri natura superata hominem mori arbitrandum est, & ob id frequentiùs lethaliter excerni. Quod si in corpore manserit, certum est, non esse adeo lethalē, quia aliquod ob ceterorum succorum viciniam aut admixtionem susceptat beneficium, vt in varicibus & hæmorrhoidibus, quæ desipientiam & alios morbos curant, videre est.

D

Melanchólici vel vtrum prudentes & sapientes.

Neq; ob id credendum est, vt multi censent, melancholiam nihil ad mentem & prudentiam conferre: decipi enim eos Hipp qui *lib de flatibus*, 20. sententia, in sanguine prudentiam consistere scripserat: eo quod media & temperatior natura aptior sit ad omnes actiones, sic enim huiusmodi auctores melancholicos damnant, quod plurimū à sanguine dissideant: ac referunt melancholicos ingenio pollere potius arte & disciplina, quod laboribus & studijs sint constantes, quam ingenio & natura. Verùm si quis legat Galenum *lib. Artis Medic.* vbi ex professo rem disputat, reperiet, quod licet ad omnes operationes temperatior natura vtilior sit, nihilominus tamen ad sapientiam in homine repetiet cerebri ac spirituum substantiam prærequiri tenuem & claram cum modica permixtione bilis & melancholiæ. Causa profectò est, quia cum sapientiam perficiant duo, velocitas nimirum discursuum, & iudicium graue de inuētis, auctor velocitatis est bilis, grauitatis & iudicij melancholia, *vt ex Hippocrate constat libr. de natura humana, comment.* 40. quod vtrique humori iuncta sit siccitas, quæ duplici nomine facit ad sapientiam: tum quia siccitas tollit excrementa impedientia discursum & claritatem spirituum: tum quia facit ad quietem: anima enim quiescendo fit sapiens.

B

Cui sententiæ adstipulatur Galenus *libr quod animi mores*, dicens: *Splendor siccus mens prudentissima*: nec non & Aristoteles *libr.* 1. *problem.* 30. affirmans, *aptissimos ad sapientiam esse melancholicos*. Quod si Galenum *lib. de temperamentis*, 1. aut alibi aliter loqui legas, de omnibus operationibus vni speciei proficuis intelligere scias, *vt lib. nostro de principijs Artis Medicæ DEO dante latius disputatam reperies.*

Homines cuius melancholiæ interuentu fiant ingeniosiores.

Vt tamen quiuis intelligat, cuius melancholiæ interuentu homines fiant ingeniosiores, scito hunc humorem naturalem vno è tribus modis posse fieri, vt statuerat Auicen. vel calore moderatissimo sanguinis generatore, ad cuius augmen-

rum

tum eius quoq; fore vberiorem prouentum indubitatum est; velut vere contingit. Quo censeo ab Hippocrate 3. *aphor.* dictum esse: *Vere furores & melancholias fieri, vbi abundans prædicta fæx, quantumuis naturalis sit, aliquo modo alteretur vitieturve.*
F Secundo modo fit, cum prodit à minori calore naturali & moderato, vt in autumno & inclinante ætate sępissime contingit, licet Galen. & alii huius humoris prouentum in hac ætate & tempore ad calorem pręcedentis æstatis & ætatis exurentē referant: cum hoc tñ febres erraticæ & quartanę ostendunt à minori huius temporis & ætatis calore fieri, vt monstrant Hippoc. verba: *Æstiua quartana*, &c. & magis, quæ hyemé attingunt diuturniores sunt, ob maiorem melancholiæ prouentum ex nuper adducta caussa: quæ sane melancholia terrestrior est & ineptior ad omnem mentis actionem. Tertio vero & vltimo modo fit à calore sufficienter immodico, *vt docet Galenus 2. Cris. cap.* 12. quod de naturali melancholia dictum arbitror, siquidem disputabat eo loco de sanguine & bile naturali: à quo sane calore ea melancholiæ sors efficitur, quæ multis vsibus proficua exsistit. In hac enim hæsitatio-
G ne ego arbitror eam melancholiam huic negotio magis prodesse, quæ calidior est & purior naturali sanguinis fæci: nam cum necessarius sit ad prædictas animæ actiones spirituum & sanguinis splendor, ab ea melancholia profecto hæc beneficia præstantur, quæ tepore caloris aliquid contraxerit, magis inquam, quam melancholiæ naturalis, quæ potius splendorem adimit. Vnde ex prædicto calore scaturiens spiritus, cum supernis corporibus, quandam veluti familiaritatem habet: & quemadmodum hæc calore, motu, luce, prædicta operantur, sic ille quoq; calidus, lucidus, agilis instar ad magna & abdita intelligenda.
89 A Quibus constare arbitror axioma hoc, nō de illa melancholia, quæ fæx sanguinis est, neq; de alia, quæ frigidior sit, sed solū de prædicta, quæ & biliosæ agilitatis & firmitatis melācholię particeps exsistat, dummodo calor nō adeo excedat, quod ad confinium atræ bilis ipsam ducat, ne in maniā commigret ingenii acumen. Cum hoc tñ non licet intelligere id axioma in corporibus, quibus abundat melācholia hæc, vel ceteris dominatur, vel sanguine non compescitur.

Cognita igitur talis humoris, vnde hic affectus momensum sit, natura, statuendum est, quod licet hic affectus nomine melancholiæ insigniatur, cum hoc tamen non per ipsam melancholiā, neque per cerebri morbum seu intemperamentum definitur, sed solum per symptomata, quæ euidentius in eo monstrantur. Quo fit, vt sit me-
B lancholia morbus, velut definit Aretæus, animi angor in vna cogitatione defixus atque inhærēs sine febre, demum furoris vel maniæ initium: ita vt sit etiam rationis in vna aliqua re lapsus, constante in reliquis iudicio: mania verò integra desipientia: vterque tamen affectus delirium est, ex his, quæ citra febrem contingere diximus. Verum quamuis his duobus nominibus Hippocrat. aliquando abutatur, cū hoc tamen vnumquodque suum habet proprium ac peculiare significatum: *mania* enim vehementissimum dicit delirium, *melancholia* verò mitius. Qua ratione constat, hac via interpretandum esse Hippocrat. 3. *aphoris.* dicentem: *Senibus accidunt paraplexiæ & maniæ*: quo loco verbum illud *mania* vsurpatur pro melancholia: nam à senum natura longe distat maniæ conditio. Rursus 6. *aphorism.* inquit: *Furore correpti, si varices aut hæmorrhoides superuenerint, liberantur*, furor enim ea parte maximè melancholiam significat, licet vtrumque subaudiri possit. Qualiter vero hi duo affectus inter se dissideant, paulò inferius leges.

Melancholia triplex.

C In vtroq; autem affectu, melancholia nimirū & mania, cerebrum lædi, nullus ambigit, cū potissima eorum ratio in principiis alicuius potentiæ læsione sita sit. Verùm cum hoc expendendū est, lędi potissimum eius anteriorem partem, idq; maximè in melancholia per cōsensum ab hypochondriis: verum læsio ex hac occasione potius pertinet ad spiritus in ea parte sitos, quàm ad substantiam: nam solum obscurantur vitio aduenientis halitus. Quo fit, vt hac melancholiæ sorte affecti metuāt solum & tristentur, cæterum leuiter. Verùm in ea specie, quæ à toto corpore prodit, vitiatur ēt anterior cerebri pars, ita vt prauè disponat spiritus, & cum huc media etiā oblæditur: ex quo fit, hoc modo affectos aliquantulum in ratione aberrare. Atqui per essentiam hoc malo laborantes, omnes potentias habent aliquo modo læsas, sed imaginatiuam longè magis, æstimatiuam non parum, memoriam verò, si affectio particeps sit pituitæ, plurimum, sin aliter memorosiores fiunt. Læditur autem in prædictis affectio-
D nibus cerebrum longe diuersa ratione, ab ea, qua alii huius partis morbi ipsum vitiant. Cuius doctrinæ occasione nosse oportet, cerebrum lædi posse vno è tribus modis: nimirū Aut, quatenus pars est instrumentalis & figura atque organizatione gaudet & operatur spirituum ope, qua lege cerebrū patit actiones motiuas & sentientes exteriores: Aut etiā patitur, quatenus pars est simplex, & temperamento vtitur, quo etiam operatur, & pręstat actiones facultatum interiorū, imaginatiuæ nimirum, cogitatiuæ & memoriæ: Atq; hoc profecto est, quod Galen. dixerat *lib. 3. de locis affect. caput.* 7. loquens de cerebri affectionibus, quasdam vergere in corpus, hoc est, fieri ex vitio aut læsione cerebri, quatenus pars est instrumentalis, sic enim epilepsiam, apoplexiam & similes corpus lædere. Quasdam verò dixerat vergere in animam, quam Galenus falso temperamentū esse existimauit: est tamen immediatum & proximum ipsi instrumentum, adeo vt temperamenti vitia appellauerit etiam Hippocrates *lib. 6. popul.* animæ morbos: cui sane melancholia reducen-
E da venit. Quæ sententia sic (*vt vulgus Medicorum arbitratur*) omnino falsa exsistit, cum verissimum sit internas cerebri actiones nō minus prærequirere debitam configurationem ipsius, quàm reliquas: quod facile probari potest, cum ex quouis structurę vitio non minus lædantur, quàm reliquæ. Euidentissimum huius veritatis argumentum est epilepsia, in qua obstructuræ vitiū omnes sensus interni ac plerunque externi facilè læduntur: sic quoq; in vulneribus capitis & aliis huius naturæ malis contingit. In qua re statuendum est, quod licet temperamentum (*siquidem solius partis similaris forma est*) actiones, quæ ipsi parti, vt similaris est, debentur, efficiat sanum, euerti tamen eas omnes vitiatum. Quamobrem

Melancholia morbus culus sit naturæ.

Mania & melancholia differ.

Melancholia quā partem afficiat, & peculiaris eius natura.

Cerebrum quot modis lædatur.

I.

II.

censeo, temperamenti vitio internas actiones lędi duobus modis: vno temperamenti communis (*quo omnes facultates tanquam communi instrumento* F *vtuntur*) læsione, nimirum caloris influentis, citra quem nulla actio, siue vegetabilis sit, siue animalis fieri probe potest: cum hoc tamen secundario animales actiones lædi possunt à vitiis proprii cuiusq; partis temperamenti, dum genitis deprauatis succis aut excrementis, partem ipsam eiusque decentem ac spiritus & calorem lædunt & interturbant, vt in syluestrina melancholia euidentes colligitur. Itaq; si hac lege rem considerses, certum est, temperamentum posse instrumenta vitiare, ac eorum passiones structuræ vitio lædere internorum sensuum actiones: verum si, vt iacet, velis Galeni mētem intelligere, multis insesuallis à veritate discedes. Ex quibus etiā educi potest tertius modus læsionis cerebri, videlicet cum & instrumenta & temperies simul vitiantur.

III. Melancholia morbus quid.

Erit igitur melancholia morbus *in cerebri intemperie sicca & frigida sitm ob vitalis caloris vitium, siue nuda exsistat, siue cum affluxu, sit materia etiam melācholica*, quia vtroq; modo arguit communis illius instrumenti iacturam & vitium. Cuius morbi naturam optime comprehendit prima huius defi- G nitionis pars, quæ docet, intemperiem esse humori melancholico congenerem; vt simul complectatur eam melancholiæ speciem, quæ ex fumis prodit perperam affectis ad cerebrum eleuatis, qui satiè prædictæ intemperantiæ similem & congenerem efficiunt affectum, siccum nimirum maximè & frigidum ac de natura tertiæ: nam talis est huius intemperamenti conditio. Expedit etiam in hac re scire, quod licet humoris melancholici etiam adsit affluxus, cum hoc tamen
90 A affectio semper censenda est illius communis caloris intemperies: quia humoris copia nondū valuit structuram vitiare. Item licet ab halitu fiat in cerebrum elato, pari ratione ad eādem intemperiem reducenda venit. Nam eā melancholia, quæ per primogeneā fit affectionem, licet (*vt reliquæ huius morbi species*) intemperiem hanc efficiat, diuersa tamen ratione lædit actiones, etiam si lęsio sit in omnibus eadem: quippe hæc generat spiritus animales adeo syluestres, opacos, siccos, ac de natura terræ, vt ob id symptomata melancholica necessario succrescant. Verùm si ex copia humoris melancholici in capite redundantis affectio fiat, diuerso modo fit læsio, licet morbus quoq; intemperamentum sit: quippe eo tempore spiritus non generantur obscuri & terrestres, sed ab halitu melancholiæ intemperie & natura infecti, quantumuis lucidi generentur, eundem effectū producant. Præterea dum halitus adscēdit ab hypochondriis non generat spiritus vitiatos, neq; cerebrū subinde (*saltem facta hac intemperie*) intēperat, sed deteriores, obscuros opacosq; B reddit ipsos: præterq̄ quod tunc intemperie cerebrum quoq; afficere est arbitrandum.

In Melancholia morbo quæ potentia lædatur.

Quænam animalis functio offendatur in hoc affectu, non quidem vno consensu omnibus probatur: quippe multi arbitrantur solam lædi imaginationem, & eo à mania seiungunt, probantque id mille rationibus & Galeni decreto *lib. 2. de causs. sympt. cap.* 7. nec non & ex Aëtio *lib. 6. cap.* 9. & Trelliano *lib. 1. cap.* 7. qui referunt: *Melancholia desipientia esse varias species, prout in ipsis patientium dolosæ imagines apparent*: qua sententia se putant probasse solum ad imaginationem pertinere. Alii rursus arbitrati sunt, *in melancholia omnino rationem lædi*. Quod Galenus 2. *de causis symptomat.* dixerit: *In melancholia horrorem circumfundi rationali animæ.* Et 5. *popul. sect.* 5. *tt. Per melancholiam homines fieri imprudentes: & cum prudentia pertineat ad rationem, videbatur intentum.* Ego quidem saluo meliori iudicio, cum Areteo arbitror, in hoc C malo non omnino lædi rationem, neque ex toto saluam superesse. Quippe inquit: *Est melancholia in vna aliqua re lapsus, constante in reliquis iudicio: mania vero integra desipientia.* Itaque non omnino carent vitio rationis, qui hoc malo afficiuntur, siquidem imaginationi prauæ consentire videntur: cum hoc tamen solum in ea re, quam imaginantur, credunt, timent, & desipiunt, alioqui non timerent, in reliquis verò integra fruuntur ratione. Pręterea qui hypochondriaca laborāt, nunquam in ratione, aut quam rarissime aberrant, nisi affectio in factam permutetur, sed solum tristitia & metu afficiuntur, licet probe intelligāt, esse citra occasionem & rationem timoris: sed re vera id videtur à ratione & constantia animo quodammodo alienum.

Mœror an ab atro calore pendeat.

Differendum mihi est in hac parte, quod mulri etiam ex viris doctis disputant, nimirum *quanā ratione melancholicis prædicta succrescant metus & mœstitia accidentia?* In qua sane re non placet Auerrhoi adducta à Galeno caussa, quippe inquit *lib. 2. de caussis sympt. cap. vlt.* & 3. *de locis, cap.* 7. *Quem*- D *admodum enim in his exterioribus nihil aque terrorem ac mœstitiam infert ac circumfusa tenebra, ita prorsus in cerebro ipso obtenebrantur facultates & spiritus ex atro calore melancholia aut vaporum adscendentium: quo fit, vt anima tristetur & pertimescat, ex concepta semel mali præsentis aut futuri opinione.* Atque licet hoc verum esse nobis quotidianum experimentum repræsentet, mille rationibus Auerrhoes euertere studuit. Inquit enim 3. *collect.* 45. *Color non est qualitas actiua, qua mutare possit animo functiones: nam mores corporis temperamenta sequuntur, non colores humoris*: Ergo *videtur id accidens hac ratione non posse fieri: præterquam quod tenebra nec in visum quidem imprimunt, vt quæ priuationes sint, neq; sentiri actu possunt, & adhuc minus in interiori sensu, quo neq; colores ipsi percipi possunt*: Ergo. Secundo instat etiam, sic dicens: *Si immediate læditur actio interior ex colore, iam color morbus erit: hoc nec Galenum concedet*: Ergo *sequitur aliam habere caussam.* Quibus & aliis huius naturæ E rationib. nititur Galeni axioma euertere, fictionem quandam adstruens, quæ longe minoris est momenti, quam adductæ rationes. Nam *cum luciditas spiritus sit cerebri quoad hanc actionem quodammodo sanitas, pari prorsus ratione obscuritas morbus erit.* Quod si velis spiritum opacum caussam opacitatis & euersionis sanitatis cerebri appellare (*siquidē morbus passio viuentis censenda est*) nō inconuenit, dummodo rem intelligas, siquidē comperimus esse & symptomata, quæ caussam sequūtur in rebus adeo dubiis, non est grande crimen hac lege philosophari. Præterquam, quod si primum velis tueri, nō est inconueniens alia morborum genera, præter tria à Gal. assignata, esse consignanda, vt mox probabo: sed satius est intelligere colorem corneæ & crystalloides morbos in temperamento appellare Gal. citra alterius noui morbi

confe-

confectioné, quoniam perspicuam esse ex eleme̅torũ mixtione corneæ inest: & ob id iure optimo ait, *colorem melãcholia mores mutare*, quoniam dixerat, *mores animi temperamentum sequi*, quasi color humoris temperamentũ sit, vel ad ipsum reducatur. F

Et quemadmodum multa similarium me̅brorum vium præstant functioni qualitate aliqua secunda magis, quam prima, vt *cornea*, quæ potissimum visioni confert perspicuitate, quam temperamento, ita humores in animum imprimunt magis splendore aut obscuritate, quam temperame̅to, mutata alterata ve cerebri substantia, vbi morbi ratio sita est. Præterquã, quod non inconuenit præter illa tria communia morborũ genera, quibusdam membris alia inesse peculiaria, sicut *diaphaneitatem & luciditatem*, aut alia eius naturæ: sic etiam cerebrum non minus per luciditate̅ spirituum, quam per ipsos spiritus parit naturales actiones. Et sic color melancholię, licet in cerebro non percipiatur ab aliquo sensu, neq; virtutem ipsam immutet, est tamen causa, vt omnia obiectiue repræsententur sensibus interioribus sub specie opaca & horrenda: haud secus, quam calor exsiste̅s G in cornea, qui non videtur à crystalloide, verum est causa deprauatæ visionis: sic enim insomnia, mille monstra horrenda & timenda fingunt ex reprę̃sentationibus specierum eiusdem conditionis: nam pari ratione statuendum est fieri melancholicum timorem in morbis, ac in sanis somniantibus eadem accidentia timoris aut tristitiæ, præterquam quod insomniis nullam fidem adhi-

A 91 bemus, & ob id metus & mœstitia nobis expergescentibus cessant, perstant verò in melancholia ob vitium rationis, quæ assentit & male iudicat de eis. Qua ratione statuendum est, *spiritum opacam causam opacitatis & auersionis sanitatis exsistere.* Nec rursus valet ratio, qua probat, *si sanguis abundarat in cerebro, pari quoq; ratione lætitiam effecturum*, nam id vltro concedimus: quibus accedit, *hæc duo symptomata non solum prouenire ob atrum colorem, sed ob intemperamentum frigidum & siccum, quo cerebrum idoneum prædictis symptomatis efficiendis redditur.* Quod si dixeris senes ob id semper debere melancholicis imaginationibus perturbari, quod frigidũ & siccum habeant cerebrum: expe̅de aliud esse, *aliquod intemperamentum esse alicui naturale*, & aliud longe diuersum, præter naturam alicui succrescere: quo fit, vt senes non delirent: quibus verò ob melancholicum humorem, & frigidum aut siccum temperamentum anima turbatur, deliria accidunt.

Mœror an perpetuo in melancholicis adsit.

Cum dictum sit, inseparabile symptoma à melancholia mœrorem esse, dubitatione non carere videtur, cum Democritus apud Hipp. *perpetuò ri-* B *su afficeretur, & quanam ratione fere omnes auctores statuant delirium cum risu à sanguine fieri & non à melancholia, atq; etiam securius esse, quam id quod cum studio fit?* Multi sane, vt hanc calumniam fugiant, prædictũ risum non esse verum fingunt, sed eam oris gesticulationem arbitrantur, contractam sine interiori lætitia & animi intensione, similemq́ue ei quæ apparet in epilepticis & risu sardonico affectis. Verùm si rem diligentiùs expe̅das, reperies risum illum ab Hipp. dictũ, potius maniacis ex sanguinis feruore & vstione fieri, quam melancholiæ, vt Auerr. respondeamus, nimirum possibilem esse etiam risum ex colore lucido & sanguini simile in cerebro: ceterum melancholicis id symptoma attemperari, nõ quidem ex toto auferri sanguinis occasione. Nam si in naturali steterit dispositione sanguis, delirium minime efficiet: si verò calidior & feruidior, maniam potius mitem progignet: at si frigidior fuerit & crassior, iam cum melancholia coincidet & mœstitiam quoq; efficiet, ceterũ eam non vehementem, vt optime animaduertit Auic. & sic profecto Trallia. de sanguinea melancholia loquens inquit: *Si sanguini accesserit mœror quispiam magnus, oritur sanguinea melancholia*: ex qui- C bus intelligitur sanguineam melancholiam non absolui à communi melã. holiæ mœrore: verum cum hoc per interualla temporũ edere lætitiæ signa: quod si plus iusto lętentur, pręterquam quod præludium est maniæ, id fit prorsus, quia sic affecti ratione renitente insultibus humorum obruantur. quod pure melancholicis non accidit, & quia iam sanguis aduritur, & ea ratione splendet magis, quam antea, adeo vt animo spes, vigor & alacritas oriantur, quibus in risum prorumpit homo: & hoc sensu audire oportet sanguineam melancholiam, quam ego arbitror magis fieri post sanguinis efferuesce̅tiam aut vstionem (*nam quo tempore efferuescit, efficitur leuis mania*) facto autem feruore, frigidus fit affectus, *vt antea diximus*.

Melancholia sanguinea quæ.

Non minus infert dubium, possit ne melãcholia aliquo modo citra timore̅ reperiri? nam si tota D timoris occasio est, humorum cerebrum obsidentium ater & obscurus color: cum ex pituita, quæ alba est, deliramentum etiam succreuerit, constabit profectò citra timorem posse fieri. Quod verò ex pituita deliramenta suboriantur, hoc discursu apparebit: si melancholici magna ex parte fiunt epileptici, & hi quoq; melancholici. *vt ex Hippocr. lib. de morbo sacro constat*, & epilepsia frequentiùs ex pituitosis fiat humoribus. constabit proculdubio melancholiam aliquando futuram pituitosam: siquidem vtriusque affectus ratio nullo alio modo dissidet, quam si pituita vergat (*vt dictum est*) in corpus aut in animam. Inquit enim loco citato Hippoc. & epistola de insania: *Fit cerebri corruptio à pituita & bile, vtriusque vero cognitio sic contingit. Etenim qui à pituita insaniunt, quieti sunt, & non vociferantur, neque tumultuantur. qui verò à bile, percussores sunt & malefici, & non quieti: & siquidem assidue insaniant, hæ causa sunt, si vero terrores & timores fuerint, à* E *transmutatione fiunt cerebro calesce̅te a bile, qua ad ipsam per venas sanguinarias procedit.* Quibus verbis videtur cõstare, melancholiam à pituitoso humore posse fieri, ac ex consequenti timore carere.

Melancholia an citra timorem reperiatur.

Verùm si quis rem diligentiùs pensitet, reperiet ex pituitoso quidem humore mentis commotionem & delirium fieri posse, melãcholica verò deliramenta minimè, quòd prædictus humor terrorem non inferat. Quod si quis dixerit Hippocr. *loco citato* hæc referre verba (*tristatur autem & angitur homo, & præter temporis rationem obliuiosus fit, dum cerebrum à pituita refrigeratur, & præter solitum morem compungitur*) quibus videtur pituitam tristia etiam deliramenta posse inferre; expendat mœstitiam illam potius ex mentis stoliditate prodire, quam ex irascibilis potentiæ affectu. Nam certum est, à pituitosis succis obliuiosa aut soporosa aliqua affectione cerebrum lædi, potius quam timida aut tristi dementia. Quod si aliquando F

Melancholica deliramenta ex pituitoso humore fieri nequeunt.

accidat, tristitiam illam potius apparentem, quàm veram arbitraberis: nisi velis additam esse in contextu Hippocrat. particulam illam, *tristantur*, vt certo probari potest ex primis contextus verbis: inquit enim: *Si verò terrores & timores fuerint, à transmutatione fiunt cerebro incalescente à bile:* Qua parte euidenter constat, timorem & tristitiam non succrescere pituitosis deliramentis, nisi ratione vitioris flauæ bilis, quo in melancholicam naturam commigrat affectio. Quod si vlterius velis asserere, à pituita posse fieri, arbitrandum est, pituitam quoque debere vri, vt ex ea metus & mœstitia suboriantur: nam aliter fieri est impossibile, Galeno asserente comment. illius sententiæ Hippocrat. qua refert, *epilepticos posse fieri melancholicos*, qui expresse statuit, id solum debere intelligi de ea epilepsia, quæ ex melancholia fit, non de ea, quæ à pituita: quod nos etiam eodem modo intelligimus, nisi vratur sicciorque fiat & melan-

G cholia cognata.

Dubium. Sed maius sese nunc offert dubium, *qua nimirum ratione fiat, quod metus & mœstitia, passiones alioqui facultatis vitalis, sequantur & possint monstrare imaginatiuæ potentiæ læsionem: siquidem læsæ actiones tantum ostendunt vitium facultatum à quibus prodeunt, non aliarum.*

Solutio. Cuius dubitationis caussa præmittendum est, actus inferiorum potentiarum actibus superiorum subijci, ita vt ad actum quemuis irascibilis potentiæ prærequirantur actus superiorum potentiarum, qui apprehendant rem circa quam versantur actiones, sub ratione conuenientis aut disconuenientis.

92 A Atqui cum imaginatiua potentia læsa sit, fit facile, vt quod semel apprehenderit, quantumuis à ratione sit alienum, & ex morbosa caussa nimorosum, præsentis aut futuri mali opinione semel concepta, pronius irascibilis potentia mœrore aut tristitia afficiatur.

Dubium. Longe maioris difficultatis est nosse, *si affectio hæc melancholica in frigido & sicco cerebri intemperamento sita est, quanam ratione ex persuasione contraria deprauata opinioni & imaginationi subsidium & leuamen susceptat:*

Solutio. Cuius sanè dubitationis gratia, in examen reuocare oportet, *an animi affectus aliquo modo corpora possint immutare.* Præmittendum tamen primo est, per animi affectus non solum

Per animi affectus quæ intelligantur.

intelligendas esse vitales seu animosæ potentiæ motiones, gaudij nimirum, spei & timoris, sed omnia etiam quæcunque animalis facultas in cerebro concipit imaginans, cogitans, memorans

B & concupiscens. Sed posse huiusmodi mutationes ad inuicem fieri, vno è tribus modis ex Philosophorum sententia, breui oratione monstrare aggredior.

Animi motiones quot modis fiant.

I. Primus sane docet modum, quo corpus alteretur ad potentiarum vitalium motiones: sequitur profecto corporis alteratio ad spirituum & sanguinis motum, quo vel intra corpus se recipiunt in tristibus perceptis, vel extra feruntur in lætis. Recurrit etiam spiritus pedisin mœrore ad cor, quia percepto mœrore ab anima ob vnitatem eius in toto, communicat in omnibus partibus tristem notionem, quare & cordi etiam: cumque cor innatam habeat ab ortu propensionem expandendi ad familiare spiritum, ita etiam & auertendi à noxiis, retrahendique reliquis membris immotis, corde solum suo munere fungente. Haud secus profecto, quàm in motibus arbitrariis: nam quamprimum in cerebro formatur mouendi conceptus aut loquendi, eo instanti solus musculus propositæ motioni dicatus (*etiamsi omnibus musculis diffundatur mouenti efficacia*) contrahitur & solus exsequitur mandata: C

qui sane citius ministerio præest imperatæ motionis, reliquis otiantibus: quibus sane animæ motibus corpus summopere alterari & moueri haud raro conspicimus. Pari etiam ratione dum irascitur homo, bilem auget ob sanguinis feruorem, & dum meditatur, corpus refrigerat, & melancholiam auget. Itaque varias animi affectiones corporis mutare intemperiem nemo inficiabitur. Quod si ita est, rationi consonum videtur, posse leuamen melancholico præstari ex dissuasione conceptæ opinionis: tum, quia si erronea imaginatio & futuri aut præsentis mali opinio caussa erat timoris & tristitiæ, procul dubio sublato imaginationis errore, timorem & mœstitiam quoque auferri necessum erit: tum etiam sanitati reducetur melancholicus, quia ex lætitia concepta ex dissuasione mali, etiam humores & spiritus extra mouentur tenuiores, clariores & ex motu calidiores facti, subindeque caput incalescit natiuo D

spirituum calore, & humores ac cerebri substantia temperatiores fiunt humectiorque efficitur extenuitate & motu per vniuersum corpus omnis substantia. Quibus profecto constat, dissuasionem ex grata amicitia, vel ex graui aliquo viro suadente, summopere huic malo profuisse.

II. *Secundus* etenim operationis facultatum modus, non minoris est in hoc negotio momenti: visio enim & imaginatio (*vt in suis Arist. de communi animalium motu*) rerum agendarum vim obtinet: species enim rei vel iucundæ vel formidabilis mente percepta quodammodo talis existimatur, qualis se repræsentat: idcirco imaginatione solum affecti, tum horrore, tum metu perculsi videmur. Quo sane modo, non minus iuuantur melancholici homines spe iucunditatis semel ac solum concepta: spectra enim & species rerum iucundarum, quæ vel alicui repræsentantur per propriam memoriã: aut extrinsecus aliquo suadente, adeo seruant vestigia & vmbram quandã externorum, vnde producuntur, vt non minus, quàm externa ac vera alterare ac immutare possint, & per consequens omnem animi affectum mutare. Denique in prima caussa humores & spi- E

ritus aptiores fiunt ad actiones potentiarum ex motu animæ: in hac secunda animus ipse suadetur concepta contrarii spe & alacritate.

III. *Tertius* vero modus expositus à me satis est *lib. 3. de mulierum affectionibus capite de monstroso conceptu*: nimirum euidentissimum esse apud aliquos Philosophos, inferiores potentias aliquo modo ad nutum superiorum operari. Quo fit, vt ex hoc facultatum ordine, prodeat potestas illa imaginationis & appetentiæ, ita vt pro illarum arbitrio, naturales facultates animalium opetentur & obsequentes pareant: quod sane in melancholicis hominibus euidentius conspicimus, quibus tantum ferè imaginatio potest, quod aliquando casum faciat (*vt ferunt*) Monstrat enim id nonnunquam euentus: sed prætermissis de hac re mille exemplis in medium afferam, quod refert Neotericus quidam doctus: quippe cum iuuenem corripuisset casus, qui frequenti delirio obnixe postularet concedi sibi natationem in stagno illo, (*monstrabat autem*

bat autem pauimentum : constare enim sibi aiebat, statim conualiturum: tandem consulente Medico, permissus est supra pauimentum natare, & postmodum retulit iam sibi aquam accedere ad genua, & paulò post inquit, *iam attingit inguina*,
F ita crescente iuxta imaginationis concepta usque aqua, hilari facie gestiebat, pronunciabatq; se sanum iam factum, & accedente Medico reperit hominem sanum febreque liberum: talis igitur est imaginationis vis & efficacia in laborantibus, licet non semper huiusmodi sortiatur vires. Verum in melancholia non raro factum est, quod ob viri sapientis persuasionem, præstita sanitatis certitudine, tanta sæpe est ægritudinis, quod citra aliud auxilium, vis ipsa imaginatiua mouens spiritum & calorem, auferat quoque temperiem morbosam ab humoribus & cerebro. Atq; hæc de præsenti dubio mihi sufficere videntur, saluo meliori iudicio.

Melancholiæ morbi species tres sunt.

Sed cuiusvis conditionis sint deliraméta, quæ sic affecta succrescunt, tres tantum possè accidere melancholiæ species pro comperto habemus.
I. *Prima* quando in vniuersum in venis omnibus sanguinem atra bilis vitiat & conspurcat, à quo etiam cerebrum affici certum est, vel hoc sanguine illuc quoq; confluente intemperáteq; cerebri substantiam, obscurando spiritus
G ipsos, quibus phantasmata aerumnea & fictitia imaginationem necessario effecturam arbitramur:
II. *Altera* verò cum reliquarũ corporis partium sanguis innocuus est, sed is solus vitiatur, qui in cerebro continetur: quod sane vno è duobus modis capiti accidere solet: vel melãcholico sangui-
93 A ne (*licet in corpore nõ redundet*) illuc ob vigiliã, subitum timorem, tristitiam, intensam cogitationẽ, & alia animi pathemata confluente: vel dum ipsius capitis habitus siccior frigidiorq; fuerit, ita vt quidquid in ipsum confluxerit siccarum qualitatum particeps efficiatur, & melancholię vitio conspurcet, & pari quoq; pensu spiritus obscœnos & inertes gignat. Atqui cum ex aliqua ratione ex his, quas retulimus, ipsius substantia feruidior fiat, affluentem sanguinẽ adurit, & quod in eo est tenue liquidumve absumit, & relicta pars praue crassescit. Quo tempore si calor perseueret, homines fiunt velut ira perciti, magisq; audaces & temerarii, ita vt suos percutiant, multaque terribilia perpetrent, præsertim eo tempore, quo sanguis assatur. Verum si frigidior subsit, qui in cerebro mansit, certe post incendium mœrentes tristes ac meticulosi euadunt homines. Cui sanè melancholiæ speciei referenda est ea, quã iuniores
B *syluestrem* appellarunt & *lupinam insaniam*: quæ quidem duæ species à communi melancholia eo dissident, quòd in hac peruertuntur spiritus animales & cerebri temperamentum, ita vt nequeant recta sua munia perficere: Ceterum in syluestri non solum spiritus animales peruertuntur, sed praui & euersi obumbrantque, ac citra vllũ splendorẽ ab ipsius cerebri facto & habituali temperamento generãtur: ita vt sic affectos loca deserta & arida, obscura ac timida & solitudinem amare
III. coerceat. *Tertia* insuper melancholiæ species ex hypochondriis male affectis oritur, dum venæ meseraicæ inter ventriculũ & hepar ardore quodam ex obstructione contracto efferuescunt: quo fit, vt humores crudi & melancholici ibidem conclusi, graues halitus densosque fumos sursum in mentis regionem transmittant: nec id solum, sed portionẽ quoq; noxię materiæ. Itaq; Gal. 3 *de loc. affect.* docere videtur in ipso vẽtriculo inflammatione esse, non quidem consistentem & factam, quia febre caret, sed in humore per vasa sparso, crasso, atro, & adusto vigentem. In summa commune est his omnib. melancholiæ specieb. in pauore, metu, trepidatione, angore & solicitudine C
esse, vt perpetuo lugeant, amicos & familiares auersentur, & solitudinem perpetuo captent.

Communes caussæ omni melancholiæ.

Caussas habet hæc affectio varias & difficiles, iuxta diuersitates specierum, quas nuper adduximus, ceterum eas omnes in duas classes diuidere oportet: Quædam enim omnibus speciebus sunt communes, Quædam verò cuiq; earum propriæ & peculiares, quarum meminero in expositione & curatione cuiusq; speciei, sed hac in parte, quæ communes existunt recensendæ tantum sunt. Quippe sic affecti vel morbosum habent apparatum *in mesereo, corde, cerebro, aut vniuerso corpore*: vel humoris melancholici alicubi non purgati vbertatem: vel rursus externa accedit caussa, quæ vel prædictorũ membrorum aliquod praue disponit, vel humores in melancholiæ vel atræ bilis naturam agit. Sic qui siccius habent caput, facile dum refrigeratur, in melancholicos affectus incidunt: item qui pusillo & deiecto sunt corde, & quibus frequenter ex timore, tristitia aut ira iuxta ipsum sanguis aduritur. *Præterea* quibus venæ meseraicæ strictæ sunt, iecur calidum & nimis D
trahens, ventriculus frigidior plus attrahens, quã conficere possit. Insuper vniuersum corpus paratum huic malo existit, *si hirsutum sit, laboribus, curis, vigiliis, solicitudinibus*, cum magno studio & animi propensione & anxietate deditum. Cui si vel sanguis crassior abundet, vel accedat externa caussa, siue alimentum sit, siue quæuis alia, quæ humores crassare mediante efferuescentia, & ipsa sedata refrigerare possit, proculdubio melancholici sequentur affectus, siue cerebrum ab his caussis frigidũ & siccum efficiatur: siue illuc adscendant humores aut halitus eiusdem naturę & conditionis. Sic profecto præter melancholicũ succum pituita crassior facta mœstitiam, sicut serum eius timiditatem affert: item & sanguis non quicunq;, sed ichorosus, quod desumserat Auic. ex Gal. 2. *pop. part. 6. text.* 37. statuerat enim omnino pauidos, hoc est, cũ metu perturbatos, itemq; B
vigiles ichorosum sanguinem reddere, aut ipsum iam vstum: & inferius inquit, *fuerit quidem consentaneum pituitæ serum timiditatem afferre, aut pituitam ipsam si acida sit aut corrupta.* Item iecoris aut splenis vitium, vel mensium aut hæmorrhoidum suppressio, aut varicum. Sic spirituum paucitas aut capitis imbecillitas caussæ sunt, cur de obiectis quantumuis naturalia sint, male iudicet homo, quia sunt excellentia & corruptiua respectu potentiarum aut spirituum.

Signa omnibus melancholicis cõmuna.

Sunt etiam inter signa quædam omnibus melancholicis communia, quædam vero cuiq; speciei propria & peculiaria, quorum meminero latius suo loco. Sed communia sunt omnibus *metus ab atro vapore mentem ceu tenebris externis terrente: mœror perpetuus: odium hominum & vitæ tædium, ex mœrore vtrumque natum: mortis cupiditas, vel timor.* Præterea qui sic affecti sunt, solito *tristiores*

apparent,

apparent, & *cogitabundi, solitudinem amantes, fugientesq́; hominum consortium: color illis vel niger vel plumbeus, facies demissa, oculi caui, vigiliæ ingentes, cibi fastidium & nonnunquam auersio.* Denique in genere morbum huiusmodi monstrant tanquam signa pathognomonica, solùm illa duo quæ Hippocr. & Galen. *6. aphoris. 23.* recensent, nimirum *metus* & *mæstitia*, si citra manifestam occasionem succrescat, aut si occasio diutius quam pro caussæ ratione durauerit, etiamsi in pueris & fœminis minor occasio sufficiat, cum hoc tamen timor citra æqualem rationem aut diu durans, certum est melancholiæ indicium, cui accedit febre omnino carere: Nam licet hæc eadem accidêtia febribus aliquibus succrescere possint, nihilominus tamen febris illa non fit ratione melancholicæ affectionis, sed prædicta accidentia febribus succrescunt: quo fit, vt perpetuum sit febre carere, & hac ratione a phrenitide & aliis phlegmonoosis capitis affectionibus differre. Neq; rursus valet
G eorum ratio, qui prædictum axioma euertere conantur, quod in hypochondriaca melancholia humores in venis meserci contenti inflammentur, quia hi non habent consistentem & tactam inflammationê, quæ phlegmonosa sit, quo fit, vt febris nô sequatur. At incipientis mali signa sunt *solitudinis desiderium, somni parui, diuulsi, insomnia turbulenta, peregrina, horribiliaque ipsis instantia: quibusdam adsunt corporis vibrationes, vertigines, & flatuum sonitus circa aures.* Quod si malum iam clarius sese ostendat, laborantes ore promunt, quod imaginatione falso concipiunt, & aliquando secum loquuntur nullam connexionem habentia.
94 A Verùm si iam malum firmatũ sit, mœror & mœstitia diu perseuerant, neq; vllis placantur verbis, tandê q̃ mente concipiunt non solum ore proferunt, sed opere prosequuntur, oculis, manibus, pedibusq; inordinate motis, timent quæ læuia sunt, & odio habent amicos & monitores.

Præsagium. Præsagium quoque partiri in duas classes necessum est, quarum prima monstret, *quid in genere prædicere liceat*: altera verò, quid ex quauis melancholiæ specie. Est profectò tanti momenti futuri euentus dignotio in hoc affectu, vt tantum ferè beneficii ad curationem præstare possit, quantum affectus & caussarum cognitio. Recens enim melancholia haud difficulter curatur, inueterata verò non facilè, & ob id præcauere oportet, ne vetustior fiat. Quippe si cui citra solatium permittatur diu solicito mœrore ac implacabili mœstitia viuere, sperandum proculdubio est in grauius malum prolapsurum, vt *ex Hippoc. constat 6. aphorismor. 23.* Præterea curandum est, ne immensius vigilent, qui sic affecti sunt, fa-
B cile enim hac sola caussa ipsis malum habituale efficitur, & quod deterius est in furorem transit. Atqui licet hæc affectio commigrare possit in *varices, hæmorrhoides, quartanam febrem*, aut *epilepsiam*, non opus est nunc signa id monstrantia recensere, vt quæ infida sint: satius enim mihi visum fuit signa afferre, quæ mutari ipsum in immedicabilem maniam commonstrare possint. Sic profectò si ante melancholicam tristitiam risu insolito, aut fletu & lacrymis præter occasionem afficiatur homo, in id commigrare etit pertimescendum: tum quia risus exustionê sanguinis arguit: tum verò quia fletus exiccationem cerebri minatur & efficit, quo coniectandum erit cerebrũ habitualiter exiccari, ita vt si quauis caussa incalescat præter naturæ modum, protinus in maniã degeneret. Item his, quibus melancholicus succus in capite viget, vel leuissima occasione, quæ humorê tenuet, ita vt delabi in cauitates in neruorum origine possit, ocyssime in morbum comitialem commigrat malum, aut si ibidem detentus nimium vratur, furorem concitat, sicut dum cerebri ventriculos implet, apoplexiam efficit. Pari etiam ratione contemplari oportet, an G
is, qui subito & absque caussa manifesta mœrens fit, spumam quoq; per os excernat, verendum enim oportet, ne à rabido cane morsus sit: quippe is paucissimis diebus peribit. Sic etiamsi nauseabũdus sit is, qui mœrore afficitur, ac frequêtius vomat, proculdubio exiccatus moritur. Cum hoc tamen si aluum habeat solutam, aut cum conferentia & tolerantia vomat, vel ipsi erumpant per corpus vitiligines, optima subest sanitatis spes, & pari ratione si hæmorrhoides, varices ac elephantiasis succrescant, vt *ex Hippoc. constat 6. aphoris. 11. & 21.* In quo sane morbo vereri magis viros, quam fœminas oportet, si Cœlio Aureliano credendum est, *lib. 1. cap. 6.* & media ætate viros maxime sanguineos & biliosos. Inquit enim Hippoc. *6. popul. part. 6. prope finem: similiter & biliosum & sanguineum corpus atrabilarium fit, si non habeat euacuationes.* Hypochondriaca verò licet facilius D
feratur, longioris est durationis, citra grauius periculum maioris delirii, & in his, qui deiecto sunt animo, degenerat in cordis palpitationem, tremorem, animi deliquium, & si prauis succis vtantur, in syncopim, ac nonnunquam in vertiginem & epilepsiam, & ob id maxima cum præmeditatione cum his agendum est.

Multa profectò sunt in huius affectus curatione, quæ peculiare studium & diligentiam in artifice requirunt, nô quidê solum in communi medendi ratione, verum in particulari etiã cuiusq; eius speciei: quę sane vt facilius expendat lector, studui seorsim disponere, quæ cuiq; melancholiæ sorti proficua fore spero. Sic ea melancholiæ species, quæ totius corporis vitio (*quatenus ad venosum genus attinet*) succrescit, non quidem indistincte vel communi aliqua ratione auxilia admittit (*licet eius natura vna & eadem sit, à quauis caussarum oriatur*) sed habitis antea tot considerationibus, quot sunt caussæ, à quibus principium sor- E
titur, aut fomentum indies susceprat. — Melancholiæ ex toto natura & curatio.

Caussæ. Atqui cum ad quadruplex caussæ genus reduci possint omnes caussæ, nimirum ad animi pathemata, ad improbam victus formam & naturam, & ad iecur aut splenem, quæ copiosam melancholię generationem pariunt, aut non expurgãt, vel ad suppressam aliquam vacuationem, ob id cuiusq; seorsim meminisse oportet, vt cuiq; constet, qua via incedendum sit in curatione. Inspicere itaq; conuenit iecur, sitne huic succo gignêdo aptum, siccum nimirum cum caliditate aut frigiditate: præterea eam victus & vitæ rationem præcauere oportet, quæ crassum & fœculentũ humorem procreare apta sit, cuius naturæ sunt *carnes omnes syluestres & ferinæ, maximè leporũ, boum, caprarum, hircorum, aprum, & eius natura: item salita omnes, etiam pisces marini ferè omnes, & maxime qui sale condiuntur: semina etiam plantarum & arborum, caseus, pe-* — Humorem fœculentum quæ generent.

fem, pepones, & id genus reliqua. Quib. accedit splen adeo natura impotẽs, vt quam parcissimum melancholiæ ad se trahere possit, vel tractum continere nequeat, & ob id in maximam copiam excrescit, ac prædicta accidentia concitat. Accedit id etiã maximè, cum varices, hæmorrhoides aut menstrua purgatio, per quas sese natura ab huius excrementi exspurcitia exonerare assueuerat, morbosè supprimuntur: quo fit, vt necessũm sit prædictum humorẽ per vniuersum corpus vagari, caputq; prædictis modis afficere. Augent prætereà melancholiam plures aliæ caussæ, velut calor & siccitas totius corporis, exurit enim calor accensitq; siccitatem & nigritiẽ: augetur ẽt æstatis tempore ob eandem rationem: ac licet hæc biliosum humorẽ potius, quã melancholicũ debuissent efficere, impedit tamen frigiditas aduentantis autumni, maximè si materia, quæ aduritur, crassa sit, quippe id quoq; necessum est ad melãcholiæ generationẽ: nam quæ ex bile generatur, in ferina deliramẽta potius, quam in melancholica cõmigrat: quo sensu intelligere oportet mille Hipp. & Gal. sententias *lib. 3. aphor.* Quibus si adiungas perseuerans & cogitabundum studiũ, curam, solicitudinem, vigiliam, & corporis etiam ingentes labores cum animi propensione, proculdubio mille modis melancholicum succum congregari comperies: tum naturalem ob primã à me relatam caussam, tum atrum, ob nuper adductas: neuter tamen dum intra certos quosdam limites cõsistit, morbosus est. licet corpus in quo viget peculiare præbeat vtriusq; specimen: quod si plus iusto creuerit, vel ab externa occasione excitetur naturæ limites prætergrediens, proculdubio in prædicta mala degenerat. Quibus accedunt nuper dicta accidentia, commouentes dæmones & immundi spiritus, diuina maiestate id permittente: quod etiam accidere scimus ob laborantis aliquod peccatum erga Deum dominum nostrum perpetratum, iuxta illud capituli: *Cum infirmitas corporalis, &c.*

Melancholiam quæ augeant accidẽ. gregent.

Nosces per consensum à toto corpore laborãtem affici, si febris aliqua diuturna vel quartana præcesserit, suppressaq; fuerit melancholici sanguinis per menses aut hæmorrhoides purgatio: ꝙ etiam monstrat notitia præcedentis vitæ. Quippe si adeo laborans deditus fuerit vigiliis, curis ac solicitudinibus, vt vniuersi corporis humores exsiccentur crassescantque, mirũ non est eo tempore totius corporis cõsensũ hunc affectũ suboriri. Verùm si ex *humorum crassitie & siccitate* ab externis caussis prodeuntibus vel scyrrhosa affectione prodeat, monstrabit vniuersi corporis habitus gracilis & hirsutus: quibus ẽt noscitur naturale temperamentum huic affectioni aptum. maximè si corpus colore fuerit nigrũ, venalq; latas obtinuerit, ex carneq; sit, & copia adfuerit flatuũ, ac redundauerit fæcis sanguinis copia. Mõstrabit id etiam victus crassis cibariis dedita, & occasio vstioni apta. Sic etiam idem ostendunt splenis vitia, & calor ea ratione vitiatus, ac iecoris parratione calefacti & sicci signa. Quod si prædicti affectus *à lento sanguine* principium sortiantur, apparet linguæ grauitas, ita vt vix possit loqui laborans, adest oculorum & totius faciei rubedo, venarum eminentia & totius corporis plenitudo: læti sunt & rident, amant loca amœna, lucida,

Dignotio affectus & caussarum.

spatiosa, hortos & viridaria, delectantur musica & cum amicis gaudent: eorũ pulsus plenitudinẽ monstrant, vrina apparet rubra & subspissa, habitus corporis carnosus, & plerumq; ineunte vere vigent melancholica deliramenta, quod sanguinis eo tempore copiosior sit prouentus, & pari ratione fæcis & limi ipsius. Si verò *bilis* particeps sit melancholia, agitatio, saltus, motus inordinatus, clamor, audacia, ira & contentio adsunt: item color faciei & oculorũ citrinus apertè monstratur, sicut & pulsus durus ac frequens, & vrina tussa & tenuis, quæ affectio plerumq; viget æstate. Verùm si ex *vstione aliorum humorum*, excepta pituita, deliramenta hæc proficiscantur (dum non commigrauerint in maniã) monstratur ex gracili & nigro corporis habitu, ex cute aspera, pustulis, scabie & vlceribus atrabiliariis scatente: monstrat idẽt odium tenacissimum, fletus, metus & mœstitia plusquam in aliis melancholiæ speciebus. pulsus paruus & durus ac vrina admodũ tenuis. Viget summopere ex hac caussa orta melancholia autumni tempore, maximè aduentante hyeme. Ab *externis & euidentibus* prouenire *caussis* mõstrabit diligens interrogatio de anteacta vita & victu. Verum si aliquãdo acciderit à *Dæmone* proficisci, monstratur multis, quę sic affecti ꝓferunt, quæ ipsi antea ignorabant, sicut si homines idiotæ & imperiti vel muliercula loquantur Latinè, vel alio idiomate, aut aliqua occulta dixerint, ac de secretis disputauerint, & huius censũs alia, quæ cũ ab hac causa proueniunt & mendaciis innumeris sunt immersa, deliramẽta euidenter apparent. Prætereà ex ipsius delirii forte solet etiam euidentius caussa monstrari: quippe fuerũ non paucæ phantasiæ, quæ ex humoris & vaporis qualitate originem trahunt: nam sunt, qui se testã esse arbitrantur, ex melancholiæ siccitate per corpus sparsæ: sicut si aliquis se fingat tympanam corio tectum, certam ariditatem cum flatu obtiere est euidens: alii serpentes viuos se obtinere intra vẽtrem imaginantur, ob erodentem melancholiæ conditionẽ, aut saltem, quod lumbricos habeãt grandiores: est etiam qui se gallum factum esse existimet, aut caput sibi amputatum esse, quod ab spiritu flatuoso fieri est certum.

His suppositis, ad quadruplicem consideratio-nem studui reducere ex hac caussa vniuersam curationem, initio sumto à venosi generis vitio. Quippe hi, qui hac caussæ sorte laborãt, per collectionem vitio nimirum lienis aut iecoris vel alimenti vitiosi, spurci & fæculenti sanguinis (*quẽ natura alicubi expurgare assueuit*) suppressione, aut vbertate in prædicta deliramenta prorumpunt, cum manifestis prædictarum caussarum indiciis. Quo sane casu expẽdendum ante omnem curationem est, *an ex aliqua visceru obstructione vel intemperie malum oriatur*: nam huic primo subuenire consulit optima medendi ratio. Id quidem facies (*ne cogar eadem sæpius scribere*) vt capite de iecore aut splene inflammatis vel obstructis dixes. Hoc tamẽ in his curationibus adseruato, quod ante medicamentorum, quæ vel obstructa aperiunt, vel distemperata corrigunt, adhibitionem, redundans melancholia leuioribus pharmacis expurgetur, ne calidis, qua aperiunt, efferuescat quire-dundat succus, & in furorẽ agatur laborans, aut terrestrior crassiorq; efficiatur, ac subinde vacuationi

Curandi ratio.

Melancholia ex obstructione visceratum temperie qualiter curetur.

tioni vel attemperationi ineptior. Vteris autem in prædicto ministerio *infuso foliorum senæ in succo* F *rosarum aut borraginis facto, vel cum aqua portulacæ, si iecur incaluerit: vel prunis damascenis sacchato & prædicto decocto confectis:* vel infundes *prædicta senæ folia in liquore nouem infusionum rosarum*: quæ sane purgatio vtilissima & securissima erit. Neq; minoris est, quæ fit per confectionem *Hamech simplicē, hoc est, citra scammoneum & colocynthidem confectam*: maxime si laborans superbiberit aquæ *lactis* ℥ iiij. Idem præstat syrupus *ex 9. infusionibus violarum*, maximè si infusio fiat *in aqua borraginis aut scorzonera*, vbi prius per noctem maduerint *folia senæ*: est quidem mirabile medicamentum, præsertim si libris quatuor prædictæ aquæ addideris *senæ* ℥ vj. quod facies infusionibus violarum iam finitis. Quo sane facto, quadruplex tibi superest exsequendũ munus. *Primum* docet, redundantem melancholiam vlterius minuere: *secundum* membris à quo oritur prouidere: *tertium* siccitatem (*potissimā huius affectionis qualitatem*) corrigere & frænare: *quartum* verò & vltimum animi accidentibus subue- G nire. Quæ sanè communia sunt omnibus caussis melancholiam propagantibus.

P ræparantia.

Circa primam considerationem expendendũ est, quibus ex his, qui sic affecti sunt sanguis sit mittendus, quibus verò secus: inquit enim Aret. *lib. 1. de curat. diut. morb. cap. 5. Num sanguinem detrahere expediat, deliberatione indiget in melancholicis*: aut rursus si quando sanguinem mittere oporteat, qua copia & quomodo id exsequendum sit: coëgit me profectò hæc diligentius cõsiderare, quorundam scriptorum audacia, & aliorum rusticus timor in sanguine mittendo, cum nihil magis in actionibus medicis vereri oporteat, quam in melancholicis plus minusve quam par sit sanguinē
96 A detrahere. Expedit enim in his auxilium hoc formidare ob timorem & mœstitiam, quibus necessario semper afficiuntur, ob spirituum vitalium (*quibus tantopere opus habent melancholici*) dissipationem, suffocationem aut imminutionem, & vltimo quia plerumq; quod crassius est intus adseruatur subtili & vtiliori sanguinis parte euacuata. Neq; placet, vt multi consulunt, vena scissa inspicere, an sanguis crassus sit, vt libere permittatur fluere, & sistere si tenuis: satius enim est, exacta & certiori coniectura, vbi sanguis mittendus sit aut secus expendere: sæpe enim ob permissam sanguinis efferuescentiam, nullo sanguine extracto, malum ex melācholia in maniam migrauit. Quamobrem considerare in hoc opere oportet, an iecur intemperie sicca cum calore, plus huius humoris gignat, aut copioso sanguine generato, ipsum exurat ob calidum ipsius intemperamentum, vel totius corporis ab interna aut externa occasione, vel hæmorrhoidum, mensium aut varicum sanguis suppressus sit, vel quouis alio mo- B do: tunc profecto sanguis protinus mittendus est, non tamen ea quantitate, quam sanguine redundante cum aliis humoribus permitteremus fluere, condonandum aliquid est melancholiæ morbo, qui ob adductas à me rationes id minimè admittit. Sed satius esse existimabis sanguinē detrahere (*dummodo vires non renuant: quippe ad sanguinis detractionem in hoc affectu firmioribus opus est*) ac si præcautionis gratia feceris, id eũre vere facies, vel si nimia adsit adustio, incipiente autumno.

Melancholicis morbosis vtrũ sanguis mittendus.

Qua quantitate mitti debeat.

Primitus enim basilica dextra, vel sinistra, si splen obstructum vel inflammatum esse conieceris, secanda erit, latiori tamen foramine: secundam tamen incisionem necessariò ex talo facies. Verùm si bis sanguinem ducere non liceat, ac semel tantum venam oporteat tundere, id ex talo facito, maximi enim esse momenti & vsus res ipsa indicauit, reuellit enim promtius & crassiorem sanguinem selectius euacuat quauis alia vena aperta. Nec displicet vbi caput nimis repleri conspicimus cephalicam tundere interuallo trium aut plurium dierum à prima sanguinis missione. Cõ- C sulunt etiā prisci & neoterici frontis aut nasi venas tundere, aut per hirudines aperire. Proderit forsan aliquando, vbi sanguis caput irruēs nimis crassus non sit, aut præmisso capitis lauacro, quo sanguis fundatur tenueturve: quod etiam consilium obseruare oportet, si vena basilica aut quauis alia scissa sanguis prę crassitie non fluat, quippe tunc corpus balneo prius mandare oportebit. Quod si laborās crurum venas habeat latas, maxime si varicibus similes sint, hirudines ipsis affiges, verum si hæmorrhoidum, mensium aut varicum suppressione sanguis melancholico succo redundet, curandi ratio monstrat, naturam reuocandam esse ad proficuam & consuetam vacuationem. Non tamen primo morbi accessu reuocationem moliri oportet, prius enim demenda est plenitudo, quæ ex suppressione superfluit, quod medicamenta, quæ suppressas vacuationes reuocant, calida sint, & non parum sicca, quibus exacerbari humorem & affectum certissimum erit. Quamobrem sanguine misso, sed D iudicio nostro, maxime ex talo (*ni adeo ingens fuerit venarum contracta plenitudo, quod tutius sit a scissione venæ ex altero brachiorum initium sumere*) quia ad locum antiquitus natura consuetum euocat, & crassiorem sanguinem commodius extrahit: si hęmorrhoides protinus à sanguinis detractione euocabis, & sanguinem ab ipsis aut varicibus per hirudines fundes.

Ex qua vena mitti debeat.

Verùm vbi vel animi affectiones, vt inedia, cura, vigilia, amor & reliqua id genus melancholiam concitant, omnino à sanguinis detractione abstinendum esse consulit rei natura, maximè si diutinas vacuationes, siue sanguinis siue ventris præcessisse compertum sit: præsertim si constiterit corpus ex carne hirsutum, aridum, cutis contabefactum ac nigri coloris esse: aut si comperias adusti & crassi ac frigidi & sicci humoris plurimum redundare, sanguinem verò nõ item: quorum omnium occasione censeo à veteribus dictum fuisse, sanguinis detractiones melancholicis parum prodesse.

Quando non mitti debeat.

Facta tamen sanguinis euacuatione (*si opus fuerit*) aut non facta (*si ita affectum postulare compereris*) B considerabis protinus, an affectus adhuc incipiens sit, vel ex inueteratis reuersus: quod si primum curandum est, quidquid in caput influit repellere, non quidem his, qui vulgus *oxyrrhodina* appellat, ni eis addideris ex his, quæ humectandi & frænandi humoris siccitatem & inclementiam vires obtineant, aliquid: cui sane muneri oxyrrhodinis addes oleum *amygdalarum dulcium, violarum, de semine cucurbitæ aut melonum*: ac si humoris feruorem cognoueris præesse, *hordei decocto aut cremore vel lacte caprillo* caput fouebis.

Interim

Melancholici morbosi qualiter purgandi, & quibus.

Interim tamen dum hæc adhibentur, humorem melancholicum frænare, & per contrarias illi qualitates vacuationi aptum reddere tentabis: nam licet putridus non sit, & ob id non oporteat coctionem exspectare ad moliendam purgationem, cum hoc tamen neque temere, neq; vicunque ipsam aggredi oportebit: exacerbabitur enim humor à validorum expurgantium efficacia, vt cancet ab appositis medicamentis, quæ digeren-
F di & abstergendi vim habent: & ob id prius oportet ipsum mitescere humectatione & stieouatione facta, ac postea mitioribus medicamentis & per interualla ipsum extrahere, facto sensim maioris medicamenti augmento, prout plus constitarit esse præparatum. Falluntur enim, qui fucatis illa incoctibilitatis ratione opus aliter aggrediuntur. Sic enim primo humorem aggrediens syrupis *de borragine, violarum, de buglossa cum modico fumariæ, de succo lupulorum, cum aquis hordei, lupulorum, violarum & buglossa, quibus in decoctione additum fuerit cinnamomi parum.* Eisdem ferme diebus, dum humor aptior redditur, enematis vteris, quæ & emolliendi & humectandi euocandiq; ad ventrem vires habeant, qualia sunt, quæ fiunt ex decocto extremitatum *agni, hordei, maluarum, violarum, chamameli & meliloti, cum modico aniso & ℥.j. polypodij, & facta colatura, dissolue mellis rosati, sacchari rubei, olei violacei ana ℥.ij. catholici ℥.j. aut hiera picra opiata*
G *℥ß.* Quo quidem tertio quoque die facto, interim dum accedit purgandi occasio, antequam id aggrediaris, ne te decipiat in purgādis melancholicis iuniorum timiditas, aut priscorum temeritatis audacia. (*quippe illi, ne humor (vt solet) medicamentorum vehemētia vt crabro irritetur, ac maius subinde perpetrent malum, leuioribus consulunt citra vllam distinctionem vti pharmacis: hi vero considerata humorum duritie & renitentia, longe vehementiora viribus laborantis porrigunt pharmaca*) diligenti animo expende,
97 A neque hoc neq; illud committendum, aut omittendum temere esse. Triplicem enim humores purgandi nanciscuntur naturam, quarum quælibet peculiarem requirit in pharmaco conditionem & vtendi modum: quippe si humor ex sanguinis abundantia vel calore, aut alicuius membri calido intemperamento vel externa caula humorem melancholicum propagante, sese offerat purgandus, mihi non est dubium, quin vsu violenter purgantium nimis offendantur laborantes, & copiosior fiat melācholiæ prouentus. Quapropter hoc solo casu blanda Neotericorū pharmaca vsu venire proculdubio censeo, dummodo seligendi humorem vires habeant, ac ea copia eis vtaris, quæ sufficiat crassum & rebellem humorem citra mitiorem feruorem aut agitationem copiose fundere: alioqui verendum est, quod nimium proferunt, nimium maius damnum ex turbatione, quàm beneficium ex leui purgatione
B subsecuturum. Verum si humor terrestris crassusque citra sanguinis aut aliorum humorum efferuescentiam aut commercium steterit, vt leuia hæc nullius fuerint momenti, ita profecto valentioribus vtendum esse pharmacis, consulit prædicti humoris c[illegible], dummodo (*ne vires sufficere tanto medicamento non possint*) in minori adhibeas copia, & frequentius repetas, iuxta illud Hippocr. *lib. de morbis*, qui in prædictis humoribus educendis consulit, *id medicamentum porrigere, quod medicum ingestum, plurimum educat.* Quippe quantitatis modestia eius significatur inclementia, & vsus frequentis coëretur & minuitur durissimus humor. At si diu iam corpus contabuerit, humoremque plus aridum esse, quàm copiosum comperias, & vires accidentium vi collapsæ sint, tunc profecto blandioribus vtens purgationibus, in longe tamen maiori copia, quæ leniendo potius partes corporis, alluum mouent & humores exigunt, quàm electione & efficacia, vt paulo inferius scriptum reperies.

Factis etenim prędictis considerationibus, pri- C
mo humorem melancholicum ex sanguinis vbertate, vel caloris iecoris, aut totius corporis factum, purgabis præmissa prædicta præparatione, non profecto semel, sed vt præparatum conieceris, ita protinus medicamento idoneo purgabis. Sic etenim primo secessu, porrige *rhabarbari & agarici ligati, & infusi in aqua lactis aut fumariæ, vel in succo lupulorum & borraginis ana* ʒj. quibus adde *syrupi solutiui rosarum Persicarum, vel violarum ex nouem infusionibus* ℥.iij. *vel vtriusque ana* ℥.ij. vel porriges *rhabarbarum & agaricum infusum in decoctione foliorum senæ & violarum.* Item præstat syrupum solutiuum conficere ex 9. *infusionibus rosarum & violarum, additis quatuor libris infusionis prædictæ* ℥.vj *foliorum senæ.* Quod si velis in aliquo ex prædictis decoctis aut syrupis aliquid ex electuariis melancholiam blande ducentibus, dissoluere, ex ratione facies. Confert enim *pulpa cassiæ fistulæ recenter extracta, vel* D
confectio Hamech simplex, aut diasena quantitate debita. Præstat etiam decoctum *mirobalanorum, chebulorum & Indorum, ac foliorum senæ in aqua lactis aut violarum*, cui addere oportet confectionis *Alchermes* ʒ.ij. Quod si velis in forma solida expurgans medicamentum exhibere, porriges *confectionis Hamech simplicis, aut pulpæ cassiæ fistulæ cum puluere foliorum senæ, aut diasenæ* ʒ.iij.ß. *cum* ʒ.ß. *Alchermes, bibendo desuper* ℥.iiij. *decoctionis epithymi & polypodij, vel liquoris 9 infus. rosarum aut aquæ lactis.* Idem beneficium præstat ius galli veteris, gallinæ aut pulli hac lege confecti: excipe *foliorum senæ* ℥.j. *polypodij* ʒ.ij. *epithymi* ʒ.iij. *passularū sine granis* ℥.j. *florum cordialium ana m.ß. immittantur omnia in galli aut gallinæ corpus, & insuantur coquanturque sufficienter.* Valet tertio quoque die porrigere decoctum *epithymi, polypodij & senæ & aloes ana* ℈.ij. quod porriges cum modico *sacchari.* Valet & *cartamum iure pulli decoctum*, ante tamen conquassatum. Idē prosunt *pilulæ mastychinæ cum optimo rhabarbaro, vel alephangina, vel pilula confecta ex æquis portionibus aloes* E
lotæ, rhabarbari & agarici. Facta aliquo ex prædictis pharmacis prima leniganique purgatione, iterum ventrem mouere enematis, & humorem emollire, ac corpus vniuersum humectare apozematis & syrupis opus erit. Tanta enim est melancholiæ crassities, pigritia & renitentia, quod nisi egregie præmolliatur, minime medicamentis obsequetur. Præstant autem prædictum vsum clysteria, quæ recipiunt *decoctionis carnis vituli & hœdi* ℥.viij. *sacchari rubri* ʒj. *olei violarum & emulsionis seminum melonum ana* ℥.iij. *cassiæ recenter extractæ* ʒ.v. Conficies etiam aliud, quod recipit *mercurialis, violarum, althea & maluarum ana* m.j. *passularū sine granis* ℥.ij. *glycyrrhizæ* ʒ.iij. *seminis lini, anisi, marathri ana* p.j. coquantur, & facta colatura, adde *olei violarum & chamameli ana* ℥.j.& ß. *catholici* ℥.j.

Humores triplicem habent purgandi naturam.

Humor melancholicus ex sanguinis vbertate quibus purgetur.

Humor melancholicus quibus secundo præparetur.

Præparabis itaque humorem secundo, si durior terrestriorque sit, his, quæ præter id, quod humorem leniant, eius tamen aliquid leniter educant. Huius conditionis est potio, quæ reci-
F pit *florum borraginis, buglossæ, violarum & cichoryanæ m. j. summitatum lupulorum, fumariæ, scolopendriæ, scabiosæ, ana m. ß. radicis buglossæ asparragi & fœniculi, ana* ℥. ß. *glycyrrhizæ* ʒ. ij. *passularum sine acinis vnc. j. coquantur secundum artem, & cum modico aniso & cinnamomo aromatizetur*: cuius sumat laborans *vnc. iiij. alchermes* ℈. j. Efficacior item est syrupus, qui recipit *succi borraginis & buglossi depuratorum ana libr. ij. succi pomorum redolentium lib. iij. foliorum senæ vnc. ij. seminis anisi & fœniculi ana* ʒ. j. infundantur senæ folia per diem integrum in succis, & post leuem ebullitionem addita *sacchari libr. j. & ß.* fiat syrupus: cuius porrige cum *aqua lactis aut lupulorum vnc. iij.* Præstat item, maxime si iecur calidiori intemperamento laboret, ea potio, quæ recipit *succi intibi & buglossæ ana vnc. iij. succi fumariæ & scolopendriæ ana vnc. j. & ß. succi pomorum vnc. ij. aquæ scabiosæ libr. ß. thymi, melissæ ana p. ß.* coquantur & facta colatura, adde *sacchari* quod sufficiat, ad gratum gustum conciliandum. Quibus vteris tertio vel quarto quoque die, & post aliquot dies, iterum ad copiosiorem
G materiæ purgationem te conferes, sciens veritati non congruere inter paucolos dies vniuersam morbificæ materiæ molem probe disponi posse: quare mihi tutius videtur purgationem repetere, quàm exhibito vehementi pharmaco, vel naturam prosternere, vel humorem ad feruorem ducere.

Purgatio secunda qua lege instituenda.

Institues igitur hanc purgationem hac lege: excipe *aquam lactis & infunde foliorum senæ* ℥. ß. *polypodij & rhabarbari ana* ʒ. j. *epithymi* ʒ. ß. *& facta colatura, adde syrupi solutiui rosarum aut violarum ex infusionibus* ℥. iij. Præstat & potio, quæ recipit *florum cordialium ana p. j. radicis buglossæ & asparragi,*
98 A *ana vnc. j. passularum sine granis* ʒ. vj. *prunorum numer. viij. foliorum senæ* ʒ. vj. *coquantur & facta colatura, vel dissolue pulpæ cassiæ* ʒ. viij. *vel confectionis Hamech simp.* ʒ. vj. vel capiat ex his bolos, & superbibat *prædicti decocti* ℥. iiij. Prosunt etiam in hac secunda purgatione, maxime, si iam humoris vel corporis feruor restringatur, medicamenta, quæ aliquantulum sunt efficaciora, velut sunt *pilulæ Arabicæ præsertim dissolutæ in aqua lactis*, in qua ferbuerit *epithymi* ʒ. j. *foliorum senæ* ʒ. iij. quibus adde *prædictarum pilularum* ʒ. j. Verum si his nihil cessare malum comperiamus, coniectandum est, terrestriorem fuisse factum humorem, & sicciotis temperamenti ac durioris substantiæ, ita vt præparationem & purgationem longe vehementiores prærequirat: nam tunc, quod corpus durius & densius factum sit, & minus sentiens ob imaginationum distractionem, vllam noxam ab his auxiliis patietur.

Acetum an melancholicis humoribus conferendis aliquo modo prosit.

B In quo sane opere videndum est, *an acetum prædictis humoribus & corporibus melancholicis prodesse aliquo modo possit.* Ratio tamen dubitationis est, quia Galenus *libr. 5. simplic. capit. 31.* dixit, acetum aduersari melancholicis, quod etiam confirmauit *libro tertio de ratione victus 39.* his verbis: *Acuta vis aceti (vt summatim dicam) his magis conferre solet, quibus magis amara quàm bilis atra exsuperat: quippe amara ab ipso dissoluitur & agitatur, acris pituitam degenerat: atra vero bilis attollitur & multiplicatur: nam acetum atram bilem parit.* At *libro vndecimo method.* aperte consulit *in splenetici medicamentis semper esse aceti aliquid admiscendum.* Quibus accedit ratio, nimirum similitudo aceti & melancholiæ: quippe cognata sunt ambo: quo fit, vt facile in eius naturam acetum commigret, vt probant mille testimonia, maxime mulierculatum, quæ acidis intempestiue vtuntur, quas sensimus facilè in melancholiam prolabi. Ex altera vero parte vrget Aetii & Pauli sententia, qui in melancholia morbo aceti quàm acerrimi sorbitiunculam post omnem cibum porrigunt, vbi iam dormire velit æger. Quo fit, vt in tanta auctorum controuersia firmius quid tenendum agendumve sit, constituamus. Qua in re statuendum est, corporibus C
melancholia abundantibus summopere acetum nocere, auget enim acorem & humorem ipsum, ac præexistentem in feruorem mouet, non quidem attenuat, præterquam quod cæteros humores frigidiores ac sicciores reddit: & licet ab aliquibus in melancholia morbo post cœnam eius potio commendetur, id tamen non vt attenuet humores, quia erroneum esset à cibo ipsum porrigere, neque vt somnum conciliet, vt alii falso autumant, sed vt melancholiæ vapores & vstulagines cerebrum adscendere prohibeat, hæc enim omnia coercet. Cum hoc tamen si melancholicus affectus ex indurato aut obstructo splene prodit, maximi est momenti, vt Galenus 11. *method.* consuluit, modicum aceti admiscere his, quæ per os sumuntur, & aliis etiam, quæ exterius adhibentur. Quamobrem, prædicto splene affecto, non errabis, si his, quæ humorem præparant, aliquid aceti admiscueris, dummodo mellis quoque modicum addas, quo inclementia aceti mitior fiat, D
penetrandi tamen eo munere non priuetur.

Aceti quando vsus competat.

Quibus hac lege factis, & addito *epithymo, polypodio, succo lupulorum, & aliis huius naturæ*, & in corporibus, quibus pituitæ aliquid cum melancholia admiscetur, & viscerum adest obstructio, aliquid aceti, ad eam purgationem accedes, qua modico medicamento ingesto, plurimum educas, maxime malo facto inueterato ac reciduo. Sunt autem hæc, quæ auctores consulunt, velut *diasenа, pilulæ ex lapide lazuli, & lapide armeno, hiera diacolocynthidos, picra, quæ epithymum recipit, pilulæ indæ, fumus terræ, trifera, hiera logodij*, quibus auctores addunt *ellebori præparati aut diagridij* g̃. iij. *vel pilulas ex elleboro factas*: & ex his omnibus varia pro laborantis viribus fingunt medicamenta, quæ sæpius dissoluunt *in aqua lactis aut succo fumariæ.* Verum si quis diligentius legat omnes auctores, reperiet proculdubio (*vbi iam malum hoc valentiorem expostulat, firmatumque est, & corpus robustum*) vnanimi omnium consensu commendari maxime pharmaca ea, quæ vtcumq; sit, *elleborum* recipiant; E
album quidem si pugnãdum sit cum symptomate, & nigrum, vbi humorum copiam minuere student: cum hoc tamen neq; pueris, neq; senibus, neque ellebori ipsius substantiam tuto porrigere poteris. Quamobrẽ satius mihi visum semper fuit elleborismo vti: primo quidẽ eo, quod pulcherrime ad febres quartanas & melancholica vitia cõfecit Matthiolus. Sed mitius conficies, & magni etiam momenti, si exceperis *ramentorum ellebori* ʒ. j. & ß. fiat infusio *per tres dies in* ℥. vj. *aquæ pluuialis*,

Medicamenta pro melancholicis ex obstructione aut intemperie varia.

deinde

deinde lento igne concoque, donec tertia pars absumatur, & colaturæ adde *mellis optimi & despumati* ℥.ij. cuius porriges cochleare vnum & superbibat laborans *cyathum pulli aut aquam lactis quantitate* ℥.iij. Parabis etiam aliter: *raphanum acerrimum in taleolas diuidatur, ramentorum ellebori* ℥.iij. *taleolæ configantur ellebori ramentis*, & subdita per noctem collocabis, postridie ramenta detrahes, & taleolas in oxymelite diligenter macerabis tribus F horis, & *oxymelitis* superbibat ℥.ij. Verum inter fortiora omnia securius vteris hoc, quod recipit *syrupi violarum* ℥. ij. *aquarum cichorij & buglossæ ana* ℥. uj. *diagrydij ligati* ℈. ß. bulliant, & fiat expressio, cuius porrige medietatem. Præstat etiam medicamentum, quod recipit *diagrydij ligati* ℥.vj. *aquæ purissimæ* ℥. vj. *sacchari albi* ℥. j. misce & porrige. Item recipe *syrupi de pomis* ℥. ij. *aquæ pluuialis* ℥. iiij. *ellebori ligati per noctem* ℥. vj. *facta colatura* porrige.

Secretum Aliabat. Laudant etiam plerique auctorum puluerem illum, quem Aliabas his verbis mille laudibus extollit. *Posito*, inquit, *quod alia medicina non valeant, istæ valet nutu Dei misericordis, & est medicina coronata, quæ secretissimè teneatur & amplexetur, vt humanus intellectus quasi deperditus cum hac medicina restauretur*: recipit *epithymi* ℥. ß. *lazuli aut loco eius, quod securius est, lapidis armenij, agarici ana* ℥.ij. *scamonij* ℥. j. *caryophyllorum num.* x. *puluerizentur omnia, & pulueris ipsius singulis septimanis sumat laborans* ℈.iiij. Ego au- G tem censeo ℈. ij. sufficere prima huius medicamenti exhibitione, vt deinceps tutius, quantum sat sit, adaugere aut minuere possis: admiscebis Stibij præparati dosis. autem prædictum puluerem, quo facilius ingeratur, vel *sacchare rosaceo*, vel cum *syrupo rosaceo* bolum conficies. Verum præter hæc omnia his nostris temporibus, consilio & fidissimo multorum experimento, tuto sic affectis & maniacis, ac omnibus ex melancholia (excepta *hypochondriaca*) ortis affectibus, porrigitur *præparatum stybium*, ad 99 A *decem vsque grana*, facto tamen à duobus vel tribus exordio. Quod sane medicamentum scio multis profuisse, & profuturum dementatis omnibus, dummodo eos præcaueas, quibus vel sanguis adhuc superassatur, vel caliditas in toto aut peculiari aliquo viscere viget.

Humectatio. Quibus sane factis, & interim dum fiunt, inter vnam & alteram purgationem & præparationem, curandum est, corpus vniuersum & caput humectare balneis & fomentis: quibus non id solum consequeris, verum & reliquias humoris conteres, & corpus humidius ac fluidius reddes: sicque sanabisque humoris peccantis inclementiam. Quod proculdubio facies, si ab Aprili medio vs- Balnea. que ad autumni medium per interualla balneis vtatur laborans *dulcis aquæ*, eo calore calidæ, quem præ se fert *lac recens mulctum*, quod si bis in hebdomada feceris, magni erit momenti. Verum si necessitas coegerit, hyberno tempore prædicto vti auxilio, decoctioni addes *florum violarum, chamameli, & corticum citri, quantum sat sit*, vt cutis durities frigore contracta emolliatur. Sed studendum est, B frequentius caput humectare, primo dulci aqua Caput in melancholicis quæ humectent. tepida vel lacte, postea sequenti die decocto, quod recipit *foliorum maluarum, violarum, altheæ, borraginis, lupulorum ana* m. j. *florum stœchados* ℥. iij. coquatur & tepido decocto abrasum caput foueto. Idem facies decocto, quod recipit *florum nenupharis & violarum ac foliorum scariolæ ana* p. j. *summitatum papaueris num.* iiij. *foliorum saliciis, vitis, maluarum, ana* p. ij. *fiat* decoctum, quo caput irrig bis, & mox inunges *oleo amygdalarum dulcium, aut violarum, vel lacte vaccino ablutis*. Cui muneri etiam caput abluere oponet bis, quæ pinguia sunt, velut est ius ex *animalium pituitosorum extremitatibus cum prædictis herbis emollientibus*: cuius census est decoctum, quod recipit *maluæ, violariæ, vngulæ caballinæ, senæ ana* p. j. *florum chamameli & meliloti ana* p. ß. *seminis lini* ℥. j. *radicis buglossæ & altheæ ana* ℥. j. coquatur in iusculo verueccinæ carnis aut hœdinæ, & mox post lauacrum caput inuolues, & inunges vnguento, quod recipit *olei amygdalarum dulcium & C seminis lini ana* ℥. ß. *olei violarum* ℥. j. *axsungiæ anatis & gallinæ, butyri insulsi, medullæ crurum vituli ana* ℥. iij. *croci* ℈. ß. *ceræ albæ* quod sufficiat. Quo etiam linimento dorsum laborantis inunges, maxime ingressu à balneo. Vngatur etiam caput eo, quod recipit *olei amygdalarum dulcium* ℥. j. & ß. *olei violarum & papaueris ana* ℥. j. *butyri recentis* ℥. vj. *mucilaginis altheæ & fœnugræci ana* ℥. iij. *ceræ quod sufficiat*. Vel fiat hoc modo: *Recipe olei de semine cucurbitæ & cucumeris ana* ℥. ß. *olei amygdalarum dulcium* ℥. j. *lactis mulieris* ℥. ij. & ß. misce & vtere.

His autem factis diligenter iterum inspiciendum est, an aliquid humoris melancholici cum sanguine adhuc supersit in capite: quod ex ipsius grauitate & oculorum rubore discesfacile: tunc suadent auctores non contemnendi reliquias conterere cucurbitulis, vel sanguine misso ex venulis nasi aut frontis. Verum licet hæc auxilia multis probentur, ego profecto arbitror per venas adeo D minutas crassum humorem extrahere, esse perdifficile: proderunt tamen, vbi capitis cutis plurimum ruber, aut oculorum venæ tument vel liuescunt: alioqui satius fore arbitror, varices vel hæmorrhoides aperire hirudinibus: quippe per easdem tutius & facilius caput irruentem humorem retrahimus, quo facilius quod in capite est, natura conterat. Prouocabis enim hæmorrhoides hirudinibus, aut fomentis ex decocto *mercurialis, parietariæ, maluarum, & chamameli*: ante tamen vteris frictionibus ex panno asperiusculo vel *foliis ficulneis*, aut suppositorium adhibebis ex *hiera super sparso puluere aloes, vel madido succo mercurialis*: neque inconueniet, si hæc non profuerint, ex *hiera logodij & colocynthide* ipsum effingere. Præstat item pedes detinere spatio quartæ partis vnius horæ in vino aut aqua tepidis, in quibus ferbuerint prædictæ herbæ, maxime si crura prius ligaueris prope suras, & frequentis genua deorsum: quo facto suppositorio vteris ex succo *mercurialis & staphisagria cum modico oleo nucleorum Persicorum & cro-* E *co*. Quæ omnia certius profutura sperabis, si diebus aliquot ante prouocationem, visus fuerit laborans *pilulis ex aloe* tertia vel quarta quaque nocte. Quæ omnia caute facito & sensim, ne forsan vno malo non curato, aliud excites auxiliis. Nec minoris momenti est, vbi humores melancholici abundant in toto aut splene, fontanellam in crure sinistro aperire, vel si in capite redundet, in brachio vel iuxta occipitium.

Solent profecto animi pathemata & imaginationum efficacia adeo laborantem torquere, & anxium reddere, vt non raro ad cordis & prædictorum accidentium prouidentiam, vniuersum curantia

Reliquiæ humoris melancholici, quibus conterantur.

Accidentium correctio & cordis prouidentia.

tis consilium dirigi oporteat. Accidentia enim & animi angor atque cordis imbecillitas communia quidem sunt omnibus melancholia correptis, siue ex humorum abundantia, siue ex prauo victu, siue ex animi passionibus aut quouis alio modo

Vigilia.

fiat. Plerisque enim vigilia adeo intensa & impla- F cabilis adhæret, vt maius ob id sperandum sit malum: quippe hæc imaginationum vehementiam auget, & corpus vehementius contabefacit, & quod deterius est, nulli auxiliorum viam aut occasionem præstat. Cui equidem subueniendum est, vt capite de sanorum vigilia latius scriptum reperies.

Metus & mœstitia.

Inter cæteras animi passiones, quæ vrgentius & præstantius magis laborantem premit, est metus & profunda mœstitia, quæ sæpe cor adeo labefactant, vt ipsum & corpus vniuersum mille modis infirment & lædant. Quapropter cogit medicum cor & caput ipsum roborare. & si quid adhuc in his flatus aut humoris viget, idoneis & blandioribus præsidiis discutere. Imprimis curandum est, omni arte delectationem & gaudium conciliare, & spiritus exhilarare musica, gratis loquelis, & aliis auxiliis, quæ paulo inferius leges.

Spiritus quę roborant & multiplicant, in triplici sunt differentia.

Multiplicant enim & roborant spiritus, ac ex consequenti caput & cor, multa quę intus & extra adhibere cõsulunt auctores, quę sunt in triplici differentia, vt Auicenna *libr. de viribus cordis cap.* 9. optime aduertit: nam quædam ro- G borant & multiplicant spiritus, *vt hyacinthus*, alia à proprietate, vt aiunt, & euidentem etiam qualitate, *vt moschus & ambra*, multa rursus à qualitate, quę eorum substantiam & temperamentum tuentur, aut in natiuum mutant. Quæ vero substantiam augent, sunt *vinum & tenuissimæ substantiæ alimenta*, vel ea, quæ fuligines remouent aut dissipant, quę ex accidenti substantiam augere dicimus. In quo sane opere exsequendo primo cordis maxima est habenda prouidentia: quoniam & si præcipua huius morbi sedes non sit, eo tamen nexu atque vinculis vtrumque alteri copulatur, vt fieri non

100 A queat, quin in prospera cordis constitutione secum comitē trahat eam, quæ est cerebri, saltem si cerebrū afficiatur, à corde probe præparato suppetias suscep abit. Quod optime dixerat Auicen. fen 1 3. *Spiritus* (ait) *animalis cõtinuus est spiritui vitali, & ex substantia ipsius: neq; est possibile, vt fiat melancholia absque communitate cordis, imo fortassis, magnitudo causa in ipso erit ex corde. & propter hoc necesse est, vt consequatur cura cordis cum cura cerebri in hac ægritudine.* Quam sententiam mutuasse à Galeno, euidenter constat: siquidem interim dum laborantem expurgas, aut balneis committis, vel quoduis aliud

Epithema cordiale.

exsequeris, cordi adhibebis epithema, quod recipit *aqua buglossæ, melissæ ana libr.* ß. *succi pomorum olentium* ℥. j. *vini citrei & malorum granatorum, ana* ℥. j. *zedoariæ, caryophyllorum, maceris, agallochi ana* ℈. j. *rosarum rubearum* ʒ. j. *santalorum omnium, coralli rubri, seminum maioranæ & basiliconis ana scrup.* j. B *ambræ* g̅. iiij. *moschi* g̅. ij. *croci* g̅. vj. Quod si ex simplicibus, quæ hoc epithema constituunt, aliud effingere velis, probe efficere poteris, *addito modico vini odoriferi.* Postea vero cordis regio-

Oleum.

nem inunges *oleo iasminorum, nardi, vel vnguento aut butyro nardi cum pulueribus grana tinctorum, ossis de corde cerui, margaritarum, electuarij de gemmis, aut diamargariton.* Multorum etiam consilio probatissimum comperio in quauis huius mali causa, vniuersum thoracem ac maxime è regione

Linimentum.

cordis inungere eo linimento, quod recipit *oleo rosarum, violarum & nenupharis ana* ℥. j. *succi borraginis, melissæ & pomorum dulcium ana* ℥. ß. *muccaginis psyllij, & radicis buglossæ ana* ℥. j. misce, & lento igne aut in duplici vase leuiter agitato, & modicum ceræ adiecito. Idem beneficium præstat sac-

Sacculus.

culus ex herbis & floribus confectus, qui recipiat *florum nymphea, violarum, borraginis, buglossæ & rosarum rubearum, ana* p. j. *melissæ, nardi ana* p. ß. *omnium santalorum ana* ʒ. j. ac si cor fuerit frigidum & deiectum, addes *seminis acetosæ, citri ana* ʒ. ß. *seminis basiliconis & angelicæ ana scrupul.* j. *pulueris corticum citri* ʒ. j. *diambræ & diamusci ana gran.* iij. *fiant sacculi.* Potest etiam emplastrum fieri hac forma:

Emplastrum.

C excipe *succi pomorum olentium* ℥. iij. *succi menthæ & vini odoriferi* ℥. j. in his maceretur, *corticis citri recentis* ℥. ß. & post aliquot horas fiat fortis expressio, & adde *olei rosarum* ℥. ij. *olei violarum* ℥. j. *nymphea & nardi ana* ʒ. j. bulliant in duplici vase ad consumptionem succorum, & adde *pulueris rosarum* ℈. iij. *santalorum, vtriusq; coralli, spodij ana* ℈. ij. *melissæ, menthæ, thymi, sampsuchi ana* ℈. j. *gallia muscata* ℈. ß. *camphoræ* g̅. vj. ceræ quod sufficiat, vt extendatur supra telam sericam. Præstat & cordi adhibere *corium ex ambra & musco & aliis aromatis, ac pulueribus electuarij de gemmis*, cum oleo *nardi* optime præparatum.

Lætitiam & alacritatem quæ conciliant epota.

Sed per os sumenda sunt, quæ, vt ferunt auctores, lætitiam & alacritatem gignunt, pauorem & ignauiam pellunt: inter quæ, aliqua quæ vtiliora mihi visa sunt, eligam, maxime quæ simul nata sunt reliquias melancholiæ conterere, præ- D sertim facta earum expulsione per ventrem: cuius census est id, quod recipit *triphera persica* ʒ. ß. *hiera picra Galeni* ʒ. vj. *foliorum senæ, pulueris epithymi ana* ℈. iiij. cum saccharo violaceo fiat mixtura, cuius porrige ʒ. ij. *sero lactis* dissolutas. Sed vtilius est, quod recipit *pulueris electuarij lætificantis* ʒ. iij. *sacchari rosati & violati ana* ℥. ß. *dentur* ʒ. iij. *cum modico vino.* Præstat magna cum euidentia id, quod recipit *confectionis alchermes* ʒ. ij. *conseruæ borraginis* ʒ. iiij. *cuius porrige ad magnitudinem nucis auellanæ.* Eiusdem est visus id, quod recipit *electuarij lætificantis Rasis libr. 5. continentis: & 9. ad Almans. scriptum* ʒ. ij. *diamargariton* ʒ. j. *seminum citri. melonum, cucumeris, citrulorum ana scrup.* ß. *sacchari rosati quod sufficiat, vt fiat mixtura.* Est tamen aliud magni momenti, quod recipit *margaritarum drach.* ß *hyacinthorum, zaphirorum, smaragdorum, vtriusque coralli, ana* ℈. ß. *cinnamomi, macis, galangæ ana* ℈. j. *caryophyllorum, ligni aloes ana gran.* vj. *musci, ambræ ana gran.* iij. *sacchari candi, carnis vuarum passarum, conserua borraginis & buglossæ ana* ℥. j. *aqua rosarum* ʒ. ij. *sacchari optimi quod sufficiat*, vt fiat confectio, cuius porrige ʒ. ij. summo mane cum aqua scorzoneræ. His sane vteris, ni feruor aut corporis vel E alicuius visceris æstus vetuerit, quo tempore alia porriges, quæ mitius idem præstant munus, velut est, quod recipit *aqua rosarum* ℥. iij. *succi pomorum fragrantium, vini granatorum dulcium ana* ℥. j. *sacchari* ℥. iij. *conserua borraginis & buglossæ ana* ʒ. j. bulliant lento igne ad mediocrem crassitudinem, & adde *margaritarum præparatarum* ʒ. j. *pulueris electuarij de gemmis scrupul.* ij. *vtriusque coralli, spodij, rasuræ eboris, cornu vnicorni, ossis de corde cerui.*

... dorata omnia, ... aqua ... ditat ... conueniunt ... marons fint ... atque displicet pomum ... rum & solarum ... florum ... nium cum ... & ambra. Prosunt & aquæ odoratæ ex rosis, napha, ia minorum flor... & quæ ex a... is hu... natura condiuntur.

Præcauendi ratio.

Quod sine his omnibus a... morbus subsideat, vel vt pertinax durat... perstet, vel ... inopinato, aut ex lustissima occasione ... est, cum huiusmodi ... tropicos conuersiones appellant ... alia præstare oportere, quæ perpetua durationem ... præstent, aut facta per interualla coacer... melan... impediant: ex-postulat enim, ne renouatur is affectus, vere & ... sanguinis detracti... quod potius ex hæmorrhoidibus aut talo, quàm ex alia corporis G vena ... infuletem fieri ... distrahunt enim hæ sanguinis ... sanguinem deducunt longe præstantius. Ex vsu quoque est eisdem temporibus, ... in vltima hyemis parte, & in medio autumni, ... pus leniter purgare ea lege, qua superius dictum est. Sed nil æque huiusmodi affectionis reditum impedit ac consi-... sit ne ... vt aut vterus eius prim ... A ... Sit ametro... nihil esse ... nellam cruribus adapertam, aut fingi hisanni ... ras ... aut sanguifugas, quod magis pro-bo ...

Victu quæ-ter curetur

S ... abunda... que ... qua victu ... lecta & ... purga-tion ... ani ... habitum contrax... ... præstiterit, post victus mutatio ... præd... humore & ... eo modo quod dictum est & ... eadem lege. Verum ... ignis ex victu est.

Victus melancholicis omnibus proficuus.

Melan... us inge-nere ... m quod ... menti, ... si si-... C ... Salsa & acetosa quos producant morbos.

... quæ vel mania ... Ita-que fugi ... salsa, acetosa ... omnia ac ... de bubul... carnem ... neque dif-... flosum, quam ... tor-... his, affect... dun... elephas ... fe-bris quartana, ac si adsit melancholia ... efficitur. Quapropter tanquam inuiolabile ... mopere necessarium sibi statue, semper ... in prandio & cœna, nisi hypochondriaca fuerit melan-D cholia vtendum esse ... ex auibus gallinarum, pullorum, turturum, caponum, perdicum, & ma-xime auium ... nutritarum ... gal-linarum ... pisces petrosi & molles elixi, iura pulli ... sicut & carnes ... næ. Sed ... quibus ... plurimos ... præstare ... præstant pulticula ... sed ...

Panis. E

... pulis ... panis ... tans ... nutrimentum ... aut ... quis

quis diebus præstito putrioti alimento. Item ex fructibus vtatur humectioribus & boni odoris, *vt pomis & pyris odoriferis, vuis passis, melonibus [illegible] arantiis dulcibus*: ex oleribus etiam *lactuca, scariola, borragine & similibus*. Salsamentis quoque se viendum est, quæ dulcia maxime sint, ac si aceti aliquid placuerit addere, sit *passulatum*, aut ex *ambaco*. Quatenus vero ad potum attinet, omnes

Fructus.

Potus.

F fere auctores conueniunt, vinum album tenue & aquosum esse porrigendum, nisi caput essentialiter sit affectum: quo tempore etiam dandum, si ventriculus id postulauerit: diluatur tamen *aqua cinnamomi aut scorcionera*, vel si vino non sit vsus laborans, sumat *aquam puram* vel solum feruefactam, aut in qua aurum ignitum sæpe sit exstinctum. Vel si opus fuerit lente etiam purgare, vino vel aquæ addere oportebit instillantium aliquem liquorem ex decocto *ellebori, foliorum senæ, epithymi, agarici & similium cum saccharo*: nam claritate, substantia & gustu gratum erit. Quatenus autem pertinet ad reliqua, quæ vitæ modum constituunt, statuendum est, eum modum vitæ imponere, quo minus huius succi generari possit, plus tamen somni conciliari, & his maxime, qui vigilantiores morbo aut natura sunt. Item aërem habitent lucidum, humidum aut arte humectum, maxime in locis aquatilibus, marinis, & quæ pratis, frondibus ac viridariis abundant: neque satur sit laborans, neque famem diu perferat: exercitia fugiat laboriosa, & moderata sibi

Aer.

G instituat: solitudinem, studium & meditationem omnino vitet, consortium & hilaritatem quærat, à Venere omnino abstineat, ni admodum flatuosus sit: spiritus enim dissipat copiosos, & corpus refrigerat, ac humores exagitat. Et licet sint inter auctores non pauci, qui crassis & humidis naturis id concedant, ac aliquibus melancholicis, rationibus profecto non magni momenti ducti, ego quidem arbitror, plus beneficii præstare continentiam, quàm Venus possit, & ciborum parsimoniam, atque alia huius naturæ auxilia quantitatem seminis & humoris secutus conterere, quàm seminis excretionem, scio tamen, assuetis, flatuosis & calidis ac humidis minus nocere, & a-

102 A liquando iuuare. Melancholici etiam ventrem lubricum semper habeant, vel enematis vtantur emollientibus & frequentibus balneis, ac aliis insuper omnibus, quæ nuper retulimus.

Melancholia ex animi passionibus orta, qualiter curetur.

Nihil profecto citius melancholiam accersere solet, & iam præexistentem remutare, quàm animi passiones, quæ suapte conditione vel corpus exsiccant, vel spiritus & humores præter naturam exagitant. In aliis etenim caussis, primo melancholicus generatur succus & affectus, & mox succrescunt metus & mœstitia: At in animi affectionibus metus, sollicitudo, mœstitia, animi angor, & profunda cogitatio, vel ipsum succum melancholicum gignunt, vel temperiem, affectum melancholicum genitricem: quapropter studendum

B est, omni arte affectum animi pacare, & si quid diuturnitate cogitationum genitum est, diligenter corrigere.

Quæ inter an[illegible]ssiones [illegible] & [illegible]otissimum melanc[illegible] [illegible] [illegible]ent, sunt procul dubio ma[illegible] [illegible]andi [illegible] vel præsentis inspecti[illegible] [illegible] [illegible]form[illegible], studium perstans [illegible] [illegible]acauendo aliquo malo, vel exsequendo concupito bono, longissimum & æstiuum exercitium, diuturna fames, tandem amor, qui animos iuuenum plerumque ea efficacia solicitare habet, quod in prædictum affectum deuehat. Quapropter iuxta vniuscuiusque horum accidentium conditionem oportet prius prudentia & arte animum ab eo malo eruere, quàm medicamentis corpus turbare: sic adhibito optimo & salubri consilio imminentis vel præsentis mali præsidium præstabis, per patientiæ & omnis virtutis exemplar: studium vel omnino auferes, vel intermitti iubebis: vigiliam, conciliato omni arte somno, arcere oportet: sollicitudinem per distractionem ad alia & grauiora

C munia: compesces exercitii damnum, quiete & cibis, ac omni humectatione, sicut diuturnam famem cibis lente & lenum adhibitis. Omnibus autem conuenit animum in omni lætitia componere, & ab omni fixa cogitatione auertere, quod fiet fabulis, ludo, & prorsus noua acquisita solicitudine, & solitudine omnino interdicta, cum his enim versetur laborans, qui ipsi maximè sunt grati, cantus quoque & choreæ ad lætitiam prosunt: Musica enim magnam vim habet in mœrore coercendo ac lætitia comparanda. *Præterea* sic affectus nec omnino aspere nec seuere tractare oportet, nec rursus nimis blãde, sed in aliquib morẽ gerere, & in aliis rationum efficacia dissuadere: alios vero occulta fallacia decipere opus est: multi enim arbitrantur, vel serpentea, vel ranas in ventre habere, & alii alia machinamenta fingũt, à quibus facile non separabis, nisi arte & ingenio vti scieris: mutabis enim regionem, domum, amicos & familiares, & per loca viridia amœna & humida deferes. Sed in his vitanda est omnis medica actio, sat enim illis est vel victum instituere, *vt superius diximus*, vel balneis frequentio-

D ribus vti, vel leni aliquo pharmaco, quo non melancholicum succum (*quia sic affecti quam paucissimum habent, quod plerunque afficiantur defectu spirituum vitalium & humidi substantifici*) sed crudos humores, quos ex mẽtis distractione copiosos gignunt, extrahes: cauere enim oportet ab aliis purgatoribus, nisi iam melancholiæ copiam redundare constiterit, & etiam omnino a sanguinis detractione cauere, satius enim est humectare a arefacere corpus & animum exhilarare.

Melancholia ex [illegible] q[illegible] curetur.

In his vero, qui amore contabescunt, maior diligentia, maiorque prudentia adhibenda est. Est enim amor adeo vehemens animi affectio, vt in maniam & ferina deliramenta non raro commigrasse visum sit. Diffinit quidem amorem Plato, *perfruendæ pulchritudinis desiderium*, ita vt ad eius procreationem satis sit, rem pulcram semel vidisse, & idolum pulchritudinis acceptum memoria collocare: verum propter egestatem amantis, & celerem fugam accepti simulachri, non cessant procaces oblectan[illegible]is figuræ præsentiam exigere.

Amo[illegible]

E Animus quoque in eatenàm oportune excitatus plurimum [illegible]is obsequitur & eandem cogitur affectare, quem sane affectum *amorem* nuncupamus: itaque exuuiæ prædictæ formæ visu semel acceptæ intimis præcordiis dilabuntur, atque h[illegible]circum, vt sunt tenues atque volatilea, perpetua inquietudine vagantur, & in memoriam assido transcursant, quæ [illegible]uienti animo satis esse p[illegible]sunt. Cæterum si quis Philosophorum scripta diligen-

[illegible] reperiet, vt homo sensu & ra[illegible], ita vtrique sua pabula, fomenta ac [illegible] a fuisse, quibus alerentur atque [illegible], atque etiam addita essent prolectibi [illegible] lus ad hęc ipsa c[illegible] o[illegible]cenda & exsequen[illegible]. [illegible]od sane veluti ob[illegible]cientes Philosophi, ge[illegible]num fingunt amorem. Vnum quidem, qui rationi adesset: & alterum, qui sensui assisteret: illum ad diuinæ lucis contemplationem, ad puram castamque vitam semper adspirantem: hunc verò Veneris esse stimulum, qui vbi procax petulansq; proiectis habenis ac deuorato pudore exorbitat, infra hominis speciem ipsum hominem deiicit, & ad ferinas damnatasque cupiditates impellit: cui

Am[illegible] [illegible]

F profectò congruere magis furoris & insaniæ nomen, quàm amoris multi ex Philosophis censuerunt. Cognita igitur huius affectionis natura, affectum melancholicum ab ipsa prodire multa monstrant & distinguunt: quippe quos semel amor sibi in militiam adscripsit, & in miseræ seruitutis iugum violentum protraxit, exsuccatos atque macilentos protinus efficit, squalidos & adspernabiles red[illegible]t, elumbes, impotentes, exanimes ac deformes dimisit, siquidem tota animantium intentio versatur in amantis prosequutione, & illuc vniuersum naturalis dispositionis robur transferunt. Atqui cum huiusmodi robur in spiritus sanguinisque calore sit, proinus venter eo calore destitutus (*vtpote distractu peregreq; vagantibus*) cibum negligenter appetit, & si quid ingeritur, hunc ipsum infeliciter concoquit, neq; in membra conuertit: quo fit, vt egestate & penuria emacientur, & spir[illegible]tu careant vitali. Hinc sane facile est colligere, cur amantes sæpenumero mœreant, suspirent, lamententur, plorent, exsulent & vagentur, ac turbentur, nusquam consistant, aliena & male cohærentia loquantur, desipiant ita, vt mori de-

Amoris quã tas incommoda.

Amantium variæ actiones vnde, & ex quibus amor cognoscatur.

G [illegible]derent, & idipsum timeant: sic qui amore torquetur, semper inquit veluti furens, *uretor, crucior, aestor, stimulor, versor in amoris rota miser, exanimor, di[illegible]bor, diripior, vbi sum [illegible] non sum, & vbi non sum, ibi est animus.* Præterea ea contrarietate semper versantur, vt plorando [illegible]ideant, ac præ tristitia cãtent, & taciturni secum semper loquantur, & inter ea, quæ loquuntur taceant. audaces sunt & timent, pu[illegible]llanimes & non raro temerarii, despe-

1 3 A rati & præ [illegible]onfidentia gaudentes, adeo, vt nemo sit [illegible] tenui [illegible] lectu [illegible] ęditus, quod his visis nõ [illegible] n [illegible] fiabam [illegible]e profici [illegible] posse. Habent insuper amantes ob frequentes vigilias & caloris distractio[illegible]em [illegible]nam [illegible]udam, ventrem adstrictum & c[illegible]l[illegible]tem corporis ac faciei pallidum: pulsum vero habent, qualem *lib. de caus. puls.* abunde disputauimus. Sed præter hæc omnia animi affectũ magis patefaciunt interrogationes & locutiones variæ, quę in memoriam reuocent vel pulcras [illegible]œminas aut viros, si fortan eis memoratis vel t[illegible]be[illegible]t aut pulsum immutet, vel colorem, vel [illegible]tu E[illegible] ar[illegible] cum Antiocho, & Galeno cum Piladis conc[illegible]nina contigisse loco nuper citato testamu[illegible]

Curatio.

H[illegible] [illegible] ita mali natura, in curatione o-

B mnino a[illegible] [illegible] medicis subsistes, præterquam à [illegible]ema[illegible] q[illegible] [illegible]atione, quæ crudos succos leni[illegible] & citra v[illegible] [illegible]ćdium à prima corporis re[illegible]g[illegible] e[illegible]uacuet [illegible] eis [illegible] [illegible]ordis corroboratione, ac spirituum & tenuis [illegible]ubstantiæ refectione, quemadmodum præcedenti paragrapho abunde docuimus. Quod enim in hoc potissimũ est præsidium, fuga à re amata procul dubio exsistit: item exemplaris & sancta variarum rerum lectio, amicorum & familiarium mutatio, ludus, Musica omnis generis, & omnis tandem distractionis modus. Itaq; animus verbis & exemplis sic contemperandus est, vt nullis artibus v[illegible]carur & in varias curas distrahendus, ne malo sub[illegible]t [illegible]lla [illegible]ccasio. *Præterea*, qui sic læsus est, nunquam solus sit, inter eos versetur, quos obseruat & veneratur, colit, & offendere metuit: atque hi salutaria suggerant, & recta admoneant, subinde obiurgent, increpent, absterreant, & rem amatam indecoris verbis notent. Item si adhuc corpulentus fuerit amans, balneis & exercitiis vtatur, vinum fugiat, & ciborum vtatur parsimonia: sic Crates Thebanus inquit, *amori medetur fames, sin aliter tempus, si neq; his vincatur, laqueus*: sed præstabilius profectò est huic ma-

Amori quæ medeantur.

C lo mederi eleemosyna, ieiunio, oratione, continentia & disciplina, quippe impetrato Dei auxilio, perfectius hæc omnia fiunt.

Si constiterit, melancholiam fieri solo cerebro affecto, longe aliter curatio instituenda est, nimirum iuxta causę, quæ ipsam excitat, rationẽ. Quippe si cerebro succrescat frigido & sicciori intẽperamento læso, ita vt proprium alimentum in naturam melancholiæ affinem commutet, & solum prædicta in parte redundet: vel ob nimium calorem & exustionem ipsius capitis, ex probo & laudabili sanguine fiat per assationẽ humor ater, verẽdum est, ne ex prima causa in epilepsiam migret affectio, ex secunda vero in maniam. Vtcunq; tamen sit, nisi ob alium affectum aut causam, vel ob suppressionẽ alicuius sanguinolentæ vacuationis, in hic affectis sanguis mittendus non est, sed vt Gal. consulit 3. *de locis*, caput humectandum, & optimo nutrimento corpus vniuersum reficiendũ.

Melancholiæ cerebro primario affecto curatio.

D Quapropter sic affectis (*præterquam quod maiori diligentia somnum conciliare oportet*) caput frequẽtius ablues his, quæ ante memorauimus, & omni decoctione, quæ humectet, & modice calefaciat, in frigido & sicco intemperamento, & his, quæ longe efficacius humectent, & modice refrigerent, in quibus vrens caliditas in capite viget. Post quæ sane [illegible]unctionibus vteris ex oleo *sesamino, seminum melonũ, amygdalarũ dulcium, de papauere & butyro recenti cum mucilaginibus seminum cytoniorum & psyllij.* Item ex [illegible]rædictis & aliis ceratum [illegible]oficies, aut caput *lacte vaccino* ablues. Interim tamen modice caput i[illegible] sum purg[illegible] bis his, quæ antea d[illegible]aimus, maxime *pilulis ex fortioribus in minori dosi*, sed repetitis vicibus. Multi etenim in hoc casu, citra delectum consulunt bregma ferro candenti inurere, quod in re admodum desperata, & cum pręsagio, ac adstantibus omnibus consentientibus, nulloq; Medicorum refragante, & dum simul cum frigida capitis intemperie humores in ipso abundauerint, proficuum fore sperabis. Verũ si in occipitio *fontanellam* aperueris, nihil minus efficies. In omni-

E bus tamen melan[illegible]holiæ speciebus id tibi obseruandum erit, nimirum semper suppressam vacuationem esse reuocandam, vel aliam et similem: item omni humectatione esse vtendum, & humectandum substantifice, ad madefaciendũ corpus.

Cum certum sit, hunc morbum parere flatus hypochondria distendentes, & succos etiam ob-

Melancholia hypo-

f[illegible] cenos & spirituosissimos eisdem partibus [illegible] l[illegible]s, ac prohibescentes etiam non [illegible] ab inflammato to præ[illegible]dictū partium affe[illegible], quæ[illegible] nes vitiata remorantur. ob id profecto [illegible] ligere curandum est ne prædictis quæ[illegible] ne[illegible] vel flatus discutiunt, affectus *vapore inflammatorius* attingeatur: fal[illegible] nimis tatio, [illegible] flatus nimis turgētes, & cogimus ipsos dic[illegible] non sine magno laborantium malo: & cur[illegible] quando decepti persentitur caloris fervoris[illegible] quæ temperant & refrigerant, crudiores fi[illegible] humores, ac imbecilliot & flatuosiot efficitur ventriculus ipse: quo fit, vt quouis frigore ambiente doleant & refrigerentur, & calore tegumentorum, quo vtuntur ad frigoris tutelam, inflammentur, & ob id ignorent, quid sibi proficuum

F exsistat. Quamobrem ante huius mali curationē contendendum est, hypochondriacam affectionē vno è tribus modis posse corporibus succrescere: *Primo* enim obstructis splenis venis & meseraicis

Hypochondriaca affectio tribus modis contingere potest

I. à iecore in ventriculum, aut à meseroeo in splenem, vel in partibus circumuicinis (*quippe accidit hoc malum vel ob pyloron etiam sanguinem adurentem, vel ob venam porta, pancreas & vasa illa interna, nec non ob ventriculi*) atq; ob humorum conculcationem succis ibidem excalefactis & exustis, quantum[illegible] antea crudi fuerint: quippe redduntur prædicta vasa veluti varicosa & cancrosa, quo facile exacerbari malū assolet ab auxiliis inconsiderate adhibitis: *Secundo* vero fit propter ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta, siue id fit ob positiuam frigiditatem, acetius augmētum, vel ob caloris propria & spirituum dissipationem, quibus de causis flatuosa efficitur affectio, & non

II.

III. minoris momenti quàm prima. *Tertio* denique &

G vltimo, efficitur hypochondriaca hæc passio à ventriculi & iecoris contraoperantia, quibus ventriculo exsistente frigido, & nequeunte concoquere, [illegible] que iecore squalido nimis auidè & celeriter [illegible] fit facilè, vt prædicta succrescat affectio, [illegible] leuiores & difficiliores conditiona, qua[illegible] sub[illegible] quibus cognitis, constabit profecto [illegible] curationis instituendam fore, iuxta cuiu[illegible] que peculiarem naturam & causam.

In hypochōdriaca melancholia quæ pars afficiatur, ex quib. cognoscatur

Vbi autem prædictorum locorum sit affectio, non est ita facile distinguere, neque admodum necessarium, cum fere eadem sit & eisdem auxiliis instituenda medendi ratio. Diocles autem sensit in *meseraicis* adesse, quod tarda fieret à ventriculo alimento[illegible] distributio: Pyloron pari mon

104 A stra. excrementorum alui dura & tarda deiectio. Sine ventriculus, discesus coctionis vitio: lien ex sin[illegible] hypochondrii tensione, *vt habetur 6. de locis affect. capit.* & item ab vtero fieri monstrant ven[illegible] infe[illegible] tis rugitus ac feminis & sanguinis menstrui suppressus effluxus. Cæterum qualis vigeat in q[illegible] tatis prædictarum partium af[illegible] vi maio[illegible] momenti, ira di[illegible] gencius ex[illegible] Frigiditas [illegible] gitur signa sunt fluctuationes & [illegible] sa [illegible] rud[illegible] um vomi[illegible], ventriculi dolo[illegible] coctioni tarditas, & [illegible] prosa a[illegible] tho salina. C[illegible] tatu[illegible] s gna[illegible] æstus in præcordiis, a[illegible] m[illegible] & exacerbatio à calidis Ob [illegible] m[illegible] onstrat [illegible] ntura alimētorum d[illegible] co[illegible] aut semicocto [illegible] *in[illegible] mari* partes præ [illegible] tarimo [illegible] ingenti [illegible]

l[illegible] corporis, nidoroso ructu & vi[illegible] bo[illegible] su.

A[illegible] tamen quàm cuiusq; cura [illegible] nem [illegible] d[illegible] c insideranda in est fune[illegible] in[illegible] ba vi[illegible] & victus instituto in [illegible] quibus B [illegible] pr[illegible] iorem curandi rationem in hoc ma[illegible] h[illegible] sum habeo. Quapropter studendum est, e[illegible] victus sumam instituere, quæ aliena omnino fit a cruditatibus gignendis: in qua re nō semper arbitrandum est vtiliores esse tenuiores [illegible] bus, & eos, qui faciliotis sunt substantiæ, nam in nidorosa cruditate tales facilius vitiantur, sicut in acida, qui crassi & frigidiores sunt: nemneque semper calidis vtendum, quia facilius suscepta in nidorem, nec frigidis, quia acescunt. [illegible] meliorem viuendi rationem mutatis, [illegible] omnibus causis commune & proficuum esse, quod labo[illegible] ans tolerauerit, concoxerit, & citra aliquam cruditatis speciem distribuerit: & ob id cu[illegible] cos cibos porriges, quos cognouens facilius c[illegible] mutare: & pari ratione obseruandum est, in potus qualitate & copia. Item in exercitiis, somno & reliquis cum ferentiam & tolerantiam semper obseruabis, vt ea, quibus melius laborantes se habent, consequatis. Quod si hac v[illegible] & [illegible] C tione instituta, diuque adseruata, aliquid [illegible] in prædictis melancholicis crudum ani plane affectu, vomitibus id educere studebis per ea [illegible] quæ commodius laborans tolerauerit: ni[illegible] quod in vis immoratur, præter naturam [illegible] duxeris, proculdubio nullius erunt mon[illegible] quæ adhibueris auxilia, neque alimenta. Et q[illegible] affectio hæc ex impotentia facultatis prædictarū partium simul cum vitiis alimenti prodit, ob id non opus est frequentibus vti pharmacis, quæ vehementem vim purgatoriam obtineant: lo[illegible] enim magis prosternunt p[illegible] tentia, & copiosi[illegible] succrescunt flatus, & ob id contra ea ex hac ca[illegible] melancholica aff[illegible] ctio vomitibus securius, q[illegible] quo [illegible] alio præsidio curatur.

Eam speciem hypochondriacæ affe[illegible] onis le[illegible] gitimam & exquisitam arbitramur, quæ fit cum venæ, quæ inter ventriculum & hepar sit[illegible] sunt, inflam[illegible] non quidem [illegible] inflammatione ea quæ *phlegmon* dicitur & *apostema*, sed quæ ph[illegible] & *incendium* quoddam ac efferuescentia. In quare arbitrandum est, incēdium hoc fieri duobus modis: Vno in ipsarum venarum substantia & temperamento, quod maioris mali & difficilioris curationis solet esse caus[illegible]. Altero vero cum humores crudi, crassi, aut aliter vitiati ibidem conten[illegible] ob conculcationem & ob [illegible] actionem ab hepate non trahantur, calfiunt ibidem, & in flatus ac in rugitus commigrant, & subinde ventri[illegible] refrigerant, & [illegible] pit mil[illegible] symptomatis v[illegible] an[illegible] Constat præter hæc aliam esse h[illegible] poc[illegible] n[illegible] acæ affectionis speciem huic finitimam & ad [illegible] reducibilem, longe tamē grauiore [illegible] dem ex eadem humorum eff[illegible] rescent[illegible] iuxta partem finitimam in ven[illegible] quæ præ[illegible] ter ventri[illegible] ulum & splenem ab [illegible] ma[illegible] principa[illegible] queadm[illegible] um in ie[illegible] core vel ab [illegible] anc[illegible] aut [illegible] f[illegible] ita [illegible] ma mo[illegible] tratio sua est [illegible] E structi[illegible] um partium, cum eaiu[illegible] & inces[illegible] & ventriculi impoten[illegible] in dem ref[illegible] rationem.

Verae hypochondriacae curatio. D

Huius

Signa. Huius mali signa sunt, hominis sic affecti *deiectus animus, ventriculi sensus quidam tristis, & qui verbis exprimi non potest, quibusdam dolor ventris vehemens, ad metaphrenum sæpe procedens, & cibo cocto desinens, ac ingesto alio repetens, adest illius partis anxietas, & veluti impotentia quadam, quæ nullo cibo sedatur neque gaudet, adest ventris rugitus ac murmur. Item ructus acidus, flatus, incendium in hypochondriis, maximè si laborãs renuerit cibum: ieiunos interdum quosdam à cœna affligit: sputum humidum multum cibo sumpto, præcipuè coctu difficili: vomitus cruditatis ciborum & pituitæ subamaræ vel calidæ, vel acidæ, adeo vt dentes stupefaciat. Color præterea adest præter naturam in facie: item calor viget in partibus affectis & obstructis, ita vt tactu & calor & obstructio sentiantur adeo magna, vt distributio ac abolita alimentum in ventriculo immoretur, &*
F *postridie vomitu excernatur: frigida iuuantur æstum illum caloris extinguentibus, sed postea deterius se habent frigidiori ventriculo facto: metus quoque adest, mœstitia, desperatio & animi angor, & semper conqueruntur.* Hæc autem proficisci à venis iecoris vel splenis, mõstrabit dextra vel sinistra pars mille queremoniis affecta. Neque ob id credendum est flauam bilem aut sanguinem, quæ prædictis venis aduritur, hypochondriacum posse efficere affectum, nam si ibidem adurantur vel melancholiæ aliam speciem, vel maniam non hypochondriacam: quod non pauci ignorantes mille monstra fingũt, & præsidia, quæ potius salutem perdant, quàm accersant, adhibent. Sed ad pensum redeuntes in prædictis hypochõdriacis affectionibus, quæ veræ sunt, plerumque vaporibus ab huiusmodi partibus multiplicatis ascendentibusque ad caput, ad os ventriculi, ad cor, ad cerebrum, atque ad vniuersum corpus succrescit chorus omnium prædictorum symptomatum, & aliorum, quæ multis solent accidere.

Caussæ. A quibusnam caussis hæ affectiones oriantur,
G non ita facile inuentu est: crediderim tamen vel ad alimenti vitium posse reduci, vel ad viarum ex propria natura angustiam, vel ad iecoris & prædictarum venarum calorem præter naturam quo citius quàm par sit, alimentum semiconfectum è ventriculo rapit, vel ad exercitium intempestiuum, quo vel praue conficitur, vel iusto citius distribuitur: vltimo tamen ad ventriculi frigiditatem vel caloris innati ac spiritus defectum, aut ad caloris intensionem & vitium, quibus in nidorem vertuntur alimenta. Quæ omnia ad exactam curationem exsequendam Medico incumbit considerare, simulque obstructionem quoque adesse, velut reliquorum malorum fundamentum. Sic profecto accidentium omnium duplex constat subesse principium: nimirum acidam cruditatem vitio ventriculi aut quauis ex dictis occasionibus ortam: vel nidorosam, ex prædicta ventriculi aut venarum obstructarum calfactione, quæ nata est alimenta corrumpere & nidore vitiare. Dimitto alias huius mali occasiones, quod antea latius scripserim.

105 A *Hypochondriaca vera qualiter curetur.* In huius affectionis curatione expendendum est, auxiliorum genera eadem fere esse, siue pars dextra affecta sit, siue sinistra: materiam vero, qua vnumquodq; auxiliorum constare debet, diuersam esse arbitramur, iuxta partis affectæ naturam, aut mixtam, si mutua affectione lædantur ambo membra in hac hypochondriacæ affectionis specie: cæterum roborandi membrum affectum ratio diuersa & seorsum facta esse debet. Sic etenim commune est huic affectioni, vtcunque fiat (*antequam quæ mali sæuitia expostulat purgantia, adhibeamus*) à vomitu initium curationis sumere, vt si *Vomitus.* quid pituitosum excrementitiumve ibidem fue- B rit, expurgetur, ne forsan expurgantis medicaméti efficacia ad affectas obstructione partes deuehatur, & aliqua eius pars ibidem pressius inhæreat, statim enim id facies eo, quod conficitur ex aqua tepida & syrupo violaceo, maxime si nidorosi ructus appareant: si vero acidi, eo quod recipit decocti *radicis raphani* ℥. vj. *syrupi acetosi* ℥. j. *olei* ℥. ß. quod capiat laborans tepidum à cibo copioso & vario. Præstat & decoctum *cicerum rubrorum cum oxymelite: item decoctum scolopendry, petroselini, rusci, apy, vel capillorum Veneris cum syrupo acetoso vel oxymelite:* neq; minoris momenti est in hac affectione moderatus aceti passulati vsus, tam in medicamentis, quam in alimentis.

Hypochondriaca affectione laborantibus vtrum sanguis mitti debeat. Expurgato etenim à recrementis ventriculo prædictis vomitibus, aut leui aliquo pharmaco, quod per ventrem purget, deliberandum est, an affectio sit de his, quæ omnino sanguinis detractionem tenuunt, aut aliquo modo, vel ex aliqua signatim parte eam admittant, vel expostulent. Quippe flatuosa hæc affectio, quatenus ad hanc C conditionem & cruditatem sibi comitem pertinet, nec non ad ventris deiectam facultatem, omnino sanguinis detractionem renuit: verum, quia sæpe vel ex venis, quę sunt inter iecur & ventriculum, aut ipsum & splenem, calidis & inflammatis cum dolore ad tactum & tumore sanguinem detrahes, quia ipsarum substantia inflammatorio affectu dolet. Item si ex humorum ibidem contentorum succensione: vel rursus, quia regurgitat à varicibus vel hæmorrhoidibus aut menstruis, sanguis ad dictas mesaraicas, in quibus ob detentionem & contractum incendium, calorem exustum in corpore abundare comperimus, sanguinem quidem mittere necessum est: sed si iuxta iecur affectio sit, ex dextra basilica aut dextræ manus saluatella sanguinem detrahes: si tamen in sinistra parte ventris malum vigeat, ex sinistra: vel in dextro poplite in varicibus eiusdem cruris aut sinistri ea sinistro. In hæmorrhoidibus vero D ac menstruis recurrentibus, antequam reuocare studeamus, ex talo in hac affectione plenitudo hypochondriorum demenda est: postea vero, hæmorrhoides aut menses euocare aggredieris his, quæ superius diximus, & crurum lauacris, deambulationibus, cucurbitis femoribus & suris affixis, ac ligaturis, donec sua sponte fluant, vel si malueris, hirudinibus extrahatur, sic enim natura solet hunc morbum finire. Si tamen iecur malo caussam præstiterit, exteriores ani venas euocabis, & illis hirudines affiges: verum, si iam in mesereo malum & feruor præualuerint, interiores, si possibile fuerit, prouocabis, vt quæ propagines sint mesaraicarum venarum: solet enim has euocare vapor decoctionis herbarum emollientium per infundibulum sumptum, clysteria etiam acria & quæ simul emolliant. Verum si varices, hæmorrhoides aut menses præ diuturnitate suppressionis euocari non possint, maiusque sit periculum ex ingenti feruore & sanguinis E copia in prædictis venis, iecore aut splene, quàm

refri-

refrigerationis ventriculi ab extracto sanguine, aut ipsi extrahendo per maiores venas vires non sufficiant, tunc quidem, maximè si venæ copia ventriculum liuescant & tumuerint, per cucurbitulam scarificatam sanguinem detrahes, aut per hirudines eidem parti affixas: quod his conditionibus adseruatis censeo esse præsidium magni momenti. Cum hoc tamen in flatuosa melancholia vel sanguis mittendus non est, vel si nuper adductæ causæ ipsum mitti expostulauerint, & permiserint vires, parcius quidem id fieri debet, quàm vel plenitudo, vel calor expostulare videantur: quippe maioris momenti ratio est, ipsa affectus conditio ad tenuendam sanguinis detractionem, quam vel causa, vel accidens ad integre exsequendam: & ob id vitanda non est omnino, sed parce efficienda, & cum fit, minus purgandum, cum vero sanguinis detractione opus non est, purgandum magis.

Purgandi ratio.

Quatenus vero ad purgationem eius, quod post cruditatem exaruit & vstum est, aut acidum
F in vijs præter naturam contentum remansit, studendum est his medicamentis attemperare, attenuare ac resecare vias, quæ neque, quod nidorosum fuerit, amplius exurat, vel quod crudum frigiditate crudius reddat, flatusque copiosiores eleuet. Expendes tamen prius nidorosa ne sit cruditas, an acida: nam licet affectionis genus idem proficiscatur ab vtraque, accidentia tamen & curandi ratio multis numeris dissident. Quippe in acida cruditate primo accessu vteris *melle rosacco cum decocto sparta parella, anisi aut cinnamomi vel corticum limonum*: etiam *syrupo borraginis cum oxymelite, aut syrupo ex radicibus, vel ex corticibus citri, cum aqua napha aut cinnamomi*: ex vsu etiam est syrupus ex *mentha de pomis ex absynthio cum aqua melissophyli & lupulorum*. Verum, si nidorosa præfuerit cruditas, ac plurimum præualuerint caustio & phlogosis, solum vtendum est his, quæ referent & attemperent partes & humores, velut est syrupus *de radicibus cum aceto, de cichorio, de borragine, ro-*
G *sarum*, addito modico *oxymelite cum aquis lupulorum, borraginis, cichorij, radicis scorcionera*, & alijs, quæ consimilem vim habeant. Quibus etenim factis eadem lege seruata, purgationem caute aggrediens, siquidem dum cruditas acida est, primo accessu purgare ipsam studendum erit *hiera simplici Galeni, pilulis masthichinis, vel alia*, quas ex *agarico, rhabarbaro & aloe, vel puluere hiera confuses*: prosunt & electuaria, velut *diaphenicon aut catholicon vel Indum*. Ex vsu quoque est *mel rosaceum Persicum cum decocto foliorum sena, vel infuso rosarum Persicarum cum decocto epithymi & polypodij, aut ex-*
106 A *pressione seminis cartami*. Verum si constiterit nidorosam esse cruditatem, leuioribus vtendum est pharmacis, velut est *manna in decocto foliorum sena liquata, aut syrupus ex infusione rosarum vel violarum cum succo ex rosis nostris confectus*: in quo solo casu, idque raro *cassia fistula* vtendum esse consulo, flatuosa enim admodum est, nisi præueniatur puluere *diarrhodonis, anisi aut liquiritia*. Præstat & confectionis *Hamech sine scammoneo & colocynthide confecta* ℨ. vj. exhibere *superbibitis* ℥. iij. *seri lactis*, in quo ferbuerint *foliorum sena* ℨ. iij. Eiusdem est vtilitatis *prunorum damascenorum vsus cum decocto eorundem foliorum & saccharo*. Sed curandum summopere est in hoc malo, ne copiosiores

Cruditas acida quibus præparetur.

Nidorosa quibus.

Cruditas acida quibus purgetur.

Nidorosa quibus.

fiant per pharmacum purgationes, languidiorem superest natura, & crudiores deinde succrescunt succi, copiosioresque flatus. Quapropter roborandum simul atque purgandum est: cuius gratia porrigimus *rhabarbarum dilutum cum syrupo ex infusionibus rosarum nostrarum, vel dilutum foliorũ sena & rhabarbari, factum in aqua cichorij, vel in sero lactis cum syrupo ex infusionibus violarum*: ob id etiam magni momenti fore arbitror infusum *absynthij cum folijs sena in liquore nouem infusionum rosarum*. B
NOTA.
Prodest etiam mirum in modum serapium, quod hac lege conficitur: recipe *succi cardi sancti, borraginis, lupulorum, pomorum redolentium ana* ℥. iij. *decoctionis trium vnciarum foliorum sena facta in vncijs decem & octo aqua purissima* ℥. xij. *cum saccharo fiat serapium*. Idem beneficium præstat infusum *rhabarbari cum sero lactis & syrupo eupatorij*, si iecor fuerit affectum, & hypochondriorum pars dextra, aut *infusum foliorum sena cum syrupo de pomis, vel acetosi diarrhodonis*, si pars sinistra. Quod si copiosiorem desideras nidorosæ aut acidæ cruditatis notitiam & curationem, eam reperies *cap. de ventriculi cruditate*.

Facta etenim prædictis distinctionibus purgatione, vlterius expendendum est, *an acida illa cruditas ex solo caloris innati ventriculi ac viscerum omnium defectu prodierit, vt in hominibus studio ac literarum exercitio contabefactis non raro conspicimus: in quibus flatus, quos exterunat, exsortes exsistunt nidore aut aciditate, quod est veluti signũ proprium huius causa*. C Cauendum summopere est in his à frequenti pharmacorum vsu: sat enim est in eorum tibus vere & autumno leuiter corpus purgare, vt excrementa primæ regionis delitescant, minimeque vrantur. Postea vero nulla alia via curationem aggrediens, quàm per ea auxilia, quæ caloris substantiam adaugere possint, & simillima sint calori natiuo ipsius laborantis: quæ sane tum intus, tum extra adhibere conueniet, ac studiorum labores remittere, nec non & cibis vti tenuioris, facilioris atq; copiosioris substantiæ, præstito etiam eo solum exercitio, quod animi gratia ex vsu sit: quibus sane plures restitutos sanitati vidimus, potius quàm ex frequentia medicamentorum.

Pharmacorum frequentia in quibus melancholicis vitanda.

Sed in hac (*potissimam tamen in reliquis causis*) affectionis sorte, dum ex nidore aut aciditate principium trahit, prædictis præmissis auxilijs, studendum est, quod adhuc in vijs impactum remanet conterere, & flatus etiam discutere: quod sane lente & paulatim facies. Quippe certum D est, vna solum vacuatione corpus non satis expurgatum suppetere, vt hoc auxilij genus innocue ferre possit: sic mox in nidorosa cruditate à prædictis purgationibus vteris *fomentis ex aceto & corticibus caparrorum*, & vnguentis admiscebis *aceti non parum*. Verum in acida modestius re geres, & vteris *decocto absynthij cum pulegio & minori centaurea, aut cum aniso & cinnamomo*. Præstant etiam eundem vsum, quæ vrinam mouent, vt est *decoctum fœniculi, anisi, dauci, petroselini & huiusmodi*, quibus addere oportebit *syrupi de pomis, violarum, aut capillorum Veneris* (sed maxime *de corticibus citri*) modicum: quæ sane medicamenta maioris efficit efficacia *aceti modicum aut oxymelitis*, siue cruditas nidorosa sit, siue acida. Scribũt etiam auctores non contemnendi ad flatus discutiendos conterendasque reliquias maxime prodesse puluerem,

Flatus à nidorosa cruditate quibus discutiantur, & reliquiæ conterantur.

qui

qui recipit *coriandri præparati* ℥.j. *pulueris radicis buglossæ* ℥.ß. *cinnamomi, corticis citri, seminis fœniculi*
E *& carui ana* ʒ.iij. *ligni aloes* ℈.j. *sacchari* ʒ.iiij. *cuius porrige ante cibum cochleare vnum.* Verum in vtraque cruditate, maxime corde anxietate affecto, prodest puluis, qui recipit *anisi* ʒ.ij. *corticis citri* ʒ.j. & ß. *margaritarum præparatarum* ʒ.j. *pulueris electuarij de gemmis* ʒ.ß. *pulueris diarrhodonis* ℈.ij. *sacchari albißimi* ℥.iiij. misce, & fiat puluis, vel cum *aqua napha* fiant tabellæ, quarum sumat ʒ.ij. *cum aqua graminis.* Præstat etiam syrupus (maximè in acida cruditate) qui recipit *serici crudi* ʒ.ij. *seminis basiliconis, caryophyllorum, corticum citri ana* ʒ.iij. *corticum mali cidonei* ʒ.ij. & ß. *radicum buglossæ* ℥.ij. *foliorum buglossæ* m.iiij. ea quorum decocto cum saccharo fiat syrupus. Sed refert Altimarus alium, quem scribit esse maioris momenti, qui recipit *hyssopi, sampsuchi, serpilli, mellisophylli, & betonicæ ana* m.v. *borraginis, lupulor. scolopendrij, fumariæ, capillorum Veneris ana* p.v. *radicum cichorij, borraginis, fœniculi, asparagorum ana* ℥.iiij. *absynthij & epithymi a-*
F *na* ℥.ij. *foliorum senæ* ℥.j. *corticum citri* p.j. *pulegij & florum minoris centaureæ ana* ʒ.ij. *chamædryos, chamæpityos ana* ℥.j. *iunci odorati & seminis anisi ana* ʒ.j. *passularum sine granis* ℥.j. paretur ea his secundum artem decoctum, cuius excipe *libr.* iiij. adiicitoque *succi pomorum dulcium & acidorum, succi rosarum & malorum punicorum acidorum ana lib.* ij. *& ß. succi borraginis & fumariæ depurati ana* ℥.viij. *sacchari* quod sufficiat, fiat syrupus, cuius porrige ℥.iiij. *cum aqua lupulorum aut borraginis.* Huius autem syrupi maximus erit vsus, præsertim post sufficientem purgationem, & ineuntibus vere aut autumno. Sed maioris censeo esse beneficij, in his potissimum, qui debiles sunt & morbo consumpti, *decoctum galli veteris cum passulis, absynthio, foliis senæ, & capparis, cum epithymo, coriandro præparato, radicibus diureticis*: maxime addito aliquo ex *pulvisculis cordialibus* memoratis.

Flatus ab acida cruditate quibus discutiantur.

Syrupus.

Clysmata.

His etenim factis, iterum inferiorem ventrem
G clysmatis flatum discutientibus ablues, & purgationibus paulatinis ventriculum & mesaraicas absterges: quem vsum præstat prædictus syrupus, addito decocto *foliorum senæ, vel succo* ij. *aut* iij. ʒ. *seminis cartami*: prodest & quarto quoque die sumere *prunum damascenum saccharo & decocto senæ confectum.* Atque inter vnam & aliam horum medicamentorum exhibitionem, porriges, quæ roborandi ventriculum ac flatus discutiendi vires habeant. Cui vsui non parum conducit in vtraque cruditate *rhabarbarum masticatum* tertio quoque die, superbibito *modico absynthij decocto.* Sed præstat interim, dum hæc fiunt, cruciatus doloresque ac ventriculi tensionem compescere, maxi-
107 A me in acida aut insipida cruditate, fomentis, quæ recipiant *olei libr.* j. *anethi, absynthij, pulegij, serpilli, foliorum lauri ana* ℥.ß. bulliant parum, & post colaturam ventri adhibe vngendo aut in vesica præstitum: quæ omnia vino incocta summopere prodesse comperimus: præstat & decoctum *cumini, pulegij, & anisi*, addito modico aceto per spongiam adhibitum: item decoctum *fœnugræci, chamæmeli, anethi, absynthij, serpilli, fœniculi, cumini, baccarum lauri & rosarum*: ex quibus etiam cataplasmata vel sacculos vino irroratos aut aceto suffumigatos parare poteris. Verum in nidorosa cruditate sat erit fomentum parare ex decoctu *rosarum & absynthij* in aqua facto: cui etiam satis solet esse inunctio ex *oleo rosaceo & omphacino*, in quo ferbuerint *absynthium, palmis rosarum & coralli cum modico apio contusa, quassato macerato que in aceto.*

Fomenta.

Decocta.

Cataplasmata.

Quod si ne hæc prodesse videantur, vt flatus discutiantur, aut sufficiens calor concitetur in acida cruditate, vel distrahatur, quod præter na-
B turam ibidem moratur, ad cucurbitam fugiendum esse consulit indigentiæ ratio, dummodo & corpus & meseraei venas satis purgatas esse constet: tunc enim incredibili efficacia flatus discutit, dolores lenit, & calorem naturalem ad partem euocat. Neque placet, in hac te ipsam scarificare: nam licet discussis flatibus & humoribus aliquid prodesse possit, nocet profecto magis calore diminuto ventreque frigidiore facto: nisi (*vt nuper latius dixeram*) dum partes externæ & abdominis musculi venas habent humore melancholico plenas & conspicuas: hoc enim præsidio nonnullos deploratos præ dolore & tensione ventris restitutos vidimus. Cauendum tamen est, ne laborans sit ea his, qui vel hæmorrhoides habent, vel tumentes varices aut suppressum menstruum: quippe tunc maius solent accersere parti affectæ damnum, quàm beneficium. Est tamen magni momenti, si his non possumus dolorem sedare, in acida cruditate *potibus aquæ ferventis* vti, & in nidorosa frigidæ: sed in vtraque censeo maioris esse momenti in prima mensa vti in nidorosa, *vt dictum est*, potu aquæ frigidæ, in acida vero aquæ calidissimæ. C

Cucurbitulæ.

NOTA:

Cum longe aliud sit hypochondriacam affectionem curare, dum ex caloris innati defectu in visceribus oritur, ac dum ex positiua frigiditate principium trahit (quippe illa refectionem spirituum & calidæ substantiæ expostulat, nulla vel leui vacuatione facta, hæc vero calefactioné & purgationem frequentiorem, cum plerumque frigidam materiam comitem habeat) ob id institui peculiarem huic causæ scribere: cæterum me releuat ab hoc labore, quod scripturus sim paulo inferius integrum de cruditate ventriculi caput, & ob id hac in parte hoc onus deponere decreui.

Hypochondriacæ affectionis ex frigiditate ortæ cura.

Inter omnes causas, quæ hunc affectum concitare solent, nulla difficilior exsistit cognitu, grauior & molestior, & quæ fere nullis cedit præsidiis, quàm ea est, quæ ex contraoperantia ventriculi & iecoris principium trahit. Neque pertinet ad hanc causam ea, quæ multis assignatur, nimirum iecur calidum rapiens allicienśque ad se innatum ventriculi calorem, quo ipse coctioni a- D limentorum minus sufficit: nam hæc causa, quantumuis ventriculus refrigeretur, non expostulat æque contraria auxilia: sed solum oportet hac in parte subintelligere ventriculum positiue frigidum, & pari ratione iecur ad caliditatem intemperatum: quod maximum solet in omnibus morbis facessere negotium, quod neque calida, neque frigida medicamenta vsquam profuisse visa sint: nam illa calorē hepatis acriorem relinquunt, & vt inimica naturæ omne calidum naturale & omnes facultates partium & maxime debilioris ventriculi labefactant, dissipāt & dissoluunt: quæ vero frigida sunt, licet iecori prosint, ventriculi intemperamentum omnino adaugent. Quapropter maiori diligentia curandum est, hunc affectum posse, & cognitum ad naturalem statum

Hypochondriacæ affectionis ex contraoperantia iecoris & ventriculi ortæ cura.

vnum-

vnumquodq; horum membrorum siue alterius iactura reducere.

E D gnosces autem iecoris calidam intemperiem

Signa. ex siti, maxillarum rubedine, vigilia, vrinæ ruborе, aut cruditate: ex manuum atque pedum calore, & totius faciei præter maxillas colore pallido: cum quibus adest cibi appetentia insolita, & cum hoc impensa cruditas eaq; aliquando acida, nonnunquam vero nidorosa: quod raro simul accidere visum est, nisi dum vtraque causa simul vigeat: adest etiam ventris inflatio, & quod magis est crudorum grandior expulsio: quippe respectu frigidioris succi à ventriculo geniti mediocris apparet iecoris calor, quo flatus eleuari necessum est ex crassiori substantiæ parte, sicut reliquem in nidorem conuerti ab eodem calore facile est: adsunt præterea aliquando frigida, & nonnunquam plus iusto calentia: laborans anxius est, sitibundus, & à potu maxime læditur: euomit cibum crudiorem, & alui excrementa veluti caprarum stercus: illud vitio ventriculi, hoc iecoris intemperá-

F tia: vigilia quidem premuntur, & si somno forsan corripiantur, deterius se habent, & squalidi, anxii & mille aliis accidentibus pressi expergiscuntur. Præterea vrinam habent nunc albam, nunc croceam, iuxta dominium huius aut illius intemperiei: quapropter vel grauius malum sperare oportet, vel ex præsidiis nullum leuamen.

Curandi ratio triplex. Curandi vero rationem vt caute aggrediaris, scito, vno è tribus modis exsequendam esse: *primo* vel vni membrorum adhibitis auxiliis extrinsecus, vt iecori, & alteri intrinsecus vt ventriculo, aut econtra: *secundo* alternatim, nunc ventriculo prouidendum, nunc iecori, cum videlicet affectum & affectus accidentia magis vnius vitio quàm alterius prodeunt: illi vero (alterius etiam habita prouidentia) subueniendum est, altero non omnino neglecto: *tertio* vero & vltimo rem aggredieris mixtis auxiliis. Sed primo prouidendum est ventriculo vomitibus, quo deposita humorum crudorum sarcina auxiliis, quæ leuiter calefaciant, intrinsecus aut extrinsecus adhibitis, citra iecoris insignem alterationem beneficium

G susceptet: qualia autem hæc futura sint, super scripsimus. Quo facto, & interim dum fit, iecoris regionem extrinsecus attemperabis, nisi cognoueris adustum quid ibidem immorari, quo teneatis, post ventriculi prouidentiam, sanguinem ex saluatella dextræ manus, aut ex basilica eiusdem lateris fundere. His autem factis, & retusa cuiusque membri aliquo modo intemperie, tutiorem arbitror eam curationem, quæ media est inter vtriusque membri intemperamentum. Quapropter arbitrandum est, proficuum esse (*quod etiam humores, qui peccant ex vtriusque causa excessu, in adu-*

108 A *stam cruditatem commigrarunt*) porrigere laboranti syrupum *cichorij cum oxymelite & decocto passularum, aut syrupum borraginis, eupatorij aut acetosum diarrhodon cum aqua lupulorum & fumariæ:* prodest & serum lactis cum *rhodomelle vel syrupo buglossæ & modico oxymelite*: tandem *acetosum e radicibus cum sero lactis aut aqua lupulorum:* quippe arbitrandum est in huiusmodi membrorum contra operantia, maximam in melancholicis necessario adesse obstructionem. Post aliquot tamen dies vteris medicamento purgante crudos & adustos humores: cuius naturæ est *infusum duarum drachmarum foliorum*

senæ, & ℥. j. rhabarbari in sero lactis cum tribus ℥. syrupi violarum ex infusionibus, aut ex rosis nostris. Prosunt etiam aliæ purgationes minus fortes, quemadmodum est *infusum rhabarbari, aut foliorum senæ in decocto eupatorij, visci quercini, passularum & hordei.* præstat & syrupus *eupatorij aut acetosus diarrhodon, vel cichorij cum infuso rhabarbari, foliorum senæ aut cartami conquassati in aqua lactis aut lupulorum.* Post prædictas autem purgationes sumat laborans B tria vel quatuor cochlearia huius misturæ, quæ recipit *seminis plantaginis, pistaciorum non rancidorum contusorum ana* ℥. j. *corticis citri exsiccata* ℥. ij. & ß. *agrimoniæ* m. j. & ß. *tamarisci, ceterach, capillorum Veneris, florum borraginis ana* m. ß. *absynthij pontici, rosarum ana* m. j. *cinnamomi, mirobalanorum chebulorum & Indorum ana* ℥. iij. coquantur in aqua *chalybeata* secundum artem, & cum saccharo albissimo fiat syrupus, cum in fine decoctionis adde *gallia muscata* ℥. ß. & si diu eo vtaris, maximi vsus compenies, præsertim si singulis septimanis ante cibum p æstiteris ℥. j. *pilularum,* quæ recipiunt *agarici trochiscati, rhabarbari electi ana* ℥. j. *specierum hieræ simplicis Galeni, florum borraginis, epithymi ana* ℈. ij. *aloes lotæ in succo rosarum* ℥. ij. & ß. misce, & cum *syrupo cichorij fiat massa.* His factis ventriculo & iecori hac lege prouidebis: ventriculo sacculum conficies, qui recipiat *mastiches* ℥ ß. *absynthij vulgaris, menthæ, pulegij ana* m. j ß. *rosarum rubearum, florum labruscæ ana* m. j. *cinnamomi* ℥. j. *galangæ, nucis muscatæ ana* ℥. j. *caryophyllorum, galliæ muscatæ ana* ℈. ij. puluerizentur omnia, & fiat sacculus ex tela serica pro ventriculo. Præstat etiam hypochondria souere decocto, quod recipit *agnicasti, fœniculi, foliorum senæ, rosarum, absynthij vulgaris ana* m. ß. coquantur in aqua chalibeata, quod sufficiat pro fomento cum spongia, cauentes iecur. His autem factis, si magis præualuerit iecoris intemperies, redditeritque vniuersum corpus squallidum, balneis aquæ dulcis oportebit ipsum attemperare, dummodo ventriculus præueniatur, ne aquæ lotione amplius infirmetur: cui vsui necessum erit *oleo caryophyllorum cum mastiche* ipsum inungere. Post hęc autem omnia, non erit abs re singulis diebus aut tertio quoque die parum *aqua absynthites cum aromatico rosato aut tabellis diarrhodon* porrigere, vel alia, quæ consimilem virtutem habere ante diximus.

Ventriculo & iecori quibus prouideatur. C

Fotus.

Hoc tamen vnum in hac curatione summopere obserua dum superest, nimirum incredibili efficacia huic affectioni prodesse, & experimento esse confirmatũ, in omnibus fere hypochondriacæ affectionis causis, vsum chalybis, siue in fœminis ea vtero, siue in eis ac viris ea ventriculo, mesereo, iecure aut splene obstructis, aut quomodolibet humore obsessis malum oritur: quapropter id præsidium citra vllum timorem consulo adhiberi, quod forsan (*purgato vt par est corpore*) sufficere possit, solum vt laborantem ab aliorum importuna molestia eruere possis. Sed in huius præsidii administratione necessum est admisceas ea, quæ modice purgant, velut est *infusum rhabarbari, foliorum senæ, aut succus seminis cartami,* tantum in-quam, quantum satis, vt bis terve laborans humoris peccantis aliquid excernere possit.

Chalybis vsus in hypochondriacis præstantissimarum est virium. D

Quod si ne his quidem omnibus adhoc pro artis lege factis, affectio subsideat mitescatque, tunc profecto ad setonem aut fontanellam, vel vstio-

Fontanellæ.

vstionem supra splenis aut ventriculi regionem E confugiendum erit: dummodo prædicta præsidia non adhibeantur his, qui sanguinem ex hæmorrhoidibus fundunt: nam setone affixo supprimetur reuocabiturque, quod non est minoris damni. Verum si hæmorrhoides adhuc fluentes non sufficiunt, ad mali sæuitiam compescendam satius erit fontanellam in altero crure apetire.

CAPVT XVIII.

De mania & reliquis furoris generibus.

Mania quid. VT certum est, melancholiæ omnem speciem cum timore & tristitia esse, ita proculdubio maniam cum furore & contentione coniungi arbitramur: & hoc est, quod dixerat Auicen. t. 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *Cumque melancholia componitur cum rixa & saltu & contentione seu pugna, mutatur eius nomen, diciturque mania, quæ nil aliud est, quàm princeps functio deprauata, propter feruidam cerebri sine tu-* F *more caliditatem.* At species huius mali, licet sint Maniæ species quinq. numerosæ, quæ conspicuæ magis exsistunt, sunt quinque. *melancholia* nimirum, *furor, amor, rabies, & hydorelcos*, quam Auicen. vocauit *Cutbut*, & Græci *Lycaonem*, id est, lupinam insaniam, *vt mox latius sum expositurus*, si prius dixero, vnde maniam Mania vnde dicta. Græci dixerint. Quippe multi à mania ipsa laruarum matre, appellatam autumant, aut forsan ab ipsis potius *manis*, quas nonnulli laruas ac lemures esse fingunt: vel à manibus seu dæmonibus ipsis, ob vehementiam actionum: vel quia sæpe cum dæmones sese corporibus insinuant (*qui occulte in visceribus operti valetudinem vitiant, morbos citant, somniis animos exterrent, mentes furoribus quatiunt*) simillima solent concitare accidentia. Dimitto aliquando ob Lunæ motum, quem sic affecti in deliramentis obseruant, *lunaticos* esse appellatos. Sed Latini Græcorum maniam appellant *insaniam*, quod mihi vim & efficaciam morbi nō satis ostendere videtur, *vt refert Cicero* 4. *Tusculan.* Mania maius quid quàm insania. quippe insaniam, quod stultitia sit iuncta, incontinentiam esse sanitate vacantem arbitror: maniam vero tatus sum mentis ad omnia cæcitatem, G & ob id maius quid esse videtur, quàm insania. Quo profecto factum esse reor, vt duodecim tabulæ apud Iurisconsultos vetuerint eum, qui furore sit correptus, suarum rerum esse dominum, non vero eum, qui insanus est: Quamobrem cō-Mania proprius verti debet furor, quàm insania. modius mihi visum est, maniam *furorem* vertere, quàm *insaniam*, maxime cum (*vt dictum est*) hac sola ratione maniam à melancholia differre cōstet, nimirum ob furorem, quo maximè maniaci pollent. Dimitto aliquando Hippocrat. melancholiam appellasse *maniam*, forsan licentiosius, aut, quod magis placet, quia eo loco, videlicet *6. apho-* 109 A *rism.* 21. voluit significare solum insaniam. Nec valet quorundam praue intellecta Galen. 3. *de locis cap.* 6. sententia, qua parte per melancholiam censent intellexisse maniam, quod fieri asserat cerebro ab inflammantibus, calidis & æstuantibus disposito: nam aliud est affectum melancholicū esse calidum (*quo vocari possit mania*) & aliud, à calidis fieri cerebro superstite frigido, quo melancholia succrescit. Qua lege censeo, interpretandum esse prædictum Galeo. locum. Diuidunt Furor duplex. tamen præcipui auctores prædictum furorem in lupinam insaniam (quam Auicen. appellauit *Cutbut*, Græci vero *Lycaonem*, & ex eis multi *hydorelcos*, quod sit veluti riuulorum araneus quidam in superficie aquæ stans, qui venatur muscas, nunquā eandem viam tenens, sed per vias diuersas graditur, vt faciunt, qui hoc morbo laborant) & in caninam, Græcis dictam *cynantropiam*, seu rabientem: quippe certum est, aliquam maniæ speciem B rabiem esse, non tamen omnem. Constat igitur Lupinum delirium quid à rabie differat. differre inter se lupinum delirium à rabie, sicut lupus à cane: lupus enim citra voracitatem & rapacitatem insidiosam dæmoniaca prauitate præditus est, neque vnquam cicutatur, neq; fida est eius consuetudo & amicitia: sic qui hoc modo afficiuntur, instar luporum abhorrent hominum societatem, fugiunt, latitant, insidiantur, clam aggrediuntur, feriunt & interficiunt: illi vero, qui canino delirio & rabie corripiuntur, rixantur etiam, & prouocati insiliunt in lacessentem, rident, trepidant, blandiuntur, obediunt, agnoscunt amicos, eorumque societatem & consuetudinem exoptant: & cum hi sint canum mores, dictum est, canina mania laborare eos, qui sic afficiuntur. Itaque omnis huius mali species, præter dictas conditiones, sortitur etiam hominem sine febre corripere, & extra mentem atque omnem rationis vsum nequiter transponere, cogēs in vanas cogitationes, in absurdas locutiones, & C in nefanda facinora, & mores plus quàm ferinos prorumpere, & vt Galen. refert, aliquando in extasin seu taciturnitatem detinet. Verum licet dictum sit maniacos febre carere, Cęlius tamen Aurelianus arbitratur, quosdam esse febrem habentes, lentam tamen & minoris momenti, quàm ea sit, quæ phreneticis succrescit.

His consideratis, constabit facilè, furorem sym- Mania qualis affectus, & quæ eius natura. ptoma esse principum facultatum omnino corruptarū, maxime rationis & imaginationis, cum constet memoriam non deficere. Hoc tamen certum mihi videtur in hac affectione, nimirum prętet cerebri calidum & siccissimum intemperamētum, etiam in vasis ipsius cerebri interioribus, humores eiusdem naturæ vel semper adesse (*vt in his, qui perpetuo delirio premuntur*) vel ex innata cerebri intemperie in dies aggregari, & copia sufficienti congesta, in furorem laborātem agere, donec vi caloris proprii dissoluantur, & subsidente D affectione recipiat aliquo modo laborans, donec iterum idem fiat humoris accessus, quo mens iterum & eodem modo turbetur. Qui sane habitus adeo fixus & connaturalis sæpe factus appatet, vt immedicabilis fiat: quo tempore per interualla modo dicto desipiunt & resipiunt laborantes: nam cum in perpetua sunt accessione, arbitrandum est, contractum habitum eadem perpetuitate sibi comites habere humores habitui similes: aliquando vero vitium solum in humoribus exsistens, aut in fieri in cerebro, reliquos humores, quos gignit natura, conspurcat, vt in hoc malo prorumpant: quem statum facilius, quàm quemuis alium, ad antiquam sanitatem reduces, quod distinxisse ad curationem non est parui momenti. Dimitto frequentius, hunc affectum per essentiam fieri in cerebro, verum non admodum raro ex consensu alicuius inferioris membri, vel totius corporis.

Si quis huius mali causas studeat adinuenire, Maniæ quæ causæ.

reperies, profecto rem esse grauem & magni momenti. E Nam apud antiquiores vna reperitur, eaque generalissima, nimirum mutatio ab ea temperatura, quæ homini debetur, in ferinam & omnino alienam: quod quidem licet verum sit, non tamen monstrat, qualis futura sit hæc ferina temperies, & à quibus causis principium sortiatur, foueatur & augeatur. Constat tamen (*si quis diligentius rem pensitet*) intemperiem hanc, siue in humoribus sit, siue in partibus solidis, debere esse calidam & siccam, non quidem vtcunque, sed habitualem & factam, turbandis omnino spiritibus animalibus idoneam, vel ipsis tetrestribus & vitiosis gignendis accommodam: quam vel in vniuerso genere venoso ac iecore esse contingit, qua humores prædictæ naturæ fiunt, vt cerebrum adscendentes prædicta deliramenta inducant: vel fit in solo capite, ita vt quantumuis alimentum illuc adscendens laudabile sit, protinus in ferinam mutetur temperiem: quo autem modo humores tales fiant, iam audies. Ipsa enim luce clarius conspicimus, si quis sanguis, si quæ bilis F aut melancholia singulatim mixtimve succendütur (*non incendio febrili, in quo succorum quoque vitiosa putredo interuenit, proprium enim furoris est febre carere, quia licet calor in febribus polleat, est tamen cum humiditate humoris putrescentis adiunctus: nam hæc in putredine licet separetur, non tamen resoluitur, sed manet ita, vt coctione possit aliquo modo emendari*) at in hoc vstionis genere exuritur humiditas & euanescit: quo fit, vt nulla coctione affectus emendari possit. Siquidem cum solum naturæ calor adeo intenditur, exacerbatur & inualescit, vt candefaciat igniatque succos, mox animi quoq; statum conuelli, eoque pertrahi necessum est, quo rapidæ flammæ adigunt. Quippe ignis violentus cum sit atque indomitus, quos suæ qualitatis participes facit, violentos etiam atque indomitos reddit. In humoribus præterea quod liquidum est, & tenue, minimo negotio in obscœnas fuligines subducit, reliquum vero in toruam atramque fæcem assando commutat: vnde fœdi syluestresq; spiritus animalium functionum instrumenta prodeunt: & dulcis ille numerus, harmonia & concentus, in quo æquabilis G succorum putrin constabat, dissipatur. Quo fit, vt prompte colligere possimus, irrationalem, inordinatam, deformem, ineptam incuocionamq; agitationem hinc forsan oriri.

Maniæ seu furoris occasio vnde.

Maniæ ergo seu furoris occasionem recte indicamus prodire à proprio temperamento violato cum improba humorum exustione, qua in atræ bilis naturam prorsus mutantur: quam quidem non æquam & parem in omnibus insanientibus conspicies: maioris enim & minoris rationem capit, prout inest acriori materiæ: quod prorsus fieri duplici de causa comperies: Vna ex humoris, 110 A qui aduritur, conditione, quo fit, vt quanto humor humori ferocior exstiterit, tanto quoq; malignior succrescat feritas: alia vero ex causæ, quæ vstionem molitur, efficacia & malignitate, sunt autem hæ non paucæ: nam quædam extrinsecus accusant: quædam vero clam & occulte interius hominem exurunt & perdunt. Has sane omnes exactissimo calculo annumerat Cælius Aurelianus *lib. tardarum passionum c.* . Inquit enim, *Generatur autem frequentius in iuuenibus ac mediis ætatibus, difficile in senibus, atque difficilius in pueris & mulieribus,* (licet in omnibus non raro id malum conspiciamus) *nunc repente inuadens, nunc paulatim increscens, nunc ex occultis, nunc ex manifestis causis, vt est vstio, perfrictio, indigestio, vinolentia frequens atq; immodica, item vigiliæ iuges, amor, iracundia aut mæstitudo, vel timor, vel superstitio nimia: item concussio siue percussio capitis, & intentio nimia sensuum & intellectus ob cupiditatem disciplinarum, vel quæstum pecuniale aut gloriam.* Item *epota medicamenta, & ea magis, quæ amorem facere fingunt, à Græcis philtropota appellata. Item* B *detractio hæmorrhoidarum veterum, siue varicum, aut in fœminis absentia solita purgationis.* Quæ sane omnia (*& alia his similia, quæ etiam considerare oportet & preuidere*) facile monstrant, si adsunt, si præcesserunt, si timet laborans. Verum vtcunque vna vel plures ex prædictis causis accedant, nequeunt sua sponte ferinum inducere delirium, ni prius humorum aliquis ab earum efficacia aduratur superassetur que. Qua in re prius sciendum est, pituitosos succos nihil in hac re posse, vt qui nullo modo patiantur ad tantam deuenire assationem, quod in atram bilem commigrent, *iuxta Galeni doctrinam,* inquit enim *6. aphorism 56. Fiunt quidem propter pituitosum humorem apoplexia & conuulsiones & cæcitates oculorũ, fiunt autem & propter melancholicum, quoniam vtrisque communis est crassitudo, non tamen furor est passio communis: nunquam enim hic ex pituitoso humore ortum habet, cum ad eum humor irritans ac mordens exigatur.* Fit igitur mania C interdum ex sanguine nimium feruente, vel in cerebro exsistente, aut ibidem aliunde confluente, *vt ex Galeno patet 5. aphoris. 40.* in quo affectu cõtinuando non latet, quemuis adesse assationis modum, sed eum, qui exsuccatum & aridum reddat sanguinem, feruore cõterente humidam eius partem. Fit etiam & frequentius, ex superassata flaua bile vt ex Galeno constat *3. de locis* dicente: *Quemadmodum alter atra bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducens*: quam sententiam iterum confirmat *2. de causis symptom. cap. vlt. & 3. aphoris. 22.* Contingit etiam non raro ex melancholico fieri succo, licet ex eo non semper, sed cum supra modum exuritur, aut acritudinem contrahit, vt ex Galen. constat *6. aphorism. 56.*

Deniq; omnis furor habet aliquem ex his humoribus, tanquam proximã causam, modo iecur, splen, vterus aut vniuersum corpus praue exurendo, *vt dictum est*, disponat, & in cerebrum transmittat: modo cerebrum prædicto intemperamento D habitualiter affectum, ex alimento sibi commisso similes sibi generet succos, quos postea in prædictum affectum commigraturos arbitramur.

Mania quibus signis innotescat.

Quæ hunc affectum monstrant signa, cuiuis conspicua fiunt, quapropter satius erit, causas & differentias monstrantia nunc docere, & rursus, quæ corpora obnoxia huic affectioni exsistant, vt quantum possis, omni diligentia præcaueas. Nosces tamen primo, deliramenta potius ferina & maniaca esse, quàm phrenetica aut melancholica, ex eo, quod conspicies, sic affectos nonnunquam toruo & horrendo vultu meditabundos veluti obstupescere, oculos atroces & formidabiles hinc inde vertere, mox in iurgia, rixas & cõtentionem amatulentos erumpere, & nisi vinculis aut impactis flagris domini cohibeantur, domesticos & familiares, seu quosuis alios

ado-

[illegible]tur: [illegible]desunt alii, qui sermonis adulabilis fuco blandiuntur, & simulata tranquillitate in sæuam tempestatem prosiliunt in alios ac E in seipsos, etiam sibi mortem consciscentes, vt de Empedocle fertur, qui se in Ætnæ voraginē protecit, & de Aiace Telamonio, qui seipsum mucrone perfodit.

Signa apparatus maniaci

His missis, quæ nullus ignorat, ad apparatum seu principium huius mali cognoscendum, iam deueniendum esse consulit docendi ratio: Est huic affectioni obnoxia habitudo biliosi hominis & extenuati: sic & qui hepate & corde præcalidis præditi sunt, in quibus facile humores aduruntur: item qui ob leuissimas occasiones & res nullius momenti propter consuetudinem admodum faciles fiunt & propensi in obscœnos atque ineptos cachinnos, & ii etiam, qui in ira, cum mites essent & blandi, propensi fiunt. Item suspiciosi & cogitabundi, cum facili credulitate de

Signa maniæ instantis.

quauis re tristi & graui. Signa vero iamiam instantis mali sunt, aurium sonitus, & vanæ atque inanes imagunculæ ante oculos: quibusdam splendores ac luces occursitant: taciturni sæpe ac meF ditabundi veluti obstupescunt, & in terram amarulenti conspectant, & rursus inopportune alterantur & susurrant intra fauces. Alios videre est, post longas inedias, vigilias, graues & tristes labores, diutinasque curas mente commotos: neque paruus imminet metus his, qui assiduo pauore ac formidine concutiuntur, & his etiam, qui indefessa opera literas & disciplinas sectantur: item his, qui in Venerem sunt propen[illegible] & nocturnis ludibriis obnoxii, & his, quibus aut menses aut hæmorrhoides antiquę subito supprimuntur: tandem, qui vehementer inconstantes facti sunt, & multifariis opinionibus fluctuant, fugaces imagunculas sibi fabricant, nusquam hærent, celeri[illegible] abeo, quod instituerant, sermone volubili digrediuntur: nunc hoc nunc aliud loquuntur, quidquid in buccam venerit, futiliter eblaterant: quod euenire consentaneum est, ob rapidum æstum turgentis materiæ: sunt etiam immemores, & eorum male tenaces, quæ aut petulantiori lingua, aut violentiori manu designarunt. Immo- G dica siti torquentur, si aliquando resipiant, os amarescit, venter eruditur, vigiliis infestantur, oculi nunc volubiles, nunc fixi & semper rubentes. Neq; prætereundum est, in quibusdam mulieribus, dum sanguis in mammis collectus coagulatur, furorem significare, vt Galenus aduertit *5. aphor. 40.* & est, vt inquit Auicen. *si pedes sanguine repleantur & rubei fiant, quia peruiti͞ātur etiam coagulatione.* At signa, quæ in quouis laborante pec-

Signa peccantem humorem ostendentia

cantem humorem ostendunt, sunt, dum flaua bilis exuritur, laborantes ferarum more effrænes, iracundi, temerarii, percussores & iniuriosi fiunt: quibus accedit [illegible]mpus anni æstiuum & ægri biliosa temperies, ingens oris amaritudo, pallidus

111 A faciei [illegible] ocul[illegible]rum color, ac feruidissima oris saliua [illegible] ex sanguine mania oriatur, risus adest [illegible]bilis ob imagunculas ante oculos versan[illegible] & oco[illegible]lenos: & sic arbitrantur tibicines au[illegible]e & ip[illegible] aliquādo canunt & saliunt: nullum tam[illegible]n[illegible]a[illegible]cdiuntur, sed veluti ebrii insaniunt. a[illegible]r & conspicuas habent venas corpus [illegible]tum [illegible]aciem rigore quodam perfusam, oculos ludibundos eo modo, quo Abderitæ Democritum insanire existimabant, cum ad ipsum curandum Hippocrat. reuocarunt. Maniam vero, quæ ex atra bile seu ex melancholico succo superassato prodit, præterquam quod difficilioris est curationis, maligniores reddit laborantes, suspicaces, immites, inexorabiles, pertinaces, meditabundos, tarde loquentes, & tardius silentes & sese conficientes. Qui sane nonnunquā sucum euomunt acidum terram fermētantem, maxime si crassioris sanguinis aliqua vacuatio suppressa sit. Præter quæ omnia in considerationem B ducere oportet anni tempus, anteactam vitam, cibaria & corporis naturalem temperiem.

Præsagium

Cognitis causis & mali differentia, haud difficile erit nosse, quid sperandum sit in quouis laborante. Qua in re statuendum est, nullam insaniam securam esse, vt Galen. testatur *6. aphoris. 53.* licet minus periculosa sit, quæ cum risu fit, periculosissima autem, quæ temeraria est & ex humore atro ob superassationem prodit: & in his ea adhuc deterior, quæ ex deteriori humore superassato prodit, in quarum medio stat, quæ ex feruefacta fit flaua bile: verum cum iam ad atræbilis naturam accedit, cum studio etiam fit, & furibundum ac temerarium summopere reddit hominē. Præterea expendendum est, non esse omnino verum, quod Hippocrat. refert *6. popu. sect. 6.* dicens: *Menstruei motiones sanguinis per nares affluxus soluit, cum certum sit, solum maniæ ex sanguine prodeunti prodesse, biliosæ vero & atrabiliosæ obesse non parum.* Sed videndum etiam est, *an quemadmodum in phrenitide alui profluuium valde [illegible]undum contingens pessimum est, vt ex Hippocrat. [illegible]at 1. prædict. sententia, ita quoque in ferinis delirijs subsequuta dysenteria lethalis fit?* Nam constat ex Hippocrat. *7. aphoris. 7.* à furore difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, vel vehemens mentis alienatio bonum. Sciscitabitur enim aliquis, quanam ratione furori dysenteria

Dysenteria in ferinis deliriis verum lethalis.

prodesse possit, cum atram bilem sursum aut deorsum delatam, lethalem esse constet: & hydropem, quatenus ad causam pertinet, longe differre ab atra bile, ac rursus vehementius furere, suspectum esse sanitatis principium. Sed expendendum in hac re est, noxios humores ad inferas partes labi, & perfecte ac p[illegible]r conuenientia loca purgati, dummodo non sit ex adusta flaua bile, nisi aliis admisceatur: nam alii humores furorem efficientes commode, aut saltem non admodū noxie per intestina expurgantur. Præterquam, quod D ego arbitror, Hippocrat. consulto dixisse tormina intestinorum, & non dysenteriam: quippe verbū illud solum significat dolores intestinorū à mordicatione factos, dysenteria vero exulcerationē, quæ ab atra bile facta insanabilis est. At per hydropem etiam liberantur non pauci ab hoc malo, sine eo, quod furor ex suppressa aliqua vacuatione fiat, cuius humorem ad eam partem mittat natura, siue iecore imbecilliore facto excurrit prauus humoris ad ipsum, qua occasione aqua inter cutem oritur: quæ sane iudicia absolute bona non sunt, sed pro furoris solutione bona & vtilia: eo, quod sic affecti, neque dolorem sentiunt, neque facile à quouis malo læduntur, quod robustiores & tenestriores facti sint. Præterea certum est, aliquando furorem fieri per maiorem intensionem & feritatem, *vt refert Hippocrat.* à quo etiam mutuauit Auicenna dicens: *Et quandoque est vehe-*

mentia significans crisin ipsius maniae: quemadmodũ in morbis acutis vehementissimi casus solent aliquando bonas crises operari, nitente natura radicitus inimicum propellere, & omne humorum copiam contetere: quo sane fit, vt furor seipsum finiat. Quod si quis dixerit, maniam esse habituale malum, quod iudicari sua natura nequit, expendat, illud debere intelligi de huius mali accessionibus, quæ maiori feritate finiuntur morbo in antiquo habitu manente. Verum quid deterius in hoc malo censeo, est, nullis præsidiis aliquantulũ mitescere, & diu durare nulla facta intermissione, vel reddere vehementius quàm antea, aut indies crescere, periculum enim est, ne habituale fiat in cerebro, aut in toto corpore damnum.

Mania qualiter curetur

Quàm sit curatu difficilis hæc affectio, nemo est, qui ignoret, non quidem solum ob mali sæuitiam & pertinaciam, sed etiam, quia laborantium insipientia non permittit eos Medicis obtemperare, neque cibaria tempore & copia conuenienti ingerere, neque quiescere aut moueri, cum par sit, neque rursus ea medicamenta deuorare, quæ proficua esse possint: cum hoc tamen vi & industria supplere oportet, quæ dementia detrahit.

Victus ratio.

Sic profecto eam imprimis sic affectis victus & victæ rationem instituet, quæ omnino feruorem & candescentiam compescere nata sint, & omnino humectare: cauens, ne victus adeo tenuis sit, quod facile quoque succendatur: vel adeo crassus, quod vel obstructiônem pariat, vel difficulter conficiatur. Quapropter mediocris omnino victus ratio præscribenda est e[...]. & actu ac potentia humida, quæ nullum n[...]ium ventriculo exhibeat, quod facilis sit concoctionis: denique procuranda impigra digestio, prompta nutritio, & alui quotidiana egestio. Quare cibus sit non halituosus, non crassus, non inflămans, non siccans, neque in cerebrum euaporans. Quo fit, vt magni sit momenti caro hœdina, vitulina, pullorum & auium domesticarum cum lactucis, lacte aut farina nutritarum, nec non & piscium saxatilium: sed inter omnia cibaria sic affectis vberrimam iuris copiam præbere, scimus magni esse momenti, confectam quidem oleribus, *vt lactuca, scariola, borragine, buglossa & similibus.* Prosunt & ipsa olera per se, sed fugiendum *a coriandro*, dementat enim: prysana enim est copiosius sumenda, vt quæ huic malo maxime proficua sit: Cauendum tamen ab vrinã mouentibus, & ab his, quæ feruorem conciliant: à vino insuper penitus abstinendum, nisi ex metu insania orta fuerit, *vt Celso placuit*, vel cum affectus inclinauerit, aut ex melancholia adusta prodierit, tunc enim ex vsu est vinũ dilutius & aquosum. Et licet hæc sint, quę vnanimi omnium auctorum sententia sic affectis prodesse constat, ego tamen arbitror, nil inconueniens crassioris aut copiosioris alimenti institutione vti: nam quibus virtus valida est cum humorum defectu, iubet Galen. *1. aphorism. 17.* multum & frequentius victum porrigere: neque inconuenit crudius aliquid aut pituitosius manere: quinimo conducit humectationis ac refrigerationis gratia: Nam ob id profecto huiusmodi laborantes raro sanitati restitutos conspicimus, quia plerumque longe minus comedunt, quàm par sit, qu[...] mo blandimentis aut imperio ipsos ad alimenta capessenda cogere non raro opus est.

Prodest præterea in potu *aqua ex hordeo*, vel admixta sic *o mali punici dulcis* vel feruefacta radicibus *buglossæ, aut floribus eiusdem cum saccharo.* Sit præterea laborans in otio & quiete, nisi dum accessio inualuerit, quo tempore cruriũ & brachiorum fictionibus aut vinculis vtendũ est: somno vtatur longiori, vel omni arte instruatur: aer humidior sit & temperatæ caliditatis, ac si affectus non subsederit, tegionem mutet laborans: nullibi tamen solus sit, neque inter ignotos, aut inter eos, quos vel contemnat, vel odio babeat. Vtcunque tamen sit, ipsum vinculis ligatum coercere oportet securis quidẽ, sed non admodum compressis: Cauendum enim est, ne aliquod scelus perpetrare possint, fallaces enim sunt maniaci & mille machinamenta fingunt, vt sibi & aliis libere nocere possint. Insuper locus illis eligatur, qui nec luminosus nimis, neque admodum obscurus sit, vtrumque enim nocet.

Mania a sanguinis vitio qualiter curanda.

Ad peculiarem igitur curandi rationem accedendo, si constiterit sanguinẽ exuri, vt monstrant robor per vniuersum corpus floridus, venæ exuberantes, delirium cum risu & non perpetuum, educatio, quæ præcessit, laura, mollis & copiosa: tunc vltra coniectandum est, an aliqua sanguinis vacuatio, vel naturalis, vel consueta, suppressa sit: quod si id acciderit, protinus reuocanda est, si facile fieri possit: sin aliter, interim dum fit, sanguis mittendus est à parte vicina ei, per quã sanguis affluere assueuerat: ex talo quidem, si ex vtero aut hæmorrhoidibus fluebat, vel ex brachio, si à naribus. Verum si solũ sanguinis feruore affectio fiat, tunc quidem coniectandum est, an præsit adhuc abundantia, quo tempore sanguinem copiosius & confestim educere oportebit: quippe in his credendum est, vires non deficere. At si vberioris copiæ signa non adsint, sanguis quoque mittendus est, sed parcius aut parrite, primo ex dextro brachio à vena media, nisi constiterit, è externa magis rutgere: mox vero è sinistro, cuius scissione certo scio, non leue, neque contemnendũ præsidium subsequuturum, propter mutuum vtriusque visceris consensum, vt docuerat Auicen *Non est mirum, inquit, non est nouum, non est longinquum, si cordis complexio primum corrumpatur, & sequatur eam cerebrum, & corrumpatur cerebri complexio, & sequatur eam cor, & corrumpatur complexio spiritus in corde, vt fiat syluestris, & corrumpatur, quod ex eo penetrat ad cerebrum, & iunet cerebrum ad se corrumpendum.* Probat quidem hanc Auicennæ veritatẽ, *sic affectos non irasci, neque candescere furore sine cordis intemperie, aut æstu sanguinis intra cordis penetralia fluentis*: sic enim Galenus *libr. artis medic.* inquit, *cor nimis calidum furere. quapropter probauimus sæpe sanguinem ex sinistro latere fundere. & prospere cessit.* Vberius tamen in his refrigerandum est: tum intus potibus: tum vero exterius per balnea, fotus & capitis lauacia, *vt præcedente capite abunde diximus*: purgandum tamen minus, rarius & leuioribus pharmacis. Quippe sic affectis sat est diutius serapiis vti ex [...] *borio, oxysacchara, ex rosis, ex buglossa. violis & similibus* cum *aqua fluuiali*, aut *pluuiali*, quæ diu adse[...]uata sit & sufficienter frigida. quorum f[...]ito m[...]icem [...]opiam porrigere poter[...], & post aliquo[...] d[...]s præbere, vel *ca[...]iam aqua la[...] dissolutam*, ve[...] *[...]ectionem Hamech sine scamonea [...] colocynt[...]ide* con[...]ctam, aut *[...]sum serum lactis* [...]

fo-

E F G 112 A B C D

[illegible] in [illegible] chorn [illegible] [illegible] cola nec. [illegible] oro- [illegible] lic ri vel [illegible] tor- [illegible] m papau[illegible] um. Præſtat omni ſtudio omnin[illegible] p[illegible] an[illegible] tracto de [illegible] ione capitum [illegible] o papaueris cũ aqua pluuia exhibito iuxta [illegible] Quod ſi ne hæc
E prodeſſe videantur, nec adhuc bis & ter eadem repetieris, ad cucurbitas, vel ad ſciſſionem venæ frontis, aut naſi confugito, vt omnibus viris doctis placere conſtat, dummodo prius expendas, ſitne affectio ea hæmorrhoidum aut mẽſium ſuppreſſione, quo tempore ante venæ frontis ſciſſionem ſanguinem ea hæmorrhoidibus per hirudines fundes, tandem ad balnea aquæ dulcis modice temperatæ (ne horrore aut ſqualore laborans in ingreſſu lædatur) frequentius confugiendum eſt: diſſipant enim hæc, quod vſtum eſt per cutem, & quod vritur, mitigant ac feruorem compeſcunt. Præterea aluus clyſmatis irritetur: maxime emollientibus & attemperantibus. Neque prætereundum eſt, magni eſſe momenti cordi epithemata adhibere, quæ & refrigerent, & feruorem compeſcant: tandem hæc repetes, donec comperias, vel affectum inueterari, vel in biliosum aut melancholicum ex ſanguinis aduſtione commigraſſe.

F Cauſa, quæ in hoc malo maius ſolet faceſſere negotium, ſucceuſa bilis proculdubio eſt, vt quæ pertinacem ac furibundum reddit hominẽ, minuſq; præſidiis obtemperantem, ac ruiſus ocyus in atram bilem commigrat. *Primo* itaque deſiſtendum in hac curatione omnino eſtã ſanguinis detractione, fetidior enim ac effrænis hac ratione redditur eauſta bilis, ita ve nec ventilationis adhuc gratia mittendus ſit, ſicut in aliis bilioſis affectionibus. Sic ipſa curandum eſt ſyrupis & apozematis, quæ plus humectent ac refrigerent, rem agere. Quamobrem, vt id conſequaris, & materiam vacuationi obſequentiorem reddas, porriges potum, qui recipit *aqua puriſſima, aqua borraginis ac nenupharis ana lib.* ß. *ſyrupi violarum & roſarum ana* ℥.ij. *cuius præbe* ℥.vj. Parabis etiam decoctum, quod recipit *hordei* p j. *borraginis, bugloſſæ & florum vtriuſque cichorij, fumariæ, lupulorum* [illegible] *& fiat colatura, ad* [illegible] *ſyrupi* [illegible] *borraginis & ex* [illegible] *papaueris* ℥.ß. *& porrige* [illegible] *tempore* [illegible] *matutino frigerantibus, vt cap. præcedenti de ebriorum hoc* [illegible] *repetes.* Quibus factis, ad purgandum humorem te conferes his, quæ maniæ ex ſanguine ortæ prodeſſe diximus, addendo tamen ſuut, quæ aduſtis humoribus educendis idonea eaſſe ſunt, præterquam, quod eundem vſum præſtat porrigere *rhabarbari infuſi in aqua fumariæ & expreſſi* ℥.ij. *ſyrupi violarum ex infuſ.* ℥.iij *item decoctum foliorum ſenæ in ſero lactis,* [illegible] *natura.* [illegible] *hæc ſane ſæpius repetenda* [illegible] *tatius* ſitim [illegible] non dolis eahibere, quã [illegible] plus, quàm ſerie poſſit natura, porrigere [illegible] ne [illegible] aut ter quaterve repetitis,
113 A ſt [illegible] ſt cordi & hepati magna diligentia [illegible] *natis ex aquis & ſuccis pomorum,* [illegible] *bi & florum, e radicibus* [illegible] minus calidæ ſint, *cũ aquis* [illegible] *tu pulueribus diamargariton,* [illegible] *garitarum, cornu ceruu,* *tormentilla,* [illegible] *in quæ capite de cordis palpitatione reperies: vt ſunt vnguenta,* [illegible] *uli & emplaſtra.* Prodeſt etiam ore ſumptum electuarium *de gemmis, diamargariton frigidum, & margarita præparata cum conſerua violarum, roſarum florum nenupharis, borraginis & ſimilium cum* [illegible] *lun*[illegible] *&* *puriſſima.* Proſunt & odoramenta, quæ incredibili efficacia ſuccis immerſa m[illegible] alacritatem adferunt: cuius naturæ ſunt *ro*[illegible] *viola, nymphea, ſantali, myrtus, aqua roſacea cum aceto & de olio papaueris.* Proſunt & capiti adhibita, quæ abunde diximus *capite præcedenti de phrenitide*. ſed maxime aquæ dulcis balnea per vniuerſum corpus ſumpta, frequentius tamen capiti adhibita, ex decoctis herbarum, quæ frigidæ ſint & humectet cum extremitatibus paruorum animalium & *pſyllio* atque
B *capitibus papaueris.* Sed quæ vſui probatiora ſunt, ex aqua dulci fiunt, dummodo poſt lotionem caput vngatur *oleo amygdalarum dulcium vel de ranis.* Teſtes etiam ſæpius inuoluantur pannis *lacte* madidis, aut *oleo roſaceo*, vel *aqua ſolani, cucurbitæ aut nimphea*, ſed ibidem non oportet diu adhærere, quæ hoc ordine frigida ſunt, ne viſcle robur deiiciant. Naribus adhibeatur *oleum violaceum cum ſucco lactucæ aut papaueris, oleum cum lacte mulieris vel vnguentum populeon, aut roſaceum cum mucagine pſylli,* & nonnunquam confugiendum eſt ad phrenitis vſum, *vt cap. de immodica* [illegible] qui p[illegible] pe maior curationis huius affectus pars in ſomno conciliando ſita eaſſe ſit.

Quod ſi neque his omnibus affectionem ſubſidere comperias, ſeito cauſſam vel in habitum, vel in atræ bilis naturam tam migraſſe, vel ab ipſa melancholia eauſta principium traxiſſe: quamobrem ad maiora auxilia deueniendum eſſe conſulit vrgentiæ ratio. Sic profecto diutius præparabis humores cibis & medicamentis, quæ liberalius humectent, & moderatius refrigerent, &
C tune his quæ vberius purgent, vtendum eſt, qualia abunde repetes *capite præcedenti*. expoſtulat enim humoris pertinacia validum quoduis medicamentum, & facile ſuſtinet robuſtum corpus, tale factum ea affectus natura & ſenſus laboris priuatione. Quapropter ad ea, quæ *helleborum* recipiunt, & *Lapidem lazuli* confugere oportet: neque non ad *præparatum ſtybium*, quod ſane præſtidium ſolet in hoc malo præſtantaneum eſſe remedium: qualiter autem id fieri debeat, nupe adduximus. Si tamen hæc p[illegible]n[illegible] idea[illegible]tur, vinculis & flagris commi[illegible] ras tes, vt cogantur attendere & meminiſſe, vt quos nu[illegible] auxilium inflectere potuit, actior pœna coerceat ſed id miſericorditer facito precor, & caue, ne propinquior temere aſſideas. ſæpe enim inopinato periculum non leue ſucceſſit: inquit enim Galenus 2. *de difficil. reſpirationis*: *Ad furore percitos propius accedere non audemus, ſedommibus modis ab illis*
D *diſcedimus, veremes, ne mali quid nobis inferant.* Neque placet in hac parte vſu[illegible]nu[illegible] quæ in capite & aliis partibus fiunt, memi[illegible] c[illegible] m[illegible] a hol[illegible] cis purius, qu[illegible]n inueteratis maniacis, prodeſſe mihi certum [illegible]t.

CAPVT XIX

De[illegible] Lætan[illegible] no[illegible].

CVM memoriæ munus ſit obiectorum vniuerſorum imagines & ratiocinatio ſuſcipere & cuſto-

Mania ſi fiat ex bilis feruore, qualiter curetur.

Syrupus.

Decoctum.

Clyſmata.

Purgatio

Epithemata.

Electuariũ.

Odoramenta.

Inunctiones.

Maniaci inueterati qualiter tractandi.

custodire, atque conseruare, ita vt semel [illegible] ipsa memoria protinus aboleatur in nobis [illegible] quae multis vsibus proficua exsistont [illegible] sedula dil geotia curandum est, eius actum & robur custodire, ni velimus in pueritia aut iuuentute [illegible] memoriae iacturam immaturius consenescere: Vt enim quis memoriae vitia diligentius expendere possit, qualis naturae & officii ipsa memoria sit, prius discere oportebit. Est namque memoria, vt ex Aristotele constat *lib. de memoria & reminiscentia*, habitus phantasiae, vel imaginis eius rei, quae imaginationi subiicitur: vel, *vt vulgarius loquar*, est thesaurus receptarum per imaginationem imaginum rerum. Cicero enim inquit: *Memoria est firma animi, rerum & verborum dispositionis perceptio*: vel, *Memoria est, per quam animus repetit ea, quae fuerunt.* Itaque quanto cerebrum pertinacius retinere potuerit rerum imagines, tanto ad memoriam aptius erit. Scit vt haec apertius intelligas, scito sensus exteriores ex alteratione ab obiectis perceptam notitiam elicere obiectorum, & imagines ac formas rerum forinsecus occurrentium. Quae sane imagines, sed multo puriores & ab omni terrenae labis contagio expurgatas phantasia concipit: quae & rerum species seu derivationes, semper magis magisque attenuatas in postremo cerebri sinu memoriae adseruat. Sitne memoria eadem ac imaginatio, vt Galen. 1. *de motu musc.* adstruit, vel resideat in cerebro, an in corde, *vt Aristotelici omnes fatentur*, non est praesentis instituti, sicut nec differere, an ad sensum communem memoria attineat, vel ad iudicium: nam cum actu, per quem potentias omnes diffidere cognoscimus, longe differant, non est, quod his immoremur, sicut nullam ad curationem adferunt vtilitatem.

Est tamen scitu summopere necessarium, *quonam modo memorandi facultas suum exsequatur actum*, vt dum ab eo deflectitur, haud difficile sit nosse, qua via in ipsum restitui possit. Cui vt facile conuenit, tria in nobis perspicue deprehendi, Animam minimum, Spiritum & Corpus: Anima tamen diuersa est a corpore, adeo, vt mutuam omnino societatem refugiant, si non per spiritum copulentur: spiritus quidem vtriusque vinculum est, & vtrumque alteri velut conglutinat: quasi tus animae vires quoquo versum diffusus subuehit: & cum memoria nil aliud sit, quam ea animae vis, quae praeteritarum rerum species seruat, qualis naturae & conditionis ac differentiae huiusmodi species & simulachra sint, expendendum nunc est. Quae rerum similitudines in duplici sunt differentia: Nam quaedam a materia dependens, quae a sensu depichenduntur: quaedam vero ab omni materia capurgatae, quae intellectu duntaxat percipi possunt: in quarum priori genere memoria sensibilis sita est cum corpore peritura: in secundo vero intellectualis solis hominibus propria. Nobis tamen solum de illa prima agere est in animo, quae per exteriorum sensuum [illegible] suscipit imagines ac formas rerum [illegible] forinsecus occursantium: quae quidem in animae substantia propterea figi nequeunt, quia incorporea, sed ipsa anima in spiritu tanquam in terso lucidoque speculo simulachra contuens, de obiectis iudicat: quod iudicium [illegible] cognitio [illegible] Istis quoque sim[illegible] sed mu[illegible] puriores, & ab omni terrena labe purgatas, sua vi in seipsa fabricat & concipit: quam conceptionem *phantasiam* seu *imaginationem* [illegible] camus & haec sunt illae species seu deriuationes semper magis magisque attenuatae, quae in postremo cerebri sinu conduntur: nam quidem illa prima corporum defluxa & crassa idola per externum sensum apprehensa, sed ex his per internum veluti cribrata. Verum licet in memoria haec sit, ac in nobilissima & postrema cerebri regione sensibilium rerum species competantur *licet [illegible] multi memoriam eandem cum phantasia effecerunt* ibi tamen diaetim, in antica parte recon[illegible] actus non efficitur, (*etiamsi aliquo modo ea prosit huic muneri*) sed hae species relabuntur in sedem phantasiae dictam ex quibus phantasmata speculationis protinus oriuntur, quae mox ortae intellectum commouent & suggerunt, & ea, quae aut vidimus antea, aut alio sensu cognouimus, quemadmodum pictura ea nobis ob oculos ponunt ac repraesentant, quae longo tempore anteacta euanuerunt. Atque haec est lex & ratio memoriae.

Denique, cum quis omnium rerum, quae prius nouerat, oblitus fuerit, hunc memoriam perdidisse dicimus, adeo, vt interdum eueniat, quosdam literarum & artium, ac nominum sui & amicorum obliuisci. In quo obl uionis malo triproculdubio reperiuntur memoriae laesae vitia: *Primum*, cum memoria corrumpitur: *secundum*, cum ex toto aufertur: & *tertium*, cum diminuitur, debiliteque suam actionem exercet: & licet antea statutum sit, memoriam non vitiari, quod passiua potentia sit, quia tamen aliud habet munus, cuius vitio abetta e potest (*vt mox referam*) ob id eius potentiae symptomata in [illegible] dimidere, vt reliquarum potentiarum instituti. Et cum vniuersa huius mali ratio symptomatis in genere functionis memoratiuae laesae ob id, quae symptomata ex quouis laesionis genere prodeant, expedisse prius erit operae pretium. Quippe eius corruptio eadem fere parit symptomata, ac corruptam ratio nem posse protere, antea dictum est, vt in plenisque deliriantibus apparet, qui varia inordinata inconcinnave loquuntur, & agunt citra vllam vehementiam, furorem & contentionem, sed pacaticum sint & domestici, delira loquuntur. Delirat tamen & a ratione aliena loquitur homo eo tempore, non quidem ratione laesa per se, sed quod memoria simulachra rerum & discursus non probe referat, *vt paulo inferius docebo*. Omnimoda vero ipsius deperditio stoliditati & intellectus ac rationis amissioni simillima patit accidentia, quod virtutes rectrices non habeant copiam specierum quibus easequantur actus sibi commissos, quia nulla ad seruantur in memoria, & ob id non iudicant, quia adhuc praesentia obiecta non cognoscunt, vel debilius de eis iudicant: quo fit, vt stolidi videantur, & infantibus similes, non autem delira loquentes, vt primi. Qui vero diminutam habent memoriam, var[illegible] fortiuntur laesionis differentias qui[illegible] inter eos, qui [illegible] memorantur, multi [illegible] facile rerum omnium species & simulachra [illegible] tamen [illegible] prolabuntur & obl[illegible] alii difficulter suscep[illegible] simulachra & species, quas semel ac[illegible] enacient [illegible] adf[illegible] retinent [illegible] quae leuia sunt, & iis ipsis & adseruant, grauiora vero & maioris mom[illegible] que

Memoria quid.

E

F

Memorandi facultas quomodo suum exsequatur munus.

G

Imagines rerum in duplici differentia.

114 A

B

Memoriae laesae affectio & causae.

Memoria vitia.

C

Memoriae corruptae symptomata.

Deperditae symptomata.

qu[illegible] que adferuant: ficut al i econ-[illegible] unrur, r cordantur tamē eo-[illegible] fu[illegible] me[illegible]l. Præterea qui-[illegible] per par es perit, & par[illegible] ad-[illegible], vt aliquorum cuiuf[illegible] conditionis sint, pereat, & aliorum aliquid adferuetur. Plerisq; tamen eorum, qui sese nim[illegible] tetarum studio dederu[illegible], ob ingentem labo[illegible] memoria adeo imminuitur vt difficulter el fir ceptent, vel adseruēt quæ antea facilima[illegible] adetant Vtcunque tamen res se habeat, vitium hoc ad cerebri posticam partem attinere proculdubio asserimus, vt Galen. latè probat *li[illegible] de locis affect. aduersus Archigenem & Aristot. ponentes animæ sedem in corde.*

Memoria [illegible] cum deliram afferre possit. Ante tamen quàm huius affectionis causas & morbum aggrediar, disputatione dignum iudicaui, *An abolita memoria (siquidem solum est de rebus preteritis) possit aliquo modo delirium afferre, siquidē cap. de lethargo statutum sit, ob desæminatam memoriam homines in eo delirare.* Namque videtur memoria orbatos homines posse optime de rebus præsentibus & futuris iudicium elicere. In cuius dubii enodatione primo statuendum est, intellectum per se lædi non posse, siquidem non est potentia organo adstricta, vel organo corporali agente, sed solum per conuersionem ad phantasmata, quo fit, vt vitio ipsius phantasiæ, vel memoriæ ad ratiocinium vel iudicium de rebus eliciendum solum, & per consensum vitiari possit

Memoriæ actus duplex. intellectus actio. Cuius rei gratia statuendum est, duplicem sapientiores philosophorum memoriæ constituisse actum: Vnum cum rerum simula-

F chra, quasi in thesauro recondita diu tanquam habitus adseruantur & insistunt, ita vt ipsa imaginum obseruatio memoria sit Est & alter memoriæ actus seu vis, cum quis affectionem illam seu similitudinem rei alterius spectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione, quo facta est impressio. quippe tunc meminisse dicitur, ipsaque exspectandi actio memoria est, sed ratione à prima diuersa: illa, quod imagines conseruet: hæc vero, quod ex imaginis apprehensione rem ipsam repræsentet: r 1 la quidem passio & affectio quædam est: hæc vero actio quasi dicas, memoria a-

Memoria quid. gens & patiens. Itaque memoria seu recordatio propr[illegible] est re[illegible] ab[illegible]ntis per [illegible] exspectationen[illegible] cum tem[illegible]oris præt[illegible] cognitione repræsen[illegible]io fa[illegible] a memorandi facultate stimulata, ab[illegible] adseruata. [illegible]us suppositis statuendu[illegible] secu[illegible] do e[illegible], al[illegible] esse [illegible]omino memoriam deperdi, quod impres[illegible] imag[illegible] nes auferat, deleat, & veluti omnino castirpet causa aliqua, vt in hoc affectu, quem vere & propriè deperditam *memo-*

G *riam* nuncupamus: aliud vero & longe diuersum, imagines illas adseruatas diminuere aut prauè repræsentari, in cuius actu diminuto fit ut lethargi natura & conditio, qu[illegible]a non auferuntur in eo rerum simulachra omnino, vt in memoria deperd[illegible] q[illegible] tinet primo ad passiuum, & primum [illegible] in, sicut lethargus ad eiusdē mem[illegible] & [illegible]cundum actum, manentibu[illegible] m[illegible]lachris *licet eis diminute tra-tur an[illegible]* non opus est, post sanitatem velut de[illegible] *vt accidit his, qui omnino me-*

115 A *moria or[illegible]* [illegible]ox omnium recordatur [illegible] lethargo at[illegible] po[illegible] tis ralis statuitur co- [illegible] clusio: nimirum, vbi rerum species omnino à memoria excidunt, nec[illegible] probe discurrere homines: non delirant, quia non referuntur simulachra reliquis po[illegible] is, cum omnino eis carent sicaffectio[illegible] n di currunt, quia carent simulachris rerum, quibus practicus intellectus opus habet, manentque homines hoc affectu detenti, veluti amentes & omnia ignorantes, indigentes noua doctrina ad discursum etiam præsentium & futurorum: siquidem citra nominum & essentiæ rerum notitiam, quæ nobis suggerentur a memoria, discursum efficere videtur pe[illegible] diffi[illegible] le, quippe differere de re incognita nullus probe poterit: fiunt autem nobis, quantumuis præsentes ex[illegible] stant, si memoria orbentur incognitæ, quia ob[illegible] uiscimur nominū & essentiæ quam didiceramus, quorum defectu nullus fiet discursus probe, neq; imprnbe: non probe, ob rationem adductam: neque improbe, quia non delirabit homo, *vt dictum antea est.* Neq; obstat, in lethargo dictum esse delirare laborantea, quia dispar est ratio nam in eo simulachra præsunt, in memoria cæterum vel diminute vel praue æstimantur aut imaginantur, *quæ etiam læsa exsistunt* referuntur, & sic necessario delirabit homo. aut mente non constabit non quidem solum de rebus præteritis, sed de fumis & præsentibus: vt probat in lethargo correptis fidissimus euentus, qui postulata re aliqua ipsam mox negligunt, quantumuis præsens sit, quæ ad discursum iuxta indigentiam mouear. Quibus constabit, quod licet lethargo affecti suo modo delirent, eos tamen, qui deperdita laborant memoria, nec delirare, nec discurrere probe posse.

tamen ha[illegible] nec delirare nec probe discurrere possunt.

B

A quo tamen ipsius cerebri morbo oriatur, hand obscurum est, si exacte didicisti, omnes cerebri functiones fieri media eius structura aut tēperie. Qu[illegible] fit, vt cum constet, nullum esse in structura vitium quod etiam causam huic malo præstare solet, vt Galen. statuit *cap. 1ato*, necessum est, ad aliquod intemperam[illegible]ntum omnem h[illegible] ma[illegible] li occasionem referendam esse. Verum licet vnanimi omnium Medicorum consensu constet, aboleri memoriam, aut vitiari, vel imminui ex cerebri posterioris partis intemperie, non tamen vno consensu constat, quodnam prædicta vitia sequantur intemperamentum. Namque non[illegible] nimam affectionem suscepiat memoriand fac[illegible] tas ab exsuperante humiditate siquidem conceptorum non solum perpetuam c[illegible] stantiam habere non permittit, verum etiam n[illegible] stabi[illegible] taté firmumque consilium fer[illegible] p[illegible] sli efficit q[illegible]amissam esse memoriam comperimus qu[illegible] ixa omnia sunt & instabilia. D[illegible]erat enim B.[illegible] humiditate susceptionem fieri specierum fac le, secitate vero reseruationem: quo fit v[illegible] superante humiditate, seruari quicquam in memoria non possit. F igore præterea omnia torpescunt, & ob id non solum ineptum actionibus efficiendis cuiusuis potentiæ arbitrati sunt omnea[illegible] hilosophi, verum & sin[illegible] mè apiū omni[illegible] us [illegible] an[illegible] is remotandisque. Sic enim I[illegible] poctar *lib.* [illegible] *antea* inquit *Tristatur & angitur homo, ac præter temporis rationem & ...fit, dum cerebrum [illegible] persigeratur, concre...um & immobiles manent spiritus.* In qua re statuendum est, frigiditat[illegible] posse[illegible] no e duobus m[illegible]dis: vel calidi[illegible] nimium priuatione & defectu, vel intemperie frigida nuda, aut cum materia succrescente. *Præterea* quemadmodum

Memoria læsa a quo morbo oriatur. C

D Cerebrum duob modis frigescit.

in omni terrestri materia nulla humiditate r[illegible] ita, nulla effigies fieri, vel contineri potest pa[illegible] ptu[illegible] tione ob immodice [illegible] cam cerebri intemperiem, memorandi facultas non tantum inconstantem infirmamque imaginum demonstrationem præstat, verum etiam prorsus ipsam deficere, visus a[illegible] de insinuat, quia nullam susceptas imaginum impressionem ob terrestrem ac duram conditionem. Item licet ex Galeno 3. *de locis affect.* euidenter constet, & exemplo viatoris confirmetur, a calore immodico nequaquam memoriam amitti, *nam calefacientibus & humectantibus, etiamsi ex calore & exercitio laboraret, optime curari dixit* cum hoc tamen exstant veritatis exempla, quæ monstrant optime à calore posse lædi. Primum sit illud viatoris à Galeno relatum, cui ex magnis labutibus atque exercitiis memoriam fuisse læsam retulit: alterum desumitur ex Hippocrat. 5 *popul.* 3 [illegible] io historia Androphali, qui ex biliosa admodum affectione ignorantia & deliro afficiebatur. Quibus sane videtur constare, quod licet morbum in intempetie teneamur in memoria deperdita constituere, non tamen vnam intemperiei modum ac vnam speciem, sed omnes: quod nulli aliarum animæ potentiarum contingere conspicimus. Verum vt morbum depravatæ memoriæ genuinum adinuenire possimus, necessum est expendere, memoriam tribus omnino actibus perfici: *Primus* quidem est motus spiritus ad sigillandam speciem memorabilem. *Secundus* est retentio & adseruatio specierum impressarum. *Tertius* vero, qui affert & resignat speciem memorabilem cogitatiuæ & intellectui à *quibus ipsa memoria acceperat, vt super ipsam formet conceptus, discurrat ac iudicet.* Quibus suppositis statuendum est, primum & tertium actum omnino ac per se lædi à frigiditate condensante stupefacienteque spiritus, ac reddente ipsos immobiles & ineptos ad sigillandam prædictam speciem, ac rursus ad resignandam eandem speciem cogitatiuæ ex accidenti tamen arbitramur, caloré prædictos actus vitiare, tum resolutis spiritibus vitalibus, tum animalibus, eos præsertim, qui in postica ce[illegible] parte vigent, vt in conualescentibus ac[illegible]us, ac diuturno morbo confectis conspic[illegible] is. Tum vero frequentius vitiari à prædicto calore timus, cum adeo humores adurit, caloremque & humidum innatum resoluit, quod frigiditate relicta memoria deleatur, vt viatori có. [illegible] [illegible] est arbitrandum, cui ob frigiditatem & siccitatem relictam a calore, calida & humida profuerunt. Sic enim per ingentes febres interim, dum [illegible] resolutis spiritibus, memoria carent labescantes, postea vero frigidus subsequitur affectus, qui me non in demit. Itaque frigiditas primo & per [illegible] prædictas duas memoratiuæ potentiæ actiones lædit, caliditas vero ex accidenti defectu spiritus & [illegible] di humidi: quo sensu censeo intelligendos esse auctores de hac re controuersiam statuentes. Cæterum medius actus ipsius potentiæ (*vt [illegible] modica [illegible] itate proficiscatur* læditur procu[illegible] io ab excedenti humiditate, licet imp[illegible] sa[illegible] tas diffi[illegible] us im[illegible] timi tetum imagines coga[illegible] sicut [illegible] id tas delabi protinus impressas [illegible] ni[illegible] s Cu[illegible] tan[illegible] statuendum est, memori[illegible] de[illegible] he[illegible] oetur, ob[illegible] u[illegible] e[illegible] aria[illegible] gi[illegible] tatem, quatenus ad duas illas actiones att[illegible] et [illegible] intemp[illegible] mento lædi, & cum e[illegible] mo[illegible] aut at[illegible] am p[illegible] dictarum actionum abolitarum. In qua quidem re expendendum insuper est, [illegible] mn[illegible] n potuisse memoriam primi[illegible] infirmare, [illegible] non m[illegible] t maginationem in [illegible] bribus quotidie læsas ea [illegible] tione conspe[illegible] is q[illegible] ua memoriæ actuum potius ad priuationem aut extinctionem ipsius potentiæ *diximus quod ad temperiem ipsi necessariam*) vt senu exemplo facile probari potest, qui m ad perturbationem & vi[illegible] ium. at imaginationis rationisque læsio plerumque fit perturbatione idolorum & imaginum. Atque cum caloris fit perturbare, vitiare atque mouere, & frigoris exstinguere atq; priuare, ideo febrienti, *vt ait Aetius*, ante memoriam illa offenduntur: memoria vero tunc, cum ad summum calor auctus est, qui vt diximus, aut spiritus dissipet, aut frigiditatem innato calido [illegible] x-soluto (*vt in senibus*) inducat. Iraque consta[illegible], duobus modis memoriam aboleri: vno per susceptorum idolorum abolitionem aut interitum: idque duobus modis: aut non adductis memoratrici[illegible] maginibus ob spiritum torporem à frigore induetum, aut non motis imaginibus & spect[illegible] rum ad imaginatiuam potentiam, quibus [illegible] possi[illegible] alio vero modo memoria delitescit, quia difficol[illegible] ter imprimuntur imagines, vel siccitate renuente, vel humiditate non adseruante.

Causas habet deperdita memoria varias, verum omnes duplici forte dilectas. Quædam enim me moriam imminuunt & aliæ ipsam ex toto auferunt: ac rursus in secunda classi spe[illegible] alius hoc vel illud efficiunt, à mul[illegible] is principiis & occa[illegible] ionibus sumto exordio. Quatenus vero ad primam causarum sortem attinet, statu[illegible] dum est, solam frigiditaté natam esse memoriam ex toto auferre, & solam humiditatem ipsam minuere: quod sane dogma cum difficile videatur, exactiori deliberatione opus habet. Cui vsui in memoriam reuocare oportet, quod mox dixeram, nimirum memoriam deperditam esse veram eius abolitionem [illegible] quàm à nullo alio fieri, quam à frigiditate est arbitrandum. [illegible] am ratio omnimodæ deperditionis potissima est simulachrorum abolitio & interitus, quæ non nisi à frigore fieri potest, *vt antea [illegible] atum est*: nam frigoris proprium munus est exstinguere quod præest, & impedire, ne aliquid aliud recipiatur de nouo [illegible] quippe cerebro ex[illegible] steute frigido, ob exstinctionem imaginum nullus insuper fit imaginum cursus nec recursus ad imaginatiuá potentiam, & ob id defectu materiæ homo im memor & veluti amens apparet. Neque obstet, plures esse cerebri [illegible] gidos affectus, quos nec minimam comperimus memo[illegible] ç præstare iacturam [illegible] té ab ictu & percussione no paucos c[illegible] n peximus sui & suarum rerum obl[illegible] to [illegible] quippe non quæ[illegible] ius cerebri [illegible] giditas nata est id efficere [illegible] a solu n[illegible] quæ cond[illegible] sare & ext[illegible] gue e[illegible] immob[illegible] e reddere illius partis sp[illegible] us. ac cer[illegible] i [illegible] tiam veluti [illegible] idare [illegible] ne terum ma[illegible] nes m[illegible] manto[illegible] u e[illegible] nrur [illegible] ob[illegible] res aut caut[illegible] os naz[illegible] nt n[illegible] tre ca[illegible] memor[illegible] pe d[illegible] e. In[illegible] n e[illegible] len menti [illegible] statu[illegible] e [illegible] temp[illegible] ier[illegible] d n tam [illegible] idem a[illegible] tv deau[illegible] ru[illegible] hu[illegible] e[illegible] c[illegible] q[illegible] d[illegible]

Memoriam à calore lædi

Memoria trib. omnino actibus perficitur.

Memoriam duob. modis aboleri.

Memoriæ deperditæ variæ & quæ.

Memoriam ex toto fert sola frigiditas, minuit humiditas.

E

F

G

B

C

alterius affectus, nimirum somni sive somnolentiæ affectionis. Quod sane non parum conducit ad curationem: cuius capita si quis consideratè connectet ad curationem: cuius grana non licet frequentioribus vacuationibus caput imbecillitate, *vt inferius referam*. Præterea dicimus, diminutam memoriam non nisi ab humido fieri, quia cum cerebri substantia iusto est humidior, impressæ imagines diu haud durare non possunt, durant tamen aliquo tempore, quâtum sat sit, vt constet, memoriam non esse eatoto abolitam: quem statum *diminutam memoriam* appellamus. Neq; minus accidit in siccitatis excessu, licet diuersa ratione: nâ non quoduis simulacrum imprimitur, sed id, cui vehementer mentem adhibuimus, & diu adseruare contendimus: quo fit, vt paucis recordetur homo, qui siccum E habet cerebrum, ob difficilem imaginum impressionem, verum ea, quæ semel apprehenderit diu adseruet, quod est alia *diminutæ memoriæ species*.

Memoriæ diminutæ duæ species, ab humido cerebro, & a sicco.

Dubium. Quibus sic constitutis, suboritur non leue dubium, nimirum, *cur leuior frigiditas, quàm quæ abolitam memoriam parit, non tam diminutam efficiat*, ac ex consequenti videtur difficile asserere, *frigiditatem solum ablatam efficere memoriam, cum impensa humiditas plus, quàm diminutam possit efficere*. Cui dicimus verum esse, minorem frigiditatem posse memoriam imminuere, cæterum eam frigiditatem arbitramur futuram connaturalem, non morbosam: nam senes obliuiosi fiunt & diminutæ memoriæ, non quidem ab humiditate, quod sicciores facti sint ætatis tractu, sed à frigiditate, quæ defectu caloris succrescit. Itaque frigiditas natiua non delebit ex toto memoriam, sed imminuet, quia lente fit, paulatim, habitualiter & naturaliter. Quo fit, vt frigiditas positiua eadem intensione, ac est ea, quæ senibus accidit naturaliter, non possit auferre ex toto memoriam,

Solutio.

F præsertim cum subito fiat & affatim: quod longe præternaturalior existat homini vnus gradus positiuæ frigiditatis, quàm duo aut tres ætatis successu acquisiti: & ob id hi diminutam, ille vero ablatam necessario tenentur efficere. Idem etiam dubitandum esse diximus de humiditate. Cæterum statuendum est, diuerso modo esse respondendum: nam parua humiditatis copia memoriam imminuet, *vt dictum est*, & maior etiam auferet ex toto: Cæterum introducto simul aut prius alio grauiori affectu, quo memoriæ abolitio delitescat, eluceat que solus alter affectus. Quod sane probari potest exemplo *apoplexiæ, lethargi, paralysis, & epilepsiæ*, quas profecto affectiones futuras prænunciat diminuta memoria: tunc enim leuior est humoris copia, & in substantia solû cerebri sita: quod si crescat adeo, vt natura defessa & deuicta iam permittat delabi in posticâ cerebri cauitatem, vel in quamuis aliam, prędictas affectiones effecturam erit arbitrandû: tunc quidem mirum non est, si simul cum aliis potêtiis memoria quoq; à copioso humiditat. ex toto aboleatur. Deniq; G abolitę memorię frigiditas causa est, diminutę humiditas ac siccitas: & in aliquibus frigiditas & siccitas sin. aut frigiditas & siccitas, vt senib⁹, quibus accidit antiquorum recordari ob siccitatem, præsentium vero minime, ob difficilem impressionem. Verum quâ vtra quibusve modis has qualitates cerebrum sibi comparet, nunc expendisse oportebit, vt non fit uni ad causam Medicus in curatione deueniuscer possit, sed ad caussæ etiam principium, quod summopere est in arte exoptandum. Sic profecto prædictam frigiditatem capiti accersit aer impense frigidus, vt illis contigit militibus, qui per niuosa loca iter agentes, memoria omnino fuunt orbati. Idem malum inducit diutina mora in aurifodinis vel argenti fodinis vel in antris, speluncis, aut locis pluri num frigidis & humidis: item natatio in frigidiori aqua, vel diutina & insolita quies, aut diuturnior & diurnus somnus, frequens crapula, satietas nauseantia & ebrietas, ciborum frigidorum vsus, ac etiam medicamentorum narcoticorû, timor subitus, mœstitia intensa, vel casus ab alto. *Præterea* cerebrum infrigidat immodica Venus, studium ac labor ingens, maxime ab ingesto cibo: item impensa cogitatio. Quarum sane caussarum quædam humiditatem inferre habent non paucam, omnes tamen frigiditatem, licet aliæ solam frigiditatem natæ sunt inducere.

A 117

Signa vero huius mali monstratore non indigent, licet caussarum differentiam, ac vim & naturam nosse, summopere ea vsui sit. Quod sane quis facile edis cere poterit, si in memoriam reuocauerit, quod paulo superius dixeram, nimirum abolitam memoriam necessario à frigiditate proficisci: sitne adiuncta humiditas aut siccitas duo monstrabunt: humiditatem primum, capitis grauitas, ac dolor etiâ grauatiuus, & sensuum ac motus leuis & insolita noxa, quæ humorem abundare attestantur simul cum agnitione antecactæ vitę, vel eius causæ, quæ præcessit: adest insuper somn⁹ grauior, multa oris humiditas, & in naribus frequens pituita. Sic frigiditatem & siccitatem mõstrabit senilis ætas, aut memoriæ iactura citra grauitatem, aut aliud sensibile capitis vitium: Vigiliæ etiam, oculi cauitas, & os, aut nares omni humiditate exsortes: item prægressa causa: nam Veneris vsus frigiditatem & siccitatem, sicut studium & labor facile monstrabunt. Pari etiam ratione caussam esse humiditatem solam, ostendit imminuta memoria, in homine nondû senectute confecto, maxime si præcesserit causa humectans, vt vita otiosa vel crapulis dedita & intermissum fuerit exercitium, vel si defluxio aliqua saliuæ aut pituitæ per os aut nares abundet, vel consueta intempestiue suppressa fuerit.

Memoriæ læsæ signa. B

C

Primo in huius mali curatione mihi se offert damnanda perniciosa, tum Medicorum, tum hominum quorundam consuetudo: qui cum homines nati sint, & à prima constitutione debili memoria prædìti, studeant violentis & acerbissimis medicamentis, quod non annuerunt, recuperare, ignorantes profecto aliud esse, deperditam memoriam ab aliqua causa præter naturam reficere, & aliud longe debilem & naturalem in meliorem reducere. Quippe non paucos studiosorum iuuenum reperies, qui seducti cupiditate & vtilitate felicis memoriæ efflagitant sibi precibus & precio *anacardinam confectionem* dari & quod deterius est, Medicos etiam reperies, & non mediocris momenti, qui precibus & pretio obiempera tes, non citra magnum multorum iuuenum bonę indolis & optimi ingenii supplicium id turpiter D exsequuntur. quo non pauci vel ludicio contracto vacillant, vel memoriæ nihil amplius recuperaunt, vel capitis ingentibus doloribus misere crucian-

Memoriam læsam curâdi ratio.

NOTATE STVDIOSI.

ciantur. Quis enim non intelligit, naturalem cerebri vel cuiusuis partis temperiem, si in meliorem mutari oporteat, sensim, paulatim, leniter & blande esse agendum? non vehementibus & efficacissimis auxiliis, qualia sunt medicamenta, quæ ex *anacardo* conficiuntur. Quæ cum nihil præter naturam crassum, frigidum aut humidum in capitibus & corporibus inuenum reperiant, aduersus quod pugnare possint, & suas vires exercere, conterunt quidem, liquefaciunt, & omnino infirmant naturalē temperiem & substantiam, quo mille læsionum fortes, memoria forsan deteriori facta, subsequuntur. Quapropter medicamenta, quæ ex anacardo conficiuntur, & alia, quæ eiusdem sunt generis, nullius sunt momenti, quinimo grauioris damni aduersus naturalem memoriæ impotentiam. Prosunt quidem & summopere ex vsu exsistunt his, qui læsam, diminutam, & maxime ablatam habēt memoriam, quam ex natiua constitutione felicem obtinuerant, amiserūt tamen eam vi & efficacia alicuius prædictarum causarum. Quamobrem, qui debilem habent ex natura, victu, exercitiis, & frequentioribus studiis, ac rursus, & vltimo diligentiori animi attentione augebunt: nam hac lege refert Gal. *lib. de vtilitate resp.* acquiri, inquit enim, *Recordamur, quibus mentem adhibuimus, obliuiscimur autem, quæ secum se habent.* Itaq; qui memoriosus fieri studet, attentè, diligenter, frequenter, animum his, quæ audierit aut legerit, adhibeat, reliqua vero, quæ ad medicinam pertinent, leuioris sunt momenti.

Anacardina confectio quibus prosit.

In reliquis vero, quibus memoria læsa est, ex morbi curationem instituere oportet, si prius cōsideraueris, qua'is præcesserit causa, qualis've adhuc persistat: quippe in aliquibus prægressa causa non leue damnum fabrefactum relinquit, in cuius curatione nulla est caussæ habenda prouidentia, sed solum quod factum est, omni arte auferendum. Sic profecto, quibus ex studio, curis, vigilia, Venere, & quauis alia caussa, quæ inanitionem nata sit inferre, vel spiritus & calorem infirmare & minuere, caput frigidū efficitur & immemor, omnino vacuatoria auxilia administrare non licet, vt quæ summe nocua exsistant, sed quidquid euacuatæ sensibiles aut insensibiles calefaciendo ac reseluēdo potest: quippe ex huius rei ignoratione non pauci eorum, qui leui negotio sanitati restitui poterant, in grauius & immedicabilius malum ac omnino factum commigrarunt. Sic sane prædicta corpora ea arte tractabis, ac q̄pe dictum est corporibus hecticis & atrophia laborantibus conuenire: hoc solo in memoriam reuocaro, quod necessum erit, calidis modice & humectioribus achis, quæ facile in spirituosam & alimentosam substantiam commutari possint, perpetuo corpus reficere restaurareque. Verum vt subsit in quauis caussa auxiliorum copia, ob id cuiusq; seorsim meminisse oportet, vt cuique peculiaria præsidia subsint.

Sic profecto, si siccitatem à quauis prædictaū causatum caput contraxisse compereris, nullo a[illegible] tutius vteris, quam prohibita externa cau[illegible] & instituto succulento & euchymo cibo, qu[illegible] negotio nutrituram humiditatem reparet [illegible] quibus porriges etiam *vinum rubrū* [illegible] aut leue aut rarum [illegible] su[illegible] onem omni arte vitet, quinimo pro-

Memoria læsa ex siccitate quali ter curetur.

lixius dormire studeat, & caput frequenter tepida lauare. Et si præualuerit siccitas, decocto *violarum, rosarum, extremitatum animalium, seminu lini & meliloti* caput ablues: proinde balnea ex lacte *capræ aut asinæ, vel amygdalarum dulcium*, maxime si siccitati adiuncta sit caliditas: item inunctio ex *butyro recenti, oleo sesamino, amygdalarum dulcium & violarum*: Prodest & omentum ouis nuper extractum, & sic calidum de oue adhibitum. Quod si hæc sufficere non videantur, ad ea, quæ ore sumpta caput humectare nata sunt, mox deueuire cōsilium est: cuius naturæ exsistunt conseruæ *rosarum, violarum, borraginis & buglossæ cum diatragacantho*. Item præstat condi um, quod recipit *corticum citri condita* ℥. ij *conseruæ borraginis & buglossæ ana* ℥. j. *diatragacanthi, sacchari rosati ana* ℥. ß. *specierum tieliuarg refumptiui* ℥. ij. *passularum mundatarum* ℥. j. *succi glycyrrhizæ* ℥. j. & ß. *ouorum recentium lutea duo, pulparum turturum elixatorum* ℥. iiij. *sacchari candi, penidiarum ana* ℥. j. *butyri recentis* ℥. ß. misceantur omnia contundendo in mortario, & dum laborans it dormitū, & post prandium sumat ℥. ß. *aut* ℥. vj. Quam sane curandi rationem adsetuabis, & eam etiam, quam hecticis corporibus proficuam esse diximus, adhibitis etiam per dorsum inunctionibus ex vnguento refrigeranti, resumptiuo, vel de cucurbita, vbi siccitas originem duxerit ab his, quæ vel calore medio, vel citra ipsum exsiccare vires habent. Quapropter censeo curationē hanc profuturam summopere his, qui ex inanitione, à quauis causa sit, memoriam amiserunt. Verum si siccitati adiuncta sit frigiditas, cauendum est ab his, quę torporem inducunt, aut plus iusto humectant, & instituere oportet calfactionis tantum, quantum refrigerationē postulare visum fit. Quo malo obnoxii sunt, qui algores difficulter ferunt, & in aëre exeteentui pruinoso & gelido, flatibusque aquilonaribus exposito. Quo tempore fictionibus capitis vtendum est, & calefactoriis fomentis, balneis & sacculis, cum eisdem alimentis, sed conditis aromatis, & rebus calidis, quæ vim habeant calefaciendi ac referandi corrugatas præ frigore partes, ac gignendi calidum & humectiorem sanguinem: sic carnes auium montanarum, perdicum, caponum, & huius naturæ magni sunt momenti, vbi prædicto modo elixæ aromatis condiantur: assæ vero non ita proficuæ sunt. Cæterum quæ humidiores exsistunt, assæ probatiores habentur, quàm elixæ, nisi pressius aromatis condiantur. In qua sane caussa fugiendum est ab omni vacuatorio auxilio, licet corpus à frigidorum succorum abundantia vendicare oporteat, caput vero nequaquam.

Memoria læsa ex frigiditate siccitati coniuncta quomodo curetur.

Quod si memoria humiditate & frigiditate simul delectat, longe aliter rem aggredi oportebit: hoc vno in hac curatione præhabito, quod & corpus & caput ipsum redundantibus humoribus frigidis & humidis prius expurgemus, vt topica auxilia prodesse salubriter possint. Causa enim hæc licet memoriam imminuat, aliam etiam capitis affectionem simul accersit, cuius occasione caput purgare ac exsiccare oportet, nam [illegible] memoriæ iactura, raro caput purgandum iudico. Quapropter præ ter præparatiua & vacuantia auxilia, quæ capitibus *de vertigine, lethargo & paralysi* abunde adduximus, huic ministerio [illegible] *succes à quauis caussa oriantur*,) plenum c[illegible] put dispo-

Memoria læsa ex humiditate cū frigiditate coniuncta qualiter curetur.

disponunt, mel rosaceum cum syrupo de stœchade aut de hyssopo, cum aquis melissæ, betonicæ & fœniculi. Conficies autem aliud, qui recipit maioranæ, saluiæ balsamitæ, chamædryos & origani ana m. j. radicum acori, corticum citri, anysi, fœniculi, stœchados, passularum sine granis ana ʒ. ß. coquantur in sufficienti quantitate aquæ, & adde post coctionem, antequã refrigeretur, cinnamomi ʒ. ij. & facta colatura adde mellis, quãtum sit satis, vt fiat syrupus: aut huic decocto addes aliquem ex syrupis supradictis vel modicum mellis scyllitici. Quibus factis corpus & caput purgabis pilulis ex hiera Gal. cum agarico trochiscato. Quod si affectio inueterata fuerit, & humores pressius capiti inhæserint, vtendum est pilulis de assaieret & de agarico cũ granis tribus castorei: prosunt & pilulæ Indæ, Cochiæ & Arabica cum eodẽ castoreo. Sed si affectio maioris fuerit momenti & stoliditatis preludium, purgabis hiera Logodij, hiera Diacolocynthidos, vel hie-
E ra Archigeni aut Andromachi, & aliis, quæ consimilẽ habeant vim. Quo facto, in primo curationis accessu copiosius purgando, postea vero per epicrasin & interualla, necessum est sic affectis calida & sicca tum cibaria, tum potus porrigere, & ob id vino inprimis vtantur albo, sed pauco, ne caput feriat: obsoniis assis & aromatis confectis (velut est puluis, qui recipit piperis nigri & longi, zingiberis, croci, caryophyllorum, ana ʒ. j. cubebarum, nucis muscatæ, amaraci ana ʒ. ß. galãgæ, cinnamomi, acori, ana ℈. ij. carnium perdicum montanarum & syluestrium, cum sinapi, & eruca, aut cinnamomo loco salsamenti. Aquam solam omnino fugiant, vel decocta vtantur cinnamomo, anyso, ligno aloe, sassafras Indica, radice Chinæ, aut ligno guaiaco. Prolixos somnos atq; diurnos, qui sic affecti sunt, auersentur, frequenter se exerceant, circa lacus, flumina & vliginosa loca nõ versentur, austrinos flatus & pluuiosas cõstitutiones declinent, lucidam, excelsam, ac ventis siccis expositã domum habitent. Quibus sic à principio institutis, curandum est diligenter inquirere, an ventriculi cruditas causam, vel saltem fomentum huic malo præstiterit: quo tempore tutissimũ est, principium curationis auspicari à vomitibus, bis
F terve in hebdomada factis, quousq; compertũ sit, ventriculum à recrementis esse immunẽ, quo subsit roborantibus & calefacientibus auxiliis ipsi appositis locus. Postea tamen ad vlteriorẽ humorum præparationem deueniendum est rhodomelle, syrupo de absynthio, de corticibus citri cum modico oxymelite, aut scyllæ cum decocto hyssopi, betonicæ, serpilli, thymi, costi, & similium. Purgabis iterum caput & corpus syrupo ex infusionibus cum agarico aut saccocharitami vel mechoacana Indorum, aut electuario Indo, aut diaphœnicon: ac si malum præualuerit, vtendum est maioribus medicamentis, quę nuper adduximus.

Peculiaria auxilia. Post hæc autem ad capitis prouidentiam rursus deuenies: quippe tunc curandum est, pituitosi succi reliquias conterere, & caput roborare per
Caput purgia. interna ac externa præsidia. Sic caput purgia, quæ præcedentibus capitibus copiose adduximus, per
G interualla adhibere oportet, & interim, dum per palatum aut nares aliquid expurgatur (pastillis ex mastiche & sinapi aut seminae maioranæ vel pyrethri, vel dilutione oris hydromelite ex hyssopo, maiorana, aut pulegio) suffumigiis probe odoratis vtendum est.
Lotiones. Item lotionibus, fomentis, inunctionibus & sacculis reliquias conterere oportebit, cuius naturæ est lotio, quæ paratur ex aqua vitæ, aut ex vino, caryophyllis, nuce muscata, acoro, amaraco & chamæpytio in puluerem redactis, feruefacto, quibus abrasum caput mane leuiter abluatur, supersparso puluere caryophyllorum & cubebarum. Parare etiam poteris lixiuium, quod recipit aquæ vitæ ʒ. vj. caryophyllorum, nucis muscatæ, acori, maioranæ, ireos, ana ʒ. j.
A 119 confundantur & infundantur in vase stricti orificii, & post aliquot dies caput illiniatur prædicto liquore. Parabis etiam lixiuium ex libra vna aluminis & cineribus faecum vini & radicum ac stirpiũ caulium, cui addes acorum, folia lauri & iuniperi, & reliqua huius naturæ. Illines etiam caput stillatitia aqua per vitreum alembicum extracta, quæ recipit folia & grana hederæ, cyperum, stœchadem, galangam & cubebas, quæ omnia aqua vitæ prius macerabis. Præterea inunges caput linimento, quod recipit olei de amaraco ʒ. v. olei de been ʒ. ij. euphorbij ʒ. ij. castorei ʒ. j. & ß. misce, & caput illine. Præstat etiam in-
Inunctiones. unctio ex oleis de pipere, de anyso, de ligno aloe, de ligno sancto, de nuce muscata, de styrace, de belzuino, cum sesamino, liliaceo, rutaceo, & chamæmeli. Desuper autem
Sacculi & pulueres. sacculos ex prædictis herbis confectus apponere oportebit, maxime noctu, dum laborans it dormitum: quibus addere poteris nucem muscatam, mastychem, thus & lignum aloes: neque placet sinapismis vti, vt Aetius & alii consulunt, nisi obliuio
B iam stupida apparuerit. Poteris etiam super caput inunctum pulueres spargere primo, qui recipiant carui, anysi, ameos, petroselini, apij, marathri, betonicæ, cimini, calaminthæ, pulegij, hyssopi, spicæ nardi ana ʒ. j. maioranæ, balsamitæ, ocymi, cardamomi & galangæ, liquiritiæ ana ʒ. j. & ß. misce, & fiant pulueres, quos ad condienda cibaria maximi esse momenti arbitramur. Poteris etiam vehementiores efficere additis piperibus castoreo & pyrethro: tandem ex omni materia calida eos poteris conficere. Cui etiam vsui poma odorata confici solent, velut est il-
Pomum odoratum. lud, quod recipit styracis, ladani depurati, ceræ ana ʒ. v. ligni aloes, nucis muscatæ, thuris, radicis pæoniæ, calami aromatici ana ʒ. j. musci ℈. j. misce, & fiat pomum aut pastilli, qui per interualla naribus apponantur. Aliud etiam conficies, quod recipit diambræ, pleris arcoticon, diacori, nucis muscatæ, marathri, caryophyllorum ana partes æquales, ladani depurati, quod sufficiat, fiat pomum. Aliud etiam præstantius cõ-
C ficies, quod recipit calami aromatici, cinnamomi, caryophyllorum, ana ʒ. j. coriandri præparati, pulegij, maioranæ, ana ʒ. j. & ß. pulueris aromatici rosati, & galliæ muscatæ ana ℈. ij. musci & galliæ ana gr. iiij. mellis anacardini & styracis calamitæ ana ℈. j. ex omnibus, secundum artem in puluerem redactis, cum aqua naphæ fiant pastilli ad formam nuclei dactylorũ, & naribus apponantur, subtrahendo frequenter, ne diu ibidem immorentur. Conficies item aliud, quod referunt auctores non contemnendi, memoriam roborare, recipit quidem ligni aloes, thuris, nucis muscatæ, radicis pæoniæ & angelicæ, rosarum, aromatici rosati ana ʒ. j. styracis ʒ. ß. diambræ & diamusci ana gran. vj. ladani depurati, quod sufficiat, vt fiat pomum, cuius aliquid super ignem proiiciatur, & fumum ore & naribus excipiat laborans.

Quæ ore sumantur. Cautius enim & prudentius oportebit medicamentis memoriam roborãtibus vti, dum per os sumenda sunt, vt quæ maius facessant negotium, & nõ leue afferant damnum, si quis eis imprudẽter vtatur: quapropter à leuioribus sumpto initio sensim ad efficaciora est progrediendum. Sicin-

terim

Victus ratio.

D terim dum hæc præsidia, quæ nuper diximus, fi-
unt, tertio quoque die *theriacæ* ℈.ij. *aut* ʒ. *vel mi-*
thridati porriges: cuius etiam efficaciæ est *zingiber*
Confectio-nes. *conditum cum oliuano & pipere*. Præstat confectio,
quæ recipit *nitiæ myrobalanorum chebulorum libr*.j.
piperis longi & nucis muscatæ ana ʒ.iij. *musci* ℈.j. *misce-*
antur, & dosis sit ad ʒ.ij. Mirabilis & maioris effica-
ciæ est alia confectio, quæ recipit *zingiberis, galan-*
gæ, macis, cimini, origani ana ʒ.j. *nucis muscatæ, cassiæ*
ligneæ, mastyches, calami aromatici, assari, ligni aloes,
seminis apij, ameos ana ℈.ij. *thuris, caryophyllorum, car-*
damomi, zedoariæ, pyrethri, castorei, piperis longi, costi,
cyperi ana ʒ.j. *menthæ siccæ* ʒ.j. *&* ß. terantur & pul-
uerizentur quibus adde *penidiorum* ℥.j. *&* ß. *mellis*
despumati quod sufficiat, & fiat confectio. Conficies
iterum aliud paulò efficacius, quod recipit *myro-*
balanorum Indorum, Emblicorum, & Bellericorum ana
ʒ.j. *&* ß. *piperis longi, oliuani, zingiberis, rosarum, vio-*
larum ana ʒ.ij. *tragacanthi* ʒ.iij. *spodij, coralli, masty-*
ches, serici subtiliter puluerizati ana ʒ.ij. *&* ß. *musci*
E ℈.j. *mellis anacardi* ℥.j. cum syrupo rosarum fiat con-
fectio. Sed expendendum est, mel anacardinum
solum esse conficiendum huic vsui per infusionem
anacardorum viridium in melle, & citra expressionē
facta mellis colatura: quod si virides anacardos
habere non possis, vt Arnaldus consulit, sume a-
nacardos, & molliter frange, & in aceto fortissi-
mo post infusionem septem horarum spaço ha-
bitam eo vsque coquere sinito, quoutque tertia
aceti pars remaneat, cui facta leui colatura adde
quatruplum mellis, & lento igne ad mediocrem
spissitudinem coquere sinito, & horus mellis mi-
nori veteris quātitate. Sic conficito aliud, quod re-
cipit *cinnamomi, rosarum, cardamomi, balsamitæ, ma-*
ioranæ, corticum citri ana ʒ.ij. *myrobalanorum omnium*
ana ʒ.ß. *mellis anacardi primæ compositionis* ℥.j. *aut se-*
cundæ compositionis ℥.ß. & cum syrupo rosarum vel
borraginis fiat confectio. Efficacius tamen con-
ficies, sed his maxime, qui iam dementari incipi-
unt, quod recipit *mellis anacardi secundæ compositio-*
nis, oliuani, cyperi, acori, ana ℥.j. *piperis vtriusque ana*
ʒ.j. *&* ß. *myrobalanorum Chebulorum & Indorum a-*
na ℥.j. *mellis quod sufficiat*, fiat electuarium, cuius
F porrigere poteris ʒ.j. Sed harum compositionum,
quæ *anacardū* recipiunt, sat est, ter quaterve in mē-
se vti, præstitis inter vnā & aliam exhibitionē aliis,
quæ *anacardum* diximus non recipere: inter quæ
non minoris momenti est id, quod recipit *cyperi,*
oliuani, piperis, croci, myrrhæ ana partes æquales, *cum*
sacchare fiant tabellæ, quarum sumat laborans, dum
it dormitum ʒ.j. & summo mane, vel *theriacæ* vel
mithridati modicum.
Maiora auxilia. Quod si hæc omnia profuisse non videantur,
iterum ad purgandum corpus & caput te confe-
res, ac postmodum corpus *decocto ligni guaiaci* aut
radicis Chinæ sudare coges, vel balneis sulphureis
committes: quinimo ipsam aquam sulphuream
epotam summopere prodesse coniicito: sic enim
in vasis sulphure coopertis, politis & vitriatis a-
quam aut vinum bibant laborantes, vel quæ diu
ibidem adseruata fuerit, aut quæ in vasis ex ligno
aloe, vel ex ligno hederæ factis, aut ex styrace diu
G adseruata fuerit. Verum si nihil horum profuerit,
scito nihil æque beneficium præstiturum, ac fon-
tanella altero brachiorum affixa præstare
poterit, vel scto occipitio
infixus.

CAPVT XX.

De visus debilitate, defectu & aliis vitiis.

LICET oculus vnum sit & vnius actionis in-
strumentum, puta visionis, nihilominus ta-
men adeo est mirabilis & numerosæ structuræ, vt
mirum nō sit, si harmonia & partium simplicium
varietate ac figura reliquas omnes superet: quo
profecto fit, vt multis occasionibus visum deper- A
di contingat. Constat quippe oculus tunicis, hu- Oculus quibus constet.
moribus, musculis, neruis, palpebris, & insuper
indiget spiritibus, ac certa etiam figura, magnitu-
dine & situ ita gaudet, vt si quouis modo à dicto-
rum aliquo deflectat, vel aliis abundet, protinus
visio vel ex toto auferatur, vel vitietur aut dimi-
nutior fiat. Verū licet mille modis prædictæ par-
tes affici possint, hic tamen solum studui eos re-
censere curateque affectus, quibus primo & per se
videndi functio oblæditur. Verum, ne cui desit
generalis quædam notio affectuum omnium, qui
oculis & partibus eius accidere possunt, studui
transscribere eorum omnium summam quandā,
quam Neotericorum quidam disertè scripsit, qua
complectitur omnes morbos cuique oculorum
parti succrescentes.
Sic profecto palpebris inter alia vitia cęteris par- Palpebrarum morbi.
tibus communia, succrescit aliquādo *emphrysema*,
tumor laxus œdemati similis, *palpebræ inflammatio-* I.
nem Latini nominant. Item *sclerophthalmia*, diffici- B
lis palpebrarum motus cum dolore ac rubore.
Xerophthalmia etiam corripiuntur, qui prurigi- II.
nosus est sine fluore palpebrarum & adnatæ af-
fectus.
Adest & *psorophthalmia*, quæ pruriginosa est pal- III.
pebrarum scabies. Præterea *ptylosis*, palpebrarum
crassities callosa & rubicunda cum pilorum de-
fluuio.
Sic *ectropyon*, palpebræ inuersio propter cicatri- IV.
cem aut carnis excrescentiam.
Succrescit etiam palpebris *Ancyloblepharon*, hoc V.
est, palpebrarum cum adnata inuiscatio seu ag-
glutinatio, ita vt aperiri non possint.
Item *lagophthalmos*, id est, retractio superioris VI.
palpebræ ad superiora, ita vt laborans apertis o-
culis cogatur dormire, quod Auicen. *leporinos ocu-*
los vocauit.
Trachoma, scabrities interna palpebrarum est, VII.
seu asperitudo in fissuras discissa, aliquando in eas C
eminentias exuberans ad ficus similitudinem, vt
Sycosis dici mereatur, & à Latinis *ficosa palpebra*,
quæ si in callum commigrauerit, *Tylosis* dicitur.
Adest & pinguis quædam superioris palpebræ VIII.
substantia, adeo grauans, vt vix attollere oculus
sinat, sed cum assiduis fluxionibus, appellata qui-
dem *Hydatis*, quod palpebra hydropico vētri per-
similis ea sistat, ob id à nonnullis *palpebrarum aquo-*
sitas nuncupata.
Eidem parti succrescit *Calazion*, tuberculus ro- IX.
tundus & translucidus, ac vbique mobilis, & ob
id à Latinis dictus *grando*.
Sic *Critha* abscessus est exiguus & oblōgus iux- X.
ta palpebræ cilium margioēve ortus: *Hordeolum* La-
tinis appellatus, quod grano hordei similis sit.
Adnascuntur etiam palpebrarum pilis exigui XI.
pediculi non parum infestatores, *pediculationem* D
nonnulli nominant.

Item

XII. Item eiusdem palpebris pili inuersi oculos offendentes adnascuntur, affectio *Trichiasis* nuncupata.

XIII. Sic è contra alia succrescit, in qua naturali pili procidunt, *Madarosis*, seu pilorum casus, vel *Glabrities* palpebrarum nuncupata.

XIV. Pari prorsus ratione succrescit huic affectioni alia omnino contraria, videlicet cum sub naturali pilorum palpebræ ordine alius adnascitur ordo, *Distichiasis* appellata.

XV. Sed est etiam huic finitima alia, *Phalangosis* dicta, cum præter id, quod plures sunt pilorum in infima aut suprema palpebra ordines, omnes tamen in oculum inuersi sunt, & non parum molestantes.

XVI. Est & *Lithiasis*, id est, cum in palpebris gignuntur granula seu prominentia quædam candidantia, lapidis instar oculum prementia, quæ sane affectio ad *Calazion* facile poterit reduci. E

XVII. Vltimo tamen palpebræ aliquando sunt instabiles, & id vitium *Ippos* dicitur.

Adnatæ membranæ affectus.

Adnatæ vero membranæ affectus vt recenseam, Primo sunt, Taraxis, quæ nihil aliud est, quàm humiditas oculi cum rubore & calore præter naturam causa aliqua extrinsecus accedente, vt sole, fumo, ac puluere, vel oleo. Arabibus *perturbatio* appellata, vel *Ophthalmia* leuis.

Ophthalmia item eidem parti accidit, quæ est eiusdem *tunicæ inflammatio*, à Latinis dicta *Lippitudo*.

Alia etiam est *Ophthalmia magna* ab aliquibus dicta, Græcis tamen *Chymosis*, & Auicen. *Albardengi* nuncupata: quæ sane tunc fit, cum vtraque palpebra præ inflammatione adeo peruertitur, vt oculi vix aperiantur.

F *Pterygion* est oculi vngula seu neruosa quædam adnatæ tunicæ excrescentia, à maiori angulo vt plurimum orta, oculum magnitudine, variis coloribus, duritie vel mollitie oblædens.

Corneæ tunicæ affectus.

Sunt & in cornea exiguę quædam pustulę, velut quædam bullæ supra ipsam eminentes, *Phlyctenæ* à Græcis dictæ, & ab Auicen. *vesicæ*. Verum ex varia earum figura, varium ipsis succrescit nomé: nam cum cauum & purum in cornea existit vlcus, *Botryon* dicitur, & Latinis *Fossula*, sicut Auicen. *annulus*. Verum cum vlcus est latius & minus profundum, Græci *Coeloma* appellant, Auic. *Lilmiam*: sicut & *Argemon* vlcus etiam est in pupillæ circulo nascens, ambientia comprehendens, & in intimo eius album existés, sicut in extimis rubicundum. Est & quartum vlcus *Epicauma* dictum, sordidum, impurum & crustosum, Auicen. vlcus adustum nuncupatum, quo repurgato internæ humores oculi sæpe effluunt.

Hypopyon est, quando pus sub eadem cornea, nunc altius, nunc in summa superficie coaceruatur, Auicen *saniem in Syphac* appellat. *Carcinoma* erit ipsius corneæ cancer, immenso dolore & rubore punctione cruciaus, sese que ad tempora extendens. G

Vueæ tunicæ affectiones.

Vitiat videndi munus vitiata vuea vno è tribus modis, videlicet propter foramen praua figura affectum, propter tunicam ipsam, aut ob humorem intra ipsam contentum, quo exsiccari aut collabi contingit. In primis procidit aliquando *ragon* erosa ruptave cornea, quę generali nomine *Proptosis* dicitur, & varias etiam sortitur nomenclaturas, pro figura ac modo eius, quod procidit. Nam si fuerit exiguum, *& capitis muscæ* formam referens, *Myocephalon* Græcis nuncupatur. Auicen. vero *formicalis ruptura*. Verum si adeo creuerit, quod vuæ acinum repræsentet, *Staphylon* dicitur, & Auicen. *vuam* nominat. Quod si augeatur, vt extra palpebras immineat, *Melon* dicitur Græcis, & *vesicalis ruptio*, Auicen. At si obducta cicatrice obdurescat in callum, *Clauus* seu *Clauulis ruptio* appellatur. A 121

Pupillæ affectiones.

Vitiatur pupilla quatuor modis, distorta nimirum, disrupta, dilatata, & minor facta. Dicitur *pupillæ diffusio vel dilatatio* Latine, apud Græcos *Mydriasis*, & Auicen. *Alintisar*, cum videlicet vltra modum pupilla dilatatur, & iridis circulo similis efficitur. Hunc affectum incurabilem arbitratur Auicen. *cap. de Altenear*, dum à causa fit externa, ictu nimirum aut casu, cum hoc tamen censeo, si cito præueniantur, curari posse, *vt idem auctor refert in fine curationis in proprio cap.*

Est & *Phthisis* oculi seu tabes pupillæ corrugatio atque angustia, quam affectionem Auicenna *constrictionem pupillæ* appellat. B

Huic etiam parti accidit *hypochysis*, à Latinis *suffusio* appellata, & vulgariter *Cataracta*, quæ nihil aliud est, quàm congelatio vaporis seu humoris effusi inter corneam & cristalloidem.

Accidit etiam cristallino humori id vitiũ, quod Græci *Glaucoma* appellant, factum quidem ea eius mutatione in glaucum ob humiditatem.

Adnatæ & corneæ cõmunes affectiones.

Albugo nuncupata est affectio vtrique membranæ cõmunis, à Græcis *Leucoma* dicta: licet, *vt Paulus refert*, nonnihil intersit discriminis inter albuginem & Leucoma: nam illa tenuis est & in superficie sita, dicta à quibusdam *nebula*: Leucoma vero profundius permeat, vtraque tamen nomine cicatricis insignitur.

Est & in eisdem partibus *Hyposphagma* seu *Hypopyon* à Græcis dictum, *Tarfati* ab Auicen. affectio quidem, in qua sanguis coaceruatur ob ictum aut percussionem, fractis & contusis vasis in externa cutis parte: Latini *suggillationem* vocant, Gal. sanguinis effusiones. C

Angulorũ oculi affectus.

Accidit internis oculorum angulis *Aegylops*, abscessus inter maiorem oculi angulum & nasum factus, qui in fistulam cum ossis vitio plerumque degenerare solet.

Eidem etiam angulo *Encanthis* succrescit, caruncula quidem supra iustum modum excrescens, carnis lacrymalium additionem Auicen. appellat.

Ryas præterea eiusdem carnis lacrymalium decrescentia vocatur, *Epinyctis* vlcus eiusdem partis perpetuo manans appellatur à Plinio *lib. 20. c. 26.*

Aporrixis est, quando meatus à cerebro ad oculos descendẽs, ex ictu capitis vel casu diruptus est.

Neruorum opticorum affectiones.

Paremptosis vero dicitur obstructio, siue concidentia nerui optici, à Latinis *gutta serena* nuncupatur. D

Symptosis autem dicitur, cum meatus ille ex tabe constrictus & densior factus existit, aut conuulsione, vel alia intemperie cum materia distortus.

Humoris crystallini affectiones & hæ, quæ incõspicuæ sunt ac visum lædũt.

Primo, si à sua sede dimoueatur cristallinus humor versus sinistram aut dextram partem, *Strabositas* dicitur, Latinis *distorsio oculi, obliquus affectus* Auic. At licet pueris etiam accidere conspiciamus, potius conuulsorium oculũ mouentium musculorum motum censemus, quàm pupillæ distorsionem. Verum si pupilla sursum aut deorsum vergat, duplicia omnia apparebunt: si in profundum vergat,

vergat, mutabitur naturalis oculi color, & apparebit veluti color stybii: si vero promineat, color oculi erit cœruleus.

E *Atrophia* etiam huic parti accidit (ac forsan reliquis) quo oculus minor longe efficitur: quem morbum Celsus *imminutum oculum*, & Auicenna *profunditatem oculi* appellat.

Huic contrarius accidit alius affectus *Ecpiesmos* nuncupatus, ab Auicen. exitus oculi dictus, nos vero *expressionem oculi* censemus.

Cæterum à modo læsionis in visu, aliæ nõ parui momẽti succrescunt affectiones, velut est *Myopiasis*, in quo malo laborantes non nisi, quæ prope oculos sunt cernere possunt. *Lusciosos* multi appellant sic affectos.

Est & *Nyctalopia*, seu *nocturna acies*, vitium, quo quis interdiu quidẽ videt, occidente vero sole obscurius, noctu vero penitus cæcitudo succrescit.

Huic parti etiam accedit *Amblyopia*, seu *Amaurosis*, quæ visus obscuritas seu hebetudo dicitur.

F *Epiphora*, seu impetuosus humorum fluxus ad oculos dicitur, quibus perpetuo lachrymantur: vulgariter dicitur *lachryma*.

Affectus, qui omni oculo accidere possunt.

Rixis est ruptura ab ictu vel alia quapiam causa, quæ adeo rumpat membranas, quod humores etiam ibidem contenti effluant.

Adest & *paralysis*, seu resolutio oculi, quæ est, vbi obliquæ motiones, & quæ sursum aut deorsum fiunt, expediri non possunt.

Atq; hæ sunt omnes oculorũ affectiones, quatum multis rationibus hac in parte non studui seorsum meminisse: & ob id silentio prætereo, & visus debilitatis naturam aggrediar exponere.

De visus debilitate.

CVM visum debilitari multis modis cõtingat, & ab aliis suboriatur causis, necessarium profe-
G ctoest, ad vltimum apicem (*vt aiunt*) vnamq; amque distinguere, vt cognita cuiusque natura & conditione, facile cuiq; etiam sit præsidium adinuenire aptum & proficuum. Ocularia enim medicamenta hac sola ratione multis non profuisse constat, quia ob causæ ignorationem, inconuenienter & importune adhibentur. Debilis igitur efficitur visus, causa mali euidenter & conspicue in oculis apparente, vel causa ipsa delitescente, & oculis nihil ad sensum patiapparentibus. Cuius sane affectionis & ex hac occulta causa ortæ, meminisse hoc capite institui. In quo vitii genere plures comperimus symptomatum seu vitiorum

Visus ex quib. causis debilitetur.

122 A differentias: quippe ex iis, quibus visus imminuitur seu obtenebratur. Quidam quasi oculorum impotentiam dicas, patiuntur: nimirum, quando adeo infirmi sunt oculi, vt si velint legere, vel lumen intueri, aut rem albam vel distantem, nequeant id tolerare, sed coguntur visum continere, & lachrymantur. Quidam non nisi admota oculis cernunt, eaque palpebris constrictis atque conniuentibus, & iuxta oculos posita, quæ si procul separes, aut nihil aut debiliter cernere possunt, quem sane affectum *Myopiam* Græci vocarunt, malum quidem sæpe à natura hominum quorundam constitutione contractum, reddensq; eipsos lusciosos, vt multi nominant: licet Plinius alios appellet *luscitiosos*, vt refert & probat etiam Donatus. Cui sane malo aliud haud dissimile succrescit, in quo etiam humines diminute

Debilitatis visus variæ differentiæ.

cernunt, cæterum diuerso modo: nimirum, cum interdiu quidem videant, sole vero occidẽte obscurius, noctu autem nihil: quod malum *Nyctalopen* Medici appellant. In quo sane alia etiam reperitur debilitatis visus differentia, videlicet, cum visus interdiu obscurior & debilior exsistit, noctu vero acutior & validior, multi vespertinam aciem nuncuparunt, cuius causam suo loco referam. Alia insuper est visus debilis differentia, in qua, qui affecti sunt, propinqua cernere nequeunt, siue magna, siue parua sint, sed veluti in confuso citra vllam distinctionem percipiunt: longius vero dissita acutius & distinctius cernunt: affectio quidem primæ affectioni contraria. Sed præter has omnes, aliæ duę visus obtenebrationes reperiuntur, quarum primam Medici appellant *Amblyopiam*, secundam *Amaurosim*, ambæ quidem morbosæ visus affectiones, cum videlicet hebetior est, vel omnino sublatus: hæc quidem cum nulla causa euidens in oculis apparet, vnde à recentioribus *gutta serena* dicitur: illa vero euidentiores habet causas, præterquam, quod eius vitium noctu diuq; longius positis obiectis & propinquis semper diminuta appareant, appellatur verè *visus obfuscatio*, seu *obscuritas*. Præterea his omnibus malis addere oportet aliud vitii genus, in

B

quo res vel duplices, vel distortæ, vel à propria sede prolapsæ aut perforatæ conspiciuntur. Ita in videndi actione causa exsistente occulta, triplex quoque symptomatum genus suboritur: vnum in omnimoda visus ablatione, vt in *gutta serena* cõtingit: aliud in diminuta videndi actione: tertium vero & vltimum in actione videndi corrupta & omnino vitiata, non quidem quod mutato apparente obiecti situ, vt in vertigine fiat, sed tu reali & vero obiecto percepta aliqua apparente mutatione. Itaque cum visio sit clara & distincta obiectorum visibilium in naturali quadam distantia, & certo etiam claritatis modo perceptio, cũ citra euidentem & conspicuam in oculis causam in proprio munere deficit, eo modo, quo expositum est, visus diminutio dicetur, affectio quidem in genere symptomatum actionis deprauatæ, aut ablatæ, sed præcipue diminutæ facultatis visoriæ posita.

C

D Quem autem morbũ sequantur prædicta symptomata, nemo exacte perdiscere poterit, qui non prius cuiusque differentiæ causas adinuenire studuerit. Sic profecto omnimoda visus priuatio perspicuis existentibus oculis, à morbo in via, nimirum à neruorum opticorũ obstructione oritur: quam fieri à crassis viscidisque humoribus, aut aquosis, sed in grandinis forma concretis certum est. Constat enim sic necessario fieri, quia subitam vel momentaneam habent generationem: accedit Galen. sententia *libr. 4. de locis affect. cap. 1.* quod id malum quoque refert ab inflammatione proficisci, vel à scirrho prędictorum neruorum, licet id rarius accidat. Placet tamen generali quadam methodo vniuersas caussas symptomatum ad oculos attinentium complecti, eo vtendo discursu, quo Galen. *libr. 1. de cauſſ. sympt. cap. 1. & 2.* Imminuitur itaque visus vel cerebri & opticorum neruorum lęsione, aut vitio spirituum aut tunicarum, & humorum iactura & euersione. Cerebrum enim vt instrumentum est, vitiatur, quia obstructum, vel compressum, aut malè vulne-

A quo morbo & à quibus causis oriantur prædictæ affectiones.

Visum imminuunt, vitiant ac lædunt.

1. Cerebri intemperamentum & læsio.

vulneratum, ex toto aut fere visum aufert, vt constat in *lethargo*, & *catocho*, & *catalepsi*: item in *grandi ictu* aut *casu*. Imminuitur vero læso ipso, vt pars E similaris est ob ipsius intemperamentum: sed qua ratione id fiat, non satis compertum est, cum constet in grandi cerebri incendio, aut refrigeratione, id vitium in oculis & visu non apparere, & vbi remissiores subsunt huiusmodi qualitates, facile elucescere. Ratio profecto est, quia solum id malum natum est efficere id cerebri intemperamentum, quod factum & habituale sit, & natum spiritus visui ineptos reddere: nam hos solum efficit vt tale temperamentum innatum naturales, ita præter naturam vitiosos, & visui ac reliquis actionibus ineptiores. Prætetea spiritus visioni officiunt (*vt varie vitiari possunt*) ita variis modis: nam vel paucitate seu inopia, crassitie, tenuitate vel impuritate lædunt, *vt mox referam*. Item humor cristallinus vitiatur ob situs mutationem, ob colorem mutatum, ob prauum substātiæ modum, & ob ineptum temperamentum. Mutant enim situm vel vniuerso oculo euerso, vt in ebriis, quibus res duplices apparent, quia oculi varium F contrahunt situm ob neruum opticum, à vapore nimio laxatum. Mutat insuper situm solus ipse humor, cum à sua sede dimouetur: quo tempore, si sursum aut deorsum vergat, pari ratione res duplices apparent: si vero ad alterum angulorum paruissima succrescit in visu noxa, appellatur hæc affectio *strabositas*: quæ plerumque dum morbosa est, & non natiua, à conuulsione alicuius musculorum vel resolutione contrarii proficiscitur. Præterea læditur eius color, dum glaucoma efficitur, siue id fit ex mutatione propriæ substantiæ, siue ex addito humore concrescente in ipso. Item intemperatur & visioni officit non à quauis intemperie, sed ab ea, quæ nata fuerit mutare substantiam, dixerim inducere secundam qualitatem, nimirum crassitiem, tenuitatem, soliditatem, & reliquas, quibus certum est visum offendi. Vitiatur etiam continuitatis suæ solutione, ac res perforatas conspicit ad modum diuisionis, haud secus, ac dum aliquod corpus antestat cristallinum humorem, non tamen vniuersum oc- G cupans. Læditur etiam visus ob rhagoidis vitia, quæ sunt in duplici differentia: nam vel Tunica male afficitur, vel Foramen quippe tunica vel prosilit *cherathoide exesa*, & si procidentia parua fuerit, (*præter id, quod affectio in vniuersum appellatur proptosis*) ad muscæ similitudinem appellatur *myocephalon*: ac si admodum fuerit vuæ acini, *staphyloma* dicitur: quod si extra palpebram immineat, *melon*, seu *vesicalu ruptio*, aut *clauus*, si obduruerit. Cum vero hæc tunica colorem mutat, eundem repræsentant res visæ: sicot in aliis eius affectioni- 123 A bus dimloutæ cernuntur. Huius autem foraminis vitia quatuor annumerat Galenus, *angustiam*, *dilatationem*, *diruptionem* & *distorsionem*: quorum hęc duo parum immutant visum reliquorum vero angustia parum etiam: verum si natiua fuerit, acuit potius, at amplitudo vtcunq; sit, semper lædit. Prodit vt[illegible]que à siccitate, aut humiditate, cæterum diuers[illegible]do: nam amplitudo prodit ab humiditate l[illegible]re tunicam, vt pars organica est: quippe vel reple[illegible] eius cauitatem, quo foramen dilatari est necessum, ve[illegible] substantiam vitiat tumorem efficiendo, ac morbum subinde ro magnitudine, qui distendat etiam foramen, vel à siccitate contrahente tunicam, quo amplius redditur foramen. At humiditas laxans tunicam, vt similaris est, coarctat foramen, siccitas vero, quæ aquam in cauitate tunicæ contentam conterit, collapsione & corrugatione facta foramen angustat, sicut illa, quæ ipsum foramen in circuitu corrugat: quæ omnia visum hebetiorem reddunt, ac superdila B tatio luciosum efficit hominem, & affectio dicitur *mydriasis* lædens ex dissipatione spirituum & separatione eorum. Vitiatur insuper visus ob læsionem humoris aquei intra vueam contenti, qui aut imminuitur, & efficit *phthysim*: aut crescit, & similiter diminutam reddit aciem, ac si per aquam fieret visio. vel mutat colorem, & eiusdem coloris omnia apparent: aut crassescit, & diminute etiam cernit homo: aut tenuatur & ob visus digreganonem vel lacrymatur homo, vel cernere probe nequit. vel miscetur alteri humori, & illius coloris apparent omnia: vel concrescit, & in *suffusionem* commigrat, vt suo loco latius leges. Hæ itaque sunt omnes causæ, quibus visus offenditur. Nec desunt aliæ ex vitiis corneæ, quæ sunt crassities citra humoris fluxum, dum substātia eius crassescit. Præterea adest densitas, vbi non aucta profunditate pori angustantur: item humiditas, qua similaris pars ex affluente humore humescit, instrumentaria vero, vbi idem fluxus poros corneæ præter naturam mutat: insuper color alienus, qui & obscuritatem & vitium in imaginatricem in- C fert. Præterea vlcus, quod visum lædit ob affluxum humoris, & propter corneæ tenuitatem, & fluxum albuginei, ac ob cicatricem relictam: vltimo propter vngulam aut nubem. His præhabitis ad speciales causas diminutæ visionis accedere æquum iam est.

Diminuta autem visio vt varias habet species, ita non procedit ab vnica morbi ratione, neq; ab vna causa, sed à variis & longe diuersis, iuxta cuiusqoe speciei rationem & naturam. Sic profecto res se habet in *Amblyopia* & *Amaurosi*, quę licet neruorum opticorum vitia sint, & vtraque ab eorum obstructione prodeat, cum hoc tamen differunt inter se, licet sola maioris aut minoris ratione: verum in visus obscuritate, obfuscatione seu hebetudine potius à caliginosis & crassis vaporibus prædictos neruos obstruentibus, quàm ab humoribus prodit. Dissidet tamen hæc hebetudo ab ea, quæ fit in Myopia, loci affecti & multigena causarum diuersitate, *vt mox referam*. Myopia itaque vt varie visui officit, sic illum diuersis causis & modis afficit: nā prodit eius quæuis spe- D cies ab vna vel pluribus ex tribus causis, quas nuper memorauimus: nimirum ab spiritus visorii vitio: vel ab humorum oculi aliqua iactura: & vltimo ex tunicarum ipsius praua habitudine. Atque licet tantum in genere has tres causas reperire liceat, nihilominus tamen quæuis earum multis & variis modis adeo diuersificatur, vt qui id diligēter non calluerit, sicut nuper exposuimus, nullo modo possit affectioni debitū præsidium adscribere. Spiritus quippe vno è quatuor modis visioni officere habet: *Paucitate* nimirum, seu inopia: vel *Vbertate*, *Crassitie* vel *Tenuitate* nimia: & vltimo *Impuritate*, seu admixtione extraneæ & opacæ substantiæ. De spiritus vero paucitate non leuis succrescit dubitandi ratio, *constituat ne morbum ad*

Margin notes:
3. Spiritus impuri, &c.
5. Humor cristallinus vitiatus.
4. Rhagoidis vitia. Rhagoidis vitia duplicia.
Tunicæ vitia.
Foraminis vitia quatuor.
4. Humor aqueus læsus.
5. Corneæ vitia.
6. Vlcus, vngula, &c.
Visionis diminutæ variæ causæ.
Amblyopia & Amaurosis & myopia differunt.
Myopia quid & vnde.
Spiritus quot modis visioni officiant.
Spiritus paucitas quem morbum constituat.

quantitatem vitiatam attinentem, vt reliquæ oculorum substantiæ, dum deficiunt, an ad temperamentum? Et vt E summatim dicam *à vitiis organicis, vel intemperiei seiungatur?* Quod verius esse arbitror (*licet ipsis spiritibus deficientibus quodammodo vniuersa oculi quantitas imminui videatur, & ad ipsius vitia reduci*) quia neque temperie, neque figuræ mutatione corrigitur prædictum virium, sed solum peculiari quadam prouidentia, multa & proba actione instituta.

Sic profecto spiritibus deficientibus visus imminuitur, siue id fiat leui aliqua obstructione, siue ob defectum ea aliquo affectu præsenti aut præcedenti, qui plus iusto spiritus dissipet, siue virtute cerebri nequeuntis ob impotentiam caloris, quantum eorum sat sit, generare, siue ob immodicam ad reliqua sensoria distractionē. Quapropter reduci debet hæc affectio ad causam seu affectum, à quo spiritus diminuitur, & statuendum est, oculos per consensum pati.

Spirituum abundantia verū visum lædat.

F Sed dubitant hac in parte auctores, *subsequi ne etiam possidet idem damnum in visu ab spiritu exsuperanti, & in maiori copia, ac à diminuta, non enim ex abundantia causæ naturalis minus damnum subsequi scimus, quam ex defectu?* Qua quidem in re statuendum est, abundantiam spirituum vno è duobus modis fieri: vno ea efficacia causæ generantis, altero vero, defectu causæ distribuentis. Quo supposito, abundantiam spirituum ea efficacia & vbertate causę generantis, nullo modo posse læsionem visui neque aliis spirituum actionibus inferre arbitramur: abundantiam vero, quæ fit vel ob subitum, aut intempestiuum retrocessum: vel ob improsperam distributionem, posse quidem lædere. Sic enim calor natiuus & spirituum copia, quamuis crescat, si lente fiat, vt hyeme & vere contingit, cordi non posse officere, certum est, quia causa vegetior & efficacior ad eosdem spiritus, & calorem generandos redditur: sic enim inquit Hippocrates, *per ea tempora crassiora alimenta sunt adhibenda.* Verum in ira, timore, ac aliis pathematis, in quibus spiritus vel non distribuuntur, vel violenter retrocedunt, proculdubio cor G ea abundantia læditur, adeo, vt suffocatione non raro periclitari conspiciamus. Sed eum in oculis id contingere non possit, nisi ex diuturno somno, aut ea diuturna mora in opaco loco, fit profecto, vt abundantia non lædat, aut id debiliter, & per breue admodum tempus.

Spiritus crassi qualiter visioni officiant.

Crassities vero spirituum adeo visionem obscurat, vt nisi quis obiectum à longo intueatur, distinctè quicquam cernere minime possit, tantoque longius, quanto plures fuerint spiritus:
124 A nam si pauci sint, procul adspicere nequeunt: indigent enim crassi spiritus, quos frequenter senes generant, attenuatione, quam proculdubio obiecti distantia præstat, qua & lucidiores, & tenuiores efficiuntur. Nam cum probabilioribus rationibus constet, visionem fieri per extramissionem & intus susceptionem simul, necessum profecto est, vt species & simulachra rerum sensoriis aliquo modo similes fiant, & depuratiores ac aptiores, vt sensus iudicio discernantur, visiuo spiritu prodeunte ab oculis, & ob id ante oculorum subingressum disponi prædictas species dilucidari que oportuit. Requirit sane spiritus exiens peragi ad certam distantiam, quod nequit fieri, si crassior sit & terrestrior, nisi per lucidius spatium

Visio fit per extramissionem & intus susceptionem.

(*quo magis illuminetur*) & distantius (*quo tenuior fiat*) moueatur, & sese extendat: distantia itaq; opus est, vt tenuior factus lumine medii munus prædictum commodius perficere possit. Reducitur quidem hæc affectio ad morbum in vitio temperamenti, ortum à crasso sanguine, aut vapore crassioris alimenti.

Spiritus tenues qualiter visum lædant.

Tenuitas enim spirituum, quæ ad idem morbi B genus plerumque attinet, natiua forte non raro contracta, nequit, nisi quæ propinqua sunt, percipere, idq; melius semiclausis & nictantibus oculis, quàm apertis, nisi copiosi exsistant: tunc enim paulo distantius cernunt, vt si pauciores sint longe minus: dissipantur enim tenues spiritus naturali adhuc lumine, & ob id prope oculos ante dissipationem acutius cernunt. Quo sane fit, vt in loco obscuro ac forsan noctu melius se habeant, vt de vespertina acie dictum est, quia ambiente i. e. crassiore & minus illuminato, animalis quoque spiritus cogitur: nam tenebris colligitur, crassescitque, & frigidior redditur: quamobrem minima cernimus, sed proxime posita, vt aduertit Galenus *lib. 1. de sympt. caus. cap. 1.* Quippe qui noctu clarius vidēt, id profecto vna è duabus causis efficiunt, vel quia igneos habent oculos, vt quibusdam animalibus contingit, vel quia subtiliores spiritus tunc minus dissipantur lucis splendore fugato.

Videant cur aliqui noctu clarius.

Admixtione etiam extraneæ substantiæ nō raro C spiritus visioni ineptiores redduntur: sic profecto, qui vinum copiosius ingesserunt, aut crassa cibaria, vel qui vertigine corripiuntur, prædictam obtenebrationem sæpissime pati assuescunt, caliginosis factis spiritibus ipsis. Contingit quidem has causas adeo varie complicari, & in vnum visionis vitium coire, vt vel affectio alterius sortis videatur, vel altiorem perquirant considerationem ob fucatam mutationem, quam præ se ferre videntur. Quapropter, qui multos subtiles & lucidos habent spiritus, atq; in vnum coactos, nullo aliunde impedimento accedente, ii omnium vident acutissime: reliqui vero vtcunque disponantur, sunt præter naturam: quippe subtilis, paucus & lucidus, subtilitate facile defluit, paucitate resoluitur, & luce maiori offenditur, ita, vt remota cernere nequeant, propinqua exacte discernāt, & obscuriore paulo aëre oblectentur: quibus si amplior sit pupilla, cœcitas proxime accedit: si vero pauci sint spiritus & crassi, paucitate hebetior visus est, crassitie obscurior: quo fit, vt lumine egeant externo, & ob id diu acutius cernant, ob- D scurescente aëre parum aut nihil: At in quibus multi sunt spiritus & crassi, longe posita obiecta præstantius cernūt, quia opus est copiosiori luce.

Spiritus qualiter admixtione extraneæ substantiæ visioni inepti redduntur.

Videant acutissime omnium qui.

Sed tempus iam est, ad oculorum humores & tunicas peruenire. Hebetat quidem visum humorum, quibus oculi constant, inopia, & aliquando etiam copia maior, quàm secundum naturam opus erat, ob affluentem succum vberius alimentum suppeditantem: sed frequentius inopia malo causam præstat, quod splendorem & magnitudinem conuenientem adimat: affectio quidem ad imminutam quantitatem attinēs, licet intemperamento etiam aliquid tribui possit, quod sane calidum & siccum potius, quàm alterius conditionis esse arbitramur, quale necessum est, vt natiuam humiditatem possit conterere. Sed non

Visionis læsio ob [illegible] humorum aut tunicarum oculi qualiter fiat.

minus

E minus eandem læsionem humorum tenuitas vel densitas efficiunt, quinimo aliquando magis & frequentius, sicut & copia, quæ vel oculos efficit prominentes, vel natiuo colore mutatos, & sic etiam mutat obiectorum colorem, iuxta naturam & conditionem peccantis, aut fluentis humoris. Nam si humor, qui profluit & interiscet, dispersus fuerit ante pupillam, ciniphes, aut moscas, aut alia figmenta repræsentat sub variis coloribus pro humoris conditione, vt in glaucomate conspicimus. Ex stomachi sæpe vaporibus eadem menti uotnt figmenta, crocea, russa, & viridia: eadem ratione nonnunquam sine colore apparent prædictæ imagunculæ, etiam elatis vaporibus à crudo alimento: sed hæc ad suffusionem potius pertinent.

Sic profecto tunicarum (*præsertim corneæ & vueæ*) oculi raritas, aut densitas idem symptoma efficiunt: raritas quidem liberalius, quàm par sit, spiritus abire permittit, sicut densitas parcius: quo fit, vt obscurior fiat visio, nisi contrario modo adiungatur spiritus. Quippe si tunicarum raritati spirituum crassities aut copia accedat, com-
F modior fiet videndi actio, sicut dum densioribus tunicis spirituum tenuitas succrescit. Quas sane affectiones ad morbum in via reducere non erit ab re: cui malo vitium etiam temperamenti adiunges.

Visio qualiter ex actione oculorũ corrupta, variisque aliis caussis fiat.

Superest tertia videndi iactura, quæ vitiosum efficit visum, affectio quidem ad actionem oculorum corruptam attinens, prodiensque à multigenis causis. Quippe aliquando intra oculi structuram aliquid præter naturam continetur, discindens, vel alio modo vitians pupillæ foramen, dummodo aliquid eius innocuum remaneat, ita vt res visiles, vel multiplices, vel alterius figuræ aut situs appareant. Pari quoque ratione ex musculorum oculum mouentium vitio eadem & longe maiora symptomata prodire certum est, prout oculus hinc inde q; præter naturam & conditionem sese contrahit. Quam quidem rem (*quæ longiorem desiderat tractationem*) vt quisque aliquo modo intelligere possit, expendat, ad rectam &
G naturalem visionem efficiendam, necessariam esse pupillarum firmitatem & vniformitatem atque connexionem, vt altera quiescente, reliqua non moueatur: quod proculdubio efficit neruorum opticorum vnio & paritas, & in munere vniformitas: nam licet duo sint, sicut pupillæ duæ, cum hoc tamen vna & simultanea motione ac firmitate operari tenentur: quippe cum hi nerui sustineant suis extremis oculorum pupillas in vna & æqua superficie firmatas, diuaricationem
125 A opticorum sequeretur pupillarum inæqualitas: quam sane inæqualitatem arbitramur esse caussam erroris in visu. Quapropter, nisi naturaliter nerui coirent, sæpe delusio oculi vnam rem geminam iudicaret: cuius rei occasio nascitur ex duplici plano, vnde radii visorii ad oculum accedunt, vt cum faciem in fracto speculo intuemur, aut solem in mota aqua, aut eadem plane duplicitate inspectantibus pupillis, vt in euersione pupillarum quoquo modo fiat, euidenter contingit. Quod qui intellexerit, sciat, quod quæ-tuis caussa, quæ vel neruos opticos eo modo vitiet, quo prædicta pupillarum planities euertatur, vel quæ vtcunque oculum commouerit ad angulum, vel sursum aut deorsum, distorta propria pupillæ planitie (*vt faciem musculi oculum mouentes, vel opticus neruus aliquo modo euersus altero sano manente*) proculdubio visionem efficiet, vel in numero, vel in situ, vel in motu, aut quiete obiectorum, eo modo, quo dictum est vitiatam & corruptam. Locum affectum venaberis hac le-
B ge, cerebrum esse læsum, & ab eo vitium prodire, ex alterius sensus læsione: neruos opticos, quod subito fiat affectio: oculum ipsum, quod leniter & paulatim.

Visionis corruptæ locus affectus qualiter cognoscendus. Visus læsi signa.

Cum affectio hæc & quæ sis eius species adeo sint conspicuæ, vt nullus ignorare earum naturam possit, solum studui caussarum cuiusque speciei, conditionem & differentiam docere. Ea etenim visus offensio, quam *guttam serenam* appellari diximus, & omnimoda est visus priuatio, nullis aliis signis certius cognoscitur, quàm his, quæ adducit Celsus dicens: *Si quis apertis oculis non videat, maxime si accedat ipsorum oculorum in nocua constiatio, item quod subito fiat, tanquam vitium, cuius natura in obstructione sita est. At diminutæ visionis* caussas venaberis, si eius species primo distinxeris: sed ne longius abeam, expendendum est, omnibus speciebus communem esse certam quandam caussam, siue spiritus laborent, siue humores, siue tunicæ, nimirum cerebrum ipsum, à quo possunt spiritus ipsi proficisci vel pauci, vel crassiores aut tenuiores, vel quouis alio vitio côspurcati: quod C
de humoribus quoque subaudiendum est æqua lance. Verum cognosces ex hac caussa *affectionem aliquam* prodire, licet à toto corpore proficiscatur aliquando, eo, quod cerebro affecto impossibile est, quin aliquod ex reliquis sensoriis damnum aliquod susceperit, cum omnes communi quodam beneficio ab eo vim & efficaciam susceperint. *Crassitiem* vero malo caussam præstare ostendit symptomatis modus, *vt suo loco dictum est*: nam si à longe solum laborans adspicere possit, crassitiem caussam præstare credendum est. *Crassitiem* vero ex frigore condensante monstrabit præcedens caussa, aut frigiditas temporis, vel alimentorum crassorum intempestiuus & inconsuetus vsus: quibus caussis deficientibus conicies ætatis ratione fieri, aut vitio caloris conficientis spiritum, qui terrestrior factus est. *Paucitatem & tenuitatem* spirituum certo venaberis, si laborans mox D
ab adspergefactione distinctius videat, & clarius, quàm facto aliquali dispendio: item si non possit obiecta nisi prope oculos sita percipere: verum adhuc paucitatem à tenuitate in eodem modo visionis distingues, quia quanto tenuis spiritus perspicuitate reliquos, qui pauci sunt, superat, tanto minutioribus rebus percipiendis est idoneus, quod paucis non accidit. *Paucitatem spirituum* proficisci vel à vitalium spirituum defectu, vel ab alimenti penuria, monstrabit ipsa caussa prægressa, sicut eorum continua & diutina resolutio labore præcedente ostenditur, vel distractione spirituum ad diuersa munia. Quod si ea ratione non fuerit, coniectabile est coctricis defectu fieri, aut tunicarum soliditate vel densitate, quo minus exit spiritus ad aeris illustrationem efficiendam: quod vitium etiam fit tunicarum raritate, quo facile plus spiritus dissipatur, & sic minor eius portio remanet ad aëris illustrationẽ. Modo enim & tenore exire spiritus tenentur ad

E aëris illustrationem, quem si ob tunicarum raritatem non seruauerint, tanto minus aërem illustrabunt, quanto inordinatius & copiosius dissipentur. Cognosces hanc causam, quod luce præsente oculi protinus lachrymantur, & sic inclaudo, sicut in tenuitate spirituum oculi sensationem efficiunt: densitatem vero nosces, quod splendidior & solidior visu appareat cornea aut alia quæuis, quemadmodum in morientibus cernitur, quibus vitreo pellucido cornea persimilis apparet, instar speculi. At *extranea substantia* admixtionem distingues, quia pari efficacia discernit laborans, quæ proxima sunt & modice distantia, vt in ebriis, & in his, qui perpessi sunt suffusionem, apertè conspicimus. Sed *humorum* monstrabit rabem oculi imminutio, sicut prominentia abundantiam. *Tunicarum* corrugationem ostendit oculi habitus & dispositio, sicut raritatem, quod facile luce offendantur solita, & splendorem perferre nequeant F citra maximum laborem. Si autem vitio *musculorum* oculum mouentium malum oriatur, aperte id monstrabit oculorum immobilitas aut deprauatus motus.

Visus læsio qualiter curetur.

Curationem harum affectionum diligenter instrues, ni velis ob negligentiam aut ignorantiam ex leui malo laborantem in cæcitatem ducere: & ob id quicquid feceris caute facito, ne quod forsan ex causæ vehementia subsequuturum est, tuo errori adscribatur: quippe solent non raro in hac affectione, accuratissimis adhuc auxiliis deterius se habere laborantes. Quamobrem satius est, optima victus ratione malum moderari, quàm auxiliis morbum incurabiliorem reddere. Verum cum rem aggredi studueris, hoc modo facito. Cōsidera prius, sit ne visus imminutio ab spirituum tenuitate vel paucitate orta, vel ab oculi ariditate, vel atrophia: quod si signis iam hoc esse compereris, omnino ab omni vacuatorio auxilio desistes, studens tantum alimentis & potibus, vel spiritus crassiores, vel copiosiores efficere, aut copiosius oculi humores reddere. Quod sane faciunt bonæ substantiæ cibaria, & nigri ac vetustio- G ris vini potio, capitis & faciei frequens ablutio ex tepida, maxime sex horis à cibo. Prosunt etiam omnia, quæ vel caput reddant, *vt lac ouillum aut caprillum, vel amygdalarum dulcium, aut pineorum: oua sorbilia cum puluere coriandri præparati*, & huius census reliqua. Somnum præterea institues mox à cibo, & solito longiorem.

Verum si spiritus facti sint crassiores, non protinus credendum est, humorum crudorum aut crassorum copiam causam huic malo præstare, sed conijcere prius oportet, sit ne caloris natiui in cerebro impuritas aut imminutio, quæ nequit quantum par est spiritum à recrementis purgare & per- 126 A ficere: quod sane monstrabit capitis frigidum intemperamentum citra grauitatem aut excrementorum vbertatem. Quo tempore caput ad antiquum aut meliorem statum reduces, (*nisi ex vetusta ætate prodierit affectio*) his, quæ calida sint & tenuium partium, qualia paulo inferius leges: quibus & noctu dum laborans it dormitum, & per externam capitis partem vteris.

At si vel crassities spirituum, vel humorum aut vaporum copia prædictis visus offensionibus causam præstiterint, scito, primo spiritus posse crassescere vno è tribus modis (*præter eum, quē mox memorauimus*) primo quidem ex siccitate eos obumbrante, secundo ex condensante frigore, ac tertio ex natura alimenti, à quo gignuntur: ob idque id antea distingues ex prægressis causis, & quia obiecta pallore inficiuntur opaco, si ex siccitate fiat crassities, sicut si ex frigore, opacitate citra splendorem: at ex natura alimenti fieri nosces ex colore atro, pallido, albo aut rubro. Verum si ex B permixtione rei extraneæ crassescat spiritus, coniicito vlterius, à cuius naturæ & conditionis humore vel malum oriatur, vel vapor oculos obtenebret, nam iuxta cuiusque naturam curatio instituenda erit. Nosces id profecto ex colore in obiecto falso apparente: quippe si sanguis abundet vel in toto, vel in capite, rubra plerumque apparere, quæ conspicimus, mirum non est, sicut dum flaua visuntur, bilem redundare, aut si nigra, melācholiam, vel subalbida, pituitam. Quibus cognitis eandem esse curationis viam, siue cerebrum, siue opticos neruos, siue oculos affici conspiciamos: nam primo totius corporis præuidentia habenda est, mox vero capiti & ocolis prouidebis. Quibus sic consideratis curationem aggredieris sanguine redundante prius euacuato, modestius tamen, quàm in quouis alio affectu (*dissipantur enim sanguine detracto plurimi spiritus*) quod facies prius inspecta causa redundantiæ ipsius sanguinis: nam siue menses supprimantur, siue hæmorrhoides, siue varices, protinus vel reuocabis, vel per partem vteri, hæmorrhoidibus aut varicibus proximam, ipsum fundes: si vero iecur copiosius, quàm par sit, sanguinem generet, corpus vero minus conterat, otiosusque viuat laborans, ex brachii vena interna aut communi sanguinem detrahes: ex interna C quidem, dum vel iecur vel vniuersum corpus sanguine scatet: ex communi vero vel cephalica, dum caput solum ipso abundat. Quod sane præceptum ocyus obseruabis & exsequeris, si subito vel visu laborans priuetur, vel ipsi quodammodo imminuatur: idq; liberalius, quo certior fueris sanguinem aliquo modo abundare.

Sanguinis missio.

Verum si ex crudis humoribus fiat, idque vt dictum est subito, sanguinem quoque detrahes, si corpus robustum fuerit, sed parcius & tardius: curabis enim spiritus adaugere ligato collo: nam eo tempore conspicimus in oculos maximam spirituum copiam irruere, & obstructas vias aut corrugatas tunicas dilatare. Sed cautius profecto vteris peculiaris alicuius venæ inscissione: consuluerunt enim Aetius, Paulus & Rhasius frontis venas tundere, & Mesues ex naribus etiam & eas, quæ D sunt iuxta vtramque nasi partem prope internos oculorum angulos: has ego non auderem scindere, nisi venis nasi, frontis aut capitis ipsius atque oculorum eminentioribus factis, & capite ipso nimis sanguine grauato: aliter enim sola visus debilis occasione nō caret suspicione has scindere, aut quasuis alias, nisi causa cum copioso sanguine cohæreat: nam in quauis visus imminutione sanguinem fundere tutum non est, nec sine damno fieri potest. Verum si aliquo modo aut tempore his auxiliis opus est, id quidem erit, hoc malo subito & affatim ingruente: tentabis tamen prius crura ablnere, fricare, ligare, vel cucurbitis tumefacere, vt quantum par sit, humores citra spirituum dispendium infra reuoces. Sæpe enim in his affectionibus, capitis & aliis, quæ aut somnolentæ sunt,

Crurum lotio, frictio, ligatio.

aut

aut grauiores, dum malum firmatum non est, sed aliquid fluit, & longe plus fluxurum speratur, ex vsu comperimus, pedum plantas aceto, sale, & sinapi feruefactis perfricare, quo longius diuertatur fluxurus humor, sicut in lethargicis, potius expergefaciendi & excitandi gratia vel vtroque vsu.

E Quo facto, si quid conieceris in capite adhuc morari, vteris consilio Aetii, qui cucurbitam magnam occipitio affigere iubet: ac si opus fuerit, locum ante scarificabis, aut postmodum: idem valent hirudines iuxta frontem affixæ. Quod si vel hæc prodesse nō videantur, vel affectio sensim & paulatim fiat, protinus ad purgandos & præparandos humores te conferes, instituta ea victus ratione, quæ vel crassos succos non gignat, vel genitos cōterat & extenuet, adhibitis cibariis, quæ optimi sint & tenuis nutrimenti, quorum sæpe meminimus: hoc vno animaduerso, quod vino nulla ratione vtatur laborans, nisi ventriculi cruditas id poposcerit. Quamobrem sic affectis longiorem somnum instituere non licet, neque meridianum, sed moderatum & plusculum exercitium, maxime inferiorum partium. Fugiant insuper sic affecti diutinam lectionem, vel in scribendo laborē, maximè à cibo, & quoduis aliud capitis exercitiū, itam & reliquas animi passiones: ventrem curent lubricum cibis & potibus obtinere, quo nihil crudum aut excrementitium in corpore subsit, à quo

Cucurbitæ.

Exercitia.

F vel aliquid in caput irruat, vel flat⁹ eleuētur: quod facies clysteribus aut iure ex mercuriali & borragine confecto. Item ventriculo prouidendum est vnctionibus aut emplastris, quæ roborent, & calorem augeant, quo facilius conficiat alimenta, ac minus excrementa cruda supersint. Interim tamen *melle rosaceo* cum *oxymelite* aut *syrupo acetoso* admixto, aut *syrupo stœchados* humorem præparabis, purgabisque primo vniuersum corpus, si ex redundantia crudorum succorum aliquid capiti communicari comperias, idque *facies agarico infuso* in liquore nonem *infusionū rosarum*, *vel infuso* ʒ.iiij. *foliorum sena cum manna*, *vel confectione Hamech simplici*, *vel* ʒ.vj. *ipsius confectionis simplicis*, *cum* ℈.iiij. *hiera simplicis Gal.* Quod si caput prædictis succis abundare comperias *pilulis* veteris *cochiis*, *Arabicis*, *alephanginis*, *lucis*, quibus *agarici modicum* adiunscebis. Facta aliqua copiosa vacuatione à corpore, & à capite, vtendum est frequentioribus & minoribus purgationibus: verum in his, qui oculos habent glaucos & plenas eorum venas, mitioribus.

Vnctiones.

Purgatio.

G Quo facto, curabis, quod reliquum est in capite, discutere *potu aqua sparta parella*, *radicis chinæ*, *vel Indica sassafrase*: sacculis etiam exterius appositis *ex stœchade*, *chamamelo*, *ligno aloes*, *anyso*, *dauco*, *maiorana*, *thymo*, *rosis & aliis huius natura in puluerem redactis*. Prosunt & furfures depurati, & iterum triti, ac supra caput sparsi. Item lauabis *ex decocto praedictarum herbarum*, *vel ex lixiuio ex cinere sarmentorum*, *aut decocto guaiaci cum vino vel aqua*, *& guttulis aqua vitæ*.

127 A Mirum in modum prodest post cœnam *cochleare vnū* huius pulueris sumere, vel tabellas ex eo & sacharo confectas, ℞. *pulueris anysi*, *fœniculi*, *coriandri praeparati dictamni*, *liquiritiæ*, *diarrhodonis & pulueris aromatici rosati ana* ʒ.ß. *sacchari* ℥.j. misce. Confert etiam, dum laborans it dormitum, sumere modicum *sacchari rosacei cum puluere corticis thuris vel pœoniæ*: aliis etiam antidotis vti poteris, quæ *cap. præcedenti* eandem efficaciam habere diximus.

Factis his omnibus, credendum est, malum iam inueteratum esse in oculis, ibidemque præsidia esse adhibenda, quæ visum & acuere & clariorem reddere vim habeant. In quo sane opere considerabis prius, prodeatne affectio ab spirituum tenuitate, vel tunicarum oculi raritate, eo enim tempore, si natiua sorte id accidat, frustra censeo esse externa auxilia adhibere, ni velis collyriis vti, quæ fiunt *ex malo granato acido contuso*, deposita duriori testa, *melle admixto & concocto*: item vtendum est crassioribus alimentis & vberiori potu, maxime *ex vino nigro & aqua chalybeata*: verum si ab spirituum crassitie, vaporum admixtione, vel alicuius humoris fluxu, affectio prodeat, tunc profecto, quæ spiritus attenuent, vel ab excrementitia vaporum aut humorum liberent, adhibenda sunt. Cuius quidem naturæ est quod recipit *vini albi* ℥.ij. *succi fœniculi clarificati* ℥.iij. *myrrhæ* ʒ.j. *stillatitij liquoris ex melle crudo* ℥.ij. misce, & oculū illine. Pręstat stillatitia aqua, quę recipit *panis ex hordeacea*, *& triticea farina sine cribratione recenter cocti* ℔.ij. *succi fœniculi*, *euphrasia & chelidonia ana* ℥.x. *mellis crudi sine cera* ℔.j. misce, & in alembico æneo stilla lento igne, & eodem modo stillatione hac vtere. Nec minoris est momenti summo mane oculos abluere aqua *euphrasiæ*, *chelidoniæ & vino*. Probatur apud plerosque alia, quæ recipit *succi apij*, *fœniculi*, *verbenæ*, *chamædreos*, *pimpinellæ*, *caryophyllatæ*, *saluiæ*, *chelidoniæ*, *rutæ*, *centinodiæ*, *morsus gallinæ*, *caryophyllorum*, *farinæ volatilis ana* ℥.j. *piperis crassiuscule triti*, *nucis muscatæ*, *ligni aloes ana drachm.* iij. omnia immergantur in vrina pueri, & sexta parte vini, bulliant breui tempore, & facta expressione & colatura, adserua in vase vitreo bene obturato, & hora somni singulas guttas singulis oculis iniicito. Valet non minus vinum, vbi euphrasia dum feruet, iniicitur. Præstat & succus, qui exprimitur *ex ouo sorbili*, vbi spargitur puluis prædictæ herbæ, maxime si puluis hoc modo conficiatur: recipe *salis Indici* ℥.j. *euphrasiæ siccæ* ʒ.ij. *macis*, *cinnamomi ana* ℈.j. Prodest & liquor, qui instillat *ex floribus roris marini*, vbi flores includantur in amphora vitrea, & duplici linteo cerato cooperta, sub arena, æstiuo sole, recondatur. Item pica auis in testaceo vase cremata, & in puluerem redacta, vehemēter oculos abstergit, sicut tutia extincta *in aqua fœniculi*, & stybium etiam ibidem extinctum, maxime si huic aquæ addideris *guttulas vini absynthij*, *aut vini chelidoniæ*. Præstat mirabiliter, maxime humore pituitoso ad oculos fluente, aqua, quæ hoc modo conficitur. Recipe *sileris montani*, *maiorana*, *euphrasia*, *ruta*, *chelidonia*, *summitatū fœniculi ana* ℥.iij. *zingiberis*, *spica nardi*, *piperis longi*, *caryophyllorum*, *tutia extincta & nutrita*, *sarcocolla nutrita in lacte asinæ*, *ligni aloes*, *ana* ʒ.j. *& ß. fellis aquilæ aut accipitris*, *balsami ana* ʒ.iij. *mellis rosati* ℥.j. conquassentur & liquefiant, atq; admisceantur, & æstate 40. diebus insolentur, facta sæpius agitatione, aut hyeme immergantur cineribus moderate calidis, postea adserua & gossypio oculos illine: quod sane auxiliū senibus magni solet esse momenti. Idem beneficiū præstat, quod recipit *succi fœniculi depurati* ℥.vj. *succi rutæ depurati* ℥.iij. *mellis* ℥.j. *sacchari* ℥.ß. *foliorū auri num.* iij. misce, & per duos aut tres dies insolentur, facta frequenti agitatione & mutatione ab vno vase in aliud, donec omnis residentia abiiciatur, postea vero eodem modo vtere. Pręstat & aqua,

Visus læsio inueterata qualiter curanda.

B

C

D

Aqua mirabilis efficaciæ.

aqua q. s. *succi fœniculi & betonicæ depurati ana unc.* j. *mellis* ℥.ß. *aquarum verbenæ, rosarum, maioranæ, rutæ ana q.s. caryophyllorum, zingiberis ana* ℈.j *tutiæ præparatæ* ʒ.j. *aloes* ʒ.j. *&* ß. *lycij* ℈.ij. puluerizentur & misceantur omnia in vase vitreo, spatio 20. dierum sub Sole sæpius agitando, & facta colatura eodem modo vtere. Præstat & inunctio, q.s. *fellis perdicis*,
E *olei balsami ana* ʒ.ij. *succi chelidoniæ* ʒ.j. misce, & cum aqua fœniculi vtere. Item confert *aqua stillatitia ex raphanis & eorum foliis, sicut & ipse raphanus comestus*:
Vinum ex frustis carnis porcinæ. confert & vinũ, quod instillat *ex frustis carnis porcinæ cum sale sparsis per vas aneum*, illud quidem, quod stillat in vas, mixæ est efficaciæ.

Puluetes. Prosunt etiam & puluetes & inunctiones, quæ variæ sunt & magni momenti. Securioris efficaciæ est, quod recipit *sacchari conditi residui ex syrupo rosacto* ʒ.j. ß. *albumen oui*, misceantur & illinatur hoc linimento vas aliquod æneum aut aureum, ibidemque maneant, donec exsiccentur, & possint in puluerem redigi, & postea in oculum inspeige, vel liquefactum decocto fœnu græci
Collyria. collyrium confice. Præterea valet id, quod recipit *croci* ʒ.j *myrrhæ tantundem, piperis gran.* xv. *spicæ nardi* ʒ.j. *succi fœniculi* ℥.ij. *amoniaci, timiamatis* ʒ.j. *mellis* ℥.v. omnia leuissime trita infunde in succo fœniculi, deinde resicca, & admixto melle adserua in vase æneo, & vtere. Valet & *mel cum marrubij*
F *succo & modico fellis hirci, aut accipitris*. Præstat mi-
Puluis. rum in modum puluis, qui recipit *fellis milui & anguillæ ana* ʒ.j. *stercoris lacerti, nitri spumæ ana* ʒ.j. *sacchari candi* ʒ.ij. *aloes, cadmiæ ana* ʒ.ß. *succi chelidoniæ cum vino albo extracti* ℥.iij. puluerizatis puluerizandis misce, & lēto igne coquantur ad consumptionem succi, & iterum leuissime puluerizentur, & vsui seruentur. Prodest & *exuuium serpentis tritum cum melle admixtum atque illitum*: item *puluis hirudinum, aut cinis & cremor lupinorum*: præterea *hirudinum cerebrum cum melle*: suffumigium ex *hepate hircino assatum cum piperibus & summitatibus fœniculi, aut succus eius per assationem instillatus & illitus*: vel *ipsum iecur comestum*: *anagallidis succus tertio quoq; die illitus, vapor ex decoctione rutæ, marrubij, fœniculi, euphrasiæ, chelidoniæ, ligni aloes in aqua aut vino*: prodest & *aqua stillatitia ex prædicto decocto cum melle*: item & *corallus præparatus, aut aloes cum succo fœniculi, felle perdicis & saccharo candido, facto linimento*. Ex quibus facile erit cuiuis vel mediocriter docto alia effingere vsui maxime proficua.

G Sed confectum omnibus imbecillum adspectũ habentibus *mirobalani chebuli saccharo conditi bis in hebdomada sumpti*: *acorus item conditus, theriaca magna, mithridatum, caro etiam serpentis præparata, diamuscus & pleris arcoticon, caprinum iecur*, maxime *caryophyllis, & succo fœniculi* irroratum, cuius naturæ alia breuitatis studio prætermitto.

Sudatio ex ligno guaiaco. Fontanella. Quod si hæc prodesse non videantur, ad sudationem ex *ligno guaiaco* aut *radice chinæ* confugiendum erit, ac si id non suffecerit ad setonẽ vel fon-
128 A tanellam brachiis apertam deueniendum est, per quæ spiret quotidie, quod indies crudum succrescit in capite, in oculos delapsurum. In quo opere satius est, tentatis & nihil iuuantibus aliis præsidiis protinus insistere, quã capite iam imbecillo: quippe tunc imbecillius longe redditur fontanella aut setone. Quamobrem cauendum est ab hoc præsidii genere, vbi ex spirituum tenuitate, paucitate aut capitis imminuto calore & humido, à morbo aliquo magno prægressu affectio prodit: cuius rei ignoratione non paucos vidi in integram cœcitatem delapsos eo præsidio, quæ multis fuere vtilia. In cuius etiam mali curatione (*quantumuis plura scripserim præsidia oculis admouenda*) monendus mihi lector est, ne omnibus aut plurimis, & semper vtatur: plus enim boni promittunt, quàm præstant, NOTA
vt Galenus aduertit: Scito profecto plures in omnimodam cœcitatem deductos esse copia auxiliorum potius, quàm defectu: nequeunt enim oculi, quę proficua sunt, citra damnum perferre, nedum B
quæ inordinate & citra rationem adhibentur.

Quod si defectu & (*vt aiunt*) atrophia, vel spirituum, vel alicuius humorum, vel tunicarum visus imminuatur, longe aliter rem agere oportet: nimirum per ea, quæ intrinsecus substantiam nutritivam augeant, & extrinsecus per ea, quæ oculum humectando dilatent.

Caput XXI.

De Suffusione.

Officit non minus visui affectus alter, Suffusio quid.
quem *Hypochyma* Græci appellant, Latini *Suffusionem*, vel *aquam*, vulgus vero *cataractam*. Quorum nominum rationem si quis diligenter pensitet, reperiet variam fuisse, sicut varia quoque existunt ipsa nomina: quippe eam visus diminutionem Medici *suffusionem* appellant, in qua aliquid est affusum, seu præterfusum inter humorem cristallinum & corneam, siue vapor sit, siue tenuis alius liquor, dummodo difficulter id possimus C
discernere in oculis laborantium, etiamsi ipsi referant accidentia, quæ patiuntur, qualia Galenus 4. *de locis affect.* suffusis accidere scribit. Cæterum cum id, quod iam in prædictum oculi locum influxit, conspicue videri incipit, & aquæ ibidem affusæ specimen refert (*præterquam quod visioni amplius officit, neque tam visa quædam fictitia extrinsecus falso apparent, vt in suffusione contingere diximus*) nomen aquæ affusæ, *vt Barbari referunt*, procul dubio Aquæ affusio quid.
meretur. At cum aquosus ille humor seu crassus vapor adeo concreuit, vt iam non amplius excrementum, sed partem oculo præter naturam additam esse, compertum sit, certum profecto mihi est, *cataractam* debere nuncupari. Erit itaque is mor- Cataracta quid.
bus inter cristalloidem & corneam circa pupillam humoris aquei concretio, vt Paulo placuit *lib.* 6. licet *lib.* 3. solum dixerit, cataractam affusionem esse, non consistentiam & concretionem: sed primo loco de vera eius specie, quam vulgus appellat confirmatam, loquebatur: secundo vero de prima specie, seu de incipiente, *vt antea exposuimus*.
Verum quia oculis etiam quædam aliæ affectio- D
nes succrescere assolent, quæ prædictis simillimæ existunt, ob id primitus & ante huius doctrinæ maiorem explicationẽ eas distinguere oportebit.
Dissidet itaque suffusio à visus debilitate seu ob- Suffusio quid differat ab obfuscatione.
fuscatione, quod in hac solum partes, humores, seu spiritus oculi lęduntur, & morbũ constituunt: at in suffusione necessum est, aliquid extrinsecus accedere, quod oculi structuram vitiet, partibus aut spiritibus, vel humoribus nequaquam læsis, cum solum sit pars addita ex substantia ibidem affusa. Est præterea inter oculi affectus quidam *Hyposphagma* appellatus, & à Latinis *sigillatio*, quæ ni- à suggillatione quid.
hil aliud est, quàm effusio sanguinis per tunicas in spatia, quæ venis circumiacent: quo fit, vt

nun

semper visa appareant rubra, *vt arbitratur Gal. lib. 1. de symp. caus.* sed solum in principio: nam postea vel liuida vel nigra apparet tonica, & aliquando E in pus vertitur, aliquando grumescens sanguis diu ibidem durat. Ex quo sane affectu fit alter catara- Ab Hypopyo. ctæ persimilis qui *Hypopyon* appellatur, dū plus nimirū sub cornea colligitur, ad dimidium nigri in parte infima oculi accedens, aut totam corneam replens, & simul pellucens: cui accedit *vt constet dissidere à vera suffusione* dolor pulsatorius, rubor tonus oculi, & temporum dolor: præter quam quod à vera suffusione loco dissidet. Cui etiam similis AbOnyche. est alter affectus, *Onyx* dictus, cum videlicet idem pus in eandem prolabitur partem, sed ex vlcere corneæ: differt tamē, quod vnguis modo mediam solum corneæ partem circuli instar occupet. Acci- A Glaucomate. dit oculis etiam *glaucoma*, in quo affectu cristallin' homor tantum densatur & reficcatur, quod natiuum colorem moret in glaucum, licet alii vindem quendam homorē cristallino misceri referant. Sic A Parorasi quid. *Parorasis* seu hallucinatio à ratione suffusionis secluditur, quoniam solū color obiecti motatur, vt in ictericis contingit, in quibus suffusionē esse nō est coniectandū, quia humor non est in spatio inter cristallinom & corneam, sed sula tunica est prædicto humore suffusa. Quę sane omnia euidentissi- F mis signis à suffusionis speciebus differre cognoscimus causa, loco & affecto: nā glaucoma est humoris cristallini passio, suggillatio tunicarū à sanguine, suffusio vero inter rhagoidem & cristallinum humorem aqueæ substantiæ affusio & concretio, vel eiusdem aquei humoris, qui naturalis est præter naturam densatio, vt mox docebo.

Sed de loco affecto (*ac de differentiis huius affectus*) non satis constat, vnus ne sit semper, an possit aliquo modo variari. Certum enim est, & apud omnes in confesso, hunc affectum fieri in oculo ipso, & aliquādo in humore eius aqueo, in eo spatio, quod est inter rhagoidem & humorem cristallinum: sed cum id spatium bipartitum sit in locū proximum cristallino & proximum rhagoidi seu Suffusio vera quo in loco frequētius fiat. popillæ, & in spatium medium inter vtrūq; partes, discernendum nunc est, quo in loco ex memoratis frequentius & proprius fiat vera suffusio. Galenus enim causam suffusionis assignat *lib. 2. de symptom. cauß.* & 7. *de placitis*, crassitudinem tenuis humoris, qui pupillæ meatum intercipit, ne possit communicari radius externus cum cristallino humore: qui tenuis humor ea parte locatur *quo* G *cristallinus humor partim fouetur, partim munitur, vt* Suffusio, a qua affectio, & ca... quid dif... ... *lux refrangatur, ne ipsum lædat.*) Cæterum, si quis rem diligentius examinet, reperiet, posse fieri iuxta tres prædictas intra rhagoidem partes. Quod sane disces ex huius affectus partibus ac nominibus: quippe primæ eius pars, *suffusio* maxime appellata, iuxta ... num proculdubio fit, tum quod in- 129 A conspicua sit: tum vero, quia ibidem affunditur ...apor, aut ex ea parte crassescit insensibiliter a... h...mor: secunda vero, *aqua* nuncupata, licet ... pupillam, distantius tamen ab ea cōcrescit & vi spiritum à cristallino propellitur vltra, ac ibidem latius condensatur in aquæ naturam versa. Verum *vltima*, quæ iam cataractæ nomē iure optimo meretur, dubium non est, quin aliquādo ipsi adhæreat pupillæ, continens intra se omnē humorem aqueum, quo tempore aquea illa substantia, quæ defluxit in oculum, vel ibidem præ-

erat versa in tunicam, efficitur cataracta. Sed de Suffusionis quæna materia. materia suffusionis statuendum est, non satis inter auctores esse conuentum, cum multi ex crasso vapore, vel tenui aliquo humore ibidem fluente fieri statuant, Galenus vero ex ipso humore albugineo in tunicam verso, quod non semper probat euentus, cum aliter fieri cataractam non ratiocōspiciamus: siquidem depressa, videt homo, qood non fieret, si ex homore naturali, & necessario fieret. Cuius doctrinæ gratia, & ne videar à tanto auctore discedere, statuendum est, suffusionem B esse duplicis naturæ: vnam qoidem spuriam seu illegitimam: alteram vero legitimam & proprie cataractam dictā. Quæ vero illegitima est & spuria, haberi debet ea, quæ fit ex humore albugineo condensato & verso in tunicam: quam censemus nullo modo esse curabilem, quinimo etiam si racu deprimatur, cœcum adhuc superesse laborantem. Ratio huius est, quia cum homor ille albugineus modo pars viuens sit, vt Lusitanus, Veiga & alii censuerunt, qoi nutritione reficiatur: modo sit homor, qui more reliquorum humorum indies generetur, postquam semel in tonicam concreuit, neque regenerari, neque refici amplius poterit ea sorte donatus, quæ visioni proficere possit: quippe is, qui reficitur, recipit à præexistenti certam quandam vim & efficaciam visioni iuuandæ aptam: quod si deficiat per conuersionem in cataractam, licet aliquid humoris reficiatur aut generetur, cum non sit, qui hoc beneficium præstet, demissa cataracta caret oculus commoda tutela & instrumento ad videndum. Quam sane doctri- C nam confirmauit frequens experimentum, siquidem contingit non raro, laborantes demissa suffusione, & separata à pupilla, non magis videre quàm antea, aut quàm paucissimum, quod oculo deficiat naturalis ille humor in suffusionem versus, summopere visioni proficuus. Sic profecto suffusio, quæ legitima est & proprie talis, ex humore aut vapore fit, aliunde in oculum confluente, concrescenteque in aliquo ex tribus nuper memoratis locis: quæ sane curari quidem potest, & postquam semel acu demissa est & prolapsa, protinus laborans antiquum visum recuperat, semota causa præter naturam, quæ id interdicebat.

Ex his dictis proculdubio constat. *quisnam præ-* Suffusio quid præter naturam affectus sit, & quomodo, licet sympto ma sit vnū, tria tamen morborum genera sequatur. *ter naturam affectus sit suffusio*, & cum constet ingenere, & in communi nihil aliud esse, quàm humiditatem extraneam in principio fluidam, & in processu crassam, inter cristalloidem, & pupillam præter naturam externam, & visum impedientem, proculdubio affectum constituet triplicem in specie, licet symptoma vnum sit vtrique commune, maiori tamen aut minori læsione differens. Nam qua ratione eum insigniri triplici no- D mine dictum est, ac tribus etiam locis signi & distingui, sic profecto tria sortitur morborum genera: qoippe qoæ vera affusio seu suffusio est, & in imo oculi viget fere incōspicua, leuiter adhuc visioni officiens, ob tenuem humorē vel crassiusculum vaporem, proprius ad intemperiem cum affluxu materiæ reduces, quia vitium visoriæ actionis leuissimū tunc est. Verum dum iam cōspicuus efficitur ille humor, aquæ naturam repræsentans, visionemque sensibiliter lædens, proculdubio ad morbom in via redoci debet: sicut dum iam externsecus concreta tunica elucet, ad morbum in numero

numero adaucto pertinere, erit arbitrandum. Quo fit, vt hæ tres partes non solum dissideant caussæ dispositione, seu differentia ob diuersam cuiusq; formam (*quippe in principio tenuissima admodum insunt substantia vaporis naturam adepta, postea in aquam vertitur, tandem degenerat in tunicam*) loci diuersitate (*iuxta cristallinum, videlicet in medio aquei humoris, & iuxta pupillã vltimo*) sed & morbi natura eo modo, quo dictum est, præterquam, quod in symptomate etiam maioris, aut minoris nonnihil differentiæ adest, licet symptoma sit vnum, ad diminutam videndi actionem pertinens.

E

Suffusionis differentiæ. Suffusio per consensum qualiter fiat.

Varias habet hæc affectio differentias: nam quædam per consensum fit, quædam vero essentialem habet permanentiam in oculo. Prima quidem fit, cum per interualla visa quædam versantur circa oculus fictitia, & erratica: quam etenim duobus modis fieri arbitramur, vel vaporibus elatis à ventriculo, aut à pulmone (*vt ex Hippocrate constat 3. prognost.*) spiritus oculorum disgregantes & obtenebrantes, disturbantesque adeo, vt muscæ & lucentia quædam corpora, & alia fictitia falso apparere videantur. Hanc etiam per interualla fieri, vt in his, qui vomere nituntur, aut cardiacis affectionibus premuntur, certum est: nec

F

non & in his, qui *paraphrenitide* laborant, in quibus dictum est à Galeno, quædam ob oculos apparere similia his, quæ in suffusione visuntur. Accidit insuper his, qui frequentius absque caussa manifesta hoc symptoma patiuntur, velut præludium futuri defluxus ad oculum. Fit insuper hæc species suffusionis secundo modo, patiente cerebro, & per consensum ab ipsu, fumis ab vsto humore, vbicunque sit, delatis per venas & arterias (*non quidem vt in prima specie per communes vias*) cum spiritu, quod in phrenitide & febrium ardentium vigore, vel instante crisi fieri plerunque contingit. Quod si ab his non prouideat, sed male affectum corpus per venas capiti malum communicet, tunc quidem proprius esse fusionem per consensum coniicito: quæ vero essentialem habet in oculo permanentiam, triplici constat fieri differentia (*vt in principio huius capitis dictum est*), prodiens nimirum ex diuersa dispositione eius, quod iam in oculos confluxit, ibidemque permansit, ad differentiam alterius, quę consensu fiebat, cui delitescere & per interualla repetere contingit. Sed

Suffusio essentialis permanentiæ qualiter fiat.

G

Eius variæ differentiæ.

hæc, quæ permanens est, habet in substantia & compage varias differentias, omnino scitu ad curationem necessarias: quippe vna est, quæ incipit, alia quæ ad statum progreditur, (*vt more vulgi loquar*) qui morbi vnius tempora seu partes arbitrantur, vltima vero, quæ omnino est confirmata. Cæterum cum hoc, vt statuimus, triplex est morbus, non vnus, nisi aggregatione multorum: quo

13 A

fit, vt hæ partes non possint dici vnius morbi tempora, quia hæ vnum & vnius naturæ morbum constituunt, sed morbi plures dicendi sunt per

I

aggregationem constituentes vnum. Prima vero similis est vapori crasso, vel aquæ perspicuæ & tenuissimæ, quæ hinc inde mobilis existit circa cõ-

II.

pagem: secunda crassior aqua est, adepta firmitudinem, non tamen adeo fixam, quod compressioni non cedat moueaturque: tertia quidem du-

III.

rior iam facta, dilatatur vt secunda, sed non mutat locum, neq; hac aut illac conuertitur, sed immobilis, fixa & vniformis manet, licet dilatari, vt dictum est, videatur. Quas sane differentias diligenter considerare oportebit, nam pendet ex earum cognitione, notitia eius, quæ maturitatem adepta manu curari potest, aut secus. Considerabis etiam toto animo cuiusque colores: nam id quoque ad præsagium & curationem summopere facit: suffusio igitur, quæ primam constituit huius morbi speciem, sola oculi obscuritate, & aliquando fragoribus quibusdam, aut transeuntibus splendoribus dignoscitur: nullum enim alium colorem præ se fert. Secundam autem differen- B

tiam constituit aquea quædam substantia albo ac pellucido colore suffusa, cæterum in penitioribus partibus sita, quàm quæ vera est cataracta, cuius speciem circumscribit (*præter id, quod numerus est additus*) cœruleus color, aut aeris similis, aut ferro nitenti, aut aquæ maris, qui primam & curabilem eius sortem ostendit: sunt & aliæ, quæ grandinem referunt aut gypsum: item aliæ nigræ, & sine splendore, sicut aliæ ad maximum candorem sine splendore vergentes. In quantitate etiam non parua suffusionis agnoscitur differentia. nam vna adeo magna est, quod totum rhagoidis foramen occupet alia minor quidem, solum dimidium pupillæ obtenebrans: quare per partem, quæ immunis euadit, singula, quæ extrinsecus sunt, mediocriter videntur, non tamen, vt antea vno tempore multa, quod angustior factus sit visionis conus. Verum si in pupillæ centro exigua suffusio constiterit, partibus in circumferentia pupillæ manentibus illæsis, omnia iis, qui sic affecti sunt, veluti fenestrata & perforata in medio apparent: quippe, quod in medio non cernitur, C

Suffusionis aliæ differentiæ.

quasi perforatum & scissum apparet. At si diuulsa neque inter se coniuncta fuerint, crassa corpora, quæ iuxta pupillam consistunt, fluitantque in tenui humore, his, qui sic habent, tanquam culices foris obuersari videntur. Quibus etiam aliquando accidit, quod ex crassioris humoris consistentia, prodeat idolum quoddam falso in medio apparere, maxime à somno. Vtcunque tamen has differentias consideres, scito ad tres tantum suffusionis partes esse reducendas, nimirum ad Factam suffusionem, & Fientem, & ad Incipientem.

Suffusionis differentiæ ad tres reducuntur.

Suffusionis quæ caussæ.

Caussæ vero omnium, quæ diximus, vna communi ratione conueniunt, cum nimirum humor aut vapor interponitur inter cristallinum humorem & pupillam, præterquam, quod vel ipse humor albugineus in tunicam degeneret: vel quod spiritus densiores & frigidiores facti condensentur, vt in valde senibus contingit. Caussæ vero antecedentes sunt, vel vapores, qui à ventriculo vel vtero, aut quauis alia corporis parte adscendunt, D

fugaces quidem, & qui facile discutiuntur in suffusione per consensum: fixi vero & solidiores facti ac permanentes in vera, & per essentiam iam facta. Ex quibus itidem partibus per hæmorrhoidum, aut mensium suppressiones in caput quoque humores adscendunt à quibus in oculum aliquid decedere præter naturam non raro adsolet: quod si ob hanc occasionem malum non sit, coniectandum est, ex proprio cerebri alimento aliquid crudum superesse, vel excrementitium quoddam redundare, quod in oculum confluens, huic malo principium præstat: vt frequenter accidere solet his, qui aut febre, aut epilepsia, aut melancholia, aut graui aliquo capitis affectu,

qui

qui aut præcessit, aut adest, premuntur, cuius occasione caput imbecillius factum, vel proprium excrementū non pellit per communia emunctoria, vel crudius quid præ impotentia generat, aut vltimo vaporem adhuc naturalem in capite ex alimento genitum, aut aliunde transmissum, quāuis

E naturalis sit, & consuetus, vt ex coctione ventriculi secundum naturam eleuari adsolet, discutere nequit, qui oculos adiens huic malo principium præstat, & primam eius speciem constituit, quæ sane ad curationem exacte distinxisse, magni est momenti. Aliquando vero proprius per essentiam in oculo fit ex nutrimento ipsius partis non probe in eius naturam mutato ob eius ineptitudinem, aut ob oculi impotentiam, aut ab excremēto ipsius alimenti non satis expurgato. Præstat insuper huic malo occasionem & caussam, alimentorum crassorum & humidorum frequens vsus: item à cibo labor: præsertim literarum, scripturæ aut meditationes, & alia insuper, quæ eiusdem naturæ sunt.

Suffusio quib. signis innotescat.

Signis vero vtendum est variis, quemadmodū, quæ cognoscere in hoc malo oportet, varia & multigena esse diximus. Primum enim dignoscere oportet ipsius affectus naturam, & in ea, quod fu-

F turum est & imminens, & quod per consensum fit, ac per essentiam factum existit. Dignosces primo *an facta suffusio* sit ex humore albugineo, vel ex humore aliunde adueniente, quod in concretione albuginei humoris mox à principio fere omnino obcæcatur homo, & nec lumen adhuc percipit, quia pars oculi & structuræ eius deperdita, aut in aliam naturā vitiata est: at cum ex affluente humore fit sensim & paulatim, vt concrescit, ita magis aut minus visu orbatur, ita, vt adhuc condensata cataracta lumen perspiciat: in albuginei vero concretione minime. Nosces autē ex alio humore fieri, quia primo in preludio seu in prima specie huius mali, veluti quædam caliginosa, vel paruos culices, vel fumosa & tenebrosa videre arbitrantur laborantes, aut circa lucernas circulos, vel duplex lumen: quæ sane visa variantur pro ratione caussæ, & magnitudinis affectus, quo tempore in oculis nihil notatu dignum apparet, præter obscuritatem quandam insolitam, & fragores seu splendores transeuntes, nonnunquam nebulam vagantem per diuersas oculi partes, quo fit, vt vi-

G sus nunc in vna oculi parte elucear magis, nūc minus. Dignosces per *consensum* hæc fieri, si vtroque simul oculo incipiat affectio nisi cerebrum consensum præstiterit: tunc enim vel vnus oculus læditur, vel ambo, sed non simul) si perpetua nō sit, sed per interualla redeat: si post cruditatem augeatur, vel bile inundante, ac mordente vētrem: si pupilla non obscuretur: si crisis instet, aut febris vigeat. *Crescentis* autem *mali* in hac prima specie,

131 A & iam confirmari incipientis signa sunt, si altero tantum oculo vitium elucear, & in ipso veluti fumus visui appareat, multiplicia obiecta pro vno repræsentās: item, si mox in nebulam concrescat, & non delitescat amplius, sed quid præter naturam in oculis appareat, quod verbis explicari minime possit. Iam vero *confirmati*, & in statu existentis in eadem p ma specie, signa sunt, quando æger minutius , pupillæq; e colur ad albedinem muratur, l alios colores, qui plures profecto sunt. *Secundam speciem*, quam iure optimo cataractam appellari diximus, dignosces facile, quod in oculo profundius, ac distantius à pupilla aquam dispersam ac mobilem, & colori aquæ marinæ persimilem conspicue cernas, oculo lōge minus perspicuo, patiente que maiorem visus priuationem, licet non omnimodam, sed longe magis diminutam, quàm in prima specie, quam suffusionem Medici nuncuparunt. *Tertiam* autem *speciem* dignosces, quod extra ac supra pupillam, iuxtaq; ipsam tunica quædam appareat fixa, immobilis, concreta. Quam sane confectam & (*vt aiunt*) con-

B firmatam arbitramur, cum consistentiam habet minus mobilem, oculo altero clauso (*non tamen omnino, quia fieret incurabilis, ac forsan si deprimatur, cæcus adhuc superesset homo*) colorem album, luteum, & reliquos, quos versa pagina leges, ne eos pluries videar repetere. Verum cum suffusio ea, quæ facta iam est, à variis partibus fomentum susceperit, & variis in partibus oculi incipiat fieri, expendēdum nunc est, quibus signis id dignosci possit. Qua sane in re, primo in memoriam reuocabo suffusionem fieri: tum ex oculi inconfecto alimento, vel non expurgato excremento: tum vero per defluxum à capite, quem fieri posse ab vno è tribus locis certum est. Primo quidem à pericraneo, & per adnatam & corneam ad albugineum humorem prope cristallinum prolabi: potest etiam idē fluxus fieri à dura matre, & in prædicta parte fieri suffusio: item à pia matre descendit non raro is humor, qui suffusionem concitat iuxta humorem cristallinū. Quod si ab ipso cerebro fluxio fiat, plerunque in-

C cipit suffusio iuxta humorem cristallinum, diuq; perseuerat visus diminutio citra euidentem in oculo caussam, præterquam, quod pupilla profundior apparet. Præterea læsum oculū esse à re profundius proficiscente, in neruo nimirum optico, nosces, quia si clauso sano oculo, pupilla alterius dilatetur, monstrat, nullam esse internam obstructionem, sicut non dilatari, neruos opticos esse obstructos. Crassioris tenuiorisve aut confirmatæ suffusionis (*nam colores citra signa sese ostendunt*) signa sunt, quod si quis læsum oculum digito premendo tereet, & eo motu humor diuellatur, disgregeturque, tunc quidem leuis est, & nondum perfectionem nacta: si vero nullo modo remoueatur, sed in se remaneat eodem modo existens & permanens durior iam facta est, & forsan immedicabilem duritiem sortita.

Suffusionis præsagium.

Sed harum profecto neutra per acum deprimi potest: illa quidem, quia cedet acui, & disgregabitur. hæc vero, quia nullatenus separari ac de-

D primi potest, ac si deprimatur vi & efficacia artificis, protinus ad antiquum statum commigrabit. Si vero suffusio digito dilatetur, rariorque fiat, minime in partes diuisa, hæc procul dubio matura est, & acu salubriter deprimi potest: suffusio vero quæ albugineo humore cōcreto sit, nec depressa adhuc visum restituit: obcæcatur enim ex toto homo, quia pars structuræ oculi in aliam naturam murata omnino visum adimit. Colores enim suffusionis non possunt ea certitudine maturitatem monstrare · quippe humoris fluxi naturam potius, quàm consistentiam monstrare nati sunt, licet ex opacitate aut perspicuitate aliquando maturius innotescat. Cum hoc tamen scribunt non contemnendi auctores, suffusiones eas curationi aptas esse, quæ colore insigniuntur albo,

Suffusio quæ possit manu artificis curari, quæ non.

albo, lacteo, pellucido vel albo plumbeo: sicut incurabiles esse flauas, nigras, violaceas & virides. Suffusiones vero, quæ à solutione continui prodeunt, aut nunquam, aut difficulter curantur: incipientes tamen si prodeant à defluxu, vt placuit Celso *lib. 7. capit. 8.* digeri citra manus opem non
E raro possunt. Et vt certior fiat coniectura, interrogare oportet, nū præcesserit grauis aliquis morbus, acerbior capitis dolor vel ictus: atque eò demum suffusioni medicina instituenda, in qua nulla sit ratio ingentis concretionis, vel perpetui defluxus melancholiæ, neq; adsit epilepsia, aut nerui optici obstructio.

Suffusio qualiter curetur, & quęnam curari possit. Qui suffusionem curare aggreditur, nulla prius facta distinctione eius, quæ concreuit, ab ea, quæ concrescit, aut nihil concretionis adepta est, fateatur, se vel maius posse auxiliis manu facere damnum, vel saltem nihil prodesse, & tempus & operā inutiliter perdere: quapropter hæc omnia distinxisse prius oportet. Sic etenim in memoriam reuocare expedit, nos antea dixisse, suffusionem esse in triplici differentia, vnam perfectam, alteram fientem, & reliquam incipientem: vnamquamque tamen propriam sortiri naturam, speciem, & locum proprium.

Suffusio perfecta duplex. Dictum etiam est, perfectam duplicis esse conditionis: vnam manu & acu medicabilem, vt quę nondum nacta sit rebel-
F lem duritiem: alteram vero omnino incurabilem, quæ duplicis est naturæ: vna quidem ex albugineo humore orta, quæ licet deprimatur, non subinde prodit, *vt latius dictum est*: altera vero parte ratione incurabilis, vt quæ vim & efficaciam manus & acus subterfugiat, quia concretionem, vel conuenientem nacta non est, vel excedentem & immedicabilem sortita. Quas sane medicamentis tractare, aut aliis topicis, aut vniuersalibus auxiliis vanum omnino censeo, haud secus, quàm si vesicæ lapidem quis citra chirurgicam

Suffusio fiens. operationem velit conterere & extrahere. Fientem vero eam esse arbitramur, quæ propriam effluit speciem ex aqueo humore, cæterum nondum concretionis principium nacta: quam procul dubio auxiliis curare, vt apud plerosque Medicos scriptum reperio, non minus vanum & irritum esse, experimento fidissimo didicimus: quippe certum est, neque vniuersalibus præsidiis eua-
G cuari posse, quod iam in oculum prolapsum continetur, neq; topicis reprimi aut digeri, quinimo sæpe his præsidiis pressior, & durior redditur humor, vt quæ vires deprimunt, & laborantes tædio

Suffusio incipiens. afficiunt, ac dedecus arti afferunt. Incipientem vero, vt Celso placuisse, *lib. 7. cap. 7.* diximus, & inhibere, & topicis resoluere, haud difficile est: quamobrem ab eius prouidentia & curatione sumpto initio, docere curabo, quid vnicuiq; proficuum & necessarium sit.

132 A Suffusio incipiens duplex, & qua liter curari possit. Prima igitur suffusionis species, quam incipientem Medici vocarunt, duplicem sortitur naturam: Vnam transeuntem, & quæ nihil habet in oculo situm, sed aliunde omnino dependentem, quam communi nomine appellant *per consensum*: Alteram vero manentem, fixam & inde pendentem, & quæ iam oculum ita obsedit, vt cessante causa, à qua dependebat, per se subsistere nata sit, nedum si adhuc causam habeat fouentem: cum hoc tamen neque omnino est in aquam conuersa, neque plurimum distat à vaporis crassi natura.

Harum enim cuiq; opem auxiliis ferre ante, quàm concrescat, procul dubio possumus, si prius consideremus causam & locum, à quibus caligino sua vapor insurgit, & id, quod eius in capite vel receptum est, vel iam in oculos confluxit. Solent etenim prædicti vapores caput irruere, vel à crassis, crudis & viscidis humoribus, siue pituitæ, siue melancholiæ naturam referant, vel à biliosis ac pituita mixtis & malignis humoribus, idque vel à iecore, vel à mesereo, vel ab vtero, ac vt Hippocrati placuit, à pulmone. Vtcunque tamen sit, & à quouis membro prodeat, medendi ratio consu- B
lit, vtrendum esse vacuatione eius substātiæ, à qua vapor adscendit.

In quo sane opere expendenda est humoris redundantis idea: nam si sanguis sit, non desunt, Sanguinis detractio. qui sanguinis detractionem cōsulant, quod multi etiam alii tenuunt, *vt Rhasius 9. ad Almansorem*: lex tamen, qua fieri an non fieri debeat, petenda est à corporis & venarum plenitudine, quo casu potius præparandū corpus ad purgationem, & reliqua auxilia, quàm gratia suffusionis mittendus sanguis est: vel considerabis, suppressane sit aliqua sanguinis vacuatio, velut *narium, hæmorrhoidum, mensium aut varicum*: quippe eo tempore cunctandum non est, sanguinem mittere, & ex ea vena, quæ è directo parti, cui suppressa est vacuatio, respondeat, vel communionem habeat maximam: aut rursus prædictarum vacuationum, quæ suppressa fuerit, iterum reuocanda est: minus tamen sanguinis detrahes, quàm si quisalius ex eisdem causis concitaretur affectus. Si vero alui fluxus vel vteri purgamenta suppressa suffusio- C
ni causam præstent, reuocandus quidem fluxus non est, cæterum qui superabundat humor protinus educendus, cognita, vt dictum est, prius humoris idea. Sic profecto crudis in ventre, vel vbicunque velis, existentibus humoribus, siue fluxum alui aut vteri concitauerint, siue secus, coniectandum est, an in ventre sint superiori, an penitius recondite. Quod si primum sit, vomitu non Vomitus quando in suffusione vtendum. erit ab re, facta leui ex *melle rosaceo* cum *oxymelite praparatione*, protinus educere: hac enim sola ratione vtendum est vomitu in suffusionibus: nam in reliquis causis vetitum est, in recta medendi ratione eis vti, ne in caput violentius malum irruat. Verum si venas iecoris, aut vteri, vel totius corporis obsederit humor, facta præparatione ex *melle rosaceo, syrupo borraginis, de stæchade, de betonica, de hyssopo, de mentha, aut duarum radicum, cum modico oxymelite, & aquis aut decoctis fœniculi, euphrasia, betonica, chelidonia, vel sassafrasa Indica*, eam instituęs purgandi rationem, quæ citra maximam Purgatio. corporis & humorum turbationem, peccantem D
educat. Sic ventre affecto & partibus illi vicinis, vteris pilulis ex *hiera Galeni* & *mastyche*: vel eis, quę conficiuntur ex *agarico, mastyche & hiera*: aut purgabis *syrupo ex infusionibus cum decocto foliorum sena, aut cremore chartami*: cui etiam vsui *therebynthinam* maximi fore momenti censeo, *lotam vel rhabarbaro admixtam*. Quod si penitius recondantur humores, *pilulis vteris de agarico & aggregatiuis*. At si caput humore etiam abundauerit, *cocchiis, lucis, aureis, & sine quibus*. Cui etiam vsui has poteris cōficere, quæ recipiunt *hiera logodij drachm. ij. turbith, agarici ana* ℈. ij. *zingiberis* ℈. ß. *salis gemmæ* ℈. j. *cum succo fœniculi*, & portige *scrupul. ij.* Verum si consiste-

stiterit affectionem fortiti principium ex capite affecto, quod ex se vel aliunde humore abundet *aquoso, crudo, vel pituitoso*, hoc modo institues purgationem: Excipe *pulueris hiera picra* ℈.ij. *pulueris hiera diacolocynthidos* ℈.j. *cum succo fœniculi formentur pilulæ sex*, quarum duas capiat hora somni, vt dormiendo concitato calore natiuo, earum vis ad ce-
E rebrum feratur, quæ incidendo, tergendo, & attenuando materiam præparat, præparatamq; ad ventriculum deuehat, vt facile euacuari possit. Quæ sane purgandi ratio decimo quoque die renouanda est: nam sicut humor aut excrementum sensim progignitur, ita prorsus vacuari paulatim & sensim desiderat: quamobrem summe confert vacuatio *per epicrasin* appellata, ex nuper dictis pilulis aut *Arabicis* in pituitosa & melãcholica materia, vel aliis pharmacis in biliosa: quippe in hac potius *dilato rhabarbari, foliorum senæ, aut syrupo ex infusionibus* vtendum esse consulit humoris natura, quàm *pilulis*, quæ vel crocum recipiunt à Galeno in hoc morbo vetitum, vel turbationem non leuem inducunt.

Tamen quia hi, qui huic malo sunt obnoxii, fere semper aluo sunt adstricta, ob id & diuersio-
Clysmata. nis etiam gratia, solicitanda est *clysmatis, balanis, vel*
F *alimentis aluum ducentibus*, veluti sunt *prunæ sacchare & decocto foliorum senæ confecta, iusculis ex Mercuriali aut sycla confectis, aut syrupo ex decocto thartami cum melle facto.*

Victus & vitæ ratio. Verum quia non sat est humorum redundantiam minuisse, ni eorum vlteriorem propagationem inhibeas, ob id alimentis & potibus ac proba vitæ institutione studendum est id præcauere, aëre primitus ad calidum & siccum vergente, somno consueto breuiori, non meridiano: exercitio moderato; maxime inferiorum partium, cuius loco frequentibus frictionibus & ligaturis vtendũ est. Caueat insuper laborans ab animi turbationibus: maximè à mœstitia & ira: cibis vtatur facilis coctionis, & qui omnino sint vaporum exsortes & simplices, cuius naturæ sunt carnes auium, vt pullorum, caponum, gallinarum, perdicum, & paruorum cuniculorum: panis fermenteur aqua fœniculi, aut admisceatur puluere eiusdem In ci-
Cibus. borum condimentis vtatur laborans his, quæ extenuandi vim habeant, vt *hyssopo, fœniculo, sampsuco, betonica, satureia, saluia*, & reliquis: caueat omnino à ciborum repletione, varietate, & à ferculis pinguibus, à lacte, caseo, carne porcina, anatis, anseris, à piscibus, & rebus salsis, acribus & piperatis, *à caule, lactuca, lentibus*, & aliis fructibus ho-
G rariis: studens semper, ne à mensa discedat satur laborans, & cum hora cœna vel omnino abstineat, vel leuissima vtatur. Tandem ab eis cibariis fugiat, quæ sanguinem possunt gignere crassum, turbidum, vaporosum aut mordacem. Sumat insuper in fine mensæ, quæ halitus reprimunt, aut discutiunt, & ventriculum roborant, vt est *diacytoniatu simplex aut compositum: coriandrum prepara-*
133 A *tum & sacch aro, & puluere cinnamomi, anysi, & eu-*
Potus. *phrasia conditum*: à vino vero abstineat per vniuersum curationis tempus, nisi gratia ventriculi modico vtatur, & in postrema mensa aqua sola, sicut in cœna: cuius loco vtatur *aqua cinnamomi, radicis chinæ, sassafrasa indica, fœniculi, corticum limonum, vel hydroraclito.* Quem quoque vsum præstat puluis, qui recipit *euphrasia, & seminis fœniculi ana* ℥.j.ß. *maciis* ʒ.j. *sacchari* q. s. *vt fiat puluis, cuius* ʒ.ij. *sumat laborans post cœnam aut prandium.* Eiusdẽ naturæ est puluis, qui recipit *euphrasia*, ʒ.iij. *seminis anysi* ʒ.ij. *sacchari ad pondus omnium* fiat puluis, cuius sumat eisdem horis *semicochleare.* Maioris efficaciæ est alter puluis, qui recipit *seminis anysi, fœniculi, ameos ana* ʒ.ij. *coriandri preparati* ʒ.iij. *corticum citri siccorũ* ℈.iiij. *sileris montani* ℈.ij. *euphrasia* ʒ.ij. *cinnamomi electi, & nucis muscata ana* ʒ.j. *sacchari rosarum tabellati ad pondus omnium*, misce, & fiat puluis, cuius cochleare vnum sumat laborans, dum it dormitum: roborat enim ventriculum, & reprimit valenter vapores per discussionem & corroborationem partium.

Cæterum, quia perdifficile est, omnino à cor- B
pore, capite, vel parte ipsa affecta, radicitus humo- Sudationes & balnea.
rem euellere, quin vel aliquid supersit, vel denuo generetur, si corpus pituita aut crudis humoribus scatere constiterit, non etiã ab re, vel *decocto chinæ, aut sparta parella* sudare, vel balneis sulphureis vti. Quod sane auxilium caute præstato, nam si solum caput laborat, longe maius damnum, quàm beneficium sequetur. Ob id mox ab his, quæ diximus, auxiliis deriuatoriis vtẽdum est, & his etiam, quæ reliquias humorum conterere nata sint. Sic primum scopum adimplebis his, quæ deriuandi à capite & venis illi proximis vires habent: quapropter præmissis, quæ hucusque dicta sunt, præter matutinam brachiorum frictionem, cucurbitulis Cucurbitæ.
vtendum est: maxime occipitio & cum scarificatione affixis, ad materiæ, quæ in oculos fluit, reuulsionem. Celsus vero & alii arteriarum sectiones consulunt, & venarum iuxta frontem vstiones, sanguinis etiam profusiones è naribus, vel an- C
gulis oculorum: quæ sane omnia nec tuta, nec facilia, nec certo profutura esse arbitror, præterquã quod in tam leui affectu primo accessu horrenda videntur: quorum sane loco placuit semper, si chirurgica operatione aliquid agendum sit, setonem occipitio affigere, vel fontanellam in altero Fontanella.
brachiorum (*nisi ex mensium aut hæmorrhoidum suppressione malum oriatur, quo tempore altero crurum aperire est tutius*) perforare: sunt proculdubio præsidia magnæ & incredibilis efficaciæ: hæc namque, & quod fluit, reuellunt, & id, quod iuxta partem iam receptum est, deriuant, vt locus subsic cæteris auxiliis discussoriis, quæ alioqui profutura nõ essent. Verum si aut hæc auxilia recusaueris, vel differre volueris, emplastro ad sinapismi modum vnguis magnitudine pone aures, vteris: dixerim sub infimam auriculam, qua parte excurrit in neruos opticos ramus quidã venæ iugularis: emplastrum Emplastrũ.
hoc modo conficies. Excipe *seminis sinapis, euphorbij* ℈.j. *cantharidarum preparatarum* ʒ.ß. *fermenti* ʒ.j. *misce.* Quod si aliqua occasione differre velis præ- D
dictum auxilium, apophlegmatismis & errhinis Errhina.
medicamentis, vel quouis alio caputpurgiorum genere, per interualla caput ipsum ab humorum sporcicia immune reddes.

Si tamen, his omnibus adhuc factis, affectionẽ non subsidere comperiamus, coniectandum est, aliquid esse in cerebro & oculis impactum, & hærens, quod per ipsummet partem digeri & enapo- Alexipharmaca per os sumenda.
tari desideret. Quem sane vsum præstant, quæ per os sumuntur mane, & cum laborans it dormitum,

velut est *theriaca magna, vel Mithridatium*, vel ʒ.j. *diamusci dulcis singulis noctibus cum syrupo stœchados*, aut *aqua fœniculi*, vel *euphrasiæ*: sunt autem alexipharmaca longe à pastu, & ante pastum imperanda. Prodest etiam id, quod recipit *conseruæ betonicæ, & anthos ana* ℥.j. *Mithridatii* ℈.j. fiat bolus. A-
E liud non minoris momenti recipit *conseruæ anthos* ℥.j. *specierum electuarij diamargaritonis calidi* ʒ.j. *conseruæ rosarum* ℥.ß. fiant boli, quorum sumat laborans ℥.ij. Capiat etiam cum it dormitum aliud, quod recipit *succi fœniculi depurati libr.* ß. *succorum rutæ, chelidoniæ, amaraci pariter depuratorum ana* ℥.j. *mellis* ℔.j. coquantur ad mellis crassitudinem, & postea recipe *euphrasiæ* ℥.*&*ß. *seminis fœniculi* ℥.ß. *caryophyllorum, piperis longi, macis ana* ʒ.ß. contundantur, & fiat puluis tenuissimus, & superaddatur prædicto electuario. Quo etiam casu conferunt post pastum pulueres *ex anyso, coriandro, fœniculo, corticibus citri & sacchuro*. Sed composita possunt fieri hoc modo: Excipe *corticis citri, & carnium citoniorum ana* ℥.j. *mirobalanorum, emblicorum lotorum vino albo*, & postea in *aqua fœniculi num.* ij. *pulueris coralli vsti, & loti in aqua fœniculi* ʒ.ij. *pulueris cinnamomi* ʒ.ß. *sacchari* ℥.iiij. fiat conditum: cuius poteris porrigere ʒ.j.*&*ß. post cœnam. Prosunt etiam & omnia alia, quæ diximus *cap. de epile-*
F *psia*, huic vsui esse proficua. Inter quæ facilius videtur & efficacius electuariũ, quod recipit *euphrasiæ, seminis fœniculi ana* ʒ.j.ß. *macis* ʒ.j. *sacchari* q.s. vt fiat electuarium. Sic dentifricia, gargarismata, & masticatoria mirum in modum prodesse constat: maxime pilula ore traiecta ex *mastyche & ambra grisia* confecta, qua & caput corroboramus, & reliquias conterimus: Errhina medicamenta & sternutatoria cauere oportet, vt quæ per pronam affectæ parti regionem materiam alliciant, ne forsan aliquid in oculos incidat.

Extrinsecus vero capiti multa prodesse possunt, vt pulueres & sacculi, quorum *capite præcedenti & nuper citato* abunde diximus: sed non est minoris momenti balneum ex lixiuio *cinere sarmentorum* facto, ex decocto *corticum ligni guaiaci, & eodem ligno vel foliis stœchados, absynthij, betonicæ, maiorana, & fœniculi*: prosunt etiam lauacra *ex vino* aut *modica aqua vitæ*, cum aliquo ex prædictis decoctis admixta. cum capitis frictione linteo aspero sum-
G mo mane facta: maxime corpore satis purgato: & vbi consitetur caput ipsum frigido interno affici.

Suffusioni oculorum incipienti qua cautione & humorum præparatione collyria adhibenda.

Oculis vero multa scripta reperies, tamen quæ eorum præcipua sunt & vsui probata, solum hic inscribere institui. Verum ne videar in hoc opere indistincte procedere, expendat diligens lector, collyriis primo leuioribus, ac postea maioribus vtendum esse: sed prius oculis adhibebis præparationis humoris & resolutionis gratia, aliquod ex leuibus fomentis, quale est, quod fit ex decocto *radicis fœniculi & seminis fœnugræci* sæpius loti. Eandem indicationem complet id, quod recipit *aquæ chelidoniæ, & fœniculi ana* ℔.ß. *vini albi* ℥.ij. *meliloti, chamameli, anthos, florum maluarum, & beto-*
134 A *nicæ ana* m.ß. *seminis anysi, & fœniculi ana* ℥.j. bulliant omnia simul cum pari portione aquæ pluuialis ad consumptionem *tertiæ partis*, & facta colatura adde *croci* ℈.j. & iterum bulliant & coleutur, & ex hac colatura fiat euaporatio. Sed quod in hac re magis exsequendum est, proculdubio erit, non cuique quoduis præsidium adhibere, sed iuxta diuersitatem naturæ, ætatis & morbi, status atque conditionis: aliud enim pueris, aliud senibus, aliud rusticis, & aliud vrbanis proficuum experimur: sicut aliud cœruleos oculos habentibus, aliud fuluos, aliud cæsios, & sic de reliquis coloribus. In pueris enim lactentibus satis esse solet nutricis spiratio: maxime si prius masticauerit semen *fœniculi, cumini, sagapenum, ammoniacum, galbanum, aut aliquid eorum, quæ suffusis prodesse sum scripturus*. Prodest etiam quibusdam principium curationis inniere ab aqua ex *melle* instillata: sed vtilior est, quæ ex *melle rosaceo* profluit in biliosis: efficacior tamen existit, quæ ex *melle scyllitico* in pituitosis. Quibus aquis nonnun- B

Oculorum suffusioni proficua medicamenta varia diſtributione.

quam addere oportet modicum *sacchari candi*, aut *sagapeni, galbani, vel ammoniaci*: vel in prædictis aquis contabescant herbæ, quas *paulo inferius* scribam. Quod si velis efficaciorem efficere, adiicies ante destillationem *piperis modicum*: sed mirabile est, & à viris doctis experimento probatum, quod hoc modo fit: *Ouum recens sub cineribus ad duritiem coquitur, per medium diuiditur detracto vitello, puluere ex vitriolo, vel viridis æris album, addito saccharo impletur, ambabus partibus arctissime colligatis, maceretur in aqua rosarum, aut euphrasiæ per quatuor dies, expressione facta fiat collyrium.* Præstat & aqua panis fermentati pulueribus *anysi, fœniculi, euphrasiæ, & rutæ ac salis*, vbi extrahitur à furno recenter cocti, & in partes discissi *per alembicum* instillata, cui aliquando addimus, vel *mellis*, vel *succi chelidonij, fœniculi*, aut *euphrasiæ* modicum. Cæterum si efficaciora velis conficere collyria, primo hoc modo facito: Excipe *fellis accipitris, balsami ana* ℈.ij. *ellebori albi, & piperis ana* ℈.j. *cum aqua raphani* fiat collyrium, facta colatura per duplicem manicam.

Experimentum mirabile oculorum suffusioni proficuum.

Facio etiam hoc modo: Excipe *therebynthinæ* C *libr.* ß. *sulphuris viui* ℥.ij. *mellis rosarum* ℥.iiij. *plantaginis, & arnaglossi ana* m.ij. fiat stillatio in alembico. Fit & aliud, quod est mirabilis efficaciæ, & recipit *chelidoniæ, fœniculi, verbenæ, rutæ ana* m.j. *mellis rosati libr.* ß. *seminis rapi contusi* ℥.ij. herbæ contundantur, & exponantur soli, & quotidie agitentur, & post quadraginta dies exprimantur omnia, & succus expressus vsui seruetur in vase æneo. Aliud enim recipit *frumenti crassiuscule conquassati* p.ij. *sulphuris viui* ℥.j. *sagapeni* ʒ.vj. *salis, piperis ana* ʒ.ij. *mellis libr.* ß. *therebynthinæ* ℥.ij. *cum vrina pueri libr.* ij. fiat instillatio in alembico. Præstat idem beneficium, & adhuc mitius, id quod recipit *fabarum* p.ij. *conquassentur in mellis libr.* ij. *therebynthinæ* ℥.iiij. *gummi elemi* ℥.j. *in succi fœniculi, & marrubij ana libr.* ij. fiat instillatio. Aliud etiam parabis hoc modo: Recipe *frumenti crassiuscule conquassati, & hordei ana* p.j. *lapidis calaminaris, & mellis ana* ℥.ij. *sulphuris* ℥.j. *salis* ℥.ß. distemperentur in vase æneo cum *aqua fœniculi, & plantaginis*, & *succo granatorum*, deinde fiat colatura cum expressione. Ferunt quidem *sagapenum* mix- D tum *aqua fœniculi* & *hydromelite* maxime prodesse. Item *puluerem capitis hirundinum* oculo admotum, cum aqua *stillationis vrinæ puerorum & fœniculi aut corticum fabarum*. Præstat & aqua, quæ hac lege conficitur: Excipe *vini albi vnc.* iij. *succi fœniculi depurati vnc.* ij. *camphoræ* ʒ.j. *tutiæ* ℥.j.*&*ß.

ungi-

zingiberis ʒ.ß. *mellis* ℥.iiij. omnia simul in vase æneo nouem diebus in vmbra adseruentur, postea per filtrum fiat instillatio, cuius tantillum mane & sero in oculos instilletur. Benefacit etiam aliud collyrium, quod recipit *baccarum lauri* ℥.j. infundantur *in vrina pueri* & *succo fœniculi*, & instillentur per duplicem manicam cum *modico saccharo*. Parabis etiam aliud, quod recipit *rosarum, euphrasiæ, fœnidis, latifolij, gallitrici, pimpinellæ, anagallidis, chelidoniæ, pæoniæ, foliorum vitis, apij, betonicæ, tormentillæ, verbenæ, fœniculi, agrimoniæ, rutæ, singulorum partes æquales,* inscindantur minutim, & prima die infundantur in vino albo, secunda in vrina pueri, tertia in lacte asinino, si mulieris tanta quantitas ha-
E beri nõ possit, quarta in optimo melle: postea per *alembicum* instilleutur: quam instillationem non contemnendi auctores ferunt mirabilis esse efficaciæ. Probatissimum & expertum est, quod fit collyrium ex succo *fœniculi, saccharo candido, rosaceo, & puluere spumæ maris* omnibus simul tritis, ac leuigatis, & prædicto *succo fœniculi* sumptis, facto collyrio, quod diloco tempore vsus, decocto *fœnugræci*. Aliud non minoris momenti parabis, quod recipit *hepatis hircini* ℔.ij. *calami aromatici & mellis ana* ʒ.j. *succi rutæ* ℥.iij. *aquæ chelidoniæ* ʒ.vj. *aquæ fœniculi, verbenæ, & euphrasiæ ana* ℥.iij. *piperis longi, nucis muscatæ, & caryophyllorum ana* ʒ.ij. *croci* ℈.j. *florum rorismarini modice contritorum, borraginis ana* m.ß. *sarcocollæ, aloes hepaticæ ana* ʒ.iij. *fellis accipitris* ʒ.j. *aut fellis galli vel perdicis* ʒ.iij. *omnibus tritis & leuigatis adde sacchari albi* ℥.iij. *mellis rosacei* ℥.yj. misceantur omnia, & secundum artem *in balneo Mariæ* per vitreum alembicum instillentur. Parari etiam possunt alia, velut *ex felle vulturis* cum succo *marrubij, melle, myr-*
F *rha & pipere* æquis portionibus: vel succo *fœniculi* cum *melle* aut *ex felle hirci*, in vase æneo ad siccitatem docto, cui adde *granorum lauri exsiccatorum* ʒ.iiij. *sagapeni* ʒ.j. *gummi* ʒ.ß. *cum succo chelidoniæ, & vrina pueri*, fiat collyrium. Dimitto aliud medicamentum *ex felle viperæ, & mineralibus medicamentis*, tanquam suspectum: nam incipienti suffusioni sat sunt, quæ diximus.

Suffusioni oculorum fienti qualiter occurrendum.

Fientem vero qui curare aggrediuntur, hoc vnum certo sciant, non solum finem optatum non probe posse consequi, verum loco eius congestionem potius remorari: quapropter satius esse arbitror, omni diligentia integram coagulationem exsequi, ne diurna consuetudine fluendi ad oculos, etiamsi alter coteret, in alterum protinus prosiliat damnum, aut in antiquum, & curatum iterum reuertatur. Ob id profecto, si prædictis auxiliis constiterit suffusionem non posse resolui, coniectandum est, iam in concretionem mi-
G grare, quam conficere citius opus erit. Quod obsecro cautè facias, non enim minus damni sequi solet ex procurata coagulatione, quàm ex neglecta: fiat enim ex extremitatibus animalium, & eorum cerebellis in cœna vti, & pisciculis & carnibus porcellorum: sed probo magis (*licet prædicta ab Auctoribus commẽdentur*) vitulinas carnes porrigere (*optimi enim sunt nutrimenti & crassioris*) quantum sat est. Curabis tamen, prædicta alimenta aromatis condire, quo & facilius in partẽ affectam
135 A permeent, & minus nocere valeant. Præstat & vini vsus: sed longe præstantius est, interim dum hæc fiunt, modice corpus purgare, ne amplius in cerebrum & oculum confluat, sed solum, quod fluxit, concrescat. Quæ omnia tanto liberalius porrigenda sunt, quanto constiterit, vtrumque oculum æqualiter pati, quippe eo tempore tutius adhibemus: verum si solum eorum alter afficiatur, de reliquo vero vereamur, ne in idem malum procidat, maxime si id iam minetur, tunc quidem ab huiusmodi rebus prorsus fugiendum est, securius enim exteriosecus adhibebis frigida & siccantia medicamenta, licet cautè etiam id fieri oporteat, nam sæpe eisdem in duritiem & concretionem immedicabilem cataracta commigrat: quare tempori potius committenda res est, quàm suspectis medicamentis tentanda. Quod si aqua ob nimiam tenuitatem, vel oculi intemperiem nequeat condensari, apud viros probatos reperio alium curationis modum non omnino contemnẽdum: sæpe enim necessitas experimentis ac dubiis præsidiis consulit vti potius, quàm certa despera-
tione laborantem torquere: modus autem cura- B
tionis sic se habet: *Fiat acus caua instar syringæ, in cuius cauitatem penicillum acutum insere, vt eius acumine oculus perforetur, & locus subsit huic cauo instrumento, ac postea acuto penicillo detracto, per cauum instrumentum intus relictum artifex sugendo leniter attrahat aquã ibidem contentam, cauens, ne simul humorem aqueum extrahat: quippe acus tantum inferatur in aquosam illam substantiam, quæ præter naturam est, & alba apparet, & aliquis assistentium intueatur, quo minus aqua illa euanescente amplius artifex sugat, vt quod naturale est, intus remaneat.* Cui sane muneri præparandus est prius oculus, posito in ore artificis, aut cuiusuis alterius familiaris *cumino, anyso, pipere, aut fœniculi semine*, quod diu masticet, & tandem frequenter exspuat in laborantis oculum.

Suffusio fiens qualiter curetur.

Verum si constiterit, iam condensatam esse prædictam aquam, & in cataractam conuersam, tunc proculdubio soli manuum operationi res
committenda est, corpore purgato, sanguinis co- C
pia deposita, & præcedenti victus attenuatione diebus aliquot. Quo facto, laborante in loco lucido sito, & artifice paulo altius sedente, caput iubeto continere immobile (*solet enim acies oculi à quouis motu eo tempore euerti*) & immobilem consule oculum contineri, palpebra superiori à ministro indice digito eleuata, tunc artifex infimam deprimat, tractans sinistrum oculum dextera manu, & dextrum sinistra. Immittat igitur eo tempore acum acutam & mediocris crassitudinis, recta per summas duas tunicas medio loco inter nigrum oculi & angulum exteriorem, hoc est, tempori propiorem, è regione mediæ suffusionis, curans, ne vlla vena lædatur: nec timide perforare oportet, nam locus expers est humoris: nec trepide, ne pupillam dilaniet, aut cristallinum feriat, sed mano sæpe prope angulum oculi externum adhærescente: vbi ventum est ad locum suffusionis (*monstrabit id quidem acus, quæ exterius apparet per corneam, quæ pellucida est*) inclinanda acus ad ipsam suffocationem tunc est, leniterque depri-
menda, & paulatim infra pupillæ regionem de- D
ducenda. Comprehensa suffusione acu leniter comprimenda est, vel in plures partes scindenda, quo facilius singulæ concidant. Post hæc educenda acus recta est, imponendumq; *oui candidum cum aqua rosacea admixtum, lino molli exceptum*, quo vtrumque oculum cooperire oportet, fasciaque deuincire, & ita trium dierum spatio continere:

ne ex motu vnius oculi, alter quoq; lædatur. Neque erit ab re, præcautionis gratia cucurbitas scapulis affigere, easque scarificare: interim tamen opus est quiete, victu tenui, velut reliqua vulnera exposcunt, vti. Verum in his, qui caput habent catarrhosum, frigidum & humidum, aut calidum & humidum, post depressionem prouidendum est, ne iterum malum reuertatur, fonticula vel setone brachiorum alteri affixo, per quem exspiret, quod in oculum fluere assueuerat: præterquam, quod leuiusculis purgationibus etiam præcauere oportet. Secus res se habere debet, vbi ea firmata imbecillitate capitis, & humidi radicalis defectu ob aliquod diuturnum aut grauem affectum
E morbus succreuit, quippe tunc roborare potius caput, quàm crebris euacuationibus infirmare opus erit. Quo fit, vt multi credentes imbecillitatem esse ex affluxu materiæ, lõge maius damnum præstent vacuatoriis præsidiis, quàm beneficium, quod solum succrescit ex roboratione & refectione, alimentis & rebus humidum & calidum natiuum adaugentibus.

Caput XXII.

De ophthalmia.

Oculi ex tribus substantiis constant.

Ante tamen quàm huius morbi rationem reddere aggrediamur, nosse oportet, oculos ex tribus substantiis omnino constare: *Prima*, quæ constituit sedes & receptacula eorum: *Secunda*, quæ fabrefacit oculi figuram, & totam eius substantiam complet: *Tertia*, quæ tegumenta & protectionem oculis parat. Prima igitur constat ex tribus ossibus, ex duobus maxillæ superioris, & ex osse
F se frontis: quæ introrsum vergentia cauitatem quandam efficiunt, per quam exit neruus opticus, exeunt vena & arteria in ministerium oculorum, qui in cauitate constructa ex tribus ossibus dictis degunt. Oculorum præterea fabricam constituunt tres humores, in quorum medio stat *cristallinus* appellatus, præcipuum visionis instrumentum: in parte posteriori residet *vitreus*, in quem veluti in annulum inseritur cristallinus, & ante stat *albugineus*: vndique præterea hos humores circumdant tres tunicæ, quarum duæ disseminantur à duabus cerebri meningib⁹, & reliqua à neruis opticis: præter quas tres additur *quarta*, quæ parte anteriori vestit oculum ipsum, originem trahens à pericraneo, membrana ambiente *caluariam*. Palpebræ vero constant ex quatuor substãtiis, ex eadem tunica appellata *pericraneum*, ex qua fit interior tunica palpebrarum, exterior excarnosa, medium tenet alia ex nerueis fibris contexta, quarta cartilaginosa substantia est, in quam terminatur palpebra ipsa, & à qua nascuntur pili palpebrarum, quæ
G facta est durior, vt oculum simul vniuersum claudere & aperire possit natura.

Oculorum tres humores.

Oculi tunicæ quatuor.

Palpebræ ex quibus constent.

Ophthalmia quid.

His suppositis, est ophthalmia adnatæ tunicæ oculorum inflammatio, à Latinis *lippitudo* appellata, videlicet, cum alba oculorum tunica ab externa causa, vel ab interna afficitur. Atque, licet ex Celso *libr. 6. capit. 16.* constet, lippitudinem ab ophthalmia seiungi, nec non ex Hippocrate *a. prædict.* vbi dixit *ophthalmias eosdem habere circuitus ac febres*, & mox subiungit, *lippitudines quasdam esse annuas*: quo videtur eas distinxisse, tamen cum
136 A hoc arbitrãdum est, idem fere esse, licet apud Romanos lippitudo solum erat *oculorum asperitudo tam pruritu & rubedine*: verum quia hæc signa præludia sunt ophthalmiæ, & sæpe cum ipsa cohæriẽt, ob id non ab re ophthalmiam per lippitudinem verterunt. Huius sane affectionis plures sunt species ac differentiæ: nam prima est præfata inflammatio, quæ diuiditur in siccam & in humidam, quarum quælibet est genus ad alias duas: quippe humida, quæ nomen generis obtinet, legitima est & vera ophthalmia, sita in vera inflammatione adnatæ, quæ licet aliquando magna sit, & nonnunquam parua: continet tamen sub se alias duas species, quarum vna *phymosis* nuncupata, sita est in inflammatione etiam humida palpebrarum oculi, quæ inflammatio adeo grandis est, quod oculum claudat, & veluti ligando comprimat eas partes, quas apertas esse oportebat, siue id cicatrice, siue inflammationis magnitudine fiat, ita vt partes præ incremẽto coalescant. Altera vero *chemosis* appellata, inflammatio est adeo ingens ob
B copiosum humorum confluxum, quod non solum adnatam, sed & palpebras in tumorem & ruborem attollat: in quo affectu oculus claudi non potest, sed album eius subleuatur, nigro subsidẽte, & veluti hiatum quendam efficiente, qui sane affectus à Galeno *libr. diffinitionum* appellatur *epiphora*, licet lachrymæ eiusdem effluxus, aut aquę nuncuperit, differt à prima, quod illa oculos claudat, hæc vero apertos teneat. Sicca vero oculorum inflammatio, quæ generali nomine *taraxis* nuncupatur, nil aliud est, quàm leuis quædam omnium partium oculi inflammatio, & veluti phlegmonis principium, cum rubore exiguo, quem dolor mitis consequitur: ita vt solũ videatur oculi perturbatio, nondum inflammatio aut saltem occulta. Ac licet Paulus solum à causis externis excitari referat, experimento didicimus, non raro ab internis posse fieri, & in veram ophthalmiam, leuem tamẽ commigrare, nam licet ab externis fiat causis, vel à flatuoso & crasso spiritu, ab internarum etiam tunicarum leui inflammatione fit: qua ratione, etiamsi ab inflammatione humida prodeat, sicca ophthalmia nuncupatur, quia internarum tunicarum est inflammatio, facta iuxta nerui optici & piæ ac duræ matris, intrinsecus oculum constituentium, substantiam & naturam. Hu-
C ius etiam aliæ duæ reperiuntur species, *gerophthalmia* vna, quæ ea est, in qua oculus plurimum dolet citra materiæ conspicuum affluxum, aliquando ad palpebras sese extendens. Altera vero & huic similis est ea, quæ *sclerophthalmia* appellatur, lippitudinem cum tensione oculorum & immobilitate inducẽs, qua immobilitate à gerophthalmia dissidet. At ophthalmia vera & legitima solius adnatæ vera est inflammatio, ex sanguine affluente frequentius orta. Itaque taraxis sicca & leuis quædam inflammatio est omnium oculi tunicarum, diuisa in gerophthalmiam, & sclerophthalmiam, phymosis palpebrarum, chemosis palpebrarum, & albi oculorum, ophthalmia vero solius adnatæ. Quibus sic intellectis, haud difficile erit nosse, qua via licet intelligere auctores, cum referant ophthalmiam fieri per consensum, aut à flatu, vel à causa externa: siquidem vera o-
D phthalmia inflammatio est, quę solum fieri potest ex affluenti humore, quã duplicem constituunt, vnam spuriam seu illegitimã, & *pseudophthalmiam* appellatam, à prædictis causis externis aut flatu tantum

Ophthalmiæ differentiæ ac species plures.

Phymosis.

Chemosis.

Epiphora.

Taraxis.

Gerophthalmia.

Sclerophthalmia.

Ophthalmia vera solius adnatæ vera est inflammatio.

Ophthalmia duplex: illegitima & legitima

raurum ortam, & potius *phlogosim* seu incensionem & *taraxim*, aut perturbationem nuncupatam: reliquam vero legitimam & veram inflammationẽ constituentem, quæ solum fit per affluentem humorem, *vt dictum est.* Rursus hæc inflammatio duplicem potest obsidere locum: nimirum adnatam exteriorem oculi tunicam: aut reliquas sibi subiectas à pia & dura matre disseminatas: quæ sane, quod non ita conspicua sit, ad siccam etiam reduci potest, *vt nuper diximus.* Itaque constat, dum sola est ophthalmia, ipsam esse oculi calidam intemperiem cum materiæ affluxu: nam licet inflammationi adiuncta sit soluta vnitas & magnitudo, dum hęc simul oculi actionem non lædunt, rationem morbi obtinere non merentur: sunt quippe eo tempore symptomata. Secus res se habet, si actiones pariter lædat: nam tunc ophthalmia morbus est compositus, haud secus, quàm quiuis alius tumor.

Quando morbi rationem obtineat, & quãdo symptomatis.

E Quatenus vero ad causarum rationem attinet, modo in extima tunica affectionis causa sit, modo ab interioribus ad ipsam fiat commeatus, aut in eisdem præsit humorum decubitus, duplicem habet causarum differentiam, quemadmodum ophthalmia duplex est. *Humida* vna, quæ affluxum humorum ex sanguine aut biliosis & crassis succis, ac pituitoso & crasso succo, vt causam habet. Quorum humorum vbertas aut paucitas leuem, aut grandiorem generat ophthalmiam. Item eorum affluxus ad palpebras solum, aut ad ipsas & adnatam reliquas duas ophthalmiæ humidæ differentias concitat. *Præterea* altera, quæ sicca est, diuersas sortitur causas: nã aut est halituosa & vaporosa quædam substantia, quæ venulas

Ophthalmiæ causæ duplices.

F illas semel ingressa, nequit faciliter resolui, & ibidem tensionem & dolorem infert. Considerare etiam hac in parte externas causas seu euidentes oportet, qualis est *puluis, cinis, insolatus, fumus, & omne calorificum aut frigidum, quæ secundam constituunt siccarum causam.* Fiunt etiam ex humorum affluxu ad internas tunicas, vel aliquando causæ externæ facile possunt euocare capitis aut totius corporis humores, & veram concitare: nam ad curationem, licet externæ causæ parui sint momenti, cum hoc tamen effectum, quẽ imprimunt humores, qui mouent, nosse, non leuis est vtilitatis. Considerare item in huiusmodi causis adhuc oportet, vt prospere cedat curatio, qualẽ sortiantur in capite aut corporis alia parte generationẽ, qualeve principium. Quippe adeo est ophthalmia importuna affectio, adeoq; curatu difficilis, vt omnibus his adhuc probe cognitis, sufficere nõ videatur: nam aliquando ex suppressa prodit vacuatione, cuius consuetudine natura corpus incolume tuebatur, vt varice, menstruis, hæmorrhoidibus, vel diutino alui fluxu: item prodit ex totius corporis apparatu, sæpe ex iecoris vitio,

G plerunque vero ex alimento capitis praue confecto, vel ex eiusdem excremẽto non satis purgato, sed oculis præstito per duræ aut piæ matris venulas, vel per eas, quæ in pericraneo sunt. Quod si ophthalmia exacerbationes habeat & incrementa varia, coniicito causam esse nouum humorum affluxum: verum si dolores fuerint vehementissimi cum tẽsione oculorum culpam regerere oportet in flatuosam substantiam: si vero cum mordicatione & punctione in erodentem humorem.

A Verum quia potissima curandi ratio ab ipsius causæ cognitione dependet, simul cum cognitione status ipsius inflammationis, ob id diligenter oportet causam rimari & statum affectus. Sed ante omnia sitne per defluxionem, vel per proprium oculorum alimentum vel excremẽtum ophthalmia, expendisse oportet: nam fluxum monstrat repentina eius inuasio, neque præcesserunt lachrymæ aut sordes, & exacerbationes fiunt per vices & interualla. At qualiter in oculis ipsis esse mali causam cognoscas, mox referam, si prius monstrauero signis, *fitne spuria aut legitima ophthalmia?* Quod ostendit proculdubio tumor cum dolore, maxime lachryma profluente: nam spuria solum mutat colorem adnatæ, idque parum ac nonnunquam citra lachrymam & tumorem. Verum si ex illegitimis phlogosis fuerit, & solum incensio, curãdum est distinguere, prodeatne à causa externa, vel à flatuoso spiritu: illud quidem venaberis ex diligenti disquisitione eorum, quę pręcesserunt, fumus ne fuerit, aër, puluis, an immo-

137 Ophthalmiæ signa.

Ophthalmia verum spuria an legitima sit, quibus signis innotescat.

B dicus calor: quod si neutrum fuerit, & adhuc rubori & dolori adiungatur tensi immobilitas, coniectandum est, flatuosum esse spiritum: qualiter vero distinguantur omnes spuriæ species, paulo superius diximus. Verum si tumor in adnata tunica conspicuus apparuerit, venarumq; eius turgor & rubor, ac multo magis si palpebræ inuertantur, aut in tumorem etiam attolli contingat, proculdubio credendum est, veram esse ophthalmiam. Cæterum, quia hæc à variis potest proficisci humoribus, curandum est nosse, à quonam eorum principium & augmentum sortiatur: sic profecto, dum sanguinis fit affluxu, ex totius corporis plenitudine, rubore, & venarum tensione venaberis, sicut ex anteacta vita, ætate, & temperamento laborantis. Signa tamẽ *sanguinẽ esse in capite ipso* euidentius constabunt, siquidem non solum ipsa tunica, sed & tota facies rubicundior solito apparebit, humidior erit, & venæ latiores: aderit & sensuum grauitas, & lachryma, quæ profluit, mitior erit: pulsatio item temporum & lippitudo palpebras agglutinans. Quod si flaua bilis malo

C causam præstiterit, vel ichor aliquis mordax, lachryma erit vel nulla vel parua, salsa, amara, statim concrescens, erodens, & acute exulcerans, sordes in angulis siccæ & asperæ: color flauus aut subpallidus, & prauum succum monstrans: dolor erit adeo pungitiuus, vt impatienter eum laborans ferat: tumor minor, excrementa biliosa, vigiliæ, corpus gracile: quod etiam monstrabit ætas, laborantis temperies, anni tempus, & victus præcedens, ac nonnunquam febris tertiana. *Pituitosum & crudum succum* monstrat tumor laxus, grauitas magna, dolor & color remissus, calor & lachryma mitiores, atque hæc tenuis & insipida, sordes vel nullæ vel molles: sic de melancholia iudicandũ est, verum in ea lippitudo minor, color fuscus, affectio diuturnior, & dolor non admodũ grauis, sed perseuerans cum grauitate. Solet tamen diffi-

D cilẽ efficere huius morbi curationem ignorantia loci, seu principii fluxionis: & ob id primo nosse oportet, prodeatne ex suppressa vacuatione, quæ consueta fuerat: quod monstrat ipsa citra rationem suppressa: item totius corporis causa fieri, ipsius plenitudo, rubor & dimissum consuetum exercitium, ac copiosius alimentũ. Sed difficilius

Ophthalmiæ principia seu locus fluxionis qualiter noscendus.

longe est cæterarum partium notitiam ediscere: quippe aliquando humor profluit per externa vasa, eaque conspicua, vt oculorum anguli & temporales venæ tumentes & rubentes commonstrant: nonnunquam vero per interna, & ea, quæ intrinsecus promanant, vt mõstrat minor tumor, remissus rubor, intensior dolor, nulla palpebrarum affectio, & longe minor à præsidiis conferentia: præterquam, quod dolor etiam ad radices vsque oculorũ videtur pertingere, quod in ophthalmia, quæ à defluxu per externa vasa fit, non contingit: siquidem & tumor maior est, & pertingens etiam palpebras ipsas, plerumque dolor non ita profundus, rubedo euidentior, venæ conspicuæ, & frontis grauitas manifestior. Verum quia

E non parum curationis modum euariat nosse, *sitne affectio ex superabundanti alimento, an ex non vacuato excremento?* ob id studendum est. id signis distinguere. Quippe succus exuberans, venas partis & totius corporis turgidas dolentesque reddit, caput graue, sensus obtusos, & exacerbationes doloris inordinatæ ac vehementiores sunt: at excrementorum prouentus nihil horum, sed leui concitato dolore, mutatione coloris iuxta naturam excrementi id efficit: sunt enim excrementa, vel sordes aurium, vel narium pituita, aut lachryma, ex quorum aut cuiusuis suppressione facile erit nosse, ophthalmiam principium sortitam: hoc tamen vel illud esse ex colore oculi venaberis, & ex defectu eius, qui causam aliam præstare poterat. Variat etiam vniuersum curãdi rationem tempus, & varietas ipsius humoris fluentis, siquidem dum fluxio incipit, diuersa longe opus est curandi via. Sic enim tempora morbi, non quidem quoad coctionem, sed solum ex morbi essentia metiri oportet, ex principio nimirum fluxionis, & conspicuo atq; euidenti tumoris augmento, & quibus adiunguntur dolor & alia symptomata, quæ tempora ipsa circumscribunt.

Ophthalmia virum ex superabundanti alimento, an ex non vacuato excremento, quibus signis innotescat.

F Hunc morbum qui exactè intueatur, reperiet longum aut breuem fore, adhibita in considerationem Celsi *decreto lib. 6. cap. 6.* nec non & Hipp. *lib. 2 prædict.* Inquit enim: *Si simul & lachryma & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lachrymæ mixta est, & ea lachryma calida est, pituita vero alba, & tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lachryma multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idq; in vno oculo est, longum id, sed sine periculo futurum est: idque lippitudinis genus minime cum dolore est, sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat.* Verũ si pituita sicca & arida fuerit, dolorem mouebit, sed maturius desinet, ni exulceratio aliqua malum protraxerit: item si pituita alba & mollis lachrymis admisceretur, breuior erit: ita & tumor si magnus fit, & sine dolore, sine periculo est: verum si cum dolore & siccus, metus est, ne exulceretur, aut palpebra oculo agglutinetur. Præterea si prorogetur ophthalmia, periculũ est, ne aliquod de se in oculis vestigium relinquat.

Ophthalmiæ præsagium.

G Sed inter omnes ophthalmiæ species, ea censenda est grauior & curatu difficilior, ac forsan contagiosior, quæ in tunicis præsertim duræ matris fucceesit: maxime si putrilaginem conceperit humor sordidam & venenosam. Verum vtrumque potest soluere alui profluuium.

Difficilis profectò semper habita fuit in hoc affectu curandi ratio: namque tot habet leges &

Ophthalmia quas leges, & quib.

rationes, quot sunt causæ, quæ affectum ipsum gignunt. præter particulæ dignitatem, organizationem & indigentiam peculiarẽ, quæ parui momenti non est. Sed vniuersa diuiditur in duas tantum classes, quarum prima corporis affectu, & capitis præparationem & prouidentiam docet: secunda vero affectus ipsius veram curationẽ commonstrat. Primam docuit Hippocr. *6. aphor. 31.* & Galen. *lib. 4. pharm. loc. capp. 2. 6. & 7.* eamq; frustra est particularem aggredi curationem, citra corporis & particulæ affectæ prouidentiam. Sic enim inte optimo dixit: *Sanguinis missio, & expurgans medicamentum ac diuersiones, oculorum dolores soluunt:* nam hęc, quatenus ad particulam affectam attinet, minime narã sunt dolores oculorum soluere: non enim sunt anodyna auxilia, neq; discussoria aut repellentia, sed ideo dicuntur id præstare, quia partem disponunt, vt præstanda auxilia promptius operentur. Sic enim primitus corpus cauebis ab aëre lucido, fumo, puluere, vociferationibus, loceturq; in aëre temperato, vel modice frigido aut calido, pro causæ existẽtis ratione: cubile rubero esse vel nigro, vel cœruleo colore suffusum, somno vtatur nocturno ac moderato solum: ci- B bus sit boni succi & tenuis substantiæ, cauendo semper acria, pinguia, crassa & vaporosa. Vtator insuper pullis, ouis sorbilibus, pomis dulcibus assis, & in potu aqua: vinum inter initia vitandum, solumq; vel in declinatione, vel in crudis & crassis humoribus porrigendum sit, vt inferius docebo. Contubationem ex frig da causa curabis fomento ex *vino calido* aut *aqua calidiori.* si ex calida, fotibus ex posca: ex percussione vero curat *oui albumen* in oculum iniectum, *lac* item & *rosaceum* spongia panno lineo inuolota adhibitum, & *columbi sanguis*, præmissa sanguinis detractione: maxime in sicca lippitudine profunda, hoc est, quę in interioribus tunicis inflammatis sita est: quibus omnibus forus *aqua tepida* ex vsu existit, aut *lac muliebre*, vel *decoctum maluarum*, *aut fœnu græc.*

medicamentis curetur. A 138

Quibus sic institutis, curandum est, corporis habitum & humorem peccantem considerare: quippe hic aut fluxurus est, aut fluit, aut fluxit: sic proculdubio, qui morbum in corpore concitat apparatum, demendus protinus est, habita prius naturæ eius conditione. Nam si inflammatio ex C sanguine ortum duxerit, vtcunque corpus dispositum sit, sanguinem detrahes, copiosius vero ipsa in toto corpore redundante, idque ex contrario latere primo, quo propius fuerit habeas, mox vero ex eodem: quod si leuis copia sit, fat est, ab eodem principium curationis auspicari. At si præcessit suppressio alicuius sanguinolentæ & consuetæ vacuationis, eam protinus à prima sanguinis detractione curabis reuocare, & sanguinis detractionem in hac plenitude instituens ex communi vena, ac si vires tolerant, largius, quo dolor cesset & ferunt cõpescatur, & mox ex ea, quæ è directo parti, cuius suppressa sit consueta vacuatio, etiamsi ex talo fieri oporteat: sæpe enim, licet distantior videatur locus, longe vtilior existit: quo facto secare oportet *cephalicam* eiusdem lateris. Verum si solum caput sanguine repleri constiterit, ex cephalica protinus & à principio sanguinem mittes. Quod si vitiosi alicuius humoris copia solum inflammari oculos constet, non subin- D de abstinendum est à sanguinis detractione: sed consi-

Ophthalmia ex influxione sanguinis orta quali ter curãda.

Sanguinis missio.

consideranda tunc est doloris & tumoris vehementia, & iuxta eius magnitudinem sanguinem extrahes, cauens, ne id semel & confertim exsequaris, sed longe parcius, nimirum quantum dolori sit satis. Id quidem facies ex venis, quæ oculis è directo respondent, aut scarificabis *cucurbitulas* iuxta ceruicem: quod sane præceptum adseruabis in aliis caussis, sanguine ex toto corpore extracto, si malum diutius durauerit. Corpore igitur hac lege præparato, retractoque his & cucurbitis, frictionibus, ligaturis, crurum lauacris, hæmorrhoidum ac mensium prouocatione, fluxionis impetu, diligenter inquirendum est, subsitne in capite plenitudo, à qua oculorum affectio foueatur, an solū in ipsis oculis humores præsint. Nam si primum, ipsum quoque caput præparare euacuando deriuandoque ab ipso inundantem humorem oportebit.

Cucurbitulæ.

E Quo casu non longe à corporis præparatione sanguinem mittere ex venis, quę caput respiciant, erit opus, ne malo inueterato, postea nihil prosit, aut forsan obsit: ob idq; ex venulis nasi, aut quæ sub lingua sunt, mittere sanguinem tūc oportebit, si in intimis eius venis sanguis abundet: verum si in exterioris, satius erit venam frontis aperire. Quæ sane auxilia multi ex auctoribus non, nisi iam inueterato malo, adhibere audent, quo tempore nullius esse momenti comperimus. quia tunc satius erit, eas, quæ in angulis oculorum exsistunt, aperire, quo exspiret commodius, quod in oculis ipsis continetur.

Sanguis in ophthalmia sanguinea quādo mitti debeat, & qua in parte.

Verū si vitiosus aliquis humor mali caussa fuerit, habita detractionis sanguinis prædicta consideratione, eandem methodum seruare oportebit, expurgantibus medicamentis exhibitis, iuxta Hippocrat. præceptum *libr. de medicamento expurgante, biliosis humoribus, quæ bilem, pituitosis, quæ pituitam expurgent.* Cæterum in hac re consideret Medicus, longe aliter esse adhibenda expurgantia medicamenta in flaua bile redundāte, ac in pituita, licet eadem sit purgandi ratio in vtrisque, dū totius corporis consensu caput laborat. Quippe

Ophthalmia ex vitioso humore qualiter curanda.

F dum caput ipsum flaua bile abundare cognouerimus, subito & confertim, & per ea medicamenta, quæ cum hoc, quod leuia sint, iecur & venosum genus respiciant, purgare oportet: nā cum officina flauæ bilis nequeat esse caput, hinc factum est, non expedire, mox à principio capitalibus (*vt ferunt*) purgationibus flauam bilem mouere & exasperare: cum euidentissimum sit, ibidem nō generari, sed à corpore transmitti, etiamsi dum caput calore immodico intemperatur, exurit que ob id commotos sibi succus, necessum sit catapotiis mox à prædicta purgatione vti. Nam catapotia, quæ bilem purgant, ob moram, & quia somni tempore adhibentur, caput euaporantia, ab ipso biliosa excrementa deducunt: cæterum id non, nisi corpore præmunito & purgato, *vt dictum est*, fieri debet. At in humoribus pituitosis longe aliter res se habet: nam præterquam quod caput omnium malorum originem arbitretur Hippocr. *in epist. ad Democr.* ipsum plurimum pituitæ generare, vel sua sponte compertum est. Quapropter frustra censeu esse, totū corpus à pituita prius expur-

1 Ex flaua bile.

2 Ex pituita.

G gare, quinimo conducibilius exsistit, capitalibus & freqoentibus purgationibus caput ipsum inanire, vt oculi aptiores ad curationem supersint. Hoc vnum tamen in his purgationibus adseruabis, nimirum, quod à principio biliosis leuia adhibeas medicamenta: nam à grauioribus facile exacerbantur, & vehementius in partem inflammatam irruunt: ob idque sat erit manna, cassia, rhabarbaro & mirobalanis vti, dummodo dissoluantur in aqua lactis. Verum si malum iam indurue- A 139
rit, non erit ab re paulo maioribus vti, vt pilulis *de rhabarbaro, aggregatiuis, aut aureis*: cæterum in pituita & melancholia, fortioribus vteris, diutiusque humorem præparabis, *vt capite de dolore capitis abunde scriptum reperies*: interim tamen scito prodesse *pilulas cochias, alephanginas, de agarico, Arabicas, diaturbith, diasena, diaphœnicon, electuarium Indum, & confectionem Hamech.*

3. Ex melancholia.

Corpore & capite sic dispositis, & redundante succo euacuato, curandum protinus est impetum humoris alio transferre: sic etenim prosunt cucurbitulæ suris, brachiis & scapulis affixæ crurum frictiones, lauacra ac ligaturæ, item & brachiorum. Quod si fluxio impetum capesserit ab aliquo suppresso fluxu, unice eodū est ipsum reuocare. & impetum hac via compescere: quare in fœminis talū inscindere, aut suras scarificare tutissimum est.

Cucurbitulæ.

Pręmunita hac via parte, & corpore immuni ab B
humorum copia & sputcitia, necessum est aggredi prouidentiam eius, quod in oculum confluxit. Integratur autem huiusmodi curatio trib⁹ omnino scopis: *Primus* quidem docet repulsoriis medicamentis, quod in oculos confluxit, pellere: *Secundus* discussoriis, quæ quod retrocedere nequiuit, per insensilē halitum digerant: *Tertius* vero eis auxiliis, quæ quod discussioni est ineptū, coctione euersioneque in puris aut lemæ naturam, malum finire possint.

Fluxioni in oculum factæ qualiter prouideatur.

Itaque inprimis collyriis medicamentis vti oportet, appellantur enim cullyria medicamenta, quæ humorem contra fluere efficiunt, quæ in oculum indita materiam ab eo repellere nata sunt: hæc autem frigida esse oportet, & parum adstringentia, nam plurimum frigida tenuit Galen. 2. *local.* & 12. *metho.* lenia itaque & mulcebris substantiæ ea esse oportet in ea affectione, cuius generatio & affluxus materiæ nondum cessauit.

Collyria, quæ & qualia esse oporteat.

Sed antequam hinc discedam, magnifacere studui, quanti periculi sit, vtcunq; & indistincte in oculorum affectionibus repellere: licet re vera nulla sit in oculis deterior pars, & ignobilior ea, quæ in ophthalmia patitur: item quia eius tunicæ conditio & natura duræ, solidæ & densæ est substantiæ, à qua postquam aliquid receptū C
habet, pellere difficilimum sit. Quinimo arbitrādum est, hoc præsidii genere in plerisque laborantium fieri *vngues* & *nubeculas*, ac reliqua vitia, quæ semel facta, non sine magna Medicorum & adstātium miratione, laborantem in cœcitatem ducunt immedicabilem. Quapropter licet à Galen. & plerisq; auctorū, passim frigida hæc & adstringentia scribantur, caute administrare oportebit: nimirum dum fluxio nondum venas ipsius tunicæ egressa est, sed ibidem adhuc manens, facile repulsu & compressione retrocedere potest, vt vsu venire solet, mox à doloris principio. Verum si, vt sors tulit, nō raro acciderit, denuo dolores exacerbari fluxione reuertēte, & adhuc quod fluxerat, in poris tunicis ipsius impactū manserit, adstringentia tenues, quia eis sæpe fiunt, *vt dictum est*, vngues & nubeculæ, vel vnius solum noctis spatio: tunc quidē ea adhibebis vel actu calida, vel cōcoctoris

Repellere in oculorū affectionib. indistincte maximi periculi est.

aut discussoriis admixta, nisi doloris vigentia actu D frigida adhibere cogaris. Itaque si sola, necessum sit, quæ repellunt, adhibere, actu calida administranda esse consulit rei natura: si vero aliis admisceantur, frigida tuto adhibebis. *Præterea*, non solum quod hucusque dictum est, tenuit indiscriminatam repellentium administrationem, ob particulæ naturam & peculiarem conditionem, sed etiam variæ sunt humorum sortes, quæ prædictorũ medicamentorũ contactum etiam subterfugiunt & tenuunt. Huius naturæ est corporis *plenitudo*, *humoru in parte contenti copia, crassities, tenuitas & dolor oculorum acerbissimus*: crassities enim medicamentis repellentibus non obsequitur, sicut neque copia: tenuitas compressionem illudit, præterlabitur, & ob id pressius in parte figitur: dolor ab adstringentibus compressa materia augetur.

Repellentia in ophthalmia caute & prudẽter adhibenda.

Denique prudenter & caute repellentia hæc adhibere conuenit, cum hæc & alia nõ minoris momenti, ex indextero eorum vsu succrescere soleant. Inquit enim Aetius *serm.* 7. *cap.* 4. pruden- E ter esse adhibenda his, qui oculos habent glaucos, vel venis scatent amplioribus: quippe hi non ferunt collyriorum frigiditatem & adstrictionem, congelescit enim oculus, & visio offenditur. Sic & Auicenna 3. *cap.* 9. inquit: *Et oportet in quantum possibile est, vt retardetur collyriorum administratio vsque ad tres dies*: & paulo infra: *Oportet vt in principio non administrentur inspissantia fortia, & quæ sunt vehementer styptica, quoniam spissant tunicas, & prohibent resolutionem, & magnificant dolorem.* Quod sane præceptum multi perperam intelligentes, arbitrantur collyria medicamenta non esse adhibenda, nisi transactis primis tribus diebus: ego autẽ censeo, solum esse adhibenda primis tribus diebus, quo tẽpore fluxio adhuc perstat in venulis, postea vero ad discussoria deuenire oportet, & collyria non debere esse admodum adstringentia ob præfata ab ipso Auicen. mala. His itaque suppositis, primo ea pendes, frigidus ne sit, an calidus, qui fluxit humor: quippe si frigidus pituitosusve fue- F rit, longe cautius & mitius repellentibus vteris, & his, quæ minus frigida sint: cuius naturæ est collyrium *de spica* roboratum succo *menthæ*, *raphani aut virgæ pastoris*. At in processu mali, maxime apparentibus signis coctionis, vtendum est emplastro *ex anetho & foliis maluæ in vino adstringente decoctis*: aut *ex meliloto & spica*, vel *ex fœnugraco & rosis in vino pariter styptico decoctis*: & pari ratione instillare oportet collyrium prædictum *de spica cum aqua meliloti aut fœnugræci*. Item perstantibus adhuc eisdem signis coctionis, ex vsu erit puluis *citrinus* (*cuius in fine capitis meminero*) *cum muccagine fœnugræci aut meliloti*: quo etiam tempore balnei vsus ac vini potus non sunt parui momenti.

1 In materia, quæ fluxit frigida.

2 In materia, quæ fluxit calida.

Cæterum si materia, quæ fluit, calida actu ve ac mordax fuerit, adhibenda sunt, quæ præter id, quod repellant, materiæ quoque acrimoniam & feruorem reprimant: cuius naturæ est *portulaca trita, intybus, viola, solatrum, aqua rosarum & myrthi, vel psyllium in eisdem infusum*, quibus addes *collyrii albi modicum*, atque in eisdem perstabis, donec lippam & la- G chrymam cessare aliquantulum compereris. Quo tempore prædictis addere oportet, quæ concoquendi & resoluendi vires habent, qualia inferius copiosius recensebo, si prius dixero, hæc veluti exempla, aduersus calidum aut frigidum fluxum sufficere: hoc vno animaduerso, quod licet fluxio sit frigidi humoris, ob contractum calorem ratione inflammationis, non vt humoris est natura, calefaciendum est, sicut in calido humore non impense refrigerandum. Sed mox à principio vtendum est his, quæ id leuiter efficiant ac dolorem sedent, & cum hoc mulcebrem reddant humoris deterrimam conditionem: quorum placuit vberem copiam scribere, vt subsit in prolixo & importuno hoc malo sufficiens præsidiorum materia. A 540

Repellentia medicamenta.

Cognita inflammationis conditione, & fluxionis etiam impetu, sat est principio repulsionis, *rosarum succus, oui liquido tenui, aqua rosacea aut plantaginis admixtus*, vel sufficit *lac muliebre aut asinæ panno prædictis succis aut liquoribus infuscato*, prius tamen modico eorum in oculũ instillato, veluti *aqua rosarum, albumen oui, muccagines psyllii, seminis citoniorum, tragacantha, lac etiam muliebre*, quo caute vteris, aut liquore aliquo sibi admixto, quo minus corrumpatur aut inflammetur: *mica* etiam *panis* aqua aut aliquo ea prædictis decoctis madida. Hũc vsum etiam præstant oculo instillata collyria *monoemera*, id est, ab vtilitate vnius diei sic appellata, quæ conficiuntur *ex sarcocolla, glauco, croco, & tragacantha cum succis aut aquis supradictis*. Post quæ omnia, aut mox factis vacuationibus, vel interim dum fiunt, ad ea, quæ dolorem leniunt, deuenire cogit doloris ipsius vigentia, quæ vel per se sola, si B omne consilium doloris immanitas ad se vertat, vel aliis admixta porriges.

Dolorem lenientia.

Prosunt probe oculis, sedãdi doloris gratia decoctum *violarum, rosarum, seminis psyllii, papaueris albi, corticis radicis mandragoræ, foliorum populi* (quæ etiam repulsio admixta sit) *salicis, rubi, myrthi & similium* (*habito semper natura humoris respectu*) quæ vires habeant repellendi simul, & leniendi dolorem.

Repellentia & lenientia simul.

Huius etiam naturæ sunt *suffitus ex fœnugraco, ouorum lutea decocta quousq; indurescant, admixto croco, & lacte mulieris, vel si causa frigidior fuerit, melle*. Probatur quoq; *lac cum panatella, vitellum oui cum lacte, pomum assum cum sacchari, item vitellũ oui cum lacte mulieris, & rosaceo simul mixtis: vel emplastrum ex luteo oui, meliloto, pane & rosaceo*. Quod si dolor fuerit ex vulnere (*& cũ hoc omni dolori prodest*) ea vsu est illa *oui albuminis pars*, quã vulgus *gallaturam* appellat, quæ (*vel pluribus ictibus*) debet plurimum conquassari, & in oculũm infundi, & mirũ in modum prodest.

Ophthalmiam a vulnere quæ curent.

Item *lana succida rosaceo & mulso imbuta, & iuxta frontem posita: portulacæ folia trita, cum peponis carne & hordeacea farina: puls similiter ex hordeacea cum mulso: viola lutea cum myrrha & croco*. C Præterea inflammationes dolorosas palpebrarum leniãt *lauri folia tenera trita cum pulte hordeacea, spongiarũ mollissimi penicilli ex mulso impositi*.

Inflammationes palpebrarum quæ leniant.

Quod si flatus dolorẽ & turgorem efficiant, fomenta & balnea proderunt, & vapor *ex milio candefacto*: stupefacientia vero cauere oportet, cerebrũ enim prope est quo maius impẽdet periculũ.

Dolorem oculorum ex flatu quæ tollant.

Sic profecto, vtriusq; indicationis gratia, vteris *oui albumine vehementer agitato*, ac detracta spuma cum decocto *papaueris albi aut aqua rosarũ, cum gossypio infuscato*, facta instillatione supra oculum. Prodest & aliud, quod recipit *muccaginis seminis psyllii, & citoniorũ extractæ in aqua papaueris ana* ℥. j. *liquoris tenuis oui* ℥. vj. *caphuræ* g̃. viij. *croci* g̃. iiij. vbi dolor vigentissimus extiterit, vtendum est (*cautè tamen & raro, vt diximus propter cerebrum*) duobus granis *opii*, sed ab

eius

eius vsu protinus decocto *meliloti tepido* oculus foueatur, quo intemperies ab opio relicta compe-

D scatur. Quod si morbus augeatur, vtendum est alio, quod recipit *cerusæ, plumbi loti cum aqua rosacea, persicaria, camphora* ℈.ß. *cum oui albumine*, fiat collyrium, quod vsus tempore lacte muliebri aut aliquo ex prædictis decoctis dissoluatur. Verum si dolor in dies augeatur, vtendũ est *collyrio albo Rhases sine opio, vel cum modico lacte mulieris dissoluto.* Adde etiam emulsionem *seminis papaueris, & psylly cum albuminis oui liquore ac* ℈.j. *coralli rubei præparati*, quæ omnia excipiantur *mica panis lacte caprillo cocta*, & oculo admove. Cauendũ tamen est, nisi vrgeotia mali coegerit, ab opiatis medicamentis: nam sæpe plus obesse visui, quàm prosint inflammationi, compertum est. Et ob id sæpius mouere studui.

Opiata visui plus obsunt quàm prosunt.

Repellentia externa.

Extra tamen adhibere oportet temporibus & fronti medicamenta, quæ repellendi vires obtineant, quæ maiorem adstrictionem sortiri possunt: ex quibus cataplasma conficies, vt ea aquis & liquoribus aut succis supradictis, & præcipue ea *albumine oui cum pulueribus santalorum, papaueris, masticchu, thuris, rosarum, gypsi, boli armeni, amyli,*

E *tragacantha*, & huius census aliis. Frons item illiniri potest *plantaginis, solani vel semperuiuy succo, albo oui, vel rosaceo oleo, vel aqua bolo armeno, & pauco aceto admixto.* Laudat etiam Galen. *lib. de facile para.* viridia vitis folia in modum cataplasmatis fronti assidue inhærentia, aut *folia myrthi seu lentisci, vel succum rubi, aut portulacæ.* Probantur etiam *limaces trita & fronti adhibita.* Cum hoc tamen scio, his non esse vtendum, nisi corpore satis euacuato. Quippe certum est, si per adstricta his medicamẽtis vasa remeare tenentur repulsi humores, impossibilem esse eorum recursum, cum viæ angustiores factæ, nullo modo capere possint prædictos succos, si vasa plena sint. Quamobrem caueto, ne simul ab oculis repellas, & temporum venas cataplasmatis, aut frigidis pharmacis adstringas. Ego etenim semper vtilius esse sum expertus his cataplasmatis vti, cum discussoria hæc ad oculos euocent, compressis fluxionis viis. Quod si vsus indigentia postulauerit, vteris hoc, quod recipit *rosarum rubearum, nymphea & violarum ana*

NOTA.

F ʒ.iij. *santalorum omnium ana* ʒ.ij. *seminis papaueris albi, corticis mali granati ana* ʒ.j. *boli armeni & myrtillorum ana* ʒ.ß. fiat puluis subtilissimus, qui cum aceto & albumine oui fiat ad modum vnguenti, fronti ac temporibus illiniendis idonei. Discutit etiam & modice adstringit, vt iam crescente malo, & transacto principio opus est, *stillatitia aqua ex fœniculo viridi contuso, syrupo myrthino, chelidonia & muccagine psylly cum saccharo rosaceo dissoluto in aqua papaueris.*

Quod si ne his quieuerit importuna affectio, cõiectabile est, plurimum adhuc humoris ea sistere in partibus affectæ parti vicinis, quod per vicina membra etiam deriuare oportet, sanguine ex-

G tracto à venis, quæ è directo caput respiciunt, vt à *venulis nasi, à vena frontis, aut syncipitis*, vel ab eis, quæ post aures & in temporibus existunt: è quibus eligenda est, quæ rubicundior tumentiorq; extiterit. Harum tamẽ scissionem caute facito, & cum perito artifice, ac non nisi reliquis præsidiis frustra tentatis, ne tibi quid deterius accidat.

Venæ sectio qua lege in ophthalmiæ reliquiis adhibenda.

Conterit etiam reliquias humoris scissa oculi ea vena, quæ est in maiori angulo: cui hirudines

Reliquias humoris in ophthalmia

affigere sæpe magni fuit momenti. Præstat & scissio eius, quæ est inter pollicem & indicem, quæ etiam in principio scissa, *vt de reliquis dictum est*, plurimum deriuãdo diuertit à parte affecta, quod iam iam fluxurum erat, & longe minus imbecillitat. Arteriarum vero sectio non temere aggredienda est sed vbi inflãmatio ea sanguine fit spirituosiori & feruido, cum graui oculi dolore & pulsatione, ac tentatis prius aliis auxiliis, vt Galen. docuit *libr. de sanguinis miss. cap. vlt. & 14. meth. ad fin.* & cucurbitulis etiam affixis scapulis & ceruici, ac superioribus brachiorum partibus, & prope humerum scarificatis, sectionem arteriarum supplere poteris. A 141

quæ contestant.

Quod si adhuc perstiterit rebellis passio, coniectabile est, ea humore aliquid esse impactum & crassius, quod repulsioni est ineptum: cuius gratia resoluentium medicamentorum nonnihil admiscere oportet, modeste tamen aut cum maiori efficacia, prout humor magis minusve calid⁹ aut frigidus fuerit: sunt autem hæc: *caro pomorũ dulcium, aqua chamæmeli decocta: vel mica panis madefacta in decocto fœnugræci aut meliloti*: vel *decoctũ ipsius fœnugræci per se solum*, quod miris laudibus extollit Galen. Qua parte monitum velim lectorem, longe præstantiorem esse huic muneri herbam ipsam probe lotam, quam semẽ quo vulgarius vtimur: est enim calidũ secundo ordine, & siccum in primo, *vt Galen. aduertit 8. simpl. cap. de Teli.* & ob id non raro exacerbari ophthalmias conspeximus: præparare enim folia tutius est, *vt Aetio placuit libr. 7. capit. 15.* Item in principiis tutia præparata repellit & digerit, præsertim muliebri lacte prius nutrita, aut oui candido dissoluta: sacculi etiam parari possunt ex eisdem herbis & rebus, qui in eodem decocto madefacti plurimum prosunt. Quæ sane tanto calidiora porriges, quanto tibi constiterit, materiam esse frigidam: nam calidam non raro discutiunt modice frigida auxilia, ob partis attemperamentum & reductionem ad antiquum statum, quod non parui momenti est nouisse. Quod si concoquere amplius fuerit in animo, *myrrham & crocum* nuper adductis medicamentis addere oporter, & balneis vti, quæ moderato calore concoquant, & nonnihil etiam digerant.

Resoluentia quando in reliquiis ophthalmiæ conterendis locum habeant.

Fœnugræci laus.

B

Verum si humorum crassorum copia in solo capite redundauerit, citra astringentium & repellentium administrationem, adhibere tantum oportet, quæ resoluendi vires habeant: qualia sunt, quæ nuper adduximus, addita etiam *theriaca*, quæ in discutiendis huiusmodi humoribus miram habet efficaciam. Quod si crassus humor aut vapor in solis oculis præfuerit, eo tempore adhibenda sunt, quæ Hippocr. præcipit, balneum nimirum & vinum, quæ nulli alteri causarum vsquam conuenire possunt, sicut fomenta, quæ huic vsui proficua sæpe experimur. In hac tamen indicatione, quæ impactum humorem resoluere docet, hoc diligenter obseruato: *Primum*, quod fronti & tẽporibus adhibeas, quæ fluxionem inhibeant, maxime cum discutientia eam non raro soleant excitare: *Secundum*, quod eadem sensim & paulatim, transacto fluxionis impetu & principio adhibeas. Sic repellentibus si affectio non quieuerit, admiscebis, quæ vires habeant modice resoluere, vt *sarcocolla nutrita in lacte mulieris* ʒ.j. addereque poteris *aqua euphrasia fœniculi & chelidonia*, quan-

C

Crassus humor in solo capite quibus resoluatur.

Si in solis oculis præfuerit, quibus resoluatur.

Resoluentia, qua lege & cautela in ophthalmia adhibenda, & quæ ea sint.

D quantum sat sit. Prodest & aquarum prędictarum aliqua in oculum instillata, vbi per noctem maduerit *in ipsa mica panis albi*: nam, *vt antea dictum est*, quæ moderati sunt caloris feruorem restinguendo, etiam modice digerunt. Eundem vsum præstabit, si admiscueris repellentibus decoctũ *chamameli, fœniculi, verbenæ, & meliloti, vel muccaginem seminis lini, fœnugraci & althea.* Parabis etiam compositum medicamentum, quod recipit *seminis fœnugraci aqua frigida loti* ℥.ij. *vel foliorum eius* m. j. fiat decoctio, cui adde *liquoris albuminis oui fortiter agitati* ℥.ij. Aliud conficies, quod recipit *florum chamameli & meliloti ana* ℥. j. *coquantur in aqua rosacea, & in* ℥.xv. *prædictæ decoctionis infunde sarcocollæ nutritæ in lacte mulieris* ʒ.j.ß. *vel tutiæ præparatæ* ʒ.j. quod si velis albumen oui addere, tanto minus adiicies, quanto morbus à principio recesserit. Verum si dolor præualuerit, & amplius vacuationibus vti non detur, tunc quidem doloris repulsionis & resolutionis gratia vteris puluere, qui recipit *sarcocollæ* ℥. v. *aloes lotæ in aqua rosarum* ʒ. j. *tragacanthi* ʒ.ß. *opy gran.* ij. misce. Quo etiam tempore ouum

Quid si dolor præualuerit, nec vacuationi amplius locus detur.

E crudum integrum, sine testa, cum *lacte muliebri* exceptum *gossypio* apponi potest, maxime si aquæ *fœniculi modicum* admiscueris: prodest & *albumen oui cum aqua rosacea & modico vino*: *item pomum assum aqua euphrasiæ, vel decocto meliloti & fœnugraci irroratum.* Vteris enim *muccagine psyllij* in principio, vbi solum repellendi mens est: *cytoniorum* in augmento: *lini & altheæ* in statu: *fœnugraci* in statu vel in augmento, si repellentibus admiscueris. Quod si prope statum aliquo ex compositis vti volueris, hoc facito, quod recipit *aquæ euphrasiæ, fœniculi & chelidoniæ ana* ℥.j. *aloes lotæ in vino albo* ʒ.j.ß *tutiæ præparatæ* ʒ.ß. *sacchari candi* ℈.ij. *syrupi rosarum siccarum* ℥.ß. fiat collyrium. Morbo autem iam in statu existente, licet nimium calorificis vtendum nõ sit, ne fluxio reuertatur, liberalius tamen vtendum est decocto *fœnugraci, chamameli, meliloti, addita sarcocolla, tutia aut croco*, vel in declinatione *aloe* ad maiorem discussionem: paratur etiam discussioni frigidorum humorum idoneum medicamentum ex vino. Pari prorsus ratione inclinante affe-

Prope statũ quæ adhibenda.

In statu quæ.

In declinatione.

F ctu, vini aliquid prædictis pharmacis addere oportebit, balneis etiam & fomentis vti. Qua in re expendendum est, in frigida materia audacius esse discutiendum, repellendumque modestius: in calida vero liberalius repellere poteris, & cautius digerere. Verum si aliquid impactum hærensque oculis apparuerit, quod digeri nullo modo possit, ex his, quæ modice concoquunt, nonnihil admiscere oportebit, qualia sunt hæc eadẽ, quæ digerunt, admixtis, quæ modicum habeant lentorem, vt calorem digerentium mitiorẽ reddant. Quem quoque vsum præstat *ouum coctum durum, calens oculo superpositum*, sicut in frigida ophthalmia fluxione restituta, præstat *vini meracioris potus*. Verum vt subsit collyriorum, quæ his vsibus proficua experimento didicimus, copia, placuit hac in parte nonnulla referre, quæ maximi fore momenti sum arbitratus, præsertim, si quis eis prudenter & caute vtatur. Cæterum, quia dictum est, frigidis fluxionibus prodesse collyrium de spica, necessum est ducere, qualiter fiat:

NOTA.

Collyria ophthalmicis doloribus proficua varia recensentur.

G recipit quidem *sarcocollæ* ʒ.v. *spicæ* ʒ.ij. *foliorum rosarum* ℥.ß. *croci* ℈.ij. *opy gran.* x. *aloes* ʒ.j. *caphuræ* ʒ.ß. *gummi Arabici, amyli, tragacanthæ ana* ʒ.j. componitur aqua pluuiali: placuit securitatis gratia, *opy* quantitatem minuere. Præterea sunt inter collyria quędam, quæ calidis opitulantur fluxionibus, alia, quæ omnibus sunt proficua, eo, quod dolorem sedent: sic primum recipit *gummi Arabici, tragacanthæ, amyli ana* ℥.ß. *cerusæ lotæ* ʒ. vj. *opy* ℈.ß. *conficiatur cum albumine oui, vel muccagine psyllij.* Aliud recipit *sarcocollæ nutritæ lacte asinino* ℥.ß. *amyli, tragacanthi ana* ʒ. iij. *opy* ℈.ß. *olibani* ʒ.j. & ß. *cerusæ lotæ* ʒ. vj. *cum muccagine seminis cytoniorum, aut fœnugraci formetur.* Aliud calidioribus fluxionibus proficuum, recipit *clymiæ primũ lotæ, postea adustæ & exstinctæ in lacte muliebri* ʒ.x. *cerusæ lotæ* ℥.j. *opy* ʒ.j. *scoriæ ferri, tragacanthi, gummi Arabici ana* ℥. ß. vniantur post scoriæ subtilem præparationem, cum *aqua pluuiali.* Aliud, quod reliquis efficacius est ad dolorem sedandum, recipit *sarcocollæ* ʒ.iij. *cerusæ* ʒ. v. *amyli, tragacanthæ, gummi Arabici ana* ʒ.ij. *croci* ʒ.j. & ß. *opy* ℈.ij. omnia præter opium conterãtur in puluerem tenuissimum: opium autem dissolue *in aqua rosarum, aut lacte mulieris*, & misce cum aliis conterendo in vase lapideo, quousque mellis compagem acquirat. Puluis autem citrinus, cuius à principio curationis frigidæ fluxionis meminimus, recipit *sarcocollæ* ℥. x. *collyrij memithæ* ℥ iij. *lycij, aloes ana* ʒ.ij. *croci* ʒ.j. & ß. *spumæ maris* ʒ.ß. terantur & misce.

A 141

B

Verum si neq; his omnibus affectio quieuerit, diuturniorq; facta fuerit, necessum est, ad maiora auxilia deuenire: quapropter si cõstiterit per externas venas fluxionẽ ferri in oculos, easdem ferro candenti inurere oportet, tribus nimirum locis: in medio videlicet frontis, qua parte vena bifurcatur, & in temporibus, cauẽtes tamen musculos tẽporales. Quod si per internas venas fluxio probatur, setonem occipitio affigere erit necessum, aut in vtroq; vel altero brachiorum fontanellam aperire, quæ fluxionem ipsam ab oculis retrahat, & reiterata purgatione, ac laborante debita victus institutione gubernato, ipsam minuat.

Ferrum candens & fontanellę quãdo locũ habeant in ophthalmia.

Caput XXIII.

De aurium dolore.

C Solet auris dolor tantum facessere negotium, vt mortem nonnunquam solus accersat, vel saltem cerebri affectus magni momenti, velut *delirium, phrenitidem, carum & apoplexiam.* Dixerat enim Celsus non sine magna ratione, aurium morbos cerebro quàm citissime communicari, oculorum vero vitia intra ipsos manere: quo fit, vt diligenter expediat eius causas, signa & medelam rimari. Cuius gratia expendere oportet, neruum illum à quinta coniugatione disseminatum, qui in dilatatam quandam planitiem in foramine auditorio degenerat, tactus & auditus obtinere rationem, esseq; harum actionum instrumentum, etiamsi tactus à ramusculis eiusdem nerui per eandem partem disseminatis prodeat. Quo fit, vt lædatur sæpe sensus auditus citra læsionem tactus & econtra. Quamobrem duplex erit symptomatum genus ad hanc partem pertinens: *Primum*, quatenus est auditus instrumentum: *secundum*, quatenus tactui inseruit, in quo acerbissimos lethalesque concitat dolores: quo tempore symptoma erit prodiens à morbo in intemperie vel soluta vnitate.

Auriũ morbi cerebro citissime communicãtur.

Auditui & tactui idem neruus seruit: lædi tamen potest sensus auditus sine læsione tactus.

D

Verum quia ea, quæ vel distemperant, vel continuum soluunt, & rursus partes, quæ in aure dolent,

Aurium doloris differentiæ & ratio.

lent, non sunt vnius naturæ & conditionis, ob id profectò doloris quoque natura non vna est, sed multiplex. Quippe vel punctorius est dolor, vel stimulans, vel tensiuus, grauis aut pulsatilis: quas sane differentias sortitur, vel ea natura caussæ, *vt dictum est*, vel ea partis affectę intra aurē conditione. Nam vel neruus ipse oblæditur, vel mēbranarum, quę ipsum inuoluunt, aliqua, vel tunica quędam, qua officula, quæ meatum auditorium constituunt, extrinsecus obteguntur: quæ quidem omnia, licet curandi vniuersalem rationem non euarient, requirunt tamē in artifice maiorē vel minorem prouidentiam, prout magis vel minus ea, quàm alia, facessit negotium, aut periculum.

E

Aurium doloris caussæ.

Sic quoque caussæ natura prædictam differentiam fabrefacere potest, cum constet, hoc malum fieri posse multis de caussis: nimirū ab inflammatione eiusdem nerui, aut alicuius partis intra aurem existentis, nonnunquam à nuda distemperie calida aut frigida, sæpe à flatuosa substantia, sæpissime ab humoribus calidis aut frigidis, qui vtraque ratione dolorem inferant: frequenter tamen à re aliqua externa veluti aqua, puluere aut lapillo aliquo, etiam aliquando à pure, quod ex rupto abscessu ea aure prorumpit.

Considerabis etiam, fiat ne per consensum, vt sæpe accidit, à toto corpore, sicut per crisim, vel per febres, aut à parte aliqua, velut ventriculo, aut vtero. Hæ enim sunt caussæ, quibus dolor in aure excitatur, iuxta quarū varietatem licet etiam medendi rationem variam scribere. Sed in caussarum enumeratione consideratione dignum est, quanam ratione Galen. nor Græcorum aliquis, nullam caloris fecerit mentionem, cum Arabes omnes eam frequenter memorauerint inter caussas, quinimo Hippocr. 3. *Aphor.* inter morbos æstatis recenset dolorem auris. In qua re statuendum est, calorem per se raro dolorem concitare in hac parte, nisi prius moueat ac liquet cerebri pituitam, ac euocet ad caput bilem, quibus necessum est prædictam partem dolere.

Calor verū caussa doloris aurium.

F

Aurium dolor quibus signis innotescat.

Prædictarum vero caussarum cognitionē signis ediscere oportet. Est tamen dignotio inflammationis facilis, nam præter febrem, quam semper habet comitem, pars compressionem quandam persentit, calorem ingentem, dolorem pulsatiuum, ruborem auris & partium vicinarum, grauitatem capitis, plenitudinem venarum illius partis & oculorum cum graui auditione. Si vero calor caussa sit citra affluxum materiæ, ex capitis leuitate, calore, & rubore partis facile dignosces: sicuti si frigiditas ea pallore faciei & dolore graui ac remissiuri. Si vero cum affluxu crassi humoris distemperies fuerit, hæc omnia aderunt cum capitis grauitate, venarum tensione & rubore atq;

G

graui auditu: ac si humor fuerit acris & mordax, cum sensu exulcerationis. Verum si flatuosa substantia mali caussa fuerit, dolor acutior erit, sed tensiuus citra plenitudinem aut grauitatem: hoc tamen vnum peculiare obtinens, quod per interualla repetat: nam vt à crassa materia flatus eleuatur, & caloris actione discutitur, ita dolores exacerbantur, & quiescunt cum auditus perspicuitate. Verum si pus acre & mordax caussa fuerit doloris, ipsum profluens se ostendet, sicut externam caussam ea [illegible]stentium & laborantis relatione facile perdiscere poteris: sic ex vitio nerui auditorii prouenire competies, eo quod auditus quoq; lædatur, ac sæpe vel caput compatiatur, vel vnum aut plures ex reliquis sensibus internis aut externis: reliquarum vero partium læsione non ita res se habet, ni plurimum affectio crescat.

A 143

Aurium doloris præsagium.

Est tam sæua huius mali conditio, vt si cum febre sit, & vehementer affligat, periculum afferat delirii, aut aliquorum affectuum, quos antea recensuimus, vel mortis. Nam minores natu septimo die aut citius ab hoc morbo intetimuntur. natu vero maiores tardius, febres enim ac delirium minus eos infestant, & aures eis ob id antea suppurantur, sed per has ætates morborum recidiuæ euenientes plurimos interimunt, vt Hippocr. refert 3. *prognost.* licet antea dixerit absolute pronuncians. Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii & mortis imminet. Itaq; constat, siue iuuenibus, siue reliquis alterius ætatis contingat, æque grauissimū & maxime periculo obnoxium esse: nam iuuenibus calida & acuta cerebri pathemata subsequutura timemus, senibus vero siderationem, pueris quidem conuulsionem & alia lethalia accidentia, æquale his omnibus periculum exstans: aliis ob immodicum calorem, aliis quidem ob ingentem obstructionem, reliquis vero ob imbecillam partium facultatē. Qualiter vero his potius, quàm illis ab Hippoc. lethalis censeatur prædictus aurium dolor, parte primo loco adducta, expendendum nunc est, cum constet senes parum, aut nihil caussis hunc morbum facientibus resistere, præterquam quod dissimilior est illis hic morbus. Quibus rationibus suffragatur Gal. 7. *aphorism.* 41. dicens: *Omnia mala peiora fiunt propter ætatis imbecillitatem.* Item 2. *prognost.* 69. statuit, *in nullo morbo senes magis, quàm natu minores conualescere, nedum posse eorum tumorem suppurare.* Verum si quis rem hanc diligentius consideret, reperiet, solum esse virium robur expendendum, non quidem annorum numerum, vt optime Galen. *in commento* expendit: quibus æqualibus periculosior erit dolor in iuuenibus ob grauitatem accidentium, ob agilitatem materiæ & sæuitiam ea his prodeuntem: ac senes habent correpugnantes humores, & frigidam naturam, quibus, si adsit æquale virium robur, longe minus periclitantur, potius quidem ea hoc accidenti, quàm quod affectus non sit eiusdem periculi ac in iuuenibus. Præter quam quod senibus minus infestant febres ac delirium, quæ solent maius periculum accersere, quia prius suppurantur, quàm in delirium affectio commigret. nam minores natu ob dicta accidentia, ante suppurationem commoriuntur.

B

C

Aurium dolor cur in iuuenibus periculosior quam in senibus.

Aurium dolorem curandi ratio.

His præmissis fundamentis, vniuersa medendi ratio tribus tantum capitibus constat: *primum* sane docet in omnibus caussis dolorem sedare: *secundum* caussam auferre: *tertium* vero, si quid vitii in aure superest, demere & corrigere. Prima igitur methodos hoc habet proprium & peculiare, vt omnibus caussis dolorem inferentibus, consimilem rationem sedandi dolorem doceat: nam mitigatio doloris leuem recipit à caussa differentiam, à doloris quidem vehementia maximam, à particula vero affecta aliquam. Sic enim à quauis caussa oriatur dolor, mitigari desiderat, per lenientia tamen medicamenta: nam licet auditorius meatus possit vehementia sustinere, dum dolet,

D

let, vt *acetum*, mitigari tamen expostulat per ea, quæ lenia sunt, & temperata (*meatus enim hic in aditu vehementia perfert, vt Galenus dixerat, verum dum ad interna peruenerint, ob dura membrana & nerui vicinitatem, medicamenta vehementia vereri omnino oportet*) nam ab his, in quibus aliqua qualitas excedit, facile exacerbatur: præstat enim prius dolorem lenire, quo facilius laborans auxilia perferre possit: quippe si eisdem & dolore vires conteras, initium non est, si grauiorem reddas affectum. Quod si inualescat amplius malum, ad narcotica deuenies, seruato in hac re Auic. consilio 4.3.*cap*.8. dicentis: *Oportet vt postponantur narcotica vsque quo timeatur syncopis, & proprie cum fuerint humores frigidi nocent eis valde, & post eorum vsum administra castoreum*. In qua re Galen. commendauit antiquorum sententiam, qui, vt fugerent hæc damna, *opio* vtebantur *torrefacto*, quo facilius frangeretur eius efficacia. Verum quia plus iusto retunditur vi ignis eius potentia, ob id idem Galen. commendauit huic vsui mixtionem eius cum *castoreo*, quo excessus facilius & securius corrigitur: vtcunque tamen sit, tutius esse arbitror *opio*, quàm rarissime, aut maxime correcto in capitis affectibus vti.

Medicamẽta vehementiora in aurium doloribus vitanda.

Aurium dolorem quæ sedent ac leniant.

E

Opiũ in aurium dolore cum castoreo miscendum.

Cum hoc tamen omni arte studendum est, dolorem sedare: quem vsum securius præstat in huiusmodi doloribus succus *rutæ cum sanguine anguillæ: succus roris marini cum oleo rosaceo & sapone, adeps pulmonis vulpis auri admotus*. Idem præstat *spolium serpẽtis oleo feruefactum*. Item decoctum *cochleæ factum oleo amygdalarum dulcium, medulla etiam crurum porci*. Sedat item dolorem, & inflammationem compescit id, quod recipit *olei violarum* ℥.iiij. *muccaginis seminis psyllij, & radicis althææ extracta cum lacte, aut iure pulli, vel aqua hordei* ℥.j. *medulla crurum vituli* ℥.ß. *fiat linimentum*. Præstat & inungere autem extrinsecus *oleo papaueris*, aut in aurem infundere *muccaginem fœnugræci, seminis lini, cytoniorũ, aut psyllij*, cum aliquo ex prædictis oleis, aut pinguedinibus: item *lac muliebre calidum ab vbere, oleum de semine cucurbitæ, amygdalarum dulcium, sesaminum, & axungia anatis recens*, & alia etiam, quæ huius naturæ sunt, & plurimum præstare noscimus, modo causa sit inflammatio, modo flatus aut distemperies quævis ex supra dictis. Quod si hæc omnia prodesse non videantur, consultissimum est laboranti iuxta somni horam ℈.ß. *aut* j. *philonij Persici* præbere, aut si putum profuerit ℨ.ß.

F

Secunda methodus docet, sedata doloris vehementia, aut mox à mali principio, aduersus causas pugnare his præsidiis, quæ è directo caussæ sint contraria. Quippe in calida intemperie vtendum est *albumine oui, lacte mulieris solo, aut cum gustulo succi solatri vel coriandri viridis, succo granatorum cum oleo rosaceo, vel oleo lumbricorum, aut solo rosaceo*. Quod si frigidam constiterit esse intemperiem, eamque nudam, tunc quidem valet *castorei modicum cum oleo*, aut (vt Scribonius refert) *piceis flore*: in quem vsum commendauit Zoarus *oleum de vitellis ouorum*, & Rabi Moses 22. *aphorismorum*, *oleum de semine cannabis*: item Galenus *oleum rutaceum, chamæmelinum, costinum, cum succo origani, aut lacte mulieris*: nec non & *succum cœpæ cum adipe anserino, aut cum oleo amygdalarum dulcium, pipere & castoreo, aut euphorbio*. Prosunt & euaporationes ex decocto *absynthij, chamæmeli & origani*. Verum si flatus (*vt sæpe assolet*) huic causæ & affectioni adiungatur, prædicta addere oportet, quæ flatus discutiunt, *vt oleum anysorum, liliorum cum assa fœtida*. Cui vsui vtilissimum est id præsidium, quod recipit *corticem cepæ, & inde proiice olei chamæmeli* ℨ.iij. *pulueris anysi* ℈.j. *piperis albi* ℈.ß. in igne permittantur feruere, donec oleum absumatur, postea contundantur omnia, & expressi succi modicum in aurem proiicito. Hippocrates vero 2.*popul. parte* 6. encurbitam apponi iubet, licet aliquibus difficile videatur. Sic profecto in inflammatione, quia humor cõfluit cum sanguine per venas, triplicia succrescunt auxiliorum genera. *Primum*, quod copiam humoris deponat, sanguinis detractione ex brachio eiusdem lateris, & ex communi vena primo, *vt paulo inferius referam*. verum si menses, vel hæmorrhoides nuper suppressæ sint, ex talo: cæterum, si iam diu præfuerit suppressio, ita vt plenitudo subsit in corpore, ab ea vena primo sanguinem detrahes, quæ citius plenitudinem demat, & mox ab ea, quę è directo partis affectæ totum corpus respiciat, qualis media est. Cæterum, quia coniectabile est, maiorem plenitudinis copiam adesse in superioribus partibus, tundenda est vena, quæ è directo caput respicit, qualis humeraria est, qua parte magis caput euacuet, si doloris vrgentia id poposcerit, etiamsi plenitudo in vniuerso subsit corpore. Quippe tunc sanguinis detractio vicem anodyni supplet, cum ratio doloris sit soluta vnitas, quam concitat distensio à nimia copia facta. Quam equidem demes protinus sanguine misso à proximiori parte: quapropter censeo Hippocr. dixisse, in doloribus proximum ventrem aperire. Secundum auxilii genus docet contrarium motum ei, quem exsequitur humor, teotare, adhibitis frictionibus crurum & brachiorũ, cucurbitulis & ligaturis, nec non & hirudinibus ano affixis. Tertium genus curandi docet, siquidem rationi videtur consonum, aliquid humoris iam esse in venis affectę partis & ei proximis delapsum, repellentibus auxiliis vti, quibus quod mox fluxurũ est, repellitur, & etiam aliquid eius, quod adhuc in parte continetur. Atqui licet indistinctè repellentibus vtantur scriptores, consulit tamen partis naturæ decretum Herculani 9.*ad Almansorem* exsequi: inquit enim, *Antequam fiat repercussio, obseruentur hæc: Non sit materia criticè expulsa, non venenosa, non sit furiosa, non plurima, non immediatè à cerebro expulsa, non valde tenax & crassa, non paulatim congesta, non fluxa ad partem extrinsecam auris: quippe hæc omnia repellentium vsum interdicunt, præterquam quod ad cerebrum repellere non caret suspectione*. Quapropter vbi his vti opus est, ea esse idonea censemus, quæ non adstringant aut nimium refrigerent, sed iuxta naturam humoris defluxi, ac ne prolapsus humor in cerebrum grauius efficiat malum. *Sunt* autem hæc, *muliebre lac, oleum rosaceum, succus auriculæ muris, & succus ramẽtorum cucurbitæ cum modicissimo aceto*, quibus vtendum est per duos, vel tres dies, in quibus experiri oportet alia, si hæc non profuerint: quale est, quod ex *oleo rosaceo & aceto conficitur* vbi ferbuerint ad consumptionem aceti. Præstant & collyria alba cum *lacte dissoluta*, vel si dolor nimium vrgeat, *olei papaueris & violacei modicum* infundes. Verum nisi vigens fuerit doloris & fluxus ratio, caute, raro, aut nunquam repulsoriis vteris: quippe Galen. .localium solum autus est vti mitigatoriis, aut narconcis,

Aurium doloris causas quæ auferant.

G

144 A

Auris inflammationem tria tollunt.

B

1. Sanguinis missio.

2. Frictiones crurum. &c.

3. Repellentia.

C

Repellentia in aurium dolore [illegible]rge adhibenda, & quæ.

D

Quando adhibenda.

non

[illegible] repellentibus: quamobrem sat est prædictis vti, absit ingentia & vere repellentia cauendo: [illegible] parua fuerit inflammatio: in qua cum humoris sit parua quantitas, nullum oportet vereri in cerebro malum: & hac lege licet intelligere Galen. dum variam profert de hoc re sententiam, vt 2. *de locis & de facile para.* vbi oxyrrhodinis vti iubet, cæterum non in magnis inflammationibus.

Aurium doloris suppurationem quæ accersant.

Quod si morbum iam augeri comperias, & suppurationem minari, admiscere oportet prædictis ea, quæ emolliendi vires habeant, velut est *mucilago seminum cytoniorum, fœnugraci, seminis lini, & seminis althea, cum medulla crurum vituli & butyro* quæ sane omnia, demptis repellentibus, suppura-E tionem quoque tentabunt. Verum si constiterit, inflammationi esse admixtos frigidos humores,

Aurium inflammationis cum frigido hum. cura.

præterquam quod nullis, aut leuissimis repellentibus vtendum est, suppurationem accersunt ceratum *æsypi Auicenna*: vel sic medicamentum conficies: Excipe *adipis gallina, butyri loti, olei liliorum, æsypi ana* q.s. fiat ceratum cum *modica cera* (*ego tamen nulla vterer, ne intra aurem concresceret*) quod tepidum in aurem infunde: præstat & liquor assatæ carnis, vt multi ferunt. Sed exterius emplastrum appones, quod recipit *bdelly, adipis caprilli ana* ℥. ij. *farina, fœnugraci, & seminis lini, radicis althea, & lily ana* ℥. ß. *chamameli & meliloti ana* .j. *croci* ℥. j. *vitellum oui, chamamelum, melilotum, & radices althea* & lilii coquantur & contundantur, ac bdellium in eadem aqua dissolues, & addes *olei sesamini & butyri ana* ℥. ij. & fiat emplastrum: obrupto etenim tumore, pus abstergendum est *melle rosaceo, & syrupo rosarum cum decocto hordei, vel succo mercurialis, absyathy & lupinorum, vel oxymelite ex decocto foliorum oleastri cum albumine & melle*: i-F tem præstat *decoctum foliorum salicis & agrimonia.* Præstat & Galeni medicamentum ex ferri scoria confectum 9. *simpl.* ab eodem scriptum.

Aurium dolor ex frigido affluxu qualiter curetur.

Verum si ex frigidi humoris affluxu dolor suboriatur, primo considerabis, à quanam caussa principium traxerit defluxio, vt iuxta ipsius vim & naturam affectioni prouideas. Prodit enim aliquando à Meridionalibus ventis, quæ caput replent: item à sole hyberno post pluuias, maxime si præcesserit victus vaporosi vius, quæ omnia ex interrogatione facile venaberis: accedit enim his semper capitis cum frigore grauitas, vel post calorem externum horripilatio, quæ signum fri-

Præparatio.

gidi humoris exsistit. Quibus cognitis, siue fluxio sit antiqua & nouiter ex occasione excitata, siue nouiter ingruens, post institutionem victus calidioris & extenuantis (*qualem sæpe scripsimus*) ad G purgationem humores frigidos & crassos protinus parabis (*nisi adeo malum vrgeat, quod cogaris mox purgatione vti, vel loco eius acrioribus clysmatis*) *rhodomelle, syrupo radicum, de bisantiis, stœchados, & oxymelite.*

Purgatio.

A quibus eam purgationem institues, quæ primo totum corpus ab exspurcitia pituitosi succi liberet, vt fieri *syrupo ex infusionibus Persicis cum agarico, vel ex melle Persico & infusione foliorum sena, aut ex li[illegible]ico Mechoacano cum iure pulli.* Protinus ve-

145 A ro caput ip[s]um purgabis his, quæ plurimum non turbent quapropter cauendum erit ab his, *qua sternutamenta mouent* sat enim est, post purgationem vti pilulis confectis *ex agarico, hiera simplici, pilulis mastychinis & Arabicis, aut pilulis alephanginis, cochiis, Arabicis, sine quibus, aut therebynthina abietis & pul-uere hiera.*

Masticatoria.

Postmodum vero oportunum est masticatoriis vti, quibus, si quid post purgationem adhuc superest in capite, extrahatur, sicuti errhinis & apophlegmatismis.

Fotus.

Post quæ capiti adhibenda sunt, quæ reliquias coniectant, vt fotus *vini decoctionis ligni sancti, corticis eius smilacis aspera cineris sarmentorum & lignorum lauri.*

Sacculi.

Item sacculos ex pulueribus *cimini, florum stœchados, maioranæ, florum sambuci, coriandri præparati, ligni aloes, & aliorum huius potentia.* Prodest *theriaca, vel mithridatii vsus, aut confectionis de hyacintho*: eundem vsum præstant *dianysum, diaciminon, diambra, vel radix angelica sacharo condita.*

Auricularia medicamenta.

Quibus factis ad auricularia medicamenta deueniendum esse consulit affectus natura, cum reliquum sit coniicere, aliquid adhuc superesse in particula affecta, quod resolutionem expostulet, haud secus, quàm id, B quod præfuerat in capite, & in toto corpore expostulabat. Sunt autem huiusmodi auxilia in frigida caussa, veluti *decoctum aut oleum sampsuci, foliorum lauri, absynthy, alliorum, pulegy, mentha,* & vt Galenus refert, his addere oportet. *succum porri, aut oleum ex cœpis sub cineribus fernefactis, origanum cum melle, fel ouinum cum oleo amygdalarum dulcium, vel succum porri, oleum laurinum, rutaceum, & adipem vulpinum,* quem mille laudibus extollunt auctores: item *oleum vetus cum styrace, cum cinnamomo, cum modico castoreo.*

Aurium doloris ex humore biliosa cura.

Verum si mali caussa fuerit humoris biliosi aliquid, pari lege curari debet huiusmodi affectus, ac docuimus dolorem capitis curare ab eisdem caussis, modo ex flatu, modo ex quauis alia caussa affectio prodeat: prodest tamen *oui candidum cum lacte infusum, oleum amygdalarum dulcium cum lacte, succus coriandri modicus, cum quatrupla lactis muliebris parte.*

Aurium doloris reliquiæ quibus tollantur.

Tertia & vltima medendi ratio docet absumere reliquias eius, quod adhuc in auribus superest. C Quod si pus fuerit ex rupto abscessu, abstergentibus vti oportet, quale est dilutum *ex aqua hordei & melle rosaceo* (dummodo omnibus abstergentibus admisceas, quæ retundendi acrimoniam puris vires obtineant. velut est *lotura amyli, farina volatilis, & præsertim farina hordei, cum succo aut decocto cucurbitarum*) abstergit enim decoctum *lupinorum cum sacharo, aut aqua saccharata ex decoctione liquiritia.* Conterere vero aliorum humorum reliquias & facile est, & capitibus superioribus abunde est dictum: sed si ex flatu vel frigida caussa aliquid supersit, tunc quidem his vtendum est, quæ vires habeant, quod impactum exsistit, digerere, ac flatus simul discutere. Huius enim naturæ est *oleum amygdalarum dulcium*, in quo ferbuerit *cuminum semen, ruta, anethi, aut flores stœchados, vel maiorana*, decoques in *oleo sesamino, additis pinguedinibus anatis, gallina, cuniculi & vulpis.* Præstat insuper in vehementiori frigiditate, prædictis addere *porri succum cum melle, aut origani pul-D uerem cum melle*: benefacit adhuc in vehementioribus aurium doloribus ex eadem caussa, *fel caprinum cum succo porri, vel oleum scorpionum cum adipe vulpis*: item vinum, in quo exuuium serpentis ferbuerit, superposito cataplasmate ex *cæpa decocta, & cum adipe anseris pistata.* Iuuat & euaporatio *ex oleo calido*, item *ex decocto absynthy, meliloti, florum chamameli & stœchados, amaraci & origani.* Verum si antiquus fuerit dolor, præstat

oleum, in quo euphorbium, piper, caſtoreum & parum galliæ muſcatæ ferbuerint. Item ſi obſtructio præſtiterit, ex vſu eſt *oleum ex raphano cum felle capræ & ſucco cucumeris agreſtis:* præſtat & emplaſtrum *ex fœnugræco cocto in ſextario:* item *radix cucumeris, veratri, aut ariſtolochia in aliquo ex prædictis oleis decocta, & in aurem immiſſa,* quæ præſtat digerendo, detergendo, aperiendoque, quod obſtructum eſt. Si vero flatus mali cauſſa ſint, euaporationibus potius vtendum eſt, veluti quæ fit ex decocto *œſipi, ſtœchados*
E *& ſimilium in aceto: item ſacculus ex ſale, milio, anyſo, betonica, cumino, & reliquis huius naturæ.* Valet & oleum irinum in cœpa excauata feruefactum cum modico *piperis, aſſa fœtida, zingiberis & ſambuci* expreſſum, & in aurem inſtillatum: valet & ſuccus rutæ *cum melle, & ℥.j. caſtorei.* Idem beneficium præſtat *cucurbita auri admota,* cuius loco extrinſecus auri appunes *lanam nardino, vel ſpicato vnguento imbutam, cum modica theriaca aut mithridato, vel puluere ſeminis angelicæ.* Quod ſi dolor ſit cum pulſatione, iuuat vapor decoctionis abſynthii, aquæ decoctionis acetoſæ cum ſucco acori: né vapor *olei roſacei per ſe, vel cum radicis aſphodeli decocto:* præſtat & aliud cum adipe *anſeris, ſuccus cucurbitæ cum oleo roſaceo & croco, gallia cum oleo de ben, aut ſeminis cucurbitæ, ſuccus granorum mali granati cum melle:* aut ſi dolor vrgentiſſimus fuerit, *ſuccus lactucæ, aut huſquiami in parua copia cum oleo irino.* Quod
F ſi copioſiora libuerit adhibere auxilia, leges *tomum 2. noſtrorum operum, capit. de calefaciendo & refrigerando capite,* in quo vtilia & multa huic munera apta reperies.

Aurium dolor ſi habitum contraxerit, curatur fontanellis & balneis.

Verum ſi his omnibus conſtiterit affectionem non ceſſare, coniectandum eſt, aut malum eſſe iam in capite firmatum, vel vniuerſum corpus male affectum capiti ſua vitia præſtare. Si primum (*quod dignoſces eo, quod ex facili occaſione caput in huiuſmodi dolorem inferatur*) neceſſum erit ad conterendum prædictum capitis habitum & vt facilius expurgetur, quod habituale illud intemperamentum indies generat, quod ex leui cauſſa caput in dolorem auris prorumpit, iuxta occipitium ſetonem affigere, aut fontanellam in alteru brachiorum aperire. Quod ſi corpus vniuerſum huic malo conſentiat, neceſſum eſt, ad balnea naturalia & ſulphurea confugere, vel ad ſudationes *ex ligno Guaiaco, ſmilace aut china.*

Capvt XXIV.

G
De tinnitu, aurium ſurditate, & graui auditu.

Aurium læſio triplex.

VELVTI in cæteris potentiis humani corporis accidere dictum eſt, ita protſus in audiendi facultate triplex læſionis genus ſubortur: *primum,* quo audiendi potentia viciatur: *ſecundum,* quo imminuitur: *tertium* vero quo ex toto aufertur. Omnes tamen vitio vnius aut plurium ex tribus partibus cerebri, vel partium, quæ huic miniſterio intra aurem exiſtentium ſubſeruiunt, oriuntur, (vt ſtatuit Galenus 1. *de cauſ. ſymptomat.*) nerui
146 A auditorii, & forſan aëris naturaliter intra ipſius foramiuula contenti: quippe hunc arbitratus eſt Galenus præcipuum eſſe auditus inſtrumentum, humori cryſtallino in oculis ſimilimum: nam ea pars exiſtimatur ab eo princeps in quouis ſenſorio, quæ exactam impreſſionem ſenſilis excipit, & ob id præter extremitatem nerui dilatati, addere oportet hunc aërem ſpiritnoſum in auditu. nam cum ſenſatio includat impreſſionem paſſiuam, & agnitionem impreſſionis ad paſſionem ipſam, ſufficit ſimilitudo in paſſo cum viribus animæ, quæ mandantur vehiculo nerui & ſpiritus, vt placuit Galen. 7. *de placitis, cap.* 16. Sic auditio nil aliud eſt, vt ex Ariſtot. conſtat 2. *de anima, & lib. de ſen. & ſen.* quàm perceptio ſonorum externorum, quæ fit, cum aër externus percuſſus labyrinthos, & gyros aurium ingreditur, donec perueniat ad aërem illum implantatum in prædicto neruo dilatato, qui percuſſus ab externo, dum percuſſionem ad animam mittit (vt ait Plato) fit auditus. Nec eſt in-

Aer ſpiritnoſus aurium aut manet eſt.

Auditio quid.

Aer ſpiritnoſus aurium innatus eſt.

B
conueniens, ſi dixeris, aërem illum eſſe animatum, vt oculi humores, quo commodius poſſis ipſum conſtituere proximum audiendi organum. Quę omnia conſiderabis, ſiue tinnitus ſuccreſcat, ſiue ſurditas, ſiue grauis auditio. Nam vtcunque ſit, moleſtiſſima eſt auditus affectio, vt quæ viſa ſit longe magis homines demeniare, quàm viſus defectus: quantumuis dictum ſit ab Ariſtot. *lib. de ſen. & ſen.* viſum ad prudentiam conferre, cum cæcos prudentiſſimos non paucos conſpexerimus, ſurdos vero pauciſſimos: & ob id cenſeo Theophraſtum dixiſſe *lib. de ſen.* auditum magis ad rationem accedere, quàm ad affectus. His ſuppoſitis, ſtatuendum eſt, auditum lædi cauſa vniuſcuiuſque prædictarum partium, nimirū, cerebri ipſius, vel nerui & aëris ſpiritnoſi ibidem exiſtentis: aut vltimo læſione alicuius partis tantum auditus organum conſtruentis: vtcunque tamen ſit, læſio fieri poteſt vno è tribus modis, videlic. quod homo praue audiat, vel diminute, vel quod nihil audiat. *Primum* etenim appellamus *tinnitum aurium, ſibilum, ſeu rugitum. Secundum grauem auditum:* & *tertium ſurditatem:* quorum omnium hac in parte ſeorſim meminiſſe placuit, initio ſumpto ab aurium tinnitu, vt qui frequentius accidat, & præludium exſiſtat maiorum malorum.

Aures quot modis lædantur.

C

De aurium tinnitu.

De tinnitu enim primo ſciendum eſt, *quanam ratione fieri poſſit, & à quibus cauſis ſuboriatur, & quibus dignoſcatur ſignis quænam cauſſarum,* ac rurſus, *qua methodo curari poſſit:* ſunt enim hæc omnia neceſſaria: quia licet leuis affectio primo acceſſu appareat, niſi grandiori diligentia præueniatur, in grauem auditum & in incurabilem ſurditatem commigrat. Circa primum noſſe oportet, ſimilem eſſe huiuſmodi affectionem ei, quæ circa oculos ſuborta, *ſuffuſio* nuncupatur: nam quemadmodum, qui ſuffuſionem per conſenſum, aut eius primam ſpeciem, ſeu incipientem patitur, exiſtimat, ſe extra oculos muſcas & pulices videre, & fruſtra eas conatur capere: pari ratione, qui tinnitum patitur, exiſtimat ſe ſonitum quendam re-

Aurium tinnitus ſuffuſioni ſimilis.

uera audire, cum falſo id imaginetur: vtriuſque tamen ſymptomatis ratio eſt, quia obiectum ag-
D greditur potentia citra debitum medium: cum enim per interiorem regionem halitus ad oculos peruenerint pariunt quidem viſionem, ſed falſam. Pari quoq; lege ſi halituoſa aërea ve ſubſtantia intrinſecus neruū auditorium pertingat, nihil mirum, ſi falſam ſoni imaginem repræſentet: qua ratione Auenhoius 4. *coll.* 48. appellauit *auditum phantaſticum,* & Alarabius *aurium tonitruum* nam conſimilem ſolet neruus ab externo aëre pati alterationem, ſed reuera ſonitus non eſt, ſiquidem

oeque

neque [illegible] res, quæ sonitum edere habeant, neque per conueniens medium, qualis externus aër existit. Certum enim est, soni species per aërem, quasi per medium, auditus organum attingere: & ob id, vt ex Aristot. constat, & ex Hippoc. *libr. de locis in ho. & libr. de carnibus*, aër quidam congenitus est in auris cauitate, qui sane non motus, sed quietus manens, sonos omnes externos percipere potest, vt humor crystallinus colorũ expers,

E omnium colorum species sentire habet. Quare vero manu super aurem positæ tinnitus percipiatur, non facile est dirimere. In qua re sat est scire id fieri, quia aër externus, quo plenæ sunt cauitates aurium, naturali impulsu exitum quærens motum efficit, quod aure obturata tinnitus ille percipiatur. In qua re censeo, neruum illum à Galeno assignatum ex quinta ortum coniugatione, in propriis porositatibus prædicto aëre simul cum animali spiritu plenum existere, & hac lege fieri aptum auditus instrumentum: quo fit, vt vtraque opinio vnius sit rationis, si, vt Galen⁹ explicat, intelligatur. Qui sane aër cõgenitus, si quietus maneat, omnes externi aëris motiones prompte excipiet, vnde commode sensatio fiet: sin autem aliqua occasione moueatur atq; agitetur, vel cum ipso animales quoque spiritus, necessum est motum quendam & proprium sentire, extraneum vero minime: haud secus, quàm aqueo humori oculorum accidit, qui vbi alieno colore alteratur: omnia eiusdem coloris cerni cogit: si vero proprio colore solum sit affectus, qualia omnia sunt,

Aurium tinnitus cur manu super aurem posita non percipiatur.

Aurium tinnitus qua ratione fiat.

F percipit: itaque etiamsi à nullo externo prædictus aër moueatur, cum in seipso motum aliqua caussa obtineat, perpetuo se sonos externos sentire existimat homo. Deniq; cum huiusmodi neruus aëre plenus, qui totale est huius ministerii instrumentum, à flatuosa aliqua substantia intrinsecus percutitur, aut alteratur validius, quàm ferre possit, ita vt exitum non habeat, per aurium anfractus sese insinuat, atq; occurriens huic neruo auditorio, ac membranæ, quæ ex ipso dilatato fit, in qua aër continetur, & à prædictis rebus illiditur, sonitus seu strepitus, aut tinnitus efficitur, falsa quidem sonitus repræsentatio. Quod sane symptoma est in genere noxæ functionis deprauatæ sensus auditus: sentit enim facultas id, quod reuera non est, & propterea eius actio deprauata dicitur. In qua quidem affectione, meatum auditorium lędi certum est, idque maxime in ea parte vbi dilatatus neruus desinit, quo & ipse sensus audiendi, mini-

G sterio spiritus animalis & aëreæ substantiæ in porositatibus eiusdem nerui inclusæ, perficitur. Neque vnum sequitur prædictum symptoma morbi genus, sed varia, iuxta caussæ symptoma hoc excitantis, & naturam & operandi modum.

Caussæ vero, quæ hunc affectum concitant, sunt quidem abditæ & scitu pulchræ, quas breui quadam methodo complecti est in animo. Triplex enim eius caussa colligitur ex Hippocrate *2. acutor.* Vna quidem à bile in venis feruente: Altera e ventriculo: Tertia vero ex ipso capite. Sed

Aurium tinnitus quibus suboriatur caussis.

147 A primis duabus [illegible] missis, quæ communẽ cum ventriculo affectu, aut febribus, vel bilis feruentis vbertate [illegible] nem habent, de tertia altius differendum est [illegible] aut prodit ab immodica eiusdem sen [illegible] acrimonia & perspicuitate, quæ facile persentiscit & alteratur à rebus, quæ

1. Ab immodica sensus auditorii acrimonia.

alioqui difficulter auditu percipi ab aliis possunt: quo fit, vt etiam ab his, quæ intra idem corpus mouentur, tinnitus persentiatur. Siquidem plerumque ad aures peruenit è corpore, quantumuis sanum appareat, aliquis vapor, qui intra ipsas moueatur, efficiatque insensibilem motum ac rugitum, quem profecto non percipiunt corpora sana, ea vero, quæ exquisitum habent auditum, persentiunt: in quo Galenus *3. med. secund. locos* assimilat locis auditum, quippe his, qui exquisita fruuntur cernendi potentia, non raro apparent ante oculos imagunculæ quædam. Quantum vero difficultatis afferat cognitio huius caussæ, nemo ambiget, cum sola sensuum perspicuitas per se non possit falsum sonum efficere, quinimo quo expeditior & exquisitus est sensus, eo minus alio

B aberrare debet. Quapropter arbitrandũ est, semper auditus perspicuitati, vt fiat tinnitus, adiungi etiam motum quieti illius aëris, qui tamen exiguus cum sit, & caussa, quæ ipsum excitat, exigua, ob id laborans solum id regerit in sensus acrimo niam, non in prædictum damnum, cum eius caussam persentire nequeat, quod adeo sit leuis, vt in obtusiori sensu nihil mali efficeret: ni velis dicere, exquisitum sensum externas motiones etiam leuissimas, exquisite percipere. Nam cum externus aër perpetuo moueatur (*etiamsi id communiter non sentiamus*) potest quidem leui refractione facta, perpetuum quendam motulum parere, qui non sentiatur, nisi ab exquisitissimo sensu: quo fit, vt sic affectus plerumque sibilos, fragores tinnitusq; sentiat, iuxta ea, quæ assimilantur illi speciei sensibili, quam concipit. In qua re statuendum est, non sentire hos sibilos perpetuo, licet naturaliter sortiatur exquisitum sensum, qui aliquãdo impeditum sensus, & eo tempore nil sentit, aliquando vero expeditus existit & persentit, vt sta-

Auriũ tinnitum fieri ab auditus perspicuitate, quomodo sit intelligendum.

C tuit Galen. *5. loc. & Trall.* sed clarius Aristotel. Sunt etiam qui congenitum aërem, perpetuo & naturaliter moueri existiment: quo fit, vt qui acuto sensu sunt, perpetuo ex prædicto motu susurrum percipiant: quod non persentit, qui obtusum habet. Alii rursus non congenitum, sed extrinsecum, occurrentem intra aures, quem diximus esse caussam, cur manu obturata aure audiamus sonum quendam confusum, quia tunc solum illum aërem moueri sentimus, non quidem ab externis alterari. Quod si quis dixerit, Aristoteli videri contrarium, quod aliquando referat congenitum aërem quiescere, & aliquando moueri, intelligat loquide motu, qui sua pte natura non infert alterationem, & ob id statuit moueri tanquam aërem, quiescere tamen velut medium ad sensationem efficiendam. Proficiscitur etiam hæc affectio ab imbecillitate capitis, vel meatus auditorii, ac defectu animalium spirituum, quo imbecillior redditur sensorii actio, & facile à quauis caussa alteratur & mouetur congenitus ille aër, donec caput in se

a. Ab imbecillitate capitis & defectu spirituũ animalium.

D rediens validius resistit generatis copiosioribus spiritibus, & parte temperatiori facta. Quemadmodũ in conualescentibus videre licet, in quibus visus lucidi aëris tinnitũ efficit, quia vehementes spirituum animalium motus, quos splendor & insuetum lumen citant, facile auditum lædũt: & sic quemadmodum ex externis motib⁹ sonitus caussatur pari prorsus lege ex internis, etiamsi vel leues, vel iuxta consuetudinem sint, *quales nuper di-*

 ximus.

Imbecilles cur tinniant in auribus.

ximus. Ratio tamen, quare imbecilles id patiuntur, duplex est: Vna, quia languida potentia facile à quibusuis alteratur: quo fit, vt nequeat resistere eis etiam rebus, quæ secundum naturam citra alterationem, illis erant gratæ & tolerabiles: altera vero, quæ communis est, cum exquisito & acuto sensu, quia purgata sensuum instrumenta præcedentis mali occasione, licet propriis viribus id non possint, instrumentorum tamen aptitudi-
E ne, facile quamuis minimam soniтus alterationē persentiunt, ita vt à leui susurro facile alterentur & patiantur. Differt namque re vera tinnitus ex imbecillitate, ab eo, qui sensus acumine fit, quia hic vera est sensorii actio, prodiens ab actus quieti & spirituum animalium puritate & sinceritate, quod nullam sortiantur externi admiationem: in quo cum imbecillibus ex morbo conuenit, si præcessit sufficiens corporis & capitis purgatio: at tinnitus ex imbecillitate verè est sensorii passio, ab spirituum penuria prodiens.

Tinnitus ab imbecillitate quid differat à tinnitu ex sensus acumine.

Tertia vero & vltima causa est quæuis externa vel interna, quæ auditorium meatum spiritus habeat euertere, quantumuis sensorium sit secundum naturam.

3 A causa externa vel interna.

Cæterum quæuis causa sit, quæ hunc affectum concitat, vno è duobus modis id nata est efficere, altero commotis & agitatis, ac in feruorem ductis spiritibus animalibus, & aëre in auditorio neruo naturaliter intercluso: alio vero, dum ipsamet caussa mouetur & inordinate agitatur. Sic profecto aurium tinnitus contingit his, qui febri ardenti laborant, aut quauis alia, dum in summo est vigore, vel crisim minatur: maxime per vomitum aut per fluxum sanguinis narium, vel per quamuis aliam su-
F periorem vacuationem. Quippe calor ille feruidus ad motũ concitat ipsos flatuosos spiritus & biliosam intra venas materiã, aut eam, quæ in capite redundat, humiditatẽ, nunc per se, nunc vaporibus illuc transmissis, præludium quidem paraphrenitidis futuræ & imminentis, vel alterius delirii, vt auctor est Hippocr. 1. *de Coatu tex.7.* qui id quoque fluxum sanguinis narium monstrare scribit. Succrescit etiam cum extrinsecus aut intrinsecus aërem & spiritum ipsum, caussa aliqua vehementer feriens, auditorium meatum mouet: sic pus intra aurem contentum: item immodica ciborũ, aut vini ingestio, & quæuis cruditas, quæ flatum in eam partem transmittit. Idem malum efficit humorum agitatio, si grandis sit, & humoris copiosi, commoti tamen à calore neque vincente, neque victo, quo flatus & spiritus commouentur, & exitu priuantur, ac subinde capitis hu-
G mores eagitant, maioris mali (*velut apoplexia, paralysis, epilepsiæ, aut ingentis capitis doloris*, vt auctor est Hippocrates *libr.5. de Coacis præ. text.*12.) præludium, dum humores crassi sint, & homo alio affectu caret. Præterea idem malum molitur, quidquid intra venas, aut extra ipsas in capite inordinate, & præter naturam moueatur: nam sola ratione huius motus caussæ quæuis possunt hunc affectum concitare, vt 2. *de morbis* Hippocrates docuerat. Idem malum efficit ictus & casus: & purgatio per pharmacum vehementer turbans. Quas omnes caussas optime complexus est Galenus 3. *local. capit.*1. & Auicenna 4.3. *cap.*9. præ-
148 A ter quas, humorum crassiorum copia in ipso cerebro existentium caussa est, siue ibidem fiant, siue aliunde transmittantur. à quibus flatus eleuari, prædictum damnum efficientes necessum est.

Signa vero, quæ monstrant, per consensum fieri tinnitum, sunt, quod interpolate accidat, nulla seruata continuitate, sed solum ad incrementum affectus, cuius occasione succrescit: maxime si alicuius membri læsio adiungatur. At per proprietatem in cerebro fieri, ostendit totius corporis & omnium eius particularum integritas: item tinnitus est continuus: item à vitio cerebri suboriri ostendit læsio faciei, aut alicuius partis eius: quod si potentia alia simul oblædatur, euidentius est signum, cerebrum oblæsum esse. Cæterum, si præter auditum nil læsum comperiamus, coniicere oportet, solum neruum auditorium oblæsum fuisse. Verum si à flatuoso spiritu prodeat, facile distingues, quia flatus illuc conscendere cognoscitur: qui si tenuis & in parua sit copia, sed im-
B petuose motus, sibilum concitabit: cui, si accesserit humiditatis aliquid, tinnitũ & imbres ac fluctuationes æmulabitur: quod si humoris melancholici sit, veluti aliquid frangi laborans persentit. Verum si ob debilitatem auditorii nerui tinnitus oriatur, laborans ab omni sonitu læderetur, nec minimum citra damnum ferre poterit, & cum hoc nequibit distincte percipere vocis vim & significatum, nisi maiore voce proferatur. Sie dum ex nimia sensus perspicuitate tinnitus oritur, noscitur, quod plerunque id vitium natiuum sit, & semper eo conqueratur laborans, adeo, vt à quouis sonitu alteretur: præterquam, quod sic affecti omnino careant signis aliarum causarum, & prorsus lædantur magis ieiuni, quàm saturi. Verum si ab externa caussa prodeat, facile ex relatione disces: si tamen ab interna, vt febris incrementum aut crisis, longe facilius tibi constabit: sicut dum ea cruditatibus ventriculi, ea eius inflatione, ructibus, frequenti cruditate, grauitate, & aliis accidentibus: sic vniuersum corpus compati monstrabit ignauia ad motum, vita sedentaria, copiosum alimentum, copiosior & frigidior potus & vini
C meraciotis vsus. Caput etiam pituita abundare monstrabunt catharrosæ affectiones, propensio in somnum, dolor grauatiuus & obtusus, & obtusus etiam auditus. Scitu quoque dignum est, tinnitus antiquos curatu esse difficiles, sicut periculosos & lethales, vt ait Hippocrates *in Coacis*, qui fiunt vna cum morbis acutis, cum febre pestilenti & ardenti: eos vere minus graues & salubriores, qui fiunt cum grauedine, medios vero, qui fiunt ex longa capitis valetudine.

Aurium tinnitum fieri per consensum vel per essentiam quibus signis innotescat.

Curatur tinnitus aurium, si ex immodica sensibilitate prodeat, difficulter: cæterum adhibenda sunt ea, quę obtusiorem reddant sentiendi potentiam, qualia alimenta crassioris & pinguosæ substantiæ ac frigida sunt, & ea etiam, quæ extrinsecus humectare & modice refrigerare caput habent. Sic primo *lumbricorum oleum* benefacit cum *rosaceo*, addito *cicutæ semine*: sic præstat suffumigare meatum auditorium eodem semine *cum feruido aceto*: verum id raro tentabis, nisi dum affectio molesta admodum est: vereri enim oportet, ne sensus reliqui hebescant & imminuantur. Si vero ex imbecillitate prodeat, alimen-
D tis & proba victus institutione medeberis, laborante reducto ad pristinam sanitatem. Verum dum ex crudis humoribus, vbicunque sint, in ca-

Aurium tinnitus vtrum curari, & quib. possit.

in caput flatum mittentibus malum oriatur, tunc profecto vniuersalis prouidentia, veluti in dolore auris, à flatu instituenda est, nec non & particularis. Sed sunt quædam auxilia, quæ peculiari quadam ratione tinnitui prosunt ex flatu proficiscenti, vel crasso vapore, aut fortasse humore ibidem exsistente, si prius corpus *ex hiera* frequenter purgaueris, aut rarius, sed cum *hiera diacolocynthidos pondere* ℥. ij. *cum catholici* ʒ. j. ß. maxime cum inueteratus iam affectus exstiterit. Huius naturæ est *radiculæ succus cum rosaceo*, *vel oleum amygdalarum amararum cum succo radicis cucumeris agrestis, & modico aceto*: item *castoreum ex aceto*: *oleum etiam laurinum & veratrum aceto contritum, & modico melle in aurem stillatum*: item *succus porri cum oleo rosaceo, vel lac muliebre cum modico castoreo*: prosunt sacculi *ex milio*, *sale*, *betonica*, *ruta*, *hyssopo*,

E *sampsucho & chamæmelo*. Similiter spongia madefacta *in decocto calido, aut euaporationes chamæmeli, meliloti, calaminthi, absynthij, origani, stœchados, & mentastri*. Laudantur etiam euaporationes *ex oleo vel aqua, vel vino decoctionis stœchados, lauri, cumini, radiculæ, rutæ, ellebori & similium*. item sacculi *ex milio & chamæmelo torrefactis, irroratis vino albo*. At in vrgentiori necessitate valet *oleum rosaceum*, in quo intestina terræ vel *modicum mandragoræ* feruerint, aut *caput sicci papaueris*. Sed interim dum

Purgatio. hæc fiunt, curandum est, post corporis purgationem, ventriculum, si caussam præstiterit, sin aliter, caput per vices & interualla purgare, qua lege dictum est præcedenti capite. Postea vero ad valentiora topica iterum erit confugiendum: in quo opere experimento est comprobatum, prodesse vaporem *aceti & absynthij cum felle bouino*: item *fel capræ cum succo porri tepido*, *colocynthidis modicum in aceto decoctum*, *succum foliorum ebuli*, *succum rutæ*, *oleum liliorum alborum*, *& amygdalarum dulcium, feruefacto hyssopo & ficubus*. Sed est efficacissimum,

F quod recipit *colocynthidis* ℥. ß. *succi rutæ, & amaraci ana* ℥. j. *cumini, carui ana* ʒ. ij. fiat decoctio in vino & oleo amygdalarum amararum ad vini consumptionem, & facta colatura exprimantur, & modicum iniiciatur in aurem, & bombace obturetur. Aliud conficies efficacius, quod recipit *ellebori albi* ʒ. iij. *foliorum lauri & rutæ, ana* m. ß. *foliorum fraginis* m. j. fiat decoctio in oleo amygdalarum amararum, & post colaturam eodem modo vtere. Præstat mirabiliter aliud, quod recipit *seminis porri*, *caryophyllorum ana* ℈. j. *moschi* g̃. v. *cum amaraci & rutæ succo*, addito vino dulci in aurem instilla: item id, quod recipit *olei amygdalarum amararum admixtum vino*, in quo incoxeris *origanũ*, *pulegium*, *calaminthum*, *rutam cum modico coriandro præparato*. Prosunt & pulueres ac tabellæ, quæ flatus discutiant à cœna sumptæ. Conferet sternu-

G tamentum, & alia huius census, quæ præcedenti capite adduximus: in debilibus tamen satius est, ab auxiliis abstinere, præterquam quod multa, quæ graui auditui proficua sunt, vtilia quoq; tinnitui erunt, vt *balnea sulphurea*, *& sudationes*, aut *fontanella* brachio affixa.

Diximus superius, aurem vno è tribus modis lædi, nimi[illegible], quod vel homo prauè audiat, vel diminute, vel quod nihil. De prima læsione diximus hactenus: sequitur altera: nimirum grauis auditio diminuta. Quæ non minus ac surditas auditoriæ potentiæ ablata, est miserrimum mali genus. quod sic affecti protinus à consortio

A hominum ablegentur, nulli enim rei videntur idonei: quinimo sæpe, qui surdi sunt à natiuitate, muti quoque euadunt, quod desit illis via & modus ad capessendum idioma & disciplinas: quo modo affectos, *surdos*, *subsurdos*, *siue surdastros* Medici appellant, qui sane debiles voces omnino nõ percipiunt, magnas vero difficulter. Aufertur enim ex toto huiusmodi potentia, veluti in omnino surdis, qui magnas voces adhuc persentire nulla ratione possunt: est enim hæc huius nominis ratio. Grauis igitur auditio tres caussas peculiares sibi arrogat: quippe primum fit ob illius interni aëris crassitiem & turbedinem: quo fit, vt soni tus tanquam per medium crassius percipi videantur, ita vt exigui delitescant, magni quidem vix percipiantur: ob id profecto aures diligentius admouent, vt audiant qui sic affecti sunt, eo quod species sensiles efficacius ex proximo quàm ex remoto imprimantur. Prouenit tamen prædicta perturbatio ex caliginoso & crasso vapore sursum eunte, congenitumq; aërem crassiorem reddente, cum misceantur ambo: nam licet ex eodem vapore tinnitus oriatur, id quidem fit, dum circum

B aërem ipsum congenitum inordinate mouetur: tum dum ipsi ambo miscentur, subsurditas suboritur. Sic enim tinnitus præludium esse solet surditatis, sæpe quidem ex aëre, qui circum mouetur, aliquid congenito miscetur, quo surditas succrescit. Cuius sane caussæ meminit Hippocr. 3. *Aphoris.* docens, *Australes ventos auditum hebetare, quod prædictum aërem crassum, turbidum & hebetiorem reddant.* Quod etiam secundo prouenire potest ex humida cerebri intemperie, siue innata sit, siue acquisita, quæ prauam molitur coctionem in cerebro, crudosque succos plurimos gignit, & flatus non paucos concitat. Præterea hebetem reddit auditum *fumus*, *puluis*, *aqua*, *lapilli*, *caro excrescens*, *sordes aurium indurata*, & reliqua id genus. Tertio prodit prædicta grauis auditio ab spiritibus factis paucioribus, crassis aut turbidioribus, quibus ineptior efficitur animalis potentia ad suum munus

C obeundum, siue ex errore victus tales gignantur, siue ex ambiente aëre, vt Galenus refert 1. *epid.* qui tales esse nostri corporis spiritus, qualis ambiens nos aër exstiterit, refert: præterquam quod spirituum generatio ex aëre quoque est: ideo Aquilonares venti visui & auditui prosunt, sicut Australes nocent. Præter has tres caussas, habet grauis auditio aliam cum surditate communem, quæ est instrumenti vitium, cuius paulo inferius meminero.

Sed expendisse prius oportet, vtra harũ caussarũ huius mali exsistat caussa: si enim obtenebratio interni sit aëris, facile disces ex notitia præcedentis victus, si plenior sit, adeo, vt cruditates copiosiores gignat, sicut fieri à vino meraciori, rubro & copioso non raro contingit: præterea si in nubiloso aëre versetur homo, australemve perpetiatur incursum, facile ex temporis natura disces: nam si ex paucitate spirituum fiat ex morbo vel inedia præcedentibus, haud difficulter venaberis.

D Huius etenim curatio diligenter instituenda est: nam ex negligentia facile in veram & integram surditatem commigrat affectio, quæ nullis aut grauissimis visa est cedere auxiliis, sicut grauis

Auditus grauis miserrimum malum.

Auditio grauis quibus suboriatur causis.

Tinnitus surditatis præludium.

Auditus grauis signa.

Auditus grauis quibus curetur.

auditio, quæ non leuissima expostulat præsidia: quippe si vtraque inueteretur, eandem subit curandi difficultatem. Institues autem curationem, habita prius totius corporis prouidentia, & an ex crasso humore, vel crudis succis malum oriatur, haud secus, quàm in surditate dicturus sum: si modo consideres, mitioribus & minus esse purgandum, alterandum, vel quoduis aliud opus efficiendum, sicut affectio minor suapte natura exsistit. Quapropter ne in tam breui scripturæ spacio videar sæpius eadem repetere, placet surditatis naturam prius exponere, & ea præsidia et præscribere, quæ vtrique proficua exsistant.

Surditas quibus suboriatur caussis.

Ad veram autem integramque surditatem deueniendo, constat auditorium instrumentum, vt surditatem efficiat, multis modis lædi posse: vi-

E tio nimirum cerebri, quatenus ob aliquod vitium generat prauos ex alimento succos, aut non expurgatur probe à recrementis, ad quod etiam seducitur spirituum & aëris congeniti læsio: aut vitio meatus auditorii: & vltimo vitio ipsius nerui dilatati à quinta neruorum coniugatione orti: quem esse huius sensus præcipuum instrumentum fere omnium Medicorum consensu constat. In qua re mihi non displicet asserere, neruum hunc dilatatum foraminulis aëre vitali & spirituoso plenis, esse constructum, & in eo præcipuam auditorii instrumenti rationem sortiri spiritum

Surditas quos morbos sequatur.

prædictum, qui sane vitiatur, & surditatem aut subsurditatem efficit, dum deficit aut impuratur, *vt mox referam*, quo euidenter colligitur, aliquando surditatem sequi morbos in intemperie, nonnunquam in compositione, & raro in [illegible] nitate. Atque cum iam dictum sit de primis duabus læsionibus, in hac vltima, quæ ad neruum dilatatum attinet, statuendum est, huiusmodi

F neruum lædi obstructis cauitatibus aëre plenis, aut communi meatu: vel resoluta tota nerui substantia, vt in paralysi contingit, aut spiritum impurari, vel imminui: imminuitur vel defectu alimenti, vel ob immodicum spirituum dispendium, vel quod non deuehatur ad neruum ipsum, obstructione vel vbertate alicuius crassæ substantiæ: vtrumq; tamen maiori ex parte succrescit ab humoribus crassis, viscidis & tenacibus, qualis *pituita est aut melancholia*, vel prorsus corpore quopiã crasso obturante, vt *tuberculo aut phymate crudo, callo, scyrrho, aut concreto pure*: vel ab aurium sordibus adeo induratis & concretis, vt omnino præpediatur aëris externi contactus: impuratur enim congenitus aër ab eisdem caussis, vel halitu humidiori & caliginoso, aut succis biliosis, *vt in morbis contingit acutis*, nonnunquam ex admixtione flatus interni, cum ipso aëre immerso in foraminibus dilatati nerui, quo non minus homines surdescunt: sed maxime ex crassa pituita. Sit ne sem-

Surditas vtrum etiam ex bile oriatur, & qualis, quibusve curetur.

G per huiusmodi humor, an aliquando biliosus, cõtrouertunt auctores: cum constet, Hippocratem bilis meminisse 4. *aphorism.* 28. vbi biliosas deiectiones surdis prodesse refert: nec non & sanguineas, siquidem ipsam quoque finiri sanguinis fluxibus per nares compertum est. Sic Galenus 1. *popul. part.* 3. *comm.* 20. in historia Herophontis refert quinto die obsurduisse, quia bilis recursum fecerat in caput. Sed vt nodus soluatur, intelligere oportet, prædictas surditates criticas esse, de quibus non est nobis in animo loqui, sed solum de his, quas non curat natura vlla vacuatione facta, sed opus est topico auxilio, quo ex crassis succis ibidem impactis (quibus credendum est fieri) ali- A 150 quid conterat, aut ex quauis prædictarum caussarum.

Surditas quibus signis innotescat esse per consensum, an per essentiam.

Nosces vero per consensum ne sit, an per primogeneam affectionem, vt Galenus aduertit 4. *de locis aff.* & Auicenna 4.31. *tract.* 1. nam si cerebrum huic malo consentit, nosces quod caput, aut aliqua eius pars simul cum auditu lædatur, & quemadmodum in lethargo, epilepsia, & phrenitide comperimus: præterquam quod in his vel gustus, vel visus simul collæduntur. Verum si consensu ventriculi fiat, constabit eo, quod acutius audiant laborantes ventriculo ieiuno & vacuo, magis quã pleno: præterquam, quod per interualla repetit surditas antecedente tinnitu. At nosces, ab hac aut illa causa surditatem proficisci, quod ab aëris vel spiritus vitio nusquam omnino surdi euadunt laborantes, sed surdastri, grauiores tamen & surdis finitimi, sed cum aliquo tinnitu euadunt. At ex nerui obstructione, per porositates eius facta B humorum imbibitione, surdum fieri hominẽ nosces ex priuatione omnimoda, aut si talis non sit, quia per defluxum aut mutationem alterius mali in eum affectum fit surditas: nam vel præcessit catarrhosus defluxus importunus, & nõ probe purgatus, aut febrilis aliqua affectio, vel aluus soluta quorum suppressione surdus euasit homo, præterquam, quod in foramine auditorio nihil mali aut impedimenti elucet: verum si ab intemperie calida vel frigida prodeat, tactu & laborantis sensu discernes. Si tamen à crudo phymate sit, ex impedimento in meatu persentito colliges, & quod nulla sordes per aurem instillat: si ex inflammatione, ex dolore, febre & mentis perturbatione: sicut dum fit à crassa & densata sorde, quod velut palo aut re aliqua obturari meatus videatur, & cum hoc sordis etiam aliquid stillet.

Surditatis præsagium.

Siue surditas sit, siue subsurditas, dum ab ipso ortu contracta sit, vtramque autem occupare est C credendum, & conformationis instrumentorum vitio prodire, & ob id irreparabilẽ esse. Idem quoque censendum est, si post natalem orta annorum duorum spatio confirmata sit. Quæ vero non absoluta quidem aut non in vtraque aure, diuturna tamen, & maturiori ætate prodeunte ab humore frigido, crasso & pituitoso orta, penitus impacto in auditorio meatu, nec ipsa quidem curationem recipit, sed admodum difficilem. Verum si in febre surditas succrescat (*nam & in acutis, & in diuturnis succrescere solet, & per se morbum constituere*) plerumque repente fit (*aut saltem leui præcedente tinnitu*) & raro inueteratur. Quam sane surditatem & critice & symptomatice accedere scimus: critice vero, cum materia crassa est & frigidior, parotidũ prænuncia præsertim accedente comate, vt statuerat Hippocrat 3. *prorr.* 73. In capitis dolore coma & surditas abscessum aliquem post aures eructãt, sicut in calidioribus humoribus sanguinis profluuium, aut alui fluorẽ, vel abscessum ad coxas, aut omnia simul, vt in historia Heropiti in Abderis 3. *popul. comm.* 3. sic profecto in acutis post iudicium surditas salutis nuncia exsistit. Vt symptoma D vero suboritur non raro surditas: nam quibus à febre (*quanquam raro*) firma stabilisque manet, raro

Surditas ab ortu, aut præter ortũ contracta, irreparabilis est.

deli-

delitescit & curatur: quibusdam vero euenit humore aliquo in auditorio meatu fixo atque impacto, citra vllam malignitatem: quem humorem 1.*prorr*.32. bilem esse arbitratur Galen. quæ per suppressionem in caput rapta viciat auditus instrumentum, probat euentu descensus ipsius bilis ad intestina, vt probat Hippocrates 4.*aph*.60. *&* 28. *Quibus biliosæ deiectiones exeũt, ea surditate superueniente sistuntur: & quibus surditas adest, biliosorum deiectione fiaeur. Item quibus per febres aures obsurduerint, iis sanguis è naribus profluens, aut aluus turbata soluit morbum.* Præterea reperitur alia surditas cunctis deterior, & maxime lethalis, exstincta audiendi facultate, quæ sequitur acuti morbi perniciẽ, vt 1.*prorr*. 32. insinuauerat Hippocrates, *&* 4.*aphorismor*.49. dicens: *In febre non intermittente, si labrum aut supercilium, aut oculus, aut nasus peruertitur, si non videt, si non audit, imbecillo iam corpore, morti proximum est.*

E Itaque surditas ab exstincta facultate, lethalis est: inueterata non curatur: firmata neque aluum sistit, neq; alui biliosis deiectionibus tollitur: temporaria translatam bilem ad aures ostendit, vbi aut conuulsionis, aut delirii præsidium exsistit, nisi per aluum, aut fluxũ sanguinis è naribus purgetur. Quæ omnia curaturo summopere necessaria exsistunt, vt discat, quali medicamento vtendum sit, & qualem spem de surditate curanda concipiat, & polliceatur.

Surditas quales & quibus medicamentis curetur. Curandi vero ratio tot sortita est partes, quot caosas: quarum quæ aut leues sunt, aut cum aliis morbis communes, facile expedientur his, quæ mox referam: quæ vero maioris sunt momenti, maiorem etiam requirunt diligentiam. Sic profecto (*vt ab illis facile me expediam*) causa, quæ intemperie media hoc vitium gignit, vel spirituum, aut acris quieti sporcitia, facilè his, quæ nuper diximus, & capite de visus debilitate, subsidium suscipiat.

F Quæ vero ex phymate prodit, his, quæ coquendi ac digerendi vires habeant, *vt decoctum aut succus radicis althææ cum butyro aut oleo susino: vel decoctum fœnugræci, seminis lini & althea cum butyro, aut oleo susino, vel decoctum fœnugræci, seminis lini & altheæ cum modico aceto & melle: aut butyrum cum succo maluæ liquefactum, & alia huius natura.* Cæterum si à crassis recrementis surditas fiat, his, quæ inscindant, attenuent, ac modice liquent, vtendum est velut exsistit inter alia *stillatitius liquor mellis, succus rutæ cum modico aceto, maiorana, item stœchados, porri, aut cæpæ, vel mel scylliticum cum succo raphani, aut oleum de ligno cupressi cum eodem succo raphani ad consumptionem succi feruefactum*: quod cum liquaueris, paulatim penicillo tertio quoque die, aut singulis diebus extrahes, & iterum eisdem præsidiis vteris. Primo ante omne auxilium statuendum est,

In surditate quæ fugienda. in surditate fugiendum esse à nimis calidis aut frigidis medicamentis, aut alimentis.

G Sic Rufus Ephesius *allium* nocere scripsit. Item Albertus Magnus summa de homine statuit *anfractus aurium longissimos fecisse naturam, quo minus à frigidis læderetur.* Pari ratione crapulam, cruditates & crassa cibaria fugere oportet: item & vociferationem, ac tonitrua, dum caput plenum exsistit: nam ipso purgato, vt ex Archigene refert Galenus, clamores maxime tubarum summopere prosunt: *primo*, quia calefaciunt auditorium meatum, & ea ratione residuum humorum discutiunt. *secundo*, quia clamoris impulsus illidit humores in locis impactis. Cuius senten- A 152 tiæ fuerunt Epicurus & Democritus, vt refert Lucretius 4.*de natura*: quorum sententiam probauerat Galenus 5.*localium*, dicens: *In dolore aurium quiete opus esse: in graui auditu & surditate, motu & concussione.* Insuper fugiendum esse à vomitu, consulit Hippocrates *libr. de locis in homine*, quia maxime caput repletur, quod sursum ferantur omnia, caputque repleant, vt in oscitationibus, respiratione & inspiratione contingere asseuerat Aristoteles 5.*de generation. anim. capit*.2. *&* 11. *partic. problem*. 42. Quod si humorum fuerit affluxus, qui vel neruum resoluat, vel eius foramina infarciat, triplici tantum medendi ratione vteris.

Prima nimirum, quæ totum corpus immune reddat ab huiusmodi humoribus (*præmissa proba victus & potus institutione. Cui vsui potum institaere oportet, ex decocto ligni Guaiaci cum modica liquiritia,* B *vel ex sparta parella cum ligno aloe, vel e radice china cum sassafrasa Indica: præterquam, si ventriculi aut consuetudinis gratia tenui & modico vino vti concedatur, cum victu etiam omni arte exsiccante*) purgatione Purgatio. facta medicamento humorem peccantem valde seligente: nam cum humores sunt crassi & impacti, potius turbantur leui pharmaco, quàm extrahantur: quippe censeo ob id Hippocratem dixisse *aluum turbatam*, id est, vehementer solutam *surditatem soluere*, quantumuis Auicenna dixerit, leuioribus esse agendum, quo materia facilius coquatur, siquidem Galenus 3.*localium* eadem ratione consuluit *pilulis de colocynthide* purgare, quæ vehementer aluum turbant, aut *vsu balneorum ex sulphure, vel prouocatis sudoribus*, quibus, quod in ambitu redundat, facile per insensilem halitum euanescat: iniectis etiam clysteribus acri & attrahenti virtute præditis, quæ etiam humores ab alto distrahant.

C *Secunda* curandi ratio his auxiliis perficitur, quæ Caput quæ præcaueant medicamenta. caput ipsum omni arte præcaueant, quo minus à ventre, aut partibus interioribus recipiat, & si quid receperit, ab humorum sporcitia liberent, quales sunt purgationes crebræ tertio, aut quarto quoque die factæ, quæ ventrem & primas venas tanquam crudorum succorum officinam primo expurgent: velut sunt *pilulæ mastychinæ, ex hiera, ex agarico, alephangina*: vel hæ, quæ conficiuntur *ex rhabarbaro, agarico, & aloe*, vel quæ formantur *ex agarico trochiscato, hiera simplici Galeni & mastyche*: prodest & infusum senæ cum expressione *seminis chartami, aut Mechoacanam Indicum*: prosunt & pilulæ *ex therebynthina abietis cum puluere hieræ*. Quo facto eis vteris, quæ caput ipsum respiciunt, quemadmodum sunt *aurea, fœtida, cochiæ, Arabica*, & huius census aliæ: vel purgationem consimilem & non minoris momenti institues, si affectioni consentiat vniuersum corpus, exhibitis ℥.v. decocti, quod recipit *florum stœchados* ℥.j. *maioranæ* ʒ.iij. *turbith, & polypodij ana drachm*.ij. *&* ß. *agarici trochiscati ligati & rhabarbari ana drachm*.ij. *foliorum senæ vnc*.ij. bulliant *ex libris sex aquæ* ad con- D sumptionem medietatis, & cum modico *ligni aloes* aromaticetur: quod porriges tertio quoque die, & interim humorem & corpus præparabis *rhodomelle* cum modico *oxymelitis simplicis vel compositi, vel scyllitici cum syrupo de stœchade, aut de betonica & aquis amaraci, saluiæ, hyssopi, fœniculi*, cala-

calamenti aut origani. Item excipe *foliorum betonica, roris marini, stœchados ana* m.j. *fiat decoctio, cui accipe* ℥.iij. *oxymelitis simplicis, syrupi de stœchados & de bisantiis ana* ʒ.ß. *misce.* Quod si humor melancholiæ naturam & conditionem sortiatur, syrupo veteris *de Sabor, lupulorum, aut fumaria, cum decocto lupulorum, borraginis & fumaria.*

Purgantia vehementiora in surditate vitanda.

Verum medicamentis, quæ vehementer purgant, frequenter vti citra periculum non datur: ob id consultissimum est eisdem purgare, sed in minori quantitate: quippe sic consuluerat Hip- E pocrates, dicens: *In his purgandum esse cum eo, quod modicum ingestum plurimum educat, cuius cōsensus sunt pilula cochia, aurea, Arabica, de hiera pachy, & de lapide lazuli, ac similes.* Rursus materiam educes per ea,

Surdi qualiter & quibus purgandi.

quæ caput purgant, præsertim per masticatoria & dentifricia: nam quod excrementitium est, bis terve in hebdomada expurgare oportebit: se mox caput roborare his, quæ capite præcedenti & principio huius capitis exterius adhibita, id posse diximus: velut sunt *lotiones ex lixiuio, ex decocto Guaiaci cum aqua vita, aut ex vino, vbi ferbuerint flores stœchados, maiorana & chamameli, lignum aloes, & huius censûs alia:* sic ex vsu erunt *pilei ex pulueribus sapim adductis, aut pulueres ipsi supra caput sparsi.*

Surditas qualiter curetur per ea exterius adhibita, aut intra aurem proiecta.

Tertia vero & vltima medendi ratio, per ea auxilia fit, quæ exterius adhibita, aut intra aurem proiecta valide habent discutere humores, inscindere, attenuare & extergere, dummodo sint calefacientia, quia pars abdita & neruacea est, & humores plerumque frigidi, inscindentia, exte- F nuantia, & alie penetrantia, vt *tert. localium* consuluerat Galenus. velut est in humore frigido & denso *absynthium aqua decoctum, ac per infundibulum in aurem euaporatum:* præstat decoctum *origani, baccarum lauri, & foliorum eius cum modico aceto & castoreo, melle & succo absynthij,* cuius etiam nonnihil in aurem infundere prodest: item *succus hedera cum vino inditus, vel decoctum alliorum & caparum, aut porri cum vino aut aceto, vel succo ruta. Fel item leporis cum pari mellis portione in cœpa feruefactum* mire prodest. Valet *castoreum cum oleo costino, vel amygdalarum amararum:* fomentum autem non minus vtile hoc modo facito: excipe *ruta absynthij, foliorum lauri & althea ana* manipul. j. *vini albi libr.* ij. *aqua libr.* iij. bulliant simul ad consumptionem tertiæ partis vini & aquæ, & spongia modice calidum auri apposito duarum horarum spatio, & sic per interualla facito. Prodest & aliud, quod recipit *foliorum hedera* manipul. ij. *cæ-* G *pa libr.* ß. coquantur *in hydromelite* quod sufficiat, & contundantur, donec fiat emplastrum, quod auribus apponito, foramine prius occluso. Conficies tamen aliud, indicio nostro maioris momenti, quod recipit *olei amygdalarum amararum* ℥.iij. *succi raphani* ℥.vj. *moschi puluerizati* ʒ.ß. bulliant omnia ad consumptionem succi in vase probe obturato, ac in duplici vase, & dum laborans it dormitum, infunde guttulam huius olei in aurem. Est longe maioris momenti, & vsu proba-

152 A tum medicamentum, quod recipit *oleum amygdalarum dulcium vnc.* iiij. *aqua vita* ℥.ij. *foliorum lauri minutim inscissorum numero sex.* bulliant in duplici vase ad consumptionem aquæ, & facta vehementi expressione, eodem modo vtere. Eiusdem quoque momenti censeo esse oleum *ex ligno*

Oleum magni momenti & vsu probatum.

cupressi: sed pretiosius *ex ligno Guaiaco, aut stillatitius liquor ex limatura vtriusque cum aqua vita, melle & succo raphani extractus per alembicum.* Prosunt & medicamenta, quæ capite præcedenti *ex fellibus* componi diximus, ac *ex ellebore & euphorbio.* Inter mitiora enim numeratur *aqua stillata ex pane recenter cocto, cum stœchade & modico cyclamini.* Oleum item *ex pice, ex cera, ex anyso*, quod maioris momenti est, & ex semine *fœniculi, ex caryophyllis & cinnamomo.* Præstat & *vrina capra, & senecta anguis aceto trita & instillata.* Item *stillatitia aqua ex pari portione aceti & aqua cum comate absynthij.* Præterea laudatur tabella *cupressi* calida, quantum ferri possit, auri applicita. Sed confert non parum *pinguedo*, quæ manat *ab anguilla* cum assatur, si proprio ipsi felli admixtum vase vi- B treo seruaueris, & vsu postulante vnam vel alteram guttam in aurem infundas. Possunt etiam in aurem infundi alia, velut *oleum iuniperi, ex therebynthina, aut ex amygdalis amaris, vel dulcibus, in quo maduerit, & coquatur aarthani, euphorbium & castoreum.* Sed inter composita probatum reperio id, quod recipit *olei veteris vnc.* ij. *olei porrorum & amygdalarum amararum ana vnc.* j. *succi ruta, succi raphani ana vnc.* ß. *vini maluatici vnc.* j. & ß. bulliant in vase vitreo ad succi & vini prope consumptionem: deinde adde *spica nardi, colocynthidis, castorei, mastyches puluerizatorum ana vnc.* ij. postea occluso vase bulliant in duplici vase per tres horas: auferatur ab igne, & in alio vase seruetur ad Solis æstum paucis diebus, donec liquor clarescat, postea coletur tenui linteo, & exprimatur, & adde *musci gran.* j. & ß. dissoluatur optime, & vsui seruetur. Aliud non minoris momenti conficies, quod recipit *succi porrorum, succi absynthij, olei amygdalarum amararum, petrolei*, hoc est, *olei na-* C *pha ana vnc.* ß. misceantur, & ea mixtura impleantur cœpæ duæ excauatæ, atque ita sub cineribus calidis coquantur, & postea succus exprimatur leuiter per colaturam.

Quod si hæc & alia, quæ passim apud peritos viros reperies, non videantur profuisse, coniectabile est, fixius aliquid materiæ in neruo & partibus vicinis adhuc infartum esse, quod paulo efficaciora auxilia prærequirat. Quapropter oportebit per interualla corpus vniuersum & caput purgare, & iterum per propria capitis emunctoria, quod reliquum est, educere: cuius naturæ est masticatorium, quod recipit *radicis pyrethri* ʒ.j. *nucum muscata, zingiberis ana* ℈.ij. *mastyches* ʒ.j. dissoluatur mastyx in mortario cum pistillo calido, & cætera misceantur, ac fiant *pastilli* ʒ.ß. Huius loco gargarismus fieri poterit *ex hyssopo, origano, saluia, admixto oxymelite & pauco aceto.* Non placet plurimum sternutatoriis vti, quippe tuta non sunt ob D incertitudinem motus humoris ex vehementi illa agitatione: cuius loco humor attrahi potest per nares succo betæ, radicis ireos, vulgaris acori cum aqua maioranæ & melle. Quibus factis iterum ad capitis lotionem te conuertes ex lixiuio *cineris sarmentorum, corticum ligni Guaiaci, & lauri, caulium brassica percolato, incoctis absynthio, saluia, chamamelo, maiorana, foliis sena, rosis, agarici aliquot drachmis*, quod deinde abstergatur spongia & pannis siccioribus, vel sacculo, qui recipiat *sandaracha Arabum* ʒ.j.ß. *thuris, nucis muscata, maiorana ana drach.* ß. *granorum myrthi, rosarum rubearum, semi-*

Surditatis maiora remedia.

fœminu pæonia, florum stæchados ana ℥. ij. pulueriztis omnibus fiat sacculus interlineatus serico pro sutura coronali, cuius vsus tantum sit interdiu, noctu vero *sola cucufa cannabina* sufficiet, calefacta tamen fumo, quem *sandaracha & thus carbonibus* iniecta exhalarint. Quo facto, bis terve in hebdomada suffitibus maioris momenti vtendum erit, velut est, qui recipit *centaurii minoris, tanaceti, absynthy, maioranæ ana* m. j. *&* ß. *foliorum lauri, rosa-*
E *rum, spica ana* m. j. *lumbricorum lotorum in vino & ligatorum in findone* p. ß. *aquæ partem vnam, vini albi partes duas*, coquantur & ferueatur pro suffitu, à quo aliquid eorum. quæ dicta sunt, in autem infundere oportebit. At si his malum non cessetit, & ex mali augmento Medicus coniecerit, aliud grauius malum posse superuenire, occiput ferro candenti aperire oportet, & *fontanellam* io brachius excauare: vel si placet *setonem* occipitio affigere, quo exspiret id, quod indies in cerebro aggregatur. Sed longe his maiora & valentiora reperies tractatu *de tinnitu prope finem*, quæ ne bis repetere videat, illuc esse quærenda, satius duxi. Verum si ex pure in aure reficcato surditas suboriatur, absterfunis vteris, quale est hydromel ex hordei cremore: vel id, quod recipit *scoriæ ferri* ℥. j. decoque in vino, & postea in aurem infunde. At si aqua in aurem proiecta caussa sit, saliat laborans capite versus illam partem inclinato, & postea gossypio aut spongia extrahatur: præstat & sternutatio *ex oleo calido* perfusum aut per syringam in nares immissu. Verum si ob vermiculos malum oriatur, amaris abstergere oportet, velut est *oleum de nuclei Persici, aut succus foliorum*
F *eius, absynthy, lupinorum, & calaminthæ cum aloe*: calculus vero aut quamuis rem duram in aurem immissam, chirurgicis instrumentis committes, factis prius fomentis & calorificis auxilis: verum si alicuius seminis granum in aurem inciderit, caue ab his, quæ intumescere faciunt, velut est *oleum aut aqua calida*, deterius enim tunc extrahes.

Surditatis ex pure caeca.

Ex aqua in aurem proiecta.

Ex vermiculis.

Ex calculo.

Caput XXV.

De fluxu sanguinis narium.

Hæmorrhagia quid proprie notet.

Licet hæmorrhagia Græce quamuis sanguinis profusionem designet, peculiari tamen acceptione, sanguinis e naribus fluorem importat, vt ex Hippocrate euidenter probari potest *lib. 6. epid. sect. 3. tex. 21.* consententiæ Galenus adstipulatur *lib. pop. part. 1. comment. 9.* dicens quod hæmorrhagia per se & simpliciter sumpta, sanguinis è naribus profusionem significat non expressa
G particula, per quam fluit: alioqui nomen commune esse. Fluxionem autem sanguinis per nares, triplicem esse euidenter constat: nam eorum primus, quandam esse naturalem & fauorū proximo, a copiæ & feruore sanguinis, qui in pueritia non solū in alimētum, sed etiam in incrementum consumebatur. Cuius meminerat Hippocrates *in 6. popul.* dicens: *Vbi concumbere vel bis vere incipiunt, sanguinem profudunt.* Secundam vero fre-
153 A quentius c[illegible] picimus, vi febris & in certamine naturæ m[illegible] commotam. Quippe sanguinis calore feruens sursum rapitur, apertisque venis vna cum calore funditur. Hæc sane vno è tribus modis in morbis contingere potest. vno quidem critice & natura superante: quam esse salubrem

Fluxus sanguinis narium triplex
1. Naturalis.

2. Critica triplex.
I.

confirmat succrescere in om[illegible] acuto & biliosa, & in causo, phrenitide ac inflammationibus viscerum: minus tamen vtilem in lethargo, & peripneumonia, medio modo ambigit pleuritis: eam quoq; securiorem reddit correspondere non solum speciei morbi & naturæ biliosæ, sed etiam ætati, temperamento, victui, & è directo affecti loci & temporis constitutioni. Nam in eodem genere causi iuuenes hæmorrhagia, senes magis dysenteria iudicentur: confirmat autem iudicium consistentia & tolerantia. quod expresserat Hippocrates *1. epid. part. tert.* per hæc verba *bene & largiter fluere*, ne quis deceptus fluoris copia compescere vllo modo tentet. Cum hoc tamen mo- B
nendus mihi in hac parte lector est, ne his verbis nimium credens non prouideat immodicis profusionibus, quas (licet criticæ sint) damnauerat Hippocrates ipse *3. prorr. 41. & 45.* dicens: *Iudicatoriæ perfectionibus sanguinis eruptiones vehementes, pessima*: & paulo interius. *Quibus è naribus copiose violenta & multa fluunt, ad conuulsiones hi interdum deducuntur, vena autem secta soluit.* Ratio huius dogmatis est, quia grauata præ copia & ad excretionem concitata, modum tenere nequit, & supererisin à Medicis vocatam efficit. Altera vero fusa est vitiosa crisis per hæmorrhagiam, quando II.
nimirum imperfecta est, vt cum parum fluit, & per interualla, aut modo parum, modo largiter, iteratis vicibus, *vt in Methone, & in eo, qui in Dealcis horto habitabat 1. epid.* Hippocrates tradit. Tertia vero est stillicidium, cum paucæ stillæ fluunt III.
sine caussa manifesta, sed vi febris, frustra tentata crisi à vi morbi, vitio sanguinis, & cerebri infirmitate in morbis malignis. Vltima vero hæmorrhagiæ sors, cuius naturam & caussas in hoc capite disputare studeo, est symptomatica nuncupata, partium interiorum male affectarum occasione: in primis hepatis & lienis, interdum etiam capitis. In quarum partium affectionibus per interualla stillat sanguis, aut copiose profunditur, resoluto aut obstructo hepate vel liene: in hepatis enim tenuis sanguis sursum abit ac defluit, crassior vero in splene relinquitur, quo & repletur, & hepar teplet, quia non expurgat: primum quidem fit retentricis, secundum expultricis, tertium attractricis infirmitate. Caput præterea sanguinem fundit cum venæ eiusdem, suscepto sanguine è partibus inferioribus, distenduntur, acrimonia aut copia vicinæ partes irritantur, caput exæstuat, commotus sanguis & exagitatus vapores & exhalationes gignit, qui excitati extremas venas, & quæ ad oculos pertinent, subeunt, & exitum parant, vel paratum inueniunt facultatis vitio, aut ipsarum venarum morbo. D
Hinc hebetudo visus, & alia, quæ *3. prognosticor.* & in prorrheticis fluori sanguinis signa scripserat Hippocrates.

Sanguinis è naribus fluxio nimium modico, etiam si critica sit, prouidendum.

3. Symptomatica. C

Quibus suppositis statuendum est, vt in prima fluentis sanguinis specie naturali diximus, ipsum posse fluere vel vtiliter, conante nimirum natura, quod redundat, aut molestat deponere, velut in crisibus efficere solet, & in febre ardente non raro: vel prolixiter ex assuetudine: aut dum vacuatio aliqua præter tempus & naturam seu occasionem suppressa est, vt his contingit, quibus menses imminuti sunt, vel non fluxerint, vel intempestiue dehiscunt: sic & alus, quibus aut hæmorrhoides

Sanguinis fluxus è naribus quot modis fiat.

occultantur, vel membrum aliquod mutilatum est, vel per aluū assueuit natura sanguinis copiam deponere, & id iam non assequitur. In quibus omnibus licet sanguinis excretio toto genere appelletur præter naturam, ea vsu esse solet, sicut in aliis toto genere præter naturam & nocua, ratione materiæ, quæ familiaris est, & ratione loci, quē nullum fabrefecit huic vacuationi natura. obidque grauior periculosiorque est sanguinis profu-
E sio, & plus corpus ab eius euacuatione labascit, quàm à cuiusuis humoris profusione, etiamsi maior copia excernatur.

Sanguinis è naribus profusio soli homini contingit, inter cætera animalia, & quare frequentius viris, quàm fœminis.

Contingit enim soli homini inter cætera animalia sanguinis è naribus profusio, quia pluseo, & humidiori abundat cerebro: *secundo* vero, quia cutis & vasorum tunicæ in hominibus longe sunt tenuiores & rariores: quo fit, vt facile ipse sanguis exsudet, aut per ora fluat, vel vasa dirumpantur, maxime cum calor accedat. Ex quo etiam prodit frequentius viris, quàm fœminis fluere, quod hæ partibus constent inferioribus magis calidis, & per vterum sanguinem fundant: illi vero partibus superioribus calore abundent, quo frequentius sanguis à naribus fluat. Quo factum est, vt sanguine immodice fluente, corpus in grauiora pericula promptius dilabatur: namque & malus corporis habitus, & morbosa gracilitas protinus
F & immedicabiliter suboriuntur: quamobrem expedit, paulò diligentius huiusmodi fluxum nosse, vt quando natura agente succrescat (*permutatur*) aut patiente (*protinus compescatur*) apertum sit.

Qualis morbus sit.

Cum enim natura errante funditur sanguis, toto genere præter naturam efficitur excretio, & symptoma fit in genere excretorum, non solum immodice, verum & præter naturam toto genere. Quod sane non vnum videtur sectari morborum genus, sed varia iuxta Galeni placitum *libr. 5. meth. cap. 2. lib. s.* vt latius in explicatione caussarum constabit: interim tamen scito, nonnūquam ad morbum in via pertinere, aliquando ad solutam vnitatem, & non raro ad intemperiem.

Sanguinis è naribus fluxus causæ.

Vna enim trium rationum sanguis è vena profluit. *Prima* vitioso facto sanguine ipso: *secunda* ob vitium facultatum, quarum munus est, sanguinem continere aut distribuere: *tertia* vero ob
I. vitium vasis ipsius, sanguinem continentis. *Prima*
G quidem ratione sanguis fluendi occasionem sumit ab immodica efferuescentia & calore: attenuatur enim calore, & pori dilatantur atque aperiuntur: quo fit, vt facile per aperta foramina diffluat, quemadmodum iuuenibus æstiuo tempore, & immodicis præcedentibus exercitiis euenire solet: feruidior enim factus promptius caput conscendit, & qui illuc præest, ob dictam ra-
II. tionem profluit. *Secunda* occasio, quatenus ad sanguinem attinet, est, dum aquosior, tenuior & se[r]ior efficitur: atqui cum naturalia foramina crassiori sanguini continendo fabrefecerit natu-
154 A ra, factum est, vt dum tenuior fit, contineri ne-
III. queat. Defluit *tertio* sanguis, dum præ nimia quantitate ita vasa distendit, vt necessum sit præ distensione oscula & naturales meatus aperiri, quousque sanguis ipse sua sponte prosiliat, vt in iuuenibus, & his corporibus, quæ quotannis aut per breuiora interualla, sanguinem fundere as-
IV. sueuerunt. *quarto* vero & vltimo ratione sanguinis fit eius profusio, dum vitio aliquo ita est conspurcatus, vt vasa ipsa exedat, abradat & perforet, aut nonnunquam præ nimia plenitudine disrumpat: hoc quidem in athletis, illud vero in cacochymis corporibus non raro visitur. Secunda autem ratio, ex tribus primo loco memoratis, ex facultatibus prodit, quibus datum est sanguinem regere & gubernare: nam cum distribuens facultas tam est valida, vt præ nimia copia lacessitur, fit, vt sanguinem saltem redundātem sua sponte è corpore pellat, quod solet in robustis corporibus
non raro accidere. Facultas etiam retentrix ob a- B
liquod vitium, aliquando ita languida redditur, vt proprio munere continendi vti deinceps nequeat, & laxatis vasorum osculis, quibus ipsa innititur, dum valens est, sanguinem libere defluere permittit, temperamento, quo id munus assequitur, vitiato, vt in longis affectionibus contingere scimus. Tertia vero & vltima fluendi ratio prodit ex vasorum sanguinem continentium vitio, quod triplex esse creditur: quippe patitur frequentius anastomosin, hoc est, reserationem osculorum ipsarum venarum, quod succrescere contingit, vel sanguinis acrimonia naturam stimulante, vel nimia copia grauante ipsam, aut ex impotentia continentricis facultatis ipsarum venarum. Patitur etiam pororum, seu meatuum tunicæ ipsius venæ quæuis apertionem, qua sanguis à venis exsudat, quia vel tenuior iusto est, adeo vt eisdem contineri non possit, vel quia venarum substantia rarior facta sit, quod vitium appellatur *diapedesis*: vtrumque tamen malum morbus est, pertinens ad figuram, quatenus habet meatus
ampliores, quam par sit. Tertium autem vaso- C
rum vitium pertinet ad continuitatis venæ separationem: nam aut discissa est, aut disrupta, aut contusa, aut exesa. Discissa quidem à re acuta soluente continuum: disrupta à flatu aut plenitudine contusa à re graui: exesa vero à re mordente, erodente & acri.

Sanguinis è naribus fluxus signa.

Signa vero, quibus dignoscitur quæuis harum caussarum, in promptu quidem sunt: nam sanguinis efferuescentiam monstrant anni tempus, exercitium præcedens, aut animi passio, qualisibet sit. *Tenuem* sanguinem ostendit natura ipsius exeuntis: quippe dilut[us] est & iusto tenuior. *Quantitatem* monstrat color optimus, rubicundior, venæ pleniores, grauitas totius corporis, & maxime capitis, corporis constitutio seu habitus athleticus, & statura fluendi consuetudo. *Vitium* sanguinis docet deterrimus eius color, & alienus à naturali: item color pallidus, flauior vel nigrior, etiam sanguis calidior, mordacior, & quasi abradens partes. *Languidam* vero facultatem totius
corporis pallor, & malus habitus: præterquam, D
quod sanguis ipse improbe etiam est confectus. *Robur* autem expellentis facultatis monstrant robustus corporis habitus, faciei color optimus, & in cæteris optima totius corporis constitutio, & à sanguinis excretione conferentia. *Venam* esse diruptam monstrant ictus, percussio, saltus vehemens, rerum difficilium conatus, vociferatio, & cætera vim ac potestatem rumpendi obtinentia. *Diapedesin aut anastomosin* ostendit sanguinis tenuitas aut calor, & pari lege totius corporis calor & æstus: cuius munus est, poros & ora venarum dilatare & aperire. *Exesionem* quidem venæ osten-

ostendit sanguis ipse biliosus, aut deterrima alia qualitate præditus, ex qua licet colligere vitium sanguinis, exesionem moliri præterquam, quod ex modo fluendi (*sumpto initio a parua fluxione, quæ postea degenerat in vberiorem*) *lib.* 5. *method. med. & 3. de* E *caussis symptom.* Galenus etiam fluxionis rationem ostendere nititur.

Sanguinis è naribus fluxus præsagium.

Fluxionem quidem sanguinis licet aliquando profuisse constet, cum hoc tamen neq; tuta semper est, neque cum malum significat, æquale accersit. Qua in re in memoriam reuocare oportet Galeni sententiam, qui *libr. de symptomat. caus. cap. vlt.* docet, vacuationem aliquam præter naturam dici, vel quatenus actio læsa est, vel quia exiens est mutatum, vel qua corporis ea sistit affectus: ex quibus elici potest, hæmorrhagiam omnem non semper esse actionem læsam, sed aliquando vtilem & natura vincente factam, vt crisis ostendit. Verum quatenus consideratur vt exiens mutatum, sola menstrui purgatio naturalis est, reliquæ vero innaturales: verum dum iungitur alicui corporis affectui, vt ex rupto vase, semper præter naturam ea sistit. Inter quas omnes solam narium vocauit innoxiam Galenus 5. *aphorismorum* 53. cui minus tuta ea sistit, quæ per hæmorrhoides fit, licet pluribus affectionibus proficua, quia periculum est, ne sanguis immodice per eas dilabatur.
F Quæ vero per sedem periodice fit, à morbis etiam præcauet, sed minus tuta est, quod soleat in intestinis concrescere. Vomitus autem sanguinis tanto cæteris deterior est, quanto vomitus omni deiectione, licet aliquando prosit, & ab eminentibus morbis nonnullos liberet. Sed omnium deterrimus est, qui tussiendo è thorace reiicitur, vt suo loco latius dicturi sumus. Quibus sic consideratis, prius ante omne consilium expendes, sitne huiusmodi fluxus sanguinis aliquo modo permittendus, an compescendus protinus: quod facile disces, si expenderis, criticum fluxum nullo modo esse compescendum, nisi natura præ impotentia non se possit continere, *vt à principio capitis dictum est*: neque consuetum, ni vitium casum vereamur: neque rursus ætate iuuenili, aut temperamento sanguineo præditis, aut vbi consueta G aliqua euacuatio suppressa est.

Sanguinis è naribus fluxus qualiter & quibus medicamentis curetur.

Quod si supprimendus sit sanguinis narium fluxus, curandi ratio, quæ id præscribit, quinque consideranda esse primo docet: *primum*, à quo loco feratur in nares: *secundo* per quas vias: & *vltimo*, nares ipsas ad quas defertur. Quippe à iecore, ab splene, [illegible] toto corpore non raro, & etiam [illegible] capite ipso in nares defertur. Considerare etiam oportet, *à quauis parte proficiscatur fluxurus sanguis, semper per venas irruere.* Præterea considerabis, *necessario ante venarum nasi ingressum, vel cerebrum, vel vicinas ei partes adire, quod periculo non vacat.* Tertium vero, quod consideratione di-
155 A gnum ea sistit, fluxionis ipsius impetus procul-dubio [illegible] est: & vltimum fluxionis caussa seu occasio. [illegible] st itaque in quauis sanguinis profusione, solum [illegible] habito respectu, medendi quædam ratio omnibus caussis & morbis communis, quæ tantum [illegible] fluxionis impetum, & ea ratione duplex exsi[illegible] *Vna* fluxioni prouidet, altera vero foramen re[illegible] per quod sanguis erumpit. Quæ vero impetum considerat, omni diuersionum genere & distractione ad distantem & contrariam partem integratur, hac vna ea ratione seruata. quod si Medicus cognouerit fluxionis originem & principium, à quo sanguis mouetur ad nares, ad id reuulsio fieri necessario debet: Iecur enim in plerisq; origo solet esse fluxionis sanguinolentæ, præsertim si ex dextra nare sanguis prosiliat. Quo tempore solum considerata fluxionis immoderantia, & vt ei subueniamus, supra iecoris regionem, præter frictiones, ligaturam, & huiusmodi alia diuersoria auxilia, cucurbitam magnam adhibere oportet, sicut si ea sinistra nare B oriatur, sinistro hypochondrio. In fœminis vero, quibus maiori ea parte vteri consortio sanguis prosilit, vtero ipsi eandem cucurbitam affigere oportet, aut femoribus & suris, si in vtero aliquod præsit vitium, cuius ratione vereamur ibidem cucurbitam affigere. Verum si origo mali omni Medico ignota sit, ad quam distantissimam partem fluxionem auertere oportet.

Cucurbita.

Est tamen vulgatum præsidium in magnis sanguinis narium profusionibus frigida aqua testes immergere, quo protinus sanguis visus est cessare: cuius ratio haud ita facilis est: censeo tamen tam insigne cum membris præcipuis, & maxime cerebro, consortium testes obtinere, vt facile eisdem refrigeratis, venosum arteriosumque genus protinus frigiditatem persentiat, subindeque veluti à frigidæ potu impetum compescat. Sunt etiam, qui concedant crurum lotiones ea calida aqua, quæ internas partes aperiat, dilatet ac laxet, quo facilius ad easdem sanguis alliciatur, distrahaturque à superioribus. Sic hirudines suris affigere oportet, quo longius suctu sanguis C euocetur, vel cucurbitas cum leni scarificatione, aut ligaturas frequenter compressas, & modice, ac per interualla laxatas. Item cucurbitæ affiguntur scapulis & summæ ceruici: etiam cum scarificatione, sed fœminis femoribus & suris sunt affigendæ, maximè si à puerperii vel menstrui suppressione sanguis fluat. Quo casu necnon & alio quouis, tutum & vtilissimum plerisque auctorum visum est, in talo venam tundere, & parum sanguinis ac per interualla extrahere, quo maior fiat reuocatio, quàm profusio, virium seruandarum gratia: ac si plurimum vigeat profusio, sanguinem ex brachio per vices & interualla mittes.

Testes aqua frigida refrigerati sanguinis fluxum è naribus sistunt.
Testium est cerebro maximus consensus.
Hirudines.
Sanguinis missio.

Secunda curandi ratio, vrgente etiam fluxionis indicatione, & nullo habito ad caussam respectu, circa obturationem foraminis, per quod sanguis exit, versatur: quam profecto moliuntur diuersa auxilia, quæ etiam iuxta rationem diuersitatis caussæ, quæ foramen adaperit, institui possunt. Nam si soluta est arteriæ tunica à re inscin- D dente vel contundente, agglutinantibus vtendum est, qualia sunt *albumen oui, thus, resina, therebynthina, succus glauci & puluis aut succus sigilli beatæ Mariæ*, hoc est, *consolida maioris.* Si vero propter exesionem foramen fiat, ea auxilia adbibenda sunt, quæ obstruendi & obturandi foramen vim obtineant, qualia sunt, *amylum, farina volatilis, thus, manna thuris, terra lemnia, bolus armenus, cum mucilaginibus seminis cytoniorum, album oui, charta ex papyro combusta, spongia pariter combusta, pili leporis & coagulum eius, aloes gypsum, gummi, tragacantha,* & lebe-

Foramen, per quod sanguis è naribus exit, quibus obturetur.

& lebetis terrei sæpius ignem experti rasura. Sed composita huic caussæ & præcedenti ac sequentibus non pauca conficies, quorum primum recipit *boli armeni, terræ sigillatæ, lapidis hæmatitis, coralli rubri, hypocistidis, acaciæ ana quantum sufficit* vt cum aceto & albumine oui fiat linimentũ, cuius inxta frontem & in nares modicum immittes. Aliud conficies, quod recipit *succi plantaginis, aquæ rosarum ana* ʒ.ij. *aceti* ʒ.ß. *ouorum albumina duo, terræ sigillatæ* quantum ad inspissandum sufficiat. Præstat & aliud, quod recipit *gummi Arabici, sanguinis draconis, acaciæ, spodij, balaustiorum, boli lapidis hæmatitis, coralli rubei ana* ʒ.j. *& ß. cornu cerui, gallarũ cupressi ana* ʒ.j. fiat puluis tenuissimus, & cum albumine oui formentur pessaria, quæ intra nares immittes. Valet & tela araneæ cum *albumine oui & sanguine draconis:* item *succus stercoris equi cum aloe & puluere myrtillorum:* ex quibus varia poteris efficere eidem vsui proficua. Quod si ex reseratione meatuum aut pororum fluxus suboriatur, adstringentium sylua vti oportebit: sic enim *lichinum* formare oportet ex succo *poligoni, consolidæ maioris, albumine oui, rhu & aliarum herbarum,* quæ stypticitatem habent, postea tamen *lichinum* spargere oportet pulueribus *farinæ volatilis, amyli, gypsi, thuris, aloes, rosarum, myrtillorum, hypocistidis, balaustiorum, mastiches, & corticum granatorum.* Quod si obturata nare prædicto lichino fluxus quieuerit, raro mutare oportet, donec ex toto apertum foramen coalescat: sin aliter alia tentare oportet auxilia, ex his, quæ retulimus: quemadmodum est *lichinum confectum ex leporinis pilis minutim incisis, & candido oui, admixto aliquo ex supradictis pulueribus, vel suffumigatio ex aceto iniecto super lapidem ignitum:* præstat eundem vsum *puluis stercoris equi,* & vt alij referunt, *asini, aut succus eiusdem stercoris recenter excreti, & plures alij pulueres, quos nuper memorauimus.* Exterius vero adhibere oportet frigidam aquam fronti, radicibus nasi & occipitio frequenter adhibitam: fronti etiam cataplasmata, quæ conficiuntur ex eisdem pulueribus, & albumine oui frequenter agitato, vt vasa, quæ foramini proxima sunt, pari lege obturentur, & pressiorem reddant sanguinis viam. Præstat quidem prædictum beneficium, inter alia id, quod recipit *mastychem, tragacantham, farinam volatilem, pilos leporis minutim incisos cum albumine oui:* valet etiam, sed maximè, vbi caloris feruor adfuerit, id, quod recipit *succi lactucæ, semperuiuy, poligony ana partes æquales, aquæ rosarum & aceti parum,* quibus mixtis & linteo exceptis, fronti & prope collum adhibe.

Quibus si fluxus non cesserit, ad causam, & ad causæ principium deuenire cogetur Medicus. Sic si feruor sanguinis, aut eius vbertas causam præstiterint, primo sedato feruore ipsius, frigidissimis potibus adhibitis, si corpus aut corporis conditio id non vetuerit, quiete, frigido aëre, ventilatione & sparsione rerum frigidarum, abluto etiam capite frigida aqua & eadem naribus & pudendis partibus sæpe adhibita. Præstitis etiam iecori, quę refrigerent, quale est *vnguentum rosaceum, santalorum cum aceto & succo cichorij aut rosarum:* instituta etiam ea victus ratione, quæ & refrigeret, & modice sanguinem coerceat atque comprimat, cui vsui deseruiunt *lactuca, scariola, folia cichorij, carnes assæ & aqua chalybeata, ac reliqua id genus.* Quod si prædicta non profuerint, necessum erit feruorem restinguere sanguine leuiter misso, quantum nimirum sat sit reuulsioni & attemperamento, idq; pariter & parce virium seruandarum gratia, postmodum vero parti prouidendum est eo auxilio, quod recipit *argillæ* ʒ.ij. *boli armeni* ʒ.ß. *acaciæ, hypocistidos ana* ʒ.ij. *cum albumine oui & modico aceto* fiat emplastrum, quo frons & tempora illiniantur: vel alio, quod recipit *argillæ & farinæ volatilis ana* ʒ.j. *misceantur cum albumine oui, & tantillo aceti, imbuantur gossypio carpto naribusque imponantur:* tandem indantur in nares quæ refrigerant, adstringunt, aut crustam inducunt si id necessitas postulauerit. Quem vsum præstat id, quod recipit *succi lanceolæ, hoc est, plantaginis acutioris, bursæ pastoris,* quod sufficiat, & in his maceretur *sanguis draconis,* & excipiatur *gossypio carpto.* Eundem vsum præstat *succus plantaginis, caulium, rubi, mespilorum, cornorum, & pullulis eorundem:* item *lanugo arboris, quæ foliis populi adnascitur, vel villorum salicis,* quæ macerari prius in aceto debent, & Sole exsiccari. Sed præter alia nõ pauca compertum est prodesse *athanasiam Nicolai cum succo pentaphylli vel puluerem Alexandri,* qui recipit *consolidæ, sanguinis draconis, Karabe ana* ʒ.j. *hæmatitis, coralli, cornu cerui vsti, ana* ℈.ij. fiat puluis: cuius etiam præberi potest ʒ.ß. *cum liquore conuenienti.* Sunt etiam alij pulueres adeo efficaces, quod in nares inditi vicem gerunt *crustiferi medicamenti,* cuius naturæ est, qui hoc modo paratur. Spongia acerrimo aceto imbuitur, imbuta pice liquida circumducitur, tunc fictili vase reposita crematur, & in puluerem, qui per se naribus exsufflatur, aut liquidis admixtus, mire opitulatur. Prodest equiseti radix trita & naribus indita, *radix pæoniæ, aqua panis porcini oleo, thure, terra sigillata & aliis admixta.* Quod si ne hæc quidem prodesse videantur, ad validiora escharotica deuenire iubet mali vrgentia: cuius census est, quod ex *vitriolo, calcitide, gypso & gummi aquis partibus linimento naribus indito* paratur: quæ quidem sicut narcotica, non nisi vrgente vsu sunt adhibenda.

Verum si sanguinis multitudo malo caussam præstiterit, ad eius vacuationem properandum est, sanguine misso ex ea vena, quę directius membrum transmittens, aut totum corpus respiciat, vel eam, quæ iecur directius euacuet: inquit enim Galenus *libr. de sanguinis mission. cap. x. Cum me sæpenumero conspexeritis in valida sanguinis eruptione eo vsum repente fluxionem sedasse: quapropter tunc protinus bonum habitum soluere expendis, aut consuetudini satisfacere, si laborans assuetus sit sanguinem fundere, vbi suppressa est aliqua sanguinis consueta & vtilis vacuatio.* sed cauere in hoc opere vires oportet nam tutius est, ab alimento aliquid demere, quàm cum virium dispendio, plurimum sanguinis extrahere.

Si vero sanguinis tenuitas fluxus caussa fuerit, duobus auxiliorum generibus fieri debet: aut incrassato sanguine syrupis id valentibus, veluti *myrtillorum, de rosis siccis, ac cytoniorum, & apozematis ex adstringentibus ac frigidis confectis, vt eodem syrupo myrtillorum, rosarum siccarum, de papauere, de nymphea, granatorum, citoniorum cum aquis cẽtinodij, plantaginis, portulacæ arnoglossæ, vel chalybeato* maxime si addideris *trochiscorum de Karabe, de terra sigillata, vel coralli* ℈.j. Ide[m] tamen opus exseque[ris] expurgato sanguine ob humoribus tenuibus & serosis quibus dilutior & tenuior redditur, *rhabarbaro* nimirum

Margin notes and letters: E (beside "tem & in nares"), F (beside "myrtillorum"), G (beside "turentur"), 156 A (beside "si feruor sanguinis"); B (beside "Quem vsum"), C (beside "Spongia"), D (beside "vel eam"), E (beside "gato sanguine").

Sanguinis fluxus è naribus ob feruorem sanguinis qualiter curetur.

Ob [multitu]dinem [sangu]inis [qua]liter c[ura]tur.

Ob [c]oagu[latio]nis ... tem qualiter.

mirum *corticibus myrobalanorum, citrinorum, agarico, chartamo*, & his, quæ consimilem habeant vim: & postmodum exhibitis, quæ vim habeant sanguinem comprimendi, qualia nuper adduximus.

Ob sanguinis acreditatem & mordacitatem.

Si vero sanguis acrior, mordacior & erodentior, propter alicuius humoris mixtionem aut exustionem vel exsuperantiam factus fuerit, duplici ratione rem agere oportet: prima purgatis humoribus, qui in sanguine peccant, iuxta cuiusuis naturam & indigentiam. In qua re considerare oportet, cacochymiam vel humorum vitium in triplici esse differentia, vna quidem est ex alicuius humoris (*sanguine excepto*) vbertate: alia ex vitio, siue in qualitate sit, siue in substantia. Tertia vero & vltima, cum tantum sanguinis fluxit, quod reliqui humores effrænes, & sinceri in corpore F supersint: quæ sane cacochymia, potius talis censenda est defectu corrigentis & attemperantis sanguinis, quàm humoris ipsius vitio. Quo casu cauendum est à prædictis purgationibus: quippe tunc & furiosius fluit sanguis, & minus leuatur æger, potius enim & tutius alimentis, quàm pharmacis res agitur. Secunda, victus ratione probe instituta his alimentis, quæ optimi sint succi & nutrimenti, vt humoribus deinceps mitioribus factis, sanguis purior efficiatur. Purgatio tamen per epicrasin facta, tutior mihi semper visa fuit, vt & pars renutriatur, & humoris vitium simul expurgetur, ac ne grandis fiat in humoribus agitatio. Quem vsum præstat *rhabarbari dilutum in aqua lactis aut chalybeata, plantaginis, vel capitum rosarum*, maxime si addideris *foliorum senæ* ʒ.j.ß. præstat *rhabarbarum ipsum masticatum*, aut semel in die cum *sacchare rosaceo dosi* ʒ.ß. præstitum. Prodest & *cassia fistula cum rhabarbaro aut pul-* G *uere corticum myrobalanorum chebulorum & citrinorum, aut puluere foliorum senæ, sicut confectio Hamech simplex*.

Ob facultatē robustam qualiter curetur.

Secunda vero causa, quæ hunc fluxum excitare solet, facultas robusta exsistit, dum aliqua occasione excitata eum concitat. Quem sane compescit parcior victus, cibaria, quæ facultatem obtusiorem reddant, exercitium solito maius & sanguinis detractio.

Si vero ob debilitatem retentricis suboriatur, A eaute res agenda est. namque facultatem reuocare his, quæ calida sunt, periculo non vacat. Quamobrem moderata esse oportet in primis qualitatibus omnia, sicciora quidem moderatis, quantum imbecillitas maior fuerit. admixtis tamen, quæ adstringendi vires obtineant: vt si facultas reuocari facile nequeat, eius actus ad minus roborentur, aut medicamentis suppleantur: ob id victu pleniori, vini potu & quiete res agenda potius est, quàm præsidiorum turba facultas lacessenda. Dimitto hac in parte auxilia ruptioni vasis proficua, quod superius abunde adduxerim.

157 Ob debilitatem retentricis qualiter.

Sanguinis è naribus fluxus symptomaticus qualiter curetur.

Considerate insuper opus est, accedat ne aliquod symptoma prædictis sanguinis profusionibus, quod vel grauius reddat malum, vel euidentius facultatem prosternat. Quippe vel febris succrescit, quæ ob id diligentius sanguinem esse mittendum consulit, & liberalius alimentum esse mi- B nistrandum, quo vires firmiores sint, & laboribus sufficientes. Quod si in morbi principio aut statu res accidat, exsequi, quæ dicta sunt, facilius possumus: verum si inclinato affectu & viribus collapsis succrescat, solum prouidendum est viribus cibo & potu, ac fluxio compescenda. Cæterum, si cum alui profluuio sanguinis fluor coniungatur, prouidendum magis est sanguinolento fluxui, quàm reliquo, nisi accidat vtrumque ab vno & eodem humore prodire: quo tempore, facta humoris peccantis purgatione, vtrique mederis. Verum si menstruæ purgationes accesserint, compescere sanguinis fusionem semper opus est, & menses citandi, nisi copiosior sit ipsorum profusio: hoc vno in omni complicatione seruato, quod si sanguinis narium fluxus, vel modicus, vel parcus fuerit, omnino eius indicatio posthabenda est, exsequendaque ea, quam alter morbus expostulat. Verum si rem contrario modo acci- C dere comperiamus, huic plurimum est innitendum, tanquam ei, quæ maius facessit negotium: sic etiam eadem ratione, vbi licet parca sit profusio, grandior videtur ob virium iacturam, aut alterius magni affectus præsentiam.

LIBER SECVNDVS,

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

D *Differit liber hic secundus affectiones omnes, quæ pectori, pulmoni & cordi insident, & earum omnium curationem diligenter expendit.*

Capvt I.

De grauedine, catharro & raucedine.

Caput omnium malorum fons.

OMNIVM fere malorum, quæ corpori succrescunt, caput velut radicem ac fontem dici debere, ab Hippocrate & veteribus haud immerito proclamatum est. cum defluxus, qui ab eo fiunt, multorum sint causæ: cæterum eorum omnium solum hac in parte raucedinis, grauedinis & catharri meminisse est in animo. Sunt quidem hæ affectiones de genere ea- E rum, quæ non in parte affecta, sed aliunde nascuntur caussam & principium: nimirum à capite ipso delabentibus superuacuis humoribus in nares, guttur, os, thoracem & asperam arteriam (*præter succos perperam aliunde transmissos, qui non raro horum & maiorum affectuum exsistunt causæ*) qua-

rum quidem ratione eadem mala haud raro succrescere scimus: quo fit, vt catarrhus proprie & peculiariter sit fluxus humoris excrementitii à capite ad subiectas partes, propter vitiatam capitis coctionem, aut intemperiem ipsum aliis modis imbecillitantem. Sed à cerebro nosse oportet, duplex oriri excrementorum genus: *Vnum* ex optima cerebri nutritione, quod per aures expurgatur, flauum, crassum, & amarulentum. *Aliud* rursus ex improspera eiusdem coctione, dum alimenta, quæ caput adscendunt, nullam aut debilem vel deprauatam perpetiuntur alterationem, siue naturæ defectu, siue alimentorum vitio, siue vaporum crassorum, aut vitiosorum illuc adscendentium copia id accidat. Quibus hac ratione superabundantibus in cerebro, facilè à qua-

F uis morbosa occasione humorum ad prædictas partes concitatur. Nam aut humor, qui profluit, delabitur in nares, & suboritur affectio, quam Græci appellant *coryzam*, & Latini *grauedinem*: aut in os & asperam materiam, & succrescit affectio, quæ appellatur *catarrhus seu destillatio*: aut procidit in fauces, vel laryngem, vt placuit Galeno *libr. 6. de sanitat. tuend.* & appellatur *raucedo seu bronchos*. At qui licet catarrhus communi significato omnem à capite defluxionem, quæ in pulmonem per asperam arteriam, aut ad subiectas partes per venas defluit, designare habeat, vt placuit Galeno *libr. 3. aphorism.* 12. cum hoc tamen nomen hoc proprie apud Græcos, vt ea eodem colligitur 3. *de causis symptomat.* pro defluxu à capite in os prolabente accipi, frequenter colligimus, quem etiam Latini proprie *destillationem* appellát. In qua re Paulus *libr. 3. capit.* 8. statuit, dum fluxio in fauces vergit, *catarrham* quoque nominari, & *bronchum*, dum in guttur & asperam arteriam iterit: cum hoc tamen Paulus optime conciliari po-

G test cum Galen. quod de fluxione ab ore incipiente ac desinente in fauces loquatur: sæpe enim vel complicantur hæ affectiones, vel ab vna in aliam facillime fit commeatus.

Catharrus proprie quid.

Excrementa a cerebro orta duplicia.

Humorum e capite defluxus triplex, & eorum nomina.

Catarrhi significatio duplex.

In his sane affectionibus, vt probè cognosci & curari possint, quatuor expendisse oportet, nimirum, *symptoma* quo vnaquæque insignitur: *morbum*, quem sequitur: item *caussam & materiam*, ac vltimo *locum, seu caussæ principium*. Sic profectò omnium principium & origo caput exsistit: materia pituitosus seu crudus ab eo defluxus: mor-

158 A bus vero in coryza obturatio pororum ossis cribriformis, ac viarum, quæ ad nares conscendunt, spongiositas ab humore, cuius crassa parte nequit permeare, tenuis vero & aquosa instillat, & quo magis laborans nititur nares emungere, eo minus fluit: quia euocat ad prædicta foramina, quod crassius est. symptoma vero exsistit difficilis efflatio per nares. In raucedine idem humor caussa est, morbus in asperitate situs & symptoma rauca vox. At in catarrho morbus est in via, quia aspera arteria vel viæ respirationi seruientes prædicto succo irrigantur: symptoma vero præter difficilem respirationem, arbitrandum est, tussim quoque esse. Hæc quidem breui hac methodo dixisse sit satis, nam caussas & earum principia, vt quæ ad curationem probè exsequendam magis conducant, diligentius expendere est in animo.

Catarrhi, coryzæ & raucedinis, quæ sit caussa, quis morbus, quod symptoma, quæ materia.

B Hæ sane omnes affectiones à duabus tantum caussis originem trahunt: quarum vna est morbosus ex prædictis excrementis aut succis in capite apparatus, altera rursus est caussa quæuis externa aut interna, quæ mouere morbosum apparatum nata sit. Sic profectò in cerebro, huic affectioni gignendæ apto, duo potissimum sunt præmittenda: vnum sane est, quatenus consideratur vt simplex particula: alterum vero, quatenus organi officio fungitur: & vtroque modo coniectandum est, in quauis defluxione caput affici, vt ex Galeno constat *libr. de caus. symptomat. cap.* 4. dicente: *Tum destillationis, tum grauedinis & coryzæ ipsum cerebrum statim caussa sit, vt pars quædam similaris, vel à frigore, vel à solo ardore ad intemperiem reductum, vt instrumentum vero quatenus à plenitudine infestatur.* Sed habent se ad concitandam fluxionem hæ duæ caussæ longe diuerso modo. nam vna materiam substernit & præstat. altera vero velut mouens & immediatè fluxionem concitans exsistit. Omnia itaque, quæ possunt cerebrum refrigerare, id nata sunt efficere: quod in vniuersum nobis insinuare volens Hippocrates

A quibus oriantur caussis.

C *aphorism.* 24. dixit: *Quæ frigida sunt, vt nix, & glacies, destillationes mouent.* Item 3. *aphorism.* 23. inquit. *Ex anni temporibus hyems maxime grauedinum & raucedinis ferax est*: cum, vt ait Galenus, eo tempore caput frigori sit obnoxium. Præterea ver quando fuerit Aquilonium & siccum, præcesseritq; hyems Australis & pluuiosa, fluxiones quoque succrescunt, distemperies enim vel calens, vel frigida, quæ crudum relinquit alimentum, facile caput humore, vel excremento superuacuo replet, caput autem vt instrumentum plenius, quàm par sit, factum vel acrimonia, aut pondere irritatum ad pulsum, vel defluere permittit impotens & imbecillum factum, & vltimo à caussa aliqua externa compressum, aut nimiū calore dilatatum. Præterea morbosus ille apparatus fieri etiam potest ex deprauatis alimentis, seu ex habituali cerebri intemperamento, aut vltimo ratione caussarum, quæ coctionem cerebri interturbare possunt, & aliquid trahere ad ipsum, qualis est calor ipsius capitis, cuius ratione humores pluri-

Hyems raucedinum & raucedinis ferax.

D mos aut vapores facilè suscepit, quos neque coquere, nec conterere potest, sed necessario ob id expellere cogit. His quidem accedit altera, & non minoris momenti caussa ex his, quæ apparatum suppeditant, nimirum halituosus aër, cuius per hæc verba meminit Hippocrates lib. de flatib. *Cum venæ capitis aere implentur, primum grauatur caput flatibus incumbentibus, tum spiritus inuoluitur per sanguinis locum, propter viarum angustiam, & sanguinis pars tenuissima per venas exprimitur: cogitur humiditas collecta, tunc sic fluit per alios meatus; ad quamcunque autem corporis partem confluxerit peruenerit, ibidem ægritudo constituitur. Postquam igitur ad superficiem dolor ex ea euaserit, si aures petat, ibidem ægritudo: at si ad nares accesserit, pituita fit: sed si ad pectus deueniat, raucedo appellatur.* Qua sane sententia nihil aliud persentire videtur, quàm copiosam in capite humoris quantitatem ex flatu exacerbari, & fluxionem in subiectas partes concitare. Certum enim est, ventos caliginosos caput replere, ex cuius repletione mirum non est, si humiditas

Fluxiones qualiter ex flatibus concitentur.

E ex pressa confluat, & aliam denuo ibidem creet concretionis: præterquam, quod dissoluendi etiam contentos in capite humores præ calore vires habet.

bet. Alio etiam modo ea flatu fieri fluxionem est credibile, nimirum, cum spiritus, qui caloris innati fulcimentum est, deterior factus, non amplius probe, & vt par est, sua munia exsequitur: siquidem internus spiritus, dum ea naturæ lege se habet, omniumque actionum opifex est, earum vero, quæ præter naturam sunt, idem non secundum naturam exsistens, ac proinde flatus nomen accipiens, etiamsi prorsus spiritus esse desinat, vt cum dicimus, *febrem esse innati caloris in igneam naturam commutationem*. Quo quidem significato censeo Hippocratem inscripsisse & intellexisse *libr. de flatibus*, hoc est, de vitiatis spiritibus, qui ob id omnium fere morborum soboles & principium exsistunt: qua item ratione ea flatu, hoc est, ex spiritu præter naturam reddito, defluxionem fieri non raro credendum est: nam cum flatuosus redditur spiritus, alienam substantiam & qua-
F litatem vsurpans, non solum intemperatus efficitur, sed præ ipsius intemperie imbecillum cerebrum reddi, ac plurimis oppleri succis cogit, cuius etiam prouidentiam habere oportet, ne in præsidiorum adhibitione nobis turpiter errare contingat.

Causæ apparatū morbosum in catarrho mouentes duplices.

Præterea caussæ mouentes seu excitatores morbosum quemuis apparatum, in duplici etiam sunt differentia: nam quædam sunt Internæ, qualis naturæ est calor febrilis, aut cuiusuis alterius rei calidæ, cuius ratione liquatis humoribus & apertis meatibus, facile humores prolabuntur: aut sunt Externæ, & hæ rursus duplices exsistunt: nam aut est caliditas, quæ extrinsecus humores fundendo, & vias ac meatus reserando, facilè fluxiones concitat: aut frigiditas, quæ cerebro perfrigerato idem molitur. Cæterum iudicio nostro, non, vt vulgus Medicorum existimat, deceptum sententiis quibusdam Hippocratis *libr. de locis in homine*, & Galeni *libr. 3. aphorismorum* 12. quibus monstrant, fluxiones à frigido per compressionem cerebri fieri, quemadmodum manibus expressa spongia facile aqua intus adseruata prolabitur. Nam licet id re vera asserant huiusmodi auctores, contrarium tamen esse verum videtur posse probari ex eorum sententiis. Namque capere intellectus nequit, qui possit cerebrum tantam viuente animali sustinere frigiditatem, quan-
G tam par est, vt partes præ congelatione condensatæ intra cranium expellant: ratio difficultatis est, quia minorem nequit sustinere citra maiora mala, ergo neque hanc. nam ex minori frigiditate lethargus, melancholia, somnus profundus, & huius census pleraque perpetitur: qui ergo fie-
159 A ri potest, vt & maiorem sustineat, & compressionem ea congelatione, quin totus calor exstinguatur, aut aliquod graue malum fiat. Præterea si negat Galenus *loco nuper citato*, excrementa in ventre posse præ frigiditate indurari, quanam ratione concedet, posse cerebrum frigidum fieri adeo, vt præ nimia frigiditate comprimatur, & exprimat, quod in se comprimit? Insuper si (*vt verum est*) frigiditatis munus est consistu condensare, & per concretionem exprimere, *quanam ratione magis cone[illegible] cerebrum à frigiditate, quam congeletur humor ab eadem*? siquidem proprius est aquosæ substantiæ congelari, quàm eius, quæ crassior est: quod si ita res contingat, vt necessum est, tantum abest, vt hac ratione fluxus concitetur, quod potius si quis est, subsideat protinus: quod monstrant refrigerantia & comprimentia auxilia, quæ statim fluxionem compescunt. Quapropter alia via incedendum est in hac difficultate, nam optima ratione constat, ex frigiditate ambientis cutim & partes extimas densari, partes vero interio- B
res, sicut ventres, *hyeme & vere*, calidiores tanto plus iusto fieri, quanto frigiditas supra naturalem fuerit maior (*dummodo ex toto calorem non superet*) ex quo calore facile commotis & liquatis humoribus, & adapertis viis, fluxiones concitari æquum est intelligere. His suppositis, diligenter considerare oportet, variis modis posse prædictas caussas complicari & confundi, adeo vt sæpe Medicos, vel peritissimos decipi videamus. Quippe contingit aliquando, morbosum apparatum calidam & acrem humorum copiam præstare: cæterum caussam motiuam & occasionem fluendi frigidam esse: aliquando vero contrario prorsus modo, materiam fluentem frigidam exsistere, & fluendi occasionem calidam: plerumque vero occasionem & materiam esse frigidam. Quæ sane omnia expendisse ante curationem magni est momenti & vsus: nam sæpe caussa mouens fluxum, humori fluenti contraria, ad sui consideratione euocat artificis animum: aliquando vero adeo viget praua humoris fluentis conditio, vt C
posthabita caussa mouente, humoris cura habenda sit humoris fluentis.

Catarrhus, coryza & raucedo, quibus signis innotescant.

Dignoscere autem vtra harum caussarum sit, ex relatione & diligenti inspectione licebit Medico prudenti colligere: nam caussæ externæ raro fiunt ignotæ, interna vero, si alimentum fuerit, vita præcedenti monstrabitur. Sit ne caussa aliqua interturbans coctionem, ex pruatione alterios & interrogatione innotescet: verū si habituale capitis intemperamentum præfuerit, id monstrabit facile frequens lapsus in huiusmodi affectum, sicut humoris conditionum accidentia, quæ succrescunt ipso fluente: Vtrum vero ea frigido cerebri intemperamento malum oriatur, tum ex quantitate excrementorum copiosiori, tum ea qualitate, quæ frigida apparebit, liquido constabit, sicut ex capitis grauitate & faciei subalbido aut plombeo colore, & grauiori somno: item meatus à capite ad palatum & nares adeo clauduntur, vt nec vox libere, & vt par est, proferri possit. Insuper præcesserunt nonnulla, à quibus caput repleri est coniectabile: quod si non præcesserint, credibile est frigidum intempera- D
mentum repletionis illius esse caussam, quod crudos sua sponte congreget humores, & minime illos dissoluere ac fundere, aut dissipare possit, vt ea Galeno aperte concluditur *libr. 1. popul. part. 2. comm. 7.* Accedit crudorum & frigidorum alimentorum esus, maxime si diu in ventre morarunt, & potissimum si hyems sit: per nullam enim partem digerit hyems, vt Galeno placuit *3. aphorismor.* 13. Calidi item intemperamenti notitiam, si extrinsecus accedat, ex relatione perdisces: si vero intrinsecus, nosces, quia tactu caput calidum cognoscitur, & quæ fluunt calida, tenuia, acria & mordacia, visuntur per nares & os: facies & nasus rubent: hos febris etiam inuadit, à qua nihil iuuantur, vt reliqui: item nasum & os exulcerari conspicimus: adest vigilia, sitis, oris amaror, & reliqua, quæ calidum intem-

peramentum attestantur. Cui quidem fluxioni apti sunt, qui calidum habent caput, sed hi frequétius ab externis caussis calidis vel frigidis offenduntur, & ocyus fluxionibus corripiuntur: sicut
E qui frigido fruuntur capitis intemperamento, aptiores fiunt, vt ab internis causis in destillationem procidant: qui si seniores sint, tardius ad sanitatem redeunt.

Docet tamen Celsus, grauius esse fluxionem in pulmonem ruere, leue si in fauces, ac longe leuius si in nares: medio tamen modo inter fauces & pulmonem res se habet, si in asperam arteriam decumbat humor, & non omnino tutum exsistit, si caput asperæ arteriæ exulcerari contingat. Vtcunque tamen sit, cauendum est, ne nimium protrahatur affectio: quippe si consuetudinem capesserit, grauissimos & difficiles morbos sequi necessum erit, omnium tamen grauissimos, si quæ fluunt acria, mordacia, salsuginosa, nitrosa, vel nimis tenuia fuerint, aut viscida, & plurimum adhærentia: quippe in exulcerationem protinus ducit partem, ad quam fluit, & maiora mala accersit.

Catarrhus, coryza & raucedo nõ protrahẽdi.

F Ante tamen, quàm curationem aggrediar, in memoriam reuocare oportet, quod in hoc morbo nostris temporibus contigisse Hispanis omnibus compertum habemus. Aggressa itaque est vniuersum fere orbem semipestilens quædam constitutio, quæ in eodem tempore, & eadem fere die omnes simul corripuit, vt ex fidissimis relationibus haberi potuit. Anno à natiuitate Domini M.D.LXXVII. ante autumni ingressum catarrhosa quædam defluxio maiorem hominum partem inuasit, secum adiunctam afferens febrem, tertianæ duplicis naturam referẽtem, symptomatis adeo perniciosis comitatam, vt parum absuerit, quin maiorem laborantium partem perderet. In cuius curatione & præcautione non parum dubitatum fuit, quidnam circa sanguinis detractionem & expurgationem agere oportuisset, cum vtroque auxilio adhibito, vel nullo, non pauci deterius se habuissent, ita, vt quam partem Medici exsequendam tenerent, minime intelligerent. Parum etiam dissimilis constitutio anno M.D.LXXX. grassata est vniuersam fere Hispaniam toto æstatis tempore: quæ sane defluxio plerosque cum grauissimis febribus & adspectu grauioribus corripuit: alios
G cum ventriculi maximis accidentibus: nonnullos cum pleuritide, angina vel difficilima respiratione, ita, vt suffocari laborantes iamiam viderentur, & non paucos torqueri grauissimis capitis, totius corporis, & articulorum doloribus: denique adeo maligna apparuit prædicta constitutio, vt non paucos periisse constiterit. Cœpit etiam inter Medicos vagari contentio, liceat ne sanguinem detrahere, vel expurganti medicamento vti, aut neutro. Ratio tamen contentionis orta fuit,
160 A quod primo morbi accessu plures interierint ex his, quibus sanguis mittebatur: item in aliis ciuitatibus & locis plures ex his, quibus non mittebatur: sicut accidit plerisque eorum, qui medicamentum sumpserunt, aut secus. Ratio autem huius euentus orta fuit ex ignoratione naturæ mali, & morbosi corporis affecti apparatus: nam qui harum rerum nullam notitiam obtinuerunt, adeo proterve nitebantur laborantes cauere à sanguinis detractione & purgatione decepti catarrhosa fluxione, vt etiamsi anginæ, difficili respiratione, pleuritide, sanguinis sputo, aut fluxu sanguinis narium laborantes premerentur, eligebant tanquam tutius, certum ex morbo præsenti periculum, quàm dubiam salutis spem ex præsidio.

Catarrosa defluxio semipestilens in Hispania 1557.

Eadem reuersa anno 1580.

De eadem contentione inter Medicos.

Alii rursus adeo licentiosè, (*ne dicam temerariè*) vtroque auxilio vtebantur, decepti forsan febris magnitudine, quæ cum ephemera esset, primo die grauissima apparebat, vt neq; humorum cru- B ditas, neque quoduis aliud grauius accidens illos retrahere vsquã potuit à sanguinis detractione, aut expurgatione: quo profecto factum fuit, vt plures interficerent imprudentes & imperiti Medici, quàm mali sæuitia & inclementia. Qua quidem in re (*si forsan iterum reuertatur consimilis affectio*) considerare diligenter oportebit morbosum corporis apparatum, & affectum, quem comitem habet defluxio, & an febrem secum habeat adiunctam, & rursus cuiusnam conditionis fuerit febris illa.

Quippe non paucos decepit grauis quædam febris, quæ primo accessu apparebat, non considerantes de genere esse diariarum ex cruditate, quæ licet ad tres vel quatuor dies sese protrahebat, sola proba victus institutione cessabat, citra sanguinis detractionem aut expurgationem. Alios etiam fefellit mitissima quædam febricula, C quæ à secundo tertiove die magis ac magis inualescebat, donec in continuam aut malignam commigrabat, quod neglecta primis diebus, nec præpedita sanguinis detractione aut purgatione, libere depascebatur vniuersam massam sanguinariam.

Catarrhosa defluxio semipestilens an febrem habeat adiunctam.

Quapropter, si febris primo adspectu grauior apparebat, quiescendum omnino erat, cum de genere esset, vel diariarum, vel earum, quæ *decrescentes* appellantur. Verum si à primo secundove die fluxionis, aut vltra succrescebat, verendum erat, continuam futuram, & protinus vel purgandum (*si ventrem excrementis scatere certum esset*) vel protinus sanguis mittendus, considerata prius totius corporis habitudine. At si nulla aderat febris, neque aliud succrescebat accidens, sola vitæ institutio satis erat, nisi morbosus præfuisset corporis apparatus, iuxta cuius ideam, vel sanguis mittebatur, vel expurganti medicamento vti opus erat. Verum si aliquod succrescebat ex prædictis accidentibus, etiamsi catarrhosa illa dispositio stetis- D set, libere sanguinem mittebant artis peritiores: denique dum solùm cruda aderat defluxio, neq; venam inscindi erat opus, nec vsus fui vsquam expurganti medicamento, in cæteris vero auxiliis, vt mox scribam, rem institui.

Qualiter curanda.

Est insuper præter dictas catarrhi sortes alia nõ minoris momenti, quam Medici *suffocatiuum* nuncuparunt *catarrhum*, eiusdem naturæ & sortis cum præcedentibus, quatenus ad causas tam motiuas, quàm antecedentes, sola dissidens ratione maioris & pressioris fluxionis, adeo, vt caput asperæ arteriæ præ copia obstruatur, quod periculum sit subitæ suffocationis, nisi cito ad asperam arteriam vel sensim defluat, vt postmodum sensim quoq; tussiendo reiiciatur.

Catarrhus suffocatiuus quid.

In qua re statuendum est, subitam hanc suffocationem raro, aut nusquam succrescere, nisi vel ecor fuliginum euacuatione (*ob lentum arteriarum pulmonis obstructionem, aut compressionem grandiorem*) pri-

Ex quibus oriatur caussis.

priuetur, aut caput asperæ arteriæ subito succorum affluxu obdurerint (*nam diuerso modo per syncopes fiunt subitæ suffocationes, vt suo loco latius explicatum reperies*) quippe asperæ arteriæ vitio raro subito succrescunt mortes: quod pulchre insinuauerat Galenus 4. *aphorismorum* 34. dicens: *Repente autem strangulari soli summo gutturi inest.* Morbus enim, quem *peripneumoniam* vocant, non repente strangulat ægrotantes, verum paulatim ab initio incrementum suscipiens, vsque ad propriam consistentiam, in qua talem casum affert. Et si quod tuberculum & abscessus in pulmone fit, hęc quoque passio diuturna est: sicuti & spatium inter pulmonem & thoracem pure repletum sæpius hominem strangulat abscessu in ipsum dirupto, qui longo tempore fuit constitutus. Nam asperæ arteriæ inflammatio difficultatem quidem spirandi efficere potest, strangulationem vero non potest, F propter magnitudinem meatus in ipsa larions, & tunicæ tenuitatem: impossibile quidem est, corporis adeo tenuis inflammationem spatium effatu dignum replere.

Strangulationé subitam summum guttur potest efficere solum. Angina quid a catarrho suffocatiuo differat.

Reliquum igitur est, summum guttur subitam posse efficere strangulationem, quoniam in ipso angustatur ad pulmonem meatus. Verum, quia musculi laringis inflammati suffocationem quoque efficere assolent, quam *anginam* Medici appellant, seiongere à suffocatiuo catarrho licet, ob dolorem, qui in hoc non apparet, in angina vero non leuis. Itaque si cui accidat summi gutturis foramen occludi præ fluxionis magna vbertate, mirum non est, si subito etiam intereat: cuius rei & aliarum, quæ ei similes sunt, ediscere quoq; prouidentiam oportet, ac distinguere, vt cuique subsidium legitime adbibere possis. In qua re curabis, G in accessione & sanguinem mittere, & cucurbitas affigere, & eas scarificare, & omni diuersionis genere vti: extra accessionem vero, velut leges in omni catarrhi curatione.

Catarrhus, coryza & raucedo qualiter curentur.

Curandi vero communis ratio tam est varia, quantum sunt caussæ & occasiones, quibus hoc affectu homines ægrotare cœperint: namque sat non est Medico docto, morbosum apparatum nouisse, neque caussam, quæ ipsum in morbum migrare coëgit, ni exacte nouerit occasiones, qui-
161 A bus in huiusmodi apparatum corpus delabi potest & assolet. Sed vt à primis rei principiis exordiamur, considerare in hac curatione primo oportebit particulam, in quam fluxio prolabitur, fluxionis impetum, fluentis humoris naturam, occasionem, quæ ipsum coëgit fluere, & locum, à quo procidit humor. in quo rursus considerare oportebit, fluat ne morus ab externa aliqua occasione, vel ex humorum ibidem exsistentium copia, aut acrimonia, vel tenuitate: quippe hæc omnia curaturo diligenter examinare incumbit. In qua re primo videndum est, *an ab aliqua caussa externa, quæ calefaciat aut refrigeret, fluxio prodeat*: nõ protinus ab eius prouidentia incipiendum est: vel si affectum impressit aliquem, omnino contrarium auxiliis leuibus concitare oportebit, quippe hac lege intelligendus est Rhasius 9. *ad Almans.* dum

In cura quæ consideranda.

Catarrhi ab externa causa cura.

statuit, initio, cum ab externa occasione excitatur catarrhos ex balneo, insolato, aut quauis alia occasione calefaciente & liquante, si aër accesserit frigidus, qui capitis difflationem eo tempore magis necessariam præpedierit, caput calidis linteis & vestibus inuolue, donec constet cõstrictionem B externarum partium abiisse. Cauendum tamen, ne causa excitans fluxum, fluenti materiæ contraria sit, vt sæpe contingit: nam ex solis æstu non raro frigida & densa pituita liquatur, quæ fluens frigidos parit affectus: & pari prorsus ratione, ex frigido aëre calidam & salsam materiam prolabi cõtingit: quibus opus est prouidere, dum aduersus occasionem fluendi auxilia adhibemus, ne vnum nitentes auferre vitium & mali principium, aliud grauius accersere contingat. Sic etenim his, quibus ex calore fluxio concitatur, siue frigidus siue calidus profluat humor, frigidiori aut saltem temperato oportet laborantem recondere loco, saltẽ primo mali accessu, donec extimæ capitis partes ad antiquum redeunt statum & temperamentum: & eodem prorsus modo in frigida causa calefacere aërem suffitibus & alia oportet, atq; eo magis, quo fluens materia frigidior fuerit. Dum vero alimentorum vitium affectus caussa est, mutare oportet vniuersam victus institutionem, vt C particula optimum nutrimentum suscipiat, & quod deterrimum in corpore superest, optimo corrigatur. Quamobrem omnino contrariam victus naturam copia & conditione instituere oportebit, maxime eam, quæ ad siccius inclinet, & adeo moderata copia, quod facilè à natura vincatur, cauentes somnum à cibo, & imminuta eius quantitate noctu. Si vero externa caussa coctionem interturbauerit, ipsa ablata, totum negotium naturæ erit committendum, corpore quieti & otio dedito.

Verum, si non ab externa caussa, sed à morboso apparatu intrinsecus exsistente, siue à seipso, siue ab externa caussa leuiori moto, fluxio dilabatur, tunc quidem diligenter rimari oportet, qualis præfuerit aut præsit morbosi illius apparatus caussa: nam præter externas (*quæ coctionem cerebro necessariam interturbant,*) vt studium intempestiuũ D à cibo, somnos immodicus mox à copiosa cœna, intempestiuum exercitium, meditatio intensa à cibo præsertim crasso, est etiam vitiosum cerebri intemperamentum, maxime frigidum, præsertim si habituale sit, & adeo à naturali alienum, vt ex laudabili nutrimento vitiosum succum facile generet, vel naturalis excrementi plus iusto congreget, ita vt ex vitio aut redundantia in fluxionem prolabatur caput. Quibus consideratis, ac reclusis (*vt dictum est*) caussis externis, diligenter exquires, à quonam ex propositis principium curationis, aut prouidentiæ auspicandum sit: à partibus nimirum catarrhum, coryzam, aut brancum patientibus, à fluxu, à fluente humore, an à capite transmittente, nam hæc omnia huiusmodi curationem respicere oportet. Cuius controuersiæ gratia statuendum est, veram curandi rationem auspicandam esse à principio & origine caussæ, hoc est, ab intemperie cerebri: verum, quia id commode fieri erat impossibile, citra humorum fluentium diuersionem aut euacuationem, videbatur ab his primo esse incipiendum, idq; vel lente & paulatim, vel maioribus auxiliis, aut maiori diligentia vel celeritate. Quæ sane dubia, *vt exquisitius diluantur*, asserendum iudico, ab hoc vel illo E ex propositis membris esse incipiendum, quod maius facessit negotium, ac vitæ dispendium promiserit. Nam si nullum periculi vestigium subsit,

Catarrhi à morboso apparatu cura.

à materiæ præparatione & vacuatione incipiendum foret, & postea ad distemperiei medelam deueniendum. At si periculum adsit, ab eius prouidentia docet vrgentiæ ratio esse incipiendum.

Catarrhi ex apparatu morboso triplex periculum.

Sed vt clarius constet, quid agendum sit, nosse oportebit, triplicem in hoc affectu periculi rationem posse succrescere: primam quidem ratione plenitudinis corporis & capitis, vel copia destillantis materiæ, quæ strangulatione perimere potest, vt in suffocatiuo vocato catarrho non raro contingere scimus: secundam vero, ratione malæ eiusdem materiæ qualitatis, quod ita sit acris & mordax, quod exulceret ac erodat, quamcunque partem attigerit, siue nares sint, siue columella, fauces, aspera arteria, pulmo, gula, aut ventriculus: vltimam tamẽ ratione membri, in quod decumbit stillatio, vt contingit in angina, pulmo-
F ne affecto, aut thorace, vel pleura, ea quorum morbis periculum vitæ impendet. Quibus addenda venit impetuosa fluxio tenuis & fluxilis naturæ, quæ non minus solet negotium facessere. Quapropter in his omnibus (*excepta crassa & copiosa fluxione, quæ si lente moueatur, validis auxiliis agitanda mouendaque repente non est: nam cum commode vniuersa confertimque purgari non possit, quia cruda est & lenta, facile commota ad ventres cerebri aut pulmonem & thoracem defertur, & grauius malum accersit: quapropter præparanda educendaque sensim & paulatim est*) protinus maioribus vtendum est auxiliis, quæ vel diuertant fluxionis impetum, vel simul fluentem materiam euacuent, tum sanguinis detractionibus pro virium ratione, tum maioribus purgationibus: hæc enim duo auxilia sunt, quæ sola potenter reuellere & vacuare nata exsistunt: etiamsi interdum aliis vti oporteat, quæ vim solam re-
G uellendi sortiuntur, vt cucurbitis, frictionibus & ligaturis, quæ eo magis prosunt, quo corpus euacuatum extiterit. Copiosiora quidem præsidia reperies *tomo secundo*, capiti calefaciendo aut refrigerando idonea, *cap. de præsidiis attemperantibus caput.*

Catarrhus an curari debeat sanguine misso.

Verum quia plerique Medicorum ab dubitant de sanguine extrahendo in catarrhis, ea pendendum est, vnam è quinque conditionibus id posse optime monstrare: *prima* sane est natura & quali-
162 A tatis fluentis materiæ, *secunda*, dignitatis partis, in quam decumbit fluxio: *tertia*, status corporis catarrho affecti: *quarta*, si quis sit alius affectus ei adiunctus, qui ipsum exacerbet: *quinta* vero, impetus fluxionis, qui adeo est celer & subitus, quod sputioni locum non cedat. Sic profecto, si fluxio calida, acris aut mordax fuerit, & in motu adhuc sit humor, optime sanguinem detrahes, non quidem solum humoris ratione, sed ob impetum fluxionis: nam ob id in raucedine ab impacto humore frigido, optime consuluit Auicen. sanguinem non esse mittendum: vereri enim oportet, ne exesio maioris sit momenti: quod nosces, si sanguis tussiendo reiiciatur, maxime cum sputo semicocto, quod ex mora contracta ad coctionem constet exesionem fecisse: nam si alter exeat, credendum est, ea tussiendi impetu potius, quàm exesione prouenire. Item si fluxio exit in partem, cuius malum vitæ asportet periculum, si corpus plenum sit, ac si febris maxime continua adsit, cunctandũ non est, protinus sanguinem detrahere, nec non si interpolata fuerit, dum ea putredine oriatur. Plerunq; enim sic affectis ephemeræ febres nocturnæ motum & calefactionem pituitæ sequẽtes potius, quàm putredinem succrescunt: quod nosces,
B quia febris, quæ concitat maiorem fluxionem, dum crescit, de genere est putridarum: quæ vero fluxione pereunte subsequitur ephemera: in qua vereri oportet sanguinem detrahere. Mittendus etiam est, dum fluxio impetuose dilabatur: diuertitur enim sanguine misso, & auarior redditur natura, quo minus ad partem affectam mittat. At in omnibus aliis corporibus, quæ prædict. contraria exsistunt, formidare ac vereri oportet ipsum fundere. Cæterum, licet sanguis mittendus sit, tamen neque temere, neque confertim aut libere, vt in reliquis affectionibus, quæ ea defluxione catarrhosa non sunt: nam considerare oportet & vires & cacochymiæ præsentiam, & pro maiori eius copia vel virium iactura, ita longe minus sanguinem demes, & per vices ad longiora interualla, nisi suffocationis periculum instet: quo tempore supplere oportet cucurbitis cum scarificatione & aliis auxiliis.

Catarrhus verum indigeat purgatione.

C Cæterum de purgatione in his affectionibus, quæ ex catarrho fiunt, non satis quid agẽdum sit, constat ex auctorum sententiis: quippe statuit Galenus *5. meth.* quod dum calida & acris est defluxio, corpus illis medicamentis purgandum est, quæ vires habeant educendi diuersos humores. Quod sane iuxta optimam rationem censeo factum, quia coniectabile est, aliquid esse calidorum succorum cum pituita admixtum, vel salsuginem ex putredine contraxisse. quod non minus diuersæ naturæ pharmaca expostulet. Quod si corpus & caput iuxta prædict. rationem aut humoris peccantis ideam purgatum sit (*pilulis cochiis, aureis, Arabicis, de agarico vel rhabarbaro, aut aliis pharmacis, quæ præcedenti capite adduximus*) verendũ non est masticatoriis, quod fluxionis superest, ad eos euocare (*maximè si materia crassa sit, nam dum tenax est, per se ad os mouetur, ac si concitetur, forsan delabetur ad asperam arteriam & pulmonem, quod cauere diligenter oportet*, vt monuit Galen. *6. pop. part. 2. com.* 32.
D Cauentes tamen, ne vel sternutatoriis vel gargarismatis vtamur, dum caput adhuc plenum steterit, & materia non probe cocta. Verum si periculi nullum subsit aut leue vestigium, longe mitius incedendum est: quippe tunc considerare oportet, *an habituale intemperamentum mali caussam præstiterit.* Nam tunc duplex erit curandi ratio: *Vna*, quæ quod genitum est, paulatinis euacuationibus auferat: altera rursus, quæ cerebri intemperiem ad pristinum statum redigat; atque hoc modo pugnandum est aduersus apparatum & fluendi occasionem. Verum indicatione sumpta ab humore lente & paulatim fluente, si calidus, acris & mordax fuerit, attemperandus mitescendusque primo est, ne partes, per quas defluit, aut in quibus recipitur, exedat & abradat, exulceretque, qua ratione ea medicamenta sunt adhibenda, quæ refrigerandi & modice densandi vires obtineant, vt simul attemperentur humores & ineptiores fluxui reddantur: in quibus nulla lege licet ea præsidia adhibere, quæ comprimendi eosdem, vel cõpescendi fluxum vires obtineant, ne fixius in ca-
E pite & partibus, per quas prolabitur humor, vlterius exedat, & longe maius efficiat malum: sed vel lenire partes & mansuetiores reddere humores

Catarrhus ex habituali intemperamento qualiter curetur.

tes, præcise est necessum, admixtis, quæ contrariam humori conditionem sortiantur, velut est *syrupus violarum, ex muccilaginibus, aut ex neuuphare*: Præstat præterea exhibere *syrupum ex borragine, ex cichoreo, & ex rosis.* Præcauere tamen oportet partes, quas supergreditur humor, aut in quibus

Contra quas hec curanda.
recipitur. Sic profecto, si in nares defluxerit, coryzamque concitauerit, fuerit que mordacis & calidæ naturæ, quod influit, in nares immittere oportet vaporem, aut aquam, vel decoctum, vel *succum violarum, vel rosarum, aut intubarum, decoctum lactucæ, vel portulacæ, aut aquam hordei cum saccharo, aut syrupo rosarum.* Extrinsecus vero nares illinire oportet *oleo amygdalarum dulcium, violarum, seminis cucurbitæ, aut butyro, vel vnguento rosaceo.* Prosunt odoramenta per euaporationes, aut vtcunque aliter, velut est *semen lini infusum in aceto & arefactum, vel hordeum ex aceto, vel euaporatio decoctionis maluarum, rosarum, seminis lini, & similium, dum*
F *aceti aliquid recipiant.* Verum si frigida sit materia fluens, prodest decoctum *maioranæ, pulegii, & ipsum pulegium odoratum*: item *decoctum chamameli, nigellæ, & similium*: prosunt etiam prædicta semina *torrefacta & ligata atque odorata*: fit & inunctio *ex oleo chamamelino, anethino & amygdalarum amararum.* At si ad fauces defluat, his præsidiis vteris, quæ vires habent obleniendi & obducendi easdem, veluti est *amylum, tragacantha, farina volatilis, terra Lemnia & muccilago omnis*, sicuti & *portulacæ, violarum, & papaueris syrupus*: quibus & partes præmuniuntur, & humores etiam attempe-

Coryzæ fluxus acris quibus attemperetur.
rantur. Quod si coquere vel acrem fluxionem attemperare velis, potibus *aquæ feruidæ bis, terve in die vel prope somnum* vteris. At si sistere ac frænare magis fluxionem in animo est, prodest in calido decoctum *rosarum, coriandrorum, lentium sine cortice, lactucæ, portulacæ, aut seminis papaueris.* Verum si frigidior sit materia, vteris *rhodomelle, oxymelite,*

Quibus purgetur.
syrupo de liquiritia, de betonica, & de hyssopo. Purgare tamen oportet hos humores, acres quidem lenientibus medicamentis, quæ parum purgent, &
G plurimum attemperent, veluti *cassia sæpius exhibita & masticata*: deinde post diutinam correctionem per seligentia medicamenta peccantem humorem extrahes. Quem vsum præstant, primo *ex sena salis condita*, item *pilulæ de rhabarbaro aggregatiuæ, & rhabarbarum ipsum variis formis exhibitum*: item *pilulæ ex agarico, aloe & mastyche, aut ex agarico & rhabarbaro.* Materia vero frigida contrario modo est præparanda, frequentius quidem, se-

163 A rius tamen purganda, vt sicut lente concoquitur,

Coryzæ materia frigida quibus præparetur.
similiter paulatim educatur: paratur tamen eo modo, quo dictum est, sed purgatur *agarico, pilulis mastychinis, cochiis, sine quibus, & de agarico.* Verum ad membri patientis præcautionem, præstabit quidem omni ingenio fluxionem alio transferre cucurbitulis, frictionibus, & ligaturis: tandem præmunire membrum oportet gargarismatis, oris collutionibus, & narium inunctionibus, per ea auxilia, quæ temperamento & substantia contraria sint humori fluenti. Cæterum, si harum fluxionum aliqua febrem, cuiuscuis sit naturæ (*præter ephemeram*) sibi habeat comitem, cunctandum non est, sanguinem mittere, quantum febrem expostulare constiterit, habito tamen respectu ad humoris vel partis mandantis cruditatem: si vero febre careat affectio, fugiendum est à sanguinis detractione, tanquam à præsidio maiorem cruditatem progignente, ob refrigerationem & imbecillitatem: nisi vel fluxio nimis calida sit, *vt dictum est*, vel caput aut iecur, quorum occasione & calore fluxio concitatur, feruore ni- B
mio afficiantur: tunc enim sanguinem mittere fas erit, parcius tamen & ex cephalica aut iecoraria, prout hoc vel illud membrum affectum fuerit: in aliis vero casibus, vel nimium sanguinis detractionem vereri, vel intrepide aggredi, periculo non vacat. Quo factum est, vt iterum consulendum sit de pharmaco exhibendo: maxime per epicrasim, *vt antea dixeram.* Quod si neque his omnibus, neque aliis, quæ facilia sunt, & consulto prætereo, quieuerit affectio, antequam fluxio in pulmonem dilabatur, aut aliud malum consimile efficiat, setonem in occipitio, aut fontanellam in altero, vel vtroque brachiorum affigere oportet, per quam sensibiliter exspiret humor defluens.

Fontanellæ vsus in catarrhis.

Cauere tamen consulo in hac re à capitis vstione, etiamsi plures consuluerint: mihi enim semper visum fuit graue & periculo plenum, nisi fluxio ab externis vasis capitis ad eius intima fiat, quo tempore paruas vstiones in circumferentia capitis infigere non est præter rationem. Sunt etiam, qui cum Galeno sinapismis, & emplastro ex *columbino stercore* vtuntur: in quibus adhibendis C
non minus errant multi ex Medicis, qui solú fluxionem intuentes, fluentis humoris conditionem negligentes, non sine magno laborantium discrimine eis vtuntur, cum certum sit, solum prodesse frigidis, tum humoribus, tum intemperantiis. Nam licet resolutionis gratia ea cõsulat Galenus, præterquam, quod difficile est, ad extimam capitis partem reuellere, non raro maius concitant damnum. Quippe in calidis maiorem fluxionem & intensius moliuntur intemperamentum.

Vstio in catarrhis periculosa. Sinapismus.

Cuius auxilii loco in hac & reliquis fluxionibus, quæ à capite fiunt, vteter hoc puluere, qui recipit *rosarum, santalorum, cytrinorum, corallorum præparatorum, spicæ celticæ, vermicu ana drachm.ß.* misce, & fiat puluis, qui quarto quoque die supra caput rasum spargatur. Quem quoque vsum præstabit lotio capitis ex *lixiuio, facto ex ligno Guaiaco ad medietatem decocto.*

Puluis vtilissimus.

Prosunt & balnea sulphurea, dummodo defluxio non sit ex salsa pituita, aut nimis fluxili & acri. Cui etiam vsui, maximè materia existente frigida, summopere prosunt sudationes *ex ligno Guaiaco, aut radice Chinæ*: in calidis ta- D
men intemperantiis neutrum, in humidioribus quidem decoctum *ligni aut sparta, vel herbarum siccantium & calidarum*: item prosunt sacculi ex prædictarum herbarum pulueribus, & cerata ex oleis calidis, cum cera & ladano, & alia, quæ capite de dolore capitis huic vsui proficua abunde adduximus.

Balnea.

Capvt II.

De angina, & reliquarum partium oris inflammatione.

DVæ eædem fluxionis differentiæ, quas præcedenti capite memorauimus, ad oris, laringis aut pharingis partes prolabuntur, sed non vt in præcedentibus affectionibus per irrigationem aut leuem imbibitionem, sed per venas ipsas in carnosas earum partes procidunt, licet eadem sit ma-

E teria, quæ defluit, & etiam eadem pars, quæ afficitur, lōge tamen diuersus succrescit affectus: quippe inflammantur, si per venas irruat, apostemosa inflammatione eo tempore, tum columella, tum
Angina ratione loci triplex.
amygdalæ appellatæ: tum vero *laringis* aut *pharingis* musculi, in quibus solis anginam fieri arbitramur. Verum quia inflammationes prædictarum partium consimilem fere sortiuntur curationem: ob id vno hoc capite institui omnium meminisse: curatione tamen vna solum præscripta, eaque anginæ proficua, quibusdam additis considerationibus ad aliarum curationem necessariis.

Gurgulionis diuersa nomina.
Est quidem inter prædictas particulas *gurgulio*, *seu columella*, pars quædam, quæ in fine summi palati carnosa appendens, aperto ore & lingua depressa conspicitur: quæ sane ob diuersas dispositiones, quibus insignitur, diuersis nomenclaturis describitur: multi enim vuam appellarunt, quod acino vuæ persimilis exsistat. Quinimo huius partis inflammationem Hippocr. *vuam* appellat, vt ea Galeno colligitur *libr. de tumoribus præter nat.* dicta-
F tat enim Hippocr. *lib. de morbis*. Fit autem vua, cum
Vua qualiter fiat.
pituita de capite ad gurguliōnē descendit, & gurgulio præceps dependet, & fit rubicundus. Sed huius vuæ aliam generationem cōstituit *2. de morbis*, dicens: *Vuam fieri cum summa gurgulionis pars aqua impletur, & rotunda fit, ac pellucida, & respirationem interdicit* Sed hanc affectionem statuit Galen. *6 local.* gurgulioni raro accidere, & longe rarius a-
Lorumqualis affectus.
liam, quam *lorum* appellant Medici, quæ fit, cum nimium ignitus gurgulio ipse gracilescit, & loro
Gurgulio, columella, & vua quid differant.
similis propendet. In qua re expendendum est, nomen huius partis solum esse gurgulionem, columellam vero eius latitatem, & vuam tumorem in rotundum factum, lorum, angustiam, & extensionem: cum vero inflammatur prædicta pars, & versus omnes dimensiones cum dolore & rubore crescit, dicitur, *inflammatum esse gurgulionem*.

G Præter hanc partem inflammari etiam dicimus
Glandularum triplex sors.
glandulas, quarum varias differentias sortitur os: quippe earum triplex reperitur in prædictis partibus sors, officium & natura. Quædam enim in faucium & palati confinio positæ, vtrinque ex gargareonis latere assistunt, *paristhmia*, *seu antiades*, *tonsillæ aut amygdalæ* vocatæ. Item aliæ in capite arteriæ ad laringem positæ sunt: reliquæ vero ad linguæ radicem pertinent. Cæterum primum illud glandularum genus non fruitur tot nominum varietatibus, nisi dum aliquo insignitur af-
Antiades quæ.
fectu: quippe antiadas eas partes Galenus *libr. 3. de symptomat. causis* appellat, cum tumore aut in-
164 A flammatione, maxime fluxione à capite delabente, tentantur: & Paulus *lib. 6. cap. 26. & 30.* per antiadas intelligit scirrhosum tumorem paristhmiorum: maxime si contiguas partes fluxio apprehēdat: nam tunc *paristhmia* appellat, quod sumpserat ex Galeno *3. aphoris. comm. 26.* dum asserit *paristhmia*, quæ Latini *tonsillas* vertunt, inflammationes esse locorum ad isthmum attinentium, & intelligi per isthmum partem illam, quæ inter os & gulam interiacet. Itaque antiadas tonsillarum inflammationem appellare licet, paristhmia easdē, cum ad isthmum, & vicinas partes perducitur, extenditurq; inflammatio. Ex quo venari oportet, has inflammationes solius tunicæ esse ventriculo, gulæ, faucibus, totique ori communes, nonnunquam vero subiectorum ipsi musculorum: quibus sane dolentibus, rubicundis, inflammatis & tumentibus, non leue periculum impendet difficilis respirationis aut deglutitionis, vt in anginę speciebus conspicimus.

Angina vero grauissima quædam morbi spe- B
cies exsistit, quæ præter grauitatem & periculum, Angina
quod infert, difficilis quidem cognitu & curatu grauissima
exsistit, propter diuersas quas obtinet species: morbi species triplex.
cuius tamen naturam in tres partes iure optimo diuidere studuimus, omnes tamē vnica communi ratione conuenientes, quod suffocari in omnibus laborantes periclitentur, ac nonnunquā difficulter etiam deglutire possint. Est tamen *prima* I.
huius mali species, quæ per primogeniam affectionem musculorum mouentium laringem fit:
secunda, quæ per consensum ex colli vertebra in- II.
tro luxata: *tertia* vero & vltima ex vitio aëris in- III.
spirati. Huius autem vltimæ meminit Aretæus *lib. 1. acutarum passionum*, quæ quidem constat ex aëre, quem inspiramus, crassiori facto, caliginoso, densiori & fuliginoso, quem dum facultas per respirationem attrahit, nequit præ crassitie aspera pulmonis arteria capere, aut forsan, quia adstringentis & compressiuæ est naturæ: quo factum est, vt nihil minus suffocare possit, quàm angustia meatuum, à quauis alia causa facta: præterquam, quod attractus, nec ventilationem efficit, nec refrigerationem, quin eius consortio spi- C
ritus suffocantur, quia compressi & coerciti manent, ac quieti: quæ causa est potissima suffocatio- Suffocationis potissima causa.
nis, quemadmodum probari potest in semisuccensis carbonibus, dum conclaui vndique conclusa via coercentur: nam halitus ille caliginosus fumosusque facile prædictis modis inspiratus suffocationem efficit: haud secus, quàm si quis in-
spiret vaporem ex musto feruenti (Hispani *tufo* Tufo quid.
appellant) eleuatum: Incredibilis enim est efficacia ad efficiendam suffocationem, vel momento temporis.

Illa vero anginæ species, quæ vertebra luxatā intro prolapsa œsophagum comprimit, adeo laringem coarctat, vt linguam ex ore prosilire cogeat, & laborantes aperto ore respirare. Cæterum
ea, quæ ex musculis laringis inflammatis suboritur, faucium proculdubio aut musculorum, qui D
ad fines asperæ arteriæ siti sunt, inflammatio est præter naturam, cum rubore, dolore, calore, & fluxu coniuncta: quam sæpe affectionem musculis externis ceruicis contingere scimus. Verum cū prædictus tumor sensui conspicuus non sit, grauis incūbit de vita suspicio, ita vt si quis euaserit, *peripneumonicus* fiat, & intra diem septimum pereat, vt placuit Hippocrat. *5. aphorism. 10.* In qua re
primo sciendum est, per fauces intelligendam es- Faucium & ceruicis nomine quid intelligendum.
se eam partem, quę gulæ & gutturi præiacet, quæque ore aperto conspicua est, continens duo prædicta ostiola. Per ceruicem vero intelligimus id spatium, quod est à capite in thoracem, quod septem vertebris comprehenditur, guttur asperæ arteriæ caput. Sed hanc inflammationem prædi-
ctarum partium & anginæ sortem in quatruplici Anginæ quatuor differentiæ.
esse differentia, consensu fere omnium constat: in qua re expendendum est, nihil in medicis disputationibus difficilius, nihil confusius & inconstans, ac omnibus minus commune vsquam repertum esse. Nam præterquam, quod circa musculorum considerationem, multi ex conspicuo

aut

E aut occulto tumore, vel rubore, in faucibus & gutture, has quatuor anginæ differentias venentur, (*& alij solum musculis annumeratis*) in præsagio & periculi ratione longe dissident, quibusdam asserentibus, maius periculum esse in gutturis inflammatione: alijs in inflammatis faucibus. Quæ sane res magni est momenti, tum ad cognitionem, tum ad extimationem affectus, tum etiam ad veram & genuinam curationem: nam sæpe leuius aut grauius præstamus auxilium, prout affectio difficilior aut periculosior sese nobis ostẽdit, quod profecto Medicum nosse perdifficile ea sistit, ni exacte compererit, qualis naturæ & officij sit pars, quę inflammatione tenetur. Qua ratione expendisse oportet, in ceruice, faucibus, gutture & ore ipso, præter glandulosum genus, musculorũ quoque reperiri varias propagines & sortes: nam ex his quædam conspicuæ sunt, aliæ omnino delitescunt, & intrinsecus suis muneribus assistunt. Quod sane euenantur Medici, quia ex harum partium in-
F flammationibus quædam aperto ore conspicuæ sunt, quædam iuxta collum & ceruicem supereminent, & rursus aliæ omnino delitescunt, ita vt neque aperto ore, neq; extrinsecus quidquam effatu dignum appareat. Ex quo vnanimi plurium consensu constat, veræ anginæ, & quæ peculiares sibi arrogat differentias, quatuor esse proprias species. Nam vbi gutturis musculi interni inflam-

Chinanche. mantur, *chinanche* appellatur: si vero in faucibus
Synanche. fuerit inflammatio *synanche*: si tamen in exterioribus gutturis musculis fuerit, *parachinãche*. si in par-
Parachinanche.
Parasynanche. tibus faucium exterioribus & mẽio, *parasynanche*: omnes tamen inflammationes sunt, prę sertim per defluxum, maxime à capite. Neque obstat, Hip-
Obiectio. pocr. 6. *pop. part*. 7. tantum tres anginæ species numerasse, dum inquit: *In summa, qui solum deglutire non poterant, hi valde mites ac toleratu faciles erant: qui vero etiam insuper obscure loquebantur, hi molestiores ac diuturniores: quibus vero etiam circa tempora & ceruicem attollebantur, hi aliquantulum mala erant: pessima vero hæ, quibus spiritus sublimis eleuabatur.* Quæ
Solutio. sane tres tantum reputantur à Galeno species,
G nam sub prima, altera latet, in qua sine difficultate respirandi, & sine dolore vehementi inflammatio ad ceruicem & pectus extenditur, quæ videlicet leuem admodum efficit in gutture & faucibus morbum, seu spuriam anginam, vt mox leges.

Anginæ quatruplicis præsagium. Sed expendendum est, has tantum mensom fuisse Hippocr. penes periculi, aut securitatis vehementiam, licet 7. *aphorismorum* 37. ex alijs signis eas venari doceat. Nam speciem *Primam*, grauis-
165 A simam esse ostendunt tria: *primum*, ne quid con-
Anginę quatuor species quid inter se differunt. spicuum inflammatio in faucibus efficiat, vel in ceruice, quod internos gutturis musculos inflammari ostendit: *secundum*, vt dolorem inferat acerbissimum; *tertium* vero, quod difficilimam respirationem pariat: quæ sane omnia magnam inflammationem attestantur, & magnam etiam asperæ arteriæ compressionem, adeo, vt secundo, tertio aut quarto die interimat. *Secunda* anginæ species minoris est malitiæ, quàm prima, sed diuturnior, & cum hoc periculo non vacat, quia rubent fauces, & in tumorem attolluntur, simul & ceruix ob gutturis inflammationem. *Tertia* vero anginæ species à prima duabus differentijs distinguitur, siquidem in ea non ad modum dolure vexantur, & quoniam non spirant difficulter: qua de caussa hæc reliquis diuturnior exsistit: inflammantur autem in ipsa ceruix & fauces: quo fit, vt nec difficilem accersat respirationem, quia musculi gutturis neque inflammantur, neque impe- B
diunt viam respirationis. *Præterea* nec vehementer dolent, quia partes, quæ inflammantur, adenosæ sunt. *Quarta* vero eisdem rationibus omnium mitissima exsistit: in omnibus tamen tantum periculi exspectare oportebit, quantum deglutiendi, aut respirandi munere magis, aut minus destituantur laborantes, idque magis delitescente tumore, cum etiam grauissimus dolor est, intensa febris, cum os hiat, lingua exerta apparet, intercepta deglutiendi via, aut potus ob œsophagi obstructionem per nares refluit: sic dum laborans nullo corporis situ respirare potest, idem periculum est. Itaque & species anginæ & periculi pondus ex differentiis symptomatum, partium laborantium natura, caussæ distinctione, facile veoaberis, vt Hippocrates docet *textu* 16. & 17. *libr. 3. prognosticor.* & Galenus *libr. 4. de locis affectis cap. 4. & 4 aphorismorum* 34. Sciendum tamen est, C
hunc acutissimum morbum, primo, vt dictum est, secundo vel tertio die ob respirationem interceptam interficere, diutius tamen protrahi, vbi solum deglutiendi munere laborans destituitur. Expendendum insuper est, quod Galenus 4. *de caus. puls.* aduertit, nimirum, anginam morari semper in peripneumoniam, transacto fluxionis impetu ad pulmonem, & nonnunquam in conuulsionem, conuersa fluxione ad musculos & medullam spinæ. Præterea ea angina, quæ ab aëre caliginoso prodit, citu interimit, nisi aëri lucido & puro laborans exponatur. Item ea, quæ ex luxatione vertebræ colli fit, tanto erit periculosior, quanto vertebra ea superioribus colli fuerit: ea tamen luxatio, quæ abictu, vel casu prodit, omnino incurabilis exsistit, quæ vero ex tuberculo vel phymate, non omnino, licet difficilis exsistat curationis.

Angina quãdo morbum finiat.

Causas vero habet prædictarum specierũ quælibet, iuxta sui naturam & differentiam varias quoque: sic quæ verior est, & ex inflammatione, vel affluxu prodit, ex sanguinis fit vbertate, siue ea cxpulis, siue ex otio, siue ex intermisso exer- D
citio, aut soppressa vacuatione succrescat: item prodit ex feruido & calidiori sanguine, maximè pituitoso, qui ex ratione tenuior efficitur, & fluxui paratior: sic quiuis alius humor, dum calidus, fluidus, tenuis cum modica tenacitate à capite prolabitur, vt Galenus 3. *prognosticorum* testatus est, nec non *& 4. de ratione victus, & 4. de caus. puls. & 4. aphorismorum* 34. tandem omnis fluxus, qui cum fluibilitate humoris viscidita tem aliquam sortiatur, his affectionibus efficiendis idoneus exsistit. Est tamen in hac re considerationem dignum, quod licet dictum sit, anginam tumorem esse prædictarum partium cum dolore, cum hoc certum est, aliquam succrescere anginæ sortem citra dolorem, quæ ob id non est minoris periculi. Quæ sane prouenit ex humiditate pituitosa madefaciente internam gutturis tunicam, aut implente musculos ipsum guttur aperientes: ex quo etiam generatur leuis quidam tumor, citra dolorem tamen, & cum strangulatione, vt adoertit Galenus *libr. 3. aphorism.* 34. Sic & aliam *text*. 35. addit

Anginæ quatuor species quibus suboriantur causis.

1. Anginæ species citra dolorem ex quibus oriatur causis.

2. Alia ex musculi ſiccitate.
3 Ex puluere.

E addit ſpeciem ex nimia muſculi interni gutturis ſiccitate, quam grauiorem eſſe arbitratur ea, quæ cum tumore, ſi cum febre inuadit. Alia etiam non raro viſitur ex puluere, fumo, vel ex muſti feruentis vapore, quæ fere ſubito interficit. Quibus cauſis ſic conſideratis addere oportet modum quendam lædendi, ſummopere ad curationem neceſſarium: nam quemadmodum humores tenues, quia anguſtiores venas facile penetrãt, in eas, quæ guttur ambiunt, potiſſimum decumbunt, quod tales ſint: ita craſſiores, frigidi, viſcidique, cum non ingrediantur vniuerſas venas quemadmodũ adſtrictæ ſunt, in capacioribus detenti, quales ſunt, quæ in gula poſitæ ſunt, in ipſis impacti in tumorem eas attollunt. Quo fit, vt muſculi gutturis à ſucco bilioſo & ſanguineo, muſculi vero gulæ à ſanguine pituitoſo & melancholico potiſſimum inflammentur, quod ad cognitionem & curationem maxime conducere arbitramur.

Anginæ ſpecies & cauſſarum differentiæ, quibus ſignis innoteſcãt.

F Signis monſtrare nunc incumbit & anginę ſpecies, & cauſſarum differentias, vt ſubſit expeditior curandi ratio: ſic anginæ omnes differentias diſtinguere, & noſſe facile cuiuis eſt: nam ea, quæ ex vertebra luxata prodit, ipſa ſe oſtendit, quod in collo appareat locus cauus ex luxatione vertebræ ad œſophagum cum dolore. Muſculorũ circumiacentium tumorem reſpiratio difficilis, hiatus oris, lingua exerta, & à ſua radice mota: cuius etiam meminit Aetius *ſermo. 4. tetra. 2. cap 47.* quod deſumpſerat ab Hippocrate *2. popul. part. 2.* Quæ vero ex fumo prodit, nulli eſt ignota: ex quibus conſtat, quod perutatione horum ſignorum reliquas facile poſſis cognoſcere. Qua vero in parte ſit angina, multa monſtrant: nam licet in quauis parte ſit, duo hæc ſigna aſſident, deuorandi & reſpirandi nimirum difficultas. cum dolore acerbo fauces occupante & difficili deglutitione, vt ob id potius in nares reſiliat: cæterũ magis minuſve hoc, quàm illud, præualere, prout G in pharinge, aut laringe fuerit inflammatio, comperies magis: nam muſculis gutturis interim inflammatis difficilimam efficit reſpirationem, adeo, vt referat Hippocrates *4. de ratione vict. 34.* fieri ſpiritus reuulſionem, hoc eſt, fieri frequentem & violentam reſpirationem recta ceruice & abrupta voce, cum acerbiſſimo dolore & febre admodum acuta: nihil apparet intra os, aut exterius in collo. Si vero ſit paraſynanches, reſpirabunt quidem difficulter cum dolore, ſed apparebit circa fauces color mutatus in rubrum. Cæterum, ſi ſit
166 A ſynanches, deglutiendi difficultas maior erit, quàm reſpirandi: in ceruice nihil apparet mutatum: in paraſynanche vero, color in collo mutatus apparet, & ipſæ partes tumidiores, & noxa reſpirationis minima eſt, prætetquam, quod gulam eſſe inflammatam, monſtrant potus per nares excretus, & dolor in dorſo, qua parte incumbit œſophagus. Sed non eſt minoris momenti ad curationem, humoris fluentis naturam noſſe. Sic ſanguis, dum fluit, omnium grauiſſimam infert anginam, quia tumorem efficit durum, dolentem, & quæ diſtenſionem minime pati poteſt: quo fit, vt grauior hæc ſit, cum propter duritiem nequeant diſtendi partes ad molliorem reſpirationem, neque comprimi ad deglutitionem: quo ſit, vt vehementiorem ferant dolorem in deuorandis rebus liquidis, quàm ſolidioribus, quod facultas non audeat plurimum comprimere muſculos, vt opus eſt in deriuatione liquidorum: ſic etiam maior eſt reſpirandi difficultas, quia licet periculo ſuffocationis deterrita natura maiorem B reſpirationem efficere conetur, nihil tamen prodeſt, quia tumor durus eſt, & minime cedit. Hanc autem cauſſam cognoſces ex grauitate totius corporis, & partis illius, ex rubore in faucibus, ex venarum oculorum & totius capitis plenitudine & tenſione, vel ex ſuppreſſione alicuius ſanguinolentæ fluxionis. Alio prorſus modo periculum minatur flaua bilis: nam licet tantum non comprimat reſpirationem, neque maximum efficiat tumorem, cum hoc tamen periclitatur laborans, ne facile moueatur humor ille tenuis à partibus externis: nam id damnauerat Hippocrates *4. aphoriſm.* dicens: *Quicunque tumores in faucibus repentè reſultantur, periculum maximè portendunt.* Cognoſcitur tamen bilioſus hic fluxus, ex punctione partis affectæ, ex ingenti calore, ex mordicatione, & ex parum mutata reſpiratione, ſolum enim inſtar pali infixi dolorem ſe perſentire laborantes referunt: præterquam, quod quæ ex bile aut tenui ſanguine fiunt, maiori ex parte in internis fiunt muſculis: quia cum externi & conſpicuæ partes maiora habeant vaſa, facilius pituitam ſuſcepiant: quinimo ſi bilem receperint, aut tenuem ſanguinem, facile defluere permittunt, & in tenues venas internorum muſculorum prolabi ſinunt, in quibus diutius immoratur, & inflammationem efficit, quod expendiſſe non eſt parui momenti, vt antea retuleram. Pituita enim diuerſam periculi rationem habet: nam licet craſſior ſanguine ſit, & tumorem quoque efficiat, is quidem neque durus eſt, neque renititur tangenti: laxum enim & indolorium efficit tumorem: quo factum eſt, vt liberalius reſpirare poſſint laborantes: cæterum alia lege periclitantur: nimirum, quia pituita craſſa, dum à medicamentis agitatur, modo craſſis attenuantibus, modo frigidis adſtringentibus, & comprimentibus, facile ad infernas partes dilabitur: quo factum eſt, vt laborantes periclitentur pleuritide, peripneumonia, aut alio thoracis, vel pulmonis grauiſſimo affectu, qualis colli peruerſio & conuulſio eſt, vt latius *lib. noſtro de pulſus arte & harmonia* expoſuimus. Verum ſi mixta fluxio fuerit ex vtriſque, permixta D quoque aderunt prædicta indicia. Quale præſagium ex anguſtia per pulſum liceat proferre, repeties eodem *lib. de pulſu, cap. de angina.*

Curandi vero ratio duplex exiſtit: Vna, quæ A in communi omnibus anginis ſub hac rerum ſpecie contentis, conueniat (*nam de aliis inferius diſſeram*) Altero vero, quæ cuique pro ratione humoris & ſedis affectæ ex æquo debetur. Conueniunt autem hæ omnes in hoc, quod eſt humorem redundantem primo vacuare, deinde fluentem alio transferre, mox vero fluxum, quàm citiſſime à parte affecta remouere: cuius curationis ſeriem elegantiſſimis verbis adduxit Galenus *4. de rat. vict. 30.* Cæterum, quia ſymptomata maius in angina faceſſunt negotium, ob id adminiſtrare oportet ea auxilia, quæ vtrumque ſimul reſpiciant. Sed antequam ea aggrediar exponere, oportet loco ſatis amplo laborãtem adducere, vt liberè aërem reſpiret, qui temperatus etiam ſit, ne cõpreſſus meatus amplius coangustetur: ſic etiam ipſum

curatio dup[...]

E ipsum in lecto residere oportet, & caput altius attollere, quo facilius respirare possit. Quibus etiam liquida cibaria porriges, quæ qualitate & cōsistentia humida sint, velut *pullorum carnes, carnium iuscula, ptysanam colatam cum cinnamomo, & mulsa*, atque si febris adsit, *saccharatam ex hordeo: ouorum lutea, aut ex iure panatellam factam*, vel si affectio vrgentissima sit, per dies aliquot, omnino à cibo abstinebis, ni vires vetuerint: tandem ab omnibus, quæ *aromata*, *aut piper*, *& sal* recipiunt, omnino abstineant, sicut à crassis, & quæ difficilem concitant respirationem. Item parce bibant, & à vino & potibus calidis fugiant: somnum vitare quàm maximè oportet, quia internis inflammationibus sommopere officit. Qua sane victus & vitæ ratione instituta, omni diligentia curandum est, ventrem lubricum & omni excremento exsortem reddere, imo angina alui fluxum perpetuo desiderat. Sic primo accessu aluus mollienda est clysteribus, quæ emolliendi vires habeant, velut est, quod recipit *cassiæ fistulæ vnc.j. vel catholici vnc.ß. aut hieræ (ut febris vetuerit) tantundem.* Quo facto con-

Victus

Potus.

Somnus.

Purgatio.

F siderabis primo, quam occasionem sortita fuerit angina: plenitudinem ne, an alicuius consuetæ, vel inconsuetæ vacuationis intempestiuam suppressionem: item quantum periculi minetur mali sæuitia. Quippe si ex suppressa aliqua vacuatione malum oriatur, & periculum non plurimum vrgeat, rationi videtur consonum, à reuocatione consuetæ euacuationis auspicandum esse, reuulsione facta ad distantes partes, ex talo quidem sanguine misso in mensibus aut hæmorrhoidibus suppressis, vel diminute fluentibus: idque semel facies, & mox vespere aut sequenti die, si affectio sæuior fiat, ex brachio & cephalica sanguinē mittes, non omnino deinceps posthabita præcedentis occasionis indicatione, sed cruribus ablutis, fricatis, & quandoque scarificatis, aut affixis in eis cucurbitis. Verum si vrgentior sit affectio & periculū instet, à brachii venis protinus sanguinem detrahes, non solum quidem in mensium aut hæmorrhoidum suppressione: nam tunc temporis dubium non est: sed fluentibus adhuc mensibus, dum modo interim, dum sanguis extrahitur, cu-

Anginæ ex suppressa euacuatione cura.

Sanguinis missio.

G curbitæ affixæ inhæreant femoribus, quo minor fiat ad superiora retractio: in puerperio vero maior diligentia adhibenda est: quippe si casus vrgentia adeo grauis sit, quod protinus ex brachiis expostulet detractionem, facies quidem, sed paucis interpositis horis talum inscindes, & parum sanguinis extrahes, ac lente, quo maior fiat ad talum reuocatio, quàm ad superiora ex detracto

Angina puerperis & grauidis superueniens, aliter curanda.

16 A sanguine à brachio: scito enim in grauissimis affectionibus, & quæ ingens periculum allaturæ sunt, reuulsionem non esse moliendam ex loco, à quo confluit humor, sed prope eum, ad quem fluit, vt deriuationis quoque munus adimpleat. Præterea in grauida muliere cunctandum non est sanguinem detrahere, quod ita comparata sit mulierum natura, vt sanguine abundet adhuc vtero gerens. quo fit, vt dum parce & prudenter fiat, abortus periculum o[illegible] nō fugiant. *Præterea* sanguinis detractio in anginosis non confertim & copiose, vt multi falso existimant, [illegible] debet: tum quia laborans periclitatur [illegible] animi deliquio, quo nihil est in hac re grauius & periculosius: citius enim hac lege suffocantur laborantes: tum vero, quia

Angina quam sanguinis detractione [illegible] suffocat.

euacuationes paulatinæ & per epicrasim factæ, citius & commodius partem affectam respiciunt, & euacuant, in quibus tantum sanguinis extrahere oportet, quantum particula & partes vicinæ susceperint, nulla facta distantius attractione.

Quod si sanguinis detractiones sufficere non B videantur, & vlteriores natura ferre nō possit, ad cucurbitas deueniendum est, primo lutis naribus & scapulis affixis, postmodum vero brachiis & prope ceruicis radicem, ac si ex capite fluxio prodeat, occipitio cum scarificatione: tandem omni arte reuellere & deriuare ab affecto loco, & humorem euertere opus erit. Quo facto exhibere oportet expurgans medicamentum, quod ex propria natura respiciat humorem peccantem, vel si sanguinem solum abundare constiterit leniens ex *cassia aut manna* porriges: catapotia vero, & alia deuoranda, minus proficua experimur, licet antiquiores consuluerint. Verum si pituitosior materia fuerit, quod ex doloris mansuetudine venaberis, pauco sanguine detracto (*nam cunctandum non est, ipsum parce mittere, licet Auicenna 9 3. cap. 11. in quadam specie anginæ ex pituita à cerebro descendente supra amygdalas & ad partes faucium & colatorij, vetuerit sanguinem mittere ante declinationem quoniam, vt ipse inquit, plus de pituita influit, & hominem præfocat. nam huius auctoris locus suspicione non caret*) C purgabis si expedit eadem die dilu[illegible] ex infusione *rosarum Persicarum, vel pilulas cochias, sine quibus, aut ex agarico liquore aliquo dissolutas* porriges: nam deuorare alter innocue laborans nequibit. Paulus vero & ex Medicis non mediocris prudentiæ aliqui, loco vtriusq; auxilii, dum fluxio pituitosa subita non est, neque copiosior, acriori vtuntur clysmate, quod ℥.ß. *hieræ diacolocynthidos* recipiat, & alio etiam eiusdem naturæ. Sed antequam hæc adhibeantur, & interim, dum vel sanguis mittitur, vel expurgans medicamentum porrigitur, ex vsu erit, ad fluxam in parte inflammata & contentam materiam deuenire: circa quam duo sunt exsequenda omnia: *primum* est, influentem humorem à parte repellere, ac forsan influxum: *secundum* tamen, si id fieri non possit, aut discutiatur impacta hærensque humoris portio, aut suppuratio iubetur. Primum sane exsequeris iuxta vigentiam mali nam vbi multus non fuerit impetus humoris fluentis, neque magna inflammatio, medio[illegible] satis esse possunt: cuius naturæ est g[illegible]ma, quod recipit *aqua hordei libr.j. aquæ rosarum & plantaginis ana vnc.ij. succi granatorum vnc.j. & ß.* facta vero sanguinis detractione, *lacte calido* vteris, & mox adhibere oportet, quæ à parte affecta humorem contentum repellant gargarismatis, quæ fiunt iuxta rationem humoris peccantis: in frigido humore ex *aqua hordei & melle rosaceo*, cum sufficienti aceti quantitate: in calida vero materia cum *syrupo rosaceo, rob de moris*, & aliis, quæ passim reperiuntur. Sed quia non semper humores, qui continentur in affecta particula, possunt repellētibus extrahi, necessum est, vbi periculum suffocationis imminet, aut cucurbitulas cum multa flamma adhibere, aut venas sub lingua scindere, ac si probe non fluxerit, hirudinem ibidem affigere ex vsu erit: cucurbitulas tamen sæpius scarificabis, quo impacta materia per proximum locum euacuetur. Atqui licet topica hæc auxilia intus adhi-

Cucurbitulæ.

Purgatio.

Anginæ ex pituitosa materia cura.

In Angina fluens humor, quibus medicamentis à parte repellatur.

D

Cucurbitæ.

Repellentibus in angina admiscenda adstringentia.

E adhibere iubeat Galenus variis in locis, varia iuxta ipsius affectionis tempora & varietatem considerare oportet, ita vt in principio aliis vtendum sit, & crescente malo aliis, in hoc tamen affectu, donec ex toto vel resolutione euanescat, vel suppuratione colligatur, semper repulsoriis vtendum esse, ex Galeno & ratione colligi posse videtur: non quidem inflammationis communis ratione, in qua vsque ad statum semper aliquid influit, quod repulsu indigeat, sed & partis affectæ ratione, nimirum, quia vt princeps robur sibi seruari desiderat: qua occasione in omnium viscerum inflammationibus adstringentia admittit: & vltimo ac maxime, quia cum partes angina tentatæ laxæ sint & imbecilles, medicamentis laxantibus prompte excrementa iterum suscipient, (*licet affectus iam declinet*) & morbus denuo augebitur, quo fit, vt pharmacis illis adstringentibus, quibus ad anginam scripsit Galenus *6. local.* semper toto morbi processu sit vtendum, admixtis tamen, quæ vim habent discussoriam, apparentibus signis status. Quapropter peculiari methodo & indigentia adstringentibus in angina vtendum esse arbitror, quod in aliis inflammationibus non esset tutum.
F Scribit enim Galenus communia & generalia quædam ad anginosos pharmaca, quæ veluti basim & fundamentum cæteris constituunt: vt est illud, quod *ex rosis & succo vuæ acerbæ* conficitur, quæ quidem ad solem siccate licet, atque aliis medicamentis, quæ lambendo sumuntur, admiscere: quippe gargarisare omnes non possunt, neque si possint, innocue faciunt.

Gargarismata adstringentia.

Par etiam beneficium præstat *hypocistidis, mororum & acaciæ succus & myrtillorum vinum*, quæ illata per fauces cum syrupo *de rosis siccis aut myrtillorum* mirum in modum prosunt. In principio tamen eo vteris q. r. *plantaginis oxalidis & portulacæ ana m. ß. corticum mali granati, rhu ana ʒ. ß. rosarum rubrarum* p. j. coquantur in aqua ad tertias, & colaturæ adde *diamoron* ℥. ß. *syrupi myrtini & de papauere ana* ℥. j. *aceti* ℥. j. misce. Aliud item conficies, quod recipit *lentium, rosarum, palmularum, ana quod satis*: coquantur in aqua *vt supra*, & fiat gargaris-
G ma. Alia autem fiunt ex aqua *solani, plantaginis, caprifolij & syrupo rosaceo*: item ex succo *cydoniorum & mali granati cum aqua, vel cum aqua capitum rosarum, caprifolij & plantaginis iam aceto*. Aliud etiam non minoris momenti conficies gargarisma, quod recipit *spinæ Ægyptiæ* ʒ. j. *iridis* ʒ. ß. *glycyrrhizæ* ʒ. ß. *furfuris, frumenti* p. j. *palmularum num.* vj. coquantur, & iuri adde *mellis rosati*, quod satis. Aliud conficies, quod recipit *diamoron* ℥. j. ß. *mellis rosati, aquæ plantaginis & caprifolij ana* ℥. iiij. misce. Valen-
168 A tiora item sunt, quæ parantur ex succo *corticum nucum viridium*: est enim adeo validum medicamentum, quod vsui sat est, eius modicum reliquis admiscere: penetrat enim non solum superficiem, sed & altas illarum partium particulas. Componuntur quoque *ex rubi fructu ac punicorum acinis, pirorum, aut pomorum adstringentium, & pampinis vitis*.

NOTA.

Sed præter has Galeni & antiquorum compositiones, alias non minoris momenti vsus probauit, quorum meminisse censeo proficuum esse. Dummodo hæc sit adhibendi eadem præsidia lex & ratio, quod initio refrigerantibus quæ leuia sint, & mere repellentibus vtamur, mox admisceamus, quæ vim detergentem habent, postea quæ resoluendi: tandem si opus fuerit, suppurantia. De quorum auxiliorum vsu dubitatum fuit à Galeno & veteribus, an liceat solis vti adstringentibus, vel solis extergentibus aut discutientibus. Quippe grauissimum fuit Galen. & Alexandro (*licet ratione varietatis temporum aliquando liceat plus repellere, nonnunquam magis digerere, aut abstergere*) solis vti adstringentibus: nam qui solis vel adstringentibus, vel digerentibus anginam curare tentarunt, in graue suffocationis dis-
B crimen ægros duxerunt: quo fit, vt tutius sit, semper ea admiscere: nam, vt Galen. visum est *6. localium*, raro inuenitur affectio, quæ vno dumtaxat medicamentorum genere indigeat, siue repulsorium sit, siue discussorium.

Gargar. lenientia.

Verum si dolor vrgentior sit, & exulcerari partes sentiamus, admiscere oportebit, quæ lenire idonea exsistunt. Conficies quidem pharmacum primo vsui proficuum, ex decoctionis *rosarum siccarum* ℥. iiij. *cum* ℥. ij. *diamoron*. idem facies ex *sorbis, cornis, moris rubi & granatis acidis, decoctis* cum ea sacchari quantitate, quæ medicamentum gustui gratissimum efficiat: quod in prædictarum partium affectionibus summopere est curandum. Idem facies ex succis eorum cum *quarta sacchari aut mellis parte*, prout fluxus humoris calid[...] aut crudior fuerit, quæ omnia dissoluere oportet decocto *hordei, rosarum, plantaginis aut myrtillorum*. Sed reprimendo & leniendo proficuum reperio
C id, quod recipit *succi expressi ex* ℥. j. *cassiæ fistulæ, decocti rosarum aut plantaginis* ℥. ij. *aquæ è sorbis aut mespilis destillatæ* ℥. iiij. Præstat & id, quod recipit medicamenti *ex moris aut corticibus nucum* ℥. ij. *aquæ hordei libr.* j. *aquæ rosarum* ℥. iiij. *aceti albi* ℥. j. Benefacit etiam aliud, quod recipit *aquæ hordei libr.* ij. *in qua rhei* ʒ. iiij. decoquantur, cui adde *aquæ myrtillorum libr.* ß. *medicamenti ex moris rubi aut ex malis punicis* ℥. iiij. *aceti albi* ℥. j. interdum tamen ore diutius teneat laborans *syrupum rosarum, violaceum aut iuiubinum*. Quo etiam tempore, & eiusdem vsus gratia, parare oportet ea medicamenta, quæ ore diu retenta, & solidiori consistentia efformata sensim deglutiantur, velut est, quod recipit *diacodij* ℥. ij. *pulueris hirundinis præparatæ* ℈. j. *seminis coriandrorum præparatorum* ʒ. j. *sacchari dissol[...]* in *aqua rosarum* quod sufficiat, *diamoschi dulcis aut pliris arcoticon* ℈. j. à cuius medicamenti vsu gargarisare oportet, eo quod recipit *hordei decorticati &*
D *lentium ana* p. j. *plantaginis & lactucæ ana* p. j. fiat decoctum, cuius excipe *libr.* j. *diamoron* ℥. ij. *syrupi rosarum & oxysacchara ana* ℥. j. præstat alter gargarismus, qui recipit *aquarum plantaginis & rosarum ana libr.* ß. *syrupi acetosi simplicis* ℥. j. *rob de moris* ℥. j. ß. misce, externis vero nulla lege repellentibus vtendum est.

Verum si morbus augeatur, neque repellentium vsu mitescat, quod materia, quæ fluit, crassior sit & frigidior, tunc quidem, *nam in calida & erysipelatosa, vel vbi sanguis plurimum abundat, cauendum est ab his*, hæc repellentia adstrictione nimia admiscenda sunt his, quæ resoluendi vim habent. Quapropter vtendum est gargarismate, quod recipit *chamæmeli* p. j. *dactylorum, vuarum passarum & fœni græci ana* p. ß. *ficuum numero* x. fiat decoctū, cuius facta colatura accipe ℥. vii[...] *diamoron, rhodomelli, & oxymelitis ana* ℥. j. Verum si aliis ex supradictis repellentibus addideris aliquid ex

ex al... anu ster ..., ... omnium in modum resoluere quod pari lege facies cum *hirundinum cineri, humano stercore* & alijs quæ copiosius Gale. annumerat 6 *simpl.* Præstat eundem vsum gargarisma, quod recipit *ficuum pinguium* ℥ iij. *hyssopi* p. j. *passularum sine acinis* ℥ ß. fiat decoctio, qua laborans colluatur: cui verò sicut & alijs admiscere oportet *croci aut myrrhæ tantum*, quantum in animo fuerit resoluere, a modico facto initio: sulphuris verò & nitri longe minus aducies, quod Galen. aduertit. Sed mitioribus tutius est vti, (*nisi dum sæuitia mali valentiora expostulat*) huius ostituræ est, quod recipit decoctum *furfuris, caricarum, glycyrrhizæ, hyssopi, thymi, calaminthæ, pulegij in aqua mulsa ex hordeo*: vel excipe *vuarum passarum* ℥ j. *palmularum & caricarum ac myxarum, ana* nu. v. *glycyrrhizæ* ℥ ... j. *hyssopi* ℥ iij. coquatur secundum artem in libris duabus aquæ ad medietatem, cui facta colatura adiice *mellis rosati* ℥ ij. *syrupi granatorum* ℥ j. *oxymelitis* ℥ ß. prodest & hydromel, in quo inspersus fuerit puluis *hirundinis combusta*, post colaturam exhibitum. Ex quibus varia effingere poteris efficaciora, vel leuia, prout necessitas postulauerit.

Lenientia quando in angina ex vsu.

Verùm si doloris vehementia nimis vrgeat, ac prædictis auxilijs cedere non videatur, lenientibus protinus vteris, quæ & dolorem sedent & asperitatem compescant. Cuius naturæ *lac est, & muccilago seminis cydoniorũ, seminis lini & althea*: præstat *& furfuris ac tritici cremor*: item id quod recipit *glycyrrhizæ recenter rasa & conquassata* ℥ iij. *mellis rosati* ℥ j. *decoctionis & expreßionis hordei* ℔ j. & ß. post coctionem iterum fiat colatura. Præstat & *pruttdias lacte* dissoluere: item *ptysanæ succus, lac amygdalarum dulcium vel seminum maiorum*. Si verò iam abstersionis indicatio accesserit, quæ vel pituitã adhærescentẽ abradat, vel pus exsudans abluat, eo vteris q.r. *hordei* p. ij. *lentium* p. j. *rosarum* p. ß. coquantur & colaturæ adde *sacchari* qu. suffic. *aut syrupi glycyrrhizæ*, vel quoduis horum addes his, quæ nuper diximus lenientia esse.

Anginæ quæ externis adhibenda medicamenta.

Externis verò eis vteris medicamẽtis, quæ præter hoc, quod leniant, vim habeant humorem fluentem à partibus internis ad extimas trahere, reuellere, discutere, & vltimo coquere. Cuius naturæ est *oleum calidum vel chamæmelinum, anethinum, liliaceum, irinum, cum oleo amygdalarum dulciũ, de semine cucurbitæ cum axungia, dialthea & vnguento resumtiuo.* Præstat etiam id, quod fit ex *radicibus liliorum, & althea, caricis pinguibus cum butyro, farina seminis lini, oleoque liliaceo*; valet etiam inunctio ex *œsypo, dialthea & butyro.* Quem quoq; vsum præstat cataplasma, quod fit ex seminibus *althea, maluarum & lini cum cremore fœnugraci & hordei ac decocto chamæmeli, meliloti & caricarum.* Valet non minus cataplasma, quod recipit *farina fœnugraci, seminis lini & chamæmeli, ana* p. j. *pulueris vnius nidi hirundinis* ... dummodo terra diligenter separetur, quia vim habet repellendi, vel sat est *stercus caninum* adiicere (quod resoluendi vires habet) omnia simul decoquantur cum sapa, & adde *olei anethi & liliorum ana* ℥ j. *croci puluerizati* ℥ j. & fiat cataplasma. Vel ... ge facito. Recipe *nidi hirundinis* ℥ iij *sapa* ℥ ... *floris caßia* ℥ j. misce. Probantur etiam, quæ parantur ex *pane, lacte & luteo ouorum*, additis pulueribus ... *arũ* ... *chamæmeli*: item aliud quod recipit *dialthea & œsypi ana* ℥ ij. *nidi hirundinum* ℥ iij. *radicis iridis* ℥ ß. *cum oleo liliorum* fiat vnguentum. Præstat & aliud, quod recipit *stercoris hirundinum* ℥ j. *farina fabarum* ℥ ij. *olei chamæmeli & liliorum* ℥ j ß. *butyri recentis* ℥ ij. *fiat cataplasma.* Præstat etiam emplastrum ex medulla cassiæ fistulæ cum *oleo communi* vel *chamæmelino* adiecta quantitate *dialthea*, vel emplastri de *muccilaginibus seu meliloti*, dissipat etiam cataplasma ex *farina hordei*, & *succo apij*, sicut *caput viperæ* collo filo laneo appensum. Quod si resolutione maiori vti velis, *ad melanacardinum* deuenies, & cum eo admiscere oportet resoluentium aliquid. Quibus omnibus cataplasmatis addere poteris *gallinarum stercoris, vel farina fabarum furfurum modicum.* At si constiterit inflammationẽ augeri, & accidentia nõ mitigari, euitandum est iuxta indigentiam & indicationẽ temporum ipsius cataplasmata adhibere. Sic etenim augescente inflãmatione ab eo cataplasmate incipies quod recipit *rosarum rub.* p. ij. *chamæmeli, meliloti, ana* ℥ ß. *semperuiui, cucurbitæ, parietariæ, lactucæ, ana* m. j. *corticis mali punici, rhu, ana* ℥. ß. *farina hordei* p. ij. ex aqua coquantur omnia ad cataplasmatis spissitudinẽ. At cum in statu fuerit eo vteris quod recipit *lapati, parietaria, chamæmeli, meliloti, ana* m. ß. *rosarũ* p. j. *palmularum*, nu. x. *farina hordei* p. ij. contusa decoquantur in aqua ad spissitudinem. Morbo autem eunte in declinationẽ, eo vteris, quod recipit *althea, malua, ana* m. j. *flor. chamæmeli, meliloti & rosarum, ana* p. j. *radicis liliorum alborum & althea, ana* ℥ j. *seminis lini & fœnugraci. ana* ℥ ß. *ficus pingues* nu. x. *furfurum, & farina triticea* p. ij. contusa decoquantur in aqua ad crassitiem, deinde adde *olei chamæmeli & adipis suilli, ana* ℥ j. ß. quibus omnib. si nihil resoluatur aut imminuatur, suppurationem quoq; molieris.

In Anginæ periculo extremo quid agendum.

Quod si ne hæc quidem prodesse videantur, sed suffocationis magnum instet periculum, maxime cum rupto abscessu in pulmonẽ, & corpus irruere veremur, repetenda iterũ est venæ sectio sub lingua, aut cucurbita magna in occipitio, sub mento, aut in maxillis: vel si fluxio adhuc perstat in futura coronaria. Quo tempore gargarismate vteris acriore, veluti si oxymelite incoxeris *pulegium, hyssopum, origanum, radices gentianæ, vel cucumeris agrestis, aut semen sinapis conquassatum cum aceto*: vel si suffocatio nimis vrgeat, lingua depressa guttur *scalpello* aut acuto *penicillo* scindatur, vt sanies prono capite effluat.

NOTA.

Quod si tumor conspicuus non sit, spongiæ quantitatem ad magnitudinem auel anę filo appende, & ægrum deuorare iube, intumescit enim spongia, & dum vi extrahitur, tumor abrumpitur: cuius loco *carnis assa* portiunculam filo etiam appende, & idem facito. Quibusdam placet locum scarificare sub maxillis, sub mento & collo: alijs etiam custoditis semper neruis & arterijs collum extrinsecus perforare è regione partis dolentis, ac si sua sponte sanies nõ fluat, cucurbitis facile extrahes, & postea ex nido *hirũdinum in aqua decocto aut oleo communi, chamæmelino, aut liliaceo* emplastrum confice, & parti adhibe, vel lanã succidam insuccatã aliquo ex prędictis succis, quibus materia facile exterius euocetur: sed præsidia hæc maioris momẽti prudenter facito, non eadem die & inordinate ac tumultuose. Multi insuper venas tundunt, quæ in ceruice sunt: Hip. *lib. 3. de morb.* eas quę sub mammis: Archigenes & Asclepiades venam frontis:

tutius tamen est, *vt Cælius Aurelianus in Hippocr. taxat*, eas quæ sub lingua sunt aperire.

Sed in ea angina, quæ ex caliginoso aëre fit, purissimi aëris inspiratio medela est: in ea vero, quæ ex vertebra colli intro luxata prodit, vulgare est remedium cucurbita parti affixa: ceterum id damnauerat Hippocr. *libr. de articulis*: nam visum est, maiorem efficere luxationem: Quapropter digitis comprimere per partem anteriorem iuxta latera arteriæ asperæ, vertebram illam, & extra pellere necessum est. Atque hæc mihi de hac re sufficere videntur.

Capvt III.

De Tussi.

F CVM ea, quæ à capite defluunt, (*vel vbicunq; sint*) vias pulmonis ingressa exasperãt, & inæqualem earum superficiem vitiant, aut aëris ingressui & egressui officiunt, vel facultatem sensu acri, mordaci & doloroso afficiunt, tussis proculdubio excitatur. In cuius affectionis enudatione, multa profecto difficilia & magni momenti sese offerunt expendenda: primum quidẽ, *qualis naturæ symptoma sit tussis*: secundum, *quos morbos sequatur*: tertium, *cuiusnam partis proprium symptoma exsistat*: tandem *à quibus caussis conciteтur, & signis internosci possit*: ac vltimo *qua via & ratione commodius curari expostulet*. Circa primum sciendum est, tussim à Galeno diffiniri per efflationem, in qua cũ plurimo spiritu celerrime ex thorace erumpente, conatur natura noxam illam ex pectore trudere. Sic enim 2. *de caussis symptom. cap. 4.* Galenus statuit, eam nihil aliud esse, nisi vehementissimã

Tussis quid.

G efflationem, quam natura molitur, vt plurimus spiritus celerrime erumpens exturbet ea, quæ insident eius itineribus. Quippe natura sagax, præter id, quod asperam arteriam & eius veluti ramos ex substantia cartilaginea composuit, veluti quibusdam annulis interstinctam, vt patentior semper seruaretur meatus, leui etiam illam quasi sublinuit membrana planissima, vt facilime præterlaberetur spiritus, neq; vlla inæqualitate asperitate vel exallisione impediretur. Vnde cum aliquid accidit, siue ab interna, siue ab externa occasione id euenerit, quod aliquam asperitatem, & inæqualitatem meatib. arteriarum asperarum inducere possit, spiritus eminentes partes offendens illisq; illidens, concurrit & quasi con-

A 170 tundit eas, siue in faucibus & gutture, siue in asperis arteriis sit inducta asperitas, qua tussis concitatur. Ex quibus constat, symptoma esse ad vitiosum attinens motum, qui profecto eatenus vitiosus est, quatenus caussam præter naturam habet adiunctam: alias esset naturali similis. Cuius rei in memoriam reuocare oportet, *vt Galenus docet 2. de caussis sympto.* symptomata quædam prorsus à morbo prouenire, vt dolor, abolitus motus & vox deprauata: quædam morbum velut occasionem habent, caussam verò naturã, quæ à morbosa illa caussa violenter moueri cogitur, velut in singultu, sternutamento & tussi accidere cernimus: alia verò, medio quodã modo se habent, velut tremor. Quapropter videtur constare, tussim symptoma esse ex morbo & facultate simul factum: differt tamen motus naturæ à reliquis eius motibus, dum tussim efficit, instrumento, facultate & excernendi modo: facul-

Tussis qualis naturæ symptoma sit.

tate, quia voluntaria est ea, quæ tussim molitur: instrumentis, quia per musculos fit, & per vias quæ coarctari & comprimi minime patiuntur: B nam expulsiones, quæ naturali potentia fiunt, ipsa sese comprimente, ac veluti exprimente à se, quod sibi est molestum, operatur. At animalis potentia in tussi, tantũ abest vt instrumenta comprimat, quod ob id ea cartilaginea, & dura (*vt semper patula sint*) fabrefecerit, cum potius expellere teneatur aperto exsistente foramine & itinere, quàm per compressionem: tanto enim magis in respiratoriis canalibus, vt aperta sint, prouidens, quanto citius in eorũ occlusione præceps est, & repentinum vitæ discrimen. Mirabile quidem inuentũ est, & naturæ artificium, quo vasa hæc singulariter muniuit, principio constituens ea maiori parte cartilaginea, neq; enim tota poterat ob distensionis contractionisque varietatem, sciens cartilagines in se conniuere concidereque non posse. Alterum etiam subsidium ex C innata comparauit doctrina, tussim docens animalia, cuius ratione respirationis musculos pulmoni connexit, vt quamprimum in pulmone vndiq; noxa sentiretur, contractis pectoris & septi musculis, celerrime multus aër, & confertim per asperam emissus, expurgaret, quidquid noxium in ea vasa incideret: sic profecto differt modo excernendi: nam animalis potentia vehementissima quadam efflatione, vi & impetu pellit, naturalis verò compressione.

Secundum, quod dignum etiam maiori diligentia esse diximus, est, *à quonã morbi genere, si symptoma est, profisciscatur*? quippe cum id vnum non sit, sed varium, expendisse etiam oportebit, *quodnam eorum sequatur*. Primum enim & frequentissimum est, arteriarum pulmonis obstructio, puluere vel quouis alio corpusculo facta: ac si id, quod in eam partem influit, mordicet quoque & excedat, duplex iam succrescit morbi genus: Vnum ad morbum in via, & reliquum ad vnitatem so- D lutam attinens. Quod si aliquando in prædictas arterias aliquid incidisse constet, & tussim non mouere, vt quotidiano experimento comperimus, id proculdubio tria faciunt: *primum* quod non confluit confertim: *secundum* quod parum sit & meatum nõ vitiet: *tertium* verò quod lateri arteriæ fixius adhæreat. Quo fit, vt bibentib. nobis, si gutta in asperã arteriam irruat, tussim moueat, & in asthmate, thorax excrementis scatens, minime tussim excitet. Solet insuper ipsam excitare intemperamentum inæquale, idq; duobus modis: vel facta asperitate in prædictis viis pulmonis, vel solum ex distemperie, quæ irritet ac mordeat: si primũ, efficit veram tussim, quia viæ pulmonis exasperatæ animal irritant ad pulsum nocui, licet tussis fiat sicca: si verò secundum, non erit vera tussis, sed tussiendi cupiditas: quo tempore morbum ad musculos attinere est credendũ, in quibus sola viget distemperies, quæ ob frigiditatẽ mordet & irritat ad expellendũ. Quæ pe- E cum noxam inferat thoraci, natura gliscit ad eam expellendam, quo tempore potius eam tussiendi cupiditatem quàm veram tussim dixeris, quam Galen. *chernon* appellat. Fitque id tussiendi genus refrigeratis spiritus instrumentis, *vt de caussis symptomat. & 5. method. & 4. de locis affectis Galenus recenset*. Fiat ne etiam hoc tussiendi genus

Tussis à morbo oriatur.

genus ex calida caussa, sicut ex frigida, non est præsentis considerationis enodare, ni velis dicere, calidas intemperantias maiorem accersere mordacitatem. Tertium verò morbi genus asperitas est, quæ ex siccitate ortum habere potest: fit quidem aliquando in summo gutture solum, aliquando in tota arteria ex caussis, quæ bronchiū efficiunt: fit & ex asperis corpusculis cum aëre subingressis, quo tempore ad obstructionem reduces, sicut asperitatem ad qualitatem mutatā: quod si ad figuræ vitia reduxeris, non omnino errabis: nam prædictæ partes in superficie lenitatē obtinere tenentur, & sic cum exasperantur, in asperitudinē illam impingitur spiritus, & tussim concitat: atq; hi sunt morbi quibus tussis excitatur in vniuersum, nunc ab vno, nunc verò ab
F alio, & sæpe ab omnibus.

Tussis cuius nam partis proprium symptoma existat. Tussis duplex. Spuria quibus accidat. Tertium quod proposuimus discèptandū est, *quæ sit particula, cuius tussis primo & per se attineat*: ac ne longius iis hac re abeam, sciendum est, tussim duplicis esse naturæ, *vt latius mox sum probaturus*. Vnam veram, genuinam & animalibus instrumentis propriam: reliquam verò spuriam & illegitimam, & quæ potius naturalibus potentiis & instrumentis accidit, quam Galenus appellat leuem tussim, seu *tussiendi desiderium*. Hanc enim statuit Galenus solis musculis thoracis propriam esse: in cuius concitatione opus non est aliquid esse præter naturam in viis respirationi seruientibus: sed sat est musculos prædictos, vel inæquali frigiditate affici, vel aliquo modo molestari, ita vt naturalis eorum potentia nitatur molesta expellere, vt in rigore, in quo sane motu prædicta apparet tussiendi cupiditas, & veluti conatus ad violentum motum, quem voluntarie mouet animal in vera tussi, licet motus in ea voluntarius nō fit, etiamsi ob id videatur tussi similima actio,
G differt tamē eo modo quem nuper diximus. Neque eo inficias aliam esse tussis siccæ, & non genuinæ sortem, nimirum ex spiritalium perfrigeratione, asperæ videlicet arteriæ, pulmonis, & intimæ thoracis tunicæ: verum eā arbitror ad asperitatem earundem partium reducendam potius fore, quam ad aliam caussam. Quod si asperitatem non moliatur, vera erit spuria, quia solū partes à naturali potentia mouentur, vt in rigore, quantumuis dictum sit, spuriam solis musculis thoracis accidere. Quapropter statuendum est,
A 171 leuem illam tussim musculis attinere, at reliquis partibus spiritui seruientibus, non quidem quatenus instru... (?) sunt spiritalia, & voluntati seruientia: *quia tunc si asperitate afficiantur à prædicta intemperie, vera tussis excitatur*, sed vt partes naturales & vegetatiuis potentiis subditæ, quibus sat est, quod iis ... tamē tum ad expellendum quod sibi est molestum. At veram & genuinam tussim accidere testis est Gal. 4. *de locis*, cum pulmo læditur, vt via est spiritui: nam licet certum sit spiritui instrumentis accidere, proculdubio vera tussis nequaquam excitabitur, nisi dum ex viis huic ministerio seruientibus aliqua oblæditur: cui sane thoracis musculi subseruiunt ad pellendam noxam in viis immorantem. Sic neq; in pleuritide, neq; in difficili respiratione tussis succrescit, donec pulmonis aliquod vas aut fauces, vel aspera arteria oblædatur. Quare sciendum est, motum
B qui in tussi reperitur, non fieri à parte affecta, sed

Genuina quibus accidat.

ad aliam partem attinere, nimirum ad musculos thoracis, cū vitium insit in spirituum canalibus. Itaq; vera tussis ex vehementia motus musculorum thoracis prodit, ceterum in subsidium viarū spirituum, quo minus pereat animal: at spuria citra vitium viarum spiritus accidere potest, musculis affectis, *vt dictum est*, aut ipsis canalibus, vno ex assignatis modis: nam altero ad veram tussim attinet. Expendendum tamen est, quod in vera tussi symptoma, hoc est vehementissima efflatio, propria est musculorum affectio, seu actio laesa: morbus verò est solum viarum pulmonis: at in sicca tussi, & quæ spuria est, morbus ad prædictos musculos attinet, vtpote qui intemperie afficiuntur, symptoma verò ad asperam arteriam, quia per peram spiritum emittit.

Qui caussas huius affectus curiosius scrutari velit, proculdubio reperiet, præter genera morborum, quæ diximus, assistere vel defluxum à capite, copia aut vitio humoris lædentem, vel aliquid, quod præter naturam incidat aeris, puluc- C ris vel fumi: suecrescit & ex tuberculo intrinsecus in arteria adhærescente, vel extrinsecus comprimente. Sic & ex intemperie, externa quidem ab his, quæ refrigerant & exasperant, siccant & extergunt natiuam humiditatē, & ex cibis ac potibus, *vt ex Hipp. constat. 6. pop. part. 2.* cuiusmodi sunt præter refrigerantia, acerba, austera, mordentia & acria, ac inscindentia, vt acetum. Intrinsecus vero ab omni intemperantia inter actiuas qualitates, frigida præsertim: nam humida ob inæqualitatē tussim excitare nata est, sicca verò ob asperitatem: de calida verò licet Gal. 6. *pop. part.* 2.24. id videatur asserere, nō ita euidenter probari potest, nisi interuētu siccitatis, quantumuis Paulus ex calore posse prouenire etiam statuat. Itaque caussas omnes tussis facile reduces ad quinque tantum: *nimirum* ad humorem à capite fluentem: *secundo* ad collectum in aspera arteria, *vt in pleuritide & peripneumonia*: tertio ad compressione per transuersū: *quarto* ad asperitatem faucium: *quinto* D verò & vltimo, ad inæqualem intemperiē instrumentorum respirationi seruientiū, dum inæqualitatem seu asperitatem concitat. Nec deest *sexta* caussa, nimirum lumbricorum prouentus: nam licet hi spiritalia non adeant instrumenta, ex halitu putrilaginoso ab eis elato, & prædictas partes feriente, optime succrescere potest tussis sicca & molesta: quantumuis Galen. 6 *pop part. 2. comment.* 24. statuat, non posse experimento aut ratione probari ex *lumbricis* tussim fieri, cum lege statuta, facillimum sit creditu.

Tussis à qui bus caussis concitetur.

Licet apud Neotericos reperiantur plures tussis differentiæ, placuit solū Celsi, Galeni, & priscorum diuisionem sequi, qua diuidūt tussim in siccam & humidam: meminit autem siccæ Hippoc. *lib. 1. de morbo vulg. part. 1. text. 12. & lib. 3. aphor.* dicens: *Erant autem aliquibus tusses siccæ, in quibus nihil excernebatur*: alterius autem meminerat, 1. *sect.* E *aphorism. 12.* dicens: *Quod statim sputum apparet, morbum breuiat*: quibus etiam addere licet, quā refert idem Hippocrat. 6. *popul. part. 1. text. 24.* dicens: *Et infestabant plerosque tusses ferina*, ferinam appellans *tussim pestilentem*, quam nobis clarioris doctrinæ gratia, placet ad humidam referre. Fit itaq; humida tussis ex his caussis, quæ inæqualē vtcunq; reddere possunt asperam pulmonis arteriam,

Caussæ eiusq; differentiæ tussis.

Tussis humidæ caussæ.

Tussis siccæ caussæ.

teriam, vel quamuis ex viis respirationi seruientibus: redditur quidem inæqualis via irrigata humore aliquo defluente à capite aut aliunde transmisso, vel ibidem præter naturam congesto. Sic eam verò tussim duobus modis considerare licet: *Vno* quatenus nihil excernitur ob eius ineptitudinem: Alio verò quatenus nihil in via est, quod excerni possit. Primo enim modo, tussim efficiunt fumus, aër vel humorum summa cruditas, quæ humores sortiatur omnis tenues vel crassiores iusto: illos quod aër discindat & permeet: hos verò quod separare à locis vbi sunt, aut dimouere non possit: quam etiam præter id quod siccam esse scimus, vehemētissimam quoque experimur. Eam verò tussim, in qua nihil F excernitur, quod nihil sit, quod excerni possit, fieri tantum à perfrigeratione vel æstu, a circumfuso aëre mordente, & ab omni inæquali intemperie certissimum est. Qua igitur in re sciendum erit, ex distemperie molestari plurimum naturam atque sic tussim mouere, naturali ipsa potentia lacessita ad expellendum, quod sibi nocet, fitque eo tempore illa tussis species, quæ *cherson* appellatur, hoc est *cupiditas & desiderium tussiendi*, haud secus quàm in vomitu, quem præcedit nausea.

Tussis quib. signis internoscatur.

Signa verò, quæ defluxum obstruentem spirituum vias ostendunt, sunt vehementissima tussis & perseuerans impetuose, quibus accedunt alia signa ex palato, naribus, faucibus, oculis aut toto capite. Si verò ab intemperie prodeat frigida quæ sæpius fit hyeme, tussim leuiter irritantē, quæ tacendo cessat, cohibito spiritu & calido domicilio, suborta comperies. Quod si à puluere, fumo, vel quauis alia caussa externa fiat, ex ipsius laborantis relatione disces. Verùm cum tussis sit in duplici differentia: altera humida, quā ex his, quæ excernuntur distingues, si salsum sit, si amarum, si acidum, si erodens aut alterius determinatæ conditionis: altera verò sicca, quam tribus ex caussis oriri fassus est Gal. 4. *aphor.* 54. nempe ab intemperie instrumētorum spiritus, aut ex faucium asperitate, vel aliquo tenui & pauco humore destillante, vel nimis viscido, crasso & adhærente. Primum dignosces ex tussis leuitate,

172 A & ex his quæ præcesserunt. secundum ex asperitatis vlcerisve sensu: tertium verò ex eo, quod aliquid excernatur tenue aut quàm minimum, vel crassum & diutina tussi excretum.

Tussis præsagium.

Præsagium verò cum multiplex sit, incertum profecto est: quippe in pueris, & senibus tussis periculo non caret: in his, quod non maturetur, in illis verò quod in grauiores affectus facile cōmigret. Præterea tale erit futurum damnū, qualis natura humoris qui fluit, aut pars in quam humor prolabatur: item grauidis admodum est difficilis, cum febre periculo non vacat, reliqua verò ex capite de catarrho venaberis.

Tussim curaturo quæ consideranda.

Qui tussim curaturus est, tria necessario considerare tenetur. Primum *qualis efficacia & periculi sit symptoma ipsum*, hoc est tussis: nam sæpe vertit ad se omne curantis consilium: secundum *morbi* B *viarum respirationis naturam*: tertium verò *qualis naturæ & conditionis sit caussa, quæ morbum ipsum excitat*: nam iuxta hæc tria curationem ipsam instituere oportebit. Sic etenim

I. Consideratio.

in primam considerare oportet, consimilem huiusmodi affectum ex poscere curandi viam & rationem, ac dolores & reliqua symptomata, quæ nō raro vniuersam curationem sibi adsciscunt, posthabita omnino eorum caussa: nonnunquam verò à caussa initium curationis auspicari iubent, si mites sint. Sic etenim vniuersa curandi ratio, dum symptoma omnem sibi arrogat curationem (*vt sæpe in infantibus & grauidis fœminis nobis vsu venit, ne hæ aborsum patiantur, pueri verò rupturam, vel vtrisq. capitis repletiones aut vasorum apertiones succrescant*) sita est in cognitione modi, quo natura mouet tussim, vt iuxta ipsum compescatur. Id quidem fit asperitate aliqua media in viis pulmonis, quæ animal irritet ad eius expulsionem. Quo fit, vt via mitigandi tussim duplex tantum in genere exsistat: vna quę asperitatem leniat, leuigetq; quod inæquale in spirituum viis exsistit: altera verò quæ sensus acrimoniā retundat, facultatemq; quodammodo C sopitam reddat, quominus læsionem persentiscat. hæc quidem auxilia appellarunt antiqui *paregorica*, seu lenientia, quæ æqualitate partium & lentore leuigant partes spiritui seruientes. Sūt autem huius naturæ *ptysana, condrus, amylum, lactis omne genus, butyrum ex lacte, vel ex amygdalarum expressione, oleum amygdalarum dulcium, muccilagines cytoniorum, psyllii, tragacantha*, & deniq; omnia, quæ huius naturæ exsistunt. Somnum verò conciliant & sensum obtundunt syrupus *violaceus, intubarum & papaueris*: item ea omnia pharmaca, quæ opiata vtcunque sint.

Tussis quib. mitigetur.

Soporifera & opiata.

Quatenus verò ad secundam consideratione II Con attinet, quæ docet caussas rimari, considerandū est, sit ne tuberculus aliquis vel phyma crudum prædictis locis adnascens: sit ne puluis, fumus, caliginosus aër, aut aliquid extrinsecus accedens, nam eorum quoque habenda est prouidentia. Quippe aërem inspirare liberum oportet, sicut dum frigida distemperies viget, respirationē cohibere, & calorificis tegumētis corpus fouere. & D pari ratione, dum puluis caussam præstiterit, abluere asperam arteriā oportet *aqua tepida* vel *mulsa aut muccilaginibus*, & his quæ resiccatam arteriam & exasperatam leuigare habent. Verùm si tussi caussam præstiterit inæqualitas & asperitas viarū respirationis, ab humore ibidem præter naturam immorante (*præter illud quod ad phthisis curationem attinet*) considerandum tunc est, an ab instrumentis respirationi seruientibus in prædictos canales transmittatur pus, vel pituita aut humor aliquis: nam eo tempore tussim compescere per diuertentia & expurgantia medicamenta erit perdifficile (*verum suo loco instituam, quomodo id euacuari debeat, vt in pleuritide, peripneumonia & asthmate plerumque contingit*) vel iussus an a toto corpore in caput mittatur aliquis vitiosorum succorum, aut ab ipso capite per palatum, os & fauces defluat in asperam pulmonis arteriam & in reliquos ipsius pulmonis canales. Quo tempore duplex E exstat medendi ratio quarum altera humorem, cuiusuis naturæ sit, vel alio transferre, vel per aliam regionem euacuare necessum est, quod primo loco in hac curatione exsequendum venit altera verò est, humores ipsos & vias respirationis, ad faciliorem eius eductionem, per tussim euacuare atque disponere: Sic enim si humor qui fluit à corpore vel a capite, acris sit, mordax, tenuis, calidus, & qui exulcerationē minetur *maxime*

Sanguinis missio quando locum habeat in tussi.

xime si febriculam sibi adiunctam obtinuerit) curandum est protinus sanguinem detrahere, non quidem copiose, sed per interualla & parce, ab ea tamen parte, quæ cum principio & origine fluxionis consortium aut colligantiam habeat. Nam si caput calidum fuerit, ex *cephalica* sanguinem mittes: vel si iecur sanguinem vitiit genueritque, aut calidum cum sit, pituitam in capite (*ob eius frigidum intemperamentum genitā*) defluere cogit, quo tempore licet caput frigidum sit, & crudis succis plenum, *caßia & temperatis pharmacis purgabis*, non calidis & capitalibus: nam satius est, caussam motiuam fluxus, videlicet calorē aut bilem iecoris cōpescere ac frænare, quam excitare calidioribus me-
F dicamentis: quia maior eo tempore concitatur fluxio, sicut sedata excitante caussa, plerumq; fluxiones cessasse comperimus. Quo tempore eiusdem occasionis gratia à basilica dextri lateris, vel saluatella eiusdem partis sanguinē mittes. Verum si vniuersum corpus eodē calido intemperamento affectum, salsuginosos aut acres reddiderit succos, ex communi vena & copiosius sanguinē fundes: sicut si ex hæmorrhoidū aut mensiū suppressione ex talo, non semel sed bis, præsertim si reuocandi menses fuerit animus. Quod si salsuginosus fuerit humor, non omnino desistes à sanguinis detractione, sed parciorem facito.

Tussis sicca non admittat sanguinis missionem.

In sicca verò tussi, quæ à distemperie, puluere, fumo aut paucissimo humore non fit, sed à tenui vel crasso nimis, dubitatum est à Medicis doctissimis, *an liceat ea ratione sanguinem mittere*. In qua
G re statuendum est, mittendum esse, si febrem accersat: si intra venas sit mordens, vitiosusve humor: si iecur sit calefactum, halitumq; aut tenuē saniem in asperam arteriam fundat: si iecur in tumorem eleuetur, & ob id ipsam concitet: si à capite tenue quid & mordax profluxerit: si restes afficiantur, & ob id tussis fiat sicca: nam his venā tali inscindere iusserat Hippo. 4. *pop*. At si materia frigida fuerit, siue tenuis fluxilisque pituita, siue crassa, & tussis non sicca, fugiendum omnino est à sanguinis detractione. Ceterum curandum est, in eo & reliquis succis, quorū occasione sanguis missus fuit, cucurbitulis, ligaturis, frictionibus,
A 173 clysmatis acrioribus materiam aliò transferre & diuertere ab affecto loco, quārum possibile fuerit.

Purgatio.

In omnibus tamen diligenter studebis purgantibus medicamentis vti, quæ è directo humori peccanti ex vsu sint, ea lege quam adduximus præcedenti capite, dummodo in tussi lente, per vices & interualla ac mitioribus medicamentis, vel saltē his quæ refractas quodammodo habeāt vires, id facias, ne maior acrioribus cōcitetur fluxio. In frigidis verò tenuibus nulla præmissa præparatione frequentius purgabis: at in crassis diutius præparabis, & serius purgantib. vteris. Quod si his, vt statutum est, factis, accessionem no quiescere comperimus, credibile est, vel caput iā illius intemperamenti habitum contraxisse, vel in vniuerso genere venoso, & capite plurimū abundare crudos succos ex vigilia, labure aut externa occasione genito, quibus necessum est peculia-
B riter prouidere, his quidem, qui in toto ambitu sunt & in capite, per *sudationes ex sparta parella*, aut *radice China*, vel si morbi Gallici suspicio sit, *ligni guaiaci*, quod fore magni momenti proculdubio arbitror: sicut si ex capite fluxio prolabatur, fontanellam in altero, aut vtroq; brachio aperire, q. præsidium radicitus solet caussam & morbū deuastare. Secunda tamen consideratio, quā circa prædictos succos proficuam esse diximus, docet eosdem & vias paratiores ad expulsionē per tussim reddere. Præparantur quidem humores expulsioni (*vt paulò inferius in tertia consideratione latius sum monstraturus*) vno è tribus modis: per co-

Humores quibus præparentur ac coquantur.

ctionem nimirum: per reductionem ad mediocritatem, & si illud fieri mali vrgentia nō permiserit, vias ipsas leniendo reddendo mulcebrēs. Sed coquuntur humores si crudi sint, frigidi & crassi, calidis potibus & serapus, *vt melle rosaceo*: & si crassi etiam sint ac viscidi, *oxymelite simplici*, *syrupo capillorum Veneris*, *de liquiritia*, *de hyssopo* & similibus. Verum si tenues existant, acres & mordaces, nulla alia lege facilius concoques, quàm C retusa & attemperata eius praua qualitate, *vt capite præcedenti abunde monstrauimus*. In qua re maiori diligentia studebis prædictorum succorum fluxione compescere: nam aliter occulte & sensim tabem fabrefaciunt. Quæcunque enim de-

Tabis ex tussi.

stillationes à capite tussiculosos & raucos homines reddunt, nisi tempore conquieuerint, difficilem faciunt tabis speciem, *vt Hippocrates dixerat*. Sic enim ex vsu est *syrupus violaceus cum rosaceo*, *muccagines psyllij & cytoniorum cum sacchoro & aqua rosacea*, *dilutum amyli*, *syrupus papaueris & portulacæ cū decocto papaueris*, *rosarum siccarum & hordei*: præstat & ipsius hordei *cremor cum sacchoro*: prodest omnis confectio *ex diatragacantho*, & medicamentum quod recipit *muccaginis tragacanthi in aqua rosarum* ℥ vj. incorporetur in succo *glycyrrhizæ*, & si vrgeat vigilia aut ingens tussis, adde *pilularum de cynoglosso* ʒ ij. & infunde hordei aquam quantum sit satis, vt cum *sacchoro syrupum* conficias. Præparatis humoribus & viis, his quæ nuper di- D ximus, per interualla humorem superuacuum purgabis, quo natura facilius per tussim quod superest expellat.

III. Consideratio.

Tertia verò & vltima consideratio, quam diximus versari circa morbū in viis pulmonis tussim concitantem (*quem inter alios dixit Galen. lib. 2. simp. ca. 17. esse asperitatem in tunica arteria ob resiccationem, aut inæqualitatem eius à corpore aliquo ibidem præter naturam contento, siue id sit ex humore crasso, siue tenui*) docet resiccata, exasperatave lenire & humectare, ac humores expulsioni aptos reddere, & vias huic muneri disponere, quo facilius educantur & minori thoracis impetu. Quibus sane muneribus duorum generum medicamenta adinuenit ars medica: quorum alterum *arteriacum*: & reliquum peculiari officio dicatum, *bechicum* seu *tussicularæ* dictum: hoc quidem, quod sopitam naturam, aut imbecillam ad expurgandum per tussim excitat & lacessit: licet Galenus etiam tussim le- E nire referat 5. *simpl. cap. 19*. illud verò, quod præparat, expulsioniqne reddit aptum, quidquid tussi reiicere natura studuerit, præterquam quod & vias simul disponit: id verò quod *tussiculare* di-

Bechicum medicamētum quod.

citur, licet aliis thoracis & pulmonis affectibus proficuum exsistat, dum mordax est, vt *acetum* vel *oleum vetus*, tussi quidem aduersum omnino est, quia maiorem & citatiorem concitat motum, *vt Galen constat 5. simpl. 19.* sed caussam citius pellit & vehementius. Ceterum id, quod *arteriacum* dicitur, cum multiforme exsistat, iuxta varias aspe-

Arteriacum medicamētum quod.

Arteriaca varia.

ræ arteriæ affectiones, quibus tussire contingit, ob id maioris est momenti & vsus: quippe ex his quædā sunt, quæ resiccata leniunt: alia exaspera-ta leuigant: nonnulla leuigata persanant: item quædam fluxionem cohibent, alia dolorem sedant aut inflammationibus prosunt: quædā partem eluendo persanant, vel humiditatem resiccant: adstringunt item alia, ac sanguinis fluxum compescunt. Quæ sane munia licet arteriaca medicamenta præstent, hac in parte ea tantum prodesse comperimus, quæ siccitatem, asperitatemve aut inæqualitatem ab humore inductam, leuigant: nam ea tussis, quæ ab vlcere, pure & tu-
F more prodit, capite *de phthisi* scripturus sum. Quapropter considerare oportet in humore asperitatem & tussim molliente, qualis naturæ & conditionis sit, & quale damnum inferat, & rursus an oporteat vias et aliquo modo disponere, quo facilior fiat materiæ exasperantis eductio. Quæ omnia exsequeris, si antea fluxum compescueris, aut alio transtuleris, quod primo loco esse exsequendum docuimus. Quo facto, si constiterit, tussim

Tussis ab asperitate cura.

prouenire ab asperitate ob tunicæ arteriæ resiccationem: tunc eis imprimis ex vsu erunt medicamenta similia ei, quod scripsit *Gal. 6. simpl.* fit autem decocto *buglossæ ex aqua mulsa*, maxime *saccharata*: sed prodest cum eadem *aqua aut hordei decocto, syrupus violaceus vel de iniubis.* item *diatragacanthum, saccharum violaceum & penidiæ*: prosunt & *muccagines psyllii & seminis cytoniorum cum sacchar o aut syrupo violaceo*: item *radicis glycyrrhizæ cum aqua hordei, aut decoctum iniubarum prunorum, hordei & radicis borragi-*
G *nis cum lotura amyli, vel lacte amygdalarum dulcium.* Verum si asperitas aut inæqualitas prodeat à tenui, calido, mordente vel salso humore (*quod intelliges ex oculorum & faciei rubore, titillatione aut mordicatione gutturis, ac ex oris percepto sapore*) tunc quidem eis vtens, quæ præterid, quod fluxū aliquo modo coërceant, refrigerent etiam ac mulcebres reddant succos obliniantque asperam arteriam. Huius conditionis primo accessu præstabis *aquā hordei cum syrupo violarum, nenupharis, portulacæ, papaueris cum muccagine psyllii & seminis cytoniorum: vel decoctum papaueris vel hordei cum saccharo.* Vlterius tamen præstabis *amylum, muccaginem gummi tragacanthi, & gummi Arabici cum aqua rosarum & succo*
A 174 *iniubarum aut prunorum*, quibus ad pultilaginem coctis & percolatis, *admisce sacchari aut mellis quantum sat sit*, vt noua coctione ad spissitudinem ducantur. Prodest decoctum quod recipit *hordei ab exteriori cortice mundi p. j. seminis melonis & citruli, ana* ʒ j. ß. *liquiritiæ* ʒ j. *iniubarum*, num. iij. *prunorum* num. vj. fiat decoctio secundum artem & coletur, *& colaturæ* ℥ xvj *adde syrupi papaueris & violarū ana* ℥ ij. & tepidum præbeto. Confert electuarium quod recipit *diatragacanthi frigidi* ʒ j ß. *pulueris diapenidion sine speciebus* ʒ j. *seminis papaueris* ℈ ß. *conseruæ violarum* ʒ iij. misceantur & fiat electuarium. Magni etiam est momenti loch, quod recipit *muccilaginis althææ & psyllii, ana* ʒ ß. *amygdalarum dulcium mundatarum, pinearum, ana* ʒ iij. *penidiarum, candi, amyli, ana* ʒ ij. *pulueris liquiritiæ* ℈ j. *gummi Arabici & succi eiusdem liquiritiæ, ana* ʒ ß. *quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum, ana*
B ℈ j. *seminis papaueris, lactucæ, ana* ℈ iiij. *seminum cytoniorum & bombacis mundatorum, ana* ℈ j. cum syrupo violarum fiat in modum loch. Sed condensat tenuem, & mulcebrem reddit acrem & fluxilem humorem syrupus, qui recipit *radicis buglossæ* ℥ j. *iniubarum* num. xx. *quatuor seminum frigidorum maiorum & seminis maluarum, ana* ʒ ij. *seminis papaueris albi* ℥ ß. *florum violarum & buglossæ, ana* p. j. fiat decoctio *in aqua hordei mundi, & in* ℔ j. *&* ß. dissolue sacchari quod sit satis vt fiat syrupus. In[crass]at etiam humorem *semen papaueris albi cum pari sacchari portione*, vbi per interualla sumatur cochleare j. maxime iuxta somnum. Eundem vsum præstat id quod recipit *muccaginis gummi tragacanthi extractæ in aqua rosarum* ʒ vj. *incorporentur in succo glycyrrhizæ pondere* ℥ j ß. Præterea si vigilia vigeat, misce prædictis, pilularum *de cynoglosso* ʒ j. & infunde aliquid *syrupi papaueris*. Prosunt & prædictæ pilulæ ore detentæ ℈ j. pondere: vel dissoluantur prædictæ pilulæ in syrupo *de rosis siccis & violarum*, & capiat laborans cochleare vnum, dum it dormitum. Quod si siccior sit tus- C
sis, & irritamentum validum, prodest cremor hordei cum multo saccharo, prodest & *diacodion*, necnon & *philonii* ℈ j. tertia quaque nocte. Exterius tamen partem illinire oportet vnguento quod recipit *olei sesamini, & amygdalarum dulcium ana* ℥ ß. *butyri recentis* ʒ iij. abluantur in lacte mulieris, & cum modica cera alba fiat vnguentum, quod iterum eodem lacte lauare poteris. In hac tamen caussa vtendum est frequentius his, quæ dilutiora sint, & abluendi vires habeant, potius quàm siccis & solidis.

Tussis ex caussa frigida cura.

At in caussa frigida, siue crassa, siue tenuis & fluida sit, primo curabis, nullo facto sanguinis dispendio (*ne ad expulsionem imbecillior fiat animalis facultas, & ineptior crudiorve expulsioni materia*, (quodammodo ipsam densare, si tenuis fluxilisque nimium sit, quo minor fiat fluxionis impetus, & facilius quod influit pellatur: idque facies viscidis & resiccantibus sine mordicatione: cuius naturæ est *oui albumen* fortiter agitatum cum *amy-* D
lo & saccharo, syrupus de iniubis, diacodion Galeni, pulueris tragacanthi, & gummi Arabicum: prodest & syrupus *rosarum viridium & siccarum*. item *tabella ex pulueribus rosarum & amylo, aut ex tragacantho cum saccharo rosarum rubearum vetustiori.* Præterea easdem tabellas conficies additis pulueribus *margaritarum præparatarum, corallo, ac terra Lemnia & liquiritia.* Verum si conspexeris necessum esse eductionem iuuare, (*& coquere, quod vtilius foret arbitror*, tunc quidem id facies liquidioribus, & his, quæ vel tenuent, vel humectent, & fluidam reddant materiā, quæ crassa est, quo facilius vi à partibus separetur pellaturque. Sed mox à principio *melle rosaceo, syrupo de radicibus, capillorum Veneris, de glycyrrhiza* materiam præparabis, & facta leui purgatione, *hydromelite ex infuso, aut decocto scyllæ vteris*: vel porriges illud quod recipit *penidiarū, succi glycyrrhizæ, ana* ℥ j. *rhodomellis* quod sufficiat ad modum loch. Sed efficacissimum experimur, E
dum materia crassissima est, electuarium quod recipit *succi tussilaginis* ℥ iij. *radicis pulegij* ℥ j. *apij viridis* m. j. *infundantur hæc in* ℔ j. *mellis optimi, aceti* ℔ ß. coquantur lento igne, & facta expressione, adde prædictū succum, & fœnugræci sæpius antea loti decoctum, *pondere* ℥ x. *mithridati, aut theriacæ* ʒ j. ß. porrige summo mane, & ante cœnam cochlearia duo: quibus admiscere oportet, vel syrupum *de prasio, de hyssopo, loch de pino, & de liquiritia.* Sed huic

tenui

tenui pituitæ dum crassior facta est, & crassiori ex propria natura, vt coquatur, & eductioni promtiores fiant, ex vsu est id, quod recipit *pulueris diamusci dulcis* ʒ j. *diatrus simpl.* ℈ iij. *pulueris diapenidion cum speciebus* ʒ ß. *sacchari liquati in aqua hyssopi quod sufficiat*, vt fiat electuarium in tabellis: superhibat autem laborans lambendo parum *mellis rosati cũ modico oxymelitis*: ac si pituita nimium sit crassa & viscida, *oxymel sit scylliticum*. Confert loch sanum & expertum, *de pulmone vulpis*, & electuarium *diairis*

F admixto aliquo ex prædictis serapiis. Parabis

Medic. magni momẽti. autem vtilissimum medicamentum ex prædictis serapiis & electuariis, extracta stillatitia aqua arte chimica, quã admiscere oportet ex prædictis serapiis aliquo, aut *melle rosaceo*, & cẽ eo fore magni momenti. Præstãt etiam eundem vsum alia medicamenta, quæ ab auctoribus passim probantur, velut est id quod recipit *syrupi de hyssopo, de glycyrrhiza, & mellis rosati ana* ℥ ß. *aquarum betonica, vngulæ, adianti, ana* ℥ j. misce & vtere. Neque erit ab re iterum corpus purgare, & postea per interualla vti *therebynthina lota cum aqua adianti*: quem vsum præstat id, quod recipit *prædicta therebynthina* ℥ iij. *caricarum pinguium* ℥ j. *penidiarum* ℥ iiij *olei amygdalarum dulcium* ℥ j. misce & fiat electuarium, cuius porrige ʒ viij.

Puluis. Quibus factis, conterere deinceps oportet humoris reliquias, *theriaca, mithridato, diairide* & similibus: sed maximi arbitror fore momenti puluerem, qui recipit *cinnamomi, liquiritiæ, ana* ʒ iij. *florum hyssopi, & prasii, & anysi, ana* ʒ j. *granorum paradysi* ℈ ß. *sacchari* ℥ ß. *misce*. cuius sumat laborans post pastum cochleare vnum. Thoracem quidẽ, sed maxime asperam arteriam inungere oportet

Vnguentũ vnguẽto Agrippæ, vel alio q. r. *muccilaginis althea,*

G *& fœnugraci, ana* ℥ ß. *butyri recentis, axungiæ gallinæ, ana* ʒ j. ß. *bdellii, styracis, ana* ℥ ß. *croci* ℈ ß. *olei liliorum & amygdalarum dulcium, ana* ℥ j. *ceræ* q. s. vt fiat vnguentum. Quod si caussa calida sit, vteris eo quod recipit *olei amygdalarum dulcium & violarum, ana* ℥ ij. *butyri loti in aqua hordei* ℥ j. *misce*. Quibus addere poteris *axungiæ anatis* ℥ ß. Verum si caussa frigida sit, recipies *olei liliorum, vel irini* ℥ ij. *axungiæ gallinæ*

A 175 ℥ j. *muccilaginis seminis lini, & fœnugraci cum modico vino* ℥ ß. *croco addito* fiat linimentum. Quod si copiosiora desideraueris auxilia, lege *tom. 2. c. de temperantibus caput*: nam ea parte multa & vsu probata reperies. Atq; hæc de tussi dixisse sit satis.

Capvt IV.

De difficili respiratione, & de hydrope pulmonis.

NOn satis conuenit inter auctores, quid per hoc verbum dyspnœa seu difficilis respiratio intelligas Gal. cum varie prædictum nomen

Dyspnœa cur significet. vsurpet *lib. 1. de difficult. resp. c. 1. & 2. atq; lib. etiam 3. eiusdem operis, cap. vlt. & 6. pop. part. 3. tex. 9.* Sed prætermissis his locis, quæ ansam dubitandi præstiterunt, certum est, & ex eiusdem auctoris sententia colligitur hoc nomen duo significare: primũ

B quidem, vt videre est apud Galen. omnem difficilis respirationis speciem, ita vt iure optimo sortiatur naturam generis ad omnes difficiles respirationes, & sic habet contrariam aliam affectionem, quam *apnœam* appellant Medici, quasi nullam respirationem dixeris. Secundum verò significat quandã signatam difficilis respirationis speciem, quæ peculiari ratione dyspnœa seu difficilis respiratio nuncupatur: cuius solum hac in parte meminisse studemus.

Sed prius expendisse oportet, quid per difficilem hanc respirationem intelligendum sit, vt contrahatur ad hoc speciale genus, separeturque ab omnibus aliis differentiis, quæ generaliori significatu comprehenduntur. Est itaq; dyspnœa, seu difficilis respiratio, creber anhelitus, nomen ab hoc symptomate & peculiari hac frequentis respirationis conditione desumens: vitium quidem ad deprauatam actionem respirationis pertinens, haud secus quàm in tussi & sternutamen- C

Respirationis difficilis nomine quid veniat. Dyspnœa quid, & quæ sit eius natura.

to contingit. Mouet enim se natura irritata à caussa præter naturam, aliter quàm secundum naturam assueuerat, præcauendi maius damnũ occasione. Quo fit, vt crebrum efficiat anhelitum, hoc est, quod parum in quietibus immoretur. Deniq; huius symptomatis natura, non in magnitudine aut velocitate motus, vt multi censent, sed in crebritate solũ sita est: quia licet alicui succrescat maior aut velocior respiratio, nõdum difficilis hoc peculiari significato debet censeri, donec accersita sit crebritas, quæ veram huius affectus constituit rationem: nam etiamsi reliquæ differentiæ difficilem quoque respirationem efficiant, non tamen hanc specialem, sed illam in communi difficilem appellatam: nam hæc crebritas est, quæ contrahit dyspnœam ad constituendam hanc peculiarem speciem, vt in explicatione caussarum clarius constabit, & ratio etiam huius dogmatis. Interim tamen sciendum est, ob id Galen. solum hanc crebritatem, vt formalem rationem huius affectus constituis- D se, & in reliquis differentiis varium fuisse, vt constat *3. de diff. resp. cap. 7.* quo loco paruam densamq; sic affectis adesse respirationem asserit, &

Respiratio parua quæ. *libr. eodem, cap. 5.* non paruam, sed simul magnam & densam esse portendit. In qua sane controuersia arbitrandum est, per paruam respirationẽ ipsum intelligere paruam aëris quantitatem, nã maiorem nequit capere pulmo coarctatus & obstructus, quamuis plurimum dilatetur thorax.

Magna quæ. Prætérquam quod per magnam respirationem subintelligere oportet, quod auctores non contemnendi (*licet mihi non plurimum placeat*) nimirũ id, quod per multum spiritum intelligitur: nam licet multus spiritus aliquando significet magnã respirationem, cum hoc tamen non raro significat ex multis paruis coaceruatum & copiosum, & qui vicem magnæ respirationis præstat: vt apparet in pleuriticis, qui magnum spiritum simul ducere non possunt ob dolorem, quamuis plurimo aëre ob febrem opus habeant, continuitate verò actionis æqualem multitudinem spiritus E magnis respirationibus coaceruant: quod enim paucæ magnæ, idem multæ & paruæ possunt, quod in asthmaticis contingere scimus, & hac acceptione magnitudo sumta conciliantur Galeni loca, nam idem est paruam & frequentem respirationem dicere, ac pluribus paruis multum aërem trahere, quod appellat Galenus, *magnam respirationem*. Sed cum hoc arbitrandum est, (*nisi quid aliud vetuerit*) ex propria difficilis respirationis natura, ex parte affecta atq; affectu prodire, aërem trahi copiosum per frequentiam,

paucum per vnam attractionem, ceterum thoracem plurimum dilatari, quantumuis parũ aëris trahatur: quia cum receptacula sint coarctata aut impedita, licet magna fiat distensio, parũ aëris pulmo capere potest, & ob id frequentia adimplet, quod magnitudo illa inutilis præstare nequit. ac ex consequenti notandum est, in his

Respirationis difficilis tres species.

tribus difficilis respirationis speciebus, respirationem non esse minorem naturali, quinimo aliquando maiorem, esse tamen frequentiorem: quod est constitutiuum naturę eius. Atq; hæc est huius symptomatis cōcisa ratio: quam vt quis clarius & copiosius discat, expendere tenetur, hanc difficilem respirationem, quæ hoc genus ab aliis distinctum constituit, ob ingenitam inseparabilemque crebritatem, id habere proprium & peculiare, vt eam sortiatur citra febrilem calorem:

F nam ob id diffinita est a Gal. per difficilẽ respirationẽ citra febrẽ. Hanc tñ in tres potissimas species tripartitam esse iuxta diuersitatem symptomatum, quæ vnicuiq; accidere comperimus, certum est.

Dyspnœæ tres species potissimæ.

Sic prima constituitur, cum laborans citra febrem dense respirat, vt faciũt, qui à citatiori cursu excitantur, quã difficili respiratione affectos, *dyspnoicos*, seu *difficulter respirantes* iure optimo appellamus.

Dispnœa.

Cui proxime accedit secunda species, quæ eandem habet difficultatis in respirando rationem & crebritatem: sed additum habet stertorem & anhelationem, quod est veluti ratio formalis, qua distinguitur à prima & tertia, & proprie *asthma* dicitur.

Asthma.

Tertia verò differentia, quam constituit respiratio ob crebritatem, difficilis ẽt est, habetq; illud proprium ex sua ratione peculiari, quod nequeat fieri nisi recta ceruice & erecto corpore, quam orthopnœam Medici omnes appellarunt. Quæ tres species licet maioris aut minoris ratione inter se solum videantur dif-

G ferre, vt multis placuit, cum hoc tamen longe aliter constat distingui, vt apertissime probatũ est penes accidentia, quæ diximus.

Orthopnœa. quid inter se differat.

Constat etiam aliud omnibus cõmune succrescere symptoma, sed orthopnœæ magis proprium, nimirum, siccã esse respirationem, ac sine excretione notatu dignã plerumque, quam affectionem Hipp. *lib. de diæt.* peculiarius siccã orthopnœam appellauit,

176 A quod sine sputis vel tussi adeo vehemens sit, vt inclinari citra suffucationis periculum æger non possit, propter angustiã viarum pulmonis à crassis & lentis humoribus, aut aliquo tuberculo, si absque febre fuerit, aut à tumente pulmone, vel bronchia coarctante, vt in peripneumonia; dimitto ẽtiã à pulmone & fumo fieri etiam posse, vt mox probabo. Quibus constat symptomata esse in genere noxæ functionũ deprauatarũ, ad respirationis organa attinentiũ, sequiq; morbos in via eorum canalium, quæ egressui & ingressui aëris subseruiunt: quæ etiam à plerisq; difficiliũ respirationum differentiis videntur distingui.

Respirationis difficilis et caussæ potissimæ.

Caussas habent quidẽ differentiæ omnes difficilis respirationis, tres potissimas: quæ omnibus videntur communes esse, *flammeam* nimirum in corde & pulmone caliditatem: *facultatem animalem*, cuius munus est thoracem dilatare, & cõprimere impotentem & languidam: vltimam verò *coarctationem* viarum respirationi seruientium.

B Quæ sane vltima multo plures sub se complectitur: nam spirituum organa coarctant crassus humor, vel tuberculum in cauitatibus asperæ arteriæ, vel in quauis pulmonis parte, dum asperas eius arterias coarctet: item bronchia aliquando intercipiuntur multa & viscida materia: est etiã caussa resiccatio vehemens, maximè pulmonis abscessus, structura pectoris, & pulmonis compressio: tuberculum in spina, siue sponte natum, siue à caussa externa ortũ, id quoq; efficere posse arbitramur: flatus etiam multos septum transuersum distendentes aut comprimentes, vt in hydrope contingit: ex quibus profecto sequitur, viis interclusis neq; inspirationem, neq; exspirationem satis conuenienter fieri.

Ad hanc quidem caussam referre oportet nouam quandam huius affectionis speciem, quam iure optimo *hydropem pulmonis* appellare possumus.

Hydrops pulmonis quid.

Cuius profecto natura (*vt ex Hippocr. lib. de morb. constat, nec non & Auicen.*) sita est in aquosæ C seu ichorosæ substantiæ in thorace & pulmone collectione: haud secus quã in ventre ad hydropis constitutionem colligitur, quapropter *hyderos*, seu *hydrops pulmonis* ab his auctorib. nuncupatur. Nec nouum videri debet hoc morbi genus: siquidem 2. *de morbis* hydropis cerebri meminisse constat Hippo. & *eodem lib.* thoracis hydropis recordatur, nec non & vteri. Sed peculiarius huius affectionis meminit *lib. de Coacis præ.* dicens: *Orthopnœam adferunt hydropici affectus duri*: quo loco de hydrope pulmonis subaudienda est Hippocr. sententia. Est ergo hic affectus suppurationi affinis, in quo magna thoracis capacitas, necnon & pulmonis seroso humore ac tenui scatet, qui aut à cerebro per asperam arteriam & pulmones tenuitate sua affatim irruit, aut è reliquo corpore, aut ẽt ex abdominis cauitate in hydropicis cœcis ductibus eo penetrauit.

Hydropis pulmonis quæ natura.

Quippe dum ob aliquã occasionem aut caussam (*vt mox referam*) in corpore maior succrescit huius serosæ substantiæ copia, quã ab innato calore, aut quouis alio dissolui, aut dissipari possit, fit profecto facile, vt valido pulmonis motu ad ipsum alliciatur: aqua ipsa præ tenuitate substantiæ ad motũ aptæ cedẽte: qua quidem thorace inundante, aut pulmone D pleno, per venæ arteriosæ propagines illuc fluentibus humiditatibus, cõiectabile est, difficiles fieri respirationes, inanes tusses (*quod aëri egredienti cedat tenuis eius substãtia*) & pulmonis grauitates, quibus huius affectus natura integratur, & caussa ac modo & terminationis cõditione & euẽtu ab aliis, q̃ cõmunes sunt, & quos iã auctores hucusq; meminerunt, longissimis interuallis dissidet.

Habet quidẽ præter hæc omnia hoc peculiare pulmonis hyderos, quod eius caussa, postquam semel recepta est in pulmone, neq; discuti interno aut externo calore possit, neque in pus verti: quo etiam ab aliis caussis non parũ differt: nam talis est aquosæ & ichorosæ humiditatis cõditio, quod nullo præsidio, neq; naturę ope in pus verti possit, vt quæ à capite & aliunde in pulmonem defluunt, vt statuerat Hipp. 7. *aphor.* 38. quo loco censuit viginti diebus suppurari, quæ in pulmonẽ procidunt, nec rursus à pulmone discuti: quia longe citatior calidorum & resoluentium adhę- E su efficitur pulmo, ac ex consequenti plus trahet, quàm calorifica hæc discutere possint, quo fit, vt summe periculosa & grauis sit affectio.

Quid peculiare habeat.

Habet insuper caussas peculiares & proprias non quidẽ à cere-

Quibus oriatur caussis.

à c[illegible] p[illegible] um & crassum defluxum, vt in reliq[illegible] spirationis difficultatibus, sed semper fit. cùm in corpore aliqua occasione congesti ichorosi serosiq; succi fuerint: maxime si pulmo vel imbecillus fuerit natura, vel morbo, aut principium contraxerit difficilis respirationis: Tūc etenim cū imbecillus est, facile ab aliis partib. trāsmissos succos susceptat: cum verò breuispirus aut citatior, eosdem vbicūq; sint, allicit, & ad se trahit, quibus longe magis difficilē edit respirationē. Congregatur aūt & superabundat ichorosus aquosusq; succus in corpore, cum quis nutrimētalia viscera frigida imbecilliaq; habet, aut nimis F obstructa, quibus necessum est tenues crudosq; succos abundare: fiunt ēt ex frigidis humidioribusq; cibariis, ex demisso exercitio. Quapropter (cu morbo succrescat.) huiusmodi pulmonis hyderos plerūq; succrescit hydropi ascitii, malo corporis habitui, & his omnibus, quibus aliqua p̄dictarum caussarum, aut quauis alia pedes intumescunt, aut venter. Conspicimus n. frequentissime, facilimum esse ab hydrope in difficilē respirationē commeatū, *vt suo loco latum ēt probatum.* Occupato n. diaphragmate à ventris mole, & bronchus pulmonis, tum plenis, tū coangustatis à circumfuso quodā sero, orthopnœa supetuenit cū suffocatione. Est aūt morb⁹ (qualis sit morbus.) siccus, quia nihil educitur, nisi ꝙ in fauces è cerebro descendit: nā nec facultas thoracis satis valida est, vt aquā sursum cōpellere queat, neq; quod tenue multū est & aquosum, subleuari pōt, quia circa spiritū defluit. In quib. affectionib. suppurationis simulātia signa atq; symptomata nō raro apparere solēt, nisi ꝙ neq; febris affligit, aut lenta admodū, neq; suppurationis euidentes caussæ, vt G *rupta vena, vena erosio, acris destillatio*, neq; antecedit purulentum sputum, vel cruentum: sitis interdū dum maior vrget, tussis & difficultas respirandi. Accedunt & deliquia animi, & ciborum corrupta appetentia, strepitus ēt aquæ & fluctuatio, cū in alterum latus vertitur laborans. Sed inter huius affectionis caussas potissimam arbitror esse eā vrinæ suppressionē, quæ fit ex obstructione, quæ supra renes existit: nam cum vrina tunc per vniuersum venosum genus vagatur, facile pulmonis motu allicitur, & tanta succrescit ea ratione vrinæ copia in pulmone, quod ocyssime laborantē suffocatione interimat. Quas sane huius affe-
A 177 ctionis caussas nos in praxi non raro conspeximus. N[illegible] sces autem affectionis naturā ex signis adduct[illegible] : hanc verò caussam aut illam (*ex his, quas memorauimus*) esse dignosces facile ex his, quæ præcesserunt aut adsunt. Sed ex prima quidem (Dubium.) caussa suboritur difficultas non leuis, nimirū qui fieri possit illud Galeni, quo asserit *totam rationē horum affectuum esse, febre carere, cum vna eorum caussa sit flammea in corde & pulmone caliditas, quæ citra febrē consistere nequit, cum potissima febris ratio sit ipsa cordis præter naturam caliditas.* Cui dubitationi dicimus, (Solutio.) Gal[illegible] d[illegible] obus modis protulisse sententiam difficilis respirationis, quatenus ad eius caussas pertinet: [illegible] rimo dum caussas refert in genere cuiuslibet difficilis respirationis, inter quas iure optimo annumerat flammeam cordis & pulmonis caliditatē: alio modo dum tantum recenset harum B trium differē[illegible] arum caussas & naturam, quas febre carere est nece[illegible] um [illegible] saltē quæ sequatur prædictum affectū, etiamsi antecedat aliquis calor, qui nondum habeat febris rationem. Sic enim flammea caliditas, vt in febribus difficilem infert respirationem, non tamen hanc specialem, cuius meminimus in hoc capite, sed illam genericam, quæ omnes differentias complectitur: nam hæc à peculiari prodit affectu instrumentorum respirationis, non à febre, quæ cōmunis est morbus: & ob id statuendū est, quamuis harum triū differentiarum à vitio præd[illegible] arum viarum fieri: ceterum hanc primam à minori, *vt in tussi, catarrho, raucedine & reliquis constat.* In qua quidem mirum non est, si magnitudo quoq; atq; celeritas adsint: ceterum non constituetur huiusmodi peculiaris species, neq; degenerabit à cōmuni difficilis respirationis sorte, nisi per acquisitam crebritatem, quæ vitio viarum fiat. Necessum enim fuit, vt prædictæ tres difficilis respirationis spe- C cies a summa & grauiori difficientia inciperent, (*id q; citra febrem*) vt iuxta aliquod accidens fierent diuersæ species, in ea extrema differentia omnes existentes: quippe differunt ratione febris, qua carent, à communissimo illo differentiarum respirationis genere, & inter se differunt ratione accidentium, quæ ante memorauimus.

Sed maior adhuc est difficultas iuxta secundā (Dubium.) caussam, nimirum *animalis facultatis impotentiam, siquidem nullum languida facultati superest subsidium, quàm diutius in quietibus immorari, ac ex consequenti videtur necessarium, respirationem fore raram, non frequentem.* Cui dubitationi dicendum est, longe (Solutio.) minus laborare naturam in crebritate quàm in celeritate, & ob id dum sana est, celeritatem accersit voluntarie, & dum languida est, crebritatē, ex indigentia: verum dum citra indigentiam & vsum languescit, verum tenet argumentum: nam rarior fiet necessario, ex impotentia facultatis: secus res se habet, si accedat vsus indigentia, quia D licet minus quiescat, minus tamen laborat quàm in celeritate, ad quam efficiendam robustioribus viribus opus habet. Constat igitur, quod licet Galen. & reliqui has tres caussarum sortes constituerint, vt difficilis respirationis auctores, id tamen intelligendum esse de omni difficili respiratione, non tamen de ea, quæ sita cum sit in crebritate, has tres solū continet numeratas species. Quippe certum est, quod etiamsi flammea caliditas nata sit respirationē euertere, nō tamen efficiet, neq; adhuc primā harum specierū *dyspnœā* appellatam: quia prærequirit aliquod vitiū permanens in viis respirationis præter id, quod eo tempore à febre proficiscitur, ac ex consequenti non careret febre, *vt Gal. statuit.* Præterea neque imbecillitas animalis potentiæ caussa vnica alicuius harum haberi debet, tum quia fieret citra stertorem difficilis respiratio inde orta, & citra id, quod laborans recta ceruice cogatur respirare: tum ēt quia potius esset eo tempore rara quàm crebra respiratio, aduersus naturam huius difficilis respirationis, quæ has tres asthmatis species E constituit. Quapropter statuendum arbitror, solam vltimam caussam, nimirum coarctationē viarum respirationi seruientiū, esse potissimā & genuinam omnium trium specierū, quæ sub hoc speciali genere dispnœæ continentur. Quippe licet densa respiratio vitio ēt musculorum costaliū & septi fieri possit, ableganda iure optimo est à prædictarum consortio, quia sic affectus semper adiun-

adiungitur parua respiratio, quod instrumenta hęc inflammatione oblęsa vel qnonis aliomodo affecta, nequeant plurimũ distendi, & magnam efficere respirationem, quæ plerumq; affectionibus asthmatis adiuncta est, & cum hoc (*quin imo propter hoc*) densè respirant, quia licet plurimũ thorax distendatur, aëris tamen paruissima attrahitur copia. Quo fit, vt vitia prædictorũ instrumentorum spuriam orthopnœam efficiant, quia frequens efficitur respiratio: non legitimam, quę solum sita est in repletione cauitatum pulmonis F aut thoracis. Sic enim dum adeo creuit viarum coarctatio, quod laborãs citra febrem densè respiret, tunc quidem *dyspnœa* simpliciter nuncupãda venit: cum verò præterid, quod ab eadẽ caussa densè respiret, ob caussæ vbertatem & situm, vtpote penitius in aspera arteria & germinibus vasorum eius locatam, cum stertore & sonitu respiret, *asthma* inscribitur: sic pari ratione cũ adeo caussa eadẽ bronchiosa vasa ipsius pulmonis, per quæ permeat aër, obdurat, vt nulla lege pulmo, vt liberè aëre suscepet, possit alicui thoracis parti incumbere: tunc quidem præter stertorosam & crebram respirationem nequeunt laborantes nisi erecta ceruice & erecto corpore respirare: Atq; hæc est mea mens de caussarum huius affectionis natura & operandi modo.

Difficilis respirationis quibus signis innotescat. Signa verò, quæ hanc aut illam huius difficilis respirationis speciẽ ostendunt, in promptu sunt: nam *primã* speciem designat respiratio adeo diffi- G cilis, quod vsq; ad crebritatem perueniat: *secundam* stertorosa respiratio & cũ sibilo & sono: *tertiam* verò necessitas respirandi erecto collo, vt amplior & expeditior fiat spirituum via: nam si decumbant, *vt inquit Gal. 2. de locis*, totus thorax supra spinam ipsam concidit: quo fit, vt strictius reddatur spirituum iter, & ob id lectulum oportet ad dormiendum erectum sic affectis parare. Communicant autem omnes hæ tres differentiæ in hoc, quod est febre carere & densè respirare, *vt patet 3. pop. part. 1. tex. 4. & 6. par. 4. tex. 4.* Scire tamen oportet, quod licet alicui ex prædictis difficilis respirationis speciebus febris adsit, ob aliquã peculiarem caussam, non ob id statuendum est à febre difficultatem prouenire: nameo etiãdifficultati affectus ab aliis respirationis vitiis, quod A 178 hi solum à viarum angustia, *vt dictum est*, prodeũt, reliqui verò ab vsu adaucto, vel à distensione aut contractione diminuta defectu potentiæ animalis. at in his ob id laborantes suffocantur, quod licet magna fiat respiratio, paucissimus trahitur aër ob receptaculorum coarctationẽ: in aliis verò, quia non trahitur, ẽ namsi instrumenta quamuis quantitatem capere possint. Quapropter nos hac in parte solũ eas caussas inuestigare nitimur, quæ coarctationem in viis respirationis efficiũt, maximè in ipsa aspera arteria, tãmea, quæ in collo & thorace continetur, quàm dum inseritur in pulmonem, quod frequentius hæ partes obstruantur, vel ex thoracis vitio comprimantur, vel satis distendi non possint, *vt constat 4. de loc. affect. & 7. de compos. pharmac. local. & 3. aphor. comment. 27.* Sed constat necessario asperam arteriam debere obladi, quia ẽ namsi thorax maximè dilatetur, & maxima fiat subinde respiratio, quod quantitas B aëris, quæ necessitati satisfaciat, non trahitur, ob id laborantes crebro respirare coguntur, quod non fieret, si arteria coarctata non exstitisset: nam hæc est magna respiratio, quæ non ex copia attracti aëris, sed ex magna distensione consideratae st, *vt aduertit Gal. 4. de locis, & 1. de difficult. respir.* Vias autem esse obstructas à crassis, viscidis, multis & adhærentibus succis, à sanguine, pure, grumo, tuberculo & grandine, inde disces, quod necessario præcesserit pleuritis aliqua cruda aut diminute expurgata: nam verẽda eo tempore suppuratio est: si si pulmonia adest, cruenta sputatio aut diuturnior à capite fluxio; quod si ex his nihil adsit, tuberculum vereri oportet, maximè si sputi nihil appareat, & in ceteris laborans bona fruatur valetudine, & non stertat inter respirandũm, sed cum ponderis sensu, maximè cum leues arterias occupat tuberculũ: qua grauitate carent fœminę, quæ ab vtero suffocantur, quibus etiam tussis nõ adest, neq; sputũ, sed sicca orthopnœa ab omnibus nuncupata. *Præterea* considerabis, si C aliarum caussarum signa non præsint, siue affectio à tenui defluxione, non enim semper verum est à crassis fieri succis, siquidem ea omnia, quæ replent, spiritum impedire possunt: nam & qui metalla fodiunt, & carbonum fumum susceprãt, vel vini nouiter feruentis halitum, nõ minus suffocantur: & licet his quoque accedat ipsius substantiæ attractæ qualitas, quæ vel astringens est vel deleteria, interdũ etiam media siccitate pulmonis fit: quod ex siti dignosces: quæ potius aëre frigido, quàm potu sedatur. Verum si cũ stertore fiat respiratio, lentorum crassorumq; humorum pertinaciter impactorum multitudinẽ, pulmonis bronchia molestatè indicium est. Quod si præcedat angustiæ sensus, & cum hoc laborans in ceteris sanus difficulter respirauerit, fluxionẽ à cerebro aut vicinis partibus irruentem conicere licebit, præsertim si præcesserit defluxio à capite ad nares, fauces, vel palatum, è quibus locis facilis fit ad asperam arteriam commeatus. Si tamen D tẽpore accidat suffocatio, à caussa fiet manifesta aut externa, quæ vel compressionem, vel oppressionem in ipsum pulmonẽ inferat, ita vt impediatur signatum eius spatiũ: siue fiat à flatuosa substantia idem malum moliente: inquit enim Auic. 13. 3. cap. 14. *Et quandocunq; accidit propter multitudinem vaporum, quando coarctatur in pulmone, & propter ventositatem coarctatam in membris anhelitus, & quandoq; caussa generationis in ipso est frigiditas:* qua vltima sententiæ parte videtur addere aliã caussam coarctationis prædictorum instrumentorũ, nimirum frigiditatem. Alia insuper caussa non raro visitur, quam diligenter considerare maximi est momenti, nimirum ex hydrope frequentissime anhelationem sequi: facile enim est, existente in venis & vniuerso corporis habitu tenui pituita, aut serosa substantia, ipsam pulmonem allicere continuo motu: ex qua difficilem sequi respirationem euidentissimum est: præterquam E quod ex compressione, quam tumidus venter infert in septum transuersum, difficulter quoq; respirant sic affecti.

Præsagium. Præsagium in hoc malo caute proferre oportet, nam & qui optimo fruuntur pulsu, ocyssime commoriuntur, ac subito suffocantur, & qui prauo sunt pulsu & praua atq; difficili respiratione oppressi, leui auxilio vel nullo, aut solo flatu excreto superstites euadunt, quo fit, vt non raro accidat.

cidat, vel peritissimos Medicos vtroq; modo falli. Quapropter occasionem & caussam occasionis rimari diligẽter oportet, & iuxta eius magnitudinem potius præsagium proferre, quàm ob solam difficilem respirationẽ, quæ saluti & morti ambigua est. Cum hoc tamen ad mortem aut salutẽ aliarum facultatũ læsionem rimari oportet: nam si euidens sit in aliqua earum damnum, certius est periculum, quàm si nulla oblædatur: neq; ob id omnino fidendum est præsagio salutis aut mortis: nam morbi, qui suffocatione interimunt, nullam de euentu certam notam proferunt. In quibus omnibus qui sic conflictantur, vehementi angustia pressi prope suffocantur, altoq; & suspirioso spiritu multum & frigidum aërem ducere cõtendunt, nec præ oppressione aut

Difficilis respiratio saluti & morti ambigua est.

F obstructione quidquam nisi paucum & refrigerio impar, spirãt, & ob id recta ceruice coguntur respirare: tum, quia bronchia pulmonis magis hiant recto collo quàm decumbenti: tum quia minori difficultate distenditur pectus. Quod si vsus virę hæc sufficere nõ videantur cum angore, pulsus intereceptione, & inæqualitatibus omnis generis, breui intereunt laborantes.

Difficilis respirationis in accessu curandi ratio.

Medendi autem via in huiusmodi affectionibus duplex exsistit: Vna debetur huic affectus, dum in accessione est, altera verò tempore quietis: vtraq; tñ maximum facessit negotium. Nam in accessione suffocatione periclitatur laborans, extra ipsam verò, ne affectus degeneret in grauius malum, aut iterum accessio reuertatur: itaq; in accessione maturo est opus consilio, ne prætermissa auxilii occasione suffocari laborantem permittamus, aut nimia audacia tentatis grauio-

G ribus auxiliis citius intereat. Quapropter considerare oportet, accessionem succrescere his, qui difficilis respirationis aliqua specie laborant, vna è tribus caussis: nimirum ex commota aut rarefacta materia, quæ in pulmonis viis, aut in thorace quieta & adhærescens præextitisse bat: vel ex aliqua denuo in ipsos canales aut thoracem defluente, vel ex flatu ad partes respirationi seruiẽtes aliunde transmisso, qui comprimens vel coarctans prædictas partes, difficilem mouet respirationem, donec dissipatus euanescat. Cui sane motioni vel nouæ fluxioni occasionem præstant duo caussarum genera: Vnum quidẽ extrinsecũ,

A 179 & intrinsecum reliquum. Sic profecto præexistentem materiam mouet & rariorem efficit ac praue disponit, vt cauitates impediat *ira, vociferatio insolita, exercitium, aut odoratus rerum calidarum, vel aromatum*, quæ vim habent tenuandi & fundendi. At nouam fluxionẽ concitãt *insolatus, ignis accessus, ebrietas, aut frequentior & copiosior vini vsus, vel crapula & esus ciborum crassorum.* Quibus sic consideratis, necessium est expendere, dum ad occasionem compescendã accedimus, à quanam ex prędictis caussis accessio subortatur: quippe si ab his, quæ solum natæ sunt materiam præexsistentem mouere & agitare, prodit, opus non est frictionibu, li[illegible]s, vel cucurbitis plurimũ inniti: mouetur enim longe citius materia, & cũ ab illis locis ad extimas partes prædictis auxiliis nõ diuertãt, fit facile, vt laborãs deterius se habeat com-

B mota in eisdem materia. Quapropter potibus aquæ modice frigidæ, si opus est condensare, vtẽdum est, vel calidis, si resoluere. quod tutius fore arbitror: maxime si flatibus thoracem abundare constiterit, aut aliis, quæ per externa digerant, vel vias leniendo & calefaciendo aperiãt, *vt paulò inferius referam.* At si caussa fuerit ex his, quæ nouã materiam præstant, cõsiderabis, à quanam caussa, parte, vel modo fluat: quippe vel profluit à capite, vel à toto corpore, vel ventris vitio: quo tempore distrahere omni ingenio humorem aut flatũ oportet, vt viis respirationis spatiosioribus factis promptius animal respiret. Quo fit, vt dum affectus prodit ex caussa aliqua manifesta, quæ fluxionem concitando accessionis principium præbuit, cucurbitulis, frictionibus, & ligaturis, facile affectus subsidebit. Quod si totius corporis vitio fiat, sanguinem pronius demes, aut medicamento expurganti vteris, hoc quidẽ dum crudus sanguis, aut crudis succis plenus exsistit, illũ verò dum sanguinolenta vacuatio suppressa est. postea verò si plenitudini satisfactũ est, inclinante accessione medicamento vteris purganti. Ve- C
rum si ex suppressione alicuius vacuationis consuetæ, aut ex capitis defluxu, insolatu, aut alia calorifica caussa prodeat, necessium est mox ineunte accessione, sanguinis missione vti, modo per sectã venam, modo per scarificationẽ, quę dum modica est, ne laborans decidat in animi deliquium, triplicẽ præstat vsum: nam *primo* euacuat materiam vacuari solitã: *secundo* distrahit fluentẽ longe ab affecta parte: *tertio* verò inanitis vasculis locum cedit aëri: quod etiam præstant cucurbitulæ scarificatæ, maximeq; ad discutiendos flatus. At si nuper suppressio facta sit, ipsam reuocare prius studebis, vel à parte illi proximiori sanguinẽ fundes: cæterũ si diu iã suppressa sit, à parte, quæ thoraci propinquior sit, sanguinem mittes, dum fluxio vel copiosa, vel sanguini admixta, aut calida vel acris à capite profluit: & rursus copiosius, vbi totum corpus malo consentit, aut vt dictum est maioris ventilationis gratia. Fugiestamen omnino à sanguinis detractione in frigidis fluxionibus, in crassis, in his, quæ impactę sunt: & in his etiã, quæ à diutinis affectionibus prodeũt, aut viribus iunguntur infirmis. Sed iuuat aduersus flatus etiam aqua feruentissima: in qua re cauere oportet à calefacientibus auxiliis externis

Sanguinis detractio in qua accessione difficilis respirationis locum non habeat.

D subito & affatim adhibitis, si pręesse crassam materiã, à qua flatus oriantur, constiterit, ne aut vsus respirationis augeatur calore externo, aut humores liquentur, vel flatus attenuatione fiant plures. Sed in omnibus accessione correptis, parco vtendum est cibo & facilis coctionis, sed largiori potu (*nisi materia tenuis, fluida & copiosa sit*) ne nimis materia exsiccetur, maximè ex *hydromelite rũ cinnamomo.* Item leuioribus vtendum est purgationibus, ne citarius materia in pulmonẽ irruat, aut quæ in ipso continetur ex agitatione penitius sese inferat, & difficiliorem reddat respirationem: quibus autem fieri possit, mox scribam. Quod si ventriculi vitio malum oriatur, vomendum promptius est, purgandum deinceps, si quid in visceribus adhærens remanserit. At laborantem hoc affectu apprehensum, loco modice lucido & tẽperato in aëre locari, quo minus rheumatismo corripiatur: habeat insuper thoracẽ & caput subleuatum, mollibus stragulis sitũ. Huic E
prosunt mellita alimenta, vel condita his, quę leniunt, vel inscindunt, *vt iuscula ex hyssopo, thymo, satureia,*

saturea, coriandro: item iis, quę detergũt citra manifestum calorem. Est insuper omnino abstinẽdum à frigidis adstringentibus, nec minus à modice calefacientibus, flatum enim copiosiorem gignunt. Vitandaẽt acria, flatuosa & cacochyma, *vt consilium est 6. pop. par. 3.* Caueree etiam oportet, quominús laborãs animo perturbetur, candescat, aut vehementibus motibus agitetur. Prętereа aluus clysmatis frequenter mollienda est, primo emollientibus cum ℥ v. *cassiæ*, postea (maxime si materiæ aliquid iam vacuaueris) addes

Purgatio.

diaphœniconis ℥ v. *& vltimo benedictæ* ℥ vj. *aut hiera*
F *diacolocynthidos* ℥ iiij. Quibus factis, antequam thoracis humorem expectorare aggrediaris, vẽtrem inferiorẽ & primas venas purgabis, vbi flatus non abundent, ℥ j. *cassiæ cum* ʒ iij. *penidiarum dissolutis in iure galli veteris*: quod si flatus adsit in decoctione, quæ recipit *glycyrrhizæ* ʒ ij. *passularũ sine granis* ℥. j. *iuiubarum* nu. vj. *florum anthos & borraginis* p. j. fiat dococtum, vel in ipso dissolues *mannæ electæ* ℥ ij. A purgatione porriges mellicratum hac lege confectum: excipe *fœnugræci* p. j. *hyssopi* m. j. *ficuum* num. vj. *fiat decoctio ad* ℔. ß. *ex vna & semisse, in colatura dissolue mellis crudi* ℥ ij. Prodest & hydromel ex *decocto radicum enulæ, hyssopi, tussilaginis, scabiosæ, passularum & florum cordialium.* Idem fieri potest cum stillatitiis aquis prædictarum herbarum & melle.

Quod si his factis difficilior adhuc perstet respiratio, aduersus materiam mali deinceps pugnandum arte & prudentia est: in qua te considerabis, sitne materia ex his, quæ in thorace &

Humor infarctus ac lentus qualiter educendus.

pulmone præfuerant ante accessionem: nam eo tempore citra vllã sanguinis detractionẽ purgãdũ esse cõsulit rei natura, præmissa præparatione leui, ceterum non expurganti pharmaco, vt male plures Medicorum consulunt, (*velut cum materia*
G *quieta est accessionemq́, non efficit, & præcautionis gratia purgamus, quia tunc non per bechica medicamenta, sed per expurgantia rem effictre oportet: nam in accessionis curatione secus res se habet*) quippe id, quod ibidem infarctum est, & ad vias iam commeauit, nequit medicamento purganti cedere, quinimo vel citatius ab agitatione mouetur, vel ex materia in venis comminota, frequẽtissimo pulmonis motu, plus quàm par sit, ad ipsum allicitur, quo maius efficitur damnum. Et ob id solum per sputum eam educere opus erit his, quæ tussim irritent, &

A 180

Bechicorũ adhibendorum præceptum.

simul materiam eductioni præparent, *qualia adduximus præcedenti capite.* Adseruabis tamẽ id pręceptũ in bechicis administrandis, ꝙ in asthmate efficaciora adhibeantur, quàm in tussi: nam hęc est differentia inter asthmaticos & tussientes, ꝙ ii ex ratione mali tussim habent adiunctam, qua

Tussientes & asthmatici quid differant.

thorax expurgetur, & ob id mitiora sufficiunt: illi verò ea carent vsquequo materia contenta in vasis minoribus pulmonis prodeat ad maiora, & asperam ipsam, vbi tussis excitatur: quo fit, vt bechia efficaciora esse debeant, quibus prædictam materiam, & præter id crassam ac viscidam ab illis vasculis ad asperam pellere cogant naturam: hanc tamen legẽ adseruabis, quod primo lenientibus vtaris, mox incidentibus, detergentibus, & vltimo siccantibus. Sed expende in crassa materia à lenientibus & detergentibus esse incipiendum, in tenui verò & fluxili à siccantibus.

NOTA.

Leniunt quidem *passulæ, ficus, sebesten, iuiuba, glycyrrhiza, penidia, saccharum, semen althea, & lini.* Quæ primo in hoc malo attenuant, ab his, quę vrinam
B mouent, quæ etiam siccandi vim habent, differre necessario tenentur, quia hæc acria etiã sunt, & siccandi vim habent: quæ vero pectori profutura sunt, attenuare quidem tenentur, sed cum lenitione, alioqui non parum nocebunt. Inscindunt & detergunt *aristolochiæ radix, gentiana, enula, centaurii, semen melanthii, irionis, vrtica, origani: saturea etiam, calamentum, pulegium, brassica, absynthium, abrotanus, hyssopus, scylla, serapinum, pulmo vulpis, erinacei, stercus lacerti,* & desiccat etiam *lignum guaiacum, sulphur viuum, sparta parella, cinnamomum, radix Chinæ, & anysum.* Conficies tamen prædicto vsui medicamentum vtile ex *mellicrato facto ex decocto prædictarum rerum, & addito primo modico oxymelite, postea syrupo de hyssopo ac vltimo oxymelite scyllitico.* Prodest mellicratum *hyssopi, aut mellicratum ex melle scyllitico, aut ipsum mel scylliticum cum decocto pectorali.* Mirum etiam in modum prodest per interualla *theriaca aut mithridati* ʒ j. *cum modico aqua scabiosæ, aut vngulæ caballinæ*: ore insuper laborans teneat, quæ sensim & paulatim deglutiantur, vim habentia attenuandi ac detergẽdi crassos, frigidos ac lentos succos, quæ
C hoc modo parari possunt: excipe *diapenidii & diahyssopi Nicolai* ʒ j. ß. *syrupi de glycyrrhiza & iuiubis, ana* ℥ ij. *mellis rosacei* ℥ j.

Quod si periculum suffocationis vigeat, pręter cucurbitas, frictiones ac omne aliud diuersorum auxilium, curandum est, vt laborans ore teneat huius decocti calidi aliquid: *aqua hordei* ℥ vj.

Periculum suffocationis si vigeat quid agendum.

sacchari ℥ j. *croci* g. iiij. aliud recipit oxymelitis ℥ j. *prædicti decocti* ℥ iij. *sacchari candi* ʒ j. *croci* g. iij. vel sumat *salis ammoniaci, seminis nasturcii, pulueris pulmonis vulpis, ana* ʒ j. *croci* g. iiij. dissolue in *syrupi violacei* ℥ iiij.

Sed referunt auctores nõ contemnendi multis profuisse incredibili efficacia hoc præsidium, quod paratur ex animalculis, quæ appellantur *millepedæ seu aselli & sub aquariis stabulantur, panno lineo excepti, & in vino albo macerati, & citra expressionem vinum potui datum.* Prodest & tabula vna ex

Millepedarum præsidium.

tragacantho, irrigata oleo salus, anysi, aut roris marini arte chymica extracto: ex vsu quoq; est id, ꝙ recipit *glycyrrhizæ nudæ* ℥ ß. *radicum fœniculi & hyssopi, ana* ʒ j. *capillorum Veneris, vngulæ caballinæ, ana* ʒ vj. *se-*
D *minis carthami* ℥ j. *seminis anysi* ʒ ij. bulliant ad medietatem, & colaturę adde pulmonis vulpis crasso modo triti ℥ j. ß. misce & iterum bulliant, & facta colatura adde *mellis & sacchari quantum sit satis, vt fiat serapium*, cuius ℥ ij. sumat laborãs summo mane *cum* ℥. ij. *decocti capillorum Veneris.* Confert non minus *abrotani puluis cum mellicrato & oxymelite. Benefacit etiam syrupus sic confectus, excipe succi enulæ & hyssopi ana* ℥ ij. *aqua vngulæ caballinæ* ℔. j. bulliant & cum saccharo fiat serapium, cuius laborans mane, & cum it dormitum, capiat ℥ j. ß. *cum aqua scabiosæ aut borraginis.*

Sed si exsiccare copiose humiditatem, vt in hydropicis aut aliis, in quibus abundat, studueris, vtitor hoc electuario, ꝙ recipit *sulphuris viui* ℥ ß. pulueri zetur, & infundatur in aqua *vngulæ caballinæ* per diem, deinum abluatur, & iterum *cum*

Humiditas in dyspnœa quibus exsiccetur.

E *saccharo & aqua borraginis* fiat electuariũ, cuius laborans sumat ʒ ß. superbibatq́, aquam hordei cũ *syrupo violaceo.* Præstat & oxymel ad inscissionem

viscidi

viscidi succi, quo exhibito prodest electuarium, quod recipit *manna electæ* ℥ iij. *florn casiæ* ℥. ß. *penidiarum* ℥ ij. *olei amygdalarum dulcium* ℥ j. *puluerus pulmonu vulpis* ʒ ij. misce & cũ syrupo de hyssopo fiat electuarium, cuius mane & noctu capiat laborãs ℥. ß. præstat & muccilago radicũ altheæ, vel eius decoctũ cum *melle, aut oxymelite scyllitico*. Extrinsecus verò eis, quæ thoraci apposueris, discutientibus & attenuantibus addes *succum scyllæ, facem vini, æruginis & consimilia*.

Extrinsecus quæ adhibenda sint.

Quibus sane curationis legibus ac præsidiis prorsus vtendũ est, cũ præcautionis gratia quietã
F quoq; materiã niteris extrahere, quo minus incidat laborãs in accessionem: hoc vno in memoriã reuocato, q eo tempore non opus est à purgatione per sputum initium curationis sumere, sed à præparatione & purgatione materiæ ea lege, quã adduximus, dum iam in declinatione ducitur accessio. Postea tamen, si quid in pulmone hæreat, vel pellere tussi, vel per discutiẽtia purgare. Itaq; in accessione instituenda est *primo* purgandi per sputum ratio: *secundo* loco per ea, quæ simul id efficiunt, & per aluum nõ nihil purgant: *vltimo* verò per ea, quæ solum vim habent purgandi. At in curatione, quæ fit extra accessionem, econtra à præparatione materiæ, & purgatione per aluum, initium curationis sumere oportet: postea vtendum est his, quæ simul pparant & purgant vtrãq; partem: *vltimo* tamen per ea, quę à parte reliquias conterunt, ea lege, qua dictum est.

NOTA.

DyspnϾ cura à quib. incoanda.

Verum si accessio succrescat à noua materiæ affluxu, non licet ab his, quæ tussim mouent, ini-
G num curationis auspicari in mitigatione symptomatis, sed ab his, quæ vim habeãt humorẽ fluentem auertere, reuellere, deriuare, ac per infernã aluum purgare, & si sanguis iam missus est, mittere post purgationem non licebit. Ob id quidẽ præmissa sanguinis missione, qua plerumq; opus est, in his, qui nouam patiuntur fluxionẽ, ni crudior admodum sit humor, & adhuc in ipso si impetuose fluat, vel à toto corpore, omni diuersionis genere vtendũ est, ac ptinus expurgãti pharmaco. Quo facto, ad ea, quæ ex pulmone per tussim purgant, deueniendum est, & tanto magis ac
A 181 vehementius, quanto fluxionẽ cessare nobis cõpertũ sit: nam cessante fluxione, non opus est frequenter aut plurimũ purgare, conuenit tñ, quod iam fluxit omni studio à pulmone educere.

Verum si curationem præcautoriam instituere velis, ac studere, ne in accessionẽ ita facile laborans incidat, primo *cuius membri consensu pulmo conficiatur, considerabis, ac ab eius prouidentia initium curationis auspicari oportebit*. Sic si ex ventriculo aut totius corporis consensu malum oriatur, ter quaterve mense proficuum erit vomere, aut per epicrasin vomitibus factis expurgare *agarico, lacte seminis chartami, terebinthina abietis, biera Galeni & similibus*: si tamẽ vniuersum corpus consentiat, facta sanguinis detractione & purgatione sufficiẽti, sudandi rationem institues, quod materia existente in pulmone non facies: liquata enim citius in periculosam accessionem laborantẽ deduces: postea vero [illegible] nellis in crurum altero vteris.

Difficilis respirationis curãdi ratio extra accessionem.

Vomitus.

CAVTIO Cauendum insuper est, si vomitibus vtaris, ne ex
B capite malum oriatur, quippe eo tempore nõ solum inutile, verum & perniciosum anhelosis existit, quia & caput replet, & humores in thoracem mouet. Item tentare etiam erit proficuum, humorem vel fluxurum vel iam fluxum, suffumigiis extenuare & resoluere, sed caute facito, ne pulmonem resicces (*difficilius enim respirabit homo*) aut humores plus fundas, quam vel tussi possint expurgari, aut vi medicamenti digeri: tũc enim non raro suffocatione periclitantur laborantes, cum non nisi aëre libero manere possint, qui sic affecti sunt, idque maxime cum materia multa sit, & difficilima respiratio. Verum dum vsu venit suffimigium parari potest ex *sandaracæ fumo*, nõ eius, qui hoc nomine venditatur, sed *resina è iunipero accepta*, quod parabis hoc modo: excipe *styracis, mastyches, terebinthinæ, ana* ℈. iij. *misceãtur vitello oui, & adde ligni iuniperi ramenta*. Præstat
C & solum *sulphur cum mastyche, terebinthina & styrace*: non desunt, qui *arsenicum modicum* addant, sed non displicet ab eo supersedere. Pectori verò extrinsecus addenda sunt, quæ materias exsiccent, prius tamen quæ leniant & inscindant, sicut intrinsecus propinanda: illa autem sic cõficies: excipe *succi hyssopi, succi altheæ, butyri recentis, olei amygdalarum dulcium, ana* ℥. ß. *croci* ℈. ß. *ceræ quantum sufficiat*, vt fiat vnguentum molle. Præstat & aliud, quod recipit *olei iasminorum* ℥. j. ß. *muccaginis seminis altheæ* ℥. j. *muccaginis fœnugræci extractæ aqua scabiosæ* ℥. ß. fiat linimentum lana molli exceptũ. Interim tamen thoracem fricabis *oleo amygdalarum dulcium, chamameli, anethi, iasminorum, de lilio, laurino, costino, aut de spica, cum aliquo ex prædictis muccilaginibus, & modico emplastro filii Zachariæ* Exsiccat tñ & abstergit efficacius id, quod conficitur ex *pumice, vini fæce & farina lolii cum melle*. In abscessu tamen aut tuberculo prodest *farina triticea cum marrubii decocto & oleo dulci*. Huius tamen tuberculi curationem institues nõ per ea, quæ crudis humoribus proficua esse diximus, vt quibusdam visum fuit, sed per magis resiccantia & calidiora, *vt*
D *aduertit Galen. 7 localium c. vlt.*

Suffumigiũ.

Pectori admouenda.

Verum si à capite malum oriri comperiamus, post eorum vna aut pluribus per purgantia pharmaca purgationibus eductionem, vt *capite de tussi dictum est*, contentos in ipso humores discutere & exsiccare oportebit lotura, quæ recipit *foliorũ hyssopi, betonicæ, & saluiæ ana* m. j. *florum chamameli, rosarum rubearum, granorum myrti, ana* p. j. bulliant in sufficienti quantitate lixiuii dulcis, & eo caput ablue semel in hebdomada. Prodest puluis inspersus, qui recipit *florũ chamameli meliloti, sampsuchi, ana* ℥ ß. *rosarum rubearum, granorum myrti, ana* ʒ j. *thuris, mastyches, sandaracæ, iuniperi, corallorum rubeorum, ana* ℈. ij. *caryophyllorum* ℈ j. puluerizentur omnia subtiliter. Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videãtur, fontanellã in altero brachiorum, aut in vtroque aperire oportebit, sicut si totum corpus caussam malo præstet, aut suppressa ex inferioribus vacuatio sit, tutius erit in cruribus
E aperire: nam pectus ferro candẽti vrere, aut aliud crudelius exsequi opus, *vt ab Aetio scribitur*, non pbo: satius enim arbitror, in hac & reliquis caussis facultatem tueri, & somnum conciliare exhibito modico philonio, quàm in dubia spe salutis laborantem auxiliis certo perdere.

Capiti quomodo in dyspnœa prouideatur.

Est tamen consilium doctissimorum virorum in omni asthmatis specie, dum accessio non plurimum viget, eis auxiliis vti, quæ vim habeant cũ expectoratione purgandi etiam per aluum: nam

Expectorā- tia & purgā- tia medica- menta si- mul. credibile est, ex nimio pulmonis motu aliquid in ipsum trahi & contineri, cuius gratia purgantib. licet leuioribus, vtendū sit. Sunt enim inter purgantia medicamenta quædam, quæ vna & meatus pectoris expurgare solent, & aluum mouere: sic enim refert Galenus terebinthinā omnia viscera elegantissime repurgare, vis enim eius purgatoria in primis venis, & vsque ad iecur & venam cauam sese extendit. Cuius sane præbere oportet ℥. ß. *aut quartas iij. cum oleo amygdalarum dulcium, aut saccharo violarum.* Quod sane aliter Terebin- thina. conficies, si excepetis *terebinthinæ optime lota aqua vngulæ caballinæ* ℔. j. *caricarum pinguium* ℔. ß. *penidiarum* ℥. iiij. *olei amygdalarum dulcium* ℥. j. misce simul omnia in mortario, eo vsque contundendo, donec fiat ad formam electuarii, cuius laborans sumat ℥. vj. F

Decoctum galli veteris. Hunc quoq; vsum præstat celebre illud ius ex gallo veteri confectum, quem gallum Oribasius infarcit *sale*, & concoquit cum *porro & anetho, oleo aut butyro*: frequentius tamen incoquimus *hyssopo, polypodio, semine chartami, cumino, thymo, aniso, satureia & aliis huiusmodi, addito melle aut saccharo.* Sed vtilius multo incoquitur, cum *foliis seuæ, prunis, iuiubis, passulis siue granis, florum violarum & borraginis, semine chartami & saccharo*: multi tamen addunt mercurialem. Pretiosius tamen conficitur hoc modo: excipe *seminis chartami* ℥ j. *anysi, & seminis anethi, ana* ℥. ij. *radicum eusulæ, radicum hyssopi, & radicum prassii, ana* ℥. ß. *liquiritiæ mundæ, passularum sine* G *granis, ana* ℥. ß. *pulmonis vulpis triturati* ℥ ij. Ac si affectio flatus quoq; particeps fuerit, addito *foeniculi, ameos, dauci, calamenthi montani, pulegii, cinnamomi, macis, ana* ℥. j. contusa in ventre galli suantur: demum gallum *in* 15. *lib.* aquæ apponito & coquito ad medietatem, aut donec caro ab ossibus separetur, deinde forti facta galli expressione, proiiciatur gallus, & decoctum colato & aëri exponito, vt iterato residentia separata demum, quod clarum est, vsui seruetur, cuius sume ℥. vj. Clysma. *oxymelitis simpl.* ℥. j. & mane laboranti porrigito, & vesperi ex residentia galli clysma infundito cum *hiera aloe communi & sale.* Sic quoq; per interualla iterum corpus purgare oportebit apozemate, quod 182 A recipiat *radicis petroselini, foeniculi, asparagi, seminis* Apozema. *chartami, ana* ℥. j. *radicis ireos* ℥ ß. *thymi, epithymi, hyssopi, tussilaginis, capillorum Veneris, scabiosæ, buglossæ & borraginis, ana* m. ß. *iniubarum, sebesten, ana* num. xij. *passularum siue granis* ℥. j. *foliorum seuæ* ℥. j. ß. coquantur ad tertias, facta colatura addc in ligatura *agarici trochiscati* ℥. iiij. cuius porrige ℥. ij. Per interualla etiam hoc porriges, quod recipit *styracis* ℈. iiij. *terebinthinæ* ℥. j. ß. *spicæ* ℈. j. cum melle despumato fiat electuarium. Quem quoq; vsum præstant pilulæ ex *hiera & agarico, ex mastiche, de assaieret, & cochiæ formatæ oxymelite scyllitico*: vel si inueterata fuerit affectio ℥. ß. *hieræ diacolocynthidos cum* ℈. ij. *agarici trochiscati.*

Respiratio ob difficultatem ob luxationem deærticulatione... cura. Ceterum si ex luxatione aut dearticulatione alicuius ossis sit coarctata respiratio, aliā expoſcit curandi rationem, quæ os in pristinum locū redigat: quippe aliter curari nequit. Dum verò ex tuberculo crudo fit, vt cruda pleuritis curari desiderat: si verò ex impotentia animalis facultatis, roborantibus eorum vires reficere oportet: verū B si ex flāmea in corde & pulmone caliditate, veluti in febrium curatione dictum est, curari desiderat.

Pulmonis verò hydropis curationem hic affigere non institui: tum, quia thoracis sectionem, quā Hipp. *loco citato* consulit, nulla lege mihi visum est tentare, quod periculosum sit, & insufficiens, quia adhuc aqua extracta remanet caussa, quæ iterum eam congregare potest: tum verò, quia in hydropis curatione nullis modis aquas educere à corpore ducuerim: tum vltimo, quia vrinæ suppressioni illi, ex qua hic oritur affectus, integrum dicaui caput: quo etiam docui, ex pulmone aquas educere. Interim tamen aquam à pulmone educere poteris succo *radicis sambuci ad* ℥. ß. *cum melle rosaceo*: idem facies *succo ireos in minori dosi*, aut granis tribus *succo radicis cucumeris agrestis*. Aqua è pulmone qualiter educatur. Sed hæc locis citatis latius leges. C

Capvt V.

De sanguinis sputo.

NOn quæcunq; excretio sanguinis per os facta, appellari potest *sanguinis sputum*: interest namq; differentia nō leuis inter sputum & fluorem sanguinis: nam fluor excretio est subita & copiosa citra actionis animalis impetum facta, sputum verò nequit citra voluntatis impetum fieri. Est itaq; sanguinis sputum, crebra & parua per os facta sanguinis reiectio, quæ aliquando simplex est affectio, aliquando verò cum phlegmone adiuncta, *vt pleuritide vel peripneumonia*: aut Sanguinis sputū quid. sit sine his vitio aliquo interiori. Prosilit quidem sanguis per os aut ex capite, aut ex gingiuis & palato, aut ex faucibus & columella, aut ex œsophago, vel ventriculo, aut ex iecinore & mesenterio, vel ex aspera pulmonis arteria, pulmone ipso aut thorace. Quod profecto tantam infert in D Sanguis per os à quibus partib. exire possit. curandi munere varietatem, quanta est loci affectū diuersitas: distinguere tamē oportet affectam particulam, à qua sanguis prosilit, & rationē, qua fluit. Nam licet symptomatis ratione hæ omnes excretiones conueniant, dissident tamen ratione Qualis morbus sit. morbi, à quo vnaquæq; prouenit. Qua ratione symptoma hoc in genere est excretorum immoderate à toto genere præter naturam: nam sanguis propriæ substantiæ ratione, vtcunq; excernatur, est præter naturam, sed in hac affectione ratione etiam loci, per quem excernitur, præter naturam efficitur. Namq; tam est nobis familiaris substātia sanguis, vt nullū illi præstiterit natura ad excretionem locum. Morbus tamen, à quo prodit prædictum symptoma, duplex existit: nam aut est reseratio aut apertio pororum, & proprie est morbus in via: aut est solutio continui, & ad id genus pertinet affectio. Verum quia vniuersa curanditatio in quauis sanguinis profusione, ab ipsa particula affecta, & à morbo ipso perēdā est, nec non à sanguinis conditione, natura & impetu, necessum quoq; erit exquirere à quo loco, & E ex quo morbo sanguis prodeat.

Ostendunt id quidem multa signa, ceterū nobis placuit clarioris doctrinæ gratia ad quatuor potissimum capita ea omnia reducere: sunt hæc, Sanguinis sputū quib. signis innotescat. excernendi modus, quantitas excreti sanguinis, substantia item, & eius, quod cum sanguine excernitur, & vltimo dispositio corporis affecti præsens aut præterita. Dignoscendi quidem ratio prima sumitur ab excernendi modo: nā quæ tussi excernuntur, proculdubio ab aliquo ex instrumentis

men[illegible]tioni seruientibus prodire est compertum: sunt autem hæc *arteria aspera, pulmo, thorax ac septum transuersum*. Quæ sane demonstratio

Signum. 1.

licet Auerr. placeat & Auicen. fallit non raro, *vt ex Gal. constat 4. de locis*, siquidem interdum, qui ex capite defluit, paucus prodit, cum screatu, sine tussi, rubeus, venis membranarum cerebri vi frigoris compressis, aut nimio humore laxatis, aut calore & sanguinis tenuitate reseratis. Interdum

F multus atq; etiam cum tussi, quod præclaris etiã Medicis sæpe imposuit, vehementer affectũ pulmonẽ, ex tussi & copia falso conijcientibus, cum è cerebro confertim & multus in fauces & gutturis partes interiores irruens, tussim etiam concitet. Quamobrem vt id clarius interstinguere possimus, considerare quoq; oportet, an per nares aliquid simul fluat, vel screatu prodeat, signũ quidẽ tussim per consensum ab illis partibus potius fieri, quã propria spiritualium passione. Verum quia signum hoc, & ea, quæ ex rubore, calore, & dolore capitis desumuntur, non minus infida sunt, necessum est conijcere, in defluente sanguine à capite vehementiorem tussim moueri in principio fluxionis, dum transit per caput asperæ arteriæ, quam dum aliquid, quod confluxit, tussi excernitur: præterquã quod qui à capite defluit, & nigrior & crassior & copiosior est, quã qui ab aspera arteria: & præter id is, qui primo excernitur, omnino spuma caret, reliquus verò leuiter

G spumosus excernitur, vt qui arteriam ingressus, agitationem patiebatur ab aëre egrediente & ingrediente. Probat hanc veritatẽ priuatio signorum, quæ thoracem affectum monstrent: item probat palati titillatio, crebra spuitio, à qua caput leuatur cum sanguine & sordirie in gutture apparentibus. Quod si screetur aut vomitu excernatur, certo scimus ex pulmone aut thorace non prosilire: verum quod sit ex ventriculo certius colligitur, quia nil sine vomitu ab eo pellit natura. Quæ verò simplici sputione excernũtur, ab ore proficisci est compertũ: atqui qui per screationem à faucibus, maxime si in considerationẽ

A 183 duxeris dolorem, pruritum, titillationem, quę in prædictis partibus plerumq; conspiciuntur, modo ab his, modo à capite fluat, sed id alijs signis distingues. Cęterũ quia partes spiritales in multiplici sunt differẽtia, necessum est nosse, à qua earum proficiscatur sanguis, siquidem nota, quę ex læsione actionũ sumitur, non adeo firma est. Nã si leuissima tussi excernitur & leuiter spumosus, ab aspera pulmonis arteria: si verò vehementiori tussi & maiori spumæ copia, à pulmone: maxime si grumosus exeat, & cum vehementi tussi ac dolore excluditur, siquidẽ extra vasa in hoc tepenti concrescit, & concretus in asperã arteriam difficile cõmigrat, ac non nisi concitatiori tussi: maxime si spumæ nonnihil accedat. Sed de sangui-

Sanguis spumans sitne proprium pulmonis læsi signum an alijs cõmune.

ne spumante maxime dubitatur, sit ne proprium pulmonis lęsi signũ, an alijs commune: nam Gal. *4. de locis* efficacissimum arbitratur signũ læsi pulmonis, & Hipp. *3. aphor. 13. & 7. aphor. 30.* statuit idẽ Gal. pulmone exulcerato non necessario spu-

B mantem expectorari, nimirum cum è vasis effunditur, non è substantia. Præterea idem Hipp. *lib. de Coacis* scribit hæc verba: *Quæcunq; spumosum sanguinem exspuunt & à dextro hypochondrio laborant, ab hepate exspuunt & fere moriuntur*: quibus videtur probare non solum, nec semper è pulmone spumosum fundi, pręterquam quod pleuritici etiam interdum spumosum exspuunt, & peripneumonici, calore immodico & igneo in partib. affectis collecto: item Paulus *ex gutture spumosum sanguinẽ prodire* profert, & Auic. *ex pectore*, propter cõmercium respirati aëris. Quibus constat, spumantem sanguinẽ posse prodire ob externas caussas, pulmone nequaquam affecto. Quę omnia facile in- C

telliges, si expenderis, sanguinẽ è pulmone fundi spumosum vna è duab. caussis: vna ob aëris, & pulmonis motum, ipso nequaquã læso, vt his accidit, quibus in asperis ipsius vasis aliunde colligitur, ob aëris motum, & commercium cum ipso sanguine, qualem conspicimus in his, quib. à capite in pulmonẽ decidit: altera verò ex propria ipsius pulmonis natura & sanguinis substantia, quãdo videlicet ex ipsa pulmonis substantia exulcerata, vel dirupta prodit: quo tempore vniuersus est spumosus, & spuma rotũdior, quia spumosior quoq; est visceris caro, cuius sanguis induit

Sanguis quibus de caussis à pulmone spumosus fundatur.

similitudinem (*est enim pulmo coagulata spuma*) qui

Pulmo quid.

feruidior efficitur, si in bronchiosa vasa migret, & maneat ob aëris accessum, nã sic duplici caussa spumosus efficitur: tum natura propria: tum aëris vicinia & miscella. Effunditur ẽt non spumosus, *vt locis citatis statuerant Hipp. & Gal.* cum ex vasis, nõ ex substantia pulmonis excernitur, nec non cum extima pulmonis superficies vlceratur, *vt videtur ex Gal. posse probari 5. aphor. 13.* sic profecto non spumosus funditur ab his, qui vel ab alto ceciderũt, aut percussi sunt, ita vt vas aliquod ipsius visceris disruptum sit citra substãtiæ pulmonis diruptionem. Itaq; quod ad spumã pertinet, vndecunq; fluat sanguis, nonnihil habere permistum potest ex viscida & aërea substantia secum admixta: at ex toto spumescere, solius substantiæ pulmonis proprium est, & ob id iure optimo spumã in tres veluti gradus distinguere cõuenit: nam cum leuiter spumæ permiscetur sanguis, ex gutture, thorace, & hepate prodire põt: cum verò plurimum spumat, è pulmonis vasis bronchiosis effunditur (*sicut cum nihil spumat ex reliquis, vt dictum est*) cum verò totus spuma est, ex visceris carne, cuius induit similitudinẽ, cui accedit spumæ rotunditas tanquã carnis pulmonis læsæ inseparabile signũ.

Sanguis quando & quibus de caussis fundatur non spumosus.

D

Nosces præterea clarius, à quanam ex prædictis partibus is spumosus sanguis prodeat: quod si id diligẽter inspicias, facile disces ex excreti spumosi sanguinis colore: nam sanguinem è pectore latum necessum est liuidum spui, & admodum alteratũ, quod à longinquis adueniat: etenim extra vasa fertur, & in bronchijs diu manet, vnde E

Sanguis à quanam particula prodeat spumosus, vnde cognoscatur.

turbosus fit & color mutatur: sanguinem verò è pulmone discernes, quod tenuis sit & floridus, ac cito educatur. Itẽ flauus & spumosus maxime est, nullum dolorẽ afferens, nisi ponderis quendam sensum præ se ferat. Ostenditur ẽt id magis præter dictum colorem ex calore, *vt 5. meth. Gale. aduertit*, quod è vicinis cordi vasis egrediatur. Nosces aũt è membranis, vt succingente & mediastino, quia paucus exit, tenuis, vehementer permixtus sputo, cum molesta tussi, & dolore membranis proprio: ab arterijs flauus exit, tenuis, spumosus, valde calens, cum pulsatione cordis, & inseparabili febre. Ecce qualiter exspuendi modo, & natura excreti sanguinis facile venamur affectam

Sanguis quibus modis sistatur.

Sistitur deniq; sanguis, vel quia non amplius ad eam partem fluit, vel quod vulnus occlusum est, vel quia ambo simul fiunt: nam altera earum caussarum deficiente, facile refluit: confluere enim prohibetur prædictis auxiliis, quę vel distrahant, vel reuellant, vel euacuent, quod redundat, tum etiam, quæ refrigerent, quia vel immo-

F bilem efficiunt materiam, vel à parte in proximas repellunt. Quapropter siue ex pulmone aut thorace fluat, vel ex aspera arteria, viribus constantibus, copiose sanguis mittendus est, idque tanto audacius, quanto affectio recens fuerit, corpus pleniũ, vel suppressa vacuatio diuturnior: sic si menses desint, ex talo: languentibus viribus per cucurbitulas femoribus & lutis affixas, sin aliter, ex brachio mittendus sanguis est, ac si vires non tolerent, hirudines pectori affigendæ sunt.

Sanguis audacter vetũ mittendus in sanguinis sputo.

Et quia adstringentium vsus ad repellendũ medius est inter hoc officium, & foraminis coalitũ, ob id ab eis incipiendum: nam vulnus clauditur, quo citius cesset fluentis impetus partium coalitu, quem neq; glutinantia, neque adstringentia, vel quæuis alia præsidia assequentur, nisi fluxio subsideat his, quæ modo diximus, à quibus, quæ repellant compressione media, sunt adhibenda: velut *plantago, polygonum, omphancium, sumach, galla, cortex glandium, radix rubiæ, consolida, hæmatites, electrum, corallum, balaustium & rosa.*

Adstringentium vsus in sanguinis sputo sistendo.

G At si apertio sit ab exesione, pręsidium quæres à *bolo Armeno, portulaca, terra sigillata, sanguine draconis, gummi Arabico, tragacantho, thure, mastiche, melle cocto, & reliquis huius naturæ.* Exterius tamen alia appones, quæ frigida sint & adstringentia, nec nimis tamen actu calida, ne copiosius sanguinem fundant, aut nimium frigida, ne intro violenter pellant, quorum maiorem syluam inferius reperies. Sed dum foramen apertum est, non leue stat periculum in quauis auxiliorum administratione: quippe quæ nimium adstringunt, quodammodo tussim moueant, qua vehementer dirumpitur, quod dissolutum est: prætterquam quod effusum sanguinem à vase concretione indurant, quo & accidentia non leuis momenti succrescunt, & difficiliorem reddunt

A 185 expulsioni: prætterquam quod extrinsecus repellentia thoraci affigere, periculo non vacat repulsionis ad interna, quo maior fiat sanguinis profusio, vt insinuauerat Gal. *lib. 5 meth. c. 6.* Quapropter euacuare, deriuare ac reuellere à thorace prius humorem opus erit, vt tuto hæc adhibeantur: quemadmodũ idem auctor docuerat: & ea lege intelligendi sunt auctores repellentia hæc consulentes, non ante. At si velis, quæ effusum sanguinẽ tussiendo purgãt, porrigere, longe maius, *vt dictũ est*, efficies vlcus. Quapropter in sic affectis eis solũ vti mihi semper visum fuit, quæ foramẽ obdurando claudant, velut sunt crassa glutinosa & muccilaginosa, quę licet tussi dilatetur, quod perforatum est, sic quoq; eadẽ rariora fiant ac dilatentur, quo sanguis nõ prosiliat, ac facilio-

Adstringentium vsum in sanguinis sputo quæ præcedere debeant.

B ri tussi, quæ antea erant fusa, excernantur, & sic ab vtroq; periculo liberentur laborantes.

Secunda consideratio versatur circa quantitatem, quæ si propter maximam copiam vasa diruperit, extrahenda protinus sanguine missio est: quod egregie Hippocrates *t. sectio. aphorism.* statuerat, dicens, *hu de caussis bonum habitum statim soluere expedit: tantumque eo tempore sanguinis extrahere, quantum tolerauerint vires.* Quod si laborans copiosam vacuationem ferre nequiuerit, paulatim sanguis mittendus est, & ciborum parsimonia rem perficere oportebit, neque compressiones ad extremum ducendæ.

Sanguinis sputũ si fuerit largum, venę sectionẽ protinus efflagitat.

Tertia consideratio commonstrat, docetque considerare sanguinis fluentis substantiam, quæ si tenuis fuerit, omni ingenio crassescenda est: quod sane opus præhabita distinctione perfici debet: nam si ex efferuescentia & calore in tenuitatem degenerat, potibus aquæ frigidæ, quiete & aëre frigido compescendus est. Verum si ex propria

Sanguis tenuis quibus medicamẽtis crassescat.

C natura vitiata ea sistat, crassioribus alimentis ac solidioris substantiæ, & potus parsimonia crassare ipsum oportet: quem vsum ẽt præstant pleraq; medicamenta ea his, quæ frigidæ & adstringentis substantiæ sunt. Verum si in bronchiis sanguis à vasis effusus crassescat, in grumosq; cogatur, cũ difficulter expelli ob id possit, variaque subinde concitet accidentia, his oportebit vti præsidiis, quæ cum minori tussi (*quod summopere exsequendum est in hac curatione*) ipsum educant, vt quam minimus motus fiat. Poscam igitur dilutam & tepidã adhibere conuenit, ne acetũ proritet, ac suauius tepore operetur, quæ sensim immittenda est, vt in viscus aliquid eius penetret. Neque formidandus est eius vsus ob acetum, cum in hunc vsum ea mixtio profutura sit, quæ potui iucunda existat, idq; maxime, si ei ex agglutinantibus aliquid miscueris. Est cum hoc posca vtendum,

D cũ iam aliquo modo fluere cessat sanguis, quod cognoscitur, quia rarius fluit & iam colore non adeo floridus est. Sed in pectoris & asperæ arteriæ profusionibus liberalius ea, sed maxime diluta vti concedit Galen. quod neq; Auicen. negauit. Laudatur etiam in hunc vsum plerisq; hœdi sanguis nondum concretus, cum pari mensura aquæ cinnamomi, aut poscæ exhaustus pondere duarum ℥. Præstat coagulum cerui, hœdi & leporis, sed hæc coagulatum sanguinem liquant & liquatum coagulant. Quapropter studendum est, solam *ciceris* magnitudinem porrigere, idque certa habita de concreto sanguine coniectura. Dissoluatur autem in oxymelite vel posca, quo minus concrescat, quod concretum non est, & facilius concretum dissoluatur.

Poscæ vsus.

Quarta & vltima consideratio peritur ex sanguinis qualitate: nam si acris fuerit, mordax & erodens, ipsum purgare prius decet his medicametis, quæ è directo respiciant humorem in ipso sanguine peccantem, veluti *rhabarbaro*, si flaua bilis, aut *folus sena*, si exusti humores fuerint, aut *agarico*, si pituita. Prætterea corpus alere oportet alimentis optimæ substantiæ & multi nutrimenti: tandem corpus humectare oportet iuri-

Sanguis acris, mordax & erodens, quibus purgetur medicamentis.

E bus pinguioribus, & purissima aqua, & rursus medicamentis, quæ ea natura sua pugnẽt aduersus sanguinis acrimoniam, veluti est *amylum, tragacanthum, succus granatorum dulcium & acrium*, vel *syrupus acetosæ, portulacæ, borraginis, papaueris & similium*, quibus sanguine frænato fluxus plerumque sistitur.

Altera verò curandi ratio sumitur à vena, à qua sanguis prosilit: quippe fluit aliquando ex vena exesa, nõnunquam ea dirupta, ac sæpius ea aperta. Ea esa quidem difficilis sanationis existit,

Sanguinis sputum à vena exesa qualiter curetur.

quia cum cauſſa erodens cito auferri non poſſit, quod alteratione, renutritione & vitioſi ſucci euacuatione infirmetur, fruſtra proculdubio pleraque auxilia adminiſtrantur, cum longe plus præualeat cauſſa exulcerando, & maxime ſi fluxio aliqua perſtet.

F Quamobrem antequam vlcus fiat, vel adhuc minimo exſiſtente, præcauere oportebit, acrem fluxionem alio transferendo, aut attemperando, ac vitioſam cacochymiã expurgando his, quæ acria excrementa educant, ſiue biliosa ſint, ſiue exuſtæ, aut ſeroſa. Quibus prodeſt purgationis modus, quem capite de *fluxu ſanguinis narium* ſcripſimus: ac præter dictam prouidentiam fiens, & factum vlcus eam deſiderat curandi rationem, quæ ex duplici cõſtat methodo, quarum vna docet renutritionem perficere in vena exeſa alimentis optimæ & glutinoſæ ſubſtantiæ: altera quidem his, quæ emplaſtricam habent virtutem citra adſtringentium adminiſtrationem: emplaſtrica enim medicamenta perforatam partem obſtruunt & obdurant, quo minus deinceps ſanguis libere profluat. Atqui dum obſtructio durat, facile renutritur exeſa ſubſtantia: proſunt autem *portulaca*, vel maſticata, vel aliter præparata ex *polygono*, *equiſeto*, *amylo*, *tragacantho*, *terra Lemnia*, *bolo Armeno*, *mucilaginibus* & aliis,

G quæ huius ſunt naturæ.

ob vlcus in aſpera arteria. Quod ſi in aſpera arteria vlcus ſit, non adeo ſanitati reſiſtit, quia & pars ſiccior eſt, & locus ſuſceptandis præſidiis promtior: ſic enim ea medicaméta, quę nuper adduximus, proficua ſunt.

ob violentã venæ ruptionem. Dum vero vena violenter rumpitur, agglutinantia medicamenta ex vſu eſſe competimus, vt quæ coniunctis partibus, atque in vnum cohærentibus, facile vnionem moliantur, quæ mox leges.

186 A ob apertionem ſpontaneã venæ. Dum verò aperta ſua ſponte eſt, ea medicamenta ſunt adhibenda, quæ adſtringendi facultatem obtineant: nãm in ſanguinis profuſionibus, quæ ex hac cauſſa prodeunt, tãtum proficua exſiſtunt.

Dubium. In qua re primo abdubitare oportet, *an ante adſtringentium & refrigerantium adminiſtrationẽ ſanguinem oporteat attenuare concretum, & à pectore repurgare, ne calefactus in febriculam, & phthiſin facilius contingat, & adſtringentium adminiculo preſſius inhæreat, & longe maius malum efficiat?* cum hoc tamen

Solutio. ex altera parte viget ſanguinis fluxus, qui vtcunque à pulmone vel thorace exſiliat, grauis eſt. In qua hæſitatione timari oportet, ſitne ſolutio cõtinui in vaſis pulmonis, quo tempore minoris momenti eſt ſanguis concretus, & longe maioris ſoluta vnitas, cui niſi ocyſſime occurramus, inflammatio protinus ſuccedet. quo fit, vt tutius ſit agglutinare, & claudere diſciſſam & apertã partem, & feruorem remittere, quod fit adſtringentibus, & agglutinãtibus: poſtea verò concretum ſanguinem (*aut interim dum hæc adhibentur*) poſca

B exhibita attenuare & repurgare.

Ceterum ſi vas diruptum ſit in thorace, eoq; huius ratione nõ immineat phthiſis, vrget magis ſanguis concretus: quo fit, vt primo illum expurgare oporteat, deinde apertum vas agglutinare. Quod etiã ſanguine fluente ex pulmone, ceterũ per anaſtomoſin, licet etiam obſeruare: quia cum nullum ſit inflammationis periculum, vrget magis ſanguis concretus, cui primo ſubueniendum erit, & poſtea reſerationi vaſorum. Verum ex qua materia hæc omnia medicamenta conſtent, dictum eſt abunde capite de *fluxu ſanguinis nariũ*. Interim tamen ſcito, omni diligentia ſtudendum eſſe, omne, quod apertum exſiſtit, occludi oportere, & vt cõmode medicamentis huic vſui proficuis vtaris, ſcito, quod licet emplaſtrica medicamenta & adſtringentia id beneficium præſtare poſſint, cum hoc tamen inter ſe longe differre,

C Emplaſtrica & adſtringentia quid differant. quoniam emplaſtrica ſiccant ſolum ſine euidenti adſtrictione, cuiuſmodi ſunt *multa terrarum & lapidum genera*: adſtringentia verò id munus exſequuntur citra euidentem ſiccitatem, niſi ex accidenti ſuccreſcat. Scito inſuper adſtringentia vulnera quoq; glutinare, item & emplaſtrica, quoniam ſine morſu ſiccant: Verum in hac curatione neceſſum eſt, omnia adiungere, præterquam vbi vlcus cacoethe & ſuccis acribus exacerbatũ fuerit, tunc enim adſtringentia plus obſunt, quia fixius tenent parti adhæreſcentem materiam, quo vehementius partem erodunt.

Sanguinis ſputi fluxũ quę concludant & compeſcant medicamenta. Sed auxiliorum exemplum primum recipit *album en oui vnum, aqua roſarum* ℥ ij. *aceti modicum*, mixta conquaſſataque omnia paulatim ſumuntur. Conficitur etiam aliud ex *rhabarbari puluerizati & ſpica, ana* ʒ j. *ex mumia* ℈. ij. *rubiæ tinctorum* ℈ j. *cum vino rubro adſtringente, aqua plantaginis, exiguo aceto iniecto, & ex ſyrupo portulacæ quod ſufficiat*, fiat ad modum linctus. In eundem etiam vſum eclegma paratur, quod recipit *ſyrupi myrtini & de portulaca, ana* ℥ ij. *ſacchari & mellis roſati, a-* D *na* ℥ j. *tragacanthi & amyli, ana* ʒ j. & ß. *pulueris radicis ſymphiti, terræ Lemniæ, boli Armeniæ, lapidis hæmatitis, ana* ℈ j. *miſce*. Inſuper fluxũ compeſcit aliud, quod recipit *coralli rubri torrefacti & in aceto extincti ac terræ ſigillatæ, ana* ʒ ß. *ſucci portulacæ aut polygoni, vel vini granatorum aut lactis vſtulati*, quod ſufficiat, vt fiat potio: ex eiſdem quoque cum ſyrupo *roſarum ſiccarum, myrtillorum aut portulacæ* non minoris pretii paratur medicamentum. Præſtat etiam eundem vſum commanducatum *rhabarbarum, ſuperbibita aqua plantaginis aut portulacæ*: vel ſic conficito, *rhabarbari electi* ʒ ij. torrefiat parum & ſubtiliter puluerizetur, & diſſoluatur cum decoctione ſeminis *portulacæ & endiuiæ*. Ex vſu quoque eſt ipſum in puluerem redactum cum *ſaccharo roſaceo* admiſcere, & ſummo mane porrigere: cuius efficaciæ eſt frequenter *ſaccharum roſaceum vetuſtioris ætatis* præbere, veſpere & mane ſolum, vel cum *puluere coralli* aut *terra* E *Lemnia*, vel *margaritarum præparatarum*, aut *electuarii de gemmis*. Vti etiam poteris hoc, quod recipit *ſucci portulacæ & plantaginis, ana* ℥ j. *corallorum rubeorum* ʒ ß. *lapidis hæmatitis* ℈ j. puluerizentur & mixta mane & veſpere præbeantur. Prodeſt id, quod recipit *conſerua ſymphyti & roſarum antiqua, ana* ℥ ß. *gelatinæ cytoniorum conditorum ſaccharo* ℥ j. *trochiſcorum de terra ſigillata, vel de carabe* ʒ ij. cum ſyrupo myrtillorum fiat ad modum loch. Item aliud parabis, q. r. *gelatinæ cytoniorum vel ſucci eorũ* ℥ j. *amyli, tragacanthi, ana* ʒ iij. *terræ ſigillatæ, ſanguinis draconis, ana* ʒ ij. *karabe* ʒ j. *lapidis hæmatitis* ʒ. ß. *fiat loch*. Aliud etiam non minoris momenti parabis q. r. *ſanguinis draconis* ℥ ij. *amyli, tragacanthi ana* ʒ j. *ſeminis portulacæ, papaueris, vuarum, ana* ʒ j. *terræ ſigillatæ, roſarum rub. ana* ʒ ß. fiat puluis tenuiſſimus, qui albumine oui crudo fortiter agitato excipiatur, ſumaturque eclegmatis modo, ad-

do, addito *sacchаro rос. tabulato.* Est etiam magni momenti præsidium, quod recipit *carnium limacum coctarum in vino austero & aqua plantaginis* ℔ ij. *consolidæ maioris & conserua rosarum, ana* ℔ j. *cum decoctione limacum fiat instillatio:* postea sume prædicti instillati ℔ j. (F) coletur per manicam Hippoc. cum *sacchari rosati dissoluti in aqua plantaginis* ℥ ij. *santalorum, spicæ, ana* ℈ ß. Benefacit puluis *è limacibus* in tegula siccatis, *trochisci de Karabe, de terra sigillata, de spodio cum succo portulacæ & plantaginis:* item *lapidis hæmatitis, boli Armeni, coralli rubri, mumiæ, aut pulueris pulmonis vulpis sicci cuiusque* ℈ j. *seminum berberis, cinnamomi, ana g. xv. sacchari rosarum* ℥ ß. *cum muccilagine tragacanthæ extracta aqua myrtillorum, fiant trochisci.*

Syrupus. Licebit etiam parare syrupum è succo *plantaginis, vngulæ caballinæ, scabiosæ, & pimpinellæ: sic & illud, quod recipit gummi Arabici, tragacanthæ, cornu cerui vsti, lapidis hæmatitis vsti, coralli rubei vsti, ana* ʒ ß. *boli Armeni* ℈ ij. puluerizentur subtiliter, & cum albumine oui crudi misceantur, & patienti quauis hora præbeto. Benefacit etiam id, quod recipit *testarum oui detracta membrana interiori* ℥ ij. *in*

Pilulæ. *puluerem reducantur, & adde succi saluiæ* ℥ ij. *aquæ* (G) *plantaginis* ℥ iij. *sacchari rosati* ℥ j. *detur ieiuno* ʒ j. & ß. *sic mumiæ* ʒ ij. *mastyches* ℈ ij. *cum muccagine tragacanthi* fiant pilulæ, quarum vna ore contineatur. Præterea conficies vtile medicamentum, quod recipit *muccaginis gummi Arabici & tragacanthæ collecta in aqua rhois, ana* ʒ ij. *mumiæ, mastyches ana* ʒ j. *sacchari rosati,* quod sufficiat, vt fiant pilulæ, quarum vna sub lingua immoretur. Item alias non minoris efficaciæ conficies, quæ recipiunt *lapidis hæmatitis, boli Armeni, coralli rubei, mumiæ, pulueris pulmonis vulpis, ana* ʒ j. *sacchari rosati* ℥. ß. cum muccagine tragacanthi formentur, & prædicto vsui seruentur. Sed probatũ etiam repetio apud ple-

(A) 187 rosque præsidium, quod recipit *rhabarbari* ʒ ij. *seminis portulacæ, coriandri præparati, ana* ʒ j. facta torrefactione in puluerem redigantur, & ʒ j. sumito cum succo *portulacæ.* Ferunt quoque maximi esse momenti id, quod recipit *stercoris muris* ℈ j. *anisorum* ℥ ß. puluerizentur subtiliter, & cum aqua *plantaginis* detur patienti: sed maioris est efficaciæ id, quod recipit *scoriæ ferri præparati* ʒ j. *cornu cerui vsti* ℥ ß. *bulliant in* ℥ x. *aquæ plantaginis vsq; ad consumtionem medietatis, & facta colatura, adde succi portulacæ* ℥ j & *porrige* ℥ iij. postridie summo mane idem facito. Sed alimenti vice, & etiam ad compescendum fluxum Celsus herbas edendas sic affectis porrigebat, velut *sanguinariam & plantaginem ex aceto.* Item ex vsu est, vbi viribus metuitur, expressionibus carnium vti ex perdicibus & turturibus, quarum ventres adstringente materia farcinantur. Præterea *stillatitiis aquis* etiam

Aquæ stillatitiæ. veteris, *vt plantaginis ex quercu, ex rubi, aut his, quæ re-* (B) *cipiunt conserua rosarum & sinibotis ana* ℥ j. *electuarii diarrhodonis, diamargaritonis frigidi, triasantali, aromatici rosati, ana* ʒ ij. *spicæ, cornu cerui, coralli rubei puluerizatorum, ana* ʒ j. ß. *trochiscorum de terra sigillata, de Karabe, de spodio, ana* ʒ iiij. *seminis acetosæ, portulacæ & plantaginis, ana* ʒ j. *aquarum portulacæ, rosarum, plantaginis & vini granatorum, ana* ℥ iiij. *decoctionis duarum turturum & vnius perdicis* ℔ iiij. cum mica panis albissimi infusa in vino granatorum, & carnibus vnius caponis fiat instillatio, & coletur per manicam Hippocrat. *cum* ℥ j. *conserua ro-*

sarum liquata in aqua portulacæ. Præstat & *ptisana & aqua hordei cum sacchаro, lac item capræ vstulatũ, vel cum amylo feruefactum, ac cum bolo percolatum,* quod grandis solet esse momenti. Nec desunt, qui in venæ erosione *lac vaccæ* calidum, aut si febris adsit, refrigeratum consulant: *Lac* etiam *amygdalinum cum amylo:* nam sæpe ad lenia iterum est in hoc affectu confugiendum, cum constet adstringentium vsu sputum supprimi, & difficultatem inspirandi succrescere: ob idque *serapiis* (C) semper est vtendum, quæ vtrumque scopum adimpleant, vt de *rosis siccis, de papauere, de cytoniis & myrtillorum cum aqua plantaginis & portulacæ, & lotura amyli.*

Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, confugiendum esse ad narcotica consulit vrgentiæ ratio. Sic etenim tussis sedandi & conciliandi somnum gratia, *philonii* ʒ ß. ex *aqua portulacæ* porrigere opus erit, si antea tentaueris *syrupum papaueris* noctu porrigere: scito tamẽ narcoticis nõ esse vtendum nouiter confectis, sed ad minus post sex menses, neque statim à principio mali, sed tẽtatis aliis præsidiis, & vbi robusta fuerit laborantis natura. Porriges tamen *philonium Persicũ* his, qui sic affecti sunt, quippe id est, quod in sanguinis immodicis fluxibus, & cum periculo casus viriũ sunt, ex vsu exsistit. Quod si *Romano* vti volueris, id porriges dilutum in succo *sanguinariæ,* idq; maxime, vbi adiuncta est crassæ pituitæ fluxio. Exhibetur autem vespere *theriaca recens,* crassioris fabæ magnitudine, gratia conciliandi (D) somnum, & siccandi atq; crassandi fluxiones, vbi caloris præter naturam suspicio nõ sit, sed iterum medicamentum porrigere oportebit, quod leniendi vires sortiatur.

Narcoticis quando in sanguinis sputo vtendum.

Philonii Persici & Romani vsus.

Exterius tamen thoraci (*& quod magis probo, dorso, ob magnam venam ea parte perreptãtem*) admouebis vinum adstringens cum *oleo rosaceo, myrtino* aut *cytoniorum,* cauens semper, quæ vehementer adstringunt, hęc enim potius pellunt sanguinem in pulmonem, quam quod præsidium præstent. Vtile enim paratur huic vsui vnguentum, quod recipit *trochiscorum de Karabe* ʒ ij. *olei cytoniorum & rosati omphacini, ana* ℥ ß. misce, & cum cera fiat ad modum vnguenti. Sed mirum in modũ prodest id, quod fit ex *thure, terra sigillata, bolo Armeno, oui albumine incorporatis: aliud etiam paratur, quod recipit seminis portulacæ, acetosæ & plantaginis, ana* ʒ ij. *coralli rubei & rosarum rubearum, ana* ʒ j. *hypocistidis, acaciæ, granorum myrti, balaustiorum, ana* ʒ ij. ß. *gummi Arabici, tragacanthæ, ana* ℥ j. ß. *mastyches* ʒ ij. omnia torrefiant & subtiliter puluerizentur, & misceantur succo plantaginis, & cum *oleo rosaceo omphacino* & *cera* fiat vnguentum, vel fiat (E) emplastrum, addita *farina hordei, aut puluere thuris, malicorii, acaciæ, foliorum plantaginis, radicis symphyti,* vel hæc eadem vino austero aut nigro decocta. Item ex vsu est, quod recipit *gallarum, cort. interio. castaneæ, vel polygoni, & corticis mali granati, vel balaustiorum, ana* ℥ ß. *boli Armeni* ℥ j. *sanguinis draconis* ʒ iij. *cum albumine oui* fiat vnguentum. Eiusdem vsus est quod recipit *olei myrtillorum & rosati omphacini, ana* ℥ ij. *succi bursæ pastoris & polygoni, ana* ℥ j. ß. *gallarum, balaustiorum & bistortæ, ana* ℥. ß. *ceræ albæ,* quod sit satis, vt cum modico aceto fiat vnguentum. Iubet item Aëtius, dum sanguinis copiosa fit profusio, *spongiã posca imbutam*

In sanguinis sputo quæ exterius admouenda.

Vnguentũ.

F thoraci adhibere. Aliud etiam paratur emplastrum incredibilis efficaciæ, quod recipit *ceræ, picis, resinæ pini, bituminis, ana* ℔. ß. *mannæ thuris* ℥ iij. *cerussæ* ℥ ij. *opopanacis* ℥ j. *olei* ℥ iiij. *aceti sextarium*, *ceram, bitumen*, oleum & maiorem aceti partem in vase colliquato, deinde picem & resinam adiicito, & vbi semicoctum fuerit medicamentum, vas subducito, & vtcunq; refrigeratis *atramentum sutorium* purgatum, & ex aceti sextarium leuigatũ, siccatumque paulatim inspergito, & commoueto, ne quid efferuescat, & cum non inquinat pharmacum, vas deponito, opopanacem in reliqua aceti parte (*nam maior pars statim initio cum aliis in vas data est*) maceratum immittito: vbi dissolutus fuerit, cerussam & mannam tritas inspergito, & paulatim repefaciens, curato vt coeant, & ne opopanax, nec manna adurantur, hinc in mortarium transfusa circumagito, misceto, ac tandem vsui reponito.

Emplastrũ.

G Quod si ex erosione ob capitis defluxum malum oriatur, ad fontanellam in altero brachiorum confugere tutissimum & vtilissimum fore arbitror. Nec minoris momenti est distantissimani loci mutationem tentare, præsertim ad maritimum aut pituiferum solum, vel ad siccam & temperatam regionem, maxime si natiua sit: nam hæc maioris solet esse momenti.

Sanguinis sputum ex erosione flua. qualiter curetur.

Caput VI.

188 A De pleuritide, & de ceteris thoracis doloribus, ac de pericardii & membranarum intersepientium thoracem affectionibus.

DECREVERAM integrum caput pericardii & membranarũ thoracem intersepientium affectionibus dicare. Postea quidem melioris gratia visum fuit, hoc vno vniuersa vitia tunicis thoracis attinentia complecti, ante pleuritidis tractationem. Credibile profecto est, prędictas membranas non minus posse inflammatoriis affectionibus, & quibusvis aliis affici, & ab eisdem caussis, ac pleura vel quæuis alia thoracis particula: solum enim certo scio, vt rem difficilẽ & signa sortitam obscurissima, auctores non sine magno laborantium incommodo, rei difficultate perterritos pertermisisse aut simulasse. Quapropter primo constituere oportet signa, quæ

B prædictarum partium affectiones distinctius patefaciant, & inter se distinguant. Cum enim inflãmatorio aliquo affectu pericardion, aut mẽbrana thoracẽ intersepiens corripiuntur, protinus laborans acuta corripitur febre, cum ingenti siti, inquietudine, spiratione celerrima & frequenti, ac thoracis incendio: cum hoc tñ nullus apparet in thorace dolor, aut quã leuissimus, & is in thoracis medio ad sternon, vbi angustia potius & offendiculum in inspiratione apparet, quam dolor, quod solet esse deceptionis occasio. Adest etiam tussis siccior omnibus à principio, postea verò cum sputis rubris aut flauis: item pulsus qualis pleuriticorum, durus & inæqualis, non tamen æque manifesta inæqualitate, sed aliquando maiores. Quibus profecto signis quis facile adduci potest, vt credat pericardiũ aut membranas intersepientes inflammatorium aliquem affectum pati. nam licet sputũ pleuriticorũ sputis

Pericardii & membranarum intersepientium inflammationis signa.

simile exsistat, nõ tamen *pleuritidem* coniicere licebit, cum dolor lateris, isq; pungens nõ sit, neq; C adhuc *peripneumonia* censenda est, cum pulsus durus insit, & difficilis respiratio, & angustia nõ ita pressa & grandis sicut in ipsa. Verum præter dicta signa, si in pericardio affectio fuerit, aderit æstuatio & phlogosis maior, ad syncopin laborans facili occasione, & frequenter accedit: dolor nullus adest, licet in membranis intersepientibus aliquis eluceat, non tamen ita grauis ac pleura inflammata: nam hæc costis alligata læditur facile, & maiores ob id concitat cruciatus, illæ verò cũ ossibus non ita facile accedant, nõ æque dolent: offendiculum tamẽ maius, & angustiam persentiunt sic affecti, sortientes inculpatam vrinam, ac forsan nõ improbe se habebunt ad oblationem. Huius affectionis arbitrati sunt nõnulli Auicen. expositores, ipsum meminisse, sub nomine *inflãmationis velaminis* distinguentis: ex cuius auctoris verbis euidenter constat, ipsum non intellexisse, nisi *inflammationem septi transuersi*. Sed his missis arbitrandum est, hunc affectum pleuritide esse grauiorẽ, tum propter cordis viciniam, tum verò ob maiorem febrẽ, & difficiliorem curandi aditum, quia venæ illarum partium minorem longe, quàm pleura, habẽt cum communibus venis, quæ scindi possunt, communionem. Vtcunque D tamẽ sit, quia sæuiora accersit accidentia, quibus vires longe citius labuntur, præter id quod remediis grandioribus nõ subest locus, celerimorũ laborantem (*ac forsan inopinato*) interimit. Curatio his partibus affectis dissimilis plurimum nõ est ab ea, quæ pleuritidi profutura est. Cum hoc tamen sanguinis detractio, saltem quæ primo efficitur, copiosior futura est, vt & partem affectã refrigeret, & sanguinem ab affecta parte, quæ recondita est, alliciat: nec cunctandum est, iterum & tertio sanguinem detrahere, quinimo arbitror vtiliores esse nouissimas sanguinis detractiones. Interim tamẽ dum sanguis nutritur, thoraci quæ attemperent, leniant, mulceantq; partem ipsam, adhibenda sunt: huic ministerio incumbit *oleum violaceum panniscomadidus adhibitum*. Ac si pericardium inflammari constiterit, præterquam quod frigida actu aut saltem repida præsidia adhiben- E da sunt, admiscebis *muccagines psyllii*, aut *seminis cytoniorum*, vel *mulicebre lac cum aqua intybi*, vel si placet, eis admiscebis *farinæ hordei modicum*. Mox tamen à principio ex pectore instítues materiam educere his, quæ mox leges in pleuritide: minus tamen sacchari recipiant, ne ingenti calore citius bilescant. Quibus factis corpus purgabis *cassia aut manna, serapio ex infusionibus violarum aut rosarum*: item ad materiæ reliquias emplastris vtens *maluarum, altheæ, & violarum, cum caricis & passulis, cum farina seminis lini & fœnugræci, ac muccilaginibus altheæ & seminis cytoniorum*: & de his hæc sufficiant.

Pericardii inflãmatio pleuritide grauior affectio est.

Curandi ratio.

Huic etiam capiti reducere institui septi transuersi inflammationes & vitia. In qua re statuendum est, septum duobus modis posse inflammari: Vno frigida ac pituitosa inflammatione: & alio calida & acutissima, quarum omnium essentiã & signa c. *de phrenitide* latius scripta reperies, in explicatione *pseudophrenitidis*, quam septo transuerso inflammato succrescere diximus, differentes curationem vsq; in hunc locum. Septi transuersi

Septũ transuersum duobus modis inflammari potest. Curandi ratio qualis.

uersi frigidus & diuturnus abscessus eã curationẽ
omnino desiderat (*præmisso difficultatis curationis*
præsagio, maximè si vetustior fuerit) quam scripsimus
curantes obstructionẽ leuium arteriarum ex tu-
berculo *c. de inflammatione pulmonis*: quibus adde,
(*præmissa purgatione, & nullo sanguine misso*) per in-
terna, quæ discutiant & emolliant, *vt butyrum &*
pinguedines omnis generis cum iure pulli: exterius verò
fouebis partem *lixiuio* cum *modico aceto, & oleo cha-*
mæmelino & anethino liliorum, & similium. Forma-
bis etiam emplastra cum radicibus *althea, maluæ,*
liliorum alborum, seminibus lini & fœnugræci: quibus
addere poteris *styracem, terebynthinam, ammoniacũ,*
& cetera gummosa: item ex vsu est emplastrum *me-*
liloti. Quod si hæc profuisse non constet, *sparta*
parella decoctum cum iure pulli præbebis, aut ad su-
dandũ dabis, maxime si admiscueris *theriaca mo-*
G *dicum, aut instillationem ex ea*, & decocto *sparta* ex-
traxeris: reliqua verò vt in difficili respiratione,
tàm in victu, quàm in medicamẽtis instrues. Ve-
rùm si tumor sit ex tenui sanguine, vel bile, vereri
profectò oportet, ne cito æger in extremum vitæ
discrimen procidat, cum ex delirio minus ad ea,
quæ offeruntur, obsequentior fiat: nam præter
morbi vehementiam, vires citissime exsoluũtur:
quo fit, vt diligentius rem tractare oporteat. Cu-
randi igitur ratio pleuritidis curationi omnino
similis exsistit, præterquam quod mox à princi-
pio, quæ modice refrigerent, anodynis, & resol-
uentibus admiscenda sunt: huius naturę est *oleum*
rosaceum cum axungia gallinæ, & oleo amygdalarũ dul-
A 189 *cium*, vel cum *vnguento pleuritico*, prosunt & perfu-
siones ex *violis, maluis, lactuca & chamæmelo*, qui-
bus addes *fœnugræcum, melilotum & semen lini*: ex
quibus etiam emplastra conficies. Quibus fa-
ctis, & præmissis vniuersalioribus, si hæmor-
rhoides sint, sanguinem ab eis, hirudinibus
fundes, & postmodum emplastris vteris modi-
ce attemperantibus, & postea discutientibus, &
capiti etiam prouidebis *oxyrrhodino*, & *balneis* ex-
tremarum partium.

Pleuritis quid & vnde dicta.

Pleuritis, quæ à pleura membrana succingen-
te costas nomen susceptat, & *lateralis morbus* à La-
tinis appellatur, inflammatio est membranę, quę
costas succingit, aut musculorum intercostaliũ.
Qua in re subaudire oportet *inflammationis* no-
mine, phlegmonem, siue tumorem durum & do-
lentem, cuius occasione, & ob naturam ac situm
particulæ affectę, accidentia succrescunt, quibus
mille modis a morbis instrumentorũ respiratio-
B ni seruientium dissidere constat. Sed antequã ea,
quę ad notitiam & curationem huius affectionis
ꝑspicua sunt, scribã, nosse oportet, quanã ratione
pleura, q̃ membrana est, velut quæ ventriculum
constituunt, septũ transuersum, intestina & vesi-
cam, adeo frequẽter hoc malo corripiatur, cete-
ris *quæ eiusdem sunt conditionis, & magis fluxionib. ob-*
noxia) raro aut nusquam inflammationẽ patienti-
bus. Huius euẽtus ratio ea est, q̃ Gal. assignat ob-
scuris quibusdam verbis *lib. 4. de loc. affect. c. proprio*:
nimirũ q hæc venis careat grandioribus, & quæ
in minimas alterius partis degenerẽt venulas. Est
quidẽ omnium fluxionũ ratio hæc, videlicet q à
venis maiorib. ad minores perpetuus fiat humo-
rum cõmeatus: quo fit, vt cũ pleura minimis tan-
tum venis scateat, quæ à maiorib. aliarum partiũ
disseminantur, & in ipsam desinunt, comparatũ

Pleura quare frequentius quã aliæ membranæ inflammationibus tentetur.

habeat aliarum partium fluxionẽ susceptare, qua
semel habita ob rationẽ adductam, necessum est
pati, quod nõ habeat venas, per quas alteri com-
municet susceptum vitium, quia solum extremi-
tatibus venarum intertexta est. Quod si aliquan-
do constet, ex pleuritide peripneumoniam fieri, C
credendum quidem est, susceptum in pleura hu-
morem non illuc migrare, sed aliam eius portio-
nem, quæ casura erat in ꝑdictam pleuram, misisse
in pulmonem naturã ipsam turgẽtem. Ac ne nos
decipiat pleuræ dolor, qui subito cessat, succre-
scente peripneumonia, arbitrandũ est, naturã per
insensilẽ halitũ discussisse breui tempore, quod
pleura admiserat. Quo fit, vt mox à principio re-
solutionis necessum sit, dolorem cessare: tum ob
adductam rationem: tum verò quia præexsistens
affectus altero maiori denuo succrescẽte obscu-
ratur: quo sane fit, vt supernæ partes, vel inferio-
res, & aliæ q̃ venas habent maiores, difficilius in-
flammationib. corripiantur, q habeant ꝓximas
venas minores, in quas sese exonerent: ceterum
pleura, q̃ venis scatet paruulis, cogitur, q aliunde
transmittitur, suscipere: & cũ non sit, vnde trans-
mittat, quod semel suscepit, constat, necessum
esse frequentius inflammationibus tentari.

In quo sane affectu tanq̃ in re grauissima, mul- D
ta forẽt expendenda, ni docendi ratio & metho-
dus coegisset omnia quatrimembri diuisione cõ-
plecti: quorum primum monstrabit *differentias*,
quibus mira & intricabili varietate hic affectus
Medicos vel peritissimos deludit: secundũ *signa*
omnib. in genere cõmunia, & cuiq; speciei pro-
pria & peculiaria, vt ignorãtiæ omnis desit excu-
satio: tertiũ *caussas* docebit *morbi*, & q̃ omni flu-
xioni occasionẽ ꝑstant: differentiam item fluen-
tis ad particulã humoris: variant enim hæc sicut
affectus tempora curationem: quartum verò &
vltimum *curandi rationem* & viam præscribit.

Pleuritis legitima quæ, illegitima & notha quæ.

Circa primũ, posthabita Barbarorum omnium
inutili huius affectionis diuisione, placet Gal. se-
ctari, qui pleuritidẽ dissecat in legitimam, & ille-
gitimam ac notham (*liceat mihi sic loqui distinctionis*
gratia) Legitima quidem est, quæ ex solius pleurę
inflãmatione ꝑficiscitur: illegitima, q̃ ex muscu-
lis intercostalib. internis inflammatis principium
sortitur, dum pleuræ ẽt damnum cõmune effici-
tur ob resudationẽ ad ipsam: notha verò quæ ex
inflammatione quoq; musculorũ intercostaliũ E
fit, ceterum externorum, q̃ visu & tactu haud ob-
scure distinguitur. Sed legitimæ addenda est, iu-
dicio nostro, alia species longe à ꝑdictis diuersa,
q̃ ex inflamatione membranę costis adhęrescen-
tis suboritur, q̃ membranam Græci *periostion* ap-
pellãt: ex cuius inflammatione dolor ꝑficiscitur
cognitu & curatu adeo difficilis, vt & laborantis
salutẽ, & Medici gloriam non raro perdat. Huic
ẽt accedit alia, dum humor videlicet, in pleuram
confluens non colligitur apostemosa collectio-
ne, sed solum copiosius in aliquibus venis ipsius
pleuræ immoratur. Tertia verò his adiungitur:
pleuritidi etiam vere finitima, nimirũ dum mem-
branæ thoracem intersepientes inflammantur:
quippe hæ par negotium vitæ facessunt ac verus
morbus lateralis: ita quidem, vt arbitratus fuerit
Musa in *aphorismis*, inflammationem hanc me-
diastini, veram esse & legitimam pleuritidem, eã
tamen, quæ in pleura fit, saltim in eius superiori F
parte,

Pleuritidis legitimæ alia species, I. II. III.

parte, nothum & spurium: sed figmentum hoc est: nam ratio maioris aut minoris periculi, non
IV. efficit verum aut sputum affectum. Est itidem alius pleuritidi finitimus affectus, nimirum dum inferioribus costis inflammatis septum transver-
F sum & ventriculum compati contingit, non sine magno laborantium dispendio, nisi rem magna
V. diligentia distinxeris. Accedit etiam alia *pseudopleuritidis* species, quæ ex iecoris inflammatione orta, finitima est prædictis: nec intelligendum est, hanc fieri ex quauis iecoris inflammatione, sed in his tantum corporibus, quibus natura comparatum est, hepar fibris quibusdam alligari costis inferioribus, in quib. laborante hepate imago quædam pleuritidis repræsentatur, dolore plerumq; costas inferiores & iugulum simul occupante.

Pleuritidis illegitimæ alia species.

Pleuritidi etiam illegitimæ alia succrescit species, nimirum cum materia quædam crassa & viscida in membranis pectoris colligitur per totum thoracem, vnde dolor grauis, tussis, difficilis respiratio & ficta pleuritis succrescit: quæ sa-
G ne neq; materia, neq; loco, neque morbi specie vera est, cum neq; dolor pungens sit, neq; febris ardens, haud secus quam dum flatus membranis aut musculis intercostalibus impactus *pseudopleuritidis* spuriam aliam speciem progignit. Quarum sane omnium naturam, signa & caussas ante auxiliares manus venari studebis: alioqui multis sanguinem detrahes aut non detrahes, quibus plus damni, quàm commodi subsequi compertes, idque non sine magna admiratione Medici, decepti sub specie pleuritidis.

A 190 Pleuritidis signa triplicia.

Secundum huius capitis propositum continet signa, quibus affectus huiusmodi nunciam in genere venari possumus, & rursus ea, quibus vnamquamq; eius speciem. Quæ considerare oportet in triplici esse differentia: quædam enim speciem morbi declarant, ab eaque sunt inseparabilia, quę *pathognomonica* nuncupantur. Secundi generis sunt, quæ *accidentia* nuncupantur, non semper quidem morbum comitantia, sed sæpe cum illo accidunt, ac differentias distinguunt ab affecto loco & affectus specie, aut affectionis natura: suntque pathognomonicorum effecta, *vt sputum cruentum, flammis, lingua arida, ad iugulum, vel ad hypochondrium inclinans dolor, in hoc latus facilior, quàm in alterum decubitus.* Tertio loco sunt *mox apparentia* in triplici contenta sorte, nimirum coctionis & cruditatis in sputis, deiectionibus & vrinis: salutis & mortis ex his, quæ toto corpore apparent, & in excrementis etiam: vltimo loco critica. Sed his omissis, sunt hæc, quæ à Medicis
B vulgari nomine *pathognomonica* appellantur, quæ sane apud Galenum & Hippocratem *lib. 1. aphor.* 12. numero tantum exsistunt quinque: quorum primum dolor est lateris pungens: nam licet affectum constituat tumor præter naturam, cum habeat abditum, & reconditum corporis sedem occupare, fit profecto, vt non possit cognosci, nisi ex doloris modo & grauitate. Expendere tamen circa hoc signum oportet, primo cuiusnam conditionis & naturæ dolor sit: quod venari docuit Galen. 2. *de locis affectis*, ex affecta particula: quo fit, vt constet eum debere esse pungenti similem: nam cum inflammata particula membranosa sit, & ex neruea substantia contexta, sit dolorem pungentem inflammatam producere:

Pleuritidis signa pathognomonica quinque.

Signum I. Dolor. Pleurę doloris cuius sit conditionis & naturæ.

ex quo etiam prodit nō raro dolorem ad distantes partes extendi, quod membrana omnis thoracis cauitatem obducat. Atqui licet huiusmodi dolor ex inflammatione prodeat, non ob id sequitur debere esse pulsatorium, siquidem pulsatorius proprius est partibus arteriosis inflammatis, loco tamē pulsationis punctionem sentit laborans, ex humoris natura & affectæ particulæ conditione. Sed dubitare hac in parte licet, *qua nam ratione pleura arteriis careat?* quod factum esse suspicor, quia calorem à corde sibi vicino suscipiat, & ventilationem à pulmone, quemadmodum gibba hepatis ob septi transuersi viciniam arteriis orbata est: nam & vesica fellis venis ali- C mentariis caret, & interna cordis ob sanguinis copiam, qua fruitur: quo fit, vt pari lege hæ partes careant. Cum hoc tamen conspicimus non raro adesse lateralem dolorem, cui pulsatio adiuncta est: sed expendendum est, id non accidere veræ pleuritidi, sed ei tantū, quæ obsidet musculos intercostales internos, quod arterias sortiantur, & etiam plures ea parte, qua subiacet musculis, nam tantum eis orbatur ea parte, qua ossa attingit, ne in perpetuo esset dolore, aut pulsationis sensu ex ossium vicinia: quippe credendum non nō erat, vniuersam pleuram omnino arteriis orbari, sed solum qua parte ossa attingit: qua ratione exquisita pleuritis, etiā dum ingentissima est, & in suppurationē degenerat, pulsatorie dolet, quod musculos prędictos, hoc est, pleuram ipsos cooperientē inflammatio præ magnitudine cōprimat, & ipsa tunica inflammata extensa ad mu- D sculos quoq; pulsatorie doleat.

Pleura qua ratione arteriis careat. Pleuritis cū pulsatione vnde.

Rursus consideratione hac in parte dignū est, *qua nam ratione ex laborantibus pleuritide, quidā grauius doleant cubantibus supra latus contrarium, quidam verò supra affectum?* quod obscura quadam sententia explicuerat Galen. *lib. de constitutione artis med. cap.* 18. dicens, *ob id fieri, quia membrana appellata pleura, erat duplex: non quod re vera talis fit, sed quod eius exsistat crassitudinis, quod altera eius pars per se inflammari possit, citra alterius vitium & iacturam.* Sed huius historiæ ratio est duplex: Vna, quæ exquirit, quanam ratione quibusdam magis suprà idē, quàm supra contrarium latus cubantibus doleat: secundum verò cur doleat magis, cum decumbit laborans supra sanum, & cur dum supra ægrum. Cuius quidem enodatio est, quia in sanum latus conuersus tumor suspenditur, atque ita distenditur membrana, quæ patitur, qua occasione necessum est dolorē exasperari. Verum cum ægro lateri incumbit, quia subiecto corpore supprimitur, pars ampliatur & dolor exacerbatur fusa latius materia: præterquam quod pulmo lateri affecto innititur, quapropter minus semper molestantur sic affecti ex supino decubi- E tu. *Secundi* enodatio est, quia dum laborantes sentiunt dolorem supra sanum latus cubantes, ob id est, quia membranæ pars, quæ exterior est, *hoc est, quæ respicit cauitatem thoracis*, inflammatur, appenderque inflammatio, & ob extensionem maiorem infert dolorem, quàm cubantes supra idem latus. Ceterum nimirum cum cubantibus supra latus affectum maior succrescit dolor, eo est, quia inflammata est interior tunicæ pars, qua parte costis adhæret: quippe eo tempore procumbit inflammatio supra osseam duramq; substantiā: quo

Pleuriticorum quare quidam magis doleant cubātes supra latus cōtrariū quidā vero supra affectum.

quo fit, vt grauius dolere sit necessum. Quæ etiā
F signi conditione seiunges veram pleuritidem à
reliquis omnibus, in quibus nulla, aut quam leuissima in decubitu supra hoc vel illud latus subest differentiæ ratio.

Pleuritis vera quid à reliquis differat.

Signum II. Febris.

Secundum signum, quo huius affectus notitiam venamur, febris quidem est, necessario huic affectioni adiūcta, quia affectio phlegmonosam naturam sapit: cui procul dubio proprium est calidam in temperiē esse, quod œdemati & scyrrho nō contingit. Prodit insuper hanc febrem de genere ardentium fieri, non quidē ex affectus conditione & natura, sed ex affectæ particulæ situ: nā prope cor sita est pleura. Et cum ardentis febris ratio sit locum putredinis iuxta cor situm habere, hinc est, inflammatam pleurā necessario ob dicti visceris viciniam, febrem ardentem sibi comitē habituram. Quo etiam signo ab aliis huius mali speciebus vera pleuritis dissidet: nam in nulla a-
G liarum febris ardens reperiri potest.

Signum III. Respiratio-nis difficultas.

Tertium verò signum respirationis est difficultas, quæ multis profectò rationibus prædictū affectum cōmonstrare valet: nam cū pleura quoq; respirationi ob costarum motum videatur subseruire, certum est cum læditur, lædi quoq; respirationem ipsam. Qualis autem futura sit, docuerat optime Hippocrates *lib. 1. prognost.* 27. dicens: *Spiritus frequens dolorem significat aut inflammationem*, &c. quo loco euidenter monstrat difficilem
A 191 respirationem constare ex frequentia & paruitate ipsius. Parua quidem fit respiratio, quia præ nimio dolore partis affectæ animal non audet tantum distendere thoracem, quantum necessum sit pro visus indigentia: quapropter necessum est fieri paruam & ex consequenti frequentem, quia id quod à magnitudine detrahit natura propter dolorem, adimplet frequentia, vt visui satisfaciat, qui magnam & celerem respirationem postulabat: præterquam quod morbus ille in figura impedit, quo minus thorax tantam suscipere aëris copiam, quantam par erat: quo fit, vt frequentia compenset magnitudinis defectum. In quo sane signo fere omnes pleuritidis fortes conuenire videntur: quippe omnes difficilem respirationem sibi comitem habent, ea excepta, quæ in tunicis ossium reperitur.

Signum IV. pulsus serratus. Pulsus in pleura vnde fiat durus.

Quartum signum constituit pulsus, qui serræ similis efficitur: cuius signi tria gratia expendisse oportet, primū, qua nam ratione pulsus fiat durus in quibusuis pleuræ inflammationibus, siquidem non sit omnibus communis influxus & æ-
B qualis: cū dicimus duplicem esse duritiei naturā & caussām, quarum vna dependet ex inflammatæ partis conditione: altera verò ex affluente humore. Sic partes laxæ, carnosæ & pingues licet inflammentur, non protinus pulsum durum efficiunt: remittit enim particulæ mollities duritiē, quæ ex affluenti humore contrahitur, vt in pulmonis inflammatione Gal. accidere statuit. Sic prorsus contrario modo partes membranosæ & neruosæ suapte natura maiorē ex quouis humore cōtrahunt duritiem, velut pleura inflammata efficere creditur, licet longe maiorem duritiem contrahat septum transuersum. Habet tñ pleura aliud peculiare propter propriam naturam, quo possit duros efficere pulsus, quod ob adscendentes arterias, tunica quadam vestiatur sibi simili

sicut descendentes arterias alia ex peritoneo: quo quidem fit, vt dum inflammatur membrana illa propter sympathiam & consortium longe maiorem inferat duritiem: nam tensa parte inflammata ex affluente humore, facile tenduntur reliquæ C cum illa connexionem obtinentes, quibus tensis, necessario subotitur quoq; tensio in arteriis, rum ex natura partis affectæ, tum ex connexione illa. Altera verò duritiei proficiscitur non solum ex natura humoris (*vt in flaua bile & melancholia cōtingit*) sed ex vberiori copia, quæ nata sit duritiē mediate tensione efficere: quibus constat, quanam ratione membrana inflammatione affecta, dura reddatur. At inæqualitas, quæ pulsum serrantem efficit, ex inæquali duritie & tensione ipsius tunicæ, quæ in consensum arterias trahit, suboritur: tum propter villos, quibus hac in parte colligantur seu vestiuntur arteriæ, quibus tensis in inflāmatione, necessum est arteriam quoq; distendi, idq; inæqualiter, cum arteria ea parte nō omnino & æqualiter prædictis villis cooperiatur: quo fit, vt partes, quæ liberæ manent à compressione villorum altius efferuentur, compressæ verò villis depressæ maneant, figura quidē dentibus serræ per- D similes. Cui caussæ accedit, quod partes inflammatæ nō replentur omnes ex æquo, vt fiat æqualis extensio, fieret enim eo tempore gangræna ob caloris suffocationem, qui nullibi ventilare potest. Sic profectò inæqualis efficitur pars quædā ex inflāmatione amplius repleta, altera verò minus: quæ sane plenitudinis ac duritiei inæqualitas pariter reperitur in arteriis, siquidem per consensum patiuntur, & cum compassionis ratio eadē teneatur esse, sequitur pulsum fieri serræ persimilem: nam vna arteriæ pars, quæ duritiem repræsentat, tactum acutius ferit, altera verò mitius. Pertinet autem huiusmodi differentia ad eā pulsus inæqualitatem, quæ fit in vnica pulsatione, ceterum in diuersis partibus arteriæ. Tertio expendisse oportet circa huius signi enodationem, qui fiat quod Gal. aliquando pulsum pleuritidis *paruum*, nonnunquā *mediocrem*, & aliquando *magnum* appellet: quod factum esse suspicor, quia potent pulsus varias differentias sortiri, iuxta id, quod in inflammatione prævalet: nam si superat *phlogosis* seu incendium tensionem ipsam, à qua duritics prodit, necessum profectò est pulsus fieri magnos: ceterum si hæc superatur à B tensione & duritie, fieri quidem paruos necessum erit: nam quod tensum durumque efficitur, minime potest plurimum distendi. Verum si vtraque caussa ex æquo se habeat, certum est pulsus fieri mediocres, quantum enim caliditas irritat magnos efficere (vt sic loquar) tantum resistit duritics & paruos reddit.

Pulsus cur pleura edat serratos.

Pulsus pleuritidis cur Galeno paruus, mox mediocris, mox magnus.

Signum V. Tussis. Tussis an necessario pleuritidi succrescat.

Quintum & vltimum signū suboritur ex tussi, quæ necessario huic affectioni succrescit: cuius occasione duo abdubitare oportet: primum *an tussis necessarium sit pleuritidis signum*? secundum *an huiusmodi tussis necessario sicca teneatur esse à principio*? Circa primum dubitandi ratio hæc est, cum enim constet tantum posse tussim excitare, quæ liberum aëris ingressum prohibent, & viæ huic actioni dicatæ tantum in pulmone existant, ac pleura longe distet ab eius situ, dubium videtur quanam ratione eius affectiones tussim excitare possint? Crescit dubitādi occasio, quod F
hac

F hac sola ratione natura fabrefecerit asperam arteriam cauam & bronchiis solidissimis intertextam, ne concideret & protinus obstruerentur: quod si aliquando contigerit aliquid ibidem incidere, tussim machinata est, qua facilè illud excernat. Sed ratio potissima est, quia cùm in principio pleuritidis adeo cruditas vigeat, vt nihil resudare contingat, quod ad tussiendum lacessat naturá, ob id videtur tussim necessario pleuritidi nõ succrescere. Cum hoc tamen statuendum est, eã esse necessariam, cum thoracis caro nitatur expellere, quod sibi molestat: & sic in principio dum nihil residat à parte inflammata, potius videtur tussiendi cupiditas, quàm vera tussis. Sed videndum est, *an necessum sit pleuritidi à principio inesse semper tussim siccam?* ratio dubitationis est, quia contrarium videtur Hipp. insinuasse 4. *acutorum* quo loco inquit. *At si os madescat*: & rursus

Tussis pleuriticorũ an necessario teneatur esse sicca.

G prima aphor. 12. *Quod si statim sputum appareat*, qua parte ostendit sputum apparere in principio, hoc est, statim & intra tres primos dies, quibus constat necessarium non esse, tussim fore in pleuritide siccã. Cui dubitationi dicimus, sex caussis in pleuritide tussim apparere siccã: *prima* ob membranæ ipsius densitatem soliditatemque, cuius substantiam permeare nequit protinus humor intra ipsam contentus: *secunda* ob humorũ crassitiem, visciditatem & lentorem: *tertia* verò propter humorum cruditatem, quos esse à principio coctos est impossibile: *quarta* ob facultatis animalis, & musculorum thoracis infirmitatẽ: *quinta* ob dolorum vehementiam: & *vltima* propter bronchiorum obstructionem. Quibus aliam addit Hippocrat. *in prognosticis*, nimirum dum nihil

A 192

expurget pulmo plenus, sed in gutture ferueat, cum stertore quodam, humore per vim diuiso ab aëre inspirato. Quibus adhuc omnibus aliam consideratioñẽ adiicies, nimirum idem posse accidere, dum inflammatio est in musculis intercostalibus. Quippe hæc omnia distinxisse oportebit, ne quis decipiatur, aut in præsagio, aut in curatione, cum quæuis prędictarum caussarũ longe diuersam ab alia expostulet medendi & mitigandi rationem: quæ quidem non solum est pleuritidis, sed crudæ pleuritidis signum. Quapropter credendum est, nõ esse vere pathognomonicum signum: designat enim potius pleuritidis tempora, quàm ipsam pleuritidem.

Superest quidem nunc docere, *qua via pleuritis vera à reliquis dissideat, & quomodo quæuis spuria dignoscatur*: Sic profectò si dolor extensus sit, coniicere oportet inflammationem nõ esse in mediastino. Præterea dolor, qui fit ex imbibitione humorum, non erit pungens, sicut dolor verę pleu-

Pleuritis vera qua ratione à reliquis dissideat, & quomodo quæuis spuria dignoscatur.

B ritidis, quod porositates quas replet, tendat potius, non dilaceret, quia non efficitur abscessus, & ob id dolor erit extensus & tensiuus magis. Sic pari ratione distingues copiam humoris in venis pleuræ existentem, ac nondum efficientem abscessum, à vera pleuritide, quia dolor grauatiuus est magis. Item à musculorum inflammatione seiunges, tum quia dolor est magis circumscriptus, tum verò quia minime erit pungens. Itaq; in notha pleuritide tussis nulla est, nisi fortasse à destillatione à cerebro: pulsus nec durus, nec tensus: febris non æque acuta, nec ita difficilis spiratio. *Præterea* dolor pressu contactuque exacerbatur, isque pulsans est, non pungens, propter musculorum intercostalium inflammationem: pleura enim qua parte costis subest, arterias non habet: qua verò arterias recipit, vt in mediis costarum interuallis, non comprimitur, nec proinde dolorem pulsatorium facit, quãtumuis inflammetur, C nisi humore eunte in suppurationẽ, quo tempore adeo crescit, quod à musculis ipsis comprimi possit, & pulsatorie ob id doleat. *Insuper* in hac mendosa pleuritide nihil excernitur, *vt dictum est*, & ob id nihil malignitati morbi adscribendũ est, licet tussis accedat, quod pleura ad musculorum inflammationem coinflammetur: dolor neq; ad iugulũ neq; ad costas se extendet: pulsus minus erit durus, & symptomata omnia pariter mitiora erunt. *Præterea* si dolor in latere oriatur, à flatu distendente simulanteq; veram pleuritidem, id facile nosces & distingues, quia hic non est fixus, sed varius & vagus ac per interualla repetẽs, pleuriticus verò stabilis ac perpetuus. Cui, vt vera pleuritis designetur, accedit, necessum esse prædicta signa omnia simul assistere, ita vt vno deficiente, licet reliqua quatuor pręsint, pleuritis vera non sit. At in reliquis eius speciebus longe aliter res se habet: nam vno aut altero vel pluribus ex prædictis signis apparentibus, satest vt cognoscatur, maxime si p̃dicta signa aliquo modo sint D mutata, vel accidenti aliquo affecta, quo videantur dissidere à signis veræ pleuritidis. Sic inflammatio iecoris, cuius accidentia æmulantur signa veræ pleuritidis, dissidet ab ea loco, pulsu, dolore, vrinæ colore, & tussi: loco, quia semper dolet pars dextra, & infra costas apparet aliqua durities vel tumor: dolore, quia grauis est dolor, non pungẽs: item vrina coloratior apparet: tussi, quia adest sine screatu omni morbi tempore, & cum hoc iuxta iugulum molestia persentitur. In peripneumonia pulsus adest vndosus, non durus, vt in pleuritide, & pro dolore sentitur pondus mox à principio, ac tanta adest respirandi difficultas, vt laborantes nõ nisi recta ceruice respirare possint: quibus accedit febris maior quã pro ratione doloris. Quod si hæc omnia adfuerint & deliriũ quoque, ac in pulsu euidentior durities, septum transuersum inflammari certũ est. Si verò periostion inflammari contingat, dolor profundior apparebit, fixus ac veluti clauus parti infixus, & nullibi extensus, aderit decubitus supra idẽ latus E grauior, minor pulsus, nec durus neq; inæqualis: tussis leuior, aut nulla, & in qua nihil excernitur: leuamen à sanguinis detractione vel nullum vel paruum. Cum tñ ex crassa pituita, quæ tumorem præter naturã fabrefacit, dolor oritur, ipse nullã habet acutiẽ, sed grauatiuus potius est, febris nulla, tussis intensior, qua post longũ tempus parum & crassum excernitur, à quo nihil leuatur laborãs (*nã in vera pleuritide quantumuis crassa sit materia, quod in principio spuitur tenue est, quia vera coctionis principium crassorũ est attenuatio, donec ad mediocritatẽ procedente coctione reducatur*) respiratio veluti in asthmate grauis, & quę difficilior est, quã doloris conditio expostulare videatur, veluti si intercostales musculi inflammationẽ paterẽtur: sed dissident, quia in horũ inflammatione dolor tactu præstito supra partẽ dolentẽ percipitur pulsatorius. Contingit pręterea quibusdam catarrhũ patientibus costas dolere, vel à flatu simul eunte cũ destil-

defluxione pleuram distendente, vel ab ipso hu-
more fluente imbibitoq; in prædictã tunicam &
F sibi vicinas citra vllã collectionẽ: qui sane dolor
pleuritis nõ est, sed pleuritidis ꝑludium, sicut dũ
solum viget humor in venis partis dolentis, non-
dum in spatia non naturalia delapsus, sed ibidem
tensionẽ & molestiam efficiens. Dignosces autẽ
id ex febre, quæ vel lenissima est, vel nulla, ex do-
lore, qui hinc inde vagatur, ac licet fixionẽ ha-
beat, non magis exacerbatur cubanti supra idem
quàm supra contrarium latus: quod verò tussi
excernitur (*quod à primo die contingit aduersus pleu-
ritidis naturam*) pituitosum est & album, minime
sapiens conditionem humoris resudati per pleu-
ram, neq; alicubi collecti.

Pseudopleuritis quibus signis dignoscatur.

Est alia præter dictas pleuritidis sortes, quam
Pseudopleuritidem licet appellare, quæ more veræ
pleuritidis quinque signis nuper adductis insi-
gnitur, & cum hoc vera pleuritis nõ exsistit: nam
dum ex frigore dolor alicui laterum incumbit, &
ex dolore febris succrescit, & ex eodẽ frigore de-
fluxio prolabitur, quæ & tussim & respirationẽ
difficilem, nec non & pulsus tensionem inferat,
G fit proculdubio vt veram pleuritidem æmuletur
prædictus dolor. Interstinguet autem peritus
Medicus, verane sit, an ficta, quia licet laborans
incumbat supra alterum latus, non subinde se-
quitur magis dolere, neque adhuc si vehemen-
ter tussiat: præterquam quod febris, transacta
prima die, cessat tanquam ephemera ex dolore,
& adhuc sputũ mere pituitosum est. Quæ omnia
expendisse oportet, ne perperam & frustra san-
guine misso, frigidius reddatur intemperamen-
tum, & grauior fiat dolor.

193 A Pleuritis quib. oriatur caussis.

Caussas qui exactè venari studuerit, prius in
externas & in occasionem, & in internas ac abdi-
tas tenetur dissecare: & deinceps externas com-
plecti oportet bimembri diuisione: nam aut ca-
lor est, humores fundens & liquãs, ac vias laxio-
res reddens, vel frigidas, quæ repulsu ab externa
compressione facta, fluxionem concitat. Sic A-
quilone flante ob repulsum & compressionem
fluxiones fiunt: sicut Meridionalibus ventis præ
calore. Internæ verò caussæ bimembri quoque
gaudent diuisione: nam vel ratio mali prodit ob
membrum mandans, quale caput solet esse, vel
vniuersum corpus, ob maiorẽ efficaciã ad trans-
mittendum humorem nocuum: aut fit ex impo-
tentia recipientis pleuræ, quæ ob aliquã prægres-
sam, aut præexsistentem occasionẽ facilior & ra-
rior susceptione excrementorum effecta princi-
pium malo præstat. Sed cum raro citra tertiam
caussam prædictæ in affectum concurrant, ipsam
diligẽtius expendisse oportebit. Est autẽ humo-
ris alicuius adeo ingens redundantia, aut deterri-
ma qualitas, quod validæ partes sese exonerãtes
B in pleurã, omnium imbecilliuẽ violenter trans-
mittant. Sed inter humores, quibus proprium est
huic malo materiam præstare, sanguis primũ lo-
cum habet: est enim inflammatio, quæ plerumq;
ex affluente fit sanguine: sed quia pars, quæ reci-
pit, puta pleura, vasis donata est paruissimis, & so-
lidæ substantiæ, frequentius contingit flauam bi-
lem illuc migrare, aut saltẽ maximam eius copiã
sanguini vel pituitæ esse admixtam, quæ vehicu-
lũ solet reliquis humoribus existere: melancho-
lia aũt raro id malum excitare habet: pituita verò
medio genere ambigit, sed dum bili admiscetur,
frequentiores generat pleuritides, quàm quiuis
alius humor, nõ quidem quod tenuioris sit sub-
stantiæ, quod necessum erat, vt posset pleurã per-
uadere, sed quod fluxionibus efficiendis copiosa
& promtior subsit, dũ bili aut sero aliquo admi-
scetur, adeo vt nullã liceat reperire pleuritidẽ ita
exquisitam, ꝙ aliquid pituitæ admixtum non ha-
beat. Sed in hac re controuersia Gal. dirimenda
est, qui licet *lib. de const. art. Med. cap.* 3. asserat, iuxta
adductam methodum posse pleuritidem à quo-
uis humore fieri, lib. tñ *de loc. affect.* probat melan- C
cholicũ humorem nõ posse pleuritidis materiam
præstare. Multi verò illius loci expositores cen-
sent, secundo loco Gal. non negare pleuritidem
non posse fieri ex melancholia, sed nõ posse fieri
primo & per se, sed cum vasa musculorũ & partiũ
pleuræ vicinarum scateãt melancholico sangui-
ne, ex quo potest resudare aliquid in pleuram, &
melancholicam efficere pleuritidem: non qui-
dem primo, vt ex reliquis humoribus, sed modo
nuper adducto. Ego tamen arbitror, verum esse
vtrumq; Galen. dictum: nam *lib. de locis patientibus*,
probe asserit, melancholicum & pituitosum hu-
morem per se non esse aptos ad penetranda vasa
& foramina pleuræ, & ob id iure optimo negat
posse pleuritidem efficere: libr. tamen *de con-
stit. art. Med. & 6. aphor.* 33. docet posse fieri ex præ-
dictis humoribus, ceterum concurrentibus san-
guine aut flaua bile, quorũ adminiculo crassi hu-
mores prædictas partes peruadere possint, & in-
flammationem efficere. Verum quia cuiusq; hu- D
moris pleuritidem efficientis seorsum meminisse
studui, hac ratione supersedendũ est hac in parte
ab eorum signis, quia incumbit mõstrare cuius-
vis pleuritidis futurum euentum, tanquam id, si-
ne cuius cognitione impossibile est rectam insti-
tuere medendi rationem.

Pleuritis an ab omnibus humoribus fieri possit, & an ex melancholia.

Nosse enim in hac re oportet magnitudinem
pleuritidis, conditionem & impetum, vt cuius
facile constet, quantum, quale, & qua diligentia
teneatur præstare auxilium, nec non & prædicẽs
coram ægris ꝑsentia, præterita & futura, vt (*sicut
Hipp. docet*) mortis aut alterius cuiusvis sinistri e-
uentus culpa carere videatur. Qua in re expen-
dere oportet, summam huius rei pendere ex tem-
pore futuri status & robore virium: hoc verò no-
sces ex actionibus & pulsu: illud quidem ex na-
tura excrementorũ, quæ per se ferunt conditionẽ
humoris peccantis. Quippe hunc vsum præstant
signa mox apparentia, nimirum salutem, mortẽ, E
breuitatem, aut diuturnitatem: iuxta illud Hipp.
Sed ex his, quæ mox apparent, indicia sumuntur, &c. Sic
& signa assidentia morem morbi monstrantia
magnum in hac re præstant vsum: & vt ad pen-
sum redeam, biliosum & rubrum sputum breui-
tatem morbi pollicentur: securius tamen est ru-
brum: & diuturnitatem pituitosum ac melan-
cholicum proferunt, sed hoc ceteris est pernicio-
sius: ceterum neque id semper infallibiliter ve-
rum comperimus, sed facta collatione ad vires,
vel naturales, quia ante decimum quartum diẽ,
(*tempus sane pleuritidis ad expurgationem & salutem di-
catum*) vel ad animales, quibus incumbit secer-
nere, quod natura concoxerit & suppurauerit,
vtriusq; enim actionis defectu, vel alterius suc-
cumbit laborans, quantumuis humor benignus

Pleuritidis præsagium.

existat: sicut dum robustæ sunt ambæ, & indomitum humorem euincunt, ac laborãtem ad salutis portum deferunt. Et licet plura sint signa, quibus ars docet cognoscere humorum & morbi prædictum statũ, quæ firmiora & fideliora existunt, (F) coctionis sunt aut cruditatis: illa enim celeritatem iudicii, & morbi securitatem ostendũt, sicut hæc e contra. Ne tamen decipiamur in iudicio coctionis aut cruditatis in pleuritide, expẽdisse oportebit, quid cruditatis & quid coctionis nomen importet. Cruda enim apud Hipp. tria significare euidenter cõstat ex sententia illa: *Cruda verò & incocta, & quæ in malos abscessus abierunt.* *Primum* cruditas se tenet ex parte naturę nõ agentis: *secundum* verò ex parte humoris qui suapte cõditione coctibilis non est: *tertium* quidem & vltimum corruptum humorem designat, qui nullã vsquam a natura gratiam susceptare voluit. Quæ sane qui non exacte calluerit, fateatur, se neque præsagare, neq; curare in prædicto morbo probe posse. Cruditas enim qualis in principiis morborum visitur, sæpe simpliciter cruditas censenda est, quia nondum natura aggressa est materiam (G) ipsam: incocta verò materia, ea, quæ licet à natura aliquam actionem recipiat, nihilominus tamen ipsa incocta & incoctibilis manet: incocta quidem sicut prima cruditas: incoctibilis vero non defectu naturæ, sed sui.

Cruditatis & coctionis nomine quid veniat.
Crudum triplex.

Ex qua dum pleuritis suboritur, *sicca* ab auctoribus nuncupatur: nam ea, in qua nihil spuitur in principio, quod natura nondum aggressa sit coctionem, sicca censenda nõ est, sed ea, in qua post actionem naturæ, tanta est peruicacia & incoctibilitas materiæ, quod nihil excernatur notatu dignum, quæ mortẽ, si cito morbus iudicetur, portendet, sicut diuturnitatem, si natura iudiciũ differat. Sicca etiam pleuritis efficitur, quod in sup- (A 194) purationem tendat: quod censeo Hipp. in malos abscessus abire dixisse: sunt enim est in pleuritide deterrimus abscessus qui suppuratione finitur. Insuper his accedit alia pleuritis, quæ siccę nomẽ meretur, facta quidem ob mutabilitatem & turgentiam materiæ, quæ ob prędictam mutabilitatem neq; coquitur, neq; quicquã per resudationem transmittit. Quibus cognitis, non erit difficile iuxta cuiusq; cruditatis differentiam & naturã coquentia adhibere auxilia, aut prædicere, quo se vertet morbus: crudæ enim pleuritides nihil aliud, quàm morbi diuturnitatem ostendunt: incoctæ verò, si ex virium defectu prodeant, mortem: si ex renitentia materię, morbi diuturnitatẽ, & tandem suppurationem, ex quo etiam mortẽ vereri post varios labores, non est abs re. Sic profecto coctiones, quas multis modis docuit cognoscere Hipp. 1. *aphor.* 12. mille etiam modis salutem & breuitatem morbi ostendere habent: salutem quidem, quatenus coctio est, breuitatem autẽ quatenus hoc vel illo tempore apparuerit, (B) iuxta illud Hipp. *quod si statim sputum appareat, morbum breuiat*, & tertio popul. *Coctiones celeritatem iudicij & morbi securitatem ostendunt.* Sed materiam non esse incoctã cognoscimus eo, quod per tussim aliquid excernatur, cuius etiam conditiones attente intueri licet, vt quantum pręualeat natura noscamus. Sputionem et & *sputum* appellat Hipp. illud, quod tussi reiicitur: *sputionem* quidẽ cruditatis indicium: sputum verò simplici & primo significato, maturum & perfectum intelligitur, nisi aliqua imperfectione insigniens: nam solet, dato, quod natura excernit aliquid, tã esse crudum, crassum aut summe tenue, quod licet non indicet summam cruditatem, vt nihil spuere, indicat tamen maximã, nisi aliquid inæqualiter coctum secum tulerit, quod iam principium coctionis ostendat. Quod si flauum & crassum fuerit, si viscidum, si liuidum aut nigrum, si sincerum, aut variis coloribus permixtum, si difficulter & tarde ob visciditatem, vel defectum naturæ excretum sit, proculdubio signa sunt hæc contrariæ coctionis, & quæ difficile iudicium ac non raro mortem ostendunt. Superest adhuc (C) dubitatione dignum, *si verum est, vt non raro conspicimus, pleuritim in pulmoniam aut phrenitidem mutari, quænam sit via, per quàm id fieri possit, cum videatur impossibile: siquidem pulmone trahente, quod resudat ex pleura, solum fiet difficilis respiratio ob asperas arterias eo humore plenas, non inflammatio.* Cui dubitationi dicimus, tribus modis posse pleuritidem in pulmoniam migrare: *Vno* sugente pulmone & humore permeante ex arteriis asperis in leuiores & reliquam carnem, qua efficitur pulmonia: *secundo* dum è toto corpore confluit in pleuram, & quod in venis illi proximis inest, remeat ad pulmonem, antequàm in pleuræ carnem dilabatur: & est mutatio pleuritidis in pulmoniam, quatenus ad caussam attinet: nã quod semel in ipsam cõfluxit, raro migrat in pulmonẽ, sed per resolutionem euanescit, materia illuc fluxura ad pulmonem recurrente, *vt dictum est 1. part. huius cap.* & quia scatet minoribus venis, à quibus non est ad aliam partẽ commeatus, nisi modis dictis, non autem per de- (D) fluxum ex pleura ad dictas partes: *tertio* cum idẽ fit, materia à cerebro in pleurã delabente: quippe resoluitur quod confluxit, & fluxurum procidit in pulmonem. Quod etiam de commeatu huius affectus in pleuritidem subaudire oportet, ac addere quartam caussam, nimirum euaporationem eius, quod vel in pleura, vel in pulmone continetur, ad caput, in quo densari oportet, & calefieri, ac ex consequenti, vel delirium efficere, vel inflammari, & phrenitidem: præsagare insuper de doloris exacerbatione quinto aut sexto die facta, si mitior eo vsq; apparuerit, malum: sic enim in Coacis statuerat Hippo. quippe vbi molliter cœpit, & latenter paulatim augetur ac vehementissimus efficitur, periculosus censeri debet: tum propter sexti diei perniciem, in quo bona signa non fida sunt, & mala perniciosa: tum verò quia quinto die exacerbari, signum est victoriæ supra naturam & materiæ potentiam, atq; efficaciam. Secus res se habet dum pus conficitur, quod eis diebus fieri est impossibile. Præ- (E) terea mediastini dolorem grauissimum, & periculosissimum arbitramur, tum quod tunica ea parte densissima sit, & resudationi inepta, tum verò quia proximior est cordi.

Pleuritis sicca quæ & quomodo fiat.

Pleuritides crudæ morbi diuturnitatem ostẽdunt: incoctæ mortem, &c.

Coctiones salutem & breuitatem morbi ostẽdunt.

Incoctum quomodo cognoscatur.

Sputum & sputio quid indicent.

Pleuritis quanam via in pulmoniam aut phrenitidem mutetur.

Cognitis & diligenter sic consideratis, quæ hucusque dicta sunt, vt clarius adhuc innotescat curandi ratio, hoc vnum præ oculis semper habeto, quod ratione particulæ affectæ & situs eiusdem, multa sint auxilia affectioni proficua, quæ nulla lege adhibenda sunt, vt de repellentibus auxiliis parum inferius monstrabimus. Sed antequam huius grauissimi affectus curationem

Curandi ratio.

aggre-

Pleuritidis curatio an à discutientibus incipienda.

aggrediar, in dubium vertere studui, *an semper liceat à sanguinis detractione initium curationis auspicari?* Et primo videtur posse ab vsu discutientiû pharmacorum initium sumi: nam in hoc affectu materia in affecta parte cõtenta tantum facessit negotium, quod fere ceteras indicationes obumbret, vt visum fuerit Hip. *lib. 2. de rat. vict.* à fomentis resoluentibus incipiendum fore. Quibus proculdubio vti docet primo loco, docens *calida ad-* F *hibere fomẽta*, quæ nõ tentandi gratia, vt falso vulgo fertur, adhibenda sunt, sed ad moliendam resolutionem eius, quod in parte contentum erat. Nã sunt inter pleuritides nonnullæ adeo leues & citra alium morbosum apparatû, vel in corporibus adeo extenuatis, vt solû sufficere videantur prædicta fomenta, præterquam quod mox à prima adhibitione vim habẽt monstrandi, sit ne corpus plenum aut secus: quippe in plenioribus corporibus, eis adhibitis exacerbatur dolor, & euidenter monstratur à sanguinis detractione esse incipiendum.

An à sanguinis detractione.

Cum hoc tamen si eius opus habuerimus, neq; temere, neq; vt sors tulerit adhibenda veniũt, sed in ea pleuritide, quæ ex leuissima prodit plenitudine, aut eadem iam deposita, considerare oportet materiam peccantẽ, & iuxta eius ideam fomenta parare. Nam si materia pituitosa sit fluxilis, ex siccis medicamentis ea constituere oportebit, si verò biliosa, ex humidis & quę anodynam habeant virtutẽ: quod si eis adhibitis perstiterit dolor, innitendum non est, sed ad alia auxilia protinus properandum. Nam adeo graue periculum impendet prædicta affectio, vt tutius mihi & omnib. videatur, semper à sanguinis de- G tractione incipiendum fore, nisi vel corporis macies, vel virium imbecillitas, vel affectionis paruitas contrarium instituerint. Quod multis rationibus verum esse suspicor, licet id quoq; cum distinctione debeat intelligi: nam cum humores per venas confluant ad affectam particulam, tutius est sanguine extracto per venam scissam, eûdem reuellere & euacuare, quàm euocato maiori defluxu calorificis auxiliis, aut pharmaco purganti adhibito, maiorem efficere tumorem.

An ab exhibitione purgantis pharmaci.

Liceatne aliquando principiû curationis auspicari ab exhibitione purgãtis pharmaci, in dubium quoq; vertitur: nam constat ex Hip. in descendente pleuritide, & ea, quæ ad costas vergit A 195 mendosas, initiû curationis ab expurganti pharmaco esse sumendum: præterquam quod statutum est, si humores sinceri sunt, & ab aliis segregati, purgandos fore. Quibus etiam accedit, humorem ad pleuram fluentẽ vicem turgentis sortiri, quod ad partem principem confluat, ac ex consequenti eadem die oportebit purgari, cui nõ æque subuenit sanguinis detractio. Sed contrariã sententiam tueri, magis hac in parte placet: tum quia affectus vrgentia & conditio maius susceptai leuamẽ sanguine misso (*quia quod in parte continetur, eo auxilio euacuatur commodius*) tum quia impetum humorû promtius detrahit sanguinis detractio: tum etiã quia Hipp. non tenuit sanguinem mittere in descendẽte, sed statuit, quo prædictorum auxiliorum vtendum sit magis, præterquã quod ea sententia non omnibus viris doctis recepta habetur. Expendere insuper in hac re oportet, quod licet Hippoc. cum dolor ad hypochondria B descendit, laxantia præscribat, ad materiæ tantum antecedentis eductionem Galen. concedit, siue ab splene, siue cauis hepatis educi oporteat: non quidem à thorace, idq; non semper: quippe sanguinis detractione opus est, *vt Soranus in Hippo. taxat, & Gal. etiam tacite.* Quamuis enim minus (*inquit*) proficiat in dolore inferiorum partium, attamen eius vsus securior est quàm purgationis, ob multa incommoda, quæ possunt in purgando euenire, quæ etiam ibidem annumerat. Et Rhasius quoque eius sententiam sequitur, dicẽs *meliorem esse phlebotomiam.*

Purgationẽ in pleura quæ indicent.

Cum hoc tñ si quando purgatione vtendum est, eius indicationem auget dolor si leuis sit, si æger gracilis & non plurimo sanguine abundans: item si vires sint infirmæ, si difficultas expectorandi adsit, si pleuritis coctionem suscipiat, & si laborans sanguinis detractionem vereatur: nam si hæc non adsint, loco sanguinis detractionis purgatione vti suspectione non caret. Præterquam quod pharmacû maiorem infert turbationem in crudos & motos humores: nam quod commodum est, & iam iam in particulam ittuit, citatius ad eam mouetur. Huic rationi adstipulatur alia, nimirum quod in C principiis tumorum præter naturam nihil ab affecta parte purganti medicamento extrahitur, sanguinis verò detractione plurimum.

Pleuræ cura semper à sanguinis missione auspicanda.

Ex quo constat, in quauis pleuritide à quouis succo oriatur, etiamsi ipsi debeatur expurgãs medicamentum, principium curationis semper auspicandû fore à sanguinis detractione, habito tamẽ respectu ad humoris ideam: nam tanto minus sanguinis est detrahendum, quanto vnius humoris redundantia apparuerit: nam si flaua bilis, pituita salsa, vel quiuis alius sincerus redundauerit, parcius sanguis mittendus est, quantum sat sit, vt fluxionis impetus compescatur, mox verò purganti pharmaco vtendû, vt quod per corpus vagatur, seligenti medicamento expurgetur, ne doloris ratione & fluendi impetu in partẽ dilabatur: frustra enim arbitror esse in pleuritide alia ratione vti expurganti medicamento: nã hac indicatione in principio & in omni pleuritidis tempore vti cõceditur: siquidem quod in inflamatione continetur, suppuratione, vel insensili resolutione ac D resudatione, & tussi euacuari potius debet, quàm purganti pharmaco. Materiæ tamen antecedentis occasione in sanguinea pleuritide nulla lege purgandû censent sapientiores, in aliis verò, quæ ex prædominio alicuius humoris concitaretur, purgandum est: neq; plurimum differre oportet prædictum auxilium, sed prima aut secunda, vel ad summum tertia sanguinis detractione facta, prout purior vel sanguini admistus apparet humor peccans: insuper nec vereri oportet in biliosissima pleuritide *rhabarbari* modicum adiicere, non quidem in substantia, ne vię thoracis arctiores fiant, miscere tamen semper oportet aliquid *cassiæ* vel *syrupi ex infusionibus violarum*, cum prædicta *rhabarbari* expressione, vt vtrique scopo satisfactum sit, lenitioni quidem partis, & superflui excrementi eductioni.

Sanguinis detractio in pleura maxima est momenti.

Verum si his præmissis, Medicus cognouerit E affectionẽ adeo esse duræ ceruicis, quod nec calidis fomentis, nec expurganti medicamento cedere videatur, arbitrari eo tempore tenetur, maiorem esse vasorum plenitudinem, & maiorem ẽt fluentiû humorum ad particulã impetum. Qua-

Sanguinis detractio in pleura maximi est momenti.

propter vniuersum negotium committere tenetur sanguinis detractioni, cui tanta inest vis & efficacia, vt non solum humorum copiam minuat, & impetū retrahat, sed quod in affecta parte contentum est ēt deriuatione, dū in venis partis adhuc viget, & nouo recessu ad venas, si iam delapsum est, euacuet. Sed vniuersalis huius curationis gratia expendere oportet, hunc affectum. tumorē esse pter naturam, cuius curationem scribens Gal. licet ex distemperie, mala figura & soluta vnitate constet, in quatuor partes dissecat, *lib. de const. art. med. & lib. 13. meth. c. 9.* quarum quælibet ex fluentis conditione sumitur. In qua re iubet considerare quantitatē humoris per vniuersum corpus vagantis, & copiam ad particulā affectam irruentem, tertio quantitatem eius, qꝺ delapsum iam est in partem affectam, & vltimo qualitatem ac dispositionem eiusdem humoris, tam
F delapsi & cōtenti in parte inflammata, quā eius, qui fluxurus est aut fluit. Quib. è directo respondet reuulsio, euacuatio, repulsio, deriuatio & resolutio, *vt placuit Galen. loco citato.*

Sanguinis detractio in quib. pleuritis locum habeat, in quibus non.

Verum quia harum indicationum nullā optime poteris exsequi, quin prius sanguinē miseris, perdiscere antea oportet, ex quo loco, quantū, & quomodo eum extrahere opus sit. Ante omnia tamen considerandum & statuendū est, aliquando eo rem deuenire, quod sanguinem mittere opus non sit, quippe in debilibus, & his in quibus frequenter defluxiones à capite delabuntur ob cruditatum abundantiam, mittendus nō est statim primo mali accessu, maxime si sputum facile exeat, album sit, vel sanguinolentum, & dolor leuis: nam flatuosa substantia adeo pleuræ venas distendere assolet, quod rarefactis poris sanguis cum dolore exsiliat, & per sputum excernatur,
G simulans pleuritidem, in qua si sanguinem miseris, nō minus lædes, quam in debilibus & catarrhosis, qui leuem patiuntur febrem. Sed caue ne te hæc, quæ diximus, decipiant, & sanguinis missionē differas, si res aliter se habeat, & vera sit ac fraudulenta pleuritidis conditio: quapropter nisi euidenter cognoueris aliquā ex prædictis caussis pleuritidem simulare, & re vera non esse, consulo ne sanguinis detractionem differas: quippe longè maius damnum sequitur ex prætermissa vacuatione, vbi opus est, quàm ex ea facta, vbi necessaria non existit. Quibus suppositis vbi cognitum fuerit sanguinem esse mittendum, Primo sciendū est, dubitatum fuisse apud antiquos

Pleuriticis ex qua parte sanguis mitti debeat, an ab affecta, an à distāti.

omnes, necnon & Neotericos, ex *quanam parte sanguinem in morbo laterali extrahere liceat, à parte affecta proxima, an à distanti*, cum certum sit reuulsionem fieri non posse nisi à distantiori, deriuationem verò ad proxima. Cuius dubitationis alterā
A 196 partem Medici omnes ex Arabum familia tuentur, asserentes in primis necessum esse à distantissimis partibus sanguinem extrahere: verùm cum falsum semper varium sit, & multiplex, cōstat ex eorum scriptis, alios ex vena tali eiusdem lateris, alios etiam ex talo contrario, plures tamē ex opposito brachiu sanguinem primo mittendum, & mox accedendum ad affectam particulam, statuisse. At Græci & omnes Latini, vni veritati consentiunt, nimirum sanguinem esse extrahendum potius e directo partis affectæ ab ea parte, quæ proxima sit affectioni. Arabes tamen fulciunt suam opinionem sententiis quibusdam Hippocr. perperam intellectis, quæ si probe expendantur, nihil minus probant quàm eorū decretum. Est tamen tanquam fundamentū, quod in omni tumore præter naturam, siue affectu, qui ex defluxione humorum ad aliquam particulam concitatur, necessum est sanguinem mittere ab ea parte, quæ tutius & citius reuellat humores fluentes, quo longius distrahantur à loco affecto.
In cuius rei probatione innumera Hippo. & Galen. loca adducunt, quæ primo accessu id videntur sonare, sed aliquid illis deest, cuius ignoratione longe distant à veritate. B

Ceterum ne nobis vsu veniat, quod multis accidere solet, nimirum frustra tempus conterere in refutandis futilibus rationibus, & fundamentis perperam intellectis, hoc vnum libere audeo asserere: nimirum totā Barbarorum errandi occasionem stare in deprauato intellectu naturæ reuulsionis, quæ necessaria est in curatione huius affectus. Cuius gratia expendere oportet, *qua via fieri posit, quod facta reuulsione, quam Barbari primo moliendam esse adstruunt, necessum cum hoc sit & possibile, ab eodem latere sanguinem extrahere?* Est itaque vt res à primis principiis expendatur, in quauis euacuatione triplex intentio seu finis, qui reuulsionem seu retractionem fluentis materiæ aut eductionem à parte intendit: & cum hæc ratio

Dubium.

tripliciter contingat, hinc etiam fit triplicem esse retractionis speciem. *Prima* sane est, dum ad distantissimas partes fit humorum euocatio: *secunda* dum ad contrarias: *tertia* verò & vltima dum humoris fluentis euacuatio fit ad originem fluxionis. Præstat quæuis harum reuulsionum suam gratiam, & vsum immutabilem quidem & necessarium, promanantem à diuersitate status seu conditionis materiæ, cuius ratione & occasione adhibetur: nam aliquando præcautionis gratia reuulsionem moliuntur, quo tempore dubium non est, quin necessum sit ad distantiores partes fluxionem reuellere, præsertim cum totius corporis consensu affectus fit. At verò dum humor iam moueri ad particulam aliquam cœpit, æquum profecto est & necessarium, ad contrariam ei, ad quam fluit, contrario excitato motu fluxionem diuertere: quo sensu arbitror Hippoc. dixisse, *posteriora capitis dolentis recta vena frontis inscissa iuuat.* Verum dum fluxionis origo cognita fuerit, neque ad contrariam partem, neque ad distantem reuellere opus est, sed vbi humor digreditur, ibidem retrahi debet: sic profecto in fluxu sanguinis narium cucurbita iecori adhibita, si ex dextra nare profluat, summopere condu- D
cit. Atq; hæ sunt reuulsionis species, quarum Galen. expresse meminit *libr. artis medicinalis cap. 85.*

C Retractionis seu reuulsionis species tres.

Reuulsio quem vsum præstet.

Quibus eodem loco & pluries alibi duas addidit peculiares conditiones, quibus necessum est omnem reuulsionem fieri nimirum seruandam esse hanc legem in quauis, vt cum rectitudine aut connexione partis affectæ fiat, si profutura est. Quam sane rectitudinem non, vt Fernelius, arbitrari oportet, sed his figmentis omissis, per *rectitudinem* seu *cathixim* Hippocr. subaudire eam rectitudinem oportet, quę est inter dextram partem cum partibus eiusdem lateris, & inter sinistram cum sinistris. Monstrat quidem fidissimum experimentum eodem modo semper contingere in

Reuulsio qua lege fieri debeat.

... his vacua nominibus, quæ secundum naturam fiunt, sic enim altera totius corporis pars paralysi affecta, reliquam incolumem relinquit: sic sanguinis fluxus, qui per nares fiunt, è directo partis affectæ laudat Galen. contrarios verò damnat: nam rationabile est, partem dextram sese in eandem exonerare, si quid illi superest, & nocet: nam facilius dextra pars per dextrum latus, quàm per sinistrum expurgatur. Hac enim lege fabrefecit natura in animalibus & plantis bina omnia, vt alteto læso reliquum euaderet incolume: signum profectò diuisionis membrorum. Sic & in plantis femini dicauit geminum situm, quē septo quodam medio diuisit, vt si altera pars feminis læderetur, altera incolumis speciei propagandæ superesset. Quibus rationibus coniectabile est, dextram partem cum dextra & sinistram cum sinistra maiorem societatem habere in affectionibus suscepiendis & propellendis, quàm dextra cum sinistris, aut econtra.

Dextræ cum dextra, sinistræ cum sinistra maior societas.

Partiū communio quid.

Secunda verò reuulsionis conditio est, partiū commercium & cōmunitas: nam licet sæpe conueniat rectitudinem prædictam seruare, tantæ efficaciæ est connexio seu communitas partis affectæ, cum ea, a qua sanguis extrahendus est, vt sæpe potiorem sui præstet indicationem: quinimo vt verum fatear, arbitror hanc esse in omni vacuatione seruandam (*maximè si affectio vrget*) potius, quam ex reliquis aliquam. Est tamen prædicta communio duplex: Vna quæ consistit in vno communi venarum trunco, à quo disseminantur venæ partis affectæ: *sic altero crurum male habente, alternum scarificare iubet Galen. quia vtrumque crus in vnico communicat trunco venæ cauæ descendentis.* Secunda communio est, quæ fit inter venarū oscula: nimirum cum oscula vasorum eiusdē lateris cohærent: nam coniectabile est vnius lateris venas societatem maximam & communionē habere cum venis eiusdem lateris, ita vt communi quodam cōsensu vena scissa in eo latere, quod in eodem superest, per venam scissam facilius & promtius extrahatur, quàm alterius lateris vena aperta. Quod hac ratione euidentei constabit, supposito prius fundamento, nimirùm satius esse in pleuritide à parte affecta sanguinem mittere etiamsi à vena fine contingat, quæ dextram habitat corporis partem, octo aut nonem costa inferiores vtrinque, lateru alantur, quo videbatur semper à dextro latere, in quacunque parte sit dolor, sanguinem esse mittendum: quam dubitationem tollit secunda communionis ratio) ac etiamsi in principiis inflammationum decretum sit apud omnes Medicos, necessum esse à distantioribus & contrariis partibus sanguinem detrahere. Sed huius controuersiæ hæc est potissima decisio, nimirum aliud esse sanguinem mittere in pleuritide & membrorum principalium inflammatione, & lōgè aliud in quouis alio affectu cuiusuis alterius partis: nam in aliis affectibus ob partis naturam & securitatem, constat solam reuulsionem posse fieri citra vitæ aut alterius periculum. At in pleuritide tantum facessit negotium, quod in particula colligitur, etiamsi parum sit, quod necessario mixtam præstet indicationem, ac celerius expostulet auxilium, quā id quod per distantes aut contrarias fieri potest. Quamobrem consulit vrgentiæ ratio, ab ea parte, per quam reuulsio & deriuatio ab affecta parte fiat, sanguinem esse mittendum: nam ab ea reuellimus, vt principium inflammationis expostulat, & deriuamus, vt affectus sæuitia & efficacia desiderant.

Membra p'ā... cur... finda.

Communio partiū duplex.

Pleuritici sanguis mitti debet ab

ea parte, per quam reuulsio ab affecta parte fit.

Sanguine itaq; misso ex hac parte, coniectandum est, minime tantum eius extrahendum esse, quantū superare & affectum exposcere competitum fuerit: sæpe enim ob immodicam sanguinis detractionem quantumuis necessaria existat, labescit in opere expulsionis facultas, & quod superest intra tumorem præter naturam expellere minime valet, adeo vt cocta & superata materia laborans intereat. Quod sane licet in aliis morbis non contingat, in pleuritide verò frequentius euenisse competimus. Ratio quidem est, quia facultas, cuius munus est expellere, diuersa existit specie à facultate coquente: hæc enim de genere est naturalium, illa verò animalis & voluntaria existit: quamobrem satis est infra subsistere, quo expulsioni potentior subsit facultas. Prouidendum etiam est, ne consertim & semel sanguis extrahatur. vacuationis enim modus ex pulsu, sanguinis motu, colore & corporis habitudine metiendus est. Sic sanguinē inspicere oportet: nam si initio purus ac ruber fluxerit, cum tamen liuidus aut aliter vitiatus excernitur, sistendum est: si verò à principio aquosior & crudior videatur, claudenda vena est, dum rubicundior appareat. Sed expendendū est, prædictum præceptū de mutatione coloris non semper obseruandum esse, nō modo ob vires, q periclitari videntur, larga sanguinis detractione ad mutationē vsq, coloris facta, sed quia phlegmone impactus est humor, adeo vt nihil trahi possit, quin prius totius corporis sanguis excernatur: solum enim locum habet prædictum præceptū, vbi Gal. insinuat *lib. de sanguinis missione*: nimirum secta vena parti affectæ propinqua, & in magnis inflammationibus. Præterea institues sanguinē extrahere quouis tempore, si haberi non possit leuior accessionis hora: quod si temisso iam dolore (*vt sæpe contingere solet*) subitò noua succrescat affluxio, ita vt symptomata quoq; reuerti videantur iterum, & sputum recrudescere, tunc, profectò constat optimum fuisse, consertim non fecisse vacuationem sed partite, vt de Anaxione retulerat Hippocr. ita vt sanguis iteram mitti tuto possit, quod viribus collapsis ex copiosa vacuatione fieri nequit: cum hoc tamen in recrudescente hac pleuritide, caute hoc illud opus aggrediens, ac si salutem prædixeris, ignorans si futuram recrudescentiam, prudenter te rettahes, maxime si corruptione periclitari phlegmone, ac vires labi, & spirandi difficultatem adesse, aut stertorem apparere conspexeris. Præterea considerabis laborantis ætatem: nam in pueris præsertim pinguioribus, quibus vites debiles sunt & venæ inconspicuæ, hirudinibus vtendum est in cubitu brachii: Item considerabis, sit ne suppressa aliqua ex consuetis & vtilibus vacuationibus: tūc profectò si affectio firmata in latere fuerit, à venis ipsi proximioribus sanguinem detrahes, sin aliter aut solum incipiente inflammatione, non erit citra maximum beneficium à venis tali, in hæmorrhoidibus aut menstibus suppressis incipere, & tandem neyssime ad venas brachiorum deuenire. Quod si actu aliqua ex prædictis vacuatio-

Pleuritici quantitate sanguis debeat mitti.

Pleuritici quo tēpore mitti debeat sanguis.

Pleur. pueris verò mitti debeat.

verum mitti debeat in suppressis vacuationibus.

cuationibus adiungantur, quæ satis non sit naturę aut consuetudini, quantumuis vrgentissimus sit E affectus, à venis tali curationem auspicaberis, dummodo eadem die sanguis è brachio mittatur. Verum dum affectus adeo est vrgentissimus, quod procrastinationem hanc citra periculum non admittat, aut vires adeo proiectæ, quod tantam vacuationem ferre non possint, etiamsi menses vel hæmorrhoides fluant, à vena brachii sanguis extrahendus est, dummodo interim dum fluit, vinculis & cucurbitulis femoribus & suris affixis, prædictā vacuationem veluti manu contineas, quo minus impetu fluentis sanguinis illuc irruat. vt abunde dictū est lib. nostro de fœminarum morbis cap. de mēstruorum cum morbis implexu & prouidentia.

Pleur. qua victus ratio ne vti debeant.

Pleuritide affectis cam victus & vitæ rationē institues, quæ à principio admodum sit tenuis & parca, ac pauci nutrimenti: sat enim est *iuscula carnium, oua sorbilia, & fructus assos*, vel *hordei decoctum cum sacchare* præbere: ni verens virium casum ex- F trema auium vel gallinæ hepata præstiteris. Postea verò, dum laborans copiosius exspuere cœperit (*signum profectò fluxionem cessare, & victoria naturæ supra caussam morbificam*) tunc quidem maiorē alimenti copiam porrigere studebis: formam tamen victus nō mutabis, donec naturam cognoueris, vel immunem, vel maiori ex parte liberam ab accidentib. & opere coctionis existere. Quibus autem id fieri debeat, facile discet Medicus, si præ oculis habuerit, humectationi thoracis innitendū esse iusculis & humidis cibariis, nec non & moderatione tenuioris sputi *amygdalato, amylo*, & aliis huius census. Item viribus reficiendis innitatur etiā, donec expurgationi nocui sufficiant: quo tempore vtendum est ouis sorbilibus, panatella & carnibus pullorum vel alterius auis, quæ

Potus.

teneræ sit substantiæ. Potus ex aqua sit *hordeo* vel *sacchare* aut *glycyrrhiza* decocta, aut aliter, quo gratior gustui fiat: vinum verò omnino in hac affectione interdicere oportet, nisi vel in perfecta declinatione, aut virium roborandarum gratia, quod raro vsu venit in pleuritide, præterquam in G eo, quę alicui alteri morbo succrescat.

Pleuritis discutientia poscit medicamenta & attenuātia.

Sanguine igitur misso, & vita hac lege instituta, mox curandum est, vt quam celerrime humor intra membranā delapsus ibidē pellatur. Quod sane opus cū per repellētia auxilia fieri nequeat, necessum est per discutientia fieri, aut per ea, quę coctione præmissa, sensibiliter facta resudatione tussiendo pellant. Ceterum coctio huic ministeriu proficua non est de genere suppurationis, sed tantum est humoris præparatio, & veluti via ad coctionem: suppurate enim in pleuritide nefas est, mouet enim natura humorem ibidem contentum, attenuat aut saltē prima caloris rudimenta præstat, ac per tunicæ poros quasi digerens sensibiliter transmittit. Quod sane opus in nulla fere corporis parte, in nulloq; alio tumoris 198 A genere exsequitur natura, sed solum suppurationi aut resultatiuni intenta est, nisi in pleuritide, quia sensibiliter excernit à parte intra ipsum contentum. Quamobrem Medicus idem opus æmulari tenetur iuxta humoris peccantis conditionem, attenuatis nimirum humoribus crassis, incissis qui viscidi sunt, reductis ad mediocritatē, qui tenues existunt, & tandem viis parationibus factis ad expulsionem. Fit quidē hoc opus duobus modis, nimirum medicamentis intro sumtis & extra appositis: extra verò adhibentur ea auxilia, quæ triplicem obtinent facultatem. Prima quidem, & quæ primu adhibenda sunt, *anodyna* existunt, vt sedato dolore nihil aut parum deinceps ad particulam fluat: sunt autem huius generis *vnguentum pleuritidis* appellatum, quo mox à sanguinis detractione vti oportet: fomenta item parantur, humida quidem vesica, aut spongia excepta ex *oleo dulci, violarum, sesamino cum modico decocto maluarum, violarum & fœnugraeci ac seminis lini*. Quem quoque vsum præstat illud, quod recipit *olei violarum & amygdalarum dulcium, ana* ℥.ß. *muccaginis seminis cytoniorum* ʒ.vj. *muccaginis seminis psyllii* ʒ.ß. *cera alba* quod sufficiat, vt fiat linimentum æstuanti & biliosissimæ pleuritidi proficuū.

Quę externe adhibentur medicamenta.

Vnguentū pleuritidis.

B Præstat & aliud, quod recipit *muccaginis seminis cytoniorum & althea, ana* ℥.j. *muccaginis fœnugraeci & seminis lini, ana* ℥.ß. *olei lumbricorum & medulla crurum vituli, ana* ʒ.iij. *œsypi* ʒ.ij. *cera* q.s. vt fiat vnguentum, minus calidæ pleuritidi vtilissimum. Eundem vsum præstat imbuta lana in *oleo liliorū, sesamino & amygdalarum dulcium cum axungia gallina*, maxime si flatuosum aliquid præfuerit: muccagines verò extrahendæ sunt in *aqua vngula caballina, violarum, saluia aut hyssopi*. Rursus quędam habent resoluendi virtutem ac pleurām aperiendi, quo facilius ibidem contentum exsudare possit, quibus vtendum est mox prædictis adhibitis & simul cum ipsis: nam & suo modo anodynam quoque habent facultatem. Sunt autem hæc, quæ nuper diximus, additis paulò calidioribus & diaphoreticis, cuius conditionis est *chamamelum, anethum, hyssopus, vngula caballina, saluia*, C *folia lauri*, maxime si addideris puluerem *ireos*, sicut prædictis vnguentis prędictum puluerē & *hyssopi, chamameli, anethi, cumini, thymi, marrubii, brasica* & aliarum, quæ consimilem habent virtutem. Præstat eundem vsum *emplastrum filii Zacharia*: ac si resoluere in animo sit, ei vel vnguento pleuritidis addes (maxime si vt sæpe solet, maligna sit pleuritis ex corruptione vel natura) *oleum napha, uisminorum*, & quod experimento feliciter non raro probaui, *oleum de Matthiolo* aut *theriaca modicum*. Visus etiam docuit profuisse plurimum emplastrum, quod recipit *axungia porcina* ℥.iiij. *succi caulium* ℥.ij. *pulueris cimini* ℥.j. sic & aliud magno pretio habitum apud nostri seculi prædictos viros, quod recipit *de radicibus althea coctis ac pistatis, & extractis per setam* ℔.ß. *farina fabarum, fœnugraeci & seminis lini, ana* ℥.ß. *pulueris chamameli* ʒ iij. *axungia gallina, & anatis, ana* ℥.ß. *vitella ouorum* num.ij. *croci* ℈ j. Præstat & idem benefi- D cium *folium caulis coutabefactum, & axungia sine sale iunctum, superspersis ciminis pulueribus*, & calidum parti dolenti adhibitum: sed vtilius parabitur si partem prius inunxeris *oleo amygdalarum dulcium*, in quo ferbuerit *althea radix* minutim inc[illegible] Maioris efficaciæ esse creditur. quod recipit *dial thea* ʒ.ij. *cum oleo amygdalarum dulcium, & sesamino ac medulla crurum vituli facto vnguento, & addito puluere radicis ireos*. Quem quoque vsum præstat ex Pauli decreto præsidium ex *cinerib. caulium mixta adipe & facto linimento*. Cum verò vsu venit vias leniter partesq; extrinsecus dilatate, necessum est præsidia adhibere citra ceræ aut alicuius glut[illegible]

Emplastrū filii Zachariæ.

Pleurā resoluant ac aperiant.

Pleurā leniant partes [illegible]

nolæ

[illegible] tiæ ad [illegible]m: sat enim est partē fouere, quo facilius ad intima permeet medicamenti vis: cuius naturæ est id, quod recipit *olei amygdalarum dulcium, butyri recentis, ana* ℥. iij. *axungiæ gallinæ* ℥. ij. *strulis, croci, an.* ʒ. j. Verum si frigidior sit materia, addes oleum liliorum, radicem enulæ, hyssopum, muccilaginem fœnugræci, seminis lini, dialtheam & sulphur.

E

Pleuriticis quæ intus per os dāda medicamenta.

Interum tamē hæc extrinsecus adhibentur, per interna præbere oportet ea, quę aduersus humoris inclementiam & viarum ineptitudinē pugnare nata sint. Docēt enim auctores humores crassos extenuare, viscidos inscindere, adhærentes abstergere aut abluere, & eos, qui præ nimia tenuitate tussis impetum subterfugiunt, ad mediocrem consistentiam reducere, & tandem vias expulsioni aptiores reddere, aliaq; opera exsequi, quæ siccitatem tussis omnino adimāt: varia profecto, vt variæ sunt caussæ, quas tussim siccam efficere posse diximus: quippe iuxta cuiusq; naturā & conditionem necessum erit sputum mouere: nam dum pleuritis sicca efficitur ob membranæ densitatem, fomentis mollissimis & vnguentis vtendum erit: si ob humorum crassitiem, quæ attenuēt (*vt mox specialius referam*) si propter humorum cruditatem, coquentibus: si ob animalis facultatis impotentiam, roborantibus: si propter

F doloris sęuitiam, lenientibus mitigatoriis: si propter obstructionem, his quæ vias reserare nata sint, & pari ratione si ex plenitudine pulmonis, his quæ tussim moueant, quo facilius natura gliscat ad expulsionem. Quæ omnia distinxisse oportebit, ne incognita caussa inutile aut forsan contrarium adhibeatur auxilium, quod non raro accidere imperitis comperimus.

Humores crassos & viscidos quæ attenuēt & inscindant.

Attenuant quidem & inscindunt crassos & viscidos humores, vt ab his initium sumam, quæ suapte natura humida sunt, & tenuium partium, aut incisoriam habent facultatem. Sed expendendum est, hæc omnia crassis & viscidis omnibus citra distinctionem adhibenda non esse: crassum enim sæpe tale efficitur ob impensam assationem, aliquando verò ob coctionem, nonnunquā tamen sua natura tale existit: his verò proficua sunt medicamenta, quæ inscindunt & attenuant: adustis quæ humectant & madefaciunt: crassis verò ex coctione, quæ abluunt & abstergunt.

Crassum ex trib. caussis.

Neque inconuenit, omnib. crassis largam humectationem porrigere: sic enim aliquid humidum serapiis admiscere oportet, velut *hordei aut glyzyrrhyzæ decoctum, vel purissima aqua modicum*, cuius tā-

G to magis adaugebis, quanto ex assatione crassitiem proficisci constiterit: potus enim largior eo tempore medela est. Quod si hæc prodesse non videantur, addere serapiis oportebit *acetosi modicum*, maxime si calor nimius fuerit, si aliter, aut frigida sit & crassa ex natura sua humoris conditio, *oxymelitis simplicis*: & multi addūt *scyllitici*: quo casu admiscere oportet syrupum *de hyssopo, glycyrrhiza, aut capillorum Veneris*, quibus addere oportet modicum *acetosi*, quantum sat sit, vt humorū crassities frænetur, excitetur que amplius homo ad tussiendum. Nam solum *tussicularibus* & *bechi-*

A 199 *cis* vtendum est in pleuritide, cum animalis facultas adeo languida est, quod expellere nequeat: quia ipse affectus & caussa ipsa vicē habēt tussicularem & facultatem irritant, siquidem morbum constitu[illegible] in via. Et ob id dum tussis deficit, ipsam syrupo *de prassio & acetosis* excitare oportebit. In quo sane opere lente & sensim progrediendum est, ne maior fiat humoris extenuatio, aut tussis irritamentum, quam par sit, maxime verò in pueris, corporibus macilentis genere neruoso affectis, fœminis vterinis affectionibus molestatis, & quibus asperior tussis, aut vigiliæ grandiores apparuerint: quibus sane supplere oportet aceti defectum decocto *cardui sancti, vngulæ caballinæ, saluiæ aut aliarum herbarum*, quas paulò inferius recensebo. Confert mirum in modum laboranti præbere ℥. iiij. *aquæ stillatitiæ per balneum Mariæ extracta ex floribus chamameli*: partem enim lenit, resoluit, aperit, & sudorem mouet. Prodest & serapiis omnibus admiscere modicum *olei de semine lini, aut ipsum oleum cum pauco sacchαro*, aut B si fuerit pleuritis nimium biliosa, loco eius *oleum amygdalarum dulcium*.

Sputum nimium tenue qualiter ad mediocritatem reducatur, & fluxio cōpescatur.

At cum præ nimia tenuitate sputum subterfugit naturæ impetum, ipsum ad mediocritatem reducere studebis, & fluxionem quoq; compescere: vtrumq; tamen facies *syrupo violaceo, addito nenupharino aut rosaceo*: maxime si grande sit incēdium: quo vsu præstantius est syrupum *de papauere* admiscere. Hunc etiam vsum præstat *cassia, aqua hordei & violarū liquata, sicut tragacantha & saccharum aqua dissolutum, additis pulueribus amyli, seminis papaueris, florum rosarum, borraginis & buglossi*. Præstat & *amylum aqua sacchari dilutum*: sed cum fluxio præualet dolorq; non est tanti momenti, serapii loco vti consulunt doctiores *conserua rosarum, violarum aut buglossi, cum pulueribus rosarum, coralli & tragacanthi & glycyrrhizæ*. Sic initio, fluxione vberius prolabente, eclegmata adhibenda sunt ex *tragacantha & syrupo rosarum*: quod si vigilia & tussis præualuerint, vt sæpe solet, *plantaginis, capitum rosarum & hordei decocto syrupum rosarum aut papaueris* admiscebis, vel ablues in prædictis aquis amylum. Quem quoq; vsum pręstat *lac amygdalarum dulcium, extractum decocto hordei vel ricæ torrefactorum, aut aqua chalybeata vel deaurata*: quo etiam casu sæpe contingit confugiendum fore ad ea, quæ fluxum sistere nata esse diximus *cap. de tussi*. Verum quia in plerisq; pleuriticorum non raro vsu venit lenientia, detergentia, inscindentia & repurgātia admiscere, ob id aliqua scribere oportet, quæ mixtas habeant vires.

Eclegma.

C

Pleuriticis quæ conueniencia, lenientia, detergentia, inscindētia, & repurgantia.

Cuius census est *hydromel, vel aqua hordei saccharata & pistillo glycyrrhyza sumta*: *syrupus* item *capillorum Veneris* inscindit & detergit sine manifesto calore, sicut *glycyrrhiza*. Præstat & *mellicratum ex aqua in aqua radix violæ purpureæ, stœchas, chamædrys, vel chamæpytis* incoxerint. Verum si abstergendum est, aquam ex integro hordeo parare oportet, sicut vbi leniendum est aut sitis exstinguenda, fricare hordeum oportet asperiori linteo, & exteriori tunica exspoliare: si verò nutrire sit in animo, proportio hordei ad aquam augenda est, eoque coquendum, donec frangatur hordeum: constat D enim ex viginti partib. aquæ & vna hordei. Aqua n. sacchari detergit & coquit, si calidior sit pleuritis: lenit & nutrit si ℥. j. sacchari coquatur in viginti aquę ad medietatē: potest tñ sacchari portio augeri ad ℥. iij. facta colatura cū modico cinnamomi. Quod si sitim exstinguere velis & amplius lenire, *serapii violacei* modicū addes: facilius enim

Aqua sacchari quarū sit vtilium.

 sic spu-

sic sputum educimus, maxime si modicum *syrupi iuiubarum* addideris, qui coquit & lenit in biliosa pleuritide, sicut in pituitosa *mellicratum*, in quo radix *althea*, *hyssopus* & *thymus* coquendo maduerint. Præstat etiã aliud, quod recipit *sparta parella* ℥. j.ß. *radicis enula campana & ireos*, *ana* ℥. ß. *saluia*, & *betonica* m. j. coquantur, & in colatura dissolue mellis, quantum sufficiat, vt fiat hydromel non admodum dilutum. Conducit etiam hyeme & frigidis temporibus, sicut reliqua medicamenta, quæ *cap. de tussi* adduximus.

Pleuritidi proprietate peculiari proficua medicamenta.

Sunt etiã inter pharmaca huic affectioni proficua, quædam peculiari proprietate efficacia, velut *rasura dentis apri* ʒ. ij. *in vino albo tenui*, *aut oleo amygdalarum dulciũ*, *vel sesamino*, præterquã quod
E confert ad cohibendam fluxionem ob innatam adstringendi efficaciam. Prodest etiam id, quod recipit *radicis lapasicca*, *qua purpureũ florem gerit*, *aut floris eiusdem* ʒ ij. *mulsa quantum sat sit ad potum*. Valet etiam id, quod recipit *coralli rubei* ʒ. j. *mulsa* ℥. ij. item ius *serpilli* expressi cum aqua *cardui benedicti*: nec nõ pudendum *ceruinum* tostum & in tenuissimum puluerem redactum *ad* ʒ. j. cum oxymelite aut vino: sunt, qui summopere laudent *oleum cera* arte chymica extractum cum *vino albo*, aut *aqua cardui benedicti*, vel *vngula caballina*, aut decocto *capitum & seminis papaueris*.

Pleura si in suppuratione commigret, an curetur ferro candenti facto foramine.

Quod si nec hæc omnia prodesse videantur, verendum profecto est, ne in suppurationem commigret affectio, & curandũ omni diligentia est, si in id malum vergat affectio, vt quã citissime per partem ipsam affectam materiam extrahamus. Cui operi celebrauit antiquitas duo auxilia: pri-
F mum, & quod periculo non vacat, est ante initiũ suppurationis inter costas pleuritidi respondentes foramen ferro candenti, aut incisorio aliquo ferramento efficere, quo sensibiliter totum illud materiæ, quod migraturum est in pus, expurgetur ante, quam rupto abscessu pus in cauitatem thoracis prolabatur. Verum neq; vsu, neq; felici experimento adeo creuit vtilitas huius præsidii, quod cogamur in graue hoc periculum laborantem educere: quapropter securitatis gratia ab vsu prædicti auxilii semper supersedeo: nisi transacta 14. die, dum adeo crescunt suppurationis accidentia, quod lõge certius est periculum ea facta, quam thorace perforato. Secundum verò auxilium, quod magis proficuum & securum exsistit, est cucurbitarum vsus: de quarum adhibitione & vsu diuersa proferunt auctores, licet omnes consentiãt, pleuritidi supra partem affectam fixas & scarificatas summopere prodesse. Verum, qui exacte mẽtem auctorum calluerit, comperiet prædictam varietatem nõ contradicendi studio, sed maioris aut alterius vsus gratia scriptã fuisse. Sunt
G enim, qui post principium morbi prædictas cucurbitulas affigunt: sunt qui post 14. diem, sunt etiam, qui in leuiori pleuritide & vetustiori eis vtantur: sunt qui & in acutioribus, sed parua exsistente materiæ copia. Sed expẽdendum est, quid vnusquisq; velit. Cels. enim *lib. 4. c. 6.* arbitrator, tãtum earum opus esse, vbi lenior aut vetustior fuerit lateralis dolor, quasi volẽs in pituitosis, & quæ ægre coquuntur pleuritidib. proficuas esse, ad materiæ, quæ difficilis exsistit suppurationis, [illegible] neq; per [illegible] sudationem, neq; per insensibilem halitum digeritur, extractionem: verum cu-

Pleurææ in suppuratione migranti verũ cucurbitulæ prosint.

tim prius inscindit, postea verò cucurbitulas adhibet. Hanc tñ sententiam sequuntur alii auctores, diuerso tñ modo: nam Alexander eis vtitur in debili pleuritide, & in corporibus, quæ parua abundant humorum copia, & quæ maiorẽ euacuationem ferre nequeunt. Paulus verò *lib. 3. cap. 33.* tãtum docet, post 14. diem affigendas esse cucurbitulas, & postmodum scarificandas. Aëtius verò posthabitis omnium sententiis, ad discutiẽdum humorẽ, qui fomentis & cataplasmatis non cessit, eis vtitur, quas postea scalpello scarificat, & oleo, sale aut nitro perfricare iubet, vt facta per oleum penetratione, salis beneficio materia tenuior facta, promtius, & vberius exspiret. Quib. exacte pensatis facile erit cuiq; nosse, quo in casu prædicto auxilio libere vti possit.

Verum licet spuria & illegitima pleuritis non tantum facessat negotium, necessum tamen erit docere, qua methodo & quib. auxiliis Medicus teneatur vti in eius curatione. In primis si doloris vrgentia postulauerit, aut corporis morbosus apparatus, ne vera fiat pleuritis, sanguinem etiã demes, sed parcius: auxiliis tamen vtendum est, B
quæ discutiendi & attenuandi materiam, & aperiendi externos meatus vires habeant: sic enim fomenta, quæ veræ pleuritidi prodesse diximus, & cataplasmata, quæ resolutoriam & diaphoreticam vim habeant, ex vsu esse comperimus.

Pleuritis spuria qualiter curetur.

Caput VII.

De Pulmonis inflammatione, ac de leuium arteriarum eius obstructione.

PLACET in hac parte peripneumoniæ meminisse, nam licet morbus sit eiusdem speciei & naturæ cum præcedenti, est tñ affectus loco dissidens: nam pulmonis est inflammatio, cum acuta febre ac spirandi difficultate, cui & angustia & grauitas coniuncta est (*ob id peripneumonia dicta*) ex quouis humore ibidem confluente orta, etiamsi tanquam certissimum habeatur, à pituitosiori sanguine frequentius oriri.

Peripneumonia quid.

C
Sed antequam eius naturam & caussas aggrediar, studui leuium pulmonis arteriarum obstructionis rationem reddere, ac periculi grauitatem ostendere. Reduximus hanc affectionẽ ad præsens caput, quia plerunq; solet esse inflammationis præludiũ, nec vllam infert in respiratione difficultatem, nisi malum asperas arterias coarctet. Cuius rei gratia statuendum est, contrario propagationis & insertionis modo se habere asperas, & leues arterias in pulmone, sicut diuersum perficere officiũ, ac diuersis facultatibus & membris inseruire. Quippe asperas pulmoni inseruire, & animali potẽtiæ aërem trahenti, & à summo gutture & aspera arteria per vniuersum pulmonem disseminari euidentissimum est: leues verò contrario modo à cordis sinistro ventre oriri, vel ibidem implantari, & per pulmonis lobos disseminari, suscipientes aërem ab asperis, & cordi solum referentes & seruientes, receptantes etiam ipsius fuliginosum recrementum, *vt Gal. placuit* [illegible] *de vsu part.* quibus cõstat, earum læsionem potius [illegible] tum interitum, aut suffocationem innati caloris
D defectu prædicti officii, quàm difficilem respirationem posse inferre, siquidem ei non seruiunt, sed cordi. Est igitur hæc affectio leuium arteriarũ

Pulmonis arteriæ leues quibus de caussis obstruantur.

Arteriæ asperæ & leues à pulmone contrario modo se ha[bent].

pulmo

Pulmonis seu ũ arteriarum obstructio quę affectio sit.

pulmonis obstructio, quam grauissima sequũtur symptomata, nimirũ syncopis & suffocatio subita: ex cuius rei ignoratione sic affectos arbitramur apoplexia interemptos: & si de cordis angustia conquerantur, conijcimus non raro, vel oris ventriculi consensu id pati, vel generali nomine affectionis cordis respondemus affectos esse, cũ ad veram præcautionem oportuisset locũ primo affectum, & affectionis modum nouisse. Est itaq; (*vt dictum est*) obstructio leuium arteriarum: quibus coarctatis, aut quomodolibet obstructis, cũ fuliginosis cordis recrementis nõ subsit liber exitus, neq; rursus liber aëris in cor ingressus, mirum non est, si subita suffocatione periclitetur homo: idq; magis aut minus, prout pressior, aut maior,

periculosa est.

E vel minor fuerit obstructio: nam ijs obstructis, cordi tãdem grauissima succrescit affectio, quod fuliginosa recrementa expelli nõ possint, aut caliditas refrigerari ac ventilari: quo fit, vt vel in syncopin, aut mortem inopinato procidant sic affecti. Est quidem hæc perniciosa & fraudulenta affectio ob adductas rationes: fraudulẽta vero, quod nullum subsit ante signum, quo prænosci possit imminens malum: quippe nec difficili respiratione, nec grauitate, nec dolore, aut quouis alio symptomate, quod molestiam inferat, premuntur huiusmodi laborantes. Solum enim angustia ac si manibus comprimatur cor, per interualla torquentur: nõnunquam saltũ in corde persentiunt, sed omnia hæc velut leuia contemnunt, adeò vt postmodum, malo ingrauescente, & obstructione facta maiori, subita morte corripiantur, Medicis statuẽntibus malum leue futurũ, aut parui momenti. Caussas habet hæc affectio duplicis naturæ: Vnam flatum vel succũ (cuiusvis conditionis) in prædictas leues arterias prolabentem, reliquam verò tuberculum, aut phyma crudum easdẽ comprimens & coarctans: nam licet in pulmone nullum sensibile subsit vi-

cur fraudulenta sit.

quibus suboriatur caussis.

F tium, in corde verò, cuius ministerio subseruiũt, grauissima fiunt (*vt dictum est*) quippe non omnia, quæ præter naturam in pulmone congeruntur, protinus ipsum lædunt, aut eius actiones vitiant, sed quatenus asperas arterias vel coarctant, vel obstruunt: tunc enim difficiles fiunt respirationes, & alia suffocationis pericula ob respirationis defectum aut vitium: nã suffocatio, quæ leuium arteriarũ obstructione fit, citra respirationis iacturam fit, solo cordis calore suffocato, & veluti obruto fuliginum copia. Nosces autẽ imminentem & futuram accessionem (*nam id solum est, quod ad præcautionem nosse oportet*) ex accidentibus, quę retulimus: verum quia hęc fallacia sunt, & mille alias caussas monstrant, ob id solum pulsus differentijs fidendum esse arbitror. Sic enim pulsus fiunt (*corpore apparente in reliquis sano*) omni inæqualitate insigniti, & aliquando interrupti: maxime si compressis leuibus arterijs fiat, idq; cũ iamiam instat affectio. Hoc tamen vnum nõ li-

imminens & futura quib. signis noscantur.

G cet silentio prætenire, quod prędictæ inæqualitatum sortes longe firmius perseuerant & perstant, cum tuberculus aut phygma caussa est mali, quã dum succus aliquis arterias prædictas replet, vel crassius aliquis flatus: quo signo caussas inter se seiunges ac distingues facile. Sunt igitur ex obstructione pulsus inæqualis collectiua inæqualitate, quæ *decurtatos* seu *myuros* efficit: nam cum vitalis facultas sibi cor obrui fuliginibus agnoscat, dum primo impetu vincitur, decurtatos efficit, postea verò fuliginibus resolutis (*quia obstructio omnimoda non est*) paulatim reciprocus efficitur pulsus, & ad antiquũ statum increscendo, vt paulatim descenderat, regreditur, nisi *myurus* efficiatur deficiens, quod summum est mortis instantis indicium, etiamsi aliquando iterum natura in sese redeat, viresque colligat, ac inimicum pellat, donec iterum congestis nouis fuliginibus ad deficientiam reuertatur, aut tuberculo crescente ac suppurato, malum iterum crescat, nouis & maioribus differentijs præstitis. *Præterea* phymate affectis, ob caloris perfrigerationem & exstinctionem à copia fuliginum, non raro iecur perfrigeratur, ita vt in hydropem immedicabilem migret affectio. Plerumque verò cordis succrescũt palpitationes adeo grandes, quod laborantes summopere anxios reddant, & cum in deterius malum vergit, premuntur lipothymia ac syncopi lethali: quæ omnia expendisse oportet, vt antequam in hæc accidentia commigret malum, præueniatur. Atq; hæc de arteriarum pulmonis obstructione dixisse sit satis, curationem tamen inferius leges.

201 A *quales edat pulsus.*

B

Pulmonis verò inflammatio fit ab humore, non ad vasa (*hæc aut illa*) confluente ibidemq; immorante, sed ad carnea spatia: quæ cum laxa admodũ sint ob carnis mollitudinem & spongiositatem, facile humorem à vasis exsudantem suscipiant. Quod sane expressit Gal. *lib. 4. de præsag. puls. cap. 12.* dicens: *Quia laxum & molle viscus pulmo est, & vndiq; vacuum, à pituitosiori atq; crassiori sanguine inflammatur, cum subtilis biliosusq; fluat fere, neq; cum viscere vlla ratione cohærere valeat.* Dubium tamen leue plerisq; ex hac sententia succreuit, cũ mille in locis a Galeno dictum sit, à solo vel quã minimo permixto sanguine phlegmonem oriri. Ex quorum sententijs euidenter cõstat, omnino ignorasse raro solum sanguinem esse reperibilẽ, sed frequentissime tumorẽ phlegmonosum spiritũ mixtumq; succrescere. Quod his verbis Galen. expressisse constat *lib. 2. de differ. feb. cap. 12.* Necessum igitur est sanguinem in partibus esse contentum, vna cum superfluitatibus influentibus plerunq; putrescere. Quæ verba clarius expressit *lib. de sang. miss. cap. 5. & lib. 2. de inæquali intemp. cap. 5.* apertius eadem refert dicens: *Iam ipsa phlegmone laborans particula vel prope, vel longe sita est a multis sanguinis visceribus, totusq; sanguis vel biliosus est, atque hæc omnia magis minusque: quare necessum est, multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sit.* Ex quibus euidenter constare arbitror, inflammatorum affectum fieri posse, sed non sine bilioso, melancholico, aut pituitoso humore admixto. Quo etiam fit, vt si mixta aliqua affectio pulmoni contingere possit, maxime sit ex sanguine pituitoso, ob adductam à Galeno rationem *lib. 4. de caussis pulsuum*, & 2. *de locis affect.* & 6. *aphorismorum 33.* qua parte comparans pulmonis inflammationem pleuritidi, hæc verba scribit: *Non æque profecto membrana, ac pulmo sunt natura apta humores suscipere: densa siquidem est membranarum substantia, pulmo verò laxus admodum & rarus: quare huic proprium est, pituitosos suscipere humores, membrana autẽ succingenti, plus biliosos.* Quod sane dogma videtur suspectione non carere: nam licet pulmo

Pulmonis inflãmatio à quo humore fiat, & quare magis à pituitoso, quã ab alijs.

C

D

pulmo laxæ mollisq; substantiæ exsistat, & propterea aptius in ipso crassus viscidusque cohærescere succus valeat, proinde tamen in foraminosa & cauernosa substantia, non minus ac in spongia aqua immoratur, tenuis biliosusque humor potest contineri. Qua ratione videtur, nõ minus erysipelate posse inflammari, quàm in inflammatione œdematosa: cum hoc tamen, quia ob visciditatem consisteotiam pituitosos amplius locus ipse recipiat humores, quàm maxime suæ substantiæ similes, ideo verum est prædictum axioma, adhibito etiam in consideratione visceris calore, quo humores funduntur, quantumuis crassi exsistãt. Quapropter censeo à Galeno & veteribus dictũ fuisse, pulmoniam nõ à bile, sed à pituitoso sanguine fieri: tum ob loci naturam: tum verò, quia verior inflammatio potius ex sanguine pituitoso, quàm bilioso adnascitura est: nam si perfectam E phlegmonem ex optimo sanguine fieri dicebamus, & pituita magis, quàm ceteri succi ad naturã sanguinis accedit, imo crudus dicitur sanguis, ex eo merito veram pulmonis inflammationẽ, sicut & ceterarum partium fieri credendum est. Cum hoc tñ inflammationem *erysipelatodem* in pulmone non negauit Galen. quinimo *pituitosam* subticuit, & *lib. 4. de loc. affect.* eius reminiscitur dicens: *Sin intolerabile fuerit incendium, angustia grauitatisq; sensus minor, erysipelam ipsum pulmonem vexare censendum est.* Etiam apud Hippocratem scriptum reperimus *lib. de affect. sext. 8.* & *lib. de morbis, cap. 6.* & *lib. 2. de morbis, cap. 17.* sed expressius *lib. 1. de morbis, cap. 26.* quæ sane omnia in prædicto sensu subaudienda veniunt. Sic profecto Aliabas in praxi inquit. *Et hoc apostema aliquãdo fit à materia sanguinea, aut cholera, quæ ad pulmonem incurrit, nonnunquam à catharro à capite descendente, interdum à pleuritide.* Eadem refert Paulus, sed clarius Auicennas 1.3.c.10. dicens: *Et peripneumonia fit ab omni humore, sed vt plu-* F *rimum fit à phlegmate, quoniam in membro raro nõ continetur humor subtilis.* Itaq; præstant huic affectioni materiã, vel angina, vel pleuritis, *vt ex Hipp. constat. 7. aphor.* vel catharrus, vel quæuis alia corporis particula, quæ plena cum sit, vehementior ad transmissionem exsistat, maxime si ob aliquã occasionem pulmo præter naturam incaluerit, vehementiusque moueatur.

Inflammatio erysipelatodes pulmonis.

Pulmonis inflãmationi quæ materiam præstent.

His suppositis statuendum est, huius affectionis triplicem esse generationis modũ: quippe interdũ statim inuadit, nullo antecedente affectu, sed sanguinis biliosi ac tenuis collectione per totum visceris corpus, qui à dextro cordis sinu cõtinuo effluit per venam arteriosam. Et dupliciter huius venæ vitio pulmo in tumorem attollitur: Vno modo sanguinis parte aliqua vitiosa in pulmonem vniuersum dilabente, & aliquando in partem eius quamuis: & vtcunq; sit, vere pulmo inflammatur & *pulmonia* fit: illa quidem maioris momenti, & summe grauis: hæc verò nõ ita: licet in vtraq; pulmo per totum, aut ex parte in tumorem eleuetur. Alio verò modo in longe maiorem G molem attollitur aquosa serosaq; substantia plenius per eandem venã, dum in his, qui malo sunt corporis habitu, aut hydrope laborãt, aqua pulmonis motu attracta ibidem colligitur, & per vniuersum visceris corpus spargitur: quem affectũ multi *pulmonis hydropem* appellarunt, *vt cap. de difficili respirat. latius docuimus.* Interdum etiam à destillatione è cerebro confertim in pulmones elapsa ortum habet, quã pulmo, tum propter laxitatẽ, tum vero propter trium facultatum imbecillitatem, facilime excipit: quem generationis modũ A 202 plerũq; à pituitoso sanguine fieri arbitror: quippe tunc duobus modis fieri hunc affectum posse constat: Vno plenis asperæ arteriæ ramis feruido spumosoque sanguine, quo & febris, & difficilis respiratio succrescit, & præsidia, quæ caput respiciant potius, quã pulmonem, adhibere oportet. Alio verò cum à prædictis vasis aliquid exsudat in pulmonis carnẽ inflammationem efficiẽs: quod nosces, quia minus spuitur, & intensius febrit, ac minus difficulter respirat laborãs. Sæpius verò aliis morbis succedit, vt *pleuritidi, anginæ, asthmati*, dum e dictis partibus humor repente rapitur in pulmonem, siue idem humor sit, siue qui fluxurus iamiam erat, & qui præfuerat resoluturus euanuit. Quæ sane permutatio duplex est: Vna in qua priore morbo cessante nouus oboritur: Altera verò cum ad præexsistentẽ morbum morbus alter accedit. De qua permutatione sic scri- B ptum Hipp. reliquit: *Si qua mala supra mala necessario euenerint, eius rei caussam qui ignorant, Medicum arguunt.* Vtcunq; tamen sit, peripneumonia pleuritidi vel superuenit, vt succedit multo frequentius, quàm pleuritis peripneumoniæ, idq; tribus rationibus: vna, quia si facilis sit peripneumonia, humor ante expurgatur, quàm in latus diffundi queat: si verò vehemens sit, prius ægrum suffocat, quàm costæ coafficiuntur: quibus accedit tertia, nimirum quod licet pulmo in dilatatione trahat à partibus vicinis & leuibus arteriis, non ita cum expellit, reiicit in easdem, sed per asperas arterias foris expellit, non ad reliqua vasa, à quibus dilatatione traxerat, & ob id nequit ita facile pleuritidem excitare. At in pleuritide humoris ferocis materia, quæ costis contineri nequit, facile pulmoni communicatur.

Pulmonia.

Pulmonis hydrops.

Peripneumonia cur pleuritidi frequentius superueniat vel succedat.

Verùm cum à principio dictum sit, finitimum esse hunc affectum pleuritidi, & fere eisdẽ signis demonstrari, necessum profecto erat, signa referre, quibus possimus pleuritidem à peripneumonia seiungere: Nam licet vtriq; insint eadem C signa, dissident tamen quibusdam accidentibus & conditionibus peculiaribus, quibus longissimis separantur interuallis. Dolor itaq; in vtroq; affectu iuxta thoracem adest, sed in pleuritide acutior, in peripneumonia verò solum ponderis sensus, nisi pellicula ipsius thoracis simul inflammetur: tunc enim dolor etiam in toto fere thorace percipitur, quo tempore dolor eximius ad ipsum peruenire, & ad spinam & pectus compellitur, *vt Gal. 4. de loc. affect.* Nam doloris efficitur particeps non sui ratione, sed per tunicam, quantum obducitur aliqua sui parte, tunc vertebris & pectoris ossi tanquã vinculo committitur, à succingente costas membrana accepta (*parte sui superiori, non in lobis*) cui à sexta coniugatione neruus inseruitur. Quo quidem fit, vt pulmo doloris sit expers, præterquã grauis, quem tumens excitat iis membranis intersepientibus, potissimũ eis partibus, quib. pectori & dorso alligatur, vt diximus. Viget enim in vtroque acuta febris, sed in peripneumonia ardentior ob cordis viciniam: tussim D insuper cum incipit, vterq; habet, sicciorem tamen pleuritis, humectiorẽ verò peripneumonia,

Peripneumonia quibus signis internoscatur.

Pleuritis & peripneumonia quid differant.

I. Differentia.

II.

III.

præser-

IV. præsertim cum in viis magis viget humoris redũ-
dantia: sputum etiam apperet spumosum, bilio-
sum, & quandoq; cruentum, ex quibus sane peri-
pneumoniam & humorem ipsam efficientẽ ve-
V. namur. Difficulter quoq; in vtroq; affectu respi-
rat laborãs, sed longe difficilius in peripneumo-
nia, quia cum pulmo & thorax, quantum sat sit,
dilatari possint, quod dolore non impediantur,
vt in pleuritide, fit profecto, vt promte mouean-
tur, adeo vt ptæ magnitudine & frequentia, suf-
focari laborantes videantur, quia inflammatus
pulmo, & subinde humore plenus quantum par
est, aërem capere non potest, etiamsi plurimũ di-
latentur, præterquam quod calidissima pulmo-
nis & cordis affectio citatiorem expostulant re-
spirationem, tantoq; magis, quanto inflamma-
tio erisypelatis fuerit particeps, & quia bronchia
angustius coguntur, quàm in pleuritide, & in su-
pino decubitu anteriores thoracis partes confi-
E dentes pulmonem arctant, & sufficientem aëris
VI. attractionem impediunt. Sed ex pulsu euiden-
tior succrescit differentia: nam pulmonis inflam-
matio pulsum habet magnum, celerem, crebrũ,
languidum, mollem, vndosum, & aliquandu di-
crotum, quem raro accidere arbitror: cui omni-
no diuersum pleuritidem obtinere certũ est. Ha-

Peripneumonia qualem edat pulsum.

bet igitur peripneumonia magnum & celerẽ ob
febris vehementiam & cordis viciniam, crebrum
verò non semper eodẽ modo habet, sed aliquan-
do minus, prout incendium aut soporosam affe-
ctionem, quę frequenter peripneumoniæ comes
est, postulare visum fuerit: languidus efficitur ob
contractam impotentiam ab ingenti intempera-
mento: mollis verò ob partis affectæ naturã. In
qua re mihi parum immorandum est, cum multa
(*vel Galen. docente*) Medici de his differentiis in
peripneumonia loquantur. Quippe magnum
statuunt, aduersus inflammationis naturam, &
facultatis impotentiam, quæ caussæ paruum
natæ sunt efficere, sed maioris est momenti arte-
F riæ mollities ad magnum efficiendum, quã præ-
dictæ caussæ ad paruum, ob ingẽtem vsus vrgen-
tiam. Sed de mollitie longè grauius succrescit
dubiũ: nam vnanimi omnium consensu constat,
id esse ob partis affectæ naturam, quæ mollissima

Auctor mutat sententiam suam in doctrina pulsuum.

est, & nos etiam *lib. de puls.* eiusdem in iuuentute
fuimus sententiæ, sed nunc maturiori consilio rẽ
agitantes censemus partis affectæ naturam non
posse inflammatam (*cum ea ratione duriorem oporte-
bat efficere*) molliorẽ reddere pulsum, quam ipse
esset secundam naturam, licet ob id, cum pulmo
inflammatur, durior non fiat, at molliorem fieri
ea ratione est impossibile: sed arbitramur molli-
tiem fieri ex pituitoso sanguine inundante atque
humectante arterias: cum certum sit mollitiẽ esse
propriam arteriarum mollium differentiam, sed
arteriæ non redduntur molliores, quàm an ea,
quia pulmo inflammatur, sed quia ipsæ ex mate-
ria antecedente & coniuncta humectantur. Quo
fit, vt raro fiat vibratus, quia raro inflammatio
pulmonis particeps fit flauæ bilis, nã dum sic ac-
cidit, vibratus redditur, quia tẽsio est euidentior
& arteriæ sicciores siccitate & calore bilis. Fit in-
G super *intermittens* ob languidam facultatem, sed
id non protinus à principio, sed postea essentiali-
ter languente facultate: nam morbo incipiente
aggrauatione potius languet quam reuera. Fit
intercurrens ẽt postea dum vel pus conficitur, quia
vsus supra modum augetur: quæ in principiis ac-
cidere non possunt. Habet insuper peripneumo- VII.
nia prętet hęc signa pleuritidi communia alia nõ
pauca, quæ illi peculiarius pertinẽt, velut est ma- A 203
xillarum rubor, *vt Gal. placuit lib. 5. de loc. aff. cap. 3.*

Maxillarum & linguæ rubedo vade in peripneumonia.

Quia ex feruore sanguinis in pulmone vapor sibi
similis exhalat, & cum ob innatã leuitatẽ ad ma-
las sese extollat, consistit ibidem, & per cutis te-
nuitatẽ, veluti per vitrum colorẽ suum ostendit.
Sed & linguã pulmoni recta superstantem, tũ per VIII.
amplitudinem asperæ arteriæ, tum per membra-
næ continuitatẽ, idem excrementum petit, & ca-
lidiorẽ reddit: quo fit, vt in peripneumonię prin-
cipio rubescat lingua, deinde in vaporum & seri
vbertate intumescat, & vltimo exasperetur, albi-
diorque fiat, si pituitosior sit affectio. Præterea IX.
considerandum est, dolorẽ non semper in medio
thoracis apparere, quãtumuis pulmo ibidem vi-
geat. Nam cum pulmo bifidus sit, pars dextra in-
tersepientiũ membranarũ interuẽtu distincta ab
altera, dextram thoracis cauitatẽ implet, sinistra
verò læuam: quo fit, vt altera magis plena & in-
flammata, alterã linguæ partem magis exasperet,
& colore afficiat, & rursus ponderosu dolore al-
tera thoracis pars magis reliqua afficiatur, & si v-
traq; vniuersus ẽt lædatur sic ex altera clauicula B
condolente, idẽ venaberis: aut si in altero hypo-
chondriorũ, vel in vtrisq; ponderis sensus vigeat,
maiorem totius aut alterius partis pulmonis in-
flammationem conicies. Comatosior insuper X.
efficitur homo, nasus efficitur simus, venæ tem- XI.
porum eleuantur, & appetitus deucitur cum lin- XII.
guæ siccitate & rubore, qui postea, *vt inquit Auic.* XIII.
in nigredinem migrat. Vigiliæ ẽt laborantes in- XIV.
festant, licet comatosi sint: delirium quoq; adest XV.
ex vstilaginibus caput irruentibus: extremitates XVI.
frigescunt, & vngues apparent liuidi & incur- XVII.
uantur morbo in deterius vergente.

Peripneumonia præsagium.

Qui tamen sic affecti sunt, quarto vel septimo
die pereũt, nisi sanguine per nares superuenien-
te præueniantur: ac licet prædictum periculũ ef-
fugiant, non omnino tuta est salus: nam ocyssi-
me suppurãtur, vel adeo affecto pulmone super-
sunt, vt corde simul coaffecto lente moriantur. C
Quantum enim ex hoc morbo periculi laboran-
ti succrescat, nemo est, qui dubitet, & omnes ve-
rentenentur: fere enim sic affecti à principio in
agone adesse conspiciuntur, oppressis viribus &
fatiscẽte natura, vel respirationis vsu intercepto,
vel æstuante thorace & acrimonia puris cõmor-
sis partibus, quæ sensu præditæ sunt, vel denique
destillatione à capite, quæ in ventriculũ feratur,
& illius orificium mordeat. Præterea exspuunt
aliquid ob laxitatẽ partis affectæ, & calidius spi-
rant. Verum disputatione dignum sum arbitra-

Peripneumonia vtra deterior exsistat, pituitosane an biliosa.

tus, vtra peripneumonia deterior exsistat, *pituito-
sane, an biliosa*? nam hæc periculo carere videtur,
quod similis sit membro affecto, iuxta illud Hip-
pocrat. *In morbis minus periclitantur*: illa verò lon-
gioris est conditionis: sed cum biliosa videatur
esse acrioris materiæ, quæ citissimã minatur exe-
sionem membri huic affectioni obnoxii, & pitui-
tosa difficilioris coctionis & durationis diutur-
nioris, adeo vt vrgentissimũ respirationis & cor-
dis symptoma diu ferre posse videatur perdiffi- D
le, fit profecto vt iudicare vtra sit deterior, non
sit ita

sit ita facile. Cui dubitationi respondet Auic. dicens: *Summum vertin biliosa discrimen*. bilis enim cordi vicina in inflammatione congesta periculosissima est, idq; plus momenti habet, quã proportio & familiaritas bilis ad pulmonis temperamentum: nam licet temperamenti innati gratia proportionalis habeatur pulmoni, est tamen aduersa mille aliis rationibus naturæ & substantiæ ipsius. Ac licet pulmoni minus noxia extitisset ob aliquam similitudinẽ, certe bilis succẽsa cordi adiuncta aduersissima est: præterquam quod tumores lutuitosi à toto genere biliosis salubriores exsistunt. Quam doctrinam professus est Auicenna dicens: *Peripneumonia, quæ à cholera rubea fit, secundum plurimum sua acuitate interficit, cum sit vicina cordi, & appositio cum refrigerantibus non peruenit ad locum*: vtraq; tamẽ, vt ex Mesue colligitur, difficilioris est curationis, quàm pleuritis, & aptior ad interficiendum, quod solutio continui in pulmone vnionem non admittat, & quia cordis vis plerunq; in huiusmodi affectu deficit ob ingens incendium. Qua sane ratione permutatio à pleu-

Vtraq; difficilis curationis.

E ritide vel angina, aut quouis alio affectu in peripneumoniam periculosissima habetur, vt Hipp. refert 5. *aphor*. 10. dicens: *Quicunq; ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereũt, & si hos effugiant, suppurantur*. Septimo etiam aphor. 2. *A morbo laterali, inquit, inflammatio pulmonis malum: deterior tamen est in phrenitidem commeatus*, vt ex eodem Hippocrate constat 7. *aphor*. 12. sicut laudabilis in abscessum post aures, aut ad crura inflammationem abire: maxime si abscessus fistulentur, *vt Hippocrat. refert 2. progn*. 64. Cum hoc tamẽ peripneumonici omnes plus periculi, quàm doloris habent, *vt refert Celsus*: & qui eorũ breuissimus est, iudicatur, vt inquit Hippoc. 2. & 3. *de morb. & lib. de affectiomb*. die septimo aut quatuordecimo: longissimus verò in viginti diebus, & qui hunc transeunt diem, suppurati fiunt, & si ex his aliquis expurgetur, securior est, maxime si excreatio flaua non multo sanguine permixta inter initia excernatur: & eo magis certior erit

Peripneumonici oẽs plus periculi habent, quã doloris.

F salus, quo aliquid notatu dignum natura excreuerit: nam si ad salutem commigraturus est morbus, *vt Aretem fatetur*, sanguinis eruptio è naribus sequutura est, aut alui exturbatio multis exeuntibus biliosis & spumosis humoribus: quam salutem nõ minus promittit, morbo iam vetustiori facto, pus per ventrem aut vrinam excretum. Cum hoc tamen sciendum est, nullius esse momenti signa, quæ salutem polliceri possunt, nisi virium robur firmissimum admodum exstiterit: id enim profitetur expresse Galen. 3. *pror. commen*. 4. & 10. *meth. cap*. 5. namque vna salus, tum pleuriticis, tum peripneumonicis est ipsum virium robur: quód sane in hac affectione considerasse ad quantitatẽ vacuationis moliendam, & ad optimam crisin exspectandam, summopere expedit. Premuntur insuper alui profluuio, quod in declinatione & statu fere semper lethale est, sicut in principio vt plurimum salubre: nam hic materiæ antecedentis nonnihil detraxit, ille verò nec eius, nec coniunctæ quidquã, quinimo vires iam fractas prosternit. Damnat insuper Hippocrat.

Pleuriticorũ & peripneumonicorum salus, viriũ robur.

G *in Coacis præd*. 70. in pulmonia pauca & cocta spuere, quia sputum in statu debet esse multum, coctum & facile excretum: sæpe enim in pleuritide & peripneumonia iuuat magis facilitas & copia expulsionis, quàm coctio, cum qua defectu copiæ mille laborantes pereunt. Item post aures peripneumoniam terminari, aut ad crura, prædicere quoq; docuerat Hippocrates *in Coacis* 40. dicens: *Sed abscessus fiunt quidem his in partibus inferioribus, quibus circa hypochondria calor vehemẽs mouetur: iis superioribus verò, quibus hypochondrium molle & indolẽs fuerit, difficilisq; spiritus ad tempus citra caussam euidentem acquiescit*. Præterea nihil spuere, A 204 signum suppurationis existit, nisi ad aliquam partem arte aut natura pellatur. Si tamen supputetur, quatuor modis post ruptionem salutem aut mortem prædices: duo quidem sunt ad salutem, nimirum puris repurgatio per sputum, vrinas aut aluum: totidem ad mortem, suffocatio propter puris copiam, & phthisis corrupto pulmone propter copiam. Præter quæ sunt etiam alia, bona quidem, si protinus cesset febris: si cibi appetentia reddatur: si pus reiciatur album, leue, inodorum: si aluus pauca & cocta excernat, quibus contraria lethalia etiam exsistunt.

Cum verò peracutus lethalisque affectus sit pulmonis inflammatio repletioq; (quod breuis strangulatus protinus subsequatur) ob id profecto æquis resistentia viribus, *vt Aretem refert, lib*. 2. *morb. acut. cap*. 1. matureq; ferenda subsidia sunt, nam cum viribus robustis adeo nobis sit opus in B eius curatione, ex quouis errato vel negligentia verenda est virium iactura:

Pulmonis inflammatio qualiter curetur.

Primo igitur cibi formam institues, quæ præter id, quod tenuis sit substantiæ, vires citra maximũ laborem reficiat, & cum hoc aduersus materiæ inclemẽtiam & vitia ex opposito pugnet. In qua sane re, non satis inter veteres auctores conuenit: quippe Cels. inquit: *Nec salsis opus erit, neq; acribus, neq; amaris, neq; aluum adstringentibus, sed paulò leuioribus*. Areteus verò loco citato hęc verba scribit: *Alimenta verò huiusmodi esse debent, acria videlicet, tenuia, crassitudinem dissipantia, & extergendi facultatẽ habentia*: quæ duæ sententiæ contrariari omnino viderentur, nisi Aëtius vno verbo conciliasset, dicens: *cibum debere esse extenuatorium*: ex cuius sententia sentiendum arbitror, minime esse vtendũ his, quæ acria sunt & incidentia, licet certum sit, opus esse humores extennare & extergere: nam prædictum opus duobus modis citra acrium & mordacium vsum fieri posse arbitror: vno parcis- C simis alimentis exhibitis, hanc enim extenuantis victus formam non raro auctores appellant, maxime si fiant ex tenuissimis edulius: alios verò ex his, quæ tenuissimæ sunt substantię, quibus ob id vis inest attenuandi ea, quæ crassiora sunt. Primo modo attenuantur humores calore libere agente in ipsos: secundu modo per succi tenuioris admixtionem: quamobrẽ tutius arbitror esse in hac curatione Hipp. consiliũ *lib*. 3. *de morb*. vbi potiones dulces statim à principio porrigẽdas esse cõsulit, hæc scribens verba: *Sic enim id, quod consedit ac compactũ est, potissimum eluetur ac cõmouetur, quarta autem die, & quinta, & sexta nõ amplius dulces, sed pingues, nam ad sputũ sursum exscreandum conducũt*. Qua sententia euidenter constat, non esse vtendum acrioribus, neq; inscindẽtibus, sed pinguioribus, quæ præter id, quod sputum sursum educunt ac separant, vias quoq; leniunt, quo facilius excernatur. Quo fit, vt optime consultum sit Medicis

Victus ratio.

Peripneumonicis acria & incidentia vitanda.

Dulcia & pinguia proficua.

nostri

nostri temporis, mox à principio vti *iusculis pullorum aut gallinarum*, modo per elixationem, modo per expressionem extractis: sed maxime conducit *cremor ptisanæ cum sacchars ex aqua lupulorũ*: confert *butyrum vaccinum*, *vel iusculum ex eodem butyro, aqua & saccharo mediocriter coctu*: luco tamen aquę aducere potens *iuspulle*. Præstat etiam *ptisanam* conficere, non hyssopo, & aliis, quę gustui ingrata sunt, sed *cinnamomo* vel *semine fœniculi*, quæ suauiora existunt. Pari ratione prædictam ptisanam conficere potens iusculo aliquo ex prædictis, & cibaria omnia calidioribus, aut temperatioribus magis minusve admiscere, prout humorem cognoueris magis ad naturam bilis, aut pituitæ accedere: in reliquis verò, vt in pleuritide dictũ est, rem moderari oportet: similiter in vino porrigendo, quo vel inclinante affectu, vel solũ roborandarũ virium gratia, vtendum esse consulit affectus natura. Putũ insuper consulit Aëtius parcum fore: item & Gal. *lib. 7. loc. c. de orthop.* vbi his, qui in pulmone abscessum habent, conuenire paucitatem potus statuit. Verum si rem diligentius consideres, posthabita Aëtii sententia, & ea, quæ Gal. est, quia loquuntur de frigidis abscessibus, non de affectu inflammatorio, qualis peripneumonia est, in qua Hipp. *lib. 1. de morb.* copiosum porrigit potum, nec non & *lib. 2.* cum pulmo resiccescat calore, rationi consonũ videtur largam potionem plurimum profuturam: præterquam quod ablutionis gratia, vt dictum est, proficuam fore arbitrandum erit.

Peripneumonicorum potus verum debeat esse largus, an parcus.

D

E

Præmissa debita victus institutione, nulli rei tantum Medici consiliũ inniti debet, quàm sputorum eductioni, longe quidem magis, quàm in pleuritide, quod affectionis caussa in viis pulmonis grauius vrgeat. Sed vt id tutius & commodius fieri possit, plenitudini totius & partis affectæ prouidendum est primus: sanguine videlicet extracto, prout vtraq; plenitudo postulauerit. Quæ sanè res, vt magni est momenti, ita profecto perperã, aut vltra citrave modum adhibita, magnum facessit negotium: sed coniectandum primo est diligenter, an peripneumonia incipiẽdo processerit, vel ab alio grauiori affectu degenerauerit: nam tunc rationi consonum videtur, sanguinem fuisse missum, quantum sat fuit prò vniuersali plenitudine deponenda. Tunc sane sanguis nec liberaliter, nec copiose est mittẽdus, sed parce & per interualla, & ab ea parte, quæ ocyssime pulmonem exoneret: citra viriũ & sanguinis totius corporis dispendiũ: grauius enim impẽdet periculũ ex viriũ iactura, q̃ ex non vacuata aliqua materiæ parte, cui vires non detectæ sufficere videntur. Quo casu sanguine misso ex *cephalica vena* semel sat est, vel brachiis cucurbitulam primo affixam scarificare, aut dorso è regione pulmonis: maxime si ex malo corporis habitu in pulmonẽ repentinu casu mutato, affectio oriatur: quo tempore ad crura malum habitum reuertere fateris, vinculis, frictionibus, lauacris, cucurbitulis siccis, aut cum scarificatione, si malum vrgeat, & omnis crurium tumor euanuerit: Verum si ex suppressione alicuius consuetæ, vel inconsuetæ vacuationis affectiunẽ oriri compertũ sit, & ipsam reuocare studueris, vt par est, copiosius sanguinẽ mittere opus erit: maxime in fœminis, quib. ob mensium, puerperii vel hæmorrhoidũ suppressionem, recursus ad pulmonẽ succreuerit: quippe hirudinum vsus in pulmonia non solũ in suppressis hęmorrhoidibus, sed crasso sanguine redundante summopere apud plerosq; Doctores probatur: in quibus si sanguis menstruus actu fluit, à talo primo, & mox intra sex horas à brachio sanguinem mittes, nisi adeo vrgẽtius sit periculum, vt cogaris primo accessu sanguinem ex brachiis fundere: quo casu toto tempore, quo sanguis extrahitur, & parum ante illud, cucurbitulæ femoribus sunt affigendæ. Verum si ex defectu mensiũ, qui statuto tempore non fluxerĩt, affectio oriatur, à brachiis primo, id consulente vrgentiori indicatione, & postmodũ modice sedato affectu, ab inferis partib. sanguis detrahẽdus est, si nihil obstiterit ex his, quæ diximus, aut succrescere possunt, quæ vel vires prosternãt, aut venæ sectionem interdicant. Ceterum si ex corporis & capitis abundantia succrescat, protinus vena secanda erit in cubitu, dummodo vires constent: nam hac lege licet intelligere verba Pauli, qui solũ iubet sanguinem mittere, vbi incipiendo procedit, non tamen cum ab alio affectu suboriatur: nam arbitratur necessariu virium adesse imbecillitatem ob affectionis lõgitudinem. Cui profecto sententiæ adstipulantur Celsus & Aëtius, nimirum sanguinem non esse mittendum, si satis validæ vires nõ sunt: nam affectus natura & situs sua sponte summupere ipsas, & spiritus vitales discutiunt & infirmant: quo fit, vt necessum sit, eas esse validiores, vt & morbũ & auxilia ferre citra lethale dispendium possint. Quapropter etiamsi sanguinẽ liceat mittere, non tamen copiose, ne subsequatur animi defectio, quę in his profecto, qui suffocatione periclitantur, summopere verẽda est: tum, vt iterato possit mitti sanguis, tum verò, vt vires eductioni sputorum sufficiant. Cum hoc tamen, si ex vbertate sanguinis prodeat affectio, copiosior admittenda est eius detractio: si ex bile, parcius sufficiens erit: si verò ex pituita vel in senibus, verenda est, nõ tamen omnino auferenda, sed vel parcius, aut cucurbitulis exercenda: in nullo enim vitanda est omnino sanguinis detractio, ob impẽsum sanguinis, vel alterius humoris defluxum, quem ob mille caussas ad eã partem fieri potius, quàm ad aliam comperimus, ita vt maius periculum necessario sequatur ex nõ misso sanguine, quàm si extrahatur adhuc frigida exsistente caussa. Quod si p ratione copiæ fluentis, sanguis mitti nõ possit, cucurbitas inanes aut cum scarificatione id posse supplere refert Aretens dicens. *Inanes præterea cucurbitulæ egregie faciũt, si tergo, dorso, præcordiis vbiq; adhibeantur*: quod si pectus carnulentum sit, quin minus circum ossa cutim cucurbitula incumbens affligat, ibi eam affigito: nam si ead quamcunq; partem corporis humores distrahentur, & spiritus ad extima euocãtur, quibus pulmo opprimitur. Nec probo eorũ sententiam, qui viribus deficientibus ad sanguinis detractionem mox à principio moliendam, eius defectum supplent scarificatis cucurbitis pectore & dorso, cum 11 *meth. cap. 17. & 13. cap. 19.* id omnino renuat Galen. Sat enim erit eo tempore musculis brachiorũ primo affigere, quo aliquo modo euacuetur, diuertaturque fluens humor, ac postea pectori, si, vt dictum est, carnulentum fuerit. Interim tamen eandem rem agere insti-

Peripneumonicis an sanguis, & qua quantitate mitti debeat & ex qua vena.

F

G

A 205

quo tempore mitti debeat.

B

qua quantitate.

C

Cucurbitæ verum sanguinis missionem in peripneumonicis supplere debeant.

Frictiones. Clysteres.

tues frictionibus iuxta crura & brachia, ac partes dorsi ac hypochondriorum: præterea clysteribus acrioribus reuocandus est materiæ impetus, & copia succorum crudorum minuenda.

Peripneumonicis alui fluxus periculosus.

Sed cauendum est, ne nimis aluum turbemus, periculosa enim, *vt Hippocrat. refert*, est in pulmonia alui fluxio, nisi spumosum sit, quod ex-
D cernitur: quapropter Auicen. non laudat humorum purgationem in hoc affectu, exagitatur enim furiosius motus humor, & vberius confluit in affectum locum, prætetquam quod ab eo, qui in parte inflammata continetur, nihil trahit medicamentum.

Peripneumonici cũ purgandi.

Verum si humorem furere, aut corpus nimia spurcitia abundare cognitum fuerit, sanguine sufficienter misso, non erit abs re, ipsum purgare leui pharmaco, aut acrioti, sed in minori copia.

Peripneumoniæ per defluxum sanguinis cura.

Quod si affectio per defluxum crudioris sanguinis dilabentis in pulmonem fiat, curandum est capiti prouidere his auxilus, quæ caput euacuent, & reliquias alio transferant, ac è pulmone, quod fluxum est, educant facile. Ob id sanguinem quidem mittes ex cephalica, aut ex vena carpi manus: item cucurbitis vteris cum scarificatione brachiis affixis: nec erit ab re, velut in angina, venas, quæ sub lingua sunt, scindere. At si per venam arteriosam sanguis in pulmo-
E nem irruat copiosus aut vitiatus, tunc quidem satius erit, ex communi vena sanguinem copiosius fundere ex vtroq; brachio, & postea pectori prouidebis, *vt mox referam*, & huic vsui proficua longe plura reperies *tom. 2. c. de præsidiis pulmoni refrigerando & calefaciendo idoneis.*

Peripneumonicos quæ expectorent.

His tamen factis, curandum est summopere expectorare, quod pulmonem ioundat: si calidũ fuerit & æstuãs, decocto, quod recipiat *radicis liquiritiæ, & radicis maluarum, ana* ℥. j. *violarum* m. j. *prunorum* num. x. *iniubarum* num. xx. *quatuor seminum frigidorum maiorum, ana* ʒ. iij. *anysi* ʒ. j. fiat decoctio in *aqua cucurbitæ & in* lb. j. *colatura dissolue syrupi violarũ* ℥. iij.

In calida caussa.

Item calida exsistente caussa, curandum est, vt laborans semper ore teneat electuarium *tragacantha frigidum* recenter paratum, vel *loch* hac via confectum: Excipe *muccaginis seminum cydoniorum extracta cum aqua violarum, aut cucurbita, vel hordei* ℥. j. *emulsionis seminum frigidorũ*
F *maiorum* ℥. ij. *sacchari albi & penidiarum* ℥. j. fiat ad modum loch.

In materia frigida.

Frigida tamen exsistente materia ac viscida, ea sunt vsui proficua, quæ *cap. de pleuritide* dicta sunt, quibus addi possunt, vt Celso & Paulo visum est, *aqua mulsa, hyssopo vel fœniculo incocta, vel ea, in qua ferbuerit iris sicca, & in puluerem redacta*: addes insuper iuxta humoris redundantis ideam vel miscellam, *hordeum, vuam passam, adiantum, violas, iniubas, glycyrrhiza radicem, marrubium aut origanum*: affectio enim hæc valentiora non fert: præter *oxymel*, quod omnibus admiscendum venit.

Peripneumonicorũ pectori quæ extrinsecus adhibenda.

Interim tamen, dum hæc fiunt, pectori extrinsecus adhibendum est id, quod dolorẽ sedare possit, licet nõ plurimum vrgeat, sed quia calidum cum sit, digerendi quoq; & discutiendi vim habet, quorum abunde meminimus *cap. de pleuritide*:

Oleum.

interdum tñ thoracem irrigabis oleo a-
G *mygdalarum dulcium, sesamino, butyro, axungia gallinæ & anatis*, in quibus incoxeris *hyssopum, marrubium, vel origanum*: aliis item valentioribus vteris: nam pulmo extrinsecus sic expustulat, vt constat ex Gal. 2. *ad Glauconem, cap. 2.*

Vnguentũ.

Verum si calidior æstuantiorq; fuerit affectio, vteris vnguento, quod paratur ex *oleo violaceo, de semine cucurbitæ, melonis aut cucumeris cum butyro vaccino, aut oleo amygdalarũ dulcium*:

Ceratum.

quod si hæc laboranti tædio sint, ceratũ conficies ex *butyri recentis, & axungiæ auseris, ana* ℥. ij. *olei rutacei, & vtriusq; amygdala, ana* ℥. ß. *pulueris iridis, & hyssopi sicci, ana* ℈. ij. *æsypi humida* ʒ. iij. *ceræ, quod sit satis*, vt fiat ceratum, addito *aceto* gratia pe- A
netrationis:

Cataplasma.

ex quibus etiam cataplasma, (*quod forma emplastri longe magis prosunt, quàm linimenti*) parare poteris, additis pulueribus *fœnugraci & seminis lini cum radicibus & foliis maluarum & althea*: quibus tamen addes aliquid acre & calidum ac discutiens medicamentum ad euocandam materiam ad extimas partes, vt consuluerat Hippocrates *lib. 1. de morbis in curatione erysipelatis pulmonis*: item & Galen. 11. *method. cap.* 17. Quod si non profuerit, solis vteris pinguosis & anodynis.

Fomentũ.

Prodest non minus fomentum, ex decocto *althea, maluarum, fœnugraci, & similium.*

Emplastrũ.

Valet & emplastrum, quod recipit *radicum & foliorum althea & maluarum, ana* m. ß. contundantur & adde cremoris *seminis lini, althea, & fœnugraci, ana* ʒ. ij. *iridis, hyssopi tenuissime triti orum, ana* ʒ. j. *butyri pinguedinis gallinæ, ana* ℥. ß. *olei chamameli, & rutæ, ana* ℥. j. *cum posca, mulsa, terebinthina lota cum aceto*, fiat emplastrũ. Verum si materia biliosa fuerit, fomentum paretur ex aqua violacea cum modico aceti, & iounctiones fiãt postmodum cum *oleo violaceo*.

Balneum.

Balneum autem quale Hippocrates & Galenus *3. de ratione victus, comment.* 57. parare docent, sic affectis int...es: quo præsidio vtendum esse arbitror, cum affectus in suppurationem migrat, vt B
si aliter fieri non potest, citius perficiatur, licet tutius sit humorem contentum resoluere, aut per sputum mouere.

Pulmonis arteriarum leuis obstructio qualis & quibus curetur.

Curare autem leuium pulmonis arteriarum obstructionem, neq; ita facile, neq; tutum semper est: Scito enim inprimis, quod si affectio cõmunis efficiatur asperis arteriis, præter prædicta pericula, etiam difficilem respirationem succrescere necessum est: quod non minoris momenti exsistit. At tuberculi & crudi phymatis curatio pene est impossibilis: nam resoluere validis medicamentis non admittit partis præstantia: leuibus id tentare, nullius est momenti: item si suppurare studueris, præter id, quod vlcus relictum incurabile efficitur ob perpetuũ pulmonis motum, dũ rumpitur, pus in cor abiens, subitam & inopinatam accersit mortem: quæ omnia & nosse, & prędicere, & quãtum possibile fuerit præcauere curaturo summopere incumbit. Verum obstructio, C
quæ à prædictis tumoribus prodit, præsertim si crudi sint, non omnino ob prædictum timorem destituenda auxiliis est: sed à principio corpus

Purgatio.

per interualla (*sanguine bis in anno misso, cum diutina sit affectio*) purgare phlegmagogis medicamentis oportet, quo diuertatur fluxurus ad partem humor, & tandem fluxus in tuberculoq; contentus per attenuantia & resiccantia discutiendus est. Huius naturæ sunt medicamenta, quæ aromatis naturam sortiuntur thoracalibus pharmacis admixta, vt *costus, cedoaria, cinnamomum, galanga, cardamomum, macis, cubeba, & anysum, diagalangam item, ireos, diamos amar, diacalamentum & reliqua id genus, velut qua è sulphure viuo conficiuntur.* Sic

ex vsu

Aqua chymica arte extracta.

ex vſo eſt aqua arte chymica extracta, ex *theriaca*, *Mithridato*, *vngula caballina*, & prædictis pulueribus & *aqua mulſa*, vbi prius ſimul omnia ferboerint leuiter: quibus admiſcere oportet *viuum ſulphur*. Verum quia hæc non ſemper ſufficere poſ-D ſunt, ad ſudationes ex *ſparta parella*, *corticibus ligni*, *& ſaſſafraſa Indica*, deueniendum eſt. Item ſi hæc non profuerint, nõ erit ab re, ſuffumigiis ex prædictis aromatis vti. Cęterũ ſi ex pituitoſis vel quibuſvis aliis ſuccis obſtructio prædictarũ arteriarum ſuboriatur, curatio omnino inſtituenda eſt ea lege, quã adduximus *cap. de difficili reſpir.* qualia Galenus in Antipatro, conſimilem obſtructionẽ patiente adhiberi iuſſit, licet Aëtius iudicauerat in Antipatro obſtructionẽ fieri à tuberculo, aduerſus mentem & curationẽ Galen. vt eius verba monſtrant. Hoc tamen habet huius affectionis curatio peculiare, nimirum paulò vehementiora prærequirere medicamenta ob ſitus reconditam ſedẽ: verum ſi ſubita fiat humorum liquatio, ſatius duxi, diutius vti paulò leuioribus, quàm ob prædictam rationẽ in repentinam ſuffocationẽ laborantem ducere. Sic profecto huic vſui proficua eſt, *elenij aqua* ſtillaritia aliis admixta, maxime *hydromelitis*: præterea medicamenta, quæ aut E ex *ſulphure* instillãtur, vel cum eo componuntur: item ea, quæ ex *ſcylla* confici poſſunt: maxime ſi theriacæ modicum admiſcueris, aut aquæ, quam ſuperius ex theriaca & reliquis inſtillari iuſſimus. Præſtant & medicamenta ex chalybe confecta, aut *ſyrupus* ex *ſcoria* ferri: maxime ſi admiſcueris *gentianæ* aut *elenij* aliquid cum *thymo*, *ariſtolochia*, & *pulegio*. Proſunt & ſudationes, balnea ſulphurea, & tandem fontanella brachiis affixa.

Pulmonis leuis obſtructio quid habeat peculiare.

Capvt VIII.
De ſuppuratione.

Supputatio plura ſignificat, & quid propriè ſit.

Licet hoc nomen *Impyema*, pro cuiuſuis tumoris ſuppuratione vſurpari conſpiciamus, proprius tamẽ accipitur (*vt conſtat 5. ſect. aphor. 8. & 7. 45.*) pro his ſolum, quibus in pulmone & thorace tumores ſuppurantur: vt ſuppuratio tantũ dicatur transmutatio ſeu alteratio prædictarum inflammationum ad pus: cum hoc tamen, vt ex prædictorum auctorum doctrina euidenter colligitur, ſuppuratio ꝓpriè ea cenſeri debet, in qua non ſolum conuerſio fit inflammationis in pus, F ſed dum effunditur ſeu colligitur prædictum pus in ſpatio thoracis atque pulmonis intermedio, poſt abſceſſus diruptionem, *vt euidenter ex Galeno colligitur 4. de loc. affect. & ex Hippoc. 5. aphor. & 2. progneſt. 72.* Sed clarius id exprimit Aretæus, dicens: *Quibus hominibus in cauis locis è regione pectoris aut inferius ſub tranſuerſo ſepto, puris abſceſſus fiunt, ſi per os id eiicitur, purulenti vocantur, ſed quocunq; modo ex prædictis locis pus colligitur, concluſumq; intra vomicam ſit, ſuppuratio cenſeri debet, ſed proprius cum dirupto abſceſſu, pus in aliena aliqua cauitate colligitur.* In qua re expendiſſe oportet, quamuis inflammationẽ, quæ in collectionẽ commigrauit, in thorace aut pulmone, vno è tribus modis terminum ſuſceptare: primo quidem per reſolutionem, non vt cęteræ inflammationes per inſenſilem halitum, ſed per ſenſilem aliquam euacuationem, educto humore intra ſtatarum morbi tempus, reſudatione facta per tunicam tumoris, & mox per ſputum ex-G cretu: *Secundo* verò per corruptionem prædicti

Inflammationem quamuis, quæ in collectionẽ migrauit, in thorace aut pulmone, vno è tribus modis terminum ſuſceptare.

humoris, quo breui moriuntur homines humore vincente naturam: *Tertio* autem & vltimo per ſuppurationem, in qua magna ex parte moriuntur etiam laborantes ſenſim tabeſcentes, cũ hoc tamen ſuperſtites euadunt aliqui. Ex quo triplici ſtatu, primus optandus, ſecundus prorſus tanq̃ pernicioſus fugiendus, tertius verò præcauendus, ac ſi id fieri non poteſt, ſtudendum omni diligentia eſt, qua via tutius laborantes eruere ab eius ſęuitia poſſimus. A 207

Sed dubitare hac in parte primo oportet, *cum idẽ appellaſſet Gal. coctionem in humoribus intra vaſa putreſcentibus, aut aliter alteratis, dum ad benignum reducuntur, ac in tumoribus præter naturam ſuppurationem, qui factum ſit, coctionem in reliquis morbis venoſi generis ſalutare eſſe beneficium, in internis autem inflammationib. pernicioſum ac formidabile?* Cuius dubij gratia expendere oportet, coctionẽ omnem cuiuſuis partis aut humoris, ſalutare eſſe ſignum, & certã ſalutem polliceri, quatenus ad propriam naturam & conditionem attinet: cum hoc tamen, triplici de cauſſa non ſemper id conſequitur natura: *Prima* ob ſitum & conditionem loci, qui abſceſſum patitur, quantumuis ſuppuratio laudabilis exſiſtat: cuius naturæ eſt pulmo, in quo vlcus, vtcunque fiat, nunquam coaleſcit ob frequentem & magnum motum. Huic finitimum eſſe thoracẽ conſtat, cuius pleura cum dilatari & comprimi ad ipſius motum teneatur, inflammata neq; magnam reſpirationẽ admittit, neq; exulcerata facilem coalitum. *Secunda* verò cauſſa eſt, dum facultas, cui munus eſt expellere, quod ſuppuratũ coctumq; fuerit, alterius ordinis & naturæ exſiſtit. Sic interni tumores, dum ſuppurantur, graues quidem ſunt & periculoſi: nam quod excernitur ab eis, nec expelli poteſt, citra opem animalis potentiæ, quæ defeſſa ex graui morbo, nequit munus perficere, maxime cũ id opus fieri teneatur non per inſenſiles, ſed conſpicuos meatus & cõmunes canales, quibus pure aut quauis alia re oppletis, ſuffocatione periclitari animal, nemo eſt, qui ambigat, cũ defeſſa animali potentia, neque alio modo aut alia facultate excerni ſit poſſibile. *Tertia* autem & *vltima* ratio eſt, ꝙ rupto abſceſſu, difficillima ad puris exitum exſtet via, qua ad thoracis cauitatem prolabitur pus, à quo difficulter expectorari poteſt: pręterquã, quod tuſſis, difficultas reſpirãdi grauiſſima, animi deliquiũ, C angor, & vltimo ſuffocatio frequenter ſubſequuntur: ac licet vita aliquantulum protrahatur, corpus tamen miſere ad tabitudinem ducitur. Ex quibus euidenter conſtat, quod licet coctio ſuapte natura ſalubris exſiſtat, ex accidenti tamẽ coctus affectus pernicioſus efficitur.

Suppuratio inflammationũ internarum cur pernicioſa ſit.

B

Sed ſciſcitabitur fortaſſis quiſpiam, *quænam ſit ea ſputorum coctio, quam Hipp. in hac affectione laudat, ſiquidem ea, quam diximus, pernicioſa ab omnibus iudicatur?* Cuius dubij gratia dicimus, duplicem eſſe in internis inflammationibus coctionis naturã: vnam, qua perfecte ſuperatur, deuinciturq; vitioſus ille humor, & tranſit in puris naturam, cũ in membri ſubſtantiam verti nequeat ob vitioſam & repugnantem conditionem: altera verò, qua ſolum attenuatur contentus humor, adeo vt facile poſſit, non quidem inſenſibiliter reſolui: vt in externis inflammationibus plerunque contingit, ſed per tunicam inflammatæ partis reſu-

Sputorũ coctio ab Hip. in ſuppuratione laudata, quænam ſit.

Coctionis natura in internis inflammationibus duplex.

D date, aptumq; expulsioni reddi: & quanto hoc vacuationis genus præstantius est rupnooe abscessus, tanto is coctionis modus dignitate & securitate puris confectionem superat. Quippe coquens natura primo humorem liquat, quo tempore coctionis est principium, tum in venis, vt nebula vrinatum monstrat, tum in internis inflammationibus, si statim spuere incipiat laborans, licet tenue aliquantulum sit, dummodo facile excernatur. Præterea coquendo pergens incrassat, vt partis, cuius beneficio coquit, figuram & naturam facilius suscipiat: in quo statu ad resudationem vltimus & præstantior terminus est mediocritas, & id appellatur *perfectum coctum sputum*: nam si impensius crassescat, suscipiet facile partis coquentis similitudinē, & id est in pus verti: quod omnino fugiendum esse in his arbitramur. Et ob id iure optimo id sputum, quod mediocris est naturæ & consistentiæ, laudabile censet Hipp. & perfecte coctum. Nam vt contentus intra membraná humor, vt salubri coctione con-
E fectus dicatur, primá tantum & secundam suscipit naturę pręparationem, hoc est, attenuationé, vt si fieri possit, resoluatur per insensilem halitū, quod efficacius & perfectius est naturæ opus, quàm sit ipsa suppuratio: & cum id munus exsequi ob humoris crassitiem & lentorē est impossibile, postmodum leuem quandam ad mediocritatem susceptat reductionem, quæ præterquam, quod coctioné attestatur, expulsioni per tussim aptissima efficitur: & is est modus resolutionis internis inflammationib. proficuus & proprior, ac si id natura nequeat per tunicam transmittere, in pus ocyssime degenerat.

Supparati qui dicantur.

His habitis, cum tumores præter naturam interni in pus commigrant, dirupto abscessu, & in cauitate thoracis collecto pure, sic affecti suppurati dicuntur. Ita vt suppuratio sit collectio puris intra thoracis cauitatem: quam quidem puris collectionem, licet ex varijs suboriri caussis certū sit, vno tamē è duobus modis fieri comperimus: ex dirupto nimirum abscessu pulmonis aut thoracis: altero verò ex defluente pituita à capite, aut alia parte in pulmonē, aut thoracem ipsum: quę quidem postmodum caloris pręter naturam actione in pus commigrat. In qua quidem disputatione nō satis compertum est, quid tenendum

Suppuratio quid & quibus modis fiat.

F sit, cum inter Neotericos sint, qui omnino negēt, ex pituita alicubi pus fieri posse, cum id tantum ex corrupta carne, vel ex sanguine fieri assuescat. Vnde constat, necessum esse, pituitam vel in sanguinem prius verti, vel in abscessu colligi. Alij verò referunt, pituitam in prædictis partibus faciliter in pus mutari absq; alia ipsius alteratione: cū hoc tamen asserunt, nunquam tale pus posse perfectum euadere, sed vt Gal. docuit *6. aphor. 8.* quid puri proportione respondens. Vtraq; tamen auctorum classis Gal. sibi auctorem aduocat *5. simp. & 1. de different. feb. & 7 aphoris. 30.* præsertim cum constet, prædictum pus citra maiores dolores ac febres contra Hipp. decretum plerumq; fieri. In qua quidem re si quis legat Hippoc. diligentius, reperiet prædictum pus veri puris naturam referre, licet ob pituitam sibi admixtam, quæ perpetuo fluit, aliquando iudicium euertat. Inquit enim Hipp *lib. 3. de morb. text. 16.* *Fit & suppuratus, si*
G *pituita e capite in pulmonem destillet, & primum quidē,* *vt plurimum latenter defluit, tussimq; tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito, & tenuis aliquando adest calor, sed non adurens.* Et paulò inferius inquit: *Pus crassum ab accessoria & intus putrescente pituita*: quo constat, non obstare argumenta de febre, quæ non apparet: nam sat est, hos nunquam febre carere: licet admodum conspicua non sit, neque semp putrida, quia pituita nō est in abscessu collecta. In quo sensu censeo Aëtium dixisse, *absq; febre nonnullos suppuratos vidisse*, hoc est, putrida & A 208
euidenti, non tamen sine habituali vel lenta: & ob id prius dixerat, indesinenter hos omnes febre hectica laborare. Quo etiam sensu Galenus *4. de caus. puls.* dixit, *suppuratos* semper habere *hecticos pulsus*. Verum hæc est differentia inter suppuratos ex pleuritide vel peripneumonia, & eos, qui ex defluxu suppurantur, quod illos calor apprehendit interdiu, noctu vero maior vehementiorque fit: quod reliquis non contingit, nisi febricula leui contabescere: quippe augetur in instrumentis respirationis calor ob cohibitam ventilationem, & spiritus sub thorace violenter oppressos: occasio profecto successionis deterioris caloris, & putredinis ac febris, quo huiusmodi pus nō minus fœtore & reliquis accidentibus insignitur, ac alterum: quibus constat, pus esse, & verum, sed, *vt dictum est*, pituita denuo aduenienre adulteratum. Has omnes differentias, nec nō & cuiusq; signa complexus est Hippocrat. pulcra quadam & lōgissima oratione *lib. 1. de morbis*, qua etiam explicat modum, quo quæuis harum caussarum phthisin efficere habeat, quod maximi est B
momenti ad curationem. *Quicunq;* (inquit) *suppurati fiunt pulmone, aut superiore vel inferiore ventre, aut tubercula habent, aut vlcera intrinsecus, aut sanguinem vomunt, aut spuunt, aut dolorem aliquem habent, vel in pectore, vel in dorso: hæc omnia habent, ex his quidem, quæ in corpore sunt à bile & pituita, ab externis verò ab aëre insito calori admixto, sed & à laboribus ac vulneribus.* Et *quicunq; quidem pulmone suppurati fiunt, ab his fiunt. si peripneumonia correptus in iudicatorijs diebus non purgetur, sed reliquatur in pulmone sputum ac pituita, suppuratus fit, & siquidem statim curatus fuerit, vt plurimum effugit. si vero neglecta fuerint illa in pulmone, corrumpuntur illa, & inhærentibus ac putrescentibus vlceratur pulmo, & suppuratus fit, & non amplius intro ad seipsum nutrimentum memorabile trahit, neq; quicquam expurgatur ab eo sursum, sed suffocatur, & semper amplius difficulter spirat, & respirando stertit, & respirat illinc sursum ex pectore, tandem verò obturatur ab sputo, & moritur. Fit autem & suppuratus, si pituita ex capite ad pulmonem destillet, & primum quidem, vt plurimum latenter defluit, tussimque tenuem exhi-* C
bet, & sputum paulò amarius solito, & aliquando tenuis adest calor: temporis autem progressu exasperatur pulmo, & intus exulceratur à pituita inhærente ac putrescente, & grauitatem exhibet pectori, & dolorem acutū ante & retro, caloresque acutiores in corpore incidunt, & pulmo à calore trahit pituitam ad se ex toto corpore, & maxime ex capite, caput vero excalfactum ex corpore, & hanc putrescentem subcrassam spuit: quanto vero magis tempus progreditur: tanto magis pus sincerum spuit & febres acutiores fiunt, & tussis frequentior ac fortis, & inedia vexat, & tandem aluus inferne turbatur à pituita, pituita verò de capite descendit. Hic, cum ad hoc peruenerit, perit, quemadmodum dictum est in superioribus, purulento ac putrido pulmone facto.

Suppurati ex pleuritide vel peripneumonia quid differant.

Pus an ex pituita fieri possit.

Cum

Cum venula videlicet aliqua in ipso fuerit rupta: rumpitur autem à laboribus: & vbi rupta fuerit, sanguinem fundit, si crassior fuerit, amplius, sin tenuior, minus: & sanguinem quidem ipsum partim confestim spuit, partim verò, nisi vena adstringatur, in pulmonem funditur, &
D *in ipso putrescit, & vbi putrefactus fuerit, pus facit: progressu verò temporis, aliquando pus sincerum, aliquando pus subcruentum, aliquando sanguinem, & si magis repleta fuerit vena, ipsam sanguinis copiam acerbatim à seipsa vomit, spuiturq; pus crassum ab accessoria & intus putrescente pituita. Hic si anticipetur incipiente morbo prius, quàm vena sanguinē fundat, ac fortiter laxetur, & prius, quàm attenuetur, & in lecto decumbat, & caput corrumpi incipiat, & reliquū corpus colliquari, superstes ab hoc morbo euadit: si verò neglectus fuerit, & hæc occuparint, vt eam perpetiatur, aut omnia aut plurima: perit aūt hic aut ex eisdem, quæ superius dixi, aut à vomitu sanguinis multo multoties per vomitū reiecto. Si verò vena omnino quidem rupta non fuerit, verum acutus tractus in ipsa fiat: fit autem maxime velut varix: qui autem statim factus fuerit, dolorem quendam tenuem inducit, ac tussim aridam, si verò diu durauerit & neglectus fuerit, primum quidem sanguinem modicum ac subnigrū dimittit ac reiicit, deinde verò copiosiorē & sincerissimum, deinde pus, patiturq; quæcunq; in superioribus dicta sunt. Conducit*
E *autem talibus, si ab initio curandos suscipias, vt & venæ de manibus sanguinem emittant, & diæta, à qua quàm siccissimus & exanguissimus fiat. Eodem porro modo etiam venæ in latere afficiuntur, quæ intus in superficie sita sunt. Cum igitur affecta fuerint, varicosaq; effecta, & intus eleuata & neglecta fuerint, hæc perpetiuntur, erumpunt & spuunt à se sanguinem, & aliquando etiam vomunt, suppurati fiunt, & vt plurimum pereunt: si verò curentur incipiente morbo, rursus in loco venæ concidunt ad latus, humilesque fiunt: pulmo quidem ab his suppuratus redditur, & ab ipso etiam talia perpetiuntur, & sic moriuntur. Ceterum superiori ventri suppurati multipliciter fiunt: nam cum pituita de capite copiosa & acerbatim in superiorem ventrem fluxerit, putrescit, & in pus vertitur in viginti diebus, & intus fluctuat & concutitur ad latera allabens: hic si vratur, aut secetur prius, quam diuturnū fiat pus, sanus euadet. Fiunt autem & superiore ventre suppurati ex pleuritide, cum fortis fuerit, & in iudicatorijs diebus, neque putruit, neque sputo reiecta est, sed la-*
F *tus exulceratum fuerit à pituita affixa & bile, & cum vlcus factū fuerit reddit ex sepus, & ex vicinis locupra calidate in seipsum pituitā adducit, & hæc vbi computruit, pus spuitur. Aliquando verò etiam ex venis sanguinem vlcus ingerit, & putrefactus pus fit. Fiunt præterea suppurati, si pituita de capite delapsa ad latus agglutinata fuerit & putruerit: tunc enim latus, vt plurimum inflammatur, & patitur eadem, quæ ex pleuritide: & cum præ labore, aut exercitiis, aut alio quopiam modo vena antea aut retro fuerit rupta, & sic rupta, vt nō statim spuatur sanguis, sed in carne acutus tractus siue varix fiat, & caro tracta ac conuulsa humiditatem modicam traxerit, & sublimida facta fuerit, & statim quidem sic affectus non præcipit præ robore ac bona habitudine, aut si etiam senserit, nihil molesti esse putat. Hic vbi deprehenderit, cum iam præ sobrietas aut potu aut Venere aut aliqua alia re correptus fuerit attenuatus, caro sauciata subresiccatur, & subcalescit & humiditatem in seipsam à venis, tum vicinis, tum carnibus trahit: vbi autem attraxe-*
G *rit, intumescit & inflammatur, & dolorem exhibet tenuem, & tussim raram & siccam primum, deinde adhuc magis trahit in seipsam, & dolorem inducet vehementiorem & tussim frequentiorem, & primum quidem subpurulentum spuit, aliquando verò liuidū & subcruentum, & quanto magis tempus progreditur, amplius in seipsam trahit ac putrefacit, & de ipsa carne quantum ab initio liuidum erat, hoc pus fit, & dolorem exhibet acutum, & febrem & tussim multam ac frequentem, & spuit pus sincerum.* Ex hac quidem Hippocratis A 209
sententia diligenter animaduersa, facile colligi possunt quinque morborum ac symptomatum genera ex pectoris partibus, caussa tabis laborantibus sumta: *suppurationem* nimirum, *vlcus, sanguinis sputum, tubercula* aut *varices & dolores*: ex quibus omnibus triplicem suppurationis explicuit modum. *Primum* in pulmone: *Secundum* cum vlcere aliarum partium pectoris, non tamen pulmonis: *Tertium* verò, qui neq; in pulmone, neque cum vlcere aliquo fit. Postea verò eadē parte, vt verioris tabis speciem, caussas & rationē inueniat, statuit, vlcus in pulmone fieri, & suppurationē primæ speciei ex tribus memoratis, quatuor modis: *Primo* ex peripneumonia rupta non purgata: *Secundo* ex pituita à capite descendente ac in pulmone putrescente: *Tertio* ex vena rupta in pulmone, siue magna siue parua: item *Vltimo* ex genita varice in pulmone ac postmodū rupta.
Addit insuper *Quintum* modum, licet citra pul- B
monis vlcus sit, dicens: *At verò suppuratio in superiorem ventrem, id est, in pectore non in pulmone, quæ nō per se lethalis est, fit quinque modis: ex defluxu pituita à capite dum putruerit, ex laterali morbo dum non repurgatur, ex vena in pectore aperta, ex morbo laterali pituitoso, & ex varice in pectore*: quibus exacte pensatis, diligens lector reperiet, nihil deesse ad veram caussarum cognitionem: nam licet auctores annumerent inter caussas, aëris, aut regionis, vel externarum caussarum accessum, potius occasiones, quàm caussas libet appellare.

Pectoris morborum quinque genera.

Suppurationis triplex modus.

Vlcus in pulmone fit tribus modis.

Est itaq; quouis ex prædictis modis suppuratio vere dicta morbus ex numero eorū affectuū, qui toto genere præter naturam alicubi continētur, aut in mauis in excessu, *vt ex Galeno constat lib. de different. morb.* reliquæ verò suppurationes, quę nōdum abscessum euperunt, morbum in magnitudine constituunt. Affecta verò pars ea censenda est, quæ prius abscessum passa, & ex consensu puris thorax etiam: sic enim si suppuratio in altero latere solum fit, in altera quoq; parte thora- C
cis, dextra videlicet aut sinistra potius, quam in vtraque collectum erit: non enim facile migrat à dextris ad sinistra, & econtra. Vtra verò pars sit, præterquam, quod præcedens dolor monstrauerit, cognoscetur, quod calidior exsistat ea, quæ affecta præfuit, præterquam quod dolor & grauitas maxime cubanti supra incolumem partem prompte ostendunt.

Suppuratio qualis morbus sit.

Quæ pars affecta.

Præstant huic malo caussam, *vt Aretæus refert*, plaga, casus, cruditas, frigus, & id genus alia: Porro in quibusdā in pectore diuturna tussis incumbens, & lateris inflammatio, & vomica pulmonis, & fluxio longinqua, &, *vt idem auctor refert*, serosa à toto corpore fluxio, nec non & acuti morbi in aliquo istorum decubitus purulentæ originem præbent. At humor alias inhæret, alias acris & mordax, & ad mortem vsq; putrefaciens: quem sane locum ad verbum transscribere placuit, quod omnem caussæ modum ac differentiā complectatur. Cui ēt addere cruentam sputio- D
nem, iuxta Pauli & Aëtii doctrinam opus est: nec

Suppurationis caussæ quæ.

non & anginam Aretei quoq; decreto. Addit etiã Auicennas 13.3.cap.15. *Et caussa exterius secat, sicut casus & percussio, aut multiplicatur cũ æstati boreali sicca succedit autumnus pluuiosus, à quibus defluxio erodẽs aut copiosa in pus versa succrescit: item cibi aut potus fastigiosi idem malum assuescunt fabrefacere.* His habitis colligere oportet (*vt ex Hippocr. constat 1. de morbu*) triplicem esse suppurationem in loco & caussa longissime dissidentem: primam, quæ fit in pulmone: secundam, quæ cum vlcere aliarum partium pectoris, sed non in pulmone: tertiam verò, quæ non in pulmone, neq; cum vlcere aliquo fit. Præterea ex eodem Hippocratis loco colligitur, suppurationẽ primæ speciei ex tribus dictis fieri posse, vno è quatuor modis: *primo* quidem ex peripneumonia in pulmone rupta & non purgata: *secundo* ex pituita (*vt dictum est*) à capite descendente ac putrescente in pulmone: *tertio* ex vena rupta in pulmone, siue magna siue parua sit: *vltimo* verò ex varice vel tuberculo aliquo dirupto

Suppuratio triplex caussa & loco dissidens.

E in ipso pulmone. Item suppurationem, quæ fit in thorace, statuit idẽ auctor quinque posse fieri modis: *vno* quidem ex pituita defluente à capite & prolabente in ipsam thoracis inanitatem, dum ibidem putrescit: *secundo* ex laterali morbo, dum non repurgatur: *tertio* ex vena in thorace aperta: *quarto* ex morbo laterali pituitoso: *vltimo* verò ex varice in eodem thorace vel resudante sanguine vel aperta. Præter quas sextam addit Hippocrates *in Coacu præd. 28. dicens: Quicunq; verò seruantur ex lethargicu vt plurimum suppurati fiunt.* Contingit enim, licet non admodum frequenter, lethargum materiæ decubitu ac diffusione in thoracem, nõnunquam phrenitide, raro autẽ materiæ coctione, sed per suppurationem, vt dictum est, rarius, & ob id nullus, quod ego legerim, huius mutationis meminit, nisi velis eam Hipp. quoq; intelligere, dum 3. *de morb.* scribit, *qui desperatione euadunt, suppuratos fieri.* Quibus profecto colligere licebit, non semper à puris sputo conuincendum

Suppuratio thoracis quinq; modis fieri potest.

6. Suppuratio lethargica.

Phthisis non semper à pus tis sputo.

F esse phthisin superuenturam, *vt latius inferius sumus probaturi.* Inter quas omnes suppurationis species alia nõ minoris momenti annumeranda est, quæ ex pure nimirum inflammato succrescit: ac licet sic affecti *vere suppurati* non appellentur, quia in thorace pus non colligitur: cum hoc tamen non minus malum solet ipsis succrescere, tũ quod rupto excessu ex solutio virium subsequatur à puris illuuie, quæ tetro vapore cor obruit, & ægrum sæpe de medio tollit: tum quod partes corrumpantur, maxime ex quibus & per quas pus effluit. Nã cum substãtia hepatis ab abscessu scissa, vel alio modo corrupta maneat, vitiari omnẽ visceris actionem necesse est. vnde & *hepaticas dysenterias* suboriri, & *hydropes* succrescere oportebit, præterquã quod corpus haud secus, quàm in quauis alia suppuratione non alitur, sed vete contabescit, & moritur, ex tetris substantia saniosa, nigra & putrida. Ad hanc quoq; suppurationis sortem reducere oportet vteri suppurationem, *vt Hippoc. etiam in Coacu refert:* & aliam etiam, quæ

7. Suppuratio ex pure inflammato.

8. Suppuratio vteri.

G minoris non est momenti, nimirum cum veniriculi aut alicuius intestinorũ abscessus foras rumpitur, sic enim facile homines suppurati fiunt, licet sputis suppuratione, quia non fit in thorace, & rarioest, quia cum liatum partium abscessus extra rumpuntur, hoc est, ad tunicam externam, non est locus, per quẽ pus expurgetur, & sic ipso collecto in loco, vbi continentur venter aut intestina, cum expurgatione & loco, per quem fiat, careat, suppuratus iure optimo dicetur homo: in quo sensu censeo Hipp. 1. *prorr. 37. dixisse: Quæcũque verò intro rumpuntur, optima sunt:* ratio quidem A 110 iudicio nostro est, quia rupta ad interna fundunt pus ad inanitates intestinorum & ventriculi, per quas & à quibus per propria emunctoria facile ipsum expurgari posse constat: quod si extra rumpantur, est impossibile.

Tanti est periculi facta puris in thorace, vel quauis parte, quæ exitum non habeat, collectio, tantæque difficultatis, vt omni diligentia studẽdum sit, id omnino præcauere: nam factum collectumque pus hæc & grauiora mala procul dubio accersit. Quamobrẽ signis distinguere oportet fientem suppurationem, si forte impediri possit, & factam ocyssime cognoscere, & diligenter expectorare. Item sunt alia, quæ iam effusum cõmonstrant pus, & etiam alia, quæ ipsum inueterascere & ad tabem accedere declarant. Colligitur enim pus, cum morbificus humor intra quatuordecim dies repurgatus non est. Vomica autẽ B rumpitur ab his diebus, si suppures, frequentissime quidem circa vigesimum diem: interdum circa trigesimum, aut circa quadragesimum: nonnunquam etiam circa sexagesimum, pro natura partis affectæ & redundantis humoris qualitate. Cognoscitur itaq; pus, dum fit, ex signis decreti illius Hipp. *Dum pus conficitur*, &c. nam eo tempore febres, & quod magis est, præmissis euacuationibus maiores fiunt & maiores labores. Ratio profecto dependet ex maiori naturæ pugna, quã morbifica caussa infert, & ex maiori molestia ob maximam plenitudinem, quæ, licet vacuationes præcesserint, eo tempore viget, à qua etiam maximum oritur incendiũ. Sed huius euentus caussa est, quia in morbis duplex reperitur plenitudo: Vna quidem in principiis, ex immodica materiæ copia: altera verò in morborum statibus, non quidem ex materiæ copia sicut prima, sed ex materiæ extensione & rarefactione, quæ ex effervescentia eo tempore maiori à calore præter naturam vigente proficiscitur: calore enim tunc effervescente, magis materia rarefit, & ex rarefactione partes, quæ ipsam cõtinent, extenduntur, C & ex distensione sequuntur maiores dolores, & pari ratione maiores febres, quod eo tempore minus ventiletur calor ob nouam plenitudinẽ: quo fit, vt necessum sit, dũ pus cõficitur, labores, febres, ac dolores magis adesse, quàm ipso pure confecto. Quibus adiunges rigorem, quin solitus, & citra ordinem hominem apprehendit, ex materię in pus migrantis acrimonia, quæ partibus sensu præditis communis efficitur, ob vapores illuc conscendentes. Adest etiam tussiendi cupiditas, qua nihil notatu dignum excernitur, quia materiam seruat natura vt in febribus, ad vnam expulsionem: sic enim in his morbis ad vnam suppurationem & diruptionem.

Suppuratio quib. signis innotescat.

Suppurationis fientis signa. 1. Febris.

Est & aliud efficacissimum signum, *dolor* nimirum *pulsatiuus*, qui proprium est symptoma inflammationis, quæ in suppuratione commigratura est: nam cum pleuritidi ex propria natura nõ accidat pulsatorius dolor, nisi ratione magnitudinis inflammationis, cui proprium frequenter est sup-

2. Dolor pulsatiuus.

D est suppurari, ob id magna inflammatio pulsatorie dolet: nam ob magnitudinem pars inflammata attingit partes arterias circumsitas. Addit etiã his signis Hipp. aliud, nimirum *pro dolore partis inflammatæ succrescere pondus*: quod quidem licet ab omnibus, tanquam notum sit receptum, nonnihil difficultatis obtinere videtur. Nam ante, quã pus fiat, pondus fieri est impossibile: quo fit, vt pondus pro dolore non sit signum fientis, sed factæ suppurationis. Cui dubio dicimus, dum pus conficitur, dolores & febres simul sentiri, pure verò iam facto mutatur dolor in ponderis sensum. Itaque ex his omnibus intensioribus factis, pus fieri euidenter colligitur: maxime si accesserit tussis valida & sicca, aut cum leui humiditate, qua leuari videntur laborantes, sed non leuantur, *vt ex Paulo colligitur cap. 22. lib. 3.*

3. Pondus.

Instante insuper tempore diruptionis, vehementius cum horrore quodam iterum sic affecti febricitant, ac in sermonis proprietate conturbãtur, offenduntur que spiritu, adeo vt difficilius, quàm antea spirent. Pulsus verò his, quibus pus E conficitur, apparet *inæqualis, inordinatus*, in omnibus hecticus, aut si in sensu præualuerit manifeste ferrans: tandẽ pulsus fiunt, quales in inflammationum statu fieri dictum est *lib. nostro de puls. & arte harm.* facto tñ pure paulò æqualior in omnibus efficitur pulsus, minusq; fatiscit natura, & quodammodo videtur iam à pugna desistere, *iuxta illud Hipp.* quam ipso pure confecto.

4. Respiratio difficilis & pulsus inordinatus.

Pus autem iam effusum & in thoracẽ elapsum monstrant dolor remissior, *vt diximus*, febris reddita minor, sed facta habitualis: remanet etiã intus in thoracis fundo grauitatis quidam sensus, & fluctuat thorax, dum laborans hinc inde recũbit, ab vno videlicet in aliud latus, & sonitus quidam persentitur, & parum eo tempore excernitur, aliquando fæculentum, *vt ex Gal. constat 4. de locis affect. cap. 7. & 8.* Sequuntur etiam anxietas & cibi fastidium, ex putredinoso halitu à pure illuc transmisso: quo tempore prodeunt magis sudores & febres, quæ naturam hecticæ referunt. Effluxo iam intra thoracem pure, pulsus fiũt latiores, F tardiores, rariores & languidiores, ob facultatem ex certamine defessam, & ob caloris efferuescentiam, atq; corporis extenuationem. Quo quidem tempore copiosior erumpit inutilis sudor, oculi caui fiunt, febris noctu exacerbatur, genæ rubẽt, vngues curuantur, digiti incalescũt, & aluus turbatur, & in pedibus tumores apparẽt, ac cibi fastidium inualescit, & pustulæ circa corpus erumpunt. Quæ omnia complexus est Hipp. mirum in modum *lib. de Coacis præd.* 49. quamuis *in prognost.* sparsim scripserat, dicens: *Qui suppurati fiunt, maxime ex pleuritide & peripneumonia, (quod et subaudire oportet ex angina, cuius suppuratio ceteris omnibus periculosior existit) eos calores comitantur interdiu tenues, noctu vehementes, & nihil memoratu dignum spuunt, sudatque circa collum & clauiculas, & his oculi cauantur, maxillæ verò rubent, pedum autem calent digiti extremi & exasperantur: curuantur vngues & refrigescunt, & circa pedes tumores excitantur. & circa corpus* G *pustulæ: abhorrent à cibis: quæ igitur longius durant suppurata, ea signa habent.*

Suppuratio- nis factæ signa.

Suppuratio ex angina omnibus periculosior.

Quibus profectò visis, plura potius dicenda & præsagienda, quàm exsequenda sese offerunt. Quippe si cum abscessus diruptus est, febris eadẽ die dimiserit, e nasurum iudicabis laborantem, *vt ex Hipp. constat 2. prognost.* 53. maxime si cibum citius appetierit, & siti fuerit exsors, ac venter exigua & circumsistentia deiecerit, & pus album, leue, concolorq; & pituita vacans, & absq; labore & valida tussi expurgetur. Ægrum verò moriturũ arbitraberis, cum hæc omnia, vel magna ex parte contraria acciderint. Quæ si partim prospere successerint, partim verò secus, moriturum aliquẽ & alium euasurum, licet longo tempore, prædices. Est tamen hoc discrimen ex suppurationis occasione, quod ex angina semper grauissima existat. Præterea ex pulmoniæ pure, *vt Hipp. docet 2. prognost.* 69. facilius liberantur, qui natu sunt minores & iuuentutem agunt, quod viribus ad expurgationem puris sint robustioribus, quàm senes. At in suppuratione alterius tumoris, minores natu moriuntur magis ob vehementes dolores, labores & febres, quibus in suppuratione fatigãtur, adeo vt ante puris excretionem morte præueniantur. De suppuratione verò pleuritidis *5. aphor. 15.* inquit Hipp. *quod si in quatraginta diebus purgantur à die, à qua fit ruptio, liberantur: si verò nõ, ad tabem transeunt*: in omnibus tamen, vel horrores B post puris eruptionẽ manere, vel accidentia non prorsus cessare, grauissimum est & periculo plenum, ingentem, & intolerabilẽ puris corruptionem, quæ nullis auxiliis emendari possit, arguit. Vtcunq; tamen fit, si ruptio abscessus per partem fiat superiorem, vomica pure, scatente, tabidi & morti proximiores euadunt laborantes: at ex rupto abscessu per internam partem, pure prorsus per ventrẽ, vrinam aut sputum expurgato, multi superstites euadunt. Quo autẽ modo per ventrem aut vrinam ex thorace pus expurgari possit, iam satis expositum est lib. nostro *de recto præsidiorum vsu*: & ne quis miretur, qua via tussiendo reiiciatur pus, quod in thoracem deciderat, expendat Gal. doctrinam *lib. 5. de loc. affect. & 5. meth. c. 8.* qua docet, exspirationis tempore, thorace vniuerso per validam tussim vehementer compressõ, pus inter ipsum & pulmonem contentum, compressione media ad pulmonem adigi, cedente ipsius pulmonis substantia adscendenti puri: & cum ora & corpora vasorum, quæ cartilaginea sunt, comprimi non possint, fit facile, vt quod thoracis compressione illuc conscendit, pulmonis extrema vasa facilius suscipient, licet Erasistratus contrarium videatur fateri, *vt ex Galen. constat lib. 3. de locis affect.* C

A 211

Suppuratio anginæ, pulmonisq; pleuritidis & alterius humoris quid differant.

His habitis, curandi rationem diuidere est in animo, iuxta tẽpus in quo pus conficitur, & confectũ iam est, & tandem in quo abscessus dirumpitur. Nam decima quarta die transacta in pleuritide, si aliter colligere non valueris, tumorem non posse resolui, sed in pus adire scito: quo tempore studendum est, quàm citissime ad suppurationem festinare, antequam quud ibidem continetur, corruptionem subeat.

Suppuratio pulmoniæ qualiter curari possit.

Dum enim pus conficitur, ea præsidia sunt adhibenda, quæ licet pus maturent, semper tamen adnixta habeant, q̃ resoluendi vires sortiantur: cuius census plura diximus *cap. de pleuritide*: nam quo citius pus cõficitur, eo pars affecta minus læditur, & promptius abscessu dirupto ad pristinã reducitur sanitatẽ: exeditur enim plurimum particula, dum pus lente fit, & tarde rumpitur. Huius

 autem

D autem conditionis sunt, id qood recipit radicu maluarum ℨ.ij. ficuum nu. x. passularum enucleatarum ℨ.ß. florum chamameli & meliloti, ana p j. coquantur & colentur per cribrũ subtiliter, & adde farina seminis lini, fœnugræci & tritici, an. ℨ.ij. olei amygdalarũ dulcium, butyri recentis & terebinthinæ, ana ℨ.j.ß. misceantur & fiat cataplasma. Prodest emplastrum diachilon magnũ malaxatũ oleo anethino vel amygdalarum dulcium. Benefacit quoq; per interualla parti fomenta adhibere ex aqua temperata, vel aliquo ex his, q̃ ex decoctis herbarum remollientium confici possunt: sed potissimũ præstant vsum fotus ex hydrelæo: maxime si superposueris cataplasma ex farina triticea, & eodem hydrelæo: item adeps suillus cum radice althea, farina triticea & oleo amygdalarũ dulciũ, & saccharo cerato. Prosunt ẽt eclegmata ore sumta, quale est, q̃ recipit muccaginis ficuum pinguium ℨ.j. butyri recentis ℨ.ij. sacchari candi ℨ.j.ß. amyli ʒ.ij. misce & lambendo sumatur. Iuuat & decoctum q̃ recipit liquiritia rasæ & radicis maluarum, ana ℨ.j. scabiosæ m.

Pus quę maturent, ac simul resoluant.

E j. coquantur, & facta colatura extrahe emulsionem quatuor seminum frigidorum maiorum & hordei, & cum saccharo fiat serapium.

Facto iam pure, necessum est abscessum protinus dirumpere, antequam aut pus amplius exedat corrumpatq; particulam, ac maiorem febrẽ succẽdat: quod facies corpore validius commoto, & maiori tussi irritata: præter quã quod attenuatur pars, quæ dirumpi debet ex frequenti hydromelitis potu, & cremoris ptysanæ cum melle. Idẽ præstat decoctum hyssopi & epithymi cum melle: verum quia hæc raro prodesse solent, satius est extrinsecus adhibere, quæ diruptionem maturent, quale est emplastrum ex stercore caprino cum aliquo ex prædictis decoctis & melle. Ceterũ quia abscessum rumpi ad interna, graue est, ob suffocationis & phthisis periculum, ob id apertionẽ ad externa pleriq; commendãt: quod ob id raro vsu venit peritus in arte, quia paucis datum est pus confectum collectumq; intra vomicã nosse: quod si aliquis id diligenter scrutatus fuerit, mihi non est dubium, tutius & certius esse præsidium, quam diruptionem spontaneam ad thoracem exspectare, cum certiori periculo suffocationis & phthisis. In qua quidem re expendendum est, sectionem non debere fieri in parte, qua vere suppuratis fit, hoc est, quibus pus in thoracem iam confluxit: quippe efficitur inter quartam & quintã costas, sed iuxta partem abscessu affectam, quo loco vomica continetur & adhæret, ne nobis accidat aperto foramine longius ab abscessu, pus nullum exire, & nõ curato antiquo malo, aliud denuo efficere. Itaq; diligenter considerabis doloris & ponderis locum, & partẽ, quæ maiori calore in thorace pollet, & iuxta eam inter duas costas ferro incindes lente & paulatim, quousq; pus exire comperias, & mox subsistes à scissione, ne internam tunicam simul perfores: prius tamen de viribus facto diligenti examine, ne grandi remedio & vrili vires non sufficiant, & ob id succumbat laborans: hæc tamẽ necessario candenti ferro debet fieri, vt paulo inferius leges. Huius præsidii primus meminit

Abscessum quę rũpant.

F

Vomica qualiter ferro candenti aut sectione aperiri, & abstergi debeat.

G Galen. post Hipp. 6. aphor. 26. nam vtroq; ruptionis modo videtur Hipp. vsum fuisse lib. de internis affectionibus dicentem: Si in latere tuberculum nascatur, & suppuratio fiat, quod in quadraginta diebus aut paulo prius accidit, atq; ex eo dignoscitur, quod cum suppuratus sit, non tamen pus reuomit, neq; spuit, huic cum sic habuerit, vbicunque tumor de se significationem præbuerit, secato aut vrito, & postea pus paulatim emittito: qua autem lege debeat fieri, & quibus præsidiis vlcus & abscessus ablui possunt, non est præsentis instituti. Cum hoc tamẽ nec pus totum effluere permittere par est, & ægrum cogere supra idem A 212
latus cubare, & tandem siringa lauacrum per factum vlcus in abscessum infundere ex aqua hordei cum saccharo, si pars calore æstuauerit, vel ex hydromelite aut sero lactis cum saccharo vel melle: tandem omni studio abstergere, euacuare & mundam reddere vomicam oportebit.

Dirupto quidem abscessu, & ad internam thoracis cauitatem pure collapso, res maius facessit negotium: nam promtissime ipsum expectorare oportet: quod raro per secessum proiicies, & longe rarius per vrinam: sed frequentius & tutius per sputum aut perfectionem, vel vstionem in thorace factam. Itaque duplex erit indicatio agendorum, pure iam in thorace profuso: Vna quæ ex diruptione vlcus factum curet, quæ potius ad caput de phthisi pertinere videtur: altera quidem, quæ pus ex thorace trahat, vt abunde diximus capitibus de tussi & pleuritide: ceterum huic B
vsui pauca quædam scribere studui. Exsequemur enim hoc ministeriũ, his quę recipiunt attenuantia & extergentia, vt si laboranti summo mane porrexeris mel despumatum, aut puluerem iridis cum mulsa, vel ptisanã cum melle optimo permixtã. Item hyssopi, iridis, liquiritiæ & hordei decoctum, ex quo mulsa vsui p̃ficua parari poterit: valet & liquiritia succus cũ melle & aqua hordei: præstant prædictarum herbarũ pulueres cum melle: Item syrupus de prassio, de hyssopo, de glycyrrhiza, de marrubio & adiantho. Mirabilis insuper efficaciæ est aqua mulsa, in qua lota sit terebinthina abietana, vel aqua mulsa ex decoctione ficuum pinguium: iuuat etiam non parum terebinthina abietis cum puluere liquiritiæ aut saccharo cando, pondere duarũ drachmarum. Prodest etiam aliud medicamentũ, quod recipit syrupi de hyssopo ℨ iij. syrupi violarum & oxymelitis scyllitici ℨ.ß. item aliud quod recipit loch caulium ℨ ij. succi liquiritiæ ℨ. ß. pulueris diairis & diapenidion, ana ʒ. j. conserua capillorum Veneris ℨ. iij. cum oxymelite scyllitico & syrupo violarum fiat loch. Quod si quæ excernuntur per tussim sordida fœdiq; fuerint odoris, tunc fœnugræci & ficuum pinguium decoctum admiscere oportet, sicut mulsam ex hyssopo aut origano. C

Vlcus ex diruptione factum qualiter curetur, & per quæ medicamenta.

Verum si in ventrem pus irruere cognoueris, emollientibus, & his, quę aluum ducant, vtendũ est, quib. ad eam regionem pus cum reliquis excrementis deferatur. Quapropter clysterib. aluus solicitanda erit & cibariis, quæ ipsam lubricam reddant: cui sane vsui censeo, quibusdã nostræ ætatis Medicis visum fuisse, singulis dieb. aliqood porrigere medicamentum, q̃ vim habeat aluum soluere. Sic plerisque datur medulla cassiæ fistula masticata, quæ sane thoracẽ lenire, & quod mouet, in ventrem deferre nata est: sic multis placuit pilulã ex optima terebinthina cũ modico agarico offerre: maxime in his, quib. suppuratio ex pituitosa defluxione oritur: quibus etiã ex vsu est, candẽ terebinthinam rhabarbaro admiscere: nam præter id quod non minus expurgat & abstergit, mirum in modum fluxionem roborando sistit.

Pus in ventrem irruens qualiter educendum.

Ceterum licet aliquando natura necessitate D
coacta,

D coacta, per vrinam huiusmodi pus pellere soleat,
Pus qualiter & quib. modis natura & an per vrinã pellant.
admiratione quidẽ dignum est: nam id non nisi intermedio maximo discrimine fieri potest: transit enim pus per præcipuas cordis cauitates: quod nisi natura fecisset, carere periculo esset impossibile. Cuius rei primus notitiã præstitit Gal. *lib. 4. de loc.* & nos *lib. de præsid. art. med. vsu*, rationẽ euentus adduximus. Quem sane euentum licet fieri posse fateantur Medici cum Gal. nihilominus nõ citra magnum discrimen, propter cordis præstantiã & fœdissimum puris contactum. Cum hoc rñ tunc naturæ motum sequi Medicus tenetur, non quidem quatenus pertinet ad motum puris per cor, sed vt renes, per quos id pus defert naturà ad vesicam, ope Medici auidiores fiant ad trahendum, quod illis *purulentum* obtulerit natura. Nam primus motus puris per cordis sinus, salubris efficitur, quod actio sit naturæ, non artis, & à membro secundũ naturam existente, nõ morbido, & quia noxium expellit natura, nõ quia suscipit: quo fit, vt quæ naturaliter fiunt, licet grauiora nobis videantur, leuiora sint & nobis amica magis, quàm
E quæ læuia sunt, si nobis præter naturã succrescãt. At secũdus puris motus per arterias ad renes, excitandus iuuandusque est his, quæ vrinam moueant, siue cibis admixta, siue per se adhibita: non tamen his, quæ vere vretica censuit Galen. & ob id thoraci & pulmoni aduersa arbitratur, sed iis, quę vel extergendo vrinæ meatus repurgant, auidioresq; tractioni reddunt, aut iis, quæ multam serosamque humiditatem suppeditant: quæ sane & pus attemperant, & vias abstergunt, & ad vrinam, quod superest in vasis, euocant. Primi gradus est *terebinthina*, secundi verò multa ex his, quæ diximus, velut *lac quatuor seminum frigidorum*, & alia, quæ abunde scripsimus libr. de præsidiorum vsu.

Suppurati quando secandi aut thorax aperiendus.
Quod si nec omnia hæc prodesse videantur, ad maiora deuenire consulit vrgennæ rano, antequam ex pure & vlcere corpus habituali febre corripiatur, aut vlcus fiat cachoëticum. Huius
F generis est sectio seu apertio thoracis: in qua quidem re consulendus mihi venit Hippoc. *lib. 6. aphoris. 26.* qui in hunc modum scribit. *Quicunque suppurati aut aquam intercutem patientes, vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnes moriuntur.* In quo sane opere tria considerare, vt rectè cedat, mihi visum est: *primum*, qui sint ex suppuratis, *quos secare aut vrere oportet?* secundum *an indistinctè eiusdem sit vsus & momenti vstio ac sectio?* tertio & vltimo, *quo loco sectionem moliri oporteat?*
Suppurati qui secandi aut vrendi.
Circa primum expendendum est, non quosuis suppuratos secandos vrendosque esse, sed eos solum, quibus tantum puris in thoracem confluxit, vt periculum sit, ne vel suffocentur, vel statuto à natura tempore purgari non possint: nã in quibus puris parua colligitur copia facilius &
G promptius natura quamuis vacuationem aggreditur, secus quidem efficit, dum copiosius est,
Vstio ac sectio an sint eiusdẽ vsus.
maxime si nullibi expurgationem moliatur, aut si ea, quam tentat, nũ satis sit. Quod insinuauerat Galen. *6. aphor. 26.* dicens: *Vstione igitur indigent, qui plurimum habent pus, adeo vt non sperent per sputum posse expurgari*: hos verò ipsus & difficul-
Suppurati in thorace non omnes vstione curandi.
tas anhelitus vehementer infestat ex loci angustia, quæ nos cogit, vt eos vramus. Nec minoris est considerationis sic affectis (siquidem Hippoc. consulit *loco citato*, suppuratos aut aquam intercutem patientes secare aut vrere) quoduis auxilium ex his indistinctè præstare. In qua re sciendum est, suppuratos in thorace vstione nõ omnes esse curandos (qui verò, postea leges) sed satius quibusdam est scissio, quæ penetrent: tum ob A 213
puris naturam, ne igne desiccetur: tum maxime ob ipsius thoracis compositionem, ex tot ossibus, cartilaginibus, neruis & membranis constantem, quæ adeo sunt igni aduersa, dum sana exsistunt, quantũ illis, cum corrupta sunt, ignis vtilior est ferro. Nec impedit, quo minus hæc vera sint, Hippo. dictum indistinctè prolatum: nec Gal. qui in commento refert, *vstione indigere magis, qui in thorace plurimum habent pus, sectione verò, qui aqua inter cutem patiuntur.* Nec minus probat eiusdem Hipp. dictũ *lib. 3. de morbis* vbi scribit, de suppuratis loquens; *secato aut vrito*: nam præter rationem videtur adductum, siquidem ipsemet *lib. 2. de morb.* firmiter, quid agendum sit, statuit, dicẽs: *Suppuratos non esse vrendos, sed solum secandos*, & libr. de internis affectionibus *aqua inter cutem laboranti non secat, sed vrit.* Verum si fluxum sanguinis vereamur, securius est in vtroq; vrere, quàm secare. Præterquam quod verba illa, *secato aut vrito*, B
non vt iacent sunt intelligenda: ego quidem arbitror per vstionem non esse intelligendam eam, quæ vrendo penetret vsq; ad pus, sed solum, quæ efficit extenus vlcuscula manantia, per quæ sensim pus exspiret: & hac lege hydropicorum vstiones censeo esse intelligendas potius quã eas, quæ penetrare possint: sic enim ventrem hydropicorum circa vmbilicum variis vstionibus leuiter perforamus, non sine magno eorum commodo, quod sensim & paulatim aqua exspiret. Cum tamen aqua effundi debet copiosius, quod raro vsu venit, sectio exsequenda venit.
Hydrops curatur vstione vẽnis circa vmbilicum.
Verum qui voluerit adhuc clarius hoc difficilimum opus perpendere, vt exsequi libere possit, expendat, quod vt triplex est puris collectionis in genere occasio, ita & triplex erit eductionis modus.
Pus quot & quibus modis educatur.
Quippe primus est, dũ ex defluxa pituita in thoracem pus efficitur: quo tempore neque scalpello, neque candenti ferro scindere vlla lege licet: sat enim tunc est, *si fluxio compressa est, aut distracta per fontanellam, & cum hoc, quod fluxum est, nequit natura sufficienter tussiendo expectorare* locum exterius vna aut plurib. partib. inurere, ea vstione, quæ nõ permeet ad interna, sed solum cutem vrat & nonnihil carnis, vt tradunt etiam Celsus C
lib. 3. c. 22. & Aëtius. Quæ sane curandi ratio, vt tutissima, ita & vtilissima haberi debet. Secundus autem est, cum colligitur in aliquo abscessu copiosa materia, vel pituitosa sanguini admixta, vel sanguis ipse, quæ in pus versa exitum expostulãt, dummodo nullum præsit in thorace vlcus: quo tempore tutissima est scissio solo scalpello extrinsecus inter costas facta, qua pus educatur citra vllam vstionem, quę eo tempore formidanda erit. *Tertius* verò & vltimus est, dum pus ex pulmonis vlcere colligitur in thorace, quo casu ipsum eduxisse minime sufficit, manẽte adhuc in pulmone caussa, q́ illud sit denuo coaceruatura. Quo sane casu non sat est pus eduxisse, vel vssisse exterius, sed etiam oportebit ad vlceratos vsque pulmo-

D pulmones candenti ferro inurere, prius vniuerso pure educto. Quibus, si exacte perpendisti, reperies, hanc *vstionem* vere ab Hippoc. fuisse *vstionem* appellatam, no illam primam solum extrinsecus vrentem: nam dum 3. *de morbis* Hippo. dixit, *secato aut vrito*, solum intellexit de sectione circa vstionem, aut de vstione circa sectionem vel penetrationem: *& 6. pop.* vbi scripsit, *tabescentem statim vrere*, intelligendum est de penetranti vstione: nam talis proficua est vitiosis & antiquis pulmonis vlceribus. Atq; hæc ad vnguem expendere tenetur, qui studuerit aliquod ex his auxiliis tentare: nam graue est & periculo plenum in grauioribus auxiliis errorem committere. Tertium verò & vltimum, quod scitu necessarium proposuimus, est, scire, qua parte eos liceat secare: quod fieri debet secundum longitudinem costarum inter quartam & quintam, aut, vt alii referunt, inter quintam & sextam, vbi iam pus prolapsum est. Sic enim Aëtius *lib. 6. cap. 44.* ex Leonide refert: *ferro mucronato candenti per medium spatium, vbi abscessus est, abducto vsq; ad pus, vstionem moliri oportet*: sed id de abscessu non rupto intelligitur. Nonnulli etiam hos curare ausi sunt, transuersa linea inter

Vstio duplex.

Suppurati qua parte secandi.

E quintam & sextam costam ducta, & cute paululũ obliquè diuisa, deinde sic scalpello membrana, quæ costas succingit, perforata, pus excreuerunt: cum hoc tamen non omnino probat prędictum opus. Quod sane vt certius aggrediantur audaciores Medici, probatione prius facta id tentant: nam decumbat ne pus iuxta illam partẽ filo actu humido & supra locum affectum apposito, id venantur, quem si exsiccauerit partis calor, arbitrantur ibi colligi & immorari copiosum pus. Præterea si oportuerit thoracẽ perforare, sciendum est, non esse simul & confertim vniuersum pus extrahẽdum: moriuntur enim vel spiritu copiosiori dissipato, vel ex frigidioris aëris subingressu, quo forsan halitus in cor & arterias fugatur. Vulnus tamen fiat exterius patentius, intro verò quàm minimum. Vlcere verò facto curandum est, thoracẽ siringa abluere, & pus extergere aqua hordei & syrupo rosaceo, vel hydromelite si pituitosior affectio: item sero lactis, vel decoctu caryophyllatæ herbæ, aut agrimoniæ, quod

F magni solet esse momenti.

Caput IX.

De Tabe.

Tabes quid.

PHTHISIS seu phthoes, nam vtroq; modo refert Gal. 7. *aphor.* Græcos Athenienses appellasse id, quod Latini *tabem* nuncuparunt, affectio quidem grauis in vitio nutritionis consistẽs, quæ generali quodam significato complectitur omnem corporis consumtionem, *vt ex Gal. doctrina euidenter constat*, qui tabidos eos omnes appellat, quos (*vtcunq; sit*) extrema macie consumtos vidimus: interdum verò eos, qui peculiari corporis & naturæ promptitudine apti sunt ex leui occasione in tabem prolabi. Quanquã tabes communi significato accipiatur (*maxime à Celso*) pro atrophia, cachexia & phthisi. Frequentius tamẽ & proprius eos appellat tabidos Galen. quibus pulmo est exulceratus. Ex quo febris lẽta in cor-

Tabidi propriè qui.

G de acceditur, tum totius corporis extenuatione & consumtione, non modo humorum atq; carnium, sed etiam partium solidarum, vt æger paulatim intabescens, tandem ossibus & pelle solum videatur constare: quod sane vlcus propter malignitatem ab Hippoc. interpretibus θηρίωμα dictum est, vel quia feræ cuiusdam more grassatur in corpus, vel quia ægros aduncis vnguibus feris similes reddit. Verum, vt quis exacte intelligat, quid per tabem propriè subaudire oporteat, sciẽdum est, consumtionem seu marcorem aut marasmum (*vt latius exposuimus libr. febrium, & secundo pulsuum*) esse corruptionem seu cõsumtionem

Tabes propriè quid.

A 214

viuentis à siccitate: cuius sane consumptionis loco citato, tres adduximus species: *vnam* ex sola siccitate prodeuntem, partium frigiditate & calore, secundum naturam manentibus: *secundam*, quæ duplex est, vel ex siccitate calori adiuncta, *vt in vltima hectica febris parte conspicimus*: vel ex eadem siccitate, cui frigiditas quoque associatur, qualis senibus succrescit secundum naturam, frigiditate mixtionis dominante: *tertiam* cũ alicui ex prædictis adiungitur defluxus aliquis aut tumor prę-ter naturam, qui *syncoposis* appellatur *marasmus*. Quibus marasmi speciebus corpori succrescit id vitium, quod Medici appellant *atrophiam*, hoc est, nutritionis defectum. Cui quoq; affectioni non pauci, neque contemnendi auctores reducunt *cachexiam*, hoc est, defectum veræ & optimæ nutritionis, licet corpus aut eius partes in maiorem molem augeantur. Præter quas omnes accedit maioris momenti alia, quæ consumtio etiam est cum febre ex vlcere pulmonis (vel, *vt quibusdam placuit*, cuiusvis alterius visceris, aut magni alicuius articuli proueniens) quam profecto veram & præcipuam phthisis rationem constituere, nemo est, qui ambigat. Ceterum inter

Tabis tres species.

Atrophia quid.

Cachexia quid.

Phthisis quid.

B has atrophiæ & cõsumtionis differentias hoc interest discrimen, quod atrophia sic propriè dicta, à quacunq; sit caussa, in omnimoda nutritoriæ facultatis ablatione sita est: Cachexia vero, actio vitiosa eiusdẽ facultatis existit: at tabes consumtio est ab extraneo calore facta, consumente proprium cuiusq; corporis humidum: qui calor non solũ vitium infert in nutritoriam facultatẽ, quo minus possit corpus reficere, vt in aliis speciebus verum & proprium ac peculiare membrorũ humidum depascitur. Tabis itaque tres distinguit Hipp. differentias, Vnam à defluxione è cerebro copiosa, & non expulsâ, mollem pulmonis carnem putrescente, aut acri & exedenti, vel salsa ac biliosa: *Alteram* verò ex successione pleuritidis, anginæ, aut peripneumoniæ: Tertiam freqoentissimè ex apertione, vel ruptione vasis alicuius, ex qua superest in pulmone vlcus, tanto curatu grauius & difficilius, quanto vas ex grandioribus fuerit. Quibus tabis speciebus Areteus quartam addit, vt censeo desumtam ex Hipp. *lib. de morb.* quæ ex siccitate pulmonis proficiscitur cum leui tussi, in qua nihil excernitur, vniuersum corpus ei contabefaciens: ad quas quinq; facile est reducere alias phthisis species, quarum meminit Hippoc. *lib. de internis affect.* dicens. *Tabes alia ex labore, alia ex defluxione pituita à capite, alia verò ex dorso: quæ nouiter vxoratis frequenter contingit*: quas quidem potius modos ex diuersa occasione & caussa, quã veras differentias dixeris. Est itaq; tabes ea affectio quæ ex vlcere pulmonis suboritur, cum corporis consumtione ac lenta febricula: quam sane nuncupant *tabem exquisitam* auctores omnes, licet

Atrophia cachexia & phthisis quid differant.

Tabis tres species seu differentiæ.

I.

II.

III.

C

IV.

V.

Tabes quid.

Tabes exquisita & vera quæ.

licet modo desint, qui eam, quæ ab vlcere thoracis, asperæ arteriæ, renum, vel magni alicuius articuli prodit, *veram* quoq; appellent: re tamen vera, qui hoc morbo laborãt, vere tabidi nõ sunt, quia cũ princeps aliquod viscus nõ læditur, nequeũt D omnes partes simul vere tabescere, & totũ simul animal lædi, *vt Gal. placuit lib. de marasm.* licet temporis tractu ex eo affectu simul cor in tabẽ deferatur, ac ex consequenti corpus vniuersum.

Tabes quare nõ reducatur ad eã siccitatem, quæ cum calore adiuncto simul adiungitur.

Sed prodit ex præfata doctrina non leue dubium, nimirum, *quanam ratione phthisis nõ reducitur ad eam siccitatem, quæ cum calore adiuncto simul adiungitur: siquidẽ in idem videntur coincidere, sola vlceris ratione, quod in phthisi succrescit, dissidentes?* Cui dubitationi, quę non leuis est momenti, dicimus longissimis dissidere interuallis: nam hectica febris habitualis cum sit, independens necessario exsistit: at phthisis, licet habitus etiam sit febrilis, ex calore & siccitate adiunctus atq; factus, cum hoc tamen dependens est: quod habitibus nulla ratione conuenire videbatur. Quippe vt in fieri & conseruari ab vlcere dependet, ita profecto citra vlceris curationem, curari minime potest. Neq; mirandum est, habitum esse & dependentiá sortiri: nam hæc est differentia inter febrem hecticã & phthisim, quatenus ad eius febrem attinet, quod habitus hecticæ cum independens sit, vnus & idem & eiusdem gradus exsistit à principio ad finem, licet possit magis eradicari, & ob id vnica E erit curandi ratio, quæ calorem compescat & humidum reficiat: at in phthisi habitualis etiã calor est & independens, quoad illum gradum, in quo est habitus aut habituatus ille calor: cæterũ cum hoc dependentiã trahit ab vlcere, nõ quoad illũ gradũ, in quo est habituatus, sed quoad intẽsiorẽ, quẽ nititur calor vlceris introducere, & habitualem facere, vt re vera efficit. Nam calor phthisicorum non est eiusdẽ gradus in fine ac in principio, vt vere est in reliquis febribus hecticis. Quo fit, vt curari phthisis non possit sola caloris attemperatione & humidi refectione, quia adest perpetuo caussa fouens & nitens non solum tueri præexsistentem habitum & calorem, sed vlteriorem & intensiorem inferre: & hac ratione nisi remoueatur hoc prohibens, refici ac attemperari nequibit phthisicorum corpus. Quapropter optime factum esse arbitror distinctas constituisse siccitates hecticorum corporum ab his, quæ F reperiuntur in phthisicis.

Phthisis & hectica febris quid differant.

Tabes quibus suboriatur caussis.

Caussas omnis tabitudinis mihi hac in parte referre in animo est, licet propria tabes solum pulmonis vlcus pro caussa peculiariter sortiatur. Ante tñ quàm caussas recenseã, in animo est triplicem ad tabem apparatum recensere: quod nõ minoris momenti est ad curationem, quã caussæ cognitio: quippe vna est vitiosa corporis constitutio: altera est ætas, & reliqua aëris constitutio, primo Austrina, deinde Aquilonia.

Tabificam constitutionẽ quæ constituant.

1. Corporis constitutio.

Constituunt itaq; tabificam constitutionem tria: caput nimirũ, pulmo & thorax, & in singulis triplex dispositio. In pulmone quidem mollities natiua: cauitates multæ excipiendis fluxionibus idoneæ, excernẽdis ineptæ, & ab ortu quasi hereditarium vitium. In thorace verò angustia in latũ & profundum: collum oblongum & gracile: exstantes scapulæ retrorsum in modum alarum & excarnes. In capite autem imbecillitas quæcunq; ex caussa, propter quàm facile impletur: intem- G peries, quæ calidior trahit ex eo instar cucurbitę; & meatus patẽtiores, quo facilius expellit quidquid receperit: frigidior multa excrementa congerens: vitiosa deniq; conformatio collo gracili respondens. De paratiore ætate sic sentiendum, tabem nimirum fieri maxime in ætatibus à decimo octauo anno ad trigesimum quintum, vt ex Hip. constat *5. aphor. 9. & 3. 29* præterquam quod alibi statutum est, iuuenibus fieri sanguinis eru- A 215 ptiones & tabes, forsan ob sanguinis vbertatem, ob vitæ intemperantiam, & intempestiua exercitia, quib. vel venarum fiunt ruptiones, vel sanguinis feruores ac defluxus acres & mordaces: aut ex nimio calore contabescentia. His suppositis, licet communiter tabitudinis omnis caussa habeatur ex pręcedente hęmoptoisi ob apertum vas, ruptum vel erosum, aut ex suppuratione, vtcunq; facta sit, aut ex acri defluxu, incumbit profecto alias nõ paucas recensere, quæ vel his principium præstant, vel per se idem possunt efficere, vlcere in spiritalibus vel aliis in partibus facto, haud secus vt ex Gal. colligi potest *4. de locis affect. cap. vltim.* nimirum propter humiditatem calori coniunctã, quæ ad putrefactionem visceris mollissimi satis esse potest: aut propter immodicum calorem ex corde, qui pituitam exacuit & adurit, vt per moram erodat pulmonem meatibus effluxui excrementorum aptis fere destitutum. Nonnulli tamen *tabem* quoque *asthmaticam* fa- B ciunt, in qua infarctis asperæ arteriæ ramis glutinosissima pituita ob respirationis noxã consumtio totius corporis sequitur. Tabescunt insuper homines ex defluxione cuiusvis humoris à capite: inquit enim Hippoc. *lib. de locis in homine. Si pulmo humidus fuerit ex copiosa defluxione, fit suppuratio, si autem siccus, tabes.* Addit etiam eadem parte tabis aliam differentiam dorsalem appellatã, quæ fit, cum fluxio in dorsum incubuerit: cuius signa sunt *lumborum dolor*, & quod caput parte anteriori vacuum esse videtur. Item lib. *de internis affectionibus*, renum exulcerationem tanquam caussam alteram tabis annumerat, atq; etiam coxendicis, *vt lib. de Coacupra.* inquit enim: *Quibus ex intermittentibus febribus sæpius fiunt recidiua, hi in coxẽdicum leuem tabem deriuantur.* Cuius etiam meminit *lib. de glandulis* dicens: *Pituita si per spinalem medullam defluxerit in coxendicem, tabescat que, ex coxendice morbus fit longus, sed insanabilis, ex quo deflorescit totus vigor hominis, & moritur tandem.* Succrescit non minus ex defluxione ad pulmonem alia tabis species, vt *eodem loco* scribit Hippocrat. dicens: *Si verò pituita defluxerit ad pulmones ex capite,* C *fit pus & erodit pulmones, & fit tabes.* Cuius etiam fluxionis meminerat *lib. 2. de morbis*, quod sane phthisis genus Serapio appellat phthisin similẽ, in qua non est vlcus in pulmone, sed fiunt purulenti, quod pituita crassa corrumpatur in pulmone, & septem annorum spatio finitur. Est etiã alia caussa quam recensuerat Hipp. *lib. prædict.* dicens: *Quæ autem specialiter sanationem prohibent, sunt similiter, vt virgo. si ex suppressione mensium in tabem deueniat:* item ex curatis hæmorrhoidibus, si ex toto supprimantur, tabe mori dixerat idem Hipp. *6. aphor. 12. A diuturnis sanatis hæmorrhoidibus, si vna non seruatur, periculum est aquam intercutem vel tabem aduenire.* Cui simile damnum creditur inferre hæmi-

2. Ætas.

Tabes asthmatica quę.

Tabes dorsalis.

Tabes similis quæ.

hæmitritei quoddam genus, ex continua pituitosa & quartana intermittente conflatum, est etiam tabificum genus febris, & occidit per hy-

D dropem. Fiunt etiam nonnulli ex metu tabidi, dum sensim & non subito caussa ingruit, quæ sine mœrore confectos tabificat: sic & ex fascinatione & maleficio multi tabescunt. Præterea temporum tempestas sicca post acutos morbos diu durans, tabitudines generat, *vt ex Hippoc. constat 3. aphor. 16.* Pari lege & copiosus cibus tabem efficit, vt Hippocr. docuerat *lib. de veter. medic.* dicens: *Copiosior cibus quàm conueniat, ægro exhibitus morbum auget & corpus tabificat*: & libr. de locis in homine inquit: *Quod si corpus superat cibos ingestos, floret, sed si vincatur atque succumbat, corpus gracile efficitur.* Varios etiam alios modos delabendi in tabem suppuratione mille modis facta, prægressa annumerat longissima oratione Hippoc. *lib. 1. de morbis*, qua parte incipit: *Quicunque supputati fiunt pulmone, aut superiore vel inferiore ventre, &c.*

Vlcus in pulmone quot modis fiat.

Tandem vltima parte sententiæ inquit, *vlcus in pulmone fieri vno e quatuor modis: primo ex peripneumonia rupta non purgata: secundo ex pituita à capite descendente, & in pulmone putrescente: tertio ex vena rupta in pulmone: quarto ex genita varice in pulmone & postea rupta*, & quintum addit eadem parte nimirum ex *his omnibus, ceterum in thorace damnum inferentibus,*

E *nec non & ex pleuritide aut alio tuberculo ibidem rupto.* Quorum omnium prouidentiam ad exactam curationem ediscere oportet.

Tabes quibus signis innotescat.

Signa vero, quibus huiusmodi affectus monstratur, in triplici sunt differentia: Quędam enim affectus ipsius principium monstrant: Quædam eius magnitudinē & sæuitiam: & vltimo Quædā caussas & differentias ipsius tabis. Quę verò affectum monstrāt, diuisa quoq; sunt in ea, quæ affectū docent, & in ea, quæ particulam affectā: nam cum non vnica sit sed multiplex, *vt superius dictum est*, eius quoq; habere notitiam conuenit.

Tabis incipientis signa.

Ante tamen, quàm peculiaria signa aggrediar, necessum iudicaui esse, docere potius signis principium affectiunis huius monstrare, quàm dum iam in vetustatē & habitum deducta est: quippe capillorum defluuiū, vnguiū curuitas & reliqua huius naturæ, solū præsagio ꝑspicua existunt, nō curationi. Nam cum hæc affectio raro curationē

F admittat, firmato malo, sed mox incipiente, ob id eis, quæ id monstrant, solum opus habemus. Sic etenim diurna tussis cum leui sanguinis ramēto, corporis extenuatio, lenta febricula, & ab ingesto cibo corruboratio nulla, signū est instantis aut incepiæ phthisis, maxime si id accidat corporibus alatę naturę, & quæ promptitudinem habe[nt] huic habitui suscipiendo aptam.

Præterea si constiterit præfatis signis, phthisis [p]r[æ]esse principiū, sciscitandum est vlterius, an ea fe[b]ricula, atq; siccitas, quæ tabem primo manife[st]atur, ex vlcere pulmonis vel alterius partis prodeat, an ex febrili calore, vel diuturno aliquo fluxu? Cuius rei gratia præcedentes caussas primo considerabis, nimirum si sanguinem exscreauerit laborans, nec cito sanitati fuerit restitutus: tunc enim coniectabile est, vlcus posse in pulmone vel insculpta parte relinqui, cuius spurcitia & purulentia corpus contabescat, idq; maxime

G si ab eo tempore, nulla quædam febris adhæserit. Item si præcesserit praua pleuritis, quæ in suppurationem migrauit: si præcessit ictus, casus vel aliqua ex prædictis caussis, hæ etenim citra sanguinem, saniem primum osteodunt.

Tabis signa affectum & affectā partem monstrantia.

Præterea his consideratis, primum signorum genus, quod affectum & affectam partem monstrare habet, triplicia complectitur signa, nimirū quæ excernuntur, doloris proprietatem & locū, & vltimo corporis habitū. Quæ verò excernuntur, varie possunt id monstrare, ex tussi nimirū &

A 216 modo, quem in excernendo seruat natura: nam cum vlcus in aspera pulmonis existit, leuissima admodum tussi excernuntur, quæ in eadem pięsunt, & mox à tussi quantumuis leuis sit, fit excretio: quæ verò in pulmone existunt, præter id, quod sine dolore exscreantur, maiori tussi opus habent: quæ verò in thorace, longe maiorem requirunt naturæ diligentiam & laborem, quo fit, vt ipsa non excernantur, nisi post longam & vehementissimam tussim, & dolor insuper in parte vlcerata persentitur.

Secundo id ēt monstrat quantitas eius, quod excernitur: nā quæ ab aspera pulmonis arteria prodeūt cum abraditur, parua quidem sunt, quia à paruissimis vasis discindantur, & cum leui dolore. Quæ verò ex pulmone, longe sunt copiosiora, ob magnitudinem vasorum, quia copiosiori indigebat alimento ob motus perpetuitatem. *Thorax* quidem mediocriter excernit, nam vasorum pulmonis extrema nequeunt à thorace sugere maiorem

B copiam, ubi idque sputa sunt mediocria, inter ea, quæ ꝓdeunt à pulmone & ab aspera arteria. *Qualitas* verò eius, quod excernitur, & locum affectū, & vlceris conditionē procul dubio ostendit. Sic quę putulenta & sordida sunt, vlcus esse cacoethe monstrant: item dum in aqua profunditur & deorsum vergit, solidam partis vulneratæ substātiam putredine exesam monstrat: nec placet eorum sententia, qui pus esse probāt affuso in aquā sputo, nec rursus Aretęo placuit: nā pituita crassa etiam in aqua proięcta descendit. Verum id profecto distingues, quia pus primo per aquam spargitur: postea verò deorsum vergens iterum colligitur: at pituita licet descendat, etiam ob innatum lentorem & visciditatem proiecta in aquā non spargitur, neq; disgregatur, sed conglubata descendit, quod & certius huius probationis signum. Item si sanguis tenuis & cum saliu[a] excernatur, arteriosum vas esse diruptum monstrat: si verò spumosus sit, qui excernitur, pulmonem esse affectum monstrat. *Præterea* si aliqua tunica cum tussi excernatur, & ea crassa sit, epiglottidis & partium vicinarum esse vlcera coniicito. Verū

C si bronchium aut pars eius magna excreta fuerit, ex magnitudine licebit timari, asperā pulmonis arteriam esse læsam; nam bronchia, quæ ex pulmone prodeunt, minora quidem sunt. Verum cum quatruplex sit pulmonis substantia, bronchiosa nimirū, qua vasa constituuntur, ligamentosa etiam quę vasa pulmoni connectit, & bronchia etiam inter se coniungit, pulmonis etiam parenchyma seu caro: & quarta, quæ ex leuibus constat arteriis, hinc fit, vt bronchia exeant à pulmone, ligamentis ipsis putrefactis præ humiditate: quod monstrat muccilaginosa excretio cum ipsis ligamentis admixta, aut exesis pręacrimonia & mordacitate humorum: reliquas verò substantias, *vt dictum est*, facile nosces.

Pulmonis quatruplex substantia.

Tabi-

Tabidorum pulsus qualis. Tabidorum verò pulsus neq; certus est, neque semper idem omnibus iucidit; nam cùm tabis tot sint species & modi, fit procul dubio, vt quælibet iuxta sui rationem pulsum immotat, & sic marasmus io genere, quatenus corruptio est à siccitate, D solum habet efficere pulsum paruum & languidum: verùm marasmus, cui adiungitur calor, parùm etiam ac debilem efficit pulsum, celerem tamen, & crebrum, decurtatum, & eminulum, atq; prominulum, licet cùm iam ad solidorum consumtionem est peruentum, hecticus fit & æqualis, *vt lib. de pul. artt abundè expositumus.*

Tabis magnitudinem quæ cnoscuntur. Magnitudinem quidem huius affectus & ipsum affectum monstrant pectoris grauitas, angor, cibi fastidium, vespertina extremorum frigiditas, & matutina, vt inquit Areteus, caliditas, sudor vsq; ad pectus caliditate molestior, vox raucescit, ceruix nonnihil tortuosa est, gracilis, non versatilis, sed veluti rigens atq; intents: digiti tenues, & articuli crassi, quod caroes extabuerint digitorum: ventres rugosi, buccarum tenuia dentibus inhærent, vt ridere videantur: apparet insuper capillorum decisio ob inopiam & consumptionem alimenti, succrescit rubedo maxillarum ob acres & calidus halitus maxillas adscendentes: vnguium E apparet curuitas propter consumptionem carnis subtus iacentis: succrescit & fluxus alui quibusdam ex substantiæ colliquatione, alijs ex impotentis naturalis roboris, multis verò ob vtrumq; caussam: vltimo quidem moustratur hoc malum ex totius corporis consumtione, & facie illa Hippocratica appellata.

Tabis differentiæ quibus internoscantur. Quo autem modo interstinguere oporteat tot caussarum tabis differentias, facile quis discet, si eas, quæ præcesserunt caussas & occasiones perconatus fuerit, ac si expendet it defluxiones, quæ adhuc præsunt, & præcesserunt, sanguinis reiectiones, suppurationes, peripneumonias, aut pleoritides.

Tabis præsagium. Antè tamen quàm præsagium ex hoc malo explicandum aggrediar, expendisse erit operæ pretium (*cùm thoracu omne vlcus graue sit, & periculo plenum, & variæ sint partes, quæ thoracem constituunt, & in ipso continentur, ac ipsi adhærent*) vtrum horum grauius F sit, & periculosius, dum vlcere afficitur? Cuius dubij gratia statuendum est, ex his omnibus plurimam præbere salutis spem pectoris vlcera, minus laringis: deteriora suot ex vasis pulmonis: pessima ex substantis: terret enim ex copia fluxionis magis vlcus, quod in vasis est: sed si ante inflammationem subueniatur, glutinatur non raro: at pulmonis carne parcior fit fluxio, sed immedicabile vlcus quoad firmam cicatricem attinet. Sed huic rei addit Gal. *5. method. cap. 18.* incolumius rumpi simul cum sanguineo vase ramum iunctum asperæ, quàm seruetur integer: nam propter liberum commeatum defluentis sanguinis in asperam, expurgatio tutegra aditum præbet sanari naturæ: retentus enim dom per anastomosim asperæ transcolatur, parte aliqua abit in grumum per moram putrescentem, & pulmonem putrefacientem. In pulmonis verò carne, licet contractum vlcus sanari possit, vbi extrorsum pus expurgationem habeat, quod in voloeratis secundum pectus in pulmone visum est, integra tamen pectore ob caussas nuper relatas ferè insanabile est: cæterum in laringe & aspera arteria, ob id securius est, nec multo, quàm in pectore, deterius, quia vlcus breue est, & pus facilè sputur, & G membranæ crassities præsertim ad laringem facilios coalescit. Verùm in eius capite ferè vlcus incolume est, nisi imprudenter agatur: cui etiam Areteus maturè subuenire monet, ne per palatum ad pulmones, sanguine inter dormiendum defluente putrescenteque, hominem tabescere contingat. Nec minus magnitudinem periculi metieris, si expenderis humoris fluentis conditionem, & puris naturam, *vt superius dictum est.*

Tabes vtrum sanari possit. His habitis, ad duo capita reducere oportet A 217 præsagandi ministerium in hoc malo: primum nimirum, quod contineat eos, qui sanari possunt, cum Hippocr forsan cura aliorum mentem velit, etiam exquisitissimum tabis genus sanari posse.

Signa tabidi euasuri. Cui vsui proponit secundo prædict. septem signa, quæ significant ægrum euasurum: *primum*, si album sit sputum, æquale, & ab inflammatione liberum: *secundum*, quod ea, quæ ex capite defluūt, per nares educantur, quo minus præexsistens affectio ex fluxione augeatur: *tertium*, vt non adsit febris putrida, quæ noctu crescat, & necessario cœnam interdicat: *quartum* verò, quod siti sint exsortes quo apertè febrem febre carere putrida, febre enim hectica affecti parum sitiunt: *quintum*, vt nondum ad maximam extenuationem deuentum sit, impedit enim summopere curationem: *sextum*, vt aluus deijciat, durum tamen, & propterea sit impotum: *septimum vero & vltimum*, vt pectore sint quadrati ipsum, habeant húsosum, carnosum, & non magnis ossibus, quod indicat naturam membri patientis esse validam. Quos B autem mori certum mali læmna, multa etiam monstrant signa: *primum*, si affectio ex suppressione mensium iutempestiua, & quæ reuocari non possit, prodeat, vel si ex defluxu incompescibili humorum, aut ex repetitis suppurationibus, & sic pari censura de singulis caussis, quas oumerau imus. Cæterùm siue à leui, siue à vehementiori causa malum oriatur, signa quædam scribit Hipp. quæ futuram & proximam mortem certò attestantur, quæ sic est *fetidum & fusiosum sputum*, quod fœtorem super prunas iniectum non leuem reterat: sed intelligendum est, non id solum sufficere ad mortem prædicendam, nisi simul capilli à capite defluant, etiamsi *lib. 2. de morb.* dixerit, sputum graue oleus sufficere. Cuius rei occasione sciendum est, quod in suppuratis ob puris maximam copiam, quæ sola sufficit interficere, solus fœtor satis est, non autem in tabidis: tum quia puris adest minor copia: tum verò, quia aliunde, quàm ex pectore & pulmone pus confluere potest: sed signa hæc potius mortem, quam eam breuiter fore C ostenduot: verùm si his accesserit alui fluor, mox laborantem mori certum est, iuxta illud Hippoc. *5. aphorism. 12.* cuius sigoi & aliorum pulchra urationem rationem reddit *lib. 1 de morb.* dicens: *Cùm pus ipsum in ventre moram traxerit, totum corpus ab ipso calescit, tum maximè vicinissima partes: calescente autem corpore humidum maximè eliquatur, & quod quidem à superiori partibus eliquatur, in superiorum ventriculum defertur, & quandoq; aluus ab ipso turbatur, & hominem perimit: nam cibi rursus succedunt incocti, & alimentum ab ipsis corpori non accedit, & sputi sursum purgatio non aequalis contingit, aluo minimum calefacta, & omnia deorsum trahente in seipsam, & ab sputo quo-*

dem suffocatur, & stertit, dum non purgatur, à ventre vero fluente debilitatur, & plerumque perimitur. Et paulò inferiùs (vt præsagium concludam) scribit. *Hunc si iam è capite capilli defluant, & nudum fit caput velut ex morbo, & si in prunas sputum, salsinagraue olens fit, intra breue tempus moriturum prænuntia: maxime si vn-* D *guium curuitas, & internodiorum digitorum, & iuxta vngues extuberantia, & pedum tumor accesserunt, præsertim cùm certum sit ex omnium consensu, vlcera pulmonis difficillima esse curationis, eo quod citra tussim non repurgentur, & cum tussi mutuo corrumpitur, & exulceratur: quo fit, vt etiamsi cicatrice obducantur, leui occasione recrudescant, & iterum pus & sanguis prodeant, vt experimento constat quotidiano: maxime cum vires medicamentorum eò non pertingere non possint.*

Curandi ratio.

Cùm certum sit pulmonis id vlcus, quod alicuius magnitudinis exsistat, curari non posse, ideo non studui hac in parte plurimum inniti in vlceris curatione. Verùm quia id, quod vel paruum est, vel nondum inflammationem contraxit, vel in thorace aut aspera arteria viget, curari non raro conspiciamus, ob id profectò vniuersam huius mali curationem in duo potissimum capita diuidam. Primum quidem, quod circa tabificum corpus versetur, studês ipsum ad pinguiorem statum reducere: alterum vero, quod parti vlcere affectæ E incumbat, cureique, quantum possibile sit, sanitati restituere. Sed cùm primum opus citra vlceris curationem fieri sit impossibile, ob id ab eius prouidentiæ initium sumens, præmitto curationem in his vtilem fore, qui licet pus iam excreent, in via sunt, vt tabidi fiant: nam spes subest, siccato debitis præsidiis vlcere, febrem cessare & consumptionem, vt multis euenisse Galenus testatur. At eos, qui iam ad tabem peruenerunt, licet difficile sit (*ne dicam impossibile*) sanitati restituere, cum hoc tamen omnino deploratos relinquere, æquum non est: nam fieri potest, ne in extremam illam tabem transmigrent, & diu detineantur in vita, caussis siccitatis diligenti præcautione obsistendo: contingit enim callosum fieri vlcus, & siccum, quoad labra ipsius, ita vt nec sanguis profluat, nec sanies, nisi recrudescat occasione aliqua. Curandi igitur ratio magis in præcauendo, quàm in curando sita, vtriusq; prouidentiam commendat: quo fit, vt partim renutritioni incumbat, partim verò exsiccationi vlceris, præ- F missa eiusdem repurgatione. Atqui cùm has duas actiones omnino contrarias esse constet, & vnam alteri nocuam, prudenter censeo factum esse plerisque, si eas ad inuicem misceamus, vt quod siccat altera, repurgat & abstergit, reliqua renutritione reficiat.

Tabidis vtrum necessario purgatio danda, vel sanguis mittendus.

Sed autequam aliquod ex his operibus aggrediar, disputatione dignum iudicaui, *an tabidis aliqua occasione æquum sit & præcisè necessarium, expurgans medicamentum porrigere, vel sanguinem mittere?* nam iuxta optimam rationem videtur plerisque Medicorum lege inuiolabili sancitum, nullo modo corpus tabidum inanire sanguine misso, aut expurganti medicamento. Quod facile quis confirmare poterit ratione status corporis, qui in iuanitione & indigentia situs omnino adiectionem expostulat, & prorsus vacuationem renuit. Præterquam quod Hippocr. 4. *aphor.* 8. tabidos monet cauere à purgationibus per superiora, tum ob partium respirationi seruientium imbecillitatem, ne eo motu rumpantur dilacerenturque mágis, præsertim si ex sanguinis eruptione sequatur tabes: tum ob acrium humorum affluxum, quem ea medicamenta facile concitant. Neque minus vetere oportet vacuationē per infernam aluum, cùm certum sit, arte aut natura innocuè fieri non posse, vt testatur Hippoc. 7. *aphoris.* 16. Et licet huiusmodi euentus & ratione & experimento confirmari videantur, cum hoc tamen auctorum decreta, & medendi ratio, atque tabidorum corporum dispositio consulunt, & non rarò cogunt, nun sine magno laborantium commodo, ad pur- A 218 gātia auxilia, & ad reliqua, quæ corpus euacuant, deuenire. Cui rei primus Hipp. *lib. de locis in homine, sententia* 31 & 35. principium præstitit, & rationem adduxit, dicens: *Qui tabe affectus est, expurgandum est caput debili medicamento.* Sed quod mihi magis subit mirari, est, quod paulò inferiùs scribit: *Præbe elaterium deorsum purgans, & infernè aluum lacte infuso ablue.* Item 2. *de morb.* de tabe loquens, veratrum pro vomitorio ipsis concedit, maximè si ægri robur id admittat, cùm omnino tabidos cauere per superiora in aphorismis dixisset. Verùm ne quis Hippocratis præceptis prauè intellectis, licentiosius, quàm par sit, hoc auxilii genere vtatur, in præfata controuersia sentiendum arbitror, tabidis neque omnibus esse negandum expurgans medicamentum, neque vllis validum & efficax aut vtcunque turbans porrigendum: nam cùm tabes, siue cum vlcere, siue secus, vel ex fluxione capitis aut totius corporis prodeat, vel ex caussa, quæ aut tumorem suppuratum efficiat, aut cōtinuum soluat, originem trahat, in his pro- B fectò, quibus fluxio acrium, mordacium & erodentium humorum adiuncta est, maxime si succorum accedat ebullitio & efferuescentia, non omnino posthabita consumptionis indicatione, (*nam exquisita tabes neq; in his, quibus adhuc fluxio perstat, euacuantia admittit, sed solùm diuertentia*) purgare tutissimum & necessarium fore certum est, maxime his medicamentis, quæ & thoraci & vlceri prodesse possint, & fluxionem auertere, atq; minuere, aut compescere. Huius sane conditionis esse creditur *rhabarbarum*, nonnunquam torrefactum, *nardo Indica admixtum, & infusione rosarum, ac sero caprino dilutum.* Eundem vsum præstat mane sumere cochleare vnum *passularum* (*corinthiarum cum puluere rhabarbari & sacchara, ita vt pro libra passularum, sit rhabarbari* ℥. ß. *& sacchari* ℥. iiij. Item prodest *saccharum rosaceum cum modico rhabarbaro*, vel idem saccharum cum *bolo Armeno*, *& succo agarici*, aut bolus ex puluere *rosarum cum succo seminis chartami*, *aut agarici*, *aut rhabarbari extracto aqua lactis.* Quod si acris sit materia, quæ fluit, fre- C quentius lambendo *cassiæ fistulæ medullam*, aut eandem in conserua factam, lenites aluum sitabis, & fluxionem illuc auertes, thoracemq; & asperam arteriam lenies, & sputum facilius reddes, maxime si aqua hordei liquaueris: cui admiscere poteris vel *liquiritiæ*, vel *rosarum puluerem*, aut, si mauis, *rhabarbari*, quia vna salus phthisicis superest, dum materia alio reuocatur: nam dum prohibetur aliquo ex prædictis, maioris est incommodi & periculi.

Tabidis vtrum necessario sanguis mitti oporteat.

Sanguinis verò missione rárius in tabe opus habemus, maxime vlcere iam facto, nisi noua succrescente fluxione, aut nisi adsit venæ alicuius re-

cens

cens apertio, vel vbi feruens admodum fuerit defluxio, & iecur calidum aut ferinum, vel pulmo aliqua occasione diruptus, quibus casibus ea Hippoc. decreto sanguis mittendus est. Duobus enim modis à vena rupta, vel in varicem degenerante pulmo læditur, nimirum sanguine in pulmonem
D profuso, ac in ipso putrefacto, quo temporis progressu pus excernitur sincerum, & nonnunquam subcruentum, & aliquando sanguineum. Verùm si vena omnino rupta non sit, sed vt Hipp. refert, acutus tractus in ipsa fiat, protinus in varicem degenerat. In quibus affectionibus *lib. 1. de morbis* disertissima oratione hæc scribit: *Pariter quæcunq; in suppurationibus dicta sunt: conducit autem talibus si ab initio curandos susceptos, vt & vena de manibus sanguinem emittant, & diæta fit, qua siccissimus & exsanguis fiat.* Quibus euidenter constat, verendum non esse sanguinem detrahere, viribus ferentibus aut omnino non collapsis, maximè si accesserit viri alicuius docti consilium, tanquam in re graui: quo casò tutius sum arbitratus, vbi id nó audemus, vel aliquis renuit, cucurbitis, frictionibus, & aliis præsidiis fluxionem auertere, potius quàm cum graui discrimine grande auxilium tentare: cum hoc tamen prædictis casibus non omnino est à sanguinis detractione fugiendum, incipiente tamen
E malo, & dum tabitudo adhuc sub dubio est.

Victus ratio.

Quibus etenim sic consideratis, tabidorum corporum, & vlceris, non posthabita caussæ prouidentia, si adhuc præest, sin aliter, citra ipsam curationem aggrediens, studens, quæ cruda sunt, vt vlcus aut defluxionis materia, coquere, tenuare, diluere, expurgare, detergere, siccare, glutinare, & corpus labefactum diligenter instaurare. Ob id primo accessu & habita iam fluxionis prouidentia, sic affectis eum victum institues, qui sorbitionibus plerumque constet, velut est, qui conficitur ea *ptysana, oriza, amylo, & alica, adiecto lacte, vel iure pullorum confecta.* Paratur etiam non mediocris commodi cibus ex iure extremitatum *hædorum, aut vitulorum, piscium, testudinum, cochlearum, vel conchiliorum.* Exhibentur prædictæ carnes contusæ, vel earum succus cum ptysana: quem quoque vsum præstant *cancri fluuiatiles*, maximè lacte confecti: multa etenim ex his & aliis parari possunt cibariorum genera huic vsui proficua: verùm vtcunque
F parantur, hoc vnum adseruare oponebit, vt parum & sæpius ipsis præstetur alimentum: multis enim indigent, & vires conficere nequeunt: quo fit, vt & paucis & sæpe opus habeant. Quapropter eos singulis diebus cibare conueniet, quemadmodum in refectoria victus ratione Galenum *7. meth. cap. 6.* scripsisse legimus. Quo etiam fit, vt alimentum eius naturæ esse teneatur, quod sine magno negotio trahi possit, & ocyssimè alendis partibus assimilari. Cui sanè vsui, & vlceri etiam curando inter omnia, tum alimenta, tum medicamenta phthisicis proficua, vtilius & securius exhibentur ea omnia cibaria, quæ ex lacte parantur: quæ sanè & gustui gratissima, & laboranti proficua comperimus. Huius naturæ est id, quod recipit *caudarum cancrorum fluuiatilium* ℔. j. *lactis vaccini vel ouini* ℔. iiij bulliant ad medietatem, demum caudæ optimè contundantur, & cum nouo lacte dissoluantur, cui adde *farinæ hordei* p. ß. *lactis amygdalarum dulcium* ℥ iij. *vitellum oui, sacchari albissimi* ʒ. ij. misce, & lento igne

Phthisicis quæ alimēta proficua.

conducantur vsque ad veram coctionem, & laborantī mané & vespère porrige. Nec minoris
G momenti sunt cibaria, quæ ex *hordeo semifracto* aut *hordeacea farina* parantur: hoc vno in huius cibi vsu adleuato, quod si cum tabe alui fluxus adiungatur, *farinam* torrefacere modicum oportebit. Hæc enim vt magis roborat & adstringit, ita minus alimenti præstat: nam sat est ad vires reficiendas substantiæ effluxum prohibere: at dum in animo est vberius alere ac temperate cum modica adstrictione, vt opus plerumque ea sistit in
A tabidis cum defluxu à capite, *integrum hordeum torrefacere*, antequam in farinam commutetur, oportet; quippe sic minus resoluitur nutrituræ humiditatis, & dum in pollinem versum est, longe magis, quia minus igni resistit. Paratur etiam aliud non minoris momenti, quod recipit *carnem testudinis*, quam cum *aqua calida* oportet separare ab externis ossibus, ac mox eam euiscerare, & cum *aqua violarum & seminum frigidorum* calidis optime diluere: demum prædicta caro in *lac vaccinum* infundatur per noctem, pòst veró cum portionibus *cucurbitæ* in eodem lacte coquatur, & cum saccharo, quantum sit satis, fiat condimentum. Item, parabis alium, qui recipit *limacarum nemoralium mundatarum optimè à suis muscaginibus* ℔. j. *vngulæ caballinæ tritæ* ʒ. j. & ß *lactis pinguis* ℔. ij. bulliant simul vsque ad perfectam limacarum coctionem, postea facta expressione, & adiecto saccharo, fiat condimentum. Fient etiam non ingrati cibi ex sola *limacarum* carne cum lacte & saccharo. Parabis non minoris momenti alium, qui recipit *me-*
B *dullam panis*, quam in *lacte vaccino vel caprino* per sex horas infunde, mox coque in *lacte amygdalarum dulcium*, & inter coquendum adde *emulsionis seminum papaueris albi, & seminum frigidorum maiorum ana* ʒ. ß. & cum *saccharo* fiat ferculum. Sed maioris est nutritionis alter cibus, qui recipit *caponis carnium citra pinguedinem* ℔. j. *infundatur in lacte vaccino per sex horas*, & post optimam coctionem laborans sumat carnis quantum par fuerit, & iusculo admisce *farinæ hordei* p. ß. *lactis amygdalarum dulcium* ʒ. ij. *emulsionis seminis papau. albi* ʒ. ij. sacchari quod sufficiat, vt fiat condimentum, quod gustui solet esse gratissimum. Item parare poteris sorbitiones ex *amylo & lacte*, vel ex *farina oryzæ, hordei & fabarum* cum saccharo: Ex vsu etiam est aliud, quod recipit *cancros* prius aqua feroe factos, & repurgatos, ac postmodum *lacte vaccino* coctos ad dimidias, quorum caudas laboranti porrige. Parari etiam sine lacte potest ferculum aliud, quod recipit *carnium gallinarū vel caponum* ℥ ij *amyli & tragacanthi* ℈. j. *electuarij de*
C *gemmis* ℈. j. *semin. melonum* ʒ. iiij *cum saccharo diluto in aqua rosarum* fiant morselli. Vires etiam egregie roborat stillatitius succus, qui recipit *conserua borraginis, violarum & rosarum, ana* ℥ j. ß *conserua ireos & enulæ, ana* ℥. ß. *electuarij de gemmis, diarrhodonis, triasantalis, diamargariton frigidi, ana* ʒ ij. *margaritarum præparatarum, coralli & electri ana* ʒ. j. *passularum ficuum, glycyrrhizæ, ana* ʒ. vj. *nucleorum pineæ, amygdalarum dulcium ana* ℥ ß *tragacanthæ* ʒ iij. *seminis anisi, fœniculi, urticæ, quatuor seminum frigidorum communium, seminis papaueris albi, ana* ʒ j. *terræ sigillatæ, boli Armeni, rosarum siccarum, ana* ʒ. iij. *aquarum pimpinellæ, & vngulæ caballinæ, ana* ℥. iiij. *decoctionis limacum, cancrorum, gallinarum*, ℔. j *cum carnibus vnius caponis iuuenis & pinguis, & vnius perdicis, & cum mica*

219

Sorbitiones.

Ferculum.

Succus stillatitius vires egregiè roborans.

pani vino odor fero infusa, & libra vna sacchari albissimi fiat destillatio, quam profectò viribus reficiendis, & vlceri curandu summoperè esse proficuam arbitror, sicut illud præsidium, quod recipit *amygdalarum dulcium mundatarum ℥. j nucleorum pinei, passularum mundatarum, & in aqua rosacea contusorum, ana ℥ j. pulpa carnis caponu, vel coxarum ranarum, aut cancrorum fluuiatilium, vel testudinum, ℥ j ß. medulla quatuor seminum frigidorum, althea, & bombacis, ana ʒ. ij. anysi ℥ j. cinnamomi ʒ. ß. amyli parum, sacchari quod sufficiat*, vt fiat pasta panis cum vino vel iusculo caponis, & fiant placentæ coquendo.

Pasta mirabilis efficacia in phthisicis.

Mirabilis etiam efficaciæ est ea compositio, quæ recipit *pinearum & amygdalarum dulcium maceratarum in iusculo, ana ℔. ß. carnium testudinum perfectè coctarum, vel ranarum, aut cancrorum fluuiatilium ℥ iij. medulla quatuor seminum frigidorum maiorum, ana ℥. ß. anysi ℥ j. cinnamomi ʒ. ß. amyli parum, sacchari quod satis*, fiat pasta cum pauco iure testudinum & vino, ac fiant morselli, qui in furno coquantur. Præter quæ sanè cibaria, alia non pauca conficies ex piscibus, cancris, testudinibus, ranarum, limacum, vel pullorum carnibus, maximè si pullos nutriueris lacte & farina hordei. Sed ad lactis per se vsum, tempestiuum est deuenire.

Lacte solo qui vixerunt.

Constat profectò ex Homero, & aliis veteribus, tanti esse momenti lactis vsum, tamq; proficuum, vt plerasq; gentes solo lacte vixisse, & hodie pariter viuere, *Galactopocas*, aut *Galactophagos* dictos, scriptum sit. Dimitto varios eiusq; rationis parandi modos: nam quidam coagulatum diu adseruant, secumq; in bellum sic deferunt: alii verò contillato vtuntur, & multis cibariis admiscent: nos tamen hac in parte eius solum in vsum phthisicorum meminisse studemus. Sic profectò, omnē in tabidis recuperandæ salutis spem inter cætera nostræ artis auxilia, præstantissimè vendicauit lac: variè tamen præparatum, vt ex Tralliano, Aëtio, & aliis veteribus euidēter constat.

Lac vna è tribus causis phthisicis paratur.

Sed in vniuersum phthisicis, vna e tribus causis parari conspicimus: nam aut pus abstergit, aut solutam vnitatem coniungit; vel partem aut vniuersum corpus reficit. Quæ sanè beneficia præstare habet iuxta tres partes, quibus ipsum lac constare scimus: nimirum serosa, qua abstergit & abluit: caseosa, per quam agglutinat, & dissitas partes vnit: vltimo butyrosa, qua & vlcus & corpus vniuersum reficit.

Lactis varia opera.

Sic profectò eius facultates variæ exquiri debent, & augeri pro vario eius vsu in medendo vlcere: quo fit, vt nunc *hordeum*, nunc *mel*, nunc *saccharum*, aliás *mel rosaceum*, vel *sal*, vel *amylum* ipsi admiscebimus. Atque vt ex eius varia conditura, varium beneficium consequimur, ita prorsus ex varia lactis sorte, varia quoq; efficere possumus opera. Sic posteritas lacte vsa est asinino & caprino, quod sero abundent, cùm detersionis vsus vrget magis: ouillo aut vaccino, cùm retouendum est: vstulato, vaccino aut cum aqua pluuiali cocto, ad conglutinandum. Ob id profectò initio curationis cum abstergendum maximè est, asinino aut caprino vti oportet, modico tamē mellis admixto, ne cogatur aut acescat in ventriculo, vel, si placet, salis modico: procedente vero malo, vbi vires reficere necessum est, lacte muliebri vtetur, quod laborans ab vbere sugat, vt pariter spiritum & calorem vitalem sibi comparet.

Sed in hac te breuiter differendum est, quodnam lactis genus cæteris præferatur? quippe si vlceris curationem: abstersione facta quæras, proculdubio asininum præferendum est (mox caprinum) maximè asinæ herbis nutritæ siccitati & detersioni aptis, velut est *rubus, arbustus, lentiscus, myrtus, abrotonum hedera & citinus*. Qui tamen Galen. leget 7. *method.* & sæpe alibi, reperiet, muliebre lac omni alio esse præferendum: verùm qui ipsum curiosius euoluerit, discet, dum nutritionis vsus præualet, tunc muliebri esse maximè vtendum, quod natura familiares succos celeriùs trahat & vniat: quo fit, vt cùm Galen. *de vlcere* agit, humani lactis non reminiscitur, sed solùm, cùm de siccitate & corporis refectione differit.

Lac quando concedi debeat.

Vtcunque tamen sumatur lactis vsus, solùm concedi debet, si nulla sit febris accessio, si non sint flatu viscera distenta, & æger non sit ventriculo frigidiori, aut nimis vrente, neque sit cephalalgicus. Quibus diligenter seruatis, mirum non est, si plures phthisicos solo lactis vsu seruari conspiciamus, ante, *inquam*, quàm ipsum vlcus callo obducatur, vel maius fiat.

Lac qua quantitate assumi debeat.

Quātitas vero lactis, quæ assumi debet, primo accessu trium tantum sit vel quatuor vnciarum, tamen adaugere deinceps oportebit, quantum ægrotantis ætatem, naturam, & tolerantiam ferre posse cognoueris: à cuius potu quiescat citra somnum, qui capite grauatur, aut vlcus ex defluxione passus fuerit: verum si laborans vehementer febricitauerit, quartam aquæ partem vel sacchari modicum adiicies, aut in ptisanam vel lac quatuor seminum maiorum mutabis.

Lac vlcera agglutinat, & totam quodammodo comprimit cum partis refectione.

Præter dicta beneficia, quæ lac præstare dictum est, vt alimentum, alia vlceri curando non pauca, dum medicamenti vires gerit, largiri scimus. Sic dum vlcus agglutinare, & totam quodammodo comprimere cum partis refectione intendimus, vtile paratur præsidium, quod recipit *lactis ℔ j aquæ pluuialis, in qua rosa sicca madaeruit, ℥. iiij simul bulliant*, subinde ferrum ignitum in eo ter quaterve extingue. Idem beneficium præstat, quod recipit *lactis, a quo butyrum extractum sit, ℔. ß. nolle vna subdiu sit, & deinde fortiter agitetur. & detracta spuma, adde sacchari rosati ℥. ß. boli Armeni ʒ. j.* Præstat eundem vsum *lac vstulatum, vel admixtum terra Lemnia, aut aqua chalybeata*, præmissa coctione ad tertias, quo serosior lactis pars absumatur. Idem beneficium præstat cum amylo vel farina volatili leuiter feructactum. Mirum in modum præstat id, quod recipit *cineris cancrorum lotorum in aqua rosacea, & priapi tauri, ana ℥ ij boli Armeni, terra sigillata, gummi tragacanthi, & Arabici, an. ʒ. j. seminis papaueris albi. & quatuor seminum frigid. mai. ana ℈. j. liquiritia ℈. ij. sacchari rosati fiat ad pondus omnium*, fiat puluis, quem capiat cum lacte capræ aut asinæ.

Lac abstergens.

Quod si partem abstergere opus sit, lacti admiscebis *quartam aquæ hordei vel lentium partem, & facta agitatione spumam detrahi*. Idem beneficium præstat *lac rosaceo sacchara in pulucrem redacto admixtum, & leuiter agitatum, vel decoctum*. Item, lac idem cum *aqua sacchari*, vel si affectio fuerit frigiditatis soboles, *hydromelite* admixtum: quinimo, vt multis placere video, vtcunque lac paretur, semper *sacchari vel mellis modicum* admiscere est opus, & eo magis, quo vsus abstergendi est vrgentior.

Lacti semper accum miscendum.

Tandem huic ministerio abstersionis lac exhibeatur, præualente in eo magis serosa

parte,

parte, vel adiecta aqua, vel caseosa detracta aut
D butyrosa, & de lacte hæc sint satis.

Balneo vtendum in omnibus tabidis vtendum. Summopere probarunt Antiqui balneorum vsum in huiusmodi affectione: sic enim inquit Hippocrat. *lib. 2. de morbis*, de tabe loquens: *Lauandum tepida tabidum, excepto capite, quod quàm rarissimè lauari debet*: Quapropter, vt recta ratione hoc præsidio vti possis, expende, non esse balneo in omnibus tabidis vtendum, cùm tabis multiplex sit ratio: nam vbi sanguis fluit, fluxit, vel fluxurus timetur, balneum administrare periculo non vacat: & pari prorsus ratione, vbi à capite fluxio incumbit: nec non vbi pulmo admodum scatet excrementis: solum enim proficuum arbitramur, cùm tabes totius tantùm corporis extenuatio est absque vlla defluxione proueniens, vel cum tabe corpus afficitur ob pulmonis vlcus, quibus profectò balneum mirificè confert, quod inditam locis omnibus siccitatem, & similem naturæ humiditati madorem humiditatemque ipsis adhi-
E beat, & præter naturalem caluiem contemperet, natiuum autem velut connutriat: sunt autem huic vsui ea balnea proficua, quæ ex sola *aqua dulci, vel lacte calido* conficiuntur. Quo fanè auxilio genere, nec diutius, nec frequentius, nec vtcunque vti teneris, sed pro corporis natura, & statu: quippe hi, qui rato sunt habitu, tardius & rarius lauandi sunt, nec diutius in balneo continendi: sic pari ratione qui admodum contabuerunt: exsoluetur enim facile pusilla eorum vis. Pari ratione eos frequentius & diutius lauabis, qui ex vlcere pulmonis tabescunt: idq; tanto diutius & frequentius, quanto in p. incipius fuerit affectio: in reliquis verò eas leges adseruabis, quas scripsimus *lib. febrium, cap. de hectica febre.*

Balneo qui tabidi committendi.

Homores tabem efficientes quibus compescantur. Ante tamen quàm solius vlceris curationem aggrederer, necessam esse duxi, prouidentiam quoque habere humorum, qui in thoracem vel pulmonem confluxerunt. Quamobrem consi-
F deradum, an fluxio, à qua malum incepit, adhuc perstet, vel suppressa, siotave iam sit? nam si fluit, siue à corpore, vel à capite, vel aliunde, perperam & inutiliter tempus in curatione conteremus, ni prius fluxionem restinxerimus, vel alio traductam esse comperiamus. Quapropter necessum erit, vel præsidiis auertere, vel leuibus vacuationibus sistere, vel in membro mandanti compescere. Compescimus enim reducto capite ad natiuum temperamentum, vel sinito dissipatoque ibidem humore, vt de emplastro ex rapsia Galenus *5. method.* retulit: cuius neque temere, neque vbique, aut vtcunque vsus tuto datur, sed capite frigido & pituitosiori existente: tunc enim & calorem euocat sopitum, & frigidum corrigit intemperamentum, & pituitosam fluxionem ob id sistit, quod discutiat, vel concoquat: cui vsui ex *stercore columbino, pulueribus maiorana, stæchados, chamæmeli, vernicis, rosis, & ladano* conficere poteris. Verum si calida acrisve aut mordax fluxio fuerit, tepidis balneis, vel pulueribus frigidioribus &
G adstringentibus, aut oleis, velut *de papauere, de nymphæa, rosarum, myrtillorum, de omphancio, & similibus*, se magere oportet. Pulueres verò, sacculos, cerata & emplastra huic vsui proficua, reperies cosfecta *cap. de cephalæa.* Materiam verò genitam, & quæ ex facto capitis intemperamento indies progignitur, nullo alio auxilio tutiùs auertes,

Emplastro de rapsia qui vtuntur.

Pulueres.

Materia tabis genita quomodo auertenda.

quàm fontanella altero aut vtroque brachiorum adaperta, qua experimento fidissimo scio non paucos phthisis ferè iam affectus, liberatos fuisse. Dimitto, quibusdam profuisse vsum *pilularum & paulatina purgationis*, quemadmodum *Arabicarum cochiarum, sine quibus, aurearum, fetidarum, & similium*, quarum modum & quantitatem ac varietatem adduximus *cap. de dolore capitis*, sed periculo non caret huiusmodi curandi ratio, & ob id tutiùs fore arbitror experto vti præsidio, licet pilmo accessu videatur difficile. Cæterùm his, qui iam tabe laborant, caput neque ferro, neque potentiali caustico vrere opus erit, pro tabis curatione: incipiente tamen malo, & fluxione à capite delabente, ex vsu esse solet iuxta sagittalem suturam caput inurere, vel in occipitio inter primam & secundam vertebram, sed magis prubo, eidem parti setonem affigere, quo tutius & commodius malum imminuitur. A 221

Auxilia verò, quæ soli vlceri prodesse scribitor, initio ichorem & saniem abstergere atque reficcare tenentur, & vbi iam satis detersum est, ita vt nihil saniosum expurgetur, glutinandi virtute esse prædita oportet. Initio igitur, si laborans bilios non sit, vtendum est mulsa ex *aqua potabilis* ℔ j. & *mellis* ℥ j. sed mox à principio *melle crudo* vtendum est, postea verò, vbi glutinandum magis est, *cocto*. Præstat & decocto *fœnugræci cum saccharo & melle* vti: quem quoque vsum porrigit mulsa saccharata ex *decocto seminum in leuiter torrefacti, ciceris rubrorum, nucis pineæ resinosa, hordei non decorticati, iridis Illyricæ, aristolochia*. vel, si placet, adiice *mellis rosaceis modicum*, quibus insuper addes pulueris *ciceris rubrorum* ℥ ij. *succi marrubij, caulium aut hyssopi* ℥. j. *pro libra*, & eum melle fiat ad modum eclegmatis: cui item, si velis sputum incrassare, lenire, & coquere, addes ℥. ij *pulueris de pulmone vulpis, nucis pineæ resinosæ* ℈. j. *succi glycyrrhizæ* ℥. j. Ex vsu quoque est serum lactis cum *melle vel syrupo rosaceo*, aut decoctum hordei eum eisdem syrupis, vel de glycyrrhiza. Quod si post abstersionem exficcare vlcus volueris, *theriacam & mithridatum aqua hordei vel sero lactis* dissolutum porriges: tutiùs verò Galeno visum est porrigere decoctum
C *Ambrosia & Athanasia, vel puluerem earum cum aqua mulsa.* Quem vsum præstat id, quod recipit *pimpinella sicca* ℥. ij. *ireos florentia* ℥ ij. ß. *saccharirosacei* ℥. ij. Quem quoque vsum ferunt præstare suffumigium ex folijs *Nicotianæ* herbæ, quam Indi *tabacum* appellant. Ferunt quoque non contemnendi auctores, eundem vsum præstare incredibili efficacia suffimigium ex *arsenico*, grauissimum alioqui venenum, sed toboftum expostulat laborantem, & cum præsagio futuri periculi ex natura mali, nisi magnis auxilijs præueniatur. His tamen factis si consuterit, vlcus repurgatum esse, vnire, & agglutinare, aut, vt rectiùs loquar, renutrire parieti vlcere affectam oportebit: sed primam indicationem præstat id, quod recipit eclegmans è *pulmone vulpis, & èpino*, ana ℥ j. *syrupi de hyssopo, myrtinum, glycyrrhiza, ac mellis rosacei, ana* ℥. j. *boli Armeni, terra Lemnia, & lapidis hæmatitis ana* ℈. j. *radi. ss symphiti* ℥. ij. *diatragacanthi* ℥. i j. misceantur & fiat eclegma. Præstat etiam polius, qui fit ex *vulpis pulmone* præparato, cum saccharo rosaceo, & syrupo de glycyrrhiza aut marrubio D admistis. Consolidat itaque in vniuersum *lac*

Vlceri tabidorum qua aux ha adhibenda.

B

Mel.

Mulsa saccharata.

Serum lactis.

Suffumigiũ ex tabaco.

Partem vlcere affectam quæ glutinent & renutriant.

vstulatum, bolus Armenus, caseus recens, testa cancrorum, terra sigillata, trochisci de carabe, mastix, sanguis draconis, gummi Arabicum, balaustium, rosa, corallium, & myrrha, quæ vsui parati possunt *vitello ouorum, lacte vstulato, succo granatorum, cytoniorum, rosarum, syrupo myrtillorum, & de rosis siccis.* Prodest mirum in

Syrupus.

modum syrupus hac lege confectus: Recipe *hordei torrefacti* ℥ vj. *cancrorum fluuiatilium crasso modo contusorum, abscissis prius partibus extremis, & lotorum cum lixiuio calido, furfure grosso, & modico sale, & vltimo cum aqua frigida ter quaterve*, num. xij. *capillorum Veneris, pollitrici prius bene contusorum, ana* m. j ß. *parietariæ, verbenæ, hyssopi, enulæ campanæ. tapsi barbasi, foliorum vrticæ, ana* m j. *baccarum lauri, seminum papaueris albi, ana* ℥.ß. *cucurbitarum, sebesten, passularum, acetosæ, ana* ℥.j. *carnis testudinis prius lotæ in vino albo* ℥.ij. bulliant omnia secundum artem ad perfectam decoctionem, ex qua sume ℔. iij. *sacchari albi* ℔.ij. fiat serapium, cuius laborans capiat ie-

E iunus ℥.iij.

Cataplasma.

Extrinsecus verò per initia cataplasma adhibeatur ex *althea foliis, semini lini, ac tenuissimo polline rosarum*, quæ cum decoctione *fœnugraci, althea, vel malua, oleo ac melle* admisceantur: postea ad ceratum transeundum erit ex *butyro, oleo laurino, ac cera* paratum. Item, dum repurgare est opus, ex *terebinthina* conficies *& oleo cyperino, butyro, & medulla ceruina, & adipe taurino, iridisq; & hyssopi puluere*, æqualibus partibus. Tempore tamen cicatricis *oleo veteris myrthino aut rosacto*, adiectis *alumine, acacia, malicorio, hypocistide, aut galla cum pice, ammoniaco, visco quercino, & cera.*

Sitis & febris tabidorum quibus sistantur.

Verùm quia ex phthisicis non pauci febre & siti torquentur, cum ventriculi æstu, quæ maiorem colliquationem portendunt, ob id præter dicta instaurantia, prædictis accidentibus subuenire oportet: huius naturæ est *diamellon Alexandri ex succo cytoniorum*, vel ex *cytoniis* incoctis *aqua rosata*, aut vtrisque seminibus frigidis, additis *rosis, san-*

F *talis, & succo glycyrrhizæ*: vel sic confice: Recipe *aquæ rosarum* ℥. iiij. *malorum dulcium* ℔. j. *sacchari* ℔ j *santalorum alborum & rubrorum ana* ℥ j. *succi rosar. & glycyrrhizæ an.* ℥ j. *succi quatuor seminum frigidorum* ℥. ij. *syrupi rosarum* quod sufficiat: mala intus & extra purgentur, & cum aqua rosarum lento igne coquantur ad tertias, postea misceantur cum reliquis, & laboranti porrige.

Verùm si hæc omnia adhuc non prodesse videantur, consulendus est æger maritima & piniferа loca adire, ibidemq; diu habitare.

CAPVT X.

De syncopi, & de venarum interceptione.

Syncope quid.

EST quidem syncope grauissimus cordis affectus, in quo vitales vires (*& ad earum casum, vt quæ aliarum sint fundamentum, reliquæ*) repente prolabuntur, *vt ex Galen. 12. method. cap 5. apertè constat*: necnon ex Auicenna, qui syncopen destructio-

G nem plurium virtutum motiuæ & sensibilis ob cordis debilitatem definit, ita vt sic correptos imaginem mortis repræsentare sæpe conspicia-

Syncope duplex.

mus. Cuius naturam duplicis sortis esse coniectandum est: quippe altera est legitima & exquisita, reliqua verò illegitima & spuria, *vt latiùs inferius constabit*. Quarum gratia, & vt earum natura satis elucescat, necessum est expendere, cor esse viscus quoddam adeo insigne, quod sedes sit vitalis potentiæ, quæ duplici in animantis corpori-

bus fungitur munere, præter nascendi actum: v- A

Cor duplici fungitur munere in animantis corpore.

no quidem, quo dilatationem & compressionem sui & arteriarum molitur, quibus impartitur vim & efficaciam singulis corporis particulis: altero verò, quo spiritus vitales in ipso corde fiunt, actionibus viuentium perficiendis idonei: sic profectò iuxta duo hæc officia, duo pariter sympto-

Cordis duo symptomata.

matum genera, mille modis grauissima. Primum quidem est syncope, ad spirituum harmoniam, concentum & naturam attinens, licet non desint, qui syncopen ad pulsatilem facultatem attinere statuunt, quod protinus pulsum mille modis immutet. Sed hæc ratio inualida est, cum ea motus pulsus vitia per consensum à vitio & passionibus spirituum potius, quàm essentialiter succrescant. Quippe in ea affectione ob caloris innati suffocationem aut corruptionem animal perit, & proprius ad generatiuam spirituum, quàm ad pulsatilem, quæ secundario læditur, pertinet: secundum verò pertinens ad motum cordis, ex quo *palpitatio & tremor* suboriuntur.

Subit tamen in examen syncope primo loco, B

Syncope vera quid.

quæ nihil aliud est, quam subitus virium omnium casus. Verùm ne quis nominum æquiuocatione deceptus turpiter erret, expendat differentiam non leuis momenti, quæ versatur inter has affectiones, quæ quodammodo similes videntur, nimirum inter animi deliquium & syncopen, quæ etiam variis nominibus insigniun-

Animi deliquium & syncope quo differant.

tur. Nam animi deliquium appellatur apud Græcos *lipothymia aut lipopsychia*: quæ nomina licet quid diuersum sonent apud aliquos auctores, idem re vera significant, nimirum animi defectionem seu deliquium, præludium profectò syncopes, aut, vt alii interpretantur (*quia propriè cordis passionem significat*) paruam syncopen & quæ à minoribus caussis incipiens, in animi deliquium terminatur, non valens ad syncopen vsque peruenire, quantumuis cordis sit affectio. Quem quidem affectum his tribus nominibus insignitum plerique Medicorum confundunt cum syncope, cùm longissimis dissideant interuallis.

Nam animi deliquium tantum significat subi- C

tum casum animalis potentiæ, qui fit retrocedentibus spiritibus animalibus ad cerebrum ipsum: quo fit, vt desertis sensoriis, & citra spiritus manentibus, nulla possit fieri eorum actio. Sunt tamen multi, qui solum differre maioris minorisve ratione profitentur, eo quod vtrumque affectum cordi tribuant, animi deliquium, in quo laborantes se sentire animo deficere referunt: syncope, in qua ob affectus magnitudinem subitò eius præludium aliquod procidunt. Verùm si quis rem diligentiùs consideret, reperiet longè magis inter se differre: nam in syncope necessum est semper pulsum mutari, tanquam in symptomate à propria cordis passione prodeunte, cuius occasione vires omnes etiam animales prolabuntur: at in animi deliquio, cùm solum sit cerebri & animalis potentiæ passio, pulsus plerunq; manet illæsus (*nisi affectio adeo grauis sit, quod in consensum alliciat cor*) quibus constat, longè inter se differre: quinimo censeo syncopen includere animi deliquium, non tamen econtra: nam

animi

D animi deliquium fit per primariam cerebri affectionem spiritibus retroeuntibus in ipsum: at syncope oritur quod vitales non eant in cerebrum. Cõstat etiam ex Aëtio *lib.5.* dissidere, quoniam deliquium solos vigilantes occupat citra sudorem, syncope verò dormientes etiam & cum syncopti co sudore, deficiente præ magnitudine symptomatis retentrice.

Animi deliquium verũ non fit, nisi retrocedentibus spiritibus.

Cuius doctrinæ gratia nosse oportet, verum & legitimum animi deliquium nunquã fieri posse, nisi retrocedentibus spiritib. ad cerebrũ, nonnihil etiam dissipatis aut consumtis, vt in syncope: nam dissipatio & consumtio spirituum animalium sola, potius languorem & imbecillitatẽ in actionibus, quàm animi deliquium nata sunt facere. Aut arbitrandum est, maximam dissipationem esse veluti causam, qua sese retrahit in cerebrum natura, verens ne omnino spiritus dissipentur, qua retractione in animi deliquiũ laborantes procidunt, & huiusmodi deliquium ex spirituum consumtione

E factum, forsan Medicorũ nonnulli *animi defectum* nuncuparunt, licet hoc nomen proprius syncopi, quam deliquio congruat. Itaq; superest retrocessionem spirituum tantum esse animi deliquii causam: ratio est, quia cum spiritus animales perpetua propagatione ex vitalibus generentur & reficiantur, & vitalis potentia perpetua transmissione foueat, hinc est, quod licet animales dissipẽtur, cum protinus à vitalibus foueatur laborans, non possit ex dissipatione spirituum immediate in animi deliquium incidere, nisi præ defectu nimio cogantur in cerebrum retroire, & tunc fit animi deliquium ab spirituũ retractione immediate. Quod si quis dixerit, in sanguinis missionibus, & vacuationibus & aliis quæ subito & affatim fiunt, laborantes frequentissime animi deliquio corripi, non quidem est credendum fieri ob spirituum dispendium, sed ob eos, qui ad cerebrum retrocedunt, fugiente natura eorum dispendium, qui sane ob subitum motum ad interiora, id symptoma efficiunt, & forsan, quia vitalis potentia non suppeditat cerebro vberem eorum copiam ob dispẽdium ex

Animi deliquii causa.

Sanguinis missio aut subita vacuatio cur syncopen efficiat.

F vacuatione grandiori factum, quo fit, vt ad sensoria non perueniat, quantum ad munia exsequenda opus est, ac si vacuatio vltra pergat, non solum sequitur animi deliquium, sed & syncope etiam, quod vltra modum dissipentur spiritus vitales, orbetarq; eis cor, quo frigidum manet, & sensoria, quo citra propria munia supersunt: quod frequẽtissime in largioribus sanguinis profluxionibus accidere solet.

Dubium.

Sed dubitabit quispiam forsan, & merito, *fi retroeuntibus spiritibus ad cerebrum, nouitate rei alicuius contristantis animal in animi deliquium agitur, quænam intercedit differentia inter retrocessionem spirituum, quæ fiunt somnus, apoplexia, caro & catochus, & alias soporiferas affectiones, & inter retrocessionem quæ inducit animi deliquium, siquidem in omnibus sensus omnes orbantur spiritibus, & per consequens nequeunt operari?* Cui dubitationi dicimus, in omni deliquio subito & affatim recurrere spiritus ad cerebrum, fugientes nouitatem rei præter naturam, quæ animal contristat: in somno quidem otiantur etiam sensus, non tamen retrocedentibus spiritibus violentia, sed naturali quodam motu ad perfectiores naturalis potentiæ actiones obeundas: rursus in somno non confluunt subito, sed sensim

Solutio.

G & paulatim, quia sua sponte sese recondunt potius quam retrocedant, citra causæ præter naturam actionem. At in apoplexia & similibus morbis, spiritus nec naturaliter, nec præter naturam occurrunt ad cerebrum, sed in eodem ligantur vinciunturq; & detinentur, præter naturam tamen à causa morbosa cerebrum obstruente, vt pateat etiam differentia, quæ est inter hos affectus & somnum naturalem: nam aliud est, quod retrocedant spiritus, aliud verò quod impediantur: retrocedunt quidem, sed subito & affatim, vt in animi deliquio, & ob id censenda est passio: impediuntur verò in somno naturali & sese colligunt, cæterum leniter, sensim & paulatim, atq; impediuntur à causa secundum naturam: at in deliquiis affectionibus vt dictum est, à causa præter naturam & morbosa. A 223.

Syncope non est vnius facultatis sed omnium.

Hæc itaq; est affectio, quam animi deliquiũ appellant, at syncope subitus etiam casus est, ceterũ non vnius facultatis, vt animi deliquium, sed omnium simul: ratio quidẽ differentiæ est, quia in animi deliquio cerebrũ primo & solum patitur, in syncope verò quę proprius est cordis affectus, cor primo patitur, sed non solum, quia simul compatiuntur reliquæ totius corporis potentiæ. Ratio huius est sensus & sympathia, & vt rectiùs loquar dependentia, quam omnes à corde habent, B præterquam quod cor spirituum materiam cerebro suppeditat, ac pręstat illi, iecori & reliquo corpori vim, calorem & efficaciam, singulis caloribus necessariam: quo fit vt læso corde & retractis aut dissipatis eius spiritibus protinus omnes potentiæ corruant: itaq; differentia inter hos affectus stat & in membro affecto, & in modo affectionis, & in facultatum læsarum diuersitate, præterquã quod syncope includit in se animi deliquiũ, quod subitus fit omnium virium lapsus, ob id quod cordis sit propria passio, & affectus ipse in genere noxæ functionum omnium, primo tamen vitalium: quę læsio sita est in diminutione actionum, aliquando verò in ablatione, saltem quoad sensum, nisi morte corripiatur laborans.

Syncope & animi deliquium cur differant.

Syncopę quib. suboriatur causis

Causæ verò, quæ hunc affectum excitant, vt ipse duplex est (*nimirum spurius alter, & alter legitimus*) ita consignandæ sunt duplices: spuriæ autem syncupes & illegitimæ variæ sunt species & causæ, quæ C vt raro accidunt, & alios affectus plerumq; simulant, ita nouitate rei & accidentium frequenter ignorantur & nos deterrent. Inter alias potissima differentia est, nec non & causa venarum interceptio ab Hippocrat. & Gal. assignata *acut. à com. 23. in 27.* quæ duplex haberi debet: Vna ex copioso sanguine in maioribus vasis, reliqua in solis carotidibus, & iugularibus. Prima quidem vulgatior est, & ex totius abundantia oritur: nam cum in vasis maioribus, in vena scilicet caua & arteria magna, (*vt Aretæo placuit & Galen. loco citato com. 27. quo statuit, per venam intelligendum esse venam cauam, qua cor & præcipua membra communicantur*) sanguis ea abundantia colligitur, quod vasa ruptione periclitentur, aut calor vniuersus exstinctione, & adeo presse obstruit prædictas partes sanguis ibidem firmatus, quod spiritibus & calori nulla subsit motus via, tunc quidem suffocato calore, subito perit animal. Quapropter censeo Hippoc. dixisse, habitum exercitatorum esse summe periculosum, quod prædicto modo mortem

1 Venarum interceptio.

D accersat: nimiũ suffocato totius corporis calore, & facta huiuscemodi syncopes specie & ob id rubet statim habitũ illum soluendum esse. Reliqua venarum interceptio fit carotidibus obstructis: quippe aliquãdo sanguis ibidem præ nimia copia coercitus concrescit pię frigiditate spirituum, qui ibidem exstinguuntur, & longe maior efficitur coarctatio, quo eitius succrescit mors, tanto quidẽ citius, quantò arteriæ, quæ cerebrũ conscendunt, plerumq; ibidem constituunt oppilatum reticularem, susceptione spirituum vitalium destituuntur. Calor enim natiuus cum spiritu in illa plenitudine suffocatur, & cum motu intro fotusq; privatur, torpet ac refrigeratur, sanguisq; coalescit & concrescit: non quidem frigore vehementi aut siccitate, *vt in catalepsia*, sed suffocato calore, & intercepto spiritu, quo liquidus erat & fluxilis.

Syncope frigida quæ. Quam sane affectionem syncopen frigidam licet appellare, diuersam ab apoplexia, quod omnino careat pulsu & respiratione: nam apoplexia id difficilem habet, & pulsum euidentem, hæc verò ne-E quaquam. Ob quam sane causam, & vt vere dissideat ab apoplexia, constat, plurimis succrescere faciei ruborem ob sanguinis copiam: oculorum immobilitatem, & veluti quendam functionum torporem, læsone neruorum principio: manuũ porrectiones, & stridores dentium propter vitiatam motionem conuulsionemq; coniunctam: extimarum partium refrigerationes oppresso calore ab humorum copia: fiunt spirituum in prædictis membris pręcipuis interceptiones impedito transitu: sequitur & sensuum omnium obdormitio: nã cum in cerebro fiant ad omnia sensuum munia animales spiritus, & vitales, qui illorum sunt materia, ad plexum non permeent, ob prędictam transitus interceptionem, fit facile, vt laborans ante vitæ discrimen sensibus orbetur: illud, quia suffocantur & exstinguuntur vitales: hoc verò quia nõ

Plexus Gal infra duram meningem reiectus. fiunt animales. Verum ne quis arbitretur me de plexu reticulari indistinctè loquutum fuisse, existimet mihi non placere primum Gal. plexum in-F fra duram meningem constitutum, qua parte prolabuntur ad palatum & nares cerebri excrementa: esse enim à ratione alienum arbitrari spirituum animalium officinam admixtam esse excrementorum emunctorio: præterquam, quod nul-

Plexus Gal. intra cerebri cauitates constitutus approbatur. lus ex peritis dissectorum eum plexum in homine adinuenire huc vsq; valuit. Placet tamen (*quia dissectorum pr. tiores id diff ctio aibus plurimas factas esse adinuenerunt*) alterum etiam à Galeno adinuentum plexum intra cerebri cauitates à natura constitutum & medullari substantia præmunitum, ex tamusculis arteriarum caput ascendentium, maxime carotidum textura mirabili fabrefactum, probate, in quo spiritus vitalis ea accidenti commodiore efficitur susceptioni formæ spirituus animalis. Nec arbitrandum est, me dixisse *ex accidenti tenuiore & inconsulto*: quippe auctorum plures arbitrati sunt, ibidem spiritus disponi ad temperatione quadam facta ad susceptionem formę spiritus animalis: alii verò statuunt ibidem eam recipere Nos tamen censemus vtrumq; esse falsum: primò, quia in officina spirituum vitalium, qualis natura arte-G riæ extiterunt, nusquam fiet spiritus animalis, cuius officina tantum est cerebri substantia, vt omnes vnanimiter fatentur. Nec rursus in eodem plexu præparari possunt spiritus, nisi ex accidenti: ratio est, quia præparatio ad aliquam formam, maxime accidentalem, fit ab introducente formam per inchoationem eius, si futura est accidentalis, aut per requisitas dispositiones: neutrum possunt arteriæ plexus efficere: Ergo: Et probatur minor, quia spiritus animalis fit aliquo modo crassior, temperatior, & firmior vitali, existente in plexu, sed arteriæ plexus longe magis attenuant spiritum vitalem feruidiorem & ad motum aptiorem reddunt. A 224 Ergo *non præparatur de per se ad spi. tum animalem, sed ex accidenti.* Ratio est, quia cum spiritus animalis futurus sit longe tenuior vitali, splendidior & à fuliginibus expurgatior, oportebat ut coctione & attemperatione, quam susceptat in cerebri substantia, crassior fieret à plexu reticulari, adeo attennati & præ caliditate à fuliginibus expurgari, quod etiam si accedẽte cerebri coctione aliquantulum crassesceret, longe tenuior & purior euaderet, reliquis omnium arteriarum spiritibus. Ex quibus constat, præparationem quæ fit in plexu, esse ex accidenti, quia non est inchoatio formæ, vt in reliquis præparationibus contingit, & Galen. sumto exemplo ex vasis spermaticis arbitratur.

Præparatio quæ fit in plexu est ex accidenti.

Sed his missis, quæ de hac re sufficere videntur, dum animal prædictis spiritibus orbatur, ob eorum congelationem & carotidum obstructionem, doumentis animalis effigiem repræsentat, quia nihil ad sensoria transmittitur spiritus: & licet apoplexiæ simillima fiat affectu & catalepsi, mille modis ab eisdem dissidet, periculo, caussis, B & modo. Est quidem grauissima hæc affectio, non solum quia prædictis simillima est, sed etiam quia futuratio grauior existit. Nam cum vena rum interceptione habet spirituum vias claudere: cum apoplexia sensu & motu orbate: cum catalepsi hominem ea figura, qua apprehendit, continere Cæterùm sua propria ratione habet pulsu & respiratione ferè homines priuare: spiritus fortiri exstinctos, quo iure optimo sibi vendicat nomen *syncopes*: frigidæ tamen, quia ipsos & sanguinem frigidissimos obtinet non quidem positiua frigiditate humorum, vt in catalepsi, sed priuatione & exstinctione proprij caloris, quo veluti congelati, detenti & coerciti superfiunt, cum extremorum frigiditate. Placuit hanc affectionem inter syncopis species numerare, quod spirituum vitalium vitio & passione fiat, licet ob sibitam sensus & motus priuationem inter apoplexias numeraverim.

Syncope grauissima affectio quibus affectibus similis & quod propium obtineat.

Frigida tur dicta.

C Illegitimæ etiam syncopis alia succrescit species, & aliæ subsunt caussæ: quippe aliquando ex vitio oris ventriculi vehementer dolentis ab acri, venenoso, aut crudo adhærente, vel salso & pungente humore, adeo præ dolore dissipantur spiritus, vt in syncopen sæe bissimam, ac nõ raro in mortem ocyssime prolabantur laborãtes. Quam sane syncopis speciem, inter eas quæ per consensum fiunt annumerare licet, sicut quę ab vtero vel quouis alio modo succrescunt, corde non læso primario affectu: quod si quis inter legitimas velit numerare, nullum erit inconueniens.

Syncopes illegitimæ species alia ex vitio oris ventriculi.

At legitimæ syncopis, modo per consensum fiat, modo per primogeneam affectionem in corde præsit, quatuor sunt numero causæ iuxta partes, q in corde affici possunt. Fit namq; ex spirituum vitalium vitio, ex substantiæ cordis aut totius corporis dispendio, ex depravato etiam eiusdem vi-

Syncopes legitimæ 4. causæ.

scerid

D [illegible]emperamento, aut mutata aliquo vitio decens cordis figura. Sunt itaq; primo loco spiritus multis rationibus huius affectionis causæ, quibus vtcunq; vitiatis, protinus facultates concidunt, collabunturq; omnes. Non qu[illegible]m (*vt multi falsò censent*) quia spiritus fac[illegible]tum sunt delatores, siquidem facultates in instrumentis & propriis sensoriis resident: sunt enim spiritus facultatū instrumenta, quibus partes quoad innatum calidum reducuntur in actum per vitalem spiritum à corde transmissum, quo et omnes facultates exsequuntur ac perficiunt suum actum. Quod nequeuntes antiqui distinguere, decepti sunt, existimantes prodire facultates omnes à corde, cum ea[illegible] quælibet suam habeat sedem & peculiaria instrumēta: cum hoc tamen habent omnes hoc commune, quod calido innato & spiritu vitali vtantur, tanquam cōcausa ad proprias actiones obeundas. At spiritus multis modis vitiari possunt: nam ut alterantur, aut distrahuntur, aut suffocantur, vel intercipiuntur, aut corrumpuntur. Alterantur quidem ex venenosa aëris qualitate, aut cum sus[illegible] ex E tius putridæ vel corruptæ substantiæ, quib. [illegible]tus infecti retrocedentes in cor ipsum, facile syncopen inducunt, propter venenatam qualitatē re extranea contractā, vel ab alta excedente qualitate extrinsecus occursante: item ab aëre corrupto, venenoso, pestilenti, siue ab externo veneno, siue à corruptis humoribus intrinsecus vigentibus, vt in vterinis affectionibus accidere conspicimus: sic & à materia putri tetēta in ventre, & aliqua occasione commota. Distrahuntur tamen spiritus à variis alterationibus diuersarum partium, vt in animi perturbationibus, vel impedita eorū generatione, aut ob nimiam eorum vacuatio[illegible]ē, quoties natura per diuersas partes lacessita affligitur variis doloribus & accidentibus. Sic enim propter ingentem & diuersam spirituum distractionem, nonnunquam facta facultate vitali (iuxta illud vulgare: *Pluribus intentus minor est ad singula sensus*) laborantes in uria spirituum in syncopen incidūt, sed maxime cum à corpore aliquid immodice excernitur, non solum ob doloris grauitatem, aut morbi vehementiam, sed ob famē aut abscessum, & ma- F xime diruptum in parte principe, aut iuxta ipsam vel partem neruosam, vt contingit iuxta magnos articulos, in pulmonis vomica, à neurismate rupto, hepatis vomica, vec[illegible]atione repentina hydropis, aut empiematis. Suffocantur quidem inigniorum vasorum obstructione, difficili respiratione, vapnribus crassis & caliginosis adscendentibus cor ipsum, quibus spiritus prohibita difflatione suffocantur. Sic à multis & crassis humoribus syncope etiam oritur, veluti in febre syncupali humorosa frequenter conspicitur: pari etiam lege ex eisdem spiritibus præter naturam subito & affatim cor irruentibus. velut in quibusdam animi passionibus contingit ita nimium, mœrore & tristitia, quibus subito confluentibus, syncopes periculum minatur. Intercipiuntur autem, vt monstrant venarum interceptiones iuxta cor, adeo vt spiritus nun pertmeent ad con vera loca. Corrumpuntur quidem spiritus ex ardentissima aliqua febre, aut alio grā- G di laborantis pathemate, quibus facile est spiritus [illegible] tanescere, quo promte syncope accersitur. Vnum tamen habet hæc causa proprium & peculiare, quod semper necessum sit, siue spiritus suffocentur, siue vtcunq; lædantur, fieri, vt in syncope fiat recursus eorum ad cor, subito tamen & affatim factus, alias syncope non erit. Nam cum cor siue anima pathema, siue quoduis aliud vitium patitur, protinus ad se aduocat spiritus tanquam vltimum subsidium, & valida attractione *ex calore dilatatione ipsius & arteriarum, & ob sympathiam, quam habet cum spiritibus* facta prædictum symptoma concitat, nisi protinus ad sensoria redeant. A 225

Spiritus vitiari multis modis possunt.
1. Alteratione.
2. distractione.
3. Suffocatione.
4. Interceptione.
5 Corruptione.

Secunda causa, cuius interuentu immediate hoc symptoma labouitur, est substantiæ cordis aut totius corporis dispendium: quod fieri est necessum vna è tribus causis: aut ab exurente, colliquātēve [illegible], seu calo[illegible] quo, cuius munus est: exhaurire corporis substantiam depopulari, q[illegible] dissipata vires collabuntur: aut ob humorum tenuitate aut acrimonia, quia quidem facile per totum corpus expirant & in diaphoreticum sudorem [illegible]: tertia verò [illegible] facultates naturales, vt ne substantiam quidem optimā corporis continere queant, sed [illegible] fluere permittant: ex cuius substantiæ defluxu non solum syncopici sudores subsequuntur, sed & omni actione animal priuatur. Solidarum quidem partium substantia multis modis labefactatur, ob defectum nimirum alimenti, ob B cōsumptionem propri humidi, & ob refrigerationem calidi innati, vt in longissimis morbis ex atrophia, & in febribus acutis ex colliquatione nō raro conspicimus. Quo fit, vt duo symptomata perpetuo syncopi acc[illegible]: frigus nimiū totius corporis à calore ex[illegible], & *sudor diaphoreticus aut syncopticus*, quorum vterq; pessimus est, & alter ab altero distinctus: nam diaphoreticus pletumq; calidus existit, tefetens quidem naturam causæ corporis deuastantis est enim hæc calida, erodens, & mordax, ex qua sudores erumpunt, non quidē vitio facultatis contentoriæ, neq; caloris innati, sed propter efficaciam & vim causæ [illegible] pus in sudorem colliquantis. Sudor verò syncopticus frigidus oritur, qui à vitio facultatis contentoriæ prodit: atqui cum hæc defectu innati calidi imbecillietur, fit quidem deficien e calido, sudores esse frigidos. Itaque substantia hæc perit, aut propter humorum tenuitatem, qui facile spirant, aut propter facultatis coatentoriæ virium, & expultricis irritamentū, aut propter vi- C rium aliquod humoris aut caloris præter naturam corpus deuastantis.

Syncopes secunda causa substantiæ cordis aut totius corporis dispēdium.
Sudor diaphoreticus quid Syncopticus quid & quid vterq; differat.

Tertia verò causa, qua laborantes in syncopen incidunt, est ingens aut valida cordis aut totius corporis, vel principiorum distēperies. Cuius gratia abdubitare oportet, *qui fieri possit, cum syncope sit subitus virium casus, quod ex distemperie subortatur, siquidem distemperies, quæ motu alterationis acquiruntur, nequeunt quid [illegible] efficere, nisi sensim & paulatim: qua ratione credendum est, syncopen, qua subitus est casus, à distemperie non posse fieri.* Cui dubitationi dicimus, distemperiem esse duplicem: fienentem vnam, alteram factam. Facta quidem nequit syncopen inducere, neque fiens, q[illegible] zelem habet causam, hoc est leuter operantem. Quamobrem morienese etiamsi spiritu & viribus careant, ob distemperiem in syncopen nnn incidunt: fiens verò, vt quæ multos simul habeat dissipare spiritus, plures inquam, quam generet, facile

Syncopes causa tertia cordis aut corporis valida distemperies.
D Ftemperies duplex.

facile syncopen affert, non quidem ex calore qui introducitur, sed ob spiritus qui resoluuntur ratione caloris nitentis suam formam introducere: quod nequit, nisi dissipatis spiritibus & proprio calore, quibus actiones vitales fiunt, quo fit, vt his deficientibus subito etiam vitales vires concidant.

Syncopes quarta causa vitiata cordis figura.

Quarta verò & vltima causa est *vitiata cordis figura*, quæ aut ex tumore præter naturã, aut ex soluta vnitate, vel obstructione originem trahit: quæ vitia ne leuia quidem vix cor patitur, maiora autẽ minime. Atqui quo membrum principali actioni dicatum est, eo à facilioribus causis alteratur corrumpiturq́; quo fit, vt affectus, quos cetera membra corporis patienter fert, nequeat vel minimo temporis spatio cor pati.

Dubium.

Qua ratione dubitatione dignum est, *qui fieri possit, quod à syncope excitetur, qui aliqua ex his tribus causis eo affectu laborat, siquidem semper & in eodem loco perstat vel obstructio, vel tumor, vel solutio continui: nam videtur quoq; syncopen eo vsq; duraturam, quo causa perstiterit?*

Solutio.

Cui dicimus inter hos affectus, quos in hoc genere memorauimus, quosdã esse, qui eam magnitudinem semel sunt adepti, quę morti efficiendę sufficiat, quosdam vero eam, quæ solùm syncopen, quo tempore suscipere poterunt magis aut minus: nam cum ob aliquam internam vel externam occasionem creuerint exacerbatiq; fuerint, tunc quidẽ ad syncopen ducent laborantem, siue occasionem præstet calor, siue animę passio, siue noua fluxio: tunc quidem natura calore reuocato, continet & resoluit, quod denuo succreuerit, & laborãs licet tumor maneat adhuc, quia minor redditur, respicit ab accessione, licet adueniente iterum occasione in eam prolabatur.

Syncope duobus modis oritur.

Atq; hæ sunt in vniuersum causæ, quæ hunc grauissimum affectũ excitant, qui sane duobus modis in humano corpore suboritur: *Vno* modo per primogeneam affectionem affecto corde: *alio* modo ceteris partibus illi consentientibus, quod facile distinguitur ex symptomatis partium affectarum, quarum consensu cor patitur.

Syncope quibus signis internoscatur, verum fit per essentiam an per consensum.

Quibus autem signis per essentiam ne fit, an per cõsensum prædictus affectus, legitimusvè aut spurius, non satis constat, nec rursus, qua via quævis causa sit dignosci possit, & ob id, & quia curandi ratio maxime ab his petẽda est, seorsum meminisse oportebit. Illegitimam esse syncopen, & à venarum interceptione, ex sanguinis vbertate aut congelatione proficisci, nosse potius arbitror garrulitati, & inani loquacitati, post laborantis obitum esse proficuum, quàm quod quid commodi laborantibus afferri possit. Quapropter (*siquidem hæc facillime præcaueri potest, cum imminet, curari vero cum iam adest, difficulter*) satius esse duxi imminentis signa monstrare, quibus præcisa facilius præcaueri possit. Monstrant quidem eam futuram signa, non quæ ab Hippoc. 4. *de ratio a vict.* adducta fuere: nam ea iam præsentem ostendunt: sed quod laborantes ante casum quandoque patiantur, veluti præfocationem quandam, non iuxta fauces, neque ad partes spiritui seruientes, sed in partibus internis, & in visceribus, velut si cor manu constringatur: præterea nonnunquam animo deficiunt, & viridus color ipsis in pallidum mutatur, cum leni sudore infra frontem: ac licet facile ab hoc symptomate reuocentur, subsequitur lassitudo adeo magna, ac si è grauissimo euasissent morbo.

Syncopes futuræ signa.

Subsequitur etiam his pulsus intermittens, qui si frequenter appareat, iamiam syncopen instare constat: statuerat enim Hippoc. *lib. de Coacu præ.* 17. cordis dolorem seniori sępius consuescentem repentinam mortem significare. sic profecto, qui hoc malo periclitantur, semper vel tristes incedunt, vel melancholicis imaginationibus premuntur, vel animo sunt deiecti, & grauem ac difficilem ex leui causa patiuntur respirationẽ: item his omnibus accedit capitis grauitas, in somnum promtitudo, anxietas & citra euidentem causam exsolutio & animi angor, atque angustia.

A 216 Legitimæ signa.

Verum si legitima fuerit syncope, nosces ab aliarum partium vitio cor affici, ex cuiusq; propriis accidentibus quæ necessario syncopen ipsam antecedunt. Exempli causa, si oris ventriculi morsus præcesserit, vomitus, nausea & reliqua huius naturæ, certum est consensu eiusdem membri malũ oriri.

Syncopes a morsu oris ventriculi signa.

Nam qui sic in syncopen procidunt, ante ipsam animi deliquio corripiuntur, & venter grauiter premitur, maxime à cibo: dolor adest in propria eius regione, & vt Aurel. refert, adest nausea, vomitus liquidorum atq; cibi. Item sudor apparet tenuis & aquosus, longe quidẽ diuersus ab eo, qui in syncope ex primario cordis affectu orta prodit, qui crassus plerumq; est & male olens, saniem vel cruorẽ simulans. *Præterea* si ex ventriculo prodierit affectio, vigebit magis in principio, & si ex corde, grauior fiet desinente, *vt idem Aurel. aduertit*: quo fit, vt ex cordis syncope plures mori contingat. Verum si ob flauæ bilis copiam os ventriculi infestantem syncope accidat, cognosces quidem ex maiori dolore oris vẽtriculi atq; ex anxietate & vellicatione, necnon ex oris amarore, siti & siccitate: & sic de reliquis partibus, quib. cor consentit, iudicium facies. Quod si nullum præcesserit partis affectæ signum, nullusque alius affectus accedat, conijcere oportebit ex cordis primaria affectione syncopẽ prodire.

Syncopes ex cor... primaria affectione signa.

Quod si solũ cor pati constiterit, ex defectu signorum affectionis aliarũ partium venaberis. Cognosces itaque cor pati ex totius corporis perfrigeratione, & solidæ substantiæ dispendio, & quia nullum præcessit, neq; apparet in eo caloris aut frigoris à manifesta causa signum, tunc rursus sciscitaberis, *sitne ob spirituum vitium aut cordis intemperiem, vel substãtiæ eius deperditionem: an ob aliquod figuræ vitium?* nam, vt causæ diuersæ sunt, ita & diuersam expostulant medendi rationem.

C Syncopes ex vitio spirituum signa.

Nosces autem id ex laborantis effigie, ex modo quo in syncopen procidit, & vltimo ex his quæ pręcesserunt. Sic *spirituum alterationẽ* ex putredinosa aut venenosa contagione ortam nosces, quia sic affecti in liuorem & ingentem frigiditatẽ habent mutata extrema: facies pallida aut plumbea est citra collapsionem, respiratio nondũ mutata, licet frigida: pręcessit subitus laborantis casus cum leui molestiæ sensu, & tandem non erit ignotum, vel venenũ sumsisse, vel à fera clam fuisse demorsum. *Ob spirituum dissipationẽ* syncopen prodire constabit ex præcedenti & ingenti ac insolito labore, ex variis vacuationibus, aut vna grandiori & subita, ex diuersis partibus vehementer dolentibus: maxime in his qui cor habent deiectum, aut os ventriculi nimis sensile. *Ob spirituum suffocationem* fieri, ex priuatione & defectu præd. causarum disces, & quia ex ante acta vita constabit, prædictum corpus crassis & plurimis abundasse cibis.

item

item ex ventriculi anxietate & nausea inani, cum præcordiorum tensione & dolore, ac totius corporis insolito tumore, colore subalbido aut nigriore vel liuido: pulsu existenti minore, obscuro, inæquali, maxime inæqualitate congestica, D deficiente etiam in vno pulsu ea, quæ interceptos in vno pulsu efficit. *Interceptos* vero esse *vitales* spiritus disces, quia laborant subito, & citra causam aliquam concidit, maxime si præcesserit frequens & fortis exsolutio, *vt Hippoc. refert.* Corrumpi autem spiritus disces, quod necessario in corpore conspicua sit dissipationis causa, velut ingens calor, ac subitus & grandis labor, & alia quę spirituum substantiam dissipare & conterere nata sint. Quod si cordis aut totius corporis substantiam dissipari contingat, id quidem ex corporis extenuitate, facie Hippocratica, & summa corporis ac faciei collapsione colliges. Verum quia prædictam substantiam vno è tribus modis abire contingit, ob id quidem cuiusque notionem præstare oportebit: colliquari autem ex ingenti calore, vt in ardentibus febribus & malignis tertianis, disces ab excrementis: quippe in vrina supernatantes pinguedines, & in excrementis quid optimum & pingue comperies, quo proferes syncopen à prædicta colliquatione prodire. At *tentabe-* E *scit* corpus etiam humorum acrimonia & mordacitate, quæ sudoribus diaphoreticis substantiam conterit, irritata adeo expellente potentia, vt quod laudabile est, etiam non sine magno periculo pellat: quod dignosces ex calidis & glutinosis sudoribus, qui ex calore arguunt causæ naturam, & ex consistentia dissipatam substantiam. Cæterùm si syncopticus frigidum exsudauerit, cum frigiditate etiam & liuore extremorum, certum est syncopen prodiisse ex grandi caloris innati exstinctione, & contentricis facultatis exsolutione. Disces autem ex grandiori & vehementer agente intemperamento malum fieri ab eodem, siue calidũ vt in vehementibus febribus, siue frigidum vt in hydrope sit: ipsa n. intemperamenti natura facile sese ostendet: præterquam quod qui sic afficitur, nec subito casu corripitur, neq; subito interit. Fieri tamen ob figuræ vitium disces, si tuberculus aliquis prope cor steterit, ex rabitudine quæ mox succre- F scit: si obstructio, quod subitus fiat casus citra manifestam causam. si verò solutio continui causa sit, ex his disces quę præcesserunt, vt si ictus, casus, aut percussio præiuit.

Syncopes ex cordis aut totius corporis substantię dissipatione.

Corporis substantia tribus modis perit.

Syncopes ex distempere cordis aut corporis signa

ob figuræ vitium signa.

Præsagire enim frequentius malũ ex hoc symptomate licet, maxime si frequenter irruat, iuxta illud Hipp. 2. aph. 41. *Si qui absq; causa manifesta: sed longe certius licet mortem prædicere, si ex sanguinis vbertate spurius fiat syncope.* Sed vtcunq; accidat, censenda est perniciosior ea, quæ faciem reddit cadauerosam, maxime si non præcesserit aliqua ex causis ab Hipp. ea parte scriptis, vt Gal. arbitratur 12. *meth.* necnon & Aëtius *lib. 5. c. 98.* Verum vbi cor proprio laborat affectu, periculum nõ leue imminet, minus tamen ex cerebri damno, & adhuc minus ex iecore, *vt ex Paul. cap. 38. libr. 2. & ex Aëtio libr. 5. cap. 99. aperte colligitur.* Syncope verò, quæ ab instrumentali cordis affectu prodit, præter id quod grauissima est, citius interimit, *vt ex Gal. constat lib. 5. de locis c. 2.* sic & illa quæ ex attenuatis spiritu & san- G guine prodit, maxime si accedat virium imbecillitas. Item perniciosa est, quæ ex crudis succis totum corpus grauantibus oritur, aut biliosis os ventriculi infestantibus, & sic iuxta causæ dignitatem & sæuitiam, eam iudicabis periculosam omnino aut prorsus periculo vacare, vel solum timorem incutere.

Syncopes præsagium.

Quibus cognitis, curandi ratio triplex erit: Vna quæ accessionem prospiciat, & laborantem ab ea eruat: altera verò, quę præcaueat, quo minus laborans in syncopen incidat: hæc quidem fit per ablationem causæ quæ affectum mouet, iuxta cuiusq; naturam, *vt antea retulimus.* Quippe in spuria, quã A 227 licet prædictis signis prænouisse, sanguis protinus demendus est, antequam spiritibus orbatus concrescat & immedicabilior fiat affectio, idq. ex basilica dextri lateris, quantum par sit pro virium robore & plenitudinis magnitudine, *vt Hippocrat. consuluerat 4. acut. tex. 25* Quo facto & instituta parca victus ratione, omnino diuertere ad inferas sedes, quod in imo corpore continetur oportet, ac postea potibus calidæ, quod sanguinis iam concreuerat fundere, necnon & frictionibus molliter per vniuersum corpus factis. Verum in huius causæ accessione, raro datur sanguinem fundere, ni vires longe magis, quàm antea constiterint: nam si minus, signum est (*aut si pulsus adsit deterrima aliqua conditio*) sanguinem iam concretum esse: quo casu omnino a sanguinis detractione erit abstinẽdum, solumq. vti licet laxantibus fundentibusq; præsidiis, necnon & iis, quæ concretum sanguinem fundunt, vt leporis coagulo in aqua mulsa, vel eadem mulsa vbi ferbuerit *amaracicoma*, maxime addito *oximelite*: item *theriaca aut mithridato* in B eadem aqua dissolutis quantitate ʒ. ß. Verum si constiterit, sanguinem concretum non esse, nullo alio auxilio citius & tutius ab accessione laborantem reuocabis, quam sanguine misso, quod quidem tentans primo tacito, ac si probe successerit, laboransq; probe se habeat, & sanguinis impetus fuerit grandis, iterum id tentabis auxilium, donec aliquantulum leuiorem persentias laborantem: quod si vel nihil exeat, concretum iam iudicabis, & nullo modo id amplius tentabis. Altera verò curandi ratio, quæ accessioni debetur, in reliquis syncopes causis fit per contraoperationem causæ, quæ agit in spiritus, in substantiam solidam, in cordis temperiem & eius situm. Sic enim distractis ad diuersas partes spiritibus, iis quæ congregandi, rursusque pellendi vires habeant rem ages, & vltimo alimentis, quæ citissima alitione reficiant. Circa primum expende, non vno & eodem modo reuocandos esse eos, qui ob spirituum dispendium syncoptici fiunt, cum necessum sit, modum quem caussa imprimit considerare, & aduersus ipsum præsidiis pugnare: nam licet vacuationes, quæ immodicæ sunt, spiritos dissipent, alio modo eorum dispendium compesces, si sudore nimio id fiat, alio si alui fluxibus, alio si sanguinis profusione, & alio rursus si vomitu. Nam qui per sudorem aut ingentem calorem exsoluuntur, debilemque habent retentricem, facile excitantur *aqua frigida* vel *rosacea* sola, aut cum modico aceto desuper sparso, non quidem in tota cute, sed in facie & manibus, idque subito, affatim & inopinato, tum vt cute densata minus dissipentur spiritus, tum vt subito spirituum retrocessu facilius excitetur laborans. Pari etiam ratione curandum est aërem prædictis aquis refrigerare,

Syncope qualiter & quibus modis curetur.

Syncoptici sanguinem mittendus.

Syncoptici ob spirituũ dispendium non vno nec eodem modo reuocantur.

C

Syncoptici per sudorem aut calorem facti quibus excitentur.

tare, & flauellatione facta linteis *aqua frigida* madidis attẽperare, quo & cutis adstrictior facta sit, & spiritus densior & crassior. Vteris etiam frigido

D epithemate quod recipiat *aquæ rosarum, acetosæ, scabiosæ & borraginis, ana ℥.iij. vini odoriferi ℥.j. diamargariton frigidi ʒ.j.ß.* misce & adhibe panno serico. Prosunt & inunctiones ex *vnguẽto rosaceo & oleo violarum cum tribus granis camphoræ: vel ex oleo rosarum & cytoniorum cum gossipio & guttulis vini rubri, cordi admoto.* Præstat & *syrupi limonum cum aqua in qua aurum sit sæpius extinctum ℥.ß. cum eadem quantitate oxysacchara simplicis, syrupi acetosi, violarum aut de pomis.*

Syncoptici ex alui fluxu, ex plenitudine, ex animi pathemate, ex vomitu, ex sanguinis fluxu quibus iuuentur.

Hunc etiam vsum præstant ex odoratis quæ frigidiora sunt, aut reficere possunt. Quibus sane præsidiis non vteris, si alui fluxus syncopi causam præstiterit: frigidis enim adspergĩnibus facilime intro pelluntur humores, quos, ne ad aluum fluant, opus erit ad extima euocare: Nec rursus id facies, si ex plenitudine aut obstructione laborans animo deficiat. Verum si ex aliquo animi pathemate, quod vim habeat extra spiritus euocare, id accidat, eodẽ poteris vti præsidio, sicut si ex variis doloribus aut euacuationibus suboriatur. Eodem etiam modo ægrum excitabis, nares vehementer comprimens & dimouens, maxime si per infernas sedes humores effluxerint: quod si ex vomitu sit, crura ligabis,

E calefacies & fricabis: si verò aluus fluat, brachia. Sanguinis verò fluxionibus languentes excitabis eisdem distractionibus, & vino calido testiculis, si vir fuerit, aut mammis, si fœmina, admoto: sed hos & reliquos omnes tutius reuocabis his, quæ spiritus reficiant, cuius notitiæ vinum est *album, tenue, odoriferum,* & aqua *ferrata dilutum,* si sudoris occasione malum oriatur, maxime si odoriferis vtaris, vel panem recenter coctum his irroratum naribus admoueris: at in alui fluxionibus ruber panis admixto recenti maioris est momenti, si neque interna sit inflãmatio, neque delirium vel ardor præsint. Ex vsu etiam sunt iurulẽta omnia siue stillatitia, siue decocta, siue prælo pressa, quibus admiscère oportet puluisculum, qui recipit *margaritarum præparatarum ℈ ij. rasuræ eboris, ossis de corde cerui, ana ℈.j. cornu monocerotis ℈.ß. sacchari violarum ʒ.ij. misce & porrige ʒ.j.* Præstat per se aut prædictis ad-

F iunctum modicum huius aquæ, quæ recipit *aquæ rosarum & acaciæ, ana ℥.ij. vini optimi & succi pomorum, ana ℥ ß.* & si velis id odorandi gratia conficere, addes *musci & ambræ g. iij.*

Syncopticis ex febre ardenti quæ prosint.

Quibus ardens febris causa fuit syncopes, prosunt epithemata & adspersiones frigidæ per vices & interualla, ne prohibeatur omnino effluxus vstilaginum: prodest tum frigidæ tum frigidorum & adstringentium vsus, qualis est *succus mali punici acidi.*

Syncoptici ob sudores & vomitum qui iuuentur.

Verum qui ob sudores laborant, á frictionibus & vino abstineant, nisi odoramenti gratia: quibus prodest puluis supra lectũ sparsus, qui recipit *florum rosarum rubearum, nymphæa, labrusca, ana ʒ.ij. myrtillorum, coralli & rasuræ eboris, ana ʒ ß diambra ʒ iiij.* vomitu confectos excitabis, præterea, quæ dicta sunt, posito supra ventriculum cataplasmate ex *pane tosto, vino rubro, & pulueribus diarrhodon*: cui etiam porrigas *vini albi aut nigri vetustioris haustus*: maxime si ex crudis aut viscidis succis malum oriatur, sicut frigidæ aut calidæ aquæ, si biliosus aut acris vel salsuginosus sit humor: quæ omnia etiam facies (exceptis di-

G stractionibus) si ex impensa caliditate laborans corripiatur.

Syncoptici ob spiritus suffocationem. ob crudorum succorum quibus.

Quod si spiritus suffocatione periclitentur, laborantem excitabis cõtrario prorsus modo, nimirum ad cutim eis euocatis, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis & calorificis auxiliis, extremis partibus sæpius appositis, vt humores & spiritus foras euocentur, siue ex mœrore malum oriatur, siue ex obstructione aut humorum copia, crassitie vel lẽtore. Si tamen ob impensam alicuius visceris frigiditatẽ, crudorumve succorũ copiam, præter eam caliditatem, quam excitandam extremis partibus fore diximus, curandum est, alimentis etiam admiscere puluisculum, qui recipit *corticis citri ʒ.j.*

A 228

margaritarum ʒ.ß. citri conditi, seminis melonum & acetosæ, ana ℈.ij. limaturæ auri, fragmentorum smaragdi, hyacinthi & sapphyri, ana ℈.j. sacchari ʒ.iij. misce & porrige ʒ ß. Alius etiam paratur puluisculus, qui recipit *electuarij de gemmis, confectionis Alkermes, aromatici rosati ana ℈.ij. macis, cinnamomi, ana ℈.ß. sacchari in aqua borraginis dissoluti & exsiccati ʒ.iij* misce. Præstat vini odoriferi haustus, vel Hippocras appellati modicum, ac sæpe mirum in modũ iuuat potum aquæ vitæ.

ex venefica qualitate. ob substantiæ deperditionem, situm cordis mutatum quib. iuuentur.

Quod si ex venefica qualitate á veneno, quod in corpore gignitur, affectio sit, factis distractionibus, cucurbitã è regione cordis ante aut retro affiges, ac si sanguinẽ redundare constiterit, & veneno esse admixtum, scarificabis, & iterũ eidem parti affiges epithemata, quę calefaciendi vires habent, atque euocandi ad extimas partes, aut ibidẽ dissipandi veneficos spiritus aut halitus: verũ si venenum sit assumtum, vel á fera eiaculatũ, alexipharmacis tem-

B peres, vel parti demorsæ cucurbitulam affiges. In substantiæ autem deperditione, vires & amissam substantiam potibus iurulentis, & tenuibus cibis reficies. Situm cordis ex statu mutatum & euersum vini aut aquæ calidę potu emẽdabis: quod si alia causa sit, ipsam omnino infirmare curabis.

Alexipharmaca cordia.

Sed in omni syncopes curatione, & in reliquis cordis affectionibus summopere obseruandũ est, cordi esse maxime prouidendum, tum per ea quæ contraria sint affectui, tum verò per roborantia, quæ vel a tota substãtia id efficiunt, vel adstrictione si dissipatio spirituum, aut substantiæ causa est, vel vt ferunt, peculiari quadã similitudine, & moderatione substãtiæ, quemadmodum sunt appellata *alexipharmaca*, quorum omnium non leuem copiam adduximus *lib. de curat. feb. malig.* Dummodo neque frigida cordi intus aut extra adhibeantur sine calidis, spirituum gratia, neque calida sine frigidis, quo minor fiat spirituum dispendium, &

C hac lege epithemata adhibenda sunt, & non aliter.

Syncopen curandi ratio alia causam respiciens.

Altera verò curationis via, quæ syncopes causam respicit, & ab ea initium sumit, nõ animi deliquio præsente aut imminente exercẽda venit, sed absente diu, & cum timore, ne iterũ redeat: quod solet esse grauioris periculi causa. Habet profecto tot curationis vias inter se adeo dissidentes, ac sont causæ, quas nuper retulimus: nam qui ex inanitione aut substantiæ deperditione in hunc morbum incidunt, haud secus quam *hectici* præcauendi curandique sunt: sic & ii a quibus spiritus desunt, dummodo iuxta causæ differentiam & modum prouidentiam instituamus. Qui verò ex obstructione, tuberculo, inflammatione interna, vel humorum abundantia, crassitie, acrimonia vel tenuitate in syncopen frequenter incidunt, tra-

ctandi

ctandi præcauendiq; sunt, iuxta cuiusq; prædictarum rerum diuersitatem: nam si præsit interni alicuius membri inflammatio, sanguis mittendus est,
D parce tamen & prudenter, ne vires adeo collabantur, quod redeunte iterum syncope, minus resistere possint: sed eo copiosiorē extrahes copiam, quo magis cognoueris, vel ea copia spiritus suffocari, vel calorē extingui, præsertim si ex suppressis hæmorrhoidibus aut menstruis, vel varicibus malū oriatur, tunc quidem ex talo, saltem semel ea brachio sanguine misso. Quapropter sic affecti tractandi præcauendiq; sunt, *vt in caput vniuscuiusque harum affectionū abunde dictum est*, & maxime capite *de tertiana perniciosa*, vbi hæc omnia diffusius scribuntur, præsertim de sanguine extrahendo, ac de exhibendo pharmaco. Qui verò ex doloribus, animi pathematis, ac diaphoreticis vacuationibus in syncopen parati sunt iterum incidere, iis quæ dolorem leniant, causam auferēdo, vel *paregorica*, & his, quæ verè dicuntur *anodyna*, vtendum est. Sed quod magis ex vsu in his esse solet, id est, quod stupefacere aliquo modo natum exsistit: hoc enim vel sensum stupefaciendo, vel somnum conciliando, fluxum perplures compescit, quo vires
E reficiuntur, ac à dolorum & accidentium inclementia laborantem tuentur. Sed cum in huiusmodi laboratoribus plerumq; vires deficiant, cautius & parcius eis vtendum consulo, & pari pensu de euacuationibus, quæ causas illidunt, subaudiendum est: nam licet aliquando purgare sit opus, id quidem leuissimis auxiliis & maxima consideratione præhabita exsequendum est. Quæ verò stuporem inducunt, sunt velut *pilula de cinoglossa* ad ℈.ij. vel philonium vtrumq; eadem quantitate aut paulo minori: valet & *theriaca recens*, aut *syrupus papaueris*, vel de *portulaca* cum modico eiusdē papaueris. Venenatos verò curabis, *vt capite de febre maligna dictum est*. Secus res se habet, si extrinsecus venenum accedat, nam iuxta cuiusq; naturam alexipharmacum illi institues. Verum si solidæ substantiæ dissipatione animus deficere soleat, causam coniicere oportet: primo si humoris sit tenuitas & defluxus, his oportet vti præsidiis, quę
F vires habeant condensandi humores, reddendiq; eos motui ineptiores. Sunt autem hęc frigida medicamenta, aut alimenta crassioris substantiæ, aër frigidus, qui pororum occlusione dissipationem inhibeat: Verum si humoris acrimonia expultricem lacesserit, temperatis medicamentis & alimentis res agenda est: sic & potibus calidis, ac si vires tulerint frigidis indulges. Si tamen inedia sit aut atrophia, alimentis vberioris substantiæ & facilis nutritionis malo prouidebis. Si verò frigiditas ex caloris innati defectu malum conciter, circumdabis hominem *recenti pane, vino odoratissimo & aqua napha irrorato*: frictionibus etiam & calorificis auxiliis extrinsecus calorem cunctis partibus euocabis. At si sudor adsit syncopticus, alimentis compesces: si diaphoreticus, temperatis adspergimibus: at dum mali causa intemperies est, protinus contrariis compescenda: si verò figuræ vitium, curabis, velut solutio continui, tumor præter naturam, vel obstructio curari desiderant: in quo casu potius bona spe alere ægros oportet, quam misere & inutiliter eosdem auxiliis frustra
G torquere. Sed in omnibus his causis quatenus pertinet ad euacuationem per sanguinis detractionem, aut expurgans medicamentū, recurrendum est ad caput de *tertiana perniciosa*, vbi hæc copiosius tractauimus. Quod si particularia auxilia cordi refrigerando aut calefaciendo idonea copiosiora desideraueris, lege *tom 2. cap. de cordis intemperatione*.

A 219

CAPVT XI.

De Palpitatione & Tremore cordis.

Palpitationis cordis variā nomina.

Accidunt quidem cordi præter dictum symptoma, alia duo non minus toleratu grauia, cum hoc non minus periculosa, licet non omnino desperata. Sunt autem hæc *tremor & palpitatio*: hæc quidem *palmos* appellata à Græcis, & à nonnullis veterum *cordis saltus*, ab aliis verò *formido*. Quæ sanè affectio motus est præter naturam à flatu in corde incluso, qui exitum quærens, agitat secum continentia membra tamdiu, donec vel resoluatur, vel violenter explosus in cognatam sibi extrem spiret. Accidit verò hæc affectio cuti & subiectis ipsi musculis: præterea ventriculo, vesicæ, vtero, intestinis, septo transuerso, iecori, atq; vt summatim dicam omnibus quæ distendi possunt, vtpote arteriis & ipsi cordi, ac nonnunquā toti corpori. Tremor verò inuoluntarius est, & præter naturæ motum & ordinem sursum & deorsum, motus partium, quæ per se motum habent. Circa quæ verò

Palpitatio cordis quid.

B symptomata, duas etsi vtrasq; falsas, licet reperire opiniones: prima quidem asserit, nihil differre tremorem à palpitatione: altera rursus existimat, tremorem cordi nulla lege posse accidere. Quarum gratia naturam vtriusq; symptomatis *prius* expendere oportet: *secundò* differentiā inter vtrumq; *tertio* omnia posse cordi accidere: *quarto* verò à quibus causis quoduis originem trahat, & qua medēdi ratione auferri possit.

Tremor.

Circa primum nosse oportet, inter plerosq; scriptores statutum iam esse, nihil differre inter se hos affectus, sed solum maioris minorisve ratione. Nā palpitationem constituunt esse debilitatem virium cordis: ac si vires amplius labantur, cor tremere: si adhuc amplius, in syncopen prolabi. Sed revera si quis rem diligentiùs pensitet, reperiet procul dubio differre natura, modo & causa: qua in re dicimus, præmissa diuisione symptomatum à Gal. signata li. 2. *de caus. sympt.* nimirum symptomatum quędam esse, quę prodeunt à solo morbo citra vlterius causæ interuentum, *vt palpitatio & conuulsio*.

Tremor & palpitatio cordis quid inter se differant.

1 C quædam à sola facultate licet irritata, *vt tussis sternutamētum & rigor*: quædam ab vtraq; causa simul, *vt tremor*) non minus differre, quàm quod palpitatio à solo morbo efficiatur, tremor verò à morbo & facultate simul. *Secundo* differunt, quia palpitatio

2 quibusuis partibus propria est, præterquā duris, & quæ flatui se mouenti cedere non possunt: at verò tremor, *vt Gal. est mentlib. de rig.* solis partibus voluntarie se mouentibus proprius exsistit: ratio huius est, quia cum constet ex facultate, quæ conatur membrum mouere, & grauitate eiusdem, quæ prę pondere ruat, necessum est, his tantum partibus accidere, quæ voluntario aut inuoluntario fruuntur motu.

Quibus sic constitutis (*vt respondeamus secundæ dubitationi, qua quæritur, possit ne tremor cordi accidere*) stat vtrumque symptuma posse illi optime succrescere. Primo quidem de palpitatione nullus

Tremor & palpitatio vtrum cordi accidere possint.

D dubitat, non tamen à Praxagora & Erophilo Galen. *lib. de trem. & rig. c. 5.* reprehēdit, quod statuerat Praxagoras solis arteriis palpitationem accidere, necnon præter pulsum etiam earum affectus esse tremorem & cōuulsionem: in qua re excepto tremore arteriis conuulsionem & palpitationē conuenire statuit eodem loco: quem quoq; eaa... c. 9. quod arteriarum affectum tremorē effecerit, cum solis partibus voluntarie se mouentibus accidere statuat. Cum hoc tamen de cordis tremore nil ad mentem Gal. probari potest, cum statuat nullum membrū tremere posse, nisi motu moueatur voluntario: aliquid tamē ex eius scriptis elici potest, quo probetur cor tremere posse. Et primo videtur posse ea Gal. id colligi *lib. de caus. sympt. c. 2.* quo loco trementis pulsus meminit, quippe statuit, pulsum formicantem partium tremori persimilem esse, quem iure optimo nos *trementem* quoq; appellare possumus, quamuis Gal. nomine formicantis ipsum insignierit, seiunxeritque à patrium tremore quietum paruitate. Præterquam quod nomine etiam palpitationis tremorem cōstat voluisse exprimere, *l. 2. aph. 41.* dicens: *ob imbecillitatem*
E *facultatis cor vehementer palpitare*, quo loco verbum illud *palpitare*, nun de palpitatione, sed de tremore venit exponendum, cum palpitatio non sit motus à facultate effectus. Cæterùm ratione sic probatur. *Motus pulsus constat ex facultate mouendi, vsu & instrumento: sed ad tremorem tantum requiritur facultas, qua mouere conetur, & instrumentum quod motus resistat: hæc reperiuntur in pulsu & corde:* ergo *& tremor.*

Obiectio. Dicet aliquis forsan, verum esse, *cor facultatem obtinere & instrumentum, cæterùm carere voluntate, qua*

Solutio. *motum imperet, & sit potissima conatus causa.* Cui dicendum est, verum esse, cæterùm in loco voluntatis inesse vsum, qui facultatem cogit itidemq; ad motum. Itaq; quemadmodum in voluntariis motibus præest voluntas, ita in vitalibus vsus, ac per consequens in vtrisque reperitur tremor, quantumuis Galenus aliis solum accidere statuerit. Quinimo si quis rem diligentius pensitet, reperiet in quibusdam tremoribus nullum esse voluntatis imperium, sed esse motum quendam motui conuulsiuo persimilem. Probatio huius ve-
F ritatis sita est in distinctione tremoris, qui duplex proculdubio exsistit: vnus *legitimus & exquisitus*, qui fit ad mentem Galen. & ea debili facultate & grauitate membri, vt videre est in senibus & conualescentibus. Alter rursus omnino morbosus exsistit, ea causa quæ animalem potentiam cogit ad motum *(inuoluntarie tamen, vt in motu conuulsiuo contingere scimus)* & ea grauitate membri, quæ contrarium omnino motum cogit fieri, ita vt fiat motus ex motibus contrariis constitutus. Cuius veritatis probatio est, quod multi ex his, qui hoc morbo laborant, etiamsi velint quiescere, & membrum supra rem aliquam firment, membrum ipsum præter voluntatem tremens mouetur. Qua probatione videtur euidentissimum, nō omnem tremorem constare ex motu imperio voluntatis facto *(nam id solum senibus & imbecillimis proprium est)* & membri grauitate, sed aliquando fieri á motu præter naturam, & á grauitate præter naturam, vt
G in morboso tremore dictum est: aliquando verō a facultate quæ non sit subdita imperio voluntatis([illegible] vitalis est) & à membri grauitate: qua motionis forte [illegible] rum non est si pul[illegible] us tremulus fiat,

Tremor nō omnis ex motu imperio facultatis facto, sed aliquando à motu præter naturam.

facultate nimirum dilatare conante & grauante membro.

His iactis fundamentis, facile erit cuiosq; horum symptomatum naturam nosse: sic palpitatio in communi sita proculdubio est in eleuatione & depressione partium quæ distendi, & rursus in sese residere possunt, vt in *cute, musculo, corde, ven[illegible]culo, vesica, vtero, intestinis*, diaphragmate, & reliq[illegible] non raro conspicimus: cæterùm non in omnibus eodem modo, nec eadem causa: nam flatibus al[illegible] cubi interclusis exitum quærentibus, vniuersam membranam disrumpere conantibus, ipsa eleuatur ac resoluitur, mox ipsa ea se concidit. At in c[illegible]r-de palpitatio quam *saltum vocant*, duabus po[illegible]ssimum de causis incidit: nam altera *(vt Gal. 1. pror.* [illegible] *scribit)* solum fit ob congestum spiritum ea frigore, idque alio modo, quam musculorum palpitat[illegible] nimirum subito aliquando & sine alio mani[illegible]esto accidente propter sanguinis feruorem [illegible] vt inferius referam) cuius præsidium statuit Gal. *5. de loc. affect.* esse sanguinis detractionem: de qua etiam palpitatione statuerat Hipp. *libr. de Coacis* hoc verbo: *Ventri palpitationes in febre insanias mouent*: & Galen. statuit *huiusmodi affectos vel syncope, vel repentina morte vt plurimum corripi.* Ac licet non semper fiat in corde, sed in vehementi motione arteriæ, quæ iuxta dorsum sita est, frequentius tamen ea cordis motione subaudiri oportet. Secundo autem modo fit, dum in pericardio aut prope cor humor aliquis præter naturæ modum mouetur ita vt cor ipsum varie etiam moueri cogat. Itaq; cordis palpitatio in hoc sita est, non quidem in actione facultatis nocuum expellere conantis, vt multi falso sunt arbitrati, sed in motu quodam cordis & arteriarum interturbato & aberrante, à flatu effectu, qui distendens & mouens præter naturā cor & arterias ipsas, ab eodem corde sic cōmotas, palpitationem & inordinatum motū sabtefacit: haud secus quam ex solo flatu in musculosis partibus contingere scimus: credendum enim est, motum hūc quem in cordis regione palpitationi similem conspicimus, non solum esse à flatu factum, esse tamen palpitationi similem effectum à flatu interturbante motum naturalem cordis & arteriarum, cum sese mouent ad dilatationē & compressionē efficiendā. Quo sane fit, vt multi hunc motum palpitationis *saltum* dixerint, quia ob inordinationem motuum qui nunc maiores, nunc minores fiunt, quasi saltum efficiunt, non quidem omnino palpitationem, sed quodammodo illi similem, quia compositus videtur ex flatu distendente & vitiante naturalem cordis & arteriarum tonum, & ex ipsa cordis motione: est enim veluti accidens motui pulsus succrescens, à solo morbo, hoc est à flatu distendente & conante exitum quærere, factum. Ex quo prodit palpitationem esse eleuationem quandam præter naturam atque depressionem, in quibus cor non seipsum dilatat ea differentia motus, sicut in pulsu, in quo motus ille vere est operatio ipsius secundum naturam, at motus qui fit in palpitationibus, affectio est & accidens motui succrescens, *vt ex Galeno constat 6. de Hippocrat. & Plat. decret.* ita vt [illegible]it symptoma in genere deprauati motus toto genere præter naturam: insequens tamen morbum in intemperie, aut in soluta vnitate [illegible] d[illegible]m partes discedunt ob flatus subingressum in partes [illegible]uas

aut

[illegible] nis quæ [illegible] rum. A

Palpitatio cordis duabus de causis fit.

Palpitationis cordis quæ natura & in quo sita sit. B

Cor saltus dictus. C

Palpitatio cordis propriè quid.

aut porosas. Fit autem palpitatio cordis, sæpe nihil mutatis arteriarum pulsibus, ac è diuerso palpitāt sæpe arteriæ, corde neutiquam palpitante, quia
D solum palpitant partes, quibus flatus includuntur, ceteris manentibus illæsis. Motiones denique cordis præter naturam veteres duplices (*præter pulsus differentias naturales aut non naturales*) constituerunt, vtrasque tamē nomine palpitationis comprehensas: vnam quidem *saltum seu palpitationem* verā & legitimam nuper à nobis expositam: reliquam verò spuriam, quæ tremori potius quam palpitationi affinis exsistit, vt paulò inferius referam, si prius vtriusque causas recensuero.

Palpitatio duplex spuria & legitima.

In qua te necessum est expendere palpitationē esse in duplici differentia, vnam legitimam, & spuriam alteram. Legitimam verò arbitrandum est fieri ex motu cordis, à nulla alia causa concitato, quam à præter naturali & morbosa, facultate cordis & arteriarum nihil agēte, sed præter vitalis potentiæ motum in hac legitima palpitatione succrescere alium extraneum & præter naturam, à so-
E la causa morbifica, vel à solo morbo *vt Gal. statuit 2. de caus. symptom. c. 2.* Quippe plerumque contingere constat, ex crasso nebulosoque aëre, vel caliginoso spiritu. Quo fit, vt frigidiores corporis naturæ & ætates, palpitationibus frequentius corripiantur, maxime anni tempore & regione frigidis, potissimum si præcesserint vita otiosa, sanetas & temulentia, ac reliqua, quæ cor & corpus refrigerare nata exsistunt. Vtcunque tamen sit, si flatus generentur, vel prope cor, aut aliunde illi (*vt ex vtero, ventriculo aut vasis maioribus*) accedant, palpitatio fiet: per essentiam quidem, si ex humoribus cordis aut pericardii in sinistrum eius ventrem irruat flatus: per consensum verò, si aliunde in ipsum conscendant. Nec mouent rationes Neoterici cuiusdam arbitrantis, cor palpitationē legitimam pati non posse, quod calidissimum sit, & ob alias non maioris momenti rationes, quas in corde affecto, & malè se habente vim habere credendum non
F est. Scribit etiam Gal. *5. de locis pal. c. 2.* & Neotericorum non pauci, fieri alia de causa palpitationē legitimæ finitimam: quippe scribunt, plerumque fieri ex aquoso humore, vrinæ persimili in pericardio, tunica cor ambiente, collecto: qui cum sinistrum ipsius sinum mouere non sinat liberè, fit, vt dum facultas valida est ad pellendum, quod grauat, concitetur, & tunc vehementius motum exsequatur, licet inordinate, quod palpitare quodammodo dicitur: quippe vt resarciat impeditum motum, alterum maiorem mouet, ad modum caprizantis pulsus, quem quoque palpitationi similem arbitramur. Item eadem parte scribit, plerumque hoc malum accidere iuuenibus, & adultis integra valetudine fruentibus, forsan ex feruido sanguine: id quod à frigida etiam causa fieri arbitrati sunt Neotericorum plures, cum sibi persuasum habeant, ex calore non posse hoc malum oriri, siquidem neque ardentibus febribus, neque hecticis aut aliis huius census euenire vsquam visum fuit. Quorum contrariam sententiam tuentur ex iunioribus etiam alij, & probant experimento à calore id posse fieri. Ego tamen arbitror, hanc palpitationis sortem à calore oriri posse, sicut in iunioribus scribunt Gal. & Paul. *lib. 3. c. 34.* qui vali-
G diores cordis palpitationes sæpe ex sanguinis in eo concepti copia aut feruore contrahi, expresse asserunt. Quod etiam arbitror intellexisse Galen. *4. aph. 65.* nam studens exponere, quid sibi voluisset intelligere Hippoc. per verbum *cardiogmus*, scribit, bifariam esse accipiendum: vno modo pro *cardialgia*: alio verò pro motu quodam cordis, palpitationi persimili: quem arbitrandum est, esse motum cordis vehementem & inæqualem ex facultate excitata à causa calefaciente ac feruida. In quo sensu credo Auicennam dixisse, plurimis cordis affectionibus sanguinis missionem prodesse, ob feruidum & crassum sanguinem iuxta cor ebullientem. Quod profectò à Gal. acceperat *lib. 5. de locis cap. 2.* qui omnibus palpitatione affectis sanguinis detractionem iuuare scribit. Palpitat non minus cor & periclitatur, ex obstructione leuium pulmonis arteriarum: tum quia fuliginibus non satis purgatur: tum verò quia non capit quantum aëris par est: cuius affectionis notitiam qui maiorem desiderauerit, legat initium *cap. de pulmonis inflammatione.* Monendus mihi tamen hac in parte Lector est, plerasque palpitationes, quas *spurias* nuncupamus, ad cordis tremorem facile posse reduci, vt motus, qui non à sola causa morbifica sicut legitima, sed à facultate, quæ motum naturalem pulsus vitiat, citatioremque efficit, vt de caprizante & intercurrēte pulsu dictum est, quos potius palpitationi similes, quàm veram palpitationem cēsemus, aut (*vt rectius loquar*) verè saltum cordis, in
B quo extra corpus cor prosilire clamant: siue id, quod natura stimulata & impulsa pellere studet, aura sit venenata, aut ater vapor opprimens, siue cordis intemperies, calida, frigida, humida vel sicca, siue humorum vel vaporum confluxus, vel obstructio, & spirituum interceptio aut paucitas. Appellamus tamen hunc cordis motum ab his causis effectum *spuriam palpitationem*, quia mixta est hæc affectio ex motu facultatis irritatæ, & ex causa, quæ aliquo modo turgens, efferuescens & mota, motum quoque adiuuat: cuius naturæ plures ex fœminis, quæ ex vtero malè se habent, iuxta mammam sinistram, motum quendam vehementem palpitationi similem persentiunt, & aliquando perpetuū, in quo à vera palpitatione dissidet, quia perpetua non est, sed per interualla repetens. Cæterum cum inter spuriæ palpitationis causas dictum sit à Gal. & aliis, *aquam pericardij non esse minoris momenti, & ab Hipp. lib. de corde* statutum sit, *pericardium aqua abundare, videbatur verisimile cor semper palpitaturum, quod experimentum non probat.* Cui dubitatio-
C ni dicendum est, aquosum illum humorem per sanitatem non inundare, neque colligi intra pericardium, quinimo veluti humiditatem copiosam, solum adesse tantam, quanta innati calidi temperiem & cordis humiditatem natiuam tueri sit potens: nimirum quod tunica ipsa per se vniuersa madore perfundatur, vt supradicto sufficienti, & ob id non est coniectandum, ibidem per sanitatem colligi. Quod si aliquando colligatur in ipso pericardij cauo, aut in tumore aliquo *hydratode* appellato, vt de simia tabescēte retulerat Gal. id quidem morbosum est, & palpitationis grauioris & spuriæ causa. Quippe studens natura molestam illam causam pellere, maiores efficit pulsationes, varias & inæquales, licet aliquando flatus ab eadem aqua excitatus, legitimam palpitationē efficere assuescat, item hanc spuriam & mixtam ex flatu per se eleuante, & ex facultate irritata & co-

Palpitationis legitimæ causæ.

Palpitatione qui frequentius corripiātur.

Palpitatio legitimæ finitima quibus de causis fiat & quibus accidat.

Cardiogmus dupliciter accipitur.

A 231

Palpitatio ex obstructione leuium pulmonis arteriarum vnde fiat.

Palpitationes spuriæ ad cordis tremorem reduci possunt.

Palpitatio spuria quis cordis motus dicatur.

Dubium.

Solutio.

acta amplius eleuare. Vltimo tamen expendendum est, has spurias ab omnibus humoribus posse D fieri, *vt docuerat Auic. lib. 3. fen 2. tract. 1. cap. 6.* quæ sanè de palpitationis natura & caussis sufficere videntur.

Tremoris natura quæ.

Tremores qui dicũtur.

Tremoris igitur natura & conditio composita est ex motu, siue voluntario, siue inuoluntario, modo sit præter naturam, & ex altero motu à sola membri grauitate effecto. Cuius profecto non ita facilis est cognitio, neq; vna est & simplex natura, & ob id maiori diligentia inuestiganda. Reperiuntur enim tremoris variæ sortes: nam trementes dicuntur vel qui contremiscunt, vel qui subsultant ad Medici tangentis manum, vel qui vtrunq; simul patiuntur (*quantumuis hoc postremum simul fieri Gal. posse neget*) ita vt constet, quendam esse tremorem legitimum & propriè sic nuncupatum, & reliquos esse illegitimos & spurios.

Tremor legitimus qs.

Est itaq; legitimus tremor motus musculorum præter naturam cum voluntate, (*ad differentiam conuulsionis, quæ citra voluntatem fit*) nitente membrum dimouere, & membro retinente atque præ grauitate deorsum E vergente. qua contentione motus subsequitur tremulus.

Illegitimus quis.

Illegitimus verò tremor est, in quo manus non tremunt sed dissiliunt & quodammodo conuelluntur contremiscendo. Sed ad verum tremorem redeuntes, dicimus veram tremoris rationem compositam & mixtam habere, tum causam, tum naturam, membrum videlicet deprimens, & facultatem voluntariè sursum mouentem, ex quibus veluti pugna quędam emicat, ex inuicem vincente & victa natura, quæ motum constituit tremulum, mutuo succedentibus contrariis motibus.

Tremor legitimus qualiter fiat.

Non quidem sicut mos pulsus sursum & deorsum, vterq; enim motus ab vna facultate & natura fit, in tremore verò nequaquam.

Tremor quid à palpitatione differat.

In quo etiam à palpitatione dissidet tremor, quia in tremore sursum & deorsum feruntur partes: in palpitatione verò sursum partes solum eleuantur: dissident enim inter se, sursum ferri, & distendi: & deorsum ferri, & contrahi, nam quæ sursum ac deorsum feruntur, priore loco relicto, in alterum F transeunt, quæ verò distenduntur ac contrahuntur, veterem sedem seruantia loci circumstu aliquid occupant, aliquid relinquunt, & licet vtrisque commune sit præter naturam moueri, cum hoc tamen dissident, quia in palpitatione maior & minor locus occupatur, non relicto primo: in tremore verò adeo loca mutantur, vt in eadem sede non maneant. Itaq; palpitatio fit facultate & instrumẽto nihil per se agentibus, cum actio a solo morbo ibidem proficiscatur: in tremore verò facultatem & membrum arbitrandum est per se affici: quo fit, vt Galen. aduertat *2. de caus. symptom. cap. 3.* hæc symptomata differre affectus natura, loco affecto, accidentibus & caussis, siquidem palpitationis caussa est repletio instrumenti flatuosa, tremoris verò facultatis impotentia, & insolita ac præter naturam instrumenti grauitas.

Tremor cordi raro accidit.

Quo fit, vt cor raro contremiscat ex insolita grauitate, sed ob aliam causam, *vt mox referam*, si prius dixero cordi raro accidere verum tremorem, siquidem is solum partibus se mouentibus imperio volunta-G tis succrescit, tremit tamen, cæterùm spurio tremore, in quo partes, quæ tremunt, debiles quoq; esse oportet, & aliquid simul, quod facultatem ad motum lacessat. Sic enim cor & arteriæ debiles facile tremore corripiuntur ob quemuis morbum, qui viribus incommodet, quo pulsus fiunt formicanti persimiles.

Tremores spurij quot modis cordi accidere possint.

Alter etiam & multis modis cordi succrescere possunt huiusmodi tremores (*quos licet spurios nuncupemus facta collatione ad legitimum tremorem, cordis tamen proprij & legitimi sunt habendi, quandoquidem aliter cor tremere nequit*) vt mox à principio dictum fuit, vno è tribus modis, A nimirum contremiscendo, vel Subsultando, vel Vtroq; modo: *Obtremiscendo* vero fit, veluti in his, qui rigent in principiis accessionum, contingit. *Subsultando* autem fit per motum compositum ex tremore & motu conuulsiuo, cuius similis motus in piscibus videtur, aut moribundis, aut vibratione resilitione ve molientibus euasionem, cum partes neruosę auferre se à suo contrario mordẽte aut opprimente nituntur: subsultant igitur & subsiliunt, haud secus, ac si iacentis corpus pungatur, quod vniuersum simul attolli non potest. Quo fit, vt non sit à ratione alienum, aliquem constituere tremoris modum, ex tremore & motu conuulsiuo conflatum: siquidem in ea parte optimè potest esse & facultas infirma ab oppressione materiæ grauantis simul & mordentis, ita vt membrum contremiscat ob facultatis infirmitatem, desiliat etiam ob conatum à morsu concitatum: non enim facultas est, quæ tremit, vt in verò tremore, sed membrum & substantia neruosa, cuius causa est imbecillitas: hæc enim affectus est fa B cultatis, tremor verò partus ipsius. Sic enim cum manus ægri subsiliunt, aut partes aliæ ad manum Medici subsultant, imbecillitatem facultatis subesse, & partes neruosas affici necessum est, vel per sympathiam cerebri, vel per primogeneum affectum: quod pari ratione de cordis tremore subaudiendum est.

Tremoris cordis quæ causæ.

Sed huius symptomatis triplex potest esse causa: nam partes desiliunt oppressæ a copia & malignitate materię sub qua vnico tractu sese conãtur excitare, nec possunt: qui motus in corde propriè tremor est, nõ qualis senũ, sed morbosos, medius inter verum tremorẽ & motum conuulsiuum Succrescit non raro hæc affectio incendij febrilis acrimonia, quia vellicantur neruosę partes vehementer resiccatæ, atq; reuelluntur, quia motum habẽt neruí, quo se retrahant & veluti dissiliant: facultas n. ab eadem causa lacessita, dum noxã pellere nititur, partem mouere nitens, tremulum tantum pręC infirmitate motum excitat: quo fit, vt pars quodammodo contremiscat in sese contrahens, & cõuulsiuo motu subsultet. Itaq; fiunt huiusmodi tremores vel à copia humorum, *vt in morborum initiis*: vel ab spirituum agitatione & collectione, *vt in animi affectibus*: vel ab intemperie magna partium neruosarum, *vt in statu febrium ardentium*, ex quo phrenitidem & cõuulsionem sequi comperimus. *vt non raro contingit febrientibus febri maligna, sicut lingua tremula ostendit.*

Tremoris natura ab imbecilla fit facultate.

Tremit itaq; cor ob febris incendium (*vt dictum est*) spiritus conterens & facultatem, *vt dixerat Gal. 2. aph. 41.* licet aperte *palpitare vehementer* dixerit: quod verbum de tremore subaudiendum est, siquidem palpitatio non prodit à facultate siue deiecta, siue secus, sed tremor. His habitis arbitrandũ est, huiusmodi tremoris naturã & conditionem ab imbecilla fieri facultate: & cũ vires in spiritu, humore & solidis membris con[illegible]ncantur, interdũ spirituum dissipatione aut [illegible]

ctiue

ctione tremor fit, vt in affectibus animi comperimus: interdum humorum ac spirituum resolutio-

D ne aut euacuatione, vt in *fame, lassitudine, vigiliis, curis & immoderata Venere*: in acutis verò sæpius, vel oppressione à materia, vel vehementi solidarum partium intemperie, *vt siccitate in phthiriasi*. Denique tremoris cordis potissima causa est, omnis quæ ipsum imbecille reddere potest, & cum hoc ipsum excitare ad pulsum aduersatu succi, fuliginis, spiritus aut cuiusuis alterius venenatæ substantiæ, quibus sæpe pulsus fit tremulus & formicanti similis, vt in febribus malignis non raro cõspicimus. Quibus rationibus arbitrandum est, quod licet legitimi & mixti tremores grauissimis morbis succrescant, salutis tamẽ aliquando possunt esse causa & signa, (*cum videlicet à cerebro ad neruosas partes & sentientes, mordaces, acres & malignos mittit natura humores, vt Hippocrat. scribit in frigido & humido flatu 1. epid. quo conuulsiones multis contigisse innocuas retulit*) cum hoc tamen cordis tremores à quacunque causa oriantur, non leue periculum minari est cre-

E dendum.

Tremor quibus signis innotescat.

Signa verò harũ affectionum vanum esset scribere, cum ipsa symptomatis ratio facile seipsam ostendat: cum hoc tamen causarum signa docere, nõ erit ab re, cum id curationi vtilius existat. Palpitationem itaque fieri à flatu disces, non solum ex anteacta vita, sed ex flatu ante accessionem per diuersas corporis partes vagante, ex leuamine eo excreto, ex ventris præcedente murmure. Constat etiam, quia ex leuissima corporis motione in palpitationem procidit laborans, cum difficili respiratione & palpitatione in temporibus, apparentibus etiam partibus oculorum cauis. quibus accedunt repentini dolores, qui statim sua sponte cessant, & accedit oculorum obtenebrositas, & sonitus ac sibilus aurium. Sed à qua parte flatus oriantur (*quod ad curationẽ tanti est momenti*) à cuiusque partis symptomatis facile distingues, & diligenter venaberis. Fieri tamen ab aquositate in pericardio contenta cõstat, quia sic affecti sine causa manifesta contabescunt, cum cor videatur vehementer

F pulsare, & cum hoc febricula hecticæ speciem referens succrescit, quod ventilare cor libere, vt par est, ne queat. Feruorem sanguinis nosces ex ætate, ex suppressa sanguinis vacuatione, ex siti, ex difficili respiratione, & thoracis angustia, ex oculorum insolito rubore & tumore, ac rursus ex subsidio à frigidis. At in tremore cordis, pulsus arteriarũ inæquales fiunt magnitudine, celeritate, crebritate & vehementia: qua lege id ob alias causas fieri disces *libr. nostro de pulsus arte & harmonia*. At solent (*licet raro*) arteriæ tremore affici, corde nequaquam læso, quod disces vna manu carpo adhibita, altera verò thoraci, quibus disparem motũ comperies, aut eiusdem ordinis, si vtraque pars afficiatur.

Tremoris præsagium.

Præsagium quidem docet formidabile membri affecti præstantia & dignitas, in quo sane nulla affectio leuis est, neque cõtemni debet, quamuis primo accessu minoris & parui momenti videatur. Tremores enim à quauis oriantur causa (*atsi ex animi perturbatione fiant*) cum ex imbecilla facultate vitali prodeant, iam sola hac ratione vereri oportet,

G nedũ cum causa adest cor & arterias præter naturã grauans, quæ iuxta cor existens periculum minatur syncopes. Sic profecto palpitatio pari ratione idem malum portendit, & maxime cum ex aqua in pericardio contentã, aut ex feruente prope cor sanguine oritur, facile enim cordi insidiantur huiusmodi humores, maxime si flatuosum quid accesserit, nam inopinato hominem interimit, vt Gal. aduertit 2. *aph.* 45. & experimento quotidiano comperimus.

A

Palpitatio quibus & quot modis ac viis curetur.

Quibus exacte pensatis medendi ratio in palpitatione duplex existit: vna quę palpitationi ipsi proficua sit: altera verò, quæ causæ quæ flatũ mouet, aut illi materiam suppeditat infirmando prouideat. Palpitationi verò dum viget, duplex auxilii genus ex vsu est: vnum quod causam illidat, hoc est, flatum discutiat: alterum verò quod cordi prouideat. Nam vt antea dictum est, licet plerumque flatus in hoc malo reperiantur, cum hoc tamen in spuria palpitatione, quæ ex sanguinis feruore aut pericardii inundatione prodit, tutũ non est primo accessu, quæ calida sunt adhibere. Quapropter, si ex sanguinis feruore malũ oriatur, primitus, *vt Gal. ll consiliam 5. de loc.* necnon Auic. & aliorum ex eius familia, sanguis mittendus est ex dextro brachio: verum hoc facto, aut si crassum sanguinem redundare sit compertũ, & ex eo crassum vaporem eleuari, ex sinistro, aut ex saluarella eiusdem manus, sicut dum menses aut hæmorrhoides supprimuntur, ex talo, aut per cucurbitas suris affixas & scarificatas, vel per hirudines hæ-

Palpitatio ex sanguinis feruore curatur sanguinis missione

B morrhoides sugentes. Satius tamen duxi, si morbus per anni tempora statuta reuertatur, maxime tempore hyberno, ante tempus consuetum sanguinem mittere causa præcautionis. Quod si nec hęc quidem prodesse videantur, vt aliquantulum cessent palpitatio & anxietas, scapulis cucurbitas cum scarificatione adhibebis, quib à parte affecta humor deriuetur, aut vapor euanescat. Præterea iuuenibus & aliis, qui ex ephebis excesserunt, vel suppressione sanguinolentę vacuationis sic afficiuntur, aut iis qui vino & carnibus se inuitarũt, aut rursus fœminis ipsis, præsertim iuuenculis, vel nuper viduis, plusquam mediocrem sanguinis copiã demere non erit ab re, dummodo id per interualla duorum triumve dierum fiat, & dum laborans palpitatione non premitur, sed in hora quietiore. In aliis verò, qui pericardii inundatione laborant, nusquam, si macie jam affici inceperint, sin aliter parcius & rarius, solum vt quod vires cordis premit, modice distrahatur, minusque febricula *quæ forsan ob defectum commoda ventilationis succreuit*) vigeat: atque hoc est, quod primo exsequendum venit in ea palpitationis sorte, quam *spuriam aut illegitimã* censemus ex prædictis causis ortã. Qualiter verò ex-

C

NOTA.

trinsecus vtrinque liceat subuenire, paulò inferiùs leges, dummodo statuas in ea palpitatione, quæ à sanguinis feruore & vbertate prodit, neque calidis, ne maior fiat efferuescentia, vtendũ esse, neque frigidis, ne effluuiu vaporum prohibito, vehementior succrescat palpitatio: satis enim est in his, temperans, roborantibus & odoriferis vti, quorum infra latius meminero.

Palpitatio ex frigida causa qualiter curetur.

Secũdo verò his & reliquis omnibus, qui ex frigida causa prodeunt, & flatum auctorem immediatum habent legitimæ palpitationis, ex vsu ea auxilia sunt, primo quæ auertant à corde & distantiùs pellant, quod cor labefactat & perdit. Id enim perficit cucurbitarum vsus in dorso è regione cordis: in fœminis verò in femoribus aut suris frictiones & ligaturæ, lauacra atque id genus

D alia, quibus flatus aliquo modo discutiantur distrahanturque ad extima. Quem vsum præstant extrinsecus etiam adhibita, quæ flatus discutiunt, qualia sunt modice calida, veluti *oleum, aqua vitæ, aqua napha, trifolij & aliarum herbarum calidarum aut aromatum*, quibus epithemata confecta, interim dum maioribus datur locus, non parum prosunt: cuius naturæ etiam sunt *olea aut inunctiones cum diambra aut diamusco, item & sacculi ex floribus & herbis calidis.* Verum quia rarò his & aliis quæ inferius scribam, quis tuto vti potest citra vniuersalem prouidentiam, ob id si constiterit, frigidum crassumve humorem flatibus materiam præstare, & cum hoc cor frigida intemperie affici, primo accessu victum porriges humiditatis immodicæ ac flatus expertem, boni nutrimenti & facilis coctionis, qualis est *auium, otulorum, arietum, cuniculorum & capreolorum caro, plerumque assa, & nonnunquam elixa, sed aromatis & his herbis ac seminibus, quæ bonum concilient odorem præparata.* Potus sit vinum tenue, aquosum, sed vetus & optimi odoris, dilutum tamen aqua *melissæ, cinnamomi, corticum citri aut sassafras Indica, vel infusum alterius rei aromaticæ & calidæ ac flatus discutientis, vt ligni aloes & radicis Chinæ.* Caueat insuper laborans à perturbationibus animi: sit in aëre lucido, cubiculo sicco, & aromatis olfactui gratioribus suffumigato. Tandem facta sanguinis detractione *(nam in his quoque Galen. sanguinem mittere iubet, si casus nimis vrgeat, caute tamen & viribus constantibus, ac parce)* curandum est humorem purgationi parare, & simul eisdem præsidiis flatus discutere: id quod facies *melle rosaceo cum modico oxymelite, syrupo de corticibus citri aut hyssopi, addito modico oxymelite scyllitico.* Poteris etiam conficere serapium *(maximè si ex aqua in pericardio malum oriatur)* ex decocto *capillorum Veneris, caryophyllorum & ligni aloes, brassicæ marinæ, thymeleæ, seminis carthami, graminis, rusci, asparagi, rubiæ maioris, seminis anisi & petroselini cum melle & saccharo, cui addes oxymelitis modicum.* Verum quia tutius longe est in huiusmodi affectionibus sæpius & leuiter purgare, quàm raro & F confertim, tunc quidem huic syrupo addere oportebit *seminis carthami conquassati pro libra ʒ. vij. foliorum senæ ℥ j. ß. facta ebullitione colentur & laboranti præsta ℥. iij. summo mane.* Purgabis pituitosum humorem infuso, quod recipit *agarici ʒ. j. foliorum senæ ʒ. ij. turpeti ℈. ij. facta colatura adde mannæ electæ ℥. ij. vel syrupi ex infusionibus rosarum ℥. iij.* Item vteris *pilulis mastichinis, de rhabarbaro cum modico agarici, alephanginis & aggregatiuis aut aliis, quæ conficiuntur ex agarico, mastiche & aloe pari pondere cum succo brassicæ marinæ.* Sed vtiliores conficies *ex terebinthina abietis cum puluere hieræ simpl.* *Gal.* ac si laborans nimis noxius sit, cum puluere *diamargariton frigidi vel electuarij de gemmis*, superbibito decocto ex radice *carlinæ, vel scorsonera.* Melancholicum item humorem præparabis his, quæ sæpissime retulimus, syrupis, vt *borraginis, buglossæ, violarum, de pomis, & corticibus citri, ac fumariæ cum aqua mellisophylli, lupulorum & borraginis.* Quem etiam purgabis ex sero *lactis caprini, aut asininæ*, in quo maduerint *foliorum senæ & epithymi, ana ʒ.* G *ij. corticum myrobalanorum Indorum, ʒ ij. colatura adde syrupi solutiui rosarum, aut syrupi D. Augustini ℥. iij. vel mannæ ℥ ij. aut syrupi infusionum violarum ℥. iiij.* Cuius efficaciæ sunt *pruna damasc. saccharo & decocto senæ condita:* tandem curatio omnis instituenda est admodum curationis melancholiæ. Hoc vnum habet huiusmodi affectio peculiare, quod maximum suscepter leuamen ex *clysterium purgantium & resoluentium vsu.* Quapropter omni diligentia curandum est flatuum materiam minuere, distrahere, & ad intestina clysteribus diuertere.

Flatus discutiunt.

Victus ratio.

Potus.

Aer.

Sanguinis missio.

Serapium.

Pituitam quæ purget.

Melancholiam quæ.

A Quibus factis resoluentibus vtens, & his, quæ vim habent conterendi humorum & flatuum reliquias ac roborandi cor ipsum. Sed vt his securius & vtilius vti possis, expende, frigida existente caussa aut copiosiori existente flatu, primo corpus oportere disponere vsu *aquæ calidæ* ante prandium & summo mane sumpta, frictione etiam deinceps per vniuersum corpus leuiter facta: à quibus cor ipsum intus & extra roborabis auxilio quod recipit, *corticum citri conditi, myrobalanorum conditorum, nucis muscatæ conditæ, conseruæ anthos, violarum & buglossæ, ana ʒ. ij. specierum diamargariton calidi, aromatici rosati, lætitiæ Galeni, ana ℈. ß. sacchari rosati ad pondus omnium fiant trochisci*, quorum b die exhibe ʒ. ß. Eiusdem efficaciæ est illud quod recipit *theriacæ de citro ʒ. ß. diamusci dulcis ʒ. ß. confectionis Alkermes ʒ. j. conseruæ buglossæ ℥. ij. pulueris electuarij de gemmis & diamargariton calidi ana ʒ. ß syrupi buglossi quod sufficiat, vt fiat confectio.* Prodest & id quod recipit *corticis citri conditi, conseruæ borraginis & melissæ, ana ℥. j. Alkermes, mithridatij veteris ana ʒ. ß. fiat bolus, & mane sume. ℥. ß.* Præstat etiam *mithridati aut theriacæ ʒ. j.* cum modico vino aut aqua *melissæ, napha, scorsonera aut cardiaca.* Ex B quibus etiam efformantur morsuli cum ℈. j. *diambræ aut diamusci, vel confectionis xiloaloes aut cinnamomi, addita ℥. ß. seminum melonum cum saccharo aqua rosacea diluto.* Sed inter omnia auxilia huic affectioni proficua, incredibilis efficaciæ existunt *rhapontici ℈. ij. ex vino*: aut vinum in quo maduerit idem *rhaponticum, panax, aristolochia rotunda aut fœnugræcum.* Item parabis aliud quod recipit *confectionis Alkermes ℥ ß conseruæ radicum buglossæ ℥ j. conseruæ florum anthos ℥ ß. pulueris diamargariton frigidi ʒ j.* cum syrupo de pomis fiat opiata. Quod si ex flatu malum oriatur, id conficies quod recipit *aromatici rosati ʒ. ij. diarrhodonis, & alkermes ana ʒ. ß corticis citri saccharo conditi ʒ. ß. conseruæ buglossæ, & anthos ana ʒ. iij.* fiat cum syrupo de pomis. Mirabilis etiam est efficaciæ aqua arte chymica extracta, quæ recipit *cordis porci, numer. ij. cordis cerui vel bouis, num. iij caryophyllorum, galangæ, seminis basiliconis ana ʒ. iiij & ß macis ʒ. iij. florum buglossæ & borraginis, ana p. j. florum anthos p. iij.* temperentur in vi C no per noctem & destillentur in alembico, & dosis sit ℥. ß. ex qua etiam cum saccharo fiant julep. addita *aqua rosacea vel hordei*: nam hac lege proderit etiam causæ non frigidę: nec minoris momenti est idem *corporis assum, & cum caryophyllis comestum.* Maximi etiam est vsus stillatitia aqua *ex cinnamomo, ex aniso, ex liquiritia*: aut aqua, in qua hæc & cortices citri incoxerint, feruens exhibita: *vel aqua napha aut scorsonera cum granis quinq, diamusci aut dianyson vel diacyminon.* Tandem hunc vsum præstant calida omnia, non solum per se exhibita, aut ad inuicem commixta, vel aqua liquata aut conseruis rosarum & borraginis exhibita, sed etiam cum *caponibus, perdicibus, aut columbis assis inspersa*, ita vt lardo aliquo prædictis carnibus adhæreant, quantum sat sit, vt vires & odorem eorum concipiant. Quem quoq; vsum præstant *gallia muscata, alipta muscata, pastilli aroti-*

234 Humores & flatuum reliquiæ quib. resoluantur & conterantur.

Trochisci.

Confectio.

Bolus.

Morsuli.

Opiata.

Tremor ex flatu quibus curetur.

Aqua chymica.

Aqua stillatitia.

con,

D *con, diamargariton calidum, electuarium de gemmis cum speciebus, laetificans Galeni, theriaca, mithridatium, cubeba, ros marinus, galanga, amomum, cardomomum, foeniculum, anysum, ambra, styrax, calaminthα, muscus, lignum aloes, caryophylli, cinnamomum, cortex citri, nux muscata, semen basilici, & vinum Hippocras appellatum,* quorum mille modis effingere poteris huic vsui medicamenta proficua.

Hippocras mille modis effingi potest.

At vbi venenosæ auræ ab vtero, aut ab alia parte elatæ suspicio est, prodest *confectio de aromatibus*: conferunt & *trochisci muscati*, quorum descriptio talis est: Excipe *mastiches, spicæ, xyloaloes, cinnamomi, caryophyllorum, galliæ muscatæ, cubebarum, cardamomi, granorum paradisi, corticum citri, ana* ℈.iiij. cum vino odorifero fiant trochisci *ponderis* ʒ.j.

Tremoris ex venenosa aura cura.

Exterius tamen cordi prouidebis fotu, quo flatus cor affligentes secure discutias: qui recipit *foliorum borraginis, cichorij, melissæ, & oxalidis, ana* m.j. *carnis pomorum dulcium odoratorum* ℥ iiij. *corticum citri* ℥.ß. *cinnamomi* ʒ.iij. *bulliant in* ℔.iij. *aqua rosacea ad consumptionem tertiæ partis, & adde vini albi* ℥.iij. *aceti rosati* ℥.j. *& calido partem iuxta cor foueto philtro seruo*.

Vnguentũ.

Quo facto cor innunges vel vn-E guento *napha* cum pulueribus *electuarij de gemmis*, *vel linimento, quod recipit vnguenti rosarum* ℥.j. *vnguenti napha* ℥ ß *cinnamomi* ʒ.ß. *corticis citri puluerizati* ℈.ij. *musci, ambra, ana* ℈.ß *floris neunupharis & violarum, ana* ʒ.ß. misce, & fiat vnguentum cum modico oleo rosaceo.

Tremoris ex cordis intemperamẽto cura.

Verùm si cordis intemperamentum, siue calidum sit, siue frigidum, ab alicuius visceris obstructione prodierit, consensumq; traxerit, nullo alio auxilio consis, morbo & symptomati citius subuenies, quàm præstito syrupo *de scoria chalybis*, cuius efficacia fidissimo experimento probatissima est, siue laborans exercitio vti possit, siue secus.

Syrupus de scoria chalybis.

Recipit quidem *aqua lupulorum* ℔. iiij. *exstinguantur quater sex vnciæ chalybis ignitæ, & postea aliæ sex vnciæ chalybis pari ratione quater exstinguantur in prædicta aqua, & facta colatura, adde scoriæ chalybis præparatæ aquæ rosarum* ℥. vj. *passularum sine nucleis* ℥.iiij. *macerentur per tres dies in prædicta aqua chalybeata, & postea* F *bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & facta iterum colatura, adde radicis rubiæ & rumicis, ana* ℥.ij *radicis cichorij & fœniculi, ana* ℥.j.ß. *agrimoniæ & capillorum Veneris, ana* m.ij. *iterum bulliant, & post separationem ab igne adde foliorum senæ* ℥.ij. *seminis chartami conquassati* ℥.j. *& facta post refrigerationem mediocri expressione, adde sacchari quantum sufficiat*, vt fiat syrupus, cui adde, antequam refrigeretur, *syrupi de duabus radicibus, & cichorij, ana* ℥.j. Huius autem medicamenti singulis diebus ℥. ij. summo mane porriges.

Chalybs præparatus.

Verùm si adstrictioris ventris laborans fuerit, satius censeo esse vti chalybe præparato eo modo, quo dictum est latius *lib. de fœminarum morbis, c. de fluxu albo*, quia prædictus syrupus commodior est his, qui solutam habent aluum, aut oportet addere nonnihil *foliorum senæ aut seminis chartami*.

Tremoris ex cordis calido intemperamento cura.

Si tamen cordis intemperamentum calidum fuerit (*nam de frigido satis hucusq; dictum est*) ferbuerit, sanguis plurimum, tunc opus est frigidis præsidiis tem agere, adhibitis primo syrupis G *granatorum, de succo acetosæ, rosarum, & borraginis, cum aqua buglossæ, borraginis, scorsonera, cardiaca, & similium*. Sed præstat, cùm laborans in accessione est, ob prædictam caussam, liberaliter stillatitiam aquam in duplici vase paratæ ex *iure pulli infarctis floribus & radicibus cordialibus, cum pulueribus margaritarum & rosarum*. Probabis etiam syrupum qui recipit *succorum depuratorum borraginis, acetosæ, citrulli, citri, pomorum olentium, ana* ℥. iij. *aqua scorsoneræ & borraginis, ana* ℥ iiij. *pulueris electuarij de gemmis* ʒ.ij. *confectionis Alkermes* ʒ j ß. bulliant leuiter, & facta A colatura, adde *sacchari* quod sufficiat, vt fiat syrupus, quo vtatur bis die cum *aqua stillatitia cardiacæ, aut acetosæ*. Prosunt & trochisci, qui recipiunt *spodij, seminis cucumeris & citrulli, endiuiæ, lactucæ, portulacæ, santalorum alborum, pulueris rosarum, ana* ℈ iiij. *camphora* ℈. j. *cum modico succo citruli, fiant trochisci pondere* ʒ.j. quem sumat cum modico vino, aut aqua, in qua maduerit *lignum aloë*. Ex vsu quoque est potus *aqua rosarum, vel aqua frigida, in qua sæpius aurum sit exstinctum*. Prodest & *saccharum rosarum album, aut rubrum cum pulueribus margaritarum aut diamargariton frigidi, vel electuarij de gemmis sine speciebus cum aqua cucurbitæ aut stillatitia ex decocto hordei & ramentorum cucurbitarum cum saccharo*: ad cuius penium alia auxilia non minoris momenti parate poteris, licet exterius in hac æstuosa caussa • tantum liceat, quæ temperata sunt, adhibere, interius vero frigida, quibus feruor & exustio compescantur, refrigerentúrque, ac minus subinde flatus B concitentur.

Tremori ex frigida caussa, quæ exterius adhibenda.

Nec omnino posthabenda est in reliquis caussis externorum auxiliorum commoditas: nam caussa exsistente frigida, primo è regione cordis ea adhibebis, quæ præter id, quod flatus discutiant, cor ipsum calefaciant & roborent, quale est *vnguentum napha, aut oleum eiusdem, vel oleum extractum arte chymica ex cinnamomo anyso semine angelicæ, vel de Matthiolo, cum ambra musco, diambra, vel diamusco, cum pulueribus ex cortice citri, caryophyllorum, electuarij de gemmis cum speciebus, ligni aloes, seminis angelicæ, & aliorum*, quæ superius sæpissimè retulimus, maximè si desuper posueris *pomum assum vino odorifero irroratum, aut aqua napha vel trifolij, limoncella, aut aqua vitæ*.

Vnguentũ.

Prosunt & epithemata, quæ fiunt ex *aqua melissophylli, calendula, cardamomi, vino odorifero, cinnamomi, caryophyllorum, vel ex iisdem pulueribus olea vino vel tamarindorum exceptis, & facto linimento*.

Epithemata.

Ex vsu etiam sunt inunctiones, fotus, & sacculi, qui parantur hoc modo: Excipe *caryophyllo-* C *rum rosarum, florum anthos, ana* ʒ ij. *corticis citri macen, ligni aloes, santali albi & rubei, seminis ocymi, & angelicæ, ana* ʒ j. *spica celtica & lauendula foliorum lauri, ana* ʒ ß. *pulueris diamargariton calidi* ℈. ij. puluerizentur omnia, & cum vino aut aqua naphæ calidi applicentur, aut ex eisdem fiat sacculus in serico rubeo.

Fotus.

Sacculus.

Alter verò recipit *florum buglossi, citranguli & seminis angelicæ, ana* ʒ ij. *corticis citri, cinnamomi, caryophyllorum, zedoariæ, doronici, ana* ʒ.ß. *rosarum & crocii an* ℈ j *musci & ambra, ana* g. v. *pulueris grana* ʒ.ij. *misce & fiat sacculus*. Ex quibus etiam facto decocto in *aqua napha, cardiaca aut scorzonera cum modico vino, fotus parari possunt cum philtro seruo*. Verùm si ex pericardii seroso humore malũ suboriatur, eisdem suboeniendum est incremento mali & accessionibus eius: nam radicitus id exstirpare difficile iudico.

Tremori ex calida causa quæ exterius adhibeantur.

Verùm si ex calore & feruore iuxta cor palpitatio fiat, ipsius regionẽ inunges *vnguento rosaceo aut santalino, vel oleo rosaceo*, adiectis tamẽ, q̃ modicè calefaciãt, vel ut est *oleum napha vel tamarindorũ cum puluerib. granatorum, diamargariton frigidi, & parum seminis basiliconis*: reliqua verò, quæ frigidioris D sunt cõditionis, exterius fugiẽda esse arbitror.

Plura tamen huic muneri apta reperies *tom. 2. cap. de præsidiis cordis calefaciendo, aut refrigerando aptis.*

Tremor duplicem habet rationē medendi.

Tremor verò duplicem etiam habet medendi rationem: Prima quidem est, dum tantum aut sua sponte, aut ex morbosa causa labitur facultas, quod citra membri sibi cómissi vitium, nequeat ipsum, vt fas est, mouere, ita vt naturale membrum illi graue efficiatur. Quo tempore ea præsidia ei sunt adhibenda, quæ senibus & conualescentibus proficua exsistunt. Cæterum dum cor ob aliquem tumorem in maiorem molem crescit, aut aliqua occasione maiorem congregat humorum copiam, ita vt eo facultas vti liberè non possit, sed illi exsistat veluti onus & impedimentum: eo tempore, antequam facultatem roboremus, necessum est copiam deponere, si plenitudo sit, sanguine missu: si cacochymia, ea purganti medi- E camento. Quod si mordax aut venenatus aliquis halitus cor aliqua caussa deiectum ad tremorem lacesserit, verendum est, ne maius aliquod malum succrescat, ac protinus subueniendum est, vt diximus in syncope debere fieri: si veró in solidis partibus cordis aut corporis imbibita sit extranea aliqua substantia, rem agere oportet his præsidiis intus & extra adhibitis, quæ paulo antè palpitationi conuenire diximus: nam hæc præter naturam, quam habent, discutiendi, firmant roborantq; viscus ipsum, nisi humoris abundantia ex calidorum sit succorum copia: nam eo tempore temperatioribus epithematis rem agere oportebit, *vt abundè antea dictum est in curatione palpitationis*: Nam quatenus ad indicationem attinet, consimilia expostulant præsidia, quæ bis in tám breui spatio repetere non licet. Habet insuper huius affectus curatio hoc peculiare, quod si tremor sit ex communi caussa ortus, vt in senibus & conualescentibus contingit, refectoriam artis partem exoptat: verùm si ea caussa sit morbosa, haud secus, quám paralysis curationem institutam desiderat. At ea tremoris natura, quæ mixta est ex tre- F more & conuulsione, quam plerumq; aliis morbis grauissimis succrescere scimus (*vt malignis febribus, & omnibus aliis morbis, quorum humores aut halitus caput feriunt*) eam curandi rationem sortitur, quam & morbum, cuius est accidens, expostulare constiterit: quippe præmissis vacuationibus curandum est lenire neruaceam substantiam, maximè iuxta dorsum, ac resoluere, quod ibidem naturam lacessit, his, quæ mollia sint, & modicè resoluentia: cuius naturæ est *oleum de semine cucurbitæ & sesami, amygdalarum dulcium, irinum, liliorum alborum*, & in senibus, & diu patientibus hunc tremorem *costinum, de flore rorismarini, de lauendula*: sed maximé *oleum theriaca, aut balsami, vel petrolei*, quibus aliquid emollientium addes. Prosunt & balnea, maximè sulphurea in inueteratis affe- ctionibus. Atque de neruorum tremore hæc dixisse hac in parte satis sit, quia reliqua non pertinent ad hoc caput. G

236 A

LIBER TERTIUS,

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

Differit Liber hic Tertius affectiones omnes, quæ ventriculo & intestinis succrescunt, & earum omnium curationem diligenter ex- B *pendit.*

CAPVT I.

De cardiaca passione, seu oris ventriculi dolore.

Ventriculi quæ munia.

EST profectò ventriculus ratione officii, vna ex præcipuis corporis particulis; nam & toti corpori appetit alimentum, & conficit: ac licet non sit ex tribus partibus, quas Medici appellant *principes*, vna, habet tamen peculiare quoddam munus, quo æquari reliquis videtur: nam & sensu pollet, ita vt nulla corporis particula exactiorem obtineat, & naturali etiam potentia viget, adeo vt solus alimentum perficiat prima sui confectione. Quippe liquat, mutat, & fæculentum omne ac excrementitium propria actione ab optimo secernit alimento: denique sensu tactus cerebri dignitatem æmulatur, coctione facultatem iecoris, ac distributione & separatione excrementorum reliqua membra excellit. Expendisse C tamen oportet, hæc omnia opera non fieri in omnibus ipsius partibus, sed appetentia animalis cibi & potus, quæ illi soli præstita est (qua nomen etiam *principis* meretur) in eius ore viget & propria munia exsequitur: coctio vero elucet magis in vniuerso eius corpore, sicut excrementorum eductio in ea parte, qua intestina disseminantur, & alimenti distributio ope mesaraicarum perficitur. Quamobrem necessum est, partiri ventriculum ipsum in tres potissimas regiones: nimirum in *osculum*, cui exactissima inest sentiendi potentia: in *œsophagum*, quod veluti delatorium, viaque est alimenti: vltimo tandem in *fundum*, receptaculum quidem & officinam alimenti. Prima quidem pars appetitui deseruit: secunda vorare & vomere præstat: tertia confectioni alimenti est dicata. Quamobrem affectiones huius membri in tres potissimum partiri oportebit, in eas quidem, quæ ei accidunt vt parti sentienti, & ob id appetitui destinatæ: & in eas, quæ officio œsophagi aliquando succrescunt: tandem vltimo in eas, quibus frequentius corpus ipsius ventriculi afficitur; initio tamen sumpto ab his, quæ ventriculi ori non sine periculo succrescere cōspicimus. D

Ventriculi tres regiones

Ventriculi tres affectiones.

Accidunt quidem ori ventriculi duo morborum genera: *Primum* quidem, quatenus particula est sensus particeps: *secundum*, quatenus appetendi præstat munus. Sic profectò dum sensus particeps est, insigne quoddam patitur symptoma,

Oris ventriculi duo morborum genera.

ma, nimirum dolorem: nam propria passio est sensus tactus: cuius tantum toto hoc capite meminisse institui.

Cardialgia quid, & vnde sic dicta.

Est itaque *Cardialgia* Græce id, quod Latinè *cordis dolor*: nam apud Medicos veteres os ventriculi *cor* nominabant, ad differentiam alterius visceris in medio thoracis siti, speciali nomine *cor* etiã appellati. A quo sumsit antiquitas occasionē vsurpandi speciale nomē, tribuendiq́; ori ventriculi, ob grauissima symptomata, quæ ex huius visceris affectionibus suboriri solēt, simillima his, quæ vero cordi accidunt. Quæ omnia illi euenisse constat ob exactissimam sentiendi potentiam, per sextam neruorum coniugationem illi à cerebro præstitam, qua sensu pollet.

Os ventriculi cur exacto polleat sensu.

Quam huic visceri præstitisse naturam constat, non dignitatis gratia solum: quippe alia sunt ipso digniora, sed quia famis erat futurum instru-

E mentum: nam vt ex naturali suctione molestiam, dolorem & famem persentiret, oportebat exactissimo pollere sensu: alioqui id erat impossibile.

Cardialgia quid à fame differat.

Quo fit, vt cardialgia à fame hac ratione dissideat (*licet vterq; affectus sit in ore ventriculi, & ob eius exactum sensum*) quia cardialgia fit à caussis omnino præter naturam, & cum sensus illius partis sit acutissimus, grauissimi succrescunt dolores. fames vero à suctu, qui caussa est naturalis, & ob id non acerbissimus dolor, sed molestia, quæ fames dicitur, & alimento sedatur.

Dolor acerbissimus vnde.

Præterea efficitur in hac parte acerbissimus dolor, & mille periculis expositus, ob consortium & colligantiam, quam obtinere comperimus cum præcipuis membris: nam præterquam quod cordi non parum accedit, arterias ab eo recipit, per quas mox in quouis affectu ipsum in consensum trahit, ac syncopen accersit cerebrum quidem, per insignes has neruorum propagines, & epilepsiam, aut animi deli-

F quium, & vertiginem: iecur per venas, ac æruginosos accersit vomitus: splen per aliam, à multis *coronalem* appellatam: ita vt hac parte patiente necessum sit prædictas compati, & ob id meritò dictum est à Philosophis *cor*, ad pensum saltem affectionum eius.

Cardialgia, cardiogmos, cardialchi, quid differant.

Appellatur enim prædicta affectio cardialgia ob dictam rationem: cum hoc tamen tria hæc accidentia nomine & natura illi simillima apud Medicos (*præsertim Græcos*) reperiuntur: cardialgia nimirum, cardiogmos, & cardiachi, quæ, licet idem sonare videantur, & quodammodo assimilari inter se, longè tamen differunt, quibus profectò perperam vtuntur Medici, confundentes & nomina & res ipsas. Quippe cardialgia, nullo renuente, oris ventriculi dolorem significat, quem affectum multi *cardiogmos* appellant: tamen Galenus 4. *sect. aphor.* 5. cardiogmos significare tantum veri cordis motum palpitationi similem palam ostendit, & *tex.* 17. cardialgiam cordis (*hoc est, oris ventriculi*) morsum: ex quo loco constat, cardialgiam & cardiogmos differre nomine, affectu,

G & particula affecta. At cardialchi, non dolorem oris ventriculi, sed languorem, resolutionem, & summam totius corporis impotētiam ex oris ventriculi vitio: itaque constat differre nomine & re:

Dolor & exsolutio differunt.

nam aliud est, os ventriculi dolere, & longè aliud, exsolui. Verùm licet inter Neotericos nō desint, qui hæc etiam omnia animaduerterint, nequeunt tamen constituere differentiam, quæ est inter exsolui & dolere: namq; os ventriculi nulla alia ratione pati potest, quàm eo, quod sensu tactus participet, ob idq́; dolere necessum est, & molestiam, A 137 quia alio modo pati non potest, nisi medio dolore: qua ratione necessum est, differentiam constituere inter dolorem & exsolutionem.

Dolor quid.

Est namq; dolor passio ea soluta vnitate prodiens, in qua partes, quæ separantur, manent, & hac sola ratione cardialgiam constituit, *vt 2. meth. & 2. de Hippoc. & Plat. placit. apertè colligitur*: quo fit, vt iure optimo dictū sit à Gal. 5. *de vsu part.* cardialgiam esse mordicationem oris ventriculi.

Exsolutio seu angor quid.

At verò angor seu exsolutio est dissipatio solidæ substantiæ oris ventriculi citra vllum doloris sensum: quia fit ab intemperamento sensim & paulatim dissipante ac discutiente substantiam, quæ separatur: quippe non manent separatæ partes, vt in cardialgia. Præterea in cardialgia fit passio subitò & affatim, quod non paruam affert affectus differentiam, etiamsi ab vna caussa proficisci possint. Ex qua affectus differentia prodit, cardiachi semper habere comitem febrem: cuius ratione & ex materiæ venenositate aut acrimonia proficiscitur prædicta B illius partis resolutio, & partium etiam, quæ illi propiores exsistunt, quam affectionem sæpe sequitur sudor diaphoreticus, in quem abit solida corporis & illius partis substãtia: quem affectum sic exprimunt Alexander *cap.* 11 *lib.* 7. & Celsus *lib.* 3. *cap.* 19. At hæc accidentia in cardialgia subesse non est necessum: caret enim febre plerunque, caret etiam sudore diaphoretico, nisi in fine mali. Quinimo sanis hominibus ob diuturnam famem, mœrorem, & alias animi affectiones, vbi plurimum laborantes sese defatigant, non raro succrescere scimus. Quibus constat, quantum inter se differant: siquidem alter ex dolore prodit, alter verò ex dissipatione solidæ substantiæ, in qua calor naturalis subiicitur: itaque aliud est, affectum esse cardiacum, aliud verò cardialgicum: hic sanè noxa est functionis sensoriæ facultatis oris ventriculi: cardiacus vero affectus solum est grandis exsolutio eiusdem partis & aliarum.

C Caussæ vero, quæ prædictos affectus excitant, licet aliquo modo similes videantur, inter se differre, & certo etiam numero contineri constat:

Cardialgiæ, cardiogmi, & cardiachi, quæ caussæ.

nam cùm ex dolore oris ventriculi cardialgia suboriatur, certum est, illi caussam præstare continui diuisionem, quæ vel à re prodit distendente, vt à flatu, vel soluente ipsum, vt ab acri & mordaci humore, vel à phlegmonosa affectione, quam biliosus, calidus, & æstuosus humor plerumq; molitur: qui licet tumorem præter naturam non efficiat, soluit tamen partium continuitatem. Itaque *cardialgiam* efficit humor acris, erodens, & mordax, aut venenosus, qui deueniens ad os ventriculi, solutionem continui molitur, siue biliosus, siue adustus pituitosus, salsus, aut acidus sit, & qui vehementer impactus adhærescendo mordeat, aut ex maligno halitu, siue distendente, siue morsum inferente. Prodit etiam ex corruptis edulijs, ex intempestiuo frigidæ potu, maximè si mox ab exercitio fiat, & ventriculus propria natura excarnis exsistat. Idem malum non raro causatur à purgãti D medicamento, maximè si ex vehemētioribus sit, sin aliter ab attracto ad ipsum os ventris acri & erodēti humore, præcipuè vbi per vomitū purgare nitimur, aut natura errans illuc humoris trudit. Quod si diu persistent dolor, aut reuertatur, postquam remiserit, caussa profectò est, quod materia

diffi-

difficulter eradicatur, vel intemperamentum aliquid vitiosum ibidem relictum fuit, à quo iterum aggregatur similis humor, vel vtrumque simul, maxime quia ex dolore nonnihil ad partem perpetuò allicitur, præsertim ex iecore, cuius occasione bilis torrida in ventrem regerit, quæ mordicationem inferendo id malum efficit. Id etiam fabrefacit animi affectus, retrocurrentibus subitò prauis humoribus & spiritibus: idem etiam fames immodica, corpore exsistente bilioso, quæ cogat humores acres & biliosos in os ventriculi confluere. *Cardiacum affectum* excitat humor calidus & exurens, sicut & venenosus, abi venenum quoduis, vel lumbrici ipsi, vbi ex halitu ipsorum partis substantia dissipatur: necnon id efficiunt animi passiones, non quatenus intro reuocant humores, sed quatenus spiritus dissipant, & os ventriculi ea ratione dissoluant. Quibus sanè caussis dissipata solida substantia, & calore etiam innato, frequenter prædictus subsequitur affectus: quo fit, vt cardiacus affectus febribus malignis, æstuosis aut pestilentibus non rarò succrescat.

E

Cardialgici affectus signa ex caussæ diuersitate prodeuntia.

Sunt tamen aliæ caussæ, quibus vice signorum vtimur, quia aliquid efficiunt peculiare in hoc symptomate, & etiam in eo aliquid peculiarius ostendunt: huius naturæ est per interualla repetere, & à cibo vel potu excitari aut sedari. *Primum* quidem vno è duobus modis certum est posse succrescere, nimirum caussa externa & euidenti denuo accedente, aut caussa interna: nam ingenti dolore quandoque premuntur sic affecti à cibo, nonnunquam citra ipsum, aut sursum à dolore liberantur cibo aut potu accepto. Primum quidem contingit, quia biliosi, crudi, & mordaces humores ventris tunicis adhærescentes, cibo ingesto mouentur, agitantur, & denuo incalescunt ad cibi coctionem: quo fit, vt eo tempore ipsis commotis vehementius dolor affligat, quàm interim, dum quieti erant. Aliquando enim citra cibum, aut causam aliam extrinsecus occursantem, prope meridiem dolor grauior efficitur, aut denuo recrudescit, quod iecore in ventriculum reiectante, aut ventre à reliquis partibus trahente, facile fieri coniicimus: sicut dum calor aliquis putredinosus aut vstiuus cibo communicatur. Sedatur quidem dolor cibo ingesto, vel quia humor est melancholicus, *vt Auicenna refert*, vel quia ex cibi ipsius admixtione minus mordax & acris euadit peccans humor, & ob id minorem dolorem infert. Sunt item alia signa caussam mali monstrantia, quæ maioris solent esse momenti ad tutam & certam curationem moliendam: Sic enim caussæ, quæ distendunt vt flatus, facile distinguentur ex tensione in parte affecta, & toto ventre percepta: ex crepitu & flatu cum conferentia excreto: ex difficili respiratione, ex dolore aliquando vsque ad respirationis instrumenta extenso: nec non ex eo, quod subitò soluatur ac redeat per inordinata interualla: quod si dolor aliunde per interualla fluens mali caussa sit, dum dolor cessat humore non fluente, non omnino, nec subitò cessat, vt in flatu. *Mordacem & acrem ac erodentem humorem* cognosces ex sensus acrimonia & mordacitate percepta, ex siti, oris amarore, ructu nidoroso vel adusto: inquit enim Auic. *Mordicatio cum inflammatione est signum materia calida propter qualitatem acutam, aut salsam*: quod etiam ostendit, dum malum vltra pergit, maxima exsolutio cum diaphoretico sudore, & iam prope finem cum syncoptico. Fieri verò dolorem à caussa frigida, crassa, & nimis adhærescente, ostendit frigiditas, nec non & grauitas in ventriculo percepta, sitis carentia, oris insuauitas ad amarorem vergens, licet frequentius salsuginosus compareat sapor. Erit insuper mordicatio sine inflammatione aut æstu, cum vomitu pituitoso aut acido & melancholico: aderit insuper dolor intensior (*sed non adeo vrgens, vt præcedentium caussarum*) cum extremorum frigiditate, *vt Hippoc. visum est 7 aphoris.* Phlegmonosam autem ventriculi cognosces affectionem, ex febre continua, maxillarum rubore, anxietate, & siti implacabili, sed maximè, quia crescente febre, dolorem quoque crescere comperimus. quod in aliis caussis minimè accidit, eo quod in hac caussa febris doloris est accidens, in aliis vero febris præsidium exsistit, quia caussam illidit. Signa vero, quibus huiusmodi affectus B cognoscuntur, sunt dolor partis supra dictæ, vomitus biliosus aut æruginosus, ingens nausea, cibi fastidium, pulsus paruitas, frequentia, & debilitas. In cardiaco vero affectu, præterquam quod febris adest, reperitur etiam sudor muccilaginosus in partibus circa thoracem, ceruicem, ac frontem: & extremarum partium adest frigiditas: item angor, iactatio, inquietudo, & decubitus pronus.

Cardialgicus affectus qualiter curari debeat.

Erit igitur curandi ratio in cardialgico affectu (*in quo nusquam est tuta salus, neque cuiuis allevationi credere opus est: nam sæpe inopinato & subito casu mortem solet accersere*) duplex: vna, quæ sensus acrimoniam mitiget, si affectio adeo sit vrgens, quod non præstet occasionem differendi in posterum: neque adhibendi mitigatoria auxilia: altera rursus, quæ caussæ malum efficienti prouideat. Hebetatur quidem sensus his auxiliis, quæ muccilaginosa sunt, & quæ pinguem aut emplasticam virtutem obtinent, vt *oleum dulcissimum epotum*, quod Gal. docuerat *lib. 1 simpl. cap. 13.* sic *muccilagines, amylum, lac*, & huius census pleraque acuitatem retundunt, sicuti dum malum plurimum viget, *narcotica* medicamenta seu *stupefacientia* appellata: cuius census est *syrupus de portulaca de papauere, philonium Romanum*: nam hæc sunt, quibus tuto in hoc affectu vti possumus. Sic enim vigente affectu (*qui non patitur diutius auxilium differre, neque aduersus caussam pugnare*) primo somnum conciliabis: vt qui mirum in modum dolorem sedare habeat, & calorem reuocare, ac spiritus reficere, dummodo calore & spiritu non admodum orbatus sit laborans, & viribus imbecillibus exsistat, quod vim horum medicamentorum, quæ nimis frigida sunt, deuincere non possit: quo tempore leuioribus somniferis vteris, hisque potius extrinsecus applicitis, nisi ex humorum acrimonia & incendio malum oriatur: tunc enim, *vt Gal. consulit*, intus sumpta præsidio sunt symptomati & caussis. Primo itaque curabis per frontis & narium illitionem somnum conciliare: quod si hæc non prosint, porriges *papaueris syrupum, aut philonij Romani ℥.ß. cum modico syrupo ex portulaca aut ex borragine*, dummodo prius reliquis facilioribus vsus fueris.

quæ hebetent.

C

D

Somnifera leuiora.

Secunda curandi ratio circa caussam ipsam versa-

Humor in ventriculo peccans, quibus frænetur accõpescatur.

versatur, quam cum pilulis extrahere (*quod esset tutius*) propter doloris vehementiam non datur, frænare & compescere primo oportet: quod fit duobus præsidiorum generibus, quorum aliud id efficit, manifesta quadam qualitate pugnante aduersus humoris peccantis, aut cuiuscunque alterius caussæ qualitatem vel copiam, quibus dolorem aut exsolutionem molitur: qui, si calidus fuerit, frigidis compescitur, sin acris aut mordax, lenientibus: qualis est *aqua calida, decoctum aut expressio quatuor seminum frigidorum, aut succus violar. & portulaca, vel aqua stillatitia ex portulaca aut ex foliis violæ*. Præstat id etiam *amylum cum lacte amygdalar.* sicut dum feruens humor est, *aqua frigida potus, aut mali*
E *punicæ acidi succus cum sacharo ingestus*. Si tamen frigidus sit humor, flatuosave aut nebulosa substantia, ex potu *meraci oris vini, vel aqua vita, aut stillatitia ex cinnamomo* præsidium fiet: item ex *aqua prudentissima, vel decoctione rhabarb. seminis anysi, fœniculi, rorismarini, corticum citri, naphæ, aut limoncella*. Quod si ex salsa pituita a cerebro delabente malum oriatur, tunc quidem eisdem vteris, quæ leniendi & cõpelecti... di acrimoniam vires habeant, verum nõ vicunq; & temere sunt adhibenda. quippe in hac caussa mox ab exhibito cibo præsidia sunt adhibenda, sicut in frigidæ & acidæ pituitæ imbibitione in ipso ventriculi ore: at in reliquis, quæ vel à iecore in ventris os regurgitant, aut ibidem generantur, ventriculo ieiuno adhiberi debent. Sedat tamen phlegmonosam ventriculi affectionem, *aqua frigida, vel cucurbitula, aut ptysana, vel aqua ipsius hordei, vel cichorij cum saccharo potus exhibitus*.

Mitigato his auxiliis dolore, curatio ea lege instituenda est, qua caussas diuisimus in flatuosam, acrem, & mordacem, frigidam & phlegmonosam, quibus aliquando accedit venenosus halitus aut humor, cuius non parua habenda est prouiden-
F tia. Sic dum flatus vigent, non tamen in doloris vehementia, sed post aliquam remissionem, ventriculo fomentum adhibebis (*si flatus crassæ materiæ sit ex/trs*) tum sicca ex *milio, sale, furfure, chamæmelo*, & similibus: tum verò ex decocto chamæmeli, meliloti, anethi, absynthij, cum vino aut oleo dulci, vel aqua ex oleo anethino & absynthite. Quo facto, & clysmate etiam ex discutientium genere infecto, cucurbitam parti dolenti affiges, ex cuius vsu Gal. maximum pollicetur auxilium: quod etiam frequens experimentum confirmauit, dum crudi aut pituitosi parum vel nihil in ventriculo insit, alioqui maioris solet esse doloris causa: tunc enim prius vti oportebit his, quæ pituitam educant, & residuum extenuent ac digerunt, & coctioni paratius reddant. Quod si purgationi per pharmacum vrgentia mali locum non præstiterit, clystere ex *rutaceo & hiera simplici vel logady* cum prædicto decocto, vel addita *diaphœniconis semuncia*, ventrẽ à crudis succis liberabis, vt postea mo-
G dice sedato dolore, in prædicta caussa *pura* vtaris, *agarico pilulis mastichinis*, vel his, quæ ex *aloe, agarico & rhabarbaro* conciuntur: quem vsum etiam præstat *terebinthina*, maxime si eam dissolueris *oleo amygdalarum dulcium*, & prius eam laueris decocto aliquo aromatico, quo & gratior fiat, & præter abstersionem, flatus quoq; resoluendi vires nanciscatur. Præstat & *theria à veteru* vsus, & *iugalli cum anetho & sale decoctum*: item *diacyminon vel diarrhodon cum vino, vel decocto absynthij, vel corticis citri*.

Cardialgicæ ... flatu ... curatus.

Purgandi ratio.

Iuuat non minus *decoctum spica cum vino* ventri apponere, vel cataplasma aliquod, quod vires habeat discutiendi & roborandi calorem: huius spe... tii est *oleum de anyso, vel de theriaca*. Quod si probè laborans egesserit, corpus fricare oportebit, ac modicé exercere: à quo ventri panem recentem coctum, vino irroratum, ac sparsum *cinnamomo & caryophyllo*, apponere erit necessum. A 149

Quod si ex acida pituita crudisve succis ventris ori impactis (*non in cauitate ex fluentibus, vt nuper diximus*) affectio suboriatur, priusquam purgatione vtaris, consilium est, bis terve vomere, ac postea *hiera & agarico*, aut *terebinthina* per epicrasim purgare, & reliquias conterere, *vt paulo antea dictum est, theriaca stillatitia aqua ex cinnamomo vel theriaca & corticibus citri, aromatico rosaceo, & similibus*, & prædicto oleo ex *anyso* ventris regionem inungere, quod incredibilis est efficaciæ.

Cardialgiæ ex acida pituita cura.

Verùm si ex delabente à capite salso humore fiat, non protinus est ad pilulas, quæ à capite purgant, confugiendum: vereri enim oportet, ne euocato nouo affluxu, maior & periculosior concitetur dolor. Quo casu per ea, quæ per os caput B purgant, prædictum humoré distrahes & euacuabis, ac postmodum sedata humoris acrimonia, & maiori parte deposita, ad vsum *pilularum* te conferes, dum paulatinam institues purgationem, non cõfertam aut copiosam, ob adductam rationem.

Cardialgiæ ex delabente à capite salso humore.

Quod si calidus sit humor, acris, & mordax, primo inclementiam ipsius compescere & mitigare studebis, tum his, quæ lenia esse retulimus, tum verò alimentis, & aliis, quæ paulò inferiùs referam. Postea verò ventriculum purgabis, tempore maioris remissionis, *rhabarbari infusi ex aqua portulaca*, aut sero, vel aqua hordei: item *manna sero liquata*, vel pilulis ex *aloe lota, aut syrupo ex infusionibus violarum*. Quo facto, & ventriculo extrinsecus præmunito *oleo omphacino aut rosaceo* cum puluetibus *coralli, margaritarum & rosarum*, ad secundam indicationem te conferes, quæ admixtis alimentis optimæ substantiæ & nutrimenti, id docet assequi: nihil enim citius venenosam & aduersam compescit qualitatem, quàm admistio optimæ substantiæ: vel, si mauis, vtere his, quæ alexiphar- C macam habent virtutem, cuius censu est *lapis bezoar, electuarium de hyacintho, de gemmis & alkermes*, quæ humoris malitiam frænent, & simul viribus prouideant.

ex humore acri & mordaci cura.

Verùm quia aliquando iecur in doloribus quæ à bilioso prodeunt humore, & caput in pituitosorum redundantia, & splen, cùm atra bilis caussam malo præstat, culpam obtinere assolent, horum quoq; prouidentia habenda est: nam corroborare eorum quoddiis oportet, ac redundantiam alio transferre cucurbitis scapulis & brachiis affixis, ligaturis & frictionibus: tandem eis vteris, quæ *capite de catarrho* copiosé adduximus. Iecore etenim affecto, regurgitanteq; bilem in os ventris, non est plurimum cunctandum (*si vires admodum deiecta non sint*) sanguinem, saltem ex saluatella dextræ manus, mittere: quinimo sæpe solet esse præsentaneum auxilium, maximé si icteri aliquis sit D suspicio. Postea verò vtendum est frequenter infuso *rhabarbari*. quo id, quod bilis quotidie gignitur, antequam in ventriculum irruat, expurges: itẽ *rosaceo* aut refrigerãti & *santalino vnguento* iecoris regionem inunges, & curabis lacte seminum

Cardialgia ex iecore, capite & splene cura.

higi-

frigidorum extracto aqua *cichorij*, vrinas mouere, & iecur ipsum attemperare. Splenem etiam porgabis confectione *Hamech simplici*, superbibito *sero lactis*, *aut infuso foliorum sena & epithymi ex eodem sero facto vel prunis damascenis cum decocto fine & saccharo* conditis: tandem vnumquodque membrum roborabis iuxta eius indigentiam. Quod si in ventriculo ob imbecillitatem conta... ex praestantia cuiusuis praedictarum caussarum, cruditates copiosius generentur, quibus dolores frequenter exacerbantur, tunc profecto, preter purgationem & vomitum tertio quoque die factum, proficuus erit potus aquarum sulphurearum aut nitrosarum: extenuant quidem hae omnes, siccant, &
E fundunt humores, ac flatus etiam dissipant.

Quis ventriculi apostemosa affectio qualiter curetur. Caeterum in apostemosa huius ventriculi affectione, cui plerumque febris adiuncta est, sedare dolorem oportebit *potu aquae*, vel decocto *maluarum & hordei, aut ipso hordei cremore*: item inunctionibus oris ventriculi ex *oleo rosaceo*, aut *mucilagine psyllij, & oleo omphancino cum rosaceo*, adiecto modico papaueris, si doloris vrgentia postulauerit. Quo facto dolore vtcunque sedato, verendum non est, modicum sanguinis extrahere, aut si vires non patiantur, cucurbitas brachiis scarificare, cauens, ne vllum expurgantis pharmaci genus adhibeas, sed lenientibus & temperatis, ac pauló frigidioribus vti esto contentus.

Cardialgiae ex venenosa substantia cura. Quod si ex venenosa aliqua substantia, siue ignotus genita, siue extrinsecus praesuta, malum orti comperias, alexipharmacis, & alimentis, ac potibus rem primo accessu agere oportebit, postmodum verò admixta, retusa, si enataque venenosa
F substantia, purgare aggrediens, quod antea dum efficaene venenum ... ..., agere vetitum est in oprima medendi rat one.

Vires quae reficiant. Necessum praeterea est in quauis causa, & quouis modo vires dissipentur, ipsas reficere & tueri mox primo mali accessu, si velimus occasionem non amittere ad auxilia administranda. Quod fi-

Calidi innati dissipationem quae impediant. eles vno è duobus modis: primo his, quae dissipationem innati calidi & solidae substantiae impediunt: quae sunt in duplici differentia: nam quaedam cutim densant, eaamusq; coarctant, ne facile corporis substantia euaneicat: sunt autem haec adstringentia medicamenta, veluti *oleum omphacinum, myrthinum, & cytoniorum*, quibus obdurans meatibus, tactis inhibemus corporis dispédium: secunda vero ducet, extremas partes calefacere, euocareq; incendium illud ad easdem. Secundus vero completur alimentis & odoramentis tenuis substantiae & optimi nutrimenti, quibus quod quotidiana dissipatione perit, reficiatur. Externa
G tamen ventriculum fouere oportet, in mali principio ante vacuationem caussae, temperatis, *vt antea dictum est*, materia tamen facta minore, praedictis *oleis* modicè adstringentibus, additis pulueribus ex *corallo*, *rosis*, *& diarrhodone*: prodest & *mica panis tosti* imbuta *succo mali punici acidi*, *agresta*, *aut vino*.

Cardialgia ex acri mordace ac biliosa caussa. Quod si aestuosa, acris, ac mordax, & biliosa fuerit caussa, dubium non est, conuenire eis omnibus & reliquis emplastris *maluam decoctam & pistatam cum butyro recenti*: item emplastrum ex *mucilaginibus cum iisdem maluis, farina hordei, & rosis*,

240 A quo ... aliquam repeties *tom. 2. cap. de attemperantibus pr fidiis ...de ventriculo calido.* Pari lege emplastrum, quod conficitur ex *crusta aut mica panis*, &

id quod fit ex *malo cytonio* vino nigro madefacto, pistatoq; praedictis pulueribus ad quorum pensum, habito respectu ad dolorem, vel ad caussam, vel gratia virium seruandarum, varia effingere potens topica auxilia ventricolo proficua, quorum copiam maiorem repenes *tomo 2. cap. de praesidiis ventriculo calefaciendo aut refrigerando idoneis*.

CAPVT II.

De Canina appetentia, & de Bulimo.

Si quis diligenter examinet famis seo cibi appetitus naturam & differentias, repenet pro culdubio, quinque esse in vniuersum genera eius: *Primum* quidem, cùm homo confecta h... fa... mel ... ibumque ingerere appetit. *Secundum*, cùm vltra statutum tempus ingerendi cibum ... me corripitur, quas iure optimo *famem naturalem* appellabis, aut appetitum potius, non fa... quia in prima alimento orbatur ventriculus, q... ... lis horis consuetis ipsum habeat in cibum ... te: in secunda quidem nihilo orbatur. *Tertium* est, cùm non solùm ... sola substantia ventriculus orbatur, sed etiam prop... humiditate ... omnes famis sit ... corpora athleticorum ... solent: in quibus omnibus etiam venter corrugationem patiens molestatur in ... appetitus excitatur. *Quartum* quidem fa... is genus est, dum corpus inanitur, & ob veram indigentiam io famem incidit, non quidem ex consuetudine, vt in primo famis modo, neque ob dissipationem chili, vt in secundo, neque ob defectum substantiae ventris, vt in tertio, sed quia (*vt dictum est*) membra commodo alimento orbantur. Quam sanè famis sortem multi cum Gal. *naturalem* appellarunt, nos vero *non naturalem* esse censemus, cùm semper à caussis non naturalibus proficiscatur, licet naturali ordine & modo C actionis fiat, quo potius censeo naturalem fuisse appellatam, quàm quod reuera talis existat quippe ab inanitione & molestia prodit. Quod si aliquando naturalem appellare libuerit, ... posse fieri, quia non intendit natura dolorem ... lum & molestiam, tanquam finem, sed tanquam medium prohibens grauius malum, puta mor... rem: nam ea ratione sensu os ventriculi muniu... praedicta potentia, qua praecaueret a consum... ne ob defectum alimenti animal, cum hoc tamen praedictum famis genus sumpta ratione a caussa, non naturale censeri debet. *Vltimo* tamen famescunt homines, dum à caussa praeter naturam famea excitatur, quae *caninus appetitus* aut *fames vaccina* dicitur, quorum duorum hac in parte solùm meminisse studeo.

Famis seu appetitus cibi quinque genera.
I. II.
B
III.
IV.
Non naturalis.
V.
Praeternaturalis.

Vterque hic affectus ad animalem appetitum oris ventriculi hac occasione excitatum, citra dubitationem pertinet. Dictum est praecedenti capite, os ventriculi sensu tactus maximè pollere: quod haud temere fecisse naturam est coniectandum: ratio tamen facti est, vt in ea parte appetitus quidam excitaretur ex cibi indigentia in famis subsidium. Cuius gratia expendisse oportet, famem, quam non naturalem appellamus praecedere quinque motus: quorum primus est *membrorum inanitio*, cui mox sequitur naturalis quaedam *appetentia* (licet solito maior) ad refectionem deperditi: tertius est *tractio minorum vasorum à maioribus*,

D *Fame non naturalem praecedunt quinque motus, & qua ratione motus illi homini infesti.*

ribus, & maiorum à iecore & ventriculo: quartus est quædam sensatio, quæ ex suctione soluente & dilacerante os ventriculi suboritur, dolori quidem persimilis: quintus verò & vltimus est *appetitus quidam ad prosequutionem cibi, in subsidium tristis illius sensationis*. Quorum sanè motuum primus homini inest, quatenus calido constat, quo calore necessum est dissipari: secundus verò & tertius illi insunt, quatenus vegetatiua plantarum facultate fruitur, plantis enim appetitus inest trahendi naturalis. Quartus verò & quintus quatenus sensitiuus est, ex sensu quidem molestiam, & ex molestia appetitum præsidii obtinet, non quidem naturalem, sed animalem, longè diuersum à primo: quia appetitus naturalis ventriculi ad alimentum, non est aliud, quàm tractus alimenti, & perpetuò operatur præsente obiecto: appetitus vero animalis fertur quoque in cibum, dum famescit homo, sed multo magis absentem, quàm præsentem, & non perpetuo adest, sed deficiente tantum in ventriculo alimento, si naturalis futura est fames: nam dum fit ex suctu ab inanitione, aut à re præter naturam in ventriculo exsistente, non est absolutè & propriè naturalis: licet non desint, qui statuant, quod licet nulla sit membrorum inanitio, nihilominus tamen subsequutura est tractio: nam cùm membra sint agentia naturalia, semper debent esse in actu secundo, & eo magis, quo præsentius fuerit obiectum, hoc est, alimentum: nam arbitrantur, has potentias adhuc acquisito fine non cessare. Quibus omnibus dicendum est, id verum esse de sola concoctrice (seu nutritoria facultate, non de reliquis, quæ ex indigentia & appetitu solum operantur. Namque appetitus naturalis solum in opus dirigitur in absentia alimenti, vt trahat, aut in præsentia excrementi, vt expellat. Quo fit, vt necessum sit, alternatim operari, & pro indigentia: quippe neque semper adest alimentum, nec superest excrementum, & ob id non semper coguntur operari: quo fit, vt athletæ non possint incidere in famem, à Galeno naturalem, & à nobis non naturalem appellatam, sed eam solùm, quæ, deficiente in ventriculo alimento, succrescit, quam nos naturalem nuncupamus.

E

F

Athletæ cur non possint in famem naturalem incidere.

His habitis, statuendum est, os ventriculi esse præcipuum huius actionis organum, quia licet in reliquis membris fiat etiam indigentia, præsitque sensus, cum hoc tamen non est in eis suctus, quia facile cedunt venæ, & eis iecur, atque ei ventriculus: sed is à venis necessario patitur, & ob id in ea solùm parte sita est famis ratio. Cæterùm ad prædictam cibi appetentiam moueri (*exceptis tribus primis eius speciebus*) dum præter naturam futura est, animal non potest, nisi accedente caussa aliqua, quæ citra motus illos quinque (*quos præcedere famem non naturalem diximus*) inducere famem habeat. Huius naturæ sunt quædam caussæ præter naturam, quas mox recensebo, si prius dixero, cibi aut potus appetitum longè differre à fame, licet ab Aristot. & plerisque fames per appetitum definiatur: nam famen, iudicio nostro, in tristi illa sensatione, quæ quartum motum constituit, sita est: siquidem hac lege eam definierat Galen. *lib.* 1. *symptomat.* dicens: *Fames tristis quædam sensus est: appetitus verò in subsidium est famis ipsius*. Quo fit, vt salsamenta illa & acetaria, quæ cibum fastidientibus

Fames in ore ventriculi sita.

G

Appetitus cibi aut potus quid à fame differat.

241 A

porrigimus, appetitum, non famem excitare habeant: famem enim eo tempore patiuntur laborantes, licet non appetant aut famescant, quia non sentiunt: ars vero nititur sensum tristem inferre, vt inde appetere gliscant.

Cæterùm solet hæc fames & huiusmodi appetitus, cùm naturæ modum excedit, ob caussæ vehementiam, eo crescere & deuenire, vt præter naturam multis modis fiant: Fit autem id aut diminuta facta appetendi potentia, aut deprauata. Deprauatur quidem, vbi modum excedit, *in canina fame, & bulimo*, aut dum res appetit laborans ab omni alimonia & communi hominum natura alienas, vt *in picaceo appetitu*.

Fames & appetitus cibi quot modis fiant præter naturam.

B

Est itaque canina appetentia (simul & *bulimos*) deprauatus cibi appetitus, in intensione seu magnitudine peccans, prodiens quidem ex oris ventriculi vitio. Quæ sanè duo nomina ingentem famem, & omnino præter naturam significant, licet bulimos à variis auctoribus diuerso modo vsurpetur. Gaza quidem *bulimon* caninam appetentiam vertit: Aristot. in problematis *famem à frigore* [illegible] vertit: Aphrodiseus confundit cum pica. Communius tamen vsurpatur, vt Galenus *aphorism.* [illegible] pro defectu animi ex inopia alimenti in partibus corporis quæ sanè penuria fit, quoniam corpus non assumpsit, quia non appetebat, emortua à frigido facultate. Sic enim 1. *de symptomat. causs.* inquit Galenus. *Bulimos est, cum penuria, & frigiditate & imbecillitate laborat corpus* ex frigiditate, inquam, ventris. penuria vero & imbecillitate totius vt optimè exponit Aëtius: quo fit, vt facile in deliquium animi incidant sic affecti ob resolutionem & frigiditatem cordi communicatam. In quo sanè symptomate initio multa appetunt laborantes, cùm nondum naturæ modum refrigeratio excessit: nam tunc robur ventriculi dissoluitur, & leuissima appetentia sequitur (*& vt multi statuunt*) cibi fastidium, etiamsi corpus multis indigeat. Ex quo proculdubio suboriuntur ventris imbecillitas, & animi deliquia, quæ paucissimo ciborum subsidio cessant: & ob id corpus inanitur ob diminutam appetentiam, & ea ratione diminutum subsidium, quod sane leuissimum est, quia paucis ingestis cessat deliquium, & sic semper est in perpetua exinanitione. Quapropter necessum est frequenter incidere in deliquium, quantumuis cito reficiatur, quia licet spiritus restaurentur, inanitum superest corpus, & illi succrescit virium exsolutio, color fœdus, torsio stomachi, cordis & extremarum partium frigus, & pulsus obscurus. Ex quibus constat, bulimon esse casum appetentiæ à frigiditate exteriori, cum indigentia totius corporis, & imbecillitate stomachi, qui refrigeratus & resiccatus exsistit: & ob id debiliter appetit, ita vt non sufficiat, quod resolutum est reficere, quo cogitur semper appetere, accedente etiam ventriculi frigiditate, quæ appetitum etiam, licet non intendit, protrahit tamen, & cum hoc raro sentiunt famem, quia fere semper sunt in perpetuo deliquio. His non obstantibus, Trallianus & Auicenna ex calore etiam fieri fatentur: quos arbitror fefellisse, hunc affectum aliquando febribus succrescere. Sed verior est Galeni sententia, quantumuis Arnal. & Aristot. 8. *problemat.* 7. statuant, ex calore oris ventriculi ad animi deliquium ducente: nam

Bulimos quid propriè significet.

C

Bulimi vena symptomata.

Bulimos quid, & cuius naturæ.

D

Bulimos an ex calore fiat.

in febribus, vel nimia adest caloris dissipatio, quæ corpus inanit cogitúque appetere ob spiritoum dispendium, tamen id leui subsidio, *vt dictum est*, reficitur: vel succrescit in prædictis febribus ob ingentem acidorum copiam. Finitimus huic affectui est canina appetentia, quia neuter ex inopia alimenti immediatè prodit, sed ab ore ventriculi affecto, puncto ac lacerato à caussa præter naturam, vel summe languido.

Canina appetentia finitima bulimo.

E Distinguuntur inter se hæc duo accidentia Natura Caussa, & Modo: Natura, quia canina fit ab oris ventriculi punctione & mordicatione, idque aliquando ab acidis & frigidis succis: bulimos ab ingente frigiditate, non mordente, sed imbecillitante, ac deiiciente ipsius vires, ferè vt in syncope aut deliquio animi contingit. Item canina appetentia à caussa interna, bulimos ab externo frigore, quatenus ad vitium ventris attinet: Præterea illa degenerat in vomitum & maciem (*quo fit, vt merito dixerit Gal. caninam famem in bulimos degenerare aliquando*) licet nonnunquam à macie proficiscatur: bulimos incipit à frigore, penuria, & à macie, ac degenerat in animi deliquium, quia licet continua videatur fames, dum animi deliquium succrescit, amplius non sentitur fames in ore ventriculi, sed indigentia in vniuerso corpore superest, qua occasione huiusmodi affectus per famem definitur, licet cibos aliquando fastidiant, vel non amplius aut debiliter appetant, qui F sic affecti sunt, *vt placuit Gal. com. illius sententiæ 21. aphor 2.* Canina verò fames contrario modo ingens appetitus existit, maneos & insatiabilis, quia mox à saturitate euomitur cibus, & superstite eadem appetentia, amplius denuo ingeritur: tam cùm caussa, quæ pungendo excitat, hæc ventriculo adhæreat, imbecilliores reddit vires, ita vt copiam alimenti sustinere nequeant, quo fit, vt necessario sequatur vomitus: nam perseuerante affectu, tanta imbecillitas succrescit, vt nihil amplius ventriculus contineat, sed alui profluuium, cœliacæ affectiones & hydropes potius subsequantur, nullo accedente animi deliquio, vt in bulimo, quo constat, non solùm caussa, sed symptomate ab eo differre.

Bulimos quid à canina appetentia differat.

Caussarum verò in his affectionibus & omni fame non paruam comperimus differentiam: plures enim sunt, quæ præternaturalem famem excitare natæ existunt. Nam primo adest corporis inanitio, quam fieri mille caussis est arbitrandum: G quippe vel ab impensa & extrinseca fit calidiate, qualis balneorum est, & qualem concitat exercitium, maxime tempore æstiuo, sic victus vel parsimonia, vel diurna famis tolerantia, superflua quoq; vigilia, & nimius Veneris vsus item reteutricis facultatis vitium seu impotentia, corporis raritas, & occulta perspiratio, aut vacuatio aliqua insignis vtcunque fiat, vermes, maxime grandiores, detergentium pharmacorum imprudens & excedens vsus, febres colliquantes, & denique quiuis calor dissipare natus: non quidem ventriculi, *vt arbitratus est Auic.* nam hæc potius deiicit appetitum. Quibus sane omnibus facile inani-

Bulimos & canina appetentia quibus sub oriantur caussis.

242 A tum corpus in caninum procidit appetitum, spurium tamen: nam legitima fames canina iure optimo haberi non debet, quoúsque ventris os simul afficiatur, vel frigido aliquo intemperamento, quo factus imbecillior (*non tamen stupefactus, vt semper appetitus crescat, & à bulimo distideat*) alimentum ingestum nec contineve, nec conficere valeat, sed protinus vomēdo reiiciat, quo & iterum appetat plus ingerere, & præexistens inanitio nullum susceptet leuamen, nullamq; refectionē. Quapropter licet in aliquibus canina appetentia ab inanitione incipiat, nihilominus tamen, vt differre possit à non naturali illa fame quoq; morbus eousque, necessum est, os ventris prædicta intemperie affici, & prædictum etiam symptoma perpeti: nam sic nec reficitur, quia nihil retinet; nec retinet, quia calore orbatur venter; nec desinit appetere, quia semper succo aut aliquid illi persimile insestat & excitat appetitum. Quo fit, vt B vera & genuina caninæ appetentiæ ratio & caussa potius sit acidorum (*sine pituitosi sint, sine melancholici, vt testatur Gal. lib. 6 popul. part. 3. co. 37. & 6. de locis pat. c. 1.*) frigidorum crudorumque succorum copia os ventris & eius substantiam permeans, vitians, ac exolcerans, inferensq; accidens suctioni persimile & iniūsum, quàm vera suctio. At verò in bulimo prædicta frigiditas necessario ad impotentiā ducere tenetur ventris facultates, donec cordi communicata imbecillitas syncopem aut animi deliquium accersat, ob cōsensum oris ventriculi: quippe in hac non est ingēs desiderium ingerendi cibum, vt in canina appetentia, sed solum ingēs necessitas in subsidium syncopis & impotentiæ facultatum. Itaq; conueniunt hi affectus, quod aliquando ab inanitione prodeant ambo, sed canina vnus spurius haberi eo tempore debet: aliquādo citra ipsam: cæterùm cùm sine inanitione fiunt, bulimos illegitimus est, quod à sola prodeat frigiditate grandiori: canina verò appetentia non nisi ab acido succo, si legitima futura est: nam cùm ab inanitione prodit, & legitima non est, à sola frigiditate oris vētriculi suboriri potest, quo tempore leuior est intemperies, nimirum quantum sat sit, vt coctio aboleatur appetitu manente. Nam si affectus solus sequitur frigidam intemperiem, vbicunq; fit, dummodo ad ventriculū perueniat, vt contingit his, qui iter agunt per niuosa loca, & copioso vtuntur ac frigidissimo potu: sequitur tamen pituitā acidam vel melancholiam, nec nō & dissolutionem totius corporis: quibus si accedat virium debilitas & emortua facultas, *vt Hippoc. aduertit 6. pop.* bulimos proculdubio succrescet.

Canina appetentia vera & genuina caussa, & caussa.

Bulimi quo

Bulimos & canina appetentia quibus conueniant.

C

Ex præfata doctrina suboritur difficultas ex Galen. desumpta *lib. artis Medicinalis 2.* qua parte existimat, ventriculum frigidum aptiorem esse ad appetendum: rationem quidem reddunt omnes à Galeni mente & à ratione satis alienam: ea nimirum est, *frigiditatis proprium esse comprimere, & compressione succulentam substantiam à parte expellere, cuius defectu fames protinus suboritur.* Quam tamen D parui esse momenti, sic probatur; *Frigiditas vnicamente habet condensare, & condensando comprimere, atque comprimendo expellere, in quantum est in actu: Sed ventriculus animalis viuentis nequit actu huiusmodi frigiditatem obtinere:* ergo *neq, ob tandem rationem famescere*: nam licet minus calidus, quàm par est, aliquando sit, non tamen sortitur tantam frigiditatem, quæ nata sit primo famem excitare, licet id etiam Galeno visum est, *1. de causs. symptomat. cap.* dicente (etiamsi sub dubio) *Itaque nonparum ad esurium frigiditas conferre, qua in ventre habentur, confert, tum & corpora eorum tanguntur, vacuit, & togitant* cen-

Dubium Ventriculus frigidus vtrum ad appetendum aptior.

constringat, constringendoq; appetentiam irritet: dixerat; paulò ante (quemadmodum arbitror) *frigiditas vacuat*. Cum hinc tamen tenendum est, frigiditatem potius mordendo & irritando appetentiam, & prædictas corrugationes excitare, quàm prævacuatione, quæ sequitur compressionem, siquidem non adeo est intensa viuente animali, quin potius ex pulsu ob mordicationem fiat inanitio, quàm ex compressione, quod mihi verius videtur. Sic namq; credendum est ex melancholico succo secundùm naturam à splene trãsmissum, animalia famescere: nam si ob id esset, cum actio naturalis positis præuiis dispositionibus, nõ possit non fieri, & aliquid melancholiæ semper in os ventriculi deferatur, famescerent profectò animalia semper. Si verò arbitreris ex melancholia famem solùm excitari, cùm venter præindigentia cibi melancholica excrementa vicinis partibus trahit, tunc profectò longè minus est arbitrãdum id posse fieri, quia prius est famescere, quàm attrahere. Quamobrem suspicor, melancholiam, si contingenter in ventrem confluat, appetitum potius præstare, quàm famem, quæ sit vera ob ortus ventriculi molestiam, sed quia persimilem infert in ipsum alterationem leuiter mordendo, quantumuis venter cibis scateat, vt acida omnia inferre comperimus: quo fit, vt hic appetitus non sequatur aliquam ex inanitionibus dictis, sed moderatum acidorum vsum, & ob id non est perpetuus, sed mox succrescit à cibo inscindente & mordente, vel à melancholiæ transmissione, propter mixtionem, quæ fit cum ipsis cibariis, quos gustui gratiores, velut acida omnia, solet efficere, cùm moderatè confluit, & miscetur, ac ob id non fame, quæ fit tristis ille sensus, sed quid illi persimile, quod appetitum excitat, est credendum.

Frigiditas qua ratione appetentiam excitet.

E

Famem verum exciter succus melancholicus.

Appetentia vnde.

F

Quibus accedit alia caussæ species, cuius Gal. meminit *lib. de the-riaca ad Pisonem*, nimirum lati & prægrandes vermes chilum depascentes: quam quidem caussam ad caninam appetentiam multi, vt Auicen. Scrap. & Trallian. referunt. Itaq; constat, qualis sit natura cuiusuis prædictorum affectuum, & quales vnusquisq; sortiatur caussas.

Appetentia canina ex vermibus quæ.

Dignosces prædictas caussas hac lege, quod inanitio vel à caussa fit euidenti, cuius notitia facile haberi potest ex interrogatione eorum, quæ præcesserunt, vel ab interna, quæ sita est in calido intemperamẽto, aut in sensibili euacuatione per ventrem, vomitum, hæmorrhoides, vterum, aut diaphoreticum sudorem, vel insensibiliter, quod cibo assumpto æger non corroboretur. Quod si horum nihil præfuerit, credendum est, ex frigiditate ventriculi affectum proficisci, maximè si acidi ructus succrescant.

Bulimi seu appetentiæ caninæ signa.

G

Commigrant plerumque hæ duæ affectiones vel in vomendi consuetudinem, vel in alui fluxum, immedicabilem dysenteriam, cachexiam, hydropem, ac non raro in tabem & mœstissimam melancholiam.

Præsagium.

243 A Plures sub se curandi ratio complectitur considerationes in bulimo & canina fame: Nam primo multa sunt vtriq; affectioni proficua & communia, velut est resolutorum, vtcunque fiat refectio: item frigidi intemperamenti vel humoris attemperamentum, præparatio & eductio: quæ omnia eodem modo, siue in bulimo, siue in canina appetentia fieri debent. At in bulimo peculiare est, syncopen vel inhibere, vel ab ea laborantem reuocare: in canina verò appetentia vomitui, quo nutritione laborans orbatur, prouidere: Quapropter initio sumpto à bulimo, primo expendam, quod illi est peculiare, nimirum syncopes prouidentiam, & inanitionis refectionem. In quo affectu virium resolutionem, ac ex consequenti syncopem inhibebis, si prius consideraueris, nullum præterquirere neq; admittere vniuersale præsidium, neque euacuationem aliquam, quatenus pertinet ad prædicta symptomata: solum enim expostulat spiritus & caloris refectionem, his, quæ *cap. de syncope* copiosius adduximus. Inter quæ non sunt minoris momenti *pastilli ex vino & passulis ex Corintho cum pulueribus electuarij de gemmis, vel ex carne pullorum cum sacchar o & nucleis pinearum, aut ex carne cytoniorum vino confecta aromatico, vel ex cinnamomo, sacchar o & caryophyllis cum eodem vino*. Prodest non parum *aqua vita modicum iuribus pullorum iniectum, aut expressionibus carnium, vel stillat itia eius aqua*, maximè si addideris *cinnamomi aut theriaca modicum*: neque est minoris momenti *stillatitia aqua ex eadem theriaca, & confectione alkermes*, dilutis vino rubro, aut aqua deaurata vel ferrata. Quibus factis, & viribus refectis, *optimis alimentis & aromatis* conditis, ad externa auxilia te conferes. Nam si præfuerit ingens frigiditas, quæ potissima est huius mali caussa, fomentis ex decocto *absynthij, chamameli, cinnamomi, anysi & seminis angelica spongia & vino excepti*, mitescit: item *sacculis ex eisdem herbis*. inunctionibus ex *oleo absynthij, menthæ, spica, balsami, abietis, de pipere, de anyso, de caryophyllis, & de angelica*. Præstat & ventriculo sæpius adhibere *panem recenter coctum vino madefactum & calidum*: sed efficacius inclementiam frigiditatis compescit *meripo mi*, maximè si vinum sit conditum *aromatis & melle*: item *aqua vita, vel aqua cinnamomi, vel corticum citri*, quæ arte chymica extrahatur. Verùm si bulimus, vt non raro accidit, prodierit ab acri humore dissipante ac discutiente spiritus & substantiam oris ventriculi, & qui implacabili indigentia ad cibum capessendum exciret, aut in syncopem laborantem ducat cum imbecilla ventriculi facultate, quæ ipsum conficere nequeat, & ob id non reficiantur vires, & nono vti subsidio cogantur, duplex insurgit medendi ratio: Vna, quæ humorem euacuet, primo per vomitũ à cibo, & per auxilia, quæ vim habeant leniendi acrimoniã, & cũ hoc abstergẽdi & repurgandi ventrẽ, velut est *mulsa calida*, in qua dilueris *agarici* ℥.j.ß. *cũ medico oxymelite*: id quod facies bis terve in hebdomada. Quod si laborans id prompte non fecerit, per internam aluum purgabis medicamentis, quæ ab infarctu liberent, velut est *rhabarbari infusum, aut dilutum foliorum senæ cum sero lactis, vel exhibita cassia*, quæ simul humorem remundat & expurget: prosunt & pilulæ ex *aloe, rhabarbaro, & mastiche*, vel ipsum rhabarbarum singulis diebus masticatum. Quo facto, ventriculus exterius roborandus est in hac æstuosa caussa, *oleo omphancino, rosarum & cytoniorum, cum pulueribus coralli, rosarum & santalorum*. Verùm quia sæuissima hæc affectio non quouis præsidio leuatur, necessum est ad sensus vsque retusionem peruenire, his primo, quæ humorum actionem compescant ac frænent: cuius census sunt *muccilaginosa omnia*, nec non & *narcotica*, velut *syrupus portulaca, de papa-*

Bulimon curandi ratio quæ. Bulimos & fames canina quid habeant commune aut peculiare.

Virium resolutioni ac syncopi bulimi qualiter occurratur.

B

Frigiditatis ventriculi inclementiam quæ compescãt.

C

Bulimi ab acri humore quę curat.

D

Ventriculus quibus roboretur.

Sensus quibus retundatur.

ueri, vel de mucilaginibus: quæ, dum os ventriculi attingunt, eius sensum retundunt, & homoris acrimoniam mitiorem temperant, quo fit, vt & minus appetant, & minorem persentiant molestiam, ac ea consequenti animo non deficiant.

E Quod si canina sit appetentia, tunc quidem iuxta diuersitatem caussarum ei medeberis. Primoenim, dum ab ingenti totius corporis inanitione prodit (*præter cutis densitatem, quam tenera fabrefacere, ne amplius dissipentur, quæ exsequenda venit, vt dictum est cap. de syncope*) reficere oportet diligenter, quod perit, sufficiente copia alimenti exhibita, quæ dissipationem æquet, & paulò maiori: sed quia dispendium plerumque ab spiritus consumptione prodit, odoramentis, *vt Hippocrates lib. de alimento consuluit*, rem tutius & commodius ages, maxime si alimentosam fortiantur naturam, vt spiritibus & solidæ substantiæ pariter prouideas. Cui operi, quæ potantur, primas tenent, facilius enim est repleri potu, quam cibo: sic enim alimentis boni & facilis nutrimenti vteris, modicatamen copia, & breuioribus interuallis, quo facilius coquantur, & ocyus distribui possint. Sed inter omnia, quæ corpus breuissimè reficiunt, *vinum* proculdubio primum sortitur locum, nisi quis eo abutatur: & ob id ipsum porrigere oportet ventre non ieiuno; nam cùm ocyssimè in corpus eat, neruos lædit & cerebrum. Quapropter vel cibis miscere oportet, vel à cibo præbere: id enim consuluerat Gal. 21.*aphor. 2.* sic in medio cibi commodiorem sortitur occasionem, si vniuersus venter intempestatus fit: verum si solum os eius frigiditate afficiatur, in postrema mésa purgendus est: antè tamen quam cibus cunfici incipiat, tantum bibant, quantum pateat, quia tunc efficacius os ventris calefacit. Quibus factis, eis viendum est auxilius, quæ *cap. de syncope*, vires posse reficere, scripsimus repetes, & curationis principium auspicaberis ab excalefactione ventris: nam licet inanitio mali sit principium, tamen vomitus, & ob id nouus appetitus à frigiditate ventris prodit, quia nequit alimenta coquere, quibus venter grauatus vomere cogitur, & iterum appetere. Quapropter ea auxilia, quæ bulimo esse proficua diximus, huic quoque communia esse, certissimum erit.

G Cæterùm dum caninæ famis caussa est viscosus succus, acidus aut viscidus ori ventriculi impactus, aliunde transmissus, aut ibidem genitus, & in eiusdem substantia infarctos, vel in plicaturis adhærescens, medendi ratio (*præter eam, quæ viribus prouidet, intemperamento atq; coctioni, vt antea dixeram*) vnica tantum methodo perficitur, per euacuantia nimirum auxilia (*vbi præcesserint, quæ incidendi, extenuandi, atq; calefaciendi vires habeant*) quæ sunt in duplici differentia, quædam per vomitum euacuant, quo tempore humor in ventriculo ipso immoratur, aut in ore eius: altera verò per eapurgans medicamentum perficitur, quæ

244 A modo humor aliunde profluat, modo in eadem parte præsit, proficua est. Vomitus verò præparata prius oxymelite materia, *melle rosaceo aut oxymelite scyllitico*, eaciatur tepido decocto *raphani, seminum eius, & erucæ*, addito pauco *oxymelite*: quod fieri potius consulo ieiuno, quam saturo ventre, siquidem fieri debet his, quæ vim habeant purgatoriam, velut est *dilutum agarici, aut puluis Mechoacam tudorum pondere* ʒ. j. *cum modico oxymelite, & copiosiori tepida*, quibus ventriculus frequentius ad vomendum excitatur. Ea purgando verò per imum ventrem futura *hiera simplici* (a'em perficitur, quæ, præterquam quod hos humores à ventriculo pellit, eundem calefacit, & contractam distemperiem corrigit, ac insuper eodem calore humores fundit & liquat. Purgabis etiam *aloe, agarico, turpeto, ac pilulis*, quæ eadem met medicamenta i[illegible] piunt: eiusdem etiam census est *terebinthina* [illegible] *aut melle rosaceo admixta*. Prosunt quoq; diuretica vino, pane, ac edulijs admixta, vel sola exhibita: huius census est *mellicratum ex thymo, origano, hyssopo, satureia, & pulegio*. Quibus factis, iterum confert *pilulæ ex hiera & agarico* trochiscatio. Magni etiam vsus est vinum generosum *aromatu* condi tum: prodest & *aqua vita*, aut *stillatica ex cinnamomo*. Quibus accedunt etiam ea auxilia, quæ exterius ventriculum calefacere & fouere valét, qualia *superius* diximus. A quibus omnibus intus exhibéda sunt medicaméta, quæ humoris reliquias conterunt, ac simol partem labefactatá roborant, quale est *aromaticum rosarum, diacyminon, dianysin*, & al a huius naturæ, sicuti *theriaca*, quæ in sanádis his affectionibus mirá habet efficaciam, sic & *conf*[illegible] *de hyacintho*, & reliqua, q̄ bulimo prodesse diximus.

Canina appetentia ab ingente corporis inanitione quib. medeamur.

Vinum.

Canina appetentia ex viscoso succo & acido cura.

Vomitus.

Purgatio.

B

Diuretica.

Vina condita.

CAPVT III.

De Cibi fastidio.

PERTINET eadem ratione ad læsionem appetitiuæ potentiæ cibos fastidire, cam appetédi actio, quæ tribus modis potest lædi, ablate nimirum, diminute aut corrupte, cum vel ex toto auferetur, vel diminuitur, hanc cibi inappetétiam, é tibus fastidium generat: cùm verò deprauatur, vnú é tribus symptomatis progignere valet: nam vel plus iusto appetit, vel res deprauatas exsequitur, vel familiares & amicas auersatur. Primú igitur symptomatis iam meminimus nomine caninæ appetentiæ: secúdú latius instituimus sermonem *lib. de fæminum morb cap. de picatio appetitu*: terni vero tamagendi sese offert occasio, nomine *abominationis* seu *fastidij ciborum*, si prius de diminuta seu ablata appetentia diseruero.

C Appetendi actio tribus modis lædi.

Subortuntur itaque affectiones, quę pertinent ad cibi fastidium vno è tribus modis: nimirum diminuto aut ablato ciborum appetitu, quod solum quoad magis & minus dissident, aterfo & fastidio, vel omnino abominato cibo: quippe aliud est cibum non appetere, aliud, fastidire, & longe aliud, abominari. Atqui licet hæc viria videantur rationis & potentiæ, cum hoc tamen non solum distinguuntur inter se nomine, sed te & ratione viriatæ potentiæ. Quippe nó appetere, proficisci quidem potest, eo quod vel cibis nec succis abundet homo, vel quod nullus sit suctus in ore ventriculi, vel quod non sentiatur, aut vltimo quod detecta sit appetendi potentia: nam his de causis animantia appetere solent, vel non appetere: at cibum abominari aut fastidire à sola appetitiua potentia imbecilla & errante prodit, quæ prosequitur odio alimenta, tanquam si quid alienú esset à nostra natura. Quod sané prodit, quia potétia ipsa nó solum non apprehendit cibum vt iucundum, verùm potius odore & sapore iniucúditatem progenitam à vitio humorum, qui sunt prope os ventris, persentit. Sciendum tamen est, quod

Ad cibi fastidium tres affectiones pertinent triplices.

D

[illegible] fastidium [illegible]

Cibos non appetere, fastidire, & abominari quid. [illegible]

quod licet cibum non appetere symptoma sit appetitiuæ potentiæ, cum hoc tamen non semper
E primario eius vitio prodit: nam aliquando potentia non appetit, quod nullus sit suctus in ore ventriculi, neque in reliquo corpore inanitio: & ob id suctus aut non fit, aut quod læsa etiam sit sentiendi potentia non sentitur: quo fit, vt appetitiua non gliscat ad proprium munus exsequẽdum, & sequatur cibi inappetentia. Præterea (*vt propofueram*) aliud est, amicos cibos non appetere, aliud auersari, & longè aliud, eos tanquam alienos & extraneos abominari. Haud secus res se habet, quàm si quis sano homini, saturo tamen, cibos offerat, hic sanè nõ appetet: aut illos porrigat, quos ipsi nonquam gratos fuisse constat, vel eos, quibus est satur, hos enim veluti fastidiet homo: aut rursus, si quis illi contrarios omnino & inimicos porrigat, velut serpentis, aut alterius venenosi animalis carnem: nam hos omnino abominabitur, & eis visis exhorrescet natura. Quippe refert sensus appetitiui similes esse cibos & læsuros, ac sunt humores, quibus læditur in ore ventriculi sensus ipse: & cum humores sint adeo vitiosi & tetri, sic laborans cibos odio habet, ac si essent de
F illorum humorum natura & conditione quod illos referat sensus esse prauæ quoque conditionis. Itaq; cui propriè pertinet alimẽti amor & fruendi desiderium, illi profectò odium & tristitia ex eodem alimento succrescet; atque hæc est cibi fastidii in vniuersum ratio & differentia.

Dubium I. Dubitabit iure optimo quispiam, *quanam ratione ijdem humores in eodem ventriculi ore exsistentes ac lædentes eandem facultatem, tàm diuersâ & omnino contraria pariant symptomata, adeo vt in picaceo appetitu res omnino à nostra natura alienas & aduersas cogant appetere: in cibi fastidio res familiares & amicas odio ha-*
Dubium II. *bere, & abominari?* In qua etiam re aliud non minoris momenti hæsitandum succrescit, nimirum, *qua ratione in picaceo appetitu semper appetitum feratur in ea, quæ humoribus peccantibus similia exsistant (quippe appetant carbones, qui adusta bile læduntur, terram, qui melancholiam, gypsum, qui crassam pituitam tanquam caussam sortiuntur, sal, qui salsos humores) in fasti-*
G *dio verò & abominatione cibi, ea aduersatur natura, & fugit, ac abominatur, quæ nostra naturæ sunt familiaria & amica, & nequaquam, quæ contraria exsistunt humori peccanti: quæ sanè pathemata diuersissima admodum esse, nulli erit dubium?*
Solutio. Quarum hæsitationum gratia expendendum est, in picaceo appetitu similia humoribus peccantibus exsequi naturam maiori ex parte, quia connaturales facti sunt, & eorum temperamentum factum est habituale, & cùm natura similia ad sui conseruationem appetat, sic, quæ versa sunt in habitum, & facta conna-
245 A turalia, necessariò similia exsequentur, haud secus, quàm dum actio fit secundùm naturam: at cùm in cibi abominatione intemperamentum sit io fieri, & in dispositione, vt aiunt, & os ventriculi nondum eorum humorum habitum contraxerit, aliquando potentia appetit contraria, quæ futura sunt subsidium mali, vt de ventriculi intemperantia retulerat Galen. 2. *tegni*: & si vltra pergat, abominatur familiaria & amica, quia ab ipsis læditur & alteratur summopere natura: at dum in naturam prædictorum humorum mutatur habitus, inimica insectatur & appetit, *vt cap. de picaceo appetit. lib. de sæpi mor. latiùs reperies scriptam.* In qua

Appetitus picaceus cur appetat sui similia. In cibi abominatione cur contraria appetamus, familiaria & amica auersemur.

re non est credendum, habitum illum esse omnino factum more febris hecticæ, ita vt natiuus sit ex toto corruptus, sed intelligendum est, adeo esse vitiosam atq; efficacem qualitatem, vt posthabito natiuo temperamento, more habitos cogat appetitiuam potẽtiam à suo scopo aberrare. Probat hanc veritatem, nõ sentiri huiusmodi intem- B
peramentum, neque aliquam inferre molestiam, sicut id, quod verè fiens est, subitoque & affatim naturam vitiat, vt in cardiacis affectionibus conspicimus. Quod si aliquando, quę familiaria sunt, auersari videamus, illud quidem fiet, quia euersa est omnis natura & temperies partis illius, ab humorum corruptorũ labe, adeo vt extrema etiam, quæ similia ei naturæ erant, natura quoq; hac lege euersa odio habeat: nam qua ratione naturam corrumpit humorum vitium, ita & appetitum.

Vt triplex est fastidii sors, nimirum Inappetentia, Fastidium, & Abominatio, ita prorsus triplex insurgit caussarum differentia. Nam inappetentiæ, cuius immediata caussa est, vel suctus, vel sensus defectus, præcedentes caussæ esse possunt, satietas, aut humorum ingens copia: item impedita resolutio, siue ab ambiente, refrigerante, atq; constringente, siue ab demisso exercitio, siue à balneo cutim densante. Sensus enim oris ventriculi hebetior efficitur, vel vitio aut resolutione C
nerui à sexta neruorum coniugatione prodeuntis, vel quia caliditas liquauit substantiam aliquã, qua obtusus efficitur, quo minus potest suctum persentire. Obtunditur etiam sensus defectu superiorum potentiarum, quarum munus est, sensuum molestias aut actiones percipere: sic delirantes aut ebrii quantumuis caussam habeant vrgentissimam sitiendi aut famescendi, nihil tamen sentiunt, vt experimentum & Hippoc. testantur: quibus modis appetitum lædi per consensum euidenter constat. Fastidium verò (*quod iam non solùm inappetentia est, sed vltra pergit, vt si quis velut satur cibos auersetur, quibus satur est*) non quidem à nuda intemperie, neque à suctus aut sensus priuatione prodit, sed à calore liquante, & adiuncto prauis succis, vt qui laxet & soluat solida corpora, ac deiecta reddat, maximé si adiungatur alicui humori, qui non iam per consensum, sed primario affici facultatem efficiat, cuius naturæ est *biliosus humor, vel serosus, excalefactus, vel semiputris, pinguis, aut tepidus*: quippe tunc non solùm inappetentiam, verùm auersionem & tædium ciborum progignunt. Huic enim proxima est abominatio, quæ D
ab humore os ventriculi inundante, non vtcunq; putrido, sed plurimum ac praua putredine affectum insurgit, maximè si viscidiras accesserit, dummodo acoris & salsedinis sint experres, *vt docuerat Gal. 1. pop. par 1. com. 7.* Quibus humoribus & prædictis qualitatibus affectis, adeo grandis insurgit ciborum horror, vt non solùm eos auersetur laborans, sed adeo intensè eos odio habeat, vt non solùm ex eorum esu, verùm ex visu aut auditu adeo expauescat animus, vt vomitibus & nausea frequentissimé infestetur, haud secus, quàm si cibaria essent deleteria. Probat has esse veras omnis inappetentiæ caussas febrilis calor, qui mox à principio cuiusuis febris solùm inappetentiam gignit, ore ventriculi laxiori facto, & humore ibidem exsistente modicè liquato: at crescente febre, & humoris putrescentis aliqua portione in

Fastidii sors triplex.

Inappetentia vnde oriatur.

Fastidium quibus oriatur causis.

Abominatio quas habeat causas.

ipsum confluente, fastidium efficitur: præterea vlterius confluente humore intensius & sordidius putrido, abominatio succrescit, quibus euidenter constat, qualis naturæ sit quæuis prædictarum differentiarum caussa.

E Verùm licet affectiones hæ signa ad propriam cognitionem non requirant, eis tamen indigent ad causarum exactam distinctionem & notitiam: primum enim caussam externam secludes, & victum considerabis, nam copiosus & crassus simul cum otio tædium facile concitant. *Præterea* febres appetitum tollunt, & ob calorem, & ob humorem putridum & saniosum: maximè dum humores in ventrem funduntur: idem contingit in mœrore & timore. Sed præter hæc calidam ventriculi intemperiem testantur tetri acnidorosi ructus & vomitio biliosorum, quos monstrat ventris erosio & morsus. Frigidam intemperiem contraria indicant, ac si frigidi præsint humores, nausea plerumque adest, & crebra sputatio, & à cibo ventris fluctuatio, somnus profundus, ructus acidus, & reliqua huius naturæ. Reliquas verò caussas facile venaberis ex priuatione prædictorum signorum, & ex relatione habita à laborante & assistentibus.

Fastidii, inappetentiæ, & abominationis, quæ signa.

F Curandi verò ratio in præsenti affectu multis modis perficitur: primo quidem ablata inappetentiæ caussa, iuxta trimembrem illam diuisionem. Quippe si nullus sit suctus, prohibens remouere oportet, vt si copia succorū naturalium, per inediam: si effluxus prohibitus, per frictiones, & ea, quæ cutim aperiant, & halitum euocent. Si verò suctus non sentiatur, prohibens quoque remouere oportet, siue humor sit, siue natiua humiditas liquata, siue intemperamentum aliquod calidum, & laxans, ac fundens. Sic enim primo caussa auferenda est, quam diximus, purgatis nimirum per alterutram aluum humoribus os ventriculi infestantibus eo ordine & eisdem medicamentis, quæ diximus *capitibus præcedentibus*. Hoc tamen obseruatione dignum est, quod si aliquod ex his tribus symptomatis alicui morbo succrescat, ratione eius, aut caussæ, morbo curato, illis protinus medela subsequetur.

Inappetentia qualiter curetur.

G Verùm si eorum quoduis per se à suis caussis excitetur, duplex necessario erit medendi ratio: vna, quæ caussam illidat, iuxta cuiusq; causæ ideam & naturam (*quippe non opus est vbiq; docere, qualiter biliosa aut pituitosa expediat purgare, aut calida vel frigida attemperare*) altera rursus, quæ appetitum ipsum excitare valeat, velut sunt, quæ gustui grata, varia & odorata existant. Quæ sanè in calidis refrigerantia esse oportet: maximè quæ *aceto aut succo limonum, agrestæ & arantiorum acidorum* parantur: quibus non raro prodest *panis posca imbutus*, vel *succo limonum aut*

Appetitum in calido intemperamento & humore quæ excitēt.

246 *A* *granatorum acidorum cum sacchare, vel aqua sola frigida prima mensa sumpta*, si moderatè bibatur. Ea vsu quoque sunt *cibaria sorbilia acidis parata*, & quæ faciliter ingerantur: nam solidorum commanducatio non raro tædium parit: odoramenta quoq; adsint ex *rosacea aqua cum aceto, vino, & santalis*. Extrinsecus autem, quæ refrigerando roborant, sunt adhibenda: vt est *rosaceum & oleum omphacinum, cum pulueribus rosarum, coralli, & santalorum*. In frigidis verò intemperamento & humore, facta copiosiori purgatione, aut minori, & sæpius repetita, calorificis vteris, vt *vino dulci & aromatis condito*, tum per se, tum cibariis admixto: Confert etiam cibariis hæc eadem *aromata* admiscere. Prodest quoq; *syrupus de corticibus citri, & puluis eorum cum sacchare, aut dragetæ ex eisdem facta*. Conferunt *theriaca* & medicamenta ex *pipere & zingibere* confecta. Acetaria etiam conficies ex *melle & aceto cum succo pomorum dulcium, addito cinnamomo*. Exterius *B* verò calidis inunctionibus & fomentis vteris: maximè inunctione, quæ recipit *mentha sicca & ligni aloes, ana ℥. j. mastiches ʒ. iij. aloes ʒ. ij. succi absynthij ʒ. iiij. olei nardini & mastichini, ana ℥. ß. ceræ quod sit satis*. Confert etiam inunctio ex *balsamo, oleo de pipere, de cinnamomo, de abiete, de mentha, aut de anyso*. Idem præstant sacculi ex *galanga, cinnamomo, anyso, caryophyllis, mentha, absynthio, & ligno aloes*, quos & siccos, & vino calido madidos, ex vsu esse comperimus. In vtraque tamen caussa necessum est, & vtilissimum, *rhabarbaro* vti masticato, aut *pilulis ex mastiche aut rhabarbaro* quarto quoque die exhibitis, vel *terebinthina abietis* eisdem dierum interuallis præstita: iuuat & *oxymel scylliticum*, aut medicamentum, quod ex *malis cotoneis* paratur.

in frigidis, quæ.

in vtrisque quæ.

Verùm si ob impotentiam animalis facultatis & virium cibus non appetatur, quarto cibariorum aut salsamentorum sottilos appetitum excitare oportebit, cuius naturæ sunt, quæ gustui grata existunt, velut *salsa, aromatica, aut acria*: secundo per ea auxilia, quæ sua sponte excitare habent *C* appetitum, contrarium caussæ morbificæ inducendo effectum: sunt hæc quidem in triplici differentia: quædam caliditatem, quæ sensum deiicit, compescunt, refrigerantque, qualia sunt frigida omnia, tum alimenta, tum medicamenta: quædam rursus insitionem efficiunt, veluti frigida & adstringentia, quæ facta corrugatione aut repulsione, humores ab ore ventriculi pellant, quibus etiam suctionem fieri & sentiri est necessum. Tertia verò medicamentorum ratio est eorum, quæ sua sponte mordicationem efficiunt, qualia sunt *salsa, acida, & acria omnia*, quibus mordicatione facta, simile sit suctui accidens, ac per consequens *tristis sensatio*, quæ *appetitum* præcedit. Quibus omnibus addere placet quartum aliud genus, quod continet *odorata omnia*, & quæ gustui & olfactui gratiora esse solent, licet deteriora sint, vt consulit Hippocrates *2. aphorism 38* & Celsus *lib 5.* *D* *cap. 6.* quibus fortasse excitatus appetitus in desiderium alicuius rei prorumpit: nam quemadmodum ex delectabilium memoria sæpe appetitus insurgit, ita ex memoria, quæ renouatur per se, aut ex odoratis, & gustui gratis, insurgit non raro sua sponte deiectus appetitus. Cuius naturæ multa reperiuntur, sed inter ea *ius glaciatum* parari potest, quod vbertimè nutriat, & appetentiam inuitet, si acceperis ius decoctum extremitatibus *caponis, vel gallinæ, hædi, aut vituli*, eiq; addas *sacchari albissimi ad ægrotantis gustum, aceti & vini albi*, quantum apertè sentiatur, & *santali rubei* ad inducendum colorem cerasorum, quod sufficiat, cui addere poteris, sicut & aliis cibariis, *cinnamomi parum, aut caryophyllorum, vel nucis muscatæ*. Sunt etiam clysteria, quæ & appetentiam excitant, & vires roborant: primi vsus est, quod recipit *vini albi* ℔. *ß. vrinæ pueri ℥. iij mellis despumati ℥. ij.* iniciatur mane ante cibum, quippe abstergit, & vim expellentem excitat. Quod si gratia nutritionis conficere

Inappetentiam ob virium impotentiam quæ curent.

Ius glaciatum vbertimè nutriēs, & appetentiam inuitans.

Appetentiam quæ Clysteria excitent, & vires roborent.

cete

cere velis, *iura vel lacta caprini* ℥ vj. *addes vitella duorum ouorum.* Præstant tamen excitando appetitui
E plura, quæ exterius adhibita magno sunt vsui: nã

quæ Cataplasmata, quæ Electuaria.

præterea quæ superius diximus, exstant cataplasmata, quę ex *pane tosto & succo granatorum* cum prędictis *oleis & pulueribus* conficiuntur, nec minoris momenti sunt emplastra & cerata, quæ huic vsui copiose scripta reperies *capite de imbecillitate ventriculi.* Prosunt etiam electuaria, quæ ventrem roborent, & vires habeant consumendi humorum reliquias, velut est diarrhodon, aromaticum rosaceũ, & decoctum aut infusum absynthij, & alia quę citato capite reperies.

Cibi fastidium & abominatio qualiter curentur.

Ceterũ in cibi fastidio & abominatione longè aliter agendũ esse arbitror: quippe euidentissimũ est, vtrumq; symptoma vno è duob. modis posse succrescere: nimirũ quatenus vtrumq; aut alterum per se morbũ constituit, & nulli alteri affectui cõiungitur, vel cum febrib. aut aliis affectionib. succrescit: vtcumq; sit, considerare oportet humorũ ad os ventriculi affluxu fieri: sicut in febrib. quarũ humor, vt ad caput, vel ad intestina, aut quamuis
F aliam partem confluit effecturus phrenitidem aut somnum profundũ, vel alium affectum, ita prius ad os ventris effecturus fastidiũ. Quo tempore diligens & prudens Medicus vereri debet, ne turgẽtium humorum more vel aliis partib. communicetur, vel ibidẽ manens in singultũ immedicabilẽ commigret: sæpe enim ex posthabito cibi fastidio (*quod in omnibus morbis summopere damnauerat Hipp.*) in grauiora mala delabuntur laborantes. Qua-

Purgatio.

propter vt humori turgenti purganti subuenimus medicamento, ita profecto, vt longè citios, si in os ventriculi confluat. Hoc tamen vno aduertito, quod in morbis febrilibus, aut quibusuis aliis, quorum materia confluit in ventrem, purgare oportet, vel in principiis, sed eligentibus medicamentis, & his, quæ à venis & corporis ambitu euacuare nata sunt, qualia præexsistens affectus exposcit: at vbi nullus alius adest affectus quam cibi fastidium, sat est ventrem purgantia solum porrigere pharmaca: quinimo alia quæ aliunde humores euocant fugienda, ne plus ad affectam
G partem trahant.

Capvt IV.

De Siti.

CVm certum sit, corpus nostrum quotidiana dissipatione (*ob substantia nostra affluxiam, quod vitari non potest*) perire, ob id quidem breuiter eum casurum sperandum est, ni cito reficiatur, cibo quod caldũ siccumq; erat, ac potu quod frigidum & humidum. Expedit n. elementorum substantias & qualitates in eadem temperie & proportione seruare,
247 A si corpus à prædicto damno tueri aliquo tempore velimus. Quod sanè prouida natura, quantum potest, instituit efficere, duos in nobis excitans appetitus: alterum calidi & sicci, in subsidium famis

Appetitus duplex. Fames & sitis. Sitis vnde fiat.

& penoriæ alimenti. alterum verò frigidi & humidi, in sitis medelam & refrigerium. Atque licet fames solum ex crassæ, terreæque substantiæ deperditione suboritur, cum hoc tamen subsidium calidum & siccum esse oportuit: cum certum sit, ad deperditionem illius substantiæ calidum quoque innatũ deperdi: sicut in siti, quæ etiam humidioris, liquidioris & roridæ substantiæ defectu fit, præsidium expostulat potus frigidum & humidũ quod non solum deperditam substantiam reficiat, verum & calorem, quem ad humidi defectum acriorem & maiorem fieri necessum est (*si siccitas caloris est lima*) refrigeret & contemperet. Quippe naturaliter semper ea concupiscimus, quę illis aduersa sunt, quibus lædimur, nisi iam in naturam
sint versa. B

Sitis triplex. 1. Naturalis quæ.

Sitis igitur in triplici exsistit differentia: nam quædam est *Naturalis*, altera *Non naturalis*, reliqua verò *Præter naturam.* Ea quidem censenda est naturalis, quę à cibo ingesto mox insurgit: nam vis ventriculi appetens nouit vsus potionis, & tunc eum mouet imprimitq; in vẽtriculo, cum eius vsus adactus est ex cibo, excitatq; tunc sitim, vt animal in eius subsidium insurgat ad exquirendum potum, licet nullus adsit suctus: implet namq; eius defectum, vel gustus, vel memoria. Haud secus enim appetimus cibum aut potum ex memoria gustus rei delectabilis aut vtilis, ac ex suctu & tristi sensu: præterquam quod etiam ab ingesto cibo conteritur, & ebibitur humiditas, quę oblinit extrinsecus os ventriculi, quo facile & leuiter contingit corrugari, & subinde sitire & appetere. Ex quo dogmate diluitur controuersia non mediocris momenti, nimirum quod licet prius deperdatur in nostris corporibus humidum roridum (*in cuius defectu vulgariter fertur, sitim naturalem sitam esse*) quam siccum C terreum, cuius defectus famem excitat, & ex deperditione humidi, sitis primo oriri teneatur, contrarium tamen semper accidat, hoc est, homines primũ famescere, & mox ingesto cibo sitire, quia sitis hæc, quæ primam hanc speciem constituit, non prodit ex illius humidi roridi deperditione (*licet illud etiam potulenta substantia reficiat*) sed eam excitat ad vsum & subsidium alimenti natura lacessita & irritata à leui illa corrugatione ventriculi, quæ mox ab ingesto alimento succrescit ob ebibitionem illius humidi madefacientis os ventriculi.

Homines cur prius famescant, quam sitiãt, cum tamen prius humidum roridũ deperdatur, quam siccum terreũ.

Noscit namque natura ipsa, potum non solum ad refectionem prædictæ humiditatis ex vsu esse, sed etiam alimentis esse multis vsibus necessarium: *primò*, vt exustionem alentis humidi ex calido remoretur, permixtione humidæ & potulentæ substantiæ, & vt fieret vera elixatio; nam alioqui vstio alimentis ingestis succresceret: *se-* D *cundo*, vt cibaria etiam diuersi generis liquari, commiscerique ad inuicem & confici facilius possint: *tertio*, vt potus crassioribus alimentis admixtus, facilius ab eis extrahat exprimatque nutritiuam humiditatem, haud secus quam aqua calida oleum ab oliuis separat & educit: *quarto* verò potus vehiculum efficitur alimenti à ventriculo in iecur, & vt ab eo in reliqua vasa pingue & crassum deferatur. Quos sanè vsus si de potu dempseris, facilè inspicies, homines in naturalis huius sitis modum incidere, tantoque magis, quantò cibus audacior fuerit: quæ sanè protinus cessat à potu & in cibi abstinentia nunquam insurgit, nisi adeo crescat inedia & fames, vt in secundam sitis speciem laborans decidat, quæ propriè & verè prodit ex tenuis & roridæ substantiæ defectu.

Secunda igitur sitis species ea iudicio nostro existimanda est, quam Gal. & Medici omnes, ad pensum famis naturalis, *naturalem* quoque appellant, constitutam ex deperditione roridę substantiæ.

tiæ, quā sequitur appetitus naturalis, in cuius subsidium venę vsq; ad ventriculi os sugendo sensum E tristem inferūt, quem sequitur *sitis*, appetitus quidem frigidi & humidi, appellatus *naturalis*. Hanc nos claritoris & verioris doctrinæ gratia *non naturalem* appellamus: quod facile probari potest, si quis eius naturam, modum & causas expenderit, ac in memoriam reuocauerit, quæ *capite præcedenti* de fame non naturali diximus. Quippe hæc, licet ordine naturæ procedat ab inanitione ad appetitum media suctione & sensibilitate ventriculi, nihilominus tamē semper proficiscitur à causis, quę præter naturam & præter naturæ modum operantur. Quo factum est, vt ratione prædictarum causarum, licet more naturali procedat, non possit dici propriè & verè naturalis, ratione tamen prædicti modi procedendi, licet causam sortiatur præter naturam, non possit integre prę̨ter naturā nuncupari, & ob id iure optimo illi præstitum est nomen *non naturalis*, quantumuis reliqui auctores contrarium senserint. Excitatur igitur hæc sitis in subsidium deperditionis roridę substantię. In qua re expendendum est, potulentam substātiam, cuiuscuis naturæ & cōditionis sit, duo præstare in F nostris corporibus beneficia: *primum*, quatenus potulenta substantia est, nulla alia habita consideratione, quo tempore in subsidium naturalis sitis ingeritur: nam & resiccatum os ventriculi madefacit, & alimentorum confectioni prædictis modis iuuat, ipsa potulenta substantia eadem manente: *secundùm* verò, quatenus alitura substantia est, & roridam humiditatem propter sympathiam & similitudinem refectura, quo tempore in subsidiū sitis non naturalis præstatur. Quæ sanè rorida substantia licet semper deperdatur sicut crassa, non tamen semper sitim concitat, nisi quando accesserit, quæ plus eius conterat, quam potulenta substantia reficere possit. Dubitabit forsan aliquis, *quanam ratione appetitus naturalis, qui insurgit ex defectu humidi roridi, & animalis, qui ob id concitatur in ore ventriculi feratur magis in potum, quam in cibum, siquidem vices alimenti gerit eo casu potulenta substantia?* Ratio est, quia cum appetitus excitetur in subsidium G eorum, quæ corpus lædunt, & inanitio minimè percipiatur ab animali potentia, sed solum caliditas & siccitas, quas concitat prædicta inanitio, ob id appetitus indagari tenetur & quærere frigidum & humidum subsidium: cuius naturæ potus est, non cibus. Ex quibus euidenter constat, hanc sitis speciem à prima differre, quia sitis naturalis incipit à leui illa siccitate oris ventriculi, & nisi protinus præueniatur, degenerat in siccitatem roridæ substantiæ & in sitim non naturalem: hæc verò incipit à membrorum inanitione & desinit in ventriculum & eius appetitum. *Secundò*, quia naturalis fit citra humidi roridi & substantifici deperditionem: non naturalis verò minime, nisi prius adsit prædicti humidi exsolutio. Item quia naturalis fit, ne humidum dissipetur: non naturalis verò, vt dissipatum reficiatur. *Præterea* prima fit citra suctū, secūda minime. Itē prima fit mox ab ingesto cibo; secunda verò antequam ingeratur, & à causis violentis, & non naturalibus, quæ modum excedunt & præter naturam exsistunt.

248 A

2. Sitis non naturalis quæ.

cur non naturalis dicatur.

Potulenta substantia qualia nobis præster beneficia.

Appetitus naturalis quare magis feratur in potum q in cibum.

Sitis naturalis quid à nō naturali differat.

Tertia verò sitis species ea est, quam sitim *præter naturam* appellamus, quod natura & causis ac modo procedendi præter naturam exsistat. Natura quidem, quod à calore incipiat & commigret in siccitatem, contrario prorsus modo naturæ consueto & instituto. Nam cum sitis potissima ratio in siccitate sita exsistat, aduersus eius naturam est à morboso calore incipere. Ratione etiam causarū præter naturam exsistit, quod ab eis proficiscatur, quæ omnino sunt præter naturam: quo sanè fit, vt hæc sitis in sui subsidiū primo expostulet frigiditatē, secundario verò humiditatē. Modo enim & B loco affecto, quapropter nq; incipit à vitio oris ventriculi, & non vtcunq;, sed ab efferuescentia, inanitione aut calore humidi substantifici & roridi eiusdem oris ventriculi: Quo differt à siti naturali, quæ solum fit defectu humidi extrinsecus madefacientis, aut eius alteratione: differt quoq; à siti non naturali, quod hæc non naturalis dicta initiū sumit ab inanitione membrorū: quæ verò præter naturam dicitur sitis, ab inanitione roridæ substātiæ ventriculi, quæ postea commigrat in consumptionem reliquarum particularum. Neq; inconuenit, deteriorem esse nō naturalem ea, quæ est præter naturam, quatenus pertinet ad substantiam & copiam resolutæ substantię, licet aliquando ratione causæ deterior fiat, quę prę̨ter naturam exsistit. Miran hac in parte desinat lector, si Lib. de Præsidiorum Artis Medicæ indicatione aliter causas & modum cuiuscuis specierum sitis docuerim, cum mihi iam seniori verior & vtilior videatur præscripta sententia.

3. Sitis præternaturalis quæ.

quid differat à siti naturali.

quid à non naturali.

vtra deterior sit.

Ante tamen quam causarum tractationem aggrediar, institui exemplo monstrare differentiam harum trium sitis specierum; quippe in febre quauis vel primo eius accessu sitis succrescit, quā nulla lege arbitrari oportet esse primæ speciei, quæ cibo ingesto suboritur: nec rursus credendum est, esse non naturalem, quæ ab humiditatum resolutione prodit, quia initio febris id fieri est impossibile. Quapropter statuendum est, solum esse tertiam sitis speciem, quæ ex calore prę̨ter naturam orta, in efferuescentia ducit humiditates ipsius ventriculi, haud secus, quam contingere scimus in omnibus internis inflammationibus, & reliquis morbis calorificis, vel qui ex humoribus salsuginosis & nitrosis os ventriculi irruentibus originē trahunt, quia hi succi eodem modo imprimunt in os ventris suctum & mordicationem, ac si vera fuisset humidi consumptio: quod pari ratione contingit, dum efficacia caloris natiua humiditas oris ventriculi efferuescit. Ex qua causarum differentia prodit euidenter cuiuscuis sitis natura, & inter omnes dissidium. Causæ etenim, quæ sitim excitant non naturalem aut præter naturam (*nam harum solummodo hac in parte meminero*) plures quidem sunt & variæ: nam quædam propriæ & peculiares exsistunt siti non naturali: quædam verò siti præter naturam. Illam quidem excitant omnia, quæ roridā totius corporis & oris ventriculi substantiam dissipant, siue extrinsecus accedant, siue interius vigeant (*ac licet in hac serie calor annumerari possit, cum id secundario efficiat, placet calefacientem causam ad tertium genus reducere*) sic labor, vigilia, indigētia cibi aut potus, ira, & alia, quæ huius census sunt, & quæ humidum immiouere possunt, eam excitare habent. Verum quia hæc sitis species, vel solo potu, vel alimento tenuiori tantum sedari desiderat, placet eius tractationem silentio prætermittere. Ea enim, quæ præternaturalis est, & causam habet

C

Sitis trium specierum differentia.

Sitis nō naturalis quæ causæ, atque curatio.

D

Sitis præternaturalis quæ causæ.

præter

præter naturam, siue ab alio morbo proficiscatur & eius symptoma sit, siue à peculiaribus causis, nullius alterius morbi interuentu, vt quæ toleratu grauior sit, & per caussæ ablationem mitigari potius desideret, maiorem expostulat considerationem. Itaque hæc sitis, quæ à calore incipit, &
E mox media efferuescentia siccitatem accersit, caussas habet eas omnes, quæ mediante calore vires habent mouere in feruorem humidum tenue ventriculi, siue id sit per essentiam & primogeneam ipsius affectionem, siue ab vniuersi corporis calore, vel à vitio alicuius membri vicini, aut quod connexionem vel colligantiam obtineat cum ipso. Cuius naturæ sunt *pulmo, gula, iecur, & renes*, quibus accedunt externæ caussæ, *vt aeris caliditas & æstus, ignis, fumus, vel puluis*: vsus etiam cibariorum *sale, pipere aut aromatis* conditorum: & quæcunque alia, quæ facile in bilem vertuntur: item *vini meracioris* aut *calidiora medicamentis vsus*: quibus omnibus aut aliquo ex his, ventriculus vel membrum aliquod ex memoratis ita læditur, vt in prædictam affectionem prolabatur, maxime si vel eius ventriculi, vel vniuersum corpus, aut cuiusque prædictarum particularum, humore putrescente & feruido abundet, *vt ex 4r. ingenua mente Galen. refert 6. popul. part. 4. com 22.* Sic
F etiam pulmone calefacto & arescente, ingentissima sitis oriri assolet, quę nullo vsquam potu sedari potest: item calefacto iecore, efferuescente aut inflammato ob abundantem bilem. Pari ratione renes, maxime diabeticam passionem patientes: sic & venter eius hydrope laborat: sed specialius corpus vniuersum, vel febre vel sicco alio intemperamento affectum, quo ob humorum calorē, vstionem, putredinem aut acrimoniam, ingētissimam sitim concitare habet. Cū hoc tamen grauior lōge & intensior (*placatu tamen facilior*) ea procul dubio est, quæ ex oris ventriculi efferuescētia prodit. Reperitur insuper vitiosa sitis & quæ appetitum concitat alienorum, ob alienos & vitiosos succos os ventriculi inundantes, picaceo appetitui persimiles. Quibus constat, sitim hanc fieri ex caloris copia, ex humidi inopia, & ex vtraque caussa simul, vel ex eis, quæ idem efficere possint. Vtcunque tamen sit, affectio hæc oris ventriculi passio est, & symptoma in genere noxæ functionum appe-
G tentiæ deprauatæ: sequiturque calidam & siccam ventriculi intemperiem, nudam vel cum affluxu materiæ.

Sitis quæ signa.

Licet sitire cuiq; notum exsistat, & signis non indigeat, vt alij affectus, caussas tamen eius nosse cum difficile sit, citra signa nullus distinguere, aut nosse optime poterit. Sitim igitur non naturalem ostendunt præcedentes caulæ, *quas memorauimus.* Verum quod ex calore dissipante humidum ventriculi prodeat, vt primam causam sitis præter naturam inuestigemus, monstrat cibi fastidiū, calor ipsius ventris citra morsum, nausea vel sapor ali-
249 A cuius sortis. Nosces etiam huiusmodi sitim (quēadmodum in ardētissimis febribus comperimus, vt *4. aph. 54. docet Gal.*) ex faucium asperitate, quam leuis tussicula aliquando sedat, sicut exacerbatur, crescit intenditurq; ex febris vehementia, quam sæpe eadem tussicula concitat: illud quidem quia ad partes tussi commotas & vicinas humoris aliquid trahitur, quo madescunt loca asperæ arteriæ & partium vicinarum: hoc verò, quia ex valida & vehementi prædictarum partium motione incalescunt magis loca illa, vt scribunt Hippoc. & Galen. *lib. 3. pop. part. 1. tom. 5. & 11* quod inter pessima signa prædicti auctores recensent. Humorem aliquem præter naturam ibidem præesse & efferuescere, putrefieri aut vitiari cognosces ex sapore gustui amaro, salsuginoso, nitroso, aut putredinoso, si cum tædio aut ciborum abominatione sitis adiungatur: si verò exustus sit, ex nimia oris & faucium exsiccatione, cum grandiori siti. Quod si ex *totius* B
corporis vitio suboriatur, considerandum tunc est, an corpus febre prematur, vel affectu alio, eo enim tempore signis opus non est. Verum si ex *intemperamento calido & sicco* siti prematur homo, etiam sciscitari oportet, an á causis prodeat procatarcticis, vt æstus aut ignis: aut solum ab internis, vt ira est & reliquæ animæ perturbationes incalescētes: vel ex vsu cibariorum calidorum vel salitorū prodeat, quo tempore ex relatione certior fies. Item *ventriculum iecoris* consensu & intemperamento pati, prompte percipitur, ex peculiaribus ipsius iecoris symptomatis, ex vrinæ colore flauo aut igneo, vbi intensiores appareant, vel ex eius calore, quidum mingitur, percipitur à laborante: nec non ea calore faciei vergente ad auriginosum vel croceum: item ex præcordiorum duritie, calore, & dolore.

Verum si *vitio cordis*, pulmonis aut instrumentorum respirationi seruientium sitis prodeat, id nosces ex calidissimo spiritu per efflationem emisso, ex siti, quæ nullo potu sedatur, & à frigidi aëris in- C
spiratione protinus subsidet & leuatur. Multi verò ex eduliorū copia & calore sitiunt, calefacto ipso ventriculo, qui profecto à somno siticulosiores euadūt, neq; ob id illis vigilia medela est, licet Hip. *6. pop. part 4 tex. 23.* videatur asserere, cuius cōtrarium statuerat Gal. *5. aph. 17.*

Contemnendam non esse ingentem sitim, doceuerat Galen *1. de caus. sympt.* cum plures ea periisse ipse viderit, idque ob caussarum vim & deterrimum sitis modum. Item quia immodice sitientes ex ingenti potus copia, quam ingerunt, & in hydropem, & alios grauissimos affectus ocyssime prolabuntur: sic enim in æstuantibus & calidissimis temporibus, ob largiorem potus, plures in malum corporis habitum prociduor, quam hyemo tempore. Præterquam quod hoc habet proprium & peculiare sitis, quod & morbum, cui adiungitur, intendat, (*si frigidus sit ob immoderatum potum: si verò calidus ob intensiorem calorem*) & vires omnes deiiciat. — Sitis præsagium.

D Cum sitis triplices sint differentiæ, & diuersas earum queq; sortiatur causas, ob id profecto, licet affectus in vtraq; vnus & idem sit, non vna eius sedandi ratio, neq; vnicus modus. Sed prætermissa siti naturali, ea, quæ non naturalis appellatur, parum aut nihil ex potulēta substantia, vt potus est, leuatur: nam cum vniuersa eius ratio sita sit in roridæ substantiæ deperditione, arbitror citra dubium ab alimentosis potibus sedari potius, quod reficere vires habeant, quam à potu vt potus est: nam hoc sensu arbitror ab Hippocrate dictum fuisse: *Facilius est repleri potu quàm cibo*: cuius naturæ sunt stillatitij liquores, & succi ex carnibus, ex piscibus & aliis cibariis pressi: vinum item & aqua mulsa. Neque enim hæc sitis aqua exstinguitur, licet aliquod leuamen susceptet, quinimo & vomitum. — Sitim non naturalem quæ sedent.

& alui

& alui fluxum ac sæpe diabetem accersere certum est: quia cum ex potu nō leuentur, amplius & amplius ingerunt, donec ex leui affectu in grauiorem deuehatur laborans: itaq; initium curationis sit ab E humectatione primo, cui mox succedat leuis refrigeratio. Sed expendendum est, hac etiā ratione differre à siti præter naturam, quæ nullū susceperat leuamen nisi ablata causa: hęc verò solum humidi deperditi refectionem mitescit. Dubitabit forsan aliquis, *si sitis hæc non naturalis defectu rorida substantiæ concitatur, quanam ratione protinus ab ingestio humido alimento'ue potu, vel quonam alio leuamen sentit laborans, ac sitis molestia & appetitus confestim cessant, ante deperditi refectionem?* quod etiam dubitandum est de fame ac de animi deliquio, quod ex spirituum aut cibi penuria insurgit. Quibus dubiis dicimus, id fieri ob mutuam partium connexionem & cōsensum: nam qua ratione inanitionis membrorum damnū sentit os ventriculi, ita delectationem & leuamen ex suscepto in ipso potu aut alimēto ob voluptuosam, vt ferūt, nutritionem, gaudet profectò magis F ex suscepto beneficio à cibo vel potu, quam tristetur à suctu: qui mox etiam cessat, quia partes inanitæ congaudent simul cum ventriculo: & ob id non minus subsidet appetitus naturalium membrorum, & suctio cessat, quam animalis ventriculi à suscepto subsidio.

Non naturalis quid a præterna turali differat. Dubium.

Solutio.

Sitis autem præter naturam duplicē prærequirit ad præsidium suscipiendum considerationem: vnam dum aliis affectionibus tanquam symptoma succrescit: reliquam verò, dum sola à peculiaribus causis orta in corpore viget, citra alterius affectus complexum. Præterea dum per se morbum cōstituit, cum à duplici causa oriatur, Externa videlicet aut Interna, illa quidem externarum excusatum prouidentia habita, solo frigidæ potu plerumq; sedari habet: hæc verò à causis fit internis, & potus differentiam cuiq; causæ peculiarem exoptat ad sui subsidium, & causæ ablationem ante prærequisit. Sic profectò quæ ex *ingente calore* oris ventriculi prodit, dum naturalium eiusdem partis humiditatum efferuescentiam conciat, frigidissimæ aquæ potus subsidium & causæ ablationem præstat, maxime si ciba-ria eiusdem qualita-G tis potiexeris citra cibi oblationem, bis terve solum tribueris potum ex *aqua sola* aut cum *modico aceto vel succo granatorum acrium pampinorum, portulacæ & seminis cucumeris, lactuca, portulaca & coriandri, vel adiecta modica aqua cucurbita aut melonum, vel syrupo rosarum aut de succo limonum,* maxime si niue refrigerentur. Verum si iam siccitatem contraxisse os ventris cognoueris, resolutis prædictis humiditatibus, licet idem potus ex vsu etiam sit, frequentius tamen cum porriges, sed parcius & non

Sitis præter naturalis q̄ exigat ad sui curationem considerationem.

Sitis ex ingenti calore oris ventriculi cura.

250 A æquè frigidum, quinimo humectioribus admixtum, vt *syrupo violarum, portulaca cucurbita & buglossa, vel mucilaginibus borraginis & similium: vel turulentis, aut alimentosis potibus, quarum copiam nuper scripsimus.* Quo facto & mox eadem die somnus imperandus est, & quies instituenda, & tandem omnis humectatio: nam huic sitis forti proficua sunt, quæ consuluerant Hipp. & Gal. *6. pop. part.* 3. tex. 33. quæ omnia pari pensu exsequenda veniunt, dum ex immodica vacuatione sitis succreuit. Exterius verò in vtraq; causa adhibere oportet *oleū rosaceū vel omphacinū cum modico succo portulacæ, sonchi, & intybi, addita aqua rosacea modico cū guttulis aceti.*

Quod si aliquid humoris biliosi, salsi, nitrosi aut putridiore ventriculi, vel confluxerit aliunde vel ibidem vitiatum fuerit: tunc quidem primo id curare & abluere his, quæ capite *de cardiaco affectu* diximus. Verùm si totius corporis consensu & vitio ad ventriculum aliquid confluat, vel sitis alio modo concitetur, considerandum est primo, ex frigido ne an ex calido proficiscatur affectus? nam B in hydrope adeo ingens succrescit sitis, vt potu magis exacerbetur & crescat: in febribus verò pari pensu eam succrescere comperimus. Itaque si febris consensu sitis subnatur, sciscitari oportet, an ex solo calore exsiccante, aut in feruorem agente humorem oris ventriculi prodeat vel ex affluxu eius humoris, qui vel febrem committit, vel in eodem corpore vitiosus abundat. Quod sanè distingues, quia calidi intemperamenti sitim exstinguit *tussicula*: quam tussim dum humores sitim moliuntur, exacerbant & maiorem efficiunt, commotis eisdem & ad os ventris & partes vicinas euocatis. Quod si cognoueris ex solo fieri calore febris, nullo alio auxilio & causam & sitim exstingues, quam frigidæ potu, si prius consideraueris, an ex sola efferuescentia humiditatum oris ventriculi calore febris concitata oriatur: vel ex humorum confluxu, vt in febrium accessionibus confluere assuescit, vel ex eorum humorum vbicumque sint vbertate & copia, dum tamen C putrescunt. Nam si solum ex feruore humiditatum fiat, licet in principio incrementi febris sit; paulatim frigidam porrigere oportet, nimirum quantum sat sit, vt feruor aliquo modo in ore ventris mitescat, aqua non eunte ad vasa, qua humores ibi putrescentes includentur: quo quidem & laborantes leuantur & nil mali succrescit. Vel iterum considerabis, si humoris aliquid ad os ventriculi confluat: nam id esse potest in rigore & initio febris: quo tempore licet sitis exciteiur maxima, aquæ nihil porrigere oportet, eo vel maxime, quia crescente febre, quæ humorem conterit, decrescit pariter sitis, ita vt nullo indigeat subsidio: verum si vel in febre continua, vel in intermittentis incremento aliquid confluat ad os ventris, vel ibidem sitim efficiens immoretur, tunc potius paruissimis *aqua tepida* potibus sitis sedatur quam frigida, qui cruditatem inferat in feruescentes humores, donec inclinauerit febris, & citra periculū id porrigi largior potus possit. In qua re tunc quidem qualis naturæ humor sit, considerandum est: quippe si adustæ & retorridæ sit conditionis & nimis æstuosæ, *posca* erit præsentaneum auxilium, D maxime si ei admiseueris ex lenientibus aliquod, velut est *portulacæ & borraginis succus*: prodest etiam *stillatitia aqua ex cucurbita, lactuca aut scariola, vel ex hordeo ad repaturam cocto.* Verum si biliosus sit humor, ne aqua bilescat, tepida prius vomendū est, si leuiter fieri possit: sin aliter, hæc eadē, quæ diximus, porrigenda sunt, simul & aqua frigida cū his, q̄ lentorē & mucilaginem ex se præstent, *vt semen psyllij & cotoniorum.* Verum si ex pituita salsa proficiscatur sitis, maxime eam exstinguit *succus glycyrrhizæ* aut eius aqua, cum his, quæ præter id, quod leniendi vim sortiantur, etiam abstergendi vires habeant, quale est *hordei & glycyrrhizæ decoctum cum saccharo.* Sed quiuis humor sit, qui sitim concitat, oria magna habenda est prouidentia, siquidem potulentia plurimum innitii tutum non est, nam,

Sitis ex humore bilioso, salso, nitroso aut putrido &c. cura.

Sitis ex pituita salsa cura.

Sitis qualiter oris colluvione sedetur.

vt

vt inquit Gal. 6 *de loc. affect. c.* 3. ex largo potu vomitus concitatur & celerrima cibi excretio, ac nõ raro *diabetica* passio: quapropter os abluere oportet *frigidissima aqua, lacte caprino vel amygdalarum dulciũ, posca, vino rubro dilutissimo, & aqua hordei cum sacbaro*: necessum etiã est linguam extergere, & vniuersum os à sordibus mondare, & omni arte madefacere. Quod sanè facies interim, dum morbus occasioné præstat expurgandi prædictus humores, quippe tũc leuissimis, vel nullo auxilio sitis sedatur: sed antea vteris his, q́ valde humectent & leniant, dũmodo sapore aut odore ingrata non sint.

Syrupus.

Talis profectò est syrupus *violaceus, iusubinus, è portulaca, vel ex cucurbita, cremor hordei, saccharũ crystallinum, succus glycyrrhizæ vel decoctum hordei, radix & semina althea, foliorũ portulacæ & lactucæ, carnes cucurbitæ & prunorum dulcium, psylliũ, & foliorum buglossæ*: cui decocto addes *sacchari albi* quod sufficiat ad conciliandam dulcediné. Prosunt & gargarismata, quæ leniant, *vt lactis vel emulsionis amygdalarum dulcium & reliquorum, quæ nuper diximus.*

F

Sitis mendosa ex hydrope qualiter sedetur.

Quod si mendosa suboriatur sitis qualis ea est, quæ ex *hydrope* suboriri assolet, vẽtriculo nitrosum aut salsum vel putridũ halitum aut humorem ex peritoneo suscipiendo, non quidem potu sedãda venit (*q̃ copia salsi humoris aut nitrosi adaugeatur, quo fit, vt exacerbetur magis & crescat*) sed his, quę oris vẽtriculi seosum obtundũt, aut vapores & humores leniunt, & mulcebres reddunt: sic *amylum & eius aqua*, sic *muccilagines*, & nonnunquam, quę pinguosa sunt, mire prosunt.

ex pulmonis incendio qualiter.

Verùm dum sitis mendosa ex sistit ex pulmonis incendio, nihil patiente ore ventriculi, sed solum ore & faucibus summe aridis ex sistẽtibus à fuligine, quæ assidue per eas partes erũpit, facile disces, quia sic affecti difficulter loquũtur, propter asperæ arteriæ ariditatẽ, & etiam quia à nullo potu sedatur. Cui sanè affectioni potius medeberis frigidi aëris inspiratione & frequẽti oris ablutione frigidissima *aqua*, vel sumto *serapio violaceo cum aqua hordei* paulatim & lambendo ingesto: & tandem ea omnia prodesse poterunt, quæ tussi te siccatis faucibus ex aspera arteria proficiscente, vtilia esse capite *de tussi* scripsimus.

G

ex ingẽti iecoris calore qualiter.

At dum iecoris ingenti calore aut alio simili vitio malum hoc suboritur, tunc quidem ipsi primo prouidendum est sanguine misso ex *saluatella*, vel ex *basilica dextra*, ex hibito etiam *diluto rhabarbari*, si humoris aliquid adfuerit: præstita etiam *aqua lactu*, vel *conserua rosarum cum aqua cucurbita, lactuca, intybi, cuborũ, vel emulsione quatuor seminum frigidorum maiorum.* Item facta supra iecoris regionem inunctione *ex vnguento rosaceo, santalino aut refrige-*

251 A

ranti Galeni superpositu pannu aqua rosarum & aceto madidu, vel succo agresta aut intybi. Prouideodum autem ori est ijs, quæ asperitatem & scabritiem leniant, qualia nuper scripsimus, cui etiam potum largiorem porriges, sed per maiora interualla.

ex renũ vitio qualiter.

Certum si renũ vitio sitis suboriatur, vt in diabetica passione succrescit, nullo alio auxilio censeo te potius in hoc malo profuturum, quam eo, quod vel somnũ conciliet, vel sensum stupefaciat aut saltem leniat. Sic profectò ex vsu est in his tertia quaq; nocte syrupi *papaueris* ℥ j. ß. *cum aqua hordei aut decocto maluarum vel althea porrigere*: quem quoque vsum præstat eiusdem aliquid interdiu lambendo ingerere. Prodest & syrupus *portulacæ, violarum, de muccilaginibus*, & tandem omnia, quæ sensus acrimoniam retundere nata sunt. Quod si ne hæc quidem prodesse comperiamus, non erit ab re tertio vel quarto quoque die noctu ʒ. ß. vel ℈. ij. *philonij Romani* præbere, quo & sensus molestia hebetior fiat, & somnus concilietur, vt à potus damno liberetur æger. B

Capvt V.

De Singultu.

Singultus quid.

Est quidem singultus deprauatus quidam, & contra naturam ventriculi motus, qui conuulsionis modo efficitur, cum tamen conuulsio non sit: quæ sanè affectio licet primo accessu videatur cognitione facilis, est ꝓfectò summé difficilis, non solũ quatenus ad naturæ explanationé, sed etiam & longe magis ad curationem attinet. In

Singultus qualis affectio & cuius naturæ sit.

cuius affectus enodatione primo compertum est, passionem esse totius ventriculi, & nonnunquam solius eius oris, aut inferioris cauitatis, *vt ex Gal.* 3. *de locis affect. c.* 7. *&* 5. *c.* 6. *&* 3. *de caus. symptom cap.* 2. *aperte colligitur.* Secundo expendendum est, & ferè omnium doctorum consensu constat, non esse veram conuulsionem, sed certum quendam motum conuulsiuo motui persimilem: cum indubitatum sit, cõuulsionem affectum esse à solo morbo exortum, nil agente facultate, cuius motus oblæditur, sed omnino patiente: at singultum euidenter cõstat affectum esse à facultate, irritata tamen à re præter naturam, & conante quod nocuum est expellere. Differunt insuper, quia conuul- C

Singultus & conuulsio quid differant.

sio propria est affectio instrumentorum voluntati seruiẽtium, solius enim musculi passio est, *vt aduertit Gal.* 3. *de caus. symptom. c.* 2. & ob id ad animalem potentiam peculiariter pertinet: At singultus partibus solum accidit, qui naturali fruuntur facultate, & sic proprius est eius affectus & peculiaris oblæsio.

Insuper nemo est, qui ambigat, motũ esse ventriculi deprauatum ad expellendũ nocuum, & ob id persimilẽ existere vomitui & nauseæ, qui etiam eiusdem finis ratione excitantur à natura: & ferũt D

Singultus, vomitus & nausea quid differant.

solum differre, quia in singultu natura nititur expellere, quod infarctum est in ipsius ventris aut oris eius tunicis: in vomitu verò & nausea, quod in cauitate abundat & præest. Et ob id statuunt, solũ ratione motus maioris aut minoris diffidere, cum vehementiori conatu, q̃ infarctum est in singultu, natura cogatur expellere, leuiori verò in vomitu. Nam cum statutũ sit, nullum motũ præter naturam fieri, nisi supra eum, qui secundum naturã est, & in vẽtre nullus alius reperiatur præter eum, qui excrementa pellit. & ad eum attineat vomere, videbatur ad eundem singultum esse reducendum, ac de forte & natura vomitus existere, & sola ratione maioris aut minoris diffidere. Sed iudicio nostro falluntur, qui hac sola ratione dissidium constituunt: nam etsi vehementia motus & loco humoris peccantis, vt ipsi scribunt, differant, ratio tamen differentiæ in hoc sita non est, sed in modo, quo facultas in vtroque affectu operatur: nam in vomitu totus venter simul mouetur: in singultu verò non semper vniuersus, sed aliquando eius os, aliquando corpus. *Præterea* naturalis E potentia, quæ nocui expulsioni dicata est, duplici

modo

modo id ea sequitur: vno quidem compressis partib. quibus inest, qui sanè expulsionis modus communis est, & naturæ familiaris, & sic ventriculus, dum sese corrugat cõstringitq;, nauseam & vomitum cõcitat. Alio verò modo partes naturales expellunt vtentes instrumẽtis & modo simillimo eis, quibus motiua facultas vtitur, nimirũ fibris & filamentis, quibus pars constat cõstituiturq;, & eodem prorsus modo, videlicet quoties commouẽt sese, haud secus, quam musculus motui locali dicatus. Sic etiã ventriculus singultum mouet, non quidem se corrugans & constringens, vt in nausea & vomitu, sed sese quatiens & cõtorquens, vt mediante motu illo expellat, quod sibi est molestum, haud secus q̃ cerebrum in epilepsia partes voluntati seruientes mouet & concutit: non quidẽ voluntarie se mouente naturali facultate ipsius cere-

F bri, vt ẽt nocuum expellat. Itaq; constat in vomitu solũ contractione & corrugatione facta naturam expellere, at in singultu extendit natura ventriculũ primo, & postea veluti se cõprimit, vt cum saltu, vibratione & concussione impetu maiori quatiat, & pellat, quod sibi est molestũ. Constat igitur vno motu vomitum mouere naturã, duobus verò, extensione nimirũ & cõtractione singultum, quem ob id appellauit Auic. *motum compositum*. Sunt tamen, qui arbitrentur, primo naturã sese contrahere, & postea vibratione & impetu dilatari & pellere. sed falluntur profecto, quia nõ mutat consuetum expellendi ordinem, hoc est, per contractionem, sed mutat modũ, quia se dilatat, & postea impetu & saltu (*non sola corrugatione & compressione*) se contrahit & expellit: quippe si dilatatione pulsum tentasset, vtiq; ad extima ventriculi pelleret, quod esset alienum à ratione & natiuo pellendi modo, quod nullus esset locus, per quẽ extra corpus truderetur, & ob prius se dilatat, vt compressione in-

Singultus quare dicatur potius motus conuulsiuus, q̃ conuulsio.

G tra ventris cauum pellat. Ex quib. prodit ratio, inter alias, quare singultus dicatur potius motus cõnulsiuus q̃ conuulsio: nam cõnulsiu motus est, certũ ad vnam tantum situs positionem factus, vbi membrũ quiescit, siue ante, siue retro sit. At motus cõuulsiuus compositus est ex motu ad vtrasq; partes, nam sese extendit membrũ, & mox se contrahit atq; quatit. Ex quo etiam conectanda est differentia inter conuulsionem & motum cõuulsiuum, quę magni est momẽti: quia in conuulsione impeditur facultas, & solum membrum morbidum agitur à morbo: in conuulsiuo verò motu agit facultas & patitur membrum: præterquam quod facultate etiam differunt. Ex qua profecto

Conuulsio & motus conuulsiuus quid differant.

252 A veritate prodit non solum pulcra quædam differentia inter prædictas affectiones, verum constat, neque singultum, neque motum alium quemuis concussiuum, posse omnibus partibus nostri corporis accidere, quantumuis expellente facultate fruantur, & acri humore irritentur, nisi tantum his, quæ villis & fibris constitutæ sunt: quod probant partes carnosæ, adenosæ & pingnosæ, quas nunquam visum est à se concussiuo & vibrato motu quidquam pellere, quod villis careant. Quo fit, vt ventriculus in singultu, musculosæ partes in rigore, vterus in vterinis affectionibus, cerebri meninges in epilepsia concussiuo motu à se pellant, à naturali quidem facultate facto, sed non modo naturali, nec facta partium inter se leui compressione. Differunt tamen inter se con-

Singultus quibus partibus accidat.

Concussio in epilepsia rigore ac singultu quid differant.

cussio membrorum in epilepsia, & in rigore ac singultu, licet ab eadem fiant facultate, & ob eandẽ

B causam: quia in epilepsia partes concutiuntur per consensum cerebri sese concutientis & conantis expellere nocuum: at in rigore omnes partes sentientes primaria affectione læduntur & concutiuntur, vt in singultu ventriculi prædictæ partes. Excogitauit enim natura nouum expellendi modum, & cunctis validiorẽ, tum quia humor pressius partibus inhæret, tum etiam, quia penitius infectus imbibitur, adeo vt cõmuni expellendi modo separari erat perdifficile, ne dicam impossibile, cum solo ex via, quod in cauitate immutatur, assuescat natura pellere: quo fit, vt maiori conatu opus sit, & noua pellẽdi arte, qualis in singultu & similibus reperitur. Itaq; constat singultum esse expultricis facultatis ventriculi noxã & symptoma, quod sequitur etiam retentricis ventriculi vitium non potentis cibos probe complecti & retinere: sed id ex accidenti illi succrescit, non tamen integrat eius naturam.

Singultus quid.

C Sed de causis hunc affectum excitantibus, longe maius licet contexere certamẽ, quod indistinctius earũ discrimẽ & naturam adduxerint auctores fere omnes, ne dicã Hipp. & Gal. licet ij modestius & oculatius eam rẽ scripserint. Constat igitur vnanimi omnium sententia, easdem singultũ sortiri causas, quas conuulsionem veram, & eam, quę musculosis partibus accidit, nimirum repletionẽ aut inanitionem: & addunt nonnulli peculiarem etiam aliam singultum sortiri, hoc est, acrimoniam & mordacitatem humoris. Verum si quis rem maturius pensitet, reperiet profecto, hac vltima excepta, singultum omni alia carere: quod ex ipsa affectus ratione & modo, quo causæ in ipsum efficiendum conscendunt, facile discet. Primo quidem cum conuulsio actiu sit à solo morbo prodiens, & morbus sit soluta continuitas cum dolore, necessario obtinuit causas, quæ soluere continuã nate essent, qualis repleoo distensione, & inanitio contractione (*idque non vtcunq;, sed vt proprio cap. de conuulsione scripsimus*) efficere habent: at singultus

Quibus subiaceat causis.

D ex his est symptomatis, quæ à sola facultate, licet irritata, prodeunt citra sensibilem morbum, sed solo irritamento vltra naturæ modum illato in facultatem, cui opus non est plenitudine aut siccitate: sed solum causa, quæ pungendo aut mordendo facultatem vltra consuetum modũ, ipsam ad vehementiorem expulsionem nocui inuitet, quantum ipsa causa naturalem excedit. Quod si aliquando in ventrem vberius confluat, singultu req; laborantes conspiciamus, aut rursus si accedat causa, quæ inanitionem & siccitatẽ moliatur, vt in grandioribus euacuationibus, aut æstuantibus & malignis febribus accidit, existimandum quidem est, repletionem & inanitionẽ illam singultum non efficere eo modo, quo & conuulsionem, neq; qua plenitudo aut siccitas sunt. Nam in conuulsione lædunt, quia adeo dolorose cõtinuum extendunt & soluunt, vt figurã mutent: at in singultu, plenitudo lædere quidẽ potest, sed quia grauans est & irritans pondere, aut malignæ existit conditionis, citra id, quod partem distendat,

E & ob id cogat ad originem verti. Siccitas verò & ingens euacuatio singultum efficiunt, non quia corrugant partem & contrahunt ac soluunt præ cõpressione, sed vno è duobus modis: *primò*, quia ex ina-

Singultus ex à siccitate & ingenti euacuatione fiat.

ex inanitione sequútur suctus & mordicatio in ore ventris & eius corpore, q̃ vt fugiat natura, gliscit ad expulsionẽ nocui, & prædicto singultu vtitur, vt finem consequatur. *Secundo* verò quia causæ q̃ prædictam inanitionem aut siccitatẽ induxerunt, ventris facultatẽ irritant & mordẽt, & rursus quia loco eius, q vacuatur, in ventrẽ cõfluit flatuolum quid, aut aliud acre vel mordax, quod prædictum irritamentũ molitur, siue vacuatio per vias fit cõmunes, siue sanguinis á venis, quo profuso copiosius, necessum est ac humores vberius abundare & furere, ac in ventrem irruere, & ibidẽ prædictum accidens excitare. Sæpe tamẽ ex ingentibus

F vacuationib. sanguinis aut calidorũ succorũ adeó intensa contrahitur in ventriculo frigiditas, vt sola nata sit singultum mouere, sicut re vera citra calidorum euacuationem solet efficere, vt mox referam. Itaq; constat, repletionem aut inánitionem non posse vt conuulsionem ita & singultum efficere, neque vt tales sunt, sed vt citra morbum aliquem aptæ sunt naturam lacessere & irritare, exemplo quidem sunt rigoris & epilepsiæ motus, qui nusquam ab exsiccatione aut repletione proficisci visi sunt, sed á causa, quæ naturam irruet, licet in corpore præsit plenitudo aut siccitas: quo fit, vt minime credendum sit aliter accidere in singultu. Constat igitur hunc affectum eas tantum sortiri caussas, quæ natæ sint citra alterius morbi interuentum mordicationem inferre, & naturam excitare. Huius sane naturæ sunt flatus, vel humores acres, mordaces, serosi, nitrosi, & medicamenta seu alimenta, *vt de pipere & pharmaco ex tribus piperibus Gal. refert*: huius etiam conditionis sunt frigus, calor acrior, cibus copiosus, aut mala qualitate affectus, vel in nidorosam aut corruptam conditionem versus. Quod verò vehemens caliditas atque frigiditas morsum inferant & singultum, testimonio sunt pueri, & Gal. 4. *simpl.* differunt tamen, quia frigiditas veluti erodẽdo, & caliditas diuellendo morsum inferat: at caliditas plerumq; succrescit ex calidiorib. alimentis, frigiditas tamen ex frigidiori potu, vel cũ quis festinátet alimentum deuorare nititur, quia tunc aëris non leuem portionem ingerit, vt probat curatio, nam sola vocis cohibitione cessat. Insuper etiam alia ratione frigiditas singultum infert, nam corpora omnia neruosa ad difflationem inepta reddit, & ob id causa est, quod aeri vapore abundent, & subinde singultus excitetur. Cum à profecto repletio-

G

253 A nis, & non eius, quæ distensionem & solutionem cõtinui molitur, centeno locis omnibus meminisse Hipp. quod Gal. expressimis verbis testatus est 6. aph. 13. dicens, *sternutamentum à singultu liberare, quod sternutamentum plenitudinem euacuet*: quam plenitudinem prædicto modo fieri exprimit, & ob id ex frigiditate, & ab ea orta plenitudine asserit pueros frequenter singultire: quinimo existimandum est, has solas esse veras singultus causas, plenitudinem verò atq; inanitionem non nisi metaphorice. Sic profecto in confirmationem huius veritatis Gal. 6. aphor. loc. c. 2. hæc scribit verba: *Ego verò in conuulsionem tertiam aliquam causam citra euacuationem & repletionem non facio vspere, singultum etiam sine his fieri video*: quod ee oleo dixisse, quia illæ natæ sunt morbosam continui solutionem efficere, quæ immediata est conuulsionis causa, vtpote q̃ á solo morbo debet fieri, hæc verò non nisi irritamentum u naturam citrà permanentem & sensibilem morbum, sed solum passione hac excitata, & lacessita natura, nullo morbo mediante. In febribus verò hunc affectum fieri credendum est ob halitus vel humoris acrimoniam, aut venenosam qualitatẽ, & si quando ventriculus ex ingenti calore resiccatur, & forsan ex resiccatione mordetur, aëris enim & caloris mordacitas, cum citra materiam facultatem expellentem lacessant, ad inanitionem reduci debent, ad differentiam alterius mordicationis, quæ ex humore prodit. Sic profecto vermes mordendo partes oris ventriculi vicinas, singultum excitant: & pari ratione exquisita oris ventriculi sensibilitas, quę vel à naturalibus & consuetis causis singultum ob id mouet. Præterea accidit reuulsa interiori tunica ventriculi, siue ichoribus aut bile refluente in stomachum, quod in hepatis inflammationibus euenire par est: quanquam consortio tenuium neruorum, qui ab hepate ad stomachum pertinent, videtur attribuisse Hipp. 1. *pop* & Gal. At materia, quæ aliunde regurgitat in ventriculum, irritat quidem aliquando, nonnunquam vel inflammationem gignit, vel erysipelam, ac non raro finitas, & sæpe in corpore eius imbibita est.

B

Singultus qualiter fiat in febribus.

qualiter à vermibus.

C

Præsagandi ratio exquirenda profecto est, vt certior euadat ex modo inuasionis affectus: nã si incipiendo procedit á frigore, calore, cibo, potu, vel quauis alia causa, quæ nondum in alium affectum proruperit, leuior est singultus. Verum si alium affectum sequatur, aut, *vt rectius loquar*, causam eius, vtcunq; sit, longe grauior est: nã á vacuatione sanguinis, á vomitu, ab alui fluxu, á sudore, á menstruo fluore, á febre maxime laboriosa, vel quouis alio, mihi non est dubium, quin maximum portẽdat periculum, vt experimento confirmatũ est, & Hipp. docuit aph. 3. *& 4 lib 5*. Pessimus etiam est ex inflammatione ilei, meseres, vẽtriculi, hepatis aut cerebri, sicut in sopóre vel animi deliquio aut tertianis febribus, sic & in febre ardente & quacunq; continua, qualis ea est, cuius meminit Gal. 4. *acutorum*, singultuosa nuncupata, quæ summè malum portendit, nisi vomitus sequatur: nam venenosam materiam vel internam tunicam ventris exuri proculdubio significat, aut acres & biliosissimos humores, & quos vix superare potest natura. In hystericis verò fœminis non ita periculosus existit: in vteri inflammatione deterior: á musculis & ossibus temporum lęsis lethalis: item in senibus ob prolapsa intestina non ita, quia sola reductione curatur.

Singultus quodnam præsagium.

D

Nosces singultus causam prægressam ex relatione: nam inanitionem præstitisse occasionẽ, ex pręcedentibus euacuationibus disces, vel ex largiori inedia. Humorum vel alimentorum copiam causam præstare cognosces, quod præcesserit multorum aut prauorum alimentorum esus. Acrimoniã & mordacitatẽ disces ex oris sapore & vomitu, ex anxietate & mordicatione grauiori vẽtriculo molestia: item ex his, quæ excernuntur. Ita & in febribus ex humore peccante copioso, vt in principiis, prauo & venefico, vt post euacuationẽ, aut ex solo incendio, quod testatur ingentissima sitis: sic pusilla humoris portio aut vaporis maligni noscitur priuatione prædictorum signorum.

Singultus quibus innotescat signis.

E

Curationem probe institues, si diuiseris in eam, quæ singultui debetur, cum per se affectũ constituit,

Singultus qualiter & quibus medicamentis curetur.

tuit, & in eam, quæ ei proficua sit, cum alterius affectionis est accidens. Huic enim medeberis triplici auxiliorum genere: Vno quidem, quod morbo proficiat & symptomati, si morbi materia occasionē præstiti, vt in febribus conspicimus (*nam de singultu ob inflammationem ventriculi, cerebri, vteri, iecoris & aliorum membrorum, sat est nosse per ablationē affectus, aut per solam sensus oris ventriculi retusionem compesci debere*) quarum succi in ventrem confluentes id malum machinantur, vnu e tribus modis:

Singultus ex febre tribus modis fit.

nam aut succrescit singultus in principio febris, crudorum succorum vbertate, & à recrementis
1 primarum venarum: quam sanè vel expugnanti pharmaco, eoq; leniente protinus demes, vel vomitu.
2 *Secundo* prouenire assulet in statu, quo tempore crisis per vomitum futura monstratur, cui sanè nullum præsidium administrare oportebit.
3 F *Tertio* verò & *vltimò* succrescit singultus in febrium augmento, humore ob calorē præter naturam vigentem fuso & feruido, ac ob id ad plures partes euaporāte, ac forsan maxime in ventrē & os eius. Quod sanè vt fieri assolet duobus modis, ita vtrūque seorsim ad curationem, tanquam differentes expēdisse oportebit: quippe vel refunditur vitiosus ac feruidus humor per meseraicas à iecore & venoso genere in ventris inanitatem, aut per venas, quibus os ventris & venter ipse gaudē: & fruuntur, permeat ad prædictarum partium substantiam, quod grauius solet esse & periculosius. Distingues autem ad inanitatē confluere, quia rarius singultiunt laborantes & leuius, atq; ab assumto cibo vel potu, aut quouis medicamento leuantur. Fieri autē in ventris substantia aut ore eius, quod non sedetur cibo ingesto, & singultus frequentior & importunius fiat, ac veluti vera ventris conuulsio videatur, quia non quiescit longiori temporis spatio, sed præ frequentia veluti suffocari laborātes videantur, quia cum infarctum sit, quod mor-
G det, difficilius pellitur, & pressius ac importunius naturā lacessit. Quo fit, vt duobus etiā modis subuenire huic malo oporteat: nam præexistente in ventriculo cauo mordaci humore, vel vomendo, aut leni pharmaco expurgando, protinus demendus est, cauens, ne seligentibus vtaris, ne plus humoris ad ipsum ventrē eliciatur. Quippe quæ leniendo purgant, humorem euacuant, & simul residuum mitigant sic dum vomendū est, *aqua calida*

Singultus ex febrium humore in vent: ē confluente quibus modis curetur.

254 A *haustū* copiosum porrigere oportebit, & vt abluatur sordities, & sursum ducta facilius vomitus cōcitetur. Verum si constiterit, infarctum esse in vētris substātia humorem, vt toleratu est grauius, ita prorsus curatu difficilius exsistit. Cum hoc tamen tribus præsidiorum sortibus pugnandum esse cōsulit vrgentiæ ratio: nam si vel corpus purgatione iam vsum fuerit, aut ob febris inclementiam non licuerit, curabis lenitum (*ne laborans plurimum labatur*) stupefacere, ac primo si forte suffecerit, à leuioribus facto exordio: nimirum à *syrupo violarum, portulaca, de mucilaginibus & de papauere*, ac vltimo deueniendum est ad *philonij* vsum: interim tamen alexipharmacis curabis humoris inclementiam conterere, vt *theriaca*, vel *electuario de hyacintho*, si febris incendium non vetuerit, sin aliter, ea admiscere oportet *syrupo violarum, de succo limonum & de portulaca cum copiosioribus aquis*. Exterius verò *oleo de Matthiolo, napha vel ab yuchio cum vino partem*

Purgantia.

Stupefacientia.

Alexipharmaca.

B *iaunges*. Verum si febrilis feruor non vetuerit, ex rore, ante statum seligenti pharmaco purgare, *infuso rhabarbari vel foliorum sena, & syrupo ex infusione rosarum violarum aut manna*. Vel si huic curationi locus non sit, clysmatis ventrem solicitabis interim dum corpus ad maiora auxilia parauit, & pari pē su humoris ac feruidus acrimoniam retundes: quorum vsum præstare possunt *ptisana cremor, lac amygdalarum dulcium, amylum, lac asininum aqua admixtum, vel iuri pulli aut aqua lactuca vel portulaca*. Item *emulsio quatuor seminum frigidorum maiorum extracta aqua hordei, portulaca aut lactuca*: cuius etiam copiosus est *haustus aqua frigidissima* aut si maximus sit feruor, & nihil aliud vetuerit, *frigidissima*. Quod si sola sit æstuosa caliditas, mirum in modum proficiunt trochisci, qui recipiunt *spica nardi, rosarū viridium & mastiches ana ℥.ß aloes & assari ℈.j opij ġ.x j* excipiantur *muccagine psyllij facta in decocto lactuca & fiant pastilli quantitatis ġ.x.* Prodest in vtraque causa potus *aqua alicuius ex dictis, aut pluuialis frigidissima*, si vires aut summa cruditas non vetuerint. Verùm in hac æstuosa caussa venter exterius souendus est, (*non quidem vt in præcedenti, vbi resoluere ac digerere calidis opus erat*) *oleo rosarum, vel omphacino, de semine cucurbita aut de papauere*, additis puluieribus *ex corallo & rosis cum muccagine psyllij & guttulis vini albi*.

Gl[...] sima.

Trochisci.

C

Quod si singultus nolli alteri affectioni, quæ peculiarem prouidentiam expostulet, adiungitur, tunc profectò à causæ cōsideratione & ablatione initiū curationis auspicari oportet: quippe si a sola frigiditate vtatur, sola vociferatio, vel anhelitus voluntaria cohibitio, vel cogitatio intenta, vel timore percussa sufficiens est, quod spiritus cōpressus vicinas pulmonis partes plurimum calefaciat. Idem quoq; præstat aqua frigida in faciem inopinato inspersa. Præstat etiam intus & extra ventrē calefacere per ea, quæ partē ipsam calefaciāt, facta prius leui frictione: cuius vsui summopere confert vinum *Hippocras* appellatum, vel *ius cum cinnamomo*, aut ipsum *cinnamomum* commanducatū, aut *aqua cinnamomi*, quę feruens exsistat. Exterius verò dor-

Singultus à frigiditate cura.

D sum innunges *oleo napha vel de pipere*, & ventrem eisdem & *balsamo, oleo nardino*, & de *mentha*, superposito cataplasmate ex *furfure, vino, aqua vita & puluerbus calidis*.

Verum si flatuum multitudo ventrē ad singultum lacessit, præterquā quod nuper adducta præsidia ex vsu esse possunt, prodest etiam *vinum* in quo maduerit *anysum, bacca lauri, ruta, rosmarinus, iuniperus & galanga*: valet vinum *Hippocras* appellatum, aut *aqua* in qua maduerit *anethum absinthium, caryophyllus* & id genus. Præstat & leuis haustus *aqua vita*, aut *aqua cinnamomi* arte chymica extractæ: item *diacyminon, dianison*, & electuaria, quæ fiunt ex *nardo, gallia* & *zingibere*. Idem præstat *theriaca vetus* aut *mithridatum*. Quod si ex corrupto cibo flatus prodeat, maximi est vsus id, quod recipit *spica celtica, zingiberis, nepeta, seselis, ruta, dauci, cumini ana ℥.j sacchari ℥ vj.* fiat puluis, cuius ℥ ß. porriges superbibito *mellicrato*. Proderit tamen prius *rhabarbaro* aut *hiera* ventrem purgare vel pilulis, quæ recipiunt *spodij, seminis intybi, portulaca, ligni aloes ana ℈ j. pulpa tamarindorum ℥.j rhabarbari electi ℥ ij.* conficiantur cum oxycrato. Magni etiam est momenti *syrupus de corticibus citri cum infuso rhabarbari in hydromelite* sicut exterius calidis & discutientibus vti sed maxime deco-

[...]tuum [...] cura.

[...] corrupto [...]

[illegible] *chamæmeli, aut [illegible] phyllorum aut ex* [illegible] prodest & cataplasma *ex furfure, vino, & palmarum carpesiarum galanga & cinnamomi.*

[illegible] affectionibus. At si ea causis prodeat, quas diximus affines esse inanitioni, tunc profecto reficientibus potius & restaurantibus, quam his, quæ vel euacuent, vel calefaciant aut digerant, res agenda est: quapropter vtendum erit destillatis colatisque, iusculis & expressionibus acribus humectantibus. Fiunt autem hæc ex conseruis *buglossæ, borraginis, nenupharis & similium*: item ex iure extremitatum *capreolorum aut ouium addito cinnamomo & saccharo.* Præstat etiam dorsum inungere & ventriculum oleo *violarū, hy-*
F *drelæo & oleo seminum melonum* cum hapsu ex gossypio carpto illis imbuto, qui perpetuo ventriculo & dorso insideat: tandem consulendus est Gal. 7 *meth.c. de siccitate ventriculi.*

à calidorum humorum affluxu. Quod si a calidorum humorum affluxu is affectus laboratur, quod ex rosionis & mordicationis sensu percipies facile, quam citissime curandum est ventrem à prædictorum humorum spurcitia liberare, quod promptius facies vomitu, exhibitis prius, quæ humorum acrimoniam retundant, & aliquo modo attenuent (*quia semper his adiungitur aliquis lentor, qui fixe adhæret*) atque pariter contemperent: cuius naturæ est *aqua calida cum syrupo violarum, borraginis & buglossæ, atque portulacæ, & guttulis oxymelitis*: item *panis aqua imbutus, vel aqua hordei cum saccharo violarum & modico aceto.* Prosunt & *emulsiones seminum frigidorum maiorum, & succus portulacæ aut lactucæ cum aqua hordei & saccharo, vel de-*
G *cocto papaueris*: prodest etiam *lac seminum eius.* Quibus factis audacius poteris vomitum mouere, ac si laborans vel renuerit, vel difficulter vomuerit, vel factum non profuerit, his ventrem purgabis, quæ superius diximus, infuso nimirum *rhabarbari, manna, syrupo solutiuo rosarum cum decocto foliorū senæ.*
Aquæ frigidæ potus singultui medetur. Prodest & *absynthij decoctum cum expressione rhabarbari aut foliorum senæ cum saccharo, vel syrupo portulacæ*: postea vero frigidæ aquæ potus miruum in modum singultui medetur. Quibus profecto non solum ventri beneficium præstabis, sed prouidebis etiam iecori, cuius occasione & vitio non raro hanc affe-
255 A ctionem succrescere scimus. Sed exterius quoque ventrem & iecur inunges *oleo rosaceo* vel *omphacino, aut vnguento rosaceo vel santalino,* vel ceratum superimpones ex *oleo rosaceo & violaceo sæpius aqua rosacea* cum modica cera lotis.

Singultus ex humore crasso & frigido cura. Si tamen ex humore crasso, frigido & parti nimium infarcto homo singultiat (*præter sternutamentum & alia, quæ auctores proficua esse scribunt, quia vim habent calorem subito admirera reuocare, vt sunt subitæ animi passiones, & alterationes*) primitus humores extenuare & calefacere ac inscindere opus erit, quod facies primum *melicrato, oxymelite diuretico aut simplice.* quibus factis quantum sat sit, vomitum excitabis bis terve in hebdomada, porrigens intermediis diebus *hydromeli in scyllitici modicum, aut oxymelitis scyllitici cum melle rosaceo tantundem.* Verum si vomuisse nō suffecerit, iterum humores præparabis,
B & ad *hieram simplicem Galeni* vsum (*quæ primas tenet in hoc affectu*) te conferes, vel ad *pilulas masticinas, de aloe, de rhabarbaro & agarico cum modico turpeto*: nec non ad *terebinth. in abietis* vsum [illegible] vt quæ mire viscera omnia repurget, maxime si [illegible] ex ea & rhabarbaro pilulas confeceris. Inter vnam tamé & alteram purgationem modico vteris *aceto [illegible] ll. tuo, aut oxymeli-*

te cum decocto cinnamomi, hyssopi, thymi, satureiæ & [illegible] aloes quibus factis auctores consulunt *castorei* ℈. j. *aut* ʒ. ß. *cum posca potui* tribuere, *vel theriacæ aut mithridatij* ℈. j. *cum vino aromatu condito*, & iterum ad
Vinum [illegible] maticum. purgationem ex *hiera & agarico* iubent deuenire. postea tamen commendant vsum vini, quod sic conficitur: Eacipe *vini albi* ℥. vj in quo leuiter ferueat galangæ ʒ. j. *cinnamomi & seminis anethi ana* ʒ. ß. *castorei* ℈. ß. cuius singulis diebus mane sumat laborans ℥. j. ß. Præstat & hydromele ex decocto *squinanti, asari, maiorana, aristolochia & zingiberis*: prodest & *diacyminon, diaaison & diatrionpipereon.* Sed mirum in modum prodesse scimus electuarium,
Electuariū. quod recipit (*maxime si quid viscosum & terrapta*
C *adhæserit*) *seminis anethi, cardui benedicti, citri ana* ℈. j. *melissæ, corticum citri ana* ʒ. ß. *coralli rubei, galangæ, macis, cinnamomi ana* gr. x. *margaritarum, fragmentorum smaragdi ana* gr. viij. *cornu cerui & lapidis bezaar ana* ℈. j. cum saccharo & vino albo fiant tabellæ: item theriacæ modicum aut methridati vel stillationis eiusdem theriacæ. Huic etiam causæ post prædicta præsidia scimus incredibili efficacia prodesse
Cucurbita. cucurbitam ventri appositam: nam euocato calore materiæ inclementiam & duritiem frænat. Exterius verò inunctiones, fomenta, cataplasmata & emplastra, quę superius scripsimus vim habere ca-
Olea. lefaciendi, adhibenda sunt. *oleum item anisi, caryophyllorum, aut cinnamomi, aut theriaca*, & alia plura, quæ huic vsui proficua leges *tom. 2. cap. de præsidiis ventriculo calefaciendo aut refrigerando idonea.* Verum si ne hæc quidem aut illa prodesse videantur, ad *Narcoticorum* vsum iterum confugiendum est ea lege, quam superius adduximus. Expendendum
D tamen est in curatione cuiusuis causæ, purgantia medicamenta non vehementia, nec copiose atq; confertim esse adhibenda, languescit enim summopere eorum vehementia & calore vis ventriculi, quo deterior plerumque fit affectio, sed satius est paulatim & per interualla minimis vti purgationibus, vt citra virium iacturam sensim humores imminuamus.
Purgantium vehementia calor ventriculi languescit.

Caput VI.

De Nausea & Vomitu.

Vomitus qualis affectio. Est quidē vomitus vna ex affectionibus, quæ ventriculo accidunt, cui comites sunt consimiles aliæ, nimirum *nausea, supinitas, subuersio, aestuatio & conturbatio ventriculi*, & tandem aliæ, quas *sto-*
Stomachici qui appellandi. *machicas Gal. 8. pharm. loc.* appellat. Recenset namq; eos sic esse appellandos, qui ab accepto cibo grauantur & ægrè tolerabilem anxietatem habent, & qui nausea infestantur: maxime cum ciborum acore aut nidore, vel alio vitio: & qui ructus eius-
E modi cum molestia quadam, anxietate ac subuersione eructant: maxime si nōdum cibum acceperint, & qui in ventre diu cibum adseruant grauantem, & qui à nimio premuntur appetitu. Item eos, qui fortiter exsoluuntur, si cito cibum non accipiunt, & morsum persentiscunt: tandem eos omnes, qui nauseabundi cum æstu, anxietate & tristi molestia consistunt.

Subuersio ventriculi quid. Cæterum primo expendere hoc capite oportet, *subuersionem* esse laxitatem quandam ipsius ventriculi, qui ex distemperie, aut (*vt 8. pharm loc. Gal. refert*) ex copiosa & inundante humiditate perficitur citra aliud vitiū humoris, quibus de cau-

Supinitas quid. quid differant ab aestuatione & conturbatione.

sis vētriculus subuertitur, & veluti nau[illegible] a m[illegible]tur. Cui affectioni finitima est *supinitas*, in qua quidem ventriculus pari lege mouetur, verum [illegible] cibo si abominatiunē & taedium, in qu[illegible] videtur differre huiusmo[illegible] affect[illegible] Caete[illegible] uersio finitima est fastidio, sup[illegible] [illegible] lex, ob id arbitramur d[illegible] [illegible]uatione & conturbatione, quae sunt q[illegible] motus, dum ventres aestu & cal[illegible] ad metum nauseatiuum mouentur. q[illegible] ab assumpto pharmaco plerumq; fiere solent, & potu frigidę protinus subsident & [illegible], quo differunt à subuersione & supinitate: sed horum hac in parte seorsim meminisse non est opus cū sat sit vomitus & nauseae curati[illegible] ne & naturam expendisse.

Nausea quid. Vomitus quid.

Est quidem nausea inanis quędam vomendi necessitas, qua ventri[illegible]culus citra manifestam excretionem ad vomitum mouetur. At vomitus tantū est expellentis facultatis motus, quo pellit, quod sibi est molestum in ventriculo. Quarum definitionum gratia expendere primo oportet, *quanam ratione ventriculus huiusmodi moliatur vacuationem, naturaliter ne, an praeter naturam?* Nam potissima ratio, propter quam toto genere praeter naturam

Vomitus verū sit naturalis, an praeternaturalis.

Medici eam appellarant, est, quia nullum huic vacuationi natura dicauit instrumentum: namque statutum est ventriculo per oesophagum vorare, ac per piloron, & infernam aluum expellere. Igitur nulla lege videtur posse fieri, quod animal naturaliter vomat, etiamsi Gal. dixerit *oesophago inesse vorare & vomere*. Praeterea nullum esse instrumentum constat: *nam per villos rectos oesophagus trahit, per circulares pellit in oesophago in vētriculum: & nullum aliud habet villorum genus, quo possit sursum pellere.* Ergo *vomitioni nullum datur instrumentum*. Quod secundo sic probo: *nam vacuatio, quae fit per vomitum, etiam censenda est praeter naturam, quatenus id, quod excernitur, non est residuum optimae coctionis sed quid superuacuum & extrementitium, alienum quidem ab his, quae secundum naturam solent fieri. Insuper praeter naturā efficitur, non quod ope naturae non fiat, neq; quod subito natura instrumento careat, sed quia natura ipsa peruertit agendi antiquam consuetudinem.* Ratio huius rei stat in hoc, quod vt alimētum ab ore in ventriculum deferatur, necessum est fibras oblōgas moueri primo, ac motum incipere à parte oesophagi suprema, & ministerio transuersarum, quae comprimunt alimentum ab eadem parte incipientium defertur deorsum. Itaq; cum [illegible]otus fibrarum principium sumit à parte superi[illegible] oesophagi, deuoratio perficitur: cum verò princip[illegible]um praedicti motus fibrarum fit a parte inferna oe[illegible]ophagi, ad supernam & os ipsum efficitur vomitus. Quo fit, vt hac ratione aliquo modo constet, vomitum non omnino subuertere naturae leges, neq. omnino esse praeter naturam: quippe [illegible] villis oblōgis & circularibus, vt vsus tempore hu[illegible] motū exsequatur: nam vomitus fit mediantibus duobus motibus, ventri-

Vomitus fit mediantib. duobus motibus.

culi nimirū conantis expellere, & oesophagi trahē[illegible]tis sursum mediantibus villis rectis (*quibus vorat[illegible] secundum naturam efficit*) apprehendentibus quod ven[illegible] lus regerit, cui ope[illegible] [illegible] etiam villi transuersi comprimentes, f[illegible] p[illegible] pro compressi[illegible] a [illegible]te [illegible]ferna sursum donec per os euo[illegible] excr[illegible]mentorum & hoc est, quod Galen. dix[illegible] 6. *de morb. & sympt.* nihil [illegible] naturam his mutibus ab[illegible]

Sic nausea fit inanis duobus modis, aut qui[illegible] memorati non trahunt, etiamsi ventricu[illegible] tat, [illegible] continet & talis motus appellatur [illegible] aut quia ventriculus nō regerit, q[illegible] tensq; sit contenta substa[illegible], et[illegible] conetur trahere, quę vera est nausea [illegible] motus princi[illegible] sumat à parte [illegible] nauseave fiet: nam sicut quod [illegible] deorsu[illegible] fertur, facto motus prin[illegible] proxima, pari lege vomitus effici[illegible] q[illegible] ventri[illegible]lo committur, facto motu p[illegible] parte oesophagi vētric[illegible] proximi [illegible] stat, vomitū [illegible] [illegible] expellentis ipsius ventriculi, factū [illegible] mēns, quibus deuoratio fit, ceteru[illegible] do & ordine operantibus. Nam [illegible] naturę conatus, licet motus & [illegible] à vomitu, qa nihil n[illegible] Qui sane duo motus [illegible] a Gal. *na*[illegible] pel[illegible]atur, q à principio [illegible] & eo, q natura non nisi [illegible] du *symptomata* appe[illegible] turae potius quam [illegible] trahit enim sese ventr[illegible] ad modum, quo manus nost[illegible] od continent, premit & pellit [illegible] praeter naturam sit, quod pro[illegible], & ex nocui expulsione animal [illegible] ctu praeter naturam continetur, [illegible] oto genere, *vt ex Galen. constat lib. de differentiis symptom.* [illegible] *sue.*

His habitis, constat euidēter, hos omnes motus vni facultati, nimirum expultrici conuenire tanq. in vnica ratione genetica verum d[illegible] differe inter se peculiari quadam & specifica ratione, qua vnusquisq; propriam adipiscitur naturam. Nam vomitum & nauseā potius mouet naturalis facultas expultrix, apperu quod [illegible] naturali stimulata, qu[illegible] d[illegible] bitanq. [illegible] [illegible]pprehedat, quod nititur expellere, potius quam occasione alia. At singultu[illegible] sensus acrimoniam & laesionem excitari co[illegible] mus, & quasi praest[illegible] subsidium expultr[illegible] ad nocui & molest[illegible] [illegible], in quo etiam [illegible] nire cum vomitu videtur, licet in modo lo[illegible] dissideat interuallis. Verū in supinitate sub[illegible] ne, aestu & turbatione vētriculi, in ani[illegible] tetus subsidium se accing[illegible] ad nocui expu[illegible] vt euidenter probat cibi fastidium, cui prae[illegible] affectiones iunguntur: quippe omnes su[illegible] horrore & tędio, in cuius gratiam ac medel[illegible] pultrix insurgit, ac etiam adeo intend[illegible] vt vomitū & nauseam in subsidium aduoce[illegible] nō raro accidi[illegible] his, quib. visa aut audita [illegible] sibi aduersa nō solū supinitas & subuer[illegible] sunt, verum & nocui vomitus: secus re[illegible] dum malū à vomitu incipit, quia tunc [illegible] sam, quae ipsum excitat ob dissimi[illegible] naturae aduersam adeo vt nitatur ipsam [illegible] praeterquam qu[illegible] mox probabo cau[illegible] oe long[illegible] interuallis.

Prob[illegible] vtraq, affectio à causi[illegible] q[illegible] est vis fa[illegible]ultatem ventriculi expultr[illegible] aut labe[illegible] ctandi cōtentricem, ne po[illegible] nullum a[illegible]ntum continere, aut a[illegible] tis expultricis resistere etiamsi le[illegible] la[illegible] ratione arbitror minime [illegible]

mouere, quantumuis fi[illegible] aut humiditate abundet, quæ potissima [illegible] eius impotentiæ principia. Facultatem verò expellentem vanæ
E causarum fortes lacessunt cæterùm duo tantum earum genera ipsam ad expulsionem vitiatam inuitant, nimirum ventris vlcus, tuberculus aut acrior ipsius sensus, vel humor aut excrementū quodvis, quod præter naturam ibidem confluat, aut generetur. Hæ tamē sunt in duplici differentia, nam aut pondere & grauitate molestant, aut acrimonia & mordacitate lacessunt. Materia tamen harum causarū multiformis est & varia: nam ex humoribus quibus, nec non & excrementis, diuersis tamen modo: nam quędam ventriculum inundantia replentiaq; eiusdem cauitatem id malum efficiunt nonnulla ipsi ventriculo adhærentia infarctaq;(quæ maiori ex parte nauseam efficere sunt nata) siue crassa sit pituita, quæ plerumque aut innatat aut adhæret, siue bilis, serosusve humor, aut aliter vitiatus, adustus, putrefactusve. In quo etiam genere sunt cibi & potus vel fœtidi, vel pinguosi, vel tædiosi & praue olentes aut acres & mordaces.

G Sed suboritur non leue dubium in modo, *quo hac omnia prædicto malo causam præstant.* Inquit enim Gal. 1. de loc. a. c. 4. *Ex humoribus prædictos affectus efficientibus quosdam ventris cauitatē replere & inundare, quales sunt aquosi, aut qui ex crudis edulijs praui gignuntur: quosdam ventriculi tunicæ adhærescere & impactos, qui crassi sunt, viscidi & glutinosi: alios verò acres, mordaces, serosos & nimium tenues, qui plerumq; in ipsius tunicas infarcti, acrimoniam inferunt & mordacitatem.*

Dubium.

Et subdens diuisionem *inter nauseam & vomitum docet, humores vel adhærentes vel in cauitate inundantes*
257 A *vomitum mouere. hos quidem facilem, illos verò difficilem & cum maximis conatibus, quem cum praua excretione præcedit vehemens nausea: nauseam verò efficere eos, qui in ventris ipsius tunicis insessi & penitus inserti sunt.* Ex qua doctrina prodit dubitandi occasio, nimirum quæ sit differentia inter singultum & nauseam, siquidem vterque affectus ab eisdem fit humoribus & eodem modo infarctis in eisdem eiusdem membri tunicis. Cui dubitationi, ne longius abeam, dicimus longe magis esse in singultu infarctos humores in ventris substantia, quam in vomitu, quia fulminandare fat est, & in nausea, cui sufficit adhærescentes in ventris tunicis esse, dummodo humor sit admodum tenax, cuius tenacitatem supplet humor tenuis in singultu, dum in potis reconditus hæret. *Præterquam* quod non raro constat vomitum & nauseam hoc habere proprium & peculiare, quod sibi habeant comites subuersionem, supinitatem, aut laxitatē, tædium vel abominationem ac æstum & horrorem: quo fit, vt
B plerumq; vomitum moueant visa & audita, quæ hæc accidentia sua natura inferre possunt. At singultus nullius horum adiungitur, sed citra alterius symptomatis cōmercium hominem infestat. Cuius diuersitatis etiam ratio est diuersa humorū natura. nam qui nauseam & vomitum moliuntur, præter mo[illegible]um & acrimoniam, aut pondus, quæ communia habent cum his, quæ singultum efficiunt, habe[illegible] specialius tædiosam, humidam & veluti pingu[illegible] naturam, aut fordidam quoda n & omni[illegible]ntem putredinem, quibus nō solum natu[illegible] excitatur, sed etiam animalis potentia molestiam quandam & tędium, ac veloti horrorem & abominationem eorum, quæ in ventre sunt, perpetiatur eorus ratione licet humores sint ijdem, hoc peculiari accidenti differt. & pari ratione symptoma, quod ab eisdem prouenit, vt dictum est. quippe singultum sicciores & crassiores humores proculdubio efficiunt. *Præterea* differunt, quia per singultum ventriculus in se contractus & velut descendens gulā deorsum trahit: contra in nausea nimium laxatus quasi subuertitur, & ad superiora vergit, œsophago etiā laxiore facto, quod in se nausea contineat supinitatem & subuersionem, siquidem præ nimia humectatione ventriculus ligamentorum instar laxus cibum fastidit, & leuissima de causa resupinatus subuertitur: oportet profectò hæc symptomata prædicta causæ ratione etiam differe, quia quæ appetitū lędunt naturalē, potius dissimilitudine quam alio vitio id nata sunt efficere: quæ verò singultū, sensum tactus ob acrimoniam & mordacitatem: at quæ appetitum animalem, tædio & horrore conceptu potius quam alijs qualitatibus, quæ nobis dissimiles sint, aut sensum tactus lædant, id efficere habent: & ob id causas prædicto modo differe opus fuit.

C

Qua ratione partiri sinthus huius affectus causas, partiri etiam tenemur signa, quibus quælibet causa cognosci facilius possit. Sic dum vomitus ea nauseatiua ciborum [illegible] profic[illegible]itur, sumta ratione ab his, quæ præ[illegible]unt, facile cognoscitur: nam si quis plus iusto alimenta sumserit, aut ea
D fuerint praua qualitate affecta, alijs signis opus nō est. Verùm dum ea totius corporis vitio prodit, nam sæpe id fieri contingit, corpore sese in ventriculum exonerante, ex depravato totius corporis colore iuxta peccantis humoris ideam, facile erit cognoscere. Nam dum biliosi sunt vomitus, pallidum corpus vniuersum existit & calidum, dolores perferent maximos, & lassitudinem spontaneam præcessit depravata vitæ institutio, qua totum corpus excrementis scatens, tanquam validius & fortius in ventriculum sua vitia transmittit. Sic in pituitosis vomitibus cognosces corpus peccare ex albo colore, carnis mollitie, & ad actiones torpore & ineptitudine: præterquam quod præcessit pituitosorum inordinata ingestio, exercitij consueti demissio, nauigatio, natatio, habitatio in locis frigidis & humidis, ac vita admodum sedentaria. Vomitus *præterea* melancholicus cognoscetur ex toto corpore prodite, ex plumbeo faciei colore ad nigrum punius vergente, ex tristitia, ex mœrore ac desperatione: quibus præcessit ingens cura aut labor, leguminum & piscium, atq; carnium salitarum præter modum & consuetudinem esus: item est in toto corpore impotentia quędam insolita.

Vomitus & nausea quibus innotescant signis.

E

Proficiscitur non raro vomitus à cerebro in ventriculum instillante pituita aut salsuginoso humore, quod facile nosces ea præcedente & præsente instillatione ab eo, nec non ea sponsis vomitibus, & quod frequentius nauseabundi existant laborantes, quo tempore cibum ingerunt, & mox ab ipso ingesto: nam masticationis opere & calore facile instillat & attrahit pituita, quo crebrius nausea & vomitu infestantur laborantes.

Nec minus vomere coguntur laborantes iecore in ventriculum regerente succū superabundantē sed maxime bilem. Quod nosces ex vitiosæ colore, F

Solutio.

Singultus, vomitus & nausea quid differant.

ex iecoris humore & dolore, ex natura humoris p vomitum excreti, corpore non peccante: & ex eo, quod ieiunis magis succrescat ventriculum impleri à prædictis recrementis ex iecore, quã saturis, licet vt cibus non euomatur, necessum est in hac causa ante ipsum vomere, quod etiam monstrare habet linguæ color & sapor, quibus pletumq; iecoris vitia venamur.

Ceterùm dum in ventriculo mali causa immoratur, facilius multo cognoscitur: nam pituitosi humores præter id, quod vomitum mouent, ventriculum nauseabundum obtinent, & adest quædam veluti cibi auersio, ventriculi frigiditas, tremor maior ex parte maxillæ inferioris, etiamsi id omnibus vomentibus accidat: item ructus excretio, quæ nullum refert saporem, nisi acida sit pituita aut salsa, quę facile his saporibus sui præbet specimen, præterquam quod in salsa plurimum sitiunt laborantes, & à potu non leuantur, sed citius vomunt. Flaua autem bilis facilius dum redundat, G cognoscit ex linguæ colore, amarore & siti, ex ventriculi anxietate, cibi fastidio & biliosorum excretione.

Nausea duplex, per consensum & per consensum & vitio, usq; signa & causæ. Nausea ergo interdum mouetur primogeneo ventriculi affectu ab humoribus mordētibus aut opprimentibus ventriculum, quam non sequitur vomitus propter imbecillitatem facultatis, aut partium superiorum [illegible] ophagi, ac lentorem & crassitiem materiæ, quæ contumaciter tunicis adhærescens, minus obsequiosa est: interdum verò per consensum à phlegmone partium vicinarum, ex qua tenues ichores in ventriculi cauitatem resudant, vbi collecti officium ipsius vellicant, vnde ingens cibi fastidium, nausea, & interdū pauca

258 A ac biliosa vomitio commouetur, quod in phlegmone partis concauę hepatis euenire refert Gal. 5. *de loc. c.* 4. Sæpe etiam nausea succrescere assolet ex colliquatione materiæ, quæ in venis est, maxime in malignis febribus, in quibus multi falluntur arbitrantes purgationem præferendam esse sanguinis missioni, decepti nausea illa mendaci, & ob id distinguere oportet, quando ex hac causa, & quando ex cruditate vel humorum motu ad ventriculum nausea fiat, ne vel fiat inutiliter, vel prætermittatur auxilium.

Humores vomitum & nauseam producētes quę vētriculi parte immorantur. Superest tamen modo docere, *in quanam ventriculi parte huiusmodi humores immorentur*: nam iuxta id quoq; curandi methodū variare oportebit. Quod si ventriculi cauitas repleatur, facile cognoscitur, quia ipsi humores & cibi etiam mox ab eorum ingestione leuissimo quodam modo excernūtur, & B tanta inest in ventriculo ex alimēto tentio, anxietas, conturbatio & inquietudo, quod laborantes donec vomant, minime quiescant: quod in his, in quibus humor tantum tunicis adhæret, non contingit, sed alimentum excernitur, quale fuit ingestum. Ceterùm hæc est differentia, quod in primo casu etiam sine cibo vomitus mouentur, & statim à vomitu al mentum retinēt: in secundo verò casu non vomunt nisi cibo ingesto, citra cibum verò nauseabundi admodum sunt, & dum aliquid excernitur, id profectò est pituitosum, crassum, viscidum & maximis conatibus excretū. Verùm dum humor infarctus est in ipsa ventriculi substantia, quo plus aliment [illegible] ingestum coquitur, eo plus euomunt, quia ex efferuescentia & ebullitione, quam præstat natura alimentis ad confectionem, ipsi etiam humores infarcti agitantur & mouentur, quorū irritatione facultas excitatur ad expulsionem & vomitum efficit, tantum illius alimenti ingesti & semiconfecti: ceterùm ex hac causa potius prodit nausea quam vomitus. Superest adhuc alia vomendi occasio, cuius etiam prouidentiam ediscere oportet: quippe vomunt multi ex ciborum corruptione intra ventriculum ipsum facta: nam inest aliquibus tanta ipsius impotentia, aut vitium, quod alimenta, etiamsi diu retineantur, conficere nequeat, aut potius corrumpat, etiamsi optimæ sint substantiæ: cuius rei signū euidens est qualitas quam præ se fert id, quod vomitione reiicitur, nidorosa nimirum, acida aut insipida. C Vomitus ex ciborum corruptione signa.

Dictū est *lib.* 1. *de auxiliorum arte*, ex vacuationib. quasdā esse prorsus compescendas, eas nimirum, q omnino lædunt, & ex laudabili substantia fiunt, siue sanguis sit, siue alimentum: alias præ [illegible] s permittendas, velut sunt, quæ conferunt & e[illegible]ter feruntur, quod in illis, quod nocimen est, [illegible]tura excernat: velut sunt pituita biliosis permixta, nonnunquam biliosa, sincera, crocei aut æruginosi, porracei, cærulei, liuidi aut nigri coloris: nonnullas etiam esse, quæ licet modo non prosint, postmodum profuturæ sunt, & ob id eas non cohibere, sed moderati oportet, maxime dum per eas corpus ab aliquo vitio sese exonerat: alias verò, quæ etiamsi nunc lædere non videantur, postmodum læsuræ sunt, quas proculdubio protinus sinire, & vniuersum humorem opus est educere: tui sus alias mox à primo naturæ impetu compescere: qualis naturæ est vomitus, antequam vel natura vomiturat assuescat, vel si diu vomat, impetu & consuetudine per eam partem feratur vniuersi cor poris excrementa, aut vitium aliquod ventriculo succrescat. Quapropter, si cognitum sit, aut nunc lædere vomitum, aut mox fore læsurum (*hoc tamen est inter vomitum & nauseam discrimen, quod nausea & reliqui motus ventris semper compesci desiderāt, quod semper sint præter naturam: vomitus verò secus, quia aliquando ex vsu existit*) tunc profectò protinus compescere studendum est, cum læsurum speramus. In qua re medendi ratio iure optimo tot partes complectitur, quot sunt caussæ, quæ vomitum excitare naturæ existimus, & sic iuxta cuiusq; rationem oportet methodum & curandi rationem sectari, si prius nauseam sedare ducueto: quippe hæc febricitantium plurimos adeu vexat, vt sæpe expostulet peculiare sibi auxilium. tum inter inina & sæpe inclinante affectu, aut in conualescentibus id proculdubio malum succrescit, sed in his ob [illegible] quias, quæ ad futuram recidiuam supe[illegible], maxime, quia impurum corpus, quo magis cibis vtitur, eo maior succrescit excrementorū prouentus. Accidit plerumque febrientibus, aut hi qui nimio potui indulgent, vel pituitosis febribus vexatur: nam ex ventriculi madore & putrida pituita facile succrescit, maxime [illegible] que adhærescente. In quibus omnibus pr[illegible] purgatione & c[illegible]smatis, ac tandem calidis & adstringentibus viens: si prius quæ ventriculi [illegible]sunt, vt facil [illegible] purgentur, dispositis *oxymelite* aut *melle rosaceo*: at si biliosa fuerint recrementa, his, quæ abluant & detergant, quale est *decoctum hordei*

D Vacuationes quæ cōpescendæ.

Nausea & vomitus differunt.

E

Nausea qualiter curanda.

F *hordei cum saccharo, aut succus rosarum cum aqua tepida, vel magna copia intus pullis cum saccharo.* Quibus factis, ventrem purgabis iuxta ideam humoris peccantis, *vt paulò inferius leges.* à quibus alimentis admiscere oportet *anysum, cinnamomum, caryophyllos,* aut ex eis *dragetam* conficies. Prosunt & salsamenta & aromata, quantum gustui satis sit, aut febrilis calor admiserit. Ex vsu quoque est, bis in hebdomada (si febris non sit) *hiera Galeni vel aloes lota aqua rosarum,* & quatuor horis ante cibum ℈.j. porrigere: cuius etiam vsus est sequenti die sumere *diacyminon,* vel *dianison,* aut *diarrhodon,* vel *aroma' cum rosaceum.*

Puluis. Cui vsui summopere prodest hic puluis, qui recipit *coriandri præparati* ℥ j & ß. *seminis anysi & fœniculi* ʒ.j. *carnis cydoniorum in vmbra siccata* ʒ.ß. *corticam citri* ʒ.iij *coralli rubei vsti & loti rosacea, membranæ ventris ulii gallorum vino albo lota, & resiccata, ana* ʒ.j. *& ß. margaritarum* ʒ.ß. *crusta panis tosta* ℥ j.

G *galanga, caryophyllorum, ... ma ii, ana* ʒ.j. *cinnamomi & mastiches ana* ʒ.ß ... *sacchari rosati tabulati ad pondus omnium.* fiat puluis, cuius laborans ante cibum sumat cochleare vnum: quod si a capite instillare aliquid compertum fuerit, post pastum oportet id sumere. Externus curabis ventosos, & ipsum

Ventrem quæ roborent ac firment. ventrem roborare ac firmare eo, quod recipit *coriandri* ℥ ij. *coralli rub. vsti & loti* ʒ.ß *anysi* ʒ.iij *rosarum rub. corticis citri, carnis cydoniorum exsiccatorum, ana* ʒ.j. *sacchari rosacei exsiccati* ʒ.iij. misce. & fiat puluis, quo vel modo dicto vtatur, vel cum mica panis tosti *vino rubro* madida fiat cataplasma, quod ventri apponatur. Quod si humorem ali-

259 A quem ingrati saporis, aut mordacioris qualitatis præesse comperias, eadem quoque ex vsu erunt, maximè si priùs corpus purgaueris pilulis, quæ recipiunt *rhabarbari electi & agarici trochiscati, ana* ℈.j. *aloes purissimæ* ʒ. j. *cum melle rosaceo aut succo absynthij* fiant pilulæ vj. & sumat laborans ij. & sic tertio quoque die facito: die tamen intermedio vtatur laborans syrupo de *mentha,* vel eo, qui conficitur ex *malogranato & cydoniis, rosis & foliis menthæ siccis cum modico gallia muscata.* Prosunt prolixior somnus, inedia, exercitium, vinum etiam *Hippocras* appellatum, & multa exterius ventriculo apposita, *vt paulò inferius leges,* sed

Humorem ingrati saporis vel mordacis qualitatis quæ pelliãt.

Aquæ potus feruentissimus nauseam sedat. inter omnia, quæ ventriculo per os præstantur, primas tenet in nausea sedanda feruentissimæ aquæ potus, aut decoctum *chamameli, anysi, caryophyllorum, & similium.*

Contentricem facultatem labefactatam quæ roborent. Verum quia contentrix facultas adeo solet labefactari, quod sæpe nec alimentum quidem complecti probè possit, sed veluti graue & alienum pondus sustineat, ita vt ab expellente, quantumuis secundùm naturam existat,

B pellatur, ob id profectò prouidendum quoque est, præstitis duobus auxiliis, quæ non solum huic vitio, sed & omni alteri ex frigida & humiditate ... pene proficiscenti, proficua esse, experimento di... ...us: quæ sanè, præterquam quod scripta sunt ... *bro nostro de recto præsidiorum vsu, cap. de sistendis fluxionibus,* mox scripturus sum. Interim tamen monendus mihi Lector est, ea medicamenta, quæ passim ab auctoribus adstringentia scribuntur ... u... alieni caussæ proficua esse, nisi ei, quæ ex laxitate & defectu retentricis succrescit. præterquam quod ex vsu etiam

sunt, vt resistere possint expellentis facultatis actibus deprauatis: quod tamen fieri non debet, nisi eductis humoribus, qui facultatem lacessunt, alioqui pressiua ventriculo adhærentes, maius efficient irritamentum. Quapropter in prædicta ventris laxitate proficuum est ventri apponere id, quod recipit *succi cydoniorum* ℥.ij. *succi pirorum, sorbarum, vel vuæ acerba, ana* ʒ.j. *aceti albi rosati* ℥ j. & ß agitentur simul cum pauca farina, fiat cataplasma, quod ori ventris C in parte antica eius & postica applicetur. Valet etiam plurimum, non solum in hac caussa, a. sed in quauis alia, ad roborandum ventrem, ad coquendos etiam & discutiendos ibidem contentos succos, emplastrum, quod recipit *furfuris depurati* p. j. *pulueris rosarum, chamameli, corallorum, & diarrhodonis, ana* ʒ.j. *vini nigri* quod sufficiat, vt fiat cataplasma: cui addes *carnis cydoniorum decocta in vino rubro* quod sufficiat, vt fiat emplastrum. Præstat & aliud, maximè dum præ 3. æstu & calore languet ventriculus, quod recipit *carnis cydonij semiassi* num.j madefiat aceto acerrimo, cui postea adde *pulueris mastiches* ℈. j. *pulueris coralli, rosarum, & myrtillorum, ana* ʒ.ß. fiat ad modum emplastri. Valet & oleum *de absinthe, naphæ, balsaminum, sparsis pulueribus aromaticis rosatis, & mastiches, & inter omnia oleum e floribus spicæ.* Prodest & cucurbitula supra ventrem posita, donec cibus coqui incipiat. Similiter & potus *aqua feruentis,* si pituita aut flatus caussam præstent: vel aquæ frigidæ post cibum, si ventriculi æstus postulauerit: quibus ex vsu est parum succi *cydo-* D *niorum cum saccharo* præbere: alia etiam adhibere poteris, quæ *paulo inferius & capite sequenti* reperies.

Venter laxati prosunt Emplastra.

s.

Oleum.

Prima igitur caussarum est nauseatiua satietas, cuius præsidium est vberius vomere. ali nentum interdicere, & somnum conciliare, donec totum id, quo ventriculus grauatur, vomitu excernatur, vt foedia euanescat, & somno, si quid superest, concoquatur, conficiaturque.

Nauseatiuæ satietatis præsidium quod.

Cæterum si vel totius corporis, vel iecoris, capitis, aut splenis vitio & consensu, huiusmodi malum suboriatur, triplex est medendi & compescendi ratio: *Prima,* quæ toti corpori debetur, aut membro in ventriculum mittenti: *Secunda,* quæ humoribus in ventriculum fluentibus: *Tertia* verò & vltima, quæ ventriculo prouideat. Initium autem curationis docet ars fieri à corpore, cuius vitio ventriculus afficitur. circa quod duplex insurgit medendi ratio. *Prima,* quæ genitos humores euacuet, vt corpore inanito facto, deinceps desit in ventriculum transmittere. Vacuatur autem corpus, non sanguine misso, nisi aut laborans robustus admodum fuerit, aut plenitudo præsit simul cum cacochymia: quod, quia raro solet accidere, raro etiam debet fieri. Vacuandi vero ratio instituenda est penes humoris peccantis ideam & naturam: sic bile superante ex vsu est dilutum *rhabarbari* præbere, aqua lactis factum, si iecur calidum etiam malo consentiat, aut succo *rosarum* cum corticibus *myrobalanorum:* & ipsi myrobalani citrini insi si & expressi in decoctione biliosa. Robustis tamen & ruralibus hominibus prodest electuarium *rosarum Nicolai aut Mesues:* prodest & *dia-*

Vomitus ex totius corporis vel partium consensu compescendi ... pia.

1. Ratio

prunis laxatiuis, conserua *rosarum facta cum rhabarbaro.* Pituitam verò expurgant *agaricus*, maximè leuiter torrefactus, ne vomitum concitet: *syropus ex 9. infusionibus, electuarium Indum, & diaphœnicon.* Melancholiam quidem: *diasena, confectio Hamech*

F *sine scammonio & colocynthide*: prunæ etiam Damascenæ cum infusione *foliorum senæ saccharo conditæ.* Facta humorum vacuatione, corpus alere oportet cibis boni succi & facilis coctionis, & qualitate præditis, quæ aduersetur humori peccanti, ac meliorem succorum substantiam deinceps generet citra maximum naturæ laborem. Quo facto, si qui succi supersunt, corrige, ne facile deinceps in ventrem fluant, præstitis alimentis crassioris formæ, & quæ vim habeant compescendi fluxum: cuius naturæ sunt *amylum* cum *lacte vaccino*, aut ipsum *lac chalybeatum*, ex quo cum farina hordei torrefacti polenta fiat, additis vitellis ouorum *aqua rosacea & saccharo*: ex vsu etiam sunt carnes assæ comestæ cum succo *granatorum vel omphacino*: prodest & ius glaciatum, *cap. de cibi fastidio*, scriptum. At in frigido ventriculo conferunt aromata, & vinum antiquum, quod subausterum sit: præterea cibus paulatim sic affectis administretur.

II. Ratio nauseam medendi.

Secunda medendi ratio, quæ circa humorum impetum versatur, docet eosdem ad alias partes transferre, ne facile in ventriculum irruant. Fit id

G quidē duobus modis, aut distractis ad alia membra frictionibus, ligaturis, aut cucurbitulis in vniuerso corpore adhibitis, & vltimo exercitiis: aut resolutis per contrarias regiones, per balnea, per sudores, quæ in hac affectione, dum inueterantur, maximi sunt momenti & efficaciæ, & per ea etiam medicaméta, quæ vrinam & aluum mouent. Compescit quidem vomitum pedes & manus in aquam solio calidiore immittere, quod Aëtius probat magis, quàm in frigidam, siquidem contrarios planè fieret retinitioni motus.

Humores vomitum coacitantes qualiter ad alias partes transferantur.

260 A Præter quæ auxilia, abstersoriis præsidiis vtendum esse consulit rei ratio, quibus susceptos in ventre humores, ibidemque immorantes abstergere & euacuare possis, post quæ roborantibus & comprimentibus viatis, ne ventriculus amplius ita facile humores suscipiat. Fit autem vtrumque medicamentis detergentibus in ea forma præstitis, qua diutius in ventre immorentur: cuius naturæ sunt *pilula de hiera Galeni, aut rhabarbarum masticatum, vel in puluerem redactum cum modico rosaceo, & aliquando laxatiuo.* Prosunt & carnes *cytoniorum cum rhabarbaro*: eandem gratiam præstat vsus *passularum Corinthiarum cum rhabarbaro & saccharo paratarum ante cibum*: præsertim si prædictis passulis vino rubro infusis addideris ex adstringentibus & modice calidis aliquid, velut est puluis ex *myrtho, rosis, rhu obsoniorum, & ex malis cotoneis aridis.* Sed

Humores in ventriculo qualiter abstergantur & euacuentur, quibusq; ventriculus roboretur.

B abstergit nimium in modum, & vomitum compescit vsus *terebinthina abietis cum modico rhabarbaro, aut aliquo ex prædictis pulueribus.* Sic extrinsecus ventriculum inunges oleo *absynthite, melino, de mentha, nardino, de angelica, de abiete, balsamo, & aliis eiusdem naturæ*, maxime supersparsis pulueribus supradictis, vel *diarrhodinis, corallis, mastiches, rosarum aut menthæ.* Quod si ventriculus corruperit sibi commissum alimentum, longe aliter fluxum compescere oportet, vt capite sequenti huius scriptum reperies.

Cæterum dum humores iam in ventriculo immorantes, aut ibidem geniti corruptionem subeunt, diuersam longe desiderant medendi rationem. Quippe si crudi succi vel frigidi abundent, vtendum est victu sicciori, & aromatis condito, vt *cinnamomo, caryophyllis, aniso, thymo, fœniculo, amaraco, serpillo & pulegio confecto, addita pulueris santalorum, coralli, aut myrtillorum*, si affectio caliditate polleat. Potus sit vinum nigrum subadstringens, tenui & albo admixtum, aut aromatis conditum, si ventriculum calore esse orbatum constiterit.

Quid si humores in ventriculo immorantes corruptionem subeant.

C Verum cum prædicti humores variis modis ventriculum obsideant, varie proculdubio profligandi sunt: quippe vel adhærentes sunt, & impacti, & tunc variis modis ab ipso ventriculo pelli desiderant, *vt inferius monstrabo*, nimirum irritata & lacessita expellente facultate, dum nimis abunda exsistit, & nequit, quod contristat, pellere, aut obtusioris est sensus venter ipse: aliquando verò abstergendo, quod illinitur: sæpe abluendo, quod sordidum reddit ventrem: emolliendo, quod obduratum est, maxime dum retentrix facultas nimis rigida exsistit: præterea comprimendo, quo ventriculus facta vacuatione redundantium aut fluitantium humorum, facilius alimentum complectatur. Verùm vt hæc opera commodius fiant, prius vno è quatuor modis prædictum humorem studebis educere: primo quidem per vlteriorem vomitum, nam in hoc tantum casu verum habet sententia illa Hippocratis: *Vomitus vomitu curatur.* Quamobrem duobus modis vomitum excitare oportebit, aut [illegible] gesta maxima diuersorum ciborum quantitate, aut quibus excitare digitis aut oportet, vt dum ventriculus vndique alimentum complectitur & excernit, humores etiam ex toto radicitus secum deferat: quod auxilii genus & hoc modo præstitum, profuturum magis arbitror impactis humoribus, quàm inundantibus: quippe his *copiosa aqua tepida* ex vsu magis est, quia eleuat ac [illegible] fert succos vagantes. Secunda vacuationis ratio medicamentis fiet, quæ laxandi & irritandi ventriculum ad vomitum efficaciam habent, qualis est *decoctum raphani, eruca fœniculi & melle addito cum oxymelite, vel aceto, quo & ventriculus ad vomitum excitetur, & humores abstergantur.* Tertia vacuandi ratio fit vehementer commoto corpore, vt consuluit in purgationibus, quæ futuræ sunt per vomitum, quo turbati humores, qua parte euocantur facilius adeant. Quarta verò & vltima docet, per

Humores ventriculi quibus & quot modis educantur.

Vomitus [illegible]

E infernam aluum huiusmodi humores purgari his medicamentis, quæ parum moueant, quod in parua sint quantitate, & plurimum purgent, ne à distantissimis partibus ad ventriculum allician, & citra eam noxam, quod in ventriculo inest, confestim excernatur, ne reliquis remanentibus fœda corruptione alimentum vitiari cogat. Sunt etiam huius census medicamenta, quæ *blanda* à Medicis appellantur: blanda quidem [illegible] plurimum trahant, & in maxima quantitate exhibita, vt aliquid efficiant: huiusmodi est *terebinthina sola, aut cum rhabarbaro, pilulæ masti chinæ, hiera*, & aliæ, quas sæpius memorauimus, [illegible] ventriculi excrementa eduxeris *melle ex rosis confectis aut syrupo ex infusionibus rosarum.* Caueto tamen [illegible] in hoc casu oportet medicamenta adstringentia [illegible] purgandi etiam vires habeant, ne vi a [illegible]

g [illegible] re

ge[illegible] humores, & ve[illegible] oris blandè

F pu[illegible]

Q[illegible] randi ratio, ei [illegible] ventriculum natae se sup[illegible] vno an[illegible] aduerso, quod qu[illegible] humores vomit aut p[illegible] cadentus exeerni, nec [illegible] sum est ob id [illegible] tione aut vomitu ea adhibere præst[illegible] habeant interius rel-

Reliquias humorum quæ contineant.

quias con[illegible]endi, & ventriculum roborandi: vel ut est *electuarium diarrhodon, aromaticum rosaceum*, ac si frigiditas prævaluerit, *diamosc*, aut *diacyminon*, *theriaca, mithridatium, vel vinum ex absynthio & cinnamomo, aut Hippocr[illegible] appellatum.*

Vomitus à capite quæ cura.

Superest etiam ca[illegible] vomitus caussa, quæ à capite originem ducit: cui [illegible] adhibend[illegible] ad caput, *vt cap. de catarrhis at inde di[illegible]*

ex iecore quæ cura.

P[illegible] ne agendum est cum ea vomi[illegible] quæ ex iecore originem [illegible], *vt cap. de iecoris* [illegible] *latius scriptum reperies.*

G Super[illegible] caussa, quæ aut ventri[illegible] imbibita est, cui nusquam [illegible] per ea medicamenta, quæ vom[illegible] moueant: nam cum ex hac caussa nausea & vomitus maxime [illegible] tentur, & ventriculus vi prædictorum medicamentorum, plus reliquorum excrementorum trahat reliquo corpore, quàm quidquam eorum, quæ c[illegible] tinet, excernere possint, ob id alia via incedendum est. Quapropter superest in prædicta caussa triplex curandi ratio: Vna, quæ docet ciborum administrationem, quos duplici conditione præditos esse oportet: nimirum laudabilis nutrimenti, & facilis, vel leui negotio, antequam reliquorum succorum vitium contrahant, conficiantur, & reliquis admixti eorum impuritatem compescant:

Vomitus ex caussa ventriculo adhærente, aut in eius substantia imbibita, curatio triplex. 1. per cibos faciles & contrarios.

261 A

2. [illegible] & lenientia.

Altera vero, quod sint ex toto contrarii qualitati succorum præexistentium, vt & qualitate & substantia eos attemperent & compescant. Secunda curandi ratio alia auxilia suppeditat quæ abluendi & leniendi succorum acrimoniam [illegible] habeāt: nam huiusmodi caussa potius malitia, quàm copia vent[illegible] lacessit. Quod quidem præsta[illegible] medicamenta duorum generum: quædam quę [illegible] eximus, efficere [illegible] beant, qualis est *feruentis[illegible] aquæ potus* [illegible] quæ [illegible] abluit calore separat [illegible] humores, & infarctos penetratione & dilatatione ob actualem calorem mitè abluit expurgatque: præsertim si aquæ permisceatur (*licet optime id sola valeat efficere*) aliquid quod aduersus humorem peccantem pu-

B gnet, veluti in pituita *mel rosaceum*, aut *oxymel*: in flauabile, crassa & adhærescente, *hordei aut saccharide* [illegible]. Reliqua vero medicamenta, quæ huic [illegible] utunt ea sunt, quæ ventriculi sen[illegible] dammodo hebetare habeant, velut pingu[illegible] & [illegible] ginosa omnia. Tertia vero & vltimam [illegible] & in qua potissima huius ma[illegible] ea profecto est, quæ doc[illegible] ho[illegible] & imbibitos per infer[illegible] am aluu[illegible] eis tamen medicamentis, quæ [illegible] & p[illegible] id efficiant: nam cùm huiu[illegible]modi hu[illegible] infarcti aut adhærentes, nequeunt cop[illegible], nisi à validissimis medicamentis, quæ & [illegible] te oatticā & plures hu-

3. per humores infarctos purgantia.

mores ventri[illegible]. Quapropter mi[illegible] aut[illegible] tate & repetitis vicibus ea [illegible] qui dem, vt tantum mouea[illegible] nata: hoc verò, vt freq[illegible] quod ex quanti[illegible] ate detra[illegible] itur. [illegible] nt in biliosis *rhabarbarum* [illegible] cum *mirobalanis citrinis*, aut *pilulæ ex* [illegible], *vel terebinthina cum rhabarbaro.* Ve[illegible] m[illegible] p[illegible] uitosis *agaricum trochiscatum* maximè leuiter t[illegible], *pilulæ* [illegible] *thina & hiera simplex Galeni*, ve[illegible] aden *terebinthina abietis.* Verum si materia fu[illegible] admodum a[illegible], modò salsa, modò bil[illegible], non erit [illegible] cum *cassia fistula* prædictis medicamentis addere maxime [illegible] antea syrupis & potibus prędictos succos temperaueris, ne dilabentes [illegible] intestini exulcerationem & dysenteriam moliantur. Q[illegible] facto, non solum in hac caussa, verùm & in omnibus aliis ventriculo prouidendum est [illegible] ctionibus ex *oleis supradictis*, item cataplasmata ex *pane tosto, furfure, vino rubro, ac pulueribus mastiches, ros[illegible] rum, coralli, diarrhodon*, & aliis, quæ c[illegible] similem adstringendi & resoluendi vim habeant. Ex[illegible] sit etiam [illegible] ex vin[illegible] decoctis [illegible] *chamæmeli, rosarum*, [illegible] *tillorum, & ab*[illegible], sed maxime emplastra, quorum *capite sequente* [illegible] piam reperies, sicut alia, quæ libro nostro *de recto præsidiorum artis Medicæ* [illegible] *cap. de sistendis fluxionibus*, reperies, & eadem parte, [illegible] *de præsidiis ventriculo refrigerando aut calefaciendo idoneis.*

Humores infarctos quæ purgēt.

C

Cataplasma.

Fomenta.

CAPVT VII.

De imbecillitate & cruditate ventriculi, ac de eius intemperantiis. D

LICET affectus ventriculi numerosi reperiantur [illegible] iuxta eius diuisionem in œsophagum, stomachum, siue orificium, fundum, pyloron, & tunicas, cum hoc tamen per imbecillitatem intelligimus in coquendo & appetendo vitia communiori vocis significatu, etiam si aliquando alui fluxus ad hoc quoque malum reducatur: nam reliqua ventris vitia plerumque horum malorum solent esse caussa, aut eorum accidentia: velut sunt *inflammationes, intemperies omnis generis, tumores præter naturam, obstructiones, defluxiones, excrementa ibidem collecta vel genita, aut aliunde trans missa*, q[illegible] sincere[illegible] d[illegible] cta *appetentia* [illegible] *humore in*[illegible] *aut fluctuante* [illegible] *ratio* [illegible] *& ventriculi adstri*[illegible] fectum meminisse conuenit [illegible] eius *cruditatem*, cum cutis & carnis adeo sit pressa adstrictio & coarctatio, quod nihil eius, quod à cruditate excitatur, exhalare possit, aut per cutem abire, cuius occasione corpus & facies rubescit, ac ferè hypochondriaca subsequuntur accidentia: ac ex consequenti eadem curandi ratio proficua exsistit, si cutem, quantum possibile fuerit, laxaueris. At imbecillitas verè ea solum dici meretur, qua ipsius membri facultas à suo munere deficit: & [illegible] præcipuum ventriculi munus sit, alimentum conficere & concoquere, (*cui operi multa ministeria illi præstantur, appetitus mirum, attractio, retentio, & in eius expulsio*) [illegible] profectò vt cum venter in coctione deficit, propriùs dicatur imbecillitas, quàm cum in aliis muneribus[illegible] deficit. Itaq; cum imbecillitas sit, quæ [illegible] etiam à suo scopo aberrare facit, dū ventri-

Ventriculi imbecilli tatis nomine quid veniat.

Cruditas ventriculi quid.

E

Imbecillitas ventriculi propriæ quid.

triculus in alimentorum confectione deest, iure optimo imbecillis dici meretur. Sed ventriculi in hoc munere defectus triplex omnino apparet: nam aut ex toto abolentur a [illegible] concoctrix potentiæ, ipsa summè languida existente: aut si et ex toto non auferatur, diminuitur [illegible] & inceptam coctionem [illegible] perficere. [illegible]

Ventriculi defectus triplex.

F actus [illegible] concoctionem aggreditur, ac diu operatur, [illegible] est imbecilla, quod [illegible] sibi præstitum alimentum. Tertio verò, adeo [illegible] esse prauo temperamento [illegible] loco alimentum corrumpat [illegible] qualitate fœdet. Quæ quidem [illegible] communitatione cruditatis comprehenduntur, eo quod in neutra assequatur natura [illegible] coctionem, cum hoc tamen statuendum est, in tres species debere distribui, tribus diuersis nominibus insignitas. Sic cruditatis illa species, quæ nomen generis obtinet, in qua nulla naturæ [illegible] effulget, quod alimenta, qualia ingesta fuere, excernantur, aut permaneant, iure optimo ab Aristotele & Græcis omnibus *apepsia* appellatur. In secunda autem specie alimenta supersunt aut excernuntur semiconfecta, & ob id appellatur à Græcis *bradypepsia*, & à Latinis *tarda coctio*. Tertia verò & vltima cruditatis sors efficitur, dum alimentum aggreditur natura, & diu ac multum operatur, cæterum

Apepsia.

Bradypepsia.

G alimentum degenerat in alienam quandam conditionem corpori alendo contrariam: quam cruditatis speciem generali quodam vocabulo appellant Græci *deprauatam coctionem*, & magis propria appellatione *nidorosam* aut *acidam cruditatem*, quam Græci appellant *dyspepsiam*. Atque hæ sunt omnes cruditatis differentiæ.

Dyspepsia.

Caussæ verò, quibus hæc vitia ventriculo contingunt, trimembri diuisione comprehenduntur: Vna atq; potissima in facultatem ipsam refertur, quæ ita ex toto est abolita & obruta, vt ne principium coctionis aggrediatur: aut ita languida & impotens quod, etiamsi incipiat, perficere tamen non valeat, aut eo calore viēs, quod loco coctionis corrumpat. *Secunda* vero caussa ad ventriculum ipsum reducitur, cuius structura & configuratio iam est prauè affecta, vt etiamsi facultas perstet, eum hoc tamen eo ventriculi vitio frustra conetur suum munus perficere. *Tertia* verò & *vltima* caussa reducitur ad ea, quæ extrinsecus ventriculo occursant, *vt inferius latius tractabis*. Quarum sanè omnium prima altas habet primas & specialissimas caussas: nam cùm tota ferè naturalium facultatum ratio [illegible] sit in partium, quibus insunt, temperamento & calore, iure optimo fit, vt dum facultas a proprio munere deficit, id necessario fit vitio vel temperamenti ipsius innati, vel caloris influentis: hoc quidem plerumq; in conualescen-

Ventriculus à triplici caussarum genere vitiatur.

262 A

B tibus aut morbosis corporibus, illud verò maiori ex parte in sanis, qui in morbum casuri sunt, aut ceciderunt, licet plerumq; has duas caussas complicati comperiamus, & ab intemperamento corpus morbo affici, aut à morbo in mille intemperamenti vitia prolabi: quod ad curationem [illegible] non est parui momenti. [illegible] earum harum caussarum ventriculi vires labefactatum est, & [illegible] id coctionis munus ex defectu caloris [illegible] *vt inquit Galen. lib. 1. de ratione victus, com. 22.* caussa proxima istius coctionis calor est, non solum humidi & va-

Coctionis proxima caussa calor

potosi, sed influentis, aut ex mixtione [illegible] præcipuè tamen humidi. Quapropter Aristoteles coctionem elixationi similem esse dixit. [illegible] cum ventriculus sit neruea substantia, [illegible] a circumuicinis partibus mutuam gratiam [illegible] alimenti suscipere, ita vt ex proprio & mutuo calore temperatus euadat, qui ad [illegible] torum co[illegible] fectionem est profuturus. Quo prolapso fit vt [illegible] pore à graui vel diutino morbo confecto, [illegible] inoato ex [illegible] luto, vel ex vitio humoris aut al[illegible] putredinosi infirmato in morbo aut recidiua [illegible] esse concoctoriam vim labefactatam [illegible] Itaq; triplici gaudet & ind[illegible] ge[illegible] [illegible] te: *Vno*, ex elementali m[illegible] a sib[illegible] præstit[illegible] turæ suæ compositionis. *altera* a co[illegible] & te[illegible] q[illegible] membris circumuicinis mutuato qui [illegible] ne[illegible] sum erat alimenta à calore [illegible] initium alterationis & mutationis [illegible] in quorum substantiam abitura erant: *reliqua* vero ab innato & proprio, con[illegible] & sanguine menstruo subd[illegible] q[illegible] cali. Itaq; ventriculi actiones [illegible] contingit euenit *Vno* ex temperamenti [illegible] excessu aut defectu alicuius qualitatum [illegible] cùm ventriculus calidior, frigidior [illegible] si corpori iusto efficitur: *altera* vero, [illegible] & s[illegible] lotibos, quibus ad propria munia [illegible] da opus habet, vnus aut plures imminuuntur [illegible] vitiantur. Quorum sanè calorum [illegible] varijs fungitur in alimentorum confectione [illegible] nere, ita eo vtcunque oblæso coctionis [illegible] tuum oblædi contingit. Quippe ex nat[illegible] nia substantiæ ventriculi temperie [illegible] menta, quæ familiaritate substantiæ [illegible] ciuntur, retinentur [illegible] quod simile & alienum à principio app[illegible] præterquam quod eadem temperie prodit propria ventriculi nutritio, & in similem substantiam alimenti conuersio. At ex calore a circumstantibus membris [illegible] stito non solum fit alimentorum liquatio & [illegible] atq; commixtio: *id enim cruensus caloris proprium* [illegible] *munus* [illegible] alimentis præstatur quædam vel [illegible] aptitudo & dispositio ad singulorum membrorum nutritionem. Cæterum innati & proprij [illegible] caloris ventriculi munus est liquatum alimentum in [illegible] substantiam & naturam vertere [illegible] eo similem ventriculo, quod omnino videatur suæ esse conditionis, ac non nisi ab eius proprio calore factam. Sic profectò ex læsione [illegible] prædictorum calorum, quatenus ad nutritionem attinet, varia succrescere in alimentorum confectione vitia, variasq; cruditatis sortes, [illegible] & curationem diuersam adeptas, nemo est, qui ambiget. Præter hæc caloris damna, etiam aliud succrescit non raro, nimirum eius intensio seu acrimonia, vel deprauata conditio quibus alimentum, quantumuis laudabilis sit substantiæ & temperamenti, in nidorosam, fumosam & vstam ed[illegible] naturam. Contingitq; id profectò in biliosis & calidis naturis, in quibus leui facta propter caloris intensione aut mutatione protinus in hæc vitia migrant alimenta & nidorosa succrescit cruditas, qua facile homines vel in melancholiam [illegible] hypochondriacam delabuntur, vel in febres ephemeras. Qua in re sciscitabitur forsan aliquis vt a[illegible] his corporibus [illegible] calidis ventriculis deten[illegible] ditas, cùm [illegible] a quacumuis der[illegible] be[illegible]

D

Ventr[illegible] actiones [illegible] modis [illegible] vertuntur

tur, quia his naturis est familiarior, minus grauis & molesta censeri debeat: acida verò licet sua natura facilior & leuior sit, quia dissimilis, difficilis habeatur: quam sententiam videtur confirmasse Gal. *lib. 8. method. cap. 5.* vbi minus nocere acidam his naturis statuit. Quam dubitationem facile soluet, qui espenderit, nidorosam & acidam cruditatem tribus modis posse considerari: *Vno*, prout in se vnaquæq; est, & in sua natura, quo tempore nulli dubium erit nidorosam *(nisi ex nidorosis & pinguiosis suborsatur edulijs)* grauiorem esse: *Secundo* modo facta collatione ad naturam corporis, cui succrescit, quia tunc proculdubio sicut acida in biliosis periculosior & grauior exsistit, ita nidorosa in frigidis & pituitosis naturis: *Tertio* vero & vltimo, prout quæuis earum apta est, febré ephemeram, vel alium quemuis affectum accersere. Sic etenim acidam in biliosis naturis arbitratur Gal. *loco citato*, minus contingere, & minus nocere, quia nidorosa nō solùm in calidis naturis, ve[rum] & in frigidis aptior est & potēnor ad febres ephemeras, & qualuis alias accersendas: quam interpretationem videtur insinuasse Gal. *in fine curat.*

F

Cruditas nidorosa & acida tribus modis considerata.

Fit igitur influens & præstitus calor impotens & coctioni ineptus multis modis: primo per læsionem alicuius ex membris, quæ ipsum calorem præstant. sic Gal. 4. *de vsu part.* ex vulnere, si exciderit omentum, refert coctionem vitiari: ita & iecora & liene laborantibus scyrrho, ventriculus ægrè concoquit: pari ratione in hypochondriaca fit affectione: item ex distractione, vel dispendio, vt in immodicis vigilijs & laboribus. Quæ sanè vitia longè aliter amendari desiderant, quàm si vitio alio suboriantur: nam vitium coctionis huius caloris defectu subortum, præterquam quod plerumq; eam cruditatem generat, qua alimentum citra vllam liquationem excernitur, per ea auxilia, quæ caloris defectum suppleant, refici emendariq; desiderat.

Calor influens quib. modis coctioni ineptus fiat.

G

263 A Innati tamen & humidi caloris priuatio longè aliter vitiat alimenta: nam omnino denegat ipsis formam chyli: quippe id solum est huius caloris munus & officium. In qua etiam caussæ natura & sorte sciendum est, innatum ventriculi calorem varijs modis minorem fieri posse: vno quidem diminuta innati humidi substantia, & ob id calore ipso diminuto: alio verò ab externis causis dissipato aut á frigido etiam obruto, *vt mox referam*. Cæterum hæc est differentia inter hos duos calores (*licet mutuam gratiam alter alteri præstet*) quod innatus & primogeneus semper nitatur in naturam membri, cui inest, alimentum commutare, & sic ex alimentis huius caloris beneficio, chylus, *vt dictum est*, conficitur, vel eius defectu non conficitur, etiamsi alimenta probè fuerint liquata, vt plerumque in cœliaca passione conspicimus: & sic hecti[c]orum corpora non aluntur, quia licet alimentum li[q]uetur, nondum optimè chyli formam adipiscitur: at verò influens calor, licet alimentis præstet aptitudinem quandam ad suscipiendam cuiusq; membri naturam, solum præstat eisdem liquat[io]nem: quod profectò qui nonerit, facile præsidium adinueniet.

Calor innatus & humidus quib. modis fiat minor, & vitiet alimenta.

Calor influens & innatus quid differant.

B

Præterea vitio temperamenti adeo labefactari assolat facultas, vt nã aggredi quidem possit coctionem, maxime dum ventriculi temperies omnino ad frigiditatem prolapsa est, vel calorum aliquis diminutus exhistit. Cæterum diminutam paritactionem, vbi aut frigida fit temperies, licet nun ex toto, aut ventriculus maxima [h]umiditate abundet, quæ sufficiat caloris natiui efficaciam obruere, retundere, & infirmare, à qua distemperamenti sorte nulli dubium est, q[uin] facultas, etiamsi conetur & incipiat suum munus perficere, tamen non valebit, sed liquatum alimentum in pituitæ aut crudorum recrementorum formam mutabit, ac si mox excernatur, signum est, retentricem maxime labefactari, *vt latius cap. de eius sui affectione sum monstraturus*. Ex quo sane intemperamenti genera proficisci acidam cruditatem, & [nidoros]am, quæ citra acorem aut saporem aliquem ingratum fit, nemo est, qui ambigat. In qua sana nosse oportet, *quanam ratione ex diminuto calore aliquando cruditas prodeat citra acorem, sed solum pituitam crudam conspiciamus, aliquando vero acidam cruditatem?* Cui dubio dicimus calorem imminui vno è tribus modis: Aut propria nimium eius substantia imminuta, vel præstita maiori alimenti copia, cuius respectu calor imminutus subsit: Aut addita frigida substantia vel qualitate: vbi verò solum alimenti copia cruditas succrescit, efficit succum crudum, qui emendari & vltra concoqui facile potest. At defectus substantiæ calidæ, aut ad minus frigiditas per substantiæ frigidæ exsuperantiam, acidam efficit cruditatem, quæ raro aut nunquam corrigi potest. Verùm si quis rem maturius pensiter, reperiet cruditates fieri ex alimentis, ex copia, crudum succum ex caloris substãtia imminuta, acorem, ex eadem diminuta, cæterum per frigidæ substantiæ accessum. Sed dicet forsan aliquis, nostrum dogma à Galeni sententia deuiare, cùm 6. *aphor. ex Hippoc.* acceperimus, in longis læuitatibus intestinorum ructum acidum superuenientem coctionis arguere principium: quo profectò videtur constare, maiorem esse in læuitate intestinorum cruditatem, quàm in acidorum generatione, & insuper acorem à maiori calore, vel saltem a minori frigiditate confici. Cui dicimus, illud solum esse verum in longis læuitatibus intestinorum, in quibus coniectabile est, præter inconfecta alimenta, esse etiam acidorum non paruam copiam, quia diuturnus est affectus ex caloris impotentia subortus: postea vero acido ructu aduentante, coniectabile est, aliquam caloris actionem adesse, non quidem acidam generantis pituitam, sed ex acida iam generata eleuantis ructū acidum, quem antea, cùm nihil operabatur calor, eleuare minime poterat: & ob id prudenter dixit Hipp. in longis læuitatibus, quia in nuper factis ructus acidus potius erit signum diuturnitatis affectus, quàm incipientis coctionis.

C

Cruditas qua ratione prodeat ex calore diminuto, nunc cum acore, mox citra acorē.

Calor vno e tribus modis imminuitur.

Obiectio.

D

Solutio.

Præterea dubitabit aliquis vlterius, *quanam ratione ex prædicta caloris imminutione fiat acor, cùm constet ex Galeno, & alijs veteribus, acorem fieri in vino, & reliquis, quæ acescunt ex putredine, & subinde ex calore præter naturam, non quidem ex frigiditate aut calore imminuto*: In qua re asserendum est, acorem nulla ratione fieri per putredinem, sed solum per diminutam à frigiditate caloris actionem, in qua cum putredine conuenit: nam in vtraque actione calor imminuitur á calore dissipante, aut a frigiditate exstinguente innatum rei, quæ patitur. Hæc tamen est differentia, quod in putredina calor præter naturam cogit simul cum calore inna-

E

Acor quanam ratione fiat ex calore diminuto, cū vleus fiat ex putredine, quæ est calor præter naturam.

Ventriculi facultas qualiter vitio temperamenti vitietur.

innato, & ob id praué olent, quæ putrescunt: in acore verò frigiditas, quæ exstinguit rei innatum calidum, coagit pati pensu sola, cum calore, qui superest, externo, aut interno. Sic enim in aceto contingit, quippe hyberno tempore locis calidioribus vinum calidius effectum acescit ob dis-

Acetum qui fiat.

F sipationem proprii calidi: & æstiuo tempore ob [illegible] eorum impensam frigiditatem extincto proprio calore vinum acescit, nisi generosum fuerit. In fructibus verò, qui in maturatione acidiores redduntur, contrario modo res se habet: nam quo magis eorum calor concerit, quæ frigiditate obtundunt & obruunt humida, eo magis in maturatione acescunt, non quod calor acorem generet, sed quod remoueat prohibentem admixtam substantiam, quæ acerbum reddat fructum. His præmissis, statuendum est, prædictas, ac reliquas cruditatis species in ventriculo fieri: nam dum ventris temperamentum iusto calidius est redditum, nihil mirum est, si coctionis loco vrat, vel putrefaciat corrumpatq́; alimentum ipsum: quod (*licet dispars efficacia*) siccitas, dum supra modum augetur, nata est efficere. Sic enim in siccis ventriculis etiamsi calor plurimum non sit adauctus, alimenta æruginem & vstionem redolent, licet varietatem corruptionis potius ad varietatem adustæ materiæ, quàm ad caloris differentiam reducere oporteat, *vt libro febrium, cap. de*

Æruginosò & vsto alimentorum vnde.

G *febre ephemera, abunde exposuimus.* Nam licet ob caloris tres imminutionis modos, tres quoque succrescant cruditatis differentiæ, non subinde sequitur, calorem posse tribus modis ita intendi, quod ex eius varia intensione tres prædicti nidoris modi suboriantur. Quippe hæc est differentia inter intensionem & remissionem caloris, quod licet remitti possit ab oppressione, non tamen intendi à defectu oppressionis. Item, etiamsi à defectu calidæ substantiæ imminuatur, ab abundantia verò calidæ & naturalis substantiæ nun intenditur morbosa intensione: quo fit, vt sola

246 A graduum additione vstiuus reddatur, & vno modo nidorem inferat, qui varius postea efficitur, ob materiæ (*vt dictum est*) varietatem. Espendendum etiam est, an aliquod ex prædictis intemperamentis accedat, vel humoris eiusdem naturæ aliquid: nam aliquando humor copia, qualitate praua, aut alio vitio abundans, vel in ventrem confluit, aut ibidem congeritur, fluitansq́ue, adhærens, aut tunicis imbibitus, huic malo præstat frequentissimè caussam, cuius ad curationem maxima habenda est prouidentia.

Calor, qui fiat vstiuus, & nidorem inferat.

II. Secunda verò caussa, quam ad ventriculi figuram pertinere diximus (*figura enim in officinis opus habet natura, licet in aliis partibus ea non indigeat ad coctionem, vel quoduis aliud ex vegetabilibus munus: nam hac ratione dissidet naturalis potentia plantarum, à se ipsa in animalibus.*) ventriculum ipsum euertit flatu, vlcere, inflammatione, tumore præter naturam proprium ventriculum obsidente, aut

Ventriculi imbecillitas & cruditas qualiter ex eius figura deprauata oriatur.

B quamuis aliam ex vicinis partibus, ita vt aliquo modo situs & figura ventriculi euertantur: ad quam etiam caussam reducenda est ventriculi humida aut frigida intemperies, quæ impediat retentionem alimenti, aut, vt rectius loquar, quo minus vndique ventriculus ipse alimentum complectatur, vt *cap. de lienteria*, latius dicturi sumus.

Tertia vero & vltima caussa, quæ ex his constat, quæ extrinsecus accedunt, subdiuiditur in ea, quæ ingeruntur, in excrementa etiam, quæ in ventre congesta coctionem interturbant, in [illegible] mnum etiam diminutum aut adauctum, & vltimo in ea, quæ extrinsecus accidunt, vt quæ plus iusto calefaciunt, aut refrigerant. Sic profectò (*vt ab hac vltima causa initium sumam*) calor immodicus, dissipato interno ventriculi calore cruditatem efficit: ob id quidem merito dixit Hippocr. *æstate & autumno cibos difficile ferunt.* Quippe æstas dissipato influente calore cruditatem patit, autumnus vero, vt qui inæqualis & similis corruptioni sit, languidiori facto innato, licet diuerso modo, quod magni momenti ad curationem est [illegible] stinguere. Item fit ab externa frigiditate, quæ [illegible] vehemens, vt non solum retrocessionem [illegible] tis, verùm & extinctionem fere moliatur. Læditur *secundo* ventriculus ab his, quæ intus sumũtur, velut medicamenta, quæ aut vehementia, aut frequentia, vel indebitè præstita id efficere habent. Item cruditatem efficere nata sunt alimenta ipsa, idq́; vno è tribus modis: primo quidem, dum tanta ipsorum quantitas ingeritur, quod vires ventriculi superet & ub id cruda supersint. *Secundo* dum ea alimenta sumuntur, quæ suapte natura nobis aliena & inimica sunt foetida, [illegible], [illegible] aut tenuiora, quám par est, vel à tota substantia aliena. *Tertio* vero & vltimo, dum eue [illegible] tur ordine. Quippe in debilibus præire debent, quæ tenuioris sunt substantiæ: nam interim, dum hæc coquuntur, crassiora, quæ magis corruptioni resistent, præparationem in supremis ventris parte suscepta bunt, quo facilius dum miscentur aliis, coctionem subeunt. At in robustis crassa præeuntia, & tenuia in vltima mensa æquali tempore coquuntur: nam tenuibus sat est calor superioris ventriculi partis, & sic, dum miscentur, simul coqui est necessum. Sed his omnibus addes indebitam vitæ institutionem, quæ mox ab alimento intempestiuis & incõsuetis vtitur exercitiis. Somni igitur defectus mille modis coctionem inuertit bat: quippe euidentissimum est, coctiones, non solum ventris, verùm & partium externarum perfectius fieri per somnũ: ventris quidem quia calore otiante eo tempore, à sensuum & reliquarum actionum ministerio, copiosiusq́; in interna vigente, coctionis muneri expeditius incumbit. Verùm si quis dixerit, *sequi ob id in vigilia externorum partium coctiones commodius debere fieri, quod calor eo tempore ad exteriora magis vergat*, expendat, quod licet ita sit, non tamen ob id sequitur coctione perfectius fieri, quàm in somno: nam licet calor influens deferat eo tempore prædictas partes non tamen est omnino: artenæ enim non [illegible] nt vndique moueri, transmittereq́ue singulis partibus, quantum par fuerit ad perfectionem [illegible] o- rum operum. Prætérquam, quod alimentum [illegible] tiæ regionis commodius coquitur & perficitur eo moderato calore, quàm copinsiore: & ratio est, quia quantum substantia, quæ coctione indiget, tenuior & elaboratior fuerit, tanto quidem minori indiget calore, & à maiori seu intensi [illegible] exuritur, & resoluitur, vt in vigilia contingit. Sic enim dixerat Hippoc. *aqua edax, vigilia edax*, & cum ros, cambium & gluten, materia quidem nutritionis partium, adeo sint tenuis substantiæ, ob id

III. *Ventriculus qualiter imbecillitatem ab externis vnis accedentibus.*

C *Cruditas quæ iterab externis aut ingestis oriatur.*

melius longe conficiuntur noctu à moderato calore, & diu ab intensiore resoluuntur commodius. His suppositis, statuendum est, somno deficiente coctiones omnes incommodius fieri: sicut
F ubi modum naturæ excesserit, alimenta vel uri, vel peracta coctione resolui.

Coctionem qualiter excrementa interturbent.

Vltimo tamen coctionem interturbant ventris ipsius excrementa, quæ, vt rectè præsidium adhiberi possit, aduertendum est, vno è tribus modis in ventriculo succrescere: Vno quidem, dum aliunde in ipsum ventrem confluunt: quippe impediunt integram & liberam caloris actionem in alimenta, ex quo sequitur, tantum superesse cruda alimenta, quantum calor consterit sui in prædictis excrementis: sequitur insuper, prædicta excrementa non solum cruditatem moliri, sed eam vel nidorosam, vel acidam, prout excrementi redundantis fuerit conditio: quippe biliosa nidorosam, & acida acidam gignunt. *Secundo* modo excrementa præsunt in ventriculo, dum ipsius expultrix adeo languida exsistit, quod propria excrementa nequeat pellere, quibus ibidem congregatis mirum non est si coctio improsperè fiat: exemplo sunt, qui hypochondriacam patiuntur melancholiam, quibus longe maior efficitur cruditas, quo minor fuerit excrementorum expulsio: quorum omnium ediscere prouidentiam conuenit, vt quæ maximam efficere in curatione varietatem nata existant.
G *Tertio* & vltimo modo excrementa in ventre congregantur (*vt dictum est*) vitio coctionis, quæ loco alimenti excrementa aut vitiosos gignit succos: sed hæc caussa alterius est sortis, non enim ad excrementa attinet, sed ad facultatem.

Ventriculi imbecillitas quibus signis innotescat.

Verùm quia nullus, quantumuis diligens sit, curandi rationé potest ad vnguem exsequi, quin prius caussarum omnium notitiam adipiscatur, necessum est, singulas caussas propriis signis docere. Sic etenim essentialis imbecillitas, quæ ex morbo succrescit, facile noscitur ex præcedentis
x65 A aut præsentis affectus magnitudine aut duratione: maxime si præcessit alui fluxus aut vomitus, vel alius ventris dolorosus æstuosusve affectus, quibus compertum sit, calorem & spiritum dissolutum fuisse, & præ diuturnitate aut magnitudine euacuationis, humidum & calidum ventriculi euanuisse. Quod pari sensu venaberis ex diutina inedia, vigiliis, & laboribus. Verùm si id ex consensu alicuius membri ex vicinis fiat, peculiaria membri affecti symptomata id monstrabunt, vt iecore frigidiore aut corde, vel exciso omento, aut frigido & crassis succis obstructo splene. Sunt ne essentialis ventriculi affectio, cognita ventriculi intemperie facile venaberis: nam si frigiditas præsit, cognoscitur, quod alimentum diu in ipso ventre immoretur, ac dum exit, citra vllam mutationem odorem aut saporem alienũ à naturali prodit, sed ad summum liquatum, & in crudorum excrementorum effigiem excernitur. Persentit quoq; laborans maximam in ventriculo & prope ipsum frigiditatem, appetit plurimum, idq; duabus rationibus, & quia frigidus est ventriculus, &
B quia non fruitur alimento sibi commisso. Potum omnino renuit, anxius aliquando est, nonnunquam dolet ventriculus. At si grauitas etiam capitis adsit, & dormitatio, aut calor, signum est *humidi in ventriculum* inundantis, capitique adscendentis, dum humiditas calori adiungitur: modus

Imbecillitatis essentialis signa.

ex consensu signa.

essentialis signa.

Imbecillitatis ventr. ex humiditate signa.

tamen cruditatis id facile monstrat: nam semimutatum excernitur, & in aliam ab alimento naturam semiuersum, maxime si aciditas superueniat. est enim acor proprium opus, non quidem frigiditatis simpliciter, sed diminuti caloris, vtcunque imminuatur: vtrumque tamen ostendit, præter ea, quæ mox diximus, flatuum maxima copia, quos ab acido sapore non esse exsortes certum est: sequitur etiam ventris inflatio, fluctuatio, & rugitus, præsertim à confectione alimenti vsque ad distributionem, à quibus mox sequitur ventris dolor, tensio, & ciborum inordinatus appetitus, maxime si acidus abundet succus: inappetentia tamen si humiditas abundauerit, vel nimium excesserit frigiditas, & potius fastidium. Ca-
C liditatem ventriculi manifeste ostendit eorum quæ excernuntur natura; namq; nidorosa sunt, & prauè olentia ructus excernuntur frequenter huiusmodi naturam referentes: caliditas sentitur in ventriculo, quæ maxime à potu leuatur, licet deterius se habeant laborantes: præterea siti premuntur, cibos fastidiunt, & abominantur: venter à cibo mox subsidet, cæterùm deinceps exacerbatur flatus cum oris amarore, ructu, tensione, dolore, acrimonia, mordacitate, anxietate, nausea, vomitu, & inquietudine. quibus aliquando sudor circa frontem erumpit, caput verò vel dolet, vel somnos turbulentos efficit, & breues. quæ omnia accidentia à frigidæ potu mox cessant, cæterùm affectio non sancitur. Mœsti sunt huiusmodi laborantes, cogitabundi, & veluti desperatione deiecti, vt etiam contingit his, quibus ex siccitate ventriculus afficitur: præterquam quod ii semper eructant æruginosum & vstum. sitiunt plurimum, potu non leuantur, & crassa alimenta non
D conficiunt, tenuia protinus corrumpunt, & a quauis minima quantitate grauantur. cum hoc tamẽ inediam minime perferre possunt, & facile in hypochondriam melancholicam commigrant. An verò hæc omnia à iecore vel aliunde proueniant, docuit Galen. nosse 1. *de locis affect. cap. 4. & lib. 2. de temper.* ex aliarum partium symptomatis.

Imbecillitatis ventr. ex caliditate signa.

Imb. ex siccitate signa.

Ventriculi verò deprauata structura si ex propria aut vicinarum partium inflammatione prodierit, aut tumore quouis præter naturam, facile nosces ex priuatione dictorum signorum & ex his, quæ suapte natura habẽt tumores, inflammationes illarum partium ostendere. quæ tibi licet petere ex *propriis capitib. de pleur. itide, de peripneumonia, de inflammatione ventriculi, de inflammatione aut tumore iecoris vel splenis*: præterquam quod facile est id cognoscere ex propriis cuiusuis particulæ symptomatis & situ.

Imbecillitatis ventr. a deprauata structura signa.

Quod si nullam harum caussarum notam apprehenderis, neq; rursus caussam externam præ-
E cessisse aliquam constiteric, certo existimabis figuram vitiari ex nimia humiditatis inundatione, quæ non permittit ventrem ea figura continere alimentum, qua vndiq; possit ipsum complecti, quod ad veram coctionem necessum erat, *vt paulo inferiùs sum monstraturus.*

Tertia verò causarum series facile seipsam manifestat: nam habita notitia vitæ præcedentis & victus, facile cognoscitur in deprauatum victum aut ingerendi ordinem, & copiosiorem quam iterum, aut quid extrinsecus occursans ventriculi cruditatem esse tegerendam.

Imb ventr. ab externis causis signa.

Imbecillitatis ventriculi ea humoribus vitiosis signa.

His omnibos adhuc exactè consideratis, sciscitandum vltra est, *an præsit in ventriculo humoris vitiosi aliquid, cui rogeri possit culpa prædictorum accidentium, an à sola prodeant intemperantia?* Quod sanè haud difficulter percipies, si experimento, quod Galenus consulit, vsus fueris. Nam primo alimenta porriges, quantum fieri possit ex sua natura F corroptioni inepta: sic enim acidum eructantibus mel, & nidorosis panem porriges: quod si excrementa citi alicuius humoris corrupti miscellam excernãtur, intemperiei sine materia signum eris: si verò simul cum corruptis excrementis humoris etiam aliquid exeat, conicies, intemperiem cum affluxu illius humoris esse.

Præterea considerabis, *an in cauitate ventriculi innatent prædicti humores, an adhærentes sint vel tunicis infarcti?* item, *an generentur eo loci, aliundeve transmittantur?* Bilis enim, quæ in ventre generatur, plerumq; porracei coloris est, aliunde verò transmissa, pallida, æruginosa, vel adustæ conditionis. Sic pituita ibidem genita crassa, ex capite verò tenuis & spumosa, ex corpore vniuerso tenuis & citra spumam, quæ fluxioni paratior est.

Præsagium.

Vt certo de futuro euentu possis sententiam proferre in quauis cruditatis forte, primo excludere oportet euidentes caussas, quarum effectus non sunt ita graues ac internarum. Ex quibus videndum nunc est, an actiuæ qualitates grauiores G sint passiuis, quod certissimum est, nisi siccitas (*quæ semper grauior est humiditate*) ad solidas partes vsque pertingat: nam vt ante id facile curari potest, ita dum ad fibrosum genus peruenit, vt lentè fit, & tardè, pari pensu vt difficilimè & morosè curari potest. Vtcunque tamen sit, has ventriculi affectiones grauissimas iudicamus, & eo magis, quo morosius & negligentius curantur: procidunt enim plerumque in atrophiam, hydropem, 266 A
hypochondriacos affectus, fastidia, vomitus perseuerantes, & alia grauissima mala.

Ventriculi imbecillitas ex deprauata victus ratione qualiter curetur.

Medendi verò ratio, vt à facilioribus initium sumam, docet in vltima hac caussa, quæ deprauata victus institutione oritur, tantum ex vsu esse vitæ & victus modum in melius & regularius mutare. Certum enim est, victus quantitatem imminuendam esse, si constiterit, eam fuisse cruditatis caussam: sæpe enim natura, licet propriis legibus gubernetur, nequit munus suum implere, quod alimenti copia excedat proprias vires: Quapropter vtendum est potius, si nauseatiua subsit satietas, si pondus in ventre, si inquietudo & tædium, vomitibus: verùm si cibum iam descendisse constiterit, clysmatis, aut *cassia*, vel *manna*, quo facilius, quod grauat, excernatur. Postmodum vero victus parsimonia vtendum est, & moderato exercitio, quæ sat esse comperimus ad auferendam ex copiosiori alimento cruditatem. Pari etB iam ratione si ex alimentorum praua natura cruditas succrescat, eorum mutatio in meliora satis erit: ni prius necessum sit, quod vitiatum corruptumque est, demere vomitu, clysmatis, aut leui purgatione, *vt nuper diximus.* Si tamen alimentorum præpostero ordine prædictum succrescas malum, eidem quoq; prouidebis, iuxta ventriculi indigentiam: *quemadmodum in explicatione caussarum paulò antè retuleram*: quapropter non placet hac in parte iterum repetere. Verùm dum ex calore ambientis alimenta ex toto non conficiun-

ex calore ambientis qualiter.

tur, *vt Hipp. refert*, qui æstate & autumno cibos difficile ferre scribit, tunc quidem huic malo medeberis frigidæ aquæ potu in prima mensa præsito, vel potu ex *malis granatis*, *arancus*, *lactuca*, *& aliis*, quæ intemperiem corrigant, simul & calorem intro reuocent, ac firmiores reddant spiritus, & discussioni minus aptos. Si tamen ex frigore ambientis remoretur ventriculi actio, primo vinum tenue porriges, aut panis modicum eodem vino madefactum: omnibus tamen confert prandium finire modico aquæ potu. C

ex deprauata figura qualiter.

Altera vero caussarum series, quæ vitia figuræ continet, prætermittenda nunc mihi visa est, & reducenda ad *caput de ventriculi inflammatione*, vbi tumoris præter naturam & vlceris curationem sum scripturus.

ex distemperie ventriculi qualiter.

Tertia & potissima huius mali caussa, quæ vniuersa in ventriculi distemperiem refertur, habet hoc proprium, quod cuiusuis distemperamenti sit, peculiarem prærequirat medicamentorum materiam, & sibi propriam medendi viam: habent tamen omnes distemperies id commune, vt per contraria curari desiderent, & ex altera parte alimenta iuxta ventriculi & naturæ modum, qui varius est, adhibeantur.

Ventriculi calida distemperies quam postulet moderatam refrigerationem.

Sic calida distemperies, vt ab ea initium sumã, refrigerationem iure suo expostulat, quibus verò, quãtum, & quomodo adhiberi debeant, haud facile est nosse. Nam licèt affectus conditio æqualem expostulet refrigerationem, renuit ventriculi natura tantum refrigerari, quantum affectus expostulat, etiamsi ex Galeni sententia *lib. 9. method.* D
particulam suapte natura frigidam, dum calido morbo laborat, audacius liceat refrigerare, sed cùm ventriculus membranosus & frigidæ naturæ sit, videbatur liberalius posse refrigerari. Cui dubitationi dicimus, ventriculum duplicem præstare indicationem: Vnam ratione substantiæ, quæ frigida est, qua facile sustineret prædictum refrigerandi modum: alteram vero sui officii, quod est mediante calore coctionem efficere: quæ sanè indicatio tanti est momẽti, quod iure optimo obumbret indicationem propriæ naturæ, & ob id in calidis eius distemperantiis condonandum aliquid est ventriculi officio: nam refrigerare ipsum oporet et paulo mitius, idq; iuxta modum sui caloris. Sic intus sumta, & exterius è regione ventricu E
li in parte antica & in dorso auxilia sunt adhibenda: modus etiam docet, neq; in maxima quantitate, neq; diutius esse in eis persistendum, ne ventriculi natiuus calor, qui dissipatione ob calorem extraneum, aut defectu substantię humidæ pusillus factus, maxima refrigerantium copia extinguatur. Distinxisse hac in parte prius oportet, dum distemperies cum affluxu materiæ ingruit (*cuiusuis natura materia sit*) euacuandum esse prius aliquo modo, *vt dictum est cap. de vomitu.*

Dubium.

Solutio.

Victus in calida intemperie.

Verùm si nuda fuerit intemperies, victus rationem instituere oportet, initio sumpto à potu frigidæ aquæ, deinceps ea alimenta adhibere, quæ frigidæ sint naturæ, & facilis distributionis, vt, antequam vstionem subeant, digerantur. velut est *ptisana hordeacea. alica, amylum, lac amygdalarum dulcium, aut seminum frigidorum maiorum*: ex oleribus, *lactuca, portulaca, scariola, cichorium*: ex carnibus, *iura decocta, & eisdem herbis confecta, vt arietis, vituli citra pinguedinem, aut pullorum & caponum.*

Potus

Potus.

Potus sit aqua frigida mortario *lapideo percolata*, aut F diu domi adseruata, decocta autem minime: sumat medicamenti gratia succum *granatorum acrium & dulcium*, item *aranciorum acrium & agresta*: quæ omnia niue refrigerari possunt.

Syrupus.

Syrupos etiam huic vsui confectos præstabis, velut *de agresta, de succo acetosæ, de succo citri, & limonum*: tandem ventriculum purgare oportebit, si in ipso bilis ob calorem ex alimentis gignatur, porracea, vomitibus, & his, quæ abluant: si vero aliunde fluat, lenibus pharmacis, & frequenter adhibitis, maxime dum a iecore prodit. At si à toto, copiosius licebit purgare: vteris tamen eisdem pharmacis, quæ *citato capite* scripsimus.

Purgatio.

Cruditatis nidorosæ ex calido ventriculo plures differentiæ.

Verùm ne in hac tractatione quidquam deesse ex his, quæ illi proficua sunt, videantur, expendisse oportet, nidorosam hanc cruditatem, quam ex calido ventriculo oriri diximus, plures sortiri differentias: quæ licet ab vno eodemque intemperamento (*calido nimirum*) prodeant, inter se ob pe- G culiarem aliquam conditionem longis interuallis dissident. Qui etenim hanc patiuntur cruditatem, licet *fumosum* semper eructent, aliquando ructus nidorem repræsentant, qui si ex alimentis hanc naturam referentibus (*velut sunt frixi pisces,*

I.

267 A *aut oua, vel raphanus*) non prodeat, ab intemperamento ventris calido proficisci est necessum, *vt antea dictum est*, maximè si siccitas accesserit, aut ab humorum biliosorum vel adustorum in ventriculo ipso redundantia. Docet, hanc cruditatem ab alimentis fieri, natura eorum, quæ ingesta sunt: à calore tamen, ex quouis cibo nidoris redolentia, à biliosis humoribus, eorum vomitus, aut oris amaror, vel si adusti sint æruginosi ructus.

II. Alii etiam eructant *fœtidum*: quod si ex pestilenti aëris contagio non sit, vel ab vlcere aut pure, à putrefactiua humiditate cum calore præter natu-

III. ram proficiscitur: nonnulli *cænosum* eructant ab eodem calore & edulijs præhumidis, quæ natura

IV. conficere nequit. Item alii *rancidum, æruginosum*, ac *fumosum* eructant, quod vel à cibo eius naturæ, vel adusta & præassata biliosa humiditate prodire est certum. Sed mirandum profectò est, *cur in*

Dubium.

B *his nidorosis affectionibus, quibus plerumq; adiungitur biliosorum ac vitiosorum humorum copia, vel ventriculus non impensè doleat, vel cibus auersetur, & summopere fastidiat, aut prauos infectetur, siquidem ab eisdemmet succis prædicta accidentia succrescere antea statutum est?*

Solutio.

Cui dubio dicendum arbitror, hanc esse differentiam, quod in illis accidentibus, quæ dolorem inferunt, substantia oris ventriculi diuellitur mordicatione & acrimonia succorum: in nausea & vomitu corpus eius: at in debilitate & cruditate corpus magis intemperatur citra irritamentum potentiæ expellentis, & quia ibidem generantur, non ita lædunt, sicuti si aliunde confluxissent, *vt in prædictis affectionibus*. In ciborum vero peruersa appetitione, aut auersione, os ventris intemperatur, si fastidium sequitur, aut leuiter mordetur, aut irritatur mutè naturali, si adauctus futurus est appetitus, & ob id ab vna eademque caussa conjectabile est, varios affectus posse succrescere. Quibus omnibus caussis medeberis tum per ea, quæ calorem compescunt, & ventrem citra maximam refrigerationem ad antiquum statum redigunt, habito tamen ad caussam materialem respectu: quippe in his, præterquam, quod victum

Cruditati nidorosæ quadruplici quibus modis medeamur.

à potu frigidæ incipere oportet (*nisi fluctuationibus & flatibus venter abundet, quo tempore satius est quatuor aut sex horis à cibo prædictum potum porrigere, quo minor fiat alimenti vstio*) paulatinis purgationibus vtendum est, per interualla *serum caprinum* porrigendo, maxime si in eo ferbuerint folia *senæ aut rhabarbari* tantillum. Prodest mirum in modum sic affectis, id quod recipit *radicum intybi, cichorij, & buglossæ, ana* m. j. & ß. *hordei, passularum sine acinis, aut Corinthiarum ana* p. j. *foliorum senæ* ℥ j. *absynthij* m. j. in ℔ vj. *aquæ* fiat decoctio ad consumptionem tertiæ partis, & prædicti decocti excipe ℥. v. & infunde ac exprime *rhabarbari* ℈ j & adde *syrupi cichorij & portulacæ* ℥. j. & singulis diebus aut tertio quoque die porrige ventriculo ieiuno: quod si magis attemperare libuerit, *oxysacchara, aut syrupi acetosæ, vel rosarum addes* ℥. j. Eundem vsum præstat syrupus *de mucilaginibus cum infuso foliorum senæ aut rhabarbari*. Item pilulæ ex *mastiche & rhabarbaro & aloe lota, aut idem rhabarbarum masticatum*. Prosunt & pilulæ sub lingua detentæ, quæ recipiunt *seminis cucumeris in aqua macerati & excorticati* ℥. ß. *tragacanthi dissoluti in ouorum albumine* ʒ. ij. liquefiant in vase duplici, & fiant pilulæ. Eundem vsum præstat confectio, quæ recipit *santalorum omnium, rosarum spodij, & corallorum, ana* ʒ. ß. *margaritarum, iasminorum, ana* ℈. j *corticum citri conditorum* ℥ j. & ß *coriandri præparati* ʒ. iij *cinnamomi* ℈. j. *sacchari albi* ℔ j. *aquæ rosarum* ℥ iij. Idem beneficium præstat *mina cydoniorum cura aromata, cum modico aceto & corallo præparato admixta*. Monendus tamen Lector est, ne indistinctè auxiliis, quæ acetum recipiunt, vtatur: solum enim ex vsu esse cõperimus, vbi nimia humiditas, eaq; crassa adiuncta est calori: quo tempore vel dilutius debet esse, vel refrigerantibus & lenientibus admixtum. Quem quoque vsum præstant pleraque auxilia, ex his, quæ reperies *cap. de melancholia hypochondriaca*. Exterius verò ventriculum refrigerare oportet, cautè tamen, ne constipata cute intensius vratur: ob id ipsius regionem fouere conuenit oleo *rosarum, cydoniorum, & omphacino, posca ex pane desuper posita*. Dorsum etiam iuxta duodecimam vertebram ex vsu est inungere *refrigeranti & leni*, vel *vnguento ex cucurbita aut rosaceo & samalino*. Valet etiam ante & retro appositum ex eisdem vnguẽtis ceratum. Idem beneficium præstat, in hac caussa, & in febribus æstuosis, quæ ventriculum præ calore laxant, id quod recipit *olei violarum* ʒ. ij. *olei nenupharis, & amygdalarum dul. ana* ℥. j. *ceræ q. s.* fiat linimentum. Maioris efficaciæ est, q. r. *olei rosati omphacini, & cydoniorum, ana* ʒ. ij. *pulueris rosarum, coralli, & santal. rubr. bistortæ, & boli armeni, ana* ℥. j. *ceræ q. s.* fiat vnguentum cum modico aceto rosaceo. Præterea si ventriculus robustus sit, aut laborans iuuenculus, cucurbitarum aut melonum ramenta ventriculo adhibenda sunt, sicut panni *lacte imbuti*, aut vesica *aqua frigida*, vel *lacte*, aut *oleo rosaceo omphacino plena, vel succus granatorum acrium cum pane*. Adstringentia verò, neq; omnino sunt prætermittenda, neq; audacter adhibenda: illud quidem, ne per potos cutra innata caliditas dissipetur: hoc verò, ne præternaturalis calor vehementius retrocedat. Medicamenta verò purgan- F tia ab huiusmodi nuda distemperie ableganda esse censeo, nisi leuissima sint, vt *cassia & manna*. Reliqua leges *cap. de hypochondr. melanch.*

C

Syrupus.

Pilulæ.

D

Confectio.

Acetum recipientia auxilia in cruditate ventriculi indistinctè non vsurpanda.

Cruditatem ventriculi quæ pellant medicamenta exterius adhibita.

E

Ventriculi frigida distemperies quam postulet medelam.

Frigida distemperies, si huic malo caussam præstiterit, & nuda sit, citra vllam dubitationem, ea, quæ æqualiter calefaciunt, administrari possunt: tum quia frigiditas morbosa id expostulat: tum verò, quia calidis medicamentis innatus ventriculi calor iuuatur, & actio perficitur: medicamenta verò, quæ id præstare possunt, reperies *cap. de vomitu, §. de frigida materia, & tomo 2. cap. de his, quæ ventriculum calefaciunt*, sunt enim auxilia maximi momenti & vsu probatissima.

Quibus præstitis, præterea auxilia, quæ simplici intemperamento proficua esse diximus, consideranda sunt alia, quæ frigiditati adiuncta humori prosint, si prius in memoriam reuocauero, humorem malo caussam præstantem, vel ab eodem ventriculo in dies magis augeri, vel aliunde in ipsum confluere, frigidum & aptum viriare, & in- G terturbare coctionem.

Vomitus.

Quod si primum sit, curationis principium auspicari oportet à vomitu crudorum, & postea (*quia coniectabile est, aliquid impactum manere*) paulatim purgabis *pilulis mastichinis, de hiera Galeni, aut aliis, quæ ex mastiche, rhabarbaro, agarico, & aloe* conficiuntur. Cui vsui terebinthina abietis cum *rhabarbaro aut pulueribus foliorum senæ* magni fore mo- 268 A menti arbitror.

Pilulæ.

Prosunt post pensu pilulæ, quæ recipiunt *aloes non lotæ ʒ. j. myrrhæ ℈. j. cinnamomi asari, spicæ, ana g. vj.* formentur *pilulæ v. pro ʒ.* item aliæ, quæ recipiunt *hieræ simplicis ℈. j. agarici ℈. ij.* cum vino formentur pilulæ, quibus addes trochiscos de *absynthio, & succum apij*.

Fomenta.

Quo facto, curandum est ventriculi acquisitam frigiditatem compescere fomentis, quæ recipiunt *absynthij, menthæ, squinanti, ana m. ij. radicis cyperi, caryophyllorum, ana ʒ. ij. vini quod sufficiat*.

Sacculi.

Eodem modo prosunt sacculi ex eisdem met herbis cum *cinnamomo, corticibus citri, ligno aloes, zingibere, nuce, & reliquis calorificis aromatis*.

Inunctiones.

Conferunt & inunctiones ex *cinnamomi oleo, nec non & anysi, ex absynthio menthæ, & nardo*

Balsamum.

Prodest & balsamum, *oleum de terebinthina, aut de pipere*. Nam vbi cruditas & humor, quo fouetur, ex vitio potius intemperamenti prodit, quàm ex fluente humore, maior habenda est calefaciendi cura, donec ad antiquum calorem partem reducamus.

Emplastra.

Sic emplastra & cerata summopere B prodesse scimus, quale est, quod Rhasis conficit *ex styrace, spica, squinanto, calamo odorato, mastiche, caryophyllis, cinnamomo, mentha & absynthio cum ladano*. Prodest & id, quod recipit *olei piperis aut cinnamomi ℥. ß. pulueris aromatici rosati, caryophyllorum, macis, nucis, carpesiarum, & ligni aloes, ana ʒ. ß. ladani depurati, & ceræ, quod sufficiat* Item aliud conficies, quod recipit *pulueris diarrhodonis, cinnamomi, ligni aloes, carpesiarum, caryophyllorum, menthæ, absynthij, corticum citri & galangæ ana ℈. j. diambra & diamusci, ana g. vj. olei abietis quartam vnam, ceræ & ladani, quod sufficiat*.

Ceratum.

Sed mirabilis efficaciæ diutino experimento comperi ceratum conficere, quod recipit *diachilonis minoris ℥ j ß. picis, aut terebinthinæ abietis ʒ. ij. pulueris diarrhodonis ʒ j. ceræ Berberiscæ, quod sufficiat*, vt fiat tela cerata, cuius partem ventriculo appones.

Cataplasma.

At si velis cataplasmatis vti, excipe *furfuris depurati p. j. pulueris diarrhodonis, aromatici rosati, corticum citri & coralli ana ʒ. j. carnis cydoniorum assæ vel vino decoctæ ℥ ij. cum vino fiat cataplasma*. ad quorum pensum mille alia effingere poteris, quæ consimilem habeant vim, quæ iuxta dorsum, aut ventriculum, vel vtramque partem adhibita, maximi erunt momenti. Sic intus porrigere oportebit, quæ sopitum calorem excitent, & frigiditatem adimere possint, qualis est *puluis cinnamomi, corticis citri, ligni aloes, zingiberis, chibulis conditi, nucis, menthæ, absynthij & galangæ, ana* [illegible] *saccharum* [illegible] cuius sumat laborans ʒ. j. Prodest & mixta aromatis confecta, *diacyminon, dianisum, diatrion piperon, theriaca, nux muscata, vinum aromaticum aqua ex theriaca, mithridato, & vino, aqua cinnamomi arte chymica extracta, syrupus de mentha, de corticibus citri, mel antosatum, vel rum decoctio cinnamomi confectum*. Idem præstat vinum, in quo bullierint *caryophylli, absynthium & anysum cum cinnamomo & n*[illegible] valet & id, quod recipit *radicis fœniculi* [illegible] quotidie ℥. iiij. *vini ad dimidias cum modico cinnamomo*.

Eundem vsum præstant trochisci qui recipiunt *rosarum rubearum, ligni aloes, spicæ, mastiches, squinanti, macis, cinnamomi, absynthij ana* [illegible] cum vino D veteri fiant trochisci. Verum quia flatu plerumque huic ventris vitio succrescunt, delere tunc oportet prædictis auxiliis, tàm his, quæ intrò sumuntur, quàm quæ exterius adhibentur, quæ flatum discutiant, qualis *galanga est, grana paradisi, cyminum, anysum, & similia*, quæ etiam vino veteri excepta magni solent esse momenti.

Ventriculi frigidi caussa ex adhæsu humoris quæ cura.

Verùm si ventriculus frigidior factus sit ex adhæsu frigidi humoris in ipsum aliunde confluentis, studendum magis eo tempore est detractioni & euacuationi humorum, quàm calefactioni ventriculi, licet summopere oporteat ipsum roborare, quo minus recipiat, & felicius concoquat. Quapropter considerandum est primò, confluat ne humor à capite, (*comprendendum erit, vt cap. de catarrho scripsimus*) an ab vniuerso corpore.

Habet tamen, vndecunque fluat, id commune, quod primo accessu, quod superabundat, euacuari expostulat, & mox, quod superest, diuertere: sic etenim, dum ex signis constiterit, vniuersum corpus illuc transmittere, corpus & ventrem simul purgabis (*præparatam prius viscida adhærente & crassa pituita, oxymelite, melle rosaceo, syrupo de mentha, & aliis huius censu, cum aquis cinnamomi, radicis Chinæ, sparta parilla, aut sassafras Indica*) ex hiera & agarico factis pilulis *aggregatiuis, alephanginis, de agarico*, & aliis huius naturæ: item *syrupo solutiuo* [illegible] *electuario Indo, diaphœnicon, & aliis*, quæ vehementis operationis non sint; hæc enim, refert Galenus *2. acut.* vires ventriculi deiiciunt, & plus ad ipsum trahunt, quàm euacuant. Quo facto, & præmissa victus ratione extenuante & exsiccante, ac post habita ex toto sanguinis detractione, vt Galenus *12. method. & 4. de sanitat. tuend. & cap. 3. lib. de sanguinis missione*, aperte consulit; nam id tanquam summe perniciosum fugit in totius corporis cruditatibus confugiens ad ipsius frictiones & exercitia ac victus parsimoniam, consulens post vi- F ctum quietem, quo calor nō distrahatur à coctione: postea tamen purgationes consulit, & sudorificis vti auxiliis, necnō & balneis, ac maiori exercitio. His factis *quæ vt fieri debeant, sæpe dictum est*, omni arte curabis ventriculum roborare, quo minus recipiat, vt felicius deinde concoquat ac si quid in eo crudum redūdare cognoueris, vomitu aut lenioribus purgationibus educes. Ven[illegible] tur ad [illegible] hebis, quæ nuper retulimus, & alio [illegible] præter id,

Ven[illegible]

ter id, quod calefaciant, roborent etiam, & adstringant, quibus addes *caßiam, cinnamomum, cyperum, mastichem, ladanum, hypocistidem, caryophyllos, & semen angelicæ, acaciam, & reliqua id genus*: velut est, quod recipit *olei de spica* ℥.iiij. *ceræ* ℥.j. *mastiches* ℥.ß. liquescant in vase duplici, & adde *pulueris cyperi, macis, & cinnamomi, ana* ʒ.j. misce, & fiat emplastrum pro ventriculo: vel sic confice: ℞. *mastiches, cerati stomachici Galeni æquales partes, cum oleo de terebinthina fiat emplastrum.*

Vnguentum.
G Parabis idem vnguentum ex *olei napha* ℥.j. *ladani depurati* ℥.j. *pulueris macis, & belzoini, ana quod sufficiat vt fiat linimentum, cui addes ambræ* g.iiij. Præstat mirum in

Oleum.
modum in hac caussa oleum *de abiete, balsamum Iudicum, aut oleum mastiches*. Inter quæ omnia grandioris esse momenti arbitror id, q. r. *olei amygdalarum amararum, & omphacini, ana* ℥.ij. *vini albi odoratißimi* ℥.j.ß. *absynthij minutim incißi comam vnam, cinnamomi puluerizati, & ligni aloes, ana* ʒ.ß. *mastiches* ʒ.j. *pulueris nucis muscatæ, caryophyllorum, & seminis*

269 A *angelicæ, ana* ℈.ij. bulliant in duplici vase ad ad vini consumtionem, & facta colatura adde *ceram modicam, aut absq; cera eo vtere*. Sed sumere oportet *vinum absynthites cum medietate mellis rosati*, vel vinum idem cum *theriaca* ℈.j Præstat & miua *cytoniorum cum oxymelite*: sed cum hoc probatum reperio me-

Cotoneorum medicamentum mille modis paratur.
dicamentum ex cotoneis, quod mille modis paratur. Primo recipit *succi cotoneorum* ℥.iiij. *coquantur ad spißitudinem, & adde pulueris piperis* ℈.j. *zingiberis* ℈.ij. *sacchari* ℥.j. & misce. Rhasius enim aliter conficit, nam recipit *succi cotoneorum depurati* ℔.j. *sacchari* ℔.ß. *vini veteris* ℔.ß. coquantur, & despumentur, & adde *zingiberis spicæ, cinnamomi, caryophyllorum, ana* ʒ.ij. *mastiches* ℈.iiij. omnia puluerizata in prædicta miua calida macerentur, & post refrigerationem validè exprimantur. Præstat &

Syrupus.
syrupus *de corticibus citri, cum pulueribus diamargaritoni, aut syrupus rof. cum pulueribus diarrhodonis aut mirobalanorum chebulorum*: nec minoris momenti

Emplastrū ex gallia moscata qualiter paratur.
est emplastrum ex *gallia muscata Mesues* (in debilibus ex frigiditate aut humiditate, & ex *gallia muscatâ Nicolai* in his, qui præter imbecillitatem lubricum quoque ventrem habeant, quod maioris

B sit adstrictionis) & *ladano ac oleo abietis, & napha*, addito *aromatici rosati* modico. Græci tamen ferè omnes aliter id medicamentum parant, nam recipit *succi cytoniorum, mellis optimi, ana* ℔.j. *aceti* ℥.j. *& ß. zingiberis* ʒ.ß. *piperis albi* ʒ.j. & ß. succus cum aceto & melle modico bulliat, & additis pulueribus ad spissitudinem coquantur. Prodest & vi-

Confectio.
num cum *theriaca*, & confectio, quæ recipit *cinnamomi* ℥.iij *galangæ* ʒ j. *corticum citri conditorum* ʒ.iiij. *sacchari albi* ℔ j *aquæ rosarum* ℥.j. Item ea, quæ recipit *zingiberis & piperis albi, ana* ʒ.j. *galangæ, cinnamomi, zedoariæ, ana* ℈ j *coriandri præparati* ʒ.ij. *anysi, fœniculi, spicæ nardi, cardamomi, mastiches, ana* ℈.ß. *corticum citri conditorum* ʒ.v. *liquiritiæ rasæ* ℈.ij. *sacchari candi* ʒ.v. *passularum (corinthiarum* ℥.j. & ß. *aquæ rosarum* ℥.ij. *sacchari albi* ℔.j. fiat confectio. Valet et-

Hippocras.
iam vinum *Hippocras* appellatum, & puluis alter, qui recipit *anysi & seminis fœniculi ana* ℥.j. *menthæ hortensis siccæ, cinnamomi, ana* ʒ.j. *seminis coriandrorum præparatorum* ℥ j. & ß. *pulueris diarrhodonis* ʒ.j. & ß.

C *liquiritiæ* ʒ.j. *corticum citri* ℈.iiij. *mastiches* ℈.j. *sacchari rosacei in tabellas confecti* ℔.j. puluerizentur omnia subtilissimé, & misceantur. Exterius verò ea sunt adhibenda, quæ sæpiùs diximus.

Siccitas autem ventriculi, quæ maius facessit negotium, vt quæ caloris innati plus dissipet, & difficilius subinde curetur, sese iam offert: quæ sane non solum quatenus talis est qualitas, ipsius ventris actiones vitiat, sed quatenus defectum humiditatis spirituosæ accersit, & innatus ventris calor marcescit, & imminuitur. Cuius doctrinæ grana expendere oportet, duplicem esse siccitatem: Vnam, quæ defectu humidi substantifici ventriculi suboritur: alteram verò, quæ defectu humiditatis eius, qua madescit ventriculus intrinsecus: quibus accedit alia siccitas ex vicinia humoris adusti, terrestris & sicci, aut ex halitu huiusmodi naturam referente, vt videre est in hypochondriaca melancholia, & in his, quibus abundat huiusmodi humor, præsertim in ventriculo, splene, mesereo, & iecore. Quarum omnium pri-

Ventriculi imbecillitas ex siccitate ventriculi qualiter caretur.

Siccitas ventriculi duplex.

D mam ad vltimam caussam imbecillitatis ventriculi referendam censeo, vt quæ sita sit in caloris defectu, cuius mox meminero: reliquarum verò sat est scire, eâ lege debere tractari, qua dictum est, affectus melancholicos posse curari, *vt proprio capite abundè diximus*. Ea verò siccitas, quæ defectu humiditatis ventriculum madefacientis suboritur, largiori potu, tenuioribus alimentis, quiete & somno facile temperatur.

Ventriculi imbecillitas ex caloris imminutione qualiter curetur.

Quarta verò & vltima caussa ex his, quas natas esse cruditates efficere in ventriculo diximus, est caloris ipsius imminutio: qui sanè cùm duplex sit, duplicem quoque prærequirit considerationem. Quippe si innatus & primogeneus calor defuerit, *vt antea signis distinguere docuimus*, coniectandum est, innati quoque humidi defectu ventrem laborare, & exsiccatum esse, idq; magis minusve, prout humidior solidiorve eius humiditas dissipata est, ad cuius pensum etiam caloris innati maiori aut minori copia caret. Cui sanè malo nulla alia via commodiùs medeberis, quàm si ventri-

E culi siccitatem correxeris: nam cùm triplex sit facultatis corroborandi ratio & via (*vna quæ per ea, quæ deperditam substantiam restituant, fiat: secunda, quæ actam, quem natura nequit efficere, suppleat: reliqua verò, quæ contrariam qualitatem præstet ei, quæ imbecillem reddit naturam*) fit facile, vt vniuersa medendi ratio in hac ventriculi siccitate & caloris innati penuria, in substantifica eius humectatione & refectione sita sit. Quamobrem maximum facessit negotium, *vt Gal visum est 7. method. cap* 7. quippe quæ vt difficulter perit, ita & difficilime reficitur. Cum hoc tamen eius curandi ratio sita est in vnica tantum actione, quæ vera est partis renutritio: nam refrigeratæ hoc modo partes calefieri vsquam nequeunt, nisi mediante substantifica humectatione, quæ fit per alimenta humidæ substantiæ, calidæ atq; tenuissimæ: potibus etiam & iuribus ac stillatitiis liquoribus carnis, quæ mediante caloris actione commutentur facile, &

F mediante tenuitate permeent facilius.

Verùm quia non sat est commodissima medicamenta seu alimenta præbere, nisi constrictæ, corrugatæ, arefactæq; partes ea susceperint, accedit alia medendi ratio, quæ docet huiusmodi partes susceptioni alimenti præbere aptiores. Fiunt autem huiusmodi opera, intus per ea medicamenta, quæ actuali calore, tepido tamen, polleant, qualis est ab ingesto cibo per sex octove horas, aut vna duabusve horis ante cibum potus aquæ

moderatè calidæ, quæ mediante tepidissimo calore potos aperiat, partes corrugatas & collapsas dilatet, vt facile alimentum ex præcedentibus coctionibus ventriculo transmissum, subingredi possit minimas quasq; eius particulas.

Alimenta.

Alimenta autem desiderat hæc affectio per statuta interualla, & in parua quantitate exhibita. Exterius ventriculum & vniuersam eius regionem modicis frictionibus tractare oportet, inunctionibus etiam oleorum *sesamini*, *amygdalarum* G *dulcium*, *violarum*, *& de semine cucurbita*: oleis quidem mollescit & cedit corrugata pars: frictione verò calor ad particulam trahitur: calor rursus attractus, vt de more habet, partes dilatat, & mediante motu frictionis, alimentum facilius allicitur ad particulam oleis molliorem factam, & calore iam dilatatam, quo fit, vt facile possit alimentum suscipere. Tandem ea est huius affectus vera medendi ratio, quam diximus proficuam esse v-

270 A NOTA.

niuerso corpori hectico, *lib. de febrium essentia & curatione*. Hoc tamen vnum præ oculis habendum esse censeo in hac curatione, nimirum adstringentia pharmaca nulla ratione esse ex vsu, neque calida, quæ temperatum calorem excedant: illa quidem nutritionem remorantur & impediunt: hæc verò calorem innatum euocant, & longè magis dissipant: temperatis enim calorem reficimus, & actum naturæ ruentia supplemus, & rursus caussam illidimos.

Ventriculi imbecillitas ex defectu caloris partiũ vicinarũ qualiter curetur.

Verùm si caloris partium vicinarum defectu, (*quæ est altera caussa huius imbecillitatis, vt superius proposuimus*,) vel intensione, quæ calorem ventris ipsius vel ad se euocet (*vt fertur*) aut ob frigiditatem, *vt in hydrope*, vel in iecoris & meseræi inflammationibus euocato ad externa ventriculi calore, tunc quidem longè aliter res fieri desiderat: nam siue ob calidum membrorum intemperamẽtum fiat, siue ob eorum frigiditatem, semper eum calorem præstabis, qui æqualis sit calori influenti ipsius laborantis, cùm sanus erat: nam simile debet esse, quod reficitur, deficienti, nisi intemperamentum correctionem etiam postulauerit: B nam corroboratio hæc simili calore facta, solum, dum calor deficit, proficua existit, nullo habito ad caussam respectu. Quapropter non vtcunque licet prædicti caloris defectum supplere, adhibitis quibusque calorificis, sed solum eis, quæ nostro calori simillima existant.

Calor volæ manus quid præstet.

Sic enim calor *volæ manus*, aut *catuli*, vel *pulli*, vel puerulus biennis ventri admotus summopere iuuat, & quæcunque prædicti caloris modum æmulantur. Est tamen in applicatione huius caloris hæc adseruanda differentia, quod vbicunque membra ventriculo vicina calidiora iusto exsistunt, & ob id venter prauè concoquit, auxilia temperatæ naturæ adhibenda esse consulit rei ratio, vt calor membrorum mansuetior fiat, & ventriculus calorem suscipiat: nam huius conditionis constat esse, quæ temperata sunt. Hæc enim ex vsu esse comperimus hypochondriacis, & his, qui prauè concoquunt: quod eo magis videtur proficuum, quo C cruditas ad nidorulam accesserit: hæc quidem plerumque prædictis intemperantiis comes sit. Verùm tanti est momenti temperatorum vsus, vt & his, & reliquis cruditatibus prodesse possit: nidorosis quidem, si magis ad frigidius vergant: reliquis verò, si vel intemperata sint, vel parum ad calidius accedant, dummodo laborantis calorem naturalem non superent: nisi intemperies quoq; correctionem expostulet. At dum vicina membra adeo sunt proprio calore orbata, vt de iecore & de omẽto in hydrope fertur, quod ob id venter eorum calore destitutus non conficiat alimenta, tanto supra temperatum calidiora sunt adhibenda auxilia, quanto nostrum calorem membrorũ frigida intẽperies superat, vt quantũ venter positiua frigiditate intemperatur, calore medicamenti ad proprium cuiq; calorem reduci possit: quæ sanè præcepta si Medicus diligenter obseruauerit, proculdubio arbitror, multa accidentia huius membri difficilia posse infirmare ac D deuincere, quę aliis videntur velut desperata, maximè si legerit *tom. 2. cap. de præsidiis ventriculo calefaciundo aut refrigerando idoneis*.

CAPVT VIII.

De Cholera morbo.

CVM hucusq; actum sit de his affectionibus, quæ ventriculo duntaxat peculiares sunt, commodissimum mihi visum fuit hac in parte ad eas peruenire, quæ licet ab eodem principium sortiantur, intestinis etiam communes efficiuntur, cuius sanè conditionis *Cholera* morbus esse creditur. Est sanè hæc affectio, Galeno teste *lib. definitionum*, affectus peracutus & grauis, qui per vomitum & alui fluxum protinus hominem tollit: eodem etiam loco scribit, esse acutum affectum cum vomitibus biliosis multis, aluiq; deiectionibus, fibris quoq; se contrahentibus, ac frigescen- E tibus extremitatibus: qua diffinitione vsi sunt Paul. *lib. 3. cap. 39* & Trall. *lib. 1. cap. 51*. Ex quibus omnibus elicitur, nihil aliud esse, quàm immodicam perturbationem ventriculi & intestinorum, quæ fit à valida expultrice, conante, quod sibi est molestum, expellere. Appellarunt Antiqui choleram huiusmodi affectum, non ob biliosum humorem, à quo frequenter fit, cuius ratione à Barbaris *cholera* appellatur, sed potius ab intestinis, quæ *choladas* vocant veteres, *vt Trallian. censet*: aut forsan sic dicitur, quod per contraria fiat fluxio. Hunc morbum censent Neoterici ex proprio Marte Barbaros appellasse *cholericam passionem*, cùm longe ante Hippocrates *7. popul. text.* 81. cholericam nuncupasset, vt *paulo inferius* monstrabo.

Cholera quid.

Cholera vnde sit.

Est igitur affectus notissimus, acutissimus, & periculosimus, cuius symptomata sunt assidua simul deiectio, & vomitio. Ex quibus euidenter constat, ad expultricem ventriculi facultatem validissime irritatam pertinere, ac non solum os ventriculi, verùm & inferior etiam eius pars, quæ *piloron* dicitur. In quo etiam affectu F credendum est, non tantum lædi solam ventris expellentem facultatem, sed etiam plerunque accidere his, qui imbecillam habent retentricem, aut ex diutina retentione biliosorum facta est impotentior, quod ego magis arbitror: quippe dum à principio languida est, potius *lienteriam* aut *cœliacam* mouet, paulatim demissa crudo-

Cholera affectus acutissimus.

In C[holera] quæ [facul]tates læ[dun]tur.

crudorum sarcina, quam *choleram*. Quo fit, vt licet imbecillitas huius facultatis non sit caussa huius symptomatis, sed validus & concitatus expultricis motus, cum hoc tamen eo validior & sæuior vomitibus & singultibus efficitur, quo retentrix facultas minus resistit actibus expultricis, adeo vt quocunque modo expultrix instituerit expellere, possit citra controuersiam aut resistentiam contentricis, quo solent fieri copiosiores & periculosiores expellentis actus: nam, vt mea mens est, succi, qui hunc affectum excitant, haud secus molesti exsistunt contentrici facultati, quam expellendi: & ob id certissimum erit, vtramque simul ob eandem caussam oblædi: ita vt facultas expultrix quasi furore videatur percita, siquidem non raro noxia
G non solum expellit, verum & vtiles simul succos, quos etiam præ imbecillitate retentrix libere permittit exire, adeo vt in hoc solo affectu omnia ventriculi symptomata in vnum conspirare videantur. Est enim nausea & vomitus interdum, nec non & singultus: præterea angustia stomachi, cardialgia, æstuatio, inflatio, dolor ventriculi & intestinorum ac vtriusq; alui fluxus cum animi deliquio, pulsuum paruitate, syncope &

Choleræ quæ symptomata.

271 A conuulsionibus: iuuenibus quidem frequentius ob flauæ bilis vbertatem, pueris ob crudorum esculentorum copiam. Sitne tantum ad huius morbi integritatem necessarium per vtramq; aluum fieri simul euacuationem, in dubium vertitur: quod Hippoc. 5. *pop.* dixerit in historia Eutychidis, ex cholera vrinam & aluum habuisse suppressas. Cum hoc tamen sciendum est, nusquam hunc affectum fieri citra simultaneam vacuationem, cæterùm plerunque degenerare in alterutram: nam solet vomitus cessare manente alui fluxu, aut è contra.

Cholera nunquam citra simultaneam vacuationem.

Præterea constat ex Hippocr. *lib. 4. de ratione victus, text.* 103. duplicem esse choleræ speciem: Vnam cuius naturam hucusq; adduximus: *humidam* speciali nomine & genere comprehensam, ob excrementorum vbertatem sic appellatam: reliquam verò *siccam*, vtramq; vno communi nomi-
B ne insignitá, eo quod vtrisq; vnus communis generationis modus exsistat. Differunt tamen, quod humorem in humida natura excernat, flatum verò in sicca: nam hæc sicut illa, nihil aliud est, quam quædam ventris perturbatio sursum deorsumque cum excretione eius, quod irritat facultatem, licet Hipp. *loco citato* siccam appellauerit, quod nihil in ea notatu dignum excernatur: cui Galen. minime consentit, cum per vtramque partem flatum excerni necessum sit, aliuqui aut ventris esset inflatio aut tympania: cum hoc tamen sat est, aliquando leuiter flatum excerni, dummodo semper sit ad vomitum & intestina irritamentum, turbatio & motus.

Cholera duplex, humida & sicca.

quid differant inter se.

Harum enim affectionum causæ dissidentes profecto inter se sunt: nam licet vtráq; in ventriculo generationem aut permansionem sortiatur, sicca tamen, *vt mox referam*, ab spiritu flatuoso copiosissimo prodit, humida verò á prauis succis. Fit igitur humida, vel ex ventris totius debilitate, qua facile susceptat, quod in ipsum transmittitur, vel ex iecore, aut splene, aut meseraeo, prauis succis abundantibus, vt inferius constabit, vel ex vniuer-

Cholera quibus oriatur causis.

Choleræ humidæ causæ.

si corporis vitiosa copia, quam per ipsum ventrem C deponere studet. Vtrumq; tamen sit, ab vna á duabus humorum naturis prodire est compertum: nimirum ex crudis aut aliter vitiatis edulijs: vel ex biliosis humoribus copiosiori sero admixtis, siue á genere venoso confluat, siue in ventre ipso genitis per cruditatem aut alio modo, copiose excernantur. Nam potissima huius affectionis caussa est *totius ventris imbecillitas*, vel alimenti, quod ingeritur corruptio, aut inconcoctibilitas, vel deprauata ex natiua sorte qualitas, velut acris aut nitrosa, pinguis, oleosa, aut fumosa, & rancida, quorum omnium naturam latissime adduxit Hippoc. 5. *pop.* *tex.* 81. *Cholerica ex carnium esu*. Sed mirandum profecto est, & inquirendum, *quæ sit ratio propter quam pleraq; ex alimentis, vitio sui aut ventriculi cruda si illum superfint, citra id, quod adeo valide excitent ad pulsum naturam: alia vero hanc peculiarius affectionem gignant?* Cuius dubitationis gratia expendendum est, quod licet in alijs cruditatibus cibus liquetur, & in hac pari ratione liquationem subeat & fusionem, nihilominus tamen hæc est differentia, quod in illis alimentum nihil contraxit præter naturam, nisi inconfectum esse, vt copiosis alimentis contingit, aut si putruit, & vitiatum fuit lente & paulatim, vt in cœliaca expulsit natura: at in his, quæ effectura sunt huiusmodi damnum, necessario succrescere tenetur, præter cruditatem, aut inconcoctibilitatem, vitiosa aliqua conditio, & qualitas adeo à natura auersa, quod ipsam omnino lacessat: quam contrahit, quia cum in liquatione vel viuo calore liquantis vel alimenti ipsius, nequiuerit natura formam chili inducere, nec solum crudum quid superesse, susceptauit putorem & conditionem adeo naturæ inimicam, vt mox ipsam lacessat, & ad expulsionem grandi diligentia inuitet. Præsertim cum diu detenta, ex copia & malitia id efficiant. Hac enim occasione copiosissima in corpore succrescunt excrementa, quia cum paulatim fiant, & tenuissima sint, velut *lactis* E *serum*, & non protinus putorem contrahant, congregantur copiosa, & ob eam copiam succrescit putor & corruptio ad pensum quantitatis immundiex, & ob id irritamentorum & vacuationes fore immodicas, nemo est, qui non intelligat: nam affectus validus multarum caussarum congressum desiderat, quibus expultrix facultas valide irritetur & excernat. Dimitto hac in parte alias externas causas, quas potius diæris occasiones, vt frigus externum, aut aquæ frigidæ potus, vel decubitus supra frigidam herbam, maxime si corpus sudauerit vel calidum ab exercitio fuerit. Ac licet alicui difficile videatur, plerunque ex vitiosa cruditate hunc morbum oriri, quod tantam copiam, quantam natura in hoc malo excernit, videatur impossibile ventrem continere, est tamen verissimum, quia meseraicæ & proximæ cauitates adeo grandem solent adseruare, vt quod dictum est, credibile fiat: præterquam quod Hippocrates *lib.* *5. popul. text.* 81. *& Galenus* 8. *localium*: in auxilijs huic affectioni Asclepiad. scriptis, id apertissime testatur. Nonnunquam verò à toto corpore a- F licuius prædictorum succorum, adeo grandis succrescit, & irruit in ventrem quantitas, vt difficile videatur corpus vnum eam copiam potuisse congerere. Sed aliquando id efficit natura & sæpe

Dubium.

Solutio. D

vtiliter, vt optime aduertit Gal. 7. *meth. c. 2.* dicens: *Fit interdum, vt aliqui per quasdam veluti periodos correpti à cholera, copioseq; expurgati ab huiusmodi vitiosis excrementis, quamuis fieri nequeat, quin adeo liberali & copiosa vacuatione aliquid vtilis externetur, paulo post tamen resumptis viribus, longè melius se habeant, & sani degant.*

Cholerę siccę quæ caussę.

Sed ad siccæ choleræ notitiam accedere tempestiuum mihi videtur: quæ sane est affectus, in quo inflato ventre & obstrepente cum dolore laterum, nihilque aluo deijciente, excernitur per superiora & inferiora spiritus acris admodum molestus: nam cum partes prope ventrem neruosę sint, sicuti latera & lumbi, mordens ille flatus, hinc inde discurrens, cruciatus excitat & dolores vagos ob motum inordinatum, ac in vniuerso vētre per-
G stantes cum tensione. Prodeunt autem hi flatus adeo acres & mordaces, longeque ab aliis omnibus non raro dissidentes, ab vna duarum caussarum: nam aut ventriculus adeo est ignei & exurentis caloris, vt quoduis alimentum, quantumuis laudabile sit, in nidorosam & exustam naturam commutet, adeo vt flatus ab eo elati acres fiant & mordacissimi: prætetea eiusdem conditionis proficisci possunt ab edulis caustæ & corruptæ naturæ ac sortis, & quæ fumosam conditionem sortiantur, vt cœpa, oua frixa, aut pisces & reliqua hu-
272 A ius naturæ. Neq; ob id credendum est, non posse fieri ab aliis cruditatis speciebus, quæ calore diminuto fiunt, vt ferè omnes, qui *loco citato* Hipp. legerunt, sunt arbitrati: verum licet id aliquo modo illis concedi possit, potius arbitror ab eisdem inflationes aut tympaniam fieri, quam choleram siccam, quia flatus à frigidis cruditatibus orti, omni carent acrimonia & mordacitate, medium profecto necessarium ad choleram siccam efficiendam. Fit itaq; communiter, vt omnia complectar, cholera sicca à flatulento spiritu acri, si legitima futura est, in ventre & eius vicinis partibus genito, in qua per vtramq; aluum, qui summopere per latera & lumborum regionem dolent, flatus excernuntur, nec ob id quidquam leuantur, sicut in tympania & ventris inflatione: nam in his ab excreto flatu leuantur, in cholera verò sicca non adeo, quia vt vehementior & citatior est flatus excretio, ita & generatio, quod humorum adustorum & crassorum sit magna copia, & calor ibi maior, & aptior flatibus eleuādis, quam discutiendis: quod quidquam frequentissimè accidit his, qui
B cibis memoratis & copiosioribus præter morem sese ingerunt.

Flatibus gignendis an sola caloris leuis imminutio idonea.

Sed dubitatione dignum esse existimo, *an sola leuis caloris imminutio idonea exsistat flatibus gignendis?* Nam mirādum profecto est, statutum esse omnibus, diminutum calorem solum cruditatem efficere, & minus diminutum flatum eleuare. Nam si minor calor efficax est humorem liquare, in cuius liquatione euidentissimum est, halitnosam substantiam eleuari, ac ex consequenti, cum calor sit adeo exiguus, nequiuit resoluere, & pari ratione copiosiores tunc temporis erunt flatus, quam si calor maiusculus exstitisset, cum coniectabile sit, eo tempore magis eos posse resoluere. In quare ego arbitror, non esse solam caloris imminutionē, quæ flatibus eleuandis idonea exsistit: sed præterquiritur adhuc in materia flatus ea tenacitas & crassities, quæ flatibus ab ea exortis præstita, resi-

stat discussioni caloris, cum non sit admodum in- C
tensus: vnde duo simul prærequiruntur: calor paulo diminuto intensior, qui flatum valeat eleuare, nam, qui admodum est remissus, id non valebit efficere: & rursus materię tenacitas, cuius discussionem non possit consequi calor huiusmodi. Itaq; neutra causatum per se sufficiens est flatum eleuare, sed ambę, aut calor imminutus cum tenui materia, vel intensior cum crassiori, *vt mox clarius explicabo.*

Spiritus & flatus quid differant.

Sed in choleræ siccæ essentia & cognitione, nōnulla sese offerunt expendenda auxiliorum administrationi idonea & proficua. Primū sanè est, non parum eos aberrare, qui existimant (*licet apud Hipp. pro eodem vsurpari conspiciamus non raro*) flatum & spiritum idem esse. Quippe, vt Aristot. accuratius distinguit, spiritus nihil aliud est, quam sanguinis purior pars, aut calor, qui suas sedes habet in humido tenui, qui pars est eius partis, cui cohæret, aliud quidem ab ipsa parte specie, quantitate vnum, corporis & animi copula quædam, auctor naturalis constitutionis & operum animæ instru- D
mentum. Qui sanè ex halitu pe[…]ctionem ab humorum massa elatus, coctionem etiam vlteriorem nactus, in corde naturam sortitur. Qui etiam peculiares affectus præter naturam patitur, nimirum resolutionem, exstinctionem, alterationem, corruptionem, distractionem, caliginem, agitationem, torporem aut stupationem, quorum hac in parte meminisse non est opus: quippe hæc dixisse sit satis, vt constet differentia inter spiritum & flatum, qui non á coctione, vt de spiritu dictum est, eleuatur, sed ab actione caloris nequeuntis omnino concoquere, licet materiam ob sui actiuitatem attenuatione media in flatus vertere natus sit. Qui sanè calor imbecillus natura (*vt defectu humidi proprij aut spirituum, vel remissione & paucitate graduum, aut exsuperante materiæ copia*) efficitur, licet conditione & actiuitate ob tenuitatem vel acrimoniam (*vel, vt superius dictum est, quia crassiorem materiam incipit deuincere, vt de acido ructu retulerat Hippocrates, qui soboles est coctionis, quia nactus est calor, non intensiorem gradum, sed efficaciorem conditionem huic muneri aptam, hoc est, quod ex acida materia, qua præfuerat, flatum, quem antea nequibat, iam eleuat*) tri- E
bus modis natus est flatum vbicunque sit elicere. *Primò* ab alimento flatulento: *secundò* a crassis, viscidis, frigidis, aut aquosis humoribus: vel *vltimò* ea propria natura, vt in hydrope sicca latius dicturi sumus, ob frigidam intemperiem, sed habitualiter contractam actione caloris præter naturam innatum dissipantis, vt in febribus degenerantibus in prædictam distemperiem, non raro conspicimus: siquidem ex quauis substantia sibi commissa flatum gignit, quia talis est conditio pusilli, acris & actiui illius caloris ibidem relicti cum habituali frigiditate, cum non omnino recte á calore absolui sit credendum, quantumuis intemperamentum ad frigidum exsistat. Quo fit, vt calor naturalis in materia crassa ob natiuam actiuitatem & spirituum efficaciam, cum ob materiæ renitentiam coquere non possit, flatus e- F
leuat: is autem calor, qui spirituum inopia & qualitate frigida paucus est, ob acquisitam conditionem mordacem & acrem, ex quauis materia, quantumuis laudabili, flatum gignit. Qui sanè, vtcunq; genitus, si inclusus maneat, necessum est

impetu

Im[…]becillus a natura fa[…]ctus […]bus […] […]cus […]

in impetu in varias partes [illegible] quod si exire nō permittatur, cruciatus, ven[illegible] inflationes, vertigines, difficilem respirationem & cephalæas concitabit immanes: sin aliter liberum [illegible] inuenit exitū, prædictam choleram siccam, si vtramq; aluū adoritur, à qua non protinus liberantur ægri propter assiduam flatuum propagationē. nam cōcalefacta vtcunq; materia, quæ nō c[illegible] quitur, crescit & quasi fermentatur, & vberius in flatus commigrat & resoluitur.

Cholera quibus signis innotescat. Tam est hic affectus sua natura euidens & conspicuus, q̀ signis nullo modo intelligere videatur, nisi ad causarum cognitionem: quarum præcedentes ex anteactæ vitæ studio venaberis: nimirum ex præcedenti victu & vitæ modo, vigiliis, curis, aut vitæ otiosæ dedito. Humoris autem naturam ab excretis facillime disces, præterquam quod laborans ex sapore id quoq; refert: bilis enim præter amarorem, quē præ se fert, maiores dolores & G cardialgiam nata est efficere. crudorū aut corruptorum succorum copia eadem concitabit accidentia, non tamen adeo vigentia, neq; dolores adeo graues, ac bilis corrupta: sed vtranq; causam monstrabit grandis exsolutio ob impensam virium resolutionem, quā hi humores in magna hac vacuatione efficere assolent, simul cum [illegible]uosa quadā

273 A conuulsionis specie, quæ crurum femorumque musculos molestissime torquet, signum quidē ingentissimæ crudorū vacuationis, ad quorum cōmotionē flatus multi illud efficientes eleuantur.

Choleræ præsagium. In hoc tamen affectu scrutandum peculiari diligentia est, quo se vertat, vt pari studio ei subuenire possimus: quippe intra primum septenarium frequentissime soluitur, & frequentius in primo quaternione hominem tollit, eo quidem citiús, quo frequentiori syncope aut animi deliquio laborans corripiatur, maxime si cōuulsio aut singultus accedant, & adhuc magis, si eum interceptione pulsus frigidum exsudauerit, aut vomuerit aliquid lotura carnis persimile, & lōge quidem magis, si nigrum, liuidū, pingue aut æruginosum excreuerit. Sed inter omnia signa id grauius censetur, cum venter superior stercus redolet. Est enim summe grauis hæc affectio, vt quæ hoc habeat proprium, quod omnium facultatum simul summe grauem imbecillitatem protinus accersat, & B ab aliqua etiam iustitium sumat. Quo fit, vt sequatur à primo insultu vocis defectus, mouendi impotentia, caligo & oculorum excauatio cum extremorum perfrigeratione: quæ sanè vitia principium sortiuntur ab immodica oris ventriculi affectione.

Curandi ratio. In huius affectus curatione primo diligenter expendendum est, à quanam corporis particula natura irritata, pellat succos vitiosos, regerat q; in ventrem [illegible] quibus venter ipse velut furore concitatus, aluum vtramq; turbet. In qua re statuendum est, à Choleræ fluxus à quibus partib. concitari possit. tribus potissimum partibus, & variis humorū sortibus prædictum fluxum posse concitari. Prima sanè est [illegible] usin se continens ciborum corruptorum [illegible] meam copiam & conditionem, quæ [illegible] stat, pręstita molestia, nausea, vomitu, rugitu, [illegible] etate, quibus veluti nauseabunda est. ad e[illegible]ndum prædictum fluxum, & si diu permittatur hæc [illegible]cidentia pati, protinus concitata monebit, in antea diligentia præueniatur euacuatione, ac si fecerit, prępedienda non est.

Quippe diligens & prudens Medicus his accidētibus perspectis protinus hanc nauseatiuam satietatem & prædictā copiam deponere tenetur *clysmate* vel *leni purgatione*, antequam sua sponte moueatur: non enim ita facile quiescit. *Secunda* autem C particulæ affectæ classis constat ex hepate, liene, & mesenterio, à quibus vel cruda vitiataq; alimenta, vel alij succi ibidem præter naturam geniti impetu naturę supra modum lacessitę, per viam que aluum funduntur. *Tertiam* verò partem, & tertiam humorum vitiosorum sortem constituit corpus vniuersum sese exonerans in ventrem. Cæterùm videndum primo est, an, sicut dictum est, in prima partium & humorum sorte protinus esse purgandum, ita prorsus in aliis duabus, vel è contra mox fluxum liceat sistere. siquidem symptomatum immanitas, & virium celerrimus lapsus id videntur exposcere: an aliquantulum permittere, quod excreta substantia perniciosa sit, & cohibita grauiora accersat mala. Quæ iure considerabit prudens Medicus virium robur, excrementorum, quæ excernuntur, naturam, copiam & impetum item accidētia, quæ ex eorum excretione succrescunt. necnon & modum, quem seruat natura in expulsione, videlicet, an in[illegible] & paulatim, an confertim, per longa interuall[illegible] pei minora: habito tamen respectu ad excrementorum naturam, quod extraneæ sint conditionis, adstrictionem protinus tentare non licet sine maiori periculo: dixerat enim Hippocrates *in perturbationibus ventris & vomitibus spontaneis si qualia purgentur*, &c. Præterquam, quod natura impetuose est ad eorum expulsionem irritata, cuius impetum primo accessu cohibere non licet. nam si cohibeatur, alio periculosius transfert humores, maxime si vomitum compresseris: nam licet censeatur ab aliquibus semper præter naturam, quo ad modum, tamen quo ad rem nonnunquam est naturę consentaneus, & deprauatæ caussæ signum bonum, quapropter primum vacuationis impetum permittere oportet, & mox (quia, *vt Galenus 7. meth. c. 2. refert*, ex vtilibus multa simul excernuntur, & propter symptomatum etiam grauitatem) moderari fluxum opus erit, præmissa vacuatione, quæ sufficiat copiæ redundantiam excrementorum, maxime si virtus adhuc non plurimum labatur, nam ferendæ sunt aliquæ debilitati notæ, ne maius, excrementis cohibitis, sequatur incommodum. Quo sanè tempore neque fluxum prouocare, neque cohibere opus erit, sed viribus, ob symptomata, omni diligentia subuenire, donec constiterit, vel satis vacuatum esse, vel plus processisse, quam pro excrementorum in corpore redundantia opus erat: quo tempore sistere compescereq; omnino fluxum oportebit. Verum si symptomata adeo creuerint, quod vereamur maius subinde malum subsequuturum, vel si irritatio, dolor & anxietas maiores sint, quam pro magnitudine euacuationis, tunc quidem moderari rem quoque conuenit, si adhuc aliquid euacuandum supersit: finaliter, aut si constet, sese iam naturam continere non posse, omnino cohibere curandū est: neq; compressiones ad extremum ducendas esse consuluerat Hippocrates. At si maius sit irritamentum, & minor vacuatio, quam copia excrementorum redundantium postulauerit (*quod ad excretionis modum attinet*) tunc quidem, quod decet,

Omnibus Choleræ speciebus purgādum ne protinus, aut contra aluus sistenda an fluxus permittēda. D

B

F

deest, arte vacuabis, vt copia affatim deposita, symptomata mitescant simul. Cui profectò operi tria veniunt exsequenda munia: *primum* diuertere naturam à vehementi hac vacuandi propensione: *secundum*, si in eo munere ipsa deficit, iuuare oportet: *tertium* verò roborare firmareque partes, quominus liberè fluxui cedant. Atqui licet hæc tria necessaria videantur, non tamen vnumquodque semper, & vtcunque exsequendum venit, sed quodlibet suam habet occasionem. Diuertere enim non protinus aggrediens, sed translato impetu naturæ, & excreta maiori humoris copia: nam videndum est, an par sit vacuatio, quæ per vomitum fit, ei quæ per aluum: quo tempore ad neutram reuelles, nam altera alteri sufficit: quinimo ad vtramque pene aliquo modo frictionibus, vinculis & calorificis auxiliis brachia, crura & vniuersum corporis habitum tractabis, quantū sat sit, vt profusio minor fiat. Verum si ad aluum inferiorem propensior fuerit natura, studebis eo tempore per vomitum aliquid humoris purgare, tum vt præpediatur naturæ impetus ad inferiora, tum verò vt aliquid humoris simul educatur. Sic enim Hippocratem fecisse constat 5. *popul.* in viro quodam, cui porrexit *elleborum*, quia defectio multo maior erat, quam vomitus: ac licet methodus mihi probatissima visa sit, medicamentum tamen non probo: tutiora quidem & vtiliora existunt medicamenta, quæ longe mitius vomitum moueant: verùm si in vomitum procliuior fuerit natura, purgantibus per ventrem pronnus vtendum erit.

Cholerę fluxū quando diuertere opus sit.

G

274 A

Qualia vero futura sint, mox referam, si prius dixero, quod secunda cōsideratio docet, nimirum supplendum esse naturæ defectum. In qua re, quæ magni est momenti, & in qua facile hallucinari contingit, videndum est, quando natura deficiat. Quod hac lege discesis: si in vacuationes videantur procedere copiosæ cum conferentia & tolerantia, aut saltem quod vires adhuc non plurimum labantur, tunc ferendæ sunt aliquæ debilitatis notæ, ob speratum ex euacuatione subsidium, neq; fluxum cohibere, neq; diuertere aut citare opus erit, sed solum occurrendum est symptomatis. Verū si irritatio, dolor, & anxietas maiores sint, quam pro magnitudine euacuationis, & euacuatio minor, quā pro multitudine redundantiū excrementorum, expurgandum est, vt copia affatim deposita, faciliùs mitescant accidentia. Cęterùm quia symptomata mox à principio vigent, & semper durant, neque cum purgamus, symptomata negligere, neq; cum stringamus, posthabere fluxū oportet, quod monstrat vltima consideratio. Euenit tamen non raro adeo copiosus & exsuperans fluxus, vt vltra videatur processisse, quam pro excrementorū copia aut virium robore par sit: tunc profectò partes firmare, densare humores & vires roborare necessarium erit: quibus certo scimus fluxum compesci aut moderari. Quapropter (*cum irritatio non cesset in hoc affectu*) nusquam cum expurgamus, symptomata hæc negligenda sunt, neq; cum cohibemus, irritantis excrementi debemus obliuisci, sed expurgantibus admiscere tenemur aliquid adstringens, & adstringentibus aliquid extergens, vel aliquid mordacitatem hebetans, vel alternatim eis vti.

Naturæ defectus in fluxu cholerę quibus suppleatur.

B

Symptomata cholerę nunquam negligenda.

C Subsunt igitur sex opera exsequenda in hac curatione: primò *Vomendum* est, vbi ad superiora reuellere nitimur: secūdò *Purgandum*, cum vel ad inferiora retrahere, vel naturæ defectum supplere: tertiò *humores lenire & eorum mordacitatem retundere*: quartò *firmare & comprimere partes oportet, atq; humores densare*: quintò verò *omni ingenio vires roborare ac spiritus reficere*: tandem vltimò *symptomata corrigere & mitigare*.

[illegible] peta [illegible]

Circa primum, vbi in hoc malo vomere vsu venit, patet vomendum est: nam licet mens sit à copioso fluxu naturam distrahere, minime molitio ponet vacuationem, quæ copiosa sit, maxime per nobiliorem regionem: exsoluūtur enim summopere vires, & grauissima sequūtur symptomata ac intolerabiles conuulsiones, quapropter sat erit nausea aut leui commotione naturam quodammodo distrahere. In quo [illegible] uego [illegible] pe[illegible] loco tepidę vtor iure *pulli gallinacei citra pinguedinē*: quippe vim habet abluendi & alterandi acriora excrementa, *vt ex Gal. constat 2. de facultatib. naturalib.* Potest verò frequenter ebibitum (*etiamsi euomatur*) excrementa diluere versus intestina, quod si contineatur, sicut solet, postquam iam ventriculus redditus sit mundior, tum grato odore, tum familiaritate ventriculum non parum firmat. Sed id hoc solo præsidio facito, nam sæpius cogimur vomitum compescere ob adductam rationem magis, quam expurgare. Purgandum *secundo* est, si expedit eadem die, cum adeo immoderate natura vomit, quod vereamur ex ventriculi symptomatis & vacuatione per superna facta, ipsam cito periclitari posse: quapropter pharmacis, quę roborando & adstringendo purgent, si profusio maior, quam irritamentum sit, vtendum est. Sic enim *rhabarbaro, corticibus mirobalanorū, syrupo ex rosis. Hispanu cum decocto corticum mirobalanorū* vteris: sed curabis id posterius iterato facere, quā semel copiosa vacuatione facta, simul naturam minuere. Verum si purgare studueris, quod maior sit irritatio, quam humorum profusio, & hæc minor, quam copia (*quam ars deficiente natura deponere docet*) tunc quidem purgandum quoque est, cæterùm non admodum r[illegible]orantibus & adstringentibus pharmacis, *vt nuper diximus*, sed his tantùm, quæ præter id. quod aliquo modo roborent, leniant magis, & laxent mediocriter: tum quia hæc humorum acrimoniam retundunt, tum verò quia citra maximum periculum, quantum sat est, educunt. Sunt hæc *manna in succo rosarum liquata, vel decocto mirobalanorum. cassia cum pulueribus diarrhodon aut rhabarbari, vel corticum mirobalanorum: saccharum rosaceum cum corticibus mirobalanorum aut rhabarbaro.* Cauere tamen oportet acriora medicamenta, licet ea Galen. 4. *acut. com.* 110. consulat, citius enim periclitarentur vires.

Vomitus in cholera [illegible] cus [illegible] bet.

D

Cholera curā & quibus purgandā poscat.

E

Cæterùm quia accidētium immanitas plerunq; prodit ex humorū acrimonia & mordacitate (*præterquam quod eam retundere etiam oportet, vt probe cedat vacuatio*) pronnus vel à primo morbi insultu cumpescere studebis: quod facies serapijs & pozematis, *velut syrupo violarum, rosarum, de mucilaginibus, de portulaca, de papauere, de succo granatorum*, maxime si citra aquam præbueris, ne amplius venter laxetur. Verum si (*quod fluxio biliosa fit*) ex acidis syrupis, vt de *succo limonum & citri*, aliquid admiscere v[illegible]eris, addendum est modicum *serapy violarum aut de portulaca cum aqua deaurata, argentea vel cha[illegible]cata.*

Cholera mores leniant & mordacitatē retundat.

F

Hunc

Hunc vsum etiã præstat potus *aquæ calidæ, aut mucilaginum psyllij extractarum, aqua capitum rosarum vel plantaginis*: præstat & *amylum, ptisana, lac amygdalarum dulcium, aut seminum frigidorum omnium*: sed his omnibus tanquam probatissimum secretum habetur admiscere *pulueris cristalli modicũ, aut eboris nõ nihil*, cuius loco addes *pulueris diatrhodonis, aut margaritarũ pparatarũ, vel coralli aut electuarij de gemmis* ℈j.

Humores in cholera quæ cõprimãt & crassos reddant, tam in frigida, quam in calida.

Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, modice comprimere & humores crassare opus erit: cui sanè operi multa & varia auctores scribunt auxilia, calida quidem in frigida causa, & frigida in calida: inter quæ mihi probatum & vtile videtur, primo id, quod ℞ (si prius flatibus & borborismis *aqua calida & cumino* subuenteris) *syrupi ro-*

G *sarum* ℥. ij. *succi granatorum* ℥. j. Prosunt & syrupus *myrtillorum, de agresta, de citoniis, de rosis siccis & granatorum*, quibus nulla aqua admiscenda est, quo magis prosint, & minus ventrem laxent. Horum tamen loco placentas & bolos conficies ex *rosaceo saccharo cum pulueribus coralli & margaritarum aut crystalli*, vel porrige *mastichen ex decocto mali alicuius ad-*

275 A *stringentis*. Confert etiam medicamentum, quod recipit *conserua rosarum antiqua* ℥ ij. *conserua acetosa* ℥. j. *coralli rubei præparati* ʒ. j. & ß. *sacchari optimi quod sufficiat*, & fiat conditum, cuius cochleare vnum sumat laborans ante cibum. Quod si causa frigida in ventre præualuerit, admiscere prædictis syrupis oportet *rosatum nouellam, aromaticum rosatum, spicam, cinnamomum, nucem, & similia*: vel addes *syrupum de mentha de absynthio & minam aromaticu conditam*: extrinsecus tamen in caussa frigida, & intrinsecus gratia sedandi accidentia porrigere oportet modicum *olei de anyso aut cinnamomo*. Cauere tamen oportet medicamenta, quæ ingratum odorem referentia ventriculum subuertunt: ex vsu tamen est medicamentum ab antiquis probatum, quod fit ex *vini granatorum* ʒ. ij. ß. *succi menthæ depurati* ℥. ß. sumat laborans cochleare vnum. Conficit Rhases trochiscos magni vsus, qui recipiunt

B *mastiches, boli Armeni, thuris ana* ʒ ij. & ß. *cardamomi* ℈ ij. *galliæ muscatæ, caryophyllorũ ana* g. v. cum succo granatorũ fiant trochisci *ponderis* ʒ ß. quorũ laborans sumat vnum superbibita ℥. j. *succi granatorum*.

Adstringentia in cholera quando & quæ ex vsu sint.

Ceterùm, quia securius & vtilius experimur, exterius adhibere adstringentia & roborãtia, quam per interna, ob id eorum maiorẽ copiam scribere placuit, dummodo non sit ante frænatum imperũ & depositam maiorem humorum partem, atque correctionem & attemperamentũ prauorum succorum.

Emplastra.

Quibus factis sunt proficua in causa calida *eboris rotella* ventri admota, & emplastrũ quod recipit *micæ panis tostæ* ℥. iiij. madefiat vino rubro, & adde *pulueris diarrhodonis, coralli rubei, rosarũ & myrtillorum ana* ʒ j. fiat cataplasma: idem beneficium præstat *mica panis tosta vino & prædictis pulueribus irrorata & sæpius ventri admota*: item emplastrum *de crusta panis*, quod mira quadam efficacia prodesse cõspicimus, aut panis nuper coctus madidus *succo*

C *granatorum*: præterea emplastrũ ex *furfure, succo granatorũ, vino rubro & dictis pulueribus*, aut illud, quod recipit *santalorum rubeorum, rosarum rubrarum ana* ʒ. ij. *galliæ muscatæ* g. vj. madefiant in ℥. iiij. *aquæ rosarũ, &* ℥. j. *aceti*. in qua miscella panniculi madefiant & exprimantur, ac frigidum ventri adhibe. Item ℞ *farinæ lentium* ℥. ij. *rhu coriariorum* ʒ. ij. *succi plant. aginis aut cytoniorum vel rubi quantum sufficit, vt fiat cata-*

plasma. Ex vso quoq; est id, quod recipit *panis tosti* ℔. j *coquatur in aceto & aqua, & adde menthæ viridis* m. j. *pistentur & per setaceum transmittantur, & adde rosarũ, coralli & pulueris crystalli præparati ana* ʒ j. & fiat cataplasma: quod si velis eis addere pulueris *santalorũ, coriandri, rhu & myrtillorum ana* ʒ. ß. magni momenti conficies præsidium. Inunges etiam *oleo rosarum, cytoniorum, omphacino & similibus*, & cum prædictis pulueribus & oui albumine: aut adhibebis emplastrum ex *carne cytoniorum, mastiche & prædictis pulueribus*. Aliud etiam parabis, quod recipit *farinæ hordei* ℔ j. *pulueris spodij* ʒ. ij. & ß *albumina ouorum* num. iiij. *succi plantaginis, aut bursæ pastoris, vel caudæ equinæ*, q. sufficiat, vt fiat cataplasma cum guttulis aceti rubri: in

Puluis

Inunctiones.

D æstuosissima autem causa aliud conficies ex *mica panis cum rosaceo & succo granatorum*. Verùm si causa frigida fuerit, præualuerintq; flatus, ventrẽ inunges *oleo absynthij, nardi, de mentha, balsamo, aut de terebinthino*. Item supra inunctionẽ adhibere poteris cataplasma, quod recipit *micæ panis tosti* ℔. ß *decoquatur in aceto & vino & adde menthæ* m. j. *extrahe per sitam, & adde pulueris caryophyllorum, macis, & cinnamomi ana* ʒ. j *spicæ nardi, cyperi, nucis cupressi ana* ʒ. ß. Præterea ex ladano & prædictis pulueribus emplastrum confice cum *oleo mastichis aut de abiete, vel de cinnamomo aut de anyso*. Quod si ne hæc quidem prodesse videantur, cucurbitam ventri admouebis, qua semota, *dropacismũ*, si ipsa nõ suffecerit, parabis ex quatuor partibus *picis & vna olei cytoniorũ* vnà liquatis & extẽsis in aluta: vel adhibe id, quod recipit *ladani depurati hypocistidos ana* ʒ iij. *acaciæ* ʒ. j. dissoluantur *in oleo lentisci, mastiches, vel absynthij, aut nardino* & ventri adhibe.

Cataplasma.

Dropacismus.

E

Vires in cholera roborãtia & spiritus reficientia quãdo proficua sint, & quæ.

Victus ratio

Quibus factis, studendum est deinceps vires roborare & reficere spiritus, quo possint tanto labori sufficere: quod sanè facies victu & odoramentis, & aliis, quæ id beneficium præstare sunt nata. Sed prodest sæpissimè, maxime primo morbi impetu, ciborum parsimonia, quo natura auarior facta, tenacius humores complectatur: efficacissimum etiam est præsidium *somnus*, quo vires reficiuntur, à quo parum & sæpe porrigere oportet eorum ciborum, qui boni sint succi, & facilis coctionis. Præstãt hunc vsum *iura gallinarum cum acetosa*: item & *perdicum*, sed potissimum expressio carnium earum auium, quæ sicciores sint naturæ, vt *columbarum, perdicum, & turturum*. quibus addes *aqua rosarum, aut plantaginis, vel capitum rosarum nonnihil*. Corroborat etiam cibos, qui sic conficiuntur, *perdiculas, aut iuuenes pullos columbarum confixos baculis myrthi aut rubi conspergе puluere cinnamomi interim dum assantur, & vino granatorum aut austero & odorifero irrorato, primum quidem calidas naribus ægri admouebis, & mox eorum succum exprimes prælo, & sorbendum laboranti præbeto.*

F Præstat & ius glaciatum ex extremitatibus animalium cum *aqua rosarum & myrtillorum, sparso puluere rosarum aut conserua earum*. Porriges etiam *amylum, panatellam, ptisanam. panem coctum superspersis pulueribus ex saccharo rosaceo, margaritis, corallo, crystallo, aut electuario de gemmis, vel diamargaritonis frigidi, conditis, conseruis, & aliis etiã quæ cap. de syncope adduximus.* Item oua sorbilia præbebis vel cõfecta *saccharo, vino, & aqua rosacea*: præterea in prima mensa porriges panem bis coctum vino madidũ, aut *succo granatorum vel aqua rosacea*: itẽ vino veteri, si vires collabi perspexeris, habito respectu ad ægri cõsuetudinem, vel *aqua cinnamomi, anysi, vel è corticibus citri,*

aut

aut ex Indica sassafras: sicut in causa calida *aqua ferrata*. Odoramentis etiā vteris ex pane recenter co-cto *aqua rosarū, vino aut aqua napha inspersis*: suffumigiis etiam vteris boni odoris. At si vomitu omnia G alimenta protinus excernantur, ante cibum cucurbitam ventri admouebis, aut clysmatis vtitor tutis vteris.

Cholerae symptomatis quibus occurratur. Quibus factis & iterum, dum fiunt accidentibus subueniendū est: quippe quę summopere virtutem prosternunt, & maius mutuis discrimen accersunt. sic enim dum viget cōuulsio, syncope, sitis, aut animi deliquium, ad propriū cuiusq; caput recurrendum erit. Verum si eorum nihil prodesse videatur, sed consteт vires plurimū periclitari, cōfugiendum profectò est ad narcotica auxilia. quo 276 A casu ℈.j *aut* ʒ.ß *philony Persici, aut Romani, aqua plantaginis liquati* tuto porriges, aut si securius liberet agere, *syrupum papaueris cum aqua ferrata*.

Cholera sicca q̄ poscat medelam. Cholerae verò siccę curatio ab Hipp. scripta consulit primo cauendum esse à vomitu, ne acris & erodens materia os ventris summopere offendat: deinde iubet ventrē oleo calido subducere, retūdendae acrimoniae & vacuandae materiae gratia: itē balneis ex *oleo* aut *aqua dulci* corpus temperare aut aperire, quo facile flatus spiret, & coctio perficiatur, cui si somnus subsequatur, omnia facilius pręstat, maxime si vinum ante somnum porrexeris, & caput de tympania attente leges. Quod si ab expergefactione adhuc perstiterit dolor, olei dulcis potu subueniendum est, quo siccitas & acrimonia mansuetiores fiant, maxime quia à cibu, quātum possibile fuerit, abstinendum erit, saltem interim, dum vacuatur materia, quod non primom (*inducto* B *nostro*) exsequēdum venit, vt in aliis affectionibus: laxare enim prius corpus oportet, ac flatuae impetum flatuum, eorumque acrimoniam retundere, ne in humorum commotione plures eleuentur, ac minus educti magis noceant. Tandem vt odiaria ex nidorosa cruditate, curandi ratio instituenda venit. Fugiendum etiam est à *cassia fistula* exhibitione, quia flatulenta est, & educta materia, sicut ventris inflationem tractare oportebit per fomenta, inunctiones, cucurbitas siccas, & alia, quae discutiant citra maximum calorem, & vim simul habeant anodynam.

Caput IX.

De Laeuitate intestinorum.

IN huius affectionis enodatione primitus edicere oportet, Medicos ferè omnes triplicē earū C fluxionū, quae per intestina fiunt, speciem ad ventriculum referre: vt in alimenti munere tria ipse Ventriculi munera tria. natiua forte exsequitur. *Primum* sanè est alimentū susceptum continere, quantum ad suscipiendum naturae benefi. ium par sit: *secundum* coquere & in chyli naturam mutare: *tertium* verò probè & per loca in iecor euntia distribuere. Sic profectò, dum à quouis praedictorum munerum deficit, sua prodit per ventrem fluxionis differentia. Deficiente Lienteria & coeliaca affectio vnde. quidem retinente facultate, lienteriam fieri omnes fatentur: item coeliacam affectionem, vbi comprehendens haec facultas non probè continet, & vndiq; complectitur alimenta: in vtraq; tamen vitium elucet concoctricis euidentissimum, licet non semper eiusdem sit iactura & impotentia. Verùm si in his facultatem deficere eoo contingat, sed probè vtramq; munus fieri, euenit non raro distribuentem ex se, aut impedita ab officio aberrare, ac per intestina chylum perfundere, & Chylosus fluxus vnde. chylosum moliri fluxū: itaq; constat, vitio ventriculi iuxta haec officia praedicta, homini succrescere lienteriam & coeliacam affectionem, nec non & chylosum fluxum. Non desunt, qui de nomine D huius affectionis dubitent, cur *laeuitas intestinorum* Laeuitas intestinorum cur sic dicta, non verò ventriculi. nuncupetur potius, quam ventriculi, cum potissimum, *vt Gal. refert*, eius, quam eorum noxa exsistat. Io qua re licet Gal. antiquiores acrius, quam par sit, accuset, censendum est, non semper morbos nomē accipere ab aequiore & propriore symptomate, sed frequentius à maiore & vulgari. Sic certe in laeuitate intestinoū, vulgo nomen exsistit intestinorum, quam ventriculi laesio: dimitto etiam, quia non raro haec affectio primo & per se intestinis tribuitur, *vt Galeno placuit 4 aphor. 12.* Nam vbi solius ventriculi [illegible] ... ndum ..., & intestinorum, *vt ipse etiam scribit 4 aphor. [illegible] 22.* Vtcunque tamen sit, laeuitas intestinorum, seu — Lientera idem, quod laeuitas intestinorum. lienteria, sic nuncupatur, ob celeritatem & leuem motum, aut excretionem eorum quae [illegible] quo fit, vt affectio haec nihil aliud sit, quam eorum, quae deuorata fuerunt, celerrima excretio, ea Laeuitas intestinorum quid. forma, qua ingesta fuere: ita vti iure optimo eam definierit Galenus 6. *aphorism. 1.* per coctionis carentiam: inquit etiam *6. de locis affect.* quod eadem ratione in ventriculo fit lienteria, qua in vesica E affectus, qui *diabetes* dicitur, in quo potus, vt bibitur, ita mingitur: nam à celeritate in vtraque affectione, quod ingeritur, excernitur, quod nullam admittat eoctionem, neque gratiam à natura: in quo sanè ab omnibus fluxuum speciebus differre constat, quia licet alij sint, in quibus celeriter aliquid excernatur, non tamen exit citra aliquam mutationem. Ex quo prodit mirandum Dubium. esse; *qui possint laborantes alimentum suscipere, ac diu viuere, siquidem alimentum non solum non conuertitur in substantiam alitii, verum neque vllam fortitur mutationem, & cum hoc constat, citra alimentum septem dierum spatium animal transire difficulter posse?* Cuius dubij gratia asserimus, inter alia multa, Solutio. quae homini offeruntur, quaedam esse adeo tenuis & potulentae substantiae, quod etiam in minori adhuc tempore naturam conficere e[ai] poss[it] [illegible] stet, sicut quae crassiutis, integra propelli: quapropter coniectandum non est, omnem cibum [illegible] aiuram deijcere, neq; à crasso tenuem partem exsucare, vt quonulli falso intelligunt, sed ex alimentis tenuiora paruo illo retentionis tempore ali- F quid commutari, antequam, quod crassum est, excernatur.

Verum quia huius affectionis natura elocescet longe magis ex causarum notitia, quam quouis alio modo, placet ob id earum tractationem paulò Laeuitas intestinorum quibus causis laboratur. diligentiùs expendere. Constat igitur ex Galeni decreto *locis nuper citatu*, duplicem tantum huius mali subesse causam: *Vnam* quidem imbecillitatē retentricis facultatis ventriculi, quae nequit eo alimenta continere, quousq; coctione consequantur, quam fieri ab humiditate, nec non a frigiditate aliquali certum est: alteram verò exulcerationem ventriculi: & 3 *aph. 22.* addit & intestinorum, quo expultrix irritatur ad expellendum intempestine: cuius sententiam sectatur etiam Paul. Cuius caussae etiam reducitur acris & erodens humor

qualis

(qualis in diarrhœa vel dysenteria conspicitur) facultatẽ lacessens ad expellendum, vt vesicæ accidit stran- G guria, & ano tenesmus. Ex quibus iam constare arbitror, hunc affectum sequi intemperiem ventriculi, & primorum intestinorum frigidam & humidam, quę siccitatem & calorem retentionis auctores destruxerunt. Quippe intemperies, siue sit in ventriculo, siue in intestinis, quæ *anadosi* inseruiunt, siue in vtrisq;, cum adeo intenditur, quod hectica fiat, & in habitu ac firmata exsistat, tunc calore suppresso coctionem prohibet, & cibum diluit humiditate: aliquãdo verò id efficitur propter acidam pituitam diutius inhærentem, vel fri- 277 A gidam aut crassam & lentam, quæ ventris & intestinorum rugas & sinuosas partes replet, vt inducta læuitate cibus defluat: item fit à medicamento lubricante, aut alimentis pinguibus, vel à copioso cicatricum prouentu ex prægressa dysenteria. In

1. Dubium. qua re videndum primo ac dubitandum est, *intestinorum vitium an possit ad huius affectus effectionem concurrere ventriculo illæso: quod si concurrat, vt constat 3. aphorism 12. cuinam vitiorum generi tribui debeat: nam aut ad intemperantiam intestinorum referri debet, vt 4. aphorism 12. Galen. asserit, aut ad vlcus, vt libr. 3. comment. 22. vtcunque sit, erit necessum cibos immutatos prodire ob aliquam ex prædictis caussis.* Sed dubij ratio augetur, quia licet ventriculus affectus sit, cur intestina, quę sana exsistunt, conficere non possunt: & rursus quid interest ventriculo vt concoquat, intestina esse affecta, si ventriculus ipse coctionis

2. Dubium. est potissima officina? Secundò dubitandum est, *an necessum sit, alimenta ex toto inconfecta exire: nam constat Rhasem & Paulum dixisse alimentum parum immutatum exire, non immutatum prorsus, adeo vt diffi-*

3. Dubium. *culter visu distinguatur alimenti ingesti genus?* Tertium B verò dubium est, *an Celsi & antiquorũ sententia omnino ablegandasit, qui tanquam causam addunt politam ex cicatrice aut pituitoso succo internam ventris & intestinorum faciem: nam vt Gal. refert 6. aphorism. 1. vesica continet vrinam citra rugas & asperitatem vllam:* Quartò

4. Dubium. quærendum est, *cur reijciatur à causarum consortio,*

5. Dubium. *coquentis facultatis impotentia?* Quintò dubitatur in hac re, *si vitia intestinorum hunc etiam affectum concitant, cuiusnam facultatis eorum dicetur?* nam si contentricis dixeris, ipsa, refert Galen. intestina carere *5. de vsu part. cap.* 1. cuius loco tortuosa fabrefecit natura: quod si concoctricis dixeris, iam lienteria non erit velox excretio eorum, quæ comeduntur.

Dilutio dubitationũ. Quibus omnib. dubiis respondendũ mihi nunc C est: primo quidem sciendum, eam esse intestinorum cum ventre connexionem & cohærentiam, eamq; officij communitatem, vt etiamsi ventriculus affectus primario non sit, ab vlcere aut intemperie intestinorum protinus oblędatur, ita vt ex vtriusq; partis damno alimenta protinus cruda excernantur, vt in dysenteris euidenter contingit, in qua protinus a ventre alimentum rapitur & excernitur. Sic dum ipsa imbecillitate laborãt, etiãsi retentrice careant, grauantur onere ob impotentiam, & ad pellendum insurgunt, atq; id in intestinis est retinentem imbecillitati, hoc est, citius, quam par sit, expultricem excitari. Obsunt etiam retentioni cicatrices & glabra acteisa, ob pituitam rugositatibus infarctam, interna intestinorum & ventris facies: cicatrices quidem, quia obdorarunt meseraicarum oscula: quibus trahentibus & sugentibus alimentum diu immorabatur, ac veluti detentum erat in eisdem: quam tamen causam raro posse accidere (*quamuis Aetius & Celsus eam consignauerint*) arbitramur, quia creditu videtur difficile, adeo viuente animali posse intestina exulcerari, quod omnino aut maiori ex parte D oscula vasorum obdurentur. Censeo tamen ex grandi dysenteria, tum intestina, tum ventriculũ adeo labefactari, quod facile deinceps in hoc vitium incidãt. Pituita verò, quia impedit exactam compressionem in ventriculo, & lubricam (*sicut pinguia alimenta*) reddit viam, tum etiã quia oblenit & obdurat eadem oscula meseraicarum, quo minus sugant, & virtutem concoquentẽm vtraq; parte obtundit, & calorem operum omnium instrumentum obscurat & imminuit. Neq; obstat huic solutioni Gal. qui hoc axioma aduersus antiquus taxat: nam ipse tantum instituit docere, læuitatem intestinorum non sumere denominationem ab hac causa, non tamen negat ex professo id accidere posse. Dubitandum prætetea esse duximus, *cur ablegauerit Galen. coctricis vitia à causis lienteriæ:* Quod sanè videtur optime fuisse factum, cum vniuersa huius affectus natura sita sit in crudorum celerrima excretione: quam esse adeo celerem est impossibile, si coctricis vitio crudum excernatur alimentum: nam diu immorari, si vitio coctricis fieri debet, necessario tenetur. Altera verò ex parte constat ex multorum sententia, hunc affectum referendum etiam esse ad coctricis vitium, quod etiam videtur innuisse Galen. *4. de vsu part.* siquidem scribit ea parte & *4. aphorism* 27. ventriculum non coquere, dum omentum oblæsum est, aut iecur & cor præ nimio sanguinis fluxu refrigerata sunt, & ob id cruda excernit excrementa: sed clarius adhuc *libr. 6. aphorism* 1. vbi Hippocrat. in longis læuitatibus intestinorum, si ructus acidus, qui antea non erat, superueniat, bonum esse signum statuit: & rationem reddens Galen. *in comment.* inquit: *Quia signum est, iam naturam aggredi coctionem, & aduersus alimenta aliquid agere.* Ex qua sententia videtur posse colligi, malum etiam huc ad coctricem attinere, siquidem salutis futuræ est signum eius noua actio, quæ antea non erat. In qua sententia, sicut in reliquis, multa sese offerunt ad veram huius quęsiti enudationem notatu digna.

Coctricis vitia cur Galenus à causis lienteriæ ablegauerit. E

Dubium. F Primum, *quanam ratione futuram coctionem, & iam inceptam, monstret Hippocrat. per longe maiorem cruditatem, quam sit ea, quæ coctione corrigitur?* Certum enim est, in lienteria alimenta solum esse incocta, in acida verò ructu esse cruda, & sicut maiorem arguit cruditatem putredo, quam immaturitas, ita profecto maiorem etiam acida cruditas, quam incoctibilitas, vt sic loquar more Galeni 8 *phar. local. capit.* 6. quippe putredo & aciditas emendari nunquam aut raro possunt, vel saltem in nostram substantiam, si corrigantur, mutari (*quia in putredine deuictus est calor ob externum calorem, in acore ob frigiditatem*) immaturitas verò & incoctibilitas optime quidem. Si igitur aciditas maiorem arguit cruditatem, *quomodo ructus acidus coctionem alimenti designabit?* In qua re, vt constet veritas illius sententiæ, dicimus aliud esse, ructum acidum, qui antea non erat, in longis læuitatibus apparere, aliud verò semper adesse! & rursus longe aliter posse significare in longis, ac in incipientibus. In longis

Solutio.

quidem, licet affectio suapte natura solum à vitio retentricis aut expellentis prodeat, necessum est, G etiam temporis tractu, calorē imminui & coctionem vitiari, ac succos acidos fieri, à quibus ob caloris defectum nihil toto temporis ductu flatuosum eleuauit natura, nunc verò calore tenuiscente ex acido humore, qui præfuerat (*non qui modo generatur*) eleuat ructum, qui arguit principium actionis naturæ, quod antea non fuerat, sicut neq; præfuerat ructus. Quo fit, vt mirum non sit, si ea crudioris humoris signo principium coctionis venemur: dummodo intelligamus, aliter esse sentiendum, si à principio ructus acidus appareat: quippe

278 A eo tempore non est signum coctionis incipientis, sed impensæ frigiditatis & cruditatis summæ, & ob id non coctionis initium, sed exitum existimare oportet.

Præterea sciendum est, huiusmodi cruditatem, quæ in acorem mutatur, non esse materiam, neq; principium lienteriæ, neq; ob impotentiam eiusdem facultatis: quippe lienteria arguit defectum caloris membrorum, qui temporis breuitate (*non deficit a sui*) cibos non valuit liquare: acidus verò sapor potius dicit defectum eius, aut extinctionem, vel summam frigiditatē substantiæ & caloris ventriculi: ex quo liquet, quod licet acidus sapor auferatur, non subinde sequeretur lienteriam curari, nisi ex accidenti, quia arguit immorari amplius alimenta, & pariter calorem in ea & acidam cruditatem agere, quod antea non poterat, quia impotens, & quia non euncabatur ad co- B ctionē ob celerē alimenti exitum à vētriculo. Cuius rei gratia dicimus duplicem esse lienteriam: Vnam legitimā, cui propriè definitio celeris excretionis crudorū conuenit, quę solū fit defectu retentricis, aut irritamento expultricis: alterā verò illegitimam. Et rursus hæc duplex cōspicatur: *Vna*, quæ per complicationem vitij plurium facultatū & excretionum efficitur, qualis est, cui adiungitur acida cruditas: *altera* verò in qua cruda quidē aut incocta excernuntur alimenta, non tamen celeriter, qualis fit, vbi omētum, hepar, aut cor frigidiora existunt, & tantò quidem spurior & illegitima est, quantò post maiorem moram crudum excernitur. Ex quibus constat, lienteriam fieri coctrice vitiata, ceterum spuriam, quam certum est, vitio prædictorum membrorum, aut defectu caloris ventriculi posse fieri.

Lienteria duplex: Legitima & Illegitima. Illegitima duplex.

Itaq; constat ex dictis, legitimæ lienteriæ duas tantum esse causas, impotentiam nimirum contētricis facultatis, & irritamentum expultricis: illam quidem ex frigido & humidiori intemperamento exortam, quod aliquando simplex solet esse, frequentius tamen cum pituita, quæ ventriculo ad- C hærens prædicta mala fabrefacit: hanc verò irritamentum cōcitat expultricis ab exulceratione, vel mordentibus, acribus & erodentibus alimentis, medicamentis, siue humoribus, vel à quauis alia re, quæ irritamentum aut grauitatem inferre possit. At illegitimam generant, quęcunq; coctionem vitiare possunt: siue id fit calorem membrorum imminuendo, siue imbecillitato ac diminuto proprio ventriculi calore: nam defectu primi, alimenta non liquantur, defectu verò secundi liquata non mutantur, sed acorem contrahunt. Vtriq; tamē vitio plures causæ internæ & externæ occasionem præstant. Reducantur ne hi affectus ad hanc

Lienteriæ legitimæ duę tantum causæ.

Lienteriæ illegitimæ quæ causæ.

vel illam morbi speciem, abunde censeo dictum esse.

Signis profectò opus non est ad huius mali exactam cognitionem & distinctionē à reliquis fluxibus, cum in eo excernantur alimēta, qualia deuorata fuere: ex vsu tamē sunt ad causarum cognitionem & distinctionem. Dignosces quidem primo, D expultricisne vitio, an retentricis suboriatur, ex sensato morsu labentis alimenti: quippe dū facultas expultrix irritata est, nō fit excretio citra peculiarem sensationē, eamq; tristem, molestam ac dolorosam, maximè eius partis, vbi exulceratio aut fit ex acrium humorum affluxu (*quem nosciimus ex humore simul cum alimenta excreto*) aut à re vlcerante, veluti in dysenteria contingit: quod etiam nosces, quia purulentum, saniosum & sanguinolentum cum alimento crudo exit. Verùm si vitio fiat contentricis, id dignosces ex vētris fluctuatione, præsertim à cibo ingesto: præterquam quod vigent magis excretiones nouo alimento sumto, nam facile eo tempore propellitur, aut, *vt rectius loquar*, fluere à ventriculo permittitur, quod incoctum in ventre immorabatur, præ grauitate aduenientis: quod profectò fiet citra dolorem, aut sensationem, vel molestiam aliquam. Verùm si spuria sit lienteria, & vitio caloris circumstantiū membrorum crudum superfit alimentum, id profectò disces, quia licet diu ibidem immoretur, nullā subinde susceptat coctionem: præterquam quod præ- E gressa causa id quoq; monstrabit, nimirum, *an præcesserit diutinus sanguinis fluxus, aut alia affectio ex his, quæ plurimam caloris & spirituum coaceruatæ nata sunt?* At si spuria etiam sit, ex acidorum admiratione vel noua generatione, ex ructu & diuturnitate mali venaberis ipsum ventrem frigido intemperamento esse affectum, ita vt licet circumstantium calor quodammodo semiliquet alimenta, maior tamen eorum pars in acidum commigrat. Ventrem quidem pituita abundare aut aquosiori substātia, disces ex his, quæ simul cum incocto cibo excernuntur: maiori enim ex parte obductum ac veluti vestitum excernitur pituita alimentum, & pariratione fit, si intestinorum vitio ob eandem pituitam affectio suboriatur. Sic enim si ex capite pituita defluxerit, diligenter obseruabis signa, quę catarrhum ostendunt, præterquam quod, quæ sic excernuntur, spumosa plerunq; exeunt. Quod si ab inducta cicatrice affectio prodeat, præcedens dysenteria aut exulcerationis occasio facile monstrabit.

Lienteria quib. signis innotescat.

F Si diu durauerit affectio, certo profecto res morbum in atrophiam commigraturum, aut in malum corporis habitum: verùm si cum febre adiungatur, vereri hecticam consumtionem oportebit: quapropter diligentiùs rem hanc præcauere erit necessum.

Lienteria prælonga.

Cum constet legitimā lienteriam duplicem tantum sortiri causam (Vnam retentricis impotentiam, & reliquam expultricis irritamentum) procul dubio duplex quoq; erit medendi ratio. Nam dum irritatur natura ab acri & vitioso humore, vt arguit oris ventriculi morsus & condolentia propter corruptum in ventre succum, aut aliunde ibidem transmissum, duplex necessario insurgit curandi via: Vna, quæ mordacitatem retundat frænetque, vt præstat *syrupus granatorum, de agresta, de portulaca, violarum, acetosus & papaueris cum* *aqua*

Lienteriam legitimam curandi ratio duplex.

1 Mordacitatem quæ retundant.

aquis buglossa, borraginis, acetosa, & plantaginis: item *amylum, ptisana & potulenta ac turulenta omnia*, &

G quæ mulcebrem habēt vim, vt *mucilaginosa omnia*: reliqua, quæ his factis purget per epicrasin biliosos & acres succos, *rhabarbaro* aut *mirobalanorum corticibus*: sed in hac causa prodest magis earum dilutum ex *sero* aut *aqua portulaca*. Vtilis quoque est *syrupus cichorij compositus aut acetosus diarrhodon*: verum si diu malum perseuerauerit, commanducatum *rhabarbarum* maximi est pretij. At si vlceris occasione malum suboriatur, videndum tunc est, an in intestinis præsit, & ad caput de dysenteria confugiendum est: si verò in ventriculo sit, purgandum minime erit, ne vlcus ibidē euocatis humoribus exacerbari contingat, nec rursus iutulē-

279 A tis & pinguibus vtendum, ne sordidius fiat: sed primo abstergere, mox exsiccare opus erit, ac nonnunquam adstringere, tum vt aliquo modo agglutinetur, tum verò, vt si forte caussa exulcerans adhuc influit, compescatur frænetur'que. Quare *aquam saccharatam ex hordeo aut mellitam* porrigere opus erit: à quibus succum *ribes, vel granatorum iam spodij vel rosarum rubearum* ʒ.ß. si ante cibum porrigere oporter. Item eadem occasione præstabis *amylum, ptisanam, aut hordei farinam cum saccharo*, & transactis quatuor aut sex horis à cibo, ventriculum ablues & absterges prædictis decoctis: & mox antequam iterum cibus adhibeatur, abstergentibus prædictis, & aliis eiusdem naturæ vteris: cuius gratia adhibebis *puluerem coriandri præparati, & succum vuæ acerbæ*: item *puluerem corticum hordei cum saccharo, coriandro, & corallo*: quod si mixtæ *cytoniorum* aliquid addideris, optime facies.

B Prosunt & exterius emplastra, quæ *cap. de cholera* adduximus: hoc vno enim aduerso, quod si in febribus (*nullo commisso errato in cibo aut in potu*) lienteria succrescat, quod acrium & calidorum succorum aliquid ad ventriculum fluat, quod ad celerem pulsum alimentorum gliscat, ipsum ventrem inunges *oleo rosarum*, *aut omphacino cum pulueribus coralli & rosarum*. Absynthite verò aut alia inunctione calida non vteris, nisi ob potus vbertatem, aut ventriculi frigiditatem malum succrescat.

Lienteria ex vitio retentricis cura.

Verùm si lienteria ex vitio retentricis prodeat, duplex etiam erit medendi ratio: vna, quæ caussam imbecillitatis illidat, corrigatque: altera verò, quæ actum languentis virtutis suppleat. Imbecillitatem atque parit frigida & humidior intemperantia: quapropter euacuatis per epicrasin humiditatibus (*masticato rhabarbaro vel in tabellis cum corallo & saccharo ac rosis, confecto: item pilulis ex hiera, mastichinis, rhabarbaro, agarico, & aloë confectis: item pranis Damascenis cum decocto sena, syrupo rosa-*

C *rum Persicarum, & aliis huius natura, quorum sæpe meminimus, præsertim capit. de vomitu*) ac resiccatis eisdem per emplastra, fomenta, cataplasmata & inunctiones quæ fiunt ex decocto *chamameli, absynthij, & corticum citri, ex mentha etiam & caryophyllis*, ex quibus cataplasmata conficies addito furfure.

Emplastra.

Emplastra verò ex eisdem adhibebis cum *cinnamomo, anyso, ladano & cera*: sic inunctiones ex oleo *de spica, de absynthio, de mentha, de abiete, & de cinnamomo*. Porriges etiam summo mane *diarrhodon*, *aut aromatici rosati tabellas*, vel *puluerem cinnamomi, anysi, caryophyllorum, coriandri præparati cum saccharo & vino absynthite*. Factis iftem vacuationibus prosunt *diacyminon, & dianisa, theriaca, Mithridatum*, & huius naturæ reliqua.

Vomitus.

Quod si ne hæc quidem prodesse videantur, bis in hebdomada vomere proficuum erit, quod tan-

D quam summe vtile laudo, sicut pro potu *aquam* porrigere decoctam ex *radice (China aut smilacis asperæ, sassafras Indica, corticibus citri, ligno aloe*, vel bibere in vasis politis intrinsecus sulphure. Quibus factis ad ea, quæ adstringunt, veniendum esse consulit tertia ratio: ea enim sunt, quæ actum iners retentricis suppleut: inter quæ primum locū habet id, quod recipit (summo mane & ante cœnam sumtum) *succi cytoniorum, & è mali granatis ana partes æquales*, coquantur ad spissitudinē & cum melle fiat eclegma. Præstat syrupus ex *cydoniis, aut ex granatis cum syrupo de mentha & rosarum*: item *diacodion cum sapa factum*, quod somnium conciliat, & ventrem sistit. Præstat & auxilium Asclepiadis, quod recipit *pirorum immaturorum, malorum cydoniorum, granatorum acidorum, dactylorum immaturorum ana* ʒ.j. coquantur cum *mellis rosacei* ℔ j. donec inspissentur, subductis ab igne adde *mastix, acacia, caryophyllorum ana* ʒ j. *cinnamomi, balaustiorum ana* ʒ j & ß. *datur* ʒ ß. *cum aqua deaurata*. Prodest & pulusculus, qui recipit *cornu cerui præparati* ʒ ij. *coralli rubei, rosarum rubearum, rasura eboris, cornu cerui præparati, ossis de corde cerui ana* ℈. j *cinnamomi* ʒ. ij. *sacchari rosati* ʒ. ij fiat puluis subtilis, quo vtatur in pane tosto cum modico vino. Præterea ferunt prodesse puluerem ex *pudendo tauri aut cerui, vel coagulū vituli ad fabæ magnitudinē cum vino aut succo oxyacantha*. Roborat etiam ac firmat ventrem id, quod recipit *myrobalanorum emblicorum nu* j *cydoniorum* ʒ j *corticis citri conditi* ʒ.j. *pulueris diacitonites* ʒ. ij. *diarrhodon Abb. & rosata nouella ana* ʒ j *coralli rubei vsti* ʒ.j.ß. *conserua acori colata & trita per setaceum cribrum* ʒ.vj. cum syrupo cydoniorum fiat opiata ante cibum sumenda: cui si addideris *zingiberis conditi, & aromatici rosati, rasura eboris, vel ciaterii intestinorum galli* ʒ.ij. maioris momenti efficies, vel ex eisdē & pane tosto, aut carne cydoniorū cum vino rubro, cataplasma cōfeceris. Prosunt & cataplasmata ventri admota, maxime id, quod recipit *pulueris mentha, balaustiorum, myrti, corticis mali granati, florum roris marini ana* ʒ.j. *vini rubri, & succi cydoniorum ana partes æquales, myrrha, mastiches, gummi Arabici ana* ℈.ij. fiat cataplasma.

Eclegma.

Syrupus.

Auxilium Asclepiadis.

Puluis.

E

Cataplasmata.

F Ex vsu quoq; est emplastrum, quod recipit *olei cytoniorum, mastiches, & myrtillorum ana* ʒ j. *pulueris sanguinis draconis, mastiches, gummi Arabici, dragacanthi ana* ʒ.ij. *cera quod sufficiat*, fiat emplastrum. Aliud etiam conficies, quod recipit *acacia, boli Armeni, hypocistidis, balaustiorum, galbani, myrti, mastiches ana* ʒ ij *caryophyllorum cinnamomi ana* ʒ j *vini rubri, & succi cydoniorum ana quod sufficiat*, vt fiat cataplasma. Quod si hæc omnia adhuc non profuerint, ad sudationem ex decocto *radicis China* deuenire consulo.

Lienteria spuria quabus curetur.

Si tamen ex spuriis lienteria sit, videndum tūc est, *an defecta caloris membrorum circumstantium prodeat*, vt conualescentibus non raro accidit, & his, quibus copiosius fluxit sanguis: quo tempore calorificis auxiliis exterius tantum adhibitis, defectum supplere oportet: sic enim *manus temperati hominis diu ventri imposita* prodest: item *catulus aut columborum pullus*: nec non & cataplasma ex *vino & pane ac cinnamomo*, aut *emplastra*, quæ adduximus *capite de imbecillitate ventriculi*. Verum si ex diminu-

G to ipsius ventris calore suboriatur, aut ex acidis ructibus & humoribus venari possumus, per ea, quæ eiusdem caloris defectum suppleant, intus & extra adhibita, rem commodius ages: quale est, quod recipit *aquæ vitæ* ℥.iij. *corticum malorum arantiorum* ℥.j. *florum roris marini* p.ß. *cinnamomi* ʒ.j. & ß. *belzoini* ʒ.j. *croci* ℈.j. *musci parum*, misce, & facta leui

280 A ebullitione vsui serua. Præstat etiam ante cœnam ventrem inungere *oleo*, quod recipit *succi immaturarum oliuarum ad mensuram olei*, in quibus frusta aliquot alabastri ter aut quater incensa extinguantur, deinde in puluerē redacta in idem oleum infundantur, & adde *ceræ rubræ* ℔ ij. ac postmodum instillentur, donec oleum totum exierit: cui denique adiungito *myrrhæ optimæ & in vino dissolutæ* ℥. ß. *succi absynthij totidem & misce*. Quæ si non profuerint, ad ea, quæ amplius adstringunt, deueniendū esse consulit curandi ratio, veluti sunt medicamenta, quæ ex *mastiche* & supradictis pulueribus conficiuntur (*hæc namque alteram complent indicationem*.) Quod si caloris nonnihil inesse cognouerimus, *malum cydonium vino nigro* feruefacies, pistabisq; pulueribus tosatum, *coralli, myrtillorum & similium*, & ex eis emplastrum effurmare oportet. Cui vsui plurimum prodest, quod conficitur ex *surfure, vino nigro, oleo myrtino, mastichino*, & pulne-

B ribus vltimo loco adductis: item emplastrum *diaphœnicon*, quod mire solet prodesse. Benefacit etiā *vinum nigrum vetustum, & aqua frustis alabastri chalybeata*, prima mensa sumta: vltimo tamen suffitus per infundibulū ventriculo adhibiti maximi sunt momenti ex eisdē rebus exhalantes, quæ exterius adhibitæ prodesse diximus. Prosunt etiā maxime, quæ substantiam innati calidi reficiunt, vt sunt alimenta & potus optimæ substantiæ & calidæ naturæ, quo facilius frigiditatis addiuæ inclementiā & intemperamentum frenemus, *qualia citato capite copiosè adduximus*.

Lienteriæ ob inundātem pituitam cura.

At si ob inundantem pituitam cito alimenta prolabantur, præter purgationem & vomitum, *vt superius diximus*, abstergentibus rem agere oportebit, per enemata, si intestina obducta sint pituita, & per portiones si ventriculus. Prosunt hæc confecta ex *melle scyllitico & decocto surfuris aqua marina aut aluminosa vel mulsa*. Cicatricea verò difficulter emendare poteris, neque earum læsionem compescere: quapropter parum & sæpe licebit alimen-

C tum, idque tenue porrigere, vt aliquid natura arripere possit: maxime si ex prædictis emplastris, aut cataplasmatis, vel cucurbita vtatis, quo firmius extra alimentum complectatur. Verum si læuitas intestinorum conualescenti euenerit, roborantibus solum vtendum erit, & modice adstringentibus, nullis tamen vacuationibus institutis: roborat enim emplastrum ex mica *panis tosti* vino & pulueribus *diarrhodonis*, cum *ligno aloe & cinnamomo* confectum.

Lienteriæ conualescētibus superuenientis cura.

Capvt X.

De Cœliaco fluxu.

NVLLVS auctorum ex his, quos ego legerim, ita accurate & diserte cœliacæ affectionis na-

D turam & causas exposuit, ac Areteus *libr. 2. de signis & causs. diut. capite 7.* qui sane scriptum reliquit, cœliacam affectionem nil aliud esse, quam *liquidi & incocti alimenti profluuium, & ob id ventriculorem aberre dici affectionem. In qua sane ventriculus frigidior existit, & calor impotentior ad coquendum, quippe qui liquare alimentum solummodo valeat, concoquere verò nequaquam, nec rursus in succum proprium vertere, sed semicoctū imperfectumq; relinquere: quod sanè collione destitutum, ad prauam adeo mutatur conditionem, vt colore, odore & consistentia à seipso & à corpore alendo, longissimis interuallis dissideat.*

Quibus sanè verbis fere comprehensa est omnis huius mali natura: est enim velox quidam exitus eorum, quę per os assumuntur, verum non omnino crudorum & incoctorum: nam in hac affectione solum leuia & humectata egeruntur excremēta, ventre præ imbecillitate ex integre mutare nequeunte. Atq; licet dictum sit, velocem esse ex- E
cretionem, non subinde intelligendum est, velocitatem dicere excretionem, mox à cibo ingesto factam, id enim proprium est lienteriæ, sed designare celeriter & frequenter sic affectos excernere, non mox à cibo, quia ibidem immoratur, quātum par est, vt coqui possit, si huic muneri sufficisset natura.

Cuius affectionis (*vt eius natura magis propriusq; elucescat*) causas mihi est in animo diligenter euoluere, nec non & dissidium inter eam & læuitaté intestinorum, quantumuis vnius membri & consimilis naturæ videantur. Habet autem hæc affectio causas, quæ ipsum excitant varias, & alias etiam, quæ ipsi præstant conditiones, quibus à lienteria & reliquis fluxibus differre constabit. Est in vniuersum proxima & immediata causa, ventris fere totius frigidum cum sordida humiditate intemperamentum, cum innati calidi & humidi proprij imminutione, ac nonnunquam calidum, ex quibus non leuis sequitur impotentia facultatibus ventriculi: primum quidem contentricis: item & necessitate quadam naturæ affectus, concoctricis: vltimo verò distributiuæ & secernentis.

quibus subortatur causa.

Atq; res ita se habet revera, vitio tamen retentricis primo, & per se ab omnibus tribuitur: licet in F
hoc à vero aliquo modo aberrent, nam omnibus potentiis tribui necessario debet, sed clarioris doctrinæ gratia id dictum fuisse arbitror, cum contentricem adeo imbecillam esse, vt ex forma ac modo alimentum complecti & vndique circumdare non possit: quo fit, vt etiamsi liquetur & tenuior fiat, formam tamen chyli suscipere non possit, quod ventriculi tunica non omni ex parte ipsum complecti & attingere possit: ex quo prodit mutata forma alimentum exire liquidum & aquosum factum, verum minime in substantiam chyli mutatum.

Atqui licet in hoc causę genere à lienteria differre non videatur, quia vterq; affectus ab imbecillitate retentricis prodit, cum hoc tamen longissimis distat interuallis. Cuius doctrinæ gratia expendendum est, primo differre (*licet vitio eiusdem contentricis prodeant ambo*) modo affectionis eiusdem potentiæ, excrementorum diuersitate, & aliarum potentiarum læsione. Quippe cum retētricis duo sint munia, nimirum eo vsq; alimentum continere, donec integram adipiscatur coctionem, & ita ipsum vndiq; complecti, q̃ vniuersam chyli formā & ventriculi naturā induat, constat in lienteria tēpus debitum non adseruari, sed anteuerti, in cœliaca verò solo complexu & cohærentia cum cibo ventriculum aberrare. Quo fit, vt in lienteria ali-

Cœliaca affectio quid à lienteria differat.

Cœliaca affectio quid.

menta

menta immutata exeant, in cœliaca verò liquata, quia diu ibidē immorata sunt, cæterùm chyli formam nondum adepta, quia ventriculus non valet eam præstare ob prædictum contentricis vitium. Et licet in lęuitate videantur actiones omnino abolitæ, & in cœliaca diminutæ, cum hoc tamē quia in illa auferuntur per consensum & compassionem retentricis aut expellentis, & in cœliaca per essentiam, ob id grauius est vitium diminutionis in cœliaca, quam abolitionis in lænitate: præterquam quod in cœliaca etiam corruptionis adiungitur labes. Differunt etiā *secundo* in excretis, quia
2 lienteria solum excernit alimēta immutata, cœliaca verò mutata, humidiora, corrupta & mille vitiis conspurcata. Præterea *tertio* differunt, quia
3 B in lienteria reliquę potentiæ priuantur actu, defectu temporis, non vitio sui: at in cœliaca potentiæ omnes oblæsæ existunt, & ob id nullum perficiunt actum, quantumuis immoretur in ventre alimentum, vt mox probabo: nam licet vtriusq; affectus nimia frigiditas morbosa causa sit, in hoc tamen magna intereſt differentia, nimirum, quod in lienteria superflua humiditas prualet, quæ potissima causa est, ob quam dilabuntur alimenta ante debitum tempus. At in cœliaca frigiditas quidem adest, sed cū defectu proprij caloris & humidi, ipsius ventriculi, adiuncta sordida humiditate, licet copiosa non sit vt in lienteria: haud secus q̄ in legitima hepatica dysenteria dictū est fieri: quippe si in cœliaca excrementa excernuntur humida, non est ratione causæ, sed quia liquantur alimēta, & sic manent & excernuntur. Ex quo oppositum contrario, qua probari potest necessitate quadā naturæ affectus facultates omnes simul oblædi, sed primo in cœ-
4 liaca. Contingit itaq; vtrumq; affectum ab exsuperante fieri frigiditate, & lænitatem simul ab hu-
C miditate (*in quo etiam magna intereſt differentia*) cæterùm lienteriam in parte ventris interiori, & ineius facie potius, quam in vniuersa tunica, & ob id solum ille retentricis actus, solaq; potentia procul dubio vitiantur: at in cœliaca vniuersa ventris substantia humectior efficitur ac impense refrigeratur, aut calore humido deijcitur, adeo vt non solum contentricis munus oblædatur, sed vt etiam calor innatus simul infirmetur, quo minus reliquæ potentiæ infirmiores essentialiter factæ possint munus suum perficere, vt pulcre Aretæus admonuit *lib. 2. de diuturnorum morborum curatione, cap. 7.* dicens: *Si ventriculus ciborum digerendorum impotens sit, diffluat autem alimentum non coctum, non mutatum, crudum, nihilque ad corporis molem transeat, cœliacos hos appellamus, refrigerato nimirum intus calore innato, quo minus coquat, & viribus quæ distribuunt alimenta debilitatis.* Quod profectò rei ipsius euentu confirmari potest, e im diu ibidem immorante alimento liquidior atque facto, nullam contingat susceptare coctionem: ac non solum id, verùm nec valet ventriculus impedire, quo minus putrescat vitieturque alimentum, quin potius ob defectum distribuentis prædicta mala contrahat,
D beneficio caloris innati omnino destituto. Qua ratione fit, vt huiusmodi excrementa male olida frequentius protrumpant: aliquando etenim contingere scimus adeo flatulentæ substantiæ copiæ ventriculum abundare, quod ea intercluſa inter ventriculum & alimentum impediat optimum & adæquatum complexum ventris ipsius ad eadem:

quo fit, vt partim excernantur cruda, fœtida, & liquata, & partim cocta, & ob id omnino inæqualia: secus res se habet, cum præ impotentia contentricis nequit cibum vndique probè complecti, ita vt nihil intersit inter cibos & ventris tunicas. Oblæditur insuper distributiua facultas, quod non statim prædicta excrementa pellat, sed maiori facta mora, quam par foret, occasionem præstat prædictæ corruptioni, ita vt si ipsa Celsus arbitratus fuerit, nihil in hac affectione vnquam excernere. Itaque cum in ventriculo ne esse E rio contineatur, & non satis possit confici, neque ob id distribui, reliquum est, cum plus iusto in eo loco immoretur, in præter naturalem & alienam naturam ac fœdissimum putorem mutari. Contingit etiam hunc fluxum non continuo, sed per 5 interualla effluere, quo sensu credimus Celsum posse interpretari: cuius euenius causa est virium distribuentis facultatis, quia singulis diebus cùm languida sit non excernit: quippe si potens esset, expelleret vtiq; quod alienum persentiscit, quod cum minime possit, facile copiosæ excrementa congregantur, quæ postea facultatem lacessunt, & copiosam etiam concitant alui deiectionem, quod in lienteria non fit, sed quotidie, quod ingeritur, excernitur. Contingit etiam alia huius affectus species, *pseudocœliaca* nuncupata, quæ licet 6 excrementa excernat, qualia prodeunt in vera & legitima cœliaca, nihilominus tamen ab ea multis numeris dissidet: nam præter id, quod subito fit & solutur (*quod vera & legitima cœliaca non contingit*) non fit à ventris intemperie & habituali impotentia, sed solum ab alimentorum vitio, aut ea F vbertate, & vario ingerendi atq; frequenti modo, quod natura liquare quidem possit, commutare verò omnino nequaquam, tum ob natiuam propathiam, & contrarietatem aut differentiam, quam cum corpore alendo habet, tum ob insuperabilem omnino copiam: quam sanè affectionem scimus non raro singulis hominibus, & his, qui nimio, vario & inordinato vtuntur cibo, contingere, & pari ratione, si prudenter præueniatur, subsistere.

Pseudocœliaca affectio quid.

Distinguitur huiusmodi affectus ab aliis alui fluxionibus, & per se innotescit ex magna & per magna interualla deiectione excrementorū humidorum, non sub alimenti forma excretorum, nec mutatorum in alienam qualitatem, hoc est, non naturam succorum biliosorum, pituitosorū aut melancholicorum, sed tantum referentium alimenti liquati & corrupti speciem, licet quale fuerit alimentum, distingui minime possit. Ratio tenuitatis potissima est liquatio alimenti, fœtoris verò G nō quidem ventriculi vitium, sed mora præter rationem alimenti in ipso: atq; licet sic putrom sit, prædicta excremēta non esse in alienam naturam mutata, intelligendum est, *vt modo diximus*, quia non ob id ipsis repugnat, fœtorem concipere ex diuturna mora in ventriculo. Vexat insuper sic affectos cibi deprauata appetentia, referēs quidem naturam deprauatorum succorum, quæ fœtorem præ se ferunt. Ostendit etiam huiusmodi fluxum animi deliquium excretionis tempore succedēs, quod à se fœtidus ille succus transmutat tetros halitus, qui virium robor deijciunt, & os ventriculi A 282 infirmant: præterquam quod crebra excretio spirituum magnam copiam dispergit. Excernitur

Cœliaca affectio quibus signis innotescat, & quid differat ab aliis alui fluxionibus.

quoq; in hoc affectu frequenter sanguis flauus & tenuis, nam dum diuturnus efficitur, à iecore etiam, aut ex venarum extremitatibus & totius corporis habitu aliqd excernitur, & colliquatur cruentum. Quo fit, vt corpus in his colliquefiat, tum ob adductas causas, tum verò, quia vniuersum alimentum in excrementum cōmigrat, adeo vt corpus quam paucissimum assumat: ex qua etiā causa prodit, vniuersam cutim fieri rugosam. *Praeterea* totius ventris venæ liuescunt, continentq; parum sanguinis: signum profectò paucitatis spirituũ &
B caloris vitalis, ex quo fit, vt liuorem præ se ferant. Insuper venter modo quasi ab igne vritur, modo verò quasi à crystallo conglaciatur, *vt Aretæus perbelle expressit.* Est profectò huiusmodi accidens prędictæ affectionis certissima nota, quantum eius causa difficilis est & abdita: nam qui fieri potest, quod in vnica eademq; particula, vnica & eadē intemperie præter naturam affecta, vnicum & eundem affectum patiens, ac eadem semper symptomata efficiens, possit adeo facile ad dissimilem & contrariam intemperiem mutari in gradu adeo intenso. Cuius sanè euētus ratio pulcra est & verissima: nam cum vniuersa huius affectus natura sita sit in grandiori ventriculi imbecillitate, & cum facultates habeant causis alterantibus tantum resistere, quantum ipsæ exstiterint validæ, fit facile, vt ventriculus summè languidus (*à quacunq; intemperie id proficiscatur*) citra vllam difficultatem à causis calefacientibus & refrigerantibus summè alteretur: dixerim quantum causæ suapte natura citra controuersiam & resistentiam nostri caloris, efficere habent: ob id confluente flaua bile, aut dum putrescit & corrumpitur cibus, ventriculus etiam si ad frigidum & humidum distemperatus sit, protinus ad calorem alteratur, calore innato nequeunte compescere bilis inclementiam & incendium: sic etiam adnentante pituita aut iam facta
C corruptione ciborum facile ob eandem caussam conglaciatur, & quia similis est intemperamento ipsius ventriculi. Quæ sanè omnia Medicum expendisse oportet, ne deceptus qualitate eo tempore vigente, præsidium adhibeat iuxta eius naturam, posthabita principalioris causæ indicatione. Accedit insuper his omnibus signis, articulorum & totius corporis grandis impotentia & cunfractio.

Cœliacæ affectionis, præsagium. Quę sane signa si quis diligenter examinet, nec nō & vim atq; efficaciam causarum, proculdubio coniiciet hunc affectum (*nisi magna diligentia praeueniatur*) commigraturum in atrophiam: nam cum diutius durat ad magnā omnino salutis desperationem res deuenit. Quapropter nisi quis primo morbi accessu diligenter curare studeat, *vt Alex. li. 8 cap. 8. scribit*, postea curationem non admittit, quod
D habituale facilime efficiatur. Quo fit, vt arbitrandum sit longe deteriorem esse læuitate intestinorum, licet à Gal. & aliis dictum sit, cœliacam aliquando illius esse: quam sententiam ego intelligo de ea cœliaca, quæ à vitio alimentorum prodit: nā si ex læsione ipsius vētriculi proficiscatur, proculdubio deterior erit magnitudine affectus, modo agendi causarum, & læsione essentiali plurium facultatum: nam in cœliaca ferè omnes facultates essentialiter læduntur. Item humiditas immersa est penitius in ipsa ventris substantia, non quidem solum in interiori tunica ipsius, vt in lienteria. Præterea longe grauiora habet accidentia, quibus existimo longe difficiliorem & periculosiorem ... vt dictum est.

Licet consimilem is affectus videatur curationem expostulare ei, quam lientericis cons... ipsi... mus, cum hoc tamen non leuem sortitur differentiæ rationem. In qua re coniectandũ est (*præter v... ctus mutationem, si vitio alimētorum, eorũ corruptio su... crescat*) duplicem esse medendi rationem ... aduersus huius mali causas pugnantem: reliquam verò defectum naturalium potentiarum & innati caloris adimplentem.

Primo igitur, dum redundans flatus, qui ven... culum distendit, mali causa est, medendi ratio ... sulit, duplici esse incedendũ via: *Prima*, quæ ... teriam, à qua flatus eleuantur, auferat medica... tis purgantibus, iuxta humoris peccātis natu... *vt dictum est cap. de vomitu*: altera his, quæ cum ... quod habeant flatus discutere, etiam ... tare possint, idque duplici modo ...: aut facultas languida est & impotens ex præcedenti m... bo, quo tempore alimentis optimi nutrimenti reficere ipsas oportet. At si impotentia ex aliqua distemperie suboriatur, distemperiem corriges (*si frigida sit*) eisdem omnino medicamentis, quibus flatus etiam discutiuntur: sunt autem hæc, ea quæ diximus *cap. nuper citato §. de roboratione ventriculi.* Huius etiam naturæ est, & insuper caloris iacturam resarcit medicamentum, quod recipit *aquæ vitæ ℥. xj. corticum malorum arantiorum ʒ j florum rosmarinus p. ß assa dulcis ʒ. j. musti parum*, cuius summo mane parum sumere oportet: insuper alimenta & medicamenta *cinnamomo* admiscebis, *anyso, iunco odorato. caryophyllis, serpillo, sampsuco, hyssopo aut mentha.* & aliquando vteris *dianiso, diacymyno, theriaca aut mithridato*: nam sic ad penitiora ipsius ventriculi permeant huiusmodi auxilia, quo magis profutura sunt. Postea verò ventri admouebis, quæ actuali calore calefaciant simul & adstringant. Huius autem generis est *oleum*, quod recipit *succi immaturarum oliuarum tantum, quantum fuerit oleum*, in quo frusta alabastri ter aut quater ignita exstinguātur, deinde in puluerem redigantur, & postea adde *ceræ rubeæ* ℔. j postmodum destillētur, donec oleum totum exierit: cui deniq adiungito *myrrhæ optimæ in vino liquatæ* ℥ j. *facciabsyathy* ℥. j. & ß.
E
F

Verum si affectio, vt frequenter contingit, ex redundantia sordidæ frigidæq; humiditatis per vētriculi substantiam imbibitæ suboriatur, ita vt impediat commodum alimenti vndique complexum, curandi ratio duplex insurgit: *Prima*, quæ si quid vitiosum exsistit, aluo purgata protinus auferatur, per ea tantum medicamenta, quę primam regionem purgare sunt nata: namque à vehementioribus imbecillior plerunq; superest ventriculus: ac dum Medicus cognouerit, satis esse depurata prædicta excrementa, tunc aggredi poterit secundam huius curationis viam, quæ fit humiditate illa per paulatinam purgationem euacuata, aut per resoluentia discussa & consumta. Primum fit purgatione frequenter facta *agarico, aloe, hiera simplici Galeni, pilulis mastichinis vel alephanginis, aut ex rhabarbaro, vel ipso rhabarbaro cum terebinthina admixto*: in quo opere præstantiora sunt medicamenta solidiora, quam liquida, vt diutina in ventriculo facta mora, facilius eradicetur humid...
A

dcru

dem imbuas. Consumitur autem, & per insensilem habitum euanescit ea potus parsimonia, & medicamentis, quæ paulò superius diximus, reliquiis humorum consumendis esse idonea. Cuius profectò indicationis adeo sæpe crescit necessitas, eo quod cætera medicamenta nihil prosint, quod auctores cogantur ad vstionem ferro candenti supra ventriculum factam peruenire, vt per foramen illud, aut per parua foraminula in circuitu ventris facta, superabundans humiditas expiret. Quod sane auxilium censeo, vbi reliqua non profuere, tutum esse, & admodum vtile: ante cuius vsum *piperatis* aut cum *sinapi & pice* medicamentis vtendum, postea vero calidis & modicè adstringentibus rem agere oportet. Quod si hæc B omnia non profuerint, setonem supra regionem ventriculi affigito, per cuius foramina frequenter fricato vlcere, citra vllum periculum euacuatur commodius materia. Ante tamen, quàm omnia hæc experiaris, adstringentibus & roborantibus vteris, & ad hæc tanquam ad vltima præsidia deinceps deuenies.

Retentricis facultatis actum quæ impleant.

Quibus factis, non erit ab re, iam consumtis humiditatibus, & attemperata aliquo modo frigiditate, reliquam curãdi rationem aggredi, quæ perficitur his auxiliis, quæ adimplere habeant actum facultatis retentoriæ, dummodo actu calida sint: nam interim, dum affectum radicaliter curamus, necessum est comprimere medicamentis ventriculum, vt, quod facultas præ impotentia efficere nequit, arte adimpleamus. In cuius auxilii administratione nõ parua succrescit difficultas: quippe videtur impossibile, aut saltim perdifficile, citra longè maius damnũ, iacturam facultatũ & earum munus in hoc affectu arte adimplere. Nam cùm C excremẽta, quæ natura pellit, sint adeo prauæ cõditionis, si ipsa adstringentium adminiculo contineas, grauiora conciliabis accidentia in ipso ventriculo: si ad venas distribuere naturam coëgeris, vniuersam humorum substantiam vitiabis: si vero facta compressione & expulsione quotidiani effluxus vberior postea succrescat, vires ocyssimè prosternes, cùm fere semper horum expulsio cum animi deliquio & anxietate fiat. Quapropter videndum diligenter est, quid citra damnum fieri possit: quo fit, vt constet (*cùm potissima huius affectus ratio sita sit in caloris innati imminutione, ob humidi extranei ac frigoris copiam*) nulla alia via commodiùs posse emendari ac suppleri, quàm per ea auxilia, quæ caloris copiam adaugeant: quippe hæc interim, dum humidum & frigidum aliis auxiliis conteruntur, caloris innati defectum supplent, & alimentum in aliti naturam vertunt: quo fit, vt calore illo sic acquisito, venter pressius complectatur alimentum, & media coctione minus corrumpatur, ac ex consequenti distribuatur commodius, trahaturque á mesaraicis auidius, & ob id minus venter fluat, ac substantia innati calidi vberius re- D ficiatur. In quo sane opere non cuiuscunq; naturę & conditionis calorem eligere sat est, sed eum tantum, qui præexistebat & natiuo, dum sanus erat homo, in limius exsistit: quippe is solus est, qui sui ipsius defectum adimplere potens consistit. Verùm si frigiditas humiditasve adeo creuerint, quod sit longe maior earum excessus, quàm caloris innati defectus, iam tunc non calorificis, quæ solum caloris defectum adimpleant, sed eo gradu

Caloris innati defectum quæ suppleant.

& ea siccitate prædi[illegible] excessum prædictarum qualitatum [illegible] nate, vtendum erit. Qualiter vero hæc duo opera fieri debeant, iam audies, si prius dixero, principium curationis, nullo habito causæ respectu, ab his calorificis auspicandum fore: nam si solum caussam frigiditatis retũdere, cùm id lentiùs, & sensim debeat fieri, ac magis præter id, quod nihil proficies, vitiũ ob defectũ caloris crescet indies magis. Quapropter semper vteris solis à principio, vel admixtis eis, quæ vires habent aduersus caussam pugnare. Quod si hæc sufficere non videantur, ad ea, quæ adstringunt, comprimunt, & roborant ventrem B est deueniendum. Sunt autem huiusmodi, quæ intus ventriculum corrugare vires habeant, vt rhus, *malicorium, balaustium, puluis corticum granatorum, coralli, cornu cerui, & calide pulueres*, quos sæpius retulimus, cum *rosis pure* aut *pane tosto* admixti: quæ præterea id, quod contingent, calefaciendi etiam potentiam habeant, vt *vinum rubrum aut album stypticum factum, aqua masticis dilutum*. Et præter hæc maximi esse momenti arbitror, *vsum passularum ex Corintho cum aqua vita aut vino adstringenti, vt Hippocras appellato*. Exterius vero ea sunt adhibenda, quæ comprimere possint: ante omnia tamen cucurbita ventri admota, qua & calor ipsum euocetur, & quod ingeritur, contineatur probè: postea vero inungere oportet *oleo mastichino, cydoniorum, de balsamo, de terebintho, de anyso & cinnamomo, aut de styrace cum pice, resina, ladano & styrace, additis pulueribus, &* *stomacerato vel emplastro, cum thure, mastiche, rosis myrrho, baccis lauri, mentha absynthio, & aliis, quæ consimilem virtutem obtinuerant*.

Frigiditas humida rasve ventriculi primis quibus frænetur ac retundatur.

Vltimo tamen ea methodo vtendum est, quæ F docet alimenta distribuere per singulas corporis partes, & calorem in omnibus concitare: nam huiusmodi affectio etiam proficiscitur vitio distribuentis potentiæ: & ob id modicis totius corporis frictionibus ac vnculis & cucurbitulis, donec corpus in calorem & ruborem alteretur, vteris: nec non & *balneum aqua dulcis mediocriter calida*, quibus partes dilatentur, & alimentum trahatur, rem efficere oportet. Nec displicet in hoc affectu ad sudationem *ex radice China & sassafrasa Indica* peruenire, quàm maximi fore momenti sum arbitratus. Quod si obstructio mesaraicarũ distributionem impediat, diligenter id quoq; perdiscere curabis, quippe chylosi etiam nonnihil simul eacernetur: cui medeberis per ea auxilia, quæ *cap sequenti* reperies. Deliquiis vero animi subuenies vsu *alexipharmacorum*, quæ sicca & adstringentia sunt, *vt pulueris coralli, rosarum, margaritarum, de gemmis, boli Armeni, terra sigillata, & lapidis bezoar*: ex quibus sic conficitur electuarium. Excipe *conserua rosarum* G *antiquæ* ℥.j. *micleta & confectionis de hyacintho ana* ʒ.iij. *coralli rubri præparati, electuarii de gemmis, seminis portulacæ ana* ʒ.j. *lapidis bezoar* ℈.j. *syrupi cytoniorum, quod sufficiat*, vt fiat confectio, cuius porriges *cochleare vnum*. Ferunt *smaragdum* his fluxibus prodesse, licet Aloisius Mundella contrarium sentiat, sed experimentum fidem præstare constat.

Alimenta in corporis partes singulas quæ distribuant, & calorem excitent.

Animi deliquiis quibus subueniatur.

Smaragdi vsus in cœliaca affectione.

CAPVT XI.

De Diarrhœa.

A 284

DIARRHOEA quidem affectus est, cui fluxus alui nomen iure optimo debetur, & ita plerisq; hoc caput inscribitur, *de alui fluxu*: qui sanè

Diarrhœa quid.

… aliud est, quàm immodica per aluum excretio alicuius humoris sine exulceratione, inflammatione, aut tenesmo. Cæterùm vt omnium fluxuum natura facile elucescat, & apertum etiam sit, in quo differant, nosse oportet, ea, quæ per aluum excernuntur, triplici differentia distingui, & contineri: *Vna* quidem iuxta naturam, conditionem, & varietatem eorum, quæ excernuntur: *Alia* verò, habita consideratione partis, à qua fluit excretus humor: *Tertia* & vltima ex affectu, cuius occasione fluit. Iuxta primum nosse conuenit, ea, quæ per aluum excernuntur, esse aut alimenta B cruda, incocta, vel prauè confecta, *vt capitibus præcedentibus dictum est*: aut excrementa, vel aliquam laudabilem substantiam, qualis est *chylus*, *sanguis*, *pinguedo*, *corporis colliquamentum*, aut vltimo suos corporis humores sub propria forma, aut quauis corruptione vitiari. *Præterea*, locum, à quo humores in ventrem dilabuntur, quod secundo loco proposuimus, constat, esse vnum, aut plura, aut corpus vniuersum: quo factum est, vt Medici varias huius fluxus partitiones, & diuersa capita effinxerint: nam *diarrhœam* vnam appellant *capitalem*, aliam *iecorariam*, aliam *spleneticam*, & reliquam à toto corpore, quas omnes nos clarioris doctrinæ gratia ad has tres species reduximus, hoc vno tantum capite contentas. Tertium verò genus desumitur ab affectu, cuius occasione & caussa fit, siue in vniuerso corpore sit, siue in quouis eius membro vitiosus ille humor generetur. Nam euidentissimum est, qualis fuerit natura excreti humoris, talem fore membri aut totius corporis in- C temperiem. Cui caussæ accedit inflammatorius ventriculi aut intestinorum iecoris aut splenis affectus, quo non rarò humores ad eam partem euocantur, diarrhœamq; concitant dysenteria deteriorem, aut ipsam in dysenteriam mutant perniciosam: & ob id ea fluxibus constat, quosdam esse colliquatiuos, alios pituitam sapere, aut bilem corruptam, vel mixti esse excrementorum generis, pro sorte & ratione prædictorum morborum aut caussarum. Verùm quia huiusmodi fluxus de genere est symptomatum pertinentium ad ea, quæ immodicè excernuntur, vel toto genere præter naturam, ob id profectò præcipuæ differentiæ ab excreta substantiæ desumi debent, licet cuiusque curatio fieri nulla ratione possit, nisi in medium adductis, ac forsan primo considератis prædictis differentiis.

Diarrhœa triplex.

Excrementa alui quotuplicia.

Diarrhœa capitalis, iecoraria, splenetica, &c.

Fit igitur diarrhœa ex omnibus humoribus, aut ex aliquo, sanguine excepto: & ob id Medici optima ratione distinguunt diarrhœam in *Biliosam*, *Pituitosam*, & *Melancholicam*, iuxta naturam humoris per aluum fluentis, modo naturalis pro- D deat, modo præter naturam, & vitiosus. Verùm quia non leuis in curatione succrescit differentia, siue huius, siue illius sit excrementi aut humoris, ex loco, à quo prodit, & ex complicatione humorum, qui simul fluunt, nec non dum vnius naturæ fluxus est, alterius verò caussa, ob id profectò hæc omnia primo distinxisse & enodasse mihi est opus, si prius dixero, siue à toto, siue à parte fluxio prolabatur, necessario id accidere, vel quod sese exonerans natura (*quod plerumque contingit in excrementis aut humoribus, qui maxima copia ipsam lacessunt*) illuc transmittat: vel quod viæ naturales, per quas alimentum pertransit, aut in quibus recipitur, aut aliquod excrementum recon[…], obstructæ sint: vel vltimo, quod ex vitiosa totius aut partis intemperie, aut conficiendi facultate, loco optimæ substantiæ excrementum efficiatur ex alimento, aut humores vitientur ea labe qua natura cogatur tanquam alienum pellere.

Diarrhœa ex quibus fiat humoribus, & quot eius sortes.

Præter dictas diarrhœæ sortes, memoriæ pro- E ditum est, alias succrescere posse, in quibus ossicula quædam similia *passerculorum* ossibus prodeunt, quasi laborans integrum deuorasset passerculum: quæ sanè grauissimis excernuntur doloribus. Quam etiam excretionem maleficio factam potius, quàm à naturali caussa, nonnulli sunt arbitrati. Alia enim assuescunt fluere excrementa similia his, quæ in abscessibus externarum partium solent reperiri, quippe nonnunquam excerni *pilos*, *carbones*, *lapillos*, *vngues*, *testarum fragmenta*, *oleum*, *cœnum*, *lutum*, *mellis specimen*, *aut vini fæcem*. Quibus excretis rarò laborantes in pristinam sanitatem restituuntur: nam tabidi aut doloribus consumpti, plerumque pereunt.

Diarrhœa maleficio facta.

Sic profectò dum vniuersum corpus huic fluxioni caussam præstat, vt ab hoc membro initium sumam, considerare oportet vna è tribus rationibus id posse fieri: prima quidem est, dum humores corpus vagantes natura sua sponte pellere desiderat, irritata eorum copia aut malitia, quæ rarò citra iecoris aut venosi generis vitium fieri potest: secunda fit, cùm aut facultas nutritiua ne- F quit commutare humores in aliti substantiam, aut facultas retentrix non valet eosdem, quantum par est, continere: vtraq; tamen ratione hecticorum corpora alui fluxione laborant: tertia verò & vltima proficiscitur ex colliquatione & consumptione partium solidarum ipsius corporis, *vt paulo inferius latius scriptum reperies*.

Diarrhœa ab vniuerso corpore qualiter fiat.

Dignoscitur autem à toto corpore prodire ex symptomatis in toto repertis, & ex priuatione signorum, quæ particularem aliquem affectum designant. Sic enim in toto corpore reperiuntur alicuius intemperamenti signa, quæ peculiariter scribit Gal. *lib. de plenitudine*, & *4. de sanitate tuenda*. Præterea noscetur prima fluxus species ex ipsius humoris secreti natura; nam dum pituita & [a]que bilis sub propria forma excernuntur, nemo non cognoscet, scimus tamen, rarò eas à toto corpore prodire: sic dum bilis aliis admiscetur, aduritur, & ad præternaturalem statum deducitur, vt vitellina, æruginosa, aut prasina: pituita [sals]a aut acida facilè dignoscitur ex colore & accidentibus. G Secunda fluxus species, quæ fit, dum corpus non alitur, cognoscitur, quod excrementa, quæ excernuntur, non sapiunt naturam alicuius humorum, & quia corpus ocyssimè contabescit, & infirmantur ipsius facultates: item, quia excrementa sunt aquosa, subalbida, aut in obscurum rubescentia. Tertia vero fluxus species cognoscitur ab ipsis excrementis, namq; pinguia sunt, crassa, glutinosa, & opima, & grauiter olentia, si putredo simul adsit.

Diarrhœa quibus signis innotescat.

Si vero ex vitio ventriculi diarrhœa suborta- A
tur, chylosa maiori ex parte fit excretio, & hoc nomine à plerisque insignitur: nam reliquæ ventriculi corruptæ cruditates ad cœliacam vel lienteriam reducendæ sunt. Causas profectò (*vt simul eas noscas*) habet affectus venter, nonnunquam ex ipso alimento ortas, aliquando ex ventriculo, sæpe ex vniuerso corpore, sæpissimè vero ex iecore aut

Diarrhœa ex vitio ventriculi signa & caussæ.

aut meseraicis obstructis. Alimentum enim caussam præstare venaberis, si interrogatione facta cognoueris, laborantem ingessisse mordacia, acria, & quæ vim habent proritandi chylum, antequam per propria loca distribuatur: nam alio modo lienteriæ aliam speciem gignit: nam hæc quæcunq; praua affecta sunt conditione, ocyssimè irritant naturam ad pellendum; idq; cognosces, quod mutato cibo, protinus cessat fluxio. Ventriculus autem huic malo pronus efficitur, quod non, quantum par est, chylum cóficiat, sed potius vrat, aut alio vitio corrumpet, ita vt iecur
B ipsum exsugere renuat: prætetquã quod aliquando non, quãtum par est, contineat: vis enim contentrix non potest, dum imbecilla est, donec distribuatur, continere, & hac ratione aliquando chylosæ apparent deiectiones: nam sicut in lienteria non continet natura alimentum, quantum par est, vt liquetur, ita prorsus in hoc fluxu non continet, quousq; distribuatur, & sic cum aliis excrementis chylum abire patitur natura. Succrescit *præterea* diarrhœa ventriculi vitio ob aliam caussam, nimirum ob defluxum alicuius acris & mordentis succi, qui antevertat tempus & locum excretionis ipsius chyli, & ipsum per inferiorẽ ventrem pellat. Sic profectò in puerorũ dentitione, & in catarrhis diarrhϾ contingunt, quas etiam vermes efficiunt: item ab obstructis iecore & meseraicis plerumq; fit, quia chylosa substantia nequit ad iecur permeare: quo fit, vt ad intestina per meseraicas illuc conscendentes perueniat chylosa substantia. Et sicut in prima caussa quæ virtutis contentiuæ est imbecillitas, frigida & humida intemperies caussa exsistit, ita vltima ab acri aliquo irritamentu prodit, licet Gal. *5. de locis, c. 2.* regerat
C huius caussam in imbecillitatem contentricis: quod intelligendum est, quando nulla iungitur caussa pruritans & mordens, quarum signa desumes *cap. de lienteria.* Ex vniuersi etiam corporis occasione, chylosum fluxum aliquando succrescere comperimus dupliciter: vel cum vitiosi humores ob ventris imbecillitatem in ipsum confluunt, vel cùm adeo copioso homines vescuntur cibo, quod tãta copia corpus non indigeat, quare vt satur dimittit per intestina: nam ea est naturæ lex, vt quousq; & quantum nutritioni sit necessarium, contineat alimentum, reliquum vero pellat: signum vero est corporis bonus habitus, vegetus color & calor, hominis alacritas atq; plenitudo, & alimétorum vbertas ac vita sedentaria. Quod sanè vitium solet non rarò iecoris occasione succrescere, & chylosas fieri etiam excretiones, vt mox referam.

D Ex iecoris occasione tres prodeunt fluxus species: *Vna* ex chylo non suscepto ab ipso iecore, vel quod non indigeat vt satur, ita vt neque à ventre, neq; ab intestinis quidquam trahatur: vel quod adeo frigidum sit, quod stupore afficiatur, & indigentiam non percipiat: item quia obstructæ sunt venæ meseraicæ, & sima iecoris, quibus omnibus de causis chylosam fieri excretionem iecoris occasione comperimus. *Secunda* autem fluxus species, quæ à iecore prodit, fit ex humore melancholico & atro, via à iecore in splenem obcæcata, vel quod iecur plurimum generet melãcholiæ, quam capere bene nequeant. *Tertia* verò & vltima ea est, in qua biliosus funditur humor vna duarum occasionum: prima à calore exurente iecur: altera ab obstructione, non cistis fellis aut poti eius, quia tunc deiectiones biliosæ non essent, sed visceris ipsius, quod vena caua non recipiat biliosum succum, sed regurgitans in ventriculum, per intestina prolabatur. Quæ sanè omnia facile nosces ex visceris ipsius inflammatione, aut immodica caliditate, vt *cap. de iecoris inflammatione aut obstructione* reperies.

Diarrhœæ ex occasione iecoris signa. eius species tres.

E Splen quoq; in hoc affectu non paruam asso let præstare caussam, nam præter eius imbecillitatem (quæ cognoscitur, quod nullum adsit tumoris aut obstructionis vestigium) scyrrhosam duritiem vel obstructionem, sese non rarò in ventrẽ expurgat, aut sanguinem iecoris & vniuersi corporis non probé repurgat, quo corpus ipsum & iecur non raro coguntur in ventrem, quod fæculentum recipiunt, regerere. Primum sanè splenis vitium est, irritamentum à copia vel acrimonia fæculenti humoris, quo lacessitur, & per intestina sese exonerat: sed huius humoris vbertatem illi præstat iecur exustum & siccum, vel vberior & intempestiua alimentorum ingestio, quę talem succum nata sunt generare: hoc sane dignosces inspectis victus & alimenti modo: illud vero ex peculiaribus iecoris symptomatis, quæ reperies *cap. de dysenteria hepatica.* Obstructio vero splenis ac viarum, quæ in ipsum conscendunt, impedit, quo minus possit sanguis à melancholica spurcitia liberari: quo tempore necessum est, eos succos in ventrem irruere, aut in vniuersum corpus per- F meare: eum quidem fluxum Barbari opilatiuum appellarunt, quem ostendit nigra deiectio, splenis tumor, dolor, tensio & viarum iuxta ipsum durities & alia etiam, quæ *cap. de splenis obstructio* longius scripta reperies.

Diarrhœæ ex vitio splenis signa & caussæ.

Prodit etiam diarrhœa ex oris seu linguæ affectionibus: primũ in pueris, cùm dentire incipiũt: secundum vero in blæsis, *vt 6 aphor. 32. aperte docet Hipp.* (dicendum ne sit de blæsis, an de traulis non est huius loci disputare) ducens eo loco Gal. vtrũque contingere ob cerebrum nimia humiditate luxurians; quapropter facile erit caussas per signa venari, cùm perpetuo os humiditate inundet.

Diarrhœæ ex oris seu linguæ affectionibus signa & caussæ.

Vltimo quidem certissimum est ex capite frequenter diarrhœam prouenire, dum ab ipso in ventrem pituita, vel salsa, vel putris, aut nimium tenuis prolabitur: id quod ex frigida prodit distemperie, quæ crudos relinquit humores, aut calida, quæ eosdem tenuet. Quod sane, vt *7. aph. 30.* docet, facile nosces ex deiectione spumosa, (talem cùm à cerebro spumosus prolabitur humor, G *vt probat loco citato Gale.*) capitis imbecillitate, continua defluxione, somno profundiore, nulla siti, alimentorum in ventre corruptione, & quod fluxio potius fiat noctu quàm diu.

Diarrhœæ ex capite signa & caussæ.

Præter dictas fluxionum differentias numerosæ aliæ reperiũtur complicatæ: quarum quædam prodeunt mixtæ diuersorum humorum miscela: nonnullæ ex complicatione diuersorũ fluxuum. Quippe aliud est bilem flauam aut atram, vel pituitam naturalem vel præter naturam simul excerni, & excretionem subinde fieri variegatam: aliud quidem lienteriam adiungi dysenteriæ aut cœliacæ, vel diarrhœæ, præter quas nonnullæ à salsa pituita aut cruẽ a, cruda & pituitosa ꝓ leuior cruditate: hæc tamen omnia simul diuersis vnius diei partibus, aut diuersis diebus: quæ ad vrgentem A 286

Diarrhœæ fluxiones complicatæ quæ.

con-

considerare & distinguere oportebit, si curationem rectè instituere velis.

Diarrhœæ signa specialia.

Præter signa hucusque adducta aliis etiam opus habemus, quibus aliquid specialius in hoc morbo nosse est magni momenti. Nam excrementa, quæ excernuntur, vel exeunt secundum naturam vel præter ipsam: si primum, maiori ex parte prodeunt vi no expellentis grauatæ ponderæ: quod nosces ex irritamento. Si præter naturam, facile disces, quia aut fit cum excessu qualitatum præter naturam, aut cum defectu coctionis, vtrumque tamen monstrabit excrementorum

B qualitas. Præter quæ omnia vt certior fias, considerare oportet, an ex vlcere aut tumore præter naturã ventriculi, intestinorum, iecoris, vel splenis fluxus prodeat? signa enim hæc habent conspicua, nimirum partis dolorem, maximè à cibo, febrem, & cruentam excretionem. Sic etiam vterus plerumq; diarrhœæ caussa existit: quod disces ex eius symptomatis. Sitne ex paralysi intestinorum, necne, comperies ex priuatione aliorum signorum, & quia alimenta etiam prodeunt prauè aut diminutè confecta.

Diarrhœa quis morbus in quibus caussarũ.

Vtcunque enim hos fluxus consideres, scito proficisci vel à morbo in via, vel ab intemperie partis, vel totius corporis, præsertim frigida, qua facultas concoctrix impotentior & languidior facta, nequit suum munus perficere: vel proficiscitur à calida & acri, quæ vitiat alimentum, aut irritat naturam ad expulsionem, ac vltimo nata sit corpus colliquare, humores exurere, ac putrefacere. Ex quibus constat, fluxum quemuis aliquem ex prædictis morbis sequi, & ipsum esse symptoma in genere excretorum immodicè, quod mul-

C tis modis tale efficitur: nam vel tota substantia, quantitate aut qualitate à naturali excretione recedit: licet aliquando in animalis commodum & vsum id moliatur natura, quod ad curationem summopere expendisse oportebit, nam permittendæ sunt criticæ fluxiones, quantumuis primo accessu videantur naturæ modum excedere.

Diarrhœa qualiter curetur.

Antè tamen, quàm vlteriùs pergam, nosse oportet de prima fluxus sorte, quæ ex humorum fluentium differentia desumitur, an semper sit compescenda: nam, *vt inquit Celsus*, vna die aluum fluere, sæpe pro valetudine est. Verùm vbi modum naturæ excesserit fluxus, immodicusq; fuerit quantitate, aut duratione, vel cum maximis & periculosissimis symptomatis, *vt Gal. 11. meth. consuluerat, nec non & Hipp. 6. pop. par. 2. text. 28.* tunc quidem transacto primo impetu compescendus est, si priùs permiseris tantum fluere, quantum sat sit, vt quod generatum aggregatumq; est, minuatur: quo facto, si plurimum vigeat, diuertenda fluxio est, aut minuenda per subadstringentia pharma-

D ca. Quippe fluxionis impetus & immoderantia adeo ad se vertit omne curantis consilium propter imminens periculũ, quod sequitur ex virium dispendio, vt licet, quod excernitur, omnino sit præter naturam, cohiberi aliquo modo desideret, & iubeat virium custodia. Quod ii hæc feceris, dum opus fuerit, aut non factum, si nõ vrgeat, curandi deinceps aut sistendi hos fluxus eam rationem institues, quam cognoueris caussam fluxuum & eorum differentiam expostulare: nam humor, qui fluit, præter sui notitiam, quam præstat, etiam præscribit auxiliorum materiam: pars verò affecta, cui subueniendum sit, & cui præsidium adhibere conueniat, & naturam ac modum etiam auxilii demonstrat; affectus verò ipsam curationem designat. Initium tamen sumam ab eo fluxu, qui totius corporis vitio prorumpit.

E

Diarrhœa totius corporis vitio facta qualiter curetur.

Hunc sanè diximus fieri vel ex humorum vitiosorum copia: aut rursus fit corpore sese colliquante. Si primum sit, continget, vel quod natura grauatur aut mordetur copia vel malitia humoris biliosi, pituitosi, vel melancholici: siue id prodeat natura nequeunte præ impotentia continere, siue irritata cogatur propellere, quod partes non conficiant alimentum, aut prauè afficiant, quod in plerisque fluxibus diuturnis fieri conspicimus, quæ sane fluxionis conditio & sors nullius humoris naturam refert, neq; colliquatiuus est, sed excrementi mille modis fœdati & conspurcati effigiem æmulatur: quo solo signo cognosces, ex corporeæ substantiæ intemperie aut vitio fluxionem conspurcato & semicorrupto alimento profluere, non ex iecore aut venoso genere, quia ab his partibus potius humores naturales aut præter naturam exeunt: à toto verò ex hac caussa, solum excrementa aut humores corrupti nullum humorem repræsentantes, vt in cœliaca ex ventriculi vitio contingit. In quo sanè fluxionis genere nec corpus purgare, neque secus vnquam visum fuit prodesse, solum enim ex vsu est optima victus & vitæ ratio: prosunt & vniuersales totius corporis

F

frictiones, exercitia, sudores ex *sparta parella aut china, balnea vel dulcis aquæ, vel sulphurea*, si excrementa frigiditatem attestentur. Vel succrescit quodã à iecore aut alio viscere deprauatum succus; at: nam hæc omnia ante manus adhibitionem consideranda oportebit. Vtcunq; tamen fiat, medendi alio consulo ante fluxus cohibitionem (*nisi præ impotentia retentricis alimenta membrorum defluant quo tempore protinus compescere citra aliam vacuationem & comprimere oportebit*) vlterius superuacuos humores euacuare: nam deposita naturam grauante plenitudine, non irritabitur deinceps ampliùs, nec excernet.

Pituitam in diarrhœa quæ purgẽt & compescant.

Quamobrem eis medicamentis purgare corpus oportet, quæ, si quid redundat vitiosum aut copiosum, excernant iuxta humoris peccantis naturam. Sic etenim redundante pituita lata, aut quauis alia, facta ex *hydromelite*, aut *rhodomelle* præparatione, purgabis, quod redundat, vel alicubi impactum est, infuso *agarici & corticum myrobalanorum in succo rosarum*: purgabis etiam *pilulis agg egatiuis, aut ex agarico, mastiche & rhabarbaro confectis, vel corticibus myrobalanorum chebulorum infusis in infusione rosarum Persicarum*.

G

Prodest etiam in inueterata diarrhœa *terebinthina abietis lota aqua capitum rosarum & mulsa cum infuso aut pulueribus rhabarbari aut myrobalanorum chebulorum*.

Hum[illegible] [illegible] in diarrhœa conterit opiata.

Post quæ medicamenta ad conterendas humorum reliquias summopere prodest opiata, quæ recipit *ligni aloes, spica, gallia muscata, cyperi, calami aromatici, ana* ℥.j. *cymini infusi per diem in aceto, deinde tosti, seminis porri tosti & nasturtij ana* ℈.ij *granorum myrti* ʒ.viij *balaustiorum, combulorum tostorum, sumach, fructus lentisci, ana* ʒ.j. *ameos* ʒ.j.ß. infundantur omnia in puluerem redacta in vino rubro, & exsiccentur, post diem iterum infundantur in aqua ferrata, & exsiccẽtur, & admisceantur *mica cydoniorum aromatizata, q. s.* vt fiat opiata, cuius ℥.ij cum aqua deaurata populi ges. Præstat & *pulueris sparta parella* ʒ.j. *in ouo sorbili* præsti-

prestita: Item potus sit aqua ex *radice Chinæ decocta*: ante cibum tamen ex vsu erit corpus vniuersum perfricare, donec calore euocato, coctiones perfectius fiant.

Biliosum humorem in diarrhœa quæ purgét & compescas.

Biliosum verò humorem superuacuum naturalem, citra vllam præparationé, transacto primo impetu purgabis *rhabarbaro infuso aqua ferrata, admixtoq́; syrupo de rosis nostro*: vel præstabis *conseruam rosarum cum puluere rhabarbari aut cortuum mirobalanorum citrinorum*. Prosunt etiam in inueterato fluxu ex bile, *pilulæ de rhabarbaro*, sicut & immodico, & nimis citatu (non vt purgemus, sed vt cópescamus) B *eæ*, quæ recipiunt *seminis papaueris* ʒ.ij. *seminis hyoscyami albi* ʒ.j. *opij* g̃.vj. *croci, casloreæ, ana* g̃.x. *sumach, acaciæ, verberis, & rosarum, ana* ʒ.j *succi liquiritiæ & cydoniorum*. q.s. vt formentur pilulæ, quarú ante prandium sumat laborans ℈.j. Præstat eundem vsum, q.r. *granorum myrthi, spodij sumach, santalorum omnium, gummi Arabici, ana* ʒ.j.ß *ossium mirob. alanorum omnium assatorum* ʒ.vij. *coriandri præparati tosti* ʒ.iiij. *seminis acetosæ, plantaginis, & rosarum, ana* ʒ.j. omnia in puluerem redacta infundantur cum succis *plantaginis, agrestæ & acetosæ* per diem, deinde exsiccentur, & cum sufficienti quantitate *miuæ cydoniorum* fiat opiata, cuius quãtitas sit ʒ.iij. cum *aqua deaurata*. Ante tamen, quam hoc porrigas medicamentum, vel post, si non profuerit, ex vsu erit materiam syrupis & apozematis compescere, quibus addes *pulnerum smaragdi, vel margaritorũ, aut electuarij de gemmis, vel diamargariton frigidi & puluerẽ crystalli santalorum & coralli quantitate* ℈.ß. Præstat mi- C rum in modum, q.r. *rosar. rub gummi Arabici, coralli, spodij, succini, balaustiorũ. acaciæ terræ Lemniæ, ana* ʒ.j. *seminis psyllij & acetosæ ana* ʒ ij. *cum succo plantaginis* fiat confectio, & porrige ʒ ij. *cum succo agrestæ* clarificato. Quo facto, si cóstiterit acrimoniã humoris rerusam quodámodo esse, purgabis eo pharmaco, q.r. *corticũ mirobalanorum citrinorũ* ʒ.ij. *rhabarbari* ʒ j. torrefiant modicũ, & adde *boli Armeni* g̃.x. *tragacanthi* ʒ.j. *cum saccharo rosaceo antiquo & miua cydoniorum* fiant boli. Post hanc enim purgationem ex vsu est medicamẽtum, q.r. *corticum mirobalanorum citrinorum* ℥.j. infundantur in aqua pluuiali, in qua chalybs sæpiùs extinguatur, *& rosa rubea, sumach & balaustium bulliant, & facta expressione sume* ℥.ij. *miuæ cydoniorum* ʒ.ß. Considerabis tamẽ, sitne bilis, q̃ fluit, ex his quæ præter naturã exsistunt, & tãto citius & copiosius eam frigidis & humectioribus mitesces & attẽperabis, quãto ex adustioribus fuerit, ac tutius tãto parcius & mitiorib. medicamentis purgabis: sæpe enim his ignoratis affectio in dysenteriam cõtingat. Quo casu ab re nó erit parũ sanguinis (*saltẽ ex interiorariæ veno*) fundere, tanto minus aut nihil, quanto fluxio fuerit furiosior.

D

Melancholiã in diarrhœa quæ purgeni & compescãs.

Melancholiam mox à principio, licet fluat, nó prohibeto, difficulter enim id facies, & forsan fluxionem aliam deteriorem concitabis: sed præmissa præparatione sufficienti ex syrupo *lupulorũ, borraginis, buglossi, & similium, aut decoctione Hamech simplici* purgabis, maximè si addideris *pulueris foliorum senæ, aut mirobalanorum inchulorum* ʒ j.ß. *item infuso folior. senæ aut mirobalanorum omnium cum sero lactis, vel decocto passularum & florum cordialium cum modico radicis Chinæ* cui addere oportebit syrupi ex *infusionib. violarum, & rosis Hispanis, ana* ℥ ij. Humore tamen sic imminuto, ex sinistra saluatella sanguinem fundes, aut cucurbitam supra eam partem appones, postea verò necessarium est, quod superest, aut alio transferre, aut per aliam regionem euacuare: ob id quidem, intus aliqua medicamenta vrinas mouentia admouebimus, & alia, quæ sudores excitent, medio balneo aquæ dulcis, aut per euaporationem decocti herbarum, quæ emollientem & diaphoreticam vim habeant, vt per eandẽ regionem, qua abundant humores, nimirum per totum corpus aliquid etiam excernatur. Consulere insuper oportet frictiones, exercitia, & ea omnia, quæ ad externas partes humores euocare habeãt. E

Diarrhœa ex pituita melancholia admixta qualiter curetur.

Verúm si constiterit vel pituitam simul esse adiunctam, vel indies ex defectu virtutis concoctoriæ ventriculi, aut iecoris, vel venarum genitam, consultissimum est, bis aut semel in hebdomada vomere, & si in corporis membris adeo immersa fuerit, vt connaturalis facta sit, sudoribus *ex guaiaco sparta parilla, aut radice Chinæ* discutienda est, vel stuphis aut balneis confectis ex decocto *calidarum herbarũ*. Prosunt & balnea naturalia, maximè sulphurea in pituitoso fluxu, sicut ferrea & aluminosa in bilioso. Ex vsu etiam sunt stophæ & euaporationes ex decoctis consimilem vim habentibus, maxime si aliquid eorum spargas supra ignitos lateres, & vaporem laborãs suscipiet. Considerare enim oportet, non minus reuellere, & aliquando compescere posse sanguinis detractionẽ, sed maxime, vbi sanguinolenta vacuatio suppressa est, corpus robustũ, sanguinis abundantia, vel humor peccans sanguini admixtus, vt in diarrhœa, quæ continentibus febribus accidit, videre est. Quod si ne hęc quidem prodesse videantur, vrinam mouere in quouis tutissimum erit: quæ sint pharmaca id valentia, abunde scripsimus *cap. de mouendis vrinis, lib. 1 de recto præsid. vsu*. Sed in hoc pituitoso fluxu post prædicta auxilia, vt reliquias consumat, vtendum est *zingibere condito, dianthoi, vel electuario de granis myrthi, Athanasia, theriaca cum vino calido, & melle scyllitico*: tandem pleris; eorum, quæ adduximus *cap. de cruditate ventriculi*.

Reliquias diarrhœæ pituitosæ quæ contenant.

Obseruabis tamẽ, dum humorum salsugo aut putredo vniuersi corporis natura lacessita & irritata affectum concitauerit, licet purgare expediat, *vt dictum est*, non tamen ante, quàm humorũ malitiam frænemus alimentis & medicamentis, ne euocatis humoribus per intestina, dysenteria concitetur.

Diarrhœæ ex humorũ salsugine, aut corporis vniuersi putredine cura.

Quapropter primo frænare, deinde purgare oportebit, cõprimere vero minime, ne furentes humores præter naturæ modum retenti, in aliud membrũ decumbant, & maius malum efficiant, nisi purgata prius copia. Quo tempore comprimẽtibus, & his, quæ ventri adhibemus, admiscere oportet, quę calefaciendi & concoquendi vires habeant: q̃ in biliosis fluxibus fugiendũ summopere est. Verùm cùm G impotens partium facultas, alimentum nec cõtinere, neq, cõficere valet, fluxus, qui ob id mouetur, ocyssimè est compescendus.

Diarrhœæ ex impotẽtia facultatum cura.

Primo corroboratis facultatibus, quarum vitio fluxus excitatur: ac si frigida fuerit distẽperies, frictionibus, balneo calidu, exercitio, inunctionib. ex *oleo nardino, iasminorum*, & aliorum, quæ calida sint: adhibitis etiam alimentis, quæ quodammodo adstringentia sint, & calidis condita & præparata. Item quiete vtendũ est, somno, serapiis, & apozematis, quæ simul A 288 adstringant, roborent, ac firment facultates, & humores condẽsent, veluti est rob sum siccatum, de myrtho, cydoniorum, & alia eiusdem naturæ

Atũ

Diarrhœa seu fluxus ex colliquatione qualiter curetur.

At si totum corpus per alui fluxum colliquatione resoluatur, non licet temere adstrictionibus vti, etiamsi laudabilis & vtilis existat substantia, quæ periit: nam sæpe hæc affectio contingit ab exurente, colliquante, exusto, acri, & erodente humore, qui partis substantiam conterit: aut à colliquante calore, qualis in hecticis febribus reperitur. Contingit enim nō rarò substantiam corporis refici prauis succis, qui succensi aut excalefacti, in colliquamētum ocyus degenerant, quam laudabilis substantia, quæ non nisi a colliquante calore, vt in hectica, aut humoribus exustis, vt in causonide liquescit: at quæ ex prauis fit eduliis, à febrium tertianarum calore promissimè in diarrhœam aut dysenteriam perniciosam cōmigrat, vt anno 1591. populariter omni Hispaniæ contigit: quippe ad pestilentis constitutionis modum omnibus febribus tertianis protinus succrescebat huiusmodi alui fluxus, qui plurimos interemit, omnia vulgaria auxilia contemnens. Quare modo calor exsuperans, seu exurens, modo prædicti humores causa fiat, triplici remediorum genere res agenda est: nimirum *primo* his, quæ refrigerent, modicè tamen, nam periclitatur extinctione à frigidis pusillus hecticorum calor, paulò tamen intensius, quibus prædicti humores abundant, in quibus non est verendum syrupos, apozemata, & reliqua auxilia niue refrigerare. *Secundo*, rem hanc assequeris his, quæ humectent, plus in hecticis, vtpote qui ariditate contabescunt, dūmodo humectatio substantifica sit, non madefactiua: minus tamen in his, qui prædictis humoribus abundant, ne ex humiditate aliquid vlterius putrescat vehementia caloris præter naturam, à quibus putredo facile succrescit: quapropter cautè humectatione in his vtendum est, nam licet iusulentis vti oporteat, eorum tamen minorem copiam porriges. *Tertio* verò & vltimo, his, quę renutritionem moliantur, in hecticis lenius, sensim & paulatim, in aliis verò citius & frequentius, non tamen vberius, iuxta illud Hipp. *Quæ longo tempore extenuantur corpora*. Præterquam quod ea, quæ renutriendi vim habent, in his, in quibus prædicti humores abundant, nō solùm præstant refectionem eius, quod quotidie perit, sed attemperamētum humoris maligni natiuam substantiam deuastantis: & ob id diximus, frequentius in his esse renutritione vtendum, sed parcius, non tamē his, quæ corruptioni obnoxia nimis sint, ne ocyssimè putrilaginem cōcipiant. Quapropter, vel aliquid subadstringens solidioris substantiæ, vel frigidum admiscere oportet, vt corpus tutius reficiatur, & vtriq; damno facilius subueniamus. Quod si attemperato iam corpore fluxus adhuc persiterit, aut leuiter purgato (*non in hecticis, sed in aliis, quibus acres humores abundant*) vti possumus adstringentibus medicamentis, quæ licet fluxum non sistant, maiorem tamen innatæ substantiæ dissipationem impediant: quæ medicamenta caterius minimè sunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus præpediatur, sed intus, vt & partes roborent, firment, atq; constringant, ne facile erodenti caussæ cedant.

Alui fluxus tertianis succedens pestilentialis.

B

C

D

At in aliis, quæ frugibus madefactis, putridis & praui succi alimentis in hos affectus deciderunt, mox à principio purgare licet, & in secidiuis febribus, antequam in alui fluxum degenerent, nequaquam: si verò inciderint, paulatinis ex *rhabarbaro & mirobalanis* purgationibus vtendum est, dummodo horum medicamentorum substantiam præbeamus.

Diarrhœa, si à capite prodeat qualiter curetur.

Dum verò à parte aliqua fluxus concitatur, multiformis existit pro varietate partis, a qua defluit: sic dum à capite decidit, maiori ex parte albicantia refert excrementa: quod contingit capite præ imbecillitate nequeunte conficere alimēsum, aut præ distemperie corrumpente salluginosumq; efficiente, quod transmittit per ventriculum ad intestina, deferendo pariter secum ventriculi excrementa & alimenta. E Cui duplex curandi ratio debetur: altera, quæ caput respiciat, præcauendo, quo minus hæc excrementa generet, *vt copiosè dictum est cap. de tussi per defluxum a capite*: nam omnis curandi ratio circa caput versatur penes distractionem geniti humoris, quæ fieri debet per discussionem fomentis factam, pulueribus, emplastris: sed potior est per paulatinas purgationes, & per reductionem capitis ad proprium temperamentum. Quod si hæc sufficere non videantur, fontanellam brachio aut setonem occipitio affigere præsentaneum est auxilium. Ventriculo etiam prouidendum est, vt euacuet, si quid receptum habet à capite, vomitibus per interualla factis, tum vt à fluxu dissuescat, tum verò, vt per cōtrariam regionem expellat, quod *aggregatum* habet: quem etiam inungere oportet roborantibus auxiliis, vt facile conficiat, & difficulter recipiat. F

Diarrhœa, si a iecore, ventriculo, aut splene fiat, quali ter curetur.

Multorum etiam membrorum consensu aluus fluit, ventriculi nempe, iecoris, splenis, & mesaraicarum, quorum ratione variæ in borin tur huius fluxus differentiæ, quarum quasdam Barbari appellant *splenaticas*, alias *iecorarias*, & sic alias pro ratione membri, à quo decidunt. Quæ omnes proficiscuntur vna trium rationum: aut quia iecur non suscipit chylum vitio viarum ad ipsum euntium: aut quia plus, quàm par sit, generat illius humoris, qui per intestina profluit: aut quia mēbrum, cuius munus est id excrementum suscipere, obstructum imbecilleq; existit: quo fit, vt in ventrem remeent prædicta excrementa, & diarrhœam sui generis concitent. Quod si excretio sit ea melancholico humore, id profectò fit, quia iecoris ad splenem viæ obstructæ sunt, vel quia iecus ipsum sicco & frigido intemperamento affectum existit, caussa profectó gignendæ melancholiæ idonea. Quæ sanè cum vberior est, quàm splen possit sugere, redundans in ventrem mittitur, & prędictum fluxum concitat. G Id quod facile nosces ex signis paulò antea adductis, & ex corporis habitu melancholico, duritie & tumore lateris sinistri: quæ si non apparent in eo latere corpore existente melancholico, coniectandum est, præ imbecillitate splenem non posse trahere. Quatenus verò ad curandi rationem spectat, duplex tantum reperitur: Vna, quæ obstructionibus debetur: altera rursus, quæ membrorum distemperiem corrigat. Prima quidem perficitur per ea auxilia, quæ rescindant, aperiant atq; quodammodo expurgent. Quæ sanè auxilia licet primo accessu videantur aliena, eo quod fluxum sua sponte A 289 concitare habeant, cum hoc tamen, quia fluendi caussa ab obstructione proficiscitur, nulla alia est commodior & tutior. Qua verò ratione obstructiones iecoris, splenis & meserei curari possint, dicturi sumus latius *propriis capitibus*: quamobrem

opor-

oportet lectores illuc relegare, præterquam quod supra splenem nequeuntem melancholiam trahere, aut plurimum obstructum, cucurbitam scarificatam affigere sæpe vtilissimum fuit. Distemperies verò licet curationem expostulet per contraria, cùm tamen iecur intemperie, citra materiæ illi respondentis vbertatem, afficiatur, nam penitus alicuius excrementi copiam congerit, ob id iuxta optimum consilium erit, ea præmittere medicamenta, quæ membrum quodammodo purgare habeant, idq; ratione humoris, quem redundare cognouerimus: nam antea temperantibus vti, præterquam quod inutile est, maiorem reddunt affectionem, aut in aliam deteriorem commutant. Habet insuper hæc curandi ratio hoc pe-
B culiare, quod nunquam tuto fiat confertim & celeriter, & ob id necessum semper est paulatinis vti euacuationibus, idq; triplici ratione: *Prima*, quia humorum copia parua est, & cui leuissima sufficit purgatio: *Secunda*, quia vim purgantium medicamentorum nequit iecur, dum imbecillitate afficitur, innoxiè sustinere, tum quia eius robur à vehementer purgantibus exsoluitur, tum verò, quia intensius incalescit, si distemperies calida fuerit: *Tertia & vltima*, quod antequam excrementa irritationi apta congregentur, vi expurgantis medicamenti expellantur: cui vsui etiam necessum est ea adhibere auxilia, quæ per vrinas expurgare possunt, vt natura à consueto fluxu dissuescat, humoribus peccantibus ad aliam regionem distractis. Quibus præmissis, tutissimum est eis præsidiis vti, quæ distemperiem corrigant cum adstrictione & corroboratione leui, nisi ex obstructione fluxus prodierit: qualia verò hæc debeant esse, *cap. de iecoris aut lienis intemperantia* abundè scripta reperies. Interim tamen iecoris calido & languido adhibebis exterius id, quod recipit *pulueris*
C *electuarij de gemmis* ʒ.ß. *coralli, santalorum rub. ana* ℈.ij. *spodij, tragacanthi, gummi, ana* ʒ.j. *cum aqua rosacea*, fiat ad modum vnguenti. Prodest & *ceratum santalinum*, admixtis pulueribus *rosarum & coralli*, vbi sæpius adhibeatur. Item epithema ex succo *agresta*, *plantaginis aqua*, *agrimonia*, *cum prædictis pulueribus*. Intus etiam ea præstabis, quæ vim habeant refrigerandi cum modica adstrictione: sic aqua *plantaginis*, aut ferrata cum succo *agresta*, cum succo granatorum acidum, *ribes*, aut *diacydonida*, & aliis huius census, cum prædicto puluere electuarij de *gemmis* aut *trium santalorum* vteris.

Diarrhœa seu fluxio maximè complicata quibus medicamentis curetur.

Quod si his omnibus adhuc præstitis fluxio importuna sit, qualis naturæ est quæ ea variis tum excrementis, tum membris prorumpit, tunc quidem omnibus, vel maximè vrgenti prouidendum erit, altero non neglecto: quod facies vel mixtis auxiliis, quæ hucusque copiosè scripsimus, vel al-
D ternatim, & per vices, nunc hæc, nunc alia porriges, prout vrgentia præualuerit. Hoc tamè vnum in fluxuum complicatione adseruabis, nimirum, quod membro vel mandanti, vel generanti, magna diligentia prouideas: nam aliter vires facillimè procidunt: tunc quidem viribus labentibus, aut mox casuris omni diligentia prouidendum est, & considerandum, sitne fluxio ex mixtis humoribus, vt vtriq; prouideas, quantum fieri possit. Sed ne vires vlterius labantur, fluxioni prouidendum est per ea auxilia, quæ intus sumpta, vel exterius apposita, fluxionis impetum compescant, vt paulo inferius leges. Primo tamen & interim victum & potum in biliosa fluxione institues modicè attemperantem & comprimentem: potus fiat ex *oriza* & *hordeo torrefacto*, & semicocto cum *aqua pluuiali aut ferrata*, additis *mali punici granis*, & *oxalidis foliis*: prodest *aqua ferrata* aut *deaurata*. In pituitosa decoctum *radicis Chinæ*, aut *corticum ligni guayaci, cinnamomi, anysi, corticum citri, sassafras Indica, & similium*. Sed biliosis etiam præstat *ius gallinarum aut pullorum cum agresta aut foliis oxalidis*: bilio-

Victus ratio in biliosa, qui in pituitosa diarrhœa.

B sus namq; humor lenientibus magis, vt discedat, gaudet. In vniuersum scito, à principio pauco & tenui esse vtendum victu, quo tenacius natura humores complectatur: verùm vbi diuturna fuerit fluxio, aut talem futuram à principio venatus fueris, vel facultatem prolabi indies cognoueris, copiosior & copiosioris succi cibus porrigendus est: vt *hepata gallinarum, vel pullorum testes, succus & carnes gallinarum & perdicum*. Prosunt & prædictæ carnes elixæ *iure extremitatum arietis*, *aut vitulorum*: iuuant maximè carnes *columbarum*, & *aucupii montanarum*, *cuniculorum*, & *hepar hædi cum aceto*. prodest *amylum, oriza, panis bis coctus cum lacte amygdalarum dulcium aut cum iure aliquo ex aqua chalybeata facta*: perdicis item caro assa aut elixa, & iura per instillationem in duplici vase facta *cum cydoniis piris, mespilis, & myrtillis*: lac item vstulatum lapillis aut ferro vel auro ignitis; sed oua aceto cocta, & indurata, maximè prodesse ferunt. In primis autem mensa vtatur *mica cydoniorum cum pane tosto*
F [illegible] tenuis sit fluxio, & fluida, ad crassiora & adstringentia alimenta veniendum esse, consulit ratio. Verùm interea, quæ sic affectis exhibemus, nihil profectò vires æquè habet alimenti & medicamenti, quàm *lac bubulum* aut *caprillum*, purum quidem, si citra febrem laborans sit, verum si adsit, quarta aquæ parte addita, *vt Aëtio & Alexandro visum est*, maximè si biliosorum vacuatio præcessit, *vt consulit Gal. 5. aphor. 64*. alioqui enim aduersum esse lac, quibus in febribus acutis biliosæ sunt deiectiones, quoniam in nidorem celerrimè vertitur: post purgationem vero & febre remissiore vtilissimum censetur, maximè si frusta *alabastri* ignita, aut *albos lapillos* succensos, vel ferrum candens ibidem exstinxeris, & spumam interim detraxeris, ne facile in nidorem mutetur: quibus sanè conditionibus aufertur difficultas, quæ apud auctores *de lactis exhibitione* in huiusmodi affectibus habetur.

G Quo facto, si adhuc vires periclitari constiterit, ad adstringentia (*siue humor biliosus sit, siue secus*) veniendum esse, consulit vrgentiæ ratio. Quapropter primo in biliosis porriges *syrupi acetositatis citri, & de ribes, ana* ℥.ß. *syrupi rosarum siccarum aut viridium, aut cydoniorum* ℥.j. *aquarum plantaginis vel hordei tosti seu ferrata vel deaurata* ℥ iij. *pulueris margaritarum, aut de gemmis*, gr. vj. *cornu cerui vsti*, *seminis oxalidis & plantaginis ana* gr. iiij. & porrige. Prodest & vsus *sacchari rosati vetusti cum prædictis aquis & pulueribus*, vbi in formam boli redaxeris: cui etiam admiscere poteris *boli Armeni*, *aut terra sigillata, trochiscorum de spodio, aut de succino* ℈.j. Sed mirabilis efficaciæ est *saccharum rosaceum succo cydoniorum*, & *aqua plantaginis dissolutum, & feruefactum atq; colatum datum ventre ieiuno*. Item pueris alia prodest, quæ recipit *caryophyllorum, mastiches, aut amyli, ana* ʒ.j. *aqua rosacea* ℥ vj. *in duplici vase coquito*. Ex vsu etiam

Diarrhœa complicata si vrgens adstringentibus curanda.

A 290

liarem & propriam, videlicet viſciditatem aut lentorem, quo prædicti ſucci plus ſolito inteſtinis adhæreant, quantum nimirum ſat ſit, vt abradere & exulcerare poſſint: indiget enim prædictum opus plus temporis, quàm in ſolo tranſitu conſumitur, alioqui caleſacient quidem, & irritabunt ad citatiorem excretionem, non tamen exulcerare aut mordere poterunt. Hoc enim eſt, quod pulcrè declarat Gal. reddens rationem 3. *Aphor.* 22.
B quare à ſalſa pituita fiant grauiſſimæ dyſenteriæ, inquiens: *Ea igitur, quæ fit in præſenti conſtitutione, pituita, propter eam, quæ fit, caliditatem, ſalſa erit, & hac ratione dyſenteriam maximam generabit, quando longiori tempore mordens atq; abradens inteſtinum offendit: nam inter exeundum propter lentorem inteſtinis adhærens & immorans, ſemperq; ipſa propter qualitatem detergens, facit dyſenterias.* Itaque potiſſima ratio erit viſciditas & acrimonia ſimul, qua dyſenteria differt à diarrhœa, in qua ſat eſt humores copia aut qualitate alia eſſe vitiatos.

Diarrhœæ potiſſima ratio viſciditas & acrimonia.

Ea qua item interpretatione diluitur difficultas à Gal 5. *de vſu part.* agitata, nimirum, qua ratione in inteſtinis ab his humoribus, qui adeo ad ſui expulſionem naturam laceſſunt, vlcus fieri poſſit, cùm bilem vel naturalem, vel leuiter etiam ad inteſtina prolabentem, adeo celeriter trudat. Ac licet ipſe arbitretur ob anfractus & circumuolutiones inteſtinorum id fieri, credendum eſt, id poſſe quidem iuuare, ſed non ſufficere, aliquin à quauis bile acri & mediocriter aduſta, vt ipſe refert, exul-
C cerationes fierent: ſed præter id neceſſum eſt lentorem & tenacitatem prædictos humores ſortiri, vt exulcerationem efficere poſſint.

Signis quidem in hoc affectu ſummopere opus habemus, non quidem ſolam, quæ affectum monſtrent, & ab aliis cruentis deiectionibus diſtinguant, ſed quæ affectam partem & affectus differentias ac magnitudinē monſtrare nata ſint. Sic enim dyſenteriam à reliquis cruētis deiectionibus diſtingues, quod in illis ſolus ſanguis, copia aut vitio peccans excernatur, in dyſenteria verò reliquorum humorum maximè vitiatorum maior copia, ſanguinis verò longè minor, ſimul cum ramentis & muccoribus, quæ monſtrant, ſanguinem à ſolis inteſtinis prodire: præterquam quod in dyſenteria ſemper excretio fit cum torminibus & cruciatibus maximis, in aliis verò non ita: item in hac minutiſſimæ fiunt excretiones, tum ſanguinis, tum aliorum ſuccorum, in aliis verò co-
D pioſiores. Eſt etiam affecti loci ſignum venter imus à ventriculo vſq; ad rectum inteſtinum dolens: præterquam quod ipſa inteſtina exulcerari oſtendit præter dolorem, ſanguinis excreti paucitas, & inteſtinorum ramenta. Verùm quia diuiſio ſeparatioq; inteſtinorum in gracilia & craſſa, maximi eſt momenti ad locum, per quem auxilia adhiberi debent, dignoſcendum, ob id diligenter diſtingues, vtra harum partium abraſionem patiatur, neceſſum erit. Si enim ex loco doloris ſupra vmbilicū, gracilia, ſicut dum infra viget, craſſa eſſe affecta conijcies: item grauiores ſuſtinent tenuium, quàm craſſorum dolores. Præterea ſi ramenta craſſa & copioſa cum excrementis exeant, craſſa inteſtina abradi dices, ſicut tenuia, ſi pauca & gracilia: idem quoq; oſtendit interuallum inter dolorem & excretionem, nam dum ſuperiora inteſtina exeduntur, longiſſimo interuallo poſt

Dyſenteria quib. ſignis innoteſcat.

quid differat à reliquis cruentis excretionibus.

dolorem excretio fit, cùm verò craſſa, mox à do-
E lore. Monſtrat id etiam permixtio ſanguinolentæ excretionis cum ipſis excrementis: nam cum gracilia abraduntur, alui excrementa & ſanguis plurimum confunduntur, & commiſcentur, quia diu ſimul iter agunt: dum verò craſſa & infima inteſtina afficiuntur, ſeorſum aut parum cōmixta cum ſanguine apparent prædicta excrementa. Antè tamen, quàm ad ſpecialiora ſigna loci affecti deſcendamus, monſtrare incumbit vlceris aut abraſionis magnitudinem ſeu differentias. Actius etenim, & alii, tres poſuerunt dyſenteriæ gradus ſeu differentias, non ſolùm iuxta maioris aut minoris exulcerationis modum adductas, ſed etiam iuxta eam inteſtinorum ſubſtantiam, quæ in hoc affectu abradi & excerni ſolent: quorum
I. primum eſt pinguoſum, mucilaginoſumq; corpus, quo inteſtina obducuntur, ne facile ab excrementis dilabentibus afficiantur, alterenturq;: hæc enim primo excernuntur in dyſenteria, quæ leuem ſeu fientem (*vt Galeni verbo vtar, lib. 5. de lo-*
F *cis,*) conſtituit dyſenteriam, primumq; eius gra-
II. dum ſeu ſpeciem circumſcribit. Secundum eſt ramentoſum quoddam corpus, album, tunicæ inteſtinorum perſimile, quod monſtrat interiorem
III. eorum ſuperficiem abradi. Tertium fit, cùm aliquid ex ipſa inteſtinorum compage excernitur, quod carnem & veram eorum ſubſtantiam atteſtatur, conſtituens factam & grauiorem dyſenteriam. Qui tamen exactius velit cuiuſq; inteſtinorum exulcerationem atq; quantitatem vlceris æſtimari, expendat, in gracilibus ſuperficiem ſolum eſſe læſam monſtrare excrementum tenue, biloſum & inodorum, ieiuni excrementa crocea, mali odoris, & nonnulla cum alimentis prauè liquatis admixta: depravatus tamen odor aliquando ab vlcere, nonnunquam ab humore aut excrementis prodit: quod diſces, quia vlcus putrilaginem ſemper redolet. Ab inferiorum autem inteſtinorum vlceribus excremēta aquoſa prodeunt, tenuia, ſine odore, niſi vlcera profundiora ſint: quo tempore ſanioſa prodeunt, ſubrubra, vinoſa, aut inſtar aquæ, in qua caro lota eſt. Si verò vlcera in gracilibus latiora ſint, & ſuperficiaria, bilio-
G ſum, quod effluit, inſtar pinguedinis prodit: ſi profundiora ſint vlcera, non ſolùm exquiſite biloſa, ſed crocea fæcem vini referentia, ſpumoſa, & nigra, porracea, craſſiora, inſtar putredinis grauεolentia. Ex profundioribus vero craſſorum inteſtinorum vlceribus cruenta emanant, craſſa, pituitoſa, carnoſa, valde pinguia, ramentoſa, velut ipſorum fruſta & integræ partes: ſi tamen vlcus profundius ſit, emanat gutta cruoris, craſſa, carnoſa, rubra, grumoſa, nonnunquam nigra, multis
A modis varians, odore intolerabili affecta. Con- 295
tingit etiam, vt vniuerſa inteſtini tunica diſcedat adeo incredibili magnitudine, quod videatur maiorem partem inteſtinorum continere. quo tempore iam negotium in diſcrimine vltimo verſatur, licet viſum ſit, tunicam, quæ remanet, cicatricem contrahere. Item contingit ex aliquo vaſculo cruorem adeo copioſe effluere, vt iam rem in deſperatione poni iudices, maximé ſi ex magno vaſe ſit. Accidit præterea vlcus & inteſtina adeo inflammari continuo dolore & cruciatu, vt nulla ſalus ſperanda ſit, niſi pus effluat febre ceſſante, & vberius ſanguine miſſo.

Dyſenteriæ gradus ſeu differentiæ tres.

Quan-

Dysenteriæ præsagium.

Quantumuis perniciosa sit, & ferè omnino lethalis hæc morbi natura & conditio, cum hoc tamen contingit, aliquos morbos difficiles, superueniente dysenteria sanari: non quidem cum adeo pessimi exsistunt humores, quod cruenta sit excretio ex intestinorum exulceratione, ita vt tormina & difficultas intestinorum subsequan-B tur (*quippe hæc deterior & periculosior est, quàm sint affectus, qui ea superueniente sanantur*) sed quod per eam pessimi & deteriores humores excernantur, quam antea in sola diarrhœa solent reperiri, & in cæteris morborum, qui citra ipsam sanari non poterant, excernerentur. Sed coniectabile est, hanc (*licet dysenteria nuncupetur*) talem reuera & exquisite non esse, sed solum, quia adeo succi, qui profluunt, perniciosi exsistunt, vt tormina & difficultates inferant, vlcera autem minimé, quia longè insanabilia essent, vt de dysenteria ex atra bile refert Hipp. Verùm cùm vlcera non fiant, & longe deteriorem succum contingat excerni, quàm in quauis diarrhœa, ob id felicem morborum euentum præsagare licebit. Et hoc est, quod dixerat Hipp. 6. *aphor.* 46. *Quæcunq; lienosi, aut* 48 *Lienosis dysenteriam aduenire, bonum*: item 7. *aphorism* 2. *A furore difficultas intestinorum*: & 2. prædictionum scribit, *Podagricos optimè se habere dysenteria superueniente.*

Dysenteriæ duo genera, acutum & mite.

Quæ, vt rectè interpretari possis, expende, duo esse dysenteriæ genera, vnum acutum, perniciosum, signia manifestum perniciosis, cuius finis C semper est naturam perdere, & intestina abradere: alterum verò mitius, in quo potius cruor, quàm ramentum excernitur, & in quo corpus exoneratur: sic profectò, dum aliquis morbus per dysenteriam soluitur, credibilius est, per hoc secundum genus potius solui, quàm per primum. Cuius sententiæ creditur Hipp. fuisse 2. prædict. dicens: *Dysenteria, siquidem cum febre inuaserint, aut variis alui egestionibus, vel cum hepatis, aut præcordij & ventris inflammatione, vel quæ dolorosa sunt, aut cibos intercipiunt, hæ omnes praua sunt, & qui sane plurima horum malorum habuerit, citissimè peribit, cui verò paucissima talium affuerint, huic plurima spes est.* Moriuntur autem maxime ex hoc morbo pueri quinquennes, & seniores adhuc decennes, reliquæ verò ætates minus: at quæ dysenteriæ commodæ sunt, mala hæc non inducunt. Verùm sanguine & ramentis egestis, desiuerunt 7. aut 14. aut 20. aut 40. die, aut intra hæc tempora morbos sanant an-D tiquiores, ac recentes, hos citius, illos serius, adeo vt etiam vtero gerentes alleuient, & fœtus corroborent, perducantque incolumes ad partum, si nihil dolorosum adsit: at si quid horum adsit, nisi prima die desinat, aut paulo post, fœtui quidem perniciem & periculum adfert. Denique prima illa acutissima & periculosissima est, cuius meminit *lib. de Coacis*, dicens ferè eadem verba, quæ retulimus, cuius euentus omnino perniciosus est, siue ab alio morbo decidat, siue incipiendo fiat. Cæterum si materia, cuiusuis conditionis sit, vincatur à natura, ac per intestina pellatur, licet difficultatem eorum generet, minoris est mali & boni finis præsaga, vt Clazomenio in epid. contigisse refert Hipp. nam eo tempore dysenteria cruenta (*quod copiosiori sanguine admixtus temperatusq; excernatur humor, quo minus lædere est credendum*) non erodens exoritur, in qua sanguis niger & crassus exit, quo lienosi plerunque curantur, si diuturna

Dysenteria puerorum. *Dysenteria grauidarū.*

non sit per alnum egestio: nam si diu duret, in aquam intercutem & in mortem commigrat. Verùm *si purgatio impuri succi salutis est causa, cur non sufficeret diarrhœa? Quæ igitur est ratio, quæ cogat dysenteriam necessario fieri, cùm affectus sit sua natura perniciosus?* Cui dubitationi respondendum est, dysenteriam necessario debere esse, quæ à prædictis malis liberet, ac non sufficere diarrhœam, quia ob id cognoscitur materiam mali excerni: nam si alia, quæ illud malum non efficeret, excerneretur, vitque laborans non restitueretur sanitati ex grauiori malo.

Dubitatio. E *Solutio.*

Dicet tamen aliquis, *nullo modo posse dysenteriam sequi ex prædicto humore, quantumuis perniciosus sit, quia per coctionem mitior factus est: quod si coctionem nondum est nactus, eius vacuatio salubris habenda non est, & ob id sat esse, diarrhœam subsequi?* Huic dubio dicendum est, nunquam sic huiusmodi humores exquisite concoqui, quin aliqua eius particula acrimoniam adseruet adeo insignem, quod, dum per intestina dilabatur, tormina efficiat, & ob id, vt salubriter excernatur, duo expostulat: primum, vt cum torminibus exeat, signum profectò humorem morbum efficientem radicitus expurga- F ri: secundum, quod cruorem habeat admixtum, quo frænetur eius malitia, ne præter tormina exulcerationem efficiat. Itaque si quis intellexerit, quæ diximus, reperiet facile, qua lege enodare oporteat illud Hippocr. *Si atrabilis sursum aut deorsum feratur, lethale, & dysenteriam omnem ab atra bile lethalem & insanabilem esse*: & etiam intelliget, quomodo cohærere possit cum præfata doctrina, quam locis nuper citatis adduximus, nimirum dysenteriam ab atro & prauo sanguine salubrem esse, & alios affectus soluere. Nam cùm Hippocrates dixit, *lethales esse dysenterias ab atra bile*, intellexit de eis, in quibus intestina exulcerantur ab eadem atra bile, quas sanare est perdifficile, cùm vlcera cancrosa fieri sit necessum. Item sursum aut deorsum moueri solam atram bilem lethale est, & periculo plenum, verùm moueri eum sanguine, vt in hac dysenteriæ specie intellexit Hippocrates, minime graue, quinimo tutum, nisi diu duret, vt explicat in Coacis: tunc enim in hydropem aut atrophiam cõmigrat. Item dysenteriam G fieri, & sanguinem ab vlceribus atra bile excauatis promanare, lethale, verùm si cum sanguine ad intestina dilabatur, licet tormina efficiat, & tamẽta, vt Hippocr. 2. prædictionum insinuauit, minime graue est, dum vlcera non fiunt. Præterea de dysenteria hac iudicãdum est, nimirum eam, quæ superiora vexat intestina, grauiorem esse ob symptomatum immanitatem, & ventriculi viciniam, tum etiam, quia difficilius sanitatem susceptat, & A 294 æger facilius exsoluitur ob nauseam, cibi fastidiũ, vigiliam, & quia vlcera eo in loco raro coalescũt, *vt ex Hippocratis mente. Galenus 6. meth. refert.* Ex natura vero caussæ ea insanabilis est, quæ ab atra bile prodit, *vt ex Hippocr. constat 4. aphor. 43.* Sic grauissima exsistit, quæ à prasina, æruginosa, aut sincero humore prodierit: si tamen symptoma sit alicuius febris, vt grauis censenda est, auget enim morbum vigiliis ac doloribus, & vires longe imbecilliores reddit, quo fit, vt periculosa habeatur, tum ob id, tum vero quod mali moris esse febrem ostendit. Critica vero in ardentibus salubris, intempestiue tamen, & sponte suppressa, abscessum

Dubium II. *Solutio.* *Dysenterias ab atra bile lethales esse, de quib. intelligendum.* *Dysenteria grauissima quæ.*

[illegible] aliud est, quàm immodica per aluum excretio alicuius humoris sine exulceratione, inflammatione, aut tenesmo. Cæterùm vt omnium fluxuum natura facile elucescat, & apertum etiam sit, in quo differant, nosse oportet, ea, quæ per aluum excernuntur, triplici differentia distingui, & contineri: *Vna* quidem iuxta naturam, conditionem, & varietatem eorum, quæ excernuntur: *Alia* verò, habita consideratione partis, à qua fluit excretus humor: *Tertia* & vltima ex affectu, cuius occasione fluit. Iuxta primum nosse conuenit, ea, quæ per aluum excernuntur, esse aut alimenta

Diarrhœa triplex.

Excrementa alui quotuplicia.

B cruda, incocta, vel prauè confecta, *vt capitibus præcedentibus dictum est*: aut excrementa, vel aliquam laudabilem substantiam, qualis est *chylus*, *sanguis*, *pinguedo*, *corporis colliquamentum*, aut vltimo sunt corporis humores sub propria forma, aut quauis corruptione vitiati. *Præterea*, locum, à quo humores in ventrem dilabuntur, quod secundo loco proposuimus, constat, esse vnum, aut plura, aut corpus vniuersum: quo factum est, vt Medici varias huius fluxus partitiones, & diuersa capita effinxerint: nam *diarrhœam* vnam appellant *capitalem*, aliam *iecorariam*, aliam *spleneticam*, & reliquam à toto corpore, quas omnes nos clarioris doctrinæ gratia ad has tres species reduximus, hoc vno tantum capite contentas. Tertium verò genus desumitur ab affectu, cuius occasione & caussa fit, siue in vniuerso corpore sit, siue in quouis eius membro vitiosus ille humor generetur. Nam euidentissimum est, qualis fuerit natura excreti humoris, talem fore membri aut totius corporis in-

Diarrhœa capitalis, iecoraria, splenetica, &c.

C temperiem. Cui caussæ accedit inflammatio totius ventriculi aut intestinorum iecoris aut splenis affectus, quo non rarò humores ad eam partem euocantur, diarrhœamq; conciliant dysenteria deteriorem, aut ipsam in dysenteriam mutant perniciosam: & ob id ex fluxibus constat, quosdam esse colliquatiuos, alios pituitam sapere, aut bilem corruptam, vel mixti esse excrementorum generis, pro sorte & ratione prædictorum morborum aut caussarum. Verùm quia huiusmodi fluxus de genere est symptomatum pertinentium ad ea, quæ immodicè excernuntur, vel toto genere præter naturam, ob id profectò præcipuæ differentiæ ab excreta substantiæ desumi debent, licet cuiusque curatio fieri nulla ratione possit, nisi in medium adductis, ac forsan primo consideratis prædictis differentiis.

Fit igitur diarrhœa ex omnibus humoribus, aut ex aliquo, sanguine excepto: & ob id Medici optima ratione distinguunt diarrhœam in *Biliosam*, *Pituitosam*, & *Melancholicam*, iuxta naturam humoris per aluum fluentis, modo naturalis pro-

Diarrhœa ex quibus fiat humoribus, & quot eius sortes.

D deat, modo præter naturam, & vitiosus. Verùm quia non leuis in curatione succrescit differentia, siue huius, siue illius sit excrementi aut humoris, ex loco, à quo prodit, & ex complicatione humorum, qui simul fluunt, nec non dum vnius naturæ fluxus est, alterius verò caussis, ob id profectò hæc omnia primo distinxisse & enodasse mihi est opus, si prius dixero, siue à toto, siue à parte fluxio prolabatur, necessario id accidere, vel quod se exonerans natura (*quod plerumque contingit in excrementis aut humoribus, qui maxima copia ipsam lacessant*) illuc transmittat: vel quod viæ naturales, per quas alimentum pertransit, aut in quibus re-

cipitur, aut aliquod excrementum recondi[tur] obstructæ sint: vel vltimo, quod ex vitiosa totius aut partis intemperie, aut conficiendi facultate, loco optimæ substantiæ excrementum efficiatur ex alimento, aut humores vitientur ea labe, qua natura cogatur tanquam alienum pellere.

E Præter dictas diarrhœæ sortas, memoriæ proditum est, alias succrescere posse, in quibus ossicula quædam similia *passerculorum* ossibus prodeunt, quasi laborans integrum deuorasset passerculum: quæ sanè grauissimis excernuntur doloribus. Quam etiam excretionem maleficio factam potius, quàm à naturali caussa, nonnulli sunt arbitrati. Alia enim assuescunt fluere excrementa similia his, quæ in abscessibus externarum partium solent reperiri, quippe nouimus excerni *pilos*, *carbones*, *lapillos*, *vngues*, *testarum fragmenta*, *oleum*, *cœnum*, *lutum*, *vrinæ specimen*, *aut viarsacem*. Quibus excretis rarò laborantes in pristinam sanitatem restituuntur: nam rabidi aut doloribus consumpti, plerumque pereunt.

Diarrhœa maleficio facta.

Sic profectò dum vniuersum corpus huic fluxioni caussam præstat, vt ab hoc membro initium sumam, considerare oportet vna è tribus rationibus id posse fieri: prima quidem est, dum humores corpus vagantes natura sua sponte pellere desiderat, irritata eorum copia aut malitia, quæ rarò citra iecoris aut venosi generis vitium fieri potest:

Diarrhœa ab vniuerso corpore qualiter fiat.

F secunda fit, cùm aut facultas nutrix [illegible] commutare humores in aliti substantiam, aut facultas retentrix non valet eosdem, quantum par est, continere: vtraq; tamen ratione hecticorum corpora alui fluxione laborant: tertia verò & vltima proficiscitur ex colliquatione & consumptione partium solidarum ipsius corporis, *vt paulò [illegible] scriptum reperies*.

Dignoscitur autem à toto corpore prodire ex symptomatis in toto repertis, & ea priuatione signorum, quæ particularem aliquem affectum designant. Sic enim in toto corpore reperiuntur alicuius intemperamenti signa, quæ peculiariter scribit Gal. *lib. de plenitudine*, *& 4. de sanitate tuenda*. Præterea noscitur prima fluxus species ex ipsius humoris secreti natura; nam dum pituita & vtraque bilis sub propria forma excernuntur, nemo non cognoscet, scimus tamen, rarò eas à toto corpore prodire: sic dum bilis aliis admiscetur, aduritur, & ad præter naturalem statum deducitur, vt vitellina, æruginosa, aut prasina: pituita salsa aut acida facilè dignoscitur ex colore & accidentibus.

Diarrhœa quibus signis innotescat.

G Secunda fluxus species, quæ fit, dum corpus non alitur, cognoscitur, quod excrementa, quæ excernuntur, non sapiunt naturam alicuius humorum, & quia corpus ocyssimè contabescit, & infirmantur ipsius facultates: item, quia excrementa sunt aquosa, subalbida, aut in obscurum rubescentia. Tertia verò fluxus species cognoscitur ab ipsis excrementis, namq; pinguia sunt, crassa, glutinosa, & opima, & grauiter olentia, si putredo simul adsit.

A 285 Si verò ex vitio ventriculi diarrhœa suboriatur, chylosa maiori ex parte fit excretio, & hoc nomine à plerisque insignitur: nam reliquæ ventriculi corruptæ cruditates ad cœliacam vel lienteriam reducendæ sunt. Causas profectò (*vt simul eas noscas*) habet affectus venter, nonnunquam ex ipso alimento ortas, aliquando ex ventriculo, sæpe ex vniuerso corpore, sæpissimè verò ex iecore

Diarrhœæ ex vitio ventriculi signa & caussæ.

aut

aut meseraicis obstructis. Alimentum enim caussam præstare venaberis, si interrogatione facta cognoueris, laborantem ingessisse mordacia, acria, & quæ vim habent prorritandi chylum, antequam per propria loca distribuatur: nam alio modo lienteriæ aliam speciem gignit: nam hæc quæcunq; praua affecta sunt conditione, ocyssimè irritant naturam ad pellendum; idq; cognosces, quod mutato cibo, protinus cessat fluxio. Ventriculus autem huic malo pronus efficitur, quod non, quantum par est, chylum cóficiat, sed potius vrat, aut alio vitio conspurcet, ita vt iecur

B ipsum exsugere renuat: præterquã quod aliquando non, quãtum par est, contineat: vis enim contentrix non potest, dum imbecilla est, donec distribuatur, continere, & hac ratione aliquandò chylosæ apparent deiectiones: nam sicut in lienteria non continet natura alimentum, quantum par est, vt liquetur, ita prorsus in hoc fluxu non continet, quousq; distribuatur, & sic eum alure excrementi chylum abire patitur natura. Succrescit *præterea* diarrhœa ventriculi vitio ob aliam caussam, nimirum ob defluxum alicuius acris & mordentis succi, qui anteuertat tempus & locum excretionis ipsius chyli, & ipsum per intestinũ ventrem pellat. Sic profectò in puerorũ dentitione, & in catarrhis diarrhϾ contingunt, quas etiam vermes efficiunt: item ab obstructis iecore & meseraicis plerumq; fit, quia chylosa substantia nequit ad iecur permeare: quo fit, vt ad intestina per meseraicas illuc conscendentes perueniat chylosa substantia. Et sicut in prima caussa quæ virtutis contentiuæ est imbecillitas, frigida & humida intemperies caussa exsistit, ita vltima ab acri aliquo irritamento prodit, licet Gal. *5. de locis, c.2.* referat

C huius caussam in imbecillitatem contentricis: quod intelligendum est, quando nulla iungitur caussa proritans & mordens, quarum signa desumes *cap. de lienteria.* Ex vniuersi etiam corporis occasione, chylosum fluxum aliquando succrescere comperimus dupliciter: vel cum vitiosi humores ob ventris imbecillitatem in ipsum confluunt, vel cùm adeo copioso homines vescuntur cibo, quod tãta copia corpus non indigeat, quare vt satur dimittit per intestina: nam ea est naturæ lex, vt quousq; & quantum nutritioni sit necessarium, contineat alimentum, reliquum vero pellat: signum vero est corporis bonus habitus, vegetus color & calor, hominis alacritas atq; plenitudo, & alimétorum vbertas ac vita sedentaria. Quod sanè vitium solet non rarò iecoris occasione succrescere, & chylosas fieri etiam excretiones, vt mox referam.

D Ex iecoris occasione tres prodeunt fluxus species: *Vna* ex chylo non suscepto ab ipso iecore, vel quod non indigeat vt satur, ita vt neque à ventre, neq; ab intestinis quidquam trahatur: vel quod adeo frigidum sit, quod stupore afficiatur, & indigentiam non percipiat: item quia obstructæ sunt venæ meseraicæ, & sima iecoris, quibus omnibus de causis chylosam fieri excretionem iecoris occasione comperimus. *Secunda* autem fluxus species, quæ à iecore prodit, fit ex humore melancholico & atro, via à iecore in splenem obcæcata, vel quod iecur plurimum generet melãcholiæ, quam capere bene nequeant. *Tertia* verò & vltima ea est, in qua biliosus funditur humor vna duarum occasionum: prima à calore exurente iecur: altera ab obstructione, non cystis fellis aut pori eius, quia tunc deiectiones biliosæ non essent, sed visceris ipsius, quod vena caua non recipiat biliosum succum, sed regurgitans in ventriculum, per intestina prolabatur. Quæ sané omnia facile nosces ex visceris ipsius inflammatione, aut immodica caliditate, vt *cap. de iecoris inflammatione aut obstructione* reperies.

Diarrhœæ ex occasione iecoris signa eius species tres.

E Splen quoq; in hoc affectu non paruam assolet præstare caussam, nam præter eius imbecillitatem (quæ cognoscitur, quod nullum adsit tumoris aut obstructionis vestigium) scyrrhosam duritiem vel obstructionem, sese non rarò in ventré expurgat, aut sanguinem iecoris & vniuersi corporis non probé repurgat, quo corpus ipsum & iecur non raro coguntur in ventrem, quod fæculentum recipiunt, regerere. Primum sane splenis vitium est, irritamentum à copia vel acrimonia fæculenti humoris, quo lacessitur, & per intestina sese exonerat: sed huius humoris vbertatem illi præstat iecur exaustum & siccum, vel vbertior & intempestiua alimentorum ingestio, quę talem succum nata sunt generare: hoc sane dignosces inspectis vitæ & alimenti modo: illud vero ex peculiari busiccosis ymptomatis, quæ reperies *cap. de dysenteria hepatica.* Obstructio vero splenis ac viarum, quæ in ipsum conscendunt, impedit, quo minus possit sanguis á melancholica spurcitia liberari: quo tempore necessum est, eos succos in

F ventrem irruere, aut in vniuersum corpus permeare: eum quidem fluxum Barbari opilatiuum appellarunt. quem ostendit nigra deiectio, splenis tumor, dolor, tensio & viarum iuxta ipsum durities & alia etiam, quæ *cap. de splene obstructo* longius scripta reperies.

Diarrhœæ ex vitio splenis signa & caussæ.

Prodit etiam diarrhœa ex oris seu linguæ affectionibus: primũ in pueris, cùm dentire incipiũt: secundum vero in blæsis, *vt 6 aphor. 32. apertè docet Hipp.* (dicendumne sit de blæsis, an de traulis non est huius loci disputare) docens eo loco Gal. vtrũque contingere ob cerebrum nimia humiditate luxurians: quapropter facile erit caussas per signa venari, cùm perpetuo os humiditate inundet.

Diarrhœæ ex oris seu linguæ affectionibus signa & caussæ.

Vltimo quidem certissimum est ex capite frequenter diarrhœam prouenire, dum ab ipso in ventrem pituita, vel salsa, vel putris, aut nimium tenuis prolabitur: id quod ex frigida prodit distemperie, quæ crudos relinquit humores, aut calida, quæ eosdem tenuet. Quod sane, vt *7. aph. 40.* docet, facile nosces ex deiectione spumosa, (talem cùm à cerebro spumosus prolabitur humor,

G *vt probat loco citato Gale.*) capitis imbecillitate, continua defluxione, somno profundiori, nulla siti, alimentorum in ventre corruptione, & quod fluxio potius fiat noctu quàm diu.

Diarrhœæ ex capite signa & caussæ.

Præter dictas fluxionum differentias numerosæ aliæ reperiũtur complicatæ: quarum quædam prodeunt mixtæ diuersorum humorum miscela: nonnullæ ex complicatione diuersorũ fluxuum. Quippe aliud est bilem flauam aut atram, vel pituitam naturalem vel præter naturam simul excerni, & excretionem subinde fieri variegatam:

A 186 aliud quidem lienteriam adiungi dysenteriæ aut cœliacæ, vel diarrhœæ, præter quas nonnullæ à salsa pituita aut cruẽta, cruda & pituitosa prosiliunt cruditate: hæc tamen omnia simul diuersis vnius diei partibus, aut diuersis diebus: quæ ad vrgentem

Diarrhœæ fluxiones complicatæ quæ.

con-

considerare & distinguere oportebit, si curationem rectè instituere velis.

Diarrhœa signa specialia. Præter signa huc usque adducta aliis etiam opus habemus, quibus aliquid specialius in hoc morbo noscere est magni momenti. Nam excrementa, quæ excernuntur, vel exeunt secundum naturam vel præter ipsam: si primum, maior ex parte prodeunt vitio expellentis grauatæ pondere: quod noscere ex irritamento. Si præter naturam, facile disces, quia aut fit cum excessu qualitatum præter naturam, aut cum defectu coctionis, vtrumque tamen monstrabit excrementorum

B qualitas. Præter quæ omnia vt certior fias, considerare oportet, an ex vlcere aut tumore præter naturam ventriculi, intestinorum, iecoris, vel splenis fluxus prodeat? signa enim hæc habent conspicua, nimirum partis dolorem, maximè à cibo, febrem, & cruentam excretionem. Sic etiam vterus plerumq; diarrhœæ caussa existit: quod disces ex eius symptomatis. Sitne ex paralysi intestinorum, necne, competes ex priuatione aliorum signorum, & quia alimenta etiam prodeunt prauè aut diminutè confecta.

Diarrhœa quis morbus in qua sit caussa. Vtcunque enim hos fluxus consideres, scito proficisci vel à morbo in via, vel ab intemperie partis, vel totius corporis, præsertim frigida, qua facultas concoctrix impotentior & languidior facta, nequit suom munus perficere: vel proficiscitur à calida & acri, quæ vitiat alimentum, aut irritat naturam ad expulsionem, ac vltimo nata fit corpus colliquare, humores exorere, ac putrefacere. Ex quibus constat, fluxum quemuis aliquem ex prædictis morbis sequi, & ipsum esse symptoma in genere excretorum immodicè, quod mul-

C tis modis tale efficitur: nam vel tota substantia, quantitate aut qualitate à naturali excretione recedit: licet aliquando in animalis commodum & vsum id moliatur natura, quod ad curationem summopere expendisse oportebit, nam permittendæ sunt criticæ fluxiones, quantumuis primo accessu videantur naturæ modum excedere.

Diarrhœa qualiter curetur. Antè tamen, quàm vlterius pergam, nosse oportet de prima fluxus forte, quæ ex humorum fluentium differentia desumitur, an semper sit compescenda: nam, *vt inquit Celsus*, vna die aluum fluere, sæpe pro valetudine est. Verùm vbi modum naturæ excesserit fluxus, immodicusq; fuerit quantitate, aut duratione, vel cum maximis & periculosissimis symptomatis, *vt Gal. 12. meth. consuluerat, nec non & Hipp. 6. pop. par. 2. text. 28.* tunc quidem transacto primo impetu compescendus est, si prius permiseris tantum fluere, quantum sat sit, vt quod generatum aggregatumq; est, minuatur: quo facto, si plurimum vigeat, diuertenda fluxio est, aut minuendæ per subadstringentia pharma-

D ca. Quippe fluxionis impetus & immoderantia adeo ad se vertit omne curatoris consilium propter imminens periculum, quod sequitur ex virium dispendio, vt licet, quod excernitur, omnino sit præter naturam, cohiberi aliquo modo desideret, & iubeat virium custodia. Quod si hæc feceris, dum opus fuerit, aut non factum, si nô vrgeat, curandi deinceps aut sistendi hos fluxus eam rationem instituens, quam cognouerus caussam fluxuum & eorum differentiam expostulare: nam homor, qui fluit, præter sui notitiam, quam præstat, etiam præscribit auxiliorum materiam: pars

verò affecta, cui subueniendum sit, & cui præsidiorum adhibere conueniat, & naturam ac modum etiam auxilii demonstrat; affectus verò ipsam curationem designat. Initium tamen sumam ab eo fluxu, qui totius corporis vitio protumpit.

Hunc sanè diximus fieri vel ex humorum vi E tiosorum copia: aut rursus fit corpore sese colliquante. Si primum fit, contingeret, vel quod natura grauatur aut mordetur copia vel malitia humoris biliosi, pituitosi, vel melancholici: siue id prodeat natura nequeunte præ impotentia continere, siue irritata cogatur propellere, quod partes non cooficiat alimentum, aut prauè afficiant, quod in perpetuis fluxibus diuturnis fieri conspicimus, quæ sane fluxionis conditio & sors nostius homoris naturam refert, neq; colliquatiuus est, sed excrementi mille modis fœdati & conspurcati effigiem æmulatur: quo solo signo cognosces, ex corporeæ substantiæ intemperie aut vitio fluxionem conspurcato & semicorrupto alimento profluere, non ex iecore aut venoso genere, quia ab his partibus potius boniores naturales aut præter naturam exeunt: à toto verò ex hac caussa solum excrementa aut homores corrupti nullum humorem repræsentantes, vt in cœliaca ex ventriculi vitio contingit. In quo sanè fluxionis genere nec corpus purgare, neque secus viquam visum fuit prodesse, solum enim ex vsu est optima victus & vitæ ratio: prosunt & vniuersales totius corporis F frictiones, exercitia, *sudores ex sarsaparella aut china, balnea vel dulci aqua, vel sulphurea*, si excrementa frigiditatem attestentur. Vel succrescit quodà iecore aut alio viscere deprauatum suscip at: nam hæc omnia ante manus adhibitionem consideratæ oportebit. Vtcunq; tamen fiat, medendi ratio consulit ante fluxus cohibitionem (*vt supra in... vitia ventriculi alimenta membrorum destituat quo tempore protinus compescere citra aliam euacuationem & comprimere oportebit*) vlterius superuacuos humores euacuare: nam deposita naturam grauante plenitudine, non irritabitur deinceps amplius, nec excernet. Quamobrem eis medicamentis purgare corpus oportet, quæ, si quid redundet vitiosum aut copiosum, excernant iuxta humoris peccantis naturam. Sic etenim redundante pituita salsa, aut quauis alia, facta ex *hydromelite*, aut *rhodomelle* præparatione, purgabis, quod redundat, vel alicubi impactum est, infuso *agarici & corticum myrobalanorum in sacca rosarum*: purgabis etiam *pilulis aggregatiuis, aut ex agarico, mastiche & rhabarbaro confectis, vel corticibus myrobalanorum chebulorum infusis in in* G *fusione rosarum Persicarum*. Prodest etiam in inueterata diarrhœa *terebinthina abieris lota aqua capitum rosarum & malsa cum infusi aut puluer...rhabarbari aut myrobalanorum chebulorum*. Post quæ medicamenta ad continendas humorum reliquias summopere prodest opiata, quæ recipit *ligni aloes spica, galliæ muscata, cyperi, calami aromatici, ana* ℨ.j. *cymini infusi per diem in aceto, deinde tosti, seminis portulacæ & nasturtij ana* ℈.ij *granorum myrthi* ℨ.iij *balaustiorum, cortic. glandularum tostarum, sumach, fructus lentisci, ana* ℨ.j *amios* ℨ.j. ß. infundantur omnia in puluerem redacta in vino rubro, & exsiccentur, post diem iterum infundantur in aqua ferrata, & exsiccétur, & admisceantur *mivæ cydoniorum aromatizatæ, q.s.* vt fiat opiata, cuius ℥.j cum aqua dexirata porriges. Præstat & *puluers sarsaparella* ℨ.j. *in ouo sorbili prasti-*

Diarrhœa totius corporis vitio facta qualiter curetur.

Pituitam in diarrhœa quæ purget & compescant.

Humorum reliquias in diarrhœa continent opiata.

prescripta. Item potus sit aqua ex *radice Chinæ decocta*: ante cibum tamen ex usu erit corpus universum perfricare, donec calore evocato, coctiones perfectius fiant.

Biliosum humorem in diarrhœa quæ purgēt & compescant.

Biliosum verò humorem supervacuum naturalem, citra ullam præparationē, transacto primo impetu purgabis *rhabarbaro infuso aqua ferrata, admixtoq; syrupo de rosis aestivis*: vel præstabis *conservam rosarum cum puluere rhabarbari aut corticum mirobalanorum citrinorum*. Prosunt etiam in inveterato fluxu ex bile, *pilulæ de rhabarbaro*, sicut & immodico, & nimis citato (non ut purgemus, sed ut compescamus) eæ, quæ recipiunt *seminis papaueris* ℥.ij. *seminis hyoscyami albi* ℥.j. *opij* g̅.vj. *croci, castorei, ana* g̅.x. *sumach, acaciæ, verberis, & rosarum, ana* ℥ j *succi liquiritiæ & cydoniorum*, q.s. ut formentur pilulæ, quarū ante prandium sumat laborans ℈.j. Præstat eundem usum, q.r. *granorum myrthi, spodij, sumach, santalorum omnium, gummi Arabici, ana* ℥.j.ß. *ossium mirobalanorum omnium assatorum* ℥.vij. *coriandri præparati tosti* ℥.iiij. *seminum acetosæ, plantaginis, & rosarum, ana* ℥.j. omnia in pulverem redacta infundantur cum succis *plantaginis, agrestæ & acetosæ* per diem. deinde exsiccentur, & cum sufficienti quantitate *mivæ cydoniorum* fiat opiata, cuius quātitas sit ℥.iij. cum *aqua deaurata*. Ante tamen, quam hoc purgans medicamentum, vel post, si non profuerit, ex usu erit materiam syrupis & apozematis compescere, quibus addes *pulverem smaragdi, vel margaritarum, aut electuarij de gemmis, vel diamargariton frigidi & pulverē crystalli santalorum & coralli quantitate* ℈.ß. Præstat mirum in modum, q.r. *rosar. rub. gummi Arabici, coralli, spodij, succini, balaustiorū acaciæ terræ Lemniæ, ana* ℥.j. *seminis psyllij & acetosæ ana* ℥ ij. *cum succo plantaginis* fiat confectio, & porrige ℥.ij. *cum succo agrestæ* clarificato. Quo facto, si cōstiterit acrimoniā humoris serosam quodāmodo esse, purgabis eo pharmaco, q.r. *corticū mirobalanorum citrinorū* ℥.ij. *rhabarbari* ℥ j. torrefiant modicū, & adde *boli Armeni* g̅.x. *tragacanthi* ℥.j. *cum sacchoro rosaceo antiquo & miva cydoniorum* fiant boli. Post hanc enim purgationem ex usu est medicamētum, q.r. *corticum mirobalanorum citrinorum* ℥.j. infundantur in aqua pluviali, in qua chalybs sæpiùs extinguatur, *& rosa rubea, sumach & balaustium bullierint, & facta expressione sume* ℥.ij. *mivæ cydoniorum* ℥.ß. Considerabis tamē, sitne bilis, q̄ fluit, ex his quæ præter naturā existunt, & tāto citius & copiosius eam frigidis & humectioribus mitesces & attēperabis, quāto ea adustiorib. fuerit, ac rursus tāto parcius & mitiorib. medicamentis purgabis: sæpe enim his ignoratis affectio in dysenteriam cōmigrat. Quo casu abs te nō erit parcū sanguinis (*salto ex iecoraria vena*) fundere, tanto minus aut nihil, quanto fluxio fuerit futurius.

Melancholiam in diarrhœa quæ purgent & compescāt

Melancholiam mox a principio, licet fluat, nō prohibeto, difficulter enim id facies, & forsan fluxionem aliam deteriorem concitabis: sed præmissa præparatione sufficienti ex syrupo *lupulorū*, *borraginis, buglossæ, & similium, confectione Hamech simplici* purgabis, maximè si addideris *pulverem foliorum senæ, aut mirobalanorum indorum* ℥ j.ß. *item infuso foliorum senæ aut mirobalanorum omnium cum sero lactis, vel decocto passularum & florum cordialium cum modico radicis Chinæ* cui addere oportebit *syrupi ex infusionib. violarum, & rosis Hispan., ana* ℥ ij. Humore tamen sic imminuto, ex sinistra saluatella sanguinem fundes, aut cucurbitam supra eam partem appones, postea verò necessum est, quod superest, aut alio transferre, aut per aliam regionem evacuare: ob id quidem intus aliqua medicamenta urinas moventia admovebimus, & alia, quæ sudores excitent, medio balneo aquæ dulcis, aut per evaporationem decocti herbarum, quæ emollientem & diaphoreticam vim habeant, ut per eandē regionem, qua abundant humores, nimirum per totum corpus aliquid etiam excernatur. Consulere insuper oportet frictiones, exercitia, & ea omnia, quæ ad extimas partes humores evocare habeāt.

E

Diarrhœa ex pituita melancholiæ admixta qualiter curetur.

Verùm si constiterit vel pituitam simul esse adiunctam, vel indies ex defectu virtutis concoctricis ventriculi, aut iecoris, vel venarum genitam, consultissimum est, bis aut semel in hebdomada vomere, & si in corporis membris adeo imme. sa fuerit, ut connaturalis facta sit, sudoribus *ex guaiaco, sparta parella, aut radice Chinæ* discutienda est, vel stuphis aut balneis confectis ex decocto *calidarum herbarū*. Prosunt & balnea naturalia, maximè sulphurea in pituitoso fluxu, sicut ferrea & aluminosa in bilioso. Ex usu etiam sunt stuphæ & evaporationes ex decoctis consimilem vim habentibus, maxime si aliquid eorum spargas supra ignitos lateres, & vaporem laborās suscipiet. Considerare etiam oportet, non minus revellere, & aliquando compescere posse sanguinis detractionē, sed maxime, ubi sanguinolenta vacuatio suppressa est, corpus robustū, sanguinis abundantia, vel humor peccans sanguini admixtus, ut in diarrhœa. quæ continentibus febribus accidit, videre est. Quod si nec hæc quidem prodesse videantur, urinam movere in quovis tutissimum erit: quæ sint pharmaca id valentia, abunde scripsimus *cap. de movendis urinis, lib. 1. de recto præsid. usu*. Sed in hoc pituitoso fluxu post prædicta auxilia, ut reliquias conteras, utendum est *zingibere condito, dianthos, vel electuario de granis myrthi, Athanasia, theriaca cum vino calido, & melle scyllitico*: tandem plerisq; eorum, quæ adduximus *cap. de cruditate ventriculi*. Observabis tamē,

Reliquias diarrhœæ pituitosæ quæ conterant

Diarrhœæ ex humorū salsugine, aut corporis universi putredine cura.

dum humorum salsugo aut putredo universi corporis natura lacessita & irritata affectum concitaverit, licet purgare expediat, *ut dictum est*, non tamen ante, quàm humorū malitiam frænemus alimentis & medicamentis, ne evocatis humoribus per intestina, dysenteria concitetur. Quapropter primo frænare, deinde purgare oportebit, cōprimere vero minime, ne furentes humores præter naturæ modum retenti, in aliud membrū decumbant, & maius malum efficiant, nisi purgata prius copia. Quo tempore comprimentibus & his, quæ ventri adhibemus, admiscere oportet, quæ calefaciendi & coquendi vires habeant: quod in biliosis fluxibus fugiendū summopere est. Verùm cùm

G

Diarrhœæ ex impotentia facultatum cura.

impotiens partium facultas, alimentum nec cōtinere, neq; cōficere valet, fluxus, qui ob id movetur, ocyssimè est compescendus. Primo corroborantis facultatibus, quarum vitio fluxus excitatur: ac si frigida fuerit distēperies, frictionibus, balneo calido, exercitio, inunctionib. ex *oleo nardino, iasminorum*, & aliorum, quæ calida sint: adhibitis etiam alimentis, quæ quodammodo adstringentia sint, & calidis condita & præparata. Item quiete utendū est, somno, syrapis, & apozematis, quæ simul adstringant, roborent, ac firment facultates, & humores condēsent, veluti est ros ... de myrtho, cydoniorum, & alia eiusdem naturæ.

A 288

Atū

Diarrhœa seu fluxus ex colliquatione qualiter curetur.

At si totum corpus per alui fluxum colliquatione resoluatur, non licet temere adstrictionibus vti, etiamsi laudabilis & vtilis existat substantia, quæ perit: nam sæpe hæc affectio contingit ab exurente, colliquante, exusto, acri, & erudente humore, qui partis substantiam conterit: aut à colliquante calore, qualis in hecticis febribus reperitur. Contingit enim nō rarò substantiam corporis refici prauis succis, qui succensi aut excalefacti, in colliquamētum ocyus degenerant, quam laudabilis substantia, quæ non nisi a colliquante calore, vt in hectica, aut humoribus exustis, vt in causonide liquescit: at quæ ex prauis fit eduliis, à febrium tertianarum calore promtissimè in diarrhœam aut dysenteriam perniciosam cōmigrat, vt anno 1591. populariter omni Hispaniæ conti-

Alui fluxus tertianis succedens pestilentialis.

B git: quippe ad pestilentis constitutionis modum omnibus febribus tertianis protinus succrescebat huiusmodi alui fluxus, qui plurimos interemit, omnia vulgaria auxilia contemnens. Quare modo calor exsuperans, seu exurens, modo prædicti humores caussa fiot, triplici remediorum genere res agenda est: nimirum *primo* his, quæ refrigerent, modicè tamen, nam periclitatur extinctione à frigidis pusillus hecticorum calor, paulò tamen intensius, quibus prædicti humores abundant, in quibus non est verendum syrupos, apozemata, & reliqua auxilia niue refrigerare. *Secundo*, rem hanc exsequeris his, quæ humectent, plus in hecticis, vtpote qui ariditate contabescunt, dūmodo humectatio substantifica sit, non madefactiua: minus tamen in his, qui prædictis humoribus abundant, ne ex humiditate aliquid vlterius putrescat vehementia caloris præter naturam, à quibus putredo facile succrescit: quapropter cautè humectatione in his vtendum est, nam licet iurulentis vti oporteat, eorum tamen minorem co-

C piam porriges. *Tertio* verò & vltimo, his, quę renutritionem moliantur, in hecticis lentius, sensim & paulatim, in aliis verò citius & frequentius, non tamen vberius, iuxta illud Hipp. *Quæ longo tempore extenuantur corpora.* Præterquam quod ea, quæ renutriendi vim habent, in bis, in quibus prædicti humores abundant, nō solùm præstant refectionem eius, quod quotidie perit, sed attemperamētum humoris maligni natiuam substantiam deuastantis: & ob id diximus, frequentius in his esse renutritione vtendum, sed parcius, non tamè his, quæ corruptioni obnoxia nimis sint, ne ocyssimè putrilaginem cōcipiant. Quapropter, vel aliquid subadstringens solidioris substantiæ, vel frigidum admiscere oportet, vt corpus tutius reficiatur, & vtriq; damno facilius subueniamus. Quod si attemperato iam corpore fluxus adhuc perstiterit, aut leuiter purgatio (*non in hecticis, sed in aliis, quibus*

D *acres humores abundant*) vti possumus adstringentibus medicamentis, quæ licet fluxum non sistant, maiorem tamen innatæ substantiæ dissipationem impediant: quæ medicamenta exterius minimè sunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus præpediatur, sed intus, vt & partes roborent, firment, atq; constringant, ne facile erodenti caussæ cedant. At in aliis, qui è frugibus madefactis, putridis & praui succi alimentis in hos affectus deciderunt, mox à principio purgare licet, & in recidiuis febrium, antequam in alui fluxum degenerent, nequaquam: si verò inciderint, paulatinis ex *rhabarbaro* & *mirobalanis* purgationibus vtendum est, dummodo horum medicamentorum substantiam præbeamus.

Diarrhœa, si à capite prodeat, qualiter curetur.

Dum verò à parte aliqua fluxus concitatur, multiformis exsistit pro varietate partis, a qua defluit: sic dum à capite decidit, maiori ex parte albicantia refert excrementa: quod contingit capite præ imbecillitate nequeunte conficere alimētum, aut præ distemperie corrumpente salsuginosumq; efficiente, quod transmittit per ventriculum ad intestina, deferendo pariter secum ventri- E culi excrementa & alimenta. Cui duplex curandi ratio debetur: altera, quæ caput respiciat, præcauendo, quo minus hæc excrementa generet, *vt copiosè dictum est cap. de tussi per defluxum a capite*: nam omnis curandi ratio circa caput versatur penes distractionem geniti humoris, quæ fieri debet per discussionem fomentis factam, pulueribus, emplastris: sed potior est per paulatinas purgationes, & per reductionem capitis ad proprium temperamentum. Quod si hæc sufficere non videantur, fontanellam brachio aut setonem occipitio affigere præsentaneum est auxilium. Ventriculo etiam prouidendum est, vt euacuet, si quid receptum habet à capite, vomitibus per interualla factis, tum vt à fluxu dissuescat, tum verò, vt per cōtrariam regionem expellat, quod *aggregatum* habet: quem etiam inungere oportet roborantibus auxiliis, vt facile conficiat, & difficulter recipiat. F

Diarrhœa, si a iecore, ventriculo, aut splene fiat, qualiter curetur.

Multorum etiam membrorum consensu aluus fluit, ventriculi nimirum, splenis, & mesaraicarum, quorum ratione variæ suboriuntur huius fluxus differentiæ, quarum quasdam Barbari appellant *splenetica*s, alias *iecorarias*, & sic alias pro ratione membri, à quo decidunt. Quæ omnes proficiscuntur vna trium rationum: aut quia iecur non suscipit chylum vitio viarum ad ipsum euntium: aut quia plus, quàm par sit, generat illius humoris, qui per intestina profluit: aut quia mēbrum, cuius munus est id excrementum suscipere, obstructum imbecilleq; exsistit: quo fit, vt in ventrem remeent prædicta excrementa, & diarrhœam sui generis concitent. Quod si excretio sit ex melancholico humore, id profectò fit, quia iecoris ad splenem viæ obstructæ sunt, vel quia iecur ipsum sicco & frigido intemperamento affectum exsistit, caussa profectò gignendæ melancholiæ idonea. Quæ sanè cum vberior est, quam splen possit sugere, redundans in ventrem irruit, & prędictum fluxum concitat. Id quod facile no- G sces ex signis paulò antea adductis, & ex corporis habitu melancholico, duritie & tumore lateris sinistri: quæ si non apparent in eo latere corpore exsistente melancholico, coniectandum est, præ imbecillitate splenem non posse trahere. Quatenus verò ad curandi rationem spectat, duplex tantum reperitur: Vna, quæ obstructionibus debetur: altera rursus, quæ membrorum distemperiem corrigat. Prima quidem perficitur per ea auxilia, quæ inscindant, aperiant atq; quodammodo expurgent. Quæ sanè auxilia licet primo accessu videantur aliena, eo quod fluxum sua sponte A 289 concitare babeant, cum hoc tamen, quia fluendi caussa ab obstructione proficiscitur, nulla alia est commodior & tutior. Qua verò ratione obstructiones iecoris, splenis & meserei curari possint, dicturi sumus latius *propriis capitibus*: quamobrem

opor-

oportet lectores illuc relegare, præterquam quod ſupra ſplenem nequeuntem melancholiam trahere, aut plurimum obſtructum, cucurbitam ſcarificatam affigere ſæpe vtiliſſimum fuit. Diſtemperies verò licet curationem expoſtulet per contraria, cùm tamen iecur intemperie, citra materiæ illi reſpondentis vbertatem, afficiatur, nam prorinus alicuius excrementi copiam congerit, ob id iuxta optimum conſilium erit, ea præmittere medicamenta, quæ membrum quodammodo purgare habeant, idq́; ratione humoris, quem redundare cognouerimus: nam antea temperantibus vti, præterquam quod inutile eſt, maiorem reddunt affectionem, aut in aliam deteriorem commutant. Habet inſuper hæc curandi ratio hoc peculiare, quod nunquam tuto fiat confertim & celeriter, & ob id neceſſum ſemper eſt paulatim vti euacuationibus, idq́, triplici ratione: *Prima*, quia humorum copia parua eſt, & cui leuiſſima ſufficit purgatio: *Secunda*, quia vim purgantium medicamentorum nequit iecur, dum imbecillitate afficitur, innoxiè ſuſtinere, tum quia eius robur à vehementer purgantibus exſoluitur, tum verò, quia intenſius incaleſcit, ſi diſtemperies calida fuerit. *Tertia & vltima*, quod antequam excrementa irritationi apta congregentur, vi expugnantis medicamenti expellantur: cui vſui etiam neceſſum eſt ea adhibere auxilia, quæ per vrinas expurgare poſſunt, vt natura à conſueto fluxu diſſueſcat, humoribus peccantibus ad alium regionem distractis. Quibus præmiſſis, tutiſſimum eſt eis præſidiis vti, quæ diſtemperiem corrigant cum adſtrictione & corroboratione leui, niſi ex obſtructione fluxus prodierit: qualia verò hæc debeant eſſe, *cap. de iecoris aut lienis intemperantia* abundè ſcripta reperies. Interim tamen iecoris calido & languido adhibebis exterius id, quod recipit *pulueris*

C *electuarij de gemmis* ℥.ß. *coralli, ſantalorum rub. ana* ℈.ij. *ſpodij, tragacanthi, gummi, ana* ℥.j. *cum aqua roſacea*, fiat ad modum vnguenti. Prodeſt & *ceratum ſantalinum*, admixtis pulueribus *roſarum & coralli*, vbi ſæpius adhibeatur. Item epithema ex ſucco *agreſta*, *plantaginis aqua*, *agrimonia*, *cum prædictis pulueribus*. Intus etiam ea præſtabis, quæ vim habeant refrigerandi cum modica adſtrictione: ſic aqua *plantaginis*, aut ferrata cum ſucco *agreſta*, cum ſucco granatorum acrium, *ribes*, *aut diacytonita*, & aliis huius cenſus, cum prædicto puluere electuarii de *gemmis* aut *trium ſantalorum* vteris.

Diarrhœa ſeu fluxio maximè complicata quibus medicamentis curetur.

Quod ſi his omnibus adhuc præſtitis fluxio importuna ſit, qualis naturæ eſt quæ ex variis tum excrementis, tum membris prorumpit, tunc quidem omnibus, vel maximè vrgenti prouidendum erit, altero non neglecto: quod facies vel mixtis auxiliis, quæ hucuſque copioſe ſcripſimus, vel al-

D ternatim, & per vices, nunc hæc, nunc alia porriges, prout vrgentia præualuerit. Hoc tamē vnum in fluxuum complicatione adſeruabis, nimirum, quod membro vel mandanti, vel generanti, magna diligentia prouideas: nam aliter vires facillime procident: tunc quidem viribus labentibus, aut mox caſuris omni diligentia prouidendum eſt, & conſiderandum, ſitne fluxio ex mixtis humoribus, vt vtrique prouideas, quantum fieri poſſit. Sed ne vires vlterius labantur, fluxioni prouidendum eſt per ea auxilia, quæ intus ſumpta, vel exterius appoſita, fluxionis impetum compeſcāt, *vt paulò inferius leges*. Primo tamen & interim victum & potum in biliosa fluxione inſtitues modicè attemperantem & comprimentem: potus fiat ex *oriza* & *hordeo torrefacto*, & ſemicontuſo cum *aqua pluuiali aut ferrata*, additis *mali punici granis*, & *oxalidis foliis*: prodeſt *aqua ferrata* aut *deaurata*. In pituitoſa decoctum *radicis Chinæ*, aut *corticum ligni guayaci, cinnamomi, aniſi, corticum citri, ſaſſafras Indicæ, & ſimilium*. Sed bilioſis etiam præſtat *ius gallinarum* aut *pullorum cum agreſta* aut *folio oxalidis*: bilio-

Victus ratio tam in biliosa, quàm pituitoſa diarrhœa.

E ſus namq; humor lenientibus magis, vt diſcedat, gaudet. In vniuerſum ſcito, à principio parum & tenui eſſe vtendum victu, quo tenacius natura humores complectatur: verum vbi diuturna fuerit fluxio, aut talem futuram à principio venatus fueris, vel facultatem prolabi indies cognoueris, copioſioris & copioſioris ſucci cibus porrigendus eſt: vt *hepata gallinarum*, *vel pullorum teſtes*, *ſuccus & carnes gallinarum & perdicum*. Proſunt & prædictæ carnes elixæ *cum extremitatum arietis*, *aut pullorum*: iuuant maximè carnes *columbarum*, *& auium montanarum*, *cuniculorum*, *& hepar hœdi cum aceto*. Prodeſt *amylum*, *oriza*, *panis bis coctus cum lacte amygdalarum dulcium*: *aut cum carne aliquo ex aqua chalybeata cocto*: perdices item carbonella aut elixa, & iura prius ſtillatitia in duplici vaſe facta *cum cydoniis pyris*, *meſpilis*, *& myrtillis*: lac item vſtulatum lapillis aut ferro vel auro ignitis; ſed oua aceto cocta, & indurata, maximè prodeſſe ferunt. In principio autem menſa vtatur *micis cydoniorum cum parte toſta*: [illegible] tenuis ſit fluxio, & fluida, ad craſſiora & adſtrin-

F gentia alimenta veniendum eſſe, conſulit rei ratio. Verùm interea, quæ ſic affectis exhibemus, nihil profectò vires æquè habet alimenti & medicamenti, quàm *lac bubulum* aut *caprillum*, purum quidem, ſi citra febrem laborans ſit, verum ſi adſit, quarta aquæ parte addita, *vt Aetio & Alexandro viſum eſt*, maximè ſi bilioſorum vacuatio præceſſit, *vt conſulit Gal. 5. aphor. 64.* alioqui enim aduerſum eſſe lac, quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt deiectiones, quoniam in nidorem celerrimè vertitur: poſt purgationem vero & febre remiſſiore vtiliſſimum cenſetur, maximè ſi fruſta *alabaſtri* ignita, aut *albos lapillos* ſuccenſos, vel ferrum candens ibidem extinxeris, & ſpumam interim detraxeris, ne facile in nidorem muteur: quibus ſanè conditionibus aufertur difficultas, quæ apud auctores *de lactis exhibitione* in huiuſmodi affectibus habetur.

Quo facto, ſi adhuc vires periclitari conſtiterit, G ad adſtringentia (*ſiue humor bilioſus ſit, ſiue ſecus*) veniendum eſſe, conſulit vrgentiæ ratio. Quapropter primo in bilioſis porriges *ſyrupi acetoſitatis citri, & de ribes, ana* ℥.ß. *ſyrupi roſarum ſiccarum aut viridium*, *aut cydoniorum* ℥.j. *aquarum plantaginis vel hordei toſti ſeu ferrata vel deaurata* ℥.iij. *pulueris margaritarum*, *aut de gemmis*, gr. vj. *cornu cerui vſti*, *ſeminis oxalidis & plantaginis ana* gr. iiij. & porrige. Prodeſt & vſus *ſacchari roſati veteris cum prædictis aquis & pulueribus*, vbi in formam boli reduxeris: cui etiam admiſcere poteris *boli Armeni*, *aut terræ ſigillatæ*, *tro*- A 290 *chiſcorum de ſpodio*, *aut de ſuccino* ℈.j. Sed mirabilis efficaciæ eſt *ſaccharum roſaceum ſucco cydoniorum*, *& aqua plantaginis diſſolutum*, *& feruefactum atq; colatum datum ventre ieiuno*. Item pueris alia prodeſt, quæ recipit *caryophyllorum*, *maſtiches*, *aut amyli*, *ana* ℥.j. *aqua roſacea* ℥ vj. *in duplici vaſe coquito*. Ex vſu etiam

Diarrhœa complicata ſi vrſerit adſtringentibus curāda.

est puluis *rhabarbaricum eodem saccharo rosaceo.* Verùm si adhuc eunstiterit humoris aliquid redundare, purgandum modicè est his quæ post purgationem adstringant: cuius censeo arbitror esse pilulas omni fluxui proficuas, quæ recipiunt *mirobalanorum, citrinorum, & chebulorum ana* ʒ ß. *mastiches* ʒ ß. *spicæ nardi* g. viij. *cum syrupo rosarum solutiuo fiant pilulæ, quarum* ʒ j. *sumat laborans.* Quibus factis, vtatur *micleta cum syrupo myrtino aut rosarum, addito modico puluere lapidis hæmatitis, aut coralli rubei præparati, vel mastiches:* somnum item conciliabis *syrupo papaueris cum rosaceo & aqua portulacæ.* Præterea in caussa calida prodesse scimus trochiscos, qui recipiunt *granorum granatorum assatorum, boli Armeni, rosarum, spodij, seminis acetosæ an.* ʒ j. ß. *berberis, coriandri sicci infusi in succo agrestæ vel aceto per diem, & postea leniter torrefacti, gummi Arabici, balaustiorum, sumach, gallarum non perforatarum an.* ʒ v. *fructus myrthi* ʒ vij. terantur, & cribrentur, & cum succo *cydoniorum* formentur trochisci *ponderis* ʒ ij. Præstat & puluis, q. r. *acaciæ, balaustiorum, seminis rosarum, an.* ʒ j. ß. *cymini infusi in aceto, & postea torrefacti,* ʒ ij. *capiat laborans* ʒ j. *cum mina cydoniorum.* Quod si caussa frigida sit, hoc facito: Excipe *ligni aloes, macis, gallia, apij, balaustij, calami aromatici an.* ʒ j. ß. *mastiches* ʒ vj. *rosarum* ʒ xv. fiat puluis, cuius laborans sumat singulis diebus ʒ ij. *cum succo cydoniorum.* Prodest in omni fluxu lb. ij *aquæ vsque ad medietatem cum* ʒ iiij. *limatura chalybis feruefacere, & cum prædictis ibus aliquid eius sumere.* At si hæc non profuerint, excipe *granorum myrti, santalorum omnium, sumach, spodij, gummi Arabici, an.* ʒ j. ß. *ossium mirobalanorũ omnium assatorum an* ʒ vij. *coriandri præparati tosti* ʒ iiij. Omnia in puluerem redacta infundantur in *succo agrestæ aut plantaginis & acetosæ per diem,* demum exsiccata cum mina cydoniorum fiat confectio ad modum opiatæ, cuius sumat ʒ ij *cum aqua plantaginis & portulacæ.* Sed in pituitæ fluxibus præstat *cyminum tostum aceto infusum aut anisum* eodem modo præparatum. Prodest & ʒ j. *casei antiqui in aqua chalybeata,* tàm per sedem iniecta, quàm per os sumta: item *adeps caprillus liquatus & admixta mica panis:* præterea *coaguli hœdi* ℥ j. *cum aqua plantaginis.*

Purgatio.

Micleta.

Trochisci in caussa calida.

in caussa frigida.

B

C

Exterius verò varia & valde proficua adhibere poteris, tum ventri, tum ventriculo. nam licet vniuersum corpus mali caussam præstet, cum hoc tamen fluendi consuetudo, & venarum facilitas, laxitas & impotentia, sæpe fluxus solent in intolerabilem diuturnitatem deducere. Quapropter primo fotibus vteris, in biliosis eo, qui recipit *radicis bistortæ, quinquefolij an* ℥ iiij. *corticum mali granati, balaustiorum, an.* ℥ ij. *absynthij, & menthæ siccæ an.* p ß. *florum rosarum* p j. *seminis myrti* ℥ j. bulliant in aqua cum modico aceti. Prosunt irrigationes etiam ea decocto *maluorum, absynthij, gallarum, nucum cupressi, balaustiorum hypocistidis, cum vino rubro, & aqua ferrata:* valet quoque fotus ex *vino rubro extinctionis piuttadosi succensi:* item *olei omphacini, rosarum, & mastiches.* Exterius tamen emplastrum appones, quod recipit *santalorum rub. rosarum, ramuli, malicorij, mastiches, corticum auellanarum & coriandrorum aceto præparatorum an.* ʒ j. *corticis capparorum infusorum in aceto* ʒ v. *conficiatur cum succo cydoniorum.* Verùm si caussa frigida sit, prædictis calida medicamenta addere oportet, velut est *cortex citri lignum aloes caryophyllus spica, cyminum costum, & reliqua huius naturæ.* Præstat etiam vnguentum, quod fit ex aliquo ex prædictis *oleis,* vbi sæpius fiestr alabastri [illegible] cta sint. Eius vsu quoque est id, quod recipit [illegible] *ches corticum thuris an.* ʒ j. *pulueris menthæ & cinnamomi an.* ʒ j. *& ß. olei nardini, mastichini, & absynthij an.* ℥ j. *vini odorati modicum, ceræ* quod sufficiat vt fiat vnguentum. Prodest & aliud, quod recipit *olei nardini & mastiches an.* ℥ j. *& ß. olei omphacini* ℥ ij. *mastiches* quod sufficit ad consistentiam & fiat emplastrum. Magni quoque vsus est emplastrum ex *palmulis, vino, farina hordei, croco aloe, & mastiche à Gal. scriptum* 1. *ad Glauc.* vel id quoque recipit *olei mastiches, cydoniorum & myrtillorum an* [illegible] *pulueris sanguinis draconis, thuris, & gummi tragacanthi, an. quod sit satis.* Prodest incredibili efficacia aliud, quod recipit *cydoniorum, vel pirorum, aut dactylorum viridium* lb. j. *macerentur in aceto & aqua. & decoquantur, atque, adde rosarum & absynthij an.* [illegible] *tosti, & aceto macerati* ʒ iij. fiat decoctio [illegible] diligenter, & adde *acaciæ & mastiches an* [illegible] *coralli* ℥ j. *caryophyllorum & spicæ nardi ana* ʒ j. *olei rosarum, omphacini & myrtini an.* ʒ j. *& ß. cum* lb ij *panis candidi vel surfuris reducatur ad formam cataplasmatis.* Eiusdem efficaciæ est id, quod recipit *micæ panis tosti & infusi in aceto chalybeato, carnis cydoniorum, ana partes æquales, coquantur cum oleo mastichino & vino rubro, additis pulueribus mastiches, thuris & sanguinis draconis ana* ʒ ij. fiat cataplasma. Præstat eundem vsum emplastrum *diaphœnicon Mesues,* ac maxime ex descriptione *Alexandri:* item emplastrum *de crusta panis,* & alia, quæ copiosius addiximus *capite præcedenti.* In quorum omnium vsu hanc legem adseruabis: quod si vitio concoquentis malum fiat, quæ calorem adaugent, & supplent, administrabis: si retinentis iactura, quæ adstringunt: si expellentis irritamento, quæ attemperant & leniant.

Diarrhœæ quæ exterius prosunt.

Fotus.

D

Emplastrũ.

Vnguẽtum.

E

F

Neque prætereundum est, si hæc omnia non prosint, magni esse momenti, somnum conciliare, maxime si vel in dysenteriam, vel in colliquationem, aut tabitudinem affectio commigret: in quem vsum narcotica primum & potissimum locum obtinent, præsertim viribus non labentibus. Quapropter dormituro præbe *syrupi papaueris* ʒ j. *syrupi de rosis siccis* ℥ ß. *aqua desurata aut plantaginis* ℥ j. quod si profuisse non videatur, ad *philonij* ʒ j. *vel* ʒ ß. te conferes. Hoc tamen scito, [illegible] narcotica esse quædam, quæ frigidis humoribus [illegible] eua ea sistunt, quæ si calidis adhibeas, haud [illegible] læderes, qualis naturæ est *aurea Alexandrina, theriaca,* & alia huius naturæ: nonnulla etiam aduersus humorum acrimoniam & calorem pugnant, præter id, quod somnum conciliant, velut est *requies magna,* & alia, quæ maiorem opij copiam recipiũt. Alia item sunt, quæ omnibus proficua [illegible] velut *Philonium Romanum aut Persicum.* Romanum quidem passionibus a caussa frigida [illegible], Persicum verò eis, quæ à calida fiunt. Sed præstat tanquam adstringens & narcoticum pharmacum id, quod recipit *micleta* ℥ ß. *conserua rosarum antiqua* [illegible] *trochiscorum de Karabe, de spodio, & de terra sigillata, ana* ʒ ij. *pilularum Nicolai contra fluxum* ʒ j. *requies magna* ℥ ij *& ß. syrupi myrtillorum quod sufficiat* [illegible] *fiat confectio,* cuius bis in hebdomada ʒ j porrige. Maioris etiam efficaciæ in sedandis fluxibus est pilula, quæ recipit *opij* g. j. *croci* g. iij. *cinnamomi & cassiæ ligneæ an* [illegible] ß. *cum tragacantho fiant pilulæ duæ,* quarum vnam somno instante porriges.

Somnum in dia[illegible] qua[illegible] conci[illegible] opus sit.

[illegible] bus p[illegible] cua [illegible] o[illegible]n p[illegible] ficua.

91

CAP. V.

CAPUT XII.

De Dysenteria.

Dysenteriæ nomine quæ veniāt.

DYSENTERIAM appellant Græci id, quod Latini *tormina* seu *difficultatem intestinorum*. Sed id nomen generali quodam significatu complectitur omnem cruentam excretionem per in-
B fernam aluum factam, specialiter verò, nō solùm tormina & difficultatem intestinorum, verùm & dysenteriam propriùs dictā, hoc est, solam cruentam excretionem cum vlcere & torminibus, in qua sanguis quidem exit, sed non vi in cæteris iecore aut vniuerso genere venoso, sed ab intestinorum abrasione. Atqui licet quatuor consignentur cruentæ excretionis differentiæ *iuxta Gal. mentem*, cum hoc tamē, si rem diligentiùs velis expendere, septem proculdubio reperies: *Vnam* quidem ex sanguinis optimi vbertate: *Aliam* ex diluto & crudo: *Tertiam* ex fæculento: *Quartam* ex bilioso & acri ac salluginoso: *Quintam* ab hæmorrhoidibus, quam ablegare à vitiis intestinorum placet, vt *cap. de hepatica dysenteria* leges: *Sextam* verò eam, quæ in morbis acutis vel decretoriè vel tabescentiæ & liquationis modo, contingere assueuit, in quo excretionis genere sanguis q[ua]litate à natura alienus excernitur, *vt habetur à Gal. 3. de symptom. caus. c. 2.* quam quoque ad eam, quæ fæculentum
C sanguinem excernit, reducere poteris, licet malignior sit: *Septima* deniq; (*quam Gal. quartam arbitratur*) ab excrementis fit cruentis, quæ ob excisionem intestinorum sanguini admixta excernuntur: quæ sanè veram dysenteriam & legitimam constituit, cui hoc caput peculiarius dicauimus: nam reliquarum, *cap. de hepatica dysenteria & cruentis excretionib.* meminero latius.

Cruentæ excretionis differentiæ septem.

Dysenteria vera quid.

Est igitur dysenteria excretio cruenta per infernam aluum facta, quæ ex intestinorum abrasione & exulceratione tantum cruēta efficitur: quippe nihil aliud est, quàm diarrhœa ad maiorem feritatem ducta. In vtraq; enim iidem humores per intestina dilabūtur: verùm dissidēt, quia in diarrhœa morbus est solum ab intemperamento cum humorum affluxu prodiens: at in dysenteria, præter id, quod sanguinolenta excretio exsistit, morbus exulceratio est, & soluta intestinorum vnitas. Quo fit, vt hæc nunquam sine dolore appareat, illa veró sæpissime citra ipsum: item hæc cum molestia, torminibus, & difficultate intestinorum, diarrhœa vero secus:

Dysenteria & diarrhœa quid differant.

D Deniq; diarrhœa perniciosa & cruda, biliosa, spumosa, prasina, nigra, ramentosa, aut varii coloris prodiens sæpissime in dysenteriam commigrat. Itaq; licet plures fiant cruentæ excretiones, ea solum veræ dysenteriæ nomen meretur, cuius sanguis ab intestinorum vlcere profluit: item licet vlcera ex variis caussis intestinis succrescant, id vlcus solum haberi debet dysentericum, quod ab humorum acrium & mordacium erosione prodit. Præterea etiamsi intestinis tormina & difficultates accidant, hæ solum dysentericæ debent censeri, quæ ab vlcere ex erosione humorum prodeunt: vt constet, dysenteriæ veræ naturam integrari his tribus conditionibus, ex vlcere, dolore, & humore acri, erodente atq; mordaci cum fluxu veniens. Quo fit, vt reliquæ excretiones, quantumuis cruentæ fiant, illegitimæ & pseudodysenteriæ haberi debeant.

Vlcus dysentericum quod.

Dysenteriæ veræ natura tribus constat.

E Veræ & legitimæ dysenteriæ caussæ sunt humores acres, erodentes, & mordaces, ad intestinā præter naturam (*hoc est, citra correctionem, attemperamentum, aut mixtionem, seu naturæ ministerium*) prolabentes. Quos sanè succos, vel intra venas & iecor fuisse factos constat, vel in primis corporis venis, aut à capite prolapsus: A iecore enim & vniuerso corpore incoctibiles succi, qualis est *bilis vitellina, porracea, æruginosa aut atra* dilabuntur, & nonnunquam *exusta melancholia*, aliquando verò *salsa pituita*, sed hæc plerumq; à capite, aut à ventriculo frigidiori, iecore exsistente calido. In qua re, ne in curatione aberres, diligenter considerabis, fiatne salsa pituita per putredinem, vel per pauci, amari & adusti permistionem, aut per adhæsum serosæ substantiæ: non enim parui momenti est ad curationem id distinxisse. Ab aliis verò partibus plerumq; excrementa his humoribus simillima prodeunt, externa tamen frequentius accedente caussa (*licet interna, vt in febribus, vigiliis, insueta laboribus & carn. vel prauum edulium aliquando contingat*) sic enim Aquilonia exsistente tempestate, humor in quauis parte sit, exitum non habēs retrocedit, & id malum concitat: Vere etiam
F Australi & pluuioso, tempestas quidem pituitæ salsæ procreatrix, & innati calidi corruptrix: Æstate insuper feruidissima, maximè in fine, & Autumno, viris, qui lienosi sunt, aut corpus habent præhumidum, & praué inspirabile, id non raró lethaliter accidere solet. Sic etiam pituita crassa & viscida in intestinis colligitur, cui, si pro consuetudine, quantum sat est, bilis ad expurgandum & extergendum non accesserit, cùm vtriusq; in corpore & intestinis plus, quàm par est, abundet, hæc omnia æstiuo calore putrescunt, quia ex intempestiuis & copiosis potionibus, præsertim frigidioribus, pituita aut crudi succi abundant, ac primo pituita hæc acris euadit, & intestina ad expulsionē lacessit, quæ, cùm separari non possit, facile acrimonia & mora atq; adhærentia intestina abradit, & minutim excernitur. Quod etiam fit, dum bilis illa sic mista & putris magno impetu ad intestina confluit, quæ, cùm ob lentorem plus iusto adhæreat, exulcerat, ac mordet: quod etiam de reliquis excrementis subaudire pari ratione oportet. Di-
G mitto acria, erodentiaq; & nimis purgantia pharmaca, aut venenata & caustica cōditione affecta, quæ id quoq; efficere nata esse conspicimus, ficot & flatus præcalidi, quibus succrescunt tormina maioris momenti, sed longè maiora cum intestinis inflammatorius aliquis succrescit affectus, est enim nō leuis occasio euocandi humores ad ipsa, vt statuerat Gal. 1 *phar. gen.* dicens: *Atq; omnis dolor inflammata exacuit irritatq;, & fluxionibus occasionem præbet, quamuis rheumatica distēperie æger nō afficiatur.*

Dysenteriæ veræ ac legitimæ quæ caussæ.

A 292 Sed consideratione dignum fore iudicaui, disserere, *quidnam in caussa sit, quod pleraq; ij humores tan[tum] diarrhœam efficiant, & mordacissimi sentiantur, ac feruidissimi, æruginosi, prasini, fusci coloris, & variegati, qui summum malitiæ genus monstrant, & tamen dysenteriam non pariant, ita vt constet in aliquo alio sitam esse differentiæ rationem, siquidem sola mordacitas & acrimonia per se non possunt (licet necessaria sint) erosionem & vlcus efficere semper: nam cum minori acrimonia prædictis, non raró dysenteriam fieri conspicimus.* De qua dubitatione ego ita sentio, nimirum necessariam esse in his humoribus præter dictas conditiones, vnam etiam aliam, huic muneri efficiendo peculiarem

Dubium.

Solutio.

liarem & propriam, videlicet visciditatem aut lentorem, quo prædicti succi plus solito intestinis adhæreant, quantum nimirum sat sit, vt abradere & exulcerare possint: indiget enim prædictum opus plus temporis, quàm in solutione alui consumitur, alioqui calefacient quidem, & irritabunt ad citatiorem excretionem, non tamen exulcerare aut mordere poterunt. Hoc enim est, quod pulcrè dixerat Gal. reddens rationem 3. *Aphor.* 22.
B quare à salsa pituita fiant grauissimæ dysenteriæ, inquiens: *Ea igitur, quæ fit in præsenti constitutione, pituita, propter eam, quæ fit, caliditatem, salsa erit, & hac ratione dysenteriam maximam generabit, quando longiori tempore mordens atq; abradens intestinum offendit: nam inter exeundum propter lentorem intestinis adhærens & immorans, semperq; ipsa propter qualitatem detergens, facit dysenterias.* Itaque potissima ratio erit visciditas & acrimonia simul, qua dysenteria differt à diarrhœa, in qua satis est humores copia aut qualitate alia esse vitiatos.

Diarrhœæ potissima ratio viscidias & acrimonia.

Ea qua item interpretatione diluitur difficultas à Gal. 5. *de vsu part.* agitata, nimirum, qua ratione in intestinis ab his humoribus, qui adeo ad sui expulsionem naturam lacessunt, vlcus fieri possit, cùm bilem vel naturalem, vel leuiter etiam ad intestina prolabentem, adeo celeriter trudant. Ac licet ipse arbitretur ob anfractus & circumuolutiones intestinorum id fieri, credendum est, id posse quidem iuuare, sed non sufficere, alioqui à quauis bile acri & mediocriter adusta, vt ipse refert, exul-
C cerationes fierent: sed præter id necessum est lentorem & tenacitatem prædictos humores sortiri, vt exulcerationem efficere possint.

Dysenteria quib. signis innotescat.

Signis quidem in hoc affectu summopere opus habemus, non quidem solum, quæ affectum monstrent, & ab aliis cruentis deiectionibus distinguant, sed quæ affectam partem & affectus differentias ac magnitudinē monstrare nata sint. Sic enim dysenteriam à reliquis cruētis deiectionibus distingues, quod in illis solus sanguis, copia aut vitio peccans excernatur, in dysenteria verò reliquorum humorum maximè vitiatorum maior copia, sanguinis verò longè minor, simul cum ramentis & muccoribus, quæ monstrant, sanguinem à solis intestinis prodire: præterquam quod in dysenteria semper excretio fit cum torminibus & cruciatibus maximis, in aliis verò non ita: item in hac minutissimæ fiunt excretiones, tum sanguinis, tum aliorum succorum, in aliis verò co-
D piosiores. Est etiam affecti loci signum venter imus à ventriculo vsq; ad rectum intestinum dolens: præterquam quod ipsa intestina exulcerari ostendit præter dolorem, sanguinis excreti paucitas, & intestinorum ramenta. Verùm quia diuisio separatioq; intestinorum in gracilia & crassa, maximi est momenti ad locum, per quem auxilia adhiberi debent, dignoscendum, ob id diligenter distingues, vtra harum partium abrasionem patiatur, necessum erit. Si enim ea loco doloris supra vmbilicū, gracilia, sicut dum infra viget, crassa esse affecta conijcies: item grauiores existunt tenuium, quàm crassorum dolores. Præterea si ramenta crassa & copiosa cum excrementis exeant, crassa intestina abradi dices, sicut tenuia, si pauca & gracilia: idem quoq; ostendit interuallum inter dolorem & excretionem, nam dum superiora intestina exeduntur, longissimo interuallo post

quid differat à reliquis cruentis excretionibus.

dolorem excretio fit, cùm verò crassa, mox à dolore. Monstrat id etiam permixtio sanguinolentæ E
excretionis cum ipsius excrementis: nam cùm gracilia abraduntur, alui excrementa & sanguis plurimum confunduntur, & commiscentur, quia diu simul iter agunt: dum verò crassa & infima intestina afficiuntur, seorsum aut parum cómixta cum sanguine apparent prædicta excrementa. Antè tamen, quàm ad specialiora signa loci affecti descendamus, monstrare incumbit vlceris aut abrasionis magnitudinem seu differentias. Actius enim, & alii, tres posuerunt dysenteriæ gradus seu differentias, non solùm iuxta maioris aut minoris exulcerationis modum adductas, sed etiam iuxta eam intestinorum substantiam, quæ in hoc affectu abradi & excerni solent: quorum primum est pinguosum, muccilaginosumq; corpus, quo intestina obducuntur, ne facile ab excrementis dilabentibus afficiantur, alterenturq; hæc enim primo excernuntur in dysenteriā, quæ leuem seu fientem (*vt Galeni verbo vtar, lib. 5. de locis,*) constituit dysenteriam, primumq; eius gra- F
dum seu speciem circumscribit. Secundum est ramentosum quoddam corpus, album, tunicæ intestinorum persimile, quod monstrat interiorem eorum superficiem abradi. Tertium fit, cùm aliquid ex ipsa intestinorum compage excernitur, quod carnem & veram eorum substantiam attestatur, constituens factam & grauiorem dysenteriam. Qui tamen exactius velit cuiusq; intestinorum exulcerationem atq; quantitatem vlceris rimari, expendat, in gracilibus superficiem solum esse læsam monstrare excrementum tenue, biliosum & inodorum, ieiuni excrementa crocea, mali odoris, & nonnulla cum alimentis prauè liquatis admixta: deprauatus tamen odor aliquando ab vlcere, nonnunquam ab humore aut excrementis prodit: quod disces, quia vlcus putrilaginem semper redolet. Ab inferiorum autem intestinorum vlceribus excremēta aquosa prodeunt, tenuia, sine odore, nisi vlcera profundiora sint: quo tempore saniosa prodeunt, subrubra, vinosa, aut instar aquæ, in qua caro lota est. Si verò vlcera in gracilibus latiora sint, & superficiaria, biliosum, quod effluit, instar pinguedinis prodit. Si G
profundiora sint vlcera, non solùm exquisitè biliosa, sed crocea fæcem vini referentia, spumosa, & nigra, porracea, crassiora, instar putredinis graueolentia. Ex profundioribus verò crassorum intestinorum vlceribus cruenta emanant, crassa, pituitosa, carnosa, valde pinguia, ramentosa, veluti ipsorum frusta & integræ partes: si tamen vlcus profundius sit, emanat gutta cruoris, crassa, carnosa, rubra, grumosa, nonnunquam nigra, multis modis varians, odore intolerabili affecta. Con- A 295
tingit etiam, vt vniuersa intestini tunica discedat adeo incredibili magnitudine, quod videatur maiorem partem intestinorum continere. quo tempore iam negotium in discrimine vltimo versatur, licet visum sit, tunicam, quæ remanet, cicatricem contrahere. Item contingit ex aliquo vasculo cruorem adeo copiose effluere, vt iam rem in desperatione poni indices, maximé si ex magno vase sit. Accidit præterea vlcus & intestina adeo inflammari continuo dolore & cruciatu, vt nulla salus speranda sit, nisi pus effluat sebie cessante, & vberius sanguine misso.

Dysenteriæ gradus seu differentiæ tres.

I.

II.

III.

Quan-

Dysenteriæ præsagium.

Quantumuis perniciosa sit, & ferè omnino lethalis hæc morbi natura & conditio, cum hoc tamen contingit, aliquot morbos difficiles, superueniente dysenteria sanari: non quidem cum adeo pessimi exsistunt humores, quod crisis ista sit excretio ea intestinorum exulceratione, ita vt tormina & difficultas intestinorum subsequantur B (*quippe hæc deterior & periculosior est, quam sint affectus, qui ea superueniente sanantur*) sed quod per eam pessimi & deteriores humores excernantur, quam antea in sola diarrhœa solent reperiri, & in cæteris morborum, qui citra ipsam sanari non poterant, excernerentur. Sed coniectabile est, hanc (*licet dysenteria nuncupetur*) talem reuera & exquisite non esse, sed solum, quia adeo succi, qui profluunt, perniciosi exsistunt, vt tormina & difficultates inferant, vlcera autem minimè, quia longè insanabilia essent, vt de dysenteria ex atra bile refert Hipp. Verùm cùm vlcera non fiant, & longe deteriorem succum contingat excerni, quàm in quauis diarrhœa, ob id felicem morborum euentum præsagare licebit. Et hoc est, quod dixerat Hipp. 6. *aphor*. 46. *Quicunq; lienosi, aut* 48 *Lienosis dysenteriam aduenire, bonum*: item 7. *aphorism. Assurare difficultas intestinorum*: & 2. prædictionum scribit, *Podagricos optimè se habere dysenteria superueniente*.

Dysenteriæ duo genera, acutum & mite.

Quæ, vt rectè interpretari possis, expende, duo esse dysenteriæ genera, vnum acutum, perniciosum, signis manifestum perniciosis, cuius finis C semper est naturam perdere, & intestina abradere: alterum verò mitius, in quo potius cruor, quàm ramentum excernitur, & in quo corpus exoneratur: sic profectò, dum aliquis morbus per dysenteriam soluitur, credibilius est, per hoc secundum genus potius solui, quàm per primum. Cuius sententiæ creditur Hipp. fuisse 2. prædict. dicens: *Dysenteria, siquidem cum febre inuaserint, aut variis alui egestionibus, vel cum hepatis, aut præcordij & ventris inflammatione, vel quæ dolorosa sunt, aut cibos intercipiunt, hæ omnes prauæ sunt, & qui sane plurima horum malorum habuerit, citissimè peribit, cui verò paucissima talium affuerint, huic plurima spes est*. Moriuntur

Dysenteria puerorum.

autem maxime ex hoc morbo pueri quinquennes, & seniores adhuc decennes, reliquæ verò ætates minus: atque dysenteriæ commodæ

Dysenteriæ grauidarũ.

sunt, mala hæc non inducunt. Verùm sanguine & ramentis egestis, desiuerunt 7. aut 14. aut 20. aut 40. die, aut intra hæc tempora morbos sanant anD tiquiores, ac recentes, hos citius, illos serius, adeo vt etiam vtero gerentes alleuient, & fœtus corroborent, perducantque incolumes ad partum, si nihil dolorosum adsit: at si quid horum adsit, nisi prima die desinat, aut paulo post, fœtui quidem perniciem & periculum adfert. Denique prima illa acutissima & periculosissima est, cuius meminit *lib. de Coacis*, dicens ferè eadem verba, quæ retulimus, cuius euentus omnino perniciosus est, siue ab alio morbo decidat, siue incipiendo fiat. Cæterùm si materia, cuiusuis conditionis sit, vincatur à natura, ac per intestina pellatur, licet difficultatem eorum generet, minoris est mali & boni finis præsaga, vt Clazomenio in epid. contigisse refert Hipp. nam eo tempore dysenteria cruenta (*quod copiose fieri sanguine admixtus temperatusq; excernatur humor, quo minus lædere est credendum*) non erodens exoritur, in qua sanguis niger & crassus exit, quo lienosi plerunque curantur, si diuturna non sit per aluum egestio: nam si diu duret, in aquam intercutem & in mortem commigrat. Ve-

Dubium. E

rùm *si purgatio impuri succi salutis est causa, cur non sufficeret diarrhœa? Quæ igitur est ratio, quæ cogat dysenteriam necessario fieri, cùm affectus sit sua natura perniciosus?*

Solutio.

Cui dubitationi respondendum est, dysenteriam necessario debere esse, quæ à prædictis malis liberet, ac non sufficere diarrhœam, quia ob id cognoscitur materiam mali excerni: nam si alia, quæ illud malum non efficeret, excerneretur, vtique laborans non restitueretur sanitati ea graui morbo malo.

Dubium II.

Dicet tamen aliquis, *nullo modo posse dysenteriam sequi ex prædicto humore, quantumuis perniciosus sit, quia per coctionem mitior factus est: quod si coctionem nondum est nactus, eius vacuatio salubris habenda non est, & ob id sat esse, diarrhœam subsequi?*

Solutio.

Huic dubio dicendum est, nunquam sic huiusmodi humores exquisite concoqui, quin aliqua eius particula acrimoniam adseruet adeo insignem, quod, dum per intestina dilabatur, tormina efficiat, & ob id, vt salubriter excernatur, duo expostulat: primum, vt cum torminibus exeat, signum profectò humorem morbum efficientem radicitus expurgaF ri: secundum, quod cruorem habeat admixtum, quo frænetur eius malitia, ne præter tormina exulcerationem efficiat. Itaque si quis intellexerit, quæ diximus, reperiet facile, qua lege enodare oporteat illud Hippocr. *Si atra bilis sursum aut deorsum feratur, lethale, & dysenteriam omnem ab atra bile lethalem & insanabilem esse*: & etiam intelliget, quomodo cohærere possit cum præfata doctrina, quam locis nuper citatis adduximus, nimirum dysenteriam ab atro & prauo sanguine salubrem esse, & alios affectus soluere.

Dysenterias ab atra bile lethales esse, de quib. intelligendum.

Nam cùm Hippocrates dixit, *lethales esse dysenterias ab atra bile*, intelleait de eis, in quibus intestina exulcerantur ab eadem atra bile, quas sanare est perdifficile, cùm vlcera cancrosa fieri sit necessum. Item sursum aut deorsum moueri solam atram bilem lethale est, & periculo plenum, verùm moueri cum sanguine, vt in hac dysenteriæ specie intellexit Hippocrates, minime graue, quinimo tutum, nisi diu duret, vt explicatio Coacis: tunc enim in hydropem aut atrophiam cõmigrat. Item dysenteriam G fieri, & sanguinem ab vlceribus atra bile excauatis promanare, lethale, verùm si cum sanguine ad intestina dilabatur, licet tormina efficiat, & tamẽta, vt Hippocr. 2. prædictionum insinuauit, minime graue est, dum vlcera non fiunt.

Dysenteria grauissima quæ.

Præterea de dysenteria hac iudicãdum est, nimirum eam, quæ superiora vexat intestina, grauiorem esse ob symptomatum immanitatem, & ventriculi viciniam, tum etiam, quia difficilius sanitatem suscipiat, & A 294 æger facilius ea soluitur ob nauseam, cibi fastidiũ, vigiliam, & quia vlcera eo in loco raro coalescũt, *vt ex Hippocratis mente Galenus 6. meth. refert*. Ex natura vero caussæ ea insanabilis est, quæ ab atra bile prodit, *vt ex Hippocr. constat 4. aphor. 43*. Sic grauissima exsistit, quæ á prasina, æruginosa, aut sincero humore prodierit: si tamen symptoma sit alicuius febris, vt grauis censenda est, auget enim morbum vigiliis ac doloribus, & vires longe imbecilliores reddit, quo fit, vt periculosa habeatur, tum ob id, tum vero quod mali moris esse febrem ostendit. Critica vero in ardentibus salubris, intempestiue tamen, & sponte suppressa, abscef-

sum gignit in lateribus, visceribus, & articulis, & digestionem ac decessum materiæ, præclusa via inferiore, quo vnius morbi in alium transitus fit. Nec periculo caret, cui initio biliosus succrescit vomitus, quia ortum habet à maiori eius copia & feritate, quæ duas simul partes imbecillas inuadit, & etiam quia in principio vacuatio illa per vomitum (*qua alioqui futura erat præsidium dy enteria*) per-

B niciosa est, aut inutilis. Pueris item, quia non obediunt, & quia facile dissoluuntur, periculosa esse assistit dysenteria omnis (*excepta ea, quam mitem diximus, sine febre & tormin bus, quæ pueri diutius perstant, & viuunt, ac euadunt*) senibus verò, quia magnitudinem caussæ arguit. Grauis in vniuersum est affectio, vt quæ in colliquationem, tabitudinem, hecticam febrem, malum corporis habitum, & hydropem plerumque commigrat. Cum hoc tameo eaute est compescenda: nam si intempestiuè id fiat, mirum non est, si in pleuram, furorem, hydropem, & alios grauissimos affectus degeneret, *vt in Coacis constat ex Hippocr.*

Dysenteria quare grauis affectio.

Vt magnos & grauissimos morbos, ac sæpe mortem, hæc dysenteriæ species minatur, ita propterea maxima diligentia prouidendum est, ne vltra pergat, aut diu duret: immedicabilia enim sunt, quæ ab ipsa succrescunt mala. Quapropter medendi ratione petita à *Gal. 6. lib. pop par. 6, com. 5.* (qui abluere mordaces succos, & oblenire intestina, ac temperare eorum, quæ defluunt, acrimo-

Dysenteriæ curandi ratio triplex.

C niam iubet) eûstat, omnem huius curationis scopum triplicem insurgere, quorum quilibet suam præstat peculiarem medendi viam & rationem. *Primus* sanè versatur circa caussam, quæ fluit exulceratq; intestina: *Secundus* circa ipsorum intestinorum vlcera: *Tertius* verò & vltimus iuxta symptomata, quæ accidunt. A quo tamen prædictorū auspicari principium curationis oporteat, nunc est ita facile internoscere: cùm aliàs vnus, & nonnunquam alter præpolleat, & sibi curationem abroget. Quamobrem in hac hæsitatione diligenter morbi tempora cōsiderabis: quippe in principiis, & dum vires constant, & accidentia perferri possunt, atq; vlcera nondum cœperunt, solius caussæ habenda prouidentia est, postea verò & vlceri & dolori diligenter prouidebis Namq; si caussa mox à principio negligatur, postmodum vigentiores sese ostendent vlceris & doloris indicationes, & malum subinde immedicabiliter euaserit habitur.

D Iuxta primum autem scopum, corpus affectum considerabis, vt venam certius possis nam iam & conditionem humoris peccantis: in quo tria tibi expendenda succrescunt, qualitas nimirum ipsius humoris, copia, & impetus. Qualitatis verò nomina considerabis humoris naturam, sitne bilis aliquo vitio affecta, atra, vel æruginosa, aut salsa pituita: item eiusq; maiorem aut minorem acrimoniam ac mordacitatem, vt eiusq; pro indigentia subuenias. Præterea copiam noteris venam; nam si maior ea sistat, quàm quod sperandum sit ex attemperamento, aut diuersione temperari posse & corrigi, protinus ab eiut vacuatione curationis principium auspicari oportet: nullo enim præsidio, in principio morbi tutius impetum cōpesces, quàm euacuata humoris maiori parte. In quo opere diligēter conijcies, an sit sanguini admixtus sit humor peccans, vel ipsius sanguinis maior ma copia, corpus carnosum graui febre atque in-

Dysenteriā curandi ratio prima, humores, eorumque qualitates, copiam & impetum cōsiderans.

Dysenteria quam sanguinis detractionem exposcat.

flammatione vel iecoris calore oppressum, vel suppressa aliqua sanguinis (*vt hæmorrhoidum aut mensium*) euacuatio, consentientibus insuper ætate & viribus, venam secare citra cunctationem opus erit: moderatius tamen, quàm affectiu easpostulat, ob assiduam egestionem, & perpetuam vigiliam ac dolorem. Quo sensu intelligendus est *Gal. ad Glauc. & 4. de ratione victus*, vbi sanguinis detractionem interdicere videtur, quod in diarrhœa solum eam interdicere est arbitrandum, nō in dysenteria, si quis eius verba diligenter consideret. Audacius tamen, quàm in quouis alio affectu, sanguinem mittere poteris, vbi vel febris adsit, vel superueniat continua, vel iecur excalefactum, eaurensq; fuerit, vel dysenteria ex phlegmonosa intestinorum affectione prodeat, siue vlcus phlegmone vitiatum sit, siue intestina ipsa ob affluxum sanguinis aut bilis, inflammentur enim dysenteria, tetractionis gratia sanguinē quoq; mittes. Est tamen differentia, vtra venarum tundēda sit, humeralis ne, an basilica, vel saluatella: sed ea est obseruāda lex, quod in suppressis hæmorrhoidibus & menstruis, ea talo sa gnis mittatur: copioso tamen sanguine in vniuerso corpore redundante, à basilica: si tamen reuellere magis placuerit, ab humerali, aut saluatella, vtcunq; tamen fieri debeat, parcius & per partitas vacuationes id facito: in pueris tamen & fœmellis imbecillibus vel eucurbitam eum scarificatione viris, vel brachius hirudines affiges, aut longè parcius mittes.

E

Quæ vena tundēda sit.

F

qua quantitate.

Quod si vnus tantum succi quantitas iusto maior appareat, nulla vel quàm leuissima exspectata præparatione, aut attemperamento, ipsum purgabis: nam huiusmodi humores tanquam turgentes & irreparabile malum minantes purgare protinus oportet: ac licet timorosum sit, *vt ex Auen. refert*, ventrem soluere supra ventris solutionem, aut per locum affectus caussam purgare, præstantius est maiorem copiam subita vacuatione demere, quàm paulatinè facta, vt eotiem maiori exulcerationem perdere. Habet tamen hæc purgandi ratio hoc proprium, quod eligenubus desideret fieri medicamentis, mox à principio: cæterum is, quæ cum hoc, quod corpus plurimum non turbent, suapte natura partes comprimere & roborare habeant, vt educta sufficienti humoris copia, partes deinceps fluaui ineptiores reddantur. Quo fit, vt audacius, quàm nonnulli censent si hæc medicamenta adhibeas, purgare in dysenteria possis: dummodo conijcias, copiam esse humoris peccantis quantitatem, vt ea oris amarore & ventris turbatione veoatur Hipp. id iubens debere fieri, *2. pop part. 6. text. 27.* Veten-

Dysenteria quam purgandi rationem desiderat.

Dysenteriæ Scligendi bus pur gandi auxiliis.

G

A 295 dum tamen est, prædicta purgatione copiosa vti, in ea dysenteria, quæ ex humoris deterrima conditione, & venenosa qualitate prodit, vel si tam abiliores sint humores: quippe hæc corrigi, attemperari, & compesci potius, & primo desiderat, & alijs succis & medicamentis misceri, vt mitescat, quàm vacuari: nequit enim id fieri citra maximū maioris mali periculum, licet post prædictam correctionem vacuatione etiam opus sit. Scito tamen, in principio licere purgare, non abiecta purgatiua parte pharmacorum, verùm si semel hac via humoris maiorē partē eduxeris, postea vel tota *rhabarbari* substantia, vel abiecta maiori parte solutiuus & efficaciæ pharmaci purgabis. Me-

dica-

Quæ ea medicamẽta in biliosis sint.

dicamenta autem huic vsui proficua, in biliosis sunt, velut *rhabarbarum*, quo nullũ est in hoc malo præstantius, á quo purgatio non semel conuenit, sed si res exigit & vires permittunt, bis terve aut sæpius, vt consuluerat loco nuper citato Hippoc. id enim oportet fieri ob perpetuam humoris B morbifici generationem. Eiusdem etiam conditionis sunt *cortices mirobalanorum citrinorum*, quæ aut tota substantia in puluerem redacta, & saccharo rosaceo vetusto admixta, vel *syrupo rosarum* siccarum in bolis compacta, exhiberi possunt, quantitate *duarum drachmarum aut* ℥ j & ß. in pueris verò & fœmellis ℥. j. satis est. Possunt etiam hæc medicamenta leuiter torrefieri, & eadem parum maiori quantitate exhiberi dissoluta *in aqua plantaginis aut capitum rosarum*: neque credendum est, vim propriam efficacia ignis amittere & acrimoniam acquirere, vt nonnulli arbitrantur, siquidem nobis non ita est in animo eorum medicamentorum formam vstione corrumpere, sed solum quod in ipsis mordacius & tenuius est, leui igne dissoluere: quapropter non licet eadem vrere, sed moderate calefacere, ac postmodum *aqua rosarum* irrorare, quo vtiliora reddes. Prosunt etiam eadem, si infundas in prædictis aquis, & leuiter expressis, ac proiecta parte solutiua, scobem seu recrementa potiexeris, in boli forma coacta cum *syrupo ro-* C *sarum siccarum aut myrtillorum*. Quas sané medicamentorum formas non primo accessu porriges, vt multi consulunt, sed cum in animo est leuius purgare, & pressius comprimere: nam primo morbi insultu, & vbi suspicio est de obstructione aut descensu muccaginum ad intestina, tunc quidem expressioni ℥. j. *rhabarbari infusi in aqua cichorea* adijcere oportet expressionem ℥. ß. *agarici trochiscati infusi in succo rosarum*: nec desunt, qui loco agarici, *chartami* ℥. ij. in sero lactis infusi aut *syrupo rosaceo* solutiuo adijciendam esse consulant. Procedente tamen morbo infusioni ℥. j. ß. *rhabarbari, puluerem corticum mirobalanorum* ℥. ij. adijciunt aut ℈. j. *pulueris eiusdem rhabarbari*. Postremo tamen ad ipsios, *& corticum mirobalanorum substantiam*, vt primo dictum est, deuenire oportet, siue puluis solus in forma boli exhibeatur, siue leuiter torrefactus, aut mediocriter post infusionem expressus, admiscereque opus erit syrupo solutiuo *è rosis Hispanis, aut èro lactis, vel aqua portulacæ aut plantaginis*. De salsa enim pituita, quatenus ad purgationem attinet, pari lege subaudiendum est, cæterùm diuersis medicamentis: cuius naturæ est *agaricus* D *cum modico rhabarbaro, aut mirobalanis, maxime emblicis*. Cui vsui excipe *corticum mirobalanorum citrinorum, emblicorum & chebulorum ana* ℥. ß. *agarici trochiscati* ℈. ij. *syrupi solutiui rosarum* ℥. ij. *aquæ plantaginis* ℥ j & ß. Considerabis in pituitæ salsæ purgatione, sit ne facta pituita per putredinem, vt in plerisque febrium diuturnarum, (*aut acutarum, quibus adiuncta sunt in venis pituitosa recrementa*) contingit? quippe tunc frequentius purgabis, eo nimirum vsque, dum omne putridum extraxisse compereris. Verum si constiterit ex sereæ substantiæ admistione pituitam ortam fuisse, renes adeo purgabis & vteticis vteris, donec coegeris ipsos auidius seream substantiam attrahere, & perfectius sanguinem purgare. At si ex amari permistione fiat, purgabis quidem, sed medicamentis, quæ & bilem educant & iecur robo-

Seligenda medicamẽta quæ.

quo tẽpore porrigenda.

In pituita salsa quæ medicamẽta purgãtia porrigenda.

rent, adhibitis maiori diligentia, quæ iecur ipsum ac venosum genus attemperent. Verum si ab atra bile prodierit dysenteria, eadem proderunt medicamenta, commixta tamen confectioni *Hamech simplici, vel conserua violarum cum pulueribus foliorum sennæ*: prodest & serum lactis cum eisdem foliis in eo infusis, *polypodio & epithymo, addito syrupo ex infusionibus violarum & succo e rosis Hispanis*. In hac etenim non ante purgare aggredieris, quam humorem cognoueris, vel mitem mitioribus succis, vel medicamentis attemperatum. Vereri enim oportet, ne ex fluxu perniciosi huius succi sæuiora fiant vlcera, cancrosa & incurabilia. Quod si constiterit dysenteriam popularem esse, ac suspicio fuerit virulentæ materiæ, tunc quidem purgantibus addere oportet *cornu ceruinum crematum & elotum*: item *cornu monocerotis pondere* ℈. j. quem quoque vsum præstabit puluis *margaritarum præparatarum, lapidis bezoar, de gemmis, diamargaritonis frigidi, vel terra Lemnia, boli Armeni & similium*, quæ præter id, quod venenis aduersantur, quodammodo vires habent compescendi impetum fluentis hu- F moris.

in atra bilis natiua quæ. E

in dysenteria populari quæ purgãtibus medicamenta admiscenda.

Deposita igitur vel omnium humorum copia, vel vitiosi & redundantis, tunc quidem ad eius quod superest attemperamentum & correctionem deuenire, consulit medendi ratio. Nequit enim natura perfecte vitiosi huius succi compressionem aut retractionem ad aliam partem, citra eius attemperamentum & correctionem. sed primo considerandum ubi est, graciliora ne, an crassa intestina oblæsa sint: nam in his, per ea, quæ per sedem inijciuntur, potius oportebit attemperare, at in illis, per ea, quæ per os sumuntur, licet aliquando per sedem quoque aliquid immitti possit. Quapropter mox ab expurgante pharmaco, aut si eo non sit opus, quod quantitas non expostulet, humoris acrimoniam & mordacitatem corrigere, frænare atque mitescere opus erit: sic biliosis succis prodest syrupus *intybi, cichorij, portulacæ, violarum, rosarum, nenuphari & papaueris cum aqua plantaginis, hordei, violarum, cichorij, ferrata, deaurata, argentata, aut cum lacte seminum omnium frigido-* G *rum*. Præstat etiam serum *lactis, ptisana, amylum*, & vltimo *lac ipsum caprillum chalybeatum* aut vstulatum frustis alabastri ignitis, vel cum quarta parte aquæ ferucfactum, si febris aut putredo adsit, aut si refrigerare impensius velis, addita etiam seri lactis quarta parte, vel aquæ portulacæ. Quibus etiam vteris ad compescendam pituitæ salsæ acrimoniam, sed maxime mucilaginosis, vt ex *psyllio, semine cydoniorum & lini*: sed præstantius est, quod ex radicibus *buglossæ & borraginis per leuem decoctionem* educitur. Quæ sané vstis quoque hu- A 296 moribus prodesse poterunt, præcipuè tamen iurulenta omnia, præsertim si carnes *pullorum, anatum & tenerorum porcellorum* incoxeris extremitatibus adiunctis, cum *violis, hordeo, portulaca, borragine & similibus*, quæ gelatinam iis efficiunt, quod cum saccharo præstitum, vstorum acrimoniam frænat, & impetum coercet. Per aluum enim clysmatis iniectis id quoque opus exsequendum venit: refrigerant enim, attemperant & humorum acrimoniam retundunt clysmata, quæ fiunt ex *ptisana, aut aqua alida, vel hordeo ex rosaceo*: conficiuntur etiam ex decocto *hordei, corticum cucurbitæ,*

Dysenteriã curandi ratio secunda circa mitigationem vlceris.

Humorum acrimoniã quæ mansuefaciant. Sy. opus.

Clysmata.

lactuca, scariola, florum violarum, nenupharis, & borraginis, cum oleo rosaceo & sero lactis, cum aqua etiam chalybeata ac expressione seminum frigidorum, cum succo portulacæ, vitellis ouorum & saccharo albissimo.

Dysentericorum Humorum impetui quæ medeantur.

Mansuetiori minoreq; facto humore, tunc quidem eius impetum compescere opus erit: sæpe n. exulcerata pars deterior redditur ea continuo affluxu, licet humor mitioris sit conditionis. Hoc B autem opus facies, humorem alio transferendo & compressis roboratisque partibus, densioribusq; factis humoribus ipsis. Alio enim humorē transferes sanguine misso, si (*vt dictum est*) opus fuerit: item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maxime in salsa pituita: nam hac via diuturnas dysenterias curari conspeximus: sudor etiam excitatus plurimum prodest viribus valentibus, balneo aut suffumigio ex rebus adstringentibus. Sed præcipuè humoris impetum frænabis iis, quæ adstringant & comprimant ac humores densent: quod sane cautè facies, ni velis longe maiorē efficere erosionem: tantò enim his minus vteris, quātò cognoueris humorem esse crassiorē ac viscidiorem, quo certū est, maiores fieri abrasiones. Quapropter liberalior vteris adstringentibus & deo-C santibus, vacuata maiori humorum parte & residua mitiori facta: quo tempore à leuioribus initio sumto, ad validiora prorsus deuenies, ac lenientium aliquid admiscebis, & nonnunquam refrigerantium modicum: nec non ea, quæ vrinas mouere nata sunt. Quippe vbi salsa pituita ea serea sit substantia, his quæ vrinam moueant longe citius sanescunt, quam adstringentibus, aut alio diuersionis genere. Sed expendisse in adstringentium administratione oportet, ea potius proficua fore per os sumta, quā per clysteria, ni cessante iam fluxu, corroborationis & agglutinationis gratia Præstant tamen prædictorum vsum potio *omphacomelum, syrupus de agresta, de myrtillis, de ribes, succus mespilorum, cytoniorum, prunorum syluestrium, coquantur succi & saccharo rosaceo admisceantur, cui adde aqua plantaginis aut capitum rosarum & mastiches modicum.* Verùm si à leuioribus initium velis sumere, primò *aquam hordei vel oryzæ torrefactæ, vel loturam amyli cum syrupo rosaceo* porriges, postea cum *syrupo myrtillorum aut de ribes, vel cum aliquo ex prædictis succis, vel aqua deaurata aut ferrata, cum mastiche & syrupo de rosis siccis* D *vel de agresta.* Quibus vt simul materiam mitiorem reddas, addes *amyli modicum, tragacanthi* ℨ. ß. *terræ lemniæ aut boli: item pulueris rosarum, coralli, myrtillorum, crystalli, diamargariton frigidi, vel margaritarum præparatarum, aut electuarij de gemmis* ℈. j. Quod si velis simul amplius comprimere & humores crassare, *aluminis triti* g̃. vj. porriges cum *ouo sorbili, vel pumicis tenuissime triti.* Item *succum radicis symphiti pondere duarum drachmarum aut puluerem eius.* Præstant pira & poma ab interaneis mundata & plena cera, vel carnes assas cera oblitæ aut intra ventrem auium quæ assantur recondere. Quæ præsidia si obstructionis suspicio sit, suspecta quoque existunt. Tanquam peculiare etiam secretum nonnulli consulunt *radicis filipendulæ* ℨ. j. contritam & in ouo sorbili præstitam: item *vinum austerum* vbi pituitæ aliquid redundauerit, cum saluiæ decocto. Præstat etiam lac vstulatum cum ℨ j. *stercoris canini*, aut in quo radices *quinquefolij, consolidæ maioris, aut filipendulæ*, & similia coxerint. Laudatur *ouum vitellum aceto fricatum: item semen eupatorij*, in vino

Adstringentia.

Radicis filipendulæ secretum.

datum aut *aqua plantaginis*, maxime tostum: item radices *quinquefolij* decoctæ in lacte vel deploratis prosunt: polygoni succus si febris non adsit, *succini puluis cum aqua myrti vel cytonij* exhibitus prodest, *vel gummi Arabici, sanguinis draconis, hypocistidis ana* g̃. viij. *cum syrupo myrtino.* Eundem quoque vsum præstant trochisci *e corallo spodio, succino, terra Lemnia, carabe, rhabarbaro, aut de absynthio.* Item coagulum *leporis vel hædi* ℨ. j. *cum vino veteri, vel aqua mastiches, vel succo plantaginis.* Fertur etiam prodesse puluerem factum è tuiture cum *bolo Armeno, sanguine draconis, & mumia, toasta vase testaceo bene lutato*, & ita cremata datur ℨ. j. *ex lacte ouillo cocto*: sed hanc potionem expertus sum valde vtilem, quæ recipit *syrupi papaueris* ℥. j. *syrupi de rosis siccis* ℥. ß. *diamargariton frigidi* . ß. *eboris* ℈ ß. *aquarum plantaginis & caudæ equinæ ana* ℥. ij. Conferunt etiam conserua *rosarum cum aliquo ex prædictis pulueribus, maxime cum corallo, terra lemnia, bolo & pulueribus electuarij de gemmis*: item cytoniatum *cum succo symphiti, succus portulacæ cum puluere, qui recipit seminum rosarum, oxalidis, plantaginis & portulacæ ana* ℈ j. *corallorum rubeorum & cornu ceruini vsti ana* ℨ. j *amyli, tragacanthi ana* ℨ. ß. quæ omnia cum saccharo rosaceo vel rosato præbere poteris, vel *succo cytoniorum cum pastillis de succino*, ex quibus & succo polygoni facti boli mirum in modum prosunt: item *mulsa* ℨ. j. *cum pulueribus mora, vuæ acerbæ, aut mora rubi desiccata & in puluerem redacta.* Prosunt & poma cocta vino rubro, vel aqua cum puluere aliquo ex prædictis, aut boli vel *sanguinis draconis, mumia, balaustiorum gallarum, hypocistides, tharis & similium.* Præstant & *ossa femorum vituli trita*: alumen in succo plantaginis dissoluitur, in eo linteolum immergitur, siccatur, & fit puluis vtilissimus. Quibus sanè omnibus tanquam peculiare præsidium, multi ex auctoribus arbitrantur ea vsu esse esse aliquid *diureticum* admiscere, vt non solum fluxus compescatur, sed ad alias etiam sedes deriuetur, qualis naturæ sunt aromata, & quæ tenuiorum sunt partium: quapropter non erit abre aliquid *cinnamomi*, aut *fœniculi*, aut *seminis petroselini*, vel *mei* addere, vel aliorum, quæ id posse diximus. Sed inter cetera præsidia, a doctissimis etiam viris ratione, & diuturno, ac fidissimo experimento firmatum proclamarunt frequens *aquarum thermalium*, quæ potentiam habent refrigerandi, vsus, ita vt in potu, & ad coctūram alimentorum, & per clysteria, mirum in modum prodesse referant. Censeo potiorem esse eam aquam, quæ in ferri, argenti vel auri fodinis reperitur, sed in earum vsu, maxima ventriculi habenda est prouidentia.

E

Trochisci.

Puluis.

Potio vtilis.

F

Poma cocta.

Diuretica.

G

Aquarum thermalium experimentū aduersus dysenteriā.

Hinc etiam vsum adstringentia clysteria præstant, sed non æquè tuta sunt ac potiones, quapropter clysteribus admiscere, quæ adstringunt, neq; temere, neq; cuiquam tentare licet, cum pressius, quæ erodunt, eis adhibitis, adhæreant intestinis, maioremq; subinde exulcerationem & maiores cruciatus concitent. Retulimus enim in vsu administrandorum clysterium *lib. de rect. præsid. vsu*, hæc verba ex Gal. mente. Si vlcera sint inflammationis expertia, idem genus ablutionum erit accommodatum: verum vis adstringendi erit parum intendenda, non tamen multò maior esse debet, quandoquidem in his quoq; adstrictio modum excedens mordicationem adfert, & vlcera proritat, &

A 297

Clysteria adstringentia dysentericis non æquè tuta ac potiones.

eoa-

eo adigit, vt vel inflammentur vel humectentur. Neq; dubitandum etiam est in dysenteria, ex inordinata clysterium administratione hæc & maiora mala oriri posse, nam crebra refrigeratorium iniectione ob intestinorum continuitatem, ventriculus quoq; refrigeratur, quod & flatuum multitudo, & crudæ excrementa commōstrant. Quod etiam damnum adaugēt, qui potiones & electuaria his admiscent, quæ refrigerando adstringunt, & passim ac sine methodo dysentericis exhibent, non aduertentes diminui assiduo fluxu ventriculi calorem amplius, ob idq; extingui & coctionem interturbari. Quo fit vt non expediat hæc, nec adstringentia dysentericis temere adhibere, nisi ca-

Dysentericis refrigerantia & adstringentia non temere adhibenda, nisi calefacientibus & abcoctoriis castigata.

B lefacientibus & concoctoriis castigata, quod veteres illos sapientissimos in suis ad dysentericos medicamentis fecisse constat: in quibus vel *menthum, absynthium, hyssopum, acorum, fœniculum, anysum, daucum, nardum, cinnamomum, cassiam, trocum, thus, vel myrrham aut mastichem* adiunxeront, nisi vlcera adeo computrescant, vt firmādi carnem gratia atq; roborandi, adstringentia adiungere sit necessum. Administrabis igitur adstringentia clysteria, primo temperatis, lenientibus & anodynis admixta, vt prolabens materia temperetur, simulq; doloris inclementia mitescat, & pars ineptior ad recipiendum fiat. Cui vsui clysteria conficies ex *decocto oryzæ & hordei torrefacti cum sacchare & oleo rosaceo omphacino*: conficies etiam ex lacte *ustulato, lapillis aut frustis alabastri, vel chalybe ignito, cum oleo*

C *myrtino aut succo polygoni*. Verùm quia ex adstringentibus alia sunt calida, & alia frigida, fluentis humoris ideam considerabis, vt pro eius indigentia hæc aut illa admisceas: sunt autem calida *nardi spica, absynthium, cinnamomum, caryophyllus, calamus aromaticus, lignum aloes, mastix, thus, manna thuris, aloes, myrrha, aristolochia, gentiana, enula, storax, propolis, saluia, caseus inueteratus, coagulum leporis*, & huius census alia quibus non deest, *vt ex Gal. constat*, sou trahendi efficacia, vt caute eis studeas vti. Frigida verò sunt *vitis capreoli, arnoglossum, rubus, myrthus, balaustium, malicorium, rosa sicca, sorba, pruna syluestria, pira, mespila, galla, verbena, acacia, hypocistis, terra sigillata, hæmatites, bolus Armenus, sanguis draconis, coriandrum in aceto maceratum, karabe, corallum, margarita, cornu cerui, santali, spongia, interior tunica ventriculi gallinarum*, & denique alia innumerius infrigidantia, vt *portulaca, lenticula palustris, semperuiuum, polygonum, sigillum, radix filipendula, lactuca, vmbilicus Veneris, cauda equina, oxalis, violaria, cucurbita & papauer*.

Adstringentia calida.

Adstringentia frigida.

D Quorum pro indigentiæ ratione, præd. clysteribus aliquid addere poteris, vel succi eorum, vel pulueris, vel decocti cum *oleo rosarum, omphacino, myrthino, mastichis vel absynthij*: quorum formam sic facito: excipe *hordei integri & rosarum rubearum ana* p. j. fiat decoctio, cuius accipe ℥. x. & adde syrupi *rosarum* ℥. ij. *sacchari rubri* ℥. j. *succi polygoni* ℥. j ß. *vitella ouorum* nu. ij. hoc enim præmisso vterie eo, quod recipit *hordei torrefacti* p. ij *tapsi barbati cum radicibus linguæ passerinæ, plantaginis & foliorum myrti ana* p. j *rosarum* p. ij. fiat decoctio, *& in* ℔ j. dissolue *olei myrtini & succi plantaginis ana* ℥ j. *&* ß *sacchari albi* ℥ j. Aliud etiam conficies, quo vehementius adstringes, dum fluxio magis viget, quod recipit *radicis consolidæ maioris & bistortæ ana* ℥. j. *gallinarum, nucum cupressi ana* ℥. ß. *rosarum, florum chamæleontis ana* p. ß. fiat decoctio in aqua ferrata, *& in* ℥. x. dissol-

Clysteres adstringētes dysentericis proficui.

ue *succi polygoni* ℥. ij. *sepi hircini* ℥ j. *&* ß. fiat clysma. E
Quod si velis ex pulueribus, succis, aut decoctis clysteria conficere, hoc modo facito: ℞ *pulueris boli, terræ Lemniæ*, aut cuiuslibet alterius medicamenti adstringentis, infundeq; in succis aut decoctis, & postea facta expressione, adde ex memoratis medicamentis, quod vsui magis proficuum cognoueris.

Exterius verò ventriculum & intestina comprimes, roborabis & arctiora reddes fotibus, sacculis, inunctionibus & emplastris. Sic enim recur primo roborabis, quin minus vel a toto corpore ita facile recipiat, vel praue generet, quod efficiunt *ceratum santalinum quantitate* ℥. i j. *cum oleo ro[...]ceo malaxatum*: sed huius conditionis plures reperies capite *de iecoris imbecillitate*. Ventriculum, quod facile ob sympathiam & continuitatem ab intestinis oblæditur, adhibebis *oleum mastichis, myrti cydoniorum & absynthij*: tandem alia quæ capite *de imbecillitate ventriculi* latius scripta reperies. Valet & cataplasma q. r. *panis candidi* ℔ j. *absynthij sicci, menthæ aridæ* m. j. *corticis citri* ℥. ij. *carnis citoniorum* ℥ iiij. *corticis mali granati* ℥. j. fiat decoctio in vino rubro, & per cribrum mittantur, quibus adde *hypocistidos* ℥. F
ß. *galangæ, nucis muscatæ, caryophyllorum, mastichis, cardamomi, ana* ʒ j *spicanardi*, ℈ j. *olei absynthij & nardini* q. s. vt fiat cataplasma si fluxio ex pituitosis salsis sit. Præstat & emplastrum *diaphœnicon Mesuei* in fluxione humorum frigidorum, & *Alexandri* in calidis & exurentibus, maxime si liquetur *oleo de cucurbita*: quippe hanc legem in omnium topicorum administratione obseruare oportebit, ne torpiter aberrare contingat. Vngere etiam oportet ventrē & renes eo quod recipit olei *rosarum, myrtillorum, & cytoniorum ana* ℥. j. *aceti* ʒ ß. misce: item alio quod recipit *gallarum, myrtillorum, nucis cupressi, rosarum rubearum, seridis, verbenæ ana* ʒ j. *corticum thuris, coriandri ana* ʒ ß *coralli rubri* ʒ. ij. fiat puluis tenuissimus, qui inspergatur supra inunctionem vel fiat hoc linimentum q. r. *pulueris præscripti* ʒ. iij. *olei rosarum, myrtillorum, cytoniorum, & omphacini ana* ℥. ß. *ceræ albæ* q. s. fiat linimentum. Verum si his vnt sua sponte aluus adeo fiat suppressa, quod nullum excernat alimentorum excrementum, interdum emollientibus vteris clysmatis, quo promptis hæc excernantur, ne vlcera amplius citra nouā G
fluxionem irritētur ob excrementorū irritationē, quod sæpissime solet dysenteriam protrahere.

Dysentericis quæ exterius adhibenda.

Ceratum.

Oleum.

Cataplasma.

Emplastrū.

Inunctio.

Puluis.

Linimentū.

Clyster.

Vlceris autem medela (*qua præmissa causarum prouidentia solis clysmatis perficienda venit*) tot sibi vendicat auxiliorum differentias, quot ipsum posse sortiri prauas conditiones certū est. Quippe aliquando vlcus nihil aliud mali sibi habet adiunctum, q̄ vitium humoris fluentis: aliquando sordidum factum est: nonnunquam putrilaginosum ac serpens, & frequentissime phlegmonosum efficitur: quapropter iuxta cuiusuis indigentiam, præsidium adhibere oportebit. Sic profectò vbi intestina humore dilabente abraduntur, ea solum clysteria proficua sunt, quæ abluendi vires habent, qualia ex decocto *hordei cum sacchare* cōficimus, aut ex decocto *plantaginis, portulacæ & violarum cum sacchare*. In quo sanè opere fugiendum est à communi & vulgari Medicorum vsu, qui *oleum* his admiscent, quo sordidius reddunt vlcus: quo profectò tantū licet vti, dum aut opus est intestina oblenire, aut dolorem compescere. Verùm si vlcus sordidum esse

Vlcus dysentericū qualiter curetur.

A 298

1 Qualiter si intestina humore dilabente abradantur.

NOTA

2 Si fuerit sordidum.

esse constiterit, quod excrementi conditio & sordities monstrabit, detergentia sunt adhibenda auxilia, simulq; acrimoniam materiæ reprimentia: quale est quod paratur ex *aqua hordei aut lacte asinino*, quod copiosum habeat serum, & ob id adstringendi vim addito *saccharo aut syrupo rosaceo*. Præstat

B

& *hydrosaccharum*, aut si pituita abundauerit, *hydromel* confectum ex decocto *cicerum rubrorum, lentium, lupinorum parietariæ*, addito *vino rubro* ex decoctione *betæ*, si inflammatio nulla sit: quod si salis aut mellis aliquid addere placuerit, id cum *lacte & sero* admisce, & in pituitosa & contumaci dysenteria facito.

3. si fluxio persisterit.

Præstat & aliud quod recipit *aqua hordei* ℔ j. *succi plantaginis* ℥ iij. *syrupi rosarum* ℥ j. & ß. *vitella ouorum* num. ij. Quod si fluxionem adhuc pertinacem competeris, scito opus esse admiscere decocti *rosarum, plantaginis & polygoni aliquid*, quo modestius fluat deinceps humor.

Vlcera dysenterica quib. compescantur & materiæ fluxio sistatur.

Sic ad vlcera compescenda & sistendam materiæ fluxionem, parantur varia medicamenta per os sumenda: quorum primum recipit *aloes, thuris, consolidæ maioris ana partes æquales cum succo plantaginis. misce & præbe* ʒ j. valet & id quod recipit *seminis psyllij & plantaginis, ana* ʒ ij. *gummi Arabici, terræ Armeniæ ana* ʒ iij. misce & ante cibum præbe ʒ ij.

4. si tormina accesserint.

Vehementibus torminibus & in desperata salute prodest trochiscus qui recipit *sanguinis draconis, croci, ladani ana* ℈ j. *aluminis, gallæ ana*

C

NOTA.

ʒ j. ß. *acaciæ* ʒ iij. *terræ Lemniæ, balaustiorum ana* ʒ iij. ß. *caliculorum glandium, seminis acetosæ ana* ʒ j. *seminis psyllij* ʒ ß. *misce cum succo myrti & porrigo* ʒ j. Itaque prout materia, quæ intestinis hæret, plus minusve hærens fuerit, eò magis aut minus absterſio exsequenda venit: & sic adstringere oportet magis minusve, prout magis aut minus impetuose fluxerit. Fortiora verò abstergentia vereri oportet, vt quæ plurimum prouitare fluxionem, & dolorem concitare sunt nata, vel mox alio vteris leniente clysmate.

Vlcus dysentericum quæ absterg., leniant, & adstringant

Quod si abstergere simul, lenire & adstringere velis, proficuum est, quod recipit *amyli* ℥ j. *lactis* ℥ x. *seri lactis* ℥ iij. *butyri recentis & sacchari ana* ℥ ij. *adipis hirci liquati* ℥ j. *boli Armeni* ʒ ij. *vitella ouorum* num. ij.

5. si vlcera sint putrida.

Cæterum si vlcera putrida serpentiaque sint, vt ea dolore in varijs intestinorum partibus serpente coniicies, aliis vteris, quæ humorem frænare, partem roborare, fluxionemque compescere cum attemperatione na-

D

ta sint: sed præmissis causticis medicamentis, quibus antiqui vtebantur, securius conficies ex decocto *polygoni, portulacæ, radicis buglossæ, & borraginis, equiseti, plantaginis, lentium & hordei cum succo prædictarum herbarum, + modico melle aut saccharo, vel pulueribus maceratis & colatis in prædicto decocto, ex bolo terra Lemnia, corallo cornu cerui vsto, rosis & malicorio*, quibus si vinum rubrum addideris, ex vsu facies.

6. si summa putrilago & necessitas vrserit.

At si aliquando adeo necessitas & putrilago creuerint (*constantibus tamen viribus*) quod opus sit ad caustica auxilia deuenire, hoc solo pastillo vteris in aliquo ex prædictis succis, vel decoctis cum *vino rubro* liquato, qui recipit *trochiscorum de minio, vel pulueris Ioannis de Vigo* quod sufficiat, misceantur cum succo *plantaginis & vino rubro*, qui postea diluantur in lacte aut sero pondere ʒ j. sunt qui addant (*& optimè quidem faciunt*) singulis eorum drachmis *opij* gr. j. quib. profecto si vti velis, primo porrige laborantib. *buccellam panis aqua frigida aut lacte madidam*, mox inquam ab iniecto clystere, quod prædictum trochiscum, dixerim partē eius

E

recipiat: longe tamen vtilius & securius facies, si solum vtaris trochiscis *Andronis in aqua plantaginis aut solani* dissolutis, & per clysterem iniectis: puluis autem *Ioannis de Vigo* suspectus mihi videtur, cuius loco vnguento rubeo liquato sero lactis libentius vterer.

7. si vlcus inflammatum fuerit.

Quod si vlcus inflammatum sit seu calidū, vt ex calore partis affectæ in ventre ac ex febre & siti compenes, ex *lacte & rosaceo, aut decocto hordei & rosaceo, ex succo sempervivi & rosaceo clysterem* parabis: laudat tamen & meritò Trallianus ex succo plantaginis & rosaceo confectum. Verum si ab his malis vlcus vendicaueris, protinus studendum est ipsum ad cicatricem perducere, hac facta distinctione, quod in crassis intestinis generanda caro est, in membranosis verò consolidanda. Carnem quidem generabis, clystere primo iniecto, quod abluat, vt ex decocto *hordei & saccharo, aut sero & saccharo vel syrupo rosaceo*: item ex *vino calido austero, mulsa ex decocto hordei & similium*: quibus, vt carnem

Carnem & cicatricem in vlcere dysenterico quæ generent & inducant.

generes, addere oportet puluerem aliquem ex *sarcocolla*, qualis est, qui recipit *pulu. gentianæ, thuris, enulæ* ʒ ij *tetrapharmaci* ℥ ß. vel prædicto decocto admiscebis, *terebinthin. & butyri an* ʒ iiij. quæ sanè medicamenta diutius immorari in aluo oportet, quo magis operentur. Consolidant quidem & ci-

F

catricem inducunt decoctiones adstringentium, in quibus *terræ sigillatæ, boli Armeni, sanguinis draconis, thuris & similium* aliquid admiscueris, & ex his alia conficies cum *succo plantaginis, portulacæ & oleo rosaceo*: quibus addes *terræ Lemniæ modicum cum oui luteo*. Vel sic conficies: ℞ *hordei mundi, lentium depilatorum & tostorum an* ʒ vj *balaustiorum, rosarum siccarum an.* ʒ iiij *oryzæ tostæ* ʒ iij. *sevi caprini* ʒ vj. *in aqua pluuiali* ℔ iij. lento igne coquito, donec tertia pars supersit, & facta colatura adde *rubricæ Armeniacæ, gummi Arabici, cerussæ, acaciæ an.* ʒ j. *cum oui luteo, &* ℥ j. *olei rosacei confice.*

Dysentericorum accidentium mitigatio.

Solent in hoc affectu adeo grauiter & periculose accidentia vigere, vt plerumq; ad se omne curantis consilium vertere videantur: inter quæ (*præter vigiliam, quæ sedato dolore etiam mitescit*) primum locum tenet dolor (*nam de tenesmo proximè sum acturus, de syncope verò & aliis actum est satis*) cui medeberis primo per clysteria, quæ leniendi vires habeant, quæ non solum dolorem compescunt, sed

Dolorē dysentericorū quę leniant.

G

plerumque indurata excrementa emolliunt, & aliquando (*quod in hac curatione frequenter est expendendum*) flatus discutiunt, & partes laxant: nam sæpissimè dolores à succis crassis eleuato flatu, maiores quam ab exesione prodeunt, cuius habere quoque prouidentiam summopere conuenit. Primo enim parabis clysterem, eo quod recipit

A 299 Clyster.

rosarum p. j. fiat decoctio in lacte, & facta expressione immitte: item *rosarum* p. ij. *violarum* p. j. *violariæ, althææ, lactucæ, parietariæ, summitatum anethi*, (si flatus adsit) *ana* m. ß. *prunorum* num. x. *hordei integri* p. j. *seminum althææ, psyllij & cydoniorum* ℥ j. fiat decoctio, in qua dissoluatur (*si potior sit ratio materiæ & doloris quam vlceris*) *butyri recentis, vel olei amygdalarum dulcium* ℥ ij. *sacchari aut syrupi rosarum* ℥ j. ß. *vitella ouorum* num. ij. Confert mirum in modum ad doloris sedationem id quod recipit *acaciæ, hypocistidos, carnis cydoniorum sumach, gallarum ana* ʒ j. *coralli rubri vsti & loti aqua rosacea* ʒ j. ß. *opij* ʒ j. *cinnamomi, cyperi ana* ʒ j. *syrupi de rosis siccis*, quod satis, vt fiat opiata in forma solida, ex qua fiant pilulæ, quarum præbe ℈ j. *aut* ʒ ß. Mitigat etiam dolorem

Opiata.

rem

[illegible] *oleum rosaceum* [illegible] *amyli vel tragacanthi*: ac si flatus adsint, poterit addere decoctum *althææ, maluarum fœnugræci & cumini* [illegible] *olei*
B *amygdalarum dulcium* ℥. vj *mucaginis seminis psyllij & cydoniorum extracta in lacte* ℥. ij. P[illegible]unt & iura

Iura pinguia. *Clyster.* pinguia extremitatum an[illegible]alium, aut carnis gallinarum cum *butyro* aut *adipe anatis* a *hordei* cremore. Commend[illegible] R[illegible] *lactis cremor* ℔.j *olei rosarum cum mucagine seminis* [illegible] *lactis* ℔ j. *sepi hirci* ℥.ij. *butyri recentis* [illegible] *syrupi violacei* ℥ j & ß. *vitella*

Narcotica. *ouorum* num. ij. Verum si dolores fuerint vehementes, narcotica etiam addes vt *hyoscyamum, capita papauerum viridium in quauis prædictarum decoctionum, vel opij* g. j. aut ij. Item noctu dum laborans it dormitum porriges *syrupi papaueris* ℥. j. & ß. *syrupi rosarum viridium aut siccarum* ℥. ß. porriges etiam *philonij* ʒ. ß. aut ℈. ij. & tandem omni diligentia curabis dolorem lenire & somnum conciliare: sed maiori diligentia curandum est,

Vires quæ reficiant. vires reficere proba victus institutione, iusculis & edulijs optimi & facilis nutrimenti constituta. Sic pullorum *perdicum, turturum, vitulis & alaudarum carnes assas aut elixas* porriges, & iura expressa ex earum carne macerata: prodest & succus carnis assæ, præsertim *caponum aut gallinarum* cum modico iure anium & pauco succo *arantiorum*.
C Item porriges *amylum, panatellam, gallinarum hepata, oua sorbilia*, & reliqua huius census. Quo casu non displicebit modicum *vini nigri* vetustioris porrigere, aut *albi*, sed diluti *aqua ferrata aut deaurata*.

Capvt XIII.

De Tenesino.

Tenesmus quid. Est huiusmodi passio finitima dysenterico affectui, quæ nihil aliud est, quam frequens & inanis excernendi cupiditas: symptoma quidem, quod tantum pertinet ad rectum intestinum, in quo non minus, quam in dysenteria morbus in vnitate soluta consistit: ceterum illi succrescit frequentissima ad excernendum cupiditas citra manifestam

quibus oriatur causis. excretionem, præter sanguinolentum quendam muceorem. Itaq; ex materiæ vitio prodit, sicuti in dysenteria, exulceratio, morsus & irritamentum naturæ, ex particulæ vero natura, frequentissima egerendi cupiditas. [illegible] nanq; est [illegible] membro excretionem moliri, quemadmodum & uri
D ventriculi appetentiam. & ob id cum humor salsus, acris & mordax vtrasq; partes obsidet, in ventriculo ingentem attrahendi cupiditatem infert, in recto intestino tenesmum, hoc est excernendi implacabilem cupiditatem. Prærequirit aliud peculiarius caussa, quæ hoc symptoma excitat, nimirum in fixionem & permanentiam in eadem parte: nam si facile labatur, consuetam egerendi cupiditatem tantum infert, non morbosam[illegible] quo fit vt licet flaua bilis & omnes eius naturales aut præter naturam species, ex propria natura aluum excitare habeant, nihilominus tamen tenesmum raro efficiunt[illegible] quia præ tenuitate & fluibilitate non immorantur in parte, nisi osculis vasorum ad eam partem con[illegible]cudentium inhæreant: quod contingit, cum [illegible]x nimio conatu sanguinis rimas excerni conspi[illegible]imus [illegible] reseratis osculis vasorum præ humoris acr[illegible]monia: & ob id necessum est, humorem hoc malum effecturum, crassitiem, lentorem, aut [illegible]itatem [illegible]quam sortiri. Quapropter constat [illegible]sam pituitam, bilem atram, aut flauam, dum pituitæ commiscentur, vel [illegible]dos siccos, putridos & vitiatos, qui lentorem [illegible]ant & operentur, id efficere. Cum hoc tamen ex vehementissimis dysenterijs sæpissime [illegible]per

E est, aut eisdem comes it: nam recto intestino exulcerato à dysenteriæ caussa, quiuis humor superlabatur, insolito more irritat facultatem, propter præexsistentem exulcerationem, quod humor [illegible] sponte nequiuisset efficere. [illegible]nem affectum etiam sæpissime lumbricos, ascarides nuncupatos [illegible]re comperimus, morsu vel prurītu freq[illegible]. Difficilior proculdubio alter tenesmus succe[illegible], nimirum, dum vesicæ calculus, aut parastatum in flammatio inest. Dimittimus etiam [illegible]nquam [illegible]ternas seu euidentes causas, vl[illegible]us musculi claudentis vesicam hæmorrhoides, & frigiditatem extrinsecus occursantem. Præstant & causam medicamenta acria, fl[illegible]us, & stercus durum: neq; [illegible]endum est, hunc affectum semper exulceratione prouenire, neq; in quauis intestini recti parte, [illegible]

F lũ à podice interius: nam rimæ, aut fissuræ seu rhagades ani, quan[illegible] plures aut grandes sint, nõ inferont tenesmum, nisi in ea parte exi[illegible]stant, vbi desidendi cupiditas sita est. paulo quidem sup[illegible]iosa podice. quo fit vt ani rhagades hunc affectum non excitent.

Tenesmus quibus signis innotescat. Affectum prędictum dignoscere adeo facile est, vt signis opus non habeamus, licet necessum sit, eius symptomata diligenter intueri, nam iuxta eorum grauitatem & determinatam naturã licebit certius boni vel mali aliquid in eo vereri, aut sperare: nam præter dolorem non leuem quẽ ea parte natura patitur, adest & vigilia, animi exsolutio, & virium non leuis lapsus: item vrinæ stillicidium & ani procidentia, quæ grauius malum ostendunt, præterquam quod grauidis omnibus offensissimum esse experimentu didicimus. Causarum verò distinctionem docent ipsa excrementa, quę excernuntur: pituitosum succum muscatum præ-

G dicto loco nosces ex maiori conatu & paruissimis excretionibus: biliosum ex maiori mordicatione, cum qua excernitur quid acre cum pruritu: fæcum duritiẽ monstrabit, ipsas diu fuisse retentas: vlcus, pus cum excrementis prodiens: umbricos ascarides, ex visu: flatum, ex rugitu & re[illegible]sione: tumorem præter naturam, ex febre & dolore partis grauatiuo aut pulsatili: per consensum hetrab alijs partibus, monstrabit earum proprius affectus, sicut frigiditatem causa externa, quæ præcessit.

A 300 *Tenesmum curandi ratio varia.* Curandi igitur ratio varia proculdubio exsistit, quemadmodum variæ sunt causæ, quæ huiusmodi affectum excitant: nam præter inflammationẽ, quæ peculiarem desiderant curandi rationẽ, sanguine misso & laxantibus medicamẽtis, siue vlcus sit, siue quęuis alia ex memoratis, si affectus adhuc sit, causa præsente operãte, necessum est eandẽ auferre & illidere, iuxta leges in dysẽteria adductas. Verum si causa frigida, quæ nuda distempeties sit, vel cum materia cautam præstiterit, post corporis prouidentiam si ea opus sit, calorifi[illegible]a omnia auxilia adhibẽda sunt, veluti fotus, insessiones ex vino maxime rubro, aut aqua, & suffumigia herbarum calidarum aut aromatum, velut est *anethum, chamemælum fœnugræcũ, semen lini*, & huius naturæ alia.

Cete-

Cæterum dum humores huic affectioni caussam præstant, triplex est curandi ratio: *Prima*, quæ humores peccantes respiciat: *Altera* quæ partem leniat & præparet, quo minus recipiat, aut ex humore recepto lædatur: *Tertia* verò & vltima, quæ sensum partis stupefaciat. Circa primā nosse oportet, humores peccantes esse in duplici differentia, quosdam in toto corporis ambitu, qui per partem illam affectā paulatim expurgātur, quosdam verò particulæ inhærentes. Primos, si plenitudini innitantur, sanguine misso extrahere oportet: sin aliter, haud secus quam in dysenteriis expurganti medicamento educes: quo casu etiam vomere, aut balneis aquę dulcis vti, vel sulphureis in pituitosis corporibus perquā vtile experimur. Qui verò in parte affecta immorantur, temperandi sunt & mitescendi, ac pari lege extergendi: mitescunt clysmatis ex *lacte*, *oleo*, *amylo & vitellis ouorum*, vbi tamen pruritus adest, *mucilaginibus* veteris, *& mellicrato ex hordeo & saccharo*: in frigida verò caussa fouebis vino calido, & euaporationem eius porriges, maxime si incoxeris flores *chamæmeli, anethi, stœchados, pulegium*, & similes, quæ vires habent calefacere. Item partem inunges & vicinas omnes oleis calidis & actu calentibus, maxime si in eis ferbuerit semen *angelicæ, dauci, anethi, cymini, & cinnamomum*. Quod si hæc non profuerint, ad suffumigia te conferes, quæ fiant ex *pice cum semine rutæ, anysi fœniculi & cumini*. Prosunt & sacculi cum vino calido parti appositi, ex *milio, furfure & ruta*: tandem partem exterges, atque à pituita mundabis clysmatis *ex melle rosaceo & aqua hordei*: extergiuntur & expurgantur clysteribus ex decocto *hordei, melle, saccharo, alumine, sale & huiusmodi*. Calore autem vigente cum affluxu aut secus, *ex oleo rosaceo, violaceo, sero & saccharo aut syrupo rosaceo*: ex lacte item *& butyro cum saccharo, aut melle rosaceo & vitellis ouorum*. Quod si dolor simul vrgeat, insessus in re extremitatum atteris, in quo ferbuerint *malua, althea, tum rosis & violis* proficuus exsistet, si tamen ardor creuerit, addere oportet quæ citra adstrictionem refrigerent, *vt cucurbitam, solanum, cucumeris aut melonis ramenta*. Quibus præmissis, maxime si pars detersa conspiciatur, constringentibus roboranda erit, vt decocto *rosarum siccarum hordei corticum granatorum & myrtillorum*: vel ex eis facito sacculum, & madidum aqua calida parti appone. Quod si his factis adhuc affectus perstiterit, medicamentis vtendū est, quæ partem leniant, qualia sunt, quæ in frigorifica causa diximus, nam hęc actuali calore & humiditate partem dilatant, & humores adhærentes faciliter separant: quem vsum miro modo prę-stant prædicta, sacculi ex herbis nuper adductis, modo vino calido, modo aqua madefacti, iuxta causæ ipsius naturā & conditionem: præstat & vitellum oui vsq; ad duritiem cocti, ano appositum: conferunt inunctiones ex vnguento *rosaceo, ex oleo amygdalarum dulcium, sesamino aut de semine lini*.

Purgatio.

B

Clysmata.

Insessiones.

C

Suffumigia.

Insessus.

D

Sacculi.

Inunctiones.

Quod si hæc omnia prodesse non videantur, ad vlcerum curationem te conferes, & præter ea, quę diximus capite *de dysenteria*, vteris vnguento quod recipit, *olei rosati, & mellis rosati, ac ceræ ana* ℥ j *pulueris lithargyri* ʒ.iij *myrrhæ & zingiberis ana* ʒ j. & ß. fiat vnguentum, quod mirum in modum huius loci vlceribus prodesse comperimus: ex vsu quoque est vnguentum *pompholigos hydromelite liquatum*: *item id quod recipit cerussæ* ʒ. j. *muccaginis gummi Arabici extractæ in aqua rosarum* ʒ. ß. *corticis thuris* ʒ. j. *olei rosarum* quod sufficiat vt fiat linimentum præstat & aliud quod recipit *muccaginis gummi tragacanthi & psyllij ana* ℥. ß. *aloes lotæ* ʒ j. & ß. *olei rosarum quod sufficiat*, vt cum modica cera fiat vnguentum.

Vlcera ani qualiter curentur.

E

Li…

Quod si hæc non profuerint, ad narcotica peruenire oportet, quæ parantur ex *mediocri philonio Romano, aut* ℈. j. *opij excepto vitello oui, & ano apposito*, vel aliquo ex prædictis oleis dissoluto, & cum modico croco, dictæ parti etiam adhibito: quem quoq; vsum præstant somnifera omnia, quæ *præcedenti capite* diximus. Quod si ad vehementem conatum ani procidentia subsequatur, vino calido ablues & leniter manibus in suum locum repones, & suffumigiis *ex pice* firmabis, necnon & sacculis ex rebus adstringentibus, & vino etiam adstringenti madidis. Atque hæc est methodus curandi huiusmodi affectum, ad cuius exsequutionem, varia apud auctores practicos reperies auxilia, quę si prædicta methodo præstiteris, laboranti ex vsu facies.

Narcotica.

Ani procidentia qualiter curetur.

F

Capvt XIV.

De Hepatica dysenteria, & reliquis cruentis excretionibus.

Licet omnem cruentam excretionem, quæ per aluum fiat, Medici *dysenteriam* appellent, reuera ea solum, quæ ab vlceribus & abrasione intestinorum sanguinolenta prodit, talis nuncupanda est, reliquas verò pseudodysenterias potius dixeris, vna excepta, quę peculiari exceptione donata, *hepatica dysenteria* dicitur. Quas omnes vt exacte nosse & distinguere possis, scito, pręter legitimam & veram dysenteriam, cruentarum excretionum per anum quinque apparere differentias: *Prima* quidem licet à toto corpore vel ab aliqua parte illa prodeat, minime (*vt reliquæ*) intestinis communicatur, etiamsi per podicem excernatur sanguis sed ab hæmorrhoidibus prosiliens, citra veram læsionem aut transitum per ipsum visitor à crudi entis intestinorum excretionibus iure optimo ablegandа: tum propter adductam rationem, tum quod sanguinis etiam natura ab aliis dissideat, quod in hac splendens sit, & facile concrescat, in aliis verò secus, ac si aliquando concreuerit, non tamen in eius concretione apparet serosa illa humiditas, quæ in sanguine hæmorrhoidali & fæculento rarius succrescit: & ne nos sub specie hepaticę dysenteriæ decipiat, sciendum est, ab hæmorrhoidibus sine ventris rugitu exire, in aliis verò nō citra eum. *Secunda* autem & verior est, ea alui sanguinolenta fluxio, in qua, quæ per aluum excernuntur, purum sanguinem repræsentant, qualis ex mactata victima (*vt Galen. scribit*) citra vllum vitium prodire assolet. In Tertia verò sanguis excernitur fæculentus, niger crassusq;, qualis fæx sanguinis aut amurca est: quam sane excretionem inter hepaticas dysenterias, licet improprie 3. *aphoris. Galen.* & alij annumerarunt. Quarta autem ea est, quæ sanguinolenta quoque exsistit, secum tamen defert biliosorum aut prauorum succorum non paruam copiam, quam dixit Hippocr

lie·o

Dys… que

A 301

I.

II.

III.

IV

hienosis aut maniacis prodesse, & nos ex iecoris colliquatione sæpe vidimus, nec non ex sanguinis vstione & feruore, quo sæpe adeo est copiosa (*non solum per ventrem, verum & vomitu per ventriculum*) excernitur, quod incredibili celeritate hominem perimit, aut in languorem & tabem immedicabilem defert: quam vt sextam constituimus *cap. de dysenteria*. In quinta autem & vltima, & quæ vere hepaticam constituit dysenteriã, sanguis etiam excernitur, ceterum adeo aquosus, dilutus & fluidus, vt nihil aliud repræsentet, quàm aquam, cui parum sanguinis addideris: quam equidẽ excretionem, similimã esse refert Gale. loturæ carnis recenter mactatæ. Quas sane differẽtias si quis attente & diligenter expẽdat, reperiet procul dubio non modo inter se differre, sed & caussa & mille aliis rebus, quæ non solum cognitionem vetam, sed curationem multis numeris differre efficiunt: quæ omnia clarius disces, si cuiusq; seorsim tractanonem sęcepero, prætermissa quæ ab hæmorrhoidibus prodit.

B V.

Cruentarũ excretionũ prima species cuius naturę sit & quæ eius caussæ.

Ea enim, in qua sanguis naturalis excernitur, ab aliis omnibus euidenter distinguitur colore, consistentia, substantia, quantitate, & occasione fluendi. Est igitur in huiusmodi dysenteria sanguis flauus colore, consistentia mediocris, quantitate tamen immodicus. Fluendi quidem triplicem habet occasionem: prima sane est iecoris natiua intemperies admodum calida, quæ cum natiua sit, & corpus non dissipet, commissum sibi alimentum ad portionem caloris & substantiæ iecoris totum fere in sanguinem vertit: atq; eũ corpus adeo copiosũ quantitatem conterere non possit, quod superest, melioris gratia per intestina fundit natura. *Secunda* occasio est, defectus alicuius membri: quippe ea quantitas, quę præstatura erat alimentũ membro deficienti, citra vllã vtilitatem superabundat: quo fit, vt natura id per intestina vtiliter transmittat. *Tertia* verò & vltima est alicuius sanguinolentæ excretionis suppressio, vel exercitu aut laboris consueti intermissio: nã quib. intẽpestiue menstrua aut hæmorrhoides supprimuntur, vel quibus alius consuetus vel vtilis sanguinis fluxus, mox succrescit huiusmodi vacuatio, qua à redundante illo sanguine natura sese exonerat. Sic dum consuetum exercitium, quod vberrimã sanguinis copiã conterere assuescit, intermittitur, accedẽte vita sedentaria, otiosa & crapulis dedita, mirum non est, si vt maius damnum inhibeat natura, per intestina pellat, quod redundat. Profluit etiam læso hepate, rupta aut aperta vena: qua tempore non solum per secessum, verum & per vomitum vberrimus profunditur sanguis, ita vt pauci sint, qui ab hoc damno superstites euadant, partim ob vberrimum fluxum, partim verò, quia ex concreto in ventriculo sanguine, animo delinquunt laborantes & co[illegible]untur, partim etiam, [illegible] hydropem & difficilem respirationem sæpe [illegible].

C

•

D

quibus signis innotescat.

Noscesau[illegible] qualis præd. caussarum hunc affectũ excit[illegible]gatione facta, an ei a cuatio aliqua [illegible]: item ex intuitu venabens dete[illegible] membri: prætereaex interrogatione d[illegible] laborãs, aut percussus fuerit, a[illegible]que onus sustulerit, quo vas aliquod [illegible]uptum, vel sauciatam aliquã venam in iecore compertes. Quod si hæc omnia defuerint, facile erit cognoscere vitiũ omne regerendum fore in iecur ipsum, maximè si accesserit homine messe medię ætatis, boni coloris, quadrati habitus & in reliquis sanum.

E

qualiter & quibus medicamentis curetur.

Medebimur huic affectioni, dum ex suppresso sanguine prodit nimia vbertas, facta ad extima membrorũ distractione vinculis, cucurbitis, frictionibus & aliquando crurum & brachiorum lauacris. Si verò quantitas ea, quæ per aluum excernitur, respondeat suppressæ & consuetæ vacuationi, permittenda est, quamdiu fluendi consuetudo suppressa permiserit: si tamẽ vel diu durauerit, aut præd. auxilia non sint satis, antiquam & consuetam vacuationẽ reuocare oportet, aut iuxta partem qua fluere assueuerat, fontanellam aperire, qua se tueatur natura à redundantia. Itaque si æqualis commoditatis fuerit, tunc quidem permittendus est hic fluxus, sin aliter, reuocata antiqua fluxione, aut per fontanellam alio excitatã, tutissima fiet supprimendi ratio. Quod si vel fieri facile nequeat, vel factum non prosit, nulla lege oportet fluxum cohibere his quæ adstringãt & densent, ne sanguis suppressus, & fluere assuetus, sæuius in grauiorẽ prorumpat affectum: sed instituto parcissimo victu & largiori exercitio, oportet sanguinis copiam ita conterere, vt natura auarior facta, auidius deinceps sanguinem contineat. Qua ẽt lege curare oportet eum fluxũ, qui alicuius membri defectu excitatur: nã dum sanguis ille redundat, nullo modo cohibendus est, sed imminuendus victus parsimonia, aut sanguine misso statis temporibus, bis nimirum, terve in anno, prout sanguinem redundare constiterit. Verum si ex vberrimo & nimis sanguifico iecore affectio prodeat, permittere aliquando huiusmodi fluxum oportet, nam sæpe pro valetudine est, & ipse fluxus sua sponte ætatis mutatione supprimitur & quiescit. Quamobrem oportet interim paulatim iecur attemperare (*non quidem refrigerare, ne deterior lapsus subsequatur*) & victum & sanguinem ad tempus minuere, quo natura indigentior facta minus abundet, & magis quod superest conterat.

F

G

Quod si sanguis exustus, fœtidus, biliosus aut erodenti & vitioso aliquo succo admixtus excernatur, non parui momenti dysenteriam concitat, quinimo cunctis grauiorem & breuiorem, quod in ea copiosiores sint sanguinis profusiones aliquando, & nonnunquam minutæ, sed cũ animi deliquio & languore, quod ex iecoris colliquamento fiat: qualiter verò huic subueniendum sit, mox leges. Hoc vnum tamen expendisse oportebit, quod si postingẽtes sanguinis prodeat profusiones, licet cacochymiæ appareant signa, plurimũ purgatio dãnosa est, quia cacochymia illa potius est ex defectu sanguinis reliquos humores compescentis, & corrigentis, quàm ex alicuius vbertate & malitia. Quo tempore alimentis & demta victus institutione rem agere potius oportebit, quam vacuationibus.

Dysenteria hepatica cuius sit naturæ.

Dum verò sanguis, qui per aluum excernitur, à naturali & probo mutatus conspicitur, rectius & proprius *hepaticam* appellatam *dysenteriam* constituit: legitimam tamen & veram solum, dum semiconfectus apparet: illegitimam verò & spuriam (*etiamsi nomine hepatica insigniatur*) dum fæculen-

duplex est legitima & illegitima.

culentus, crassus & fæci olei persimilis excernitur: vtraq; tamen à præcedentibus excretionibus dissidet, quia illæ ex robusto & valido ac probo iecore prodeunt, hæc verò ab imbecillo, male affecto & intemperato. Sed vt hæc clarius constet, sciendum est, iecur pati posse intemperiem nondũ, licet paucissimo tempore duret, vel cum marenę adhæsu, quæ vel morbum gignat in via, vel tu-

B morem præter naturam excitet. inter quos sane affectus eum solum *hepaticum seu iecinorosorum* appellamus, qui ex sola ipsius visceris intemperie originem trahit, citra dolorem aut tumorem, dũ solus hic affectus vrget. Atque licet hoc verum sit, non quemuis affectum ex iecoris intemperamento ortum, *hepaticum* licere nuncupare, sed eum tantum, qui imbecillitatem in eo progignit: nec rursus quæuis imbecillitas hepaticum generat affectũ, sed certa quædam, peculiaris & huic

Iecoris potentiæ quatuor.

visceri propria. Quapropter sciendum est, iecur, vt quamuis aliam paróculam, quatruplicem sortiri potentiam: allicientem per venas alimentum vnam, aliam retinentem, coquentem aliam, & demum superfluum expellentem reliquam. Preterea licet ob intemperamenta, quæ iecur pati potest, quæuis harum etiam oblædatur, non tñ ad cuiusq; læsionem sequitur hepatica appellata affectio, sed eius tantum potentię vitio, quæ ab omnibus aliis corporis particulis dissidet, nimirum sanguificæ: sic enim cum in huius potentiæ munere iecur aberrat, eo tempore constat, iecinorosam seu hepaticam succrescere dysenteriã,

C haud secus, quàm *cœliacos* & *stomachicos* eos nuncupare consueuimus, non qui inflammationẽ, aut aliquem alium præter naturam tumorem in ventriculo habent, sed tantum eos, qui ventriculi imbecillitate in peculiari munere laborant: sic

Hepatici qui proprie dicantur.

verò eos hepaticos esse proprie dicimus, qui hepatis ea imbecillitate laborant, qua iecur in proprio sanguificationis munere aberrat. Quo fit vt nulli alteri membro nisi iecori tribuenda sit. De-

Hepatica dysenteria quid.

nique hepatica dysenteria in genere morbi, est ea iecoris intemperies siue frigida siue calida sit, qua eius sanguifica vis imbecillior facta, licet chylum trahat, minime ad sanguinis perfectionem ducit, sed simile quid loturæ carnium efficit: nam rudiorem sanguinem, quem à venis meseraicis (vbi inchoatur hematosis, *vt 4. de vsu part. aduertit Galen.*) accepit, non conficit, ex quo morbo sequitur prædictum symptoma, nempe exiens mutatum per aluum, & per interualla excre-

D rum, loturæ carnis persimile.

Verum licet hæc sola crudioris sanguinis excretio iure optimo censenda est hepatica dysenteria, cum hoc tamen vitiosi vel vtcunque aliter

Pseudohepatica dysenteria quæ.

alterati sanguinis profusio, veteribus (*vt retulit Gal. 5. de loca. & 3. de sympt. caus. cap. 2. & 4. de art.*) habita fuit dysenteria hepatica: nos verò pseudohepaticam aut non veram neq; legitimam arbitramur: siquidem non ex imbecillo iecore, sed ex intemperato eo intemperamento, quod non imbecillitet sanguificandi potentiam, sed vitiet aut interturbet & praua labe afficiat sanguificandi actum. Quapropter scire oportet, iecur duob.

Iecur duob. modis intéperatur.

modis intemperari: vno cum intemperamentum adeo ad iecoris substantiam peruenit, vt vires eius & proprium caloris humidum & pabulũ dissoluat, qua lege imbecillitate eò tracta, necessum est in proprio sanguificandi munere deficere [illegible] tero verò citra imbecillitatem, intensa vid[illegible] aut remissa qualitate aliqua, vt calore & frig[illegible] quæ tamen nondum naturalem constitutio[illegible] ita labefactet, vt vires imminuantur [illegible] po[illegible] eorum actus vitiet, & sic fertur apud viros non mediocris eruditionis, hepaticam fieri ab intemperie, quæ vires sanguificę potentiæ imbecil[illegible] & pseudohepaticam ab intemperaméto sangui ficationem vitiante: quippe aliud est facu[illegible] sanguificam imbecillem fieri, quo sanguis [illegible] dior euadit, & aliud sanguinem ipsum aliena qualitate fœdari, non ob potentiæ defectu[illegible] sed ob qualitatis alienius accessum, quam iecur male affectum accersit.

Sed vt quis verum ne, an falsum sit præd[illegible] dogma, apertius calleat, & hepaticæ dys[illegible] veræ, & non veræ differentias perdiscat, præmit tendum illi est ex Galen. *lib. 8. pharm. loc. cap. 6.* in iecore haud secus, quàm in ventriculo, tres reperiri sanguinis cruditates: *Vna* quidem est, dum

tres [illegible] tates.

chylosa substantia in peregrinam mutatur qualitatem, quæ omnibus aliis cruditatis speciebus ab eodem deterior censetur, similis dispepsiæ: *secunda* vero, quæ fit cum alimentum s[illegible]am quàm F diutissime adseruat naturam, null[illegible] alteratione ex particula, quæ ad eius confectionem erat dicata, suscepta, apepsiæ quàm simillima: *Tertia* autem & vltima præter has, est imperfectæ coctionis, cum semicoctus efficitur sanguis, diminutæ coctioni persimilis: quam profecto mediã constituit Galen. inter primam, quæ deterior est, & secundã, quæ omnimoda cruditas existit, quam moderationem existimat. Quod sane ab eo ita dictum esse erit arbitrandum (*licet in reliquis vi[illegible] deterior fit ablatio omnimoda diminutione*) quia [illegible] tius vitio contentricis aut expultricis facta est [illegible] latio illa coctionis, quàm vitio concoctricis [illegible] ob id censet mitiorem esse, quia fit collatio [illegible] conferentia vitii vnius, hoc est cruditatis (*vt quis quærat vtra est deterior cruditas, diminuta ex vitio concoquentis, an ablata ex vitio retinentis vel expelle[illegible] tis*) inter duas facultates, non autem ex abl[illegible]ta a ctione vnius ad diminutã eiusdem, q[illegible] pore nulli est dubium deteriorem esse abl[illegible] diminuta. Itaque ex diminuta seu impe[illegible] la sanguificæ potentiæ actione sanguino[illegible] humor excernitur, talis consistentiæ, vel[illegible] quis aquam cum sanguine confudisset. A[illegible] sane excretionis forte plurimæ ex hepat[illegible] affectionibus, quæ legitimæ sunt, initium [illegible] nondum magnam debilitatem hepate habe[illegible] sed adhuc concoquere & alimentum alte[illegible] re in formam sanguinis potente, idque iuxt[illegible] ioris aut minoris coctionis rationem: aucta [illegible] affectione iam dilutus is sanguis non excernitur, sed multiformes aliæ qualitate[illegible] & [illegible]om ges in ipso sanguine apparent: haud secu[illegible] qu[illegible] A in ventre cruditate laborante con[illegible] b varios humores, quos simul cum ip[illegible] praue etiam vitiatos gignit, sanguine [illegible] cum ipsis crudior apparente. nam corrupt[illegible] tiataq; coctio non d[illegible]lutum [illegible]nguinem, [illegible] d mu tiformiter vio[illegible]tum, semper tan[illegible] crassu[illegible] g[illegible] ex quo pseudobepaticam [illegible] certum est. [illegible]qu[illegible] vel sanguis excernitur crassus, adu[illegible]s pel[illegible] dus, fœtidus, vel crassus fæculen[illegible]or & [illegible]e

sp[illegible]n-

[redacted] in cruda-[redacted]

V[redacted]odo dean-[redacted]n [redacted]&d [redacted]

B ne [redacted] est, [redacted]ullam haru[redacted]ptorum con-fe[redacted]este quosdam fan-guine[redacted]peramen[redacted] [redacted]et sanguine cap[redacted] qua-le[redacted] immodico frigid[redacted] potu, aut [redacted] frigid[redacted] ruin d[redacted]iorum contrahitur aut cal[redacted]e eundem [redacted]terminatum [redacted] [redacted] eff[redacted] ab [redacted]itur innata ca[redacted] & sanguis dilutus efficitur. Eius autem hepatic[redacted]uz[redacted]orem fæculent[redacted], sangui-ne[redacted]ndit, & [redacted]gitima ca[redacted], eadem etiam c[redacted]aut [redacted] intemper[redacted], non tamen qu[redacted] parti[redacted] sed quæ solum vi-c[redacted] [redacted], ita vt [redacted]

C [redacted] [redacted]pred[redacted] [redacted] cap. 4. optime aduertit, & Ga-l[redacted] causs[redacted] vitio, quod [redacted] Primo acrimo-[redacted]

D [redacted]

Inequalia quibus

[redacted] pirat subo[redacted], seudo dysenteric[redacted]

Sed vt p[redacted] hepatica [redacted] dubium [redacted] t[redacted]c, *an solum intem*[redacted] *impotentia* [redacted] *vel quid al*[redacted]*d, quod maioris sit momenti* [redacted] ficile [redacted] cur nunc [redacted] eud[redacted] pr[redacted] deat in vno [redacted] demq; me[redacted] [redacted] caris [redacted] [redacted] crassiusq; [redacted] has [redacted] species longe inter se [redacted] [redacted] membro affecto [redacted] [redacted] dubio, quod magni ore [redacted] arbi-tr[redacted] sese offerunt permitten[redacted] P[redacted]mum [redacted] dubium nō parui momen[redacted] [redacted] ex frigida recons intemperant[redacted] [redacted] & ex eadem dilutum sanguinem, differ[redacted] [redacted] ratione ignoramus. Item ex calida, ac [redacted] aliquando b[redacted], nonnunq[redacted] ipsum & reliquos humores assari, & non ra[redacted] & crudum sanguine gigni, vt in dysenteri[redacted] hepa-t[redacted] & hydrope ex ardente febre comperimus, c[redacted] diuersitatis caussam nescimus exacte. Cu[redacted] [redacted] secundo generali [redacted] secundum partium recons[redacted] *iuxta Ga-len. placitum 8. phar loc. cap.* [redacted] proue-[redacted] parte inquit: *Fit autem intemperatura iuxta pro priam hepatis* [redacted] *quam Erasi*[redacted] *pera terfusionem, Græci parenchyma appellant, quam non pu-tant principalissimam visceris partem esse, nos tamen pri-mam & potissimam arbitramur fit etiam intempera-tura circa contenta in ipsis venas & arterias, & iuxta ma-teriam in spatiis ipsarum contentam.* Præterea cum di-ctum sit à Galeno & [redacted] omnibus, in quo-uis instrumento vnam peculiaremque esse parti-culam [redacted] primo & per se [redacted] tribuitur, con[redacted] carni [redacted] vnum esse tribuendum. Est[redacted] *vt Galeni ar-gumentatione in hoc placito stabiliendo vtar, locus nuper citatus 3. de causs. sympto. nec non & 4. de vsu part. ca-pit. 1. & 6. de placitis, cap. 14.* ad[redacted] modum conten-taneum, eam existim[redacted] opificem org[redacted] parte, quæ propria [redacted] est [redacted] sicut cuiusque per se organi vna est in corpore functio [redacted] vt ab illa [redacted] anum perfic[redacted] G [redacted] Galen[redacted] tamen [redacted] & [redacted] mutuata. O[redacted] vt Gal[redacted] contra [redacted] *qui vi inanitate vasorum implerentur, hanc car-nem* [redacted] *esse tributam arbitrabantur* [redacted] *ob id præterfu-sionem ipsam appellabant* in materia [redacted] [redacted] vasis inanitantibusque continentibus A 304 buer[redacted] carni vero circumdant[redacted] [redacted] fundamen[redacted], arbitran[redacted] [redacted] ex hoc [redacted] prodeunte. Te[redacted] damentum [redacted] uersum esse [redacted] & corrum[redacted] introducere [redacted] parench[redacted] mediante innati calidi [redacted]. Verum

 reb-

Intemperatia an [redacted] facultatis, vel quid aliud.

E I

F II.

III

[illegible] humores fieri, potius ad iecoris hâc [illegible] intemperie, seu qualitatem *[illegible] tamen [illegible] calida* quam ad ipsius substantiæ [illegible] pertinere creditur. Quippe plus bilis fieri [illegible] caloris est munus, plus pituitæ, remissioris. Item maior melancholiæ prouentus ex intensiore [illegible] tate prouenit. Sic enim utcunque [illegible] iecoris calor, biliosiorem fieri hominum [illegible] mus, non tamen sanguinis ob id generatione [illegible] batur, sed biliosior gignitur, & [illegible] frigida intemperie pituitam [illegible] statu [illegible] est, cû non interdicat ob id sanguinis generationem, ut

B in pituitosis hominibus compertum. Ex quo

IV fundamento elicitur quartum non minoris momenti, nimirum sanguinem vitiari & conspurcari vno è duobus modis: *primo* dum cuiusvis prædict. humorû plus generatur quàm par sit: quippe crescente bile vel pituita aut melancholia, minor & inutilior efficitur sanguis: quæ sane vitia referenda sunt in temperamento carnis ipsius iecoris, non sanguificæ potentiæ: aut ea referes ad alimentorum naturam huiusmodi prouentum suppeditantem. vel *vltimo* ad diminutam cuiusvis prædictorum succorum expurgationem, vt *Galen. visum fuit 6. de morb. & sympt.* Qui [illegible] bilis aut melancholiæ, vel serosæ substantiæ, plus iusto non generetur, quia tamen non, vt par est, expurgatur, redundat & sanguinem adeo vitiat, quod naturam lacessat ad eius per intestina pulsum. Contingit autem id, vel quia tenes nô trahunt, aut vix manent obstructæ, & sic de vesica

C felli, & de splene, vt quisque sciat quam caussam immedi [illegible] quiuis humorum [illegible] tus, si quidem iuxta ipsam & nô solum iuxta humo [illegible] ratio curandi instituenda est. *Secundo* verò sanguis vitiatur, dum ipse, aut quiuis prædict. humorum qui iam geniti sunt in iecoris, siue in magna, siue in parua quantitate sit, corrumpitur, vritur, putrescit, refrigeratur aut quouis alio modo vitiatur: & sane potissime ab interpet [illegible] vasorum aut humorum, quibidem [illegible] continentur [illegible] potius, quàm innati [illegible] & humidi parenchymatis vitio est arbitrandum haud secus quam in lebete, si quid ad ignem coquatur, ignis [illegible] est coquere quod vero coquitur hoc [illegible] sapore, odore, aut quauis alia spurcitia affici, vasis quidem solius, aut eius quod præter naturam in eo continetur, [illegible]. Sic profecto putredines, vstiones, crassities & quæuis alii humorû vitia, ab intemperamentis [illegible] vasorum, ab obstructione & improba [illegible] nec non ab exsput [illegible] paucorû [illegible] qui ibidem præsunt & [illegible]

D quibus vas [illegible] procul dubio prodire credendum est, potius quàm ex innato parenchymatis sanguificanti potentia. Itaque [illegible] ntiale san [illegible] qnale *hepaticâ dysenteria* generat, ab [illegible] ipsius parenchymatis defectu prodit [illegible] fan [illegible] vitia ex quauis intemperie [illegible] vel vaforum [illegible]

Solutio [illegible] conclusio & conclusio [illegible] esse differentiam inter hæc [illegible] deli [illegible] seu dilutû, & vitiosis aut copiosis [illegible] & corruptum a [illegible] sam, quo [illegible] facultas [illegible] sanguinis [illegible] iacturâ, fieri possunt,

[illegible] ratione & intentione autem [illegible] liter semper amé [illegible] oris, eo ordin [illegible] per adduximus, at sanguinem prout [illegible] substantia, aut non fieri, aut [illegible] [illegible] bus est impossibile, nisi [illegible] hæc facultas [illegible] fiat *[illegible] etiamsi [illegible] prout est quarta substantia. fiat, quod [illegible] tatem prædicta intemperamenta quodammodo [illegible] bent & impediant*) quod tale nequit [illegible] [illegible] *inquit* Galen [illegible] modo [illegible] nim omnis immoderata [illegible] propriæ virtutis, non [illegible] *licet alius [illegible] gignendus sit idonea*, sed [illegible] lum qualitates temper [illegible] sed ipsam in et substantiam [illegible] humidi minuat: ad cuius defe [illegible] fieri frigidiorem cum [illegible] necessum est. Et hæc est ratio [illegible] sonis caliditas, depopulata [illegible] dropem generat, & [illegible] caussæ dissoluentes, vel [illegible] dem, & hanc hepaticam [illegible] tissima est, quia san [illegible] sita est, imbecil [illegible] non solum alterata [illegible] [illegible] hepatic [illegible] onstare ac [illegible] ctus natura [illegible] reliquis surgen [illegible] do caussæ & impedi [illegible] cultate curationis, cum [illegible] hec hæc affecti [illegible] habitum, sed qui [illegible] ludi [illegible] substantiæ [illegible]

Verum qui [illegible] euentus ratio maxi [illegible] tione ob id eas ad vng [illegible] Nosces huiusmodi affectionem [illegible] minentem, & iam iam incipiente [illegible] laodaracis modo tubent [illegible] bus, & [illegible] loturæ carnis similibus: post etiam [illegible] liquidam referant: atque [illegible] dum [illegible] materia, quæ in [illegible] natur, & inde [illegible] testina deicitur [illegible] vnde vt certis [illegible] tis statis temporibus profluuia com [illegible] nonnunquam intacta bile angusti [illegible] quibus gibbæ cauæ [illegible] & grauius olens deicitur [illegible] Nosces hanc dysenteriam [illegible] tem plurimum, quod eius [illegible] sint loturæ carnis recenter [illegible] vero secus. *Item nosces* ex par [illegible] iecoris vitio & sanguific [illegible] fieri, quia [illegible] coationem sanguinis [illegible] ve è partibus [illegible] cis, non quid [illegible] crassus, pro [illegible] conspur [illegible] ex imbec [illegible] dum pro [illegible] arden [illegible] e [illegible] bien [illegible] de se, ca [illegible]

& totius corporis calore, & quia excrementa frequentius & minutius excernuntur. *Praeterea* nosces ex innati caloris imminutione fieri, quod praecesserit insignis vacuatio sanguinis, vel alterius humoris, siue copiosa fuerit, siue diutina: haec enim imminuit calorem ipsum & spiritum, ac propriam saepe iecoris substantiam dissipando conterit. A frigido ipsius visceris intemperamento, quod innatum calorem exstinguat prodire disces: ex praegressis etiam caussis, uinitum ex frigidorum vsu, vel immodico potu niue refrigerato, praecessit frigidus affectus, vel diutinus, adest pulsus tardus, item vrina cruda, & frequentius crassa ob admixtuoi crassum succum & flatum: laborans omnino caret febre, parum a naturali statu mutatus conspicitur, aut in album colorem mutatur, excrementa tardius sed copiosius excernuntur. Verum si humores qui in vasis praesunt, praui sint & vitiati, & vasa ipsa acieeur in calore distemperata, id nosces, quod calor faciei & vniuersi corporis flauior sit, pulsus sunt celeriores & vrina flauior, deiecta adest appetentia, sitis vehemens, quae nullo potu sedatur, ex affluxu bilis in ventriculum & intestina fastidium graue, & excrementum aliquando subnigrum, splendens, opimum, pingue, & aeruginosum, corpus inquietum ex motu & putredine humorum, adest & febris manifestior, ac excrementa aliquando biliosa admodum, crocea, mordentia & sanguini pauco admixta. Adsunt praeterea (*vt ex Galen. constat 8. pharm. loc. ca. 7. & 5. de locis affect.*) vomitus virulenti & aeruginosi ex iecore colliquescente, veluti in febribus pestilentibus contingit, nam videtur iecur in cruentas sanies abire, a quo velut particulae quaedam excernuntur foetidissimae. Adest & linguae scabrities, & corporis ingens macies, ac veluti colliquari hominem cernes: sunt enim deiectiones frequentiores cum anxietate, animi deliquio & maxima virium exsolutione. Refrigerata esse omnia haec vasa, humores ac iecur, & ob id quod generatur vitiari eo intemperamento, disces ex colore albicante aut cinericio, ex tardo pulsu, ex nulla febre, ex vrina alba sed aliquando tenui, in quibus deiectio copiosior est, sed tardior, citra odorem prauum, aut saltem longe diuersum ab eo quem calor concitat, durat tamen affectio diutius, licet per interualla repetat, & eo tempore copiosiores fiunt excretiones, & aliquando nigro sanguini persimiles, qui neque sanguis re vera est, neque grumus, sed veluti limus quidam sanguinis crassi, qui prope ad melancholiam accedat: item praui & varii colores plerumque in hac excretione apparent. Sic autem affecti faciem habent integram, & intensam ciborum appetentiam: quod si obstructio adsit (*quod frequenter accidit*) febris quoque, sed lente succrescit: sitit laborans, sed potu sedatur, & ab eo frequentius excernit, & deterius se habet. [illegible] imores item fiunt crassi, contumaces, crudi aut semiconfecti. Verum si his accesserit sicca intemperies, excrementa sicciora aderit, corpus siccius & tenuius, deiectiones paucae & crassiores: quemadmodum si humiditas succrescat, copiosiores, liquidiores & aquosiores, citra vllam sitim aut linguae siccitatem.

Hepaticae dysenteriae praesagium. Hepatica dysenteria incipiens difficulter curatur: inueterata & in senibus fere nunquam. Incipit aliquando ab alui bilioso & erodenti fluxu, quem iecur in febribus ardentibus & malignis ad intestina transmittit, postea verò in sanguinolentum & faeci similem degenerat & aliquando sine febre inuadit, postea verò putrescente sanguine, & ob id crassescente, febricula incipit cum praedicto fluxu, & protinus nullis cedens praesidiis in mortem commigrat, Medicis febriculam contemnentibus. Commigrat periculosissima haec affectio saepissime in tabitudinem, & hecticam febrem, ac plerumque in malum corporis habitum & hydropem. Quae sane mala non vtcunque & a quauis praedictarum fluxionum indistincte prouenire est credendum, sed hydropem & malum corporis habitum ex legitima & exquisita hepatica, quae ex erudiori fit, ob ipsius imbecillitatem, sanguine, quem venae vel tenuant attrahere, vel a se pellant, & ob id per meseraicas sese naturae ex onerat, praedictum fluxum concitatura: quod si quae eius portio per venas eat, membris minime valentibus in propriam substantiam commutare, in malum habitum, & ab eo in hydropem facilime commigrat. Verum cum vasa & contenti succi, sanguinem & naturales humores, quos iecur generat, vitiant & conspurcant, si calidum sit intemperamentum huius vitii caussa, facile est in habitualem febrem decidere hominem, tum ob id, tum etiam ob colliquationem, quae huic caussae semper adiuncta est. humores enim acres & mordaces, nisi iudicatoriè excernatur, haud secus quam nigra bilis, periculum saepissime mortis solent. Si tamen frigidum sit, crassumve & faeculentum quod gignitur, corpore id renitente, facile est homine atrophia contabescere: quae omnia necesse est nosse diligenter & prudenter praecauere. Praeter quae mala, docet insuper mortem instantem iam nosse Hippocrat. *lib. 6. de Coacis, text. 21.* dicens: *Quibus hepatici sputum cruentum, siue subputridum, siue biliosum meracum, statim lethale.* Nec mirum videri debet, si ex sputo de hepatico praesagiat, siquidem grauissimum censeri debet malum hoc ex viscere in viscus migrare. Tribus enim de caussis sanguis in hepaticis vi adaucti morbi exspuitur, venarum videlicet infirmitate, quod iecore male affecto parti ter infirmentur & condolescant: sanguinis etiam praua qualitate, qui per venas delatus in omne corpus defertur: nam cum in hoc affectu sanguis semper sit vitiosus, si serosior est, facile transcolatur, si solidior, putrescit aut vritur, quo venas & partes omnes ad pulmonem irritat, maxime cum ad pulmones feratur: quo tempore tertium succrescit, nimirum quod vasa imbecillia aperit aut rumpit, praecipue quia sanguinem eum contingit esse serosum & rubrum, vt cum iecur frigida afficitur intemperie, aut putridum propter moram, vel biliosum meracum propter intemperiem calidam: quo fit vt necessario lethalis fiat affectio, quia magnum esse affectum oportet, in quo neque hepar per loca conuenientia expurgari potest, & partes supra septum omnes in consortium mali adductae sunt.

Sanguis in hepaticis vi adaucti morbi quibus de caussis exspuatur.

Curandi ratio. Curandi ratio necessario varia futura est, vt variae sunt hepaticae dysenteriae sortes: nam spuriae, quae primo loco sese nobis offerunt curandae, nonnunquam ex intemperamento ipsius iecoris fiunt, quo spurcissimi gignuntur humores: aliquando ex va-

Dysenteria hepatica spuria quibus curetur.

ex vasorum intemperie & humorum ibidem ex-
sistentiũ vitio, quo variè ēt affici possunt, qui de-
nuo à iecore generantur: dimitto abscessum di-
ruptum aut vulnus, è quibus sanguinolentũ pus
nõ raro in ventrē fœtidum instillat. Quapropter
cuiusq; oportet meminisse & curationem scribe-
re, anteq̃ veram aggrediar hepaticam, cui pauca
his curatis supersunt dicenda, nam pleraq; ex his
illi erunt proficua, vt mox audies, & in distin-
ctione vnicuique præstita leges.

Dysenteria hepatica spuria ex calida distemperie qualiter.
Sic profectò dum ex calida distemperie ieco-
ris parenchyma in sanguificatione aberrat, haud
facile cognitu est, quid agendum sit: hoc vnum
tamen in quauis caussa obseruabis, quod si flu-
xio ob immoderantiam plurimum vrgeat, illi o-
mnino prouidendum est his, quæ ipsum compe-
scant, somnum concilient, & vires roborent: im-
moderantia fluxus duobus modis venit intel-
ligenda: vno quatenus pluries & copiosum san-
guinem fundit laborans: altero verò quatenus
B animo delinquit, aut syncope periclitatur qua-
uis excretione, etiamsi neq; copia, neq; frequen-
tia immoderatus sit fluxus, sed quauis excretione
adeo resoluuntur spiritus, & labuntur vires ani-
males aut vitales quod verendum sit aliquod ex
Alimenta. prædict. periculis. Quo tempore alimentis, quę
cito reficiant, res agenda est: cuius naturæ vinum
est, & stillatitii liquores ex *carnibus*, & iurulenta
omnia, & ea quæ cor & cerebrum roborēt alexi-
pharmaca: cauere enim omni eo tempore opor-
tet ab omni medicamentorum vsu, sat enim est
Bolus. vires reficere. Quod si fluxio immoderata fue-
rit, vteris protinus bolis, qui recipiant *sacchari ro-
sarum rubrarum* ʒ.j. *trochiscorum de karabe, & de spo-
dio, ana* ℈.j. misce, & bis die porrige: eosdem tro-
chiscos dissoluere poteris *in* ℥.ß. *syrupi de rosis siccis
cum* ℥.j. *aquæ plantaginis*. Eadem medicamenta pa-
Trochisci. rabis cum trochiscis de *bolo Armeno, de terra sigilla-
ta de corallo & similibus*. Nec displicet in pręcipite
casu ℈.j. *philonij cum saccharo rosaceo* præbere. Præ-
C stat etiam, dum vires aliquo modo recreati refici-
que incipiunt, *rhabarbari modice expressi* ʒ.ß. *aut* ℈.
ij. *cum* ʒ.ij. *sacchari rosarum* porrigere mane ante
prandium: item postea sequenti die idem præsta-
bis, sed integrum *rhabarbarum*, irroratum tamen
Venæsectio. *aqua plantaginis*. Quod si febris adfuerit, viresq;
constiterint, *saluatellam* tundes, extrahesq; pau-
cum sanguinis, & per vices, quo maior fiat reuul-
sio, cauens ne id aggrediaris præmissa copiosa i-
psius per ventrem profusione, quippe tunc ma-
xime cauebis, sicut dum humores admodum
sunt vitiosi & adusti, satius enim esse eo tempo-
re arbitror, frigidis tum cibis, tum medicamen-
tis vti, aut minutis purgationibus ex rhabarba-
Panatella. ro. Quibus factis *amylo cum aqua hordei aut farre
vteris, vel panatella ex pane loto, ac iusculis refrigeran-
tibus & nutrientibus*, postea tamen quid cum ie-
core agendum sit, considerabis. Nam quamuis
ex calida caussa oriatur, non licet vtcumq; ipsum
refrigerare, quod imbecillitas ipsa maior subin-
de speranda sit: quia cum à defectu & resolutio-
D ne innati caloris fiat, potius temperatis quàm
frigidis ad pristinum statum reducenda est: à fri-
gidis enim qualia caliditas præter naturam ex-
poscit, exstinguetur potius ex toto innatus & pu-
sillus ille calor, & potentia concidet amplius
quàm refici possit: quare præstat tum alimenta

tum medicamēta, quæ mediocriter frigida sunt,
aut ex vtrisq; commixta porrigere, hoc vno prius
considerato, nimirum longe aliud esse hunc af-
fectum curare dum prouenit ex calido intempe-
ramento humorum ibidem exsistentium, & he-
patica est illegitima: aliud verò dum iecoris cor-
pus orbatum est innato calore ab impensa & ex-
tranea caliditate. Quippe in hac vltima caussa,
sat est temperatis vti, quæ & calorem adauctum
remittendo compescant, & innatum intenden-
do fouendoq; adaugeant: in illa verò humorum
& vasorum caliditate audacius licebit vacuare &
refrigerare: nondum enim calor ad intensionem
imbecillitati efficiendæ aptam deuenit. Primo
itaque partem fouebis è regione situs iecoris ex Fotus.
rosaceo & omphancino oleo, in quibus *absynthij coma*
vel *dactylam* incoxeris: fiat etiam ex *oleo cydonio-
rum & ex oliuæ folijs cũ santhalis, corallo & puluere ro-
sarum*. Parti etiam adhibeatur linimentum ex ce- Linimentũ.
rato santhalino in oleo cydoniorum dissoluto, cum pulue- E
*ribus schœnanti, rosarum, coralli aut diarrhodonis, vel
ex solo santhalino cum pulueribus rosarum & guttulis
aceti*. Præstat etiam & idem ceratum *santhalinum* Ceratum.
toti hypochondrio dextro appositum, sicut *vn-
guentum rosarum & santhalinum cum oleo absynthij,
mastiches & cydoniorum*, additis pulueribus *coralli,
rosarum & margaritarum aut triasanthalorum*. Pro-
sunt & fotus ex *aqua ferrata aut deaurata cum rosis*, Fotus.
*absynthio & mentha, & succis cichorei aut scariola cum
guttulis vini aut aceti, gratia penetrationis*. Interius Decocta.
verò sumat decoctum *radicis cichorij*, in quo in fi-
ne decoctionis maduerit *coma absynthij Pontici*, &
parum ante tabellam *electuarij santhalini*. Con-
fert & succus *intybi cum hordei decocto & saccharo*, Succus.
aut aqua lactis cum modico melle & absynthio. Iecur
etiam roborabit & eius intemperiem compescet
electuarium q. r. *pulueris diarrhodonis sine musco,
triasanthalorum & diamargariton is frigidi, ana* ℈.j.
rasuræ eboris ℈.ß. *cinnamomi electi & cornu cerui, ana* F
℈.ß. *sacchari rosatei* q. s. *fiat electuarium*, cuius ʒ.ß. Electuariũ.
summo mane sumat cum aliquo ex prædictis
potibus. Exterius quoque appones iecori id
quod recipit *pulueris rosarum rubearum & santhalo-
rum rubeorum, cyperi, nucis odorati, ana* ʒ.j. *cum succo
agresta & puluere diarrhodonis pondere* ʒ.ß. *composito*.
Item eidem parti apponitur *diaphœnicum emplastrũ* Emplastrũ.
hac lege confectum. ℞. *carnis dactylorum nondum
ad maturitatem peruenientium in* ℥.iiij. *pulueris rosarum
santhalorum rubeorum & citrinorum, acaciæ, nucis
quadrati, ana* ʒ.iij. *farinæ hordei* ℥.ij. *spodij* ʒ.j.ß.
cum aqua rosacea & plantaginis confice. Confert & Epithema.
in febribus ardentibus epithema eidem parti ap-
positum confectum ex *succo portulacæ, plantaginis,
polygoni & pampinorum vitis, quibus puluerem santha-
lorum, rosarum & nucis prædictis insperges*. Ex vsu
quoque est potus cum vino dulci exhibitus, qui Potus.
recipit *pulueris intybi & cichorei, ana* ℈.ij. *seminis se-
curidicæ* ℈.j. *cinnamomi* ℈.ß. *detur* ʒ.ß. Curandum
etiam est, *vt Galen. 8. pharm. loc. cap. 7.* scribit, nul-
lo modo impense, neque vltra mediocritatem,
aut sine calidorum miscella in hac affectione re- G
frigerare: vtendum tamen est *scariola, cichoreo, in-
tybo, seride & similibus*, tum in cibis, tum eorum
succo cum *saccharo aut melle*, tum etiam extra su-
pra inunctiones appositis, aut vnguento aliquo
admixtis, quia facultatem habent modice frigi-
dam, subamaram & adstringentem, quibus ro-
bur

bur visceri additur, & calor mitescit, ac vasorum oscula comprimuntur. Quapropter à plerisque 307 A veterum laudatur id medicamentum quod recipit *radicis chamæpyteos* ℥.ß. *radicis cichorii* ℥.j. contundantur & melle cocto excipiantur, & laboranti porrige magnitudinem fabæ cum modico aquæ calidæ: præstat *senecionis* decoctum, aut trifolii acidi ad tertias cum saccharo: laudant etiã aquam *saccharatam*, *filicis radicibus decoctam*, item medicamentum quod recipit *radicis chamæpiteos* ℥.j. *radicis cichorii* ℥.ij. *squinanti* ʒ.ij. *coquantur in* ℔. iiij. *aquæ ad medietatẽ*, *& facta colatura per manicam Hip. cum sacchari albissimi* ℥.j. *cinnamomi* ℈.ß. *porrige* ℥.iiij. Maximi etiam momenti fertur esse syrupus qui recipit *senecionis, agrimoniæ, cichorii & intybi, ana m.ß. glycyrrhizæ* ʒ.j. *seminis anysi, petroselini & fæniculi, ana* ℈.iiij. *cinnamomi, spicæ celticæ, ana* ʒ.ß. *fiat decoctio ad quartas iij. in colatura dissolue sacchari* ℥.iiij. *mellis* ℥.j. fiat syrupus. Tanquam peculiare secretum multi existimãt ℈.j. *aut* ʒ.ß. *philonii* semel in septimana exhibitam magni fore momenti. Sed mirabitur forsan quispiam, *cur ordine verso, huius affectus curationem aggressus fuerim, à topicis & B externis auxiliis initium sumens?* quod sane fecimus, quia affectio plerumq; ex calido aliquo morbo, qui nuper præcesserit, aut ex ingenti euacuatione originem traxerit: vbi coniectandum est, præcessisse vel vniuersales vacuationes, vel saltẽ eis non esse tunc opus, si sola est intemperantia. Verum si cum hoc constiterit aliquid præter naturã succrescere ipsis vasis iecoris, *rhabarbari masticati* vsus, aut diluti in *aqua lactis* vel *succo seridis* vtilissimus censetur: præstat & confectio *Hamech simplex cum modico rhabarbaro, superbibito sero lactis*. præstat & vsus *sacchari rosati* quarto quoq; die cũ modico *rhabarbaro* vel *puluere corticum myrobalanorum, citrinorum & chebulorum*. Sed pretiosius arbitror subsequuturum auxilium, ex vsu stillatitiæ aquæ arte chimica ex *rhabarbaro* extractæ, cui ob subtilem substantiam vis inest permeandi ad penitiora iecoris, & præter purgationem roborare atque firmare ipsum: ex vsu quoq; est tertio quoq; die tabellas *diarrhodonis duplicato rhabarbaro cum aqua absynthii, seridis vel senecionis* C præbere.

Medicamẽta a veterib. laudata.

Syrupus.

Secretum.

Dubium.

Aqua ex rhabarbaro

At si frigidus deprauatusq; succus malo caussam præstent, paulò liberius calefacere oportebit, cum hoc tamen, cum iecur membrum princeps sit, non adeo oportet calefacere, ne pusillus ille calor dissipetur. Sic profectò prædicta medicamenta ex vsu quoque huic affectioni erunt, si loco *sacchari* mel aut vinum addideris: quapropter mulsa ex medicamentis & aromatis confecta licebit vti, maioribus etiam ac frequentioribus purgationibus adhibitis, quàm in præcedenti caussa, quod in hac maior crudorum copia congeratur, quæ vel in obstructionem, vel in maiorem fluxum abitura est, si permittatur: qualia autem futura sint pharmaca huic vsui proficua mox leges: namq; cum frigiditas adeo crescit, quod ipsum calidum temitrat, præter id quod crudorum pituitosorumve succorũ maximus fit prouentus, in hepaticam spuriam commigrat, quod plerumq; obstructio accedat, quæ D vitiatis corruptisve his succis in prædictam hepaticam degeneret. Quapropter veræ hepaticæ curatio, vt spuriæ ex frigiditate instituenda est, in quo tamen differat, mox leges.

Dysenteria hepatica spuria ex frigida intemperie qualiter curetur.

In altera verò dysenteriæ hepaticæ specie, quàm *spuriam* appellamus, quod humores gignat acres, biliosos & mordaces ob calidum aut nonnunquam frigidum intemperamentum in vasis totius corporis aut ipsius visceris, malo caussam præstare credendum est. Quippe hæc affectio ea prorsus natura & conditione exsistit, quam diximus esse dysenteriam, quæ solet spleneticos aut maniacos liberare, & ea nimirum sanguinis excretio, quæ cum humoribus vitiosis & corruptis efficitur. Vnum tamen habet hoc calidum humorum & vasorum intemperamentum peculiare, quod facta primitus succorum euacuatione, liberalius refrigerari desiderent (*dummodo ea quæ ab infarctu liberant & tenuium sint partium, eis admisceamus*) quod humores qui supersunt à purgatione, plus obsistant refrigerantibus quàm quod ab eis possit lædi parenchyma: & ob id si constiterit biliosos, vstos aut putrefactos ibidem esse infarctos, primus ex infuso rhabarbari purgabis bis ac sæpius, donec constet iecoris & venarum E eius spurcitiam deposuisse. Quod si his factis adhuc constet, vasorum ora ab humorum acrimonia nimiũ morderi & excitari, tunc profectò dormituro laboranti ℈.j. *philonii cũ conserua rosar.* porriges bis in hebdomada, aut syrupum de papauere cum succo granatorum acrium & aqua lactis, vel syrupum portulacæ & violarum cum aqua capitum rosarum deaurata aut ferrata. In quo etenim casu liberalius etiam syrupis & apozematis refrigerabis, vt postmodum porrigere possis, *conserua rosarum, borraginis aut violarum* ℥.ß. *cum* ʒ.j. *pulueris boli Armeniæ, vel terræ sigillatæ, coralli præparati, rosarum siccarum, crystalli, eboris, ossis de corde cerui, seminis oxalidis, agrestæ* aut similium. Verum si maximam senseris humorum vstionem, non erit abre vsus *aqua lactis cum foliis senæ & pulueribus crystalli*: præstat & ipsum crystallum cum *aqua pluuiali & ferrata*, vel ea, in qua extincta sint frusta *alabastri*. In quibus proculdubio humoribus summopere ex vsu fore arbitror, *aqua dulcis tepidæ* balneum bis F terve in hebdomada præstitum. Iuuant & clysteria ex *lacte, ex ptisana, ex decocto hordei, rosarum & papaueris cum oleo nenupharis, rosarum de cucurbita aut violarum, additis muccaginibus psyllii & cydoniorum*. Proderit & paulatinam ex infuso senæ te[...] tere purgationem, *aut ex cassia fistula cum* ℈ viij. *philonii, vel ex confectione Hamech simplici cum modico rhabarbaro, vel ex [...]fuso eius in aqua lactis cum syrupo ex infusionibus v[...]arum*. Exterius tamen dorsum & iecur refrigerabis vnguento resumtiuo rosarum, refrigeranti, aut è cucurbita, & iecori etiam, quę superius diximus, adhibebis.

qualiter si ab humoribus acribus biliosis & mordacibus ob calidum aut frigidũ intemperamentum oriatur.

Balneum.

Clysteres.

Purgatio.

Quod si caussa & id quod cruentum per aluũ excernitur, frigiditatem & innati caloris defectum attestentur (*ex primo enim hepatica frigida, sed illegitima, ex secundo verò legitima prodit*) consimilem fere curationem desiderat: quippe in politiua frigiditate vacuandum magis est, & roborandum minus: in caloris verò innati defectu roborandum summopere, & calefaciendũ moderate G ac euacuandum nihil. Quapropter præmissa crudorum humorum præparatione, modice calidis & his quæ sanguinẽ coquant, *rhodomelle, hydromelite ex aqua cinnamomi & absynthii vel origani cũ modico oximelite* purgationẽ institues ex *agarico & rhabarbaro cum passularum Corinthiarum carne*, vel ex

Hepaticæ frigidæ legitimæ curatio quibus fiat.

Purgatio.

308 A *syrupo infusionũ cum foliis senæ & decocto agarici, turpeti vel chartami, vel cum pilulis mastichinis, vel eis quæ ex rhabarbaro, mastiche, agarico, aloe & hiera cõficiuntur.* Præterea id porriges quod recipit *nardi celticæ* ʒ.vj. *absynthij* ʒ.ij. *cinnamomi* ʒ.ß. *in puluerem subtiliter redacta melle excipe, & electuarium confice*, aut hæc eadem aqua decoque & mellicratum facito.

Electuariũ. Præstat etiam electuarium *diarrhodon ex triplicato rhabarbaro*: prodest & vinum in quo ferbuerint *absynthium, eupatorium, cinnamomum, spica celtica & id genus.* Magni etiam est momenti electuarium ex *vino*, quod recipit *passularum mundatarum* ℥.iij. *croci* ʒ.ß. *calami aromatici* ʒ.j. & ß. *bdellij* ʒ.j. *cassiæ* ʒ.ij. & ß. *cinnamomi* ʒ.iij. *spicæ celticæ* ʒ. ij. *myrrhæ electæ* ʒ.iij. *terebinthi* ʒ. iiij. *squinanti* ʒ. ij. & ß. *mellis* ℥.ij. *vini* quod sufficiat, vt fiat electuarium. Valet & *fisticorum cortex*, si in puluerem redigatur & cum vino nigro singulis diebus porrigatur *pondere* ʒ.j ß.

Syrupus. Præstat & syrupus ex *absynthio, ex mentha, ex corticibus citri, de fumaria, de bysantiis cum ad-*

B *ditione, & de eupatorio.* Item aromaticum *rosaceum, diacyminon, dianison, diarrhodon, diacalaminthæ, theriaca, mithridatum*, & maxime vinum ex his omnibus, aut aliquibus cum succo eupatorii feruefactum, & additis aromatis instillatum. Huius cõditionis etiam est iecur *lupi præparatum, & carnes cochlearum*, quas multi summopere commendarunt: quem quoq; vsum præstat compo-

Pastilli. situm Galeni medicamentum ex *malorum cotoneorum succo, in fine 6. lib. de sanit. tuend.* summopere commendatum. Efficacissimum etiam est aliud, quod recipit *seminis anysi, fœniculi, apij, plantaginis, ana* ℈. iiij. *costi, glycyrrhizæ, ana* ℈.j *cassiæ ligneæ, cinnamomi, ana* ℈. ß. *vuarum passarum* ʒ.iij. *acori, spicæ, calami aromatici & squinanti, ana* ℈. iij. *cornu cerui vsti & amygdalarum amararum, ana* ʒ.j. *seminum melonum* ℥.iij. *sacchari dissoluti in aqua rosacea*, quod sufficiat vt formentur pastilli, quorum vnum sumat

Syrupus. laborans ventre ieiuno. Quod si nimis crassum viscidumq; & pressius iecoris vasa obstruentem noueris humorem, syrupis aut apozematis, quę superius tuto posse porrigi diximus, admiscere o-

C portebit *mellis*, aut *oxymellitis scyllitici* modicũ: tãdem his pharmacis vteris, quæ ab infarctu & obstructione liberant: item eis, quæ leniunt & inscindunt, quibus humorum inclementia & durities mitescat: etiam iis quæ abstergant & adstringendo roborent, vt non solum caussam illidant, verum & fluxioni prouideant: præterea his quæ siccent, & putredinem inhibeant. Penetrationem enim præstant *cyperus, squinantum, crocus, iris*, & aromata fere omnia: leniunt *ficus, pas-*

NOTA. *sulæ, vinum granatorum dulcium, & vinum omne dulce:* [illegible] *mel, aqua mellis, terebinthina & aqua hordei*: [illegible] quæ acetosa sunt: roborant *ab[illegible]nthium, eupatorium, rosa, spica & etiam squinantum*. præ[illegible] à putredine *cinnamomum, cassia*

Balnea. *lignea, nardus & iuncus odoratus.* Verum si hæc o[illegible] adhuc prodesse non videantur, ad balnea sulphurea ægrum asportare oportebit: hæc etenim c[illegible] lore [illegible] intemperatis ex frigore membri[illegible] & resolutione quod genitum est euacuant, ta[illegible] siccant & roborant. Id quidem facies tentatis prius frictionibus, inunctionibus, ac fo-

D mentis ex *vino*, aut ex aqua, & aromatis cum *absynthio, mentha & radicibus ebuli aut ireos*, factis etiam inunctionibus ex *oleo*, in quo ferbuerint prædictæ radices, item *sambuccino, nardino, de angelica, de absynthio, lentiscino, de abiete & balsamo.* Pa-

rabis etiam aliud quod recipit *succi eupatorij, mar-* Vnguentũ.
rubij & fumariæ, ana ℥.iij. *asari, spicæ nardi & celticæ, ana* ℈.j. *cinnamomi, iunci odorati & ligni aloes, ana* ℈.ß. *olei rosacei & de absynthio, vbi prius ferbuerint radices ebuli & ireos confracta, ana* ℥.j. & ß. *ceræ quod sufficiat, & aceti parum*, fiat vnguentum. Quod

si nullum malum cedere videatur, & contra Seto.
præhumidum esse iecur, supra eius regionem magni fore momenti arbitror setonem affigere, qua parte exspiret, quod in ipso humidius est & actionem vitiat: & pari pensu id facies supra splenem ipsum, si vel obstructum esse, vel in attrahendo vel in digerendo fæculentos humores, pigrum persenseris.

Quod si dilutus sanguis excernatur, constetq; E
nullo alio vitio conspurcari, sed iecoris calorem Hepaticæ
modo ab impenso calore dissipari, absumique vera curatio.
eius substantiam, modo diutinis & vehementioribus vacuationibus euanescere & imminui (*quibus legitima hepatica proprius efficitur*) tunc quidem à vacuantium auxiliorum vsu abstinere oportet, (*ni quid simul vitiosum redundauerit, cum occasione leniter & lenibus medicamentis vti cogaris*) sed omni arte iecur reficere roborareq; opus erit, & adaucta calidi innati substantia, ad antiquum temperamentum reducere. Quibus sane vsibus exsequendis adhibere necessario oportet, non quæ calefaciant, licet affectio ex frigidarum sit sorte, nec rursus quæ refrigerent, etiamsi ab æstuanti calore principium sortiatur, sed quæ vel reficiendo calefaciant, vel modice calefaciendo reficiãt. Namq; in hac affectione, haud secus quàm in atrophia & corporis tabitudine substantiam innati calidi potius augere oportet, quàm qualitatũ deficientium augmentum exsequi. Sic profecto F

alimenta medicamentis, aut medicamenta ali- Alimenta.
mentis, ea arte & industria parare condireque oportet, qua citius in iecoris substantiam vertantur, ex quorum cõuersione maior ipsi succrescit caloris copia, & sic lente facto eius augmento, reliqua cibaria commutare facilius erit. In quo opere aliqua mihi sese offerunt exsequenda, quæ ratione & experimento probata habeo: primum sane est, inter cibaria semper vnum porrigere, quod iecoris substantiæ & naturæ sit simillimum, idque condire eis medicamentis, quæ in temperamento in iecore contracto sint contraria: confert & vinum *Hippocras*, si caussa quæ præcessit, frigida est, verum si calida, *vinum ex agrimonia aut buglossa, vel e floribus rosarum maturis & maceratis aqua intybi.* Huius profecto naturæ sunt hepata primo *testudinum* & sanguis earum, *anserum* item aut *anatum*, nec non & *gallinarum*, atq; etiam *pullorum testes, crusta* atque *barba*: ex his enim & sanguine eorundem animalium, varia effingere parareque obsonia poteris, modo in forma sorbilli, modo in solidiori, aut quomodo libet *aro-* G
matis, cinnamomo, caryophyllis & aliis huius naturæ condire, vt gustui gratissima fiant, & prima mensa sumantur. Sed vtcunque sit, eis admiscere oportet parum pulueris *iecoris lupi præparati*, & Aqua stilla-
saporis gratia addes, & vt etiam penetratione, titia in dy-
distributionem & coctionem sortiantur celerio- sẽteria he-
rem, parum [illegible] quæ huius stillatitiæ (*quam semper* patica vera.
& omnibus cibariis admiscere oportet) quæ hac [illegible]go h-

aqua vita & ... pulueris santa ... quatuor ... tur ... rosarum siccatarum ... pulueris ... nardi ... odorati, calami aromatici ... ana ʒj. rasura eboris, cornu ... pasfularũ Corinthiarum ʒ ... confectionis alkermes ... aqua vitæ, ana ʒ. ... terebinthinæ ... vini albi & rubri ... aqua eupatorij, ana ... dissimpra... in vino, & postea arte chimica per ... Marte instillentur. Huius autem ... penetration in omnibus ... & robur, calum ... & ... Itaque ...

... Consultum præ... *aut pullicum rhabarbaro, corallo & santalis.* Excitat ... *cum saccharo*

Opiata. *rosaceo & cinnamomo factis boli.* Neque est minoris momenti ... *passularum Corinthiarum mundatarum ℔ ß coquantur ad pulpis* consistentiam in vino veteri & generoso, transfundantur ... & colature ... *cortices citri conditi pistati ʒ. ß. aromatici rosati ʒ j. diamargaritoru frigidi ... pulueris coralli & rosarum, ana ʒ iij. pulueris ... eboris lupi ... electuarium gemmis ʒ. j. santalorum omnium ʒ j.* fiat opiata, cuius ...

C ... *saccharo* ... hibeatur ... *aut rosaceo* ...

Hepati quæ externis adhibenda. ... *nardi, spicæ nardi, ... ana ... terebinthinæ ... cera citrina ...*

Aliud item con... *hepati ... ana ʒ. ...*

D ... A ... T ... X ... dolore

Intestina dolentia. CV... *natura ... fuerunt ...*

dum tunica ... perforantur ... alimentum ... continendo alimentum ... quod peritissimum ... ralis ... iones ... quo... dolore ... dei ... Colicus dolor quid. ... appellatum ... quodammodo ... *Galen. lib. de locis affect.* ... Paulus ... de situ coli & cordis conciliatur ... dextrum ...

... Colicus quid. ... de dextris renis ... hincque secundum ... sedem & sinistrum ... zona cingens ... atq. ibi deorsum flectitur ... intestinum ... vanum habet situm ... maxime ... quod ... aliquando ... renem dolor compareat, aut ... pars ... ctum intestinum ... *Gal. arbitrantis, calculum pati accidit*) aliquando ... & frequenter in dextra, non ob id ... Colicus corpus ... dextra quæ ...

... exacti ... ctum exacti ... Causas ... hæc esse ... & difficilis, quæ efficaci ... *de loc.* ... Colica ... lor quibus ... causis ... *Galen. ... meth.* ... *Maturus.* C...

[illegible] & vin [illegible] quæ [illegible] [illegible] humoris [illegible] [illegible] dictum hum [illegible] tentur dol [illegible] caussa dol [illegible] ferat, & ob [illegible]

Dubium. Dubitabit [illegible] *uente animali, adeo* [illegible] *lat humor, quod possit præ frigor* [illegible] *adeo acerbos & immane* [illegible] *& humores necessario vincent* [illegible] *se oporteat: præterquam quod* [illegible] *capere non* [illegible] *& tantum refrigerari* [illegible] *possint, vt ex continentis calore per dies & mens* [illegible] *non tepuerint.* Quapropter necessum [illegible] causam excogitare caussam & occasionem, *qua pituita hæc potius, quam ex* [illegible] *ditate hos dolores interreposuit.* Cui dubitationi [illegible]

Solutio. mus duo. Primum non esse præter rationem humorem huic frigidum in corpore generari posse, quia quæ crud [illegible] per diminutam [illegible] B ctionem, longe frigidiora euadunt *ita vt acida aliquando supersint* [illegible] quæ incocta man[illegible] *, vt capite de ventriculi imbecillitate & cœliaca, ex* [illegible] *probauimus.* Nam vbi humor aliquis propter summam cruditatem & substantiæ ineptam conditionem in alendo, naturæ elaborationem suscipere non potest, cōtemnitur, natura perterrita, neq; applicatione cali[illegible] agitatur. Quo fit, vt [illegible] habent portione [illegible] crea, tenuior [illegible] *si quam continet* geletur indies & et [illegible] pe cie in referat, cum [illegible] gidi [illegible]

Frigiditas nō sola dolons colici caussa. intestina. Secund[illegible] non esse solam eius frigi[illegible] caussam [illegible] dem dum ibidem [illegible] cum nō [illegible] re, cum non m[illegible] et frigidus [illegible] quàm cum do[illegible] concitat [illegible] solum calorificis [illegible] pter necessum [illegible] excogitare caussam [illegible] quam os arbitramur [illegible]

C [illegible] agit [illegible] motum [illegible] in natura ipsum, ac per con[illegible] Quod manifeste constat, [illegible] euacuatione humorum cessat do[illegible] heret alteratione [illegible] nec subito in[illegible] nec subsisteret. Quem [illegible] præst[illegible] [illegible] quæ [illegible] pituitam effi[illegible] [illegible] plus [illegible] [illegible] dol[illegible] [illegible] humorem non per ca[illegible] [illegible] per [illegible] venas potius tran[illegible] [illegible] tunicas congrest[illegible] idq, [illegible] & paul[illegible] sentit [illegible] dolorem [illegible] [illegible]

D [illegible] crassus [illegible] qua[illegible]

[illegible] lucreat [illegible] non p[illegible] [illegible] quæ [illegible] sint, & [illegible] insuper quia [illegible] [illegible] & [illegible] Et [illegible] [illegible] [illegible] *quod* [illegible] [illegible] *para* [illegible] Secund [illegible] *quæ purgari a* a. ab tete tabile. *fuerat natura* [illegible] dolores acutos [illegible] rum. Verum [illegible]

Dubium *quod cum hic lor* [illegible] *re & acutio* [illegible] *dolores non en* [illegible] doloribus per [illegible] & earum vasi [illegible] pituita d[illegible] est. Si [illegible] tabile, inu[illegible] sciata vero & [illegible] colle[illegible] [illegible] bilimos [illegible] graues [illegible] & adiunctam, [illegible] hæc [illegible] & [illegible] tem ero[illegible]

Ter[illegible] vere [illegible] est vbi [illegible] caussa dubitabit [illegible] *tione huius intestini p* [illegible] *ter dolorem adeo magn*[illegible] *rēdum sit, ne excrementi* [illegible] *tu deo* [illegible] posse [illegible] pof[illegible]

[illegible] c & [illegible] *& præ* [illegible] *part*[illegible]

6. flatuosus spiritus. Quinta aūt caussa flatuosus est spiritus, qui vel in tunicis coercitus, vel in cauitate copiosus, magnam molitur intestinorum distentionem.

A 6. ab vteri & renum consortio. Sexta verò est vteri & renum consortium & vicinia, quorum occasione ventrem non raro ea parte dolere acutissime visum est, vt signis mox ostendam.

7. Colicus dolor spurius quis, & eius cura. Præter has omnes caussas alia non minoris momēti succrescit addenda, nimirum cū colicus efficitur icterosus, & color mutatur in pallidum ab effusione bilis acris & mordacis è iecore in eā partem vel illi vicinam: quem quidem censeo nō esse verum dolorem colicum, dum hac lege efficitur. Cuius præsentaneū est remedium sanguinis missio ex dextra basilica, non solum semel sed & bis, vt latius scriptum reperies *cap. de ictero*. Vltra quas sane caussas, alia non minoris efficaciæ

8. à lapide intestinorū. addi potest, licet raro succrescat, nimirum lapis in aliquo intestinorum genitus, qui adeo vehementes & immedicabiles concitat dolores, vt nisi confestim excernatur, credibile sit facile posse hominem interimere. Huius etiam affectionis meminerat Galen. *6. de Locis, cap. 2.*

B Colicus dolor quibus signis innotescat. Quatuor in huius morbi cognitione reperiūtur potissima signorum genera: *primum* continet signa, quæ dolorem esse colicum monstrant: *secundum* ostendit caussarum cognitionem: *tertium* signa prę̄stat, quibus affectionem per consensum ab ea, quæ primario fit, distinguere facile possis: *quartū* verò & vltimū signa adducit, quæ aliquid bonum aut malum in hoc affectu monstrare valent. Ad primum igitur signorū genus deueniendo, docent huiusmodi affectū distinguere, sit ne

Dolor colicus verū sit in abdominis musculis, intestinis, aut peritoneo quibus signis cognoscatur. in abdominis musculis, aut in peritoneo, vel in intestinis, doloris sublimitas, aut profunditas, vt *Gal. 7. aph. expendit*, præterquam quod sublimiores dolores leuiores sunt, & minus periculosi. At cum intra peritoneū vigent, & colon dolet, situs ipse in primis demonstrat, plurimum enim circa coli initia ad dextrū renē figitur: fit & cincturę modo, si ob viciniā ventriculi doloris speciē refert, cuius fundo subtenditur & plerumq; ad renes tendit. Præterea apparent circa vmbilicum vehemētiores dolores, propter anfractus tenuis

C intestini, in quo flatus etiam inclusus, circa lumbos dolores quoq; concitat, propter cœcū & colon, quæ ea parte angustantur: deinde quia illic vincula neruacea sunt, quibus colon & renes inter se alligantur, & renes lumbis. Item apparent excrementa duriura excrementis caprarū similima, aut retenta sunt & cohibita, vtrumq; tñ proficiscens ex maximo luctu meseraicarū, propter diuturnam excrementorum retentionem. Docet idē et nausea, ex halitibus excrementorum concitata, necnon & vomitus ex cruda pituita, & inconfectis alimentis: quæ vt cōficeret natura, oblita est consuetæ excretionis per infernam aluū, vnde excrementis præter naturam retentis prædicta mala euenire necessum est. Monstrant vrinæ calor intensior, substantia crassior, quæ sæpissime excernitur, nam dolor lacessit facultatē vesicæ expellentem. Ostendit quoq; eundem affectum ventris inferioris tensio & dextræ regionis dolor, cui fastidium, inquietudo, anxietas & vigilia accedunt, quibus facile est in huius affectus notitiam peruenire.

D Secundum signorum genus continet indicia caussarum huius affectus: quorum primum est excreta pituita vitro fuso persimilis, cuius Galen. meminit *2. & 6. de loc. aff.* tormina quoq; affligunt, ructus, nausea & vomitiu cuiuslibet humoris, sed pituitæ maxime, præsertim si vita præcesserit his succis gignendis idonea, ex crapula, ebrietate & frigidorum succorum esu: aluus item grauiter impedita nihil reddit, ac ne flatum quidē transmittit, adeo est dolore cruciata: stercus ēt quandoq; excretum bouino simile redditur, leue & flatibus plenum. Altera rursus caussa est biliosus

Colici doloris caussarum signa. 1. Pituita.

2. Bilis. humor, acris & mordax, quem nosces ex siti, vigilia, ex copiosa excretione, bile nimium irritante & lacessente intestina, sine flatu aliquandu, & nonnunquam excretio exigua est & biliosa, cum initio dysenteriæ, & dolore illius partis: adest vomitus & singultus, & maxime à colicis præsidiis læditur qui sic affectus est, vrinæ ardor & rubor, atque ab alui deiectione grauius infestatur, leuatur tamen à frigidis. Inflammationem ipsius intestini disces ex febre, quæ necessario adest, ex dolore fixo & qui crescente inflamma- E tione crescit, ac nullis cedit præsidiis, quinimo à colicis exacerbatur magis: sitim etiam & calorem iuxta partem inducit & non leuem feruorem: itē vrina & alui excrementa suppurantur: adest dolor pulsatiuus iuxta ventrem, similiter sitis, ardor, nausea, bilis vomitiones, & quæ nihil malum leuant. Flatuosam substantiam quæ ex fæ- 3 Flatus signa. cum duritie, aut crassa pituita partem dolorose distendit, dignosces ex ventris tensione, rugitu & crepitu, maxime si præcesserit cohibitio consuetæ excretionis flatuum, aut vsus cibariorum quæ flatum gignere possunt: dolor etiam non fixus adest, neque in vno loco hærens: sed vndique vagans sentitur, & per interualla vehementes cruciatus infert.

Tertium signorum *genus* docet distinguere colicum affectum ab vteri dolore, cui plerunque assimilatur: solent enim mulieres à partu, aut quo tēpore fluxuri sunt menses, dolore torqueri colico persimili, sed vtero affecto dolor magis in ligamentis ad inguina & coxendices videtur, quibus adde partum antecedentem aut difficultatem fluentium mensium, in quibus dolor magis circum renes, quàm in penitioribus partibus F vagatur. Est insuper colicus dolor non raro iliaco persimilis: nam colicus vagari cum habeat per diuersas partes, non raro vsque ad sedem ilei protenditur, eiusque imaginem repræsentat, ac sæpe in ipsum commigrat: separabis tamen hunc ab illo, nam in ileo superior & iuxta ventris fundum magis, & viget prope vmbilicum, item ratione doloris, quia dolor ilei maior est ob partis exactiorem sensum, licet colicus non minus appareat vehemens ratione caussæ: sed hæc clarius sequenti cap. reperies scripta. Differt etiam colicus dolor à *nephritide*, sunt enim affectus finitimi, & qui maximam habent in accidentibus communionem ex doloris proprietate: nam nephreticus fixus est à posteriori parte, nimirum à dorso originem trahens, colicus verò exterius, nullibi quietus: nephreticus aliquando in sinistra parte & posteriori, colicus semper in dextra, & licet sinistram aliquo modo attingat, non tamen sinistram posteriorem. Præterea differunt, G quia colicus plurimos habet vomitus & variæ substan-

Colicus dolor quibus signis ab vteri affectib. differre cognoscatur.

quib. ab iliaco dolore.

quib. à nephritide.

substantiæ, nephreticus verò minus: item colicus per interualla, nephreticus semper & maxime à cibo infestat: præterea colicorum vrina parū aut nihil mutatur, nephreticorū maximis mutationibus insignitur, aliquando enim rubra, nōnunquam pruriginosa, fuliginosa, arenosa, sabulosa, arenis & pituita plena, turbida & in principiis sæpissime tenuis, ab alui excrementis non leuantur, colici verò leuamen suscipiant.

312 A Quartum verò signorū genus monstrat, quæ in hoc morbo futura sunt: nam sæpe grauissimi affectus ab hoc malo initium sumunt. Sic eum fore leuem mōstrant ex[c]rementorum expulsiones sponte aut leuibus clysmatis factæ: excremēta liquida, flatus multi, præsertim per infernam aluum, dolor mutans locū, paruus, & qui facile remediis cedit, præsertim dum se per totum ventrē extendit. His contraria sunt pessima, maxime si tertia die pustula aliqua erumpat, aut vomitus nō cessat, & dolor fixus est, terebro perforanti persimilis. Quæ sane mala ni cito præueniantur, in longe maiora commigrant, vt si flatus caussam præstent, in hydropem siccam vel ileum, *vt placuit Paulo*, aut si flatus non sint, in cancrum illius partis vel abscessum aliquem dolorificum, qui si intro ad inanitatem intestinorum non rumpatur, periculosus valde est, cum nullus sit puri aditus intra corporis cauum. Item vereri oportet (*maxime si febricula adsit*) marcorem & consumtionem, præsertim si adeo prauo humore corpus abundet, vt breui tempore hominem de medio tollere

Colici doloris præsagium.

B timendum sit. Præterea verendum est, ne in paralysin commigret, pituita remeante per eadem vasa, per quæ procidit in intestina, ad neruea substantias vel iis vicinas, sed maxime eis, quæ sunt prope dorsum. Quamobrem magnam hæc signa admonent in artifice diligentiam, ne affectus in alium maiorem commigret.

Colicus dolor à pituita qualiter curetur.

Curandi ratio tam variè exsequenda venit, quantum quæ dolorem excitarunt, caussæ variæ exsistunt. Si profecto dum caussa affectus viscida pituita est, medendi lex necessario præscribit tria auxiliorum genera proficua fore: primum docet, si aluus nō multo temporis spatio suppressa fuit, mo[lli] leniente clystere purgare vtrumq; ventrem, exhibita manna cum infuso *agarici*, *vel confectione Hamech simplici cum puluere anysi aut diarrhodonis, aut exhibito syrupo ex infusionibus rosarum, vel melle ex rosis Persicis*. Quo facto secunda indicatio docet pituitam fundere, liquare, & extergere ab intestinorum tunicis: si prius institueris eam victus parsimoniam, quæ sufficiens sit excrementa con[t]erere, & corpus ac pituitam extenuare: postea vero eum victum institues, qui boni sit succi

Purgatio.

C & coctu [illegible], admix[tis] etiam quæ acria sunt & in[cid]end[i] ac [at]tenuandi vim habent: quo vsu & co[cti]onis etiam felicioris gratia, vinum porrigere oportebit. Postea tamen dolori prouidebis, [illegible] maxime vrgeat, nō tamen omnino posthabita humoris conditione & natura. Doloris tamen gratia (*cui tertio prouidendum est, nisi plurimum vrgeat*) porriges, quem temperiem cor[ri]gant, & partem ac humorem ad æqualitatem ducendo, vel caussam auferunt, vel leniunt, atque [co]ntemperant, aut sensum stupefaciunt: quorum omnium id primo & maxime exsequentus, quod maius [ne]cessent negotium. Primo tamen in memoria tibi c[on]sistat, mittendus [illegible] sanguis, [illegible], quod quidem nisi vel diu[illegible] di, vel vitandi maius malum gratia, exsequ[endum] non est. tunc enim parcè, maxime si suppressa [s]it aliqua vacuatio, mittendus erit, idq; succrescente immanissimo dolore, qui caussæ, alioqui frigidissimæ, indicationem obumbret, præterquam

Sanguis detrahi debeat.

D quod dum ictericosus est hic affectus, nullum est præstantius præsidium, quàm sanguinem detrahere: sic & cum inflammatorius est affectus, & cum febris adiungitur, vel timetur præ dolore maior ad dolentem particulam humorum confluxus. Quod verò ad purgationē attinet, si primo mali accessu purgatū fuit, exsequenda nō venit, nisi dolore remisso, & facta sufficienti hu[mo]rum extenuatione: tunc quidem *hiera*, *agarico*, *pilulis mastichinis*, & his, quæ ex *agarico*, *aloe & mastiche* fiunt, purgabis: sed confert summoperè h[a]c caussa vigente vsus *terebinthina lota*, vel cum *rhabarbaro* aut *pulueribus senæ*, vel quod magis probo, cum *hiera Galeni*: tandem in hoc affectu raro copiosius & pressius est purgandum, nisi dum hæc non prodesse constat, quia nimis est pituita inhęreos & inuiscata. Quo casu non erit ab re, aliquid ex prædictis pharmacis adiicere *diagridii* g. iij. *vel*

Colici vtrū purgandi quibus & quando.

E iiij. *aut hieræ diacolocynthidos* ℈. j. Quod si interim dum hæc fiunt, cognitum tibi sit, dolorem summopere vigere, non erit præter rationem, his etiam pharmacis addere aliquid, quod dolorem leniat & partem stupefaciat, velut sunt *trochisci de alkekengi pondere* ℈. ij. *cum vino aut aqua buglossa vel saccharo rosaceo*, *item philonij* ℈. j. *aut* ʒ. ß. Cui sane vsui duo parabis medicamenta: quorum primum porrigere ante sex menses à compositione non poteris, & ob id necessum est id paratum adseruare in officinis: Recipit *opij* ʒ. j. *castorei*, *euphorbii*, *styracis*, *myrrhæ*, *piperis longi & nigri*, *ana* ℈. j. *seminis apij*, *petroselini*, *cumini*, *cinnamomi*, *ana* ℈. ij. *cum melle despumato*, fiat opiata, *cuius* ℈. j. porriges. Verum si velis nuper à compositione caussis frigidis exsistentibus subuenire, sic facito: Accipe *galanga*, *aromatici rosati*, *diambra & diamusci ana* ʒ. j. *opij dissoluti in aqua vitæ*, *& diu agitati in mortario calido* ʒ. ß. *croci*, *castorei*, *& euphorbii*, *ana* ℈. j *cum syrupo de stœchade*, *fiat opiata*, cuius sumat [illegible]

Dolorem colici quæ leniant.

Opiata.

F Ceterum si lapidis renum suspicio fuerit, c[al]lientium aliquid adnuiscebis. Verum si simul [ac]cedat fæcum durities cum dolorum sæuitia, p[or]riges ℥. j. *pulpæ cassiæ cum* ℈. j. *pulueris liquiritiæ*. Interim tamen dum inscindentia & attenuantia porrigis (*vt mel rosaceum*, *syrupum de radicibus*, *oxymel & syrupum de mentha*, *de corticibus citri & alios huius censu*[s]) clysteribus, fomenti[s], balne[is] & [a]lus appositis vteris, quæ & partem laxent [illegible] minus extensa doleat, & facilius quod [illegible]tum est pituitæ ad inanitatem inte[sti]norum [illegible]cent, & eductioni paratius reddant [illegible] que fiant dolores. Quapropter vt simul om[ni]bus his prouidea[s] cl[y]steribus primo loco v[illegible] (*non vt vulgus Medicorum indistincte efficit calefacie*[n]*tibus*) quæ l[illegible]endi n[illegible] odice[illegible] que dilcuti[illegible]n[illegible] tes habeant [illegible] secundo [illegible] purga[illegible]us pituitam & [illegible] qual[illegible] decocto *furfur*[is] *mercurialis & mellis cum plurimo oleo*, si par[illegible] ne[cess]itas: at b[illegible] dr[illegible] nortuer[illegible] n[illegible] *toles* quantitat[illegible] des *hiera picra & benedicta*, *ana* ℥. ß. [illegible]is [illegible] rve

Clysteres colico dolori proficui qui & quales

G terve iniecto, ad calorifica auxilia intus in ... cta, aut extra adhibita deuenire tuto possumus: semper tamen à leuioribus initio sumto, & ... ne ... lynis admixtis, vt quantum primis clysteribus pituitæ liquatur, paulò vehementioribus residui citra dolorem possit quibus si à principio vteremur, maximi concitarentur cruciatus, liquata subito materia & non resolutis flatibus. ob id incipiendum est à clystere, quod recipiat decoctum *chamameli, meliloti & fænugraci, & addes oleum*

613 A *chamamelinum aut sesaminū & mel rosaceum cum pinguedine gallinæ, anseris aut anatis.* Quod si iterato clystere vti oportet, quia prædictis non cedit affectio cruda, non displicet ex *vino* & prædictis herbis clysterem conficere, addita pinguedine: aut si id non profuerit, prædicto decocto adiunges *olei rutacei* ℥.ij. Quibus iterum atque iterum factis, magni solet esse momenti per interualla humorem purgare, & mox clysmatis addere *melicratum*, in quo *anethum* incoxerit, *ruta, fæniculus cum radicibus, & petroselinum*: item his addere oportet, vt proprius doloris caussa extergatur, *mel anthosatum cum oleo rutha & anethi*, item *salis modicū & hierapicra* ℥.ß. *diaphænici* ʒ.vj. prodest & *theriaca* ʒ.j. & ß. vel tantundem *mithridatii*: quibus addes decoctum *epithymi & foliorum sena ac seminis angelica.* Interim dum hæc clysteria adhibentur, vt facilius erumpant flatus, & per poros ad intestina calor, qui etiam suppetias præstat, subingrediatur, variis fomentorum generibus vti oportebit, quibus etiam ordine prædicto vteris, sumto nimirum à leuioribus initio, ne, vt antea diximus, maiores concitentur dolores. Quamobrem vniuersam intestini regionem inungere

Fomēta colico dolori quæ, qualiter, & qualia adhibenda.

B oportet *oleo amygdalarum dulcium, sesamino, chamamelino, anethino vel rutaceo*: fœminis tamen admiscere oportet *oleum liliorum alborum, de baccis lauri & de croco*: quibus addes pro ratione vehementiæ doloris, crassitiei materiæ, & naturæ laborantis, *olei castorei, euphorbii, piperis, cinnamomi & anysi modicum*: item ℥.ß. *galbani solues in* ℥.iij. *olei rutacei*, & addes *musci.* *gallia & ciberum*, vel hac lege facito, *cibeti* g.vj. dissolue in oleo rutaceo & vnge: vel fiat illitus ex *pipere longo & vitello oui.* Mox humidiora fomenta adhibere oportet, ex decocto *fænugraci, seminis lini, althea, meliloti, chamameli, anethi, ruta, bismalua, calamintha, origani, apii, petroselini, sambuci, & aliarum herbarum consimilem habentium virtutem*, quod excipies vesica aliqua pannis inuoluta, & parti appones, donec decoctum te-

C pescat. Quod si calidius efficere placuerit, hæc omnia *vino* excipienda sunt: si verò mollius, vt magis mitiget, *oleo*. Verum si lapidem deturbare velis addito *folia apii, petroselini, radices graminis, asparragi ac fænugracum, & alia* quæ *proprio caput* interius leges. Solet etiā iudis plebecula huic vsui conficere *placentulam ex ouis, cymino, anyso & aliquo ex supradictis oleis*, maxime si *araneorum telas* addiderit, quæ parti apposita efficaciter præstat. Item nuper dictas herbas cum *milio, sale & surfure* decoquere oportet, & valenter exprimere, vt nulla superfi hu... itas, quæ omnia pannis inuoluta & parti apposita non mediocre afferunt leuamen. Quibus præm... ad... dolor adhuc perstiterit, ad ... ficta fometa confugiendum est, quibus id quod liquatum tenuatumve fuerit ebibatur siccetur- que facilius: quæ constant sacculis confectis ex

Placentula ex ouis.
Araneorum telæ.

milio, sale, surfure, arena, terra, pulueribus chamameli, ruta, anethi, lauri, seminum earum, stercoris caprarum, & aliarum rerum quæ huius sint natura. Quod si hæc prodesse non videantur, progrediendum est ad efficaciora quæ conficiuntur ex testaceo aliquo vase, quod prius susceperit maximum calorem D intra sui cauitatem, ab igne aut decocto aliquo ex supradictis, vel *vino feruenti*, quod pannis inuoluere oportebit, & parti apponere: item conficies *ex eodem* vase feruentibus cineribus pleno ac panno laneo cooperto & parti apposito. Quibus factis & vacuata materia, maxime si affectus flatus particeps fuerit, *cucurbita* magna cum multo igne iuxta vmbilicum aut supra partem dolentē affigenda est, qua intestino restituitur calor, discutiuntur flatus, & sedatur protinus dolor: sed vtilior est eius vsus, si prius impleatur vino calido, in quo aliquid calidum & discutiens incoxerit, & ita calida adhibeatur.

Sacculi quales colicis adhibendi.

Interim tamen dum hæc adhibemus, præsidia aliquot sumat laborans per os summo mane: primo *mellis rosati* ℥.ij. quod si parum ante prandium aut cœnam porrexeris, ex vsu facies, donec corpus purgationi paratum persenseris. In cuius auxilii administratione expendere oportet laborā- E tes esse mox à principio purgandos, si aut dolor non plurimum vrgeat, vel laborans crapula aut improba victus ratione vsus fuerit, sin aliter, differre purgationem oportet, donec aut dolor mitescat, aut alia auxilia non prosint. Sed quo facilius residuum materiæ paratius reddatur, & reliquiæ cōterantur, his oportet vti, quæ præter id, quod humores extenuent ac inscindant, calefaciant quoq; concoquant, & calorem reuocēt ac reliquias conterant. Huius naturæ est potio, quæ recipit *summitatū absynthii Pontici* p. ß. *seminis cymini* ʒ.ij. ferue fiant in vino tenui odorifero, & expressio bibatur ieiuno. Pręstat & alia, quæ recipit *aquarum cardui benedicti, scabiosa, napha, aut decoctionis cinnamomi* ℥.ij. *aqua nepeta* ℥.j. *theriaca aut mithridatii* ʒ.ß. Item recipit *mentha viridis* m.j. *marrubij* m.ß. tepescant leuiter in vino tenui, & cum modico melle præbeto ℥.ij. Eiusdem efficaciæ est vinum vbi ferbuerit modicum *cymini, calami aromatici, galāga, anysi & cinnamomi.* Quod si adhuc per- F stare dolorem consbrerit, cóiectandum est, sensim illius humoris copiam non leuem succrescere in ventriculo, quæ fomentum malo præstat: quapropter vomitibus singulis d... us, aut tertio quoq; die factis, minuenda est: quod tanquā peculiare præsidium consulo, non solum dum dolor vrget, verum præcauendi gratia. Ceterū si his factis iterum atq; iterum, dolor non subsideat, clysmatis addere oportet pastillum ex *castoreo*, & modicum *philonij*, ac omni arte somnum conciliare, dummodo eis caute vtaris, etiamsi vltra mediocrem sit vrgentia: vtcumq; tamen sit, satius erit bis terve in parua copia narcotica adhibere, quàm, vt plurimum prosint, eam copiam semel adhibere, quæ postea læsura sit.

Colici mox à principio purgandi.

Colici doloris reliquias quæ conterant.

Vomendi vsus quando colicis ꝓsit.

Narcotica quando.

At si dolor ꝓficiscatur ex biliosis tumoribus, magna diligentia, & sedula inspectione affectionem intueri oportet, nam in grauissimos affectus plerumq; commigrare assolet. Sic inprimis ab inedia cauendum est, sæpe enim acriorem reddit genitam, & eam, quæ adhuc gignitur, bile, caussa profecto maiorum symptomatum: succrescūt

Colicus dolor si ex bile fiat, qualiter curetur.

enim sic affectis vomitus biliosus aut æruginosus, conuulsiones ex punctis membranis animi deliquia, syncopes & sudores rapto setono humore in venas, qui aliquando prorumpunt frigidi, & febres suecrescunt, maxime suppressa vrina, q̃ non raro in hac caussa (*vel inflammati intestini occasione*) supprimitur, quæ reuersa in nobiles partes, lethaliter remeat. In quibus sane omnib. eadem

314 A curandi lex seruãda est, ceterum diuersa auxiliorum materia: nam præmissa leui purgatione ex *cassia, rhabarbaro, syrupo ex infusionibus rosarum aut violarum, ex manna dissoluta in aqua lactis aut hordei,* ad alia auxilia, quæ mox referã, te conferes. Hanc tamẽ purgationem facito potius paulatim & per epicrasin, quàm confertim & aceruatim: eui vsui excipe *tamarindorum, passularum, prunorum, florum intybi, borraginis, violarum & summitatum lupuli, ana p. ß. facta decoctione excipe ℥. iij syrupi violarum ex infusionibus ℥ ij. & ß.* Facta igitur purgatione ventrem inungere oportet *oleo violarum, amygdalarum dulcium, de semine lini,* addito pauco *chamamelino:* ab hoc clysteribus vti oportebit ex decocto *malnarum, hordei, violarum & nenupharis, additis saccharo & aliquo ex praedictis oleis:* præstat ẽt infundere ius *pulli decocti eisdem rebus,* addito *butyro vaccino:* item ex vsu est infundere *oleum amygdalarum dulcium, aut de semine lini, ut etiam extremitatum & intestinorum arietis:* item alium clysterem conficies ex

B *muccaginibus seminis lini, althaa, fænugraci, psyllij & cydoniorũ, addito tutermi capite papaueris cum vitello oui, oleo violaceo, butyro recenti, adipe anserino & saccharo.* Quod si suspicio sit exulcerationis, tunc plantago, rosæ & similia decocto clysteri addenda sunt: laudãtur insuper clysteria ex liquidiori *hordeaceo aut lacte amygdalarum dulcium, additis butyro, saccharo & oleo violaceo,* quibus etiam addes *pulpæ cassiæ ℥. ß. aut catholici tantundẽ.* Ab his, etiã fomentis vti oportebit ex decocto *rosarũ, violarum, malnarum, seminis lini & althaa,* in quo casu nõ licet ad alia fomenta deuenire. Vrgente inte(r)im dolore, vtile erit cataplasma quod recipit *farina lini & hordei, ana p. ij. coquantur in oleo chamamelino & violaceo,* & fiat cataplasma: præstat ẽt ceratum q. r. *cera ℥. v. vitella ouorũ nu. ij. farina fabarum ℥. ß. ol. chamæmelini & rosarũ, an. ℥. ß. vitella ouorum cum muccagine seminis lini coniungantur, & cerato admisce.* Conferunt ẽt balnea (*quibus si sudor succrescat nouerit inutile*) ex decocto *violarum, agrimonia, parietaria & meliloti.* Verum si eo dolor creuerit, vt ad narcotica cogamur deuenire (*quæ frigiditate & retuso sensu malum corrigant*) purgantibus adnuscebis,

C quod vtilissimum in hoc malo fore iudico, licet in aliis affectionibus, quibus dolor adeo vrgens non est, alienum, à purgandi munere vel ut *exphilonij ℈. j. cum ℥. vj. pulpa cassiæ fistula vtilia sæpe fuere.* Ceterum expedit per superiora bilem & acres atque calidos humores compescere potibus *aqua calida,* ac si corpus purgatum fuerit, potus frigidæ nõ parum prodesse, imo protinus dolorem sedare comperimus. Frigidis syrupis etiam & apozematis idem efficientibus vteris: in quo casu tertio vel quarto quoq; die vti licet *cassia fistula,* præsertim ante cœnam sumpta.

Si verò ab inflammatione colon dolore affi- ciatur, purgatione vti nunquam licet, ceterũ expedit tãtum sanguinis extrahere ex basilica brachii dextri, quantũ vires tolerauerint, & doloris vehementia poposcerit, bis terve si opus fuerit vena secta: at si vrina simul ex magnitudine inflammationis supprimatur, id ex malleolo commodius facies, & alimentis etiam ex libris *xij lorum iure & carnibus, ptysana, amylo & reliquis,* quæ frigidæ & tenuis sint substantiæ. In quo casu clysteria etadhibere oportet, ceterum in parnissima quantitate, ne ex nimia intestinum dilateur & impensius doleat. Quamobrẽ infundere oportebit quatuor aut quinque, & ad summum ℥ *olei violarum vel rosarum,* totidem *lactis caprini, vel afinini cum decocto hordei, violarum, malnarum, seminis lini & althaa:* exterius verò inungere oportebit partem eisdem oleis: sed nihil magis placebit axungiibus vti, vt exteriori parte laxiori facta, aliquid resoluatur: ob id quidem nõ displicebit vti *oleo amygdalarum dulcium, seminis lini, camino, aut chamamelino cum gallina aut anatu pinguedine.* Quod si inflammatio ad resolutionem tendat (*quod facile erit ex minori dolore cognoscere*) consultissimum est, prædictis oleis, quæ per aluũ infunduntur, parum *chamamelini* admiscere, vt cõmodius resolutio fiat: nam adhibere oportet fomenta ex decocto *malnarum, fænugraci, violarum, seminis lini & althaa.* Verum si ad suppurationem

E vergat (*quod ex maioribus dolore ac febre facile erit nosse*) necessum erit ex suppurantib. aliquid elysmatis admiscere, idq; leue, nam intestinorum caliditas & situs ad suppurationem ex propria natura sunt apta: & ob id ius aliquod aut decoctũ althææ sat erit. Rupto vero abscessu *dummodo ad internorũ locum nõ rumpatur, est enim miserabilis casus, cum nullibi possit pus exire, nisi rumpat vel intestinum rectum, vel vesica collũ, quod grauius adhuc est* velut dysenteriam abstergentibus curabis: verum si ad cauum intestinum fiat ruptio, emplastris resoluentibus, fomentis fortioribus, balneis, cataplasmatis ex pane *tosto, furfure, stercore vaccino & baccis lauri* rem agere oportebit, periculosum enim est ad paracentesim deuenire. verum si pus sese inclinuet alicui parti incumbere, non erit ab re, vel ea parte setonem affigere, vel ferro candentibus

F terve partem inurere: fatius enim est aliquo in re adeo desperata, vti præsidio, quàm in ce… speratione ægrum deserere.

Si verò ex flatu affectus suboriatur, duo … dendi ratio consulit exsequenda: vnum quo flatus omni ingenio dissipentur: alterum verò quo tensa pars quodammodo laxior fiat. Quæ sane opera perficere recte nemo vsquam poterit, ni occasiones à quibus flatus excitantur prius sustulerit. Est aũt occasio duplex, præter crassam nimirũ ac lentam pituitã, à qua leui quxdam interna aut externa calorifica caussa, vt exercitiũ aut vsus potus sæpe frigidæ aquæ propter antipert… flatus facillime eleuantur: vt a calore imbecilli nequeunt flatũ quem eleuat dissipare. Quare … pter vtriq; subueniendum est, sed primo tensi… particulę, ne ex flatus vbertate maior… primo parte lenies emollientibus cly… lia sunt, quæ maiori constant parte *olei, butyri, pinguedinis aut iurulenta substantia, cũ muccaginibus … seminis lini althaa & radicum althaa ac decoctione … tremitatũ arietis.* Qua emol… … … exteriorum & intestinorum, discussi… … dum est: … quod recipit *cuminum anysum, cinnamomum, daucum, fœniculum carum,* G *baccas*

Purgatio.
Inunctio ventris.
Clyster.
Fomenta.
Cataplasm.
Balnea.
Narcotica.
Bilis per superiora cõ pescitur potu aquæ calidæ.
Colicus dolor ab inflamatione qualiter curetur.
Cl… D
Inunctio.
Fomenta.
… obcus dolor ex flatu … qualiter curetur.
Clysteres emollientes.

baccas lauri, cum[illegible], vrti[illegible] semen, rutam, calamentum, calamum aromaticū & caryophyllos: o[illegible] aliqua decocti addes, el eorū *oleum* a[illegible]. Qui[illegible] factis, tutius ad flatus discutiendos per inter[illegible] educentes, per ea, quæ sæpius diximus: sed magni momenti esse [illegible] q. *olei rutacei & nardini, an.* ℥. j *galbani cum aqua vitæ dissoluti* ʒ. iij. [illegible] fiant simul, deinde cum cera [illegible] additis croci ℈. vj. fiat linimentum. Prodest & *oleum anethinum* 15 A *cum vitello oui addito pipere trito*: item *oleum de spica, de terebintho, de cinnamomo, de anyso & balsamo, atque aqua feruenti impotus*, q[illegible] in modum le[illegible] ex hac caussa laborantes. Prodest & *tacamaca Indorum, & caranna* vmbilico apposita: à quibus grandis cucurbita vmbilico aut parti signatim dolenti affixa incredibili efficacia prodest. Sed cauendum est in grauidis ab his, quæ abortum faciunt, velut est castoreum, euphorbium & acria omnia, & quæ nimis poros aperiunt, quia fundunt sanguinem.

Flatus discutientia.

Tacamaca, Caranna.

Verum si [illegible] oriatur affectio ex duro & præter naturam retento excremento, quo intercluso meatu intestinorum, nulla patet flatib. via, quibus hi dolores concitantur, inedebimur huic affectioni, primo cauentes purgationem, quæ fit medicamentis exhibitis per superiora, nam hæc potius trahēt totius corporis excrementa ad partē obstructam, quo grauius efficitur malū. Quāobrē pinguioribus & mollioribus clysmatis præmollie[illegible] durum st[illegible] cus oportet, & obstructio[illegible] B [illegible] auferre: quo fit, vt sæpissime con[illegible] dolores, prius cessare à fæcum excretione. Conficiuntur hæc ex *iure pingui, oleosis & mucilaginosis omnibus*, a quibus si dolor non quieuerit, flatum discutito eisdē omnino medicamētis, quæ nuper diximus: hoc vno peculiarius inspecto, nimirū admiscenda esse prædictis emollientia pharmac[illegible] le[illegible]entia, qualia *oleum amyg. dulc. de semine lini, [illegible] aut butyru*. Ratio potissima est, quia cum re[illegible] medicamenta n[illegible] queant crassos flatu[illegible] discutere, quin prius rarefaciant & attenuent, [illegible] fit, vt pars prius emolliatur, vt [illegible] distendentur: flatum difficulter cedat, & grauissimos efficiat dolores. Quod si prædicta auxilia intus & extra adhibita ordine dicto non ꝓfuerint, ad ali[illegible] confugiendū est, quę pecu[illegible] alunt huic [illegible], tum[illegible] ad potum *aqua fer-* C *uenti*, quod com[illegible] est [illegible] caussis præ[illegible] eminet [illegible] momenti cucurbita parti affixa. [illegible] aliqua præcesserit excretio. Quod [illegible] videā tur, ad ea, quę pe[illegible] proprietate iuuant, deueniendum est [illegible] Gal. 1[illegible] *simpl.* lupi stercus, nec non & canis, in puluerem redactum, ac vino albo dilutum potandum dare, maxime si stercus sit albidius: confert & cingul[illegible] ex pelle lupi: item *galerita auis cremata* & in vino exhibita: alia etiam reperies, quæ nec multum contemnere neq[illegible] fidere oportet.

Colicus dolor fecum à duritie ortus qualiter curetur.

Stercus lupi, & canis in puluerem redactum vino albo dilutum, colicum dolorem sistunt.

Con[illegible] bis [illegible] pet, a[illegible] ex toto corpore quid in in[illegible], c[illegible] pote[illegible] e in ea exonerare [illegible] *sudationes e[illegible] & balnea sulphure*. [illegible] dum erit. Quod si ex [illegible] fluxe[illegible] b[illegible] lnec, quippe quod max[illegible] ad [illegible] onem, refo[illegible] proc[illegible] sunt. quapropter [illegible] alte[illegible] brachiorum

Sudatio ex guaiaco & balnea sulphurea quādo colicis prosint.

aperire vtilissimum erit. Atq; hæc mihi de hac affectione sufficere videntur.

Cap. XVI.

De voluuloso affectu.

D

Est enim ileos affectio grauissima & intolerabilis intestini cuiu[illegible] ex t[illegible] nuioribus, appellati *ileos*, & ob id affectio hæc [illegible] plerisque *ileos* nuncupatur, ab Arabibus autem *iliaca passio*, à Latinis *voluulus* [illegible] symptomate quodam seu tortura ipsius ilei intestini, à Græcis *cordapson*, ad similitudinem extentæ chordæ, nam tale apparet ad tactum ileos intestinum, dum hoc afficitur morbo: in quo supra vmbilicum ꝓpe imam eius regionem, duritiės quædam tensionem repræsen[illegible]ns comperitur, quod solet esse huius affectus certissimum indicium.

Ileos quid.

Dubitatione tamē dignum est, *possit ne symptoma hoc vitio aliorum intestinorum fieri, ac si fiat, an sit æque graue & molestum.* Cuius dubii gratia statuēdum est, neque experimento, neque auctoribus, neque rationi id esse aduersum. Quippe ex doloris situ euidenter constat infra vmbilicum non raro fieri: quod etiam probat stercus per os reiectum: nam in ileo & tenuibus intestinis succosa E substantia coctioni, distributioni atque alimoniæ apta continetur: in crassis verò materia stercorosa ac fæcalis viget, qua per os excreta, verisimilius est conucere eadem potius esse obstructa quàm tenuia. Cuius sententiæ creditur fuisse Galenus *lib. 3. de facult. nat. cap. 13.* vbi docet in ileo stercus à loco infra ileum intestinum existens, q erit crassum, adscendere ad partes superiores, & hic vomitū mouere: quibus constat experimentum probare crassorum vitio ileos succrescere posse. Quod verò axioma hoc auctorum decretis non aduersetur, patet ex Galeno *prædicto loco*, & etiam ex Hippocrate [illegible] *de morbis, ac 3. popular.* in historia mulieris iliacæ, dicente: *Præcordia dolebant, sed circa præcordia potius est colon intestinum*: item inquit: *Et infra secundum ventriculum tormina perpetua*: ac per secundum ventriculum intelligere solum oportet tenuia intestina, cum crassa, *vt colligitur ex Gal. 4. de vsu part.* inferiorem ventrem nuncupat, quo fit vt prius ventriculus sit alimentorum officina, secundus tenuia intestina, distributioni & vlteriori coctioni dicata: tertius & inferior erūt crassa fæcibus ex[illegible] piend[illegible] idonea. Quapropter [illegible] erb[illegible] *infra secundum ventrem* tormina & [illegible] xacerbationes dolorum fuisse [illegible] crassis intestinis erit colligendum. Qu[illegible] d e[illegible] m Trallianus confirmauerat *lib. 10.* taxans eos, qui primo colici affectus accessu pharmacum præbent, statuit in his exacerbari adeo inflammationem, quod in ileon morbum incidant: sed colicus affectus est in crassis, ergo eis inflammatis pharmaco, fiet, vt ipse refert, ileos: præterquam quod Galen. comment. voluulosæ mulieris, hoc idem confirmat, quantumuis omnibus dictum sit fieri [illegible] in gracilibus. *Tertio* & vltimo id fieri probatur ratione: nam inflammationes & omne tumorū genus & pituitæ congestiones ac stercoris durities & copia [illegible] crassis æque ac tenuibus accidere possunt, ergo & *voluulus*. Quod si di[illegible] c[illegible] is parentiora esse hæc intestina, & ob id minus hoc malo molestari, libenter conc[illegible] dam, ceterum non ob G id n[illegible] ari potest, eadem lege aliquando hoc malo

Iliaca passio vtrum fieri possit vitio intestinorū & si sit, an sit æque grauis ac molesta.

F

Ventriculus primus & secundus quid Galen. tertius quid.

Obiectio. affici posse. Quinimo ex vi primæ rationis ar[...]trandum est, dum hoc affectu premuntur, longe grauiorem fieri, quàm in ipsis tenuibus præterquã quod colon intestinũ attingit ie[...] & [...]lenem, quo eius affectiones grauiores erunt. Verum si quis aduersus hanc sententiam adduxerit

Solutio. Galenum, qui loco citato hæc refert verba: *Qui stercus si vomat, clarissimum sit tibi signum subtilia intestina esse affecta:* quo loco tanquam [...]um signũ

316 A læsionis gracilium, statuit stercoris vomitũ. Cui loco dicendum est potius ea sententia posse probari contrarium: nam docet dum stercus euomitur, gracilia laborare per consensum à crassis affectis, siquidem dum gracilia laborant per essentiam, non opus est stercus euomi, quapropter dicit, scito ea laborare, hoc est per consensum. nam *lib. 3. popular. part. 2. com.* [...]. se exponit docens, non sibi placere eorum sententiam, qui tenent, solis gracilibus ileon accidere, quam veluti probauerat, *6. de locis & 6. aphor.* clare asserens, ileum etiam in crassis fieri intestinis.

Iliacæ passionis vniuersa ratio in quo sita. Vniuersa autem huius morbi ratio, *vt Gal. docet 6. aphor. 44. & 6. de locis cap. 2.* sita proculdubio est in eo, quod intercludatur via intestinorum, per quam alui excrementa deorsum feruntur, atque eorũ transitus intercipiantur. Itaq; symptomatis huius caussa morbus est in via, quem quidẽ mille aliæ caussæ efficiunt: ex quibus prodit hunc affectum esse maxime acutũ, & qui grauissimos aliquando, & nonnunquã leues solet cõcitare do-

B lores, seu *vt Aetius scribit*, intestinorum affectionẽ lethalem dolorem inferentem, anxietatem & inquietudinem. Adest ẽt & frequentissimus vomitus, in quo non solum alimenta excernuntur, & humores vitiosi atq; corrupti, verũ quod grauius est, stercus ipsum. Quatenus autem ad dolo-

Iliacæ passionis dolor vtrum colico grauior. rem attinet, disputatione dignum arbitror, sit ne is dolor grauior & acerbior eo, qui in colo visitur? cuius enodatio longiorem disputationẽ expostulabat, si hoc scribendi institutum permisisset, cum Galen. *2. de loc. affect. capit. 5.* referat, in colo grauiores fieri, & *lib. 6. cap. 2.* asserat, in ileo grauissimos etiam. In qua re sciendum est, duob. modis posse hos dolores fieri, nunc maiores in ileo, nunc in colo: vno quidẽ ratione modi agendi caussæ, nam in colo soluit continuum, & ob id maiores efficit dolores: in ileo verò occludit vias & solum tunicas intestini distendit, quo fit vt necessum non sit ita graues succrescere dolores: verum si in ileo continuum etiam soluatur, vt cum

C ab inflammatione aut multitudine humorum in tunicis prodit, tunc profecto longe grauiores efficit, vt Gal. *6. de loc. cap.* [...]. statuerat, quia certũ est ratione exactioris sensus partis, longe maiores fieri posse in gracilibus intestinis. *Secundo* autem modo id contigit ob caussæ vehementiam, quæ maior plerumque in crassioribus viget: nam ob membranarum crassitiem, & adipis copiã, multi [...] & copiosi flatus congeruntur, quæ horum dolorum caussæ fiunt, quibus gracilia intestina carere certum est. Cum hoc tamen ratio grauitatis dolorũ & periculi in ileo est, quia quęuis caussa accedat, res est multo quàm in colo grauior, quanto angusti meatus difficilius & maiori negotio aperiuntur, & periculosius membra vicina nobilioribus laborant.

Oritur autẽ huiusmodi affectio ex inflamma-tione intestinorum, maxime [...], [...], tumore quouis præter naturã, stercore duro alimentorum [...]um impediente, ex humoribus [...]sis ac lentis, aut ex crudis, corruptis & co[...] edulijs, ex veneno sumpto, ex frigidæ potu, [...] læsa virtute expultrice, quæ vel impeditur [...]

D quæ ex prædictis caussis, vel aboletur intemp[...]mento aliquo. Præter quas caussas, alias [...]ris momenti adstruit Galen. *5. de caus. sympt.* & [...]as varijs comprobat exemplis. quippe scribit [...] affectum fieri posse vitio trahentis facultatis, eius nimirum, quæ in ventriculo & intestinis al[...]n[...]ta allicit, dum euers[...] agendi ordine proc[...] delicet ab infimo intestino facto tractio[...] ordio: haud secus quàm in vomitu contingit [...] quum v[...] oblongi œsophagi incipiunt trahe[...] b infima parte dum vomitum mouent, sicut [...] prema dum voratum exsequuntur. Sic pro[...] res prorsus contingit in voluulo: quam rem [...]x perimento comprobabit clysmate iniecto, quod vomẽdo reget natura, nullo alio medio quàm facultate initiante motum tractionis à recto intestino sursum, ac rursus meseraicis [...]gentibus & trahentibus ad ventrem vsque: quod ego verius arbitror, quàm quod intestina possint eo impetu sursum abijcere. Arbitrandum tamen est,

E hunc tractum esse aliquo modo pulsum, siquidem tractiones naturales solum propter potum fiunt, idq; non extra corpus, sed tantum ad partes alendas: at is tractus cum extra feratur, potius de sorte pulsus haberi debet, cuius modum & caussam ad vnguem nosse oportet, vt etiam constet, qualis futura sit medendi ratio: nã sæpe quæ roborant & adstringunt, copiosioris fluxus existunt caussa, & quę laxant & molliunt, cohibent & compescunt. Item prodit ex prolapso in scrotum intestino. Nec desunt, qui existiment ex flatuoso quodam spiritu contorquẽte & inuoluente intestini cauitatem fieri etiam posse, nec non ex partium vicinarum inflammationibus, compresso subinde intestino: quibus accedunt cau[...]sæ externæ, quas nõ raro id malum efficere co[...]spicimus, quarum meminisse non est opus, *vt recenset Gal. 6. aphor. 44.* nam cum vniuersa hu[...] fectus ratio in ilei intestini vel aliorũ adeo p[...] & grandis obstructio atq; coarctatio [...]t nil [...] orsum abire permittat, proculdubio sat est no[...] illi caussam præstare, quæcunq; vias seu meatus intercludere possunt, siue id per c[...]litum [...] gustiam, obstructionem, compressionem ac [...]b-

F sidentiã fiat. Verum, vt quis [...] dilige[...] lexit, vt Galenus loco citato expendit [...] niose, reperiet quidem has omnes caussas [...] quod in modo arctiorẽ reddere intesti[...] ceterum non subinde omnes natæ erun[...] cere. Nam cum vniuersa huius mali [...]tio & [...] culi modus ab ea obstructione prodeat [...] mnino transitũ excrementorum deorsu[...] dicat, eas solum eiusdem caussas arbitr[...] ter quæ id efficere natæ sunt, quæ vero [...] & non om[...] [...] me. Cet[...] m[...] quis v[...] ex[...] Ileos du-ctee ea dubi[...] rimere, & Galen a co[...]tra[...] plex. vendicare [...]ndar [...] *sicut plerosq;, a[...]us* duplicem [...] V[...]m *L[...]timum & ex pu[...]um.* Legitimus [...] quis. in quo v[...] omnimoda int[...] ta & [...] pnuatio de[...] torum, & subinde huic tantum caussæ e[...]

G quæ omnino viam obstruere possunt: tales sunt tumores præter naturam, & stercoris copia atq; induratio: ergo credibile est optime loco citato Galenum dixisse, has solũ esse huius morbi caussas: ceterum tumores subaudire oportet, *vt Galenus refert 3. popularium, parte 2. comment. 7. & 6. de locis, cap. 2. ac 3. aphorismorum 21.* absceſſum collecta materia in substantia intestinorum, vel durum tumorem, vt scyrrhosus est, aut cancrosus ea duritie præditus, quæ via coarctet, & minime locum cedat excremento. Alterum verò spurium & illegitimum arbitrari oportet, in quo neque omnino interclusa est via, neque ex toto aliquid descendere prohibetur: cuius profectò censendum est caussas esse pituitosum succum, & flatũ atq; alias, quæ ab auctoribus recensentur, quas potius voluulum per similitudinem, quàm verũ efficere posse arbitramur. Quapropter Gal. censeo dixisse 6. aphoris. 44. posse quidem obstruere, si maxime iungantur frigiditati, non aliter, nam sub dubio eam assignat, quod non ille ad curationem maximi est momenti.

Illegitimus quis.

317 A

Iliaca passio quib. signis innotescat.

Signa verò huius affectus, vt similia quodammodo sunt colicis doloribus, siquidem dictum est in crassis etiam intestinis ileum fieri posse, ita quoq; primo accessu videtur caussarum ratione non minus assimilari. Sic etenim dictum est, in colidolore inflammationẽ, stercus copiosum & durum, pituitam & flatum vt caussas reperiri, cũ affectus longissimis interuallis dissideant: sed re verà, si quis naturam vtriusque expendat, reperiet, vt differunt, ita quoq; signa & caussas aliquo modo differre, saltẽ earum agendi modum. Differunt enim primo ratione affectus, quia in colico dolore pcipua ratio mali est dolor, licet morbus in repente cum affluxu materiæ sit in ileo

I. Colicus dolor ab ileo quid differat.

B verò symptoma præcipuum est (*licet etiam dolor adsit*) abolitio & defectus excretricis facultatis, morbus tamen est in via, & grauius symptoma, vomitus etiam stercoris. Quo loco dubitandum est, *an sit inseparabile in ileo nihil inferius descendere?* nam id statuerat Galen. 7. *aphor.* 10. etiamsi acerrimo vtaris clysmate, *vt addit 6. aphorism. 44.* Quam profectò sententiam videntur omnes auctores recepisse: cum hoc tamen constat Hippocratem contrarium scribere 3. *popularium, part. 2. text. 7.* in historia mulieris voluulosæ, quæ apud Fisamenum decumbebat, quippe inquit: *Deiectiones tenues, cruda, pauca*: quam sententiã Gal. & reliqui prætermiserunt. Verum si quis rem diligentius pensitet, reperiet vtramq; opinionem esse veram: nam nihil descendere in ileo, verissimũ est, si legitimus sit & exquisitus, & qui omnino factus exsistat, *vt asseuerat Medicorum vulgus*: ceterum in spurio & illegitimo, & in quo non omnino viæ obcæcatæ exsistunt, siue caussæ defectu

Dubium.

Solutio.

C sit, siue intestini amplitudine, vel quia nondum morbus factus est, mirum non erit si aliquid descendat, non solum eius quod adhuc præfuerat in intestinis, sed etiam eius quod quotidie descendit: qua ratione censeo Hippoc. consuluisse *lib. 3. de morb.* suppositoriis vti ex *melle & felle taurino.* Præterea differunt caussæ ratione, nam licet vterque fiat ab eisdem, colicus tamen dolor prodit ab eis tanquam soluentibus continuum, vt quæ inuiscatæ sint in intestini substantia & intra eorũ tunicas: nam dum in cauo insunt, licet

Differ. 2.

dolorem quoq; [...] tamen efficiũt, & affectum ileo persimilem, quod viam excrementis interdicant. At eædem met caussæ ileum etiam pariunt, nun quidẽ vt continuum soluunt, & ob id non opus est adeo intensos fieri dolores, sed vt viam intercludunt: ex quo prodit, ex caussis, quæ colicum excitant plures non posse efficere verum & legitimum ileon. E rursus signis summopere inter se dissident: & relictis his quæ scripsimus *cap. de colico dolore* explicat breuitate quadam mirabili signa omnia huius mali H[...]-pocr. *lib. 3. popul. part. 2. ægroto 6.* Vbi primum refert, adesse huic dolorem, ex quo & eius situ venatur eius naturam, nam immoratur inhærens iuxta gracilia intestina ad ventriculi radicẽ, qua parte intestinum voluitur, licet ad latera sub hypochondrios enam tormina peruadere ea parte referat, nam illegitimus erat ileos & in crassis intestinis. Adest frequens vomitus, vt neque potus contineri possit, quod facile huic intestino affecto ventriculus consentiat: præterquã quod ab excrementis retentis, vitiosis, putridis, olidis, & corruptis necessum sit adeo offendi, vt vomitum & singultum non raro suborire contingat. Quæ sane symptomata, vomitus maxime, licet colico dolori etiam adsint, non tamen semper & omnium alimentorum aut excrementorum, vt ileo, in quo vsq; ad stercus procedit, *vt Gal. ait 7. aphor. comm. 6.* & quod difficilius videtur, adeo sese natura in veotrem rapit, vt & iniectum per E anum clysterem, per os vomendo protinus fundat. Succrescit etiam ob consensum capitis & ventriculi delirium, & conuulsio interdum: neq; ob id desinit natura, quod in vẽtre molestat, persentire & ad vomitum rapere: nam cum ex inferiori parte intestinũ constringere se cœperit, quæ in superiori parte continetur (*vt 3. de symptomat. cauß. & 3. de ratione vict. idem Galen. insinuat*) summopere coarctatur, adeo vt sursum pellat: nam cum pellere deorsum non possit, peruersa quadam motione & contra natiuum institutum, sursum exprimit ordine verso, cum descensum excrementorum sæpe rentans, non inuenerit neq; consequuta fuerit. Multis etiam vrina supprimitur, aut redditur citra vitium aliquando rubicundior & turbulentior, & difficulter redditur, venter inflatur, respiratio citatior & difficilior efficitur. Adest & tremor cordis, syncope, vigilia, extremorum frigiditas cum inutili sudore, animi F angore, angustia, & inquietudine: & adeo vniuersum corpus turbatur, vt mendum sit mortuorum ciro laborantẽ. Verum licet hęc sint communia omnibus, qui sic affecti sunt, signa, adsunt tamen alia, iuxta caussæ diuersitatem, quæ peculiariter aliquid aliud in eo morbo mõstrare nata sunt. Primum enim voluulum ab inflammatione proficisci monstrant inter initia dura & sicca alui excretio, *vt Gal. 3. prorr. 60. & 3. de ration. vict.* monstrat etiã vrinę suppressio, quod vesica compatiatur vel consentiat, febris acutior, & quę in dies crescit, maxime cum exacerbatur dolor, qui crescit inter vomẽdum magis, quod pars affecta & inflammata moueatur, grauius olent laborantes, & protinus frigidum cum angustia & syncope sudant, tormina versus hypochondria descendunt, dolor ad tactum grauior & ea parte firmior, ex quo affectu citius stercus euomitur,

Differ. 3. D

Iliacæ passionis signa communia.

Iliacę passionis peculiaria.

quod minus ob doloris grauitatem conetur natura deorsum pellere. Morbus acutior est & vomitibus biliosis infestatur, nec non & pituitosis, quia ventriculus in consensum trahitur. Huic G fistulæ signa sunt, quæ reliqui tumoris præ se ferunt, licet non sint pari vehementia prædita: sic durities ad tactum maior sentitur, & in parte affecta pondus, ac præcessit ventris durities diuturna: ita si cancri naturâ acquisierit, adest in durities inæqualitas, punctio & mordacitas intolerabilis, quæ in quauis fæcũ excretione vehementer exacerbatur. Ob *durũ stercus* prohibitum cognosces, quod præcesserit alui insolita adstrictio, quod dolor non sit adeo intensus, quod ad tactum durities citra magnum dolorem percipiatur, quod flatus sursum frequenter excernantur: hi enim singultiunt, raro febricitant, vomunt biliosum & pituitosum, ac morbo crescente stercus. Fieri 318 A tamen à *copioso* flatu dilces ex vehementi ventris murmurio ac tensione, ex dolore maiori, sed per intervalla & vices, item à copioso flatu excreto per ructum, quo leuamen sentit laborans. A veneno aliquo assumto, ex relatione eorum, quæ præcesserunt discés, sicut de frigido externo aut potu frigidæ principium fortis. *Pituitosum* viscidumque succum cognosces ex anteacta vita, ex dolore mitiori, ex leui quadam per aluum excretione, eaque muccositus plena. Ex impotentia facultatis expultricis fieri percipies, quia citra tumorem aut dolorem ad tactum apparet venter: nullus adest flatus neque vomitus, aderunt tamen inappetentiæ ciborum & subuersiones, respirationis difficultas, & ex retento stercore alia succrescunt crescente malo accidentia. *Vltimo* tamen distinguere oportet, sit ne affectio in gracilibus, an in crassis intestinis: quod disces (præter signa quibus ileum à colico dolore discerni diximus) quia gracilibus patientibus, vehementiores & crebriores sunt vomitus, & potum continere nequeunt ob ventri- B culi viciniam & consensum, & adhuc magis inquit Galen. quo nihil per aluum excernatur. Qua ratione expendendum est, quod affectus intestinis superioribus, infra locum affectũ solent subsidere fæces, quæ in principio morbi excernontur: at affectis crassioribus parum quid subest, & inferiora magis cum loco affecto consentiunt: quo fit, vt crassioribus intestinis affectis, omnibus excrementis citius & validius quàm affectis tenuibus via præcludatur.

Iliaca passio ex quib. signis cognoscatur esse in gracilib. an crassis intestinis.

Præsagium profecto in huc malo deterrimum plerumq; est, ita vt ex his, qui sic afficiuntur, pauci superstites visi sint, cum ex internis inflammationibus pauci euadant. Est enim res in hoc intestino longe grauior quàm in colico affectu, quanto angusti meatus difficilius & maiori negotio aperiuntur, licet ratione fæcum grauior efficiatur in crassioribus, vt dictum est. *Præterea* eo C grauior efficitur, quo frequentius succrescũt vomitus, singultus, desipientia, conuulsio, maxime si stercus euomatur, à quo pauci euadunt, nã miserabili tandem morte pereũt stercus per os reddentes. Sed inter eos qui sic affecti sunt, deteriores habentur qui ex inflamatione laborant, mox qui ex duro stercore, postea verò qui ex flatu, tãdem minus qui non exquisito ileo premuntur. Constituunt ex Arabibus Auicenna & Rasis

Iliacæ passionis præsagium.

continentis quinque gradus deterrimi præsagii ... sic affectis: *primus* & summe malus est eorum, qui stercus euomunt: *secundus* est sudor à toto emanans fœtidus: *tertius* cũ spiritus emittitur per [illegible] tione fœtidus: *quartus* cum ructus est fœtidus & quintus dum is, qui per aluum excernitur, crepitus fœtidissimus exit. His accedit vrinam ... ne vitiari, nam licet optima non sit fidum ... utis signum, est tamen deterrima firmum prauitatis affectus & mortis indicium.

Non minus profecto varia sese off... andi ratio in hoc affectu, ac varia extitit causa ... fors: ob id, dũ ex inflammatione ipsius intestini vel crassiorum aut vicinarum partium sub... si vrinis admodum ... reluctetur, ab interne ... bito dextri venæ incisione principium cura ... instituet, idque iterum facito si vigeat aff... Nam licet ab Auic. dictum sit: *Raro coniungitur colica cum phlebotomia*, non de inflammatione ... ligendum venit, sed de reliquis caussis. Externus vero ea sunt adhibenda medicamenta, quę inflãmato intestino colo proficua esse diximus: caueto tamen, ne vsquam expurganti vtamur medicamento, sed clysteribus, partim anodynis, partim verò emollientibus. Tandem detracto sanguine eis vteris, quæ vim habeant ... pellendi, leuem tamen, veluti *rosaceum digerentibus admixtũ, vt decocto chamæmeli, aneti, fœnugræci & seminis lini.* Cucurbitæ etiam cum scarificatione in inguinib. aut prope affigendæ sunt, & clystere vtendum qui deterget & molliat, vt ex *ptisana, oleo rosaceo & decocto plantaginis cum vitellis ouorum*: quibus in progressu addatur *oleum chamæmelinum, aut decoctum seminis lini, chamæmeli & fœnugræci.* Sed per os porrigenda sunt, quæ citra adstrictionem refrigerẽt, E vt *decoctum maluarum, lactucæ, scariolæ, solani, & violarum, item & ptisana.* Tamen ante omnia mox à sanguinis detractione imperanda est ciborũ abstinentia, saltem viginti horarum: postea verò vel *ptisanam*, vel *galli veteris iusculum* porriges, idque conficies *passulis, viola & butyro.* Post hæc locus affectus vnguendus est his, quæ modice repellant, *vt rosaceum vel vinum adstringens, vel idem rosaceum cum modico aceto lana imbutum.* Fomentis ... etiam cataplasmata ex *plantagine, solatro, endiuia, portulaca, quibus contusis admisceantur lutea crudorum ouorum* cum rosaceo. Profunt & *mala cydonia cocta insposita dilutiori & rosaceo*, quibus neque calidis, neque frigidioribus vteris, sed modice temperatis. Prodest item sumere olei *amygdalarum dulcium* ℥. iij. *olei chamæmeli* ℥. ij. *farinæ fabarum* ℥. j. *lutea ouorum*, num. v. *mucilaginis seminis lini*, quod sufficiat ad formandum emplastrum ... & farina læuigentur, atque tunc ceratum ... gerarum inuciatur, & subigantur omnia. Postea fotibus vteris ex *decocto herbarum emollientium vt capit. præcedenti diximus.* Tandem si dolor ... F gentilissimus ad *syrupum papaueris aut philoniũ* ℥. ß. deueniendum est.

Iliaca passio ex inflamatione qualitercurat.

Purgatio.

Sang. missio

Cucurbitæ.

Clyster.

Victus ratio.

Vnguenta.

Cataplasmata.

Fotus.

Quod si ex humorum redundantia affectus oriatur, acribus clysteribus vtendum est & frequentiae paulatina purgatione, medicamento quod ideam humoris ... spiciat ... prius tam ... cimoniae calidorum & biliosorum ... ces, ... cinf inde & calefacies eos, qui ... are ... quam adduxit ... capi ... n, dummodo ... citatius & celerius huic mal...

Iliaca passionis ex humorum redundantia curatio.

[illegible] est *frigida* potum bilio[illegible], [illegible] calidæ aut fer[illegible]llimæ, [illegible] te externa aut [illegible]tu [illegible]on oritur. Verum [illegible] pituitam præesse [illegible]stiterit, vtendum est de[illegible] *raphani*, *infuso vel*
G *stillotitia eius aqua*: [illegible] censeo est *vinum potēs in quo aromata vel herba infcindent[illegible]* *vel attenuantes ebullierint*, maxime si [illegible]quæ [illegible] addideris, aut *mellis rosacei* ad[illegible]uer[illegible]. Q[illegible] prædicta medicame[illegible]ta p[illegible] lesse non vide[illegible], ad ea quæ pituitam dissecare possunt confugiendum est: quem vsum præstat *mel aut oxymel scylliticū*, *vel olei vitrioli optimi præparati* [illegible].j. *cum vino albo*, quod Chimistæ tanqua singulare præsidium commendant, sed caute facito *vel* ʒ.*B. olei anysi*. Prodest & theriaca cum *aqua vitæ*, *aut aqua cinnamomi cum melle rosaceo*. Clysteria item calefacientia & vehementer purgantia esse oportet, quale est quod paratur ex decocto *agarici*, *pulpa colocynthidis*, *aut centaurea minoris*, *cui adiicies hiera logodij aut benedicta*, *catholici*, *diaphœniconis aut hiera picra quod sufficiat*, immotū sum-

Olei vitrioli Chimistarū secretum

319 A to à leniorihus. Vtcunq; tamē institueris, modicum adiicies *aqua vitæ*, quæ præstan[illegible]ssimi est vsus. Quibus vel aperta obstructione, vel ad id parata materia, validioribus pharmacis quæ inferius purgent, vti tutius erit quàm paulatinis.

Iliacę passionis ab excrementorum duritie curatio.

Si verò excrementorum durities caussam præstiterit, emollientia medicamenta per vtrumque ventrem immittenda sunt: cauere tamen oportet trahentia seu eligentia pharmaca, ne plus humoris aut excrementi ad obstructam partem deferatur. Obid consultissimum est in hoc affectu, tertio quoque die ante cœnam *sex aut septem drachmas pulpa cassia fistula* ingerere vel summo mane, & mox à sumptione ius pulli sumere. Sed maximi esse momenti comperimus eisdem horis sumere ℥.ij. *olei sesamini*, *de semine lini aut amygdalarum dulcium*. Clysteria etiam putida ex vsu esse solent, vt quæ emo[illegible]ndi vim habeant, & conficiantur ex decocto *radicum & seminu althææ*, *fœ-*
B *nugraci*, *seminu lini*, *& violarum cum butyro & oleo dulci*: item prosunt clysteria ex *hydrelæo*, *nec non ex iure pulli cum butyro aut oleo sesamino*. Exterius verò inungere oportet ilei regionem prædictis oleis, & partem souere decocto *seminis lini*, *fœnugraci*, *althææ cum butyro & axungia*, item *oleo in quo ferbuerit radix althææ & semen lini*, *psylli & cydoniorū*. Tandem exterius perfusiones, irrigationes, fomenta, cataplasmata, in[illegible]ssus & balnea ex rebus emollientibus adhibere conueni[illegible] sed inter probata auxilia præcipue annumeratur balneum *olei aut aqua tepida*, ante tamen clystere emollienti iniecto ex *iure pingui*, *oleo dulci*, *amygdalarum dulcium*, *butyro*, *mucilaginibus althææ*, *maluarum*, *seminis lini*, *fœnugraci aut cydoniorum*. Quo facto mox à balnei egressu, transacto vnius horæ spatio, ex acribus clysmatis aliquod inicere opor-
C tebit, quo irritata natura educat, quod præcedentibus auxiliis emollitum est.

Iliacæ passionis a flatuosa substantia curatio.

Ceterum si flatuosa substantia, quæ contorsit intestinum, aut (quod ego magis arbitror) anfractus & sinus vehementer distendens, caussa sit, etsi leui[illegible] a[illegible] pateat primo accessu, iudicio tū nostro d[illegible]ffic[illegible] & periculosissima existit. In qua re duo supersunt [illegible]sidia præter calorifica & humida, quæ intus & extra adhibentur: primum quidem est (*licet mihi non plus nimium arrideat*) tolli-

bus magnis per [illegible] ventr[illegible] [illegible]testina vehementer exsufflare, vt [illegible]tis impetu intestinum ad pristinam redeat figuram. Q[illegible] præsidio vsus fuit Hipp. *libr. 3. de morbis*, ad ape[illegible]nda intestina stercore obstructa, vt iuberet de[illegible]ps locus clysmatis emollientibus sed neutrum censeo posse innocue præstari. *Secundum* præsidium est alicuius rei grauis deuoratio, qualis est limatura chalybis ꝑparati, & optata, quę eo accepto cōficitur, nam difficile est credere, flatuosam substantiam grauitati chalybis posse resistere, atq; id iudico præstantissimum fore præsidium, maxime si aliquod laborans possit efficere exercitium.

D Iliacæ passionis ab excernente abolita curatio.

Nec minoris est momenti ea fæcum retentio, quæ ex virtute excernente abolita succrescit. In qua re arbitrandum est facultatem non excernere, vel quia veluti paralysi afficitur sentiendi potentia, cui munus est excernētem ad motum expulsionis excitare: vel quia non descendit bilis, quæ ipsam irrites: vel quia licet descendat, ob pituitæ copiam intestina morsu aut irritamento carent. Quapropter iuxta cuiusq; naturam curandum est cuiq; subuenire. Sic dum pituita obducuntur intestina, abstergentibus clysmatis, & his auxiliis, quæ ipsam repurgent, vtendum est, *velut superius diximus*. Si verò bilis nō descendat, qualis & quanta præterquiritur, acrorib. pharmacis, quę purgent & per clysmata irritent, & defectum bilis suppleant, vtendū est, quorum sufficientem copiā nuper adduximus. Verum si facultas fuerit sopita, clysmatis vteris, quæ vim habeant calefaciendi & resoluendi pituitam, quæ in intestinorū substantia (*non in cauitate vt in prima caussa*) infarcta est: talia enim conficiuntur ex vino aut decocto *ligni guaiaci*, *chamameli*, *rutæ*, *anysi*, *baccarum lauri*, *ga-* E
langa vel aristolochia, siue in vino, siue in aqua fiat, cui addes *oleum chamamelinum*, *anethinum*, *rutaceū*, *anysi*, *baccarum lauri*, *costinum*, *de piperibus & de castoreo*, *addita theriaca & hiera logodij*, *aut picra*: prosunt etiam clysteria ex aquis *balneorum sulphureorum vel salsuginosorum*. A quibus inunctionibus ex prædictis oleis adhibebis, aut fomenta parabis ex vino, prædictis decoctis aut aquis balneorum addita *theriaca*. Quibus factis corpus purgare tentabis his, quæ fæces educant primo & mox quæ pituitam: postea tamen per os vinum generosum aromatis conditum aut raphanis feruefactum, quod mirum in modum prodesse potest, porrigito: eiusdem etiam vsus [illegible]t *aqua vitæ* per se aut aliis præsidiis admixta, aut eius aliqua portio clysmatis addita.

Iliacæ passionis à sumto veneno curatio.

Superest adhuc alia caussa præter dictas, veneni nimirum sumtio, [illegible]ius curationem præstant auxilia alexipha[illegible]a, iuxta veneni naturam & indigentiam.

Caput XVII.

De Hæmorrhoidibus.

F

Hæmorrhois propriè quid.

QVAMVIS hæmorrhois proprio significatu quemuis sanguinis fluxum significet, peculiariter tamen designat sanguinis melancholici fluxum, qui fit per venas ad podicem desinentes, quæ ab ea affectione nomen habent: ob id enim *hæmorrhoides* appellantur, quod sanguinem fundant, aut saltem ab aliis partibus ibidem effusum contineant, vt vsus tempore expellant. Quapropter censendum est Galen. *libr. 6. popular.*

Hęmorrhoides vnde dictæ.

 parte 5.

part. 5. text. 25. has venas sanguifluas appellasse: quo fit, vt proprius has venas, dum fluunt, *hæmorrhoides* appellemus, quàm dum cœcæ sunt, licet communiori significato vtrasq; hæmorrhoides nuncupemus: cum hoc tamen certum est cœ-
G cas potius esse hęmorrhoidū symptomata, quàm veras hæmorrhoidas. Verum cum sanguis multis occasionibus & caussis per anum fluere assuescat, discernendum profectò primo erit, *quando fluxio illa hæmorrhoidi peculiariter tribui debeat, quando verò aliis caussis & affectionibus.*

Sanguinis fluxio per anum, quādo hęmorrhoidi peculiariter, quandò aliis caussis tribui debeat.

Cuius dubitationis gratia sciendum est, sanguinem ab ea parte posse fluere per hæmorrhoides vere appellatas; per *sycosim* siue *ficum* & *thymum* siue *mariscam*, affectiones quidem multis numeris inter se dissidentes. Thymus enim per tuberculum diffinitur carnosum floris thymi figuram referentem; qui sane facile funditur & cruentatur, ac fundit ex se sanguinem, multis adnascens particulis, cum dolore, aut secus, varii coloris &
320 A malorum accidētium plerumq; particeps: sycosis verò eiusdem est naturæ, minor tamen aliquādo. Confundunt etiam Medici *mariscas* cum hæmorrhoidibus, cum re vera illę tantum generentur ex præpostera Venere, immodica equitatione, vel attritione qualibet in ea parte facta: at hęmorrhois nihil aliud est, quàm sanguinis profusio per venas ani, aut in illis tumor ab affluente & contento ibidem sanguine.

Thymus quid.

Sycosis q̄d. Marisca quid.

Vt quis exactè intelligat huius affectionis vim & naturam, expendat primò, quam disseminationem & originem prædictæ venæ sortiantur: & omissis de hac re variis sententiis, certum est ad anum terminari iuxta eius partem externam venarum quosdam ramulos à venis, qui è vena caua descendente disseminantur, in gratiam & alimoniam partium, quæ sunt iuxta anum, exortos: item ex ramo splenico etiam descendit, & ad intima podicis pertingit ramulus, qui *hæmorrhoidalis* quoq; efficitur. Maior tñ copia ramorum à ve-
B nis meseraicis in eius partis internam regionem protenditur, & hæmorrhoidas efficit. Ex quo ramorum ductu certū est, quasdam ex hæmorrhoidibus esse externas & quæ conspicuæ fiunt, quas videlicet à venæ cauæ ramis descendunt: quasdā occultiore, interiores & abditas, eas nimirum, quæ à [illegible] eseraicis disseminantur. Sed vtcunq; sit, ab v[illegible]q; venarum ductu multis modis fieri possunt hæmorrhoides: nam aut apparēt & sunt magnæ aut paruæ, copiosiores vel paucæ, recentes aut inueteratæ, cœcæ aut fluentes: quouis autem modo ex prædictis fiant, solent variis apparere figuris insignitæ: nam q[illegible]dam ambustorum vesiculis similes existunt [illegible]b id *vesicales* appellatæ, prædominante in eis pituitoso & seroso sanguine: alię rursus vuam referunt, *vuales* dictæ, ab vber[illegible] sanguinis fluxu ortæ: nonnullæ Mororum effigiem æmulantur, quas *morales* nuncupāt, melancholici sanguinis vbertate genitas: aliæ item *verrucales* aut *morales* dictæ, tum ob figuram, tum
C verò ob humoris redundantis copiam. Itaque hę sunt peculiares cuiusq; conditiones & figurę, & communis omnium natura est tumorosa in prædictis venis eminentia.

Venæ hæmorrhoides quā dissemi nationem & originē sortiantur.

Hęmorrhoides multis modis fieri possunt.

Ceterum caussas hæmorrhoidū qui indistinctè quæsierit, facile ad huc eis inueniendis hallucinabitur. Non enim hac in parte nobis in animo est vtcunque caussas quærere, sed qua ratione [illegible] quando, & quid fluxui caussam præster, & quid rursus eas cœcas, tumētes, dolorosas vel inflammatas effecerit. In primis tamen [illegible]quirendum est, *quanam ratione prodeant hæmorrhoides potius in ano, quàm in quauis alia corporis parte, cum certum sit mille in locis reperiri posse venarū extremitates, per quas eodem modo natura sanguinem fundat?* Cuius rei gratia sciendum est, quasdam partes naturam ex instituto imbecilles fecisse, vt recipiendis humoribus, qui superuacui sunt, idoneæ fierent. quod sane vt consequeretur, easdem molles, laxas, ac simplicioribus meatibus præditas fabrefecerat: D
cuius naturæ sunt adenosæ & glandulosæ partes, quas tanquam emunctoria viscerum & capitis creatas fuisse nemo ambiget. Verum cum ineunte ætate (*nam ante pubertatem hæmorrhoides raro succrescunt*) necessum sit plerumque humoris melancholici plurimum generari (*tum ex solidiori alimento, tum verò ex studiis, laboribus & curis*) quod per emunctoria illa communia & adenosas partes permeare & expurgari, ob propriam crassitiem erat perdifficile, decreuit sagacissima natura huic humori expurgando locum quendam instruere, quo facilius venosum genus à sanguinis fæce, quam splen nequit attrahere, sese exoneraret huius naturæ sunt venæ, quæ ad podicem conscendunt, quibus ob id oscula tribuit laxiora & ampliora ac molliori substantia intertexta, atque etiam molli quadam tunica cooperta, vt ea ratione imbecillitatem contraherent. Cui quoque operi non parum iuuat situs, & nimia humiditas, qua pars naturaliter ob excrementorum alluuiem abundat: quibus facilius succum sibi commissum susceptarent: quo E
suscepto, si quid per oscula exsudat intra pelliculam contentum, cœcas hæmorrhoides & tumentes constituit: tum quia, quod fluit crassius, frigidius & transcolationi ineptius est: tum verò quia tunica osculum venarum ambiens, densior aliqua occasione, vel ob siccitatem humoris cōtenti facta, non permittit succum instillare: Atque hæc est potissima cœcarum hæmorrhoidum caussa. Verum si, quod ad extrema venarum peruenit, tenuius est, calidius, aquosius, aut ad [illegible] uorem ductum, vel prædicta tunica rarior, laxior & mollior, hæmorrhoides quidem fiunt, quia in tumorem eleuantur, sed fluentes ob dictas occasiones. Hac enim ratione factum est, vt ex necessitate naturæ prodeat, in hæmorrhoidum curatione semper vnam debere adseruari, quam si quis omnino demserit, necessum est in maius malum laborantem migraturum: Atqui [illegible] m hoc constat etiam hæmorrhoides vtero posse succrescere, & aliquando naribus. F

cur potius in ano, quā in alia quauis parte.

Verum cum fluere aut non fluere, del[illegible] aut apparere, vtrumque morbosum aut salubre mille modis existat, sciscitandum vlterius est, *qua ratione aut caussa prosint, vel obsint fluentes, & qua etiam lædant, aut iuuent cæca & cohibita, vt à natura actibus & consuetudine, cum laborantis commodo, aut secus nobis constet, quando cohibere fluentes oporteat, quando permittere, & rursus cohibitas euocare, & euocatas sanguifluas efficere?* Qua in re sciendum est, per has venas aliquando salubriter naturam pellere, quod sanguinis copia & vbertate læs[illegible]m est, aut lædit: & etiam quod fœculen[illegible]t

Hęmorrhoides qua ratione prosint vel obsint fluentes, & qua lædant prosintve cohibitæ.

Hęmorrhoides quibus suboriantur caussis.

alia

[illegible] idem [illegible] efficit. Et pari [illegible] in hoc [illegible], quia vel [illegible] copio[illegible] fit, sanctus, vel [illegible] fæculenti aut [illegible], laudabilem & naturalem abire pe[illegible], item in retentione cum cœcæ sunt hæmorr[illegible] aut delitescunt, si antea apparuerant, non [illegible] peccat natura: nam vel cœcas & vitioso hu[illegible]ore distentas non
G permittit fluere, vel nimis tumentes abscondit, & alio humorem ibidem contentum transfert, tum aliquando adeo robusta est, vt quidquid in eas partes flu[illegible] erat, con[illegible]at & dissipet, ac non sinat [illegible] abire, quo mille hominum sortes ab hoc ma[illegible] genere immunes [illegible]eddit. Funditur enim per has venas salubriter sanguis vbertate peccans, natura id nitens efficacia & imperio pellere: qu[illegible] opere ab o[illegible]nibus liberat aff[illegible]ctionibus, quas plenitudo solet accersere, vt Hippo. statuerat *6.pop.part 3.com* 33. Conncies enim hanc esse caussam, quod sanguis exeat, qualis à victima excisa prosilit. Verum si intempestiuus fiat,
321 A & vltra quam par sit profluat, vires profectò deiicit, refrigerat hepar, atque hydropis & mali corporis habitus caussa existit. Pari etiam ratione si parcior quàm pro ratione plenitudinis videatur, profluat, p[illegible]odest quidem, sed diminute, ita vt vel idioris cõstet naturam ipsam auxiliũ expetere & iuuari desiderare. Considerabis tamen immoderati fluxus [illegible]ussas eas esse, quas in reliquis partibus diximus posse id efficere: diminuti verò, naturæ impotentiam, aut viarũ angustiam, vel quid in sanguine fæculentum, quod velocem exitum remoretur: dum verò quantum satis, fluit, monstrabit conferentia & tolerantia laborantis. Prosilit et sanguis vitio peccans, *vt dixerat Hipp.6.pop.part.5.text.*24. sed id tribus tantum vsibus, vt per eu[illegible] in nimium morbũ soluat, vt morbos præcaueat & vt alios curet. Sic profectò e[illegible]s, dum vitio[illegible] sit [illegible]anguis, præcauet, & alios simile[illegible] quorum meminit Hipp. *loco citato*, dicens *Hæmorrhoidas habentes neq; pleuritide, neq; peripneumonia, neq; phagedena, neq; furunculis, neq; terebinthi formam habentibus, fortasse neque lepra neque aliis:* qu[illegible]d quidem dixerat Hipp. quia vitiosi humores p[illegible]reas plerumque purgantur. Curant etiam
B pl[illegible]es & gr[illegible]issimo morbos, *iuxta illud Hippoc.6. aphor[illegible] Melancholicis & renum vitio laborantibus hamorr[illegible]oides superuenientes & fluentes, &c.* Quod et gra[illegible]ibus verbis di[illegible] erat 6 p[illegible]ul.par.3. text. 37. *Decubitus quidem, in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.* Et eade[illegible] parte idem videtur statuere dicens: *Alterius loci loca recipientia, aut dolore, aut pondere, aut alio aliquo liberant, aut alia communiones.* Quibus locis docet, ex mutatione vnius morbi in alium salubres fieri mutationes, & hãc, quæ fit per hæmorrhoides, esse cunctis salubriorem. Sed in decubitu hoc, & mutatione humoris vitiosi, morbum minantis aut efficientis ad hæmorrhoides, peccatum non minus, quàm in præceden[illegible]uxu comperimus: quippe si plurimum fluan[illegible] calori & spirituum dispendium *licet mal[illegible] ente profint* lædunt tamen, & aliud deni[illegible]unt. Sic etenim animi de-
C liquia, & [illegible]um corporis, & id tandem omne qu[illegible]ac[illegible]disse Eudemo in Larisa refert Hipp[illegible] inquit: *Eudemus in Larisa hæmorrhoidas habens, fortes valde & diuturnas, cum exsanguis exstitisset* (qua[illegible]onstat, siquidẽ diuturnæ erant, per eas vi[illegible]m & copiosum fuisse expurgatum sanguinem, quod exsanguis factus esset) *bilis commota est, & aluus inferior turbata, excreuit biliosa, & hæmorrhoides intumescebãt,* tandem alia vitia annumerat, quæ ex copiosi sanguinis effluxu succrescere assolent, licet vitiosus extitisset. Caussa verò profusi[illegible]nis immodicæ in his fuẽris est, [illegible]el crassior terrestriorve sanguis, qui deorsum vergens ad ani venas, vel [illegible]ua sponte prolabitur, vel à natura pellitur, nimium ab eius spurcitia & grauitate lacessita: item bilis atra erodens ac vellicans, sicut bilis quoduis genus, quibus natura irritata sese ad illud sanguinis emunctoriũ cõuertere nititur, & impetu semel incepto sæpius exsequitur, ita vt rarius (*maxime consuetudine accepta*) se possit continere, quin fluat, quamuis lędat. Auget prędictas profusiones laxitas & porotum apertio & viarum mollitudo. Verum si horum humorum, qui sanguinem vitiãt, parcior fuerit profusio, quàm par sit, necessum erit prædictos affectus subsequi, augent enim naturę impotentiam, & arguunt viarum structuram, ac humorum reconditam sedem & longe dissitam à prædictarum venarum ductibus. D

Caussæ vero, q̃ cœcas hæmorrhoides gignunt, variæ existunt: nam primo considerare oportet, *quanam ratione fiant tumentes*: secundo, *cur si tumẽt, non fluunt*? item, *cur aliquando indolorose tumeant, & cur tumentes doleant*: etiam *cur nonnunquam delitescant, aut delitescentes non lædant*? præterea *quomodo inflammentur, & quid intersit inter inflammationem & inflationem earum*? Caussa autem cur hæmorrhoides tumeant, est crassi aut copiosi sanguinis affluxus: tunc enim vasa, quæ in prædicta oscula finiuntur, ex copiosi sanguinis affluxu nimis distenta tument, atq; potissimum eorũ pars, quæ receptioni est idonea qualis extrema est & venæ caudex: huic enim muneri laxiorem & ampliorem ceteris fabrefecerat natura, vt vsus tempore, quod illuc trãsmittitur, reciperet. Sic enim E duobus modis tument, vel intus in proprio foramine, dilatato tamen ob copiam (*quas censeo proprius occultas hæmorrhoides esse appellandas*) vel extra, humore prulapso in cooperientem oscula tunicam, ita vt à succo illic protecto, velut vesicula quædam promineat, & has *apparentes hæmorrhoidas* seu *conspicuas* appellamus. Caussam autem, cur humorẽ obtinentes adeo copiosum, nõ fluat, (*præter humorum crassitiem*) expellent[illegible]illius loci impotentiam, & retinentis robur, osculorum cutis, qua teguntur, coarctationem, duritiem & soliditatem arbitramur esse adeo pressam, vt non raro admittãt prius corrumpi & putrefieri, quàm aliquid à se fundere. Censeo tamen aliquando tumentes dolere, quod aliquid humoris ad carnea spatia subito exsudet, quo maximos succrescere certum est cruciatus, aut oscula & vasa ita dense & affatim dilatari, vt rumpi videantur, & dolore ingenti crucientur, maxime si quod fluit acrimoniæ & mordacitatis particeps sit. Aliquando verò indolorose tument, quia vel hu- F mor qui colligitur pituitosus, mulcebris & aquosus est, aut paulatim ibidem colligitur, aut pars affecta assueta est prædictas collectiones pati, vel certum est, aliquid sensim exsudare, quo minus molestari & facilius distendi contingit.

Cur

Fluxus hæmorrhoidũ immodici, aut diminuti quę caussæ.

Hęmorrhoidum commoda.

Hęmorrhoidum nimiũ fluentiũ incommoda.

Hęmorrhoidum parce fluentiũ incommodũ.

Hęmorrhoidum cœcarum quæ caussæ

Hęmorrhoides cur tumeant.

cur. si tument, non fluant.

cur aliquando indolorose tumeãt.

cur delitescant. Cur verò delitescant, licet plurimum tumeant, duplex assignatur caussa: vna humorum recursus ad aliam partem, quo non parum homines læduntur: alia verò earum diuisio, seu per insensilem euaporationem resolutio, quo fit, vt delitescentes, etiamsi plurimùm intumuerint, nō lędant. *quomodo inflammentur, & quid inflāmatio ab inflatione differat.* Verum quia natiua forte has venas huic muneri aptas sortiuntur homines, vel quia licet aliquando tumuerint, nunc verò corrugatæ sunt & constrictæ, contingit ab humorib. dictis inflari, & adeo ingenti calore turgere, vt inflammationem pati simulent, re vera caloritica illa inflatio longe diuersa est ab inflammatione: quippe illa semper fit in prædictis vasorum osculis aut pelliculis earum, cauitate repleta, hæc verò in G carneis spatiis & locis, quę discissa & separata abscessum constituunt: nam quæ inflantur, cauitates tantum sunt, quæ verò inflammantur, partes sunt continuæ, non contiguæ.

Atque hæc est caussarum integra ratio, & variarum figurarum ac symptomatum differentia, & vsui practico commodior disceptatio. Neque minoris momēti est, occasiones nouisse, quibus excitari solent: nā à demisso exercitio, à pleniori victu, à suppressione sanguinolentæ fluxionis, siue per nares, siue per vterum, item ex nimia su-
322 A per rem duram sessione, ex frequentibus aquæ calidæ balneis, ex curis, ex mœroribus, & reliquis, quæ sanguinem vrere, & vias corporis laxiores reddere possunt.

Hęmorrhoides quib. signis innotescant. Item hic affectus signis firmatur adeo euidentibus, vt raro accidat dubitare, an sit, licet sanguinis fluxionem ob alias caussas per anum prodire certum exsistat. Dolentes verò & tumentes hæmorrhoides facile noscuntur, at fluentes dubiæ sunt, quod cum alui excrementis sanguinem admisceant, qui mox corpore erecto non amplius fluat. Verumis, qui fluit, si melancholicus sit, facile noscetur ex nigro colore: atrabiliosus ex splendore: si ex copia fluat, rubicundus: si à meseraicis, subalbidus, & eiusdem coloris cum pituitosus exsistit. *Præterea* cuiuslibet conditionis sanguis sit, si aquosus & paucus fluat, per resudationem prodire certum est, si paulò crassior & in maiori quantitate per anastomosin, maximè si in compressionibus ani guttatim excernatur: sanguis verò crassior, copiosior & sine compressio-
B ne, ob erosionem prodire est credendum: maximè si vlceris aut solutionis continui occasio pręcesserit. In corruptionem & putrilaginem abire disces, si ex vehementibus doloribus laborans quieuerit, non subsidente & euanescente tumore, maximè si colorem in subnigrum mutauerit: vlcerari ex sanie fluente. inflammari ex febre cum pulsatiuo dolore.

Hęmorrhoidū præsagiū. Bonum ex hæmorrhoidibus tunc exspectare oportebit, cum superfluum moderate excreuerint, nam ob id à variis morbis liberare dictum est, sicut & præcauere, maxime si natura eis assueta, hoc subsidio orbata sit: si verò immoderate, modo superfluū sit, modo secus, semper læsuras sperabis, item si nihil excreuerint: sperandum enim est graue aliquod malum, prius subsequuturum. Sic profectò, dum fluunt, ab atra bile, coxendice, mania & melancholicis affectibus liberant, quemadmodum suppressę accersunt. At
C qui licet hæc vacuatio in genere præter naturam sit, & ob id nulla lege assuetudinē admit[illegible] bus [illegible] tamen naturis incolumis valetudinis [illegible] fiat [illegible], vt vexatis renum passionibus [illegible], at à bile, angina, pleuritide & epilepsia [illegible] fit, vt periodice eas natura moueat [illegible] quando [illegible] fœminis, quæ parere desierunt, viduis, senib[illegible] & his, quibus menses supprimuntur.

Curandi ratio. Hæmorrhoides qui curare student, eas [illegible] bus modis considerer oportet: vno quidem [illegible] aliis morbis medela existunt, [illegible] lio ve[illegible], vt ipsæ morbosæ sunt, & præsidium expost[illegible] primam enim considerationem nosse conu[illegible], quibus prosint affectibus, vt quando [illegible] arte sint, exactè d[illegible]as. Huius rei inte[illegible] ctationē [illegible] plimus *libro nostro de recto præsidiorum artis Medicæ vsu, capit. de prouocandis suppre[illegible] nibus*: interim tamen scito, hæmorrhoi[illegible] *Hęmorrhoides quando cxcitandæ.* tandas esse, vbi & in his morbis, in quibu[illegible] te fluentes prodesse assueuerant, & in hi[illegible] in quibus suppressæ lædunt: in genere tamen [illegible] his omnibus, quæ ex crass[illegible] fæcul[illegible] ad- D usto sanguine fiunt, & in vetustatem pro[illegible] sunt: & in his insuper, in quibu[illegible] paruerunt, & nunc [illegible] est [illegible], enim est in aliis [illegible], neque [illegible] que aliter podic[illegible] nur [illegible], nec [illegible] nimis frigidus est, [illegible] copiam sangui[illegible] coniunctam habent, [illegible] solutis prodesse aliquando solent.

Hęm[illegible] des ve[illegible] us quales curen[illegible] Cum verò hęmo[illegible], [illegible] considerāmus, triplex succ[illegible] methodu[illegible]. *Vna*, quæ cœcas aperiat: *secunda*, quæ dolentes leniat, & ab imminentibus subinde grauioribus malis præcaueat, aut curet, si iam aliquod ad[illegible] *tertia* verò, quæ apertas & nimium fluentes compescat, moderetur, aut cur[illegible] vt amplius non [illegible] uertantur. Cœcas enim apparentes, hoc est, q[illegible] *Hęmorrhoides cœcas [illegible]* non fluunt (*nam de cæcis propriè, hoc est, quæ non [illegible] ment, neque sub aspectum veniunt, postea scribam*) aperiendas esse [illegible] consul[illegible] vel copia sanguinis ibidem iam fluxi[illegible] qui per maiores [illegible] uas imminui no potest, [illegible] consuetudo, qu[illegible] pressa nunc est, v[illegible] [illegible] affectionis [illegible] partes curatio, ve[illegible] hæmorrhoid[illegible] lor & tumor [illegible] subsulere ne[illegible] *q[illegible] us apertione.* Primo tamen ante [illegible] apertionem, [illegible] nu fit, tentandum est [illegible] faciès, vbi prius ab [illegible] corpore redun[illegible] sanguinem demseris: quo facto insessi[illegible] tum primo parare oportet ex decocto *m[illegible] parietariæ, florum violarum, chamameli, m[illegible] periconis, thapsi barbati, sem. inulini & fœnugræ[illegible]* euaporati[illegible]nem [illegible] laborans, ve[illegible] d[illegible] cocto madidum super hæmorrhoi[illegible] appones, vel sacculos ex eisdē herbi[illegible] madidos [illegible] & calentes. Q[illegible] nequeant, vel resolui ac dissi[illegible] aut pannu[illegible] calid[illegible] madi[illegible] tit enim [illegible] res ea ra[illegible] [illegible]. Præstat eu[illegible] *mel ipsi* app[illegible] *vel p[illegible]* sit pa[illegible] dique [illegible] men[illegible] *cap[illegible] nitha, ori[illegible], [illegible] ammu, chamalea, thymelæa & simi[illegible]* [illegible] ec [illegible]

peruenire verearis (*quod maiorem soleant concitare dolorem & inflammationem*) asperis [illegible] ateo vel ficulneis foliis, borraginis aut vitis ipsas confricabis, quousq; instillare sanguinem conspicias: postea vel insessione aquæ calidæ, vel fomento aliquo sanguinem tenuabis, & laxabis cutē, donec quod sat sit sanguinis, extraxeris, cauēs ne fluxio vltra, quàm par sit, pergat: solet enim non raro magnum facessere negotium. Si tamen nimium necessitas vrgeat, & corruptionis timor vel doloris immanitas aut maioris mali imminentia præsit, hirudines eidem affigere oportet, & tantum

G sanguinis extrahere, quantum par sit: quod ēt facies *acutissimo scalpello* & minutissimo facto foramine, quod caute & prudenter fieri debet, nam sæpe maior succrescit sanguinis fluor, quàm opus sit, aut compesci facile possit: cuius loco ad medicamenta aliquo modo acria & erodentia te conferes, qualia sunt, quæ nuper diximus, & est illud, ꝙ recipit *pinguedinis porci* ℥.j. *olei irini vel rutacei* ℥.iij. fiat vnguentum molle, cui adde modicū *succi cæpa rubea*. Præstat & idem succus, vbi cœpa prius in aceto maduerit, cum *butyro, rosaceo & vitello oui*. Eundem vsum præstant suppositoria ex *radice cyclamini*, vel *ex quauis re, vbi taurino felle illiniatur, vel inspergatur puluere stercoris columbini*. Prosunt etiam fotus ex *decocto cyclamini, centaury, abrotani, matricaria, brionia, radicis ireos & absynthy*.

323 A Hęmorrhoides dolentes quæ leniāt.

Verum quia dolor sæpius longe maius negotium facessere assolet, ob id illius diligentissime habēda cura est, inspiciendumque, an pars cū inflammatione, vel solo in cum calore & exarsione doleat: nā si primum, refrigerare solū ac laxare partē opus est: quippe ea, quæ cum adstrictione aut repulsu refrigerant, summopere lædunt, nisi dolor cum fluxione sit. Quapropter vbi ardor & tensio persentiuntur, primo dolorem sedabis *oleo violarū, vermiū terrestriū, lacte cū vitello oui agitato in mortario plumbeo*: sed præstat id, ꝙ recipit *muccaginis fænugraci & seminis lini extracta cum vino* ℥.ij. *butyri recentis* ℥.iij. *sepi capreoli* ℥.j. simul agitentur in eodē mortario, & fiat linimentū. Eiusdem quoq; vsus est id, qood recipit *olei violarū* ℥.iij. *muccaginis seminis psyllij* ℥.ij. misce & vngatur sedes. præstat & id, quod recipit *olei violarum* ℥. iij. *cerussæ lotæ* ℥. v. *ceræ quod sufficiat*: item *vitellum oui cum rosaceo, vel album oui cū lacte muliebri. violariæ in lacte cocta mixto*

B *modico rosaceo*: valet & *rosaceum vnguentum aut refrigerās Galeni*: item *mica panis albissimi cum lacte & oleo rosaceo cocta*. Conueniunt tandem *muccagines seminis cydoniorum, lactuca, portulaca & psylly*: ex quibus seminibus cum *folys violarum, maluarum & althaa, ac florib. violarum & rosarum*, fiunt sacculi & fotus, qui maximi solēt esse vsus. Facito etiam vnguentum, qnod recipit *olei violacei* ℥. ij. *vnguenti populei* ℥.ij. *cum ouo integro fiat vnguentum*.

Verum si acrimonia, ardor & dolor acerbius infestent, in semicupium descendere iubeto, moxq; vlceribus, si quæ fuerint, quod sequitur medicamentum impone: excipe *olei rosarum* ℥. iiij. *cerussæ* ℥. j. *lithargyri* ℥. j. ß. *ceræ nouæ* ℥ vj. *opij* g. iiij. fiat vnguentum: [illegible] *thuris, myrrhæ, croci, ana* ℥. j. *opij* g̅. ij *fiat vnguentum cum oleo rosaceo & muccagine seminis psyllij addendo vitellum vnius oui*. Idem beneficium præstabit, & maxime vbi resoluere est in animo, id quod recipit *radicis* [illegible] *liliorum* ℔. ß. *olei amygdalarum dulcium, violarum* [illegible] *axungia porcina, ana*

℥.j. & ß. decoquantur simul & pistentur, ac fiat colatura, vt maneat in forma vnguenti. Prosunt & insessiones, quæ recipiunt *radicis althaa, maluarum & violarū, ana* ℥.j. *florū chamameli, meliloti, sambuci, item seminis lini & fœnugraci, an.* ℥. decoquantur in iure pingui. Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, [illegible] vti oportebit, dummodo à sedatione doloris partem vino calido aut aqua etiam calida abluas. C

Hęmorrhoides quæ repellant & exsiccent.

Verum si citra morsum, dolorem, aut caloris augmentum repellere, quod influit, & siccare, quod impactum est, libuerit, tunc profecto ad ea vnguenta, quæ mineralia recipiunt, te conferes, quale est, quod recipit ℥. iij. *alicuius prædictorum oleorum & ex succis memoratis* ℥. j. *pulueris lithargyrii quod sufficiat*, vt fiat vnguentum: vel item si receperit eadem olea & in mortario plumbeo agitentur cum *muccilaginibus*, aut succo aliquo ex prædictis: erit & vtilius, si *cerussam & lithargyrium* receperit. Fit etiam ex *bolo Armeno aut terra sigillata aut fabrili*, maxime si herbarum adstringentium succum acceperit, vt *plantaginis, bursa pastoris, lingua passerina & similium*. D

Hęmorrhoides fluentes quæ sistant.

Fluentes vero sistere, iudicio nostro neque ita tutum aut facile est, neq; omnino permittendas esse arbitror: quippe illud in malū corporis habitum, syncopem & mortem commigrat, sed frequentius in maniam aut melancholiam: hoc vero in hydropem, rabitudinem & fœdum corporis colorem, tandem vtrumq; tristem & calamitosam accersit vitam. Sic enim primo morbi accessu nō licet omnino meatum occludere & fluxum compescere: sed primo expendendum est, an sanguis ille fæculentus nimium abundet (*qua occasione & fluxum aliquo tempore admittere, & cum sat est & non subsistit, cohibere opus est, sanguine leuiter misso ex brachio, vel frictionibus aut ligaturis, tum partium extremarum, tum totius corporis, vel cucurbitis sub alis & inguinibus affixis, vel e regione iecoris aut splenis lumbis & dorso*) an vitiosæ vel serosæ substantiæ plurimum habeat permixtum (*illud quidem ex rubore & turgore totius corporis & venarum, ac ex signis plenitudinis disces: hoc verò inspecto sanguine venaberis, serosior enim & biliosior conspicue apparet*) quo tempore purgationibus ex *rhabarbaro* aut *carthamo* cum *saccharo rosaceo* frequenter factis, sanguinem ab spurcitia vendicabis, & subinde fluxum compesces. Verum si tenuis sanguis sit, vel ora venarū nimium laxa patulaque (*siue ob fluendi assuetudinem, siue ob aliquam occasionem*) intus & extra diligenter curandum est sanguinem incrassare, & vias comprimere. Sic profecto huc transferre oportet, quæ capite de *hæmoptoica passione* adduximus pharmaca: sed prosunt (*si prius rupta non esse conspexeris diligenter, nam tunc temporis per agglutinantia, ac si vlcus vetustum sit, per mineralia pharmaca rem ages*) plantago & polygonum tam in cibis quam exterius adhibita: prodest etiam cum *saccharo rosaceo bolus Armenus, aut terra lemnia, lapis hamatites, puluis coralli, rosarum* & id genus reliqua: item *cytini puluis, malicorii, myrti & mali punici cortices*, quibus si addideris *farinam volatilem vel araneorum telam cum albo oui*, ex vsu facies: si etiam conferre exterius adhibitum idem *oui album* cum pol- F ueribus *rosarum, gypsi, sanguinis draconis, amyli, myrtillorum, coralli, terra lemnia vel fabrilis cum aliquo ex succis prædictarum herbarum*. E

Quod

Hæmorrhoidum chirurgica præsidia quæ.

Quod si ne hæc quidem omnia prodesse videantur, ad chirurgicam curationem deueniendum esse consulit vrgentiæ ratio: nam aliquando profluuium hoc adeo pertinax est, vt ne valentioribus quidem cedere velit, vel si cedat, pauló post violentius redeat. Cui incommodo manualis operatio obsistit siccantibus, causticis, bo[..]cla & vinculo interceptis venis. Non pl[a]cet omnino antiquorum mos, qui apprehen[s]as quibusdá ferreis instrumentis deligabát, vt causticis putrefacientibusq; medicamentis aut igne vstas diximerét, & tandem pharmaca vlceribus sedis pro-

G ficua adhibeant. In qua sane curatione, præterquam quod omnes abscindere nulla ratione datur, cum semper vnam, quæ modice fluat, relinquere, consilium sit Hippoc. ne reuerso interius vitioso sanguine maius succrescat malum: fluendi enim consuetudo aut vitiosa copia non omnino, neque vtcunque compescenda est. Sed leuiter ligatas hæmorrhoidas siccari permittes, aut si placet, vres: verum tutius videtur siccantibus pharmacis rem agere, qualia sunt puluis *radicis canlu torrefacta, stercus caninum crematum, fex vini arida & vsta*, adiecta paruula portione *vitriolicum albumine oui & oleo rosaceo facto vnguento*, vbi prius partem madefeceris vino calido. scinduntur enim & exsiccantur, si ligaueris filo facto ex interiori cortice nucis arboris, cui vsui alia non pauca reperies apud Chirurgos. A 324

Hæmorrhoides suppressæ quando & quibus reuocandæ.

Nec minoris momenti est scire, quid agere oporteat, cum fluentes hæmorrhoides subsistunt, & consuetudine amissa amplius non purgant, & morbus, cui medela erant, iterum redit. quo tempore, nisi præ senio supprimantur, necessum est vel easdem reuocare, vel alia vacuatione supplere, vel fonticulá altero crurum apetire, si neutrum dictorum possibile fuerit. Qua lege eas liceat prouocare, reperies *lib. de recto præsidiorum artis Medicæ vsu, tom. 2.*

LIBER QUARTUS B

DE INTERNORVM MORBORVM CVRATIONE.

Iuxta humani corporis fabricam, internarumq; partium situm, colligantiam & ordinem, sequitur necessario hac in parte eos affectus expendere & curare, quos ad iecur, splenem, renes & vesicam pertinere conspicimus. Qui profecto vt frequentiores sunt, & non minoris momenti ad vitam, ita maiorem diligentiam in artifice requirunt, qua vitam calamitosam ærumnosamq;, quam præstant, precauere, aut ad meliorem mutare possimus. Quis enim est, qui ignoret iecoris vitia facillime toti corpori fieri communia? quis fœdum colorem, tristem vitam & grauissimas obstructiones splenem præstare non videt? Quis insuper renum & vesicæ affectiones tum lethales, tum grauissimas & intolerabiles non veretur? Profecto adeo creuit harum partium impotentia & languor, quod non solum ætate grandioribus, verum & pueris frequentissime accidere conspicimus, quod antiqui raro aut nunquam viderunt, neq; id solum, sed adeo his partibus nouos affectus succrescere, quorum neq; auctores meminere, neq; eos prisca illa ætas vnquã gustauit. Quapropter studui omni diligentia & viribus integris horum membrorum affectiones expendere. C

CAPVT I.

De Iecore in propria substantia ac in reliquis eius partibus obstructo.

D SESE iam offert aliud ex prædictis membris, iecur nimirum: in quo cum potissima nostri alimenti ratio sita sit, dum afficitur, vniuersum fere corpus variis affectionibus & potentiæ omnes prolabi periclitantur, eiusdem alimenti

Iecoris vitia varia.

conspurcata & aliena facta natura. Verum cũ huius membri vitia varia sint, & variæ etiam obstructionum sortes, fit profecto, vt difficulter distingui & curari possint, non solum quidem ex ignoratione naturæ cuiusque, sed etiam ex affectus

Iecoris situs, sedes ac vasa.

grauitate. Quamobrem breuiter id prius abs[ol]uere studui, præhabita tamen structuræ ie[c]oris natura. Iecur igitur, cuius sedes subtus mendosas costas dextri lateris sita est, parte sui gibba ad septum alligata conscendit, venæ cauæ principiũ & originem præstans, plurimis & minutissimis venis intertexta, quæ postea in maiores coalescentes in vnam tandem desinũt, quæ veluti cau-

Vena caua.

dex & stipes exsistit, *caua* nuncupata, à qua venæ omnes deducuntur, præstaturæ omnibus partibus alimentum. Parte item altera iecur ventriculo incumbit ipsique adhæret caua eius parte, in-

E tertexta etiam venulis, quæ eodem modo inter se cohærentes, in quinque maiores coalescunt, & hæ rursus in maiorem quandam *venam portæ* ap-

Vena portę.

pellatam degenerãt, à qua velut radices per mesereon, intestina & ventrem venulæ disseminantur, chylosam substantiam in iecur per portam appellatam venã delaturæ. Susceptat tamen sanguinem vena caua à iecore generatũ per radices & extremitates, quas constituere venam [...] antea diximus, quarum oscula osculis eius [...] venæ cauæ adhærentia referũt contentum sanguinem in iecur ipsum, ea parte & eo artificio quo susceptare & sugere facile prædicta venæ cauæ oscula possint, quo facilius venam cauam irruens, per vniuersum corpus distribuatur. Præte[rea] quæ vasa alia quidem non pauca hoc viscus continet, quæ etiam ad cauam ipsius partem conningentia in vas quoddam seu foramen vniuntur ac degenerãt: è quo pendet *vesica fellea*, quę bilis superuacuum è sanguine, antequam venam ca[uam] ingrediatur, & ipsum conspurcet [t]rahit, expurgatura bilis aliquid per intestina. Obtinuit [e]tiam iecur in parte eius carnea, licet ex conc[re]to [s]anguine constet, foramina nõ [p]auca, atq; e[tia]m arterias caloris & roboris gratia il[l]i præstitas. Tegitur desuper tenui me[m]bra[na] neruulis quibusdam interte[xta], quæ licet e[i] su[per]pa[rti] per, nu[l]lũ tñ aut quan. t[e]nuissimum vi[s]ceri c[o]mmunicat. Verũ cum h[uic] membri ministerium sit sanguinem ex h[...]ficere, oportuit aliente[...]m vi[...] donar[e], [...] venas portæ [...] medius mele[...] à ventriculo & [...]

Vesica fellea.

F

Iecoris arteriæ, & foramina.

Membrana Iecoris officium.

chylosam substantiã sugat, & virtute quoq; distribuente, quæ facta in sanguinem mutatione, ad exiles portæ venas refundat, & per ora venarum venæ cauæ regerat, anadosin complens: nec non & secernente, quæ bilẽ redundantem & succum melancholicum antea separet, & ad propria emunctoria transmittat, iuuante etiam in expurganda melancholia splenis tractione.

G Quam sane iecoris structuram & mirum naturæ artificium qui exacte expenderit, facile discet nullam esse in corpore particulam, tot morborũ sortibus adeo obnoxiam. Quippe ex intemperamenti vitio in sanguificationis munere deficiens, hepaticis affectionibus nimis obnoxium exsistit: insuper separationis defectu, ictero & innumeris carnium & cutis affectionibus corpus opprimitur: ob structurã etiam vitiatam (*siue compressione, siue oppreßione, siue obstructione lædatur*) innumeri succrescunt morbi, quos vel humorũ abundantia vel vitium, aut tumorum præter naturam aliqui efficere possunt, adeo vt sedula dili-

325 A gentia curandum sit, ne huius membri affectiones inueterari contingat, cum maioris mali præludium sint, & efficacissimæ caussæ.

Obstructionum iecoris quatuor sortes. Curaturo mihi huius visceris obstructiones incumbit difficultatis in eisdem distinguendis & curãdis prius rationem patefacere, explicata obstructionum eius varietate. Quippe ei succrescere non raro assolent quatuor obstructionum sortes, iuxta quatuor partes, quæ in ipso obstrui possunt.

Obstructio I. Quarum *primam* constituere placet in venis meseraicis & vena portæ, quæ ab ipsis conflata, vestibulum est & via, qua it in iecur ipsum alimentosa porulentaq; substantia. Quo fit non raro, vt si quid crassius vel ibidem generetur, vel cũ alimentis deferatur, difficulter permeet, prohibeatq; deinceps liberum alimentorum subingressum, vt euidenter monstrare assoleot chylosæ per ventrem deiectiones. Nam cum in iecoris focum & sanguinis officinam alimenta non conscendant, vltro per easdem meseraicas ad intestina prolabuntur, signum profecto euidentissimũ

B obstructionis prædictorum vasorum. *Secunda*

II. obstructionis sors eis venarum ppaginibus succrescit, quæ in cauam venam degenerant delationi sanguinis iam confectioni idoneam. Quibus sane & venæ etiam cauæ obstructionem accidere frequentius scimus, ratione succorum, qui in ipsis sunt, vel ex iecoris vitio prodeunt, vel alimentorum ipureitia, crassitie, lentore, teoacitate aut immodica copia. Quibus contingit prædicta vasa aut aliquot ex eis adeo obdurari, vt vel minimũ vel nihil alimenti seu sanguinis ad vniuersum corpus deferatur, aut lentius quàm par sit. eat: quo fit, vt atrophia vel alia consumtionis

III. sorte marcescat & collabatur. *Tertia* insuper obstructionis natura & conditio est, cum ab eisdem caussis, vel à copiosiori & crassiori bile, vasa, quę felleum foramen constituunt, vel id, per quod ad intestina conscendit bilis, obstruuntur: tunc enim in pallorem seu icterum mutatur vniuer-

IV. sum corpus. Quarta verò & vltima obstructio-

C nis species (*& quæ, vt mea mens tenet, proprius nomen obstructi iecoris præstat, diuersa ab omnibus dictis, & eas etiam omnes secum habet comites & accersit, à diuersa tamen caussa ab his, quas memorauimus, conflata*) est, cum meatus seu pori corporis, vel parenchymatis ipsius iecoris aut vasorum illuc pertingentiũ extrema, adeo humoribus infarciuntur, magnitudine maiori adeo acquisita, vt tres illas interiorum & maiorum cauitatum sortes ac propagines angustiores reddat, refundatque in eas conceptum tumorem.

Cuius obstructionis naturam & peculiarem conditionẽ antequam exponere aggrediar, necessum est docere, eam proculdubio esse, quæ proprius & absolute nomẽ obstructi iecoris pręstare habet, reliquas verò nonnisi cum addito & singulariter: quod multis rationibus probare incumbit. Obstructionem quartã proprius & absolute nomẽ obstructi iecoris præstare: reliquas vero non nisi cũ addito & singulariter. *Prima*, quia in quauis earum vna duntaxat pars seu vna vasorum sors obstruitur, & peculiarius illius actio læditur: in hac verò omnes simul oblædi plerumque contingit. Quod si omnes tres cauitates simul à crassis vel copiosis succis obstruantur, obstructũ ẽt iecur constituẽt, sicut hæc quarta, non tamen prærequirent pecu- D liarẽ curationẽ vt illa, sed omnibus tribus & cuique earum communem: hæc verò & ab omnibus & à singulis diuersam. *Præterea* reliquarum partium iecoris obstructiones ei capiti redoci tenentur, cui primo & per se conuenit symptoma seu morbus, qui ex ea obstructione oritur. Sic reducenda venit venæ cauæ obstructio ad atrophiam ea occasione subortã, & ea, quæ fit in vena portæ ad chylosum fluxum, sicut quæ fellis vasculis accidit, ad icteras affectiones. Hæc verò obstructio sola nulli alteri aut peculiari affectioni reducenda venit (*sed omnibus, ita vt nulli affectionum capiti adstricta videatur*) sed sola apparet obstructi iecoris nomen mereri, & caput sibi peculiarius exposcere, nec nõ circumscribere propriã curandi rationẽ, nullo habito respectu ad alterum affectũ, præterquam ad obstructionem ipsam, quæ à reliquis natura & caussa longissime distat.

Item hæc sola est, quæ tactu distinguitur & cognoscitur, nam reliquæ tactui delitescunt, nisi ẽt adeo creuerint, quod corpus iecoris in maiorem magnitudinem attollant: quo tempore ad huius E naturã accedunt, eo quod omnes cauitates iecoris coarctentur. Quo fit, vt mirũ non sit, si non raro accidat vel peritissimis Medicis falli in reliquis obstructionibus inuestigandis: nam credũt, nullam esse obstructionem, quæ tactu nõ percipiatur: ex quo fit, vt communi hominũ conceptu constet, eam solam vere esse iecoris obstructionem, quæ tactu discernitur. *Insuper* reliquæ oẽs obstructionum sortes præludium & caussa exsistunt signatorum & plurium morborum, at hæc sola plerumq; succrescit & oritur in fine & declinatione diuturnorũ morborum, aut acutorum, in quibus laborans imprudenter se gessit, aut natura sese in id viscus exonerauit. Quo fit, vt eorũ morborum semper caussa & principium exsistat, qui complicatam & variam ac difficilem habeãt naturam: quod in ea plures iecoris partes oblædantur, & solidior eius substantia in magnitudinem augeatur tactu perceptibilem, adeo vt difficilius curari sæpius contingat. Quapropter iuxta optimam rationem me fecisse arbitror, si pecu- F liare huic consignauero caput.

Huius obstructionis essentia. Scio profecto non defuturos, qui me quoque sicut & Auicen. & eius sequaces, hanc etiam obstructionis sortem insinuantes, carpant, quod id vitium, quod ad magnitudinem vitiatam Ga-

lenus reduxit, obstructionum generi ego reduxerim, cum ex Galeno non constet, porositates illas obduratas obstructionis nomen mereri posse. Sed expendat, qui hæc legerit, mihi non esse in animo solum magnitudinis illam caussam, quæ iecoris corpus dilatat, ad veram obstructionem reducere, sed vt caussam longe diuersam à crassitie, lentore & copia humorum, quæ communẽ obstructionem constituunt, recensere. Nam id iecur obstructum appellamus (*licet ab alijs quoque*

G *obstruatur*) in quo quoad omne viarum genus oblæditur: siquidem dum solum quoad vnam vasorum eius sortem obstruitur, non læditur totaliter vt in hac. Cuius rei occasione expendendũ est, iecoris poros adeo certis quibusdam humoribus impleri, vt necessario ipsum viscus in maiorem molem augeatur iuxta omnes sui dimensiones, ita vt non solum ad superficiem & extimas eius partes eo crescat, quod facile tactus diiudicet, sed ad interna item non minus, vt si quid cauum sit (*vt re vera est*) compressione coarctet, angustet, & velut obstruat. Cuius viri modum &

326 A conditionem optime expressisse & depinxisse visus est Gal. *lib. de diff. morb. cap. 7.* hæc verba scribẽs: *Iam verò cauitatum omnium, quæ partibus debentur, tũ magnitudo, tum multitudo, nisi seruetur, necessario carũ occasione læditur actio. Multæ verò huiusmodi ægritudines, nonnullæ coalitu quodam, nonnullæ verò lentorum ac crassorum obstructu consistunt. Aliæ verò ipsis corporibus nimium exsiccatis, aut ab aliquo ex circumstantibus ingruenti ac comprimenti angustioribus effectu adueniũt. Ipsorum quoq; corporum, quæ tales meatus sortita sunt, substantia aliquando indurata & inflammata, vel tabescens, vel suppurata aut inflata, aut quocunq; modo aliam adiunctam atq; aduentitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundens, caussa est, vt obstruantur meatus.* Quibus verbis apertissime monstratur huius obstructionis natura & differentia à reliquis omnibus, quæ ex obduratione meatuũ maiorum & communium à crassis fiunt succis: item & qualis sit in ea morbus: nam

eius natura & differentia à reliquis omnibus & qual sit in ea morbus.

B si quis rem hanc diligentius examinet, reperiet profecto in reliquis omnibus iecoris obstructionibus, humorem solum crassum, aut viscidum, vel copiosum esse earum caussam, citra alicuius alterius affectionis interuentum, & obstructionem ipsam esse cauitatum vasorum morbum essentialem: at in hac obstructione affectus ex præternaturali magnitudine contractus, caussa est vasorum obstructionis, seu, vt rectius loquar, coarctationis aut compressionis, quæ non essentialis eorum est affectio, sed per consensum à corpore iecoris in tumorem eleuato ab humoribus poros obstruentibus & replentibus, & ipsum in maiorem magnitudinem attollentibus. Et ob id, licet præcipua morbi huius obstructionis ratio in vasorum oppressione seu obduratione per consensum sita videatur, cum hoc tamen adiunctam habet pororum obstructionem, qua membrum crescens cauitates simul coarctat, ita vt sit omnium obstructionum aceruata moles: nam corporis iecoris tumor potius habet rationem caussæ coniunctæ, quàm morbi, licet affectus

C sit præter naturam, quia nullam lædit immediate actionem, sed interuentu compressionis vasorum, & obstructio pororum velut reliquarum obstructionum caussa existit, mediante magnitudine visceris. Cum hoc tamen humores, qui in tumorem eleuant iecur, præter hunc obstructionis modum, quem gignunt, intemperant quoq; iecur ipsum, & temporis tractu proprium suæ alimoniæ officium, & etiam sanguificationis munus oblædunt. Ex quo sequitur, qualis naturæ sit huius obstructionis morbus. Cuius doctrinæ veritatem loco nuper citato probauit Galen. his verbis: *In omnibus, in quibus corpora in tumorem attolluntur, atque ex eo meatus intercludi aut angustiores effici contingit, nonnunquam vna tantum prouenit ægritudo (obstructio scilicet meatuum) quæ lædit operationem, nonnunquam præter hanc altera, corporis scilicet dispositio, quæ obstructionis est caussa.* Quod si id, cui tumor accidit, corpus, nullum proprium habeat opus (*cui Galeni contextui addere oportet, quo*

D *clarior euadat sensus, læsum*) vna tantum erit ægritudo meatuum obstructio, corporis verò, quod in tumorem attollitur, affectus, non morbus, sed morbi ipsius caussa censetur. Ex quibus constat, in prædicta obstructione vnum tantum esse morbum, puta viarum obdurationem, corpus verò iecoris in tumorem eleuatum non pati, nisi affectum, qui potius caussæ obstructionis nomẽ meretur. Ratio est, quia iecoris corpus nullum habet in sanguinis generatione officium primo ac per se, sed solum vsum & commoditatem præstare, quàm etiam læsam non obtinebit, donec iecoris temperamentum sensibiliter vitietur. Itaque si obtinuisset prædictum officium, duplex necessario subsequeretur morbi genus, cum re vera vnum tantum sit, puta *obstructio*: nam aucta magnitudo in iecore morbi rationem non subit, sed caussæ. Vniuersum enim sanguificationis officium vasculis tribuit natura, vt Gal. probat *loco citato*, scribens in prædicta obstructione tantum esse vnicum morbi genus. *Si enim* (inquit) *ita con-*

Obstructionis iecoris propriæ vnus tantũ morbus.

E *tigerit, vt patiente tunica venæ, quæ exempli gratia est in gibbis hepatis partibus, is meatus, per quem ad ea quæ in concaua receptacula mittitur sanguis, reddatur angustior, duæ hac ratione erunt ægritudines, altera ipsius venæ affectus, altera meatus obstructio. Impedit autẽ venæ quidem affectus sanguinis optimi generationem, obstructio verò diductionem, vtraque tamen operatio animalis est necessaria. Nam pro confesso habetur, quod quæcunq; dispositiones primo operationes lædunt, ægritudines nuncupantur. Si verò nihil ipsa patiente vena, lenti tantummodo ac crassi humores impacti meatibus diductionem impedierint, vna tantum erit visceris ægritudo, quæ obstructio appellatur.* Quibus verbis vtrumq; propositum probatur: nam licet parẽchyma iecoris videatur rubrum colorem sanguini præstare, id quidem poterit, non tñ formam introducere, id enim solius vasis munus est. Quod si velis ei in hoc munere exsequẽdo aliquid tribuere, vt Gal. aliquando videtur asserere, tunc pfecto duplex

F in obstructione hac erit morbus, cum etiam temperamentum sensibiliter oblædatur, idque non protinus vt obstructio fit, sed temporis tractu, *vt inferius referam.* Constat igitur, magnitudinem illam nullam propriam iecoris actionem primo vitiare, sed læsionis & obstructionis esse caussam, ac ex consequenti vnum tantum esse morbum, puta obstructionem: quæ, vt rectius loquar, duplex est, vna pororum obstructio, qua iecur amplificatur, & reliqua compressio, quæ vias coarctãdo obstruit: nam dum iecur secundum naturam

Obstructio iecoris propria duplex.

maius

[illegible] quam corpori conueniat, ſi
temperiem natiuam retinuerit, non quidẽ vitiat
ſanguinis ſubſtãtiam (*quippe id munus ſolius eſt temperamenti vaſorum, aut ſi velis etiam parenchymatis*)
ſed copiam maiorem aut minorem gignit. Verum ſi morboſe creuerit, vt in hac obſtructione,
tunc conſiderabis, an ſimul lædatur temperies,
& eo tempore ſanguificationis munus vitiabitur:
ſi verò citra vitium temperamẽti aliquo tempore
duret, tunc profectò nec quantitatem, nec qualitatem ſanguinis vitiabit. Quam ſane obſtructionis ſortem ſequuntur ea accidentia ſimul, cum
vltra pergit affectio, quæ ex omnibus aliis iecoris
obſtructionibus prodire conſpicimus. Incipiente tamen malo, nondum neceſſum eſt, apparere G
ſenſibile aliquod vitium in aliqua ex iecoris actionibus, verum creſcente, vel in omnibus, vel in ea
præcipue, cui magis incumbit tumor, longe ſenſibilior apparet læſio, quàm in aliis, licet omnes
ſimul oblædantur. Quo fit, vt iecore diutius obſtructo, aliquando atrophia, nonnunquã febris,
non raro chyloſus fluxus, ac ſæpius vitioſus totius corporis & faciei color eluceant. At ſi malum & intemperies, quæ ex humorum ſpurcitia
contrahitur, vaſa etiam & iecoris ſubſtantiam
327 A infirmet, iam alius affectus ſubſequetur, puta vitium in ſanguificationis munere: nam id etiam
in diuturnis iecoris obſtructionibus accidere non
raro aſſolet, præludium quidem & cauſſa mali
corporis habitus & hydropis.

Obſtructio iecoris cauſſæ rationem habens ad obſtructionem, qua ratione ab inflammatione & ſcirrho differat.

Verum dubitabit aliquis & merito profectò,
ſi iecoris obſtructio ſic accepta cauſſæ rationem habet ad obſtructionem, & affectus eſt in magnitudine, quemadmodum alia ſunt iecoris affectiones, quanam ratione differt ab inflammatione aut ſcirrho, ſiquidem in his omnibus iecur in maiorem molem attollatur ob humores exiſtentes in poroſitatibus & carne eius? Cui dicimus, differre longe inter ſe, quia licet obſtructio hæc, aut
humorum infarctus in iecoris ſubſtantia, partẽ,
cui inſidet, in tumorem eleuet, vt ſcirrhus & inflammatio, tamen cum hoc non habet morbum
in intemperie ſibi comitem, quod neceſſum eſt,
in omni tumore præter naturã adeſſe: nam dum
adeſt, iam in tumorem præter natuã commigrat,
licet verum ſit, ſcirrhoſam duritiẽ aut phlegmo-
B noſam non minus poſſe prędictam obſtructionẽ
efficere: verum cum hoc conſtat eam non eſſe
ſimpliciter obſtructionem, neq; ad hoc caput eſſe reducendam, ſed ad ſcirrhi aut inflammationis
caput, tum ob id, tum verò quod non diſcutientibus, vt ea curari deſideret, & attenuatoriis, ſed
& repellentibus & emollientibus præſidiis. Præterquam quod inflammatio calore nimio etiam
ſanguificationem vitiat, ſicut ſcirrhoſa durities
frigiditate: hæc verò iecoris magnitudo ex prædicta pororũ obduratione cõtracta, citra alterius
morbi complexum, omne obſtructionis genus
in iecore excitat. Cum hoc tamen ſciendum eſt,
aliquando cum intemperamento coniungi poſſe, non tamen febrili, citra id, quod in aliquem
tumorem præt[illegible] naturam immutetur.

Obſtructio iecoris quibus ſubortatur cauſſis.

Qui cauſſas huius obſtructionis inueſtigaturus eſt, non quidem vt reliquarum obſtructionũ
id tenetur efficere, [illegible]um conſiderata humorum
craſſorum, v[illegible]orum aut multorum natura &
adhærentia in vi[illegible] du[illegible]um ad iecur & à iecore.
Nec mihi eſt in animo conſiderare eas, quæ attenuantem obſtructionem moliuntur, qualia ſunt, C
quæ conſtipant ac denſant, vt conſtipantia alimenta, medicamenta, vel aër frigidus ac ſiccus
eſt, neque ex his cauſſis, quę comprimentem obſtructionem procreant omnes, vt inflammatio
aut ſcirrhus, ſed eas tantum, quæ ſolum tumore
partis excitato, vaſorum cauitates opprimunt.
Nam licet hæc non ſit communis obſtructionis
natura, *vt dictum eſt*, eſt tamen, quæ plenius & totaliter iecur ipſum obſtructum reddit, non ſolum
obſtructis poris, ſed & compreſſis cauitatibus,
quod eſt huius capitis intentum: & ob id diligens
lector expendat, in hac obſtructione frequentiſſime vnam tantum eſſe inueſtigandam conditionem & cauſſam, nimirum iecoris ex pororum obſtructione adauctam magnitudinem, quæ vias
coarctare nata ſit. Verum quia prædictam magnitudinem ex alicuius ſucci tranſſumtione ad
prædictos iecoris poros credimus fieri, coniectabile eſt, ex vaſis iecoris in carneam partem irruere, aut tranſcolari tenuium ſuccorum aliquid, D
quo, licet neque propria craſſitie, neque ex vberiori copia cauitates vaſorum maiorum obſtrui
poſſint, poſſunt tamen in tumorem eleuare iecoris corpus, & ob id maiorem efficere obdurationem in maioribus ac ſingulis vaſis, coarctatione præexſiſtente. Quibus omnibus ſic conſtitutis, fit facile, vt ſanguis & reliqui ſucci velut
immobiles fiant, aut ægre ac difficulter moueantur: quo fit, vt in prædictis vaſis diu immorantes
aut difficulter prætereuntes, eorum non parua
portio migret in prædictos poros, quo maior indies fiat prædicta obſtructio. Sumit tamen obſtructio hæc principium & originem à iecore vel
excalefacto calore febrili, vel quouis alio, à nimia eius raritate, vel à facultate trahente nimis auida. Quibus occaſionibus euidentiſſimum eſt,
id quod in ſanguine flatulentum eſt, facile prædictas partes permeare ac tenſionem excitare, &
poſtea in aquam verſum vel quouis alio modo
denſatum ibidem impactum manere. Quippe
flatulentum ſæpe adiunctum ſecum aliquid defert, ac ſi non deferat neq; obſtructionem pariat, E
efficit tamen in partibus obſtructis ſimul tenſionem & dolorem. Id etiam, quod in ſanguine tenuius exiſtit & potulentum eſt, & quod tenue,
aquoſum & crudum hac rati[illegible]ne ſupereſt, iecur
ad ſe ad poroſq; ipſos al[illegible]icit, quod cum diſcutere
nequeat, aut tenuius digerat, craſſiore remanente parte, poris anguſtiſſimis exiſtentibus, fit facile, vt impactum ibidem maneat, in tumoremque
ipſius viſceris corpus attollat. Qua ratione arbitror, prædictam obſtructionem in finibus ac
declinationibus diuturnorum morborum plerumq; ſuccreſcere, aut acutorum & calidorum,
in quibus victu ac potu indextere vſus fuit laborans: nam iecore vi morbi calidiore auidioreque
reddito, præcedentibus etiam potus indulgentia
ac cruditatibus diligentius trahet, quod his oc- F
caſionibus in ſanguine abundat, quo diutius factum maiores ſemper parit obſtructiones. Poteſt etiam fieri ex craſſo & fæculento ſanguine,
quo iecur alitur: nam reſiduum facile prædictas
poroſitates replet, paritque obſtructiones, præludium quidem & principium ſcirrhoſi hepatis
tumoris. Nam ſæpe ea affectio, quæ ſcirrhum minatur, ortum ducit vel à prædicto craſſo ſucco,

vel à tenuibus humiditatibus, si Medicus vratur nimis resoluentibus & siccis. Ex quo dogmate facile colliges, plerumq; id obstructionũ genus his corporibus accidere, quæ iecore fruuntur calido aut sicco, vel iuuenilis sunt ætatis, aut diutius morbis, præsertim febrilib. corripiuntur, aut qui comites habent ingentes vacuationes, iecore ob id ad se auidius trahente succos, ebibenteque ipsos: at reliqua obstructionũ genera lõge magis iis accidere, qui frigidũ habent iecur, & ob id frigidis & crassis abundãt succis, quibus prædictas cauitates obstrui dictũ est: necnõ iis, qui vitam agunt sedentariã crapulis & crassis edulijs deditã: item reliquæ obstructiones principium existũt morborum, hæc verò finis. Quæ sane ratio nõ est mediocris momenti ad consignandã distinctionem inter hanc, & reliquas obstructiones, nec

Obstructio iecoris propria quid a reliquis obstructionib. differat.

G ad consignandam curandi rationem, quæ lõge aliter exequenda est in hac, ac in reliquis omnibus, *vt suo loco latius leges.*

Obstructio propria dicta quibus signis innotescat.

In recensendis huius obstructionis signis mihi non est in animo omnium obstructionum meminisse, licet clarioris doctrinæ gratia earum nõ nihil recensere instituerim. Dignoscitur autẽ ea obstructionis sors, quæ in iecoris substantia fit, aut in extremis eius vasorum finibus, inter reliquas, ex quatuor potissimum signorum differentiis. *Primum* quidem ex tactu, nulla enim reliqua-

328 A rum obstructionum tactu distingui potest, nisi gibbæ partis venulæ adeo creuerint & in turgorem eleuentur, quod corpus etiam ipsum in maiorem molem adaugeant. Quod sane distingues ex lenta febricula & maiore dolore, necnõ ex viuido faciei & totius corporis colore. Itaq; obstructio hæc facile & necessario tactui sese offert, duritiemq; sub dextro hypochondrio semper præ se fert, & aliquando tensionem, quod flatus etiam adiungantur: quàm ab aliis, si quando duritiem aut tensionem inoliuntur, seiunges ex faciei colore: quippe qui gibba aut caua parte iecoris obstructi sunt, vel natiuo colore priuantur, vel alio deteriore fœdantur, qui naturam redoleant redundantis succi: at prædicta obstructione affecti, in primo eius accessu plerumque pulchriores & coloratiores fiunt: nam cum mutatio chyli in sanguinem non interdicatur neq; distributio ad singulas partes, vt in aliis, fit facile, vt pertuadente prædicto sanguine ad membra & faciem coloratiores fiant & viuidiores. Accedit

B etiam vrina nihil à naturali mutata, quæ in aliis obstructionibus vel tenuis est, vel aquosa, & decolor necessario apparet. Nam cum obstructio hæc non fit in viis humorum, non exuitur vrina ab his, quæ ipsam honæ & laudabilis substantiæ & coloris reddere assolent: cum hoc tamen & vrina & color faciei (*si duret affectio, maxime cum reliquas obstructionis fortes secum accersit*) mutari assolent. Habet insuper hæc obstructio sensum quẽdam ponderis & quasi ab ea parte propendentis: quod signum licet aliis etiam iecoris affectionibus cõmune sit, cum hoc tamen prædictis signis adiunctum, clarius etiam obstructionem seiungit & monstrat. Crescente tamẽ affectione hac, & morbo diutius prorogato, clariora indicis magis sese ostendunt signa: nam ex iecoris contracta intemperie apparet improba sanguificatio quæ vel in scabiem, si biliosa sit, vel in psoram aut albã

cutis defœdationem commigrat, vel in malum corporis habitum, si frigidum sit intemperamentum. Vt signum etiam non mediocre accedit C prægressa affectio, cui hæc obstructio plerumque comes it, nec non & vitæ modus, ac potus & victus prælibata ratio, tam in morbo, quam ipso finito: sæpe enim ab his caussis originem fortiri assolet, præsertim si iecur propria forte calidum fit, & laborans nimio vinis potu. Quod si dolor per interualla accidat, signum profecto est flatuosæ substantiæ adinnctæ: si tamen perpetuo affligat, instantem vereri oportebit, quin imo semper est eius præludium.

Verum quia diminuta videtur nostra oratio, si aliarum obstructionum naturam, caussas & signa aliquo modo nõ explicemus, institui hac in parte docere, venas siue portæ, siue gibbæ hepatis partis sint, obstrui semper, vel à crassis, vel à multis succis, ceterum distingui posse, sitne ubstructio in gibba, an in caua ipsius visceris parte, ex sympto- D matis potius & morbis, quæ hanc aut illã sequũtur, quàm ex peculiaribus signis. Nam gibbæ obstructio & colorẽ mutat, & alimentum partibus demit, ac vrinam decolorẽ reddit: cauæ autẽ partis obstructionem alui fluor insequitur, & vrina parcior, sed in omnibus tepenes grauitatẽ dextri hypochondrii adesse, dolorem grauem sæpe, aliquando punctorium, si affectio migratura est in inflammationem: tussim ẽt siccam & paruam cũ spirandi difficultate: quibusdam adest febris, nõ quidem necessario, sed cum aliquis humor putredinem cõtrahere incipit, qui si in vasis fit, maioris est momenti: si verò is sit, qui obstruit, diu durat, sed minoris est periculi: adest & tensionis sensus seu dolor tensiuus, præcipue vbi obstructio fit à vaporosu spiritu ibi etiam incluso & exire prohibito, quæ affectio inflatio seu flatuosa distensio quoque dicitur.

Obstructionis in ipso prædictæ, quæ habeant naturam causas & signa.

Verum ne quis existimet, parui esse momenti iecoris quamuis obstructionem expendar (*praeter febres, quas frequentissime succendere assolet, aut grauiores & diuturniores reddere*) illam, quæ in parenchymate iecoris fit, obstructionem, plerumque in phlegmonem commigrare, maxime si vel febris adiungatur, vel quid coloriticum accedat. Quo fit, vt caute & prudenter oporteat cum ea agere: nam alioqui cum minus quàm par sit, dissiari iecur possit, ocyssime in calorem & putredinem agitur. Præterea hæc eadem in scirrhum non raro abit, præsertim si adiungatur prauus faciei color, qui ostendat prauum aliquem succum redundare, cuius excessu substantia iecoris indurari possit, aut in loco vno paulatim congestus duritiem contrahat immedicabilem. Item in malum corporis habitum seu hydropem, maxime iis, qui intempestiuo potui ac prauis edulijs nimium indulgent. At quæ in gibba hepatis est obstructio, si diu duret, vel in maciem, vel in melancholiam non raro commigrat, sicut quæ in caua fit, in chylosum alui fluxum, ac non raro ob id in hydropem, & ob flatuum copiam, tympanitem. Quapropter quauis earum inspecta, diligenter exequenda est, ne in maius malum & immedicabile omnium graue contingat.

Obstructionum præsagium. E

F

Verum [illegible] omnes huius visceris obstructiones [illegible] iudicabis, quæ aliud [illegible] membra oblædunt, cuius signum [illegible] tus aut

rus aut alni fluxus: item eam, quæ ex indurato ſplene in iecur commigrat, maxime ſi ex melancholia ortum duxerit, licet ex bile acutior & grauior fiat: difficilior tamen & periculoſior exſiſtit, quæ in carne hepatis fit, ex reliquis verò, quæ in caua reperitur.

Curandi ratio.

Curationem earum obſtructionum, quæ in cæteris partibus iecoris accidere aſſolent, abunde abſoluimus *libro noſtro ſecundo de recto præſidiorum vſu, & libro etiam ſecundo de fœminarum morbis*.

G Quapropter ſolum hac in parte mihi eſt in animo eius obſtructionis meminiſſe, quæ vel in parenchymate iecoris fit, vel in finib. vaſorum eius, vt quę & grauior & curatu difficilior exſiſtat. Inprimis itaq; ſciendum eſt, longe diuerſum expoſcere curationis principium prædictam obſtructionem, cum ſecum febrẽ habet adiunctam, ab eo, quod per ſe ſolum expoſtulare comperimus. Nam febre accedente, quæ maioris ſit momenti, quàm febriculæ, quas prædictæ obſtructiones generare aſſolent, protinus à ſanguinis detractione, & mox à purgatione, victu tenui ac extenuante principium curationis auſpicari oportet, præualente febris indicatione, non tamẽ omnino poſthabita ipſius obſtructionis natura. Verum ſi vel febris leuior fuerit, vel nulla, longe aliam expoſtulat curandi rationem & methodum, quam reliquæ obſtructionum ſortes: quippe illæ, vt quæ

Obſtructio iecoris in parenchymate, vel in finibus vaſorum eius, qualiter curetur.

329 A cauſſam habeãt lentam, craſſam, viſcidam & copioſam, vel vacuari protinus deſiderant, vel inciſionem, attenuationemque, mox à principio leuiter exonerato corpore exoptãt, vtcumq; tamen ſit, ſemper abſterſoriis medicamentis gaudẽt, ſiue in gibba, ſiue in caua iecoris ſita obſtructio ſit. Quapropter conſtat Gal. optime dixiſſe, qui 11. *meth.* & 5. *ac* 6. *ſimp.* pharmaca ex his muneribus idonea ſcribens, hæc refert verba: *Medicamenta, quæ ſunt aperiendis obſtructionibus idonea, vt ex abſtergentium genere ſint, ita oportet, vt non ſolum facultatibus, ſed & ſubſtantiæ modo conſiſtentiaque illis opponantur, quæ à Græcis emplaſtrica dicuntur: nam hæc viſcida ſunt, quatenus ad rationem ſubſtantiæ pertinet, omninoq; mordacitatis expertia, cum illa, quibus ſunt reſerandæ obſtructiones, oporteat omni carere lentore, & non eſſe mordacitatis expertia, tum ea aut nitroſa ſint, aut amara, aut acria, & tandem, quatenus ſunt ſubſtantiæ, vel tenuium partium: quod ſi aliquid præterea ad-*

B *ſtringentis facultatis habuerint, longe tutiora & præſtantiora exſiſtunt.* Inter quæ ſane multa recenſet frigido iecori idonea, & alia non pauca calido proficua. At obſtructio hæc, de qua in hoc cap. ſermo habetur, cum lõge diuerſas ſortiatur cauſſas, proculdubio diuerſo modo curationem exoptat fieri. Nam cum dictum ſit, plerumque fieri à tenuibus ſuccis, conſiderandum eſt, aliquid eorum adhuc habere rationem cauſſæ antecedentis, & quod in morbum commigrare nitatur, vel iam ipſum actu parit: iuxta quam diuiſionem curationem inſtituere oportebit. Primo etenim, quod in iecoris vaſis redundat tenue & aquoſum, vel purgatione demendum, vel parca & exſiccanti victus ac potus inſtitutione contendendum, quod verò impactum imbibitumque in viſcere iam eſt, diſcuſſoriis, extenuantibus, abſtergentibus cibis ac medicamentis, tum intus, tum extra adlubitis, digerendum reſoluendumque prorſus.

Sic etenim affectis ea victus & potus ratio inſtituenda eſt, quæ præter id, quod craſſum ſuccũ generare non poſſit (*hoc enim omni obſtructioni incommodum exſiſtit*) tenuem verò inundantem conterere nata ſit. Quapropter porriges ex carnibus *gallinarum, pullorum, caponum, perdicum & cuniculis aſſis aut elixis*, quãtum ſat ſit, vt quod redundat ſucci tenuioris imminuatur viribus ſeruatis integris. Neq; ea *aromatis* aut *condimentis ſalſuginoſis* admiſcebis, ne ſitim adaugeant: iuſculis minus vteris, non tamen omnino interdices, cœna parcior ex ouis ſorbilibus, *hepate gallinæ vel anſeris aut pullorum, cum pyris aſſis*. Potus verò ſit parciſſimus ex *cinnamomo, anyſo, radice China, ſaſſafraſa Indica, aut myrtica, vel agrimonia decocta, aut vino albo vetuſtiori probe diluta vteris*. Quod ſi aliquãdo aliquid extenuans & tenuium partium, vel cibis, vel potibus vſu admiſcere venerit, id proculdubio gratia vrinam cõcitandi potius, quàm extenuandi humorem, qui ſuapte natura tenuis eſt, facies. C

Victus ratio.

D Inſtituta huiuſmodi victus ratione, quam exſequeris vniuerſo curationis tempore, corporis ſtatum conſiderabis, & antecedentem ſuccum diligenter inſpicies, ſitne cum ſanguinis exuberantia, an ſecus. Quippe in huius obſtructionis primordiis, frequentius ſanguinem redundare contingit, tum ob iecoris calidius intemperamẽtum, tum verò ob ſuppreſſam aliquam, vel menſtrui, vel hæmorrhoidum, aut narium ſanguinis vacuationem. Quod ſi in declinatione aut fine alicuius febriculoſę aut diuturnę affectionis malum oriatur, contemplari tunc oportet, an æger potulentior iuſto antea fuerit, aut iecur feruidũ, aut ſanguis nimio æſtu attenuatus, vel affectio prægreſſa ex frigidioribus? tunc enim cõiectandũ eſt, nõ ex iecoris nimio calore, ſed ex vberiori potius humiditate ex potu nimio contracta, obſtructionem hanc ortum duxiſſe: quo tempore abſtinendum eſſe à ſanguinis detractione conſulit affectus, & cauſſæ, ac occaſionis ratio. Verum

Sanguinis miſſio.

E ſi præcedens affectio calida fuerit, & æger potui nõ admodum deditus, coniectabile eſt morboſæ cauſſæ humiditatẽ iecur præcalidum traxiſſe: quo tempore opportuniſſima eſt ex ſaluatella manus dextræ ſanguinis detractio (*ſiquidem ex maioribus venis in præcedentis morbi curatione detractus iam ſit*) vt attemperetur iecoris feruor, ſicut dum ex itinere, vel quouis alio labore præcalidum factũ iecur, quidquid in ſanguine tenue eſt, ad ſe traxerit ex brachio. At ſi ſano homini, nulloq; prę cedente morbo prædicta obſtructio accidat, ex ſuppreſſa aliqua ſanguinis profuſione, vt pleriſq; fœminis ex menſtrua purgatione cohibita cõtingere ſcimus, aut viris ex hæmorrhoidib. ſuppreſſis, protinus quidem ſanguis extrahendus, ſi plenitudo magna ſit, ex brachio, & mox ex talo, aut ſi leuior ſit abundantia, ex talo ſemel aut bis. Poſtea verò ſuppreſſam vacuationem reuocare curabis, ne ſanguine exuberante iecur, quod tenuius eſt, ad ſe trahat, & moliatur hoc & grauiora mala, quæ protinus ſequi ſolent.

F Quo facto ſi (*vt dictum eſt*) opus fuerit, vel ſi nulla mittendi ſanguinẽ fuerit occaſio aut cauſſa, curãdum profectò tunc eſt ſanguinem ipſum ab ſpurcitia ſeroſi aquoſique humoris exuere, inſtituta prius potus parſimonia, imperatoque ante cibum (*& poſt leuem aliquam purgationem*) con-

uenienti exercitio, quibus aquosioris sangui[illegible] partes facile per halitum digerantur. Deinceps

Purgatio. tamen ea purgantia medicamenta porriges, quæ serosam humiditatem expurgandi vim h[illegible]eant: cui vsui & seminis *cartami* succũ, & *agaric*[illegible] *rhabarbari* dilutum profuisse experimento di[illegible]tino didicimus. Prodest & decoctum *galli veteris cum cartamo*, & decoctum *radicu rubia & acetose ac passularum*: succus etiam *eupatorij & cartami*, aut eorum decoctum cum *modico agarico*: quæ [illegible]anc exsequeris per breue interuallũ, tertio nimirũ aut quarto

G quoq; die, nam hac lege purgare oportet iecoris obstructiones, eas maxime, quæ in gibba vel caua iecoris parte sunt: nam copiosius pu[illegible]are, velarticum vel periculosum est, cum per obstructas cauitates maiorem copiam permeare sit impossibile, at in hac obstructione, quæ non sit in vnis ductuum, licentiosius aliquando vacuare licebit. Quod quidem vbi sexies feceris, ad eamedicamenta, quæ vim habeant euacuandi iecoris humiditatem, & corrigendi ipsius vitium, re[illegible] ó-feres: & sic sex aut octo dierum spatio porriges summo mane confectionem de *iecore lupi in forma tabellarum redactam*, puluerem etiam vel tabellas radicis *rubia & rumicis cum duplo sacchari*, *vel diarrhodonu cum puluere squinanti*, *trochiscos rhabarbari cum modico dialacha cum sacharo*: & sic per interualla purgabis, quod aquosum est, & iecur ipsum roborabis, ac deobstruere prædictis pharmacis studebis. Fugiendum præterea est in hac ob-

330 A structione ab apozematis & potulentis medicamentis, vt quæ plus caussam augere, quàm malum minuere nata sint.

Diuretico-rum vsus. Quam sane curandi rationem vbi per aliquot dies institueris, mutabis postmodum in eam, quæ docet vrinas mouere, quæ iudicio nostro, ceteris huic affectioni commodior exsistit, vt quæ medicamentis constet, quæ præter id, quod vim habeant aquosam substantiã per vrinas ducere, potentiã qu[illegible]q; fortiuntur sese insinuandi in abditas & minim[illegible]s quasq; corporis partes, ac in eisdẽ aquas cunc[illegible]endi. Expendendum tamen est, quod sæpe lib. no[illegible]o *de recto præsidiorum vsu, capit. de prouocandis vrinu* diximus, nimirum non omnibus, quæ vrinam mouent, vtendum esse in hac curatione: quippe quæ multam aquosam humiditatem gignunt, potius caussæ augmentum præstãt, & obstructiones augẽt. Quo fit, vt perperã multi in obstructionibus, quę superssunt ab acutis morbis, *lacte seminum frig.* vtantur: quapropter eis tantum vtendum esse arbitror, quæ vel à proprietate

B aquas educunt, vt *rhabarbarum & semen chartami*, vel abstergunt, vt *terebinthina*, *& chalybeata omnia medicamenta*: nã quæ propriè vretica sunt, vt quæ humores fundunt, quodammodo suspecta videntur, licet vtilia aliquando esse possint, quod ad ducenda alia pharmaca non parum profutura sint. Quapropter in decoctis *cichorij radicis eius, petroselini, fœniculi & rubia tinctorum*, *cinnamomi & squinanti* chalybem multoties exstingues, ipsum quarta aut quinta quaque exstinctione mutando, aliumque denuo succendendo: sic etenim maiorem repurgandi & resoluendi vim aquæ præstat ob sulphureas part[illegible] in aq[illegible]a tel[illegible]ctas, cuius mod[illegible] cum summo mane [illegible]idque calidum l[illegible]-boran[illegible]i porriges cum m[illegible] duo *sacchari* aut *melli*, si affectio frigiditatis sit parti[illegible]eps. Prosunt his

Vretica propter in obstructionib. suspecta.

obstructionibus mirum in modum pilulæ, [illegible] recipiunt *succi absynthij depurati & exsiccati* ℥ [illegible] *nardi* [illegible] *squinanti* ʒ.ß. *seminum apij & petroselini, ana* ℈.j. puluerizentur subtiliter & cum succ[illegible] [illegible] fiant pilulæ, quibus aliquando adde *rhabarbari* ℈.ij *aut iecoris lupi præparati* ʒ.j. *vel vtrumque*. Prosunt & aliæ, quæ fiunt ex *trochiscis de capparis & de absynthio cum succo apij & modico rhabarbaro*. Item post sex dies modicum *terebinthina abietis* [illegible] *sæpius aqua cichorij lota* porriges, factis cũ puluere *rhabarbari bolis ex* ʒ.j. *terebinthina & ʒ.ß. rhabarbari*: acti[illegible] rem ex voto successisse compertis, iterum post sex aut octo dies porriges. Sed magni esse cen[illegible] seo [illegible]menti in sic affectis vsum aquæ su[illegible] in ba[illegible]neis aut fontibus, vbi naturaliter fluit, [illegible] maioris momenti sit *calchantosa aqua*, cuius naturæ est, quę fluit in fonte de *Liege*. Quod si his omnem in hac curatione scopum implere, [illegible] anti[illegible]ta, quæ ex chalybe huic vis[illegible] cri proficua & peculiaria conficiuntur, te conferes: hæc enim & quod impactum in iecore est, abstergendo di[illegible]utiendoque repurgant, vias reserant, aluum mouent, & [illegible] medicamentorum, q[illegible]ibus admiscentur, vrinas etiam ciunt. Pri[illegible]no e[illegible]enim [illegible]x

Balnea sulphurea [illegible] proficua.

I. D

eipe *syrupi eupatorij compositi* ℥.[illegible]j. *iecoris lupi præparati* ʒ.[illegible]ß. *pulueris squinanti* ʒ.j. *oxymelitis* ℥.ß. *spumæ chalybis* ℥.iij. misc[illegible] & fiat ad m[illegible]dum opiatæ, cuius porrige ℥.ß. *aut* ʒ.iij. viri[illegible] & his, qui vires habent robustiores, c[illegible]lybis optime præparati, aut solum subtiliter limati, & sæpius aqua graminis lori, quod magis probo, loco spumæ adiicies ℥.j.ß. Vel sic conficito: Excipe *syrupi acetosi diarrhodon* ℥.iiij. *syrupi capillorum Veneris & cichorij, ana* ℥.j. *trochiscorum de rhabarbaro* ʒ.ij.ß. *trochiscorum dialacca* ʒ j [illegible] *chalybis optime præparati vel vt dictum est* ℥.ij & fiat ad modum opiatæ. Tertio ea compositione vti poteris, quæ excipit *syrupi cichorij compositi* ℥.iiij. *aqua eupatorij* ℥.ij. *syrupi acetosi de quinque radic.* ℥.j ß. *trochiscorum diarrhodon* ʒ.ij. *pulueris squinanti* ʒ.j. *diacurcuma* ʒ.j.ß. *pulueris radicis rubia & rumicis, ana* ℈.iiij. *chalybis optime* [illegible]*parati & citra præparationem, ana* ℥.j.ß. misce & opiata, quàm liquidiorem reddes aqua aut [illegible]rupo *capillorum Veneris*. Hunc sane vsum p[illegible] syrupus ex *scoria ferri*, quem ego potius ex [illegible] *chalybe*, quàm ex p̃dicta scoria confice[illegible] a[illegible] subl[illegible]to *croco* & addito *squinanto & eupatorio* cum modico *aceto*, aut citra ipsum in fœmellis. E[illegible] etiam nõ minoris momenti medicamentũ, quod ex *dialacca* & *chalybe* cum modico puluere *rhabarbari* conficitur, aut citra ipsum, addito tamen [illegible]y-rupo *eupatorij*, quantum sit satis, vt bibi po[illegible]it. Quibus profecto mirum non est, si & induratum iecur mollescat, resoluaturque, quod in eo duritiem contraxit. Quouis autem horum pharmacorum exhibito, imperabis exercitia [illegible] dem ea lege corpus ab alimento & ex[illegible] conseruari Hipp. [illegible] *de dieta*, nam il[illegible]ud, quod pe[illegible]rit, reficere habet, hoc [illegible]erò, quod [illegible] superest, pręter naturę modum demit [illegible] quod medicamenta in penitiores & a[illegible] poris partes deducit, vias aperit, & [illegible]orp[illegible] vniuersum cal[illegible]o natu[illegible] calefac[illegible]

II. III.

E IV.

Syrupus ex scoria ferri quem vsum præstet in obstructionibus.

V Exercitiorũ commoda.

In hu[illegible] etiam [illegible]ecti[illegible] curatione [illegible] ter sese tabe[illegible], ta[illegible] torum [illegible] rum adhibitionem, quam ad [illegible]- F cationem, an sola pixin obstru[illegible] an [illegible] m

peramen-

peramentum aliquod adeo contensum & morbosum, quod etiam peculiares actiones similiter oblædat, contraxerit vel iecoris corpus, vel eius vasa, siue id calidum sit, siue frigidum: tunc profecto non minus huic intemperamentu prouidendum est, quàm obstructioni iam ex calido, nisi præueniatur, in iecoris inflammationem facilis est commeatus, maxime si calidis & siccis imprudenter vtaris, sicut ex frigido, in malum corporis habitum. Quorum illud facile dignosces ex maiori partis lateris dextræ tubure, ex siti, difficili respiratione & cibi fastidio, hoc vero ex palpebratum oculorum intumescentia à summo mane apparente, ac ex pedum tumore aduentante nocte, nec non decolorata facie, cum antea me lioris esset caloris. Quibus inspectis, his & aliis medicamentis, quæ diximus, nec non & topicis, quæ mox scribam, addere aut demere oportet,

Intemperamentu iecoris calidum aut frigidũ quib. signis cognoscatur.

G quæ necessaria iuxta rationem intemperamenti visa fuerint: sic calido atque obstructo iecori prodest id, q. r. *conserua florum cichorii & capillorum Veneris, ana* ℥. ß. *conserua violarum* ℥ iij. *pulueris diatragacanthi frig. & triasantalorum, ana* ℈. ij. *quatuor seminum frigid. maiorum mundatorum, ana* ℈ j *cum syrupo intybi fiat opiata.* Quippe sola existente obstructione neque in chalybeatis compositionibus, neque in reliquis, aromatis aut calidis pharmacis nimium vtendum est, sed quatenus penetrationis gratia satis sit: quapropter ea demenda sitnt ab his compositionibus. Verum si ex prædictis signis constiterit, vel iecur, vel eius vasa frigidum

Iecori calido & obstructo quæ proficiant.

331 A iam contraxisse intemperamentum, vt scripta sunt adhibebis, sicut dum calidum intemperamentum prævaluerit, vel temperationibus admiscebis, vel tertio quoq; die potiges aquã *hordei, oxalidis, aut cichorii, vel eupatorii chalybeatam,* aut sumaus *serum lactis.*

Iecori frigido & obstructo quæ proficiant.

Ad partis vero curationem deuenientes, iis vtendum est auxiliis, quæ vim habeant & aperiendi meatus & discutiendi digerendique, quod ibidem impactum est. Topica igitur, quæ huic ministerio sunt necessaria, duplici forma adhibenda sese offerunt. Primum itaque fomenta parabis ex calido decocto *absynthii, chamameli, squinanti, calamenti & rosarum cum modico aceto:* aut si frigida prævaluerit intemperies, *vini albi.* Quod si velis efficacius efficere, *radicem lilii minimi* *susciffam* inter coquendum addes, vel *ambuci folia* contusa, aut radicem vel folia *ebuli cum eupatorio & chamæpyteo.* Quo facto partem sic ex fotu calidam unge *vnguento deoppilatiuo succorum.* Item conficies aliud, quod recipit *succorum apii, petroselini, fœniculi, senecionis & cichorii*

Iecoris Topica.

Fomenta.

Vnguentũ deoppilatiuum.

B *ana* ℥. ß. *aceti* ℥ j. *olei absynthini* ℥. ij. ß. bulliant omnia ad consumptionem succorum, postea adde *spica nardi pulueriz. ata* ℥. ß. *pulueris squinanti* ℥. j. & cum cera fiat vnguentum. Prosunt & emplastra pulueris *chamameli, meliloti, abrotoni & foliorum sambuci at ebuli* q. s. vt cum prædictis decoctis fiat emplastrum. Verum si flatuum copiam simul adesse compereris, discutientia sensim & modice addes, ac cucurbitis vteris, ac si constiterit iecur plenum esse, aut aliquid mali etiam membranis foris, eas scarificabis, incredibili profecto efficacia, quæ dictis doloribus subueniunt, præcauentq; inflammationem imminentem.

Cucurbitæ

C A P V T II.

De totius ventris & iecoris dolore, inflammatione & scirrho.

FORTASSIS mirum nimis videbitur, C qua nam ratione mihi in animo fuerit, hoc vno capite doloris, inflammationis & scirrhi tractationẽ & curationem complecti, cum re vera affectus inter se sua natura diuersi, sed & signis, causis, & curatione, & partes omnino inter se dissidentes, situ & natura ac partibus, quibus constituuntur. Qui sane expendant, iuxta optimam rationẽ factum mihi videri, quãdo inflammationũ non tm omnium, sed peculiarius iecoris, præludium inevitabile sit dolorẽ existere ac diu præire: cui qui ex arte prouiderit, certum est inflammationem inhibere, ꝙ longe vtilius est, quàm ipsam curare. Et cum interea, quæ à dolore aut inflammatione iecoris superfunt, frequentius scirrhosa durities subsequatur, idq; maxime ex curantis incuria, ita pfecto vt vtriusq; mali prouidentiã habere possimus, cumq; in ventre sint partes è regione iecoris, quę ipsius naturã, situm & curationem æmulantur, ob id eorum omnium simul tractationem hac in parte adiungere studui, licet cuiusq; seorsum scriptus sim. D

Dolor inflammationis præludium.

Ante tamen quàm quid peculiarius explicem, expendisse prius oportet in ventre triplicem ab Hipp. in Coacis notati regionem: hypochondria supra vmbilicũ in latera diducta: inferiorem partem, quæ vmbilico subiicitur, pubem, sumen aut imum ventrẽ, cui sunt à latere lagones, ilia, hypogastrium in vniuersum vocant & aqualiculũ: postremo eam, quæ medium ventrẽ occupat circa vmbilicum. In quibus omnibus partibus tumorum omnium genera oboriri possunt, qui si per tactus differentias diiudicantur, triplices sunt: *durus dolens: durus indolens: mollis indolens:* mollis enim dolens nullus est. Verũ iuxta humorũ, qui ipsos concitant, differentias, quatuor repetes, his tnb. comprehendes, quos omnes & eorum situs ad vnguem distinguere opus erit, si curationis exoptas felicẽ oboriri finem. Nam & suppurati aut secus, vel periculum aut salutem ex his facile nosces. Sed prætermissis, qui indolentes sunt, inter dolentes E de inflammatione primo agendum est.

Ventris regio triplex.

Tumores triplices.

Inflammatio igitur licet vnicũ tantum formatur generationis modum in iecore haud secus, quam in quouis alio membro, cum hoc tamen varias fortitur suæ generationis occasiones, quarũ neutra id malum mittit aut potest efficere citra dolorẽ, qui præludium sit & veluti coadiuuans caussa ad eiusdem generationem. Sic enim iecoris inflammationẽ minatur dolor, siue perseuerans sit, siue per interualla, vbi vel vehemens fuerit, vel diu durauerit, quãtumuis mitis primo accessu videatur. Solet quidem iecur dolere & ob varias caussas, & in diuersis eiusdẽ partibus: quippe si doloris caussa in profundo carnis vigeat, pꝛuldubio sui ratione nullus excitabitur dolor, quod omnino sensu careat, dolorem tamen efficiet grauatiuum membranæ ipsum ambientis ratione: nam quasi pondus quoddã deorsum trahens viscus & diaphragma apparebit, dolor tamẽ leuis erit. Verum si in vasis ipsius vel eius doloris præsit caussa, tunc quidẽ dolor pungens & tensiuus aderit, sicut dum tunica ipsum ambiens F

Doloris iecoris quæ natura.

primo afficitur acutus, *vt Gal. scripsit 6. aphor.* licet alijs in locis, venis & arteriis sensum denegauerit. Sed veritatem huius loci probant lassitudinum sortes, quas, nisi vasa à caussis præter naturã affici dolore potuissent, fieri esse impossibile. Quod verò *lib. 2. de locis affect. cap. 2. & 6. de vsu part.* contrarium dixerit, aliter, quam sonat, licet intelligere: quippe sensu priuari, si prædicta vasa feces aut vras, non quod sensu careant, vt constat si feces aut vras.

Dolor iecoris quas habeat caussas.

Quibus partibus dolores excitari assolent varii & à variis etiam caussis: quippe nonnunquam fiũt à flatu distendẽte inclusoq; & crasso, qui dif-
G ficulter dissoluatur, & nõnunquam resoluentib. fit intensior ob maiorem rarefactionem, aliquãdo copioso, qui plus iusto distendat vel vasa ipsius iecoris, vel eiusdem inuolucrũ: nam in carne raro contingit adesse, licet aliquando reperiatur, & maxime in obstructionibus parenchymatis. Fit insuper ab omni intemperamento calido aut frigido, quod & intensius sit, & subito ingruat, aliter enim dolorem non concitat. Item prodit ab humorũ vel copia, quæ distendat, vel acrimonia & vitio, quæ nimium exedat ac mordeat. *Præterea* ipsum concitat vel grauior cuiusvis partis ipsius visceris obstructio, vel inflammatio aut solutio continui. Sed his duabus caussis prætermissis, nam de obstructione satis superque
332 A actũ est, de inflammatione nunc latius erit agendum: tanto enim grauioré aut mitiorem reliquæ caussæ natæ sunt concitare prædictum dolorem, quanto vel humor fuerit acrior, vel copiosior, aut vehementius moueatur, aut flatus exteosus, motus aut immotus. Hæc enim dixerim, vt tanto maiori diligentia Medicus præcaueat futurum damnum, quanto dolores sæuiores sint; id enim est, quod ocyus in inflammationem commigrare affectum cogit. Itaque ex intensione doloris, magnitudinem caussæ, ex doloris specie, loci affecti naturam facile venaberis: sit ne humor, intemperamentum aut flatus non ex his, sed ex aliis? quibus caussis accedit iecur dolore etiam ob vesiculas aqua plenas, quibus aliquando scatet, aut eius inuolucrum.

quæ habeat caussarum signa.

Quippe flatum ostendit partis tensio, & vt rectius loquar, tensiuus dolor, & qui per interualla repetit & exacerbatur, aut subito cessat, vel delitescit, ac subito etiã ingruit, maxime si crepitus accedant excreti, aut murmurantes, cum tensione ad tactum, si in tunica ipsum ambiente caussa
B sit. Humorẽ esse doloris caussam docet acrimonia aut mordacitas simul cum dolore percepta, præsertim si vel per aluum aut vomitum minutæ biliosorũ salsuginosorumq; excretiones prodierint, aut suppressæ fuerint, cum vtiles antea fuissent. Sic plenitudinem monstrant partes exacerbatę & dolentes magis ex tactu vel manus attrectatione. Ita prorsus si nil horum adsit, intemperiem caussam doluri præstare coniices.

Doloris iecoris præsagium.

Quibus sic cognitis, à quacunq; prædictarum caussarum dolor oriatur, si vel modum excesserit, vel diu perstiterit, vereri quidem oportebit, ne euocatis ad viscus superuacuis humoribus, vel qui ibidem sunt deterioribus factis putredine aut alia corruptione, in inflammationem affectio migret. Quapropter cuiusq; caussarum (excepto intemperamento, cuius longior sequenti capite erit tractatio) seorsum meminisse oportebit, quo expeditior fiat tractatio.

C

Dolorẽ iecoris curandi ratio.

Flatuosa igitur substantia, qua frequentius fœminarũ pleræq; iuxta iecoris regionem premuntur, & virorum hi, qui potui nimio indulgent, crudis abundant recrementis, aut vitam agunt sedentariam, crassioriq; bile sunt referti, mitigationem, si affectio vrgeat, expostulare videntur protinus, sin aliter, à purgatione principium curationis auspicari oportebit. Itaque si vrgentia permiserit, *cassia* cum pulueribus *diarrhodon*, aut *hiera* Galen. veteris, vel syrupo ex *infusionibus*, aut *agarico* expresso in liquore *rosarum Persicarum*, vel *manna*: aut si affectiu diutina sit, & per interualla repetierit, *pilulis* viens *hiera* vel *mastichinis*, aut ex pari mensura *rhabarbari*, *agarici*, & *hiera simplicis*. Quo facto, vel antea, si doloris pressura postulauerit, ad anodyna veniendum est, ea nimirum, quæ resoluendi ac discutiendi vires habeant: quale est fomentum ex decocto *chamameli, absynthij, squinanti & rosarum*: ac si corpus pituitosius fuerit, additis *vini albi guttulis*, quantũ penetrationi & discussioni satis sit. Item pariẽ inunges *oleo absynthinicũ modico spica*, in quib. ferbuerit in duplici vase *squinanti & chamameli parum cũ modico aceto*. Ex quibus vel aliis eiusdẽ naturæ cũ cera vnguentum, aut linimentũ facile conficies: aut ex *oleo dulci cum chamamelo & sambuco ac floribus eius*, fomentum in vesica aut spongia parabis: vel ex *vino & oleo absynthite & rosarum*. Quod si ne hæc quidem prodesse videantur, cucurbitam iecoris regioni affigere oportebit, aliquando etiam cum scarificatione, & postea calidis cataplasmatis vteris, vt consulit Galen. 11. *method.*

Purgatio.

Anodyna.

Inunctio.

D

Cucurbita.

Doloris iecoris grauatiuus cura.

Quod si grauatiuus fuerit dolor, arbitrandum est ei plenitudinem caussam præstare, maxime si tensionis sensus accedat: nam licet tensio sobolessit flatuosæ substantiæ, cum hoc tamen si grauitati adiungatur, longe certius plenitudinẽ arguit. Quapropter sanguinis detractione protinus vtendum est (*nam ex hac caussa concitati dolores ocyus inflammationem accersunt*) si plenitudinis totius corporis signa subsint ex communi vena, si aliter ex basilica: aut si vires nõ id tulerint, ex
E uatella dextræ manus: vbicunque tamen fi[illegible], quantum plenitudo expostulauerit detrahes semel, bis aut ter, donec aliquo modo dolorem cessasse comperias: subsistes tamen parum infra, quod membrum affectum ex præcipuis sit, copiosamq; vacuationem non admittat: Postea vera anodynis, quæ modice discutiant, vteris, a[illegible] in *oleo rosaceo* incoques *absynthium & squinantum* ac *folia sambuci*, & facta expressione partem inunges. Quod si dolor creuerit, nõ erit ab re tunc cucurbitam cum scarificatione adhibere, vt si quid his partibus proximum est, illac exspiret.

Sanguinis detractio.

Anodyna discutientia.

Dolor iecoris ex biliosis & acrib. humoribus qualitet excitatus.

Verum si humores biliosi, acres, mordaces, commoti, aut in cauis iecoris partibus i[illegible]te[illegible]usi dolorem concitauerint, tunc quidem cautius & prudentius agendum est, nam facile auxilio inopportune adhibito, affectio visa est commigrare in inflammationem. Quippe tunc licet sanguis nõ abundet, mittendus tñ ex basilica lat[illegible]s dextri est, tum vt visceris calor mitescat, tu ve[illegible] [illegible]
F sanguinis, dolore concitante, ad ea part[illegible] cetur, quo citius fiat inflammatio tu[illegible] peditior subiit ad expurgandos hum[illegible]res [illegible]a.

Quod

Quod sane opus nõ confertim & subito, sed paulatim lenteque, & per vices fieri debet, exhibito *rhabarbari* diluto, *aqua cichorij, sero lactis & aqua eupatorij*. Prodest & liquor *nouem infusionũ rosarũ Persicarum cum corticibus mirobalanorum aut rhabarbaro*, item & *manna* liquata eodem liquore: prosunt & *folia senæ* infusa in aqua *lupulorum & cichorij*. Postea verò vteris *aqua lactis cum sacchare*, & *syrupo violaceo* aut *portulaca* vel *cichorij*: item *aqua hordei cum syrupo cichorij composito*, vel si bilis crassior fuerit, cum *syrupo acetoso diarrhodon*, aut *eupatorij*. Vteris etiam extrinsecus fotibus decocti *rosarum & violarum cum modico absynthio*: item inunctionibus *olei vel vnguenti rosarum*, aut *santalini*: tandem

G omni arte curabis dolorem sedare præcaueteque quominus inflammationem concitet, sin aliter ad vsum *philonij Romani* te conferes *dosi* ℈.j. *ad* ʒ ß. Præterea eo tempore cucurbitam cum scarificatione parti apponere, antequam in inflammationem contingeret affectio, mirum in modum prodesse solet.

Inflãmationis iecoris principiũ. Quod si ne his quidẽ adhibitis dolor quieuerit, sed in dies magis videatur exacerbari, maxime febre accedente, tunc profecto suspicari oportebit dolorem migrare in phlegmonosam iecoris affectionẽ, desistendumq; esse ab aliis auxiliis, studẽdumq; inflammationẽ cohibere. De inflammationis igitur natura nil in vniuersali instituimus agere:

333 A cum vulgarum sit apud Gal. 13. & 14. *meth.* qua lege & quib. modis fieri semper soleat: hoc tñ solum necessum est referre, oportere partẽ quampiam, si inflammationẽ perpessura est, humore in propria carne repleri, abscedereq; partes, si suppuratio futura est. caussæ verò eædem sunt cum his, quæ dolorem concitant, vt dictum est.

Signa. In qua re sciendum primo est, dum dolor perseuerans sub dextro hypochondrio viget, nũ iecur vel alia vicina pars fibris aut super inflamatione afficiatur: & rursus si constiterit iecur inflãmari, qua eius parte malum exsistat, in caua videlicet an in gibba, cũ id necessario præsciri debeat, si curatio ex arte futura est. Ad primum igitur accedendo considerandum est, affines simillimasq; esse has tres affectiones, *iecoris* nimirum *inflammationem, musculorum abdominis sub parte dextra, & pleuritidem*, necnon & aliorum membrorum sub

An Dolor & inflãmatio sint in ventre, vel in iecore.

B hypochondrio dextro. Nam hi qui iecoris phlegmone laborant, præterquam quod eadem parte dextra, nimirum ad notas costas dolore afficiuntur, & ex magna respiratione intensius dolent, sentiunt quoque in eadem parte cum dolore pondus, quo dolor sæpe ad iugulum sese extendit, forsan ob venam cauam adscendentem, *vt 2. de locis pat. innuit Galen.* & iis maxime, quibus iecur costis alligatur, quibus etiam pleuram dolore coaffici contingit. At si in iecoris inflammatione sinistram partem aliquando dolere accidat, ob extremam iecoris partem, quæ ibidem attingit, cum hoc tamen id distingues ab splenis inflammatione, quia dolet dextrũ iugulum ob rationem adductam. Adest quoq; tussis ob eandẽ rationem, exigua tamen & sicca, quæ citra excretionem non parum molestare assolet, cum respiratione parua & crebra, *vt expresserat Galen. de locis, cap. 8. & 9. & lib. 5. cap. 7.* Nec mirum si aliquando sic affecti spumosum sanguinem exspuant: nam id quoq; dixerat Hipp. *lib. 5. de Coacis præ. text. 62.* dicens: *Quicunq; spumosum sanguinem exspuunt, & à dextro hypochondrio laborant, ab hepate exspuunt, & feré moriuntur.*

C Quippe id contingere posse scimus vno è duobus modis: primo vtiliter & critice, vt in plethora & suppressis mensibus aut hæmorrhoidibus, vel in mutilatis, ac nonnunquam in cruenta dysenteria: alio verò cum per sputũ, non copiose & sæpius per vomitum, vt in primo modo, sed lente, cum tussi aut sine ipsa: quo tempore semper mortis exsistit præludium, maxime si spumosus exeat sanguis: nam sine tussi excretus, hepate phlegmone obsesso, coniunctam imbecillitatem, eamq; vehementem denunciat, non secus quam rubens proluuies: tunc enim sanguis profluit à venis apertis, idq; interdum per nares, interdum per vterum, aut hæmorrhoides, aut intestina: nonnunquam etiam per sputa (*quod deceptionis caussa sæpe fuit*) quoniam venæ iecori affecto, vtpote suæ origini condolescunt. Quoties ergo hoc symptoma superuenit dolori hepatis inflammationi, resolutio visceris ipsius significatur: nam per ramos venæ cauæ effunditur in tho- D racem, atq; inde cum tussi sursum adscendit. In qua insuper Hippocratis sententia optime dictũ est, *fere omnes aut plures mori*, quia non omnibus id malũ contingit, quantumuis sanguinẽ exspuant: & ob id censeo ab Auicenna dictum esse, *sputum sanguinis frequenter conferre ad sanationem phlegmonis, hepatis vel splenis*, quoniã sanguis auertitur, si modo leuamen inde sequatur, in quibus potius arbitror sanguinem fluere per vomitum, ventrẽ aut nares, quàm per tussim: quibus vera manet vtraque sententia.

Inflãmationis signa.

Spomosus sanguis vno è duob. modis exspuitur.

Accedunt etiam ad probandam inflammationem, linguæ color ruber primo mali accessu, deinde niger: cibi vehemens fastidium, sitis incompescibilis, aut vomitus bilis sinceræ aut vitellinæ, & nonnunquam, *vt Aretæus refert libr. acut. pas. cap. 7.* inanis & molesta nausea cum ructu & alui adstrictione, nisi iecoris quoque adsit imbecillitas. Procedente insuper malo, color totius corporis ex atro & viridi permixtus apparet, *vt idem Aretæus citato loco scribit aperte, vel vt refert lib. de signis & caussis, cap. 13.* colori

E herbaceo similis, qui crescente malo arcuatis simillimus redditur, & sic crescit singultus, signum quidem & præludium instantis delirii. Quibus accedit vrina rubra, turbata, & quæ acris ac mordax sentitur, cum febre continua, quæ licet acuta & vigens non sit, nisi inflammatio erysipelatis particeps fuerit, continua tamen erit, & nõ adeo parui momenti, ac multi sunt arbitrati: credendum tamen est, ad pensum & magnitudinem inflammationis, febrem quoque crescere: qua sententia tollitur auctorum non leuis pugnantia, *vt adstruit Galenus 2 pror. comm. 23.* Pulsus vltimo aliquantulum durus & serranti similis: quæ differentia in hoc affectu non admodum fit conspicua, maxime si iam morbus vltra procedat: nam vel mente turbantur, vigilant, magna corporis segnities, & mens, *vt refert Aretæus*, attonita, sus- F pensa & torpida est. Quæ signa, si quis diligenter consideret, reperiet procuIdubio non leuem constituere differentiam inter iecoris inflammationem & nuper memoratas. Nam pleuritis semper habet sibi comitem febrem acutam, tussim validiorem, cum sicca est, & plerunque, in qua aliquid mutati coloris excernitur, difficilior respira-

Iecoris inflammatio quid differat à pleuritide & musculorũ abdominis inflammationibus.

reſpiratio, dolor ſublimior, pulſus durior & conſpicue ſerrans, neque opus eſt vomere aut aluum habere turbatam.

At iecoris inflammatio tumoris rotundã manifeſtat figuram, conſpicuam magis corpore ſupra latus ſiniſtrum decumbente: muſculorum verò inflammatio, iuxta ductum muſculorum tranſuerſorum, aut aliorum figuram & ſitum ſortitur, febris mitior quàm iecore inflammato. Huius ſane inflammationis durities interminata eſt, *vt refert Areteus libro de ſign. & cauſ. capit. 13.* & extremitatis proceſſus nequaquam cernitur. Item cutis iecore inflammato, incolumis ſanaq; apparet: muſculis verò læſis, tenſa, colore forſan mutato, & dolens leui tactu compreſſa: iecore verò
G inflammato non ita prompte aut dolet aut diſtinguitur tactu, niſi in gibba fuerit, quæ vniuerſa manibus comprehenditur & circumſcribitur: muſculorum verò ſecus, quia ꝓtenditur ad muſculi ductum, & aliquando in minimum deſinit.

Muſculorũ inflãmatio quib. ſignis noſcatur.

Sed muſculorum interiorum inflammatio longe difficilius noſcitur, ni adiunxeris in eis non eſſe vomitum, tuſſim, ſitim & pleraq; ex accidentibus, quę iecori inflammato propria eſſe diximus, pręterquam quod iecore inflammato aliquando hepaticæ fluunt egeſtiones, in pleuritide verò & reliquis, ſecus. Eſſe autem inflammationem in ſima aut gibba iecoris parte, (*nam præcipua curandi*
334 A *ratio, & à parte, quæ in iecore inflammatur, & à natura humoris, qui inflammationem concitat, petenda eſt*) diligenter diſquires.

Inflãmationem eſſe in gibba vel ſima iecoris parte vnde noſcatur.

Sic enim cum ſimam occupat partem, facilius manu premente percipitur, maior eſt dolor, qui ad iugulum dextrũ magis porrectus ſentitur, eo magis, quo preſſius ſtuduerit laborans reſpirare: ſic enim frequentius tuſſit, vrina apparet intenſioris coloris, aluus adſtrictior, vomitus magis ſuccreſcunt, alui fluxus & ingens cibi faſtidium, & nullus tactu percipitur tumor, item profundior videtur, illud quidem ob ventriculi viciniam, hoc verò ob ſitum partis cauæ iecoris. Verum ſi inflammatio exſtiterit in iecoris inuolucro, longe grauiora exiſtunt accidentia: nam & conuulſiones, & ſingultus, & deliria, quia febris intenſior, dolor acutior & inflammatio feruidior, (*quod ex tenuiorib. neceſſario fiat humoribus*) etiamſi febris, quæ oritur parenchymate inflammato, copioſioris ſit caloris. Diſtinguit
B huius partis inflamationem pulſus durior quàm reliquis partibus inflammatis.

Tumores ventris & meſenteræi qualiter diſtinguãtur.

Aliarum partium tumores hac lege diſtingues, tumor autem ventris, qui nutat & mouetur, vel omentum obſidet, vel vterum, in meſenterio & pancreis, quæ ſunt tanquam totius corporis ſentina, è iecore & liene ſuperflua bilis & pituita per ramos venæ portæ, qui illuc deſinunt, deponuntur, in glandulas, in quibus humores tempore exagitati, primum laxum mollemque tumorem ingenerant, deinde ſicceſcentes renitentem, durum ac vere ſcirroſum, vt in penitioribus ſub vmbilico partibus, vel os vel calculus concreuiſſe videatur. Cum ergo venter intumeſcit citra fluctuationem, citra alui ſuppreſſionem diutiuam, citra hydropis ſuſpicionem, id ſi ab adipis copia ſit, manu totus ſeparatur à muſculis abdominis, & reliquus corporis habitus obeſior eſt. At meſenteræi tumor alte ſepultus eſt, nec niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quia pars ipſa doloris expers eſt, & ſua mole inteſtina co- C
arctans aluum pigriorem facit.

Inflãmatio à quib. humoribus oriatur.

Nec minoris momenti eſt noſſe humorẽ, qui in iecore aceruatus inflammationem gignit (*dimitto externas occaſiones, ictum nimirum, caſum, cucurbitã in dextere adhibitam, aut refrigerans vel calefaciens aliquod medicamentum, & alia huius naturæ*) nam licet ſemper ſibi comitẽ ſanguinẽ habeat, vel ipſe ſolus per ſe id efficiat, cum hoc tamen aliquando vel bilis copioſius abundat, vel melancholia: nã pituita nequit in iecore adeo perſiſtere, cum coquatur, quod in ſanguinem protinus non abeat, *vt Gal. aduertit 4. de præſag. ex pulſ. cap. 3.*

Inflammationis præſagium.

Horum tamen humorum differentiam & cuiuſq; loci iecoris inflammationis periculũ aut ſecuritatẽ, nõ eſt minoris vſus noſſe, vt certius Medicus curare diſcat.

Tumorum qui ſuppurentur & aut autem citius, mox ſetius.

Ex dictis locorum & tumorũ differentiis, ad ſuppurationẽ vergere aſſolẽt, durus dolens, & mollis indolens, ſed id citius aut ſerius, frequentius aut rarius ſperandũ eſt, quo magis iuxta hypochondria fuerint, longe magis quã D
dum iuxta vmbilicũ, & in his magis, quàm dum præſunt in imo ventre. Cauſſa eſt profecto loci calor intẽſior & maior, à quo quicunq; tumores longius ad inferas partes receedũt, ſerius minuſq; ſuppurãtur: quo fit, vt qui ſub vmbilico ſunt, raro ſuppurentur. Ob quam cauſſam cenſeo Hipp. dixiſſe 6. *pop. part.* 2. vmbilicum terminũ eſſe ſuppurationum. His ſuppoſitis, aduertendum eſt, ꝙ Areteus refert *lib. de ſign. & cauſ. diutur. cap.* 13. nimirũ, tanto iecoris affectiones eſſe reliquis grauiores, quanto ad ſanitatem maiorem vſum præſtat: quippe ob ſanguinis & reliquorum ſuccorum vbertatem celerius & vehementius inflammatur.

Inflãmatio inuolucri ceteris grauior.

Inter cuius inflammationes, eam arbitramur grauiorem quæ fit in inuolucro, ob accidentiũ grauitatẽ, *vt antea dictũ eſt.* At licet iecur, vtcunq; tumore afficiatur, dolorem concitet, tamen ex doloris ſorte plerunq; non ſolum differentiã tumoris & cauſſæ eius venamur, verum & ſuppuratio- E
nis principium. Intumeſcit enim hepar, & tumore tunicam diſtendit trahitq; vincula, quibus cũ aliis vicinis partibus alligatur, ac denſum cum ſit & graue, nec facile cedat materiæ dolorem mouenti, acerbior dolor fit, vt inde aſperiori dolore hominem celeriter mori contingat, quantumuis ipſum ſenſu carere comperiamus: nam dolor omnis circa hepar à connexis fit partibus.

Dolor iecoris à quibus partibus, & quibus de cauſſis diuerſus ac varius fiat.

Fit autẽ ab obſtructione, ſed leuior & cum pondere: à tumore præter naturã, ſed præcipue inflammatione, & cum febre: à flatibus etiam, ſed ſine febre, vehemens à ſuppuratione quoque, ex quo cardialgia ſuccreſcit, quia aliquid ex inflammatione reſudat, præſertim caua parte inflammata, quia ex hepate in ventriculum aliquid regurgitat, nec non & caput petit, quo ſomnus ẽt ſuccreſcit, ad differentiam doloris principii, qui potius vigiliã concitat: quippe toto ventre male affecto, ſæpe is ſomnus ſuccreſcit, qui laborem facit: nec n[illegible] & imbecillitas naſcitur, & bil[illegible]s multa, quæ in ventrẽ defluens aluum perturbat, cum febre lenta & F
cardialgia.

Suppuratio inflamationis iecoris cuiuſvis partis vnde noſcatur.

Præterea cum inflammatio fieri poſſit in gibba, caua, mẽbranaq; & venis ipſius hepatis, non eſt fac[illegible] n[illegible]ſſe cuiuſq; partis [illegible]ppurationem, ni[illegible] [illegible]n d[illegible]igenter intuearis. Sic in gibba deterior e[illegible] [illegible]legmone, ꝙ nobilior ſit [illegible] & ſanguinis perfecto domicilium [illegible] ceterum [illegible]nor [illegible] ſen-

censendus cum ventriculo, cuios symptomata terrent magis, vt nausea, singultus, bilis vitellioræ vomitus, postmodum æruginosę, sitis inexplebilis, linguæ ariditas, scabricies & rubor. In gibba etiam maior sensus com corde & thorace, vnde costarum notharum dolor similis pleuritidi, qui ad iugulum quoq; interdum peruenit, tussis inanis, spiratio difficilis, tumor durus ac dolens, & hypochondrii inæqualitas. Quibus sic in memoriam reuocatis arbitrandum est, pari ratione in curatione & præsagio magnam subesse differentiam, quãtumuis vtriusq; partis eadem sit ratio

G morbi: siquidem caua hepatis curari desiderat per deiectionem, gibba verò per vrinas. Sic profectò exitus multiplex est pro natura inflammationis, pro copia humoris & varietate loci, in quo præcipue sanguis feruet, membranæ videlicet, carnis & venarum portæ & cauæ. Nam ex phlegmone erysipelatode, febris vehementissima in marcorem desinit, & nonnunquã per hæmorrhagiam crisim habet, aut sudoribus, vel deiectionibus & vrinis soluitur: & post vigesimum diem si febris maneat, nec resideat tumor, in suppurationem conuertitur, è qua pus, si inter tuni-

Suppurationis exitus multiplex.

335 A cas contineatur nihil patiente substantia hepatis, vtiliter & superstite ægro vacuari potest, si in ad carnem vsque hepatis corruptio peruenerit, & incocta putredine pus simile fæci olei exit, plane lethale est, tum ob id, tum verò quia os ventriculi in consortium alliciat, ob rationes adductas, accedente nimirum singultu & aliis grauissimis signis, vt cardialgia & animi deliquio ac blando sopore, qui delirium sedat, qui non minus ob id periculosius existit, si vires aliquo modo deiectæ supersint: nam sæpe hac falsa tranquillitate Medici vana spe decepti salutem pollicentur, cũ cito laborans morte præueniatur: nam potius ex impotentia vigilandi dormiũt laborantes, quàm ex natura. De reliquis verò iuxta accidentium sæuitiam iudicandum. Item ea inflammatio citius suppuratur, quæ est in gibbo, ea verò, quæ in cauo, tardius, sed periculosa adfert accidẽtia: quod tamen grauius videtur in omni huius visceris inflammatione, est ꝙ Aretæus depingit *libr. de causs. acut. c. 7.* dicens: *Quin morbus regius ante septimum si*

Inflammationum quæ citius suppurentur.

B *apparuerit, plurimos sustulit: quibus ante, vel sanguinis profusio, vel per aluum multorum biliosorum exturbatio, vel vrina sincera plurima effluens mortem depulit, post tres septimanas iecur iis supputat. Quod si multum temporis citra abscessum præeat, in hydropem ineuitabilem terminatur.* Refert insuper *libr. de sign. & causs. tardarum capite septimo*, plerunque in scirrhosum tumorem commigrare, & malorum omnium colophonem esse aquam intercutem, nisi multa vrina & crassa diu mingatur, tunc enim ab vtroq; malo liberari contingit: nihil autem melius reperiri potest in hac affectione, quàm vires plurimũ constare. *Præterea* raro supputant hepatis inflammationes cum profluuio alui coniunctæ, quoniam aut vacuatur humor, aut hepar imbecillum est. Sudor etiam in his inflammationibus nullius est beneficii, nam aut oritur ab oppressione, aut à resolutione, sed hoc maxime cum rupto abscessu puris illuuies prorumpit, quo obruitur cor, & succrescit grauis animi defectio, quæ ægrũ

C de medio tollit. At cum exiguus est abscessus & inter tunicam, si vires satis constent, pus per aluũ profunditur, aut per vomitionem, vel per vrinas: licet enim frequentius & facilius, quæ cauam iecoris obsident inflammationes, per secessum expurgentur, propter connexionem cum intestinis, vt per vrinas, quæ gibbam occupant, propter communionem cum vena, interdum tamẽ contrarium accidit. *Præterea*, quæuis inflammatio sit, si hepatis substantia ab eruptione puris fissa aut exesa supersit, vel alio modo corrupta, cum reparari non possit, vitiari sanguinis confectionem necesse est, omnesq; visceris facultates labefactari, & hepaticam imbecillitatem accedere. Tunc igitur corpus non alitur, sed vere contabescit æger, ac tandem ex corrupto in hepate sanguine & resoluta vi, ipsa substantia visceris putrida, saniosa, cruenta & nigra deiicitur, aut excrementa prodeunt qualia hepaticis diximus exire. Quibus accedunt vrinæ sanie perfusæ, aut rubrę, impuræ & crassæ, & tandem omnia veluti è mortuo corpore prodeunt.

Hepatica imbecillitas vnde.

D Qui hunc affectum curaturus est, diligenter studeat, quo minus lædat ex auxiliorum adhibitione: siquidẽ non raro accidit auxilia, quæ multis fuere præsidium, ob imprudentem administrationem, plus in hac affectione læsisse, quàm in quauis alia. Nec mirum, si id peculiarius in ea accidat, cum certissimũ sit in aliarum nulla, tàm varie, aut, *vt rectius loquar*, contrarie luquutos fuisse auctores fere omnes, vt oppositum teneãt Græci scriptores, ab eo, quod Arabes profitentur in huius mali curatione. Quippe eo differunt, ꝙ Græci principiũ curationis, pręter vacuationem, auspicantur à laxantib. præsidiis, admixtis, quæ adstringendo roborent & aromatica sint: Arabes verò refrigerantib. vtuntur. Quorũ sane mentem si quis diligẽter examinet, reperiet, vtrisq; scopũ esse iecur refrigerare: Gręcis facta pororum apertione & discussione humorum, addito visceri robore: Arabibus verò per se, qualitate pro propria refrigerante. Vtrum tñ horum tutius sit, mox re-

Inflammationem iecoris curandi ratio.

Græci & Arabes in curatione inflammationis iecoris discordes conciliantur.

E feram, si prius dixero quale futurũ sit curantis in hac affectione studiũ: nam cùm certũ sit, eã minime posse fieri citra corporis copiosum in sanguine (*vel solo, vel alterius succi consortio*) apparatũ, eum primo, & ante peculiare aliquod auxiliũ minuere incumbit, si prius consideraueris, qualis præcesserit illius apparatus occasio. Quippe sanguis nõ raro redundare assolet, defectu nimirũ menstruę purgationis, vel hęmorrhoidarum, aut sanguinis fluxus per nares, aut ex indebito vitæ instituto, quod copiosius sanguinem generet, aut nihil ex genito conterat Sic enim deficientib. mensibus, aut hæmorrhoidum fluxu, si vrgentia mali aliud non expostulet (*aut fluentibus, sed diminutius quam par sit*) primu sanguis mittendus est ex talo, quantum sat sit ad consueti fluxus defectũ; postmodum verò ex brachio dextro, iuxta indigentiam doloris & virium roboris tenorẽ: item dum corpus ex obstructione copioso abundat sanguine, à quo prodit inflammatio. Verum si ex vbertate sanguinis malum oriatur, prædicta obstru-

Sanguinis missio vtrũ locũ habeat in inflammatione iecoris, & in qua vena fieri debeat.

F ctione aut vitæ luxu, ea copia ex dextro brachio sanguinem detrahes, quæ abundantiæ sufficiens sit, aut vires pmiserint. At si nulla præsit aut præcesserit prædictarũ caussarũ seu occasionũ, sed ex ictu aut casu, vel refrigerantium imprudenti vsu, corpore non admodum debili, primo à dextro

brachio

brachio sanguinem detrahes, postmodum verò à saluatella eiusdem manus. Quibus præhabitis considerationibus, censeo facile esse auctorū varietatem in hac re cōcordem reddere: nam communis fere omnium sententia est, venam basilicā eandem esse, quæ si non appareat, media aut etiam cephalica. Sic ex antiquis nonnulli venas extremas manus aperiendas esse consueuerunt, quarum Galen. eam elegit, quæ ad pollicem protenditur: Paulus, quę ad minimum: Rhasius, quę G ad medium. Quæ sane omnia intelligi debent, vbi aut grauior inflammatio nō sit, aut sanguis ex vena maiori missus fuerit, vel corpore nō pleno, aut debili, vel affectu ex caussa procatarctica. Nā 13. *method.* Galen. copiosioribus vtitur vacuationibus, & cum eis vires non subsint, eas partitur, maxime si iecur caliditate & siccitate præter naturam polleat: & vtcunq; sit, satius duxit Areteus *lib. 2. de curan. acut. morb. cap. 6.* vacuationem partiri, licet plus sanguinis expediat extrahere, quàm membro principe affecto, copiosam semel moliri sanguinis profusionem.

336 A Verum semel sanguine misso, nil prius debet institui, quā ea victus ratio, quæ præter id, quod sanguinē minuat, ipsius quoq; feruorem attemperet & compescat, sitque eius nutrimenti & naturæ, quod vires tueatur & adseruet, optima & tenui præstita substantia, abstergente, ac citra morsum. Quapropter primo accessu *ius pulli* porrigere oportebit, decoctum tamen *cucurbita, agresta, lactuca, oxalide* aut *cichorio*: huius naturæ etiam est *ptisana* aut eius cremor, maxime si eam extraxeris in iure pulli. Præstant & *pullorum carnes, perdicum & auium paruarum*: nec omnino contemni debent *ranarum carnes*, aut *piscium saxatilium*, cauentes semper ne nimis adstringentibus vtamur: pressius enim adhæret iecori humor, & tumores ad discussionē redduntur ineptiores. Potus præterea sit *aqua hordei & cinnamomi*, vel in qua deco- B ctæ sint radices *cichorii cum modico glycyrrhizæ*: tandem tenuioribus ac percolatis aquis vtendū esse consulit affectæ sedis conditio, sicut affectio fugiendum esse omnino à vino.

Inflāmatio iecoris quā victus rationem exigat.

De expurgantium pharmacorum vsu non minus considerandum est, siquidem aut raro aut nunquam tuto adhiberi possunt: & ob id rationē adhibendi aut prohibendi diligenter expendisse erit onus: quod etiam de his, quæ vrinam mouēt, subaudiendum erit. Cauet quippe Galen. 13. *method.* ne medicamenta purgantia iecori inflammato adhibeamus: citius enim & grauius inflammatur & grauioribus corripitur doloribus, euocata materia per eam partem, aut quæ ibidem inhærens aderat, vehementius commota. Quod etiam Paulus, & ex reliquis plures consuluerūt, verentes prædicta damna, ac scientes nil posse ab inflammata parte purgantibus detrahi, neq; à reliquis, quin ea magis lædatur. Verum si quando purgationem concessisse visum est, *vt. 7. meth. in fine*, gibba inflammata & copiosa materia exi- C stente, id quidē subintelligere oportet phlegmone in coctionem tendente, hoc est, in resolutionem, non quidem in suppurationem: sic enim intelligenda est Galen. sententia 8 *pharm. loca. cap. de his, quæ Asclepiades ad iecoris inflammationem scripsit.* Quo tempore adhuc porrigere oportet leuissima medicamenta, velut est *manna, cassia, aut syrupus ex infusionibus rosarum Hispanarum cum aqua hordei aut glycyrrhiza, vel sero lactis*: item admixtis quæ vim leuiter purgandi habeant cum alimentis, vt *decoctum foliorum senæ, epithymi, radicis apij, seminis chartami & similium.* Præterea vbi aut sanguis mitti, quantum par erat, non licuit, vel laborans crapulis deditus, excrementis abundabat, & vltimo vbi cōstiterit cauam iecoris partem inflammatam esse, conficere oportet *ius pulli cum radice apij, foliis senæ aut semine chartami, polipodio, epithymo, mercuriali ac vrtica.* Quod si id medicamenti genus adhibere non liceat, aut non libeat, aut adhibitum non profit, clysmatis iubent auctores oēs D superuacuos humores ad ventrē euocare, & nouos per eandē regionem deriuare. Cui vsui, sanguine semel misso, id adhibebis, quod recipit *decocti communis* lb. j. *olei violati* ℥. ij. *cassiæ, mellis rosati, & sacchari, an.* ℥. ß. Efficacius tamen cōficies, si acceperis *foliorum maluarum, althææ & betæ, ana* p. j. *mercurialis & centaury minoris, an.* p. ß. *salis communis parū*, fiat decoctum, cuius recipe ℥. viij. *olei chamæmeli & amygdalarum dulcium, ana* ℥. ij. *mellis rosati* ℥. j. *cassiæ fistulæ & catholici, ana* ℥. ß. quibus iuxta purgandi indigentiam addes aliquid eorum, quæ efficacius purgant, idq; tertio quoq; die facies. At inflammatione in gibba hepatis existente, vbi nō purgare (*nisi copiosa admodum fuerit materia*) sed vrinam mouere consulit Galen. *ad fin. 7. meth.* nō minus caute considerabis quid administrare, quando & quomodo oporteat: siquidē ex imprudenti diureticorum administratione, procul dubio maius sequitur damnum, quàm vbi recte adhibeas, beneficium. Quapropter si cogaris mox à principio (*vacuato tamen corpore*) his vti, tantum ea adhibebis, quę simul calorem attemperēt, & vrinas E moueant: qualia sunt *melonum semina, cucurbitæ & eius generis alia.* Postea verò affectione eunte vel ad suppurationem, vel ad resolutionem, ex valētioribus sensim & paulatim aliquid admiscebis, velut est *apij aut radicis eius decoctum.* Verum si magis naturam cognoueris suppurationem moliri, eis parcius vteris, donec iam aliquid suppuratum comperies: quo tempore tutius erit pus aut purulentam materiam paulatim per vrinam expurgare, quàm permittere eo collectionem peruenire, quo ferro candenti opus habeat: tunc enim (*aut si euidentius constiterit, per resolutionem materiæ maiorem partem abire*) ex diureticis ea adde, quæ maiorem habeant efficaciam, vt *petroselinū, asarum, nardum celticam, meu*, & reliqua huius ordinis: quippe æquum non est ex excedere. Inclinante tamen affectu, siue per resolutionem, siue per repulsum inclinet, ad ea, quæ vias vrinæ abstergunt, veniendum esse consulit rei conditio: tunc enim *decocto hordei & fœniculi cum sacchato* F *& melle* vtendum erit. In omnium tamen administratione rimari diligenter oportebit, maiorem ne efficiāt hæc pharmaca aut purgantia commotionem aut dolorem, vel maius incēdium, quàm quid vitiosum excernant aut per aluum, vel per vrinam: quippe tunc abstinendum esse arbitror ab eorum vsu, & mitioribus vtēdum, donec sensim efficacioribus additis, citra turbationem & damnum eis vti possimus: nam ipdiscriminarim adhibere, aut in adhibitis citra conferentiam aut tolerantiam persistere, nec prudentis est Medici, nec citra damnum facies.

quam exigat rationē purgandi.

quæ clysmata desideret.

quam diureticorum administrationem poscat.

Vretica quę cautione administrāda.

Adpeo-

Inflammatio iecoris quā topicorum poscat medicamentorum administrationē.

Ad pensum igitur redeuntes, non vtcunque, aut leui diligentia vel studio topicis vtendum esse auxiliis arbitror, neq; censendum est Arabes aut Græcos auctores leui consideratione adeo varias protulisse sententias in topicorum adhibitione. Quapropter (*ne quis aut frigida omnino prætermittat, vel calidis imprudenter vtatur*) expendendum est, neque semper aut in omnibus inflammationibus incipiendum esse à repellentibus, vt
G Arabes videntur profiteri: neque rursus, vt Græci, semper à discutientibus laxantibusq;. Quippe vbi inflammatio à menstruis vel hæmorrhoidibus suppressis principium sortitur, neque adhuc plurimum in parte receptum est, tunc profecto sanioni consonū videtur à repellentium vsu principium curationis auspicari, non tamen ab his repellentibus, quæ ipsi præcipiunt: sunt enim *succus solatri tepidus aut aqua rosacea* ℥.iiij. *aceti* ℥.ß. *santalorum rubrorum & citrinorum, ana* ʒ.j. *caphura* ℈.j. *vel aquarum endiuia, agrimonia, cichorii, rosarum, ana* ℥.iij. *aceti* ʒ.vj. *cum santalis citrini & rubei pondere*
337 A ʒ.j. *& caphura* ʒ.ß. His enim si vtaris quæ ipsi præcipiunt, mirum non est, si presseris fixius humorem ibidem contentum, difficilioremque ad discussionem feceris. Quapropter si repellendi necessitas vigeat, *oleo rosaceo cum modico absynthio & succo intybi & apij* vtens, & si ingens fuerit visceris caliditas, non erit abre modicum *aquæ rosarum cum guttis quibusdā aceti* admiscere. Hoc tamen vnum rationabilius mihi, in inflammationibus huius visceris curandis, videtur, nimirum nunquam sine leui aliqua discutientium & roborantiū admixtione esse repellendum, quorum tanto maiorem partem paulatim adaugebis, quanto morbus magis ad statum peruenerit, repellentibus tamen imminutis, donec ex toto ea auferas: quē etiam vsum præstat *ceratum santalinum cum aceto, refrigerans Galeni*, aut *vnguentum rosaceum cum succo portulacæ aut plantaginis, vel rosarum*. At si iecoris inflammatio à toto corpore humorem susceptet, vel in ipso iecore præsit vel obstructio, vel hu-
B morum immodica copia, nequaquam incipiendum est à repellentibus, sed prorsus à laxantibus discutientibusq; initium sumere oportet, dummodo ex adstringentibus roborantibusq; (*quantum visceri & eius officio satis sit*) aliquid admisceamus, quarum tanto maiorem copiam adaugebis, quanto discutientia laxantiaque validiora, efficacioraque fuerint. Verum quia adeo crassis succis infarcta est materia peccans, quod omne auxiliorū beneficium renuat, nisi prius extenuen-

Apozema.

tur, ob id ante topicorum adhibitionem vteris summo mane apozemate ex *gramine, radicibus rubia & rumicis ac fœniculi. & syrupo de bisantiis vel acetoso diarrhodon*. Aut fiat hac lege. Excipe *corticis radicis apii & fœniculi ac petroselini, ana* ʒ.ij. *seminis apii, anisi, squinanti, agrimonia, chamædreos, rubia, ana* ʒ.iij. *aceti albi quartam vnam*, [illegible] *manitur* secundum artem, & facta colatura ac de *sacchari* ℔.ß. & bul-

Trochisci.

liant iterum. Præstant mirum in modum trochisci hoc mod[o] confecti, excipe *ros. rub.* ʒ.v. *anysi, seminis apii, squinanti, cassia lignea, calami aromatici, ana* ʒ.iij. *mastiches, spica, cinnamomi, assari, rhabarbari, rubia, lacca, ana* ʒ.j. puluerizentur omnia, & cū
C succo fœniculi fia[n]t trochisci ponderis ʒ.j. quorum vnum cum aliquo ex prædictis apozematis mane sumat laborans. Deinceps verò inceptus

Inunctio.

vacuationibus, tàm per sanguinis missionem, quàm per vrinam mouentia, aut aluum purgantia, primitus adhibere oportet *olei rosacei* inunctionem, in quo maior pars absynthii ferbuerit, quam cum in animo est repellere. Itaq; à prædicta inunctione, parti adhibebis, q. r. *summitatum absynthii, carnis cydoniorum conscissorum, ana* ℥.iij. decoquātur in aqua & oleo ad consumtionē aquæ,

Fotus.

& cum spongia aut pannis cannabinis partē fouebis. Præstantiorem ēt vim habet, id quod recipit *olei absynthii & cydoniorum, ana* ℥.j. *ceræ* ℥.ß. liquefiant in duplici vase, & refrigerata malaxentur cū succo *intybi aut cichorii*. Hoc tamen dignū

Frigidiora quando inflammationi iecoris adhibenda.

consideratione summa arbitratus esse, nimirū intus & extra frigidiora esse adhibenda auxilia, quo magis ad erisypelatis naturā inflammatio accesserit, quousq; æger sentiat flammam internā ex- D stingui, ad locumq; affectum frigiditatē peruenisse, tantumq; à prædicta refrigerationis sorte deuiabis, quantum inflammatio ab erisypelate. Sed animaduertendum quouis præsidio exhibito opus erit, quonam se vertat natura in debellando humore, quippe si ipsum resoluere nitatur, auxiliis profecto iuuanda est, quæ vim habeāt id munus

NOTA.

exsequendi: si verò suppurare, raro & caute Medicus huic muneri incumbet, ac semper in resolutione perstandum, iis tamen auxiliis, quæ non omnino naturæ actibus aduersentur. Quapropter cataplasmatis, quę mixtas resoluendi & suppurandi vires habeant, vtendum est, quale est il-

Inflāmatio iecoris qualia desideret cataplasmata.

lud, quod recipit *mala cydonia purgata & contusa*, num. ij. *in aqua pluuiali & cum farina hordei & fœnugræci fiat cataplasma*: idem facito incoquens ea in *absynthii* decocto. Præstat & tritici farina in *absynthii & anethi* decocto, in sacculo immissa: vel prædicto cataplasmati addatur *pulueris squinanti, spica celtica, ana* ʒ.j.ß. *absynthii* ʒ.ij. *olei rosati* ℥.j. *aceti* ℥.ij. Inflammatione autem ad statum properan- E te, addere oportet, maxime si constiterit naturā resolutioni intentam esse, *chamæmelum, melilotum, farinam fœnugræci & seminis lini, cum modico puluere radicis ireos*, si inflammatio frigido humore participet, aut euidentior fiat resolutio: quo tempore præstantissimum est Auicennæ emplastrum,

Emplastrū Auicennæ: ex cassia & apio dolorē sedat.

quod recipit *styracis liquidæ, ceræ, ana* ʒ.vj. *croci, ammoniaci, ana* ʒ.ij. *olei mastichini & rosarum, ana* ℥.j. *vini* ℔.ß. *misce*. Mirum tamen in modum dolorem sedat, & modice digerit emplastrum vulgaris ex *cassia & apio* confectum. Fotus item pro-

Fotus.

sunt ex decocto, qu. r. *chamæmeli, anethi, meliloti & althææ, ana* p.j. *absynthii* m.ß. *spica, squinanti & mastiches, ana* ʒ.j.ß. Verum si hepar non sit infir-

Cucurbita.

mum, dum foras euocare materias nitimur, maxime fluxione cessante, tunc quidem cucurbitam supra partem affectam cum scarificatione adhibebimus, si vereamur medicamenta tantum humoris resoluere non posse, & iterum sequenti die reiterata cucurbita magni esse momenti asso- F let: non quidem vt multi consulunt in principio, ob doloris vehementiam, quippe nunc maiorem concitant fluxionem.

Suppurationi iecoris emplastra proficua.

Quod si cōstiterit naturam properare ad suppurationem, quod nosces ex intensioribus febribus maiorīq; dolore, etiā ex arte vacuaueris, aut topicis vsus fueris auxiliis, tunc quidem *croco & vino, ficuum passularum, maluarum & seminis lini* facto decocto (*non ex toto ablatis resoluentibus*) cum

farina tritici & hordei ac fœnugraci emplastrum conficies. Item præstat sublato inflamationis timore, emplastrum *de meliloto & althæa:* item *hyssopum ceratum descriptione Philagrij, & diachilon Gal. cum oleo liliorum, aut in qua radices althææ incoxerint.*

Suppuratio qualiter aperiatur siue voce siue ferro candenti. His factis maiori diligentia vrinam ciere oportebit, quo natura etiam, quod suppuratū fuerit, aut secus, per eam partem pellat. Verum si nihil expurgari contigerit, antequam iecur vniuersum in pus vertatur, adeo vt postea sanitati restitui nō possit, apertio diligenter procuranda est, vocibus, tussi, sternutamento aut aliquo vehementi G corporis motu. Quod si ne hæc prodesse ad apertionem videantur, neq; possibile sit pus per vrinā euocare, tunc quidem tanquam in re desperata, accersito viro aliquo perito & cordato, & chirurgo etiam diserto, de apertione per ferrum candēs consulendum est. Inquit enim Aret. *libr. 1. de sign. & causs. diutur. cap. 13. At si extra feratur abscessus, ipsum non secare vtique malum est, nam si prætermittatur incisio, à pure iecur eroditur, nullaque mortis dilatio est: si secare autem malis, profluenti sanguinis periculum instat statimq; hominem perdi contingit.* Igitur si quando

338 A necessario ad sectionem venire cogaris, vstorium ferramentum candens perspicuumq; ab igne accipito, & vsq; ad puris locum intromittito: idem enim tibi & secat & comburit. Quo facto considerabis, quale pus exeat, vt tale de euētu proferre possis iudicium. Si enim pus exit album & purum, maior subit spes: si verò fæculentū aut amurcæ simile, quia incocta est putredo & potius carnis colliquamentum, omnino res videtur desperata. Cum hoc tamen (licet id Hipp. asserat 7. *aphor. 42.*) non omnino à bona spe desistere oportet, cum potius ex suppurati iecoris natiua cōditione, quàm ex solo caloris vitio id proficisci videatur, cum iecoris substantia inflāmata, nullus sit calor, neque tantus, qui substantiam ipsius in album pus vertere queat: sed re vera id est, quod magis periculum auget, siquidem citra perfectā caloris actionem membrū vllum, nedū iecur, quod

B principale est, sanitati restitui potest. Auget etiam mali præsagium, quod vi ignis necessario ad imā iecoris substantiam permeante, venę contrahuntur, ac ipsius inuolucrum non minus. Atq; licet vstione etiam Hippocr. *lib. de internis affect.* in magno iecore vsus fuerit (inquit enim: *Quum maximum iecur euaserit, sic vt promineat, malum, nec medicamenta profuerint, exurere ipsum oportet buxeis fusis oleo feruenti, intinctis oleo terebinthi. At cum educatur pus, candenti ferro vrere oportet*) cum hoc tamen non temere & vtcunque id opus aggredi oportebit: formidarunt id quidem Græci fere omnes, solus autem Celsus inter antiquos huius præsidij mentionem fecit *libr. 4. cap. 8.* cum iecur vomica laboraret. Quem locum multi duobus modis interpretantur: vno, quod ferro candenti locus perforetur: altero, vt idem Celsus *lib. 9. cap. 75.* scribit, quod locus ferro aperiatur non candenti, & inde vomica educatur.

Vstio iecoris nō temere tentanda.

Vomicæ iecoris apertio qualiter extrinsecus fiat. Sed inter Arabes Aliathas nō omnino admittit: Rhasius aperta intus vomica extrinsecus apertionem videtur consulere. Itaq; maiorum habito consilio, satius erit anceps experiri auxiliū,

C maxime viribus constantibus in corporibus ætate florentibus, quàm in certa desperatione versari. Foramen, si id tentaueris, exterius amplius facito, interius verò angustius: tandem facto & extracto modico pure, obdurabis lineis panniculis, succo *plantaginis & rosarū* intinctis, ne fluxio sanguinis maius accersat periculum: & postea *aqua hordei & sacchARO* cum succo *rosarum aut syrupo earundem* vlcus ablues, & abstergere repurgareque curabis. Ac dum pus exire iam destiterit, primus, ne calor per foramen exspiret, vlcus ad cicatricem quàm breuissime reducere curabis.

Quod si constiterit, nec resolui, nec suppurari, sed inflammationem in scirrhosam duritiem cō-migrare (*quod facile tibi erit nosse ex mitiori febre, remissiore dolore, exsistente tamē tumore in eadem magnitudine, & corpore non subinde melius se habente*) tunc profecto necessum erit simul resoluentibus emollientia admiscere. Quod sane opus vt perfectius exequaris, expendendum tibi erit, inflammationem vno è tribus modis duritiē posse contrahere. Inflāmatio si nec resoluatur nec suppuretur, sed in scirrhū abeat, qui erigat sui curationem. D Inflāmatio vno è tribus modis duritiem contrahit. *Primo* quidem confluente simul cum sanguine, crasso, fęculento & melancholico succo (*quem abundare nosces, ex anteacta vita institutione, & corporis colore ac aliis accidentibus*) qui suapte natura facile in duritiem migrat immedicabilem, quantumuis recte & prudenter inflammationē tractes. *Secundo* verò adhibitis, quæ repellunt, refrigerant aut adstringunt auxiliis, importune aut diutius vel inconsideratius, quàm par sit: tūc sane mirum non est, si durior, compactior ac frigidior reddatur inflammatio, in scirrhosamque commigret naturam. *Tertio* verò eiusdem conditionis & duritiei efficitur tumor ab imprudente aut intensiore laxantium & resoluentium administratione. Sic etenim euanescente parte humorum tenui, resiccata & indurata crassiori, facile tumor in prædictam duritiem commigrat. Quapropter à principio nosse oportebit, qua harum caussarū tumor in duritiem migret, vt iuxta E cuiusq; conditionem & indigentiam, præcautentia curantiaq; auxilia adhibeas.

Sic profecto humore fæculento crassoque exsistente, plurimum erit innitendum in proba laudabilique victus & vitæ institutione: & item repellentibus nullis vteris, sed his quæ laxent & resoluendi vim habeant, in principio admixtis, quæ modice inscindunt & attenuant, vt est syrupus *de radicibus cum aceto, & syrupus fumariæ cum modico oxymelite: & decoctum etiam absynthij cum eodem oxymelite.* Syrupus. Postea verò eisdem resoluentibus, sublatis quæ inscindunt, addes quæ vim habeant emolliendi mulcebremque reddendi duritiem & inclementiam humoris, & modice etiam humectent: qualia sunt *syrupus violaceus, borraginis & buglossæ.* Quo facto nō displicet in *aqua lactis* infundere *folia senæ*, & tertio vel quarto quoq; die, tres quatuorve vncias porrigere, quibus adde *quatuor florum cordialium modicum.* Verū si constiterit humoris & tumoris duritiem ex impensa refrigeratione & constrictione principium sortiri, iis me- F dicamentis vlteriorem duritiē inhibebis. & contractam emollies, quæ vim habeant laxandi & resoluendi, cum actuali calore, & vaporosa humectatione. Huius naturæ sunt fomenta modice Fomenta. calida, adhibita spongia, filtro aut vesica, quæ fiant ex *fœnugræco, chamæmelo, meliloto & semine lini, aut ex sola tepida, ex maluarum foliis addito oleo dulci.* Prosunt & inunctiones *ex oleo dulci cum abrsinthio, addito modico spica, vel diarrhodono cum vino albo* Inunctio. *odorifero,*

odorifero, siquidem inflammationis feruor id renuere minime iam poterit.

Quod si ex impense resoluentibus laxantibusque durities contrahatur, tunc quidem cautius, quàm in reliquis caussis e mollitione veteris, imminet iam iam scirrhosæ dispositionis periculũ. Quapropter cibis humectionib. & iusculis intus duritiem compesces, ac exterius iis, quæ plus humectent & emolliant, quam laxare & resoluere

G nata sint: ob idq; vbi id cognoueris, partem exterius fouebis *oleo amygdalarum dulcium & butyro*, vel aliis discutientibus addes decoctum *maluæ, althææ, seminis lini, aut muccaginem fænugræci & cydoniorum vel psyllij*: aut eandem muccaginem ex radicibus *buglossæ & borraginis*: Præstat & inunctio ex eisdem oleis cũ *axungia gallinæ, anatis & medulla crurum vituli, cum oleo nardino & succo absynthii, ac pulueribus squinanti*: quæ omnia in duplici vase

Fotus

Inunctio.

339 A bulliant ad consumtionem succi, & facta colatura, cum *modica cera fiat* vnguentum, aut citra ipsam fiat linimentum. Eiusdem vsus est emplastrum *de muccilaginibus*, aut fomentum ex prædictarũ *herbarum ac seminum* decocto, quæ non parum frænare possint incipientem duritiem.

Emplastrũ

Scirrhus hepatis vnde oriatur, & quã exigat sui curationem.

Si tamen his diu & prudenter adhibitis, durities indies magis ac magis creuerit, scito iam scyrrhosam naturã contraxisse. Quapropter cautius deinceps rem ages, nam præter id, quod parum prodesse auxilia solent, frequentius & citius in immedicabilem hydropem affectionem migrare conspicimus, necnon & in cancrosam duritiem. Cuius naturam facile cognosces, si prius expenderis huius visceris scyrrhosam duritiem duplicẽ esse: *Exquisitam* vnam, & quæ verum ac exquisitũ gignit scyrrhũ: Alteram verò nõ exquisitã. Illam distingues, quod omnino dolore careat, & sensu prorsus priuetur: hanc verò, quia quamuis do-

Scirrhosa durities iecoris duplex

B lore careat, non tamen sensus omnino expers est: qua ratione, à cancro & inflamatione euidenter dissident. Modus autem generationis vtriusq; vt Gal. placet *lib. de tum. præt. nat. cap.* 9. duplex est: nam vel fit ex lapsu inflammationis, erisypelatis aut œdematis, *vt dictum est*, vel à prauo vitæ & victus instituto: vtcunq; tñ fit, iecur sicut & splen, membra sunt huic affectioni maxime obnoxia, tum q iecur crassiore sanguine abundat, tũ verò q splen plurimũ melancholici succi ad se alliciat. Qui tñ diligentiorem de scyrrhi natura, ortu & caussis desiderat tractationem, legat lib. nostrũ, *de fæmin. morb.* 1. *cap. vlt.* Interim tamen sciat, eum qui exquisitus iam est, & exquisite induruit, sensusq; omnino expers factus est, nullam curationem admittere, qui verò non exquisite induruit, curari quidem poterit, non tamen facile. Quod verò inueteratus nullã admittat curationem, testatus est Galen. 2. *ad Glauc. cap.* 5. In qua re sciendum est, quod & sui deterior & nocentior sit scirrhus in superiori & gibba iecoris parte excitatus, quod pars ea dignior sit, rarius tamẽ & difficilius

Scirrhus duplici modo fit.

Scirrhus exquisitus curari nequit.

C curationem admittit, qui in concaua suboritur: & sic in hac parte plerumque fit incipiendo, in gibba verò frequentius ab aliis tumoribus suboritur, quia in illa abundant magis crassiores succi, quam in gibba.

Dignosces autem iam in scyrrhosam duritiem commigrasse, q cum febris remissior facta fuerit, aut ex toto abolita, durities longe maior in pulsu apparet, *vt ex Gal.* 4. *de præsag. ex pul. aperte constat*. Itẽ quia vel cohibita respiratione, vel quouis motu violenter facto, grauitas & ponderosus quidã sensus percipitur in dextro hypochõdrio, prętërquam q durities nõ leuis tactu pcipitur, si in gibba sit iecoris parte, nisi & hydropẽ iam accesserit. *Præterea* corpora sic affecta, minime supra latus affectũ dormire possunt, & nimiũ extenuantur, maxime dorsi partes. At si in caua fuerit, præter

Inflammationem in scirrhosam duritiẽ commigrasse vnde dignoscatur.

D hæc omnia, ẽt alui fluxus importunissimus accedit, sicut & corpori nigrior cũ pallore color, & tepor algidus vniuersum occupat. Vrinæ ẽt mox à principio multæ, adueniente tamen aqua inter cutẽ, omnino paucę. Sed caussarum diuersitatem dignoscere ẽt curabis ex his, quæ præcesserunt, *vt latius ante dictum est*, nec non ex colore totius, qui si niger sit, ex melancholia, si subpallidus, admixtam pituitam quoq; adesse monstrat.

Spetabis tñ ex iecoris inueterato scyrrho, ex quacunq; caussa ortũ ducat, vel hydropem, vel immedicabilẽ tabitudinem, aut diurnum & irreparabilem fluxum. Item sperabis inueteratum nõ posse vlla arte sanari, incipientẽ vero difficulter, *vt Gal* 2. *ad Glauc. fatetur*. Inquit enim Paulus: *Si verò iecur induratũ fuerit, parum in medicina spei est, affectu aquã subter cutẽ decidente*. At loco citato Gal. inquit, *à principio sæpe eum affectum insanasse, vbi verò ad plures dies*, inquit, *forte fuerit extensus, neq; ipse potui sanare, neq; alium vidi, qui posset*.

Scirrhus inueteratus curari nequit incipiẽs difficulter.

E Auxiliares verò manus ei scyrrho adhibendæ sunt, qui nondũ ex toto induruit, aut exquisitus factus non est, quippe is nulla ratione admittere potest curationẽ: primo, quia eo confecto adeo exstinctus superest calor, q nulli medicamentorum forti natura adminiculetur: secundo, quod lapidosum amplius dissolui in halitũ non potest, sicut neq; articulorũ tophi. Item, quia emollientium & calidorum medicamentorũ vsu frequenti dissoluitur dissipaturq; etiam vis & calor vitalis ipsius visceris. Quapropter curandũ est, id opus caute & prudenter aggredi, considerata nimirũ prius occasione, *sit ne ventriculus nimium cruditatib. abundans, an splen melancholica recrementa nõ satis à iecore vel vniuerso corpore expurgans, an vero iecur sua natura eiusdem succi plurimum generans*? Hæc n. omnia exacte considerasse erit opus, vt constet qua curandi methodo à principio vtendum sit.

Scirrhus exquisitus cur curationem non admittat.

Hoc vnum tñ scito esse in omni occasione vtile, nimirũ vt ea victus ratio instituatur, quæ & q genitum est & impactum extenuet, & probũ laudabilioremq; deinceps succũ gignat. Talis enim conditionis est victus attenuans appellatus, *vt Gal. placuit lib. de atten. vict.* velut cappares cũ oxy-

Scirrhus quã victus rationem exigat.

F melite: nam vt *Gal ait* 13. *meth cap.* 17. scyrrhis iecoris & lienis pari fere beneficio prosunt. Prosunt & *passulæ per noctẽ infusæ in decocto thymi, pulegii, origani, aut calamenti*: victus in vniuersum *sit pullorũ caro, caponum, gallinarum & aliarum auiũ*, quæ humido polleant nutrimentali. Nec omnino abstinendum est à lutulentis, semper tamẽ cauendum ab immodico potu: & in vniuersum his, quæ vrinã modice mouent & iecur abstergant, vtendũ. Potus vel *vini*, vel *aqua cinnamomi, sassafrasa Indica*, quem potum. *pimpinella, agrimonia & myrica*, parcus tamen instituatur: nec dissimilis erit commodi *aqua chalybeata* aut deaurata, maxime si antea decocta aliquo ex prædictis medicamentis fuerit.

G Considerabis deinceps, an aliquo modo in scyrrho iecoris ex vsu futura sit sanguinis detractio: qua in re arbitrandum est eis tantum profuturam, quibus vel hæmorrhoides suppressæ fuerunt, vel menses: iis tamen, ne affectus amplius crescat, potius quam gratia curandi. Verum si possibile fuerit, ipsum sanguinem fæculentum, per easdem hemorrhoides hirudinibus affixis reuellere, aut menses euocare, satius profecto erit, quàm vena scissa sanguinem detrahere: sin aliter, ex sinistro crure non erit ab re modicum sanguinis fundere, aut si copiosior apparuerit plenitudo, ex sinistro brachio vena basilica scissa, quod adhuc in venis parti affectę vicinis continetur, &

quam sanguinis detractionem.

340 A paulò post tumori accessurum est, educere. Quo facto, reliquum melancholici succi per ventrem aut vrinā eadem lege imminuere curabis, quam in præcautione opus esse scripsimus: quippe vlterius sanguinem fundere, periculo non vacat in ea affectione, quæ in hydropem plerumq; degenerat ob iecoris frigiditatem.

quam indurati scirrhi emollitionē ac discussionem poscat.

Verum quia præcipua curandi ratio eius, quod factum induratumq; est, in emollitione discussioneq; cōsistit, ob id totis viribus, id, quod prudentius fieri possit, exsequendum erit: tum per externa, tum verò per intus sumta medicamenta, vicissim enim se ad inuicem iuuant. Quapropter, primo extrinsecus ea adhibebis auxilia, quæ non calida & sicca, sed mollientia sint: nā si aliis diutius vtaris, durius reddes, quod induratum fuerit. Neq; obstet Galen. varie loquutum fuisse de mollientium natura, quippe ea refert 5. *simpl. cap.* 8. calida esse, sed moderata, hoc est, quod mode-

B rate à medio, versus caliditatem & siccitatem recedunt, licet non plurimum. Item 2. *ad Glauc.* scribit, mollientia esse calida & humida, vt *oleum, adeps & medulla*: ac licet sibi contrarius videatur, intelligi debet, vtrisq; ad scirrhi emollitionem opus esse: nam qui siccitate induruit, humidis emollientibus opus habet: qui verò frigiditate concretā habet humiditatē, calidis quę fundant, & siccis quę, quod liquatum est, ebibant & reiicent, & ob id vtrisq; vicissim vtitur. Quib. cognitis, ea adhibebis (*præter alia quæ superius diximus*) vbi ex siccitate indurata affectio est, quæ recipiunt *absynthij oleum & nardinum cum thymiamate, bdellio & radice althææ aut muccagine eius, addita ceruina seu vitulina medulla, cum anseris aut gallinæ adipe*: ex quibus vel linimentū parabis huic vsui maxime proficuū, præcipue si addideris aceti aut acetosi modicum. Parabis item aliud, quod recipit *absynthij* p. ß. *foliorum & radicum althææ, ana* m. j. bulliant in oleo communi, & modice feruefactis, adde *spicæ vtriusq; & squinanti, ana* ʒ. j. *aceti* ℥. iij. & facta expressione spongia excipiatur *oleum*, & supra iecoris regionem fiant fotus mane ante cibum, facto

Mollientia cuius naturæ.

Linimentū.

C prius leui exercitio, aut blanda frictione: Postmodū verò partem inunge linimento, quod recipit *olei absynthini & mastichini, ana* ℥. j. *nardini & cydoniorum, ana* ℥. ß. *adipis anserinæ, gallinæ & medullæ ceruinæ, ana* ʒ. j. *ceræ* q. s. *aceti parum*, fiat vnguentū. Procedente affectu, licebit prædicto vnguento addere *ammoniaci aut bdellij vel styracis modicū*. Parabis item aliud mirabilis efficaciæ. q. r. *lithargyrij auri tenuissime triti* ℥. iiij. *nutriantur oleo chamamelino in mortario*, deinde coquantur facta agitatione, donec spissentur, & adde *ammoniaci bdellij in vino liquefactorum & colatorum* ℥. ß. *ceræ* ℥. v. *terebinthinæ* ℥. iiij. *iridis* ℥. ij. malaxentur *oleo liliorum manibus vnctis*. Sed expediet tertio aut quarto quoq; die fotibus partem & affectum mansuetiores reddere, quod facies, si receperis *radices & folia maluarū & althææ, fœnugræcum & semen lini cum squinanto*, & vtramq; spicā cum *absynthio*, additis *aceti albi guttis*. Item prædictas herbas & semina post coctio-

Vnguentū.

Fotus.

D nem contundes & sumes ℔. j. et addes *adipis anserini* ℥. ij *cremoris fœnugræci, seminis lini & althææ, ana* ℥. ß. *olei de absynthio* ℥. j. *mastichini* ℥. ß. *ammoniaci aceto dissoluti* ℥. ij. fiat cataplasm. Verum in administratione horū auxiliorum, obseruandū summopere est, ne diu ac imprudenter vni innitamur auxilio, satius enim arbitrantur peritiores ea immutare, quo magis prosint, minus assueta alicui eorū natura. Vltima tamen adhibebis emplastri *diachylonis magni ireati* ℥. iiij. malaxentur *in oleo irino & de absynthio*, & applicentur hepatis regioni.

Cataplasma.

NOTA

Emplastrū.

Sed interim dum ea exterius adhibentur, per interna porriges, quæ vim habeant inscindendi, attenuandi & repurgandi, quod emollitū tenuatumq; exstiterit. Huius naturæ sunt medicamenta, quæ superius in præcautione adduximus, quibus addi potest id decoctum, quod recipit *graminis, petroselini & asparagi, ana* ℥. j. *radicis ireos* ℥. ß. *radicis maluæ cum foliis* p. ij. *cichorij. agrimoniæ, ana* p. ß. *florum violarum & borraginis, ana* p. j. *passularum sine acinis* ℥. j. *cinnamomi, spicæ vtriusq; & squinanti, ana* ʒ. j. *cuius decocti sumes* ℥. iiij. *& addes syrupi acetosi diarrhodon aut de quinque radicibus* ℥. j. ß. Verum quod

Decoctum.

E

efficacius & pretiosius ego arbitror & experimēto didici fore, est syrupus noster ex chalybe, qui recipit *aquæ lupulorum, graminis & agrimoniæ, an.* ℔. j. *corticum capparorum* ℥. ß. *passularum sine granis* ℥. j. *spicæ vtriusq;, ana* ʒ. j. *squinanti* ʒ. j. ß. *capillorum veneris* p. j. *radicum fœniculi* ℥. j. *radicū lilij minutim incisæ* ʒ. ij. *chalybis limati* ℔. ß. bulliant omnia in duplici vase ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura cum leui expressione, adde *aquæ pluuialis* ℔. j. in qua maduerint per noctem *rhabarbari* ʒ. iij. *foliorum senæ* ℥. iij. & facta colatura & leui expressione, cū modico aceto & sacchato fiat syrupus, cuius ℥ ij. *aut* iij. porrige mane, & postea leui facto exercitio ante prandium iterum quiescat laborans. Vti etiam poteris tanquam peculiari auxilio opiata mihi vsu probata, quę recipit *iecoris lupi præparati* ʒ. ß *carnis passularum* ʒ. vj *spicæ vtriusq; & squinanti, ana* ℈. j. *pulueris radicis rubiæ, & rumicis, ana* ʒ. j. *chalybis præparati aut non præparati, & sæpius loti aqua agrimoniæ* ʒ. j. ß. *pulueris electuarij de gemmis* ℈. ij. *lapidis bezoar* ℈. j. *cum syrupo acetoso diarrhodon & cichorij*, fiat ad modum opiatæ, carne passularum

Syrupus ex chalybe.

Opiata.

F extracta per setam prius, & in aqua graminis liquata: cuius summo mane porriges ʒ. ij. ß. *aut* iij. & leuem quandam deambulationem laboranti institues (*maiorem enim sic affecti non tolerant citra damnum*) quæ calorem in iecore concitare non possit iusto maiorem.

CAPVT III.

De Iecoris intemperantia, & de omni eius & venarum imbecillitate.

NON est minoris momenti hepatis quodlibet intemperamentum, *quod dum eo pertingit, quod sanguificationem vitiet, hepaticos seu iecorarios reddit.*

Intemperātia hepatis quanti momenti.

reddit homines) quàm quævis alia eiusdem visceris affectio, quantum vis p... accessu grauis non videatur: nam licet sang... ionis officio non G obsit mox ... principio, eos tamen succos cogit iecur generare qui sanguinem conspurcent ac vitient. Duobus enim modis lædi intemperatum iecur scimus: vno, dum imbecillum ... muneri exsequendo efficitur. Reliquo verò dum praue ipsum exsequitur: atq; id et duobus modis: vno, du... plus generat ... nius humoris, quàm reliquorum, iuxta intemperamenti conditionem: altero verò, dum genitum sanguinem conspurcat, ea labe, qua iecur ipsum esse affectu... constat, vt euenit quotidianum in his, qui morbo Gallico afficiuntur, cóspicimus: quippe iecur sanguinem generat, & reliquos succos, ceterùm eos Gallica lue infectos ac sigillatos. Sic ab intẽperantia imbecillitatẽ protinus luc... e iecore conspicuãe existit, idq; non vno modo, sed iuxta varietatem potentiarum, quib. iecur vtitur ad peculiaria munia exsequenda. Quippe aliquando attractricẽ oblædi & imbecillitati conspicimus, nonnunquam retentricem, alteratricẽ sæpius, & expultricem non raro. Sed attractricẽ infirmam ob frigiditatem monstrant liquida excrementa per aluum exeuntia, chyli formam referentia, nam aliter affecta ventriculum imbecillum ostendunt. Dum verò hepar trahit ac retinet (*namq; non retinente hepate liquida etiam redduntur excreta*) chylum tamen ipsum alterare ob eandẽ intemperiem nequit, excrementa fiunt similia illotæ carnis recenter mactatę, quam excretionem capite de *dysenteria* nominari diximus *hepaticã*. & licet simile damnum efficiat languida retentrix, cum hoc tamen distingues hanc ab illa imbecillitate concoctricis, quod in illa primum cruenta sanies, mox crassa excernitur: quod sane vitium B potius ad immodicam humiditatẽ referri debet, sicut diminuta coctio iecoris ad frigiditatem seu caloris imminutionem, *vt 3. de caus. sympt. aduertit Gal.* Item id etiam distingues, quod in hac per interualla fit hæc rubra proluuies, vbi tantum incipiata sit hæmatosis, *vt Gal placuit 1. pror. sec. 2. & 4. de vsu par. & 5. de loc. affect. c. 7. & 8. pharm. local.* at retentrice imbecillitata, frequentior fit excretio, licet aliquo modo ad sanguinis colorem mutata exeant excrementa. Expultrix etiam facultas irritari non raro assolet, sanguinis pondere aut vitio, potius quam intemperamento, & sanguinolentam quoq; excretionem mouere: cuius vitiũ distingues, quia in hac sanguis tum per vomitũ, tum etiam per aluum, colore & consistentia naturali similis apparet, in reliquis verò vitiis præternaturalis visitur, vt dictum est. At si hęc eadem facultas expultrix languida efficiatur, non quidẽ excretiones, sed obstructiones fieri est arbitrandum, & si quando aliquid excretum fuerit, crasC sum fæ... lentumq; erit. Itaq; hæc sunt vitia, quę iecore ad imbecillitatem deducto ob intemperamentum maxime frigidum & humidũ succrescere assolent: qualiter verò iecur debeat affici, vt in sanguificationis munere aberret, dictum est exquisitiu... capite de *dysenteria hepatica*, & nunc etiam aliquid huic doctrinæ aptum & necessariũ leges, si prim... dixero esse alia iecoris intemperamenti... quæ ipsum lædere sunt nata.

Calida e... im iecoris intemperies biliosum succum, sicca melancholicum, & frigida crudũ pro-

Iecur intem peratũ duobus modis læditur.

341 A ab intemperantia hepatis quot modis imbecillitas oriatur.

Imbecillitas retentricis quid ab attractricis imbecillitate differat.

Imbecillitas attractricis quid differat a ceteris.

Iecoris intẽperamẽta.

gignere suapte conditione possunt: quibus variis corpori præstatur idem intemperamentũ, tum ratione gen... ti succi, ex quo mille morborũ sortes prodir... assolent. ... um e... quia iecur membrum est princeps, cuius temperie participat aliquo modo corpus vniuersum, atq; etiam aliæ eius particulæ: quorum omnium edíscere prouidentiam opus est, vt & imminentibus malis prouideamus, & præsent... causas & occasiones abscindere prudenter & rectè possimus. Quippe D si vlterius pergat iecoris calor & colliquatio, pu... dum, exustũ & summe fœtidum procedit excrementum, atq; dissoluto innato calore eius vlceri, simile fæci sapæ, quæ vna est *hepaticæ dysenteriæ* species. Si tamen frigida sit intemperantia vltraq; pergat, donec calorem imminuat, & hepaticæ aliam speciem constituat, minus quidem fœtida prodeunt excrementa, sed amurcæ simillima & diuturna, citra febrẽ tamẽ: ante verò prædictæ intemperantiæ deferẽt trahentem, expellentem aut retinentẽ facultatem (*vt antea dictũ est*) ad debilem & imbecillimum statũ. Itaq; primo ex intemperie vitiantur aut copiosius generantur humores alii ... sanguine mox crescente intemperie, aliæ facultates à coctrice imbecillitantur: postea verò crescente intemperie, & dissipata substantia innati calidi, aut ipso exstincto, sanguificationis munus oblæditur, affectio quidẽ ab intemperie longe diuersa, licet ab eadẽ prodeat, *vt mox dicemus*. Quo fit, vt vigẽte huius visceris intemperie, E reliqui succi à sanguine deteriores, quàm par sit, generentur, imbecillo tñ facto calore innato: vtcunq; sit, sanguis diminute confectus, pdit, quasi dixeris, illam esse corruptam iecoris actionem, hanc verò diminutam aut pene ablatam.

Verum vt res hæc tantopere scitu necessaria, à primis principiis innotescat, exquirere nunc est opus, quæ sit ratio, *quare intemperatum iecur prauos generet reliquos à sanguine succos, & ea ratione ipsum cõspurcet, imbecillum vero, sanguinem diminute confectũ, cum vtrumq; vitium ab ipsis intemperie proficisci, ab omnibus proclamatum sit?* In qua re ego sentio, in eo differre imbecillitatem huius visceris ab eius intemperie, quod imbecillitas, quæ in sanguificationis munere aberrat, dicit defectum innati calidi, & ipsum habet tanquam immediatam caussam, siue ex ... lore aut ... acuatione d... ssipantibus prodeat, siue ab exstinguente frigiditate proficiscatur: quippe hæ caussæ non gignunt immediate sanguinem imminuere coctum, sed calore meus munens auctorem infirmant. At intemperies eiusdem visceris dicit qualitatum excessum, quibus adauctis & intensis, non desinit natura sanguinem generare, & optimum generare, sed cum plus generat, quàm secundum naturam oportebat, eius humoris, qui intemperamento seu qualitati adauctæ correspõdet, vt si caliditas sit, præter rem sicca, biliosi succi, si frigiditas pituitosi, ac si siccitas melancholici, vt dictum est. Verũ dum calidi substantia imminuitur, procul dubio sanguificationis munere destituitur iecur, nunc diminute agens, nunc verò fere ablate, iuxta dissipatæ aut exstinctæ substantiæ copiam. Quorũ sane affectuum ratione, licet qui laborant *iecorarii* aut *hepatici* nominentur, illi procul dubio soluni id nomen merentur, qui sanguificationis munere fere priuantur, reliqui verò per conuenientiã aliquam

ta adhuc adfuisse.

Iecur intemperatũ qua ratione prauos generet reliquos à sanguine succos.

Intemperies iecoris quid ab eius imbecillitate differat. F

Iecorarii vere qui.

aliquam potius, quàm re vera, *vt Galen. admonet 8. pharm. loc. c. 6.* Quæ sane omnia si exactè expenderis, etiamsi ab intemperantia exsuperanti prodire cognoscas, scito te aliquid ho[illegible] [illegible]ne [illegible]ratarum: quapropter cuiusque caussas & [illegible] speciatius hac in parte placuit referre [illegible] v[illegible] apertius

G constet vera & genuina medendi ratio.

Cognita, breui hoc sermone, natura & essentia intemperamenti & imbecillitatis iecoris, ad cuiusque differentiæ cognitionem & caussas differendas nunc transeundum esse arbitror, si prius dixero, intemperantias huius visceris, sicut & reliquarũ partium, in duplici esse differentia: quippe ex his Quædam sunt nudæ & solum qualitatis excessus: *Quædam* verò cum exsuperantia etiã alicuius humoris. Hęc autem vltima iecori accidere semper assolet vna è trib. occasionibus: vel quia iecur plus iusto illius humoris, qui redundat, ge-

Intemperantia iecoris duplex.

342 A nerat: vel quia membrũ, cui munus est ipsum expurgare, id improspere exsequitur: aut vltimo alicuius alterius membri vicini vitio. Sic profectò ventriculus praue conficiens alimenta, iecur reddit suo muneri ineptius: idem præstat obstructio venarum meseraicarum: item vesica fellea imbecilla facta aut obstructa: nec non & splen, pariter obstructum & imbecillum: sic renes dum improspere serosum humorem sugunt: sic ét & vterus qui plus sanguinis trahit & expurgat, iecur reddit languidum. Quapropter hæc omnia expendisse oportebit, alioqui mirum non est, si cognito affectu, auxilia nihil prosint, quia nulla membri præstantis habetur prouidentia.

Sic enim calidum intemperamentum (*quo bilis copiosior fit prouentus*) cognoscitur ex colore totius corporis valde citrino, albis oculorum partibus pallescentibus: ex pallida etiam vrina, vel flaua & mordaci: at si intemperamẽtum naturæ modum excesserit, ictericorum vrinis persimilis excernitur.

Intemperantia iecoris calida, quib. signis cognoscatur.

B Duobus enim modis serosam substantiã copiose generat iecur: vno, ob cruditatem sanguine simili loturæ carnis facto, quo fit, vt aquosior exsistat: altero verò, ex calore liquante humores ac fundente ipsos, haud secus quàm diuretica vim habent fundendi, & ob id copiosam vrinã gignẽdi: caloris enim est fundere & liquare. Nosces autẽ à cruditate vel calore serum prodire, quòd ille concrescit & turbatur protinus à mictu, signum quidem impensæ cruditatis: hic verò nequaquã, quia calor non permittit turbari, præterquam quòd illud serum mulcebre est & mordacitatis expers, hoc verò acre, mordax, erodens & calidissimum. Nosces autem eandem intemperantiam ex habitu etiam gracili, oris amarore & siccitate ac siti, ex scabie squamosa & biliosa: item ex oris ventriculi moribus, torminibus & vomitibus biliosis: præterea sic affectis manus volę & pedũ plantæ sæpe calore premuntur, vigiles sunt, dolẽt capite, iracundi, audaces & temerarii. Quod si intemperamentũ plurimum creuerit, colliqua-

C tiones sequuntur biliosæ, crassæ, fœtidæ, vstæ & sanguinolentæ, donec caro hepatis colliquatione per cruentam deiectionem contabescat & externatur: tandẽ excremen[illegible]a parebunt grauenlentia, splendida & nimis calida, cum animi deliquio & angore, febricula & totius corporis contabescentia. Quod si cruditas quoque adsit in ventre & in meseraicis, hypochondriacæ affe-

ctione succrescunt [illegible] quæ excalefactis vitiis e cruditatibus difficilius [illegible]utantur ob contrariarum caussarum concursus.

Præter naturam iecoris conditionem ad biliosum & calidũ vergentem, ext[illegible] [illegible] ab intrinseco, inde succrescunt caussæ, quæ huiusmodi calidam temperiem, si præsit, augẽt, aut de nouo euocant, & indies magis intendunt. Cal[illegible] tur [illegible] efficitur iecur ex immodi[illegible]o exe[illegible]io, maxime æstiuo tempore. ex vsu [illegible]m cal[illegible]rũ, siue alimentũ siue medicamentũ sit, [illegible] intus præstitũ: item ex nimia pituitosorũ euacuatione, aut improspera biliosorũ purgatione: ex [illegible]bre ét ardenti [illegible]ima, aut æstuante quouis al[illegible] af[illegible]ctu, vel ex erodenti aut mordaci aliquo [illegible] [illegible]em genito & non expurgato, vel aliunde in [illegible] vi- D scus transmisso, quo profectò non solum [illegible]temperatur, verum & liquatur abraditurque.

Qu[illegible] [illegible] [illegible] caussæ.

Cum mihi in animo si[illegible] non imbecillitatem (*quippe eius latius meminimus capite de hepatica dysenteria & de hydrope*) sed solum hac [illegible] parte [illegible]ius intemperantias curare, operæ p[illegible] [illegible]um duxi ab calido iecore initium sumere. In cuius medela considerare primo incumbit, an calid[illegible] hæc iecoris intemperantia morbum ali[illegible]uem minari videatur, aut iam actu efficiat; item an nuda exsistat, quod rarissime contingit, vel bilioso aut acri humori admixta. C[illegible] [illegible]as enim iecoris nuda, & quæ nuper incepit, ac nondum valuit quid biliosum generare, præcauenda diligenter est, ne in maius malum commigret. Quod sane haud difficulter facies, primo intrinsecus potulentis exhibitis, velut est *succus aut decoctum cichorij, sonchi, hordei, portulacæ, cucurbitæ, lactucæ, scariolæ & similiũ cum sacharo ad clarificationem reducto.* Eiusdem vsus est *aqua stillatitia eorundem.* nec non & *hordei cremor,* aut *decoctum cum sacchara rosaceo.* Item decoctum [illegible] *radicis cichorii cum absynthio, & modico sacchara,* v[illegible] E decoctum *hordei cum syrupo cichorii & modico cinnamomi,* aut cum *tabellis ex electuario santalino, diamargaritonis frigidi, aut electuarii de gemmis*: confe[illegible] & syrupus *agrimoniæ, cichorii ac senecionis, cum decocto squinanti.* Externus vero fotu vteris ex oleo *cydoniorum & rosaceo,* ac linimentum parabis ex *cerato santalino in oleo rosarum omphancino dissoluto:* i[illegible] niuersæ iecoris regioni, ad figuram Lunæ [illegible]é- tis, adhibebis *ceratum ipsum santalinum cum puluere coralli rubei vel rosarum.* Quod si hæc prodesse non videantur, partem iniunges vnguento *ro[illegible]arum santalorum,* refrigeranti & cucurbitæ, ma[illegible]ime iuxta dorsum, si ibidem eluceat caliditas. [illegible] desuper pones linteum madidum aq[illegible] [illegible], *cichorij, rosarum, aut succo portulacæ cum mo[illegible]ico aceto.* Verum si refrigerate ci[illegible] adstri[illegible] [illegible] portuerit, sic facito. Recipe *vnguenti rosacei* [illegible] j. ß. *olei violacei* ℥. j. *santali albi* ℥. ß. *cerussæ* ℥ j *aceti parum*, fiat vnguentum. Quod si velit [illegible] [illegible]ationem compescere & penetrationi [illegible] addes *aceti & celticæ spicæ modicum.* Præstant [illegible] dem refrigerationem [illegible] [illegible]. *olea ex* F *seminibus frigidis maioribus.* At si cu[illegible] a[illegible] [illegible]c refrigerat v[illegible] [illegible] ve[illegible] [illegible] flam[illegible] a[illegible] [illegible] ℞ [illegible] *lilorum, cydoniorum* [illegible] *ana* [illegible] *tulacæ* [illegible] *ana* [illegible] *coralli* [illegible] *ana* ℥. ij *myrthi*[illegible] *ana, balau*[illegible] *spicænar*[illegible] *rub. ana* [illegible] j. *antispody* ℈. j. *ceræ albæ* [illegible] v[illegible] [illegible]n-

Potulenta.

Fotus.

Ceratum.

Vnguentũ.

[illegible]leæ.

Vnguenta.

Intemperantia iecoris calida qualiter curetur.

vnguentum. Caute tamē adstringentibus ... in obstructionem deferas iecur. C... id minus & cum maiori corroborati... ne velis efficere, excipe *olei de absynthio* ℥ j. *santalorum omniū, corallis rub. vsti & loti aqua absinthij, ana* ℈. ij. *seminum intybi, scariola, ana* ℨ. ß. *apy petroselini, anisi, ana* ℈. j. *cera quod satis, & adde ... modicum tempore inunctionis*. Prodest & oleum ex *hepate ranarum galeorum-que omnium*, ... *hepar canicula & centrina*, habent enim hepar hi pisces adiposum, in oleum dum liquatur in sartagine facile mutabile. Præterea cibis & potibus id etiam tentabis refrigerantibus, veluti est *ius & caro pulli cum lactucis, borragine, scariola & cucurbita*: nec displicebit ex horariis fructib. aliquid sumere, cœna vero si ex eisdem herbis decoctis, aut pomis vel pyris assis cum ouis sorbilibus. Ceterum in potu hoc obseruandum erit, quod tanquam ... mum haberi debet, sēperante cibū parum aquæ frigidæ ingerere, temperat enim ventriculum, quo minus exurat alimenta, & ... refrigerat; atq; eius feruoré compescit. Prodest quidem summopere potus ex decocto *agrimonia, hordei aut sacchari*.

Victus ratio.

Potu.

343 A

Verum si cum affluxu serosi & acris humoris, vel ex generatione eiusdē, aut biliosi ibidem facta, subonatur, cutādum erit, ante quoduis aliud auxilium sanguinem mittere: primo, si vires constiterint, ex basilica lateris dextri, & post dies aliquot ex saluatella eiusdem manus. Quo facto, præstiti ... serapus *cichorii, borraginis, buglossa, acetosa*, aut *ac tosæ simplici*, purgare corpus vniuersum oportebit; primo *cassia fistula cum syrupo ex infusionibus. vel manna liquata in sero lactis*, tandem percipicrasin *nam seligentibus non licebit confertim purgare, deterius enim fiet intemperantiatum* ex infuso *rhabarbari cum sero lactis, vel cum aqua portulaca, cichorii, hordei, aut sonchi*. Præstat & infusum *foliorum sena cum aqua pluuiali*, & mirum etiam in modum prodest decoctum *radicis rumicis cum aqua acetosa vel portulaca*: quo facto, eisdē intros & extra vteris refrigerantibus & attemperantibus, quæ mox dicimus. Postmodū verò ad conterendas biliosorum excrementorum reliquias, delendasq; obstructiones, vteris eo præsidio, quod recipit *radic. cichorij, petroselini, apij, & foliorum sonchi & cichorij, ana* p. j. coquantur secundum artē, & facta colatura, adde *radicis rumicis, tibia, & graminis, ana* ℨ. j. *bulliant iterum & facta colatura accipe* ℨ. iij. *syrupi cichorij compositi* ℨ. j. & ß. post aliquot aūt dies mane porriges *sacchari rosarum, aut violarum* ℨ. ... *aqua hordei, vel cichorii* ℨ. iij. Ceterum quo magis con... tent, sicitatem adiunctam esse, eo h... umidioribus. & mucilaginosis vteris. Hoc tñ vnū adseruabis in hac curatione, nimirum ex vsu esse potū frigidū aut cibum refrigerantem, vt *hordei decoctum, lactis serū, aquam portulaca & borraginis cum saccharo*: præstat & *lac ipsum cum quarta aqua parte, & lac etiam seminum frigidorum maiorum*. Extrinsecus verò ea, quæ refrigerare diximus, præstabis, ac si æstiuum tempus permiserit, ad balneum aquæ dulcis confugiendum erit, sin aliter, vesicam aqua temperata semiplenam adhibere oportet: prodest etiam, dū calidū est vniuersum corpus, mane dormire, pet aliquod ... parum iacere supra vtres aqua plenos. ... ibus factis ad vsum cochlearium & aquæ ab eis ex ra... re conferes, miro enim modo his opitulari scripserat Galen. Quod si iecoIntemperatura iecoris calidæ ex afflusu serosi & acris humoris orta cura.

B

Reliquias excrementorum biliosorum quæ conterant & obstructiones deleant.

NOTA.

Balneum.

C

Cochlearia vsus.

ri refrigerando plura auxilia selecta & pulcra adhibere volueris, lege *tom.* ... *orum operum cap. de præsid. ad iecoris intemperies*, quippe ibidem copiosa reperies. Verum si dol... & aid... t præualuerint, ad g x. vsque ... ilum philonii peruenien... ium est, facto initio à ℈ x. vsque ad ℨ. j.

Si tamen intempe... fr... a sit, substātia innati calidi inanei, te integr... n im... tur, ad hepaticam dysenteriam attinet. id ante quod uis auxilii genus studebis venari, nam lædunt ea lida aut frigida hoc viscus, ... debite ... dhibeantur, peculiarius & magis, quam qu... tur alii... Id profecto dignosces, quod in corp... & ... n... t s diminuta iecoris, & nonnunquā deprauata e... lineata acto, ita vt albo colore vniuersum corpus perfundatur, tactus corporis frigidus, œdemata D & febres pituitosæ vrgent, facies tumida app... et præsertim iuxta oculos, idque summo mane, item crura, sed maxime prope noctem. Vrinæ præterea sunt tenues & albæ, & quæ per aloom excernuntur, sunt cruda, sed non grauceolentia, sæpe liquidiora, & sæpissime aquosa, postea verò *vt Galen. placet 8. pharm. loc.* dum calidi innati substantia deuincitur, deueniunt cruenta, crassa & nigra, instar sanguinis putrefacti, sed similia colori atræ bili... qua distingui ... cile possunt, quia quę atra biliosa sunt, splendentia existunt, hæc vero, quæ iecore frigidiore facto prodeunt, nequaquam: nam hac ratione docuit Galen. 3. *de sympt. caus. cap. 2.* distinguere crassum sanguinem congelatione factum, ab eo, qui vstione crassescit. Sic enim considerare oportet hęc excrementa, plures habere & æque indicabiles colores ad atrum nō splendentē vertentes: quæ sane excretiones neq; assiduæ, neq; multæ fiunt, licet affectio diuturnior facta, per interualla copiosius excernat. E

Grauis & non minus curatu difficilis, & adhuc diuturnior est frigida intemperantia, & in varios affectus plerunq; commigrare habet, aut eos accersere, & ob id blande & prudenter ipsam tractare oportebit. Primo itaq; considerabis, sitne simplex intemperantia, quæ plerunq; ex procatarctica assolet succrescere caussa, & si diligenter præueniatur, facile cedit ex ea ortum malum. Ob id victu & potu inprimis studebis frænare: quippe si ex frigidæ potu, aut esu rei frigidæ prodierit, mane potum feru... ns deco... ex *cinnamomo, ligno aloe. aut absynthio amaro* porr... es: prodest etiā *meri potio parua ante prandium*, maxime ... vinum sit *caryophyllis, zingibere atq; cinnamomo*, ... onditum: itē alimenta oportet & iura parare *aromatis* & rebus calidis, ea mensura, quæ frigiditatem remittere valeat, non quidem calorem denuo inducere. Quod si certum sit frigidos ēt succos abundare, his porgabis, quæ *ca. de dysenteria hepatica* diximus: non enim placet sæpius eadem repetere, cum facili negotio vel versa pagina reperiri possint, aut F lege *tom. 2. cap. de præsidiis iecoris intemperati*. Exterius tamen dum nuda viget intemperies, fomentis vteris, primo ex *oleo nardino & absynthite*, postea ex decocto *nardi celtica, absynthii, & cinnamomi*: quæ omnia conscissa *& oleo chamæmelino ac vino* incocta, mirum in modum prosunt. Verum si frigidæ materiæ vel obstructionis suspicio sit, præmissa purgatione leni e... *infuso agarici & foliis sena*, aut *agarici & rhabarbari cum syrupo ex infusionibus rosarum Persicarum*, vel ex carrami expressione in

Intemperamentū frigidum quibus innotescat signis.

Intemperatia iecoris frigida qualiter curetur.

Victus & potus ratio.

Fomenta.

Purgatio.

 liquore

liquiritiæ rosarum, diebus interpositis mane porriges ℥. j. huius mellicrati, quod recipit nardi celticæ ʒ. vj. absinthij ʒ. ij. cinnamomi ʒ. ß. facta decoctione, cum melle fiat hydromel. Præterea vbi nulla sit febris suspicio, vinum porrigi potest, quod recipit rosmarini m. j. spicæ celticæ ʒ. j. radicis angelicæ ʒ. ß. in vino macerentur & leuiter ferueant, cuius ℥. j. porriges. Præstat & opiata, quæ recipit lupinum iecur, G & cochleas cum vino in puluerem redactas item pulpæ passularum ℥. j. mirobalanorum, chebulorum ʒ. ij. hepatis lupi preparati ʒ. j. & ß. aromatici rosati ʒ. j. cum syrupo absynthij, fiat opiata vel fiat sic. passularum mundatarum lb. ß. coquantur ad pultis consistentiam in vino veteri & generoso, transfundantur setaceo, & in colatura dissolue conseruæ anthos, corticis citri conditi cum cinnamomo, ana ℥. j. aromatici rosati, diamargaritonis calidi, ana ʒ. ß. iecoris lupi preparati ʒ. ij. fiat opiata. Quod si malum his non

Hydromel. *Opiata.*

344 A cesserit auxiliis, electuario vteris, quod recipit passularum mundatarum ℥. iij. croci ʒ. j. calami aromatici ʒ. ij. & ß. bdellii ʒ. ij. cassiæ ʒ. j. & ß. cinnamomi & spicæ, ana ʒ. ß. myrrhæ electæ ʒ. iij. schœnanti ʒ. ij. pulueris iecoris lupi preparati ʒ. ij. & ß. cum melle & vino, fiat electuarium. Confert non minus theriaca, & reliqua, quæ diximus cap. de dysenteria hepatica, maxime si eis addideris, quæ iecur roborant, vt schœnanthum, absynthium, rosam, eupatorium, & spicam: & ea his etiam, quæ siccant, atq; à putredine præcauent, velut est cinnamomum, iuncus odoratus, cassia lignea, nardus, calamus aromaticus, crocus, myrrha, passula, vinum, mel, & terebinthina, sed maxime stillatitia aqua ea melle, terebinthina, & prædictis aromatis.

Electuariũ. *Theriaca.*

Exterius verò ea vsu sunt, quę calefaciant, & modice siccent, vt oleum ex feruefacto cypero, croco, schœnanto aut iride, & aliquibus prædictorum aromatum cum absynthii puluere, cera aut ladano, vel vtroq; Quod si velis roborationis & calefactionis gratia aliud conficere, sic facito, ea cipe olei nardini, & de absynthio, ana ℥. ß. spicæ nardi, schœnanti, asari, ana ʒ. ß. anisi fœniculi facti ex myrto vel corallo rubeo ʒ. j. florum anthos ℈. j. seminis apii & petroselini, ana ʒ. j. vini quan-B tum hæc ebibere possint, & adde ceræ quantum sufficit, vt fiat vnguentum.

Olea. *Vnguentũ.*

Atque hęc de iecoris intemperantiis dixisse sit satis, cum de eius imbecillitate abunde dictum est cap. de dysenteria hepatica, & adhuc specialius acturi sumus, cap. de hydrope.

Præter vitia, quæ iecore prædictis modis affecto corpori succrescunt, alia non minoris damni quotidie accidere venis imbecillimis aut intemperationibus factis conspicimus: quorum etiam hac in parte instituere prouidentiam consilio deliberaui: nã licet similes aliquando affectus prædictis procreent, qui eisdẽ præsidiis minores fieri possunt, generant pręter id alios mille modis dissimiles. Namq; nullum profecto malum fere in nostris succrescit corporibus, quod ab his venarum cruditatibus ac vitiis principium & fomentum non susceperit: & si, vt verum est, nulla fiet recta curandi institutio, nisi Medicus in cognitione & curatione ad caussam & caussæ principium deuenire studuerit, ob id hoc caussarum fere omnium principium diligenter expendisse insti-C tui. Cuius rei gratia primo scire oportet, omnib. particulis nostri corporis, tàm cõmunibus, quam priuatis, datum esse duo, ea sequi circa alimentũ munia: Vnum, quo simile sibi efficiunt, propter

Venarũ imbecillitas, cruditas, lãguor, obstructio ac intẽperatura ex quib. caussis oriatur.

que accidentib. insigniunt reliquum vero, quo ipsum in propriam substantiam commutant: hoc quidem appellatum nutritionem, illud verò coctionem. Sic proculdubio in vtroq; munere d[...] ipsis non raro contingit. Est tamen inter partes principes & priuatas discrimen: quod illarum pleræq; coquendo, non solum sibi conficiunt, & assimulant humores, verum & toti corpori [...]ua actione, vel deficiente, vel corrupta, oblædi simul vniuersum corpus necessum est. at [...] reliquæ partes particulæ sibi solis parant & concoquunt alimentum, quod si non probe effecerint, mirum non est, si vel ipsa, vel alia, vel vniuersum corpus oblædatur, ea humore superabundante ac vitio [...] ibidem genito, & minime à particula in su[...]ram mutato & consumto. Præter quæ [...]unia D partibus omnibus præstita, concessit insuper [ve]noso generi natura alia tria, nimirum sanguinem & reliquos succos conficere, & deferre ad singula membra: insuper tueri, quo minus labem ac vitium contrahant: tertio, si quid imperfectum semiconfectumve in ipsis adfuerit, iecoris beneficio & calore sibi præstito perficere, & in sanguinis naturam vertere. Sic profecto mille modis venosum genus languidum, intemperatũ ac deiectum, humorũ conditionẽ & naturam infirmat ac vitiat. Dimitto obstructiones, quarũ medela similis est ei, quam iecori obstructo præstitimus: patiuntur quidẽ humores in venoso genere cruditatis tres sortes: nam aliquando crudos suscepiant aliunde (sed præcipue à iecore) succos: nõnunquã ipsę tales reddũt & variis modis cõsputeant: vltimo verò ipsis sanis existentibus non contemnendas cruditates, quinimo vrgentioris conditionis, patiuntur. Primæ aũt sortis cruditates gignit plerunq; iecur infirmũ, vt in huius capitis initio dictũ est, quarum læsiones & præsidia abunde E exposuimus: Secunda quidẽ variis fiunt modis, nã dum genus venosum calore sibi ab arteriis & partibus circumuicinis præstito orbatur, quauis occasione vel caussa fiat, frigidiores redduntur humores, pituitosiores & copiosiorib. seris scatentes: si vero venæ plus iusto incalescant, in feruorẽ & vstionem ipsos ea agitant: si tamen hume[...]tur, vel laxiores factæ praue continẽt, vel putredini promtiores reddunt succos. Porro ex hi[s vi]tiosis succis (inquit Galenus 6. de morb. & symptom.) eresypelata, cancri, gangrenæq; nascuntur: præterea phagedenę, carbunculi, vlcera serpe[n]tia, aliaque huiusmodi. Tertio verò & vltimo modo cruditates congeruntur in venis, non quidem ipsarum vitio, sed vel culpa contentorum succorum, vel eorum copia, vel ob externam oc[casio]nem, quæ prohibito succorum, qui in ip[sis su]nt, naturali effluuio, per putredinem & vstionem incrudantur. Hæc profecto dicta sunt, vt quis facile colligere possit, quanta intersit differentia in curatione prædictorum malorum, dum à iecore prodeunt crudi aut quouis modo vitiati humores, & dum à venis tales fiunt. Nam sæpe sola ie- F coris prouidentia malum radicitus curatur, nonnunquam verò citra ipsam, vacuationibus iam per pharmacum, si venarũ vitio cruditas succrescat, iũ verò per sanguinis detractionẽ: si sine e[...]tum læ[...]e [c]ruditas sibonatur, ac [n]onnunquã beneficio [v]triusq; auxilii. Sed lon[...] est in his omnibus, & sudare ligni guaiaci decocto & [...]o [...]in

Venæ tres patiuntur cruditatis humorum sortes. *Cruditas venarum triplex.* *Venarũ imbecillitas ac cruditas qualiter curetur.*

vtiin potu semper, & eius aqua arte chymica extracta, maxime si addideris *caryophyllos*, *cinnamomũ*, *& lignum aloem*, *ac reliqua roborantia*. Discant obsecro tyrones hęc omnia nosse & distinguere: siquidẽ quodlibet eorum admodũ dissidentes medendi vias exoptat & poscit, quas si aut ignorauerint, aut euerso ordine exsequantur, mirum non est, si finem optatum consequi non possint.

NOTA.

Caput IV.

G

De Splenis inflammatione, duritie & obstructione.

Splenẽ cur natura corpori præstiterit.

VT varietas affectuũ, qui spleni accidere solent, & ex eius vitiis corpori vniuerso aut alicui eius parti succrescũt, facilius innotescat, præmittendum est, hoc viscus corpori præstitisse naturã, vt iecur & venosum genus ab spurcitia feculenti, limosi ac melancholici succi repurgaret. Quod sane munus exsequitur per venã quandã
345 A ex mesaraicarũ sorte, à vena portæ disseminatã, in ipsumq; splenẽ insertam. Cui muneri exsequendo præstitit natura spleni facultatẽ sibi simile alimentum eliciendi, ẽ quo puriori parte selecta, vi ꝑpetui caloris & arteriarum adminiculo alitur, & reliquum, ꝙ crassius fæculentiusq; est, in ventriculũ pellit, quo facilius per intestina simul cũ reliquis excrementis ꝓlabatur. Quod sane membrũ, dum pro naturæ lege se habet, hæc beneficia corpori p̃stat: verũ si à naturali ꝓcidat statu, melancholico succo nõ ꝓbe repurgato, aut residuo ab alimento ipsius splenis nõ exacte purgato, varia grauissimaq; incommoda corporibus afferre potest. Quippe si eius superuacuũ non excernatur, lien in tumorẽ eleuatur, & corpus natura ac vniuersus color male afficitur, & emaciatur corpus, gingiuę vitiantur, os fœtidũ reddit odorem, & interdum sanguis è naribus ꝓfluit, atq; varices aliquãdo cum vlceribus curatu difficillimis pro-
B ducuntur. Deniq; ex splenis tumore ob p̃dictam caussam, adeo grauia accidentia & mala succrescunt, vt coëgerit Gal. dicere *lib. 2. de fac. nat. Quib. corpus floresc it, his lien decrescit, ac vice versa, quibus lien crescit, illis corpus tabescit, & vitiosis repletur humorib.* Præterea nõ solum hęc mala succrescunt, dũ melancholicũ recrementũ non purgatur, verum dũ à sanguinis consortio nõ separatur, quartanæ febres, melancholicę imaginationes, & cutis fœditates, quæ aut elephantiasin, aut illi quid simile minãtur. Crurum etiam imbecillitates, tumores scirrhosi, & ipsius splenis immedicabiles durities. Quæ sane affectiones, licet corporis aut partis colore atro, similes videantur ictero nigro, ab eo tamẽ longissimis interuallis dissidere est compertum, *vt suo loco latius sum probaturus*: nam hę omnes à redundante succo in genere venoso ibidemq; exsistente prodeunt, icterus verò non, nisi à melancholia delata ad cutem, ob imbecillitatem tractricis aut obstructionem meatuum.

Splen quæ beneficia corpori præstet & quæ incõmoda.

C Appellarunt antiqui morbum splenis, à quo hæc omnia vitia, vel simul, vel maiori ex parte coniuncta, succrescunt, *stomacace*, quia ventri efficitur communis affectio, seu *stomacacbexia*, & *sceleturbe*, quem alii *scorbutum* nuncuparunt. Nostri verò temporis Medici, vitiis splenis non ab hac accidentium syndrome sumta ratione, numẽ imposuerunt, sed cuiq; splenis affectui, siue hæc siue illa accidentia sequantur, peculiare nomen

Splenis morbus apud antiquos nomine: Stomacace quid.

præstiterunt, vt splenis tumorem, scirrhum, inflammationem aut obstructionem. Scripserunt autem de stomacace & sceletirbe Plinius *lib. 25. cap. 3.* & Strabo *lib. 16. sua Geographia*. Græcorũ tamen & Arabum regioni ignotus hic morbus fuisse videtur, saltem non apparet hoc nomine ab eis fuisse insignitum. Nam sceleturbe, quod depingitur ab auctore definitionũ medicarum, diuersum omnino est malum ab affectibus crurũ, qui in scorbuto visuntur, licet re vera aliquo modo similentur: nominum enim non magna habenda est cura. Apud Auicennã etiam aliqua huius mali apparet mentio, *canone 3. fen. 15. tract. 2. cap. 5.* vbi congeriem horum signorũ adducit, statuens etiã signa inflammati splenis: idem Paulus sub nomine *scirrhi splenis*. & Alexander sub nomine *phlegmonis ex atra bile*. Qui omnes horum omnium accidentiũ meminerunt, quod frequente splene male affectu accidunt, aut eorum plura, tamen his siciunctis, non tribuerunt peculiare nomen, sed tanquam signa alicuius morborũ, qui spleni succrescunt, adduxerunt. Cum hoc tamen omnes liene affectos lienosos nuncupauit Hippoc. & in Coacis, vbi lienosis prodesse dysenterias dixit, & *6. aphorism. 34.* quocunq; affectu lien laboret, dummodo inueteratus sit.

Stomacacbexia.

Sceletirbe.

Scorbutus.

D

Vtcunq; tamẽ nominare volueris huius visceris mala, vitia sunt prodeuntia ab aliquo eius proprio affectu. Potest igitur splen, vt prædicta accidentia succrescant, vno è tribus morborũ generibus affici, siquidem morbus est proprie affectio illa, a qua primum læditur operatio particulæ: quippe aut intemperie laborat, aut viarum angustia & obstructione, aut vltimo tumore quouis præter naturã sed maxime scirrhosa, ob peculiarẽ alimenti ipsius conditionẽ & naturã. Sic profecto intemperies caussa est imbecillitatis alicuius facultatum ipsius visceris, sed maxime attrahentis, cuius vitio ictericus affectus prodit. Verũ affectiones, quarũ hac in parte meminisse oportebit, tantum sunt viarum coarctatio, & ipsius splenis durities, nec non & inflammatio.

Splenis morbi quibus ... differant.

E

Primo inflamationis huius visceris caussa mouẽs, ea quidem existimanda est, quæ reliquarum partium inflammationes accersere assolet: proxima nempe, melancholici sanguinis efferuescentia, licet euidentissimum sit, à bilioso etiã sanguine vel copioso fieri, vt testatus est Aëtius, & ex Galeno constare videtur *6. popul part. 3.* qui febres ex splenis inflammationibus ortas, de genere esse inflammationũ asseruit. Duritiei verò caussa, vel inflammatio exsistit ob impensam refrigerationem in congelatã duritiem ducta: vel ipsa inflammatio prauè resoluta, in qua tenue solum euanuit, manente crassiori parte: vel humorũ crassiorum copia, qui ibidẽ impacti, vel præ congelatione indurüerunt, vel præ subtilioris partis euanescentia adeo exsiccati sunt, vt in lapideam duritiem commigrauerint. Coarctationis verò seu angustiæ meatus eorum vasorum, per quæ solet, dum attrahitur vel expellitur is humor, transire, caussæ in triplici sunt differentia: nã aut fit ab inflammatione scirrhove, aut quouis alio tumore vias coarctante: vel à membris vicinis extrinsecus comprimentibus: vel ab humore seu excremento meatus ipsos obdurante, obstruenteq; præ nimia copia aut crassitie. Cuius etiam occasione

Splenis inflammatio, tumor, scirrhus ac obstructio, quibus oriãtur caussis.

F

conie-

atq; per cutim aliquid discutere, & eadem victus ratione vti, quæ viribus seruatis & suo modo copiâ humoris minuat, *vt predicto cap. dictũ est*. Quod G si ad suppurationem vergere persenseris, haud secus, quàm in iecore inflammato, rem ages, tardius tamen ad apertionem te conferes.

Splenis scirrhus quot modis contrahatur.

Interim tamen dum hæc instituis, diligenter rimari curabis, cõmigret ne inflammatio in scirrhosam duritiem, quod non raro solet accidere. Id quidem noſces, quod ceſſantibus dolore, calore & febre, tumor aut creſcit, aut ſaltem nõ decreſcit auxiliis adhibitis, quinimo lapidea duritie inſignitur. Contrahitur autem prædicta durities in ſplenis tumoribus Vno è duobus modis:
348 A resoluta nimirum tenuiori humoris parte, aut ipſo humore craſſiori facto, ac veluti congelato ob frigiditatem, vtcunq; humori & parti priſtina ſit. Ex quibus conſiderationibus prodit duplex etiam curandi ratio: Vna, dum per tenuioris partis reſolutionem induruit tumor: altera verò, dum ex propria humoris craſſitie, vel ex impenſa frigiditate ex frequentibus aquæ frigidæ potibus, vel aliunde contracta. Itaq; ſi ex impenſo calore induretur, ſiue à medicamentis reſoluentibus intẽpeſtiue adhibitis, ſiue ex calore ingenti ipſius inflammationis, via & ratio curandi, initium à proba & ſelecta victus inſtitutione ſumere oportet:

qualiter curetur.

Victus ratio.

ob id quidem ſumma diligentia curandum eſt, ne ſucci melancholici gignantur: quinimo cibis humectiorib. & temperatis ſtudebis augere eos, qui melancholico ſucco ſint contrarii. Huius naturæ ſunt carnes *pullorum, caponum, gallinarum, & capreoli*: item *oua sorbilia & borrago*. Potus ſit aqua

Potus.

B *lupulis, scorcionera & buglossa* decocta, vel ferrata aut deaurata, cum *modico vino*, ſi febris iam deferbuerit. Hoc viuendi genere inſtituto, videndum eſt, an aliquo modo liceat iterum ſanguinẽ detrahere. In qua re conſiderandum eſt, *an sufficienter missus fuerit inflammationis gratia*? quin tempore continere manus oportet, ac ſtudere reſolutionem & emollitionem moliri. Verum ſi ex menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione affectionem ortam fuiſſe conſtiterit, tunc quidem à venis tali non erit ab re ante eorum auxiliorum adminiſtrationem, ſanguinem mittere, aut hirudines hæmorrhoidibus (ſi tumeſcentes ſint) affigere.

Sanguinis miſsio.

Purgatio.

Quo facto, & præmiſſa leui purgatione per aluum eius humoris, quem in corpore abundare compereris, ne confluat ad affectum locum vi auxiliorũ, quæ intus aut extra parti profutura ſunt, ad ea, quæ plurimũ humectent & emolliãt, ac modice calefaciant, te conferes. Cuius naturę eſt oleum *amygdalarum dulcium*, aut *oleum dulce cũ decocto maluarum & modico aceto*, quib. partem fre- C quenter fouere oportet: vtendum eſt etiam oleo *liliorum, capparorũ & dulci, in quibus ferbuerint malua, radices althaea. & semen lini*. Præſtat & emplaſtrum *ex muccilaginibus althaea, & predictũ oleũ cũ modica farina fœnugraci, bdellio & modica cera*. Præſentaneũ etiã auxilium eſt, *succus foliorũ sambuci cum oxycrato ex decocto maluarum. althaea & aloes: succus etiam scolopendrii cum oleo dulci, decoctum corticis capparorum cum muccilagine althaa*. Quod ſi affectio nimis inueterata ſit, optimo viuẽdi genere potius, quàm medicamentorum turba tractari deſiderat. At ſi indurata affectio ex frigido humore, ex frigidaque cauſſa in ſplene contracta ſit (*aut ab aliis causis quarum latissime meminimus lib. nostro 2. de recto præsid. art. Medico vsu. cap. de emollientibus.*, non ſemper vereri oportet ſanguinis detractionem, ſiquidem eam Galenus in lienoſis nõ renuit, *vt constat lib. de sanguinis mission*. verum id intelligendum eſt, vbi vel ſanguis craſſus plurimum abundat, vel ſuppreſſio ſanguinolentæ fluxionis malo cauſſam præſtitit, vel affectio nuper facta ſit: vtcumq, tamen accidat, parce mittendus eſt. & longe parcius aut nunquam, vbi ex intempeſtiuo potu, ſiue in morbis, ſiue extra morbũ, principium traxit affectio. D

Olea.

Emplaſtrũ.

Splenis ſcirrhus ex frigido humore quomodo curetur.

Sanguinis miſsio.

Purgatio.

Quo facto, corpus ad purgationem, & tumorem ad emollitionem præparabis per ea, quæ interius ſumuntur, quale eſt *oxymel simplex cum scolopendrii decocto*, item *hydromel ex decocto betonica*. Præſtat & *oxymel, vel syrupus acetosus radicum cum decocto myrica, corticum capparorum, scolopendrii, scordii, polypodii aut epithymi*. Ab his, leuiter corpus purgabis decocto *foliorum sena cum syrupo ex infusionibus violarũ aut rosarum*: item *confectione Hamech simplici cũ aliquo ex predictis syrupis & decocto foliorum sena*. Poſtea verò ad vlteriorem purgationem preſſius humorem & tumorem præparabis, adhibitis eiſdem decoctis cum *oximelite scyllitico, aut syrupo acetoso diarrhodõ*, idq; per aliquot dies facies, ac poſtea iterum purgabis validiori pharmaco, ſi nulla ſit febris ſuſpicio: cuius naturæ ſunt pilulæ *de lapide lazuli*, aut *stybium preparatum*, ſi corpus robuſtũ fuerit, ſin aliter, tutius eſſe arbitror per interualla E frequentius & mitius purgare.

Sunt etiam huic affectioni proficua quædam medicamenta, quæ præter id, quod purgant, ab ipſo etiam viſcere efficacius repurgant & abſtergunt: huius naturæ ſunt, quæ ex chalybe conficiuntur: quæ ſane, vt huic malo proſint, non ex chalybe præparato, vt in reliquis affectionibus, ſed ex ſola eius limatura cum aliquo ex pharmacis, quæ vim habent vel melancholiam, vel craſſos ſuccos purgare, & prçter id duritiem emolliẽ aliis auxiliis, paulatim imminuere & conterere.

Splenis ſcirrho proficua ſunt medicamenta ex chalybis limatura parata.

Sic enim huic vſui conficies pharmacũ ex ſyrupo confecto *ex decocto foliorum sena, epithymi & polypody ac radicibus capparorum, melle & chalybe ipso, vbi decem ℥. decocti huius, & tribus mellis vnam & semissem addideris limatura chalybis*. Vel conficies ex *melle & puluere diatragacanthi & limatura eiusdem chalybis, eadem dosi*. Quod ſi mitius delicatioribus fœminis efficere velis, ſic facito: Excipe *mixa radicum scorcionera condita sacchаro* ℥. vj. *syrupi capillorum Veneris & violarum, ana* ℥. j *pulueris electuarij de gemmis* ʒ. j *pulueris lapidis bezaar* ℈. ß. *pulueris rubia tinctorum* F ʒ. ij. *chalybis præparati & citra præparationem, ana* ℥. vj. lento igne fiat electuarium fluidum. Aliis verò, quibus iecoris calor calida renuit medicamẽta, ſat eſt, bolum conficere ex *sacchari rosacei* ℥. ß. *& limatura chalybis* ℈. ij. Quod ſane pharmacum magni ſolet eſſe momenti, in quibus vitio ventriculi ſplen intumeſcit, & meſereon obſtruitur, maxime ſi ante eius ſumtionem *aqua calida* modicum ſumpſerit laborans. Quod ſi chalybe vti nõ placuerit, aut idoneum tempus non ſit, hoc vteris præſtantiſſimo auxilio, quod recipit *succi althaa depurati* ℥. ij. & ß. *decoctionis calamenthi* ℥. ij. *pulueris foliorum sena* ʒ. ij. miſce, & cum melle deſpumato, quod ſufficiat, fiat electuariũ, cuius ſumat laborans per tres horas ante cibum cocleare vnum. Hunc vſum etiam præſtat ſyrupus ex *scoria*

Chalybis variæ deſcriptiones.

Splenis auxilium præſtantiſſimũ.

ferri

ferri hac lege confectum excipe *scoriæ ferri præparatæ aquæ rosarum* ℥. vj. *passularum sine nucleis* ℥. iiij. macerentur per tres dies in ℔. iiij. *aquæ lupulorū*, & in fine trium dierum bulliant ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura, adde *radicis rumicis, & rubiæ, ana* ℥. ij. *corticis capparorum* ℥. j. *radicis fœniculi* ℥. j. & ß. *asplenii* ℥. ß. *capillorum Veneris* m. ij. iterū bulliant & facta mediocri expressione, adde *syrupi acetosi diarrhodon*, & de quinque radicibus sine *aceto, ana* ℥. ij. *sacchari* ℔. ij. fiat syrupus, & in fine decoctionis addantur prædicti syrupi, huius enim sumat laborans summo mane ℥. iij.

G

Fomenta.

349 A Interim tamen, dum hęc fiunt, externis fomētis emollire duritiem curandum est: quem vsum præstat, quod recipit *radicum althææ, & maluæ, ana* ℥. ij. *seminis fœnugræci & lini, ana* p. j. *florum chamæmeli, meliloti, & myrticæ, ana* m. j. *calamenti, melissæ, cuscutæ, pulegij, & fœniculi, ana* m. ß. *corticum capparorum* ℥. j. bulliant omnia in sufficienti quantitate *aquæ & aceti*, & postea fiat fomentum cū spongia aut filtro, cui addes *olei capparorū, & chamæmeli, an.* ℥. j. & ß. Idem præstat fomentū ex aceto exstinctionis *marcasitarum cum prædictis oleis*: item euaporationes eiusdem *aceti calidi, vel aceti scillitici*, quod maioris est momenti: item *germina tamarisci aut eius cortex ex aceto vel oxymelite decocta cū oleo amygdalarum amararum*.

Inunctio. Eundem vsum præstat inunctio, quæ recipit *olei rutæ, capparorum, & chamæmeli, ana* ℔. ß. *vini albi odoriferi* ℥. iiij. *radicum althææ, maluarum & filicis, ana* ℥. j. triturentur optime radices, & simul bulliant vsq; ad consumtionem vini, & facta colatura, & vehementi expressione adde *aceti* ℥. iij. *cyclaminis optimi triturati & mundi* ℥. ij. iterū

B bulliant ad consumtionem aceti, & facta iterum colatura, adde *opopanacis, bdellij, galbani, ammoniaci, ana* ʒ. j. dissoluantur gummi in aceto, & admisceantur cum aliis, facta iterum leui ebullitione, & cum cera fiat vnguentum molle.

Vnguentū. Præstat & vnguentum, quod conficitur ex *dialthæa, succo summitatum sambuci, & oleo capparorum cum modica*

Emplastrū. *cera*: item emplastrum ex *pinguedinibus caponis, anatis, & gallinæ, cum puluere marcasitarum, aut plumbi vsti cum diachylone.* Confert & *œsypi ceratum*, & emplastrum ex *meliloto, & ex muccilaginibus fœnugræci, althææ, & ficuum, adiectis medullis & adipibus*: item *cyclamen cum suillo adipe, aut scillæ aceto & oleo feruefacta ad consumtionem aceti, & facta colatura, fiat vnguentum cum cera.* Prosunt & omnia, quæ hepati indurato proficua esse diximus, dummodo scyllitici aceti aliquid admisceas, cuius efficaciæ

Vnguentū est id, quod recipit *ammoniaci, bdellij, opopanacis dissoluti in aceto scyllitico, ana* ℥. j. *radicis liliorum, bismaluæ decoctorum in axungia porci, vel oleo amygdalarum dulcium, aut amararum* ℥. ß. *styracis, myrrhæ, iridis, ana* ʒ. ij. ß. *muccilaginis seminis fœnugræci extra-*

C *ctæ in vino albo* ℥. ij. *terebinthinæ & propoleos ana* ℥. ij. ß. fiat vnguentum: addes tamen *seminis viticis, apij, & petroselini, ana* ʒ. j. flatus discutiendi gratia, est quidem magni momenti.

Splenis indurati mirū emolliens. Quod si plurimū splen induruerit, sic facito. Excipe *radicis mandragoræ diuisæ in partes* p. j. *decoquantur in oleo sesamino, aut de semine lini, cum pauco aceto, contundantur, & extrahe per cribrum*: addeq; *opopanacis dissoluti in aceto scyllitico* ℥. ij. *styracis, myrrhæ, bdellij, seminis alkekengi, ana* ℥. ß. *propoleos, ceræ nouæ & terebinthinæ* q. s. *croci* ʒ. ij. *spicæ celticæ schœnanti, asari vel ostici, ana* ʒ. j. misce, & vtere: mirum in modum profecto induratū emollit. Verum si flatus tumorem eius visceris concitauerit, id inunges hoc, quod recipit *olei nardini & absynthii, ana* ℥. ß. *seminis agni casti, capparorum, & de fraxino, ana* ʒ. ij. *apii & petroselini in aceto maceratorum, ana* ʒ. j. *coralli rubri vsti, & scoriæ ferri, ana* ʒ. j. ß. *ceræ quod satis*, fiat vnguentum, cui adde tempore illitionis aceti modicum.

D Interim tamen, dum hæc vnguenta adhibes, nō erit ab re inunctionibus vti, quæ ventrem lenīāt: quæ præter id, quod spleni prosunt, purgant omnino lienis serosa recrementa, si vsq; ad vmbilicum inunctio fiat.

Linimenta & vnguenta. Primum recipit *succi cyclaminis* ℥. vj. *succi cucumeris agrestis aut sambuci vel ebuli* ʒ. iij. *farinæ lupinorum & vini quod satis*, fiat vnguentum. Aliud recipit *succi sambuci & Mercurialis, ana* ℥. iij. *mellis communis, & farinæ lupinorum, an.* ℥. ij. misce, & fiat vnguentum: nec erit ab re his addere succum aliquem tenuantem, vt *iridis, aristolochiæ, & apii, & odoratorum aliquod, vt myrrham, styracem, & similia.* Quem quoq; vsum mirabiliter præstat emplastrum ex *lithargyrio, cap. de iecoris duritie scriptum*, si aceti scyllitici modicum addideris.

Cucurbitę. Prosunt & cucurbitæ cum scarificatione, sed id caute agendum, & dum ad extimā partem vergit etiam tumor: item ferro candenti vlcuscula efficere supra partem oportebit, verum cauendum est, ne scirrhosus tumor in cancrum degeneret: nam hæc solum ex vsu exsistūt, vbi in tumore & partibus circumstantibus copiosa abundat pituita, quippe aliter, tutiora sem- E per mihi visa fuere alia auxilia, sicut setonem eidem parti affigere.

Splenis dolor ex flatu qualiter curetur. Quod si ex flatu, à crassis succis ibidem impactis eleuato, aut aliunde transmisso, splen dolore & cruciatibus afficiatur, fomentis prædictis sine aceto vteris, oleis & inunctionibus, addito *oleo liliorū, capparorum, chamæmeli, absynthij & spica*, vel in quo bullierint aliqua ex his, quæ nuper retulimus: quem quoq; vsum præstat cucurbita supra partem dolentem, aut parum infra appulsa, maxime corpore ab excrementis & copioso sanguine immuni: quod si ipsam aliquando scarificaueris, non paruum beneficium præstabis. Quod si spleni emolliendo plura placuerit legere præsidia *tom. 2. meorum operum, cap. de præsidiis spleni indurato proficuis*, copiosa reperies.

Splenis obstructio qualiter curetur. Huius visceris obstructionibus opitulaberis his, quæ incidendi & attenuandi vires valentes obtinent, ac postmodum his, quæ vehementius abstergant, & repurgent: & per ea, quæ superius F retulimus, peculiariter huic visceri obstructo opitulantur multa. Quapropter, si constiterit obstructionis occasionē esse improsperam mensiū purgationē, aut suppressionem alicuius sanguinulentæ vacuationis, aut vltimo, si constiterit corpus & ætatem atq; humorum abundantiam non plurimum dissidere à sanguinis natura, sanguis mittendus est, quārum sat sit, vt vitiosus imminuatur, ac rursus, vt subsit purgationi & reliquis auxiliis locus.

Sanguinis missio. Quippe suspectum est incidentibus & aperientibus vti pharmacis, ni prius aliqua vsus fueris vacuatione: & ob id leui facta

Purgatio. purgatione, protinus porriges *oxymel simplex aut compositum*, cum inueterascit affectio: item *syrupū bizantinum, aut oxymel scylliticum, cum syrupo borraginis, vel lupulorum*. aut præstabis *syrupum de hyssopo*, si præualuerit frigidus humor, de *cala-*

G Considerabis deinceps, an aliquo modo in scyrrho iecoris ex usu futura sit sanguinis detractio: qua in re arbitrandum est eis tantum profuturam, quibus vel hæmorrhoides suppressæ fuerunt, vel menses: iis tamen, ne affectus amplius crescat, potius quam gratia curandi. Verum si possibile fuerit, ipsum sanguinem fæculentum, per easdem hęmorrhoides hirudinibus affixis reuellere, aut menses euocare, satius profecto erit, quàm vena scissa sanguinem detrahere: sin aliter, ea sinistro crure non erit ab re modicum sanguinis fundere, aut si copiosior apparuerit plenitudo, ex sinistro brachio vena basilica scissa, quod adhuc in venis parti affectę vicinis continetur, &
340 A paulò post tumori accessurum est, educere. Quo facto, reliquum melancholici succi per ventrem aut vrinā eadem lege imminuere curabis, quam in præcautione opus esse scripsimus: quippe vlterius sanguinem fundere, periculo non vacat in ea affectione, quæ in hydropem plerumq; degenerat ob iecoris frigiditatem.

Quam sanguinis detractionem.

Verum quia præcipua curandi ratio eius, quod factum induratumq; est, in emollitione discussioneq; cōsistit, ob id totis viribus, id, quod prudentius fieri possit, exsequendum erit: tum per externa, tum verò per intus sumta medicamenta, vicissim enim se ad mutuem iuuant. Quapropter, primo extrinsecus ea adhibebis auxilia, quæ non calida & sicca, sed mollientia sint: nā si aliis diutios vtaris, durius reddes, quod induratum fuerit. Neq; obstet Galen. varie loquutum fuisse de mollientium natura, quippe ea refert 5. *simpl. cap.* 8. calida esse, sed moderata, hoc est, quod mode-
B rate à medio, versus caliditatem & siccitatem recedunt, licet non plurimum. Item 2. *ad Glauc.* scribit, mollientia esse calida & humida, vt *oleum, adeps & medulla:* ac licet sibi contrarius videatur, intelligi debet, vtrisq; ad scirrhi emollitionem opus esse: nam qui siccitate induruit, humidis emollientibus opus habet: qui verò frigiditate concretā habet humiditatē, calidis quę fundant, & siccis quę, quod liquatum est, ebibant & resiccent, & ob id vtrisq; vicissim vtitur. Quib. cognitis, ea adhibebis (*præter alia quæ superius diximus*) vbi ex siccitate indurata affectio est, quæ recipiunt *absynthij oleum & nardinum cum thymiamate, bdellio & radice althææ aut mucagine eius, addita ceruina seu vitulina medulla, cum anseris aut gallinæ adipe:* ea quibus vel linimentū parabis huic vsui maxime proficuū, præcipue si addideris aceti aut acetosi modicum. Parabis item aliud, quod recipit *absynthii* p. ß. *foliorum & radicum althææ, ana* m. j. bulliant in oleo communi, & modice feruefactis, adde *spicæ vtriusq; & squinanti, ana* ʒ. j. *aceti* ℥. iij. & facta expressione spongia excipiatur *oleum*, & supra iecoris regionem fiant fotus mane ante cibum, facto
C prius leui exercitio, aut blanda frictione: Postmodū verò partem inunge linimento, quod recipit *olei absynthii & mastichini, ana* ℥. j. *nardini & cydoniorum, ana* ℥. ß. *adipis anserinæ, gallinæ & medullæ ceruinæ, ana* ℥. j. *ceræ* q. s. *aceti parum*, fiat vnguentū. Procedente affectu, licebit prædicto vnguento addere *ammoniaci aut bdellij vel styracis modicū*. Parabis item aliud mirabilis efficaciæ. q. r. *lithargirii auri tenuissime triti* ℥. iiij. *nutriantur oleo chamæmeli in mortario*, deinde coquantur facta agitatione, donec spissentur, & adde *ammoniaci bdellii in vino liquefactorum & colatorum* ℥. ß. *ceræ* ℥. v. *terebinthinæ* ℥. iiij. *iridis* ℥. ij. malaxentur *oleo liliorum manibus vnctis*. Sed expediet tertio aut quarto quoq; die fotibus partem & affectum mansuetiores reddere, quod facies, si receperis *radices & folia maluarū & althææ, fœnugræcum & semen lini cum squinanto*, & vtramq; spicā cum *absynthio*, additis *aceti albi guttis*. Item prædictas herbas & semina post coctio-
D nem contundes & sumes ℔. j. et addes *adipis anserini* ℥. ij *cremoris fœnugræci, seminis lini & althææ, ana* ℥. ß. *olei de absynthio* ℥. j. *mastichini* ℥. ß. *ammoniaci aceto dissoluti* ℥. ij. fiat cataplasm. Verum in administratione horū auxiliorum, obseruandū summopere est, ne diu ac imprudentius vni innitamur auxilio, satius enim arbitrantur peritiores ea immutare, quo magis prosint, minus assueta alicui eorū natura. Vltima tamen adhibebis emplastri *diachylonis magni irreati* ℥. iiij. malaxentur *in oleo irino & de absynthio*, & applicentur hepatis regioni.

Mollientia cuius naturæ.

Linimentū.

Vnguentū.

Potus.

Cataplasma.

NOTA.

Emplastrū.

Sed interim dum ea externus adhibentur, per interna porriges, quæ vim habeant inscindendi, attenuandi & repurgandi, quod emollitū tenuatumq; extiterit. Huius naturæ sunt medicamenta, quæ superius in præcautione adduximus, quibus addi potest id decoctum, quod recipit *graminis, petroselini & asparagi, ana* ℥. j. *radicis ireos* ℥. ß. *radicis maluæ cum foliis* p. ij. *cichorij, agrimoniæ, ana* p. ß. *florum violarum & borraginis, ana* p. j. *passularum sine acinis* ℥. j. ß. *cinnamomi, spicæ vtriusq; & squinanti, ana*
E ʒ. j. *cuius decocti sumes* ℥. iiij. *& addes syrupi acetosi diarrhodon aut de quinque radicibus* ℥. j. ß. Verum quod efficacius & pretiosius ego arbitror & experimēto didici fore, est syrupus noster ex chalybe, qui recipit *aquæ lupulorum, graminis & agrimoniæ, an.* ℔. j. *corticum capparorum* ℥. ß. *passularum sine granis* ℥. j. *spicæ vtriusq;, ana* ʒ. j. *squinanti* ʒ. j. ß. *capillorum veneris* p. j. *radicum fœniculi* ℥. j. *radicū lilij minutim incisis* ℥. iij. *chalybis limati* ℔. ß. bulliant omnia in duplici vase ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura cum leui expressione, adde *aquæ pluuialis* ℔. j. in qua maduerint per noctem *rhabarbari* ʒ. vj. *foliorum senæ* ℥. iij. & facta colatura & leui expressione, cū modico aceto & saccharo fiat syrupus, cuius ℥ ij. *aut* iij. porrige mane, & postea leui facto exercitio ante prandium iterum quiescat laborans. Vti etiam poteris tanquam peculiari auxilio opiata mihi vsu probata, quę recipit *iecoris lupi præparati* ʒ. ß *carnis passularum* ʒ. vj. *spicæ vtriusq; & squinanti, ana* ℈. j. *pulueris radicis rubiæ, & rumicis, ana* ʒ. j. *chalybis præparati aut non præparati, & sæpius loti aqua agrimoniæ* ʒ. j. ß. *pulueris electuarii de gemmis* ℈. ij. *lapidis bezoar* ℈. j. *cum syrupo acetoso diarrhodon & cichorij*, fiat ad modum opiatæ, carne passularum
F extracta per setam prius, & in aqua graminis liquata: cuius summo mane porriges ʒ. ij. ß. *aut* iij. & leuem quandam deambulationem laboranti institues (*maiorem enim sic affecti non tolerant citra damnum*) quæ calorem in iecore concitare non possit iusto maiorem.

Decoctum.

Syrupus ex chalybe.

Opiata.

Capvt III.

De Iecoris Intemperantia, & de omni eius & venarum imbecillitate.

NON est minoris momenti hepatis quodlibet intemperamentum (*quoddam eo pertingit, quod sanguificationem vitiet, hepaticos seu iecorarios reddit*)

Intemperātia hepatis quanti momenti.

reddit homines) quàm quæuis alia eiusdem visceris
affectio, quantumuis primo accessu grauis non
videatur: nam licet sanguificationis officio non
G obit mox a principio, eos tamen succos cogit ie-
cur generare, qui sanguinem conspurcent ac vi-
tient. Duobus enim modis lædi intemperatum

Iecur intemperatū duobus modis læditur.

iecur scimus: *Vno*, dum imbecillum omni muneri
exsequendo efficitur. Reliquo verò dum praue
ipsum exsequitur: atq; id etiam duobus modis: vno,
dum plus generat vnius humoris, quàm reliquo-
rum, iuxta intemperamenti conditionem: altero
verò, dum genitum sanguinem conspurcat, ea la-
be, qua iecur ipsum esse affectū constat, vt euentu
quotidiano in his, qui morbo Gallico afficiūtur,
cóspicimus: quippe iecur sanguinem generat, &
341 A reliquos succos, ceterū eos Gallica lue infectos ac

Ab intemperantia hepatis quot modis imbecillitas oritur.

sigillatos. Sic ab intéperantia imbecillitate pro-
tinus succrescere conspicuū existit, idq; non vno
modo, sed iuxta varietaté potentiarum, quib. ie-
cur vtitur ad peculiaria munia exsequēda. Quippe
aliquando attractricē oblædi & imbecillitari
conspicimus, nonnunquā retentricem, alteratricē
sæpius, & expultricem non raro. Sed attractricē
infirmam ob frigiditatem monstrant liquida ex-
crementa per aluum exeuntia, chyli formam re-
ferentia, nam aliter affecta ventriculum imbecil-
lum ostendunt. Dum verò hepas trahit ac retinet
(*namq; non retinente hepate liquida etiam redduntur ex-
creta*) chylum tamen ipsum alterare ob eandē in-
temperiem nequit, excremēta fiunt simillima lo-
turæ carnis recenter mactatę, quam excretionem

Imbecillitas retentricis quid ab attractricis imbecillitate differat.

capite de *dysenteria* nominari diximus *hepaticā*: &
licet simile damnum efficiat languida retentrix,
cum hac tamen distingues hanc ab illa imbecil-
litate concoctricis, quod in illa primum cruenta
sanies, mox crassa excernitur: quod sane vitium
B potius ad immodicam humiditaté referri debet,
sicut diminuta coctio iecoris ad frigiditatem seu
caloris imminutionem, *vt 3. de cauß. sympt. aduertit
Gal.* Item id etiam distingues, quod in hac per in-
terualla fit hæc rubra proluuies, vbi tantum in-
coata sit hæmatosis, *vt Gal. placuit 1. pror. sec. 2. & 4.
de vsu par. & 5. de loc. affect. c. 7. & 8. pharm. local.* at re-
tentrice imbecillitata, frequentior fit excretio, li-
cet aliquo modo ad sanguinis colorem murata
exeant excrementa. Expultrix etiam facultas ir-

Imbecillitas attractricis quid differat a ceteris.

ritasi non raro assolet, sanguinis pondere aut vi-
tio, potius quam intemperamento, & sanguino-
lentam quoq; excretionem mouere: cuius vitiū
distingues, quia in hac sanguis tum per vomitū,
tum etiam per aluum, colore & consistentia na-
turali similis apparet, in reliquis verò vitiis præ-
ternaturalis visitur, vt dictum est. At si hęc eadem
facultas expultrix languida efficiatur, non quidē
excretiones, sed obstructiones fieri est arbitran-
dum, & si quando aliquid excretum fuerit, cras-
C sum fæculentumq; erit. Itaq; hæc sunt vitia, quę
iecore ad imbecillitatem deducto ob intempe-
ramentum maxime frigidum & humidū succre-
scere assolent: qualiter vero iecur debeat affici, vt
in sanguificationis munere aberret, dictum est
exquisitius capite de *dysenteria hepatica*, & nunc
etiam aliquid huic doctrinæ aptum & necessariū
leges, si prius dixero esse alia iecoris intempera-
menta, quæ ipsum lædere sunt nata.

Iecoris intemperamenta.

Calida enim iecoris intemperies biliosum suc-
cum, sicca melancholicum, & frigida crudū pro-
gignere suapte conditione possunt: quibus vni-

ta adhuc talia esse.

uerso corpori præstatur idem intemperamentū,
rum ratione genitorum, ex quo mille morborū
sortes prodire assolent, tum etiam quia iecur mem-
brum est princeps, cuius temperie participat ali-
quomodo corpus vniuersum, atq; etiam aliæ e-
ius particulæ: quorum omnium ediscere proui-
dentiam opus est, vt & imminentibus malis pro-
uideamus, & præsentium caussas & occasiones
abscindere prudenter & recte possimus. Quippe D
si vlterius pergat iecoris calor & colliquatio, pu-
tridum, exustū & summe fœtidum procedit ex-
crementum, atq; dissoluto innato calore eius vi-
sceris, simile fæci sapæ, quæ vna est *hepaticæ dysen-
teriæ* species. Si tamen frigida sit intemperantia
vltraq; pergat, donec calorem imminuat, & he-
paticæ aliam speciem constituat, minus quidem
fœtida prodeunt excrementa, sed aquę simillima
& diuturna, citra febré tamē: ante verò prædictæ
intemperantiæ deferét trahentem, expellentem
aut retinenté facultatem (*vt antea dictū est*) ad de-
bilem & imbecillimum statū. Itaq; primo ex in-
temperie vitiantur aut copiosius generantur hu-
mores alii a sanguine: mox crescente intemperie,
aliæ facultates a coctrice imbecillitantur: postea
verò crescente intemperie, & dissipata substantia
innati calidi, aut ipso exstincto, sanguificationis
munus oblæditur, affectio quidé ab intemperie
longe diuersa, licet ab eadē prodeat, *vt mox dixi-
mus*. Quo fit, vt vigēte huius visceris intemperie, E
reliqui succi à sanguine deteriores, quàm par sit,
generentur, imbecillo tñ facto calore innato: vt-
cunq; sit, sanguis diminute confectus pdit, quasi
dixeris, illam esse corruptam iecoris actionem,
hanc vero diminutam aut pene ablatam.

Iecur intemperatū qua ratione prauos generet reliquos à sanguine succos.

Verum vt res hæc tantopere scitu necessaria, à
primis principiis innotescat, exquirere nunc est
opus, quæ sit ratio, *quare intemperatum iecur prauos
generet reliquos a sanguine succos, & ea ratione ipsum cō-
spurcet, imbecillum vero, sanguinem diminute confectū,
cum vtrumq; vitium ab ipsius intemperie proficisci, ab o-
mnibus proclamatum sit*? In qua re ego sentio, in eo
differre imbecillitatem huius visceris ab eius in-
temperie, quod imbecillitas, quæ in sanguifica-
tionis munere aberrat, dicit defectum innati ca-
lidi, & ipsum habet tanquam immediatam caus-
sam, siue ex calore aut vacuatione dissipantibus
prodeat, siue ab exstinguente frigiditate profici-
scatur: quippe hæ caussæ non gignunt immedia-
te sanguinem imminute coctum, sed calorem e-
ius muneris auctorem infirmant. At intemperies

Intemperies iecoris quid ab eius imbecillitate differat.

eiusdem visceris dicit qualitatum excessum, qui-
bus adauctis & intensis, non desinit natura san-
guinem generare, & optimum generare, sed cum
plus generat, quàm secundum naturam oporte- F
bat, eius humoris, qui intemperamento seu qua-
litati adauctæ correspódet, vt si caliditas sit, præ-
sertim sicca, biliosi succi, si frigiditas pituitosi, ac
si siccitas melancholici, vt dictum est. Verū dum
calidi substantia imminuitur, proculdubio san-
guificationis munere destituitur iecur, nunc di-
minute agens, nunc verò fere ablate, iuxta dissi-
patæ aut exstinctæ substantiæ copiam. Quotū sa-

Iecorarii vere qui.

ne affectuum ratione, licet qui laborant *iecorarii*
aut *hepatici* nominentur, illi proculdubio solum
id nomen merentur, qui sanguificationis mune-
re fere priuantur, reliqui verò per conuenientiā

aliquam potius, quàm re vera, *vt Galen. aduer[illegible] pharm. loc. c. 6.* Quæ sane omnia nisi exacte [illegible] penderis, etiamsi ab intemperantia exsuperant[illegible] dire cognoscas, scito te aliquid horũ m[illegible] ne [illegible] raritrum: quapropter cuiusq; caussas & sign[illegible] cialius hac in parte placuit refe[illegible], [illegible]perm[illegible]

G constet vera & genuina medendi ratio.

Cognita, breui hoc sermone, natura & essentia intemperamenti & imbecillitatis iecoris, ad cuiusq; differentiæ cognitionem & caussas disserendas nunc transeundum esse arbitror si prius dixero, intemperantias huius visceris, sicut & reliquarũ partium, in duplici esse differentia: quippe ex his Quædam sunt nudæ & solum qualitatis excessus: *Quædam* verò cum exsuperantia etiã alicuius humoris. Hęc autem vltima iecori accidere semper assolet vna è trib. occasionibus: vel quia iecur plus iusto illius humoris, qui redundat, ge-

Intemperantia iecoris duplex.

342 A nerat: vel quia membrũ, cui munus est ipsum expurgare, id improspere exsequitur: aut vltimo alicuius alterius membri vicini vitio. Sic profecto ventriculus praue conficiens alimenta, iecur reddit suo muneri ineptius: idem præstat obstructio venarum meseraicarum: item vesica fellea imbecilla facta aut obstructa: nec non & splen, pariter obstructum & imbecillum: sic renes dum improspere serosum humorem sugunt: sic ét & vterus qui plus sanguinis trahit & expurgat, iecur reddit languidum. Quapropter hæc omnia expendisse oportebit, alioqui mirum non est, si cognito affectu, auxilia nihil prosint, quia nulla membri præstantis habetur prouidentia.

Sic enim calidum intemperamentum (*quo bilis copiosior fit prouentus*) cognoscitur ex colore totius corporis valde citrino, albis oculorum partibus pallescentibus: ex pallida etiam vrina, vel flaua & mordaci: at si intemperamẽtum naturæ modum excesserit, ictericorum vrinis persimilis excerni-

Intemperantia iecoris calida, quib. signis innotescat.

B tur. Duobus enim modis serosam substantiã copiose generat iecur: vno, ob cruditatem sanguine simili loturæ carnis facto, quo fit, vt aquosior exsistat: altero verò, ex calore liquante humores ac fundente ipsos, haud secus quàm diuretica vim habent fundendi, & ob id copiosam vrinã gignẽdi: caloris enim est fundere & liquare. Nosces autẽ à cruditate vel calore serum prodire, quòd ille concrescit & turbatur protinus à mictu, signum quidem impensæ cruditatis: hic verò nequaquã, quia calor non permittit turbari, præterquam quòd illud serum mulcebre est & mordacitatis expers, hoc verò acre, mordax, erodens & calidissimum. Nosces autem eandem intemperantiam ex habitu etiam gracili, oris amarore & siccitate ac siti, ex scabie squamosa & biliosa: item ex oris ventriculi morsibus, torminibus & vomitibus biliosis: præterea sic affectis manus volę & pedũ plantæ sæpe calore premuntur, vigiles sunt, dolẽt capite, iracundi, audaces & temerarii. Quod si intemperamentũ plurimum creuerit, colliqua-

C tiones sequuntur biliosæ, crassæ, fœtidæ, vstæ & sanguinulentæ, donec caro hepatis colliquatione per cruentam deiectionem contabescat & excernatur: tandẽ excrementa apparebunt graueolentia, splendida & omnis cal[illegible], cum animi deliquio & angore, febricul[illegible] & totius corporis contabescentia. Quod si cruditas quoq; ad[illegible] in ventre & in meseraicis hypochondriacæ affe-

ctione [illegible]ccrescunt, q[illegible]æ ex calefacti[illegible] v[illegible] cruditatibus difficilius curantur, ob contrariarum caussarum concursu[illegible].

Præter natiuam iecoris conditionem ad bil[illegible]sam & calidũ vergentem, ext[illegible]se[illegible]us aut ab in[illegible]trin[illegible]co, inde succrescunt caussæ, quæ huiusmodi calidam temperiem, si præsit, auget, aut d[illegible]uo euocant, & indies magis intendunt. Calid[illegible] igitur primo efficitur iecur ex immodic[illegible] exe[illegible]tio, max[illegible]e æstiuo tempore: ex vsu rerum c[illegible]l[illegible]arũ, siue alimentũ siue medicamentũ sit, extra aut intus prę[illegible]titũ: item ex nimia pituitosorũ euacuatione, aut improspera biliosorũ purgatione: ex f[illegible]bre ét ardentissima, aut æstuante quouis alio aff[illegible]ctu, vel ex erodenti aut mordaci aliquo [illegible]cco ibid[illegible]m genito & non expurgato, vel aliunde in [illegible] viscus transmisso, quo profecto non solum [illegible]mperatur, verum & liquatur abraditurque.

[illegible] sio[illegible] or[illegible] caussæ.

D

Cum nihi in animo sit, non imbecillitatem (*quippe cuius latius meminimus capite de hepatica dysenteria & de hydrope*) sed solum hac in parte eius intemperantias curare, operæ pr[illegible]um du[illegible] ab calido iecore initium sumere. I[illegible]cuius medela considerare primo incumbit, an [illegible]alida hæc iecoris intemperantia morbu[illegible] [illegible]liquem minari videatur, aut iam actu efficiat: item an nuda exsistat, quod rarissime contingit, vel bilioso aut acri humori admixta. Cal[illegible]ditas enim iecoris nuda, & quæ nuper incepit, [illegible] nondum valuit quid biliosum generare, præcauenda diligenter est, ne in maius malum commigret. Quod sane haud difficulter facies, primo intrinsecus potulentis exhibitis, velut est *succus aut decoctum cichorij, sonchi, hordei, portulacæ, cucurbitæ, lactucæ, scariolæ & similiũ cum sacharo ad clarificationem reducto.* Eiusdem vsus est *aqua stillatitia eorundem*, nec non & *hordei cremor*, aut *decoctum cum sacharo rosaceo.* Item decoctum *radicis cichorii cum absynthio, & modico sacharo*, vel decoctum *hordei cum syrupo cichorii & modico cinnamomi*, aut cum *tabellis ex electuario santalino, diamargariton frigidi, aut electuarii de gemmis*: confert & syrupus *agrimoniæ, cichorii ac senecionis, cum decocto squinanti.* Externus vero fotu vteris ex oleo *cydoniorum & rosaceo*, ac linimentum parabis ex *cerato santalino in oleo rosarum omphacino dissoluto*: i[illegible] niuersæ iecoris regioni, ad figuram Lunæ [illegible]c[illegible]tis, adhibebis *ceratum ipsum santalinum cum puluere coralli rubei vel rosarum.* Quod si hæc prode[illegible] non videantur, partem inunges vnguento *rosarum santalorum*, refrigeranti & cucurbitæ, [illegible]xime iuxta dorsum, si ibidem elucear caliditas. I[illegible]m desuper pones linteum madidum aqua *la[illegible], cichorij, rosarum, aut succo portulacæ cum modico aceto.* Verum si refrigerare citra adstrictionem [illegible]portuerit, sic facito. Recipe *vnguenti rosacei* [illegible] ß. *olei violacei* ℥. j. *santali albi* ʒ. ß. *cerussæ* ʒ j. *aceti parum*, fiat vnguentum. Qu[illegible]d [illegible]i v[illegible]lis refri[illegible]tionem compesce[illegible] & pe[illegible] [illegible] addes *aceti & celticæ spicæ modicum.* Præstant & [illegible] dem refrige[illegible]tionem [illegible] ad[illegible]ctionem *oleat[illegible] seminibus frigidis maiori[illegible]us.* A[illegible] [illegible] refrigerar[illegible] [illegible] te[illegible]ne[illegible] flamm[illegible] [illegible] ℞ [illegible] *lorum, cydon[illegible]orum* [illegible] *ana* [illegible] *rulacæ, int[illegible] ariola, an[illegible]* ʒ. j. *[illegible]ralli b[illegible]* [illegible] *ana* ʒ. ij. *myrtill[illegible]um bala[illegible]um spica[illegible]* [illegible] *rub. ana* ʒ. j. *an[illegible] spody* ℈. j. *cera alba*, qu[illegible] [illegible]tiar [illegible]g[illegible]n-

Potulenta.

[illegible]um.

[illegible]orus.

Ceratum.

Vnguentũ.

F

[illegible]lee.

Vnguenta.

vnguentum. Caute tamẽ ad [illegible] ngentibu [illegible] , ne in obstructionem deferas [illegible] Ceteru [illegible] dmitius & cum maiori cor [illegible] nborat ooe velis efficere, excipe *oleide absynthij* ℥ j *santalorum omniũ, corall. rub. rsti & loti aqna absynthij, ana* ℈. ij. *seminu mrybi, scariola, ana* ℨ. ß. *apij. petrosilini, anisi, ana* ℈. j. *ceraquod satis, & adde vini modicum tempore inunctionu.* Prodest & oleum c *hepate ranarum galeorumque omnium*, sicut *hepar caninũ* & *centrina*, habent enim hepa [illegible] pisces adiposum, in oleum dum liquatur in sartagine facile mutabile. Præterea cibis & potibus id etiam tentabis refrigerantibus, velut est *ius* & *caropulli cum lactuca, borragine, scariola & cucurbita*: nec displicebit ex horariis fructib. aliquid sumere, cœna vero si ex eisdem herbis decoctis, aut pomis vel pyris assis eum ouis sorbilibus. Ceterum in potu hoc obseruandum erit, quod tanquam vtili [illegible] mum haberi debet, semper ante cibũ parum aquæ frigidæ ingerere, temperat enim ventriculum, quo minus exuratali menta, & iecur refrigerat, atq; sitim reuoce compescit. [illegible] dest quidem summopere potus ex decocto *agrimonia, hordei aut sacchari.*

Victus ratio. G

Potu.

343 A

Verum si cum affluxu serosi & acris humoris, vel ex generatione eiusdẽ, aut biliosi ibidem facta, [illegible] boratur, curãdum est, ante quod uis aliud auxilium sanguinem mittere: primo, si vires consistent, ex basilica lateris dextri, & post dies aliquot ex saluatella eiusdem manus. Qu [illegible] facto, præstiti [illegible] rapistus *boru, borraginu, buglossæ, acetosa*, aut *acetoso simplici* purgare corpus vniuersim oportebit: primo *cassia fistula cum syrupo ex infusionibus, vel manna liquata in sero lactu*, tandem per epicrasin *nam seligentibus non licebit confertim purgare, deterius enim fieri intemperamentum*) ex infuso *rhabarbari cum sero lactu, vel cum aqua portulaca, cichorij, hordei, aut sonchi.* Præstat & infusum *foliorum senæ cum aqua pluuiali*, & mirum etiam in modum prodest decoctum *radicu rumicu cum aqua acetosa vel portulaca*: quo facto, eisdẽ intus & extra vteris te frigerantibus & attemperantibus, quæ mox dicimus. Postmodũ verò ad conterendas biliosorũ excrementorum reliquias, delendasq; obstructiones, vteris eo præsidio, *ꝑ* recipit *radic. cichorij, petroselini, apij, & foliorum sonchi & cichorij, ana* p. j. coquantur secundum artẽ, & facta colatura, adde *radicu rumicu, tibia, & graminu, ana* ℥. j. *bulliant iterum & facta colatura accipe* ℥. vj. *syrupi cichorij compositi* ℥. j. & ß. post aliquot aũt dies mane porriges *sacchari rosarum, aut violarum* ℥. j. *aqua hordei, velcichorij* ℥. iiij. Ceterum quo magis confirment, siccitatem adiunctam esse, eo humidioribus & mucculaginosis vteris. Hoc tñ vnũ adiiciẽdum esse hac curatione, nimirum ex vsu esse potũ frigidũ aut cibum refrigerantem, vt *hordei decoctum, lactu serũ, aquam portulaca & borraginis cum sacchare*: præstat & *lac ipsum cum quarta aqua parte, & lac ẽ tiam seminum frigidorum maiorum.* Ex miniceus verò ea, quæ refrigerare diximus, præstabis, ac si æstiuum tempus permiserit ad balneum aquæ dulcis confugiendum erit, sin aliter, vesicam aqua temperata semiplenam adhibere oportet: prodest etiam, dum calidũ est vniuersum corpus, mane durante, aut per aliquod [illegible] rium iacere supra vries aqua plenos. Q [illegible] bus [illegible] dis, ad vsum cochlearum & aquæ ab eis e [illegible] confeces, miro enim modo his opitulari scripsetat Galen. Quod si eo-

Intemperan tiæ iecoris calidę ex affluxu serosi & acris humoris orta cura.

B

Reliquiis excrementorum biliosorum quæ conterant & obstructiones deleant.

NOTA

Balneum.

C

Cochlearũ vsus.

rite frigerando plura auxilia [illegible] lecta & pulcra adhibere volueris, lege *tom.* [illegible] *rum operum cap. de præsid. ad iecoris intemperies*, [illegible] ibidem copiose reperies. Verum si dol [illegible] & [illegible] præualerint, ad vsum phl [illegible] ont [illegible] ndum est, facto initio á ʒ. x. vsque ad ℥ j.

Si tamen intempe [illegible] gida [illegible] subsitannain-oati calidi manente in [illegible] uatur, ad hepaticam dysenteriam attinet: id [illegible] quodquis auxilii genus studebis venari, [illegible] dunt calida aut frigida hoc visus, si indebi [illegible] rur, peculiarius & magis, quàm qu [illegible] . Id ꝑfecto dignosces, quod in corpore & [illegible] tis diminuta ie coris, & nonnunqu [illegible] deprauata e luce a ractio, ita vt albo colore vniuersum [illegible] orpus perfundatur, tactus corporis frigidus, œdem [illegible] & febres pituitosæ vrgent, facies tumida apparet, præsertim iuxta oculos, idque summo mane, item crura, sed maxime prope noctem. Vrinæ præterea sunt tenues & albæ, & quæ per aluum excernuntur, sunt crũda, sed non graueolentia, sæpe liquidiora, & sæpissime aquosa, postea verò *vt Galen. placet 8. pharm. loc.* dum calidi innati substantia demincitur, deuciunt excerna, crassa & nigra, instar sanguinis putrefacti, sed similia colori atræ bil [illegible] qua distingui facile possunt, quia quę atra biliosa sunt, splendentia existunt, hæc vero, quæ iecore frigidiore facto prodeunt, nequaquam: nam hac ratione docuit Galen. 3. *de sympt. caus. cap. 2.* distinguere crassum sanguinem congelatione factum, ab eo, qui vstione crassescit. Sicenim considerare oportet hęc excrementa, plures habere & æque iudicabiles colores ad atrum nõ splendentia vertentes: quæ sanc excretiones neq; assiduæ, neq; multæ fiunt, licet affectio diuturnior facta, per interualla copiosius excernat.

Intemperamentũ frigidum quibus innotescat signis.

D

E

Grauis & non minus curatu difficilis, & adhuc diuturnior est frigida intemperantia, & in varios affectus plerunq; commigrare habet, aut eos accersere, & nbid blande & prudenter ipsam tractare oportebit. Primo itaq; considerabis, sitne simplex intemperantia, quæ plerunq; ex procatarctica assolet succrescere caussa, & si diligenter præuenitur, facile cedit ex ea ortum malum. Ob id victu & potu inprimis studebis frænare: quippe si ex frigidæ potu, aut esu rei frigidæ prodierit, *gno aloe. aut absynthio amaro* porrige [illegible] prodest [illegible] *meri potio parua ante prandium*, in [illegible] vinum fit *caryophyllu, zingibere atq; cinnamomo*, conditum: nẽ alimenta oportet & iura parare *aromatu* & rebus calidis, ea mensura, quæ frigiditatem temperare valeat, non quidem calorem denuo inducere. Quod si certum sit frigidos ẽt succos abundare, his purgabis, quæ *ca. de dysenteria hepatica* diximus: non enim placet sæpius eadem repetere, cum facili negotio vel versa pagina reperiri possint, aut lege *tom. 2. cap. de præsidiu iecoris intemperati.* Exterius tamen dum nuda viget intemperies, fomentis vteris, primo ex *oleo nardino & absynthino*, postea ex decocto *nardi celtica, absynthij, & cinnamomi*: quæ omnia concissa & *oleo chamæmelino ac vino* incocta, mirum in modum prosunt. Verum si frigidæ materiæ vel obstructioni [illegible] suspic [illegible] fit, præmissa purgatione leui ex *infuso agarici & foliu senæ*. aut *agarici & rhabarbari cum syrupo ex infusionibus rosarum Persicarum*, vel ex tamen expressione in liquore

Intemperantia iecoris frigida qualiter curetur.

Victus & potus ratio.

F

Fomenta.

Purgatio.

liquore *rosarum*, diebus interpositis mane porriges ℥. j *huius melliccrati*. *quod recipit nardi celticæ* ʒ. v. *absynthy* ℥. ij *cinnamomi* ʒ. ß. *facta decoctione, cum melle fiat hydromel*. Præterea vbi nulla sit febris suspicio, vinum porrigi potest, quòd recipit *rosmarini* m. j. *spicæ celticæ* ʒ. j. *radicis angelicæ* ʒ. ß. in vino macerentur & leuiter feruea nt, cuius ℥. j. porriges.

Hydromel.

Opiata.

G Præstat & opiata, quæ recipit *lupinum iecur, & cochleas cum vino in puluerem redactas*, item *pulpæ passulararum* ℥. j. *mirobalanorum, chebulorum* ʒ. ij. *hepatis lupi præparati* ʒ. j. *& ß. aromatici rosati* ʒ. j. *cum syrupo absynthy*, fiat opiata: vel fiat sic: *passularum mundatarum* ℔. ß. coquantur ad pultis consistentiam in vino veteri & generoso, transfundantur setaceo, & in colatura dissolue conseruæ *anthos, corticis citri conditi cum cinnamomo, ana* ℥. j. *aromatici rosati, diamargariton is calidi, ana* ʒ. ß. *iecoris lupi præparati* ʒ. ij. fiat opiata. Quod si malum his non

344 A cesserit auxiliis, electuario vteris, quod recipit *passularum mundatarum* ℥. iij. *croci* ʒ. j. *calami aromatici* ʒ. ij. *& ß. bdellii* ʒ. ij. *cassiæ* ʒ. j. *& ß. cinnamomi & spicæ, ana* ʒ. ß. *myrrhæ electæ* ʒ. iij. *schœnanti* ʒ. ij. *pulueris iecoris lupi præparati* ʒ. ij. *& ß. cum melle & vino*, fiat electuarium. Confert non minus theriaca, & reliqua, quæ diximus *cap. de dysenteria hepatica*, maxime si eis addideris, quæ iecur roborant, vt *schœnātum, absynthium, rosam, eupatorium, & spicam*: & ea his etiam, quæ siccant, atq; à putredine præcauent, velut est *cinnamomum, iuncus odoratus, cassia lignea, nardus, calamus aromaticus, crocus, myrrha, passulæ, vinum, mel, & terebinthina*, sed maxime stillatitia aqua ex *melle, terebinthina, & prædictis aromatib*.

Electuariū.

Theriaca.

Olea.

Exterius verò ex vsu sunt, quę calefaciant, & modice siccent, vt *oleum ex feruefacto cypero, croco, schœnanto aut iride, & aliquibus prædictorum aromatum cum absynthii puluere, cera aut ladano, vel vtroq;*. Quod si velis roborationis & calefactionis gratia aliud conficere, sic facito, excipe *olei nardini, & de absynthio, ana* ℥. ß. *spicæ nardi, schœnanti, asari, ana* ʒ. ß. *anisi olei facti ex myrto vel corallo rubeo* ʒ. j. *florum anthos* ℈. j. *seminis apii & petroselini, ana* ʒ. j. vini quan-

Vnguentū.

B tum hæc ebibere possint, & adde *cera* quantum sufficit, vt fiat vnguentum.

Atque hęc de iecoris intemperantiis dixisse sit satis, cum de eius imbecillitate abunde dictum est *cap. de dysenteria hepatica*, & adhuc specialius acturi sumus, *cap. de hydrope*.

Præter vitia, quæ iecore prædictis modis affecto corpori succrescunt, alia non minoris damni quotidie accidere veris imbecillimis aut intemperationibus factis conspicimus: quorum etiam hac in parte instituere prouideoriam consilio deliberaui: nā licet similes aliquando affectus prædictis procicent, qui eisdē præsidiis mitiores fieri possunt, generant prętere id alios mille modis dissimiles. Namq; nullum profecto malum fere in nostris succrescit corporibus, quod ab his venarum cruditatibus ac vitiis principium & fomentum non susceperit: & si, vt verum est, nulla fiet recta curandi institutio, nisi Medicus in cognitione & curatione ad caussam & caussæ principium deuenire studuerit, ob id hoc caussarum fere omnium principium diligenter expendisse instituimus.

Venarū imbecillitas, cruditas, lāguor, obstructio & intēperatura ex quib. caussis oriatur.

C Cuius rei gratia primo scire oportet, omnib. particulis nostri corporis, tàm cōmunibus, quàm priuatis, datum esse duo ea sequi circa alimentū munia: Vnum, quo simile sibi efficiunt, propriisque accidentib. insigniunt: reliquum vero [illegible] ipsum in propriam substantiam commutant. hoc quidem appellatum *nutritionem*, illud verò *coctionem*. Sic proculdubio in vtroq; munere deficere ipsis non raro contingit. Est tamen inter partes principes & priuatas discrimen: quod illarum pleræq; coquendo, non solum sibi conficiunt, & assimilant humores, verum & toti corpori, qua actione, vel deficiente, vel corrupta, oblædi simul vniuersum corpus necessum est: at singulares particulæ sibi solis parant & concoquunt alimentum, quod si non probe effecerint, mirū non est, si vel ipsa, vel alia, vel vniuersum corpus oblædatur, ea humore superabundante ac vitioso ibidem genito, & minime à particula in suam naturam mutato & consumto. Præter quæ munia

D partibus omnibus præstita, concessit insuper venoso generi natura alia tria, nimirum sanguinem & reliquos succos continere, & deferri ad singula membra: insuper tueri, quo minus labem ac vitium contrahant: *tertio*, si quid imperfectum semiconfectumve in ipsis adfuerit, iecoris beneficio & calore sibi præstito perficere, & in sanguinis naturam vertere. Sic profecto mille modis venosum genus languidum, intemperatū ac deiectum, humorū conditionē & naturam infirmat ac vitiat. Dimitto obstructiones, quarū medela similis est ei, quam iecori obstructo præstitimus: patiuntur quidē humores in venoso genere cruditatis tres sortes: nam aliquando crudos suscepiant aliunde (*sed præcipue à iecore*) succos: nōnunquā ipsę tales reddūt & variis modis cōspurcant: vltimo verò ipsis sanis existentibus non contemnendas cruditates quinimo vrgentioris conditionis, patiuntur. Primæ aūt sortis cruditates gignit plerunq; iecur infirmū, *vt in huius capitis initio dictū est*, quarum læsiones & præsidia abunde

Venæ tres patiuntur cruditatis humorum sortes.

E exposuimus: *Secunda* quidē variis fiunt modis, oā dum genus venosum calore sibi ab arteriis & partibus circumuicinis præstito orbatur, quauis occasione vel caussa fiat, frigidiores redduntur humores, pituitosiores & copiosiorib. seris scatentes: si vero venæ plus iusto incalescant, in feruorē & vstionem ipsos exagitant: si tamen humectentur, vel laxiores factæ praue continēt, vel putredini promtiores reddunt succos. Porro ex his vitiosis succis (*inquit Galenus 6. de morb. & symptom.*) eresypelata, cancri, gangrenæq; nascuntur præterea phagedenę, carbunculi, vlcera serpentia, aliaque huiusmodi. *Tertio* verò & vltimo modo cruditates congeruntur in venis, non quidem ipsarum vitio, sed vel culpa contentorum succorum, vel eorum copia, vel ob externam occasionem, quæ prohibito succorum, qui in ipsis sunt, naturali effluxu, per putredinem & vstionem incrudantur. Hæc profecto dicta sunt, vt quis facile colligere possit, quanta intersit differentia in curatione prædictorum malorum, dum à iecore prodeunt crudi aut quouis modo vitiati humores, & dum à venis tales fiunt. Nam sæpe sola iecoris prouidentia malum radicitus curatur nonnunquam verò citra ipsam, vacuationibus tum per pharmacum, si venarū vitio cruditas succrescat, tū verò per sanguinis detractionem [illegible] earum [illegible] ditas subortatur, ac nonn[illegible] beneficio [illegible] auxilii. Sed [illegible] in his omnibus, & sudare *ligni guaiaci de*[illegible] o [illegible] in

Crudita venarum triplex.

Venarū imbecillitas ac cruditas qua liter curetur.

F

vti in potu semper, & eius aqua arte chymica extracta, maxime si addideris *caryophyllos*, *cinnamomũ*, *& lignum aloem*, *ac reliqua roborantia*. Discant obsecro tyrones hęc omnia nosse & distinguere: siquidē quoduis eorum admodũ dissidentes medendi vias exoptat & poscit, quas si aut ignorauerint, aut euerso ordine exsequantur, mirum non est, si finem optatum consequi non possint. NOTA.

Capvt IV.

G De Splenis inflammatione, duritie & obstructione.

Splenē cur natura corpori præstiterit.

VT varietas affectuũ, qui spleni accidere solent, & ex eius vitiis corpori vniuerso aut alicui eius parti succrescũt, facilius innotescat, prætermittendum est, hoc viscus corpori præstitisse naturā, vt iecur & venosum genus ab spurcitia feculenti, limosi ac melancholici succi repurgaret. Quod sane munus exsequitur per venā quandā
345 A ex meseraicarũ sorte, à vena portæ disseminatā, in ipsumq; splenē insertam. Cui muneri exsequendo præstitit natura spleni facultatē sibi simile alimentum eliciendi, è quo puriori parte selecta, vi ꝓpriis caloris & arteriarum adminiculo alitur, & reliquum, quod crassius fæculentiusq; est, in ventriculũ pellit, quo facilius per intestina simul cũ reliquis excrementis ꝓlabatur. Quod sane membrũ, dum pro naturæ lege se habet, hæc beneficia corpori p̄stat: verũ si à naturali ꝓcidat statu, melancholico succo nō ꝓbe repurgato, aut residuo ab alimento ipsius splenis nō exacte purgato, varia grauissimaq; incommoda corporibus afferre potest. Quippe si eius superuacuũ non excernatur, lien in tumorē eleuatur, & corporis natura ac vniuersus color male afficitur, & emaciatur corpus, gingiuę vitiantur, os fœtidũ reddit odorem, & interdum sanguis è naribus ꝓfluit, atq; varices aliquādo cum vlceribus curatu difficilimis pro-
B ducuntur. Deniq; ex splenis tumore ob p̄dictam caussam, adeo grauia accidentia & mala succrescunt, vt coëgerit Gal. dicere *lib. 2. de fac. nat. Quib. corpus florescit, his lien decrescit, ac vice versa, quibus lien crescit, illis corpus tabescit, & vitiosis repletur humorib.* Præterea nō solum hęc mala succrescunt, dũ melancholicũ recrementũ non purgatur, verum dũ à sanguinis consortio nō separatur, quartanæ febres, melancholicę imaginationes, & cutis fœditates, quæ aut elephantiasin, aut illi quid simile nimātur. Crurum etiam imbecillitates, tumores scirrhosi, & ipsius splenis immedicabiles durities. Quæ sane affectiones, licet corporis aut partis colore atro, similes videantur ictero nigro, ab eo tamē longissimis interuallis dissidere est compertum, *vt suo loco latius sum probaturus*: nam hę omnes à redundante succo in genere venoso ibidemq; exsistente prodeunt, icteris verò non, nisi à melancholia delata ad cutem, ob imbecillitatem tractricis aut obstructionem meatuum.

Spleen quæ beneficia corpori pręstet & quæ incōmoda.

C Appellarunt antiqui morbum splenis, à quo hæc omnia vitia, vel simul, vel maiori ex parte coniuncta, succrescunt, *stomacace*, quia ventri efficitur communis affectio, seu *stomacacchexia*, & *sceletirbe*, quem alii *scorbutum* nuncuparunt. Nostri verò temporis Medici, vitiis splenis non ab hac accidentium syndrome sumpta ratione, numē imposuerunt, sed cuiq; splenis affectui, siue hæc siue illa accidentia sequantur, peculiare nomen

Splenis morborũ apud antiquos nomina: Stomacace quid.

præstiterunt, vt splenis tumorem, scirrhum, inflammationem aut obstructionem. Scripserunt autem de stomacace & sceletirbe Plinius *lib. 25. cap. 3.* & Strabo *lib. 16. suæ Geographiæ.* Græcorũ tamen & Arabum regioni ignotus hic morbus fuisse videtur, saltem non apparet hoc nomine ab eis fuisse insignitum. Nam sceletirbe, quod depingitur ab auctore definitionũ medicarum, diuersum omnino est malum ab affectibus crurũ, qui in scorbuto visuntur, licet re vera aliquo modo similentur: nominum enim non magna habenda est cura. Apud Auicennā etiam aliqua huius ma- D
li apparet mentio, *canone 3. fen. 15. tract. 2. cap. 5.* vbi congeriem horum signorũ adducit, statuens etiā signa inflammati splenis: idem Paulus sub nomine *scirrhi splenis*. & Alexander sub nomine *phlegmones ex atrabile*. Qui omnes horum omnium accidentiũ meminerunt, quod frequente splene male affecto accidunt, aut eorum plura, tamen his sic iunctis, non tribuerunt peculiare nomen, sed tanquam signa alicuius morborũ, qui spleni succrescunt, adduxerunt. Cum hoc tamen omnes liene affectos lienosos nuncupauit Hippoc. & in Coacis, vbi lienosis prodesse dysenterias dixit, & *6. aphorism. 34.* quocunq; affectu lien laboret, dummodo inueteratus sit.

Stomacacchexia. *Sceletirbe.* *Scorbutus.*

Vtcunq; tamē nominare volueris huius visceris mala, vitia sunt prodeũtia ab aliquo eius proprio affectu. Potest igitur splen, vt prædicta accidentia succrescant, vno è tribus morborũ generibus affici, siquidem morbus est propria affectio illa, a qua primum læditur operatio particulæ: quippe aut intemperie laborat, aut viarum angu- E
stia & obstructione, aut vltimo tumore quouis præter naturā sed maxime scirrhosa, ob peculiarē alimenti ipsius conditionē & naturā. Sic profecto intemperies caussa est imbecillitatis alicuius facultatum ipsius visceris, sed maxime attrahentis, cuius vitio ictericus affectus prodit. Verũ affectiones, quarũ hac in parte meminisse oportebit, tantum sunt viarum coarctatio, & ipsius splenis durities, nec non & inflammatio.

Splenis morbi quasi … differ…

Primo inflamationis huius visceris caussa mouēs, ea quidem existimanda est, quæ reliquarum partium inflammationes accersere assolet: proxima nempe, melancholici sanguinis efferuescentia, licet euidentissimum sit, à bilioso etiā sanguine vel copioso fieri, vt testatus est Aëtius, & ex Galeno constare videtur *6 popul part. 4.* qui febres ex splenis inflammationibus ortas, de genere esse inflammationũ asseruit. Duritiei verò caussa, vel inflammatio exsistit ob impensam refrigera- F
tionem in congelatā duritiem ducta: vel ipsa inflammatio praue resoluta, in qua tenue solum euanuit, manente crassiori parte: vel humorũ crassiorum copia, quæ ibidē impacti, vel præ congelatione induruerunt, vel præ subtilioris partis euanescentia adeo exsiccati sunt, vt in lapideam duritiem commigrauerint. Coarctationis verò seu angustiæ meatus eorum vasorum, per quæ solet, dum attrahitur vel expellitur is humor, transire, caussæ in triplici sunt differentia: nā aut fit ab inflammatione scirrhove, aut quouis alio tumore vias coarctante: vel à membris vicinis extrinsecus comprimentibus: vel ab humore seu excremento meatus ipsos obdurante, obstruenteq; præ nimia copia aut crassitie. Cuius etiam occasione conte-

Splenis inflammatio, tumor, scirrhus ac obstructio, quibus oriātur caussis.

coniectandum est, tumores fieri ex inundante humore, maxime in venis minoribus, à quibus ad spatia, vbi tumores præter naturá fiunt, facilis est commeatus. Quapropter cum omnium horum morborum humores crassi, aut flatus caliginosi caussa sint, docendum est, *quanam ratione in splene* G *generationē sortiantur*. Præstat huius humoris melancholici prouentum, primo praua victus crassi & fæculenti ratio: item aër ambiens calidus, sanguinis partes subtiliores resoluens: præterea vigiliæ, labores, & curæ, quæ spiritu iam humorum partem contenere sunt nata: vltimo vero febres, quæ præcesserunt. nam, vt inquit Gal. 3. *de loc. ca.* 3. sunt nonnulli, qui per febriles morbos melancholicum humorem contraxerunt: sed hæc vitia in splene caussam non habent radicali principio ortam. Verum ipsius splenis vitio & peculiari morbo, plerunq; solent succi melancholici in ipso viscere adeo grandi copia abundare, vt facile in prædicta mala commigrent. Sunt autem hæ caussæ, impotentia concoquentis facultatis, quæ humorem euincere nequit, vel ob sui impotentiam, aut ipsius humoris crassitiem: quo fit, vt ibidem permanente humore, tanquá excrementum obstruat obdureque, aut in tumoré vel duritiem commigret. Item maior ex parte fit vitio facultatis expellentis, quæ quod superest à coctione & alimonia, pellere nequit: quo tempore mirum non est, si in grauiora mala vniuersum corpus dilabatur. Sed generaliores caussæ ad magnos obstructos; lienes generandos, existunt, vel largiores aquæ, *præsertim limosæ, stagnantes vel corruptæ*) potus: maxime in febribus, & vbi sitis admodum vrget: quippe aut vesicis aqua plenis B impletur splen, aut in tumoré vasis repletis aqua attollitur, vel ex crasso & nebuloso flatu turget, quod non raro accidere scimus. Item generalior caussa est regionis ipsius natiua constitutio, cum vliginosis locis excrescere soleant lienes, vt auctor est Aëtius, qui ab Hippocr. acceperat *lib. de locis, aqua & aere*, qui hepatitides splenitidesque palustribus locis affectas refert: & Aëtius etiam inquit: *Humida affectione splen detinetur, atque ea vbi amplius inualuerit, in tantum suis incrementum facit, vt etiam ventrem pertingat & hepar*. Nec desunt, qui anni tempestates calidas & humidas eosdem lienes efficere posse statuant: nam cum toto anni discursu pluuiæ imbresque sint, spirentq; Auster & Fauonius, plerunque non paucos scelerubre correptos vidimus.

Humor melancholicus qua ratione in splene generatur.

346 A

Splenis obstructi caussæ generatiores.

Multa sane sunt, quæ signis nosse & distinguere in his splenis affectionibus oportet: *Primo* quidem dum corpus vniuersum male se haber, colore ad subnigrum murato, coniectabile est occasionem & caussam, splenem hoc vel illo modo affectú maxime præstare. Quippe ab eo affectus, C primo corporis totius grauitas sequitur, spontanea lassitudo, præcordiorum angustia & spiritus difficultas, crurú debilitas, & in eis apparent maculæ purpureæ & violaceæ, vel lentigines in toto corpore: item crura aliquando intumescunt, vel gracilia fiunt vltra modum, adest quoq; gingiuarum pruriginosa rubedo, faciei color ex pallido in fuscum vergens, oris graueolentia, gingiuarum etiam laxus & sanguifluus tumor, dentes vacillát, & pleraq; alia succrescunt, quæ splenem affectum commonstrant, sed maxime veos, quæ sub lingua sunt, quæ varicosæ plerunq; efficiuntur: obseruatio profecto magni momenti. Quod si diuturna & exigua febris inde nascatur, vrinæ crudę tenuesq; diutius meiuntur: aliquando vrinæ fere nigræ, sed è rubro saturato nigricant, maxime si febris adfuerit acuta, hypochondrium durum, tensum, nunc grauitans sinistrum, nunc cum punctionis sensu.

Splenis affectiones quibus signis innotescát.

Cognito iam splenis vitio, qualis facultatis earum, quæ in ipso vigent, affectio sit, noscendum etiam est. *Primo* enim attractricé languidam existere disces, quod fœdu atroque colore laborans perfundatur: nam cum natura quantum potest, cu iet sanguiné ab omni spurcitia vendicare, deficiente hoc splenis munere, studet ipsa ad cutim D melancholicum succum pellere. Verum si id succrescat vitio viarum, per quas ad splené defertur melancholia, distingues tactu: quippe si sinistrú hypochondriú, vel per medium ductum à iecore in splené tensio, durities, tumorve sit aliquis, rúe quidé icteri caussam obstructioné esse, est arbitrandum, sin aliter, vitium in facultatem trahentem imbecillá regerere oportebit. At contentricé languidam esse nosces ex frequenti bilis vomitione, maxime si neque febris, neque aliud fuerit symptoma alterius morbi signum. Excernentem facultatem labefactati ostendit defectus apperétiæ ciború, cum ob id nequeat melancholia eo adue, vbi famé excitare assolet. cui accedit liené in tumorem attolli, quod ibidem maneat præter naturæ modum succus melancholicus.

Splenis quę nā facultas languescat, vnde, cognoscatur.

A quo autem intemperaturæ forte prodeat E quæuis harum imbecillitatum, ex his, quæ præcesserunt, facile disces, si consideraueris vitá anteactam, victus & potus vbertatem & naturam, ad siccum, humidum, frigidumve aut calidum vergentem: maxime si in considerationem adhibueris, à quibus laborantis natura lędatur, quippe calida lapsa à calidioribus, frigida à frigidioribus promptius læditur: præterquam quod lien cum humido intemperamento ocyssime crescit, cum sicco verò durescit.

Splenis imbecillitas à qua intemperaturæ forte oriatur, quibus signis cognoscatur.

Nosse autem splenis inflammationem, non est admodum difficile: quippe in sinistra præcordiorum parte percipitur tensio, tumor, & renitentia comprimenti manui: adest & febris interdú acuta: dolor etiam ea pars, & grauitas quædá sentitur in profundo: pulsus efficitur, *vt Gale. placuit 4. de cauf. puls.* pleuriticorum pulsibus persimilis, durus, inæqualis, magnus, sed nó plurimum, ac subinde celer & frequentior. Adest & respiratio frequens, si caput splenis inflammetur, aut si magna inflammatio sit: reliqua verò signa, quæ calorem internum inonstrant, facilius fiunt. F

Splenis inflammationis signa.

Scyrrhosa verò durities manu facile tractatur & percipitur: distinguitur etiá haud difficulter à tensione, quod illa citra dolorem, cum grauitate tamen existat: hæc verò plerunq; cum dolore infestat: vtraq; tamé sine febre est, licet aliquando febricula quædam lenta diu adhæreat.

Schyrrosæ duritiei signa.

Flatuosus tumor eiusdé signis innotescit, præterquam quod aliquando grauitate sibi adiuncta etiam decipit, ob crassæ materiæ, quæ flatus pręstat, abundantiam: quo tempore interstinguere oportet, quod febres, quę inflammationibus adiunguntur, necessario intensiores existunt, flatuosis verò tumoribus, vel nullæ, vel leues, vel ab ali-

Flatuosi tumoris signa.

ab aliqua occasione excitatæ, plerunq; flatu discusso beneficium præstant. Scito tamen adeo septum transuersum, cor & alias principes partes, aut illis seruiẽtes flatu ex splene elato lædi, quod fere laborantes vel delirare, vel suffocari, vel animo linqui videantur: quapropter non leui diligentia huic affectioni subuenire opus erit.

G

Splenis obstructi signa.

Obstructionẽ verò tactu ẽt distingues leui durtiue repræsentata, & solum parte aliquo modo maiori facta: præterq̃ quod color faciei, impotẽtia ad motum, & lassitudo plerunque id potius, quàm quoduis aliud signũ, monstrare habent.

Splenis morborũ quod præsagium

347 A

Solent profectò ex lienis vitiis posthabitis, vel praue curatis, grauissimęq; affectiones succrescere: nã *melancholia, epilepsiæ, scirrhi, lepra, & hydropes* plerunq; neglectis prædictis malis, visuntur: maximè si quis praua victus & vitę institutione vtatur, quod frequentissimè fere omnibus accidit, quia splenis mala cum nõ plurimum actiones vitient, parui fiunt, & ob id in grauissima mala sensim & paulatim prorumpunt. Terminãtur sæpe huiusmodi memhri mala, tũ per dysenterias, *vt in Coacis dixerat Hippoc.* interdum per abscessum in crure sinistro, sæpissimè per hæmorrhoidas, & ventriculum nonnunquam, atq; etiam vtiliter per vrinas, *vt docuerat Hippocrat. de internis affectionibus, & 6. popul. & 1 part. 3.* fiunt autem huiusmodi euacuationes aliene facta per cœliacam arteriã via, aut refluente humore à liene ad hepar: sed per quem locum futura sit euacuatio, ex figura tumoris docuit Hippoc. 2. *6. epid.* 2.

B

Splenis affectiones qualiter curentur.

Cum diuersi sint affectus, quibus splenẽ male affici diximus, curationem quoq; diuersam fore est arbitrandum: quapropter initio sumto ab inflammatione, eos omnes percurrere est in animo: si prius simplici intemperantię splenis aliqua adduxero proficua, reliqua, quæ peculiaria sunt, vt sæpius dicta prætermittens.

Splenis intemperatura calida aut frigida qualiter curetur.

Intemperatura igitur splenis calida aut frigida, licet purgationẽ non requirat sui ratione, admittit tamen eã, gratia diuertendi excrementa, quæ in splenẽ, intemperamenti occasione confluere, aut ibidem gigni poterunt. Quo facto, peculiaribus pharmacis, (*quæ inferius scripta reperies*) calidam temperabis refrigerantibus, quibus ad arcendam inflammationem vsurus sum, & frigidam calefacientibus: cuius naturæ sunt, quæ in curatione scirrhi reperies. Verum omnibus huius visceris præsidiis admiscebis *oxycratum*, quia eius dura & crassa compago nullũ recipiet leuamen, neq; humoris peccantis (*si quis fuerit*) conditio gratiam aut beneficiũ, nisi adminiculo huius medicamenti. Quamobrem siue quæ calefaciunt, siue quæ refrigerant adhibueris, *oxycrati* modicum admisceto, vt & aliquid agas, & citius rem perficias. Non placet

C

hac in parte copiosiora adscribere præsidia, cũ ea abundanter scriptis mandauerim *tom. 2. meorum operum, cap. de refrigeratione, emollitione, & calefactione splenis*, ad quem locum hunc legentes relego, ne videar eadem sæpius repetere.

Splenis dolentis medela.

Verum si dolor splenem affligat citra febrem & duritiem, quæ tactu tenitatur, ex flatu proficisci est arbitrandum, & clysmatis, quæ vim habeãt discutiendi, prius iniectis, & leuiter corpore purgato pharmaco, quod flatum non moueat, fomentis vteris, quæ vim habeant discutiendi: vt ex decocto *chamameli, meliloti, fœnugræci, seminis lini, anethi, capparorum, myrica, epithymi, ac polypodii*, quibus adiicies *aceti* modicum. Item *oleo liliorum* partem inunges, *capparorum, chamameli, & absynthij cum modico spica & aceto*. Quod si id prodesse non videatur, *cucurbita* vtendum est, supra sinistrum hypochondrium affixa, si inflammationis aut fluxionis suspicio non sit.

D

Splenis inflãmatione affecti præsidium ac medela.

Quod si constiterit ex antehabitis signis, splenem inflammatione tentari, coniectandum est aliquid in corpore humoris fluxurum superesse, & aliquid fluere, & iam etiam aliquid fluxum receptumq; in particula exsistere. Quapropter vniuersa huius affectionis curatio constituta est ex euacuatione, reuulsione & repulsu: & quia materia, quæ iam recepta est in hoc viscere, & ibidem infarcta, nõ potest facile aliquo ex prædictis modis vacuari, per ea quidẽ, quæ vim habent rarefaciendi atq; discutiendi, euacuari desiderat. Vacuatio aũt, quę primo exsequenda venit, licet toti corpori debeatur, plerunq; ẽt retrahit, quod in parte & iuxta ipsam in vasis receptum est: quo fit,

Sanguinis missio.

vt mox sanguinẽ mittere opus sit, idq; ex sinistro brachio & basilica vena, dummodo nõ sint notæ grandioris plenitudinis in ipso splene, aut iuxta ipsum: quippe tunc consuluit Rhasius ex sinistræ manus saluatella primitus sanguinẽ esse mittendum, quod efficacius reuellat euacuetq; simul. Verum si maior sit in corpore, ob suppressam aliquam vacuationem, plenitudo, aut iuxta ipsum E splenem, ex brachio pro virium ratione sanguinẽ detrahes primo, deinceps verò ad deponendum, quod in ipso viscere remanet, ex saluatella: denique iuxta fluxionis impetum res agenda est, nam dum fluit impetuose humor, à venis brachii sanguis mittendus est, si tamen impactus in viscere fuerit, aut missus iam ex brachio sanguis, ex saluatella.

Purgatio.

Curabis insuper, si vitiosior crassiorque sanguis appareat, corpus purgare, nulla vel leui exspectata coctione, præparatione vero sufficiẽti præmissa, vt eius, quod in corpore spurcũ abundat, euacuetur, quo minus ad inflammatam partẽ confluat: in his enim non purgamus, vt ab inflammata parte quidquam demere possimus, aut liceat, sed vt minus fluat. Quo facto, aliquid reprimentium visceri apponere oportebit, quo & dolor mitescat, & minus membrũ recipiat, dummodo aliquid ipsis admisceatur, quo impactus humor discussioni futuræ facilius cedat: ob idq; non licet frigidis & adstringentibus vti adeo libere ac in reliquis inflammationibus. Quamobrem, restita fluxione (*quod nosces ex mitiori dolore*)

F

Fotus.

primitus partem fouebis his, quę humoris crassitiem inscindant & extenuent, cuius naturæ est, vinum austerum (*si fluxionis aliquid supersit*) oleo dulci admixtum, vel *rosaceo* cum eodem vino vel aceto: neque erit ab re *oxycrato & rosaceo* modice calidis regionem splenis fouere. Præterea cessante aliquo modo dolore & feruore restincto, medicamenta, quæ vires habeant resoluendi, admiscebis, lente tamen & sensim: sic in prædicto oxycrato incoques *absynthii comam, vel capparorum cortices aut chamameli aliquid*: idem *oleo liliorum, absynthii, & capparorum fouebis*, & aliis etiam quæ *cap. de inflãmatione iecoris*, huic vsui latius scripta reperies.

Frictiones & ligaturæ.

Interim tñ omni diligentia curabis, frictionibus, ligaturis & aliis auxiliis, quæ diuertendi vim habeãt, longe ab splene humorẽ distrahere,

atque

atq; per cutim aliquid discutere, & eadem victus ratione uti, quæ viribus seruatis ei suo modo copiã humoris minuat, *vt prædicto cap. dictũ est.* Quod G si ad suppurationem vergere persenseris, haud secus, quàm in iecore inflammato, rem ages, tardius tamen ad apertionem te conferes.

Splenis scirrhus quot modis contrahatur.

Interim tamen dum hæc instituis, diligenter rimari curabis, cõmigret ne inflammatio in scirrhosam duritiem, quod non raro solet accidere. Id quidem nosces, quod cessantibus dolore, calore & febre, tumor aut crescit, aut saltem nõ decrescit auxiliis adhibitis, quinimo lapidea duritie insignitur. Contrahitur autem prædicta durities in splenis tumoribus Vno è duobus modis:
348 A resoluta nimirum tenuiori humoris parte, aut ipso humore crassiori facto, ac veluti congelato ob frigiditatem, vtcunq; humori & parti prestita sit. Ex quibus considerationibus prodit duplex

qualiter curetur.

etiam curandi ratio: Vna, dum per tenuioris partis resolutionem induruit tumor: altera verò, dum ex propria humoris crassitie, vel ex impensa frigiditate ex frequentibus aquæ frigidæ potibus, vel aliunde contracta. Itaq; si ex impenso calore induretur, siue à medicamentis resoluentibus intẽpestiue adhibitis, siue ex calore ingenti ipsius inflammationis, via & ratio curandi, initium à proba & selecta victus institutione sumere oportet:

Victus ratio.

ob id quidem summa diligentia curandum est, ne succi melancholici gignantur: quinimo cibis humectiorib. & temperatis studebis augere eos, qui melancholico succo sint contrarii. Huius naturæ sunt carnes *pullorum, caponum, gallinarum, & capreoli:* item *oua sorbilia & borrago.*

Potus.

Potus sit aqua B *lupuli, scorcionera & buglossa* decocta, vel ferrata aut deaurata, cum *modico vino*, si febris iam deferbuerit.

Sanguinis missio.

Hoc viuendi genere instituto, videndum est, an aliquo modo liceat iterum sanguinẽ detrahere. In qua re considerandum est, *an sufficienter missus fuerit inflammationis gratia?* quo tempore continere manus oportet, ac studere resolutionem & emollitionem moliri. Verum si ex mensium vel hæmorrhoidum suppressione affectionem ortam fuisse constiterit, tunc quidem à venis tali non erit ab re ante eorum auxiliorum administrationem, sanguinem mittere, aut hirudines hæmorrhoidibus (si tumescentes sint) affigere.

Purgatio.

Quo facto, & præmissa leui purgatione per aluum eius humoris, quem in corpore abundare compereris, ne confluat ad affectum locum vi auxiliorũ, quæ intus aut extra parti profutura sunt, ad ea, quæ plurimũ humectent & emolliãt, ac modice calefaciant, te conferes. Cuius naturę est oleum *amygdalarum dulcium*, aut *oleum dulce cũ decocto maluarum & modico aceto*, quib. partem fre- C quenter souere oportet: vtendum est etiam oleo

Olea.

liliorum, capparorũ & dulci, in quibus ferbuerint malua, radices althaa, & semen lini.

Emplastrũ.

Præstat & emplastrum ex *mucilaginibus althea, & prædictis oleis cũ modica farina fænugraci, bdellio & modica cera.* Præseotaneũ etiã auxilium est, *succus foliorũ sambuci cum oxycrato ex decocto maluarum, althea & aloes: succus etiam scolopendrii cum oleo dulci, decoctum corticis capparorum cum mucilagine althaa.*

Splenis scirrhus ex frigido humore qualiter curetur.

Quod si affectio nimis inueterata sit, optimo viuẽdi genere potius, quàm medicamentorum turba tractari desiderat. At si indurata affectio ex frigido humore, ex frigidaque caussa in splene contracta sit (*aut ab aliis caussis quarum latissime meminimus lib. nostro 2. de recto præsid. art. Medica vsu. cap. de emollientibus.* non semper vereri oportet sanguinis detractionem, siquidem eam Galenus in lienosis nõ renuit, *vt constat lib. de sanguinis mission.* verum id intelligendum est, vbi vel sanguis crassus plurimum abundat, vel suppressio sanguinolentæ fluxionis malo caussam præstitit, vel affectio nuper facta sit: vtcumq; tamen accidat, parce mittendus est, & longe parcius aut nunquam, vbi ex intempestiuo potu, siue in mor- D bis, siue extra morbũ, principium traxit affectio.

Sanguinis missio.

Purgatio.

Quo facto, corpus ad purgationem, & tumorem ad emollitionem præparabis per ea, quæ interius sumuntur, quale est *oxymel simplex cum scolopendrii decocto*, item *hydromel ex decocto betonica.* Præstat & *oxymel, vel syrupus acetosus radicum cum decocto myrica, corticum capparorum, scolopendrii, scordii, polypodii aut epithymi.* Ab his, leuiter corpus purgabis decocto *foliorum sena cum syrupo ex infusionibus violarũ aut rosarum*: item *confectione Hamech simplici cũ aliquo ex prædictis syrupis & decocto foliorum sena.* Postea verò ad vlteriorem purgationem prestius humorem & tumorem præparabis, adhibitis eisdem decoctis cum *oximelite scyllitico, aut syrupo acetoso diarrhodõ*, idq; per aliquot dies facies, ac postea iterum purgabis validiori pharmaco, si nulla sit febris suspicio: cuius naturæ sunt pilulæ *de lapide lazuli*, aut *stybium præparatum*, si corpus robustũ fuerit, sin aliter, tutius esse arbitror per interualla E frequentius & mitius purgare.

Splenis scirrho proficua sunt medicamenta ex chalybis limatura parata.

Sunt etiam huic affectioni proficua quædam medicamenta, quæ præter id, quod purgant, ab ipso etiam viscere efficacius repurgant & abstergunt: huius naturæ sunt, quæ ex chalybe conficiuntur: quæ sane, vt huic malo prosint, non ex chalybe præparato, vt in reliquis affectionibus, sed ex sola eius limatura cum aliquo ex pharmacis, quæ vim habent vel melancholiam, vel crassos succos purgare, & prẹter id duritiem emollitã aliis auxiliis, paulatim imminuere & conterere.

Chalybeatæ descriptiones.

Sic enim huic vsui conficies pharmacũ ex syrupo confecto *ex decocto foliorum sena, epithymi & polypodii ac radicibus capparorum, melle & chalybe ipso, vbi decem ℥. decocti huius, & tribus mellis vnam & semissem addideris limatura chalybis.* Vel conficies *ex melle & puluere diatragacanthi & limatura eiusdem chalybis, eadem dosi.* Quod si mitius delicatioribus fœminis efficere velis, sic facito: Excipe *mina radicum scorcionera condito sacchara* ℥. vj. *syrupi capillorum Veneris & violarum, ana* ℨ. j *pulueris electuarij de gemmis* ℨ. j *pulueris lapidis bezaar* ℈. ß. *pulueris rubia tinctorum* F ℨ. ij. *chalybis preparati & citra præparationem, ana* ℨ. vj. lento igne fiat electuarium fluidum. Aliis verò, quibus iecoris calor calida renuit medicamẽta, sat est, bolum conficere ex *sacchari rosacei* ℥. ß. *& limatura chalybis* ℈. ij. Quod sane pharmacum magni solet esse momenti, in quibus vitio ventriculi splen intumescit, & inde eo obstruitur, maxime si ante eius sumptionem *aqua calida* modicum sumpserit laborans. Quod si chalybe vti nũ placuerit, aut idoneum tempus non sit, hoc vteris præstantissimo auxilio, quod recipit *succi althea depurati* ℥. ij. & ß. *decocti oni calaminthi* ℥. ij. *pulueris foliorum sena* ℨ. ij. misce, & cum melle despumato, quod sufficiat, fiat electuariũ, cuius sumat laborans per tres horas ante cibum cochleare vnum. Hunc vsum etiam præstat syrupus ex *scoria*

Splenis auxilium præstantissimũ.

ferre

ferri hac lege confectus: excipe *scoriæ ferri præparatæ aqua rosarum* ℥. vj. *passularum sine nucleis* ℥. iiij. macerentur per tres dies in ℔. iiij. *aquæ lupulorũ*, & in fine trium dierum bulliant ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura, adde *radicis rumicis, & rubiæ, ana* ℥. ij. *corticis capparorum* ℥. j. *radicis fœniculi* ℥. j. & ß. *asplenii* ℥. ß. *capillorum Veneris* m. ij. iterũ bulliant & facta mediocri expressione, adde *syrupi acetosi diarrhodon*, & de quinque radicibus sine *aceto, ana* ℥. ij. *sacchari* ℔. ij. fiat syrupus, & in fine decoctionis addantur prædicti syrupi, huius enim sumat laborans summo mane ℥. iij.

Fomenta. 349 Interim tamen, dum hęc fiunt, exterius fomẽtis emollire duritiem curandum est: quem vsum præstat, quod recipit *radicum althææ, & maluæ, ana* ℥. ij. *seminis fœnugræci & lini, ana* p. j. *florum chamæmeli, meliloti, & myrtica, ana* m. j. *calamenti, melissæ, cuscutæ, pulegij, & fœniculi, ana* m. ß. *corticum capparorum* ℥. j. bulliant omnia in sufficienti quantitate *aquæ & aceti*, & postea fiat fomentum cũ spongia aut filtro, cui addes *olei capparorũ, & chamæmeli, an.* ℥. j. & ß. Idem præstat fomentũ ex aceto extinctionis *marcasitarum cum prædictis oleis*: item euaporatione eiusdem *aceti calidi, vel aceti scillitici*, quod maioris est momenti: item *germina tamarisci aut eius cortex ex aceto vel oxymelite decocta cũ oleo amygdalarum amararum*.

Inunctio. Eundem vsum præstat inunctio, quæ recipit *olei rutæ, capparorum, & chamæmeli, ana* ℔. ß. *vini albi odoriferi* ℥. iiij. *radicum althææ, maluarum & filicis, ana* ℥. j. triturentur optime radices, & simul bulliant vsq; ad consumtionem vini, & facta colatura, & vehementi expressione adde *aceti* ℥. iij. *cyclamini optimi triturati & mundi* ℥. ij. iterũ bulliant ad consumtionem aceti, & facta iterum colatura, adde *opopanacis, bdellij, galbani, ammoniaci, ana* ℥. j. dissoluantur gummi in aceto, & admisceantur cum aliis, facta iterum leui ebullitione, & cum cera fiat vnguentum molle.

Vnguentũ. Præstat & vnguentum, quod conficitur ex *dialthæa, succo summitatum sambuci, & oleo capparorum cum modica cera*:

Emplastrũ. item emplastrum ex *pinguedinibus caponis, anatis, & gallinæ, cum puluere marcasitarum, aut plumbi vsti cum diachylone*. Confert & *œsypi ceratum*, & emplastrum ex *meliloto, & ex mucilaginibus fœnugræci, althææ, & ficuum, adiectis medullis & adipibus*: item *cyclamen cum suillo adipe, aut scilla aceto & oleo feruefacta ad consumtionem aceti, & facta colatura, fiat vnguentum cum cera*. Prosunt & omnia, quæ hepati indurato proficua esse diximus, dummodo scyllitici aceti aliquid admisceas, cuius efficaciæ

Vnguentũ. est id, quod recipit *ammoniaci, bdellij, opopanacis dissoluti in aceto scyllitico, ana* ℥. j. *radicis liliorum, bismaluæ decoctorum in axungia porci, vel oleo amygdalarum dulcium, aut amararum* ℥. ß. *styracis, myrrhæ, iridis, ana* ℥. ij. ß. *mucilaginis seminis fœnugræci extracta in vino albo* ℥. ij. *terebinthinæ & propoleos ana* ℥. ij. ß. fiat vnguentum: addes tamen *seminis vrticæ, apij, & petroselini, ana* ℥. j. flatus discutiendi gratia, est quidem magni momenti.

Splenis induratι mirũ emolliens. Quod si plurimũ splen induruerit, sic facito. Excipe *radicis mandragoræ diuisæ in partes* p. j. *decoquantur in oleo sesamino, aut de semine lini, cum pauco aceto, contundantur, & extrahe per cribrum*: addeq; *opopanacis dissoluti in aceto scyllitico* ℥. ij. *styracis, myrrhæ, bdellij, seminis alkekengi, ana* ℥. ß. *propoleos, ceræ nouæ & terebinthinæ* q. s. *croci* ℥. ij. *spicæ celticæ schœnanti, asari vel viticis, ana* ℥. j. misce, & vtere: mirum in modum profecto induratã emollit. Verum si flatus tumorem eius visceris concitauerit, id inunges hoc, quod recipit *olei nardini & absynthij, ana* ℥. ß. *seminis agni casti, capparorum, & de fraxino, ana* ℥. ij. *apij & petroselini in aceto maceratorum, ana* ℥. j. *coralli rubri vsti, & scoriæ ferri, ana* ℥. j. ß. *ceræ quod satis*, fiat vnguentum, cui adde tempore illitionis aceti modicum. Interim tamen, dum hæc vnguenta adhibes, nõ erit ab re inunctionibus vti, quæ ventrem leniãt: quæ præter id, quod spleni prosunt, purgant omnino lienis serosa recrementa, si vsq; ad vmbilicum inunctio fiat.

Linimenta & vnguenta. Primum recipit *succi cyclaminis* ℥. vj. *succi cucumeris agrestis aut sambuci vel ebuli* ℥. iij. *farinæ lupinorum & vini quod satis*, fiat vnguentum. Aliud recipit *succi sambuci & Mercurialis, ana* ℥. iij. *mellis communis, & farinæ lupinorum, an.* ℥. ij. misce, & fiat vnguentum: nec erit ab re his addere succum aliquem tenuantem, vt *iridis, aristolochiæ, & apij, & odoratorum aliquod, vt myrrham, styracem, & similia*. Quem quoq; vsum mirabiliter præstat emplastrum ex *lithargyrio, cap. de tumorum duritie scriptum*, si aceti scyllitici modicum addideris.

Cucurbitę. Prosunt & cucurbitæ cum scarificatione, sed id caute agendum, & dum ad extimã partem vergit etiam tumor: item ferro candenti vlcuscula efficere supra partem oportebit, verum cauendum est, ne scirrhosus tumor in cancrum degeneret: nam hæc solum ex vsu exsistũt, vbi in tumore & partibus circumstantibus copiosa abundat pituita, quippe aliter, tutiora semper mihi visa fuere alia auxilia, sicut setonem eidem parti affigere.

Splenis dolor ex flatu qualiter curetur. Quod si ex flatu, à crassis succis ibidem impactis eleuato, aut aliunde transmisso, splen dolore & cruciatibus afficiatur, fomentis prædictis sine aceto vteris, oleis & inunctionibus, addito *oleo liliorũ, capparorum, chamæmeli, absynthij & spicæ*, vel in quo bullierint aliqua ex his, quæ nuper retulimus: quem quoq; vsum præstat cucurbita supra partem dolentem, aut paruum infra apposita, maxime corpore ab excrementis & copioso sanguine immuni: quod si ipsam aliquando scarificaueris, non paruum beneficium præstabis. Quod si spleni emolliendo plura placuerit legere præsidia *tom. 2. meorum operum, cap. de præsidiis spleni indurato proficuis*, copiosa repeties.

Splenis obstructio qualiter curetur. Huius visceris obstructionibus opitulaberis his, quæ inscindendi & attenuandi vires valenter obtinent, ac postmodum his, quæ vehementius abstergant, & repurgent: & per ea, quæ superius retulimus, peculiariter huic visceri obstructo opitulantur multa. Quapropter, si constiterit obstructionis occasionẽ esse improsperam mensiũ purgationẽ, aut suppressionem alicuius sanguinolentæ vacuationis, aut vltimo, si constiterit corpus & ætatem atq; humorum abundantiam non plurimum dissidere à sanguinis natura, sanguis mittendus est, quãtum sat sit, vt vitiosus imminuatur, ac tutius, vt subsit purgationi & reliquis auxiliis locus.

Sanguinis missio. Quippe suspectum est inscindentibus & aperientibus vti pharmacis, ni prius aliqua visus fuerit vacuatione: & ob id leni facta purgatione,

Purgatio. promtius porriges *oxymel simplex aut compositum*, cum inueterascit affectio: item *syrupũ bizantinum, aut oxymel scylliticum, cum syrupo borraginis, vel lupulorum* aut præstabis *syrupum de hyssopo*, si præualuerit frigidus humor, de *calamento*

mento, aut de prassio, maxime adiecto decocto de *radicibus capparorum, scolopendrii, tamarisci, cicerum* G *rubrorum, lupulorum, marrubii, & scordii.* Prosunt & pilulæ, quæ mirum in modum obstruunt, & hac lege conficiuntur. Excipe *myrrhæ, asari, aristolochiæ vtriusque, seminis capparorum, ana* ʒ. *spicæ nardi, schænanti, ana* ʒ. ß. *apii, petroselini, agni casti, ana* ʒ. j. *cũ syrupo acetosæ, aut oxymelite*, fiant pilulæ paruæ: quibus si *limaturæ chalybis modicum* addideris, magnũ præstabis auxilium. Quo facto tertio vel quartoquoque die his addes, quod vim habeat purgandi, velut sunt ʒ. ij. *vel* iij. *foliorum senæ*, si per noctem maduerint in aliquo ex prædictis deco-
350 A ctis, & facta expressione, idque diu curabis fieri, aut modicũ *agarici* aliquando adiicies, vel succũ *seminis cartami cum syrupo acetoso diarrhodon.* Quod si hæc prodesse non videantur, splenis regionem vnges vnguentũ, quod recipit *olei amygdalarum amararũ* ℥. iij. *pinguedinis gallinæ & anatis* ℥. j. *aceti* ℥. ij. *vini albi* ℥. j. *trochiscorum de capparibus* ʒ. ij. coquãtur prius oleum & pinguedo ad consumtionem aceti & vini, mox addantur trochisci, & omnia misceantur, donec fiat medicamentum molle: quod si seratũ efformare volueris, adde *ceræ & emplastri meliloti*, quod sit satis. Inunges etiã partem *oleo capparorum cum succo sambuci, vel tamarisci decocto* eandem souebis, quibus peruiæ fiant partes, & facilius medicamento abstergenti & inscindenti atque attenuanti cedant. Quibus factis, ad vsum chalybis confugiendum est, ea lege, quam nuper diximus: quippe hoc solum præsidium potẽs est, splenis obstructiones radicitus euellere.

Pilulæ.

Vnguentũ.

Caput V.

B

De omnibus icteri speciebus.

Icteri nomẽ vnde.

CONSTAT euidenter affectionem hanc, quam communi appellatione icterum appellant, à symptomate nomen sumsisse, quia ex qualitate, ad quam corpus mutatur, & ex coloris modo, id proculdubio venatur. Sic profecto, cũ variis coloribus soleat cutis vniuersa citra eius proprium morbum insigniri & fœdari, ob id variæ quoq; reperiuntur icteri sortes & species. Prima quidem & communissima est, in qua vniuersi corporis cutis, faciei maxime, & adnatæ oculorũ tunicæ, in flauum colorẽ mutantur: dicta quidẽ icterus, sumpta similitudine ab auicula *Galbulæ* nuncupata: vel, vt alii volunt, à colore alterius auis, quæ *Regulus* nuncupatur: vel paruæ viuerræ, cui etiam consimilis adest color. Alii quidem ab auri similitudine, *auriginosum* appellarunt affectum, & Celsus *arcuatum*, ab arcus cœlestis colo-
C re ducta ratione: vtcunque tamen sit, bilis colorem refert vniuersum corpus, qui flauus est seu luteus, talis factus ab eadem bile flaua distributa ad extimas partes, coloremque sui similem inferente. Secunda huius affectionis species (quam assignauerat Hippocrates *lib. 2. de morbis*, dicens: *Color fit niger circa faciem, & maxime circa partes, velut in vmbra occultatas, & oculi cum virore pallidi, itemque lingua inferne, & vena sub lingua crassa ac nigra, & est homo sine febre, ac mingit vrinam crassam biliosam*) proculdubio nomine caret: solus enim Paulus *lib. 3. cap. 49.* icterum nigrum appellauit, quod pari ratione ac in prima icteri specie, cutis vniuersa nigro colore afficiatur, quia sanguis ad prædictas partes delatus impurus est, & praue expurgatus à melancholico recremento, vitio splenis non valentis suum munus explere. Quippe statutum est à plerisque Medicorum, præcipuum huius visceris institutum esse, sanguinem à melancholico recremento purgare: quod cum exsequi non valet, certissimum est, corpus atro D
colore fœdari. Tertia verò icteri species in cute apparet, quando color in ea mixtus ex flauo & nigro efflorescit, *vt Galenus docuit 5. de loc. affect. cap. vltim.* Quod sane vitium accidere solet, cum simul iecur & lien male afficiuntur, aut ex eo formidabile malum oritur. Quartam autem & vltimã icteri speciem, primus omnium adduxit Hippoc. *lib. de internis affect.* dicens: *Alius morbus regius fit quidẽ in quauis ætate, hyeme autem maxime corripit, & color ipsius ægri est albus, & pectora ipsius pituita plena fiunt, & spuit salinam, & cum exscreat singultus ipsi oboritur, & album lotium ac crassum mingit, & in vrina subsidet velut farina.* Denique sicut nigra bilis aut flaua per cutim delata, icterum sui coloris gignit, sic proculdubio pituita id nata est efficere: huius tamen tractationis, cum ad hydropem pertineat, non meminero hac in parte.

1. Icterus flauus, eiusq; variæ nomẽclaturæ & ratio.

2. Icterus niger.

3. Icterus medius inter flauum & nigrum.

Est igitur ictericus affectus symptoma in genere qualitatis totius corporis mutatæ, nimirum coloris, prodiens quidem à vitio bilis, si excrementi perperam in eam transmissi, ob facultatis etiam læsionem, quæ aut praue separat prædictã bilem, aut non separat, vel conficit eius plus, quam par sit. Sed ante, quàm explicem quales E
sint morbi, quos prædicta symptomata sequuntur, dubitatione dignum iudicaui, *quare in ictero bilis, quæ effunditur ad cutim, neq; febrem concitat, neque putredinem concipit, aut tremorem præter naturam, neq; exesionem, vel pustulas efficit, vt ea, quæ in herpete & erysypelate, ac aliis cutis fœditatibus, siquidẽ videtur vtrinsq; eadem ratio, cum idem sit humor, & eandem partem occupet?* Nec valet correspondere hanc esse differentiam, quod in his cutaneis vitiis humor profunditur ad cutim vitiosus, in ictero verò naturalis: nam in febre ardente, dum iudicatorie efficitur icterus, vitiosus, putridus, acris & mordax longe magis, quàm in reliquis prodit humor, & cum hoc solum vitiatur color. Cui dubitationi dicendũ est primo, quod licet verum sit, eundem esse humorem, & eandem occupare partẽ, non tamen eiusdem partis in vtroque affectu eundem locum occupat, neque eodem modo: bilis quidem in ictero porosas cutis partes occupat & carnis subiectæ, eas nimirum, quas sanguis, dũ naturalis & naturaliter ad extimas sedes prodit, calore & colore viuido ac rubicundo af- F
ficit: quo fit, vt cum in loco naturali & modo naturali bilis contineatur, affectum naturali similẽ natura & modo efficiat, diuersum tamẽ in colore, iuxta conditionem & naturam humoris, qui cutem inundat: & ob id non putrescit.

Icterus qualis morbus.

Ictero affectus cur bilis ad cutem transmissa, febrem non inducat, aut tumorem p. n. & cur ibidem non putrescat.

In herpete verò & reliquis nõ transmittitur bilis à vasis ad porosas partes modo & more naturali, sed ad eas & ad spatia etiam intermedia facta diruptione, vt in aliis tumoribus præter naturam contingit, quæ cum loca non sint, vbi naturaliter alimentum soleat contineri, & bilis alimentum præstare non possit, à naturali calore destruitur, (*quantumuis naturalis ad eam partem mittatur, nedum cum acris & præter naturam est*) & putrescit, ac exul-

cerat &

cetat & viriat. Est etiam alia maioris momenti differenria à prædicta disseminata, quod bilis in G omuibus cutaneis affectibus morbum creat, in ictero autem noo morbum, sed solom qualitatẽ mutat, citra vllum actionum vitium. & ob id in illis vicem caussæ morbi bilis gerit, in hoc vero solum qualitatem murat, & loco rubicundi & viuidi coloris, quem sanguis secundum naturam solet efficere, auriginosum concitat seu flauum: nam talis necessario efflorescit in cute color, qualis in eadem abundauerit humor. Qua etiam ra-

351 A tione prodit, quod bilis morbum efficiens non mutet cutem ad flauum colorem, sed ad modum & naturam morbi quem concitat, atque hæc mihi videnrur vera in huius dubii enodatione. Ad pensum igitur redieos, statuendum est, vniuersam huius mali naturam (*vnde nomen sortitur*) ortam esse, nimirum à symptomate in qualitate totius corporis ad auriginosum seu arcuarum colorem mutata: prodiens quidem à variis diuersarum etiam partium affectibus, & ob diuersas quoq; caussas ipsos concitantes.

Icterus quibus oriatur signis.

Hæc habent symptomata omnia proprium & peculiare, vt inter præcipuas caussas, morbos ipsos (*à quibus immediatim oriuntur*) sortiantur. Quas quidem & morbos etiam omnes, vt quisq; exacte venari possit, expendat, ictericum affectũ (*vtcunq; is fit*) semper proficisci vno è duobus modis: nimirum vel natura agente, vel patiente eadem: vtroq; autem modo fit, vel in toto corpore, vel in aliqua eius particula. Quas profecto icteri caussas & modos complexus est pulcre Hippo-

B crates *lib. 4. aphor. 44.* dicens: *Quibus in febribus septimo vel nono vel vndecimo vel decimo quarto morbus regius superuenerit, bonum, nisi dextrum hypochondrium induruerit, si verò non, non bonum.* Hinc enim disces,

Icteri duo genera.

icteri duo esse prima genera, quippe in altero cõtinetur symptomaticus omnis, & in reliquo criticus. *Symptomaticum* dicimus eum, qui partis affectæ symptoma est, vt qui efficitur iecoris phlegmone aut scirrho aut obstructione pori fellei, vel illius, quo in intestina deiicitur, in quo bile in venas regurgitante excrementa candida, totusque color sanguinis luteus apparet. *Criticum* verò salutarem, naturæ vi & efficacia atq; victoria factũ, primum quidem nõ salutarem, quantumuis criticus sit, vt mox audies. Sed vt exacte quis intel-

Icterus triplex.

ligat omnes icteri species simul, & cuiusq; speciei caussas, expendat icterum in vniuersum triplicẽ esse: *felleum* nimirum, *hepaticum*, & *criticum*: qui sane omnes in multo plures species subsecantur, iuxta diuersitatem caussæ.

Felleus.

Felleus quidem fit vel ab immodica plenitudine vesiculę fellis, vel paruitate eius, aut ab imbecillitate facultatis attra-

C ctricis eiusdem, aut à meatuum obstructione, siue eorum sit, per quos allicitur bilis, siue eorum, per quos pellitur ad intestina, quo regurgitat ad venas bilis, & prædictũ gignit affectum.

Hepaticus.

Hepaticus autem efficitur icterus ab hepatis obstructione, scirrho, inflammatione aut calida distemperie: ad quod etiam membrum reducitur venarũ caliditas existens & totius etiam corporis. Quippe euidentissimũ est, prædictis rationibus, & ob infirmitatem iecoris icterum fieri, nam multitudo bilis crassæ ob scirrhosum tumorem & infirmitatem iecoris expultricis tendens per venas, in eum affectum fere semper commigrat: sic ab eiusdem partis inflammatione, & quia plus bilis generatur: & pari ratione obstructo hepate, quo minus itura bilis in vesicam conscendat: sed euidenti ẽt euentu cum iecur calidum efficitur, quo tempore plus iusto flauæ bilis generatur, quàm vesicula fellis expurgare potest: quo fit, vt venas irruens prædictus color suboriatur. Quem quoq; affe- D ctum fieri conspicimus venoso genere male affecto, nimirum corrupto aut exusto in venis & in vniuerso corpore sanguine, ob earum intemperamentum citra hepatis affectum, aut à veneno assumto, vel eiaculato à fera, vel assumtis catarcticis non purgantibus, quæ, vt quibusdam placet, vel humorem purgandum alunt, vel deleteria inficiunt qualitate.

Criticus, isque duplex.

Vltima autem icteri sors est, cum criticus efficitur, qui duplex existit: salutaris vnus, qui rursus fit, dum copia bilis sano existẽte homine molestatur natura, aut in morborum iudicationibus, quæ septimo die, aut post septem diebus criticis incidit, antegressis coctionis signis, in quo excrementa tum alui, tum vrinę pura sunt, & mediocriter bile tincta, ex quibus partes interiores sanas iudicamus, præsertim si nulla durities in hypochondrio appareat. Alter verò est criticos non iudicans, à motu maligni morbi, quem etiam *symptomaticum* dicere possumus, qui semper ante septimũ incidit, quia bilis crassior eo tempore perfecte cocta esse nequit, & ob id coniuncta habet, tum cruditatis, tum mali- guitatis signa. Qui sane criticus est & non iudi- E dicans, inter abscessus numeratur à Gal. 1. *de dieb. decret.* & in historia Hermocratis: verum tunc, vt abscessus haberi debet, cũ tensa apparent hypochondria ob iecoris abscessum, qui sexto die succrescere solet, vt in historia prędicta, & 4. *acutorũ*, expresserat Hippocr. Huic ẽt generi reduci potest alia huius affectus caussa, quã adducit Hippocrates *lib. de locis, aqua & aere*: nimirum *potus malarum aquarum, cibaria corrupta, & satietas cum vigilia & cursu.* In quibus plerunq; consumitur habitus vno è duobus modis: aut ad calidũ videlicet, & siccum, & fit ictericus affectus: aut ad frigidum & humidum, & fit malus corporis habitus: & nonnunquam vtrumq; simul contingit, & efficitur habitus mortui persimilis.

Icterus quibus signis innotescat.

Ex crisi vel naturæ robore morbum regiũ fieri, facile ex vehementia præcedentis febris tibi erit nosse, præsertim si mox à prauo colore febris ipsa cessauerit, & pcesserint in vrina coctionis signa, & grauis etiam nox ante prædicti coloris efflorescentiam: in quo excrementa tum alui, tum vrinę F pura sunt, & mediocriter bile tincta, & nulla adest in hypochondrio durities. Verum si ex *epoto prodeat veneno*, color non erit in vniuerso corpore similis: quippe diuersis maculis inficitur, luteis præsertim, sed nigris etiam & cæruleis ac fuscis, maxime in dorso, haud secus, quàm in pestilentibus & malignis febribus. Item si à *cibo prodeat*, morsus in ventre sentitur, & aluus concitabitur, & ad vomendum nauseabit, & color intra sex horas fiet auriginosus, maculis quibusdam insignitus: aderit quoque extremorum frigiditas, à qua, si iterum incalescat, & color intensior fiat, euasurum laborantem prædices, sin aliter, moriturum. Præterea ex *eduliorum corruptione* icterum fieri cognosces, quia corpus cũ tumore pallescit, maxime iuxta ventrem & crura, ac facies subru-

mida & flaua appareat. Fieri tamen ex *totius corporis calore & biliosa intemperamento* disces, quia lente & paulatim color mutabitur, alui & vrinæ excrementa minime à naturalibus dissident, corpus item vniuersum pruriginosum erit. Verum si *iecur calidum* aut inflammatum caussam huic malo præstiterit, alui excrementa rufo intensoq; colore insignita excernentur, sitis aderit intensa, laborans adeo calidus apparebit, vt febricula laborare videatur, cibos fastidit, & biliosa nonnunquam euomit, maxime si inflammatio adsit, quam venaberis ex aliis signis, quæ capite de eius inflammatione adduximus: feruorem enim parte dextra, aut tensionem, & nonnunquam grauitatem persentiet laborans, cum totius corporis extenuatione, & varia coloris in plumbeum, pallidũ & cæruleum mutatione. Quod *si vitio separationis biliosi excrementi* icterus prodeat, idque fit, quia non probe coquuntur iecori commissa alimenta, id nosces, quia color medius erit inter pallidũ & cineritium, item facies subtumida apparebit, & plerunq; ex aliquo præcedente morbo, vbi laborans improbe se gesserit, subsequitur, tandem crura intumescunt, & laborantes pallescunt cum virore. Verum si expellentis vitio fiat, eo quod errãs natura in ventriculum aut intestina pellat, tunc quidem cum torminibus succrescit, & vrina & alui excrementa non mittantur, aut forsan supprimuntur, & dolores ex flatu colicis persimiles accedunt: licet Hippocrat. 5. *aphor. vlt.* eos, qui ictero tenentur, non valde flatuosos fieri statuat, nam illud ratione bilis verissimum est: verum cũ hoc mouet ipsa crudos succos, aut forsan obstructio fit ab eisdem, & ob id maxime concitantur flatus. Ceterum si pellere ad consueta loca nequiuerit iecur præ impotentia, citra grauitatem aut sensum aliquem in ea parte morbus orietur: at si ob aliquam obstructionem ipsius iecoris, (*ea parte & eis vasculis aut poris per quos defertur bilis ad canales ipsam recipientes, ex eadem vesica fellis ortos, ac per iecoris substantiam extensos, quod accidere scimus, aut humoribus crassis ibidem impactis, aut præ duritie, scirrho vel inflammatione compresso*) scirrhum & inflammationem nosces, ex propriis signis nuper adductis: obstructionem verò, quod grauitas quædam in eadem parte sentiatur, maxime dum vehementer respirat æger. Item nulla plerunque adest febris, *vt placuit Galeno libr. 9. local. pharmac. cap* 1. quod si absq; febre deiiciantur alicui excrementa subalbida, signum erit vesicam fellis laborare, maxime si vrina citrini coloris appareat, verum cum id vna è duabus caussis prodire possit, vtra harum sit, coniectandum est. Namque aliquando ab imbecillitate trahentis eiusdem vesicę certissimum est prodire, nonnunquam verò ab obstructione. Trahentis imbecillitas dignoscetur, quod citra dextri hypochondrii grauitatem, & excrementa alui alba excernantur, & vrina, qualem diximus excerni, maxime cum defectus tractionis ab intemperamento proficiscitur: nam dum prodit à plenitudine nimia ipsius vesicæ, quæ amplius capere nequit, vel id erit naturale, (*quod vesica minor sit, quàm par sit*) & semper flauo colore insignientur laborans: vel est ab exsuperantia bilis, & tunc subito mutatur color cum grauitate ipsius dextri hypochondrii, ceterum præcesserunt, quæ biliosi humoris prouentum augere potuerunt, quod in obstructionis eiusdem partis opus non est.

Qui exacte futurum euentum in ictericis affectibus prædicere voluerit, primo differentias caussarum, à quibus prodeunt, rimari debet, & mox modum ac rationem agendi vniuscuiusq; caussæ. Colligitur enim ex his, quæ hucusque dicta sunt, triplicem esse icterum: vnum quidem hepaticum, vel ex vitio venarum aut totius corporis ortum, omnino symptomaticũ, iecore grauiter affecto à scirrho, inflamatione aut obstructione, vel epoto aut eiaculato veneno, non solum iecur infirmante, sed & vniuersi corporis humores: secundum felleum, aut eius visceris obstructionibus ortum: alterum verò criticum, sed imperfectum aut prauum ante septimum factum: quos omnes ad genus symptomatis antea reduximus. Secundi vero generis est criticus & perfectus, qui ante sepomũ fieri raro potest. His suppositis videndum est, quod ex vnoquoque præsagire liceat. Sic profecto icterus *ab inflammatione* lethalis, nisi intra primũ circuitum hæmorrhagia, aut post vigesimum suppuratione liberetur æger, ante septimum interficit, nisi hæmorrhagia, aut alui fluxus, aut vrinæ succedens, naturam victam exoneret, quod Heraclidi 1. *popul.* contigisse, refert Hippocrat. *à scirrho & impensa* duritie prodiens grauis est, quod plerunque in hydropem commigret: ab intemperie non item ab obstructione securior. At si ab *epoto vel eiaculato veneno* prodeat, tanto periculosior est, quanto deterioris & intensioris caloris fuerit: quippe arguit magnam sanguinis in genere venoso corruptionem. Sic enim Hippocrates *libro de Coacis* primo scripserat: *Regio morbo admodum fœdati moriuntur, si his alba deiectio plurimum procedat.* Succrescit quidem prædictis alba deiectio, quæ aliis periculosa non est: vel quia bilis igneo calore feruens in cerebrum rapitur: vel quia conuexa hepatis pars ardens (*veneni purgantis medicamenti, aut grandis intemperiei accessu*) & inflammata sanguinem vna cum bile ad se trahit, instar cucurbitæ: vel quia simul cum prædictis caussis, meatus etiam, per quos bilis defertur ad intestina, obstructi sunt à multo, crasso vel feruido humore. Qui ergo ita affecti sunt, moriuntur propter caussæ magnitudinem, & corruptionem humorum, & temperamenti totius corporis, atque etiam nobilium viscerum affectum & sympathiam. Si tamen ex praua eduliorum natura malum oriatur, non est ita lethale, degenerat tamen in malum corporis habitum, aut in cutis fœditatem, vel elephantiasin. Imbecillitas quidem vel secernentis aut trahentis facultatis, potius in alius sanguinis affectus, quàm in lethalem morbum decidere assuescit, nisi diu duret: tam tunc & malum habitum, & cutis & carnis non leues affectus gignit. Verum dum crisi & iudicio atque actione naturæ fit, non leue est dubium, quid liceat prædicere: ambigunt enim Neoterici, & dubitarunt etiam antiqui, quid sentiendum sit. Nam Hippocrates 4. *aphoris.* 42. solum eam bonam arbitratus est iudicatione morbo regio factam, quæ ante septimum non fit: & eodem *lib* 44. explicans, quibus diebus futura sit vtilis, inquit: *Quibus in febribus septimo vel nono vel vndecimo vel decimo quarto morbus regius superuenerit, bonum,*

Margin notes: G; 352 A; B; C (left column); D; E; F (right column).

Icteri quodnam præsagium.

Iudiciũ morbi regii verũ ante septimum bonũ fit.

bonum, nisi dextrum hypochondrium obduruerit, si verò induruerit, non bonū: itaq; videtur damnare omne iudicium per morbum regium factum ante septimum, probareq; eum, quod post ipsum fit, dummodo non accedat hepatis durities. Sunt etiam,
G qui mille experimentis nitantur probare, ante septimum visas esse ictericas excretiones laudabiles, quemadmodum aliæ sunt biliosorum morborū iudicationes salubres ante ipsum septimū. Verum, qui rem diligentius scrutatus fuerit, reperiet, Hippocratem non omnino negare, posse aliquando bonam aliquam crisin fieri ante septimū, ratio profectò in promtu est, quia bilis, quæ adeo crassa est, quod nec per sudorem aut vrinā possit purgari, & adeo in abditis corporis sedibus sita, quod per aluum minime, si natura cogatur
353 A eam expellere per cutim, nequit hæc sua sponte adeo breuiter concoqui, quod ante septimum concoquatur, vt iudicium sit salubre & fidum: quippe nō omnem bilem mittit natura per morbum regium, sed eam, quam conterere ac in sudorem vel vrinā mutare præ crassitie non valuit: & ob id ea bilis, quæ huius naturæ est, ante septimum salubriter nō expurgatur: licet quæ tenuior sit 3. 4. & 5. per sudorem & vrinam aut alui fluxū feliciter excernatur, ac fidū & salubre constituat iudicium: & hac ratione censeo Hippocratē constituisse septimum huius iudicii terminum. Cui rationi accedit alia maioris momenti, nimirum non solum huius euentus caussam crassitiem humoris (*siquidem 14. die iudicantur plures morbi biliosi, qui antea non potuerunt iudicari, quod bilis crassior esset, tamen iudicium ea die non fit per morbum regium*) sed certum quendam incoctibilitatis modum, quem cum natura non valuisset ante septimum superare (*licet aliquo modo disposuerit quantum sat sit, vt crisis per morbum regium fiat tuta*) & vt atq; ef-
B ficacia & malitia humoris iritetur plurimum, septimo pellit. Qualis verò sit ille modus incoctibilitatis, disces, si expenderis in hoc iudicio per morbum regium facto, quantumuis certum sit, humorem esse vitiatum, esse tamen à natura correctum, si iudicium futurum est tutum: cum hoc tamen humorem biliosum excerni sub propria forma, quod nulli alteri vacuationi contingit, licet biliosa prodeant excrementa, non tamen referunt puræ bilis naturam, vt in morbo regio: euidens profectò argumentum prædictæ incoctibilitatis, quam ad crassitiem cum praua conditione coniunctam pertinere arbitramur: haud secus, quàm contingit in morbis, qui terminantur per abscessum, qui licet diu durent, non tamen humores integre coquuntur, etiamsi recipiant coctionem, quæ euacuationi illi sat est: coquuntur enim humores pro ratione futuræ euacuationis. Et sic in morbo regio per crisin facto, certo quodam modo coquitur bilis, cete-
C rum non superatur, manet enim sub propria forma, & ob id proprium in cute repræsentat colorē: haud secus, quàm in aliis icteri speciebus, vbi bilis nullā recipit alterationē nec mutationem. Argumento huius veritatis est, icterum criticum inter abscessus numerari à Galeno *libr. 1. de crisib.* & in historia Hermocratis, quod à crasso fiat humore, sicut abscessus: quem sane humorem ante septimum coqui ea coctionis specie, quæ euacuationi sufficiat, & naturam non mutet, est

impossibile. Indicium etiam est huius veritatis, quod Hippocrates scripserat *lib. 3. popul. part. 3.* dicens: *Fuerunt, quibus morbi regii sexto die, sed hos aut per vrinam purgatio, aut aluus turbata iuuabat, aut magnum profluuium sanguinis, vt Heraclides, qui iuxta Aristoclidem decumbebat. atque huic & ex naribus fluxit sanguis, & venter turbatus est, & per vesicam is purgatus, iudicatus autem est sexto die, non vt Phanagoræ seruus, cui nihil horum euenit, & mortuus est.* Qua quidem sententia euidenter probat rationem à nobis adductam, etiamsi *lib. de iudicationibus*, contrarium adduxerit dicens: *In febribus ardentibus, si accedat morbus regius & singultus, quinto die lethalis est:* D nam intelligere oportet, vt in præcedenti textu, nisi superueniat alia vacuatio insignis. Itaq; septimus est terminus genuinus, naturalis & proprius huius iudicii, non accedente alia vacuatione, si verò accedat quinto & sexto, vltra ipsum verò nonum, vndecimum & decimum quartum, nisi accedat durities, quę non semper habenda est perniciosa, sed non bona: quia aliud est duritiem cum morbo regio succrescere, quod est ita periculosum & malum, ac intellexit sententia 44. & aliud profectò post ipsum, quod grauius ac periculosius est, *vt dixerat idem Hippocrates 6. aphorism.* 40. Præterea singultus in omni ictero perniciosus, si ab hepatis vitio prodierit, non tamen ita, si à ventriculo bilem suscepiante. Item, si fatuitas accesserit, aut aphonia, signo profectò summæ impotentiæ, aut crassorum & frigidorum succorum intus manentium sine bile, quæ quodammodo corrigat. *Præterea* vrinæ tinctæ suppressio, aut excretio morbo impar, hydropem minatur, bile euntein hepar, quæ pelli non potest, nam præstat vrinas in aurigine fellea valde tinctas esse & E crassas, quam puras, & pari ratione in ictero à schirrho & inflammatione iecoris. Quæcunque igitur signa in ictericis facultatem iecoris expultricem infirmam, ac multitudinem bilis crassæ suppressam, aut confirmatam iam intemperiem hecticam monstrauerint, hydropem denuntiant, nisi æger morte præueniatur.

Icterici iudicari septimus terminus, genuinus, naturalis & proprius.

Cum morbus regius vere symptoma sit, & eorum maxime, quæ in qualitate sita existunt, fit profectò, vt vno è duobus modis succrescat: aut dependens à suo morbo, vt mos est omnib. symptomatis: aut absente morbo, cū in cute vniuersa huiusmodi color appareat, quod peculiare solet esse vitium mutatæ qualitatis, vt in morbo regio per crisin genito conspicimus: qui iam nō à morbo, sed à morbi caussa ex genere venoso pulsa à natura in cutim vniuersi corporis, ipsum auriginoso colore vitians, morbo seu febre iam euanescente prodit. Quapropter duplex erit curandi institutio: *Vna*, quæ ictero, absente morbo, debetur: *Altera* verò, quæ illi propria & peculiaris existit, qui morbum, à quo prodit, adhuc vergentē F habet. Tamen id primo expendes, quod licet variæ sint numeratæ caussæ, quæ hunc affectū excitare natæ sunt, hic tñ solum est in animo eas recensere, quæ nullibi tractantur. Ob id profectò, dum ab inflammatione iecoris aut scirrho pdit, ad propria capita recurrendū est: nam solum hic in animo est recensere icterum ex imperfecta crisi: ex veneno, ex intemperamento calido, vel ex obstructione iecoris, aut viarum pori fellei.

Icterus qualiter curetur.

Cum curandi ratio duplex.

Icteri ab inflāmatione iecoris.

In acuto febridoque & febrili morbo quæ cura.

Dum verò in acuto feruidoq; & febrili morbo (*quippe tribus solum iudicatorie solet apparere, vt statuit Hippocrates lib. 3. de Coacis*, dicens: *Spumosa deiectio & valde biliosa praua, atq; inde in aurig. iniuit incidui, quasi in his febribus, vbi talis reperitur, solum adsit* morbus regius succreuerit, duplex erit curandi ratio: Vna, dum ictero appetente ex toto cessat febris: altera verò, dum symptomatice prorumpit: & eo tempore instituenda est curatio vniuersa, iuxta eum morbum a quo prodit: verum dum ex toto morbus solutus est, maneute adhuc prauo colore, G quinimo mutato morbo in auriginosum affectû, nullo alio auxilio vtendum, quàm eo, quod leuiter discuriat, quæ sub cute adsunt excrementa, *vt latius inferius monstraturus sum*.

Icteri si ex imperfecta crisi fiat, quæ cura.

At si ex imperfecta crisi deprauatus hic color superfit, coniectandum est tunc, an ex viua obstructi vel inflammati iecoris prodeat *quod proprium signum venaberis*) quo tempore consimilis erit curandi ratio ei, quam adduximus *cap. de iecore inflammato aut indurato*, & ei etiam, quam paulo A 354 inferius scribam *de obstructione iecoris*, quæ migrat in icterum. Verum si id non accidat, nisi quia cruda materia & veluti incoctibilis facta non valuit naturæ beneficium suscipere, quantum satis erat, tunc profectò, qua assuescit facere natura, si res optime cessura est, insequetis. Quippe vel per vrinam, vel per aluum, residuum humoris pellit, *vt de mente Hipp. paulò ante retulimus*: quo fit, vt mox ab apparente flauo colore, præmissis, quæ modice vias reserent, & crassitiem attenuent, expurganti etiam vteris medicamento. Sic enim serapio ex *duabus radicibus cum aceto*, *vel ac itoso simplici, aut cichorii exhibito cum aqua lupulorū, cichorii & graminis, humorem purgabis infuso rhabarbari in aqua lactucæ cum syrupo ex infusionib. rosarum*: nam in eo ictero, cuius immediata caussa est flaui bilis redundantia, specialius bilem expurgare oportet, non sic, vbi obstructio caussam præstat, tunc enim parum aut nihil iuuat bilem purgare, sed eum tantū B humorē, qui obstructionem molitur, nisi ex crassa & sincera bile obstructio etiā suboriatur. Præterea facta hac purgatione, iterū ad *serapyn* exhibitionem te conferes, & in aquis, quibus diluitur, tertio quoq; die ℥.ß. *aut* ℈. ij. *rhabarbari* infundes, idq; porriges. Curabis etiam ante, quàm vrinam mouere incipias, sanguinem parum minuere, saltem ex dextra saluatella, si nec plenitudo quid amplius postulauerit, nec vires videantur permittere. Quod si in vrina aliquod apparuerit ipsius bilis redundantis vestigium, transactis aliquot diebus, quibus vsus fueris minutis illis purgationibus, ad ea, quæ vrinas mouent, te conferes: id tamen blande facies, ne iterū intensior fiat febris, minimum tamen sumes ab emulsione *quatuor seminum frigidorū maiorum cum aqua tardus, graminis & radicum diureticarum*: item aliquando *vteris oxymelite composito*, vel *syrupo acetoso diarrhodon*, vel *de eupatorio* cum prædictis aquis: prodest & C *aqua lapatii acuti*, vel *decoctum radicis eius*, quod vtilius fore arbitror.

Serapium purgans.

Sanguinis missio.

Icteri, si ex veneno vel purgante pharmaco prodeat, cura.

Considerabis primo, an ex virulentia eiaculata à venenosa fera ictibus regius oriatur, quippe eo tempore omni diligentia curandum est ad extima venenum reuocare, frictionibus, cucurbitis & inunctionibus ex *oleo Matthioli* v[...] *aqua ex instillatione theriacæ*: quo facto, *theriacam* ipsam por

riges & *mithridatium* singulis diebus pondere ℈. ij. cum *aqua scordii, & syrupo ex succo limonum*: item *lapidem bezoar*, aut *cornum monocerotis*, & alia quæ aduersus vnumquodq; venenum signatim [...] pta apud auctores reperies. Verum si ab assumto veneno malum oriatur, tunc quidem videndū est, quo se verrat natura: quippe si in ventriculū irruat, vomitibus venenum purgare oportet, sin aliter, per ventrem me[...]icamēto purgabis, blande tamen: fat enim est *cassiam*, *mannam*, aut *syrupū* ex infusionib. violarum cum *aqua scordii*, *vel scorzonera* porrigere: prosunt enim hæc medicamenta nō solum purgando, sed & veneni vim retundendo. Quo facto, syrupum porriges *de succo li-* D *monum & portulaca, de acetositate citri & buglossa, acetosum simplicem & oxysaccharum cum aqua calendula, dictamni, acetosa, pentaphylli, melissa, cardui benedicti & similium*: tandē eo alexipharmaci genere, quod è directo veneno respondeat, singulis diebus vteris. Quod si ab exurente validiorq; pharmaco, quod non probe suum munus expleuerit, sed vniuersum sanguinem calefecerit, aut præ commotione maioris copiæ obstructionem effecerit, iuxta illatum damnum subuenire oportebit. sic profectò, dum præ calore sanguinis, aut iecoris, vi medicamenti præstito icterus oritur, adhibito omnium temperantium genere malum corrigere oportebit: si vero ab obstructione, iis, quæ obstructionibus opitulantur: hoc tamen habet hæc peculiaris caussa, quod ante quoduis auxiliū præterquam abluens & attemperans aliud, quo vis medicamenti retundatur, frenetur que, & abluone abstergatur, separetur q; à visceribus: ob id sequenti die ab expurgatione exhibere oportet potum *aqua calida*, aut eadem die ante prandium, vel lac serumum frigidorum maiorum, E hordei decoctum cum *saccharo*, decoctum *radicis fœniculi, cichorii*, & *agrimonia* ac *lupulorum cum syrupo duarum radicum cum aceto*, & alia, quæ consimilem vim sortiantur.

Dum morbus hic regius ex totius corporis intemperie calida, & quę biliosum reddit sibi com[...] missum alimentū prodit, præter victus institutionem, quę frigidorum sit & humidorum, vescatur *pullorum carne elixa cucurbita, lactucis, scariola, & borragine, far, aut ptisana, vel panis lotus ex lacte amygdalarum dulcium decoctus*, cœna sit ex oleribus decoctis cum eodem *lacte & ouis sorbilibus*. Præterea potus sit ex *aqua hordei cum saccharo*, aut si vires postulauerint ex dilutissimo vino albo & tenui, vel rubro, si corpus robustum fuerit, & vino assuetum. Institues curandi rationem à leui sanguinis detractione, & exhibitis apozematis, quæ [...] rent, ex *syrupo cichorij, buglossa, portulaca, papaueris, & borraginis, cum aqua hordei, cucurbita, cichorii, acetosa & buglossa, aut sero lactis, corpus vniuersum leuiter purgabis manna, cassia, confectione Hamech simplici, diluta infuso rhabarbari*, iuxta cuiusq; indiuidui naturam & ætatem. Quo facto magni est momenti tertio quoq; die porrigere dilutum ℥.ß. *rhabarbari* F *in aqua portulaca aut in sero lactis*: ac trāsactis aliquibus diebus *balneis aqua dulcis* laborante committere op[...]rebit, quibus non solum, quod in carne est biliosum, di[...]tur & euanescit ve[...] & corpus ipsa tempe[...] redditur, quo mini[...] amplius generet. C[...] habitationem [...]peratam, & do[...]um ac aërem [...]igidis &

Icteri ex intemperie totius corporis calida, curatio.

dis & humidis asperginibus, quietemq; laboranti & animi tranquillitatem imperabis.

Icteri ab calido & intemperato iecore curatio.

Quod si morbus hic ex iecore ad calorem intemperato prodeat, quod nosces ex siti ingenti & linguæ asperitate, ex vrina impense rufa, aut intensioris coloris, ex alui excrementis croceo colore perfusis cum ventris siccitate, ex calore manuum ac pedū, ex corporis tenuitate cum febri-
G cula leui, nullo sensu in dextro hypochondrio, nec tumore: tunc quidem coniectandum est, nō quemuis calorem semper bilem vberiorem generare, sed eum qui copiosior sit, cum modico siccitatis excessu: nam si vltra pergat siccitas, bilē atram potius, quam flauam generabit. Quapropter modice humectare opus erit, & aliquantulū intensius refrigerare: vtrumq; tamen opus exse-
355 A qui oportebit his, quæ vim habeant refrigerandi & modice aperiendi: nam coniectabile est, in arctis & minutissimis iecoris viis manere generatæ bilis aliquid, quod deinceps obstructionis aut inflammationis sit principium, & ob id consuluit pulcre Auicen. fugiendū esse ab his, quæ adstringendo refrigerant, sed innitendum est his, quæ reserando & repurgando id munus exsequātur, vt nō solum intemperamentum retundatur frænetur que, verum si quid collectū est, repurgetur, & ea etiam ratione attemperetur iecur amplius. Inprimis vt citius refrigeretur, sanguinem mittes ex dextra basilica, si suspicio sit plenitudinis, sin aliter ex saluatella eiusdem lateris: quo facto vteris diluto *rhabarbari* in aqua lactis extracto tertio quoq; die, & altero intermedio emulsionem seminum frigidorū maiorum cum saccharo porriges, idque facies perseueranter vno mense. Ac si constiterit, non omnino prodesse, & colorem ad fuscum quodammodo mutari, coniicies bilem
B non solum fieri copiosiorem, sed adustam etiam: quapropter dilutum *rhabarbari & foliorum senæ in decocto cichorii & portulacæ ac hordei cum modico syrupo acetoso* porriges: idem quoq; facies in liquore nouem infusionū è *rosis Hispanis & sero lactis cum modico syrupo papaueris*. Interim tamen dum hæc exsequeris, ad externa auxilia te conferes, instituens

Balnea.

balnea *aquæ dulcis vsque ad medietatem corporis tertio quoque die*: ac partem etiam & iecoris regionem inunges vnguento *rosarum, santalino, vel refrigerante cum modico rosaceo aut vnguento ex cucurbita, vel oleo rosaceo sæpius loto aqua portulacæ vel hordei, facto cum cera alba linimento.*

Inunges quoq; dorsum resumptiuo vnguento cum *modico rosaceo*, maxime æstiuis temporibus: & facto interuallo quasi vnius mensis, iterum ad purgationem per epicrasin redeundum erit, qua biliosa recrementa, quibus iecur intensius inca-
C lescit, repurgentur. In quo casu mirum in modū prodest ius pulli pleni *radicibus, herbis, floribus & seminibus frigidis*: prosunt & *balnea aquæ dulcis*. Si velis plura ex topicis adhibere auxilia, lege *tomo 2. cap. de iecur refrigerantibus.*

Icteri ab obstructione iecoris aut porotū fellis, curatio.

Mirum non videri debet, vtramq; obstructionem (*eam nimirum, quæ in iecore viget impediens transitum bilis ad felleam vesicam, & eam, quæ visu obstructis à vesica in intestina fit*) simul vna curatione voluisse auferre, cum certissimum sit eisdem fere auxiliis iuuari, necnon & eam, quæ ex copiosa bile in iecore coaceruata ob defectum distributionis, aut ob impensum calorem eam euocantem atque ebullientem & incrassantem. Quapropter primo videndum est, si alui excrementa alba appareant, si vrina nimis crassa & intensa, an sanguinē mittere aliqua ratione opus sit: nam videtur ex vsu non fore, siquidem biliosi solum succi præest abundantia, eaq; à sanguinis consortio separata, & ad carneas corporis partes transmissa: item nec ratione morbi sanguinem licebit fundere, nam D
obstructio est à crudorum succorum copia forsan facta: quibus rationibus adstipulatur Galen. *lib. de purgantium vi*, dicens: *Si morbo regio laborantibus sanguinem miseris, extremā in perniciem ages*. Quibus non obstantibus, multis rationibus & modis sanguis in hac affectione vtiliter mitti potest: primo quidem malo incipiente, retractionis humorum, qui obstructionē moliuntur, gratia: ob id Paulus statuit consilium esse, venam in dextro cubito secare, vbi meatus vesicæ bilis vterq; sunt obstipati, vel alter duntaxat: item si simul sanguis abundet aut si præcipua obstructionis occasio: quapropter dixit Aëtius duo maxima esse in hoc affectu remedia, nimirum venæ sectionē & purgationem: sed venæ sectio tunc ex vsu est cum sanguis abundat, aut bilis copia ibidem est coaceruata. At dum mensium fit suppressione, licet inueteratus sit morbus, ex vtroq; talo sanguis mitti debet: nam Conciliator etiā in viris, tanquam peculiare præsidium, iubet vtriusq; pedis venam scindere, existimans hoc solum præsidium suffi- E
cere. Item, licet inueterato iam morbo nō liceat sanguinem mittere, maxime iecore indurato, ne in hydropem cōmigret affectio iubet Auic. sanguinem per scarificatam cucurbitam extrahere, vel sub scapula dextra, aut in dextro hypochondrio, paulo inferius à iecoris regione, præsertim in inueterata obstructione, & vbi bilis copia ibidem infarcta est. Præterea ex saluatella vtraq; iubet idem auctor sanguinem mittere, dum icterus mixtus est ex nigro & flauo: ex quo infertur, in flauo licere ex dextra saluatella sanguinem mittere. Nec desunt, qui ex venis subtus linguā sanguinem fundant: quod solum prodest inueteratis, ob iecoris cum venis illis consortium. Sed rē hac lege colliges, vt certum sit, quid agere oporteat: si ex morbo acuto ante 7. prodeat, sanguinē mittes, si post accidat & diu duret, ex saluatella: si per se icterus incipiat, mox a principio ex dextra basilica idem facies, vel si suppressione alicuius sanguinolētæ vacuationis prodeat, vel ipsam reuocabis, vel iuxta membrum, per quod sanguis fluebat, sanguinē mittes: ex talo nimirum, si mē-
ses supprimantur, aut improbe fluant, & ex eadē F
etiam parte, si varices aut hæmorrhoides delitescant, ac si possibile fuerit, ipsas hæmorrhoidas excitabis, & hirudinibus sanguinem ab ipsis fundes. At si inueterata sit affectio, & nihil horum fuerit (*licet auctorum aliquis contrarium teneat*) tunc quidē fugiendum est omnino à sanguinis detractione: quippe non raro sanguine misso, & iecore facto imbecilliore, in hydropē commigrat affectio. Verū si icterosus hic affectus dolorem colicum sibi comitē afferat, nulli esse dubium arbitror, quin protinus sanguis mittendus sit: nam cum talis icteriosus dolor nō sit vere colicus, sed solum ex efferuescente bile in iecore, reiectaq; in ventriculum & partes sibi vicinas, ob id citra cūctionem sanguis mittendus est, differendaq; alui

Sanguis vtrum mitti debeat, & qua parte.

purgatio (*nisi vrgeant primæ regionis excrementa*) donec dolor mitior fiat. Est namq; prædictus ictericosis dolor inflammationis iecoris ipsius præludium: quo fit, vt fugiendum omnino sit a pharmacis vim in iecur inferentib. & protinus confugiendum ad sanguinis detractionem, quo magis dolor videatur vrgere: nam citra hoc præsidium, G etiamsi ventrem inungas, aut mille alijs præsidijs vtaris, nihil profecto facies amplius, quam in deterius laborantem ducere.

Victus ratio. Ictericosi victum & quibus purgandi.

Quo facto (*aut si id fieri non est opus, eo infecto*) institues protinus eam victus formam, quam adduximus capite *de iecoris obstructione*, extenuantem nimirum & inscissoriam, ac ex bonis & coctu facilimis edulijs. Interim tamen dum hæc fiunt, videndum est (*siquidem purgare peccantes humores incumbit, idque magis, quam vel sanguinem mittere. vel*

356 A *quoduis aliud auxilium porrigere*) quales eorum præparare aut purgare opus sit: quippe id non satis apud auctores compertum est, aut vt rectius loquar, parũ controuersum. Nam omnes fere vnanimi consensu humorem biliosum disponere & educere student, vt qui symptomatis sit immediata caussa: nec desunt, qui pituitosos & crassos obstructionẽ efficientes, præparant & purgando educunt: verum id minus distincte quàm par sit. Primo enim in hac controuersia expendendum est, veram & genuinam curandi rationem a caussæ ablatione principium sumere, & cum in ictero vicem caussæ potissimæ gerat obstructio iecoris & pori sellei, citra cuius ablationẽ, etiamsi bilem purges & repurges, nusquã qualitatem vllã in meliorem mutabis. Item inscindentia & attenuantia, quæ auctores ad præparationem consulunt, non opus sunt humori bilioso, qui suapte conditione tenuis est, & iis tenuior fiet.

B Præterea si Hipp. fides tribuenda est *lib. de internis affectionib.* ictero affectis non licet medicamentum bilem purgans exhibere. inquit enim: *Ceterum medicamenta bilem ducentia ne propinato, ne corpus magis conturbes.* Quibus rationibus commotus arbitror, in ictericis affectionibus duobus modis esse purgandum: *Vno* quidem & primo his, quæ crassos obstruentes humores ducant, abstergant & purgent, quo aperta obstructione bilio[sus humor] qui gignitur, ad sibi naturalia loca libere permeet: quo solo auxilio, si exacte attenuantia & inscindentia adhibueris, morbum curabis: *Alio* verò his, quæ bilem, quam naturalia vasa capere non possunt, imminuant & paulatim euacuent, idq; postquàm obstructio adaperta sit, & viæ patentiores factæ, nisi ex copiosa bile, aut no distributa, ob debilẽ facultatẽ icterus fiat. Verum neutrũ horũ licet validis & copiose purgantibus pharmacis (*vt consuluerant Aetius & alij*) exsequi: obstructum enim corpus id ferre nulla lege potest: satius enim est, paulatim à lõginquo bilem allicere, & crassum humorem ab obstructo vase educere, quàm subito euocato excremento maiorem & pressiorem efficere obstructionẽ, vt non raro in cautis & imperitis contin-

Icterici duobus modis purgandi.

C gere assolet. Quapropter primo mali accessu ea institues medicamenta, quæ vim habeant attenuandi & inscindendi, si prius pharmacum vias communes purgans dederis, ne attenuantibus excrementa ad obstructas partes deferas. Sunt autẽ hęc: syrupus *cichorij, capillorũ Veneris, borraginis & acetosus simplex*, à quibus, facta leui purgatione cum infusione *agarici in liquore nouem infusionum rosarum Persicarum, addito syrupo solutiuo ex eisdem rosis*, pressius & diligentius inscindes & attenuabis exhibito syrupo de *bisantijs, de duabus radicibus cum aceto, de quinque radicibus, aut oxymelite simplici vel cõposito cum aquis oxalidis, cichorij, apij, adianti, calaminthæ, fœniculi, gentianæ, marrubij, petroselini, radicis rumicis vel enbiæ cũ modico vino albo odorifero*, dummodo febris non adsit. In quibus sane quarto quoq; die infundes *rhabarbari & agarici, ana* ℈. j. *& facta expressione admisce prædicto decocto quantitate* ℥. ij. *&* ß. Quibus factis iterum innitendum est ex[ter]nuare prædictos crassos & crudos succos, exhibito pharmaco paulo efficacius purgante cum reiteratione: cuius census sunt *seri lactis* ℥. iiij. in quibus maduerit per noctem ℥. j. & ß. *chartami conquassati, cinnamomi* ℈. ß. prodest & *hiera simplicis Galen.* ʒ. j. & ß. *cum melle rosaceo*. Quod si hæc videantur non prodesse, acuere oportet prædicta medicamenta, addito *hiera diacolocynthidos* ℈. j. alij verò addũt *diagridij* g. v. Possumus etiam purgare hoc medicamento, quod recipit *hiera picra* ʒ. j. *rhabarbari & agarici trochiscati. ana* ʒ. ß. *rasura eboris & cornu cerui, ana* ℈. ß. *cinnamomi* g. viij. *croci* g. iiij. misceantur cum ʒ. ij. *catholici*. Verum vbi iam bilem cum crassis humoribus simul purgare studemus, dubium non est, quin oporteat simul *infuso rhabarbari & agarici in aqua graminis, radicis enbiæ, anchusæ, rumicis vel acetosa*, vti. Item prædictarum herbarum & radicum decoctum cum *cartamo aut rhabarbaro*, tertio quoq; die porrigere probatissimũ est: sed magnæ efficaciæ creditur esse *decoctum radicis filicis & seminis securidica, aut puluerẽ earum cum oxymelite*. Præstat & illud, quod recipit *succi maligranati acidi & dulcis extracti aqua graminis, ana* ℥. j. & ß. facta residentia & separata, adde *oxymelitis simplicis* ℥. ß. & potui præbe. Quod si putredinis alicuius in viscere suspicio sit, porriges id, quod recipit *succi cichorij depurati & cocti* ℥. j. *oxysaccharı simplicis* ℥. ij. Quod si his factis adhuc consisterit affectio, curandum est, bilem flauam minuere seligenti pharmaco, & postmodum ad ea, quæ huic malo inueteratis iam obstructionibus (*licet aliquo modo minoribus factis*) prodesse scimus, confugiendum est: quapropter hunc puluerem porrigere oportebit, cuius mirabilis est efficacia, & recipit *vermium terrestrium in vmbra exsiccatorum prius cum vino præparatorum* ℥. ij. *rhabarbari electi* ʒ. j. *stercoris canis exsiccati* ʒ. ß. redigantur in puluerem, & cum *hydromelite* exhibe ʒ. j. & ß singulis diebus quindecim dierum spatio. Mirabilis etiam est efficaciæ vsus pilularum, q. r. *trochiscorum de spodio* ʒ. iij. *rhabarbari* ʒ. ij. *pulueris vermium terrestrium* ʒ. j. & ß. *puluerizentur & cum syrupo de prassio*, fiant pilulæ nu. xxxvj. quarum singulis diebus spatio vnius horæ ante prandium tres sumat laborans. Prodest & singulis diebus vinum sic confectum porrigere: Excipe *marrubij* ℥. iij. *lupulorum* ℥. *radicum buglossæ, radicum eupatorij, ana* ʒ. [j]. *rhabarbari conquassati* ℈. iiij. *ligni aloes* ʒ. j. *bulliant omnia in* lb. ij. *vini albi odoriferi vsq; ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura excipe huius vini* ℥. ij. *sacchari* ʒ. j. *&* ß. misce & laboranti porrige. Fertur [etiam] vrinam pueri cum saccharo mixtum in modum [valde prodesse]: deobstruit tamen perbelle id, q. r. *conserue capillorum Veneris, radicis apij, ana* ʒ. j. *pulueris tri[santalo]rum* ʒ. ij.

D

Radicis filicis decoctũ.

E

Puluis mirabilis efficaciæ in curando ictero.

Pilulæ.

F

Vinum.

Vrina pueri cum saccharo.

Syrupus.

runi ℥.ij. *diarrhodonis* ℥.j. *quatuor seminum frig. mai. incisorum, ana* ℥.ij. *cum syrupo intybi fiat opiata, cuius sumat* ℥.j. *cum aqua graminis.*

Confectio. Quod si hæc vulgaria & leuia parui momenti videantur, ad ea, quæ efficacioris sunt potentiæ, confugiendum est: cuius naturæ est id, q. r. *diacurcuma & dialacca, ana* ℥.j. *trochiscorum de rhababaro* G *& de absynthio, ana* ℥.ß. *pulueris diarrhodonis* ℥.ij. *hepatis lupi præparati* ℥.iij. *quatuor seminum frigidor. mai. ana* ℥.j. *syrupi acetosi diarrhodon aut de eupatorio, quod satis*, vt fiat confectio, cuius cochleare vnum cũ ℥.ij. *aquæ capillorum Veneris vel graminis singulis diebus, aut tertio quoq; die laboranti porriges*: præstant & *trifera Persica* ℥.ij. *cum aqua lactis.* Pari etiam efficacia prodest *theriaca magna, dialacca, aut diacurcuma quantitate duarum drachmarum: item trochisci de rhabarbaro, de eupatorio, absynthio, ad* ℥.j. *cum decocto*

Decoctum. *aliquo ex supradictis.* Prodest etiam decoctum *fo-*

357 A *liorũ raphani, eupatorii, aut prassii, quantitate quatuor unciarum cum saccharo aut modico oxymelite.* Mirum etiam in modum prodest syrupus, qui recipit *lapathi, lentisci, & capillorum Veneris, ana* m.ß. *quinque radicum diureticarum, radicis acori, gladioli & rumicis, ana* ℥.j. *seminum frigidor. maiorum* ℥.ij. *seminis apii, fœniculi & petroselini Macedonici, ana* ℥.ij. *chamæpityos, chamædryos & valerianæ, ana* m. ß. *hordei mundi* p.j. infundantur radices & semina per noctem in aceto, & postea fiat decoctio in vino albo & aqua sufficienti, cui percolato adde mellis, quod sufficiat, vt fiat syrupus, cuius ℥ ij. *cum sero lactis, aut aqua graminis* summo mane porriges: item coagulum *leporis cum meraco dilutũ aut dies quinque.* Quod si hæc non prosint, & vt nitẽ plura generare cruda excrementa, ibidemq; immorari constiterit, ac mox remeare in venas effectura maiorem ob-

Vomitus. structionẽ, tunc quidem vomitibus rem agere oportet, consulens tertio quoq; die vomere, & die

B intermedio porriges *oxymelitis compositi aut simpli-*

Syrupus. *cis* ℥.j. *cum aqua atriplicis.* Conficies syrupum purgationi & præparationi aptissimum, q. r. *capillorum Veneris, agrimoniæ, pimpinellæ, ana* m.j.ß. *radic. rubiæ, rumicis, cichorii, petroselini & fœniculi, ana* ℥.j. ß. *passularum sine granis* ℥. ij. *epithymi & polypodij, ana* ℥. iij. *absynthii Pontici* p.ß. coquantur in lb.iij. aquæ ad medietatem, & colaturæ adde *foliorum senæ* ℥.ij.ß. *seminis cartami conquassati* ℥. iij. iterum bulliant, & facta expressione & colatura adde *sacchari*, quod satis, vt fiat syrupium, & interim dum fit, adde *agarici trochiscati & rhabarbari puluerizati simul, ana* ℥.iij. & post confectionem serapii exprimantur leuiter. His factis, si adhuc affectio persistet & indurata maneat, ad vsum *chalybis* vel *syrupi ex scoria ferri*, tanquam ad vltimum præsidium, ea lege, quam adduximus *capite præcedenti*,

C confugiendum tibi erit.

Decoctum. Extrinsecus verò iecoris regionem, interim dũ hæc fiunt, fouebis decocto *absynthii, squinanti, spicæ & apii, addito modico aceti scyllitici*: quo facto eandẽ

Vnguentũ. partem inunges vnguento, q. r. *succorum apii, petroselini, fœniculi, senecionis, intybi & cichorij, ana* ℥.j. *aceti* ℥.ß. *olei* ℥.ij. bulliãt omnia ad consumtionẽ succorum & *aceti*, ac mox adde *santalorum & spicæ, ana* ℥.j. *ceræ*, q.s. fiat vnguentum molle. Prodest & aliud, q. r. *ceroti santalini* ℥.j. *de spica* ℥.ß. *pulueris absynthii, rosarum & squinanti, ana* ℥.j. *misce.*

Icterus niger cuius naturæ. Nigri icteri consideratio eisdem fere completur rebus ac flaui: nam eadem est affectio, nimirũ mutata totius corporis qualitas ad nigrum colorem, ab eadem caussarum congerie, licet in diuersis locis: nam ille qui flauus est, vitio iecoris aut felleæ vesicæ fit: niger verò ob splenis morbos, aliquando tñ à iecore affecto. Sic etenim dũ iecur plus melancholiæ generat, quàm vel splen possit trahere secundum naturã, vel opus est corpus nigricare, vt in melancholia affectis euidentissime apparet: quo tempore citra splenis vitium prædictus color in toto corpore efflorescit, & cũ hoc vel hæmorrhoides intumescunt, vel vlcera pessima, & alia mala, quæ ex vberiori melancholia oriri assolent in toto corpore forsan cum me- D lancholicis imaginibus, tristitia & mœrore. Verum dum splenis vitio suboritur, vna è duabus ex quibus oriatur caussis. prodit caussis: vel splene nimirum facto imbecilliori, quo nequit suum munus explere, est enim illi tanquam peculiare officium, sanguinẽ à melancholico recremento defæcare, quo fit, vt melancholia simul cũ sanguine vniuersum corpus adeat, & prædictum gignat colorẽ: vel rursus fit, quia splen obstructũ nequit capere dictum succum, neq; viæ huic muneri paruulæ & apertę exsistunt, & ob id in iecur & venas iterũ remeat, atro colore vniuersum corpus perfundens. Vtcunq; tamen is affectus oriatur, siue à ciborum vitiosorum ac melancholicum succum generantiũ esu, siue à prauo iecoris intemperamento, ex bonis alimẽtis hos succos efficiente, siue ab obstructione aut imbecillitate splenis, semper maiorũ malorum atque diuturnorum soboles & caussa est, quàm flauus icterus: commigrat enim non raro in hydropem & alios incurabiles affectus.

Quo fit, vt curandi ratio, licet eisdem scopis ac E præcedens affectus perficiatur, difficilius & tar- qualiter curetur. dius suum beneficium præstet: quapropter primo mali accessu, si eduliorũ vitio suboriatur, ea in laudabiliora oportet mutare, & à genitis succis corpus expurgare. Si verò iecoris vitio, ipsum temperabis, *vt dictum est cap. de iecoris intemperantiis*, & etiam quod vitiosum genitũ iam est, purgabis maiori diligentia: & pari lege facies, si splen intẽperatum, ex humore sibi commisso plurimum fæculenti ac melancholici excrementi generauerit. Verum si rem fieri ex calida intemperie hunc succum gignente in quouis prædictorum viscerũ constiterit, primo curabis sanguinem mittere ex dextro brachio, aut saluatella, si iecur pati contingat, sin splen, è sinistro, maxime si cũ sanguine eam melancholiam commixtam esse cognoueris. Quo facto (*aut si opus non fuerit*) & constiterit ob imbecillitatem splen non trahere, vniuersum corpus à melancholica redundantia purgabis, haud secus, quam dictum est cap. *de melancholia*, cui ministerio humorem præparabis & pau- F latim educes, quia eius imbecillitas nequit copiosam ferre vacuationẽ. Ceterum si ab obstructione splenis prodeat, pari methodo vteris ei, quam diximus capite *de splene indurato.* Duo tamẽ sunt huic affectioni proficua, & quæ maximi solent esse momenti: primum quidem est *serapiũ de scoria ferri* hac lege confectum. ℞. *scoriæ chalybis* Serapium de scoria ferri. *præparati aqua lupulorum* ℥. vj. *passularum sine nucleis* ℥. iiij. macerentur per tres dies in lb. iij. *aquæ lupulorum, graminis & rubiæ*, & in fine trium dierum bulliant ad consumtionem tertiæ partis, & facta colatura, adde *radicis rubiæ & rumicis, ana* ℥.ij.

radicis

radicu fœniculi & capparorum, ana ℥.j. *aspleny* ℥.ß. *capillorum Veneru* m.ij. iterum bulliant, & in vltima effetuescentia, adde *foliorum senæ* ℥.iij. & post refrigerationem, adde *syrupi acetosi diarrhodon & de eupatorio, an.* ℥.ij. *oxymelitis simplicis* ℥.j. *sacchari* ℔.ij. *fiat serapium.* Huius medicamenti porriges ℥.ij. aut iij. prout aluus plus minusve egesserit. Sed maioris momenti arbitror esse vsum pilularum, quæ recipiunt *chalybis præparati* ℥.j. *trochiscorum de myrrha Rhasis* ℥.iij. *dialacca, diacurcuma, antidoti, hemagogi, mithridati optimi, an.* ℥.ij. misceãtur omnia,

Pilulæ de chalybe.

G & fiat massa, ex qua formentur pilulæ magnitudinis granorum piperis, vel paulò plus, sumatque laborans summo mane singulis diebus sex aut septem pilulas ex prædictis, donec sic per aliquot dies consumatur prædicti medicamenti sufficiens quantitas: sed mox è sumptione prædictarum pilularum exercitio vtatur laborans duarum horarum spatio.

358 A Cutis verò fœditatem delere, non plurimum debet nobis facessere negotiũ, curato enim morbo & ablata caussa, facile sua sponte euanescit: verũ quia aliquando adeo est cutis densa, & humor ibidem impactus crassior, quod opus sit artificis beneficio, ob id placuit ex vsu probatis aliquid scribere. Præmissa enim morbi ablatione si adhuc supersint in venis humorum reliquiæ, his quæ vrinas cieant mouebis: sic folia raphani decocta cum *modico aceto* prosunt, & *marruby* decoctum cum *oxymelite*, *aut rumicis & radicum diureticarum cum eodem oxymelite*, *aut scyllitico*: item succus *hepaticæ* bibitus, *aut rostri porcini, vel syrupus ex succo linariæ* depuratus cum *saccharo*: præterea decoctum lentium cum *aqua fœniculi & vrina pueri*: ferunt *succum citri cum saccharo* mane sumtum idem præstare. His factis, corpus balneis aquæ dulcis committes, vel decoctioni ex *chamæmelo, linaria & absynthio.* Fricabis insuper vniuersum

Deformitatis cutis curatio.

B corpus & linteis cannabinis inuolues: præterea euaporationibus ex prædicto decocto emollies, & sudorem concitabis. Præstat & euaporatio ex decocto *corticum fabarum & palearum hordei cum modico aceto*: lotio item cum prædictis decoctis & modico aceto mirum in modum prodest: nec non inunctio ex *butyro & sale*, aut *oleo amygdalarũ dulcium vel sesamino calidis cum nitro*: item præstat sternutamenta mouere cum aceto.

Capvt VI.

De malo corporis habitu, & de omni hydropis specie.

NOn immerito profectò, conferre ad inuicem, & vno hoc capite hos omnes affectus complecti, mihi visum fuit, siquidem consimile videntur habere principium, & eorum quidam veluti alterius caussæ & præludium exsistũt: quibus ẽt reduci facile potest *hepatica dysenteria*, quã eiusdem esse census pro comperto habeo: nam licet nomine dissidere videatur ab hydrope, natura quidẽ & caussis quàm maxime cohærent. Ante tñ quàm veram hydropis naturã aggrediar, nonnullas ab auctorib. *hydropes* appellatos, reiiciendos esse à veræ hydropis consortio monstrabo.

Dysenteria hepatica eiusdẽ census cum hydrope.

Hydrops ex colliquatione.

C Venatur quidem Trallianus certam quandã hydropis speciem, quam hydropem ex colliquatione appellat, ex quodã Gal. loco *lib.3. de sympt. caus. cap.2.* quo statuit colliquari quandoq; succos in venis contentos, qui si non per renes ad vesicam transferantur, sed ad ventrem, vel ad totum corpus diffundantur, subitaneos hydropum status inducunt: quo fit, vt aliquãdo dici possit hydropem à calore fieri. Præter hanc ẽt hydropis speciem, aliam recenset Hipp. 7. *aphorism.* 53. dicens: *Quibus hepar aqua plenum in omentum erumpit, in venter aqua repletur & moriuntur.* Item præter dictas, aliam addiderunt Arabes ex illo Gal. loco, arbitrantes, ex vitio renum non trahentium hydropẽ posse fieri: verũ si quis rem hanc diligentius pensitet, facile coniiciet, nullam harum esse verã hydropem: nam cum potissima hydropis ratio sita sit in vitio sanguificationis, vt omnes communi consensu fatentur, & in nulla harũ consimile reperiatur vitiũ, fiet profecto vt iure optimo à consortio hydropũ debeant ablegari: nã prima illa, quæ ex colliquatione oritur, vt quæ à calore liquante fiat, frigidis curari desiderat, quod nullus sanæ mentis vero hydropi administrabit: prætere quam quod hydrops ex colliquatione, præter id, q̃n ardentissimis & colliquantibus febrib. plerumq; fiat, subito efficitur, & veluti repẽte apparet, succis illis in ventrem irruentibus simul. At hydrops ex imbecillo iecore, sensim, lente aut paulatim excrescit. Præterea reliqua hydropis species, cuius meminerat Hipp. ẽt ableganda est à veris, quia *vt inquit Gal. com.* præcitatæ sententię, licet ventrẽ in tumorem attollat (*præterquam quod subito quoq; fiat*) ab aqua fit, quam imbecillũ iecur cum sanguine nõ generauit, sed quæ ex vesiculis aqua plenis in iecore exsistentibus ac ruptis profluxit: quo fit, vt multis interualis dissideat ab hydrope vitio sanguificationis facto. Pari quoq; ratione cum vitio renũ aqua inter omentum & peritonæum colligitur, nõ meretur nomen hydropis, quia nõ à vitiato iecore, quod hydropis formam præstat, sed à renibus non trahentibus, ni forte vtrumq; subsit vitium, vt inferius referam, nam inter veras caussas hydropis, renum defectũ sum annumeraturus: cum hoc tamen hos hydropes, vel per consensum factos, vel spurios & pseudohydropes nuncupare poteris. Quippe Erasistrati sectatores nulla alia ratione hydropem oriri posse putarunt, quam viarum angustia sanguinis per iecur egressum prohibente, nec ipsum vnquam excitari vitio lienis, aut alterius membri, sed semper ex scirrho, qui iecur obsideat: verius tamen est mille modis posse fieri: nosse tamẽ oportet non omnem esse legitimum hydropem, sed eum, qui iecore primo læso oriatur, reliquos vero vel per consensum, vel illegitimos.

2. ex imbecillo iecore.

3. ex vitio renum.

Hydropis species impropriæ sunt.

D

E

Hydrops mille modis fieri potest.

Hydropum tamen veram rationem, vnanimi fere omnium Medicorum consensu, à iecoris vitio proficisci statutum comperimus, & quod proprius est ab vna & eadem ipsius læsione, videlicet frigida intemperantia: quippe fatentur omnes malum corporis habitum frigidiori facto iecore proficisci, sic & hepaticam dysenteriam, nec non & omnem hydropis speciem. Ceterum licet id verum sit, non tamen distinguere adhuc studuerunt, qualis intersit differentia, siquidem sortiuntur (*quantumuis ab vna caussa prodeant*) naturam diuersam, diuersum nomen, & longissimis interuallis dissidentem curandi rationẽ. Itaq; sub malo corporis habitu, crurũ, faciei aut oculorum album colorem & tumorẽ intelligimus, qui citra

Hydrops à iecoris vitio pendet.

F

Mali corporis habitus nomine quid veniat.

munus

munus nutritionis aut collectionis apostemosę sit: quod probat euanescentia illius tumoris, à quouis calore, siquidem noctu (*quantumuis interdiu intumescant prædicta partes*) caloris beneficio delitescit & subsidet. *Hepaticam vero dysenteriam* eum fluxum appellamus, per quem sanguis excernitur similis loturæ carnis recenter mactatæ, prodiens quidem à iecoris frigido intemperamento, sanguificationis etiam munus oblædente.

Hepatica dysenteria quid.

G Hydropis tamen nomen symptoma etiam importat, quod à tumia humorum in quibusdã partibus collectorum abundantia naturam sortitur, varias constituens species (*quatuor videlicet quas diximus*) Malum corporis habitum, Ascité, Tympaniam & Anasarcam: aqua ascitem generante, pituita anasarcam, & tympaniam flatu. Itaq; in his omnibus refrigeratur hepar & sanguificationis munere priuatur, siue proprio iecoris vitio, vt inflammatione, scirrho, intempérie, obstructione, diuturna solutione continui, tumore frigido,

Hydropis nomine qd veniat.

Hydropis quatuor species.

359 A calido, molli, duro, febre antiqua aut acuta: siue per consensum, vt folliculi fellis, ventriculi, mesenterii intestinorum gracilium, pulmonis, renum & septi transuersi. Quæ sane partes aut frigiditate ipsum iecur refrigerant, per venas vsq; ad cauam, communicata frigiditate iecoris carni: aut ipsius calorem suffocant non expurgantes iecur, vel ob immodicum fluxum dissipant. Item contactu chyli frigidioris, vt contingit in potu aquæ frigidæ, calore eius refrigerato: quibus consideratis facile teperies innatum caloré non minus refrigerare, quæ calida sunt, si illius substantiam dissipent, quàm quæ frigida existunt eius calorem extinguendo. Sic enim calida, frigida, humida, sicca & ex his composita, cum materiam ante sine ipsa, dum caloris substantiam vitiant, id nata sunt efficere.

B Hæc enim sunt, quæ naturam & caussam præstant omni hydropi, vt communis est omniũ sententia: sed differunt quidem prædicti affectus, (*quantumuis prædictis rationibus communicét*) etiamsi *omnes ab vno iecore vitiato ob frigidum temperamentum, & à caussis refrigerantibus læsa sanguificandi potentia, prodeant*, materia, loco, caussa & concaussa. Materia quidem, quia ascites aquam, tympania flatum, anasarca pituitam continet. Item ascites in ventre & distantibus partibus, facie nimirum & cruribus, *vt Hipp. 4 de morbis docuerat*, viget: tympania in eodé & vicinis partibus, hoc est, ventriculo & intestinis, *vt idem auctor statuit 4 aph. 11.* anasarca verò in partibus carnosis, vt latius in cuiusq; disputatione suo probaturus. Sed different adhuc magis *concaussa*: quia licet sine vitio iecoris nulla harum fieri possit per se, iecur solum materiam suppeditat, hanc verò aut illam hydropis speciem construere nequit, nisi accedat alia concaussa, vt in ascite renum vitium, quo sanguis non probe expurgatur: in tympania ventris & in-

Hydropis species quibus & quot modis differant.

C testinorum, & in anasarca carnosi generis: quæ omnia licet ab vno iecore materiam contrahant, non tamen prædictarum differéntiarum aliquam construere nata sunt, citra prædictas concaussas. Item differunt, quia malus corporis habitus consimile sortitur vitium in eodem iecore ac hepatica dysenteria, nimium diminuram sanguinis generationem, qui prolabens per meseraicas ad intestina, prædictum concitat fluxum: verum in malo habitu, sanguis ille it per venosum genus ad singula membra, tamen non mutatur in eorum substantiam, sed veluti inutile excrementũ manens immutatum, membra in tumorem morbosum nulla facta nutritione eleuat, prædictum malum habitum generans. Quo fit, vt ambo affectus præludium exsistant hydropis, mox enim à malo corporis habitu succrescit, & pari ratione à prædicta dysenteria, quod consimilis sit vtriusque caussa & idem principium. Item dissident, quia in omni hydropis specie, quod vitiosum aut crudum generat iecur, separatur à sanguinis con-D sortio, & sic colligitur in aliquo loco peculiari vt hydropem efficiat: at in his duabus affectionibus simul cum sanguine it aquosus humor, seu crudus succus, qui pariter gignitur: præterquam quod non vitiatur, licet diminute coctus euadat, vt in hydropis specie quauis, quæ profecto caussa est, vt separetur à probo sanguine, vt in ascite latius dicturus sum. *Præterea* ambo affectus dissident à quauis hydropis specie, tanquam principium & via à termino, terminantur enim malus corporis habitus & dysenteria hepatica in hydropem, quod in illis iecoris actio vitiari incipiat, in his verò iam vitiata exsistat, aliena & omnino ab altione extranea, qualis est vel flatus, vel aqua, non iam similis loturæ carnis, sed vere serosa substantia, aut vltimo pituitosa & cruda ab omni beneficio naturæ aliena.

Quas sane differentias, vt quis recte, & vt par est, callere possit, expendat iecur à proprio munere aberrare posse multis modis: nimirum quod omnino fere destitutũ sit sanguificationis munere (*nam ex toto priuari, demortui iecoris potius est, quàm læsi*) manente solum calore apto ad liquationem chyli efficiendã: vel sanguificet quidem, ceterũ diminute, aut ex eo q̃ cominũ illam sibi substantiã E in alienam & omnino præter naturã commutet: quę sane vitia nobis in his morborum generibus, & in plerisq; aliis sese ostendunt. Sic profectò diminuta est actio sanguificandi in dysenteria hepatica & malo corporis habitu: aufertur tñ ita, vt videatur exstincta fere, dum ex aliméntis fit commeatus in hydropem, eum præcipue qui ascites dicitur: quippe eo tempore nihil aut quàm parcissimum ex chylo mutatur in sanguinis effigiẽ, & ob id laborantes atrophia periclitantur, quia solum vi caloris liquatur chylus, nullam tamen recipit actionem à sanguifica potentia, sed veluti ablata videtur ex toto. Vitiatur quidem iecoris actio, dũ in biliosum, pituitosum aut melancholicum succum mutatur fere omnis chylosa substantia, vel plurimum eius in flatum vertitur, vt in tympania, vel in anasarca in pituitam.

Iecur quot modis à proprio munere aberrare possit.

Præterea elucescet amplius harum affectionũ F natura, si constiterit vtra harum deterior sit, nam id nõ nisi ex propria conditione discere poteris; In qua re nihil certum ab auctoribus elicere est possibile, cum tanta sit eorum in hac re varietas, quanta numerositas. Multi quidem difficultate curationis tympaniæ seducti sunt, vt credant, deteriorem esse eius conditionem: alii rei naturam penitius intuentes, deterius vitium esse ascitem scripserunt: nonnulli graui anasarcæ adspectu deterriti, eam grauiorem reliquis omnibus sunt arbitrati, & sic quisq; suum tuetur dogma, reliquorum rationes contemnens. In qua quidé hæsita-

Hydropis species quæ nam deterior sit.

hæsitatione, primum tanquã firmum haberi debet, rem sibi aliquam nulli alteri esse conferendam, nisi omnibus caussis, natura, & effectu pariter menenda sit: nam si vnius caussa grauior sit, & difficilior, quamuis suapte natura à grauiori excedatur, quæ caussam habeat difficiliorẽ, difficilior proculdubio habenda erit. Sic profectò si ascites à prauo eduliorum esu prodeat, & anasarca aut tympania à iecoris scirrho, ascites reliquis erit salubrior, quamuis sua natura grauior habeatur, & pari ratione tympania à ventris flatu salubrior & facilior erit ascite, quæ iecoris vitio

G prodit: itaq; collatio ceteris existentibus paribus fieri debet, vt elucescat cuiusque vis & natura. *Secundo* statuendum arbitror, si ab æquali vitio iecoris vtraq; prodeat, & id solum velis considerare, deteriorem esse, quæ plures partes grauiori vitio afficit: cuius naturæ est anasarca, quæ præter iecoris vitium, praua constat nutritione in partibus carnosis, & si affectus naturam intueans longe deteriorem licet conijcere ascitem, quæ atrophia eadẽ afficit: nam quod vulgo fertur tympa-

360 A niam, quod curatu sit difficilior, grauiorem esse, inualidum est & parui momenti: nam vacuationibus commodis nõ orbatur, cum euidentissimũ sit, purgatione indigere, & leuari purgata substãtia, quæ flatui materiã præstat: item per resolutionẽ ciuari potest, siquidẽ calor (*à quo multi arbitrati sunt prodire*) nõ intenditur resoluentium vsu: quia aliud est fieri ab excedẽti calore, aliud quod omnino iecur nõ priuetur calore, sed à pusillo & diminuto eleuari: quinimo calorificis, quæ innatũ calorẽ augeant, frigidum intempetamentũ seu remissé calidum iuuatur, & geniti flatus discutiuntur, atq; ob id affectio mitior efficitur. Hæ profectò sunt huius dubij rationes: sed his non obstantib. arbitror, saluo meliori iudicio, tympaniã non solum curationis difficultate grauiorem esse, *vt vulgus censuit*, sed & affectus natura & conditione: nã ob id Hipp. arbitratus est, tormina intestinorum & dolores iuxta vmbilicum, cum remedijs nõ cedunt, in tympaniam verti, quod in habitu sit affectio, à quo prodeunt, nedum cum iam tympa-

B nia facta est. Nam cum intestinorũ & iecoris intemperantiam sortiatur factam & habitualem, haud secus quàm ascites, habet tympania illud grauius, quod in ea duæ reperiuntur intemperãtiæ, eæq; contrariæ, in ascite verò vna: quo fit, vt licet natura affectus conueniant, superat tympania reliquas, quia pluribus intemperantijs sita, contraria expostulat auxilia, quæ citra alterius damnum adhiberi non possunt, vt paulò inferius monstrabo. Et ub id iure optimo arbitror, eã esse periculosiorem ratione suæ naturæ, & difficilius curari ob caussarum contrarietatem, non quidẽ, vt multi censuerunt, quia euacuationibus nõ cedit vt ascites, cum re vera eisdem debeat curari, ac facilius sit flatus discutere quam aquas educere, si aliud non extitisset in eius curatione difficilius. His ita constitutis summa huius rei sit, hepaticam dysenteriam, malum corporis habitum, & tres species hydropis hoc vnũ habere commune, nimirum iecur in sanguificationis munere vitiatum, differet tñ hepaticam & malũ habitum à reliquis, quod in illis solũ iecur patitur caloris innati imminutionem, in hydropis verò speciebus præter impotentiã hanc, etiam aliis afficitur vitiis iecur,

Tympania ceteris speeieb. hydropis grauior.

Hepatica dysenteria & malus corporis habitus, quid ab hydropis speciebus differant.

aut corpus, vel aliqua corporis pars. *Præterea* ma- C lus habitus differt ab hepatica & ab anasarca, quod in hepatica sanguis it ad vasa, non tñ eo vtitur natura, & ob id transmittit ad emunctoria, in malo habitu & anasarca it quidem, & transmittitur ad partes alendas, ceterum in malo habitu non apponitur, sed colligitur, & ob id mox resoluitur, vel somno vnius noctis, at in anasarca apponitur, ceterum nõ vnitur, & ob id non alitur homo, nõ tamen ita facile resoluitur, sed semper durat noctu diuq; crassitudo illa pituitosa. *Præterea* ascites à tympania differt, quod in ascite adest in iecore intemperãtia frigida habitualis, in tympania vero intemperãtia calida, quo à malo habitu & hepatica differre diximus. Quæ omnia expendisse magni fore momẽti ad curationem sum arbitratus, sicut ad præsagiũ nosse omnes fere versari in periculo æquali, diuersa tñ ratione. Quippe ascites grauissima est, quia fere extinctũ videtur habere calidũ innatũ, cum accessu frigidi habitus: tympania item grauissima ob adductam rationẽ, D & quia habet fere consumptum iecoris humidum radicale, ad cuius pensum ẽt calor imminuitur ex adhæsu calidioris habitus: in anasarca verò grauissimum ẽt est periculum ob spirituosæ substantiæ partium nostri corporis extinctionem, quo nutritione orbantur: constat enim partes sortiri in sui compositione partẽ spirituosam, qua exsequuntur nutritionis ministerium, qua extincta quauis occasione, nutritione partes destituũtur, quod grauissimi est periculi præludium, licet diutius subsequatur, quàm in reliquis duabus. Sed ad cuiusque naturam & curationem deuenire tempestiuum iam est.

Ascites quid differat à tympania.

Malus igitur corporis habitus, quem Græci *cachexiam* appellarunt, laxitas, tumor & humiditas totius corporis intemperies censentur, idque maxime partiũ musculosarum, & earum omniũ, quæ sub cute sunt, nec non & cutis ipsius, quàm non raro cum vitore albicare comperimus, simul cum cruris vacillatione & laxis tumoribus, nonnunquam cum faciei & oculorum tumore: sic enim dixerat Hippoc. 4. de morbis. *Cum materia penetrare potest ad inferiora, implentur crura, cum ad superiora, facies & pectus, aliter in ventre tota colligi-* E *tur.* Quam quidem affectionem si quoad prædictas qualitates in corpore mutatas consideres, procul dubio ad symptoma in genere mutatæ qualitatis reduces, vt Galenus *lib.* 1. *method. cap.* 9. aduertit, quantumuis permanentiam habeat & stabilitatem, quæ morbi rationem aliquo modo videntur præstare. Verum nomen symptomatis eousq; retinebit, quousq; actiones ab eo effectu lædi conspiciamus. Quod si morbum in intemperie totius corporis frigida velis appellare, non erit ab re, maxime dum ex prædicto intemperamento, vel nutritionem lædi, vel quamuis illam facultatem contigerit: nam hac lege anasarca etiam à malo corporis habitu differt, quod in illa nutritio oblædatur, in malo habitu nondum: & ob id illa morbi, & hic symptomatis rationem induit, dum nõ vltra pergit. Est igitur malus habitus symptoma sequẽs frigidum iecoris intemperamentum, quo dilutiorẽ sanguinem generat, nõ æque alienum à natura, quod ad membra ne- F queat peruenire, vt in ascite, sed paulò frigidiorẽ naturali, quantum pateſt, vt veluti madefaciat

Malus corporis habitus quid, & cuius sit naturæ.

quis morbus.

quibus oriatur caussis.

externas

extimas corporis regiones: quem sane mirũ non
est, cum nõ adeo vitiatus sit, quin natura vel dis-
cutere, vel in bonum alimentum mutare possit;
quid ab ascite differat. quid ab anasarca & tympania.
itaq; dissidet ab ascite, quod non colligatur in v-
no loco, & quod in malo habitu sanguis sit, non
aqua: ab anasarca, quod licet in vniuersum cor-
pus eat, non refert naturam pituitę, nec comitem
habet vitiatam nutritionem, vitiabitur tamen
procedente morbo, idq; vel ratione ineptitudi-
nis alimenti, vel quia ob intemperamentum fri-
gidum diu perseuerãs naturalis ipsa potentia ob-
læditur; in anasarca verò à principio mali ambo
vitia reperiuntur, intemperamentum videlicet
iecoris pituitosum generans succum, & vitiata
etiam totius corporis nutritio. Prodit præterea
hæc affectio à frigido iecore dilutum sanguinem
gignente, quia tale factum est diuturnis affectio-
nibus, & his in quibus sanguis copiosius fluxit,
vel extractus est, aut vbi ob ingentem sitim, lar-
G giori potu laborantes vsi fuerunt: tandem ab eis
affectionibus & eo viuendi genere, vbi non solũ
iecur imbecillius factum superest, verum corpus
vniuersum adeo vires naturales & natiuum calo-
rem habet imbecillum, quod sanguinem illum
modice aquosum, nequeat omnino mutare, vel
omnino discutere, sicut secundum naturam
assueuerat. Itaq; ambo hæc vitia necessaria sunt,
361 A & ob id præludium est certissimum hydropis, à
quauis eius specie solũ differens, quod in hydro-
pe intemperamentũ illud frigidum in habitu est,
haud secus quàm in hectica febre calidum: at in
malo habitu solum in fieri, nullam adhuc habẽs
fixionem & permanentiam, & ob id diligenter
studendum est huic malo subuenire, antequam
firmatum omnia præsidia contemnat.

Malus corporis habitus, qualiter curetur.
In huius mali curatione, caussa primo, vnde
principium traxit, inuestiganda est: nam licet
potissima sit facultatis sanguificæ impotentia, ea
quippe ex variis oriri assolet caussis, siquidem
aut ex frigido potu, vel frigidorum esu, aut ex
decubitu in loco frigido & incommoda habita-
tione, vel ex itinere per loca oriuosa facto: ali-
quando verò prodit facultate diutino aut acu-
tissimo & grauissimo morbo confecta: plerum-
que ex largiori vacuatione quauis: vltimo vero
è retento sanguine præter naturæ modum, vt in
hæmorrhoidibus aut menstruis omnino cohibi-
tis, maxime in his, quibus secundum naturam
largius fluere assueuerant. Quapropter in huius
mali curatione hęc omnia aduertisse erit opus: &
B primo, si ex frigiditate contracta sit affectio (*nisi
adhuc caussa refrigerãs perstiterit, nam eo tempore ipsam
primo infirmare oportebit & omnino abscindere*) cura-
tio blanda & leuis adhibenda est, & vires o-
mnino seruandæ, quales accepimus: nam sa-
tius est corpus extenuare, vt vitiosi humoris
portio quædam exhauriatur paulatim, quàm vi-
ribus non seruatis, maiorem copiam euellere.
Cum hoc tamen vtile erit, interdum famem &
inediam tolerare, & cœnam prætermittere: pro-
sunt & matutinæ frictiones ac exercitia mode-
rata corpore ieiuno, sicut somnus moderatus
Victus ratio.
longe à cibo. Victum insuper boni succi, aro-
matis conditum oportebit parare, & aquæ loco
vino vti, vel *cinnamomo & zingibere cocto, vel pa-
rum diluto aqua cinnamomi, vel Indicæ sassafrasa, aut
caryophyllis feruefacta.* Præstat & summo mane vel
aqua stillatitia, cinnamomi, anysi aut caryophyllorum
℥. ß. *porrigere, vel vini meracioris vnciam.* Valet &
aromaticum rosaceum cum vino, theriaca ʒ. j. *aut mi-
thridati vel conserua zingiberis* ʒ. j. *&* ß. Fouebis in- C
Fotus.
super iecoris regionem *oleo absynthii, spica aut lilio-
rum*, item vino vbi ferbuerit *absynthium chama-
melum & spica.* Ventriculo etiam prouidebis eis-
dem fomentis, aut cataplasmate ex *pane tosto, vino
& pulueribus diarrhodonis & aromatici rosati, aut oleo
spica & cydoniorum superspersis praedictis pulueribus:*
quippe hæc & caussam illiduot, & quod geni-
tum est crudum resoluunt. Quod si frigiditas
habitualis factaque fuerit, quod raro acidere
solet, veluti in hepatica dysenteria, eius cura-
tionem institues.

Verum si ob contractam ex diutino affectu
imbecillitatem iecur diminute sanguinem ge-
neret, primitos aduersus communem medendi
artem, roborare innatum calorem, reficereque
spiritum oportebit, & postmodum, si quid ge-
nitum est, euacuare, dummodo affectio diuti-
na non sit: nam incipiente malo à vitium robo-
re, inueterato verò, à crudi succi euacuatione in-
cipiendum est. Quapropter cum mox in con-
ualescentia alicuius affectus pedes intumescunt, D
cibi offerendi sunt tenues & optimi nutrimenti,
qui valde vires roborare possint, ac vinum cum
pane in prima mensa porrigendum, & aquæ
quàm paucissimum. Item venter fouendus est
oleo naphæ & absynthii, imponendumque desuper
cataplasma est, ex *mica panis tosti & vino cum pul-
ueribus cinnamomi, coralli & rosarum: mane vero su-
mat laborans vinum absynthites cum aromatico rosaceo.*
Prodest & *mina cydoniorum aromatizata*, si febris
nullum adsit vestigium, & iecoris gratia *rhabar-
bari* scrupulum tertio quoque die porrigere, aut
eiusdem tabellas conficere cum *quatruplo sacchari,
vel ex diarrhodone duplicato rhabarbaro & aqua na-
phæ*, quibus iecoris lupi præparati addes parum, Emplastrũ.
quod mirum in modum iecur roborare habet:
tandem modico exercitio corpus modice etiam
calefacere, & iecur *oleo absynthii cum pulueri. squi-
nanti & radicis angelicæ* inungere, si febris ex toto
abierit, sin aliter detracta *angelica radice.* Qua
etiam curationis methodo innitendum est,
dum ex ingentibus vacuationibus malus hic E
habitus contrahatur, dummodo vel vacua-
tiones iam suppressæ fuerint, vel primo sup-
primere studueris, roboratis membris, à quibus
fluxiones prolapsere, & omni arte ad antiquum
statum reductis, ne forsan quod ab eis decidere
assueuerat, in iecur irruat cessante fluxione, quod
non tanto succrescit, forsan maioris damni occa-
sionem præstans. Ceterum si ex retento sangui-
ne, quem salutis gratia natura assueuerat pellere,
adeo iecoris calor & sanguifica vis infirmatur, vt
sanguinem probum efficere nequeat, vel ex qua-
uis alia vacuatione naturæ consueta & necessa-
ria, primo quidem ipsam reuocare oportebit, si
possibile fuerit, sin aliter vel sanguine misso (*si
suppressio ex sanguine fuerit*) ex talo in suppressis mẽ-
sibus & hæmorrhoidibus, vel ex brachio, parcius
tamen, quam si malus habitus nondum incepis-
set, vel per repetita interualla, quoad vsque vires
sufficiant, vt natura leuetur, ac calor ventilari fa-
cilius possit, citra spirituum & caloris sensibile
dispendium: vel expurganti medicamento ex-

hibito, si suppressio ex vitioso aliquo succo profluit. In qua te paulatim & per vices satius erit
F purgare, quàm subito vacuatione facta, vires per dissipationem perdere: quo facto ad roborantia te conferes, ea lege quàm superius diximus, & paulò inferius fusius leges. Verum quia impossibile est, malo procedente in quauis prædictarum caussarum, non generari aquosæ aut crassæ substantiæ plurimum, ob id curandum est, eam digerere caute & prudenter, ne potibus & digestiuis plus aquæ cruentæ & iecori præstetur, quod facies his, quæ simul eam aquam educant, & iecur ac viscera taborét. Huius naturæ est *rhodomel cum syrupo eupatorij & absynthij, aut syrupus cichorij cum oxymelite composito, & aquis stillatitiis, ex lupulo, absynthio & gramine, vel aqua decantata.* Postmodũ verò syrupo hoc purgatiuo vteris, *qui recipit radicum diureticarum, polipodij quercini, & seminis cartami, ana ℥. j. hyssopi, prasij albi, origani, agrimoniæ, cuscutæ & adianti, ana m. j. seminis anysi, fœniculi, & meliloti,* *ana* ℥. j. coquantur *in* ℔. iiij. *aquæ ad tertias, hoc est, ad* ℥. xv. & in colatura infunde per noctem

Syrupus purgatiuus.

G *foliorum senæ* ℥. iiij. *agarici* ℥. j. & ß. *epithymi* ℥. ß. *zinziberis* ʒ. ij. bulliant parum & fiat expressio, in qua dissolue *sacchari albi* ℔. j. & paretur syrupus mediocriter coctus, cuius capiat quinto quoque die ℥. j. & ß. aut si velis, plus purget laborans, adde huic dosi in infusione *rhabarbari* ʒ. j. *tum* ℥. ij. *aquæ hordei aut* ℥. j. *vini*, & altera eiusdem aquę, vel fiat syrupus etiam solutiuus qui recipiat *syrupi eupatorij, vel acetosi diarrhodon, cichorij aut rosarũ Persicarũ simplicis* ℥. iij. *rhabarbari infusi in aqua prassi* ʒ. vj. cuius sumat tertio quoque die ℥. j. Quod si vel his aluus probe non egesserit, non medica-

Syrupus solutiuus.

Pilulæ ex aloe.

362 A mentum mutare libuerit, his pilulis vteris quæ recipiunt *aloes optimæ, pulueris hieræ simplicis, rhabarbari electi & agarici trochiscati, ana* ʒ. j. *cum syrupo absynthij aut oxymelite scyllitico fiat massa*, cuius pilulas duas aut tres capiat hora vna ante cibum.

NOTA. Verum in huius mali curatione, & in omni etiam hydropis specie, instituendum est potius humorem præparare, educere, ac viscera roborare iis, quæ sicca sunt medicamentis & pulusculis, quã potionibus, & ob id Galen. imitatione ac hyberno tempore (*nam æstate non inconueniens aliquid potulentum præbere*) pręstabit inter vnam & alteram purgationem porrigere tabellas, quæ recipiunt *pulueris aromatici rosati, diamargaritoni frigidi, ana* ʒ. ij. *rasuræ eboris & cornu cerui, ana* ʒ. j. *sacchari albi dissoluti in aqua rosarum* ℥. iij. fiat electuarium, & mane cum vino albo porrige eius tabellam. Vel aliud paretur quod recipit *rasuræ eboris puluerizati, aromatici rosati, ana* ℈. ij. *pulueris electuarij triasantalorum & electuarij lætitiæ Galeni, aut loco eius diacymini, ana* ʒ. ß. *sacchari albi dissoluti in aqua rosa-*

Tabellæ.

B *rum* ℥. iiij. cuius capiat ʒ. ij. ante prandium aut cœnam, aut superbibat *oxymelitis simplicis*, vel ex decoctione *radicis petroselini, fœniculi aut hyssopi* ℥. ß. Quibus vt postulauerit affectio repertis, ventriculo prouidebis *oleo de spica, de caryophyllis, ac de abiete, & de mentha*: item ipsum fouebis *decoctoradicis althææ, cichorij, enulæ campanæ, ana* ℥. ß *rosarum rubearum, balaustiorum, agrimoniæ, menthæ, absynthij, florum chamæmeli & anethi, ana* m. j. & ß. *seminis anysi* ℥. j. *squinanti, cyperi, calami aromatici, ana* ʒ. iij. fiat decoctio *in* ℔. ij. *vini & vna aqua*, & cum spongia foueatur ventriculus: item ex prædictis herbis & seminibus fiat sacculus, qui ventri adhibitus idem præstet beneficiũ, & aliis præsidiis vteris, quæ reperies *to. 2. c. de iecoris præsidiis*.

Inunctio.

Sacculus.

Prima, & quæ magni est periculi, hydropis species (*ascites eo nuncupata, quod ventrem aqueo humore & sero plenum repræsentat, haud secus, quam semiplena vesicula, quæ commota fluctuat*) hoc habet proprium, quod considerata sui ratione, morbus sit in magnitudine adaucta ventris, reductus quidem ad genus tumorum præter naturam, vt C Galen. *visum est 14. method. & libr. de tumoribus præter naturam prope fin.* Verum considerata vt à refrigetato iecore prodit, ventris tumor velut symptoma morbi iecoris haberi debet, vt visum est etiam Galen. *lib. de different. symptom.* Itaque tria in ascite sese consideranda expendendaque diligenter offerunt: *Primum*, iecoris morbus in intemperie frigida situs, qua sanguinis loco, frigidam inutilemque aquam gignit: *alterum*, tumor præter naturam in ventre obortus à prædicto seroso humore genitus: *tertium* verò, prædicti humoris ductus & collectio in ventre. Sic profecto primo considerabis, qualis conditionis & naturæ sit frigida illa intemperies, quæ ascitem generat. Quam (*si recte consideraris, quæ à principio huius capitis diximus*) comperies esse duplicis conditionis, & mixtæ naturæ: quippe in omni hydrope necessum est, calorem innatum, quo iecur sanguinem gignit, imminui, & cum hoc vitiari: D nam dum solum imminuitur, aut dysenteria hepatica, aut malus corporis habitus oritur, vt enim hydrops fiat, necessum est vitiari, & rursus insuper iecur vniuersum habituali frigiditate esse intemperatum: quibus hepatica dysenteria & malo corporis habitu ascites dissidet. Nam in illis imminuitur innati calidi copia & vis, non tamen succrescit habitualis frigiditas, aut caloris vitium, sed solum ea frigiditas, quæ caloris defectum sequitur, at in ascite vtrumque succrescit, haud secus quàm in hectica febre: quippe in marcore solum adest siccitas cum virium imbecillitate: in hectica verò febre siccitas etiam & caliditas præter naturam, quo imbecillitas maior multis numeris efficitur. Sic etenim in ascite, si calor solum imminutum extitisset, produxisset tantum sanguis diminute coctus, quia verò vitium ét accedit & habitualis frigiditas, sanguificandi munere fere orbatum reddit iecur, quo efficitur aqua fere loco sanguinis, & si quid eius gignitur aquosissimum & inutile ob caloris vitium: atq; ob id plerumq; initium sumit ascites à defectu innati calidi, à caussa contracto, quę nõ solum ipsum imminuit, sed & imminutum vitiauit, vt de febribus ardentibus fertur: quo fit, vt E loco sanguinis aquæ vberior prouentus succrescat, non quod aliquid sanguinis non generetur, sed quod sit parcissimum, quo differt à malo habitu & dysenteria hepatica: nam in ascite aqua solum colligitur in ventre, quia separatur à sanguine, quod in malo habitu & prædicta dysenteria non contingit, quia simul it cum sanguine aqua ad intestina, vel ad vniuersum corpus: prætetquam quod in ascite etiam colligitur in ventre, quia non excernitur per vrinam, vt de more erat. Cui etiam damno accedit (*vt ibidem colligatur*) aquam vitiosam reddi adhuc in ipso ventre, quod forsan pauci concedent, sed ego arbitror potissi-

Ascites vnde dicta, & qd habeat proprium.

In Ascite tria consideranda sunt.

Frigidã intemperiem ascitem generãs duplicis esse conditionis.

potissimam esse ascitis rationem. Quippe fit hæc affectio, quoties iecur non solum serosum auget humorẽ, sed genitum corrumpit & quasi putrefacit: quo fit vt neq; emulgentes sciligãt, neq; renes alliciant, ac ex consequenti cogatur natura alicubi recondere. Nam si prædicta aqua talis à principio non exstitisset, proculdubio allicerent renes, indicio est, quod multi, qui parũ mingunt,
F hydropici protinus euadunt, & alii copiosa vrina emissa, aut hoc malo non corripiuntur, aut ab eo euadunt. Augent nostram rationem, hunc succũ adeo corruptum esse, vt protinus antequam sanguinẽ vitiet, natura separet, quo fit, vt nunquam sudore excernatur. Idem quoque probat, plures esse, qui amphoras aqua plenas ingerunt, hydropici tñ minime euadunt, quia in iecore aqua illa nullum susceptat vitium, alii verò vel sex vncis ebibitis, in hydropem incidunt, quod eas iecur protinus vitiet. Quibus rationibus persuasus arbitror, prædictam aquam in iecore eam sortiri labem, quę sufficiat, vt protinus à natura separetur, & in loco aliquo inclusa amplius vitiata in salsuginosam & nitrosam naturã commigret, quo siti perpetua laborantes premuntur. Quam equidẽ aquam (*quod secunda consideratio pollicetur*) cum partes renuant tanquam alitioni inutilem, & renes non trahant ac expurgent, quod imbecilles sint & ipsa vinata, decreuit natura alicubi (*meliorum*
G *gratia, ne citius laborans periret*) colligere ac recondere, iuxta illud Hipp. 4. *de morbis* paulò superius adductum. Sic etenim dicta aqua cum genus venosum non irruat, neq; à renibus expurgetur, exsudat in ventrem per angustos cæcosq; poros, aperto ruptove vase aliquo, sine sanguine, sola, vti solet per renes, excidit, & in abdominis capacitatem illabitur: nam vasa illa meseraica, per quæ aqua prolabitur in dicta loca, raræ sunt contexturæ, peritoneo tantũ vestita, ob id serosum hunc
363 A succũ continere nequeunt, qui sua tenuitate resudans in omentũ & intra peritoneum, & in prædictum spatium, maxime cum à liene, colo, tenui intestino, vel aliis partibus, vnde *epiploon* nascitur, malum principium sortiur. Interdum ẽt ex hepate serũ resudans ob aliquam continui solutionem aut suppurationem, vel ardentem febrẽ, intra ambientem membranã, quæ integra est, colligitur, & vesiculas aqua plenas concitat, quales sæpe in pecudum boumq; iugulatorũ iecore cernuntur, quæ in omentum, vt scribit Hipp. 7. *aph.* 55. erumpunt, venterq; aqua repletur atque moriuntur. Habet enim omentum peræ & impertusi infundibuli speciem, quo intra se portæ caudicem excipit, per cuius ramos excidit aqua, quæ ibidem collecta ascitem concitat.

Ascites quibus suboriatur caussis.

Præmittendum est Erasistrati sectatores nulla alia ratione hydropes fieri affirmasse, quàm viarum angustia sanguinis distributionem per iecur
B prohibente: alios etiam anasarcam & omnes hydropes ab intemperantia calida fieri contendentes, & aliquando ab Hippocr. & veteribus statutum esse, ab ilibus & lumbis, *vt in prog. scripsit*: mulrienã à morbo acuto, sed mediante iecoris læsione. Hæ ergo partes & vicinitate & venarum connexione facile hepar in consensum trahunt, præsertim cum quædam annexæ sint, aliæ continuæ: vbi venæ plurimæ, aliæ dispersæ, aliæ veluti scalæ directæ, per quas fit anadosis, & chylus è ventriculo in cauas hepatis conuehitur: in quibus partibus focum habente causonide & putredine cõcepta, alimentum corrumpitur, & sanguificatio impeditur, vbi hydropis prima fundamenta iaciuntur. Sic Celsus profecto scripsit, *vbi dolor in imo ventre & coxis est, hydropem ab ilibus firmandũ esse*: quippe ab ilibus oriri idem est, quod ab inflammatione earum partium. Renes quoq; idem efficiunt, vel quia imbecilles, vel quia in meatu tuberculum aliquod innascitur, vel quia venę hectica intemperie concepta, hepatis connexam partem, indeque totam substantiam refrigerant, C
sic splene grauiter affecto sanguis in iecur recurrit, & præ copia aut crassitie ipsius calorẽ exstinguit, & sic sentire de reliquis partibus oportet, cũ vel nimio calore æstuant & innatum iecoris dissipant, & ob exustionem humidi substantifici iecoris, ipsum ad frigidam temperiem ducunt, vel frigiditate exstinguunt, vt affectis vtero, septo transuerso, ventriculo, meseræo, ieiuno intestino & tenui, pulmone, thorace, asthmate aut pessimo vlcere correptis, à quibus modis omnibus dictis compatitur, ac forsan dum thorax laborat defectu commodæ ventilationis, calore cordis per suffocationem exstincto, quo & iecoris calor sensim imminuitur & mille modis vitiatur. Quibus suppositis caussas specialiores huius affectus (*quibus etiam natura peculiarius innotescet*) triplicis esse sortis statuendum etiam iudico, cum certum etiam sit tribus constare eius naturam.

Ascitis caussæ specialiores triplices.

Nam iecoris morbus, nimirum distemperies, aquarum ductus in dicta loca, & ventris tumor præter naturam integrant ascitis essentiam & cõ- D
ditionem. Sic profecto iecoris duo esse vitia dictum est: primum innati caloris defectum: secundum ipsius visceris habituale intemperamẽtum. Sed calore innato priuatur iecur vno è duobus modis, vel ex proprio & peculiari eius affectu, aut per consensum ab aliquo vicino, aut nõ longius dissito membro. Vtcunq; tamen sit, semper refrigerato iecore prodit: quæ sane frigiditas aut qualitas ipsa præsens est calori contraria, quæ vim agendi habet, aut caloris natiui & formæ priuatio siue resolutio, aut caloris absentia. Itaque fit semper altero è duobus modis: nam aut succrescit ob substantiam innati calidi dissipatam (*vt in febribus ardentibus, & diuturnis affectionibus, & vacuationibus prolixis: nam caliditas, quæ substantiam non dissipat, hydropem non efficiet, bene tamen ad præternaturalem calorem iecur intemperabit: illa vero caliditas ipsum refrigerat, consumpta ipsius humida & natiua substantia*) aut eodem calore frigiditate exstincto, quod frequentius ab extrinseco affe- E
ctu, vel membro alio proficisci assolet. Sic hydropem generat sanguinis largior profusio, præsertim hæmorrhoidum aut narium, mensium tamen non item: præterea ventris profusio diuturna, maxime si accedat largior aquæ potus: sic puris aut cuiusuis alterius humoris ex vlcere emanatio diutina, nec non & dolorosi ac tabescentes affectus. Quibus omnibus vim innati caloris infirmari, ac ex consequenti eius munia, necessum erit, maxime si accesserit inordinatus opiatorum aut frigidorum medicamentorum & apozematum vsus. At frigidum affectum primo & per se in iecur inferunt etiam ipsius scirrhus, diutina obstructio, & ciborum ac potuum frigi-

dotum copiosiot ingestio, aut vlcus, vulnus aut abscessus, modo hæ affectiones in iecore pręsint, modo in membris vicinis, vt mox ex veterũ sententia diximus, à quibus per venas & arterias, aut quemuis alium colligantiæ modum, ipsi cõmunicatur frigiditas. Quare verò aqua colligatur prædictis in locis, caussæ sunt renes, quib. munus
F est sanguinis aquositatem trahere: quo fit, vt aliquando ipsis factis imbecillimis, per genus venosum vagetur adeo copiosa aquę vbertas, vt vel calor suffocatione pericliretur, vel si natura potens sit, per dicta loca ad veotrem protrudat, aliquando verò licet renes nõ adeo sint imbecilles, aqua est adeo copiosa & prauo vitio affecta, vt idem symptoma succrescat: nã vitium hoc vtcunque sit, tenũ iacturæ tribuitur, & ob id deficiente debita eorum actione (*etiamsi fit ob aquæ vbertatem, quæ naturæ modum excedit*) in illos est tegerendum. Quapropter generationis huius aquæ caussa est iecur, redundantiæ verò eius per vniuersum corpus & ventrẽ, renes, quia ipsam non expurgant, nam ob id censeo Auic. dixisse, caussam ascitis esse aut in virtute separatiua, aut in materia separata, aut in viis. Sic erenim eiusdem collectionis in ventre natura sagacissima caussa est, quę caués vrgentius periculum, loco dicto recondit, & tumurem efficit præter naturam, eo modo quo dictum est: sic enim constat tumoris caussam esse
G collectionem, abundantiæ renes, generationis quidem aquæ, iecur.

Ascites quibus signis innotescat.

Diligenter enim obseruare oportet, vnde primum motiatur malum, non solum præsagii ratione, sed etiã curationis, quæ ante omnia parti primario affectę prospicit. Frustra enim hepati adhibentur remedia, cum à renibus, ventriculo, liene, ieiuno intestino, mesenterio caussam principiumq; ducit hydrops. Quapropter primo docere oportet, quibus signis quæuis hydropis spe-
364 A cies dignosci facilius possit, deinde qualiter quęuis caussarum dignoscatur, vt iuxta cuiusq; naturam & caussam curationem instituamus. Monstrat signatim hydropem ascitem futuram, quod Hippoc. scripsit 6. *de Coacu* dicens: *In biliosis turbata aluus reddens parua genitura similia, muccosa, quæ ad aqualiculum dolorem faciunt, vrina quoque non facile prodeuntes, vt ne in hydropicum malum desinant metuendum.* Quo loco impedentis hydropis significationem ostendere, ea omnia in vniuersum scribit, quæ hepar immodice refrigerant, aut valde obstruunt, aut febrili ardore torrent, aut multitudine & crassitie obruunt, particularim verò graues & inueteratos ipsius affectus, renum imbecillam secretricem, morbos item acutos ieiuni & mesenterii, qui nec suppuratione nec crisi finem habent: item & malum corporis habitum.

Ascitis impendentis caussæ.

At præsentem monstrant ventris tumor supino ægro latus & per vniuersam regionem extensus, erecto quidem prolabẽs ad os pubis, quod tympaniti non accidit: quippe aqua fluitans horum accidentium caussa existit. Adest insuper flu-

Præsentis signa.

B ctuatio aquæ, & tumor vbi laborans cubat prolabitur, & veluti vndæ sonitum mouet. Præterea succrescit huic hydropi duplici ratione sitis, longe incompescibilior ceteris, & quæ potu cresc1t, & intenditur magis: nam cum humor ille in ventre collectus salsuginosus nitrosusque efficiatur, ab vberiori aqua in salsuginem versa, consortio præexistentis in ventre, siticulosiorem euasurum laborantem certissimum erit: item quia nõ solum sitis ea ratione succrescit, sed quia natiua humiditas absũmitur, quæ potissima est huius symptomatis caussa. Atque licet hæc sint signa quæ hunc affectum commonstrant, reperiuntur tamen alia, quæ signatim monstrant particulam, cuius occasione iecur patitur, & etiam affectus ipsius magnitudinem. Sic enim inquit Hippocrat. 2. prognost. *Hydropes autem omnes qui ex acutis morbis fiunt, mali sunt, non enim à febre liberant, & valde dolorosi sunt ac lethales: incipiunt autem plurimi ex partibus inanibus & lumbis, quidam autem à iecore.* Præterea vt distinguat Hippocrat. quan- C
do à iecore primario affecto, quando verò à prędictis partibus, refert paulò inferius, & præcipue *libr. de Coacis. Quibus igitur ex partibus inanibus & lumbis hydropum initia fiunt, pedes intumescunt, & alui fluor diutinus fit, nec soluens dolorem, qui ex inani parte efficitur ac lumbis, nec molliens ventrem.* Quibus verbis constat, ascitem, cui tumor pedum adiungitur, à principio ex inanibus corporis partibus prodire, tanquam signum assidens, nun proprium adstruere: nam cum primario affectu cor laborat, præfertur multis ante diebus pedum tumor, & subsequitur deinde hydrops. Itaque incipiente morbo, vapore sanguinis, hora vespertina prope noctem pedes inflantur, ac mane detumescunt, completa coctione, calore aucto, & coadiunante calore lecti. Hac etiam de caussa fit, quod resurgentibus à somno oculorũ palpebræ tumidæ appareant, quia ob humorum cruditatem pusillus calor in somno valuit vaporem eleuare, non tamen discutere, donec die D
superueniente dissipari contingat. Sed circa pedum tumores multa profecto, & notatu digna, sese offerunt expendenda: quippe œdematosus pedum tumor commune signum est, non solum iecoris affecti primario, verum & per cõsensum, à quauis parte sit, nisi quod interdum non à principio pedes intumescunt, sed crescente malo, nonnunquam verò mox à principio in tumorem eleuantur, nondum iecore affecto, prælud um & signum futuri hydropis. In qua re primo sciendum est, quare crudus humor ad pedes potius dilabatur, deinde quomodo sequatur hydropem, & quando ipsum antecedat. Primi caussa triplex est: vna pituitosi & crudi sanguinis natura, qui suapte conditione deorsum magis fertur: deinde pedes in decliui loco positi, frigidi, osse pleni, neruis & cartilagine, quibus sanguis facile inflatus vertitur: tertia quod longissime distent à fonte caloris. His suppositis pedes in hoc malo tripliciter intumescere contingit. *Primo* propter ilia & intestina gracilia in tumorem & in in- E
flammationem ducta: quippe in his primo sanguis calorq; natiuus elanguescit, quo in flatus cũ crudior sit, facile commutatur, aut quia nequit partibus his assimilari, ad pedes qui proximi sunt prolabitur, in tumoremq; eleuat. Prodit *secundo* prædictus tumor in conualescentib. tum ex longo, tum ex acuto morbo: quo tempore non est adeo formidabile signum, si initio occurratur. Caussa enim est non malignitas morbi, sed ciborum potuumq; copia, aut caussa aliqua externa: natiuus enim calor tum in ventriculo, tũ in hepate languẽs, & ex p̃gresso morbo fere resolutus, tũ confi-

Pedes cur intumescãt ante hydropem, & quare tumor pedum interdum hydropem sequatur.

conficere non poteſt, quantũ ægri appetunt, aut etiam quantum alendo corpori opus eſt: ideoq; quod ex alimento vaporis craſſi, cruda craſſaque excrementa congeruntur, viſcera opprimendo facile hydropem gignere queunt. *Tertio* pedes quoq; intumeſcunt ex iecoris ꝓprio vitio, *vt mox referam*, quia diminute ſanguinem conficit. Sed primum noſces ex ilium ac inteſtinorum gracilũ dolore & torminibus cum moleſto & graui pondere: ſecundum ex prægreſſo morbo & vitæ modo: tertium, quod nil horum adſit aut præceſſerit. Solet etiam ſuccreſcere fluxus ventris, maxi-
F me ventriculo & ilibus affectis, ex iecur refrigerantibus, monſtrant id chyloſæ deiectiones ab obſtructione aut tumore præter naturam ortæ.

Alui fluxus in hydropicis tribus modis apparet.

Signum hoc tribus modis in hydrope apparet, *vno* incipiẽte malo: *ſecundo*, ex indebito vitæ modo in quouis morbi tempore: *tertio*, iam in deterius labente hydrope. Primum quidem dum mox à mali exordio prodit, ſignificat hydropem proficiſci ab ilibus & gracilibus inteſtinis affectis, vt mens eſt Hipp. *lib. de Coacis*, dicentis: *Quibus igitur ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumeſcunt, & diuturna alui profluuia comitantur*: quod ſane ſignũ iudicatorium eſt, non iudicans, perpetuo ſuccreſcente noua cacochymia, ideoq; ilium neq; lumborum dolores ſoluit, quia manet cauſſa nimirum intemperies, aut earundem partium inflammatio, nec ventrem imminuit, quod cauſſa morbifica non excernatur, ſed tantum corrupta alimenta: cuius euentus cauſſa triplex reperitur: im-
G becillitas videlicet venarum, quibus tanquam manibus iecur ad ſe trahit alimentum, adeo vt nec viſceri ad digeſtionem ſubſeruiant, nec alimentum in ieiuno & tenuibus inteſtinis morari poſſit, quæ ſi infirma quoque fuerint, grauata alimento, id omne confeſtim deorſum propellunt. Huius autem imbecillitatis cauſſa eſt intemperies hectica & frigida, & quæ iecur nondum in conſenſum mali trahit, ſed quod in meſenterio non incoquetur amplius hematoſis, ob id-
360 A que ad lienteriam huiuſmodi profluuium referre oportet. *Altera* cauſſa eſt in quibuſdam obſtructio à putredine & phlegmone, quæ intercipit diſtributionem, in qua præter vim tractricem hepatis requiritur vaſorum amplitudo. *Tertia* alimenti corruptio, & perennis bilioſi excrementi coaceruatio, tum à putredine, tum ab inflammatione & vehementi calore ieiuni, vel meſenterii, ex quibus vehementer mordeti inteſtina & irritari ad excretionem eorum quæ infeſtant, oportet, ex quo prodire diarrhœã neceſſe eſt, quibus nec dolores ſedari poſſunt, cum internus ardor & intemperies hectica, quæ ſemper eadem generet excrementa, maneat: quo fit, vt à purgationibus medicamento factis adhuc deterius ſe habeant, qui ſic affecti ſunt. Præterea hydropem à morbo acuto prodire probat Hippo. loco prædicto, quia febris non ſoluitur ipſa adueniẽte, neq; dolor qui præfuerat in ilibus, ſed doloroſior efficitur humo. Item à iecore primario affecto fieri, monſtrat idem auctor ex tuſſiendi cupiditate, citra excretionem aliquam, quæ tuſſis,
B ſi ſuperueniat hydropi, grauis eſt & periculo plena, *vt Hipp. placuit 6. aphor. 35. & lib. de Coacis*, dicentis: *At quibus ab hepate tuſſis vel facile fit, pedes tumẽt, aluus dura redditur, & ea vt tumores circa ventrẽ fiunt: ſecus res ſe habet ſi ſimul incipiat, vt iecore affecto.*

Tuſſis quib. de cauſſis hydropicis ſuperueniat.

Cuius dicti occaſione in memoriã reuocare oportet, tribus de cauſſis hydropicis tuſſim ſuperuenire poſſe: vno, dum defluxio à capite ſimul cum hydrope complicatur: cuius nulla aut leuis habenda eſt conſideratio: alio verò cum ex proprio iecoris vitio ſuccreſcit, quo tempore deſignat hydropẽ à iecore prodire, non ab aliis membris. Quapropter Hippo. *lib. de Coacis*, cenſeo dixiſſe prędictam ſententiam. In qua re expendendum eſt, tuſſim hanc non eſſe veram & completam tuſſim, ſed ſolum tuſſiendi cupiditatem, quæ confeſtim ceſſat, prodiens quidem ab oppreſſo diaphragmate propter tumorem, vel ab eodem diaphragmate attracto à grauitate iecoris ex vberculo vel ſcirrho, alligatur enim hepar ſepto quibuſdã fibris, quibus deorſum reuulſis, vna ſeptum trahitur, C
& ab hoc membranæ, quæ thoracem interiorem comprehendunt, ex quo anguſtia ſpirituum inſtrumentis accidit, quæ hanc inanem tuſſim mouet. Quocirca ſiue hepar primario affectu laboret, ſiue etiam ſecundario, ſed iam obfirmato, vt maraſmo retorrido, duritie, ſcirrho, tumore, tuſſis & eius cupiditas infeſtant. *Tertia* tuſſis ſpecies ſeu cauſſa eſt deſperati hydropis, vndecunq; ortus ſit, quo tempore non iam eſt tuſſicula, ſed vera & vehemens ac difficilis tuſſis, à materia contenta in pulmone, quæ vi morbi & præ copia, à capacitate ventris, cœcis ductibus eo regurgitat, & præſidia vitæ, ac ſpiritales partes expugnat. Quam tuſſim Hippoc. intellexit, cum ſcripſit in ſalutaribus ſignis hydropicorum ſitim non adeſſe, 6. tamen *aphor.* 35. hydropicis tuſſim ſuperuenire ſtatuit malum: item ſi tuſſis habeat 7. *aphor.* 47. deſperatus eſt, qua voce, *habendi*, notat vehementiã affectus, qui iam naturæ dominatur, pertinax eſt & ægre curabilis. Item quod pedes antea intumeſcant, & quia venter dura eiicit & difficulter, quod nihil bilioſum conſcendat ad in- D
teſtina, quo irritentur: quod ſi aliquid aquoſum deſcendere contingat, magni profecto periculi eſt ſignum, quia aluus ſoluitur præter modum. Pedes etiam iecore primario affecto intumeſcere, ipſum, addita peculiari conditione, læſum eſſe, & ab eo malũ prodire commonſtratur, *vt antea diximus.* Monſtrat etiam iecur affectum paucitas excrementorum, & durities, vt in prognoſ. ſcripſerat Hipp. dicens, *nihil deiicit niſi dura quædã & neceſſitate coactus, quoniam abſunt cauſſæ lienteriæ & diar*[illegible] *as diximus in prædictis cauſſis ob inteſtina & meſ*[illegible]: item quia iecur retorridum & aquam aliunde tranſmittit, & excrementa exurit, maxime quia diu morantur in aluo: quod potiſſimum contingit per initia, nam poſtea plus iuſto ſolent excernere, quod longe grauius eſt, quia corruptionem non leuem arguit. Quod ſi ex diutina euacuatione prodeat aſcites, id ex interrogatione facile noſces, & quia vniuerſum corpus emaciatur, pedes tamen & venter intumeſcunt: ſi ve- E
rò ex ſuppreſſione fiat, vniuerſum corpus ſimul cum ventre intumeſcit.

Aſcitis præſagium.

Quid verò ex aſcite prædicere liceat, appoſitiſſime docuit Hipp *lib. 2. prognoſt.* 1. dicens, omnem hydropem ex morbo acuto ortum, lethalem eſſe, quod viribus mille modis reſolutis accidat, & virium eſſentialem imbecillitatem arguat, nec non & difficillimam curationem, quia vires præ-

sidiorum efficaciam perferre non valeant, & à leuioribus exacerbetur magis: sic etiam is, qui ab acuto morbo febrili ꝓdit, grauissimus est, quod humidi radicalis & innati caloris dispendium arguat: minus qui ex fluxu sanguinis prodit: item qui ex albis vteri purgamentis, ac manãtibus vlceribus & fistulis, & longe minor qui ex alui fluore principium traxit. Est tamē omnium grauior & difficilior, qui ex iecoris scirrho prodit, minus qui ex vteri & intestinorum, & longe minus, qui ab splene: cum hoc tamen longe facilius soluitur hydrops qui ex sanguinis vbertate & mensiũ suppressione oritur. F Præterea sunt præter hæc alia signa, quæ vel malum vel bonũ in ascite ostendere habent, idq; pro ratione temporis aut caussæ: sic tussis superueniens malum, quia arguit aquositatis aliquid in instrumenta respirationis adire: præcedens verò non ita, sed scirrhosum iecoris tumorem præponderare plurimum. Item pessimum est, laborantē difficulter respirare, pulmonem enim aliquid aquositatis proprio motu attraxisse monstrat. Præterea à ventris tumore crura intumescere, testes ac pudendum & lumbos, firmatum esse & irreparabile damnum, maxime si accedat tussis sicca. Sic vrinam paucam & turbatam lethalem fore scribit Hippocr. *6. de Coacis*, quippe alio transferri humorem arguit: desperatus etiam videtur is, qui leuatus remediis, renascitur: itē cum vlcera per corpus erumpunt, quod insanabilia fiant: cum hoc tamen si manantia sint, prodesse solent, maxime si ipsis manantibus aliquo modo detumescant, signum quidem est, sanguinem defæcari per vlcera, & non per G collectionem in ventre. Pari etiam ratione bonum portendit à principio alui fluxus aquosus sine cruditate, nam aliter periculosus in ascite, in anasarca verò salubris, vt eadem parte refert idem auctor: item remediis cedere & non reuerti, copiose mingere, sitim tolerare, & alimentum membra extenuata capessere, faciliter respirare, probe aluum excrementa reddere, & leuiter ægrum moueri.

366 A Ascites qualiter & quib medicamētis curetur.

Cum dictum sit vniuersam huius mali naturã tribus tantum dispositionibus integrari, intemperie nimirum frigida & plerumque habituali: aquosæ & serosæ substantiæ deductione (*ob defectum tractricis venum & aquæ vbertatem*) in ventrem: & vltimo collectione in ipso facta, quæ tumorem gignit, ob id profecto triplex [illegible] essatio succrescit in eo medendi ratio, v[illegible] vna proficua & peculiaris. Quippe iecoris intemperies reductionem ad antiquum temperamentum & virium firmitudinem expostulat: genita item ab eo aqua deductionem ad vrinæ meatus & eductionem prærequirit, quo minus subsit ad vētris tumorem efficiendum: at verò ventris tumor resolutionem, ac si id fieri non possit, aquarum quæ ibidem continentur eductionem, siue id per expurgantia pharmaca fiat, siue per parazenticem seu apertionem: quæ sane opera longe inter se diuersa sunt, & diuersissimis postulant fieri auxiliis & occasionibus. In quo opere exsequendo, licet primo accessu videatur initium B curationis auspicandum fore ab eo affectu, qui reliquorum est caussa, vt ab omnibus proclamatum est, res tamen & mali conditio contrarium exsequi docet. Nam intemperamentum iecoris, quod generationis aquarum prima caussa existit, malo iam facto aliam adhuc habet fouentem caussam, quæ primo prouidentiam expostulat, nimirum ipsarum aquarum abundantiam, quæ ipsum iecur impensius refrigerat, ita vt nullis auxiliis intemperiem corrigere possis, ni prius aquas eduxeris: secus tamen res se habet in curatione mali habitus aut incipiētis hydropis: quippe tunc ab intemperamenti reductione incipiendum est. Sed antequam aliquam ex prædictis methodis aggrediar, qualis victus instituendus sit monstrare institui.

Victus ratio.

Primum itaque sic affectis domus eligatur sicco aëri & loco exposita, ac si maritima haberi potest, reliquis præferenda est. Dormiat item ac vigilet pari mensura, quippe illud coctioni ꝓprius efficiendæ iuuat, hoc verò distributioni. cui muneri magni est momenti exercitium, siue pedester, siue equester, siue in lectica, aut in naui feratur laborans. C Cibus offeratur sic affectis siccioris & solidioris naturæ, & quantum fuerit possibile, facilis coctionis: sic panis supra mediocritatem coctus, *anyso vel fœniculo, cinnamomo aut ligno aloe* fermentato: ex auibus, quæ montanæ sunt, præstantiores habentur, vt *perdices, phasiani, turdi, turtures, columborum syluestrium pulli*, & reliquæ, quæ pingues non sint: quod si haberi semper nō possint, sat est gallinarum carnes assas præbere, pullorum & caponum. Item ex quadrupedibus, *cuniculorum, leporum, ceruorum, arietum & aliorum*, quæ in montibus degunt, carnes vtilissimæ sunt, maxime si ex eis parte turius extenuans, cum *petroselino, dauco, fœniculo, apio, pulegio, eruca & cinnamomo*: nec desunt, qui maiorem horum copiam in cœna præbeant, quàm in prandio, quod felicius somno coquantur, & vigilia commodius distribuãtur. Vtantur etiam *passulis, amygdalis, caricis & aliis*, quæ vim habeant exiccandi & ebibendi humiditatem inundantem, velut est *anysi, dauci, ligni aloes, caryophyllorum & cinnamomi puluis* D *cum sacchara ante cœnam & post prandium*: bibat autem quam paucissimum, quantum nimirum solatii gratia sufficiat, idque sit vinum tenue & vetustum, medicata aqua dilutum, qualis est, quæ ex *cinnamomo, caryophyllis, ligno aloe myrica, absynthio, anyso aut sassafrasa* paratur, denique quam parcissimum bibant, & quam plurimum laborēt: nam potus longe magis sitim auget, quàm extinguat, præterquam quod malum auget aqua ipsa nitrosa salsaq; reddita.

Medicamētorum vsus.

Quatenus verò ad id, quod primo fieri debet, expendendum est, incipiendum esse in ha[illegible] curatione ab euacuatione aquæ in prædictis locis cōgestæ. Itaq; si constiteri[illegible] *posthabita sanguinis detractione, quæ in ascite nulla lege exercenda venit, nisi iecore euidenter inflammato, idque parce & caute* [illegible] frigidam caussam adhuc præesse, & iecur [illegible]a ratione languidum exsistere, primo mali accessu coniectandum est, opus non esse, *vt Barbari consulunt*, humorem educendum præparare, E siue à caussa frigida affectio prodeat, siue à calida: nã cum serosa sit substantia, quæ neq; coqui [illegible]otest, neque attenuatione ad expulsionem indiget, frustra est laborantium gustum turbare, & ventrem potionibus replere, quæ forsan tumorem augēt potius quam caussam illidere possint. Quapropter tribus præsidiorum fontibus aquas educ[illegible]re necessum est:

sum est: *primo* quo e ventre extrahas, quod collectum ibidem immoratur, per ventrem ipsum: *secundo* quo fluxuram ad ventrem aquam per vrinã deducas: *tertio* quo discutere possis intro extraque, quod in ventre reliquum est. Ceterum dum hæc Medicus exsequitur, aliud auxilij genus præstare per interualla tenetur, quo & viscus ipsum roboretur redeatq; ad natiuum temperamentũ, aut si quid obstructum est peruium fiat, simulq; viscus ipsum expurget abstergatque, si quid ibidem impactum permanserit. Quapropter primo Medici accessu, implorato diuino auxilio, porri-
F gere oportet id, quod recipit *agarici trochiscati & rhabarbari, ana* ʒ.j. infundantur in decocto *cichorij, petroselini & absynthij, & facta expressione adde syrupi rosati solutiui* ℥. iij. & fiat potio. Quo semel
Potio. facto, vt si quid in venis vitiosum est, aut in viis crudum expurgetur, ad ea te conferes, quæ specialius aquas educant: quæ non erit a b re mutare ac variare mille modis, ne natura eis assuescat & contemnat, vel horreat frequenti vsu. Quapropter in his, qui leuiter in hoc malum inciderint, nec plurimum venter intumuit, pilulas ex *agarico trochiscato, rhabarbaro & hiera simplic. Galeni cum succo absynthij amari, vel decocto laureolæ vel iurpeti & oxymelite confectas* porrigere poteris, aut si vetustior sit affectio, cum succo *radicis ireos aut mezereonis.*
Pilulæ. Valent etiam pilulæ Rhasis quæ recipiunt *rhabarbari, succi agrimoniæ, seminis endiuiæ, ana* ʒ.iij. *agarici* ʒ. v. *foliorum laureolæ infusorum in aceto & succorum* ʒ. vj. fiant pilulæ, quarum ℈.ij. satis sunt: sed fiunt leuiores demptis foliis *laureolæ*, & vtiliores si
G formaueris succo *ireos*, aut *oxymelite*, in quo maduerit *mezereon, laureola aut euphorbium.* Item si hydrops ex obstructione vel scirrho hepatis aut splenis prodierit, magni vsus exsistunt pilulæ, quæ recipiunt *limaturæ chalybis* ʒ. ß. *pulueris foliorũ laureolæ temperatorum aceto (aut loco eorum pulueris radicis ireos aut sambuci) ana* g̃. x. sed præstantius est & securius, si id vehementer aluũ turbauerit, *pulueris diarrhodonis* ʒ. j. *aut hiera Galeni* ʒ. ß. *succi absynthij quod suffic.* vt fiant pilulæ, quarum sumat
Decoctum. laborans ʒ.j. Præstat tamen eundem vsum, sed
367 A efficacius id quod recipit *decocti radicis sambuci, seu ebuli, vel vtriusq;* ʒ.ij. *vel decoctum earum in vino aut hydromelite*, quo solo beneficio, securius quam quouis alio, nonnulli non leuiter conualuerunt. Iuuat etiam non parum *succus brasicæ marinæ cum sero lactis*: verum adeo est ventri aduersum medicamentum, vt nuous damnum mihi videatur, carere suo præsidio, quàm frui eius malefico effectu: nam & ventrem subuertit, ac dysenterias nonnunquam mouet: succus item prassii depuratus cum *vino & melle dosi* ℥.j. in hydrope citrino mirum in modum prodesse creditur. Confert & vsu probatissimus habetur succus radicis
Radicis ireos efficacia in ascite. ireos depuratus à residentia, & admixtus *hydromelite, sero lactis, aut aqua stillatitia ex terebinthina, addito puluere rhabarbari vel triasantalorum*: præstatur etiam cum *hydromelite pondere duarum drachmarum*, vel decocti eius ℥. ß. *aut eiusdem pulueris* ʒ.j. *cum oxymelite* factis pilulis, quarum singulis diebus sumat vnam laborans. Sed pretiosius exsistit ex eadem radice conseruam efficere hac lege: excipe *radicis iridis excorticatæ* ℔. j. *mellis* ℥. xiv. fiat conserua ea ratione, qua efficitur caro *cydo-*
B *niorum, addito anyso, ligno aloes & fœniculo.* Nec minoris momenti est tertio quoque die laboranti porrigere ℥.ij. huius decocti q. r. *aquæ hordei, decoctionis radicum ireos* ℥.iiij. *mellis rosati* ℥. j. & ß. *radicis ebuli* ʒ. ij. misceantur, & facta colatura porrige prædictam quantitatem. Purgat pari pensu prædictam aquam purius, qui recipit *seminis cartami conquassati* ʒ. iij. *radicis ireos* ʒ. j. *cinnamomi* ℈. ß. *infundantur per noctem in* ℥. iiij. *seri caprini.* Nec minoris momenti est, q. r. *polipodij* ℥. j. & ß. *visci quercini* ℥. j. *seminis cartami* ℥. ß. *anysi & fœniculi, ana* ʒ.j. conquassata omnia & in ligatura vna cum gallo decrepito coquantur, & laboranti detur mane ius galli: item sine molestia aquam ducit *corticis radicis, cucumeris agrestis puluerizati* ℈. j. *mulsæ* ℥. j. vel fiat bolus cum succo *absynthij aut melle rosaceo.* Item laudat Gordon. maximis encomiis conseruam, quæ r. *succi cucumeris asinini &*
radicis eius, succi laureolæ, succi ireos, succi absynthij & eupatorij, ana ʒ. iij. residealnt & quæ supernatat a- Conserua.
qua abiiciatur, crassiori verò parti adde *rhabarba-* C
ri & agarici, an. ʒ ß. *spicæ nardi, seminis endiuiæ, scariolæ, portulacæ, lappæ, mastiches, tragacanthi, salis gemmæ, an.* ʒ.j. *mellis colati* ℥.j. agitẽtur sub Sole vase vitreo, & fiat veluti conserua, cuius sumat laborãs *ab* ℈. j. *ad* ʒ.j. Educit etiam hydropicorum aquam mirum in modum stillotica aqua ex *purpureis floribus ireos, dosi trium drachmarũ cum* ℈. j. *electuarij triasantalorum & g̃. viij. cinnamomi.* Præstat & mane sumere ℥. iiij. *seri lactis asinæ cum trochiscorum de eupatorio & de capparibus, ana* ℈. j. *pulueris caryophyllorum & cinnamomi, ana g̃. viij.*

Hæc sunt inter pleraq; quæ scripta apud varios auctores passim reperiuntur, quæ mihi faciliora & probatiora videntur ad aquas educendas, cum minori vitium dispendio. Superest modo docere horum quodlibet, quo vti magis elegeris iuxta laborantis & affectus indigentiam, per interualla esse adhibendum, rarius aut frequentius prout laborans tulerit & aluus egesserit. Verum inter
vnam & alteram cuiuslibet adhibitioné, conie- Clysma.
ctãdum est clysmatis quoq; aquã esse educendã, D
nisi ipsa sua sponte fluxerit, facile enim eisdẽ ob intestinorum viciniam aqua exsudat, si die vno aut altero ex intermediis inter vnam & alteram prædictorum pharmacorum exhibitionem, inieceris clysma q. r. *mercurialis, betæ, parietariæ, an* m. j. *brasicæ marinæ*, vel si haberi non possit, *foliorũ aut radicis ebuli* m. ß. *foliorum senæ* ℥. j. *seminis anysi, apij, rutæ, petroselini & cartami, ana* ℥. ß. fiat decoctum secundum artem, & adde *benedicta & hierapicra, ana* ℥. ß. efficacius trahet, si addideris *cucumeris agrestis aliquid, vel radicis ireos aut asari, vel succi ireos* ℥. ß. *cum oleo rutaceo.* Præstat & id quod conficitur aliquo ex prædictis decoctis cum *fermento, succo ebuli & oleo liliorum*: id etiam, quod conficitur *ex hydromelite, ex scylla cum oleo rutæ & succo mercurialis ac sicla cum lacte seminis cartami.*

Præterea interim dum hæc fiunt, quæ vehemẽter purgare diximus, per longiora interualla præbere oportet, vt subsit locus iis, quę leuius purga-
re possint, cum iecoris & viscerum omnium ro- E
bore & firmitudine, ac si quid ibidem impactum manet abstersione, quia quæ talia sunt etiam infarctu liberant: qualis naturæ exsistunt, quæ diximus ꝑdesse in malo habitu, & id etiam q. r. *eupatorij, cuscutæ, passularum, liquiritiæ & mirobalanorum citrinorum, ana* ℥. ß. *radicum apij, fœniculi, capparis,*

 ana ℥.j.

ana ℥.j. *agarici* ʒ.vj. contundantur omnia & coquantur vsque ad consumtionem medietatis aquę, & colaturę adde *mellis* ℔.ß. *sacchari* ℥.iiij. *oxymelitis scyllitici* ℥.j. & iterum bulliant vsq; ad densitatem *mellis*, & adde *rhabarbari electi* ℥.ij. *spicæ, zingiberis, caryophyllorum & rubiæ, ana* ℈.j. & fiat ad modum electuarii, cuius porrige ʒ.iij. *cum aqua graminis aut decocto absynthii.* Prodest & syrupus *de eupatorio cum infuso rhabarbari*, aut decocto ad modum electuarii, cum puluere eiusdem *rhabarbari*: item *syrupus acetosus diarrhodō* cum electuario *triasantalorum & rhabarbaro*, *vel de bysantiis aut de cichorio* cum pulueribus aut decocto *mirobalanorum citrinorum*, quibus admiscere oportet aliquid trochiscorum *de absynthio aut de rhabarbaro.* Mirabilem quoque efficaciam habet opiata quæ recipit *conserua radicis apii* ℥.j. *capillorum Veneris & florum cichorii, ana* ℥.ß. *pulueris diarrhodonis* ʒ.ij. *triasantali* ʒ.j. *cineris lumbricorum & intestinorum lupi, ana* ʒ.ij. *cum syrupo de cichorio composito* fiat opiata. Præstant & tabellæ ex iecore lupi *præparato cum sacchara & rhabarbaro*, ita vt fiant ex vna parte iecoris lupi, *duab. rhabarbari, & tribus sacchari*: quas etiam conficere poteris cum pulueribus intestinorum *lupi* aut *gallinæ*, vel eius *ventriculi*: item conficies opiatam ex eis & carne *passularum cum syrupo de eupatorio & pulueribus ligni aloes, anysi & spicæ, vel citra ipsos.* Prosunt & tabellæ ex solo *rhabarbaro* & *sacchara* confectæ, aut cum pulueribus *mirobalanorum*. Item præstat *diacurcuma aut dialacca*, si iecur obstructum sit: cui vsui deseruit dilutum *rhabarbar. cum syrupo cichorii.* Robotat insuper iecur *lupi cum carne passularum, & pulueribus squinanti, aut rhabarbar. masticatum*, si ventriculus caussam malo præstitit: ex quibus facile tibi erit varias roborantium & modice purgantium formas effingere, iuxta laborantis indigentiam & tolerantiam. Inter alia quæ censeo magni fore momenti est aqua arte chymica extracta, quam scribit Weckerus *lib. 2. antidotarii cap. 2.* quæ inscribitur aqua nostra ad hydropem.

Electuariū. Syrupus. F Opiata. Tabella. G

Aqua chymica. Verum quia non sat est hæc omnia præstitisse, nisi vt de more habet natura, per vrinam euoces quicquid aquosum in corpore fluxurum in ventris inanitatē abundat, ob id quæ potiora & vsui vtiliora mihi videntur, hic recensere studui: nam

368 A hæc est potissima in hoc affectu vacuandi ratio, siquidē defectu aut imporētia huius operis augmentū aut principi sumitum: quapropter censeo

Auxilia vretica. Auicen. dixisse, *In ascite purga renes.* Auxilia autem huius naturæ sunt, veluti id quod recipit *squināti, cinnamomi, asari, mastichis, absynthii, anysi & fœniculi, ana* ʒ.iij. *spicæ, aristolochiæ longæ & petroselini, ana* ʒ.ij. *rhabarbari* ℥.j. & ß. *caryophyllorum, croci, calami aromatici, cardamomi, ana* ʒ.j. *mellis quod sufficiat*, vt fiat electuarium, cuius porrige ʒ.ij. *cum aqua graminis tepida.* Præstat & decoctum horum omnium medicamentorum cum syrupo ex quinque *radicibus aut serum lactis asinæ*, in quo per tres horas maduerit *seminis petroselini, cardamomi & calami aromatici, ana* ℈.j. præstat & ʒ.j. *seminis viticis ex vino, aut anagallidis cærulei succus per se, aut cicerum decoctum cum croco, vel seminis hyperici* ʒ.j. *cum vino aut decocto graminis vel rubiæ*: item *polium aut sampsucum ex vino bibitum vel decoctum, non minus prodesse ferunt.* Supra omnem tamen exspectationem idem præstare

B scribitur *vermes terrestres coctos, aut in puluerem redactos, cum vino epotos pondere* ʒ.j. *aut tantundem carnis erinacei, excorticati & siccati sole*: *item* ʒ.j. *stercoris bubuli vsti & vino epoti.* Verum quod huic vsui in hoc affectu probatissimum reperio, est procul dubio vsus *terebinthinæ* vel per se, vel cum pulueribus *rhabarbari aut myrobalanorum, vel diarrhodonis* in forma pilularum, vel cum modico succo ireos & saccharo.

Terebinthinæ vsus.

Vomitus. Quibus factis non erit ab re aliquando vomitū mouere, si à ventriculi vitio affectum proficisci cōperiamus. Item sudorifica auxilia à nonnullis probantur, quę potius gratia euaporandæ aquosæ humiditatis, si in partib. carnosis viget, quàm quod ex ventre citra maximum laborem aliquid extrahere possint. Cui vsui satius fore arbitror ad balnea vel ad siccas sudationes confugere, maxime ad sulphurea, & ad ea omnia quæ vim habeāt vehementer discutiendi. Verum vtcunq; vaporatio sit, siue naturalis, siue aquea aut ex vino, vel balneum naturale, vel arte factum ex arena, sale, milio vel tritico, cum opus sit ibidem laborantem diu immorari, vereodum est, ne longe antea vis eius exsoluatur, quam aqueæ substantiæ aliquid resolui possit, & ob id huic præsidio committendi non sunt, nisi qui robustiores exstiterint, iuuenes, & integro animo. C

Sudorifera.

Ceterum vt prodesse, quæ dicta sunt, promtius & tutius possint, extrinsecus & intrinsecus aquā insensibiliter discutere opus erit, ac reliquias omni arte conterere. Intus quidem per trochiscorum adhibitionem, quem vsum præstant *diacurcuma & dialacca*, vbi gustus gratia aliquo serapio admisceatur: item conserua *zingiberis, anthos, citri, aut eringiorum, dianison, diagalanga, diacyminon cum vino.* præterea trochisci *de eupatorio, de absynthio, de rhabarbaro, de lacca dissoluti in oxymelite scyllitico, & facta ex his pilula* ʒ.j. Prodest & vsus *theriacæ & mithridatii*: sed peculiarius & incredibili efficacia (*maxime si iecur scirrho careat*) confectio quæ dicitur typhoides ab Andromacho scripta, cuius vsus est summo mane pondere ʒ.j. *in decocto passularum aut aqua fœniculi cum oximelite scyllitico*: debilibus verò sat est electuarium *diarrhodon, aromaticum rosaceum, vel e triasanthalorum addito rhabarbari puluere.* D

Confectio typhoides.

Extrinsecus verò multa sunt, quæ prodesse poterunt, cuius naturæ & conditionis est quod recipit *vnguenti santhalini* ℥.j. *olei spicæ chamameli, ana* ℥.j. *pulueris squinanti* ʒ.ij. In vsu etiam sunt non sine magno beneficio, vnguentum *marciaton, vnguentum agrippæ, & vnguentum aragon apud Seplasiarios appellatum.* Præstat & aliud q. r. *dialthææ* ℥.j. & ß. *olei nardini & absynthii, ana* ℥.ij. *olei laurini* ℥.j. *vnguenti aragon & marciaton* ℥.iij. misce & vniuersum ventrem vnge. Mirabilis etiam efficaciæ est oleum q.r. *olei* ℥. x. *cerussæ & ceræ, ana* ℥.vij. *vitrioli nitri, aloes, ana* ℥.iij. *acerrimi* q. s. terantur terenda, & in mortario agitentur, acero deinceps affuso, ad mellis spissitudinē seorsum cerussa cum oleo coquantur, quibus mixtis addatur cera. Probatum etiam reperio oleum hac lege extractum: E Recipe *terebinthinæ* ℔.j. *thuris, mastichis, myrrhæ, an.* ʒ.v. *ladani, nucis muscatæ, caryophyllorum galangæ, Zedoariæ, cubebarum, ana* ℥.ß. *foliorum laureolæ* p. j. *succo ebuli & cucumeris asinini, ana* ℥.iij. redigantur in puluerem, quæ redigi possunt, & misceantur, ac fiat instillatio in *alembico*, qua venter tumens inungatur.

Vnguenta. Oleum mirabile.

gatur. Præstat etiam inungere linimento, quod recipit *aquæ vitæ* ℔.j. *olei rutæ, & amygdalarum dulcium, ana* ℥.v. *butyri recentis* ℥.iij *olei de castoreo & de euphorbio, ana* ℥.j. & ß. bulliant omnia in duplici vase ad consumtionem aquæ, mox verò adde succi *ireos* ℥.ij. *succi lapati acuti* ℥.j. & iterum bulliāt

Linimentū. leuiter. Prodest & aliud quod recipit *florum & foliorum atq; corticum radicis ebuli & sabinæ, ana* m.j. *radicis ireos* ℥.j. *scyllæ* ℥.ij. coquantur omnia in ℔.iij. *olei laurini, aquæ vitæ* ℔.j. & facta expressione in colatura dissolue saponis ℥.iij. fiat linimentum. Laudatur etiam *oleū scyllæ vel laurinum*, in quo ferbuerit decima pars *euphorbij vel Laureolæ*: vel id vnguentum quod recipit *succi ireos*, *succi ebuli & ra-*

F *dicum sambuci, ana* ℥.j. *succi cyclaminis* ℥.ß. *cardamomi, calami aromatici, hyssopi, ana* ʒ.ij. puluerizentur & cum modica cera fiat vnguentum molle.

Sacculi. Quod si hæc non prodesse videantur, antequam ad emplastra aut cataplasmata cogaris deuenire, sacculis vteris quæ recipiant *furfures, millium, panicum, sal & sulphur*: item fiant ex *arena, sabulo vel cineribus calefactis cum anyso, dauco, caryophyllis, hyperico, cardamomo, calamo aromatico, & aliis* quæ discutiendi vim habeant. Item vteris euapora-

Euaporationes. tionibus quæ recipiant *foliorum mezereonis, corticis radicis & foliorum sambuci, ana* m.j. *radicis & foliorum althææ* p.j. *seminis lini* p.j. & ß. *anysi fœniculi, seminis ocymi, hyperici & petroselini, ana* ʒ.ß. bulliant in pari portione *vini, aquæ & aceti scyllitici*, & per infundibulum euaporetur vniuersus venter, vel fomentis aut vesicula. Præstat & aliud quod recipit *sassafrasa, calidonia, ana* m.ij. *centaurii vtriusque, hyssopi, hypericonis, foliorum mezereonis, ana* m.ß. *florum chamæmeli & meliloti, anysi, ornis, fœnugræci, ac seminis lini, ana* p.j. bulliant in sufficienti quanti-

G tate vini albi vsque ad consumtionem quartæ partis, deinde igniatur lapis *marcasita, aut spuma ferri*, & in decoctum proiiciatur, cuius halitus laborans capiat in ventre, ac postea eodem de-

Fotus. cocto foueatur eadem pars spongia: eiusdem efficaciæ est fotus ex *lixiuio cineris quercini cum deco-*

Emplastra *cto prædictarum herbarum*. Quo facto emplastra adhibebis, quæ & vrinam cieant, & aquam in halitum digerant, cuius conditionis est, quod fit ex *farina lupinorum, fœnugræci, lolii cum absynthio,*

369 A *hyssopo, origano & aceto mulso: item aliud ex stercore bouis & quarta parte sulphuris viui*. Prodest & vnguentum *artanitæ vel Laureolæ*, vel cataplasma q.r. *foliorum althææ* m.ij. *radicum cucumeris syluestris & ireos, ana* ℥.j *ficus siccas* num.xx. omnia coquantur in vino albo & fiat cataplasma. Quarto loco fiat quod recipit *cochlearum tritarum quod sufficiat*, vt fiat cataplasma, cui adde *spicanardi, squinanti, asari ana* ʒ.iij. Iuuamenti non mediocris est, quod recipit *stercoris bouis* ℔.j. *stercoris capræ*, quart.j. *anysi, fœniculi, carui, ana* ℥.ß. *mellis parum*, fiat cataplasma: sed maioris efficaciæ conficies qood recipit *sulphuris viui* ℥.ij. *cymini* ℥.j. *seminis apii & petroselini, ana* ℥.ß. cum carne cochlearum fiat cataplasma. Maioris efficaciæ est quod recipit *thuris, mastiches, myrrhæ, ana* ℥.j. *granorum lauri* ℥.ij. *radicis angelicæ* ℥.ß *ciperi* ℥.j. & ß. *stercoris caprini puluerizati* ʒ.iiij. *mellis collati*, quod sufficiat, vt fiat emplastrum bonæ consistentiæ. Eiusdem vtilitatis est quod recipit *succi thymelææ, cucumeris agrestis & brassicæ marinæ, ana* ℥.ij. *succi asari* ℥.j. *spicæ nardi,*

B *squinanti, ana* ʒ.iij. excipiantur *farina orobi & lupinorum* & formetur emplastrum. Præstantioris etiam efficaciæ est id, quod recipit *stercoris bubuli & capræ, ana* p.j. *cineris quercus & vitis, ana* p.ß. *salis & sulphuris, ana* ℥.ß. *baccarum lauri, staphisagriæ, an* ℥.j. ex quibus decoctis cum vino fiat cataplasma, *cui adde vnguenti marciaton* ℥.j. & ß. Reperies aliud magnæ efficaciæ quod recipit *pulpæ colocynthidis, seminis althææ, diagrydii, aloes, myrrhæ, radicis maluæ, bdellii, ana* ʒ.j. & ß. *radicis ebuli & ireos, ana* ʒ.iij. *seminis maluæ & cucumeris agrestis, cardamomi, euphorbii, ana* ℥.ß. *salis gemmæ* ℥.iij. *axungiæ gallinæ & anatis* quod sufficiat, vt fiat emplastrum. Constitui etiam possunt alia ex pulueribus *amomi, spicæ, cinnamomi, an.* ℥.j. *bdellij, gummi Arabici, croci, an.* ʒ.v. *aloes, myrrhæ, thuris, carpobalsami, an.* ℥.j. *meliloti, radicis ireos ana* ʒ.vij. *caryophyllorum, mastiches, ana* ʒ.vj. *rosarum rubearum, fimi columbini, ana* ℥.ij. *cucumeris agrestis, pulpæ colocynthidis, an.* ℥.ß. temperentur cum vino veteri, & adde ceræ quod sufficiat.

C Quod si neq; hæc, neq; alia, quæ ex eisdē mira

Vesicatoria. varietate confici possunt, prodesse videantur, ad vesicatoria confugere oportebit, quæ caute administrabis, ne vltra vesiculas aliud grauius damnum efficias: itaq; transacta hora dimidia, ea auferes, & aliis vteris, quę vim habeant aquas per vesiculas extrahere. Primo vesiculas eleuat q.r. *fellis taurini & nitri, ana partem vnam, piperis puluerizati* p.ß. *cum melle* fiat ad modum cataplasmatis: idem facies cum *cantharidibus & fermento*: præterea ex *radice cucumeris asinini, bryoniæ, ireos*, coctis sub cineribus, deinde mixtis cum stercore *caprino, baccis lauri & melle*. Prosunt Phœnigmi ex ra-

Phœnigmi. dice *scrofulariæ & ranunculorum* emplastri modo appositi. Quibus factis oportet vlcera apte conseruare, superposito folio *brassicæ, vncto butyro vel oleo, aut globulis hederæ vel ceræ*, & permittere aquam fluere *sexaginta dierum spatio*.

Vstiones. Verum si adeo malum induruerit, quod ad chirurgi manus cogamur deuenire, tunc quidem tentare oportet varius vstionibus ferro candenti factis, iuxta vmbilicum manantia vlce- D ra excitare: quem quoque vsum præstant cutis ventris scarificationes, quas separatim & paucas efficere oportet. Quod si ad paracentesin

Paracētesis. veniendum sit, cum paucis profuisse constet, caute & cum præsagio id exsequeris, quod validum & supra vires plerumque, ac veluti temerarium exsistat præsidium: & ob id curandum est, ante fiat, quàm corpus vniuersum refrigeretur: firmis existentibus viribus, corpore iuuenili, ventriculo robusto, ac laborante citra febrem exsistente, nec melancholia redundante. Nam his legibus seruatis Aurelianus refert 3. *chronic. capit. de hydrope*, quibusdam prospere successisse, maxime seruatis Pauli, Albucasis, & Mesues præceptis, qui iubent, apertionem fieri ad latera vmbilici, qua parte ilia vacua & inania sunt, & musculi fere excarnes. Alii verò sunt, qui apertionem moliuntur dextra parte, dum lien caussa niali est, & sinistra dum iecur: alii verò ex eadem parte qua viscus affectum est, & si intestina in E caussa sint, quatuor digitis ab vmbilico, sed verso phloboromo in latus. Hoc præsidio Aurelianus in hyposarca frequenter vtebatur. Asclepiades quidem in eadem quatuor digitis supra talum tibiam compungit interiori parte, ea profunditate qua vena inscinditur, vt ex cruris pudendo &

scroto

ſcroto aqua prolabatur. Hipp. verò lib. *de internis affect.* venas in ſcroto craſſiſſimas ſecat in hydropicis, paulò poſt in eodē ſcroto, femoribus ac tibus frequentia vlcuſcula ſcalpello incutit, ſed neutrum periculo caret: cum hoc tamen, ſi probe duas fontanellas in cruribus aperueris, non erit ab re, ſed id caute facito, vt monuimus *lib. noſtro de præſid. art. med. indicat. 2. cap. vltimo.* Verum quod mihi ſecurius videtur eſt, ventris cutem ſcatificare, quod facilius & ſecurius medicamentis aqua ſpiret: aut ſcroto ſetonem affiges, ad ſetu abiſque apertum, quantum ſat ſit, vt maior aquæ pars euacuetur. Quod ſi horum aliquid proſpere ſucceſſiſſe comperias, ad ea, quæ iecur roborant, reuerti oportet, & maiori diligentia exhibere, ne iterum aqua denuo generetur. F

Aſcitis ex calida iecoris cauſſa orta qualiter curetur.

Ceterum ſi conſtiterit, aſcitem contraxiſſe ortum ex calida iecoris cauſſa aut inflāmatione, vel febris adiūcta ſit, aut vrina nimis rubra appareat, coniectandum eſt, non licere aliquo ex prædictis auxiliis ita libere vti, ac ſi hęc omnia deſint. Quapropter tuoc temporis ſtatuendum eſt, ſyrupis frequentius eſſe vtendum, vt ſyrupo *cichorii, intybi & roſarum* cum ſero *lactis capræ vel aſinæ.* Item purgationem inſtitues ex diluto *rhabarbari & corticū mirobalanorum citrinorum,* aut *ſucco cartami*: quę per vices & interualla repetes, & interualli tempore hoc puluere vteris qui recipit *radicis cichorii ſiccæ, cuſcutæ, ſeminis intybi, ſcariolæ, rhabarbari, an.* ℨ. ij. *hepatis lupi exſiccati* ℨ. j. *ſpicæ, ciperi, ſantalorum rubeorū, abſynthii, agrimoniæ, an.* ℈. 1. fiat puluis, cuius cum aqua *lactis* aut *cichorii* porrige ℨ. j. Exterius verò iecoris regionem inunges vnguento *ſantalino ac puluere ſquinanti & radicis lilij.*

Tumores pedum quibus diſcutiantur.

G Tumores pedū œdematoſos diſcuties lixiuio, in quo incoxerint radices *ebuli, & enulæ campanæ, roſmarinus, maiorana, thymus, laurus,* & reliqua, quæ ad fotus efficiendos proficua eſſe diximus.

Tympania cur non ita facile ab aſcite digno ſcatur, nec promte curationē admittat.

Tympanites, quæ alteram hydropis ſpeciem complet (*in qua venter etiam in tumorem eleuatur, ac percuſſus tympani modo ſonum profert*) licet cognitu facilis ob id primo acceſſu videatur, non tamen ita facile diſtinguitur ab aſcite, neq; promte curationem admittit. *Primum* quidem, quia raro abſoluitur ab aquæ adhæſu & conſortio, quo ſi-
370 A gno adeo ad inuicem confunduntur, vt vtra hydropis ſit ſpecies, difficulter iudicare poſſis. *Secūdū* verò, quia tormina & circa lumbos & vmbilicum dolores, non ſolum tympaniam monſtrare habent, ſed & aſcitem, quæ ab ilibus & lumbis ac meſeræo fit. *Præterea* ſi huiuſmodi dolores adeo ſunt rebellis naturę & conditionis, vt neq; medicamentis, neq; aliis auxiliis vſquam cedere poſſint, ſed in hunc affectum protinus, tanquam in maius malum proſiliant, *vt Hippocrates docuit 4. aphor. 5.* quanto difficilius poſſe curari, cum in hūc ſiccum hydropem iam deciderunt nemo eſt, qui ambigat. Appellatione enim ſicci hydropis proprie tympaniam licet ſubintelligere, etiamſi Hippocrates ſiccos morbos nuncupauerit, non ſolum eos, quos ex intemperiei ſiccæ exceſſu fieri comperimus, ſed eos, in quibus nihil de materia morbifica per idoneos meatus excernitur, & eos etiam, qui in arteriis & venis conſiſtunt, & ex linguæ ſiccitate & totius corporis calore cognoſcuntur. Itaq; hac in parte nomine ſicci hydropis *tympaniam* intelligimus, ad differentiā aſcitis, in qua nō flatus vt in tympania, ſed aquoſus humor in ventre colligitur. B Sed horum omnium rationes is recte intelliget, qui huius affectus naturam exacte calluerit: eu operi cogor à cauſſarum cognitione & numero initium ſumere, quia ea lege innoteſcet clarius huius mali conditio. Prodit igitur à flatu interclusò inter omentum & peritoneum, cū non poſſit penetrare abireque, aut à calore diſcuti: quo fit, vt ibidem interclusus, tumorē *tympanitem* appellatum, ac dolorem efficiat.

Tympaniæ natura.

Qui ſane ſolus tympanitis naturam ſortitur, cum ibidem incluſus vagari nō permittatur, vt ſubſit differentia inter hunc tumorē ac dolorem & reliquos tumores, ac dolores, qui circa vmbilicum, inteſtina ac lumbos fiunt: quos profectò, præter id, quod tympaniæ eſſe præludium ſcimus, loco & mobilitate ab ea differre arbitramur.

quibus differat à reliquis circa vmbilicum tumoribus & doloribus.

Quippe in illis dolores & tumores fiunt, quod in inteſtinis, ventriculo, meſeraicis & partibus iuxta renes turgent flatus, locum hinc inde mutans, iecore nondum compatiente. Verū in tympania, licet is quoq; flatus præſtet cauſſam, ſine iecoris vitio fieri nequit, ſicut ſine eo, C quod flatus interclusus nullibi exitum ſortiatur. Quapropter huius affectionis duplicem arbitramur eſſe cauſſam: vnam peritam à ventriculo, inteſtinis, meſeræo & reliquis vicinis partibus, non vtcunq; affectis, ſed habitualiter & permaneoter, *vt mox referam.* alteram verò cauſſam exquirēdam fore arbitror à iecore præter naturam calido, oppoſito quidem frigidis ventriculo & prædictis partibus, infimo quidem & remiſſo, reſpectu frigiditatis & tenacitatis chyli & prædictarū partium: nam hac lege intelligere oportet flatus in tympania fieri à diminuto calore: quippe ſi de diminutione innati citra alterius additionem intelligatur, vtique nulla erit reſpectu aſcitis in curatione difficultas: nā præſidia calida omnia eſſent omnibus partibus frigiditate affectis proficua: ſed ob id profectò difficilis cenſenda eſt, quia cauſſarum contrarietate conſtat, non quidem ſolum, quod vacuantibus & chirurgiæ non D obtemperet vt aſcites. Præterquā, quod intemperies hæc frigida prædictarum partium, à quibus iecori cruda perpetuo præſtantur alimenta, habitualis eſt & fixa, ac permanens, & quæ non in motu, ſed in termino iam exſiſtit, ita vt ab auxiliis nihil pati poſſit.

cur difficulter cedat medicamentis.

Quo fit, vt dolores inteſtinorum à flatu, cum intemperies inæqualis eſt, & frigus accidentarium, licet materiam gignāt, curationem recipiant: qui vero ab intemperie hectica inteſtinorum originem ducunt, nullis cedunt medicamentis, tum ob id, tum etiam quia perenni generatione propagantur. Quo fit, vt optime dictum ſit, hos dolores in ſiccum hydropem protinus commutari. Ex quibus ſic conſtitutis prodit huius affectionis natura: nam licet venter frigidus ſit & prædictæ etiam partes, dum iecur optima fruitur temperie, diminute quidem coquet, quod crudum illi remittunt prædictæ partes, ac flatum etiam generabit, ſed cum calor vigeat naturalis, vel pauciſſimus erit, E vel ipſum diſcutiet, & ob id tympania non ſuborietur: ventriculo verò temperato exſiſtente, quamuis iecur excalefactum ſit, exurer quidem ſibi commiſſum chylum, flatum autem ex ipſa illa materia non generabit ampliorem, quam

Tympaniæ natura quę.

diſcutere

discutere possit. At cum via & lege dicta, membra hæc adeo dissidente temperie contrariantur, proculdubio nihil aliud fieri potest, quam eam flatus copiam concitari, quàm calor natiuus iecoris, qui ob intemperiem calidam imbecillus factus est, & vterq; minor frigiditate prædictarum vicinarum partium & excrementorum, & chylosæ substantiæ: quo fit, vt flatus eleuentur plures, quàm in quouis alio iecoris intemperamento: quapropter eos discutere nequit: tum quia ob materiæ cruditatem copiosiores fiunt: tum etiam ob caloris impotentiam, quia eleuare quidem potuit, quod præter naturam sit, discutere vero minime, quia innatus lãguidus exsistit: nam ob id dicimus omnem hydropem à frigido iecore oriri, quamuis in tympania iecur statuamus calido intemperamento laborare, hoc est
F innatum calorem ab extraneo adhuc præsente imminui & veluti refrigerari. Itaque ratio & natura huius affectus in hac flatus generatione sita est: nam & calidum iecoris intemperamentũ innatum eius calorem deiicit, adeo vt cruditatem solum generare possit: partes verò ipsæ, quę iuxta ventriculum degunt, iam frigiditate habituali affectæ (*nam aliter non tympania, sed ventris inflatio fieret*) præter crudos, quos gignunt, succos, calorem quoque iecoris natiuum & extraneum remittunt, vt solum possit hos flatus eleuare, quia acumen caloris compescit prædicta frigiditas, non quidem ipsum temperat & reducit ad medium, sed frænat prædictam actionem, manente eodem caloris principio. Consistit igitur hæc affectio in habituali prædictarum partium frigiditate, cũ iecoris impotentia, à calore præter naturam suborta, dum proprium ipsius visceris calorem infirmat & remittit: quo flatus geniti per meseraicas inter omentum & peritoneum penetrantes, ob sui tenuitatem & venarum raritatem
G (*siquidem per easdem in dictas partes permeat aqua, quæ crassior est aere vel flatu*) tumorem, quem tympanitem *hydropem* appellamus generant.

Tympania à quibus oriatur caussis.

Ad caussas igitur specialius deuenientes arbitramur, ventrem & intestina, tum ab internis, tũ ab externis caussis & occasionibus habitualiter posse refrigerari, maxime cum ob indebitum vitę institutum adeo copiosus sit pituitæ acidæ, aut alterius præternaturalis, prouentus, dum crassa sit & viscida, vt ibidem diu manens ventrem,
371 A mesereũ, intestina & vicinas partes lente & sensim superent, & habitualiter refrigerent. In acutis verò febribus, etiam scimus refrigerari, nec nõ in iecoris incendio, quo circumpositarum partium calorem resoluit: & in vtraque caussa (*fit cur ob calorem febrilem incalescere*) dum ventriculum frigidis potionibus & medicamentis purgantibus, aut ex defluxione infirmamus: ob id enim Auic. dixit, *plurimum caussarum tympanitæ est, corruptio digestionis primæ*. Sic perennis fluxio partes nutritionis labefactans, idem nõ raro concitat malum: quod etiam à scirrho ibidem adhærente, & refrigerante, à non purgata pituita, & reliquis caussis, quæ vim habent frigus radicaliter inducere, cum medicamenta calida, quæ earum gratia adhibemus, plus iecur calefaciant, quàm frigiditatem compescant. Prodest & à cibis flatum gignẽtibus, quandoque, vt *Zoarus statuit*, fit splenis vitio, quia materia ibidem contenta & crassa eleuat flatus magnam copiam, quàm iecur forsan B fabrefacit, & in prædictũ locum transmittit. Verum arbitrandum est, flatus solum in splene genitos, non efficere tympaniam, nisi iecur maiorem eorum partem fecerit. Quippe flatulentus hic spiritus, qui effecturus est tympaniam, ab humore crasso necessario generatur: interdum verò ab intemperie intestinorum, non frigida vt in ascite, sed cum calore languido materiã crassam in flatũ ita resoluẽre: sunt enim flatuum caussæ calor imbecillus & materia humida: & cum hoc nequit tympaniã generare quiuis flatus, sed qui ex crassa materia ortus difficulter resoluitur: & ob id in hac affectione, quamuis iecur calidum sit, nequit flatum resoluere, quem eleuat, & sic efficitur eius diutina collectio in ventre.

Tympania quib. signis innotescat.

Facili negotio dignoscitur tympaniam esse, nõ tamen ita facile ab alia hydropis specie absolui: quippe pręter sonum tympani, quem edit percussus venter, nulla ipsius fluctuatio, homine in latus prolabente, vt in ascite comperitur: vmbilici etiam prominentia id ostendit: ventris leuitas, qui quantumuis tumidus exsistat, nullum aut C quàm paruissimũ ponderis sensum præbet. Adest & ventris tensio & ariditas, maior in principio, quàm processu temporis, ob humiditatẽ denuo genitam: laborans ab eructatione leuamen non sentit: item dolent ventriculus circa vmbilicum & intestina, quorum potissime affliguntur cœcũ & colon, quod iuxta vmbilicum angustius est, & etiam propter vincula neruacea, quibus colon & renes alligantur, & flatus etiam per vtramque partem excernuntur. Pulsus etiam maior & longior adest in hoc affectu, quàm in quauis alia hydropis specie, quia caret humore grauante, ruente & impediente arteriam: vrina item rufa intensa ob iecoris incendium.

Tympaniæ præsagium.

Præsagire docet Hipp. *lib. de Coacu pran.* dicens: *in hydrope sicco sui significationẽ præmittẽte, tormina circa tenue intestinum incidentia mala sunt*, & rursus inquit: *In hydropicis siccis vrinæ stillicidia mala*. Sed his missis, tympaniã cunctis hydropis specieb. arbitrandũ est esse periculosiorẽ, *vt antea exposuimus*, tum ratione suæ naturæ, quia plures partes habet facto intemperamento affectas, in quo reliquas D superat: tum verò ratione contrariarum intemperaturarum, quibus incurabilior efficitur, idque longe magis, quo magis inueteratus fuerit affectus.

Tympania qualiter curetur.

Licet tympania & ascites inter se aliquo modo cohærere videantur caussa & curandi ratione, cũ hoc tamẽ dissidet curatio ascitis ab ea, quæ tympaniti debetur, quod in illa vacuandum est plus in principio, & vltimo roborandum magis, ac discutiendum omni tempore minus, alioqui infirmabitur innatus calor, & deterius habebit laborans: in tympania verò longe minus vacuandum est in principio, alterandũ verò & roborandum magis, discutiendum quidẽ omni tempore vehementius, quia quo magis vrget, copia est flatuosæ substantiæ, ab hac verò ventris robur maius facessit negotium, cui calefacientibus subueniendum est, purgandum tamen minus, quia materia magis crassitie & impẽsa frigiditate, quàm vbertima copia læditur. Præmissa tamen temperati & tenuioris cibi debita institutione, ita vt omnino E sit flatus expers, cũ potus non adeo exquisita parsimonia,

Victus ratio.

simonia, sed mediocri, & ex vino diluto aqua decocta ligno *aloe, vel sassafrasa*, aut *cinnamomo, caryophyllis & corticibus citri*: instituto etiam exercitio & reliquis, *vt superius dictum est*. Tunc verò mox à principio, non erit abs re leuioribus vti purgationibus, corroboratione & modica calefactione admixtis: huius naturæ est, q.s. *aloes, epithymi, pulueris hieræ simplicis, rhabarbari & agarici trochiscati, an.* ℥.j. *pulueris aromatici rosati* ℈.ij. *diamargariton frigidi, rasuræ eboris & diarrhodon, ana* ℈.j. *cum syrupo rosaceo*, fiat massa, cuius laborans per interualla ℥.j. sumat. Præstat item purgare infuso hoc q.r. *rhabarbari* ℈.iiij. *spicæ nardi* ℈.j. *agarici trochiscati* ℈.ij. infundantur in aqua *absynthij & cichorij*, & facta expressione colaturæ adde expressionem iij. ℥. *seminis chartami*, & *cum melle rosaceo*, quod sufficiat ad gustus suauitatem fiat potio. Prodest *agarici & rhabarbari* dilutum in vino factum, cum

Purgatio.

F syrupo, *de mentha*, de *corticibus citri*, de *absynthio* & reliquis huius naturæ. Quod si simul flatus discutere, materiam tenuare & præparare ac purgare libuerit, quod morbo iam procedente magis probo, hanc præbe potionē singulis diebus, quæ recipit *corticis citri sicca* ℥.ß. *radicis eringij* ℥.j. *menthæ siccæ, hyssopi, betonicæ, absynthii, cichorii & intybi, ana* m.ß. *anysi* ℥. ij. *seminis apij & petroselini, ana* ʒ.ß. fiat decoctio in aqua & vino, & in ℔. ij. colaturæ dissolue syrupi *de corticibus citri* ℥. ij. postea in ligatura infunde *cartami* conquassati, & *foliorum senæ, ana* ℥.j. & facta expressione adde *sacchari* q.s. vt fiat serapium, cuius cum *aqua cichorii* sumat laborans ℥.ij.

Flatus quæ discutiant.

Purgato leuiter corpore, quia parcius & per longiora interualla in hoc affectu purgandū esse arbitror, vētriculo ꝓuidendum est intus & extra, his quæ roborando calefaciant, & coctionem iuuent, qualis est inunctio, quæ recipit *olei nucis mu-*

G *scata, olei menthæ & absynthij ac abietis, ana* ʒ.ß. *pulue-ris ligni aloes: caryophyllorum, galangæ & seminis angelicæ, ana* ℈.j. cum cera fiat linimentum. Prodest ante illitionem fouere partem decocto *chamameli, anethi, rutæ, ligni aloes, caryophyllorum, absynthii, seminis angelicæ, menthæ, spicæ & similium*, maxime si hæc incoxeris pari vini & aquæ portione.

Fotus.

Interius verò ea deuoranda præstabis, quæ cū hoc, quod flatus discutiant, ventrem roborent & calefaciant: huius naturæ est conserua *zingiberis viridis, vel corticis citri, anthos, eringiorum, aromaticum rosaceum, diagalanga, dianisum & diacyminon*, vel

Conserua.

372 A ex aliquibus ex his facta opiata cum syrupo ex *corticibus citri*, cuius ʒ.ij. capiat ante prandium aut cœnam, superbibito vino *absynthite aut caryphyllorum*. Prodest & vinum *Hippocras* appellatum cum tabellis *aromatici rosati*: nec minoris est momenti *theriaca*, aut mirabilis illa compositio *Ziphoydes* à Galeno & Andromacho appellata 8. *pharm local. cap*. 7. quam huic vsui magni fore momenti arbitror. Pręstat & puluis *seminis angelicæ* cum quatruplo sacchari ante prandium sumtus: *drageta* item ex aliquo prædictorum puluerum, superbibito vino, maxime *aromatu* condito.

Opiata.

Ventrem autem primo inungere oportet prædictis oleis, item vnguento quod recipit *olei rutacei & anethi, ana* ℥. iij. *succi rutæ & absynthii, ana* ℥. j. *vini* ℥.ij. coquantur ad cōsumtionem succorum, quibus adde pulueribus *diagalanga, seminis apii, cumini, ligni aloes & caryophyllorum, ana* ʒ.ij. *ceræ quod*

Inunctio.

sufficiat, vt fiat linimentum, quo vteris vbi prius B partem calefeceris *vino, caryophyllis & cinnamomo* decocto. Prodest & emplastrum quod recipit *stercoris vaccæ* ℔.j. *pulueris cumini & rutæ, ana* ℥.j. *salis vel nitri & sulphuris* ℥. ß. incorporentur cum vino & applicentur: mirum quoq; in modum præstat emplastrum *de baccis lauri*, sicut aliud quod recipit *stercoris caprini & bubuli, ana* p.j. *cineris quercini & vitis, ana* p ß. *salis & sulphuris, ana* ʒ.iij. *baccarum lauri & staphisagriæ, ana* ℥.j. quibus decoctis cum vino fiat cataplasma, aut cum axungia veteri fiat emplastrum, vel cum *vino & oxymelite scyllitico aut aqua vitæ*. Præstat & aliud quod miris laudibus à Galeno extollitur, quod recipit *fœnugræci* ℥.j.ß. *mi columbini* ℥. iiij. *resinæ, picis, ana* ℔.j. *axungiæ veteris* ℥.ij. *ceræ* ℔.j. quæ possunt liquefieri liquefcant, & cetera ex *aceto scyllitico* addantur, & fiat cataplasma vel ceratum. Item parari possunt sacculi, qui recipiunt *milij* ℥.iij. *salis* ℥.j. *seminis anysi & fœniculi, ana* ℥.ij. *pulueris baccarum lauri* ℥. ß. milium & sal torreantur, deinde cum ceteris mixta insuantur pannis lineis raris, & ventri adhibeantur. Nec minoris momenti solet esse fotus cum filtro vel spongia ex vino vel lixiuio, aut aliquo ex prædi- C ctis decoctis: prosunt & freqnentes ac siccæ cucurbitulæ ventri admotæ.

Emplastra & cataplasmata.

Sacculi.

Fotus.

Interim tamen dum hæc adhibentur (*nam lentius oportet in hac curatione procedere, & locum naturæ, vt in sese redeat, concedere*) & purgantia quoq; administramus, clysmatis flatus discutientibus vtēdum est: huius naturæ sunt quæ conficiuntur ex decocto *florum & seminum ac foliorum calidorū cum vino*, vt sunt *folia rutæ, maioranæ, anethi, flores, chamameli, anthos, stœchados, semen anysi, petroselini, angelicæ & radicis eius*. Quibus prudenter repetitis & per longiora interualla, mirum non est, si leuamen laborantes recipiant, maxime si ex præsidiis adscitis sine aliqua trāsfetas. Quod si hęc omnia ꝓdesse non videantur, vtendum est Hipp. consilio & prudentia, qui cum multis diebus vsus fuisset in his doloribus præsidiis calorificis, & nihil iuuaretur æger, transiit ad frigida, cum magna vtilitate & doloris leuamine: sæpe enim caussa D calida, quæ iecur infirmat, maioris est momenti, quam frigida reliquorum membrorum.

Clysmata.

NOTA.

Licet Aretæus anasarcam à leucophlegmatia distinxerit, & ob id quatuor constituere videatur hydropis species, vt nonnulli censuerunt, modū tamen leucophlegmatiæ ab ipso assignatum, vel nulla lege hydropi reduces, vel si communi modo intelligatur, eandem esse cum anasarca comperies, licet caussa differre videantur. Nam corporis colliquamentum esse leucophlegmatiam, à natura hydropis separat. præterquam quod non illi fuissent ex vsu alui fluxus *vt Hippocrates* 7. *aphorism. est arbitratus*, quinimo in colliquationibus perniciosi existunt: quapropter, neque arbitrandum est ita fieri, neque separari ab anasarca: quinimo vtramq; veram aquam intercutem designare, ac idem esse (*vt mox referam, constituta caussa differentia*) proprius quam ascitem & tympaniam suspicandum erit: quippe in illis duabus, aqua aut flatus inter omentum & peritoneum reconduntur: in hac vero inter carnem & cutem, E quo fit, vt iure optimo anasarca vocetur aqua inter cutem appellata. Itaq; anasarca ob id talis dicitur, quod ab humore pituitoso, per carnem sub cu-

Anasarca an à leucophlegmatia differat.

Anasarca vnde sic dicta.

Leucophlegmatiæ nomine quid Hipp. intelligat

sub cute, & iuxta carnem sparso & collecto fiat, & eadē ratione variis nominibus insignatur, nimirū *anasarca seu hyposarca, aut hyposarcidium.* Quas omnes species Hipp. *7. aph. 29.* nomine leucophlegmatiæ complexus est, dicēs: *Si leucophlegmatia detento, fortis diarrhœa superuenerit, morbum soluit*: id quod statuit, quia hoc genus hydropis à pituitoso humore, & in vasis, & in ambitu corporis collecto, illucq; à iecore quouis modo refrigerato, genito & transmisso prodit: vel in eisdem partibus corporis, & totius carnis frigida intemperie, quæ alimentum in eam substantiam commutat. Quo factum fuit, vt hunc affectum etiam albam pituitā nominauerit Hipp. *vt lib. de Coacis prænotionibus*: & etiam multi per adductam sententiam, loco leucophlegmatiæ vertunt *albam pituitam.*

F

Pituitā albæ nomine qd veniat.

Cum hoc tamen per leucophlegmatiam, aliquando malum corporis habitum seu præludium ad hydropem intelleat, dum ille habitus à pituita fiat alba, vel modice liuida, aliisquibusdam admixtis humoribus, vt perbelle explicat eadem sectione, dum inquit: *A pituita alba aqua intercus superuenit*: quo loco per albam pituitam anasarcam non intellexit, sed malum corporis habitum, qui ni cito præueniatur, in ascitem (*quam generali vocis significato appellat aquam intercutem, nam speciali significatione, solum indicat anasarcam*) delapsa alba pituita in aquam colliquata commigrat. Deniq; apud Hippoc. alba pituita anasarcam morbum, non humorem significat: nam describens *lib. de affectionibus*, quæ sit hæc alba pituita, vere anasarcam depingit, dicens: *Pituita alba totum corpus intumescit albo tumore, & in eadem die alia parte sibi melius videtur habere, alia deterius, & tumor alias in alia corporis parte maior & minor fit.* & paulò inferius

G

inquit: *Morbus autē hic fit à pituita, cum quis ex febribus diuturnis, qui pituitosus natura, impurgatus manserit, & pituita ad carnes conuersa fuerit: & non est hæc pituita albidior alia, verum corporis color albidior apparet. Sanguis enim pituitæ copia albidior euadit, & non inest ipsi bonus color, quapropter albidiores apparent, vocaturq; hic morbus pituita alba.* Quibus constat ex causa morbum sumsisse nomen, vt ipse auctor amplius explicuerat *lib. 2. de morbis*, dicens: *Intumescit totum corpus albo tumore, & venter ad contactum crassus est, & pedes ac femo-*

373 A

ra tument, tibiæ item ac scrotum: atq; hæc de nomine huius affectionis dixisse sat sit.

Eius tamen natura & conditio non satis innotescit, quam vt exacte perpendas, scito, duas huius pituitæ albæ seu anasarcæ species Hipp. numerasse *lib. de internis affectionibus*: primam incurabilem, quæ morituris succrescit, cuius hæc refert verba: *Tertia tabes ab hac, hæc patitur: medulla spinæ spinalis sanguine plena fit, tabescit autem similiter, & à cauis venis, hæc verò pituita hydropiformi & bile replentur*: & subdit: *Homo statim niger fit & subtumidus, & pariter sub oculis pallida fiunt.* Alteram verò curabiliorem, ex redundante pituita per vniuersum corporis ambitum, quam vére *anasarcam* appellat, dissidentem multis numeris ab ea pituita alba, quæ in hydropem migrat, & vere cachexia exsistit, quod hæc solum fit veluti totius corporis madefactio & multitudo hæc merum symptoma, à pituita redundante ortum: illa verò quæ vere anasarca est, verè etiam morbus in quantitate adaucta, aut si magis velis, reductus ad genus tumorum præter

Pituitæ albæ duæ species.

B

naturam. Quippe Galen. *lib. 1. de naturalib. facultat.* statuens differentiam inter adiectionem & agglutinationem inquit, *Cum nutrimentum adijcitur, sed non agglutinatur, fit species illa hydropis quam anasarcam dicimus*. quibus verò euidens efficitur differentia inter hanc & reliquas sibi similes affectiones: nam in illis fursan vitio humoris vel eius vbertate, quibus nutritoria vis superatur, tumor efficitur, in hac verò vitio facultatis, licet simul adsit humorum ineptitudo. Nec desunt, qui potius vitium functionis & officij ob extrinsecam caussam, puta humorem, quam ipsiusmet facultatis arbitrentur: verum mihi verius videtur facultatem læsam constituere, quantumuis difficile videatur totius corporis nutritoriam esse læsam: ratio tamen qua id cogor asserere talis est. Nutritoriam facultatem, nullum suorum munerum posse exsequi in alimentum, citra perceptionem similitudinis cum alito, euidentissimum habetur: reliquum ergo est, peccasse in appositione ali- C
menti adeo dissimilis, quod post appositionem non valuerit assimilare, siquidem de lege habet simile solum allicere & apponere, itaque licet functio assimilandi læsa videatur, id quidem facultatis vitio, non solum humori debet tribui, siquidē apposuit dissimile: in quo sane videtur errasse, ac ex consequenti coniectandum est, eam esse læsam. Nā si ipsa fuisset tuta iuxta omnes suas actiones, non hunc morbum, quem *fallaciam nutritionem* arbitramur esse, pateretur, sed vel tumorem præter naturam œdematosum, aut scabiem, vel quemuis alium affectum, quo vis naturæ propellentis inutile & alienum alimentum, monstraretur, cum verò id nō effecerit, constat ipsam læsam exsistere.

His habitis statuendum etiā est, duobus modis anasarcam posse corpori succrescere: vno quidem ex vbertate pituitæ in vniuersa corporis carne genitæ, ab intemperie frigida solidarū partium, quæ sibi commissum alimentum in eam vertit: & quāuis difficile videri possit, citra mēbri alicuius principis insignem refrigerationē, corporis vniuersum habitum refrigerari, mihi tamen non videtur impossibile: tum quia externæ causæ adeo soleot externas partes intemperare, vt non satis sit ad consueta munia probe exsequenda conuectus caloris

Anasarca quot modis corpori succrescere possit.

D

influxus, ita vt non raro emori præ frigiditate integrum membrum conspiciamus: tum vero quia fieri potest, quod soli pedes, tanquā à caloris fonte remotissimi, imbecilliantur, atq; ob id pituita alba dicta ratione impleantur, sicq; sensim materia aucta ascendat, & cum hoc refrigeret etiā crura, inde coxas, tandem ventrem repleat, & vltimo vniuersum corpus, ita vt solo vnius partis vitio vniuersum etiam refrigeretur, ac eandem sibi generet pituitam leuissimo iecoris aut cordis facto vitio. Cui consimilem statuerunt nonnulli Medicorum alium, ab Areteo sumto principio, nimirum, dum corporis vniuersi humiditas liquatur & non resoluitur, sed crassescit in poris carnium, ac ibidem impacta in tumorē eleuat corpus, E
quod censeo dictum esse ab ipso, dum statuit fieri à corporis colliquamēto: quippe à calore vniuersa humiditas corporis liquatur, tamen nō resoluitur, *vt dictum est*, sed concretione attollit corpus. Quā sane tumoris speciem omnino ablegandam ab hydropis specie antea diximus, quia hæc subito fit, reliquæ verò sensim. Item hæc à calore liquante, omnes aliæ à frigore: præterea hæc alui fluxu

deterior efficitur, illæ iuuantur: hæc etiam morti proximis succrescit, ex reliquis nonnulli euadunt: præterea in hac color ad nigrum vergens, & fœtore horribilis efficitur, anasarca verò al[illegible]icat citra tam insignem virium iacturam. At fit
a anasarca secundo modo & præcipuo ex vitio iecoris, vt reliquæ hydropis species, in quo veluti in officina humorum, ob eius frigidum intemperamentum pituitæ generandæ aptum, copiosiores fiant prouentus, cuius vbertatem cum nutritoria facultas errans trahat, superare nequit, & praua ob id efficitur in vniuerso corporis ambitu nutritio. In quo sane hydropis modo, duo
F necessaria reperiuntur in vno affectu complicati morbi: vnus in iecore, ab intemperamento frigido ortus, quo vberior pituita succrescit: alter verò in vniuerso corpore, sine magno hepatis vitio, ab eodem etiam frigido intemperamento, quo nutritoria infirmatur facultas, & deprauatam efficit actionem. Quam equidem veluti concaussam esse anasarcæ antea diximus, & nunc denuo statuimus, ita vt à prima anasarcæ specie hæc dissideat, quia illa simplex affectio est, hæc verò ea duobus modis complicata, duas etiam caussas sortita.

Anasarca quibus suboriatur causis. Causas autem harum affectionum qui exacte studuerit venari, expendat externas & antecedentes easdem esse cum his, quæ reliquas hydropis species excitare natæ sunt, dissident tamen in modo læsionis quem imprimunt in iecur, aut corpus vniuersum. Quippe in ascite iecur ex toto fere impotens efficitur ac impense refrigeratur, simul cũ aliquorum renum vitio: in tympania venter & intestina intẽsa & habituali intemperatus frigiditate, acie eius languidum efficitur natiuo calore, ceterũ ex-
G traneo incalescit. At in anasarca iecur quidẽ perfrigeratur, non tamen adeo ac in ascite, sed quantum sat sit, vt sanguis plurima abundet pituita, & cum hoc eodem intemperamento adeo oblædũtur venę, vt ne minimum quidem pituitam mutare valeant. Quo fit vt vniuersi corporis nutritoria facultas similiter eadem intemperie vitietur, quo deprauata efficitur nutritio. Denique licet externæ
374 A & antecedentes causæ eædem sint, modus tamen, quem corpori imponunt, diuersissimus existit, generalior quippe est affectio, cæterum mitior & leuior.

Anasarca quib. innotescat signis. Licet signis in hoc affectu opus esse non videatur (*quia æger primo accessu sese ostendit, carnes habens emortuo corpori similes, & totum corpus intumescat, albidus fiat, & veluti madidum humido tumore appareat*)

Qu*d differat à malo corporis habitu. enim hoc tamen, vt à malo corporis habitu (*cui non raro similis efficitur*) distinguatur, aliqua recensere vtilissimum arbitror. Dissident quidem (*etiamsi partes in vtraque affectione in tumorem eleuentur*) quod si in anasarca digitum partibus tumentibus compressione adhibueris, impressa manet figura, diutius tamen in malo corporis habitu, humor quippe tardius reuertitur ad figuram quam caro: verum si idem in vtraque contigerit, vt non raro solet, distingues profecto, quia partes in anasarca nõ detumescunt noctu, vt in malo habitu, quinimo plerumque tumorem contrahunt maiorem, præsertim partes supernæ. *Præterea* dissident, quia in malo habitu crura plerumque intumescunt, nisi iam mi-
B gret in anasarcam, in qua omnes partes tumorem contrahunt. *Item* in anasarca licet aliquando contingat ventrem tumere, non tamen est op[illegible] reliquis hydropis speciebus: primo quidem [illegible] in ea, sicut posterius in reliquis, intumescit. *Præterea* alui excrementa plerumque cruda excernuntur, sed aliquando sanguini subalbido admixta tandem corpus omni actioni redditur impoten[illegible] & ineptum, in somnum propensum, minu[illegible] sitibundum, & forsan famelicum, si cruditas acorem [illegible]ontraxerit.

Anasarcam curãdi ratio quadruplex. Cum vniuersa huius affectionis natura [illegible] in sanguinis pituitosi vberrima copia, cõstat quadruplicem esse necessario vacuandi rationem: *primam* quæ copiosam deponat; *secundam* quæ [illegible]tatem coctione frænet. *tertiam* quæ quod co[illegible]ctionem admittere nequiuit, purgantibus ac digerentibus auxiliis conterat & expurget; *quartam*
C verò & vltimam, quæ iecur & vniu[illegible]us ad antiquum temperamẽtum reducat. Circ[illegible] primam huius curationis partem, conie[c]tandum est, copiam in his corporibus duob. modis [illegible]sse succrescere: vno sanguinis vbertate, quo grauata iecoris & totius corporis facultas nequit probe sanguinem conficere, sed pituitosum & crudum: altero verò pituitę & crudorum succorũ redundantia, cum nimirum ea refrigeratis corpore & iecore à refrigerantibus intus & extra causis, citra sanguinis commercium & vbertatem, vt in primo modo, adde vt corpus vniuersum his scateat cruditatibus. Hæc autem dicta sunt, vt si quis legerit, omnes fere auctores in reliquis hydropis speciebus sanguinis missionem renuentes, & in hac sola anasarca libenter concedentes, non citra distinctionem eo auxilio alioqui grauissimo & periculo pleno, vbi opus non est, vti discat. Quapropter dum ea sanguinis vbertate, siue ex suppressis hæmorrhoidibus aut menstruis, vel quauis alia, siue ex demisso consueto exercitio abundantia prodeat, & ob id, *vt Galen. aduertit 6. aphor. 12.* copiosus sanguis prauus & frigidior efficiatur, tunc quidem sanguinem mittere necessum erit. Quod etiã co[illegible]
D sulerat idem Galen. *libr. contra Erasistratum*, cum hydropes sanguine missu sanatos esse ait, nec [illegible] & *quarto acutorũ*: nam cum sanguinis copia ca[illegible]o[illegible] partium extinguit, id procul dubio ren[illegible] postulat, minori tamen copia ob frigid[illegible] tractam in toto corporis habitu: satius [illegible] per varias vices & interualla fundere, quam vacuationibus & præexistente frigiditate vires adeo [illegible]firmare, quod morbo non sufficiant. Verum si id n[illegible] permiserit deiecta facultas, crura scarificabis, *vt consuluerat Galenus ex Archigene libr. 9. pharmacorum local. nec non & Celsus libr. 3 capit. 21.* Sanguinem tamen mittes ex brachio dextro & basilica vena, ac si ex mensium suppressione aut hæmorrhoidum oriatur affectio, facta semel prędicta vacuatione, curandum tibi erit, suppressum fluxum concitare, aut supplere per tali venarum incisionem, aut per hirudines hæmorrhoidibus affixas. Quod sane auxilium vel mox à principio, antequam vniuersus habitus ex toto refrigeretur, exsequeris, vel si id præteriens, non nisi valentibus
E viribus. Verum si constiterit anasarcam ortam fuisse ex his, quæ extrinsecus refrigerandi positiua frigiditate, vniuersum corpus & iecur vires habent, tunc quidem in memoriam reuocare o[illegible]portebit, quanta diligentia & cura cauerit Galenus *lib. de vena sect. & 4. de sanitat. tuend.* sanguinis detra-

[illegible] virũ anasarca habeat & quando.

[illegible] præsteterit, aut [illegible] ipse crudus à [illegible] secundū naturæ [illegible] plurimum d[illegible]. Nec arbitratus est, id q; iure optimo, no[illegible] vires robustas esse. quapropter veren[illegible] sanguinem detrahere, etiamsi pleriq; Ne[illegible] statuerint, nam cer[illegible]issimum est pauco [illegible] missa non [illegible] suffocatione & ext[illegible] cyssime ab [illegible] apertis [illegible] rigiditate per[illegible] quam [illegible] satius est copiam aliis auxili[illegible] futuro deponere, etsi lenti[illegible], qui tm breui tempore [illegible] in deteriorem statum ducere.

F Verum si sanguis missus fuerit, aut [illegible] eo auxilio opus non sit, tunc quidem humorem pituitosum, omni arte, præmissa præparatione, educere ac minuere studebis, [illegible]onsiderans prius per quā[illegible] gionē commodius id [illegible] possit. Quippe per victus cō[illegible]mod[illegible] institutionem, per aluum, per vomitum, per insensilem euaporationē, & vltimo per chirurgiam [illegible] corpor[illegible] euacuari facile possunt: nam cum [illegible] superabundans humor omnib[illegible] corporis partibus, omnibus ei modis expurga[illegible] desiderat. Si [illegible] victum institu[illegible]s, qui sicc[illegible] sit naturæ & [illegible] facile [illegible] atq; auct, ne[illegible] qdquam habeat [illegible] & [illegible]nosum, ne corpus amplius obstruat, non frigidum, nō [illegible]osum, ne malum & causam [illegible] augeat: ea tamen quantitate exhibeatur, quæ nec vires de[illegible] pauc[illegible]tate, quia morbus futurus est diuturnus, ne copiose præstetur, ne mali causam adaugeat. panis in vniuersum sit biscoctus, & anyso aut cinnamomo fermentatus. Et quamuis prædictarum conditio num victus eligatur, conditura *aromatum* vtilior parati potest, *vt superius abunde dictum est.* Sic & potus prædictis persimilis eligatur, aromatis etiam confectus, sed quam parcissimus: sæpe enim sola

G potus parsimonia, cum prædicta victus institutione, nonnulli in pristinam sanitatem restituti fuerunt.

Quatenus ve[illegible] ad medicamenta attinet, censeo plerumq, in hoc malo affectis crudos succos

375 A in ventre & primis venis abundare. quapropter consultius mihi visum fuit, principium curationis à vomitu auspicari, præstitis *rhodomelitu* ʒ.j. & ß. *oxymelitis* ʒ.ß. *aquæ fœniculi* ʒ.j. & ß. singulis diebus summo mane: tertio vero die vomere instituat laborās *raphani decocto cum oxymelite*, maxime à pastu, cum acetariis & variis obsoniis sumpto. Q[illegible] auxilio bis terve in hebdomada vsus, si constiterit primam regionem aliquo modo ab his cruditatibus immunem esse, medicamentis purgantibus studeat diligens Medicus, eam, quæ in venis maioribus viget, pituitam educere. Cum vero, vt simul reliquias ventriculi conteras, primo porrige *hieram Galeni cum agarico trochiscato*, *vel infusum agarici & rhabarbari in liquore nouem infusionum rosarum Persicarum*, addito *turpeti modico aut cartami*: quo semel aut bis exhibito, te conferes diebus intermedius ad vsum clysmatum, ex decocto *polypodij cum ruta & calamentum in vino & vrina pueri.* His quidem

B facti s, quæ [illegible] sufficere quidem solent, dum vitium ex abundanti[illegible] sanguine ortum duxit, si vel non satis esse consti[illegible], vel ex frig. diori causa oriatur affectio, ad efficaciora auxilia deueniendum esse consului mali magni[illegible] & vrgentia: quapropter per epicrasin pituitam d[illegible]ponere vacuationi, & ipsam eo modo educere opus erit. Sic per aliquot d[illegible] sporr[illegible] scrupulum [illegible] de *eupatorio*, *de bysantin*, *de b*[illegible], *de bra*[illegible] *modico oxymelitis si*. *plus aut* [illegible] & *aqua* [illegible] *de*[illegible], quæ extenuandi & aperiendi [illegible] es habe[illegible] vt decoctum, quod recipit *hyssopi*, *calaminthæ*, [illegible], *origani ana* manip[illegible] *spicæ*, *asari & cinnamomi ana* [illegible] *anisi* [illegible] *mini & c*[illegible]*pesiarum ana* ʒ.j. & [illegible] bul[illegible] in ℔ [illegible] *aquæ ad consumtionem tertiæ partis*, & [illegible] *syrupo addesis* ℥.ij. Item ex prædicto dec[illegible] serapium [illegible], id[illegible] de[illegible] *liorum senæ* ℥ ij *tartami conquassat* ʒ j [illegible] iterum ebulli[illegible] addeagarici [illegible]. iij. [illegible] colaturam adde *mellis & sacchari*. quod [illegible] serapium. Postea ver[illegible] corpu[illegible] [illegible] poteris *pilulis de agarico aureis*, aut a[illegible] prædictis pharmacis in al[illegible] ite[illegible] [illegible] animaduersio in hac curatione, solo pu[illegible] per inferiorem aluum vsu plures sanitati re[illegible] fuis[illegible], si principio mali id hat: nam hac lege arbitratus est Hippocrates ab eo affectu liberati, vt antea retulimus ex eius mente. Quod sane non temere & vicunque est intelligendum, sed quatuor conditionibus præmissis, nimirum quod laborans [illegible] exilitat viribus, alioqui tumore subsidente larga per aluum effusa aqua, siue arte, siue sponte, paulo post moriet[illegible] *secundum* quod affectio sit incipiens, antequam v[illegible] ceta imbecillitate & intemperie habitual[illegible] [illegible] *item* quod prædicto tempore vacuat[illegible] mens, & copiosa, non impar morbo. *[illegible]* quod excernitur, sit aquosum, sine al[illegible] crudsitate, alioqui ob retentricis impotentiam fieri potius esset arbitrandum, quam ex vi naturæ aut medicamenti.

Cerapium.

C Purgantiū vis quanti momenti in hydrope & qua cautione illa adhibenda.

Anasarca laborantibus q̄ victus ratio debeatur.

Parsimonia potus quāti commodi in hydrope.

Medicamētorū ratio.

Vomitus.

Purgatio.

Clysmata.

D Quod si ne hæc omnia sufficere videantur, coniectandum est, id quod in venis carni pro[illegible] vi get, non posse trahi, & adhuc aliquid densum & crudum eisdem & reliquæ [illegible]pactum maneat[illegible] q; ea medicamenta expostulet, quæ præt[illegible] d[illegible] attenuent, per vrinas quoq, educere po[illegible], velut est *à sari decoctum*, *cinnamomi* [illegible], *iuniperi baccarum*, *& rubiæ radicis*, *item vsus stillationum theriacæ*, cum quo etiam externas partes inunges. Prodest decoctum ex vino factum *dauci*, *seseli*, *radicibus asparagi & trifolij*: item ʒ j *radicum trifolij aut iringij*, *vel seminum vrticæ cum vino*. Eundem quoq; vsum præstant, & etiam internas humorū reliquias conterūt, *dialacca diacurcuma*, *trochisci de eupatorio*, *de rhabarbaro*, *de rosis & de absynthio*: prodest & *diarrhodon*, *aromaticum rosatum*, *mithridatium aut theriaca*. [illegible] omnia præter id, quod vrinā mouent, [illegible] quoque mirum in modum attemperant & roborant, quod maioris solet esse momenti in huius mali curatione.

Vrētica & attenuantia hydropi profi.ua.

E Verū quia peccantis humoris maior pars in ambitu corporis viget, & in carnosis partibus, obid externisecus pituitam euaporare acdi[illegible] curare, sæpe m[illegible] gni [illegible] nomenti: quamobrem sudores & omnem humoris discussionem tentare opus erit, non solum exercitiis [illegible] b sole & aprico loco factis, sed & balneis, inunctionibus, frictionibus & reliquis omnibus, quæ ho[illegible] munus præstare solent. Sic balnea aquarum sulphurearum, vel ex aluminose & aqua marina, mag[illegible] sæpe fuerunt momen[illegible] [illegible]e adhuc feruente corpori adhibeantur, dummodo a iobstructus caput sit præmunitū P[illegible] odest [illegible] arena, maxime in littore maris, corpus teraid [illegible] existente sole sepeli[illegible], aut mil[illegible] [illegible] co[illegible] [illegible]

P' totā quæ corpo ei ac discutiant.

Balnea.

co: sed & [illegible] prius id efficiunt calidi furfures & pulueres lapidú, qui *pumices* appellant, *chamæmeli, anethi, seminis rutæ & similiú.* Quod si laborãs malu[illegible]

Vestitus. vestitum his pulueribus inter duo lintea [illegible] conditis & probé dispositis indui, non desu[illegible] qui [illegible] us arbitrentur, mire enim discutiun[illegible] & calore partes roborant.

Inunctio. Eiusdé est vsus inunctio *olei irrinisum*

F *modico aqua vitæ*, aut eodem *oleo & sale aut sulphure*. vel emplastrum conficies *ex aleo prædicto cum pulueribus stercoru bouini vel cochlearũ*, quæ vs[illegible]nem non sunt expertæ, sed exsiccatæ & redactæ [illegible] puluere, quo plures & tumidiores partes corporis illinies, ibidemq; restecare sines, donec sponte decidant pulueres.

Quæ omnia si adhuc prodesse non videantur, veluti in re desperata, ad chirurgiam veniendú est: in quem vsum consulunt Celsus *lib.5 c.21.* & Aëtius *lib.10 c.30.* suras quatuor digitis supra talú scarificare profundioribus sciss[illegible]ris, vt diu durare possit per easdem aquarum profusio: ac si copiosior tibi videatur euacuatio, fasciis ligabis crura, quo scissi-

Scarificatio. ræ comprimantur, & sequẽti die ligaturis semotis, aut laxioribus factis, aquam fluere, quantũ visum fuerit, permittes. Idem etiam in brachiis efficere poteris: ac si placuerit in altero aut vtroque crure

Fontanella. fontanellam aperire, optime facies, vel si supra iecur setonem affixeris, aut in ea ventris parte, quæ

G magis intumuerit, vel vstiones paruas & frequentes per securiores corporis partes facies. Quod tamen caute facito, ne omnino laboráte ad impoté-tiam ducto, vel humoribus euocatis ad eas partes, maiori copia, quá vel possit per scissurá fluere, aut natura regulare, in corruptioné degeneret pars. In reliquis verò auxiliis, quæ & iecori & visceribus necessaria exsistunt, eudẽ modo res se habet, ac in aliis hydropis speciebus dictum est.

376 A

CAPVT VII.

De Renum dolore, inflammatione & vlcere.

Licet renes varias (*vt quoduis aliud membrũ*) possint pati affectiones, cum hoc tamẽ quasdam habent cum vesica communes (*eas nimirum quæ ad vrinam pertinent*) & alias sibi tantum peculiares, in quib. necessum nõ est vesicam coafflici. Inter quas (*quæ numerosæ sunt*) potissimum habent locum, quę dolorosæ exsistunt: nam reliquę etiam cum vesicę munere coincidere videntur, vt obstructio & aliæ huius census.

Renum tres affectiones dolor inflã matio & vlcus. His suppositis scito, tres potissimum affectiunes renes pati, consequutionem quandam & veluti cohęrentiam inter se sortitas: *dolorem* nimirum, veluti inflammationis præludium: *inflammationem ipsam*, & vltimo *vlcus*. Quapropter, horum omnium hoc vno capite meminisse institui, tanquam eorum, quæ consequutione quadá causaliter se correspondent: quippe inflãmationes non semper ex sola sanguinis vbertate fieri est credendũ, sed plerumq; euocato sanguine ipso (*licet non plurimum*

B *abundet*) á causa quauis quæ dolore magno excitato, fluxionem quoq, excitare sit nata. Quo fit, vt iuxta optimam medendi rationem mihi visum fuerit, doloris renum prius meminisse, vt quantum fieri possit, ægri molestiam leniendo temperemus, & imminentem inflammationem inhibeamus,

Prodit itaq; d[illegible] de causis [illegible] tum ab intemperie tam simplici quam co[illegible] materia aut citra ipsam. ab inflammat[illegible] q[illegible] tumorib. præter naturam ab ob[illegible]ibus, quæ ve[illegible] crassis sit humoribus [illegible] meatibus, vel in eorum ventre, & [illegible] concretio: ab [illegible]lcere vel quauis al[illegible] à causa manifesta vel occulta, vt [illegible] fluxu hu[illegible] ac[illegible] & mordacis, aut flatuoso [illegible]p[illegible]ritu. [illegible] causas complexus est Hipp. *lib de internis* [illegible] renes *quatuor solum esse: lapillum videlicet, ruptionem venæ, erosioné ab atra bile, & doloré ex pituita & bile.* [illegible] bus cõstat sub dolore ex pituita & bi[illegible], om[illegible] d[illegible]lorum causas (*præter solutam vnitatem & lapillum*

C complexum fuisse: nam ex eis docc[illegible] ai[illegible]nes fieri, & omne tumorum genus, ac [illegible] in super intemperantiá, ac ex consequen[illegible] uit & bile flatuosum spiritum. Quapropt[illegible] xisse Hipp. *6. aph* 11. melancholicis & [illegible] laborantibus, hæmorrhoides superuenie[illegible]s[illegible] num, cum omnem cacochymiam [illegible] an pu[illegible] re hæmorrhoides. *Præterea* frequenti expe[illegible] comperimus, ex capitis fluxionibus [illegible] d[illegible]o-te, & mille aliis mo[illegible]dis laborare, vt [illegible] dé an[illegible] statuerat, *li. de glandulis* dicens: *Fluxiones ex capi*[illegible]*e fluunt & cætera*: qua parte ad renes prolabi e capite humores euidenter monstrat, quos vel in exulcerationem, vel inflammationem aut quoduis aliud tumorum genus cõmigrare scimus. [illegible]ec minus dolere ex vteri consorti[illegible] est arbitrandum, tum quod illi incumbat vterus, tum quod plenitudi[illegible]e re-mat, tum vltimo quod a flatu d[illegible]stentus ren[illegible] a[illegible] ringeus conterat, nec non quod fluxionib[illegible]s ex altis corporis partibus euocatis rheumatica[illegible] affectio[illegible]nem in ipsis re[illegible]bus conciter. V[illegible] m[illegible] est c[illegible] m renes dolere cui d[illegible]s consortio, [illegible] quibus pu[illegible] à thorace per vrinam expurgatur quippe in[illegible]nete pusillud præ calore magnæ arenæ, in a[illegible]nulas concrescit, quæ postea doloris perpetui [illegible] contabescentiæ causa exsistunt, renibus sanie[illegible] stentibus. Dimitto caussas externas, & ex [illegible]nis plenitudinem, & alia quæ paulo inf[illegible] monstraturus, ne vno in capite eadem b[illegible]bantur.

Sed dolere renes hac aut illa causa no[illegible] us esse sum arbitratus, si prius dixero lu[illegible] dolores plerumq; renum dolorem æm[illegible] propter necessum est, id prius quá auxi[illegible] nus adhibeas, nosse & distinguere. Su[illegible] gitur lumborum dolores & cucare [illegible] tum vitio: item iecoris aut splenis, tum e[illegible] bribus, tum citra ipsas multis rationibus & ca[illegible] *primò* quia incalescunt propter decubitum [illegible] bus pinguioribus a calore succensis. *Int*[illegible]

E rò à lassitudine phlegmonode, sanguine [illegible] magna vena & arteria redundante: non[illegible] & [illegible] musculis & spinali medulla dolor [illegible] trahit. *Præterea* dolere solent præd[illegible] partes fluxione ad ipsas, aut per easdem delabente: re[illegible] ex lassitudine, ob laboriosum exercitium [illegible] tensis plus iusto musculis, tum succis ad ipso[illegible]uocatis. Quod vel ex febre præsente, vel ex prægresso exercitio aut ex cognita fluxione disting[illegible] e[illegible] at renes dolere aut lumbos, quia renibus affe[illegible] is plerumq; vrina aliquo modo mutatur, lumbis v[illegible] to raro aut nunquam. Sed causas [illegible] n[illegible] es. [illegible]um ti ex vulnere casu ve[illegible] percussione fact[illegible]

lent, ipsa laborantis enarratione patefiet. ex alijs verò causis non ita facile, cum intestinorum dolores sæpe nos fallant: nam renum & viarum vrinæ dolores tam similes sunt intestinorum doloribus, vt primis diebus omnino discerni non possint, quod in vtroq; & vrinam & deiectionem, aut lædi aut cohiberi contingat. *Cæterùm* discernes facile vrina, aut alui deiectionibus apparentibus: quippe ex renum dolore murata mille modis apparet, sicut alui deiectio ex læsis intestinis: quod docuit
F Hipp. cognoscere *lib. 4. pop. text. 78.* in Historia Apemanti: nam vrina eorum, quibus verè renes dolent, semper secum aliquid caussæ dolorem inferentis adfert, *vt mox referam.* Itaque si ex flatibus crassis & caliginosis spiritibus dolor concitatur, tensionem in parte subito magnam persentiunt laborantes, ita vt neq; moueri, neq; erecto corpore incedere possint, nulla tamen persensita grauitate: item mitescit à flatu excreto vel fomento adhibito. & iterum vehementer ac subito ingruit, nullis alterius causæ apparentibus signis, ac dolore sese extendente ad vicinas, ac non raro ad distantes & connexas cum renibus partes. Verum si ex obstructione prodeat, ex vrinæ suppressione aut paucitate, vesica nequaquam patiente, comperies: si tamen crassities humorum id effecerit, periodicus efficitur dolor ex aggregatione paulatim facta, maxime si iecoris aut ventriculi imbecillitas aut vitiū huic malo causam præstiterit. quæ reddita vrina, crassum quid aut arenosum in ea subsi-
G det. Renum *insuper* intemperiem calidam ostendit post dolorem & suppressionem, fuliginosum sedimentum vstionem sanguinis monstrans, sicut pituitosum eorum frigiditatem: granulosum verò & album sedimentum iam ex colore ac siccitate lapides futuros demonstrat. Humorum quidem acrium, mordacium & salsuginosorum decubitum ad renes, ostendit dolor acutus & exulcerans, sicut inflammationis principium dolor cum
377 A grauitate & pulsus tensiuus, nec non & vrinæ color, ac excrecta cum ea substantia: calculum verò doloris esse causam suo loco disces. Apparet præterea dolor in renibus diuersis temporibus, modo vehemens cum generantur & permeant calculi: modo grauis & instar ponderis cum per sensibiles partes non mouentur. Sed cum renum dolor fiat à calculo, arenulis, pituita, grumo, flatu, pure, vel calore ingente aut phlegmone, hunc cognosces ex febre continua & graui dolore in inflammato rene, item dolore pulsatorio: reliquas causas, *vt dictum est*, & de calculo latiùs scriptum reperies *c. de renum calculo.*

Renum dolor qualiter & quibus medicamentis curetur, si ex calida causa ortū traxerit.

Cùm ex quauis prædictarum causarum dolor in renibus concitetur, facilius ab vniuerso corpore ob commoditatem & promptitudinem viarū, allicientur superuacui & viles etiam humores: ob id quidem verendum est, ne in inflammationem commigret affectio. Quapropter grandi diligentia studebis, eos quam citissime sedare, & causam illidere, ac corpus à recrementis protinus expurgare. Verum cum eadem sit via curationis, quæ debetur nudis intemperatuis, & his quæ cum affluxu fiunt materiæ, post ipsius humoris euacua-
B tionem (*iuxta illud Galen. vnamquamque caussam abscindere primo, deinde ad eam qua facta est discrasiam peruenire*) ob id placuit intemperierum cum materia hic meminisse solum, nam in earum curatione vtroque auxiliorum genere est opus. Sic profectò dum calidus, acris, mordaxve humor ad renes cōfluxerit, coniectandum erit, initium curationis auspicandum fore à corporis totius euacuatione, sanguine misso, primo ex brachio (*nisi hæmorrhoidum aut mensium præcesserit suppressio, nam eo tempore à talo sanguis mittendus est*) dextro ex basilica (*maximè si iecur prauos succos gignens, mali causam præstiterit*) ac mox ex sinistro, si & vires non admodum labantur, & dolor vrgentior sit. Quod si iecur sese in renes exonerare compertum fuerit, vomitu bilioso, calore iecoris & alijs signis, ex dextro brachio bis sanguinem detrahes, aut alteram detractionem ex saluatella eiusdem manus institues. Si
C tamen his adhuc factis, dolor non quieuerit (*& interim dum fiunt*) studendum est parti apponere, quæ dolorem sedare possint. cuius naturæ est, quod recipit *seminis papaueris albi & capitum eorum, santalorum, rosarum, coriandri præparati ana* ʒ. j. *farinæ hordei* ℥ ij. *decoquantur cum mucilagine psyllij, seminis lini & fœnugræci, oleo rosaceo & modico aceto*, & fiat emplastrum. Cui simile ex mucilaginibus & pulueribus dictis parare poteris, aut ex lacte muliebri & seminibus cum *oleo rosaceo & papauere.* Quo facto curabis fomentis caussam doloris illidere, qualis naturæ est quod recipit decoctum *meliloti, violarum, florum nenupharis, rosarum, seminis lini, capitum papauerum, & foliorum maluarum ana* ... *violarum.* Quibus factis, ab ipsa parte, quod confluxum est deriuare, sanguine misso per venam talo, satius est, quam per cucurbitam renibus affixam & scarificatam, vt multi consulunt, nisi tanta fuerit doloris vigentia & virium imbecillitas, quod id cogaris efficere: quo tempore parti scarificatæ appones *albumen oui* superspersis pulueribus
D *santalorum, seminis lactucæ, portulacæ, seminis cydonij & fœnugræci, superposito panno cannabino, aut stupa ex cannabi minutim incissa* quæ diu ibidem permittatur manere. Verùm si doloris immanitas & sæuitia his non cesserit, ad narcotica te conferes, exhibito prius *syrupo papaueris*, & sequenti die, si id non suffecerit ʒ. ß *philonij Romani*, aut si corpus robustum fuerit ʒ. j. item potibus vteris frigidioribus ex *hordeo, portulaca, buglosso, & aqua lactucæ cum syrupo rosarum, vel portulacæ aut papaueris.* Extrinsecus verò quæ anodynam habent virtutem appones, velut vesicam aqua tepida & oleo violarum plenam, aut emplastrum *ex butyro, violis & lenticula palustri*, ex folijs maluarum, adiectis paucis folijs *papaueris, aut decoctis capitibus ipsius cum succo portulacæ & farina hordei.* lac item muliebre cum *albumine oui* & modico opio, si aliter fieri non possit. Cæterum si hæc omnia prodesse non videantur, ad purgans medicamentum confugiendum esse consulit vrgentiæ ratio. Et si quis dixerit, id potius in principio esse exsequendum, cum potissimum acris & erodens materia expurgatione,
E quam sanguinis detractione, infirmetur & extrahatur, expendat, in his doloribus, qui ex confertim & subita facta fluxione fiunt, non esse mox à principio expurgandum, donec cessante fluxione, si quid prope partem affectam fluxum adest, dolores adaugens, & fouens, expurgante pharmaco citra nouæ fluxionis periculum educatur. Quapropter mox à principio serapijs & potionibus frigidis exhibitis corpus purgare ... bis *manna, cassia, syrupo* ... *ex* ... *fusionibus.* si

Sanguinis missio.

Dolorem sedans emplastrum.

Fomenta.

Narcotica.

Anodyna.

Purgatio.

dolor mansuetior apparuerit: postea vero, vt dictum est, sanguinem mittes, & tandem surgente pharmaco deinceps purgabis, si secut huic malo principium præstiterit: vel calidum sit venosum genus, *rhabarbari* in fu[s]o, aut foliorum *senæ in aqua portulacæ vel serolactis*. Et his factis, si dolor non quieuerit, coniicio (*maxime cessante febre*) intemperiem calidam relictam fuisse in parte: & eam solis frigidis stude mitigare: aut malum tamen in inflammationem mutari, cuius signa paulo inferius leges.

F Renú dolor ex frigida causa qualiter curetur. Verum si ex frigida causa malum originem traxerit, expende ac diligenter primo considera, impacta ne in renum cauitatibus & vasis exsistat, obstruens & distendens ac intemperans ipsos renes, vel aliunde fluat denuo, sine per interualla effectus repetierit, siue denuo fluctus inopinato affligat. Nam si aliunde fluat, fluxionem primo inhibere oportet, ne calidis auxiliis & iis quæ distendendi vires habent maior fiat ad partem dolentem humorum procursus: quod sane facies cognita fluxionis origine. Quippe si ex capite fuerit, & dolor plurimum non vrgeat, verendum non est vomitibus, aut pilulis, quæ caput respiciant, purgare, & postea omni capitis purgatorij genere materiam fluxuram minuere: aut si dolor id non permiserit, alio fluxionem auertere frictionibus, ligaturis, brachiorum lauacris. Verum quia vbi dolor vrget, G leuiora hæc sunt, quam oportet, cunctandum nó est, sanguinem primo & ante omne aliud præsidium mittere, ex ea vena, quæ membrum, à quo fluxio prolabitur, respicit, & si eo adhuc sufficienter extracto dolores perstiterint, ex alio renis nó dolentis sanguinem detrahes, parcius tamen quam in calida causa, & mox partem fouebis decocto *chamæmeli, meliloti, anethi, stœchados, ireos, fœnugraci, seminum lini, parietariæ* & similium. Et si constanter adhuc dolorem non quiescere, cucurbitam cum scarificatione parti appones, & desuper emplastrum quod recipit *myrrha, thuris ana* ℥ j. ß. *seseleos,*
378 A *squinanti ana* ʒ iij. *farinæ fœnugræci & seminu lini ana* ʒ j. & ß. *florum chamæmeli, meliloti, anethi & ireos ana* ʒ ij. *olei chamæmelini & cinnamomi*, quod sufficiat, vt fiat emplastrum. Item inunges renum regionem oleis calidis, maxime oleo ex radice *cucurbitæ syluestris, de styrace, de theriaca, balsamo hyperici, de Matthiolo* & similibus, præsertim per clysteria iniectis, cum vino & decocto fructus *alkekengi & calidarum herbarum*. Verum si ne his quidem cessauerit fluxio, ac diuturna fiat, & per interualla reuertatur, fontanellam brachiis aperies, si ex capite fluxio prolabatur, aut cruribus, si prope renes membrú transmittens degat. Cessante fluxione, ex humori, qui impactus renibus manet, prouidere oporter his, quæ renes purgare nata sunt, & his etiam, quæ diuretica cum sint, renes ipsos ab ipsetitia impacti humoris abstergere vires habent. Quo casu etiam hæmorrhoidarum prouocatio & apertio summopere ab Hipp. 6. *aph*. laudata est: quippe hę à crassis humoribus ac melancholicis recrementis renes purgare natæ exsistunt. Præterea terebinthinæ vsum mirum in modum prodesse scimus, ac B *rhabarbari & agarici dilutum in aqua graminis*: item *las seminu cartami, cum oxymelite decoctionis petroselini & asparagi*. Prosunt & expressiones seminum diureticorum calidorum: tandem vniuersum ex medicamenta, quæ copiose repeties capite de *calculo renum*. Extrinsecus verò emplastris vteris, quæ vim habent concoquendi & discutiendi, *vt locis de-*

Emplastrú lauacro.

Fontanella.

Diuretica.

Terebinthinæ vsus mirus.

Vomitus.

Sanguinis missio.

Cucurbita.

clo Latius reperies, & cap. etiam de hydrope: nec [minus] momenti est in hoc affectu vsus theriacæ & [mi]thridati. Quibus factis, si adhuc dolor perstet noctu magis, & cum febre ac partis pulsatione, coniicio dú est, in inflammationé verti. Verú si perstiterit & per interualla repetat, ex fluxu vel flato ad renes ibidem transmisso arbitrandum erit proficere.

Quod si flatus crassi & densi obcalidioe renes dolere leant, considerabis prius, fitne flatus intra renes & venas eorum, aut in inuolucris, quod noscas ex [a]cuto dolore & permanente, si intra renes sit flatus, vel quod per interualla succrescat, si in inuolucris, præsertim si flatu excreto laborans sentiat leuamen: tunc vltra considerabis, præsit ne in corpore, maxime venis, crassiorum crudorumve excrementorum copia, ex quib. flatus subingrediantur venas renum ant eorum inanitates: quod si inste[t] adesse, purgabis primo corpus *hiera & cassiæ pulpa, vel hiera sola*, aut decocto *seminu cartami infusione g. infus. rosarum factis, vel pilulis ex agarico alfactu*, aut vltimo *melle ex rosis Persicum, vel turbit[h]... na*. Quo facto, aut ante si dolor vrgeat, potio *aqua fermida ex cinnamomo aut anyso vel chamæmelo* porriges vel decoctum *agni casti cum melle, aut saccharo*, si homo biliosus sit vel febris adsit. Item prodest decoctú seminis *angelicæ, cinnamomi aut anysi*: theriaca etiam, *diacyminon, dianysum, electuarium aromaticum rosaceum*, sicut ex vsu est *mellis rosati calidi* ʒ. j. bibere ante prandium: tandem bis quæ vrinam moueant vteris. Verum si intestinorum aut ventriculi vitio constiterit renum inuolucris præstitum esse flatum, tunc quidem principium curationis auspicari oportet à clysmatis, quæ vim habeant aluum purgandi: quo facto vomere coges laborantem, & si dolor adhuc perstiterit, clysmatis & scutientibus vteris ex decocto *cymini, calaminthæ, anethi, rutæ & chamæmeli, cum vino albo, & oleo amygdalarum dulcium, anethi vel chamæmeli cum [mellis] rosacei*. Quibus factis ventriculo purgabis aliquo ex prædictis pharmacis: à quibus prosunt emplastra & fomenta supra renes adhibita, quæ ex decocto vino & oleo parati possunt, vt *capite d[e] ... dolore latius scriptum reperies*. Ac si nihil h[oc] fuerit, cucurbitas siccas parti & prope [i]psa[m] punes. & si cum hoc dolor creuerit, ... humoris iam in renes cófluxisse, q vel ... tionem, vel dolorosam obstructioné mo... pixit, ita vt nouam prouidentiam præ requirat.

E Inflammatio renú quid. Cum con minus omnium inflammationú natura vna sit, eadem q; in omnibus, & sæpius in hoc opere eius meminerim, sat est hac in parte statuere, renum inflammatio: em esse tumorem ... u præter naturam, excitatum ab humorib. calidioribus in substantia, vel angustiis eorum meatibus, aut in his, quibus teguntur mébranis ab otus. Cuius sane causam arbitramur esse fluxionem humorum, præsertim sanguinis calidi & crassi, aut tenuis & biliosi: ité paulatina crassorú congestio, quæ prohibito naturali effluxu, in potredine agitur, ac certú quendá inflammationis modum gignit, à quo pus ét mingi solet, & dolores ac labores inflammationi pśimiles succrescunt, dinuusq; perstant, & cú oullis cedat auxiliis, tandé in putris mictú degenerat, cú nulla vera inflámatio præcesserit, sed solú humorú collectio, haud secus q̃ pituita à capite defluens in pulmoné, verti in pus affirmat Hipp. At solent ét prædicti crassi succi immodi... lore resoluta parte teoui, io duriú verti tu...

Renú dolor ex flatibus qualiter curetur. C

D

haud

haud secùs q̃ ex inflammatione, vel vltra modum resoluentibus adhibitis, vel intempestiue & diu-
F tius præstitis, quæ frigida sunt indurari contingit.

Inflammationis renũ quot differentiæ. Differentiæ verò harum inflammationum, quibus teneri possunt renes, interdum à diuersis partibus, quæ in renibus afficiuntur, accipiendę sunt, *vt Gal. 6. aph. 5. apertè docuit*: nam aut inflãmatio exteriorẽ eorũ tunicam & partem ad illam attinentẽ apprehendit, aut venas & arterias, q̃ ad renes cõscendunt, aut substantiam carneam, aut mẽbraneum illud corpus, quod in interiori renum ventre prætensum est. Itẽ à diuersitate humorum, ex quibus constat fluxio, differentiæ nõ parui momenti capi possunt, quia aut à crassiori sanguine, aut à bilioso & tenui pendent, si vera est inflammatio aut si spuria, ex crassa pituita in causis ab . . . putrefacta.

Inflammationis renum quibus fabricatur causis. Fluxionis enim multæ possunt esse causæ, nimirum copia vinosorum humorum in toto, aut in iecore, vel in partibus vicinis, maximè si hæmorrhoides aut menses suppressæ, renibus existentibus languidis, aut quauis alia occasione,
G qualis est *ictus, casus, aut percussio*. Item medicamenta diuretica, & quæ ad renes euocare, aut allicere possunt prædictos succos. Insuper labores, exercitia, aut dolores eârundem partium, sicut vehementes & continuæ equitationes, aut illis ũ partium cingulis vel fasciis arcta strictura, vel emplastrorum calidorum intempestiua adhibitio, corpore existente pleno. Item de fluxus à capite, aut
379 A cruditas ventriculi, vel iecoris improba sanguificatio, quo sanguine cum feto attracto, nihil mi. ũ est, si aliquid in renibus permaneat, concitãs grauissimos & diuturnos dolores, ac postea puris formam accipiat. Cui etiam damno caussam præstat consueta & vrilis supppressa vacuatio, sine sanguinis, siue cuiusuis alterius sit succi. Præterea indurato rũ tumorũ duplex causa existit, vna caliditas, q̃ resolutione nimia indurat: altera vero frigiditas quæ condensatione & concretione idem efficiat.

Renum inflammatio quibus signis innotescat. Signorum verò, quibus in renum inflammationibus opus habemus, quędam ipsam monstrãt inflammationem: nonnulla locum in ipsis renibus inflammatum: alia humorem confluentem aut ibidem aggregatum: item non pauca suppurationem, aut terminum ipsius tumoris. Sic profectò dolorosum renum affectum inflammationem sequi, monstrat continens febris, quæ maior minorve est, pro ratione maioris vel minoris inflammationis, aut calidioris, vel minus calidi humoris. Tamen, *vt refert ex Rufo Aetius*, frequentissi-
B mè frigent partes extremæ, vt manus, suræque, & pedes: adest quoq; frequens horripilatio, & circa noctem febris exacerbatur: dolor etiam aut grauitas in regione renum adest, qui sanè aut acutus cum tensione quadam est, & interdum adeo vrget, vt nequeant rectè stare laborantes, vel, *vt Aetius refert*, incedere: maximè *vt Auicen. docet*, cùm membranæ, quibus in [illegible] aut conneai sunt, inflammantur: quippe cum homo erectus est, tenduntur magis, & ob id intensius dolent, & pari ratione [illegible] ns neq; tantum nutamentum ferr, neq; tussi [illegible] concussionem partium inflammatarum, quia [illegible] ó . . . tatur dolor. Pari protsus ratione, supinus æger minus molestatur, quàm pronus, quod hac sig. . . . pendulí existant renes, & ob id ponderis sensu afficiantur: sic dum in latus renis affecti cubant, leuius se habent, dum verò in contrarium, ea lege detentus. Dolorosautem

modus in omnibus grauior est, licet Aetius pulsatí'em statuerit quod censeo dixisse, dum ipsum renis corpus inflammatum non est: nam eo tem G pore pariter, Hipp. & Gal fatentur graui dolore premi. verum si membranosæ aut arteriosæ partes inflammentur, aut ipsa inflammatio magna sit, mirum non est, si pulsatio quoq; accedat. Præterea ob consensum, quem renes habent cum laterali intestino, vt Gal visum est *6 pop. vel, vt refert Aetius*. ob colligantiam cum iecore, & ob id cum ventriculo meseraicarum ratione, vomitus pituitæ protinus subsequuntur, ac mox bilis & nonnunquam æruginosæ ob calorem iecoris [illegible] nicarum: quo fit, vt deliria & cibi fastidium, minutæ excretiones, angustia, animi deliquium & exsudatio succrescant. Vrina verò in principio tenuis & aquosa, in qua nil subsidet, & inflammatione procedente, rubicunda, crassa, & mucosa. Humorem verò inflammationem efficientem esse biliosum monstrant acuti dolores & inter stotes febres, & omnia symptomata valentiora, cum faciei & oculorum rubore ac mentis perturbatione: vrina pauca, tenuis & acris: cum verò sanguis coptosior est, grauitas adiungitur, & vrina rubi- D cundior & crassior existit. Frigidum humorem attestantur tensio maior, & maior longè grauitas, vrina decolor & crassa, nonnunquam sanie perfusa, corpus & facies maximè tument & frigent, ac dolor obtusior & molestus. Melancholicus humor raro confluit ad renes, neq, scirrhosum tumorem gignit, nisi per alterius indurationem, *vt mox referam*, si priùs diaeto, quibus signis pars affecta in renibus dignoscatur. Quippe cùm partem solam renis occupat inflammatio, dolor non est acutus, sed potius quasi pondus percipitur, & quasi tensio: nam intumescente substantia carnosa, distenditur eius membrana, & granans distẽdit membranas, quibus dorsu alligantur. Quod si membranam inflammatio apprehẽdat, dolor est acutus, sicut dum vasa & internas eorum membranas obsidet. Quo fit, vt rationi consonum videatur, dolorẽ acutum, qui membranas inflammari designat, pariter quoq; biliosum monstrare inflammationem, aut tenuium humorum: sicut obtusum renum carnẽ, vel ea crassis humoribus: nam tenues succi facilius membranas permeant, E quàm crassi. Dextrum verò aut sinistrum inflammari, cognitu est facile, sicut difficile, quo se vertat inflammatio: quod nunc monstrare aggrediot. Quippe si per resolutionem abitura est, vrina excruda, cocta, & coloratior apparet, quia significat aliquid ab inflammatione resudare, maximè si dolor mitior fiat, & febris quodammodo remittat. Verùm si vrina crudior perseueret circa doloris aut febris remissionem, conijcies, nihil ab inflãmatione discedere, & ob id in abscessum vel scirrhum habituram: in scirrhum quidem, si alba & aquosa persistet vrina, & dolor plurimum remittatur, ac pulsationes, quę præfuerant, delitescant: in abscessum vero, si tenuis sit, sed rubicundior, cum dolorum ac febrium maiori exacerbatione, quæ nullis cedat auxiliis: cùm vero iam pus fieri incipit, rigores cum febribus admiscẽtur non pauci, & inæqualiter apparentes, idq; magis iuxta Solis occasum. Adeunt quoq; prope ilia tumoris F vestigium, cum ingẽti dolore & calore, ac magno ponderis sensu, si æger in sanam partem accubuerit. Quæ autẽ accidentia perfecta suppuratione

mitiora apparent, à quibus plerunque liberantur homines, vel copiosa vrina micta cum copioso sedimento, & probo, aut hæmorrhoidum fluore, & vltimo puris copiosioris mictu.

Inflammationes renū qualiter & quibus curentur.

Cùm phlegmonum omnium vna communis existat medendi ratio, non oportet iterum, quæ sæpius diximus, repetere: cæterum in particulari, cum victum si caffectis institues, qui parcus cùm sit, primis solùm diebus humectioris existat naturæ & lenis, quo non solum certa maximum laborem natura beneficium capessat, sed etiam lenes & mulcebres reddant vrinæ meatus conscendentes succi.

Victus ratio.

Sic *ptisana, panis lotus, iuspulli, vel eius caro* ex vsu esse solent, sicut noctu ius solùm vel ptisana, aut pyrum sacchato conditum: denique ad humidum & modice frigidum primo accessu inclinet, & potus sit *aqua saccharata*, loco aquæ G mulsæ, quæ postea maioris est momenti, quàm in principio, aut aqua hordei ad crepaturam decocti, maximè si ei miscueris purissimæ aquæ medietatem, quo minus ingrata fiat. Verùm licet in quantitate exhibenda auctores euarient, ea tamē instituenda venit, quę acres compescat succos, citra id, quod plurimum vrinam adaugeat: item valde frigida non sit, sed bibita paulatim, si aliter bibi non potest, appetunt enim sitientes ægri frigidum potum: cuius loco, vt sini & tenibus pro-

380 A uideamus, aquæ purissimæ *syrupum violaceum* aut de *portulaca* addere oportebit. Victu igitur, quiete atque animi tranquillitate institutis, velut in reliquis inflammationibus, curandi ratio qua lege

Renes tripliciter inflammari possunt.

instituenda sit, perdiscendum est. Cuius occasione in memoriam reuocare oportebit, tripliciter renes inflammari posse: nimirum, per paulatinam (*vt ferunt*) congestionem: vel per defluxum, ac vltimo pituitâ intra tenum cauitatem collecta.

Inflammatio quæuis vno è tribus modis terminatur.

Prætereà præmittendum est, inflammationem quamuis vno è tribus modis posse terminari: videlicet per abscessum, per resolutionem, & vltimo per Indurationem, ita vt Medico incumbat, naturæ motum & efficaciam rimari, vt illum sequatur; aut impediat, si opus fuerit: alioquin non leue in curationibus sequetur incommodum, si contraria adhibeat præsidia eis, quæ natura expostulat.

Tumorum in renibus præter naturam curatio duplex.

Quapropter placuit vniuersam tumorum præter naturam in tenibus curationem in duo membra dissecare: quorum vnum omni inflammationi, vtcunq; fiat, proficuum & com-B mune existit: alterum verò naturæ modum sequi docet, & prout ipsa postulauerit, instituit vel resoluere, vel suppurare, vel quoduis aliud munus exsequi. Quatenus verò ad primum attinet, tria sunt præsidiorum genera, quæ omnibus inflammatis particulis proficua sunt, & communia, vtcunq; inflammatio principium sortiatur: primum *sanguinis missio & expurgatio*: secundum *repellens* auxilium: tertium vero, si prædictis impediri non potest, *resoluens* aut *suppurans*.

Sanguinis missio quibus inflammationibus debeatur.

Verùm hæc lege dispensanda veniunt, quod sanguinis missio plerunque eis inflammationibus, quæ per decubitum fiunt, ex vsu est, reliquis vero nequaquam, aut raro, & non nisi ob suppressionem alicuius sanguinolentæ vacuationis: quo tempore satius

quibus expurgans medicamentum.

fuerit ipsam reuocare. At expurgans medicamentum his, quę per paulatinam congestionem fiunt, reliquis vero raro, nam frequentet ab expurganti medicamento fluxiones citatiores fiunt. Prætere-

a inflammationibus illis spuriis, quæ p[illegible] fa[illegible] aut fiente in cauitate renum concitantur, longe diuerso modo opus est pharmaco purgare: nam si aliquid est fluxurum, illud pharmaco (*quo [illegible]crotum fit à sanguinis natura*) auertere & e[illegible]re oportebit. Verum si impactum quid in viis fuerit, per id, quod per renes purget, vel per diuretica educi debet. Sic profectò, cognita hac inflammationis natura, primo purgabis *cassia & terebinthina*, quantum sat sit, vt quod abundat iustè prædictas vias, euoces ad communes ven[illegible]s canales: postea vero tertio vel quarto quoque die, *pilulam terebinthinæ* porriges cum *sacchar*o aut *puluere liquiritia*, qua quod in via vrinæ continetur, purgari poss[illegible]: post verò *cassiam* cum *pul[illegible] re liquiritiæ*, [illegible] *aqua hordei & graminis cum [illegible]cabaro* porriges. A[illegible]

quibus repellens.

lentia sola primo & necessario infla[illegible]bus, quæ per defluxum fiunt, adhib[illegible] non solum per externa, sed per interna [illegible]m calidi renes, quod à tergo repulsum est [illegible] quæ sane auxilia spuriæ inflammationi adh[illegible]benda non sunt, ne maior fiat ad cauitates renum re-D trocessus: eis tamen inflammationibus, quæ paulatim fiunt, adhibenda quidem sunt, verum admistis repellentibus, haud secus qu[illegible] quæ per defluxum fiunt, dum sunt in augmento.

Sanguinis detractio quando in renum inflammatione locum habeat, & qua in parte.

Q[illegible]ibus constitutis, dum per defluxum fit inflammatio, initium curationis auspicari debet à sanguinis detractione, in qua exsequenda, nulla t[illegible]best dubitatio, licet de loco, vbi fieri oporteat, non parum digladiatum sit: cum hoc tamen dimissis auctorum rationibus, artis vniuersalia præcepta consuluni, corporis & morbi statum ac tempus esse inspicienda, vt controuersiæ diluatur omnis occasio. Quippe corpore nimis pleno, à brachiis, iuxta optimam medendi rationem, incipiendum est, ac licet plenitudo non sit adeo insignis, si fluxio adhuc in principio est, pari ratione ab eius origine haberi potest, aut ad quam distantissimam [illegible]tem reuellendum fore, est coniectandum. D[illegible]sum enim vergunt humores facta collatione [illegible] core fluentis sanguinis origine, & ob id ad [illegible]na euocare rationabilius videtur. Verum [illegible] plenitudinis maior pars deposita sit [illegible] magis, quod in parte inflammata impa[illegible]stit, vel propè ipsam iamiam in inflam[illegible] commigraturum, proculdubio per venas al[illegible] deriuari commodius est: id enim sonant o[illegible] c[illegible] leni & Hippocratis sententiæ, quamuis am[illegible]e renes dictum sit. Itaque tantum sanguinis de[illegible]a hes ex brachio, quantum plenitudinis maio[illegible] partem deposuisse visum sit, & parum infra, [illegible] res id non permiserint: ex talo vero eam cop[illegible] detrahes, si vires id patiantur, quæ d[illegible] mentiam sedare possit, sin aliter, aliis auxi[illegible] tequam vires labantur, quod reliquum est [illegible] tere tentare oportet, aut quàm citissimè [illegible]us mutare, antequam maior pars renis exesa, [illegible] postea omnino reluctetur.

P[illegible]atio [illegible] locum [illegible].

Verùm liceatne ita libere medicamentis [illegible] quę vel vrinas moueant, aut ventrem solue[illegible] sint, non est ita facile dirimere. In qua re statuendum est, inter initia humoribus concitat[illegible]u-dis, ac inflammatione ipsa efferuescente, neq[illegible] quam purgans medicamentum exhibendu[illegible] te. Cum hoc tamen non interdi[illegible]us m[illegible] principio, si præsint cruditates in pri[illegible]s ve[illegible] [illegible]e

calore ad partem dolentem irruant, *cassia* aut *manna*, cum sero lactis purga e necnon transacto inflammationis impetu, a ... ipsum, si humor præparatus sit, ac eductioni faciliss ... muueri serapium ex infusionibus *violarum*, aut decoctum *mercurialis cum saccharo*, vel *catholici* modicum porriges. Verùm quatenus ad ciendas vrinas attinet, non ita liberè facies, sed solum, vbi perfecte coctæ fuerint inflammationes, alioqui exacerbabis longè magis, & maiorem euocabis affluxum, vt doctiorum ferè omnium est decretum. Quapropter differendum est, donec quieuerint dolores, & cessasse fluxionem compereris. Quo tempore ex vsu est decoctum (*ex aqua, vino & melle graminis, petroselini, acori, chamæpytis, capita, & poly. & aliorum*, quæ citra magnam caliditatem id munus præstant, velut sunt *emulsiones seminum frigidorum maiorum, & cicheri ac pimpinellæ decoctum cum saccharo & aqua lupulorum*.

G

Repellentia medicamenta quando in inflammationibus renum locũ habeant.

Sanguine his omnibus modis misso, & cucurbitis, suris & femoribus tergo affixis & scarificatis, si necessariam sanguinis detractionem non ferat laborans, studendum est omni arte fluxum humorum, aut saltem eum, qui in proximis est partis affectæ venis, repellere: primo quidem per elysteria, quæ sedandi dolorem, attemperandi, ac modice repellendi vires habeant, quale est, quod recipit *malua decoctum*, *ptisanæ succum cum oleo rosaceo*: item decoctum *sclarea cum oleo rosaceo & mucca-*

381 A

gine seminis psyllij: valet & *hordei decoctum cum eodem rosaceo*. Quem quoq; vsum præstat id decoctum, quod recipit *sclarei & capitum papauerum*, *olei rosarum & violarum ana* ℥.ij *seri lactis caprini* ℥.iij. Quod si alui excrementa ægre prodierint, ac dura admodum sint, tunc quidem ex vsu est decoctum *maluarum, betæ, violarum, & hordei* ℔.j. cui adde *olei violacei* ℥.iij. *butyri recentis, & adipis anserini, ana* ℥ß. ac si opus fuerit, adde *catholici* ℥.ß. excretis fecibus, iterum ad elysteria, quæ modice refrigerent, confugiendum erit, dummodo neutra in magna sint copia, ne renes ab intestinis comprimantur.

Clysteria.

Inflammationi renũ incipienti quæ extrinsecus adhibenda.

In eundem etiam vsum extrinsecus, incipiente & increscente inflammatione, adhibebis *oleum rosaceum cum modico aceto & succo polygoni & portulacæ vel lenticulæ palustris*: quem quoq; vsum præstat id, quod recipit *olei rosarum & violarum, ana* ℥ ij. calefiant cum cera alba, & adde succi *coriandri, cichorij, & portulacæ, ana* ℥.ß. *aquæ rosarum* ℥ j. *aceti modicum*, & fiat ad modum linimenti. Præstat & *polygoni succus cum oleo rosaceo, & albumine oui*, aut ex aliquibus ex his ceratum conficere, quod maximi esse momenti, auctores arbitrantur: præsertim quod conficitur ex *oleo rosaceo, succo portulacæ & modico aceto cum cera*. præstat & refrigerans Galeni cum *oleo omphacino*: item *vnguentum rosaceum cum vnguento populeone, ana* ℥.j quibus adde *olei rosacei*, quod sufficiat, vt fiat linimentum. Magni etiam vsus est vnguentum *de cucurbita cum oleo omphacino ac pulueribus santalorum & rosarum*. Item emplastrum, quod recipit *foliorum violarum, farinæ fabarum ana* ℥ j *farinæ hordei* ℥.ij *santalorum rubeorum & rosarum ana* ... *olei rosarum* ℥.ij. *succi sclarei*, quod sufficiat, vt fiat emplastrum: quod si prodesse non videatur, addere oportet *seminis psyllij & papaueris ana* ʒ.ij *mandragoræ* ʒ.j. *opij* ℈ ß. vel si placet, conficies vnguentum ex *rosaceo, & grani* vj. *opij cum croco & vitello oui*, & alia multa, quæ repeties

B

tom.2.cap.de hu. quæ renes refrigerant. Quod si efficacius dolere cum hoc comperiamus, aut scilicet parum prodesse, coniectandum est, iam aliquid in parte adeo esse impactum, quod ... desideret, & eo tempore addere oportet quæ vim habeant resoluendi ac digerendi, cuius notæ est *fomentum ex decocto chamæmeli, anethi, meliloti, fœnugræci, seminis lini, althææ, & maluarum*. vel proderit prædictis vnguentis addere *adipem gallinaceum aut anserinum cum oleo chamæmeli*. Ac si eo sistent affectionem iam euidentius inclinare, quæ validius discutiunt, miscenda sunt. velut est *oleum, in quo ferbuerit polium, abrotanum, vel amaracus, asarum, & flos iunci odorati cum modico aceto*: item ex pulueribus earundem rerum cataplasma efformare oportebit, cum decocto *chamæmeli aqua mulsa, & vino, addita farina fœnugræci & seminis lini cum radicibus & folijs althææ*. ... quoque vsum præstant aquæ dulcis balnea, quibus principio transacto, introdatur vti, non ... resolutionis. verùm & doloris sedandi gratia. In exsequendis tamen his omnibus operibus, expendendum diligenter est, ne plus iusto refrigerantibus vtamur, ne induratio maior iam contingat, vel calefacientibus, ne in pus, si accedat humiditas, vel in immedicabilem duritiem commutetur inflammatio. quapropter non est ab re *parum aceti* prædictis fomentis addere, siue resoluere, siue quid aliud efficere velis, locus res ... habet, si suppurare studueris. Interim tamen, dũ hæc adhibentur, serapijs & potematis vti oportet, quæ præter id, quod in principio refrigerent, impetum quoque fluentium humorum cohibeant, velut est *syrupus rosarum & portulacæ cum aqua cucurbitæ, hordei*, vel in qua aurum sæpius extinctum sit. Quem quoque vsum præstat decoctum *polygoni cum syrupo violarum, aut aqua prædicta vel hordei cum modico syrupo papaueris*, dummodo neque confertim, neq; copiose bibant, sat enim est manè serapium ex prædictis paratum porrigere, & vesperi *iulepum*, sedandæ sitis occasione, qui ex *aqua hordei*, vel *diantata*, & *syrupo violarum & rosarum* conficiatur.

C

Resistentia ... tia quando ... inflammationibus adhibere ...

Refrigerantia parcè in inflammatione renũ adhibenda.

D

Verùm si ex febris ac dolorum & laborum exacerbationibus inordinatis, & horroribus etiam vagis, sed noctu magis (*item ex grauitate maiori percepta in rene, dum laborans super sanum decumbit latus*) constiterit, humorem suppurationis principium contrahere, quàm celerrime curabis id fiat, vt protinus aperiatur. Quapropter adhibebis primu accessu fotum cum spongia ex *hydrelæo solo*, aut facto ex decocto *fœnugræci, seminis lini, radicum, & foliorum althææ*. Quo facto, emplastrum supra renum regionem adhibebis, quod recipiat *ficuum siccarum*, n. x j *pinguedinis & carnis dactylor*. ℥.j. *radicis ireos* ℥ iiij. coquantur in ℔.iij. *hydromelitis* ad consumptionem duarum partium, tunc malaxentur, & adde *farinæ fœnugræci & seminis lini ana* ℥.j. *olei sesamini & chamæmeli ana* ℥.j. & fiat emplastrum: quem quoque vsum præstabit. aliud confectum ex *folijs maluarum cum muccagine psyllij & butyro vaccino, ac farina fœnugræci*: vel aliud ex radicibus *althææ coctis & extractis per setaceum, cum butyro & farina seminis lini, fabarum, fœnugræci, vitellis ouorum, & croco* item cataplasma ex *farina hordeacea, cum ficuum, maluarum, & althææ ex aqua mulsa decocto*. Quod si malignam aut sordidiorem vereatis putredinem, *eo quod acrior fuerit calor, mordacior*,

E

Inflammationum renum suppurationi quæ adhibenda medicamenta.

F

tur & mali moris) tunc quidem prædictis addes aliquid *rosarum, myrtillorum, erui ac lentium farina*, quæ putredini obsistant. Quo etiam tempore clysteribus addes *cassiæ parum, & olei amygdalarum dulcium ac decoctum radicis althææ*, quo facilius expurgatio fiat. Quod si his adhibitis ... us aliquo modo febre & accidentibus ... urulentum in vrinis appareat, coniectandum ... nondum ruptum fuisse abscessum, estq; difficilis apertionis: quo casu addere prædictis oportet, quæ id efficacius exsequantur, *vt fimum columbinum, farinam pollinem, vel bliorum album, cepam, sylliam, prassium, aut squinantum*: quod si adhuc ... profluisse constet, tunc profectò ad diureticorum vsum confugiendum erit, *vt antea retulimus*: interim tamen cogendus est æger balneum adire, & aliquo modo mouerit, clysmat. quæ acriora recipere, quibus abscessus rumpi non raro contingit.

Fomenta & inunctiones. Quod si tumorem præter naturam ex frigidis succis oriri compertum fuerit, prædictis emplastris, fomentis & inunctionibus addere oportebit *radices liliorum passulas sine grana, ficus in maiori copia, folia senecionis, oleum baccar um lauri, farinam orobi*, & nonnihil eorum, quæ inscindendi & attenuandi vires habent: nam cùm crassa hæc materia difficilioris sit motus, non vrget idem periculum maioris fluxionis ad partem: quinimo quod impactum est, facilius recedit. Quo etiam casu licebit audacius purgare, & aliis medicamentis, quæ vim habeant valentiorem, *vt agarico & pilulis eius, aut aggregatiuis cum modico agarico, vel ex terebinthina cum liquiritia, & aliis huius natura*.

Verùm si pus crassius sit factum, & nimirè mordax, aut caro, vel pars inflammata in renibus durior, prædictis auxiliis tentanda est apertio, & balneis, ac fotibus, & aliis, quæ passim ex prædictis confici possunt. Cæterùm si ad partem extimam renum inflammatio vergat, ita vt verèdum sit, apertionem non futuram ad meatus vrinarios, sed ad vicinas intestinorum sedes, à quibus ad intestinorum inanitatem per transcolationem sit commeatus, vel pure per emulgentes iterum ad iecur & ventrem ac intestina commeante, & aliquando inter omentum & peritonæum, id quod non minoris momenti solet esse, diligenter considerabis, quid tunc agere oporteat. Quippe dum ad extima rumpi designat, lethalius est, quod nullum illi præstet natura exitum: cum hoc tamen omnino desperandum non est, vel ipsum pus emplastris *de florentibus* resolui posse, vel ex *bdellio, opopanace & sagapeno* discutere, vel setone inguini è regione renis affecti affixo, quo pus exspirare possit, nam aliquando visum est, sponte eas partes dirupisse. Curabis etiam id efficere *vlcusculo ferro candenti aperto*, antequam intestina exterius abradantur. Quo facto, lacte vtere, balneis, sero lactis, & farre, ne febris vltra pergat, & iterum appones emplastrum *ex labrogyro & mucilaginibus, ac oleo papaueris*. Quod si constiterit tumorem ad extima vsq; lumborum vergere & etiam tactu supra renes facto dolor & pulsatio sentiatur, ita vt euidenter constet, ambientem membranam potius, quàm renis substantiam inflammatam esse (*nam in hoc solo casu censeo renum in lumbis apertionem salubrem esse, quippe arbitror renes ferro candenti apertos nusquam aut raro ... e, licet visa saepe ... maneat, calamitosa tamen et aerumnosa*) latius est ... candenti

Emplastra.

Renes quã dolo libis aperiendi.

ferri apra renem affectum in parte perforare, quo extraret virulenta substantia: id autem fiet ... prius ex plastris, quæ pus ad extima ... euocent, & partem attenuent, quo facilius apertio fieri possit. Postea verò vlcus abluere tentabis syringa, immissis quæ extergendi vires obtineant. Quod si in duritiem ac scirrhosam naturam tumorem ... immigrasse comperiamus, ex tenui vrina, difficultate incedendi & motus crurum, ... extenuat... item inferiorum partium, ex omni moda doloris priuatione, cum earum partium calore, & veluti impotentia quadam, tunc temporis minimè est medicamentis innitendum prædictis, sed arbitrari oportet, difficilis & pene impossibilis curationis esse & ob id ... s modicè rem ages, & iis etiam, quæ ... tiant. Cuius conditionis est emplastrum ... ex *seminis lini, & fænugræci, an. ℥. v. feminis ... & althææ, anethi & chamæmeli, an ... gummi ... bdellij & terebinthinæ, ana ... gummi liquefiant in aqua calida*, & fiat emplastrum. Prodest & ... dex axungis *gallinæ, anatis, & medullæ crurum vituli, cum gummi Arabico, & bdellio, aut medio e plumbo vsto & cera*. sed in re, quæ parum beneficij ex præsidiis suscepturæ est, hæc ... satis. Emplastrū.

Placuit separatim de vlcere renum tractatio nem contexere, cum non solu nex ruptu abscessu, sed mille etiam causis fieri ... leat. Quas tamen omnes ad tres (*calculo excepto*) placet hac in parte, clarioris doctrinæ gratia, reducere. *Prima* quidem ex rupto abscessu prodit. *Secunda* ab humorum acrium, erodentium & ... torum affluxu. *Tertia* verò à re soluente continuum, vt ... petu, siue casus sit, siue percussio, aut vulnus. Omnia tamen vlcera, vtcunq; fiant, nam communem sibi vendicant curationem, quatenus vlcera sunt, *vt paulo in prioribus monstratum*, sicut prius dixero, quod licet renum vlcus difficile non sit nosse ex dolore compositum, ex mictu sanguinolenti puris, ex ... ta febricula, ex siti, & aliis huius naturæ, non ... men est tra facile dirimere, an pus illud à re... vel à vesica profluat: neq; rursus leue inuen... à quanam ex prædictis caussis renes ex... fuerint, cum id non parum ad prouiden... se sit. Quapropter expendisse oportet, ... certos esse, non solùm signis præd... cum vrina carunculæ patuç apparuerint, ... *Hippoc. constat 4 aphor 76*. nam prædictum ... essentiæ partis affectæ proprium indicium ... *Gal. etiam dixerat 6. de locis, cap. 5.* ac id maximum esse est arbitrandum, quo prædicta ... cremeta crassiora & rubicundiora exstiterint. ... iam distinguit fœtor eorum, quæ cum ... excernuntur: nam si fœtida sint, à vesica pro... arbitrandum, *vt Hippocr. placuisse constat 4 aph.* quod si fœtore adeo graui careat, ... tenih... cæterea sanguinis aut puris quan itas ... iungere: nam copiosa sanguinis aut puris ... tentes, parca verò, vesicam exulcerat... stendit sicut mixta cum vrina admodum ... prædicta excrementa, à renibus prodire; impermixta verò, ac veluti separata, & primo aut postremo excreta, à vesica. At vlcus ex rupto abscessu relictum fuisse, ostendunt præcedentis inflammationis ... signa: ex re soluente continuum, laborantis casus, & ea, quæ ... contigerint ex defluxione ver... nihil horum præcessit, sed vel ...

Renum vlcera quibus oriantur causis.

certa ... bus vlceris signa.

conuectam aliquam vacuationem, aut hominem catarrhis frequenter tentatum fuisse, mudo secus: vel corpus esse cacochymum, aut adesse membri mandantis peculiaria symptomata.

Renum vlcerum iudicium.

Licet Galeno & omnibus compertum sit, renum & vesicæ vlcera difficillima esse, difficiliora arbitrari debent, quæ in vesica existunt, & eorum, quæ in renibus sunt, grauiora esse, quæ ex erosione prodeunt, sicut quæ in sinubus, quapropter ad cicatricem quàm citissime vlcus ducere opus erit, & vulnus agglutinare, alioquin vlcus transiens graue efficitur, & grauius, si inueterascit: omnia tamen in tabitudinem degenerant, & aliquando in hydropem.

Renum vlcera qualiter curētur.

Cum mihi hac in parte solùm in animo sit, vlcus, vt tale est, ad cicatricem perducere, non pla-G cet causarum, quæ complicationem præstant, meminisse, quippe fluxionem alibi curare iam documus, & ob id solum, quæ vlceri prisunt, scribam, præcauens, ne laborans ex vlcere in febrem aut tabitudinem migret. Vlcera quidem in conspicuo posita, nonnullam vel leuissimam sortiuntur in curatione difficultatem, ni ipsis accedat aliquid aliud, quod rectam medendi rationem a it euertat, aut remoretur: quæ sanè omnia longè grauiora fiunt, si in occulto sita sint, & adhuc lon-

385 A gè difficiliora fient, si vel in emunctoriis aut corporis canalibus exsistant, vel medicamenta difficulter illuc permeare possint. Quæ sanè difficultates in renum vlceribus simul succrescere solent: quippe ob loci naturam & conditionem vel fluxum, plerunque sordescunt, vel præ dolore à corpore humores alliciunt, & præ caloris incremento & intemperie, non solùm caro non generatur, & partes non coalescunt, sed & corpus vniuersum contabescit. Quapropter curaturo huiusmodi vlcera, hæc omnia respicere incumbit (*nec non si à re solmen continuum prodeat: nam eo tempore glutinari solum desiderat, aut si a rapto abscessu, nam abstergi, exsiccari, carne impleri, & cicatrice obduci, expostulat: vel si ab humorum defluxione, tunc enim humores alio auertere & euacuare, ac postmodum ad prædicta opera peruenire proculdubio desiderat & consulit*) & singulis, prout magis minusve vrgentia perstiterit, prouidere. Sic profectò incipiens ab incumbente fluxu, siue acrium, & qui maiorem erosionem efficere possunt, siue secus: in cuius prouidentia, primo eam

Victus ratio.

vitæ & victus institues formam, quæ inter omnes excessus media sit, alimenta eligens boni succi &
B copiosi nutrimenti, ex carnibus gallinarum, pullorum, & reliquarum auium, quæ optimi sint succi; nec displicet *ranarum, piscium paruorum, & truncturum caro.* Prosunt & *passula, amygdala aqua rosacea recenter tentes, & nucis pineæ nuclei recentes duabus aquis macerati, panis lotus lacte, ptisana decoctum, far, & amylum, aut ptisana, & sura carnium prædictarum.* Po-

Potus.

tus parcus, & non admodum frigidus, vino item albo, aut non impense rubro vtatur: sin aliter aqua hordei & saccharo, vel pluuiali vti poterit. In

Exercitia.

reliquis verò mediocritatem dictam tueatur, cauens omnino à Venere, & laboribus, & animi perturbationibus: inhabitet tamen locum sicciorem, & in æstiuis temperatum. Quod si san-

Sanguinis missio.

guinem nimium abundare constet, non ob id protinus & copiose datur ipsum fundere, sed quantum sat sit, ne dolore maior ad partem fiat affluxus: nam verendum est, si plus detrahas, ne corpus in immedicabilem siccitatem deferas.
Quo quidem semel misso, ac etiamsi iecur cali- C dum fuerit, ex saluatella, protinus à biliosis vel salsuginosis recrementis corpus purgare studebis,

Purgatio.

præparans prius humores ipsos, ac mitescens his serapiis & potionibus, quæ simul renes attempesent, & modicè abstergant, quales sunt, quæ conficiuntur ex decocto *maluæ, scariola, cichorij, papauerum, violarum, & portulaca.* Quem quoq; vsum præstat *hordei & rosarum decoctum cum saccharo, aut ipsi m decoctum cum syrupo rosatum, vel seminu althaa, & maluarum cum syrupo violarum, & papaueru*, si dolor vehementiùs vigeat. Quibus factis, corpus lenissimis purgabis medicamentis, ne humoribus plus quàm par sit turbatis, in affectam partem irruant, aut vrina acrior reddatur: quapropter sat erit *manna, cassia, syrupus ex 9. infus. rosarum aut violarum, vel catholici modicum.* Verùm quod in hoc affectu

Vomitus

communi ferè omnium Medicorum sententia vtilius habetur, est vomendi vsus: quippe si semel aut bis in hebdomada assuescat laborans vomere, non solum vbi salsuginosæ pituitæ, aut cuiusli D bet alterius humoris crudi vbertas ad vrinam confluens malum auget, verùm etiam peccantibus succis acrioribus, biliosis, & mordacibus, quos quidem peculiari efficacia ad superius euocabis partes, & eorum non paruam portionem vomendo purgabis.

Præmissa etenim humoris prouidentia, vlceris quoque habenda est, nam si dolor adeo vrgens fuerit, quod corpore adhuc excrementis exsorte, semper ad renes aliquid confluare accidat, ipsum mitescere peculiari diligentia oportebit. Per in-

Dolor vlcerum renum quibus mitescat.

terna quidem (*præter potiones ex decoctu maluarum, violarum, hordei, & syrupum de mucilaginibus, de papauere, & de portulaca aut philonij* ℈. j. *iuxta laborantis & virium indigentiam*) mirum in modum huic muneri inseruit vsus lactis: quod sanè non solùm se-

Vsus lactis commoda.

dandi dolorem, leniendi, & attemperandi vires sortitur, verùm & vlcus ipsum abstergit, & quod magis ex vsu est, corpus reficit, & tabitudinem ar- E cet, *vt mox referam*, si priùs dixero, qua via sedare extrinsecus dolorem liceat. Quod sanè ministe-

Inunctio.

rium præstat inunctio, quæ recipit *olei rosarum & violarum*, *axungia anatis an.* ℥. ß. fundatur, & colentur, & adde *seminis maluæ, lini, & orobi, an.* ℥. ß. *vitella ouorum* n. iij. *cera alba* ℥. ij. misceantur omnia, & parti adhibe, quod satis sit. Prodest *vnguentum populeon, rosarum, & resumtiuum*: item *oleum rosaceum & violaceum cum modico opij, aut oleum cucurbita, vel papaueris, aut violarum cum vnguento cucurbita.* Quibus non solùm dolorem sedabis, sed & calidum intemperamentum sæpissimè his vlceribus adiunctum attemperabis, quo facilius vlcus deinceps curari possit, quem quoque vsum præstare assolent aquæ dulcis vel aluminosæ & tepidæ balnea.

Sedato dolore, curandum est omni diligentia, ne quid in renes præter naturam influat, ac ipsos

Renes quæ roborent, & vlcus coquant.

etiam robutare his, quæ vim habeât vlcus ipsum, si crudum sit, quomodo coquere: præstat id cera- F tum *lithargyrij, addito mastiche & thure, item emplastrum, quod recipit farina hordei, thuris, & mastiches, ana* ℥. j. *myrtillorum, rosarum rubearum, & chamæmeli, ana* ℥. vj. *mellis, vini rubei, ana quod sufficiat*, vt fiat emplastrum. Quem quoque vsum præstat vnguen-

Emplastrū.

tum, aut ceratum, vel emplastrum confectum ex

oleo

oleo myrtino, cydoniorum, & omphacino, cum succo polygoni, seu plantaginis, mastiche, thure, bolo Armeno, santalis, hordeacea vel fabacea farina, ouorum albuminibus, & aceto. Poteris quoque laboranti tabellas porrigere, quæ recipiant *passularum, fisticorum, pini fractus, & amygdalarum dulcium torrefactorum cuiuslibet* ℥.j *seminis althææ & halicacabi an* ʒ ß. *seminis lactucæ & hyoscyami an* ℈.ß. *amyli, tragacanthi, ana* ʒ.ß. *liquiritiæ* ʒ.j. *seminis melonum & cucumeris ana* ʒ.iij. *boli Armeni* ℈ ij *sacchari dissoluti in aqua rosarum & capillorum Veneris*, quod sufficiat, vt fiant tabellæ, quibus vis inest exiccandi, adstringendi, conglutinandi, sedandiq; dolorem. Huius etiam vtilitatis est apozema, quod recipit *hordei* ℔ j. *radicis apij & fœniculi, capillorum Veneris viridium, ana* m.j *mellis & sacchari ana* ℔ ß. coquantur secundùm artem, & manè porriges ℥. v. eiusdem etiam vtilitatis est decoctum *hordei, liquiritiæ, & tragacanthi.* Quem quoque vsum præstant trochisci, qui recipiunt *seminum frigidorum maiorum mundatorum ana* ℥ ij. *boli Armeni, gummi Arabici, sanguinis draconis, seminis plantaginis, ana* ʒ. j. *opij* ʒ.ß. *seminis apij* ʒ. ij. conficiantur cum syrupo portulacæ, & fiant trochisci ʒ.ß.

Tabellæ.

Apozema. G

Trochisci.

384 A Interim tamen, dum hæc fiunt, curandum est omni diligentia vlcera repurgare, quod mirum in modum efficiunt decoctum *hordei cum saccharo vel syrupo rosarum: decoctum etiam lentium & lupinorum cum saccharo: lac seminum frigidorum maiorum extractum aqua hordei addito saccharo: item serum lactis cum syrupo violarum, aut saccharo rosaceo.* Sed efficacius inter omnia auxilia id beneficium præstat lactis vsus, non tamen vtcunque & indiscriminatim: sed inter vlceris initia, vbi maiori abstersione opus est, lac *asinæ* vel *equæ* cum melle porrigendum erit: cuius loco cum *saccharo* exhibitum mirum in modum prodest caprillum. At verò vbi vlcus detersum est, ipsum efficacius agglutinat cum corporis refectione bubulum cum saccharo aut melle. Est enim hoc præsidium, vt alimentum & vt medicamentum efficacissimum: quippe serosa parte abstergit, caseosa consolidat, butyrosa verò & pinguiosa dolores ac morsus lenit, & vires reficit, maximè dum ab vbere sugitur. Præstat quoq; idem beneficium *amylum, ptisana, aut puls ex farina*

Vlcera renũ quæ repurgent & detergant.

Lactis vsus in renum vlceribus efficacissimus.

B *hordei*, & denique alia pleraque, quæ *cap. de vlcere vesicæ* reperies: inter quæ non minoris est momenti *saccharum rosaceum rubrum cum boli Armeni modico*, superbibita *aqua pluuiali aut portulacæ, vel decocto rosarum & myrtillorum*: præstat etiam huius *sacchari rosacei rubei mediocris atque decoctum*, cum aqua lactis cucurbitæ factum: detergit etiam vlcus, ac lenit dolorem, decoctum *radicum althææ & cicerum rubeorum cum melle vel butyro.*

Quibus factis, si perpenseris vrinam puriorem excerni, pusq; esse minus, & albius, ac non admodum fœtidum, ita vt possis coniicere, vlcus ab omni sorde esse immune, fluxionemq; nullam esse, ac dolorem mitigari: tunc quidem ad ea, quæ efficacius consolidant, & vlcus carne implent, deuenies. Cui muneri efficacissimus est puluis, qui recipit *terræ sigillatæ* ʒ.iij. *boli Armenici, karabe, tragacanthi, spodij, seminis melonis & citrulli, an.* ʒ.ij. *seminum petroselini* ℥ j. *sacchari albissimi ad pondus omnium*, & fiant tabellæ, vel fiat opiata cum *melle rosaceo aut syrupo rosarum*, vel fiant trochisci. Tandem ea o-

Vlcus renũ quæ consolident, ac carne impleant.

C mnia porriges, quæ sanguinem cogere & inspissare sunt nata, vt *coriandri semen, intubas, sebesten, vrticam, fructus myrti, trochiscos de corallo, & corallum arte chymica præparatum, item margaritas eadem arte præparatas*, & reliqua huius naturæ, dummodo aliquid eorum, quæ vrinam mouent, admisceamus, solum penetrationis gratia. Item eiusdem indicationis gratia supra renes adhibere oportet emplastrum ex *lentibus excorticatis, malis & pyris ac cydoniis, granis myrti, rosis & papauere cum aqua myrti*, vel fiat linimentum, quod recipit *summitatum rubi* n iij. *radicis rhamni* ʒ j. & ß. *pruna syluestria* n.xij. coquantur vsque ad consumptionem *duarum partium aquæ*, & colaturæ adde *gummi, pulueris balaustiorum, rosarum & amyli* quod sufficiat, vt fiat ad spissitudinem mellis, & dorsum illine.

CAPVT VIII.

De Mictu sanguinis, ac de Renum imbecillitate. D

CVm sanguinem mingere non vnica occasione & caussa, sed variis ac ex diuersis tum locis, tum caussis contingat, & subinde difficillimum sit ei symptomati occurrere, ob id profectò ea omnia hoc vno capite complecti placuit, vt facta ad inuicem omnium conferentia, facilius vniuscuiusq; natura & ratio innotescat. Cui vsui primò diligenter expendisse oportet, renes id munus corpori præstare, nimirum sanguinem ipsum à serosa humiditate purgare & excipere, vt in vesicam delabi & percolari facilius & commodius possit. Quod sanè opus renes exsequuntur, munere duorum vasorum, quæ magna sunt, & ampla: quorum vnum incumbit ab arteria, quæ spinæ adhæret: alterum verò à vena caua: per quæ arbitrandum nõ est trahi illam seream humiditatem, sed biliosi excrementi non parum, ac etiam tenuis sanguinis non paruam copiam: illud quidem, si admodũ crassum non sit, cum ipsa vrina permeat: sanguis verò per vniuersum renem adspergitur, qui paulatim vaporis modo in totam ipsius substantiam E extenditur, adhærescit, & alimentum efficitur. Ex quibus cõstat, quod si quando acciderit eundem tenuem sanguinem simul cum vrina excerni, renes laborare, esse existimandum, *vt Gal. placuit 6. de loc. aff. & 3. de caus. sympt.* Vtcunq; tamen illic sanguis ea parte (*vt mox referam*) symptoma est in genere excretorum immodicè, toto genere præter naturam, sequens quidem diuersas renum affectiones.

Renum munus in corpore humano.

Renum vasa duo.

Quas sanè dispositiones vt quis exactè intelligere possit, distinguat primò sanguinem mictu excretum à vesica, ab eo, qui à renibus profluit. Quod optimè censeo Hippoc. distinxisse *4. aphor. 80.* dicentem: *Si sanguinem & grumos mingant, & stillicidium vrinæ habeant, & dolor in imum ventrem & pectinem, & femen incidat, circa vesicã labor est.* Quod etiam clarius expresserat sequenti sententia, dicens: *Si sanguinem & pus minxerit, & squamulas, & grauis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat.* In quarum sententiarum prima, ne quis crederet, semper in mictu sanguinis renes laborare, ratio- F nem efficacissimam subiecit, qua vesicam laborare ostenderet: scilicet quoties sanguinem vel grumos mingẽdo, stillicidium fuerit adiunctum cum dolore in imo ventre, pectine, & fœmine. Quo loco non est intelligendum, vnumquodq; dictorum solum sufficere, vt constet ex vesicæ sangui-

Mictus sanguinis à vesica, quid differat ab eo, qui à renib. & aliis partibus proflait.

sanguinem prodire, sed semper omnia simul necessaria fore, licet non semper eadem die omnia simul: sat enim est, vt semper se consequantur. Nam dum sanguis è vesica fluit, necessum est & in grumos conuerti, ob id quod paucus sit, ob venarum exiguitatē, neq; adeo proritat ad meiendum, cùm sit illi familiaris, nec rursus adeo perfectè vrinæ miscetur, vt qui ex renibus prodit, quo fit, vt in grumos facile conuertatur. Item probatur sententiæ veritas, quia *si morbus est in vesica, necessum est dolorem succrescere pectini, imò ventri & femori*. Quod si ab vreteribus sit, ex positu doloris iuxta illa obliquè descendentis, & ex sanguinis paucitate dignosces facile, nam exiles sunt vreterum venæ. Si

G tamen à vesicæ collo, maior erit in perinæo dolor ad caput pudendi porrectus, & sanguis purus, copiosus & confertim profluet. Verùm si à vasis exeat spermaticis, vel nimius præcessit coitus, vel acris & fœtida gonorrhœa, cuius occasione partes illas exulcerari comperiamus. Quibus omnibus facile colligitur, vesicam laborare quidem, sed per consensum à venulis propriis, aut à vasis spermaticis, aut ab eius collo, vel vltimo ab vreteribus. Sunt tamen alia signa, quę sanguinis mictum

385 A ab ipsamet vesica per essentiam laborante profluere, ostendere sunt nata: qualia depinxit sententia *secundo loco* adducta, nimirum cùm squammulæ prodeunt cum ipso sanguine aut pure: nam credibile est, vas aliquod à re mordente & abradente in vesica esse diruptum, à quo sanguis profluit, siquidem squammulas non aliunde prouenire cum sanguine, quàm ab ipsa vesica, certissimum exsistit, maxime vesicæ dolore nō attingente aliquam ex ante dictis particulis. Contingit etiam sanguinem cum vrina excerni per colliquationem, vt in febribus non rarò conspicimus, adustum tamen, tenuem & praui coloris, cuius caussam distingues ex febris ardore & cōditione. Prodire quidem è renibus, monstrat tenuis sanguinis mictos, quia eo solent nutriri: item si per circuitus exeat, ac ex sensu ęgris iuxta renes percepto, & ex impensa sanguinis cum vrina permixtione, vel si repente maxima copia fluat, iuxta illud Hipp. 4.

B *aphor. 78. Quicunq; sanguinem sponte mingunt, iis à renibus venula rupta significatur*: item ex dolore cum positu, sicut ex priuatione prædictorū signorum, quæ diximus vesicam affectam attestari. Solet etiam tenuis sanguis cum vrina mingi, iecore imbecillo existente, velut in hepatica dysenteria, quod non est parui momenti cognouisse ex tenui sanguine, qui mox à principio cum vrina mingitur, postea tamen crassescente.

Sanguinis mictus è renibus, non ex quibusuis eorum partibus, sed determinatis oritur.

Licet è renibus sanguis prosiliat, coniectandum est, non quibusuis eorum vasculis læsis, sed certis ac determinatis. Quapropter statuerum reperio apud peritos Anatomicos, renes tribus vasorum sortibus frui: quippe à vena caua vtrinque in renes duo vasa inseruntur (*nam alia duo, quæ vel à vena ipsa caua, vel ab ipsis emulgentibus in duas tunicas renes inuoluentes inseruntur, nequeunt sanguinis mictum vlla ratione mouere, quia eorum ductus non attingunt cauam renum inanitatem*) quæ venæ *emulgentes* appellantur, insertæ quidem in eorum partem ante-

C riorem, quam *portam renum* appellant, nimirum simam illam partem, per quam ingrediuntur hæc vasa, & egrediuntur meatus vrinarii. Deseruiunt quidem hæc duo vasa delationi serosi sanguinis

Renum vasa quid deseruiant corpori.

ad ipsos: quæ sane siue abradi, siue rumpi, siue aliter infirmari contingat, apertis vel laxioribus factis meatibus, nusquam caussa existunt mictus sanguinolenti, sed cum improbe ob aliquod ex prædictis vitiis, suctionis munere vtuntur, protinus homo in ascitem transit, sero inter somentum & peritoneum collecto, vel vrina cum sanguine vniuersum corpus irruente, quo periculum suffocationis & exstinctionis calidi succrescit. Cæterùm cùm prædictorum vasorum dextrum iam sui lateris renem ingreditur, in quinque ramos distribuitur, & in totidem sinistrum, circumdant à renis molem vsque ad ipsorum gibbam, & extremis oris mutuo coeuntia. Per quæ sane vasa confluens cum paucissimo sanguine serum instillat in renū carnem, non quidem per ora, quæ mutuo cohærent, sed per laterum poros, suscipitque ren, quicquid sanguinis permixtum labitur, permittēs pu- D tum serum abire in ipsorum renum sinum, ex neruea substantia in ipsis excauatum, possidensque plures ductus & fistulas, in quarum extremis adsunt opercula carnea, veluti verrucæ (*singulis vna*) quæ acutæ sunt, & parum vnaquęq; in suam fistulam ingreditur, & modice obdurat, vt vrina à venis prædictis exsudans, stillatim veluti per colatorium in prædictam inanitatem excoletur.

His sic habitis, statuendum est, à prædictis venis, quæ vniuersum renem circumdant (*nam licet ab vreteribus etiam prosiliat sanguis, non tamen est huius considerationis*) vno è quatuor modis sanguinis mictum prodire posse. Primo quidem, dum secernens renum facultas adeo languida impotensq; est, aut concoctoria infirma, quod neque secernere, neque secretum sanguinem conficere, & sibi in alimentum commutare possit, ac ex consequēti libere permittat sanguinem cum vrina ad inanitatem renum defluere, & ibidem ad vesicam prolabi. Quem quidem affectum (*quod simul esse sit hepatica dysenteria*) renum imbecillitatem Medici omnes appellarunt, eo quod in eo sanguis excernatur aquosus atque serosus, & similis loturæ carnis nuper mactatæ. Cuius symptomatis morbum, in E renum frigida & humida intemperie situm esse, nemo est, qui ambigat: quo fit, vt qui sic affecti sunt, neque siti premantur, neque dolore, & vrina (*vt dictum est*) sanguinolento sero similis persistat, verùm mox à cibo fere purum exit serum, post coctionem verò cum spongioso sedimento excernitur, quod flatulenti spiritus est soboles, ex quo effœtam vim renum licet colligere.

Mictus sanguinis vno è quatuor modis prodire potest à venis, quæ vniuersum renem circumdant. I. Modus.

Fluit tamen è renibus sanguis, non semper cum hominis damno, sed aliquando ex vi & robore naturæ, actu nimirum excernentis facultatis, sese à superfluo sanguine exonerantis: quippe sanguis nonnunquam per circuitus ab ipsis renibus excernitur, in principio citra dolorem & laborem aliquem, haud secus, quàm quibusdam naturis accidit, quibus salutis gratia, per hæmorrhoides, F per vterum, per vomitum, aut fluxum sanguinis narium, sanguis ipse erumpit: & cum hoc non minus symptoma est in genere excretorum immodice (*quod hac sit sanguinis excretionis conditio*) & ad eorundem vasorum reseratione in consequitur. Quo fit, vt per interualla prædicta excretio succrescat, & leuamen haud mediocre laborantibus afferat: nam conferum naturæ imperium ins[illegible]ente sanguine fit, qualis in ec[illegible]os c[illegible]ntingit per ana-

Vrinæ sanguinolentæ II. modus.

 stomo-

stomosin, hoc est, tunica vasorum rarefacta, non velut in imbecillitate renum ob impotentiam: quippe sanguine hoc excreto, leuiores fiunt homines, & vegetiores. verùm vbi diuturnior efficitur affectio, læsionem retentrici etiam communicat facultati.

Signa.

Quam affectionem dignosces, & ab aliis distingues, quod sanguinis transitum iuxta renes ægri percipiant, & quoniam nimis permixtus excernatur cum vrina, idque per interualla & copiose. Item, quia præcessit, vel consuetæ vacuationis ex sanguine suppressio, vel exercitii intermissio,

G

aut vberior victus ratio, vel membri alicuius defectus, & cum hoc non solum nihil mali laborantes persentiunt, quinimo leuamen, nisi diu duret. Quod si sanguis veluti fuligo, fuscus & subobscurus prodeat, & vrina fuligine plena, cum fuliginoso etiam sedimento excernatur, corpus expurgari per renes, ac nonnunquam recut calefactum & exustum commonstrat, aliquando tamen prælodium erosionis, aut expulsionis calculi exsistit.

Vrinæ sanguinolentæ III. modus.

386 A

Tertius fluendi modus non rarò efficitur, prædictis venulis, quæ renes ambiunt & nutriunt, ruptis, scissis, aut exesis: nam licet hæc tria diuersa videantur, vnicum tamen morbi genus efficere habent, nimirum solutam vnitatem, & ipsa velut diuersæ causæ haberi debent. Denique à rebus, quæ scindendi vires habent, vel quæ rumpendi, aut sensim & paulatim erodendi, venæ illæ continuitatem amittunt, & ob id sanguinem aquosum sibi commissum citra delectum & per collationem in cauam renum liberè emittūt, quo mictus sanguinolentus efficitur.

Caussæ & signa.

Cæterum licet vnus sit in his omnibus caussarum modis morbus, diuersas tamen vnusquisque habet caussas, & diuersis etiam signis innotescit: quippe erosionem efficiunt solum humores acres & mordaces, aliunde in renes per vasa dicta defluentes, quibus sensim & paulatim tunicæ exeduntur, & sanguis dilabitur. Quod sanè nosces, quia sanguis sensim & paulatim excernitur, cum dolore pruriginoso renum in principio, mox cum vlceroso sensu & nimis molesto

B

ac fixo & perstante. At inscissionem efficient, quæ, veluti acuta, vim habēt soluendi continuum, sine ictu, sine casu, aut percussione fiat: quod facile dignosces, si fluxus sanguinolenti occasionem quæsieris: item quia sanguis exit affatim, purus, copiosus, ac repente, seruans naturalis sanguinis colorē & consistentiam. *Præterea* ruptionem efficere sunt nata ea omnia, quæ tēsionem patiuntur aut violentam extensionem, veluti est immodica sanguinis copia, vel graue onus vltra vires leuatum, aut violenta luctando pugna, vel quoduis aliud, quod similem violentiam inferat. Quod etiam nosces ex plenitudine esse, si nihil horum præcesserit, & sanguis absque caussa manifesta profluxerit vrinæ loco multus: quo fit, vt difficile sit à sanguine, quem iecur ad eam partem transmittit, qui per interualla repetit, mixtus vrinæ, & sine alicuius partis dolore, præterquam dextri hypochondrii: id etiam distingues, si prædictarum caussarum adsit aliqua, cui tegenda culpa fit.

C

Vrinæ sanguinolentæ IV. modus.

Quarto & vltimo modo, sanguinem per vrinam è renibus fluere contingit, prædictis venis renes circumdantibus, apertis laxioribusque factis, & osculis patentioribus effectis, siue per anastomosin, *vt antea dictum est*, siue per diapedesin (*vt multi falsò arbitrantur*) id fiat, hoc est, per apertionem osculorum & meatuum ipsarum venarum [...]o tempore, venas morbum in via pari est arb[...]dum (*non quidem in intemperie, vt in renum imbecillitate dictum est*) eaque dilatata, & ampliori facta, [...] cet id aliquando à calore prodeat, cæterum ca[l]or non est primo lædens actionem, vt calor, sed via dilatata, cuius occasione sanguis prolabitur. [...] affectionem nosces, quoniam solùm tenuis [...] sanguinis excernitur: item laborantes nihil ma[li] in excretione aut ante persentiunt.

Signa.

Verùm licet huiusmodi doctrina ab omnibus veluti probata habeatur, ego quidem, saluo meliori iudicio arbitror per diapedesim, hoc est, per aper[ti]o[n]em osculorum, quæ sunt in extremis venarum, [sa]nguinem è renibus non posse fluere, [...] [n]uerunt, quæ de anatome horum vasorum antea diximus.

D

Quippe statutum est, omnium fere doctorum cōsensu, oscula venarum vnius lateris [...]s, osculis venarum alterius lateris eiusdem renis, in dorso eius cohærere & connecti, quod [si] verum est, dum oscula aperiri contigerit, sanguis in oscul[a] [...] bi cohærentia commigrabit, non quidem in renis inanitatem.

Diapedesis quid.

Quapropter censeo diapedesim hoc in loco, potius nomine (*vt dissideat à raritate vasorum per imbecillitatem retentricis factam*) quam re vera esse intelligendam, solum dum sanguis à venis exsudat ob eius tenuitatem & raritatem tunicæ, magis quàm ob dictæ facultatis impotentiam. Et ob id non displicuit hos duos modos distinguere, & hanc anastomosin (*siquidem dissidet ab ea, quæ fit ob imbecillitatem facultatis*) diapedesim more vulgi (*licet cognita penitius rei natura*) appellare, quia in ea morbus non est intemperies, vt in vera anastomosi, sed morbus solum in via, hoc est, apertio & dilatatio prædictorum pororum, vel calore vt (*vt dictum est*) vel quod respectu tenuitatis sanguinis apertiores exsistant: & ob id, in hac, vt mea mens est, fluit sanguis: in vera autem anastomosi, quæ imbecillitate retentricis fit, tenui[s]

E

etiam, sed dum residet vrina, aliquid crassius subsidere necessum est: in hac vero, quam ab[us]i[v]e diapedesim appellamus, nequaquam.

Vrinæ sanguinolentæ [...] caræ præsagia.

Cauere enim oportet eos, qui ex imbecillitate renum sanguinem mingunt, quippe facilè in [a]trophiam aut malum corporis habitum commigrant: ac licet qui ex robore excernentis facultatis id efficiunt, aliquo modo leuari videantur, cum hoc tamen temporis tractu, assuetudine facta, si sanguis desit fluere, graue est, nam ad aliam partem vergere erit coniectabile: si plurimum fluat, non ob id credendum est, semper fore salubre. Verùm si vena rupta sanguis fluat, vereri oportet, si copiose profluat, ne in frigidum habitum corpus mutet, in lypothymiam aut syncopen, & si cohiberi non possit ita breuiter, in mortem, vel saltem ob sanguinem concretum in vrinæ immedicabiles suppressiones, aut in ea accidentia, quæ sanguinem concretum sequi solent. Sic erosionem quàm citissimé compescere est curandum, ne in vlcus mali moris & diuturnum commigret affectio.

F

Mictus sanguinolenti curandi ratio duplex.

Licet in omnibus prædictis sanguinis fluxibus eadem sit symptomatis ratio, nimirum sanguinis fluxus, & ob id vna quoque erat futura compescendi via, nihilominus tamen, quia symptomata haud secus, quàm morbi, per ablationem fiunt m[orbi] auf-

causs[illegible] um mitigari propriu[illegible] desiderant, eo quidem duplex intelligi in omni sanguinis fluxu medendi [illegible] *ria*: quæ symptoma ipsum mitigare possit citra causæ respectum, quæ solum nititur fluorem compescere. *Altera* vero quæ morbum, à quo talis profusio prodit, radicitus euellat. Verum quia in curatione cuiusuis sanguinis fluoris, eisdem auxiliis vtrumq. fieri potest, nimirum & morbum auferre & symptoma mitigari, ea profectò ratione curationem aggrediar, initio sumpto a renum ob distemperiem imbecillitate.

Imbecillitas renum qualiter curetur. Cum renes ob humidam frigidamq́, aliquando, sed frequentius calidam intemperiem, contingat imbecilles fieri, ac ex consequenti non probè sanguinem secernere, & vrinam solam ac puram percolare, primo mali accessu corpus exsiccare, ac modicè [illegible] gerare [illegible] *frequentius a calore renum pro[illegible]* & p[illegible] nu[illegible]e, quo vires reficiantur, opus erit: q[illegible]od [illegible] symptomati prouidere velis, ex ta[illegible]ne facies, & adstringentium adminiculo exsequeris. Ve[illegible] quia imbecilles

G partes ob intemperiem re[illegible]ere, & ad a[illegible]quum robur reducere, difficile est, & non nisi diuturno tempore fieri potest, ac in sanguinolentæ fluxio-

387 A nis perstantia maximum vrget periculum, ob id simul fluxum compescere, & int[illegible]mperiem corrigere, ac viribus robur addere opus erit. Cui muneri victus instituendus est exsiccans, & optimi nutrimenti, velut est *caro columbarum, turturum, perdicum, & cuniculorum*. Prosunt *lentes & oriza cum lacte, & panis [illegible] coctus*. Potus sit *aqua chalybeata, deaurata*, vel decocta ex *radice China*, aut ex *rhu*, vel *myrti fructibus*. In quo malo cauendum est à vino, præterquam à rubro, nisi ex frigiditate fluxio prodeat, vt his, qui per loca niuosa iter egerunt, quibus album & generosum conuenire est certum. Præterea caueant omnino à Venere, à decubitu supra dorsum, à laboriosi[illegible] exercitio & ab vsu rerum diureticarum, & calidarum. Hac victus & vitæ ratione instituta, protinus curandum est præbere, quæ refrigerando modicè adstringant, ac firmitudinem renibus addant, vt quod ipsi ob contentricis impotentiam nequeunt continere,

B nos compressione & efficacia auxiliorum consequamur. Sic corpus leuiter purgabis *syrupo ex 9. infusionibus rosarum rubearum cum expressione rhabarbari, aut corticum mirobalanorum*, idq; in primo mali accessu

Purgatio. facies: Ac interim, dum adstringentia adhibes,

Adstringentia. studebis per vomitum corpus exsiccare potius, quàm per pharmaca inferius purgantia: vel saltem nullo alio vteris, quàm *puluere ℈.ß. rhabarbari cum ℥ ij. [illegible] rosarum*, quod bis terve in hebdomada porriges. Quo facto, præstabis *tragacanthum cum vino nigro, & symphiti aut polygoni succum cum puluere coriandri præparati & coralli*. Hunc vsum etiam præstant trochisci, qui recipiunt *spodij ℥ ß. rerberi[illegible] j. seminum lactucæ ℈.v cum succo cy[illegible] onitorum, fiant trochisci*, quorum ℈. j. ex vsu est. prodest etiam [illegible] *cinamomum, extracto albumine, puluere sim[illegible] lactucæ [illegible]* decoctum sumach, quantum testa

Trochisci.

Decocta. capiat Con[illegible]unt & *radix consolidæ maioris, gummi Arabicum, & tragacantha macerata primus, deinde feruefiant in vino austero, & ex colatura præbe ℥. j. & ß.*

C Po[illegible] p[illegible] de *spodio cum aqua plantaginis: vel*

Pastilli. *bolo Armeni [illegible] cum succo polygoni: aut lapidis hæmatitis [illegible] arsenici rum ℈.ij.* Item *decoctum rhu cum pulueribus rosarum, corallorum, & terra Lemnia*: Vel [illegible]ud præsi[illegible] quod recipit *corallorum rubrorum, acaciæ, balaustiorum, ana [illegible] [illegible] ngi [illegible] ria clarificati ℥ j. aquæ auratæ [illegible] & [illegible]* ℥ j. Prosunt *tremor ramentorum loti [illegible], aut [illegible] tum radicis spinæ albæ cum succo plant[illegible] in [illegible] ls, pondere ℈. j. item saccharum rosaceum cum pulueribus boli Armeni, coralli, aut myrti[illegible]rum*. Eu[illegible]dem

Serapia. vsus exsistunt *serapia ex myrto, ex rosis [illegible] plurimum infusionum, addito in decoctione puluere [illegible] sti aut lapide hæmatite, bolo Armeno, cum modico a[illegible]to*. Prodest & *oxysaccharum*, dum te [illegible] æstuant [illegible] *cum pastillis de [illegible], aut de terra Lemnia*.

Extrinsecus verò iuxta renes ad inflammationem arcendam & calorem compescendum, in

D

Renibus quæ extrinsecus adhibenda. Inunctiones.

unctiones adhibere oportet, primo *ex oleo rosarum, myrtillorum, ac de cydonus*, in quo incocta fuerint adstringentia: & dorsum inspergas *pulueribus foliorum rubi aut quercum, baccarum myrti, malicorij, balaustiorum*, quos etiam cum posca aut vino adstringenti adhibere poteris. Ex quibus etiam cataplasmata conficies, quæ recipiunt *foliorum quercum, myrtillorum, rubi & polygoni in puluerem redactorum, ana ℥ ß. malicorij, balaustiorum, ana ℥.iij farinæ*

Cataplasm.

hordei p. [illegible] *olei rosacei ℥.ij cum posca fiat cataplasma*. Potest etiam empl[illegible]um pa[illegible] *ex mastiche acacia, rhu & succo sanguinariæ*, aut *ex palmulis dixlis cum aceto, & malaxatis cum acacia & oleo myrtino*. Prodest & aliud, quod [illegible] *palmularum coctarum in vino adstringenti ℥.iij foliorum plantaginis m j. gummi, tragacanthi, succi sempervivi & polygoni ana ℥ ß. farinæ hordei p. ß* fiat cataplasma. Verùm si ex igne vel insolatu prædictam fluxionem contraxisse principium comperiamus, non erit ab re dorsum vngere vnguentis *santalino, rosaceo, de cucurbita, ac r[illegible] rato Galeni, cum pulueribus coralli & [illegible] tillorum vel ex eisdem ceratum conficere*, & [illegible]lia, quæ tam. [illegible] *cap. de his, quæ renes refrigerant & calefaciunt*, [illegible] prope [illegible] pe ries scripta.

Emplastrū.

Cataplasm.

Vnguenta.

E

Dum sanguinis ea copia in corpore viget (*quacunque caussa fit*) quod natura cogatur, melioris gratia sese exonerare per renes, non protin[illegible]s cohibendus naturæ impetus, sed primo per[illegible]e, quod redundat, fluere, aut parum [illegible] eo [illegible]ea verò, ne vel natura assuescat, ve[illegible] im[illegible] fiat, sistere omni arte studendum est. Quod [illegible] opus duobus modis facies: primo [illegible] ne misso, aliquando in interuallo hu[illegible] us fl[illegible]xi[illegible]is (*quod fluxio hæc per circuitus plerunque repetat*) vt auara facta natura, quod superest, con[illegible]e[illegible]: nonnunquam verò mox ab ipso initiu, [illegible] facta reuulsione eius, quod fit, commodius fluxio cohibeatur. Cui vsui parcè, & , vt fecerint, per partitas vices sanguinem detrahes, [illegible] q[illegible]idem, quantum satis, vt fluentis impetum alio euoces, & subinde compescas: secundo [illegible]rò, quod natura veluti impetu ruens non se p[illegible] cohibere, aut forsan quia successione eius, quod vacuatur, in eam partem sese io[illegible]nat: quo ten[illegible]c flu[illegible]ntis sang. in istum impetum compe[illegible]ere [illegible]opus e[illegible], his q[illegible] æ iurriosecus sanguine[illegible] densent & [illegible]rasserni, ac exterius vias contrahant. Sic autem [illegible] [illegible] arenc[illegible] *spongia posca imbut[illegible] irrig[illegible]bis*, aut linteis [illegible]m rosaceo [illegible] *aceto, & succo polygoni, cydoniorum*, [illegible] *n peruinca* item ex prædictis emplastri [illegible] d p[illegible], ut *oleum [illegible] phan[illegible] myrtinum* [illegible] cum puluer[illegible] *[illegible], rosarum & sanguinariæ* [illegible]

Misctus sanguinis ex vbertate curatio.

F

vero aliquid eorum, quæ mox diximus partes fi[illegible] mare ac sanguinem densare posse, porrigere [illegible] poteris: velut est *saccharum rosaceum vetustissimum*, *cum aqua deaurata, aut cum pulueribus corallii, boli Armenii, & lapidis hæmatitæ*. Sed inter omnia prodest victus parsimonia, & maxime potus, *vini ab[illegible]nentia, habitatio ad frigidum vergens*. tandem [illegible] consueta aliqua sanguinis euacuatio supp[illegible]ress[illegible] fu[illegible]rit, eam reuocare protinus studebis, sin [illegible]te [illegible] pe[illegible]orum G partium frictionibus, ligaturis, & om[illegible] n[illegible] reuersionum genere tentandum est, fluentem sanguinem alio transferre.

Mictus sanguinis ex soluta vnitate curatio.

Vt soluta vnitas vnius rationis non est, ita diuersam quoque expostulat vnionis formam ac viam: quippe aliter vniri desiderant, quæ erosione soluuntur partes: aliter, quæ scissione, & aliter etiam, quæ diruptione. Sic profectò vbi corpus adeo est vitiosis succis conspurcatum, quod eis ad renes confluentibus, contingat eorum vasa exedi, & exulcerari, primo studendum est, ab omni humorum spurcitia corpus immune redde-
388 A re, instituta ea victus forma, quæ præter id, quod præexsistentes succos attemperet, vtiliores gignat, & carnis tenuitati idonea sit. Quem vsum inter alia præstant auium carnes, & earum ac animalium paruorum extrema, vt *hædorum, porcellorum, anatum, & anserum*. Prosunt iura optimè ex carnibus prædictis expressa: item vsus *amyli, farris, hordei, cremoris, aut eius farinæ, ac insuper orizæ, aut cibum album appellatum, & oua sorbilia*. Potus sit ex aqua deaurata, maxime si prius ferbuerit cum *cinnamomo aut siorcionera*. Præterea ante omnem medicamentorum adhibitionem, corpus purgare instituens, exhibitis prius serapiis, quæ cacochymiæ conditionem respiciant: velut si biliosa sit, quæ bilem frænent, vt *cichorij, acetosa, de succo agresta, rosarum, de succo limonum, & de granatis, cum aqua hordei, intybi, lactucæ, vel portulacæ*: verum si salsa fuerit B pituita, syrupo veteris *violarum, portulacæ, borraginis, & similium cum aquis prædictis*. Quo facto, semel maiorem cacochymiæ partem purgabis, ac postmodum per vices & interualla veteris infuso *rhabarbari, & corticum mirobalanorum, in aqua lactis, aut decocto papaueris, portulacæ, vel hordei*: & tandem aliis veteris, quæ sæpius diximus humores acres & mordaces posse purgare: nec non & pituitosos ac salsos: cuius naturæ sunt agaricus, semen cartami, & folia senæ, vbi infundantur in aliquo ex prædictis decoctis. His quidem factis, eis medicamentis intus & extra vteris, quæ præter id, quod vires habeant retundendi acrimoniam humorum, [l]eniendi & obduriandi potentiam sortiantur, non quidem adstringendi: quippe hæc pressius adhærere cogunt tunicis venarum acres humores, quo maiores fiunt erosiones. Huius fa[rin]æ est medicamentum, quod recipit *lactis omni[illegible]*. *aquæ melissophylli* ℥.j. *boli Armeni* ℈.ij. *spica[illegible]*. idem præstat beneficium, quod recipit *lapidis hæmatitæ* ℈.ij. *aquæ colaturæ, amyli, vel violarum*, aut *portulacæ* ℥.iij. Eiusdem etiam [illegible]lum præstat, & adhuc humorum ac[r]ium influxum ad renes C cohibet, id quod recipit *mucaginis seminis papaueris albi* ℥.ß. *pulueris tragacanthi* ʒ.j. & ß. *trochi corum de karabe, & rasuræ eboris ana* ʒ ß. m[is]ceantur cum *saccharo violarum*, & fiant *boli* ma[gn]itudinis fabæ. [illegible]ode[illegible] & *saccharum r[os]aceum*, a[u]t *terra Lemnia*, vel *tragacanthum*. item a[illegible] v[illegible] *p[tis]ana, & pultes fa-*

Humorum acrimoniã quæ retundant, leniant, & obdurent.

Purgatio.

rina hordei. Quem qu[illegible]que [illegible]ium præsta[illegible] dolore fiat erosio, syrup[u]s *portulac[illegible] [illegible]larum, & de mucilaginibus cum aqua hordei* [illegible] item [illegible] bo[illegible] ans vigil permanserit, præsta[illegible] dicame[illegible], quod rec[ip]it *aquarum p[illegible] violarum, ana* ℥ [illegible] *philony* [illegible] Cæ[ter]u[illegible] eos supra renes adhibere [illegible] q[uæ illegible] temperent, vt *vnguentum santalinum* [illegible] add[illegible] *pulueribus coralli, & myrtillorum* [illegible] *guentum ex oleo violarum, rosarum, & [illegible] pim lotu, ac cera alba ad cerati formam* [illegible] *amyli, aut farina volatilis, [v]el coralli, &* [illegible] Prolunt & linteoli madi[illegible] *mucagine* [illegible] *minis cydoniorum & lini, cum succo portulacæ* [illegible] *mixta*.

Cæterùm si sanguis fluat ve[illegible] d[illegible] scissis, primo accessu cu[illegible] [illegible] & reliquum diuertere, a[illegible] potu *aquæ frigidæ*, & [illegible] q[illegible] *rum plantaginis & rosarum ana* [illegible] *materis* ℥ ß. *pulueris* [illegible] misce, & fiat potio [illegible] *ginis & sanguinariæ cum* [illegible] *de kar*[illegible] his medicamenti[illegible] [illegible] tinandi & vniendi quæ di[illegible] ræ est *boli Armeni*, [illegible] *tragacanthæ, & albumen oui aut* [illegible] Quorum loco adst[illegible] qu[illegible] sunt, vt succus *plantaginis, sanguinariæ* [illegible] *storum rhu, & similium*, vt alumen [illegible] *Gordoni huic vsui proficiens*. Extrinsecus [illegible] dorsum primo accessu adhibebis *album oui* [illegible] hementer agitatum, cum pulue[ribus illegible] *ralli, & myrtillorum, vel idem album* [illegible] *ne draconis, & farina volatili, ac pulueri* [illegible] *rum*. Idem præstat empl[a]strum ex [illegible] & [illegible] *loe cum aceto & aqua capitum rosarum*. Tandem [illegible] borantem alere tenuiter oportat, & potus p[illegible] moniam instituere, & corpus quieti mandar[e] ab omni animi perturbatione præmunire & auxilia mutare, donec sanguinis flo[illegible] q[illegible] tiue quidem quiescere oportebit, done[c] partes vnitas es[illegible]

Idem profectò erit curationis mod[us illegible] guis prosilit ob eius tenuitatem, ac d[illegible] torum apertione, hoc vno except[illegible] guinis serositate, ante omne [illegible] re, opus erit corpus expurgantibus [illegible] exspurcitia a quolibet succo vendicare [illegible] *barbari, agarici, seminis cartami vsu*, [illegible] aut ventriculum huic malo cau[illegible] p[illegible] fuerit: quo facto, & humorem [illegible] comprimes laxos meatus adstringen[tib]us [medi]camentis intus & extra sumti[s] quotu[illegible] meminimus. Sed peculiaris [illegible] teris eo, quod non solum ape[rti]one [illegible] mat, verùm aduersus intemper[ie]m pu[illegible] profectò, si calidioris intemperiei [illegible] mul cum humiditate po[illegible] apert[illegible]ntur, [illegible] buseis, qui recipiunt *nucis cupre[ssi], rhu[illegible] rosarum, & boli, ana* ʒ j & [c]oralli, karabe[illegible] *rum, ana* ℥ [illegible] *gummi Arabici, tragacanthi* an[illegible] puluerizentur, & cum succo *arno*[illegible] chisci, quorum porriges ʒ.j. *cum aqua cap[itum illegible]* *ante prandium & cœnam*. Verum si fri[illegible] causam præsta[illegible] noueris, non [illegible] prædictis adde [illegible] vt *pulueres nucis* [illegible]

atq; absynthium. Desuper verò cataplasmata & emplastra adhibere conuenit, quæ fiant ex succo *mespilorum, sorbarum & pyrorum cum farina hordei & pulueribus nuper dictis, & alijs*, quæ *cap. de sanguinis fluxu* diximus. Præter hæc omnia mirum in modum prodesse ferunt non contemnendi auctores, cucurbitas natibus prope podicem affixas, ac si fluentis sanguinis impetus fuerit copiosus, eum scarificatione, sin aliter, citra ipsam.

Cucurbitæ.

G Fluxus autem sanguinis, qui prodit à vesica, eandem omnino prouidentiam expostulat, præterquam quod medicamenta, quæ extrinsecus proficua sunt, adhiberi debent supra os pubis, & in parte ventris inferiori, nisi sanguis à partibus vesicæ consentientibus & cohærentibus profluat: quo tempore tutius est vel dorso vel iuxta ilia ea affigere. Item, quæ per os sumuntur, admiscenda sunt iis, quibus facilius ducantur in vrinam. Præ oculis tamen tibi erit, ne aliquid sanguinis in vesica concrescat, & grumosum fiat, quippe id breuioris periculi caussa solet esse. Quod quidem nosces ex symptomatis, quæ sequuntur: nam & deli-

Mictus sanguinis ex vesica curatio.

389 A quium animi, vigiliæ, mentis turbationes, faciei pallor, extremorum refrigeratio, inquietudo, anxietas & vrinæ suppressio apparent. Cum medeberis vel sanguine prius auerso alicubi, saltem per hæmorrhoidas, aut cucurbitas natibus affixas & scarificatas: aut si sanguis abundet, & fluxio sit copiosior, vena talari incisa, vel brachii, si maior fuerit plenitudo. Item, adhibitis aliquot ex prædictis auxiliis supra os pubis: in qua re cauere oportet iniectionem adstringentium in vesicam ipsam, quippe id solet esse potissima caussa cöeretionis sanguinis. Quapropter cessante fluore, si prædicta accidentia succreuerint, coniectandum est, superesse grumos in vesica, & protinus porrigere oportet bibendum *acetum mulsum, aut aquam mulsam cum decocto radicum apij, syrupum de quinq; radicibus cum aceto, aut coaguli leporis ℈.j. cum aceto mulso, vel aquam stillatitiam foliorum raphani, solani, aut cum*

Acetum mulsum.

B *modico aceto scyllitico.* Præstat & id, quod recipit *radicis pæoniæ, aristolochiæ, radicis sabinæ, ana ʒ.j. belzoini ʒ.ß.* fiunt pilulæ tres cum succo *foliorum raphani*, quarum sumatur vna cum decocto *cicerum*: præterea porrigere poteris *ʒ.ß. theriacæ cum decocto radicum apij.* Sed in vesicam inijcere poteris *aquam mulsam, vel modicum lixiuij ex cinere ficum, aqua mulsa dilutum, vel aquam radicum apij, cum puluere aristolochiæ, aut coagulum leporis cum aqua stillatitia foliorum raphani, adiectis aceti guttulis.* Quod si ne his quidem vrina redderetur, catheter vel cerea candela intrubenda est, *vt latius suo loco dicturi sumus.*

Pilulæ.

CAPVT IX.

De Mictu puris ex abscessu, & Vlceribus vesicæ ac renum.

SI VT præcedenti capite distinximus sanguinis mictum à renibus prolabentem, ab eo, qui à vesica excidit, pari prorsus ratione de puris mictu agendum esse censeo: quippe aliquando mingitur pus, vesica nequaquam affecta, nonnunquam

C verò ex propria [illegible] affectione. Quod quidè docuerat Hipp. [illegible] & distinguere 4 aph 8 [illegible] dicens: *Si sanguinem & pus minxerit, & squammulas, & grauis odor adsit, [illegible] [illegible] lcerationem significat*: quæ omnia necessum est simul adesse, vt puris & sanguinis excretio, ab ea, quæ à renibus, secernatur: nam

Mictus puris [illegible] vesicæ aff[illegible] [illegible] modo [illegible] [illegible] tur [illegible] [illegible] a partib.

antea dixerat. *Si sanguinem aut pus minxerit, renum aut vesicæ exulcerationem significat.* Verum vt distinguat, ex qua parte dictarum prodeat, expulsioni puris è vesica addit squammulas (*quas à furfuraceo sedimento crassitie squammularum distingues*) necessario adesse, & grauem odorem. Sed illud solum est arbitrandum prodire ab his vesicæ vlceribus, quæ ex erosione fiunt: nam pus, quod rupto aut scisso vase gignitur, vel ex dirupto abscessu prodit, non prærequirit prædictas squāmas. Iatenim est, pus omne ab ea parte prodiēs, grauiter olere, nā id illi est propriū tribus de caussis. *Prima*, quia cùm pars, quæ putrescit in vesicā (nimirum interna tunica) non sit carnea, tardius putrescit, vel à violentiori caussa, & ob id maiorē contrahit putorē. *Secunda*, D ob admixtionem partium aquearum vrinæ, quæ corrumpunt, & corrumpuntur, haud secus quàm aquæ putridæ in stagnis & latrinis. *Vltima* verò ob moram, quam contrahit in vesica, ob vrinæ retentionem naturalem. Præterea constabit pus è vesica fluere, quia non admodum permixtum & cum vrina confusum excernitur: quinimo dum ex collo aut pudendi fistula prodit, ante vrinam aut citra ipsam excernitur merum pus, *vt ex Gal 8. phar. local. cōstare arbitror*, quamuis *6. de locis* aliter videatur sentire, tamen suam mentem paulo inferius eodem cap apertius exprimit. At dum ex renibus aut vlterioribus partibus pus emanat, non nisi plurimum vrina admixtū it, ac minus fœtidum. Prodire autem à thoracis abscessu illuc purgato, disces ex dolore & præcedente in ipso inflammatione, difficultate respirandi, ac febre præcedentibus: à iecore, ex dolore dextri hypochondrii, & sanies ruborem adhuc habet, aut aliquid rubrum admixtum: à renibus, ex signis præcedentis capitis disces: ab vreteribus, ex doloris positu, & lapide præcedente, quem ægre expulit laborans: ex vesica verò & pudendis partibus, ex nuper adductis signis. Præter quæ sunt etiam alia ex vrina desumta, quibus Paulus, Aëtius, & Gal. student venari locum exulceratum in vesica: cæterum adeo varie ipsa scribunt, vt satius sit ex loco dolente id colligere, quàm ex vrinæ contentis. Cum hoc tamen vesicam exulceratā ostendit dolor in ea parte acutus, maxime mixtionis tēpore, & excretionis puris: assidue etiam decumbunt, & neq; erecti stare possunt, q; dolores acuti sint, & vlcera iniucunda, ob vrinæ assiduum contactum, & ob eius acredinem, & etiam quia ibidem aliquid eius manens (*quod vesica non se possit optimè comprimere*) fœtidissima & viscida efficitur. Quod si vlcus serpēdo procedat, saniosum & sanguinolētum simul prodibit, cum vrinę difficultate, & penis erectione, & dolore iuxta pubem. Verùm distingues prope os vesicæ vlcus esse, quia tempore mixtionis solum hæc accidentia succrescunt, maxime in principio & fine mictus, eo magis, quo caussa fuerit efficacior. Quod autē vlcus serpens & erodens sit, mul- F ta demonstrant: primum mucosa illa & cruenta excrementa, ramentis intestinorum in dysentericis excretis simillima, cum dolore & ardore: distingues autē, sitne in collo aut corpore vesicæ, quod (*vt dictum est*) ex corpore squammosa quædam recrementa plerumq; prodeunt, *vt Hipp. est sententia*, ex collo verò seu ceruice excrementa prorumpunt crassiora atq; mucosa, nam crassior est particulæ substantia, in qua residet & quasi stagnat

Vesicæ exulceratæ signa.

Vlceris vesicæ serpentis & erodētis signa.

muccosus & viscidus quidam humor. Vlcera esse magna & maligna ostendit dolor, nó solum mingendo perceptus, sed & exacerbatus vomendo aut tussiendo, vel sternutando, quibus subiectæ particulæ, musculis abdominis compressæ dolitant. Itaq; vt summatim quis colligere possit particulam affectam ex pure cum vrina excreto, ea pendat, cum ex superioribus partibus profluit, exactè cum vrina permisceri: e renibus, per partes quasdã inæqualiter dispergi: é vesica, adeo parum cùm vrina permisceri, vt etiã sine ipsa exire possit: G quanquã solum pus sine vrina profluens, pudendorum abscessum vel vlcus porius commonstret.

Vlcera vesicæ quibus oriantur caussis. Vlcerum quidem vesicæ caussas innumeras esse, ac finitimas iis, quas diximus renes quoq; posse exulcerare, nemo est qui ignoret: inter quas potissimum habet locum ipsius vesicæ inflammatio in abscessum commigrans. Ac nosces quidem relictum vlcus, à quo pus fluit, fuisse ea inflammatione, quod præcesserit in ea parte dolor vehemens, sed maxime inter os pubis & anum, febris conti-
390 A nua, mentis turbatio, vigilia, bilis vomitus, vrinæ suppressio, egerendi cupiditas, qualis in tenesmo, ac dura etiam efficitur pubis regio, & intestina vel nihil, vel durum excernunt: adest vel hæmorrhoidum, vel mensium suppressio, aut lapis magnus, saltus, vel ictus, à quibus sanguis non fluxit.

Inflammationis vesicæ curatio. Præcauebis autem magno studio ne in abscessum commigret inflammatio, ne vlcere facto immedicabilior efficiatur affectio. Quapropter *Sang. miss.* primo mali accessu, sanguinem mittes, si plenitudo magna sit ex brachio, sin aliter, aut eo facto, vel si hæmorrhoidum aut mẽsium præcesserit suppressio, ex talo, idq; semel, aut bis, & ter, si vires constiterint, sin aliter, cucurbitas in natibus scarificabis, & copiosius sanguinem detrahes, aut tutius, & minus extrahes, sed iteratò facies. Quo facto, omni diligentia studendum est ventrem emollire *Clyster.* clystere iniecto ex *hydrelæo* in paruissima copia, aut ex *oleo seminis lini & lacte*, vel ex *butyro & oleo amyg-*
B *dalarum dulcium*. Sed tutius fore arbitror (*nam clysteria forsan, compressa vesica, maiorem concitabunt dolo-* *Insessiones.* *rem*) insessionibus id opus exsequi, maxime his, quæ recipiunt *decoctum fœnugræci & violarum*. Præ*Fomenta.* stabis item fomenta ea eisdem cum vesica, aut spongia, & partes dolentes irrigabis *oleo chamæmelino, anethino, vel amygdalarum dulcium, in quo ferbuerit althæa*. Quod si adhuc his factis dolor nõ quieuerit, cucurbitam iuxta pectinem affixam scarifi*Balnea.* cabis. Præterea balneis *aqua dulcis* vteris, & tandem ad opiata, si casus vrgentia postulauerit, deuenies, sic tò initio ab inunctione, quæ recipit *olei papaueris* ℥ j. *axungiæ gallinæ & anatis a. a* ℥. ß. cui, si non profuerit, addes *opij modicum cum myrrha & croco*. Prodest præterea & cataplasma ex *bordeacea farina, capitibus papaueris, & hyoscyami folius*. Quod si vrina non reddatur, iterum fomentis tentandum erit ipsam euocare, nam cathetere in viris vti, non caret periculo maioris doloris & inflammationis, quod fœminis non ita accidit ob viarum breuitatem. Quod si vrina redierit, non erit ab re *mulieris lac* infundere, aut *olei rosarum & seri lactis* modi-
C cum. Si tamen his factis adhuc perstiterit dolor, coniectabile est, in pus verti, & auxiliis præcedentis capitis perficere studebis, & quàm celerrimè aperire: vlcere tamen facto, consimilem habet curationem cum reliquis, quæ ab aliis caussis proficiscuntur, vt mox referam.

Vesicæ vlcus ex soluta vnitate. Prodit etiam vesicæ vlcus ex soluta vtcunque vnitate eius, aut venarum diruptione & caesione, tanto grauiori, quanto magis ad extimam ipsius tunicam (*interna exesa*) solutio permeauerit. Prodit itaq; vlcus ex humoribus salsuginosis, nitrosis, *Vesicæ vlcus qualiter ex humoribus mordacibus & nitrosis prodeat.* & mordacibus, á capite defluentibus, vel a toto iterũ ad venã cauam remeantibus, aut á mixtione crudorum succorum ventriculi cum flaua bile, vel seroso & acri iecoris calidi recremẽto, quibus mixtis ad vesicam euntibus ac [illegible] prædictum vitium succrescit. Vltimo tamen [illegible], *durum continuitatem ex vulnere illato, eandem arbitror expostulare curationem, ac renibus sic affectis scripsimus*) ex aspero D aut grandiori vesicæ calculo vlcus fieri posse est arbitrandum: plerunq; tamen in vesicæ osculo & musculo ipsam claudente. Verùm siue hac siue illa parte humores defluant in vesicam tenues & fluxiles, ac facile mobiles, cùm diu parti adhærere non possint, euidentissimum est, vlcus aut exesionem efficere non posse. Quapropter necessum erit, aut suapte natura viscidos fore, aut si tenues sint, pituita esse admiscendus, qua fixius vesica adhæreant: nam cùm erosio & mordicatio non nisi ea diutina mora fieri possint, ob id adhærentiam obtinere oportet, & viscidiatem. quo fit, vt non leue sit vlceris indicium cruenta aut purulenta pituita cum vrina excreta. Præterea (*quod non parui momenti ad curationem esse arbitror*) expen*Humores mordaces vno è duobus modis in vesicam confluunt.* dendum est, vno è duobus modis prædictos humores in vesicam confluere: vno per venam cauam (*qua vel à toto suscipit, vel à iecore & ventriculo*) E trahẽtibus venis, quas *emulgentes* vocamus, simul cum vrina prauum aliquid, vitiosum, aut imperfecte confectum: alio vero fluentibus humoribus per venas, quibus vesica capessit alimentum, ac exsudantibus in ipsius cauitatem, nam alioqui inflammatione periclitabitur. Est tamen non leuis differentia inter hos succos: nam qui fluunt per emulgentes, crassi sunt, viscidi, & tenaces, qui, si acres sint, vlcerum sunt factores, si verò mites, & citra acrimoniam, ita vt adhærentea nõ respuat natura, lapidi renum aut vesicæ materiam substernunt: qui verò per prædictas vesicæ venas dilabuntur, si nihil crassum in ipsa reperiunt, cui adhærentes exulcerationem moliri possint, vrinæ ardorem & non leuem acrimoniam præstantes, vrinæ difficultatem efficiunt.

Vlceris vesicæ præsagium. Quibus suppositis, vesicæ vlcus à quauis causa prodeat, vel non omnino sanescit, vel raiò, aut *quibus modis fiant insanabilia.* cum difficultate: quo fit, vt duobus modis periculum sit: vno, ob prædictas rationes: alio vero, quia hi, qui sic laborant ab Insidente dolore feF bribus, vigiliis, colliquatione vsque ad m[illegible]em premuntur. Quo factum est, vt iure dictum sit ab Hippocr. 6. *aphor. Renum vitia & vesicæ quicunque dolores in senioribus difficulter sanantur*: nec ob id credendum est, in reliquis facilius sanari. Quippe multis rationibus vesicæ vitia insanabilia [illegible]t. primo, ob assiduam susceptionem excrementi, & eiusdem expulsionem, quæ autem sanari debent, quiescant oportet: secundo, ob excrementi naturam, quod suapte natura acre est, & mordax, nedum cum ob alicuius deprauati accessum, acrius & mordacius efficitur: item, ob angustas vias: ac insuper, quia difficulter susceptant vim noxiorum:

tum. nam licet vesica per pudendum possit accipere, ipsa sua natura frigida est, & nequit ipsum actuare, & ob id minus beneficij suscipere. Quod si id verissimum est in omni doloris specie (*licet prurigo & vrigo non ita difficiles sint in vesica, vt inferius leges*) quanto certius erit periculũ in vlcerib. ipsius, cum ab Hipp. etiam dictum sit, vesicam discissam non coalescere: quod quidem non solum de vulneribus subaudiendũ puto, sed de vlcerib. quoq;. Inquit enim Hipp. *lib. de locis in homine. Morbi antiqui difficilius sanantur, quam recentes, oportet autem ex antiquis recentes facere, vt sanentur.* Vt enim lethaG liora sunt vulnera, sic maiorem sanitatis spem habent, quoniam violenter inciderunt: vlcera autem vt curatu sunt difficiliora, ita lentiùs mortem afferunt: verum quoniam omnino sanitatis spe carent, absolute deteriora sunt & longe grauiora, quæ ex erosione prodeunt, & quæ in vesica omnium pessima, quæ vero in collo non ita. Neq; ob id non licet auxiliares manus adhibere, quia multa solent peritis inopinato accidere, quæ au391 A gent spem & audaciam aggrediendi, quæ primo accessu videntur incurabilia: præterquã quod mitigationis dolorum & laborum gratia multa licet tentare.

Vlcera vesicæ qualiter curentur. Vt sunt curatu difficilia vesicæ vlcera, ita in artifice maiorem prærequirunt diligentiam, ne præsidiis malũ exacerbari contingat, quod perniciosissimum est in omni morbo, sed potissimũ in his vlVictus ratio. ceribus ob dolorum & laborum molestiam. QuaB propter ea vitæ & victus ratio institui debet, quæ præter id, quod laborantem reficiat, tenui & optima substantia dolores quoq; leuiat, & humorum fluentium vim & acrimoniam infirmet & attemperet: ob id prætermissis, quę capite de inflammatione renum dicta sunt, huic etiam muneri proficua, nullum aliud (*nisi febrium incrementa vetuerint*) commodius alimentum haberi potest, quam lac ipsum vtcunque sumtum: nam & ab vbere *capra, asinæ aut ouis suctum, vel postea cum pane loto ferrusuctam, vel cum pulte ex farina hordei exhibitum*, mirum in modum omnem scopum complet: curabis enim semper ventre ieiuno aut solum per se præbere, ne aliis admixtum vim & præstaturum beneficium amittat. Eundem quoq; præstat vsum *far, amylum, oryza cum lacte aut iure pulli, vel ius ipsum cum portulaca & in eo panis lotus, vel idem panis lotus cum saccharo & lacte amygdalarum dulcium.* Prosunt & carnes *pullorum, non solum gallinarum, verum auium omnium montanarum*, quæ esui vtiles habentur: *siccaniculi* & *porcellorum syluestrium carnes*: quia cum sic affecti parum dormiant, potius expostulant optimæ substantiæ cibaria, quam crassa & copiosa.

quo auxiliorum administrationẽ poscant. Quatenus verò ad auxiliorum administrationem attinet, cõiectandum primo est, an humores vlcus efficientes per vreteras ad vesicam dilabantur, an per venas instillent in ipsam vesicam: quippe si illud acciderit, necessum est ab expurganti pharmaco curationem auspicari, quod præter id, C quod humores acres & mordaces alio transferat, leniendi quoq; vires habeat, cuius naturæ est *syrupus ex infusionibus violarum cum expressione foliorum sena, vel seminis chartami, aut rhabarbari diluto*. si constiterit ex miscella biliosorum iecoris cum ventriculi cruditatibus humores dilabi: quem quoq; vsum præstat *manna cum prolactis infusu. aut cassia fistula cum aqua lactis vel hordei cremore.* Verum si comperteris corpus vniuersum per venas præstãtes vesicæ alimentum, sese exonerare, satius erit sanguinem primo mittere, & postmodum per interualla superuacuum humorem, & qui naturam irritat, per epicrasin purgare, ac balneis aquæ dulcis frequenter vti, nec non & cucurbitis, frictionibus, & aliis, quæ humores á consueto fluendi modo distrahunt. Discesa orem per has aut illas venas humores prolabi, quod per vrinam sabulosa ac pituitosa & viscida recrementa copiose fundantur, si per emulgentes & vreteras fiat humorum descenD sus. Cæterùm si ex aliis venis prodeat, saniosa & cruenta aliquando prodit vrina, in quo parum aut nihil subsidet, & nullius alterius recrementi vestigium adest. Verum si ex vulnere vel abscessu, aut quauis alia continui solutione, quæ subito facta fuerit, pus prodeat, non opus est prædicta prouidentia vti, sed primo accessu curationem vlceris aggrediens, ante omnia cõsiderans, vrgeatne magis dolorum, vigiliarum ac laborum indicatio, quam vlcus ipsum: quo tempore intus & extra adhibere atq; infundere in ipsam vesicam oportet, Serapia. quæ vim habeant leniendi & mitigandi. Tunc enim vtendum erit serapiis *violarum, borraginis, portulaca, de maccelaginibus & aliis huius census cum aqua hordei, amyli, aut sero lactis*: quem quoque vsum & alios etiam (*vt dictum est*) non parui momenti præstat *lac asinæ aut capra, vel eius serum cum aqua portulaca & modico bolo Armeno diluto in prædicta aqua.* Noctu tamen porrigere oportebit syrupum *paInunctio. pauerις, aut ℥ ß. philonij cum aqua cucurbita.* Item extrinsecus vesicam inunges *oleo de papauere, muccilagine psyllij & semine cydoniorum*, vel fouebis *lacte mulieris aut asinæ, oleo de semine cucurbita & melonum,* E *cum aqua portulaca vel cremore hordei.* Infundes tamen in ipsam vesicam ad temperandam mitescẽdamq; humorum acrimoniam & dolorum sæuitiam remittendam, *aquam malsam*, maxime *saccharatam*, aut lac cum expressione *seminis cucumeris, vel expressionem seminum frigidorum maiorum, aut ouũ candidum cum aqua hordei, & pompholige.* Quod si vlcus inflammationi iungatur, sanguine misso ex taClyster. lo, vel cucurbitulis iuxta suras scarificatis, aquam hordei infundes, vel eandem cum *collyrio albo Rhasis*, aut decoctum *plantaginis, cum amylo vel bolo Armeno.* Cui vsui per intestina iniicies *ptisanam cum rosaceo, & succum seminis lini & cucumeris, vel lac cum eodem rosaceo, aut emulsionem seminum frigidorum maiorum.*

Quod si accidentia quieuerint, tunc quidem iuxta vlceris indigentiam medicamenta infunF denda sunt: nam abstersionis & attemperationis gratia ex vsu est *serum lactis cum saccharo*, aut *aqua hordei cum syrupo rosaceo*, quibus semper admiscere oportebit aliquid eorum, quæ vim habent leniendi & mitescẽdi dolores, velut est *althææ aut maluarum semina, vel amyli & pompholigis modicum, decoctum etiam corticis fabarum & cucurbitæ.* Quod si ex recrementis vlcus sordidius apparuerit, quæ magis repurgent addenda sunt, velut *mel rosaceum cum lexi hordei decocto.* Verum si vno eodemque pharmaco hęc omnia præstari possunt, id quidem faciō: huius naturæ est, quod recipit *rasura cucurbita ℥. j. corticis papaueris ℥. ß. seminis alkekengi,*

 hym-

bombacis & papaueris albi ana ℨ. j. *& ß. quatuor seminum frigidorũ maiorum, & seminis maluæ ana* ℨ. iij. *hordei* p. ij. facto decocto post colaturam adde *sacchari* quod sufficiat, & injiciatur in vesicam. Aliquando verò admiscere oportebit modicum *collyrij* huius, quod recipit *cerussæ ablutæ* ℥ j *sar. colla* ℥ iij. *tragacanthi* ℨ. j. *opij* g. xv. fiat collyrium. Cum autem fluxio adhuc persistit, collyrium confice, quod recipit *cerussæ, sarcocollæ, olibani, gummi, opij, sanguinis draconis ana partes æquales, mixta in lacte asinæ dissolutum modicum proijcies.* Prodest & singulis diebus sumere cum *aqua cucurbitæ aut fabarum viridium,* trochiscum, *qui recipit seminis citruli* ℥ j. *boli Armeni, sanguinis draconis, gummi Arabici, seminis papaueris albi, amygdalarum dulcium, succi liquiritiæ, tragacanthi & amyli ana* ℨ. vj. *seminis apij & grani alkekengi ana* ℨ. ij. *opij* ℈ j. fiant trochisci, & eorum detur ℨ. j. Eiusdem efficaciæ sunt alij, qui recipiunt *seminis melonum, citruli, cucumeris ana* ℨ. xx. *boli Armeni, gummi, thuris, sanguinis draconis ana* ℨ. x *opij* ℨ. j. *& ß. seminis apij* ℨ. ij. *formentur trochisci & porrigas* ℨ. j. Alios etiã mirabilis efficaciæ conficies, qui

392 A recipiunt *seminis citrulorũ, seminis portulacæ, & amygdalarum dulcium, hyosciami albi & papaueris albi ana partes æquales, & cum mucagine psyllij,* fiant trochisci, quorum porrige ℈ ij. aut præbe *philonij* ℨ. ß. *cum aqua portulacæ.* Nec minoris momenti est vlcus abluere *aqua stillatitia ex sacharo & hordeo decocto cum modico decoctionis eius, vel aqua etiam stillatitia cucurbitæ & sacchari, aut ex malicorio cum hordeo & radice maluarum cum melle rosaceo.* Verum dum ad cicatricem vlcus perducere est opus, prædictis aquis addes *plumbi vsti* modicum, aut *pompholygis:* vel abluês vlcera *de octo hordei* tortiâ lactis cum modico *puluere thuris.* Item supra vesicæ regionem appones *ceratum myrtinum aut rosaceũ,* vel id, quod conficitur ex *amylo, sarcocolla, cerussa, rosaceo & cera.*

Collyrium. — Trochisci. (G) — Aqua stillatitia. — Vlcus vesicæ, quæ ad cicatricem perducant.

B

Capvt X.

De Calculo Renum.

Nephritidis varia nomina.

RENum calculus (*quem Græci nephritim, à parte affecta, vel lithiasim, seu morbum calculi appellant: quanquam nephritim omnem renum affectũ, & lithiasim, vesicæ calculum proprie significare, multi, vt Gorræus censuerunt*) affectus est grauis, molestus, diuturnus & aliquando periculosus, adeo vt per se, & ex accidenti mortem afferat, aut vitam calamitosam inferat. Quapropter tria maxime nobis in hac re sese offerunt expendenda, vt à tanto malo (*DEO fauente*) prudentes & cordatos homines præcauere, & afflictis aliquod præstare subsidium possimus. *Primum* sane est, ad vnguem docere huius affectionis naturam, differentias, causas & locum affectũ: *secundum* erit à lapidis generatione homines præcauere: *tertium* verò & vltimum doloribus opitulari, & excretionẽ commoti lapidis celeriorem ac tutiorem efficere.

C Primum in hac disputatione mihi subit in examen, quis affectus sit renum calculus: quippe certum est variam so[…] naturã: nam cum aliquã vitiat actionem […] causa est morbi lędentis actionem: […] vel vri[…] supprimit, vel partes exulcerat: dum verò o[…] horum [e]fficit, sed solum in renibus manet, a[…] ab eis excernitur, ad genus symptomatũ, quæ in his, q̃ toto genere præter naturã sunt, continetur: talis enim cõditionis lapis in rene ge[…] exsistit. Esse quidem morbũ intellectus non capit, cum morbus solum ad constitutionem aut temperiem pertinere possit: superest igitur, cum excernitur, solum symptoma esse, & eo quod contineatur in loco sibi non naturali, tanquam causa morbum in via excitare, vrina suppressa: & quia partes exulcerat aut lædit præter naturæ modum [do]lores & cruciatus maximos gignit: itaq; causa morbi vel symptomatis per se solum exsistit, morbũ autem constituere aut symptoma nequit, nisi dum excernitur, quia tunc ad excreta præter naturam reducitur.

Renum calculus quis affectus, & cuius sit naturæ.

D Differentias autem huius affectionis quatuor potissimum sumendas fore arbitrãdum est […] rum à *materia,* à *figura,* à *magnitudine,* & pon[…]om à loco: nam ab eo maxime prodeunt ac[…]m differentiæ, cuius hac in parte instituit tract[…] scribere, nam materia & figura in caus[…] datione innotescet maxime. Locus eni[…]a […]ius recenseatur à variis auctoribus, & vnu[…] sibi ex his, quæ accidunt in laborantibus, […]s eliciat, arbitror tamen triplicem esse in […] bus generationis lapidis lo[c]um. Quippe […]quentius in renum alueo arenulas & lapillos fieri est existimandum, quas ex crassa materia, caloris te[…] generatione in sabulum conuersa, fieri est certum: quo locũ si delabẽs materia præter crassitiẽ, visciditatis etiam sit p[ar]ticeps, credendum est lapillos fieri: immoratur enim ob id magis materia, ac propterea concrescit in maiorem molem quam arenula. Quas sane arenulas non solum in renibus, verum & in viis vrinariis ac in vesica fieri, omnes fatentur. Generantur insuper calculi in prædicto loco citra dolorẽ vllum, ac si parui sint, aut […] leuissima molestia excernũtur, verum si maiores, angulosi vel asperiores existãt, cũ dolore & […] ustima molestia. Fieri etiã possunt lapilli in […] sitatibus illis, per quas vrina in renum inani[…] excolatur: quippe dictum est antea, è vasi[…] unt ab emulgentibus, & in omnem renũ […] tiam inseri vnior, vrinam veluti instillare in […] ventrem, quem plures obtinere ductus […] las, digitorũ perforatorum instar, per […] valis instillatæ vrina, in dictam cauitatẽ […] in quibus foraminibus plerumque l[apilli] […]s certum est, & monstrat acerbissimus […], quem laborantes perpetiuntur in co[…] […]oue. Nam viæ illæ, quæ angustissimæ sunt, facil[…] […]tur crassa aliqua substantia, quam in lapidem abire certissimum est: & eum natura irritatur ab eodem calculo, vel ab aliqua externa vel interna causa, quæ nata sit ipsum mouere, gliscit ad expulsionem, in quo opere prædictos dolores pa[ti]tur, quantumuis in calculorum generatione nul[l]m persenserit. Quos etiam non semper vnius figuræ aut magnitudinis esse arbitrandum est. Generantur insuper calculi, & forsan maioris periculi auctores, in renum ipsorum substantia: in qua re […]u parum fuisse controuersum comperio. […] pe fuere inter auctores, qui existimarunt, [so]lida[m] […]lam ac densam renum substantiam nul[l]a ratione posse suscipere crassiorum humorum eam portionem, quæ lapidi gignendo sit idonea, & ob id crediderunt, solum quod tenue est ex sanguine […] permeare, crassum verò per d[…] apedel[…]n & p[…] ctos ductus in renum ventrem pr[…] lab[…] in

Renum calculus quot formatur differentias. — […]ratio […]oci. — E — F […]ne […]ræ

[illegible] cet ve[illegible] [illegible] at[illegible] pri[illegible] [illegible] *[illegible] calcauit [illegible] tendun[illegible]* [illegible] [illegible] tenum at- nemeat [illegible] calculi au[illegible]mentum, adeo magnum, [illegible] ad eatimati [illegible] affe quos si natura aliquand[illegible] præter graues & C diutinos d[illegible], q[illegible] [illegible] quiffe renem [illegible] in di[illegible]lectione. Ho- tum [illegible] calculorum generationem censeo Ga- Calculus renum quo in loco generetur ignoratur. lenum [illegible] esse semper [illegible] dolore, nam vide mus a[illegible] [illegible] par[illegible]nt, sine dolo- re c[illegible] [illegible] licet non excernantur sine dolo- re. Itaque d[illegible] [illegible] quoniam prædi[illegible]orum lo- corum [illegible] generati[illegible]nem sortiatur, ex dolo- re leuissimo in expu[illegible]one eo[illegible] qui in cauitate renum [illegible] eorum, q[illegible] p[illegible]dictis vasorū po- ris, quæ d[illegible] in cauitate[illegible] fiunt, acerbiores fui[illegible] do[illegible]s. dū expel[illegible] [illegible] in generatione

393 A nullam [illegible] tant mo[illegible] [illegible] non diu du- rat affectio, quod in via si ca[illegible]lus, licet longius sese extendat, quam eacte[illegible] [illegible], quæ in caui- tate fiunt [illegible] lorum ve[illegible] quin [illegible] carne gene- rantur, interim dum fiunt, m[illegible] [illegible]ito & perseuerāti dolore premun[illegible] non tamen intenso & graui, quia parum sentire renes statutum est, verum dum ex- cernuntur, longe grauiorem concitant, & quod illis proprium est, lentius mouentur ad expulsio- nem, ita vt sexaginta dierū spatium consumsisse in eo opere visum sit. Quæ sané signa adduas, vt hæc omnia ad curationē perficiendam ex vsu easistāt.

3 à materia atq; calore efficiente. Calculorum etiam differentia non minoris mo- menti [illegible] mate[illegible] atq; calore efficiente prudit: nam materiam huic operi præstat crassus humor, terre- us & [illegible]ntus. Crassus enim humor si in parte quie- tus [illegible], ca[illegible]ore agente [illegible] duritiem lapidosam pro- B c[illegible]ldubio ve[illegible] [illegible]alem enim consi[illegible]tentia in bal- neis fieri cernimus ea aquæ calidæ subside[illegible], quæ in tophaceam & lapideam substantiam parti ad- hærescentem caloris munere commigrat. Cui sa- ne euentui simile in renibus accidere cōspicimus. Sic ex terrea substātia, vel tophum, vel arenosum lapi[illegible] generari certum est, quem facile in arenas abi[illegible] [illegible]t eatum, auc[illegible] san in tran[illegible]tu, experi- mento didicimus ex are[illegible]ularum copia, præmissis grauissi[illegible] dolor[illegible]us, qui lapidem monstrabant.

Calculus renum quib. suboriatur caussis. Quod [illegible] crassities vis[illegible]iditas aliqua adiuncta sit, vel q; crassum est licet viscidum non sit, in plicaturis diu immoretur, tunc magis conficiuntur lapides, & duriores fiunt ac minus frica[illegible]les. nec n. sola pi- tuita crass[illegible] & vi[illegible]da arenularū & calculi materia est, sed et[illegible] alte[illegible]utra bil[illegible] terrea, quæ cum pituita

1 Caussa. comm[illegible] habet crass[illegible], quia crassities cum cal[illegible] [illegible] lapidi[illegible] obnoxios. Vtcunq; t[illegible] [illegible] [illegible] calculi vel arenulæ, eum hu- m[illegible] [illegible], quem color atte- statur: n[illegible] [illegible] flauior[illegible] [illegible]do rufæ, & a- liquand[illegible] [illegible] si solū [illegible] concretio ea pitui[illegible]a

C oriat[illegible] [illegible] tem præ se f[illegible]runt, haud [illegible] [illegible]us [illegible] humore solo aut cum [illegible] [illegible] parti[illegible] sanguinis cum [illegible] tur[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] m[illegible], vrinarū subsid[illegible] tiæ co[illegible] [illegible]um elucet, nonnun- quam ve[illegible] [illegible] perit iatus, aut ex ru-

bro & albo, vel ex flauo & albo [illegible] quando tamen [illegible] appa[illegible]t

Altera ver[illegible] caussa, quæ [illegible] est [illegible] renum in- 2 Causa. genti calore, & omnin[illegible] [illegible] [illegible] existit quem sane adeo habitu[illegible] debere esse arbitra- mur, vt non [illegible] [illegible]uiusmodi affectus hereditarius habeatur: talis enim futuru[illegible] est calor, qui lapides corpore viuo ex humoribus g[illegible]rat. Cum hoc ta- men non semper ab intensi[illegible] fiunt calore, sed aliquando á paulo exce[illegible]enti, [illegible]cet etiā facto, quia veluti forma part[illegible] tenetur op[illegible] [illegible] enim semp exurens futurus est calor, medi[illegible] [illegible] enim exce- dens sufficiens est, *vt statuerat* [illegible] *p.p.* [illegible]*tom.* [illegible]

D Neq. ob id arbitrandum est, [illegible] posse fie[illegible] nequit enim animus concipere qua lege viuo ani- mali tanta in visceribus præsit [illegible]gid[illegible]tas, vt [illegible] [illegible]tione lapidem efficiat, præsertim in renibus, quos mille rationibus calidos actu debere es[illegible] euiden- [illegible]ssimum est. It[illegible]q; talis futura est proportio calo- ris ad mate[illegible]iam, quod ille tenue resoluat citra fu- sionem & liqua[illegible]nem materiæ, ea vero adeo sit crassæ subst[illegible]iæ, vt si aliquid euaporatione ab ipsa educatur cal[illegible]e [illegible]iquum quidem neque fundi, neq; con[illegible]oq[illegible] neq; superari ab eo aliquo modo possi[illegible] ea q[illegible] *p*[illegible] [illegible]apideā duritiē debere mu- tari, maiore[illegible] [illegible] aut mino[illegible], prout calor [illegible]e- heme[illegible]ior, aut [illegible]umor crassior ac vi[illegible]sior fuerit

Hunc autem [illegible]nerationis m[illegible]dū docuerat Gal. 6. pop. d.cen[illegible] *[illegible] ubi in renibus fiunt, assato atq; are- facto in renum cauitatibus tum crasso, tum viscoso humo- re, in porosa renum substantia concreto.* & pa[illegible] pro[illegible] sus lege compertum est, reliquos auctores [illegible] [illegible] B nam Hipp. *lib. de internis affectionib.* sic statuit: *Huic morbus fit a pituita, quam ren suscepit in seipsum, nec rur- sus dimittit, sed cum in ipso in tophum concalueret, fiunt ex ea tenues lapilli velut arena:* idem *lib. de nat hum.* sed clarius *lib. de loc. aere & aqua* d[illegible]n[illegible] *[illegible] de crassi[illegible] mum ac turbidissimum coacernatur, concre[illegible], primum quidem parum, deinde maius fit.* De calore tamen re- fert Galen. *lib. pharmac. generalium* *Nam quemad- modum in externis rebus permulta corpora, quæ ignem cō- tingunt, ab ipso torrentur, atq; rursus ab aqua emolliun- tur, ita in particulis inflammatis ex humore ipso á calefa- cientibus & exsiccantibus acerrime desiccato, relinquitur quidpiam crassum & viscidum, in articularibus tophace- um, & per nephritidas calculi. Nam cum in renum ali- qua ex prædictis partibus impactum aliquid tenacius o[illegible] tinuerit, & aliquid aliud ex eisdem venis [illegible] eadem ma- teria ibidem succrescat, præexsistenti adhære[illegible] plus au- getur, semper enim quod recen[illegible] fluit, priorem circumdat. & ita in grandem molem succrescit.* Quibus caussis 3. Caussa accedit alui suppressio, quæ maxime confert ad F generationem nephritidis. Sic dum ventriculus aut iecur sua excrementa propter angusta vena- rum o[illegible]a [illegible] [illegible] per peculiaria loca, maxime cum [illegible] [illegible] super[illegible] iuxta lumbus collligun- tur, & [illegible] [illegible] [illegible]eme concreti, calore acce- dente [illegible] quantu[illegible] [illegible]ut ex put[illegible]edine contracta acri- monia [illegible] aut præ[illegible] [illegible]pia [illegible]ontinere ampli- us non po[illegible] [illegible] vi[illegible] vias [illegible], lap[illegible] o & 4 Causa. arenul[illegible] [illegible] [illegible]. I[illegible] [illegible]enibus [illegible] ca tenes [illegible] [illegible] [illegible] calor [illegible] ter [illegible] [illegible] crassities [illegible] quatit [illegible] [illegible] ea [illegible] ad alias desce[illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Præter quos [illegible] [illegible], ni[illegible] [illegible] ut ea [illegible]

rem in renibus excitare, vt omnia, quæ renum seu vrinæ viarum calorē intendere queunt meatusque illos coarctare. Sic excedēs aëris caliditas & siccitas, balneorum calidorū vsus, exercitium immodicum, maximeq; à cibo, item supinus in lecto decubitus, vel arcta super renes ligatura, a omnes G aliæ, q̃ vel calorem concitare possunt [illegible] rum aut crassiorum succorum copiam suppeditare, id natæ sunt efficere.

Calculus renum quib. innotescat signis & quibus à morbo colico differat.

Omnia fere signa dolorem in renibus ortum, à calculo fieri & non ab alia caus[illegible] *nam dum colicus est dolor, distinguitur signis proprio capite addictis)* implexus est Hipp. lib. de prænotionibus dicens: *Renum dolor repentinus cum vrina suppreßione, aut calculorum, aut vrinarum crassarum mictionem significat.* sed clarius & specialius docuit lib *de intern. affect.* sic scribens: *Quatuor morbi in renibus fiunt, a calculo autem sequentia patiuntur ægri, & dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in testem secundum rectum situm, & frequenter mingit, & adstringitur paulatim & supprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet.* Itaque dum lapillus in renibus mouetur, præter crassam vrinam, quæ præcessit, licet videre contritos lapides in ipsa, & sabulosa frustula, quibus aliquo modo leuiores videntur laborantes. Alia tamen signa his addidit Hippoc. 6 *popul.* 5. præter ea, quæ colicis communia sunt, nimirum vomitus & nausea, licet colicis grauiora succrescant, vtrisque tamen à vomitu leuamen sequitur, quia laxiora fiunt intestina, quæ renes calculo affectos premūt: & ob id merito dixit, & magis, cum à cibo implentur: succres[illegible] super sanguinis mictus licet non semper, sed dum lapis asper fuerit: torpet etiam crus eiusdem partis cum affecto rene ob vasa, quæ in rene affecto dilenta & dulentia dolorem B [illegible]tur commun[illegible] cant. Præterea licet locis citatis dictum sit ab Hippocr. Galen. & reliquis, renum dolorem esse acutum, 6. tamen pop. grauem [illegible] quod ita distinguendum censemus. Cum enim in ventriculo renum figitur, vel sine dolore est, vel [illegible]um grau[illegible] vbi autem per vreteres inc[illegible]t, vel etiam initia renes pungit pelliculam in exortu, acerbior est dolor, & sentiunt ægri mutatum doloris situm, imo & ad inguina descendere, qua parte vreteres committuntur vesicæ: quo tempore sanguinolentum aliquid meiere incipiunt, & dolor non est, vt antea, æque fixus, verum cum laborantes mouentur aut spinam flectunt, vehementius dolent. Itaq; in renem dolor grauis est, quia omnis corpus insensile neruisque expers [illegible] e memb[illegible] obu[illegible] luitur, tum [illegible] gra[illegible] us & ar[illegible] bilis [illegible] rum affectus vre[illegible] bus, que dense & [illegible] distenti[illegible] nente memb[illegible] obid[illegible] descensus [illegible] pore [illegible] liquo C [illegible] grauitas molesta est [illegible] loca[illegible] lem hab[illegible] generationem [illegible] oque sensum non admodum molestum [illegible] grauitatis [illegible] excitat, cæterum [illegible] n metral[illegible] us d[illegible] uruse[illegible] ni[illegible] an[illegible] de[illegible] cenem profunde [illegible] do[illegible] m mouet prop[illegible] communicatam ab externis neruulis m[illegible] tis interuallo [illegible] ntiend[illegible] præf[illegible] rene distentam [illegible] na, [illegible] *de sin part.* c.[illegible]. De-

nique in cal[illegible] n[illegible]que eodem n[illegible] concr[illegible]us, aut ad [illegible] peruen[illegible] vesicam per v[illegible]reteres. Reliqua ver[illegible] ad[illegible] quod [illegible] præstare po[illegible] ea, quæ [illegible] nouistan[illegible] ma[illegible] conditionem: quippe b[illegible] salf[illegible] recon vicios de fab[illegible] in calculum concrescunt, si lentor [illegible] gluten, aut in arenulas, id sit [illegible] ob id vrina cohibeatur, obstructione [illegible] reterum, aut meatus vesicæ à calculo au[illegible] multarum caussarum syndromen co[illegible] portet in renibus hoc & acri humore [illegible] ratum calorem renum, qui per eu[illegible] materiam inducet humoris copia[illegible] sitiem: maxime lentorem: expul[illegible] tem languidiorem meatus angustiore[illegible] duram & suppressam [illegible] hæreditariam qua[illegible] aptitudinem ad nephritidem, quæ tempera[illegible] tum sequitur, & adhuc magis [illegible] Tunc profectò verum [illegible] & i[illegible] terdum sabulosam red[illegible], licet certum non [illegible] sabulosam vrinā calculum significare, qu[illegible] ea ipsa ratione magis tuti redduntur laborantes ab eius generatione, quod crebra illa arenularum excretio valere renes expultrice ostēdat, humorem verò neq; multum esse neq; lentum. Verum cum nephriticus dolor colico dolori persimilis existat, signa etiam scribere oportet, quibus vnum ab alio facile distinguere possis. Quippe duo potissimum sunt, quæ maxime separant dolores intestinorum ab his, qui in renibus caussam habent, nimirum loci dolentis situs & doloris condi[illegible] V[illegible] enim vrget supra rene[illegible] dolor, certum est [illegible] stina pertinere, non ad r[illegible]nes: præterea nephriti[illegible] fere dextrorsum vergit, nec ab eo loco vsquam toto discedit: colicus sæpe locum mutat, & [illegible]ctinem inclinat, qui etiā quauis vacuatione & [illegible] sum & deorsum lenitur, quandoq; integ[illegible] nephriticus etiā inanitionis tempore man[illegible] tus, constante adhuc lapidis stimulo dol[illegible] Vrinæ verò aut tenues sunt ab obstruct[illegible] vrinarij, aut suppressæ cum dolore ten[illegible] oborto, aut fæce quæ tibus arenulis in [illegible] cedit vomitus biliosus, post pituitosus [illegible] cto cruris (*vt dictum est*) stupor. Horum [illegible] eaortum præcurrit grauitas, cum imb[illegible] larum partium, ex qua humorum copia aut cal[illegible] lus ostenditur.

Primo ex tenui vrina, aut suppressa in hoc malo licet dolor & affectio sit in altero renū, [illegible] nus ambo pati erit arbitrandum [illegible] *ve*[illegible] *ta*) quod fiet, vel quia pra dolore [illegible] aut ad vtrumq; renem, quo obst[illegible] uatur, v[illegible] ab altero patiente compatitur, licet [illegible] non diu duret. Vtcunq; tamē [illegible], pri[illegible] tu, summa diligentia curandum est, n[illegible] omnino fixum pertranseat, aut ex ni[illegible] inflammationem com[illegible] igret, vel v[illegible] illud quidem, quia veren oportet ob[illegible] adeo cœcam, quæ pe[illegible] culo nō vace[illegible] vase aliquo dirupto immedicabile fia[illegible] sane affectum in adultis magis, q[illegible] spectare oportebit, item in senibus [illegible] cur in fœminis [illegible]ime.

Duplex in[illegible]um lap de[illegible]

Calculus renum quib. modis præcaueri possit.

ratio. Vna quidem, quæ eius generationem inhibeat aut genitum lapidem imminuat: & rursus secunda, quæ iam genitũ & aliquo occasione commotum facilius educat & suauius ac dolores mitiget, quod laborantib. maioris momenti est, & ipsi magis exoptant.

Calculo sanorum gignēdo qua via possit materia demi.

G Circa primum, quę generationem calculi inhibere studet, cōsiderare prius tria hæc oportet: primum, *qua via possit materia calculo gignendo apta demi*: secundum, *quo modo renes tuto & citra aliorum membrorum discrimen temperari possint*: tertium verò considerat ac studet *inceptum lapidem & genitas arenulas, antequam in vnum concrescant, abstergere & expellere.* Circa primum, duo quidem curaturo ea sequenda incumbunt officia: primum erit materiæ generationem inhibere, ex victus & vitæ institutione

395 A præhabita, quæ omnino satietatem & cruditatem interdicat, cuiusuis alimenti sit. Cibi præterea eligantur, qui duræ substantiæ non existant, sed qui facile coctionem suscipient. Cauendum insuper à lacte (*nisi asininum fuerit, aut alterius morbi occasione præscriptum*) à caseo & omnibus, quæ ex lacte fiunt: à crassis, ab acribus, dulcibus, tenacioribus & pinguibus: tandem vtatur *pullorum, perdicum, gallinarum & auium, quæ molles sunt substantia, carnibus*: arietis item aut vituli & capreoli vel cuniculi carne, ouis sorbilibus & aliis, quæ huius naturæ sint, cauens ab *amylo, ab hordei tisana*, & aliis, quæ quodammodo vel lentorem habent vel emplasticam vim: item nihil supra modum actu vel potentia calidum sumat laborans, ne renes plus iusto incalescant. Vtatur vino, si assuetus fue-

Victus ratio.

Potus.

Exercitia.

B rit (*sin aliter, aqua tenui aut per lapideum mortarium percolata*) tenui & albo, sed dilutissimo: sed satius erit, ipsum omnino interdicere, si cognitum fuerit, potissimam mali caussam renum caliditatem esse, sicut dum ventris imbecillitatem, satius est, modicum concedere: cœna sit semper parca, exercitium moderatum, quod neq; cruditates patiatur, neq; renes calefaciat: animi hilaritatem conciliet, & in temperata domo & regione habitet.

Vomitus.

Secundum, quod materiam demere posse diximus, duo continet præsidiorum genera. Primum est vomendi vsus bis terve in mense, quod in præcautione, quæ fit per materiæ ablationem, maioris arbitror esse momenti: diuertit enim crassos & viscidos succos ab inferuis partibus, & euacuat etiam eorum non paruam portionem. Quapropter huic præsidio innitendum est diligenter: quod si vel nõn sufficere videatur, vel laborans tenuat, bis terve in anno licebit corpus purgare *cassia, manna, vel syrupo ex infusionibus cum agarico, aut rhabarbari infusó, vel cum expressione thartami, aut succo mercurialis cum saccharo ad formam syrapij redacto, aut pilulis ex mastiche, citra Galeni & agarico.*

Purgatio.

Renum lapillulos ac crudam materiam quæ abstergant.

C Verum quia licet parua sit materiæ huius copia, sæpe renes affecti vel lapillos vel arenulas gignũt, & periculum sit, ne concrescant, & in dolorẽ prorumpant, renes ipsos abstergere diligenter opus erit, & curare quo minus nec cruda materia ibidem immoretur, nec si quid ex ea factum est, amplius increscat. Cui vsui primum locum habet (corpore à ventriculi cruditatibus per vomitum purgato) *terebinthina*, quam variis modis parare possumus, vt iuxta laborantium gustum grata efficiatur. Primo ipsius porriges ℥ ij. *cum* ʒ. iij. *cassia*

Terebinthina varia paratio.

fistula & pulueris liquiritiæ: item eiusdem terebinthina ℥. ß. *lota decies in aqua saxifragia cum saccharo, ad formam boli redacta* præstat eadem quantitate *aqua violarum lota tum catholici* ʒ. iij. Item eam parare poteris hac forma. Excipe *terebinthinæ lotæ aqua alicacabi* ʒ. ij. *pulueris tragacanthi & liquiritiæ ana* ʒ. j. *cassia* ʒ. iij. fiant boli. Quæ sane omnia prodesse etiam possunt in calculo commoto educendo, sicut *terebinthina* ℥ iij. *lithontripon* ʒ. j ß. misce & fiant boli. Sed in præseruatione mirum in modum prodest *aqua stillatitia è terebinthina per alembicum*, vel puluis eius hoc modo confectus, *terebinthina* ℥. iiij. *vratur in lamina ferrea candenti tamdiu, quamdiu fit tabilis fiat*, cuius pulueris porriges ℥ j & ß *cum* ℥. ij. *aqua saxifragia & genista &* ℥. ß *oxymelitis*. Incredibili etiam efficacia renes expurgat ac tergitque arenosam sorditiem *oleum cydoniorum*, nam si bis terve in anno quis eius ℥. j. & ß. cum *saccharo* mane sumat, ex salute proculdubio faciet. Postquam aliquo ex prædictis vsus fueris, ad stillatitias aquas & pulueres atque coodita, quæ renes abstergunt, semel aut bis in hebdomada te conferes. Inter quæ non mediocre experimentum præbuit aqua, quæ ex *ligno quodam Indico* decocta efficitur, quæ post coctionem aut infusionem varios præsefert colores, nullo mutato sapore neque odore, cuius ℥. v. summo mane porrigere oportet: ac licet aliqui cum cibis eam admisceant, nunquam mihi huiusmodi vsus arrisit, quod velociter alimenta & ante integram coctionem à ventriculo educat.

D Oleum cydoniorum incredib. efficacia renes expurgat, & arenosam sorditiem extergit.

Aqua ex ligno Indico, ex calcitrapa.

Prodest & aqua ex calcitropa (*cardus quoddam genus*) item ex *cardo sancto*, ex *millefolio*, ex *gramine*. Præterea ex *gramine, petroselino, glycyrrhiza, asparragu & adianto cum succo limonum & saccharo instillata*. Sed ea pretiosior est, quæ extrahitur ex *corticibus fabarum, & ex caudicibus ac floribus earum quantitat*. ℔. iij. *cardus comestibilis* ℔. iiij. (& quia vno tempore anni non proueniunt, loco eius adde *calcitrapa* ℔ j.) pistentur omnia, & adde *salis Indi seu sacchari candi* ℔. j. *succi limonum* ℔. j. & ß. *succi seminum arantiorum* ℔. ß. *decoctionis maluarum & radicum althea facta grandi expreßione* ℔. ij. *mellis* ℔. j. instillentur per alembicum lento igne, & non permittantur comburi, neque liquores ex toto consumi. Pari etiam efficacia existit aqua, quæ per alembicum quoq; extrahitur ex ℔. iiij. *cardus comestibilis, ex* ℔. j & ß. *succi limonum acrium ex* p. ij. *maluarum, & ex* ℥. vj. *radicum petroselini &* ℔. j. *sacchari*, quibus pistatis *cum* ℔. iij. *aqua lupulorum* instillatur aqua mirabilis efficaciæ, quæ cum aqua ex destillatione fabarum admisceri etiam potest. Prodest *semen vrtica cum vino*, aut *semen citruli cum aqua malua vel saxifragia*: vel *puluis seminis arantiorum, petroselini, liquiritiæ & sacchari ad pondus omnium.* Item *cochleare vnum seminis melonum cum saccharo ante prandium, vel emulsio eorum cum aqua sassafrase: aqua item decoctionis vrtica & seminis maluarum.* Præstat mirum in modum puluis ex *virga aurea* vino exhibitus *quantitate* ℥ j & ß. sed maioris momenti habetur apud cordatos viros id, quod recipit *pulueris seminum petroselini & corticum radicum eius ana* ʒ. iij. *florum cardus stellari* ʒ. viij. desiccentur & fiat puluis, cuius sume ʒ. ß. cum *aqua fabarum aut graminis*. Ex vsu quoq; est syrupus *cardus sancti & aqua calcitrapæ ana* ℥. j. Magni etiam momenti esse experimento fidissimo est compertum ius pulli decocti cum *fœni græco loto*, aut decoctum eiusdem fœni græci lo-

E cardo sancto, &c.

ex cardo comestibili, &c.

Semina vrticæ, citruli, arantiorũ, petroselini, &c.

F

ci loti cum *aqua cinnamomi*. Alia etiam reperies nõ minoris momenti, quę habita consideratione naturæ laborantis proficua quoq; comperies. Prædictis præsidiis expurgatis renibus, eos attemperare & ad antiquum statũ reducere studebis, considerans prius, *an ex iecoris calore renibus praestitum sit aliquid, vel ex sanguine*: quo casu, aut si suppressa fuerit aliqua sanguinis vacuatio, eorum refrigerationem institues, primo sanguine misso, quod in viris ex brachio, & in fœminis plerumq; ex talo facies.

Renes qua ratione tuto & citra aliorum membrorum periculum refrigerari possint.

G

Quo facto, aut si renes consensu totius corporis calidi incalescant, balneis veteris aquæ dulcis, aut renes ipsos eadem aqua bis in hebdomada souebis. Quod si caliditas adeo intensa sit, vt etiam extra sentiatur, aut laborans nimium molestetur, ex vsu erit dorsum inungere vnguento *rosarum resumptiuo, de cucurbita, refrigerante Galeni, oleo rosarum loto aqua hordei vel succo agresta*: *vnguento ex oleo violarum, cera & butyro lotis aqua plantaginis*: & quod vtilius esse solet, proculdubio est, partes illas souere

396 A

lacte mulieris aut asinæ summo mane aut ante cœnã. Pari etiam vsu oportet laborãti porrigere summo mane ℥.v. *aquæ hordei cum sacchato*, aut tantundem *seri lactis caprini cum eodem saccharo*, vel *emulsionẽ quatuor seminum frigidorum maiorum*: nec minoris momenti est *aqua portulacæ cum rosaceo saccharo aut decoctum maluarũ & seminis althææ*, quę verò exterius supra renes adhibere oporteat, leges *lo. 2. c. de his quæ renes refrigerant*.

Calculũ renum genitũ curãdi ratio quadruplex.

Quod si his omnibus factis (*aut insectis*) calculus iam diu genitus moueri ad exitum incipiat, curandum est quadruplici medendi via ipsum quam citissime pellere, quo citius laborans à doloribus eruatur. *Primo* quidem per ea auxilia, quæ vias leniendo, apertiori citra dolorem promptiores reddant: *secundo*, per ea, quæ motum citatiorem efficiant: *tertio* quidem per ea, quæ lapidem comminuere possint: *Quarto* verò & vltimo, per ea, quæ aut omnibus prædictis admixta, aut per se solum adhibita, vim habeant sedandi & compescendi dolores, ac mitigandi accidentia, quæ in hoc affectu solent maius facessere negotium.

B

Viæ, p quas calculus iturus est, quib. reddãtur patentiores & partes laxentur.

Primum itaq;, quod exsequendum sese offert, est, vias patentiores reddere, & partes ipsas laxiores, quo citius & citra dolorem, aut cum leui lapis excernatur. Verum quia sæpe malum initium sumit á cruditatibus, vel saltem, licet ab alia occasione principium sortiatur, in huiusmodi corporibus sæpissime abundant in ventriculo & primis venis, ob id eo medicamento protinus ab iniecto clysmate, purgare corpus oportet, quod præter id, quod aluum subducat, partes quoq; leniat & laxet. Huius naturę est *manna ture pulli aut decoctis maluarum liquata*, sed peculiari dote ea opera *cassia fistula* tribuimus, maxime si *oleo amygdalarum dulcium* extrahatur, vel si ipsa assumta olei ipsius ℥ij. superbibat laborans: idem beneficium præstant *catholicon & syrupus violarum ex infusionibus cum aqua decoctionis seminum maluarum*. Cæterum si vrgentior fuerit dolor, quam quod liceat topica auxilia differre, á vomitu initium curationis facies, & postea iniecto clysmate, ad ea, quæ mox referam, te conferes: hoc vno semper obseruato, quod si doloris sæuitia inducias pręstiterit exspectandi, satius longe est á prædicta purgatione initium sumere. At si cõstiterit sanguinem vel redũdare, vel inflammatione periclitari, siue á febre, siue á calidarum vsu, mox á sanguinis detractione (*quæ etiam in vrgentia doloris præsentaneum existit præsidium*) incipiendum erit. Et licet ambiguum sit apud auctores, ex quo loco fieri debeat, siquidem nunc ex brachio, nunc ex talo fieri debere, scriptum apud Gal. & plerosq; reperitur, nos iam id dubium absoluimus in consilio capitis *de sanguinis missione, lib. de recto præsidiorum vsu*: nimirum brachij venam esse tundendam, si plenitudo in toto corpore subsit: verum si iam dolore aut calore ad partes affectas prolapsa sit plenitudo, ex talo sanguis mitti debet tum quod commodius eo loco detrahetur, tum etiã quia sanguine ex ea parte attracto, patentiores & laxiores efficiuntur viæ, per quas iturus est lapis, & ob id sine dolore prolabatur. Cuius fortan indicationis gratia censeo Hipp. dixisse *corpus esse purgandum & venam tali instituendam*. Cum hoc tamen do[...]um, qui plurimum vires infirmant, gratia, minus sanguinis extrahere opus erit, quam affectionem & plenitudinem postulare constiterit. His factis & interim dum fiunt, clysmatis primo vti oportet, quæ recipiant *decoctum maluarum, violarum, althææ, caricarum ac furfuris, cui addes oleo amygdalarum dulcium, anethi aut chamæmeli ana ℥.j. & ß mellis rosati ℥.ij. pulpa cassiæ nouiter extractæ ℥.v.* ac si corpus purgatum non fuerit, *catholici aut hieræ ℥.ß.* A quo si iterum alio opus sit, eodem vteris demta *cassia* aut *catholico*, & addito *butyro vel adipe anserino*, maxime si partes renibus proximas incalescere comperiamus:

Salus missio.

D

Clysmata.

E

verum si secus res se habeat, decocto addes *fœnugræcum & althææ radicem*, aut *oleum*, in quo hæc incoxerint. Quod si constiterit vel flatus adesse, vel vias pituita infarctas, clysteria conficies (*à prædictis facto initio*) quæ ex calidis ac modice flatum discutientibus fiant. Cuius naturæ est, quod recipit decoctũ *chamæmeli, anethi, rutæ, meliloti, fœnugræci, seminis lini, mercurialis & similium, cui addes vel vini modicum vel mellis*, item *oleum chamæmeli, liliorum vel amygdalarum dulcium & hierapicræ ℥.vj.* Verum si in animo fuerit dolorem magis sedare, conficies ex *solo butyro, oleo amygdalarum dulcium, axungia gallinæ & anatis, vel ex terebinthina cum saccharo & vitellis ouorum*: præualente tamen renum incendio, ex *hordei decocto cum cremore quatuor seminum frigidorum maiorum*. At cum in animo est lapidem etiam frangere, mouere aut ad motũm concitare, decoctis prædictis addes ea, quæ præter id, quod vias actuali calore dilatent, & tunicas emolliendo laxent, vim quoq; habeant aperiendi & comminuendi, quod impactum in viis præfuerit. Huius naturæ est *melissophyllum, pentaphyllon, daucus, ruta, radix acori, petroselinum, ac radices & semen eius & fœniculi*, quibus etiam addes *lithontripon ℥.iij. cum modico vino*.

F

Fomenta.

Hanc insuper viarum apertionem & laxitatem, præter clysmata, exsequuntur fomenta, linimenta, emplastra & omne insuper appositorũ genus. Primo itaq; á purgatione, sanguinis detractione, vel saltem á clysmate, partẽ dolore affectam (*siue renes sint siue vreteres*) fouebis vesicis *oleo dulci plenis*, vel quouis alio ex prædictis, vel decocto ex *vino aut aqua chamæmeli, meliloti, maluarum, violarum, anethi, radicis althææ, fœnugræci, parietariæ, & reliquarum herbarum, quarum sæpius hoc capite meminimus*. Oleum etiam mirabilis efficaciæ efficies, & potes seplasiariis iubere confectum huic vsui seruare, si acce-

Olea.

Insessiones. acceperis oleum chamæmelinum, & fictili vase con-
O clusis & admixtis floribus genistæ, vas fideliter clausum stercoratio fimo recondatur, ac relinquatur aliquot dies feruere, quo renes perinæum & vreteres inungantur. Et rursus in omnibus inunctionibus & fomentis eandem adseruabis vtendi rationem ac in clysmatis, addens paulatim, quæ magis emolliunt, quæ discutiunt, quæ calefaciendo dilatant, prout laborantis & mali diligentia postulauerint. Sic etiam fomenta cum spongia parare poteris, vel filtro, addito vino, muccagine psyllij, althææ, fœnugræci, vel oleo aut lacte. Præterea renes vel vreteres inunges oleo amygdalarũ dulcium, sesamino, butyro, axungia, vel vnguento ex eisdem facto, aut addita mucagine althææ, seminum lini & fœnugræci, dum necessitas leniendi & humectandi partes vrget. Verum si calefaciendo partes dilatare opus fuerit, his addes, aut solis vteris oleo chamæmeli, a-
397 A nethi, baccarum lauri, rutæ, iridis & liliorum alborum: quem quoque vsum præstat oleum superius adductum è floribus genistæ & oleo chamæmeli sub stercore fermentatum. Verum si fixius calefacere (quo partes magis aperiantur) opus fuerit,
Emplastra. emplastris vteris ex prædictis oleis cum ouis fricti & telis aranearum, cumino & dauco, si flatus quoq; discutere fuerit opus: vel ex eisdem oleis & decocto prædictarum herbarum, maxime parietariæ, milij solis, cyllæ, cæpæ, aut sisymbrij, & cum prædictarum herbarum pulueribus emplastrum conficies. Mirabilis efficaciæ etiam ad doloris inclementiam mitigandam efficies ex muccagine fœnugræci, seminis lini, & althææ, cum parietaria & malua coctis & pistatis, addita modica seminis lini farina.
Oleum croci. Præterea si vias amplius dilatare, ac tenuare, quod in ipsis continetur, in animo fuerit, vti oportet oleo croci, scorpionum vel amygdalarum dulcium, in quo crocus ferbuerit aut semen angelicæ, cæpa, sisymbrium, scylla, parietaria, daucus, radix acori, petroselinum, fœnicu-
B li & similium. Motum autem celeriorem efficies, siue lapis sit, siue pituita crassa, cucurbita supra
Calculi motum celeriorem qua faciant. vreterarum regionem adhibita: quod si bis die feceris, præterquam quod flatus discutit, ea ratione mirum in modum dolorem compescit. Eundem vsum præstat equitatio, motus, cursus vel partis dolentis frictio cum oleo croci facta. Pari prorsus ratione balnea aqua dulcis aut olei, & motum accelerant, & vias laxant, dolorem leniunt, & omne beneficium præstant.

Calculum quæ comminuant medicamenta. Quod si his omnibus factis adhuc perstiterit dolor, coniectandum est aut lapidem maioris esse quantitatis, quam quod permeare possit per angustos vreterarum poros, vel impactum fixumque alicui parti exsistere. Quapropter ad ea, quæ lapidem comminuunt, & per interna vias dilatare nota sunt, deueniendum esse consulit vrgentiæ ratio. Sic fidissimo experimento compertum est prodesse ʒ. j. lithontripon cum vino vel aqua graminis aut quouis alio decocto. Præstat & sanguis hircinus autumno extractus ac sole exsiccatus, cuius ℥ j. ex aqua liquiritiæ prodest: ex vsu quoque est à balneo renes & pubem inungere, etiam à fomento. Idem benefici-
C um præstat lapidis Iudaici ʒ j ex omnium [illegible]
Lapis Iudaicus duplex. rum decreto, licet Galen. lib. de ren. affect. duplicem eius sortem constituerit, marem [illegible] fœminam, quo constat labium illum [illegible] esse. nam 9. simplicium solum vnum genus huius lapidis constituit, cuius vsus maioris est momenti cum oxymelite aut aqua liquiritiæ. Paratur etiam

puluisculus non mediocris momenti ex radicibus petroselini, saxifragiæ & pellis leporinæ crematæ. Sic & solus puluis leporis integri cremati cum crino in vase fictili, nec non & renes eiusdem siccati, & in puluerem redacti vino exhibiti. Item vnus vngulæ equi, plumarum columbæ, testa cochlearum, cancrorum, vermium terrestrium, asellorum, passeris sui, quem caudam tremulam vocant, stercus murinum in aceto tritum, lapis vesicæ hominis, aut repertus in vesica, vel fellis porci, hirci, vel vaccæ, puluis lapidis spongiæ, cinis corticum ouorum, ossium mespilorum tostorum, [illegible] puluis pullorum hirundinum combustorum, vesica apri cum vrina exsiccata, cornu cerui præparati, aut scliorum more. quorum
D omnium ʒ. j. satis esse solet. Stercus item columbinum mixtum cinnamomo & ʒ. j. theriacæ magnæ cum syrupo de duabus radicibus: valet & vinum fermentatum cum radice graminis, pentaphylli, semine maluæ sylvestris, cinnamomo, polta, croco, quinquefolio, corticibus cyperi, brusio, apio, raphano, cortice capparis, saxifragia, vrtica, chamæpyteo, milio solis, nucleis cerasorum, amygdalarum dulcium vel persicorum. Sed ex his o-
Decocta lapidem comminuentia. mnibus varia etiam effingere poteris, quæ magni solent esse momenti: quale est illud, quod recipit decoctũ sabinæ cum aqua graminis, aut pulueris eiusdẽ sabinæ ℈. ß. cum eadem aqua: item aliud, quod recipit cinera leporis combusti, lapidis Iudaici, spongiæ, sanguinis hirci, acori, pulueris seminis petroselini & seminis althææ ana partes æquales, & cum melle fiat electuarium, cuius ʒ j. & ß. porrigere poteris. Conficies item aliam, quæ recipit cassiæ ligneæ ʒ. ij. seminis apij ʒ. iij. myrrhæ ʒ. j. olibani ʒ. iij. lapidis Iudaici ʒ. j. seminis pastinacæ, piperis & anysi ana ʒ ij spicæ nardi ʒ. j. & ß. amygdalarum amararum ʒ. iij. asari & pulueris ireos ana ʒ. j. seminis papaueris al[illegible] & seminis cyperi ana ℈. iij. mellis quod sufficiat, fiat opiata.
E
Opiata. Trochisci. Sed satius mihi semper visum fuit trochiscorum de alkekengi ʒ j. porrigere, vel cum lith[illegible] aut theriaca magna aliquem ex prædictis pulueribus admiscere, & vino aut aqua seminis maluarum & liquiritiæ dissoluere, vel in forma boli præbere. Verum in his & similibus administrandis, caute te geras oportet, ne calculosos calidis lædas magis, sed per longiora interualla eis vteris, & aliis admiscebis, licet fœmineis corporib. licentiosius præbere possis. Alia etiam huic vsui proficua & magni momenti capite sequenti reperies.

Dolorẽ calculi renum quæ sedent. Sed si adhuc perstet doloris inclementia, ad ea quæ dolorem sedant, deueniendum esse consulit doloris vrgentia: quæ sane præter eo, quæ vias laxare, dilatare ac lenire posse dictum est, quæ etiam suo modo dolorem sedant, intus & extra adhibenda sunt.

Exterius quidem vnguentum, quod recipit oleum amygdalarum dulcium, scorpionum & axungia gal-
F linæ, anseris & anatis ana ℥. ß. philonij Romani ʒ. iij. ceræ parum. Aliud etiam parabis, quod recipit vnguenti agrippæ ℥. j. & ß. mucilaginis althææ & seminis psyllij ℥ ij. olei chamæmeli, olei croci & axungiæ gallinæ ana ℥. j opij ʒ. iij. ceræ quod satis. Item partem inunges oleo de papauere, vel vnguento populeo cum croco, vel id confacies, quod recipit opij ʒ ß styracis, croci, myrrhæ, castorei ana ℥ j agitentur cum [illegible] dulci aut ex decoctione maluarum, & præbe [illegible] ß. Quod potius pensu parabis hac lege, excipe [illegible] r. tta, myrrha storacis, asari spicæ celticæ, s[illegible] cuminu paluste, ali[illegible] & b[illegible] ana ℥ j. apij, petroselini, rubia [illegible] ana ℥ ß. opij ʒ. ß. cr[illegible] j cum syrupo capillorum Veneris & vi-

no albo, aut aqua vitæ fiat opiata, diu agitando in mortario calido, porrige ℈.j. Item porriges syrupum *papaueris* vel *theriacæ recentis* ʒ.j. *aut philonij* ʒ.ß. & hæc
G dormituro exhibebis, vel dum dolor sæuius ingruit. Verum cum diu dolores perstant, non est minoris efficaciæ (*maxime si in sinistra parte ventris dolor adsit, & splen etiam malo consentiat*) emplastrum ex vtroque *diachilone cum meliloto & oleo scorpionum aut capparorum.*

Capvt XI.

De Lapide Vesicæ.

398 A

Calculi renum & vesicæ in multis inter se dissident.

Licet euidentissimum sit in eodem affectus genere consistere renum & vesicę calculos, cum hoc tamé in multis dissidere inter se certissimum esse arbitror. Nam præter locum, vbi quisq; generatur, etiam dissidium constituere solemus, ætates & corporis statum, in quibus generationem sortiuntur: item materia, necnon & modo caloris, atq; caussis etiam antegressis: quorum omnium, saltem ad præcautionem, ediscere prouidentiam conuenit. Inprimis studendum est scire, cur Gal. 6. *pop. part 3 text 15.* dixerit, *vrinarum crassitiem potissimam esse lapidis vesicæ causam* Nam inquit: *Crassitudo multa in vesica collecta & in vnum coacernata, si diu ibidem remanserit, concrescendi coagmentandique initium, alio adueniente capit.* Præterea constat ex Neotericorum maiori parte, calorem quoque requiri in vesica, cæterùm mediocrem sufficere: & ob id arbitrantur plerumque lapides vesicæ succrescere

Vrinarum crassities & calor mediocris vesicæ calculi causa.

B magis in pueris & senibus, quam in iuuenibus & iis, qui calore abundant. In quarum sane caussarum assignatione multa ac magni momenti dubia nobis sese nunc offerunt. Primum quidem, *cur in plerisque corporibus adhuc senilibus vrina excernatur, in qua subsidet crassæ pituita incredibilis copia, & lapides non fiunt?* Secundum, *quanam ratione quandoque pueris vna fere est viuendi ratio, prædictis cruditatibus gignendis apta, & omnibus etiam viget sufficiens calor, cur non fiunt illis omnibus aut pluribus lapides?* Tertium, *cur non fiunt in eorum renibus calculi, siquidem per ipsos descendit apta materia, & eosdem calore renum pollere est arbitrandum?* Quartum, *cur ex calculis renum vesicam adeuntibus non fiat in ipsa lapis, quinimo protinus eijciatur, quantumuis magnus sit, & paruus lapillus in vesica genitus adeo tenaciter ibidem adhæreat, quod in immedicabilem molem succrescat.*

Dubia quatuor.

Calculus vesicæ cur non fiat in senib. plerisque, cũ tamen vrinam excernant crassam.

Circa primum experimento quotidiano comperimus, tàm in senibus, quàm in pueris frequéter vriná mingi crassam, & in qua postea pituitosum colligitur sedimentũ, idq; copiosum, & cum hoc lapidea non gigni. Cuius euentus causam esse arbitramur humoris crassitié sine lentore, quo fit, vt etiamsi vrina diu immoráte in vesica crassum col-
C ligatur, nihilominus tamé vesicæ expellenti, haud secus quam vrina cedit in crassum, quod in ea continetur, quia cum létore & viscididate careat, nullibi adhæret & protinus excernitur, & ob id nõ lapidescit. *Secundam* quidem causam censemus esse, caloris vesicæ & vrinæ mediocritaté, quod solum nactus sit vriná ipsam agitare ac mouere, non quidé coquere, aut adurere & exsiccare. Quo fit, vt in huiusmodi corporibus vrina excernatur crassa & turbulenta signum quidem expulsionis eius, quod cum ipsa e toto corpore prolabitur. verum cum vrina mingitur tenuis, & cum hoc in ea subsident filamenta quædam crassa ad modum viscidæ pituitæ, coniectabile quidem tunc est, tenuem mingi, quod plurimum crassi intus impactum maneat, haud secus quam marulæ adhæret illud, quod excernitur, quamuis paucum sit, & in matula corticem generet solutu difficilem: ex quo coniectabile est aliquid in vesica manere. quod impactum duritiem etiam contrahat, ac forsan longe maiorem. D

Secunda dubitatio quærit, *cur plerisque puerorum non fiat lapis in vesica, siquidem fere omnibus est eadem intempestiua viuendi ratio, & etiam omnibus abundat calidum sufficiens, saltem plus quam cæteris corporibus.* Cuius dubitationis gratia expendere [illegible] et multi Neotericorum arbitrati sint, parum caloris sufficere ad vesicæ calculum gignendum, euidentissimum esse & rationi philosophicæ consonum, longe maius incendium prærequiri nam etiamsi statutum sit à philosophis omnibus, pariter duritiem fieri à calido & frigido, nihilominus tamen eo maiori opus est calore vbi ab ipso & non à frigido debet fieri lapis, quo in frigidiori loco & frigidior præfuerit materia ipsa. Nam si resolutione tenuis substantiæ durities contrahenda est, quo maior fuerit calor, eo longe maior fiet soliditas & durities, materia ob viscidítatem renitente omnimodę resolutioni, sed ea potissimum causa fieri debet homine exsistente viuo, & non concretione á frigido, ergo necessario maiorem mediocri prærequiri calorem. Diximus enim *lib. 2. de recto præs. vsu, c. de emolli.* induratorum varia esse sortes & differentias, inter quas potissimæ sunt, quæ á calido resoluente, & à frigido indurãte succrescunt: sed earum, quæ à frigido fiunt, duplex est conditio, vna cum frigiditas condensans intrinsecus est rei condensatæ, in qua licet calor principium mixtione media præstet, frigidum tamen vltimam in indurando adhibet manum, vt metallis omnibus contingit, quo fit, vt à cal[illegible] liquari possint, quia ab eo principium traxe[illegible] verum remoto calido protinus indurantur ab [illegible]nseco principio. Quod sane lapidibus non a[illegible]dit, qui solum fiunt à frigido intrinseco & [illegible]seco, & ob id non liquantur, nisi forsan ab humi[illegible]o tenui, quod frigidum externum comprimendo extraxerat. E

Calculus vesicæ cur non fiat in pueris plerisq; cum tamen omnes intẽpestiue viuãt, & calore plus quam cæteri abundent.

Induratorum variæ sortes & [illegible]

Induratorũ à frigido duplex cõditio

Secundo modo à frigido indurantur multa, ceterum externo, idq; duob. modis: vno coacta & cõdensata propria rei, quæ concrescit humiditate, vt in gelu & grandine contingit, quo fit vt à calido protinus liquescãt: alio verò à frigido externo exprimente humidũ, vt in lapidibus contingit. Quibus præmissis, non erit difficile credere, vesicæ lapidem à nulla prædictarum frigiditatũ posse concrescere, licet in corpore à frigido fieri possint duri ac sciri hosi tumores, dum Medicus inflammationib. adhibet indiscrete & proterue, quę refrigerandi & comprimendi vires habent. Verum in vesica, vbi nulla præcesserunt auxilia impensè refrigerantia, credibile non est, posse lapides à frigido externo concrescere, neq; ab interno, nam partes viuentis hominis tanto pollent calore, quantumuis natura frigidæ sint, vt non capiat intellectus id lege vlla posse fieri: nam prius vesica corrugaretur frigiditate, & lapides laminosi n[illegible] fi[illegible]d veluti in rebus externis integi & vnius [illegible] pa[illegible]s. F

sed um nihil horum accidat, credibilius videtur, laminas illas & lapides omnes in vesica genitos à
G calore fieri potius quam à frigore. Praeterquam quod ratio in promtu evidentissima est, quia nusquam calore liquescunt, nec emolliuntur: quo fit, vt frigidum siccum non fuerit eorum caussa, sed calidum siccans, nam aqua potius emollescunt. Iterum vniformis & fidelissimus euentus id efficacius attestatur: namq; non semper, neque in omnibus pueris aut senibus quanuis multis frigidi exsistant, & frigidis abundent succis, lapides reperiuntur, sed in quibusdam ijs nimirum, quibus in vesica & intestinis ac vicinis partibus calor praeter naturam
399 A succrescit non mediocris. Quanimo arbitror, ardorem vrinae, pruritum & reliquos vesicae affectus, in quibus calorem pollere comperimus, certissimum esse praeludium & potissimam caussam generationis lapidum vesicae: sicenim ex vrinae ardore in haec mala plerumque laborantes commigrare, certissimum haberi debet, vt in caussarum tractatione expressissimis auctorum verbis constabit euidentius. Praeterquam quod · biadest pituita in loco frigi o calor natiuus tundere & liquare solum potens exsistit, ad concretionem vero & resolutionem maior opus est. & ob id sapientissimus ille Hippoc ideciam *Medicomnes, quamuis mordicus & inut ad nunc* non vt obscuris verbis & pul um constituentes calorem, sed clara oratione cum ingenti calore id fieri statuit. Sic enim Hippocr. *lib. de locis, aere & aqua* scriptum reliquit: *Quorū quidem aluus satis fluida est ac sana, & vesica non ardens, neque stomachus vesica valde caardescit, hi facile vrinam reddunt, & in vesica nihil ipsis congregatur: quorum vero aluus ardens ac feruida fuerit, in his*
B *necesse est etiam vesicam idem perpeti; cum enim magis quam pro natura fuerit calefacta, stomachus ipsius inflammatur ... vrina hac perpetitur, vrinam non dimittit, sed in seipsam concoquit & adurit, & quod quidem tenuissimum in ipsa est, excernitur, & quod purissimum est, transit & emingitur: quod vero crassissimum ac turbidissimum est, coaceruatur & concrescit, primum quidem parvum, deinde maius fit. Dum enim voluitur ab vrina, quicquid crassum compactum fuerit, ad seipsum adaptat atq; sic augescit & in tophum conuertitur: & cum vrinam emittit ad vesica stomachum allabitur ab vrina impulsum, & vrinae emissionem impedit, & dolorem vehementem exhibet.*

Lapidū generatio ex calido intēso & efficaci. Quibus verbis euidenter cuius constare arbitror, ex calido intenso & efficace necessario fieri horum lapidū generationem. Ii e reddens dictorū caussas paulo inferius interdicit pueris lac biliosum ac feruidum, & vinum: & subsidens ratione
C inquit: *Veneres enim percalefacit & vesicam, quare vrina, dum aduritur, hoc patitur.* Consimilem sententiam adduxerat idem auctor *lib. de natura humana*, dicens: *...vero eadem sero si humoru species in vesicam prorupit ... loci caliditate, calida & alba fit & segregatur & quod quidem rarissimum est, super stat, crassissimum vero infra mergitur.* Fiunt autem & calculi pueris propter humida loci caliditatem itemq; totius corporis. vt autem calculi non generantur propter corporis ... tatem. Quare ... euidenter constat dub propositi veritas, n ... esse calorem puerorum ad gignendos lapides quantumuis cruditatibus abundent, sed opus esse addito & exurente. Verum si quis dubitauerit, vnde nam pueris lactantibus succrescat

calor, expendat id Hipp. documentum *li. 4. de morbis* dicentem, *non solum ex lacte dum pituita nutrix abundat, prouenire, sed etiam ab eodem lacte caussam efficientem prodire quippe ... si ... nutrice lac non purum fuerit sed bilio, vt sic velut dixi, morbosu sit ac debile, & in praesens maxime affligitur quamdiu lac prauum ac morbosum fuerit.* Quare lent ... vtia duo constant, primum, non necessarium esse, pueros interim, dum lac sugunt, calculo laborare, sat enim est morbi ... iam vitam agere: secundum, ab ea aetate & alimentu morbosum contraxisse calidum quoque apparatum in vesica, quo postea vtens crassiori cibo & intemperatiori vitae modo, in calculorum generation m commigrare. quippe is calor addi us natiuo in haec mala prorumpit. Senib. autem succrescit idem affectus, quia vti aq; causa copiose abundant, materia nimirum cruda, & calore acquisito ex vini vbertate quo in subsidium inclinantis & frigidae aetatis vtuntur. Quibus exacte considera- D
tis, constat ratio, quare non omnibus pueris neq; senibus semper lapides succrescunt, sed his cum vino & calidis vtuntur cibariis, quibus praedictas partes in ... ere ... it aequū, a e ex ... tudis fuc ... is lapides ... verò, quia licet calore abundent, non tam semper est vltra medium, habito respectu suae naturae & aetatis. Quapropter statuendum est, calculum fieri plerumq; & maxime (*pos ... fiere aliter, tertium dubium absoluet*) cum materia multa, E
crassa ac te tea cum lentore cogitur in vnū in vesica: nam primum ad quantitatem ciceris aut fabae conglobatur, cuius pars intima concrescit, & quoniam eijci non potest, quaquamcunque partem tetigerit, ibidem adhaerescit, ac fixa manet, tandem calore intensiore naturali parte tenui consumta in lapillum concrescit, & sic alia lamina suscepta maior indies magis ac magis effici ur quo fit, vt hi lapides margaritarum more corticibus constent.

Lapides quare non omnib pueris ac senib. succrescant.

Calculi generatio quàliter hat.

Quaerit tertium dubium, *cur in pueroru renibus nunquam aut raro calculos fieri contingat, quantumuis maior pollent calore quam vesica, & idemmet ei assus fucepi ipsis ad vesicam dilabatur.* Cuius dubij occasione statuendum est, quod licet ex mater ac ... calculos fieri conspiciamos, il ud tamen ... ci siccitatem, aut ob vehementiam ca oris hui ... dum resoluenti. *Praeterea* crassa materia in pueri diuersa est à renū crassa materia quippe haec tasta est pituita viscida & cruda: illa vero, quae in pueris vi situr, licet cruda sit, non tamen est adeo crassae substantiae, sed crassitudinem comparat potius ob copiam, quam ob peculiarem conditionem. Quo fit, vt cum haec in vesicam descenderit, dicto modo concrescat, quia copiosior exsistit & calor intensius. at cum in renibus tanta colligi non possit ob loci angustiam, & parua à calore fusa protinus dilabatur ex ea q, a renibus, ob id quidē in eis raro aut nunquam lapides generari possunt. In senibus vero in renibus & ve ... le lapides g gni conspicimus nam cum latiores sint meatus in renib. tta plus crassae materiae contineant & materia viscida & crassa ex natu a atq lori sic ur, ob id facile verbique generari possunt. quia duo ... ma ... ta ibidem im o atur ... ac ... ae pituitae F

Calculi cur nunquam aut raro in pueroru renib. haut eā ratione pollant calore quā vesica, per eosque crassus ... cus ad vesicā dilabatur.

... ar quartum dubium, *qui fieri possit, quod calc ... in grandiori in vi ... am consideuente, non vt* ... *dem n ... ur, ... sus vesica lapis tum ex minori in ...*

Calculus ... in vesi ... cam dilu ...

genito frequenter fiat. Cuius dubitationis gratia [illegible] scriptum esse apud varios auctores, calculum variis modis in vesica posse gigni: verum qua lege intelligendum sit, non esse scriptum. [illegible] trifariam referunt. vno modo ex arena concreta condensataq́, haud secus quam tophus, nullis laminis intertexta, sed in vnum congestis & veluti leui glutino aceruatis arenulis, ex quibus media quædam substantia fit inter [illegible] & lapidē: nam sal nunquam lapidescit, quoniam humidū potentia est vt glacies, & ob id ab aqua liquescit: tophus verò tardius: lapis autem qualis, qui verè & propriè in vesica generatur, nunquam. *Secundo* verò gignitur ex lapide iam concreto in renibus, idq́ longe rarius, vt meo & multorum iudicio superius probaui, quoniam vesica illum, (*ni alia succrescat causa, quæ eum coerceat & conglutinet*) cum vrina statim expellit, eo quod naturam molestet & ob id immorari non sinat, sed protinus pellere studeat. Cui operi accedit, quod cum renum calculus nudus sit, nullo glutine obductus, adeo vesicam contactu vexat, vt diu non possit retineri, & ob id non augeri. Nam cum calculi neq; arenæ alicui vesicæ parti adhæreant, sed cum vrina vrgeantur, fit facile, vt cum illa pariter excernantur, nisi pariter in vesica affectus & apparatus calculis etiam gignēdis idoneus exsistat: nam eo tempore mirum non est, si ibidem adhærescens viscidæ pituitæ consortio vestiatur, coerceaturq́; detineri & augmētum suscipere, ac vtinam cohibere & id q raristimum est, quia maior pituitæ crassæ copia in renibus detinetur effectura calculos & ob id nō semper in vrina adeo copiosa est, vt vtrisq; sufficiat. Qui verò calculi in vesica oriuntur, & tertium modum cōstituunt, ex fæce vrinæ generantur, cum membra naturalia imbecilla fuerint, velut in pueris & senibus, tūc materia illa crassa simul cogitur & paulatim durescit calore vrinæ ipsius, aut vesicæ vel vicinarum partium. In quo loco genitus ob id, & quia paruus est a principio, molestiam non infert, ac ex consequenti non pellitur (*vt renum calculi & arenula*) donec maiorem magnitudinem nactos à vesica separetur (*quippe dum gignitur plerumq́, adeo tenaciter vinculo ipsi adhæret, vt donec præponderosa magnitudine & vrinæ copia separetur, vrinæ exitū non impediat*) & postea subito vrinam supprimat: quo coniiciendum est, ex vna solum vrinæ [illegible] ressione, lapidem esse, & non mediocris mag[illegible]nis, quantumuis antea nu[illegible]um eius [illegible] vestigi[illegible]. Nam [illegible] ignat [illegible] & [illegible] ibus constet imperceptibili [illegible] tum tamen, sub [illegible] ipp[illegible] sa sui nomen [illegible] ngit superari & ad os vesicæ [illegible] quia tan[illegible] ex renum lapillo [illegible] cre[illegible] maiorem comperimus, [illegible] duos generationis modus constituimus.

[illegible] ter insti tui causarum lapidis vesicæ [illegible] nem dumere, cum non leuis earum [illegible] ris, quas renum c[illegible]ulos posse effi[illegible] [illegible] em habeat. Dim[illegible] ma[illegible] causam, na[illegible] quas pro præcaut[illegible] necessaria [illegible] ne vnam [illegible] bit, quæ succum cr[illegible] genere suot natæ: *vt ex Gal. constat 14. meth.* Sed specialius eas ex [illegible] *de renum affect.* dicens: *Cætera, ex quibus* [illegible] *calculi sunt permixtio in cibo, & intromi*[illegible] *fiduum* [illegible], *& labor post* [illegible] Adhuc [illegible] lius eas exprimit *lib. de salubri* [illegible] *calculos* [illegible] *gigni ex edulus crassa* [illegible] *xime cum homines calidiore plus iusto fuerin*[illegible] dem lib. constat, *vinum rub*[illegible] *etiam* [illegible] *lacticinia omnia, tandem ea, quæ in mari g*[illegible] *salsa, siue secus sint.* Sed ne tempus [illegible] bis conteramus, statuen[illegible] est [illegible] euentu comprobatum es[illegible] & praua victus institut[illegible] non solum pueris & senibus, *vt antiqui* [illegible] sed & iuuenibus & omni ho[illegible] ti. idque non solum ex lactis & ca[illegible] mentorum crassorum, sed ob intem[illegible] iam, & frequentes cruditates, adhuc [illegible] ciciba[illegible] us prouenire. Quod [illegible] insinuauit [illegible] *lib. de ren. affect.* dicens: *Satietates & cru*[illegible] *morbum non solum exacerbant sed etiam par*[illegible] *nullus erat: quapropter nihil* [illegible] *tingere* [illegible] *rias & vesicam possunt calc*[illegible] & [illegible] scribi[illegible] *Maxime autem ad* [illegible] *generationem facit cruditas assidua siue ex bonis siue ex malis cibos sequatur.* & iterum [illegible] adem parte rel[illegible] *degenerare in arenulas & calculo*[illegible] *aff*[illegible]. Cæteròn licet hæ cruditates [illegible] tamen specialiori conditione tene[illegible] si futuræ sunt materia lapidum [illegible] lib. 3. de alim. entorum fac. lt. cap [illegible] *crassitie tum ar lentis al*[illegible] *iungitur* [illegible] & eodem lib. *Calculos* [illegible] *gignere* [illegible] *lia crassa crassiu*[illegible] *maxi*[illegible] *cum homines calidior*[illegible] *sto fuerint, siue ob naturalem intemperiem, siue ob al*[illegible] *quendam affectum ipsis postea innatum, non tamen* [illegible] *calorem modo meatuum transitus latos habeant:* [illegible] 5. de sanit. tuen. dixerat [illegible] *calculos in calidiore* [illegible] *rant cibi crassi succi.* Itaque in summa quatu[illegible] necessario requiruntur causæ calculoru[illegible] ectees: materiæ crassæ viscidítas, siue a[illegible] ab illo alimento prodeat: viarum [illegible] arctatio: expellentis facultatis impo[illegible] mo excessiua illarum partium calid[illegible] moes diligenter considerare opor[illegible] mnium indigentiam & conditi[illegible] nem & curationem huic affection[illegible] instituamus.

Tot solent vesicæ succrescere aff[illegible] rietates, tum quæ sensibus à labora[illegible] cipi, tum quæ ad modum excernendi [illegible] tinent, quod difficillimum videatur, o[illegible] m & maxime abditum discernere, à qua n[illegible] tur earum quælibet dum apparet, cu[illegible] ma sortiantur signa, & o[illegible] es ab vna [illegible] ant, aut variæ causæ ad vnius generati[illegible] currere soleant [illegible] ita vi perdiffic[illegible]e sit [illegible] vira earum in affectum concurrat. R[illegible] men, q[illegible]æ frequenti experiment[illegible] [illegible] per[illegible]us, & [illegible] bata sunt [illegible] de[illegible] p[illegible] modist[illegible] b guatent nam licet [illegible] [illegible] perian[illegible]ur, non [illegible] men [illegible] quædam [illegible] al[illegible] aff[illegible] hinc [illegible] du[illegible]

Lapis cur in vesica moretur, & fiat lapis vesicæ.

G

400 Calculus in vesica trifariam generatur.

A

B

C

E

F

Arena excreta incertum & infidum calculi signum.

G ostendunt: alia, quæ incipientem: nonnulla, quæ crescentem: & alia, quæ perfectum. Sic profectò vrina crassa præludium est futuri lapidis: arenosa signum incipientis: alba & perspicua facti: crocentis muccorib. plena iam adulti: suppressa grandioris: cum tenesmo & dolorib. longe maioris ac exulcerantis iam vesicam, ita vt recto intestino communis fiat affectio. Sed qualiter vnumquodq; id valeat monstrare, iam audies. Inquit enim Hipp. *Quibus in vrinis arenosa subsistunt, his vesica laborat calculo*: quod sane signum tam est incertum & infidum, vt nullum aliud incertius reperiri possit.

401 A Præsertim cum idem auctor *libr. de internis affect.* renum calculum monstrare copiosam arenam cum vrina excretam, referat: quinimo eadem parte taxat antiquos, qui ex arenulis venantur magis calculum vesicæ, quam renum. Præterea experimento fidissimo constat, plerosq; eorum, qui calculum patiuntur, non emittere arenas, aut eorum, qui arenas mittunt, neq; renum, neq; vesicæ calculo laborare. Sed dimissa varietate hunc locum exponentium, veram arbitrandum est fieri sententiam, si aliquid illi additum sit, quod necessario deesse constat: nam is est Hipp. loquendi laconisticus modus, quo in aphorismis plerumq; vtitur. Id quidem est, verum esse aphorismi sensum, dum arenosa hæc & subsistunt & frequenter subsistunt. Cuius doctrinæ gratia duo expendisse oportet: vnum quidem arenosum sedimen non solum in vesica posse gigni, sed in renibus, & in iecore & venis, ceterum distingui, quod iecoris & venarum arenulæ (*ex sanguinis adustione ibidem factæ*

B *aliquando per siccitatem ex calido iecore, aliquando in morbis flauiores & auricolores, vt non raro in declinatione febrium ardentium ex sanguine contingere scimus*) subtiliores sint & flaui coloris, raroq; aut nunquã subsideant, sed cum vrina innatent sedimẽto immersæ, aut matulæ adhærescentes. Item quæ ex renibus prodeunt, plerumq; subsident, licet aliquãdo innatent, & cum hoc crassiores existunt & inæquales, omnes tamen flaui & rubri coloris magis, quam crocei aut subalbidi. At quæ ex vesica decidunt, crassiores, albidiores, inæquales & in fundo matulæ residentes visuntur: quo fit, vt ipsis hac lege visis, certissimum sit lapidis indicium. Reliquum verò, quod consideratione dignum existit, in earum excretione est, prædictas arenolas semper debere subsistere, non per interualla, vt in reliquis, quas modo memorauimus: sic enim verbum illud præsentis temporis (*subsistunt*) ostẽdit, non quidem aliquando: præterquam quod renum arena, arena quidem est, non arenosum sedimentum. Differunt profectò non parum arena &

Arena & sabulosum sedimen quid differant.

sabulosum sedimen: quippe hoc constituitur non ex arenulis, sed ex frustulis ac laminis & paruis portiunculis semiputritosis & iam fere concretis,

C quæ ex lapidibus excidunt ob frequentes motus, & longe magis cum lapis vnus nõ est, sed varij existunt. Huius veritatis probatio est, exhibitio eorum, quæ calculum minuunt: nam ab assumtione (*maxime si vel equitando, vel quouis alio modo se exercuerit laborans*) maiorem prædicti sedimenti arenosi copiam comperies, indicium quidem lapidis ibidem existentis: qui si durus fuerit, laminosa aderit subsidentia: si tophaceus, lapidum frusta apparebunt: quod si nil horum adsit, lapis proculdubio non est. Aliud profectò signum non minoris dubitationis est, vrinam aliquando apparere tenuem & perspicuam, quod omnino prædictu opponitur, cum antea dictum sit hunc affectum fieri in his, qui vrinam mingunt albam & crassam. Sed dirimitur controuersia, quia dum lapis gigni

D debet, mirũ non est, si vrina crassa mingatur: quinimo ex crassitie eius, quod remansit in vesica, lapis futurus prædici potest. At cum iam genitus sit, crassum lapidi adhæret, & vrina mingitur clara: item calore, quod crassum est concrescit, & vrina ipsa ob cruditatem talis excernitur, nam fatigata lapidis consortio natura, nequit vrinam coquere ac morare, sed qualis in vesica suscipitur, separata parte crassa, mox excernitur. Præterquam quod ob irritamentum, quam paucissimum ibidem immoratur. Aliud insuper est signum, quod diuersas solet designare vesicæ affectiones, nimirum pituitosum sedimentum, nam id non solum lapidis generationem attestatur, sed & defluxum à toto, vel capite aut ventriculo, quod sane citra lapidis concretionem frequenter prodire conspicimus, corpore sese per vrinam expurgante. Verum cum vesica calore immodico affecta est, pituitam allicit, & aliunde transmissum recipit, & receptam exurit, ac facile in lapideam substantiam vertit, quod ex hoc excremento venaberis aliis signis adiuncto: quod monstrat adhuc clarius, dum excernitur cum difficultate & ardore, maxime si aliquando appareat, ac nonnunquam delitescat.

E Sed missis his signis, quæ ambigua sunt, ea pluribus in vnum simul collecta certitudinem capessere oportet, vt Hippoc. statuit *4. de morbis*, dicens: *Cæterùm morbus signa quinque habet, nam vbi meiere vult, dolorem habet & vrina plurimum fluit, velut in vrinæ stillicidio, & est subcruenta, nimirum vesica a lapide exulcerata, & vesica inflammata est, verum hoc signum inconspicuum est, inducat autem summa pars præputij. quandoquam mingit arenosa.* Adducit etiam alia signa pariter simul iuncta *lib. de locis, aqua & aere*, dicens: *Quare pueri* (*quia frequenter id accidere scripserat*) *calculosi fricant ac trahunt pudenda, videtur enim ipsis causa mictionis de loco esse: signa autem sunt in his, qui hæc ipsa patiuntur, vrinam splendidissimam calculosi mingunt, ad similitudinem seri, eo quod id, quod est crassissimum ac biliosissimum illhic manet, & coaceruatur ac concrescit.* Sed Galen. *libr. attributa de Dinamidis*, alia etiam colligit dicens: *In vesica qui nascitur calculus, sequentia habet signa, pleni videntur & cibo sati-*

F *ri, frequentes sentiuntur inflammationes ventris & strepitus, videnturque ascitare, neque ascitant, sed totum ordiducant: sequitur totius corporis stupor, somnus grauis, vrina liuida fit, & vix egreditur, intumescunt etiam pudenda & inde calculi fiunt: quæ sane signa recensere studui, quod ex his aliqua quibusdam proficua, aliis alia fore arbitratus sum. Verum in summa in huiusmodi affectu vrina apparent cruda & subalbida, sedimentum arenosum aut squamosum, vrinæ stillicidium adest, & ad vrinam reddendam frequenter impelluntur, & aliquando vrina repente supprimitur.* Rhasis autem & alij ex veteribus, tanquam euidentissimum adstruxerunt esse binus mali signum, *laborantes dum meiere studeant aut dolore vexari, aut ad erectionem membri excitari, forsan ob consensum partis, quæ veluti titillatur lapide, cum extremo membri seu capite eius, & ob id ea pars*

G *semper condolentia afficitur vel simul erigendi cupiditate tentatur.* Præterquam quod ponderis sensu in vesicæ regione frequenter premuntur sic affe-

cti, & nullibi quiescere possunt, sed moueri, & crura alternatim mouere coguntur, quod solet esse non minus certum, quam euidens signum. Præter hæc omnia vtilissimum quoque est, vel digito per anum immisso, ipsum lapidem tactu perquirere, vel immissa per pudendum candela cerea, aut cathetere ipsummet explorare: haud difficile enim iis probationibus tibi erit nosse, sit ne lapis, an secus, si diligenter examines. Nec minoris probationis est, dum vrina suppressa exstitit, laborantem supinum ponere, cruribus eleuatis, atque ipsum concutere: quod si tunc vrinam reddat, signum est calculu fuisse obstructam, quod eleganti quadam sententia dixerat Hippocrat. *libr. de*
402 A *coacu præ. text. 51.* sic dicens: *Calculosi ita figuntur, vt ne lapis in meatum vrinarium procedat, facile meiunt.*, quibus verbis & præsidium & signum scripsisse constat.

Calculi vesicæ præsagium.

Miserabile profecto malũ, quod neq; curatum, neq; citra curationẽ periculo caret. Cum hoc tamen ea bis, qui eo affecti sunt, nõ curati citius pereunt: curati vero licet citius aliquando intereant, euadunt tamen nõnunquam (*quia satius est aliquod experiri auxilium, quam nullum*) & ex his ii magis, qui pueri sunt, & inter reliquos, qui viribus constant, & ii etiam, qui vel senectutem caducã non agunt, vel præ doloribus & inedia admodum consumpti non sunt: tandem vsq; ad 60. annum nõ pauci curantur, non tamen omnes tuto aperiuntur, nam perpetuum est, quod fieri debet, & cum nulla alia sit salutis in arte medica via neq; ratio curationis præter apertionẽ, arbitrandum est, non omnes la-
B borantes sanitati posse restitui. Cum hoc tamẽ licet aliquando auxiliis vti auctores consulant, censeu raro aut nunquam profuisse, apertionem verò vel mortem accelerare, vel Deo Maximo fauente saluberrimũ fieri auxilium. Nec minoris momenti est, ad certum futuri boni vel mali præsagium elicendum, notitia magnitudinis lapidis: quippe qui grandior est, non sine periculo extrahitur, cõuulsi enim plerumque moriuntur homines: qui longe minor, haud cito extrahitur, quia vel nõ apprehenditur, vel apprehensus protinus effugit aut frangitur, quo fit, vt irritum fiat plerumq; lethale vulnus. Qui verò mediocris est magnitudinis, tutius extrahitur, idque securius ineuntibus vere & autumno, quam aliis temporibus: verùm si dolores ac febres vrgeant, ne laborans languidus efficiatur ac ineptior ad perferendum scissionis laborem, quouis tẽpore fieri potest, dummodo incle-
C mens æstus aut gelu non sit, sed cœlo sereno. Nec plurimum immorandum est, siue Luna increscẽs aut decrescens, si necessitas vrgeat, & periculũ sit in mora, ne vel lapis plus iusto crescat, vel laborãs languidior fiat: hæc enim periculosiora sunt: verũ si omnia, quæ scrupulum iniiciũt, vitari possunt, longe tutius & vtilius erit.

Calculus vesicæ qualiter curetur.

Licet vesicæ lapis idem natura sit affectus cum renum calculo, in curatione tamen & præseruatione aliquid habet peculiarius: nam præter auxiliorum efficaciam, quæ maior in vesicæ lapide, quam in renum prærequiritur, etiam ea occasionibus & caussis aliquid peculiarius eli[illegible]tur, quod diuersissimum est ab eo, quod in renum calculi curatione requiritur. Itaque in præseruatione, quæ maioris est momenti, maio[illegible] diligentia studendum est caussas illidere: & [illegible]quid generatum ceptum est, antequam vel in lapideam du[illegible] mutetur, vel in magnam succrescat molem, [illegible] minuere, abstergere, & á vesica quam citissi[illegible] pellere. In qua re eadem est instituenda vi[illegible]tio, & idem vitæ studium, ac eadem prorsus [illegible]gandi tum ventriculum, tum corpus vniue[illegible] tum caput, institutio. cæterum diuerso mod[illegible] huc, quod est genitos calculos commi[illegible]uere [illegible] stergere, ita vt hic commi[illegible]uendi modu[illegible] pr[illegible] D
us etiam sit renum calculis, non tamen on[illegible] cõtra, licet aliqua vtriq; affectioni prosint. *Præterea* adeo est vtilis & necessarius, vt et[illegible]m in cur[illegible]e proficuus visus sit, dum durities l[illegible]n-traxit immedicabilem. Et obid in d[illegible] poti[illegible] as partes dissecare hanc curatione m[illegible] dem *præcautionem & curationem nondum conc[illegible] lapidis* instituet, reliqua vero *lapidem iam induratum respiciet.*

Calculi vesicæ n[illegible] cõcreti [illegible] præcaueam.

Ad primam igitur, quæ præcau[illegible]oni meæ pr[illegible]ficua est accedendo, nihil noui adscribere placet præter ea, quæ capite præcedenti diximus: veru[illegible]m dum iam aliquid concrescere i[illegible]cipit, præcauere oportet, quo minus in lapideam duritiem i[illegible]et, sed longe ante id præpedire opus est. Quod sane fiet, si præstiteris ea præsidia quæ lapidem [illegible]re nata esse auctores scribunt, antequam ipse in duritiem concrescat solidiorem: nam eo tempore prodesse aliquando comperimus, postea verò ra-
ro aut nunquam. Quapropter si præfatis signis E
constiterit, materiam in vesica contentam aliquo modo indurari (*quod nosces ex ardore vrinæ cum pituitosa excretione*) tunc quidem considera, quatuor esse medicamentorum genera, quæ lapidem comminuere possunt, vt iuxta maiorem aut minorem concretionem & vetustatem hoc aut illo vtaris. Sic enim si lapis conglutinari cœperit (*nam id est primum principium, vt Hipp. 4. de morbis fatetur dicens: Glutinum quidem fit, pituita ad facem admixta & primum parua lanugo superstat, deinde quod accedit, arenosum fit, glutino fiente pituita*) tunc quidem his auxilius (*ex his, quæ Gal. 9. pharm. loc. annumerat*) vt[illegible] est, quibus dissoluto debile & nondum co[illegible]o glutine, facilius lapis dissoluatur. Quem [illegible] præstat, inter alia, quæ breuitatis gratia p[illegible]ter[illegible]to, *Nicociana Indorum calidissima herba, ab[illegible] Tabaco appellata, cuius puluis pondere ℈ ß. cum aqua saxifragia exhibitus, plurimum huic vsui conducit*: velut *stillatitia eius aqua, asparagi & cardui comesti*[illegible], qua mirum in modum quam plurimos ab hu[illegible] in odi malo laboratos vidimus. Calcitrapa etiam (*cardui genus quoddam*) miris laudibus apud popu[illegible] extollitur, licet nullus antiquorum eius me[illegible]nerit (*præter Rembertum Dodonæum & Rachum*) cuius indies maiorem agnoscimus in purgandis renibus & vesica vim & efficaciam: dum stillat[illegible]ius eius liquor summo mane pondere duarum v[illegible]tum sumatur, cum hoc tamen maiorem in h[illegible] opere præstat efficaciam puluis *seminis* aut *florum* eius. Eiusdem naturæ est puluis *centinodij, graminis* su[illegible]ter *triturati, caulium, fabarum vmbra siccatarum, virga aurea*, ac reliquorum, quæ renum lapidem frangere ante a diximus. Quod [illegible] his exhibi[illegible]n profuerit, & cum vrina pituitosius & laminosum friabileq; sedimentum apparuerit, ad secundũ genus transeundum est, constans quidem ex tenu[illegible]tibus, acido sapore & copiosa hum[illegible]tat[illegible] calore moderato.

Nicociana.

F Calcitrapa.

Centinodium. Gramen. Caules. Fabæ.

Itaque

Calculos vesicæ quæ frangant.

G Quæ petalia in lapide frangendo efficacissima exsistunt: nam à tenuitate habent, vt penetrent densas & iam concretas lapidis partes: ab aciditate, quod inscindant & disiungant gluten iamiam ferè concretum a copioso humore, quod madefaciant, & veluti emolliant, quod calore indurari cœperit, egent tamen moderato calore ad penetrationem: nam quæ acrius calefaciunt, magis excoquunt, & indurant. Cuius generis sunt succus *limonum, oxalidis, radicis rubi, betonica ipsa, graminis radix, adianthum, asplenium, smyrny semen, ramicis radix, vitis lacryma, semen maluæ sylvestris, radices ca-*

403 A *uarum, blitum, saxifragia, vrtica, amygdala amara, nuclei cerasorum, persicorum*, & alia huius census. Quem quoque vsum adimplet aqua illa mirabilis stillatione extracta ex *cardui foliis, succo limonum, & saccharo*, præcedenti cap. huic etiam muneri instituta.

Calculum vesicæ quæ inscindant.

Tertii verò generis medicamenta ea sunt, quæ impropriè lapides inscindere dicuntur. nam abstergendo tantum atterendoq; superficiem, plurimum huic vsui conferunt: talia autem sunt omnia, quæ sua asperitate abstergunt, & veluti atterunt, duo enim corpora aspera simul collisa atteruntur, & comminuuntur. Quæ sanè summè præstant pleraq; ex his, quæ apud auctores reperiuntur, qualia sunt *vitrum contritum, lapis spongiæ, lapis lyncis, cinis leporis combusti, cinis corticum ouorum, lapis vesicæ hominis, aut apri, lapis gallorum, cornu cerui, lapis vesicæ fellis bouis, puluis pseudosmaragdi, cinis etiam nocticularum, cicadarum, & cantharidum*, licet hæc etiam alia ratione prodesse possint. Quarto loco

Calculum vesicæ quæ per vrinam pellant.

ea porrigere oportet medicamenta, quæ copiosam vrinam prouocent, vt quod ex lapide excussum est, & in arenulas aut frusta comminutum, in-

B undante multa vrina facile pellatur: huius naturæ sunt *seminum frigidorum maiorum lac*, aut ipsa in puluerem cum *saccharo cando* redacta: quæ sanè præter beneficium prædictum, calorem immodicum lapidum generatorem attemperant & compescũt, ac vrinam mansuetiorem reddũt. Verùm ne quid huic tractationi deesse videatur, ex his omnibus, aut aliis, quæ cap. præcedenti diximus, aliqua efformare & componere oportet, quæ vsui probatiora exsistant. Tale est, quod recipit *sanguinis hirci*

Sanguis hirci qualiter præparetur.

præparati, (præparatur primo, dum hircus vsus fuerit *petroselino, folia raphani, & aliis huius natura*, *lapidis Iudaici, lapidis vesicæ fellis vaccæ, asari, amygdalarum amararum, seminum cucumeris, bdellij, costi, pulueris virgæ aureæ, singulorum partes æquales, mellis q. s.* fiat electua-

Electuariũ.

rium: quibus etiam addi possunt *seminis althææ, & petroselini, ana ʒ.ij.* si electuarium sit ℥ vj. Sera-

Serapium.

pium etiam confici potest, quod recipit *radicum apij, fœniculi, & petroselini, saxifragiæ, virgæ aureæ, milij Solis, ana m. j. seminum dictarum herbarum, ana ʒ.ij.*

C *cichorij cum radicibus, scolopendrij, ana m. ß.* contundantur omnia mediocriter, & bulliant in vj. ℔ *aquæ ad medietatem*, tandem diuidatur hæc quantitas, & in medietate bulliat ℥ j. cantharidum sine alis & capitibus (*quibus frequenter in potionibus hac lege vsus est Hippoc. lib. de intern. affectionib. & de natura muliebri*) quæ prius in puluerem debent redigi, & transacta prima ebullitione, coletur, & adde *sacchari* ℔. j. Alteri tamen decoctionis medietati adiiciatur *mellis* ℔ j. & bulliant, donec fiat syru-

Syrupus.

pus: eius tamen, qui cantharides recipit, sumat laborans quarto quoque die ℥ j. & intermediis diebus alterius syrupi sumat ʒ. iij. Stillatitia item

confici potest aqua, quæ recipit *radicis asparagi, tananarum, saxifragiæ, virgæ aureæ milij Solis, singulorum* ℔. ß. quibus tantundem foliorum addere oportet. *aceti scyllitici* ℔. iiij. *succi limonum* ℔ ij. *vitri vsti* ℔. ß. *poly montani* ℔. j. quæ omnia adinuicem pistata, & commixta, excepta vase vitreo instillentur, cuius aut vino aut aqua decoctionis *althææ* D

Aqua stillatitia.

porrige ℥ j. Hæc quidem à me dicta sunt, non quod existimem, lapidem (*nec mediocriter durum*) aliquo eorum aut omnibus posse frangi: nam multis iam annis experimento fidissimo obseruaui, & à veteribus ac probatissimis huius temporis Medicis obseruatum accepi, nullum horum auxiliorum adminiculo sanitati fuisse restitutum. Sed id dictum fuisse arbitrandum est, vt, si forsan omnino concretus non est, his conteratur, quod fieri mirum in modum assolet, & etiam ne desit copia auxiliorum ei, qui calculi generationem & principium inhibere studuerit: nam eo vsq; possunt aliquid hæc auxilia, non vltra, quantumuis ab imperitis velut certa & magni momẽti habeãtur.

Calculum frangentibus quatenus fides adhibenda.

Interim tamen, narcoticis curabis dolorem sedare: quippe doloribus conterũtur, ac imbecillantur summopere: Id quidem facies eo, quod recipit *succi liquiritiæ ℥ ß. myrrhæ, styracis, tharis, mastiches, ana ʒ. j. gummi tragacanthi & Arabici ana ℈ ij. opij, corticum mandragoræ ana ʒ j. papaueris, alkekengi, seminis endiuiæ, plantaginis & bismaluæ ana ℈. ij. cum syrupo* E *iubarum* fiat opiata, cuius sumat aut ℈. ij. aut ʒ. j. Quo etiam vteris in vlceribus vesicæ cum dolore.

Dolorem calculi sedantia narcotica.

Verùm si his omnibus adhuc ex arte factis, vel lapis non imminuatur, vel eius augmentum non inhibeatur, tunc iam ad extractionem eius vniuersa medentis diligentia dirigenda est. Nosces autem tempus iam huius auxilii adesse (*licet satius Aretæo & viris doctissimis visum sit, tutiorem esse apertionem, quo minor fuerit lapis: nam dum maior fuerit, vesica quoq; necessario sanciatur, & licet periculum apertionis euadat laborans, vel vlcerata manet, vel fistulosum apperit foramen, per quod vrina perpetuo instillat, & ob id inquit idem auctor securius excidi, dum valde paruus est lapis, si inhæreat calculus vesicæ, nam dum liber vagatur cum vrina, os vesicæ exulcerat*) ex colliquationibus cum minori dolore & mitioribus accidentibus, præterquam quod vrina liberalius redditur. Verùm si lapis liber est, & cum vrina per vesicam vagatur, maximè si grandior sit, vrina cruenta aliquando mingitur, dolores sunt vehementes, virilia sæpius attinguntur, *vt etiam retulerat idem Aretæus*, nam verendum est, ne febribus & doloribus, F si diu differatur, adeo contabescat laborans, vt sæuitiam auxilii perferre non possit: quando enim meiunt sic affecti, dolent, tractant trahuntq; pudenda, tanquam calculum cum vesica exemturi. Anus quoq; vitii particeps redditur, prurit & tenesmo laborat, ambo enim inter se copulantur, ita vt vno affecto, & alterum afficiatur pariter: & propterea inflammato podice, vrinæ exitus clauditur, & vesica exacerbata sedes non deiicit, vrina supprimitur, & per interualla liberè exit, & iterum suppressa grauiores concitat dolores, in suppressione circa perineum, vt in collo vesicæ inhæreat lapis, vrina verò exeunte, in toto ambitu remanet molestia, & vesica ponderosum sentit dolorẽ. Quibus signis, & facta ex digito aut candela per tactum certiori probatione, curandum est ipsum lapidem extrahere, prius tamẽ curabis vri-

Calculus vesicæ quo tempore extractionẽ postulet, vnde, & quibus signis cognoscatur.

LIIL 4 nam

G nam reddi: quod latius institutum reperies *sequenti capite de vrinæ suppressione*, vbi aduersus omnem caussam præsidium reperies: vel propulso lapide catheteere, candela, iunco, hastula petroselini, digito, aut motu corporis violento, vel facto supino decubitu cruribus elatioribus, & corpore vehementer commoto. Item fomentis & insessionibus ex decocto *violarum, althææ, parietariæ, chamæmeli, meliloti, fænugræci, & seminis lini, ac inunctionibus ex oleo dulci, axungia gallinæ, anatis, vel butyro, & mucagine psyllij, & seminis cydoniorum.* Quibus factis & corpore purgatione, aut si plenum fuerit, leui sanguinis detractione, ne vires labantur, præmunito,

Calculus vesicæ qualiter & quibus extrahatur.

404 A die sereno mediæ temperiei, in quo non vigeat aliquis syderum adspectus huic muneri aduersus, corpus artifici huius ministerii perito committes, sed maxime orationibus, eleemosynis, ieiuniis, & sacrificiis sacerdotum, vt Dominus noster miseteatur illi, & præstet felicem euentum ac salutem.

CAPVT XII.

De Vrinæ suppressione, & de ea, quæ vesica non patiente fit.

CVM vesicæ officium sit, admittere & recipere serosum recon[illegible] & totius venosi generis excrementum, ipsum que continere, & rursus ex voluntatis imperio & naturæ adminiculo tempore reddere, mille modis in vtroq; munere deflecti compertimus. Quippe secernens venarum vis primum locum tenet, seligens in alimentum, quod vtile existit: quo fit, vt inutile vagum supersit, quod renes per emulgentes venas huic muneri dicatas incredibili efficacia trahunt, vt inde sibi alimentum capessant, serum in eorum substantia percolato ad inanitatem eorum. Quod sanè

B postmodum pellitur per meatus vrinarios seu vreteras appellatas in vesicam (*ipsa non quidem trahente, vt Galeno 6. de locis, cap. 3. visum est, licet contrarium asserat 5. de vsu partium, cap. 2. nam trahit solum per vreteras sibi adhærentes, non propria vi, & hoc est trahere, nimirum per vreteras: & non trahere, hoc est, per propriam vim*) quæ sane receptum excrementum continet, & vndique [illegible] suarum fibrarum, maximè transuersarum comprehendit, adeo vt nullum inane reperiatur spatium, ne vrina, animali se mouente, vndique fluctuaret ac flueret. Quod etiam præcauet musculo ipsius vesicæ voluntariè operante, ac continente ipsam, ne citra animalis imperium diliberetur. His sic constitutis, in munere contin[endi] aut retinendi vrinam multa suc[cedere] symptomatum genera [illegible] proculdubio com[peri]mus, quæ quidem omnia reducere ad triplicem læsionis genus oportet, vt in quauis alterius membri actione reperiri contingit. *Primum* quidem in [act]u reiciendi omnino ablato, *ischuriam*, [s]e[u] *vrinæ suppressionem* Medici appellant: *Se-*

Vreteres.

Vrinæ retinendi facultas tribus modis læditur. hinc Ischuria, S[tra]nguria, D[ysu]ria, Diabetes.

C *cundum*, in eiusdem actione diminuta, quod symptoma *stranguriam*, seu *vrinæ stillicidium* continet. *Tertium* quidem situm est in deprauata eiusdem vesicæ act[io]ne, nimirum [cum] v[ri]nam quidem reddit homo, sed cum dolore & difficultate, quod sanè vitium *dysuria* nuncupatur. Cui damno[?] [a]lia duo symptomata, quæ in vrina vi[g]unt, necessario adiungere oportet, nimirum *vrinæ abundantiam*, seu *vbertatem* siue ea c[um] voluntatis imperio excernatur, quæ propriè *diabetes* nuncupatur, siue citra voluntatem, aut inter dormiendum, vel secus. Sed omnibus ad cuiusque proprium caput rel[e]g[at]is, solùm hac in parte in animo est, de [v]rinæ suppressione, seu ischuria, tractationem contexere.

Supprimitur igitur vrina, & vesica veluti sui muneris oblita conspicitur, vno è tribus modis: *Primo* quidem, quia vrina non trahitur à renibus: *Secundo*, quia licet trahatur, non tamen recipitur *Tertio* verò & *vltimo*, quia etiamsi recipiatur à vesica, ab ipsa non emittitur. Atqui licet sola ea vrinæ suppressio, quæ vitio fit vesicæ, verè & propriè *ischuria* à veteribus nuncupetur, rel[i]q[u]as tum etiam, quæ nomine proprio carent, (*vt [G]aleno vi[s]um est 5. de caussis symptomat. cap. 2.*) hac in p[arte] [com]menisse operæ pretium duxi: nam & grauiore & periculosiores sunt, & magis præ[c]tiuis [turbatæ], tum ob rei difficultatem, tum verò, quia nullus, vt par est, ea[r]um meminerit, forsan ip[s]arum magnitudine deterritus, quamuis Galen. *loco citato, & 1. de locis affect. cap. 1.* ac Barbarorum nonnulli earum leuem quandam mentionem fecerint, curationem tamen aut contempserunt, aut ignorarunt. Quapropter *primo* ab earum tractatione me expediam, paulo diligentius rem considerans, ac præsidia scribens, quæ vsu & ratione mihi probabiliora visa sunt. *Secundo* verò ad legitimam ischuriam deueniam, studens diligenter illi auxilia proficua docere.

Vrina [tribus] modis supprimatur.

D

E

DE VRINÆ SVPPRESSIONE vesica non patiente.

CVM statutum sit, renes & vesicam officio & colligantia ita inter se connecti, vt rarò alterum siue reliquo lædi conspiciamus, saltem vesica, quæ & proprios suit affectus, & eos etiam, quos renes pati conspicimus, maximé quatenus attinet ad vrinæ tractum & percolationem: ob id vrinam non reddi à vesica conspicimus, tum per essentiam patiente ipsa, tum verò per cons[en]sum. Cæterùm contingit vesica non læsa, se[d] [o]mnino vrina orbata & vacua, vrinam sup[primi] [v]-no è quatuor modis. *Primum* quidem op[ortet] ad-uertit Philoteus *7. aphoris. 46.* statuens, quandam esse obstructionem in crassioribus intestinis, à crassa & viscida pituita ortam, quæ prohibet anadosin seu distributionem ad hepar, & consecut[i]one quadam succorum generationem, & subinde vrinæ secretionem: quo fit, vt corpus humiditate plenum mille accidentibus prematur, & vesica nihil vrinæ suscipiat, nec contineat. *Secundo* [ve]nis [e]mulgentibus, vel obstructis, vel non sugen[ti]bus. *Tertio*, renibus obstructis, aut præ imbec[illi]tate non trahentibus vrinam. *Quarto* vero & *vltimo*, vreteribus adeo obstructis, vt ne minimum vrinæ percolare possint.

V[ri]na non [q]uatuor m[od]is supprimitur vesica non patiente.

F

Quouis enim prædictorum modorum vrina non conscendat in vesicam, lethalis omnino efficitur affectio, vt prudenter scripserat Areteus *libro 2. de caussis diuturnorum, cap. 3.* dicens: *[Qu]od si supra renes intercludatur vrina, paucis diebus superstites ægri moriuntur* [r]atio tamen mortis haud [d]issimilis est iis, qui aqua suffocati moriuntur: extinguitur enim vt[r]isque calor, verùm diuerso modo: nam suff[o]catus aqua moritur, quod ea ventri[c]u[l]us plenus sept[u]m comprimat, & spirituum ac [re]s[pi]rationis cohibitione vita priuetur: ægr[i] [vero] his,

Vrinæ suppressionis p[ro]ægium [in] ve[si]ca non læsa.

[redacted] vrina [redacted] deducta [redacted] guibus per vniuersum [redacted] m, presertim, quæ per arterias fit, [redacted] ob venarum plenitudinem, con[redacted] solas illas suffocat, *velut antea dictum* [redacted] ipsis succedit pulmonis hydrops, [redacted] nentu ocyssime suffocantur. *Denique*, licet prædictorum vi[redacted] fud[redacted], vel per expurgans medicamentum aliquid aquosum excernitur, superest tamen [redacted] ne tanta in vasis omnibus vrinæ copia, vt perpetuo pulmonis motu, ad ipsum tanta vrinal [redacted] status copia trahatur, quod protinus suffocatus moriatur homo. *Præterea*, non raro in tumore [redacted] veluti aquosum corpus vniuersum att[redacted] ur, & refrigeratus laborans aqua illa, quæ [redacted] ex[redacted] tus [redacted] dutatem contrahit, moritur. In quo malo non minus graue & molestum Medicis est, rarò aut [redacted] nunquam esse adiumentum tā æ effic[redacted] pra[redacted] dium, quod magnitudini mali par existat, quam in ultis tentat[redacted] nihil prædictis & ob id cordis Medici visu affectus, protinus præsagio vt vtatur potius, quam prædictis. Cum [redacted] tamen, [redacted] eu adhuc, conabimur, methodo & arte aliquid adiumentum, quod sentiant vtile & pro [redacted] cum e[redacted]

Verum si ex obstructione trahi [redacted] un[redacted] intell[redacted] horum affectio subortatur, e[redacted] qu[redacted] impedita adi[redacted] one [redacted] in [redacted] ad h[redacted] ne q, aliment[redacted] at con[redacted] ctio, neq[redacted] vniuersale[redacted] tio, & vniuersum corpus attra[redacted] venter vomitione perpetua [redacted] bitur, & vrinis liquidiora excernet, inflatur vteq, vertet, torminibus afficitur, & homo sibiipsi redditur grauis & impotens. Verùm licet aliquo tempore vrinæ aliquid excernat homo, sensim longè minus ent[redacted] donec præ siccitate [redacted] tempore consumente vrin[redacted] am humiditatem vix eiiciant, [redacted] & omnino nih[redacted] nat[redacted] ur [redacted] iq[redacted] ux[redacted] [redacted] nus, cum omnino sit præter naturam, mo[redacted] & laxo tenore partes elegantur extra nutritionis beneficium, vrina nulla io vesicam conscendente: quod hydropicorum nonnullis accidere conspeximus, ablata omnino anadosi, ob intestinorum præd ctam obstructionem ea [redacted] ssis sue[redacted] s obortam. Qu[redacted] ht[redacted] prope mortem, & venter de[redacted] escat, & nulla vrina redditur. quia nihil quo[redacted] um quod in ventre fluat, aut serosum, quod in vesicam generatur in secoce, ob prædictam anadosis priuationem. Quod cum accideri & his signis præcognitum fuerit, & maxime quia sensim & paulatim fit suppressio, diligenter studendum est, quantumuis vomitibus & aliis deiectionibus infestetur homo, ipsum crassum humorem educere expurgantibus pharmacis, quæ vim habeant deobstruendi & ex[redacted] gendi, atque expurgandi, liberandiq; totesti[redacted] ab infarctu. [redacted] sane muneri præbere oportet *terebinthina* [redacted] *cum pulmere liquiritie, vel candem cum pulueribus* [redacted] *ant decoctum sena cum* [redacted] *vel mel syllicitum cum* [redacted] *agarico, aut lacte seminum tartami.* Verùm anteq[redacted] horum aliquid p[redacted] as, præstate ope[redacted] te [redacted] *uopl. aut syllitici* [redacted] *cum melle* [redacted] *ʒ j.* [redacted] *syllitici ʒ j cum* [redacted] *quinta, id. j. octo aut duod. cum ducbus*, e[redacted] primo laborantem [redacted] aut quatto quoq; te d[redacted] vomere. Quo facto, cl[redacted] teris ea decoc[redacted] *materiali, chamameli &* [redacted] *in melle & sale, nullo adhibito oleo*: quod si aliqui [redacted] us purgare studue-

us, vel *agarici* [redacted] *m. Vel* [redacted] *decoctum* addas, aut *catholici vel diaphœnici ʒ* [redacted] ibus præ[redacted] ssis, ad prædictas pu[redacted] tiones accedentes, & [redacted] postea laboranti por[redacted] g[redacted] quod ex antidotis, quæ chalybem recip[redacted] unt [redacted] quod si feceris antequam ex toto vrina cohibea[redacted] ur, maxime retit momenti Ipsaque cohibita, *libera* [redacted] *singulis diebus porrige* ℥. ß. & desuper bibendas dabis *hydromelitu* ℥ j aut si id præ calore frequent[redacted] ns porrigere di[redacted] plicuerit, singulis diebus e[redacted] v[redacted] ut sumere *hydromelitis ex aqua liquiritia* ℥ j [redacted] *syllitus* ℥. ß. Interim tamen corpus [redacted] ne [redacted] æ dulcis committes: nam & affection[redacted] q[redacted] æ ab eo[redacted] a est, & symptomata ea vsuerit, ac vias [redacted] ates [redacted] rugatione, contractas dilatabit, ac vt [redacted] ijs [redacted] d vrinæ per ambitum corporis præsuerit, di[redacted] cutie[redacted] Quod [redacted] laborans nequiuerit præ imbecillitate d[redacted] ferre, *oleum amygdalarum dulcium*, [redacted] *amino, liliorum, & feminu lini*, dorsum, vteretas, & ve[redacted] ez regi[redacted] m inunges item fomentis veteris resoluen ibus, calefacien[redacted] us, & quæ vim habeant dilatandi p[redacted] ædictas partes, qualia adduximus *cap. de colico dolore, aut de ileo.*

Accidit et am præ[redacted] æ suppressio ob a[redacted] liquod vitium ve[redacted] marum, mo[redacted] gentium, quod laene vel [redacted] potentia trahentis seu sugentis [redacted] ratis situm est, vel in obstructione: nam cu[redacted] mu nus horum sit, perpetuo motu a renibus sumpto principio & procedente vsq, ad venam cauam, qua onumur, vrinam allicere, & ingere, & has actiones temperamenti vitio mille modis lædi contingat, fit facile, vt etiam in his vasis idem malum genus reuera accidat. Qu[redacted] d quidem contingere ad aliquod iecoris vel tenui[redacted] intemperamentum, præd ctis vasis etiam præstitum, & [redacted] mmone per co[redacted] gantiam factu[redacted] quæ est [redacted] gidu[redacted] dom Qu[redacted] fit, vt h[redacted] drop[redacted] no[redacted] rat[redacted] a[redacted] dat[redacted] tus & totius corporis maior tumor, & eel[redacted] nimũ maliangmentum, quod paucissimam reddant vrinam: eam tamen paucam redimunt, quod vasa prædicta & renes præ frigiditate trahere desierint, & ubi d abundat serosus humor in prædictis partibus. At in impotentia eo[redacted] fescat quod o[redacted] no desistat a tractione facul[redacted] s, prot[redacted] us ea[redacted] primi [redacted] nam contingere. Q[redacted] od fane [redacted] al[redacted] no raro euenire assolet, eisdem emulgen[redacted] bus o[redacted] structis à pure, sanguinis grumo, & crassa atq[redacted] pituita vel tuberculo, aut re aliqua extrinsecus comprimente. Obstructionis horum v[redacted] rum caussa, aliquando in virginella, mensibus nondum cœptis, conspeximus vrinam iterum remeare ad iecur, neq, per venam portam ad mesaraicas & per intestina conscendere, ac per anum exceni, a quando eum grauissimis lagonum & [redacted] terum doloribus nonnunquam [redacted] us: quam curauit vrina chal[redacted] s, reseratis [redacted] s, & vrinæ conscendente [redacted] opa vala.

Verum cu[redacted] symptoma huc, siue ab hac, siue ab illa caussa oriatur, vnum sit, signis d stinguere caussam, & ipsam co[redacted] nosc ere opus erit [redacted] es autem ex emu[redacted] ve[redacted] et u[redacted] imbecill[redacted] te [redacted] ipp ess[redacted] ione [redacted] e quo[redacted] tta dol[redacted] en a[redacted] mus p[redacted] n [redacted] æ sente[redacted] ur p[redacted] [redacted] o bat[redacted] s, q[redacted] d [redacted] tat[redacted] ca[redacted] arum [redacted] nd[redacted] [redacted] t[redacted] [redacted] suppr[redacted] ve[redacted] paula[redacted] & sensim red[redacted] ur minor

Marginal notes, left column:
405 A
Vrinæ suppressio ex intestinorũ obstructione qualiter fiat, & quæ eius signa.
B
qualiter curetur.
C
Terebinthina
Vomitus. Clysma.

Marginal notes, right column:
D
Balnea.
Inunctio.
E
V[redacted] ex [redacted] ne na[redacted] fione quæ in [redacted] fiat, & quæ eius caussæ.
F
Vrinæ suppressionis ex renibus eorum vena[redacted] nulis o[redacted] ne caussæ, quibusnam noscantur signis.

minor indies magis ac magis, donec ex [illegible] supprimatur.
G Tandem in aliis vrina, ut sequam [illegible] matur, statutis & consuetis [illegible] us [illegible] tur in hac vero causa, non solum [illegible] vrina, sed per longiora interualla met[illegible] q[illegible] p[illegible] simum in vesica c[illegible]tur E[illegible] quoque signum ad[illegible] in intestinorum obstructione, distinguetur tamen, qu[illegible] alba, ob defectum actionis [illegible]ecoris, quam [illegible] vesica non potest: at in ha[illegible] colorate [illegible] vrina bo[illegible] colons ad vesicam con[illegible] & ibidem aliquantulum immoretur [illegible] lixiuii instar excernitur, quod colorata descendat, illa vero decolor: qua ratione hæc subit intensiorem, illa vero remissum
406 A colorem. Præterea, id n[illegible]ces ex prægresso aliquo affectu vel iecoris vel renum, qui ex frigiditate ortus adhuc præ[illegible] adiungitur etiam dorsi veluti impotentia & laxitas quædam, quæ citra dubium attestatur frigidum & humidum illarum partium intemperamentum. Constabit tamen, malum ab obstructione ortum ducere, ex subita suppressione, & ex causis præsentibus aut præcedentibus, quæ natæ sunt aut humores ad obstructionem efficiendam mouere, aut materiam obstructioni aptam suppeditare, qualis est crassorum ciborum esus, intemperata vitæ institutio, ex potibus & exercitiis mox á cibo: item intempestiua & importuna medicamentorum vrinam mouentium adhibitio, corpore existente crudo, & humoribus crassis pleno.

B Quia raró accidere arbitramur iecori aut renibus & prædictis venis imbecillitatem, præsertim frigidam & humidam citra materiæ accessum succrescere, quæ licet non obstruat, imbibita tamen, & adhærens extrinsecus, vel cum ipso sero prolabens, prædictam patiat impotentiam: ob id quidem principium curationis auspicari oportet á leui & repetita purgatione, cum *rhabarbaro*, maxime in substantia præstito. Sic enim facta prima purgatione ex infuso eius & lacte *seminu cartami*, cum syrupo *rosarum rubearum* ex infusionibus, vel cum expressione *agarici* & *rhabarbari*, deinceps rhabarbarum masticandum porrigere oportrebit, aut ex puluere eius cum sacchara factis tabellis, maximé si admisceueris *aromatici rosati* modicum, vel cum *oxymelite*, aut *melle rosaceo*, vel *mina aromatu* condita. Quibus factis, quæ verè vrinam mouent, ad ipsosq; vrinæ meatus deferunt, porrigere opus erit: quippe hæc cum calida sint, intemperiem corrigere sunt nata, & ob ac[illegible]imoniam, facultatem lacessunt, & tenuitate præstita vrinam mouent ad eas partes copiosam, atq; hæc arbitror esse maioris momenti, quam quoduis aliud ex
C m[illegible]dicis auxiliis. Inter quæ non minoris momen[illegible]est vsus *terebinth[illegible] alsean* cum puluere al[illegible] quo ex l[illegible]s, quos dixerus lapidi[illegible] reuum esse ex vsu, vel cu[illegible] puluere *liquiritiæ* [illegible] cetera diureticis p[illegible]missis, d[illegible] n[illegible]ere oportebit o[illegible] eo *belzoini*, *Mathioli*, a[illegible] *aqua* [illegible] instillata ex *theriaca*, *terebinthina*, [illegible] & *vino rubro* aut facta ex eod[illegible] m[illegible]ino, cum *ma[illegible] aua*, *rore mari[illegible]o*, [illegible], *&* [illegible] *radicibus* [illegible] est [illegible] ex [illegible] *petroleo*, [illegible] *capparum*, *dep*[illegible], aut [illegible]: ne[illegible] & [illegible]tes eisde[illegible] e V[illegible] qu[illegible] præsidium a[illegible] ex [illegible] gere opor[illegible] & [illegible]ud

Vrinæ suppressio ex emulgentium venarum læsione qualiter curetur.

Diuretica.

Inunctio.

Balnea.

mihi [illegible] visum fuit semper, nimirum [illegible] A.
ne [illegible]ggredi, dum vrina imminui cœpe[illegible] in [illegible] graui affectu vtilior est præcauend[illegible] [illegible] Et ob id factis ex prædi[illegible] a[illegible] purgationibus, instituto exsicca[illegible] lesi [illegible] victu, & omni viuendi genere, maximé si potus [illegible] ex vinis medicatis, & aromati[illegible]tis, siue ex decocto *guaiaci*. *sparsa par*[illegible] *a* [illegible] *Radix Chinæ*, corpus oportebit: nam licet [illegible] sit, [illegible] vrina ad externas corporis partes [illegible] id quidem vereri non oportebit, quia [illegible] ta pharmaca, præter [illegible] sudores m[illegible], quod in ambitu corporis est, vrinas [illegible] lis diebus summo[illegible] epota, mou[illegible] Verum vt hoc terrore decepti Med[illegible] hortentur á saluberrimo hoc præsidio [illegible] coctis oportebit quæ vi[illegible] habent [illegible] mouendi vrinas, vel *semen dauci*, [illegible] *lati*. *petroselinu*, *radixu fœniculi*, *&* [illegible] us vias vrinæ serui[illegible] [illegible] sum vrinæ certissimum e[illegible]. Præterea [illegible] viscerum vires roborare vsu [illegible] *angelica*, aut ipso lenitine co[illegible] *ma boli*: *diambra* vti etiam opor[illegible] cu[illegible] *diarrhodonu*. prodest & *theriaca* vsus, au[illegible] benefacit *electuarium de hyacintho*, *conserua* [illegible], aut *radicu carlinæ cum vino aromatico*.

Vrinæ vias [illegible] irritēt.

E Licet obstructio communis sit affectio venis emulgentibus, renibus, & vreteribus, placuit tamen seorsim emulgentium obstructionis mentionem [illegible]isse, vt signis eam á reliquis distinguere possimus, ac simul caussas venari etiamsi postea curationem vnam omnibus communem statuere cómodius videatur. Nosces autem earu obstructionem, quod subito & repēte vrina delitescat, nulla in renibus, vesica, aut vreteribus apparente læsione, neq; præhabita in eisdem partibus affectione aliqua, quę possit earum affectum monstrare. *Præterquam* quod vel decubitus morbi alicuius præcessit, vel crassiorum alimentorum esus, aut aliorū intempestiua assumptio: sed maxime, vt *præce*[illegible] §. dixetam, cum morbu aliquo existente cru[illegible] aut crudo ventriculo, vel non vacuato corpore, abutans imprudenter vsus fuerit diureticis, quibus aliquid crudum & obstruens necessum est ad vias vrinæ transmitti. Huius etiam mali caus[illegible] est, si quis in dorso percussus, [illegible] idem impacto prædictam obstructionem perpetiatur. Huius curationem mox leges.

Vrinæ sup[illegible] ne em[illegible] tes [illegible] & cu[illegible]

F Cum renum obstructione aut vreterarum vrina supprimitur (*præter imbecillitatem eorum quasi milia habet signa*, *& consimilem curationem cum* [illegible] *imbecillitate emulgentium*, *quam adduximus*) non [illegible] gni[illegible] difficilis caussa: nam raro ac[illegible] aut [illegible] quam, nisi in vtroq; rene & vtroq; vreteribus [illegible] malum insit: quippe si in altero [illegible] tantum, [illegible] reliquum vrinam trahet, & per v[illegible] erem [illegible] ximam mittet vrinam. Cæt[illegible] terum eue[illegible], vsus & ætas nos iam docu[illegible], alio eti[illegible] posse huiusmodi suppressionem vitio renum o[illegible], quod maximam mihi intulit, & al[illegible] d[illegible] n[illegible]s viris admirationem. Quippe fu[illegible] m[illegible] i[illegible]ustris [illegible] R[illegible] da Pin[illegible] [illegible]an[illegible] lariæ Præ es[illegible] land iam v[illegible] p[illegible] exer[illegible] in r[illegible]bus [illegible] & iustitiæ [illegible] maxi[illegible] paratum [illegible] t[illegible]t, cal[illegible] affectus [illegible]

Vrinæ supp[illegible] Præ[illegible]

diebus dolore incredibili cruciabatur, qui sané adeo fuit intolerabilis, & pertinax, vt nullis cesserit præsidiis: tandé post dies prædictos, lapidem nucleo dactyli persimilem & æqualem proiecit, euasitq; superstes, & sine dolore trium annorum spatio. Postea tamen in Hispaniam reuersus, vt præesset prædictæ dignitati, iterum sinistrum renem apprehédit consimilis dolor vehementia & duratione, tandem consimilem lapidem proiecit post quadraginta dies, multis adhibitis præsidiis. Euasit quidem à dolore, sed non à grauiori malo: nam transactis tribus diebus à lapide proiecto, suppressa est omnino illi vrina, tandem iterum conuocatis Medicis conuentum est inter omnes, A nullam aliam esse caussam, præter obstructionem ab arenulis, aut calculo & pituitosis succis, quibus profectò vir ille plurimum abũdabat. Quod equidem videbatur rationabilius, in homine calculoso, pituitoso, & admodum cibis & potibus intempestiuè vtente: tandem affectio nullis cessit præsidiis, & post trigesimum diem obiit. Facta tamen dissectione me postulante, inuenimus renes grandi foramine perforatos à cauitate renis vsq; ad dorsum eiusdem, nihil tamen pituitæ, neque arenularum, neque alterius rei, cui tribui posset vrinæ suppressio, neq; in ipso, neq; in vreteribus repertum fuit. Vbi necessum & rationi consonum erat conncere, illa foramina relicta fuisse à lapidibus illis, quos tanto labore proiecit, quod in carne renum geniti fuissent, & ea magnitudine creuerint, quæ renes ipsos vndique perforare valuissent. Postea tamen ob prædicta foramina renes non potuisse suctionem & tractionem moliri, vt palam cuiuis erit, si exactè coniecerit renum officium & structurã illi muneri dicatam. Poruis-B se tamen vno rene perforato, altero vrinam allicere, tribus illis annis intermediis inter vnam & alteram lapidis proiectionem, iam verò vtroque aperto nõ potuisse. Placuit historiam fideliter recensere, quam propriis oculis sum contemplatus, non quod huiusmodi malum vllis possit cedere auxiliis, sed quod oporteat id signis distinguere ad certitudinem præsagii proferendam, si iterum forte acciderit. Quippe idem malum conücere oportebit, vbi post tot dies grandior lapis excernitur ex renum carne: quippe perforari renes erit necessum, & subinde non posse vrinam allicere. Nam quis aliam caussam subesse vsquam intelliget, si post lapidis grandioris excretionem, vrinam supprimi conspexerit, maximè si idem in vtroq; rene acciderit. Sed probat hanc solam esse caussam, quod laborans nullam in renibus, neque in quauis alia corporis parte persensit molestiam, toto suppressionis tempore, quod esset impossibile, si noua lapidis vel alterius rei adfuisset generatio, & ob id longé magis molestantur laborantes, à quauis re præter naturam accedente, quám C à foraminibus illis. Quo fit, vt ex vrinæ difficultate hac ratione orta nullam, vel leuissimam laborantes persentiant molestiam: quod si dixeris, idem quoq; accidere in emulgentium & renum imbecillitate, scito, non posse fieri subito, vt in foraminibus illis, neque præcessit lapidum magnorum expulsio: sed huius caussæ, quæ nullum admittit præsidium, hæc dixisse sit satis.

Vrinæ suppressio ex perforatis renibus.

Verùm cùm vrina supprimitur obstructis renibus, vel vreteribus, fit ro vna è quatuor caussis posse fieri, nimirum ab *inflammatione* vel *tubercalo*, cuiusq; prædictarum partium, vel eis vicinarum, quæ compressione dictas vias coarctet, vel à *calculo*, aut *sanguinis grumo*, vel *densa* atq; *viscida pituita* ibidem impacta. At nosces, inflammationem aut calculum esse, ex signis, quę adduximus capitibus præcedentibus de inflammatione & calculo renum, & pari ratione in eisdem auxilia proficua & necessaria reperies. Quod si ex grumo sanguinis, D vel pituita prodierit, nosces primum ex prægressa sanguinis fluxione per meatus vrinarios, vel quod præcesserit ictus, casus, percussio, aut magni ponderis subleuatio, quibus sanguinem fundi, vel fusum concrescere erit arbitrandum, cuius grumum vias obdurare coniectabile est: maximè cùm repente & totius corporis dolore, atq; grauioribus accidentibus vrina supprimatur. Quippe concretus sanguis ea solet efficere symptomata, quæ veneno similia existunt: quo fit, vt si vrina supprimatur, cum corporis angore, extremorum frigiditate, lenta febricula, frontis ac ceruicis frigido sudore, præcedentibus, quæ sanguinem fundere potuerunt, credendum sit, sanguinis grumum id fabrefacere. Verùm nulla harum occasionum præcedente, neq; apparẽtibus prædictis symptomatis, si vrina supprimatur, maximè si non omnino subito, sed parca aliquibus antea diebus præfuisset: item si neq; calculi aut inflammationis signum vllũ apparuerit, coniectabile profectò est, ex crassa pituita ortã fuisse obstructioné. Quibus accedit anteacta vitæ ratio, cruditatibus & crapulis dedita: quibus omnibus accedit (*quantumuis* E *diu retenta sit vrina*) vesicam nullo modo molestari, quod in omnib. his causis omnino vrina careat.

Vrinæ suppressio ex obstructis renibus vel vreteribus quatuor sortitur causas.

Duo tamen ante curationem mihi expendenda succrescunt: Primum, *an sufficiat vnius emulgentium renum aut vreterarum obstructio, aut læsio, vt fiat omnimoda vrinæ suppressio?* reliquum verò *quid mali vel boni ex huiusmodi suppressa vrina Medicus prædicere possit?* Circa primum, præter ea, quæ diximus *capite præcedenti*, duo mihi sese offerunt expendenda: Primum est, eam sortiri renes inter se connexionem, eam etiam in substantia similitudinem, vt facile sit conücere, altero affecto, reliquum quoque eundem affectum passurum. *Secundo* verò, & quod verius esse arbitror, est, actionem illam trahendi vrinam, communem esse vtrisq; simul, non alteri. Nam licet duo renes huic muneri facti sint, F non ob id est, quod alter eorum eam efficere sufficiat, sed quod ambo necessario existant ad tam validam actionem perficiendam. Quippe certum est, vtrumq; renem trahere, cęterum alterũ, vel leuiter, vel quám paucissimum, nimirum quantum sat sit, ne protinus in morbosos incidat affectus homo: verum cum hoc tractio illa, prout secundum naturam ex vsu est homini, vtriusq; simul agentis est, non alterius: quod si alter altero affecto agere aliquid possit, non quidem est, quantum oportet, & necessum existat, vt post aliquod tẽpus in affectum aliquem defectu actionis alterius nó procedat laborãs. Actus etenim trahendi cuiusq; maior est, dum ambo simul trahũt, quám in quouis eorũ altero otiante: viuit quidé homo deficiéte vnius actu, sed mille morbis obnoxius, quia cũ valida illa actio ad puritatem sanguinis necessaria sit, deficiente vno, debilitet fiet & morbose, licet ad vi... sufficiat alterius actus, morbosam tamen &

Vrinæ suppressio ex obstructione renum & vreterum, vtrum ex vno rene obstructo etiam fieri possit.

ægrumuo-

ærumnosam. Cum hoc præsectò experimentu didicimus, in affectionibus, quæ grauissimæ sunt, & doloribus immersæ ingentissimis, licet alter te-
G num libet sanusve existat, nihil tamen trahere posse, quia in grauissimis doloribus vnius, facilior est consensus, quàm in quauis alia affectione: qua quidem cessante, si ex toto cesset, vt in doloribus tenum contingit, ambos trahere certum est, similiter, & in non dolorosis affectionibus, dum in altero affectio subest, mediocris efficitur tractio, vt in casu posito contigisse narrauimus.

408 A Quatenus verò ad præsagium attinet, huius saltem suppressionis, quæ supra vesicam fit, expendendum est inprimis, multis rationibus esse eunctis alijs periculosiorem: *Primo*, quia si vrina renes aut emulgentes trahere, aut suscipere nò possint, procul dubio longè minus præsidia, quibus ab affectione liberentur, trahere poterit: sed si ad eam partem non perueniant, prodesse nequibunt, ergo constat grauitatis periculi euidentioris satio. Erit tum hoc signum spei aliquid, quantumuis parum sit, vrinæ reddi, maximè si turbidior apparuerit: nam quæ clara exit, pressionis obstructionis est indicium, & eo salubrior erit, quo copiosior & turbidior. *Tandem* imminentis periculi indicium est difficulter respirare (quia signum est, pulmonem ad se allicere vrinalem substantiam) singultire (quod arguat vrinam imbibitam iam in ventris substantia, ac regurgitare à iecore in omnes partes) aut graui somno corripi: quippe euidens est argumentum, non solum caput recipere, sed putrefieri etiam prædictum serum, & caput euaporare: vtcunque randem accidat, vrgentioris &

Vrinæ suppressionis ex obstructione renū aut vreterū præsagium.

B certioris periculi est prædicta affectio.

Licet obstructionis (*quam solum hac in parte curare instituti*) quadruplicem assignauerim causam, tumorem videlicet prætes naturam, sanguinis grumum, lapidem, & pituitosum ac crassum succum, cùm inflammationis iam meminerimus, & *capite præcedenti*, lapidis; superest solùm ea obstructio curanda, quæ aut à grumo sanguinis, vel eius copia prædictis partibus impacta fit, vel ex crassis ac viscidis succis, quod frequètius accidere comperimus. Nam sæpissime vi & sæuitia dolorum, in his, qui calculos patiuntur, attrahitur ad dolentes partes tanta huius succi copia, quod nata sic post dolorum leuamen, prædictam obstructioné molitur. Quod quidem vitium, licet accidere possit renibus, vreteribus, aut emulgentibus venis, vna eademq; methodo, & eisdem medicamentis curari desiderat. In qua curatione, cum triplex sese offerat exequendum officium, vtrum eorum primo teneatur aggredi peritus Medicus, non est ita inuentu facile: quippe considerare oportet obstructionem, vrinæ copiam, & accidentia, quæ ca

Vrinæ suppressio ex obstructione renum & vreterum qualiter curetur.

C rerenta succrescunt. In qua re primo conuincies, *an morbus adhuc sit in principio*, vbi parum, aut nil vrinæ copia vrget (*nam hac est, quæ suffocationem innati caloris molitur*) vel copiosior iam in corpore abundet, quæ certior est prædicti periculi vrgentia & caussa: item, an aliquod succreuerit accidens, velut *difficilis respiratio, somni grauitas, singultus, & vomitus*, quibus motis rursus accertitur namex cuiusq; vrgentia principium curationis venaberis. Sed sit ita, quod aliquis suppressione prædicta corripiatur, ac mox Medicum accersat, eo tempore studendum est generatim, hetu animo (*namq; laborantes nihil aliud expostulant, neq; auxiliis concupiscunt, quàm meiere, sed Medicus caussam illudere solum conatur oportet*) obstructionem quàm citissime aperire, & ob id, antequam vel vrinæ copia vel accidentia ad se curationem vertant (*nam tunc sanitatem laborantis ac vitam tueri est perdifficile*) ipsam demere oportebit. Quod sanè facies, præmissa eadem die purgatione leui, qua excrementa viarum deponere

Purgatio. D

possis, & sequenti die confugiendum est (*si laborans sanguine non abundet, nam tunc non erit ab eparum eius extrahere*) ad ea auxilia, quæ vi & efficacia magna cuiusq; corporis partis obstructiones liidunt: nam & eorum vi, & efficacia exer[...] arbitror haud difficile aperiri posse præd[...] obstructiones, vt reliquarum partium. Q[...] la[...] xi li genus, quia nusquam quisquam te[...] ob id censeo non profuisse, & nullum ex hac affectione sanitati fuisse restitutum. Auxilium tamen [...] lo proficuum arbitror id omne, quod [...] ex chalybe *præparato* aut citra præparationem confici [...] d huic vsui vno e tribus modis parari mihi v[...]l optimum fore videtur: primo *exhibito* ʒ j. & ß. *liebentrebon cum* ʒ.j. *limaturæ chalybis subtiliter limatæ*, quæ omnia dissoluantur in aqua graminis. & calida ægro adhibeant, & mox sese per locum accliuem & decliuem exerceat. & idem sequenti die faciat, inuncto eius dorsu ante prandium & cœnam *oleo costino, de croco, scorpionum, aut de scylla*. Præter[...]ecundo eidem muneri præstabis *dialacca* ʒ.ij. *chalybis* ʒ j. dissoluantur in ℥ j. *oxymelitis simplicis, & cum aqua decoctionis seminis petroselini, dauci & graminis fiat potio*, qua sumpta etiam laborans sese exerceat. Tertio parari potest aliud non minoris momenti, quod recipit *diacurcuma & theriacæ ana* ʒ.ß *pulueris sanguinis hirci, & seminis petroselini, ac rubiæ, ana* ℈ *chalybis* ℈.ij *oxymelitis scyllitici* ʒ i j *cum aqua radicum diureticarum fiat potio*, & pariter laborans se exerceat. Idem conficies ex *antidoto hamagogo cum chalybe & aquis prædictis, & cum semine hederæ & lapatii, centaureæ minoris, virgæ aureæ, vel vrticæ*. Sed miuum in modum censeo profuturam *terebinthinam abietis*, cum iure aliquo, aut in bolis cum saccharo [...] to exhibitam. Præterea eiusdem efficaciæ est *vinum gallicum croco, cinnamomo, petroselino, & modica rißina pini*. Pari ratione prodesse scimus pilulas, quæ recipiunt *myrrhæ, assari, aristolochiæ vtriusq; seminis, capparorum, ana* ʒ.j. *spica nardi, squinanti, ana* [...] j. ß. *apij, petroselini, agni casti, ana* ʒ.j *cum oxymel.* [...] fiant pilulæ. Præstat & *succus limonum cum aqua graminis, asparagi, aut decocto fœniculi marini*. Item *aqua stillatitia ex terebinthina cum scylla & oleo cydoniorum*, quam admiscere oportebit cum omnibus cibariis [...] tribus: prodest & puluis *corticis liquiritiæ cum vino*. Quod si senseris in emulgentibus obstructionem

Auxilia suppressionem vrinæ turbulentam.

Chalybis præparati vsus.

E

Terebinthina.

Pilulæ.

F

esse, addes prædictis *infusionem rhabarbari, aut agarici, vel expressionem cartami*, idq; trium quatuor ve dierum spatio facies. Prodest & suffitus per infundibulum sumptus, qui recipit *vini albi* ℔.[...] *amygdalarum amararum pistatarum* ʒ.ij. *anisi* ʒ [...] *fœniculi sesami* ʒ.iiij. *sinapi* ʒ.ij. *seminis petroselini* ʒ.iij. *origani* ʒ.iij. & ß. bulliant lento igne, & suffiatur laborans per infundibulum iuxta rectum intestinum. Prodest *vinum infusionis caparum manè sumptum*: ex vsu quoq; est puluis, qui re[...]cipit *virgæ aureæ* ʒ.ij. *liquiritiæ* ʒ iiij. *corticum auellanarum* [...] puluerizentur, & cribrentur subtiliter [...] sumatur ʒ j & ß. *cum vino: item succ*[...]

Emulgentium [...]

vino sumptus. Præstat etiam *aqua stillatitia ex succo fabarum viridium, ex semine raphani, maluarum, cardui sancti, & semine sinapis, omnia conquassentur, & per alembicum stillentur, & sumat laborans* ℥.ß. Renes verò & vreteres inunges *sanguine vulpis*, de quo fertur mirum in modum prodesse.

Inunctio

G

Quod si nihil venæ excerni conspexeris, iam ad secundam indicationem deuenire oportet, cui munus est serosam abu[illegible] respicere, cuius occasione periclitatur laborans suffocatione, & extinctione caloris [illegible] totius corporis habitus: quæ licet non [illegible] sanitatem recuperandam, leuia tamen, & [illegible] protogat laborantis [illegible]. Quo [illegible] necessum est ad ea medicamenta confugere quæ aquas educunt, velut hy[illegible] præcipit quo tempore corpus [illegible] *cartami, & succo ireos, aut aqua stillatitia [illegible] radice [illegible], semine cartami, radice [illegible] asinini, & terebinthina, cuius* ℥ ß. *porrigere poterit.* Neq; displicet [illegible] corpus [illegible] fuerit, si sanguinolentæ vacuationis aliqua præsens suppressio, ea iecore, aut quauis alia parte, sanguinem detrahere, vt subsit ventilationi locus, & ne ocyus laborans suffocetur. Verum si ne his quidem prodesse videatur, ad [illegible] aquas confugiendum est, [illegible] & [illegible] fæc[illegible] leuentur, donec in puluerem reduxeris, & eorum cum aquis aliquid præbueris. Cuius rei gratia in balneum Mariæ iniicere poteris *scyllam, parietariam, asparagi radices, lupulos, cicera vino madefacta, aut aceto, vel succo limonum, ononidem, rutam, pulegium, myrrhidam, adiantum, marrubium, elenium, semen alkekengi, raphani folia, & radix cum aceto*, in quo maduerint & *sabina* modicum: ea quibus ad fæcis indurationem & exsiccationem fiat [illegible] stillatio qua veteris modo dicto. In quo casu veluti in desperato ad [illegible] vel [illegible] *cantharidam cum [illegible] seminu dauci & ameos*, deueniendum fore consulit vigentissimo, maximè si protinus porrexeris *iu[illegible] galli veteris cum radicibus diureticis*. Ferunt etiam ℈.j. *olei ex calcantho* prodesse, si optimè sit præparatum. Atq; postquam id feceris, curandum est, id vrinæ, quod ad partes carneas & minutas venas migrauit, per ipsam cutim educere: quod sanè facies vel balneorum aquæ dulcis aut sulphureæ vsu: nam in hac suppressi[illegible], tanqu[illegible] erroneum arbitror, [illegible] à principio mali balneis vti. [illegible] præterea, [illegible] partibus obstructis internis, neq; [illegible] obstructioni quidquam opitulantur, impediunt vrinam deferri ad proprios meatus, eamq; ad extimas partes euocant. Quapropter solum serosa humiditate per ambitum dispersa, vt d[illegible]tione vel sudore resoluatur euacueturq;, prodesse poterit. In qua etiam indicatione maximi fore momenti sum arbitratus sudores mouere, *ligni guaiaci aut sparsaparillæ decocto, aquis destillatitiis tacto*, quo vrinas etiam mouere [illegible]. Verum vbi iam serosus humor per corporis [illegible] diuagatur, olim habet locum præd[illegible], nunc ante, ne idem co[illegible] [illegible] ac ea [illegible] intempestiuis damnum. Fugi[illegible] etiam est [illegible] ab his, quæ ve[illegible] [illegible] aliq[illegible] prodesse solent cum potius molestiam, qu[illegible] afferre queant [illegible] nus en[illegible] eo te[illegible], dorso adhibere fomenta & inunctiones *ex oleo de tabaco, aut decocto eius, parietaria, caparum, porrorum, quibus addere oportet cantharidum* ℈.ij. Sed con[illegible] [illegible] super ad eandem

Serosam abundantiam quæ educant.

A

San[illegible] missio.

Balneum.

B

Sudor.

C

Fomenta & inunctiones.

indicationem complendam, & in [illegible] [illegible] gationis [illegible] cum [illegible] diuersis corporis partibus ad [illegible] scarificatione: tum vt aquam [illegible] calidis, membris præcipuis distrahant [illegible], vt [illegible] promati alicui subueniant, vt [illegible] *cuius rationis eiusdem & oxyrrhodinis vti oportebit* [illegible] scapulis [illegible] & brachiis, aut gratia singultus d[illegible] & ventri, facta in super inunctione *ex oleo naphæ, angelica, chamæmeli theriaca, & reliquorum*, quæ [illegible] gerendi. Quibus factis, sperandum est, Deo [illegible] iuuente, malum subsidere quo tempore deueniendum est iterum ad ea, quæ [illegible] prosunt, [illegible] dicto prædictis *oxymelive*, & dorso fomentis *[illegible] spongia, aut vesica cum aceto scyllitico, vel de radice cucurbitæ [illegible], vel emplastro ex scylla, oleo liliorum, aut ex vrtica, apio, petroselino, althæa, stercore bouino cum melle, & reliquis huius naturæ*, quæ sufficere videntur in re subdita, & nouiter tractata.

Decubitu[illegible]

D

De ea suppressione, quæ fit vesica affecta.

Si vesica per primogeneam affectionem patiente vrina supprimatur, multis profe[illegible] modis id po[illegible] fieri [illegible] censemus: vtram[illegible]q; tamen [illegible] vesica affecta, vera ischuria iure optimo appellatur, quæ distincta præ copia vrinæ vesica à superioribus causis distinguitur. Sed vt modos ac naturam huius suppressionis exactè expendas, scito, tria necessario præexquiri ad vrinæ expulsionem legitimam. *Primum*, vesicæ sensus, quo pondus grauitatemve, aut quamuis aliam molestiam percipiat animal, qua ad excernendum excitetur facultas, cui id munus incumbit. *Secundum*, robur & integritas facultatum huic muneri seruientium [illegible]. [illegible] verò & vltimum, viarum, per quas [illegible] [illegible], expeditio, & liber exitus. [illegible]o fit, vt quouis horum deficiente, necessum sit, vrinam non reddi. [illegible] profectò ob sensus defectum, resoluto nimirum neruo sensifico à lumbis & osse sacro descendente, per quem vrinæ morsum, molem & pondus sentiens vesica, excitatur ad hanc naturalem & [illegible] voluntariam vrinæ excretionem (*licet Gal. contrarium videatur statuere. nam intelligendum est de re[illegible]tione [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] fluorem natu[illegible]* [illegible]) ipsam detinens contingit vt in paral[illegible] [illegible] partium [illegible] patientibus non [illegible] conspicimus. Nam vbi nullus aderit ponderis sensus, qui animal ad expellendum excitet, proculdubio potentia omnino otiabitur, ac ex consequenti vrinam nō reddet, vt delirantibus frequenter contingere cernimus. Supprimitur etiam deficiente naturali potentia excretrice eiusdem vesicæ, cui munus est, sese comprimens transuersarum fibrarum adminiculo, & obliquis atq; laxatis obliquis & [illegible] rectis vrinam pellere, quæ sane imbec[illegible] facta id munus non exsequitur, & ex consequenti vrina non redditur. Cui caussæ reduci potest [illegible] nimia vesicæ extensio ab immodica vrinæ copia, vltra modum & tempus retenta. Rep[illegible] enim tensaque vesica, quantum [illegible] distenditur, tantum meatus eius arctior [illegible] [illegible] & ipsa vesica impotens deii[illegible] [illegible] contra[illegible]um, vt contingit his qui vigent bu[illegible] neg[illegible] [illegible] occupati meiere nequeu[illegible], aut [illegible] [illegible] Hu[illegible] etiam caussæ [illegible] cedit [illegible] [illegible] excernendi [illegible]

Ischuria vera quæ.

Vrinæ expulsio legitima quot necessario prærequirat.

E

Vrinæ [illegible] [illegible] affecta [illegible] supprimantur.

II

F

III.

IV.

T m [illegible] n M pati

pati [illegible] ratione incumbit. quo fit, vt ipsis te[illegible]tis, cum vesica non satis comprimi possit, vrina q[illegible]que non reddatur. Cum hoc tamen arbi[illegible] solam caussam non sufficere vr[illegible]am co[illegible]tinere: nam prædictos musculos non fabrefe[illegible] natura, vt vrinam excernant, sed vt excretione[illegible] perficiant, inceptam tamen à facultate natura[illegible]: & ob
G id arbitrandum est, vrinam non supprimi [illegible]otum vitio omnino, sed non reddi om[illegible], [illegible]anente semper in vesica aliqua eius portione, ita vt vesica indigeat ad integram excretione[illegible] eorum musculorum adminiculo, non quidem ad excretionem simpliciter. Supprimitur in[illegible]per vrina ab e-
V. mortua secernente facultate, non v[illegible] in paralysi, *vt dictum est*, sed vt in acuti[illegible]is non [illegible]aro contingit febribus: quemadmodū dixerat Hipp. *lib. de Coacis, non longè à principio*, hæc [illegible]ibens verba: *Experfrigeratione intercepta vrina pessimum.* Cuius rei gratia sciendum est, in his morbis duobus modis vri-
410 A nam posse supprimi: vno, in crisica iudicationibus, in rigore & frigore aluo & vrina suppressis, quæ salutem potius (*si salutaria præcesserunt signa*) quam mortis præludium exsistunt: altero vero emortuo calore vesicæ, & perfrigerato neruo, qui in vesicam distribuitur: quippe huiusmodi vrinæ suppressio non prodit, quia incendio absumatur serum, aut non trahatur ob renum infirmitatem, aut non exeat propter obstructionem á calculo, grumo, caruncula, & similibus, aut eo q̃ sursum refluat contracto intus calore & motior[illegible] c[illegible]cam aggrediente: quippe hæc sine periculo manifesta sunt (*licet aliquando ab[illegible]cessum ad part[illegible] superiores commorstrent, aut recursum ad p[illegible]incipalia, quod periculo non caret*) sed prodit ab exstinctione innati caloris facto ab extraneo calore (*sicut aliquando ab externa frigiditate*) febrili & maligno, quæ per refrigerationem nata est inferre. Calor enim & consumit,
B & consumitur subtracto humido, quod est caloria subiectum, & ob id calor febrilis spiritus inchoat, refrigeratio ver[illegible] succrescens perficit quā san[illegible] frigidi[illegible] noxam prima omnium percipit vesi[illegible]a ob lapsum proportionalem, cuius calor facile à frigore extingui potest: nam est in patiente vesica duplex dispositio, & in agente duplex vis, calor nimirum, & frigiditas Quo fit, vt n[illegible]n excernat perfrigerata, quia vel ne[illegible]uua sensificua amplius non sentit, exstincto calore, vel quia vesica sese colligere nequit emortua facultate excretrice: quippe in phreneticis alia ratione supprimitur, *vt dictum antea est*. Cum hoc tamen se[illegible]ū est, ex hac eade[illegible] caussa inuoluntariè aliquando fluere vrinam [illegible]r in [illegible]is, qui morti [illegible]roximi sunt, differentiæ tamen [illegible]tio constabit [*c*]*ap. de vrina incontinentia*.
VI. Vl[illegible]mo tam[illegible]n [illegible]upp[illegible]itur vrina v[illegible]eatua vrin[illegible] q[illegible]od sane vitium multiplex esse [illegible]otest nam a[illegible] quando musculus vesicam claudens adeo conuu[illegible]ne comprimitur, vt etiamsi v[illegible]ca mil[illegible]e modis expellere conetur, nequaquam tamen excernere possit: item meatus obturatur [illegible]el ab humoribus crassis, à sanguinis grum[illegible]ure, à tu-
C berculo, aut tumore quouis præter nat[illegible]ram, à carne supercrescente caruncula, v[illegible]ca, aut cicatrice, vel vltimo [illegible] lapide vesi[illegible]m [illegible]earum iuxta collum vesicæ obdurante q[illegible]ne omnea sunt modi, quibus in ves[illegible] con[illegible]n[illegible]t[illegible]rinam supprimi, quod ad vngue[illegible] no[illegible], & [illegible]q; caussam di[illegible]ng[illegible]e[illegible]p[illegible]it, vt cuique [illegible] au[illegible]-

lium adhibere p[illegible]ssimus. Ne ob[illegible] iotoni [illegible]dum [illegible]st, per contentum vi[illegible] in[illegible] tu[illegible] adeo vesi[illegible]m & vrinarium meatu[illegible] le[illegible] pri[illegible]d prorsus vrinam non [illegible]edd[illegible] narium [illegible]erilque accidere co[illegible] consortium [illegible]uius vitio (*siue ex* [illegible]*d* [illegible] *contrahatur, siue ex flatu*) [illegible] vesica, & vrina supp[illegible] excrementa [illegible]quod de aliis pa[illegible] subaudiendum iudico.

Si præstiterimus si[illegible]gueie cuiuis [illegible]iceat [illegible] differentia caussarum qu[illegible] nius naturæ. Deinceps *sentientem potent*[illegible] primo, quia licet vesica [illegible] quid copiosam cont[illegible]neat [illegible]m. & [illegible] pube appareat quo di[illegible]g[illegible] ab [illegible] pressione, reddere tamen non [illegible] naturalia, quia cùm mole[illegible] p[illegible] sentiat, non gl[illegible]t ad exp[illegible] abdom[illegible]nis mus[illegible] ante[illegible] naturalia potentia non [illegible] malis [illegible]ompressi[illegible]iuuat, & [illegible] tur. [illegible]od vitiu[illegible] el[illegible] p[illegible]ia[illegible] vel mouente in [illegible] dendum nam [illegible] cernit [illegible]na vesic[illegible] bitrādum, in[illegible]xin[illegible] resolutionem pat[illegible] fuerit caus[illegible], n[illegible] si vitam laborans [illegible] potus [illegible]dulgeat, [illegible] rebus [illegible]pinæ a[illegible]q[illegible] Verum [illegible] cu[illegible] manifestum fa[illegible] *Primo*, [illegible] cessatio frigida & hu[illegible]da intemp[illegible]ntia fue[illegible] sit, impossibile est ean[illegible] labo[illegible]nt[illegible] non pe[illegible] maximè cum ad[illegible] [illegible]gn[illegible]ma & fri[illegible]tas v[illegible] partium. *Secundo*, quia l[illegible] b[illegible]tas ab[illegible] dere molestetur [illegible] valid[illegible], ne[illegible] vrinam reddere q̃ si conetur muscu[illegible] nisi id efficere, quam paucissimum em[illegible] manibus vesicæ regione compressen[illegible] [illegible]rem extrahes vrinæ cop[illegible]am. Sed [illegible]d[illegible] betis ex prægressis caussis: qui pe[illegible] ciade[illegible] humidia, diu natan[illegible] n[illegible] sese dedit, vsusve fuerit frigidi[illegible] regione vesicæ grat[illegible] alterius m[illegible] [illegible] & morbum noste C[illegible]teru[illegible] [illegible] *mu*[illegible]*culi colli vesica conuu*[illegible]*ione* [illegible] redderetur, sed magi[illegible] tentiæ anim[illegible]s muscul[illegible] [illegible]bd[illegible] [illegible]m & [illegible] colli vesicæ. Q[illegible]od sane [illegible] nam durum apparet per[illegible] testium dolore etiam coa[illegible] succrescit dolor ei, qui[illegible] accidere solet: diffe[illegible] q̃ in[illegible] redditur aliquado [illegible] lapide [illegible] cæ collo in conu[illegible] nequ[illegible] lor cessat vt in cal[illegible] cath[illegible] facta pr[illegible]bat[illegible] mire[illegible] separat[illegible] par[illegible] do[illegible]te. [illegible] iudicabi[illegible] x c[illegible] uz [illegible] exist[illegible] ex[illegible] au[illegible]o [illegible] sis [illegible] on [illegible]

vritate vel punctura, quarum ratione protinus
J sanguis missus non fuit, aut aliud acre medicamentum præstitum fuerat. Verùm si ex ore vesicæ occluso vrina supprimatur, idq; ab inflammatione, vel quouis alio tumore fiat, facile noscea tactu, dolore, febre, tumore sensibus percepto: si tamen à lapide meatum obstruente fiat, ex signis capitis præcedentis nosces, præter id, quod quo maior fuerit, minus obstruetur foramen, & quo minor, magis, quia penitius in cauitatẽ sese inserit: & ob id mihi
G nõ placuit eius signa iterũ referre. Verùm *sanguinem grumum*, pituita, aut pus, dum id malum efficiunt, ex ante fluxo sanguine, vel præexistente vlcere in vesica noscuntur facile, *vt Galeno placuit lib. 6. & 1. de locis affect.* præcessit item ictus, casus, aut percussio, & etiam cathetere immisso parum vrinæ fluit, & cum ea sanguinis grumorum, & insuper adsunt grauissima accidentia cum animi deliquio & resolutione. Si tamen cum vrina aliquando pus excreuerit natura, modo tamen supprimatur, licebit eam caussam cognoscere, maximè si præcesserit abs-
411 A cessus, vlcus, aut vulnus. At si turbida vrina aliquando apparuerit, & postea supprimatur, coniectabile erit ex crassis viscidisq; succis cohiberi, & foramen obdurari, maxime si id anteacta vitæ ratio etiam attestetur, vt *cap. de vrinæ difficultate* latius scripturus sum. Quod si horum signa non apparuerint, iuxta optimam rationem conficies, verrucam, carunculam, callum, vel supercrescentem carnem adesse in vrinario meatu: maxime si primo accessu difficulter reddatur vrina, postea tenuiter, & tandem supprimatur: sed huius rei probationem candela vel cathetere firmiorem inuenies. *Præterquam* quod vrinam, quantumuis prospere successisset, aliquando subito supprimi contingit, quod spongiæ modo prædicta caro intumuerit, pituita, vel quouis alio succo ibidem imbibita, & ob id licet cathetere aut candela aliquo modo excernatur, iterum supprimi contingit, ni resoluentibus auxiliis id studueris exsiccasse: qui sane euentus fidissimum præstat indicium prædictarum caussarum: lapidem verò hoc malum efficere, *praced. cap.* monstrauimus. Sæpe etiam
B multi affectus simul complicantur, vt vlcus, calculus, & caruncula, ita etiam species affectus noscetur artificiosa coniectura, vel cathetere, aut iunco immisso: vt ex eo, quod cuspidi adhæsit, coniectura in scientiam euadat.

Vrinæ suppressio ex affectu primogeneo vesicæ qualiter curetur.

Curandi autem ratio tantum est varia futura, quantum caussarum varietas numerosa existit. Sed in genere duplex medendi via proficua apparet: altera quidem, quæ symptomati subueniat, & altera, quæ caussam illidat: namq; dum vrina suppressa est, & laborantem premit, alienum ab omni ratione videtur, aduersus causam pugnare, sed vrinæ tantum excretioni prouidendum erit. Quod profectò fit dilaratis vtcunq; meatibus, & viis laxioribus factis, vt vrina facilius instiller, aut aliquo ingenio, cathetere nimirum, candela vel iunco extrahatur. At si vitio expultricis facultatis affectio pullulauerit, compressione manuum su-
C pra vesicæ regionem facta, vrinam proiicies: quod etiam facies, si facultatis sentientis impotẽtia fiat, vel musculorum abdominis resolutione: nam hac lege vesicam à plenitudine vrinæ vendicabis, quo deinceps securius necessariis præsidiis vti possis. Verùm cùm ex vitio meatuum retẽta fuerit vrina, vias ipsas latiores reddes fomentis, euaporationibus, insessionibus, aut inunctione *ex oleo amygdalarum dulcium, seminis lini, chamæmeli, anethi, scorpionum, liliorum album, oleo etiam nardino, costino, irino, & rutaceo, cum butyro vaccino, & adipibus gallina, anseris, & anatis, in perinæo*, & iuxta partem pudendam facta: inunges etiam easdem partes vnguento *dialthææ*, vel *aragon*, aut *theriaca*. Prosunt & fomenta, vel insessiones, ex decocto *maluarum, violarum, althææ, fœnugræci, seminis lini, meliloti, chamæmeli, anethi, ruta, artemisia, sampsuchi, & seminum althææ, & maluarum*: & facta insessione, vel fomento ex vesica, aut filtro, vel spongia, locus perfundi debet aliquo ex prædictis oleis calido. Item naturam irritare oportet ad meiendum, iniecto modico *oleo cæpa*, aut *porri per siringam in pudendi caput*: itẽ *cimicibus confrictis*, vel *nitro*, aut *auri spuma ibidem appositis*, aut *facta exterius inunctione cum eodem oleo*.

Fomenta.

Inunctiones.

Insessiones.

D Quod si neque adhuc his factis vrinæ quidquam excernatur, *iunco, candela, hastula petroselini, aut cathetere* studendum est vias dilatare, quibus si quid in via inhæret, auferatur, liberiorq; maneat vrinæ exitus. At vesica vrina iam destituta, ac laborante à dolore & molestia immune, iuxta suppressionis caussam curationem aggrediens, nequaquam vtens potulentis aut diureticis ansi'tis.

Si igitur excernentis facultatis vitio & impotentia vrina non redditur, quod vesica frigiditate præter naturam sit affecta post extractam vrinam, quàm citissimè corpus purgabis medicamentis, quæ frigidos succos educere possint, *vt infuso agarici cum syrupo ex infusionibus. expressione seminis carthami, aut infuso foliorum sena cum syrupo ex infusionibus: nec minoris momenti est terebinthina vsus*. Quo facto, eam vitæ rationem institues, quæ modice calefaciendi & exsiccandi vires habeat. potum institues ex decocto *ligni guaiaci cum liquiritia, radice China, sassafrasa, aut sparta parella*.

Vrinæ suppressio ex imbecillitate facultatis excernentis qualiter curetur.

E Quo facto, frequentius vteris insessionibus, aut fomentis prædictis, vel vnguento, quod recipit *olei nardini, costi ai, & rutacei, ana ℥.j. olei scorpionum ℥ ß. mastiches, florum stœchados, ana ʒ.ij castorei ʒ.j. sagapeni & bdellij ana ʒ ß.* dissoluantur gummi in vino albo, & addita cera fiat vnguentum: item vnguento *Agrippæ, vel Comitissæ*, quæ mirum in modum prodesse solent. Eundem quoque vsum præstat *oleum de pipere, de cinnamomo, de caryophyllis, de belzoino, & de theriaca, vel aqua vitæ, vel ipsa sola per se*. Calorem etiam reuocat cucurbita cum multa flamma eisdem partibus affixa, vel cataplasma impositum ex farina *fœnugræci, pulueribus chamæmeli, anethi, seminis rutæ, baccarum lauri, stercore caprino, & vino dulci, ac melle*.

F Verùm si ex sensus defectu aut musculorum abdominis resolutione vesica vrinam reddere nequeat, præterquam quod vtile est sensum excitare immisso in pudendi caput aliquo ex prædictis pharmacis, omni arte curandum est, iis, quæ stupefactos sensus excitant, vti, & præmissa purgatione, humiditatem in eisdem partibus exsiccare & ebibere opus erit, *oleo de castoreo, de belzoino, oleo vulpino, oleo vetustissimo cum ambra, oleo de pipere, petroleo, & vnguentis ex eisdem factis, cum sagapeno & opopanaco*. Præterea aqua vitæ fouere partes oportebit, aut decocto ex *ligno guaiaco, vel vino ex eius decoctione, cum cinnamomo, saluia, & ruta*: prodest etiam inungere vniuersam vesicæ regionem *sanguine vulpis*

Vrinæ suppressio ex sensus defectu aut resolutione musculorum qualiter curetur.

calido. Prodest & cataplasma ex pulueribus prædictis *cum aqua vitæ & melle*. Cæterum si locum concesserit affectionis vrgentia, balneis sulphureis, aut sudationibus ex *ligno guaiaco*, vel *radice Chinæ* vtendum erit. Quod si his adhuc malum non cesserit, sed vrina paulatim cohibeatur, fontanellam altero crurum aperies, qua, quod pituitosum an humidum est, tam in hac caussa, quàm in vesicæ imbecillitate, sensim & paulatim spiret: quo fa-
G cto, dorsum prædictis oleis interim vngere opus erit, & sedi adhibere *artemisiæ folia cum myrrha & aqua vitæ trita*: præterea fouenda pars est decocto *origani, thymi, anethi, & centauriæ cum oleo rutaceo, & de castoreo, addita aqua vitæ*.

Vrinæ suppressio ex sanguine concreto qualiter curetur.

Quod si sanguis concretus meatus obturauerit, his vtendum est medicamentis, quæ lapidem comminuere posse, diximus *præcedenti capite*. Habet tamen hoc proprium & peculiare huiusmodi caussa, quod semper aliquid calidorum pharma-
412 A cotum sibi commisceri desideret: quippe non sat est, tenuia, acida, acria, aut humore multo inundantia porrigere, ni caliditatis aliquid obtinuerint. Quapropter his qualitatibus prædita medicamenta, idonea sunt grumo dissoluendo, vt caliditate fundatur, quod concretum exsistit: cuius naturæ sunt *oxymel potui datum*, maximè confectum decocto *artemisiæ, rubi, & betæ, & earundem herbarum succi, cum leporis aut hædi coagulo admixto aceto mulso*. Tandem his omnibus admiscebis, quæ vim habeant alexipharmacam, accidentium, & ipsius sanguinis concreti gratia: sic theriacam admiscebis, aut mithridatum, aut conseruam ex *acido limonum succo confectam cum lapide bezoar & electuario de gemmis*. Item cordi præstabis, quæ possint vires roborare, vt *vnguentum naphæ cum pulueribus diamargariton frigidi, aut vinum calidum cum caryophyllis, diambra & diamusco*.

Vrinæ suppressio ex pure concreto qualiter curetur.

B Cùm purulenta excretio adeo copiosa, crassa, ac viscida profluit, vt impactum eius nonnihil ibidem immoretur vrinam cohibens, tunc quidem ea auxilia adhibenda sunt, quæ abstergendi vires sortiantur, maximè si eis miscueris, quæ tenuandi vim habeant, velut est *aqua hordei cum melle, sacharo rosaceo, vel decoctum lentium cum melle: item stillatitia aqua ex hordeo, terebinthina, & sacharo*. Item etiam præstat *aqua lactis, aut stillatitia ex eadem aqua*, si prius in ea incoxeris saccharum, mel, alumen, & cortices hordei, & lentium. Sed sic affectis singulis diebus bibendum dabis lac seminum frigidorum maiorum cum sacchar.o. Et pari prorsus methodo incedes, si pituitam constiterit vrinam supprimere, hoc vno adseruato, quod in hoc casu purgare per aluum corpus vniuersum prius oportet, aut membrum, cuius occasione pituita conscendit ad vesicam, aut per vomitum, si ventriculus caussam præstiterit. Nec minoris momenti fore arbitror corpus decocto radicis Chinæ sudare, ac sæpius eius aquam bibere.

Vrinæ suppressio ex lapide qualiter curetur.

C Multis profectò modis, lapide vel à renibus excreto, vel in vesica ipsa genito, vrinam supprimi comperimus: nam primo aut lapis sese inserit in ipsum pudendi foramen, prætergrediens osculum vesicæ: quo tempore curandum est, primo Hipp. consilio vti, qui *lib. de Coacis* scribit: *Calculosi ita figurati, vt ne lapis in meatum vrinarium procidat, facile meiunt*. Quippe experimento comperimus, duplici corporis figura lapidem à vesicæ collo dimoueri: vna, plurimum inflexo corpore, qua calculus seponitur in album vesicæ, & mox vrina in decliue posita in fistulam subit vrinariam: altera verò, dum corpus supine positum, sublatis femoribus & clunibus concurrunt, quo in aduersam spinæ cauitatem calculus relabatur. Quod si ex debilitate vesicæ vrina supprimatur, decliue sit laborantis corpus, quo vesicæ ceruix declinis etiã & prona sit. Quo facto, ferramẽto vnco per canale pudendi immisso, ipsum extrahere conandum est: aut si id fieri videatur perdifficile, saltem manibus frangere, vel ferramento forcipis figura facto, quo cõpresso lapide, facile frangi contingit. Verùm si id fomentis, vnctionibus & euaporationibus extrahere nequeas, curabis ipsum in vesicam iterum immittere, cathetere, vel quouis alio instrumento, ne laborans suppressione periclitetur. At si la- D pis paruus sit, cæterum qui osculum vesicæ non possit permeare, id cognosces, quod omnino suppressa sit vrina, quia totam cauitatem ingressus, totam obstruit, quo tempore curandum est, quouis instrumento ab ore vesicæ seiungere. Si tamen lapis grandior sit (*quod nostri, quia tum omnino non sit possit in os vesicæ insinuare, non ex toto vrina supprimitur, sed semper aliquid excernitur, licet cum difficultate*) postquam ipsum remoueris, statuendum tibi est, quod Galen. scripsit *lib. de renum affect. dignotione*, nimium certissimum esse, nullum reperiri in arte auxilium, quo suppressio ex hac caussa contracta radicitus curari possit, præter operationem manualem. Nam licet à plerisq; auctorum curandi ratio in hac caussa sita sit in lapidis cõminutione, neq; tuto, neque facile, & vt certius loquar, nunquam id ars nostra consequetur: non facile, quia dissita est vesica à l[illegible], per quæ deuorantur medicamenta: quo fit, vt antequã lapidem pertingãt, E in itineris medio omnẽ vim & efficaciam amittãt: non quidẽ tuto, quia vehemẽtis naturę esse oportet medicamenta lapidẽ frangentia, quorum efficaciam neq; partes, per quas deferuntur, neq; rursus vesica cùm membranosa sit, citra grauissimam noxam perferre poterunt, modo per syringam in vesicam ipsam immittas, modo deuoranda porrigas. Quæ tamen, etiamsi citra hæc damna ingerãtur, nunquam visa sunt lapidem fregisse, quod eorum vires conterat vrinalis substantia. Id tamẽ superest NOTA. consilii, scilicet dum lapis nondum omnino concretus est, ea ex vsu fore, dum tenuium exsistunt partium, & inscindentia, atque attenuantia sunt, qualia adduximus *præced. cap.* dum verò induruit, satius est ad operationem manualem peruenire, quàm frustra tentare, quæ aut profutura nõ sunt, aut maius damnum allatura, cuius rei prouidentiam adduximus *præced. cap.* Interim tamen, dum apertio fit, præcauendũ est, ne nimiũ crescat lapis, F vomitibus, purgationibus, & moderatissima victus & vitæ institutione: item dolorem, tenasmonem & vigilias mitigare oportebit, ne vires adeo labantur, quod sufficere tanto operi non possint: quod facies his, quæ somnum conciliant, & inunctionibus iuxta perineum mitigatoriis ex oleo de semine cucurbitæ, aut amygdalarum dulcium, vel ex vnguento cucurbitæ, aut rosarum, item ex vnguento santalino: præterea per clysteria ex *iure & hordei decocto, oleo amygdalarum dulcium, & sacchara*. Per pudendum verò, si fieri possit, nihil immittes, emolliuntur enim partes colli vesicæ, quo

facilius

facilius à lapidis ictibus exulcerantur, licet primo accessu videantur dolores mitigari.

Vrinæ suppressio, ex carne aut callo in cauitate pudendi vrina prodeat, qualiter curetur.

Dum carnis extuberantia, cuiusuis naturæ sit, in vrinario ductu adnascente, supprimitur vrina, eadem quoque lege primo symptomati subueniendum est, tamen deposita vrinæ copia prædictis auxiliis, longè diuersa ratione aperiri desiderat. Namque solum ea auxilia huic obstructioni proficua fore constat, quæ carunculam perforandi, & carnes exedendi vires habent: præmissa tamen medicamentorum copia, quæ emolliendi & laxandi carnem & carunculam ipsam, dilatandiq; partes efficaciam sortiantur, per insessiones, fomenta, inunctiones, & emplastra. Quibus factis, tentare conuenit *bastulas petroselini, maluarum*, aut *iunci* per pudendi canale ad vesicæ vsq; cauitatem immittere, quibus caro aut caruncula, si fieri po-
413 A test, perforetur. Quod si ob duritiem fieri nequeat, immittenda leuiter est candela cerea (*cauendum tamen, ne eius aliquid intus excidat*) quod si ita res cesserit, vt caro rumpatur, quod ex saltu & candelæ noua portione ingressa cognosces, maiorem te ex summa huius negotii fecisse partem. Cæterum si candela non satis fuit, conficienda est virgula plumbea, qua iterum conari oportet carnem dirumpere: ac si hæc non profuerit, argenteo cathetere vtendum est, donec caro paulatim & leniter perforetur. Sedato tamen sanguinis fluore, si quis fuerit: & relicta ibidem per diem cerea candela, aut petroselini hastula, postea extracta, curiose est inspicienda, qua in parte sit contusa & compressa (*nam pars perforata, ad similitudinem neruit aut chordæ cuiusdam, candelam solet cingere, & excauare*) circa quam est obducendum medi-
B camentum huic muneri proficuum, exsiccans nimirum, & erodens, quod carnem depopuletur & exedat, qualia sunt ex metallicis & mineralibus plura. Cæterum quia periculum est, ne etiam sana caro aliquid ab huiusmodi patiatur, ob id miscere atque alterare ea opus erit, & etiam accipienda est prius mensura luci patientis per ceream candelam, & qua parte (*vt dictum est*) candela ipsa sanguine aut pure maculata apparuerit, eadem profundo foramine excauanda est, atq; in foramen immittendum causticum medicamentum, vt, qua parte candela signata fuit ex rupta carne, in eandem medicamentum immittatur. Verùm quia in rebus dubiis, & periculo plenis, satius est expertis vti, quàm intrepide noua experiri, placuit ea scribere, quæ experimento fidissimo probata comperimus. Primum ex vsu est illud, quod conficitur ex *calce* & *lithargyro*, quod mirũ in modum primo accessu prodesse solet: postea verò transactis aliquibus diebus ex vsu est illud, quo sæpe & tuto vtebatur Lusitanus quidam in hac re peritus, nõ sine magna omnium admiratione. Quod sanè recipit *æruginis, auripigmenti, vitrioli, aluminis rupei, singulorum* ℥.ij. *perfusa acerrimo aceto, inter duos marmoreos lapides ducantur accuratissimè, redactaq; in*
C *leuorem tenuissimum, exponantur Soli caniculari, exsiccatus puluis rursus aceto affuso ducendus ac leuigandus est, similiterq; Soli exponendus, id quod octo aut nouem dierum curriculis facere est necessum, donec partium summa tenuitate acquisita, omnẽ prorsus acrimoniam atq; mordacitatem amiserint: namq; valida medicamenta ex aceto diebus plurimis contrita, morsu quidem & acrimonia facile orbantur, vires tamen non amittunt.* Confecto

Experimenta fidissima aduersus vrinæ suppressiones ex caruncula.

itaq; puluere, accipito *argenti spumæ, quod lithargyron appellatur*, ℥.ij. *olei rosacei* ℥.iiij. quib. per coctu- ram ad emplastri consistẽtiam redactis, illius ℥.ij. permisceto cum pari portione prædicti pulueris, aut minori, si corpus fuerit imbecillum, vel acriori sensu præditum. Poteris insuper conficere ex prædicto puluere aliud veluti linimentum cum modico *olei amygdalarum dulcium*, aut *de seminibus cucurbitæ, cum modicissima cera*, ita vt fiat linimẽtum, sed admiscere oportet *pulueris* ℥.j. *cum* ℥.iiij. *olei prædicti, &* ℥.ij. *ceræ albæ purissimæ*. Et tandem ipsum poteris efficacius aut remissius efficere, quantum persenseris mollius aut cum mordicatione suum munus exsequi.

Linimentum.

D Atq; id & hac ratione admirandum arbitror esse id vnguentum, quo vtitur peritus quidam Italus, *Augustinus de Alaba* nuncupatus, quo mirum in modum carunculas, & quasuis alias excrescentias citra dolorem & molestiam extirpare compe-rimus: quinimo sæpe vlcerum ipsius pudendi dolorem & cruciatum leuat, eodem linimento in-stincta candela, quam circundat linteolo tenuissimo à principio ad cuspidem, & super linteum vniuersam vnguento illinit efficaciori aut mitiori, prout necessitas sedandi dolorem aut erodendi carnem sese offert.

Vnguentũ aduersus carunculas penis.

Cæterum vnguentum arbitramur esse idem magis minusve oleo & cera admixtum: addit profecto, vt censeo, *pompholygis præparati* nonnihil, & hac lege non opus est excauare candelam, quo vnguentum excipiat, sed per vniuersam illinire. Quod si ex lue Gallica & virulenta gonorrhœa hæc mala in pene & vesica suboriantur, copiosiora præsidia reperies *lib. de morbo Gallico, cap. de virulenta gonorrhœa*. E

Candelæ vsus in carunculæ ablatione.

CAPVT XIII.

De Vrinæ stillicidio & ardore.

ALTERVM symptoma, quod vesicæ in ipso meiendi munere accidere scimus, in diminuta eiusdem actione situm, stillicidium vrinæ Medici appellant, (*& nonnulli eiusdem ardorem*) eo quod guttatim, parum & frequenter vrina excernatur, idque cum calore, conatu, ac vi, & nonnunquam cum dolore. Est sanè affectio tenesmo simillima, cùm parum in ea excernatur, licet vehementer id nitatur laborans. Neque ob id credendum est, similem esse hanc affectionem ei, quam difficultatem nuncupamus: nam in stillicidio licet dolor, ardor, ac vehemens in meiendo conatus adsint, parum vrinæ aut nihil excernitur, at in difficultate, etiamsi hæc eadem accidentia comperiamus, vrina tamen non guttatim, sed confertim & copiose excernitur. F

Stillicidium vrinæ quid.

qualis affectus.

quid à dysenteria differat.

Quod quidem malum solius vesicæ symptoma esse, asseuerat iure optimo Gal. *lib. 6. de locis*, licet viarum etiam vitio prodire possit (*dimittes hac in parte criticam stranguriam seu vrinæ stillicidium, cuius meminerat Hippoc. lib. 1. popul. part. 1. text. 41. quod in hac acres humores per renes ab vniuerso corpore expurgentur: item abscessum stranguriosum, cuius etiam prædicto non dissimilis meminit 3. popul. part. 3.*) attinens ad immoderatum excretricis facultatis irritamentum, etiamsi excretio sua natura diminuta sit, quod parum aut nihil permittatur vrina in vesica immorari, & ob id, vt guttatim congeritur, ita guttatim & diminutè excernitur. Neque huic sententiæ

Solius vesicæ symptoma est.

aduersatur Gal. *lib. de differ. sympt. & 3. de causs. cap. 2.* statuens, symptoma hoc situm esse in genere excretorum immodicè, atque insequi deprauatum motum excretricis vesicæ facultatis: nam aliud
G est facultatem valde irritari, & immodice excernere in modo & conatu, aliud verò immodicum esse, quod excernitur.

Sic enim in hoc symptomate ipsa facultas immoderatè excitatur ad expellendum, & frequentissimè expellit, & ob id ad immodicè excreta reduxit Gal. Cæterum quia id, quod excernitur, est quàm parcissimum, ob id ad diminutam excretionē, quantumuis validè excitetur facultas, iure
414 A optimo reduximus. Scio tamen non defuturos, qui ad deprauatam vesicæ actionem id pertinere statuant, quod mihi profectò mirum non videtur: nam prout quisq; hoc vel illo modo considerat prædictum symptoma, sic profectò ad hoc vel illud genus facile poterit reducere.

Stranguria quib. oriatur causis.

Habet hoc mali genus caussas, *vt Galenus scripserat lib. 6. de locis, cap. 4. & 3. aphorism. 16. & 25. & 5. 58. & 7. 48.* in vniuersum duas: quarum prima iterum in tres caussas dissecta est: *Vna*, cùm vrina ipsius acris existit, & mordax. *Secunda*, cùm ex acrium & mordacium humorum adhæsu cōtracta est mordacitas, & tertia ex ardore (*vt Barbari fatentur, quorum nonnulli tam affectionem ardorem nuncuparunt*) cùm videlicet viæ vrinæ exsiccatæ, ab eo humore destituantur, quem gignit natura in adenosis carunculis, quas velut duas glandulas ad ceruicem vesicæ, lentum, sed non crassum gignentes humorem, apposuit, quo mansuetior reddatur
B adhuc naturalis vrina. Qui sanè humor exsiccatur, vel ex nimia & frequenti Venere, *vt ex Galeno constat 14. de vsu part.* vel ex nimia ariditate & macie corporis. Proficiscitur etiam ex inflammatione prædictarum glandularum, maximè incunte sanie, vel ex hæmorrhoidibus etiam inflammatis: item ob seminis calorem & potissimum serosæ illius substantiæ caussa, & tunc coitum præcedere solet retentio, dum corrumpitur. vnde puris reiectio, pudendi mador & erectio succrescunt, vel propter infectæ mulieris vitium, quod contactu contrahitur, idque potissimum, cùm quis semen iam commotum retinet. Præterquam quod sola vrina naturalis, vbi prædictæ partes exsiccantur immodica Venere, sufficiens est prædictum effectum gignere, quia acrius mordet ob defectum humiditatis naturalis prohibentis prædictā mordicationem. *Secunda* verò caussa est retentricis facultatis impotentia, cùm videlicet grauata, & si pauca etiam vrina sit, eam confestim pellit, antequam coaceruetur, haud secus atq; intestina alimentum nondum mutatum in lienteria. Sed in
C harum caussarum prima & secunda, non patitur vesica primario & proprio affectu, sed vitio aliarum partium: in tertia verò, per primogeneam affectionem. Verùm has causas mille occasionibus succrescere est coniectandum: primo quidem ex iecoris vel totius corporis calida intemperie, quæ nitrosam generat, aut genitam talem reddit vrinā & mordacem ac ichorosam: qua dilabente in vesicam, rationi consonum est, eam frequenter excitare ad excernendum. Fit etiam acris & mordax, ex adhæsu biliosi aut acris humoris, vel nitrosi succi, quos generat calida & sicca intemperies, (*quantumuis in Gal. litera lib. 3. aphor. com. 16. scriptum reperiatur, præter siccam & calidam insuper & humidam: arbitrandum est enim, codicem esse mendosum, & intellexisse siccam*) quibus in vesicam conscendentibus, mirum non est, si stranguria suboriatur. Quos etiam humores autumnalibus temporibus succrescere, atq; prædictum affectum concitare duplici
D nomine comperimus: tum ob temporis inæqualitatem, qua partes redduntur imbecilles: tum etiam, quia autumni tempore, quo frequentius hāc affectionem comperimus, copiosior fit acrium & vitiosorum humorum prouentus, *vt Gal. refert 6. aphor. 55. & 3. com. 9.* dicens: *Autumnus morbus, qui ex corruptione fiunt, assimilatur: nam cùm biliosi & exusti humores cæteriq; vitiosi in æstate geniti, liberè difflari non possint, vt in æstate, intro versi ad interiora viscera hos grauiores affectus gignunt.* Puris etiam aut purulenti seminis mictio frequentissimè prędictū affectum gignere cōperimus. Præterea vrina efficitur mordax & acrior, cùm pituitosus simul atq; salsus humor in vesicam conscendit: quippe ex viscositate adhæret fibris tunicis vesicæ, & ob salsuginem à bile vel nitroso humore contractam, efficacius mordet, & maiori impetu stillicidiū mouet. Quæ sanè caussa cum frequentior sit, diligentius venit expendenda: nam & caput, & ventriculus, & corpus vniuersum in vesicam, dum male afficiuntur, crudos succos immittūt, salsugine hac insignitos. Considerabis tamen (*quod cap. de dysenteria aduertimus*) an pituita salsa efficiatur per putredinē, an seri adusti
E *admistione, vel ex adhæsu pancreaticæ amaræ?* quippe id ad curationē maioris est momēti, quàm primo accessis videri possit. *Vltimo* tamen prædicta affectio increscit ex vesicæ vel ceruicis eius vlcere, vel calculo, cui in vesica exsistenti ardor semper comes est: cui caussæ accedit etiam vicinorū membrorū consensu posse lædi, vt vtero, recto intestino inflammatis aut aliter affectis, vel intēperatis. Sic enim prægnātibus accidit, quibus ob vterū crescentem, vesicamq; comprimentē, vrina stillatim profluit nō raro, sicut in tenesmo & intestinorum vitiis. Nam ex inflāmatione prædictarū partium, vel quouis alio tumore, cōtingit dupliciter fieri: quippe affinitate & vicinia vesica fit affectionis particeps: aut intumescentibus his duabus particulis cōprimitur, sicut & prægnātibus accidit, cùm fœtus est grandior. Dimitto etiam lapidē, carunculam, aut carnem supercrescentē in collo vesicæ, aut pudē-
F di via, quibus aliquando intercipitur meiendi actus, nonnunquā verò & vrina guttatim profluit.

Altera autem caussa, quæ primogenea est, & propria vesicæ, ab eius intemperie originē ducit, sita quidem in impotentia retentricis facultatis vesicæ ipsius. Cuius doctrinæ gratia sciendum est, vesicæ interiorem membranam contextam esse variis fibrarum sortibus. quas dum intendit, vrinā cōtinet, & si solum transuersis operetur, exprimit. *Præterea* in vesicæ collo musculus adest, cui incūbit vrinæ meatum eousq; claudere, quousq; animal meiere velit, ex pondere vel acrimonia vrinæ lacessitum: nam antea (*cùm sensu & appetitu moueant animal*) licet velit, non tamen meiere poterit. Huic etiam musculo incumbit, ipsam vrinam permittere fluere, idq; voluntariè (*licet actus meiendi sit naturalis à vesica vi expellente factus*) vel cùm malè afficitur, inuoluntariè, *vt paulo inferiùs latius scripturus sum.* His habitis, cùm facultas continens in vesicæ fibris sita, ob aliquod intempera-

Vesicæ interior membrana variis cōstat fibris.

meo-

mentum languidior facta est, tunc quidem vt guttatim admittet vrinam ab vreteribus, ita protius guttatim ipsam expellit. Contingit autem hoc malum frequentius vesicæ, ex aliqua occasione refrigeratæ, vel dum Australes venti, *vt Galen. aduertit 3. aph.* nimium perflant & permeant ad intima, maxime si præsit simul aliqua humiditas, quibus resolui videtur vesica, namq; nequeunt ob his fibris præ laxitate vrinam continere, protinus excidit & guttatim profluit. Itaq; in prima causa expellens facultas supra modũ & ante tempus excitatur, in

Stranguria cur frequentius vesicæ contingat.

415 A hac verò retentrix languida parum operatur: vicisque tamen sit, quod excernitur minutissimum est, & ab eo excretionis modo affectio denominationem sumit.

Stranguria quib. innotescat causarum signis.

Vt affectus innotescat, signis opus nõ habemus, cum de se notissimus exsistat, ea tamen nobis necessaria sunt, vt causas nosse & distinguere possimus. Sit prodire ex acrimonia vrinæ, vtcunq; acrimonia contracta sit, facile nosces ex dolore, tenesmo & molestia: vrina n. delabens vltra modum naturæ consuetũ, aut septa partẽ excesam, exulceratã, vel phlegmone oppressam, nequit citra dolorem excerni: quippe actiones quę in nostro sitę sunt arbitrio, si dolorosæ exstiterint, facile cohibemus, vt videre est in patris pleuritricorũ respiratione, quæ ob id parua efficitur (*l. sec. maiorem calor adauctum præcogatur*) quia præ dolore nequit animal thoracem distendere, quantũ necessitas expostulat. Atqui cum meiendi actus quodammodo sit voluntarius, & ob adductas causas nequeat in hoc

B affectu citra dolorem fieri, conatur animal eundẽ cohibere, & rursus acrimonia vrinæ lacessitũ, iterum excitare, in quibus sita est stillicidij ratio. Verum prædicta accidentia pari ratione prodeunt ex vlcere, tumore præter naturã, aut partis calida intemperie: quod nosces ex signis, quæ præcedentibus capitibus reperies. Quod si dolor non adsit, & vrina eodẽ modo excernatur, credibile est, ex impotentia contentricis facultatis prędictũ symptoma suboriri. Ardoris vrinæ causam disces, si pręcedentem victus formam aut vitæ modum quæsieris. Quippe nonnunquam fit ex defluxu humorum post equitationem longam aut celerem, vel venerem immodicum vsum: at si ob hæmorrhoides fuerit, ipsæ monstrabunt: verũ dum ex scissuris ani vel colli vesicæ suboritur, solus vrinæ ardor absq; puris effusione apparebit, sicut pus copiosum vlcus vitiosius factum. Si tamẽ post coitum, præsertim cum infecta, glandulis inanitis prodeat, monstrabitur ex pudendi erectione sine causa, & ex reddita vrinæ cum maximo dolore, profluit etiã sanies aliquando liuida, virescens cum mordicatione

C in meatu. Dissidet tamen pudendi erectio in hac affectione, à libidinosa erectione, quia fit etiam contractio cum dolore, nõ in neruo cauo, quia sic erigeretur potius, quam inflecteretur, sed fit hæc erectio ob plenitudinem aut inflammationem, vel inanitionem in meatu vrinæ: ex quo prodit, vt qui tunc coitu vtuntur, erectu membro, illis scissura fiat aut vlcus, quo dolorosior & molestior efficitur.

Pudẽdi erectio in stranguria quid differat à libidinosa erectione.

Præsagium.

Disces tamen ex interrogatione anteactæ vitæ, qualis præcesserit occasio, aut præsit adhuc causa, quæ affectum concitet, vt nõ solum curare discas, sed & præcauere: nam grauissimus est affectus, & *vt Aretæus refert lib. 2 diuturn c. 4.* (quippe sæpissime in lapidem vesicæ commigrasse visum est, præsertim cũ vita crapulis dedita cruditates gignit) præter id, quod nullus vesicę affectus placidus est, qui acutus exsistit inflammatione, vulnere, conuulsione & febribus immedicabilibus, interficit: vlcus verò, abscessus, resolutio aut lapis magnus tolli nequeunt. Quæ sane omnia grauiora difficilioraq; D exsistunt in senibus, quam in reliquis: nam si affectio ex acutis sit, ob languidum robur citius intermit; si ex diuturnis frigidis, & cum frigidis humoribus, tardius sanescit, & difficilius coquitur, & ob id diutius patiuntur, donec contabefacti pereant, nullum à præsidiis suscipientes leuamen, *vt Hipp. docuerat lib. 2. aph. 40.*

Curandi ratio.

Seiungere ante omnia mihi est in animo, quorũ ex sic affectis non licet in hoc capite curationem instituere: quippe dum per consensum aliarũ partium vesica patitur, aut si inflammatione, vlcere, lapide vel abscessu & carne excrescente à proprio munere deficit, proculdubio præcedentibus capitibus medendi ratio quærenda est. Quapropter hac in parte solum de eo stillicidio vrinæ, quod ab acrimonia vrinæ ipsius, vel ab impotentia facultatis prodit, agere institui. Sic profectò præter quam E quod ibi est opus sequentis capitis curationem diligenter, in gratiam huius affectus, legere) dum ob vrinæ mordacitatem & acrimoniam stillicidium succrescit, triplex erit medendi ratio, iuxta trium causarum (quibus vrina redditur acrior) diuersitatem. Primò namq; ipsamet talis efficitur citra commercium extraneæ substantiæ, sed solum ex alimentis & potibus, quæ nimium iecur excalefaciunt, aut ex ipsius iecoris calida intemperie, qua serca substantia, quæ ibidem gignitur, acrior sua naturæ euadit. Quo tempore vrina in vesicam confrendente, mordicationem & irritamentum inferri validum, cui protinus subuenies victu, qui eã mansuetiorem & temperatiorẽ reddat: nam carnibus vtendum erit *pullorum, elixis cum lactucis & scariola vel cucurbita ouis sorbilibus, pane loto: lactucis & scariola elixis cum lacte amygdalarum dulcium: amylo etiam vteris farre, aut farina hordei cum iure pulli, vel aqua butyro & sacchara:* prodest & ptisana, *vel cum pullis tum hordeo & sacchara violarum decocto.* Potus sit *aqua saccharata vel hordeo decocta, aut radicibus buglossa vel scorzonera:* Quod si corpus senile fuerit, F aut consuetudo inueterata, dilutiore veteris vino, non tamen ex toto auferes. Inunges quoque iecoris regionem *vnguento santalino & rosaceo:* dorsum refrigeranti Galeni, *de cucurbita vel resumtiuo.* Balneis quoque aquæ dulcis vteris, fugiens ab omni vacuatorio auxilio. Hoc tamen vnum in hac causa magni solet esse momenti, nimirum ea præsidia adhibere, quæ vrinali humiditati admixta ipsam reddant mulcebrem & lenem: cuius naturæ sunt *emulsiones seminum melonum & cucurbitæ cum aqua maluarum aut seminis earum, extracta, vel decoctum aut aqua stillatitia maluarum, portulacæ, similibus & similiam cum sacchara aut syrupo violarum, papaueris vel de portulaca.* Nec parui est momenti *lactis capræ aut asinæ* vsus, quippe quod & calorem attemperat, & vrinam mansuetiorem reddit: valet & *serapium de muccilaginibus, & muccilago psyllij & seminum cydoniorum cum aqua maluarum & sacchara structa.*

Victus.

Potus.

Inunctio.

Balneum.

Verum si vrinæ acrimonia ex pure, bile, aut salsa pituita sibi admixta succrescat, longe alia est in- G

cedendum via (quippe à vitiato semine si prodeat, *cap. de gonorrhœa*, reperies curationem) nam si à pure suboriatur præter vlceris aut rupti abscessus (à quibus suboriri potest) curationem, abstersione & agglutinatione omni arte vlcus ipsum curabis, & pus, quod erit, contemperare studebis atq; admiscere, quo minus mordax exeat: quod facies iis, quæ nuper diximus, & iniecto in vesicā per siringā *sero lactis, decocto hordei cum saccharo, decocto etiam mal-*
416 A *uarum & seminum althææ, & syrupo violarum & rosarum.* Inunges etiam vesicæ regionem ac iuxta perineum *oleo amygdalarum dulcium, vel de semine cucurbitæ & melonum, de papauere, vnguento rosarum aut cucurbitæ,* & tandem omni diligentia studendum est, quam citissime vlcus ad cicatricē deducere, vt suo loco abunde dictū extitit. Ceterū si ea acriori bile aut salsa pituita malum oriatur, omni diligentia curādum est, humorem imminuere, alio transferre, & admiscere ac attemperare. Sic primo eandem victus & vitę rationem institues, quam nuper in prima causarum scripsimus, & priusquam ante omne aliud auxilium, leui aliquo pharmaco corpus purgabis, cuius naturæ est *cassia, sero lactis superbibito*, aut *mannain eodem sero*, vel *aqua hordei & malaarū liquata*, item *syrupus ex decem infusionibus violarum*. Verum quia salsa pituita nō vno modo efficitur, eius generationem primo diligenter inquires, ac iuxta id purgantia hæc aut illa, vel quæ attemperent, porrigere studebis, vt latius scriptum reperies *cap. de dysenteria*.
B Quo facto diligenter residuum humoris studebis contemperare, & admiscere aliquo ex his, quæ nuper adduximus, & tandem per aluum aut vomitum, per vices & interualla purgabis. Cui vsui pituita salsa redundante, siue à capite defluat, vt nō raro assolet, siue in ventre genita & bile admixta talis fiat, siue ex putredine prodeat, vomitibus bis aut semel in hebdomada factis curandum est, ipsam à viis consuetis auertere, & cum hoc paulatim imminuere. Verum si bilis amarior sit, diluto *rhabarbari in copiosiori aqua maluarum aut violarum, vel lactis aut borraginis*, per ventrem bis terve in hebdomada eam purgabis, porriges inter vnam & aliam purgationem aliquid eorum, quę vrinam contemperare diximus. Quod si *rhabarbari* vsus non profuerit, *conseruam ex floribus violarum cum saccharo* porriges, *aut decoctum eius singulis diebus*.

Vrinæ stillicidium ex acriori bile aut salsa pituita ortū, quomodo curandum.

Quibus factis in dubium vertere institui, an liceat aliqua occasione in hoc malo (si febris nō adsit, nam si ea sit, nulli est dubium) sanguinem detrahere. In qua re docet Hippocr. *lib. 6. aph. 36. & 7.*
C 48. vrinę stillicidium & difficultatem curare vena poplitis interna scissa: quæ sane sententia, vt dubia est, ita periculo non caret, eius præscriptum sequi. Cuius ratione abdubitare primo oportet, an in quouis vrinæ stillicidio, vel quauis eius difficultate liceat sanguinem mittere: nam ea Hipp. & Gal. *prædictis locis* videtur constare, solum esse mittendum, vbi ex vesicæ vel partium vicinarum inflammatione prodeunt, siquidem docent, ea talo deberefieri, & huius etiam sententiæ sunt fere omnes Auctores. Verum cum hoc statuendum est, vbi ex bile acriori aut salsa pituita malum oritur, etiam necessum esse sanguinem detrahere, tum diuersionis, tum etiam refrigerationis gratia. Quo fit, vt parce & parcite, ne vires (quibus in hoc malo laborantes summopere opus habent) labantur, & concidant: nam hoc solo terrore, plerisque visum est, nullo modo sanguinem esse mittendum, verum cum hoc mittendus est prædictis rationibus citra vllam dubitationem, parce & in mali initio. Quapropter licet ab Hippocrate dictum sit, ex ta-

Sanguinis missio an locum habeat in vrinæ stillicidio.

D lo absolute esse mittendum, non semper id venit exequendum: sed in prædictorum succorum redundātia semper ex interna brachij vena, nisi defluxio à capite fiat, nam tunc ex cephalica commodius fiet. Item dum ex vesicæ aut vicinarū partium inflammatione affectio prodit, non semper ex talo mittēdus sanguis est, sed primo inflammationis accessu ex brachio, maxime corpore existēte pleno: procedente vero morbo, ex talo deriuationis gratia: Dixit tamen Hippocrates solum ex talo, quia ex ea parte misso sanguine solum vrinæ stillicidium leuamen susceptat, quod à parte affecta deriuatione sanguis extrahatur: ceterum aliarum indicationum gratia, ab aliis etiam partibus mitti potest. Vltimo tamen videndum est, dum ex talo sanguis mitti debet, an semper ex interna eius vena mittendus sit: namq; non desunt inter Neotericos, qui per verbum illud Hippocratis *internam tali venam*, intelligant venas, quæ sunt sub cute, ad differentiam earum, quæ sunt in cute, & scarificatione scinduntur: verum id prætermittamus, non enim in animo est, contumeliosum esse, scio enim distinctionem hanc nullius esse momenti, ac præter mentem Hippocratis & Galeni, cum
E parratione in pleuritide internam cubiti venam secare iubeant, & per internam axillarem intelligant omnes Medici. Sed censeo prædictum virū in excusationem sumere locum quendam Galeni *5. de vsu part.* qua parte vtramq; tali venam, tam internam, quam externam ab eodem trunco disseminari, & ob id frustra videri prædictam distinctionem consignare, nimirum inter venam internam & externam, hoc est, quę in externa parte pedis apparet, & ea, quæ in interna, ac ex consequēti, quid aliud Auctores voluisse per internas intelligere. Cuius dubitationis interpretationem nos adduximus *lib. de recto præsid. vsu. cap. de sanguinis mis-*
F *sione*, statuentes ex Auicenna & aliis, quod licet vtraque vena ab eodem trunco disseminetur, cum hoc tamen certissimum est, & experimento cōfirmatum, partes internas maiorem communionē cum trunco interno & externus cum externo sortiri, & ob id quæuis pars affecta, vterus nimirum & vesica in internis, & coxendix in externis, suam ea poscit sectionis differentiam adeo necessariam & proficuam, vt nulla lege excusatio prædicta admittenda sit.

Sanguis ex talo missus, an semper ex interna eius vena mittendus sit.

Ceterum sanguine misso, vbi opus fuerit, aut nō misso, si affectus non postulauerit clysmatis ex *lacte, ex decocto hordei, maluarum, & mucccilaginibus, oleo rosarum, violarum, & amygdalarum dulcium cum butyro*, tertio quoq; die prope somnum vtendum erit. Prosunt & aquæ dulcis balnea: fomenta item ex *decocto maluarum, rosarum, violarum, portulacæ, chamæmeli, meliloti, & seminis lini*: eiusdem vsus sunt insessiones seu euaporationes; item & inunctiones ex *oleo rosaceo, violarum, nenupharis, papaueris, amygdalarum dulcium, & butyro vaccino, aut axungia anatis, vel anseris, cum mucccilaginibus psyllij, seminum cydoniorum & althææ*: conficies insuper prædicta vnguenta, quæ superius adduximus: & etiam illud, quod recipit *butyri recentis* ℥.j. *oleorum violarum & rosarum ana* ℥.j.

Clysmata.

Balnea.

Fomenta.

Euaporationes.

Inunctiones.

si olei

℞. olei papaueris ℥.j. muccaginis seminis psyllij, & cydoniorum, aqua rosarum extracta ana ʒ.ij. santalorum omnium, & trochiscorum de camphora ana ʒ.j. cum modica cera, fiat vnguentum. Prodest mirum in modum Syrupi. syrupus ex muccilaginibus à Matthæo de Gradi scriptus: item is, qui conficitur ex decocto, quod recipit lactucæ, portulacæ, scariolæ ana p.j. florum violarum p.ij. capitum papauerum num.ij. seminis psyllij & cydo-
417 A niorum ana ʒ.iij. emulsionis seminum frig. maio. ℥.iiij. colentur omnia & clarificentur, & cum saccharo fiat syrupus. Puluis. Præstat & puluis, qui recipit seminis papaueris ℥.j. seminis lactucæ & portulacæ parum tosti ana ʒ.iij. pulueris liquiritiæ & quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum ana ʒ.j sacchari candi violati ʒ.iij. misce, & fiat puluis, cuius cum ouo sorbili, vel cum iure summo mane laborans sumat ʒ.j. Inter omnia quidem, quæ prodesse non parum sum compertus, est butyrum ex amygdalis extractum, ingestum ante cibum: si tamen velis alia præsidia præstare, quæ vtiliter expertus sum in hoc caussarum genere, leges vltimam partem sequentis capitis. Verum si a capite salsuginosum humorem fluere nobis compertū sit, & Fontanella. prædicta auxilia non prosint, curandum est, fontanellam in altero brachiorum aperire, qua exspiret humor ad inferas partes prolabens, quo solo præsidio censeo plures ex hac causa affectos liberari posse.

B Altera verò causa, quam tertio loco statuimus, Stillicidii ex defectu humidi glādularum cura. sita in defectu humidi glādularum, quas diximus esse iuxta pudendum, ac ex nimio coitu exsiccari, vt Galen. aduertit 14. de vsu part. eam solum expostulat curandi rationem, quæ in renutritione sita, humorem copiosius gignat, ac humectet & reficiat. Quam quidem exsequeris victu optimi, copiosi & humidioris nutrimenti: balneis etiam, quiete, & omni refectionis genere. I super in vesicam per syringā immittere oportebit, vel muccaginem psyllij, vel lactis aliquid, aut decoctum hordei cum syrupo violaceo: item oleum de cucurbita, tum infusum, tum illitum: prodest etiam inunctio ex butyro. & pleraque ex his, quæ præcedentem causam compescere diximus. Verum si ex inflammatione prædictarum ex inflāmatione glandularum, &c. cura. glandularum seu adenum aut parastatarum, vel exulceratione ab infecto semine, aut retento & vitiato, vel vltimo à contagiosa fœmina fœdato, protinus ex talo sanguinem demes, & syringa, quæ repellunt, in vesicam infundes, vel clysteria, cuius census sunt, hordei decoctum cum syrupo violarum, aut aqua plantaginis vel solatri cum eodem syrupo, C vel rosarum. Quod si dolor vrgeat, vel ingens calor, albumen oui fortiter agitatum & dilutissimum aqua solatri erit iniiciendum, vel lac mulieris, asinæ aut capræ. Verum si adhuc fluxionem aliquam vigere constiterit, ad ea, quæ modice adstringunt, veniendū erit, dummodo corpus prius cassia vel manna purgaueris, vel serapio ex infusionibus violarum cum aqua lactis, præmissis serapiis & apozematis, quæ huic muneri prodesse superius diximus: tandem ad extimas inunctiones: vltimo tamen ea curandi ratio instituenda est, quæ acrimoniæ putris Lenitiuum. proficua exsistit, quem vsum præstat lenitiuum, quod recipit aquæ maluarum ℥.iiij. syrupi violarum ℥.j. & ß. item decoctum hordei & maluarum quantitate ℥.xij. in quo extrahatur lac ℈.q. seminis hyoscyami & papaueris albi ac muccilago ʒ.ij. psyllij, lactis amygdalarum dulcium ℥.ß. cuius mane aut dum laborans it dormitum porrige ℥.ij. Prosunt trochisci alkekengi pondere ʒ.j cum ℥.ij. prædicti decocti, & ℥.j. serapij violacei: item aqua acetosa cum syrupo portulacæ vel Trochisci. Inunctio. D papaueris, vbi ardor vehemens fuerit. Sed partes calidas inunges liquore albuminis oui agitato cum lacte mulieris: vel hoc, quod recipit muccaginis seminis psyllij & cydoniorum extracta aqua cucurbitæ, violarum & maluarum ʒ.ij. lactis mulieris ℥.j. liquoris oui ℥.ij. Item in magno ardore prodest ceratum rosaceum cum muccagine seminis hyoscyami & papaueris valet & oleum rosaceum lotum aqua plantaginis, cum ℥.ij opij, & modico vino. Quod si vlcus præfuerit, & velis ipsum detergere, infundes in pudendum aquam hordei cum saccharo, aut lactis serum cum eodem saccharo, aut syrupo rosaceo: at si mens fuerit consolidandi, amylum addes aut cerussam lotam, nutritam lacte caprillo, dummodo lapidis suspicio non sit, quo tempore ab his glutinosis fugiendum est: vel partem fouebis vino austeriusculo cum succo plantaginis aut virgæ pastoris depurato, & bolo Armeno, mumia, trochiscis de karabe, de terra Lemnia, & de spodio: quorū etiam ʒ.j. poteris per os porrigere cum syrupo violaceo aut rosaceo.

Quod si vrinæ stillicidium ex secundo caussa- E rum genere ortum duxerit, iuxta illius naturam Stillicidii ex impotentia retentricis cura. præsidia quoque administrare oportebit: sita namque est eius ratio in impotentia retentricis facultatis, quæ ab intemperamento frigido & humido aut solum humidiori, languidior facta, nequit statuto tempore vrinam asseruare, sed protinus defluere permittit. Quo casu instituta vitæ & victus ratione exsiccanti & modice calefacienti, facto mensæ principio à passulis cum granis & vino, vel carne cydoniorum sicca, & iterum vino decoctis cum saccharo & cinnamomo, vtatur carnibus plerunque assis, in cœnis ouis sorbilibus, aut conditis cinnamomo & caryophyllis. Vino vtatur generoso aut aromatis condito, vel aqua radicis chinæ, sparta parilla vel ligno sancto decocta, aut cum cinnamomo vel anyso aut sassafras Indica. Quatenus verò ad humorem peccantem attinet, ipsam pituitam (præmissa diligenti præparatione ex rhodomelle, oxymelite, syrupo stœchados cum aqua maioranæ aut origa- F ni vel radicis chinæ) purgabis infuso agarici cum syrupo Purgatio. ex infusionibus, aut diluto foliorum senæ, vel expressione cartami cum eodem syrupo aut pilulis ex terebinthina cum rhabarbaro & puluere liquiritiæ: item pilulis aggregatiuis, masticbinis, de agarico, vel ex his, quæ conficiuntur ex agarico, rhabarbaro, mastiche & hiera simplici Galeni. Hanc sane purgationem primo mali accessu copiosiorem institues, postea tamen per vices & interualla purgabis, studens humorem non solum coercere, sed à viis etiam vrinæ diuertere: inter vnam tamen & reliquam purgationem, vteris theriaca, mithridato, aut instillatione theriacæ & mellis sylLinimentū. uestris, aut eodem melle syluestri. Quo facto, oleo aut sanguine vulpino partem illines, & cum oleo de pipere, de cinnamomo, de styrace, de abiete, de petroleo, balsamo, oleo Mattbioli, de hyperico, & de rosmarino. Verum si hæc nō prodesse constet, ad sudationem ex Sudor. decocto ligni guaiaci, sparta parillæ & radicis chinæ, confugiendum esse consului rei natura & caussa: quem quoque vsum præstant balnea naturalia, maxime ex sulphure. Et si ne hæc quidem prodesse G comperens, fontanellam altero crurum aperire oFontanella. portebit, qua spiret pituita in prædictis partibus imbi-

imbibita, quod præsentaneum solet esse præsidium, sicut potus aquæ sulphureæ naturalis vel aluminosæ.

Caput XIV.

418 A

De Vrinæ difficultate

Dysuria seu vrinæ difficultas.

VLTIMVM verò symptoma, quod actionib. vesicæ succrescere diximus, in deprauata eius actione situm, Medici *vrinæ difficultatem* appellarunt, quia in eo vrina magno cruciatu atq; dolore, aut cum vi & efficacia, nec non & meiendi libidine expellitur, ceterùm in maiori quantitate, quam in stillicidio. Est enim penis & vesicæ, veluti dysenteria intestinorum difficultas, sicut stillicidium veluti recti intestini tenesmus. Sic enim Galen. 6 *aphor*. 36. & maxime 7. 48. expressit huius affectionis conditiones, statuens, consistere in duobus, nimirum in vrinę excretione cum dolore, aut cum difficultate. Itaq; laborantes in excretione vrinæ aliquando persentiunt dolorem & molestiam maximam, adeo vt in medio actus meiendi subsistant, & pertimescant vrinam reddere, ita vt perterrita natura vrinam cohibeat, à cuius acrimonia postmodum irritata, iterum excernere conetur, licet cum eodem dolore.

B

Dysuria qd à strangaria differat.

Aliquando verò excernitur cum difficultate, hoc est, conantibus musculis abdominis vesicam comprimere, & vesica etiam seipsa comprimēre irritata ad excretionem, sed nequeunte actū perficere. Differunt tamen in hoc, veluti tenesmi difficultatis genere ab stranguria, cui proprium solet esse, quia in hac vrina solum excernitur guttatim quantumuis natura conetur expellere: at in difficultate, licet vi & conatu excernatur vrina, exit tamē copiosior. Pertinet igitur vrinæ difficultas ad vesicæ peculiarem actionem: nam cum eius munus sit, vrinam continere, donec animal voluntatis imperio excernere instituat, & postmodum ipsam propria vi & efficacia pellere, stillicidium vrinæ ad primum eius munus attinere certissimum exsistit, sicut expellendi difficultatem ac vitium ad secundū. Vtcunq; tamen sit, affectio soli vesicæ propria est, & sita in genere excretorum vel retentorum, vitiose & præter naturæ modum, *vt placuit Gal. lib. 3. de caus. sympt.*

C

Dysuria q. bus laborātur causis.

Vt dupliciter fieri hanc affectionem dictum est, ita & eodem modo duo sortiri causarū genera erit statuendum (*præter causam externam, nimirum ictum, casum aut percussionem, quorum non minor habenda est ratio, dum ab eis malum oritur*) primum quidem causam continet in diminuta actione excernentis facultatis ipsius vesicæ, in quo sita est vera difficilis redditus vrinæ causa & ratio. Nam sicut in huius facultatis impotentia stranguria sita est, ita in eiusdem irritatione cum modica imbecillitate (*qua licet conetur, nequeat actum complere*) difficultas consistit: quippe dictum est, villorum transuersorum ope vesicam à se exprimere vrinam, quo fit, vt ipsis nequeuntibus omnino opus perficere ob imbecillitatem aut impedimentum, studeat natura, vi & conatu, quod molestat, pellere, quod vix aut difficulter potest, atq; ob id in subsidium, aduocat musculos abdominis, quibus etiam nititur, quantum potest expellere: quod sane efficit, cæterum difficulter & cum vi atq; conatu maximo.

D

Pari prorsus ratione idem symptoma accidit, dum nerui à lumbis & osse sacro ad vesicam peruenientes, quibus pondus aut acrimoniam vrinę persentiunt, modice resoluuntur vel torpescunt: tunc quidem adeo dilatatur vesica vrinæ copia (*vt solet accidere his, qui b. pudoris causa, aut ob metum detentionem, vrina non redditur: etenim eo temporis dum meiere non conantur, vrina stillatim profluit. quod Gal. dixerat 6. de locis: verum tam in se reuersi, sic detenti homines vrinam reddunt, non quidem guttatim, vt antea, sed cum difficultate & vi*) vt in meiendo sese non possit vesica comprimere, nisi iuuantibus prędictis musculis abdominis, & natura vi etiam conante supra modum ipsam excernere: quo tempore contingit copiosam & confertim excerni, & sic fit mictus tardior, sed copiosior & cum difficultate. Secundum verò causarum genus continet eas omnes, quæ meatus redditui vrinę seruientes coarctare possunt, licet non ex toto, nam tunc suppressio non difficultas succrescit: neq; rursus fere ex toto, quia tunc E stillicidium efficitur, sed dum mediocriter obstruuntur, nam tunc vrina quidem excernitur magis, quam in stillicidio, sed cum difficultate. In harum censu primum locū tenet inflammatio prędictarum viarū, vlcus cum tumore, seu is caruncula, supercrescens caro, humorum acriū, sed maxime pituitosorum & salsorū affluxus, qui natus sit prędictas vias angustare potius, quam naturā lacessere, nam hoc ad stillicidium, illud verò ad difficultatem pertinere est arbitrandū. Frigus item internum aut externum, velut Borealium ventorum siccitas, quæ corrugatione coarctet, & tandem omnis intemperiei inæqualitas, quæ dolorē & coarctationem nata sint concitare. Quib. causis accedit alia non minoris momenti, nimirum vteri decubitus ad vesicæ collum, vt in moniali ordinis Diui Jacobi triginta dierum spatio conspeximus, quæ nullis nisi vterinis leuabatur præsidus, diu enim (*spatio nimirum vnius & duorum dierum*) vrina supprimebatur, postea verò cū difficultate & dolore copiosam reddebat. Quæ causæ cum vias an- F gustiores reddunt, præter id, quod dolorem concitant, cogunt etiam naturam ad expellendū gliscere, & cum præ viarum angustia libere non possit, conatur vi & efficacia id efficere, ac licet vrinam excernat copiosiorem, quam in stranguria, id tamen consequitur cum eadem violantia, dolore ac molestia.

Dysuria qbus causarum signis innotescat.

Cum prædicta meiendi difficultas citra dolorem succrescit, licet cum vi & efficacia fiat, proculdubio ab impotentia secernentis proficisci erit credendum, maxime si citra ponderis aut vlceris vel acrimoniæ sensum reddatur, & æquali tenore ac tempore sanitatis, & pari etiam copia, licet cum vi & efficacia prorumpat, & non, nisi manus compressione iuuante. Verum cum tenuiter excernitur, & minor adest vrinæ impetus, coniectandum est ab aliqua causa vias coarctante fieri, maxime si cum difficultate accedant quoq; dolor & molestia. Sic enim à casu vel ictu vel percussione proficisci, monstrabunt quæ præcesserunt, & ex ipsa laborātis relatione perdisces. At ab inflammatio- G ne fieri, propria eiusdem signa monstrabunt, vt suo loco abunde diximus: verum si cum dolore pus exierit, à rupto abscessu, & puris acrimonia & coarctatione ab eodem facta, coniectandum est prodire meiendi hanc difficultatem. Cæterùm si cum dolore vesicæ, ac citra ponderis sensum & cum distentione fiat, ab spiritu flatuoso fieri est arbitran-

[illegible] tandum. Qu[illegible] iten [illegible] adsit, & dolor vrgeat ac difficulter vrina e[illegible]tur [illegible] b inæquali
419 A intemperamento [illegible] odi[illegible]. qual [illegible] à intemperamentū, [illegible] ad [illegible] & [illegible] gen qualitates, & quæ præcesserit vitæ & [illegible] ratio, facile non [illegible] stabunt nam ex ventis, qui per[illegible]ant & si dormiterit homo in locis [illegible] is, stagnosis vel [illegible] calidis, senexve [illegible] it aut nim[illegible] o potu frigido indulgeat, cognosces. At si ab aliquo humore vias coarctatas esse fiat [illegible] necessum erit eius aliquid eum vrina excerni, ac eos calorem mittere ad propriam conditionem & si ex callo vel carne cre[illegible]cente, cathetere vel candela perdisces, sicut si a lapide: item si ex sanguinis grumo, ex sanguinis fluore præced[illegible]te, aut causa nata efficere eius profusione. Ab vteri decubitu proficisci comperies, ex tensione, dolore & coxendicum molestia ac menstruorum defectu, vitio, aut diminutione.

Dysuria qualiter curetur. Habēt hæ duę affectiones hoc prop[illegible]um & peculiare, vt [illegible]ere eadem præsi[illegible]ia vtriq; possint prodesse. Quapropter ad curationem cuiusq; vtriumq;
B caput licebit diligenter expendere [illegible] sed inprimis dum ex procatarctica caus[illegible] quis difficul[illegible] r[illegible] [illegible]xit casu nimirum aut ictu, ante o[illegible]ne auxi[illegible]um sanguinem ex talo [illegible]tes, [illegible] corpus plenu[illegible] non sit, aut difficultas ex vte[illegible] pro[illegible]lione prodierit, sin aliter primo ex basilica, & p[illegible]ea ex talo. Quo facto vesicę ac perinæi regionem inunges rosaceo & modico aceto, superspartis pulueribus *rosarum & myrtillorum*, aut simul cum prædicto *rosaceo* admiscebis & parti appones. Deinceps verò leniter vesica manibus comprimenda est, vt citra dolorem, quod continet, pellat, idque facies bis terve die, si vesicam inflammari contingat, sin alt[illegible] ter rarius, & ea auxilia præstabis, quę superius scripsimus.

Dysuria ex facultatis secernentis vitio. Fac[illegible]ltatis secernentis vitiū ac sentientis torporem curare studebis, eadem omnino methodo & eisdem auxiliis, quæ dicta sunt præcedenti capite, in resolutione vesicæ: præter quæ corpos purgare studebis *pilulis mastichinis cum agarico & hiera simplici confectis, aut ex rhabarbaro & mastiche factis, vel cum in[illegible]fus[illegible]orum [illegible] aqua [illegible] cosarum [illegible]*

Purgatio. *cto*. A qua p[illegible]gat[illegible]e, vesicæ [illegible]egionem & perinæ-
C um inungere oportebit *oleo [illegible], de be[illegible]zoino, de styrace, de castoreo, de nuce Indica, nardino, costino & vnguento martiaton* [illegible] præstat & inunctio *theriaca de-*

Inunctio. *luta in vino, aut oleo vulpino, vel sambuci, aut oleo scorpionum*. Cæterum [illegible] uic caussæ & frigori prædictas

Vnguentū. partes intemperanti, prodest vnguentum, quod recipit *olei anethini & scorpionum ana* ℥ j. *castorei* ʒ. ij. *galbani* ʒ. iij *coquantur in balneo Mariæ*, & fiat linimentum. Prodest & aliud, q. r. *olei liliorum* ℥ j. & ß. *olei [illegible]cumeris & asinini* ʒ. ß *galbani & opopanacis ana* ℥ [illegible] *pulueris caryophyllorum, macis, piperis & angelica ana* ℈ [illegible] ta fiat linimentum: eondem quoq; v-

Fomenta. sum p[illegible]sta[illegible] [illegible]menta & insessiones ex decocto *maiorana artemi[illegible] pi. thymi parietaria & rosmari-*

Emplastra. *ni*. Item emplast[illegible] eisdem *oleis* supradictis: vel *omentum hœdi* t[illegible] e [illegible] extractum & cal[illegible] lium adhibitum, aut pellis cun[illegible] calida cum axungia eiusdem facta prius inun[illegible] one: item emplastrum, quod recipit *raphani contusi, parietaria, & sisymbrii ana* m ß ex quibus c[illegible] & [illegible] on[illegible] s cum axungia cunicu-
D li fiat cataplasma. [illegible] bus [illegible]ctis & interim dum fiunt, viscidam frigid[illegible] que pituitam parabis

a qua mulsa vel rhe[illegible] [illegible] cum mod[illegible] [illegible], & decocto thymi [illegible] p[illegible] a vel prædictis pharmacis [illegible] t [illegible] d[illegible] [illegible] vel sudoribus vel bal[illegible] [illegible] *[illegible] capite dictum* Sudor.
est: at si totum corpus [illegible] ex[illegible] [illegible]ntu videatur fontanellam altero cru[illegible] [illegible] es. Verum si ex humore acri & mordaci, vitta[illegible] cal[illegible] [illegible] c[illegible]ussa, vrinæ difficultas principiu[illegible] [illegible] *nam; ngui-* Curatio ex humore acri.
n[illegible] rumum, inflammationem [illegible] aut [illegible]entem carnem, *capite de suppressione [illegible]* [illegible] præmissis ex *cassia* vel *manna* aut [illegible]*rupo violarum* ex infusionibus cum aqua lactis, pu[illegible]gati[illegible]e, ac sanguine etiam misso, ad corporis refrigerationem deuenies, inunges partes oleo violaceo, cucurbitæ & nenuphar[illegible]ino, aut ex eisdem fiat ce[illegible]atum, addi[illegible] is g. [illegible]. *camphora pro singulis ceratis*. Prosunt & [illegible] menta vel insessiones *rosarum & viola-* Fomenta.
rum lacto decocto cum se[illegible]ine *lini fœnugræci & althea, malua & papauere, seminibus etiam additis*: prosunt & linimenta ex *butyro & vnguento rosaceo, vel resumptiuo & ce[illegible]rigerante*. Item per os sumere oportet Linimenta.
syrupum *viola[illegible] portulaca, papaueris, [illegible]barum & * E
berraginis cum aqua stillatitia ex acetosa, plantagine & pentaphylla, a[illegible] [illegible] decocto p[illegible] [illegible]las & [illegible] [illegible] ex-pre[illegible]ione seminum communium. P[illegible] [illegible] [illegible] *amygdalarum dulcium cum amylo, aut l[illegible] apra vel asina aut serum lactis cum cremore hordei*. Ante cœnam tamen præstat *iuspullicoctum cum radicula al bea & semine cydoniorum & hordeo*: item mirabi[illegible] est efficacia sumino mane *ventre iciuno, ouum crudum calidum ex gallina sumere spatio duodecim dierum*. Sed maximi vsus esse didici amygdalatum hac lege confe- Lac amygdalarum
ctum, excipe *seminum psylli[illegible] melonum & cucumeris ana* ℥. ij. *seminum althea & cydoniorum ana* [illegible] [illegible] *lactuca[illegible] hyos[illegible] ame albi, & papau[illegible] [illegible] ana* g. [illegible] *gummi tragacanthi* [illegible] & ß [illegible] [illegible] [illegible] cum dilue lac am[illegible]gdalarum dul[illegible]m cum [illegible]*cchato albissimo*, & in p[illegible] [illegible]cto etiam decocto, si vlcens suspicio sit, dissolues *bolum Armenum, terram sigillatam, aut sanguinem draconis* item F
porriges *lac ustulatum*, vel [illegible]*npum myrtillorum aut rosarum viridium vel ficuum*: præterea *saccharum rosarum vel tr[illegible]gacanthum, aut tragacanth[illegible] [illegible]gidum*.
Item sumat laborans singulis die[illegible] is hun[illegible] [illegible] Puluerem, quit e[illegible] *seminum melonum e[illegible] [illegible]* [illegible] *minu curuli[illegible] cucur[illegible], portulaca papaueris albi ana* [illegible]. ß. *seminis hyosciyami albi* [illegible]. *sac[illegible] bari albissimi* ʒ iij. fiat puluis, cuius porrige ʒ. j. Ex v[illegible] quoq; est ʒ j. *trochiscorum de alkekengi cum syrupo violarum*. laudatur etiam v[illegible]s *vitellorum ouorum recentium cum oleo amygdalarum dulcium, vel saccharum violarum*, quod gustui gratius solet esse. Sed inter omnia prod[illegible]sse compertmus balnea *aquarum dul-* Balnea.
cium, & inunctiones per dorsum ex v[illegible] [illegible] *rosarum, resumtiuo, refrigerante, oleo v[illegible]larum, loto muliebri lacte* pr[illegible]dest & [illegible] [illegible] la[illegible] s ab[illegible] bere super dorsum. Mirum est [illegible] modum prodesse *lithargyri ceratum dorso & perinæo* supponere, [illegible] Ceratum.
e[illegible] part[illegible] sinun[illegible] e co, quod recipit *lithargyri[illegible] cera lota, cutis ana* [illegible] *aceti &* [illegible] *plantaginis* qu[illegible] d[illegible] fiat [illegible]modu[illegible] [illegible] Nec mi G
n[illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] ex lacte, ex decocto [illegible] *rosarum, violarum &* [illegible] [illegible] *mel[illegible] [illegible]arum, violarum* [illegible] *cum* [illegible] *[illegible] baro* [illegible] x [illegible] *amygdalarum* [illegible] *cum cum em[illegible], eminum mel[illegible]num, cucur*[illegible] [illegible] d[illegible] [illegible]um v ge- Clysmata.
at[illegible] [illegible] ndum est ad [illegible] *de papauere*, tum

410 A tum clysmati additum mensura ℥ ß [illegible] illitum: quem quoq; vsum p[illegible] inungere vnguento *popul[illegible]* [illegible] ℥ ij *opij*. In quo etiam [illegible] *aut Romani* confug endum [illegible] q[illegible] pe[illegible] ne & animi angore atque d[illegible] pe[illegible] non vtcunq; laborantes h[illegible] pernic[illegible] fectu. Insuper per syringam in penem [illegible] *ctu mulieris aut vaccinu* ℥. ij. [illegible] *vel am* [illegible] ℥ ß. dummodo nulla adsit lap[illegible] quod si malum ex vteri recursu ad ve[illegible] recurrendum est *ad cap. de vteri recursu & reuersione, lib. nostro de fœminarum mor[bis].*

Capvt XV.

De Vrinæ incontinentia.

Vrinæ incontinentia quid.

INTER deprauatos meiendi actus, nō minoris momenti esse diximus eos, qui ad vrinæ incon- B tinentiam pertinent [illegible] nam triste est & miserabile malum, animal vrbanis & intellectualibus negotiis dicatum, in actu excernendi perpetuo existere: & ob id opus est benignissimū & magni pretij, ipsum ab eiusmodi hac turpi & calamitosa prauitate eruere, quantum possibile fuerit. Cuius affectionis occasione, & vt clarius elucescat eius natura, scire oportet, meiendi actū neq; omnino esse naturalem, vt multi censuerunt, neq; ex toto voluntatis imperio subditum, *vt Gal. pu[illegible] aduertit 6. de locis, c. 3.* sed in eo casequendu duas necessario interesse actiones omnino diuersas, naturalē nimirum, & animalem, quarū [illegible] deficiente, [illegible] nem hanc fieri esse impossibile. Ha[illegible] da- tum est, excrementum hoc a vesica, dum aliquo modo molestiam persentit, expellere, cuius muneris est naturalis potentia expultrix, tum intestinorum, tum vesicæ: alteri verò excrementa hæc à vi excern[illegible] commota ac impulsa libere permittere fluere [illegible] musculus oris vesicę, & transue[illegible] recti intestini vehementer ip[illegible] claudens: quippe hæc instrumēta licet sint expulsioni dicata, permitt[illegible] tamen fluere pro arbitrio

Meiendi actus non omnino naturalis neq; ex toto voluntatis.

C [illegible] malis, quod naturalis pellere nititur. Quo fit, vt in [a]ctu meiendi prædictus musculus nihil operetur, q[illegible] imo otietur & quiescat ab opere sibi institu- t[illegible] quod est vrinam non permittere fluere citra volūta[tis] [i]mperium. operantur tamē eo tempore, quo vrina excernitur, tum vesicæ excernens facultas, pertransuer[s]as fibras agens, laxatis obliquis & rectis [illegible] *vbi vrina continetur aliquo modo, & quibus præ-* *st[at] natura neruum sensifi[illegible] a lumbis & osse sacro de-* *scen[dentem] per quem vrina morsum molem & pondus [illegible]* [illegible] *tur ad naturalem & inuoluntariam excretio-* *nem* [illegible] ul[i] abdo[minis], quiusce quidem [illegible] q[illegible] [illegible] ulus colli [illegible] vrinam continens & c[ohi]bens, ne [illegible] imperium. [illegible] propter statuend[illegible] vesicæ & intestinorum actiones vtramq; [illegible] in c[illegible], quarum altera o- D peteru [illegible] ju[illegible], ex cu[i]us q[illegible] & alter ius munere [illegible] vesica. Præterea expendend[illegible] *de* [illegible] *par* *tium*, c. [illegible] veli cæ v[illegible] [illegible] in meatu v[illegible] lunt [illegible] reliq[illegible], ex[illegible]

Musculi vesicæ triplex vsus.

cu[illegible] os vesicæ [illegible] vdat om[illegible] [illegible] actio tertius ve[illegible] excern[illegible] [illegible] faciat & præter, quā [illegible] ne[illegible] necess[illegible] ramur [illegible] [illegible] Vna [illegible] te[illegible] am [illegible] operi [illegible] q[ui]dem firmus pe[illegible] esicæ [illegible] re[ti]nens eius facultas [illegible] langue[illegible] frequenti us, [illegible] pria [illegible] ad prædictum [illegible] morbosam & præternatur[alem] [illegible] neris continendi [illegible] symptoma oritur [illegible] tinens.

Differt tamen ab st[illegible] dio, quo [illegible] tem succrescat quia in eu adest actus [illegible] abdominis, citra quorum ad[illegible] facultas pellere quia claudit musculus ve[sicæ] [illegible] impedit vrinæ exitum, ni ex vi prædi[ct]orū muscu lorum pelleretur. [illegible] ipsa vrina defluit, quia eam exire pe[r]mi[ttit] [illegible] a vesicæ musculus. Quod quidem symptoma in duplici [illegible] differentia [illegible] aliquando omnin[o] [illegible] arguit fa[culta]t[illegible], quia eius munere omnino priuatur animal, qui [illegible] vera vrinę inc[onti]nentia [illegible] quand[o] verò solum apparet [illegible] qui se in lecto [illegible] idque [illegible] modo intersę dormiendo. quor[illegible] hac in parte caussas recen[illegible] ac medelam adscribere est in animo.

æ incō- tinentia qd.

Caussas i[n]con[tin]entiæ vrinæ *vt q[uæ] inco[n]tinen tia duplex est* dupl[ic]es necessario l[illegible] consti[tue]re. quasdam quæ propriæ sunt veræ incontine[n]tiæ, & reliquas diminutæ ac somno factæ. Sic [illegible] fecto incontinentiæ prima caussa est imbe[cillitas] continentis facultatis, quæ talis redditur [illegible] ta vesicæ facultate. In qua re primo ex[illegible] dum est, triplicem posse in vesica resol[illegible] tem: quarum *Vna* est ea, cui ineum [illegible] cauitate continere retinens appellata [illegible] ope fibrarum transuersarum, quas [illegible] tentionem moliatur. *Secunda* est [illegible] tum vesicæ corpus dispersa, qua vt [illegible] endam qualitatem aut copiam vrinæ [illegible] at natura statis temporibus quippe n[illegible] sensus præcedat, nulla fiet vrinæ [illegible] verò & vltima est motiua animalis [illegible] [illegible] ta, cuius ministerium est contine[re] [illegible] vt proprius loquar, cohibere, ne [illegible] perium exeat. Quibus suppo[sitis] [illegible] *vt antea dixeram*, impropriè d[illegible] um [illegible] G fac[u]ltatem quæ mere naturalis est, [illegible] dum imbecilla redditur quod [illegible] mictum efficit inuoluntarium, sed [illegible] tos in st[illegible] dium, quod ip[s]a otiante au[illegible] unte continere, expultrix aliquid cap[illegible] per nitatur, adeo vt [illegible] vrina flu[illegible] tem [illegible] mpton[illegible] vrinæ [illegible] abimus. *Præterea*, [illegible] eque adm[illegible] p[illegible] adhuc dicitur [illegible] tientem facul[illegible] [illegible], cum id protinus de motiua [illegible] de[illegible] [illegible] quod [illegible] la resolu[illegible] [illegible] est [illegible]

lo ve[illegible] a debeatur quippe vel homine somno graui oppresso, vel delirium [illegible] pro continere vrinā nequit, vel musculo acrimonia, putredine aut salsugine humoris lacessito vel irritato dilatari cogitur, & sic vrinam permittit defluere. vltimo verò ipso resolutio. quam sane resolutionem multis modis fieri euidentissimum est. *Primo* quidem a frigore densante spiritus animales & canales aut neruos per quos deferuntur [illegible] nem neruorum fibras, quibus musculus intertexitur, dūmodo frigiditas hęc calorem natiuum extinguere, alioqui potius retentionem & compressionem vrinę molietur: nam sicuti frigidi est condensare dum extrinsecus occursat, ita mortificare dum intus permeat, maxime si cum humiditate adiungatur, nam hac lege senibus accidit inuoluntarius mictus, & his, qui in lo-
B cis frigidis & humidis degunt: secundò obstructis meatibus vel humore imbibito, laxiori facta neruosa substantia, aut plus iusto repleta, quo inepiū redditur instrumentum ad continendam vrinam. Quæ sane resolutio fit vno e quatuor modis, nimirum obstructis reliquis neruis aliquando obstructo solo hoc neruo, qui ad hanc partem peruenit: sæpius verò sequitur obstructionem priorum neruorum à quibus hic deriuatur: tertio contingit læso neruo per compressionem aut dilacerationem factam à resoluente vel comprimente, vt Galen. retulit *6. de locis, cap. 4.* accidisse cuidam, qui ea luxatis vertebris spinæ inferioris regione vesicæ, comprimebant neruus proprius ad hunc musculum pertingens: quartò verò vitio istius musculi accidit vrinæ incontinentia, nimirum quando musculus is transuersus aut dilaceratus ob grandioris vesicæ lapidis extractionem, aut artificis imperitiam, qui incidendo musculum attingit, aut extrahendo lapidem dilacerat. Quo fit, vt quamuis vulnus curetur, & ad consolidationem ducatur, semper tamen hoc incommodum
C homini insit, vt vrinam continere nequeat, sed fluat ipso nolente. Itaque hos læsionis modos inspicere oportet, & considerare an ab externo frigore, casu, percussione aut dilaceratione vel luxatione proueniat? an ab interna caussa inflammante, obstruente, laxante aut replente musculum vel eius neruum, modo in exortu, modo vero intra musculum ipsum? Adiicies tamen prædictis caussis aliam, quam Hippocrates *lib. de Coacis præ*scribit, dicens; *Quibus incogitanter vrina procedit, & pudendum retrahitur, de spe depositi sunt*: qua sententia statuendum est, ipsum intelligere, non de vesicæ aut musculi colli eius paralysi seu resolutione, sed de totius corporis, & maxime vesicæ mortificatione, ab extincto calore vel totius, vt in his, qui morti sunt proximi, vel partium illatum, vt in his, quibus ea vlcere, vel tumore, vel casu aut ictu corrumpitur substantia, emoritur calor. Sed
D mirandum est, quo modo cohæreat sententia hæc cum ea, quam adduximus *capite de suppressione vrinæ*, ex eodem Hippocrate etiam in *Coacis prædict.* vbi hæc refert verba: *Ex perfrigeratione intercepta vrina pessimum*: qua parte intelligendum est de perfrigeratione, quæ fit per emortuum calorem ipsius partis aut totius. Ex quo subit dubitandi ratio, *quomodo ex vna & eadem caussa adeo diuersi subortiantur effectus, ac suppressio vrinæ & eius inuolantarius fluor*. Cui dubitationi dicimus, textum hunc vltimum intelligendum esse de per-

Hipp. conciliatur & explicatur.

Dubium.
Solutio.

frigeratione, quæ solum lædit se[illegible]cam vel [illegible] facultatem, aliorum vero [illegible] capitis de ea perfrigeratione, quæ omnes [illegible] & p[illegible] dit, & sic in illo solum d[illegible] el[illegible] lle, [illegible] vero, hoc est, in primo de [illegible] qua nequeunt sanitati restitui, [illegible] hi, quibus [illegible] sentiens facultas resoluitur. [illegible] sane caussas facile colliges ex diligenti inter[illegible]atione vi[illegible] ..., atque etiam ab his, quæ præcesserunt & [illegible] fuerunt. Caussæ verò, quæ no[illegible] inter dormiendum vrinam fluere cogunt, vim habent plerunq; in pueris & humidioribus natu[illegible] tamen longe inefficaciores & debiles, quam p[illegible] entes [illegible] id inter dormiendum meiere, signum est [illegible] oris
E mali prædicti musculi, & facilioris caussæ, quam dum inuoluntarie fit mictio, idq; ob triplicem rationem: vna quia fit inter dormiendum, dum sic affecti profundiori corripiuntur somno, quippe tunc minor est animalis potentia actionibus intenta, & ob id minus resistit actibus naturalis potentiæ expellentis: *secunda*, quia sic afficiuntur, qui abundantiores humiditate existunt, quo fit, vt musculus facilius resoluatur, & vrina sit abundantior: *tertia*, quia sic affecti admixtam habent cum vrinæ copia [illegible] mordacitatem, qua persentita ex natura [illegible] expulsionem facultas tempore somni, quo motiua o[illegible] magis, quam reliquæ potentiæ, & ob id facile contingit his [illegible] caussis simul coeuntibus vrinam innoluntarie fluere inter dormiendum: quia pręterquam quod musculi potentia eo tempore otiatur, grauata retentrice vesicæ, & excitata, quæ expellit, assistente etiam imaginatiua potentia, animal mouetur ad permissionem fluxus vrinę, quo tempore vrina copiose fluit, cęt[illegible] dum [illegible] lum est [illegible] musculi, guttatim instillat citra vllum [illegible] aliarum a[illegible]m.
F

Ac[illegible] quoq; vrinæ incontinentia pueris & vel de senibus; illis ob immodicam humiditatem [illegible] vero ob virtutis defectum a frigiditate impensa quibus omnib. accidit potissimū, cum nimio potui indulgent, sic enim, dum dormiunt, tātam copiam continere nequeunt: sed accidit omnib. maxime dormientibus, ob ad[illegible] [illegible]tiones, aliquādo tamen prægnantibus, dum fœtus est grandior. Verum quæ ea ictu, casu, luxatione vel m[illegible] p[illegible] cussione succrescit cum inflammatione & aliis accidentibus, periculo non vacat, quinimo nullum admittit artis pręsidium, neq; ab e[illegible] subsidium suscepta, præsertim, si, vt dictum est, ab emortua fiat facultate, quę vero a musculo otiante, medio modo se habet.

Vrinæ incontinentiæ præsagium.

G Licet quatuor statuerim vitiorum sortes, quib. prædicta affectio succrescit, duas primas (*quæ in frigiditate & humiditate musculi laudati vesicam, aut neruorum huic muneri seruientium sita est*) vna medendi ratione firmabis & corriges, nimirum per ea auxilia, quæ vim habeant calefaciendi, vel exiccandi & calefaciendi simul. Reliquas vero duas, quæ in soluta vnitate [illegible] stunt, vnam etiam communemq; ea optant [illegible] tamen dissidio differentem. Si igitur ita acciderit [illegible] vel neruus vel prædictus musculus humore [illegible] abundet, ita vt vel facultas permeare ad [illegible]umentum libere non possit, aut [illegible] transferri musculus sit adeo laxus, molli & infirm ors[illegible]us quod vndiq; vesicæ os [illegible]udere ac p[illegible] non possit: tunc profe-
A 41

Vrinæ incontinentia qualiter curetur.

cto præmissa victus institutione, quæ ea[illegible] di & calefaciendi vires fortiatur [illegible] *lu, panibus cocto. carnibus pullorum, capon[illegible]m, p[illegible]um, turturum, & cuniculorum assis [illegible] xu sum da[illegible] in namomo, any[illegible] coria[illegible] dro, [illegible] potu etiam ex aqua [illegible] Chinæ [illegible] ca sparta parella an[illegible] cinnamomo, paria [illegible] tutae xua ex ouu[illegible] pulueres cinnamomi, aut pyru[illegible] cum modico vino* ante [illegible] auxilium studebis exacte venari occasionem ne præterit al qua suppressa & consueta va[illegible] nam iuxta cuiusque naturam iterum [illegible] studebis, ac si id fieri non possit, corpus pu[illegible] bis, si cacochymiam caussam esse constiterit, eo pharmaco quod [illegible] directo [illegible] deat. Si tamen menses aut hæmorrhoides su[illegible] fuerint, tunc quidem sanguinem mittes, si eos reuocare ita facile non sit possibile, ex talo, parce & per interualla, quæ tunc sat sit copiam deponere, ac si crudior

B iam sanguis cohibitus factus fuerit, vt non raro assolet, parcius sanguinem detrahes, & mox purgabis *infuso foliorum sena cum syrupo rosarum [illegible] earum ex infusionibus, vel modico rhabarbaro, aut diluto corticum mirobalanorum cum aqua deaurata & prad[illegible] oserapio*: postmodum verò ad ea, quæ partem roborant (*vt mox leges*) deueniendum erit. Verum si ex defluxu pituitæ flu[illegible]s, quæ semper defluat, aut crassæ, quæ ibidem imbibita, prædictam [illegible] efficiat, morbos suboriatur, cauendum erit à sanguinis detractione, nisi corpus pati persensu sanguine abundauerit. quinimo præmissa præparatione ex *rhodomelle diluto aqua [illegible], aut radicis Chinæ, aut ex syrupo stœchados cum modico oxymelite, vel rosarum cum decoctione ligni guaiaci*, corpus purgabis his, quæ pituitam educunt, *vt inf[illegible] agarici [illegible] sena, & expressione seminum carthami cum syrupo ex nouem infusionibus*. Quem quod[illegible] præstant pilulæ *de agarico, aggregatiuæ aut confectæ ex rhabarbaro, agarico & mastiche* [illegible] etiam [illegible] ctioni prodest[illegible] licimus [illegible] *puluere mechoacam Indici cum vino a[illegible] iure pulli*.

C Prodest & [illegible] ex *conserua [illegible] cum succo etiam rosarum con[illegible]*. Se[illegible] quauis harum purgatio[illegible] ceps [illegible] euacuare studebis, exhibito *infuso [illegible] agarici in liquore nouem infusionum ro[illegible]rum, aut comprunis Damascenis, decocto foliorum sina & saccharo conditis vel apozemate ex his & ligno guaiaco, radice China, & sa[illegible]rasa Indica*.

Quibus factis, exercitio vt par est imperato, corpore ieiuno, quod in parte impactum est, studebis discutere, & si quid adhuc in corpore superest, diuertere a parte affecta, & tandem resoluere & conterere, in quo munere vti poteris sudationibus *ex ligno guaiaco sparta parella, radice Chinæ*, aut ex decocto *sassafras*; item *balneis sulphureis naturalibus vel arte factis*. tandem [illegible] si humor à capite fluat, brach[illegible] [illegible] in alteruterum. Interim tamen, d[illegible] hæc fiunt, intus & extra studendum est. quod superest, aut parti est impactum, d[illegible]tere: [illegible] primu[illegible] tes *theriacæ* [illegible] *qua [illegible] myr[illegible] rum aut vino liquata*: [illegible]

D [illegible] *castor[illegible] cum a[illegible]*. Prodest etia[illegible] co[illegible] xilux[illegible] puluis qui recipit [illegible] *anorum myrthi, glandium torref[illegible] torum, corticum thuris, [illegible] mi, cipe[illegible] ana part[illegible] aqual[illegible] puluis, & detur [illegible] cum vino*. [illegible] p[illegible] *thuris* [illegible] *rum* [illegible] *fimico* [illegible] *garum*

[illegible] *mana* [illegible] *conser*[illegible] *emorum* [illegible] cu[illegible] ad[illegible] one[illegible] odi[illegible] fac[illegible] tu[illegible] um [illegible] *depipere*, [illegible] *de rusa, ba[illegible] mo aut pe*[illegible] *marino*, [illegible] eo quod [illegible] de[illegible] *mnmo*[illegible] *mica* ex q[illegible] b[illegible] vnguenta vel cerata [illegible] sessione aut fom[illegible]ta p[illegible] ctionis *rorismarini, an*[illegible] *legis anethi, saluia, ligni guaiaci & am*[illegible] *myrthi*: prodest & partes [illegible] *sa d*[illegible] *cto guaiaci aut maluorii*, *vel m*[illegible] Clysteria etiam parabis [illegible] [illegible] sse, velut est [illegible] *saluia, ruta primula vera. mirr*[illegible] *oleis castorei & omphani*[illegible] C[illegible] q[illegible] [illegible]*m, ma rane, ali[illegible] & malicor*[illegible] d[illegible] t[illegible] es, ex eo[illegible] quædam, q[illegible] a v[illegible] hibent velut est [illegible] vel *porri[illegible] calaminthe & m*[illegible] *mo bdelli*[illegible] *an, eris galli*[illegible] *capra* [illegible] latius est prob[illegible] adhibere, quam hæc, quæ nimo[illegible] moni[illegible]

Verum si ex vertebrarum luxatione, [illegible] tatione [illegible] an lenn[illegible] tinent [illegible] succrescat, [illegible] tet. Quippe dum ex [illegible] dit (*licet curatu sit difficilior & periculosior*) stud[illegible] est ante omne alud auxilium, luxatas v[illegible] reducere, ac si id fieri [illegible] non possi[illegible] articulis aliquid humoris in [illegible], [illegible] bus dorsum leniter op[illegible], & post[illegible] gere, ac tandem, quod i[illegible]dem imb[illegible] neis sulphureis, fi[illegible]onibus aspe[illegible] dictis profligare oportet. At si id [illegible] lumbis, per[illegible] & pectini ea præ[illegible] benda, quæ resoluendi, roborand[illegible] dictas partes vires habeat: qu[illegible] adduximus, & *cap. de paralysi* abu[illegible] ties. In dilaceratione [illegible] præd[illegible] lapidis extractione [illegible], *oleo ex tereb*[illegible] est, ante eo, quod apud nos de *Apar*[illegible] mirabilis profecto efficaciæ in [illegible] sculorum solutionibus sup[illegible] aut oleis adstringent[illegible] bu[illegible], vel [illegible] conficit[illegible] ex *oleo omphanino, ro*[illegible] *ueribus rosarum, & myrti cum al*[illegible] *cera facto linimento*. P[illegible] stat e[illegible] stringenti cum pulueribus [illegible] *arum, m*[illegible] *corticum maligranati, boli Armeni, terr*[illegible] *sanguinis draconis, aut cerat*[illegible] *m ex eisdem* [illegible] *rum*. Verum si ex ictu a[illegible] aff[illegible] prius sanguine miss[illegible] brach[illegible] lo, [illegible] *o albumine oui cum r*[illegible] *aceo & m*[illegible] *ueribus rosarum & myrt*[illegible] *um ce*[illegible] si p[illegible]ce[illegible] x[illegible] *aceo & bolo* [illegible] *dia ouu &* [illegible] a [illegible] pet[illegible] erat [illegible]

[illegible] in le[illegible] min[illegible] paral, si veli[illegible] ne tibia shuic specialius [illegible] curabis præter potu insti[illegible] *aqua decocta an[illegible] vel radice China*, & [illegible] exsiccanti ex *passulis, amygdalis tostis, & assis carnibus*, diligentius exquirere, an humidius solito [illegible] debito corpus exsistat: quo tempore institues purgationem, per epicrasin factam, in pueris e[illegible] conf[illegible] *arum Persicarum*, aut *lacte seminu cartami*, vel *infus[illegible] liorum [illegible] sirupo de rosis rubeis*. in adultioribus vero cum pilulis *de hiera, aggregatiuis, mastichinis, aut ex rhabarbaro & agarico & mastiche*, ac vltimo [illegible], quas barbarorum nonnulli pluri[illegible] laudant, quæ recipiunt *myrrha, castorei, costi, cap[illegible] arum [illegible] landium, piretbri ana* ʒ. ij. & ß. terrantur, & conficiantur cum succo *myrti*.

[illegible]

B Quo facto, si non pr[illegible]it, corpus sudatoriis auxiliis lenioribus comm[illegible]tes, f[illegible]ctionibus asperioribus, exerci[illegible]iis, & [illegible] omnibus, quibus corpus exsiccari contingit. Postea vero per inæum & pubem inunges prædictis auxi[illegible]is, maxime cum *theriaca & oleo belzoini*: item *cum oleo rutæ & abietis, superspersis pulueribus boli, sanguinis draconis, myrtillorum, mastiches, ro[illegible]arum, stœchados, maiorana & myrrha*. prodest etiam inunctio cum sanguine *vulpis*, maxime si ex paralysi prædicti musculi affectio subortatur. Oportet insuper partem fouere & euaporationem excipere ex decocto *saluiæ, herba paralysis, ruta, corticis quercus, & corticis pini ac mespili ana* m. ij. *ligni guaiaci* p. ij. coquantur in lixiuio aut vino: eiusdem quoque vsus exsistunt fotus ex decocto *guaiaci cum rore marino, maiorana & corticibus pini*. Item ex vsu est sumere in prima mensa *glandes & amygdalas tostas*. Curandum insuper est, bis terve noctu lab[illegible] autem ex[illegible]tar[illegible] t v[illegible]inam reddere f[illegible]

C [illegible]uis po[illegible] præterea *theriaca aut mithridati* ℈. j. porrigere poteris, præserti[illegible] pueris & puellis pituitosis: [illegible]tem oleis paulo ante scriptis, quæ arte chymica extrahi diximus, bis die per inæum & pubem inunges.

CAPVT XVI.

De Diabete.

SEst iam offert tertia & vltima sors eorum symptomatum, quæ in excretione vrinæ cótingere antea dictum est: nam cum euiden[illegible]ssimú [illegible]t, vesicæ actionem in meiendi [illegible]uncte aliquando aboleri ex toto, nonnunquam veró imminui, ac non raro vitiari, in hoc vitiato actionis genere suá esse eam affectionem, quá Medici *Diabetem* appellát, nulli esse dubium arbitror. Quippe non minus vitiatum aut minoris momenti vitium exsistit, quod [illegible] adaucta actione situm est, quam quouis alio modo. Quapropter statuendum est, diabetem esse subi[illegible]ta[illegible] p[illegible]tus omnis per vrinas cum magna si[illegible] pro[illegible]nem. C[illegible]us definitionis occasi[illegible]ne t[illegible]a huic aff[illegible] oni no[illegible]a accrescunt, & triplicem ob id præstant consi[illegible]onem curationi summopere necessariam: quippe ob subitum & celerem transitum *diabetes* nu[illegible]cupatur, nam ea est huius nominis interpretatio: celeriter enim trahitur, & longe celerius defluere pe[illegible]i[illegible], ita vt ob id necessum sit, celerrimum effice[illegible] transitum ab ore in matulam ipsam: sic enim d[illegible]m potus ingestus est, ita excernitur per vesicam, aut nihil vel parum immutatus, quo[illegible] vt [illegible] D[illegible]betes nuncupatur. Se[illegible] tuit[illegible] [illegible]ratione esse transitum potus o[illegible] [illegible] copiosam [illegible] g[illegible]minat [illegible] primo *hydrop matula* nun[illegible] e naturalis inter omentu[illegible] caussas aquæ perpetuo fl[illegible]xus [illegible] cessó matu[illegible] frequenti[illegible] copioso[illegible] semper [illegible] est. [illegible] hi, vt mul[illegible] de[illegible] ffe[illegible]tie[illegible] esse profluuium[illegible], [illegible] bi potu [illegible] colore est ipsa [illegible] co[illegible] e materia, aut a capite, aut [illegible] m[illegible] ac sen tent am[illegible] Areteus, d[illegible] *[illegible]arnium & membrorum in vrinam colliquationem*, [illegible] b qua [illegible] mator[illegible] us [illegible] orporis macies & [illegible] opiosior m[illegible] vrina redditur, quam potus [illegible] quia non [illegible], quod bibitur, protinus crudũ meitur, sed humor etiam copiosius [illegible] tenuib. colliquato corpore trahitur, in quo sane præcipuam d[illegible] betis rationem consistere arbitror, & ob id etiam hydrops matulæ dicitur. Tertio statuitur in prædicta definitione, diabetem esse magnam & subitam vrinæ profusionem, unà cum magna siti [illegible] id[illegible] nis occasione Med[illegible] c[illegible] *dipsacum* [illegible] llarunt: nam cum iene[illegible] perpetuo trahendi [illegible] e[illegible] neantur, & incessanter [illegible] o[illegible] u[illegible] tem alliciant: atq; à v[illegible] & [illegible] .& [illegible] iusmodi motus sine inte[illegible] fl[illegible] natura, fit pr[illegible] cto vt implacabi[illegible] p[illegible] [illegible] tantes, cuius occasione *dipsacus* nuncu[illegible] hic affectus, hoc est, quasi vehementer si[illegible], [illegible], a celeritate motus diabetes, a copia excretæ [illegible] hydrops, & ab accidenti, quod [illegible] dipsacus nuncupatur.

Neque immerito profecto [illegible] hac tria nominabus affect[illegible] cui[illegible] que rationem vna prodit con[illegible], vt magni admodum momenti tres in[illegible]gant con[illegible]derationes, quibus integrari vniuersam huius affectionis naturam euidentissimú exsistit. Prima sane prodit ex celeri tráitu eius, quod potatur: ex qua diabetes similis est lienteriæ. Nam si[illegible]ut in hac cibus, qui ingeruntur, citra vllam [illegible] immutationem eiiciuntur, patientibus ventricul[illegible] & [illegible]testi[illegible] [illegible]a prorsus in diabete, vt *ex Galeno lib. 6. de l[illegible] & lib. 1. de crisibus, cap. 12.* euide[illegible] constat, e[illegible] pue ac non iaro vesicam affici. Cu[illegible] non cuilibet lienteriæ diabetem [illegible] sed ei tantum, quæ vehementissimam quoq; cibi appetentiam, caninam appellatam, sibi adiunctam habet. nam sicut hi, q[illegible] appetentia vexantur[illegible] affatim impleti pau[illegible] p[illegible]st euo[illegible]unt, aut alui fluore corripiuntur, non [illegible]lente ventriculo ipso deuoratorum pondus ferre, it[illegible] prorsus renibus ac vesica acc[illegible]dere coniectandum est. Quippe ad mod[illegible] m[illegible] appetentiæ ventriculi, [illegible]nes quoq; ipsi auidissime multum serosæ substantiæ alliciunt, & cum eam non possint continere, neq; conficere, protinus pellunt ad vesicam. Interest tamen d[illegible] rentia, quod lienteria, quæ comitem habet[illegible] nam sané paulatim videtur cótrahi, cú manifeste c[illegible]nstet quando incepit, & rursus, quando increscat ac vigeat. in diabete veró nó item [illegible]mo videtur repente fere oriri & consistere. Cuius dubitatione [illegible]dden Galen. statuit, cibi appet[illegible]um qui in ore stat ventriculi, animalem esse appet[illegible]ntiam, quæ [illegible]ne sensu esse nequit: ienum

Marginal notes, left column: [illegible] lesi[illegible] qua prodai. — Diabete qd. — D — Eius nomina tria. — t Diabete.

Marginal notes, right column: H[illegible] matula. — E — 3 — Dipsacus, — F — Diabetes [illegible] considerationes — I. — lienteria & [illegible] — G — A 424

verò, quibus incumbit serosum humorem attrahere, appetitum naturalem esse, & etiā sensu aliquam perceptionē fieri, ideoq; principium & incrementum prædicti appetitus, non ita facile animaduertimus, quia sensum latet, & ob id non potest fieri iudicantis, quamuis etiam [illegible] pota fortiatur.

II. Consid. *Secunda* consideratio prodit ex immodica copia, non ingestæ substantiæ modo, sed etiam excretæ: quorum alterum à læsione vnius potentiæ, & reliquum à læsione alterius prodire est compertum. Nam, *vt antea diximus*, aliud in hoc affectu est, celerem esse eorum, quæ ingeruntur, transitum, & aliud, copiosum, quod ingeritur & appetitur. Quippe celer transitus causa est copiosæ excretionis, siquidem plurimum transitur, & nihil detinetur, & ob id plurimum meiitur. Sed vehementis tractionis causa non ita in promtu est (*mox tamen leges*) tractum verò esse copiosum prodit,

B non solum quod ingestum sit plurimum, sed quod corpus quoq; colliquari accidat, ac sanguinem exsiccari. Quę sane consideratio tanti est momenti, vt nulla medendi ratio proficua sit arbitranda, si citra eam procedere instituens: quippe hæc modum ponit appetitui, & corpus præcauet, & vniuersam fere curandi rationem moderatur ac dirigit.

III. Consid. *Tertia* verò & vltima consideratio versatur circa sitim, q̃ ex celeri transitu serosæ & potulentæ substantiæ, ac ex vberrima eius profusione succrescit. In qua quidē consideratione sciendum est, renes interdum vehementi appetitu trahendi vrinā vexari, quem cum exsequantur, copiosum serū ad se alliciunt, sed mox attractū præ imbecillitate continere ad setuareq; nec momento tēporis queunt, & ob id statim ad vesicā per vreteras delabi sinūt: quem postea vesica eius pondere excitata excernit, sed vbi iam à renibus decessit vrina, tunc inanitis

C trahunt è proximis venis serosum humorem, q sanguini mixtus erat, quo, vbi sanguis fuerit destitutus, vasa eum continentia ex iecinore ac iecore trahunt, secus verò à ventriculo & intestinis, quo exsiccantur venæ ventriculi, præsertim quæ ad os eius attinent, quo fit, vt ab indigentia & appetitu naturali renum, prędicto modo potus desiderium & appetitus animalis excitetur. Fit igitur quasi repetitus circulus, quia statim ex ventriculo iecur rapit epotum humorem, & à iecore venæ, à venis renes, vnde fit, vt assidue sitiant, nec potu satiari possint, & plurimam subinde vrinę copiam excernant. Atq; licet verum sit, appetitum quoq; succrescere huic affectioni, eum hoc tamen statuendum est nos latere eius principium, quia nō protinus ac incipit copiosus nōtus, sitis quoq; succrescit, sed dum corpus & humores humiditate & naturali sero priuantur, & ob id dictum est repente fere suboriri.

D His tribus considerationibus præhabitis, expédenda nunc est huius affectionis natura, sita quidem in renibus ipsis tanquam in propria sede, licet Gal. eius etiam principium vesicam quodammodo statuat, scribens, hunc renum vesi cę, affectum similem esse ventriculi intestinorumq; lænitati. Consentit quidem quodammodo vesicę, & copia vrinæ præ [illegible] ur, cum hoc tamen neq; ipse morbus nec morbi causa est in vesica sed in solis renibus. Est autem attrahendæ vrinæ inexplebi-

Diabète cuius natura, & quis morbus.

lis cupiditas, & retinendi impotentia [illegible] conclusione constat diabetem esse [illegible] nere ex [illegible] immodice, exe[illegible] stato quantitate & qualitate, ac in [illegible] functionis ipsorum [illegible] Ex hac q[illegible] la, [illegible] tandum [illegible] supposi[illegible] se facultatum, quæ in re[illegible] ibus vigent[illegible] prium exsistat, & rursus [illegible] mor[illegible] qua dubitatione licet [illegible] videatur in recensendis p[illegible], quæ [illegible] rei tamen veritas est, eandem [illegible] tueri & docere. Nam statuerat 6. *de l*[illegible] & retinētem summopere lædi, & [illegible] huius dicti coactus *lib. de crisib.* ad [illegible] tem & retinentem velut extinct[illegible] fectione, quo fit, vt tum ex eius mēte [illegible] ex ipsius affectionis natura [illegible] omnes tres facultates oblæs[illegible], co[illegible] rium, attrahētem & ret[illegible] N[illegible] bere celeris futurus [illegible] oportuit retentricem [illegible] languid[illegible] munere suo fungeretur, c[illegible] letem exitum, ac ex consequenti no[illegible] fectio ex celeritat[illegible] Par[illegible] tnit coctoriam renum [illegible] nullum sui muneris [illegible] quæ [illegible] omnino ab[illegible] rum si quis diligenter [illegible] exp[illegible] Gal. [illegible] de coctrice læsa in diabete. procul [illegible] non potuisse intelligere in verbis [illegible] *de [illegible]* d[illegible] coctrice renum, sed de venosi generis [illegible] coctrice: nam renes præterquam qu[illegible] am concoquunt, si obtinuissent propria[illegible] coctrice qua alimentum sibi conficiunt, languidam [illegible] culdubio vrina potius excerneretur [illegible] ta, quam tenuis & clara, & ob id credendum [illegible] lum intellexisse de venarū ac iecoris coctr[illegible] dibile enim nō videtur coctoriam renum [illegible] ctari, cum vrinam renes non conficiant [illegible] coctricem solum nutritioni subseruire [illegible] aliter videatur, & renum coctricem [illegible] aliquando, sequuti Gal. loquendi [illegible] ex necessitate naturæ eiusdem a[illegible] attractricem esse summe irritatam [illegible] titu: nam cum naturam diabetis in[illegible] nō modo ex celeri transitu, sed e[illegible] necessum vtiq; erat, copiosum p[illegible] omnem succulentam sanguinis & [illegible] stantiam allicere & trahere, vt appet[illegible] re potuisset: quibus accedit expel[illegible] pię pondere aut acrimonia ex[illegible] pulsum. Quo fit, vt omnes oblæ[illegible] his omnibus modis renes [illegible] cum affectum gignere possint, vt ex[illegible] *morb cap.* 8.

Causas huius affectionis va[illegible] pe contrarias reperies apud Auctore[illegible] quippe Areteus inter Græc[illegible] præstanti[illegible] ri à frigiditate statuit: ne[illegible] unt inter [illegible] id quoq; asserant Paulus à calore [illegible] recum humorum m[illegible] dacium a[illegible] ne varietatem censeo orta fuisse à [illegible] A q egolegerim, causas diabetis [illegible] Ceterum statuendum est, tot e[illegible] rum [illegible] rentias, quot po[illegible] iarum [illegible] Quapropter statuend[illegible] nis tenu[illegible] am es[illegible] eo[illegible] m[illegible] [illegible] em,

petiem, vt Alexandro & Paulo visum fuit. Celeris verò vrinæ transitus genuina existit causa, idē calor, qui deuicit retinentem facultatem, sed potissimum immodica vrinæ copia, eiusque cum prædicto calore humiditas, quorum alterum facultatē intimat, alterum vero grauat, quousq; permittat defluere. Ad expultricem etiam ad celeriorem pulsum lacessit affluxus humorum biliosorum, salsedinem præ se ferentium. nam ex mordicatione illa & graui etiam vrinæ pondere, gliscit hæc potentia ad expellendum, non reluctante retentrice. Præterea appetitum excitat naturalem attrahendi vrinam in ipsis renibus, tum humiditatis, tum ipsius vrinę inanitio & indigentia, quę necessario sequitur ex celeri eius transitu. Quod si
B aliquando cōcoctrix facultas (*vbi aliquid vrinæ immoretur*) non possit suum munus perficere, mirum non est, si statuerint barbari Medici cum Areteo, morbi frigidi occasione fieri, nimirum defectu caloris innati & eius exstinctione, quo coctionem partes contradictæ moliuntur, verum prædictam caloris priuationem seu refrigerationem contractam fuisse plerunq; vi caloris præter naturā exurentis, haud secus, quam hydropem aliquando in fine febrium ardentium fieri dictum est. Cum hoc tamen non desunt ex iunioribus, qui ex frigiditate positiua suboriri statuant, & probent euentu in his, qui potibus nimium refrigeratis niue vtuntur: in quibus vel calorem coquentem venarum & iecoris exstingui contingit, (*quo facillimum est conijcere velut crudum protinus, vt in lienteria prodire*) vel renum attractricem plurimum excitari, ab ingēti renum appetitu ex prędicta frigiditate, haud secus, quam in fame canina cibi appetitus in ventriculo excitatur: referuntq; id ad duarum facultatum renum impotentiam seu vitium, ex immodica illa frigidi
C intemperantia. Quod se arbitrantur probasse ex Galeno 7. *meth. cap.* 8. vbi omnem actum cuiusuis partis ex duarum qualitatum intemperantia deuici statuit. Sed ne quis horum rationibus deceptus, vt iacet, hanc doctrinam sectetur, cum frigiditas in renibus nequeat eo modo ac in ventre appetitum excitare (*cum in hoc sit animalis & in renibus naturalis*) præterquam quod tractus in hac causa alia ratione fit, ac in legitimo dipsaco (*dupliciter enim fieri statuendum est: vno illegitime, copiosa redundante sera humiditate: alio verò legitime & proprie, virtutibus renum male affectis.*) Nam refrigeratis iecore & venis, verissimum est crudam & copiosam vrinam gigni, quam trahentes renes protinus reijciunt, tum ratione ponderis, tum quia dissimilis est, & nullū inde capessunt alimentum, quo fit, vt auidius trahere gliscant, & cum tractum sit eiusdem naturæ, eodem modo proiiciunt, & iterum trahunt, ac sic in perpetuo versantur tractu, quantum satis sit ad
D spurium dipsacum factum citra trahentis vitium, licet plurimum trahat, quia non trahit ex intemperie, sed ex indigentia: qua lege intelligere oportet eos, qui ex frigida causa diabetem oriri statuunt, & hinc est, quod etiam fami caninæ assimiletur. Quo fit, [illegible] mirandum non sit, si adeo varios morbos varias [illegible] caussas adduxerint Auctores in diabete, si q[illegible]em variæ oblæduntur facultates, & varijs modis. [illegible]uperest tamen caloris præter naturam varias posse esse occasiones & caussas: internas quidem vt febres ardentes: externas verò vt ciborum acrium, calidorum & mordacium eius, vel vi[illegible] potentioris immodicus vsus, aut adhæsus ignis iuxta renes, insolatus, vel immoderatum exercitium. Humorum verò acrium, mordacium, salsuginosorum affluxus vel ex toto, vel ex iecore nimium calefacto aut a cerebro salsam pituitam instillante, nec non a prauo vitæ & victus instituto.

E Signis profecto videbatur opus non esse, cum affectio cognitu facilis sua natura existat: verum quia ipsi similis quodammodo est vrinæ fluor, oportet disiungere & signis vtrumque distinguere. Inprimis itaque vrina copiosior multo redditur, qua potus fuerit (quod in fluore vrinæ nō accidit) quia corporis colliquationem sibi habet adiunctam. item cum dolore aliquando vrina excernitur, [illegible] *scribit Aretæus*, quod in fluore non reperitur. Sic & viscera ipsis vri videntur, omnia sitiunt, animo sunt dubio, saliuam habent albam & spumantem, præcordia grauia & sitim incompescibilem, ac si amplius increscat morbus, calor mordax in visceribus sentitur, ex perenni & violenta seri attractione, abdomen corrugatur, venæ intumescunt, & qui [illegible]ic afficiuntur rabidi fiunt ex vi trahēdi venarum immodica, qua totum corpus necessaria fraudatur substantia. Quod si vel modico tempore ab excretione vrinæ abstinuerint, tumēt lumbi testes & ilia, haud secus, quam in hydrope, quod serum in prædictas partes instill[illegible]. In summa acutus & grauissimus perniciosusque existit morbus, & qui cito & grauibus symptomatis interficit. F

Diabetes quibus signis innotescat.

Curandi rationem huic affectioni proficuam, neq; vnam, neq; sufficienter efficacem inuenire hucusque Auctores valuerunt: cuius difficul[illegible]tis causam esse arbitror, quod facultates variæ ab vna [illegible]ulum [illegible]temperantia oblæd[illegible]tur, qu[illegible] cer[illegible]na sit, & ob id facile ab vno contrario mites[illegible]e oportuisset, varijs tamen conditionibus affecta, varios quoq; læsionis modos fabrefacit: quippe sola calida & acris caliditas tractum molitur vehementem: hæc eadem aqueo sero, quem traxit admixta imbecillitate retentrici præstat, item eadem met cum vrinæ vel alicuius humoris mordacitate & acrimonia aut sal[illegible]gine excretricem irritat & a[illegible]ccelerat: prætere a ipsa etiam caliditas calido inn[illegible] consumto atq; resoluto, frigiditatē gignit, qua concoctoria facultas iecoris & venarum infirmatur. Quo fit, vt licet refrigeres attemperesq; præd[illegible] caliditatem, nisi modum etiam sibi adiunctum compescas, nihil vtile & proficuum effices id autem efficere, quam difficile sit, præter Auctores G etiam monstrat euentus. Quapropter prudenti Medico opus est, qui præter id, quod ad mensuram refrigerare sciat, reliquas etiam qualitates frenare possit citra alterius noxam. Sic etenim, vt minus erres, consi[illegible]erare oportet, sitne sola renum intemperantia (*quod rarius accidit*) an cum aliquo ex biliosis aut salsuginosis succis adiuncta. item an ibidem defluat vi & iudicio alicuius morbi febri[illegible]is, vel ex iecore [illegible] & bilioso, an toto corpore ad calorem int[illegible]perato, an vltimo ex [illegible] apite [illegible]salsam pituitam instillante. Quod si ex nuda intemperie prodeat, eam curationem institues, quam proficuam fore mo[illegible]ges intemperantiæ cum affluxu materiæ, ipsa iam educta & consumpta: & ob id satis erit id semel [illegible]ribere. Igitur si ex calidi[illegible] acris, aut sal[illegible]ginosi humoris in renibus

Diabetes passio qualiter & quibus curetur.

A 426
Diabetes passionis ex nuda intemperie cura.

imbibiti diabetes oriatur, triplex erit medendi ratio: vna, quæ humorem educat: altera, quæ humoris substantiam alio transferat & discutiat: & tertia, quæ renum calorem attemperet: nam triplex est læsionis modus, qui succrescit ex prædicto calido succo: primus quidem est valida attractio: secundus ex vrinæ copia deiecta retentio, & tertius non mediocris expulsio ex succorum acrimonia. Quarum affectionum neutra curari potest prius, quam succi redundantia imminuatur, & ob id ab ea simul cum leui attemperamento initium curationis auspicari oportet. In quo opere, primo eum victum & vitæ modum institues, quo & aluus soluta sit, & animus à pathe-

Victus ratio.

Potus.

B matis liber. Cure alimenta porriges, quæ parum serosæ humiditatis gignant, & cum hoc, quæ plurimum nutriant. cuius naturæ sunt *extrema animalium & auium: item aues montana, & sylvestres carnes recenter interfecta, atq; oua sorbilia, & ptisana.* Prosunt & olera, quæ frigidæ sint naturæ: vitanda, quę salsa sunt & acria aut mordacia. Pro potu porriges aquam deauratam aut hordeo decoctam cum *vino rubro & crasso*, cui addes *succum malorum punicorum. aut decoctum pomorum seu pyrorum adstringentium.* Postea verò siue à iecore, siue à toto corpore prodeat biliosus aut acris & salsus humor, præmissa eiusdem temperatione *syrupo violaceo, borraginis, nenupharis, rosarum, de portulaca, de papauere & similibus, cum aqua cucurbita, hordei, seridis, lactuca, & scariola, protinus & ante omne aliud auxilium, purgabis manna, cassia, & syrupo ex infusionibus violarum cum infusione mirobalanorum, aut rhabarbari.* Purgatione semel facta, antequam morbus vetustior fiat, venam secabis, parce tamen & parite, idque maxime si vitio iecoris calefacti aut totius

Purgatio.

Venę sectio.

C corporis affectio succrescat. Verum si ex imbibitione humoris biliosi & acris in renum corpore malum prodeat, ex talo sanguinem mittere, magni fore momenti arbitror. Præmissis his vacuationibus, interim dum intemperiem corrigere studemos, paulatim oportet humorem peccantem ad ventrem & alias partes euocare, *iuxta Hippocratis sententiam 4. aphorism. vltimo*, vbi statuit, quod *vrina multa noctu reddita, paruam significat deiectionem alui*: quo theoremate videtur significasse, quod in alui profluuiis, si humoris ab aluo ad vesicam fiat auersio, alui profluuium mitescet atq; etiã vice versa, si immodica vrinæ excretio sit, illi facile subueniemus, facta aluo citatiori & fluidiori. Quo fit, vt iure optimo dixerit Galenus *libr. de hirudinibus*, reuulsione, & cucurbitulis, vrinæ profluuia ad alui deiectiones & sudores esse reuellenda, *vt idem statuerat 6. epid. 2.* sed vtiliter institues etiam bis aut ter in hebdomada vomere, maxime si à salsa pituita malum oriatur. Insuper clysmatis est agendum blandioribus, nonnunquam prædictis pharmacis per vices & inter-

Cucurbita.

Vomitus.

Clysmata.

D ualla vtendum: cui [illegible] præstat masticare, bis aut semel [illegible] hebdomada ℥ j cassiæ fistulæ, & pulpam eius deuorare, superbibita aqua hordei vel cucurbitæ.

Quibus ac [illegible] humores aut auerti aut euocari omnino [illegible] non sit, seream venarum substantiam [illegible] ingenio euocabis, vt facilius, quod supercil[illegible] nec possit natura. In quo opere sod[illegible] poterit, vel *radice China*, vel *decoct. pentaphylli*, aut *florum papaueris erratici vel bu-*

Sudores.

glossi: tandem id tentabis [illegible] da nõ sint, sed solũ tenuium pa[illegible] vapore rugentibus: quod etiam [illegible] re poteris *cucurbita aqua calida plena* [illegible] *alui admota.* Idem etiam ex[illegible] modius pr[illegible]fectò, *balneu aquæ dulc*[illegible] lum ad extima euocatur serosum [illegible] tum, sed attemperatur etiam corpu[illegible] n uersum & iecur. Itẽ corpus fricabis summo mane d[illegible] ter præterea manibus vnctis oleo *amygdalarum d*[illegible] *um, aut de seminibus cucurbita cum* [illegible] *le aut nitro.* Præterea exerceri coges laborant[illegible] tandem [illegible] lis potum imminues, non tamen ad [illegible] de, q[illegible] sitim tolerare deinceps nequean[illegible] nimia prodesse non possint, ea deu[illegible] quę quodammodo vias coarctent, & [illegible] rem reddant: cuius naturæ est *sanguin*[illegible] *lantaginis succus, ex vino nigro bu dię prastitus, aut palmularum decoctum, baccarum myrthi, pyrorum. mespilorum & simphyti cum aqua tepida admixtum, maxime si inter coquendum vermes terrestres addideris.* Prodest & *sct*[illegible] *rum rosarum decoctum & admixtum terra Lemnia bolo, trochiscis de succino, de spodio, cum syrupo ex succo omphancii, myrtino, rosarum siccarum, & aqua plantaginis.* Item exterius renibus adhibeb[illegible] quæ contr[illegible]iles vires habeant & cum hoc [illegible] feruorem at tempetent: cuius naturæ est emp[illegible]strum, quod recipit *pampinorum vitis, summitatum salicis, portulaca, virga pastoris, semperuiui ana* [illegible] *post eorum collectionem pistentur, & adde farina hordei* ℔ ß *olei rosati, & aceti ana* ℥. ij. fiat emplastrum: quod actu frigidum prædictę parti adhibeatur. Præstat & eidem apponere succum *solatri & pampinorum vitis cum oleo omphancino & modico bolo Armeno*. [illegible] etiam aliud, quod recipit *succi lactuca. portulaca pampinorum vitis. & vmbilici Veneris ana* ℥. j. *farina hordei* ß. *gummi tragacanthi infusi in aqua rosacea* ℥ iij. [illegible] *laginis seminum cydoniorum* ℥. iij. *olei rosacei, & m*[illegible] *tini ana* ℥ j & ß *hypocistidis. balaustiorum corallorum rubeorum & rhu obsoniorum ana* ℈. ij *aceti* [illegible] *tra parum*, & fiat vnguentum. Ferunt etiam [illegible] plumbeam dorso appositam mirum [illegible] prodesse.

Quod si hæc adhuc non sufficiant [illegible] em calidam, siue sola à principio pe[illegible] cum humoris affluxu *ubi copiam* [illegible] *fuerit*)compescere & attemperare d[illegible] bis, præsertim *serapiis & apozematis*, q[illegible] ea efficere, veluti est syrupus *violarum* [illegible] *cucurbita, aut syrupus portulaca, vel de mucilaginibus* [illegible] *aqua hordei, tandem ptysana aut pulte* [illegible] proluunt apozemata ex *aqua cucurb*[illegible] *cum syrupo de rosis siccis, aut de papauere & por*[illegible] item conserua *violarum, buglossa, borragin*[illegible] *rum cum pulueribus electuarii de gemmis. aut diamargariton frigido.* Sed exterius [illegible] quoque [illegible] efficere, inunctis *renibus, perinao & iecore* [illegible] *to rosaceo, santalorum, refrigerante Galeni de cu*[illegible] *& resumptiuo.* Præstat & inunctio ex *ol*[illegible] *aceo, omphancino, cydoniorum, de papauere* [illegible] *nymphea, cum modico aceto.* Iecori [illegible] letur, quod recipit *santalorum om*[illegible] *succi plantaginis & cichorii ana* ℥ j *olei ros*[illegible] *ana* ℥. j. & ß. *cera & aceti parum*, su[illegible] re poteris epithema, quod recipit *aquarum cucurbita, rosarum & portulaca ana* [illegible] *lorum omnium* [illegible] *trochiscorum de* [illegible]

misc. Ex usu quoq; est iecur & renes inungere eo, quod recipit olei ro...rum & myrthillorum ana ℥ j. unguenti de tenerbitae ℥ ß. pul ... uri, thuris, & sanguinis draconis, ana ʒ j. cera, quod sufficiat. Q... od si placuerit dori... cataplasma affigere, ℞. florum hyoscyami, papaveris, ...lam, ac rosarum, ana m... portulacae & umbilici Veneris, ana m.ß. santalorum, corallorum rubeorum & balaustiorum ana ʒ j. olei rosacei, seminum Beni ...bitae & cydoniorum ana ʒ ... contundantur, quae contundi ... olli... t, & misceantur cum succo solani, & modico aceto, ac fiat cataplasma. Verum si haec non prosint, ad narcotica devenire consulit vigentiae ratio cuius sui praestabis laboranti id, quod recipit carnis cydoniorum, & conservae rosarum, ana ʒ j. mucaginum, tragacanthi, & seminum cydoniorum extractae aqua rosarum ana ʒ. amyli ʒ iij boli Armeni, & sanguinis draconis, ana ʒ j. misce, & cum syrupo papaveris fiat opiata: praeterea laboranti praestabis, dum it dormitum, si haec non prosint ... j ... el ʒ ... philonij Persici vel Romani cum polygoni succo & modico ... no: item extrinsecus renes inunges oleo de papavere, vel unguento populeono.

At si ex capite salsam pituitam delabi competeris, scito, nullum aliud praesidium citius & tutius ... malum posse corrigi, quam in brachio ... perta fontanella: quod experimento fidissimo comprobatum habeo.

Fontanella

CAPUT XVII.

De Gonorrhoea, seu ... spontanea seminis profusione.

Gonorrhoea quid.

CUM gonorrhoea sit, ut Galeno placuit 6 de loc. aff. cap. 6 & Aetio, ac Paulo, seminis inutilis ac praeter voluntatem excretio, quae continue naturalibus non intentis, extetentiticis n... tuiz faculiatis imbecillitate proveniat, quod sine Venere ... ut refert Cel... sive nocturnis imaginationibus ac fertur, quod interposito spatio, tabe hominem consumat. & cum etiam sit alia seminis excretio, quam Galen. loco citato, voluntariam seu naturalem appellat, id protecto, qua parte semen fiat, quae etiam ad tempus recipiatur, adservetur que, & per quas vias tandem excernatur, quo modo fiat excretio, ut particulam affectam facilius in hoc malo inveni... mus, & quibus causis ac facultatum laesionibus prodeat, expendendum diligenter est. Quarum dubitationum gratia, sciendum primo est, huic seminis ministerio varia dicasse naturam instrumenta, diversaque vasa: nam ab arteria magna, magna itidem vena iuxta renum regionem, vasa quaedam derivantur ad testes, & ipsos pertingunt, atque eo pertinentia multiplicitet & varicose revolvuntur. Quorum sane othe... um est, sanguinem, qui futurus est materia seminis, transmutare & ad naturam seminis suscipiendam parare: quo ht ut in eisdem albescere ...piat, & quo magis prope testes accedit, eo magis ... agisque albe... ar, d... nec tandem perfectionem, & integritatem, ac veram seminis formam in testibus suscipiat. A testibus autem vasa alia ex densiori materia & fere ex nervaea substantia fabrefacta eam etiam, ut venae & arteriae, ortum habent quae quasi ... testium sunt, & elaboratum semen suscipiunt, adservantque. Quod equidem semen, sive sponte, sine secus profluat, ab his vasis per fistulosum nervum, qui praecipue constat penis, impulsum ut quadam, generationis & coitus tempore eiaculatur. Hi... expendendum insuper est, quo modo semen excernatur secundum naturam, & quonic ... alter: quippe non quomodocunq; se haben... ibus praedictis instrumentis, commode fien pot... seminis protectio: nam & nervum fistulosum dilatari oportet, ut facilius semen propelli possit, quod lenta quadam substantia semen constet: & ...sa vasa, quae antea stant, ac semen elaboratum adservant, opus est in seipsis contrahi, & quasi convelli. ita sane fit, ut maiori vi semen propellant. Quo fit, ut in epilepsia, & his, qui convelluntur, si vehementior hai motus, semen quoque effundatur, sit tamen contractio illa naturalis, quae ad modum convulsionis existit, non quidem ab exsiccatione manioneve, sed potius ex eorum vasorum plenitudine, quae distensa in latitudinem, secundum longitudinem contrahantur & abbrevientur: at plenitudo tunc & fit ex copioso semine & uberrimo spiritu, qui partim in semine mixtus cum eo confluit, partim vero ex arteriis ibidem congeritur, quoad penis intendunt, erigitur que, praeeuntibus quibusdam imaginatricis motibus, & aliis, quae huic operi necessaria existunt, quibus simul conscendentibus, semen natura transmittit. Verum dum seminis effusio spontanea est, & morbosa, longe aliter res se habet: namque nervus ille fistulosus non dilatatur, quia non eunt cum semine a... spiritus ex arteriis, & ipsum semen eis orbatum exit.

Semen qua parte fiat.

Semen qua parte recipiatur ad servetur ... & per quas ... excernatur.

Seminis excretio quo modo fiat.

Gonorrhoea quibus facultatum laesionibus fiat.

Praeterea non comprimuntur vasa, quae semen adservare diximus, & ob id non exit semen conferrum, & subito, quia nulla vis concentret ad eius effusionem, quinimo laxantur & aperiuntur praedicta vasa, & cum nervus fistulosus non dilatetur, semen instillat paulatim & lente & ob id citra delectationem excernitur, ac citra penis erectionem, quia paulatim effluit, non confertim & subito: haec enim solum sunt, quae dolorem aut delectationem inferunt. Quem sane morbosum actum ut ad unguem calleas, scito Galen. 6 de loc. aff. cap. 6. dictas vacuationis differentias referre: priorem quidem naturalem, quia constans naturae munere fungens, noxia quaeque opportunaque pellit alteram symptomaticam illam quidem ex sequuntur praedicta instrumenta, agentia, ut primo loco dictum est, motu naturali, compressione nimirum vasorum semen continentium, & dilatatione fistulosi nervi. symptomaticam vero eisdem potius otiantibus, ac modo dicto secundo loco agentibus, aut potius patientibus, quadam vi & efficacia naturae & ob id symptomaticae vacuationis duas annumerat species: quarum una est, ubi nihil agente natura, sponte sua contentum continente loco effluit, quia continentia vi & potentia ibidem operante non potest, velut contingit in mortuis sudor, & ventri... fluxus, cuius naturae etiam est spontaneus semi... fluxus. Cui plerumq; accedit vasorum quae sangui... em... d causa vena & magna arteria al... iunt, aut ... attrahendi cupiditas, quam multi non expendentes, raro saluti praestant auxilium. Quippe ex sanguinis attracti ubertate, plerumq; vasa, quae continent, imbecillitantur, & id malum efficiunt: quem tractu solet movere calida praedictorum vasorum intemperies, haud secus quam in diabete renes efficere dictum est ex quo prodit ocyssime corporis universi

contabeſcentia, & ſitis, ac animi deiectio: quæ omnia expendiſſe ad curationem, magni eſt momenti. *Altera* verò ſpecies fit, quando morboſus ipſe affectus expellit, vt cõtingit in epilepſia, dum ſemen effunditur: nam ex conuulſione prædictarum partium expellitur ſemen vt, non tamen naturali, ſed violenta, ex non naturali motu à cauſſa præter naturam facto, licet naturali quodammodo ſimilis exiſtat. Quibus etiam modis aliud addidit idem Gal. nimirum vbi vacuatur quoq; idẽ ſemen, non tamen deficiente retentrice, vt in prima ſpecie, neq; morbo pellente, vt in ſecunda, ſed natura irritata, ac leges proprias inuertente. Itaq;

B cum retentio naturalis fiat, cum clauſus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impellitur, ſed contrà comprehenditur, atque retinetur, & retentio non eſt naturalis, ſed fit ob excretricis facultatis imbecillitatem, ſequitur neceſſariò, excretionem fieri ob retentricis infirmitatem, aut ob aliquam diſpoſitionem, quæ haud ſecus, quàm naturalis ipſa excretoria vis, prædictas partes mouere poſſit. His habitis, ſtatuẽdum eſt, veram gonorrhœam eſſe ſymptoma in genere excretorum immodicè, pertinens quidem ad ſola vaſa ſpermatica (*non ad pudendum, vt priapiſmus*) & ad eorum retẽtricem facultatem languidam, & omnino fere deiectam. Quamobrem arbitrandum eſt, reliquos duos inuolũtarios fluxus, non proprie dici gonorrhœam, ſed per ſi-

Gonorrhœa qualis morbus.

C militudinem quandam: nam Gal. aſſerente *loco citato*, ſeminis excretio aliquo modo animale munus efficitur, quod non repugnat fieri præeunte in aliquo eius actu potentiæ interioris munere, haud ſecus quàm in mictione fit, ſiquidem volũtas in mictu locum habet in muſculi otio, in ſeminis verò excretione quodammodo videtur in vna ſemen ſtimulare. Ingreditur namq; in ſemine excernendo muſculi vaſis ſeminarii ſecernentis cõtractio. huius enim ope ſaltem expreſſio fit. cui conſentiunt brachia & crura, quod etiam contrahantur ſimul. Verum in excretione non naturali, proprius ad retentricem naturalem vtriuſq; partis, tum veſicæ, tum vero ſeminariorum vaſorum referendum eſt. Eſt tamen differentia, quod vrinæ inuoluntaria excretio, potius ad muſculi reſolutionem, improprie vero ad retentricem naturalem pertinere, erit arbitrandum: ſeminis tamen ſpontaneum profluuium, proprius ad naturalem retentricem languidam, improprie quidem ad prædictum muſculum, vt de ea ſeminis effuſione, quæ in epilepſia contingit, dictum eſt.

D Theodorus, Priſcianus, & Moſcio, inter fœmineos affectus gonorrhœam quoq; nuncuparunt, & annumerarunt. cùm ex Pythagora, Democrate, Hipp. & Epicuro euidenter conſtet, fœminas quoq; ſemen, idq; fœcundum præſtare: quod Galen. & Medici ſeſe omnes probarunt. Licet Hippon Philoſophus, quem ſequutus eſt Atheneus, ſtatuerit, ſemen quidem emittere, cæterum illud eſſe infœcundum. Ariſtot. ex Zenonis & Stoicorum fere omnium ſente[illegible]tia ſolum tribuit fœminis ſemen, æquiuoce tamen, qu[illegible]os ſe[illegible]uitur Auerroës 2. *collect.* [illegible] vtcunq; tamen [illegible]it [illegible] *nam latius diſputauimus [illegible] [illegible]bat[illegible] [illegible]ontroue[illegible] ſiam [illegible]. de principiis artis medica*, *Deo fauente* [illegible] gonorrhœa, velut viris, ſuccede[illegible]it, & [illegible] d[illegible]noſcenda, ac eadem methodo curanda ac in v[illegible]. Qualis vero

Gonorrhœa etiam fœminæ laborant. Fœminarum ſemen vtrum fœcundum.

naturæ ſit Gallica gonorrh[illegible], & [illegible]uomodo ab ea, quæ in hoc capite ſcribitur [illegible]ideat [illegible]o- dis, & curationem repetes *lib. de morbo* [illegible] *cap. de virulentum gonorrhœa.*

E Cauſſas vero & occaſiones, vnde q[illegible]n affectionem inciderit, d[illegible]gen[illegible] [illegible] bit, nam & via curationis faci[illegible]o[illegible] bit, ac certius & clarius morbi natur[illegible] Inter occaſiones vna eſt, nimia Ve[illegible] tia, maxime ſi prius ea aſſuetus fue[illegible] tra vero ex immodico coitu[illegible] to plures i[illegible]ciderunt. Q[illegible]od [illegible] peri[illegible] uoẽ duobus modis: primo quide[illegible] co vſu, *vt dictum eſt*, alio vero ex cong[illegible] quinata fœmina, ſiue menſtruis ſit o[illegible]pa[illegible] Gallico morbo inſecta, ſiue alio vi[illegible] qu[illegible]d p[illegible] dendas partes occupet & conſpurcet [illegible] fecta mulier per pudendi canalem a[illegible] fectionis infundit qui ad paraſtatas peru[illegible]iens (*paraſtatæ ſunt glandulæ ſemen recipientes, quæ ſunt v[illegible] vaſis circulatoriis in eaſdem paraſtatas deſinentibus*) mi[illegible] le modis conſpurcat, ii [illegible]mmationibus v[illegible] bus, ſciſſuris, vel reſiccationibus in pudend[illegible] factis, à quibus vel vaſa adeo imbecilitanti[illegible] ſemen effluere ſinant, vel ſemen vitiant, ita v[illegible] quando exeat ſanies liuida & virelcens cum i[illegible] dicatione in meatu vrinario [illegible] occaſi[illegible] membrum erigitur cum contractione [illegible] quia non fit erectio, propter repler[illegible] caui (*vt antea dictum eſt*) ſiquidem tunc n[illegible] flecteretur, ſed quia virus illud ad vrinarium [illegible] tum permeans, id malum efficit. Quod [illegible] tium, niſi cito præueniatur, recon[illegible] mune, & vniuerſum hominem eadem labe in[illegible] cit & conſpurcat: quo fit, vt protinus in puden[illegible] puſtulas aut vlcuſcula erumpat, in bubones [illegible] pillorum defluuium, & tumores, qui hominem miſere perdunt. Quam quidem ſeminis defl[illegible]xionem Neoterici Gallicam gonorrhœam appe[illegible]tunt, quia non a vaſorum imbecillitate ſolu[illegible] à corrupto & vitiato ſemine, & à læſion[illegible] ctarum paraſtatarum, & vaſorum, quæ [illegible] minantur, & omnium, quæ ſpermati[illegible]. Prodit etiam communis gonorrhœa ex[illegible] bus laboribus, præſertim eorum, q[illegible] lumb[illegible] renes ſupra modum calefaciunt vt [illegible] quitatione, maxime in Solis ardorib[illegible] bus nimium calefactorius. *Item* pro[illegible] ex [illegible]nis ipſius vitio, quod vel retentum nimia copia grauat, vel mala qualitate inficitur, quia [illegible] mordacius redditus, ſiue id a prauo vita & vi[illegible] inſtituto prodeat, ſiue à quauis alia cauſſa.

Præterea cùm omnis excretio quæ[illegible] re viuenti, fiat a facultate propellente au[illegible] te, arbitrandum eſt, vitia ſemini[illegible] quæ acri[illegible] niam aut copiam præ ſe ferunt, [illegible]xpellentem v[illegible] rum ſemper laceſſere: ea ve[illegible], quæ aut i[illegible] tenuitate, humiditate vel frigiditate conſiſtu[illegible] per ad retinentem facultatem attines[illegible] iam conditionis eſt calor, exercitium [illegible] atu ac nimius Veneris vſus. Quibus adiungitur h[illegible] mida & calida, & aliquando frigid[illegible] præd[illegible] rum vaſorum intemperies, qua fac[illegible]tas tu[illegible]ida ſeu reſoluta effecta, munus [illegible] non e[illegible] quitur quas potiſſimum exqu[illegible]tæ gono[illegible] arbitramur cauſſa. Al[illegible] inſu[illegible] cies, quæ in [illegible]nu[illegible]ibus a[illegible] a- A

Paraſtatæ qu[illegible].

bet vehementem prædictorum vasorum concus-sionem.

Gonorrhœa quibus signis innotescat. Eam enim gonorrhœam, quæ propriè & vere talis exsistit, ab ea, quæ [illegible] propriè talis est, distingues, quod hæc colebr[illegible] intentione ac rigido, licet e-uerso & cum seminis effusione, et [illegible] inuoluntariè profluat, haud [illegible] secus, quam in legitima, quam dignosces, quod citra penis erectionem fiat, & citra ullum sensum doloris vel [illegible] estiæ, præterquam profusionis. Ea verò, quæ ab excernentes facultate, dum irritata est acrimoniam in [illegible] pndendi extremitatem, ac sæpe vniuersum eius canalem exulcerat, mordet, & dolore [illegible] eius afficit: præterquam quod ea, quæ excer[illegible] non referunt seminis speciem, sed vario colore affecta, fœtore [illegible] nuntior [illegible], maxime, si gonorrhœa ex Gallica lue contracta sit, quod in legitima gonorrhœa non accidit, in qua solum liquida & alba excernuntur, [illegible] et aliquando [illegible] talia prodeant seminis vbertate, nullum prauum odorem referentia. At si ex externis occasionibus prodeat, ex interroga[illegible]ione dilces.

Legitima quid ab illegitima differat.

B

Gonorrhœæ præsagium. Nunquam prædictæ [illegible] consuetudo salubris est, cum vel eo, quod vitale [illegible] corporis est, defraudatur homo, vel [illegible] præfe[illegible] g[illegible] maioris m[illegible] cau[illegible]. Sic gonorrhœam passi ob immoderantiam Veneris, in tabem plerumque degenerant ob imbecillitatem retentricis: in atrophiam, quod colliquatio vitaque causa corpus sit necessarium: in illa, a corpore trahentibus vasis [illegible] indigentiam. In hac verò, vniuerso corpore ob prædicta vasa transmittente ob consensum, & ex deficit ad propagationem speciei materia. At quæ Gallica est, mille accidentia accersit, quæ vel hominem [illegible] miserè totius vitæ cursu [illegible] Ac [illegible] ber-tatem agentibus: [illegible] hæc tamen est differentia, quod vera gonorrhœa viris frequentius accidit, rarius quæ spuria exsistit (hoc [illegible]) quæ ex aliis humiditatibus [illegible] simillimis efficitur, ac ob id varium præse fert colorem. At fœminis hæc spuria, in qua per vterum ipsæmet & vniuersum corpus purgantur ab albis & vari[illegible] coloris purgamentis, frequentissimè accidit: quæ verò ex semine fit, in virginibus quàm rarissime accidere vi[illegible] est, ut ex Gal. conflare videtur 2. de semine, cap [illegible] in aliis vero frequentius.

C

Gonorrhœa qualiter curetur. Nec temere, nec protinus, aut vtcunque, gonorrhœam sistere expedit: nam sæpe visum est, eos, qui [illegible] huiusmodi seminis profluuiam importunè & violenter sistere, præsertim antequam corpus ab spurcitiis purgetur, bubonibus fuisse correptos, inflammatione testiculorum, renum & lumborum doloribus, & mille aliis affectionibus vexari. Quapropter priusquam parti affectæ m[illegible] adhibeamus auxiliares, corpori vniuersi p[illegible]dum est, ne nobis quid simile aut deterius co[illegible]tingat. Et igitur erit potior medendi ratio, q[illegible] vnamquamque caussam [illegible] dat, in[illegible] sumpto ab ea, q[illegible] potissima est: hæc namque retentricis facultate vasorum impotentia ex[illegible] quæ sanè [illegible] dupli[illegible] caussa principium habere [illegible], nimirum ab ex[illegible]perante vasorum tractione, orta quidem ab intemperie humida & calida vasorum, non eorum, [illegible] trahunt, sed eorum, quæ semen eo [illegible] diximus. Si vero ex trahentium vitio profusio accidat, [illegible] hos enim frequenter succre-

D

scere [illegible], [illegible] impotentia [illegible] non possint ad cruare rationem seminis. [illegible] permutant & obid [illegible] haud secus quam in diabete [illegible] d noſces ex dorsi grauitate, [illegible] ispia, [illegible] iactura, sitiente, [illegible] cum cau[illegible] tate, cutis [illegible] britie, & aliis, quæ calorem [illegible] eorum partium attestentur. Cuius ber[illegible] leges tapæ de diabete, & præsidiis huic mune[illegible] adducti s

E

viteris: inter quæ lamina pl[illegible] lumbis alligata magni solet esse momenti. Item quæ mod[illegible] sanguinem minuunt, vasa ref[illegible]ant, & quodammodo seminis acrimoniam retundunt, vt sanguine misso, & parca victus forma instituta seminis vbertas minuatur, & reliquis præsidiis mitescet eius acrimonia, quo secutus deinceps, quæ ce[illegible]cendi fluxum & comprimendi laxas partes vires habent, adhibe[illegible] possimus. Quam legem adseruabis in his, qui [illegible] intermissa Venere in huncaffectum prolapsi, præterquam quod inutile non erit [illegible] necessarium sanguinem detrahere. V[illegible] ex continentia vasorum [illegible] semen profluat, non neglecta caussa attractionis præ[illegible], quia plerumque [illegible] guntur, curationem instituemus, vi[illegible] parco & [illegible] substantiæ, velut [illegible] perdices, galline, turturo, & cuniculi, nec non & caro arietis, aut vituli: quæ [illegible] quando [illegible] ad[illegible] tangente aliquo condiantur, vt [illegible], [illegible], & [illegible] pulueribus coralli, margaritarum, boli Armeni, terra Lemnia, & rasura eboris. Parantur [illegible] fercula oportet farre, oriza cum [illegible] acerba [illegible] in prima mensa passa'a, amygdala tosta, anysum, vel coriandrum præparatum saccharo conditum: tandem vniue[illegible] victus & vitæ ratio velu[illegible] sit: sit [illegible] assa, [illegible] radice China, aut ligno sancto, vel anys[illegible], aut bacca myrthi.

Victus & vitæ ratio.

F

Purgatio. Præmissa victus & vitæ institutione, curandæ rano à totius corporis leui purgatione au[illegible] danda venit, ex decocto senæ in liquore 9 infusionum rosar. rub. vel purgetur homo infuso rhabarbari, vel agarico tum modico [illegible] rosarum [illegible] & pilu [illegible] fitubine, de hiera cum modico agarico & rhabarbaro. Purgatione acta, antequam [illegible] scendas, humorem in prædicta [illegible] confluentem, à quacunque parte prol[illegible], alio transferre & imminuere oportebit. S[illegible] enim semel in hebdomada vomitum concitabis quo ventris crudi-

Vomitus. tates, quæ plerumque huic malo fomentum præstare assolent, excernantur, facta prius ex melle rosaceo per aliquot dies præparatione. Verùm quia non raro abundantiæ in vniuerso corporis ambitu & venoso genere humiditate, gonorrhœa pro[illegible] laxatis, & imbecillioribus [illegible] prædictis vasculis, ab e[illegible] educere acmam [illegible] opus erit, per [illegible] [illegible] ed

G

Balnea. Sudores. maxime per suda[illegible] ex decocto radicis Chinæ, & corticibus radicis [illegible] Q[illegible] gr[illegible] tiones frequent[illegible] balnea, ne[illegible] dationes prode[illegible] quid etiam [illegible] bibu[illegible] beda [illegible] fit. Q[illegible] perfectè fieri modis [illegible] quid [illegible] anxietas, quæ [illegible] habeant digeredi ac resoluendi, quod imbe[illegible] mollius. Cu[illegible]ius natura sunt fomenta lenisan[illegible] chamæmeli, saluia, maiorana, pulegy, origani, [illegible] ab ipsius ex vino facta: ve etiam

A 430

Fomenta.

etiam facies ex decocto *sulphuris, rutæ, abrotoni, anethi, [illegible] liorum lauri & baccarum eius.* Idem benefi[illegible]m præstant emplastra ex eisdem herbis facta [illegible] *farina seminis lini, fœnugraci, radicis ireos cum vino [illegible] pa* [illegible] inunctiones quoq; ex *oleo rosino, bel[illegible] acis, terebinthina, de pipere, de caryophyllis, aut cinnamomo.*

Emplastra

Cerata. Prosunt etiam cerata ex [illegible]dem cum *ladano, terebinthina & cera, addito puluere ireos* quem q[illegible] uque vsum præstat vtrumq; *diachylon cum pul[illegible] chamæmeli & ireos.* Quibus, si omnino ca[illegible]da in, addes calida, quæ adstringant, & robo[illegible] tentrici addant, vt sunt *ebur, mastix, cortex thuris, anysum torrefactum, origanum, & cyminum.* Sed confici potest

Oleum. ad firmandam parte[illegible] leum, q[illegible] *myrrhæ, aloes, spicanardi, sanguinis draconis, mumiæ, opopanacis, bdellij, carpobalsami, mastiches, gummi Arabici, & styracis, ana* ℥.ij & ß. *innisa* ʒ.ß. *terebinthinæ ad pondus omnium*, & mixta instillentur, donec oleum, quod mirabilis

B est efficaciæ, exeat. Quod si [illegible]s adhuc fluxionem sisti non constet, arbitrandum est, simul cum humiditate caliditatem [illegible]igere, quo tempore ab his calorificis omnino abstinere, & frigidis adstringentibus rem agere oportet. Quapropter præmissis vacuationibus, adstringentibus & reficcantibus vti oportet, quorum vberem copiam inferius leges: a quibus, si adhuc affectio perstet, tutissimũ

Fontanella. est consilium, fontanellam altero crurum aperire, qua exspiret humiditas, quæ vasa laxiora reddit, quo auidius & firmius deinceps vasa complectatur. Scito tamen, omnibus medicamentis huic affectioni ex h[illegible]c causa & [illegible] liquis per po[illegible] uin proficuis, admiscere [illegible] portere serapium de acetositate citri, aut [illegible]onserunm eius, tanquam medicamenta magni momenti.

Gonorrhœæ ex vitio seminis in vasis contracto cura. Quod si profusio fiat ex seminis vitio in vasis contracto, vel ex alimentis, aut ex damno à cupro [illegible]o vel vitioso sanguine, & reliquis humoribus mutuato, ita vt acrius calidum & mordacissimum

C effectum vasa excitet ad expulsionem, & corpus etiam [illegible]nteat & [illegible]l[illegible]quet instituta victus & [illegible]tæ ratione temperationis ac frigidioris qualitatis, melioris substantiæ, & copiosi[illegible]ris nutrimenti, sanguine misso, parc[illegible] n en vel ex iecoris vena, ipsum attemperare deinceps opus erit, syrupo *granatorum, cichorij, rosarum, de papauere, de nenuphare, de agresta, & similibus*, corpus purgabis ea lege,

Purgatio. quam *praeced. cap.* scriptum reperies, nimirum *cassia, manna, syrupo ex infusionibus violarum, aut rosarum rubearum cum sero lactis, aut aqua hordei.* [illegible]t[illegible]cto, sero [illegible]teris capri [illegible] & omni arte studebis calorem corporis compescere, aut humores attemperare, [illegible] crassare, ac vias quodammodo [illegible]o coarctare, humore præsertim [illegible]acnaro: cui vsui [illegible]n [illegible]edio[illegible] preti existunt balnea vel dulcis vel ferratæ [illegible] æ, aut ex decoctione prædictarum herbarum [illegible] fa[illegible] nia facie[illegible], l præstiteri[illegible] cum[illegible] bis *vi[illegible] tici & annabis semen*, præsertim tostum, item se[illegible]m[illegible] & f[illegible] lia *lactuca*, [illegible]c carum ca[illegible]s: à vini [illegible]nere sic aff[illegible]ctos oportet [illegible] q[illegible] mo aqua [illegible] n stituenda [illegible]s est[illegible] maxi[illegible] tata aut [illegible] l ad eo[illegible] h[illegible] rupo vteris q. r. *[illegible]ngui*[illegible]

D [illegible] *c[illegible]la [illegible] rgi[illegible]n, ana* p. j *portulaca capreolorum vitis, vin[illegible] ilici[illegible] cucu[illegible] rub[illegible] ana [illegible]. & ß. myrth[illegible] ornm, seminis coriandri p[illegible] atati[illegible] seminum papaueris albi [illegible] l[illegible] lactu[illegible]a, [illegible]orum nenupharis, [illegible] ana [illegible] ram[illegible] ta, rusci, mentha & [illegible] ana [illegible]* j bulliant se-

cundum artem in aqua pl[illegible] cuius recipe ℔.iiij [illegible] *ro[illegible]rum, pomorum [illegible]idorum, ana* [illegible] cl ar[illegible] & ex [illegible]uo aceti fiat [illegible] labo[illegible]s[illegible]ij Cui [illegible] quo[illegible] cipit *[illegible]ranorum myrthi, [illegible] na* [illegible]. *balaustiorum, corti[illegible] granato[illegible] ana* [illegible] *seminis cydoniorum, seminis a[illegible] rubearum ana* [illegible] *coral[illegible] rubri* ℥ß. b[illegible] cienti quan[illegible]tate *aqua [illegible] rata*, & [illegible] consumtionem tertiæ partis, [illegible] adde [illegible] decocti pulueris *myrobal[illegible]* [illegible] & d[illegible] bis aut te[illegible] hebdo[illegible] est alt[illegible], qui recipit *[illegible]lior[illegible] s[illegible]ari[illegible] m[illegible] seminis rutæ, lactuca[illegible]* [illegible] tundantur omnia [illegible] ℔ ij.j. aquæ pluuialis, & bul[illegible] nem duarum tertiarum, & [illegible] charo fiat syr[illegible]pus, cum [illegible] stat idem benefi[illegible] uni[illegible]e[illegible] [illegible] qu[illegible] *sacchari to[illegible] ti[illegible] ecusti [illegible] spod[illegible] [illegible] corall[illegible] ubri [illegible] ß. myr[illegible] alanorum citri[illegible] rum[illegible] [illegible] n aqua plantaginis aut [illegible]rupo de succo limonum* [illegible] q[illegible]or in sum[illegible] laborans ℥.a j [illegible] l[illegible] pot[illegible] [illegible] dun labo-rans in dormitu[illegible] m[illegible] d quo d[illegible] [illegible]um *myrthi balaustiorum, corticum granatorum, g[illegible]arum, [illegible] cum pinearum, hypocistidos, acac[illegible] ana* [illegible] ß. *ro[illegible] rum rubearum[illegible] coriandri [illegible] arati ana* ʒ [illegible] bulliant in [illegible]sufficienti quan[illegible] *aqua chalybeata vsq; ad consumtionem tertiæ part[illegible]* . d[illegible] colaturæ adde sacchari, quan[illegible] [illegible] n [illegible] ciliandam dulcedinem. Prod[illegible] & [illegible] quod recipit *conseruæ borrag[illegible] & [illegible]* ℥.j. *aromat[illegible] ro[illegible] [illegible] [illegible]* *torum aqua absynthij* ʒ ß. *seminis agni casti* [illegible] & *cum syrupo rosarum* fiat opiata. Summopere [illegible] iuuat puluis, qui recipit *cineris pellicularum stom[illegible] gallinæ* ℥.ß. *anysi* ʒ.j. *coralli rubri vsti & loti* ʒ[illegible] *[illegible] ʒ.ß. sacchari albi ad pondus omnium*, cap[illegible] cœnam cochleare vnum. Pasti[illegible] etiam [illegible] qui recipiunt *semen rutæ, agni casti, & [illegible] seminis lactucæ, portulacæ, plantaginis, & [illegible] ana* ℈. *seminis coriandri præparati, &* [illegible] *[illegible] ana* [illegible] *seminis rosarum, coralli[illegible] lorum ana* ʒ. vj. *seminis melonum* ℥.[illegible] *lutis in aqua rosarum, quod sufficit*: fian[illegible] rum vnum capiat laborans cum [illegible] aqua chalybeata. Quod si vrge[illegible] & dolo[illegible] bis non sedetur, ad ℥.ß *ph[illegible]* [illegible] ij. *sacchari rosatum* [illegible] tuto & v[illegible] p[illegible] ties.

His factis, exterius balneis n[illegible]n du[illegible] res ac leniter attemperabis, & [illegible] d[illegible] extima reuocabis. Item par[illegible]s [illegible]x[illegible] maxime pennæum, & renes in[illegible] a[illegible] lia, quæ huic vsui proficua [illegible] ex v[illegible]u[illegible] erit vnguentum, quod [illegible] *rosa[illegible] [illegible]doniorum, nenupharis, &* [illegible] *ana seminis lini & c[illegible]doniorum [illegible]racti aqua* ʒ [illegible] *liorum rutæ, agni ca[illegible] mentha* [illegible] liant in prædictis ol[illegible]is [illegible] facta ex[illegible] pulue[illegible]is *coralli antalorum rubeorum [illegible] ni, & boli Armeni ana* [illegible] j. *cera* [illegible] vnguentu. Aliud [illegible]rabis, qu[illegible] *lorum, mastic[illegible]s, & omphacini ana* [illegible] *cupressi & m[illegible]rthi [illegible]or[illegible] ana* [illegible] *ma[illegible] lorum, [illegible] ag[illegible] [illegible] ana* [illegible]

vnguentum [illegible] aut etiam [illegible] etiam [illegible] [illegible] *[illegible] fortasse [illegible] rubricatum & cantab [illegible] pat [illegible]* [illegible] ad [illegible] 5 q. ad latus [illegible].

Curatio [illegible] bene ac exitus cura. Verum [illegible] fuisse vir [illegible] fecit [illegible] copia, & a [illegible], quæ [illegible] subnatu [illegible] continentia, hoc modo debe [illegible] *[illegible]* etu, [illegible] tutus [illegible], absque [illegible] [illegible] & [illegible] V [illegible]

B in [illegible] præter ea [illegible] o [illegible] pa [illegible] quod præ [illegible] per etiam [illegible] potius, sic ut [illegible] Proinde [illegible] mal [illegible] *ha* [illegible] tæ [illegible] *[illegible]* prius [illegible] bis terve in anno [illegible] præsidium, si [illegible] affigere, vel vngu [illegible] *[illegible]* quæ [illegible] habeant.

Honoratii ex Gallicæ cura. [illegible] e Gallico morbo contracta [illegible] tamen corpus contabe [illegible] viuere, in [illegible] & [illegible] corpore [illegible] lentia hic est, h [illegible] Guaiacus, sudoribus, vnctionibus, apozematis, & aliis, quæ eandem vim habent, qualia latius scripta reperies *lib. [illegible] de morbo Gallico.*

C

CAPVT XVIII.

De Podagra, [illegible] & [illegible] articulorum doloribus.

Auxilium [illegible] & omni impru [illegible] ribus vim [illegible] & præ [illegible] semper [illegible] fuit, aggredi ne [illegible] eum curus finem [illegible] euentum [illegible] n [illegible] matum est nunq [illegible] cum o [illegible] *[illegible]* [illegible] terat & [illegible] euentus dubius spes, aut forsan [illegible] curato de [illegible] decreuerat [illegible] tes curari [illegible], quod qui [illegible] euenit [illegible] con-

Podagram [illegible] nequit [illegible] sectum, sicut & alios, attenuari [illegible] euellere ut semel c [illegible] & in [illegible], & mari [illegible] sen [illegible] hostis [illegible]

D [illegible] contum [illegible] bilem [illegible] [illegible] C [illegible] tamen, ne plu [illegible] esse [illegible] nos [illegible] [illegible] vt ic [illegible] ari [illegible] aut p [illegible] ef- [illegible] p [illegible] crudelia [illegible] debo [illegible] *omnes articulos in morbis communi habeant* [illegible] bo & rursus, *quid pe[illegible] vnusquisque [illegible] tatur*, [illegible] propriam possimus adscribere naturam, [illegible] & curationem.

Ante [illegible] st [illegible] corpo [illegible] va [illegible] tecum [illegible] plures spe [illegible] E non habent [illegible] fine alicuius [illegible] *in membris & nostri* vel in [illegible] *[illegible]* *[illegible]* per symphysim, hoc [illegible] Symphysis quid. [illegible] [illegible] ntiam, vt quotundam [illegible] dit, quib. addidisse [illegible] quod breuiora essent, quàm [illegible] aliorius substantiæ intercuentu [illegible] modo [illegible] tunt inter se ossa [illegible] Synarthrosis quid. leuem quendam motum admittit, & in [illegible] diffe [illegible] dissecatur, nimirum in futuram, gomphosim, & harmoniam. Tertius quidem [illegible] tent per diarth [illegible] quæ nihil aliud est, quàm Diarthrosis quid. ossium compositio, quæ ad motum [illegible] comparata est, vt quæ ex duobus ossibus [illegible] vno, cau [illegible] habente; & reliquo, [illegible] mitate [illegible] quo [illegible] onstat motum [illegible] manifestum. His habitis, statuendum [illegible] ossium [illegible] adeo pr [illegible] ex [illegible] ctato [illegible] re [illegible] F quid [illegible] liga [illegible] & coarctatur, ub [illegible] dolores non [illegible] ve rò ad per [illegible] motus, leues [illegible] dolores, qui aut nihilo [illegible] *capitum futura*, aut [illegible] plurimum d [illegible] cedere nequit, & ob id [illegible] dolere non potest. In reliqua [illegible] connexione omnes articulares morbi sedem habent, vt [illegible] Articula morbi sedes. [illegible] vbi ea est [illegible] do, [illegible] os [illegible] in quo [illegible] contingit [illegible] andi extensione prædicta [illegible] & varios articulorum dolores.

Præmittere [illegible] habere omnes Articulorum articulorum dolores [illegible] *[illegible] de dolore ext[illegible] aut luxa[illegible] lorum quam tumum tuten [illegible] aut [illegible] tar tularum morb[illegible] ab [illegible] etiam cani[illegible]* ticulo [illegible] buc [illegible] Materia [illegible] aut [illegible] præterquam [illegible] tem ac morbum effectum, quæ prola [illegible] cauitatem articuli, videlicet [illegible] quam caput ossis [illegible] fit, sputum [illegible] rem morbum [illegible] arbitrandum [illegible] tenfos accesi [illegible] tes, quam [illegible] & vetum. [illegible] *aperte [illegible] 6. aphorism. 49* A 432 [illegible] in hac pecua [illegible] ab omn [illegible] in [illegible] ad cauitate [illegible] *quomodo natura [illegible]* [illegible] de [illegible] qua [illegible] [illegible] [illegible] gene [illegible] tendunt, & [illegible] um pro [illegible] dixisse,

dixisse, *non solum hos dolores, nec materiam di[illegible] par[illegible] e vacuari ab ea parte ante quadragesimum diem*, quia spatium illud calore orbatum, nequi[illegible] a[illegible]d tempus prædictum munus perficere. N[illegible]n solis carnosis aut ligamentosi[illegible] partibus ex[illegible] ffet humor, cum hæ innumeris gaudeant venis & arteriis, longè citius euanesceret [illegible] resolueretur[illegible]ue.
B Quo fit, vt credibilius sit his tantum partibus legitimum articularem morbum proprium [illegible]e, [illegible]c-ut reliquis spurium & illeg[illegible]mum.

Dubium. Sed in hac re dubitabit aliquis, & merito, *qui fieri possit, quod intra articulos di'abatur materia, siquidem dum ipsa non resoluitur, sed in tophaceam migrat naturam, extra articulum concrescit, in[illegible]r vedrainr vero similius extra contineri, quam intus prolabi?*
Solutio. Verum si quis rem diligenter examinet, reperiet eadem ratione, neq; in vinculis, neq; in tendonibus materiam permanere, si quidem extractis tophis, vincula & tendones illæsi conspiciuntur, quod erat creditu perdifficile, si in eis contineretur materia dolores concitans. Quo fit, vt arbitrãdum sit, materiam tàm in spatiis, quàm in tendonibus in halitum digeri: in spatio quidem, quia cùm latior locus sit, facilius inde euaporat discutiturque, præterquam quod articuli, dum mouentur, concalescunt, & ita calefit, & attenuatur, & quasi funditur, ac ad facilem digestionem paratur, partimq; in tendonibus & vinculis: quo fit, vt in neutris to-
C phaceam acquirat naturam. In membranis vero, quia motu carent, & calore, ac prope ossa consistũt, mirũ non est, si ibidẽ materia cõspicue & frequẽtius induretur. Cum hoc tamen non renuo [illegible]cedere, in articulis, in ligamẽtis, & reliquis partibus aliquando posse cõcrescere: quod probant dearticulationes, quæ tophis indurescentibus succrescunt: item & dolores, qui quouis motu facto prædictis membris sic affectis concitantur, præsertim cùm tortuosa sint, & nulli actioni idonea.

a Neruaceorum substantiarum passio. Præterea id etiam omnibus ar[illegible]icularibus morbis est commune, n[illegible]um, prædi[illegible]as neruaceas substantias pati necessario & ob e[illegible]tum affectum (*siue per consensum ab ipsarum discessu, siue per effeuitam humore ibidem imbibito*) dolores fuc[illegible] efficere intolerabiles & immanes. In qua re expendisse & exquirere oportet, quanam ratione plures ex articulorum affectibus motum omnino auferre aut ferè oblædere citra vllum dolorem possint, solum membris motu orbatis: alios verò motu illæso dolores, siue moueatur membrum (*quod lon-*
D *gè doloresius sit*) siue secus, adeo acerbos excitare, quod videantur ferro aut vinculis ossa & ligamẽta d[illegible]erari [illegible] & efficacia incredibi[illegible] Cuius rei
Articulorũ ligamenta duplicia naturæ. gr[illegible]ia in memoriam reuocare oportet, articulorum li[illegible]a[illegible]enta dup[illegible]icis e[illegible]e naturæ: quædam e-nim [illegible]u prædita ma[illegible]ifc[illegible]to ea[illegible]stuni: nonnulla vero sen[illegible] omnino orbata, nimi[illegible]um ea, quæ ex tendone const[illegible]tuta vicem ligame[illegible] gerunt: velut[illegible] ot ea, quæ tibiam cum coxa coniungunt, & f[illegible]ur cum coxendice: quippe hæc cum ossis cartilagine nascuntur, & quasi ab ipsa oriri constat, *chondrosyndesmi* appel[illegible]ta, nullumq; a neruis susceptantia benefic[illegible]um [illegible]ac ex conseque[illegible]ti sensu carent[illegible] vel[illegible] quæ sensu prædita ex[illegible]unt, vt quæ [illegible]penostro f[illegible]ta[illegible]ur principium, membranosa [illegible] iuut & [illegible]torum f[illegible]amentis inter[illegible]ava[illegible] [illegible]uæ du[illegible] u[illegible] vehementioribus mo[illegible]us [illegible]ta[illegible]gat[illegible]e[illegible] tendones

e[illegible]iam d[illegible]t[illegible] nd iu[illegible] [illegible]us pe[illegible]e[illegible]is, laci[illegible]e [illegible] ie[illegible] uerliam, a[illegible] quare partes quæ [illegible] bentur [illegible]ra d[illegible]rem, vi e[illegible] [illegible] stitutæ, vicen[illegible] [illegible] rem vehe[illegible]er[illegible].
His du[illegible]bu[illegible] [illegible] c[illegible] oon[illegible]is n[illegible] [illegible] e [illegible] n [illegible] bus a[illegible]ticularibu[illegible] [illegible]s [illegible]iunem, esse in ra[illegible]ne symptomat[illegible], vi[illegible]e[illegible] et [illegible] terũ proh[illegible] c[illegible]mplet[illegible] & [illegible]nd om[illegible]e p[illegible] morborum, qui ex vn[illegible] hu[illegible]ris de[illegible]ua[illegible]o-dieos, varios concitat: a[illegible] na[illegible] m[illegible] cauitatem articu[illegible] prolapsus, [illegible]lu[illegible]e [illegible] efficiens [illegible]lepar[illegible]ne[illegible] n u[illegible] *licet [illegible]ntigui sit disiun[illegible]tio, extensionem [illegible] artis vicinas efficit* [illegible] cauitatem replet [illegible]n [illegible]a [illegible]o[illegible] um pant, aut in loco non natura[illegible] [illegible]ea[illegible] inflammationem & succensionem c[illegible]ntrahen[illegible], in flammatorium gigni affectum h[illegible]st, *non veram inflammationem, siquidem nunquam [illegible] um est conuulsione correptos, qui articularibus morbu sun[illegible] vexa, qua neruosarum partium inflammationibu[illegible] n commune existit* intemperiem [illegible] omniũ
F cir[illegible]stantium cum humo[illegible] qui non inflammationem *vt dictum e[illegible]* [illegible] mo-tum in[illegible]bibitionem citra a[illegible] m & c[illegible]llectio nem, quæ vel ca apostemoh [illegible]. Quippe arbitrari potius oportet, vel illius partis venas ade[illegible] ple-ri, quod partem in tumorem eleuent, vel aliquid exsudare (*præter id, quod in articuli cauitatem prolabitur [illegible] illas*) in carneam substantiam, quo pars intumescit, & longe minores fiunt dolores, quàm si circa partis externum tumorem, totum humore[illegible] quod fluit, in articulum prolaber[illegible] [illegible] dum pars intumescit, dolore[illegible] subsident, & q[illegible]scunt aliquantulum. Itaq; p[illegible]cipua affectus ra[illegible] sita est in dolore, morbus v[illegible]o, qui caussa est[illegible] continui solutione ob articulorum [illegible] nem, & ligamentorum exten[illegible]ionem [illegible] æquali intemperie, quæ affluxu ma[illegible] que vitium præstat cum hoc tamen [illegible] matio medelam susceptat, eo q[illegible] principium trahat.
G Præterea omnes articulares affectus d[illegible]m habent caussarum sortem omnibus [illegible]uor[illegible]m (*licet quilibet specialius aliquid præterqu[illegible]od speciei constituentianm existat*) ni[illegible]ium [illegible] impotentiam (*siue ex natiuum principiis, siue [illegible]de[illegible] otia institutio proueniat*) ac humo[illegible]m abund[illegible] tiam, dum vtraq; caussa simul concu[illegible]a[illegible] *Galen. 4. aphor. 28 & 29.* aperte v[illegible]det[illegible] n[illegible] quod neutra seorsum id [illegible]ræstar[illegible] probat euidens ratio, siquide[illegible] a[illegible] u[illegible] tes per interualla repetunt, & datur [illegible] medius à dolore immuni[illegible]q[illegible] ur c[illegible]d[illegible] sit articulorum imbecil[illegible]tas [illegible]uæ per [illegible] efficere nequit, quo fit vt v[illegible]aq; cau[illegible] [illegible]la, quæ recipiat & coogreget humo[illegible] becil[illegible]itate & hac, qua[illegible] um[illegible]es, qui [illegible]ar-tem fluunt, distension[illegible] m efficia[illegible] impotentia dupliciter [illegible]uccresc[illegible] *no*[illegible] primæoa ar[illegible]cul[illegible] structu[illegible] ne, qua laxiores, mo[illegible]es, & ear[illegible]n[illegible] morum efficiat & [illegible]uæ i[illegible] quod ad ipsos [illegible]nflui[illegible] q[illegible] stant ex[illegible]e[illegible]

Articulares mor[illegible] qua[illegible] [illegible] [illegible]ati ca[illegible] [illegible]ibus.

A 433

tinuo ad se, quidquid in corpore superuacuum fuerit, alliciant, & cùm digerere non valeant, promptissimè in hæc mala procidant. *Secundo* verò modo impotentia contrahitur in articulis, qualis á patre arthritico, podagrico, aut ischiadico præstita fuit in principiis generationis: quippe is est vnus ex hæreditariis morbis: nam cùm os|seæ par-
B tes ea seminali materia fieri habeant, quidquid imbecille & morbidum patres obtinuere, facile filiis communicant. Succrescit non minus prædicta impotentia ex desidiosa vita crapulis & ebrietati dedita: quippe podagram Bacchi & Veneris filiam finxerunt antiqui. Venus enim intempestiua & immodica summam parit articulorum impotentiam, quæ facile in podagram commigrat, maxime si accedant caussæ, quæ recrementa adaugent, vt intermissio consuetæ euacuationis, cuiusuis succi sit: quo certum est, articulos debilitatem contrahere, accedente Venere. Nam ob id dixit Hippoc. *pueros, eunuchos, & fœminas podagra non vexari*: sed adeo vitæ luxus creuit, vt eunuchos, fœminas & pueros in hos morbos delabi non raro conspiciamus: cùm scriptum sit Plinii temporibus, paucos fuisse visos podagricos: quod Seneca etiam pulchra alia ratione confirmat. Quippe accedente Venere succrescit concussio, motus, & concalefactio articulorum, ea quo celerius eo materia decumbit: atque etiam fit, vt podagrici
C magna ea parte salaces sint, quibus si diuersorum atque crudorum ciborum copia accedat, facile, quod superest, in eam partem allicitur. Sunt etiam, quæ imbecillitatem pariant, aliæ non paucæ, nec minoris momenti caussæ, vt frequentes equitationes, quemadmodum de Scythis retulit Hippoc. *lib. de locis, aqua, & aere*. & exercitium intempestiuum à cibo, compressio calceamentorum, item calorifica & humectiora exercitia, & frequentia balnea. Ob id quidem senilem ætatem his doloribus expositam esse, euidenti experimento est confirmatum, quia motus instrumenta refrigerari iam incipiunt: quo fit, vt per totum vitæ discursum doloribus premantur, licet remissionem & interualla suscipiant. *Altera* autem causa, quę non minoris est momenti, in humorum, qui ad particulam fluunt, vitio sita procul dubio existit: in cuius enodatione tria mihi expendenda (*etiam omnibus articularibus affectionibus communia*) sese offerunt. Primum sanè est, qualis naturæ sit materia, quæ nata sit id malum efficere: nam neque in hoc auctores concordi animo existunt. Statu-
D tum enim est ab Hipp. *lib. de internis affectionibus*, & Gal. ac veteribus omnibus, ex quouis humore articulares affectus fieri posse, vbi ea vbertate abundant, quod inundationis fluuiorum modo alueum excedant egrediantúrque, & è venis exiliant per diapedesim aut anastomosim: quo profectò constat potius copia, quàm solo vitio fieri posse. Et quanquam id dogma à veteribus receptum fuit, nō defuere inter Neotericos, qui mordicus aduersus omnes statuerint, solum pituitosum serosumq; succum id malum posse efficere. Sed his missis, tenendum est, omnes humores in id conspirare posse: quod probant varii tumorum colores, dolores diuersi, accidentia varia, terminus declinationis non vnus, ac rursus curandi ratio variis modis instituenda ea necessitate diuersitatis caussæ: quod si vnus tantū esset humoris modus, non opus esset tanta in curatione & consideratione varietate. Hoc tamen expendes, quod licet articulares affectus omnes, omnes etiam humores possint efficere, cum hoc tamen ar- E
thritidem plerunq; sanguinis vbertas; podagram cū sanguine bilis vel pituitæ fluxilis copia; ischiadem pituitæ fluxilis maiori ea parte redundantia, licet id quoq; aliter possit accidere, *vt paulo inferiùs monstrabo*. Nam euidentissimum est, humores frigidos & crassos non posse sub propria forma adeo angustos meatus permeare, nisi adminiculo bilis flauæ, quam scimus faciliter discuti, manereque pituitosum & crassum, ac nonnunquam in tophos abire. Itaq; fiunt hi morbi natura internos ad articulos transmittente quantitate aut qualitate molestos succos, idq; hyeme præsertim genitos, quos ver fundens in articulos agit, sicut æstate ob hortarios fructus plures quoq; gignuntur, quos autumno in articulos mittit, non tamen plurimos, quia æstas plures dissipauit.

In qua re superest adhuc tanquam summe necessarium disserere, qualis naturæ sit humor, qui in podagram degenerare sit aptus, nam licet succi abundent, aut vitiati sint, non ob id sequitur in articulares affectus protinus degenerare. Quapropter sciendum est, ea communi ferè Medico- F
rum sententia, hos debere esse crudos, quippe putridi, aut aliter vitiati, raro aut nunquā fiunt huius mali caussa. Verum quia cruditas variis modis consideratur (*putredine nimirum, aut defectu conditionis*) videndum est, quæ harum caussa potior sit. Cui dubitationi dicendum est, eam solam, quę defectu sit caloris concoquentis, huic malo caussam præstare, cæterùm cum calor multis modis deficiat, statuendum quoq; erit, solam eam cruditatē aptam esse, quæ caloris raritate & tenuitate fit. In qua re scimus, calorem fieri rariorem, & huic cruditati aptum (*intelligimus enim de calido innato & substantia eius*) vno è tribus modis. *Primo*, ob partem pinguiorem, quæ ab eo superatur, & educitur, vt in frequentioribus actibus Venereis, vel in frequentissimis & copiosis sanguinis detractionibus contingit. *Secundo*, ob dissolutionem eiusdem caloris á calore externo, veluti his contingit, qui G
frigus nullo modo experiri volunt, & aromatis aut vinis potentioribus vtuntur. *Tertio* rarescit calor, & impotens efficitur, quod ei admisceatur aliquid incoctum, sed calidum, vt in his, qui vitā agunt otio & crapulis deditam, quippe in his non consumitur humidum aqueum. Itaq; impotens & rarior efficitur, per detractionem vtilis, aut additionem inutilis, vel à seipso, vt à calore. Sic profectò in his, quibus aliqua prædictarum caussarum viget, perpetuam aut frequentem cognoscimus podagram, maxime si accedat temporis initia cruditatibus gignendis apta, ac idonea etiam A 434
eas fundere. Deniq; ex his, quæ hucusque dicta sunt, euidenter colligitur, corpora fieri huic malo paratiora vno è tribus modis: potestate nimirū, veluti sunt, quæ calorem aliquo ex tribus memoratis modis habent rariorem & imbecillum in iecore, corde, & venis: *Secundo*, præparatione, vt qui crudum aliquo ex tribus modis genitum iam habent in venis: *Tertio* verò actu, quemadmodum sunt corpora, quæ vel habent in articulis habitualem dispositionem, vel actu laborant. Præter quæ etiam considerare licet, hanc cruditatem suscipe-

Veneris intempestiuæ incōmoda.

Pueri, eunuchi, fœminæ, cur podagra nō vexentur.

Senilis ætas cur articularibus morbis obnoxia.

Articularium morborum quæ sit materia.

Humor qui in podagrā degenerare aptus est, qualis sit natura.

Calor quot modis rarior & cruditati aptior fiat.

Corpora articularibus morbis tribus modis paratiora fiunt.

re bilem, pituitam, & melancholiam, nec non & sanguinem, & ita fiunt podagræ genera iuxta numerum humorum: nam vbi cruditas aduenit in bile, fit æstiua podagra: si in pituita, hyemalis: si in omnibus humoribus, aut sanguine, vernalis, & si in humore exusto, autumnalis. His suppositis, statuendum est, hanc cruditatis sortem non esse vtcunq; genitam, & vt reliquæ, quę vel febres, de-
B fluxiones, & cæteros morbos procreant, sed aliquid sortiri peculiare, quo magis in hunc affectum articularem, quàm in reliquos commigrat: id quidem est, humores fieri tenuiores cum fusione & mordacitate, quibus facilè ab omnibus partibus trauciuntur, donec ad articulos perueniant, qui ob natiuam & contractam etiam à causis dictis impotentiam, eos facilime suscipiant, & susceptos contineant, donec vel omnino resoluantur (*quod antequam fiat, longè imbecillior remanet articulus, quo facilius deinceps alios admittit*) vel resoluta parte tenuiori crassa, in tophum degeneret. Quæ omnia si quis diligenter pensitet, reperiet proculdubio, quæ corpora ex his possunt sanitati restitui, quæ verò præseruari per diutinum tempus, & quæ neutrum. Quippe si caloris tenuitas ex crapula & otio suboriatur, & ea ratione cruditas, sanitati eos restitues victus parsimonia & exercitio, *vt legitur apud Porphyr. in vita Plotini de Senatore Romano.* Nec maioris difficultatis est podagra ex ca-
C lore ambientis, vel vini, aut aromatum, si aquæ fiat potor laborans, & regionem in frigidiorem ac temperatiorem mutet. Verùm si ex resolutione pinguosæ partis humidi fiat caloris raritas & impotentia, siue ex Venere siue ex sanguinis profusionis frequentia, proculdubio & insanabilis fit, & crebris accessionibus laborantem summopere torquet & infirmat. Quapropter arcendi sunt sic affecti à Venere, & à sanguinis crebris profusionibus, *vt mox referam.*

Humor quiuis redundans vno è duobus modis articulares morbos constituit.

Præterea quiuis humor sit, qui redundat, vno è duobus modis efficere potest quemlibet ex prædictis morbis: videlicet, per defluxũ, aut per paulatinam digestionem: hoc tamẽ est dissidii, quod quiuis articularium morborum, qui per defluxũ fit, cùm è venis prolabatur humor, raró simplex est, nec vno cõstat solum humore, quinimo variis & plerunq; confusis. At qui paulatim congeritur, siue à capite, siue á recremẽtis partis prodeat, maiori ex parte ab vno tantum humore ortum ducit: quinimo, qui hac lege fiunt dolores, morbi Galli-
D ci soboles semper existunt, quo & diutius durant, & non ex toto delitescunt, neq; laborans ad antiquum regreditur statum, sed dolore semper videntur premi per vniuersum periostium extenso.

Articulorũ siccitas.

Habent etiam hi dolores aliam caussam præter dictas, communem etiam, nimium siccitatem articulorum, contractam ex consumtione humiditatis naturaliter in articulo existentis, vt Hipp. statuerat *lib. de internis affect.* cuius latius meminero §. *de podagra.*

Humores articulares morbos concitantes à quibusdam partibus prolabãtur.

Sequitur secundo disceptandum, á *quibusdam partibus prædicti humores in articulos prolabantur?* nam id quoq; in controuersiam ducunt auctores non contemnendi. Quippe statuunt falsum esse, ab alia parte, quám à capite fluxionem hanc proficisci, atq; insuper addunt, non fieri à cerebro, sed ab externis partibus, quæ extra caluariam sunt, & intra cutim, licet principium etiam & occasionem habere possit ab internis: quippe copiosus excre- E
mentitiosusq; humor pituitosus & tenuis per totas caluariæ euaporans, cohibitus à crassiori cute, cùm non possit spirare, paulatim congeritur, & protinus ad articulos truditur, non per venas, neque per arterias, sed per extimas tantum, quæ proximæ sunt cuti partes. Sunt etiam, qui asserant, à cerebro proficisci fluxionem hanc, ex recrementis ibidem præter naturam congestis, & eam fieri per venas, iterum ad ipsas remeantibus prædictis recrementis, quæ per palatum, nares, aut spinalem medullam assueuerant expurgari. Cæterùm cùm mille modis videatur hæc sententia aliena ab omni ratione, & eam infirmauerint alii auctores, ob id satis mihi erit statuere, originem aliquando fluxionem somere à ventriculo: quippe ex ventris doloribus articulares dolores subortos fuisse conspeximus, & auctores non contemnendi scripserunt. Interdum verò ab intestinis prodeunt fluxiones, quæ in articulos prolapsæ grauissimos concitant dolores, vt ex Hippoc. & Gal. constat *6. popul par. 4. com. 3.* nam ex co- F
licis & renalibus doloribus non raro visum est fieri. Item succrescunt articulares dolores, semine, menstruis, aut puerperio deficientibus. Præterea viris ex intercepto sanguinis consueto & vtili hæmorrhoidum fluore, quinimo ex quauis vtili & consueta euacuatione suppressa proficisci, omnibus viris doctis euidentissimum fit. Sed specialius assuescit fluere á capite, á quo intra tunicas tendonum per foramen nucę pituita exsudat, quę per palatum aut nares purgari assueuerat: quod *lib. de glandulis, & de locis in homine,* euidenter etiam docuerat Hippocr. à quo censeo Fernelium mutuasse: itaque à capite multis rationibus fieri has ad articulos defluxiones arbitrandum erit, non tamen semper, nec solum per extimas infra cutem partes, sed per venas, quæ in capite plenitudine turgentes, ac pituitosis & tenuibus succis abundantes in articulos sese exonerant: & nonnunquam, vt docuerat Hippoc. per spinalem medullam intra tunicas tendonum, nec opus est materiam iterum ad venas remeare, sed per tunicas delabi. In quibus doloribus longeante, dorsi & G
omnium fere membrorum vel lassitudo, vel molestia, vel leuis dolor percipitur, qui postea materia collecta vno in loco grauiores concitat. Specialius tamen & frequentius totius corporis consensu hi dolores succrescere assolent, quod plerunque articulares dolores potius, quàm podagricos aut ischiadicos posse concitare arbitror: quippe (*vt dictum est*) fluxionis modus quasi inundatio fluminis & illuuies quædam in cauitatem articulorum & partes vicinas succrescit, & vt A 435
communi venarum damno vniuersum corpus plenitudine affectum est, ita communi vitio afficiuntur articuli fere omnes, aut partes illas circumstantes. Longe tamen frequentius ex iecore prodit fluxionis materia: nam cum cacochymia, aut vbertate, vel cruditate esculentorum vel excrementorum id fieri debeat, & horum omnium vitiorum officina sit iecur affectum, aut alimentorum, qui in ipso coquuntur, vinosa conditio, ob id profectò ab ipso ad venas commeatus horum vitiorum fieri, & ab his ad venarum extrema & articulorum inanitates, arbitrandum erit, vt latius inferius leges.

Humores po lagram eff- fuiff quibus viis in articulos dilabantur. Tertium verò & vltimum, quod disputatione dignum iudicatur, est scire, *quibus viis bi humores in articulos dilabantur*: nam sunt, qui asserant, neque per venas, neque per alias vias ad articulos effundi sanguinem, aut alium humorem sanguini mixtum, quia potius fieret in illis partibus inflammatio, quàm quiuis alius affectus. quin potius dolentes partes ad se trahere ex vicinis, quod supervacuum existit.
B Namque non solum adstruunt, non fieri per venas, neque per neruos, neque per conspicuos meatus internos, sed per partes & meatus exteriores, qui proximi sunt cuti. In qua re ego sentio aliquando hos dolores fieri, *vt dictum est*, cæterum rarius, frequentius tamen per venas & membranas tendonum, ac sæpe neruorum, & conspicuos atque occultos carnis & reliquarum partium corporis meatus: cæterum frequentius & communius per venas, & communia vasa, quibus alimentum partes suscipiunt. Probat hanc veritatem dicens absque tot ante doloris accessum, venas partis turgere, & immota conspicuo manifestas esse: quippe credendum non est, tumorem præexistentem, aut post dolorem subsequutum in partibus, ex attractione aut euocatu à dolore facto succrescere, sed potius ex humore in venis partis vberius congesto, distentu quidem ad inanitates articulorum: quo fit, vt quo magis
C post ingentea dolores partes intumescunt, longè minus doleant, quod humor tum vrem efficiens, non permeet ad locum dolorem efficit, fed ibidem permaneat. Quod sanè si ex attracto partes atumescerent, procul dubio longè magis dolerent, quo tumidiores exstitissent.

Hæc autem sunt omnibus articularibus doloribus communia, & signa, ac præsagia, ac principia cummunia quoque præstant: verùm quia hæc commodius in vnicuiusque dolo is speciei disceptatione explanare mihi visum fuit, ob id in eum locum adferuare studui.

Articulares dolores qui sequitur præferuandi rationem. Est quoque præferuandi quædam ratio his omnibus affectibus communia, & ob id eam ante cuiusque tractationem scribere placuit. Potissima enim salutis pars sita existit in præcautione malorum, quæ succrescere assolent: nam duo sunt, quæ homines desiderant, sanitate nimirum citra intermissionem frui, quam si amiserint, recuperare amant, & omni diligentia student. Sic in salute tutanda præcauendaq; in articularibus morbis,
D duo potissimum scitu necessaria existunt, nimirum caussas infirmare auferreq; eodem protsus modo, ac in morborum profligatione: secundum, longè esse facilius caussas compescere tempore sanitatis, quàm dum morbus iam incepit, aut viget. Circa primum statuendum est, vt duplices sunt horum dolorum caussæ *nimirum articulorum impotentia, & humorum vbertas aut vitium*, ita prorsus duplicem esse præcauendi viam & rationem: videlicet, articulorum firmitudinem, & reductionem ad antiquum statum, & humorum imminutionem. Verum quia articulorum impotentia plerunque aut natiua existit, hæreditaria, vel diu facta, & habitualis, & fixa, aut ex magnis occasionibus & caussis contracta, eodem, huic non plurimum esse innitendum, ne frustra tempus & operam perdamus, consulit curandi ratio. Nam vetitatum est à Galeno & veteribus omnibus vtramque caussam simul iunctam necessariam esse ad horum dolorum constitutionem, ita prorsus altera deficiente, reliqua minus erit momenti & efficaciæ. Quo fit, vt humorum abundantiam aut vitium imminuas, facilè hic morbum E ipsum quoque præcaueas: nam citra humorum abundantiam aut corruptelam, impossibile est, siue articulorum præsit impotentia, siue externa aut interna accedat occasio, articulares dolores succrescere. Quapropter studui, loco huius imbecillitatis, quam emendare nequimus, docere externas & internas occasiones præcauere quippe hæ sæpe morbosum apparatum mouent ad articulos, cuius accessu ipsi deinceps infirmantur, aut si præsunt imbecilles facilius suscipiant. Itaque nunc duo mihi subsunt agenda in præcautione: Vnum est, humorum copiam & congestionem inhibere, aut iam congestam minuere: reliquum verò est intercidere aut præcauere occasiones, quibus humores hi aut excrementa fundi, liquari, & ad articulos ipsos moueri contingit. Inter auxilia quidem, quæ primo operi proficua esse possunt, nullum aliud profectò vtilius & tutius ac facilius adinuenies, quàm eam victus & vitæ rationem instituere, quæ humorum augmentum vel vitium nata sit inhibere. Sic enim plurimus parsimonia *cœnæ plerunq; sublata* vel penè omnem scopum implet: nam præterquam quod humorum generat minimam copiam geniam quoque conterit & euacuat, ac naturam redditanaram, quo minus aliquid ad affectas partes transmittat. Pari prorsus ratione, ea victus conditio eligenda est, quæ humori quondam fluenti ex opposita aduersatur: quippe si humor tenuis est fluere solitus, vel biliosus, & serosus, alimenta futura sunt paulò crassiora, quominus fluere possint ea eis genitis succi. si verò ex crudorum succorum abundantia malum oriatur, vt facilius concoquat natura, & minus crassa superfini excrementa, tenuior vel mediocris victus forma vtendum est. In omnibus tamen hanc legem seruabis, nimirum, quod alimenta sint optimi succi, non acria, non salsa, non mordacia & acuta, neq; ea, quæ vim habeant incidendi attenuandi vel laxandi, & fundendi, aut aperiendi meatus, nec ea quæ copiosam præstent & serosam humiditatem, vt sunt fructus horarii. Quapropter eatenùs vtatur homo *ouium, vitulo, caponum, gallinarum, cuniculorum*, & aliis, quæ e- G iusdem sint naturæ: quæ sanè neq; sale, neq; aromatis plurimum condiendæ sunt, simplicitatem enim alimentorum & puritatem summopere exoptat hæc præcauendi ratio. Vinum verò omnino iuuet dicere, nō solum in curatione, verùm in præcautione, consultissimum fuit apud omnes auctores, & nunc experimento quotidiano confirmatum: ita vt non defuerint, qui in solis Vino & Venere omnem huius mali rationem constituerint. Verùm si ætatis, ventriculi, aut cordis indigentia, eo oporteret vti, parcum sit, nigrum, sana A 436 dilutum aqua deaurata, vel ex *radice China* decocta. Si tamen ex cruditatibus ventriculi aut materia foueatur, modicum concedere poteris. aut loco eius aqua vti decocta *fæniculo, cinnamomo, & similibus, vt inferius leges*. Verùm si venarum vitio id fiat, à vino abstinendum est protsus. His sic constitutis, constat, humores non minus coaggregari ac vitiari in his corporibus, alimentorum vbertate & vitio, quàm suppressa consueta & vtili vacuatione, eu-

in suis sit conditionis: quapropter eam reuocare protinus, tutissimè & citissimè præcaueri. Verùm quia reuocatio suppressarum fluxionum non ita facilis est, ob id prædicta victus partim omnia interim, dum reuocatur, vtendum est: aut si neutrum suffecerit, vacuatione iuxta humoris ideam peccantis molita, malum præcauebis. Patiprorsus ratione succrescunt in corpore excrementa, ex demisso exercitio: quod iterum institues, lentè tamē & paulatim factum, ne humores calore exercitii fusi, ad commotos articulos facilius con-
B fluant. Cæterùm quia hæc non semper sufficere possunt, aut corpus nequit his legibus adstrictum viuere, sed maiori licentia vtens, vbertatem & vitium humorum congregat, ob id statutis temporibus, antequam vitium aut copia naturam lacessant ad motum eorum, idoneis vacuationibus ipsos conterere oportebit. Quapropter, vt ex Celso constat, sanguis semel missus annuam in his affectibus promittit sanitatem. Et ob id in arthritide maxime, & in quouis alio articulorum dolore, qui à sanguine prodit, ineunte vere sanguinem fundes, quamuis pustulauerit plenitudinis ratio, maxime si suppressa sit aliqua sanguinis vacua-

Sanguis vtrum in articularibus morbis mitti debeat, & qua parte.

tio. Hoc tamen in præcautione obseruandum est ad venæ sectionem, quod si arthritis sit, ex communibus brachiorum venis sanguis mittendus est: in aliis verò, particula, quæ dolore assuescit affligi, venam, quæ vtilius secanda sit, ostendet: nam in podagra brachiorum venas scindes, sicut in ischiade: in chiragra verò ex talo sanguinem fundes, nisi suppressa vacuatio aliud monstraue-
C rit. Senioribus verò, & his, qui habitualem habent morbum, sanguinem non mittes, longe enim citius in morbum deduces, quia vires ocyssime labuntur, sat enim est, vel victus parsimonia vti, vel

Purgatio.

leui purgatione. At dum vitiosus humor caussam malo præstare assolet, purgandum prosectò eisdem temporibus est, siue per vomitum (*vt inferius sum monstraturus*) siue per aluum humoris conditio vacuationem futuram monstret. Hoc tamen obseruandum est, videlicet, quod dum ventriculus & prima corporis regio huic malo præstat principium, vomendum est ter quaterve in mense, ante tempus, quo natura assueuit dolores concitare: quod si laborans renuerit, aut non profuerit, *terebinthina vsum cum rhabarb.* experimento fidissimo & grauissimis auctoribus firmatum reperio. Idem beneficium præstabit *hiera simplex Galeni cum agarico.* Verùm si vniuersum corpus humores regerere assuescat, *arthriticis pilulis* purgabis, ac id semel aut plures feceris, & cum hoc malum reuertatur (*maxime si de morbo Gallico suspicio sit*) sudationes institues ex *radice Chinæ* sola,

Sudationes.

D aut cum *modico guaiaco*: quod cautè facito, vt consulit Celsus, qui ablegandam esse consulit à plerisque articulorum morbis sudationem, vtpote quæ maiores concitat fluxiones suo calore, ac promptius cogit humores recipi in articulis propter mollitiem & dilatationem ipsorum: quod de balneis pari ratione licet intelligere, vel fontanellam in sano crure aperies, si manus patiantur, vel in brachio, si pedes. Quod si in capite humores congregari assuescant *pilulis cochiis, de agarico, vel Arabicis* veteris. At si ex iecore humores acres, serosi, vel aliter vitiati prodeant, purgabis *rhabarbari infusi cum mirobalanis & syrupo ex rosis ruben.* Si tamen serosi humores abundent, *syrupo solutiuo ex rosis Persicis* veteris cum expressione *seminum carthami* & partitione si adustum quid fuerit, *diluto [illegible] rum seu cum aliquo ex prædictis syrupis, vel marina [illegible]*tis. Hoc vnum in hac curatione adseruabis, nimirum acriora medicamenta præscriptis ad [illegible] da non esse: quippe non [illegible] ob humorum vehementem commotione [illegible] dolores, qui [illegible] quieuerant, succrescunt. Superest adhuc v[illegible] caussam expendere, cum [illegible] ratione non [illegible] articulares dolores [illegible] cidere assolent. Quippe licet corpus purgatum sit, & [illegible] ab aliis humoribus immune, adeo occasiones solent quasuis succos turbare, quod solæ hæ dolores accer[illegible] S[illegible] pro-

E

culdubio immodicus Veneris vsus, ob imp[illegible]am humorum agitationem, & facultatum impotentiam, solus podagricos creat ex fortissimis humoribus. Venus enim immodica cruditates generat, & humores resoluto vitali spiritu viciat, & ob id materiam huic malo præstat: potentias imbecillitat, & articulos, ac insuper in humoribus concitat motum. Pari etiam ratione animi passiones, otium immodicum, intempestiuum exercitium, vigilia intensa, somnus profundior, crapula & ebrietas, mille modis huiusmodi dolores accersunt. Item cœli status (*vt paulo inferius monstrabo*) necnon aëris, regionis, & habitationis conditio. Quarum rerum certam legem ac vnam rationem scribere, quæ omnibus proficua sit, mihi perdifficile videatur: nam sunt, qui australibus ven-

Veneris immodicus vsus solus podagricos creat.

F tis, sunt, qui aliis bene maleve se habeant: sunt, qui in regionibus humidis: sunt enim, qui in siccioribus, frigidis, aut calidis. Quapropter experimento iuuamenti aut læsionis sumpto, præcautionem cuique proficuam instituere oporte[illegible] hoc vnum tamen certo scio omnibus fore [illegible]cuum, nimirum his omnibus vti temperat[illegible]bus & mediis, vtpote quæ nulli extremorum [illegible]dere possint. Et hæc de præcauendi ratione [illegible] ciant.

Articularium morborum nomē & g[illegible]us me[illegible] tuitis dolor, qui omnes aut plures art[illegible] cupat, *arthritis* ob id appellatus: cuius natura peculiaris, quæ ipsum ad constituendam speciem ab aliis dissidentem contrahit, proculdubio est, non dolorem symptoma esse, & in o[illegible] m articolationibus vigere (*quod commune est & genericum [illegible] mnibus articularibus morbis*) sed plures aut omnes articulos occupare (*quod nulli reliquarum specierum accidit*) item non præterquitere articulorum eam imbecillitatem, quæ facta sit, & habitum acquisierit, sed longe leuiorem, licet requirat maiorem multo humorum copiam, quæ nata sit omnes articulos adire. Nam ex duplici caussa, quæ complexu mutuo hos affectus efficit, articulorum imbecillitatem innatam aut factam cum leui humorum copia, sequitur ischias, aut podagra: at arthritis maiorem longe humorum copiam & leuiorem imbecillitatem, eamq; potius à caussa extrinseca ortam, nisi hæreditarius fuerit affectus, & adhuc in eo quædam partes imbecilliores supersunt aliis, ita vt raro arthritis succrescat frequentius tamen podagra, chiragra, aut ischias. Quam sane

A[illegible] u[illegible] mo[illegible] & cuius natura.

A qu[illegible] da[illegible] ra, & is[illegible] ade differat.

A doctrinam probant duo euentus, quos euidentissimos comperimus in arthritide: pr[illegible] se[illegible] partes dolore corripi, principio accepto ab ipsarū tumoribus, cum ecōtra podagricis & chiragricis accidere

eidere v[illegible]m sit, nimirum [illegible] partes dolere, postea in tumorem eleu[illegible]indus, quod arthr[illegible]s non requ[illegible] dierum spatiom a[illegible] sol[illegible]onem humoris, vt in podagra & reliquis statuit Hipp. *6. aph.* 49 Primus sane prodit ab hac peculiari conditione, qua insignitur arthritis, nimirum prodire semper a totius plenitudine, quam in omnes articulus deponit natura, tumefactis venis, & prolapsa etiam materia in partes ligamentosas, membranosas, & carneas: licet statuendum sit, aliquid etiam in articulos prolabi, cæterum id quàm paucissimum esse, quo fit, vt facilime resoluatur, quia aptiores sunt prædictæ partes humoribus quibusuis discutiendis, quam osseæ articulationes, in quibus necessum est tempore diuturniori suppleri, quod caloris impoten-

B tia nequit efficere: quibus etiam accedit articulorum imbecillitatem non esse adeo intensam ac in reliquis doloribus & ob id citius resolui humores. Sequitur *tertio*, ex his omnibus non ita frequenter redire arthritides, ac podagram, & ischiadem, aut chiragram, quia cum imbecillitas non sit habitualis, omnibus causis, quæ grandiores nō sunt, facilime resistit: quo fit, vt quàm rarissimè aut nunquam reiteratur, nisi vi[illegible] æ intemperantia copi[illegible]m congreget plenitudinem: at in podagra & reliquis à leuioribus causis & in minori materiæ copia redit dolor, & frequentius ingruit, quia articuli sont longe imbecilliores ex natura, & quia semel ibidem suscepta materia imbecilliores manent, & susceptioni paratiores. In arthritide vero radicitus discutitur materia omnis, quo nihil superest, qood impotentiam articulorum adaugeat.

Arthritis quibus omnino fiat causis.

Habet quidem caussas arthritis cum reliquis articulorum doloribus communes, & velnti peculiarem & intrinsecam habet plenitudinem vasorum, præsertim sanguinis: externam vero omnē

C occasionem, quæ articulis laborem & exercitium afferat insuetum, quo ipsi incalescant, laxentur, & dilatētur, ac humores fusi, efferuescentes & commoti in ipsus confluant, quos facil[illegible] pars labore effecta laxa & imbe[illegible]la al[illegible]iat ant suscipiet. Q[illegible]les vero sint cau[illegible]æ, quæ laborem, laxitatem aut calorem articulis afferant, [illegible] superius diximus, sicut eas, quæ sanguinis & reliquorum succorum vbertatem m[illegible]strare p[illegible]ssint. Nec prætereundum est hac in parte po[illegible]e ab articulorum siccitate arth[illegible]tim suboriri, sed hanc causam in podagra specialius enodatam reperies. Interim tamen scito, ex siccis temporibus aut alimentis vel inordinaris exercitiis, adeo resiccari articulorum humiditates (*non ligamentorum aut ossea substantia, sed muccuaginosa intra articulum contenta*) quod [illegible] punam art[illegible]ritidem generet, maiori impotentia ad motum præstita cum mitioribus dolotibus.

D Affe[illegible]s sua natura cognitu facilis existit quippe dolent c[illegible]ussam mani estam plerunque omnes corporis articuli: verum cum hoc a[illegible] ei morbi doloribus, qui his sunt similes, nun ita facile distingues. V[illegible]umque enim doloris genus ea[illegible]m partes vid[illegible] infestar[illegible], & eode n modo: cæterum dissident, quia Gallicus raro aut nunquam fit cum tumore[illegible] si forte apparuerit, non in omnibus articul[illegible], sed in aliqua signatim parte comparebit: at arth[illegible]itis cum tumore in omnibus aut pluribus plerunque c[illegible]spicuo. *Præterea* Gal-

Arthritis quibus innotescat signis.

Gallicus dolor quid ab arthritico differat.

licus sensim paulatim[illegible] ingruit, & non simul in omnibus aut pl[illegible] ar[illegible]icus vero, licet paulatim caussa in m[illegible]bro adhuc dolente gigni possit, in articulos tamen fere omn[illegible]s subit[illegible], affatim & confertim decidere [illegible] Item Gallicus dolorem infert iuxta periostri[illegible], in intima particulæ regione. arthriticus autem in extimis, vbi tumor apparet, & in intimis et[illegible]am. *Insuper* Gallicus plerunq; semper babet comitem diuturnum capitis dolorem: arthriticus raro, aut leuem. *Præterea* Gallicus noctu & in temporum mutationi- E bus, maxime austrina & calore lectuli exacerbatur: arthriticus omnibus diei partibus citra vllam remissionem, nisi præstito auxilio. Etiam Gallicus incipit post bubones Venereos repercussos, & intra versos: arthritis vero post crapulam, demissum exercitium, aut eum plenitudine acceptum. Cognito affectu, fiat ne à sanguine, venaberis ex venarum & totius carnis tumore, rubore, tensione, & continuo dolore. Vrinæ his sunt mediocres, aut parum à naturali mutatæ, præterquam quod nubecula instar sedimentum in medio apparet. Quod si præualuerit in sanguine bilis, color inter rubrum & pallidum medius adent, dolor acutior cum maiori & euidentiori calore, qui maius susceptat à frigidis leuamen, quàm si à solo fieret sanguine. Tumor eiuus apparet cum exacerbatione per tertium: sitis valida, febris intensior cum vrina etiam subflaua & acri. Verùm si pituita redundauerit, color albus sitbrer cutem apparebit, & tactui ceder ad modum tumoris pedum in hydropicis: dolores nonnunquam me- F diocres, sed qui per plures horas durant, & paulatim aliquan[illegible] increscunt. Quod si salsa sit pituita, pruritus accede[illegible] maximus cu[illegible] mordacitate: vrina item tenuis & [illegible]rasso sedimine plena. Sic ex atra bile fieri nosces ex atro partium colore, frigoris sensu, & dolore frangentis simile, ac veluti abradente profundas particulas, quarto tamen die exacerbantur manifestius accidentia.

Verùm ab hac caussa orta arthritis difficulter curationem suscepiat, quia nullo cedit præsidio. Præterea [illegible] præsto hute affect[illegible] præsidium non attulens, plerunqoe in habitualem podagram com[illegible]igrat. Et licet dictum sit a veteribus fere omnibus, podagram, chiragram, aut ischiadem in arthritidem mutari, censeo, non exquisitam esse arthritidem, sed eam, quę ex tribus prædictis conflatam arthritidem æmulatur: quippe aliud est, hominem his omnibus simul iunctis vexari, & longe aliud arthritide ex vna communi caussa, & G vno generationis mudo. nam illæ licet simul iunctæ reperiantur, variis tamen de caussis & occasionibus fieri possunt, & ob id arthritidem non constituunt, licet omnes articuli duleant. Succrescunt fre[illegible] dolores vere & autumno, quod sic affecti & p[illegible]ra[illegible]n eos incidere, neqoe sudant aut mingunt his temporibus, quantum assueuerant.

Arthritidis præsagium.

Cu[illegible] id, qu[illegible]d magis in articulorum doloribus perpetuo vig[illegible] sit dolorum & laborum ac vigiliarum sæuitia, n[illegible]n rar[illegible] coguntur Medici eisdem vniuersam præstare curationem, neglecto A 438 morbo, quem primo auferendum esse consulit medendi ratio. In qua re vel nihil, vel parum beneficii laborantes suscepiant, & non raro, leui aut fucato leuamine præstito in longe maiora mala

Arthritidē curandi ratio quæ.

dilabuntur, aut affectio in diuturniorem commigrat, quod euerso ordine curationem sequamur, nulla caussarum & morbi habita prouidentia. Quapropter licet laborantes anxie expostulent quàm citissime ab his molestiis liberos esse, & concupiscant, quæ possumus, & quæ non possumus: cum hoc tamen generosi M[illegible] præsto mitigatorio auxilio, vniuersam curationem, & omne studium in morbi ablatione conuertere, quæ certior erit ac securior mitigationis ratio.

Victus ratio. Sic à primo mali insultu ea vitæ & victus ratio instituatur, quæ aërem ministret temperatum, & si biliosa fuerit fluxio, frigidiorem: alimenta, quæ modice nutriant, quibus sobrie quoq; vtatur, ita vt neq; copiam adaugeat, neque vires plurimum B deiiciat: licet primis diebus tenuior forma sit instituenda, quantum sat sit, vt auara facta natura, minus ad articulos transmittat. Potus sit aqua de- Potus. aurata, exercitium nullum, somnus moderatus, aluus soluta clysmatis, & animi perturbationibus laborans sit exsors.

Sanguinis missio in arthriticis vtrum & ex qua parte, & quando fieri debeat. In curatione verò statuendum est, siue solius sanguinis plenitudo sit (*quam huius mali potissimam caussam esse diximus*) siue quauis cacochymia admixta, modo persten cruditates, modo secus, à clysmate sanguinem esse mittendum. Nam, *vt ex Hippocr. & Galen. constat lib. 3. popul.* eadem omnino instituenda est prouidentia aduersus caussam in curatione, ac in præcautione; inquit enim: *Quacunq; ex recta ratione facere mus morbis præsentibus, melius est eadem, vel ipsis iam incipientibus, vel incepturis moliri*: quod maxime verum est de his morbis, qui à fluxione humorum pendent, & quando sunt in initio. Quo fit, vt sit optimo retinamur C & plenitudinem minuere, & impetum ad articulos auertere, vt præcepit *lib. de sanguinis missione, cap. 19.* quod nullo auxilio commodius facies, quàm sanguine misso. Primis quidem diebus diligenter & copiosius, iuxta virium consensum: postea verò per interualla quo vires morbo & præsidiis sufficere possint, idque ex brachiis & interna vena facies: quia sicut in acutis morbis, *vt consuluerat Hippocrat. 4. acutorum 24.* ea scissa, partes principes protinus euacuantur, ita & vniuersum corpus. Verum si ex suppressa aliqua sanguinis consueta & vtili vacuatione arthritis oriatur, non protinus reuocanda: quinimo prius plenitudo ab ea exorta deponenda per venas brachii scissas, postea verò, quod superest, auertendum, deducendumq; per venas parti, per quam solebat fluere proximas. Quapropter ex talo sanguinem mittes, & affectu à vehementia subsidente, si diu persisterit, suppressam fluxionem reuocare studebis per hirudines, si hæmorrhoides occœcatæ fuerint, vel per ea auxilia, quæ citra humorum turba- D tionem, & nonnum motum, menses mouere nata sunt: cuius natura existunt cucurbitæ femoribus affixæ, ac nonnunquam scarificatæ, vel scissiones venæ tali, per quas paruum sanguinis, sed frequenter extrahatur, maximè si superiores partes magis doleant. Cauere tamen in hac curatione omnino oporter reliqua, quæ menses mouere nata existunt, vt quæ maius damnum sint allatura, citra id, quod menses mouere possint.

Arthritis quam purgandi poscat rationem. Cæterum in opere purgationis multa etiam consideratione digna nobis sese offerunt. *Primum* quidem est, arthritidem peculiarius expostere & ferè longe melius purgationes, quà[illegible] gram, aut ischiadem nam [illegible] m humor[illegible] mnibus vasis, & ad omnes arti[illegible] ost[illegible] ua[illegible] uer us in motu ex[illegible] at, naturam p[illegible] nius adminiculantem medicam[illegible] ex[illegible] quàm quod sperandum [illegible], ob [illegible] n[illegible] ii, & in partes de[illegible] e[illegible] ticulorum doloribus fr[illegible] uenter co[illegible] quinimo salubriter euacuat [illegible] dol[illegible] & quæ adhuc superest in vasis, aue[illegible] dolentibus, & ad ventrem re[illegible] ellitur. Cu[illegible] ho tamen in sanguinea arthritide longe minus e[illegible] purgandum, idque tardius, & m[illegible] camentis: exacerbatur enim sang[illegible] is ph[illegible] acrioribus, & calidioribus, ac bi[illegible] & [illegible] longe deterius se habent laborante[illegible], vt necessum sit, sedata doloris vehementia, [illegible] nanteaffectu, post sufficientem sanguinis detractionem, *manna, cassia*, aut *syrupo ex rosis rubeis* purgare: semper tamen [illegible] obori gratia & vi[illegible] æ ar ctiores fiant, & fluxui ineptiores, aliquid *rhabarbari*, vel *corticum mirobalanorum* admiscere, quo certam serosam sanguinis partem (*qua ipse fluxibilior efficitur*) educamus. Verum si biliosa fuerit plenitudo, licet sanguis etiam mittendus sit non tamen differenda purgatio [illegible] d[illegible] ne[illegible], quod superabundat, vena scissa extrahamus, sed bis ter ve sanguine misso, protinus purgare conuenit (*etiamsi vlterius sanguinem detrahere opus esse videatur*) F medicamento, quod vires habeat bilem educere: qualis naturæ est in[illegible] quore *aureum infusionum* [illegible] *rosarum* manè ℥. ij dissoluere vel purgationem instituere, cum *syrupo* [illegible] *lutiuo ex addi[illegible]tione sena*, a[illegible] *manna diluta in infusione florum sena*. Quippe si v[illegible] terius purgationem d[illegible] ras[illegible] t[illegible] ruid[illegible] fiet v[illegible] uersa sanguinis massa, ac ex consequenti fluid[illegible] & forsan cogeris plus sanguinis extrahere [illegible] *boranti doloribus oppresso subuenias* quàm vires [illegible] possint, in morbo, aduersus quem [illegible] gnaturæ: præterquam quod te[illegible] ge contracta, non est ex vsu bis a[illegible] quæ fiat potius defectu caloris, &[illegible] e[illegible] scentis, ac resoluti sanguinis m[illegible], q[illegible] e uacuatione biliosorum, quæ insuffi[illegible] effici tur sanguine misso. Ob id primo a[illegible] pro sius purgare licebit, quo facto, si [illegible] superest euacuandum, tutius effici[illegible] or subest via aliis purgationibus, si eis [illegible] Cæterum si pituitosa fit aut melanch[illegible] tudo, parcius sanguinem mittes, & per p[illegible] ac paucitas vices, longioribus interua[illegible] s f[illegible] ctas, [illegible] o in sanguinem aliquid pituitæ mutari p[illegible] misceriq; æquatius, vt vtilior ex[illegible] at [illegible] detractio. frequentius tamen e[illegible] ga[illegible] non tamen ita copiose, sed per e[illegible] icra[illegible] v q[illegible] arte aut vi naturæ purgationi [illegible]ponitur [illegible] & facilius educatur [illegible] etiam purga[illegible] do desueicit natura [illegible] consueto flu[illegible] & tr[illegible] missionis loco: idque [illegible] cs inf[illegible] carthami succo cum syrupo *rosarum* [illegible] Verùm quod in hac caussa vtilius f[illegible] aib[illegible] est, quantum sanguine [illegible] ut bil[illegible] us A perniciosum ex[illegible] p[illegible] gare p[illegible] arthriticis, de agarico, & reliquis [illegible] habeant humores à distantissimis parti[illegible] us [illegible]. vt *trifera Persica, benedicta laxatiua* [illegible] *diaturbith* [illegible] *um rhabarbaro & diaphœ*[illegible]

qu[illegible]

quoque naturæ sunt, *cochia, fetida, aurea, de sagapeno, de hermodactylis, aut de opopanace*: nec minoris momenti esse ... *ex rhabarbaro* purgare. Quæ purgationes ... tet, iuxta labu... antis indigentiam robur ... affectus diuturnitatem ... iam habito horum omnium respectu, plus minus ve, frequentius aut rarius eis vteris.

Arthritis quam topicorum posset administrationem. Factis prædictis tum sanguinis tum redundantis humoris vacuationibus, ... maiori vsu res prudentia in administrandis topicis auxiliis, quo ... quouis alio articulorum dolore. Quippe ... pellentibus vtaris, siue discussoriis aut anodynis, semper lædes: nam cū fluxio fiat ad plures articulos, ab ipsis repellere verendum est, ne in princi- B paliorem partem decumbat fluxio, cum plures partes, quantumuis minus principales sint, efficacius ... potentiores existant ad membrum principalius pellere, ... repellentiū beneficio inuentur. Si tamen ... contentum est, discutere velis, procul dubio ... longe ... endum est. ... calefactis humores plurimum fundi ac vias laxari & ad partes ipsas ipsos euocari. Itē ... mitigare studens, imbecilles ac effœminatas reddes partes, & longe molliores, qu... est, iterum longe facilius in eundem morbum ... aliquacius pe... em casuras. Quapropter hoc mihi persuasum habui, & experimento verissimo obseruaui, longe satius esse, nullo vti particulari auxilio, quam spe leuis mitigationis, in grauiora pericula laborantē deferre. Cum hoc tamen ... abstre, vtaut duabus partibus ea adhibere prædicta, quę profutura podagricis affectionibus interius scribā. Hoc tamen vnum eis ex ... forte ... or, corroboratio- C nis gratia iam inclinante affectu, & videtur, si quid adhuc remanet in partibus, ... um *vino rubro chalybeato* solo, aut *aqua ... ferrariorum* admixto vti.

Podagra & chiragra quid & quæ eorū natura. Quantumuis genere eædē sint hæ duæ affectiones inter se & cum arthritide, cum hoc tamen aliquid habent peculiare, quo ab ipsa diffident natura & curatione. Est itaque podagra (*& par ipsi ratione chiragra est subaudiendum, circa naturam, causas & curationem*) articulorum pedum & manuum ... fluxio cum dolore. Quibus verbis aperte innotescit huius mali naturam: quippe citra defluxionem fieri est impossibile, si vera ac legitima futura est podagra. Item præterquam successum easi stere humorem citra collectionē, quæ abscessum efficiat, nam aliter phlegmonis aut alterius tumoris præter naturam conditionē sortietur, nō podagræ. *Præterea* dolorosum præsequitur symptoma, D aliqui multitudo succedentis articuli & ... podagra. Ratiu primi est, quia cum huius mali ... fit in articuli extentione & separatione ... necessario oculo dubio ... aliquid humoris in ... tusari ... & cauitate procedere, cuius occasione partes ... cedant, & ... ad inuicem ... tur. Ratiuē ... dicit, q... humor non sit flammetur aut saltem incalescat, ... dicatiunē ... tur, sed necessario, humore diu permanente, in ... humaff... ctum mutetur podagra: incalescit ... & feruor iudici est causa. nam ad pensum caloris præter naturam natura ... ipsum mutare & demincere, cauens ne calor ille partibus adhærescens, ipsam omnino ac ... innatum caloré infirmet, perdat & superet. Tertii verò ratio est, quia ... humor, quantumuis tenuis sit, non possit ... itatem articuli prolab... per ligamentorum ... dolorem ob... nō mediocrem con ... longe grauiorem, cum ... decessum articul... quoq, ligamenta ... lacerantur.

Quo supposito, statuendum est, podagram esse duplicis naturę & conditionis. *Vnam* quidem legitimam & exquisitam. *Alteram* ... legitimam ... legitimam quidem ... solū constitutam & genitam ab humore in articuli cauitatem pro- ... & guttatim ... quæ ob id *gutta* à barbaris dicitur, quia ... latim & guttatim in eam parte procidit. Hanc vero duplicem vlterius arbitramur esse vnam quę fit humoribus in tunicis ligamentorum & tendo... in neruis aut in eorum venis turgentibus & distendentibus, nulla eorum portione in articulus prolapsa: alteram verò quam Hipp. arbitratus est fieri ex siccitate, hoc est contrario prorsus modo ac legitimam generari diximus, nimirum per siccitatem hum ... intra cauitaté articuli ad facilorem motum præstitæ, quod sane ... ad curationem ... est parui momenti, *vt mox referam*, si prius causas ... adduxe... bus ... des has omnes posse insigni & lædari ... conditione, quando ... modis ipsam simulat & variat, ac miris varietatibus cum temporis diuturnitate immutat.

Podagra & chiragra a quibus luborantur causis. Podagrę & chiragrę causas easdē esse, cum his, quæ articularib. morbis sunt communes, eundem tissimum est, hoc tamen habent proprium & peculiare, quod maiori ex parte (*sicut arthritis à toto pleo tudine, licet articuli non sint adeo imbecilles*) concitentur ea ab eisorum impotentia, quantumuis ... temporis apparatus sit leuis aut exterma occasio ... moniet. Probat ... hanc veri ... m, morbum per hereditatū. cuius morb... ... paratum credendum non est à parentibus contractū, sed ... partium natiuam impotentiam, qua leuissimis causis in similem affectum ducit gentos. Habet etiam hic affectus aliud peculiaritus (*licet non desint qui arthritidi etiam tribuant*) ... spuriam podagram ... sicci... articulorum posse etiam ... eius causæ solus ... Hippocrat *lib. de internis affectionibus* vbi statuens coxendicis caussas, scripsit a bile & a siccitate posse fieri. Qua parte nun licet per siccitatem intelligere siccam intemperiem partium solidarum articulum ipsum constituentium, ossium nimirum aut ligamentorum sed solum consumptionem glutinosæ illius humiditatis, quam natura præstituit articulis, gratia facilioris motus. Nam cum à caussa aliqua, præsertim externa, prodierit prædicta humidi ... tunc profecto articuli motus præpeditur & dolor quidam leuis succrescit: ac licet Hipp. ... huius causæ solum meminerit in ... ichiade, par quo ... arbitror aliis articulis posse succrescere. Huius causæ dolore scripserat Hipp. *aphor.* 6. ... lubotti, quod ... Gal *eodem commento. Immodica enim aeris siccitates* (inquit) *articulorum humiditatem consumentes* ... *ad motum difficiles ac impotentes reddunt, doloremq; hinc nonnunquam immittunt.* Cum hos tamen hos dolores visus est à consortio arthritidis ablegasse, quod nos intelligimus à legitima & vera, verum sub spuria posse contineri nemo negauit, siquidem concessit Hipp. *loco nuper* citato. A 440

[illegible] tantia [illegible] imutoris præd humidius [illegible] esse quæ [illegible] omnia [illegible] [illegible] siccare posse [illegible] nisi [illegible] diuturnum [illegible] ens exercitium [illegible] sub [illegible] factum [illegible] *cant lib de viet.* [illegible] id p [illegible] q. [illegible] tea actus immodicæ [illegible] , *vt 3.aph.16* nam consumuntur [illegible] ar [illegible] ius, quæ [illegible] ar ticulo fluxerat [illegible], id [illegible] lue [illegible] & [illegible] tudé accessit, si [illegible] interim [illegible] accedit æstuosus [illegible] tractu easdem contexit, [illegible] b hi [illegible] æger incedant. & cum dolore [illegible] fit [illegible] cur

B qui vel tenuissima victus ratione antea [illegible] reliceant vsi fuerint, velut refert Hipp. 2 *popul p.4. de his qui orobos comederunt*, quibus genuum dolores suerescebant. Frequentior tamē & communior podagræ & chiragæ causa est ea, quæ nata, existit, vel pluta in aliquo membro congregare excrementa, quæ id tanquam potentius ad pedum ac manuum articulos regerat, quod frequentius iecore intemperato aut capiti imbecillo contingere scimus, vel quæ humoris alicuius magnū cum sanguine suggerat prouentum, vel quod in ipsa parti [illegible] la indies aggregatur, ac postmodum in articulum decidat. Nec arbitrandum est, vt excrementum congeritur sensim & paulatim, ita & in articulum migrare: quippe tunc nullum inferret dolorē, sed arbitror iuxta articulos aggregari, & copia facta subito & affatim in articulum decidere, vt latius leges in Ischiadis causis. Quæ autē sint causæ quæ hos succos hac lege gignere natæ sint, superius diximus: & ob id vitare oportet quæ prauos succos gignunt

C alimenta, aut exercitia & animi passiones quæ genitos vitiant, vel vitiatos mouent. Sunt etiam causæ, quæ præter id, quod alimenta vitiant, aut cruditates generant, ipsas mouent & articulos infirmant, vt vetus vinum immodi [illegible], & quoduis exercitium si intempestiuum fiat, aut ca[illegible] edens sit, maxime si consuetum intermittatur exercitium, aut pr[illegible] ter consuetudinē corpore ex[illegible] crudo aut pleno, quis eo vtatur. Tandem o[illegible]nes causarum sortes ad sex tantum genera reducuntur: nam quædam materiā substernunt huic morbo gignēdo idoneam, qualia sunt [illegible] pra [illegible], acris, mordacis & crassæ substantiæ: quædam p[illegible] obos cibos & laudabiles vitiant, aut ad deteriorem cōditionē mutant, vt iecoris, aut ventriculi, vel capitis intemperamenta adeo praua conditione affecta, quæ ad nuper addi[illegible] tas qualitates eos mutent, quantumuis laudabilis sint substantiæ & conditionis: rursus alia præ[illegible]ctos succos ad articulos mouēt & exagitant, vt exercitium, [illegible] solaris, c[illegible]di[illegible]s aut

D frigidiores venti, ita & quoduis al[illegible]ud quod natū sit vel humores fundere, vel repellere, vel [illegible] rasaperie, aut quomodo [illegible] commouere. Præterea aliæ articul[illegible] [illegible] tmant, vt assiduus labor calceamenta, aut ve[illegible]imentū quoduis nimis arctum, balneorum calidorū frequentia, & tandem o[illegible] quæ ipsos calefacere, laxare [illegible] mollire nata existunt. Vl[illegible]mò tamen s[illegible] etia[illegible] causarum s[illegible]rtes, quæ id omne efficere habent, velut est Ven[illegible]s immodicus, aut intempestiuu[illegible] & insuetus v[illegible]s, aut vi[illegible] meracioris vbertas, vel f[illegible]quenter crudi[illegible]ate[illegible] [illegible]equenter & cop[illegible] [illegible] dor[illegible] [illegible]nguinem mi[illegible] præsertim ætate iam inclinante, vel rursus ea[illegible] ætate non minuere cibi quantitatem in iuuentute assuetam. Hæ n. causæ, tum vires labefactant imminuta innata calid[illegible] substantia & [illegible] habitu [illegible] facto, tum c[illegible] dic [illegible] res g[illegible] [illegible], bi[illegible] vitiosos reddunt, articulos infirmant & [illegible] humores [illegible] xagitant & mouent ac ad articul[illegible] [illegible] runt: quæ [illegible] ne omnia curatu[illegible] magnifice[illegible] t[illegible] articulor, quibus addes V[illegible]ner [illegible] g[illegible] lo[illegible] tum quo molestior, diuturnior & cura difficilior efficitur.

E S[illegible]g[illegible] is nec ad symptomatis neque ad morbi [illegible] [illegible] opus habemus: a[illegible] verò [illegible] præ ter ea quæ adduximus paragrapho de *art[illegible] tudi*, sunt ad [illegible] odum obscura: quippe ea natu[illegible] [illegible] ex [illegible]tea[illegible] [illegible], doloris p[illegible] [illegible], ex [illegible] sunt aut ob[illegible]lunt, ea [illegible] [illegible], ex [illegible], ex prægresso victus modo ex p[illegible] xima occasi[illegible] [illegible]ta, ex diligē[illegible] inte[illegible] g[illegible] [illegible]s. [illegible] si ab articulo [illegible] exercitatione malu[illegible] [illegible] facile ex prægresso diuturnoque, m[illegible] [illegible] q præcesserūt, siccare aptis, ex leui d[illegible] [illegible] a [illegible] ad motum effic[illegible] [illegible] n[illegible] [illegible] ea tumæ siccitate & m[illegible] x[illegible] qua [illegible] t tum[illegible], neque tact[illegible] d[illegible] [illegible] nt tur qu[illegible] crebin[illegible] [illegible] accidit.

Podagra & chiragra qui [illegible] [illegible] cognoscātur.

Studend[illegible]m est dil[illegible]genter, ne articul[illegible] [illegible] dolores ex habitu [illegible] [illegible] habitum contrahant. q[illegible] [illegible] difficul[illegible] tate integræ restitui [illegible] *ne in nervum substantiam commigrat humor in articulos. o[illegible] fixus* quinimo si diffusio acceptum est exp[illegible] [illegible] to, curatos longe deterius se habere: nam præ[illegible] non possunt n[illegible] fferre imbecillitate[illegible] corpo[illegible] s[illegible] [illegible] gui[illegible] [illegible] expurgans [illegible] edicament[illegible] aut parti affectæ, ea adhibitione topicorum quæ au[illegible] laxant & effœminant articul[illegible] [illegible] sortiuntur vim, vel calef[illegible] [illegible] frigerando crudiorem [illegible] humorem & di[illegible] cussiui ineptiorem efficiunt: p[illegible] quam q[illegible] partem roborent, ad principalis me[illegible] citur humor maioris mali causa futu[illegible] fecto principius mal[illegible], maiori est vtend[illegible] tia, ne in habitum commigret, cum [illegible] lū mihi boni præstare possint, quin[illegible] tem reddant aff[illegible] ctum, & ob id[illegible] que[illegible] turus sit, q[illegible] tumuis primo accessu v[illegible] lum aliquando mitigare & compescer[illegible] inquit A[illegible] dolore [illegible] & [illegible] brum. Efficitur habitualis [illegible] g[illegible] stione ob eandem [illegible] ita deprauatam [illegible] nem, item ob senectutem ea n[illegible] im[illegible] ius ætatis [illegible] conual[illegible] e[illegible] ibus qui [illegible] obe[illegible] rum. Q[illegible]o fit vt qui vero podagra non labor[illegible]

G *ex Hippoc 6 aph* [illegible] evidenter colligitur. P[illegible] ea con[illegible]rmatur, quia in autumno [illegible] [illegible] i[illegible] huiusmodi affectio *cum ob aliqu[illegible] [illegible] prius non conciatur*) quod ea ho[illegible] potib. in æstate sanguis vi[illegible] & maxime [illegible] partes imbecilliores sint co[illegible]pore, sicu[illegible] quod liquescant ex hyeme [illegible] concretæ [illegible]. Sic [illegible]mine ex consuetæ va[illegible]ationis [illegible] A 44 plerumque podagra corripitur, alioquin v[illegible] nime, licet ali[illegible] ni[illegible] raro corripiantur o[illegible] de missum exercitiū cum sanguinis vbertate aut ob intempestiuum, vel accedente alia causa, quæ sanguinem & humores fundat.

[illegible]odagra & [illegible] qua curandi

In curandi munere [illegible] a podagram [illegible] mihi offerunt expendenda, [illegible] curatu[illegible] tanti, Deo auspice, spero non parū pr[illegible]

mum

rationem proponant.

mum quidem monitum velim lectorem, ne communi errore deceptus [illegible]bitretur, quod sicut duplex est podagræ causa, nimirum articulorum imbecillitas & humorum prauorum redundantia, ita quoque futura est duplex curatio eius affectus dum viget, & in accessionem assurgit, quinimo necessum est coniiciat, articulorū roborationem potius ad prophylacticam & præcautoriam curationis partē attinere, quam ad vere curatiuam. Quippe periculo non caret, vigente accessione & humorū confluxu ad articulos, tunc ipsos roborare, quinimo (*vt antea dictum est*) longe grauiora mala & inopinata

B pericula succrescere visum est, ex huiusmodi opere, non raro. Quapropter in præcautione impensa cura & diligentia adhibenda est circa huiusmodi imbecillitatem, antequam eius occasione articulus humores susceptet: nam tunc solum humoris fluxus, fluentis & fluxi habenda cura est: & postea nulla humoris sorte prædominante, ad articuli roborationem deueniendum est, ne morbus reuertatur. Nam duo sunt, quæ captant, qui his doloribus infestantur: primum vt à dolorū inclementia eos tueamur: secundum verò, vt morbus amplius non reuertatur, aut quam rarissime. Et ob id roborationis munus ad prophylacticam partē relegamus, solum hac in parte facta mentione alterius caussæ.

Podagricorum votum duplex.

Humorum prouidentia (*quam vt veram curationē hic asstituimus*) triplici perficitur munere, *vt humores spectribus omnino modis ledere co spuimus* [illegible] vniuersali vacuatione, quæ fluxuros respicit: reuulsione, quæ fluentes: & euacuatione ab ipsa parte affecta, vel ab illi proxima, quæ in particula contentos, aut mox casuros educit. Præter quas quar-

Humorum podagricis fluxuris qualiter prouideatur.

C ta nō minoris momenti addenda est, quæ dolores mitigare ac compescere studet, non [illegible] dolores leniat solum (*quod non est considerationis*) sed vt sedato dolore minus humores ad partem euocentur. C[illegible]ca primum statuendum est, doloribus incipientibus omnem curam impendendam esse iuxta corporis morbosum apparatum: qui sane siue ea sanguine, siue ex quouis alio humore fiat, semper sanguine misso demendus est, quantum par sit, vt viribus non labentibus minor fiat. Hoc tamen habet peculiare sanguinis abundantia, quod copiosiorem expostulat euacuationem, quam non solū citra virium iacturā ferre potest, imo longe vegetiores & maiores sanguine misso apparent, quod in aliorum humorum redundantia nō ita euenit, nam licet sanguinem mittere sit opus, longe citius vires labuntur, tum ob id, tum ob dominium reliquorum humorum: quo fit, vt plus minusve extrahendum sit, quo magis accessērit aut discesserit

Sanguinis abundantia in podagricis quā prouidentiā in sanguine mittendo postulet.

D à sanguinis natura. Quapropter si sanguinem redundare constiterit, primo mali accessu longe [illegible]tius erit à distantioribus partibus à parte affecta ipsum fundere, maxime si suppressione alicuius sanguinolentæ fluxionis malum fiat: id enim tolerat innoxius natura, & postulat affectionis tempus, quod principium est. Verum si vitiosos succos abundantiores esse cōstiterit, tunc quidē propius ad partem affectam accedere erit opus, & venas non longe ab ea distantes tundere, vel saltem eas, quæ maiorem habent cum ipsa communionem, quo minori copia extracta, (*quia maiorem vires non tolerabunt*) maioris sit commodi. Ex cuius rei ignoratione, & ex largiore & frequētiore sanguinis de-

Succi vitiosi podagricorum si abundent quam prouidentiā in sanguine mittendo postulent.

tractione facta in quouis dolore, non pauci ex his, qui articularibus morbis premuntur, aut habituales nacti sunt, aut in eam imbecillitatem deuenerunt, quæ maius damnum [illegible], quam ipse affectus. Quod si habitualis [illegible] erit affectio, non plurimum innitendum est, quum dolore accedēte, in sanguinis detractionibus. quippe si imbecillior effecta fuerit corporis natura, vitiosos aut praue confectos copiosius generat succos, qui postea ob corporis & articulorum imbecillitatem, ex largioribus & frequentiorib. sanguinis detractionibus longe frequentius dolores succrescunt. Quapropter pluribus consului ab his frequētioribus sanguinis profusionibus abstinere, qui tardius in dolorosas ob id inciderunt accessiones, maxime cum parciori victus forma deinceps vtuntur, si corpus inclinantis fuerit ætatis. Nec nos terrere debent febres quæ succrescunt vt accidentia, nec cogere ob id sanguinem mittere, quippe hę cessant protinus, vt cessat fluxio: secus res se habet si febris alterius sit naturæ & causæ, aut aliquod membrum princeps adierit malum, quippe tūc tutissimū est sanguinē detrahere, sin aliter, minime, facilius n. conualescunt laborātes, & tardius in[illegible] incidunt in dolorosam accessionē nullo sanguine misso, quam si ipsum extraxeri[nt]: nequit n. resolutus & imbecillus calor ita prompte humorem superare & discutere, ac mox denuo alios generat succos longe deteriores, deficiente calidis robore ob sanguinis detractiones. tutius enim est, in hæc mala laborantem ducere sanguine misso, quam nō misso paulo diutius dolorem ferre, qui sua sponte mox cessabit corpore superstite robustiori.

Podagra habitualis à sanguinis missione abhorret.

E

Podagricis si febris succreuerit vt sanguis mitti debeat.

F

N[e]q; arbitrandum est (*vt fere omnes auctores statuunt*) [illegible] vitio[so]rum humorum redundantia, protinus [illegible]e, malo adhuc in principio & au[gm]ento existente, purgandum. quippe cum tanto mali i[mpe]ta [illegible] tum motu, proculdubio, ipsis vitterius motus vi purgātium medicamentorum citatius in particulam affectam ruunt: quo fit, vt multi eorum qui purgans medicamentum sumserunt his temporibus, denuo grauioribus doloribus premerentur, & affectus, qui quadragesimo die finienda erat, non affluente humore, longe diutius protrahatur. Quapropter experimento fidelissimo obseruaui, tutissimum & rationi consonum esse, tardius vti purgante pharmaco, si humores lente fluant, aut in huius affectus inclinatione. Quippe mox à principio multi faciunt, decepti humorum apparenti turgentia, nam cum conspiciunt ad varios articulos fluere, arbitrantur id fieri ob humoris aut naturæ turgentiam ac motum de parte in partem, & mox ad purgans medicamentum confugiunt, & forsan non sine magno periculo. Quippe humorum [m]otus ad varios articulos in hoc malo diuersissimus longe est ab humorum turgentia vt hæc [a]ffectio à turgentibus longe [d]issita est: nam in hac humore toto vel à parte, & ab internis ad ex[terior]as partes fluunt, quo minus impēdet periculū, quia non est idem humor, qui omnes partes [in]uadit, vt in turgentia: sed partē humoris fluxuri [na]tura ad pedes, partem ad manus & brachia. Præterquā quod interna viscera in his fortiora sunt, & externa membra imbecilliora: at in turgentibus vere interna viscera plerumq; languidiora existunt, & motus eiusdē humoris fit de membro ad membrū, vel princeps vel internum.

Purgandi rationem protinus sine podagricis vitiosi humores abundāt.

G

Humorum podagricorum motus diuersissimus est ab humorum turgentia.

A 442

Qua-

Quapropter in his si expedit, eadem die purgandum est, ne fiat decubitus ad princeps membrum: at in articulationibus, forsan ex vi medicamenti, quinimo necessario trahendus est humor motus naturæ impetu ad extimas partes missus ad interna vi certa, quo fiat purgatio, quod [illegible] in membrum inceps decumbet, quam dum [illegible] natura recte operans ipsum in articulos trudit, quem modo aliquo [illegible] nos interturbamus & diuertimus ac retrahimus ad internas partes vi medicamenti. Quapropter generosum Medicum non decet turbari,

Podagrici non protinus purgandi.

B nec ob varios partium dolores, protinus ad purgantia confugere, sed dolores ipsos mitigare, ac leniter, donec facilius & securius res agatur. Verum dum corpus satis per sanguinis detractionem euacuatum existit, & ad varias & supernas, aut internas partes conspicimus, impetu & more turgentiæ humores irruere, ita vt vereamur ne simul in aliquod membrum princeps dilabatur, vt aliquando in caput assolet, tunc quidem nil amplius concitari poterunt humores, quinimo naturam reddent adminiculantem ac probe admittunt & expostulant expurgantis medicamentum. Qualia autem debeant esse in vtroq; casu, nimirum inclinantibus doloribus, aut ignente irruenteq; in varias partes humorum impetu, non est ita inuentu facile. Sciendum tamen in hac re, in sanguinis redundantia numquam aut solum inclinante affectu purgandum esse, vt si quid crudum præ doloribus, aut biliosum ob calorem factum est, tunc extrahatur blandioribus pharmacis, *vt cassia, manna*, (dummodo rhabarbari infuso diluantur, ne plus laxent partes, & humores

vtrum podagrico purgandi a sanguinis abundantia, & quando & quibus.

C fluxui aptiores reddant, potius quam ipsos alliciant) *syrupo ex infusionibus cum expressione corticum mirobalanorum*, & si quid biliosum apparuerit, *rhabarbari: sic electuarium catholicum, confectio Hamec. b[illegible]. & diasena* eundem vsum præstant valentioribus tamen in his vti non consulo. Verum si cacochymi sint humores ipsiq; lente [illegible] fluant, purgandi non sunt: sed dum malum [illegible] diligenti purgatione, ne reuertantur ob residui copiam, purgandi sunt. Sic biliosos *rhabarbaro, infuso sena*, & pituitosos *agarico, turpeto, cartamo* si aquosi sint. *& diaphænicone, cum syrupo rosarum Persicarum*, & aliis huius naturæ. Ac si pilulis vti velis, [illegible] ores [illegible] triges, vt sunt *mastichina, de assaiereт ex e[illegible]an*. item ex *hiera simpl. & agarico* confectæ: paulatim tamen ad [illegible] aiores deuenies, vt sunt *aggregatiuæ, de hermodactl. [illegible] arthritica*: [illegible] [illegible] est *diatarbith à Montagnana* [illegible] quo multi cum felici euentu vtuntur: similiter & [illegible] us *terebinthinæ cum rhabarbaro*. Eisdem tamen vti poteris materia furiosius mota, in minori tamen dosi, siquidem motus humoris vicem præstat medicamenti, ac forsan est velut eius calcar.

quod si humores præsint cacochymi, ac lente fluant.

D Omnibus tamen admiscere oportet, quæ vim habeant roborandi vias, ne humor citius deinceps moueatur: quapropter *rhabarbarum aut corticum mirobalanorum modicum* his omnibus addes. Verum dum humor impactus est, & iuxta partem affectam inhærens, gummosum aliquid addes, ac semina etiam & aromata, quæ vim habeant attenuandi & liquandi quo facilius medicamentum trahere possit quod impactum est: atq; hæc de purgatione & sanguinis missione, habitu respectu ad vasorum plenitudinem, vel cacochymiam & humorem fluxurum sint satis.

Vtenus prædicto humori fluxuro, necnon & fluenti prouidendum erit: cui sane proprie reuulsio retractioq; proficua existit. In quo opere fere eadem subministrat ars instrumenta, ac in curatione, simpliciter dicta, licet non omnia exsequi tuto possimus. Retrahuntur etenim fluentes humores sanguine misso, expurganti pharmaco, non tamen pari commoditate ossi ad interna vergat fluxio: vomitu, etiam sudoribus & frictionib. totius corporis. Verum

Humores podagricorum & [illegible] quibus & qualiter retrahantur.

E si cacochymi humores consuluerint expurganti pharmaco vti, considerandum est inueterata ne fuerit affectio, an corpus senile & languidum, vel facile resolubile: quippe tunc nec confertim, nec per epicrasin purgandum est illud quidem ne imbecillius reddatur corpus & cacochymiæ plus generet: hoc verò ne dissuescat natura a consueta ad articulos transmissione, citius [illegible] ne periclitantur: sat n. erit eo tempore bis terve, per maiora interualla leni vti medicamento, quo & aliquid expurgetur, & vires melius se habeant, & consuetudo adseruetur incolumis: veter. n. oportet, si ad articulos vergat fluxio, retractionem sine euacuatione. & cum ipsa non nisi plurimum malo vigente. Sic profectò sanguinis missione retrahimus ab articulis humores qui fluunt: [illegible] si ea capite fluxio fiat, communem aut cephalicam venam contrarii lateris scindes: si dextra manus doleat, sinistram, & aliquando dextrum etiam tundere magni est momenti, & grauissimi auctores consulunt: si dextrum crus, sinistri etiam brachii cephalicam tundes. quod si adhuc magis reuellere velis, eiusdem brachii venam carpi aperies. Verum si iecur malo causam præstiterit, præter venam basilicam, quam primum aperies,

Sanguinis missio.

F non erit abs re ex saluatella vltimo loco sanguinem mittere. Quod si vtero consortio malum oriatur, siue manus, siue pedes doleant, ab inc[illegible] lumi pede tutius & vtilius sanguinem mittes: tum quia altero pede male habente, reliquum scarificare iussit Gal. tum verò quia ab ea parte fiet commodior [illegible] membro mandare euacuatio. [illegible] us res se haber, [illegible] dis admodum fuerit in corpore (*siue ea occasione, siue quauis alia*) plenitudo: tunc enim necessum est eam prius per brachiorum venas euacuare, [illegible] dem eo tempore non minor fit reu[illegible], licet non fit ea, quæ originem respicit. Purgatione n. cautius tamen, & , vt dictum est, vitiosos humores reuellimus, qua occasione siue vniuersum corpus his abundet, siue ventriculus eos crudosque quotidie gignat, nullo alio auxilio (*non, dum præcautionis gratia, quod tutius arbitror posse fieri, sed & curationis* [illegible] entium reliquias reuelles & fluxuros euocabis commodius, quam per vomitum. Quapropter præmissis aliis vacuationibus consulo, vbi pituitosus humor præualuerit (*siue solus fluxionem concitet siue aliis admixtum*) quarto quoque die, & [illegible] cta prius diebus intermediis ea *rhodomelle* præparatione, vomere. Sic parti tantum, si caput fluxionis origo sit, & impetus quodammodo cessasse videatur, per epicrasin purgare (*quo natura consuescat à consueto fluxionis loco*) vtilissimum est, bis pharmacis, quæ caput respiciant, ceterum in parua copia, ea nimirum q. [illegible] non corpus turbare, sed a capite aliquid p ventrem educere. Purgabis etiam fluxione testita aliquo modo corpus vniuersum, & ventrem crudis ac frigidis humorib. plenum, quo ad intestina reuellas, & viscera robores, pilulis ea *terebinthina & rhabarbaro*, aut factis ea eadem terebinthina & puluerib. *hieræ simplicis Gal.* si ex ventre fluxionem prodire

Purgatio.

G Vomitus.

Purgatio

A 443

con-

Podagra ex Gallica contagione quo poscat humorũ purgationem.

constiterit. Quod si articularis affectio Gallicam contagionẽ sortiatur, duo mihi probatissima obseruaui præsidia: primũ dum corpus ac venosum genus adhuc vbertate prauorum succorum abundat, maxime in venis iuxta articulos, quo vtiliter vsus sum in diuturnis affectionib. & qui aliis remediis non cedunt. Huius descriptio se habet in hunc modum:

Serapium.

Recipe *spartæ parellæ* ℔.j. *rasuræ ligni guaiaci* ℥.iij ß. coquantur in ℔.x *aquæ* ad tertiam, & selige spartæ parellæ ramenta, & contere in mortario lapideo, donec fiat veluti massa, & exprime in prælo, adseruaq; lac quibidem extrahitur, & iterum scobẽ dissolue in ℥.iiij. *prod decocti*, & in prælo B iterũ exprime, & sic facito ter vel quater, & eas expressiones omnes admisce cum residuo decocto, & finito residere & clariorẽ partem recipe: itẽ *camopitu* ℥ v. coquito mediocriter, & facta colatura adde *foliorũ senæ* ℥.vj. & iterũ bulliant ac colentur *post* xij. *horas*, & his omnib. adde lac seminis *cartami*, extractũ ex ℥ vj *in aqua stillatitia cichorii & agrimoniæ an* ℥. vj. *sacchari quod satis* vt fiat serapium, cuius porrige tertio vel quarto quoq; die ℥ iij. *vel* iiij. ac poteris ẽt *agarici* nonnihil addere, si parũ egesserit laborans.

Serapium aliud in humorũ Gallicorum inueteratione.

Reliquum præsidium est, cum iam humores Gallici in articulis aut prope ipsos inueterauerint, torporemq; & leuem dolorem inter mouendum inferunt: quod sane tanti solet esse momenti, quod desperatos ad mediocrẽ sanitatem reduxerit: fit tamen ex *trium gallinarum carne*, quas contusas elixare oportet cum *sparta par.lle* ℥.xiij. *camepitu* ℥.vj *epithymi & polypodii an.* ℥ j ß. *limaturæ monocerotis* ℥.vij. *cichorii, fumariæ, pimpinellæ & capillorum Veneris an.* m. C j. *agrimoniæ* m. ij. quæ omnia post coctionem in alembicum cõiicies & instillabis, vel in duplici vase & instillationis illius summo mane cum modico pane dabis laboranti ℥. iij. & in iuribus aut obsoniis aliis admiscebis ℥. j *singulis diebus*.

Sudores venerũ excitandi in fluxionibus podagricorum.

Sudoribus etiam non contemnendi auctores consolunt, materiam fluentem ad articulos, ad cutem reuellere. quo præsidio doloribus vigentibus aut incipientibus, vel vtcunq; exsistentibus, nõ vteret: quippe articulos laxare, emollire ac infirmare, idoneus exsistit sudor: præterquã quod humores fundit ac liquat, quorum licet aliquid ad cutẽ euocetur, retrahaturq;, cõiectabile est, ad laxos & dolentes articulos non minorem copiam fluxuram. Quapropter cum præmeditatione & non sine timore pię cautionis gratia, vsui esse potius possunt, quam ad reuellendũ si fluxerint, idq; maxime, dum corpus morbo Gallico oppressum sit, aut pituitosis scatet succis in carne & partibus extimis.

Balnea fluxionibus podagricis noxia.

Pari prorsus ratione subaudiendum est de balneis, cuiuscuis sint qualitatis & fortis, præsertim si calida sint actu, q̃ D tenuere omnino oportet, ni habitualem velimus reddere morbũ. Sunt ẽt qui vrinam mouentibus pharmacis reuellere, & ad vesicam diuertere humores nituntur: quod profecto dum humores ipsi adhuc in motu exsiliunt, siue incipiat, siue vigeat impetus, grauioris solet esse periculi: nam præter id, quod plures & longe citius ad articulos mouentur, si forsan ad vesicam eant, vel exulcerationem vel difficultate, vel lapidi materiam pręstant.

Diuretica vterum fluentibus podagricis humoribus adhibenda, & qua lege.

Quapropter, si his vsurus es, purgantibus per ventrem admisceto, vt diuretica attenuent, & purgãtia per aluum attenuatos alliciant & expurgent humores. Verum si habitualis fuerit affectus, quo minus purgabis, minus lędes: satius erit eo tempore optima vitæ ratione instituta ab omni auxilio supersedere, melius enim est vires diu integras adseruare, quam leuis mitigationis gratia in languorem immedicabilem corpus ducere, morbo integro manente.

NOTA.

Humores podagrici fluxi ac in articulos prolapsi qualiter tractandi.

E Habita fluxuri & fluentis humoris prouidentia, mox & interim fluxi ac in articulos prolapsi magna habenda est cura, vt qui maius facessat laboranti, & ob eius molestiam. Medico ẽt negotium, In qua re, licet à Medicis omnib. statutum sit, fluxum humorem & in particula contentum protinus repellendum aut coquendum esse, ac mox discutientia admiscenda, quo id quod impactum manet, per insensilem halitũ digeratur, & postea solis repellentibus esse vtendum, ac in omnibus his temporib. anodyna & lenientia pharmaca esse admiscẽda, aut per se sola adhibenda: cum hoc tamẽ, quia particulæ natura, fluxi humoris conditio, loci dispositio & morbosi affectus ratio aliquid peculiarius sibi circumscribunt, prædictis scopis vel contrarium vel diuersum: ob id profecto, neq; temere, neq; vtcunq;, neq; semper aut quibuslibet medicamentis horum aliquid tentare licet. Diseram enim superius, quanta afferat pericula incaute repellere: nam ad alias partes maioris periculi nõ raro commigrat repulsus humor, vel in eadem concretus duritiem immedicabilem contrahit. & non raro materiæ maiorem copiam ad intima ex extremis pellit. Si tamen minus aut plus quam par F sit, aut vbicunq, *diaphoretica & resoluentia* porrexeris, non minus lædes, aut euocatis plus iusto ad particulam humoribus, aut præexsistentium nimium resolutis & exsiccatis tenuioribus partibus, quo terrestres & longe duriores supersunt. Pari ratione *anodyna* lædunt, & *narcotica* imbecillitant partes ipsas. Quib. periculis plures homines cautiores facti, maluerunt potius dolores circa leuamen perferre, quam leui quodam & momẽtaneo beneficio suscepto, in grauiora pericula & frequẽtiores dolorũ accessiones delabi. Cũ hoc tamẽ, his qui impatientes sunt, & dummodo ab inclementia dolorum euadant, nihil horum formidant, adhibere oportet, corpore puriori & vacuo reddito, in principiis, quę modice refrigerando potius quam per adstrictionem, repellẽdi vim habent: adstringentia n. constrictionem materiæ in parte maiorem moliuntur, quæ licet sanitatis tẽpore ad corrigendam morbosam articuli laxitatem proficua sint, humori fluxo in præd. cauitates aduersissima G exsistunt. In frigidorum tamen administratione hoc adseruato, quod (*ne opus sit vehementioribus aut diutius vti*) semper quæ anodynam vim habeant ipsis admisceantur. Verum hæc anodyna non quæcunque esse oportet, sed si materia calida sit, quæ modice attemperandi vim habeant, si vero acria & mordax, quæ leniendi, si frigida, quæ modice calefaciendi aut actu calida sint. Quapropter materia à prædominio calida exsistente (*nam raro contingit vnum solum humoris fluxionem fieri*) pedibus aut manibus primo accessu adhibere A 444 poteris, quæ ex lacte solo vel cum *oleo rosaceo aut violaceo* parari possunt: item emplastrum ex *mica panis, oleo & lacte, aut ex farina hordei & fabarum cum eodem lacte, vel ex eadem mica panis madida aqua rosacea vel succo solani & lacte, cocta cum modico oleo*, donec fiat cataplasma. Paratur etiam emplastrum ex *foliis hyosciami in lacte bubulo coctis*: item si pars

Emplastra.

nimium

Vnguenta. Irrigationes. nimium rubeat, excipe *cerussæ* ℥.ij. dissolue in aqua *intybi & modico aceto*, & fiat vnguētum. Item irrigationes ex aceto & rosaceo cum modica *muccagine psyllij*, si in profundo humor hæreat: verū si in superficie sit, *oleo præd. cum vini guttulis* vteris: prodest & cataplasma ex *farina hordei & fabarum cum posca & oleo dulci*. Apponuntur etiā *verbasci flores & folia lenticulæ palustris, psyllij, nymphaea, violaria & portulaca trita per se vel cum rosaceo*, aut facto emplastro *cum mica panis & modico aceto*: idem præstat q.s. *olei rosarū omphacini & aquæ violarum vel solani ana* ℥.ij. pannis ēt *Olea. Panni.* sæpius supra partem appositis. Præstat quoq; si ardor sit magnus id, q.s. *succi sempervivæ & lysimachiæ ana* ℥.iij. *aquæ rudinis, maluarum & lactis vaccini ana* ℥.ij. ponantur supra partem. Præterea prosunt *Lutea ouorum.* *lutea ouorū* (nam albumina nonnihil constringunt) *Emplastrū.* *cum oleo rosaceo & modico succi solani*. Sed maturis mo-
B mēti compertū est plerisq; fuisse emplastrū *ex medulla cassiæ fistulæ cum oleo violarū & mica panis*. Dimitto hac in parte alia non pauca auxilia, quib. passim vulgus, auctorum consilio, vtitur, vt *aquæ frigidæ* inspersio est, vel appositio pharmacorum, quæ adstringendo roborant & repellunt, cum re vera hęc *Galenus conciliatur.* omnia vetuerit Gal. non solum in critica arthritide, sed in ea etiam, quæ à membro dilabitur principe: quippe inquit lib. 2. de nat. human. com. 11. *Iam non raro cum in morbo articulari & podagra artus humores penetrent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuasissent, morte conspeximus hominem affectum esse, vnamq; restare spem salutis, si ad artus retrahere eos valeamus.* Atq; licet videatur in omni arthritide id esse intelligendum, arbitror re vera ita non esse, cum ipsemet. 5. *aph.* 25. repellendum fore in his af-
C fectionibus statuerit. sed intelligendus est per repellentia, ea quę roborant & constringunt nō esse adhibenda, ne fiat ad præd. partes recursus: & in critica etiam, & ea, cuius humor delabitur à capite. Quod si constiterit humoris impetum coercitum aliquo modo esse, proderit ad intemperiem *Cerotum.* compescendā ceroto ex *lithargyro vel vnguento santalino* vti, & alii huius naturæ: prodest & *hordeacea farina cum cydonio & aceto* in modum cataplasmatis adhibita.

Humor podagricus permanens quibus digeratur. Verum si copia humoris adhuc permāserit, quo facilius postea digeri possit, coquēdus liquefaciēdusq; humor est anodynis, & his, quæ vt coctionē moliatur natura, aut resolutionem (*quod longe tutius exsistat*) tenuant, liquant & digerūt. Cuius naturæ est q.s. *radicis maluarum & althææ an.* ℥.j. *violarū & maluarum an.* p.j. *florum cichorii, violarum & melissæ an.* p.j. & ß. fiat decoctio in iure intestinorum, & con- *Decoctum.* tundantur, & adde *vitella ouorum* n.iiij. *farinæ lini & Emplastrū.* *fœnugræci an.* ℥.ij. *olei chamæmeli* ℥.ij misce. Præstat etiam emplastrum *de mica panis factum cum eodem de-*
D *cocto*, vel cataplasma *ex præd. farinis, oxymelite & axungia gallinæ vel oleo chamæmeli*: quæ sane omnia & reliqua huic vsui proficua mutabis frequentius, & ne siccescant curabis.

Dolorē podagricū quę leniant. Ceterum quia doloris vrgentia sæpe magnū facessit negotiū, ob id ad ea, quæ dolorem leniunt, transeundū erit, vel si placet, reliquis admiscebis. Huius naturę est q Alex. commendat, cataplasma ex *foliis brassicæ coctis* læuigatisq; diligenter, quibus addice *fecem aceti, & duo crudorum ouorum lutea, & rosacei modicum*, ac mixta simul apponito: nec minoris momenti est *aqua ranarum per stillationem extracta* aut per decoctionem. Mitigat etiā semen psyllii, si in aqua feruenti maceretur, & cum muccagine & hordeacea farina fiat molle cataplasma: idem præstat *rosaceum & betæ succus*: non minoris momēti est emplastrum *ex cassia fistula antea scriptū*. Quod si dolor adhuc amplius vrgeat, his addes *opii modicum cum croco, vel vnguēti populeonis* quod visum fuerit, *aut olei de papauere*, à quo initium sumere erit o- E
pus. Ceterum *opii* tolum *vsq; ad* g.vj addes ℥.ij. castoris alterius anodyni, *vnguenti populeonis* tertiam partem, *olei verò de papauere* medietatē. In eundem quoq; vsum præstantur *cicuta papaueris, mandragora, hyoscyami folia læuigata cum ouorum luteis, rosaceo & farina hordeacea*: quæ auxilia sæpius mutare oportet. Idē beneficium præstat *mica panis* posca imbuta cū succo *semperuiuæ, solani vel portulacæ: item lenticula palustris cum succo portulacæ aut oleo rosaceo vel de papauere*: probatissimi vsus est in doloris vehementia, id q.s. *solani, violarum ana* m.j. *florum hyoscyami* m.ij. *florum violarum & chamæmeli an.* p.j. fiat decoctio in lacte, his cum axungia porci contusis & cribratis, *crocíq;* ℈ j. addito fiat cataplasma: quæ sane omnia mox aufetes, & partem oleo dulci, aut aqua tepida ex decocto *thymi, pulegii*, & similium, *vel posca calida* ablues. Vteris insuper his quę somnum conciliant, vt *syrupo papaueris, de portulaca aut philonio*

At quia resoluendi munus eisdē fit medicamentis, quib. pugnare oportet aduersus frigidorū humorum inclementiam, ob id, ne eadē medicamē- F
ta sæpius cogar repetere, frigidorum prouinciā aggredior. In quorū administratione, quę non minus requirunt vniuersalē vacuationē per sanguinis detractionē, præparationem, purgationem & vomitū, expendendū est, quod neq; in principio fluxionum pituitosarū neq; in statu calidi fluxus, valida discutientia adhibēda sunt, vt multi ex auctoribus, sumta occasione à priscorum decretis, consuluerunt: quippe aliud est discutere copiosam densamq; materiam in tumoribus contentam, & longe aliud, eam quæ in articulis continetur: nam illa nisi adhibueris quæ valida discutiunt ac digerunt, à mitiorib. potius in pus vertetur, quia expostulat, cū crassior sit ea, quæ in articulos decubuit, attenuari, fundi & liquari, alioqui nō discutietur. *Discutiēntia frigidorū podagrico rum humorum inclementia quali adhibenda.* Cum hoc tamen potius vteres his, quæ potestate calida sint, quam quæ actu: nam illa, quantumuis minore polleāt calore, temporis tractu efficaciua agunt: hæc verò magis euaporando indurant: sic profecto, materia quæ decubuit in articulos cum tenuis sit & fluxilis (*quæ sæpe articulos musculos efficit*- G
tur: & tendonum capita inualida ad firmum tenendum articulum: quo fit vt veluti paralysi affecti, nec crura, nec lumbos erigere ac firmare possint, qui sic affecti sunt, quod plerumq; dolore cessante succrescere comperimus: maxime cum Medicus plus iusto mitigatoriis & blandioribus auxiliis vsus fuerit, aut complicatus fuerit affectus cū iecoris imbecillitate, vel malo corporis habitu) mitiora desiderat auxilia, quæ tantum nata sint leuiter eam ducere: nam à vehementiorib. quod tenuius est, dissipabi- A 445
tur, & crassum durius remanebit: & ob id necessū est in materia frigida adaugere efficaciā, in calida minime. Quapropter primo mali accessu si frigida sit materia, aut in statu calidioris, ex porrigea, quæ læuiter digerunt, quale est q.s. *olei chamæmeli & anethi an.* ℥.j. *puluer. ireos* ʒ.j. misce. Aliud si dolor vrgeat *Linimentū leuiter digerens.* conficies, q.s. *muccaginis seminis lini & fœnugræci extracta in aqua stillatitia chamæmeli* ℥.ij. *pulueris chamæmeli* ʒ.ij. *olei liliorum & sambuci an.* ℥.j. *axungiæ anseris*

ʒ.vj.

Vnguentū. ℥.vj fiat linimentum. Item aliud maioris efficaciæ recipit *vnguenti dialthææ & resumptiui an.* ℥.j. *mucaginis seminum fœnugræci extractæ aqua stillatitia chamæmeli* ℥.iij *pulueris ireos & iuæ arthriticæ an.* ℥.j *&* ß. *emplastri mellilotti* ℥.j malaxentur omnia in *oleo liliorum* & fiat vnguent. Prosunt etiam *terebinthi* folia trita cum *adipe suillo & oleo.* Quod si materia durior sit, vteris linimento q.r. *vnguenti marciaton & dialtheæ an.* ℥.j *butyri recentis* ℥.j. *&* ß *olei liliorum, amygdalarum dulcium & lumbricorum an.* ℥.ß *ceræ* q.s. Aliud etiam maioris momenti recipit *olei lumbricorum, liliorum & anethi an.* ℥

Emplastrū emolliens.

B iij. *olei rutæ* ℥.ij. *vini albi & sapæ an.* ℥.iij. *ranarum communium* n.xxx. *salis* ℥.j coquantur ad ossium separationem, & facta forti expressione adde *terebinthinæ & croci parum*, & fiat linimentum, quo partes rigidæ & reosæ vngantur. Idem præstat aliud q.r. *asellorum & vermium an.* ℥.ij. coquantur in sapa ad dissolutionem, quib. adde *axungiæ gallinæ & anatis an.* ℥.ij. reducantur ad formam linimenti. Præstat & *oleum vermium, asellorum, hepatis ranarum & gallinarum, item oleum in quo torpedo coquatur*, maxime si ei aliquid ex calidiorib. addideris, vel miscueris præd. vnguentis. Corroborat mucidos articulos, & q corpus sustinere nequeunt, neq; motum efficere, vt contingit his, q malo et corporis habito & perpetuo defluxu laborant simul cum dolorib emplastrum q.r. *vini rubri* ℔.ß. *olei lumbricorum & de rore marino ana* ℥ j.ß. *olei de Aparicio* ℥.j. *aquæ vitæ* ℥.iij. *pul. cornu cerui spongiosi* ℥.ij. *pul. chamæmeli* ℥.ß. *salis* ℥.iij. bulliant oia ad vini consumtionem in duplici vase, & adde cremoris *fœnugræci & seminis lini an.* ℥.ij. *pul. iuæ* ℥.iij *sulphuris viui* ℥.ij *emplastri confortatiui Vigonis & Gall. Serueti. & oxycrocei*

Emplastrū corroborans.

C q.s. vt fiat ad modum emplastri mediocris consistentiæ, aut mollioris. Prosunt et fomenta *ex oleo & sale*: item ex decocto *parietariæ, origani, calaminthis, chamæpityos, chamædryos, iuæ arthriticæ, radicis ireos aut florum eius, & axungiis ibidem liquefactis*. Quod si dolor amplius vrgeat, cataplasmatis vteris, quæ recipiunt *farinam fœnugræci, seminis lini, ciceris & lolii cum aqua mulsa aut vino tenuis decoctas, addito oleo nardino, vel theriaca, mithridato, vel conserua de hyacintho aut oleo Matthioli*: Prodest & cinis *radicis brassicæ aut cauliculorum eius cum axungia Gallinæ*. Præstat & emplastrum q.r. *pred. pal.* ℥.ß. *stercoris bubali & farinæ hordei ana* ℥.ij. *cum aqua mulsa* fiat emplastrum. Idem facies ex *stercore vaccæ cum melle, aut capra cum posca & farina hordei*. Item ℞. *farinæ fabarum* ℥.iiij decoquatur in decoctione *ranarum & iuæ arthriticæ in oleo & vino facta*. & formetur cataplasma. Huic quoq; vsui subseruiunt *amaraci folia, item thymus, sisymbrium, satureia, pulegium, sampsucus cum serpillo & fœniculo ac mentha*, tum em-

Fomenta.

Cataplasmata.

Pulueres.

D plastris admixta, tum in puluerem redacta & cataplasmatis addita, tum etiam decocta ad fotus & irrigationes efficiendas. Poteris et ex eisdem & aliis ceratum conficere, quale est id, q.r. *olei scorpionum & lumbricorum an.* ℥.iij. *axungiæ anatis, anseris & butyri an.* ℥.ij. *terebinthinæ lotæ aqua vitæ* ℥.j. *&* ß. *diachylonis*, q.s. vt fiat ceratum: item aliud recipit emplastri *diachylonis*, ℔ ß. *sulphuris, iridis, aristolochiæ an* ℥.j. *chalciditis* ℥ ß. malaxentur cum *oleo rutaceo* & reducantur ad formam cerati. Alia etiam non pauca reperies apud auctores scripta, quæ mitiora reddita, non mediocris erunt commodi.

Humorum podagricorum reliquiæ quibus consumantur.

His omnibus factis, si adhuc humorum reliquiæ superfuerint, ad balnea ex feruenti musto te conferes, vel ad ea, quæ ex *oleo & sulphure* fiunt, vel ex *oleo & sale*, vel ex *vinaceis*, quæ profecto, si corpus prius vacuationibus præcaueris, magni solent esse momenti, vbi per interualla repetit affectio, & iam videtur subsidere & quiescere, ac inclinare. Nam E in reliquis, quæ ob Gallicam contagionem, aut quauis alia causa, vel semper, vel fere durant, ex vsu non sunt: quinimo sæpe (*licet primo accessu videantur prodesse*) maioris mali & intensioris doloris, ac diuturnioris affectionis solent esse causa. Sed de balneorum vsu in articularib. affectionib. non minoris momenti controuersia suboritur. Quippe exstant auctores non contemnendi qui id consulant, quos nisi prudenter interpreteris, in mille errata protinus incides. Exstat n. Aëtius qui *lib.3 ser.4.c.* 48. fomenta & balnea mille modis parari iubet. sunt & alii auctores, qui id quoq; consulunt. Verum si quis eorum verba & mentem callere velit, reperiet facile podagricum affectum (*hoc est imbecillitatem articulorum*) neq; rursus humoris vbertatem curari posse balneorum adminiculo: soluuntur n. quouis balneo humores, effœminantur articuli & laxiores redduntur, quantomuis resolutoria aut adstringenti vi polleant, nam plus præualeat aquæ humiditas & tepor, aut calor ad humorum fusionem & articulorum laxitatem, quam possit aquæ aut mineralis vel cuiusuis alterius medicamenti vis ad resoluendum: præterquam quod Aëtius solum F consulit in declinatione & ad conterendas mali reliquias corpore iam satis vacuato eis vti, quo nihil possit ad partem confluere, licet aquæ calore aut humiditate partes laxentur, quod fieri est necessum quouis Balneo. Quapropter Gal. 11 *meth.c.* 20. eleganti discursu statuit, omnibus articularib. morbis balneum esse aduersissimum: & licet ibidem loquatur de balneo aquæ calidæ, quod febrientib. erat vtile, nihilominus tamen balnea omnia, quæ actu vel potentia calorem sortiantur, idem & efficacius possunt efficere. Quippe ratio, propter quam balnea articularib. morbis aduersa exsistunt, sic exprimitur à Gal. ea parte statuente, *primo ad hac in febribus, si pars aliqua princeps languida sit, maioris esse detrimenti & periculi, & ob id nulla lege esse administranda*: de reliquis vero particulis sic scribit: *Quod si præterquam, quod nulla princeps pars imbecilla sit, etiam inferiorum nota partium aliqua sit inualida, veluti podagricis pedes, & in quis articulari vitio laborant vniuersi corporis articuli, maxima salutis pars ægro comparabitur ex balneo, ipsis infirmis partibus, quæ superuacua sunt, excipientibus. Assolent enim nonnunquam & citra balneum* G *superuacanea in partes infirmas confluere: a balneo vero magis, vtpote succis ipsis per id liquatis, tum via per quas meent patefacta. ambo enim hæc ex moderato calore prouenire, necesse est.* Qua sententia euidentissime constant rationes, quibus facilime probari potest, necessario, quæ articularem patiuntur imbecillitatem, & maxime quæ eam contraxerunt habitualem corpora, summopere infirmari, ac diutius labora- A 446 re, & forsan habituale contrahere damnum, licet primo accessu videantur iuuari, resoluta aliqua eius humoris, qui ibidem morabatur, parte. Quo fit, vt mihi persuasum semper habuerim, fugiendum esse in huius mali curatione à balneorum vsu, nisi in his dolorib, qui per interualla repetunt, cum iam inclinant: quo tempore sale, nitro, sulphure aut vinaceis, vt dictum est, vteris, non aliis: sicca enim balnea porriges vtilius, quam humida, oia tamen inclinante malo, ad conterendas reliquias, nam vbi causa integra est, omnia & singula aduersissima

Balnea vtrū podagricis prosint.

Balneum omnibus articularibus morbis aduersissimū.

Balnea quibus podagricis & quando prosint: & quæ

exsistunt, nam si aliter feceris, maxime si affectio sit ex his, quæ ob contractum habitum fere semper affligunt, aut in his, quæ comitem habent Gallici morbi contagionem, proculdubio summopere lædes.

Fontanella quãdo locũ habeat in podagricis.

Verum si constiterit à capite fluxionem fieri, ad fontanellas à brachiis adapertas deuenies: quibus plures homines ab his dolorib. immunes multis diebus fuisse conspeximus.

Ceterũ quia sæpe reliquiæ humoris, quæ in corpore supersunt, conspurcata omnium humorum B massa nouũ dolorẽ accersunt, ob id eos conterere opus erit, sæpius iterũ atq; iterũ minutis purgationib. pilulis in præcautione scriptis: & si caput malũ causam præstiterit, hoc vteris serapio q. r. *mellis rosacei* ℥. iij *syrupi stœchados* ℥ j. *decoctionis arthriticæ & betonicæ* ℔ j. *diagalangæ* ℨ. ij *fiat syrupus*. Item hoc vtatur masticatorio bis in hebdomada q. r. *pyrethri contusi* ℨ. ij. decoquatur in *oxymelite & mastice* ℨ. j. ac postea colluatur os aceto *rosaceo & aqua frigida*: præstat mane aliquibus diebus *theriacæ* ℨ ß. Præstat etiã hoc, q. r. *conseruæ acori vulgaris* ℨ. ij *cõseruæ anthos & stœchados an.* ℨ. ß *zingiberis conditi* ℨ ij. *aromatici rosati, diagalangæ an.* ℨ. j. *coralli præparati & cranei humani præparati an* ℨ ij *cũ syrupo de corticib. citri fiat opiata*, cuius mane per aliquot dies sumat laborans ℨ j. superbibẽs parum *aquæ absynthij*.

Humorum podagricorũ reliquiæ quibus conterantur.

Serapium.

Opiata.

Podagra ex seficcatione humidi quã curationem poscat.

Quod si ex resiccatione humidi exsistentis intra articulos, spuria hæc podagra suboriatur, studendum est, velut corpus hecticum omni arte reficere, tum cibis boni succi & copiosioris nutrimenti, ac *mucilagine* & humiditatis, tum balneis *aquæ dul*C *cis*, aut decoctionis *maluarũ althææ, seminis psyllij, cucumerum ac lini, vel* fomentis ex eisdẽ. Item inunctionib. ex *butyro, axungia, medullis, mucilaginibus*, & tandẽ moderato exercitio & aliis, quæ copiose addoximus *cap. de febre hectica*, cauentes omnino, ne vlla vacuatione aut diuersione vtamur. Frequentissimo euentu constat plerosq; ex his, quib. diu dolores durant, ita vt nullis cedant auxiliis, pati deinceps tophaceam substantiã in digitis tum manuũ, tum pedũ, idq; vel ob humoris crassitiem & terrestrẽ conditionẽ, vel ob incuriam exhibendi medicamenta resoluentia. Quo fit, vt malã figuram adepti manci supersint, distortis & trombosis digitis, materia in articulis contenta ad gypsi naturam versa. In qua re sciendũ est, hos tumores supeṙesse difficilis resolutionis, quod fiant ex ichorosa terrea & semiputri materia, vel in terreã naturã versa: si primum anteq̃ in vlcerationẽ aut duritiem immedicabile degenerent, aperiendi sunt, & ea lege cu-D randi: si secundũ, & corpus nõ admodũ vetustum fuerit, cutis inscindenda est, & tophacea materia leuiter vel abradenda vel vrenda paulatimq; extrahenda, tũ ferramento aliquo, tũ medicamentis emolliẽda, quo facilius cedat separetuiq; à carnosa substantia: curandũ tamen, ne id fiat interim, dum dolores vigent, ne longe magis ad afflictam partẽ confluant, ac si quid manserit in articulis impactum, anteq̃ ad immedicabilẽ duritiem perueniat, vtendum est *diachalcitide* à principio cum modico seuo *caprillo* vel oleo *de cucurbita*, & postea solo quo magis resoluat.

Tophi manuũ aut pedum vnde, & quib. resoluantur.

Ischias vnde dicta, & varia nomina.

Ischias, præcipua & grauior articulorum affectuum species, quãuis essentiam nãciscatur in dolore sitam, ac inflammatorio affectu, à quo dolor concitatur, nomen tamen accepit à loco affectionis. Quippe ischion grandis quidã est articulus, in quo ossis femoris caput cum osse coxẽdicis alligatur: q̃ sane colligantia & cohærentia cum aliquo intercedẽte humore disiungitur & separatur, ac e loci dearticulatur. ischias, seu, vt Barbari scribũt, *sciatica*, vel, vt ex Plinio constat, ex articulo hoc *coxendicum* dolor appellatur. Est quidẽ hæc affectio podagræ dictis essentia & symptomate simillima, dissidens E tamen dolorũ vehementia & extensione ac situ: hoc quidẽ quia articulus in profundo situs exsistit: vehementia ob neruosarũ partiũ vbertatem, quæ eam partẽ attingit: extensione quidẽ, ob colligantiam multarum partium sibi vicinarũ, & quia nerui ẽt non parui momenti per eam partem descendunt: quo fit, vt non raro circa poplitẽ reperiatur etiã dolor vsq; ad pedẽ, initium sumens (*vt visum fuit Paul. l. 3. c. 77. & Aet. l. 12. c. 1* à lumbis & partibus circumuicinis, vigens ẽt in genubus. Ceterum vt hæ differentiæ clarius elucescant, statuendum est, coxendicis dolorẽ esse duplicis naturæ & conditionis: vnum legitimum & verum, genitũ quidem ex articuli separatione ab humore ibidẽ congesto aut defluxo inter pyxidem articuli: qui licet dolorem non inferat ea parte, efficit tamen ob distensionẽ neruosarũ partium quæ circumstant, ingentes & diutinos dolores, reliquũ verò spurium & illegitimum, factũ ex vitioso temperamẽto simplici, aut cum affluxu humoris ad ligamenta & tendones, & vsq; ad cutẽ per carnẽ præd. articuli: vel ẽt ob consensum vteri male affecti à partu vel grauidationis tempore. Nam cum ligamenta vteri ad F internam coxẽdicis partem alligari certũ sit, dum ligamenta hæc à flatu, à frigore, ab humore, vel ab vteri retractione ad cõtrariam vel supernam partẽ male afficiuntur aut distenduntur, persimiles dolores concitare euidentissimum est.

[illegible] & quid à podagra & chiragra differat.

Coxendicũ dolor seu ischias duplex:

Legitimus & Spurius.

Causas habent hi coxendicis dolores inter se diuersas, sed ab aliis articulorũ dolorib. certo quodam modo diuersissimas, quarum cognitio maioris est momenti ad integram huius affectus naturæ cognitionem, & ad exactam curationem. Statutum quippe est, oẽs articulorũ dolores duas tantũ sortiri causas, præter siccitatẽ quã adduximus, nimirum *articulorum impotentiã, & ad ipsos humorum confluxum*: Ceterum coxendicus dolor [illegible] etiam alias illis consimiles, verum quæ dissimilem exoptant curandi rationem, ob dissimilem modum, quo in articulo congregantur. Quippe G certum est fieri ab articuli impotentia, cõtracta vt aliqui articuli sortiuntur, atq; etiam ex frequenti equitatione, aut ascensu in magnis equis, vel ex frequentiori Venere. Prolabitur præterea humor in articulum pituitosus, sanguineus, ac nonnonquam melancholicus, ceterum cum bile, aut tenui, & serioso aliquo succo admixtus: decidit etiam biliosus humor in articulum, quod multi negarunt, sed reuera, vt ex Hipp. constat, *lib. de internis affectionibus*, bile etiam visus est accidere, sæuissimosque dolores cõcitare, tanto sæuiores, quanto syncerior profluxerit. Differentia autem in hoc genere causarum non leuis succrescit, nimirũ q̃ in reliquis articula-A 447 tibus morbis hi humores, aut ia, qui affectum effectorus est, vel crisis ratione, vel per defluxum à toto vel à parte aliqua, congregatur intra articulum: at in ischiade, his etiam modis, & per paulatinam congestionem ab humore fluente, vel ab excremento non expurgato, neque ibidem consumto. Quippe aliud est ex partibus vicinis paulatim aliquid fluere, aliud quidem alimentum [illegible] ex-

Coxendicũ dolores qb. suboriantur causis.

Articularum morborum causarũ genera quid differant.

men-

excrementum vertere, & aliud ex proprio alimento plura congregari excrementa ob partis impotentiam quę nequit ea purgare: aliud à capite prolabi: item aliud à toto irruere: & etiam diuersum est per decubitum, aut alterius morbi iudicium fieri, quæ oia curaturo maxime sunt proficua. Quæ sane vitia alias habent anteriores causas, vt sunt *ventris cruditates, exercitii dimissio, suppressio hæmorrhoidum, mensium aut alterius vacuationis consueta & vtilis*. Alterius autem

Ischiadis illegitimæ quæ causæ.

ischiadis, quæ illegitima est & spuria, cum duplex B sit, duplices quoq; sunt causæ: nam ea, quæ fit extra articulum in ligamentis & partibus carnosis ac neruosis, venarum plenitudine aut vitio plerumq; fit, & maxime à crassioribus succis, vt ex suppressis hæmorrhoidib. plerumq; conspicimus, vel ex morbo Gallico, aut aliis succis, quos externa frigiditas

Ischias ex vteri cõsortio quas sortiatur causas.

ibidem perfrigerando condensat ac indurat. Sunt etiam aliæ causæ, quæ & materiam suppeditant: aliæ quę ipsam mouent ad partemq; euocant, vt de anni temporib. superius dictum est. Reliqua autem ischiadis species, quę vteri fit consortio, vel ab eius plenitudine, cõtractione, frigore, aut flatu sæpius succrescit: cęterùm id vel humore iuxta partem pręd. transmisso, vel flatu incluso, vel vtero contrahente ligamenta quibus coxę alligatur: quo fit vt maior ex parte dolor [illegible] inguen appareat, signum quidem quo euidentius fieri ab hac causa comperimus.

C Signis tantũ distinguere opus est causę naturam

Ischias quibus signis innotescat.

& operandi modum, nam hæc sunt, quæ variã curãdi rationem mereri possunt. sic profecto per decubitũ fieri monstrabit prægressus morbus, in cuius inclinatione coxa dolere cœpit. A toto corpore humorẽ delabi, ipsius grauitas, color & plenitudo aut vitiũ monstrat: à capite catarrhosum prę fuisse caput, & nunc ab eo immune, præterq; q̃ pręcessit ipsius grauitas: à ventriculo ortũ mõstrat frequens cruditas aut vomitus consuet. suppressio: à carne & partib. circumiacentibus, monstrabit dolor perseuerans, quod aliis causis nõ accidit. nam frequentius per exacerbationes ad pẽsum fluxi humoris inuadit: ab excrementorũ partis cõgene, dolor lentus, articulorũ promptior laxatio, ac forsan mox á principio. Qualis verò sit humor fluxus, præter partis colorem, tumorẽ, vitam anteactam & doloris conditionem, monstrabit etiã motus, morbi celeritas, vrinæ color, accidentium natura, & signa omnia quæ prima huius capitis parte adduximus, ac ea quę scripsimus in arthritidis dignotione. Verum si morbus fuerit spurius, facile monstrabitur eo, quod nisi articulus moueatur, parum aut nihil dolet, quod intra ipsum humor non sit, nam tunc eũ perpetuo articulũ disiungit, ita perpetuo premit D dolore. At si ab vteri consortio doleat, vel ab inguine bubone aut alio vitio oblesso, plerũq; dolor magis iuxta inguen comparebit, dolorq; ibi [illegible] vehementior erit, in postica vero leuior præterq; q̃ aderit hæmorrhoidũ vel mensium suppressio.

Ischiadis præsagium.

Malum hoc (*scribit Celsus*) raro hominem dimittit, si semel assuescat, quod verò ex sanguine fit dolor (quod raro accidit) *vt constat ex Gal. 10. de compos. phar. loc.* citissime curatur, & partitione ex bile, ceterum sæuior est. Præterea *vt ex Hipp. 6. aph. 59. & 60. constat*, quibus coxa excidit, præ mucorum abundãtia, his diuturnus efficitur affectus, & sæpe crus tabescit: sic qui tophis molestantur in carne excrescentibus, raro aut nunquam sanitati restituuntur. Item hyeme australi, ex salsa pituita succrescere hos dolores sperandum est: aquilonia, ex tenui & fluxili: aduẽtante vere, ex humorum fusione: ęstate, ex adustis succis aut biliosis, quod pituitosus ex cruditatibus genitos exacuunt & mouent. Si verò ex vteri consortio fiant, laborantẽ cito vel subito sa- E nitati restitui constat, nisi mensium aut hæmorrhoidum suppressione fiant: quippe tũc nisi probe reddant, aut arte in grandiorib: & senioribus fœminis prouocatur, sanguine per statuta interualla misso, difficilius curantur.

Ischiadicus dolor quam curãdi rationem poscat.

Curandi rationẽ consimilẽ fere exoptat ischiadicus dolor, cum reliquis sui generis, tam in victus ratione, quam in rerum non naturalium vsu. Verũ cum hic in sanguinis detractione, expurgantium vsu, ac particularium præsidiorum administratione, non parum euariat à reliquorum indicatione. quapropter iuxta cuiusq; causæ indigentiam, generalia hæc præsidia administranda esse arbitrandum erit, initio sumto à sanguinis detractione. In qua re, vnum hoc tanquam commune & probatũ principium haberi debet, nimirũ quod incipientẽ dolore cuiusuis causæ accessu fiat, semp à sanguinis detractione auspicãdum erit, solum causæ na-

Sanguinis missio vtrõ in dolore cosẽdico locũ habeat.

turę habito respectu, quatenus ad quantitatis mẽsuram extrahendam attinet, nam copiosius in calidiorib. succis quam in frigidis, ipsum extrahere F oportebit. Verum semper sanguinem mittere ante omne aliud auxilium opus erit, à quo tamẽ loco & quoties aut quantum, specialiorem requirit causarum indagationem. Quippe si vteri aut hæmorrhoidum consensu vel suppressione malum excitatur, procul dubio ex reliquo crure sanguinẽ mittere longe tutius & vtilius est q̃ ex quauis alia corporis parte. Ceterũ si in corpore ob præd. suppres-

Sanguis in ischiade à quo loco, quoties & qua quantitate mitti debeat.

sionẽ grãdior succreuerit plenitudo, necessũ erit à venis brachiorũ prius sanguinẽ fundere, ne copiosiori sanguine inferius cõfluente, ob tali scissionẽ, longe maior fiat obstructio, quo facto ad venas tali (vt dixi) sani cruris deueniendum erit, extrahendumq; quantum vires ferre posse visum sit. At si capitis vitio malũ oriatur, primo ex contrario brachio sanguinem mittes: postea verò ab eo quod è G regione cruris affectum est. Ceterũ si per decubitũ alterius morbi coxendicus dolor fiat, ab ea parte, per quam commodius reuellere possis, sanguinem fundes, dummodo ad membrum mandans humores fluentes non reuoces: quippe id summe perniciosum est, poteris tamen sanguinem fundere á venis quæ materiam fluxuram ex membro mandante euacuent. Dum tamẽ ab vniuerso corpore sanguis, (*quod copiosius corpus plenum existat.*) profluit, considerabis, sit ne vetustus dolor, an nuper concitatus, nam si recens sit, citra vllam dubitationem à venis brachii contrarii lateris sanguinem primo fundes, quousq; plenitudinis maiorẽ partem deposuisse constet: quod verò reliquũ est, A 448 ex brachio eiusdem lateris extrahes. Quo facto ac dolore perseuerante, ad scindendas cruris affecti venas deuenies: quod fieri potest vno è tribus locis ipsius cruris, non tamen indistincte & vtcunq;: nam quæuis præd. suum præstare habet beneficium, quod altera nequit. Sic enim præceptum est Hipp. & Gal. & reliquorum, in poplite aliquando esse scindendam venam: item nonnunquam in talo iuxta externam partem, *sciaticam* appellatam *venam*: præterea non mediocre experimento comperimus & à Guainerio maxime cõmendatum, in

pede ipso, ea vena scissa quæ est inter minimũ digitum & sibi vicinũ, maximi fuisse iuuamenti. In qua re arbitror tundendã esse venam poplitis, dũ ex plenitudine (*quam per superiorũ venarum scissionẽ iam depsiueris*) malum ortũ duxit: tali internam, cũ ab vtero aut hęmorrhoidib. vitium oritur. eam vero quæ est inter digitũ minimum & sibi proximũ, cum id quod in penitioribus partibus (*non intra articulum, quippe sanguine misso non euacuatur*) nimirum quod in tendonibus & ligamentis continetur, casurum veremur in eorum spatia: at ischiadicam venã B tondimus, dum á venis maiorib. supra articulum exsistentibus, euacuare nitimur. His sic habitis, vt quisq; iuxta laborantis indigentiã hac vel illa scissione vti discat, humoris ideam considerabis, nam licet cuiusuis sit naturę humor, semper sanguinem mittere sit opus, & pro modo & situ humoris fluentis aut fluxi, ex hac aut illa parte fieri debet venarum scissio, cum hoc tamen quantum liceat extrahere, sola humorum idea & natura monstrare nata erit, *vt sæpius dictum est*, ita tãto parcius mittes, quanto vetustior fuerit affectio, aut humor frigidior, corpus senile aut viribus languens: audacius tamen in contrariis statibus & humorum conditionibus.

Ischias quã humorum poscat vacuationem

Quo facto & interim dum fit, humoré purgationi disponere opus erit: in cui⁹ euacuatione hac vti oportebit lege, quod in pituitosis ac melãcholicis humorib. nunquam aut quãrarissime vtamur purgantib. per infernam aluum: nam cum coniectabile sit, á ventriculo aut splene, vitiosos plerumque humores succrescere, dubium non est, quin C tutius sit per vomitum expurgare, efficitur n. reuulsio quæ maioris in hoc affectu momenti est, & per conuenientem regionem euacuatio. Quapropter præstitis præparationibus ex *rhodomelle*, in pituitosis succis, *oxymelite* & similibus, *ac syrupo borraginis & melle e: rosaceo*, in melancholicis, cum aquis & decoctis, quæ sæpius huic vsui adduximus, bis in hebdomada laborantem vomere coges. Verũ si biliosus sit humor qui fluit, aut copiosiori bili admixtus, licet optimum sit vomere (*vt omnes ferè ex Gal. præceptis auctores censulunt*) cum hoc tamẽ mitioribus medicamentis bilem ad infernam aluum ducere, maioris solet esse momenti. Ceterum si ex partis vitio indies succrescant iuxta articulum excrementa, nullã arbitror fore vtiliorem vacuationem ea, quæ fit per epicrasin. Inter pręsidia purgationi aptiora scriptum est à veteribus omnib. acria clysteria (*etiamsi dysenteriam cõcitent*) proficua summopere fore: quippe hæc & materiam diuertunt, & à parte quodammodo videntur deriuare: horũ D sane decoctum conficiunt *ex centaurea minori, linocosto, chamæmilo, stæchade, aut abrotono*, cui addes vel electuariũ Indũ, catholicum, diaphœniconẽ, hierã simplicẽ aut logodii, vel pilolas fœtidas, vel de hermodactylis, aut succũ ireos, & hui⁹ cẽsus alia.

Vomitus.

Clyster.

Verũ quia hæc duo præsidiorum genera, solum nata sunt materiam fluentem aut fluxurã euacuare, construere oportet alia, quæ id etiam efficere possint, & cum hoc fluxam iam & intra articulum côtentam dissipare, & educere: huius naturæ sunt sudationes ex *guaiaco*, si humor pituitosus sit & vetusta affectio, vel morbi Gallici soboles: Verum si vetustior fuerit & humor serosus & fluxilis, sudationes fiant ex *radice chinæ*. Quod si verearis sudationib, vt ob reliquorũ articulorũ laxitatem quæ facile succrescit, fomentis vteris spongia adhibitis ex *vino calido*, vbi ferbuerit *iuniperus, vel aqua vitæ imbibita*, aut decocto q. r. *saluiæ, foliorum lauri, foliorum sambuci, sueæ stæchados, roris marini, chamæmeli, radicum ebuli an. m. j.* fiat decoctum, quo vtere. vel fiat sic. Excipe *radicum & foliorum ebuli, & althææ an. m. j. foliorum rutæ, sabinæ, sambuci & pulegij an. m. ß. florũ chamæmeli, fœnugræci, & meliloti an.* p. ß. decoquantur in tribus partib. olei & vna vini, & vtere: fomentum itẽ instítues cum lixiuio ex cinere *crarum eqai aut ceræ & aqua fabrorum cum modico sale*. Prosunt & euaporationes prædi. decoctionum supra ignotos lateres factæ, aut per infundibulũ ex vase vbi fiunt sumtæ. Eiusdem etiam efficaciæ sunt fotus *ex succo rutæ, saluiæ & iuæ cum aqua vitæ*.

Sudationes.

E

Fomenta.

Euaporationes.

Quod si ne hæc quidé prodesse videantur, ad ea auxilia, quæ simul dolorem leniant & materiam discutiant, deueniendum erit, quippe repellentib. in hac affectione vti non parum erit periculosum. Quapropter post hęc, & interim dũ sanguis mittitur, præsidiis vteris, quæ in podagra profutura esse diximus: quod si non profuerint, quia profundior est locus, vbi continetur humor, efficacioribus vti oportebit, dummodo prædictis vtaris, interim dũ corpus sufficienter euacuas: his verò, quæ mox referam, sufficienter iam corpore euacuato, nam cũ vehementiora sint, si corpus impotum steterit, verendum est, ne plus ad partem affectam euocent, maioremq; dolorem concitent. Quapropter facto à leuioribus initio, primum vnges partem *oleo irino, de castoreo, de piperibus, & de pyrethro cum modico aceti & axungia, vel cum vino & oleo dulci: item Paulis emplastro* vteris, quod fit ex *lupinorum amarorum farina cum oxymelite* Præstat & vnguentum Altomaris scriptum fol. 680. q. r. *cremoris seminum maluarum & althææ tam liber* ℥. iij *farinæ fœnugræci & seminis lini an.* ℥. ß. *adipis anserini & suilli ana* ℥ iij. *olei rutacei & chamæmel i ana* ℥. j. & ß. *ceræ & aceti parum*, fiat vnguentum. Item & emplastrum *ex menthastro fluuiali cum oxymelite confectum*: item pręstat *ruta cum melle trita*, vel emplastrum *ex costo, ex furfure cũ sapa & sale: item ex stercore bouino aut caprino cum farina hordei, melle & aceto* idem præstat *hyssopus humida*. Præterea emplastrum *ex farina hordei, scammonio & aceto*: valet & *mel cum sale: ruta cum passularum carne: cinis cauliũ cum adipe*. Præterea *fœnugræcum* in vas fictile conicito, & simul effundito poscam sufficientem, & coquere sinito, donec dissoluatur, & adde mellis quod sat fuerit, & iterum bulliant & teratur ac parti appone, quo facito duobus tribusve diebus. Verum dum adhuc fluxio instat, & dolores exacerbantur, necessum est cum emollitione & mitigatione resoluere: ad hoc ex vso est quod recipit *symphyti rasi minutim incisi & triti* ℔ j. & ß. *mannæ thuris* ℥. ij. *ouorum recentium* nu. iiij. *terum misce & adde adipis suilli veteris* ℔. j *& leuigata parti appones*. Nec minoris momenti est q. r. *picis partes duas, sulphuris viui partem vnam*, trita & mixta parti apponito. Conficies etiam cataplasma, q. r. *foliorum rutæ, althææ, saluiæ ac sambuci an. p. ß. coquantur, & adde olei irini & de castoreo an* ℥ j. *& ß. cremoris fœnugræci & seminis lini an.* ℥ j. *farinæ lupinorum & hordei ana* ℥. j. cum posca fiat cataplasma: Idem fieri potest ex foliis *lauri, pulegij, sabinæ & ebuli cum iisdem farinis & oleis*. Vngantor etiam *vnguentis arragon, marciaton, aut Comitissæ*: vel vtere emplastro, quod recipit *succi foliorum rutæ, sambuci & calamintha*

Dolorẽ leniẽtia & discutientia qua lege ischiadicã adhibenda.

F

Olea.

Vnguentũ.

Emplastrũ.

G

A 449

Cataplasma.

Vnguenta.

minthæ an. ℥.j. *bdellii, opopanacis, ammoniaci dissolutis in aceto an.* ℥ß *myrrhæ & resinæ an.* ℥ iiij. *cremoris seminum lini, altheæ & fœnugræci an.* ℥.j. & ß. *farinæ hordei & fabarum ac lupinorum an* ℥. vj. *picis & ceræ* quod sat fuerit. Aliud etiam conficies non minoris efficaciæ q. r. *succi ebuli* ℔.j *succi hederæ* ℥.ij *olei antiquissimi & rutacei an.* ℔ ß. *coquantur, & adde styracis, castorei an.* ℥ iij. *opopanacis, ammoniaci an.* ℥ß. dissoluantur in oleo, & adde parum ceræ. Præstat & *diachylonis cum sulphure* ℥.j. pro ℔. vel idē *diachylon cum chalcitide*, vel si morbi

B Gallici suspicio sit, adde *emplastri ranarū* q. s. Quod si ne hæc quidem omnia adhuc prodesse videantur, ad vesicatoria emplastra deuenire aliquando cogit vrgentiæ & vetustatis affectionis ratio: maxime humore nimis frigido apparente. Quæ sane medicamenta ego semper recusaui, nam potius soleo nouam fluxionem concitare (*maxime cum ob morbi diuturnitatem, corpus neq; sufficienter purgatū, neq; proba vsum vitæ institutione comperimus*) quam fluxum humorem discutere. Cum hoc tamen si vrget necessitas, adhibere oportet medicamētum ex radice *cucumeris agrestis cum axungia*: valet & id q. r. *vrticæ Græcæ saluiæ an.* m.j. *salis* p.j contundantur & bulliant in vrina, & partem ablue. Aliud conficies q. r. *absynthii, radicis ebuli surf. rucris ar.* m.j *st. rcoris*

Emplastra vesicatoria quando & verū ischiadicis adhibenda.

C *columbini* ℔.j. & ß. *salis* ℔.j. coquantur in aceto, donec acetum consumatur, & fiat emplastrum: præstat etiam solum *vinum cum stercore columbino*, vel aliud quod maioris efficaciæ est, & sic efficitur: *Iberidis radicem* tundito, & cum axungia admiscero, & per tres horas in viris, & duas in fœminis supra partem finito, & postea partem ablue tepida. Vnguētum item facies q. r. *euphorbii & nitri an.* ℥.j. *olei liliorum* ℥.iij. *ceræ* q. s. conficitur etiam *ex ficubus & synapi*. Sed maioris pretii arbitror esse *mel anacardinum* supra partem illitum, dummodo spatium fit tantum vnius horæ, quo semoto bullæ aperiantur & permittantur fluere. Præstat & causticum ex *capitello viua calcis & alumine*, & mox sublatum. Eiusdem vsus est *oleum cum nitro* adeo agitatum, quod ad linimenti formam reducatur, quia efficacius resoluit, & minus causticum est.

Emplastrū.

Vnguentū.

Causticum.

Superest adhuc quoddam remedii genus, quod & fluxuro & fluenti ac fluxo humori ex vsu exsistit, nimirum vstio partis affectę, vel alterius. In qua re non satis conuenit inter auctores, qua in parte fieri debeat: nam ob ignorationem differentiæ causarum, quibus ischiadicus dolor succrescit, varias inter se sententias proferunt, quod alter vnā causarum, & alius reliquā consideret, & sic iuxta hanc vel illam considerationem, huic vel illi parti vstionem iubet fieri. Summa tamen rei est, quod in coxendice, quæ fit per alterius morbi decubitum, quia nulla superest materia antecedens, articulus proculdubio vrendus est, vstioq; supra ipsum efficienda, vt exspiret, quod in ipso continetur & exsiccetur pars ipsa. In ea tamen, quę fit ex imbecillitate articuli, qua sibi excrementa congregat, quæ mucidum reddunt ipsum articulum, aperienda in eodem crure fontanella est, vt per ipsam instillet quotidie, quod indies in ipso congregatur: & pari prorsus ratione in eadem parte excauāda est, si ab vtero aut iecore malum oriatur. Verū si ex defluxu à capite fiat dolor, brachium eiusdem lateris aperire oportet, aut, *vt probatissimi auctores consulunt*, vrere aut scindere cōuenit cartilaginem, quæ in medio auris eiusdem lateris exsistit, quam nullo alio in casu proficuam fore erit arbitrandum. Quod præsidium relatum mihi fuit à viro quodam præstantissimo: proficuum tamen eo esse potest, quia ibidem scinditur arteria quædam minutissima, quæ per eam partem perreptat. Si tamen totius corporis consensu dolor succrescat, in contrario crure fontanella est aperienda.

Vstio vtrum & qua in parte ischiadicis fieri debeat.

D

Fontanella.

Brachii apertio.

E

Finis Libri Quarti.

